Herbář aneb Bylinář / [Pietro Andrea Mattioli].

Contributors

Mattioli, Pietro Andrea, 1501-1577.

Publication/Creation

Prague : D. Adam, 1596.

Persistent URL

https://wellcomecollection.org/works/um22bczr

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

wellcome collection

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
https://wellcomecollection.org

C V S

Dotan.

17649

4155

Cum Sylvae ornantur foliis, rursum et spoliantur
Tunc cave, ne fluxus sint tibi causa necis.

quod quidam hyspanus timuit, et
exclamavit. Se non amplius visurum
Oras Iberas, nec dulces natos, ex optatumq
parentem

ars longa, iudicium difficile.

Hypocrates agit.

Qui medicam artem recte noverit, fortunam minime respicit,
et cum hac, et sine hac recte facit.

Vulgo ait

Miser est, medice qui vivit, et horas observat sanis omnia sana putans
Sic est et non est. Salubri si iuncta dietae multa superstitio est, crux tibi
victus erit.
et si naturam sequeris moderata volentem,
nil aliud suave est, vivere quam medice
Cuncta licere putans sanis, se decipit ipse
nam quis se sanum dicere ubiq potest. ?

80770

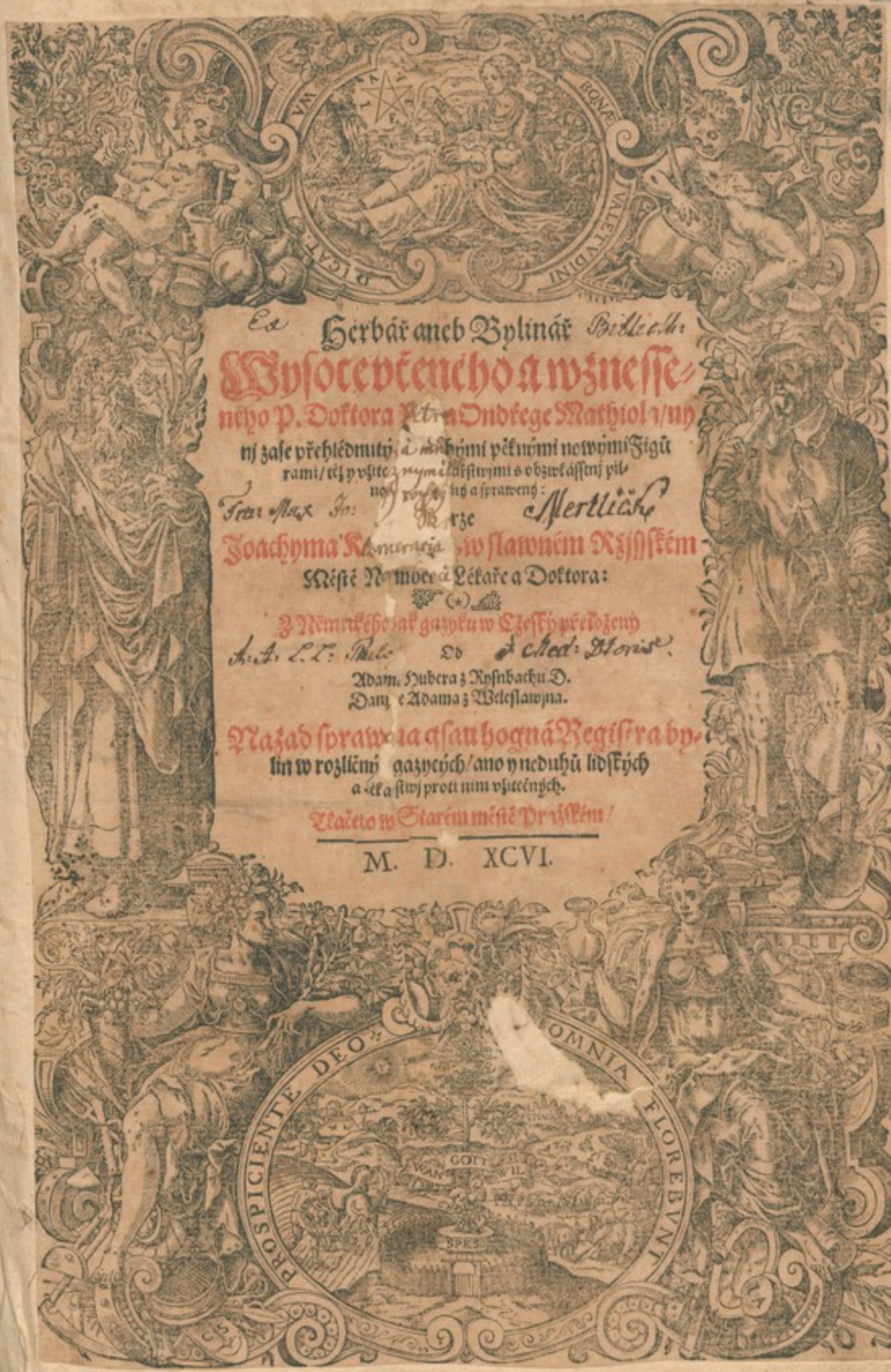

Herbář aneb Bylinář

Wysoce včeného a wznesse-
ného P. Doktora Petra Ondřege Mathiola/ny

nj zase přehlédnutý, a mnohými pěknými nowými Figů-
rami/ též y vžitečnými ukázstwjmi s obzwlásstnj pil-
nostj rozhledaný a sprawený:

Frater Max Jo: Mertlich

Jerze

Joachyma Kamerarja w slawném Rzjsském
Městě Nemberce Lékaře a Doktora:

(*)

Z Německého pak gazyku w Cžeský přeložený

A. A. L. L. Phil. Od J. Med. Doris.

Adama Hubera z Rysnbachu D.
Daniele Adama z Weleslawjna.

Nazad sprawena gsau hogná Registra by-
lin w rozličných gazycých/ ano y neduhů lidských
a ukázstwj proti nim vžitečných.

Tlačeno w Starém městě Pražském/

M. D. XCVI.

81

Tranck wieder das podagra anstatt des ordinari getranck zu trincken, von dem bier aber sich gantzlich zu enthalten dann und wann aber bey der Mahlzeith ein glaß gutten Wein nicht schadet und die operation des trancks nicht verhindert.

Rein Wurtz . . . $\frac{1}{12}$ loth

Groß wurtz jedes 2. loth.

Sieß holtz. roth Sandl badian Sassafrass Kermeß Körner ö jedes $\frac{1}{4}$ loth

Sassafrass jedes $\frac{1}{2}$ loth. diese species zerschnittener zusammen gemischt und mit 4. pint Wasser $1\frac{1}{2}$ stundt gesothen, hernach giebt man hinein des Fönichl 1 loth Zimmet $\frac{1}{2}$ loth und lasset es annoch 4. Minutten sieden, wem bleibet kan $\frac{1}{2}$. quintl Rothen Sandl holtz darzu mischen. probatum und Recht befunden worden.

Pillulae contra idem comprobatae.

℞ Extract Pill. ♀ri Schröd.
aurear.
Capital.
Diapaen mind. aa ℥ij
Camepit.
Hemodactil.
Sassaparill. aa ℈iiij
Succin albi ppti.
Specif. Cephal. Michie
Specif. Diacinab. Myns
♁ Seu anung. Castorei.
⊖♀ aa ℈i
⊖ Succin volat.
⊖ Qli ♁tis subdul. aa ℈ij
Magist. Julap.
Mechoacan aa ℥iij
♁ hat. M. et cura ol. anis. Carvi. Ruth. Succin.
Subigantur, f. L. Art. M. dosis ℈ij gra: ij
Ex dosi f. Pill. N°. XXIV.

AD BOEMIAM,

Ejúsq; duo clariſsima Lumina,

ROSAM

&

NOVAM DOMVM.

QUid habes, porrò quod opima BOEMIA poſcas
Donandum linguæ proprietate tuæ?
Quæ non ſcripta tuus populárem vertit in uſum
Ciuis, amore omni dignus, & officio,
Arte ſtylóq; graui DANIEL inſtructus Adamus,
Cuncta DEO ſacrans munera, cuncta Tibi?
Hujus ſi deſint documenta vel omnia laudis,
Cunctorum inſtar opus, quod modò cernis, erit.
Namq; animos doctis qui pauerat ante libellis,
Nunc et Apollineá corpora curat ope.
O Ciuem Patriæ memorem, atq; ſalutis amantem
Reſpice, et à quauis ſorte tuere malá.
Reſpice tu DOMVS alta. NOVO quæ nomine gaudes
Tota vetus, túq; ô neſcia obire ROSA.
Qui Patriæ impendit totá ſe mente, profectò eſt
Dignus amore hominum, gratus ut ille Deo.

Salomon Frencelius in inclutá IVLIA profeſsor ordin. et hoc tempore ad S. Cæſ. Mai. Legatus, Pragæ in Palatio Roſenbergico inambulans utcunque meditabatur, prid. Cal. Octobrium. An. ſal. hum. 1596.

DE BOHEMICA EDITIONE HERBARII MATHIOLO CAMERARIANI, PROCVRATA à DANIELE ADAMO TTPOGRAPHO PRAGENSE,

ELEGIDION

Cunradi Ritterſhuſij Brunſvic. V. I. D. & Profeſſoris in Acad. Norimberg.

ALDIS quod Latium, Stephanis quod Gallia debet,
Quantum & Frobenijs Teutona terra ſuis:
Vtraque præclaris quod Francica regna Vechelis,
Quod, Plantine, tibi, quódque tuis generis
Belgica, vulgatum propter genus omne librorum,
Debet, qui volitant docta per ora virûm,
Quaquà doctrina & virtus habet inclyta nomen,
Incolumisque bonis artibus extat honos:
Hoc tua debet idem, DANIEL, tibi Patria, libris
Reddita ſæpè tuis doctior & melior.
Cetera ne referam tibi multa volumina cuſa,
Nominis æternum quæ peperêre decus:
Vel nunc qui prodit, te procurante, ſub auras
MATHIOLVS, linguæ traditus indigenæ,
Omnipara omnigenas dum tellus dædala plantas
Summittet, terris te ſuperesſe dabit.
Et CAMERARIADAE quantum heîc Germanica debet,
Debebit ſtudio lingua Bohema tuo.
Viue diu, patriamque pius tot fructibus auge,
Quot ditat gnauum fertilis hortus herum.
Aura nec invidiæ florem tibi lædat honoris,
Quo ſtabili officij dimoueare gradu.
Ceu propter ripam floret ſata nobilis arbor,
Sic bona mens vireat læta rigante Deo.
Si minus iſta ætas meritis det præmia digna;
At pia poſteritas hæc dabit, atq; DEVS.

PRAGÆ 30. die Iulij
Anno M. D. XCVI.

INVICTISSI-

Hoc
VOLVMEN HERBARIVM,
ſive
ſanitatis tuendæ promptuarium,
DEO OPT. MAX.
omnis ſalutis humanæ
Authori, Datori, Conſeruatori
inprimis ſacrum,
Vitæ mortalium accommodatum,
ex Germanica lingua in Boemicam,
ſolo
DVLCISS. PATRIÆ
ſtudio, amore, obſeruantia,
quanto fieri potuit opere & labore,
tranſlatum,
Patriæ idcirco Luminibus & columnis,
duobus præſtantiſs.
D. D.
PETRO DE ROSENBERG
Illuſtriſsimæ domus Roſenbergicæ
gubernatori, Domino.
Et
ADAMO DE NOVA DOMO,
ſummo Pragenſi Burgrauio,
Senatori Auguſtal
præcipuo
Vt generoſæ ſtirpis Baron.. nobiliſs.
ſic auitarum laudum ac virtutum
hæredibus feliciſsimis,
illuſtratoribus clariſsimis,
optimorum ſtudiorum Mecœnatibus
liberaliſs. literatiſs.
HEROIB. LECTISS.

&
de talibus tantísq; ciuib. congratulantes,
&
Lúmen de tantis Luminib. mutuaturi,
&
hoc præsertim seculo exulceratissimo,
quo
sine Optimatum præsidio
in publicum prodire
vix est, ac ne vix quidem tutum
(adeo occupauit liuor omnia,
et effrenis illa siniſtré
cùm accipiendi tùm interprętandi
libido:
quæ pestes innocentiſs. quibusq; ut
plurimum insidiantur)
validum atq; illustre patrocinium
Operi tam pic t necesario
quæs turi,
PVBLICI OFFICII
PRIVATÆ OBSERVANTIÆ
MON.
Adamus Huberus D.
&
Daniel Adamus M.
L. M.
D. D. C.
Anno ultimæ DEI patientiæ
CIↃ. IↃ. XCVI.
Mense Octobri.

AD ARMA GENTILICIA ILLVSTRISS. à ROSENBERGK ET NOVA DOMO BARONUM.

ILlustres clypeos, & gentis prima BOHEMÆ
Nomina in hoc HORTO prævia, LECTOR, habes.
Prima rubens albo ROSA cernitur insita campo,
Illa ROSÆ VRSINÆ stirpis auitus honor;
Quam CATAPHRACTUS EQVES generoso in pectore
Virtutis merito militiæq; gerit. (fixam
Altera cæruleo scuto aurea, LAUREA circum
Quam serpit, MAGNI & litera prima Ducis;
Anchoráq; aurato pendens argentea abunco,
Magna NOVÆ pandens, non noua signa, DOMUS.
Vtraq; nata uno quondam ROSA prodijt horto,
Vtraq; nunc uno juncta virescit agro.
Quam bene quas sanguis, quas princeps gloria gentes
Vna unit, junctas hic LIBER unus habet.
Viuite præclustres clypei: ROSA fundat odorem
Vestra suum Patrio multiplicata solo.

M. Georgius Carolides à Carlsperga, Poeta Laur. Cæsarius.

Wysoce Vrozenému Pánu,

Panu Petr Wokowi z Rožmberka/

Pánu a Wládaři slawného Domu Rožmberského, a na Cžeském Krumlowě: A

Vrozenému Pánu, Panu Adamowi z Hradce na Hradcy, Hluboké a Telči/ Geho milosti Cýsaře Ržjmského Raddě a Neywyšssjmu Purgkradj Pražskému.

Panům nám milostiwým, a Ochráncům dobrotiwě přjzniwým, Gichmilostem:

WZdycky wssech wěků, hned od počátku, Wassimilost Páni milostiwij, nacházeli se wzácnij a w tomto Swětě mocnostj, maudrostj y Sláwau od Boha poctěnj lidé / kteřijžto s obzwlásstnij pilnostj a ljbostj na to se wydáwali / aby prawé známosti Bylin a giných wěcý Bohem, gakož kupokrmu a žiwnosti, tak y kupohodlj a lékařstwj člowěka z země stwořených nabýwali, gim wyrozumjwali, a přirozenj gegich, mocy, powahy, wlastnosti, vžitky spytowali / a pokudž rozumu gegich chopiti možné bylo, wyhledáwali. Nebo, ať pomineme prwnjho člowěka Adama, gemuž ta známost a maudrost bezpochyby přistwořená byla / a kteréhož Bůh Králem a Pánem wsseho Swěta pod nebem vstanowil / wssecky wěcy od sebe stwořené, tělesné a hmotné, plným práwem w Panstwij mu vwedl a poddal / Byliny a zrostliny zemské, Stromowj y owoce gegich, kupokrmu a žiwnosti oddělil: slyssme co Pjsmo swaté swědčj, o neymaudřegssjm a Bohu neymilegssjm Králi Ssalomaunowi Jzraelském, w 3. Králowsk. kap. 4. Dal (prý) Bůh maudrost Ssalomaunowi, a prozřetedlnost welikau náramně / a mysl nesčijslných wěcý powědomau, gakáž gest pijsku na břehu Mořském. Nebo wětssj byla maudrost geho / než maudrost wssech národů Wýchodnjch y Egyptských. A málo njže: Složil Ssalomaun tři tisýce Přjslowj / a pijsniček geho bylo tisýc a pět. Wypsal též y o stromjch, počna od Cedru kterýž gest na Libánu / až do Mchu, kterýž roste na Zdi: psal y o Howadech a o Ptácých a o zeměplazých a o Rybách. To též napsal o něm Iosephus Zidowský historicus lib. 8. Antiquitatum, cap. 2. těmito slowy: Tanta fuit sapientia & prudentia,

quam

quam Salomon diuinitùs acceperat, ut omnes priscos superaret: atq; etiam Aegyptios, qui omnium sapientissimi habentur, longè post se relinqueret. Composuit libros odarum atq; carminum quinq; supra mille: et parabolarum ac similitudinum libros ter mille. Cuilibet enim speciei plantarũ suam adhibuit parabolam, ab Hysopo usq; Cedrum: idem fecit de pecoribus, & cæteris terrestribus animantibus, natatilibúsq;, & quæ per aërem feruntur. nullius enim horum naturam ignorauit, aut inscrutatam reliquit: sed circa omnes philosophatus est, et scientiam proprietatum earum summam præsetulit. &c.

¶ Mezy Pohany slawnj byli a wznessenj w tom vměnj *Mithridates* Král Pontský, kterýž *Antidotum* složil proti gedům a tráwenj tak mocné/ že kdož ho ráno na čtitrobu požijwal, tomu dne toho žádný ged vsskoditi nemohl: gakož pak y sám *Mithridates* mocý toho lékařstwj, když obležen gsa od syna swého *Pharnace* ljtý ged přigal, vmřjti od něho nemohl/ ale wogáku se zamordowati rozkázal. Swědčj *Plinius lib. 25. cap. 2. et lib. 23. cap. 8.* Složenj toho *Antidotum* aneb Dryáku wypsáno gest w Herbáři tomto w Kn. 3. kap. 46. o Rautě. A podnes w Apatékách se strogj a w vžjwánj Lidem zůstáwá: gako y Dryák *Andromachi*, genž byl žiwotnj Lékař Cýsaře Nerona. *Euax* Král Arabský psal o sprostných bylinkách celau knihu, a darowal gi Cýsaři Neronowi/ daw při tom pěknými a žiwými barwami wymalowati Byliny/ aby snáze poznány a rozeznány býti mohly. *Gentius* král Slowanský neyprwé nalezl Hořec a wyznamenal mocy geho/ pročež ten y od něho *Gentiana* Latinským gménem podnes slowe/ gako Cžernobyl *Artemisia*, od Artemisie Králowny *Cariæ* w menssj Azij: Wrbina *Lysimachia*, od Lysimacha Krále Macedonského: Ožanka wětssij *Teucrium*, od Teukra krále: Plany aneb wodnij Cžesnek *Mithridatia*, od Mithridata krále Partského: Hogitedlnau bylinu *Panacen* nalezli *Achilles & Hercules* slawnj a vdatnj bogownjcy Rekowé/ odkudž y *Panace Heracleoticum* slowe. Wodnj Bukwice gmenuge se *Clymenum*, od krále Klymena. Juba král *Mauritaniæ* neyprwé lidem vkázal *Euphorbium*. A mnoho giných Kralů a welikých Panů z Historij wyhledati by se mohlo/ kteřjž se oprawdowě tohoto chwalitebného vměnij vgjmali/ pilně a rádi se s Bylinami objrali/ a tudy sobě slawné gméno a wěčnau památku v Potomkůw spůsobili. Nebo co gsau byli *Almanzor, Sabor, Razes, Hali et Auicenna* Arabsstj včitelé nežli welikomocnj Králowé, slawná Knjžata a welicý Páni? Kdeby ti nynj wssickni byli, kdyby pamět gegich w Bylinách od nich wynalezených a wypsaných nepozůstáwala? Cobychom wě-

 děli o

děli o napřed oznámených Králjch, kdybychom gich sobě z bylinek po nich okřtěných nepřipomjnali? Welikomocnj Cýsařowé Ržjmsstij s obzwlásstnij pilnostij s týmž počestným vměnijm se obijrali. Cýsař Fridrych III. ačkoli dosti zaneprázdněný zpráwau mnohých zemij, kragin a národůw, tak zběhlý byl in cognitione stirpiũ, že mu se w tom sotwa který ex professo Medicus wrownati mohl. Po něm syn geho Cýsař Maximilián I. následuge y w tom chwálitebných sslepěgij Otce swého, weliké autraty a náklady činil na přespolnj a cyzý Byliny, aby gich dostáwati a do swé zahrady přesazowati mohl. Přjkladem geho ssel y wnuk Cýsař Ferdynand Král Cžeský/ a prawnukowé Cýsař Maximilian II. a Ferdynand Arcyknjže Rakauské tehdáž Spráwce králowstwj Cžeského wssickni slawné a swaté paměti. Nebo s gakau oprawdowau péčij, a wedlé nich Zykmund Král Polský, Kurffirsstowé a Knijžata Ržjsská, o to se starali/ aby Herbář nowý od Petra Ondřege Mathyola, žiwotnjho Lékaře Arcyknjžete Ferdynanda w Jazyku Německém wydán byl/ o tom sám Mathiolus wyswědčuge w Předmluwě swé Latinské na Herbář Německý w Praze od Giřjho Melantrycha z Awentýnu Léta Páně M. D. LXIII. wytisstěný. Co také k tomu Gich milosti Stawowé tohoto Králowstwj a někteřj slawnij Páni z přednjch Rodů Cžeských nápomohli/ a gak snažně wydánj geho w gazyku Cžeském pro milost národu a gazyka swého ffedrowali/ také toho ani Mathiolus w Předmluwě swé, ani Melantrych skrze předloženj gmén wlastnjch a Erbůw gegich, nezatagili/ čehož wděčná paměť až podnes mezy námi zůstáwá. A Herbář Cžeský owssem od prwnjho wydánj, to gest od Léta Páně M. D. LXII. nikdý k obnowenj swému nepřissel/ za tau přjčinau, že Autor Mathiolus Sstoky aneb Formy bylin na dřewě řezané k sobě pobral/ wen z Země Cžeské do Tyrolu wywezl/ a potom gich w tlačenj swého Herbáře w negednom gazyku vžijwal. Německý pak Herbář geho neyposléze od Doktora Joachyma Kamerarya obnowený a rozssijřený, s nowými ač menssjmi wssak pěknými Figůrkami wytisstěn gest w Frankffurtě Léta Páně M. D. LXXXVI. Kterýžto když Nám do rukau přissel/ a Cžeských se giž dáwno nedostáwalo/ hned gsme o to pečowali/ gak bychom těch nowých Forem dostati, a přeložjce text z Němčiny w gazyku Cžeském wydati mohli: až gsme wždy nelitugjce práce y nákladů k tomu přiwedli/ že Nám takowé Formy z Frankffurtu propůgčeny a odeslány byly/ a Herbář teď giž s pomocý Pána

Boha

Boha kecti gména geho swátého a k vžitku y pohodlj národu nasseho, k wytlačenj a dokonánj swému přissel. W čemby se pak hogněgssj aneb spráwněgssj nacházel, to zwij a pozná / kdož onoho powědom gest / a tento bedliwě čjsti a třebas geden s druhým zdráwě rownati bude. Nebo mjmo to, že Bylin a Figůr gegich rozličných y pěkných přes čtyry Stawijce gest w tomto Herbáři, nežli w předesslém / obssjrněgssij také známosti mocý a vžitků gegich / y lékařstwij proti rozmanitým neduhům nabude / kteráž gak Mathiolus, a wykladač Německý D. Georgius Handschius z Limusu / tak D Camerarius y ginj poznamenali. Herbář gistě Cžeský předesslý od P. Doktora Thadeásse z Hágku wyložený, téměř wssecken w tomto nassem znowa gest opáčen. Což Camerarius přidal, to gest giným textem a mezy dwěma hwězdičkami ** wytisstěno. Giné wěcy od Nás priuatim přidané z welikých Herbářůw Dalechampij Latinského a Tabernæmontani Německého rozdělené gsau takowým znamenjm ††. Register také wjce gsme zdělali, wssechněch gazyků / z nichž gména Bylin Mathiolus do Herbáře swého Německého položil: newypustiwsse ani toho Jndexu genž w sobě wssecky téměř neduhy a nemocy, kteréž na těla lidská z rozličných přijčin přicházegj, počnauc od wrchu hlawy až do paty nohy, wnitřnj y zewnitřnj, a Lékařstwj proti nim wýborná y mocná, onde y onde porůznu w Knijže této vkázaná obsahuge / a gako za něgaké Zrcadlo aneb swjcy celého Herbáře tohoto gmjn býti může.

¶ Tuto pak prácy nássi gakauž takauž ač chatrnau a skrownau wssak dobrým vmyslem předsewzátau, Wassim milostem Wysoce Vrozenj a milostiwj Páni gsme připsali a obětowali: Gedno proto / že z přednijch a slawných Rodů býti a prwnij mijsta mezy Stawy Králowstwj tohoto držeti ráčjte: a že předkowé Wassjch milostij milownijcy býwali vměnj tohoto, kteréž se s spytowánjm Bylinek od Boha z Země stwořených, objrá. Což y z toho znáti se dáwá / že za znamenij Erbu a Rodu swého obljbili sobě vsslechtilý a náramně lidem vžitečný, y nad giné wonný kwět Růžowý: gako Králowé Fransstij krásné Lilium / Knijžata Saská wěnec z Rauty bylinky skrowné / ale potřebné a každému gedu welmi odporné. Druhé / že dobré a swáté paměti Wysoce Vrozenij Páni Pan Wylém z Rožmberka Neywyžssij Purgkrabě Pražský / a Pan Joachym z Hradce Neywyžssj Kancléř Králowstwj Cžeského, přednij mezy Stawem Panským půwodowé a Fedrownjcy byli wydánij Herbáře Mathyolowa Cžeského / gakož sám *Mathiolus*

Fiolus w Předmluwě swé na tyž Herbář swědčj, těmito slowy: Fauêre autem nobis in primis ex prima, quam appellãt, Baronum classe, Illustris heros, Gulielmus à Rosenberg*k*, vir quidem ut Romana origine clarissimus, & morum grauitate colendiss. ita virtute et liberalitate splendidissimus, studiosorúmq; amantissimus, suæ stirpis inclytus rector ac moderator, & Regni Bohemiæ Camerarius. Apět: Tulit præterea opẽ Magnificus et Generosus Baro D. Ioachimus de Noua domo, supremus Regni Boëmiæ Cancellarius, ut stirpis splendore, ita consilio ac iudicio clarissimus. Gegichžto wásse milost dědicowé a námestkowé býti ráčjte, gakožto wlastnějch Pana Bratra a Otce / nez strany samého Zbožj a statku, aley w ctnostech / a gakož nepochybugeme, y w tom sslechetnem milowánj a počestném oblibowánj sobě Rei & scientiæ herbariæ. A protož newidělo se nám komu ginému Herbář tento obnowený, nežli Wassjm milostem oddati, w té celé důwěrnosti a naděgi / že geg dobrotiwě obljbiti, a s tímto pokorným w služebné bctiwosti ohlássenjm nassjm w laskawau ochranu přigjti / nássi pak milostiwj Mecœnates a Páni býti ráčjte. Čehož my se wassim milostem poníženými službami swými dle neywyssjj možnosti odsluhowati nikdy nepřestaneme. Pán Bůh rač dáti Wassjm milostem čerstwý wěk, dobré zdrawj, sstěstj a prospěch, dlauhé a milostiwé Panowánj / a prácy této nassj swaté požehnánj. Datum w Praze Léta posledního wěku M. D. XCVI. Měsýce Rijgna dne XIIII. kteréhožto dne před lety CC. XLIX. zmřel Pan Petr z Rožmberka, Neywyssjj Komornjk Králowstwj Českého / Syn Pana Gindřicha z Rožmberka Marssalka Českého a Purgkrabj Pražského, za Krále Jana Českého / a pozůstawil po sobě synu z druhé Manželky Panj Kateřiny z Wartmberka (nebo s prwnj Královnau Fiolau aneb Alžbětau, pozůstalau po Králi Wáclawowi III. wdowau, žádnych dědicu nemel) Pana Petra, Gindřicha, Josstа a Jana. Léta Páně M. CCC. XLVII.

Wassjm milostem

k službám pokorně
hotowj

Adam Huberus D.
Danyel Adam M.

INVICTISSIMO, POTENTISSIMOQVE ROMANORVM IMPERATORI, CAESARI SEMPER AVGVSTO, FERDINANDO PRIMO, ETC. SERENISSIMIS, ET ILLVSTRISSIMIS, MAXIMILIANO ROMANORVM ET BOHEMIAE REGI, &c.

Sacri Romani Imp. Electoribus, FERDINANDO, & CAROLO, Austriæ Archiducibus: ac cæteris universæ Germaniæ Principibus, Dominis meis Clementissimis.

HERBARIAM MEDICINAM (ut ab ea primùm sermonem exordiar) Invictissime Imperator, ac Serenissimi Principes, priscis antiquisq; temporibus à Chirone illo magni nominis Centauro, Saturni ex Phillyra filio, primùm repertam esse testantur, cùm Plinius, tumplerique historiarum Authores. Alij verò ab Apolline inventam volunt: Alij ab Æsculapio eius filio, tantæ facultatis excellentiam, à nemine excogitari, inveniriq; posse putantes, præterquàm à Dijs immortalibus. Non enim fieri posse censent, ut homo ipse abditas stirpium naturas, facultatésq; investigare, ac perspectas habere quiuerit, nisi prius à maximo omniũ opifice hasce dotes fuerit edoctus. Namq; (ut Plinius inquit) si quis ab homine excogitari potuisse credat, ingratè Deorum numen intelligit. Atqui non desunt probatissimi authores, qui rejectis Poëtarum figmentis, & aliorum, fabulosè suis in historijs de Herbariæ Medicinæ inventoribus scribentium, certò credunt, allatis cùm authorum testimonijs, tum efficacissimis rationibus, omnium Creatorẽ Deum Optimum Maximum, plantarum & cæterarum rerum omnium, quas terra procreat, & alit, facultates, Adæ primo humani generis propagatori indicâsse, eiq; illarum cognitionem infudisse, simulátq; illi è limo terræ conformato, vitæ lumen inspirauit. Quòd autem admiranda Medicinæ secreta, quæ non solùm in herbis, & plantis, sed in omnibus rebus, quæ in universo habentur orbe, in humani generis usum creata fuerint, apertissimè testatur in Sacris literis, moralis, ac verè Diuinus ille Philosophus Iesus Syrach: quippe qui apertissimè scribit, Medicinam à summo Deo è terra esse creatam, quam vir prudens abhorrere non debet. Quòd verò rerum omnium scientiam in Adam infuderit ab initio Deus, facilè quidem conijcere quisq; potest ex Mosaicis monumentis, libro primo Geneseos. Etenim cum Parentibus primis nostris, potestatem dederit ipse Deus, ut dominarentur volucribus cœli, piscibus Maris, cæterísq; terræ animantibus: En vobis trado (inquit) omnes herbas, quæ in omni terræ solo frugiferæ sunt, omnésq; fructifero fœtu præditas arbores, seménq; parientes, quibus ad alimoniam vobis uti liceat. Bestijs autem omnibus terrestribus, cæterisq; volucribus, & quæcunq; vitali spiritu animata mouentur, his omnem herbarum viriditatem, ad sese alendum tribuo. Hinc itaq; (inquam) conijciendum est, quòd cum Deus tam immensis muneribus hominem ornaverit, haudquaquam prętermisisse illum, quin omnium rerum vires ac naturam, hominem ipsum, uno tantùm spiritus divini afflatu, docuerit. Nihil enim à quoquam æstimaretur preciosissimum quantumvis donum, nisi sciret in quẽ usum sibi esset futurum. Cum autem Dei opera omnia omni prorsus defectu careant, aliter sanè nobis censendum non est, quòd certiores sumus, ipsum Deum haud unquam latuisse, humanum genus tot tantísq; subijci debere malis, quibus tollendis, ac mulcendis (ut pium decet Patrem) nunquam prętermisisset is, quin homines auxilia, ac remedia docuisset, quę plantis inessent, ipsius tantùm hominis causa procreatis, ut non desperaret in afflictionibus, quæ ex morbis atrocissi-

¶ Herbariæ Medicinæ origo diuina.

Plẽtæ ad usus hominum conditæ.

mis proveniunt,in quibus ingenti ſolatio afficimur, ubi medicamentorum auxilia præſentia eſſe videmus. Ab Adamo omnium parente ſubſequutam ætatem volunt rerum omnium notitiam habuiſſe, ac ſubinde induſtriá adauctá, rem altiùs, diligentiúſq; exquirere cæpiſſe, ita ut hinc primùm rei Herbariæ plurimùm cognitionis, ac ornamenti acceſſerit. Quod cum poſtea animadvertiſſent ſapientes, noviſſéntq; maximam eſſe hujuſce facultatis præſtantiam,ac utilitatem,eius voluptate capti,ipſi quoq; rei Herbariæ, & cæteris, de quibus ars Medica tractat, inveſtigandis, ac cognoſcendis, ſtudium impenderunt. Atqui non tantùm mira eorum cura fuit in his,quę ſatu blandiuntur,aut in cibum veniunt, ſed culmina quoq; montium invia, & ſolitudines abditas, omnéſq; terræ fibras ſcrutati, invenêre, quid quæq; radix polleret, ad quos uſus herbarum folia pertinerent,etiam quadrupedum pabulo intacta,ad ſalutis uſum vertentes, pro quibus quantum illis debeamus,non equidé facilè dixerim, cùm tanti beneficij prędium nullo prorſus theſauro compenſari poſsit. De herbis autem primus omnium,quos memoria novit,Orpheus accuratiſsimè ſcripſit apud Græcos, & poſt eum Muſęus, ac Heſiodus, ab Ægyptijs (ut narrat antiquitas) edocti. Ab his Pythagoras ſapientiá clarus, primus volumina de Plantarum facultatibus compoſuit, Apollini, Æſculapióq; omnia accepta referens. Compoſuit & Democritus volumina de plantis,Perſide,Arabia,Æthiopia & Ægypto prius peragratis. Hos quoq; ſecuti ſunt alij nobilitate, ac jucunditate hujuſce Diuinæ facultatis allecti,quinetiam ſtudio juvandę poſteritatis,non dubitârunt ſe varijs vitę periculis committere, dum permultas, ignotas, aſperáſq; peragrarent regiones,ut veram legitimámq; medicamentorum cognitionē conſequerentur. Inter hos reperio fuiſſe Hippocratem, Crateuam, Ariſtotelem, Theophraſtum, Dioclem Cariſtium, Pamphilum, Mantiam, Herophilum,Dioſcoridem,Galenum,& alios quamplurimos, quorum nomina, ne longior videar, quàm par ſit, lubens prætereo. Cæterùm quòd plantarum peritia, aut inventio, præter eam,quam maximam affert voluptatem,utilitatem quoq;, gloriam,& laudē pariat ſempiternam, noverunt non tantùm univerſi orbis ſapientes, diligentiſsimi rerum indagatores, ſed ſummi etiam,ac potētiſsimi Reges: quippe illorum claritatem, quæ hinc potiſsimùm ortum habuerat,admirati, rati in hac antiquiſsima facultate ſummum ſplendorem, ſingularémq; præſtantiam eſſe, tantum ocij, ac ſtudij ad eam percipiendam, & illuſtrandam contulerunt, ut eorum plerique de plantarū hiſtoria, & viribus libros condiderint, nonnulli generoſa antidota compoſuerint,ut ita ſuæ,& aliorum mortalium vitæ, uſuiq; conſulerent. Alij,etſi ex rebus conſilio, & armis præclarè geſtis,ſe illuſtres reddidiſſent, cùm tamen illuſtriores effici ſe poſſe cernerent,ſi clariſsimā ſtirpium facultatem ipſi quoq; ſuo eſſent ſtudio, proſecuti, è remotiſsimis terrarum regionibus raras, nobiléſq; plantas, ingenti pecunia conquiſitas, ad ſe transferri curârunt,ut certam, ac veram earum hiſtoriam deſcriberent. Neq; illos certè hoc latuit, quòd ſi hac in re ſtudioſè diutiùs verſati, egregium quicquam inveniſſent, aut ſcriptis tradidiſſent, ſuum nomen eſſet nullis non ſeculis celebre duraturum,quandoquidem herbæ,quæ ſingulis annis reviviſcunt,repullant & revireſcunt,eos perpetuò in hominum memoriam revocant,qui illas invenerunt,vel de ipſarum hiſtoria,& viribus aliquid poſteritatis memorię prodiderunt. Gentianam herbam ubiq; ſcriptoribus commendatam, à Gentio Illyriorum Rege inventam, & ab eo appellationem mutuátam eſſe, illi verò claritatē & immortalitatem tribuiſſe plures ſunt, qui ſcribant, authores. Similiter Lyſimachus Macedoniæ Rex,Lyſimachiam(ut Plinius eſt author) invenit, & ex ſe nominauit,ob hanc perpetuis laudibus celebris. Scordium item Mithridatem Ponti Regem nominis æterni cōmendat. Clymenos præterea herba Clymeno Regi inventori ſuo : Euphorbium Iubæ Mauritanorum, Telephium Telepho Miſiæ,Regibus,Echium,& Anchuſa Alcibiadi Athenienſium Duci,famam largiuntur æternam. Hinc etiam clarent Attalus Pergami, & Euax Arabum Reges. Siquidem hic de ſimplicium medicamentorum viribus ad Neronem Imperatorem multa conſcripſit,

Primi Herbarum ſcriptores

Priſcorum Regum in plantarum inquiſitione mirum ſtudium.

Herbarum à Regibus denominationes.

ſcripſit, ille verò dum plura adverſus venena, & animalium virus eiaculantium ictus conficeret antidota, plurimum laboris inſumpſit, ut legitimas nanciſceretur plantas. His accedunt Archelaus Cappadociæ, Maſiniſſa Numidiæ, & Agamemnon Argiuorum Rex, quorum nomina nullá penitus vetuſtate extingui poterunt, ob eam, quam in cognoſcendis, prodendíſq; ſtirpibus, curam, diligentiámq; adhibuerunt. Omittam Philometera, Hieronem, & alios nonnullos magni nominis Reges, ne verboſiùs, quàm oporteat, rem proſequi videar, qui vel ipſi ex hoc immortalem gloriam retulerunt, quòd rei Herbariæ ſtudioſi extiterint, in eáq; de poſteris præclarè ſint meriti. Porrò tractu temporis migravit hæc facultas etiamnum ad Romanos, apud quos M. Cato omnium bonarum artium Magiſter, primus & diu ſolus hanc facultatem attigit, boum etiam medicinâ non omiſſâ. Poſt eum unus illuſtrium, nempe C. Valgius eruditione clarus, de re plantaria plura ſcribere tentavit, imperfecto tamen volumine, Divo Auguſto dicato. Sed antea condiderat ſolus apud Latinos plantarum volumina Pompeius Lenæus, magni Pompei libertus, ex Mithridatis promptuario edoctus. Namq; cum is Rex eſſet, in reliqua ingenij magnitudine Medicæ materiæ peculiariter curioſus, à ſubjectis hominibus, quæ fuêre magna pars terrarum, ſingula exquirens, ſcrinium cõmentationum harum, & exemplaria, effectúſq; in arcanis ſuis reliquit. Pompeius autem omni Regia præda potitus, eo devicto, & ſuperato, transferre ea Latino ſermone Lenæum, Grammaticę artis doctiſsimum, juſsit, vitæq; ita profuit, non minus quàm Reipublicæ, victoria illa. Hos multo poſt tempore ſequutus Plinius, de naturali hiſtoria ſcribẽs, pluribus, & continuis libris de Plantis, & herbis fuſiùs egit. Cui ea omnia, quæ ab alijs ante ipſum ſcripta ſunt, accepta referre debemus, cùm jam diu perditis eorum ſcriptis, nihil emolumenti ex ijs capere valeamus, præterquàm ijs tantùm, quæ ab eodẽ Plinio in ſua translata ſunt monumenta. Contemplanda fuit ante id tempus Antonij Caſtoris ſcientia, cui ſumma admodum authoritas erat in ea facultate, viſendo eius viridariolo, quo plurimas alebat plantas, centeſimum ætatis annum excedens, nullum corporis malum expertus, ac ne ætate quidem memoriá, aut vigore concuſſus, nec aliud mirata magis antiquitas reperietur. Fuêre etiam inter Latinos, qui hujuſce facultatis meminêre, Poëtæ nonnulli, nempe Vergilius, Ouidius, Macer. Siquidem hi plura de plantis notatu digna, & nunquã interitura, carminibus cecinerunt. Herbarum gloriam Mulieres quoq; affectaſſe, & aſſecutas eſſe, ut quæ multum curæ ac ſtudij earum viribus inveſtigandis impenderint, non modò Poëtæ, ſed etiam Hiſtorici tradunt. Etenim ob id Circem, à qua Circea herba dicta eſt, Poëtæ Solis filiam fuiſſe fabulantur: ſed hæc revera eam demum exquiſitam herbarum notitiam adepta eſt, ut non temerè ob eius mirabilia facta illis ſeculis, divina potius, quàm humana ſit habita. Talis quoq; Medea fuit, quæ tantam herbarum notitiam habuit, ut cum compoſitis ex ijs medicamentis, pluribus ſenectutem retardaſſet, Æſonem Poëtę finxerint ultimo affectum ſenio, ab hac juventuti fuiſſe reſtitutum. Helena adhæc Helenio herbæ, quam primùm (ut quidam volunt) ſeuit, ſuum nomen impertita eſt, atq; ideo in ea nunc etiam nominatiſsima vivit. Artemiſia verò Mauſoli, Cariæ Regis uxor, alioquin præclari nominis mulier, vel ex hoc memorabilis, & immortalis reddita eſt, quòd ſuum nomen herbæ inditum reliquerit. Illud inſuper ſatis eſſe poteſt, ut quemq; ad plantarum cognitionem capeſſendam invitaret, quòd hæc tantum utilitatis in ſe habeat, ut & animalia ipſa naturá docta, plurimarum plantarum vires cognoſcant, eáſq; mortalibus indicârint. Quandoquidẽ Cerui Dictamnum herbam, quòd vulnerati eius paſtu telum venatorium ejeciſſent, ſagittarum vulneribus mederi oſtenderunt, ubi ferrum corpori inhæſerit. Item Ceruę Seſeli herbam demonſtrârunt. Teſtudines Cunilam: Muſtelę Rutam: Accipiter Hieracium: Columbæ Verbenacam: Hirundines Chelidonium: Ciconię Origanum, & alia denique animalia alias innumeras herbas invenêre, ac monſtravêre. Quocirca ſi ad prędicta mentem, animúmq; homines converterent, ſi Medicę materię primordia ſpectarent, utpote

Romanorum Illuſtrium vterorum monumenta.

Poëta Latini.

Heroinæ.

Animalia bruta, quas plantas manifeſtauerint.

cùm plantæ suis divinis præditæ viribus, statim ab elementis conditis, è terra emerserint, nullum mihi dubium est, quin omnes faterentur, hanc facultatem antiquitate, nobilitate, & Divinitate cæteras antecellere. Neq; ob id solùm illi tantum laudis, admirationis, ac gloriæ debetur, quòd ejus cognitio jucunda, ac delectabilis sit, sed etiam quia utilis, & necessaria existit. Ea namq; sanitatem, qua nihil exoptatius homini esse potest, tuetur, varia, innumeráq; morborum genera fugat, ferarum vires evincit, & venenorũ vim demolitur: quinetiam homines in vita diutiùs servat, & sæpe etiam deploratos, quorum scilicet salutis nulla spes reliqua sit, ad vitam revocat. Quod quum rectè quidem æstimâssent Romanorum Imperatorum nonnulli (ut libro primo de Antidotis testis est Galenus) etsi in Republica administranda, & provincijs gubernandis, tuendísq; plurimùm essent occupati, eos tamen non mediocre tenuit studium colendæ rei Herbariæ, atq; etiam illustrandæ. Quippe ut genuinas consequerentur plantas, utq; veris aromatis potirentur, in multis, ac longinquis regionibus Herbarios magnis sumptibus alebant, muneribúsq; donabant: hac præterea animi inductione, ut inde non minus gloriæ, quàm uitlitatis referrent, quòd ita quoq; studerent immortalitatem beneficio demereri. Sanè memorabili majorum suorum exemplo ducebantur, qui non solùm exuvias Regum, quos in bello devicerant, trophæis dicatas, in triumphis portare, ipsósq; Reges vinctos ante se ducere solebant, sed etiam peregrinas plantas, & generosa aromata, quibus raræ, præclaræq; dotes inerant, in eisdem magno cum honore ferebant. Nec putabant ij se minorem laudẽ, & gloriam adeptos ex plantis illis, quas postea perquàm diligenter suis in hortis serebant, item ex aromatis, quæ inter sua alia preciosa reponebant in suum, & cæterorum commodum, quàm ex trophęis, simulachris, & arcubus, quæ omnia erigi curabat Senatus, Populúsq; Romanus, in perpetuam rerum gestarum memoriam, & eorum gratiam, qui se tali laude dignos exhibuerant. Magno etiam honore apud Romanos habiti sunt ij, qui de plantarum historia, & viribus scripserunt, inq; hac facultate claruerunt, argumento satis manifesto, quòd expugnata Carthagine, omnes Bibliothecas, quas invenerunt, varijs Regibus, & Principibus donaverint, præter duo & triginta volumina de re herbaria, & agricultura tantùm, à Magone Pœno scripta, quæ Romam attulerunt, & ut in Latinam linguam verterentur, mandârunt, tantam nimirum solus inijt gratiam Mago ille, rei Herbariæ & Agriculturæ peritus. Adeò deniq; attonita ad herbarum facultates fuit Antiquitas, ut illorum temporum scriptores affirmarent etiam mirabilia dictu, ita ut Xantus Historicus in primo historiarum libro scripserit, occisum Draconis catulum herbá quadã à parente revocatum ad vitam, quã Magi Balim nominant: eadem Thilonem, quem Draco occiderat, saluti restitutum. Et Iuba Rex Mauritaniæ herbá quadam in Arabia hominem ad vitam revocatum esse tradidit. Picum etiam auem adactum suis cavernis cuneum, quas in arboribus habet, admotá quadã herbá, extrahere tradiderunt, cùm Democritus, tum etiam Theophrastus. Quin etiam Æthiopide herbá tactu clausa omnia aperiri, quibusdam simul admurmuratis cantilenis. Id quod mihi miraculo non est. Memini enim, dum superioribus annis Venetijs agerem, me quendam suspendio damnatum vidisse, cui fores omnes patefierent, dissectis seris, unâ tantum herbá admotá, signaculis quibusdam decantatá. Talis ferè facultatis alia haud mihi incognita habetur, in Italiæ montibus proveniens, qua ab equis calcata, continuò ferrei soluuntur calcei. Herophilum clarissimum antiquitatis medicum posteritatis memoriæ tradidisse ferunt historiarum authores, quasdam haberi plantas, quæ calcatę tantùm, prodesse, quæq; etiam obesse possint. Obseruatum certè est, inflammari vulnera, ulceráq; superventu eorum, qui pedibus iter confecerunt per loca, perniciosis plantis scatentja: contrà verò sanari morbos, ubi ab itinerantibus vulneratis, salubres calcatæ sint. Nam Hemionitidis contactu splenèticos sanatos scimus, comitiales suspensa collo Pæoniæ Romanæ radice, ictericos substrato in calceis nudis pedibus, Chelidonio, aut Pastoria bursa. Tam diu quempiam lippitudine haud

Herbarum cognitio utilis & necessaria.

Cæsarum Romanorum in re herbaria studium.

Quarundam herbarum admirandi & propè stupendi effectus.

Clausorum apertio.

Alij effectus ex solo cõtactu.

tentari

tentari obſervatum eſt, quamdiu ſylueſtris Rumicis radicem ſecum nitidiſsimè habuerit. Deſinet ſtranguriá cruciari, qui Tamaricis lignum ardens ſuá ipſius extinxerit uriná. Inguinis tumorem haudquaquam ijs ſubcreſcere putant, qui Myrti ſurculum ſecum gerant. Varices in cruribus ſanari ſcribunt, ubi Hederæ radicibus, Luná Aquarium occupante erutis, circumdetur affectio. Idémq; effici, ſi ternæ eiuſdem Hederæ baccæ, per murum repentis, affecto cruri adalligentur. Scordij contactu præſervari cadavera, non ſolùm Mithridatis, ſed etiam Galeni teſtantur monumenta. Scythæ Scythicam herbam circa Bætiam naſcentem adinvenêre, guſtatu quidem prædulcem, cujus magna nimirum commendatio, quòd in ore eam habentes, famem ſitímq; non ſentiant. Idem prẹſtat apud eoſdem Hippice dicta, quod equis quoq; eundem effectum prẹbeat. Tradúntq; his herbis Scythas etiam in duodenos dies durare in fame, & ſiti. Tantum gloriæ herbæ Vetonicæ tradidêre quidam, ut domus, in qua ſata ſit, tuta exiſtimetur à piaculis omnibus. Coriaceſiá herbá, quinetiam Callitia, Pythagoras aquam glaciari tradidit. Minaidis ſucco in aqua decocto, protinus ſanari ſerpentiũ morſus, ſi eo foueantur, idem tradidit: & eundem effuſum in herba, qui veſtigio contigerint, vel eo reſperſi fuerint, inſanabiles perire, monſtrificá prorſus naturá veneni, præterquam contra venena. Ab eodem Pythagora Approxis herba apellatur, cujus radix non minus, quam Naptha è longinquo concipiat ignes. Achemenidon plantam colore electri ſine folio naſci in Tardiſtylis Indiẹ, meminit Democritus, cujus radice in paſtillos digeſtá, in diéq; ex vino potá, noxij per cruciatus nocte confiteantur omnia, per vanas numinum imaginationes. Adamantida Armeniæ, & Cappadociæ alumnam, qua Leonibus admotá, reſupinari eos illicò laxo hiatu, nominis cauſam habere ajunt, quòd Adamantis modo, conteri nequeat. Ariamidis herbæ contactu, ligna, oleo priùs peruncta, illico accenduntur, ſi decerpatur cùm Sol fuerit in Leone. Therionarcá in Cappadocia, & Miſia naſcẽte, omnes feras torpeſcere, quibus fuerit admota, nec niſi Hiænæ urinẹ aſperſu recreari tradidêre veteres. Ophiuſa in Elephantina Æthiopia naſci etiam tradunt, lividam, & horribili aſpectu, qua potá terrorum, mináſq; ſerpentium obverſari, ita ut mortem ſibi eo metu conſciſcant, qui biberint, ob idq; cogi ſacrilegos illam bibere. Adverſari tamen ei Palmeum vinum. Potamantim ad Indum fluvium inveniri narrant, qua potá lymphari homines, obverſantibus miraculis. Manicum Solanum (ut Dioſcorides eſt autor) varias facere ſpecies, imaginéſq; non injucundas obverſari, ſi eius radicis drachma ex vino bibatur. Theangelida in Lybano Syriæ naſci, qua devoratá, futura præſagiant homines. In Bactris, & circa Boriſthenem planta provenit, Gelotophyllis dicta, quæ ſi cum vino & Myrrha bibatur, varias dicunt obverſari ſpecies, ridendiq; finem non fieri, ni potis ex Palmeo vino pineæ nucis nucleis, pipere & melle additis. Aſciomenes herba (ut Apollodorus ait) appropinquante manu, folia in ſe contrahit. Oenothora (Crateuas author eſt) vino aſperſa omnium animalium feritates domat, collo adalligata, vel jugo ſuſpenſa. Parthos ab Antonio fugatos ſcribit Appianus Alexandrinus, cum fame premerentur, in quandam herbam incidiſſe, quã qui comederent, nihil aliarum rerum reminiſcerentur, aut intelligerent, niſi quòd lapides continuò effoderent, quaſi quidpiam magni operis facturi, & ſic debacchati, bilem demũ evomentes interirent. Rhamni tertij ramus, authore Dioſcoride, valuis, feneſtriſue impoſitus, veneficia omnia depellit. Scylla tota in limine januę ſuſpenſa, mali medicamenti noxam arcet. Lapathi radices, quinetiam Plantaginis collo ſuſpenſæ, (eodem authore) cheradas, & ſtrumas ſanant. Vermiculi in echinatis Dipſaci capitulis Autumno reperti, collo in folliculo adalligati, aut ſiniſtro brachio appenſi, quartaná febre affectos incolumitati reſtituunt. Atractilis herbę geſtatu obtunditur ſcorpionum ictus, quouſq; icti geſtauerint: depoſitá tamen illico recrudeſcere dolorem, ſcribit Dioſcorides. Quinetiam poſteritatis memoriẹ tradidit, à Scorpione non ici eos, qui Polemoniẹ herbę radicẽ ſecum tulerint, vel ſi fortè fortuna quiſpiam ictus fuerit, eum quidẽ nihil moleſti paſſurum. Naſcitur in

Baaras Iosephi Iudęa radix Baaras, à loco appellata (ut Flauius Iosephus scribit lib. de bello Iudaico) quæ flammam colore imitatur, circa vesperam verò veluti jubar fulgurans: accedentibus autem, eamq; vellere volentibus, facilis res factu non est, nam tam diu refugit, quousq; urina muliebris, vel menstruus sanguis super eam fundatur: quinetiam tunc si quis eam tetigerit, mors certa est, nisi fortè eam ipsam radicem ferat de manu pendentem: ideo effossæ radici, necdum extirpatæ canem alligant, qui abeuntem inde dominũ sequi volens, eam extirpat, & continuò moritur, tanquam ejus vice, à quo tollenda erat: nullus enim posthac accipientibus metus est. Tantis autẽ periculis propter unam vim capi eam operæpretium est, siquidem ijs admota, qui Cacodæmonibus oppressi sunt, illico libertate fruuntur. Cæterum & mihi quidem radix est, quá vino per noctem maceratá, epoto subinde vino, linteolo percolato, à quovis quantumcunq, famelico, is quidem edere nequit, nec cibi tantillum degustare, nisi aceti coclear absorbuerit. Ridendus profectò jocus, sed res ipsa non omnibus propalanda. Foditur radix apud Occidentales Indos, folio Sambuci, quæ humanæ coxæ complet crassitudinẽ, cujus succus epotus lethalis est. Reliqua verò expressa radix in farinam molita, optimum ac nutritioni saluberrimum conficit panem. Illud etiam his addi potest, quod in Circulatorũ spectaculis sæpe demirantur homines. In vinum radicis cujusdam pulverem, cujus gustatu fauces convelluntur, immiscent, & cui fucum facere volunt, jubent, ut illo in vino intinctum digitum, quasi prægustandi causã sugat, tum illico digitum, vino madidum, in os inditum, sibi mordicus, non sine dolore, & clamore premit invidus. Interea perinde atq; blanditijs mœrentem consoletur Circulator, temporum, carpíq; arterias alio quopiam oblinit medicamẽto, deinde nummum in terram projectum, hortatur, ut tollat. Ibi ille pronus, primùm sese nequit attollere, mox unguinis vi amens factus concidit, statímq; eius more, qui metuit, ne mergatur in aqua, natat, ac vociferatur simul, se fluctibus obrui. Ergo eum erigit Circulator. Ille quasi ulturus injuriam, primùm maleficium obliquo, ac toruo intuitu exprobrare, mox hominem aggredi videtur: Postremò fugientẽ Circulatorem persequi, donec absterso tandem illiti medicamenti veneno, recipiat animum, ac menti restituatur. Vbi autem ad se redijt, quasi qui evaserit è mari naufragus, capillum, vestimentáq;, veluti vela torquere, exprimeréq;, brachia tergere, & nares emungere conspicitur. Hæc fabulæ non sunt. Nam non desunt eorum testimonia, qui viderunt, quíq, impostura suspicãtes, suis & amicorum suorum famulis (ut hoc anno Pragæ factum est) hæc fieri jusserant. Herbã cõmemorat Theophrastus, qua devoratá, septuagies coeundi potestas accedat. Quin & in Indiæ Occidentalis provincia quadam versus Darion, arborem esse Pyri faciem referentẽ, scribunt Hispani, cujus fructus devorati (sunt enim butyri sapore) adeo validè eos, qui devoraverint, in Venerem agunt, ut propè miraculo sit eorum efficacia: Agnoscãt illi nomen est. Achemenide herbá in hostium aciem conjectá, trepidare agmen, & terga dare scribit Plinius: Quinetiam Laticen legatis dari solitam à Persarum Regibus, ut quocunq; venissent, rerum omnium copiá abundarent. Apud Tartaros plantam inveniri tradunt, cujus fructus agnum per omnia refert. Obducitur is tenuissimo corio, quo utuntur incolæ ad capitis tegmina, internam pulpam Cammari carnes referre ajunt, & è vulnere succum manare sanguini omnino similem, item dulcore esse admirabili, radicémq; humo exertam subrigere ad umbilicum usq;. Illud miraculi fovet magnitudinem, quòd quamdiu obsidetur herbis, vivere illum quasi agnum in læto pascuo: evulsis verò illis, paulatim contabescere. Atqui illud admirationem auget, appeti à lupis illum, atq; vorari. Nonne & id mirum, quod de Ægyptia traditur Loto. Hujus cum flores, tum etiã scapum vesperi sub aquis mergi, Ægyptij narrant, usq; ad medias noctes, totúmq; abire in altum, adeò, ut demissa quidem manu inveniri non possit: verti deinde, paulatímq; subrigi, & ad exortum Solis emergere extra aquam, ac flores patefacere, & capitula exerere, ut planè ab aqua absit altè. Cęterum nec syluę quidẽ, nec saxa, nec antra, horridiórq;

Radix etiam famelicos edere prohibent.

Historia Circulatorum.

Herba venerea.

naturæ

naturæ facies medicinis carent, Sacra illa parente rerum omnium nusquá non remedia disponente homini. Innumeræ enim sunt in syluis plantæ, ac arbores, à quibus morborum salutem petimus. Sunt & in saxis, & in antris aliæ utilissimę, quinetiam in ipso mari plantæ nascuntur salubres, quemadmodum in lacubus, fluminibus, fontibus, ac paludibus, è quibus sua habet Medicina auxilia, adeò, ut nullus prorsus extet locus, qui hisce dotibus destituatur. Nil enim quispiam à natura creatum inveniet, quod in medicum usum venire non possit. Quandoquidé ipsa venena non solùm sese destruunt invicem, sed innumeris etiam medentur morborum generibus. Aconitum enim etsi adeò pernicioſissimum sit, ut contactis tantùm animalium genitalibus, necem paulò pòst afferat, epotum tamen ictis à Scorpione, præsentaneo auxilio eos liberat. Mirum quidem exitialia ambo cum per se sint, hæc duo venena in homine cómoriuntur, ut homo superſit. Idem oculorum medicamentis, levandi doloris gratiá, commodissimè adijcitur. Cicuta præterea pernecans planta, sacros ignes, & ulcera, quæ serpunt, illitu restinguit, oculorũ inflammationes mulcet, & alios quidem plures in medicina habet usus. Nerium, Asinos, Mulos, Equósq;, qui devoraverint, interficit, cęterùm è vino potum, demorsos à serpentibus sanat. Meconium in perpetuum somnum sumentes ducit: contrà verò dolorificos morbos omnes mulcet. Cantharides devoratæ in necem hominem trahunt: atqui ijsdem curantur à cane rabido demorsi. Vipera reptilium ferè pernicioſissima, nõ solùm sui ipsius venenum extinguit, devorata & illita, sed alia etiam venena destruit, ac superat. Quid demum plura? Nihil non herbarum vi effici posset, si plurimarum vires non ignorarentur. Hęc tametsi quibusdam fide carere videantur, admirationem tamen implent, cogúntq; confiteri multũ esse, quod verò supersit. Quapropter malè audiunt apud doctos, qui talia plantarum miracula rident, cùm & rerum eventa prorsus famæ suffragentur. Non protinus historijs fidem derogare consentaneum est, si vel aucupiũ causæ, quo potiri nequeamus, nos fugiat. Siquidé innumera ferè sunt hominibus conspicua, quorum ratio non possit iniri. Multa in intimis naturæ penetralibus delitescunt, quæ non ratio ulla, nec humanus intellectus comprehendere potest. Voluit enim natura hæc potius admirari homines, quàm à quoquam unquam intelligi. Quare, qui scrupulosiùs in pervestigandis singulorum rationibus versantur, ex omnibus naturæ miracula submovent. Etenim ubi nos causæ ratio deficit, hinc dubitandi manet exordiũ, hoc est Philosophandi. Iccirco Philosophiá modo quodã conantur abolere, qui prodigiosis naturę miraculis fidẽ non habẽt. Sed quare non plures noscantur plantę (inquit Plinius) causa est, quòd eas agrestes, literarúmq; ignari experiantur, ut qui soli inter illas vivant. Multis enim inventis nomina desunt. Nam scimus sine nomine plantã in angulis segetis defossam, præstare ne qua ales intret. Turpissima causa raritatis, quòd & qui sciunt, demonstrare nolunt, tanquã ipsis periturum, quod tradiderunt alij. Ita certè recõdunt, qui pauca alia novêre, invidentes alijs, & neminem docentes, in scientiæ authoritatem: tantum excogitandis novis, ac humaná juvandá vitá, quorundam mores absunt. Summúmq; opus ingeniorum diu jam hoc fuit, ut intra unum quenque rectè facta veterum perirent. At nos elaborata, ac ijs, nobisq; laboribus ingentissimis parta, abscondere atq; supprimere cupimus, & fraudare vitam alienis bonis? minimè omnium: imò non tantùm aliorum inventis, sed proprijs nostris comparatis auxilijs præsentium, & posterorũ vitã juvandam statuimus. Iuvimus olim Latinos, juvimus Italos, amplissimis cõmentarijs, utraq; linguá in Dioscoridem editis, additisq; plantarum & animalium imaginibus, in minori forma, quàm diligentissimè tunc fieri potuit, ad naturæ imitationem expressis: quin etiam Boëmos, in quorum sermonem, Polonis, Dalmatis, & Moscouitis quoq; (ut audio) communem, Herbarium nouum Latinum nostrum verti curavimus. Nunc autem cùm annis octo continuis in Aula Serenissimi Principis Ferdinandi Archiducis Austriæ viuam, & Medicum agam, ne Germanica tellus se ingratum hominem, absq; aliquo emolumento tam diu aluisse, fortasse existimaret, cogitaui sæpe, non posse

Venena quoq; ad quædam cõducunt.

Authorũ in aliquot nationes, & jam erga Germaniam studium.

Matthiolum majori gratitudine beneficâ ſibi univerſam Germaniam conciliare, quàm ſi Herbarium hoc copioſiſsimũ,ampliſsimúmq;,elegãtiſsimis, numeroſiſsimiſq; plantarum iconibus illuſtratum, & in Germanicum idioma translatum relinquat, quo poſſint Germani omnes non ſolùm ſeipſos ab omnibus ferè curare morborum incõmodis, ac etiam ab ijs tueri, ſed in ea lectione, & plantarum vivis imaginibus oblectare quoq;. Eæ enim adeò artificioſè,multorum judicio(ſit tamen hoc citra jactantię crimen dictũ) diligentérq; expreſſę ſunt, támq; ad amuſsim delineatę, ut ſine coloribus ullis facilè ab omnibus herbariæ ſtudioſis dignoſci poſsint. Tanta enim nobis fuit juvandæ Germanicę gentis, Reipubliceq; promptitudo,ut nec ſumptibus ingentiſsimis,quos in pingẽdis, ſculpendiſq; tot imaginum tabellis contulimus, neq; vigilijs,nec laboribus pepercerimus unquam. Quę quidem qualia,& quanta attulerint vitę noſtrę incõmoda,ſilere potius conſilium eſt,quàm multis explicare,ne his enumeratis,captandis potiùs Germanorum animis,quàm ipſorum juvandę poſteritati,occupatus eſſe videar,pręſertim cùm ſciam hęc antehac quamplurimos haud latere,qui ea & viderunt,& intellexerunt,quin etiam multos futuros,qui operis magnitudinem,pręſtantiámq; ſcrutati, rectè perpendent,quantum oneris,quantum laboris,curęq;,quantum deniq; temporis, ſedulitatis, & diligentię,in hoc cudendo plantarum volumine exantlaverim. Tacebo quoq; peregrinationum,&itinerum labores,ad montes,valles,ſyluas,colles,prata,maria,lacus,flumina,paludes,& fontes,diverſarum provinciarũ,ac regionum,ad inquirendas tantùm genuinas plantas ſuſceptos, annis continuis ferè viginti. Silebo quoq;, quàm diu inſudaverim,quámq; ſedulus fuerim in numeroſis peregrinis plantis mihi comparandis, ex Aſia,Græcia,Syria,Ægypto, Arabia,Numidiáq; allatis,quod ex earum imaginibus,antehac nuſquam viſis,id ij facilé intelligere poſsint,qui Herbarium hoc noſtrum diligẽter intuebuntur. In quo conficiendo, ſi id mihi non licuit, quod libuit,id ſaltem,quod potui,omni ſtudio,induſtriáq; meá,pręſtare conatus ſum.Adeò enim operis perficiendi cupidus ſemper fui, ut potiùs ab ipſo etiam principio beneficium hoc in Germanos conferre ſtatuerim,quàm ut cogitarem,quo pacto tam magnis ſumptibus non ſuccumberem. Atqui ſuccubuiſſem profectò,ni Dei Opt.Max.nutu,me dato cumulatiùs auro juviſſent,cum Cæſ.Majeſ.tuá,&Romanorum,Boëmięq; Rex,tum Celſitudines veſtrę (Cæſar invictiſsime,ac Sereniſsimi,& illuſtriſsimi Principes) Siquidem Imperator ipſe Ferdinandus ære ſanè non modico hoſce meos juvit conatus. Quem imitati Sereniſsimus Rom.& Boëmiæ Rex Maximilianus, quin etiam Sereniſsimi Principes, Ferdinandus,& Carolus, Auſtriæ Archiduces,ſuas quoq; opes non exiguas liberaliter contulerũt: adeò, ut his potiùs,quàm mihi,beneficium hoc acceptũ referre Germania poſsit ac debeat. His acceſsit non mediocris liberalitas quorundã Germanię Principum,qui ad hoc volumen conſummandum ſua contribuêre auxilia,cùm à ſuis Medicis intelligerẽt, qui aliquod ejus ſpecimen viderant,illud non parum emolumenti univerſæ Germanię allaturum. Inter autem Illuſtriſsimos Sacri Romani Imp. Electores,primus qui ſuppetias ampliſsimas tulit,mihi recenſendus eſt Illuſtriſsimus Princeps Auguſtus,Saxonię Dux, qui peculiarem ſuæ Aulæveredarium ære plurimo inſtructum ad me miſit: cujus liberalitatem,& erga me munificentiam nunquam ſatis collaudare poſſum. Quem poſtea ſecutus Illuſtriſsimus Fridericus, Comes Palatinus Rheni, ſua etiam contulit auxilia. Id quod inter cæteros Germaniæ Principes fecêre Illuſtriſsimus & Reuerendiſsimus Cardinalis & Princeps Tridentinus, Chriſtophorus Madrutius, & Illuſtriſsimus ac Reuerendiſsimus Ioannes Iacobus, Epiſcopus & Princeps Saltzburgenſis : quin etiam Illuſtriſsimi, Albertus Dux Bauariæ,& Gulielmus Dux Cleuenſis. Quorum omnium liberalitatem, non ſolùm mihi, ſed univerſæ Germaniæ celebrandam ac divulgandã cenſeo. Lætor autem plurimùm, quod Mœcenates habuerim Imperatores, Reges, Sac. Rom.Imperij Electores, Archiduces, Cardinales,Epiſcopos,Duces,ac Principes, quòd hoc longè plus ſplendoris noſtris conatibus addat, quàm cætera, de quibus diximus.

Liberalitas ſummorũ Principum.

Sed

Sed quid nunc commemorem de clarissimo viro Ioanne Neuio, Illustrissimi Principis Augusti, Sac: Rom: Imp. Electoris, & Saxoniæ Ducis, Medico? quibus ego illum præconijs efferam? innumeris, si possem, quòd is non solùm omni cum persuasione Principem suum hortatus sit, ut tam copiosas mihi mitteret suppetias, sed quòd ex propria sua pecunia (quæ ingens fuit ejus in me liberalitas, & in suos Germanos pietas) aliquot obsignati argenti pondo, sua sponte ad conflandum hoc opus contribuerit. O virum multiplici calamo celebrandum, cùm ob pietatem, humanitatémq;, quibus totus redundat, tum quoq; ob insignem doctrinam, & Medicæ facultatis scientiam, in quibus adeò præcellit, ut ex longinquis regionibus, spe recuperandæ, tuendæq; sanitatis, plurimi ad eum continuò confluant homines. Non defuerunt etiam alij, qui missis raris, ac peregrinis plantis, in contexendo tam magno opere, me plurimũ juverunt. Sed præsertim assiduam pro nobis in hoc nauauit operã clarissimus doctissimúsq; Iacobus Antonius Cortusus, patritius Patauinus, à quo (quę sua fuit liberalitas, & beneficentia) complura ad me missa sunt plantarum genera, ipsáq; rara, & paucis admodum nota. Nec minus mihi celebrandus est vir clarissimus, & rei plantariæ indagator acerrimus, Vlysses Aldrouandus Bononiensis, cujus in me juvãndo promptitudinem, non possem sanè paucis explicare. Nec prætermittendus est Franciscus à Calzolarijs, Pharmacopæus Veronensis, quinetiam nec Cecchinus Martinellus Rauvennas, quod hic Damasco Syriæ, ille verò Verona, nonnullas ad me raras miserint plantas, & complures mittendas promittant. Postremò modis omnibus laudandus, & promovendus est (Invictissime Cęsar, & Serenissimi, ac Illustrissimi Principes) Excellen. Artium & Medicinæ Doctor, Georgius Handschius à Limuso, quippe qui in totius Germaniæ utilitatem, ac decus, Herbarium hoc à me nunc primùm Latinè scriptum, tam accuratè, diligentérq;, & ad sententiæ nostræ æmulationem in Germanicam linguam transtulit, ut à compluribus Germaniæ pręclaris Medicis, alijsq, nonnullis linguæ Germanicæ peritis, ejus interpretatio approbata, collaudatáq, fuerit. In quo conficiendo, consummandóq; opere, nullis unquam pepercit laboribus, studijs, & vigilijs, tam in plantarum nomenclaturis conquirendis, pervestigandísq;, & in opere ipso vertendo, quàm in triplici Indice conficiendo, quinetiam in toto volumine castigando à Typographorum erroribus, eóq; præsertim tempore, quo ingens pestis Pragæ grassabatur, non sine magno sui ipsius vitę periculo. Sed tanta fuit illi juvandæ Germaniæ cupiditas, & promptitudo, ut omnibus vitæ periculis potiùs sese exponendum putaverit, quàm ab incepto opere desistendũ, adeo ut is meritò dignus sit promoveri cùm à Cæsarea Majestate tua (Cæsar invictissime) tum à Celsitudinibus vestris (Serenissimi & Illustrissimi Principes) perpetuò foveri. Huc accedit (quod prætermittere nequeo) Georgij Melantrichij ab Aventino, civis, & Typographi Pragensis, laudanda sedulitas, ac diligentia, siquidem is nec sumptibus, nec laboribus pepercit unquam, non solùm in ipso cudendo volumine, in tempore præsertim calamitoso, & invitá ferè fortunâ, sed etiam in conquirendis varijs typorum generibus, ad hoc tantum opus conficiendum idoneis: quinetiam in cæteris omnibus, quæ ad optimos spectant Typographos. Sed de his hactenus. Cæterum cùm veterum studiorum morem sequutus, de promotoribus, defensoribúsq; cogitarem, qui labores hosce nostros ab invidorum, vitiligatorúmq; morsibus protegerent, ac tuerentur, quorũ item amplitudine, authoritate, glorięq; splendore ijdem illustriores, ac clariores redderentur, prima illico mihi sese obtulit Sac. Cæs. Majes. tua, utpote quæ pro summa, & innata virtute sua, atq; clementia, neminẽ unquã iniquè depressum non extulerit, aut injuria aliqua affectum nõ defenderit, nec quempiã non juverit bonarũ artium studiosum, qui ad ejus patrocinium confugerit. Præterea mihi condecens admodum visum est, ut hoc opus Germanici Herbarij Cęs. Majes. tuę potissimùm consecrarem, nõ solùm quòd Romani Imperij Diademate refulgeat, & universæ Christianæ Reipublicæ imperet, & præsit, sed quòd Germanię ipsius Regnũ susceperit gubernandũ, atq; tuendum, in cujus

Plantæ à doctis viris missæ.

Translatio operis.

Dedicationis ratio.

Germaniæ

Germanię usum, ac decus hos insumpsi labores. Quamobrem eos tanquam Cęs. Majest. Tuæ, tuęq; Gentis proprium emolumentum, spero ab ea perpetuò defensum iri: Quod cum fecerit, pręter id, quòd mea scripta, meósq; labores, sua summa authoritate adseret, fructiferum quoq; viridarium hoc, quo Germania tota à multis se tueri incommodis poterit, à prędonibus vindicabit. Illud quoq; me adduxit, ut Cęsareæ Majestati tuę hoc volumen dedicarem, quòd in ipso ea describatur materia, cuius studio (ut superiùs commemoraui) complures olim Imperatores, ac Reges sunt magnopere delectati. Ideóq; eò libentius id faciendum mihi proposui, quò certior sum, Cæsaream Majestatem tuam, ex naturalis Philosophię lectione plurimum capere voluptatis. Huc accedit immensa erga studiosos quosq; Cęsareæ Majestatis tuę benignitas, qua eos perpetuò promovet, juvat, & fovet, pręcipuè autem Medicos, utpote qui divinam potiùs, quàm humanam excolant facultatem. Id, quod apud Hebręos testatum reliquit sapientissimus ille Iesus Syrach, divino spiritu afflatus, dum sic inquit: Ab Altissimo orta est Medicina, & à Rege accipiet munera. Medicamenta de terra creavit Dominus, & vir prudens non contemnit illa. Disciplina Medici exaltabit caput eius, & in conspectu Magnatum collaudabitur. Hęc ille. Porrò & illud mirum videri posset, quòd Cęs. Majes. tua, etsi in gravissimis negocijs, suisq; Rom. Imp. functionibus, & continuis curis, dies noctésq; versetur, & pręsertim cùm ea sola in universa Republica Christiana, adversus immanissimas Turcarum Gentes jugiter firmissimum sese offerat propugnaculum, nunquam tamen prætermittere solet, quin succisiuis quibusdam horis, varijs scientiarum studijs vacet. Quare non parum mihi sperandum est, lucubrationes hasce meas, apud Cæs. Majes. tuam, non minimum authoritatis habituras, tum quòd antehac ejus erga me singularem clementiam, liberalitatémq; longè latéq; fluentem, iterum atq; iterum sim consequutus, tum quòd omnia, quantumvis exigua munuscula, hilari admodum vultu, summáq; humanitate, ab omnibus suis fidelibus suscipere soleat. Cæsareæ ergo Majestatis tuæ beneficia in me sunt amplissima, Serenissima Austriaca domus deniq; tota, me semper omnibus modis decoravit, aluit, & promovit, quo fit ut certa omnino spe ductus, mihi persuadeam, me de Cęs. Majes. tuæ clementia, plurimum confidere posse. Facit enim tua summi generis dignitas, Cæsareorúmq; ornamentorum amplitudo, ut quotquot abs te juuari petant, eos omnes promovendos suscipias. Cætera verò virtutum decora in Cæs. Majes. tua sic vigent, & elucescunt, ut universæ Gentes eam magnopere admirentur, & colant. Quis enim non admiretur Cæs. Majes. tuam? Quis non prudentiam, magnanimitatem, & ingentem animi splendorem? Quis non suspiciat justiciam, pietatem, clementiam, religionem, beneficentiam, humanitatem, liberalitatem, munificentiam, & generositatem tuam, quæ tanquã ex uberrimo fonte è tota Majestate tua scaturiunt, emanant, & diffunduntur. Quas quidem animi Majes. tuæ Cæs. dotes admirantur, non modò universę Christianę Reipublicę Principes, ac populi, sed alię quoq; exterę, alienę religionis, nationes, quando nullis hominum præconijs eæ satis explicari possint. Postremò, ut cęteris quoq; Illustrissimis Germanię Principibus labores hosce meos dicarem, in causa fuit, ut omnes simul conjuncti intelligerent, ingentem animi mei erga eos omnes propensionem, & eorum juvandarum Gentium voluntatem, útq; ob id una cum tua Cęs. Majes. hęc nostra Germanica monumenta, promouenda, defendendáq; ubiq; locorum suscipiant. Interim me totum Cęs. Majes. tuę dedico, donó, ac voueo. Cometouię VIII. Calendas Februarias. Anno à Christo nato, M. D. LXIII.

E. Cæs. Majes. tuę, vestrarúmq; Celsitudinum

Humilis seruus,

Petrus Andreas Matthiolus.

Předmluwa Doktora Thadeásse Hágka z Hágku, na Herbář Czeský/ Léta Páně Tisýcýho Pětistého Ssedesátého druhého wydaný.

Ačkoli mezy wssjm Stwořenjm Božjm, na kteréž toliko tělesnýma Očima patřjme, neyvsslechtilegssj gest Cžlowěk: Wssak gestliže při něm netoliko spůsob a postawu tu zewnitřnj, ale raděgi což wnitř w sobě zawjrá, to gest, proč a k čemu na tomto Swětě od Pána Boha postawen gest, nahlédneme / a toho při něm ssetřiti budeme / mnohem znamenitěgssj a wywýssenégssj nadewssecko giné stwořenj, geg býti poznáme.

Gest pak Cžlowěk Obraz Božj / z Těla a z Dusse složený. Tělo pak, kteréž my Očima nassjma widjme a geho se dotýkáme, má z Země a zečtyř žiwlůw / z nichž také wssecky giné wěcy y Howada, na tomto Swětě stwořena gsau: Ale Dussi od samého Pána Boha wlitau sobě má / gjž samau gemu y Angelům geho se připodobňuge. Rozdělenj Cžlowěka.

Při Dussi pak Lidské nacházý se dwogj rozdjl: Geden, kterýž slowe wrchnj / a swé mocy má / totižto, že rozumj, pamatuge, saudj a rozeznáwá / a slowe wlastně Mysl aneb Rozum. A ten nic giného nenj, nežli gakýsy paprslek Božského swětla a Maudrosti / w Dusse lidské wlitý / gjmž wnitř nás oswěcuge / a my gjm gako se dohrabugeme / abychom gakkoli poznati mohli wssecky wěcy dobré, vžitečné, a nám spasytedlné. Druhý rozdjl při Dussi nassj nacházý se tělesný / a nám obecný s Howady / gako zlost, záwist, hněw, strach, žalost, radost / a wssecka giná sskodliwá popuzenj. Rozdělenj Dusse Lidské.

Zase táž opět Mysl dělj se na dwé: Prwnj gegj částka gest wrchnj a neywyšssj / gjž Cžlowěk se řjdj a sprawuge / a ta slowe Wůle. Druhá té gako Rádce přidaná / totiž Mysl a Rozum. A tak z toho rozdělenj poznáwá se / co gest při Cžlowěku neyznamenitěgssjho / a čehoby Cžlowěk wlastně ssetřiti, a podlé čeho se řjditi a sprawowati měl / totiž že podlé toho / což gest při něm neywyšssjho / a čjmž neywjce od giných Howad se dělj. Nebo nenj náležitá wěc / aby Cžlowěk, gsa stwořenj neyvsslechtilegssj a neyznamenitěgssj, měl se w přirozených wěcech s Howady srownati / a včastenstwj s nimi mjti. A tak tedy Mysl w Cžlowěku, gest Dar od Pána Boha neywyšssj a neyznamenitěgssj. Wlastnj pak djlo Mysli gest poznánj / a z poznánj pocházý něgaká žádost a chtjč / kterýž s Myslj gsa spogen poznánj w Cžlowěku zbuzuge pro chtjč. Žiádný zagisté nemůže mjti prawého chtjče / nežli k wěcy prwé poznalé / tak gakž obyčegně řjkáme: Ignoti nulla cupido, to gest / po neznámých wěcech nedychtjme. An y obecné gest Přjslowj: Cžehož Oči newidj / toho Srdce nežádá ani neželj. Ta pak žádost a chtjč Mysli slowe Wůle / gegiž Rádce gest Mysl aneb Rozum. Poněwadž tedy Mysl má býti Rádcým, a gako Mistrem a Včitelem / musýť to, což raditi aneb včiti má, znáti a vměti / sycby dobře neradila a newyvčowala. Ale že zahálčiwostj a nedbánliwostj wssecky wěcy hynau a mizegj: Protož aby také ten Mistr a Rádce w nás neztupěl a nezleněl / máme geg w nás rozhogňowati, častým a vstawičným cwičenjm a zkussowánjm wtěch wěcech / kteréž Mysli wlastně sau náležité / gako w Vměnj swobodném / a w Ctnostech dobrých, w mrawjch a w sslechetnostech chwalitebných. Gest pak žalostiwá wěc / že mnozý tu mysl wsobě zahálčiwostj a obrácenjm k wěcem chatrným a gj nehodným zatmjwagj a wsobě dusý / tak že k swému cýli nikoli přigjti, ani cesty, kteraužby k tomu prawému swětlu Rozdělenj Mysli. *Prawá dokonalost člowěka na čem záleží.

ſwětku přigiti měka, nám wkazowati nemůže. Nýbrž gako Semeno zkau zemj, trnjm, hložjm y kamenjm se dusj a wmrtwuge / a Strom neopatrowánjm zpkanj: Tak Mysl násse také wěcmi nevžitečnými když se zanepraždňuge, tjm také se zastrnuge, russj a kazy / a zahálčiwosti gako zpkanj. Toť hle z toho poznati gest / na čemby záležela prawá dokonakosti člowěka / k kteréžto dokonakosti, kdož gsau docházeli, ti za onoho wěku za Bohy držáni byli / a Dary y poctiwosťmi znamenitými obdarowáni bywali. Neb toho zaskuhowali, netoliko swau wymyſlenau Naudrosti / ale také, že Lidem znamenitě prospjwali a posluhowali.

Wychwalowánj Lékařského vmenj.

¶ Y příkladem gich ginj také Lidé gsauce k tomu zapáleni / pro dogitj takowé prawé sláwy, gedenkaždý wedlé přirozené swé náklonosti, rozličných Vmenj po sobě pozůstawiti hleděli / gako y tohoto Vmeny Lékařského. Nad kteréž nic lepſſjho, znamenitěgſſjho, a Lidem prospěſſnějſſjho býti nemůže. Nebo wſſickni to známe / že žiwot a zdrawj nám wſſem gest milé / y swětko toto, w kterémž gsme živi, dycháme a byt máme, gest přigemné, wtěſſené, a radoſtné. Protož Vmenj toto, kteréž takowé zdrawj Lidské opatruge, drži a zachowáwá / kterak nemá býti nadewſſecky giné wěcy neyſlawnějſſj? Co může Člowěk nad toto Vmenj Lékařské wjce sobě winſſowati? Poněwadž ono neyhlawnějſſj zdrawj Lidského nepřátely, to gest, neduhy, a rozličné těžkosti a přjpadnosti Lidské zahanj / žiwot pak y zdrawj předewſſemi takowými neřestmi ochraňuge. A gakož nad zdrawj nic w Swětě draſſjho nenj / tak když ho Člowěk nemá / co nad něg může býti w Swětě bjdněgſſjho? Protož ti Lidé, kteřjž tak bjdné a ſaužené retugj / a gim k zdrawj pomáhagj / w gaké magj poctiwosti a wážnosti držáni býti? To seznawſſe někdy oni prwnějſſj Cýsařowé / znamenitými Swobodami a Prwilegjmi, Lékařského Vmenj pořádné k tomu zwolené a wyhlášſené Oſoby, gež my Doktory gmenugeme, oſwobodili / pokudž ti, kteřjž Práw Cýsařských powědomi gſau, o tom dobrau wědomoſt magj. Buďmež tedy wděčni gegich welikých prospěſſnych pracj / gichž gſau nám w swých Knihách Lékařských pozůſtawili / a zwlášſť Pana Doktora Matthyola / gehož původem tento Bylinář gazykem naſſim Cžeſkým na swětko wyſſel / s nákladnými a pěknými Figurami / o čemž nenj potřeby mluwiti / ani geho wychwalowati: Nebo každá wěc dobrá ſama se chwálj / a ſkutek, kteryž gest před rukama, doſtatečněgi Mjſtra a Skladatele swého wychwaluge.

O přirozenj a mocech rozſilin / kterak to rozumjny býti magj.

¶ Poněwadž pak w tomto Herbáři wypiſuge se přirozenj rozličných Bylin / a to podlé čtyř tychž Bylin ſtupňůw: Též také pokládagj se tychž Bylin Mocy a Skutkowé / gakauby Moc aneb Skutek gednakaždá ta Bylina mjti měla. Protož aby tomu odewſſech porozumjno býti mohlo / coby Stupeň a co Moc, při wypiſowánj tychž Bylin měl se rozuměti / widělo mi se o tom tuto něco kratičce, pro Lidi ſprostněgſſj, wypſati. Neyprwé znáti ſlušj / že Lékařſtwj wlaſtně wſſecko skowe to / cožkoli násse přirozenj proměniti, a gey přemocy může. Nebo geſtliže od naſſeho přirozenj, a přirozené horkosti naſſj, přemoženo bude / giž neſſkowe Lékařſtwjm, ale Pokrmem. Pokrm zagiſtě wſſecko geſt to / cožkoli wztahuge se k naſſemu Těku kupoživenj / a k rozmnoženj tělesné naſſj podſtaty: a ten pokrm nemůže kupoživenj a rozmnoženj Těla naſſeho přigiti / leč prwé byl by proměněn / a gemu připodobněn.

Wſſecko wěcy sečtyř živlůw ſkwořeny gſau.

Druhé znáti ſlušj / že wſſecky wěcy, wedlé tělesné swé podſtaty, zečtyř živlůw, genž gſau počátky a přičiny bytečné wſſech wěcy hmotných aneb tělesných, ſloženy gſau / totiž, z Ohně, z Wětru, z Wody a z Země / a ti Živlowé magj swé přirozené powahy, spůſoby aneb qualitates, gjmž někteří Gakosti říkagj. Oheň pak z přirozenj swého geſt horký a ſuchý: Wětr teplý a wlhký: Woda mokrá a ſtudená: Země ſtudená a ſuchá / a takž tedy čtyry budau prwnj gakosti Živelnj / Horkoſt, Studenoſt, Suchoſt a Mokroſt / kteréž se při gednékaždé wěcy hmotné a tělesné nacházeti muſegj. A my podlé toho, gakž při nich ge poznáwáme, o Přirozenj a ſloženj gich, ſauditi obyčeg máme / prawjce tuto wěc, aneb tuto Bylinu aneb zroſtlinu, horkého a ſuchého přirozenj býti / ginau horkého a mokrého / ginau ſtudeného a ſuchého / ginau ſtudeného a mokrého. Nebo ſkrze to bytnoſt gednékaždé wěcy ſe pronáſſj / že w této Oheň, w oné Powětřj, w giné Woda, a w giné Země panuge a přemáhá. A odtad také ty Mocy, kteréž ſkowau prwnj, swůg původ a počátek berau / gako horčiti, ſtuditi, mokřiti a ſuſſyti.

¶ To

To pak ačkoli kewssem wěcem w tomto Swětě přirownati se může: Wssak poněwadž nynj toliko o Bylinách, o Kořenj, o Kwjtj, o Semenách, o Stromowj, o Owotcých a o Dřjwj vmjnil gsem řeč včiniti / protož na ně tato toliko wssecka má řeč wztahowati se bude / a tomu gegich přirozenj, o němž se wypisowati bude, má se tak rozuměti / pokawadž by k samému Lidskému tělu se přirownati mohlo.

Že pak w swém přirozenj giné Zrostliny, to gest Byliny, a Kořenj gsau mdlé / giné sylné a prudké / aby ty také snázegi w swé přirozené sýle rozeznány býti mohly / wymyslili Mužj včenj gistý prostředek / nápodobně gako Střelcy obyčeg magj / když střjleti chtěgj / že Cýl sobě gistý vkládagj / k kterémužto wssickni střjlegj / ale gedni bljž než druzý k němu přistřelugj / a ta bljzkost a wzdálenj od toho Cýle a sspičky, nemohlaby poznána býti / kdyby takowého Cýle a prostředku vstanoweno nebylo. Tak také Lékařj aby wsseliké wěcy w swém wlastnjm přirozenj, mocy a sýle, poznány býti mohly / postawili sobě za Cýl a gako za prawidlo, gednu wěc mjrného přirozenj / po němž poznáwá se, které wěcy bljž k němu přistupugj / aneb které od něho se wzdalugj: A to přirozenj gest takowé / že buď wnitř w Tělo přigaté, buď zewnitř přiložené, nasseho těla ani k horku, ani k studenu, ani k suchu, ani k mokru, nikterakž patrně a čitedlně neproměňuge. Takowé Lékařstwj Lékařj gmenugj temperatum & æquale, to gest mjrné a rowné / protože w něm žádná z těch čtyř gakostj nepřewyssuge. Ale giná Lékařstwj gsau / gessto z té a takowé mjrnosti wystupugj a gi přewyssugj / a ten weystupek gest dwogj: Prwnj slowe sprostný / Druhý složený aneb násobný. Sprostný weystupek gest ten / když aneb skrze samo horko, aneb skrze studeno, aneb skrze mokro, aneb skrze sucho, od té mjrnosti se vchylugj. Násobnj / když přemáhá společně horkost a suchost / aneb horkost a wlhkost / aneb studenost a suchost / aneb studenost a mokrost. Ten pak weystupek aby wewssech Zrostlinách, podlé gisté a náležité mjry, a tudy také prawá bytnost gegich složenj poznána býti mohla / a též aby známé a wědomé bylo / kterých Zrostlin bezpečně vžjwati bychom mohli / Lidé včenj, a bedliwj zpytatelé wěcý přirozených, wssecky summau Zrostliny, gichž k naprawenj zdrawj Lidského padlého vžjwáme, na čtyři Grády, giná k řády, stupně aneb powolánj, gakkoli komu se ge gmenowati libj, rozdělili / a to tjmto spůsobem: Prwnj stupeň horkosti, těm Zrostlinám se připisuge / při kterýchž tak skrowná horkost se nacházý / že sotwa táž horkost přirozená při nich poznána býti může / a od té pocházý hned giná moc / kteráž slowe druhá / gako zažiwagjcý, sezráwagjcý, a giné. Druhý stupeň horkosti, připisuge se těm Zrostlinám / při kterýchž nalézá se giž wětssj, patrněgssj, a čitedlněgssj něgaká horkost / od njž potom půwod swůg béře moc druhá / ztenčugjcý, zřeďugjcý, a průduchy otwjragjcý. Třetj stupeň horkosti, přiwlastňuge se a přičjtá těm Zrostlinám / při kterýchž patrně až y s těžkostj, a welmi nepřjgemně, horkost a pálčiwost gich se pocyťuge / tak že když gich okusýš / pálj, kaussj, sussj, a žizeň vwodj: Od takowé horkosti pocházý moc druhá rozrážiwá, přitahugjcý, zapalugjcý, Tělo wypražugjcý, a průduchy mocně otwjragjcý. Cžtwrtý stupeň horkosti, a ten neywyšssj, zcela Lidskému přirozenj gest odporný a nesnesytedlný: Nebo kdožby takowých Zrostlin vžjwal / ty pro swau prudkost a pálčiwost zpryskugj, zapalugj, kazý a mořj.

Kterakty čtyři stupně gedněkaždé Byliny nalezeny gsau.

Přirozenj mjrné.

Přirozenj od té mjrnosti wystupugjcý.

Cžtyři stupně.

I. Stupeň.

Horkost, kterým se Bylinám připisuge podlé čtwerého stupně.

II. Stupeň.

III. Stupeň

IIII. Stupeň.

Studeného složenj Zrostliny, y wsseligaké Lékařstwj, týmž spůsobem čtyry stupně swé magj. Prwnj stupeň těm Lékařstwjm se připisuge / kteréž přirozenau nássi horkost welmi mjrně a téměř nepatrně ochlazugj / tak že zažiwánj a sezránj, k swému koncy práwě dogjti nemohau / aneb ge trochu toliko pozdržugj. Kteréž pak mjmo giž dotčenau studenost něco wjce a patrněgi studj / až y gazyk nětco mdlj / takowé Zrostliny wssecky na druhém stupni studenosti se pokládagj / od kteréžto studenosti, mocy řečené druhé pocházegj / gako zahusstowati / horkost přirozenau zřetedlně zmenssowati / odkawadž nezažitj, a mnoho syrowých wlhkostj se rozplozuge a rozmáhá. Třetj stupeň studenosti, připisuge se těm Lékařstwjm / kteráž tak welice studj / až y průduchy wnitřnj skrčugj, a w hromadu táhnau a swiragj / nečitedlnost, mřenj audůw, a zsynalost přinássegj / gako gsau Bljn, Netřesk, Mandragora ꝛc.

Studenost, které zrostliny magj / podlé čtwerého stupně.

I. Stupeň.

II. Stupeň.

III. Stupeň

IIII. Stupeň. dragora ꝛc. Cžtwrtý stupeň studenosti, gest těch wěcý wssech / kteréž wssecku přirozenau nássi horkost vhassugj / a Tělo wssecko zdřewenělé činj.

Mokrost zrostlin podlé čtyř stupňůw I. Stupeň. II. Stupeň. III. Stupeň IIII. stupeň. Mokrého přirozenj Zrostliny, též čtyry stupně swé magj. Prwnj stupeň magj tý Zrostliny wssecky / kteréž wlažj, měkčj, a gako sliznau. Druhý stupeň, prudké wlhkosti ztupuge a zahussťuge / a přirozených audůw spůsob zemdluge. Třetj stupeň mokrosti, audy přirozené welmi zemdluge / tak že vstawičné nechutenstwj, dáwenj, Auplawice, a Tělo wssecko zlenilé, a kewssem činům nespůsobné činj. Cžtwrtý stupeň mokrosti, gako y giných gest neywyšssj / a ten giž zcela wssecku přirozenau horkost vdussuge / rowně gako Woda Oheň hasý / a takowé wssecky wěcy za Gedy se držj a pokládagj.

Suchost zrostlin podlé čtyř stupňůw I. Stupeň. II. Stupeň. III. Stupeň IIII. stupeň. Suchost při wssech Zrostlinách též podlé čtyř stupňůw se pozoruge. A prwnj stupeň suchosti, připisuge se těm Zrostlinám / kteréž skrowně a mjrně sussj / a audy stwrzugj. Druhý stupeň gest těch wěcy / kteréž patrně sussj, skrčugj, swraskugj a stahugj / gako gsau wssecky wěcy trpké a přesedawé. Třetj stupeň, pro swau mocněgssj suchost a wyprahlost / průduchy auzké činj / a průchodu wlhkostem bránj / toky wssecky zastawuge / přirozenau wlhkost wytlačuge / a suchotiny vwodj. Ale čtwrtý stupeň suchosti vdussuge / duchy žiwotnj přetrhuge / a tak smrt vwodj. Protož Lékaři wssecky Zrostliny, y giné gakéžkoli wěcy, na čtwrtém stupni, za Gedy pokládagj / gakožto přirozenj Lidskému odporné / a gich do Těla nevžjwagj / leč w znamenité a w důležité něgaké potřebě / a to s welikým a bedliwým vwáženjm / aby sskody a zahynutj zdrawj Lidskému nepřinesly. A w dobře nařjzených Obcech a Městech, kdež Apatékáře pořádné a přjsežné magj, toto mezy ginau Instrukcý znamenitě zapowědjno býwá / aby žádný takowých prudkých wěcý a Gedůw, wen k vžjwánj nedáwal ani neprodáwal / gako y Opium / kterémuž mnozý z Lidu obecného v nás Lektwař na spanj řjkagj / a to swobodně w Apatékách kupugj / a Dětem s welikým porussenjm zdrawj a přirozenj gich dáwagj / gakž mnohým známé a zkussené gest / tak že mnohých Djtky, po takowém nerozumném Lékařstwj, zesnuly / gesstě spj, a spáti budau do dne Saudného. Ginj pak kteřjž z toho hlubokého sna, ač sotwa procytili / a gim wždy proto spomoženo: Wssak při swém zdrawj vgmu znamenitau nesau / gsauce y na mysli zmámeni / y na swém Těle pokaženi. A protož neměliby Apatékáři té takowé Lektwaře, Babám nerozumným a blaznicým wssetečným prodáwati / a Wrchnost a Vřad w gednom každém Městě, měliby tak Apatéky opatrowati / aby Lidem k prospěchu a ne k vbliženj, držány býwaly.

Nařjzenj o Apatékářjch. Opium.

Cžtwery mocy gednékaždé Zrostliny. Giž tedy poznáno býti může / co gsau ty čtyry Stupně a co se skrze ně znamená: Tudjž také, gaké mocy a gacý skutkowé od nich pocházegj. Nebo čtwerá gednékaždé Zrostlině moc a čtwerý skutek se připisuge.

Prwnj mocy. Prwnj Moc a skutek od bytečného složenj gednékaždé wěcy, swůg půw od béře a má / a slowe prwnj a žiwelnj / protože od prwnjch těch začátkůw žiwelnjch, gako od horka, studena, sucha, a od mokra pocházý / a djlo swé působj / to gest, že horčj, studj, sussj a mokřj.

Druhé mocy. Druhé Mocy a skutkowé gsau ti / kteřjž od prwnjch žiwelnjch swůg začátek berau / a od toho slowau Druhé / též také že negsau tak mocné, a w swých včincých patrné, gako prwnj / a giž také o těch nětco gest mluweno. Wssak aby rozdjlněgssj gesstě poznány býti mohly / toto summau a kratjčce položjm.

Mocy odečtyr gakosti pocházegjcý. Od horkosti Mocy a skutkowé pocházegj tito: Zažjwati, wypařowati, rozháněti, stjrati hnilosti a nečistoty / ztenčowati hrubosti / zřeďowati hustosti / otwjrati, rozrážeti, rozpausstěti sjedlé wěcy od studenosti / wssecky twrdosti zpeklé obměkčowati / bolesti oblehčowati / Ged od Srdce odháněti / a giné mnohé k tomu podobné.

Od studenosti Mocy a skutkowé pronássegj se tito: Skrčowati, swraskowati, zawjrati, zacpáwati, zahussťowati / též odrážeti / krew zastawowati / twrditi / průduchy sužowati / drjmotu a sen vwozowati / duchy mrtwiti / dřewenniti / horkost přirozenau vstuzowati.

Mokrosti moc a djlo zgewuge se, skrze obměkčowánj.

Suchosti pak, skrze zatwrzowánj.

Ale

Ale mohlby někdo dotázku včiniti/kterak my k poznánj takowých mocý přicházýme. A aby těm za dosti se státi mohlo / krátké naučenj o tom dáwám.

Kudy a po čem se poznáwagi ty mocy Bylin.

Třmi wěcmi wssecky Zrostliny gedna od druhé se dělj / barwau, wůnj, a chutj / a tak my také třmi Smyslky zewnitřnjmi, totiž zrakem, čichem a kosstem, ano také y čtwrtým, totiž dotknutjm, o gegich přirozenj a mocech wsuzugeme. Ale z těch čtyř Smyslůw k tomu poznánj, neydokonalegssj gest kosst. Giné tři smysly častokrát y Lidi rozumnégssj meylj / a žádný nemůže se grunto wně na nich zasaditi / než wčenějssj a zběhlegssj, po nich gako po négakých potazých a důmyslich, k poznánj wnitřnjho přirozenj gednékaždé Zrostliny přicházegj. Gako obyčegná gest wěc/že bylé wěcy bywagj přirozenj studeného / ale newždycky se to při wssech wěcech bylých shledáwá: Nebo nacházegj se mnohé wěcy bylé / kteréž gsau horkého y studeného přirozenj / gako Wápno a Smjh. Též při wůni nacházý se rozdjlnosti při přirozenj a při mocy těch wěcý / kteréž takowau wůni wydáwagj: Nebo newssecky wěcy libě womé, horké gsau: ani wssecko, což gest horkého, dobře wonj: a ani což sylně wonj, to též horké gest: ani gestli horké, hned také sylně wonj. Ani také na odpor prawda gest: Wssecko což sylně wonj/žeby to studené bylo: ani což gest studené/ to aby sylně woněti mělo. Nebo mnoho gest horkých wěcý y studených / kteréž y libě wonj, y přjlš / a některé zhola žádné wůně z sebe newydáwagj. Jtem / z dotknutj newždycky wyhledáwáme přirozenj a mocy wěcý přirozených / protože mnohé wěcy gsau měkké twrdé, ostré, hladké / a w přirozenj a w mocech rozdjlné. Protož samau toliko chutj a kosstem, takowých přirozených wěcy a zrostlin mocy, gruntowněgi se wyhledáwagj. Gazyk zagistě, kterýž gest nástrog k rozeznánj chutj rozličných stwořen a ustanowen, nelépe a neydokonalegi při gednékaždé Zrostlině wssecky částky w bytu a w podstatě rozeznati může/gakž nám toho wtěssenýj přjklad na Růži od Galéna pozůstawen gest / a každý to též při nj seznati může. Nebo když od nj wůně libé docházýme / nic gjného skrze ni nedosahugeme / než že wychází z nj gakýsy pára libá, libezná, a dobře zažitá / dále nad wůni, coby se při nj gesstě wjce nacházeti mělo, giž se pochopiti nemůže. Ale gestliže Růži w ustech rozkaušeš a rozžweykáš/welmi snadno poznáš/že při nj nachází se také gesstě hořkost, sladkost, a gakýsy trpkost: Z kteréžto chuti rozdjlné poznáwáme/ že Růže má w sobě částky sebe rozdjlné / a w každých těch částkách rozdjlné swé přirozenj a mocy. A za přjčinau toho přjkladu / aby y ginj také, kteřjž w wyhledáwanj a w zpytowánj wěcý stwořených se kochagj, hotowěgssj a přistrognéssj býti mohli / položjm některá naučenj / kteráž budauli w paměti mjti/ budau mocy poněkud o přirozenj a mocech saud včiniti / a potom s lepssjm rozumem, ne mauj a treffunikem, a gako říkáme na Bůh zdař, gich užjwati.

Sama chut Bylin nedokonálegi nám přirozenj a mocy přináležj.

Wssecko což Gazyk táhne w hromadu, gest chuti přesedawé a trpké / a gest složené z částek studených a zemnatých. Protož moc geho gest stahowati, shussťowati, odrážeti, studiti, sussyti: Gako Nyssplule, Wosskerusse, Hrussky plané a nezralé, Dubowé Kůlky ač.

Wssecky wěcy kyselé gsau z částek wodnatých, promikawých a studených. Protož bezewssého zahřjwánj rozrážegj, ztenčugj, rozdělugj, čpj, a zacpalosti propraugj: Gako Ocet, Sstiáwa Limaunowá, a Granátowých Jablek kyselých.

Wssecky wěcy sladké gsau přirozenj Lidskému libé / a horkého mjrného složenj / wssak wyš něco nad přirozenau nássi horkost. Protož magj moc oslabowati, zažiwati, změkčowati a zředowati: Gako gest Med.

Wssecky wěcy hořké gsau horké a suché / a dobře od horkosti wypekłé. Protož takowé wěcy neytrwálniwěgssj gsau / nebrzo hnigj ani se porussugi pro suchost, kterauž při sobě magj. Moc gegich gest sstjrati, ztenčowati, průduchy wyčisťowati, hrubé wlhkosti rozřjditi: Gako Pelyněk, Aloes ač.

Wssecky wěcy skalné gsau také horké a suché/a magj částky horké a zemnaté. Protož moc magj rozdělugicý, wysussugicý, sstjragicý, stahugicý a shussťugicý.

Wssecky wěcy perné a čpawé, kaušawosti swau mocnau wyžiragj a wypjwagj: Gako Česnek a Cybule / a gsau ohniwého složenj. Protož ztenčugj, wyčisťugj,

zahřjwagj, přitahugj / Moč ženau / pot wywodj y Cžmayru / zžjragj, připalugj a přisskwařugj.

Wssecky wěcy nechutné gsau studené a mokré. Protož ty sstupugj dolůw/a sadj se w hromadu/ shussťugj, a poněkud vmrtwugj.

Wssecky wěcy mastné a Olegowaté, swlažugj, měkčj a oslabugj.

Třetj mocy.

Třetj mocy a skutkowé wssech Zrostlin, ty obzwlásstně k gednomukaždému audu přináležegj / a gsau tyto: Kámen lomiti w Ledwj y w Měchýři / Pjsek s Močem hnáti / Cžmayru wywoditi aneb zastawiti / Tok krwe z žil Zlatých aneb odkudžkoli ginde přetrhnauti / Wýkal w Cžlowěku rozmnožowati / aneb geg dusyti a wysussowati / Prsy čistiti wychrkowánjm od hnisu a od giných nečistot / Sskrkawky mořiti a wen wyháněti / Gedům odpjrati a od Srdce odháněti / zraku spomáhati / sluch naprawowati / a giné mnohé. K těm kewssem mocem / ačkoli mocy prwnj y druhé napomáhagj / a bez nich djla a skutku swého wykonáwati nemohau: Nebo Kámen lomiti nečinj toho sama žiwelnj horkost, a skutek od nj pocházegjcý / totiž pronikawost: ale musý přjtomná také býti moc druhá, otwjragjcý průduch / ztenčugjcý a rozpausstěgjcý spekloſti Kamenné: Wssak y ne při wssech Zrostlinách se to nacházý / aby ty pomoc od žiwelnjch mocý, a gako ffedrunk něgaký braly. A protož kteřjž chtěgj wssech wěcý přjčiny a začátky těm prwnjm gakostem připisowati / k welikému omýlenj přicházegj. Nebo zdali proto Sstěrbák, Cžekanka, Salát, a giné Mléčowj, Mléko w sobě magj / že gsau studeného přirozenj? An Chwogka a Kolowratec též mléčnaté gsau / a wssak tak horkého přirozenj gsau / až zpruzugj. Zdali Aloe proto hořké gest / že horké? An Opium, kteréž pro swau studenost vmrtwuge, znamenité hořké gest.

Z těch přjčin Lékaři wssecky tyto mocy, y giné těm podobné, k wlastnjm mocem přiwedli / a ge w gistém spůsobu zawřeli: Gako, že Magnét Železo k sobě táhne: Rhabarbarum pěnokrewnost, Agarykum wodnotedlnost wyhánj: Ceterák a Gelenj gazyk Slezynu oprawuge: Kawias Prsy a Pljce lečj: Králowský trank Gatrám spomáhá: Piwoňka Padaucý nemoc zahánj: Ambrožka, ginák Swětljk, Kopr Wlaský a Celidonia widědlných duchů posylugj / a mnoho giných těm podobných Zrostlin gest / kteréž takowých a těm podobných mocý obzwlásstnjch, ne z mocý žiwelnjch totiž od horkosti studenosti ꝛc. ale z Nebe od paprslkůw Hwězdných, od duchůw, a neywjce od Pána Boha, docházegj. Kdyby zagisté takowé swé skutky pro žiwelnj swé mocy prowozowali / musyliby to též y giné wěcy wssecky, tauž moc žiwelnj magjcý, činiti / čehož se při nich nenacházý. Protož dobře Lékaři takowé mocy à Forma, to gest od zwlásstnjho a dokonalegssjho přirozenj a bytnosti, počjtagj. Ty pak a takowé mocy, od náchylnostj a wléwánj Nebeských Hwězd pocházegj / a skutkowé gich býwagj brzcý, patrnj a zřetedlnj: ale odkudby přicházeli / a gakáby takowého včinku bytnost byla, gest před námi skryto / nic gináč, než gako byt Božstwj a podstata. Ginj kteřjž od žiwelnjch mocý pocházegj, času dlauhého potřebugj / a gesstě nepřjliš patrně a dostatečně swé skutky wykonáwagj / o čemžbych měl tuto wjce wypisowati, byloby přjliš dlauho / y také nesrozumitedlno. Nebo coby to Forma v Filosoffůw slaula / a gakým spůsobem skutkowé od nj pocházegj / prostj Lidé toho pochopiti nemohau.

Cžtwrté mocy.

Pozůstáwá gesstě čtwrtá moc a skutek / kteráž též gako y třetj ad Formam, to gest k zwlásstnjmu přirozenj a mocy se připisuge / gako audů obzwlásstně něgakým swým obzwlásstnjm a tegným včinkem, a k týmž audům náchylným patřenjm, posylňowati a wyčisstowati. Nebo zwlásstnj gsau mocy / kteréž Mozk, giné kteréž Pljce, giné kteréž Gátra, Zialudek, Ledwiny a Měchýř posylugj a wyčisstugj / a k nim wlastnj hned od přirozenj swé zřenj magj / tak že přigaté do Těla, žádnému ginému audu nic neprospjwagj / než toliko tomu / kterémuž gsau tau swau náchylnostj oddáni, a od Boha nařjzeni: Gako Cantharides, ginák Meyky, přigaté do Těla, žádnému ginému audu nesskodj, nežli Měchýři / tak že geg toliko samý zwředugj. Takowé mocy mnohým wěcem, a zwlásstě pak Bylinám, od Pána Boha přiwlastněny gsau / kupohodlj a vžitku Lidskému / aby skrze ně moc a sláwu

swau

swau y kásku k lidskému pokolenj proneſl/tak že netolik o Kamenj drahé, Perky a giné k těm
wěcem podobné, ale y to prosté některé Kamenj, prosticke dřjwj, Bylinky, gichž my sobě nic
newážjme, ale po nich sskapáme, mocmi welikými od Pána Boha gsau obdařeny. Gako
geſt geden Kámen, řečený Selenites, na němž geſt Obraz Měsýce/ktereho̊ž rownĕ gako na Kámen Se-
Nebi přibýwá y wbýwá. Ten Kámen do Prstenu wsazený, tak aby se Těla dotýkati mohl, lenytes.
Krwotok gakýžkoli hned zastawuge. Některj tu moc Jaspidu připisugj. Saffir, Pryskýř
aneb zahánj, aneb roztrhuge. Magnét na hrdlo zawěssený, bolest hlawy odgjmá. Jtem/
nachazegj se také w Ziakudku mladych Lasstowic gakésy Kaménky/ z nichž kteřjž bjlj gsau/
kdožby ge w rukau držel/ aneb na Hlawu sšátkem přiwázal/ zastarálé hlawy bolenj wklá-
dagj/ Očj bolenj odwracugj/ a Zymnicy čtwrtodenny zahánĕgj. Más pak ty Lasstowičky Kámen Las-
mladé po Nowu Měsýcy bráti/ a ge rozřezati. Bywagj také w nich Kaménky černj y sstowičný.
čerwenj aneb barewnj/ z nichž ten kterýž geſt čerwený, Padaucý nemoc zapuzuge/ aby geg
wezma, a do sšátku aneb do kůže Telecy zawáže, zawěsyk na Rameno lewé/a tak geg nosyl.
A chtĕgj tomu/ že y Korál též geſt mocy. Jtem/ Kocurnjk bylina, swau moc nad Kočkami
prowozuge. Ranunculus, ginák Pryskyřnjk, Ziabám, Gesstěrkám, poživenj dáwá/a ge
mocý swau občerstwuge. Hlina zpečetěná/kteråž ginák Terra Lemnia slowe, ta zwředo-
wánj Měchýře, od přigetj Neykůw, wzdrawuge. Zuby Hadj, čtwrtodenny Zymnicy za-
hánĕgj. Zuby Krtice živé, bolenj Zubůw wkládagj, samým přiloženym. Léb člowěčj Pa-
daucý nemoc wzdrawuge. Kůstka pod kolenem Zagečjm, kapánj Moče, a Klaubnj nemoc
nadýmawu wzdrawuge/ a k snadnému porodu pomáhá. Střewo Wlčj, Dna Střewnj
hogj. Srdce Krkawčj nossené, bránj Smu/ a Netopýře geg wwodj. Prach z Rakůw spá-
lenych, když Skunce geſt na znamenj Lwa, a Měsýc stařj dnů XVIII. wkussenj Psa Wzteklé-
ho wzdrawuge. Jtem/ geſt Kámen geden řečený Bezoar/ kterýž moc má wssem Gedům Bezoar.
odpjrati. Roste, gakž někteřj chtĕgj, w Syrij a w Jndij, rozličným spůsobem: Nebo některý
býwá nážlutý a sywý/ některý žlutý, sywý a zelený/ giný bílý a poněkud žlutý/ nápodobně
gako bjlé Wjno Reynské/ a takowý za neylepssj se byti pokládá. Gá gsem widĕl sywý a
trochu přimodrý/ a ten má Geho milost Cýsařská Pán Ferdinand, Pán nás wssech ney-
milostiwĕgssj/ktereho̊ž newelmi dáwno zprůbowati a zkusyti poručil Doktorům swým zde
w Praze/ na gednom odsauzeným na smrt/ kterémuž prwé dawsse gednu wĕc gedowatau/
od niž gsa znamenitĕ ztrápený a zmožděný (Neb giž ho byko půl zdřewĕnělo) otekl, oslepl,
rozumu zbyl/a mnohé giné těžkosti snesl a strpĕl/a to wsse neyw ce w ssesti hodinách: timto
Bezoar od smrti zachowán/a od těch wssech těžkostj wyswobozen geſt. O takowém Bezoar
wyswĕdčugj stařj Wítelé Lékařsstj/gako Rasis a Serapio, že sau toho sami častokrát skusyli/
kterak ten Kámen wssecky giné byliny y Dyňák wsseligaky přewyssuge/a toobzwlásstnj teg-
nau swau mocý. A kdyby na takowém Kamenu wyřezal obraz Sstira/tehdáž když Měsýc Lék zpečetěný
geſt na Sstjru/mage k Alcendentu swé patřenj/a ten Kámen do Prstenu wsadil/a potom
tehdáž, kdyžby Měsýc na témž Sstjru byl, pečetil nim na Mastyxu aneb na bjlém Kadi-
dlu/ takowý Mastyx a bjlé Kadidlo zpečetěné, a w gistié mjře wžjwáné, rownĕ tak odpjrá
Gedům/gako sám Bezoar. A gá mám geden Lék w spůsob Syreckůw wdĕkaný/a gistý čas
podlé Jnfluencý Nebeské zpečetěný/ Pečetj naschwál wdĕkanau/ na nž stogj Serpentarius
na Sstjru/tjm wssjm spůsobem a posunkem/gakž na Nebi od Astronomůw se býti pokládá.
Ten Lék w gistié mjře přigatý, geſt diwné, znamenité a tegné mocy, proti Gedu a trátwenj/
a tu moc má s Nebe od Hwězd sobě danau. Nachází se také mezy mnohými wěcmi na tom- Přátelstwj a
to Swětě, tegné gakésy přátelstwj y nepřátelstwj: Gako Magnét železo táhne: Ale když nepřátelstwj
geg Čjesenkem potřes/potrati takowau moc. Aksstejn též přtiahuge k sobě stébka a mrwy/ mezy mnohý
a Bazaliku od sebe odhání. Dub, když geſt bljzko od Wlaského Dřecha, wsychá. Bole- mi wěcmi.
hlaw Wjnem skropený, wadne. Kapusta s Rautau a s Wjnem tegné nepřátelstwj drží/ že
podlé sebe nikoli růsti nebudau. A Plinius wypisuge/ že samau wůni Kapustowau Wjno
w Sudjch se kazý a porussuge: Ale zase se naprawuge nakladenim do něho Lystj Kauhol-
towého. A z té přjčiny Wítelé stařj položili/ že Kapusta opilstwj odpjrá. Jtem/táž Ka-

pusta držj přirozenau a tegnau nenáwist s Zemským Ořechem/ktery̆ž Latině Cyclaminus slowe/ a s Dobraumyslj / tak že podlé nich sata, wwadá: A mnoho gest wewssech wěcech přediwnych mocy̆ těm podobnych / kdožby toliko gich pilně sſetřil a wyhledáwal. Gá pro přjkład toliko některé gsem tuto přiwesti, a před Oči předložiti chtěl / abych tudy mnohým žádost a chtjč k takowým přediwnym wěcem, od Pána Boha stwořenym, zbudil/ aby y oni bedliwěgssj, při wyhledáwanj wěcy̆ stwořenych, byli. To aż potud buď dosti oznámeno o rozličnych mocech Bylin / a ginych wěcy̆ stwořenych.

Potřebj gest také y to Lidem znáti/ktereho̊by̆ času gednakaždá Bylina měla trhána aneb kopána býti. Nebo nenj na tom dosti, znáti Bylimy/a ge chtiti trhati/ale na tom wssecko záležj/aby wěděl kdy a ktereho̊ času měkby̆ též Bylimy zbyrati/ protože gednakaždá Bylina má swůg gako wěk/ nápodobně gako Cžlowěk/ gest mladá/ gest w wěku prostřednjm/ a gest stará. A též nenj wždycky gednostegné mocy a sýly/gesſto kdož toho nesſetřj/znamenitě w skutecych Bylinnych zmeylen bywá. Protož znamenitě toho gest potřebj wědeti, čas a wěk gednéhaždé Byliny / ano také y zwlásstnj gegi Jnfluency̆ od Nebeskych Hwězd / ač chcely kdo s prospěchem gich užjwati. Cžastokrát mnozy̆ welice se tomu diwj/proč tato aneb ona Bylina nepůsobj dyka a skutku swého / a nepozorugj na to / že nečasně kopána byla / a snad tehdáž, když giž swau moc wssecku potratila. Zwlásstě pak toho potřebj gest sſetřiti Apatékářům/ a měliby od Doktorůw vměly̆ch na to se wyptáwati / aby znali, kdy a ktereho̊ času Bylimy trhati a kopati se magj / poněwadž Lidem tim poskuhugj. Gá abych y w tom poněkud Lidem prostěgssjm gako cestu négakau ukázal/toto gim k wýstraze dáwám. Neyprwé wssickni toho pilně sſetřiti magj / aby Bylin netrhali w den kalny̆, zkormaucený aneb dsſtiawy/ale w den gasny̆/aneb kdyžby dnowé Audnj byli. Nebo ktereż se w den mlhawý a w prssku trhagj / welmi brzo k zkáze, skrze shnilost a splesniwenj, přicházegj. Jtem/ magj brzo po Nowém Měsýcy trhány aneb kopány býti. Také gednakaždý má to wědeti/ kdy a ktereho̊ času ktere Bylimy počnagj růsti: Některé zagistě hned brzo z Gara z země wyskakugj/ a welmi brzo pomigegj: giné wprosřed Léta růsti počnagj / giné na Podzym. Jtem/sſetřiti také má gednakaždý gich wěku: Nebo některé magj se trhati hned mladistwé / giné když ktwau / giné když Semeno wydáwagj. To znáti gest welmi potřebné/ zwlásstě těm/ktery̆ž prawého a dokonalého poznánj Bylin dogjti, a gich s užitkem a s prospěchem požjwati chtěgj. Nebo ginau twářnosti wkazugj při swém pučenj/ ginau w mladosti/ a ginau w dospělosti a w starosti swé/ čehož, ktery̆ž nesſetřj, znikagj častokrát mezy̆ Učiteli welicý̆ hadrunicy, odporowé a protiwenstwj/ když onen o mladistwé Bylině giný o giž dospělé aneb stáré wypisuge/a geden druhého̊ sstraffuge že se mylj/an obadwa budau sſetřj.

Jtem/ nebylkoby zle, aby gednakaždý znak každych Bylin Jnfluency̆/ to gest zwlásstnj wlitau w sobě od Paprsstkůw Hwězdnych moc / a podlé nich ge trhal a kopal: Nebo každá Bylina, rownė gako Cžlowěk, gest gistému Znamenj a Hwězdám poddána/od nichž moc swau béře a přigjmá: Gakož psali stařj Lékaři/ že Piwoňkowý kořen samým nosſenym na hrdle, Padaucý nemoc zahánj. Že pak při nasſj Piwoňce toho nenacházyme/ gsau toho diwě přičiny: Prwnj/že my nemáme Piwoňky Samce/ než toliko Samicy. Druhá/ že gi časně kopati nevmjme: Nebo kopánj gegi měkoby̆ býti nenaplnu, ale na Nowu Měsýce. Jtem/ Ssalwěg poražený audůw, což nássi předkowé Mrtwicy, a my Sſlak gmenugeme, mocy̆ Jupiterowau wzdrawuge. Pětilystek, mocy̆ těhož Jupitera, odpjrá Gedům. Strom Abrahamůw, giná Drmek, mocy̆ Saturnowau, chlipnost tělesnau wmrtwuge. Ssaffrán, mocy̆ Skuměnau, obweseluge Srdce. Zwoněk čerwený, mocy̆ Skuměnau a Jupiterowau, odpjrá Kauzům y wssem Gedům. Magnét, mocy̆ Hwězdy, kteråž slowe Polaris, wždycky k němu zkrený swé má a se obracy̆. Summau, wssecky wěcy na tomto Swětě gsau gistým Hwězdám a Paprsstkům gegich poddány/a od nich se řjdj a sprawugj. Aprotož každý, kdožby chtěl s prospěchem užjwati wěcy̆ stwořenych, toho pilně sſetřiti má/ aby tehdáž ge brał/ když ony od swé Hwězdy moc přigjmagj / o čemž dále psáti, nenj k tomu čas přjhodný. To při zbiránj Bylin/čeho má gednakaždý sſetřiti.

Giž

Giž kterak se dále při nich gedenkaždý zachowati má, něco krátce o tom dotknu: Když sobě w čas přjhodný Bylin a Kořenj natrháš aneb nakopáš / máš ge neyprwé čistě wyprati a wyčistiti od země a od bláta / potom w mjstě suchém a w stjnu wysussyti. Někteřj nawážjce gich do wotýpek powěssugj na stěnu. Ginj otrhagjce a osmeknauce samo Listj, kladau do Pytlikůw plátenných / a tak powěssugj / a ten gest dobrý obyčeg. Než toho předkem pilně ssetřiti se má / aby mjsto, kdež ge chowáš, bylo čisté / a aby Byliny na zemi neležely, neshnily, ani nezplesniwěly / ani od Koček a od Myssj zmočeny a zssereděny nebyly / ale gako neydražssj Poklad chowány a opatrowány byly. Kwitj a giné Byliny wonné a rozkossné, w Truhlicých aneb w Pusskách dobře zawřených, z Lipowého dřjwj vdělaných, magj chowány býti / aby wůně swé nepotratily: Wssak Kwitj wolně a nestlačeně chowáno býti má / aby se nezdusylo. Semena chowati w Papjru dobrá gest wěc / aby se neporussyla. Kořenj má neyprwé na křižalky aneb na grossjky zkrágeno býti / potom na niti má se prostrkati / a tak wysussyti: Wssak to také má prwé od bláta a zemnatosti dobře wyčisstěno býti. Pelyněk, Ysop, Mateřj dausska, Marulka, Ožánka menssj, Ywa, Polnj Rutka, Polium, Poleg, Dobrámysl, a giné těm podobné, ty se s Kwitjm y s Semenem swým trhagj / a tak společně w chladu wysussugj.

Kterak se magj byliny opatrowati.

Naposledy toto také znáti gest slussné a welmi potřebné / že neylepssj Byliny gsau Hornj / kteréž na wysokých Horách a na Wrssjch rostau: Nebo takowé gsau celistwěgssj y také mocněgssj / pro hustost země a subtýlnost powětřj. Kteréž pak w Sstěpnicých, w Zahradách, podlé Plotůw a Ržek, Item na Krchowjch, a w mjstech bahniwých rostau / ty ač sladssj nadjle býwagj: wssak w mocech a w skutcých swých daleko mdlegssj / protože ty a takowé Byliny gsau gako w zawřeném powětřj a stjnu / a nemagj Slunce wolného a powětřj swobodného. Z té přjčiny Hornaté byliny wždycky mocněgssj, sylněgssj a trwánliwěgssj býwagj / nežli Sstěpné a Zahradnj. Což znage Hippocrates, a mage Demokryta hogiti / žádal Krátewy přjtele swého, a toho wýslowně doložil / aby mu Bylin horných, kteréž na wysokých Horách rostau, nakopal a poslal / a to pro přjčinu swrchu dotčenau. A to může gedenkaždý skutečně poznati a skusyti: Gako zde okolo Prahy nad tom wrchu nad Branjkem, kdež Skálu do Wápenice lámagj, Ožanka menssj a Bukwice mnohem wonněgssj, lepssj y mocněgssj se nacházý / nežli kteráž w rowinách a w vdolj roste / čehož žádná giná přjčina nenj / nežli položenj toho wrchu / a tenkost powětřj. Též na Korkonossy Hadjkořen a Benedykt čerwený, daleko bugněgi a hogněgi roste / nežli kde ginde / a tak podlé toho y o giných sauditi, a tomu se wyvčowati gedenkaždý bude mocy.

Kdeneylepssj Byliny rostau.

Což se pak dotýče mé této práce, při wykládanj a spisowánj Bylináře tohoto / ač chtěl bych raděgi aby o nj ginj saudili / nežbych gá sám to wyprawowati měl: Wssak což gest w skutku a w prawdě, to powěditi mohu / že gsem prácy nemalau y bedliwost o tom měl / abych gakž neywlastněgi býti mohlo, Gazykem nassjm Cžeským, geg wyložil a wypsal / což přineslo mi dosti těžkosti a nesnáze / mage slowa a terminy Lékařské, w Cžeském gazyku prwé neobyčegné. Nebo nic takowého prwé w Gazyku Cžeském, gesstoby poněkud ta slowa obyčegněgssj a známěgssj byla, wydáno nebylo / krom Herbáře starého Cžeského. Protož mnohá slowa w tomto Herbáři, budau se zdáti trochu odporná, drsnatá a snad někomu y nesrozumitedlná: Ale když wegdau wobyčeg a častěgssj vžjwánj / též nám potom známá a obyčegná budau / gako y giná. A nacházý se / že Předkowé nássi tak mluwili y psali / gichž gsem následowal / a toho předně ssetřil / abych Gazyk náš Cžeský, w swé wlastnj a starobylé celosti zachowal, geg rozssjřil a rozmnožil. Gména Bylin některých, kteréž nám známé a obyčegné negsau, a Baby rozličná gim gména dáwagj / těch a takowých raděgi gsem při Latinském gménu zanechal / nežbych měl negisté klásti / a mnohé w omyl y pochybnost vwesti. Nebo y Němcy y ginj Národowé, mnohé Byliny Latinským Gazykem na wětssjm djle gmenugj / a gest daleko bezpečněgi / protože Latinské gméno wždycky zůstáwá gedno / a neproměňuge se od žádného: Ale w giném Gazyku častokráte podlé rozdjlnosti Kragin, rozdjlně také Byliny gmenowati obyčeg magj / gako v nás w Cžechách takto / a w Mora-

wě ginak/ ač aby y w tom omyku nebylo/ někde gsem y té rozdjlnosti gmén dotýkał/ pokudž mi wědomé bylo.

O starém Herbáři Czeském, kterýž mnozý mezy rukama těchto minulých let několik měli, a geho vžjwali, nechcy tuto mnoho psáti / ani tjm se zanepražditowati / kde a kterak gest w gménjch y w kladenj Bylin, znamenitě pochybył / připisowaw gednu Bylinu mnoho gjným/ gakoby gedna Bylina byly/an sobě znamenitě rozdjlné, y w mocy odporné gsau. Z čehož se srozumjwá / že gest těch a takowých Bylin očitě sám nespatřowal / než toliko po zdánj swém wymalowati rozkázowal/gakož pak takowé některé geho pochybenj,mjstem w Herbáři,odemne gest dotčeno/ale skrownė. Nebo gedenkaždý mage tento Herbář a onen, ten rozdjl snadno pozná a rozsaudj/ že gako swětlo od tmy, tak tento od onoho se dělj. Což gest pak w něm vžitečného bylo/a z tjchž Kněh Latinskych, z kterychž y tento nás sebrán gest, do něho přenesseno/netoliko to wssecko w tomto nassem położeno gest/ ale nad to weyš mnoho gjnych Lékařstwj znamenitych a zkussenych přidáno, rozhogněno, a daleko gruntownėgi y dokonálegi wykonáno / než gest kdy který Herbář w kterém Gazyku sepsán a wydán byl. Nemluwjm pak nic o Figurách / gak ty pěkně, ozdobné, prawě a wlastně wymalowány gsau / tak že gedenkaždy, nauče se z samych Kněh a z tohoto wymalowánj, času zymnjho w Swětnicy teplé, Byliny znáti, potom na Poli snadně ge poznati bude mocy. Ale nenj potřebj gjž o tom wjce wypisowati. Za to toliko gednohokaždého prosjm/aby tuto mau prácy,pro čest a chwálu Božj, a pro zwelebenj Gména geho,y w těchto Bylinách a zrostlinách, a pro dobré a vžitečné Wlasti nassj, a opatrowánj zdrawj dobrého, tudjž také y pro rozssířenj a rozmnoženj Gazyka nasseho Czeského,předsebe wzatau,a gjž s Božj pomocý wykonanau (z čehož Pánu Bohu buď chwála) wděčně přigali / a w dobré obrátili.

Předmluwa P. Joachyma Camerarya/ k dobrotiwému Čtenáři.

DObrotiwý a laskawý Čtenáři: Zwlásstnj milost a welikú náklonnost, kterúž gsem hned z mládi měl, a gesstě dosawad mám, ad studium rei Herbariæ (ponewadž to Umění netoliko přjgemné a líbé/ ale také obzwlásstně každému Lékaři znáti potřebné gest) dala mi k tomu přjčinu/ že gsem každého času pilnost swau a prácy wynakládal na ty wěcy/ kteréžby se k známosti a rozssjřenj geho wztahowati mohly/ žádných nákladůw ani autrat, dle možnosti swé, w tom nelituge. Protož také/ když gsem před několika Lety, z obzwlásstnjho přátelstwý a propůgčenj, ctihodného a wysoce učeného P. Kasspara Wolffia, Lékaře w Zurichu &c. začatá obssjrná a pracowitá Opera Botanologica, daleko wznesseného a Umělým wysoce ozdobeného P. Kasspara Gesnera dobré paměti, do rukau swých dostal: byl gsem owssem toho umyslu/ takowau užitečnau prácy (kteráž gesstě sem y tam toliko in chartis dispersis, od něho poznamenaná a sebraná byla) spolu s wlastnjm swým zwlásstnjm, y gesstě ginými wjce užitečným wyssetřenjm, w dobrý pořádek westi/ a w Latinském gazyku na swětlo wydati. Ale mnohá giná zanepráždnění tomuto předsewzetj mému poněkud překazyla: wssak nic méně/ že gsem do cela newmjnil od toho (dali Pán Bůh) wpustiti/ nýbrž pokudž mi nejprwé možné, a přjležitost k tomu slauziti bude, wssecko to s pilnostj dokonati. Zatjm pak/ ponewadž w předdotčeného P. Gesnera dobré paměti, Bibliotheca Herbaria, některých bylin Figury, částky giž řezané, s částky toliko wyreysowané, se nacházely/ mnozy dobrj Páni a Přátelé mogi, y také giny wzácnj Lidé, napomenuli mne a žádali/ abych pozůstáwagjcý nedostatek, ač nemalý wprawdě počet gesstě těch Figur byl, také dokonal/ a těmi k sstiastnému začátku Německý Herbář, Wysoce učeného P. Doktora Matthiola dobré paměti, ponewadž se welice po něm Lidé ptali, a žádných Exemplářůw wjce se nenacházelo, zase wnowě, mnohými dobrými kusy rozssjřený, wytisknauti dal. Ačkoli pak k takowému Německému wydáwanj Knih žádné zwlásstnj chuti nemám/

a raděgi

Prwnj Kniha Herbáře/

o Bylinách a Stromjch.

O Kosatcy. Kap. I.

Kosatec s swými částkami/ gelikož gsau, Kwět, Sýmě/ a obdlauzné Hlawičky otewřené/ y kořen od Wlásseníčka swého očisstěný.

Iris & partes ipsius scorsim pictæ, nimirum flos, semen, & vasculum seminis apertũ, deniq; radix à fibris purgata.

Kosatec Lesnj. Iris Sylueſtris.

Gméno.

KOsatec, w Rzeckém a Latinském gazyku *Iris*, to gest, Duha slowe/ protože Lysty na kwětu pěknými a rozličnými Barwami ozdobené má/ některé dolů, giné nahoru okrauzené aneb ohnuté/ a tim poněkud podobenstwj duhy Nebeské na sobě vkazuge. Wůbec také Německy řjkagj mu Himmelschwertel, Blawschwertel, BlawGilgen oder Lilgen: To gest, Nebeský mečyk, Brunátný mečyk, Brunátné aneb modré Lilium/ Item Veielwurtz, to gest Fiolowý kořen/ gakož gey taky Czechowé po wůni geho gmenugj. Gest Bylina téměř wsseckněm wůbec dobře známá.

Rozdjlowé a pokolenj Kosatcůw.

NAcházý se pak w dwogjm spůsobu: Geden gest domácy aneb Zahradnj/ a druhý Plany aneb Lesnj. Domácý téměř na wssech Zahradách, y také po mjstech trávnatych hned zhusta roste/ a má Lyst gako nějaké Mečyky/ aneb gako ta Bylina/ kterauž

C wůbec Dewatero oděnj gmenugj / wssak wětssj, ssirssj a tlustssj. Na dýl přes wssecken List má gakésy tenké sstreyssky / gakoby něgaké prutowánj bylo: Prut má hladký, okrauhlý a sukowatý: Kůru při wrchu na několiko Ratoljstek se rozkládagjcý/a na každé Ratoljstce stogj Lilium aneb Kwět s ljstjm podwinutým aneb ohnutým, rozličných barew, gakož prwé oznámeno / Barwy Nebeské, brunátné, poběławé a žluté. Semeno zawřené má w gakésy paličce aneb hlawičce obdlaužné / tim spůsobem, gako w Dewaterém oděnj. Kořen poběławý, twrdý, hlizowatý / s mnohým při spodku wlássenjčkem drobným / nápodobně gako při welikém Kozljku / wonný, perný, a přjhořký.

* Když giž Herbář tento od Doktora Mathiola wydán a wytisstěn byl / mnoho giných rozličných spůsobů Kosatce na swětlo wysslo: Gako, Iris Dalmatica vel Illyrica, to gest Kosatec Dalmatský aneb Slowanský/menssj y wětssj/kterýžto welmi mnoho pěkných a gasných kwětů Fiolowé barwy, na gedné Ratoljstce aneb na gednom Prutu nese: Iris Chalcedonica, Kosatec z Konstantynopole neyprwé k nám přinessený, má též weliká Lilium aneb Kwěty / ale temněgssj nežli předesslý / sem y tam mnohými a rozličných barew krůpěgemi zkropené: Iris Lusitanica biflora, Kosatec Luzytanský opět dwogj/menssj a wětssj/gegichžto Kwět gest barwy Fioly brunátné/wůně welmi libé. Kwětne dwakrát do Roka/z Gara y na Podzym: Iris Pannonica, Kosatec Sedmihradský, s pěknými třmi žlutými, a tolikéž s třmi krásnými, brunátnými a žlutými welmi wonnými Listky: Iris Florentina, Kosatec Wlaský aneb Florentský/ s bjlým Kwětem / a mnoho giných gesstě rozdjlných spůsobů a pokolenj / kteřjž se wssickni s pilnostj w Zahradách nassjch rozsazugj a opatrugj. *

¶ Lesnj aneb planý Kosatec také gest dwogj: Geden na wětssjm djle mezy Skaljm a Kamenjm roste/Zahradnjmu Kosatcy wewssem podobný/ krom že má listj, kwět, prautj y kořen menssj. Druhý má list delssj, než Dewatero oděnj/ Kořen tenký, zdřewenělý, hlizowatý, náryssawý a newonný / Prut krátký / Kwět menssj, nežli ginj Kosatcy/
D wůni S. Jana Břeskwj aneb Meruňkowau / Kwět má listkůw dewět Brunátných/ na gegichžto konečkách wůkol, wssak toliko powrchu, gakésy sstreyssky zlaté aneb žluté se spatřugj.

* Planých Kosatcůw pokolenj gest tak mnoho/ že se wssickni w krátkosti wyčisti a wypsati nemohau. Nacházý se pak dwogj s bjlým Kwětem: Prwnj o gednom Prutu, drobet wysokém: Druhý welmi njzký/téměř při samé zemi Kwět nesaucý/gakož pak takowých njzkých Kosatců gesstě wjce, Kwětu zbleda žlutého, wonného, brunátného, menssjch y wětssjch modrého/ a k těm podobných giných se nacházý. K tomu někteřj s auzkým obdlaužným Listjm/na dosti wysokých prutech / na nichž malé subtylné Lilium, s tenkými modrými listky / z nichž gsau třj pod sebe podwinuti aneb ohnuti, a krásně ozdobeni. Takowj se nacházegj y bez Prutůw/gakž se to z malowánj spatřiti může. *

Mjsto kde roste.

NEylepssj a neywzácněgssj Kosatec roste w zemi Slowanské, kteráž slowe Illyria, odkudž také řjkagj mu Latině Iris Illyrica, to gest Kosatec Slowanský. Odtud se k nám do nassjch Kragin y Apaték přinássj/ gakožto cyzý a přespolnj Bylina. Ačkoli od nasseho domácyho Kosatce ničjmž se nedělj/krom že w mocy a w skutku lepssj a sylněgssj býwá/což má z položenj, přirozenj a powětřj té země, w njž roste: gakož pak gedna Země lepssj rodj Obilj, Wjno, Byliny y kořenj, nežli druhá: čehož y Galenus dokazuge / že Pelyněk z Pontu, Petržel z Macedonye, Prustworec z Kolchydy a z Galacye, Ssaffrán z Hory řečené Coricus, Myrrha z Troglodytské země, planý Galgan z Syrské země a z Ostrowů řečených Cyclades, mnohem wywýsseněgssj a wětssj mocy gsau/ nežli z kterých giných Zemj a Kragin. A mnoho giných gest Bylin, Lékařstwj, y také wěcý rozličných/gessto gisté swé Kraginy a gistá swá mjsta sobě oblibugj/ w nichž y bugněgi rostau/y také sylněgssj mocy nabýwagj. Ano což wjce gest, na Nowých Ostrowjch od Hisspanůw a Portugalesůw w Indij, k západu Slunce nalezených, na wssech stromjch přes celý Rok listj zelené se spatřuge. Pročež při wssech zrostlinách a Bylinách rozdjlu Kragin a Zemj wsseligak mnoho ssetřiti náležj.

* Ginj

*Ginj giž oznámenj Kosatcowé, kdeby rostli, sama gména těch mjst, kteráž se gim přidá- A
wagj, a gjmiž se wypisugj, na wědomj dáwagj. Weliký Kosatec bjlý w zemi Wlaské na mno-
ha mjstech se nacházý/ zwlásstě pak in Latio nedaleko města Priuerno, kterež nynj Piperno slo-
we/ kdež y gá času Postnjho, plný wrch toho Kwětu s zwlásstnj rozkossj gsem spatřil. Pla-
ného aneb Lesnjho menssjho y wětssjho Kosatce neywjce roste w Rakausých a w Vhřjch/ gakž
takowé y giné zwlásstnj Byliny těch Zemj, Carolus Clusius sewssj pilnostj, a s bedliwým
w mnohých Letech wyssetřenjm, w swé Knize in obseruationibus Pannonicis, poznamenal.
Nacházým gesstě y giný spůsob Kosatce planého/ kterýž welmi wysoko s kwětem ztemna-
modrým a welikým ssirokým listjm roste w Lese, Steigerwald řečeném, w Kragině Franken/
nedaleko zámku Bergschlos, Hrabat z Kastellu: w kterýchžto mjstech y giných mnoho do-
brých Bylin se nacházý. Ten Kosatec, což gest kupodiwu, welmi zřjdka přinássj Kwět (gakž
gsem pak nikdý žádného widěti nemohl) w těch stinných a mokrých Horách. Ale když se do
Zahrady přesadj (gessto se při giných Lesnjch bylinách téměř odporná wěc spatřuge) tedy docela
býwá domácý/ a počjná walně kwysti.*

Kosatec planý menssj.	Iris sylvestris parua.	Kosatec malý s swým kwětem a gazýčkem, pod Listjm kwětu vkrytým/ a semenem trýhraným w Mechýřjku/ gednom otewřeném, a druhým zawřeném.	Chamæiris, cum appicto flore, & sub florum folijs latitante lingula, nec nō triquetro semine folliculo dehiscēte, & alio clauso.

B

Czas kdy kwetne/ a kdy se kopati má.

KOsatcowé wssickni obyčegně kwetnau v prostřed Gara. *Někteřj zplaných Kosat-
cůw kwetnau také w Létě Měsýce Czerwna. Ale Kosatec Lusitanský podruhé na Pod-
zym kwetne/ odkudž y Biflora Iris slowe/ což negednau y nássi domácý činj/ zwlásstě když se
treffj Podzymek teplý. Ten vsslechtilý Kwět wjce se w nocy, nežli wedne otwjrá.*

Kořenj geho má se kopati hned brzo spočátku Gara, Měsýce Března/ dřjwe než-
by Listj z sebe pustilo a wydalo/ aneb vprostřed Podzymku/ a sussiti se má w stjnu/ aby
ho Slunce nedocházelo. Z suchého pak Kořenj má se to wybjrati, kterež gest wonné/
wnitř čerstwé, celistwé a tuhé/ nezležele ani zčerwiwěle.

Složenj, mocy a vžitkowé Kosatce.

Kosatec gest horký na druhem, a suchý na třetjm stupni. Otwjrá, k sezránj přiwo-
dj, rozhřjwá, wyčisstuge, ztenčuge a rozděluge.

C

Wnitř aneb w žiwotě.

KOsatcowý aneb Fiolowý kořen suchý, na Prach ztlučený, a ztjži půl Lotu w truňku Picýho medu aneb Gečné wody teplé přigatý, a poznenáhlu do žiwota pausstěný, spomáhá těm / kteřjž magj Prsy a Pljce sslemem a hustými Flusy zacpané / kteřjž vstawičně kasslj / aneb těžce oddychagj. Nebo ten Traňk rozděluge a ztenčuge hrubé a tuhé Flusy / a k snadněgssjmu wymjtánj aneb wychrkowánj gich welice napomáhá. Kdožby pak w giž dotčeném Medu, w Gečné wodě, aneb w sladkém Wjně, téhož Prássku půl druhého Lotu wypil / wyhánj z něho sslem a hrubé wlhkosti stolicemi. Pakliby přidal k tomu geden quentjk ztlučeného Rhabarbarum, bude welmi prospěssné Lékařstwj proti Wodnotedlnosti.

Kosatcowý kořen na kusy zkrágený, a w dobrém bjlém Wjně wařený, a z toho dobrý Truňk ráno a teplý po několiko dnů pořád včiněný, zástawu ženskau otwjrá / žene moč / lomj Kámen / bolest Břicha, křeče, a zymu aneb třesenj při zymnicých krotj / zacpánj otwjrá / zwlásstě kdež se nacházegj hrubé a husté wlhkosti / wyčisstuge žlautenicy potem / Hlisty a Cžerwy w břisse mořj / a dáwá pokogné odpočinutj.

Kosatcowý kořen w Octě přigatý, spomáhá proti gedowatému od Hadůw vsstknutj.

Kosatcowý kořen s Psaným traňkem aneb s Tamarysskowými wrssky wařený a pitý, dobře činj nedůžiwým na Slezynu.

Týž kořen s Leknowau aneb Sstulikowau wodau přigatý, pomáhá těm / kterýmž přirozenj gegich proti wůli odcházý / kterýžto neduh Gonorrhœa slowe.

Kteréž lidi Kyčelnj bolesti trápj / těm může se w Klistýru Poléwka aneb gicha do žiwota pausstěti / w kteréžby Kosatcowý kořen prwé zwařen byl.

Ženy také Prásskem Fiolowého kořene skrowně posýpagj Kasse Dětem / kteréž pro žřenj aneb hryzenj w žiwotě vstawičně plačj a kwjlj.

D

Cžerstwý Fiolowý kořen může se také w Cukru aneb w Medu zadělati / rowně tak gako zázwor strogj. Vžitečný gt proti wssechněm swrchugmenowaným neduhům.

Cžerstwé kořenj Kosatcowé tluče se / a wytlačuge z něho Sstáwa aneb Safft / kterýžto tak syrowý s Cukrem, a nětco málem Indyánské Sspjky přistrogený, dáwá se Lidem Wodnotedlným ráno a teplý, tak mnoho / coby do Wagečné sskořepiny wesslo / každého čtwrtého dne gednau / častěgi aneb nečastěgi / podlé powahy Osoby nemocné: wytahuge wodnaté zbytečnosti skrze Stolice. Lépe gest z dotčeného Safftu dobře zwařeného Pilulj nadělati / a z těch tři aneb čtyry w Lékořicy nemocnému dáti.

Strogj se také z Kosatcowého kořene wýborná Lektwař, proti Wodnotedlnosti, takto: Wezmi Safftu aneb sstáwy Kosatcowé tři quentjky / Galganu, Cycwáru, každého půl Lotu / Sskořice, Hřebjčků, po půl quentjku / Kapusty Mořské, Soldanella řečené, půl Lotu: To wssecko ztluc na Prach / a s leytrowaným Medem zaděleg w Lektwař / a z té každého dne ráno, ztjži gednoho Lotu, požjweg.

Kořen Kosatcowý, do Wjna aneb do Piwa zawěssený, dáwá gednomu y druhému welmi libau wůni a chut.

Woda z krásného kwětu Kosatcowého dystyllowaná a pálená / a w gednom přigetj s některými ginými wěcmi do dwau Lotů daná / vžitečná gest proti Wodnotedlnosti: Mnohem pak mocněgssj býwá, když se tak dystylluge / aby přirozená barwa toho Kwětu zachowána byla / což se bezewsseho postrannjho a cyzýho přjdawku snadně spůsobiti může. Tauž měrau dělá se z wonného kořene Fiolowého Iridis Illyricæ, s Womanowým kořenem a Ženským wlasem, Cukr a Lektwař / kterážto Prsy aneb Pljce welmi lehce wyčisstuge a vzdrawuge.

Zewnitř aneb krom žiwota.

KOsatec naměko zwařeny a přikládaný, twrdosti obměkčuge / wsseliké spuchliny rozhánj / a wole zstrawuge. Na Prach ztlučený a zasýpaný, nečisté rány wyčisstuge /

vzdrawuge

vzdrawuge Fistule, a prowalené tekuté neduhy / pomáhá k tomu, aby zase nowé Mas- A
so rostlo / zwlásstě kdyžby geg s Medem smjsyl. Týž Prach s Octem a s Růžowým
Olegem smjchaný, a s ssátkem na čelo přiložený, s welikým prospěchem zastaralé Hla-
wy bolenj oblewuge a vkládá.

Kořen Fiolowý čerstwý Nožem ostrauhaný, v Wjně aneb Wodě wařený, a ssá-
tek w tom omočený, ženám na Lůno teple přikládaný, zatwrzenau a zacpanau Matku
obměkčuge a otwjrá.

Cžjpek pro Matku, k wywedenj kwětu ženského y porodu, vděleg takto: Wezmi
dwě plné obyčegné lžjce Medu na železnau lžjcy aneb Kotljček / nech ať při skrowném
Vhlj gednau aneb dwakrát zewře / potom přideg k tomu gednu čtwrtcy Kosatce / a tak
mnoho Swinského Ořecha, obogjho na Prach ztlučeného / dobře a často spolu to mj-
cheg, aby se nepřismažilo / potom wylj to na Mědenicy aneb na dno Moždjře / ažby
z polowice wychladlo / z toho děleg Cžjpky, prstu ztlausstj a zdýlj / a nech ať postwrdnau.
Když se potom Olegem dřewěnným aneb přepusstěným Máslem zewnitř pomaže / má
geg žena do sebe wzýti na nitku přiwázaný / a za hodinu wsobě pozdržeti / ažby dobře kau-
sal / potom zase wen wytáhnauti. Tento spůsob Cžjpku proto mi se widělo tuto ozná-
miti / že dále potom w Knize této, takowj čjpkowé Maternj často se připomjnati bu-
dau / aby ge sobě ženy strogiti vměly. Podobně z Medu, z Soli, a nětco málo Key-
chawky, čjpkowé ginj se strogiti mohau / kteřjž do zadnjho střewa aneb Konečnjku wstr-
čeni, k Stolicy pobizegj a ponaukagj.

Kosatec s bjlau Keychawkau, a dwěma djly Medu rozdělaný, skrze pomazo-
wánj, pjhy y giné Fleky na twáři, y od Slunce opálenj, čistj a stjrá.

Kosatec s Pryskyřicý rozdělaný, na kůži roztažený a přiložený, odnjmá bolest
Suchých žil, Ledwj a Kyčle.

Tento Kořen (wssak prwé vsussený) žweykaný, působj wolné dychánj / bolenj
Zubůw vkrocuge: a w té přjčině spomáhá také y wařený / a teple w vstech držený.

Z tohoto kořene ssťáwa, aneb Prach, do Nosu wtažený, wzbuzuge keychánj / wy- B
čisstuge Mozek od nečistot a Flusůw.

Když se wařeným Kosatcem zadek pařj / a na to ostrým ssatem potjrá / otwjra-
gj se Zlaté žjly / z kterýchž Melancholická krew obyčegně wytěká.

Znamenité Lékařstwj proti bolesti a otoku Lůna: Wezmi Kosatce na drobný
Prach ztlučeného geden Lot / Skořice a semene zahradnjho Kopru každého půl Lotu /
Ssaffránu scrupulum, to gest třetj djl quentjku: To wssecko smjcheg w hromadu /
omoč kus čerweného Sukna aneb Ssarlatu w dobrém bjlém Wjně / pospi geg swrchu
tim Prachem / a tak přilož na bolawé mjsto.

Kosatec mezy Ssaty do Truhel wložený, zachowáwá ge od Molů a kazů / ano
y libau wůni gim dáwá.

Kosatcowý Oleg / Oleum Irinum.

Oleg, kterýž Apatékáři z tohoto kořene a kwětu strogj, přiwozuge k sezránj / rozdě-
luge a ředj / krotj Dnawau nemoc aneb Podágru / křeč, Matky, vssj, y giných
wssech audůw bolesti, kteréž od studenosti, sslemů a wětrnostj pocházegj / obměkčuge
ztrnulé a zdřewenělé klauby, twrdá a wyrostlá wole y zpuchliny.

† Mesue pjsse / že se ten Oleg má dělati zedwau Liber kwětu / a gedné Libry kořene Kosat-
cowého / rowně gako Oleg Růžowý. †

Kosatcowý kořen slowe Arabsky Aiesra, Wlasky Iride, aneb Giglio Azuro,
Sspanyelsky Lirio Cardeno, Francausky Glaicull aneb Flambe. Německá gména gsau
hned spočátku položena y wyložena.

O Prustworcy. Kap. II.

C

Prawé Akorum. Acorum verum. Acorum ffalessné aneb Kosatec žlutý/ y s swým semenem. Pseudoacorum & semen ipsius adjectum.

D

Gména a spůsob geho.

PRawé Acorum gest nepochybně ta Bylina a ten kořen/ kterýž wssickni včenj Lekaři y Apatekáři Latině Calamum aromaticum, Německy Kalmus, a Cžesky Prustworec gmenugj: Ačkoli w tom slowa toho Calamus aromaticus, zle a newlastně vžjwagj. Nebo wprawdě Calamus (gakž swědčj Dioscorides a Plinius) nenj kořen/ ale mezy Třtinami wonnými, kterež w Indij rostau, se pokládá/ a k nim přičjtá. Apatékáři pak, že gim neznámá byla, protož gi mjsto Acorum, Calmus gmenowali. Takowé Acorum aneb Kalmus má listj podobné Kosatcy/ toliko že delssj a vžssj gsau a wonné, gako y sám kořen. Kořen také Kosatcowému gest podobný, hlizowatý, poběławý, a náramně wlássenickowatý. Prut má lehký a hladký/ z něhož wětwičky wycházegj/ magjcý při wrchu gakésy ssesselinky aneb ssissky, k Leskowým řasám podobné. Takowý prawý Acorum aneb Prustworec gest mi poslán z Konstantynopole/ od Augeria Busbequia Flandra, wyslaného k Cýsaři Tureckému od Krále Ferdynanda, Legáta a Orátora/ gemuž byl také přinessen od Nykomedie/ z gednoho welmi welikého Gezera. A ten ničjmž se nedělj od nasseho obecného Prustworce.

Apatékáři až dosawad mjsto prawého Acorum vžjwali Byliny/ gegižto Obraz aneb Figůra teď také wymalowána gest. Německy mu řjkagj, Gelb wasser Lilgen/ to gest žluté potočnj Lilium, aneb Kosatec žlutý ffalessný/ někteřj mu Mečjk řjkagj. Roste na mjstech bahnitých a wlhkých/ a gest trpké, stahugjcý a swjragjcý chuti. Listj má delssj nežli Kosatec Zahradnj/ nese také podobný gemu Kwět/ toliko že tento gest barwy žluté/ a od té barwy žlutým Kosatcem wůbec se gmenuge: wssak nenj než ffalessné a domnělé Acorum. * Někteřj Lidé včenj tomu chtěgj/ že gest Butomum apud Athenęum, což gá giným k vwáženj připausstjm. Moc tohoto kořene nemá se dokonce potupowati/ ani zamjtati:

zamſtati: poněwadž, když ſe w vſtech dlauho držj, má libau oſtroſt / a na některých mjſtech A
w Frankreichu, gakžkoli s nemalým omylem, pro radice Chinæ, ſe prodáwá. Tohoto obecného Acorum geſſtě y giný ſpůſob roſte w zemi Durynſké / při Knjžecý wzneſſené Sikole, Pforten řečené / kteréž wyroſtá s welmi tluſtými čerwenými kořeny wen z země, gako Koſatec / ſſiroce wůkol w mjſtech od řeky Sály záwlážených / kterážto wſſak negſau vſtawičně mokrá aneb bahnitá: Liſtj má ſkrowněgſſj a ſubtýlněgſſj nežli ono, kteréž obyčegně při Potocých roſte. W těch mjſtech řjkagj mu Leſnj aneb planý Kalmus / a prawj, že žádného Kwětu ani Semene neneſe. Czehož gſem také ſám wyſetřiti a poznati nemohl. *

Welmi ſe také meylj y ti / kteřjž weliký Galgan za prawé Acorum držj. Nebo tento Galgan na ſſmak nemá hned žádné hořkoſti / barwy nenj poběławé, ale počerwenalé / ani Liſtj geho s Koſatcem ſe neſrownáwá / ale s planým Galganem, kterémuž Cyperus řjkagj.

Mjſto, kde roſte.

Acorum aneb Pruſtworec roſte w Pontu, w Galacij, a w Kolchydě, ano y w Tatarſké zemi. Pročež geg také w Litwě gmenugj Tatarſké zelj. Neylepſſj Pruſtworec geſt bjlý, celiſtwý, tuhý, plný, chuti oſtré, a poněkud hořké, a wůně mjrně libé.

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

Pruſtworec geſt horkého a ſuchého přirozenj na třetjm Stupni / ředj, ztenčuge, rozhánj, zahřjwá, wyčiſſťuge, rozpauſſtj, zažjwá, otwjrá a ſtjrá bez těžkoſti.

Wnitř aneb w žiwotě.

* Poněwadž Calmus aneb Pruſtworec nynj v nás w mnohých Zahradách wyſazený roſte / a dobře zymu trpěti může / magj Apatékáři ad Diacorum a k giným Compoſitis, tak zeleného a čerſtwého kořene, když geg mjti mohau, vžjwati. Také w Lékařſtwj ſamého toliko Kořene ſe potřebuge. *

Kalmus v Wjně aneb w Medowině wařený, aneb Prach toho kořene do Wjna B
aneb Medowé wody wſypaný a pitý / vžitečně proſpjwá proti nedoſtatkům zſtudeného ſſlemu aneb z wětrnoſtj poſſlým / gako proti hryzenj w Břiſſe, bolenj Bokůw, ſyptěnj, duſſnoſti, křeči, zacpánj Gater a Plic. Spomáhá y těm / kterýmž ſe od pádu aneb vrazu krew w žiwotě ſrazyla / tolikéž y těm, kteřjž těžce močj. Slaužj y proti vſſtknutj od Hada: pročež ho přidáwagj mezy ta Lékařſtwj / kteráž proti Gedům ſkládagj a ſtrogj.

Dým aneb Pára z gjchy Pruſtworcowé, ſkrze Trychtýř do hrdla wpuſſtěná, zahánj Káſſel.

Kdož Pokrmů dobře zažjwati nemůže: Wezmi Pruſtworce na Prach ztlučeného gednu čtwrtcy, a tak mnoho Skořice / ſmjcheg obé w hromadu / a každé ráno toho požjweg w truňku teplého Wjna Pelyňkowého: Spomůžeť.

W těch mjſtech, kdež Pruſtworec roſte, kladau čerſtwý kořen do Cukru aneb do Medu / rowně gako Zázwor a Woman / a tak geg y k nám donáſſegj. Strogj ſe pak y w Němcých, y we Wlaſſjch, y v nás w Czechách, timto ſpůſobem: † Wezmi pěkného wyzralého Pruſtworce / naleg na něg čiſté ſtudničné Wody / wař znenáhla ažby změkl / a hořkoſt z něho trochu ſe wytáhla: Potom geg wyčiſt od wláſſenj zewnitřnj kožky: Kterýžby hrubě nabobtěl, rozkrágeg geg na dýl / a budeli geſſtě hořký, nech ho zaſe zewřjti / a wyſuš geg na Sýtku wláſenném. Potom naleg na něg tak mnoho na huſto zwařeného Cukru, wſſak nehorkého / ažby ſe w něm kořenj potopilo / nech ſtáti za den a za noc / aby Cukr tu wlhkoſt, kteráž w kořenj geſt, do ſebe wtáhl: Ten pak zaſe proceď a zwař, až do huſtoſti Syrupowé / a wleg opět teplý na též Kořenj. A to děleg tak dlauho / až w něm žádné wodnatoſti nebude. Tak ſtrogený Pruſtworec geſt zwláſſtě dobrý ſtudenému a mdlému Zialudku / kterýž w ſobě má mnoho zlých wlhkoſtj: Neb ge ſtrawuge / a poſyluge zažjwánj / dáwá wonný duch / otwjrá zacpánj wnitřnjch audůw / žene moč a proprawuge ženſký kwět. †

Z Pruſtworce také dělá ſe Syrup aneb Traňk, řečený Oxymel, to geſt Ocet Medowý, proti zaſtuzeným Gatrám a Slezyně, welmi proſpěſſný, timto ſpůſobem: Wezmi

C gednu Libru Prustworce zhruba protlučeného / naleg na něg Octa / přikreg, a nech tak státi tři dni a tři nocy. Potom zwař až do polowice / a procedě skrze čistý lněný sátek, přideg Medu což dosti gest / a wař znowa až wssecken Ocet wywře / a budeš mjti Oxymel Prustworcowý: Z něhož dáweg gednu Uncij aneb dwa Loty ztjšj, ráno s wařenau gichu téhož Kořene.

Zewnitř aneb krom žiwota.

Kterýmžby se Ženám Materninj žily zacpaly / aneb přirozený gegich kwět se zastawil / ty magi tento kořen sobě dáti zwařiti, a Wannu wdělati / a w té se meyti.

Sťáwa aneb Safft, kteryž se z tohoto kořene čerstwého wypresuge a wytkačuge, do temných očj wpusstěný, činj ge gasné a swětlé.

Prustworec slowe Řecky ἄκορος vel ἄκορον, Arabsky Vage, Latině Acorus, Acorum, †Sisska Prustworcowá, Iulus.† Wlasky, Sspanyelsky a Francausky Acoro. Německy Kalmus aneb Ackerwurz.

O Koprnjku. Kap. III.

Koprnjk. Meum. Muttelina.

D

Gméno. Spůsob.

KOprnjk proto se tak gmenuge / že gest Bylina prutem y listjm k Cžeskému Kopru podobná / wssak newssem tlustssj, zwyssj dwau loket / při wrchu prautj nese w okolek / na němž wssudy wůkol kwět roste / rownč gako na Cžeském Kopru. Kořenůw má množstwj rownych y křiwých / libě wonných a kausawých.

Mjsto, kde roste.

Tato Bylina roste na Horách a mjstech weyslunných. Semene ani listj w Léka stwj nevžjwáme / než toliko samého kořene / kteryž se na Podzym kopati má.

Kořen ten, kterehož Apatekáři až posawad mjsto Meum vžjwali, nenj prawý: Nebo má ssinak a chut gako Nrkew / prawému Meum wewssem nepodobnau. Těchto ča-

to časůw z Apulie a země Wlaské přináſſj ſe Kořen/gakýž tuto wymalowán geſt/a mnozý z včených Mužůw za prawé Meum geg magj / gakžkoli ſe wewſſech částkách s wypſánjm Dioſcoridis neſrownáwá: wſſak poněwadž ſe od giných včených Lidj za ten bý- A
ti pokládá/ a gakž oni dowozugj, wſſecku moc má toho Meum, gá také gegich ſmyſl ſobě oblibugi / a Apatekáři na potomnj čas za ten ho vžjwati mohau. W Apulij říkagj mu Imperatrix, to geſt Cýſařſký kořen / kdež také na welké ſtowo wzat geſt/ žeby měl býti vžitečný proti Gedům, a gedowatým žiwočichům.

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

Koprnjk geſt přirozenj Ohniwého/horký na třetjm,a ſuchý na druhém Stupni.

Wnitř aneb w žiwoce.

Kořen v Wjně aneb Wodě wařený a pitý,zaſtawený moč žene z zacpánych Ledwin a Měchýře/ano y wſſeligaké zacpánj Gater a Slezyny otwjrá. To též činj w Prachu přigatý/ aneb drobně zkrágený. Rozhánj wětrnoſti žaludka / a vkrocuge žrenj. Spomáhá také ſtudeným neduhům Matky / a nečiſtoty gegj wen wyhánj: netoliko do žiwota přigatý/ ale také kdyžby Ženy ten Kořen zwařjce, nad nim ſeděly/ a tu páru ſobě ſkrze Trychtýř do Lůna pauſſtěly: Tolikéž y bolestem Klaubůw.

Když gſau Prſy obtjžené Flusem/z tohoto Kořene na Prach ztlučeného,a z Medu, má ſe Lektwař vdělati,w vſtech držeti, a poznenáhlu požjrati.

Potřebuge ſe tohoto Kořene pro geho dobrotu a moc y do Dryáku,a giných Lékařſtwj/ kteráž Gedům odpjragj. Kdožby pak toho Kořene přes mjru požjwal/ bolenj Hlawy vwozuge.

Zewnitř aneb krom žiwota.

Ženám zástawa gegich ſe obměkčuge a proprawuge/kdyžby tímto Kořenem zwařeným Lůno ſobě pařily/aneb w něm ſe myly.

Proti těžkému wody pauſſtěnj aneb močenj Dětem: Zwař tento Kořen s Komonicý a s Rmenem w bjlém Wjně / a přidadauc Olege, ſmjcheg ſpolu / a obkluž teplým Djtěti lůnko. B

Koprnjk ſlowe Řecky μάραθον, Arabſky Mu, Latině Meon aneb Meum, Wlaſky Meo, Sſpanyelſky Pimillo. Německy Bärdillen,das ſie der Beermutter ſonderlich wol bekompt. Item, Beerwurtzel / gakož y Latině říkagj mu někteřj Anethum urſinum, Fœniculum urſinum, to geſt Nedwědj Kopr.

*Muttelina.

NA Sſwycarſkých Horách roſte Bylina, obecnému Meo aneb Koprnjku podobná? toliko že Liſtj má trochu ſſirſſj/ a Kwět drobet počerwenalý. Dobytek gi welmi rád gj/ a Krávy po nj dobré Mléko dagj/ gako y po obecném Meum aneb Koprnjku. Geſnerus tak ſmeyſſlj / že ſe té Byliny vžjwati může myſto Dauci Cretici. Obywatelé té Bylině říkagj Muttelina aneb Mutri.*

O Galganu planém. Kap. IIII.

Spůſob.

NAzwaný Galgan geſt Bylina, magjcý Liſtj nápodobně Porru/ wſſak delſſj,tenſſj,a twrdſſj. Prut od kořene pauſſtj koketnj/ a někdy delſſj,hranatý/ v proſtřed má bjlý dřeň/ rownně gako Bez aneb Sýtj wonné. Při wrchu Liſtíčko neſe menſſj, ſtkwjcý ſe gako Hwězdy/ a mezy nimi Semjčko,rownně gako w Klásu, názelené barwy ſe nacházý. Kořen má černý, obdlaužený, koſmatý, weſpolek ſewřený/ w některých mjſtech okrauhlý,

gako

gako Olywy/ w některých pak ſtrowný počernalý, wůně lubé, a chuti hořké. Pro podobenſtwj pak, kterež má s prawým Galganem, nazwán geſt Galgan planý a leſnj.

Mjſto, w kterémž roſte.

Roſte w zemi wlhké a mokre/ též y na Lukách a w mjſtech dobře wyprawených. Neylepſſj přinášſj ſe z Syrſké a z Egyptſké země, dodaný z Alexandrye. A ten, domácý náš Galgan wyſoce mocý ſwau přewyſſuge. Kopá ſe Kořen na Podzym/ a dobře wyčiſtěný od zemnatoſti, wyſuſſuge ſe w ſtjnu. Za neylepſſj držj ten/ kterýž geſt huſtý, nekřehký, plný a oſtrý/ a kterýž s gakauſy pernoſtj wůni lubau od ſebe wydáwá.

Dlauhý planý Galgan/ a při něm Liſtj ſpičaté y kwěty. Cyperus longus cui additi ſunt folium mucrogeho ſpičaté y kwěty. nes atq; ipſius flores.

Okrauhlý planý Galgan. Cyperus rotundus.
*Weliký z Syrie, počerwenalý. †Menſſj welmi wonný z oſtrowa Kréty, černý. *Major Syriacus ſubruſſus. †Minor odoratiſsim⁹ Creticus, niger

D

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

Kořen planého Galganu zahřjwá a wyſuſſuge bez kauſawoſti/ a průduchy žil otwjrá.

Wnitř aneb w žiwoté.

Tento Kořen na Prach ztlučený, a ztjžj gedne čtwrtce w teplém Wjně pitý, žene moč/ Ledwj od Kamene a Pjſku wyčiſſuge/ zacpánj otwjrá, w počátku Wodnotedlnoſti. Spomáhá y wſſtknutým od Sſtjrůw, též w Wjně pitý.

Zewnitř aneb krom žiwota.

Když ſe k tomuto Kořenu tak mnoho přidá Bobků, a ſpoku w Wjně ſe waří, a Flaſtr z toho wdělá/ přikožje geg teplý na Břicho naduté wodnotedlného Člowěka/ ſplaſkuge a zahánj Otok.

Když Ženy z těchto Kořenůw párnu ſobě wdělagj/ a Matku nad njmi pařj/ aneb w ſpůſobu Flaſtru na Lůno a Ledwj teple přikládagj/ proſpjwá gim welmi užitečně k proprawenj zacpaných Rodjcých audůw/ a kupřiwedenj ženſké nemocy.

Wzdrawuge Neſſtowice rozgjdawé, w wſtech aneb w tegných mjſtech/ kdyžby ſe Prachem z tohoto kořene zaſypaly. Dáwá ſe Kořen y do Flaſtrůw zahřjwagjcých. Kořen žweykaný zahánj zlý ſmrad auſt a dychánj.

Planý

Planý Galgan ſlowe Rzecky κύπερος, Latině Cyperus, Wlaſky Cypero, Arabſky A
Saherade, Sſpanyelſky Iuncia, Nemecky Wilder Galgan.

Galgan.

Galgan wětſſj. Galanga major.

Galgan menſſj. Galanga minor.

B

Spůſob.

GAlgan, Latině Galanga (Arabſky Caluegiam) od Dioſſkoryda a ſtarých Rzekůw nenj wypſany. Nacházý ſe dwogj/menſſj a wětſſj. Menſſj Galgan geſt tenký, křiwý, vzkowatý Kořen/wnitř y zewnitř zbrunátna čerwený aneb Sſarkatowé barwy/wůně libé/chuti perné, kauſawé a páliwé/gako Pepř aneb Zázwor/w ſpůſobu a wůni Cypero, to geſt planému Galganu rowný: protož geg někteřj Cyperum Babylonicum nazýwagj. Neylepſſj geſt těžký, nekřehký, čerwený, wonný, a w chuti welmi perný. Nedáwno geg k nám ze Wlach poſlali/ale nerád zůſtáwá w naſſjch zahradách/gako Pruſtworec aneb Kalmus. Někteřj Pokladači berau Kořen planého Galganu/obalugj geg a močj w Octě a Pepři/potom za Galgan prodáwagj. Ale ten podwod ſhledán býti může/aby na témž Kořenu zewnitřnjm Kůru odſtrauhal/tedy w proſtředku aneb wnitř nemá žádné pernoſti a oſtroſti/gakž gi Galgan mjti má.

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

Galgan geſt horký a ſuchý na třetjm ſtupni/ "gakž ſe to z oſtroſti a kauſawoſti geho poznati může: Zahřjwá, rozděluge, ztrawuge, ztenčuge a otwjrá."

Wnitř a w žiwoté.

Galgan vžitečný geſt proti wſſechněm neduhům/ kteřjž z ſtudenoſti a nadýmánj pocházegj. Poſyluge žaludka/ pomáhá k zažjwánj/ zahánj omdlewánj, závrat y ſmradlawý duch/budto žeby geg w vſtech žweykal/aneb w dobrém Wjně pil, a w Melisſowé wodě přigal.

Galgan držený w vſtech, wzbuzuge k chlipnoſti.

O Nar-

O Nardu Indyánském. Kap. V.

Nardus Indyánský. Nardus Indica.

Spůsob.

TEnto přespolnj, cyzý, znamenitý a welmi wonnj Nardus Indyánský, témeř wssudy w Apatekách dobře sprawených se nachází. Slowe Spica, to gest Klas/ ne žeby prawě Klas byl této Byliny/ kterýž při wrchu obyčegně bywá/ gakž se zdá některým Bylin nepowědomým: ale že to Kořenj má podobenstwj Klasu, Spica, to gest Klas se gmenuge. Aprotož žádného w tom rozdjlu nenj, řekneli kdo Spikanard aneb Nardowý kořen: wždycky zagistě tim gménem rozumj se toliko kořen Nardu Indyánského/ kteréhož samého w Lékařstwj potřebugeme.

Mjsto, kde roste.

Tento Nardus roste w Indij na gedné Hůře/ kterauž to řeka Ganges, pod ni tekaucý, swlažuge. Kořen suchý k nám se přinášj z Alexandrye Egyptské/ spolu s giným Kupectwjm a Kořenjm/ kteráž se odtud každého Roku do Benátek dodáwagj. Neylepssj Nardus gest krátký, lehký, kosinatý, žlutý, čerstwý, pewný, wonný, gako planý Galgan/ chuti náhořké, a Gazyk brzo wysussugicý.

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Nardus gest přirozenj horkého na prwnjm stupni/ a suchý na druhém zplna.

Wnitř a w žiwoté.

Tento Klas obyčegně s Rhabarbarum do žiwota se dáwá.

Tento Kořen w Wjně aneb Wodě wařený a pitý, rozhánj wětrnosti/ žene moč/ prospjwá proti nedostatkům Gater, Žlautenice a Bolestem Ledwj: Posyluge mozku/ y wssechněch giných audů Těla, wnitř y zewnitř/ gakýmby ho koli spůsobem kdo požjwal.

Kořen na Prach ztlučený, a w kyselém Wjně pitý, zastawuge běhawku/ též y tok ženský/ zwlásstě bjlý, Alba menstrua řečený. A Ženy owssem netoliko geg pjti/ ale y w kyselém

selém Wjně zwařjc, od spodku gjm se pařiti, aneb nad nim seděti magj. Prach ten vzdrawuge také oteklau a zahnogenau Matku/ w subtylném Pytljčku do Lůna wecpaný. A

¶ Dioscorides prawj/ že tento Kořen s studenau wodau pitý, zahánj nechutenstwj/ vkrocuge hryzenj a žřenj žaludka: Ale nemusý woda býti syrowá/ než prwé zwařená a zase wychlazená.

¶ Přidáwá se tohoto Kořene y do Dryáku, a giných Lékůw / kteřjž se proti Gedům strogj.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Když ženy v wodě sedj, w kteréžby tento Kořen prwé zwařen byl / splaskuge a vzdrawuge při nich otok Matky / a od wsseliké nečistoty gi wyčisstuge / wyhánj wen Plod y ženskau nemoc.

¶ Komužby obočj dolů sprchly a oblezly / ten zaseypeg často Prachem tohoto Kořene / aneb obkládeg aneb smačeg gjchau z něho wařenau / a stane se, že potom hausstěgi růsti budau.

¶ Někteřj tento Klas suchý kladau do bjlého Wjna / a w Sklenicy dobře zacpané, za některý čas na Slunce wystawugj / potom dystyllugj in Balneo Mariæ, skrowným a mjrným ohnjčkem. Kdožby pak zelený a čerstwý Kořen mjti mohl / nebyloby ho potřebj do Wjna klásti. A wssak znamenitá gest Woda proti wssechněm giž oznámeným neduhům / zwlásstě proti Sslaku, Záwratu a omdléwánj pitá / a na Pulsy žil, též y na židowiny potjraná.

† Z toho Nardu (gakž někteřj smeyssleg) připrawena byla ta drahá Mast / kterauž Marya Magdaléna Pána Krysta pomazala. †

¶ Tento wýborný Klas slowé Latině Nardus Indica, Arabsky Stumbel, Sspanyelsky Azumbar, Francausky Aspic de outre mer, quasi Spica ultra marina, to gest Klas zámořský / Wlasky Nardo, Německy Indyanischer Nardus.

O Nardu Celtyckém. Kap. VI. B

Spůsob a mjsto.

Celtycký aneb Rzjmský Nardus, aneb (gakž geg ginj gmenugj) Kocmaudek, roste we Wlassjch / na horách Liguriæ, též y w Germanij, na některých wysokých horách Tyrolských, Korytanských a Sstyrských / nedaleko od Judenburku. Gest Bylinka neweliká / listu odlaužného / barwy nážlutlé / Prutu tenkého a krátkého / kwětu žlutého: Kořen sspičatý má podobenstwj Klasu / a při něm množstwj wlássenička tenkého, wonného / což očitě gedenkaždý při tomto wymalowánj spatřiti může. Nemálo pak se meylj ti / kteřjž tento Celtycký Nardum a Saliuncam (Seliung Německy) za gednu a tauž wěc býti pokládagj. Proti čemuž důwodné přjčiny gsem vkázal, w mých Latinských Commentarijs in Dioscoridem, a w prwnj Knize mých Episstol / kamž také Cžtenáře odsýlám.

* Podlé této Figůry Mathyolowy položil gsem tuto gesstě giné pokolenj Celtyckého Nardu / kteréž Clusius in suis stirpibus Pannonicis lib. 3. cap. 12. wypisuge. Prautkowé té Byliny několika listky gsau osazeni / magjce wedlé sebe giné skrowné wyrostlé Ratolistky / s mnohými kwjtky. Gest také tuto wymalowaný Hirculus, kterýmžto tak dobře za nassjch časů, gako za wěku Dioscoridis, Celtycký Nardus se ffalssuge / gakž toho in Aromatum historia D. Garciæ lib. 1. cap. 33. Clusius z wlastnjho swého wyssetřenj dowozuge. Tomuto Hirculo gest Bylinka giná podobná / kterauž gsem podlé něho wymalowati dal. Má kořen tlustý, gako malý prst / zespod skrowné wlássenicko / syce nezle wonj / a má též takowé listj gako Celtycký Nardus. *

C

Čzas kopánj.

Kopá se Kořen Měsýce Czerwence a Srpna. Nebo na Podzym wadne a tratj se. Chwálu má ten, kteryž gest nowý a čerstwý / wůně libé, kořene husteho, plneho, celistweho, nesypkeho a křehkeho.

Celtycký Nardus. Nardus Celtica.

Nardus Celtica.
*Hirculus. † Hirculo cognata.

D

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Celtycký Nardus zahřjwá a wysussuge gako Indyánský / a gest též mocy: wssak málo trochu horčegssj / a netak hrubě suchý.

Wnitř, aneb w žiwoče.

Celtycký Nardus v Wjně pitý, dobře činj žaludku, Slezyně, Ledwinám a Měchýři. Nebo žene moč / a vzdrawuge gedowatá vssknutj.

S Octem pitý, spomáhá proti oteklým otokům Gater a žlautenicy. S Pelyňkem wařený a pitý, zpuchnutj a nadýmánj žaludka zplaskuge.

Celtycký Nardus slowe Řecky νάρδος κελτική, Latině Nardus Celtica vel Romana, Wlassky Nardo Celtico, Francausky Nardus Gaulois, Německy Celtischer Nardus.

O Nardu Hornjm. Kap. VII.

Mjsto a spůsob.

TEnto Nardus roste na Horách / neylepssj w zemi Syrské a Cylické / též w Illyriku / odkudž mi také tuto Zrostlinu odeslali / gakž gsem gi tu wymalowati dal. Má listj podobné welkému Kozlku / wssak daleko menssj / a blžje Kořene nic nestřjhané. Prut gest gako při Kozlku / něco málo tučný, okrauhlý / při wrchu wycházý krásný Kwět / barwy zbrunátna Sfarlatowé / zawěssený zcela na zelené sspičce / a libé wůně.

Tento

Tento Nardus má dwa Kořeny, w spůsobu dwau Wageček / v welikosti Oljwek / Kůra na nich gest černá. A

* Ale ti dwa Kořenowé newždycky gsau okrauhlj / než někdy dlauzý / gakž spůsob Figůry, od Autora wymalowané, patrně vkazuge. Někdy z Kořene tohoto s obau stran wyrostá dlauhé wlássenicko / a dáwá z sebe wůni, gako Indyánský Nardus. *

Hornj Nardus. Nardus Montana. Hornj Nardus / s delssjm Kořenjm. Nardus mõtana longioribus radicibus prędita.

B

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Tento Nardus hornj zahřjwá, ředj, ztenčuge a rozděluge / wssak s gakýmsy skrowným whromadu ztahowánjm. A což se o mocy Celtyckého Nardu wypisowalo / to se o tomto Hornjm také rozuměti má.

Ržecky slowe νάρδος ὀρεινή, Latině Nardus Montana, Wlasky Nardo Montano, Francausky Nardus de Montaigne, Německy Bergnardus.

O Sspikanardu obecném aneb domácým / a Lawenduli. Kap. VIII.

Gméno a pokolenj.

DOmnělý Nardus gest dwogjho pohlawj / Samec a Samice. Samec slowe Sspikanard / od klasowitého kwětu: Samice Lawendule / snad protože gj w Lázni k mytj Hlawy, a k giným wonnym wěcem, mnoho vžjwagj.

Spůsob.

Tyto dwa Strůmky spolu w gednu Kapitolu gsme pogali. Nebo tak welmi w Kořenu, w prutu, w listj, w kwětu, Semenu, a summau téměř wewssem k sobě podobnj gsau / že mnohokrát dosti pilně na ně patřjcý, sotwa geden od druhého rozeznati mohau. A gak Lawendule tak y Sspikanard oba sau křjčkowé drewnatj / aneb Strůmkowé křowatj / rowně gako Rosmarýn hustého listu / nemnoho Loktu gednoho wyšssj.

Z prostředku

C z prostředku listj wycházý Prautek čtwerhraný, tenký/ wyšssj nežli gedné pjdi/ s mnohými bezpočtu obdlaužnými, vzkými, tlustými, a popelatě zelenými listky / a při wrchu toho Prautku kwět brunátný / z gakýchsy mossniček wssudy wůkol / Formy a spůsobu Pssenicného klasu. * Nacházý se y giný spůsob Lawendule, s ssirssjm Listjm a s bjlým Kwětem/ kteráž před několika Lety w Nidrlandských Zahradách welmi obyčegná byla. * Kořen gest wssecken drewnatý a kosmatý: Semeno počernalé / z něhož mladé křowjčko wycházý/ ale mnohem dřjwe, když se s wětwičkau odlomj/ a zase do země wsadj/ z Gara aneb na Podzym. Sspikanard wewssech částkách Lawenduli přewyssuge: Nebo gest wyšssj, hustssj, ssirssj, bělegssj a wůně sylněgssj. Proti tomu Lawendule nižssj, kratssj, vzssj, ředssj, mdlegssj/ brunátnosti bleděgssj, obyčegněgssj/ Kwjtku rozložitěgssjho a wůně libezněgssj.

Sspikanard. Spica domestica.

Lawendule. Lauendula.

D

Czas.

Z Gara tito Strůmkowé aneb Křowinky zase se zelenagj / kwetnau Měsýce Czerwna a Czerwence/ a těch časůw spanilj a wonnj kwětowé gegich zbjrati se magj.

Složenj, mocy a skutkowé.

Sspikanard a Lawendule zahřjwagj a wysussugj (ač Samec sylněgi) na druhém stupni/ a gsau subtýlné podstaty. Přespolnjmu Nardu nemnoho napřed dáwagj.

Wnitř aneb w žiwotě.

Sspikanard a Lawendule gsau dwě znamenité Byliny, proti wssechněm studeným neduhům Mozku a Suchýchžil aneb Nerwůw/ totižto Ssláku, Záwratu, Paducý nemocy, přjlissnému spánj, Křeči, Třesenj, Kontraktu aneb skličenj audůw. Zahřjwagj mdlý a zastuzený Žaludek/ rozháněgj wětrnosti/ wywodj moč, ženský kwět, lůžko/ a zahřjwagj Matku. Zacpánj w Gatrách y w Slezyně otwjragj/ a tim odnjmagj Žlautenicy, a Wodnotedlnost zwlásstě spočátku/ když se k nim Jablečnjku, Skořice, Wlaského Kopru, Hromowého a Apichowého kořene, přimjsý. Proti wssechněm giž dotčeným nedostatkům Sspikanard aneb Lawendule bylina y Kwět může se v Wjně aneb Wodě wařiti/ a z toho pjti za několik dnů pořád.

Tako-

Takowau moc má y Woda z nich pálená / a gest dobrá proti omdléwánj / když A
Cžlowěk ležj nemluwě / aby gi tři aneb čtyry lžjce plné wypil / a Pulsownj žjly tauž Wo-
dau natjral. † Pálj se takto: Wezmi kwětu Lawendulowého / moč geg v Wjně přes noc /
potom in Balneo Mariæ dystyllug / budeš mjti welmi sylnau Wodu k mnohým wěcem potře-
bnau. Ginj kladau Kwět do Sklenné kolby / skropugj a swlažugj geg wodau / a potom týmž
spůsobem dystyllugj. A tato woda gest něco lehčegssj a ljbegssj kupřigetj, nežli prwnj. †

Proti Sslaku: Wezmi kwjtj Lawendulowého dwa Loty, Kubeb geden Lot,
Musskatu tři Loty, Skořice dwa Loty, Galganu geden Lot, zrn Powinkowých po
plnu Měsýcy sebraných, gednu čtwrtcy: To wssecko protluc / a naleg na to Wjna do-
brého tři Žeydljky / wody Jwowé a Majoranowé geden Žeydljk / nech w teple státi za ge-
den Měsýc / a wždycky každý den hýbeg čistě: Potom skrze ssátek proceď do Sklenice.
Wezmi pak Ambry gednu čtwrtcy / Musskum dobrého půl čtwrtce / a to obé spolu za-
waž do ssátku / zawěs na nitce do Sklenice / nech státi w teple, a často hýbeg. Z toho
když potřeba, vžjweg ráno gednu lžičku aneb půl lžičky. Starým lidem welmi vžitečné
gest / a rozum y paměť zachowáwá.

Dělá se Lektwař z týchž Kwjtj / rowně gako z Růže a z Fioly / a vžitečná gest pro-
ti wssechněm nahoře dotčeným neduhům.

† Strogj se také z Kwětu Sspikanardowého a Lawendulowého welmi dobrá Lektwař /
tak aby k gedněkaždé Libře kwětu wzal Cukru čtyry Libry / a to obé spolu dobře ztlaukl a za-
dělal / tim spůsobem, gako Lektwař Karaffilátowau dělagj.

Kdožby chtěl mjti Wjno Lawendulowé: Wezmi Saudek malý / naplň geg Wjnem /
potom wlož Kwětu Lawendulowého do Pytljčka Cendeljnowého aneb Taffatowého / a ten
Pytljček zawěs do Saudku. To wjno vžitečné gest starým a studeným lidem / strawuge zbyteč-
né wlhkosti Hlawy y Mozku / slaužj proti Záwratu, y giným wsselikým nedostatkům Moz-
y Žialudka. Zwlásstě pak toho Wjna požjwati magj Lidé / o něž se Sslak pokaussj / a žřenj B
w žiwotě mjwagj. Dělá se y znamenitý Ocet z Lawendule: Tak aby neyprwé Kwět vsussil /
a potom do Wjna aneb do Octa dobrého wložil / tak gako se Karaffilátowý Ocet zaděláwá.
Ten Ocet magj za weliké posylowánj Srdce / aby omdléwagjcýmu Cžlowěku Pulsownj žj-
ly gjm potjral / aneb ssátky lněné w něm namáčege, přikládal. Může se také y Hubice w něm
omáčeti / a vstawičně k nj woněti / aneb ruce w témž meyti aneb swlažiti / a k nim woněti. †

Zewnitř.

Sspikanard aneb Lawendule w Octě wařená, a gjcha ta w vstech na krutě bo-
lawém Zubu držaná, vkrocuge tu bolest / zwlásstě když se k Zubu Flusowé spausstěgj.

Kwět Sspikanardowý aneb Lawendulowý, w páleném wjně močený, a Wjno
to do aust wzaté, potracenau řeč zase nawracuge. Gest také dobré / aby gjm chromé, stu-
dené audy potjral.

Bylina obogj zewnitř přikládaná, bolenj Hlawy odgjmá / y záwrat. Gest také
vžitečná do Lauhu, k mytj Hlawy vžjwaná. Nebo mdlého Mozku náramně posyluge.

† Kdož má mdlý zrak / ten vstawičně k Lawenduli woněg. Lawendulowý Kwět
w Hedwábném pytljčku zassitý, a vstawičně na Hlawě nossený, odnjmá bolenj Hlawy / a po-
syluge mdlé Hlawy. †

Sspikanardowý Oleg / Oleum de Spica.

Z Cžerstwého kwětu Sspikanardowého, dystylluge aneb wypaluge se Oleg / kterýž po-
wrchu pálené wody splýwá / a swau sylnau wůnj wssecky giné přewyssuge / a kdož
chce, může geg sobě takto přistrogiti: Kaž sobě vdělati Hrnec poléwaný, s djrkami na
dně / a náklaď do něho Kwětu Sspikanardowého / a wstaw na druhý Hrnec aneb na
Cýnowau nádobu / a obmaže Hrnec wssudy wůkol Těstem, též y Pokljčku, wstaw do
Pecy po wytopenj. Sstaupj dolů čistá Wodnatost / gako něgaký Oleg, náramně wonný
Toho Olege vžjweg proti wssechněm swrchu dotčeným nemocem. Neb gest mnohého
vžitku a skussené pomocy / a to gest welmi skryté tegnosti / dražssj nadewssecky wěcy.

C Sspikanard a Lawendule slowau Ržecky a Latině Pseudonardus, Spica, Spicanardus fœmina, Wlasky Spico, Lauanda, Francausky Aspic, Lauande, Německy Gemein Spickanard/Lawendel.

O Kopytnjku. Kap. IX.

Kopytnjk.	Asarum.
1. Semeno.	1. Semen.
2. Otewřený kwět.	2. Flos apertus.
3. Zawřený kwět.	3. Flos clausus.

Druhý Kopytnjk. Asarina.

D

Spůsob.

Kopytnjk gest Bylina, kterauž někteřj Lesnj Sspikau nazýwagj. Listj nese k Hrusstičce podobné/wssak okrauhlegssj a měkčegssj. Kwjtj má brunátné, Bljnowým Pupenům podobné / kteréž hned od kořene mezy Listjm wycházý/ a wisý na obdlaužné a tenké stopce/ wonné, a na pohleděnj pěkné. Vprostřed toho Pupenu wnitř roste hranaté Semeno, winným zrnům nápodobné/Prautek má hranatý a měký/Kořenj množstwj tenkého, sukowatého a zkřjwaného, rowně gako Peyř/než gest subtylněgssj/wonné a chuti kausawé.

* W Sswcycařjch na Horách, v Paustenjka řečených, nad obyčegný, giný wětssj a wonněgssj Kopytnjk se nacházý.*

Mjsto, kde roste.

Roste w mjstech stinných a wyprahlých / zwlásstě při wrssjch, w chrastinách a w Lesých.

Czas, kdy se kopati má.

Kwetne dwakrát do Roka/ gednau z Gara a podruhé na Podzym. Má se kopati a zbjrati mezy Matkama Božjma, to gest od patnáctého dne Srpna, až do osmého dne Zářj.

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Kopytnjk gest přirozenj horkého na druhém, a suchého na třetjm stupni/ zwlásstě pak Kořen geho/kteréhož se také neywjce vžjwá.

Wnitř

Wnitř aneb w žiwotě. A

Skutkowé geho gsau tito: Ztenčowati, otwjrati, rozpaussteti a wywoditi / a to wsse s gakausy trpkosti. Sedlácy nemagj lepssjho Lekařstwj proti Zymnicy nad to/ když hrstku listj tohoto v Wjně aneb v Wodě zwařj/Medem osladj/a za několik dnů po-řád ráno z toho pigj. Nebo Stolicemi wyhánj hrubé wlhkosti, sslemy a žluč/častokráte y dáwenjm. A Dioscorides pisse / že Kopytnjk purguge, gako Reych awka. Když se má přigjmati, dobré gest, aby k němu přidal Mussátowého kwětu/Skořice a tomu podobného Kořenj: wssak těhotné Ženy nemagj ho pjti/nebo nebykoby bezesskody y gegich, y Plodu, kteryž w žiwotě nesau.

Kopytnjk v Wjně přes noc močený, a z toho ráno teplý truněk pitý, otwjrá zacpaná Gatra, Slezynu a twrdé zpuchliny. Tymž spůsobem wžjwany, pomáhá proti Wodnotedlnosti, Zlautenicy, zastarale Bolesti Kyčel, sýptawosti a Kassli.

Proti wodnému Teleti takto prospěssně geg strogiti a wžjwati mocy budeš: Wezmi Kopytnjku což chceš / wlož geg do nowého Hrnce polewaného / potom naleg nań nowého Mstu / a zamaž Hrnec dobře / a nech státi za dwa Měsýce: naposledy proceď skrze ssátek / a pj ráno y w wečer. To wjno Wodnotedlnosť, Zlautenicy, Zymnicy čtwrtého dne wzdrawuge / posyluge Měchýře a Ledwj / a wyborně Břicho čistj od wlhkostj zbytečných.

Někteřj z Kopytnjku wjno strogj w čas zbjrky, rowně gako z Pelynku / a wžjwagj ho proti giž oznámeným nedostatkům / tim spůsobem, gakž powědjno.

K močenj má se wzýti geden Lot / w Prachu pak může se ho přigjti čtwrtce gedna aneb dwě. *Někteřj to Listj geho Měsýce Mágе dáwagj Koňům s obrokem/nebo se po něm čistj a čerstwěgssj bywagj.*

Zewnitř aneb krom žiwota.

W Lauhu zwařeny Kopytnjk, Mozku a Nerwům posyluge / kdožby sobě tim lauhem Hlawu myl / zwlásstě když by z nastuzenj takowý nedostatek byl / a zpewňuge B aneb zachowáwá wlasy.

Kopytnjkowá sťáwa s Thucij smjchaná, a do kautků Očj wpussťěná, čistj zrak / a odnjmá mrákotu y giné nedostatky.

Kopytnjk s Pryskyřicy, kteraž slowe Laudanum, do dřewěnného Olege wložený / a na Slunce za dlauhý čas wystawený / kdožby takowým Olegem Páteř při teple sobě mazal/přiwodj Pot / a třesenj Zymnične, prwé nežby přissko, odhánj.

Kopytnjk slowe Rzecky Κασφυρ, Latině Asarum, Wlasky Bacchara, Sspanyelsky Asara Baccara, Francausky Carabel, Německy Haselwurtz.

Giné pokolenj Kopytnjka, Asarina.

Ato Bylina nacházý se na Horách / a poněwadž Kopytnjku témeř podobná gest / gmenugeme gi Asarinam. Listj gegi na zemi ležj / a gest okrauhlegssj a chlupatěgssj, nežli obecného Kopytnjka. Okrauhlost poněkud gest nerownáť / Prautjčko malé a chlupaté / Kwět se srownáwá s Rmenowým kwětem / toliko že menssj gest / a libě wonj. Má množstwj wzkowatých, tenkých, ostrých Kořenůw / kteřjž gsau chuti perné, a poněkud hořké / a netak libě woněgj, gako obecný Kopytnjk.

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Tato Bylina gest horkého a suchého přirozenj / stjrá a rozdělugе.

Wnitř aneb w žiwotě.

Bylina v Wjně wařená, aneb Prach ztržj gedné čtwrtce s Wjnem smjchaný a pitý, přiwodj Stolice / wyhánj wen hrubý sslem a Melancholij: Prospjwá proti Wodnotedlnosti / proti Bolesti od Francauzůw a Podagry, Zlautenicy, padaucy nemocy, mrtwicy: žene moč / a ženskau nemoc přiwodj / Čerwy w Břisse mořj. Bylina na Podzym se zbjrá / a w stjnu sussj.

C

O Kozljku. Kap. X.

Kozljk/ při něm Kwět, Semeno, a obzwlásstnj List.

Phu. Valeriana major, & seorsim ipsius flosculi, semō & folium peculiare

Obecný Kozljk / při něm geho Kwět a Semeno.

Phu minus & flosculus ipsius cum semine.

D

Gména.

Kozljk gmenugj Apatěkáři *Valerianam*. Slowe také Německy Dennenmarck, Katzenkraut a Augenwurtz/ protože Kočky rády k tomuto Kořenu woněgj/ a tjm Očj swých posylugj.

Rozdjl a spůsob.

Kozljk gest trogj: Wětssj, Menssj a Neymenssj/ gakož z těchto položených Figůr poznati se může.

Wětssj Kozljk nese Listj k Kawiásu welmi podobné/ krom že tohoto gest wětssj/ a ne tak welmi rozdělené: Prut má loketnj a wyšssj/ hladký, prázdný, měký, pomodralý a sukowatý: Při wrchu nese pěkný bjlý Kwět aneb okolek/ ač sprwu nežli se otewře, zdá se býti brunátně poběławý, aneb tělné barwy. Semeno když dozrage, mizý, gako v Locyky. Kořen gest ztlausstj malého Prstu/ kosmatý, gako Kosatec/ magjcý spletené wlássenicko/ nážlutlé, wonné / sylnau gakausy wůnj/ rowně gako Sspikanard. Roste při Wrssjch, a w zemi vstawičně wlhké/ y také na plánjch, Aulehlech a rowinách.

Menssj Kozljk, kteréhož obyčegně vžjwáme, a téměř wssechněm známý gest, listj má Gesenowé/ aneb gako strom Ržeřabinowý hladké, načernalé a pozemi rozložené. Prut a okolek má gednostegného spůsobu, gako wětssj Kozljk / krom že wewssech swých častkách menssj gest. Kořenj gako Cžertkus hogné, poběławé, spletené/ wůně sylné a libé, gako Nardus. Roste w zemi mokré, a při wodách. Jtem na Lukách mokrých a w Přikopjch.

Neymenssjho Kozljku listj srownáwá se s listjm welikého Kozljku/ kromě že gest menssj. Prut má hranatý a Pjdi zweyssj. Při wrchu vkazuge se Kwět aneb okolek maličký též barwy/ gako při giných oznámeno. Kořen geho gest malý, poběławý/ magjcý wůkol množstwj wlássenička welmi wonneho. Roste při Horách, w zemi wlhké/ též y na mokrých lukách.

Cžas

Czas kopánj.

A

Wssech třj Kozljků kořenj kopá se na Podzym/ a sussj se w stjnu. Slussj pak pilně ssetřiti/ kdeby se Kozljk sussiti a chowati měl / aby k němu Kočky nemohly. Nebo se oni rády po něm wálegj a slinj / a kdožby takowé od nich nakažené zeliny požjwal/mohl by w těžké nebezpečenstwj vpadnauti.

Neymenssj Kolzjk/ s swým Kwětem a Semenem. Phu minimum, cui flosculus & semina sua appicta sunt.

Přespolnj Kozljk, s swým Kwětem a Semenem / a obzwlásstně kausek kořene odřezaný. Valeriana rubra, Phu peregrinũ, cũ flosculis & seminib⁹ suis & adjecta radicis portiuncula

B

Přirozenj, mocy a skutkowé. Wnitř w žiwotě.

Moc wssechněch Kozljkůw gest zahřjwagjcý a wysussugjcý na druhém stupni. Kozljkowý kořen wařený, aneb Prach geho do Wjna wsypaný a pitý, sstrawuge wětrnosti / vkládá klánj a bolenj w bocých / léčj kapánj moče a řezawku / žene moč y ženský kwět / kterýžby se poněkud zastawil.

Kozljk s Lekořicý, s Ržeckým wjnem, a s semenem Anyzowým wařený a pitý, odnjmá syptawost a Kássel.

Dáwá se y do Dryáku (což wssak o prwnjm Kozljku toliko se rozuměti má) Aprotož vžitečný gest také proti gedowatému vssknutj/a proti bolestem mornjm/netoliko kdyby ho w nápogi požjwal / ale kdyby k němu toliko woněl. Dáwá se prospěssně y k Traňkům, proti wnitřnjmu raněnj. * A zwlásstě pak Traňku z menssjho Kozljku vžjwáme proti Pryskýřům, Anthraces řečeným/y giným podobným Wředům. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Wssecka Bylina y s Kořenjm, dokudž gesstě zelená gest, ztlučená a přiložená na Hlawu, krotj bolest/a střjlenj w Hlawě odgjmá.

Item / Očjm a zraku mdlému tento Kořen welmi prospěssný gest / aby geg zwařil w bjlém Wjně/a krůpičku do Očj wpausstěl. † Aneb aby Prachu kořene Kozljku wětssjho nětco málo každého dne ráno na čtitrobu požjwal. †

Proti čerwenosti a bolenj Očj gisté a skussené Lékařstwj: Wezmi Kozljku, Apichu, Gitrocyle a Netřesku/ztluc to každé zwlásstě/a wytlač z nich sstáwu/a wezma každé sstáwy

C dé sstáwy půldruhého Lotu / sleg wssecky w hromadu / přidada mezy ně drobtůw z bjlého Chleba aneb z Zemlj neslaných, což potřebj / vděleg měký Flastr / a přilož geg tak studený na Oči / dada mezy ně tenký lněný ssátek. Toto Lékařstwj přes noc spomáhá / by pak Oči y krwj zalité byly.

† Kořen obecného Kozljku na čistý a drobný Prach ztlučený a wždycky ob den w půl quentle trunečku Wjna smjchaný a přigatý zahánj wssecky nedostatky zraku sskodjcý / dáwá ostrý a gasný zrak / a zachowáwá geg při Cžlowěku až do smrti. Dotčený Prach může se y s Solj, aneb syc w Pokrmjch a w gjdle vžitečně k zachowánj zraku vžjwati. †

*Valeriana rubra Kozljk čerwený.

Bylina tato wyrostá lokte zweyssj / a gesstě nad to nětco wýš / má Listj poněkud ssiroké a obdlaužné, pěkné zelené / a při wrchu Prutu, gako y Kozljk / nese Kwětů mnoho pospolu počerwenalých: Semeno gest drobné / a brzo prchne. Kořen má poběławý a obtlausstný / a chut gako Kramářské kořenj. Nacházý se y s brunátnými Kwěty / a Bylina tato menssj gest, nežli těch / kteréž tuto wymalowány gsau. Okolo města Pisy we Wlassjch řjkagj mu Centaurium marinum, a roste ho mnoho na starých Wěžjch. Někteřj strogj z něho Limonium aneb Been, ginj wedlé podobenstwj gmenugj geg Valerianam rubram. Kořen gest ostrý a wonný / pročež snad nezle s ginými Kozljky srownán býti může. *

Kozljk slowe Řzecky φοῦ, ἀγρία νάρδος, Arabsky Fu, Latině Phu, Valeriana, Nardus agrestis, Herba Theriaca, Wlasky Valeriana, Sspanyelsky Herua Benedicta, Francausky Valeriane, Německy Baldrian.

O Kassij. Kap. X.

Spůsob.

D Kassia, kteréž nynj welmi často Lékaři k lehkému obměkčenj Břicha vžjwagj, gest Owotce wysokého stromu Egyptského / kteréhož tuto podobenstwj dáwáme. Zewnitřnj kůra toho Stromu gest barwy popelaté / dřewo wnitř twrdé, husté, a při kůře žluté / wnitř pak při gádru černé / rowně gako Francauzowé dřewo, Guaiacum řečené. Kořenj má weliké, gako Wlaského ořecha / Listj sspičaté. Celý ten Strom sylně wonj, dokudž čerstwý a zelený gest / ale gakž vschne, hned wůni tratj. Od Ratolestj wisý Trubice loketnj a někdy delssj / gsau oblé a husté / kteréžto když dobře vzragj, býwagj barwy Wissňowé temné. Ty Trubice magj wnitř sstáwu černau a sladkau / netak wssudy zvplna, gako w Kostech Mozek býwá / ale rozdjlně mezy gakýmis drewnatými přjhradkami, co Penjžky okrauhlými / a přitom Zrno, co Pecku, náramně twrdé / wsseho spůsobu a podobenstwj gako Swatého Jana Chléb / tak že kdyby ge spolu smjsyl / gedno od druhého sotwaby rozeznáno býti mohlo. Z té přjčiny negsem na odpor těm / kteřjž se domnjwali ty Stromy z gednoho Kmene býti.

* Když se ta Zrna dobře namočj / a pilně chowagj / wyrostá z nich Strom wewssem podobný Swatého Jana Chlebu: wssak potom dostáwá Listj delssjho, podobného téměř listu Břeskwowému. Kwět gest žlutý / gako na Janoffiku aneb Genystě / gakž mi ge na gedné Ratolesti s listjm Wysocevčený Pán Doktor Bernhardus Paludanus, kterýž w Egyptě y w giných dalekých Kraginách býwal, a s welikau pilnostj wssecky wěcy wyhledáwal, podlé giných mnohých přespolnjch kusůw pěkných darowal. *

Mjsto, kde roste.

Kassya roste w Zemi dobře wyprawené. Neylepssj Trubice Kassie z Memffj a z Alexandrye Egyptské k nám se přinássegj / a gsau čerstwé, těžké, plné, newelmi tlusté, swětlé / w nichž Zrna wnitř nechřestj, když se gjmi třese. Nebo když chřestj, znamenj býwá / že giž w nich přirozená sstáwa wyschla.

*Roſte pak netoliko w Orientalſké aneb Wýchodnj Jndij, gakž ſe obyčegně gmenuge/ A
ale y w Amerycie na Oſtrowě S. Dominici a S. Iohannis de portu diuite.*

Kaſſya a Kwět gegj/ Trubice, liſt y Symě.

Caſsia ſolutiua ipſius flos, ſiliquæ, folium & ſemen.

Caſsia Monſpellienſium, cum ſuo flore, fructu, & cortice radicis.

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

Sſtáwa Kaſſye zahřjwá a wlhčj na prwnjm ſtupni. Jtem/ mocý ſwau obměk- B
čuge, rozplýwá, rozpauſſtj, Krew čiſtj, a zewřenj pěnokrewnoſti vhaſſuge.

Wnitř a w žiwoté.

Vžjwá ſe toliko té wnitřnj Sſtáwy a gako Mozku/ kteryž Apatekáři gmenugj Florem Caſsiæ: haſý horkoſt Cholery aneb Žluči/ wyhánj y tu Choleru s Flegmatyckým ſſlemem, lehkými Stolicemi. Může ſe bezpečně dáwati każdého času ſtarým y mladým Lidem/ ano y těhotným Ženám a Dětem/ bezewſſeho oſtrachu a nebezpečenſtwj: Moc gegj Žaludku a Střew nepromká. Vmělj Lékaři obyčegně a bezpečně gi dáwagj před pauſſtěnjm Krwe, w prudkých a pálčiwých Zymnicých/ a giných horkých nemocech. Kteryž mdlá Střewa magi/ při těch gakéſy nadýmánj wzbuzuge/ ſyce nic neſſkodj: a wſſak y takowý nedoſtatek při nj odgjmá ſe přidánjm Skořice, Zázworu aneb Anýzu. Může ſe gi dwa Loty aneb půltřetjho Lotu pogednau přigjti/ budto aby gi tak ſamau gedl/ aneb rozpuſtě w teplé Slepičj giſſe, s giž oznámeným přjdawkem ſmjchal a pil. Včenj Lékaři přidáwagj kedwěma Lotům Kaſſye, půl Lotu Hořkeho prachu, Hiera Galeni řečeného/ a geſt to welmi dobré nařjzenj. Nebo Hiera zoſtřuge a wzbuzuge Kaſſij k purgowánj/ zahřjwá a poſyluge Žaludka/ a bránj nadýmánj. Ale že pak Hiera tu Kaſſij (kteráž ſyce ſama w ſobě lubá geſt) činj hořkau: Protož z takowé miſſenice ſtrogj pět aneb ſſeſt Kuliček/ kteryžto poſeypagj Cukrem/ a gednu każdau z nich obaljce do kauſku Oplatku (prwé w Piwě aneb Wjně ſmočeného) tak zcela požjragj/ že té hořkoſti takměř nic pocytj.

* Geſt také ten obyčeg w Egyptě/ že ty Trubice geſſtě zelené a nedoceka zralé, do Cukru zaděláwagj/ a tak do Benátek dodáwagj. Což nynj ne tak geſt obyčegné/ gako někdy prwé bywalo: poněwadž ſkrze to giné Kaſſij k dozránj ſe překážeko/ ano y wſſelicý podwodowé tudy zaſtawenj gſau.*

Kohož

C Kohož Kámen těžce trápj, a častokrát napadá/ ten každého Měsýce geden den ráno w čerstwě wytažené Kassye vžjweg/ a wywede s sebau Stolicemi sslem z žaludka y z Střew/ z kteréhožto sslemu w horkých Ledwinách, Pjsek a Kámen se spěká/ podobně gako z Hljny w ohniwé Pecy Cyhly. Ano někteřj pjssj/ že Kámen w tom Cžlowěku růsti ani se rozmáhati nemůže/ kdožby na každý den hodinu před Obědem tři čtwrtce Kassye přigjmal.

Kdožby se obáwal něgakého Otoku horkého aneb Wředu w žaludku/ ten proti takowému nedostatku spomocý Božj bezpečně hágiti se bude mocy/ aby každodenně půl hodiny před Gjdlem, ráno y v wečer, geden Lot čerstwé Kassye snjdal.

Kohož Oči bolegj, z přjčiny ostrých a pálčiwých Flusůw/ ten na Noc, kdyžby se giž vložiti chtěl, má přigjti dwa Loty Kassye/ polehčj mu té ostrosti/ a Flus ten dolů sstáhne. * Meylj se ti, kteřjž za to magj/ žeby ta Zrna w Kassij aneb Semena, také purgowati měla. Nebo wětssj moc magj w hromadu sstahowati a swjrati. Aniž také mjsto dáti se může tomu/ aby Kůra od těchto Trubic wařená, Menses aneb Secundinam, to gest Ženskau nemoc a Lůžko wen wywoditi a hnáti měla. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Kassya zewnitř pomazaná, vdussuge Erysipilas, to gest zarděnj wsseligaké podkožnj/ y giné pálčiwé Nesstowice na Kůži. Gest vžitečná y proti Podagře a giným bolenjm klaubnjm, týmž spůsobem přiložená. * S Mandlowým Olegem smjchaná, a na Prsy pomazaná/ když komu dussno gest, welmi mocně spomáhá. *

Kassya slowe Arabsky do dnessnjho dne Hiarxambar: Gakžkoli in Auicenna lib. 2. cap. 197. nedobře Chiarsamdar položeno gest.

* Cassia Monspelliensium.

TEto Zrostliny okolo Ržjma mnoho se nacházý/ y také okolo Narbony w Frankreychu. Roste Lokte aneb půlduhého zweyssj/ má Prut rowně gako Spartum, Listj podobně
D gako Thymelea aneb Lawendule: Měsýce Cžerwna stogj plná Kwětů/ gako Strom Oliwowý/ kteřjžto z zelena žlutj gsau/ z nichž potom mnoho čerwených Gahůdek býwá/ kteréž se Mořskému Asparagu, to gest Hromowého kořenj Gahůdkám připodobňugj/ a gsau welmi lepawé. Někteřj Kůry z kořene mjsto Cassiam ligneam vžjwagj. *

O Skořicy.

SWrchu dotčená purgugjcý a obměkčugjcý Kassya, přiwedla mi tuto kupaměti Cassiam ligneam odoratam, to gest Kassij wonnau/ kteréž mjsto Skořice obyčegně vžjwáme/ nemagjce prawé a wlastnj Skořice, kterauž Dioscorides wypsal/ a tak při nassj zůstaneme, a prawjme/ že Skořice gest Kůra gednoho Stromu/ kteréhož gsem tuto wymalowati dáti nemohl: protože wewssj Europě nikdež neroste/ než toliko w Indij. Nacházým pak, že ten Strom v welikosti a spůsobu gest Drmku podobný.

† Plinius pjsse, lib. 12. cap. 19. že za geho času, okolo Léta od Narozenj Páně XXIIII. Barbari, to gest Národowé diwocý, z nepřjzně a záwisti, wssecky Lesy Skořičné wypálili/ a tudy ten wznessený a slawný Strom wyhubili a wyplenili. †

Spůsob.

* Kdož gest žádostiw o Skořicy nětco wjce wěděti/ čti Garziam de Horto, kterýž za dlauhý čas w Indij Lékařem byl. On wypisuge ten Strom/ že gest welikosti Oljwowého stromu/ a někdy menssj, s mnohými Ratolestmi zhůru wyrostlými/ List geho podobný že gest Listu stromu Bobkowého/ barwy Cytronowé/ Kwět bjlý/ Owotce okrauhlé a černé/ tak weliké gako Liskowý Ořech, aneb menssj Oljwka. A domeyssljse, že Skořice a Kassya nemagj tak

gj tak děleny býti / gakož se Stařj domnjwali. Z Kořene toho Stromu, když se rozřeže, A
Sstáwa wen wytěká / kteráž wonj gako Kaffr: Ale to giž přjsně zapowědjno / proto aby
Stromowj kaženo nebylo. A poněwadž pak wlastnjho wymalowánj celého stromu Sko-
řicowého až posawad nelze bylo dostati / při neymenssjm chtěl gsem tuto přitomně položiti
List s Slaupkem. Malý Zialaudek tuto wymalowaný, nenj Owotce stromu Skořicowé-
wého / gakž tomu mnozý wěřj: ale giné cyzý a přespolnj Zrostliny / kteréž se s Skořicý k nam
přinássj / a Stařj ge Jolir aneb Malahather gmenowali. O tom dále čti Garziam de Hor-
to lib. 1. cap. 19. cum C. Clusij annotationibus. *

Mjsto, kde roste.

* Stromůw těchto mnoho roste w Zeilanu / a ne tak
dobrých w Malwaru a Jaoa aneb Jauan / a wssickni sa-
mi od sebe. Mnozý pak domnjwagj se / že Zeilan gest
Kragina, kteréž řjkali Stařj Taprobana: ginj, že Sama-
tra byla. Pjssj také někteřj / že se nacházý w Peru, w Kra-
giné Sumaco řečené. *

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Skořice přirozenj gest horkého a suchého tak-
měř na třetjm stupni. Rozděluge, rozrážj zažjwá, sy-
lj, rozpausstj / a gakausy malau trpkost při sobě má.

Wnitř a w žiwotě.

Skořice ztjžj gedné čtwrtce aneb quentle s te-
plým Wjnem pitá, rozhánj hrubá nadýmánj a wětr-
nosti / žene moč y Cžmeyru, a Ženský kwět / wyhánj y
Plod dlauho newycházegjcý, a Lůžko při porodu. B
Spomáhá studenému Žaludku, Gatrám y Mozku /
odpjrá Gedu / posyluge Srdce / zarozuge dobrau
Krew / a wssecky nedostatky srdečné zapuzuge a zahánj / otwjrá zacpánj w Žlautenicy, a
počátečné Wodnotedlnosti. Dělá y gasný zrak s Ambrožkowým Prásskem v wjně pi-
tá. Gest také vžitečná proti Flegmatyckým dlauhým Zymnicem / kdožby gi s Syru-
py sobě wařil. Gest znamenité a wznessené Kořenj wedlé starého Přjslowj: Miror,
quod moritur homo, qui utitur Cinnamomo. Diw gest že ten Cžlowěk vmjrá / kte-
rýž Skořice často požjwá.

† Wýborný Prach k strogenj Gjdel, we Wlassjch obyčegný: Wezmi Skořice čtyry Loty /
Zázworu a Cukru každého dwa Loty / Ssaffránu dwa Quentjky / Hřebjčků, Musskátowé-
ho kwětu, Galganu a kůlky Musskátowé, každého půl Quentjku: To wssecko na Prach
zděleg a smjcheg. Tento Prach gmenuge se Species dulces pro cibarijs, protože se ho welmi
často w Pokrmjch vžjwá.

Jtem, vžitečný Prach proti wětrnostem Zialudka, žřenj w žiwotě a zastuzenému Zia-
ludku: Wezmi Skořice dwa Loty / Zázworu geden Lot / Kmjnu, Pepře, Galganu, Hřebjčků,
každé dwě čtwrtce / Cukru podlé ljbosti do dwanácti lotů. Vděleg z toho wsseho Prach / a gez. †

Skořicowá woda.

Z Skořice wypaluge aneb dystylluge se znamenitá woda, tímto spůsobem: Wezmi ney-
lepssj Skořice gednu Libru / ztluc gi zhruba / wlož do Cynowě Konwice / naleg na ni
Růžowé wody a dobrého bjlého wjna, obogjho spolu tři libry aneb tři Žeydljky: Přideg
k tomu Soli tak mnoho / coby třmi Prsty wzýti mohl. Na wrchu zacpeg dobře tu Kon-
wicy / aby žádná pára wen páchnauti nemohla / a nech tak w teplém mjstě státi, za čtyr-
mecýtma hodin / a časem zamjcheg. Potom to wssecko wleg do Sklenné kolby / kteráž-

C by zewnitř Hlinau obmazaná byla/wstaw gi nad Pýckau do Pánwice/a osyp gi zewssech stran prosýwaným Popelem/tak aby půl té sklenice w Popele, a půl wně nad Popelem stálo. Potom postaw na ni ginau Sklenicy s Hemeljnem/a pod gegj nos opět podkož ginau Sklenicy/do njžby přepálená Woda kapala. Když ty obě Sklenice tim způsobem w hromadu spogjš/obwaž ge wůkol sátkem lněným/namaže geg prwé Těstem, z Mauky a z bjlka wagečného vdělaným/w tom mjstě, kdež se Sklenice scházegj a spogugj/aby nikudy nic čichnauti nemohlo. Zadělej Oheň w Pýcce/a tak dystyllug. Woda kteráž spočátku teče, gest neylepssj: druhá prwnj nemnoho napřed oddá: naposledy neylehčegssj wycházý. Průba dobré Wody gest mlčná barwa. Takowá Woda lépe se wypaluge/když se Sklenice neobmazaná Hlinau, aneb Cýnowa Kolba, do Balneum Mariæ, do wřelé wody, k dystyllowánj postawj. Tato woda Skořicowá pitá, dáwá Cžlowěku syku a moc, proti wssechněm neduhům/kteřjž z studenosti pocházegj. Nebo zahřjwá a posyluge audůw/ztrawuge a zažjwá lepké sslemy a wětry/nechutenstwj a wywrácenj Žaludka y žřenj w žiwotě pokogj/odgjmá omdlewánj/žádné gedowatosti nedá přistupu k Srdcy/žene moč y přirozený Ženský kwět/a má zwlásstnj gakausy moc a wlastnost k Matce. Spomáhá soptiwým, dýchawičným, sslakem poraženým, křečem a Paducý nemocý ztiženým/a dáwá duch wonný. Apatekáři wněgj s wodau Skořicowau strogiti bjlé Cukrowé Koláčky, Manus Christi Latině řečené/a gsau daleko liběgssj a mocněgssj, nežli z samé Růžowé wody a Cukru. Z též Skořicowé wody přidáwá se a přimessuge také některá krůpěge y k Purgacým: Item, k Syrupům/kteřjž se proti zacpánj zymničnému, od hrubých a lepkých wlhkostj, dáwagj. A w tom welmi dobře prospjwá/a gá také tim w hogenj mnoho dobrého gsem způsobil.

* Palj se také womá woda z kwětu Skořicowého/wssak liběgssj gest z čerstwých Kůr wypálená/a má zwlásstnj moc proti žřenj w žiwotě. Oleg Skořicowý kewssem těm wěcem gest mnohem mocněgssj, nežli Woda/když se s nim Manus Christi strogj/aneb tři krůpěge pogednau dáwagj: obzwlásstně skaužj kuposylněnj srdce/a proti studenému sslemu w Prsech. *

D † Když Ženy pracugjcý kuporodu, omdlewagj/deg gim do Ausť dwě aneb tři krůpěge toho Olege/y hned se zase proberau/ano y kuporodu gim napomůže. Summau Oleg ten Skořicowý rowná se Olegi Balsamowému. †

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Skořice na Prach ztlučená, a s Medem smjchaná/pomazowánjm pšhy y giné posskwrny na twáři stjrá a zahánj.

* Skořicowý Oleg s Hustým sádlem smissený, gest obzwlásstně mocný proti sklžcným audům. Item/s některými srdečnými Mastmi smissený/prospjwá těm, kteřjž šyku potratili/aby gim Srdce pomazowal. Welmi také dobrý gest Oleg Skořicowý, zwlásstě kteryž se z Stromu wytlačuge, kuposylněnj studeného Zaludka.*

Skořice slowe Řecky κινναμωμον, Arabsky Darseni, Latině Cinnamomum, Wlasky Cannella, Sspanyelsky Canela, Francausky Canelle, Německy Zimmetrind.

O Kostowém Kořenu. Kap. XII.

Spůsob.

KOstowý kořen, kterehož w Apatekách od starodáwna vžjwagj, gest dwogj/sladký a hořký: gakžkoli Dioscorides a Plinius ani o sladkém, ani o hořkém, žádné zmjnky nečinj/toliko dělj Costum na černý a bjlý. Přitom swědčj/že Costus gest libé wůně/a tak ostré kausawé chuti/že y Kůži prudj. Čehož se w Apatekářském Kostu nenacházý. Pročež ten prawý a přirozený Costus býti nemůže/a tak nemagj ho také w těch Lékařstwjch aneb

Compositio-

Compositionibus vžjwati/ do nichž Costus brán býti má. Prawý, wonný Costus před A
časy přinássjn býwal z Indye, z Arabye a Syrie/ ale giž wjce k nám se nedodáwá.

Wsselicý kořenowé Kostowj. Costi radices. Falessný Kostus. Pseudocostus.

* Což se dotýče těch Kořenůw, kteřjž Literami poznamenáni gsau/ wedlé druhé Figůry domnělého a ffalessného Kostu wymalowáni, pro hognégssj wyswětlenj toto se wěděti má. A. Gest hořký Costus w Apatékách/ má gakausy nelibau a Sanýtrowau, wssak poněkud kořennau chut/ gest lehký, wnitř bjlý/ má w sobě weliký Dřeň/ a na kůře přjčnj pruhy aneb Linye. B. Znamená sladký Costum, gest twrdý a poněkud nechutný, wssak přjsladký/ málo wonj, byť geg y zapálil/ gest těžký a pewný, až se twrdostj láme/ křiwý a nerowný/ okrauhlý a zewnitř rudé aneb Lwowé barwy. Ten když se rozkrogj/ gakž Litery C. a D. vkazugj/ gest vprostřed trochu prázdný/ nemohu řjcy, zdali z přirozenj/ čili z zastaralosti a wetchosti/ wnitř gest hladký, rowný/ takměř gako obecné Rhaponticum, tak že se zdá býti podobný welikému Centaurio, to gest Zeměžluči weliké. Když se močj a nabobtj, brzo změkne a zbledne. Newjm hodnýli gest, aby geg k nám přinásseli. E. znamená Costum Lusitanicum: Ten gest okrauhlý, někdy drobet ssiroký/ tlustý, gako malý Prst/ aneb y tlustssj/ některý křiwý, některý rowný/ zewnitř zwraskalý/ a časem natržený, gako Carlina, barwy Lwowé/ wnitř bjlý a prázdný/ libé wonj téměř gako Fiolowý kořen. O něm zmjnku činj Carolus Clusius in historia Aromatum Garziæ lib. 1. cap. 35. kdež y obssjrněgi o Kostu každý sobě čjsti může. F. Gest spodnj částka od prutu Kostowa/ wnitř bjlý dřeň. G. Vkazuge Arabicum Costum, gest kořen Zázworu podobný/ y wnitř také má gakésy wlásky/ wssak wětssj a tlustssj/ netak perný, přjhořký/ zwlásstnj kořenné chuti, když se žweyká/ zewnitř má barwu Lwowau. *

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Kostowý kořen zahřjwá, ztenčuge, rozděluge, a Kůži zpruzuge.

Wnitř aneb w žiwotě.

Kořen Kostowý v Wjně, a zwlásstě Pelynkowém pitý/ wyhánj moč, y Ženskau nemoc/ odpjrá smrtedlnému gedu Hadůw/ zahánj bolest z Prsů, Křeč a nadýmánj/ mořj Cžerwy w Břisse.

Zewnitř.

Kohož psotnj zyma aneb zymnice trápj: Wař sobě kořen Kostowý w dřewěném Olegi/ a tjm teple pomazůg Páteře y spodku noh, hodinu prwé předtim nežby tě napadla. Tak prospjwá y studeným Audům/ kteréž Sslak porazyl.

C Kostowý kořen s Medem smjssený, aby tim twáři pomazowal, zahánj pjhy y giné posskwrny.

Poněwadž pak my prawého Costum nemáme / gsau ginj dwa Kořenowé / kteréyžto na mjstě prawého Kostu vžjwati můžeme / totižto Cyewár a Angelika. Mně se obzwlásstně ljbj Angelika / kteráž na wysokých Horách roste / s kořenem welmi pernym / a ta poněkud gest hořká, wnitř žlutá / wůně welmi libé: proteż se nedarmo Angelica, to gest Angelský kořen gmenuge / a bezpečně mjsto Kostu má vžjwána býti.

Pseudocostus.

Prwnjmi sse gjch těchto časůw z Apulie a z hory Gárgano Bylinu / kteráž také teď wymalowána / aby se Apatekáři wčili znáti, gaké Kořenj ti Běhaunowé Zemstj a Dryačnjcy prodáwagj. Gmenuge se Pseudocostus, to gest Domněly aneb ffalessný Costus. Gest na pohleděnj pěkný / Listj má gako Mrkew / ale wětssj a tlusstssj / a k tomu kadeřawé, chlupaté, na zemi ležjcý. Wycházý z něho okrauhlý prut, gako z Wlaského Kopru / wzkowatý, dwau loktů wysoký. Při wrchu wkazugj se okrauhlj wrssowé s žlutým Kwěty: Semeno obnažené skogj. Kořen gest welký / Kůru má tlustau a mastnau / barwy takowé, gako kořen Rhodia radix řečený / chuti hořké a wonný.

Ti, kteřjž nám toho Kořene dodáwagj / dwálj geg proti wsselikým studeným neduhům, zacpánjm a wětrnostem / proti zastaralému bolenj Hlawy Záwratu, Paducý nemocy, ospalosti, Sslaku, Křeči, dussnosti, kássli, Zlautenicy, Wodnotedlnosti, žřenj w žiwotě, klaubnj nemocy, Podagře / proti Czerwům w břisse, kamenu w Ledwj, zastawenému moči, zástawě Zenské, Plodu a lůžka. Může se týž Kořen buďto wařený, aneb na Prach ztlučený, do žiwota přigjmati / pařiti se gim, meyti, mazati, y klisterowati. Nebo poněwadž gest hořký, perný a wonný / snadně mu se připsati mohau wssickni giž oznámenj skutkowé a mocy.

Kostowá Bylina Řecky sslowe κόστος, Arabsky Chast, Latině Costus.

D

O Sytj wonném. Kap. XIII.

Mjsto.

GYtj wonné gest Zelina přespolnj / kteráž se k nám z Alexandrie Egyptské přinássj a dodáwá. Roste w Affrice a w Arabj, na Pastwisstjch a Lukách / zwlásstě pak w těch mjstech, kdež to časem Gezera a bahna wysýchagj.

Spůsob.

Listj má gako Sspalta aneb Sspargan twrdé, zhůru patřjcý / z nichž wycházegj stébla sukowatá / a při wrchu wyskakuge Kwjtek, trawné aneb zelené barwy. Neylepssj gest čerwené, čerstwé, wzké / hogným Kwětem osazené / kteréž mezy rukama rozetřené, wonj gako Růže / a rozkausnuté, ohniwau pálčiwost a kausawost na Gazyku wydáwá. K nám Stébla a Kořenj toliko se přinássegj / ale Kwět nic. Nebo (gakž se správa činj) Welbloudowé, gichž welké množstwj gest w zemi Arabské, gako v nás Gelenů, po tomto Kwjtj welmi dychtj / a zžjragj aneb spasagj geg na Poljch.

* Tohoto času giž dostatek těch Kwětů z Benátek se dostáwá. * † Ale wssak w Rece welmi mnoho mocy swé potracugj / a chowagjli se za dwě Léte, giž potom za nic nestogj / a k ničemuž se nehodj. Skáma a stébla mohau se bez vgmy a sskody mocy gegich, třebas do desýti Let chowati. †

* Stařj pjssj / že prawý Calamus aromaticus, tomuto Junco odorato, nápodobný gest. Ale za nasseho wěku oznámiti se nemůže / kdeby ten nalezen býti mohl. Nic méně toho něco, gakž teď wprzpsowáno gest, Wysocewčený a welice zkussený Pan Bernhardus Paludanus,

pod

pod gménem tim Calami aromatici, mi vdělil/ když z Syrie a Egypta, y z giných dalekých cy- A
zich Kragin, množstwj Simplicia aneb prostých kusůw s sebau přinesl. Což také připomjná C. Clusius lib. 1. cap. 32. in aromatis Garziæ, kdež se o tom wjce nagjti může.

Sytj wonné. Iuncus odoratus. Schœnanthos.

Calamus Aromaticus.

Přirozenj, mocy a skutkowé. B

Sytj wonné zahřjwá s skrownau trpkostj/ a nedaleko se wzdaluge od subtylného a promkaweho přirozenj.

Wnitř aneb w žiwotě.

Sytj wonné wařené a pité, moč a zástawu Ženskau wyhánj/ nadymánj rozhánj/ průduchy žil wolné činj/ wselikě gedowatině odpjrá: pročež se y do Dryáku, a giných proti Gedům antidotis a léků, přidáwá. Kořen má při sobě wětssj trpkost/ a moc swjragjcý a swraskugjcý. Protož nechutenstwj magjcým, Wodnotedlným a skrčeným, za gednu čtwrtcy, přidawauc tolikéž Pepře, po několiko dnů wžjwagjcým, welký prospěch přinássj.

Zewnitř.

W tomto Kořenj zwařeném, kdyžby Ženy w Wanně seděly a pařily se, roznjcenj audu Ženskeho wkládá a oblehčuge.

Sytj wonné slowe Řecky σχοῖνος θυμιατικός, Arabsky Adcher, Latině Iuncus odoratus, Schœnantus, Wlasky Squinantho, Sspanyelsky Paya de Chamellios, Francausky Paisture dichameaulx, Německy Camelsheiw oder Stro, to gest Welblaudowé seno aneb Sláma.

O Mchu Stromowém. Kap. XIIII.

Spůsob.

Mech nic giného nenj/ než chlupatá, wlasatá a zpletená Rostlina na starych Stromjch, Kamenj a zemi, každemu známý. Nássedwy a wonný mezy giným gest neylepssj/ černý se nehodj. Dioscorides chwálj bjlý Mech/ kte-

C ryž na Cedrowém, a hned po něm giný, kterýž na Dřjnowém, stromě roste. Má také chwálu y Mech Gedlowý, Sosnowý a Borowičný / vžitečný gest y Dubowý a Topolowý.

Czas zbjránj Mchu.

Zbjrá se při začátku Léta / a chowá se w suſſe.

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Přirozenj a složenj geho gest z částek wodnatých a zemnatých / studených obogjch / kteréž se kupowkowné wlažnosti nachylugj. Moc geho gest, trpkostj swau swjrati. Auicenna prawj / že také má moc otwjrati, změkčowati, a rozpaussteti.

Mech stromowý. Muſcus Arboreus.

D

Wnitř, aneb w žiwoce.

Kteřjž Czerwenau nemocý a plynutjm, aneb tokem Břicha obtjžení gsau / těm se Mech v wodě aneb Wjně čerweném má waříti a pjti dáwati / budau zase zdrawi.

† Serapio swědčj / že Wjno, w němž močen Mech, hluboký sen Czlowěku přináſſj. †

Bránj potracenj Plodu, zwlásſtě Dubowý Mech / kdyžby geg wſuſſil, na Prach zetřel, a w měkém Wegcy přigal. Bohatj a Wrozenj, Perly ztlučené k němu přidati mohau. Ginj přidáwagj Zrna / gimž w Apatekách Grana tinctoria řjkagj.

* Někteřj berau neypěknegſſj Dubowý Mech / a ten močj přes noc v Wjně / potom z toho pigj proti Zlautenicy. *

Zewnitř aneb krom žiwota.

Mech stromowý v Wjně kyselém wařený / aby sobě tim wsta promýwal / wtwrzuge zwiklané Zuby / a gurglowánjm aneb proplakowánjm, Czjpku spadlého w hrdle pozdwihuge. Když Matka ženská zacpánj a wtwrzenj potřebuge / může se stromowý Mech zwařiti / a nad nim Žena sedjc, se pařiti.

Mnozý Mchem zastawugj Krew, od Nedwědůw tomu se naučiwſſe / kteřjž hned, gakž raněni bywagj, Mchem sobě Krew sstawugj.

Na Mchu w obuwj kdožby chodil, smrduté páchnutj noh zahánj. Po cestě wstalé a wnawilé, samým wmytjm Noh, welmi polehčuge a očerſtwuge.

Mech,

Mech, kteryž na Zahradách roste, wyplenuge se Popelem hassenym / to gest tim, A z něhož Lauh vděl án byl.

* Neypěknegssiho Mchu vžjwáme k womému Prachu / gegž Pulnerě Cyprium gmenugj: Jtem k womým Olegům. Nebo se nekazý / a za dlauhý čas ge w celosti a mocy zachowáwá.*

Mech slowe Růžecky βρύον, Arabsky Vsnee, Latině Muscus, Wlasky Mosco, Sspanyelsky Musco, Francausky Mousse, Německy Mooß.

O Mchu Zemském. Kap. XV.

Mech Zemský. Muscus terrestris.

B

Spůsob.

Mech zemský, giněg Gelenj Růžek, gest okrauhlá, mchowatá, Lesnj Bylina / welmi dlauze pozemi, gako nějaký prowázek chlupatý se mecýcý a rozkládagjcý. Nebo někdy na sšest Loket zdyljse táhne. Lístjčko má drobné, ostré / barwy nazlutlé a sspičaté / Formy a podobenstwj kladobenstwj Gelenjch rohůw mjti zdagj. Odkudž y Czechowé Bylinu tuto Gelenjm Růžkem nazwali. Rozkládá se pak netoliko pozemi / ale y po mchowatém kamenj / a někdy y po stromjch, gako Břečtan se pne, a gich se drží. Měsýce Czerwna pausstj z sebe okrauhlé Růžasy, k Léskowým podobné, žluté, zdyljgednoho Prstu / kterež se zdagj, gakoby zaprášsené, aneb nětčjm skropené byly. Owotce žádneho ani Semena nenese. Roste w Lesých skalnjch a na Pustinách.

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Mech Zemský gě studeneho a suchého přirozenj / gakž každý z chuti poznati může. Těchto minulých Let těměř wssickni Apatekáři napořád wžjwali tohoto Mchu za Nard Celtycký / o němž swrchu w Kapitole VI. praweno: Z té toliko přjčiny, že prowázky a Ratolistky geho náramně husté wssudy wůkol Lístjčkem gsauce odité a obalené / podobenstwj gakésy Sspjky, to gest Klasu, mjti se zdagj / ale welmi se w tom meylili.

C

Wnitř, aneb w žiwotě.

Mech zemský v Wjně wařený a pitý, drobj a mocně wen wyhánj Kámen/ což od mnohých zkussено gest. K též potřebě někteřj pálj z něho Wodu/ a pjti dáwagj. Prach z něho ztjžj gedné čtwrtce, w čerweném Wjně přigatý/ čerwenau nemoc a Auplawicy zastawuge. * Gelenj Růžek nese skrowný a subtýlný kwjtek/ kterýžto vsussený, proti kamenu welmi gest vžitečný. *

Zewnitř, a krom žiwota.

Mech zemský ztlučený, aneb v Wjně wařený, a na wsseliká roznjcenj přikládaný, bolest vkrocuge/ horkost odgjmá/ a gest znamenitě dobrý proti horké Podágře, gináč Dnawé nemocy.

Zwařiti Gelenj růžek v wodě, aneb w čerweném wjně/ a tim vsta proplakowati/ dásně wysussuge/ a zuby wiklawé vtwrzuge.

Tato Bylina, na mnoze aneb na mále, wedlé Sudu malosti aneb welikosti, do wláčkowitého Wjna zawěssená a nakladená/ bez pochybnosti w krátkých dnech zase ge oprawuge. A summau/ kdyžkoli wysussowati a ochlazowati gest potřebj/ této Byliny bezpečně vžjwati můžeme. Baby násse prawj/ že Mech dobrý gest proti nespánj Dětinskému/ aby ho do Kolebky nakladl: ale gá tomu milostiwě wěřjm. Neb gsem té mocy při něm nagjti nemohl.

Mech zemský slowe Latině Muscus terrestris, Německy Beerlap, S. Johannes gürtel, Gürtelkraut, Neunheyl, Teuffelsklauwe.

Pjžmo. Moschus.

D

SWrchu dotčený Muscus aneb Mech, přiwedl mi kupaměti Moschum, to gest Pjžmo nadewssecko neywonněgssj/ kteréhož s nemalau mocy a prospěchem w Lékařstwj vžjwáme. Z té přjčiny nemohl gsem ho mlčenjm pominauti/ gako y Ambry a Zybétu. Nebo ty tři wěcy netoliko k libě wonným wěcem gsau vžitečné/ ale y proti mnohým těžkým neduhům platně prospjwagj.

Odkud se Pjžmo rodj.

Rodj se pak Pjžmo w Pupku gednoho Zwjřete, kteréž gest k Kozljku aneb k Srně welmi podobné, krom že gest gednorožné a těla welikého, timto spůsobem: Když tomu zwjřeti z zapálenj weliké chlipnosti Pupek naběhne/ a z toho vdělá se mu nemalá baule/ kteráž se pomalu gako hljza zbjrá/ a wždy wjce Krwe husté a talowité k nj se shromažďuge: Toho času to Zwjřátko takowým nedostatkem welmi saužené a zemdlené/ negj nic ani nepige/ než wálj se po zemi sem y tam/ až tu bauli aneb hljzu sobě roztlačj/ z njžto Krwe talowité nemálo wyteče/ kteráž po některém času teprwa welmi libé wůně nabýwá. To znagjce Obywatelé té Kraginy/ zbjragj takowý Talow/ a nadělagjce malých Měssečkůw chlupatých, z Kůže téhož Zwjřete/ kladau do nich, a schowáwagj/ a tak do nassjch y do giných Kragin a Zemj odsýlagj. Neylepssj Pjžmo gest/ kteréž neyliběgi wonj, dlauho wůni držj/ a gest dobře ssedlé a z černé barwy rodjcy se na žluto. Lépe se chowati může w Olowěnné pussce/ nežli w giných nádobách.

* W Horách, kteréž Slézko od Morawy dělj, kdež Zlaté doly magj, Zuckmantel řečených, gednoho času w Lese na některém kamenj nalezl gsem čerwený Mech/ kterýžto když gsem dolů odstrauhal a trochu ztlačil, welmi libě woněl/ a v wůni prawému Pjžmu poněkud se rownal. Také se nacházý ssediwé Kamenj w Missenské zemi/ v gednoho Města horniho, Altenburg řečeného/ na něž když teplý desstjk spadne/ aneb syc když se trochu zmočj/ tedy z sebe welmi libau wůni wydáwagj/ podobně gako modrá Fiola Měsýce Máge. Protož mu y Veyelstein, to gest Fiolowý kámen řjkagj. *

Přirozenj.

Přirozenj, mocy a skutkowé.

A

Pjžmo gest horké na druhém, a suché na třetjm Stupni. * Iulius Cæsar Scaliger pjsse/ že prawé a nesffalssowané Pjžmo, když se do chřjpj dá/ y hned z nich tok Krwe působj. *

Wnitř, aneb w žiwotě.

Pjžmo posyluge studeného a třesawého Srdce/ omdléwánj odwracuge/ duchy krewnj čistj a očerstwuge/ y wssecky těžkosti srdečné vzdrawuge: budto aby ge pil, aneb se gjm potjral. * Když se mnoho Pjžma do žiwota požjwá/ včinj bledau barwu. * † Wjno w němžby Pjžmo bylo, wssech audůw posyluge. †

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Pjžmo, s wodau Wlaského Kopru rozdělané, a do očj zapausstěné, stjrá bělmo a powlaky na očjch / ano y wlhké toky wysussuge.

Pjžmo na Prach zdělané, a do chřjpj wpusstěné, wzbuzuge keychánj / Hlawy a Mozku posyluge / a dobře ge wyčisstuge/ od sslaku Cžlowěka zachowáwá.

Pjžmo wzbuzuge chlipnost, w Olegi Skočce wětssjho močené/ kdyžby gjm Mužského audu pomazal. Kterým ženám Matka z swého mjsta dolůw se hýbá / ty magj často k Pjžmu woněti: nebo gi zase nahoru přitahuge / a w gegj mjsto wkládá.

† Zase Pjžmo k Lůnu přiwázané, Matku k Srdcy přistupugjcý dolů táhne. †

Komuž z aust smrdj / žweykeg tak mnoho Pjžma / coby mohlo býti stjžj gednoho zrna Gečného / welmi dobře spomáhá. Pjžmo s Rmenowým aneb Bobrowým Olegem smjssené, a w vssi wpusstěné, bolenj gegich vkrocuge/ a gekot odnjmá.

Pjžmo slowe Latině Moscus, Wlasky Muschio, Francausky Musc, Německy Bysem.

Ambra.

Odkud pocházý.

B

Pjžmo následuge Ambra/ wěc též znamenité wůně/ wssak od oné rozdjlná. Odkudby pocházela, rozličná gsau Včitelůw domněnj. Nebo někteřj prawj / žeby w Moři na dně, rowně gako Hauba něgaká na zemi, rostla/ a času pohnutj a zbauřenj Moře odedna nahoru se wznássela / a na břeh wymjtala. Ginj pjssj/ že gest něgaká Ryba w Moři, gménem Azelus, kteráž welmi chtiwě a žádostiwě po této Ambře dychtj / a gakž gi snj, y hned vmjrá. Očemž zwědauce Rybáři, tu Rybu vmrlau a zpleywagjcý, Háky a prowazy na břeh wytahugj / a rozpoltjce gi, Ambru z Břicha gegjho wynjmagj. Gsau gesstě y ginj, kteřjž wypisugj / žeby Ambra na něgakých Potocých, gako něgaké Klj, aneb Klegowatá země Židowská, Bitumen Latině řečená, zpleywala. * O Ambře, kterauž on také za Bitumen a Klj držj, nahlédni dále in Garziam de Horto lib. 1. Aromat. Ind. cap. 1. Strogj se y giná ffalessná a neprawá Ambra z některých wonných kusůw / kterýchž tuto pro podwod wyčjtati nenj potřebj. Ale ta od přirozené a prawé Ambry snadně rozeznána býti může. Neb gest černěgssj / a má swau zwlásstnj wůni/ k tomu y hned se rozpausstj v wodě. Cžehož se při druhé prawé Ambře nenacházý. Ale neylepssj takto wyprubuges / když Nuž dobře rozpáljs / a z té Ambry kausek naň wložjs/ tedy libě wonj/ a trochu pozměkne. *

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Ambra gest přirozenj horkého na druhém stupni, a suchého při koncy prwnjho stupně. Moc gegj gest wůnj swau posylowati duchůw žiwotnjch srdečných, Mozku y wssech smyslůw.

Wnitř a w žiwotě.

Ambra gest dobrá proti omdléwánj / aby gi s dřewem Aloes a s kůstkau, kteráž se w srdcy starého Gelena nacházý, pil / aneb z těch kusůw přistrogených Pilulj požjwal. Welmi pak dobře prospjwá Lidem wěkem sesslým a studeným. † Do wjna wložená, rychle opoguge. †

Wjno

C Wjno proti častému omdlewánj takto se strogj: Wezmi Ambry gednu čtwrtcy/ Mussátowého kwětu půl čtwrtce/ Ssaffránu několik Pýrek/ kůstek z Gelenjho srdce quentjk/ přideg k tomu Jacyntku: a to wssecko zawaž do tenkeho sátku/ nalege Zeydlj Wjna dobrého, aneb třebas Malwazý do sklenice/ wpusť ten wzlj do něho, a wžjweg. Takowé wjno welikeho gest posylnenj.

K témuž mohau se y Pillule wděkati takto: Wezmi Ambry gednu čtwrtcy, dřewa Aloes půl Lotu, Kůstek z Gelenjho srdce půl Lotu/ rozpusť Růžowau wodau/ a nadělag Pillulj/ přigjmeg ráno gednu, před wečerj gednu/ a zapj Wjnem.

Lidé wěku sessteho, obáwagjcý se Sslaku, dny, wmenssenj zraku, třesenj audůw změnenj paměti a řeči, tohoto požjwati magj. Neyprwé aby těla swá wyčistili Pillulemi z Aloe a z Mastyxu/ aneb těmi, kteréž slowau zlaté. Potom tohoto ráno požjwali. Wezmi pátau Essencý wjna neylepssjho/ wody Lawendulowé, Ambrožkowé, Ywowé/ sněs spolu/ a wlož do nich w sátku tenkém zawázané Ambru, Rozmarýn, Kubéby, Ořech Mussátowý, Zázwor, Ceratem, zahraď a zatáhni/ a schoweg kupotřebě.

* Ambra s Cukrkandem požjwaná, ráno w tepsé Poléwce aneb Gysse, aneb w měkém Wegey, gest dobrá Lidem starým/ kteříž Maralmo senectutis laborant, to gest sesslostj wěku schnau. Zřjzu morniho za zwlásstnj Lékařstwj toho se požjwá. Dobře také čnj neplodným ženám/ gakož Lékaři wědj gakby gi požjwati měly. Nad to wyš gest mocné Lékařstwj in Peste, to gest w Moru/ gakož obssjrněgi w Knize de Peste Doktora Jana Kratona z Krafftheymu, někdy Geho Kněz: Cýsařské žiwotnjho Lékaře, spatřiti se může. *

Zewnitř.

Ambry k mnohým wonným wěcem požjwáme/ gako k natjránj Rukawic, a ginych podobnych. Posyluge Mozku y Srdce, aby k nj woněl/ zahánj také Morowé nakaženj.

Ambra s Gelenjm rohem gest prospěssná proti Paducý nemocy/ kdyžby nemocného tak podkaučil/ aby mu dým w Nos y w ssta wgjti mohl. Takowé podkaučenj
D Lůna Zenskeho, s ginými wonnými wěcmi, požitečné gest Maternjku přistupugjcýmu k Srdcy/ kteréžto přistaupánj častokrát po porodu Ženám přicházý/ a těžkost, bolest, dussnotu y záskawu přinássj. Ak témuž y tento Lék gest welmi požitečný: Wezmi kus Bawlny/ omoč gi w Olegi Bobkowém aneb Liliowém/ posyp Ambrau a trochu Mussskum/ wlož do Lůna/ a w Nosu drž Bobrowý strog aneb Čzertowo howno/ sstaupj Maternjk w swé mjsto/ a bolesti přestanau.

Ambra Latině slowe Ambarum. Tymž gménem y ginými Jazyky se gmenuge.

O Zybětu.

Zybět Zwjřátko. Animal Zibethi.

Odkud přichází.

MEzy ginými drahými a wonnými wěcmi počjtá se y Zybět. Ten w Arabyi gednoho Zwjřete mezy zadnjma nohama rodj se a roste/ kteréž gest wětssj nežli Kočka, barwy Wlčj. A ten Zybět podobný gest gakémus wědu,

wstarých

v ſtarých Meliceris řečeném / z něhož ſe gako Takow wybjrá / a spočátku owſſem neli- A
bě wonj / ale potom den podnj lepſſj wůně nabywá.

¶ We Wlaſſich a ginych Zemich mnoho ſtogj chowánj takowych zwjřat. Nebo mkadá Kuřátka, Holuby, Mandly, a k tomu podobné wěcy rádi gedj / wſſak proto kaž-
dého Měſýce do ſſeſti Korun vžiti ſe gednoho může: a ta wěc wetřech aneb wečtyřech dnech od nich ſe beře / w ſpůſobu maſtnoſti Máſlowé. Nowý a čerſtwý geſt barwy bj-
lé / ale po čaſech zčernáwá.

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

¶ Zybět geſt přirozenj a ſloženj horkého a ſuchého.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Zybět dáwá mikoſtnau a libau wůni / kteráž w prwnjm podánj y hned Nos pro-
niká. Spomáhá Ženám / když ge Matka zhůru wſtupugjcý, duſý / a proti žřenj w Bři-
ſſe, aby ſe do doljčka Pupkowého wetřel. ¶ Zybět dobrý geſt času mornjho nakaže-
nj / proti zlému powětřj / aby geg s Cycwárem w vſtech držel.

O Saffránu. Kap. XVI.

Saffrán s Kwětem. Crocus florens. Saffrán bez Kwětu. Crocus ſine flore.

B

Spůſob.

Wetne teprw na konec Podzymku / dřjwe než liſtj geho wy-
roſtá. Kwět geho geſt brunátný / na pohleděnj krášný / kwětům Ocuno-
wým aneb Matečnjkowým zcela podobný. V proſtřed gednoho každé-
ho Kwětu nachází ſe welmi čerwený Saffrán / gako nějaké maljčké
Gazýčky, s třjma Pýrky / mezy ginými žlutými Pýrky wyroſtagjcý / ſpů-
ſobu wſſeho gako při Lilium wjdáme. Takowý Kwět takměř přes celý Měſýc terwá.
Když Kwět ſprchne / y hned wychází tráwa huňatá, aneb liſtj wzké, ſubtylné, dlaubé,
zpátkem zaſe k zemi obrácené / w ſpůſobu Kozybrádky: kteřjž celau Zymu pěknj, zelenj
na Zemi ležj / a Zymy ſe nic nebogj / než teprw w Létě wadnau. Kořen má Cybulkowa-

tý počer-

C tý počerwenalý/ a na sobě mnoho sukniček, rowně gako Dewatero oděnj/ zespod Kořenjčko drobné. Cžtwrtého Roku z Jara ge wykopáwagj/ kdež při gedné Cybuli giných pět aneb ssest nacházegj/ tak w zemi mladistwěgj a se rozmnožugj. Ti Kořenowé potom na wětru se sussj/ a w stjnu, kdežby Slunce nedocházelo, se chowagj/ až do měsýce Srpna. Nebo tehdáž ge zase znowa do země sázegj.

* Nacházý se také několikerý spůsob planého Ssaffránu/ kterýž na wětssjm djle při welikých Horách roste/ některý má bjlý, některý brunátný aneb y modrý Kwět/ a neywjce z Jara kwetne. In Iura monte řjkagj mu Leiffrat/ a na giných Horách w Ssweycařjch, Hutreiff. *

Mjsto, kde roste.

Ssaffrán roste rád w zemi řjdké/ hnoge a mastné země sobě nelibuge. Dioscorides za neylepssj saudj ten/ kterýž se z Hor Coricus a Olympus přinássj. Toho my zde nemáme/ a wssak Cžeský a Rakauský zemský Ssaffrán nic onomu napřed neoddá/ anobrž přewyssuge wssecky giné přespolnj a Cyzozemské Ssaffrány/ kterýchž nám nynj ze Wlach, z Sycilie aneb z Ostrowů Moře Egyptského dodáwagj.

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Ssaffrán gest přirozenj horkého na druhém, a suchého na prwnjm Stupni.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Ssaffrán w Pokrmjch vžjwaný, žaludku dobře prospjwá/ k zažjwánj napomáhá/ dobrau barwu Tělu dáwá/ obweseluge a posyluge wssech wnitřnjch audů: wssak ho mjrně vžjwati slussj. Nebo na mnoze gedený, přinássj bolenj Hlawy/ nechut k gjdlu/ a přiwodj bledost. Což také y Wjno (kteréž k nassemu zdrawj zwlásstnj dar Božj gest) nemjrně pité činj. A kdožby mnoho Ssaffránu s Wjnem pil, brzo se ožere a ztřesstj. A Dioscorides pjsse/ že Ssaffrán člowěka smjchem vmořj/ kdyby ho třj čtwrtcý ztižj v wjně wypil: Což na gednom Psu skusseno gest.

D Ssaffrán odpjrá Gedu: Někteřj celý Ssaffrán w zawřené prázdné Sskořjpce wagečné pekau/ a přidáwagj k němu Dryák, Horčicy, Cycwár/ a z toho dělagj Lektwař. Gest dobrá proti wnitřnjmu Mornjmu neduhu/ a obhaguge před nakaženjm ztjžj gednoho quentjku přigatá.

Ssaffrán w pokrmjch aneb w nápogi požjwaný, otwjrá zacpaná Gátra/ rozhánj Žlautenicy/ žene Moč, y ženské Měsýčné kwěty.

Když Děti vstawičně plačj/ a Prsů ssáti nemohau/ a zeleně od nich gde/ gest znamenj, že žřenj w Břisse magj: tu se gim trochu Ssaffránu s Mlékem do žiwota wpausstj a dáwá. Tak také když se Djtě namůže, aneb polomj, nic nénj lepssjho/ nežli trochu celého Ssaffránu do Octa wložiti/ ažby se Ocet obarwil/ a tak dáti teplý wypiti.

Kdyby někdo w Paducý nemoc vpadl/ aneb Sslakem poražený ležel, a nemluwil: Wezmi Ssaffrán/ a smjcheg s prudkým Octem a Bobrowým strogem/ a omoče w tom Pýrko/ wstrč mu do chřjpj/ a zase se probeře.

Wypaluge se Dystyllowánjm woda z Kwětu/ z něhožby Ssaffrán gesstě wytrhán nebyl: Takowá woda vwodj Sen/ aby gi čtwrt žeydljka, dwě hodině po wečeři, wypil. * Ginj takowau wodu pálj z Ssaffránowých kwětů/ když se Stamina aneb ta Ssaffránowá Pýrka prwé z nich wytrhagj/ a k gednomu přigetj dáwagj gi čtyry Vncye neywjce/ to gest osm Lotů. *

Zewnitř, a krom žiwota.

Ssaffrán s Lauhem a s Dřewěnným Olegem smjssený, a teplý přiložený, gest vžitečný proti takowým Wředům a Otokům/ z nichž se obáwati Pekelného ohně. Proti takowému Pekelnému ohni wýborný gest Flastr tento/ aby Sskrkawičný hrách, Lupinus řečený, zwařil w Lauhu a w bjlém Wjně/ a potom s Ssaffránem smjchal.

Ssaffránu přirozenj a wlastnost gest ta/ chromé audy a twrdé Nerwowé žjly obměkčowati. Protož se w Apatékách dělá z něho wýborný Flastr Oxycroceum řečený.

Strogj

Strogj se také z Ssaffránu smissleného s Mlekem ženským, prospěssné Lékařkařstwj pro Oči / kteréž vžitečné gest y Takowitým vssim. † Proti bolenj půl hlawy (Hemicraniæ) a Závratu wýborný Flastr: Wezmi Ssaffránu, Gummi Arabského, Euforbium, Mirrhy, každého půl Lotu / smicheg s bjlkem wageczným / a přikož na čelo. † A

Z Ssaffránowého kwjtj wěnec vdělaný, a na Hlawě nossený, aneb aby k němu woněl, opilstwj vkrocuge / a Sen vwodj. Ssaffrán vkrocuge wsselike pálčiwé otoky / s bjlkem od wegce y s žlautkem smissený a přikložený.

Ssaffrán s Mlékem, Růžowým Olegem, a s drobtem Opium, sinschaný a natřený, dobrý gest proti vkrutně bolawé Podágře.

Ssaffrán slowe Rzecky κρόκος, Latině Crocus vel Crocum, Arabsky Zaffaran, Wlassky Zaffarano, Hisspansky Azaffran, Francausky Saffran, Německy Saffran.

O Sazenj Ssaffránu.

Ačkoli toto w Německém Herbáři nenj položeno: Wssak že se mnozý w Čechách y na Morawě Ssaffrance sobě dělagj / a Ssaffrán rozpkozugj: widěl mi se za slussné z Českého Herbáře o Sadbě a opatrowánj Ssaffránu tuto položiti. Neyprwé znáti slussj / že se Ssaffrán nesege, ale sadj. Nebo má Cybulky s Kořenickem zespod / kteréž se časem dobywagj a wyčisstugj / aby zase na Podzym sazeny byly do země čisté / kdež ani Cybule, ani Ossleych, ani giné Hořečj nerostlo. Po Konopjch aneb po Hrachu může se sáditi. Potřebj také y to opatrowati / aby naň Dobytek nemočil / nebby tak zahynul.

Takto pak máš se s nim objrati, a při něm chowati. Chcessli Hláwek Ssaffránowých k Sadbě kaupiti / hleď toho pilně aby nekupowal pobrunátnělých: nebo takowé giž gsau nakažené / a stěžkem ostogj / lečby měl zemi welmi dobrau a ljbeznau / takěby potrwati mohly Rok aneb dwě Letě / potoměby wždy zahynuly. Ale wybeř ty Hláwky / kteréž magj na sobě ssupinky bjlé: nebo ty gsau zdrawé / a můžeš ge směle sázeti. B

Položenj a připrawenj Země.

Máš také pilně ssetřiti položenj země, aby při wrssku bylo / a což může neywjce na Slůni / by pak při wrssku nebylo / gen ať nenj při mokře. Nebo Ssaffrán nemiluge wlhka / a welmi brzo wyhyne. Země také ať nenj hlusse pjskowatá. W Hljnowaté zemi gakž takž růsti bude / wssak Author neywjce sobě libuge. Tu pak zemi neyprwé čistě máš wyhnogiti, hnogem Tržskowým, kterýž gest neylepssj / aneb dobrým hnogem drobným. A wyhnoge, naseg na ni Obilé / a teprw po Roce aneb po dwau letech Ssaffrán sobě sáš. Ale toby činiti mohl / kdyžby giž sám swé semeno a Cybulky doma měl.

Sadba Ssaffránu.

Do takowé wyprawené země, chtěge Ssaffrán saditi, rozkaž sobě gesstě neyméně třikrát zworati aneb zreyti / a sázeg okolo S. Markéty na Nowměsýce zhlaubj malé pjdi, aneb málo mělčegi / a wymetage aneb wykrechtuge stružku Lopatau aneb Reyčem / sázeg gednu Hláwku od druhé na tři aneb čtyři Prsty / a wedlé welikosti Hláwek, nechage sjrssjho aneb wyssjho místa mezy Krechty / wždy prwnj Krecht giž wysazený, dělage a Reyčem wysýpage druhý, zemj zarownáweg. A porostelí Trawau, tedy po Památce na Nebe wzetj Matky Božj, zkopeg na něm. Potom po S. Bartoloměgi zssintug aneb zkopeg dwau Prstů zhlaubj / a wwláčeg čistě Hraběmi. Nebo budeli které welike Semeno / toť Roku toho okolo S. Wáclawa kwssti bude. A takowau prácy prwnjho Roku s nim wésti máš.

Djlo Ssaffránu Roku druhého, třetjho y čtwrtého.

Na druhý Rok okolo S°. Wjta, dřjwe než tě giná djla zachwátj, zssintug a zkopeg ssirokau Kratcý nad nim zhluboka až do ocásků / potom giné Ssintowky snáze

C půgdau. Po S. Wawřincy podruhé nad nim zemi zkopeg/a po S. Bartoloměgi potřetj změlka, gakož swrchu powědjno, wypraw čistě a vwlec Hraběmi/ aby mohl wolně pro hrudj kwjsti/a když wykwetne, kwět zbjrati. Třetjho Roku včiň mu též/wssak nežli geg počneš ssintowati/ aby na něm tráwu Kosau posekal. Cžtwrtého Roku, chcessli geg sobě brzo rozploditi, můžeš geg rozsaditi: Pakli ho máš dostatek/můžeš nechati do pátého Roku. Když geg chceš wybjrati/neysnáze ho dobudeš bezesskody/wezma tu ssirokau Kratcy aneb Reyč, skopeg s něho Prst dolů/ a odmjteg preč až po ocásky/ a budeš widěti, kdeby geg měl wybjrati. A když ho do třj Let necháš/ budeš mjti Kwětu y Semena dosti. Nebo třetjho Roku neywjce ktwe/ a potom se rozespe.

Kdo magj o Ssaffránu dělati.

Dělnjcy na Ssaffranicy k wybjránj, y Kwětů zbjránj, neylepssj gsau malé Děti a staré Baby. Nebo Ssaffrán náramně čistotu miluge. A tohoť se neywjce slussj wystřjhati/ aby žena, magjcý swau nemoc, k němu nechodila. Nebo, gakžby k němu wyssla, aneb toliko naň pohleděla, gsaucy při swém času, y hnedby wyhynul. Protož ženy staré, w nichžby giž zcela wssecken Kwět wysechl, k takowému wybjránj y zbjránj přjhodné gsau.

Czas zbjránij Ssaffránu.

Czas k zbjránj neypřjhodněgssj gest ráno/hned gakž se rozednjwá/dokudž se Ssaffrán neotewře. Nebo gakž geg Slunce obegde, Kwět se otewře/ a když toho dopustjš, Wčel na něm plno mjti, a tak nesnadně geg zbjrati mocy budeš. Někteřj tomu chtěgj/že gakž geg Slunce obegde, barwu hned poněkud potratj. Gakž geg pak z kwětu wybeřeš/ ztenka na pěkné Prkénce rozklad / a wstaw do Pecy aneb na Kamna / aby se nespálil: nebo zčerná a nebude ani tak dobré barwy mjti. Protož powlowně horká Pec býti má.

Počem se pozná nakaženj Ssaffránu/ a gak se mu pomocy může.

D Gestližeby Ssaffrán hynul, takto máš poznati / a spomáhati mu. Při zbjránj Kwětu vzřjš, že negde wen: pakli gde, ale žlutě / gessto vgma geg za Tráwu, hned se s Hláwkau wytáhne / kteráž se zdá gako obwařená, a to mjsto okrauhlé gako Kolo. Tedy wybeř ten shnilý Ssaffrán s tau zemj wen, až do zdrawého Ssaffránu/ by měl y zdrawého nětco přigjti. Nebo nechássli ho tak přes zymu až do wybjránj / wyhyneť ho dwakrát wjce. Potom z Gara okolo S. Vrbana, deg geg do giné země a na giné mjsto. A což se těch mjst okolo dotýče, kdež hyne, kteráž na Podzym znamenáš/tu gich hned nedobjreg, neyméně za půl Lokte aneb dále. Neb tu gest druhý nakažený/ gjmžby sobě giný Ssaffrán zkazyl/ kdyby geg mezy zdrawý dal. Potom pak což zůstane okolo těch mjst, wybeř geg také / a kteréž Hláwky budau pobrunátnělé, wěz že gsau nakažené / y wsad ge někde zwlásstě na giné mjsto. Nebudeli giného / aspoň ho gesstě Kwětem požiweš: Pakli zhyne/nenakazýť giného. A tak dobře gest na giné mjsto geg přesazowati.

Přesazowánj Ssaffránu.

Když máš mjsto a Pole swého dosti, dobře gt, aby mu tim wětssj zahradu vdělal. Nebo chcessli ať by se sslechtil, přesazug geg wždy na giná mjsta a do nowé země. Odkudž geg pak wybeřeš, wyhnoge to mjsto čistě/ můžeš na něm nasyti, což chceš. A kdyžby na něm giž po několikrát syto bylo/budeš geg tu mocy zase saditi/nebo giž země wyčerstwj/ a bude tu růsti. Kdož pak chudý gest, a nemá než malau zahrádku / a rádby geg také měl, wssak nemá ho kam ginám djti, než do té zahrádky, w njžby mu počal hynauti, takto s nim naložjš: Poznássli že giž počjná hynauti / tedy wssecku tu zemi kdež hyne, ygesstě wjce kdež nehyne, hled wybrati: nebo ta země gest giž zkažená/a na to mjsto giné čerstwé země nawezti/ a naplniti ginau sadbau dobrau/ a tak ho sobě nezahubjš.

Proti Myssim w Ssaffránu.

Kdyžby

Kdyžby se Myssi do Ssaffránu naučily, máš na ně Pasti léceti / aneb Hlawy Kobylj po zemi klásti. Myssi domnjwati se budau, že gsau Kočky / a nepřigdau do ně- ho. Pakliby sylnj mrazowé byli / žeby země na dlaň aneb na pjď zamrzla / zatluc ty wsse- cky djry Myssj / a wezma Konew wody / wlj na tu každau djru, cožť se zdá / a tak ty djry zamrznau / a Myssi se zdussý. A

Aby Ssaffrán nezmrzl.

Bogjssli se ačby nezmrzl, kdež gest w Poli aneb na wětru / gessto se z něho Smjh swjwá / a když přigde vkrutná a sylná zyma, že hluboko zamrzne / a tudy časem wyhyne, takto geg opatrowati budeš: Naklaď naň dosti Chwogj, aneb ledagakehos rossij a deryždj / a mezy to Hrachowin aneb Slámy / aby se měl Smjh na čem zastawiti. Gest zagisté neylépe / aby se naň, což může neywjce, Sněhu nawálo. A když zase rozmrzne / zbeřeš to zase dolů, aby čisto bylo / a tak sobě Ssaffrán zachowáš. Můžeš mu y tim- to spůsobem pomocy / zwlásstě kdyžby zyma suchá byla, s třeskutými mrazy a bez sněhů / chcessli ačby ho mráz nepobil a nezkazyl / odkudžby potom wyhynul: Zgedneg sobě Hrachowin / a poklaď wssudy nad nim: neb Hrachowiny kostrbatě ležj: Potom potrus po něm Owesnau slamau ztenka / aby to wssecko wjtr progjti mohl / a tak geg před Mra- zem zachowáš. Ale když gest na něm Smjh, bývá mu neyzdrawěgi.

O Womanu. Kap. XVII.

Spůsob.

Woman. Helenium.

B

WOman téměř wssickni wůbec znagj. Listj má gako Diwizna / wssak sjrssj, delssj, chlupatěgssj a sspičatěgssj / v prostřed s wydaným neb wyzdwiženým hřbýtkem. Prut má dwaukoletnj / a někdy wyssij, tlustý, chlupatý a hranatý / z něhož Kwjtj žluté při wrchu wycházý. Po odkwetnutj mjwá semeno w gakýchsy Hlawi- čkách, Diwiznowému podobné / kteréž samým do- tknutjm swrab vwozuge. Kořen zatočilý, welký, celistwý / někdy nábělawý / a někdy náryssawý / wonný, hořký, a přjperný. Odnože a prameny, kteřjž z Kořene wyskakugj, když se odegmau a wsa- dj / vgjmagj se rowně gako Aronowa Brada / a Li- liowé hlawičky.

Místo, kde roste / a čas, kdy se kopá.

Woman neywjce a neyraděgi roste w mjstech wlhkých / a w zemi hlinowaté, kteráž obyčegně w Zahradách a wsadjch bývá: ačkoli y na wrssjch a na mjstech suchých a stinných se nachází. Kopá se kořen w Létě, dřjwe nežli w Slaup- ky wegde / a na kusy rozkrágený, w stjnu se wysussuge. † Trwati může do tří Let. †

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Přirozenj gest horkého na třetjm, a suchého na druhém stupni. Mocy a skutko- wé toho Kořene gsau / zahřjwati, čistiti, stjrati, ztenčowati a wen hnáti.

Wnitř, aneb w živoče.

Womanowý kořen spomáhá proti bolestem a nedostatkům, od studenosti a na- dýmánj pocházým. Kořen wařený a pitý, zástawu Ženskau wywodj / a moč žene.

C Womanowý kořen na Prach ztlučený, s Medem aneb s Cukrem w spůsob Lektwaře přistrogený, a tak přigatý, gest hrubě platný těm / kteřjž kasslj, a wolně dychati nemohau. Nebo Prsy obměkčuge / a lehkým wychrkowánjm Prsy y Pljce wyčisstuge / a dýchawičnost odnjmá. Ano y těm, kteřjž sobě nětco w těle wytkli aneb zlámali / aneb že obtjženi gsau od Křeče, aneb od Hadůw vsstknuti. Podobným spůsobem wyprazdňuge y Prsy od hrubých lepkých wlhkostj / zwlásstě když se k němu přidá Lekořicowé sstáwy. A tak se prospěssné vžjwá proti klánj a bolenj w Bocých / w nichž se hrubé a odporné wlhkosti složily.

Womanowý kořen na Prach ztlučený aneb zetřený, a s Růžowau Lektwařj smjssený a přigatý, spomáhá od wychrkowánj krwj. Na čtitrobu hryzený Zuby vtwrzuge.

Womanowý kořen gakýmkoli spůsobem přigatý, občerstwuge a posyluge srdce / čistj Ledwj y Měchýř. A protož ti, kteřjž Womanu často požjwagj, žádné těžkosti w močenj nemjwagj. Zahánj také hněw, zámutek, tesknost / a k weselosti Cžlowěka probuzuge / zwlásstě v Wjně pitý.

Woman zelený a čerstwý strogj se a klade do Cukru aneb do Medu / rowně gako Prustworec a Zázwor. Ten ráno gedený, proti wssechněm giž dotčeným nedostatkům welmi gest prospěssný.

Proti těžkému dychánj wýborné Lékařstwj: Wezmi Safft z Womanowého kořene a z Hysopu, každého čtyři Loty / wody z Konského kopyta Libru aneb Zeydljk / přideg k nim Cukru tak mnoho, cožby se domnjwal dosti býti / zwař to spolu až shustne gako Med. Z toho Nemocný požjwati má ráno, o Poledni y v wečer, kdyžby měl spat gjti, pokaždé ztjži čtyř Lotůw.

Womanowé wjno takto dělagj: Skrágegj kořen, a kladau do Mstu až odkysse a čisté bude. Takowé Wjno vžitečně se pige proti mnohým nedostatkům † Hlawy, Mozku a Nerwů / posyluge gich a občerstwuge. Spomáhá těm / kteřjž magj Záwrat, a weliké bolenj Hlawy od studenosti / a o něž se Sslak pokaussj. Slaužj y proti neduhům Plic a
D a Prsý / odnjmá Kássel / wyprawuge Prsy od wsselikých nečistot, skrze wymjtánj a wychrkowánj. Vžitečné gest y zastuzenému Zialudku a studené Matce / proprawuge Zenský kwět, a posyluge wssech Audůw rodjcých. Otwjrá průduchy moče / žene Pjsek y moč / a rozhánj geho wětrnosti. † Obzwlásstně pak dobré gest pro zrak.

Womanowá sstáwa z čerstwého kořene wytlačená, s Cukrem přistrogená, a cožby mohlo do plné sskořepiny wagečné wgjti wypitá, pudj sslem y Choleru skrze stolice.

† Někteřj čerstwého wytlačeného Safftu z toho Kořene vžjwagj k mořenj a wyhnánj Cžerwů z žiwota. Týž Safft když se s wodau Medowau smjchá / a teplý Trunk z toho několikrát vdělá / dobře pomáhá těm, kteřjž plné Prsy magj / a těžce oddychagj. †

* Woda zcelé této Byliny y s Kořenem dystyllowaná. Item Lektwař z nj vdělaná, prospěssně se vžjwá proti Melancholij. *

Zewnitř.

Woman v Wjně wařiti, a Hlawu tim meyti, polehčuge a krotj bolenj Hlawy / kteréž od sslemů aneb od wětrnostj pocházý.

Flastr z čerstwého kořene Womanowého vdělaný a přiložený, vzdrawuge wsseliká vsstknutj Hadůw a wzteklých Psůw / zmenssuge a splaskuge Otoky w tegných mjstech, Mužům y Ženám.

Womanowé listj v Wjně wařené, a wůkol bolawých audůw teplé obložené, vmenssuge bolestj, obzwlásstně kyčelnjch.

Woman slowe Řecky ἐλένιον, Latině Helenium, vulgò Enula, Campana, Inula, Arabsky Iasim, Wlasky Lella, Enoa, Enola, Sspanyelsky Raitz de alla, Francausky Aulnee, Německy Alant, Alandtwurtz.

O Jasmi-

O Jasminu. Kap. XVIII. A

Jasmin. Iasminum. Iasminum Catalonicum.

Spůsob.

JAsmin gest Bylina z Perské země, newelmi dáwno do Wlach B
přinessená / a giž také y zde w Praze w Zahradě Geho m. kosti Cýsařské rozplozená. Užjwá se neywjce k Wodrů a k oblauků wedenj / protože k tomu welmi přjhodná gest: Dáwá stjn pro swau hustost / a Kwět má náramně wonný. Gest bylina prowázkowatá / kteraž se welmi ráda po tyči a po Oblauku nahoru pne. Od Kořene prowázky aneb ručičky gdau skrownè, dlauhé, hebké, zelené a lepké, gako při Posedu / aneb Bylině řečené Clematis altera & tertia: a od nich pausstj se listj obdlaužné, měkè a welmi zelené. Kwět má obyčegně o pěti lističkách, časem také o čtyřech / podobný k bjlé Fiole, než rozličný / a kwetne přes celé Léto. Nebo nachází se s bjlým, žlutým y s modrym Kwětem, welmi wonným.

* Gest y giný gesstě spůsob Jasminu, nedáwno k nám z Hisspanye přinessený / kteryž Catalonicum gmenugj: nese mnohem wětssj bjlé y wonnějssj Kwěty. Ale ten w Kragnách těchto zymy snesti nemůže / a obecným spůsobem se stěpuge. O bjlém obecném Jasminu pjsse Iul. Cælar Scaliger in cõment. ad lib. Theoph. de causis plantarum: že Prautek aneb odnož od něho do země wstrčená, kwetne / a dobře za celý Rok žádného Kořene mjti nebude: což gest za prawdu od mnohých skussено. *

Místo, kde roste.

Jasmin rád roste w místech horkých / a obyčegně pro rozkoš sadj se w Zahradách. Gakož y zde w Praze spatřiti se může w Cýsařské Zahradě ze Wlach přinessený a wsazený.

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Přirozenj gest ohniwého na druhém stupni. Kwět prawj býti newětssj mocy / a dělagj z něho y Oleg / kteryž slowe Oleum Iasminum. † Tjmto spůsobem: Wezmi kwětu Jasminowého, gak mnoho chceš / wlož geg do Sklenice / a naleg Olege dřewěnèho, což dosti

C gest/ zahrad dobře Sklenicy/ a wystaw na Slunce za osm dnj. Potom wyňmi to Kwjtj zase wen/ a wyždmi ge dobře/ a nakłada giného čerstwého Kwětu do téhož Olege/ nech opět na Sluncy státi za osm dnj/ a vděleg gako prwé, až do třetice. † Ten Oleg k mnohým wěcem gest prospěssný. Nebo kromě toho, že má wůni welmi libau, proti wssechněm bolestem z studenosti pocházegjcým gest vžitečný/ aby se gjm pomazal. Obzwlásstně slaužj nastuzeným, zacpaným, zatwrdlým, ztrnulým, skrčeným audům, přjhbjm a Nerwům/ zahřjwá, obměkčuge a otwjrá ge. Odwracuge také a zahánj nedostatky Matky: netoliko pomazowánjm spodnjho Břicha a Lůna/ ale y pitjm aneb w Klistýru potřebowaný. Podobným spůsobem y Dna střewnj, z sslemu aneb Flegmu posslá, vkrocuge.

† Pjsse Dioscorides, gako y Aetius, že Perssané Olege Jasminowého vžjwali na swých Pankétjch a Hodech/ za přjčinau přelibé wůně geho. Summau Jasmjnowý Oleg wssecky téměř mocy má gako Oleg Rmenowý/ zahřjwá, obměkčuge a otwjrá. Kteřjž gsau přirozenj horkého, nemagj požjwati toho Olege/ neb gim dělá bolenj Hlawy/ a kdyby k němu mnoho woněli/ pustj se gim krew z Nosu/ gakž napsal Mesues. †

Listj Jasminowé čerstwé aneb suché, sstáwa aneb wařená gjcha, shánj Fleky a pjhy z twáři/ aby se gj vmýwal.

Jasmin slowe Ržecky ἰάσμινον, Arabsky Zambach, Latině Iasminum, † Iosmenum, Ieseminum, Německy Vielräben, † Wlasky Gelsimino, Francausky Iossemin.

O Styraxu. Kap. XIX.

Spůsob.

D Styrax gest Strom welikosti a wsseho spůsobu, gako Gdaule/ ale listu menssjho/ pozpodku poběławého, twrdeho, dlauhého a tučného. Kwětowé bjlj se vkazugj, gako na stromě Pomorančowém. Gahůdky wisý na dlauhých stopkách/ na koncy sspičaté, okrauhlé, chlupaté/ a gakausy tenkau bawlnkau obalené.

Mjsto, kde roste.

Magj geg w některých zahradách we Wlassjch, ač pořjdku: nebo tam neroste/ než z cyzých Kragin se dodáwá a rozsazuge. Obyčegný gest, a sám od sebe roste w zemi Syrské, w Pamffilij a Cylicij. Z Kůry toho stromu, když se rozetne, teče tučná a welmi wonná Pryskyřice aneb Gummi, gako Myrrha/ kteráž se mezy wonné Kadidlo, a giné wěcy k wůni potřebné, klade a přidáwá. Přinássj se k nám z Syrie a z Alexandrie. Nacházý se téměř wewssech Apatékách/ a slowe Styrax Calamita. Tu pokládagj býti za neylepssj/ kteráž gest tučná, žlutá, plná, smolná/ a když se mezy rukama tře, Medowau wodnatost z sebe wydáwá. Cžinj o nj zmjnku Eklezyastykus w Kap. 24. Gako Myrrha wýborná, dala gsem chutnost wůně/ a gako Styrax ꝛc.

* Nacházý se drahně těch strůmků in Apulia, y také in Latio in villa Adriani, tolikéž y w Frankreychu/ ale w těch mjstech na žádném z nich nenalézá se to libé Gummi aneb Pryskyřice Styrax, kteráž dwogj gest: totiž gedna gmenuge se Styrax Calamita, a ta gest suchá/ a podlé wypsánj Autora wybjrána býti má. Druhá pak Liquida a Rubea slowe/ kterauž tak skrze wařenj dělagj/ a gakž widěti, gest Oleum Styracis řečené apud Dioscoridem. Odkudž potom pozůstalj zbytkowé a gako kwasnice, Styrax sicca, půwod swůg magj. *

Styrax liquida, nic giného nenj, nežli tučnost aneb židkost Myrrhy/ kteréžto tučnosti prawé my nemáme, leč pořjdku, gako y Myrrhy. To pak čemuž Styrax liquida řjkáme, gest Medowá wodnatost z Styraxu Calamitę wytlačená/ wssak y ta gesstě sffalssowaná. Styrax rubea, slowe w Apatékách Thymiama, w Starém zákoně Kadidlo, Zápal/ a nynj wůbec y v Kupcůw, Cžerné Kadidlo.

Přirozenj,

Přirozenj, mocy a skutkowé. A

Styrax má moc měkčiti, zahřjwati, zažjwati a k sezránj přiwoditi. † Gest tepký na prwnjm, a suchý na druhém Stupni. †

Styrax. Styrax.

Wnitř, aneb w žiwoce.

Styrax samotný aneb w Traňku přigatý, spomáhá proti Fluším z Hlawy dolů padagjcym / proti Rýmě, Kášli, syptawosti / potracené řeči / zacpánj a zatwrdilosti Matky / žene y přirozený Ženský kwět. B

Styrax s málem Terpentýny do sinočeného Oplatku obalený a požřený, žiwot lehýčce obměkčuge / a suché žily zahřjwá.

Když Reuma dolů sstupuge na Plice a do Prsů / a wwodj Kášle: Wezmi Styraxu Calamitæ dwa Loty / Myrrhy a Bjlého Kadidla každého půl Lotu / Mjzky Lékowé gednu čtwrtcy / Opium dwě čtwrtce: Nadělej z toho Pillulj welikých, s lepkostj Dragakantowau / a wezma z nich dwě aneb tři na Noc, drž w wstech a požři. A to čiň po dobrém počisstěnj / ginák nic.

Jtem / proti Reumě a Žaludku mokrému: Wezmi kůlku Mussátowau, Zázwor, Mastyr, Styrax, Bjlé Kadidlo / směs to spolu / a přigmi na noc, gako maly Wlaský Ořech / a zapj.

Zewnitř aneb krom žiwota.

Styrax na Uhlj wwržené, aby se kaučenj to z něho do chřipj Trychtýřkem wpaussténo, odgjmá Rýmu y giné Fluxy hlawy. † Nebo wysussuge wlhkosti a posyluge Mozku. † Pomazowánj zewnitřnj žiwota Pryskyřicy, řečenau Styrax, skrupy a prassiwinu wzdrawuge.

Styrax a Zázwor w Wjně smjchaný, aby tim hrdlo propkakowal, gest dobrý pro Čzipek w hrdle, od wlhkostj a Fluxů otekly: neb potom zase opadne.

Dělagj z Styraxu Oleg takto: Močj geg dwa dni w Růžowé wodě / a dáwagj do sklenné Kolby / wssudy kdež potřeba obmažje luto sapientiæ, a w Pjsku aneb w Popele, powlownym ohněm pálj. Neyprwé gde woda / tu obzwlásstně odgjmagj. Ta když wssecka wygde, počne gjti Oleg / a giž tu dáwagj sylněgssj oheň, až wssecken wygde. Ten Oleg wžitečný gest netoliko pro samu wůni lubau: ale y kewssem těm wěcem / k nimž

C sám Styrax, o nichž powědjno, se vžjwá: kromě že Oleg wewssem mocněgssj a horčegssj gest. Protož sylněgi měkčj a otwjrá/ nežli sám Styrax.

Styrax slowe Ržecky Στύραξ, Arabsky Miha, v Apatekářů Styrax Calamita, Wlasky Stirace, Sspanyelsky Estoraque.

Myrrha.

Spůsob a mjsto, kde roste.

Myrrha gest Gummi aneb Pryskyřice gednoho stromu w zemi Arabské/ a w těch Lesých, kdež také y bjlé Kadidlo roste. Tak prawj, že strom Myrrhowý zweyssj pěti Loket roste/ a gest trnowatý/ Peň má twrdý a zatočilý/ Kůru ostrau/ List menssj než Oliwa, kadeřawěgssj a sspičatěgssj. Přinássj se k nám Myrrha z Alexandrye Egyptské/ kamž Arabes každého Roku na Welblaudjch swá drahá Kořenj přinássegj. Neylepssj gest wssudy gednostegné barwy, nowá, křehká, lehká, wonná/ chuti hořké a poněkud perné. Ale takowá v nás skůro nikdý; aneb gistě welmi zřjdka, se nacházý. Nýbrž kterauž my mjwáme, pro starost a wetchost wyprahlá býwá.

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Myrrha gest přirozenj horkého a suchého, na druhém stupni. Mocy a skutkowé gegj gsau stjrati, sstawowati/ zacpalosti otwjrati/ wětrnosti rozháněti/ swalowati, a trpkostj swraskowati.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Myrrhy tak mnoho, gako zrno Bobowého hrachu požřjti, spomáhá proti zastaralému kássli/ těžkému dýchánj/ Bočnjmu klánj/ Běhawce y auplawicy. Slaužj také
D y nestatečnému žaludku wětrnostmi obtjženému/ a pokrmůw dobře nezažjwagjcýmu a neobsahugjcýmu. Myrrha dobrá gest Wodnotedlným s Ržepjčkem pitá.

Myrrha ztjžj gednoho sskrupule, kterýž gest třetj djl quentjku, v wodě Kůřjnohy pitá/ mořj čerwy w břisse. Nebo cožkoli gest hořkého, zahánj čerwy, wssi y giné nečistoty.

Kdož gest syptawý/ wezmi na noc kausek Myrrhy pod Gazyk, aby se sama rozpustila/ aneb wypj gi s nowým Wegcem/ budeš zase mjti zwučný hlas.

Kteřjž čtwrtého dne zymnicy magj/ těm náležj Myrrhy ztjžj gedné čtwrtce, s tak mnoho Pepřem, w teplém Malwazý, hodinu před nawrácenjm se Zymnice, pjti/ a wlehnauce do teplého lůže, kupocenj se strogiti. Což když po třikráte včinj, Zymnice bude vbýwati/ aneb docela zmizý. * A wssak to při počátku nemá se činiti/ nýbrž když se Signa concoctionis vkážj. *

Myrrha také přidáwá se k Lékařstwjm, proti Gedům strogeným. Vžjwá se y w Mornjm neduhu. Nebo nedopausstj hnjti.

Zewnitř, a krom žiwota.

Myrrhu vžitečné gest žweykati proti smrdutému dýchánj. * A w čas Moru proti nakaženj w vstech držeti. *

Myrrha s Wjnem wařená, proplakowánjm vst zachowáwá a twrdj zuby spolu y dásně/ wysussuge nečistoty, y zbytečné wlhkosti/ z nichž se Masso dásnj kazý/ a zubowé děrawěgj. Myrrha s Pelyňkem, Bohatým hráchem a Rautau wařená, a okolo Lůna teple obložená, Matku od swalené w nj twrdosti obměkčuge/ zawřenau otwjrá/ nečistotu gegj y také Plod rychle wen wywodj.

Myrrha s Kamencem smjssená, dobrau Mast dáwá proti neljbosti a smradu wsselikých mjst na Těle. Myrrha na čistý a drobný Prach zetřená a zaseypaná, vzdrawuge rány na Hlawě/ tolikéž y zmožené vssi, a odhalené kosti/ zwlásstě kdyžby gi w této přjhodě s Hlemeyždowau massytostj smjchal a pomazowal.

Myr-

¶ Myrrha s Medem rozdělaná a pomazowaná, shánj Vhry na twáři/pjhy a lisse- A
ge s Octem stjrá. ¶ Myrrha s Dubowym listem v Wjně wařená a přikládaná,
bránj lezenj wlasůw aneb plchawosti. ¶ Myrrha na Prach zdělaná, a Pýrkem
do Nosu daná, aneb w chřjpjch pomazaná, chljpěnj z Nosu a wozhřiwicy zastawuge.
¶ Myrrha s ženským Mlékem rozetřená, a do oteklých fflusowa ých Očj zapau-
sstěná, welmi gim dobře činj. Nebo lehčj / k sezránj pomáhá / wysussuge, pesyluge/
w Očjch nesstowice vzdrawuge / bělmo shánj/ mrákotu rozhánj.

Oleg Myrrhowý.

Dielá se z Myrrhy Oleg bez Ohně, timto spůsobem: Zwař koliko chceš Slepičjch
wagec na twrdo / a zkrog s nich wrch pěkně dolů / a wyňma z nich žlautek, wsyp
do bjlku Myrrhy na Prach ztlučené, až geg wyplnjš: Přikreg zase prwnjm wrsskem
skrogeným/a oblepě Woskem, aby ten wrssek dolů nespadl / wstaw do podzemnjho skle-
pu, kdež dobře wlhko gest / aneb třebas zakopeg do Pjsku / a nech tak státi čtyry Neděle.
Potom wyňmi wen / a nagdeš Myrrhu w Oleg rozpusstěnau. Skutkowé toho Ole-
ge gsau tito: Krotj a oblehčuge bolesti Podágry aneb Dnawé nemocy/Ssrámy wyběluge/ a twář swraskalau častým pomazowánjm wyhlazuge. Může se také kewssem giž
dotčeným nedostatkům mnohem prospěssněgi vžjwati / nežli sama Myrrha.
¶ Kteráž žena chce twář swau zachowati, aby nikdy nezwraskawěla, takto včiň:
Wezmi nowý železný Rendljk aneb Pánwicy/ wstaw do Ohně až se rozpálj / potom na-
beř plná vsta Wjna/ a wyprskni ge wssecko pogednau na tu ohniwau nádobu / a magjc
Hlawu ssatem obalenau, dým ten aneb páru z toho Rendljka na twář zapausstěg. Po-
tom zase ten Rendljk aneb Pánwicy rozpál / a vwrhauc na ni kausek dobré Myrrhy,
pod ssatem dým ten a kauřenj na twář pausstěg / ssatem tim twář sobě až do vst obwaž/
a na to gdi spat. Když tak za Měsýc podwakráte vděláš / netřebať se bude obáwati/
aťby se twář měla ffaldowati aneb zwrasstiti. ¶ * Myrrha na Prach ztlučená, a přes
noc v wodě Ambrožkowé, Wlaského Kopru aneb giné podobné rozpusstěná, a čistě protezená. B
prospjwá k wyčisstěnj zatmělých a zane čisstěných očj. *
¶ Myrrha slowe Ržecky σμύρνα, Arabsky Murre, w Indij Bola. W giných řečech za-
chowáwá to gméno Myrrha.

Kadidlo. Thus.

Mjsto, kde roste.

ZA Myrrhau gde Kadidlo. Nebo y ono, též gako Myrrha, w
Arabské zemi roste, w Lesých, ač newssudy/ než w gedné toliko Kragině/
kteráž se táhne na dýl kedwadcýti, a nassjř k desýti mjlem nassjm. Ten
Krag patřj k Wýchodu Slunce/a od té strany pro weliké a welmi přjkré
Hory, od prawé pak strany pro weliké Skalj Mořské, gjmž z těch obau
stran obkljčen gest, přjstupu k němu nenj. Lidé kteřjž Kadidlo zbjragj, a sami těmi Lesy
Kadidlnými wládnau, Minæi slowau. A ti žádnému přespolnjmu Stromůw, na nichž
Kadidlo roste, ohledati a widěti nedopausstěgj. Z té přjčiny gakéhoby ti stromowé Ka-
didlnj spůsobu a podobenstwj byli/nemůže se nic gistého wěděti: ač někteřj prawj/že List
nesau Bobkowému listu podobný.

† Garzias ab horto in aromat. hist. lib. 1. cap. 7. pjsse / že Strom ten na němž Kadidlo ro-
ste, njzký gest / a má listj Mastyxowému podobné/a že toliko w Arabij roste. †

Czas, kdy a kterak se Kadidlo zbjrá.

¶ Kadidlo swrchu oznamenj Obywatelé, dwakrát do Roka zbjragj: gednau z Ga-
ra/ a podruhé w Psý dni, w neywětssj horko/ protože tehdáž Strom neyplněgssj bywá/

a to činj

a to činj takto: Nasstipj kůru toho Stromu wssudy wůkol / aby Sstáwa wen técy mohla/ a pod stromem rozestrau Rohož z Palmowého listj spletenau/ aby na ni Kadidlo, skrze tu Kůru nasstipenau, wytékati a padati mohlo. Kdež se pak takowá Rohož prostřjti nemůže / tu wůkol téhož Stromu, na holé zemi, rownau Půdu dělagj. Ale to Kadidlo, kteréž na zem padá, bývá těžssj, temnégssj, w mocy mdlegssj / a netak swětlé, čisté a wzácné gest / gako kteréž se na Rohož zbjrá. Wyborné a neylepssj gest to / kteréž na swém stromě přiljpá, gako krápě aneb zrno. A to gmenugj Samcem/ zwlásstě když se z mladistwého stromu wen preyssti. † Dioscorides dáwá mu gméno Stagonias, to gest Krůpě / protože samo od sebe teče/ gako Krupěge na Stromě přiljpá/ a samo od sebe okrauhlé a kulaté bývá. † Letnj také Kadidlo w Psý dni zbjrané, barwau y mocý wysoce přewyssuge druhé garnj: A krátce mluwě, neylepssj Kadidlo gest bjlé, swětlé, celé, okrauhlé, tučné/ na Ohlj pogednau se zgjmagjcý a wonné.

THVS. Kadidlo.

D

Přirozenj, mocy a skutkowé.

¶ Kadidlo gest přirozenj horkého na druhém, a suchého na prwnjm Stupni. Kůra geho patrně trpká gest: a protož dobře wysussuge až k druhému stupni.

Wnitř.

¶ Kadidlo pité s červeným Wjnem, aneb s wodau Gitrocylowau, užitečné gest těm / kteříž krwj odchrkugj. Skauží také proti wsselikému toku krwe mužům y ženám. Dáwá se též proti nechutenstwj a dáwenj / proti wsselikému plynutj Břicha: k čemuž wssak mocnégssj gest Kůra stromu Kadidlowého / protože welmi mocně sstahuge a swjrá.

† Pisse Dioscorides, když Člowěk zdrawý Kadidlo pige/ že přicházý o rozum: Pakliby ho mnoho v Wjně pik, y o hrdlo. †

¶ Kadidlo gest zdrawé Lékařstwj proti studenému Kásslj / kdožby ho ztřj gedné čtwrtce, s třetjm dílem Agaryku, w teplé gisse, w němžby Izop zwařen byl, ráno wypil.

¶ Znamenité Lékařstwj proti Nemocy červené: Wezmi bjlého Kadidla, Mastyxu, každého půl Lotu / Boli Armeni, to gest Hljny Armenské, gednu čtwrtcy/ červených Korálů, páleného Gelenjho rohu, každého půl čtwrtce/ páleného krewnjho kamene něco méně než quentjk: To wssecko ztluc na Prach / a deg z něho půldruhého quentjku v Wjně červeném wypiti / dwě hodině po wečeři.

¶ Proti Reumě, aby do Prsů a na Pljce nepadala: Wezmi Kadidlo, Myrrhu, Styrax, Mastyx, Gummi Arabské/ nadělej Pillulj s lepkostj Dragakantowau / a drž ge w wstech přes noc.

¶ Proti Reumě studené s Kásslem, Rzezanice dobrá: Wezmi Kadidla bjlého půl Lotu/ Musskátowé kůlky tři/ Zázworu, Myrrhy, Lékořice, Cukrkandu, každého geden Lot, zkrágeg drobně a ztluc/ a smjchage spolu wžjweg na noc/ což do třj Prstů wzýti můžeš. Whorké Reumě wdělej ginau Rzezanicy z Lékořice, z Gummi Arabského, z Dragakantu, z Mandlů a Cukrkandu/ a wžjweg gako prwnějssj.

* Proti sstudeným Flusům a zbytečným wlhkostem Hlawy, mnozý za obyčeg magj/ několik zrn neylepssjho Kadidla na noc před sjem požjrati/ a welikau toho platnost poznáwagj.

¶ Proti náramnému bolenj Zlakudka berau Pekyňek a Kadidlo/ a to obé spolu v Wjně aneb wodě Rzimbabowé wařj / přidadauce k tomu sstáwy Wlašského Rmenu, s gednu aneb sedmě Lžice: a kdož to teplé wypige / welikau platnost pozná. *

¶ Komužby čjpek w hrdle rozměkl a dolů spadl / drž Kadidlo w wstech, a požjreg.

¶ Kadidlo

Kadidlo ztjžj desýti zrn Gečných w nápogi přigaté, paměti přispořuge / zahánj smutek / obweseluge srdce / a wssechněm nedostatkům geho pomoc činj: zwlásstě přidané k těm Lékům, kteřjž k Srdcy zřenj magj. A

Zewnitř.

Kadidlo dobré gest na rány: Nebo whromadu ge tiskne a swaluge / zastawuge krew / a bránj, aby se w nich djwj aneb shnilé Masso nerodilo / hluboké a děrawé wředy Massem wyplňuge / a tak y zahoguge.

Kdožby Kadidlo s Octem a s dřewěnným Olegem smjchal / a tim sserednau, prassiwau, malomocnau kůži po Lázni mazal / vdělá gi zase čistau a hladkau.

Kadidlo s sladkým wjnem teplým do zateklých vssj wpusstěné, odgjmá bolest.

Kadidlo na drobný Prach zetřené / a do Lékařstwj aneb wodiček, kteréž se pro Oči strogjwagj, wložené / mrákotu Očj rozhánj.

Kadidlo polehčuge w Zadku y w giných audech, zlobiwých wředů / aby ge drobně ztlučené, s Mlékem smjchal / a na lněném ssátku aneb knůtku přikládal.

Dlauhé Bradawice, když počjnagj růsti, Kadidlo s Octem a smolau pomazánjm snjmá. Kadidlo hogj spáleninu od Ohně, y také ozdnobenj noh / aby ge s Wepřowým aneb Husým sádlem smjchal a přikládal.

Proti roznjceným a oteklým Prsům, ženám po porodu, dobré gest Kadidlo / kdyžby ge smjchaly s Hljnau Arménskau a s Růžowým Olegem / a tim oteklinu pomazowaly.

Komuž mnoho Krwe z Nosu teče / wezmi Kadidlo, Aloe, Bjlek od wegce a drobet Octa / smjcheg to w hromadu: Potom smáčeg w tom ssátek trognásobnj / a obwazug Čželo / též y lněné čjpky ztoče, a w tom omoče, do Nosu wstrkeg.

Proti nechutenstwj žaludka a dáwenj dobré Lékařstwj: Wezmi Kadidla, Mastyxu a Aloe, gednoho gako druhého / zetři to drobně / a smjcheg s wodau Růžowau a s Bjlkem od wegce / a přilož na žaludek. K témuž wýborné gest y toto Lékařstwj:

Wezmi Prachu z kůry stromu Kadidlowého / směs geg s Prachem Skořicowým a Koryandrowým / a tim posyp Topenicy, horkým Wjnem prwé politau / a přilož na žaludek. B Kadidlo obhořenj a opálenj od Slunce stjrá / smjssené s Mlékem a pomazané. Komuž se chce často na stolice / a pracuge tlačenjm, nic nemůže včiniti / ten wezmi Kadidlo samé / aneb spolu rowně swětlé Pryskyřice, řečené Spiegelhartz / vwrz na řežawé vhljčko / a přjgmi w zádek dým wycházegjcý.

Proti čerweným a slzawým Očjm gisté skussenj: Wezmi bjlé Kadidlo / wstrčkausek na sspic Nože / a zapal hořjcý woskowau swjčkau / a když hořeti bude Kadidlo / zhas ge wedwau lžicých Růžowé wody. Opět podruhé to Kadidlo vhassené zapal / a zhas w Růžowé wodě. A takowé rozpálenj a hassenj včiň po třidcetikrát. Potom s tau wodau Růžowau smjcheg gednu lžicy Ženského mléka / a tak do Očj zapausstěg. Vkládá bolest, sstawuge Flus, a zahánj čerwenost Očj. To častokráte zkusseno gest: a wssak kdyby potřeba byla, má se prwé Krew pausstěti / a Tělo wypurgowati aneb wyčistiti.

* Když ta čerwenost s Očj minauti nechce / magj se Kadidlem okuřowati / což dobře činj y Klaubům, od Podágry welmi zemdleným. *

Kadidlo slowe Řzecky λίβανος, Arabsky Rander, Latině Thus, Olibanum, Wlasky Incenso, Sspanyelsky Encienso, Francausky Encens, Německy Weyrauch.

O Borowicých. Kap. XX.

Gméno.

Borowice Latině gmenuge se Pinus, à pinnato foliorum acumine, to gest od sspičatého pichawého listj / kteréžto gako Gehlice na něgakém Hřebeně gedna wedlé druhé postaweny gsau.

Rozdjl

C

Rozdjl a spůsob.

Borowic wssudy w Czechách, w Polsstě, y w Němcých hogně roste/ tak že zbytečné gest, spůsob gegich obssirnými slowy wypisowati. A ačkoliw w těchto Kraginách toliko plané aneb lesnj Borowice rostau: wssak znáti slussj/ že gsau w dwogim rozdjlu/ totiž Domácý a Lesnj.

Borowice. Pinus.

Lesnj Borowice. Pinus Syluestris.

D

Domácý aneb zahradnj Borowice má mnoho Ratolestj wůkol rozložených: List aneb gehlicy delssj a měkčegssj nežli Lesnj. Owotce a Ssisstky nese welké, twrdé a celé, gako nějaké Ořechy/ a w nich gádra bjlá, w gakésy ssupině náčernaké a twrdé. Těch gader w Apatékách potřebugj/ a slowau Latině Nuces pineæ. Takowých Borowic množstwj roste okolo města Rawenny, nedaleko břehu moře Adryatského aneb Benáckeho. Nacházegj se pak y ginde we Wlasssch.

Lesnj aneb plané Borowice gsau několikery/ a wssak dělj se na Hornj a Mořské. Hornj gsau ty/ gichž v nás w Czechách y w Polsstě hognost, až y welké Lesy, máme.

Mimo tyto Borowice, nassel gsem gesstě w Trydentské a Tyrolské kragině/ giné w dwogim spůsobu. Gedná z nich nemá žádného pně/ ale hned od Kořene množstwj Ratolestj wůkol sewssech stran paussti/ kterežto na zemi ležj, a rozkládagj se na dýl desýti y patnácti loket. Obywatelé těch kragů neywjce gich k obručům winných sudů užjwagj.

Druhá Borowice gest welmi spanilé wysokosti/ ale netak wysoká, gako násse w Králowstwj Czeském a w Němcých/ aniž Kůra gegj tak ryssawá gest/ než pobělawá, gako na Gedli. Ssisstky nese gako Smrk: wssak mnohem kratssj/ křehké, mastné, plné Pryskyřice/ kterežto wnitř zawřený magj skrowný, trýhraný, krátký a měkký Ořech/ a w něm gádro bjlé, w gakésy ssupině náryssawé. Chut toho gádra, gako domácý Borowice/ krom že gest trpčegssj a přesedawěgssj: Což wlastně Lesnjm Owotcým přináležj. Ta pak Borowice mezy wssemi ginými planými Borowicemi, sama Ořechy k gjdlu wýtečné wynássj/ giné wssecky prázdné a galowé Ořechy nesau.

Mořská Borowice opět nacházý se dwogj/ gegichž podobenstwj tuto gedenkaždý spatřiti může. Nesau Ssisstky delssj, lehčegssj, krásněgssj/ též y listj aneb gehlice/ y kůru:

Sum-

Summau wssecko dřewo ginácegssiho spusobu gest. Wssecky tyto Borowice wydá- A
wagj z sebe Pryskyřicy libau, wonnau a k mnohým wěcem vžitečnau.

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Z Borowic k Lékařstwj vžjwáme: Sjssek, gader aneb Oříssky, Pryskyřice, kůry, lístj, kauči, a koptu aneb sazý.

Pinus Mugus.

Tarentská Borowice. Pinus Tarentina.

B

Moc Sjssek Borowých.

Zelené Sjssky, prwé nežli ztuhnau a zdrewnatěgj, ztlučené a w sladkém Wjně zwařené/kdožby každeho dne do osmi Lotů aneb čtwrti Žejdlka tě gjchy pil/ spomáhagj proti zastaralému kášli, a proti Suchotinám.

Woda pálená z těchto sjssek Borowých, wyhlazuge zwraskalau twář / nedá Pesům hrubě růsti/aby lněné sátky wnj smáčege, často přikládal. Wen wypadlau Matku do žiwota zase nawracuge a whánj/ y Lůno sstahuge, když se gj promywá.

Gader aneb Oříssků.

Gader Borowičných na wětssjm dsle vžjwáme. Ta w swé mocy k mjrnému zahřiwánj se nakloňugj / a gakausy ostrau kausawost magj: Protož musegj se močiti / a tak lépe obměkčugj spatrným stahowánjm / Tělu dobrau potrawu dáwagj / a weliký vžitek přinásseg Lidem vstawičně kassljcým, aneb Sauchotin se obáwagjcým. Posylugj a zahřjwagj přirozenj sama w sobě aneb s Cukrem gedená.

Borowá gádra gedená, aneb s sladkým winem přigatá, přidássli k nim oblaupených Melaunowých gader, wywozugj moč/a pokogj pálčiwé a kapawé močenj.

Kteřjž takowém a Krwj chřkagj / mohau sobě gádra Borowičná takto přistrogiti: Wezmi Mandlů wydřených, gader Borowice zámořské, Máku bjleho w Růžowé wodě namočeneho, kwětu Musskátoweho. Sskrobu gednohokažděho podlé rozumu, cožě se zdá. Gádra a Mandly zetři w Pánwicy/přideg Cukru bjleho s Růžowau wodau, cožeby se dosti býti zdálo / a nadělag z toho kauskůw/ a nech až vschnau/ přjgmi z nich ráno geden, a o Nesspořjch druhý.

Proti dussnosti a těžkému dychánj wčiň takto: Wař tato gádra Borowičná w dobrém Wjně / až se shustnau, gako Kasse / přideg Cukru a Rzeckého wjna, cožě se

C zdá / a dáweg to gjsti Nemocnému, s gjchau Slepičj. A to čiň tak dlauho / až se zase zhogj.

Dělá se také z těchto Gader w Apatékách Lektwař / kteráž slowe Loch de pino, a dáwá se též proti zastaralému kássli, těžkému dychánj a zahusstěnj Flusůw.

Oleg z gader Borowičných strogený, gest prospěssný proti Mrtwicy a Sslaku/ aby gjm poražené Audy pomazowal.

Borowice Mořská. Pinus Maritima I.

Borowice Mořská. Pinus Maritima II.

D

Pryskyřice.

Z stromůw Borowých, aneb z wětwj, preysstj se bjlá, wonná a welmi vžitečná Pryskyřice: Nebo zahřjwá, rozhánj, rozpausstj, sussj/ a když se do Flastru přidá, Wčedy a rány wyčisstuge.

Kůry.

Wssecky Kůry Borowých stromůw magj moc swjragjcý a stahugjcý / protože gsau trpké. Takowá Kůra na Prach ztlučená a zaseypaná, vzdrawuge Wlka w zadku, z chůze přisslého / též wřjdky zewnitř na kůži, y spáleniny a Měchýře / zwlásstě kdyžby s tau Kůrau Střjbrný glét aneb Pěnu, a Kadidlo bjlé smjchal.

Třjsky aneb kůry Borowičné, s černidlem Ssewcowským, Calchantum řečeným, smjssené a pomazané, rozgjdawé neduhy vzdrawugj.

Podkauřenj tim prachem, Plod a Lůžko wywodj.

Kůra wařená a pitá, běhawku zastawuge, moč žene.

Listj.

Listj rozetřené a přiložené, roznjcenj gakéžkoli vkrocuge / zwlásstě gestližeby to roznjcenj okolo rány se přitreffilo.

Item Listj rozetřené a w Octě zwařené, teplým proplakowánjm bolest zubůw odgjmá / a zpreysstěnj w vstech hogj. Týmž rány wymýwati, welmi prospěssné gest.

Dřewa.

Lauč tučná Borowičná na kausky zsekaná, a w Octě aneb s Rosmarynau w čerweném wjně zwařená, proplakowánjm vkrutnau bolest zubůw krotj / zwlásstě tu, kteráž od studených Flusůw půwod swůg beře.

Komuž

Komuž střewo wycházý/ tomu na Borowém prkně rozhřitém seděti prospěssné gest. Item/ Alaun aneb Kamenec zwařiti v Wjně čerwenem, a w tom kus sukna smáčeti, na to Prkno wložiti, a na tom seděti, Střewo zase do žiwota wkládá. A

* Třjsky Borowé aneb Laučowé, w Růžowé wodě močené a dystyllowané / a z toho sebraný tučný Safft, k Olegi poněkud nápodobný a welmi wonný, obyčegně we Wlassjch slowe Aqua Caphuræ. *

Sazý.

Sáze od spálené Lauči, vžitečné gsau slzawým Očjm / aby gjmi do kautkůw zaseypal. Na řežawé vhlj vwržené, wydáwagj z sebe dým / kterýž w zadek wpusstěný, spomáhá těm / kteréž často na Stolicy pobjzý, a wssak nic wytlačiti nemohau.

Borowice slowe Ržecky πίτυς, Latině Pinus, Arabsky Sonobar, Wlasky a Sspanyelsky Pino, Německy Fichtenbaum, Hartzbaum, Kinholtz, Kifferholtz, Forenholtz.

† Ssjssky Borowé Latině slowau Coni, Oři ssky Strobili & Nuces pineæ. †

O Smrku a Gedli. Kap. XXI.

Smrk. Picea.

B

Rozdjl a spůsob.

SMrk a Gedle na Horách rostau / a k sobě tak welmi gsau podobnj / že negednau Tesaře y Polesné zklamáwagj / aby gedno za druhé brali. Neb obadwa magj gednostegnau welikost, a gednostegné Listj, gehlice dlauhé, twrdé a husté / nápodobně gako při Rosmarýnu. Obogjho toho stromu Ratolesti y listj aneb gehlice, odedwau toliko stran na Krjž se rozkládagj.

Tento wssak gest mezy nimi rozdjl: že Smrk list aneb gehlicy má daleko zeleněgssj, ssjrssj, měkčegssj, lehčegssj, hladčegssj / netak bodlawau, a wehřbetě netak bjlau: Item / Kůru má počernalau, lepkau, hebkau, a gako Ržemen ohebnau: Ratolesti obyčegně k zemi se skloňugj / Dřewo samo w sobě mnohem vsslechtilegssj y také vžitečněgssj:

C Nebo nemá tak mnoho ſuků. Ale Gedle má liſtj na gedné ſtraně popelaté/ kůru při kmenu náběławau a welmi křehkau/ a když gi ſhýbá, ráda ſe lomj.

A. Ratoljſtka s ſtarým a nowým Liſtjm y s ſſupinkami/ kdež ſe nowj Wýſtřelkowé preyſſtiti a wyrůſti magj. B. žlutý kwět. C. Mladiſtwá ſſiſſka. D. Dozralá ſſiſſka. E. Wnitřnj prautek ſſiſſky Gedlowé/ když ſſupiny z něho ſňaty ſau. F. Sſupiny, gazyček, gádro a ſemeno.

A. Ramulus cum folijs veteribus & nouis, & ſquamulis circa initia nouorum ſurculorum. B. Flores crocei. C. conus nouellus. D. Conus perfectus. E. Coniſcapus à laminis nud', F. Laminę, lingulę, nucleus & ſemen.

Gedle. Abies.

¶ Obogj tento Strom neſe Sſiſſky gedné pjdi zdýlj/ magjcý množſtwj ſſupin, gednu na druhau ſložených/ a wnitř ſemeno malé a ſuché. Tito Stromowé wždycky ſe zelenagj: a wſſak Měſýce Máge ſtaré Liſtj odmjtagj/ když ſe nowé wen wyrážj a wyroſtá. Dáwagj také Pryſkyřicy gako Borowice, k mnohým wěcem vžitečnau. Ale Smůla nic giného nenj, než pálená Pryſkyřice/ kteráž ſe w ſwém wlaſtnjm ſtromě wypaluge.

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

¶ Smrk a Gedle gſau gednoſtegného přirozenj přitahugjcýho/ magj wſſecky ty mocy o Borowicy oznámené.

Sſiſſek.

¶ Sſiſſky v wodě wařené/ a ſſátek w tom dobře omočený/ a teplý na Bradawice, kteréž hluboce w kůži wězý, přiložený/ wen ge wytahuge.

Pryſkyřice.

¶ Smrkowá a Gedlowá Pryſkyřice změkčuge a wyčiſſťuge. Ale Pryſkyřice Gedlowá geſt znamenitěgſſj/ a vžitečná kewſſem těm wěcem, k kterýmž y Terebintýna. Obzwláſſtně pak hogj a w hromadu ſwaluge nowé rány, zwláſſtě Hlawy/ když toliko Mázdra odkrytá nenj.

¶ Pryſkyřice čiſtj Ledwiny a wyhánj Kámen/ kdyžby gi ztjžj pěti quentjků pil.

¶ Kohož Kyčle bolj, tomu Pryſkyřice Gedlowá geſt welmi dobrá, s polnjm Cypřiſſem, kterýž ſlowe Jwa/ aby každého ztjžj půltřetj čtwrtce do žiwota přigal. To Lékařſtwj

kařstwj slaužj y proti Dnawé nemocy. Gakby pak wsseliké Pryskyřice bezewssj protiwnosti přigjmány býti měly/nahledni w Kapitolu o Terpentýně. A

* Na Mjssenských horách nacházegj se gakésy Smrkowé neb Gedlowé bublinky (Dannen blattern řečené) w nichž se wnitř několik krůpěgj čisté Pryskyřice zdržuge. Tu zbjragj/ a za prospěssné Lékařstwj na rány držj. Obywatelé té Kraginy vžjwagj gi také mjsto Terpentýny, k hnánj Pjsku. *

Wezmi Pryskyřicy Gedlowau, na Papjře tence roztaženau/a polož ten Papjr w pokogi na Stůl aneb na Lawicy/kdež gest mnoho Much/snadně ge zchytáš: nebo na něm zwáznau/gakž gen dosednau.

Smůly.

Smůla Gedlowá aneb Smrkowá dobrá gest proti děrawým wředům/zwlásstě na Nohách. Rozhřeg Smůlu w hrnečku, až se dobře rozpustj: Potom měg na hotowě lněné ssátky, na kusy aneb w spůsobu Flastřjků zstřjhané/potop ge w Smůle/a zase dřjwkem mokrým wen wytáhni/a wlož na Prkno, až se sstydnau. Z takowých Flastřjků na každý den wezmi geden/ohřeg trochu a přilož/wyčisstuge a hogj.

* Oleg Smrkowý aneb Gedlowý.

Z těch Stromů na horách Alpes řečených okolo města Werony mnoho Olege dělagj/a do Apatét sem y tam dodáwagj, aneb syc prodáwagj. Nebo we Wlassjch hrubě ho vžjwagj k ranám na Hlawy. Někteřj k němu tak mnoho gesstě Olei Ros. Completi přidáwagj. *

Smrk slowe Řzecky πίνκη, Gedle ἐλάτη, Arabsky Smrk Arz, Latině Picea, Gedle Abies, Wlasky Smrk Pezzo, Gedle Abete, Sspanyelsky Pino negro, Francauský Vng abre du genre du pin, Německy Rote vnd weisse Thannen.

O Dřjnu. Kap. XXII.

Spůsob.

DRžjnowý strom roste na Horách welmi wysoce/s tlustau kůrau, rozsedlau na mnoha mjstech a wnitř čerwenau. Ratolesti wssudy wůkol pořádně, wždy weyš gednu od druhé, gako něgaké stupně wypausstj. B
Pruty má gako Wrba hebké, barwy nážlutlé, wůně libé. Listjčko aneb gehličky obdlaužné, měké, huňaté, subtýlné, vžssj nežli Borowičné/a ne tak sspičaté/z Ratolestj gako něgaký Chomáček aneb třápček z gednoho vzljku wysýcý/kteréžto na zymu bledné, vwadá a dolůw spadá. Tak sám Dřjn mezy těmi Stromy, kteřjž Ssjssky nesau, na žádnau zymu nic nedbage/sám gako nahý bez listj přes zymu ostáwá a wytrwáwá. Ssjssky Dřjnowé Cypřissowým gsau podobné: wssak mnohem mdlegssj/wůně dosti libé. Kwět kterýž se z Gara Ssarlatowé barwy wen tiskne/wonněgssj gest. Dřewo náramně twrdé/zwlásstě v prostřed pně/kdež y ryssawé gest. Aprotož kewsselikému stawenj daleko přjhodněgssj a lepssj gest/nežli giná dřjwj. V nás w Czechách neywjce žlaby z něho dělagj/a do Prahy y ginám od Bruntálu, z Hor pomezý Morawského a Slezského, ge wozý.

* Simlerus in suo Commentario de Alpibus pjsse/že Stařj domnjwali se (očemž y Plinius wypisuge) že toto dřewo nesnadně hořj/ani Vhlj z něho páliti se nemůže. Ale wssak oznamuge/že na některých mjstech in Vallis, žádného giného dřewa nepálj, než Dřjnowé/a na Horách žádného giného Vhlj při železných Hutech, kromě z tohoto dřewa, nevžjwagj. Dále y to prawj/že mezy ginými wssemi Hornjmi stromy obzwlásstně tento k Lékařstwj potřebowán býwá. A obywatelé in Alpibus proti Malomocenstwj za tak mocné ge magj/že sobě y Postele z něho dělagj/aby tak před neduhem tim bezpečněgssj byli. Magj také obyčeg čerstwé weystřelky a Ratolesti k Lázni v wodě wařiti: Item/Wodu z nich wypalowati/kteráž obzwlásstně mocná býti má proti této Nemocy. *

C Roste také na Dřjnu hauba, Agaricus řečená/ kteréhož wewssech Apatékách vžjwagj/ snjmá se když vschne/ a kdyžby se giž pukati chtěl.

Nacházý se také w welmi starých Dřjnowých pněch, při spodku pařezu wnitř, blizko gádra aneb dřeně, starý gakýsy Hadr aneb ssat pobělawý, někdy lokte zdýlj/ a ten gest k Zamissy aneb kůži, z njž Rukawice dělagj, welmi podobný.

Dřjnowý strom. Při něm geho Kwět, Owotce y semeno. Larix eiusq; flores, fructus & semina.

Ratolest od stromu Dřjnowého. Laricis ramulus.

D

Dřjnowá Pryskyřice, Gloret, aneb domnělá Terpentýna.

Wydáwá Dřjn welmi vžitečnau Pryskyřicy: Ta gest na barwě Medu podobná, tuhá, a nikdý se nestydá. Ta se wssudy w Apatékách y ginde, mjsto Terpentýny prodáwá/ kteréž Gloret řjkagj. Ale prawá Terpentýna z samého stromu Terebinthu teče/ o čemž obzwlásstně na swém mjstě mluwiti budeme. Že pak Kupcy předesslých časůw prawé Terebinthyny k nám nepřinásseli/ Lékaři a Apatékáři této Dřjnowé mjsto prawé vžjwati musyli/ a skrze tak časté gegj vžjwánj na to přisslo/ že gi až podnes Terebinthynau gmenugj.

Když se má tato Dřjnowá Pryskyřice zbjrati/ musegj ten Strom dlauhým Nebozezem při kmenu aneb pařezu až do stržně wywrtati/ a to w Létě/ odkawadž potom množstwj Pryskyřice tau děrau wytěká: kteráž tim swětlegssj a pěkněgssj býwá/ čim gest Strom mladistwěgss.

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Listj a kůra Dřjnoweho stromu, w hromadu sstahugj, gako Smrk a Gedle: Pryskyřice geho zahřjwá, rozděluge, změkčuge a wyčisstuge.

Listj.

Dřjnowé listj ztlučené a přiložené, polehčuge zapálených ran: W Octě zwařené, a teplé w vstech držané, vkládá bolest zubůw.

Kůry.

Kůry ztlučené a přiložené, aneb zaseypané s Sylbergletem a Kadidlem, dobré gsau těm/ kteřjž sobě w chůzy Wlka vhonili/ hogj Wředy na kůži y spáleninu.

Ztlučená

Ztlučená s Ssewcowským černidlem, vzdrawuge rozgjdawé okolo sebe neduhy. V wodě wařená a pitá, sstawuge plynutj žiwota / a moč žene. A

Pryskyřice aneb domnělé Terpentýny.

Mnoho této Pryskyřice w Apatekách vžjwagj / zwlásstě do Flastrů a do Mastj / kerýchž se k ranám potřebuge. Když gest leytrowaná, wyčisstěná, a gako Lektwař přigatá sama w sobě aneb s Medem, dobrá gest a vžitečná těm / kteřjž kasslj, a na Sauchotiny stonj. Wyčisstuge Prsy / žene moč / pomáhá k sezránj / a dělá lehkau stolicy. Na obočj pomazaná, zachowáwá chlaupky aby neprssely.

Vzdrawuge wsseliké Prassiwiny, Lissege a nečistoty na Těle / aby gi s Růžowým Olegem smjchal a pomazowal. S Olegem a Medem smjssená, a do talowitých vssj wpusstěná, léčj ge. Pomazowánjm slaužj proti bolestem w Bocých.

Komuž přirozenj nechtě wycházý / wezmi této Pryskyřice dwa Loty / wypeř gi čistě w Gitrocylowé wodě / přideg půl čtwrtce Aksstеynu wýborného, aneb Prachu z Ceteráku / a přjgmi.

Znamenité Lékařstwj proti žřenj w žiwotě: Wezmi Dřjnowé Terpentýny geden Lot / Benedictæ Simplicis (gest Lektwař w Apatékách) půl Lotu / smjcheg a deg nemocnému gisti / zahánj bolest. A kdožby tohoto Lékařstwj časem vžjwal / bude ho obhagowati proti žřenj a Kolice.

Olege a Wody z této Pryskyřice.

Dystylluge se z této Pryskyřice Oleg a woda wýborná / k hogenj nowých ran a hlubokých prázdných Nežjtůw aneb wředůw / aby ge zaljwal: též proti bolenj Nerwůw a Klaubůw, od Flegmy a studenosti.

Woda, kteráž neyprwé wycházý / ta s Wjnem bjlým přigatá ztjžj gednoho sskrupule / kdyžby Žaludek zanečisstěn a Flegmau obtjžen byl / hned gi s welikým prospěchem skrze dáwenj wymjtá a wyhánj.

Pjhy na twáři, a Fleky gakéžkoli na Těle, smjssená s Olegem Winsstjřowým a pomazowaná, stjrá. Mořj také Czerwy w vssjch / aneb giné žjžaly y Sskwora / když se k nj přidá málo Wolowé žluči / aby do vssj krápěgi wpausstěl. B

Oleg ten náramně dobrý gest těm / kteřjž nedobře slyssj.

Dřjnowá Hauba. Agaricum.

Mocy a skutkowé Agaryka.

Roste také na Dřjnu Agaricum, to gest Hauba aneb wyrostlina, k mnohým wěcem vžitečná.

Dobré Agaricum má býti bjlé, hladké, křehké, lehké, djrkowaté a welmi řjdké / na kosstu neyprwé sladké / a hned z toho hořké a trpké. Swrchnj částka geho gest lepssj, nežli spodnj: Nebo ta dřewu shnilému gest podobná / z té přjčiny se zamjtá: gakož ani to Agaricum nenj dobré / kteréž gest drewnaté, černé, twrdé, huste, těžké / a w němž když se rozlomj, mnoho čárek, gako něgakých wláskůw, se nacházý.

Agaricum zažjwá, zahřjwá, stjrá, rozděluge, rozpausstj, ztenčuge wlhkosti hrubé / zacpánj wnitřnjch audůw otwjrá / purguge stolicemi Choleru, Melancholij, nečistotu a sslem / wyčisstuge Mozek, Nerwy, y wssecky wnitřnjch smyslůw nástroge / Pljce, Prsy, Žaludek, Gátra, Slezynu, Ledwiny a Matku / když sskodliwými wlhkostmi, a obzwlásstně ljpawau, hrubau, shnilau nečistotau, obtjženi býwagj.

Kdož těžce dychá / tomu Agaricum welmi pomáhá. Vžitečné gest také y proti nadýmánj a bolenj Žaludka / wyhánj wsseliké zbytečně a odporné wlhkosti, z ze-

C wnitřnjch audůw. A protož nenj diwu/že Democritus Mudřec wysoce ho sobě wážil/a Domácým aneb Cželednjm Lékařstwjm ge nazwal: poněwadž proti wssechněm téměř wnitřnjm neduhům prospjwá/ gako gmenowitě, proti zastaralému bolenj Hlawy, Paducý nemocy, Záwratu, sslaku, zblázněnj, pominutj se smyslem, wystupowánj Matky zhůru/proti Žlautenicy, Wodnotedlnosti, nedůžiwé slezyně, Klaubnj nemocy: Wyhánj moč a kwět ženský/mořj sskrkawky wbřisse/zahánj dlauhé a zastaralé zymnice/obhaguge proti zymě w třesenj zymničném/aby ge s wjnem pil, prwé nežby třesenj zymnice přisslo.

Dřjnowá Hauba. AGARICVM.

D

Dáwá se též proti proti wsselikým gedowatinám a tráweninám / ztjžj gednoho zlatého v Wjně, ano y zewnitř přikládá se na mjsta od gedowatých žiwočichůw vsstknutá. Wzbuzuge nechutenstwj a dáwenj: Nebo pro swau lehkost w žaludku spleywá, a nahoru wstupuge.

W Prachu dáwá se toho Agaricum od gedné čtwrtce, až do dwau. Ale w močenj aneb w zwařenj, aby protlučenau aneb procezenau gjchu pil, beře se od dwau čtwrtcý až do pěti. Agaricum zůstáwá w swé celosti/a může se chowati až do čtyř Let.

Dřjn slowe Řecky λάριξ, Latině Larix, Wlasky Larice, Sspanyelsky Larege, Francausky Meleze, Německy Lerchenbaum.

O Lentyssku, aneb Stromu Mastyxowém. Kap. XXIII.

Rozdjl a spůsob.

Lentysskus aneb Mastyxowý strom w Německých kraginách, gako y v nás w Cžechách, neroste/než we Wlassjch na mnohých, netoliko Lukách a Dědinách, ale y wrssjch/až y při Moři. Ze wssech neylepssj nacházý se na Ostrowě Chio, a tam toliko roste na něm Pryskyřice aneb Gummi, kterauž w Apatékách Mastyx gmenugj.

Tento

Tento pak Strom gest dwogj: wysoký a njzký. Wysoký aneb obwýssnj gest gako giný prostřednj Strom. Njzký (kteréhož we Wlassjch hogně) nemá žádného obzwlásstnjho wywýsseného pně / než hned od kořene nahoru prautj a wlčj, rowně gako Ljska, paussti. Obogj Lentysskus list nese gako Pistacý / aneb strom, z něhož se Myrrha preysstj: Ale wewssem menssj, wonněgssj, tučněgssj, křehčegssj a zeleněgssj / při okolku a při sspičce drobet načerwenalý / sylné wůně / vstawičné se zelená. Kůra gest náryssáwá aneb načerwenalá, lepká, klegowatá a hebká. Owotce nese Gahody počerwenalé / podobné k Hroznu náryssawému. Spatřugj se také na těchto Stromjch, gako y na Terebinthu, gakésy Bublinky, co křiwý Růžek zatočené / magjcý w sobě gakausy čistau wodnatost / z kteréžto gacýsy Czerwjkowé s křjdly se rodj / rowně gako w Gilmowých a w Terebinthowých bublinkách. Wssecken Strom sylně wonj / až Hlawu obtěžuge a vrážj.

Lentysskowý aneb Mastyrowý strom / s swým kwětem, Owotcem a bublinkami na listech / y s paradlem Zubůw.

Lentiscus cum flore, fructu, & folliculis, nec non appicto dentiscalpio.

* Někteřj tomu chtěgj / že gest gedno pokolenj a Species, toliko že we Wlassjch malá, hustá zrostlina zůstáwá / kteráž na Ostrowě Chio y ginde w Stromy wyrostá / a tak Lesnj aneb planá zůstáwá. Zprawen gsem také od některých / gessto na tom Ostrowě Chio zrozeni byli / že ti Stromowé, kteřjž Mastyx nesau, mnohem spanilegssj a pěkněgssj gsau než Lesnj / kteřjž syce obogj častokrát na gednom mjstě rostau. Ale když chtěgj Mastyx zbjrati / obyčeg magj prwé w gisté dny ty strůmky raniti / a zemi pěkně wyčistiti: Potom kape z nich wen tato ssťáwa bjlá / kteráž welmi rychle w vstech se rozpausstj / a gedj gi ti Lidé, pro posylněnj Zialudka: čjm starssj gest / tim se vkazuge žlutěgssj. Dokudž gesstě klegowatá a tuhá gest, dělagj z nj pěkné Nádoby / gichž welicý Páni požjwagj ku posylněnj mdlého Zialudka. Nebo nápog w nich gakésy dobré chuti dostáwá. *

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Mastyxowý aneb Lentysskowý strom má moc trpkau, w hromadu stahugjcý a wysussugjcý / a to na Gahůdkách, Listj, Ratolestech, Kůře y Kořenu.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Wssickni ti předoznámenj kusowé prospjwagj proti odpljwánj skrwj, běhawce, Czerwené nemocy, přjlissnému Flusu ženskému / aby gich požjwal w nápogi.

Ze-

C

Zewnitř.

Swrchu oznámené wěcy wařiti, a do nich se posaditi, wen wysské zadnj stkewo y Matku zase do žiwota na swé mjsto nawracugj. To působj y sstáwa z listj wytlačená. Táž gjcha aneb sstáwa zase swaluge a stwrzuge w hromadu zlámané kosti/ děrawé neduhy Masem wyplňuge/zastawuge bjlý Flus Matky/vzdrawuge zlé wředy/ a vtwrzuge wiklawé Zuby.

Z Owotce aneb Gahůdek tohoto Stromu dělá se Oleg, Lentiscinum Oleum řečený/ gehož moc gest w hromadu stahowati. * Z dřewa tohoto Stromu we Wlassjch dělagj paradla k Zubům/ gakž tuto gedno od Malýře přimalowáno gest: proteż y tomu Stromu dali gméno ✠, že Zubům dobře prospjwá. *

Přirozenj, mocy a skutkowé Gummi Mastyxu/
kteréž se z tohoto Stromu preyssti.

Mastyx zahřjwá a susjj na druhém stupni/ obměkčuge, a drobet w hromadu stahuge. Neylepssj gest swětlý, čistý, nezemnatý ani kamenitý/ dospělý, vprahlý, křehký a chrupawý/ a když se gim heybá, tedy chřestj. Zffalssowán bywá Prysskyřicý a Kadidlem.

Wnitř aneb w žiwoté.

Mastyx prospjwá těm, kteřjž Krwj odchrkugj/ aneb těžce kasslj: slauží y proti oteklému žaludku, Střewám y Gatrám.

Mastyx gest geden hlawnj kus pro žaludek: a skussenj toho potwrzuge/ kdožby každého wečera, mage spat gjti, tři zna Mastyxowá požjral/ že žaludek ochránj, aby ho nikdy neboljwal.

Alfarabius a Matthæus de Gradi, wypisuge a chwálj toto následugjcý Lékařstwj, proti wsseliké bolesti a dáwenj žaludka: Wezmi Bjlek od wegce/ Medu wyčisstěného
D dwě lžjce/ zrn Mastyxowých patnácte: Wssecky ty kusy zetři, a smě s spolu/ wlož do weliké wagečné sskořepiny, gesstliže gi mjti můžeš, od Husyho wegce/ a tak w horkém popeli wpec. Z toho gez/ gistotně spomůže.

Wařjwagj také některá zrna Mastyxowá s Gečnau wodau/ pro nemocné, gimž Wjno pjti zapowědjno.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Mastyx w ustech žwykaný, dáwá wonný duch/ dásně y Zuby twrdj/ a z Hlawy sslem wytahuge. Proti bolenj a dáwenj žaludka: Ztluc Mastyx na Prach/ rozmaž Nožem na lněný sátek aneb na kůži/ rozhřeg a tak přilož na žaludek/ vkrocuge bolest y dáwenj. Aneb wezmi Topenićku z chleba/ ztluc gi drobně/ přimjcheg k nj půl Lotu Mastyru/ wlož do Pytlíčka, ohřeg a přilož na žaludek.

Proti wsselikým tokům žiwota/ a zwlásstě z nemjrných Purgacý: Opaš se dobře a tuze/ na to y hned wwrz na Uhlj řezawé Mastyru a Kadidla gednoho gako druhého/ a přjgmi do zadku tu páru aneb dým/ y hned se takowý Flus zastawj.

Znamenité a skussené Lékařstwj proti staré Kyčelnj nemocy: Wezmi Myrrhy a Mastyru, každého w rownném djlu/ ztluc a zwař w Olegi Rmenowém/ a tim teplým pomazug bolawých mjst. Dobrý Flastr proti bolestem Podágry z studenosti: Wezmi Mastyru, Kmjnu, Polege, Ssalwěge, Bobků, Klásterské Chwogky, gednoho tak mnoho gako druhého/ smjcheg s Medem, a tepké přikládeg.

Mastyxowý Oleg. Oleum Masticinum.

Z Mastyru strogj se Oleg timto spůsobem: Wezmi Olege Růžowého gednu Libru/ dobrého Mastyru ssest Lotů/ bjlého kyselého wjna ssest Lotů: Wssecky ty kusy wlož do Hrnce/ a postaw do Kotlíka plného horké wody/ nechotewřeného/ a tak dlauho wař/ až se Wjno wssecko wykauřj: což w Hrncy pozůstane/ to gest Oleg. Ten Oleg

slauží

ſlaužj kuposylněnj žaludka, Gater, Nerwůw a audůw, teplým pomazowánjm: Obměkčuge twrdé Otoky/a krotj boleſt. Takowý Oleg y w Apatekách magj. A

Maſtyxowý aneb Lentyſſkowý ſtrom gmenuge ſe Ržecky σχῖνος, Arabſky Daru, Latině Lentiſcus, quod liquore quodam lenteſcat, to geſt, že při ſobě má gakauſy lipawau ſſťáwu aneb Gummi: Wlaſky Lentiſco, Sſpanyelſky Mata, Francauſky Lentiſque, Německy Maſtixbaum.

Kaffr. Camphora.

Půwod odkud pocházý.

Maſtyx přiwodj mi kupaměti Kaffr (zwláſſtě že Sſeydýři po kragjch Kaffr páleným wjnem Maſtyxem a Cycwárem ffalſſugj) protož také o něm nětco oznámjm. Nebo y Lékaři y Lid obecný mnoho a čaſto ho potřebugj.

Maurytánowé pjſſj/že Kaffr geſt Gummi aneb Pryſkyřice ſtromu Indyckého/ kterýž tak wyſoký a ſſiroký geſt/ že pod geho ſtjnem několik ſet Lidj mohlo by ſe položiti. Teče z Stromu poneyprw temná, nečiſtá/ takměř gako Woſk: Potom teprw od Obywatelůw ſkrze Oheň a dyſtyllowánj ſe wyčiſſťuge a wyſſlechťuge/ až běloſt y gaſnoſt přigjmá. * O Kaffru, odkud přicházý, a o geho rozdjljch, čti ſobě Garziam ab Horto.lib.1.hiſt.Aromat.cap.9. *

Prawý přirozený Kaffr takto ſe probuge: Wezmi Pecen chleba w nowě pečený, y hned od Pecy/rozkrog geg na dwé/a wlož do něho Kaffr: zwodnatjli, geſt prawý/ pakli wyſchne a ſuchý zůſtane, geſt zffalſſowaný a ſtrogený.

Kaffr pilně chowán býti má. Nebo welmi ſnadně zmizý. A chowati ſe má w Mramorowé aneb Alabaſtrowé nádobě/přidadauc k němu Lněného ſemene aneb Proſa. Někteřj k němu přikládagj Pepř a Bawlnu/a takť za mnoho Let trwati může. B

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

Auicenna prawj: že Kaffr geſt ſloženj ſtudeného a ſuchého na třetjm Stupni. Někteřj nowj Sſkribenti ſmeyſſlegj/ že geſt horkého přirozenj. O tom čti má Commentaria in Dioſcoridem, & Epiſtolas.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Kaffr obhaguge žiwot před poruſſenjm a hniloſtj: Protož přidáwán býwá k těm Lékařſtwjm/ kteráž ſe proti Moru, Gedu, a vſſtknutj aneb zkauſánj gedowatých Zwjřat ſtrogj. To wjm/ že mnozý w čas Mornjho nebezpečenſtwj, obhágili ſe Kaffrem a Cycwárem/ když quentjk Kaffru a lot Cycwáru ztlaukſſe, do lněného vzljčku ſwázali/do Konwice plné wjna zawěſyli/ a z toho na každý den ráno dobrý truňk teplý vdělali. Varignana welikau chwálu dáwá Kaffru w pálčiwých wnitřnjch aneb mornjch Zymnicech/aby ſe z něho ztjži třj aneb čtyř zrn Gečných na každý den s Syrupy ſmjchalo/a kupitj dáwalo. Nebo bránj poruſſenj a hniloſti, z kteréž Zymnice pocházegj. Aneb může ſe téhož Kaffru na noc kupitj dáti ztjži dwau zrn Gečných w Truňku na Sſlafftruňk aneb na Poduſſku/ wezmauc Syrupu Makowého tři Loty/ a wody Locykowé ſſeſt Lotů.

Kaffr dá ſe rozmočiti a rozdělati gednau krůpěgj wjna páleného aneb Mandly.

Kaffr ztjži gednoho aneb dwau zrn Gečných, s gednau krůpěgj páleného wjna rozdělaný/a s wodau Kardo Benedyktowau, Nátržnjkowau aneb Kuřjnohy přimjſſeſſenau, w nápogi do třj lžic daný, Cžerwy mocně wyhánj.

Kaffr s Slonowau koſtj, Růžowau aneb Leknowau wodau ſmjſſený a pitý, zaſtawuge Mužům přirozené ſemeno/ kteréž gim bez wůle gegich wycházý/ Ženám pak bjlý Flus a tok.

Wezmi

C Wezmi Nátržnjkoweho a Hadjho kořene, každeho půl Lotu / Skořice, Galgánu a Hřebjčků, každého půl quentjku: ztluc to na drobný Prach / a zwař s dobrym Wjnem. Potom scеď to wjno/a přideg do něho tak scezeneho půl quentjku Kaffru, pjs toho každé ráno za několik dnů pořád teplý Trunk/ zastawuge krwawé Fluxy Ženám y Mužům/gacyž ti koli býti mohau.

Proti Cžerwené nemocy, y ženské, y tečenj Krwe z zadku z žilek krwoprey sstnych, y také proti wssem tokům břicha, Syrop tento gest wyborný: Wezmi Hadoweho kořenj červeneho, Nátržnjku každeho Lot: ztluc to obé, a wař s Wjnem dobrym / přideg Skořice, Galgánu a Hřebjčkůw, každeho půl čtwrtce / powař gesstě trochu. Potom proceď skrze sukno, nic netiskna. Naposledy přideg Kaffru gednu čtwrtcy / a budeš mjti Trank wyborný, proti giž dotčenym Nemocem. Totoť pak znáti slussj / že přjlissné wžjwánj Kaffru gest sskodliwé / mrtwj duchy y mocy přirozené a plodistwé / zastuzuge Ledwj/ a nemožnost působj.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Kohož zuby bolegj/wezmi půl čtwrtce Kaffru/wař geg w žeydlku Octa winného/a tu gichu tak teplau drž w ustech: Spomáhá.

Kaffr ochlazuge horké Otoky / kdyžby geg s Bjlkem aneb Gitrocylowau wodau sinichage přikládal.

Kaffr odnjmá chlipnau žádost / aby gim s Rautowau sstáwau Ledwj a Lůna potjral/ aneb y k němu woněl. Odkudž posslo Přjslowj: Camphora per nares castrat odore mares.

Fraucymer a pěkné Panj wžjwagj Kaffru k lječenj a smukowánj twáře. Nebo dělá kůžj gasnau/zwlásstě timto spůsobem strogeny: Wezmi Kaffru a Borres, kterehož zkarnjcy wžjwagj: obé to ztluc/naleg na ně drobet Růžowé wody/wystaw na Slunce za dwa aneb za tři dni. Tau wodau potjreg twáře/ bude pěkná, hladká a gasná.

D Kaffr s Růžowau mastj aneb Olegem smjssený, a na rány y otoky přiložený, zachowáwá ge od zapálenj.

Kaffr s sstáwau Gitrocylowau, aneb z Psyho wjna smjssený, na Lůno a Ledwj přiložený, spomáhá: Mužům/ kteřjž přirozeneho Semeno zadržeti nemohau/ y Ženám, gimž bysa wlhkost z Matky wycházý.

Komuž z Nosa mnoho Krwe teče / tomu z Kaffru, z suchého keyna Osslowého, z wody Swinskeho ořecha aneb Gitrocylowé vděleg Flastr/ a přilož na čelo: spomůže.

Přidáwá se Kaffru y k Lekařstwjm / kteráž se strogj proti horkosti a červenosti Očj. Proti červenym a zsynalym Vhrům na Twáři: Wezmi Kaffru, Syry, každeho Lot/ Myrrhy, Kadidla, každeho půl Lotu / ztluc wssecko na Prach / a naleg na to půl Pinty Růžowé wody do Sklenice/ zacpeg gi dobře, a wystaw na Slunce za deset dnů pořád. Tau wodau potjreg twáře/a nech ať sama od sebe oschne/wbrzkém času pomůžeť.

Giné Lekařstwj znamenité a zkussené, proti giž dotčenym Flekům: Wezmi Salarmonyaku dwa Loty/ Kaffru dwě čtwrtce: ztluc obé na Prach/wlož do Sklenice/ nalj na ně Růžowé wody tak mnoho, ažby dwau Prstů zweyssi tyž Prach topila: Sklenicy dobře zacpeg/wystaw na Slunce/a nech tak dlauho, ažby to wssecko, což wnj gest, wyschlo. Potom rozbj tu Sklenicy / a wezmi ten Prach wen / přideg k němu bjleho Plewey su půl Lotu/ smjcheg wssecko dobře w hromadu, na Maljřském třjcym kameně/ přičině trochu dřewěnneho Olege / a kdyžby toho wžjwati chtěl, pomaž tence Prstem: w skutku a w prawdě spomůže.

Kaffe gmenuge se Řecky καφορα, Arabsky Chafur. Latině Caphura, w Apatekách Camphora, tak y Wlasky, Francausky Camphrè, Německy Kampher.

O Tere-

O Terebinthu. Kap. XXIIII.

A

Terebinthowý ſtrom, s ſwým owocem, wrſſky, růžky a muſſkami.

Terebinthus cum ſuo fructu, folliculis ſeu cornículis & culicibus.

Mjſto a spůſob.

B

Ačkoli Terebintowý ſtrom ani w Němcích a wokolnjch kraginách, ani wCžechách neroſte: wſſak poněwadž Pryſkyřice, kteráž prawá geſt Terebinthyna, z Cypru a z Syrſké země do Benátek, a odtud potom y k nám časem ſe přináſſj/ a Kupcy ſnadněby mohli y Stromu nám dodati a geg oſaditi: Z těch přjčin nechtěl gſem pominauti ſpůſobu geho wypſati. Roſte wRžecké a wSyrſké zemi weliký a vſſlechtilý Strom/ těžy we Wlaſſjch a w Frankreychu okolo Mompelieru/ toliko že w těchto mjſtech nerak mnoho Pryſkyřice z ſebe wydáwá/ gako w oněch druhých Kraginách. Liſtj neſe Geſenowé/ než mnohem okraublegſſj, tluſtſſj, tučněgſſj, a vſtawičně ſe zelenagjcý. Dřewo má lepké/ kůru k Lentyſſkowé podobnau. Kořenj weliké a hluboko: Kwět wkazuge ſe Olſwowý, wſſak ryſſawý. Owotce aneb Gahodky gſau také čerwené/ potom zſſediwa zelené/ a když dozragj, whromadu ſtiſknuté gako hrozen, weliké co Bobky, twrdé pryſkyřowaté.

Strom tento neſe také čerwené nakřiwené wrſſky/ gako něgaké Růžky/ wnitř prázdné, k Kozelčjm podobné/ w nichž gacýſy Čžerwjkowé aneb Muſſky, rownně gako w Lentyſſku s gakauſy wlhkoſtj ſe rodj. Pryſkyřice z Pařezu, rownně gako z giných ſtromůw ſe preyſſtj a teče/ a neywjce ſe gi do Benátek přináſſj/ až y ſkrze Kupce do naſſjch Kragin. Z Cypru a z Syrſké země neyprwé gi zwařenau a w vprahlau přináſſeti počali: giž pak y nowau a čerſtwau, hned gakž gi z ſtromů zberau, a gakáž ſama wſobě geſt, přináſſegj. Takowé Pryſkyřice k mnohým wěcem ſe potřebuge. Neylepſſj geſt bjlá, ſwětlá, gaſná, námodralá, a libě womá.

Tato Pryſkyřice giné wſſecky přewyſſuge/ po njž mjſto magj Dřjnowá, Borowá a Gedlowá. Předeſſlých časůw, dokudž ſe k nám nepřináſſela prawá Terpentyna, Apatekáři na gegjm mjſtě Dřjnowau brali/ a té gméno Terpentyny přiwlaſtnili a dali.

C Terebinthowý strom oblibuge mjsta suchá, wyprahlá, kamenitá a weyslunná/ w nichž také čistě roste.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Listj stromu Terebinthowého, semeno y kůra, magj přirozenj w hromadu stahowati/ gako Dřjnowý strom. Owotce geho může se gjsti/ ale poněkud žaludku sskodj: a wssak zahřjwá / žene moč / tělesnau žádost zbuzuge. S wjnem pité, spomáhá proti vsstknutj gedowatému od Pawaukůw.

* Santes Ardoynus de Venenis pjsse / že z Gahůdek zralých Oleg se wytlačuge / nápodobně gako z Oljwek/ kterýž wssech audůw, a obzwlásstně Žialudka posyluge. *

Pryskyřice Terpentyny.

Terebinthyna zahřjwá, obměkčuge, rozhánj a wyčisstuge / gako y giné wssecky Pryskyřice.

* Oleg Terpentynowý.

Takowý Oleg s pilnostj se dystylluge / gakž powědomj toho vměnj znagi / z něhož se beře některá krůpěge proti Pjsku a žřenj, s teplau gichau/ aneb s pálenau některau wodau. A wssak rozumně a rozssaffně s nim zacházeti slussj. Nebo w nepřiležitý čas wzatý a vžjwaný, wětssj sskodu nežli platnost přinássj. Dotčený Oleg gest také vžitečný k ranám a nečistým neduhům. * † Takto se pak dělá: Wezmi Terpentyny tři Libry/ wlož gi do sklenné Kolby/ kterauž sobě pilně opatř/ a obmaž kdež se spoguge s druhau přikladacý Sklenicý / wypalug lehkým Ohněm z Pjsku/ tedy neyprw s wodau půgde čistý Oleg / potom Zlaté barwy/ naposledy tmawý a hrubý: wssecky ty schoweg/ a každý obzwlásstně. †

Wnitř aneb w žiwotě.

Terpentyna pěkná obmytá a přigatá, dělá lehké stolice/ žene y moč/ tak že y wůni od Terpentyný mjwá: Wyčisstuge Prsy od wsselikých nečistot / též y Gátra, Slezynu,
D Ledwiny a Měchýř. Vžitečná gest y proti zastaralému kássli, deychawičnosti, talowau krwj dawenj/ odkudž Sauchotiny pocházegj: Proti Kamenu. Obzwlásstně pak proti Klaubnj nemocy, Podágře, aneb dně w Rukau y w Nohách: Nebo otwjrá, wyčisstuge, zahřjwá a Nerwů posyluge. Cermison nazýwá gi Sanctissimam Medicinam, to gest Ney swětěgssj Lékařstwj / pro weliké hogitedlné gegj vžitky.

Poněwadž pak Terpentyna poněkud gest odporná kupřigetj/ má se takto přistrogiti: Wezmi Terpentyny dwa Loty/ promeg gi několikrát Fiolowau wodau / přideg k nj třetj djl čtwrtce Salis gemmæ, aneb specierum Hieræ (To se proto děge/ že Terpentyna sama od sebe dlauho nic neoperuge/ aby se w žaludku nezdržowala, ta přjsada se gj dáwá) vděleg z toho pět Pillulj: ale aby se Prstů nezdržely, beř ge na Nůž/ wstrč do studené wody/ kteráž odnjmá tu ljpawost. Potom smoč kausek Oplatku v wjně/ a tim obwiň tu Pillulku / a požři gi do hrdla: Tak y s ginými vděleg.

Giný lepssj spůsob: Wezmi nowé Wegce/ wyprázdni z něho žlautek y bjlek/ a naleg do sskořipky trochu Julepu aneb Syrupu Fiolowého: Potom wezmi kus Terpentyny na konec Nože/ a wlož gi do toho Wegce. Opět přilj na to trochu Julepu aneb Fiolowého Syrupu/ a wypj z toho Wegce. A tak prwnj y poslednj chut zůstane na gazyku sladká/ a Terpentyna mezy tim dolu hrdlem sklauzne, z toho hladkého wegce/ bezewsseho zastawenj aneb čitedlné nechuti. Tak včiň s druhým y s třetjm kusem/ až gi wssecku přjgmeš. Podobným spůsobem y giná Gummi aneb Pryskyřice přigjmati se mohau.

Gestliže gest potřebj, může se Terpentyna pořád za tři dni požjwati: prwnj den geden Lot/ druhý den půldruhého Lotu/ třetj den dwa Loty.

Y tohoť ssetřiti slussj / že Terpentyna má se prwé wodau wymyti / což nestatečným audům vžitečné gest: gako pro Prsy, Jzopowau wodau: pro Ledwiny aneb Měchýř, Slézowau wodau: pro Podágru, Ssalwěgowau: pro Gátra, Cžekankowau wodau/ a podobnými ginými.

Terpen-

Terpentýna s wodau z Kuřjnohy mytá a přigatá, geſt znamenitě dobrá proti A
wětrnoſtem moče/ a ſtudené Vryně, aneb kapawému řezawému moči.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Terpentýny a čiſté Pryſkyřice, Ranhogiči k Flaſtrům a maſtem mnoho a rozličně
wžjwagj. Nebo wyčiſťuge ſtaré y nowé rány/ změkčuge twrdé wředy na wſſelikých mj-
ſtech/ zlý ſtrup na Howadech y na Lidech hogj.

Terpentýna s Sanytrem a Witrolium, aneb s wodau Witroliowau, ſmjſſená a
namazaná, wyčiſťuge Malomocenſtwj.

Terpentýna ſmjchaná s dřewěnným Olegem a s Medem/ ſpomáhá oteklým a
zgjtřeným aneb takowitým wſſjm/ když ſe do nich pauſtj.

Terpentýna geſt proſpěſſná také proti ſwrabu Lůna, a bolenj w Bocých/ aby gj
pomazowal. Rozſedliny na Pyſcých y na Twáři zahánj.

Terpentýna na řezawé Vhlj wwržená, a pára wyſtupugjcý zhůru k Konečníku
připuſſtěná, ſpomáhá proti nemocy Tenaſmus řečené/ to geſt, když ſe často muſý na ſto-
licy, a wſſak naprázdno, choditi. Takowé kauřenj geſt Ženám dobré/ od ſpodku zhůru,
když ſe Matka wen tiſkne/ ale od wrchu woněti, když Matka zhůru poſtupuge. Proti
giž dotčeným nedoſtatkům dobré gſau také Pryſkyřice, Dřjnowá, Borowá, Gedkowá,
y giné wjce/ ale přednoſt nad giné držj Terpentýna.

Wſſelké Pryſkyřice mohau ſe wžjwati mjſto lepu na Mauchy/ aby tence kterau-
koli z nich na Papjře roztáhna, mezy Mauchy na Stůl, na Lawicy aneb kdekoli ginde
poſtawil: gakž na něg Mauchy doſednau/ y hned tu zwáznau a zůſtanau.

Terebinth ſlowe Řecky τερμινθος, Arabſky Baton, Latině Terebinthus, a to gméno
y w gmých Gazycých zachowáwá. * We Wlaſſjch řjkagj tomuto ſtromu CornuCapra,
pro růžky Kozljkowým podobné/ kteřjž na něm roſtau. *

O Cypřiſſi. Kap. XXV. B.

Mjſto, rozdjl, a ſpůſob.

Cypřiſs ani w Czechách, ani we Wlaſſjch neroſte/ lečby od gi-
nud přineſſen a přeſazen byl. Na oſtrowě Kretě weliké množſtwj Cy-
přiſſůw, gako v nás Borowic aneb Dubůw, roſte. Geſt pak dwogj Cy-
přiš/ Samec a Samice. Samice ſſpičatě, gako něgaká homolka, na-
horu roſte. Samec na různo Ratoleſti rozkládá. Strom geſt wyſo-
ký, rowný/ při wrchu toliko mage Ratoleſti. Liſtj má gako Klášſterſká Chwogka/ než
lehčegſſj, delſſj a zeleněgſſj. Třikráte do Roka neſe Sſiſſky aneb Ořechy, podobné Dřj-
nowým/ kteřjž wſſak gſau tluſtſſj, twrdſſj a plněgſſj. Ti Ořechowé s Liſtjm k nám také
ſe přináſſegj/ a w Apatekách potřebugj/ ſkowau Nuces Cupreſsi, to geſt Ořechowé Cy-
přiſſowj. Čeſſj ge třikrát do Roka/ Měſýce Ledna, Máge a Zářj. Wydáwá z ſebe ta-
ké Cypřiš Pryſkyřicy, wſſak ſkrowně/ nápodobnau Dřjnowé a Gedkowé, w ſpůſobu y
w mocy. Dřewo ſamo w ſobě celiſtwé, twrdé, a welmi wonné, gako Sandal/ dkau-
ho trwánliwé, nehnige ani nečerwiwj. Geſt y giná obecná Bylina/ kterauž Cy-
přiſſem gmenugj/ o njž potom na ſwém mjſtě oznámeno bude.

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

Cypřiſſowý ſtrom geſt přirozenj ſtudeného/ oſtahuge whromadu/ chladj a ſtra-
wuge wlhkoſti, chuti trpké. Sſiſſky aneb Ořeſti w ſwé mocy ſylněgſſj gſau, než Liſtj.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Když ſe liſtj Cypřiſſowého ſtromu w wjně zwařj, přičině trochu Myrrhy, a z to-
ho pige, ſpomáhá těm/ gimž Moč newědomě wycházý. A takowé Wjno y těm dobré
geſt/ kteřjž s těžkoſtj kapawě Moč pauſſtěgj.

C Cypřissowé kůlky zdrobna ztlučené a s Wjnem pité, dobré gsau proti Cžerwené nemocy/proti plynutj břicha/těžkému duchu, kássli a chrkánj Krwj. Gjcha, w kteréž by Cypřissowý Ořech zwařen byl, má tauž sýlu a moc proti oznámeným nedostatkům.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Cypřissowj Ořechowé na Prach ztlučenj, a smjssenj s Fjky, ažby gako těsto bylo, přikládanjm wsseligaké twrdosti obměkčugj / a zbytečné Masso w Nose wyrostagjcý, kteréž Polypus slowe, hogj.

Cypřissowý strom. Cypřiš. Cupressus.

D

Cypřissowá kůlka aneb Ořech, w Octě s mukau sskrkawičného hráchu wařená a přiložená/wykořeňuge ostré, nerowné a sskaredé Nehty/bránj střewnj Průtrži a hogj gi.

Cypřissowá kůlka aneb Ořech s Octem wařený/aby tim teplým vsta proplakowal, hogj bolenj zubůw. Též mocy gest y Listj.

Listj z Cypřissowého stromu samé, aneb s Gečnau mukau smjchané a přiložené, vzdrawuge Pekelný oheň/wředy, kteřjž se dále podáwagj a ssiroce rozgjdagj/ano y Pryskýře a horké otoky Očj.

Dáwá se Listj y Ssissky do Mastj a do Cerátu, pro posylněnj žaludka.

Ocet, w němžby listj aneb Ssissky Cypřissowé zwařený byly, potjránjm žábu a Fleky na těle stjrá. Flastr strogený z listj Cypřissowého stromu, y také z Ořechů, dobrý gest těm, kteřjž se polomili w žiwotě/ aby geg přikládal.

Cypřissowý strom slowe Ržecky κυπάριος, Latině Cupressus, Arabsky Saro, Wlasky Cypresso, Německy Cypressenbaum.

O Jalowcy. Kap. XXVI.

Gméno.

Jalowec Latině slowe Iuniperus, quòd Iuniores & nouellos fructus pariat: protože takměř sám mezy ginými Stromy téměř do druhého Roku swé Owotce nese/kteréž také nezrage, když nowé wyrostá.

Rozdj-

Rozdjlowé a spůsob.

A

Jalowec gest dwogj/ wětssj a mensssj. V nás w Czechách a w Němcých mensssj toliko roste/a gest Strůmek aneb Chrastina wssechněm známá. Wětssj roste gako mjrný strom wysoko, s pěknými a welikými Gahodami. Pod tim stromem ležel Prorok Eliáš/ když před hněwem Jezabelky až na Pausstě vtekal/kdež ho Angel podruhé probudil. 3. Králow. 19. Takowý Strom nachází se we Wlassjch w Hetrurij/ wydáwá z sebe Gummi aneb Pryskyřicy, k Mastyrowé podobnau/ktereż w Apatekách užjwagj Sandaraca aneb Vernix, to gest Suchá Fermež.

Wětssj Jalowec. Iuniperus maior.

Mensssj Jalowec. Iuniperus minor.

B

* W Frankreychu welký Jalowec gmenugj Cade, na němž Gahody třikrát wětssj bywagj, nežli na mensssjm Galowcy/a mát y Listy wětssj. Dřewo libé wonj/ a wydáwá z sebe liquorem aneb sstáwu / kterauž tam nazywagj Oleum de Cade. Scaliger prawj/ že wětssj Jalowec Arabsky slowe Harar. Z toho Lékaři in Aphrica wnitřnyho gádra, mjsto Francauzowého dřewa ligni Guaiaci, s dobrau platnostj proti Francauzům užjwagj. *

Obogj Galowec, Chrastina y Strom, má Gehlice sspičaté gako Rosmarýn/ wssak wyssj, pichawěgssj, a wždycky se zelenagjcý. Dřewo gest tuhé, trwánliwé, wonné, počerwenalé a mastné. Zrna aneb Gahůdky spočátku gsau zelené/ potom když dozragj (což se wedwau Letech stáwá) černé.

Mjsto, kde roste.

Galowcowý Strom aneb křowj roste ledakdes w newyprawených mjstech/ w Lesých, na Horách, na stránjch, na rowinách y mezy giným křowjm. * Na některých mjstech, kdež sám od sebe neroste, zrna se segj/ kteráž snadné a ráda wycházegj. *

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Složenj geho živelnj gest horké a suché na třetjm stupni. Ale zrna zahřjwagj na třetjm, a sussj na prwnjm stupni. Gummi gest horké a suché na druhém stupni.

Wnitř aneb w živoće.

Zrna Galowcowá w bjlém wjně wařená a pitá, dobře prospjwagj studenému a zanečisstěnému Žaludku/ wyčisstugj Prsy/ krotj kassel, nadymánj Břicha, wystupowá-

C nj zhůru Matky, Křeč/ čistj a otwjragj Gátra y Ledwiny: Nebo rozdělugj a hrubé wlhkosti ztenčugj. Dosti mocně wodu, kwět Ženský, y Kámen ženau: odpjragj Gedu/ a gsau obzwlásstnj Præseruatiuum, to gest obrana w čas Mornjho nebezpečenstwj. In summa, k mnohým wěcem vžitečná gsau. A protož y Kuchaři takowá zrna do Kuchyně sobě vwedli/ aby gjmi Slepice a Ptáky nadjwali.

Znamenité Lékařstwj proti Kamenu toto gest: Wezmi zrn Galowcowých geden Lot/ naleg na ně do Sklenice tak mnoho páleného wjna, coby ge dobře přikrylo: zacpeg Sklenicy/ a nech tak za čtyři dni státi, někdy zamjchage. Po wygitj těch čtyř dnů sceď/ a z zrn dobře wytlač to wjno/ a wleg ge na giná čerstwá zrna: nech opět za čtyři dni státi/ a sceď gako prwé. Podobně y potřetj včiň. Takowé wjno kupotřebě schoweg a dobře opatrug. Kdyžby se Kámen w tobě zbauřil/ wezmi toho wjna sedwě plné lžjce stolnj/ smjcheg s giným bjlým wjnem, a pj teplé. Potom se posaď do Wanny aneb do Lázně pro Ledwj/ zwaře wodu do nj s Slézem a Rmenem/ pozdrž se w nj as za půl hodiny: Potjreg časem twáři a rukau Růžowau wodau aneb Malwazym proti mdlobě, až Kámen od tebe půgde/ což se nepochybně stane. A wssak pozor na to mjti máš/ aby se pogjdle s plným žaludkem, aneb mage žiwot zatwrzený, do té Wanny nesázel.

K nawrácenj zástawy Ženské: Wezmi tři hrstky zrn Galowcowých/ ztluc ge, a naleg na ně sylného wjna/ zwař až polowice vwře/ proceď a přičin k tomu gednu čtwrtcy třeného Ssaffránu. Z toho Traňku začni pjti, když se giž čas přibližowati bude/ každé ráno dobrý Truňk teplý, za několik dnů pořád. Wssak potřebj gest/ aby prwé na obau Nohách dal žjlu zatjti/ kteréž Saphena, to gest Panenská žjla řjkagj.

Lauh z bjlého wjna a z popele Galowcowého strogený a pitý, patrně moč žene/ tak že mnozý y od Wodotedlnosti wyswobozeni gsau/ kteřjž takowý Lauh pili.

Listj Galowcowé má gakausy ostrost: pročež obyčeg gest wařiti ge/ aneb sstáwu z něho wytlačowati/ kupitj neb k zewnitřnjmu přikládanj, proti vsstknutj Hadjmu.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

D Cožkoli na Galowcowém stromě aneb kmenu gest/ to wssecko dobře wonj. Neyprwé Pryskyřice/ kteráž se wen preysstj, když strom w prwnj swé sstáwě a wlhkosti se natjná aneb ranj: Potom vsussený kořen a kmen: Třetj zelená, čerstwá a zralá zrna/ a naposledy zelené pichawé wětwičky, když se zapálj. Takowé kauřenj zahánj Hady a zlé powětřj. Protož kdež Mornj nemoc panuge/ tu wewssech Pokogjch, w nichž Lidé bydlegj, Galowcowým dřewem a zrny spolu s Pelyňkem má se kauřiti. Stařj po vlicech Galowcowé wětwe rozpálené aneb zapálené s sebau nosýwali.

Galowcowá zrna, w Octě čerweného wjna s Růžj wařená/ aby tím teplým vsta wyplakowal/ gsau wýborná proti bolenj zubůw.

Proti třesenj a zymě dlauhých zymnic: Wezmi zrn Jalowcowých, Rauty, Ssalwěge, každého hrstku/ naleg na ně čtyři žeydljky wody/ wař ažby třetj djl vwřel. Na kterýž tedy den zymnice přigjti má/ před tím dwě hodině, wssak na čtitrobu, wezmi gednu čtwrtcy dobrého Dryáku s bjlým teplým Wjnem. Po hodině od přigatého toho Traňku zswlec se do naha w swětničce/ měg pohotowě dwa aneb tři rozpálené sskřemenowé Kameny, na železe aneb na Pánwicy/ skropůg ge před dotčenau wařenau wodau/ a to pomalu/ stůg nad nimi, lněným ssatem aneb Patuchem obestřený/ a přigjmeg tu páru od spodku po wssem těle/ až se budeš potiti: Stjreg ten pot teplau rauchau/ a lehni potom do teplého Lůže, zakreg se/ tedy ta zymnice se polehčj, a tratiti se bude pomalu/ až pak docela pomine. Ale tohoto Lékařstwj nemáš vžjwati/ lečby prwé žiwot k tomu připrawen a wypurgowán byl/ s radau některého včeného Lékaře.

Lauhem z popele kůry Galowcowé, kdožby se myl/ talowitau Prassiwinu vzdrawuge. Alchymistowé zpráwu dáwagj/ že řežawé vhlj z Galowcowého dřewa w swém Popele zakucené, tak žiwé zůstáwá za několik Měsýcůw. * Ale to gest prawda/ že takowé Vhlj nade wssecka giná neyděle žiwé trwá. Někteřj tomu chtěgj/ že Ziaim 120. zmjnku o něm činj. *

Nowé

Nowé skussenj proti Dnám aneb Podágře, Sslaku a Kontraktu/kteréž mnohým spomohlo: Wezmi Galowcowé dřewo/oblup aneb ostruž z něho zewnitřnj kůru/ giné zdrobna zkrágeg/wař v wodě/a wtom se na čtitrobu meg v Wanně: wssak musý prwé také tělo wypurgowáno býti. A máli se ho vžjwati proti Dnám/musý se toho času státi, když bolesti giž pominuly/to gest, pro opatřenj a obhágenj, aby se bolesti nenawrátily. A

Fermež suchá. *Vernix, Sandaraca.*

Fermež suchá na Prach ztlučená, a s wegcem na měko wařeným, aneb s Růžowau Lektwařj požjwaná/ stawuge dáwenj, Cžerwenau nemoc, odchrkowánj krwj, přjlijssný tok ženský/ a Cžerwy w břisse mořj. Bránj y nemjrnému toku Zlatých žil/ když se tim Prachem zaseypagj.

Fermež suchá má zwlásstnj moc proti zlému a ljtému zubu/ a položjm tuto z nj čtwero Lékařstwj/znichž gednokaždé dobré/wssak gedno druhého mocněgssj gest/timto spůsobem. Prwnj: wezmi na Pokljčku dwa aneb třj řežawé vhly/vwrz na ně suchau Fermež/a přilož y hned Trychtýřjk, aby skrze něg pára k zubu bolawému nahoru gjti mohla. Druhé: Suchau Fermež v winném octě zwař/a teplým vsta proplakug. Třetj: Wezmi čerwené Růže, Heřmánku a Dobrémysli, každého půl hrstky/suché Fermeže půl Lotu: Wssecky ty wěcy zwař w Žeydljku wjna, a w půl Žeydljku Octa/až do vwřenj třetjho djlu: Potom procedě, drž toho lžjcy gednu po druhé wvstech/a do Mědenice odpljweg. Cžtwrté: Wezmi dobrého Malwazý/w němžby rozpálená Ocel prwé vhassena byla/ tak mnoho přideg k němu páleného wjna/a k tomu opět přiměs drobet Suché Fermeže na Prach ztlučené/drž teplé na Zubě: Pomine bolest. * Ale když se dobrý Oleg z též Fermeže připrawj/ nad tyto wssecky giž dotčené kusy proti bolenj Zubůw Lékařstwj býwá mocněgssj a lepssj. *

Fermež suchá s Bjlkem od wegce smjssená, na čelo a židowiny přiwázaná, stawuge Krew z Nosu tekaucý.

Suchá Fermež s Kadidlem a s Bjlkem wagečným smjssená, na žaludek přiložená, dáwenj vkládá/ Tok a Flus břicha zastawuge. B

Do nowé Rány nasypati Suché Fermeže, zawjrá gi. Kauřenj z tohoto Gummi skrze Trychtýřjk do Nosu wpusstěné, aneb Prássek na Hlawu wsypaný (prwé drobtem wjna skropený/ aby se Prach na něm držeti mohl) zastawuge Rýmu/ a Flusům Hlawy odpjrá. Suchá Fermež vzdrawuge a wysussuge nečisté Wředy/ a děrawé kysawé neduhy. A komužby se Ruce aneb Nohy zpukaly, zasýpeg ge Suchau Fermežj/ a zhogj se zase. Gest také obyčeg Papjr suchau Fermežj posstreychowati/tedy nedá Pjsmu proskakowati.

† Woda Galowcowá.

Woda Galowcowá z černých dobře wyzralých zrn znamenitá se wypaluge/k mnohým wnitřnjm neduhům od studenosti posslým vžitečná. Tato woda ráno selžjcy gednu aneb dwě pitá, dobře činj studenému Zialudku/ zahřjwá geg/ strawuge wsseliký sslem, w něm se zdržugjcý/ rozhánj wětrnosti/a proti žřenj prospjwá. Vžjwá se té wody také proti Pjsku, z Ledwin a Měchýře wycházegjcýmu/ proprawuge a žene moč/ wyčisstuge Ledwiny a Měchýř. Woda z zrn Galowcowých s Cžernobýlowau wodau pitá, zastawený kwět Ženský Menses nawracuge. Gest také dobrá poti Gedům a vsstknutj gedowatému.

Zewnitřnj vžjwánj wody Galowcowé: Když se mdlj, nedůžiwj a studenj Audowé tauto wodau potjragj/ posyluge gich y zase ge naprawuge. Do Očj krůpěge wpusstěná, mrákotu w nich rozhánj. Nečistj wředowé tauto wodau promýwanj, wyčisstugj se. †

Oleg Galowcowý. *Oleum Iuniperinum.*

Djelá se z Gahůdek Galowcých welmi vžitečný a znamenitý Oleg, gako něgaký Balsam, timto spůsobem: Wezmi čerstwých zrn Galowcowých/ztluc ge dobře, gako na Kassi/ naleg na ně dobrého bjlého Wjna do sklenné Kolby/ kterauž powrchu

C zahrad/ postaw na teplé mjsto/ a ponech tak doněkud státi / wssak někdy zamjcheg, ažby se dobře kwasylo: Potom to skrze oheň wytáhni/tedy bude Oleg swrchu spleywati: wystaw na Slunce, ažby se od wodnatosti a wlhkosti dobře oddělil/zbjreg geg na každý den, a vžjweg. Nebo má wssecku tu moc a wlastnost, o kteréž w této Kapitole o zrnách Galowcowých oznámeno/a gest mnohem sylněgssj, mocněgssj a liběgssj kvžjwánj.

Tento Galowcowý Oleg otwjrá zacpánj Ledwin a Měchýře/žene Pjsek y Kámen/wolné dáwá močenj/aby ho pět aneb ssest krůpěgj s wodau Petruželnau ráno a na noc wypil. * Awssak potřebj přitom opatrnosti požjwati/poněwadž častokrát sylně žene/ a Ledwiny wjce rozpaluge/a wjce sslemů k nim přitahuge. *

Tento Oleg Galowcowý také dobrý gest proti zanečisstěnému a zasslemowanému žaludku/aby geg ráno s wjnem pil/ a zewnitř žaludek gjm namazowal.

Oleg Galowcowý vzdrawuge Žlautenicy, třesenj y Dna/zahánj Fleky a Nesstowice na Těle/zwlásstě na twáři/aby se gjm po Lázni pomazowal.

Komuž z aust smrdj/ten omasť sobě Topýnku z chleba Galowcowým Olegem/a gez gi ráno y na noc, mage gjti na odpočinutj.

Strogj se také Oleg z Galowcowého dřewa, tímto spůsobem: Wezmi dwa hliněnná Hrnce poléwaná/wstaw geden na druhý/a swrchnj naplň dřjwjm, drobně zkrágeným: Mezy těma dwěma Hrncy má býti Plech děrawý/ tak aby to dřjwj dolůw nepropadalo do Hrnce spodnjho. Kdež se pak w hromadu scházegj ti dwa Hrncy/obmaž ge dobře Těstem, z Bjlků wagečného a bjlé mauky na ssátek namazaným/ aby žádná pára wen wycházeti nemohla. Zakopeg do země/aby wrchnj Hrnec nad zemj zůstal. Okolo něho wůkol vděláš Oheň z vhlj / a tak když se to dřewo w Hrncy rozhřege / poteče Oleg z wrchnjho do spodnjho. Takowý Oleg gest dobrý proti skrčeným audům/proti Křeči, Sslaku, Mrtwicy a Paducý nemocy/ aby gjm Audy aneb Páteř w teple mazal: Odgjmá y žřenj w žiwotě. Týž Oleg dobrý gest y do vssj wpausstěti těm/kteřjž nedobře slyssj. A Summau, Oleg tento prospěssný gest/proti wsselikým nemocem/kteréž z stu-
D denosti a zymy pocházegj.

Galowec slowe Ržecky Αρκευθίς, Arabsky Arconas, Latině Iuniperus, Wlasky Ginepro, Sspanyelsky Enebro, Francausky Geneure, Německy Weckholder, Krametstaud, das die Krametvögel seine Beern gern essen: Zrna Galowcowá Latině Baccæ Iuniperi.

O Sawině aneb Klássterské Chwogce.

Kap. XXVII.

Rozdjl a pokolenj.

Klássterská Chwogka gest dwogj: Gedna listem k Cypřissi podobná a bodlawá/wůně sylně, perná a kausawá/ nenese žádneho Owotce. Strůmek gest neweliký/kterýž wjce na ssjř než na wýš se rozkládá/ a tať v nás w Czechách roste. Druhá má list gako Tamariscus, a nenj bodlawá: Ta nese čerwené Gahodky/gako Hromowé kořenj.

* Mjsto, kde roste.

In Liguria w teplých mjstech, a w končinách Franské země v Narbony, při wznessené Hoře, pro znamenité a pěkné Zrostliny, Ceto řečené, nacházý se Sauina v welikém množstwj s swými čerwenými Gahodkami. Na giných mjstech pak též Gahodky má zmodračerné. *

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Klássterská Chwogka přirozenj gest horkého a suchého na třetjm stupni. Aprotož zředuge, ztenčuge, otwjrá a žene. * Klássterskau Chwogku Hadj sobě welmi oblibugj/ tak že některého času, nedaleko od města Como we Wlassých, welmi weliké množstwj Hadů při nj se shromáždilo/kteřjž od mnohých spatřjni byli. *

Wnitř

Wnitř.

A

Klássterská Chwogka mocně wywodj ženské wlhkosti, y také Moč/ tak tuze, až někdy y s krwj gde. Plod mrtwy wen z žiwota Matky wyhánj. * Těhotné ženy magj se wystřjhati této Byliny aby gi nevžjwaly/ neb gest Plodu welmi sskodliwá. *

I. Klássterská Chwogka. Sauina I.

II. Klássterská Chwogka. Sauina. II.

B

Staré Swodnice a Kauzedlnice mnoho tímto Kořenjm dowozugj a kauzlj / a gsau vkrutněgssj nad Herodesa. K takowému neřádu byloby potřebj bedliwého a přjsného od Wrchnosti pozoru/ aby ta Chwogka Klássterská, y giné wěcy nebezpečné, lehkomyslným Lidem netak snadně prodáwány byly. * Gakož se w mjstech těch, kdež dobrý řád nařjzen gest, přjsně nad tim ruka držj. *

Proti těžkému dychánj a syptawosti dobré gest toto Lékařstwj: Wezmi Klássterské Chwogky na Prach ztlučené gednu čtwrtcy/ Hysopu půldruhé čtwrtce/ Másla nowého ssest Lotů/ Medu čtyři Loty: Smjcheg gako w Lektwař a požjweg.

Znamenitý a prospěssný Traňk, kterýž s podiwenjm ženskau nemoc wywodj: Wezmi sstáwy Klássterské Chwogky wytlačené čtyři loty/ Skořice půl Lotu/ Ssaffránu ztjži čtyř zrn Gečných/ sstáwy aneb wody Ržettwowé čtyři loty: To wssecko smjcheg whromadu/ a z toho pj teplý Truňk ráno y v wečer/ kdyžby měla gjti na odpočinutj.

Zewnitř.

Klássterská Chwogka na Prach ztlučená, s Medem smjchaná a přiložená, wředy černé a shnilé wyčisstuge/ Pryskýře roztrhuge / wytjrá a vzdrawuge zastaralé bolesti/ kteréž vstawičně slzegj a tekau.

Komuž se chce na stolicy, a pracně tlače, až střewo Konečnjk wycházý, nemůže nic spůsobiti: ten zwař Klássterskau Chwogku s Octem a s Wjnem / a pausstěg páru wystupugjcý z důlu w zadek/ aneb posaď se tak do toho teplého: Spomůžeť. Klássterská Chwogka ztlučená, a gako Flastr na ledwj přiložená, zahánj nedůžiwost ledwin.

Skussené Lékařstwj těm, kteřjž nedobře slyssj: Wezmi Gahodky z tohoto stromu/ a zwař ge cum Oleo Sesamino, w Měděnné nádobě, až sčerná, wpausstěg po krápegjch do vssj: Rychle spomáhá.

Klásster-

C Klásterská Chwogka na Prach ztlučená, a s Smetanau rozdělaná, dáwá vžitečné mazánj proti tekuté Prassiwosti hlawy malých Dítek. Někteřj tauž Chwogku Klásterskau waří w Smetaně/a tim mažj prassiwé Hlawy.

Podkaučiti Chwogkau Klásterskau Kohauty a Slepice, zahánj gim Tipet.

Klásterská Chwogka slowe Řecky κράδος. Arabsky Abel, Latině Sabina aneb Sauina, Wlasky a Sspanyelsky Sabina, Francausky Sauiniera, Německy Seuenbaum.

O Cedru. Kap. XXVIII.

Welký Cedryš Libánský. * Kaušek Cedrowého dřewa. Cedrus Libani. * Ligni Cedrini frustulum.

Cedrowý strom. * Mélj. † Owotce celé a rozkrogené/ aby se Gadýrka spatřiti mohla. Cedrus Phœnicia. * Viscum. † Fructus integer & dissectus, ut ostendat terna ossicula.

D

Rozdjl, spůsob a mjsto.

CEdrowý strom aneb Cedryss gest dwogj: Wětssj a Menssj. Wětssj náramně gest wysoký, k Gedli podobny/kůry tenké a hladké/krom při spodku/ kdež gest něco drsnatěgssj a rozsedlegssj. Ratolesti zdůku až k wrchu okolo dřewa, podál gedna od druhé se rozkládagj. Listj má úzké, hnuňaté a sspičaté/gako Dřjn a Borowice: wssak krátssj a netak bodlawé. Sssky nese zdýlj gedné pjdi, gako Smrk/ a w nich semeno Cypřissowému podobné. Z Pařezu teče Smola bjlá a wodnatá/ kteráž slowe Cedria: a welkým horkem Slunečným w hrudky se swaluge. Dřewo gest welmi twrdé a trwánliwé/barwy načerwenalé/a nikdy nehnige: Protož y stařj Bohůw swých Obrazy z Cedrowého dřiwj dělati dáwali: a Král Salomaun z tehož dřiwj Chrám Pánu wystawěl.

Tento Strom roste na slawných Horách/ gako w Palestýně, na hůře Libanské/ w Affrice, na hůře Athlas. Wětssj Cedryš nachází se w dwogjm spůsobu: Geden plodný, nekwetne/ a wssak Owotce nese: druhý neplodný, kwetne/ a žádného Owotce newydáwá. Menssj Cedrus též dwogj gest: Geden Fenycký/ kteryž někteřj pro geho sspičaté gehlice Oxycedrum, to gest sspičatým Cedrem gmenugj. * Roste také we Wlassjch in montibus lapidiæ, nedaleko od města Pesino. * Druhý roste in Lycia.

Cedrus

Cedrus, kteryž in Phœnicia roste, takměř wewssem Gakowcy gest podobný / toliko že čerwené, sladké a wětssj Gahůdky wynássj. * Nacházý se na něm zwlásstnj Mělj / o němž Clusius in stirpium Hispanicarum historia, zmjnku činj / kdež wjce o něm čtssi můžeš. * Cedrus Lický má wjce listj / ale menssjho, hustssjho, a netak bodlawého / poněkud připodobňuge se menssjmu Gakowcy / Kůru má načerwenalau / Ratolesti hebké, gako Klásssterská Chwogka. Gahůdky nese menssj, než prwnj Cedrus, a ty toliko při wrchu Ratolestj. S počátku se zelenagj / potom hned žlutnau / a na konec, když dozráwagj, zčerwenagj. Chuti gsau hořké / wůně libé, gako y Listj. Nebo když se trau mezy rukama, welmi libě wonj. Ten strom z Morawy byl mi přinessen / gakž y teď wymalowán gest / ssce newjm, aby w Němcých a w Čzechách kde rostl. A

Lický Cedrowý strom. Cedrus Lycia.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wssickni Cedrowé gsau přirozenj ohniwého na tčetjm stupni. Mocy a včinkowé Cedrowého stromu gsau takowj / gako y giných smolných, a Pryskyřicy aneb ssissky nesaucých stromůw.

Cedrowý strom slowe Řecky κέδρος, Arabsky Serbin, Latině Cedrus. Též gmého má y w giných Gazycých.

O Bobku. Kap. XXIX.

Rozdjl a spůsob.

Bobkowý strom we Wlassích gest welmi známý. Neb tam nejen toliko na Zahradách a na Wsmcých roste / ale y w Lesých a při Horách / zwlásstě kteréž bljzko Moře a gezer leží. Nemáme ho netoliko my Čzechowé / ale y wssecka Germania a strana Půlnočnj. Nebo neroste než w horkých Kraginách. Gest pak přinessený ten Strom s giných stromy do Prahy z Wlach / a w zahradě Geho mikosti Cýsařské, s welikau pilnosti (gakož y giné) se opatruge. List má obdlaužený, při koncy sspičatý, tlustý, twrdý a wonný / kteryžto přes

C přes celau Zymu zelený zůstáwá. Kwět nese malý, mchowatý, gako Ojlwa/poběławé žlutosti: z něhožto zrna pocházegj (Bobky gmenugeme) spočátku zelená/ potom když dozragj, černá/z nichž se wytlačuge Oleg, kterýž Bobkowý slowe. Celý strom gest krásný a libě wonný.

* Planý aneb Lesnj Bobkowý strom častokrát býwá dosti wysoký/ má poněkud měkčegssj a chlupatégssj list, nežli prawý Bobkowý strom. Kwět pospolu při wrchu wynássj/ a gest drobet zčerwena poběławý. Gahůdky aneb Owotce, když gsau zralé, býwagj námodralé. Mnoho gich roste we Wlassjch okolo Ankony a Spoletu/ a gesstě wjce okolo Narbony, w Lese Vatena řečeném. W Němcých sazený w Zahradách, rád trwá přes zymu/ když se maličko přikryge/ a dáwá pěkné Opus topiarium. Plinius geg gmenuge Tynum.*

Bobkowý strom. Laurus.

Planý strom Bobkowý. Laurus syluestris.

D

Czas.

Trhagj se Bobky gako Oljwky, na konec Podzymku/ a počátku zymy.

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Listj a Owotce horčj a sussj na třetjm stupni: wssak Owotce wjce než Listj. Obměkčugj, rozdělugj, ztenčugj a wytahugj.

Wnitř aneb w žiwotě.

Listj Bobkowé w nápogi přigaté, žaludku sskodj/ nechutenstwj a dáwenj přiwodj. Bobek když se na Prach ztluče, s Medem a s sladkým wjnem smjchá, a z toho řjdká Lektwař vdělá/ takowá Lektwař vžjwaná, spomáhá proti Sauchotinám/ krátkému a těžkému duchu/ y proti wsselikým Flusům, do Prsů padagjcým.

Bobek s wjnem vžitečně se pige proti vsstknutj Sstjrůw a Pawaukůw.

Kůra z kořene na Prach ztlučená, a ztjži gednoho Vherského zlatého, aneb čtwrtce, s teplým wjnem pitá, Kámen lomj a wyhánj/ a spomáhá na Gátra nedůžiwým.

Oblaupené Bobky v wjně močené, a to wjno pité, dobře prospjwá Ssestinedělkám, kteréž po porodu žřenj w žiwotě mjwagj: Tu bolest krotj a odnjmá wjno toto/ a wyhánj což gesstě po porodu Lůžka pozůstáwá.

Proti

Proti Kolice aneb žřenj dobré gest, geden quentjk ztlučených Bobkůw do wjna aneb Piwa zawěsyti/a z toho pjti. Nebo Bobky rozháněgj wětrnosti. K též potřebě chowá se w Apatékách Lektwař de Baccis lauri, z Bobkůw strogená. A

* Proti Kamenu w Měchýři, dokudž gesstě sčástky měký gest, vžitečné se požjwagj Kůry z kořene stromu Bobkowého / s Psaným traňkem, Asplenum řečeným / aby gich na Prach zetřených, s dobrým bjlým wjnem aneb podobným giným pitjm požjwal. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Wařiti list a Bobky v wodě, a w tom ženám seděti, vžitečné gest proti nedostatkům Matky a Měchýře/nemoc gegich přiwodj/a moč žene. * Lázeň aneb mytj z Bobkowého listj přistrogené, vkrocuge patrně bolest Měchýře. * List mladý, dokudž gesstě zelený gest, malau má trpkost / a w hromadu stjská aneb stahuge.

Kdožby tim Listem zeleným mjsta od Wčel a Srssňůw vsstipnutého potřel, vzdrawuge. Pakli zeleného listu nemáš, wezmi suchý / a rozmoče geg v Wjně, ztluc s Rautau a s Solj / a na mjsta giž dotčená přikládeg.

Toto listj s Gečnau mukau aneb s chlebem přiložené, wsseliké horké Otoky krotj a gich polehčuge.

Bobek na Prach ztlučený, s Medem smjssený, a po Lázni pomazowaný, shánj pjhy a Fleky na kůži. * Takowá Mast vzdrawuge také wsseliké nečisté neduhy a wředy. *

Kdož má mdlau Hlawu, ztluc Bobky/ wlož ge do Pytljčka/ potom na noc přilož na wrch Hlawy/ a bude zdráw.

Kohož vssi bolegj / aneb že dobře neslyssj / ten wytlač sobě sstáwu z čerstwých Bobkůw/přideg k nj starého Wjna a Růžowého Olege / a wpausstěg krápěge do vssj: Spomáhá. * Zwlásstnj přirozenj suchého dřewa Bobkowého gest toto: Kdyžby dwa kusy geden o druhý dlauho třel a brausyl / tedy tak hrubě se zahřege / až naposledy Oheň z sebe wydá. *

Bobkowé Mágowj obhaguge proti Hromowému vdeřenj. Suetonius pjsse o Cýsaři Tyberyowi/ že se powětřj welmi bál / a kdyžkoli začalo hřjmati / hned mu na Hlawu wěnec z Bobku stawěli. Nebo Bobkowý strom má tu moc a gméno / že k němu žádný Hrom nebige/ani na to mjsto, kdež Bokowj roste. B

Mocy a včinkowé Olege Bobkowého.

OLeg Bobkowý, z nowých Bobkůw wytlačený, a w Apatékách známý, zahřjwá, obměkčuge/průduchy žil otwjrá/vstalost rozhánj. Když se pige, wzbuzuge nechutenstwj žaludka: protož ho raděgi zewnitř na Těle vžjwáme.

Bobkowý Oleg gest také welmi dobrý proti wsselikým neduhům studeným, wnitřnjch y zewnitřnjch audůw/aby se gjm w teple mazal/ aneb w Klisteru ho požjwal.

Komuž Cžjpek w hrdle spadl/ wezmi Bobku, Kmjnu, Dobré mysli, Euforbium, gednoho gako druhého/ ztluc každé obzwlásstně na Prach/přiměs k tomu Medu/vděleg Flastr/ a přilož teplý na wrch Hlawy: Budeš zdráw.

Wýborné Lékařstwj tomu, kdož nemůže wody pustiti: Wezmi Bobků dwa Loty/ Galowcowých zrn geden Lot/tři hláwky Cžesenkowé: Ztluc to wssecko / přičin k tomu gednu hrstku Gečných wotrubů / wlj na ně půl Pinty bjlého wjna / wař až shustné gako Flastr / rozmaž na ssátek / a přilož na Lůno.

Bobkowý strom slowe Ržecky Δάφνη, Arabsky Gaur, Latině Laurus, Wlasky Lauro, Sspanyelsky Laurel, Francausky Laurier, Německy Lorberbaum.

† Bobkům Ržecky řjkagj δαφνίδες, Latině Baccæ lauri. Planý Bobkowý strom slowe Ržecky δάφνη ἄγρια, Latině Tinus, Laurus siluestris vel siluatica, Wlasky Lauro saluatico, Sspanyelsky Vna de perro.

C

LAVROCERASVS.

TEnto přespolnj Strom neyprwé na swětlo wynesl a wypsal Carolus Clusius, in suis Obseruationibus Pannonicis lib.1. cap.1. Syc gináč slowe také Lauregea & Trapezuntica. Nebo takowý Strom neyprwé z Trapezuntu do Konstantynopole byl přinessen. Gmenuge se pak Laurocerasus, od listu / kterýž Bobkowému, a od owotce, kteréž Wissnjm podobné gest. A gest drahný Strom na gednom pni, s mnohými Ratolestmi / gegichžto Kůry zčerna zelené gsau. List geho neopadá / a gest drobet zstřjhaný / chuti Břeskwowé neb Wissňowé: Kwětu bjlého mnoho swrchu pospolu, gako w chumeli wyrostá / gako na Cerasis aui, kteréž žádné wůně nemagj. Ten také v nás kwetl / a Owotce žádného nenesl. Ale druhý z Konstantynopole do Wjdně přinessený byl téměř podobný Sebesten, gako malá Sswestka / k gjdlu chutný, gako sladké Wissně / w nichž brunátné semeno ležj, dwě aneb tři, co in Loto Aphricana, aneb kteráž slowe Guajacana.

O Jaworu. Kap. XXX.

D

Spůsob.

JAwor prawý neroste w Czechách, w Rzjssi, ani we Wlassjch / lečby od ginad přinessen a wsazen byl. Před časy do Rzjma přes Moře Jonské množstwj Jaworů býwalo přinássjno / kdež také y welmi wzáctnj byli / pro samý toliko rozkossný stjn / tak, že Kořeny gegich za dlauhý čas Wjnem zaléwali / aby se tim Strom občerstwowal. Náramně zagisté Wjno sobě libuge / ač y při Rzekách a Potocých welmi bůgně roste: z toho se znáti dáwá / že prawj Jaworowé w nassjch Půlnočnjch Kraginách nerostau. Roste Jawor welmi dlauze a ssiroce, s mnohými hustými ratolestmi a listjm: a tudy dáwá od sebe ssiroký, rozkossný, chladný a libý stjn, prawj Plinius. A wssak Stromowé ti, kteréž gsem gá w Rzjmě, w Neapoli a w Padui sám widěl / negsau tak přjliš welicý a wysocý. Kůru má tlustau poběławau / Listj podobné winnému, s tenkými, dlauhými, čerwenými Prautky, s poběławým Kwětem / a s ostrými, Bawlnkau gakausy obalenými, skrownými vzljčky, wrssky aneb Gahodkami.

Mjsto, kde roste.

Roste w Krétě, w Cýpru, a na giných Ostrowjch Jonského Moře / a w položenj Rzecké země. Libuge sobě břehy a Gezera / gakožto wlhká a wodnatá mjsta.

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Gawor gest přirozenj studeného a wlhkého / a téměř mjrného: Kůra a Gahodky poněkud wysussugj.

Wnitř, aneb w žiwotě.

zelené Gahodky v Wjně pité, proti gedowatemu Hadjmu vsstknutj spomáhagj.

Zewnitř

Zewnitř.

A

Listj a Gahodky mořj žjžaly samým dotknutjm.

Listj zelené v Wjně zwařiti, a přiložiti, stawuge Flusy a horké otoky Očj.

Kůra w Octě wařená, a teplá w vstech držaná, vkládá bolest zubůw.

Gahůdky za čerstwa s sádlem při ohni rozpusstěné, smjssené a pomazané, spáleninu léčj. Gawor slowe Rzecky πλάτανος, Arabsky Dulb, Latině Platanus, Německy Fremd Ahorn.

Přespolnj Jawor.	Platanus.
1. Ratolest.	1. Ramus platani.
2. List.	2. Folium.
3. Owotce.	3. Fructus.
4. Semýnko huňaté.	4. Flocci vel semen.
5. Zwlásstnj list.	5. Folium peculiare.

Německý Gawor. Acer major.

B

* Německý Gawor. Acer major.

Ačkoli Jawor trogj se býti pokládá / Weliký, malý a prostřednj / kterýž se od mnohých Carpinus, a Německý Spindelbaum gmenuge: wssak tento, kterýž teď wymalowán, neyznámégssj a neyobecnégssj gest: Libuge sobě Hory/gakžkoli y na rowinách roste. Plinius pjsse/že Kořen tohoto Stromu ztlučený, á na Gátra přiložený, bolest gegich odnjmá.

Q. Serenus Sammonicus oznamuge/ žeby ten kořen v wjně wařený, proti klánj w bocých dobrý býti měl. Acer major Němcy gmenugj Deutsch Ahorn, Maßhalder, a Waldeschern/ Francauzowé Plasne, Czechowé Břek, Rzekowé Sphendamnum. *

O Gesenu. Kap. XXXI.

Rozdjlowé a spůsob.

Gesen strom, wůbec známý, gest dwogj: Geden gest wysoký a ztepilý/ z něhož dělagj pěkné dlauhé Sspjsy, Kopj, Bidla/ též y Obruče na weliké Kádi. Nebo dřewo geho gest bjlé, tlusté, žilowaté, hladké, nesukowaté, lehké, hebké a kadeřawé. Druhý gest njzký, netak rozložitý/ ostřegssj, twrdssj a žlutssj. Obogj

C Strom má popekatau Kůru, prwé než se stará. List nese gako Bobkowý strom, wůkol maljčko zstřihaný/ při wrchu sspičatěgssj. Ratolistka wssecka zdá se, gakoby geden List byl: protože gest wssudy plná Listj/ a má gednu obzwlásstnj stopku/ na kteréž wisý listj dwé a dwé spolu/ gakoby od gednoho Pahrbečku wiseli/ geden pár od druhého podál zdálený, nápodobně gako při Rzeřabinách. Kwět má bjlý a chlupatý/ gako něgakau palički. Owotce při wrchu nese množstwj, w malých nožničkách obdlaužených/ a wnitř gádro dlauhé, k Owsu podobné/ čerwené, tučné, perné, a dobře hořké. W Apatekách řjkagj mu Lingua auis. We Wlasstjch wssudy ho hognost

Gesen. Fraxinus.

D

* Wedlé ratolesti Gesenowého stromu, Malýř gakausy Zrostlinu aneb Bauli přimalowak/ kteráž se obyčegně při geho Ratolestech, když Owotce newyrostá, z gakéhosy nepodařenj nachází/ gakoby pospoku mnoho zrostlých Pillulj bylo/ o nichž y Theopraſtus zmjnku činj. Syce pisse Pierius in Hieroglyphicis lib.7. Žena wyssších ratolestech Gesenowých něco wyrostá, gako Gelenj roh/ a když se Ratolistka odřezuge, že y hned z kůry Gummi teče/ kteréž potom gako Mělj roste/ a diwně se wkřiwuge, shrbá, obracý a motá/ welmi kadeřawě a sstroce/ a cožkoli toho gest, že docela gest drewnaté. *

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Gesen gest přirozenj w hromadu stahugjcyho a sussjcyho.

Wnitř, aneb w žiwoče.

Sstáwa z mladistwého laubj Gesenowého s wjnem pitá, aneb listj ztlučené a přiložené, Hadj wssitnutj wzdrawuge. Nebo Strom tento wssechněm gedowatým žiwočichům tak gest odporný/ že ani Had, ani žádný giný Zeměplaz, do stjnu toho Stromu netoliko wgjti, ale ani dotknauti se ho nesmj. A za skutečnau wěc pokládagj/ kdyby Hada Gesenowými ratolestmi, a ohněm tak obkljčil/ že ačby wen chtěl, skrze některé z toho dwého, wždy wyplazyti aneb wystřelitiby se musyl/ raděgi do Ohně, nežli do Gesenu se wstřelj. * Otom tak Stařj psali/ † gako Plinius lib.16. cap.14. † ale při nassjch Českých aneb Německých Hadjch toho se nenachází/ gakž gsem toho sám zkussowal. *

Woda z Gesenowých kůr pálená, gest wyborně dobrý kus proti Kamenu a Zlauženicy.

Kůra

Kůra Geſenowá v wodě wařená, a za nekolik dnůw pitá, zmenſuge, poſyluge a A
oprawuge Slezynu. Nekteřj z Geſenu dělagj Korbele a picý nádobky/a vžjwagj gich
w pitj, proti giž oznámeným nedoſtatkům.

Semeno Geſenowé, kterémuž Apatekáři Lingua auis říkagj, zbjrá ſe na Podzym/
když kuſtřiny pozlautagj: To ſemeno ztlučené a v wjně pité, ſpomáhá proti klánj w Bo-
cých/wyhánj Moč/ſlauží proti třeſenj Srdce.

Toto ſemeno zapaluge tělesnau žádoſt/a přirozenj rozhogňuge, často pozjwané
ztiší dwau Zlatých s Piſtacými, s Borowými gádrami a s Cukrem.

Wyborné zkuſſenj proti Kamenu: Zkrágeg Geſenowé dřewo na malé koſtky/a
těch wezmi dwě hrſti plné/naleg na ně tři Zeydlky bjlého wjna/zamaž Hrnec, a nech ať
ſe waří, až třetj dſl vwře: proceď ſkrze lněný ſſátek/vleg z toho dobrý Trunk/a přimj-
cheg s gednu čtwrtcy drtin Geſenowých/pj ráno tepký za oſm dnj pořád/vbezpečj tě
proti Kamenu za dlauhý čas. Od mnohých to za prawé ſhledáno. * Obzwlážſtně
pak této Kůry mnoho ſe vžjwá in decoctis ſplenecticis. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Popel z Geſenowých kůr napálený, s wodau ſmjſſený, potjránjm ſtrupy a praſſi-
woſt zahánj. Kůry z tohoto Stromu začerſtwa na nowé rány přiwázané,
w hromadu ge ſtahugj/že gich nenj potřebj beſſtrowati.

Item/zwařiti kůru w Octě, a Haubu w tom omoče, teplau na Žaludek kláſti,
dáwenj přetrhuge/a otok Břicha y nadýmánj rozhánj.

Znamenité Lekařſtwj proti mdlému ſluchu a hluchotě: Wezmi Geſenowé čer-
ſtwé dřewo/zapal ge. To když hoří, wydáwá z ſebe gakauſy wlhkoſt aneb mjzu/kte-
raužto ſchoweg. Wezmi té wodnatoſti, a mjzky z Swinſkého ořecha, z Cybule Mořſké
a z Rauty, gednoho gako druhého/ſmjcheg w hromadu/a přiſtaw k Ohni, ať gednau
zewře/a když by měl gjti ſpat, wpuſť krápěgjcku té wody do zdraweho wcha/a ſpi na dru-
hém nedůžiwém. Gſauli obě vſſi nedůžiwé/tedy wpuſť tu wodu do toho wcha, kteréž B
má menſſj ſſkodu/a polož ſe na druhé. Kůra z dřewa Geſenoweho w čerweném
wjně wařená, w tom Hauba čiſtá omočená, a na Žaludek teple přiložená, proſpěſſná geſt
proti Čzerwené nemocy s krwj, Dyſenteria řečené.

Manna.

* We Wlaſſch Manna, kteréž obyčegně k wyčiſtěnj Cholery a wodnatých wlhkoſtj bez
nějaké těžkoſti vžjwáme, na tomto Frazinu aneb Geſenu, a geho pokolenjch ſe nachází a zbj-
rá/o kteréž mezy ginými, nahlednauti ſe může do Spiſů Antonij Donati ab Altomari, a Ioan-
nis Coſtæi de proprietatibus & differentijs ſtirpium. *

Geſenowý ſtrom ſlowe Řecky μελία, Latině Fraxinus, Wlaſky Fraſsino, Sſpa-
nyelſky Freſno, Francauſky Fraiſne, Německy Eſcherbäum, Steináſchern.

O Topoljch. Kap. XXXII.

Rozdjlowé, a ſpůſob.

Topol nachází ſe trogj: Geden geſt bjlý/druhý černý/třetj
genž ſlowe Lybicky. Bjlý Topol wyſoko roſte/má tluſtý Pařez/hlad-
kau bjlau Kůru/Liſtj gako Břečtan, aneb gako winné Réwj, od ſpodku
pobělawé, odkudž y Bjlý topol ſlowe. W prwnjm pučenj wynáſſj ſſedi-
wé Čžipky aneb ſſiſſky/kteréž gako v giných ſtromůw potom doků ſpada-
gj. Čzerny Topol geſt wyſſj a rownějſſj, Liſtu též Břečtanowého/ale netak rozděle-
ného gako Bjlý/wſſak celého, malicko wůkol zſtřihaného/dlauhého, ſpičatého. Wiſý
na tenké ſſpičce/Kůra na Stromě geſt popelatá. Třetj Topol Lybický aneb Hornj ſko-

C we Lybica Populus, zhusta v nás w Czechách roste/ Listu okrauhlegssího, wzkého, hranatého/ a drobet málo zstrůhaného, skropenj bjlého zaroweň/ wisý na dlauhé, tenké sspičce: aprotož listj na nich wždycky se heybe a třese/ by pak žádného wětru cytiti nebylo. Pačez nežli ginj má kratssj/ kůru černěgssj a mdlegssj/ dřewo bjlé, lepké, lehké, Tesařům užitečné. Bjlý Topol gest neplodný/ černý Owotce aneb Gahůdky nese, welikosti Wlčjho hráchu/ a w nich chmeyřj pobělawé/ kteréž potom, když zrna dozragj, sprchawá a se rozljtáwá.

Bjlý Topol. Populus Alba.

Czerný Topol. Populus nigra.

D

Czerný a bjlý Topol rád roste při Potocých/ mezy krechty a w mjstech wlhkých. Semeno prwé se zbjrá, nežli se otwjrá/ a w stjnu se wysussuge. Preyssij se také z Pačezu černého Topole Gummi/ rownč gako na Sswestce a na Wissni.

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Bjlý Topol gest mjrného přirozenj/ totiž w suchosti a mokrosti: wssak wjce gest studený nežli horký. Owotce geho aneb čipkowé wjce k teplu se nakloňugj. Pryskyřice aneb Gummi gest horké na druhém stupni.

Bjlého Topole.

Kwora od bjlého Topole na Prach ztlučená, a dwau Lotů ztjži pitá, bolest Kyčel zahánj/ a řezawé kapánj Moče wzdrawuge.

Teplá sstáwa z listj prospěssině se wpaussti do wssj/ a wkládá bolesti gegich.

Zrnka, kteráž při neyprwnějssjm pučenj listu wyskakugj, rozetřená, a s Medem pomazaná/ mdlému zraku spomáhagj. Chtěgj tomu někteřj/ kdožby korami bjlého a černého Topole, na malé kausky zkrágenými, po Záhonjch dobře wyprawených potraussyl/ že každého Roku sladké Hřiby na tom Poli růsti budau.

Mocy a skutkowé černého Topole.

Gistj z černého Topole s Octem sjmssené, s mnohým prospěchem pomazugj a přikládagj na Dnawé bolesti.

Semeno s Octem pité, spomáhá proti Paducý nemocy.

Mladisstwá paupata Topolowá, dokudž se gesstě neotewrau, libě woněgj/ gsau lipawá/ Ženy pro ozdobu wlasů mnoho gich wžjwagj, takto: Ta paupata tlukau s nowým Másslem, kladau do Hrnce/ kteryž swrchu dobře zacpagj/ a nechagj tak státi w Sklepě wlhkém

wlhkém za ſedm dnj: Potom ten Hrnec wſtawj na powlownỳ Oheň / aż ſe gen Másło A
rozpuſtj / kteréž ſkrze lněný ſſátek procedjce, wčiſtotné nádobě kupotřebě chowagj / a když
Hlawu mygj, po wyſuſſenj wlaſů, pomazugj tauto Maſtj: a tak budau mjti wlaſy ne-
koliko pěkněgſſj, ſwětlé a gaſiné / ale y wětſſj a delſſj.

Z Paupat Topolowých, dřjwe nežli ſe w liſtj rozkladau, ſtrogj ſe také Maſt / ktera-
už Apatekáři gmenugj Vnguentum Populeonis, a té ſe mnoho vžjwá proti mnohým
páſečnỳm boleſtem / zahánj horkoſt, a krotj boleſt. * A wſſak nemuſý ſe gi dáti zaſtara-
ti / ſyce tratj ſwau moc. * † Paulus Ægineta wěj také Oleg z Pupenců Topolowých dě-
lati / kteryž Oleum Ægyrinum gmenuge. †

Lybický Topol. Populus Lybica.

B

Giná Maſt Topolowá proti horkoſti takto ſe dělá: Wezmi paupat Topolowých
gednu Libru / protluc ge / a nalj na ně Olege Růžowého, Fiokowého a Leknowého. Pakli
chceš miſto Olegů deg nowého Sádla wepřowého / ſchoweg čiſtě do Hrnce / a nech
tak ſtáti / aż tyto dole pſané Byliny budeš mocy mjti: Liſtj Bſkého Máku, Rozchodnjk,
Fioku, Gitrocyl menſſj, wrſſky Oſtružinné, liſtj Bljnowé, Pſýho wjna, Tučného muž-
ka, Locyku aneb Salát, hořký Lupen, každého gednu hrſt / ztluc to wſſecko ſpolu ſprw-
něgſſjm / a přilege k tomu Wjna dobrého, wař powlownĕ aż wjno wywře: potom
wyžma proceď a ſchoweg / a budeš mjti Maſt. Někteřj k té Maſti přidáwagj málo
Kaffru s Růžowau wodau / a Opichu rozpuſtěného v Wjně a Woſku. Okolo Očj
pomazati, horkoſt, boleſt y Čzerwenoſt odgjmá / též y zarděloſt okolo Ran a Neſſtowic
dobrých: Nedopauſſtj zapálenj / nebo wſſecku horkoſt rozhánj a wen wytahuge. Po-
mazati Čzela, Židowin, Pulſův, dlanj y Noh zeſpod, ſpánj a dřjmotu wwozuge.

Moc Lybického Topole.

Tento ſtrom má gednoſtegnau moc s ginými Topoli / wſſak geſt něco mdlegſſj.

Bjlý Topol ſlowe Řecky λεύκη, Arabſky Haur aż do dneſſnjho dne / Latině Popu-
lus alba, Wlaſky Popolo bianco, Sſpanyelſky Alamo blanco a Amieyro, Francauſky
Peuplier blanc, a Obeau, Aubel, Německy Weiß Pappelbaum, Pappelweiden, Sarbaum.
Alberbaum. * Topol černý Řecky αἴγειρος, Petro Creſcentio Albarus, Latině Populus ni-
gra, Německy Schwartz Pappel, aneb Alberbaum, Aſpen / Wlaſky Popolo negro, Fran-
cauſky Peuplier noir, Hiſſpanſky Alamo nigro, albo. Lybický Topol Latině Populus Libyca,

C Řzecky κερκίς, Francauſky Tremble, odkudž geg někteřj Tremulam gmenugj, aneb Nieſpe, Wlaſky Popolo montano, Flandris Nieſpen poom. † Paupata Topolowá ſlowau w Apatékách Oculi Populi: ginj Gemmas populi gmenugj/ Řzecky σπέρμα. †

Agſſteyn. Succinum, Carabe.

MNozý ſe domnjwali/ žeby Agſſteyn bylo Gummi/ aneb ſlza Topolowá. Proti tomu ginj včenj tak ſmeyſſlegj/ že Akſſteyn nenj ſlza aneb Pryſkyřice/ ale přirozené Klj aneb Bitumen, kteréž z Hor do Moře wtěká/ a tu od wody gako Gummi twrdné. Takowé Gummi při březých mořſkých y Sytmi ſe wylowuge a wytahuge/ gakož ſe děge w Pruſých/ a odtud do giných Kragin, y k nám ſe roznáſſj. * Newelmi dáwno na Morawě, nedaleko od Brna, pěkné kuſy Agſſteynu z země wykopali/ z nichž někteřj y mně odeſláni byli. *

* Rozdjl.

Za naſſjch čaſůw pěkný Agſſteyn přináſſegj z Indie Wýchodnj/ aneb gakž někteřj chtěgj, z Æthiopię aneb Mauřeninſké země/ a ten gmenugj Succinum Indicum: welmi libě wonj/ zwláſſtě když ſe Cžlowěku w ruce zahřege. Na wětſſjm djle geſt bjlý/ a ſnad prwnj ſpůſob přeſpolnjho Gummi Anyimæ. Amatus má geg za Cancamum veterum. Kauřenj z něho geſt welmi vžitečné k wyſuſſenj Fluſůw: Protož ho welicý Páni w Řjmě, y na giných mjſtech mnoho vžjwagj. Wypalugj z něho také znamenitý Oleg/ proti Fluſům hlawy pro Catarrhis, welice proſpěſſný. *

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

Agſſteyn ſtawuge Fluſy a w hromadu ſtahuge. Protož Páteře z něho vdělané, a na hrdle noſſené, Fluſům z Hlawy do Páteře, do Trubic, a do Prſů ſtupowati bránj.

D Wpauſſtěnj páry aneb kauřenj a dýmu z Agſſteynu ſkrze Trychtýřjk do auſt, ſpomáhá proti Otoku hrdla.

Kdož má nedůžiwé a ffluſowaté Oči/ ztluc Agſſteyn na drobný Prach/ a s Bjlkem wagečným ſmjcheg/ a přilož na čelo.

Agſſteyn proſpjwá proti dáwenj a židkoſti žaludka.

Kteřjž magj Gonorrhœam, to geſt že přirozeného ſemene držeti nemohau/ ti magj každodenně na Prach ztlučeného Agſſteynu gednu čtwrtcy s Wegcem na měko wařeným, aneb s ſſťáwau z Kuřjnohy přigjmati.

Agſſteyn ſtawuge bjlý Flus Matky/ a audů roditedlných poſyluge, pitjm y kauřenjm. Spomáhá y těm/ kteřjž krwj aneb Talowem odchrkugj/ aneb zaſtaralý Káſſel a Suchotiny magj. Z Agſſteynu pitj, odgjmá bolenj Břicha y žřenj geho/ zaſtawuge přjliſſné tečenj Krwe z Noſu. Agſſteyn natřený, přitahuge k ſobě liſtj, Slámu a Nitky/ gako Magnes železo. Když ſe Agſſteyn rozſwjtj, hořj gako ſwjčka/ kauřenj geho zahánj Hady/ a ženám těhotným dobrý geſt pro ſnadněgſſj porod.

Proti Paducý nemocy: Kdožby poneyprwé takowý neduh na ſobě cýtil, aneb žeby padl: Wezmi žlutého Agſſteynu/ vwrz na řežawé Vhlj/ a ſkrze Trychtýř wpuſť nemocnému ten dým do Noſu/ y wſtana bude ſmrkati/ a neduh přeſtane. Proſpjwá y proti Matce wzhůru wyſtupugjcý.

* Mnozý Agſſteynowého Olege do Těla vžjwagj/ proti Sſlaku w Cukrowých Kolačcých ſmjchaného/ aneb proti Kamenu/ dáwagjce některau krůpěgi do něgaké gjſſky: ačkoli ſe docela nemůže zawrcy/ wſſak s dobrým vwáženjm a rozmyſlem ſluſſj ho vžjwati/ poněwadž y gá některé znám/ kteřjž z toho Krwj močili/ a tak welice Ledwiny w ſobě rozpálili/ že gim potom těžce ſpomoženo býti mohlo. Ginj prodáwagj Agſſteynowý Oleg z bjlého Agſſteynu na mnoze, proti mnohým nemocem/ ale y tu potřebj opatrnoſti požjwati/ a ne každému ſnadně wěřiti/ poněwadž ſkrownau pomocý wſſelicý Olegowé ſnadně mohau bjlj včiněni býti.

Kdož

¶ Kdož chce zvplna celé Spisy o Agssteinu čjsti / může přehljdnauti Traktáty / kteréž wysoce včenj Lékaři D. Andreas Aurifaber (v něhož gsem gá někdy dwě stě a wjce podlé barwy, rozdjlných Agssteinůw spatřil) a D. Seuerinus Gobelius, tohoto času Professor w Králowcy aneb w Königsperku w Prusých welmi bedliwý spitatel wěcý přirozených, Německy y Latině o něm psali. A

¶ Agsstein gmenuge se Řecky ἤλεκτρον, Latině Succinum, Electrum, Arabsky Karabe, Wlasky Succino, Sspanyelsky Esclarimente, Německy Agsstein. * W Kragině Sambland, kdež se Sytmi lowj a wytahuge, Gentarum. Stařj Němcy gmenowali geg Glessum, a odtud Ostrow Glessariam, gakž Plinius pjsse. *

O Wolssi. Kap. XXXIII.

Wolsse. Alnus.

B

Spůsob.

Wolsse w Czechách y w Nemcých gest dobře známá / bugně roste při Potocých, Řekách, a wlhkých mjstech: List nese gako Ljska / wssak tlustssj, žilowatěgssj a lipawý / gakoby něgakau mastnostj byl potažený: Ssissky zelené, obdlaužné, k Morussjm podobné / gakoby z mnohých slupinek byly w hromadu složené: Dozráwagj na Podzym / magjce wnitř Semeno počernalé žlutosti. * Některé wssak Wolsse gsau neplodné. * Kůru má zewnitř počernalau / wnitř pak čerwenau: Dřewo měké, čerwené / vžjwagj ho k Lodjm a k gruntům domownjm na kolj / kteřjž se do wody stawěti a bjti magj. Nebo to dřewo v wodě nikdý se neporussuge / ale mocněgssj býwá a zkamenj. Aprotož w Benátkách magjce stawěti domy a Paláce, Wolssowým dřjwjm grunty zakládagj. Netoliko zagisté gako kamenj množstwj wěků trwá / ale také y weliká stawenj snésti, a na sobě zdržeti může. Brusyči a Ssleyffyři z toho dřewa dělagj sobě Koreytka k swým Brusům / a hodj se y na Kopyta Ssewcowská.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ List zelený zewnitř gest dobrý na horké otekliny. Týž list tak zelený pod bosau Patau podložený do obuwj, aby na něm chodil, wytahuge bolest, horkost a vstánj Noh.

¶ W léce

C W létě zbjeagj Wolssowé Nágowj aneb Laubj ráno/dokudž gesstě od rosy wlhké gest/a stelj do komor a pokogůw/wáznau na něm Blechy/a potom se kossticstěm smjtagj.

Kožj Barwjti k černidlu swému wžjwagj Wolssowých kůr: Takowé kůry a staré železo Sstewcy kladau do wody/po některém dni bude černá gako Jnkaust. Někteřj také wžjwagj kuliček neb stisek Wolssowých do Jnkaustu, místo Gallesu. *Wnitřnj kůra, kteráž gest počerwenaká z Wolssowého stromu s drobtem Kamence w wjně zwařená/posyluge dásnj a wkrocuge bolest Zubůw. Ta Kůra také dobrá gest proti horkým otokům w wsech y w hrdle.*

Wolsse slowe Ržecky πλάτανος. Latině Alnus, Wlasky Alno, Onio, Onizo, Ontano, Francausky Aune, Německy Erlenbaum. Crescentius gmenugj gi Amedanum.

O Břjze. Kap. XXXIIII.

Břjza. Betula.

D

Spůsob.

BRžjza gest Strom takměř wssudy obyčegný a známý/zmládi neje kůru modrau/potom když se zmocnj, zewnitřnj kůry čjm dále wjce bělegi. List podobný gest černému Topoli/toliko že wnitř gest drsnatěgssj a zeleněgssj/wůkol zstřihaný/a wisý na krátké sspičce. Při počátku spučenj mjwá Ržasy gako Lisska/a to gest Symě gegj/kteréž na Podzym opada. Dřewo gest bjlé, tuhé a hebké. Tento Strom někdy w Ržjmanů byl w weliké wážnosti. Nebo Služebnjcy Městssij mjsto Metel, před Wrchnostj ge nosýwali/a wžjwali gich k trestánj neposlussných Lidj. Nynj také wssudy dělagj z něho Metly, Chwosstissstě, Sedla/a na winné Sudy obruče. Březowé uhlj bywá wyborné: Nebo dlauho držj Oheň a nespopelj/ani se kauřj do Hlawy: Protož ho wžjwagj Hawéři/když Kowy aneb Rudy ssmeleugj/že sylný Oheň dáwá.

Mjsto.

Roste témeř wssudy w Lesých a po Horách/ * y na mjstech nepkodných/kdež syce nic trwati nechce.* We Wlasssjch pořjdku se nacházý. W Frankreichu gest gj welká hogност/kdež y z Kor gegich wywařugj (nebo gsau mastné) Smůlu aneb Klj. A někteřj dělagj z nich Swjce nočnj aneb Fakule/kteréž hořj, gakoby Smolau potaženy byly.

Přirozenj,

Přirozenj, mocy a včinkowé.

A

Liſtj takowau moc má/gako liſtj černeho Topole: Kůra zmĕkčuge a rozpauſſtj.

Wnitř aneb w žiwotě.

Mezy wſſemi Stromy ſotwa ſe geden nagde/ kteryžby tak brzo Sſtáwu k ſobĕ táhł, gako Břjza. Nebo y hned spočátku Gara má w ſobĕ ſwau ſſtáwu dokonále/ tak že když gi tolko Nožem zaſſkrábneš/nad to pak když Pařez natneš/y hned wody ſladké náramně mnoho wydáwá/ktteráž ſlowe Březowá woda/ a gjžto Paſtuchowé častokráte žiwen ſwau vhaſſugj. Woda ta Březowá často pitá, wždycky ráno za ſſeſt Lotů, bud:o ſama aneb s Wrabjm ſemenem a s Kamegky, rozdrobuge a pudj wen Kámen z Ledwin a z Měchýře/a Zlautenicy zahánj.

* Woda aneb ſſtáwa z Břjzy při počátku Měſýce Máge ſe wytočuge a zbjrá/ktteráž na Slunce wyſtawená, má obyčeg gako Meſt kyſati/ a tak dolĕ opatřená, může ſe takměř přes celý Rok dobrá chowati. Někteřj proto obyčeg magi s pilnoſtj gi wypalowati aneb dyſtillowati. Wychwaluge ſe také proti Wodnotedlnoſti/ kdožby gi často pjgek s wodau kwĕtu Bzowého aneb gjnau podobnau ſmjchage. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Předdotčená Březowá woda ſmjmá Fleky y gine Neſſtowice/čiſtj kůži/hogj oſutiny w wſtech, aby ſobĕ tauž wodau wſta promeywał. * Obzwlážſtně pak má chwálu k wyčiſtĕnj a hogenj ran. * Sſtáwa z Březowého liſtj wytlačená/ a s ſedlým Mlékem aneb Syryſtĕm ſmjchaná, obhaguge Seyry/aby nepleſniwĕli a nečerwiwĕli.

Stařj na bjlých Kůrách tohoto ſtromu pſáwali/ prwnežli Hadři k dĕlánj Papjru wynalezeni byli.

Proti čerweným Očjm dobré Lekařſtwj: Wezmi čerſtwý prut Březowý/ zápal geg/ poſtaw na Mĕdenicy, ať tak hořj/tedy wypuſtj na Mĕdenicy gakauſy maſtnau ſſtáwu/kteraužto kaukŭ očj potjreg. Může ſe tak Chwoſſtiſſtĕ rozſwjtiti/a na Mĕdenicy držeti. Tento Safft geſt také welmi dobrý proti Čjerwům w Břiſſe/ aby w něm B
ſlátek omáčege, zewnitř na Pupek přikládał. * Někteřj potřebnj Lidé toto Liſtj y wodĕ wařj/a mygi ſe w tom proti Praſſiwoſti. *

Břjza ſlowe Latině Betula, Řecky [illegible] aneb [illegible], Wlaſky Bedollo, Francauſky Bouleau, Německy Birck en.

O Gilmu. Kap. XXXV.

Rozdjlowé a ſpůſob.

GIlm geſt dwogj: Geden Hornj/roſte na Horách: Druhý Poljj/roſte na dědinách neb na rowinách, mezy krowjm na myſtech wlhkých bugnĕgi y křowatĕgi. Kteryž na Horách roſte, geſt wĕrſſj/kteryž pak na Poljch geſt ſſirſſj. Obogj má liſtj nerozdĕlené, wůkol drobnĕce zſtřhané, drobet kadeřawé, drſnaté, oſtré, a delſſj nežli na Hruſſce. Neſe mnoho zelených kadeřawých Bublinek/wĕrtſſjch y menſſjch nežli Wlaſtý ořech/wyſſak prázdných. Wnichž geſt gakáſy lepká a ſwĕtlá wlhkoſt: ktterážto když wyſchne, proměnuge ſe w čerwjčky, podobné Komárům. Hornj Gilm má ſſirokau wlnu/ a potom gakéſy ſemeno, Samara řečené. Zewnitřnj kůra geſt hrubá, drſnatá, djrkowatá/a negednoſtegná: ale ktteráž wnitř bljž dřewa, ginácegſſj geſt/totiž lepká, hebká a lehká: Dřewo žilkowaté, lepké a mocné/ než ſſkaredé a wſſecko zawiklé/z něhož Domy a gjná ſtawenj dĕlagj.

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

Gilm wyčiſſtuge a w hromadu ſſtahuge: Liſtj, Kůra a ratoleſtj zahuſſtugj/rány ſwalugj. Gakož y Galenus o ſobĕ ſám prawj/ že ſamým liſtjm Gilmowým některého času nowau ránu zahogił.

Wnitř

Wnitř.

C

¶ Kůra ztlučená, a zwicý gednoho quentjku aneb čtwrtce v wjně aneb v wodě stu-
dené pitá, dělá stolice/wyhánj spodkem sslem/a obzwlásstně wodnotedlné wlhkosti.

¶ Mladistwé lisstj z tohoto Stromu může se w pokrmjch požjwati.

¶ Wyborné Lékařstwj kdožby Takowem odchrkowal/aneb kásslem geg wymjtal:
Wezmi lisstj Gilmowého k wýchodu Slunce obráceného, Pepře, gednoho gako druhé-
ho/ztluc a pj w teplém Malwazý.

Gilm. Vlmus.

D

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Wnitřnj kůra s Octem wařená a potjraná, vzdrawuge sserednau Prasstiwinu y Strup: To činj také y Lisstj.

¶ Item/Kůra ta w Octě wařená, a skrze Houbu na Žaludek teple přiložená, gest proti dáwenj prospěssiná.

¶ Kůra čerstwá na nowé rány přiwázaná, sstahuge w hromadu/že gich netřeba hefftowati. ¶ Pryskyřice, kteráž z nakatého Pařezu wytéká, gest dobrá proti Otokům a Baulem. ¶ Lisstj a Kůra wařená, na rány aneb na spáleniny přiložená, prospěssiná gest k hogenj gich.

¶ Sstáwa, kteráž se nachází w těch Bublinkách, a Měsýce Čzerwna zbjrána bý-
wá, činj Twář pěknau a gasinau potjránjm. *Fallopius wznessený Ran lékař, chwálj tu Sstáwu k hogenj ran: Wssak mnohem mocněgssj má býti Oleg z nj dystyllowaný.*

¶ Pacholátkům w Lůnu Průtrž magjcým, dobře gest ssátky w Gilmowé sstáwě omáčeti/a na Lůno přikládati/s tuhým stahowánjm aneb wpasowánjm: Spomáhá.

¶ Bublinky aneb wzljčky v wjně wařenj a přiloženj, Otekliny wzdrawugj.

¶ Kdožby měl otekłé Nohy, ztluc toto Lisstj/pokrop ge wodau/a přikládeg.

¶ Strom Gilmowý roztržený aneb rozsstjpený, wylewá z gádra gakausy wlhkost/ kteraužto když se Hlawa potjrá, zdržuge wlasy z hlawy prsstjcý/a dáwá gim mocný zrůst. To též činj wnitřnj Kůra/aby gi v wodě dlauho wařil/a tau mastnosti, kteráž na wrchu gjchy spleywá, sebranau, aby holých mjst pomazowal.

¶ Gilmowé dřewo, mladistwé prautj, kůra aneb kořen v wodě wařené/aby w tom zlámané kosti pařil/zase ge whromadu swaluge. Takowá gjcha spomáhá také proti

twrdým

twrdým hrbolům audů, a proti Křeči/aby se gj pařil. Rozhánj y ty baule/kteréž Wo- A
lům na krku a na ssjgi od taženj nabjhagj.

Zewnitřnj Kůra ztlučená, s wodau slanau mezy rukama zmožděná, a gako w těsto zaděłaná, přikládanjm proti bolestem dnawým spomáhá.

Gilm slowe Ržecky πτελέα, Arabsky Didar, Latině Vlmus, Wlasky Olmo, Sspanyelsky Vlmo, Francausky Orme, Německy Rustbaum, Rustholtz, Vlmbaum, Lindbast.

* Montana Vlmus ὀρεπτελέα, Columellæ Vernacula, id est, Italica. Giný pak obyčegný spůsob gmenuge se apud Columellam, Atinia aneb Gallica. *

O Tresti aneb Třti. Kap. XXXVI.

I. Trest bahniwá. Arundo palustris. II. Třtina Wlaská. Arundo Italica.

B

Rozdjlowé, a spůsob.

TRest gest několikerá: Ale v nás w Czechách nenacházý se než tenká, mdlá, bahniwá Trest a Paličky/kterážto w bahnisstjch, Gezerách, močidlách a Rybnjcých roste. Ale we Wlassjch také magj Třtiny/kteréž se sadj na Winicých w zemi mokré/ a pro nedostatek giného dřjwj, gest gim mjsto kolj a Tyček/ k nimž křowj winné a wodry přiwazugj. Nebo v nich rostau Třtiny zwýssj desýti loket/ tlusté gako bidla/ mocné a twrdé, wssak prázdné: Suky geden od druhého magj podál/ welmi twrdé a pewné.

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Přirozenj gest horkého a suchého na třetjm Stupni: wssak wjce sussj nežli zahřjwá. Kůra spálená gest subtýlněgssjho rozpausstěgjcýho aneb rozdělugjcýho přirozenj/ pomáhá k sezránj a wyčisstuge. Listj wyčisstuge také/ale mnohem studeněgssjho přirozenj. Aprotož Letnjho času při pálčiwých zymnicech, nemocným, pro vwedenj chládku, rozestláwagj se w Pokogjch.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Kořen Třtinowý ztlučený a pitý, žene moč y ženský kwět aneb čmeyru.

Zewnitř.

C ¶ Kořen Třtinowý rozetřený a přiložený / wytahuge z Těla sſipy, hřeby, třiſky zadřené y Trny.

¶ Kořen z Trestu w Octě wařený, a gako Flaſtr přikládaný, bolest Ledwj wkrocuge: Zelené liſtj geho ztlučené a přiložené, haſý Pekelný oheň / y giné pálčiwé Otoky.

¶ Kořen wařený a přiložený, spomáhá proti wſſtknutj Sſtjrowému.

¶ Kůra w Octě wařená a potjraná / spomáhá těm, kterýmž wlaſy lezau.

¶ Peyřjčko z paliček Třtinowých, kdyby ſe do wſſj doſtako, hluchotu wwodj.

¶ Pjſſj ſtařj Učitelé o Sedlſkém dile / že mezy Třtinau a Kapradjm welikà geſt přirozená nenáwiſt / tak kdyby Sedlácy Třtinu k Radlicy přiwázali, když Rolj wořj / že wſſecko Kapradj na Poli wmrtwj a wykořenj. Proti tomu mezy Třtinau a Hromowým kořenjm geſt přirozené přátelſtwj takowé / když ſe Hromowé kořenj ſege aneb ſadj wedlé Třtiny aneb pod Třtinau / tedy tak bugně to Hromowé kořenj roſte / že kupodiwu geſt.

¶ Když Palički zčernagj / a počjnagj preč létati / na některých mjſtech dělagj z nich Podusſky a Polſſtáře. † Pjſſe Apuleius, kdyby Hada aneb Geſſtérku gednau toliko Třtinau wdeřil / že ztruau a zdřewenějí: Pakliby ge wjce a častěgi bil / že od toho bitj mrtwým čerſtwěgſſj budau. †

¶ Treſt ſlowe Řecky καλάμη, Arabſky Caſab, Latině Calamus, Arundo vel Harundo, Wlaſky Canna, Sſpanyelſky Cannas, Francauſky Vng roſeau, Německy Ried vnd Rohr. † Kwět Třtinowý ſlowe Řecky a Latině Anthele. †

O Tamaryſſku. Kap. XXXVII.

Spůſob.

D TAmaryſſk geſt Strom / kterýž w Příkopjch a ſtogatých Wodách zhuſta roſte: * Zwlákſtě okolo Dunage a Reynu. * Liſt má podobný k Klákſterſké Chwogce aneb k Cypřiſſi / krom že geſt tenſſj a zelenějſſj: Kwět mchowitý aneb wlaſatý. By v nás w Čzechách roſtl, giſtiti nemohu / neb gſem ho geſſtě newiděl.

* Geſt pak dwogj: Geden domácý aneb ſazený, Domeſtica vel Satiua, o němž Dioſcorides pjſſe / že roſte w Egyptě a w Syrjj / a Owotce neſe téměř gako Galleſowá kůlka. Toho ſpůſobu Tamaryſſku, wedlé mého zdánj: za naſſich časů geſſtě žádný newypſak z těch, kteříž ta mjſta progeli. Toliko Bellonius lib 2. obſeruationum cap. 25. a 28. oznamuge / že w Egyptě doſti welké Stromy widěl / kteříjžto w mokrých a Piſečnych ſuchych mjſtech bez rozdjlu roſtau / a neneſau Owotce / než gakýſy excrementum na Liſtech, w ſpůſobu Galleſowé kůlky w welikém množſtwj / až ſe Ratoleſti pod nimi ſhýbagj a takměř lámagj. Nynějſſj Arabowé gmenugj ten Strom Chermalel. Planych pak aneb Leſnich Tamaryſſků wjce geſt, nežli naſſich obecnych: Nebo někteří roſtau w Frankreychu okolo Narbony / a ti mnoho malých Kwjtků, trochu Tělné barwy, w ſpůſobu Hrozňů neſau / kteříjžto newydáwagj peyřitého aneb wlněného ſemýnka (gako činili obyčegně ti / kterýchž gſem gá z Frankreychu doſtáwal / a wſſak mnohem menſſj nad obyčegné ſyce tomu podobné) ale malé Gahodky / kteréžto na Skunce wyſtawené, pohybugi ſebau pro geden malý Čzerwjk, kterýž ſe wnitř rodj / a pracuge, aby ſe wen wyžeře / gakž o tom ſwědčj in Adverſarijs Petrus Pena, & Matthias Lobelius. Wyſoce ſkuſſený C. Clulius wypiſuge in ſuis obſeruationibus Pannonicis lib. 1. cap. 8. geden zwláſſtnj malý Tamaryſſkowý Strůmek / kterýž w Rakauſých roſte / zůſtáwá maly / a má wětſſj Kwěty, nežli giný, kteříjž w Frankreychu roſtau / ale tluſtſſj Liſtj. Z planych Tamaryſſků w zymě Liſt ſprchá a opadá. *

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

¶ Přirozenj geho geſt wyčiſſtugjcý a promkagjcý / s gakauſy w hromadu ſtahugjcý mocy.

mocy: Owotce a Kůra w hromadu ſwjrá/ podobně gako Galleſowá kůlka/ a geſt obé C
trpké. † Fernelius pjſſe/ že geſt horký a ſuchý na počátku druhého ſtupně. †

Wnitř, aneb w žiwotě.

Dáwá ſe Owotce w nápogi Krwj chrkagjcým / a kteřjž magj plynutj Břicha: Též y proti přjlišſnému Ženſkému toku/ proti Žlautenicy / proti wſſtknutj Geſſtěrčjnu a Pawauků / a k tomu kewſſemu také y Kůra proſpěſſná geſt.

Tamaryſſk. Myrica ſiue Tamarix.
1. Gallica. 2. Vulgaris.

D

Liſtj Tamaryſſkowé w wjně wařené a pité, zahánj zpuchnutj a oteklinu Slezyny.

Kteřjž zewnitř na žiwotě nečiſtj a praſſiwj gſau / a to gim od Slezyny pocházý/ ti magj Tamaryſſk s Řeckým wjnem waříti/ a z toho pjti. Nebo Serapio pjſſe/ že dwě ženy Nakomocné timto Lékařſtwjm zhogil.

Z dřewa Tamaryſſkowé dělagj kupitj Korbele a Koſſljky/ z kterýchžto pjti dobře gě proti mnohým nedoſtatkům Slezyny/ a proti Melancholij/ gakož Dioſcorides ſwědčj.

Plinius napſal o Tamaryſſku / že má s Slezynau takowau wlaſtnoſt / kdyby kdo z dřewa Tamaryſſkowého Koryt nadělal/ a z nich Swině napágel/ že ſe w nich nenagde Slezyna. To též Columella lib. 7. cap. 9. pjſſe takto: Přicházý na Swině nedoſtatek Slezyny, neywjce w ſucha weliká: nebo Swině gſau welmi neſyté/ a wždycky po paſtwě gdau / a tudy w Létě nedoſtatek trpjwagj Slezyny / že gim welmi zpuchne. Proti tomu dobré geſt/ aby Koryt z Tamaryſſkowého dřewa nadělal/ a z nich Swině napágel. Toť Slezynu wkládá a ztenčuge.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Owotce Tamaryſſkowé odnjmá a ſplaſkuge wſſelikě Otoky/ když ſe přikládá.

Kohož Zuby bolegj / ten wař ſobě Tamaryſſk w Wjně / a propłakug tau gichau vſta: Spomůžeť. Takowé Tamaryſſkowé wjno obyčegně mjwagj w Lombardij / a žijdka ſobě tam Lidé na Zuby ſteyſkagj.

Zwařiti Tamaryſſk, a pro Ledwj wannu naliti, do nj wſednauti, dobré geſt k ſtawenj nemocy Ženſké/ když ta přjlišſná geſt. To také činj Popel z dřjwj Tamaryſſkowého ſpáleného, do lněného Pytlíčku zawřený, a do Lůna wecpaný, s zawěſſenjm kněmu nitky.

C Lauh z Tamaryſſku vdělaný, aby gjm Hlawu myl, mořj Wſſi a hnidy.

Popel z dřjwj Tamaryſſkowého, tekuté wředy welmi mocně wyſuſſuge.

Ratoljſtky zdrobna zkrágené, w Octě wařené, a na Slezynu přikládané, Slezynu zmenſſugj a ztenčugj.

* Z Tamaryſſku, Rzeckého Sena, Rmenowého Olege, Galbanu a z podobných giných kuſůw, dělá ſe dobrý Flaſtr/ proti zacpané Slezyně vžitečný. *

Tamaryſſk ſlowe Rzecky μυρίκη, Arabſky Tarfa, Latině Myrica, Tamarix vel Tamariſcus, Wlaſky Tamarigo, Sſpanyelſky Tamaritz, Francauſky Tamariſc, Německy Tamariſcken.

O Wřeſu. Kap. XXXVIII.

Wřes. Erica. Wlaſký Wřes. Erica Italica.

D

Rozdjl a ſpůſob.

WRzes roſte na mjſtech wyprahlých, pjſečných a nedělaných/ geſt pěkný libý ſtrůmek/ pauſſtěge z ſebe mnoho Ratoleſtj tenkých, drewnatých, gako něgakých metliček/ okolo nich Liſtjčko malé, tluſté, podobné téměř Tamaryſſkowému/ než daleko menſſj. Kwjtj vkazuge ſe téměř od proſtředka prutu až do wrchu zbleda brunátné/ někdy také bjlé/ aneb poběławé brunátnoſti. Dwakrát do Roka kwetne/ totiž z Gara a na Podzym až do zymy. K těm Kwětům Wčeličky magj gakauſy zwláſſtnj miloſt a žádoſt / a dělagj z něho Med/ kterýž Plinius gmenuge Mel Ericeum. Gá gſem geſſtě giný ſpůſob Wřeſu k tomuto přiložil / kterýž we Wlaſſjch roſte.

* Rozličné Wřeſy pěkně wypiſuge Carolus Cluſius in ſuis obſeruationibus Hiſpanicis lib. 1. cap. 30. a potom in obſeruationibus Pannonicis lib. 1. cap. 9. kteréžto wſſecky wyčjtati byloby dlauho. *

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

Wřes geſt přirozenj hockého a ſuchého/ potem nepatrně wen žene.

Wnitř

Wnitř.

A

Kwět y wrſſkowé, gedowatá vſſitknutj vzdrawugj.

Woda z Wřesu pálená a pitá, zahánj ſtřewnj dnu aneb Kolikn.

* Mnozj vžjwagj Wřesu, gakož pak Tamaryſſku w ſpůſobu gesť podobný, k Slezyně a kamenu podobným ſpůſobem. *

Zewnitř.

Sſkáwa z liſtj a kwětu Wřesowého, do očj po krůpičce wpuſſtěná, mdlému zraku ſpomáhá. * Podobně y boleſti Očj krotj obkládanjm / gako y woda z něho pálená / aby gi do Očj ráno a w wečer některau krápěgi pauſſtěl. *

Kwjtkowé s mladiſtwými Ratolíſtkami aneb metličkami ztlučeni a přiloženi, vzdrawugj gedowatá Hadůw vſſitknutj / a ſplaſkugj Otoky.

Někteřj z čerſtwého Wřesu proti Podagryckým boleſtem ſtrogj Párnu / kterauž ſe ſtarý, lepký ſſlem rozděluge / z něhož klaubnj nemoc pocházý.

Wyſoce včený Rondoletius Profeſſor regius w Kompelieru Olege z kwětů Wřesowých mnoho a proſpěſſně vžjwak / proti zlým Liſſegům, Herpetæ řečeným / zwlášſtě na Twáři.

Erica Baccifera.

B

* Erica Baccifera.

Gjný ſpůſob Wřesu wypiſuge *Autor in ſuis Latinis Commentarijs*, kterýž roſte na horách Krkonoſſkých, dělicých zemi Čeſkau od Slezſka / kdež řeka Labe ſwůg původ a počátek má / plazy ſe po zemi daleko wůkol ſebe ſe rozkládage. Liſtj má takměř gako Wlaſký Wřes, wſſak kratſſj / neſe brunátné Gahodky / nemnoho menſſj, než gſau Gakowcowá zrna, ale měkčegſſj / a wnitř lipawé a pozelenalé / gako při Sljwách: Takowé neſe Měſýce Srpna. Kwětu gſem newiděl / Ratolíſtky gſau drewnaté, žčerna červené, ſſrowné aneb tenké / a dadj ſe wolně ohýbati. *

Wřes ſlowe Řecky ἐρείκη, Latině a Wlaſky Erica, Sſpanyelſky Queiro, Francauſky Bruyre a Queiro, Německy Die Heyde.

C

O Bodláku. Kap. XXXIX.

I. Bodlák. I. Rhamnus.

II. Bodlák. II. Rhamnus.

Rozdjl a spůsob.

D

BOdlák gest trogj: Prwnj roste mezy Ploty, s pruty sylnými a bodlawými / gako sspičaty hloh aneb Trnj: List má gako Wrba, než vžssj / a mezy listjm Gahodky čerwené / a w nich gádro bjlé a celistwé. Druhý podobněgssj gest k Wrbě, netoliko Ratolestmi, ale y Listjm / a nedělj se giným od Wrby, než samau bodlawostj: Kwět má bjlý, wonný / Gahodky čerwené, weliké gako Hrách. Třetj roste netoliko mezy Ploty / ale y na Roljch, Lukách / zwlásstě okolo města Werony we Wlassjch. Listj má ssiroké ztemna čerwené. Pruty pausstj téměř pěti Loket zwýssj / s mnohými dlauhými, bodlawými Trny. Kwět gest mchowatý / barwy málo bleděgssj nežli Ssaffrán. Owotce ssiroké, pobělawé zelenosti / naběhlé a okrauhlé, gako Přeslen. Z těch třj Bodláků toliko druhý widěl gsem zde w Czechách. Ginj mám za to, zde nerostau.

* Poněwadž pak negednostegná gsau domněnj o Bodlácých / gá na ten čas při tomto trogjm Bodláku Autoris toho pozůstawugi: Ačkoli o prwnj a poslednj gesstě hádka gest. Ale druhý widj se býti ten / kteréhož mnoho při řeče Lechu okolo Augsspurku roste / a Cordus dáwá mu gméno Oleaster Germanicus, Německy pak Sanddorn a Weidedorn slowe. Ale aby Mathiolus, gakžby se zdáti mohlo tento mjniti měl / tomu se z Figůry této srozuměti nemůže / zwlásstě když Maléř ty Trny trochu powkřiwil: Protož gsem týž patrněgi wymalowaný tuto přiložiti chtěl. O giných Bodlácých nahlédni in Carolum Clusium, in suis obseruationibus Hispanicis lib. 1. cap. 16. kdež y giné tři wypisuge / kteřjž Mathyolowi a mnohým giným prwé neznámj byli. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wssickni tito Bodlácy magj moc rozdělugjcý, wjce nežli na druhém stupni / a wysussugjcý na koncy prwnjho aneb na počátku druhého Stupně.

III. Bo-

III. Bodlák. III. Rhamnus. Alijs Paliurus.

IIII. Bodlák. Rhamni ſpecies. A

Zewnitř.

Liſtj wſſech Bodláků, proti Pekelnému ohni, a rozgidawým Wředům, vžitečná gſau. Prawj mnozj / kdyby Bodlákowými Ratoleſtmi wečege a okna obložil / že Kauzla a včinky zlé zahánějj.

B

Rżeſſetlák. Spina Merula, ſeu Infectoria.

Mezy giné Bodláky náležj také Rżeſſetlák / Strůmek njzký, liſtem k Hruſſce témeř podobný / krom že geſt vžſſj / wůkol tence zſtřžhaný, s Ratoleſtmi Bodlawými. V prostřed Pařezu wnitř čerwená ſe, gako Sandal. Z tohoto dřewa Střeley dělagj ſobě Lučiſſtě / protože geſt welmi pewné. Gahodky aneb Kozynky neſe gako Bez, ſprwu zelené / a když dozragj, černé. Ale ty wnitř w ſobě magj zelenau Sſtáwu / z nichž Maléři zelenau Barwu dělagj / přidáwagjce k nim Lauhu, w němž prwé Kamenec zwařen byl. A bywá z něho pěkná a práwě zelená Barwa.

* O diwogjm makém Rżeſſetlákowém Bodláku pſſe Carolus Cluſius, že ſe w Rakauſých nachází / a to in ſuis obſeruationibus Pannonicis lib. 1. cap. 29. *

Mjzka z těch Gahodek pitá, znamenitě měkčj břicho / a ſtolice dělá / wywodj lehce Wodnokrewnoſt, hrubé a lepké wlhkoſti. Protož Dna trpjcým welmi geſt proſpěſſná / wkrocuge zagiſté Boleſti gegich.

Z Rżeſſetláku ſtrogj ſe Syrup / kterýž ſpodkem purguge ſtrze ſtolice / a může ſe dlauho chowati. Tímto ſpůſobem ſe dělá: Wezmi Gahodek Rżeſſetlákowých dobře wyzralých / gakéž bywagj při počátku Měſýce Řijgna aneb o S. Wáclawě / zkuc ge napoly / a wlož do čiſtého Hrnce poléwaného / při kreg powrchu / poſtaw na teplé mjſto / a nech tak ſtáti za oſm dnů. Potom z těch Gahodek wypreſug a wytlač ſſtáwu / a z té wezmi dwě Libře, aneb dwa Žejdlíky / a k tomu čiſtého dobrého Cukru, aneb leytrowaného Medu, též dwě Libře: Zwař při mjrném Ohni / až zhuſtne gako Julep aneb Syrup. Naposledy ſkrze čiſtý lněný ſſátek procedř, přičiň k tomu dobře na Prach ztlučené

C Skořice, Zázworu, každého půldruhého Lotu/ Hřebjčků půl Lotu/ a takowý Syrup schoweg do čisté nádoby. Dáwá se ho w gednom přigetj za dwa aneb tři Loty.

Ržessetlák. Spina Infectoria.

* ¶ Dělá se z týchž Gahodek y Lektwař/ a té na některých mjstech vžjwagj. Obogj to Lékařstwj, poněwadž mdlému Zialudku neslaužj, musý pilnost přičiněna býti/ aby se w té přjhodě tim lépe oprawilo. ¶ Někteřj opět z těchto Gahodek přigjmagj Prach / ginj wařj
D gich do čtyřidcýti aneb wjce/ gakž kdo sylný gest/ ztlučených prwé w tučné neslané z Massa poléwce / k čemuž se přidati může drobet Skořice aneb giného kořenj/ a pigj geg. A w tom spůsobu netak zbuzuge hryzenj / gako syce w giném. *

¶ Ržessetlákowé listj aneb wnitřnj geho kůrka v Wjně wařená, přidadauc trochu málo Kamence, hogj wsseliké osutiny a shniliny w vstech / kdyžby sobě ge promýwal a proplakowal.

¶ Bodlák slowe Ržecky ῥάμνος, Arabsky Nausig, Latině Rhamnus, Wlasky Marruca, Sspanyelsky Scambrones, Německy Stechdorn.

* Leonhart Rauwolff prawj in suo Itinerario, že okolo města Tripoli roste / kdež mu Obywatelé řjkagj Hauseit, Arabowé Hausegi. Ržessetlák Latině gmenuge se Spina cerualis, Ceruina, infectoria, Rhamnus solutiuus, Wlasky Spino Merlo aneb Quercio, Gallo belgicè Nertpruyn, Bourgespine, Německy Wegdorn aneb Creutzbeer. *

O Halimu aneb Mořské zrostlině.

Kap. XL.

Rozdjlowé, a spůsob.

O Tomto Kři aneb Strůmku pjsse Dioscorides w prwnj Knize takto: Halimus gest Keř aneb Strůmek plotům vžitečný, Bodláku podobný/ bez Trnů pichawých. Listj geho připodobňuge se Oljwowému, ale gest ssirssj: Roste mezy Ploty a při Moři. Gakáby to Bylina byla, až posawad wyhledati gsem nemohl. Ale tu Mořskau zrostlinu, kterauž Serapio Molochiam nazýwá, mnozý magj za prawý Halimum Dioscoridis.

Množstwj

Množstwj se honacházý při Benátském Moři/a okolo Triestu w Fryaulu. Ma listj gako A
Oljwa/ale tlustssj, tučněgssj, ssediwěgssj a hladssj/chuti neobyčegné a diwné. Prautcy
z něho wycházegj poběławj, okrauhlj a tuzý/ na nichž wrssek stogj malý, okrauhlý/ a
Sýmě hroznowé. Libuge sobě při břehu Mořském/ a zwlásstě na těch mjstech, kdež se
Sůl dělá. Lid obecný tam ho vžjwá w pokrmjch: Nebo dáwá chut slanau/a nenj k gj-
dlu odporný.

Mořská zrostlina. Halimus.

B

* Clusius giné tři wypisuge: Z nichž dwě w Hysspanij, třetj w Hollandu a Seelandu
rostau/a Portulaca marina, to gest Kuřmoha Mořská slowau. Ale coby byla Molochia Se-
rapionis aneb Moluchi, kteráuž až posawad Židé rádi gedj/ pročež y Olus Iudaicum se gme-
nuge/ a někteřj saudj býti Corchorum Plinij, kteréž okolo města Alepu roste: o tom pohleď do
Itinerarium na Wýchodnj země Leonharda Rauwolffa. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gest přirozenj horkého a suchého/ztenčuge, proniká, rozděluge a strawuge.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Bylina aneb Kořen protlučený, a ztjži gednoho quentjku s wodau Medowau pi-
tý, vkrocuge hryzenj w žiwotě, Křeč/a gest dobrý proti Průtrži/mořj Cžerwy wžiwotě/
dáwá y mnoho Mléka. Bylina čerstwá w Poléwce z Massa wařená, a teplá do půl
Žeydljka wypjtá, dělá lehké a přjgemné Stolice.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Proti Dnawé nemocy wař tuto Bylinu/a pař sobě tjm Klauby.

* Portugalsstj obyčeg magj Listj welikého Halimu s Otrubami zwařené, na Dna, kte-
ráž od horkosti pocházegj, gako Flastr přikládati. *

Bylina začerstwa zmačkaná, aneb suchá na Prach protlučená, s Medem smjsse-
ná a přiložená, odnjmá Otok/kterýž z aurazu aneb zbitj possel.

Předoznamená Bylina slowe Řecky ἅλιμος, Latině Halimus, Německy Meer-
gewechs: odkudž y my dali gsme gj Cžeské gméno Mořská zrostlina.

O Lesnj

C

O Lesnj Kopřiwě aneb Bodlawé Palmě. Kap. XLI.

Lesnj Kopřiwa/Bodlawá Palma. Agrifolium.

Spůsob.

D

JSti tohoto Stromu vstawičně se zelená/a podobné gest Bobowému Stromu, wewssem okolku swém / bodlawé, tlusté a tučné. Kůra na Ratolestech gest zelená, tuhá a ohebná. Na Podzym nese červené, swětlé a okrauhlé Gahody/ kteréž wnitř magj bjlé, tlusté, rozdělené gádro.

Z Kůry geho někteřj dělagj Ptačj lep, takto: Oblaupenau Kůru s listem do země w mjstech wlhkých zakopáwagj, až do dwanáctého dne/w tom když vhnige, protlauckagj, a w čisté wodě gi promýwagj: Což lepkého a sslemowitého pozůstane / toho mjsto Ptačjho lepu vžjwagj. * Když se na tomto Křjčku, dokudž mkadistwý gest, bjlá Růže sstěpuge, bývá potom názelená. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tento Strůmek gest horkého a wlhkého přirozenj.

Wnitř.

Někteřj toto Listj welmi chwálj proti Bočnjmu klánj a kássli / aby ge na Prach ztlaukl, a pjti dal. * Zrn deset aneb dwanácte z tohoto Strůmku do žiwota přigatých, wyhánj wen, z těch kteřjž žrenj w žiwotě magj, lépawý sslem. *

Zewnitř.

Kdožby měl audy wywinuté aneb ztrnulé, wař tento Kořen/a pař tim nedostatek/budeš zdráw: Nebo změkčuge/a znamenitě rozpaussti twrdé baule po wssem těle.

Gest obyčeg listj Bodlawé Palmy přiwěssowati ku Prowazům / na nichž Slaniny a Polty aneb nasolené Maso zawěssugj. Neb swau pichawostj bránj Myssjm, aby k němu nemohly. Ptácy na zrnách té Byliny potrawy sobě wyhledáwagj.

Obecný lid se domnjwá/že Ratolesti tohoto Strůmku poswěcené, a nadedweřmi powěssené, od vdeřenj Hromowého obhagugj.

Bodla-

Bodlawá Palma slowe Ržecky κράταιγος. Latině Agrifolium, Aquifolium, Wlasky Agrifolio, Sspanyelsky Azebo, Francausky Hous a Housson, Niderlandsky Hulst. A
* Německy Walddisteln, Stechpalmen, Stechbaum oder Stechapffel.

O Hlohu. Kap. XLII.

Hloh. Oxyacantha.
Spina acuta.

B

Spůsob.

Hloh gest Strom wssecken trnowatý, kromě listj/ kteréž má rozdělené aneb zstřjhané, gako Mířjk. Kwět wokolku bjlý, gako při plané Hrussce/ kterýž pospolu wisý, gako wrsskowé: Owotce čerwené, plné, tučné a wnitř gádro/ wisý na dlauhé sspičce. Na Podzym dozráwá/ a až do zymy na swém Stromě zůstáwá: Cžesky slowau Hlohyně. Kořen gest welmi rozdělený/ a hluboce w zemi sedj. * We Wlassjch na některých mjstech gmenugj geg Prunum albam aneb Azarollum syluestrem: poněwadž prawý Azarollus, kterýž gest Mespilus Arona Dioscoridis, do něho wraubený, snadně dostati se může. *

Mjsto, kde roste.

Roste wssudy v nás w Cžehách w hognosti, w Lesých y ginde.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Hloh gest subtýlného a pronikawého přirozenj.

Wnitř, aneb w žiwotě.

* Woda z čerwených Gahodek, kteréž slowau Hlohyně, spilnostj wypálená, gest dobrá vžjwati proti Kamenu Ledwinnému/ na mnohých mjstech w Sasých dobře známá.

Hlohyně w nápogi aneb w gjdle přigaté, Stolice přjlissné y tok Ženský zastawugj. Gádra pak vžjwagj se y proti Kamenu. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Hlohowý kořen zdrobna ztlučený a přiložený, wytahuge wen z Těla třjsky, trny, ssjpky y podobné wěcy. Někteřj pjssj/ kdyby Ženu těhotnau Hlohowým kořenem po třikrát dosti lehce vdeřil, aneb toliko po břisse powalil/ že Plod potracuge.

Hloh

C Ocet dobrý aby brzo vdělal: Wezmi Hlohyně, Ostružiny, gádra hroznůw nezralých/ztluc to wssecko na Prach/rozpusť litým Octem/a naděleg Trocysskůw. Když pak chceš mjti Ocet/ tedy neyprwé napog Dčbán litým Octem/ potom nalj do něho teplého wjna/ a ztluka Trocissky, wsyp do toho wjna/ a nech státi w teple/ a welmi brzo se vdělá. Sspunt aneb Cžepvděleg sobě z Wrby bjlé. Neb to dřewo swau trpkostj zachowáwá Ocet/ a kyselost rozmnožuge.

Hloh gmenuge se Ržecky ὀξυάκανθα, Arabsky Amyrbaris, Latině Spina acuta, Spina valaris, Wlasky Bagaia, Sspanyelsky Pirlitero, Francausky Aube spine, Německy Hagdorn.

O Dráči aneb Dřistálu.

Kap. XLIII.

Dráč/ Dristál. Berberis.

D

Spůsob.

DRač aneb Dřistál roste v nás w některých Lesých y na Lukách. Gest neweliký Strom ratolestný/ od gednoho Kořene několik Prutůw pausstěge, gako Ljska/ z nichž někteřj gsau, že po časech, ač těžce, gako něgaký Strom se zmocňugj. Od zpodku až do wrchu má na sobě Trnj welmi sspičaté, dlauhé, poběławé, nepřjliš twrdé/ z gednoho mjsta troge trnj aneb sspjce, wycházegj. Kůra na wssem Stromě gest bjlá, hladká a tenká/ pod nj dřewo žluté, křehké a měké/ z kteréhož Cžlunky Tkadlcům dělagj. Prautj gest mnoho/ gegichžto kořenj welmi žluté gt/ a při wrchu země se rozkládá. Listj připodobňuge se téměř k Granátowému stromu/ a wssak gest tenssj, ssjrssj a ne tak sspičaté/ wůkol wssudy magjcý gakésy maličké a bodlawé ostenečky. Tento strom Měsýce Máge wynássj množstwj kwětů plných, žlutých, hwězdnatých/ wisýcých pospolu gako hrozen, wůně libé: po nichž následugj čerwené, obdlaužné Gahodky/ wnitř gadýrka magjcý/ nápodobně gako gádra Granátowého gablka/ krom že gsau delssj, chuti kyselé a trpké.

* Remb. Dodonæus tento strom pokládá býti Oxyacantham Galeni, & in genere Masculino, Oxyacanthum eiusdem, mjsto Oxyacantham Dioscoridis. Nebo Galenns 1. de facultat:

cult: alimentorum pjsse / že Oxyacanthæ prwnj wýstřelkowé aneb Asparagi, k gjdlu gsau dobřj / což y o nassem Dráči, a ne o Hlohu, prawé gest. * A

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Dráč aneb Dřistál přirozenj gest studeneho a suchého, k třetjmu Stupni / mocy sstahugjcý a posylňugjcý.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Po zbjrce Wjna wytlačuge se také z gahodek Dráčowých wjno aneb sstáwa / a gest daleko kyselegssj a trpčegssj, nežli Granátowá. Dáwá se proti pálčiwé Zymnicy s Julepem Fiolowým a s wodau Sstowjkowau. Nebo netoliko žjzeň vhassuge / ale y pěnohorké a Mornj páry, k srdcy wstupugjcý, vdussuge. Dáwá se vžitečně též wjno také proti Auplawicy a Cžerwené nemocy, y wsselikému plynutj Břicha / proti nezachowánj pokrmů a dáwenj: zwlásstě když se žluč aneb pěnokrewnost z Gater do Žaludka wyléwá / kterauž následuge gakásy náklonnost k omdléwánj / a k třesenj Srdce. Nebo náramně posyluge Žaludka, Gater y Srdce. Toto wjno pité, přjlissný tok Ženský zastawuge / Cžerwy w žiwotě mořj / zwlásstě když se k němu přičinj nětco zwařené gjssky z Kuřjnohy aneb z Sstowjku.

Kdož krwj chrká, pj toto Wjno / aneb wezmi wnitřnj gadýrka z Gahůdek / vsuš ge a ztluc na Prach / a ten Prach pj s wodau Kuřjnohy aneb Kostiwálowau a Gitrocylowau. Toto wjno gest také dobré proti horkým otokům Gater. Tolikéž ráno pité, prospěssné gest proti bolenj Hlawy / kteráž z horkosti a ostrosti zewřelé žluči přicházý.

Tyto Gahůdky do Medu aneb do Cukru zadělané, žjzeň a pálčiwost w Zymnicech vhassugj. Dáwagj také y chut a ljbost k gjdlu.

Gahůdky s Psým wjnem smjssené, a na Gátra přiložené, welmi ge chladj. Chowagj se též Gahůdky y suché / a když potřeba káže, zase w čerstwé wodě se močj / aby nabobtěly. Swrchudotčené wjno sskodj těm, kteřjž bolenj Žaludka z studenosti a wětrnostj mjwagj / y těm, kteřjž těžce dychagj. Mladistwého Mágowj vžjwá se Měsýce Máge, mjsto Salátu aneb Ssalsse. B

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Wjno aneb sstáwa Dráčowá zpewňuge wiklawé zuby / a posyluge dásnj / kdožby sobě často týmž wjnem vsta proplakowal: A kdožby gjm kloktal / odgjmá Oteklinu w hrdle, a stawuge Flusy / hogj nowé rány / a wysussuge staré wředy. Gest dobré y proti horkosti Očj, čerwenosti a Flusům / aby ge s ssediwým Nicem, Pompholyx řečeným, a s Růžowau wodau, do Očj wpausstěl.

Žlutá kůra z Dřistálu ztlučená, gest dobrá proti zlým hnilostem w vstech / a podobným giným nedostatkům hrdla. * Táž Kůra do Lauhu wložená, dělá žluté wlasy. W některých Apatékách tu Kůru gmenugj Bugiam. *

Dřistál aneb Dráč slowe Latině Berberis a Crespinus, Německy Saurach aneb Erbsel. * Wlasky Crespino, Francausky Espine vinette aneb Agriette, Sspanyelsky Espino de Maiuelas, Vhersky Trombarbara, id est, vinum barbarum. *

O chlupatých aneb zelených Gahodách.

Kap. XLIIII.

Rozdjlowé a spůsob.

Ento malý křowatý Strůmek listj má gako Miřjk / pobělawé a trnowaté Ratolesti / a gest dwogj: Domácy * mezy nimiž někteřj dosti welicý se nacházegj * a Lesnj / obogj v nás roste na mnoha mjstech. Kwět má bjlý, někdy zelené brunátnosti / Gahodky newisegj pospolu, gako w hroznjch, ale porůznu / a gsau weliké gako winná zrna / s předu od stopky

C pruhowaté a chlupaté, zwlášťě Lesnj / kteréž gsau tlustssj, chlupatěgssj a netak chutné. Někteřj gim říkagj Srstky. Ty zelené Gahody magj winnau a w hromadu sstahugjcý chut/gako z nezralých hroznůw, kterýmž Agrest říkáme. Spočátku gsau zelené/ a když dozráwagj, barwu y chut proměňugj/ nebo žlutnau a sladnau. Magj také w sobě mdlá a křehká gádra/ že y s Gahodami gjsti se mohau. Trhagj se prwé než dozragj, Měsýce. Máge a Čzerwna.

Chlupaté aneb zelené Gahody. Vua spina.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Přirozenj gsau studeného a suchého na druhém Stupni/ mocy trpké w hromadu sstahugjcý.

Wnitř, aneb w žiwoté.

Chlupaté gahody s Masem wařené gako Agrest, gsau chutné k gjdku. Nebo dělagj pokrm kyselý/ wžitečný w pálčiwých Choleryckých a Mornjch zymnicech: a welmi dobře skaužj těhotným ženám, proti gegich chuti nezřízených wěcý/ zbuzugj chut k gjdku/ a nechutenstwj žaludka zahánějj/ sstawugj wssecka plynutj Břicha/ neywjce běhawku a Čzerwenau nemoc. † Wssak kteřjž gsau studeného žialudka, wystřjhati se magj těch Gahod/nebby geg welmi snadně obtjžiły. †

* Kteřjž Nužj přirozeného Semena držeti nemohau / aneb kterýmž Ženám bylý tok z Matky teče/ty magj w pokrmjch za častě chlupatých Gahodek požjwati.

Zadělawagj se také ty Gahody nezralé do Cukru/ kteréž potom proti pálčiwé wnitřnj horkosti Zymničné welmi prospěssné gsau. † Nebo chladj a žízeň hasý/a dobře činj žialudku y horkosti geho.† Z mladistwého listj protlučeného sstáwa přigatá, moč a kámen wyhánj.*

Zewnitř.

Zelené listj dobré gest proti rozsjcenj, wředům rozgjdawým, a proti Pekelnému ohni. Nebo bolest wkrocugj. Mohlby sobě někdo těmito gahodkami Winicy aneb Zahradu ohraditi / nasázege mladistwých odnožj a prautků, geden wedlé druhého pořád. Když se wzmau a porostau, wdělá se znich čistý hustý Plot/ že tam žádný Dobytek nebude mocy. Chlupaté Gahody slowau Latině Vua spina. * Item Grossularia, Vua crispa, někteřj tomu chtěgj/že gest Vitis pretia Plinij, Wlassky Vua spina, Sspanyelssky Vua crespa aneb Espina, Francauzsky Groiselles, Německy Klosterbeer, Kreuselbeer.*

O Rybes aneb Wjnu S. Jana. A

Kap. XLV.

Wjno S. Jana. Ribes vulgaris.

Spůsob a rozdjl. B

WJno S. Jana gest malý Strůmek/ magjcý mnoho ratolestj/ kůrau počernalé brunátnosti obálených, tenkých a lepkých: Protož neypřihodněgi vžjwati se může k oblauků wedenj přistawenjch. Listj podobné k winnému listu/ zelené gako brčál, a wonné. Kwět swůg bledé žlutosti hwězdnatý, aneb gako Hwězdy se stkwjcý, wydáwá Měsýce Máge/ z něhož se dělagj okrauhlé Gahodky, spočátku zelené/ potom pěkné gasné čerwené, welikosti Pepře/ kteréž wisý pospolu gako něgacý hroznjčkowé / a magj libau a winnokyselau chut. ¶ Nacházý se Rybes dwogj: Domácý a Lesnj. Domácý sadj pro rozkoš w zahradách. * Mezy nimiž nacházý se geden s welikými Gahodami. *† Jtem, druhý/ kterýž welmi bjlé Gahodky nese.† Lesnj libuge sobě a roste při wrssjch a Horách/ podobný gest domácýmu: wssak netak libé chuti/ nýbrž trpčegssj a ostřegssj. * A některý nese černé Gahody aneb zrna/ ale k gedenj sskodliwá. *

Czas.

¶ Kwetne Rybes měsýce Dubna a Máge/ a Gahody zralé mjwá měsýce Czerwna a Czerwence. Apatékáři z nich wytlačugj Sstáwu/ kterauž s Cukrem wařj w Syrup/ a řjkagj mu Rob de Ribes.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Sstáwa z těchto zrn gest přirozenj studeného, trpkého a suchého / w hromadu sstahugjcýho na druhém Stupni.

Wnitř aneb w žiwotě.

¶ Tito hroznjkowé magj wssecku moc Dráčowau aneb Dřistálowau/ toliko že gsau lahodněgssj a liběgssj. ¶ Sstáwa Rybesowá s Sstěrbákowau ginák Czekankowau aneb Sstowjkowau wodau pitá, dobrá gest proti pálčiwým Zymnicem, a Cholerickému

C rické mu plynutj žiwota/ žjzeň hasý/ nechutenstwj a dáwenj stawuge/ žaludka posyluge swau mocy stahugjcý. Aprotož prospěssně se dáwá těm/ z nichž wrchem y spodkem běžj. † Tauž wssecku moc magj y samy Gahodky zralé gedené. †

Rybesowý Safft spomáhá také proti odchrkowánj Krwj/ aby geg s Gitrocylowau aneb Kuřjnohy wodau pil. † A strogi se timto spůsobem: Neyprwé beře se samé sstáwy Rybesowé tři aneb čtyry Libry/ a wařj až do hustosti Medu/ a tak se vžjwá: Slowe w Apatékách Rob Ribes simplex. Aneb berau čtyry Libry též Sstáwy/ dwě Libře Cukru/ wařj to spolu gako giný Rob, a řjkagj mu w Apatékách Rob Ribes compositum. A tento gest owssem libégssj/ onen pak sylnégssj a mocnégssj. †

Někteřj berau celé hroznjky Rybesowé/ a do Cukru ge zaděláwagj: † Berauce ge tak gakž na swém Strůmku wisý/ a promygjce ge y wyberauce shnilé Gahodky wařj leytrowaný Syrup z Cukru/ a kdyžby se ten giž takměř dowařowal/ vwrhugj do něho ty Gahodky/ a necháwagj opět poznenáhlu za malau chwjlku zewřjti/ aby se neselnuly aneb nevstydly † Potom proti wssem giž dotčeným nedostatkům tak strogených Gahod vžjwagj. Mohau se táž zrna y na Sluncy vsussiti/ a kupotřebě schowati.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Wjna S. Jana aneb Rybesu mjzka s Růžowau wodau smjchaná, kloktánjm prospjwá těm, kteřjž wnitř hrdlo aneb Cžjpek otekly magj.

Sstáwa S. Jana wjna na čelo pomazowaná, Očjm slzawým a Flusowatým spomáhá/ a wiklawé zuby s Massem aneb dásněmi vtwrzuge a vpewňuge.

Tohoto Strůmku v Řzekůw nikdež nenacházým. Arabowé o něm zmjnku činj/ ale ten se s nassjm nesrownáwá. * Coby práwe Ribes Arabum bylo/ můžeš o tom čjsti w Knize Itinerarium D. Rauwolffa/ w listu 262. a 282. kterýž také w čtwrtém djlů geho wymalowánj položil. Item/ apud Bellonium in libro de Arboribus Coniferis. *

Wjno S. Jana slowe Latině Ribes, * Ribesium & Grossularium rubrum vel
D Transmarinum. Wlasky Vuetta rossa, Ribes, Francausky Grouselles & Grouselles d' ontre mer. Sspanyelsky Ribes, Německy S. Johans treuble oder beerlin. *

O Ptačjm zobu. Kap. XLVI.

Spůsob.

Ptačj zob gest křowatý Strůmek/ kterýž swé listj má okolo ratolestj, podobné Oliwowému listj/ toliko že gest ssjrssj, měkčegssj a zeleněgssj. Kwět bjlý, chlupatý, a sylně wonný/ z něhož pocházý hroznaté Owotce aneb Gahody/ poneyprw zelené, a když dozráwagj černé/ magjcý w sobě sstáwu brunátnau, hořkau a nechutnau (Latinjcy gim Vaccinia nigra řjkagj) A ty Gahody přes celau téměř zymu na Stromě trwagj neporussené/ zobj ge Ptácy, zwlásstě Drozdi a Kwjčaly. Prautj gest měké, hebké, celistwé a tuhé/ z něhož obyčegně Klece pro Ptáky dělagj.

Mjsto, kde roste.

Roste mezy chrástjm ledakdes a podlé cesty mezy Ploty/ a wssudy ho gest hognost

Czas.

Kwetne Měsýce Máge s welmi libau wůnj/ kteréhožto času trhá se z něho y listj: Ale Gahodky na Podzym/ aneb s počátku Zymy.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Listj, Gahody y Kwět gsau přirozenj studeného a suchého/ w hromadu sstahugj: wssak Kwět wewssem tom gest mdlegssj, a netak sylné mocy.

Wnitř.

Wnitř.

A

Z Kwitj Ptačjho zobu Mágie měsýce trhaného, pálj se woda / kteráž mimo to, že welmi libau a přigemnau wůni má, užitečná gest také kdyžkoli ochlazenj a swjránj aneb trpkosti potřebugeme. Nebo pitá tok Maternjku y břicha zastawuge/dáwá se také y proti krwj chrkánj a proti Auplawicy.

Ptačj zob. Liguſtrum.

B

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Listj žweykati aneb waříti, a tim vsta proplakowati, Nesstowice a osutiny w wstech hogj. Pakli se w spůsobu Flastru přiložj/dobré gsau proti horkým neduhům, Pryskýřům a spáleninám.

Chcesli aby wlasy žluté barwy aneb ryssawé měl, rozetři toto Listj/ a moč ge w wodě aneb sstáwě z slupin nowých wlaských Ořechů/a po zmytj Hlawy, smáčeg wlasy.

Kwitj w Octě močené, a na čelo přiložené, Hlawy bolenj wkrocuge.

Gahody také magj rownau moc/a zwlásstě aby ge trhal prwé nežli dozragj. Nebo dozralé negsau té trpkosti/ a skrownau moc magj sstahowati.

Někteřj dozralé giž Gahody do čerweného wjna kladau/po nichž wjno bývá hussté barwy. Tyto Gahody dáwagj modrau a černau barwu/Maléři listůw a Karetnjcy ge zbjragj a chowagj.

Swrchudotčená woda sama aneb s Sstediwým Nicem Pompholyx řečeným, do Očj paussťená/spomáhá gim proti Čzerwenosti a Flusům.

Z kwětu Ptačjho zobu strogj Oleg takto: Kwjtj nakladau do dřewěnného Olege/a w Sklenicy na Slunce wystawugj přes celé Léto. Takowý Oleg gest znamenitě dobrý. Nebo rozněcenj ran zahánj/ kdyžby rána wůkol tim teplým Olegem pomazána byla. Dobrý gest y proti bolenj Hlawy od přenohorkosti.

Ptačj zob slowe Řecky κόνηος. Arabsky Kenne, Latině Liguſtrum, Wlasky Oliuella, Sspanyelsky Alfena, Francausky Du troesne, Německy Beinholtz, Hartriegel, Reinweiden, Mundholtz.

* Aby Cyprus mělo býti Liguſtrum, Jtem Alcanna Arabum, gest o tom gesstě welký odpor a hádka/o čemž na giném mjstě: Nynj dosti gest/ že swého Liguſtrum moc známe. *

C

O Ljpě. Kap. XLVII.

Ljpa. Tilia.

Rozdjl a spůsob.

Ljpa gest dwogjho pohlawj/ samec a samice / a gsau rozdjlnj Stromowé w pařezu y w spůsobu. Peň aneb dřewo Samce gt twrdssj, vzlowatěgssj, aneb sukowatěgssj/ hrubssj a zčerwena zlutssj/ Samice gest bělegssj. Item/ Kůra Samce gest též tlustssj a neohebná pro swau twrdost: Ale kůra Samice gest hebčegssj, ohebněgssj a bělegssj/ z kteréž Truhličky a prowazy lyčenné dělagj. Samec ani Kwětu ani Owotce nenese: Proti tomu Samice obogj to má / y Kwět y Owotce. Kwět gakausy lusstinau gest přikrytý/ a dokudž pod tau zástěrau trwá, zelený / když geg odhaljš, vkazuge se bjlý aneb zbledažlutý.

* W Latinských Exemplářjch Autor chce tomu / že skalnatá Ljpa má býti Samec / ač Dodonæus takowý strom wjce připodobňuge Gilmu. Andreas Cæsalpinus pjsse w swé Latinské Knize de Plantis lib. 2. cap. 10. že Tilia mas, to gest Ljpa Samec, we Wlassjch Lignum putridum, to gest Dřewo shnilé, slowe. *

Czas.

D Samice kwetne měsýce Máge a Czerwna: Owotce má obdlaužné gako Bob weliké, pětihrané / w němž se nacházegj Semýnka malá, k Lebedowým podobná. Obogj strom list má Břečtanowý / než měkčegssj, w okrauhlosti sspičatěgssj a drobně zstřjhaný.

Mjsto.

Roste na Horách y w audolj, často y we Wsech / před Kostely a w Klássteřjch. Nebo welmi ssiroce Ratolesti swé rozkládá / a dáwá stjn hustý a přjgemný / pod nimž w horko letnj může se Człowěk poochladiti.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Že Ljpa gest přirozenj horkého, dobře sauditi můžeme z toho / když proti Paducý nemocy a giným studenym neduhům spomáhá: ano že y moc má wyčisstowati/ a w chuti poněkud hořká se nacházý.

Wnitř.

Pálj se z kwětu Lipowého woda / kterauž mnozý s welikým prospěchem proti dětinskému Božcy aneb proti Paducý nemocy pjti dáwagj. † A kdožby gi drobet sylněgssj miti chtěl / může k ni přimjsyti třetj djl wody Piwoňkowé. Kohož Sslak porazyl / ten wezmi wody Lipowé, Konwalliowé a Czerných wissnj / smjcheg whromadu / a pj pokaždé za gednu Vnčý aneb za dwa Loty. †

Woda Lipowá gest také dobrá proti žřenj w žiwotě / dobře činj Střewům raněným po Czerwené nemocy.

Ržeřawé vhlj z Lipowého dřewa w Octě hassené, a s Račjma očima přigaté, sraženau krew w žiwotě rozhánj / spomáhá y těm, kteřjž se Krwj dáwj.

Lipowé listj wařené, a gjcha z něho pitá, wyhánj Moč y ženské wlhkosti.

Když se Strom Lipowý stjná / wyplýwá od stržně gakásy sstáwa / kterážto pitá wyhánj Kámen / kterýž Człowěka wnitř řeže a dře.

* Se-

* ¶ Semýnka aneb gadýrka Lipowá, aneb Pillule z nich w náležitý čas sebrané, a na Prach ztlučené, chwálu magj proti Nemocy čerwené a ginému plynutj Břicha: gakož pak některého času w gednom Tažení tim prostředkem mnoho wálečného Lidu zachowáno. A

¶ Item, s Octem dobře ge protlaucy a do chřjpj wecpati, mocně tok krwe z Nosu zastawugj. ¶ Několik Pillulj pogednau požřjti (mnozý chtěgj, aby Lichem bylo/ čehož gá málo wážjm) také sylně tečenj krwe z Nosu stawugj / gakž to na gedné slawné Osobě zkussено. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Wody z Lipowého kwětu vžjwagj ženy k stjránj Fleků na Twáři/ ač k tomu vžitečněgssj gest ta wodnatost/ kteráž se po wyklesstěnj Ljpy wyprysstuge.

¶ Z Ljpy sstáwa na Hlawu pomazaná, gest netoliko dobrá proti lezenj wlasů / ale činj také, aby nowé wlasy rostli. Táž sstáwa rozhánj oteklinu, teplým potjránjm.

¶ Wnitřnj kůrka Lipowá, s Octem wařená, aby tim Prassiwinu a hnogjcy se kysawé strupy potjral, welmi ge hogj.

¶ Táž Kůra do wody wložená, wydáwá z sebe lepký sslem / kterýž welmi spáleninu vzdrawuge. Podobně činj y Listj/ kteréž ztlučené a na oteklé nohy přiložené, Otok ten rozháněgj. ¶ Lipowého stromu listj wařené, aby tau gjchau vsta proplakowal/ hogj při malých Dětech osutiny a shniliny w vstech.

¶ Gest obyčeg Kůry z stromu Ljpowého žweykati/ a na nowé rány potjrati. Nebo w hromadu swalugj a tisknau. * Sstáwa z čerstwého Lipowého listj dobře wytlačená/ aby gi s wjnem teple audy potjral / prospjwá proti Křeči. *

¶ Z Lipowého dřewa Ržezáči obrazy dělagj / a z vhlj Ručničný Prach.

¶ Ljpa slowe Ržecky φιλύρα, Latině a Wlasky Tilia, Sspanyelsky Teia, Francausky Tillet, Německy Lindenbaum.

Skalnj Ljpa. Tilia saxatilis.

B

Mimo oznámené Ljpy gest gesstě giná/ Německy Steinlinden řečená/ Cžesky může slauti Skalnj Ljpa. Roste wysoce a dlauze/ Ratolesti swé wůkol pně rozkládá. List nese gako Gilm aneb Carpinus: Pročež gi někteřj černy Carpinus gmenugj. Nebo list má poněkud kadeřawý, žilkowatý aneb pruhowatý / a

C wůkol zstřjhaný. V prostřed listj wystřeluge se množstwj Bublinek, welikosti Hráchu/ z nichžto rostau malé mussky/ a zalétagj odtud. Tento Strom ani nekwetne, ani Owotce nenese/ pokudž mně wědomé gest. Kůra v pně gest tlustá, počernalá, ostrá a rozsedlá/ Dřewo tuhé a obecné Ljpě téměř podobné.

Phillyræa.
* Duæ peculiares species.

Macaleb.

D

* Hermolaus, Ruellius a Marcellus Florentinus, Phillyræam Dioscoridis a Tiliam, domnjwali se geden a týž Strom byti: Protož se někteřj dali namluwiti/ že aneb Dioscorides Ljpy newiděl/ aneb že geho Tilia zwlásstnj gest. Wssak že násse Ljpa Dioscoridi známá byla, z toho rozuměti můžeme/ že w Předmluwě na Prwnj Knihu při koncy pjsse: Kwjtj a libě wonné wěcy magj chowány býti ἐν κίβωτίοις φιλλυρίνοις, to gest w Krabicých z Phillyry, to gest z Ljpy, a ne ex Phillyræa vdělaných. Nad to Theophrastus wypisuge Phillyram, to gest Ljpu/ a gegj pokolenj dwogj, Marem & fæminam. Dioscorides pak napsal/ že geho Phillyræa má list Oljwowý/ a okrauhlé Owotce, gako Lentiscus, a že gest malý Strůmek, gako Ligustrum. Awssak takowého wypisowánj gednostegného Strůmku aneb Zrostliny trogj spůsob se nacházý/ kteřjž ssirokostj Listu neywjce se dělj/ gakž přiložená Figůra vkazuge/ a o tom C. Clusius in suis stirpibus Hispanicis obssjrněgi pjsse/ kamž také Cžtenáře odsýlám.

Dále zdá se, gakoby Serapio swau Macaleb z wypsánj Phillyræ Dioscoridis wzal/ ale ta Zrostlina, kteráž za nasseho času Macaleb slowe, a gegichžto Gahod někteřj k wůni Mastj obyčegně vžjwagj, nesrownáwá se cum Phillyræa. Nebo takměř list má gako Třessně/ a černé, malé obdlaužné Gahodky/ netoliko v wrchu na ratolestech gakž tuto wymalowáno/ ale y hogněgi po stranách těch Ratolestj mezy listjm wynássj/ w nichž ležj malé sspičaté zrnýčko/ kteréž, gakž Autor w swých Latinských Commentarijs swědčj, horkého přirozenj gest/ změkčuge ostrau a twrdau kůži, aby gjm pomazowal. Domnjwá se také, žeby měla býti Macaleb Arabum, o kteréž pjssj quòd abstergit, že stjrá a ředj, rozhánj a krotj bolest: Podlé toho že gest dobrá proti kyčelnj a w Páteři bolesti/ aby se gj pomazowal. Pitá cum Melicrato, odpjrá omdléwánj. Dáwá se prospěssně y proti Kolice, a proti Kamenu w Ledwj/ wyhánj wen y Cžerwy, a Moč proprawuge. Kteréžto mocy zvplna, prawj Autor na swém mjstě/ že tolikéž nassemu Makalebu připsaný býti mohau. *

O Cystu

Cistu a Hypocistu.

Kap. XLVIII.

Cistus mas:
Cistus Samec.

Cistus fœmina:
Cistus Samice.

Spůsob a pohlawj.

CIstus aneb Cistowá Růže gest malý Strůmek / a wssak má mnoho Ratolestj a listu. Gest pak dwogjho pohlawj / Samec a Samice. Samce mnoho roste na hoře Apenninus we Wlassjch nese červené, ostré, kadeřawé, pobělawé listj / a červený Granátowý kwět. Samice nese bjlý kwět / a obdlaužné listj, Ssalwěgi podobné.

* Roste na mnoze cum Hypocistide, na Horách okolo Paduæ. Kdož chce rozlične pohlawj a spůsob de Cisto & Ledo wědeti / wiz Carolum Clusium in obseruationibus Hispanicis lib. 1. & obseruationibus Pannonicis lib. 1. *

Mjsto.

Cistus roste rád w Skalných a wyprahlých mjstech. W Czechách ho nenj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wysussuge na druhém Stupni / wjce studený než horký / a whromadu sstahuge.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Kwět w kyselém wjně wařený / dwakrát za den, ráno a na noc pitý / užitečný gest proti Czerwené nemocy, nestatečným střewům / y wselikému plynutj břicha.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Kwět ztlučený a přiložený, wzdrawuge dobré nesstrowice / a nedá se gim rozgjdati.

Rozpustiti Wosk a Oleg, přidati toho Kwětu, a tim spálenjny pomazati y také starých Wředů, prospěssné gest. Listj a mladistwj Pazaussowé tak welmi swrašugj a wysussugj / že roztluka ge, a nowých Ran pomaže, brzo ge swalugj.

* Cistus skowe Rzecky [illegible], Latině Cistus, Rosa siluatica, Rosa canina, Sspanyelsky Samce Estpa, Samice Xara Estepa, Německy Cistenröslein.

Hypo-

C

Hypocisthis.

Cistus fæmina, cum Hypocistide.

D NA tomto přespolnjm Strůmku, podlé kořenj Cystowého při zemi, roste Hypocistis, podobný Granátowému gablku nedozralému. A gest trogj / žlutý, zelený a bjlý. Wytlačuge se z něho mjzka / a sussj se na Sluncy až shustne / kterážto welmi sussj a swraskuge / mocněgi než listj y kwět Cistowý: Protož táž Sstáwa přigatá, aneb pozpodu do žiwota wehnaná, dobrá gest proti Cžerwené nemocy / proti dlauhému plynutj pokrmů a nestatečnosti žaludka / proti chrkánj krwj, a přjlissnému toku ženskému.

¶ Sstáwa tato pitá, aneb zewnitř po Těle mazaná, wnitřnjch audů posyluge / gako žaludka, Gater od přjlissných wlhkostj zemdlených / a w hromadu sstaženj potřebugjcých. * Wysoce včený Medicus Frisimelica zmjnku činj, in suis lectionibus in Dioscoridem: Že w pálčiwých Flusých, zwlásstě ženských, nikdý bez zwlásstnjho vžitku a dobrého prospěchu této Sstáwy nevžjwal / a že gi obzwlásstně s dobrým Winem, když syce nic nezbraňowalo, pjti dáwal. Včj pak / že ta Hypocistis dáwati se má / kteráž k wýchodu Slunce roste. Poněwadž tedy wýbornau tuto Sstáwu ze Wlach mjti a dostáwati můžeme / nerozumně činj ti / kteřjž se domnjwagj / že mjsto nj, zwlásstě w Dryáku, Trnkowé sstáwy vžjwati mohau. ¶ Hypocistis Řzecky ὑποκιστις, ginde ῥοβαθρον, aneb κυτινος, Plinio Orobathis.*

O Ladanum. Kap. XLIX.

Spůsob.

LAdanum gest Strůmek z pokolenij Cistowého, Samicy podobný / než listu delssjho a černěgssjho / na kterýž z Gara připadá gakásy lepká tučnost gako lep / z njž se dělá wonné Ladanum. Takowau sstáwu aneb tučnost zbjragj tímto spůsobem: Když Kozy a Kozlowé listj geho obhryzau (neb ge welmi rádi gedj) zůstáwá ta tučnost lepká na gegich Bradě a na chlupatých Nohách / držjcý se gako Ptačj lep: Potom Obywatelé aneb Hospodáři tučnost tu s nich dolů sčesáwagj, procezugj, na kusy zaděláwagj, wysussugj a schowáwagj.

schowáwagj. Někteřj berau prowazy/ a mezy Křowj ge zawěssugj/ aby ta tučnost na A
mich se držela: potom stjragj takowau tučnost z těch prowázků/ a dělagj z nj Ladanum.

Ladanum cum Hypoladano.
* Folia nouellæ plantæ. O Folia adultæ.
† Seminis capitulum triquetrum.

* Gak se těchto časů na Ostrowě Creta Ladanum zbjrá, kteréhožto spůsobu gestě žá- B
dný newypsak, zmjnku činj Bellonius lib.1.obsetuationum cap.7. Obywatelé magj k tomu
zwlásstnj Instrument a strog/ kterýž gazykem swým Ergastiri gmenugj, Hrabjm podobný.
Na tom strogi gest několik struh aneb kusů z newydělané kůže přibitých/ tim dotýkagj se toho
Křowj, aby na něm ta mastnost přilipala/ kteráž potom w neywětssj horko Pssých dnůw zase
dolů se sjjmá: protož welika práce na to se wynakládá: Poněwadž pro né na neywyssssich
Horách w neywětssj wedro za dlauhý čas zůstáwati musegj. Tu pak prácy obyčegně a ney-
wjce Rzečtj Mnissj, kteřjž se nazýwagj Calobieros, wykonáwagj. Domnjwá se Carolus
Clusius, kdyby takowau prácy w Hyspanj na sebe wzyti chtěli/ žeby tam pro welikau hog-
nost, neylepssj a nečistssj Ladanum zbjrati mohli. *

Místo.

Roste zhusta Ladanum w Arabij, w Licij a na Cypru Ostrowě/ y také we Wla-
ssich. Neylepssj gest wonné, měkké, tučné, zelenosti počernalé/ nepissowaté, ani smol-
né a nečisté. Čzerné gako Smůla se zamjstá. * Protož na tato znamenj pilně pozoro-
wati sluss/ poněwadž častokráte zffalssowané k nám se dodáwá. *

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Zahřjwá Ladánum až na druhý Supeň/ y drobet whromadu sstahuge/ prů-
duchy žil otwjrá/ změkčuge, a k sezránj pomáhá.

Wnitř, aneb w žiwoce.

Ladanum užitečně se přidáwá do Lékařstwj, kteráž gsau proti Kássli. W starém
wjně pité, zastawuge Stolice a Moč žene.

Dělagj z něho také Pillule/ a přigjmagj se ztjži gedné čtwrtce po wečeři/ žaludka
posylngj, a zažitj dobře činj.

Zewnitř.

C

Zewnitř.

Rozpustiti Ladanum w Olegi, w němžby prwé Brotan zwařen byl/aneb s wjnem, Myrrhau a Olegem Mirtowým smjchati a na Hlawu přikládati / wlasům dolů lezti nedá. Ladanum v wjně wařené, a na Ssrámy pomazané, zase ge wyrownáwá a wysslechťuge. Kohož vssi bolegj/rozpusť Ladanum w Medowé wodě aneb břečce/a některau krůpěgi wpausstěg do vcha: Spomůžeť.

Když se ženy timto Ladanum podkuřugj / wywodj kwět ženský, lože y čmeyru. Když pak čjpek z toho Ladanum vdělagj/ obměkčuge twrdé otoky Matky.

Ladanum na staré wředy a neduhy přiložené, vzdrawuge.

Vžjwagj také Ladanum k wonným wěcem/a kauřenj proti zlému a mornjmu powětřj/a strogj z něho wonné Gablko, Pomum Ambræ řečené, timto spůsobem: Wezmi Ladanum, Ambry, Pjžma, Hřebjčků, dřewa Sandalowého, dřewa Paradisi, gednoho gako druhého: smjcheg w hromadu/a vděleg z toho Kuličku. Dáwá se také Ladanum do Swjček wonných, do Trocysskůw k kaděnj y k woněnj.

Kdož s těžkostj wodu pausstj/rozpusť Ladanum, a to teplé wetři do Pupku/ budeš se mjti lépe. Kdožby měl Rýmu aneb wozhřiwku / wezmi Ladanum, wlož ge na vhlj/ a ten dým z něho skrze Trychtýřjk přigjmeg do Nosu: budeť spomoženo.

Kohož zuby bolegj, drž Ladanum w vstech/ odnjmá tu bolest / a hogj pokažené Masso dásnj. Kterebyženě Matka wen wycházela/ má se pospodu tim Ladanum podkuřowati/bude gj spomoženo. Strůmek Ladanum gest též mocy gako Cistus.

O Ebenu a Gwajákowém dřewu.

Kap. L.

Rozdjl a spůsob.

D

EBenus gest Strom: ale poněwadž toliko w Indij a Mauřeninské zemi roste/o geho spůsobu, welikosti, listu, kwětu a Owotcy nic wěděti nemůžeme/ a od žádného až posawad wypsán nenj. Toliko dřewo k nám se přinássj welmi černé / a kdyžby ge práwě wážil a ssetřil, podobněgssj se téměř zdá Kamenu nežli dřewu/ za tau přjčinau, že nadewssecka giná dřewa gest twrdssj/ a na wodě nezplýwá, gako giné dřiwj/ale y hned k zemi tone/byť pak za mnoho Let suché bylo.

Neylepssj Ebenus, kterýž w Mauřeninské zemi roste, gest černý, pruhowatý, hladký a gako pulerowaný Roh/když se rozlomj gest celistwý a tuhý/chuti ostré a kausawé, whromadu swjragjcý. Když ge na řežawé vhlj wložj/dáwá z sebe libau wůni, bez zwlásstnjho kauřenj/a rozetřené na Maljřském kameni, žlutě barwj / a na Brusu braussené zryssawj. Ebenus, kterýž w Indij roste, gest prorostlý bjležlutými pruhami aneb sstreyssky/a má mnoho skropenj. Ale druhý z Mauřeninské země, gakž powědjno, lepssj gest nežli Indyanský.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Ebenus má moc rozháněti, cožkoli zrak zatmjwá / a podlé toho dobrý gest proti starým Flusům a Nesstowicem očj / aby se na Maljřském kameni, skropuge dobrým bjlým wjnem, drobně zetřel/ a k giným Lékařstwjm pro Oči přimjsyl.

Pálj se také w nowém Hrncy, až se w vhlj obrátj/potom se to vhlj tře/a čistau wodau wymýwá/tak přistrogené, spomáhá prassiwým, ostrým a pálčiwým Očjm.

Indiáni z Ebenu Cžjsse a Koffljky dělagj / a pigj z nich, proti Kauzlům a zlému včinku/ domnjwagjce se, že samým dotknutjm toho Dřewa, takowá Kauzla zaháněti se mohau. Nynj giž y Truhličky, Kalamáře, Wrhcáby a Hřebeny z toho dělagj/ a do nassjch Kragin přinássegj.

Francauzowé

Francauzowé dřewo. Lignum Guaiacum. A

Poněwadž někteřj včenj lidé Francauzowé dřewo a Ebenowé domnjwagj se býti gednoho kmene / a takowé dřewo znamenitě prospěssné proti Francauzům se nacházý y zkussené gest: nýbrž netoliko proti tomu neduhu, ale y proti giným mnohým nedostatkům Těla wznessené Lékařstwj dáwá / za hodné sem býti saudil / toho dřewa Historij aneb zrost, spůsob y vžitky, krátce tuto wypsati.

Spůsob.

Tohoto dřewa Strom roste w Indij / kteráž k západu Slunce ležj (gakž spráwu dáwagj, kteřjž geg widěli) gest weliký gako Gesen / a tlustý gako Cžlowěk prostřednj postawy. List nese téměř k Gitrocylu podobný / toliko že gest mocněgssj, twrdssj a kratssj: Kwět žlutý / a Ořechy chlupaté weliké / kteřjžto snědenj, Břicho obměkčugj. Kůra na starých Stromjch gest počernalá / na mladých pak poběławá.

* Nicolaus Monardes Medicus w městě Siuilia in Hispania, kterýž Sspanyelským gazykem psal historiam de medicamentis simplicibus ex nouo orbe delatis, kterauž potom Carolus Clusius s mnohými vžitečnými wýklady do Latiny přeložil, krátce o tom gako y ginj pjsse takto: Strom ten, kterýž Indiáni Guayacan gmenugj, má býti weliký, gako Ilex, s mnohými Ratolestmi, s hrubým gakýmsy počernalým Gádrem / kteréž twrdssj gest nežli při Ebenu: Kůra gest tlustá, magjcý w sobě Gummi a mastnost / kteráž na suchém dřewě brzo dolů spadá. Listj na tom Stromě malé a twrdé / Kwět žluty / Owotce okrauhlé a tuhé pospolu / w němž se Gadýrka aneb Pecyčky zdržugj, gako w Nysspulých. Takowý Strom neywjce roste na Ostrowě S. Dominici. Giný spůsob se nacházý na Ostrowě S. Iohannis, nedaleko od prwněgssjho / kterýž předesslému poněkud se připodobňuge / toliko že menssj, a skůro bez Gádra gest / a hořčegssj y ostřegssj, nežli to dřewo, kteréž prwé wypsáno gest: Protož se y tam onomu, gakožto mocněgssj, předstawuge. A gmenugj ge Lignum aneb Palum Sanctum.

Někteřj pjssj / že se potom w Indij Wýchodnj takowý spůsob Guaiaci nacházý / kterýž se s tímto wypsánjm od Autora teď položeným srownáwá. A gest wprawdě čemu se podiwiti / že nic gistého o tomto Stromu wyzwěděti nemůžeme: Ačkoli dobrau naděgi mám / že o něm gruntownj spráwy y s wymalowánjm, od některých dobrých přátel swých dostanu / o čemž na giném mjstě wjce doložjm. * B

W trogjm pak spůsobu Guaiacum aneb Francauzowé dřewo k nám se přinássj. Prwnj dosti obtlausstné a čerstwé. Po přepilowánj geho vprostřed wnitř aneb při gádru gest černé / potom wůkol sewssech stran nábledé, s mnohými snědé barwy čárkámi aneb pruhami / kteréž nadýl w hromadu se mjchagj a spletagj. Druhé dřewo nenj tak tlusté / ani tak čerstwé, gako prwnj / prostředek, kdež gako řjkagj srdce dřewa býwá, má také černý / ale skrowný. Přitom okolek ten zewnitřnj nábledy, mnohem ssirssj gest / a wjce zaměstknáwá. Třetj dřewo gest neymenssj a neydrobněgssj / wnitř y zewnitř poběławé, s malými subtylnými čárkami aneb Linyemi / kteréž na dýl w hromadu se matau. A toť gest mnohem ostřegssj y wonněgssj, nežli prwnj y druhé. A ačkoliw tento trogj spůsob Francauzowého dřewa barwau, welikostj a wahau rozdjlný gest: wssak nemáme se proto domnjwati / žeby také rozdjlná gegich moc byla / a žeby nebyli od gednoho Stromu. Nebo že gedno wnitř y zewnitř zcela bjlé gest / nenj toho giná přjčina, než že gest od mladistwého Stromu. Ale kteréž wnitř černé gest / má swůg půwoď od starého Stromu / a čjm černěgssj gest, tjm také y starssj / čjm bělegssj, tjm mladistwěgssj / což y při nassjch některých Stromjch tak se spatřuge / gako při Ořechu Wlaském a Morussi. Wssak poněwadž wěk gednomu wjce, druhému méně sýly přidáwá: Protož také prawjme / že to Dřewo gest neylepssj / kteréž zcela wssecko bjlé gest. Neb gest y wonněgssj, ostřegssj, hořčegssj / a když se wařj dáwá z sebe hustssj, mastněgssj, ostřegssj a hořcegssj gichu aneb Traňk / nežli giné dwogj dřewo. Odkudž snadně sauditi můžeme / že pro swau mladistwost má wjce sstáwy a mocy nad giná / kteráž pro starost sušssj a wyprahlegssj

C gsau. Po takowém dřewu hned druhe mjsto držj to/ kteréž nemá přjlissné černosti wnitřnj. To pak za neylehčegssj pokládám/ kteréž welmi mnoho té černosti má. Nebo znamená, že gest staré/ a nemnoho mocy aneb přirozené wlhkosti w sobě zdržuge. Gakož na oko wjdáme/ že pařezowé starých stromů daleko černěgssj býwagj/ nežli mladistwých.

Tohoť pak pilně ssetřiti slussj/ aby to Dřewo zcela bjlé (kteréž za neylepssj býti pokládáme) nowé a neporussené bylo. Nebo poněwadž mladistwé gest/ když vťaté dlauho ležj, rychlegi a snáze, a pro hognost wlhkosti dřjwe také spráchniwj a shnige/ nežli giné, kteréž suché gest. Pro takowau přjčinu lépeby bylo starého Stromu dřewa w nowě vťatého, nežli mladého a dáwno podťatého, vžjwati. Protož to dřewo za neylepssj mjti budeme/ kteréž z mladistwého Pařezu w nowě vťaté, wnitř y zewnitř bjlé gest, neb málo černosti má/ a nenj djrkowaté aneb křehké a zpráchniwělé/ nýbrž celé, tuhé, těžké, wonné, perné a přjhořké. * Neylepssj gest pernégssj a wonnégssj nad giné/ a newždycky na samu barwu zřenj mjti slussj. * Poněwadž pak nynj netoliko dřewo, ale y Kůra geho k nám se přinássj/ a w Lékařstwjch gi vžjwáme: Protož Kůra ta wybjrána býti má/ kteráž z takowého dobrého Pařezu, gakž giž oznámeno, wzatá a oblaupená gest.

Mjsto.

Přinássj se k nám Guaiacum z Západnjch y Wýchodnjch Indij. Ano y Hysspánowé z swých nedáwno nalezených Ostrowů a Kragin, y Lusytánowé z města Kalikutu, z Taprobány a Jáwy Ostrowůw, y Maurytáni, Egyptsstj, Arabsstj a Persstj, přes Cžerwené Moře, a potom na Welblaudjch do Hysspanye, do Lusytanye, do Alexandrie Egyptské, to dřewo přinássegj. Odtud potom po Moři dodáwá se do Benátek, do Antorffu, y do giných zemj Europæ, až y k nám také do Prahy.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Dřewo Gwajakowé gest složenj horkého a suchého / a gakésy subtýlné podstaty a mocy pronikawé. Má w sobě mnoho mastnosti, a smolné gest/ gakž poznati z toho,
D když se zapálj: A protož zahřjwá, wysussuge, ztenčuge, rozpausstj, wyčisstuge/ a pot welmi sylně wywodj. Welice odpjrá wssechněm zlým neduhům, shnilým a nakažugjcým.

Proti Franské nemocy znamenitě spomáhá Guaiacum, což z zkussenj od Obywatelůw těch mjst wzato gest/ odkudž y k nám se přinássj/ kdež nynj tato neřest a trápenj každému takměř obyčegné gest/ kteřjž také s pomocý tohoto dřewa zase zdrawj nabýwagj. To dřewo krágj se aneb strauhá na drobné třjsky a kausky/ wařj se s wodau/ a tu wodu dwakrát za den pigj Nemocnj ráno a před wečeřj/ pokaždé se na to potj / a po wssecken ten čas wen na wjtr newycházegjce, w teple zůstáwagj. A to tak zachowáwagj za čtyry, pět, ssest aneb sedm Nedělj/ gakž spůsob a potřeba nemocy y Osoby vkazuge. Někdy se přitom y postj. Některým se v wodě wařj/ giným v wjně/ gakž rozumný Lékař vzná a nařjdj/ podlé každého Nemocného přirozenj a powahy.

Woda z dřewa Francauzowého slaužj netoliko proti Francauzům / ale y proti dlauhotrwagjcýmu bolenj audůw/ proti Dnawé nemocy, zastaralému Hlawy bolenj, nedůžiwostem Gater y Slezyny/ kteréž od Flegmy a Pituity pocházegj.

* Woda pálená aneb dystyllowaná, z prwnjho zwařenj (decocto) Dřewa toho, s dobrau Skořicý, sylně wyhánj pot y moč. Oleg z něho s pilnostj dystyllowaný, zewnitř proti zlým neduhům a wředům gest welmi prospěssný. *

Francauzowé dřewo slowe Latině Lignum Guajacum, Wlasky a Sspanyelsky Ligno santo, Německy Frantzosen holtz.

O Růži. Kap. LI.

Rozdjl a spůsob.

Růže wssechněm wůbec známá gest/ tak že nenj potřebj spůsobu gegjho, ani zrostliny wypisowati. Nacházy se pak několikerá Růže/ ale kterýchž k Lékařstwj potřebugeme, ty gsau w trogjm rozdjlu: totiž Bjlé, Cžerwené a

Tělné.

Tělné/kterýchž neywjce potřebugeme/a w hognosti rostau. Neyznamenitěgssj gest práwě Brunátná/a hned po té Tělná: neychatrněgssj Bjlá. A wssak y mezy Bilými wynjmagj se neywonněgssj/ kteréž na Podzym, a někdy až do polu Zymy kwetnau/a gsau náramně libé wůně. Na mnohých mjstech we Wlassjch, takowé bjlé Růže gmenugj Damasskowé a Mosskátowé růže. A gsau také neywzácněgssj/netoliko pro swau znamenitau wůni, kterauž giné Růže přewyssugj/ale také že wjce měkčj žiwot/a stolice činj tomu, kdožby ge tři aneb čtyři před Gjdlem snědl.

Domácý Růže. Rosæ domesticæ.

Plané Růže. Rosæ syluestres.

* Welmi mnohý rozdjl a spůsob Růžj se nacházý/ Domácých y Polnjch aneb Planých/ o nichžby welmi ssiroce mluweno býti mohlo. Ale poněwadžby dlauho bylo/ přjhodněgi na giném mjstě o nich psáno býti může. Mjmo tyto tři barwy Růžj, kteréž teď Autor poznamenal, gest y giná gesstě Růže, Názelená/ o njž prwé in Agrifolio něco dotčeno bylo: Item, Zlutá/ o kterýchž někteřj gistj že těch Barew dostáwagj/ když se na Janoffjku sstěpugj (super Genistam) A když se Růže za čtyři aneb za pět Let dobře newyčisstugj a nezanássegj/ tedy wůni swau potracugj. Theophrastus Rzecký Autor pjsse/ že w Rzecké zemi okolo města Philippis roste Růže/ kteráž má Sto ljstků. Když se často a w přihodný čas přesazugj/ tedy tim býwagj vsslechtilegssj a pěkněgssj. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Růže negsau gednostegného přirozenj a mocy/ pro negednostegné a rozdjlné složenj aneb smjssenj žiwlůw wnitř y zewnitř. Z wody a země magj swau studenost a trpkost: od wětru sladkost a libau wůni: od Ohně skrownau hořkost a čerwenau barwu. Nebo čerwené Růže gsau horčegssj w swém přirozenj, nežli bjlé. Při nowé a čerstwé Růži wjce gest hořkosti, nežli trpkosti aneb w hromadu swjránj: Z té přjčiny y wjce purguge. Ale suchá Růže wjce w hromodu stahuge a zacpáwá/ nežli Břicho obměkčuge.

Znamenitý gest vžitek Růžj, k mnohým wěcem prospěssný. Nebo se z nich dělagj Saffty, Syrupy, Lektwaře, Med, Woda, Ocet a Oleg. Wssak kdož gich potřebowati chce/ musý spodek bjlý od ljstků kwětu Růžowého, Nehet řečený, odnjti a zawrcy.

Safft aneb Sstáwa Růžowá.

Protlaukagj w Moždjři čerstwau Růži/ wssak prwé odstřjhnauce bjlý Nehytek/ a Sstáwu z nj wytlačugj/ kteréž Apatekáři k mnohým Lékařstwjm vžjwagj. Neylepssj

C lepssj gest z práwě čerwených Růžj: nebo z tělných Růžj nenj tak sylná. Chcessli sobě pohodlnau a lehkau Purgacý přistrogiti, k obměkčenj žiwota: Wezmi dwa Loty Růžowé ssťáwy/přideg k nj Syrowátky a trochu Sspiky aneb Skořice.

Syrup Růžowý, lehýčce purgugjcý. Syrupus Rosarum solutiuus.

KDyž Růže ktwau, strogj se z nich libý Syrup / kterýž lehce a powlowně purguge/ tak že se bezpečně y těhotným ženám a malým Dětem dáwati může/když počisstěnj potřebugj. Ač takowý Syrup lepssj a mocněgssj gest z Wlaských Růžj / protože w teplegssj Kragině rostau: wssak y z domácých Růžj nassjch takto se strogj: Wezmi nowé čerstwé, tělné aneb čerwené Růže/ přebrané od stopek, y od Semena wyčisstěné, čtyry Libry/ wlož gi do Hrnce nowého poléwaného, aneb do nádoby Cýnowé / naleg na ni wřelé wody Žeydljků patnácte / a dobře zahradě, nech tak státi den a noc. Nazeytřj ráno proceď skrze tenký ssátek/a wyňma Růži, powytlač gi nehrubě. Potom tu wodu zase k Ohni přistaw, ať zewře / a wezma tolikéž gako prwé nowé Růže, a do též nádoby wlože, tu wřelau wodu opět na ni wleg/a nech státi den a noc. A tak včiň do desýtikrát aneb y wjce/ gestli že chceš sylněgssj Syrup mjti. Po neyposledněgssjm procezenj nech té wody Růžowé státi tři aneb čtyři dni / aby se kal gegj na dně vsadil. Sleg poznenáhlu což gest čistého/a wezma k každým dwěma Žeydljkům té gjchy gednu libru Cukru bjlého, wař spolu/ a wždy čistě opěňůg, až shustné gako Julep. Takowý Syrup schoweg w čisté nádobě kupotřebě.

¶ Z toho Syrupu dáwá se s gedno přigetj osm Lotůw ztjži, s wodau Sstěrbákowau aneb Ssťowjkowau/aneb Wolowého gazyka, gakž mnoho potřebj. Vžitečný gest proti horkostem zymničným/proti zapálenj Gater y Ledwj/žjzeň hasý/otwjrá, rozhánj, stjrá/wyhánj Choleru a Krew zápalčiwau/ žlautenicy zahánj/Srdce y žaludka posyluge/ třesenj Srdce odgjmá/ ty wlhkosti wyháněge, kteréž srdcy sskodliwé gsau/ dýmy z horkowlhkosti k Hlawě wstupugjcý dolů shánj a stlačuge.

D ¶ Též mocy gest Ssťáwa aneb Safft Růžowý, ztjži čtyř Lotůw přigatý / wssak ne tak sylně purguge/ ale wětssj gest mocy posylowati wnitřnjch audůw, nežli Syrup.

Lektwař Růžowá. Conserua rosarum.

RVože y do Cukru se zaděláwá / a neylepssj gest tento spůsob: Wezmi kwětu čerwených wonných Růžj/ když gesstě poněkud w Pupenjch gsau, a Nebe gasné gest/ (odřeže prwé od nich spodek aneb Nehet) osm Lotů/ bjlého Cukru Feynu gednu Libru/ obé to spolu ztluc w kamenném Moždjři, dřewěnnau a těžkau Palicý rychle, ažby dosti bylo: Wyňmi wen/ a wylož na Měděnau Pánew/ přileg k tomu Růžowé wody geden Lot/ zhřeg trochu při skrowném Ohni z vhlj, ažby posewřelo / vstawičně sspatulj aneb wařečkau mjcheg: Naposledy od Ohně odstaw/a do Sklenice wlož/ powrchu zacpeg/ a za několik dnů na Slunce wystaw. Takowý Růžowý Cukr aneb Lektwař znamenitě ochlazuge w pálčiwých Zymnicech/ posyluge Srdce, a zachowáwá ge od porussenj/ bránj omdléwánj / Hlawu y wssecky wnitřnj audy očerstwuge.

Med Růžowý. Mel rosatum.

MEd Růžowý děleg takto: Wezmi Medu čistého a bjlého/zwař geg dobře a opěňůg/a proceď skrze ssat. Potom wezmi pupenůw Růžowých wybraných/ a naklaď do toho Medu / a powař spolu, až počne Med čerwenati. Takowý Med posyluge/ zahánj Melancholické a Flegmatycké materye/ s wodau, w kteréžby Wlaského Kopru semeno zwařeno bylo, daný. Přidássli mezy to trochu Soli, tim lépe wyčistj.

Woda Růžowá. Aqua rosarum.

WOda Růžowá náramně wonná, pálj se rozličným spůsobem / ale neylepssj a neywonněgssj gest/ kteráž se, gakž řjkagj, in Balneo Mariæ wytahuge. Nebo tim spůsobem žádného ssmaku ani zadymněnj aneb připálenj mjti nebude: kterýžto ssmak obyčegně mjwá/ když se w těch Alembjcých a kotljch Měděnných aneb na Moždjřjch pálj.

¶ Růžowá

Růžowá woda dobrá geſt proti omdlewánj a mdlobě/ když ſe k nj wonj aneb potjrá: Nebo wůnj ſwau wnitřnjch audůw poſyluge. A

Jtem proti ſſluſowatým Očjm, a ginym pálčiwým Otokům když ſe gj vſta proplakugj/ vtwrzuge Zuby/ a wnitř hrdlu y čjpku dobře dělá. Oči ſlzawé wyſuſſuge/ horkoſt a čerwenoſt gich odnjmá/ zwlášſtě když z nj takowé Collyrium vdělás: Wezmi Tucye dělané, Aloe, Cukrkandu, gednoho gako druhého/ ſměš to ſpolu s wjnem a s Růžowau wodau. To Collyriů do očj pauſſtěg/ſtjrá a wyčiſſtuge mázdry/a zraku poſyluge.

Proti Čerwům w Břiſſe: Wezmi ſſtáwu z Limaunů/ a tak mnoho wody Růžowé/ deg pjti: vžitečně proſpjwá.

Růžowá woda vžitečná geſt, proti zbytečnému toku ženſkému/ aby gi piky aneb přikládaky. Tymž ſpůſobem ſpomáhá y proti Čerwené nemocy/ y wſſelike židkoſti a plynutj Břicha.

Růžowý Ocet. Acetum Roſarum.

† Růžowý Ocet takto ſe ſtrogj: Wezmi čerwených Růžj Pupenůw/ odſtřihni od nich ſpodek bílý/ wlož ge do Sklenice/ naleg na ně dobrého wjnného Octa/ zahraď dobře, a nech za dwa Měſýce ſtáti na horkém Slunci. Kdožby tim ſylněgſſj mjti chtěl/ může do něho po oſmi aneb deſýti dnech ginych čerſtwych Růžj přidati. †

Takowý Ocet geſt zwlášſtně dobrý proti mdlobě a omdlewánj/ kdož k němu wonj aneb ſe gim potjrá. Geſt také vžitečný audům rozpálenym/ aby ſe gim potjrali. Sſatek na dwé ſložený, w Růžowém Octě omočený, a tak na žakudek přiložený, welmi dobře mu činj/ a horkoſt z něho wytahuge.

Oleg Růžowý. Oleum Roſarum.

Jeká ſe také y Oleg z Růže, zwlášſtě čerwené/ a ſlowe Oleg Růžowý/ a magj geg w každé Apatéce. Někteřj waří Růžj w dřewěnném Olegi/ a ten magj za Růžowy Oleg. Ginj, bez wařenj wyſtawugj na Slunce za dwě Neděle.

Ale když čerſtwého liſtj kwětu Růžowého powrchu nařežeš, w Olegi zwařjš, a na Slunce za padeſáte dnůw w Sklenicy wyſtawjš, neylepſſj Oleg z nj mjti budeš: Takowý Oleg dobrý geſt kupomazowánj horkých Gater: Též y na židowiny přiložený, odnjmá bolenj Hlawy/ a chladj. B

Růžowý Oleg na ſpáleninu aneb horké Otoky pomazaný spočátku, dobře ſpomáhá. Summau Růžowého Olege moc ta geſt, ochlazowati, ſtahowati/ roznjcenj wſſeligaké vkládati/ horkoſt Žakudka vhaſſowati/ žrenj ſtřew vkrocowati, kliſterowánjm/ a boleſt Zubů, propkakowánjm.

† Růžowá Maſt. Vnguentum Roſatum.

Růžowá Maſt ſtrogj ſe takto: Wezmi nowého ſádla Wepřowého, gak mnoho chceš/ wyper ge po několikrát tepkau wodau, naposledy potom ſtudenau/ztluc na rownu w žihu Růžj do něho/ nech ſtáti za ſedm dnůw/ potom z nenáhla zwař/ protkač ſkrze ſſat/ opět z nowu tak mnoho přičin Růžj ſlučených do toho/ a ſlech podruhé za ſedm dnů ſtáti/ protkač gako prwé/ přiměš k tomu pokowicy wſce ſkadkého Olege Mandlowého/ a dobře zwař/ ažby ſſtáwa wytřekla/ a ſſpatuli aneb wařečkau ſylně mjcheg/ až wſtydne a docela zběljy. Tato Maſt proſpjwá w páleniwém bolenj Hlawy/ dobře ſlauží horkému Žiakudku a Gatrám/ y ginym roznjcenym audům. Proti horkému otoku Očj, od Flusů poſſlému: Wezmi Růžowé maſti, wodau Růžowau proprané dwa Loty/ ſirogené Tuciæ Acaciæ každého geden Quentjk/ vdělag z toho Maſt/ a tau zewnitř Očj pomazug. Welice také platná geſt maſt Růžowá proti boleſti roznjcenych Ledwin/ aby ge zewnitř tau pomazowal. †

Moc ſuché Růže.

Růže ſuchá v wjně wařená, a za den několikráte pitá, zaſtawuge běhawku: Pakli geſt přitom Zymnice/ muſý ſe s wodau waříti. Suchá Růže v wjně wařená, vkrocuge boleſt Hlawy, vſſj, Očj, dáſnj, žadku, ſtřewa Konečnjku, y Matky/ aby

C w té gisse sstátek smáčel a přikládal/aneb Pýrkem w té gisse smočeným potjral/ano kdyby potřebj bylo, skrze Klister do žiwota wehnal. Dětem w Lůnu od moče zpruzeným, má se Prásskem z suchých Růžj vdělaným zaseypati.

Czerstwých listků Růžowého kwětu.

Czerstwá Růže ztlučená bez wytlačowánj a přiložená, horké Otekliny hogj a spáleniny/hasý také y Pekelný Oheň.

Zlutého semene.

SEmeno Růžowé žluté, kteréž se v prostřed kwětu Růžowého nacházý, vsussené a drobně ztlučené, a tak na wlhké dásně w vstech sypané, wysussuge a sstawuge Flusy. Též Semeno aneb Chmeyřjčko žluté z prostřed Růže wysussené, zpuchnutj dásnj zasýpanjm vzdrawuge. * Ssipku aneb Owotce z planých Růžj vsusseného, mnozý proti Kamenu prospěssně vžjwagj. Strogj se z nich také Lektwař, gako y z Kdulj/a slaužj welmi dobře těm, kteřjž na Czerwenau a Gonorrhæam stonj. Spomáhá y proti Sstkawce.*

Paupata.

PAupata od Růže s wodau wařiti a pjti, dobré gest proti běhawce a chrkánj krwj. Pálj se také z Paupat woda, welmi dobrá proti wsselikému plynutj břicha/a slaužj y Očjm slzawým. Czerwené Růže hlawičky, y s wlássenjm aneb čmeyřjčkém, když dozragj a změknau, magj se ztlaucy/Safft z nich wytlačiti a vsussiti. Nebo z nich vdělati můžeš dobrý a skussený Prach/proti tegnému toku přirozenj aneb semene, kterýž slowe Gonorrhæa, a proti obogjmu toku ženskému. Což gest wprawdě skusseno.

Mohau se též Hlawičky y suché chowati/dřjwe nežli změknau. A když se s wjnem zwařj, a z nich pige, pomáhagj proti giž dotčeným nedostatkům/též y proti Czerwené nemocy a chrkánj krwj. Což negednau w skutku shledáno.

* Woda z týchž Růžowých Paupat aneb Calycibus pálená, & cum aceto scyllitico, to gest s Octem Mořské Cybule společně, gednoho gako druhého wezma, smjssená/vstawičným promýwánjm vst, dásně vtwrzuge/a welmi dobře Zubůw posyluge.*

D

Hauby Růžowé.

HAuba, kteráž se na plané Růži nacházý, gest gako wlasatý vzel, wssecken okrauhlý/a zssediwa brunátný/někteřj gi po Německu gmenugj Schlaffapffel, to gest Gablko pro spánj: Má welikau chwálu proti Kamenu/vsussená, na Prach ztlučená, a s wjnem pitá: Mocněgssj prawj býti proti Kamenu ty Czerwjky/kteřjž se w též Haubě nacházegj. * Vžjwá se gj také proti Wolatům: A Czerwjk ten w nj na Prach ztlučený/dáwá se do žiwota proti Czerwům w Břisse. *

Růže slowe Řzecky ῥόδον, Arabsky Nard, Latině Rosa, Sspanyelsky Rosas, Francausky Vnerose, Německy Die Rosen. * Rosa Muscata Serapioni Narsin.*

† Bjlá Růže Latině Rosa alba. Czerwená, Rosa Milesia, purpurea, punicea. Tělná, Rosa prouincialis, Persica, incarnata, purpurea. Planá Růže slowe Řzecky κυνοῤῥόδον, Latině Rosa syluestris, Rosa aruensis, Rosa canina, Francausky Roses sauvages, Německy Wilde rose, Feld rose, Heckrose, Heydrose, Frawen rose ꝛc. Zlutá pýrka w Růži slowau in officinis Anthera. Spodnj bjlý konček listu kwětu Růžowého slowe Nehýtek, Latině Vnguis, Německy Nagel. Pupenec, z něhož se Kwět wystřeluge, Calyx. Pět lijstků téhož Pupence, Alabastri. Pupency s Semenem, Cæphalæa. Wětwičky Růžowé, Viburna. †

O Lycium. Kap. LII.

Rozdjl a spůsob.

LYcium gest Strom bodlawý: Listj má Pusspanowé, husté, tlusté a tučné/Owotce aneb Gahůdky nese gako Pepř, černé, hladké, tučné a hořké. Kořenů má množstwj, na různo rozložených a drewnatých. Neywjce roste in

Cappadocia,

Cappadocia, Lycia, Dalmatia, a w některých giných mjstech: W Czechách ani we Wlassjch neroste. Wytlačuge se z Gahůdek geho Safft/ a wysussuge na Sluncy/ kteréhož w Apatékách k mnohým wěcem potřebugj/ a gmenugj Lycium. A

* To Lycium, kteréž we Wlassjch na některých mjstech roste, někteřj za giné a druhé od onoho rozdjlné mjti chtěgj. W některých Apatékách nacházý se Lycium adulteratum, to gest sffalssowané/ kteréž se strogj z Gahůdek Ptačjho zobu, z lesnjho Lilium, Ssjpku a z Ttrnek. *

Lycium. Lycium.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tato Ssťáwa gest hořká/ a má w sobě dwoge přirozenj odporné: Gedna částka gest od žiwlu ohně, horká a subtylné podstaty, pronikawá a rozdělugjcý: Druhá částka gest od žiwlu země, studená/ a w hromadu swjragjcý aneb stahugjcý. Neylepssj Lycium má tu powahu a wlastnost/ když se zapálj, tedy hořj/ a když se vhassuge, čerwenau pěnu wydáwá. Zewnitř gest černé/ ale wnitř počerwenalé aneb ryssawé/ nesmrduté, chuti hořké a trpké, sstahugjcý. Kteréž nenj takowé, sffalssowané gest.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Lycium vkrocuge bolenj Břicha, a Czerwenau nemoc/ aby ge pil, aneb w Klisteru do žiwota přigal. Kteřjž chrkagj krwj/ magj Lycium s wodau Gitrocylowau, Růžowau aneb z Kuřjnohy pjti. Proti Kássli od Flusůw dáwá se Lycium, s Růžowau Lektwařj smjssené/ aby ge poznenáhlu do hrdla pausstěl a požjral. Pillule z Lycium vdělané, a ztjži gednoho quentjku do žiwota s wodau aneb s Medem přigaté, spomáhagj proti skausánj wzteklého Psa.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Lycium rozhánj mrákotu Očj/ rozpusstěné s wodau Koprowau aneb Celidonowau, aby to do Očj wpausstěl. Osutinu a swrab na Ljcy vzdrawuge/ a staré Flusy potjránjm. Spomáhá y talowitým vssjm/ aby ge s Medem a s bjlým wjnem smjssené, do nich po krůpěgjch pausstěl. Dáwá se také proti zpreysstěnj dásnj a Skljpka w vstech, y oteklému hrdlu/ aby sobě, komuž potřebj, kloktačku z toho vdělal/ a vsta proplakowal. Item/ ssedánj Pyskůw, zadku y Matky, přikládanjm vzdrawuge.

Rozpausstj se to Lycium y w Lauhu/ kterýmž, když se Hlawa promýwá a smačuge, wlasy ryssawé činj: Vzdrawuge prowalené Nohy, sflastrowánjm.

Když

C Když sobě ženy z něho čjpky dělagj/ a vžjwagj, gakž wědj/ spomáhá proti zbytečnému Flusu Matky. Lycium slowe Řzecky λύκιον, Arabsky Hadad, Latině Lycium, Německy Buxdorn.

O Pusspanu. Kap. LIII.

Pusspan. Buxus.

D

Spůsob.

Pusspan gest Strom téměř wssechněm známý. Rád roste na studených mjstech/ nikdý swého Listu netratj/ a w Létě y w Zymě vstawičně se zelená. List gest malý, tlustý, a téměř okrauhlý/ podobný listu Mirtowému, wssak menssj a zeleněgssj: Kwět má zelený/ Semeno ryssawé a okrauhlé, wssechněm žiwotčjchům odporné. Dřewo geho gest žluté/ tak tlusté, celistwé a twrdé/ že se rowně gako železo Ohni protiwj/ a newydáwá ani plamene ani Popela/ nikdý také nečerwiwj a nehnige/ na wodě nebrzo spleywá, gako giné dřewo/ ale kednu se topj. Gest vžitečné na Pisstalky, Hřebeny, Lžice, a Krabice k Lékařstwjm. Hodj se y k řezánj Forem. Nebo Figůry wsseligaké subtýlněgi se na něm wyřezugj/ nežli na Hrusskowém dřewě.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Přirozenj gest swjragjcýho a wysussugjcýho.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Drtiny z Pusspanowého dřewa v wodě wařené a pité, sstawugj plynutj žiwota.

Mnozý z Včených zagisté pjssj/ žeby Pusspan tak dobrý a mocný byl k vžjwánj, wssjm tjm spůsobem/ gako Francauzowé dřewo, Guaiacum řečené. To gsem sám slyssel od těch, kteřjž toho lékařstwj z Pusspanowého dřewa prospěssně kosstowali/ a wewssech wěcech tak se chowali/ gakož býwá, když w dřewě ležj. * Ale pro gakausy zlau a nelibau chut, nemůže se dobře vžjwati. * † Listj Pusspanowé vsussené a zetřené, s wodau Lawendulowau pité, odgjmá zmámenj mysli. †

Zewnitř,

Zewnitř. A

Pusspanowého stromu listj s Lauhem wařené, aby tim potom Hlawa se promýwala, wlasy ryssawé činj. * Některým platně spomáhá proti bolenj Zubůw od studených Flusůw/ aby Pusspan s čerweným wjnem wařil/ a vsta tim proplakowal. *

Mistřj Lékařsstj prawj/ když se Had vrazý aneb ranj, že gj kořen Pusspanowý/ a zhogj se. Geden každý má se warowati/ aby pod Pusspanem neležel, nespal, ani neodpočjwal. Nebo wůně geho Mozku, ano wssemu přirozenj Lidskému gest protiwná: Protož Blázni gsau/ kteřjž Pusspanowé wěnce na Hlawě nosý.

Pusspan slowe Ržecky πύξος Latině Buxus, Wlasky Bosso, Francausky Buys, Německy Buxbaum.

O Trnkowém stromu Egyptském.

Kap. LIIII.

1. Prwnj Acaciæ celé Owotce.
2. Lusstiny otewřené.
3. Semeno.
4. Trn Acaciæ.
5. Gummi geho.
6. Cžerwu podobné.
† Suchá ratolest.

1. Acaciæ fructus integer.
2. Siliqua fracta.
3. Semen.
4. Spina Acaciæ.
5. Gummi.
6. Vermiculatum.
† Ligni portio.

II. Strom Trnkowý Egyptský.
† Bellonij Acacia.
1. Matthioli Acacia.
2. Ratolest z něho.

Acacia II.
† Acacia Bellonij.
1. Acacia Mathioli.
2. Ramulus eiusdem

B

Spůsob.

ACacia w Egyptě roste/ Strom bodlawý, křowatý a nerowný/ Kwětu bjlého: Semeno nese w gakýchs mossničkách aneb Lusstinách zawřené, Sskrkawičnému Hráchu podobné. Z toho semene wytlačuge se mjzka aneb sstáwa/ a na Sluncy se wysussuge/ a slowe Acacia: kterážto pořjdku prawá se k nám přinássj. Nebo kterauž Acaciam obyčegně w Apatekách magj, ta gest z nassjch Trnek vdělaná: wssak poněwadž welikau trpkost při sobě má/ a welmi w hromadu sstahuge/ dosti přjležitě a slussně na mjstě prawé Akacye vžjwati se může.

Ta sstá-

C Ta ssťáwa neylepssj gest, a má se k Lékařstwj bráti/ kteráž gest počernalá, a zbledačerwená aneb náryssawá/ y také dobře wonná. * Ta ssťáwa nynj časem z Egypta k nám se dodáwá/ na gegjmžto mjstě obyčegně Trnkowé ssťáwy vžjwáme. Frisimelica vžjwá Hypocistidem mjsto prawé Acaciæ, ginj ssťáwy z Lentyssku strogené. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Přirozenj gest téměř studeného, suchého, trpkého a zemnatého. Moc gegj gest shussťowati, sstahowati a ochlazowati.

Wnitř.

Acacia aneb Trnkowá ssťáwa, zastawuge přjlissný tok ženský / aby gi pily aneb přikládaly. Tak požjwaná, zase do žiwota whánj Matku wen wycházegjcý. Stawuge také wsseliká plynutj břicha/ buďto pitá, aneb skrze Klister do žiwota daná.

Zewnitř.

Dáwá se ssťáwa Acacia do Lékařstwj proti ffluſowatým očjm/ ale musý gi prwé dobře w Růžowé wodě wyprati.

Vžitečná gest také proti rozgjdawým Nesstowicem aneb wředům/ odznobenině, cyňku na oku/ a proti osutině vst, zahnogenj Nehtůw.

Gummi Arabské. Gummi Arabicum.

Z Pařezu tohoto stromu Trnkowého preysstj se gakésy Gummi / kteréž gest čisté, gako Sklo. A mnozý domnjwali se býti Gummi Arabicum, kteréhož wůbec vžjwáme. Ale nenj to gegich domněnj prawé. Nebo násse Gummi Arabicum z rozličných Stromůw se zbjrá. A dobré gest proti Kássli / aby ho s Wegcem na měko wařeným, aneb s Lektwařj Prsům slaužjcý, vžjwal.

Gummi Arabicum také sstawuge Stolice, a bjlý Flus od Matky se preysstjcý. Nebo sussj a zahussťuge/ odgjmá ostrost wlhkostem/ když se ho w Traňcých aneb při Flastřjch požjwá. Nad to wýš obměkčuge drsnatost Prsů/ vzdrawuge Nežity aneb Wředy w Plicech/ posyluge střew/ kosti zlámané zase w hromadu swaluge/ když se do Flastru přidáwá. Gummi Arabicum pálené až na Popel, gest dobré k stawowánj krwe.

Giný strom Trnkowý.

GEst y giný strom Trnkowý/ kteréhož Figůra také tuto gest wymalowaná: A ten roste we Wlassjch, daleko menssj a subtýlněgssj nežli prwnj/ mladistwěgssj, njzký a bodlawý. Listj má Rautowé/ Semeno menssj nežli Ssocowice, w Luscých zawřené/ kteréžto na Podzym dozráwá/ chuti též trpké: Lusky stkwěgj se co zlato/ zwlásstě proti Sluncy. Ssťáwa z těchto Trnek ne tak welmi sstahuge, gako prwnj: Protož kewssem giž dotčeným nedostatkům mdlegssj gest. Egyptský strom Trnkowý slowe Řzecky ἀκακία, Latině Acacia, † gako y Safft/ Německy Schattendorn. †

O Wrbě Mořské, ginát Drmku aneb Abrahamowém Stromu. Kap. LV.

Spůsob a Rozdjl.

WRba Mořská, kteráž ginát strom Abrahamůw aneb Drmek slowe, gest dwogj: Wětssj a Menssj. Wětssj roste zhůru gako Strom * spočátku/ ale když se sstará, obyčegně se zase vkřiwuge. * Kwět má klasowitý, bjlé brunátnosti. Menssj gest rozkladitá a křowatá/ Kwět prawé a celé brunátnosti. List obogj připodobňuge se Wrbowému aneb Oljwowému listu/ a gest ná ssediwý, měký / pět gich z gedné sspičky wycházý/ rowně gako při Pětiljstku: Semeno wynássj hogné, okrauhlé, a gako Pepř požlautlé. Prautj dá se ohýbati/

ohýbati/tak že ho y Sedlácy k wazbě a pletenj vžjwagj. Kůra po wssem Stromu gest A
poběławá. Obogj ta Wrba roste ráda při wodách, wedlé Břehůw a Potokůw/ někdy
také na newyděłaných mjstech a wedlé Plotůw.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Drmek pokłádá se býti přirozenj horkého a suchého na třetjm Stupni/ chuti ostré
a sstahugjcý.

Drmek. Agnus. Vitex.

B

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Semeno s wjnem pité, dobré gest proti gedowatému vsstknutj/ zahánj Wodno-
tedlnost: A když se cum Oxymelite, to gest s Medowým octem pige/ spomáhá nedůžiwé
Slezyně. ¶ Když žena mdle kogj/ má toto Semeno gjsti aneb pjti, ztjži gedné čtwrt-
ce/ rozmnožuge w Prsech Mléko. Tak požjwané, proprawuge y ženskau nemoc.
¶ Semeno Drmkowé spomáhá těm/ kterýmž přirozenj gegich proti wůli odcházý/
aby ge s Leknowau aneb Kůřjnohy wodau pili. Ale kdyby ho mnoho přigali/ zemdlu-
ge Hlawu a přinássj Sen. Toto Semeno rozhánj také nadýmánj w žiwotě/ aby ge ze-
třel a v wjně pil. ¶ Krotj y tělesnau žádost: A to činj netoliko Semeno/ ale y Listj
a Kwět/ gak w gjdle a w pitj, tak y posýpánjm do Lůže. Protož y ženy w Athénách, kte-
réž chtěly čistotu zachowati, z tohoto Strůmku listj do Lůže sobě stłaly. ¶ Seme-
no s Polegem v wjně pité, wywodj Měsýčnau nemoc/ to též činj y podkauřenj.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Semeno Drmkowé protlučené, a s Růžowau wodau na čelo a židowiny přiło-
žené, vkrocuge bolenj hlawy. ¶ Item/ Seděnjm v wodě, wkteréžby Listj aneb Se-
meno zwařeno bylo, bolenj Matky a gegj roznjcenj vkłádá. Item, proti vstawičnému
spánj Semeno ztlaucy/ s Octem a Růžowau wodau na Hlawu přikłádati.
¶ Listjm Drmkowým kdožby kauřil, aneb rozstjral a roztrussowal/ wsseliké gedo-
waté žjžaly a žiwočichy zahánj/ gedowaté vsstknutj vzdrawuge, přikłádanjm.
¶ Komužby Lůno zateklo/ smjcheg listj Drmkowé s Máslem, a přilož: spomáhá.
¶ Rozsedliny wzadku léčj Drmkowé semeno v wodě wařené, a na rány přikłádané.
¶ Wywinutým audům slaužj, s Listjm wařené/ a gako Flastr přiložené.

¶ Geden

C ¶ Geden včený Muž (nechcy ho gmenowati) wswém Latinském y Německém Herbáři, w Kapitole o Drmku napsal: že Dioscorides pisse/ kdožby prutek Drmkowý na cestě w ruce nesl, bezpečen gest před Wlky. Diwjm se tomu dobrému Cžlowěku / kterak to přehlédl/ že w Latinském Herbáři klade: Securus erit à lupis. A w Německém, Er sey sicher für den Wolffen. Gesto Dioscorides o žádném Wlku nepisse / ale de Intertrigine, to gest, o takowém nedostatku w zadku/ kterýhož Cžlowěk dalekau chůzy aneb wandrem dostáwá/ když mu se kůže až do Massa otře. Německy ten nedostatek slowe Arschwolff/ gakoby řekl, Zadnj wlk. Ale onen rozuměl o Wlcých/ kteřjž w Lesých běhagj.

¶ Drmek slowe Řecky Ἄγνος, Arabsky Famancheſt, Latině Vitex, Agnus caſtus, Spanyelsky Gattilo casto, Německy Schaffmüllen. Item Keuschbaum/ Abrahamsbaum. Semenu obzwlásstně říkagj Německy Kloster oder Münchs Pfeffer.

O Wrbě. Kap. LVI.

Wrba. Salix. Zemnj Wrba. Salicula repens.

D

WRbj gest rozličné: Roste wewssech Kraginách / a obyčegně w mjstech wlhkých, při Wodách. Některé Wrbj nese červené, tenké, tuhé Prautj/ kteréž se za neylepssj pokládá / a gmenuge se Německy Bandweiden oder Roteweiden/ Cžesky Cžerwenice. Druhá slowe Žlutá aneb Potočnj wrba/ Geelweiden vnd Bachweiden/ má zbleda žlutau Kůru. Třetj gest křehká a Bslá wrba/ Bruchweiden vnd Weißweiden: kteráž se lehce lomj/ a na Obruče ani k wázánjsse nehodj. Cžtwrtá gest Popelaté barwy/ Seylweiden oder Sellen/ a té k dělánj Plotůw wžjwagj. We Wlassich některé Wrby tak wysoce rostau/ že z nich Tyče a kolj k wodrům dělagj. * Proti tomu gest y giné malé Wrbj, po zemi se rozkládagjcý/ gakéhož se mnoho nachází w zemi Saffoyské a okolo Lionu w Frankreychu. *

¶ Gest y giná gesstě Wrba Bodlawá, Lisku gako Oljwa nássediwého a hladkého/ nese malý, bjlý Kwět/ kterýž má wůni dosti libau.

Spůsob.

¶ Wrba má njzký peň/ prautj, kteréž swrchu z kmene a Pařezu gako z Hlawy wen wystupuge, twrdé, dlauhé a hebké: List dlauhý a wzký, od spodku pobělawý/ swrchu zeleny:

lený: Kwět kłasowitý / a když se otewře, chlupatý a wlasatý / slowe obecně Rżasa. Ta nedlauho trwá / ale prwé nežli Owotce následuge a dozráwá, od wětrů se smjtá, sprchá a mizý. A

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wrbowý list y Rżasa wysussuge bez kausawosti / a mjrně w hromadu ostahuge. Wssak kůra Wrbowá gest susssj. Protož gj také neywjce potřebugj k ranám a Wředům tekutým. Chtěgj tomu / že gest studená a suchá na prwnjm Stupni.

Wnitř, aneb w žiwoté.

Listj zetřené, s drobtem Pepře smjchané, a w wjně pité, dobré gest těm / kteřjž bolest w wyssjch a subtylněgssjch střewách magj / kteráž Střewnj dna slowe.

Listj Wrbowe s studenau wodau pité, bránj Conceptionem.

Semeno s wodau Gitrocylowau pité, spomáhá těm / kteřjž krwj chrkagj / a na Čzerwenau nemoc stonj. Též mocy gest y Kůra na Prach ztlučená a pitá.

Listj wařené a pité, žádost tělesnau krotj.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Kůra Wrbowá na Popel spálená, w Octě močená a častým smáčenjm přikládaná, Mozoly, Bradawice y Kuřjřti shánj.

Mjzka z Kůry aneb y z Listj wytlačená, a s Olegem Růžowým smjssená / a na sstipině Granátowého gablka ohřitá / wpaussténjm do ucha, bolest geho odgjmá.

Wrbowé listj a Kůra w wodě wařená, dobrá gest proti Podagře aneb Dnám / aby se tau gjchan pařil. Takowá woda shánj také aneb odgjmá kupy s Hlawy.

Sassť aneb Mjzka z kůry Wrbowé sebraná, dokudž gesště Wrba kwetne, a do Očj wpussténá / čistj ge, a twář pěknau dělá / aby se gj potjrał.

Kdožby welikau horkost měl: Wezmi Wrbowého listj / postel gjm okolo sebe / ochlazugj wyborně w horký čas. Klade se též listj y k giným Bylinám do wody k mytj Noh pro wwedenj Sna, a pro ochlazenj / zwlášště w pálčiwých Zymnicech. Nebo welmi obwlažuge zwlášště času Letnjho / a zachowáwá Čzlowěka od horkosti slunečné. Proček Stařj rádi se tim Listjm obkládali / a času Letnjho pod Wrbjm sedali. B

Dělá se také z Wrbowého prautj pro gazyk struhadko ku Prýmu / kteryž nenj wlastně nemoc / gakž se někteřj Bradýři domnjwagj / a wssecko hogenj na wystrauhánj gazyka zakládagj a obracegj (ač y to poněkud gest dobře / aby se tim a takowým struhadlem a proplakowánjm Gazyk wyčisťkował) ale na tom samém nenj dosti / musý se tělo y wnitř hogiti. Nebo Prým nic giného nenj / nežli přjpadnosť od wnitřnj pálčiwé zymnice / od kterežto Gazyk wysýchá, brunátný a černý bywá. Gakž to wjdáme na Pecech / že usta aneb Sopauchowé gegich bywagj černj od wnitřnjho plamene.

Wrba slowe Rżecky Itéa, Arabsky Bulef, Latině Salix, Wlasky Salice, Sspanyelsky Salgueiro, Francausky Saulz, Německy Weiden aneb Felbinger. † Nižssj aneb zemnj Wrba slowe Latině Salicula repens, Salix helix, aneb Salix pumila, Rżecky Chamæitea, Německy Erdweiden. †

O Oljwě. Kap. LVII.

Spůsob a rozdjl.

Oljwa gest dwogj: Domácý a Lesnj. Domácý gest opět trogj: Prwnj Owotce nese welikosti obecnych Sswestek / a těch Olywek my toliko z Láku při Stole wžjwáme. Nebo se z nich Oleg nedělá / proto že wjce kalu, nežli Olege wydáwagj. Druhá, welmi wysoko wyrostá / a mocně y sširoce Ratolesti swé rozkládá / gako Wlasky Ořech. Ta swé Olywky nese daleko menssj nežli prwnj: ale wssak ty gsau neylepssj / z nichž se mnoho dře-

C wěnného Olege wytlačuge / a ten geſt žlutý, ſladký, ſwětlý, a nad giné lepſſj / y málo kalu ſadj. Třetj geſt proſtřednj wyſokoſti / Owotce aneb Gahody neſe neymenſſj / z nichž to ſamých toliko Oleg ſe dělá.

Leſnj Oljwa roſte w hognoſti we Wlaſſich in Thuſcia & Apulia, bodlawá a mižſſj / Oljwky má maličké. Wſſechy pak Oljwy liſt neſau dlauhý, tlustý, měkký, powrchu zeleny / pozpodu pobělawý / chuti hořké, s gakauſy pernoſtj ſinjſſené.

Oljwa Domácý. Olea domeſtica.

Leſnj aneb planá Oljwa. Olea ſilueſtris.

D

Strom Oljwowý Stařj mjwali za Symbolum, to geſt za Heſlo aneb znamenj pokoge. Nebo in Olympia před časy znamenité Reky a Hrdiny, když Rytířſky a vdatně ſwjtězyli, a zaſe pokog ſpůſobili, Oljwowými Wěncy korunowali a ozdobowali. Holubice také přineſla Ratoleſt Oljwowau po potopě Swěta / na znamenj toho, že zaſe vweden pokog na Zemi. 1. Mogž. 8. Kap.

Mezy ſtromem Oljwowým a Dubowým gſt přirozené a tegné nepřátelſtwj a nenáwiſt / že w bljzkoſti podlé ſebe ſtáti ani růſti nemohau / než muſý z nich geden zahynauti.

Čjas.

Oljwa kwetne Měſýce Czerwna kwětem bjlým a wonným, w ſpůſobu hroznů. Owotce trhagj Měſýce Liſtopadu a Proſyncе: nebo prwé nedozrává / † a z toho ſe preſuge Oleg. Kteréž pak do láku dáwati chtěgi / ty za zelena trhagj, dřjwe nežli prawě dozragi. †

Mjſto.

Oljwy rády roſtau na Slůni a při wrſſich / w mjſtech a Kraginách horkých / gako we Wlaſſich, w Frankreychu a w Hiſſpanij. Nebo w ſtudených proſnčhy a Mrazy růſti nemohau.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Liſtj Oljwowé ochlazuge, ſtahuge, ſuſſj / a wjce Leſnj než Domácý.

Liſtj Oljwowého.

Liſtj Oljwowé rozetřené a přiložené, Pekelný oheň, Neſſtowice rozgjdawé a Prýſkyře (Carbunculos) zahánj a zapuzuge.

Liſtj drobně ztlučené, s Medem ſmjſſené a přiložené, ſtrupy okolo wředůw ſmjtá / a takowité nežity wyčiſſtuge / též zarděnj a zápalčiwoſt gegich zahánj.

Zpreyſſtěnj

¶ Zpreyſſtěnj vſt y wodě zwařené, w nijžby železo vhaſſeno bylo, propłakowánjm vzdrawuge. ¶ Sſtáwa aneb gjſſka z liſtj zwařeného, zaſtawuge tok Břicha y přj- liſſného kwětu ženſkého/ aby ſe pila. ¶ Sſtáwa z liſtj potjránjm, nedopauſſtj do- brým Neſtowicem ſe rozgjdati/ a obraňuge proti ſtarým Fluſům. Proteż vžitečně ſe dáwá do wod/ kteréż ſe ſtrogj proti ſlzawým Očjm/ a proti zpreyſſtěnj wjček očj. A

¶ Wytłačuge ſe z liſtj Olywowých wodnatoſt, přilegjc trpkého Wjna/ potom ſe na Sluncy wyſuſſuge/ a kdyż powyſchne, Pokrautky ſe z nj dělagj. Aneb včiň takto: Wezmi liſtj y s Kwitjm/ rozetři ge, a włoż do nowého Hrnce/ přikreg pokljčkau, a obmaż dobře/ deg do Pecy, aż ſe wſſecko na Prach wypálj. Potom vhas a ſmjcheg s Růżowau wo- dau, zaſe podruhé připraw/ a nech ať ſe pálj, gako prwé. Naposledy wyńma, wypeč ten Popel čiſtě Růżowau wodau, rowně gako Pleweys/ a nadělej z něho małých Pokrau- tek. Tento Popel má podobnau moc w Lekařſtwjch pro Oči / gako Spodium aneb Pompholyx. Ale k témuż daleko lepſſj geſt liſtj Olywy Zahradnj, než Leſnj. Nebo za- hradnj geſt powlownějſſj a měkčegſſj. ¶ Liſtj s Gečnau mukau a s kyſelým Wj- nem ſmjchané, proſpěſſně ſe přikłádá proti tomu toku Břicha, kteryż Cœliacus ſlowe.

Dřewa Olywowého.

¶ Wodnatoſt aneb pěna, kteráż ſe z zapáleného dřewa ſyrowého Leſnj Olywy prey- ſſtj, vzdrawuge liſſege, łupy a praſſiwoſt Hławy.

Olywek.

† Olywy zrałé gſau poněkud teplého a wlhkého přirozenj/ ale nezrałé ſuſſj a táhnau whro- madu. † ¶ Olwy ſhánějj otruby aneb łupy z Hławy/ kdyż ſe gjmi Hława pomaże: Pomáhagj také proti wředům, kteřjż ſe daleko wůkol ſebe rozgjdagj, tymż ſpůſobem.

¶ Dřeň kteryż ſe w gádrách zdržuge, s Sádłem a s Mukau ſmjſſený, přikłádanjm Nehty ſſkaredé a oſtré wyſſlechtuge. ¶ Olywky ſłané (kteréż Řecky a Latině Colym- bades ſlowau) ztłučené a přikłożené, Pekelný oheň hogj/ a bránj aby żádná Neſſtowjčka złá nenáſledowała/ a nečiſté Wředy takowité wyčiſſťugj. ¶ Strogené w Láku Olywky před Gjdłem s gjchau vžjwané, obměkčugj żiwot/ poſylugj żałudka/ a k gjdłu appetyt zbuzugj. B ¶ Słaná woda z Olywek, ſtwrzuge oſłablé dáſně y zwiklané Zuby.

Olege Olywowého obecného.

† Oleg dřewěnný nowý k mnohým wěcem geſt vžitečný, wnitřně y zewnitřně vžjwaný/ a tak dobře do Kuchyně gako do Apatéky ſe hodj: Nebo rozličnj pokrmowé s nim ſtrogem bý- wagj/ zwłáſſtě we Właſſich Frankreychu a Hiſſpanij/ kdež geg nowý a čerſtwý mjti mohau/ w kterychżto Kraginách mjſto Máſła ho vžjwagj. A my Czechowé k dobrému Salátu ney- wjce ho potřebugeme. † ¶ Oleg kteryż ſe z nezrałých Olywek wytłačuge, ſłowe Cže- ſſky Dřewěnný Oleg, Německy Baumöl. Zahřjwá, ſwłażuge, změkčuge żiwot/ a dělá Stolice. ¶ Tělo teplými rauchami třjti, a potom Olegem dřewěnným mazati, zdra- wj zachowáwá/ a činj klauby wolné a ohebné. ¶ Dřewěnný Oleg pity, ſpomáhá proti oſtrému a kauſawému Gedu. Nebo odgjmá mu oſtroſt/ ale muſý ſe poněkolikráte pjti/ a zaſe po něm dáwiti. ¶ Proti żřenj w żiwotě dobrý geſt Oleg dřewěnný/ aby geg ſmjchal s gjſſkau zwařené Rauty/ a tak pił. Užjwá ſe y w Kłiſterowánj pro obměkče- nj Stolic/ a proti żřenj żiwota. ¶ Starý Oleg wjce horčj a ſylněgi rozhánj.

¶ Kdyż ſe Olegem dřewěnným pomazugj wjčka Očj, zrak čiſtj.

¶ Dobré Lekařſtwj proti bryzenj Břicha a żřenj w żiwotě, kteréż Colica ſlowe: Wezmi s Truňk dřewěnného Olege/ rozpuſť w něm bjłý, čiſtý a přednj Cukr/ wypj te- płý/ a na to ſebau pohni. Můżeš tyż Oleg tak y s Małwazým ſmjchaný pjti/ aby do dobrého truňku Małwazý tři aneb čtyři Loty nowého Olege dał.

¶ Kteréż Żeny ſwé nemocy podłé náležitoſti mjti nemohau/ ty magj trochu celého Sſaffránu do dřewěnného Olege, kteréhożby ſplnau łżjcy było, włożiti/ tak přes noc nechati ſtáti/ a ráno s teplým bjłým wjnem wypiti/ a to tak po několiko dnů pořád wči- niti: Bude gim platno. Nebo Oleg obměkčuge/ a Sſaffrán żene.

C Diwné skussenj Mrawence od Stromu zahnati: Wezmi lněný ssat třj Peſtů zſſijřj/omoč geg w dřewěnném Olegi a Wolowé žluči/obwaž ſtrom na tré aneb na čtwero. Můžeš časem ten ſſat, geſtliže by docela wſechl, Pýrem w gmenowané mjſſenicy omočeným zaſe ſwlažiti/ tedy ztenau a wſchnau na něm wſſickni Mrawency/ kteřjž zhůru aneb dolů lezau. Do dřewěnnéhoOlege,čehožkoli nakladeš, buďto Kwjtj, ſemene aneb kořenj,takowého přirozenj bude/ gakéhož gſt ta wěc do něho wložená aneb wněm wařená.

Olege z Leſnjch Oljwek.

Dřewěnný Oleg, kterýž ſe z nezralých Oljwek wytlačuge, wětſſj trpkoſt má/ a mnohem ſylněgi ſwjrá: Protož užitečněgſſj geſt proti horkým Otokům: Žaludku také dobře ſlauží/ aby gjm pomazował: poſyluge a wtwrzuge gak zuby, tak y maſſo okolo dáſnj/aby geg teplý w uſtech držel: zaſtawuge zbytečný pot/kdyžby ſe gjm pomazował.

Týž Oleg ſlauží proti bolenj Hlawy/aby lněný ſſátek w něm ſmočil/a na čelo přiložil/gakož ſe obyčegně Růžowau wodau obwazuge.

Lezenj wlaſů bránj, pomazowánjm: Lupy hlawnj a Praſſiwinu hogj a wyčiſſtuge/ nedopauſſtj ſſediwěti,kdožby sobě gjm Hlawy každého dne pomazował.

* Amurca. **Kal aneb kwaſnice wypreſowaného Olege.**

Ten proti mnohým nedoſtatkům geſt dobrý/ a častokráte proſpěſſně ho užjwagj/ poněwadž ſe ſnadně doſtati může/ a mnohem ſnáze, než Lycium aneb Acacia, kteréžto oboge negednau zffalſſowané k nám ſe přinášſſj. Obzwlášſſtně pak užjwagj ho w některých miſtech s Stříbrowým glétem, Pelweyſem a prachem z Gilmu ſirogenym/ proti zaſtaralým Wředům aneb prowaleninám. Cato de re Ruſtica pjſſe/když ſe Wápno rozděla cum Amurca,to geſt s timto Kalem/ aneb že ſe ſtěny aneb zdi dobře tímž Kalem pomažj/ že netoliko ſtawenj to neporuſſitedlné zůſtane/ ale také žádný Čerwjk aneb žížala do něho nepůgde. *

Oljwá Czeſká. Elæagnus.

D Czeſká Oljwá, s Kwětem, Owotcem y Peckau. Olea Boëmica, ſiue Elæagnus,cũ ſuo floré fructu & oſsiculo.

Žlute Pryzyly dřewo. Cotinus cum flore, fructu & ligni portiuncula.

Tak gſem widěl w Czechách geden Strom, kterýž Oljwau nazýwagj/ ale omylně: nebo nenj prawá Oljwa. Neſe liſt gako Wrba, aneb gako Drmek, ſſediwý a měkký: Rat oleſti také má gako Wrba/ a na nich (ač pořjdku) ſſpjce bodlawé:

Kwět

Kwět bjlý, a náramně wonný. Owotce aneb Gahody (ač newssudy) podobné k Oljwám prawým/ale menssj a při wrchu sspičaté: Pecka wnitř gest obdlaužná. Ten strom roste sám od sebe bez Lidského opatrowánj, w Lesých a Hágjch wlhkých/ y také na Zahradách při domjch. Podlé mého zdánj tento Strom gest Elæagnus Theophrasti: proto že Listj má gako Drmek/a Owotce gako prawá Oljwa. A protož gest téhož přirozenj a mocy, gako Oljwa/wssak wewssem mdlegssj: Studj a sussj, swjrá a vtwrzuge. A

* Bellonius lib.2. obseruat.cap.3. gmenuge tu Oljwu Zizyphum albam Columellæ, a pjsse/že okolo města Heracleæ Ploty z nj dělagj/ Owotce prodáwagj/ a Rzekowé gi do dnessnjho dne Zizyphia nazýwagj. Na giném mjstě za to má/že Plinius Strom tento gmenuge Zizyphum Cappadociam. A w tom k němu y ginj včenj a zkussenj Lékaři připadagj/ a tak smeyssleg/ že Elæagnus Theophrasti gest giné pokolenj Wrby wodnj/ kteráž Listj má ssiroké a bělegssj/ podobné listu Gabloňowému. Carolus Clusius pjsse, in suis obseruationib. Hispanicis, že takowých Stromů hognost roste w Králowstwj Granatæ, okolo města Guadix řečeného. Spočátku Gara kwetne/a na Podzym Owotce geho zrage/ale w studených Kraginách netrwá. V nás pak do Zahrad se sázý, gako Wrby/ a přes Zymu zůstáwá.

Hisspánowé gmenugj tento Strom Arbol Parayso, to gest Ragský strom/ snad pro libau wůni Kwětu geho. Francauzowé Iuiubier blanc, a Oliuastre. *

Oljwa slowe Rzecky ἐλαία, Arabsky Zaitron, Latině Olea domestica sive satiua, Oliua, Wlasky a Sspanyelsky Oliuo, Francausky Oliuier, Německy Oelbaum.

* Lesnj pak Oljwa Rzecky ἀγριελαία, κότινος. Latině Oleaster, Olea siluestris, Cotinus, Sspanyelsky Azebuche, a obyčegně Azuche, Francausky Oliuier, Sauuage, Německy Wilder Oelbaum.* Owoce aneb † Oljwky Latině Oliuæ, Rzecky ἐλαία, Sspanyelsky Azeytuna, Francausky a Wlasky Oliue. Nasolené Oljwky aneb z Láku slowau Rzecky Halmades, aneb Colymbades. †

*Cotinus.

Poněwadž nahoře pod gménem Lesnj Oljwy, toto Rzecké Theophrasti a Dioscoridis obyčegné slowo κότινος stogj: nenj wěc neslussná, o něm také něco tuto oznámiti. Nebo ge ginému Stromu Plinius dáwá/ když lib.16.cap.18. pjsse/ že roste in monte Apennino Strůmek řečený Cotinus, kterýmžto Plátno welmi pěkně barwiti se může. Odkudž wlastně rozuměti nemohu/ zdali týž Strůmek gest/ kterýž tuto k oku wymalowán a wystawen gest. A wssak k wjře skůro podobné gest/ zwlásstě že obyčegné Wlaské slowo Scotanum, s nim se srownáwá. Gest pak malý Strůmek, s křiwými tenkými Ratolestmi/ kteréž obyčegně Barwjři oblupugj/ a k žluté barwě gich vžjwagj. Kůra gest zžlutačerwená/ Dřewo bledégssj/ Listj podobné Hrusskowému, a wssak okrauhlegssj/ gako některé na Terpentynowém Stromě. Při wrchu Ratolestj dlauhý wlasatý keř wen wyrostá/ z něhož se wyskytá drobet malého, požlautlého, trýhraného, splesknutého Semýnka/ w twrdých ssesselinkách aneb Lusstinkách, tak skrowného/že sotwa rozřezati se může: Kwět má zbledazelený, subtýlný. Někteřj pro podobu a vžitek řjkagj mu, žluté Prysylowé dřewo. Ginj, mezy nimiž gest C. Clusius, domnjwagj se/ žeby měl býti Cocygria aneb Coggygria, aneb Coccynelæa Theophrasti. * B

O Dubu. Kap. LVIII.

Dub gest wssechněm Strom známý/ a v nás ho w Czechách dosti: protož nepotřebuge žádného wypisowánj. Owotce geho gsau žaludy a kůlky/ kteréž Galles gmenugeme, a Mělj/ o němž se potom w obzwlásstnj Kapitole psáti bude. Gallesowé kůlky rostau na Listj/ a mezy nimi žaludy.

* W Vhřjch a w Rakausých nacházý se Dubj/ s mnohým ssirssjm Listjm, nad obyčegné Dubj/ a Žialudy gegich na delssjch sspičkách wisegj/ na nichž welmi mnoho býwá Mělj/ gakž

C to Clusius wyssetřil / kterýž také oznamuge in obseruat. Pannonicis: Že w Hisspanij na Horách, blizko Fretum Herculeum, na Dubj w Létě y w Zymě listj gegich zůstáwá / gako též in Cantabria, w některých mistech nacházeti se má. In Mauritania, w přemocném Králowstwj Fessa, nacházy se Dubj / kteréž nese welikě Zialudy / chutněgssj a sladssj nežli Kasstany / kterýchž před časy Stařj rádi w pokrmech vžjwali. W těch Lesých gsau ti welicy Lwowé / kteřjž se in Aphrica nacházegj. Dále také na starých Dubjch, blizko od Kořene, roste gakály Hauba aneb excrementum, a wssak ne na mnohych / gakož y někdy takowá nedaleko od tohoto Města, nacházy se obyčegně na Podzym. Ta gest tenká, spočátku počerwenaká / a wisy někdy pospolu gako hrozen: Protož y Vua quercina, to gest Dubowý hrozen se gmenuge. Dobrá gest proti Dnawé nemocy / gakž se potom oznámj. *

Dub. Quercus.

Kůlky Dubowé a Zwěť. Gallæ, & flores querçus.

Přirozenj, mocy a wčinkowé.

Kůra, List, Zaludy a Galles, sussj, stahugj a swjragj / zwlásstě pak ta kůrka prostřednj mezy dřewem a zewnitřnj korau / též y ssupinka na Žaludowém gádru. A to wsse stauží proti wsselikým neduhům / kteřjž přjlissně tekau.

Kůry a Dřewa.

Wnitřnj a prostřednj Dubowá kožka w Wodě a Octě wařená, a na Pekelný oheň přiložená, odgjmá horkost a pálčiwost. Dubowá kůra s Mlékem wařená a pitá, wsselikému Gedu odpjrá. Kteréž Zeny wodu s bolestj pausstěgi / ty magj na řezawé Dubowé vhlj Wjno ljti / a tu páru skrze Trychtýř do sebe zapausstěti.

Wžitek Dubowého dřewa nemůže dostatečně wypsán býti. Mezy giným dějwjm stěžka se gedno nagde, aby stálegssj bylo / a k rozličným stawenjm y nádobj wjce potřebowati se dalo / gako Dubowé dřewo / buďto na zemi aneb v wodě. * Nacházegj se také na starých Dubich welké Hauby / kteréž někteří tak čerstwé nasolugj / a na tepké mjsto stawěgj / potom tau Sťawau klaubůw w bolestech Podágry potjragj. Ale k tomu lepssj gest Vua quercina, gakž o tom Knjžete Julichského Medicus Solenander wyswědčuge. *

Dubowé Listj.

Jstj Dubowé, aneb prostřednj kůra Dubowá, v wjně aneb v wodě wařená a pitá, bezpochyby zastawuge wsselike toky žiwota, ženské Fluxy, semeno a chrkánj krwe.

Proti

Proti pálčiwosti, genž Záha slowe, wezmi Dubowý list / wlož geg na gazyk / a wlhkost pocházegjcý z něho do hrdla požjreg: Pomůžeť. A

Dubowé listj na horké Nesstowice přiložené, horkost odháněgj, a vzdrawugj.

Ženy krwotočné, od nichž kwět gegich přjlissně gde, magj Dubowé listj v wodě wařiti / a od spodku se wnj pařiti / aneb w té wodě až do Pupku seděti: Spomáhá.

Zkussenj toho potwrzuge / že Dubowé listj na rány gest welmi prospěssné / sstahuge w hromadu / hodj se y k promýwánj gich.

Dubowé Mágowj aneb listj v wodě a w Octě wařené, a w vstech teplé držané, vkládá bolest zubůw, posslau z Flusůw.

† Komuž z vst smrdj / wezmi Dubowého listj / ztluc ge na Prach / a každé ráno přjgmi ho gednu čtwrtcy s wjnem / a odegmeť newonný duch.

Kdožby gedowatau Bylinu snědl / ten zwař sobě v wodě listj Dubowé / a s Mlékem ge přjgmi: Wssak včiň to dřjwe, nežby se ged rozessel a rozmohl. †

* Z Mladistwých wrsskůw téhož Dubj woda pálená a dystyllowaná, gest prospěssná proti zwředowánj a shnilinám vst Dětinských / y giným nedostatkům hrdla. *

Zialudůw.

Zialudi též gsau mocy gako Listj a Kůra. Dobřj gsau proti kapawému močenj / Rzezawce, Stranguria řečené / y proti Kamenu w Ledwjch a w Měchýři.

Žaludy prospjwagj těm Ženám / od nichž se nemoc gegich přjlissně lige.

Žaludy gedené, wzbuzugj bolenj Hlawy / a Břicho nadymagj: † Aprotož se lépe Swinjm než Lidem gjsti hodj. †

Komuž čjpek w hrdle spadl aneb se vkřiwil, ztluc Žaludy / přideg mezy ně ztlučeného Pepře, a bjlého Psýho Leyna / smjcheg w hromadu: Tim obmazug a natjreg čjpek.

Ssesselinky Dubowé dobře prospjwagj těm / kteřjž krwj chrkagj. Žaludy welmi vžitečně se gjdagj proti wsselikému gedowatých Žiwočichůw vsstknutj.

Žaludy na Prach zetřené, a ztjži gednoho quentjku s Gitrocylowau sstáwau neb wodau pité, zdržugj wssecky toky žiwota / y když se nemjrně od Žen gegich pořádně čisstěnj wyléwá. Žaludy zelené ztlaucy a přiložiti, polehčuge horkých otokůw / a wsseliké roznjcenj vhassuge. Přikládagj se také vžitečně s slaným Sádlem, na wředy nezhogitedlné. Ssesselinky aneb Čzepičky, wnichž Žaludy na Stromě se držjwagj, též gsau mocy / než wětssj magj trpkost / a tak sylněgi w hromadu sstahugj / anobrž odrážegj a skrčugj. B

Dubowých Kůlek.

Galles aneb Dubowé kůlky * (kteréž dwogj gsau: Wětssj djrkowaté a lehké co Hauba / a Menssj, sukowaté a twrdé y těžssj) * sylně w hromadu swjragj, wysussugj a odrážegj. Magj se tehdáž zbjrati / když na Stromě swém dobře wyschnau.

Kůlky Gallesowé na Prach ztlučené, a přiložené na hnilé a zlé rány, wyžjragj a strawugj pokažené Masso / a neduhy wyčisstugj. Dásně tim potjrané, odpjragj Flusům / kteřjž se do zubů spausstěgj. Hogj také y wředowiny w vstech. Prostředek z kůlek Gallesowých na děrawý Zub wložený / gest k tomu prospěssný.

Kůlku Gallesowau s Bjlkem wagečným spolu smjcheg / vděleg z toho Flastr / přilož na Pupek / sstawuge plynutj Břicha / a žiwot zatwrzuge. Muže se ten Prach přigjmati y s desstowau wodau / protože mocně twrdj a zacpáwá.

Kdož se hrubě dáwj / zwař Gallesowé kůlky v wodě desstowé a w Octě / w tom omáčeg ssátek / a zewnitř na Žaludek přikládeg.

Kterážby Panj přjlissně swau Nemoc měla / nechť sobě wařj kůlky Gallesowé, s desstowau wodau / přimjsýc mezy to Gitrocylowé sstáwy: potom z Bawlny čjpek vdělá / a w té mjssenicy smočený, po zpodu přjgme: Stawuge a spomáhá wýborně.

Komuž krew hrubě Nosem teče / rozpusť Prach z kůlek Gallesowých, wodau Gitrocylowau neb Kokosskowau / a omáčege w tom ssátek / wlož do nosu. Proti témuž ne-

C dostatku může se y Flastr vdělati, z Prachu kůlek Gallesowých a Bjlku wagečného / a ten na čelo a židowiny přikládati.

Prássek z kůlek Gallesowých posypaný na Rány, sstawuge krwe gegich tečenj/ a činj, aby se rány whromadu scházely.

Kdož chce mjti wlasy černé / wezmi kůlek Gallesowých tlustých, těžkých a neděrawých / zwař ge w Olegi/ a ten potom proceď skrze ssat/ a nech ať na Sluncy wyschne: potom takowý Prach wař v wodě desstowé/ promýweg sobě wlasy, buďto na Hlawě aneb na Bradě / a budau černé.

Kteréž ženě Matka wen wycházý/ nechť sobě v wodě Gallesowé kulky zwařj/ a do toho wsedne: bude zase zdráwa.

Chcessli dobré Cžernidlo vdělati: Wezmi malých sukowatých a twrdých kůlek Gallesowých, zhruba protlučených, pět Lotůw/ Witrolium tři Loty/ Gummi Arabského dwa Loty/ Soli půl čtwrtce: wsyp to wssecko do Hrnce poléwaného/ a nalj na to dobrého bjlého wjna wřelého dwě Libře aneb půl Pinty/ a zahraď powrchu čistě Hrnec/ wystaw na Slunce/ a nech státi za čtrnácte dnů: Pakli gest w zymě/ postaw na Kamna/ a zamjcheg každého dne Lopatkau/ budeš mjti wýborný Jnkaust aneb Cžernidlo.

Dubowé kůlky wětssj magj y tu wlastnost / že každého Roku wyznamenáwagj aneb předvkazugj/ budeli Rok ten vrodný neb nevrodný/ pokogný aneb mornj. Wezmi měsýce Ledna aneb Vnora nowau, celistwau a od Cžerwů nezwrtanau Kůlku Dubowau/ rozkrog aneb rozraz gj na dwé/ a nagdeš w nj gedno z tohoto trého/ totižto Mauchu, Cžerwa aneb Pawauka. Maucha znamená Wálku/ Cžerw nevrodu/ Pawauk Mornj nakaženj.

Moc wody pálené z listj aneb Mágowj Dubowého.

D Neylepssj čas k dystyllowánj a pálenj té wody gest vprostřed měsýce Máge/ z Listj mladistwého Daubj. A takowá woda wssecku tu moc má / kteráž se listj Dubowemu připisuge.

Woda z listj Dubowého pálená, každého dne ráno čtyry hodiny před gjdlem, do půl Žeydljka pitá, vžitečná gest proti toku od Gater pocházegjcýmu. Nenj takměř hogitedlněgssj wody/ zwlásstě malým Dětem, když na Cžerwenau nemoc stonj / nad wodu z listj Dubowého: též y proti odchrkowánj krwj. Drobj také a wen žene Kámen.

Jtem/ tato Woda na horký aud skrze ssátky přikládaná, ochlazuge a hogj staré, bolawé a prowalené Nohy / aby ge tau wodau promýwal/ a tak nechal, ažby samy od sebe vschly. † Woda z Dubowého listj rozhánj také w těle sraženau a ssedlau krew / a wen gi wyhánj, s wodau Cžertkusowau pitá. †

Dubowý Strom slowe Ržecky Δρῦς, Arabsky Belut, Latině Quercus, Wlasky Quercia, Sspanyelsky Robre, Francausky Chesne, Německy Eychbaum.

O Dubowé Swjdě. Kap. LIX.

Tento Strom we Wlassjch roste welmi obecně / a gest krásný a wysoký. Kůru má temně čerwenau/ dřewo celistwé, tuhé, takowéž barwy. Listj rozdělené, gako při Bobkowém stromu/ při okolku drobet zstřjhané/ a vstawně se zelenagjcý. * A to Listj na některých Stromjch gest ssirssj/ na giných trochu vžssj: pročež se obyčegně w dwogjm rozdjlu pokládagj. * Roste w Lesých na Horách, a w giných mjstech. Žaludy nese menssj nežli Dubowý strom. * W Hysspanij prodáwagj ty Zialudy na Rynku, a gedj ge/ gako v nás Kasstany aneb Ljskowé Ořechy. *

Rostau

Rostau na něm y malé počerwenalé Kuličky / kteréžto když se protlukau, a s Octem přikládagj, nowé rány a krwawé Oči welmi dobře hogj. Toto listj Kůra y žaludy má rowně takowau moc / gako při stromu Dubowém: wssak poněkud mdlegssj. A

* Někteřj pjssj / žeby na té Swjdě neylepssj Měli růsti mělo / Epilepticis welmi platné. De Ilice Coccifera položj se w Cžtwrté Knize tohoto Herbáře / w Kap. 15. *

I. Swjda. I. Ilex. II. Swjda s ssirssjm Listjm. II. Ilex Latifolia.

B

Swjda slowe Ržecky πρινος, Arabsky Barbes, Latině Ilex, Wlasky Ilice, Sspanyelsky Anzina. * Francausky Eoule aneb Chesneverd. Owotce aneb Zialudy Ἄκυλον, Theoph. Acylum, Sspanyelsky Bellota aneb Abillota. * Německy Stecheychen.

O Pantofflowém dřewu. Kap. LX.

Rozdjl a spůsob.

Tnto Strom gest wysoký a dlauhý / a má tlustý Pařez: Listj podobné k Gesenowému / než delssj, a vstawičně se zelenagjcý. Kůra gest welmi tlustá / kteréž Ssewcy k Pantoffljm vžjwagj. Rybáři také dělagj sobě z nj Kolečka k swým Newodům a Sytjm. Nebo swau lehkostj (aby na wodě splýwaly) olowěnných hládek spodnjch pozdwihugj. Když se Kůra z něho oblupuge, Strom proto neschne / než giná Kůra zase na něm wyrostá: protož se obyčegně dwě Kůry na gednom Stromě nacházegj. Gá gsem zewnitřnj geho Kůru widěl / kteráž byla skůro Lokte ztlausstj / čemuž se žádný diwiti nemá / poněwadž Plinius pjsse / že strom roste na ssjř desýti Střewjcůw. Nese malé, suché žaludy / kteřjž gednostegnau moc magj, gako Listj.

Gest pak Strom Pantofflowý dwogj: Prwnj má delssj a sspičatěgssj Listj / a roste we Wlassjch okolo města Pjsy. Druhého Listj gest nětco kratssj, okrauhlegssj, a w okolku swém zstřjhané / na některých mjstech sspičaté / a roste okolo města Ržjma.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kůra ztlučená, a steplau wodau pitá, zastawuge Krwe tok, wrchem y spodkem.

Kůra spálená, a Popel ten pitý s teplým wjnem / gest welmi prospěssný těm, kteřjž Krwj chrkagj.

C I. Pantofflowé dřewo. Suber latifolium. II. Pantofflowé dřewo. Suber angustifolium.

Pantofflowé dřewo slowe Řzecky φέλλος, Latině Suber, Francausky Liege, * Sspanyelsky Alcornoque, Wlasky Sugaro, * Německy Pantoffelholtz oder Korchbaum.

* Phellodrys.

D

GEst y giný gesstě Strom/ kterýž také Owotce žaludowé nese/ a má listj Pantofflowému podobné: ale Kůra a dřewo rowná se Dubu, Cerrus řečenému. Protož geg in Hetruria Cerrosugarum gmenugj/ gakoby řjcy chtěli, Cerrosuberem. Theophrastus gmenuge Phellodryn, a namnoze roste in agro Senensi. K terémuž gsem tuto mjsto dal / protože geg Autor in suis commentarijs Latinis, také wypisuge. *

O Bu-

O Buku. Kap. LXI.

A

Buk. Fagus.

Spůsob.

BVkowý Strom aneb Buk welmi wysoko roste / a mnoho má Ratolestj. Kůra geho gest hladčegssj, nežli Dubowá. Listj nese subtylné, tenké a hladké, gako Topol. V prostřed listj časem gakésy sspičaté kuličky wyrostagj / * na pohleděnj krásné / gako pěkné počerwenalé Gabljčko. * B

Klade se Buk mezy stromy žaludnými / ačkoli žaludůw nenese / než Bukyně aneb Bukwice / kteréž žádného podobenstwj žaludůw nemagj: A ty magj na sobě ssupinu okrauhlau, chlupatau a bodlawau / a wnitř Gadro trýhrané / w tenké ssupince obalené / téměř gako při Kasstanjch wjdáme. Chuti gsau sladké a nátrpké, drobet w hromadu sstahugjcý. Swině zwlásstnj magj ljbost k těmto Bukwicým / a Masso po nich býwá gakésy dobré a chutné. Myssi také domácý y Německé, welmi rády se tim Owotcem pasau / tak že y od ginad hauffem, z přirozenj gsauce hnuty, do Lesůw Bukowých na pastwu přibjhagj. Též y Weweřice, Kwjčaly, Drozdi, a giné Ptactwo. Ano pjsse Cornelius Alexander, že při obleženj Města řečeného Chium, toliko tohoto Owotce w městě za pokrm požjwali / a trwali až do odtaženj nepřátel.

Kůry Bukowé vžjwagj Sedlácy k mnohým potřebám. Neb z nj dělagj rozličné nádoby a Kosse. Dřewo Bukowé v wodě zůstáwá neporussitedlné / a gesstě wjce w nj tuhne a twrdné. K mnohým wěcem gest vžitečné / gako na Wozy, Truhly, Lůže, Lawice, Stoly a Lodj. Z starých a shnilých Buků pálj se Popel k barwenj. † Summau / Stromu Bukowého wjce k stawenj a paliwu, nežli k Lékařstwj vžjwáme. †

Mjsto.

Bukowý strom roste w Lesých y na Horách / y na Rowinách.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Listj Bukowé gest studeneho přirozenj / Owotce poněkud trpkého.

Zewnitř.

List Bukowý čerstwý kdožby rozkusowal / vzdrawuge zpreysstěnj vst y dásnj. Protlučený a pomazaný, posyluge audůw ztrnulých.

Woda,

Woda, kteráž se w prázdném aneb dřewém Buku a ſtarém Dubu nacházý/dáwá znamenité Lékařſtwj proti wſſelikému ſtrupu a Praſſiwině, po wſſem těle/ buďto Cžlowěku aneb Howadu, aby se gj myl.

Bukyně na Popel ſpálené, a ten Popel s Slepičj Polewkau aneb s Sádlem Wepřowým ſmjchaný, a na Ledwj teple přiložený, pomáhá proti Kamenu.

Prautkem Bukowým Hadj pryč se zahánějgj.

* Petrus Creſcentius pjſſe/ že Bukowého Popeka vžjwati se může k dělánj Skel. *

Buk ſlowe Rzecky φηγός, Arabſky Chinaos, Latině Fagus, Wlaſky Faggio, Sſpanyelſky Haia, Francauſky Faus, Německý Buchbaum.

O Kaſſtanjch. Kap. LXII.

Kaſſtan. Caſtanea.

Koňſký Kaſſtan. Caſtanea equina.

Rozdjl a spůſob.

Kaſſtan geſt Strom mnohým známý: ač ho w Cžechách nenj tak mnoho, gako we Wlaſſich a ginych některych Kraginách. Roſte wyſoce, a Ratoleſtmi ſwými ſiroce ſe rozkládá: Kůra geſt barwy ſywé. Liſtj neſe gako Wlaſký Ořech/ než ſtirſſj, wůkol zſtřjhané, žilowatěgſſj a ſwraſtawěgſſj. Kwetne w Létě, kwětem obdlauženým, hnědatým, gako Rzaſa/ barwy bledé, a wonj gako Wosk. Neſe Owotce sgedné ſtrany hladké a pleſkaté/ s druhé ſtrany wypuklegſſj a okrauhlegſſj. Leží w trogi ſſupině aneb kůře opatřené: Prwnj geſt tenká, počerwenalá/ chuti náramně trpké a hořké: Druhá tuhá, a barwy hnědjčkowé: Třetj a zewnitřnj zcela oſtrá, pichawá/ gako Ježkowá kůže. Na Podzym pak rozſedagj ſe na různo ty Ježkowé hlawky/ a Kaſſtani zralj a hnědj wen wypadagj. Mohau ſe y bidlem dolů klátiti/ napodobně gako Wlaſké Ořechy.

Kdož chce zprůbowati, gſauli dobřj Kaſſtani/ wwrz ge do wody/ kteřjž gſau dobřj a čerſtwj, padagj kednu/ ale zleželj a zljpowrchu ſpleywagj.

We Wlaſſich in Hetruria Kaſſtanowj ſtromowé nacházegj ſe wdwogjm ſpůſobu: Geden domácý/ druhý Leſnj. Domácý zaſe dwogj geſt: Geden neſe wětſſj Kaſſtany/ a druhý

a druhý menssj. Domácýho Kasstanu owotce, gakž málo poležj a pozawadne, snadnič- A
ce se wykupuge / a gest chuti libé a sladké. Lesnj nigakž se kaupiti nedadj / leč ge prwé
zwařj. Protož k chowánj Wepřůw a Swinj lepssj gsau / než Lidem k gedenj. A ty také
mnohem trpčegssj a sušssj gsau, nežli domácý. Což každému Owotcy planému a Lesnjmu
přirozené gest. ¶ W Horách, kdež bývá nedostatek Obilj, Obywatelé těmi Ka-
sstany se živj. Neb ge pekau a gedj / a Mauku z nich melj, a chleby dělagj. A protož kdež
mnohó Kasstanůw roste, tu se netřeba hladu obáwati.

¶ Dřéwa z Kasstanowého stromu k mnohým wěcem wžjwagj. Neb z něho dělagj
Trámy, Laty, Prkna, Tyče, Sudy a Kádi winné. To dřewo kupalwu se nehodj / nebo
gakž se zapálj, wstawičně pissťj a praská / až wšlj sem y tam rozhazuge. Samy Kasstany
mezy Žaludy neyljběgssj gsau k gedenj / a dáwagj dobrau živnost.

Mjsto.

¶ Kasstan raděgi roste na Horách, a w mjstech tmawých a stinných / nežli na Lu-
kách a na Slúni.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Kasstany whromadu sstahugj, sussj, stjragj, nadýmagj / ale negsau tak studeného
přirozenj, gako giné Žaludy. Nebo sladkost, kteráž se při nich nachází, patrně horkost w
nich býti wkazuge.

Wnitř, aneb w živoče.

¶ Kasstany mocně zastawugj plynutj Žaludka a Břicha / zwlásstě když gsau suché:
Spomáhagj y těm, kteřjž Krew wychrkugj / aneb gedowatý Ocún budto gedli aneb pili.

¶ Woda, w kteréžby Kasstani y s sstupinami wařeni byli, gest wžitečná a zkussená
kewsselikému zacpánj. Zwlásstě pak a neymocněgi stawuge ta wnitřnj Sstupinka aneb
kožka okolo gádra, w wodě wařená a pitá. A tak zastawuge wsseliký tok Břicha, Čer-
wenau nemoc, chrkánj krwj, přlissný tok kwětu ženského. A že proti nemjrnému Pur-
gowánj přediwně spomáhá / toho gsem sám negednau zkusyl. B

¶ Přlissné gedenj a wžjwánj Kasstanů, bolenj Hlawy wwozuge / welmi břicho na-
dýmagj / a těžce se zažjwagj. Chtěgj tomu, kdož gich mnoho gj / že plodj Wssi w Hlawě
y w Sstatech. Proti těm Wssjm wezmi Prach z kwětu Lawendule / a posypeg gim Hla-
wy y sstatůw / a zbudeš gich. ¶ Pečené w horkém Popeli negsau tak sskodliwé, ga-
ko syrowé aneb wařené: Kdožby Kasstany suché aneb pečené, Pepřem a Solj posypa-
né, často gedl, žádost w něm tělesnau zbuzugj. ¶ Kasstany pečené, s Medem aneb
s Cukrem na čtitrobu gedené, dobré gsau proti Kásslj.

* Mléko aneb Sstáwa z Kasstanůw wytažena s Lékořicowau wodau, přidada drobet
Semene bjlého Máku, prospěssná gest těm / kteřjž pákliwý moč wypaussťegj. Což, gako y gi-
ných mnohých zkussených kusů wjce, někdy mi oznámil a wdělil můg zwlásstě mistr Præceptor,
D. Iohannes Crato z Krafftheimu, Geho Mil: Cýsařské někdy životný Lékař. *

¶ Kasstany sussené a na Prach zdělané, s rozetřenýma Račjma očima, a wodau
Apichowau do wnitřku přigaté, zwolné působj močenj.

Zewnitř, aneb krom života.

¶ Kasstany pečené, s Gečnau mukau a s Octem přiložené, twrdost Prsůw rozdě-
lugj a rozhánějgj. ¶ Jtem / Kasstany pečené ztlaucy, s Medem a Solj přiložiti,
spomáhagj těm / kteréž wzteklý Pes zkausal.

Koňský Kasstan. Castanea Equina.

Gest y giné přespolnj pokolenj Kasstanůw / kteréž gsem tuto pro krásu a spanilost
geho namalowati dal. Takowau ratolest y s Owotcem z Konstantynopole ode-
sslal mi wzáctný Muž Augerius Busbequius, Geho Mil: Cýsařské w Turcých Legát.
Gest Strom wysoký: List nese gako Skořec wětssj, na ssestero rozsedlý aneb rozstřjže-
ný až do sspičky / a gest dlauhý a tenký. Bodlawé aneb pichawé ty sstupiny srownáwagj

C se v welikosti s nassjmi domácými/ale gsau požlautlé, w gedné každé ssupnice geděn Kasstan ležj/tlustssj a okrauhlegssj, nežli gest náš domácý. Na tom Kasstanu kůrka gest počernalá/kromě spředu, kdež se té bodlawé ssupiny přjdržj, gest poběławá/ a má znamenj srdce. Pod tau ssupinau žádná giná kožka se nespatřuge/ gako při nassjch ta čerwená a zwraskalá. Chut magj gako nássi Kasstani/ než že gsau sladssj/a k gjdlu netak libj. Turcy ge gmenugj Koňské Kasstany/protože soptiwým Koňům welmi prospjwagj.

¶ Kasstan slowe Řzecky κάσανα, Arabsky Castal, Latině Castanea, Wlasky Castagne, Sspanyelsky Marones, Francausky Castaignes, Německy Kastanienbaum.

O Sumachu. Kap. LXIII.

Sumach. Rhus, Sumach.

D

Spůsob.

SUmach gest Strůmek, téměř dwau Loket zwýssj/ a roste na Skalách. List má obdlaužný, počerwenalý, wůkol zstřjhaný, gako Dubowá Swjda. Owotce nese podobné k hroznu/ Gahůdky tlusté, drobet ssiroké aneb tleskaté: kůra aneb kožka, w kterauž se obalugj, whromadu welmi stahuge. Toho Stromu nikdež ginde gsem newiděl/ než toliko we Wlassjch, in monte Apennino. W Hisspanij, gakž slyssjm, magj ho welikau hognost.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Listj, Kůra y Owotce studj na druhém, a sussj na třetjm Stupni. Moc geho gest vtwrzowati, zahusstowati a trpkostj swau stahowati.

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Listj wařené a pité, aneb w Klisteru přigaté, vžitečné gest proti čerwené nemocy.

¶ Semeno, kterémuž obecně Sumach w Apatékách řjkagj, též gest mocy/a wařj se se s ginými pokrmy/ kteřjž se dáwagj proti bolenj a wsseligaké měkosti Břicha/ y proti Czerwené nemocy. ¶ Proti bjlému Flusu ženskému, wař Sumach s Dubowým listjm/a to pjti dáweg/zastawjt geg: Aneb vděleg Cžjpek z Sumachu, z hliny Armenské a z Mastyxu, a wlož w Lůno/tok Matky též zastawuge.

¶ Seme-

Semeno toto čerſtwé požřené, dobré geſt proti tracenj Žaludka a žjzni / kteráž od horkoſti a Cholery pocházý. A

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Liſtj w lauhu wařené, častým Hlawy ſmačowánjm, dělá černé wlaſy. Uwodě wařené, a do vſſj wpauſſtěné, nežity a wředowiny w nich léčj / zwlášſtě když z nich hnis teče.

Liſtj s Octem aneb s Medem rozdělané a pomazowané, bránj hnikoſti Maſa, Pekelnému ohni, a oddérám Prſtů. Semeno má tauž moc / v wodě wařené a přiložené / obhaguge audy zmožděné, rozſedlé aneb ztlučené od zapálenj.

Semeno protlučené a s Medem ſmjchané, dobré geſt proti zpruzenj aneb oſtroſti Gazyka / aby geg tim potjrał a pomazował.

Toto ſemeno s Dubowým vhljm protlučené a přiložené, zaſtawuge tok z latých žil

Preyſſtj ſe z tohoto Strůmku Gummi aneb Pryſkyřice / kteráž wložená do ſtěrbiwých Zubů, bolest gegich wkládá.

Kožekuzy wžjwagj z něho Liſtj a kor, k wydělánj a ſhuſſtěnj Kožj / odkudž y Německy Gerberbaum ſlowe. Semena Sumachowého tlučeného, Staří za onoho wěku, místo Soli w pokrmjch wžjwali.

Sumach ſlowe Řecky ῥοῦς, Arabſky Rhu, Latině Rhus, Sumach, Sſpanyelſky Sumagre, Německy Gerberbaum. † Čzerwené Semýnko, Řecky a Latině Rhus řečené / gehož w pokrmjch wžjwagj / někteří také Řecky Erythron, to geſt Čzerwené gmenugj. †

O Wiburnu. Kap. LXIIII.

Wiburnus. Viburnum.

B

Spůſob.

Wiburnus geſt njzký krowatý Strůmek / gehož Ratoleſti gſau dwau Loket zwyſſj a gednoho Prſtu tluſté, welmi tuhé a ohebné / tak že ſe gjmi wýborně wázati a otočowati může. Liſtj geho Gilmowému neb Pantoſſlowému ſe přípodobňuge / než že geſt wyſſj, náſſedíwé, chlupaté / wrſſky / za nimž gdau Gahody, neyprwé zelené / potom čerwené / a naposledy černé. Kořen ſſiroce w zemi rozpauſſtj.

C

Mjsto.

Strůmek tento roste okolo Plotůw a struh. Protkaukagj se Kůry, kořenowé, Ratolesti/a dělá se z nich Ptačj lep: O čemž potom dolegi w obzwlásstnj Kapitole oznámeno bude.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tento Strom gest studeného a suchého přirozenj/ w hromadu stahuge, gako y Sumach/wssak mnohem mdlegi.

Wnitk.

Gahody, prwé nežli zčernagi, vsussené, a na Prach ztlučené, a takowý prach pitý, spomáhá proti wselikému plynutj Břicha.

Zewnitk.

Listj z tohoto Strůmku spoku s Olywowým listjm w Octě a v wodě wařené/když se tau gichau často vsta proplakugj/ wikkawé zuby vpewňuge/a Flusy k nim se spausstěgicy, stawuge. Tauž gichau vsta proplakowati, vžitečné gest proti vkřiwenému čjpku w hrdle/y Flusy stawuge, kteřjž z Hlawy dolů k hrdlu padagj.

Mačiti listj s Lauhem, a Hlawu promywati, wlasy černé dělá/a ge zdržuge, když bylézti aneb padati začjnali.

Wiburnus slowe Latině Viburnum, * (ačkoliw někteřj o něm pochybugi/ aby Viburnum Virgilij býti mělo) Wlasky Lantana, Francauzky Viorne,* Německy Schlingbaum.

O Palmě. Kap. LXV.

Pokolenj a spůsob.

D Palma nenachazý se w Czechách ani w Rjssi: Roste mjstem we Wlassjch na Zahradách/ kdež gi s obzwlásstnj pilnostj opatrugi/ wssak Owotce žádného ani daktylů nenese: * Krome w Králowstwj Neapulském/ kdež gsem gá sám z Stromu ge brak a trhal/ od něhož gesstě Spatham, to gest Sstupinku doma chowám.* Roste nahoru/ a má toliko gednoblý a wysoký Pařez. Kůra gest třjskowatá, gedna na druhé/ sazená/ gako Sstupiny, Ratolesti při wrchu toliko z sebe paussti. Listj nese welmi dlauhé, kupodobenstwj mečjků. Owotce, gemuž my Daktyle říkáme, wisý množstwj na Ratolestech, gako hrozny nowé/ ale prwé nežli kwetnau, obsahugj a zawjragj se w gakésy sskřince dosti welké a dlauhé/ kterážto swým časem otwjrá se/ a tu teprwa Kwět wydáwá: z něhož potom Owotce aneb Daktyle bywagj/ a ty na mjsto dozragjce, gsau ryssawé, sladké a oblaužené/ v wnitřnosti s gakausy kamenitau Peckau.

Tento Strom gest dwogjho pohlawj/ totiž, Samec a Samice. Samice nikdy nenese owotce/ leč podle Samce wsazená a wsstjpená bude/ kteryž zahyneli aneb vschneli, tedy Samice gako owdowj a tak vmdlj/ že potom nikdy Owotce newydá. Takowé tegné spoku vtrpnosti a obzwlásstnj přjznč tomuto dwogjmu pokolenj Palmowému přirozenj vdělilo.

Diwnau také wlastnost a powahu při sobě má tento strom Palmowý/ že se nedá žádné tjži tak snadně snjžiti a skloniti/ ale wždy na odpor té tjži mocně zhůru se pne/ tak že wjceli nań nakladeš, wjce se pozdwihuge. Z té přjčiny za starého wěku Palma při Bitwách, Půtkách, Kolbách y Honbách, bywala za znamenj Wjtězstwj/ a tomu, kdož swjtězyl a wyhráwal, do prawé ruky gi dáwali. Utěssený přjklad wssechněm w trápenj a rozličném saužen postaweným/ aby se těžkým odpornostem přemocy nedali: nybrž sami ge snažným odoláwanjm a trpěliwostj přemáhali.

Čjas.

Daktyle dozráwagj na Podzym/ gako y Fjky. Tehdáž ge zbjragj a cessj/ a na Slunce rozkládagj.

Mjsto.

Místo.

A

¶ Palmowj welikė množſtwj roſte w Syrij, w Egyptė, y také w Affrice / odkudž k nám Daktyle přinášſegj. * Ačkoli pak y v nás Palma z Pecky aneb z Gádra wyrostá / zwlášſtě když gi prwé w páleném wjně namočj : wſſak stěžkoſti gednu Zymu přetrwá. Toto geſt podiwenj hodné / což y Staří wyſſetřili / že když ſe spolu whromadu tři Pecky aneb gádra Daktylowá do země wſadj / rozdjlnj tři Strůmkowé z nich wycházegj : wſſak potom w geden Strom ſrostagj. *

Palma. Palma.

Chamærriphes, ſiue Palma humilis:

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Palma geſt trpká / w hromadu ſtahuge / gako y Daktyle nezralé. Zralé, ačkoli magj moc ſhuſſťugjcý / wſſak netak welice ſwjragj, gako nezralé: nýbrž gſau poněkud teplegſſjho aneb horčegſſjho přirozenj, pro ſwau ſladkoſt. † Kladau ſe býti přirozenj horkého a mokrého, na druhém Stupni. †

Wnitř, aneb w žiwoté.

¶ Nezralé Daktyle s kyſelým wjnem pjti, ſpomáhá proti plynutj Břicha / proti Zenſkému toku / a proti tečenj Krwe z Zlatých žil : Rány ſwalugj / a dobré gſau proti chrkánj krwj.

¶ Zralé a ſladké Daktyle ſlauží proti drſnatoſti hrdla. Kdož má žídký žiwot aneb běhawku, může gjſti Daktyle / a bude zdráw.

¶ Pro počiſſťenj Lektwař takto ſe z nich dělá : Wezmi Daktylůw gednu Libru / wyčiſtě ge od tě wnitřnj čiſté kožky / a moč w ljtém Octě za tři dni: Potom zkrágeg ge drobně / a wezma Medu čiſtého půl Libry / poſmaž na vhlj. A když ſtawjš s vhlj / wlož tyto wěcy na Prach drobně ztlučené, Sſpiky Indyckė, Zázworu, Galganu, Skořice, každého geden Lot / Diagridium ſſeſt Lotů / a ſmjcheg spolu. Ta Lektwař dobrá geſt proti Zymnicy horké / proti žebernjmu klánj / proti Zlautenicy : obměkčuge zagiſtě žiwot / a Choleru přediwně wen wyhánj.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Daktylowé pecky pálj ſe w nowém a newypálenémHrncy, až na Popel / kteryžto Popel w čiſtém wjně haſſený a wypraný, welmi geſt pomocný proti horkému Otoku a neſſtowicem Očj / zahoguge y Wředy / a nedopauſſtj, aby ſe w nich djwj aneb ſhnilé Maſſo rodilo.

C

* PALMA ENASCENS.

TAto Figůra vkazuge předíwný spůsob / kterak Daktylowý strom aneb Palma obyčegná z Pecky aneb z Gádra neyprwé dolů podse, potom teprwa nahoru roste / gakož gsem sám w skutku shledal. *

Malá Palma. Palma humilis.

¶ Nacházý se gesstě y giné pokolenj Palmy / kteráž namnoze roste in Sicilia & Ilua, tolikéž y v Moře, při městě Senæ a Pisæ. Nemnoho wyšssj gest přes geden Loket. List má podobný Palmě / toliko že gest menssj a kratssj. Kwět swůg postraně wydáwá z chlupatých sskřjnek / z nichž se wystřelugj zrna aneb hroznjkowé / gakž toto wymalowánj patrně vkazuge. Při samém Kořenu wycházý gakásy okrauhlá wyrostlina neb baule, w mnohé ssupiny obalená / kterážto oblaupená, Pepřem a drobtem Soli posypaná, gest chuti welmi libé a křehké / a hodj se těm Lidem, kteřjž lahůdky milugj. Slowe ta wyrostlina Cerebrum, to gest Mozk. Prautj této Palmy wynássegj na prodag téměř po wssj Wlaské zemi času Postnjho / gjmiž Lidé na Kwětnau Neděli swé ratolesti Oljwowé ozdobugj kuposwěcenj. Dělagj také z něho dobré trwánliwé Kosse a Chwosstisstě. ¶ Tuto Palmu gmenuge starý Theophrastus χαμαιρέφιος, lib. 2. cap. 8. * Wlasky Cefaglioni, Latině Palma humilis, † vel minor & Palmetis, † Německy Kleine Palmen. *

D

Tamaryndowé Owotce. Thamarindi.

MEzy Daktyle klade se y to Owotce / kterémuž w Apatékách Thamarindi řjkagj. Chuti gsau kyselé, trpké, a w hromadu swjragjcý / barwy černé. Ale zřjdka se k nám wcele přinássegj / než sama toliko massytost s Peckami wytlačená / kteráž když se rozdělj, nacházegj se w nj žluté Pecky, w rozličném spůsobu. Ty pak Tamaryndy magj býti neylepssj / kteréž z černosti trochu se rdj, čerwenagj / a gsau měké, čerstwé a žilowaté.

* W tom spůsobu, gakž tuto namalowán, tato zrostlina mně y giným na půldruhé pjdi zweyssj wyssla a wyrostla / ale potom w Zymě zahynula. Listj gegj w nocy, aneb když gest mračno a kalné powětřj / w hromadu se swjragj. Nese dlauhé lusky, gako welicý Faseoli / kterýchž tuto Maljř newyreysowal. Serapion pjsse / že má listj Wrbowému podobné. Garzias de horto in Aromatum Indicarum historia lib. 1. cap. 28. mnoho o Tamaryndách wypisuge, a prawj / že w Indij, Puli a Ambili gmenugj se od Arabských Tamaryndy / to gest Indyánské Daktyle / ne proto žeby Daktylům byly podobné / a mezy ně přináležely: ale že giného přjležitěgssjho gména nagjti nemohli / a že wnitř také kamenitau Pecku w sobě magj. Protož také nemůže slauti Oxyphænicus v starých Sskrybentůw / ani Palmula Thebaica. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Přirozenj gsau studeného a suchého na druhém Stupni.

Wnitř.

Wnitř.

A

Tamaryndy skrze Stolice ženau žluč aneb Choleru / y ginau krew spálenau a zlé wlhkosti / kterýchž se do Žaludka a střew nashromáždilo a naneslo / měkčj a krotj wsseliké nedostatky od horkosti a ostrosti pocházegjcý: Stawugj Flusy / gichž horkost žlučná přjčinau býwá. Dobře činj Žlautenicy trpjcým / žjzeň hasý / bolenj Hlawy vkládagj / nechutenstwj Žaludka y dáwenj zaháněgj / a wzbuzugj chut k gjdlu. * Gest obyčeg trochu ge soliti, když se kladau / aby trwánliwěgssj byly / a dále nésti se mohly. Ale bez Soli gsau lepssj. Nebo nasolené žjzeň wzbuzugj / kteraužby syc zaháněti měly. * Sgedno přigetj může se gich wzýti dwa Loty: wssak samy nedobře purgugj / leč posylu wezmau z gjchy listj Sénowého zwařeného / aneb z Kozý syrowátky. Může se k nim přidati trochu Musskátowého kwětu, Mastyxu, Skořice aneb Sspjky.

Dwa Loty Tamaryndů w gjsse, w kteréž Polnj Rutka prwé zwařená byla, rozpusstěné a pité / prospjwagj proti Prassiwině, Flekům, y wsseliké nečistotě kůže / kteráž od spálené Krwe přicházý. * Z čerstwých Tamaryndů s Cukrem strogj se Lektwař aneb Conserua, a gest znamenité Lékařstwj biliosis humoribus, gakož y syce w pálčiwých a mornjch Zymnicech welmi vžitečně gich požjwáme: K tomu gsau také dobré těm, kdož záhu magj / a že ge w hrdle pálj / aby ge w vstech drželi. * Auicenna prawj w Knihách o mocech Srdce / že Tamaryndy posylugj Srdce / a zarozugj dobrau Krew.

Proti Nesstowicem Dětinským: Wezmi Tamaryndy, Iuiubas, Daktylůw rowný djl / wař to wssecko spolu w gjsse Ssocowičné / a dáweg Dětem pjti.

Palma slowe Řecky φοίνιξ, Arabsky Machla, Latině a Wlasky Palma, Sspanyelský Palmera, Francausky Arbre de dattes, Německy Dattelbaum. Owoce Palmowé aneb Daktyle slowau Řecky δάκτυλοι a φοίνικες, Arabsky Tamar, Latině Palmulæ & Dactyli, Wlasky Dattoli, Sspanyelsky Tamaras a Datiles, Francausky Dattes, Německy Datteln. † Ssupina aneb Sskřinky w nichž se kwět zawjrá Spatha, od giných ἐλάτη. †

O Stromu Cuciofera řečeném.

B

Kap. LXVI.

Spůsob.

Cuciofera.

STrom ten, kterýž Theophrastus Cucioferam gmenuge, gest Palmowému stromu bljzký a podobný. Roste w Affryce / toliko tento rozdjl gest mezy nim a Palmau / že tato rowně bezewsseho rozdělenj a rozloženj zhůru se táhne / ale onen Strom, když sčastky giž wyrostl, dělj se / a na dwě Ratolesti rozkládá: podobně též Ratolesti zase se rozdělugj a rozkládagj. Nemnoho má Prautj, a to gest krátké / kůra gest podobná Palmowé. Zwlásstnj swé Owotce nese / gakž teď wymalowano gest / tak weliké / že se sotwa do gedné ruky zawřjti může / a wssak k nám tak weliké se nepřinássj: Chuti sladké a welmi libé / barwy žluté, gako Kdulowé gablko. Wnitřnj Ořechowý kámen tak hrubý, gako Wlaský ořech / téměř čtwerhraný, zespod ssjrssj, powrchu sspičatěgssj / má twrdau, swraskalau, zčerwenačernau sskořepinu / wnitř na pohleděnj gako Mramorowý kámen / a gest y twrdssj. V prostřed wněm spatřuge se důlek, tak weliký / žeby w něm Ljskowý Ořech sswau ssupinau ležeti mohl / ale ten důlek gest prázdný / a žádné Pecky nemá. Z tohoto dřewa Perssané

C dělagj Nohy ku Posteljm. Oni prawj/ že tento Strom má takowau moc gako Palma. Obzwlásstně pak wychwalugj tu kamenitau Ořechowau kůstku / na drobný Prach gi tlukau /a v wjně pigj proti Ledwinnému kamenu. * Někteřj ginj dostali tohoto Owotce/gakoby ex Bdellio pocházelo. *

O Bylině Indyanské, Musa řečené.

Kap. LXVII.

Musa. Musæ fructus.

D

Spůsob.

NIekteřj z pokolenj Palmowého prawj býti y tu zrostlinu/ kteráž se spolu s Owotcem z Egypta a z Syrie do Benátek přinássj / a tam gi Musa gmenugj. Prawj o nj / žeby pěti aneb ssesti Loket na wýš růsti měla. Listj gegj gest gako Sýtj, tak se wystřelugjcý / že časem dlauhé býwá gednoho lokte/a ssiroké půl lokte/vprostřed tlustým hřbetem gest protažené. W Létě to listj wadne a vsychá / budto z wlastnjho přirozenj swého / aneb od slunečné horkosti/ tak, že wssecko opadá / a na Podzym samotný ten hřbet obnažený zůstáwá. Owotce může tak hrubé býti, gako menssj Okůrky / když dozráwá, nabýwá požlautlé barwy/a gakausy kožj gest obtažené, gako Fjky/ kteráž se Prsty může dolů z něho stáhnauti. Toto Owotce ani Pecky nemá, ani Semene / když se gj, neyprwé zdá se býti nechutné/ ale čjm dále, býwá liběgssj / tak že se gjm Cžlowěk dosti nasytiti nemůže. Kterak gsau Stařj tento Strom nazýwali, nic gistého oznámiti nemohu: ale tak mi se widj / že podlé starého Theophrasta gest z Palmowého pokolenj/ kteréž (gakž pjsse) w Cypru roste/ má wětssj List, nežli ginj Palmowj stromowé/ a nese obdlaužné Owotce, v welikosti Granátowého gablka.

* Egyptsstj (kdež se ho weliká hognost nacházý) až do dnessnjho dne řjkagj mu Maus, Serapio a Auicenna, Muzi: o němž také mnoho pjsse Garzias de horto in Aromatum historia lib.11.cap.10. a mnohé rozdjly geho vkazuge. Clusius nebez přjčiny má geg za Palam, kterauž Plinius lib.12.cap.6. wypsal/ poněwadž mu in Malabar gesstě Pala řjkagj. Indiánsstj Lékaři vžjwagj

ki vžjwagj ho proti Zymnicým. Doktor Rauwolff w Knize swého putowánj do Wýchodnjch Kragin, welmi pilně wypisuge/ gak prácně to spůsobil/ aby w městě Tripoli, kdež za některý čas bydlel, tato zrostlina sazena byla. Fol: 60. kamž také Cžtenáře odsýlám. * A

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Serapio o tomto Strůmku takto napsal: Musa gest horká a wlhká na prwnjm stupni/ skrownau dáwá potrawu/ krotj pálčiwé neduhy w Prsech, Pljcech, Měchýři/ a obměkčuge na Stolicy. Ale kdyby gi mnoho gedl, obtěžuge Žaludek/ zacpáwá Gátra. Aprotož kdož gsau studeného přirozenj, magj Owotce toto rozssaffně gjsti/ a kdyby se gjm přegedli, Oxymel na ně pjti/ aneb strogený Zázwor gjsti. Prawj také/ že toto Owotce Djtěti w žiwotě Matky dobře slaužj, tolikéž y Ledwjm/ že Moč wyhánj, a tělesnau žádost probuzuge.

O Stromu Myrtowém.

Kap. LXVIII.

Myrtus. Myrtus.

B

Pokolenj a spůsob.

Myrtus gest Strom welikosti Granátowého stromu/ roste též s takowym obdlaužným tlustým listem/ toliko že zeleněgssj gest/ a krásný na pohleděnj. Nacházý se dwogj: Geden zahradnj/ druhý Lesnj. Zahradnj wewssem gest wětssj, krásněgssj/ Ratolesti pausstj husté, hebké, tenké a wonné: Kůru má čerwenau/ libě wonj/ a chuti trpké aneb ostré. Kwitj wynássj bjlé/ kteréž se Barwjnkowému připodobňuge/ wůně libé/ z něhož potom wycházegj Gahodky, Myrtilli řečené/ neyprwé zelené/ potom čerwené, a naposledy černé/ wnitř magj množstwj Pecyček. Tyto Gahodky magj moc w hromadu sstahugjcý/ a negsau zhola nechutné. Lesnj aneb planý Myrtus gest zeleněgssj, a mnohem menssj/ než trpčegssj: Pročež také mocněgi w hromadu stahuge.

* Při starých Stromjch na Ratolestech wyrostá gakásy nerowná, a rozličných barew hláwkowá zrostlina/ kteráž gako rukau peň obgjmá/ a Myrtidanum slowe: ta mocněgi stahuge, než Listj aneb Semeno. *

Prwnj Kniha Herbáře/

A

Mjsto.

Myrtus roste na weyhoru a na Slunnych mjstech: Protož ho dosti we Wlassich na Březych Moře Adryatskeho/y také při Gezeřich. Nacházý se s Bobkem y w některych Lesých, na Moři prostředzemnim aneb Welikém. Nelibuge sobě mjst studenych / a tak nenj diwu, že w Čzechách neroste/aniž by rostl, by geg y sadil a sstěpowal. Než mjwagj listj Myrtowé w Apatekách, přinessené ze Wlach/a k rozličnému Lékařstwj ho požjwagj.

* W Hyspanij a ginde wjce se nacházý rozdjlnych Myrtůw/nežli se tuto wypisugj: čecmž může každý čjsti obseruat. Hispan. Clusij lib. 1. cap. 33. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Myrtus má swjragjcy moc a přirozenj suché/a gě mjrný whorkosti y wstudenosti.

Wnitř, aneb w žiwoce.

Gahůdky Myrtowé čerstwéneb suché přigaté, spomáhagj proti wymjtánj krwj, a vražený Měchyře. Též mocy, a mnohem wětssj, gest mjzka z čerstwych Gahůdek wytlačená/ posyluge Žaludka/ žene Moč/ vsstknutj gedowaté Pawauků a Sstjrů, v wjně dobrém pitá, vzdrawuge.

Nebrzo se opigj, kteřjž těch Gahůdek aneb mjzky gegich před pitjm požjwagj.

Listj s Gahodami ztlučené a požjwané, spomáhá těm/ kteřjžby gedowaté a smrtedlné Hauby gedli/ a gjmi se stráwili. W gakémžkoli spůsobu gahody Myrtowé požjwané, posylugj Srdce/ a proti třesenj geho slaužj.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Woda, w njžby tyto Gahody zwařeny byly, dělá černé wlasy / aby ge často prowýwal. Gahody Myrtowé v wjně wařené, wyborně hogj wředy / kteřjž gsau zewnitř na Těle. Gahody s čistau Gečnau mukau smjchané, zahánějj horké Flussy Očj/ aby tjm wjčka a čelo potjrał. Užitečně také se přikládagj proti Wředům aneb Fistulům kautkůw při Očjch, wedlé Nosu. Gahody Myrtowé aneb černé zwařené kupařenj, wen wycházegjcýmu zadnjmu střewu aneb Matce spomáhagj/ y ženský tok zastawugj/ zahánějj Mole na Hlawě/ tekuté wředy, lissege / a bránj lezenj wlasů.

B

* Prach strogený z těchto Gahůdek, z Růže, z Korálů a Masyxu, a na Hlawu wtraussený, gest dobrý proti Flusům k wysussenj gich. * Listj aneb Gahůdky wařené, dobre gsau/ aby gjmi vstalé a ztlučené audy pařił: tolikéž y zlámané kosti. Takowá woda wytjrá sskaredé Fleky/ a do takowitych vssj prospěssně se wpaussti. Kdož může mjti sstáwu z listj/ gest mocněgssj nežli zwařená gjcha.

Listj ztlučené, a s wodau přiložené, prospjwá proti wlhkým Otokům / y ginym audům Flusowatým/ a proti židkosti žiwota. S Růžowym Olegem a wjnem, krotj rozgjdawé wředy, Pekelný oheň, otekle Lůno, spáleninu a Nesstowice w zadku.

Prach z listj dobrý gest proti prku aneb smradu pod paždjm/ a wedlé rodjcych audůw aby gjm zaseypał, odgjmá y zbytečný pot wsseho Těla/ aby se gjm třel.

Suché listj na Prach protlučené a wsypané, prospjwá proti odděrám Prstůw/ a wyrostlému Massu wedlé Nehtu/ y proti spálenině. Aneb kdyby listj na Popel spálił/ a dřewěnecho Olege s drobtem nepotřebowaného Wosku přidał a přimjssył/ a w spůsobu Flastru na swrchugmenowané neduhy přiložił.

Listj aneb Gahody wařené, aby wté gisse sstátek smáčel a přikládał, spomáhá proti horkým otokům a Pekelnému ohni.

Listj rozetřené a w chřipě wložené, Krwe chlipěnj z Nosu zastawuge. Pálj se suché listj w newypáleném aneb syrowém Hrncy/ ažby se z něho práwě bjlý Popel vdělał/ kteryžto Popel wypjragj a požjwagj ho mezy Lékařstwj pro Oči / rownč gako sšediwého Nicu, Pompholyx řečeného. Proti otekłému a zwředowilému Nosu: Wezmi listj Myrtowé, ztluc ge/ přičiň k tomu Wjna a Medu / smjcheg nad vhljm, ažby shustilo: Takowý Flastr přilož na nedužiwé mjsto, a spomůžeš.

Sstáwau

Sſtáwau z liſtj Myrtowého proplakowati vſta, vzdrawuge Otoky w hrdle. A
Kdožby měl trhánj w klaubjch aneb w andech/wezmi ſuché Myrtowé liſtj/prokluc ge/naleg na ně čerweného Wjna/w kterémžby prwé ſuchá Růže zwařena byla/Item Růžowého Olege: vdělag z toho nad vhljm Flaſtr/a tjm teplým audy obkládeg: budeť ſpomoženo.

Myrtus ſlowe Řecky μυρσίνη, Arabſky Alas, Latině Myrtus, Wlaſky Myrto, Sſpanyelſky Murta, Francauſky Meurte. † Německy Myrtenbaum oder Welſche Heidelbeer. Gahodám Latinſcy Myrtilli řjkagj. †

Myrtus Tarentina & Exotica.

Myrtus Tarentina.

Myrtus Exotica.

B

Sau geſſtě y giná pokolenj Myrtů/kteréž Stařj wyhledali/ gako Plinius li. 15. cap. 29. wyčjtá geſſtě Myrtum Tarentinam & Exoticã. Myrtus Tarentina tak ſlowe, od Tarentu wzneſſeneho města Apuliæ, má množſtwj drobněgſſjho a tužſſjho liſtj, nežli domácý/a okraubleglſſj y menſſj Owotce/na wrchu korunkau ozdobené/barwy žčerna hrunátné/magjcý wnitř mnoho bjlých drobných kamenitých Pecyček/a kwetne podobně gako obecný Myrtus.

Myrtus Exotica, to geſt přespolnj a cyzý/protože někdy od ginud do Wlach přeneſſen a tam ſſtěpowán byl/zwlákſſtě w Králowſtwj Neapulſkém/též y w giných wzneſſených a weyprawných Zahradách. Liſtj geho w ſpůſobu podobné geſt Myrtowému ſtromu/wſſak ſſpičatěgſſj, a w wětſſj hognoſti/ano tak zhuſta w hromadě ſtogj/že ſotwa Ratoleſti ſpatřiti ſe mohau. Owotce neſe obdlaužené, gako obecný Myrtus: wſſak chuti ne tak libé/ale oſtřegſſj a mdlegſſj.

Z oznámených dwau Myrtůw obyčegně dělagj Ploty a Laubj. Nebo liſtj y kwěty wydáwagj dobrau wůni: wypaluge ſe z nich y wonná woda. Summau/cožkoli o Lékařſtwj z Myrtu praweno/to též o těch dwau Stromjch rozuměti ſe může.

O čer-

C

O černých Gahodách aneb Wranjch okách. Kap. LXIX.

Obecné Gahody černé aneb Wranj oka. Myrtillus, vel vitis Idæa. Czerwené Gahody. Myrtillus, vel vitis Idæa rubra.

D OBecné Gahody černé, ginák Wranj oka, aneb gakž gim někde říkagj Borůwky, giž nynj Latině slowau Myrtilli: protože podobenstwj magj Gahod prawého Myrtu/o němž w předesslé Kapitole bylo oznamowáno. Ale poněwadž o obecných Czerných gahodách, gak ty v Starých gmenowaný býti mohly, nic zwlasstnjho nenacházýme/a to gméno Myrtillus takměř od každého této zrostlině se přiwlastňuge/ y toho tak přitom zanechame a zůstawjme.

Gahodek černých Strůmek v nás w Czechách wssudy takměř w Lesých hogně roste/někdy Lokte zwýssj, ratolestný a hustý. Prautj geho gest čtwerhrané, tenké a zelené/a na něm listj málo sspičatěgssj, nežli na Pusspanu/tenssj a prawě zelené, wůkol drobet málo zstřjhané. Měsýce Máge wydáwá Kwět okrauhlý, drobný/červené brunátnosti, sformy zwonečku aneb Cymbálku/z prostředka geho sspička gakásy ryssawá wychází. Měsýce Czerwna nese Gahody okrauhlé, winné/welikosti Galowce: Ty neyprw gsau zelené, potom náčerwené/ a naposledy když dozragj nepráwě černé, ale pobrunátněllé. Kořenj po zemi má rozložité, newelmi hluboké/z něhož giné nowé zrostliny wyrostagj. Může se tento Křjček na dwogj spůsob rozděliti/ totiž, Wětssj a menssj: wssak oba dwa gsau gednostegné sformy.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gahody černé gsau přirozenj studeného, suchého/a tak zemnatého. Mocy trpké, vtwrzugjcý gako Myrtowý strom.

Wnitř, aneb w žiwoté.

Tyto Gahody rádi zobj Sedlácy, Pastewcy, Děti a Lesnj Ptácy. W některých mjstech z černých Gahod dělagj Syrup/kteryžby měl žaludku dobře činiti a prospjwati/ podobně gako Syrup z Agrestu strogený.

Zewnitř

Zewnitř. A

Listj Wranjho oka mjzu w vstech držeti, dobré gest proti shnilosti.

Proti oteklině w tegných mjstech vděleg Flastr z listj s Růžowým Olegem / gest vžitečný. Kořen na Prach ztlučený, a do Ran zaseypaný, odgjmá hnilé Masso / a welice hogj. Sstáwa z černých Gahodek, ginák Wranjch ok, s Kamencem a Gallesowými kůlkami smjssená, dáwá modrau barwu k malowánj listů Maléřům a Kartýřům. Plátna aneb předena na modro barwiti: Wezmi plný Hrnec wytlačených černých Gahod / k tomu plný Kofflyk winného Octa / dwa Loty ztlučeneho Kamence / půl Lotu ztlučeného Witrolium / zwař to spolu: potom prochlad, až bude wlažné / wlož do toho předeno aneb Plátno / a zase wysuš ge na wětru / wypeř zase wstudené wodě / a bude na modro zbarwené. Chcessli swětle modré mjti / tedy nebeř žádného Witrolium: Pakli chceš gesstě swětlegssj / přideg k tomu dwa Loty na Prach ztlučených kůlek Gallesowých. Czerné Gahody Německy slowau Gemeine Hydelbeer.

* Wedlé některých domněnj, gest Vitis Idæa, v starých Sskribentůw. *

* Vitis Idæa rubra Czerwené Borůwky.

Czerwené Gahůdky, gichž obzwlásstně welmi mnoho w Lesých okolo Normberka roste, wedlé giných černých Gahod aneb Wranjch ok, někteřj také z pokolenj tohoto Vitis Idææ býti smeyssleg j. Do donæus ge nazýwá Vaccinia rubra, onyno pak černé Vaccinja nigra. Syce Německy slowau Kronßbeer, Rote Heydelbeer, Griffelbeer, Steinbeer, Preisslbeer.

Tyto čerwené Gahůdky vsussené, a na Prach ztlučené, Czerwenau nemoc yginé plynutj žiwota mocně sstawugj. Týž Prássek do wnitřku přigatý, prospjwá proti Kamenu.

Když se ty kamenité Gahůdky na Prach ztlučené do wody dáwagj, barwj gi / že se zdá gako čerwené wjno aneb Tarant / a gest také chutná a libá pjti pro zahnánj žjzně. *

O Brslenu a Karpinu. Kap. LXX. B

Brslen. Euonymus. Carpinus, siue Iugalis cum flore & fructu.

Brslen obyčegně roste mezy Trnjm, wedlé Sylnic a cest obecných: Dlauhostj a zeleným Listjm připodobňuge se Granátowému Mágowj aneb Barwjnku / toliko že wětssj gest. Pařez aneb Peň má tlustý gako ruka / Kůrau

Cſſediwau a tuhau obalený. Okolo něhož geſt rowné, dlauhé Prautj aneb ratoleſti. Z Gara wyſkytá ſe Kwět bjlý/ kteryž následugj pěkné rozynowé barwy Gahůdky čtwerhraué, gako na Rauče/ w nichž leží čtyry zrnka zawiená, gednokaždé pod gakauſy tenkau zlaté barwy kožkau. Dřewo má tuhé, twrdé, žluté gako Puſſpan/ k mnohým potřebám užitečné: Ženy dáwagj sobě z něho wřetena na Saustru dělati. Celý ten Strom, pokudž gesſtě zelený geſt, ſmrdj/ zwlásſtě pak Kůra a Kwět. Liſtj a Owotce geho geſt ſkodliwým pokrmem Kozám.

Když ſe ty Gahody s Lauhem waří, k mytj Hlawy/ tedy wlaſy na žluto barwj/ Wſſi a Hnidy morj: Někdy také a rozhánějj, když ſe zewnitř přikládagj.

Někteřj piſſj o tomto Stromu/ že geſt Carpinus gneb (gakž gmenugj) Carpinus Theophraſti. Ale budemli pilně wypſánj geho wážiti, daleko chybugj. Gá geg dotud mám a držjm za Euonymum Theophraſti, až někdo giſtſſjho něco nagewo wyneſe. Prawý Carpinum také gſem tuto wymalowati dal/ ačkoli ſe ho k Lékařſtwj nevžjwá: wſſak toliko proto/ aby poznán byl rozdjl, inter Carpinum & Euonymum.

† Breſlen ſlowe Řecky εὐώνυμος, Latině Euonymus, Fuſanum: protože z dřewa geho wřetena kupřediwu dělagj. Wlaſky Fuſano, Francauſky Fuſin, Englicky Spindeltree, Německy Spindelbaum, Hanhödlein. †

O Wiſſnjch. Kap. LXXI.

Wiſſně. Ceraſus.

Wokolenj a spůſob.

WIſſně geſt Strom wſſechněm známý. Liſt neſe gako Nyſſpule/ než tužſſj, ſirſſj/ wůkol zſtřihaný a žilowatěgſſj: Kwět bjlý, wſpůſobu hroznu wyſkytá ſe z Gara/ z něhož potom roſte Owotce, totižto Wiſſně, na dlauhých a tenkých Stopkách, od zpodku rozdělených wiſſecý. Wnitř magj Pecku twrdau/ a w nj Gádro, chuti hořké. Dozráwagj Měſýce Čerwna a Čerwence. Kůra ſtromu toho geſt hladká, žernabjlá/ dřewo žilowaté, huſté a twrdé.

Ačkoli

Ačkoli pak Wissně wedlé powahy a spůsobu Kragin mnoho rozdjlůw magj: wssak obecně a obzwlásstně w trogjm spůsobu se pokládagj. Prwnj gsau neylepssj a neywzácněgssj/ kteréž na wětru aneb na Sluncy sussené, přes celý Rok potom chowány býwagj/ barwy Kasstanowé, chuti kyselé / a dáwagj z sebe čerwenau sstáwu. Druhé gsau welikosti Ljskowých Ořechů/ zewnitř čerwené, wnitř pak plné bjlé sstáwy: Pročež gmenugj se bjlé Wissně / chuti poněkud liběgssj a přjgemněgssj, nežli černé Wissně. Třetj gsau sladké a drobné/ některé čerwené, giné černé/ oboge nedlauho trwagj. A těm my zprosta Třessně po Czesku řjkáme. A

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Chut a ssmak to vkazuge / že Wissně negsau wssecky gednoho a téhož přirozenj. Nebo některé gsau sladké, některé přjhořké/ giné trpké, giné kyselé. Sladké Wissně drobet zahřjwagj / trpké a kyselé ochlazugj a zacpáwagj.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Wissně sladké a wyzralé měkčj Břicho/ zwlásstě kdožby gich syrowých a nowých před gjdlem požjwal/ wssak žaludku wlhkému sskodj/ a snadně se w něm porussugj: Pročež se také na Zymnicy stonjcým dáwati nemagj/ než kyselé. Trpké a kyselé, gichž gest v nás w Czechách hognost, žiwot zawjragj / wlhkému žaludku dobře slaužj. Aprotož z Sstáwy gegich aneb z Massytosti, strogjwá se Lektwař s Cukrem, proti wsseliké auplawicy a dáwenj. Plinius pjsse/ kdožby Wissně celé ráno, dokudž na nich gesstě rosa stogj, y s Peckami požřel / že mu mnoho Stolic vdělagj. Wissně sussené aneb pečené, zatwrzugj žiwot. Wodnatost černých Wissnj wařiti s Medem až do hustosti, Esule wsypati, a Pokrautek nadělati/ to Esuli welmi oprawuge. Z těch Pokrautek pro počisstěnj mohau se wzýti gedna aneb dwě čtwrtce. Přidássli k tomu Elleboru, připálené wlhkosti wyžene: Pakli Tamaryndů, Myrobalanůw žlutých, a Sskammonij/ to Choleru aneb pěnokrewnost wypudj.

Z Wisseň strogj se Confortatiuum aneb posylněnj / kteréhož se přes celý Rok vžjwati může: Wezmi kyselých Wissnj, gakž mnoho chceš / moč ge w Medu a w Cukru whromadu smjsseném/ nech w něm za dwě Neděle ležeti: Potom wezmi ty Wissně / a zwař traňk z Jzopu, z Růže, Fioly a z Lékořice/ okořeň gakž hrubě chceš, Skořicý, Hřebjčky a kwětem Musskátowým / přideg k tomu dobrého Wjna / a nech opět w tom za čtrnácte dnů státi. Naposledy wysuš ty Wissně na Sluncy. Můžeš ge, buďto wlhké aneb suché, na Stůl dáwati. B

Woda welmi libá a mocná z Wisseň: Wezmi kyselých Wissnj/ protluc ge trochu/ wlož do Sklenné kolby / naleg na ně dobrého wjna Bipacheru / a dystyllug in Balneo Mariæ, to gest w Kotle plném wřelé wody. Když se pak to wjno wypálj a wydystylluge / přileg k němu drobet čerstwé sstáwy z kyselých Wisseň / a bude mjti welmi pěknau barwu/ a chut náramně libau y mocnau. Dáwá Srdcy y žaludku posylněnj. † Mohau tu wodu pjti Lidé/ kteřjž se Sslaku obáwagj. †

Naléwagj někteřj y na suché Wissně nowého Mstu/ aby tak obé spolu odkysalo: Takowé Wissňowé wjno dáwá chut k gjdlu, a žene Kámen. Kyselé Wissně w Cukru zadělané, gsau welmi přjgemné a dobré Lidem, horkau nemocý obtjženým.

† Ginj z kyselých Wisseň dwogjm spůsobem Wjno strogj / k mnohým potřebám vžitečné. Prwnj spůsob: Berau Wissně z stopek otrhané/ ty ztlukauc w kamenném Moždjři, tak ge do Sudu dáwagj/ a na ně wjna naléwagj. Druhý spůsob: Kladau wrstwu třjsstěk na ně částku Wissnj/ a tak gedno podruhém až se Sud doplnj / legj na ně wjno / a nechagj tak spolu státi za čtyry dny/ tedy nabude pěkné čerwené Barwy, a mjrného přirozenj. Gest prospěssné v welikém horku k vhassenj žjzně/ a k obwlaženj wnitřně roznjcených audůw. Otwjrá gátra/ žene moč/ zwlásstě kdyžby y s peckami Wissně ztlaukl/ proprawuge y pjsek a kámen k wygitj. †

Gádra Wissňowá dobrá gsau těm, kteřjž na Kámen stonáwagj / Sskrkawky w Břisse mořj/ Moč y Kámen wyháněgj/ a kássel krotj.

C Pryskyřice, kteráž se z Wissňowého stromu preysstj, v wjně rozpusstěná a pitá, Prsy obměkčuge/a Kássel zastaralý vzdrawuge/drsnatost Trubic swlažuge/ zrak ostřj/ chut k gjdlu zbuzuge/Kámen drobj/a posskwrny na twáři stjrá.

* Wezmi Gader planých Wisseň čtyry Loty / wnitřnj Massytosti neylepssj z Melaunů půl Libry/ a k tomu trochu málo Cukru / ztluc to wsse a dystyllug. Woda z toho wypálená dobrá gest/aby gj některau lžjcy dal pjti těm, kteřjž s bolestj wodu pausstěgj a močj. *

Zewnitř.

Gummi aneb Pryskyřice Wissňowého stromu, w Octě močená a rozpusstěná, shánj lupy, otruby a Prassiwinu z Hlawy malým Djtkám/ aby gj pomazowal.

† Slaužj také proti zastaralému Kássli v wjně rozpusstěná a pitá. Proti zpukákánj Pyskůw/ wezmi Pryskyřicy tuto/ moč gi v wodě Růžowé, až z sebe sslem wydá/tjm potjreg Pyskůw. †

Chamæcerasus.

Chamæcerasus. Njzká Wissně.

D

Nacházegj se gesstě y giné plané Wissně / kteréž samy od sebe bez opatrowánj wsseligakého rostau w Lesých/ a gsau přjhořké a trpké/ gakož téměř wssecka Lesnj a planá Owotce: a v nás w Cžechách gest gich weliká hognost. Gest také gedna Wissnička planá njzká / kteráž také v nás w Lesých, též podlé cest a mezy Auwozy, ledakdes roste, zwýssj gednoho Lokte/ a nese Wissničky drobné, trpké, kyselé, a nechutné. Latině slowe Chamæcerasus, a Cžesky Njzka wissně. Třessnj pak v nás bjlých y černých, wětssjch y menssjch, gest také weliká hognost/ a ty gsau wssechněm známé. Aprotož nenj potřebj o nich obzwlásstně wypisowati.

† Wissnowý a Třessňowý strom slowe Ržecky κέρασος, Latině Cerasus, Francausky Cerisier, Německy Kirschenbaum. †

Wissně a Třessně Ržecky κέρασα, aneb κεράσια, Arabsky Serasie, Latině Cerasa, Wlasky Ceregie, Sspanyelsky Cerezas, Francausky Cerise, † Německy Kirschen: a černé wissně Amarellen. Gummi aneb Pryskyřice Wissňowá Latině Lachrima Cerasi, Německy Katzenhartz oder Katzengold. †

O Krussi-

O Krussiné. Kap. LXXII.

Krussina. Frangula.

Spůsob.

KRussina gest strom prostřednj wysokosti. List má gako Dřjn- B
kowý strom aneb gako Swjda: Kůru gako Wolsse/ a na mj zewnitř ga-
késsy bjlé Fleky/ wnitř pak gest žlutá/ tak že žweykaná žlutě barwj, gako
Rhabarbarum: Kwět bjlý: Gahůdky nese malé gako Hrách, gakýmsy
žlábkem rozdělené/ coby dwě spolu zrostlé byly. Ty Gahůdky neypr wé
bywagj zelené, potom žluté, naposledy černé/ každá má w sobě dwě Pecky, podobné
Hrách u ssrkawičnému/ něco wětssj, nežli gest Ssocowice/ a w každé Pecce gádro.
Dřewo twrdé a křehké/ odkawadž y Gméno má. † Kwetne z Gara/ale Gahedyna Pod-
zym dozrátwagj. † U nás w Czechách wssudy gi hognost roste/ a gest mnohým známá,
gako y w Němcých.

Přirozenj, mocy a včinkowé: Kůry.

Wnitř.

Kůra Krussinowá má znamenitau moc. Nebo purguge a posyluge/ gakž pět
Rhabarbarum spatřugeme. Wywodj skolicemi bezewssj těžkosti nečistoty a sslemy, Cho-
leru y wodnaté wlhkosti. Sylj wnitřnj audy/ zwlássiě Gátra. * Obyčegně dáwá se
gj pogednau do žiwota dwognasob tolik, co Rhabarbarum. *

Někteřj waří Kůru stromu Krussinowého s Řepjčkem, Ssedjwkem aneb Pe-
lyňkem/ Kokoticý, Chmelem, Skořicý, Sstěrbákem, Czekankau: a přidáwagj k tomu
kořen Wlaského Kopru a Apichowý. Takowý tranč dáwagj pjti proti Wodnotedlnosti
a té bledosti, kteráž k wodnotedlnosti wede/ y proti Zlatenicy. Item/ Tranč ten Břicho
lehce obměkčuge/ wyčisťuge a posyluge Gátery žil: Zacpánj wssecka otwjrá/ wyssle-
čuge wnitřnj audy od hrubé, zkažené, a shnilé wlhkosti/ tak že negedni, měwsse giž za-
twrdlá Gátra aneb Plice, samým toliko timto Trančkem wzdraweni gsau.

Proti každodennj Zymnicy: Wař Kůru stromu Krussinowého s Ssedjwkem,
Czekankau, Chmelem/ Item, s kořenem Wlaského Kopru/ Apichowým aneb Mjřjko-

A kowým a Hromowého kořenj: Přideg k nim Skořice, Cukru, Medowého octa, Oxymel řečeného, a pj.

Proti Zymnicy třetjho dne: Wař kůry stromu Krussinowého s Sstěrbákem, Wolowým gazykem, Cžekankau, Sstowjkem, Wlaského Kopru kořenem/a z toho pj.

Proti nedůžiwé Slezyně tato Kůra gest náramně dobrá/aby gi wařil s Psaným traňkem aneb Ceterákem, Netjkem/s kůrami od Kapparů a Gesene/s kořenjm Petruželným a Wlaského Kopru. Pakliby Stolic newzbuzowal tento Traňk/wssak wždy dáwá hotowau chut k gjdlu / čehož syce nečinj, když Břicho měkčj a purguge. Ale ssetřiti slussj/dřjwe nežliby kdo tohoto Lékařstwj požjwal, aby Krew pustil / ač potřeba vkazuge, a se wypurgowal.

Kůra pak má se z Krussiny laupiti a bráti, hned s počátku Gara aneb na Podletj: wssak podlé mého zdánj, bylaby ta Kůra mnohem lepssj a vžitečněgssj od Kořene, nežli od dřewa. Což se pak tuto o Kůře Krussinowé wyprawuge/nemá rozumjno býti o té zewnitřnj Kůře / w njž žádné mocy nenj: ale o Kůře prostřednj / kteráž gest žlutá. Protož musý prwé tu zewnitřnj a wrchnj Kůru nožem odstrauhati/ažby se ta sama žlutá a čistá vkázala. Tu magj vsussiti / a kupotřebě přes celý Rok chowati. Stařj Cžechowé často gi vžjwali/giným Národům nenj tak známá. W gedněch starých Knihách Cžeských nalezl gsem o nj toto napsáno. Proti neywětssjmu otoku Břicha y wsseho těla: Wezmi dřewa Krussinowého kůru zelenau prostřednj / swrchnj pryč odwrz/ wař v wjně práwě dobrém / zwicý gako dwě Wegce/ wjna půl Pinty aneb tři Žeydljky/ geden ať vwře/ opěňůg a wyčisstůg Bjlkem wagečným, gakž obyčeg/ a procedě, pj ráno a v wečer Truňk.

* Ačkoli tato Kůra oznámené mocy a skutky wsobě má/a zelená mocněgssj gest nežli suchá: wssak častokráte wzbuzuge dáwenj y Žialudka bolenj. Protož se lépe toto Lékařstwj Sedlákům a sylným Lidem, nežli autlým, mdlým a rozkossným hodj. *

Zewnitř.

B Proti Prassiwině zwlásstnj dobré Lékařstwj: Moč prostřednj kůru Krussinowau w Octě, a potjreg se tjm/w brzkých dnech se zhogjš/ a gest wěc skussená.

Táž Kůra w Octě wařená, vzdrawuge hnilé Masso dásnj/ krotj bolest zubůw/ aby tu gjchu w vstech držel. Dělá se z vhlj Krussinowého wýborný Prach Ručniný / o čemž sami Prachaři swědčj.

Krussina slowe Latině Frangula, někteřj gi gmenugj Alnus nigra, † & Auornus† Německy Faulbaum.

O Chlebu S. Jana. Kap. LXXIII.

Spůsob.

Chléb S. Jana gest Strom, kterýž roste w Neapolitanském Králowstwj/ a zwlásstě w Kragině Apuliæ v welikém množstwj. Dosti wysoko se wyzdwihuge / a Ratolesti wjce na sjř než na wýš rozkládá. Kůra geho gest barwy Popelaté / až y pomodralé gako Lotus, Německy Zurgelbaum řečený. List nese gako Gesen / wssak ssirssj, twrdssj, ředssj a okrauhlegssj. Kwetne z Gara, aneb když se Zyma skonáwá / * totiž, Měsýce Listopadu a Prosynce. In Hispania wynássj Kwět obdlaužný / kterýž wisý dolů gako Iulus, aneb Ssisska Wlaského Ořecha / a potom se w mnohé Kwjtky čerwené a Ssarlatowé barwy otwjrá. * Owotce přinássj w Létě a na Podzym / totiž ty dlauhé, nerowné lusky, dlani zdýlj, a Palce ztlaussti: W nichž gest semeno aneb gádro, twrdé co kámen / a wewssem podobné těm, kteráž se w Trubicých Kassye nacházegj / tak že gedno od druhého sotwa rozeznáno býti může. Lusky ty čerstwé a zelené, hned gakž se z Stromu trhagj, welmi gsau nechutné a nelibé: než když ge na Rosstjch wysussj, teprw chuti a lahody nabýwagj.

Gsau

Gsau plné Medowé sladkosti / kteráž se w Massytosti gegich nacházý / zwlasstě pak ty, A
kteréž w Kraginách Wýchodnjch rostau / a k nám se donássegj. Protož Indyánowé a
Arabowé nemalo Medowé wodnatosti a Safftu z nich wytlačugj / do kteréhož potom
Zázwor a Mirobalány, y giné Owotce zaděláwagj. ¶ Obyčegně požjwagj tohoto
Owotce we Wlassjch pro geho libau chut a sladkost / ale wssak nedáwá Tělu dobré žiw-
nosti / sskodj žaludku / a pro swau twrdost nesnadně se zažiti může.

S. Jana Chléb, s o-
tewřeným Owotcem.
* Tak počjná Owotce
růsti / když Kwět opadl.

Siliqua cum fructu
dissecto.
*Fructuũ rudimentũ
ubi flores deciderint

1. Planý S. Jana chléb /
aneb Gidássowý strom.
2. Owotce geho.
3. Kwět.

1. Siliqua siluestris,
arbor Iudæ.
2. Fructus.
3. Flores.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wnitř.

¶ Owotce to, dokudž gesstě čerstwé gest, sskodj žaludku / a k plynutj Břicho při-
wozuge. Ale suché twrdj žiwot / a žaludku dosti gest přjgemné. Než k nám toliko suché
přinássegj. ¶ Chléb S. Jana wařený, a Traňk ten pitý, kássel vzdrawuge / a deycha-
wičným prospjwá / ano y močiti pomáhá.

¶ Swatého Jana chléb slowe Řecky κεράτια & κερατονία, Arabsky Charum, Latině
Siliqua, † a w Apatékách Xylocaracta, † Wlasky Carobe, Sspanyelsky Alfarobas, Fran-
causky Carouge, Německy Sanct Johans Brodt.

* Planý S. Jana Chléb. Siliqua siluestris.

TEnto Strom obyčegně slowe Siliqua siluestris, ne žeby gmjn býti měl za planý spů-
sob Chleba S. Jana / ale že dlauhé počerwenalé lusky nese / w nichž také gest hlad-
ké twrdé Semeno brunátné / gako Gádra w prawém Chlebu S. Jana / wssak něco
menssj. Listj geho gest okrauhlé, gako na Lysce / wssak netak tlusté (kteréž od gednoho nerozum-
ného Simplicisty Autorowi pro Acacia I. omylně bylo posláno) Dřjwe nežli se to Listj wen
pučj, wydáwá milostný Kwět spočátku Gara aneb Podletj při Pařezu, a po stranách ra-
tolestj, pěkné barwy Ssarlatowé: na některých také nacházý se y poběláwý / z nichž potom
wyrostagj ty Lusky. Obyčegně také řjkagj mu Arbor Iudæ, to gest Gidássowý strom / z toho
domněnj, že se Gidáš na tom Stromě oběsyti měl / a za tau přjčinau že y do dnessnjho dne kři-

C wě roſte/ a nedá ſe zhůru wyzdwihnauti a wyrownati: Item Fabago. Někteřj za to magj/ že geſt κερκὶς, Cercis Theophraſti. Ale wypſánj geho tak krátké geſt/ že ſe z něho nic giſtého wyrozuměti nemůže. Někteřj geg táhnau ad Colyteam Theophraſti. ✍ Sſpanyelowé in Granata gmenugj geg Algarouo loco, id eſt, Siliquam ſilueſtrem & fatuam. Maurytanowé w ſwé Kragině Dit, Kaſtellánj Arbol d' amor, Francauzy Guaimer. *

O Granátowých aneb Zrnatých Gablkách. Kap. LXXIIII.

Granátowá Jabkon. Malus Punica.
1. Kwět domácýho Granátu. 1. Citinus.
2. Planého aneb Leſnjho. 2. Balauſtium.

Granátowá Gablka. Mala Punica.

D

STrom Granátowého Gablka neroſte wyſoko. Liſtj geho welmi ſe připodobňuge Olywowému aneb Myrtowému liſtj/ geſt wzké, tluſté, ſkwěłé, zelené/ má žilky čerwené/ a wiſý na čerwené ſtopce. Prautj hebké a bodlawé. Kwitj barwy tělné/ ſtogj otewřené gako ſiroký Koſſjček, a wůkol gako Hwězda zſtřjhaný/ z něhož wycházegj Liſtkowé tencý/ barwy čerwené, gako Sſarlat, aneb gako Mlčj mák/ w proſtředku má gakáſy zrnka na wlákſeničku tenkém, gako při Růži. Po Kwětu wyſtytagj ſe okrauhlá Gablka/ Kůry zewnitř náčerwenalé, a wnitř žluté/ kteráž mnohými čerwenými, hranatými, wodnatými twrdými Zrny, mezy mázdřjckami žlutými, gako nëgakými přjhradkami rozdělenými, gſau naſazená a naplněná/ od nichž y gména doſtáwagj. Gmenugj ſe také Mala Punica à Pœnis, to geſt od Karthaginenſkých/ v nichž neyſpanilegſſj roſtau. Zewnitřnj aneb ſwrchnj Kůra tohoto ſtromu geſt popelatá/ wnitřnj drewnatoſt žlutá.

Mjſto, kde roſte.

✍ Toto rozkoſſné a ſpanilé Owotce neroſte, než toliko w horkých Kraginách/ gako we Wlaſſjch a giných podobných: Ačkoli w některých mjſtech Germaniæ, gako y v nás w Čzechách zde w Praze, a w Zahradě Geho Mil: Cyſařſké roſte/ ale to ſe ſtáwá ſkrze zwlákſtnj pilnoſt a opatrowánj. Nebo w Zymě nad Stromy muſegj Baudy wyſtawěti: mic méně wſſak negſau tak podařilá/ gako wpřeſpolnjch horkých kraginách.

* Když

* Když se kořen Swinským hnogem dobře zahnogj / tedy kyselá Gádra proměňugj se w sladká. Tento strom snadně se vgjmá, a roste y z zelených wětwiček do země wsazených. Pěkně kwetne y w nassjch domácých Zahradách / ale zřjdka Owotce dozráwá. * A

Rozdjl.

Granátowá Gablka w trogjm rozdjlu se nacházegj / a to wedlé rozdjlné chuti: Gedna gsau sladká / druhá zhola kyselá / a třetj winná, totiž kyselá spolu y sladká.

Mocy, přirozenj a včinkowé Gablek.

Wssecka ta Gablka magj dobrau sstáwu a mjzu, žaludku vžitečnau / ale skrownau žiwnost dáwagj.

Sladkých.

Sladká Gablka Granátowá gsau žaludku drobet prospěssněgssj / neb geg zahřjwagj. Aprotož w zymnicých slussj se gich wystřjhati / protože poněkud horčj / a nadýmánj dělagj.

Kyselých.

Kyselá swjragj, w hromadu stahugj a zacpáwagj / chladj a vsta očerstwugj / žjzeň vhassugj / horkému žaludku prospjwagj / dolů tlačj Choleru / ženau Moč: než dásnjm sskodj. W zymnicých gich vžjwagj, kdež se zrna aneb Gádra gegich mohau Cukrem posýpati / a tak sstáwa z nich wytahowati a ssáti.

Pecyčky twrdé z zrn Granátowých na Sluncy wysussené / na Prach zetřené / a w pokrmjch požjwané / aneb aby s tím Prachem krmě wařil a gich požjwal, auplawicy y dáwenj zastawugj. Tento Prach také s desstowau wodau pitý, spomáhá proti chrkánj krwj. Když se k týmž Pecyčkám osmý djl Kadidla přidá / Prach ten ztjži gedné čtwrtce pitý, tok ženský bjlý zastawuge. Tyto Pecyčky aneb zrna s Medem smjchaná, krotj horkost a bolest / aby tím horkých Nesstowic pomazowal.

Winných. B

Winná prostředně a mjrně se magj / gakožto z sladké a kyselé chuti složená. A ta gsau neylepssj, neyschwáleněgssj / a nad giná w pálčiwých Zymnicech vžjwati se magj.

Wjno Granátowé. Vinum Granatorum.

Wytlačuge se a presuge z Granátowých Gablek sstáwa / kteréž w Apatékách řjkagj Vinum Granatorum. To wjno gest welmi dobré proti wnitřnjm, pálčiwým a mornjm Zymnicem / s Ptysanau aneb s wodau Sstowjkowau a Sstěrbálowau smjchané a pité: Nebo posyluge / žjzeň hasý / a horký žaludek ochlazuge.

K zacpánj a sewřenj aneb staženj w hromadu, sstáwa a wjno z kyselých Granátůw gest welmi přjhodné / aby w tom wjně Topeničku namočil, snědl / a hned tjm wjnem zapil. Welmi spomáhá proti nechutenstwj a dáwenj z pěnokrewnosti, do žaludka obyčegně se wléwagjcý. Toto wjno s wodau Czekankowau, Kuřjnohowau aneb Růžowau pité, spomáhá proti chrkánj Krwj.

Když se v wjně Granátowém kyselém rozpálené železo aneb Ocel vhasý / a to pjti dáwá / dobré gest proti Běhawce a Czerwené nemocy / proti nechutenstwj žaludka, kteréž od přebjhagjcý žluči aneb Cholery powstáwá.

Granátowé wjno smjchané s Růžowým Medem, gest welmi dobré proti zgitřenj a hnilině w vstech y na dásnjch / hogj wsseliké rozgjdawé a kysawé rány w chřjpjch, w vssjch, y w tegných mjstech při Mužjch y ženách.

Proti horkým Otokům zewnitř na Těle / smjcheg Granátowé wjno s wodau Růžowau aneb Gitrocylowau / omáčeg w tom lněné ssátky / přikládeg na neduh / odgjmá horkost, a vkrocuge bolest.

Komužby hrdlo wnitř oteklo / aneb Cžjpek oslabl / vděleg sobě z tohoto Wjna kloktadlo, a tjm gurglug: Budeš zdráw.

Moc

C

Moc Granátowého listj.

Welikau chwálu má listj Granátowé, proti bolenj hlawy/ aby ge ztlaukl/ a přidada Růžowé° olege, Flastr vdělal/ a takowý Flastr teplý na čelo y na židowiny přikládal.

Kwětu.

Kwět z Granátowých Gablek * Citinus řečený (gakžkoli zewnitřnj vzel aneb Calyx wlastně se tak gmenuge) * swjrá, sstahuge w hromadu a sussj/ krwopreyssnost swaluge/ staré rány a kazy k zhogenj přiwozuge, aby ge zaseypal.

Item/ kwět Gablka Granátowého zwařený v wjně aneb v wodě/ aby tau gjchau vsta promýwal/ též platně slaužj slabým a zwiklaným zubům, y massu gegich.

Granátowých Gablek kwět w desstowé wodě zwařený až do Flastrowé hustosti/ když se ten Flastr teplý přikládá/ žene střewa, kteráž se do Lůna spustila, zase zpátkem do žiwota/ a přidáli se k tomu kůlek Gallesowých, bude to Lékařstwj mocněgssj.

* Gest také zwlásstnj zkussené Lékařstwj proti Czerwené nemocy/ y ginému těžkému plynutj žiwota. Item proti obogjmu přjlissnému toku Ženskému/ contra utrumq; fluxum muliebrem nimium, když se měkě čerwené listjčko z Granátůw w Lektwař zadělá, Růžowé podobnau/ a s wjnem Granátowým, s wodau Oceliwau aneb s Slepičj gjchau ráno, ztjžj gednoho Lotu přigjmá. *

Kůry.

Kůra z Gablek Granátowých slowe Malicorium a Sidium, † w Apatékách Cortex Granatorum † sstahuge w hromadu a wysussuge.

Kdyžby tyto Kůry Granátowých Gablek s wjnem wařil, a w nápogi požjwal, wssecky Czerwy w žiwotě mořj: A Constantinus pjsse/ že Granátůw obzwlásstnj ta wlastnost gest a přirozenj. Tyto Kůry wssecku tu moc magj, gako Kwět.

Komuž se hrubě Žaludek kormautj: Wezmi Kwět aneb Kůry z Granátowých
D Gablek/ ztluc ge, a zwař w dobrém winném Octě/ w tom haubu čistau omoč/ a přilož teplau na Žaludek.

Znamenité Lékařstwj k zastawenj Krwe: Wezmi Prachu z Kůrek Granátowých, Ržjmského Witrolium a Kamence, gednoho gako druhého/ ztluc to wsse na Prach/ a tim zasýpeg: stawj Krew y w Nose, y w každém giném mjstě Těla.

Prawdiwé a zkussené Lékařstwj proti bolenj zubůw: Wezmi celau Kůru od Granátowého Gablka/ naleg na nj dobrého winného Octa/ necheg tak za hodinu aneb dwě státi/ přideg k tomu gednu čtwrtcy Ragského gablka, Koloquintydy/ zwař to a wytlač: Tau gjchau teplau proplakug vsta/ a podrž na bolawém zubu: pomůžeť neomylně.

Nad giná znamenité Lékařstwj proti shnilým wředům a děrám w tegných Mužských y Ženských mjstech: Wezmi Kůru Granátowých gablek/ a Haubu Kramářskau/ oboge to vsusse na Prach ztluc/ a tjm bolawé mjsto zaseypeg.

Giné Lékařstwj proti oznámenému nedostatku: Wezmi Granátowých Kůrek, Koláčků Růžowých, z nichž woda wypálena, každého geden djl/ Wlaského Kopru dwa djly/ zwař v wjně aneb v wodě, w Hrncy dobře přikrytém: potom proceď/ přideg selžjcy Medu, a trohu spáleného Kamence/ nech zase drobet zewřjti/ a w tom omáčege ssat, teplý na mjsto nedůžiwé přikládeg: znamenitě dobře spomáhá.

Planý strom Granátowý.

Nacházý se planý Strom Granátowý, zahradnjmu welmi podobný/ než kratssj a bodlawěgssj. * Nenese žádného Owotce/ než toliko hustý Kwět, gako Růže/ kterýž Balaustia gmenugj/ gakž to na Figůře Numero 2. vkázáno: Ten má moc swjrati aneb w hromadu sstahowati. * Protož vžjwati se ho může proti wssechněm swrchu oznámeným nedostatkům/ kdež gest sstahowánj aneb zacpánj potřebj. Nebo trpkostj swau mocněgi sstahuge, nežli sstěpný.

Granátowý

Granátowý strom Rzecky ροα, aneb ροα. Latině Malus Punica. Granátowé Gablko Rzecky ροα, Arabsky Kuman, Latině Malum Punicum, aneb Granatum, Wlasky Melagrano & Pomo Granato, Sspanyelsky Granadas & Romanas, Francausky Pomme de Grande & Mygrenes, Německy Granatöpffiein. † Gablka winné chuti, slowau Latině Granata acidodulcia, & Granata muza. † A

O Cytronowých Gablkách.

Kap. LXXV.

Cytronowá Gablka. Citria mala.

B

Gméno a Mjsto.

Cytronowé Gablko Latině slowe Malum Medicum, to gest Medské Gablko. Nebo Palladius z Kraginy Mediæ neyprwé do Wlach ge přinesl, osadil, sstěpowal/a gakby opatrowáno býti měko, naučenj dal: kdež nynj těch stromůw hogně roste/metoliko při Moři (kteréž mjsto gim gest neypřjhodněgssj) ale y na zemi w Sadjch, na Zahradách, na Trawnjcych a při Gezeřjch. Giná se gmenuge Judenöpffel/to gest Židowské Gablko: protože mezy Židy každé pokolenj wždycky každého Roku, musý takowé Gablko sobě sprawiti, w domě mjti a chowati.

Spůsob.

Tento strom Cytronowý gest prostředněj wysokosti, gako Pomorančowý a Limonowý. Postrannj Ratolesti gsau hebké a zelené/magj swé měkké a sspičaté bodláky. Lisstj zůstáwá w Létě y w Zymě zelené, welmi drobnými dzekami zbodené/že se dobře znamenati nemohau/a takměř nic od Pomorančowých a Limonowých se nedělj. Kwět Granátný schylnge se drobet k Ssarlatowé čerwenosti/gest tlustý, gako Lilium/w prostřed stogj wlákssenjčko, gako w Kossičku. Strom (gakž oznámeno) vstawičně se zelená/a nese Owotce přes celý Rok: Nebo když prwnj dozrá a dolů spadá, y hned ho druhé následuge/a když y to k sezránj přjgde, giné zase znowa se wyskytá a wyrostá/a tak dále. Protož se na něm přes celý Rok zralá Gablka nagjti mohau. Znamenj dozránj gegich

C gich geſt/když zewnitřnj Kůra práwě zlaté barwy nabýwá/ kteráž má wypukliny aneb baule/a libau wůni. Dále táž Gablka Cytronowá gſau obdlaužná, gako Limauni/ale magj wjce tužſſjho Massa/kterež geſt wodnaté a kyſelé/wněmž ležj Semeno, podobné Gečnému zrnu/ toliko že wětſſj, tluſtſſj a hořčegſſj geſt. Sſupinka na tomto Semenu geſt gako drewnatá.

Rozdjl.

Geſt pak nemalý, ale weliký rozdjl těchto Gablek/co ſe welikoſti, chuti a podſtaty gegich dotýče. Nebo některá gſau weliká, gako neywětſſj Djně/ zwlácſſtě kteráž ſe z Ligurye a z Oſtrowůw Moře Adryatſkého a Egyptſkého, y z ginych dalekych mjſt přinášſegj. Některá gſau menſſj/a giná opět Neymenſſj, gako Limauni/ aneb málo wětſſj: gako ta, kteráž ſe od Gezera Lacus Benacus řečeného dodáwagj/ a ta w gjdle neywětſſj take chwáku magj. Nebo ačkoli giná gſau krásněgſſj a wětſſj/ wſſak gſau twrdſſj, a netak chutná/ ale že wjce maſſytoſti w ſobě magj/ tau přjčinau ge w Apatékách do Cukru aneb do Medu zaděláwagj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kůra Cytronowá geſt přirozenj ſuchého na třetjm Stupni/w horkoſti pak mjrnoſt držj. Maſſytoſt a wodnatoſt w Gablku ſtudeného a wlhkého, na prwnjm ſtupni/ wſſak wjce má w ſobě ſtudenoſti, než wlhkoſti. Cžáſtka kyſelá geſt ſtudená na třetjm ſtupni. Semeno aneb Gádra některej prawj býti horkého a ſuchého přirozenj na třetjm, ginj zaſe na druhém ſtupni.

Cytronowých Gablek.

Cytronowá Gablka magj zwlácſſtnj dobrau moc a powahu/ kterauž odpjragj Gedu/ tak že některej ſamým timto Lékařſtwjm wyſwobozeni byli. Tak Athenæus wznešſený ſtarý Učitel pjſſe, o gednom Egyptſkém Knjžeti/ žeby měl některé Zločince na ſmrt odſauditi/ a když podlé obyčege té Kraginy k neygedowatěgſſjm Hadům, Aſpides řečenym, wedeni byli/aby od nich Gedem nakaženi a wmořeni byli/tedy na té ceſtě nenadále ſtála gedna žena/ kteráž takowá Gablka Cytronowá prodáwala: a gakž w nás těm wbohým Lidem při Poprawě něco pjti ſe dáwá/ tak ſe té Ženě nad njmi ſlitowalo/ že gednomu každému z nich k obcerſtwenj po gednom Cytronowém Gablku dala/ kteráž oni ſnědli. Když pak na mjſto přiſſli/a Hadům wwrženi byli/ co ſe ſtalo? Hroznjti Hadowé na ně táhli/ aby ge o žiwot připrawili, kauſánjm a ſſtjpánjm/ ale to na žiwotu těm nebohým Lidem ſmrtedlně neſſkodilo. Když to Heytman widěl, vlekl ſe/ ptal ſe Poprawců/ zdaliby těm Lidem gaké Lékařſtwj proti Gedu dáno bylo. Ale oni o žádném Lékařſtwj wědomoſti nemějwſſe, toliko řekli: že gedna Žena, wpřjmým dobrým wmyſlem, každému z nich po Gablku Cytronowém ſnjſſti dala. Tomu ſe Heytman podiwil/a dále to w ſwé myſli rozgjmal/a aby moc takowých Gablek lépe a gruntownějgi wyzwěděti a ſkuſyti mohl/ poručil na druhý den giná dwa Zločince wyweſti/ gednomu z nich dáno bylo Gablko Cytronowé ſnjſti/ a druhému nic dáno nebylo. Když potom ty dwě Oſoby do gámy Hadowé wwrženi byli/obadwa od gedowatých těch Živočichůw byli vſſiknuti a raněni: ale toho prwnjho Gablko Cytronowé proti Gedu obhágilo/ že nad nim ſwjtězyti nemohli/ nýbrž zachowán byl při ſwém zdrawj a žiwotu: Druhý, kteryž toho nic nevžjwal, y hned padl, otekl, wſſecken zmodral, a tak vmřel.

Cytronowých gablek Kůrky Apatékáři do Cukru aneb Medu zaděláwagj/ a gmenugj Conditum Citri. † Tjmto ſpůſobem: Obkrup ſwrchnj žlutau Kůrku z těch Gablek/ zkrágeg bilau Maſſytoſt na okrauhlé aneb obdlaužné křižalky/ odwrz pryč Semýnka/ potom zwař dobře w gedné aneb w diwogj wodě/ ažby hořkoſt z nich ſe wytáhla/ a ony obmětky: Potom naleg wlažného a zwařeného Cukru na ně/ a zadělag gako Womanowý koření. Takowé Kůry zadělané gſau wlhké a ſtudené na prwnjm ſtupni/ dobré proti wſſelikému Gedu/ poſylugj Srdce, a wſſech mocy žiwotnych. Užjwagj ſe proſpěſſně w Sauchotinách in Hectica, platné gſau proti třeſenj Srdce/ kteréž od pálčiwé Cholery pochází. Zadělawagj tak y

tak y Kůry Cytronowé: Berau Kůry Cytronowé, nepřjliš obkaupené / ale na nichž gesstě A
něcco toho bjlého zůstáwá / potom stawěgj k ohni, aby tak dlauho wřely / coby se Wegce vpecy
mohlo: Cedj z nich wodu aneb gjchu / a potom naléwagj na ně dosti hustě zwařeného Cukru,
ažby se potopiky / wystawugj na Slunce za celý tyden: a tak bywagj hotowy. †

¶ Také z Gablek strogj Syrup, Syrupum de acetositate Citri řečený. Ty Kůry a
Syrup gsau chuti nákyslé a libé / dáwagj Žaludku y Srdcy posylněnj / odhánějgj od ně-
ho Ged y páry gedowaté. Aprotož w mornjch tegných Zymnicech platně gich wžjwá-
me / a slauží y proti nakaženému powětřj.

¶ Ženy těhotné, když na ně proti přirozenj chut přicházý, magj Cytrony gjdati.

¶ Dále ta Gablka gsau také dobrá proti Melancholij / čistj zapálenau a zakalenau
Krew / odkudž y těžká mysl a smutek na Cžlowěka přicházý.

Zrn aneb Gader.

¶ Zrna aneb gádra ztlučená a w wjně pitá, Gedu odpjragj / skolice wzbuzugj / a won-
ný duch přinássegj. Sstáwa podobným spůsobem wžjwaná, též mocy gest.

Kůry.

¶ Kůra Cytronowá w wjně pitá, dolů stjrá a snjmá sslem a nečistotu z Žaludka,
z Střew y z Gater. ¶ Táž Kůra w wjně aneb w Octě zwařená, proplakowánjm
wst Zuby čerstwé a čisté zachowáwá / a dáwá wolné dychánj. ¶ Item / Kůra Cy-
tronowá mezy sšaty wložená, opatruge a zachowáwá ge od Molů a kazů.

¶ Kaučenj Cytronowými Korami, odgjmá zlé a Morowé powětřj.

¶ Cytronowý strom slowe Latině Malus citria, Mediea, Persica. Cytronowá
Gablka Řecky μηδικὰ μῆλα ἢ κιτρόμηλα, Latině Mala Citria vel Citrinata, Medica & Persica,
Wlasky Cedri a Citroni, Sspanyelsky Cidras, Francausky VngCitron, Německy Citron-
öpffel vnd Jüdenöpffel.

O Limonjch a Pomorančjch. B

Kap. LXXVI.

Limauni a Pomorančj k Cytronům připsati se mohau.

Zwlásstě pak Limauni / kteřjž se spůsobem y mocy s Cytrony srownáwa-
gj / toliko že Limauni gsau mensšj, a obdlaužnj: Kůrky tak tlusté nema-
gj / a gsau wodnatěgsšj / chuti kyselegsšj / Gader gednostegných gako Cy-
tronowé, barwy bledé. Pomorančj pak gsau okrauhlegsšj, a zralé bar-
wy zlaté / Kůrku na sobě magj tlustšj a hořčegsšj než Limauni. Mjzka wnitřnj, kteréž
dosti magj, nenj gednostegné chuti wewssech. Nebow některých gest kyselá / w ginýc
sladká / a w ginýchzase winná, to gest mjrně kyselá / poku y sladká. List na těchto stro-
mych připodobňuge se takměř listu Bobkowému / a gest tlustý, hladký, wonný a sspica-
tý. Ratolesti gsau hebké, lepké a bodlawé: Kůra bledé zelenosti. Obogjho stromu kwět
bjlý a wonný / z něhož se woda pálj náramně wonná a libá. Obogj tento Strom wsta-
wičně se zelená / a přes celý rok Owotce nese / gako y Cytronowý.

Přirozenj, mocy a wčinkowé.

¶ Obogj toto Owotce s Gablky Cytronowými téměř wewssem gednostegné mo-
cy gest / zwlásstě pak Limauni, poněwadž gsau kyselegsšj, přirozenj také magj studenějg-
sšj a sušsšj. Při tomu Kůry Pomorančowé bez pochybnosti gsau horčegsšjho přirozenj /
gakož hořkost gegich to wkazuge. Sladká Pomorančj Gablka negsau prázdná mocy
zahřjwagjcý.

Limaunůw.

Strogj se z sstáwy Limaunowé s Cukrem Syrup / kterýž proti wystupowánj žlu-
či welmi gest wžitečný. Má také swau chwálu proti wnitřnjm, pálčiwým a mor-
ným Zymnicem.

C Pálj se y woda z sstáwy aneb mjzky Limaunowé, in Balneo Mariæ, a w Sklenných Kolbách/ kterauž při Syrupjch proti giž oznámeným zymnicem dáwagj. Té wody y ženy vžjwagj / aby gj sobě Twář gasnau a krásnau činily. Gest dobrá y proti giným Flekům, posskwrnám a powlakům na žiwotě. Táž woda pitá, mořj Cžerwy w břisse / gakéž mocy gest y sstáwa čerstwá z Limaunů, ztižj dwau Lotů pitá. Když do nj Perly, Konchy aneb Hlemeyždowé sskořjpky wložjš / po některém dni se rozpustj: Protož takowá sstáwa y proti Kamenu dobrá gest.

Limauny. Limonia. Pomorančj. Aurantia.

D

Pomorančjch Gablek.

Sladká Pomorančj gablka bezpečně dáwati se mohau w nedostatcých Prsů a boků. * Sstáwa z sladkých Pomorančj wytlačená, a s dobrý Truňk pitá, pomáhá k spánj / zwlásstě s Fiolowau sstáwau do wnitřnosti daná/ in Pleuritide, a podobných pálčiwých nemocech.* Proti pálčiwým wnitřnjm zymnicem, Pomorančowá gablka kyselá a winná gsau vžitečněgssj a zdrawěgssj. Nebo žjzeň a horkost zymničnau proti přirozenj vhassugj/ porussenj odpjragj / posylugj Srdce, a Moč ženau.

Proti Cžerwům w břisse: Wezmi kyselé Pomorančj gablko/ rozkrog ge na dwé/ polj ge Olegem hořkých Mandlůw / a vpec ge aneb zhřeg w horkém Popeli. Tak pečené, přilož na Pupek/ aneb wydaw z něho sstáwu, a deg nemocněmu teplau pjti: spomůže.

Z Pomorančowého kwětu wypaluge se woda / kterážto pitá, welmi mocně pot wyhánj. * Woda pálená z Pomorančowého kwětu, s zwlásstnj pilnostj, we Wlassjch, w Neapoli a w Luce, kdež gj Nampham a Angelicam nazýwagj, se strogj. W mnohých přjčinách gest vžitečná, pro zwlásstnj swau dobrau a sylnau wůni. W Hisspánij dáwá se těhotným Ženám, když těžce kuporodu pracugj/ zwlásstě přimjsyc k nj trochu wody Polegowé. Ale k té potřebě daleko mocněgssj gest Oleg z Kůrek vdělaný/ kterýžto syce gest znamenité Cordiale, to gest posylněnj pro srdce/ a že w mnohých nedostatcých platně prospjwá wskutku gt shledáno.*

Pilnj Apatékáři magj obyčeg kůrky Pomorančowé do Cukru zaděláwati:

† Berau čerstwé Kůry Pomorančowé/ oblupugj to bjlé, a žluté na křižalky krágegj/ tak dlauho ge waři, coby Wegce vwřelo na twrdo/ cedj gjchu. Potom naléwagj na ně dosti hustě aneb twrdě zwařeného Cukru, až do potopenj: naposledy za teyden na Slunce wystawugj. Gsau zdrawé gjsti proti wsselikým studeným neduhům Zialudka: posylugj Srdce/ odwracugj omdléwánj/ zahřjwagj a k zažjwánj pomáhagj.

Z Po-

¶ Z Pomorančjch y Mast strogj, Vnguentum aurantiorum řečenau, takto: Berau A
kyselé Pomorančj Gablko/swrchu ge otwjragj/a sstáwu wen wytlačugj: s tau sstáwau mj-
chagj trochu Dryáku, Ssaffránu a Octa/ wssecko to zase dáwagj do předesslého Gablka/ a
w horkém Popeli ohřjwagj/potom opět z něho sstáwu wytlačugj. Ta má býti zwlásstě dobrá
proti Cžerwům w břisse malých Djtek/aby gj židowin, srdce y žaludka pomazowal: Může se
dáwati y pjti. † ¶ Limauni a Pomorančj náležegj netoliko do Apatéky/ale y do Kuchyně.

¶ Limauni a Pomorančj slowau Řžecky λιμώνια μῆλα. Νεράντζια μῆλα. Latině Limonia,
Aurantia, † Mala nerantia, Poma arangia, arantia, aurea, † Wlasky Limone, Arancio,
Sspanyelsky Neranias, Francausky Limons, Aurenges, Německy Limonien vnd Po-
merantzen.

O Adamowém Gablku.

Kap. LXXVII.

Adamowa Gablka. Poma Adami.

B

Spůsob.

Což se spůsobu a mocy dotýče, Adamowa gablka nemnoho se
dělj od Limaunůw. Nebo Strom ten, na němž rostau, nese práwě tako-
wé listj gako Limaunowý/toliko že gsau něco wětssj a sušssj. Ratolesti ta-
ké má hebké/a zelenau Korau obalené. Kwetne podobně gako Cytrono-
wý strom. Owotce aneb Gablka vkazugj se okrauhlá, dwakrát aneb tři-
krát wětssj nežli gsau Pomorančowá/ nemagj přjliš tlusté Kůry, téměř gako Limauni.
Táž Kůra swraskalá a nerowná gest, s gakýmisy rozsedlinami a sskulinami/ gakoby do
nj někdo Zuby wtiskl a whryzl. Za kteraužto přjčinau powěrný Lid obecný Poma Ada-
mi, to gest Adamowa Gablka ge nazwal/ gakoby z pokolenj těch Gablek byla/ kteráž
Adam a Ewa w Rági gedli. Wnitřnj massytost toho Gablka gest plná kyselé sstáwy,
gako Limauny/ ale ne tak libé chuti. Zdržuge se w něm y semeno, gako w Cytronjch a
Limaunjch, s bjlými a hořkými Peckami.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Sstáwa z těchto Gablek má wssecky ty mocy y skutky/ kteřjž se Limaunům při-
pisugj: wssak ne tak mocně. Obzwlásstně pak a znamenitě prospěssná gsau proti strupu

C a Prassiwině / aby gedno Gablko na dwé rozkrogil / a ztlučenau Syrau ge posypal/ w horkém Popeli trochu vpekl/ a tim Prassiwau kůži potjral. Což se také y s Limauný činiti může. *Adamowo Gablko Wlasky Lomie a Poma d'Adamo, Latině Pomum Assyrium, Pomum Adami. Strom Malus Assyria, Německy Adamsapffel.*

O Jabloni a Gablkách.

Kap. LXXVIII.

Jabloň. Malus.

D

Spůsob.

JAbloň gest wůbec wssechněm známá. Wyrostá z swého pařezu gako giny welicý Stromowé, s mnohými Ratolestmi: Kůru má wjce hladkau než drsnatau / zewnitř popelatau / wnitř žlutau, gako Wosk: z niž y žlutau Barwu dělagj, když gi s wodau a Kamencem waří. List oblaužný, wůkol drobně zstřihaný. Kwetne z Gara kwětem bjlým aneb pobrunátnělým a tělným: při wrchu roste Owotce. Nemá mnoho kořenj / aniž ge hluboko do země pausstj / než při wrchu po zemi ge rozstjrá.

Pokolenj.

GEst pak Jabloňowj y také Gablek mnohem wjce, nežby se wyčjsti a wypsati mohlo / a ten rozdjl gegich záležj na spůsobu a na chuti. Nebo některá gsau kyselá, trpká / některá sladká: giná opět magj dwogj chut, gako winná / některá také y trogj, totiž sladkau, trpkau a kyselau.

* Planá w stěpná proměňugi se skrze sstěpowánj. We Wlassich za neylepssj magi ta / kteráž Appie aneb Appiole aneb Mele rose gmenugi: protože gsau wůně y chuti neyprjgemnégssj a neyliběgssj / z nichž snad prwnjho pokolenj byla y Starých Melimela, a druhého Epimela & Orbiculata. W Frankreychu mnoho o těch drží / kteráž magi krátkau spičku / a proto slowau Curtipendula, gegich gazykem Carpendu vel Capendu: A ta se do slawného Kořenářstwj Alkermes berau / a w těchto zemjch w některých Zahradách též se nacházegi. Což wjce rozličných pokolenj a gmén Gablek, zwlásstě kteráž onde y onde w Rjssi rostau, wědjti žáda / ten přečti Valerium Cordum in lib. 4. Hist. de plantis cap. 10. Kdož chce mjti pěkná červená Gablka / sstěpug rauby na Morussi. *

Přirozenj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

A

Každá tato Gablka, podle rozličné swé chuti, magj swé obzwlásstnj přirozenj. Kyselá gsau studená a suchá: Sladká cheylj se poněkud k horkosti a wlhkosti: Winná gsau mjrného přirozenj.

Wnitř, aneb w žiwoce.

Kyselá Gablka dobrá gsau a zdrawá těm/ktěrjž od horkosti neb wlhkosti žaludek magj pokažený: Protože swau trpkostj wlhkost z žaludka dolů tlačj/a ostatek gi wyssugj: wssak nezažitá gsau pro nezralost, wzbuzugj powětrnosti a nadymánj/sskodj Nerwům/wwodj suché nemocy, gako Sauchotiny a zwředowánj Plic. Nebo takowé powětrnosti srdečné y Plicnj žjly sussj/nastuzugj žaludek/odkudž potom rozličné nemocy y Aupkawice pocházegj.

Planá Gablka swjragj a zacpáwagj. Sladká snadněgssj gsau k zažitj/ale zase welmi snadně w horkých žaludcých w Choleru se obracegj.

Sstáwa z Gablek sladkých, s wodau Wokowého gazyka pitá, pominutj smysla zahánj/duchy wnitřnj očerstwuge/a Krew kalnau wyčisstuge.

Winná když dozragj, a přes Zymu a Garo se chowagj, dobrá gsau a prospěssná začstokráty Nemocným/aby se wařila aneb pekla. Nebo z těchto winnych Gablek dělagj také Lektwařj tim spůsobem, gako z Kdulj. Takowá Lektwař užitečná gest proti horkým Zymnicem/žjzeň vhassuge/horkost wkládá/posyluge srdce y žaludka/ano y chut k gjdlu dáwá/a mnohým Nemocným wděčněgssj bywá, nežli které giné Lektwaře a Konffekty.

Wssecka téměř Gablka magj tu wlastnost/když se z nich sstáwa wypresuge/a s malau částkau Ssaffránu smjchá, a kwpitj dá/že odpjragj gedu/a z žiwota čerwy wyhánějj.

Nezralých wssech y neylepssjch Gablek slussj se wystřjhati: Neb gsau nezáživná/a studenokrewnost y Zymnice tagemné rozmnožugj/žaludek studj/sliny množj, a sněděk přiwozugj/wlhkosti zlé a shnilé rozplozugj/ktereżto potom welmi snadně w Těle se rozpalugj, a Zymnice wwozugj: trpkostj swau Kásek přiwodj. A to též y wssecka giná Owotce nezralá činj.

Syrup z wodnatosti Gablek zralých a wonnych s Cukrem B zwařený do hustosti, žaludek horký a střewa ochlazuge/Srdce posyluge/omdlewánj a třesenj geho zahánj.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

* Proti kálnj w Bocých dáwá se do sladkého Gablka ztlučené Kadidlo/a když se w Popeli upeče, zewnitř se na Bok přikládá. Proti spálenině od Prachu Ručnjčného/wařsio s Mlékem přikládeg. *

† Sladké Gablko w horkém Popeli upečené, a na Oko bolawé přikložené, bolest geho krotj a wkládá. Může se také w Růžowé wodě aneb w ženském Mléku wařiti/a gako Cataplasma přikládati. †

Čerstwé listj Gabloňowé ztlučené a přikládané, aneb sstáwá z nich wytlačená a natjraná, odpjrá horkým Orokům při začátku. * Dělá se z nj ta womá Mast, Pomada řečená/ktereż wssudy wůbec užjwagj. *

† Gabloň Řecky slowe μηλέα, Latině Malus aneb Pomus, Wlasky Pome, Francausky des Pomes. † Gablka Řecky μῆλα, Arabsky Tuffa, Latině Mala aneb Poma, Wlasky Mele, Sspanyelsky Mansanas, Francausky Pomes, Německy Apffel. A planá gablka Holtzöpffel.

O Kduljch neb Kutnách. Kap. LXXIX.

Spůsob.

Wtnowý aneb Kdulowý strom gest gako giná obecnj Gablon/než menssj, a listu netak dlauhého: wssak hladssjho, tlusstssjho, twrdssjho a od zpoddu rozdělených geho kwět/ktereżto času Podletnjho wycházegj.

C

Rozdjl.

Dioscorides a Galenus dělj Kdaule na Wětssj a menssj. Menssj gsau okrauhlé, pleskaté, žluté gako zlato/a gakausy měkau Bawlnkau obtažené, wonné/a ty gsau neylepssj a prawé Kdaule. Weliké se k Hrussce připodobňugj/gsau sladké, nad giné massytěgssj a wodnatěgssj/ ale netak pěkné, mocné a wonné, gako prwněgssj. Dioscorides ge gmenuge Struthea. * Giž nynj z Frankreychu, z Lyonu a z Sswacu y k nám se přinássegj. Nacházý se y w Kelheimu, a ginde w zemi Bawořské, giný spůsob planých Kdulj. zcela domácým podobných/toliko že Strůmek a Owotce mnohem menssj a planěgssj gest. Gest y giné pokolenj Kdulowé/ kterauž Conradus Gesnerus Cotonastrum aneb Cydonaginem gmenuge/ Německy Wild Quitten. O njž, dáli Bůh, na giném mjstě wjce psati se bude. *

Kdule magj se česati a zbjrati, když zažlutnau/a gsau gako zlaté barwy.

Kdule menssj. Mala cydonia minora.

Kdule wětssj. Mala cydonia majora.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kdulowá gablka aneb Kdaule gsau přirozenj studeného na prwnjm Stupni/a suchého na počátku druhého Stupně.

Wnitř.

Kdaulj mnoho se potřebuge a vžjwá w Apatékách. Neb z nich dělagj Sstáwy, Syrupy, Lektwaře, Olege. Vžjwá se y Gader, Listj a Kwětu/a to wssecko vžitečné gest k stawenj wsselikého toku žiwota Lidského.

Kdaule před gjdlem požjwané, zacpáwagj/ ale po gjdle obměkčugj žiwot.

Kdaule pečené, a Cukrem posypané, žaludku gsau zdrawé/ sstawugj nechutenstwj a dáwenj/horkost proti přirozenj zaháněgj/y wsseliká plynutj Břicha vzdrawugj/ anoy proti chrkánj hnisem a krwj prospjwagj.

Můžeš z nich vdělati znamenitau, a welmi libau a chutnau Lektwař, Diacitonites řečenau, timto spůsobem: Wezmi Kdulj w nowě česaných/ oblup ge, a rozkrog na čtyry křižalky/ kosstál y Gádra wywrz. Potom odwaž těch křižalek gako tři Libry/ a wař ge v wodě, w kteréž rozpusstěno Cukru tři Libry/ mjcheg dobře dřewěnnau mautwicý/ rozmělčuge ty křižalky dokudž wrau, nepřjliš drobně. A když tak zwařeny budau až do hustosti Kasse, wezmi od ohně/a naleg do Sskatulj: a budeš mjti Lektwař z massytosti Kdulowé a z sstáwy/gako něgakau Huspeninu, pěknau, swětlau a welmi chutnau.

Dělá

Dělá se y tímto spusobem Huspenina Kdulowá: Wezmi Cukru bileho dwě Li- A
bře / sstáwy Kdulowé čisté tři Libry / wař to obé spolu, aż se hustine / a naleg do Sklatulj / a budeš mjti welmi pěknau Lektwař Kdulowau.

Kdožby mnoho hluchých trunků vdělal / a obáwalby se sylné wůně z wjna, aby mu se do Hlawy newkaučila / ten y hned gez pečenau Kdauli / aneb nynj wypsané Lektwaře požjweg / a nebude mu wjno hrubě sskoditi.

Kdulowá mjzka dobrá gest těm, kteřjž krátký duch magj / a Krwj chrkagj. Chowá se w Sklenicých přes celý Rok / když se na wrch trochu dřewěnného Olege přilege / tak se nebrzo porussja nezkyslj.

* Mjzku tu aneb sstáwu z neylepssich Kdulj, Sspanyelowé w Mernjm nebezpečenstwj pro opatřenj a obhágenj se před tim neduhem ráno pigj / a což kupoditwu gest, wzbuzuge pot, zwlástě při Lidech starych. Wypaluge se také znamenitá woda z Kdulj / ale která wssak bezewsseho rozdjlu, gakž některj činj, wewsselikých Zymnicech nemocnym nemá býti dáwaná. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Suchá Lazeň z listj Kdulowého vdělaná, wen wycházegjcý zadnj střewo y také Matku zase do žiwota nawracuge: wssak dobře gest, aby se w tom y mýwal.

Z Kdulj syrowých Flastr vdělaný, a na Žaludek přiložený, ostawuge přlissné Stolice / nechutenstwj y dáwenj a horkost Žaludka vhassuge.

Kdulowá zrna aneb gádra w Černohláwkowé wodě močená / dáwagj čistau hladkau Mast, proti wselikě spáleninně a Prýmu gazyka, aby pomazowal. Mohau se y vsta tauž wodau propkakowati, proti Otekline hrdla. Proti Čerwené nemocy / wař Kdaule w trpkém čerwenem wjně / a obkládeg střewa.

Kdaule slowau Řecky κυδώνια μῆλα, Arabsky Saffargel, Latině Cydonia mala, Wlasky Mele Cotogne, Sspanyelsky Membrilhos & Marmellos, Francausky Conting, Německy Quitten, Quittenäpffel, Kutten, Kuttenäpffel. Kdulowý strom Latině Malus Cydonia. B

O Hrussce a Hrusskách. Kap. LXXX.

Spůsob.

Hrusskowý strom mezy welike Stromy počten býti může. Z kmene aneb z pařezu ratolesti welike, tlusté, wysoké a rozložité wychágegj / s listjm sstrokým, tuhým a sspičatým. Kůru má tlustau, drsnatau a swraskalau / temné ryssawosti. Kořeny hluboké, mocné a náryssawé. Kwět bjly, gako y Gabloň. Dřewo gest husté, twrdé a křehké / tak že se ani sstipati dobře nedá. Užjwagj ho Impressoři a Řezcy Forem / k wyrýwánj na něm Figur y Obrazů: gakž y tyto násse Byliny na takowém dřewě reyssowány a řezány gsau. Když se churawý strom Hrusskowý hnogem a Popelem obložj / welmi mu to dobře prospjwá. A nacházegjli se gacý Čerwjkowé při kořenu / má se k giž dotčeným wěcem Wokowé žlučí přimjssyti / kteráž ge prec zažene.

Rozdjlowé.

Hrussek weliký gest rozdjl w spůsobu, welikosti, chuti, barwě, sstáwě, maskytosti / tak žeby teskliwé a takměř nemožné bylo / aby se wssickni zegmena wypisowati měli. Negednoho také času zragj. Nebo některé dozrávagj w Létě / a ty negsau tewánliwé, brzo hnigj. Některé na Podzym / a ty přes celau Zymu bez porussenj chowány býti mohau. * O tom můžeš čjsti Valerium Cordum lib. 3. hist. Plantarum cap. 17. kdež on do padesáti Německých a Latinských gmén Hrussek wypisuge. *

Přirozenj, mocy a účinkowé.

Hrussky gakož rozdjlné sau w kmenu, tak y w složenj swém a mocech / což y o Gablkách nahoře powědjno. Nebo trpké Hrussky gsau zemnaté a studené: Kyselé studené a

C wodnaté: Sladké mjrnost držj, a k horkosti se nachylugj/zwlásstě ty wonné, gimž Musskatelky řjkáme: protož také málo swraskugj. Nebo wssecky Hrussky, kteréž negsau sladké, sstahugj a zacpáwagj. Plané Hrussky wětssj gsau trpkosti a přesedawosti / a wjce swraskugj, nežli sstěpné: Kyselé a trpké, sylněgi nežli sladké: Suché aneb pečené, wjce nežli syrowé.

Hrusska. Pyrus.

D

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Plané Hrussky, aneb y domácy sstěpné, kyselé a trpké, zwlásstě pak pečené aneb suché, zatwrzugj žiwot/ a sstawugj nemoc Cžerwenau/ y wsseliké Stolic židkosti.

¶ Plané Hrussky s Hubami wařené, zlau a gedowatau moc gim odgjmagj. Ale kdyžby někdo gedowaté vmrtwugjcý Hauby gedl, a dáwil se/ tomu má se dáti pjti Popele z Kůry plané Hrussky napáleného, s sstáwau Hrusskowau aneb s Octem. To též činj Popel aneb drtiny z dřewa zrassplowaného/ též y Prach z vsusseného a ztlučeného listj Hrusskowého. ¶ Hrussky gsau žaludku zdrawé/ aby ge naposledy po giných pokrmjch gedl: wssak lepssj gsau pečené, zwlásstě s prachem Koryandrowým/nežli syrowé: Bránj zhůru párnostem do Hlawy, a horkostem do Očj wstupowati / žaludek zawjragj/pokrm dolů tisknau/posýlugj Srdce/ a odgjmagj žjzeň. Před gjdlem střewa twrdj/a střewnj dnu zbuzugj. ¶ Strogj se z některých Hrussek, gako y z Kdulj, Lektwař pro žaludek/ kterýž se vstawičně dáwj.

† Chcessli dobré a chutné Hrussky do Cukru zadělati: Neyprwé sčeš Hrussky když pěkný čas gest a Měsýce vbýwá / a když dobře wyzragj / wybeř ty, kteréž gsau bez wady / oblup ge tence, stopku zpolowice odřež/wykrog wrssek: měg na hotowě čistý Syrup z bjlého Cukru dobře na husto zwařeného / ten když od Ohně wezmeš / naklad do něho připrawených Hrusstiček/přistaw k Ohni, aby dwakrát aneb třikrát zewřely/ wychlaď ge zase / a nech přes den a noc státi. Opět zwař z nich slitý Cukr/ a wlažný zase na ně wleg. A to tak často děleg/ až Cukr k swé hustosti Syrupowé přigde: Syceby netrwaly. Chcessli pak gesstě chutněgssj mjti/ okořeň Syrup Skořicý. Tak vžitečné gsau Žialudku/očerstwugj Nemocné/gimž se gjdlo zossklivilo/ zawjragj Žialudek/aby sskodliwé páry nahoru newystupowaly. Kdož ge před ginými pokrmy gedj/těm žiwot aneb Břicho zacpáwagj. †

* Woda z planých Hrussek pálená, a často pitá, gest dobrá proti přjlissnému toku Zlatých žil / kteréž Hæmorrhoides slowau.

¶ Na

¶ Na mnohých mjstech, a zwlásstě in Casconia, w Engellandu a w Normandij, z dobrých Hrussek strogj nápog / gemuž tam Cidere a Pere řjkagj / a ten mjsto wjna pigj / a gest dosti dobrý a chutný. * A

Zewnitř.

¶ Hrussky wařené, a w spůsobu Flastru přikládané, zacpáwagj. Swalugj y rány / zwlásstě Hrussky plané a pečené. Strogj se také vžitečná Lázeň a pařenj z listj Hrusskowého / též y z planých Hrussek, proti wen wycházegjcý Matce y zadnjmu střewu.

† Hrusskowý strom slowe Řecky ἄπιος, Latině Pyrus, a pro rozdjl Pyrus satiua, Hrusska sstěpná / a Pyrus siluestris, planá Hrusska. Německy Birnbaum. †

¶ Owotce aneb Hrussky slowau Řecky ἄπια, ἀπίδια Arabsky Humetre aneb Cinetre, Latině Pyra, Wlasky Pere, Sspanyelsky Peras, Francausky Poires, Německy Birn. † Plané Hrussky Německy Sewbirn oder Holtzbirn. †

O Břeskwi a Břeskwjch.

Kap. LXXXI.

Břeskew. Persica malus.

Cžerwené Břeskwe. Persica rubra.

B

Spůsob.

BRzeskew gest Strom také wůbec známý / Pařezem, Pryskyřicý, listem y Kwětem Mandlowému podobný / toliko že Kwět má čerweněgssj / a spolu s listjm hořčegssj: Dřewo řjdké a křehké / Kůru tenkau / Kořenj mdlé a ne hluboké. A z té přjčiny welmi brzo se stará a hyne. * Odkudž y Německé přjslowj posslo: Pfersingbaum vnd Bawrn gewalt / Wechst schnell, vnd vergehet bald. Břeskwowý strom a Sedlské panowánj / Rychle roste, wssak má krátké trwánj. *

Rozdjl.

¶ Břeskew rozličné Owotce nese / barwy čerwené, žluté aneb zlaté, zelené, bjlé, krwawé. Některé se snadně od Pecek odnjmagj / giné se gich tuze držj, gako Kdaule. Mezy těmi wssemi Břeskwemi přednost držj twrdé, newodnaté / a ty kteréž se Pecek držj, zlaté barwy a libé wůně. Druhé mjsto hned po těchto pokládagj se mjti / kteréž sstáwu

magj

C magj čerwenau gako Krew/ne gen proto, že gsau na gjdlo chutněgssj/ale že gsau wětssj a barewněgssj. Potom gsau giné/ gessto w dobrotě giž dotčeným nic napřed nedadj/ a od podobenstwj, kteréž s Wlaskými Ořechy magj, od Wlachůw Ořechowé Břeskwe se gmenugj. * W nassich Kraginách musegj se ku Pokedni saditi/ a před welikau zymau a tuhými mrazy dobře opatrowati/ nebo syt welmi snadně pomrznau a wyhynau. *

Gsau gesstě we Wlassjch mjmo tyto, y giné Břeskwe/ kterýmž Mandkowé, od gádra sladkého Mandkowého, řkagj. V nás w Czechách newssecky se nacházegj: než některé toliko/ gakž mnohým wědomé gest/ a rostau podlé spůsobu země a mjsta, w kterémž sedj/ y také Owotce nesau podlé téhož spůsobu, zrostu, welikosti, barwy a chuti. Nebo Břeskwe hornaté w zemi kamenité gsau mocnějssj, drobnějssj, žlutějssj, wonnějssj/ a wětssjho Srdce posylněnj, w pálčiwých Zymnicech. Ale Břeskwe w zemi tučné, hlinowaté, a w rowinách mokrých gsau wětssj, wodnaté, zelené, nechutné a chwjstawé.

* W Frankreychu magj PrunoPersicum: zewnitř gest gako Slziwa aneb Sswestka/ a wnitř Gádro gako Břeskew. Nacházý se gesstě y giny spůsob Břeskwj/ kteréž gesstě menssj gsau nežli giné/ zewnitř pěkné čerwené, a welmi libé a přigemné chuti: Dozrágwagj brzo po S. Janu Křtiteli/ pročež také gméno magj S. Jana Břeskwe. Takowých Břeskwj v nás také dosti mnoho máme. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Břeskwe gsau studené a wlhké na druhém Stupni: pročež také gakž brzo dozrágwagj, y hned hnigj. Kwět, Listj a Gádro, gsau horkého a suchého přirozenj.

Břeskwj aneb Owotce Břeskwowého.

BRžeskwe žaludku newelmi gsau zdrawé/ a kdož gich mnoho gj, přinássegj sslem/ plodj zké wlhkosti/ zastuzugj Tělo/ Žaludku sskodj/ a že se wněm y s ginými pokrmy snadně porussugj, z toho zbuzugj shnilé Zymnice. Protož stříjdmě gich požjwati náležj/ ne po gjdle, gakž nássi Czechowé zlý obyčeg magj/ ale před gjdlem, aby dlauho w Žaludku nezůstáwaly/ ale rychle proběhly: tak obměkčugj žiwot. * Někteří ge gjdagj z dobrého Wjna. * Nezralé pak a trpké twrdj. Suché Břeskwe wařené a pité, sstáwagj plynutj Žaludka y Břicha.

Kwětu.

Z Břeskwowého kwětu dělá se wýborná Lektwař s Cukrem pro Děti, k mořenj Czerwůw/ a gest líběgssj kupěgjmánj nežli Wurmkraut, Semýnko proti Sskarkawkám z Apatéky. Kwět Břeskwowý w spůsobu Salátu strogený a gedený, obměkčuge a k Stolicy pohybuge/ a gest zdrawý pokrm Lidem wodnotedlným.

* Dělá se w některých mjstech z tohoto kwětu y Syrup/ ale ten když se s rozssaffnau bedliwostj nestrogj/ a něco se ho wezme wjce než náležj/ častokrát těžké žřenj w žiwotě působj.

Někteřj pjssj/ aby se Hrnec kwětem Břeskwowým naplnil/ a do země aneb do hnoge poněkud zakopal/ potom z toho Oleg wytkačil: že takowý Oleg užitečný gest proti horkosti Zymničné/ aby gjm Pulsowních žil a ginych mjst pomazował. *

Listj.

Břeskwowý list ztlučený, a na Žaludek přiložený, moří sskrkawky a čerwy w Břisse. Syce wžjwaný rozděluge/ a wsselké Otoky strawuge. Listj wsussené, a na Prach protlučené, do čerstwých Ran zasypané/ ty wzdrawuge.

Gader.

Gádra Břeskwowá s wodau Bukwicowau aneb Werbenowau protlučená, a přikládaná gsau znamenité Lékařstwj proti bolenj Hlawy. Gader Břeskwowých oblaupených sšest aneb sedm w truňku wjna přigatých, rozdrobugj a wyháněgj Kámen.

Břeskwowá Gádra gsau také užitečná proti žřenj w žiwotě/ a proti opilstwj, kdožby gich před pitjm požjwal. Komuž wlasy s Hlawy lezau/ zetři gádra z Břeskowých Pecek/ a smjcheg ge spolu s Octem/ wděleg z toho Mast/ a pomažůg tjm: Spomáhá.

Z Břeskowé-

Z Břeſkwowých gader preſuge ſe Oleg/a ten dobrý gſ proti bolenj hlawy/vwo- A
zuge Sen, když ſe gim židowiny pomazugj. Týž Oleg do vſſj wkapaný, polehčuge bolesti gegich/mořj čerwy wyſſich/hluchotu,zněnj y zwoněnj w hlawě zahánj: w Klíſteru při-
gatý, vžitečný geſt proti žřenj w žiwotě, od nadýmánj aneb zatwrzenj ſtolic pocházegj-
cýmu. Pjge ſe také týž Oleg proti giž oznámeným nedoſtatkům/y proti Kamenu.

Pryſkyřice aneb Gummi Břeſkwowého.

GVmmi Břeſkwowé v Wjně rozpuſſtěné, aneb zewřelé a pité, welmi dobré geſt chrkagjcým krwj a hnjſem/obměkčuge a wyčiſſtuge zanečiſſtěné žilky w Prſech a w Plicech/ y Kámen lomj. Jtem/ Gummi Břeſkwowé v wjně rozpuſſtěné, a s Saffránem ſmjſſené,aby tim w hrdle kloktal/má býti zwláſſtnj Lekařſtwj proti ſyp-
těnj a Otoku hrdla. Toto Gummi s Octem a Konſkého Sſkowjka kořenem rozdělané a pomazowané, liſſege na Těle vzdrawuge.

Břeſkwe ſlowau Řecky πέρσικα μῆλα Arabſky Sauch, Latině Perſica mala, Wlaſky Peſche, Sſpanyelſky Pexegos, Francauſky Peſches, Německy Pferſing.

O Merunkách. Kap. LXXXII.

Wětſſj Meruňky. Armeniaca majora.

Menſſj Meruňky. Armeniaca minora. B

Wokolenj a ſpůſob.

MEruňkowý ſtrom geſt proſtřednj wyſokoſti: Neſe liſt ſkoro k černému Topoli podobný/při koncy ſſpičatý a wůkol zſtřihaný/a geſt gich čtyři y pět pospolu,tak gako na Wiſſni. Kwět má bjlý gako Wiſſně/ Owotce k Břeſkwi podobné,ſamau barwau ſe dělicý: Nebo když dozrá, má twrdau kamenitau Pecku,s obau ſtran wydutau/a těžce ſe dá roztlaucy. W té Pe-
ce ležj Gádro/ktereż w některých geſt hořké gako Břeſkwowé/ w některých ſladké gako Mandlowé. Gſau také Meruňky některé wětſſj,a některé menſſj. A toho obého,totiž welikoſti Owotce y ſladkoſti gader,doſtáwá ſe gim netoliko z położenj,ſpůſobilоſti a do-
broty země, w njž ſedj/ale y z pilného opatrowánj. Nebo čim ſe častěgi přeſazugj/tim

lepſſj a

C lepssj a plněgssj rostau / a tak hořkost gegich w sladkost se proměňuge: gakož y Mandly hořké tim spůsobem w sladké se obracegj. * Kteréž Meruňky na mkadistwém stromu Slywowém aneb Siwesikowém sstěpowány gsau / ty dobré a welike bywagj. *

Czas.

Meruňkowý strom kwetne hned brzo spočátku Gara. Ale Owotce nese měsýce Czeřwna a Czerwence / dřjwe nežli giné Owotce zrage, krom Wissinj: a tak hodně Dioscorides Meruňky Præcocia, to gest Wyskočné, raučj aneb rannj gmenuge. Máko se dělj kmenem y přirozenjm od Břeskwj / krom že se ne tak brzo gako Břeskwe w žaludku porussugj. * Někteřj to za zwlásstnj znamenj a wyssetřenj magj: Když se Meruněk mnoho obrodj / že toho Roku málo wjna bywá. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Meruňky gsau přirozenj studeného a mokrého na druhém stupni.

Wnitř.

Meruňky přigemněgssj gsau žaludku, nežli Břeskwe / protože se wněm ne tak brzo porussugj / a po Stole gedené, párám ohniwým z žaludka nahoru do Hlawy wystupowati bránj. Pro počisstěnj Cholery a připálených wlhkostj, toto Lekařstwj prospěssné gest: Wezmi Meruňky, Tamaryndy protažené, Kassye Fistule / to smaž s Růžowau wodau a s Cukrem / přideg k tomu Kokořjku a Sskammonij, podlé náležitosti a s raddau Lekaře / z toho dáweg pjti pro počisstěnj. Proti Zymnicy čtwrtého dne / přideg prachu Sene a Mirobalanůw Indyckých / a posmaž až do hustosti. Můžeš y s Syrupem Fiolowým smažiti / a žluté Mirobalany wsypati.

Zewnitř.

Wytlačuge se Oleg z Meruňkowých gader / o němž wypisuge starý Mesue / že gest Principálnj a hlawnj kus / a gedno z přednjch Lekařstwj proti pálčiwým Otokům střewa Konečnjka / a Zlatých krwopreyssnjch žil w zadku. Nebo pomazánjm ochlazuge a bolest odgjmá. Užitečný gest také proti bolenj vssj aneb chřipj od horkosti / a proti rozsedlým Bradawicým v Prsů ženských / zwlasstě když se s kogem Gelenjm aneb Kozlowým smjchá a pomazuge. Ten Oleg dělá se tim spůsobem, gako Mandlowý.

D Meruňky slowau Rzecky μῆλα ἀρμενιακὰ, πραικόκια, Arabsky Mirmix, Latině Armeniaca a præcocia, Wlasky Bacoche, Sspanyelsky Albiricoques, Francausky Abricot, Německy Marillen, oder S. Johannis Pfersingen.

O Nyssplich. Kap. LXXXIII.

Rozdjl a spůsob.

Nyssple gsau dwoge: Gedny obecné, a wssem Národům téměř známé. Druhé / kteréž we Wlasssich a w Rzecké zemi rostau. Obecná Nyssple gest Strůmek welikosti Gablošowé, wssak netak wysoký: Kůru má drsnatau, ostrau / Ratolesti trnowaté a bodlawé / List dlauhý, mocný, wůkol zhola nic nezsstřjhaný. Dřewo gako Hrussky, twrdé a huste: Kořenj nepřjlis w zemi hluboké, a wssak mocné / kteréž nikdy nečerwiwj. Kwět bjlý, gako Kdulowý / toliko že menssj gest: z toho potom časem swým Owotce wycházý / Gabljčka okrauhlá a ssediwá, wětssj než Dubowé kůlky. W gedné pak každé Nyssplj gest pět Pecyček twrdých a plesstatých. Pozdnj strom gest Nyssple / a rjdko na Podzym Owotce gegj dozráwá. Protož česagj ge před dozránjm / a rozkládagj na Slámu / a tak potom samy docházegj, měknau a hnilicegj / rownč gako Břekyně aneb Woskerusse.

Druhý strom Nyssplowý wewssem témeř Hlohu gest podobný: List má rozdělený aneb zsstřjhaný gako Mišpl / Kwět bjlý wspůsobu hroznů: Owotce hroznowaté / též

welikosti

welikosti gako prwnj, a někdy wětssj / kteréž Měsýce Zářj dozráwagj / a magj w sobě tři A
toliko Pecyčky, barwy zelené ryssawosti. Tohoto stromu gest hognost w Neapoli, na za-
hradách y Tráwnjcých. Nebo Obywatelé netoliko Owotce toho syrowého, pro chut-
nost geho požjwagj: ale y do Cukru a Medu ge zaděláwagj. Rády gich také požjwagj
těhotné ženy / netoliko pro zwlásstnj chut, kterauž magj: ale také že nepřirozenau ženskau
chut k některým pokrmům odnjmagj / a Žaludka posylugj. Sstahugj w hromadu / a pro-
tož dáwagj dobrý pokrm, a libý Žaludku wlhkému / Auplawicy a dáwenj zastawugj.

* Nysspule sstěpowané na kmenu Hlohowém, mnohem wětssj porostau nežli giné. *

I. Nysspulowý strom. I. Mespilus Aronia. II. Nysspulowý strom. II. Mespilus.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Nysspule gsau přirozenj studeného a suchého: Mocy trpké swjragjcý.

Wnitř.

Kdež potřebj gest swjránj w hromadu / k tomu vžitečné gest listj od Nysspulj, též y Owotce. Nebo zatwrzugj a zacpáwagj wsseliké Flusy a toky žiwota.

Suchých Nysspulj listj na Prach zetřené aneb ztlučené, a pité s wodau Kuřjno-hy, spomáhá proti chrkánj krwj.

Z Nysspulj kamenjčko na Prach ztlučené, a ztjži gedné čtwrtce s Truňkem bjlého wjna pité, w němžby se prwé Petruželný kořen zwařil, lomj a mocně žene Kámen. Gest skusseno. Nysspule také do Medu se zaděláwagj, gako Trnky / proti pálčiwým Flusům Letnjho času.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Nysspule wařené k promýwánj aneb proplakowánj hrdla, sstawugj Flusy / kte-řjž se k hrdlu, zubům a dásnjm dáwagj. Když Ženy listj Nysspulowé spolu y s O-wotcem wařj / a w tom se mygj / to proti přjlissné Nemocy gegich spomáhá.

Když Žaludek mdlý gest, tratj a pokrmůw zachowati nemůže: Wezmi suchých Nysspulj, Hřebjčků, Musskátowé kůlky, gednoho gako druhého / přideg trochu Korá-lů / ztluc wssecko na Prach / smjcheg s Růžowau wodau / vděleg Flastr, a přilož teplý na Žaludek. Listj Nysspulowé suché na Prach ztlučené a zaseypané, rány w hroma-du swaluge, a Krew sstawuge.

C Dřewa Nysspulowého vžjwagj na Topořisstě k Wosstjpům, Kopjm a Bičům. Dělagj z něho také wýborná dřewce a Knytle, k Kolbám a k honěnj/ kteřjž se také hodj na zlé a nezbedné ženy/ aby gjm Hřbetů gegich a Ledwj pomazowal.

Obecná Nysspule slowe Řzecky μέσπιλον, ἐπιμηλίς, σιτάνιον siue σατάνειον, Arabsky Zaror, Latině Mespilus, Wlasky Nespelo, Sspanyelsky Nesperas, Francausky Nesplier, Německy Nespel. * Přespolnj pak Nysspule slowe ἀρώνα, Theoph. ἀνθήδων, Latině Mespilus Aronia. Owotce τρίκοκκος, Neapolitansky Azarolo. *

O přespolnjm stromu, Lotus řečeném.

Kap. LXXXIIII.

1. Strom Lotus.	1. Lotus.
2. Celé Owotce.	2. Fructus integer.
3. List.	3. Folium.
4. Owoce rozkrogené.	4. Fructus dissectus.
† Kwět.	† Flos.

Domnělý Lotus. Pseudolotus.

D

Rozdjl a spůsob.

LOtus Strom, ačkoli se někdy welmi wysoký a ssiroký nacházý: wssak obyčegně má welikost sstěpu Hrusskowého. Nese List obdlaužný, kuprwnjmu vgetj ostrý / a wůkol zstřjhaný: Owotce geho gest tak weliké gako Wissně / na dlauhé stopce wisý / w barwě se rozličně měnj. Nebo spočátku vkazuge se zelené, potom zbledažluté / a když zráge, čerwené / naposledy na mjsto dozralé (což se stáwá měsýce Řjgna) nabýwá barwy černé: Chuti dosti přjgemné a libé. Hognost těchto Stromůw roste na Ostrowě řečenem Pharis, gehožto Owotce Obywatelé těch mjst za pokrm a strawu vžjwali / odkudž y Lotophagi nazwáni byli. Nic méně wssak y w Kragjch podál od Moře roste / gako in Aphrica. Nebo čteme / že wogsko Offellowo, když chtěl k městu Karthaginenskému táhnauti, w nedostatku giných pokrmůw, z tohoto Owotce wychowánj swé mělo. Tak weliké množstwj těch Stromůw gest na těch mjstech.

Nemálo také Stromů takowých giž y we Wlassjch obecně magj / ačkoli w těch mjstech Owotce gegich nenj tak libé a sladké / což se rozdjlu Kraginy a powětřj, odkudž zrostliny

zrostliny proměnu berau, připisuge/ gakož se to y očitě spatřuge a nacházý/ že gednostegné Rýwowj winné na gednom mjstě kyselé, a na giném sladké hrozny a Wjno wynássj. W Němcých ani w Czechách nikdež gsem toho Stromu newiděl/ toliko w zemi Tyrolské/ a w tom Kragi, kdež město Tramin ležj. Tam geg gmenugj Zúrgelbaum/ a Gahody aneb Owotce geho Zúrgle. A

Pseudolotus.

NAcházegj we Wlassjch gesstě giný Strom/ kterýž teď wymalowaný také předkládáme/ a magj za to, že gest prawý Lotus: ale poněwadž se w některých částkách s wypsánjm prawého Lotu nesrownáwá/ dali gsme mu gméno Pseudolotus, to gest Domněly Lotus. Má listj mocné, podobné téměř Hrusskowému. Owotce aneb Gahody geho pohromadě se držj/ gsau k oku krásné, modré, sspičaté, a chuti dosti libé. Ginj se domnjwali/ žeby tento Strom byl Francauzowé dřewo: ale gá s nimi w tom nesmeyssljm. Nebo wjm, že Francauzowé dřewo gest giného spůsobu/ gakž gsem od hodnowěrných osob Sspanyelůw a Portugaleserůw (kteřjž w cyzých Kraginách ten Strom widěli) sprawen/ a prwé nahoře w 50. Kap. o něm oznámeno. * Tento Lotus Theophrasti ostáwá y w nassjch Zahradách/ ale potřebj geg pilně přikrýwati. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Lotus swjrá, s gakausy subtylnau podstatau/ a wysussuge.

Wnitř.

Což se vžjwánj tohoto Stromu k Lekařstwj dotýče (prawj Dioscorides) že Owotce geho, zwlásstě prwé nežliby zcela dozrálo, žiwot zacpáwá a zatwrzuge.

Decoctio aneb Traňk wařený z Drtin tohoto dřewa, pitý, aneb skrze Klistjr do žiwota wlitý/ dobrý a vžitečný gest proti přjlissnému toku Ženskému/ Břicho twrdj, zacpáwá, a Czerwenau nemoc sstawuge.

Zewnitř.

Kdožby sobě napředoznámenau gichau Hlawu myl/ zbarwj mu wlasy na čerweno/ a nedá gim s Hlawy lezti. Dozralých Gahod vžjwagj k lapánj Ptakůw a čižbě. B

Tento strom slowe Ržecky λωτὸς δένδρον, Arabsky Sadar, Latině Lotus, Sspanyelsky Almez, Wlasky Loto Albero, * Celtis Plinij. Druhý, kterýž Autor gmenuge Pseudotum, a ginj tomu chtěgj, že gest prawý Lotus Theophrasti, we Wlassjch nazýwagj Guaiacanam: pro přjčinu málo wýš oznámenau. *

O Dřjnku a Dřjnkách.

Kap. LXXXV.

DRžjnkowý strom Latině gmenuge se Cornus: protože dřewo geho tak twrdé gest, gako Gelenj aneb Howězý Roh. Nebo Cornu wyznamenáwá Roh. Roste pak w prostřednj wysokosti/ má mnoho sukowatých mocných ratolestj/ kteréžto z krátkého Pařezu wycházegj/ a Knapi k mrskánj Wlny neywjce gich potřebugj. Wssecken strom má na sobě drsnatau Kůru, popelatau, snědau a welmi trpkau. Dřewo (gakž oznámeno) gest welmi celistwé, twrdé a pewné/ z něhož Palce do Kol Mlynářských, y giná mocná djla dělagj. Listj geho zčernazelené gest podobné Swjdě aneb Krussině/ kteréž ačkoli w prostředku gest ssiroké/ wssak proto dlauhé a sspičaté/ lehké, hladké, dosti tlusté a žilowaté. Kwět má mchowatý, žlutý/ kteréhož když Wčely aneb y Ptácy zakusý, chwjstagj po něm a vmjragj/ kdež proti tomu nám Lidem (kdybychom ho vžjwali) welice Břicho twrdj. Z těch Kwětůw wyrostagj Gahodky obdlaužné, Oljwám wewssem podobné/ při prwnjm pučenj zelené/ potom při zránj žluté, gako Wosk/ a naposledy když na mjsto dozragj, černé.

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

List y Owotce gest přirozenj studeného a suchého. Mocy sstahugjcý, swjragjcý/ a wsseliké Flusy w Těle zastawugjcý.

Dřjnkowý strom. Cornus.

D

Wnitř, aneb w žiwotě.

Gahody Dřjnowé aneb Dřjnky prwé nežby dozrály, mohau se sussiti w Pecy/ neb nasoliti a do Láku naklasti, a gako Oljwy chowati: Tak ge gjdagj w čas potřeby pro zatwrzenj Břicha. Z Massytosti gegich s Cukrem strogj se libá Ssalsse/ welmi prospěssná proti plynutj Břicha/ proti nechutenstwj a dáwenj žaludka. Tauž moc má y sstáwa/ kterauž z Gahodek wytlačugj/ a s Cukrem do hustosti zwařugj.

Dřjnky obyčeg gest timto spůsobem strogiti: Když ty Gahody dozragj/ naklad gich do Flasse až do wrchu/ wssak aby se nestjsnily, ležjce gedny na druhých/ naleg na ně rozpusstěného Medu aneb Cukru až nad Gahody. Ale musýš prwé wrch té Flasse aneb nádoby Prautjčkem oplésti/ aby se Gahody od té wlhkosti pozdwjžené a dmaucý, wen netiskly. Nech tak dlauho státi/ až se Gahody rozpustj a w sstáwu obrátj. Takowá sstáwa dobrá a libá gest k Ssalssi aneb omáčce při gjdle/ a vžitečná proti Cžerwené nemocy, y wsselikému nemjrnému plynutj Břicha y Matky.

Strogj se wjno z Dřjnek takto: Wezmi čerweného wjna kyselého Sto liber neb Žeydljků/ Gahůdek Dřjnkowých dozralých deset Liber/ Ocelowané wody, aneb té w kteréž Kowáři rozpálená ohniwá Železa hasyli, dwanácte Liber: Smjcheg to spolu do čistého Saudku dřewěnného/ nech w něm za patnácte dnůw/ a potom ztoč to wjno do giného Saudku. Gest znamenité wjno proti wsselikým neduhům/ kteřjž se nad mjru a přjlissně wyléwagj. Někteřj Apatekáři z těchto Gahůdek strogj také Lektwař, timto spůsobem: Neyprwé wařj Gahody/ potom skrze Sýtko protlačugj: Opět zase s Cukrem podruhé wařj/ rowně tak gako Kdulowau Lektwař dělagj: Tu Lektwař gmenugj Cornelinam, sstawuge každodennj plynutj aneb běhawku žiwota.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Dřjnowé listj ztlučené a přiložené polehčuge zapálených ran/ w Octě zwařené, a teplé w vstech držané, vkládá bolest zubůw.

Listj

¶ Listj Dřjnowé aneb mladistwj weystřelkowé v Wjně wařenj, aneb tak sami přikládanj, wysussugj/a léčj wssecky kysawé rány y ssrámy. ¶ Sstáwa, kteráž z zelených zapálených Gahůdek wen pisstj, na roznjcené Železo wpusstěná, rzý ge potahuge/ kterážto rez odstrauhaná, gest dobrá proti Lissegům, aby se gj potjral. A

¶ Suché Dřjnky semlené, a s olegem Myrtowým aneb s sstáwau Agrestowau smjssené, zaděláwagj se na Flastr k wsselikému sstawenj aneb zacpánj, těm kteřjž se vstawičně dáwj, přiloženjm na Žaludek: magjcým plynutj žiwota aneb židké stolice spředu na břicho: Ženám, z nichž se nemjrně lige Krew aneb Měsýčný Flus gegich, spředu na Lůno/a s zadu na Křjž. ¶ Dřjnkowý strom slowe Řzecky κρανία, Latině Cornus, Wlasky Corniolo, Sspanielsky Cornizolos, Francausky Cornier, Německy Cornelbaum, Kurbeeren, Welschen Kirschen.

Swjda. Virga sanguinea, siue Corniolus.

B

Corniolum někteřj gmenugj Pseudocraneam, to gest ssalessný Dřjnek. Ginj nazýwagj Osseam, protože gest twrdý gako Kost. Plinius tento strom gmenuge Virgam sanguineam. Roste mezy chrastinami a Křowatinami, s mnohými Ratolestmi: Listj geho gest zčernazelené, takměř gako na Wolssowém stromu. Měsyce Cžerwna kwetne zbledabjlým stručnatým a hwězdnatým kwětem, podobně gako Chebdj/kteréhož mnoho pospolu na gedné sspičce má/wssak menssjho aneb drobněgssjho/z něhož potom wyrostagj zelené gahůdky/na Podzym černagj, gako na Ptačjm zobu. Pařez má přirozenj twrdého dřewa/protiwj se Železu/ tak že se těžce dá řezati a wrtati: odkudž y Německé gméno má Hartriegel. Sspjce kol, a Řzebřiny k Wozům z něho vdělané, býwagj stálé a trwánliwé/nebrzo se roztrhugj aneb lámj. Vžjwánj geho do žiwota, nenj známé/než sama chuť Listj vkazuge/ že gest mocy wysussugjcý a stahugjcý. Cžechowé řjkagj tomuto Stromu a dřewu Swjda.

* Obyčeg gest we Wlassjch z dřewa tohoto Stromu wodu páliti/ kterážto sama, pokudž toliko možné, a že se rozehnati mohau, Wolata odnjmá a zahánj: Pakli se toho státi nemůže/ tedy ge wždy k dozránj přiwodj a zmenssuge.

¶ Petrus Crescentius nazýwá gi Sanguinem, we Wlassjch obyčegně slowe Sanguen, Sanguino aneb Sanguinello. θηλικρανία snad gest apud Theophrastum, Francausky Cornellier Sauuage. Virgam sanguineam tak krátce Plinius wypsal/ že se z něho nic gistotně wyrozuměti nemůže/gestli čili nenj: wssak mnozý za to magj/gakoby se k nj nezle treffowala. *

C

O Wosskerussi, Rzeřabině a Břekyni. Kap. LXXXVI.

Pohlawj a Rozdjl.

D Wosskerusse dwogjho gest Pohlawj/ totiž Samec a Samice. Samým Owotcem dělj se a rozeznáwagj. Nebo Samec má Gablécka okrauhlá/Samice obdlaužná, gako Wegce, podobněgssj k Hrussce. A táž Gablécka na Samcy gsau wonná a libé chuti/na Samicy ne tak wonná/ chuti přjkré a trpké. Toto dwoge Pohlawj opět dělj se na domácý a plané. Domácý aneb zahradnj Wosskerusse we Wlassjch gest známý Strom/ w Czechách pořjdku se nacházý/a ne wssem gest známý. W zahradě Geho Milo: Cýsařské w Praze několik mladistwých Strůmkůw se nacházý. Má Pařez rowný a dlauhý/Ratolesti a wětwe wysoké a ssiroce rozložené: List k Gesenu podobný, než vžssj/od zpodku aneb na hrbetě poběławý, wůkol zstřjhaný/ wisý na dlauhé a mocné sspičce, sedm aneb osm párů pořád. Kwět má hroznowatý, bjlý/kterýžto když sprchne, wyskytagj se ta Gablécka z gedné strany bledé barwy/z druhé obyčegně se rdj: na Podzym dozráwagj/a tehdáž se trhagj, a zawěssugj w Otýpkách swázaná/ aneb na Slámu a na Seno se rozkládagj/ ažby vhniličela gako Nysspule: Syc gináč nemohau se gjsti, pro swau ostrost a trpkost. Dřewo gest twrdé, husté a tuhé/ k dělánj Stolů přjhodné/ a prautj na Bičisstě. Kůry gest drobet drsnaté, bledé žlutosti/ kořenj řjdkého, tlustého, twrdého a hlubokého.

Planá Wosskerusse gest též dwogj: Gedna kteráž wlastně Planá slowe: druhá Chocholatá. Plinius gmenuge Torminalem, † quia torminibus ventris medetur. †

* K těm někteřj včenj Lékaři ginau gesstě přidáwagj/ totiž tu, kterauž ginj Ariam Theophrasti nazýwagj. We wlassjch, protože dřewo to náramně twrdé gest, gmenugj tu Wosskerussi Metallo. Obogj hognost roste w Lesých Německých y Czeských. *

Planá Wosskerusse nic se nedělj od Zahradnj/ leč samým Owotcem/ kteréž zhusta okolkem wycházý/a gest barwy čerwené, weliké gako Hlohyně/ chuti od domácý do konce rozdjlné. Chowagj ty Gahody Ptačnjcy přes celau zymu, pro čižbu. Nebo Kwjčaly a Drozdi, y ginj někteřj Ptácy, welmi ge libugj: my Czechowé řjkáme gim Rzeřabiny.

II. Cho-

II. Chocholatá Wosskerusse aneb Břek. II. Sorbus Torminalis. A

Chocholatá má List podobný winnému, hladký a mocný / Kořen tenký, dosti tuhý / Gahodky obdlaužné, drsnaté, kulaté / Formy hroznu spogené / a na dlauhé stopce zawěssené / barwy železné aneb zerzawělé / chuti kyselolaskominné. Strom gest dosti wysoký / Korau hladkau přikrytý / Dřewo se dá snadně ohybati a otočowati. Czechowé mu řjkagj Břek / a Owotcy Břekyně.

Přirozenj, mocy a včinkowé. B

¶ Wosskerusse gsau studeného, zemnatého a suchého přirozenj / česagj se přwé nežli dozráwagj / rozličně se strogj / a wssak wždy slaužj k stawowánj. Někteřj pekau aneb sussj ge w Pecy, gako plané Hrussky. Někteřj ge močj w Medu, gako Kdaule. Ginj chowagj ge čerstwé w sladkém zwařeném Wjně. Mohau se y w dlauhých Otýpkách swázané w suchém pokogi powěsyti / za dosti dlauhý čas trwagj, tak vsussené / a kdyžby se měly potřebowati, dáwagj ge do teplé aneb čerstwé wody, aneb y do Wjna / k močenj a nabobtěnj. Mohau se tak y zwařiti a vžjwati.

¶ Mohau se také, prwé nežli dozragj, nakusy rozkrágeti / na Sluncy vsussiti / a na Mauku zdělati: kteréžto Mauky potom w čas potřeby s něgakau gjchau vžjwagj.

¶ Listj a Gahůdek ex Torminali sorbo, to gest z Břeku aneb Chocholaté Wosskerusse můžeme vžjwati / kdyžbychom Wosskerussj domácých aneb Zahradnjch před rukama neměli. Nebo též gsau přirozenj studeného a suchého.

* Množstwj těchto Stromů roste w Czerném lese, Hartzwald řečeném / a Obywatelé gahodek gegich gako za zwlásstnj a gisté Lékařstwj proti žřenj w Břisse vžjwagj. *

Zewnitř.

¶ Wosskerusse ztlučené, a s Listjm v wodě wařené, aby se w tom myl, sstawugj židkosti Břicha / wycházenj střewa y giné wsseliké toky.

¶ Wosskerusse slowau Řecky ὄρα, Latině Sorba, Wlasky Sorbe, Francausky Cormiera, Sspanyelsky Sorbas, Německy Sperwerbaum, Speierling, Sporöpffel.

* Sorbus siluestris, Břek, Německy Melbaum, Die frucht Vogelbeer, Wlasky Sorbo saluatico. Ananiensib. Temelo, Dodonæo βουμελία aut Fraxinus bubula, Francausky Fresne sauuage. Sorbus Torminalis, Owotce, Břekyně, Aressel, Eschrůsel, Adlasbeer. *

C

O Sljwách a Sswestkách.

Kap. LXXXVII.

Sljwa. Prunus.

Sspendljky. Pruna Cerea.

D

Rozdjl a spůsob.

SLjwa známěgssj gest, nežby se wypisowati měla. Strom gest prostředně wysoký/ Kůry drsnaté/ Kořenj nemnoho má/ a ty powrchu drnu rozkládá. Ratolestj hogně na wýš y na ssjř z sebe wypausstj. Listj má obdlaužné, wůkol drobet zstřjhané/ s mnohými žilkami, wisýcý na dlauhých sspičkách. Kwetne bjlým Kwětem měsýce Března a Dubna/ welmi nápodobně gako Wissně, wůně libé. Owotce wydáwá rozdjlné wspůsobu, w barwě y w chuti. Nebo neyprwé máme černé weliké Sljwy/ kteréž slowau Pruna Damascena, a ty gsau weliké Sswestky/ kteréž z Syriæ do Benátek sussené přinássegj. Ale k nám se gich pořjdku dodáwá. Druhé gsau Brunátné/ a slowau Pruna Iberica, aneb Sspanyelské Sswestky. Třetj gsau žluté gako Wosk/ těm řjkáme Sspendliky, Latině Pruna Cerea aneb Cereola, Německý Spillen. Cžtwrté gsau ty dlauhé modré Sljwy, Prunidactyla. Páté malé, okrauhlé, zelené Podzymnj Sljwy/ a ty negsau mnoho wětssj Liskowých ořechůw. Ssesté gsau weliké černé Sljwy, Německy Roßpflaumen, od welikosti tak nazwané: y giné weliké okrauhlé a twrdé Schaffpflaumen/ Latině Pruna asinina řečené. Mezy těmi wssemi gsau sladké, kyselé, trpké, winné, suché, wodnaté/ a summau tak množstwj gest rozdjlů/ že se nemohau dobře rozeznati. Neylepssj gsau Pruna Damascena, to gest weliké Syrské Sswestky/ po nich chwálu magj ty, kteréž z Vher a z Sedmihradské země k nám wezau/ mezy nimiž neymenssj gsau neychutněgssj, když se v Wjně wařj.

* Sliw gest welmi rozličný spůsob/ tak dobře těchto nassich časůw, gako v Starých/ kteréž tuto wssecky wyčjtati a wyprawowati nenj potřebj/ a ginam to přináležj. A ti rozdjlowé berau se (krátce o tom mluwě) neyprwé od Krage aneb mjsta, w němž rostau. Nebo z Morawy přiwážegj Sswestky Brněnské/ kteréž když se dobře vsussj a připrawj (gakž Thomas Iordanus, téhož Markgrabstwj nařjzený Lékař, swědčj) častokrát lépe žiwot obměkčugj a otwjragj, nežli

ragj, nežli Cassia. W Frankreychu chwálu magj Prignolles Prignollensia, kteréžto suché, bez A
Pecek častokrátek nám se přinássegj / a w pálčiwých Zymnicech močené, k zwlásstnjmu občer-
stwenj slaužj. Druhé se dělj y chutj / poněwadž některé welmi sladké, giné zase kyselé, a giné
opět mezy těmi prostředek držjcý, se nacházegj. W Zahradě Geho Mil: Cýsařské v Wjdni na-
cházý se weliký Strom / kterýž Prunum Myrobalanum gmenugj / ale ten gesstě nenj obecný.
Má listj / kteréž se sčástky s Wissňowým sčástky pak s Sljwowým aneb Sswestkowým listjm
srownáwá. Gehožto wypsánj aneb wýreysowánj nagdeš apud Clusium lib. 1. obseruationū
Pannonicarum cap. 25. Napesledy dělj se y welikostj a barwau: Některé gsau žluté, weliké a
obdlaužné: některé čerwené a žluté: giné opět brunátné, obdlaužné / a chutné: giné zase poze-
lenalé a obdlaužné, Verdacci řečené / aneb Viridantia, a ty neyprwé possly z Rzecké země.

¶ Když se Raubowé Sswestkowj prwé močj w Růžowé wodě s Pjžmem přistrogené /
potom z nich welmi wonné Owotce býwá. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Wssecky Sljwy gsau studeného a mokrého přirozenj / ale neywjce kyselé a trpké:
Sladké prostředek w tom zachowáwagj. Také kyselé a trpké zatwrzugj / zwlásstě su-
ché: ale proti tomu sladké Břicho měkčj / zwlásstě nowé a čerstwé.

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Neyzdrawěgssj Sswestky gsau ty / kteréž chuti gsau nadjle sladké, a nadjle drobet
kyselé. Nebo žiwot k Stolicým obměkčugj, chladj a ženau wen žluč aneb Choleru / a spo-
lu y posylugj. Protož k vžjwánj dopausstěgj se w Zymnicech / y w giných horkých nemo-
cech. W Apatekách strogj z nich Lektwař, Diaprunis řečenau / kterážto w Zymnicech
welmi gest prospěssná / též y w giných wnitřnjch pálčiwých neduzých.

¶ Kdož gest constipatus, to gest w žiwotě zatwrzený / deg sobě Sswestek nawaři-
ti / gez ge a pj tu gjchu z nich, spočátku gjdla před ginými pokrmy / a budeš mjti Stolicy.

¶ Chudj lidé na pálčiwau Zymnicy a Prým nemocnj, mohau sobě Sswestky moči- B
ti w čerstwé studničné wodě, ažby nabobtěly / potom ge w vstech držeti: obwlažugj a
očerstwugj wyprahlý gazyk / a hasý žjzeň. ¶ Arménowé wrtagj djru do stromu
Sswestkowého / a dadauce do nj Scammoneam, zase tu djru Hlinau zamazugj / a ne-
chagj tak růsti. Takowé Sswestky dělagj Stolice / a welmi Cžlowěka proskakugj.

* Rauby Sswestkowé za zelenau Kůru Bzowau sstěpowané, wynássegj Owotce pur-
gugjcý. A wssak když se pilně neopatrugj / brzo hynau. *

Zewnitř.

¶ Sswestkowé listj v wjně wařené a w vstech držané, spomáhá massu zubowému
aneb dásnjm, hrdlu, oteklému čjpku y Mandlům: Nebo odhánj zpátkem Flusy. A kdož
týmž wjnem na Těle staré nedostatky a rány promýwá, gakéžkoli gsau, hogj ge.

Moc Gummi Sswestkowého.

GVmmi aneb Pryskyřice, kteráž se wen z stromu Sljwowého aneb Sswestkowého
preysstj, k mnohým wěcem gest dobrá: v Wjně pitá, Kámen rozdrobuge: Gum-
mi aneb y mladistwý list Sswestkowý w Octě wařený, potjránjm prassiwý strup dětin-
ský hogj. ¶ Z dřewa čerweného Nožjři dělagj Střenky / a někteřj ge prwé w Lau-
hu zwařugj.

* Strom Sljwowý neb Sswestkowý slowe Latiné Prunus, Sspanyelsky Ciruelo a An-
drino, Owoce Ciruelas a Andrinas, Francausky Prunier a Prune, Wlasky Pruno a Susino. *

¶ Sljwy a Sswestky slowau Rzecky κοκκύμηλα, Arabsky Anas, Latině Pruna, Wla-
sky Prune, Sspanyelsky Prunas, Francausky Prune, Německy Pflaumen vnd Zwetschcken.

O Trnkách

C

O Trnkách. Kap. LXXXVIII.

Trnky. Prunus silueſtris.

Spůsob.

D Trnek geſt wſſudy hognoſt. netoliko w Leſſich/ ale y na Poljch, po Přikopjch a okolo Plotů. Geſt ſtrůmek nizký, trnowatý a bodlawý. Liſt má gako Sljwowý ſtrom/ toliko že geſt wzſſj, twrdſſj a oſtřegſſj. Kaře z geſt tryſſawý, oſtrý, huſtý, twrdý/ nedá ſe ohybati/ ale hned praſſj a lámе ſe. Kwetne z Gara hognym bjlym Kwětem/ a każdý Kwjtek má okolo ſebe bjle liſtjčko/ w němž ſtogj mnoho měkeho wlákſenjčka/ a na każdém wlásku žlutý puńktjk. Tim ſpůſobem takměř wſſickni ginj Owocnj ſtromowé kwetnau/ gako Sljwy a Sſweſtky/ Wiſſně a Třeſſně/ Gablka a Hruſſky: ač na některých wjce wlákſenička a těch Puńktjčků ſe nachází/ nežli na Trnowém kwětu. Z tohoto Kwětu potom Trnky wycházegj, gako zrna winná/ barwy černé brunátnoſti/ maſſytoſti wnitř zelené, náramně trpké: wnitř magj Pecku gako Wiſſně/ než twrdſſj, a w nj Gádro hořké. Gjdagj ſe teprwa, když mrázem změknau. Chudj Lidé pekau ty Trnky při Ohni/ aby gich požjwati mohli/ a tomu ge hlad wčj.

* Trnowý ſtrom, když ſe často přeſazuge a ſſtěpuge, měnj ſe/ a bywá ſtěpný/ z něhož gakž ſe tuto ſpatřiti může, welké Sljwy aneb Sſweſky, nad giné geſſtě gednau wětſſj, a ſtowau Wlaſké Trnky, pocházegj. Z toho obzwlákſſtně při těchto Owotcych ſſetřiti ſtuſſj: Nebo když welmi prſſj w čas Kwětů/ tedy Owotce proměnuge ſe w prázdnau Luſſtinu/ kterauž obyčegně we Wlaſſich gmenugj Turcas. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Wſſecken tento Strom geſt ſwraſkugjcý chuti, mocy y přirozenj gako y Trnky. Protož kdež geſt zástawy aneb zacpánj potřebj, wnitř aneb zewnitř, w těle y na těle/ k tomu welmi mocně Liſtj y Owotce ſpomáhá.

Wnitř.

¶ Trnky wſſladkém mladém wjně wařené, gſau k gjdlu chutněgſſj/ mohau ſe tak proti žizkoſti žiwota a Čzerwené nemocy wžjwati. A k tomuť ſlauží y wjno z Trnek ſtrogené.

¶ Kladau

Kladau se Trnky, a zaděláwagj y do Cukru.

Sstáwa z Trnek wytlačená, slaužj k wsselikému zacpánj / ochlazuge horký Žaludek / do něhož se pěnokrewnost obyčegně wléwá. A

Zwlásstnj zkussené a gisté Lékařstwj, proti pjchánj a klánj w bocých / a těžkosti okolo Srdce y Žaludka. Pj wodu pálenau z kwětu Trnkowého: Pakli gi chceš mocněgssj mjti / moč w dobrém sylném wjně přes noc Trnkowý kwět / a potom skrze wodu wřelau w Kotle, to gest per balneum Mariæ, dystyllug. Někteřj berau týž Kwět / a vsussjce, na Prach ztlukau / a z toho za gednu čtwrtcy pjti dáwagj s bjlým wjnem: Což mnohým Lidem na Kámen spomohlo.

* Z Trnkowého Kwětu dělá se dobrá sstáwa aneb Syrup, tim spůsobem / gakož se obyčegně Syrupus rosarum solutiuus strogj: kterýž welmi lehce purguge / a gest libý kupřigetj.

Z Trnek strogj se také Acacia Germanica, hustá sstáwa / kteréž mjsto prawé Acaciæ w Apatekách vžjwagj. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Trnkowé gahody aneb Kůra od kořene, v wodě aneb kyselém wjně wařená, s přidánjm nětco málo Kamence a Medu, aby tim vsta proplakowal a kloktal / gest dobrá proti zgitřenj vst, dásnj, hrdla, čjpku / a bránj Flusům. A toť gest wýborné promýwánj lidem Francauskau nemocý nakaženým / kteřjž se w Swětničce mažj / a gimž se ostřj Flusowé walně do vst y do hrdla pausstěgj.

Kterážby Žena měla hrubě sflusowatau Matku / má sobě Trnky samé aneb s kořenem wařiti v wodě / w kteréž Kowáři rozpálená železa vhassugj / a tak w teple sedati / zastawuge wssecky Flusy: A kdyžby Matka z Těla wen wystaupila / zase do wnitřka gi žene a vtwrzuge. Sstáwa z Trnek planých dobrá gest proti swatému aneb Pekelnému ohni, a roznjcenj audůw. Táž sstáwa na oteklé a horké Oči pomazaná, welmi ge ochlazuge. Sstáwau Trnkowau pomazug těch mjst, kdež wlasůw mjti nechceš / tedy ta mjsta budau holá a hladká. Trnkowá sstáwa sama, aneb s Gitrocylowau sstáwau na čelo potjraná, a do chřjpj tažená, stawuge tok krwe z Nosu. B

Trnky prwé otrhati, nežli se zamodráwati počnau / w Moždjři drobně ztlaucy / a ty do wláčkowitého wjna vwrcy, dobře smjchati / a potom zacpati / w osmi aneb w desýti dnech konečně wjno zase naprawugj. Takowé Trnky ztlučené, mohau se na wětru vsussiti / a přes celý Rok k oznámené potřebě chowati.

Komuž zadnj střewo wycházý / pomazug ho sstáwau Trnkowau, hustě zwařenau / zase do žiwota wegde a nawrátj se.

* Ssediwý a náběly Mech, kterýž na starém Trnowém křowj se nacházý, wařený v wjně čerweném, přikládanjm zdržuge Průtrž / aby gi nepřibýwalo. *

Trnky slowau Ržecky ἀγρία κοκκυμηλία, Latině Pruna siluestria, gakoby řekl, Plané sljwy, Francausky Prunier Sauuaige, Wlasky Prugno saluatico, Německy Schlehendorn.

O Sebesten. Kap. LXXXIX.

Spůsob a Mjsto.

PRžinássegj se Sebesten z Syrie, z Egypta a z Alexandrie do Benátek od Kupcůw: odtud k nám do Čžech a Ržjsse dodáwány býwagj: a gakož Kupcy swědčj, Strom ten podobný gest nassj Sljwě / toliko že gest menssj. Kůra na Pařezu gest poběláwá / a na wětwjch zelená. Listj má přiokrauhlé a mocné / Owotce podobné malým Sswestkám / Pecku wnitř trýhranau: zralé gsau temné zelenosti / chuti sladké, Massytosti klegowaté / z njžto Syrsstj a Egyptsstj lep pro čižbu dělagj. Sebesten Owotce k nám se přinássj suché a swraskalé: wssak lepssj gest plné, tučné a massyté / a kteréž nenj ani zplesniwělé, ani zčerwiwělé.

Přj-

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Sebesten w složenj swém živelnjm prostředek držj mezy horkem a studenem/ a w tom přirozenj swém s Sswestkami welmi se srownáwagj.

Sebesten. Sebesten.

D

Wnitř, aneb w živoke.

¶ Třideceti aneb čtyřideceti Sebesten w Poléwce z Massa moč a gez/ měkčj břicho/ a ponaukagj na Stolicy, gako y Sswestky. † Přidássli listu Rzeckého Sena geden Lot/ tim mocněgi operowati bude. † W Apatekách strogj z nich Lektwař/ kterýž ějkagj Electuarium de Sebesten: Ta dělá lehké Stolice/ a zpodkem zbytečnau žluč aneb horkokrewnost wyhánj. ¶ Sebesten užitečné gsau Prsům a chřtánu, aneb Trubicým w hrdle: Nebo zahánějgj ostrý, suchý a drápawý Kássek.

¶ Když se od Sebesten kožka segme/ tedy Masso gegich močj se w Fiolowé wodě/ a potom držj se na gazyku/ odnjmá drsnatost geho a Prým w pálčiwých Zymnicech.

¶ Sebesten gedené, magj zwlásstnj moc proti Čzerwům w Břisse/ polehčugj kapawého páliwého moče/ kterýž od Cholery aneb z ostré Flegmy původ swůg má.

¶ Užjwáme Sebesten obecně do wssech wařených Traniků in decoctis, obměkčugjcých život/ w nichž se Purgugjcý Lektwaře rozděláwagj.

¶ Sebesten Arabsky a Latině tak slowau/ Rzecky μύξα, μυξα, μυξάρια. † Německy Sebesten oder Schwartzbrustbeerlein / gakoby řekl Čzerné Prsnj gahůdky. †

O Jujubowém stromu. Kap. XC.

Spůsob.

Jujubowý strom nikdež neroste w Čzechách/ nez Owokce geho přinássegj k nám ze Wlach. Strom obyčegně dwau osob lidských na wyš roste. Pařezu gest zatočitého, gako winný kmen / barwy zčernačerwené/ Kůry aneb dřewa podobného k Hlohu: Kořenj pewného a celistwého/ zewssech stran téměř má dlauhé, sylné a welmi sspičaté Trny a bodláky. Z welikých Ratolestj wystřelugj se giné menssj, ohnuté, zbledazlaté, podlé wětwiček/ kteréž

též gsau něco delssj nežli gedné pjdi/ a na těch wětwičkách z obogj strany stogj Listj proti sobě newelikě/ wssak obdlaužné, tlusté, zstřjhané a mocné. Po listu wycházý Kwět bledý a mchowatý/ z něhož potom wyrostagj zrna, w spůsobu Oljwek/ při prwnjm pučenj názelená/ a když dozragj, barwy zlaté/ chuti sladké/ a w nich Pecka gako w Oljwě. Massytost Owotce toho před dozránjm gest zelená a trpká/ když pak dozrage, zžlutné a zsladne. * Nacházý se y planý spůsob/ kterýž wewssem proti prwněgssjmu gest mdlegssj a nestatečněgssj/ gakož druhá Figůra vkazuge. *

1. Juiuby. 1. Iuiubæ siue Zizypha.
2. Plané Juiuby. 2. Iuiubæ siluestres.

Czas.

Czesagj Owotce při koncy měsýce Zářj na Podzym, spolu s wětwičkami/ a swážjce ge w swazečky, v stropu zawěssugj/ aby vschly. Neylepssj Juiuby z Apuliæ k nám přinássegj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Juiuby w horkosti a wlhkosti mjrnost držj: Vžjwáme gich práwě zralých.

Wnitř.

Juiuby v wodě zwařené a pité, zewřelau a pálčiwau krew vkládagj/ a tak se při osýpánj Djtkám dáwagj/ gako y w horkých Cholerických, ohněm zardělých otocých, Erysipelas řečených. Juiuby vžjwagj se w Traňcých a w Lektwaři/ proti drsnatosti Trubice křtánowé/ a ostrému Kássli: vkládagj bodenj a zgitřenj w bocých/ též y pálčiwau ostrost moče/ vzdrawugj rány Ledwin y Měchýře.

Juiuby w gjdle a w pokrmjch vžjwané, newelmi slaužj žaludku/ neb mu swau nezažilostj sskodj/ a malau žiwnost dáwagj.

Juiuby slowau Řecky Σίζυφα, * Wětssj djl Včených tomu chtěgj/ že ge Galenus Σηρικά, to gest Serica gmenuge. * Arabsky Hunen, Latině Zizypha, w Apatekách Iuiubæ, Wlasky Giuggiole, Sspanyelsky Azufecifa, Francausky Iuiubes, Německy Brustbeerlen.

C

O Stromu, Arbutus řečeném.

Kap. XCI.

Arbutus.

D

Spůsob.

STrom Arbutus roste w hognosti weliké we Wlassjch in Tuscania. List má Bobkowý / než nětco kratssj, tlustssj / a wjce bledý než zelený / wůkol wssudy zstřjhaný / a wprostředku gakýmsy čerweným žebýrkem protažený. Kůra na Pařezu gest náryssawá, ostrá, ssupinowatá. Ratolesti z něho wystupugjcý nětco čerweněgssj a hladssj. Měsýce Cžerwence a Srpna wyskytá se skrowný bjlý Kwět / na pohleděnj takměř gako krásný Mágowý Kwjtek, to gest Lilium Conuallium, a wisý pospolu gako hroznowé. Když kwět opadá, následuge okrauhlé Owotce, v welikosti téměř Wosskerusse: to spočátku býwá zelené / potom žluté / a když práwě dozrá, čerwené / při vgetj gest ostré / a nemá wnitř žádné Pecky, gako Gahody. Když se žweykagj, magj chut gako Pléwy, trpkau a ostrau / Drozdům a Kwjčalám přjgemnau potrawau býwagj: Protož gich Ptáčnjcy vžjwagj k swým Sklonům aneb Pomečem / a Zymnjho času skrze ně mnoho Ptactwa lapagj. Nebo toho času Owotce to k sezránj přicházý. Listj pak Koželuzy vžjwagj.

¶ O tomto Stromu pjsse Dioscorides, že Kdulowému gest podobný / gak se tomu má rozuměti / nahlédni w má Latinská Commentaria in Dioscoridem. Nebo gá w této Knize samau pauhau prawdu bezewsseho hádanj a zbytečných Dysputacý obecnému lidu předstawugi.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Arbutus gest čerstwého a trpkého přirozenj / žaludku sskodj / bolenj Hlawy působj / gakž Dioscorides a Galenus swědčj. ¶ Někteřj wypalugj z Listj a z kwětu Arbutowého wodu / a welice gi wychwalugj proti Mornjmu neduhu / s tau kostj, kteráž se w srdcy Gelena nacházý, cum osse cordis Ceruini, pitau / y hned gakžby se Cžlowěk roznemohl. ¶ Tento strom slowe Řžecky κόμαρος, Latině Arbutus. * Owotce μεμαίκυλον, Latině Vnedo. * Arabsky Hatiladih, Wlasky Albatro, Sspanyelsky Matronio, Francausky Arbouces.

O Man-

O Mandljch. Kap. XCII. A

Mandly. Amygdalus.

Pokolenj a spůsob.

MAndly sladké a horké wssechnem známé gsau. Strom gest dosti wysoký a dlauhý / Pařezu tlustého, zřjdka rowného: Kůry ostré a B drobně zsekané / Kořenj nemnoho, a častokráte gediný toliko mjwá / welikým, mocným a hlubokým: List wewssem Břeskowému podobný / takowýž y Kwět, toliko že gest brunátněgssj. Kwetne spočátku Gara / a libuge sobě horká a weyslunná mjsta. Z té přjčiny hognost Mandlůw nachází se in Apulia, Sicilia, a na některých Ostrowjch Egyptského Moře. Ořechowé aneb Owotce geho magj podobenstwj Srdce: Těhotné ženy rády a s prospěchem ge gjdagj, prwé nežli zatwrdnau. Ti Ořechowé magj na sobě dwogj ssupinu, gako Wlaský Ořech / a zewnitř nj ta ssupina při dozránj zkožnatj / a potom se y zpukáwá / kterážto zpukalost wzránj prawého znamenj wkazuge. Klátj ge aneb třesau při koncy Léta / a potom ssussj. Sskořjpku twrdau magj. * W Němcych při Reynu, zwlásstě okolo Landawy, welká hognost Mandlůw roste / a za neylepssj se pokládagj mezy těmi, kteréž in Germania rostau. *

Přirozenj, mocy a wčinkowé.

Sladké Mandly w horkosti a mokrosti, neymjrněgssj gsau. Horké pak horčegssjho sau přirozenj: Protož mocněgi ztenčugj a stjragj spekly a tuhý sslem z zacpaných Prsů, Plic, Gater, Bokůw, Slezyny, Střew, Ledwin a Měchyře. Nebo zahřjwagj a otwjragj wssecky wnitřnj audy.

Wnitř, aneb w žiwoce.

Mandly horké w pokrmjch wžjwané, čistj Prsy / netoliko od sslemu, od hrubých a lepkých wlhkostj / ale y přediwně od spekleho a klegowateho takowu: slaužj dychawičným a kasslawým lidem welmi dobře / y Žaludku wlhkému: přinássegj sen / proti rawugj Moč / a krotj žčenj w Střewách.

Předdotčené Mandly y wjně pité, spomáhagj proti Kamenu / a kapawému aneb řezawému močenj.

C Mandly sladké (gakž nahoře oznámeno) negsau tak horkého přirozenj, gako hořké. A protož moc gegich gest mdlegssj/ ale proti tomu chutněgssj gsau k gjdlu/ a vžitečně mjsto hořkých vžjwati se mohau.

Wytlačuge se také Oleg z sladkých Mandlůw / kterýžto vkládá, a krotj wsseliké wnitřnj bolenj žaludka, Střew, Matky a Ledwj. Zwlásstě pak chwálu má proti žřenj w žiwotě / a proti dřjcýmu Kamenu, aby se čerstwý wytlačil / a do půl Libry aneb Zeydljka dobře teplého wypil. Nebo netoliko bolest odnjmá / ale y žiwot k Stolicým lehce obměkčuge/ zwlásstě kdyžby prwé Cžlowěk zatwrzený byl. Liběgssj bude, přidássli k němu Julepu Fiolowého aneb samého Cukru / a spjsse obměkčj. † Můžeš geg pak timto spůsobem přistrogiti: Wezmi dobře wysussených Mandlů, wssak nowých a chutných, gakž mnoho chceš / protluc zdrobna / vpraž ge drobet, s přiléwánjm Růžowé wody / a sylným Presem wytlač. Aneb vděleg takto: Wezmi Mandlů gakž mnoho chceš/ wylup ge a swlec z kožek/ ztluc drobně / zpraž aneb vsuš ge trochu na horkém Popeli, aneb skrowném ohničku, vstawičně mjchage: potom tak teplé wlož do sylného Pytljku/ kterýžby byl swlažen Růžowau wodau/ wytlač sylně/ a wydadj čistý Oleg. † Také Mandly sladké nezacpáwagj / ale wjce rozdělugj a wyčisstugj wnitřnj audy/ a neywjce wyprazdňugj Prsy a Pljce. Někteřj dáwagj takowý Oleg Mandlowý s Malwazým pjti.

Proti suchému Kássli: Wezmi Mandly wydřené/ rozetři ge w Pánwi / a rozpusť sladkau Smetanau / oslaď Cukrem, a požjweg. To wyčisstuge Křtán, Pljce / a wyprahlost od suchosti Zymničné swlažuge.

Mandlowé Mléko aneb Poléwka s Cukrem přistrogená, gest k gjdlu libá / a welmi vžitečná těm, kteřjž magj klánj w Bocých / a na Těle hynau / a tudy w Sauchotiny vpadagj. A w tom spůsobu může se y Kasse gečná strogiti, s Mandlowau Poléwkau/ proti témuž nedostatku, y také pro vwedenj Sna.

Kasse z Mandlowého Mléka a z Sskrobu přistrogená, vžitečná gest proti Běhawce, Cžerwené nemocy / y také posyluge. Giná Kasse Mandlowá: Rozetři
D Mandly s bjlým Mákem/ rozpusť Smetanau/ přideg Sskrobu / Ssaffránem okořeň/ Cukrem oslaď, a požjweg. Dobrá gest tato Kasse proti Krwj chrkánj, wyschlým a wyprahlým / vwozuge Sen / naprawuge Mozk / zbláznění zahánj / a wlhkosti přirozené rozmnožuge. Poléwka Mandlowá s wodau hassené Oceli strogená, aneb s Sskrobem smjchaná, měkost žiwota zatwrzuge.

† Mandlowé Mléko rozličně se strogj, wedlé spůsobu Nemocy. Kuposylněnj přirozenj děla se tim hustssj/ to gest, beře se wjce Mandlů/ a méně wody. Ale tento spůseb gest neyobyčegněgssj: Wezmi Mandlů podlé libosti/ oblup ge wodau wřelau / potom y hned přileg mezy ně studené wody/ aby horkost gim žádné mocy neodňala: tak wytažené zdrobna ztluc/ a wlož do čistého ssatu / naleg na ně drobet čerstwé studničné wody / mjcheg a protlačug ge sylně, tak dlauho a často/ až giž nic procházeti nebude. Můžeš ge k libosti swé Cukrem osladiti. Chcessli pro spánj přistrogiti a vžjwati / ztluc drobet bjlého Máku / a protlač spolu s předesslými Mandly. Pro ochlazenj tak ztluc Melaunowá gádra. Proti Cžerwené nemocy má se woda bráti/ w njž Ocel hassena. Pro Prsy, Ržecké wjno a Lékořicy w něm zwařiti. †

Apatékáři z Mandlů, z Sskrobu a Růžowé wody strogj přjgemné Koláče, Marcypány řečené. Mandly sladké gedené, rozmnožugj přirozenj.

Když Chůwy kogné stonj / Děťátko za několik dnů může krmeno býti Mlékem Mandlowým, s wodau Kardubenedyktowau rozdělaným. Také žena těhotná požjwáli často Mandlůw / bude mjti Djtě tlusté a tělné / y Mléka dostatek.

Bratřj z mokré čtwrti a Ožralcy, wědj kterak Mandlů dobře vžjwati. Nebo když po wčeregssjm ožránj žjzeň a nechutenstwj magj / berau čerstwau studničnau wodu/ kladau do nj suchau Topeničku z Chleba / s tau wodau Mléko z Mandlůw wytahugj / a to pro ochlazenj pigj. Ale prwé než se z Mandlůw mléko aneb Poléwka dělá / magj se netoliko do horké a wřelé wody dáti / a z ssupin wylaupiti: ale y do studené aneb čerstwé wody za půl hodiny aneb za celau wložiti. Nebo syce dáwagj mastnost gako Oleg/ kteráž se dusý studenau wodau.

Man-

¶ Mandly sladké s Rzeckým wjnem a s Cukrem gedené, to též činj / že žiwot lehýčce měkčj. ¶ Někteřj tomu chtěgj / kdožby pět aneb sedm Mandlů na čtitrobu snědl / že wjnu bránj, a spátkem ge obracegj / aby se nebrzo opil. † Aneb snad proto, že Moč ženau. † A

¶ Po hořkých Mandljch mrau Lissky, kočky, Kohauti y Slepice. Summau Mandly hořké vžitečněgssj gsau k Lékařstwj / nežli k gjdlu.

* W zemi Arabské Zidé, kteřjž Lékaři býti chtěgj, dáwagj pjti swým Nemocným ztlučená hořkých Mandlůw gádra, s Kozým aneb Welblaudowým mlékem / netoliko když gegich Nemocnj spáti nemohau / ale také aby gim chut k gjdlu vdělali / a Moč proprawowali. Protlaukagj se také, a s gisskau strogeného Zázworu dáwagj gádra hořkých Mandlů in quartana, to gest w čtwrtodennj Zymnicy. *

Zewnitř.

¶ Sladké Mandly žweykané, zaháněgj bolenj dásnj.

¶ Mandly s Růžowým Olegem aneb s wodau Růžowau zetřené, a na čelo a židowiny přiložené, gako něgaký Flastr, vkládagj bolenj Hlawy. Také Lékařstwj toto wsseliké Nesstowičky potjránjm na Twáři hogj. ¶ Mandly s wjnem rozdělané, zaháněgj Nesstowičky, řečené Epinictides, a giné tekuté neduhy Hlawy.

¶ Ztlučené Mandly s Medem smjssené a pomazowané, prospjwagj k hogenj hnilých zlých neduhůw, a rozgjdawych wředů / y zkausánj od wzteklého Psa.

¶ Oleg z hořkých Mandlůw w vssi pusstěný teplý, odgjmá zněnj a zwučenj w hlawě / a nawracuge Sluch: nebo páry a wětrnosti rozhánj.

* Hořkých Mandlůw gádra vsussená, zdrobna protlučená, a smjssená s Bobowau a Hrachowau aneb Cyzrnowau Mukau, aby z toho Mast byla / wyčisstuge a wysslechtuge wssecko Tělo / zwlásstě pak Twář. *

¶ Preysstj se z Mandlowého stromu Gummi aneb Pryskyřice / gest též mocy gako Gummi Arabicum, totižto že zahřjwá, stahuge a swjrá / s Octem smjssená, swrab a Lissege shánj. Pitá v wjně gest dobrá Krwj chrkagjcým, a od dáwnjho času kassljcým. S sladkým wjnem přigatá, znamenitau pomoc činj proti Kamenu. B

¶ Mandly slowau Rzecky a Latině Amygdalæ. * Za času Catonis toto Owotce w Rzjmě Nuces Græcas, to gest Rzecké ořechy gmenowali. * Arabsky Lanzi, Wlasky Mandorle, Sspanyelsky Almendras, Francausky Amandes, Německy Mandeln.

† Sladké Mandly Latině Amygdalæ dulces, Hořké Amygdalæ amaræ. Mandlowý strom Rzecky ἀμυγδάλη, Latině Amygdalus. †

O Pistacij. Kap. XCIII.

Spůsob.

PIstacye, gichž obyčegně w Apatékách vžjwagj, přinássegj se k nám neywjce z Damassku a z Alexandrye, kdež rostau, do Benátek / ačkoli y okolo Neapolis, in Sicilia, y na některých Zahradách w Benátkách rostau: wssak na těch mjstech nikdý práwě dozráwati nemohau. Tento Strom pařezem swým, Kůrau y listjm, k Terpentýnowému stromu welmi gest podobný / že takměř rozeznáni geden od druhého býti nemohau. Pročež y smysl těch nezle mi se libj / kteřjž tomu chtěgj, že tento Strom gest Theoffrastů Terpentýnowý strom / o němž pjsse, že Mandly nese.

* Giné pokolenj, poněkud kratssj a okrauhlegssj, nežli gsau nássi obecnj, wypisuge D. Rauwolff w swé Knize Orientalis Itinerarij lib. 2. cap. 8. že gest Theophrasti Indica Terebinthus, s nimž se srownáwagj Auicenna, Serapio a Rasi Faël. *

¶ Ořechowé při koncy Ratolestj dolů wisý gako hroznowé, pěknj na pohleděnj / zewnitř magj ssupinu co kůže tuhau / kteráž wonj co Krámské kořenj. Pod tau ssupinau

C geſt bſlý kamenitý Ořech/ w němž leží obdlaužné, pozelenalé Gádro/ má chut gako náſſe domácý Piſtacya/ wſſak liběgſſj a ſladſſj. * Kwět na obogjm Stromu w ſpůſobu hroznu wiſý, počerwenalý při konci. Prwnj wyſtřelkowé aneb Wrſſkowé z těch Piſtacij lidé w kraginách Wýchodnjch gidagj/ gako v nás Salát z Aſparagu, to geſt z Hromowého kořenj. *

Wlaſké Piſtacye. Piſtacia ſiue Fiſtici.

Plané Piſtacye. Staphylodendron.

D

Přirozenj, mocy a ýčinkowé.

Tito Oříſſkowé magj moc přirozenj ſyliti, otwjrati, a ztenčowati. Zahřjwagj zwplna na druhém, a ſwlažugj na prwnjm Stupni. Wybjrati ſe magj čerſtwj, plnj, celiſtwj a těžcý/ a to tehdáž, když ſe na nich Skořjpka ſwrchu při konci puká a otwjrá: neb to geſt znamenj prawé vzrakoſti.

Wnitř, aneb w žiwoce.

Přespolnj Piſtacye oříſſky dobré gſau lidem Flegmatyckým. Nebo ztenčugj hrubý a talowitý ſſlem: Protož y wyčiſſťugj Plice a Prſy/ proſpjwagj proti zacpánj gater/ a ſpolu y Žaludka poſylugj/ nechut a nelſboſt odgjmagj/ a chut k gídlu dáwagi.

Apatekáři nedobře dělagj/ že od wnitřnjho Gádra tu wonnau ſſupinku aneb kožku obkupugj a preč zamjtagj. Nebo táž kožka moc patrnau má w hromadu ſtahowati/ a wnitřnjch audůw poſylowati. Piſtacye rozmáhagj přirozenj/ a dobré gſau wyſchlým, hubeným, wyprahlým lidem k oprawenj a ztučněnj/ zwláſſtě po dlauhých nemocech a Zymnicech. Dáwagj ſe do Konffektůw a Morſellůw rozličných s Mandly, s Melaunowými gádry, Pineemi, s Maſſem Kapaunowým, Koroptwjm a Bažantowým/ y s gnými některými wěcmi, wedlé potřeby a rady Lékaře/ a gſau welmi chutné a wžitečné. Nebo poſylugj Nemocných/ aby zaſe Tělo na ſe brali.

Oleg z Piſtacij.

Z Oříſſků Piſtacye ſtrogj ſe Oleg/ kterýžto pitý polehčuge wſſech wnitřnjch Boleſtj a Bankánj w Střewách, od ſtudených ſſlemůw a nadýmánj poſſlých. Týž Oleg proſpěſſný geſt proti Křeči a ſſlaku. Pomáhá také ad generandum, zewnitř wžjwany.

Klokočka. Staphylodendron.

Roſte w Čzechách také geden Strom y okolo města Bazylee, a ginde/ gehožto Owoce někteří Silueſtria piſtacia gmenugj. A Pařezem, Ratoleſtmi y Liſtem welmi podobný

Podobný gest Bzu / Kwět má poběławý, hustý a stručnatý. Owotce zdržuge se w ssupinách, a gest čerwené/drobet málo wětssj, nežli Cyzrna. Wnitřnj gádro gest názelené, sladké/wssak nechutenstwj žaludka wzbuzugjcý. Ten strom gmenuge Plinius Staphylodendron. Czechowé mu řjkagj Klokočka / Němcy Wilde Pimpernüßlein. Ginj Nucem vesicariam gmenugj. A

Pistacye slowau Řzecky a Latině Pistacia, w Apatékách Fistici, Arabsky Pustech, Wlasky Pistacchi, Sspanyelsky Alhocigo, Francausky Pistaches. Okolo měst Tripoli a Alepo, Fishic. Německy Welsche Pimpernüßle.

O Wlaském Ořechu. Kap. XCIIII.

Wlaský Ořech. Nux Iuglans.

B

Spůsob.

Wlaský Ořech gest Strom weliký/má mnoho Kořenů, a wysoký Pařez, s mnohými rozloženými Ratolestmi / častokráte tak tlusty býwá/že oběma rukama obgat býti nemůže. Kůra geho Popelaté barwy/ začasté hrubě se puká a rozsedá. List ssiroký, dlauhý, sylné wůně/a dáwá od sebe ssiroký, ale nezdrawý stjn. † Nebo kdož pod Wlaským ořechem spj a zase procentj/ mjwá gako ztřesstěnau Hlawu od sylné wůně / kterauž mu se obtjžj / od čehož mu brzo přicházý Flus hlawnj. † Spočátku Gara wystřeluge z sebe dlauhé Řzasy/ kteréžto, gakž se Listj wen pučj, žlutnau/a dolů spadagj. Z té sspičky potom wycházý Kwět zelený, a gakésy kaljssky/ z nichžto gednoho každého rostau Ořechy, mnohým přikrytjm opatřené. Nebo neyprwé okolo sebe magj tenkau poběławau kožku / po nj následuge hrubá zelená kůže / a ta opět twrdau sskočepinau sylně se zawjrá / a nad tu gesstě přikrýwá se zelenau tlustau ssupinau / kterážto gakž dozrage, rozpuká se / a od Ořecha opadá. Wnitřnj Gádra negsau rowná, hladká/nýbrž docela kadeřawá, na čtwero rozsstjpená/ a gakýmisý drewnatými Mázdřjčkami gako w přjhradkách rozdělené. Gest pak rozdjl mezy Ořechy/ kterýž se beře z welikosti a twrdosti gegich. Nebo někteřj gsau welmi welicý, téměř gako malé Gablko aneb holemá Břeskew/ a ti slowau Chřapáči: ginj prostřednj, a ginj malj. Někteřj opět magj twrdau sskořepinu/a slowau Kamenitj: ginj zase

C tak měkau/že se mezy Prsty rozkaupiti a roztlačiti mohau/ † Německy Pferdsnüß/Konské Ořechy. † Dřewa z tohoto Stromu k mocným a trwánliwým Stolům y k Nádobjm vžjwáme. Mnozý swědčj tak welké býti nepřátelstwj mezy stromem Ořechowým a Dubowým/že geden druhého podlé sebe kazý a vmrtwuge. Někteřj wčj/gakby Ořechy rostli, aby sskořepin neměli/ totiž aby Gádro z nenáhla bezewsseho vrazu geho wen wyňak/do Bawlny ge potom obalil/a tak do země wsadil/aby mu Mrawency sskoditi nemohli. Másli kamenitý Ořech, otewři Pařez geho/ aby wlhkost wen wytecy mohla/ tak potom porostau měkčegssj.

Mjsto.

Wlaský Ořech oblibuge sobě zymu a mjsta studená/wody a wlhka nenáwidj/rád roste na wrssjch/ mezy domy, w rumjch a kamenj.

Čjas.

Wyrosta z wlastnjho Owotce sweho/kteréž se do země zakopáwá spočátku Gara. Klatj Ořechy Wlaské na Podzým/ a wylaupené z té zelené ssupiny, chowagj přes celý Rok.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Složenj Ořechůw gest horké na prwnjm, a suché na druhém Stupni/ ač proto y wlhkosti něco w sobě magj. Ale suché něco horčegssj gsau, nežli nowé a čerstwé. Nejlepssj gsau, kteřjž magj na sobě sskořjpku měkau/a negsau kamenitj. Zewnitřnj zelená ssupina, Listj a Kůra w hromadu sstahugj.

Wnitř, aneb w žiwoče.

Wlasstj Ořechowé negsau každému zdrawj. Nesnadnj gsau k zažitj/ † málo živnosti Těku dáwagj † rozmnožugj Choleru/ zwlásstě do horkého Žaludka přigatj: Bolenj Hlawy wwozugj/ dussnost okolo Prsů zbuzugj/ čjhánj a syptawost přinássegj/ a welmi sskodj těm, kteřjž kasslj. A wssak nowj netak Žaludku sskodj, gako stařj. Kdož ge s Fjky
D gj/tomu gsau k zažitj snadněgssj. Auerroes prawj/ že často gedenj, rodj dnu w gazyku/ aby řeč tratil. Wlasstj Ořessi dobřj gsau k zahnánj Gedu. Nebo Plinius lib. 23. cap. 8. pjsse/že Pompeius poznamenánj wlastnj rukau Krále Mithridatis nalezl/ w němž toto napsáno stálo: Dwa suché Ořechy Wlaské, s dwěma Fjky, dwadcýti listky Rautowými a s drobtem Soli, to wsse spolu ztkaucy, a ráno na lačný žiwot snjsti/že obhague ge a wbezpečuge Čjlowěka proti Gedu/aby mu toho dne nic sskoditi nemohl.

Obrana aneb Præseruatiuum, proti Gedu a Mornjmu nakaženj, k rannjmu požjwánj, takto se strogj: Wezmi Rautowého listj dwa Loty, Fjků půl lotu, Galowcowých zrn půldruhého Lotu, Wlaských ořechů geden Lot, Octa Růžowého winného čtyři Loty: ztluc wssecko whromadu/a ráno toho požjweg, prwé nežliby na wjtr wen wyssel, po každé selžjcy: žádnák gedowatost newsskodj.

Jtem/ proti Mornjmu nakaženj: Wezmi gádra z Wlaských ořechůw, Galowcowá zrna, Rautu, každého geden Lot/a to wssecko moč w dobrém winném Octě: z toho každé ráno, kdyžby wen z domu gjti měl, přjgmi co za Wlaský ořech/a budeš toho dne bezpečný proti Mornjmu nakaženj. Můžeš to y při sobě nosyti w lněném sátku/ aneb w wonném Pjžmowém gablku/ a k tomu woněti.

Gine skussené a welmi dobré Lékařstwj k obraně proti zlému powětřj, w čas Mornjho nakaženj: Wezmi zelených čerstwých ssupin z Wlaských ořechů geden Lot, Cycwáru půl Lotu. Naleg na to dwě Libře aneb dwa Žeydljky dobreho winnehoOcta/ zahraď dobře, a nech tak státi: z toho potom každého gitra tři aneb čtyry lžjce plné pj/ a kdyžby chtěl wen wygjti, můžeš také Cycwár w wstech držeti. † Kohož hrubé Oči bolegj/ a kdož má znění w wssjch/ ten žádných Ořechů negez. †

Kdožby Wlaské ořechy na lačný žiwot gedl/a částku gich zžweykage, tim ránu od wzteklého Psa pomazowal/nebude se mu potřebj obáwati, aby se co gineho nebezpečného k tomu přiwrcy mělo.

Některj

¶ Někteřj sussj zelené ssupiny Wlaských Ořechů/tlukau ge na Prach/a mjsto Pepře gich vžjwagj w pokrmjch/a když k tomu přidadj trochu suché Ssalwěge, nezlauchut mjwá. Mladistwého listj Ořechowého vsussenéhо, dokudž gesstě počerwenalé gest, podobně vžjwati se může. ¶ Kdož mnoho těch Ořechů gj/wyháněgj z Těla geho Sskrkawky a Czerwy. ¶ Wlaský ořech Czesenku a Cybuli ostrost gegich odnjmá. A

¶ Zaděláwagj také Wlaské ořechy do Cukru a do Medu, měsýce Máge a Czerwna/ dokudž gsau gesstě měkcý a nedozralj/tak přistrogenj, chutnj gsau/a žaludka posylugj. † Zaděláwagj se pak timto spůsobem: Okolo S. Jana natrheg nowých Wlaských ořechů/ propjchni ge na Křjž skrownau sspjcý/a oblup z nich zewnitřnj hořkau Kůru/potom moč ge za sedm aneb deset dnů, w studničné čerstwé wodě/až se odegme z nich ta hořkost/a přistaw k ohni lehkému/ať z nenáhla wrau, až zkřehnau/ wssak aby docela nezměkli/potom wysuš ge na Rzessetě: Prostrkeg skrze djrky Skořicý Hřebjčky, a kůrkami Pomorančowými/ zwař Cukr dosti hustě/a wleg na ně. Dáwagj se obyčegně na Kolacých s Owotcem/ posylugj zažjwánj/ zahřjwagj wssecky wnitřnj audy/a nedopausstěgj párám wzhůru wystupowati. †

¶ Wypalugj též y wodu z ztlučených zelených Wlaských ořechů, okolo S. Jana/a tu pjti dáwagj budto samu, aneb s Dryákem, w čas Mornjho neduhu.

* Táž Woda rozhánj také ssedlau a sraženau Krew, pitá.* † Raněnému člowěku deg Ořechowé wody pjti dwakrát aneb třikrát za den/ nedá se žádné horkosti k Ráně přirazyti. Též činj ssátek w Ořechowé wodě omočený a na Ránu přiložený. †

* Prostřednj kůra zelená od stromu, dokudž gesstě wlhká a sstáwnatá gest, vsussená/ aneb y ta dlauhá řasa, kteráž kwět předcházý, tak přistrogená/ dobrá gest ad Vomitū, pro dáwenj.

¶ Táž dlauhá Rzasa, kteréž Latině Iuli aneb Catuli řjkagj, dáwá se v wjně aneb giné gjsse proti žřenj a Kamenu. ¶ Gest také dobré Lékařstwj/ aby té Rzasy quentjk aneb půl přigal proti zhůru wystupugjcý Matce. ¶ Iulius Cæsar Scaliger pjsse, exercit. 77. contra Cardanum, že stromowé Wlaských ořechůw wydáwagj z sebe Gummi/ kteréž má dobré Lékařstwj býti proti nedůžiwým Ledwinám.

¶ Mléko z čerstwých Ořechů, a z drobte Malowého semena wytažené, sen vwodj. B

¶ Mladistwj weystřelkowé měsýce Máge z stromu, obmětčugj žiwot, v wodě wařenj a pitj. Ale sstáwa z kořene wytlačená, mocně purguge/ a hodj se pro sylné Sedláky. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Wlaské Ořechy ztlaucy, s Medem a Rautau smjchati a přiložiti, dobré gest proti otokům Prsů, puchnutj a wywinutj audůw. S Cybulj, Solj, a s Medem ge smjchati a pomazowati/znamenitě hogj, což Człowěk aneb Kůň zkausal.

¶ Ořechy Wlaské y s sskořepinami gegich na Prach spáliti, a na Pupek přikládati, vkrocuge Střewnj žřenj aneb Dnu, Colica řečenau.

¶ Sskořjpky Wlaských ořechůw na Prach spálené, s wjnem a Olegem smjchané, když gjmi Dětinské hlawy pomažeš/ netoliko bránj wlasům dolů lézti/ale y nowé plodj. Gistý lek proti oplchánj/zwlásstě staré a prožlutlé Ořechy/budto žeby ge přikládal aneb gedl.

¶ Ztluc Wlaské ořechy a přikládeg, sháněgj modřiny a gjzwy na Těle.

¶ Listj y Kůra z tohoto stromu stawuge z přirozenj Krew/když hrubě teče.

¶ Proti žábě w hrdle/když bolj a Czjpek zpuchne: ztluc Wlaský Ořech s Medem Růžowým/přideg trochu Pepře aneb Soli/ potjreg často, a spomůže.

¶ Wnitřnj Gádro z starých Wlaských ořechůw žweykané a přiložené, hogj weliké zapálenj/ od kteréhož audowé gako mrtwěgj: což někteřj Studeným ohněm, my Pekelnjm gmenugeme. ¶ Z čerstwých ssupin Wlaských ořechů wytahuge se mjza aneb Safft/kterýž s Medem mjchagj. † Rob nucum w Apatékách slowe. † Takowá mjza welmi gest platná proti wsselikým Otokům hrdla/ aby gj kloktal a vsta proplakowal. Nebo zpátkem Flusy odhánj/a zastawuge tok, kterýž w ta mjsta padá. Když se týmž Safftem wlasy Lauhem prwé zmyté, pokropj aneb namočj/černé barwy z toho nabýwagj.

¶ Gummi neb Pryskyřice, kteráž se z tohoto stromu preysstj, Růžowau wodau rozdělaná, a přiložená/ gest welmi dobrá proti horkým Otokům.

¶ Z Listj

C ¶ Z liſtj Wlaſkých ořechůw čerſtwého mjza, pomoc činj otěkagjcým wſſjm, do nich wpuſſtěná/a hnis wyſuſſuge. ¶ Ženy, gimž Menſes gegich přjlıſſně gdau, magj ſſupiny zelené od Wlaſkých ořechůna Prach ſpáliti/ a ten Popel do ſſátku zawinauti/ a tak zewnitřně wžjwati. * Woda z nezralých Ořechůw wypálená, welice ſkauží proti otewřeným neduhům aneb děrám na Nohách, wnichž hnilé Kaſſo roſte/ též y proti wodnatoſti, řečené Gliedwaſſer, Cambium, aby gi pilně promýwal. * † Proti znětj a hučenj w uſſich něco málo též wody do uſſj wpauſſtěg. †

* Oleg Ořechowy.

Dioſcorides takowý Oleg gmenuge Oleum Caryinum (obecně Oleum nucum ſkowe) a dáwá mu gednoſtegnau moc y včinky, gako Oleo Balanino, kteryž w Apatékách Oleum de Ben ſkowe. Na mnoha mjſtech, zwlášſtě w Polſſtě, Olege z nowých Ořechůw mjſto dřewěného wžjwagj. Děłá ſe rowně tak gako Mandlowý Oleg. Tento Oleg geſt wýborně dobrý proti poſtřelenj. Nebo přiložený ſpolu s liſtjm téhož ſtromu, haſj Prach/ a častokráte rány hogj, bez přičiněnj giných Lékařſtwj. Wýborný geſt proti Střewnj dně/ zažjwá a wyſuſſuge bez kauſawoſti/ bodenj Nerwů, ſedřenj aneb omykánj kůže, y Praſſiwoſt wzdrawuge/ zwlášſtě přidáſſli k němu praného Wápna. *

¶ Wlaſké Ořechy gmenugj Rzekowé κάρια βασιλικὰ, Nuces regiæ, to geſt Králowſké ořechy, Arabowé Giauzi, Latinjcy Nuces Iuglandes, (Nux, quòd noceat, že ſſkodj gakž pjſſe Iſidorus: nebo Ořech wſſemu, což okolo něho geſt, ſſkodj a růſti nedá. Iuglans q. Iouis glans. Nebo Lidé za prwnjho wěku Žaludy toliko ſe živſce, když tento Ořech w chuti nad giné lepſſj nalezli, pro wywýſſenoſt a dobrotu geho dali mu gméno Jupiterůw, to geſt Božj žalud.) Wlaſſj Noci, Sſpanyelowé Nuezes, Francauzowé Noix, Němcy Welſche Nüß.

¶ Ořechu Indyanſkém.

Kap. XCV.

D

Rozdjl a Spůſob.

Indyánſký aneb Mořſký ořech, w Apatékách obyčegný a známý geſt Owotce gednoho Stromu (gakž Arabowé pjſſj) ſpůſobu a podobenſtwj Palmy, welmi welký na Stromu wiſýcý gako hruby, Melaun/ a magjcý na ſobě gakauſy Kůru welikau, w niž geſt zawřený/ kteráżto zewnitř barwy geſt Hřebjčkowé, twrdá poněkud/ lepká a wzlowatá: wnitř pak má takowau podſtatu/ že když ſe mezy Prſty tře, na gakéſy chlupy změliti ſe může. Pod tau korau ſſkořepina geſt trýhraná a chlupatá/ magjcý spředu ſpůſob Lidſkého obličege/ twrdá náramně gako Roh/ wnitř ležj Gádro, welké gako Huſý wegce/ ſamo w ſobě prázdné/ w podſtatě ſwé ztlauſſtj gednoho Prſtu/ pobělawé, tuhé, tučné/ chuti ſladké gako Másło/ ſſupinka na něm tenká, oſtrá/ barwy gako ta bradatá aneb chlupatá ſſkořepina. Neylepſſj gſau čerſtwj/ zwlášſtě pak ti, kteřjž wnitř gakauſy ſladkau wodnatoſt magj. * Rozličné a diwné wžitky tohoto Stromu/ kteryž Palmam Indicam gmenugj/ o němž y Strabo Geograph. 16. lib. zmjnku činj/ a z něhož mezy giným tyto Ořechy čeſagj/ wypiſuge obſſirně Don Garzias de Horto lib. 1. cap. 26. kteréž nad giné, ſpolu cum Annotationib. C. Cluſij čiſtěgſau hodné. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Indyánſſtj Ořechowé zahřjwagj na druhém, a wlažj na prwnjm ſtupni.

Wnitř, aneb w žiwoće.

¶ Ořechů Indyánſkých kdožby požjwal ſpokrmy/ačkoli nepokodj přjliš zlých wlhkoſtj: wſſak kdyby gich mnoho gedl, wlhkoſtj ſwau žaludek zemdlugj/ a tak plzký činj, že pokrmůw dobře obſáhnauti a zawřjti nemůže.

¶ Tyto

Tito Ořechowé s Skořicý na Prach ztlučeni, a w gjdle požjwáni, rozmnožugj A generandi facultatem. Prospjwagj také wyschlým a churawým Lidem/a k tučnosti gim napomáhagj: zwlásstě wyzáblým ženám/po nichž welmi tlustnau. Protož gich y w Apatekách wžjwagj do Konfektů proti wbywánj aneb opadánj těla/a proti sauchotinám.

Kdožby byl dýchawičný aneb tjseň Prsů měl od studenosti/wař sobě fjky w wjně/potom přideg k tomu Prachu z Indyánských ořechů a pj/odnjmá dýchawičnost y zastaraký Kássel/a činj zwolny duch okolo Prsů.

1. Indyánský ořech.
2. Chlupatá Kůra.
3. Twrdá sskořepina.
4. Gadro.
* Zwlásstnj Indyanské ořísstky.

1. Nux Indica.
2. Cortex villosus.
3. Putamen durius.
4. Nucleus.
* Nucula Indica peculiaris.

B

Zewnitř.

Z Indyánských Ořechů dělagj hustý bjlý Oleg/dobrý proti bolesti Krwoprejsstných aneb zlatých žil, aby se gim potjraly. Toto Lékařstwj bude sylněgssj/když k němu přidáš Olege z Břeskowých gader. Oleg z Indyánských Ořechůw odgjmá bolest Ledwj, Kámen, Dna/zwlásstě w Kyčkách a w Kolenách/kládj a pchánj w bocých/těžké dýchánj: wyhánj také Čerwy z břicha/kdožby se gim pomazowal.

Indyánský ořech slowe Řecky κάρυον ἰνδικόν, Arabsky Neregill, Latině Nux Indica, Wlasky Noce de India, † Sspanyelsky Coquo, Francausky Nox Indiana, † Německy Indische Nüssen oder Meernüsse.

O Ořechu aneb Kůlce Mussátowé. Kap. XCVI.

Spůsob.

Krzek Mussátowých (gakž oznamugj Kupcy/kteřjž břehůw Indyánských powědomi gsau) hognost se nachazý na Ostrowě, řečenem Badan: A tam na gednom Stromu podobnem Břeskowému rostau/krom že Listj geho wyssj a kratssj gsau. Trogj na sobě sstupinku magj, kterauž se přikrywagj/gakž se poznáwá

C znáwá z těch, kteréž do Cukru zadělané, k nám přinássegj. Nebo prwnj gegich sslupinka podobná gest sslupince zelené Wlaského ořecha. Pod nj hned giná se spatřuge, hladká a dřewnatá/ kteráž wssudy wůkol, gako nějaký Sáček, třetj sskořepinu obstjrá: Té my říkáme Kwět/ a w Gsdle y w Lékařstwj ho mnoho wžjwáme. Třetj Sskořipka neytwrdssj gest, rownĕ gako na Wlaském ořechu, než počernalá/ kteraužto rozlaupĕ, kůlka Mussátowá wnitř se nachází/ magjcý od sspičky swé gakéssy Prautky neb žilky, přesewssecku kůlku protažené. Kůlka sama w sobĕ gĕ djrkowatá, co Hauba, tučná, okrauhlá, wýborná a wonná.

1. Rozkrogená kůlka Mussátowá.
2. Wnitřnj sskořepina twrdssj. b. Kwět Mussátowý. c. Zewnitřnj zelená Kůra.
2. Kůlka Mussátowá celá.
3. Gádro w twrdé sskořepinĕ leżjcý.
4. Wnitřnj gádro aneb Ořech celý/ zsskořepiny wyňatý.
5. Rozkrogené aneb rozdĕlené Gádro.
6. Obdlaužená kůlka Mussátowá celá.
7. Taž na dwé rozkrogená.

1. Nux moschata dissecta, ut appareat. a. Interius putamen durius. b. Macis. c. Pericarpium.
2. Nux moschata integra.
3. Nucleus in duro putamine.
4. Nucleus siue nux integra.
5. Eadem dissecta.
6. Nux moschata oblõgior integra
7. Eadem dissecta.

D

Předdotčený Strom sám od sebe bezewssehо opatrowánj koste / a Owotce nese, wětssj než Wlaský ořech/ kteréžto, rownĕ gako v nás Wlaské ořechy, dřjwe nežli dozragj, do Cukru aneb Medu zadĕláwagj. Obywatelé toho Ostrowa trhagj ge geden před druhým/ gakž kdo neywjce může. Nebo tam wssecky wĕcy gsau obecné. Ty pak magj přednost/ kteréž gsau čerstwé, celistwé, těžké, tučné/ wlhkosti plné/ tak že kdyžge Gehlau aneb Sspendlykem napichnĕš/ hned z nich wodnatost pjsstj.

* Pokolenj a spůsob.

Kůlky Mussátowé wdwogjm spůsobu se nacházegj: Gedny gsau wssecky obdlaužené/ gež někteřj Samcy gmenugj. Druhé pak okrauhlegssj / kteréž také za mocnĕgssj pokládagj. Starssjch a Suchých někteřj wĕcnj Medici radĕgj wžjwagj kupossylnĕnj Hlawy a Zialudka/ protože ne tak rychle Mozek naplňugj. Gakož pak některého času gedné wzácné a tĕhotné Panj, zechtĕlo se čerstwých Mussátowých kůlek/ a když gich do desjti aneb dwanácti snědla/ tak se gi po nich Hlawa ztřesstika / gakoby se opila. *

Přiro,

Přirozenj, moc a včinkowé: Musskátowé Kůlky. A

Musskátowé kůlky (gakž Arabsstj Včitelé swědčj) gsau horké a suché na druhém Stupni zvplna: Swjragj a sstahugj whromadu/zwlásstě když se w horkém Popeli pekau. Dělagj wonný duch/snjmagj Fleky a pjhy z Twáře/čistj obličeg, zrak ostřj/Žaludka y Gater posylugj/nadutau Slezynu ztenčugj/ženau Moč: Ano y zacpáwagj. Protož když se pekau aneb spražj w Popeli, a w gjdle aneb w pitj požjwagj, sstawugj Stolice/ Nemoc čerwenau, nechutenstwj y dáwenj. Rozháněgj nadýmánj a wětry w Žaludku y w Střewách. Vžitečné gsau y Ženám/kteréž Matku zastuzenau magj.

Item/Musskátowé kůlky protlučené s Bobky, a požjwané v wjně, působj welmi wolné močenj. Chcessli Reumu wysussiti: Wezmi Musskátowau kůlku, Kubeby, Zázwor, Bjlé Kadidlo, Mastyx/vděleg sobě Rzezanicy/a gez na noc. Toť Flus wodnatý w Hlawě stwrzuge a zžjrá/polehčuge Hlawy/a bolest vkládá.

Pro posylněnj Mozku a paměti: Wezmi Musskátu, Anýzu a Mastyxu, každého gednu čtwrtcy/wař v wjně, a pj ráno y v wečer.

* Půl Musskátowé kůlky v wjně přigjti, prospjwá proti těžké sskawce. Do malých Saudkůw, gednau aneb dwěma Musskátowými kůlkami, mnohem platněgssj a lepssj Einschlag aneb Flastr vděláš/nežli smradlawau Syrau. Musskátowau kůlku propjchni sspicý/potom moč gi w čerweném wjně den a noc: Napesledy nad vhljm gi drobet vpec: gest welmi mocné Lékařstwj proti Záwratu. *

Oleg Musskátowý. Oleum Nucis Muscatæ vel Myristicæ.

Musskátowé kůlky wýborné tlukau, a na Pánwi hřegj/potom z nich znamenitý a wonný Oleg wytlačugj. Ten když se sstydne, býwá hustý gako čistý Wosk. Takowý Oleg gest vžitečný proti bolenj Nerwůw, přjhbj a suchých žil/od nastuzenj přicházegjcýmu. Pomáhá také ad generationem, natřenjm. Twář čistj/posskwrny stjrá/mladistwau gi zachowáwá/a zwraskati se nedopausstj. Okolo očj pomazaný, zrak ostřj/a slepotu y posslost gegich zahánj. * Dáwá se drobet † totiž tři aneb čtyry krůpěge † wnitř do žiwota w teplé Poléwce † aneb w giném truňku † proti žřenj w žiwotě a Ledwinnému Pjsku. Distyllugj také z týchž kůlek Oleg/gako y giné. * B

Musskátowý Kwět. Macis.

Musskátowý kwět, kteréhož také s giným drahým kořenjm w pokrmjch vžjwáme, * (Macis řečený, a ne Macer: ale co to gest/hledeg apud Christophorum à Costa & à C. Clusio, z Sspanyelské řeči do Latinské přeloženém, Fol. 24.) * má rowně tauž moc, gako sama kůlka Musskátowá. Ale že má podstatu promkawěgssj a subtylněgssj: protož také y sylněgssj gest w mocy proti wssem giž oznámenym neduhům/rychlegi rozpausstj a rozhánj nadýmánj a wětry. * Dělá se také z Kwětu znamenitý Oleg, rozličným spůsobem/ Nerwům náramně vžitečný. * Proti třesenj Srdce, gez Musskátowy kwět/gest welmi vžitečný.

* Gummi z stromu Musskátowého.

To se také časem s giným drahým kořenjm, od Portugaleserů do Wlach přinássj/a nad mjru libau wůni dáwá, když ge zapálj: Gest pěkné čerwené/gakož y gá kausek ho mám. Ioannes Baptista Montanus pjsse, in suo Consilio Medico 86. že častokrát toho zkusyl/kterak gest mocné a gisté Lékařstwj audy mdlé posylowati/zwlásstě w Dnawé nemocy a Podagře. *

Musskátowá kůlka slowe Rzecky μοσχοκάριον, Latině Nux Moschata, Myristica, Arabsky Iusbague, Wlasky Nuce Moschada, Sspanyelsky Nuez de especie, Francausky Nois Muscades, Německy Muscatnüssen.

C

O Lyſkowém Ořechu.

Kap. XCVII.

Ořechy Lyſkowé. Nuces Ponticæ, Prænestinæ, Auellanæ.

Spůſob a Pokolenj.

D

Ořechy Lyſkowé dělj ſe rozličným ſpůſobem / chutj, barwau a maſy ſwoſtj. Nebo někteřj gſau dlauzý / někteřj okrauhlj: ginj magj ſſkořepinu ryſſawau / někteřj zlaté barwy. Zaſe ginj gſau ſladcý / ginj trpcý a přeſedawj. Kteřjž gſau dlauzý a ryſſawj, ty za neylepſſj pokládagj / a ſlowau Ořeſi čerwenj. Lampertſſtj (v nás ſlowau Králowſké ořechy) a chutj gſau gako Piſtacya. Strom gegich, to geſt Lyſka, zřjdka wyſoce roſte / ale hned od kořene množſtwj Prautj pauſſtj / kteřež při zemi geſt mocné / a wždy wýš renſſj, až při wrchu widličaté, rowné a hladké. Liſt má Wolſſowému podobný / než ſſirſſj, tenſſj, kadeřawěgſſj a wůkol zſtřjhaný. Kůru zewnitř tenkau a ſubtýlnau, gakýmſy Fleky bſſými ſſropenau / ſtržeň wnitř řjdký a žlutý: Kořeny ſſiroce ſe rozkládagjcý / nepřjliš welké, wſſak hluboké, čerſtwé, mocné a trwánliwé. Nacházý ſe z Gara na Prautj aneb wětwech Lyſkowých maly čerwený Kwjteк / tolikéž ſpatřuge ſe y Ržaſa mezi Kwětu. Nebo gakž Owotce dozrá / hned ſe ty Ržaſy wyſtřelugj a wkazugj ſſormy a podobenſtwj drahnebo Čzerwa, aneb dlauhého Pepře / a ty na Ratoleſtech wiſý / a z Gara ſe otwjragj. Ale když ſe liſtj pučj, ſpadagj dolů a wſychagj. Potom Sſeſſelinky, gako nëgacý Kaliſſkowé, tolik od ſſpičky, kolik Ržas bylo, wyſkakugj / a w každých Sſeſſelinkách aneb Sſeſſelinkách geden Ořech. Lyſkowý Ořech přikrywá ſe gakauſy ſſpičatau, rozdělenau, na konce bradatau, měkau, zelenau, kyſelau a trpkau Sſeſſelinkau aneb ſſupinkau / odkudž ge někteřj Bradaté ořechy gmenugj. Drewnatá ſſupinka, dokudž geſt nowá a mladiſtwá / má w ſobě gakýſy bſſlý Mech / kteryžto napoſledy, když Ořech dobře wyzrá, w čerwenau kožku ſe proměňuge.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Přirozenj Lyſkowých ořechů geſt w mjrnoſti horké a ſuché. Lepſſj gſau domácý / tkuſtſſj, ſladſſj / a ſnadně ſe gjſſti mohau. Magj w ſobě wjce zemnatoſti / nežli Wlaſſký ořech.

Protož

Protož wjce také swjragj/a gsau plněgssj, y wětssj žiwnost dáwagj/protože twrdssj gsau, A
a ne tak mastnj. A wssak negsau tak půžitečnj k žiwnosti, gako Mandly / nebo zplýwagj
na pokrmjch.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Kdožby mnoho Ljskowých Ořechůw gedl, obtěžugj Žaludek/ přiwozugj bolenj Hlawy/a to činj wjce sussj nežli nowj: ačkoli y nowj nedobře wyzralj Choleru plodj/a Czerwenau nemoc wzbuzugj. Toho dosti wjdáme měsýce Srpna/když mladj Lidé ořechy Ljskowé gjdagj/ že častokráte w Czerwenau nemoc vpadagj.

Ořechy Ljskowé máš gjsti oblaupené/nebo ta kožka na nich gest nezážiwná. Žádný nemocný gich gjsti nemá/ protože nadýmagj Žaludek/a žádneho mu odpočinutj nedadj/ dokawadž gich newywrátj.

Ořechy Ljskowé na mjsto wyzralé zetřené, a s Medowinau pité, vkrocugj a zaháněgj každodennj a vstawičný Kássel.

Ořechowé Ljskowj pečenj, a s drobtem Pepře gedenj, přiwozugj k sezránj Flus Hlawy/kterýž se odtud sylně do Prsů spausstj, s těžkým Kásslem.

Ljskowých Ořechů sskořepiny vsussené, na Prach ztlučené, a s kyselým aneb trpkým wjnem pité, sstawugj Auplawicy, Běhawku a bjlý Flus ženský, proti přirozenj se wyléwagjcý. Dobře zralj Ořechowé Ljskowj w pokrmjch požjwanj, tělo Cžlowěka oprawugj/a tučné činj: ale musýš z nich tu čerwenau kožku odstrauhati.

Ljskowé Ořechy ztlučené, a s Ržeckým wjnem gedené, prospjwagj nedůžiwým Gatrám a Plicem.

* Mléko z Ořechů wytažené, zwlásstě těch kteréž slowau Zellernůß, a v Frankůw okolo Wirtzburku mnoho gich roste, gest zwlásstně dobré proti Pjsku a řezawému meči. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Ljskowé ořechy na Popel spálené, a Mast z nich vdělaná s Wepřowým a Nedwědjm sádlem/když se tim Hlawa pomaže, to činj/že na mjsto wypadalých wlasůw ginj rostau/ wssak obyčegně býwagj ssediwj. Aneb: Wezmi gader Ljskowých ořechů, coť se zdá/a rozetra, směs s Sádlem Wepřowým a Nedwědjm/ vděleg Mast, a pomazug Lysyny/aneb kdež chceš aťby wlasy rostli. B

Někteřj prawj / kdyby Sskořepinu aneb Ssesselinků od Ořechů spálil / a potom zdrobna ztlaukl, s Olegem smjchal/ a tim Djtěti hlawu zpředu pomazal /že tomu Djtěti zřjtedlnjcy žlutau proměňuge w černau.

Sedlácy giž to wědj / když Hada prautkem Ljskowým vdeřj / že y hned ztrne a vmřjti musý. Tomu se žádný diwiti nemá/poněwadž Ljskowé ořechy s Fjky a Rautau smjssené, y ginák gedowatosti odpjragj/ gakž o tom nahoře pod Tytulem o Wlaských ořessjch oznámeno. Z Ljskowých prautj Bečwáři dělagj dobré Obruče na Sudy.

Presuge se také Oleg z Ljskowých ořechů / wýborný proti Dnawé a Nerwownj nemocy. Někteřj geg wypalugj z dřjwj Ljskowého suchého sstupowánjm dolůw/a vžjwagj ho proti giž dotčeným neduhům. Wodnatost z Ssesselinek, smrady a hnisawosti porussené odgjmá/ též y prk aneb smrad podpaždnj, s Witrolium smjssená.

Ljskowé Ořechy slowau Ržecky κάρυα ποντικὰ, & λεπτοκάρυα, Latině Nuces Ponticæ, Pranestinæ, Herculeæ apud Theophrastum, Auellanæ, Arabsky Agileuz, Wlasky Nocciuole, Nozelle, Sspanyelsky Auellanas, Francausky Noylette, Německy Haselnüssen. Ljska sama Corylus.

* Auellanæ Indicæ.

Někteřj gmenugj tyto Ořechy *Methellas*, gsau tak welicý, gako Musskátowé kůlky/k nimž se y barwau připodobňugj: Ale negsau wssickni gednostegného spůsobu. Nebo někteřj gsau okrauhlj/a s gedné strany ssirocy: ginj obdlaužnj/a ti magj wůkol chlupatau aneb ostrau ssupinu / kteráž gest při koncy sspičatá a požlautlá/ gakž

C z dolegssj Figůry patrné gest. W Konstantynopoli gim říkagj Nuces Farfalach', gakž o tom Autorowi od wzneſſeného Lékaře Gulielma Quacelbena pſáno / o čemž Autor sám ſtreee w swých Epiſſtolách wyprawuge / a za to má, žeby měli býti Faufel Serapionis. K gehožto domněnj y ginj skussenj Symplicisiæ přisiupugj.

Auellanæ Indicæ.

1. Prior. A. integra. B. diſſecta parte ſeſsili.
C. per medium diſſecta. D. E. putamen villoſum.
2. altera. a. aperta. b. cortex exterior.
3. tertia. c. aperta. c. nucleus interior.
* † Peculiares duæ ſpecies.

Matthæus Syluaticus takto o nich pjſſe: Faufel aneb Auellana Inda, geſt k Muſſkátowé kůlce podobná / toliko po gedné ſtraně geſt ſplesſtitá / po druhé nenj tak, že gako kuželka ſtáti může. Wnitř y zewnitř Muſſkátowé kůlce ſe podobá / nemá žádné wůně ani ſmaku / a roſte w chlupaté ſſkořjpce. Prawj také / že ge sám widěl / když z Kalikutu s ginými kořenými wěcmi přinesſeni byli. Serapio oznamuge / že roſtau gako Neragli, to geſt Nux Indica. Ochlazuge a tuze w hromadu ſwjrá / a tudy posyluge Klaubůw a přjhbj / a dobře činj w horkých páleiwých nemocech / aby ge buďto pil, aneb zewnitř se gimi pomazowal. Waří ge y wýně proti bolenj Zubů a Fluſům / aby tim teple Zuby pařil: netoliko boleſt zahánj / ale také Zuby wtwrzuge, když se wikkagj / posyluge dásnj / a odpjrá Fluſům. Wžitečné také wjčka Dčj tim pomazugj / a přidáwagj k těm Lékům, kteréž proti rozněceným Dějm děkagj. Syce geſt y giná Auellana Indica, o njž Autor swědčj / že gi à Iacobo Antonio Cortuſo, Patritio Patauino, Cžkowěka in re herbaria welmi zběhlého, doſtal. A ta geſt mnohem ginačegssj ſſkořjpka y welikostj / gakž se tuto z Figůry wymalowané spatřiti může. Neyzewnitřnějſſj ſſkořjpka geſt gako Cardamomi majoris, wſſak twrdſſj, pewnějſſj, a barwy temnějſſj / tak hrubá gako na Wlaſkém ořechu / dokudž geſt w swé zelené ſſupině. W té se ta Auellana zawjrá / ktaráž geſt obdlaužná, a s obau koncůw drobet ſſpičatá / zelpod ſſiroká, a swrchu posehnutá / má twrdau hladkau Kaſſtanowé barwy ſſkořjpku / w njž leží tuhé Gádro těhož spůſobu, w tenké bjlé kožce obalené / wnitř bjlé a přjſſladké. O gehož wěcnějších žádné wědomosti nemám.

Předgmenowaný Cortuſus Autorowi geſstě giný spůſob odeſlal, mnohem menſſj než předeſſlý / má hladkau bjlau aneb bledébarwy Kůru / mc tkuſiſſj než gako Palmowý liſt / na pohleděnj zdá se býti gako obecný ořech Lſſkowý: Gádro geſt obdlaužné, gako malý Mandel / což malowánj toto wkazuge.

Mjuno

Mjmo ty wssecky od Autora in Latinis commentarijs wypsané, gá gesstě giný spůsob přiložiti gsem poručil / kterýž D. Paulus Allinger, Materyalista w Normberce, doma v sebe má. Poněwadž se zdá / že práwě týž gest / kterýž C. Clusius in Aromatum historia Garziæ lib. 1. cap. 25. wymalowal / pod gménem Auellanæ Indicæ genus oblongum. Tam také, kdož wjce de Faufel wěděti chce, nagjti může / abych tuto mnoho nerozssiřowal. A

O Morussi. Kap. XCVIII.

Morusse. Morus. Bjlá Morusse. Morus alba.

B

Spůsob a Rozdjl.

STrom Morusse má ztočilý, zawilý a hrbowatý Pařez / welmi zřjdka se nacházý rowny, ztepilý, hladký a wysoký. Ratolesti a wětwe geho gsau tlusté / a táhnau se wjce na ssjř, nežli na wýš. Kůra tlustá, drsnatá a lepká: Dřewo samo w sobě tuhé a mocné, wnitř žluté: Kořenj weliké a mocné / nepřjliš hluboko w zemi sedj / než na wětssjm djle po drnu daleko se rozkládá. Listj má ssiroké, na koncy sspičaté / wůkol zstřjhané, chlupaté / a barwy zčernazelené.

Morusse gest dwogj: Bjlá a Cžerná. A Owotce gegj netoliko barwau a welikostj gedno od druhého, ale y chutj se dělj. Cžerná Morusse nese Gahody černé, gako Ostružina / wssak wětssj a delssj: Neyprwé vkazugj se bjlé / potom čerwené / a naposledy, když dozragj černé / sformy a spůsobu Wolssowých ssissek. Mjza aneb sstáwa gegich gest gako Krew čerwená. Pokudž se rdj a čerwenagj, gsau kyselé a trpké / chuti whromadu sstahugjcý / ale gakž vzragj a zčernagj, wssecky zsladnau / a maljčko w sobě swjragjcý trpkosti zachowáwagj. Bjlá Morusse nese menssj Gahody / a ty před dozrá-njm gsau názelené a trpké / zralé gako Med sladké / až k gjdlu břidké a newelmi libé. Protož negsau gednostegné mocy s černými / a w Lékařstwj žádného mjsta nemagj / ačkoli Břicho mocněgi než černé k Stolicým změkčugj.

Morussowý strom mezy wssemi sstěpy od Starých předkůw neymaudřegssj nazwán byl: protože se prwé nepučj / a listj swého newystřeluge / až teprwa, když se budaucých mrazůw nic obáwati nenj. A protož dokudž se Morusse newypučj, a listu newydá /

C wždy gesstě studena a mrazůw sskodliwých gest očekáwati. Ačkoliw pak Strom tento listem swým gest neyposledněgssj/ wssak nic méně déle na něm List trwá, nežli na giných. Miluge mjsta horká/ a ku Poledni patřjcý. Dřewo welmi vžitečné gest k Oblaukům/ mocné a trwánliwé. Dělagj z něho Widly a Obruče.

* Z bjlé Morusse listjm we Wlassjch, weliké množstwj Cžerwjkůw Hedwábj dělagjcých, se wychowáwá. Protož wssudy gich hognost se nacházý. Ale Owotce nenj tak dobré, gako černé. Léta Páně M.D.LIX. na některých mjstech we Wlassjch takowá byla Drahota a hlad/ že Lidé chudj musyli wrsskůw z nj požjwati. Quinqueranus de laudibus Prouinciæ pjsse/ když se Bjlý Topol rohuge aneb sstěpuge rauby zčerné Morusse/ že z něho bjlé Morusse wyrostagj. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

† Zralé Morusse gsau přirozenj studeného/ chut magj winnau/ sussj drobet a sstahugj w hromadu. Ale nezralé gsau studené/ a suché téměř na třetjm Stupni/ a sylně w hromadu sstahugj. †

Wnitř, aneb w žiwotě.

Morusse černé, zralé a čerstwé, změkčugj Břicho/ a pobjzegj na Stolicy: ale nedosslé aneb suché sylně zatwrzugj/ a tak prospjwagj proti Cžerwené nemocy/ wsselikému plynutj a židkým neduhům. Morusse w gjdle požjwané, žaludku nepřjgemné gsau: Nebo se w něm rychle kazý a porussugj. Sstáwa z Morussj w Měděnné nádobě wařená, mocněgi w hromadu sstahuge.

† Galenus pjsse/ že Morusse před ginými Pokrmy gedené, obměkčugj žiwot/ a působj to, aby y ginj Pokrmowé brzo prossli/ dobré gsau proti žjzni/ dáwagj nowau chut k Gjdlu/ a negsau owssem Žialudku sskodliwé: wssak Těl[illegible] málo požjwenj přinássegj. Po giném Gjdle kdožby gich požjwal/ porussugj se y giné Pokr[illegible]y w Žialudku. †

Někteřj sussj Gahody Morussowé, dokudž gesstě nezralé gsau/ protlukugj na
D Prach/ a toho potom w Pokrmjch vžjwagj, proti nezachowánj, plynutj žiwota, a wsselikým nedostatkům těm, kteřjž zacpánj potřebugj.

Kořen z Morussowého stromu v wjně wařený a pitý, obměkčuge žiwot y střewa/ wyhánj Cžerwy/ a spomáhá těm, kteřjž Woměg a giné gedowaté byliny z něgaké neopatrnosti gedli aneb pili. Sstáwa z Morussowého listj wytlačená a pitá, Pawaukowému gedu gest protiwná. Zelené listj gest přjgemný pokrm Cžerwjkům, Hedwábj předaucým/ kteřjž se tim strawugj a chowagj. Sstáwa z Morussj wydáwená, gest dobrá proti Prýmu a bolesti Hrdla.

* Woda pálená z gahod Morussowých, kteréž gesstě docela negsau zralé/ gest vžitečná proti nedostatkům Hrdla/ zwlásstě proti Otoku, Angina řečenému. Kůra od kořene gest hořká/ wařj se a dáwá proti zacpánj Gater a Slezyny. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

List Morussowý zdrobna protlučený, s Olegem smjchaný a přiložený, vzdrawuge Spáleninu. Mágowj Morussowé v wodě desstowé wařené, promýwánjm hlawy, barwj wlasy na černo. Někteřj k tomu gesstě přidáwagj černé listj Fjkowé a winné.

Morussowé listj samo aneb y s kůrau od téhož Stromu v wjně wařené/ aby tim vsta promýwal/ odnjmá Zubům bolest gegich.

Když se kořen Morussowý w čas žně odkryge a rozsstjpj/ preysstj se z něho Sstáwa aneb Gummi/ a to gest prospěssné proti bolenj zubůw/ zahánj Otok/ a kdož ge pige, pobizý ho na Stolicy.

W Apatékách dělagj Sstáwu aneb Lektwař z Morussj, Diamoron řečenau/ ta když se Gitrocylowau wodau rozpustj, a vsta tim proplakugj, gest náramně dobrá proti Flusům a otokům Hrdla. Aneb může se Morussowá sstáwa s Gitrocylowau wodau a leytrowaným Medem wařiti/ a tim Hrdlo proplakowati. Sylněgssj tento Lék mjti budeš/ přidássli Kamence, Gallesu, Ssaffránu, Myrrhy a suchého Kadidla.

† Timto

† Tímto pak ſpůſobem dělagj tu Sſtáwu Diamoron: Wezmi Morusſowé ſſtáwy ſeſt A
Wncij, to geſt XII. Lotů / Wostružinowé ſſtáwy dwanácte Wncij / ale muſý ta Owotce nebyti
na místo dozralá / Medu dobře leytrowaného gedenácte Wncij / ſladkého wyna zwařeného tři
Wncie: wař to wſſecko při ſkrownem ohni, aż mirně shuſtne / ſchowag w poléwané Nádobě.
Giný ſpůſob: Wezmi Morusſowé, Malinowé a Gahodowé ſſtáwy każdé čtyry Wncye/leytro-
waného Medu oſm Wncij: zwař při mjrném ohni/wſſak Owotce ta nemuſegj práwě na miſto
zralá aneb přezralá býti. Této Sſtáwy welmi proſpěſſné ſe vžjwá k wyčiſtěnj a hogenj oſu-
tin a Neſſtowic w vſtech / otoku čipku, požeradla, dáſnj, gazyka, y ginde wyſkytlého / k wy-
ſuſenj a ſpalkinutj / k vkrocenj boleſti / a giných připaduoſtj hrdla k odwrácenj. Dobrá geſt
proti hnilobě w vſtech a Wředům s Gitrocylowau Octau, Černohlávkowau aneb Gečnau
ſmíchaná / k wyplakowánj a promývánj hrdla. Dioſcorides piſſe / že w Létě okolo žně, oko-
páwagj kořen Morusſowého ſtromu, a ranj / odkudž wytéká ſſtáwa / kteráž po dwau dnech ſe
ſrydá / a má býti welmi mocná proti bolenj Zubů / zahánj otoky, a žene ſtolicem. †

Suché liſtj z Morusſowého ſtromu na Prach ztlučené / aby tim Prachem zlé
wředy zaſeypal, vzdrawuge.

Morusſe ſlowe Řecky μόρον, συκάμινον Arabſky Tut, Latině Morum, * Owotce
Mora celſa, corruptè à Moro excelſa, * Wlaſky Morum, Sſpanyelſky Moras de moral,
Francauſky Meurier, Německy Maulbeer.

O Fjku. Kap. XCIX.

Fjk. Ficus.

Malý Fjk. Chamæficus. B

Spůſob, Mjſto a Čas.

Fjk pořjdku w Čechách ſe nacházj / leč od ginud přineſſenj / nebo Zymy welmi geſt netrpěliwý. Zymnjho času muſegj geg v nás (kdož chce aby mu nezahynul) do Sklepůw ſnáſſeti / což aby přihodněgi činiti mohli, ſadjwagj geg do Sſkopků aneb do Dčberů / a tak geg ſnadně ſem y tam přenáſſegi. Z té příčiny v nás nemůže wyſoko růſti. Někteřj geg magj při Zdech, w zemi ſazený / a vdělagjce při něm Leſſenjčko na Zymu / proti mrazům a

C a zahynutj hnogem geg přikrýwagj a opatrugj. Neydřjwe Owotce, kteréž Fjky slowau, wydáwá/ a podruhé na Podzym. Spůsob Fjkowého stromu nenj welmi wysoký/ ačkoli w některých mjstech, gako in Heruria, Dalmatia, a na některých Ostrowjch Adryatského a Egyptského Moře, tak weliký a wysoký, gako Hrusska se nacházý. * Gako y na mnoha mjstech in Germania, když geg w Zymě dobře opatrugj. Neywětssj pak widěl gsem w Heidelberce, w překrásné Kurffirsstowé Zahradě/ a w Mnichowě, wedlé giných plodných Granátowých a Pomorančowých stromůw. * Pařezu na wětssjm djle gest njzkého a zatočilého/ Kůry tenké, pobělawé a mléčné/ chuti tak perné, hořké a swjragjcý/ až y Pysky zpruzuge. Dřewo bjlým a tuhým stržněm protažené/ z něhož mocné Pawézy a Kotrgály dělagj. Kořenůw má mnoho welikých, křiwých y rowných dlauhých/ a newelmi w zemi hlubokých. Z té přjčiny žádné Zymy a mrazu wytrpěti nemůže. List weliký, ssiroký, ostrý, pewný/ winnému podobný/ krom že má wětssj a hlubssj rozdělenj/ a na okrauhlé a mocné sspičce se držj. Kwětu žádného newydáwá. Owotce hned z dřewa gde a roste, chocholaté a rozličné Formy/ některé gako Hrusska/ giné gako Cybule/ giné prostřednj. Dělj se y barwau: Giné zagisté gsau bjlé/ giné černé/ giné názelené/ giné opět nábrunátné/ giné nážlutlé/ a giné gakýmisy bjlými a černými sstreyssky rozdělené. Massytost gegich gest měká, gako Hnilice a sladká/ wnitř plná drobných Gadýrek, welmi libých w požjwánj. Ty Fjky za neylepssj pokládagj/ kteřjž gsau práwě dozralj, tučnj, sladcý a kožky rozsedlé. Trhagj zralé a sussj na Sluncy/ a vžjwagj netoliko k gjdlu/ ale y k Lékařstwjm.

* Pokolenj.

Nacházegj se rozličnj Fjkowé/ o čemž Stařj y nowotnj Spisowatelé mnoho připomjnagj/ ale byloby obssjrné wssecko tuto wyprawowati. Mezy ginými nacházý se malé pokolenj aneb malý Fjk/ kterýž Chamæficum gmenugj. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

D Cžerstwý a nowý Fjk zahřjwá na prwnjm Stupni/ w suchosti pak a wlhkosti rowný gest/ wssak sucho w něm téměř přewyssuge. Sussený Fjk horčegssj gest a sušssj/ a slowe Latině Carica. Protož stjrá, rozpausstj/ k zránj přiwozuge/ zaceluge, rozděluge a ztenčuge. Strom sám w sobě gest horkého přirozenj/ a subtýlné pronikawé podstaty/ gakž se z sstáwy z něho y z listj wytlačené, poznati může.

Wnitř, aneb w žiwotě.

W nowě trhané Fjky, mjmo giné Owotce téměř neyzdrawěgssj gsau. Nebo nedlauho w žaludku se zdržugj/ aby měli gakau překážku trpěti: nybrž brzo pronikagj a proskakugj wssecko Tělo. A magj wlastnost wyčisstowati/ což dobře prokazugj na těch, kteřjž od Kamene weliké trápenj magj. Nebo když ti často Fjky gedj/ mnoho Pjsku od nich odcházý.

Kdožby mnoho čerstwých Fjků gedl/ Břicho mu měkčj a běhawku dělagj: wssak kteráž se brzo sama od sebe zastawuge. Tak y suchých Fjkůw mnoho a přes mjru gjsti, sskodj. Nebo nedobrau Krew dáwagj/ odkudž se y Wssi rodj a množj. Magjcým roznjcená Gátra a Slezynu, a plzký žaludek y Břicho, gjsti sskodliwé gsau.

Syce Fjky w střjdmosti a mjrně požjwané, k mnohým dobrým wěcem prospjwagj. Břicho měkčj/ wyčisstugj Ledwiny a Měchýř. Dobře slaužj Hrdlu/ a těm, kteřjž po dlauhé nemocy bledj gsau. Ale magj se gjsti s Pepřem aneb s Zázworem, Galganem, Thymem, Dobraumyslj, aneb s Polegem. W tom spůsobu mohau se dáwati y Wodnotedlným/ a těm, kteřjž dussnj gsau/ a mjwagj nemoc Paducý, aneb S. Walentjna.

Fjky s Jsopem zwařené, aby z toho pil, welmi čistě Prsy wyprazdňugj/ sstawugj zastaralý Kássel/ y giné starodawnj neduhy Plic. Můžeš y samé Fjky w Reynském wjně zwařiti/ a tak pjti.

Wařiti Fjky w Medowé břečce, a to do Hrdla pausstěti/ Hlizám hrdelnjm, zásskrtu, žábě y otekloſti Gazýčka, pomáhá: Prsy čistj/ Kássel zastawuge/ Plic obměkčenj dělá.

dělá. Item / wařiti Fjky s Womanem, s Jsopem a s Lékořicý / dobré gest dussným a A
kasslawým od dáwnjho času.

Proti žřenj a baukánj w Břisse gest obyčeg Fjky s Rautau wařiti / a tu Poléwku skrze Klister do žiwota dáti: Spomáhá y hned.

Kdož gsau dýchawičnj, plnj a zacapnj w Prsech / magj sobě Fjky w páleném wjně přes noc močiti / ráno na lačný žiwot geden aneb dwa snjsti: dělagj lehčegssj a wolněgssj duch / a Prsy odchrkowánjm wyprazdňugj. Tomu wěřiti můžeš.

Kohož za časté Kámen trápj / má ráno geden aneb dwa Fjky, Pepřem posypané, gjsti / wyčisstugj Ledwiny od Pjsku / a gest wěc gistá.

Proti bolesti od Kamene, a zwlásstě žřenj w žiwotě, znamenité skussené Lékařstwj, rychle spomáhagjcý: Wezmi suché Fjky, bjlé Psý howno (w Apatekách řjkagj mu Album græcum, každého půl hrstky / zwař to w půldruhé Libře aneb w půldruhém Zeydljku wjna, ažby třetj djl vwřel / osol drobet, a skrze Klister wžeň do žiwota / wytahuge a wywodj mnohé nečistoty a wětrnosti wen.

Fjky wařené, a Dětem w teplém Truňku dané, k rychlému wyraženj se Nesstowic a Flekůw spomáhagj.

Fjky magj zwlásstnj dobrau moc proti Gedu / aby ge každého dne ráno na lačný žiwot gedl / zwlásstě přidada k nim Wlaských Ořechůw a Rauty / gakž nahoře pod Tytulem o Wlaském ořechu zmjnka o tom včiněna.

Mljčná sstáwa z Fjkowého dřewa, mořj Czerwy wewssem žiwotě / otwjrá průduchy a žjly / obměkčuge na Stolicy / a kdyžby se pila s protlučnými hořkými Mandly, kupořádnosti zase přiwodj nepořádný Ženský kwět.

Wětwičky Fjkowého stromu zkrágené, s Howězým massem wařené, pomáhagj aby Masso dřjwe vwřelo / a brzo měké a křehké bylo.

Předgmenowané Mleko, kdyžby wřelo, Fjkowau metličkau mjchané / nabýwá z toho wětssj mocy k wzbuzenj a puzenj Stolice.

Lektwař z Fjků takto vdělati můžeš: ztluc Fjky suché, s semenem planého Ssaffránu / posmaž toho spolu, a požjweg / žiwot obměkčuge. To obměkčenj Lidem starým a sesslým welmi gest vžitečné. Hrubssjm lidem můžeš gi s Esulj dobře skorrygowanau připrawiti / a pro Stolice dáwati. B

Popel z Fjkowého dřjwj napálený a pitý / dobrý gest těm, kteřjž z wysoka vpadli. Nebo rozhánj ssedlau a sraženau Krew.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Fjky s Gummjm Armonyákowým a s Octem ztlučené na Flastr, a přiložené / twrdé baule rozháněgj / změkčugj závssnice (Parotidas) y giné twrdé Otekliny a baule. Summau moc Fjkůw gest wssecky twrdosti, oteklosti, Hljzy, změty, hrowadlné wyrostliny, krtičné, žlazowité, wolaté, měkčiti. Ztluc Fjky a Slez s Slepičjm sádlem / posmaže wytlač / přičiň Wosku a Pryskyřice / a když se rozpustj, odstaw. Potom wsyp tam bjlé Mauky, Ržeckého sena / směs spolu a vděleg Flastr: Proti swrchu dotčeným nedostatkům welmi gest vžitečný.

Fjky, kořen Fiolowý, Liliowý aneb Slézowý, protlučený, a na Flastr zwařený / tak přiložený, k sezránj přiwozuge baule a žlázy / kteréž se w Lůnu wystřelugj.

Zwlásstnj moc Fjkůw gest, táhnauti Ged wen z těla: Protož času Mornjho hned bez prodléwánj na Hljzy a Pryskyře, Flastry z Fjkůw přistrogené, klásti dobré gest. Ztluc Fjky s Dryákem / přilož, a přiwaž kdež potřebj. Aby se Hljza sebrala a rozessla (wssak ať nenj spočátku, zwlásstě Mornj hljzy) ztluc Fjky s Kačičjm sádlem a kořenem Wlaského Slézu, zawrha stržeň / smaž w sladké Smetaně: Potom přičiň prachu Rmenowého, a kwětu Chebdowého, mauky Gečné / a tim obkládeg vstawičně. Hljza sebraná, tak to se propustj: Fjky massyté ztluc s Horčicý, s nehasseným Wápnem a Sanýtrem / a přilož na mjsto, kdež se neywjce rdj a čerwená. Aneb rozetři Fjky s Kwasem /

přičině

C přičině trochu Soli / přilož na Hljzu y na Nežity: obměkčjť ge, a wkrátkých dnech protrhne a propustj. Takowý Lek (mám za to) Izaiáš Prorok na Hljzu přiložiti kázal Králi Ezechyássowi / w 4. Králow. 20.

Komuž Masso přerostá nad Nehty v Rukau aneb Noh / ten má Fjky s Kůrau Granátowých Gablek ztlaucy / a přikládati.

Fjky s Witrolium zetřené a přiložené, znamenitě hogj kysawé a zlé neduhy na Nohách. Fjky, Gečná mauka a Pelyněk, v wjně wařené a přikládané, odnjmagj Wodnotedlným gegich Otok.

Z Fjků wařených wodau, aby vsta proplakowal a kloktal / rozděluge a rozhánj otok Hrdla / odgjmá ostré syptěnj vst.

Fjky na Prach spálené, a s nowým nepotřebowaným Woskem smjchané / aby z toho Flastr vdělal / odznobené Nohy vzdrawugj. Syrowé Fjky s Horčicý smjcheg a ztluc, na vssi přilož / odnjmagj zněnj a hučenj w vssjch.

Mléko z Fjkowého stromu aneb dřewa do Krawského mléka přičiněné, y hned ge ssadj gako Syrysstěm / a zase ssedlé rozpausstj rowně gako Ocet: ostrostj swau Tělo zwředuge / Czerwy w vssjch y ginde po wssem těle mořj. Smjchané svpečeným žlautkem od Wegce aneb s Woskem / a gakž náležj w ssátku vžjwané / Ženskau nemoc zase přiwodj. Opět smjchané s Mukau, Ržeckého sena a s Octem, a přiložené / dobře činj těm, kteřjž na Dna stonj. S mukau Gečnau zadělané a obložené / vzdrawuge Prassiwinu, Lissege, pjhy a posskwrny na Twáři / y tekuté a kysawé Wředy na Hlawě.

Kdožby od Sstjra byl vsstknut / aneb od wzteklého Psa zkausán / tomu sstáwa z Fjkowého stromu do Rány má se zapausstěti: Pomáhá. Když se w té sstáwě Bawlna omočj, a na děrawý Zub přiložj / vkrocuge bolest. Shánj také Bradawice / když gi s Sádlem smjcháš / a Masso okolo Bradawice potřeš.

Listj Fjkowé wařené a přikládané, wole změkčuge y giné twrdé baule a žlázy / a když k nim Sanýtru a Gečné mauky přimjsyš / sháněgj Bradawice.

D Listj Fjkowé s Octem a Solj ztlučené, když tim Hlawy pomažeš, hogj tekuté Wředy, Mole a lupy Hlawy.

Listjm potjragj se zlaté žily zadku Krwoprýsstné / aby Krew z sebe pustily. Týmž Listjm magj se třjti ostrá wjčka očj / a Nesstowice Fjkowé w zadnjm střewě.

Popel z dřewa Fjkowého dáwá dobrý Lauh / kterýžto wsseliké zlé Wředy hogj / aby Haubu w něm omáčege, přikládal.

* Z Fjkowého stromu, zwlásstě Lesnjho, cum aqua forti, strogj se Cauterium, kteréž in Italia Rannjm Lékařům aneb Bradýřům dobře giž známé a zobyčegilé gest. *

Fjky slowau Ržecky σῦκα, Arabsky Sin, Latině Fici, Ficus, * a v některých, dokudž gesstě práwě negsau dozralj, Grossus, Ržecky ὄλυνθος. Suché pak Fjky Ržecky ἰσχάδες, Latině Caricæ. Semýnko aneb Gadýrka w nich κεγχραμίδες, Cenchramides. * Wlasky Fichi, Sspanyelsky Higos, Francausky Figuier, Německy Feigen, Feigenbaum.

* Lesnj aneb planý Fjk, kterýž nenese zralého Owotce, Ržecky ἐρίνεος, Latině Caprificus, ač někteřj včenj Lidé ne bez přjčiny mezy planým Fjkowým stromem & Caprificū rozdjl činj. *

Egyptský aneb Morussowý Fjk.

Sycomorus.

Egyptský Fjk w *Germanij*, ani Czechách nenj známý. Roste neywjce w Egyptě, w Židowské kragině, w Karij w Rhodu: Listjm y welikostj k Morussi se připodobňuge. Owotce geho neroste ani z mladistwých pazausskůw, ani z wětwiček a z ratolestj / ale hned od dřewa a od Pařezu: prostředek a mjrnost zachowáwá mezy Morussj a Fjkem / gakož y Ržecké gméno to ssebau přinássj a vkazuge. Wnitř nemá žádných Pecyček aneb Gadýrek /

Gadýrek, gako ginj obecnj Fjkowé / a nedozráwá, leč prwé Nehty aneb Železem zdrá- A
pán bude / gakož Dioscorides swědčj: potom hned čtwrtý den dózráwá od toho drápánj
aneb strauhánj. Když se Owotce z Stromu sebeře / y hned na to mjsto giné roste / tak že
přes Léto třikrát y čtyřikrát Owotce dáwá. Strom tento gest také mléčnatý / Dře-
wo twrdé, pewné a čerwené / gehož k mnohým wěcem vžjwagj.

Egyptského Fjku dwo- Sycomori duo genera. Pseudosycomorus.
ge pokolenj.

B

Diwnau powahu má tento Strom / že by odťat byl, vstawičně se zelená / a nikdý
nevsychá / lečby geg do wody vwrhl. Nebo když pod wodau na dně ležj, teprwa vsychá /
a potom powrchu na wodě spleywá. Toť gest ten Strom, na něgž Zachæus wylezl /
aby Krysta Pána spatřiti mohl.

* Pokolenj.

Sycomorus gest dwogj: Prwnj Egyptský / kterémuž až podnessnj den Ficus Pharao-
nis řjkagj. Druhý Cypryotský / gehož množstwj okolo města Tripoli a Hory Libánu D. Rau-
wolff nalezl / a gakž oznamuge, Arabsstj Obywatelé geg Mumeiz gmenugj. O něm můžeš
čjsti w Knize geho Itinerarij, lib. 1. fol. 57. A wssak tito oba Stromowé w mnohých wěcech se
srownáwagj. W Roce mnoho a často Owotce nesau / zwlásstě když se Pařez mnoho tluče,
ažby se rozsstjpil. Přes celý takměř Rok na Stromě Owotce se nacházý, Sswestkám podo-
bné / a wssak ho Lid obecný toliko požjwá. Nebo nenj tak chutné a libé, gako ginj Fjkowé. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Egyptský Fjk newelmi dobře žaludku slaužj / Tělu skrownau potrawu dáwá:
wssak žiwot měkčj a prohánj.

Sstáwy aneb Pryskyřice.

S Počátku Gara, Sstáwu aneb Pryskyřicy z Egyptského Fjku, dřjwe nežli Owotce
wydá, chytagj a strogj timto spůsobem: Což neyzewnitřněgssjho gest na Kůře, to
Kamenem po lehaučku drápj a tlačj: nebo kdyby gi hlauběgi a taužegi ranili / žádnáby
Sstáwa wen newytekla. Potom slzycý wen Sstáwu, hubau aneb Bawlnau lapagj
a wysussugj / a z té potom Trocyssky aneb Koláčky dělagj / a k vžjwánj w hliněnné nádobě
wystawugj. Tato Sstáwa moc má obměkčowati / Rány swalowati / Otoky wywr-
žené,

C žené, kteřjž těžce dozráwagj, rozháněti. Pige se také a přikládá proti gedowatému vsstknutj od Hadůw. Dále prospjwá y proti oteklé a zatwrdlé Slezyně, bolenj žaludka, zewnitř teple přiložená aneb pomazowaná/ odnjmá y třesutau zymu w Zýmnicech/ aby gj Páteře pomazowal.

Lauhu.

DJelá se Lauh z Popele pálených wětwj, z obogjho nahoře dotčeného stromu Fjkowého/ kterýžto sylněgssj býwá, kdyžby geg často na nowý Popel přeljwal/ a potom ho zastarati nechal. Takowý Lauh přidáwá se k těm Lékařstwjm/ kteráž k zpruzenj kůže strogj/ a k nataženj Měchýře. Gest také dobrý proti studenému aneb Pekelnému ohni/ kterýž Řecky Gangræna slowe. Nebo wssecko strawuge a wyčisstuge, což shnilého aneb k shnilosti nakloněného gest: z té přjčiny vzdrawuge y hluboké, hranaté, shnilé Wředy/ a zastaralé neduhy/ a dáwá zrůst nowému Massu. Vžjwagj toho Lauhu Hubau Kramářskau.

Tento Lauh začerstwa procezený, a s dobrým Truňkem wody a drobtem dřewěnného Olege pitý, spomáhá těm, kteřjž z wysoka vpadli/ rozhánj sraženau Krew/ zahánj Křeč y Chromotu. Gest také dobrý, potjrati proti giž oznámeným nedostatkům Nerwůw aneb suchých žil.

* Pseudosycomorus, Azadarach.

SYce we Wlassjch w Klássteřjch Mnissských, a na Krchowjch, obyčegně Strom se nacházý/ kterýž y w Řjssi w dobře sprawených Zahradách spatřiti se může/ z gehožto Gahod ssestihraných Kamýnků aneb Pecek, Mnjssj a staré Babky Páteře dělagj. Ty Gahody některé gsau černé/ některé wssecky bjlé/ a ty prawj býti gedowaté/ tak že y Psy po nich mrau. Protož gim Lidé dobrý pokog dáwagj/ a stromu toliko neywjce
D pro stjn vžjwagj. Nebo Listj husté a stručnaté wydáwá/ na pohleděnj gako Bolehlaw. In Tripoli hognost se ho nacházý. Gakož D. Rauwolff w prwnj Knize swé Itinerarij, Kap. 4. swědčj/ kdež slowe Zenselacut, a domnjwá se, že gest Astirgar aneb Astergir Arabum. Bellunensis nazýwá geg Azadarach. O němž Auicenna fen. 6. quinti voluminis pjsse/ a Clusius lib. 1. Hispanicarum stirpium, cap. 13. Ginj ten s bjlými Gahodami magj za Zizyphum albam. *

Konec prwnj Knihy Herbáře.

Druhá

Druhá Kniha / o wypsánj Bylin, Přirozenj a včinkůw gegich.

A

O Pssenicy. Kap. I.

Pssenice. Triticum.

B

Rozdjl aneb Pokolenj.

PSsenice wůbec známá gest / a w negedno pokolenj se rozděluge. Neyprwé podlé času: Nebo některau segj na Zymu / a slowe Zymnj a Ozymá Pssenice: † Latině Triticum semestre, hyemale & hybernum. † Ta může mrazy y Zymu po wykljčenj dobře snásseti / a Zrna gegj dáwagj docela dobrau potrawu. Druhau segj z Gara, Měsýce Března / a slowe Gará Pssenice / † Latině Triticum æstiuum, Setanium. † Obogj pak žnau a klidj s Polj na wětssjm djle Měsýce Czerwence. W některých Kraginách wyrostá a dozráwá w třetjm Měsýcy (pročež gi Stařj gmenowali Trimestre & Trimeniæum triticum) ale to se newssudy stáwá / a w Ržjssi zhola gest neobyčegné. Tak weliký rozdjl gest mezy Owotcy a Kraginami / že gednokaždé chce mjti swůg čas a powětřj wewssech Kraginách.

Druhý rozdjl Pssenice gest podlé klasů. Nebo některá Pssenice klas nese prostý, bez těch dlauhých Wosyn / a takowá na wětssjm djle w Czechách roste. Giná má dlauhé, ostré a sspičaté Wosyny / tak že gi zwěř snadně sskoditi nemůže. A ta lepssj a bůgněgssj gest, nežli prwnj.

Třetj rozdjl gest z hognosti aneb plodnosti. Nebo někteřj Klasowé Pssenicnj ssedesáti, wjce aneb méně, Zrny býwagj osazeni. An se y to nasslo we Wlassjch w některých bůgných a mastných Dědinách / gako w mé wlasti okolo města Senis, nedaleko od Moře / že častokráte gedno steblo Pssenicné mělo čtyřmecýtma klasůw / a treffuge se časem že geden Strych, giných sto wynássj.

C Čtwrté, dělj se Pssenice y dle podstaty swé a dobroty. Nebo některá Pssenice dáwá welmi pěknau, bjlau, wybornau, mocnau a chutnau Mauku y Chléb/ z kterežto Pssenice děkagj také y Sstrob. Proti té nacházý se giná lehčegssj, a ne tak dobrá.

† Sedláčy magj swau Praktyku: Když se mnoho Pssenice obrodj / a gest bohatá Pssenična žeň/ že také Roku toho býwá bohatý Podzymek/ a mnoho Wjna. †

Spůsob.

Každá Pssenice list nese gako Trest/ wyssj nežli Gečmen / Steblo také lehčegssj, hebčegssj/ a ne tak křehké, aby se y hned skomiti dako. Množstwj má Kořenjčka drobného/ List gediný/ Kmenů mnoho/ kteřjž se wssak w wětwičky rozkládati nemohau. Celau Zymu držj trávu zelenau. Potom z Gara wycházý z prostředka Prutek stebelný/ a ten na třetjm aneb čtwrtém saučku wydáwá klas, poneyprw nepatrný/ dokudž se w mossničkách swých nezawře. Ale gakž se zawře, hned čtwrtého aneb pátého dne Kwět wyskakuge/ a téměř za několiko dnj trwá. Po kwětu Zrno zpuchne/ a wečtyřidcýti dnech (w horkých Kraginách dřjwe) na mjsto dozrává.

Která neylepssj Pssenice a Mauka.

Pssenice neylepssj a neyschwalenčgssj, z njž se také neylepssj Chléb peče, gest twrdá, celistwá, těžká/ Barwy zlaté/ swětlá, hladká, zralá/ nesmyssená s ginými Semeny/ a z země mastné posslá. Nebo častokrát se treffuge / že Pssenice zewnitř bude žlutá / a zdá se býti plná/ wnitř pak gest křehká, měkká, prázdná a nedosslá. Takowá mnoho Otrubůw mjwá / a Chléb z takowé Pssenice pečený, netoliko mdlý a nedobrý pokrm Tělu dáwá/ ale y Žaludek zlými wlhkostmi naplňuge. Neylepssj Mauka bjlá gest / kteráž nenj přjlissně zemlená/ ani hrubě nowá/ ani přjliš stará/ a nemá hrubých Otrubůw.

Psseničný pak Chléb z Mauky aneb z Běli dobře wkwassený, osolený a wypečený, snadně se zažjwá/ dobrau Krew plodj/ sylj a čerstwost dáwá: † wssak při neymenssjm má
D býti stáří gednoho dne. † Ale newypekly Chléb průdušky zacpáwá/ Kámen y Dussnotu činj. Ohněm prostředněm wssecko se zažjwá/ mdlým rozpauge/ a sylným spaluge.

Přirozenj, mocy a wčinkowé.

Pssenice gako Lékařstwj wžjwaná, a zewnitř přikládaná, gest přirozenj horkého na prwnjm Stupni/ w suchosti pak a wlhkosti mjrnost držj. Sstrob z Pssenice wdělaný, gest poněkud studenčgssj a susssj, nežli Pssenice sama w sobě.

Zrna Psseničného.

Dioscorides prawj: Kdožby Pssenicy syrowau gedl/ že mu w Břjssě Čzerwů narodj. † Čzehož y každodenny skussenj potwrzuge. †

Sextus Pompejus Knjže w Hisspánjj, Pssenicy se zhogil na Podágru, tjmto spůsobem: Wložil Nohy přes kolena do Pssenice / kteráž mu ge tak wysussila / že přjedjwnym spůsobem trápenj a té bolesti swé pozbyl. † Odkudž někteřj to wzali / že Pssenicy y s otrubami w Octě wařj až na Flastr/ ten potom přikládagj a wkládagj bolenj Podágry. Kdožby pak Pssenicy zhruba ztlaukl/ a potom nad Ohněm w přjhodné Nádobě gi zhřjl/ a tak do teplé Nohy wložil/ Podagryckým lidem welmi dobře činj / wkládá bolesti/ a strawuge wlhkosti, kteréž se w Klaubjch a přihbjch skládagj a sadj. Kdož gsau prawě Wodnotelnj / ti se magj w Truhle do Pssenice zahrabati a přikryti/ aby gim toliko Hlawa wně byla / a tak sobě spomohau: nebo Pssenice wysussj w nich wssecku wodnatau wlhkost. †

Pssenice w wšech žweykaná a pomazowaná, wzdrawuge což Pes zkausal.

Pssenice w wodě aneb w Poléwce z Massa wařená a gedená, těžká gest k zažitj/ dělá nadýmánj/ obtěžuge Žaludek/ a Hlawu párami naplňuge.

Plew.

Plewy Pssenične w wodě wařené a přikládané, gsau užitečné proti Prutržjm.

Mauky.

Mauky Pssenicné.

A

PSseničná mauka s Blénowým safftem smjssená, a gako Flastr přiložená, dobrá gest proti nadýmánj střew / a proti tokům Suchých žil a Nerwůw.

Item / táž Mauka s Medowým Octem (cum Oxymelite) smjssená a pomazaná, Pjhy z Twáři stjrá.

Mauka Pssenicná s Medem a wodau wařená a přiložená, lehčj a k sezránj přiwodj wsseliké pálčiwé začjnagjcý se Otoky. Takowá Mauka může se y s sádlem Slepičjm smjchati, ohřjti a přikládati.

Pssenicná Mauka v Wodě aneb w Mléce s Máslem dobře zwařená, a poznenáhlu do Hrdla zapausstěná, ohlazuge ostrost Hrdla / a Kássel krotj.

Pssenicná mauka s Wagečnými žlautky, a s Ssaffránem smjchaná a přiložená, zahánj bolest zewnitřnjch audůw a Oteklin. Kleystrum z mauky Pssenicné a z wody přistrogené, gjmž se Papjr slepuge / dobré gest proti chrkánj Krwj / aby ho židkého a teplého selžjcy w gednom přigetj poznenáhlu požřel.

Bjlého Chleba.

† Bjlý, Pssenicný chléb aneb žemle, Latiné Panis triticeus, similagineus, primarius, z neypřednégssj a neyčistssj Mauky, to gest z Běli pečený, wjce požiwenj a sýly dáwá / nežli který giný Chléb. Rodj dobrau Krew / gest prostředně mjrného přirozenj: wssak wjce zahřjwá, než giný Chléb. Vžjwáme ho negednom ku Pokrmu / ale y k Lékařstwj. †

Bjlý chléb s Medowinau wařený, aneb tak samý přiložený, krotj a vhassuge wsseliké pálčiwé Otekliny. Nebo chladj, měkčj / a přidássli k němu Locykowé aneb Psýho wjna wody, bude tim sylněgssj.

Žemle čerstwá a nowá v wodě a Soli močená, Mozoly a lissege ztenčuge a zahánj. Staré a twrdé žemle, buďto samé aneb s sussenými Hrusskami, Kdulemi, Nysspulemi, Wosskerussemi, wařené, a na Břicho přikládané, prospjwagj proti wsselikému plynutj Břicha y Běhawce. Chléb w Láku nowém močený, zastaralé Lissege vzdrawuge.

B

† Střjdu bjlého chleba s Olegem sladkých Mandlůw na Flastr zaděleg / na ssátek a na Hlawu přilož / vkládá a odgjmá bolest Hlawy. Pakli ten nedostatek z horkosti má swůg půwod / a bolest welmi gest weliká a vkrutná / wezmi mjsto Olege Mandlowého, z Kwětu Makowého Olege / a s tim Flastr takowý vděleg. †

Kohož Oči bolegj / wezmi bjlý Chléb / a wlož střjdu do wody Růžowé, aneb do nowého a neotopeného mléka Krawského, až dobře nabobtj: potom lehýčce powytlač / a přiwaž na Oči / spomáhá lehce a platně.

† Ssmakowité wjno naprawiti: Wezmi Zěmličku horkau od Pecy / wlož gi do Pytljčka / a powěs do prostřed Sudu plného wjna: Wedwau aneb wetřech dnech přjgde Wjno zase k swé chuti / a bude wonné. Když Piwo Sudem smrdj: Wezmi plnau hrst Pssenicných zrn / zawěs ge w Pytljčku do Sudu / a budeš zase mjti Piwo wonné a dobré. †

Otrub Pssenicných.

PSseničné Otruby s Medem v wodě wařené, proplakowánjm raněné aneb zgitřené Hrdlo vzdrawugj. Pssenicné otruby w Octě wařené, dobré gsau, aby se gjmi pařil / proti wywinutj audů a suchých žil. Též w prudkém Octě wařené, Prassiwinu y wsselikau nečistotu Těla preč odnjmagj. Takowým spůsobem vžjwané, také prospjwagj proti Baulem / zwlásstě spočátku. Pssenicné otruby s Rautau smjssené, zwařené a přikládané, zaháněgj otok Prsůw y Lůna. Též Lékařstwj proti wsselikému vsstknutj gedowatému od Hadůw, rychle spomáhá.

Když se z Otrubů Pssenicných Flastr vdělaný na Břicho přikládá / odnjmá žřenj. Giné Lékařstwj proti žřenj, pjchánj a swjránj w Břisse: Ohřeg bjlé Otruby na Pánwi / pokrop ge trochu Octem / wlož do Pytljčka aneb na Mjsu, ssátkem wůkol přikrytau / a tak teplé drž na mjstě tom, kdež bolj.

C Proti Otokům, kteřjž se na žiwotě s bolestj wyrážegj/zwlásstě když ti od bitj, ztlučenj aneb odpádu přicházegj: Wezmi Bjlé otruby/zwař ge w bjlém wjně/přideg k nim trochu sádla Swinského/a budeš mjti Flastr: kteryž mjrně teplý přikoš, zmenssuge otok poznenáhlu/a bolesti vkládá. † Kdožby se často w teplé wodě a Pssenčných otrubách wmýwal/bude mjti pěkné hladké a bjlé ruce. † * Proti welké bolesti Hæmorrhoidum, aneb zlatých žil, berau Bjlé otruby/a wařj ge w wodě s Diwizmowau bylinau aneb Kwětem/a w spůsobu Masti teplé přikládagj/welmi brzo bolest vkrocugj. *

Kwasu.

KWas Pssenčný gest přirozenj horkeho na prwnjm stupni: Mocy dozrávawé/ztenčugjcý, zřeďugjcý/a zwlásstě bez bolesti z hlnboka wlhkosti wen wytahowati, zažiwati ge a wypařowati. S solj smjssený a přiložený, k sezránj přiwodj/a otwjrá wsselijké Hljzy mornj a Pryskýře, Nežity, Wředy, Nesstowice, y giné mornj a gedowaté změry/obzwlásstně pak Kuřjti na Nohách.

* Týž Kwas s dobrým Růžowým octem, přičině drobet Deymentu aneb Máty zahradnj a Kastyru na Prach zkluceného, na Plasir připrawený/prospěssný gest nestatečnému Žaludku a přilissnému dáwenj. Stregj se také z Kwasu toho wžitečné Lékařstwj k wnitřnjmu y zewnitřnjmu wžiwánj/proti kłánj w bocých, Pleuritis řečenému. *

Sskrobu.

DJeleg z Pssenice Sskrob tímto spůsobem: Neyprwé Pssenicy wyber, a wypeř gi čistě/naleg na ni čerstwé a studené wody/a pětkrát za den tu wodu sljweg, a giné naléweg/a třebas y w nocy, až rozmokne. Potom tu wodu znenáhla sleg/aby s nj Pssenice tenčegssj nic nesesslo. Tak Pssenicy dobře rozmočenau, Nohama tlačiti musýš/a opět naliti na nj wody a třjti/a Otruby zpleywagjcý zbjrati. Což pak té Běli pozůstane/ scedě s nj wodu skrze ssátek, dobře wysussiti na čistých Prkénkách na Slunce/a bude čistý Sskrob. Nebo zůstaneli w nj co wlhkosti, tedyť zkysse. Ten Sskrob chwálu má/ kteryž gest lehký, hladký, čistý a nowý. Zahřjwá mjrně a obwlažuge: Moc má ostrosti shlazowati/a suchosti smáčeti a swlažowati.

D Sskrob w wodě s Cukrem wařený, a Kasse z toho k gjdlu wdělaná, gest znamenité Lékařstwj krwj chrkagjcým a w Prsých raněným. Ohlazuge také drsnatost hrdla y požeradla. Sskrob wodau Růžowau rozpussťený/gest prospěssný těm, gimž z očj wstawičně teče a slzý. Neb odnjmá tu a takowau ostrost/když se tim kautky očj pomazugj.

Kasse z Mandlowého mleka a Sskrobu strogená, slaužj proti Běhawce, Čerwené nemocy/také y posyluge.

Sskrobowá mauka s Gitrocylowau wodau smjssená, gest dobrá proti tekutým a děrawým neduhům/k tomu y ostrau kůži na twáři wyhlazuge, a gasněgssj činj.

Sskrobowé mauky geden Lot, s gednjm Wegcem a Rozynkami snědený, wkrocuge bolest Měchyře. S Růžowau a Gitrocylowau wodau rozděłaná a přiložená, Pruritum testium prec odnjmá.

Apatekáři wměgj swé Konffekty sskrobowau mukau ozdobowati/y také krásné Obrázky z nj dělati.

Olege Pssenčného.

OPssenice také wytlačugj Oleg mezy dwěma železnými a rozpálenými Plechy. Ten Oleg dobrý gest proti hlubokým, děrawým, rozgidawým Wředům a zestaralým ranám. Gest také wžitečný y proti rozsedlinám a zpukánj na Rukách y na Nohách, z welikého zymy posslým: k tomu y kůži ostrau wyhlazuge.

Pssenice slowe Řecky πυρὸς, Arabsky Hantha, Latině Triticum, Robus, Wlassky Grano, Francausky Foument, Sspanyelsky Trigo, Německy Weitzen.

O Ječmě

O Gečmenu. Kap. II.

A

Gečmen. Hordeum.

Rozdjl.

GEčmen wůbec gest dwogj: Weliký a Malý/ † aneb Ozymý a Garý. † Weliký aneb Ozymý gečmen má Stébla a Klasy weliké/ a geden každý Klas má swé řady/ tak že některý gest čtwerřadý/ giný ssestiřadý, y osmiřadý. A takowý Řzekowé Polystichum, to gest Mnohořadý gmenugj. Menssj aneb Garý gečmen má obyčegně toliko dwa řady: aprotož slowe Distichum, to gest dwogiřadý. † Czechowé mu řjkagj Ploský/ ač se y mezy Garými gečmeny nacházegj o čtyřech řadjch/ rowně gako Ozymj. † Syce obogj tento Gečmen kljčenjm, trawau, stýblem a ostrými wosynami, těžce může geden od druhého rozeznán býti. W Frankreychu roste Gečmen/ kterémuž řjkagj Hordeum mundum, to gest čistý gečmen: protože zrna geho zralá sama z swých Pléw aneb přjhradek wypadagj/ kterážto syc při giných Gečmenjch s těžkostj z pléw očisstěna býti mohau.

B

Spůsob a Czas.

¶ Sedmého dne, gakž Gečmen zasegj, obyčegně se kljčj aneb otwjrá/ a peyřjčko wen z sebe wypausstj: tak že gednokaždé zrno Gečné dwě Pýrka mjwá/ na každé sspjcy gedno. Z prwnjho wyrostá Kořen, ten se dolů táhne/ a z druhého stéblo, s swým listjm/ a potom Klas. Gečmen listj trawnaté má sjrssj a ostřegssj, nežli Pssenice: Proti tomu pak Pssenicné stéblo gest mocněgssj a wyšssj, nežli Gečné. Wyrostá w Klas † dřjwe a rychlegi, nežli které giné Obilj † bezewsseho Kwětu/ ale y hned s Klasem zrna swá nese, obalená tenkau a ostrau kožkau: neyprwé se vkazugj wssecka měká a bjlá/ gako které Mleko. Wosyny aneb sspjce na klasých gsau delssj, mocněgssj a ostřegssj/ nežli na Pssenicy. Kořenjčko gest wlássenickowaté. † Theophrastus starý Řzecký Lékař, napsal lib. 3. cap. 3. že se Gečmen proměňuge w Pssenicy/ a Pssenice w Gečmen. Toho gsme my gesstě w nassjch Kraginách neskusyli: leč snad stáwá se w giných Zemjch. ¶ Může se Gečmen každého Roku dwakrát aneb y třikrát sýti: Gednau na Podzym/ podruhé měsýce Března/ a potřetj měsýce Máge/ což y w těchto Kraginách mjsty obyčegně gest. †

¶ Dozráwá Gečmen a klidj se z Polj měsýce Srpna/ Ozymý dřjwe.

C

Mjsto.

Gečmen libuge sobě Rolj zdrawau, mastnau a dobře wyhnogenau / syce se nepodařj / a rád se obracý w Sněť / zwlásstě když časowé přjliš mokřj gsau. Neylepssj Gečmen gest bjlý, swětlý, wážný, plný, těžký / a kterýž se snadně vwařj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gečmen gest studeného a suchého přirozenj, na prwnjm stupni. Moc geho gest stjrati, wyčisstowati, otwjrati, zažjwati, k sezránj přiwoditi / obměkčowati a vkrocowati.

Wnitř, aneb w žiwotě.

* Mnohé wěcy strogj se z Gečmene, netoliko kupokrmu a nápogi / ale y k rozličnému Lékařstwj: Gako Slád a rozličná Piwa / Gečná woda, Ptisana, hrubssj y drobněgssj Kraupy gečné a Chléb. *

Gečný chléb nedáwá welmi dobré potrawy Tělu / ani tak snadně zažiti se může, gako bjlý / gakžkoliw Gečná kasse (když se Kraupy s Poléwkau z massa wařj) gest lehká, chutná a požitečný Pokrm / dáwá se zdrawým y nemocným Lidem, proti horkému žaludku, w zymnicech horkých a pálčiwých, w žebernj Hljze / a kdežkoli ochlazowati a swlažowati potřebj.

Stařj Kraupy wařjwali v wodě, až do zpuchnutj / a tak gich požjwali. Když pak potřebj bylo subtýlněgssjho pokrmu, zwlásstě Nemocným / po takowém wařenj tlaukli ge w kamenném Moždjři / a potom skrze Sýtko protahowali / a tu sstáwu protaženau Nemocným dáwali. Obogj tento Pokrm v nich slaul Ptisana: onano hrubssj / a tato subtýlněgssj. Nynj pak za nassjch časůw strogj se takowá Kasse chutněgssj takto: Po protaženj těch Krup skrze Sýtko aneb Cedjdko dáwagj ge na Rendljk / a přilegjce gichy od Slepice aneb Poléwky z Massa, wařj poznenáhlu a powlowně nad vhljm / až shustne gako Kasse. Takž gi potom oslazugj Cukrem / a Nemocnému gjsti dáwagj.

D

Kasse z Gečné mauky přistrogená, s drobtem Cukru aneb Ržeckým wjnem smjssené, gest dobrý gjdlo proti Zymnicy a horkým Gatrám.

Chtěgj tomu / kdožby giného Chleba negjdal, než z samé mauky Gečné pečený / že proti Podágře aneb Dnawé nemocy sebau bezpečen bude.

† Sskodj lidem těžce dýchagjcým / a k zdrawj slaužj Wodnotedlným. Summau gest dobrý Chléb pro Lidi pracowité a chudé / kdyby ho gen dosti a spotřebu mjti mohli.

Když se Wjno aneb Piwo zdwjhne a zwrže / Item, když wjno Sudem smrdj, aneb Flastrem a Syrau hrubě zapáchá: Wezmi Gečný chléb horký od Pecy / rozkrog geg napoly / gednu polowicy tak horkau wlož na Sspunt / a nech na něm až wychladne. Včiň to několikrát pořád / a wytáhne wen z Sudu smrad, ssmak, y cožkoli gest wjnu aneb Piwu sskodliwé. †

Gečmen s semenem Wlaského kopru a částkau dlauhého Pepře wařený, a w trunku požjwaný, potracené Mléko ženám nawracuge.

Gečná woda gest welmi obyčegná a vžitečná w Zymnicech wnitřnjch / a takto se strogj: Wezmi čistého Gečmene hrstku / naleg naň čtyry Libry aneb Pintu čisté wody / přideg semene Wlaského Kopru geden Lot / Rozynků dwa Loty: zwař až se woda bude čerwenati, a Gečmen pukati. Naposledy, gesstě k tomu kewssemu přičin geden Lot ztlučené Skořice / a nech ať s nj gesstě gednau zewře. Potom proceď skrze lněný a čistý ssátek / a postaw do Sklepu, aby wystydla. Takowau Gečnau wodau mohau se y vsta y hrdlo a gazyk w zymnicech proplakowati a wymýwati.

Mauka gečná na Másle smažená / aby se z nj Kasse vdělala, zacpáwá židký žiwot.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Gečná mauka s Fjky w medu wařená a přiložená rozděluge a rozhánj otoky a wředy. S smolau, Pryskyřicý, a Holubjm trusem smjchaná, wsseliké twrdé Otoky změkčuge.

Proti bolenj aneb klánj w Bocých: Wezmi mauky Gečné, Komonice wysoké, Hláwek Makowých, Rauty, Ržeckého Sena gednoho gako druhého / to wssecko zwař v wodě /

v wodě, přidada dřewěnného Olege/ a vdělage z toho Flastr, teplý přikládeg. Vkládá A
tu welikau bolest/ a rozhánj wředy.

Mauka gečná s Lněným semenem a Rautau smjssená a přiložená, rozhánj wětrnosti a nadýmánj w Břisse.

Gečná mauka k sezránj přiwozuge Wolata/ s měkau Smolau, Olegem, woskem, a od mladeho Djtěte močem smjssená/ a w spůsobu Flastru přiložená.

Flastr z Gečné mauky vdělaný, s přidánjm Kdulowých gader a Octa/ a wložený na horké Otoky, kteřjž se Podagricis wymjtagj/ to gest těm, kteřjž Dna w Nohách magj/ odgjmá horkost s vkrocenjm bolesti.

Mauka gečná s čerweným wjnem, s planými Hrusskami, aneb kůrami z Granátowých gablek smjssená a přiložená. sstawuge plynutj Břicha.

Gečná mauka w prudkém Octě wařená w spůsobu Kasse, a teple přiložená, Malomocným spomáhá.

† Wezmi mauky Gečné čtyry Loty, Soli dwa Loty/ smjcheg s Medem cožby dosti bylo/ a spolu dobře stemperug gako Mast/ tři tim často Zuby/ a budeš mjti pěkné bjlé. †

Předdotčená mauka s Octem smjssená a přiložená, gest vžitečná proti Flusům/ kteřjž se do přihbj táhnau.

Gečná mauka s Medem a Octem smjssená, pjhy na Twáři shánj.

Gečná mauka aneb Otruby gečné s Octem a Máslem smjchané, a na wywinuté mjsto přiložené, vzdrawugj/ krotj také wsseliké Otoky w tegných mjstech y ginde.

Kdožby na Twáři měl kůži drsnatau, twrdau a nehladkau/ kterážby se snadně od wětru ostřila: Wař Gečmen v wodě/ proceď skrze ssat/ a meg sobě poznenáhlu tau wodau, wssak teplau, Twář mezy očima: děleg to často/ tedy kůže twá bude mjti pěknau barwu/ bude hladká a měká.

Mauka gečná s žlautkem od Wegce, a s drobtem Ssaffránu smjssená a přiložená, zahánj bolest zewnitřnjch audůw aneb klaubůw, y Otokůw.

Gečmen na Prach aneb na Popel spálený, vžitečný gest aby gjm děrawé a wůkol B
se rozgjdagjcý neduhy zaseypal.

† Kdožby chtěl aby mu Slepice weliká Wegce nesly/ dáweg gim gjsti na poly zwařený Gečmen a Gáhly.

Aby hroznowé na winném Kři před vzránjm nehnili/ posyp wůkol toho Kře, kterýž hnilé hrozny nese, Mukau aneb tlučj Gečnau/ smjchage gi s semenem Kuřjnohy. †

Gečmen slowe Řecky κρίθη Arabsky Xahaer, Latině Hordeum, Wlasky Orzo, Sspanyelsky Ceuada, Francausky Orge, Německy Gersten.

O Sněti aneb Ssweřepcy Gečném.

Kap. III.

Rozdjl a Spůsob.

AEgilops někteřj gmenugj Auenam sterilem, to gest Ssweřepec/ po Německu Tauben oder Gauchhabern: gessto wssak neywjce ho mezy Gečmenem roste. Nebo Gečmen chce mjti dobrau, zdrawau a wyhnogenau Rolj/ syce ginač pokazý se, a obrátj se w Sněť a nevžitečnau tráwu/ zwlásstě když od vstawičných desstůw přjliš hrubě se zamočuge. A to y skussenj vkazuge/ y Galenus swědčj lib. 10. de aliment. capit. ultimo: kdež pjsse/ Nestatečné a nedosslé zrno pssenicné, když se dlauho w zemi zdržuge, a gako na půdě ležj, nemůže w sylnau Pssenicy wyrůsti/ ale býwá z něho Lolium, to gest Kaukol aneb nevžitečná bylina. A dokládá že Otec geho, gakožto pilný Woráč, na Pssenicy a Gečmenu to očitě wyssetřil/ ale wjce na Pssenicy, nežli na Gečmenu: a wssak že Ægilops (to gest Sněť aneb Ssweřepec,

C Německy Gerstentwalch) Gečmenu neywjce sskodj, když gest Rok mokrý. Okolo Trydentu Sedlácy řjkagj mu Squallo, kteréžto slowo nezle se tressuge k Německému slowcy Twalch. Ægilops listjm podobá se Pssenicy / toliko že ge má měkčegssj. Stéblo geho roste půldruhého Lokte zwýssj, saučkowaté a tenké. A má také tenké a mdlé Kořenjčko.

I. Ssweřepec. II. Ægilops.

II. Ssweřepec. II. Ægilops.

Gest pak Ægilops dwogj, ničjmž giným od sebe se neděljcý, než toliko Klasy. Prwnj Klas nese Gečnému podobný / wssak menssj, a ne tak ostrý / a w něm čtyry aneb pět zrnek čerwených / mezy nimiž wystřelugj se subtylné, klasowité wosynky aneb sspjce/
D gako něgacý wlasowé. Druhý nese dwě a neywjce tři zrnka: Ta gsau žlábkowitá / a Gečnau kožkau aneb pléwau obalená / z nichž mnohem wjce a mocněgssjch wosynek aneb sspicý klasných, nežli w prwnjm wycházý.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

† Této nezdarné Byliny objlné toliko zewnitř k Lékařstwj vžjwáme. †

Ægilops ztlučený, a spolu s sstáwau swau a s mukau přiložený, vzdrawuge zwředowánj a Fistule očj / kteréž Řzekowé Ægilopas gmenugj: odkudž snad y tato Bylina gména dostala. Někteřj (prawj Dioscorides) wytahugj z této Byliny sstáwu / mjchagj s Mukau, a nechagj obého spolu vschnauti / a k napřed oznámené potřebě, to gest pro Fistule očj, chowagj.

† Ægilops gest Řzecké slowo / Latině Festuca, Festucago, Bromus sterilis, Hordeum spurium. Německy Twalch, Dort, Gerstentwalch, Mäußgersten, Bastardgersten. †

O Sspaltě. Kap. IIII.

Rozdjl a Spůsob.

SSpalta w hognosti roste we Wlassjch: V nás w Czechách také gi mjwagj / ač ne tak zhusta, gako giné Obilj. Gest pak dwogj: Gedna / kteréž Řzekowé Dicoccos. Dwogj zrnná, řjkagj / protože obyčegně dwě zrnka, gako dwě Bljžencůw, wedlé sebe w gedné mossničce aneb lusstince se zawjragj. Stéblem, saučky a klasem Pssenicy gest podobná.

A ta

A ta obzwlásstně slowe Německy Speltz oder Dinckel. Druhá, toliko má gediné zrnko/ A
a slowe Ržecky Monococcos, Gednozrnná / a někde Německy Einkorn / ginde opět S.
Petrs Korn. Má stéblo y Klas kratssj nežli Sspalta. Klas gest dwogiřadý / s dlauhý-
mi ostrými wosynami, Gečmenu zhola podobný. † Roste ráda na Aulehljch, a na těch
Poljch/ kteráž od dáwnjho času dělána a worána nebyla. † Obogj ta Spalta nedá se Cepa-
mi mlatiti/ ale musý se na Mleynjch stupami opjchati/ a tak z kožek a z pléw wylupowati.

Sspalta. Zea, Spelta.

B

Přirozenj, mocy a včinkowě.

Přirozenj gegj w zahřjwánj a w ochlazowánj, držj mjrnost a prostředek, mezy Pssenicý a Gečmenem/ a powlowně wysussuge.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Z Sspalty melj Mauku/ a pekau chléb: Ten, dokudž gest měký, nenj hrubě nechutný / wssak menssjho požiwenj, nežli Pssenicný / wětssjho pak, nežli Gečný. † Když zatwrdne a chowá se přes dwa dni, tratj chut/ a těžký býwá k zažitj. †

Z opichané Sspalty aneb krup (gimž Latině Alica řjkagj) wařjwagj Kassi s Howězý poléwkau. Gest pokrm vžitečný/ a wětssj potrawu dáwagjcý, nežli Reyže.

Kteřjž Lidé krwj odchrkugj/ aneb na Běhawku a Cžerwenau nemoc stonj/ ti mohau Sspaltu s Telecými aneb Skopowými nohami wařenau gjsti.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Sspalta w Octě wařená, potjránjm sskaredau Prassiwinu vzdrawuge/ z nerowných a drsnatých Nehtů rowné a hladké dělá: Fistule mezy Okem a Nosem vzdrawuge.

Sspalta s wjnem a s Solj Salpetræ wařená, vžitečná gest proti tekutým Wředům Hlawy a Prsůw. Sspalta wařená, a skrze Klistýr do žiwota wehnaná, dobrá gest k vkrocenj bolesti střewnj a žřenj w Cžerwené nemocy.

† Chcessli Wegce přes Zymu čerstwá a dobrá dochowati / zahrab ge dobře do Otrubů z Sspalty/ aby w teple ležela: a zůstanauť dobrá. †

Sspalta slowe Ržecky ζεία, Latině a Wlasky Zea aneb Spelta, Arabsky Hais, Sspanyelsky Spelta, Francausky Espeltra, Vhersky Tenkoly, Německy Speltz, Dinckel, Dinckelkorn vnd Zweykorn.

O Kaná-

C

O Kanárowém Semýnku.

Kapit. V.

Kanárowé Semýnko. Phalaris.

D TA Bylina wynássj pospolu mnoho Prutůw aneb Stýbel vzlowatých, gednoho Lokte zwýssj / připodobňuge se stýbly y listem k Sspaltě / chuti gest sladké. Na wrchu nese Klasy aneb obdlaužné hláwky / na nichž se časem wyskytá bjlý Kwjtek / a z toho obdlaužné Semýnko welikosti Prosa, wnitř y zewnitř bjlé. Kořen má wlássenickowatý, malý, ničemný a nevžitečný.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Listj, Semeno y Sstáwa, gest teplé a pronikawé podstaty.

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Sstáwa z ztlučené Byliny této wytažená, s wjnem aneb wodau pitá, polehčuge bolestj Ledwin a Měchýře / drobj a žene Kámen: Spomáhá těm, kteřjž těžce a s bolestj wodu pausstěgj. ¶ Semeno geho zwjcý půl Lotu na Prach ztlučené a pité, tauž moc má a též včinky. * Toto Semeno na mnoha mjstech gmenugj Canari semeno / poněwadž mezy semenem Konopným, Ržepným a Hubilnu, prespolnjm spěwawým Cžjžkům, Kanári řečeným, k zobu se prosýpá: protože tomu pokrmu giž prwé w Kraginách swých přiwykli. *

† Semeno aneb bylina Kanárowá slowe Ržecky y Latině Phalaris & Phaleris. Simplicistæ řjkagj mu Gramen vel Semen Canariense & Hispanicum: protože neyprwé z Ostrowů Canari a z Hisspanye k nám přinesseno / kdež také samo od sebe roste / v nás pak nic: nýbrž w zahradách saditi se musý. Německy Kanarien graß oder Samen / vnd Spanischer samen. †

O Owsu. Kap. VI.

Spůsob.

OWsa gest hognost w Czechách y w Germanij / a gest známěgssj, nežliby měl wypisowán býti. Listem a stéblem saučky rozděleným, Pssenicy se připodobňuge / než křehčegssjho gest stébla / Klasy má rozložité. Semeno sspičaté,

čaké wisý swobodné mezy otewřenými křidýlky Klasu / wždycky dwě zrnka wedlé sebe A
rozestřená a rozdělená, na pohleděnj gako dwoginohá Kobylka.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Owes gako Lékařstwj, gest studeného přirozenj / ale gako Pokrm gest, horkého složenj: tak Galenus prawj. Sussj wedlé obogjho spůsobu wážený.

Owes. Auena.

B

Wnitř, aneb w žiwotě.

Owes netoliko Koňům dobrý gest Obrok / ale y zwlásstě Lidem přjhodný a pohodlný pokrm. Nebo wařjwagj opjchané Kraupy owesné, gimž wůbec Raubenina řjkagj, s Poléwkau z Massa / y také z Mauky owesné rozličné Kasse strogjwagj / a obogj gest zdrawá a chutná Krmě / když gest dobře připrawená.

Poléwka aneb gjcha, w njžby Owesná mauka zwařená byla, vžitečná gest proti Kássli. Owesná kasse dobře zwařená a gedená, Stolice sstawuge.

† Někteřj Zrn aneb Krup Owesných vžjwagj proti páliwosti Žaludka, řečenému Záha / tak že kdyžkoli Záhu magj / snjdagj dwadceti zrn Owesných. A to magj za zwlásstnj gisty Experiment, proti tomu neduhu. †

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Proti Kamenu w Ledwjch, obecný lid Owes aneb Galowcowá zrna ohřjwá / a w Pytljčku přikládati obyčeg má.

Owesné mauky vžjwagj také y na oteklé a wywinuté Audy / rowně gako Mauky gečné / a může gedna za druhau brána y vžjwána býti: obměkčuge a rozpausstj.

Owes zhřitý, do Pytljčka wsypaný, a na lewý Bok přiložený, twrdosti slezynné spomáhá / a bolesti krotj. Owes s Kmjnem, skropený wjnem, a zhřitý, a do Pytljčka wložený, žřenj w Břisse teplým obkládanjm vkrocuge. Proti Otokům dnawým, y wsseligaké twrdosti: Wezmi mauky Owesné, coť se zdá / přideg k nj Rmenu, Ržeckého wjna, a Slepičjho sádla / a ffla strůg tim mjsta zpuchlá, y obkládeg.

† O Mosskowitjch pjssj / že z Owsa wodu pálj / kterauž mjsto wjna pigj. Ta woda Lidi tak zahřjwá a opoguge / gako třebas neylepssj wjno. Owesná sláma čistě wypraná, a zase wysussená, a do Mstu aneb giného Wjna zawěssená, wjno pěkné a swětlé gako Zlato činj. Chcessli dobré, zdrawé a wyzralé Hrozny dlauho čerstwé, a aby dobřj zůstali, chowati / wlož ge do Owesné slámy. †

Owesná

Owesná mauka s Pleweysem smjssená, a v wodě wařená, potjránjm aneb vmýwánjm tau wodau ráno, Twář pěknau a gasnau činj.

Proti Prassiwině a prassiwému strupu malých Djtek nic lepssjho nenj / nežli Owesnau slámu wařiti / a w té wodě Djtě megti.

Owes slowe Řzecky βρώμος, Arabsky Churtal, Latině Bromus, Auena, Wlasky Vena, Sspanyelsky Auena, Francausky Auoyna, Německy Habern. † Vhersky Zab. Owesná mauka Latině Auenacea farina, Francausky Grualdum. Ssweřepec Auena sterilis, fatua. †

O Zjtu obecném. Kap. VII.

Zjto. Secale, Farrago.

D

OBecné žjto (kteréž *Plinius* Secale a Farrago gmenuge) roste wssudy a na wsselikém Poli. Stéblo má vžssj, delssj, wyšssj, lehčegssj, a žilowatěgssj nežli Pssenice / dá se ohýbati. Aprotož z Slámy žitné powřjsla a wjssky dělagj / prwé v wodě gi močjce / a k wázbě na Winicých y ginde potřebugj. Klas žitný nemá tak sspičatých a bodlawých wosyn / aniž ty nahoru čnj / ale na wětssjm djle pod se dolů k zemi wisý: Zrna ležj nezauplna w ssesselinkách swých zawřená / pročež y na pohleděnj gsau počernalá.

Czas.

Žjto dwakrát se w Roce sege: Neyprwé na Podzym / a tak přes zymu w zelené trawině zůstáwá / potom z Gara w stébla swá se wystřeluge. A tomu řjkagj zymnj aneb Ozymé žjto. Po Kwětu w pěti Neděljch dozráwá / a to býwá neylepssj. Druhé Letnj aneb Garé žjto sege se na Gaře, gako Gečmen. Žeň obogjho býwá Měsýce Czerwence. Chuti gest přjhořké, a newelmi přjgemné / leč těm, kteřjž mu přiwykli / a chleba z něho hned od Dětinstwj vžjwagj: gako Czechowé, Němcy, a wssickni téměř Půlnočnj Národowé / a ne gen Lid obecný / ale y předněgssj, znamenitěgssj Lidé a Páni.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Žjto menssj potrawu dáwá, nežli Pssenice / a wětssj nežli Gečmen. Nenj tak horkého přirozenj, gako Pssenice / ale horčegssj nežli Gečmen. Režný chléb mdlé požjwenj dáwá / hrubé wlhkosti rozmnožuge / a Krew kalnau plodj.

Wnitř,

Wnitř, aneb w žiwotě.

A

Lidé zdrawj, a zwlásstě kteřjž obwykli, dobře mohau režný chléb gjsti/ale nemocným Lidem Pssenicný aneb bjlý chléb a Žemle, gsau mnohem vžitečněgssj a přjgemněgssj. Nic méně režný chléb bude lepssj a zdrawěgssj/když se k Žjtu tak mnoho Pssenice přimjsý/ aby se Mauka čistá wypytlowala/ a chléb dobře wypekl. Neb nedobře wypeklý chléb dáwá přjčinu k mnohým neduhům.

Proti smradlawému duchu od Zymnice aneb giné přjpadné nemocy: Wezmi čerstwé wody z pramenité studýnky/ osol gi dobře/ a pogez z nj režného chleba za tři dni na čtitrobu, gakž mnoho můžeš: y budeš mjti duch wonněgssj/a chut k gjdlu lepssj.

Žjto v wodě wařené, přičině trochu Koryandru, a pité, wyhánj čerwy z Břicha. Takowé Lékařstwj dáwá se Koňům kupřigjmánj proti Cžerwům.

† Někteřj toto za gistý Experiment magj/proti Nemocy S. Walentjna: Berau Mauku režnau/a zaděláwagj těsto rosau na den S. Jana Křtitele ráno před sluncem zbjranau/pekau z toho Koláč/a dáwagj Nemocnému gjsti: Prawj že spomáhá. Kdož chce, může toho skusyti. †

* Kwět žitný gest welmi hořký/ a mnozý ho vžjwagj in febribus Tertianis nothis, w pitj s teplau gichau. Jtem/ když se w náležitě wáze aneb dosi přigjmá, s teplým Piwem aneb giným nápogem/ tedy purguge. Dystylluge se y woda z Klasůw a tráwy spolu s stéblem/ kteréž vžjwagj proti Kamenu Ledwinnému/a ochlazugj horké Ledwiny. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Žjto poněkud gest twrdé a sslemowité/protož může se wařiti, až gako Flastr shustne: Takowý Flastr teplý přiložený, horké Otoky k sezránj přiwozuge.

* Cžastokráte na Klasých nacházegj se černá zrnka, kteráž wnitř bjlá gsau, wedlé giných dobrých zrnek/ na některých mjstech slowau Německy Todtenkopff (Cžesky snad Cžernidlo) a gest nevžitečná wyrostlina/ kterážto pod Gazykem držaná, sstawuge Krew. Popel z žita s wodau smjssený, vzdrawuge Rimas, sstěrbiny a rozsedliny, na rukau y na nohách. Kůry Pomorančowé a pléwy žitné v wodě wařené s drobtem Medu, žlutě wlasy barwj. *

B

† Chcessli Cytrony, Limauny, a Pomorančj dlauho čerstwé a dobré zachowati/ nakladgich do Kosse plného Ržezaniny z slámy žitné/ tak aby se gedno druhého nedotýkalo/ choweg ge w mjstě chladném na wětru aneb w suchém Sklepě. Y to také stařj a skussenj Hospodáři wyssetřili/ kterého Roku mnoho Pssenice a Zita se obrodj/ že také y wjna dobrého hognost býwá.

Chcessli nowá Wegce dlauho zachowati/ aby nezatuchla a nezsmradila se/ zakopegge do Zita. †

Žjto slowe Ržecky Briza vel Bryza, Latině Secale aneb Farrago, Wlasky Segala, Sspanyelsky Centenoblanquo, Francausky Segigle blanche, Vhersky Ros aneb Tanazi-Ros, Německy Korn, Rocken.

O Reyži. Kap. VIII.

Spůsob.

Reyže hognost we Wlassjch roste/ a neywjce za Mořem, w zemi wlhké a bahniwé. List nese gako Por, tlustý a tučný/ Stéblo lokte zwýssj, a častokráte delssj/sukowaté, tlustssj a mocněgssj, než Pssenice/ Kwět náryssawý, gako Proso/ z něhož wyskytagj mossničky a tassky/ w nichž se nacházý čerwená aneb bjlá Reyže. K nám do Cžech bjlau na wětssjm djle přinássegj.

Mjsto, kde roste.

Roste w hognosti w zemi Syrské, w Egyptě y wewssj Azij.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Přirozenj gest horkého na prwnjm, a suchého na druhém stupni. Než má při sobě trpkost. Protož posyluge, rozpausstj, twrdj a zastawuge.

C

Wnitř.

Reyže dosti žiwnosti dáwá/ale nesnadně se zažjwá/lečby w sladké Smetaně wařená, aneb w Poléwce tučné z massa až do měkosti močená byla. Může se také y w Mandlowé Poléwce wařiti/ a Cukrem osladiti/ tak bude lepssjho požjwenj: Krew dobrau rozmnožj/ a žiwota nezatwrdj.

Reyže. Oryza.

D

Reyži gjsti dobré gest proti Cžerwené nemocy/a wsselikému plynutj břicha/zwlásstě kdyžby gi prwé vpražil/ a s Mlékem, w němžby rozpálené Oblátkowj vhasseno bylo, wařil. Reyže w Smetaně aneb w Mandlowé Poléwce wařená, Cukrem a Skořicý posypaná, rozmnožuge přirozenj.

Reyže wařená, a ta Poléwka z nj pitá, aneb skrze Klister do žiwota wehnaná, prospěssná gest proti střewnj wředowitosti/a proti Cžerwené nemocy.

* W Hysspanij a w Maurytanij gest obyčeg, Reyži wsmetaně močiti/potom gi dystyllowati. Poneyprw půgde nahoru pěkná čistá woda/ potom nětco tučněgssj a Olegněgssj/ po njž Lidé, kteřjž wjna nepigj, tak býwagj weselj a téměř opilj/gako po Wjně. *

Kasse Reyžowá s Cukrem a Skořicý, gak gest chutná, o tom y Děti wědj/ a gest vžitečná k rozmnoženj přirozenj. Někteřj wařj gi také s Mandly protaženými skrze sýtko/ a tak gest welmi chutná. Dělá se také z Reyže Torta aneb Koláč/a častokrát Knjžatům a welikým Panům se předkládá/a gest welmi chutný: Wezmi Reyže/a zwař gi prwé w Smetaně/ přičiň Wegce a Másla/ a Mandlů protažených a Cukru/ deg na Pánwičku/a vpec nad vhljm, gako Marcypán a giné Torty pekáwagj.

† Národowé k Wýchodu Slunce pod panowánjm Welikého Kana, dělagj nápog z Reyže a rozličného kořenj/ kteréhož každodenně požjwagj/ a tak se gjm opigegj, gako Wjnem. Mohlby se z Reyže gako y z giného Obilj dobrý a zdrawý Slad dělati/a Piwo wařiti. †

Může se y Reyže wařiti v wodě. Nebo táž woda potjránjm pjhy y giné nečistoty stjrá.

Zewnitř.

* Reyže s Růžj a Rmenem wařená, aneb mauka Reyžowá do Flastru daná, odhánj pálčiwý Otok při počátku na Prsech. Vžjwagj Reyže y do Klistýrů pro sstawenj Cžerwené nemocy. * Reyže slowe Řzecky y Latině Oryza, Hordeum Galaticum & Siciliense, Arabsky Arzi, Wlasky Rizo, Sspanyelsky Atroz, Francausky Riz, Německy Reiss.

O Pro-

O Prosu. Kap. IX. A

Proso. Milium.

Spůsob.

PRoso gest z těch Semen gedno/ kteráž se také k wařenj a k gjdlu B
potřebugj/ a gest wssechněm známé. List nese gako Trest/ Stéblo lokte
zwýssj/ chlupaté, tlusté a saučky rozdělené. Kořen má kosmatý. Klaso-
wé wycházegj ztráwné gakésy posswy, w spůsobu hroznůw/ kosmatj, ga-
ko Třtiny. Každé Prosowé zrnko gt obzwlásstně mezy dwěma tenjčkými
listky aneb lupinkami postawené/ a to malé, okrauhlé, tuhé, žluté, někdy y černé a hořké.
* Nacházý se y giný spůsob tohoto Semýnka/ že býwá leskawě černé/ a drobet ssirssj nežli
obecné.* † Item/ y giné Proso/ kteréž gesstě gednau tak dlauhé stéblo má/ gako obecné. †

† Czas a Mjsto.

¶ Proso segj měsýce Března a Dubna: někteřj dwakrát do Roka/ totiž z Gara a potom měsýce Czerwna. Rádo roste w zemi Pjsčité a mokré: chce ráno aneb v wečer za chladu do země vwrženo býti. Nepotřebuge zwlásstnjho welikého nákladu / nebo málem Semene weliký kus Rolj posyti se může. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Složenj geho gest studené na prwnjm stupni/ a suché na třetjm, aneb na druhém zvplna/ s subtýlnau podstatau.

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Vžjwáme Prosa w Kuchyni y w Lékařstwj/ zewsseho giného Obilj ney menssj po-
žiwenj a sýlu Cžlowěku dáwá. Kdyžby ho chtěl za pokrm vžjwati/ musýš ge w smetaně
wařiti/ tak gest snadněgssj k zažitj/ méně sstawuge a zacpáwá/ a k gjdlu chutněgssj.
¶ W Lombardij pekau z něho chléb/ a teplý geg prodáwagj: gest drobet sladký, a
dosti dobré chuti/ ale gakž vstydne, tratj swau chut/ a twrdý býwá.
¶ Guainerius in cura Tertianæ cap. 1. chwálj a wypisuge geden Traňk / kterýž měl
S. Ambrož strogiti, proti třetjho dne Zymnicy / a gjmž w Meilandu mnohým Lidem

C spomáhal/takto znj: Wezmi zopichaného Prosa aneb Gahel gednu Libru/wody tři Libry: zwař spolu, až se Gáhly zpukagj/a woda obarwj. Z té gjchy tak wařené máš dobrý truňk teplý pjti/toho dne, když tebau zymnice třásla/a následugjcý horkost giž se k skonánj bljžj. Po takowém truňku hleď se dobře přikryti a potiti.

† Proso v wodě wařené, a gjcha drobtem Cukru oslazená, a splný Koffljček wypitá, welmi mocně pot žene/a gest dobré Lékařstwj pro Lidi chudé, když do Lázně gjti chtěgj/a wssak peněz do Apatéky nemagj. Když se Slepicým dosti Prosa gjsti dáwá/nesau Wegce weliká a pěkná. †

Dělagj z Prosa gáhly/a gako giného Pokrmu gich vžjwagj/gakž známo gt wssem. Okolo Trydentu lid Sedlský přes celý Rok na wětssjm djle toliko Gahlami, w smetaně na Kassi wařenými, se žiwj.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Proso ohřité, do lněného Pytljka wložené, a na Břicho přiložené, vkrocuge žřenj a střewnj ten neduh/ač nenjli žádného zacpánj před rukama. Tak po zadu na Swal přiložené, stawuge ženám gegich nemoc/když gest přjlissná.

Proti bolesti Ledwj a Bokůw: Wezmi protlučeného Prosa, a tak mnoho Gečné mauky/ zwař spolu w dobrém bjlém wjně, až do hustosti Flastrowé/ ten Flastr přilož na Ledwj. Proso wařené s Gečnau wodau, až shustné gako Flastr/a tak přiložené na Pupek, až k Lůnu/spomáhá těm, kterýmž se Moč proti gegich wůli vkrádá/ a zahánj kapánj moče.

Proso gest vžitečné wssudy/ kdež wysussowánj potřebj. Rozhánj wětrnosti/ zwlásstě když se přidá Soli a Rmenowého kwětu.

* Prosa dobře zwařeného vžjwagj obywatelé Půlnočnj proti nemocy řečené Scorbutum*

Lékařstwj do hromady Prosa zahrabané a přikryté, gako Rhabarbarum, Mekrakana, a podobné/bez porussenj dlauho trwá: y Masso také, když se tak chowá, w tenkém ssátku obalené, za mnoho dnů se nezkazý a nezsmradj. Týmž spůsobem chowati se
D mohau y Pomorančj, Cytrony a Granátowá gablka.

Proso slowe Ržecky κέγχρος, Arabsky Ieuers, Latině Milium, Cenchris, Wlasky Miglio, Sspanyelsky Milho, Francausky Millet, Vhersky Koles, a Gáhly Kasa, Německy Hirß. † Mauka Prosná Latině Milij farina. Plěwy od Prosa Appluda, hoc est purgamentum milij. †

O Béru. Kap. X.

Spůsob.

Wymlacený Bér, gehož gest hognost we Wlassjch, y v nás w Czechách, také se nacházý/tak gest podobný Prosu/že sotwa gedno od druhého rozeznáno býti může. Ale když roste/trawina geho gest chlupatěgssj, ostřegssj a sspičatěgssj. Stéblo geho okrauhlé, dostáwagjcý mnoho vzljkůw/do desýti na gednom Stéble/ a při každém vzljku stogj geden dlauhý, ale vzký list. Klasowé aneb Paličky negsau na různo rozdělené, gako na Prosu/ nýbrž zcela okrauhlé, na pohleděnj gako Paličky w Rybnjcých a bahnách, mnohým drobným Semenem wyplněné. A ty rozličných barew býwagj: Při některém Béru gsau bjlé/a při giném náčerné, aneb brunátné, aneb ryssawé/ale obyčegně barwy přižlutlé/ při giných bjlé.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Bér přirozenj gest studeného a suchého, w Pokrmjch y w Lékařstwjch/ a téměř wewssem též mocy gako Proso kupožjwánj. Nebo málo pokrmu a požiwenj dáwá/měkost Břicha zastawuge/ a střewa twrdj, gako y Proso. Zewnitř přiložený sussj a studj.

V nás

V nás w Czechách z Béru, rowně gako z Prosa, dělagj Gáhly / a slowau Browé aneb A
Bérowé / gako z Prosa Prosné gáhly.

Bér. Panicum. Planý Bér. Panicum siluestre.

Bér slowe Řzecky ἔλυμος. Arabsky Dochon, Latině Panicum, Elymus, Wlasky Panico, Sspanyelsky Panizo, Francausky Paniz, Německy Fenich oder Fuchßschwantz.

Planý Bér. *Panicum siluestre.* B

NAcházýme y planý Bér / mnohem menssj, nežli předdotčený aneb Domácý, totiž Lokte zweyssj / také má vžssj, kratssj a ostřegssj Listj / Stéblo gediné rowné, vzlowaté a žlábkowaté: při wrchu mnoho chlupatých, náryssawých Paliček / a ty gsau mnohem menssj, nežli při Domácým. Tento Bér osobuge sobě tauž moc, gako Domácý / a wssak studenostj a swjragjcý mocý onen přewyssuge.

O Prosu Indyánském. Kap. XI.

Spůsob.

PRoso Indyánské gmenugj we Wlassjch, kdež ho dostatek, Sorgo, a odtud Německé slowo Sorgsamen. Item Sagina, Německy Mestspeis, to gest Krmnj potrawa / protože po něm Ptactwo, Swině a Dobytek tyge a tlustne. Někteřj mu řjkagj Melica, od Prosa to slowo wzawsse. Roste na dlauhém wysokém Stéble / s dlauhým, vzkým, ostrým listem / gako Trest aneb Třtina. Když na mjsto dozráwá a docházý / to Pole, na němž stogj, zdá se býti neginác, než gakoby Třtinami aneb Rákosým wssecko porostlé bylo. Ale wssak stéblo aneb cýwka tohoto Prosa nenj wnitř prázdná, gako giná Trest / ale křehká: a má w postředku bjlý dřeň, rowně gako Bez / chuti lahodné a sladké. Při wrchu tisknau se wen z listj wlasaté a kosmaté Paličky aneb Klasowé / kteřjžto když dozráwagj, barwy ryssawé býwagj / * některé pěkné pobělawé / některé táhnau se na žluto / a ty gsau nad giné wětssj * mnohými nesčitedlnými zrnkami osazené, s lupinkau ostrau, tak welikými gako Gečné zrno. Wyklepáwá se Zrno od Sedlákůw / kteřjžto nadělagjce Mauky, pekau z nj Chléb.

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Mocy gest též, gako Gáhly násse a Bér. Nebo ſtudj a ſuſſj.

Wnitř.

¶ Indyánſké Proſo vžitečné gest proti wſſelké přjlíſſné měkoſti břicha/aby ge na prach ztlaukl a pil: proſpěſſněgſſj a mocněgſſj k tomu bude/geſtliže ge prwé zpražjš. ¶ Čerwený Kwět tohoto Proſa w čerweném wjně pitý, zaſtawuge ſuperfluů menſium fluxů.

Proſo Indyánſké. Milium Indicum, ſiue Sorgum.

D

¶ Dobré a ſkuſſené Lékařſtwj k zahnánj Wolat na Hrdle: Wezmi ſtéblo Proſa Indyánſkeho o deſýti článcých aneb vzljch/rozřež ge, a wyňma z proſtředku geho dřeň/přidey k tomu drahnau, nowau, zčerwenazlutau Haubu/obé to ſpal na Prach/a k tomu Prachu přimés černého Pepře dwanácte zrn, bjlé Mauky dwa Loty, Wegce nowé gedno: z toho vdělej Koláč/a polož geg na čiſtém mjſtě na Ohniſſtě/poſpi horkým Popelem powrchu/aby ſe tak pod nim ten Koláč vpekl, ažby doſti twrdý byl. Potom wezmi geg wen z toho horkého Popela/a rozkrog na ſſeſt rownych kuſſů/a brzo po plném Měſýcy, kdyžby ſe ten giž měniti a ſcházeti měl, sněz geden kus na noc, mage ſpat gjſti/a nic na něg nepj: Třetjho dne na noc, opět wezmi druhý kus gako prwé/a tak dále wždycky wedwau dnech geden kus gjdeg, ažby wſſech ſſeſt sněděl/což ſe wykoná we dwanácti dnech/pokudž Měſýce vbýwá. Po druhém plném Měſýcy opět giný takowý Koláč přiſtrog/a gako předeſſlého prwnjho požjweg: tak y dále na třetj ſcházegicý Měſýc/wždycky brzo po plném Měſýcy. Tedy Wole s vbýwánjm Měſýce také ſe tratiti bude: na mnohých to ſkuſſeno. *A wſſak opatrně s tim zacházeti muſýš.*

¶ Indyánſké Proſo ſlowe Latině Sorgum, & Milium Indicum, *Hetruſcis Sagina, Wlaſſy Melega, * † Wherſky Cirok, Německy Indyaniſcher Hirſchen, Sorgſamen. †

O Seſamu. Kap. XII.

Spůſob.

Někteřj Seſamum Německy gmenugj Leindotter aneb Flachsdotter/ což mi se neljbj. Nebo gá ſaudjm/že Leindotter (kteráž geſt nevžitečná Bylina mezy Lnem/a ſlowe Čeſky Kazylen aneb Hubilen) geſt prawé Myagrum, o němž

o němž w Čtwrté Kniże. Aniž za prawdu gistiti sinjm / aby tato Bylina, teď wymalo- A
waná, prawé Sesamum Starých býti mělo / poněwadž se s wypsánjm geho nesrownáwá. Nic méně tuto gsem gi wystawil / protože gest pěkná zrostlina / a někteřj gi za Sesamum držj. Semeno také gegj vkazuge se / gakoby w mocy a možnosti swé prawému Sesamum podobné bylo.

Sesamum. Sesamum.

B
Ale prawé Sesamum (gakž Theophrastus swědčj) má sukowaté, vzkowaté stebko gako proso / toliko že gest tlustssj a delssj: Listj má nárys sawé / Kwět trawné zelenosti / Semeno pobělawé / w hlawičkách zawřené, gako Mák / tlusté co Proso / kteryžto spůsob s tauto wypsanau Bylinau nic se nestreffuge. Aprotož slussiněgi Pseudosesamum nazwána býti může.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Prawého Sesamu semeno, z Řecké země do nassich Kragin a Apatek přinessené, má w sobě tučnau, tuhau, Olegnau wlhkost / kteráž se k horkosti nakloňuge / měkčj, oblehčuge, a k sezránj přiwozuge.

Wnitř.

Stařj Sesamum wžjwali w pokrmech / gako my Proso a Běru: ačkoli Dioscorides pisse / žeby žaludku a dýchánj bylo obtižné / a mezy zuby wázlo a zůstáwalo. A wssak Oleg z tohoto Semene (Oleum Sesanium) wytlačený a pitý, dobrý gest proti nedůžitwosti Střew, Kamenu a bolenj Matky.

Zewnitř.

Semeno Sesamowé proti wsselikým twrdým Mozolům aneb Baulům suchých žil prospjwá / zwlásstě pak Oleg z něho strogený: tolikéž y proti rozpáleným bolawým wssjm / proti wsselikě spálenině / a Summau, cožkoliw od horkých Otoků a spáleniny swůg původ béře. Semeno s Růžowým Olegem protlučené a přiložené, odgjmá bolenj Hlawy / kteréž od Slunečné horkosti posslo. * Z Sesamowého semene děká se Oleg / kterýž bolest patrně krotj: zwlásstě wssj / když horkost přjtomná gest. *

Zelina aneb Bylina w wjně wařená, a na bolawé rozngcené Oči přiložená, bolest tu zahánj / a horkost vhassuge. Sesamum Řecky y Latině tak se gmenuge / Arabsky Semsen a Semsera, Wlasky Sesamo.

C

O Sněti Pssenicné. Kap. XIII.

Pssenicná Sněť. Lolium.

Spůsob.

D Sněť gest wada aneb kaz Obilj/ a roste z Pssenice a z Gečmene/ wssak neywjce mezy Pssenicý/ gako y Ægilops (o němž w třetj Kapitole zmjnka včiněná) obzwlásstně mezy Gečmenem se wyskytá. Přjčina pak wsselikých těch wad aneb kazů a porussenj Obilj gest/ když Semena aneb w zemi bahniwé, aneb syc od přjlissných a vstawičných desstůw a přjwalůw přjliš moknau/ a musegj se z toho nedařiti, a sskodu trpěti/ buďto že docela vtunau a wyhynau/ aneb w nevžitečnau Bylinu wyrostagj. Wycházý z Země hned při počátku Zymy. List má dlauhý, tučný, chlupatý/ Stéblo skůro gako Pssenice/ krom že gest subtýlněgssj. Při wrchu má Klas dlauhý, s malými sspičatými lusstičkami aneb mossničkami s obogj strany, wssak nerowně proti sobě osazenými. Z každé té lusstinky wyskytagj se Zrna tři aneb čtyři, sylnau kožkau oděná. Dozráwá spolu s Pssenicý.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Přirozenj této Byliny gest horké na počátku třetjho stupně/ a suché na druhém stupni. Moc geho gest ztenčowati, rozpausstěti a stjrati.

Wnitř.

Chléb z Sněti pečený a gedený, welice Hlawu vrážj/ tak že kteřjž geg gedj, w gakýsy těžký Sen vpadagj/ gakoby záwrat měli. Sskodj Očjm/ a zrak zatemňuge. * Podobně to též působj/ když se w Sladu na Piwo nacházý. * Protož gi Sedlácy skrze obzwlásstnj Ržesseta prosýwagj/ a od Pssenice oddělugj: a dáwagj Slepicým a Kapaunům/ protože po nj welmi tlustnau.

* Kořen v wjně wařený, dáwá se proti Sskrkawkám a Cžerwům. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Z Mauky Snětoweho semene a trochu Soli, s Ržetkwj a s Octem Flastr vdělaný a přiložený, rozgjdawé Wředy a Pekelný oheň, od něhož audowé hnigj a mrtwěgj, vzdrawuge: Ale to bolawé mjsto musý se prwé Pusstadlem trochu otewřjti.

Mauka

Mauka z Sněti, s Solj, s žiwau syrau, a s Octem na spůsob Masti aneb Flastru A
smjssená, wsselijké tekuté Lussege a strupy hogj.

Sněť s lněným semenem a s Holubjm trusem v wjně wařená a přiložená, rozhá-
nj Wolata/ y wsselijké twrdé Otoky k dozránj přiwodj. Semeno Sněťowé
w Medowé wodě wařené, wžitečně se přikládá proti bolesti a trápenj Kyčel.

Ktereby ženy rády počaly, gsauce syc k tomu nespůsobné / ty magj se Sněťowým
semenem, Kadidlem, Myrrhau a Ssaffránem podkuřowati: Pomáhá ku Početj.

† Stromy opatřiti/aby z nich Owotce nepadalo: Nazbjreg Sněti, kteráž mezy Pssenj-
cý roste/ y s Kořenem gi wytrhage / a kdyžby počala wadnauti / wdělag z ni Wěnec / kterýmž
obwaž strom: tedy zdržowati bude Owotce, až do náležitého wyzránj / a nedá mu opadati.
Gakž Socion apud Constantinum lib. 10. cap. 87. de agricultura, otom swědčj. †

Sněť slowe Řecky Ἔρυσι, Arabsky Sceilem, Latině Lolium, Wlasky Loglio, Item
Imbriacha, Sspanyelsky Yoio, Francausky luayra, Německy Vnkraut oder Dorten, Lulch.
Někteřj gi Czesky Kaukolem Wlaským gmenugj.

O Řeckém Senu. Kap. XIIII.

Řecké Seno. Fœnogræcum.

B

Spůsob.

Řecké Seno saté, wssudy témeř roste. Má tenké, okrauhlé a
prázdné Prautky/ s mnohými wůkol zstřijhanými listmi, Zagečjmu dětel
podobnými. Kwět na Ratolisstkách zbleda bjlý, drobný/ z něhož nožničky
aneb lussting dlauhé, sspičaté a nahnuté wycházegj/ wždycky dwě a dwě
podlé sebe, gako nějaké Kozý růžky/ plné Semena/ zluté barwy, a wůně
silne. Kořenj má množstwj drobného wlásseničkowatého/ rownč gako Zagečj dětel.

Czas.

Sege se měsýce Unora a Března. Kwetne w Létě/ a Měsýce Srpna zrage.

Přirozenj, mocy a wčinkowé.

Přirozenj gest horkého na druhém, a suchého na prwnjm stupni. Moc gehо gest
obměkčowati, rozhánětj, a wkrocowati bolesti. Aprotož kdež gest welká horkosť, tu ne-

dobře

C dobře slaužj/ protože wjce zapaluge: ale w studenosti aneb w malé horkosti, tu prospěch činj. * Toto gest diwné, což Plinius pjsse/ že tato Zrostlina prwé a rychlegi wycházý/ když se pilně neopatruge. *

Wnitř, aneb w žiwotě.

Semeno Rzeckého Sena v wodě Medowé wařené a pité, lehčj a obměkčuge wnitřnj Otoky/ a vkrocuge bolesti.

Seno Rzecké na Mauku protlučené, a s Medem kupitj přistrogené a přigaté, vzdrawuge zgitřené Prsy/ a zastaralý Kássel odgjmá.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Fœnogræcum, to gest Rzeckého Sena, vžjwáme wjce zwenka, nežli wnitř/ dobré gest k obměkčowánj Otoků, takto: Wezmi Mauku z Rzeckého sena/ smjcheg s bjlkem od Wegce/ a přikládeg na Otok. Táž Mauka s žlautkem wagečným smjssená, Hljzy obměkčuge. Jtem, Mast k témuž wýborná: Wezmi listu Rzeckého Sena/ naklaď ho do Hrnce poléwaného/ a nalj na to Wjna a Olege dřewěnného, w rowném djlu/ a nech tak státi za dwadceti dnů. Potom wař a proceď skrze ssat/ a přideg mauky Rzeckého sena, Wosku coť se zdá/ včin Mast, a přikládeg na Hljzy y na wsselikau oteklost. K témuž můžeš sobě y tento Pytljček vdělati: Wezmi Rzeckého Sena, Fiolu, kwět Liliowý, kwět Slézowý/ wlož do Pytljka/ wař v wodě, a teplý přikládeg na boky y na Hljzy střewnj a giných Audůw.

Rzeckého Sena sýmě v wodě wařené, s procezenjm a protlačenjm z něho gjchy, vzdrawuge tekutý wřed Hlawy/ zahánj lupy/ dáwá zrůst wlasům/ ano y Prassiwau a kysawau Hlawu wyčisstuge.

Lněný čjpek w též gjsse omočený, potom Husým sádlem pomazaný a do žiwota wecpaný, oteklau a zawřenau Matku otwjrá. Ženy, kteréž gsau tim neduhem obtjženy,
D magj na tom Semeně zwařeném a teplém seděti/ aneb z něho pařenj sobě přistrogiti.

Fœnogræcum, s Sanýtrem aneb s Solj Salpeter řečenau, a s Octem smjssené a přiložené, zmenssuge a ztenčuge Slezynu.

Rzecké Seno w Klistýřjch, má vžjwáno býti proti Nemocy čerwené.

Gjchau, w kteréžby Rzecké seno wařeno bylo, může se Cžlowěk pařiti, proti té těžkosti/ kteráž často na Stolicy pobjzý, a na darmo.

Mauka z tohoto Semena s Lněným semenem wařená a přiložená, vkrocuge bolest Matky/ a oteklost gegj splaskuge.

S Syrau a s Medem smjssená a pomazaná, pjhy z twáře a osutiny shánj.

S Medowinau aneb Medowau wodau wařená a přiložená, spomáhá proti zavssnicým, Podágře, a giným bolestem w přjhbjch.

Proti sseredné Prassiwosti: Wezmi Rzeckého Sena, gak mnoho chceš/ přičin k němu čtwrtý djl semena Rzeřichy zahradnj/ ztluc spolu s Octem/ a po Lázni tim se pomazůg. Summau Rzecké Seno vžitečné gest k vkrocenj bolestj/ a k obměkčenj wsselikých Otokůw, zewnitř vžjwáné a přikládané.

* Gest také zwlásstnj Lékařstwj proti čerwenosti Očj/ aby Semeno často v wodě Očjm slaužjcý, promýwal aneb wařil/ a na ně swrchu přikládal.

Z tohoto Semena dělá se Oleg/ kterýž k Wolatům a studeným twrdým otokům (contra Scyrrhos) zwlásstě w střewách, welmi mocný gest. *

Fœnogræcum aneb Silicia slowe Rzecky τῦλις, βουκερος, αἰγόκερος, Arabsky Olba aneb Helbe, Wlasky Fien Græco, Sspanyelsky Alfornas, Francausky Senegreue, Německy Fœnugreck, Bockshorn.

O Turc-

O Tureckém Zjtu/ Indyánské aneb Turecké Pssenicy. Kap. XV. A

Turecké Zjto. Frumentum Indicum.

Mjsto. B

TAto Pssenice aneb Zjto, kteréž my Tureckým nazýwáme, slussně slauti má Obilj Indyánské. Nebo w západnj Indij, a ne w Turecké zemi aneb Azij roste/ gakž se mnozý domnjwagj/ a k nám odtud gt přinesseno a rozplozeno.

Pokolenj.

Nacházý se pak w čtwerém rozdjlu: Prwnj z nich má zrna ryssawá/ druhá počernalá/ třetj žlutá/ čtwrtá poběławá. * Nacházý se také gedna Pssenice/ kteráž gest spolu čerwená, modrá y žlutá/ a slowe Maiz diversicolor, welmi na pohleděnj pěkná. *

Spůsob.

Toto Obilj nese wysoký, okrauhlý, tlustý, vzlowatý Prut aneb stéblo/ rowně gako Třtina/ w němž se zdržuge bjlý dřeň. Při wrchu wynássj Paličky rozložené/ z nichž wycházý množstwj klasůw, bez sspičatých wosyn a prázdných/ nemagjcých wsobě žádného Semena: Kwetnau gednák brunátně/ gednák čerweně/ gednák bjle aneb žlutě/ gakž Zrna barewná gsau. Owotce aneb zrna w gakýchsy tráwných nožničkách sedj/ welikých, okrauhlých, rozložených/ kteréž po straně Stebla téměř z každých saučkůw wycházegj. Klas má zdýlj a ztlausstj gako Smrkowá sslisska/ a okolo něho wssudy wůkol pauhých, holých Zrn, gedno za druhém pořád, gakoby gich naschwál nastrkal/ hladkých a přiokrauhlých v welikosti Hráchu aneb Cyzrny/ osmi aneb desýti řady rowně spořádaných. Od wrchu nožniček gakýsy chomáček wisý, též barwy gako zrna/ gakož geden každý z tohoto wymalowánj porozuměti bude mocy. Kořenj má množstwj twrdého, žilowatého, a newelmi hustého.

Gakým spůsobem Indyáni to Obilj segj.

INdyáni řjkagj tomuto Obilj w swém gazyku Meniz aneb Maiz, a takto ge segj aneb sadj: Gdegich spolu několik na Pole/ a postawj se řadem w gednostegné mjře, geden

C den od druhého stoge / a Kolíkem sspičatým (kterýž geden každý z nich má) w zemi dýru prawau rukau vdělagjce / lewau čtyry aneb pět Zrn do té dýry wlož / a prawau Nohau dobře zahrabj a zatlačj / aby gich Papaussťowé wyhrabali a wyzobati nemohli. Hned odtud vdělagjce prwnj krok / potom druhý, třetj, a tak pořádně / giž dotčeným spůsobem tu Pssenicy sadj / až y wssecko Pole wysadj / a to nazpátek postupugjce, aby snáze pořádek sadby před sebau widěli / a tak se sprawiti mohli: nikam na stranu se nevchylugjce / než aby gakž gedna sadba, tak druhá, třetj, y wssecky giné, gednoho kroku zdálj od sebe byly. Toto pak před sadbau zachowáwagj / že tu Pssenicy prwé dwa dni v wodě močj / a nesadj gi do země / leč ta prwé dessťěm namokne. Wycházý welmi brzo / a sžjná se čtwrtého Měsýce od sadby w zemi Indyánské. Gest také giná Pssenice této podobná / že vzrá-wá a sžjná se wedwauch Měsýcých. A giná opět wečtyřidcýti dnech od sadby. Ale ta raučj Pssenice gest welmi drobná a chatrná. Také gi nesadj / leč když se obáwagj drahoty. V nás gi sadjme Měsýce Dubna / a vzráwá na Podzym.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Přirozenj a složenj tohoto Obilj, chtěgj tomu / že gest takowé, gako nassj Pssenice. Ale že gest w chuti sladčegssj / Chléb z něho gest také horčegssj: * Wssak podlé toho y něco černégssj. *

Wnitř, aneb w žiwoté.

Mauka z Pssenice Indyánské bývá běljčká / z nížto také někteřj pekau Chléb / kterýž gest sladssj než náš, a lepčegssj / a tak pokrmu a požiwenj hrubssjho / snadně zacpánj w těle činj a přiwozuge. Někteřj z té Mauky wařj Kassi s Mlékem / gako z gineho Obilj.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Sstáwa z zelených Listj ochlazuge a vhassuge wsselikau horkost. Vžjwá se gi y proti Čzerwené nemocy / † aby w nj sstátky omáček / a na Břicho přikládak. †

Mauka z Turecké Pssenice welmi dobrá gest k těm Flastrům / kteřjž magj moc rá-
D ny a wředy hnogiti. Nebo lepkostj swau průduchy zacpáwagjc, k sezránj Hljz welmi prospěssná gest.

Indyanská aneb Turecká Pssenice slowe Latině Frumentum Indicum, Milium Indicum, † Wlassky Fourmento Indiano & Grano d' India, Sspanyelsky Myo Turqueseo, Francausky Blede Turquie, Vherssky Torok Buza, † Německy Türckisch Korn vnd Türckischer Weitzen.

O Pohance. Kap. XVI.

Spůsob.

POhanka starým Včitelům, kteřjž o Bylinách pssali, pokudž se v mne snássj, nebyla známá. Nynj v nás w Čzechách y ginde gest gi hognost / a gest domácý a občegný Pokrm. Někteřj pssj / žeby měla býti Ocymum v Starých / ale welmi se meylj: o čemž čti má Latinská Commentaria in Dioscoridem.

Pohanka Prautek má hladký, okrauhlý, čerwený a prázdný / zwýssj gednoho Lokte / wůkol Listjm osazený / kteréž podobné gest Břečtanu / toliko že gest tenssj, měkčegssj a sspičatěgssj. Kwět nese drobný, bjlý, w spůsobu hroznu, gako Bez / z něhož Semeno wycházý tryhrané / zwenka černé, wnitř bjlé.

Čzas, kdy se sege.

Sege se měsýce Dubna / a dozráwá měsýce Čzerwence. Někde we Wlassich dwakrát gi do Roka segj a žnau / gednau měsýce Čzerwna / a podruhé měsýce Čzerwence. Opjchá se w stupách, gako giná Semena a wařenj / a tak opjchaná se chowá / a na Trhu prodáwá.

Přirozenj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

A

¶ Z Pohanky dělagj Krupicy. Na některých mjstech Lidé chudj Chleby sobě z nj pekau. † Gest dosti chutný, ale černý: dobře sytj/ Břicho nadýmá, wssak newelmi hrubě/ dáwá prostřednj žiwnost/ hodj se pro Lidj pracowité: zážiwněgssj nežli Owesný chléb. †

Pohanka. Frumentum Saracenicum.

¶ Pohanka vstawičně za Pokrm vžjwaná, žaludek nadýmá/ a wětrnosti w Břisse plodj: wssak ne tak hrubě a těžce/ gako Hrách a Bob. Gest také chutněgssj a zážiwněgssj, nežli Gáhly. * Mauka z Pohanky wařená w Mléce, a zewnitř přiložená/ dobrá gest proti horkým otokům a Cžerwené nemocy. ¶ Slepice a Kuřata po nj welmi a brzo tlustnau. * B

¶ Pohanka slowe Latině Hirci vel Fagi Triticum, syce * Frumentum Saracenicum * Ržecky τραγόπυρον aneb φηγόπυρον, Wlasky Formentone aneb Saracino, * Německy Heidenkorn * oder Heidengrütz, Bockweitz oder Buchweitz.

O Lnu. Kap. XVII.

Spůsob.

TEn gest wssem známý. Prautek má tenký, hladký/ Lokte zwýssj y wyšssj/ nemá žádného vzljku: List obdlaužný, vzký, a sspičatý/ Kwět při wrchu na tenké sspičce krásný, z swětlamodrý. Ten když spadne/ ostáwá hláwka okrauhlá a trochu sspičatá, magjcý gakésy přehraženj/ a w něm semeno barwy Hřebjčkowé, hladké/ sformy Mandlů/ Kořen tenký.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Samého toliko Semena w Lekařstwj se vžjwá/ a gest horké na prwnjm stupni/ w suchu pak a mokru mjrnost držj: Moc geho gest rozháněti, měkčiti, a bolesti vkrocowati/ podobně gako y Ržeckého sena.

Wnitř.

¶ Lněné semeno semlené, a s Medem smjssené/ takowá Lektwař gedená, wyprazdňuge Prsy/ ohlazuge Hrdlo y křtán/ drápawost Trubic wysslechťuge/ a pokogj Kássel.

¶ Lněné semeno s Pepřem a s Medem smjssené, aby z toho Koláč vpekl, aneb pokrautek nadělal a často gedl, posyluge přirozenj/ & auget facultatem generandi.

C Lněné semeno obměkčuge, oblehčuge a k sezrání přiwozuge wssecky horké Otoky, wnitřnj y zewnitřnj / aby ge s Medem, Olegem a wodau wařil / a z toho pjti dáwal / a což pozůstane, w spůsobu Flastru zewnitř na Tělo přikládal. Kdožby měl raněná zgitřená střewa aneb Matku, wař sobě Lněné semeno / a tě wody wařené w Klistýru do žiwota aneb do Matky požjweg. Lněné semeno s Rzeckým wjnem gedené / gest znamenitě dobré těm, kteřjž na Těle hynau a opadagj.

Len. Linum.

D

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Lněné semeno w wodě a Olegi na Flastr zwařené, a ten přiložený / oblehčuge a k sezrání přiwozuge wsseliké wywržené a bolawé Otoky po wssem Těle / a obměkčuge i wnitř Gaule. Toto semeno s tak mnohem Rzeřichy protlučené, s Medem wařené, a přiložené na ostré Nehty, wzdrawuge a zase ge wyrownáwá. Semeno lněné wsmažené, a s Octem smjssené / Flastr z toho na Břicho přiložený, stawuge Břehawku a Czerwenau nemoc. Lněné semeno na vhlj wwržené / aby skrze Trychtýřiček do Nosu dým wpaussťěl, zahánj ozhěwku a Rýmu. Když Ženy takowý dým od zpodu do sebe wpaussťěgj / wkrocuge bolenj Matky. Listj lněné na zralé wředy přiložené, yhned dgru w nich dělá / tak že gich nenj potřebj Pussťadlem otwjrati. Lněné semeno w wodě wařené, aby w tom ssátky smáčege přikládal, také spáleninu od Ohně wzdrawuge. Kohož bolj Bok, wař Lněné semeno w wodě / omáčeg w tom lněné ssátky / a teplé na mjsto nedužiwé přikládeg: spomáhá. * Lněné semeno dobře wsussené, ztlučené, s Octem smjssené, a na čelo přiložené, tok krwe z Nosu zastawuge *

Moc Lněného Olege.

Z Lněného semena pressugj a wytlačugj Oleg / a slowe Lněný: kterehož netoliko Apatekáři a Lékaři, ale y Maléři a ginj Řemeslnjcy, k rozličným potřebám wžjwagj. Pálj gim y w nočnjch Lampách: protože dele trwá, nežli dřewěnný Oleg. Dobrý gest proti Křeči, zdřewěnělým a ztrnulým audům / a zadnjmu nedugu, totiž oteklině zlatých žil, Fjstu, rozsedlinám, y giným podobným bolestem. Obměkčuge Matku, s wodau Růžowau aneb Leknowau potjránjm / hogj y spáleninu od ohně.

Lněný Oleg gest zwlásstnj Lékařstwj, a dobré proti wředu aneb podžebrnj Slize w bocých a kljnj, kterež Pleuresis slowe / a proti těžkému dýchánj / aby geg teplý pil. Nebo welmi

welmi polehčuge: Ale musý čerstwý a nowý býti. Nebo starý má při sobě gakausy drsnatau ostrost, přjliš horčj / a swau prožlutlostj žaludka k nechuti a dáwenj ponauká. A

Lněného Plátna.

Diwné a rychle skussenj / kterýmž wsselicý zlj, Prassiwj a hroznj Lissegowé, na wssem Těle kdežkoli gsau, w brzkých dnech wykořeniti se mohau / a w tom welice předčj před Winsstjřowým Olegem / kteréhož také proti tomu vžjwagj / gakž gsem to často sám y widěl y skusyl: Wezmi Lněný suchý ssátek / wstrč geg na sspic nože / a zapal nad Mosaznau Mědenicý / a když tak bude hořeti, z nenáhla spusť na spodek Medenice / a když plamen wssecken ssátek přegde / že giž spálený na Medenicy ležj / zdwihni geg zase nožem zhůru / a nagdeš pod nim, to gest na spodku Medenice, gakausy mastnau wlhkost Olegi nápodobnau. Tim Olegem pomaž Lissege / spočátku kausse / ale nedlauho. To za několik dnůw pořád tak vděleg, každého dne gednau. Neb kdyžkoli chceš, můžeš w nowě na Medenicy takowý Oleg sobě vdělati. Od toho Olege ti Lissegowé docela zažlutnau, vschnau, a w krátkých dnech spadnau.

Lněné Přjze.

Proti žřenj, bodenj a swjránj w žiwotě, Colica řečenému: Wezmi přadeno neprané Přjze / zwař ge v wodě s Popelem / potom tu Přjzy dobře wytlač / a teplau na Břicho přikládeg. Táž Přjze tak teplá, platně prospjwá ženám hned brzo po porodu / když gi teplau k spodku noh přikládagj. Nebo pobjzý lůžka k wygitj / a vkrocuge bolesti po porodu.

Len slowe Řecky y Latině Linum, Arabsky Bezerchetan, Wlasky a Sspanyelsky Lino, Francausky Lin, Německy Flachs.

Lesnj a planý Len. Linum siluestre flore luteo. Lini siluestris species major. Linum siluestre flore cæruleo.

B

Gest gesstě gedna Bylina / kterauž my gmenugeme Lesnj aneb planý Len. Nebo má podobu Lnu w Listu y w Kwětu / toliko že Kwět nenj modrý / ale žlutý aneb zlaté barwy.

* O spůsobu některých pěkných planých Lnů, s Kwětem bjlým, modrým a žlutým, wypisuge C. Clusius in suis obseruationibus Hispanicis lib. 2. cap. 34. & in Pannonicis lib. 2. cap. 36. *

C Tato Bylina wařená a přiložená, lehýčce obměkčuge a rozděluge Otoky/ buď že gsau nowj pálčiwj wředowé/ aneb twrdé baule. * Zwlásstě když se k nj přičinj kořene Wysokého Slézu/ a Slepičjho sádla. *

O Bawlně. Kap. XVIII.

Bawlna. Gossipium.

D

Spůsob.

Poněwadž *Plinius* ke Lnu přičjtá y Bawlnu/ a ta má také w Lékařstwj swůg vžitek/ widělo mi se za slussné, abych o nj také tuto něco napsal. Sadj se Bawlna na Ostrowjch Cýpru, Rhodu, Krétě, Sicylij y také w Apulij. Strůmek gest neweliký, njzký, hustý a ratolestný/ Listu na tré rozděleného. * Kwět má požlautlý, a wnitř drobet Ssarlatowý/ podobný kwětu Topolowému. * Owotce nese podobné Ljskowým Ořechům, dokudž gsau w swých ssupinách/ w němž ležj Semeno s měkýčkau, pěknau, bjlau Bawlnkau/ kterauž po dozránj a rozpuknutj toho Owotce, wen wynjmagj/ potom z nj předau/ a ženské Raussky, y giná rozličná tenká Plátna dělagj.

* Wetřech aneb wečtyřech Měsýcých owotce Bawlny dozráwá. Mnozý ten strom nynj těchto časůw we Wlassjch na některych mjstech saditi a sstěpowati začjnagj/ gako w Corneto a Cinita Vecchia.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Bawlna gest horká a suchá.

Wnitř.

Semeno Bawlný znamenitě spomáhá těm/ kteřjž těžký Kássel a duch magj. Rozmnožuge přirozenj, aby ge v wjně pil.

Zewnitř.

Z Bawlněného semena dělagj Oleg/ kterýž wsseliké Fleky, Nesstowice a pjhy z Twáři y po wssem Těle wykořeňuge. Bawlna pálj se na Prach/ kterýžto do čerstwých Ran wtraussený, rychle Krew stawuge. * Bawlna w sstáwě zeměžluči menssj smočená, a do Matky wecpaná, Flus ženský a plod wen wyluzuge.

Bawlna slowe Ržecky βύλον, Latině Gossypium vel Bombacium, Wlasky Bombagia, Cotone, Německy Baumwoll, * Coton vel Bombax Serapionis. *

O Cyzr

O Cyzrně. Kap. XIX.

A

Cyzrna. Cicer.

Planá Cyzrna. Cicer siluestre.

† Giný spůsob Owotcem, toliko rozdjlný.
* Hrboli k kořenu přirostlj.

† Alia species fructu tantùm differens.
* Tubercula radici adnata.

B

Pokolenj.

Cyzrna gest obecně wařenj / kteréhož mnozý w pokrmjch vžjwagj. Nacházý se w trogjm spůsobu: Bjlá, čerwená a černá. Bjlá Latině slowe Columbina, čerwená Venerea, černá Arietina. * Ačkoli Autor giný rozdjl Cyzrny činj / wssak Lidé včenj tomu chtěgj / že Cicer arietinum gest násse čerwená Cyzrna / kteráž častokrát počernalá býwá: někdy také y Bjlá takowý spůsob mjwá. Stařj Columbinam a Veneream častokráte za gednu wěc brali / gakž se to ex Plinio znáti může. *

Spůsob.

Cyzrna má drewnatý, nahnutý a chlupatý aneb ostrý Prut. Křjček gest stručnatý a rumný, Lokte zwýssj / bezewssech sspiček aneb wlásků: List malý, okrauhlý, sspičatý, poběławý, chlupatý / wůkol zstřjhaný: Kwět bjlý aneb nábrunátný / z něhož Lusky krátké, naduté, a přiokrauhlé wýcházegj, gako Pytljčky / w nichž neywjce dwě Zrna, welikosti Hráchu se nacházegj. Kořen drewnatý, žilowatý / a hluboko w zemi sedjcý. Ráda roste w zemi mastné. Sege se z Gara / a dozráwá w Létě / a toho času také gi žnau.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Cyzrna horčj a sussj na prwnjm stupni: Moc gegj gest přitahowati, rozháněti, rozrážeti a stjrati / a w tom mocněgssj gest Cžerná / a po nj Cžerwená.

* Plutarchus pjsse / že na Cyzrně žádná žjžalka ani Cžerwjk newyrostá. Protož gi Pohané vžjwali in Ceremonijs Connubialibus. *

Wnitř.

Cyzrna w gjdle požjwaná, dobrau potrawu dáwá / a wssak nadýmá, gako y každý Hrách / Mléko a semeno přirozené rozmnožuge.

C Cyzrna, zwlásstě černá a čerwená, wařená, a z nich Traňk pitý, lomj a wyháněgj Kámen/ Moč proprawugj, y Ženskau nemoc / otwjragj zacpaná Gátra, Slezynu y Ledwj: Welmi vžitečná gsau proti Žlautenicy a počátečnj Wodnotedlnosti.

Proti pálčiwému a kapawému Moči wýborné Lékařstwj / kdožby ho za deset dnů pořád každé ráno s Truňk vžjwal: wssak prwé Tělo musý dobře a náležitě wypurgowáno býti: Wezmi Cyzrn čerwených půldruhé Libry/ zwař ge w desýti Žeydljcých wody, až třetina vwře/ proceď skrze ssat/ a přičiň Lékořice dwa Loty/ Slézu y s kořenjm, Peyru, wysokého Slézu, Ržepjčku, Kokotice, každého hrst/ přideg také k nim Sswestek z Apatéky, kteréž slowau Sebesten a Iuiubæ, každých deset / semena Melaunowého wylaupeného čtyři Loty/ Mořských Wissnj, Wrabjho semena, každého Lot/ pecek Nysspulowých zetřených tři čtwrtce: to wsse spolu opět wař, až třetj djl vwře/ a požjweg, gakž powědjno. K wypurgowánj pak Těla wezmi wytažené Kassye z Apatéky, ztjži půl třetjho Lotu/ sněz gi ráno/ aneb w gjsse z Massa rozpusstěnau wypj. * Wssak přitom ssetřiti slussj/ že w zagitřených Ledwinách a Měchýři, často z Cyzrny pjti nenj dobře. *

Ssestinedělkám Poléwky z Cyzrn a Petružele wařené, gsau vžitečné/ nebo ženau a wyčisstugj. Cyzrna přes noc v wodě močená a požjwaná/ aby se po nich za ssest hodin potil/ wyháněgj Cžerwy z Břicha.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Cyzrna wyčisstugj a wysslechtugj wssecku kůži. Protož vžitečná gsau proti Prassiwině a Lissegům/ aby ge s Koňským Ssťowjkem wařil/ a tim potjral.

Cyzrna s Lauhem smjssená a močená, až budau co hustý Flastr / tak přiložená, léčj twrdé otoky Lůna, y zlé Wředy.

Cyzrna ztlučená aneb zemlená, a s wodau Gitrocélowau wařená / když se z prawé strany k Gatrám přiložj/ rozháněgj gegich Oteklinu.

Kohožby Had vsstknul/ wař sobě buď sama Cyzrna, aneb s Zwonečkem čerweným/ a tim Ránu obkládeg: budeť spomoženo. Komuž Masso při Zubjch
D hnige/ ztluc bjlá Cyzrna/ moč ge w Octě / potom tim potjreg.

Znamenitý Flastr proti Otokům a bauljm Mužského Lůna / gakž ti býti mohau, horcý aneb twrdj: Wezmi bjlých Cyzrn/ nech gich prwé w teplé wodě nabobtěti a změknauti/ potom ztluc ge w Moždjři/ a wař s wyssumowaným Medem, až shustnau gako Flastr / tim namaž na ssat aneb na Kůži / a přiwaž na neduh: spomáhá lehce a dobře. A kdyby se gmenowanj Otokowé zagitřowati a hnogiti chtěli, aneb giž zahnogili/ k tomu Flastr tento gest zwlásstnj a wýborně dobrý. A gá gsem od gednoho hodnowěrného Přjtele slyssel/ že timto prostým Lékařstwjm gednomu Zemanu spomohl/ kterémuž Testiculi giž hnjti počali. Předdotčený Flastr vzdrawuge také Otoky a žlázy / kteřjž se za vssima wymjtagj. Tento Flastr proti wssem giž oznámeným neduhům, wypisuge také Varignana sermone primo, tractatu decimo septimo, cap. 5. Ale chce tomu/ aby se Cyzrna zemlela/ a Mauka s Medem do Flastru zadělala.

Cyzrna slowe Ržecky ἐρέβινθος, Arabsky Chemps, Latině Cicer, Wlasky Ceci, Sspanyelsky Grauancos, Francausky Cices, Německy Zisern. † Planá Cyzrna Ržecky a Latině Lathyrus, Cicercula siluestris, Pisum Græcorum. †

* Planá Cyzrna. Cicer siluestre.

Toto pokolenj, kteréž Autor w swém Latinském Herbáři klade (Nebo Dodonæus a ginj giné gesstě gedno magj) roste wssudy in Germania, zwlásstě okolo Kelheimu / a w tom položenj k Kragině Baworské / kdež gsem ho sám množstwj nalezl. Roste ho také hognost w Vhřjch a w Rakausých/ gakož C. Clusius lib. 4. obser. Pannonic. cap. 29. oznamuge.

Moc.

Horčj a wysussuge/ a pro swau hořkost otwjrá.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Plinius pjsse/ kterak tato Zrostlina, Cicer siluestre řečená, žiwot obměkčuge/ než mnoho wětrnostj wzbuzuge/ a střewům nenj vžitečná. *

O Hedy-

Hedysarum. Kapitola XX.

A

Hedysarum. Securidaca major.

Securidaca minor.

Pokolenj a Spůsob.

B

Tato Bylina Rzecky slowe Hedysarum & Pelecinum, wůbec Securidaca. Ačkoli Stařj toliko o gedné pyssj: wssak my dwoge pokolenj gsme nalezli/ totiž, Wětssj a menssj. Wětssj má Lyst témeř gako Cyzrna/ wždycky pět párů pořád na gedné sspyčce aneb stopce / po pátem aneb posledniem páru stogj geden Lystek samotný / takže gich summa wssech včinj gedenácte. Wynássj tenké a tuhé Prautky / Kwět tělný gako Hrách, wssak menssj / křiwé nahnuté růžky aneb kusty / w nichž ležj semeno, barwy zčerwena žluté / spůsobu gako s obogj strany ostrá Sekera / pro kteraužto přyčinu gmenuge se také Securidaca: chuti hořké a drobet trpké. Má gediný toliko Kořen bylý a kosmatý. Menssj podobné gest wětssjmu/toliko že wewssech swých částkách drobněgssj roste. Rohowaté ty kusty gsau okrauhlé, křiwé a sspičaté / když prawě dozragj, nabywagj červené barwy/ a prawě takowého Semena, gakž o prwnjm oznámeno. Kořen gest tenký, bylý, dlauhý/a hlubotce w zemi wězý.

Mysto.

Obogj pak toto Hedysarum roste na Polych mezy Obilym / a obzwlásstně mezy Pssenicý a Gečmenem: ale ne w nassych Kraginách.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Semeno w swém spůsobu wjce zahřjwá a wysussuge, nežli zelina aneb Bylina.

Wnitř.

Semeno s Wjnem wařené a pité, dobře prospjwá žaludku / žene kwět ženský: měkčj a wywozuge zacpánj w střewách. Dáwá se y do těch Lékařstwj / kteráž se stroge a přigjmagj proti Gedu.

Polygala.

TEto Securidacæ křiwé lusky, připomjnagj mi gednu Bylinku, od Gesnera wymalowanau / a Polygala nazwanau / má též takowé ohnuté Růžky/ w nichž se drobné Semeno zawjrá/ syce má Kwjtek malý bledý, a někdy brunátný/ a těch několik pospolu: Kořen tlustý, dlauhý/ z kteréhož subtýlné, poběławé Ssocowičné listjčko wyrostá. Prawj o této Bylině, žeby Mléko rozmnožowala/odkudž y gméno má: Protož w Horách Dobytku dobrau pastwu dáwá. Snad gest ta Polygala, kterauž Autor in suis Latinis commentarijs wymalowal / ač z té Figůry nic gistého srozuměti se nemůže / když se gj wjce Bylin podobných nacházý. *

O Bobu. Kap. XXI.

Spůsob.

BOb mezy wařenjm se pokládá/a gest známý wssem. Prut má čtwerhraný, křiwý, nerowný, sukowaty a prázdný. Kwětu z gedné sspičky wycházý množstwj/nesewssech stran, než toliko s gedné strany, pořádně geden podlé druhého wisý / proměnné barwy a chlupaté. Wětwičky z Prutu negednostegně spolu wen se wystřelugj/na nichžto vkazugj se čtyřj Listkowé tučnj, tlustj/ powrchu auzcý a vprostřed ssirocý. Když Kwět oprchá/wyrostagj po něm weliké, tlusté Lusky, půl Střewjce zdylj / swrchu sspičaté, a w nich ležj Owotce aneb zrna, negednostegného spůsobu a barwy. Nebo wesměs gsau weliká, malá, ssiroká, okrauhlá, pleskatá, modrá, žlutá, zelená a poběławá. Kořen má prostý gediný, drewnatý, mocný a wlássenickowatý. Libuge desstě, když ktwe / ale po Kwětu nic, leč welmi málo a skrowně. Sege se na mnoha mjstech, toliko pro tu přjčinu/ že Dědinu pohnoguge a rodnau činj. Nebo když počjná kwýsti, a wssecka Bylina gest plná wlhkosti, Sedlácy rádi tehdáž wořj/a tak Bob do země zaworáwagj/ kterýž wždy wjce a wjce w zemi wadna, dobrau, bugnau a welmi mastnau Rolj dělá.

Bob

Přirozenj, mocy a včinkowé. A

¶ Bob gest takowého přirozenj/že mezy suchem a studenem prostředek držj. Zrno wyłaupené stjrá a rozhánj: Ssupinka pak má nětco při sobě trpkosti sstahugjcý.

Bob. Faba.

Wnitř, aneb w žiwotě. B

¶ Bob na mnoze gedený, nadýmánj a wětrnosti w Břisse zbuzuge / těžkého gest zažitj a Sny nepokogné činj: a wssak Kássli spomáhá, wolným wymjtánjm. Tak cele y s Ssupinau v wodě a Octě wařený, a potom gedený, Czerwenau nemoc a Auplawicy vzdrawuge/y dáwenj zastawuge.

¶ Zelený a syrowý Bob těžssj gest žaludku/a wětssj baukánj w Břisse činj. Když se Bob wařj/prwnj woda z něho má se odliti/ tak méně bude nadýmati. Můžeš y Kmjnu přidati/ kterýž rozhánj a strawuge wětrnosti. * Páljwagj z kwětu Bobowého wodu/a vžitečně gi dáwagj proti Kamenu a Pjsku/wždycky ráno a v wečer truňk pjti. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Bobowá mauka gest hlawnj kus Lékařský, proti wsselikým otokům Prsů od sraženého Mléka/by se pak y zarděly/též y Lůna/a kdež se žlázy a závssnice wymjtagj/v wjně aneb wodě s Olegem wařená, a teple přikládaná.

¶ Bobowá mauka s Gečnau mukau a s Heřmánkem wařená a přiložená, polehčuge horkých otokůw ran/a znamenj aneb ssrámy w barwě s přirozenau a zdrawau kůžj wyrownáwá. ¶ Bobowá mauka s Ssalwěgj wařená a přikládaná, dobrá gest ženám/ gimž se Mléko w Prsech srazylo, že bude gako Syrowátka.

¶ S Medem a z Rzeckého sena mukau smjssená, rozhánj závssnice a podesslé a podteklé Krwj oči. Pakli přičinjš k Bobowé mauce Růže, bjlého Kadidla, a Bjlek od wegce/a na Oči spuchlé přiložjš/prospěssné gest. Táž Mauka s wjnem aneb Octem smjssená, cyňk na Oku, y také auraz Očj léčj. Dřený Bob žweykaný, a na čelo přiložený, tok od Očj odwracuge. ¶ Bobowá mauka s Gečným sladem, Kamencem a s Olegem spolu smjchaná a přiložená, sstrawuge Wolata.

¶ Bobowé lusky ztlačené, a na ta mjsta, z nichž prwé wlasy wyrwány přikládané, magj moc brániti/ aby tu žádnj wlasowé wjce nerostli.

¶ Bob

C Bob v wodě wařený, s Sádlem wepřowým smjssený a přiložený, prospjwá proti Podágře. Nebo sstrawuge a bolesti vkrocuge. Bobowá mauka s Octem smjssená a přiložená, vžitečná gest Nerwům raněným a zmačkaným.

Prawdiwé skussenj proti Hluchotě: Zwař Bobowý hrách v wodě/ až se dobře vwařj/ sleg z něho wodu/ a wylož ten zwařený Bob na Mjsu/ wstaw na ni Trychtýř/ a wpausstěg sobě do vcha tu páru. To čiň za několik dnů pořád/ posyluge sluchu.

Komuž Lůno oteklo/ tak žeby wody pausstěti nemohl/ gakž se to často přiházý, když Kámen do trubice přjgde/ znamenité Lékařstwj: Wař Bob s Kozým aneb Krawským Mlékem až na Kassi/ rozmaž potom na modré plátno/ a oblož teple wssecko Lůno/ gistotně spomáhá: gakž gsem to častokráte w skutku shledal.

Bob protlučený a přiložený, dobrý gest na Spáleninu.

Bobowá mauka dělá pěknau kůži/ pjhy a Fleky na žiwotě shánj, aby se gj třel/ aneb smjchage s Medem a Wolowau žlučj, pomazowal. Proti Kyčelnj nemocy a dáwnj bolesti suchých žil aneb Nerwůw: Wezmi Bobowé prautj a Lusstiny, na Prach spálené/ smjcheg s starým Swinským sádlem/ a teplé přikládeg.

Kdožby chtěl mjti čistau twář/ wlož mnoho Bobu do sylného Octa/ aby se z ssupin wylaupili/ wysuš ge na Sluncy/ potom na Prach ztluc/ naleg na ně čisté studničné wody/ a kdyžby chtěl spat gjti, vmeg sobě tim Twář/ a bude ráno čistá a pěkná.

Popel z Bobu s zemj aneb Prstj smjcheg/ a naseg do té země Petrželného semena/ welmi brzo Petržel wygde, a bugně poroste. Bob slowe Řzecky κύαμος, Arabsky Hachille, Latině Faba, Wlasky Faua, Francausky Fabue, Německy Bonen.

* O dlauhém hádanj některých, zdali náš Bob gest v Starých Faba, aneb raděgi Phaseoli, byloby tuto dlauho mluwiti. Kdož chce, nahlédni co Iulius Alexandrinus, Geho Mil: Cýsařské žiwotnj Lékař, a Robertus Dodonæus o tom pro & contra psali. *

Planý Bob. Faba siluestris.

D

Gest y giná zrostlina, gakž tuto wymalowána/ kteráž se welmi připodobňuge obecnému Bobu/ protož gsem gj dal gméno, Planý Bob. Nacházý se na Roljch/ wleče se po zemi s čtyrhranými Prautky, wespolek spletenými. List nese gako obecný Bob/ Kwět barwy ssarlatowé/ z něhož wyskytagj se tleskaté lusky, mnohem menssj nežli Bobowé/ w nichž se zdržuge Semeno též chuti gako Bob, y tauž moc magjcý. Zwlásstě mnoho se ho nacházý na ssirokých Poljch kraginy Apuliæ.

* Ara-

*Aracus. Clymenum. A

Aracus.

TOto Gméno některý z Galena lib. 1. de alimentor: facult: **planému** Bobu připisowati chtěgi/ginž Autor doceka neodporuge. A wšak tim gménem gi- B
ná Zrostlina od něho se gmenuge/ gegižto Figůru teď předstawugeme. Gmenuge se
à Dodonæo, Eruilia siue Ochrus siluestris: má hranaté Pruty/ktěrýž na zemi leží/ když nema-
dwa aneb wjce ginych lístků se rozdělugi/syce mezy nimi gakésy wkáseníčko wyrostá. Kwět gest
bílý/ktereho ž násleugi sstrolé Lusky/a w těch se zawjragi okrauhlá Zrna, mensſj nežli Hrách/
barwy požlautlé aneb černé. Kořen má několik malých wzlétků z sebe wyrostlých/gako tak měk
wselikě lusstinowaté Byliny: obyčegně w Zahradách geg segi. Moc geho gest suſſiti, čistiti a
rozdělowati/ zwlásstě zewnitř Otoky a Wředy.

Clymenum.

AVtor w swé Latinské Knize wypisuge gednu Bylinu, Clymenum řečenau/ poněwadž
má Prut gako Bob/ a Lisstj gako Gitrocel/ y Lusstiny, ktereż se někdy vkřiwugi. Tako-
wé Byliny dostal à D. Iacobo Antonio Cortuso nobili Patauino. Může mezy timto lusſti-
nowatým Owocem státi/ zwlásstě když y od ginych mezy né se počitá/ a od Lobelia Lathyris
Narbonensis latiore folio se gmenuge. Pro libý Kwět gegi mnohem ſſiho času wnás obyčegně
w Zahradách gi sadj. *

O Egyptském Bobu. Kap. XXII.

Spůsob.

OEgyptský Bob, Latině Faba Aegyptia, **někteří gmenugí** Colo-
casiam. Ten mi neyprwé w Tryentu Léta Páně M.D.XXXVIII. geden
včený Polák vkázal/ktereżgi tam s giný mi přespolnjmi Bylinami z Sy-
rie a Egypta s sebau přinesl. Roste w Bahnisstich/ má wětssj lisť, nežli
wětssj Lupen/ y Prut také dlauhý, čtyř Loket zwýssj, a Prsty zdlaussti,

mělé

C měkké Třtině podobný/hladký a bez sukú/wssecken wnitř gakýmisy sstreyssky aneb Linyemi protažený, podobně gako Lilium. Při wrchu toho Prutu mjwá obdkaužnau hláwku aneb Kolbicy, na třidceti a wjce skreyssj rozdělenau/Včelným wosstinám aneb domkům podobnau/ w nichž Bob roste, welikosti a spůsobu Kasstanúw. Kwět se wkazuge Rozýnowé barwy/dwakrát wětssj, než kwět Mákowý: Kořen gest welmi tlustý/plný rozsedlin, tuhý/ kterýž sek gidku obzwlásstně strogj, wařj, aneb w horkém Popeli pražj. Gidagj geg y syrowý.

Egyptský Bob. Colocasia, Faba Ægyptia.

D

* Ačkoli Autor Herbáře tohoto Colocasiam maluge s Kwětem a Owottem: wssak gistj zběhlj Simpliciste, gako Bellonius, Clusius, Rauuolfius wkazugj to/že na nj Kwětu ani Owoce nikdy newiděli. Protož gsem Figúry Autorowy, poněwadž mi wědomé nenj, dobřeli gest od toho Poláka, od něhož té Byliny dostak, spratwen byk aneb nebyk, w gegj wáze zanechak/a tolik makau tuto położik. Ale prawá Colocasia, gakž mi gi Doktor Jan Aicholtz, Professor Medicinæ w Wjdni, tři pěkné Plantas wdělik/ gest poněkud wětssj wymalowána/ a pro Aro Ægyptio, gakož mnozý gmenugj, w Latinském Herbáři Mathyolowém postawena gest.

Doktor Rauwolff pisse/ že okolo Tripoli a Halepu tak mnoho gi segj/ až sampým kořenem tak mnoho Osob wychowati mohau/gako w nás bylau Řepau. O čemž y Clusius in suis Hispanicis obseruationib. zmjnku činj/ že gest do Portugalské kraginy přinessena/ a tam se wúbec rozmohla a rozplodila. Takowému kořenu řikagj tam Inhame, in Bœtica pak Hisspansky Alcolcaz, kteréžto slowo à Colocasia púwod swúg má. *

Přirozenj, mocy a účinkowé.

Egyptský Bob má moc stahowati/a Žaludku dobře činj.

Wnitř.

Kasse z mauky Bobu Egyptského strogená, stawuge Cžerwenau nemoc, a wstáwičné plynutj Břicha. K tomu mocnějssj gest Kúra, s Medem a wjnem wařená/a do tří Kofflijkúw plných pitá.

Zewnitř.

To zelené, kteréž se wprostřed tohoto Bobu hořké chuti nacházý, ztlučené, a s Růžowým Olegem wařené a pité, wkládá bolest wssj/ aby krápěge do nich wpaussteli.

O Hrá-

O Hrachu. Kapitola XXIII.

A

Hrách wětssj Zahradnj. Pisum majus.

Hrách menssj Polnj. Pisum minus.

Rozdjl a Spůsob.

HRách Czechům wýborně známý, dwogj se nachází: Wětssj aneb Zahradnj/a Menssj aneb Polnj. Weliký Hrách Zahradnj, kteryž také Bohatý slowe, má Prut prázdný, na sjtě po zemi se rozkládagjcý/aneb s pomocý a podepřenjm Tyček a Stromů nahoru se pnaucý. Mezy Prutem a Listjm, kterež sewssech stran gako w koło roste, wynikagj také ginj malj Pazaussowé/kteřjž magj s obau stran giné okrauhlé, tučné, děteli podobné listj proti sobě osazené. Sspičky těch Metliček aneb ručičky gsau tenké, gako nitky/gjmiž se Hrachowiny na Kolj, Tyčky a Stromy wážj a zhůru táhnau. Mezy giž dotčenym opeřenym a okrauhlym listjm wycházegj wen malé, hladké, krátké Prautky/ a ti nesau Kwěty barwy tělné aneb bjlé / Formy a podobenstwj Noteyle, wždycky dwa spolu wedlé sebe/ z nichž potom wyrostagj Lusky/ a w těch ležj Zrna okrauhlá aneb Hrách. Kořenj gest welmi malé a mdlé. Malý Polnj Hrách, gest Zahradnjmu podobný/wssak w podstatě y wewssech částkách swých drobněgssj, a netak chutný. Roste rozkládage se na zemi bez podpor/aniž se pne nahoru/a kwetne bjlym Kwětem.

Czas.

Hrách obyčegně z Gara segj: w Létě geg trhagj, a z Pole klidj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Hrách gest téměř gednostegného přirozenj a podstaty gako Bob, totiž suchého a studeného/wssak netak hrubě nadýmá/aniž moc má sjragjcý: pročež také nesnadně z žiwota wychází.

Wnitř, aneb w žiwoce.

Někteřj pissj: že Poléwka z Hrachu, s kořenem Petrželným wařená, gest užitečný pokrm Ssestinedělkám/pro wywedenj od nich ostatnjch nečistot a wlhkostj/ a rozmnoženj Mleka w Prsech. Awssak w starých Spisých Lékařských nikdež se toho nenachází/ aby Hrách takowé ženaucý wen mocy býti měl. O Cyzrně owssem něco se toho nachá-

C zý, gakž prwé oznámeno. Ale tito nowj Scribenti w tom se meylj a blaudj / že se domnjwagj Hrách býti Cicer arietinum, o němž čti má Commentaria Latina in Dioscoridem. Aprotož Ssestinedělkám nemá se dáwati Hrachowá, ale Cyzrnowá Poléwka / s kořenem Petrželným, kwětem Musskátowým a Rosmarynau.

Hrách syrowý nenj dobrý: Zarozuge zlé wlhkosti a zacpáwá Prsy. Wařený posyluge žaludka a zahřjwá, zwlásstě dřený a tlučený. Nedřený nadýmá břicho / činj baukánj a zbuzuge powětrnosti: Pálenec netak nadýmá. Poléwka Hrachowá také dobrá gest Nemocným / posyluge přirozenj.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Proti zapálenj Audůw: Wezmi Hráchu nezralého / ztluc geg spolu s listjm / smjcheg s Bjlkem wagečným / a přilož na bolawé mjsto / y hned vdělá polehčenj.

Někteřj pissj: Hrách v wodě a w Lauhu wařený, a tim Hlawa mytá, vzdrawuge kysawau Prassiwost hlawy. Chtěgj tomu / žeby to skussené Lékařstwj býti mělo: ale gá w té přjčině wjce držjm o Cyzrnách, nežli o Hráchu: poněwadž se Cyzrnám a ne Hráchu moc stjragjcý a wyčisstugjcý od Starých přiwlastňuge. Kdožby se zabodl Nožem aneb gehlau / promýweg sobě ránu často wodau, wnjž Hrách wřel / a zhogjš se.

Hrách Latině slowe Pisum, Wlasky Piso, Německy Erbsen.

O Ssocowicy. Kap. XXIIII.

Rozdjl a Spůsob.

D Ssocowice listjm y kwětem gest podobná k Wykwi. List nese malý, tleskatý, a newelmi ssiroký / o třech aneb čtyřech zrnkách drobných, okrauhlých, tleskatých / tenjčkau lupinkaů zaobalených. Gest pak dwogj Ssocowice: Gedna Bjlá, malá a k gjdlu chutněgssj / Kwětu bjlého. Druhá barwy popelaté, trochu wětssj / a ta Kwět má bledé brunátnosti. Ssocowicy vsussuge a vmrtwuge Swizel, když mezy aneb wedlé nj roste. Kdožby zrna aneb semeno Ssocowičné do Krawského hnoge zahrabal / za některý čas w něm ležeti nechal, a potom sýl, bugněgi mu poroste / a dřjwe dozrá.

† Czas a Mjsto.

Ssocowice suchau Rolj a zemi, y suché počasy mjti chce. Kwetne hned brzo po setj. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Ssocowice w horku a w studenu mjrnost zachowáwá. Suchá gest na druhém Stupni.

Wnitř.

Ssocowice v wodě wařená, a prwnj Poléwka aneb woda z nj pitá, obměkčuge břicho k stolicem / zwlásstě když se k nj dřewěnného Olege a Soli přimjsý. Ale když se z nj prwnj Poléwka slege, a zase w druhé wodě se wařj, zatwrzuge Břicho / a tak vžitečně dáwá se gjsti a pjti těm Lidem / kteřjž na Auplawicy a na Czerwenau nemoc stonj. Slaužj platně y ženám / od nichž přjlissně Menses gegich gdau.

Kdožby Ssocowice s ssupinami gedl / welmi hrubě zatwrzugj: Nebo Ssupiny gegich sylněgi trpkostj swau w hromadu stahugj, nežli gádro. Pakliby gesstě mocněgi zatwrditi chtěl / wař dobře a dlauho Ssocowicy s ssupinami w Octě. Také gsau Stařj děláwali / ano časem y Nysspule, Wosskerusse, plané Hrussky a Kdaule spolu s Ssocowicy wařjwali / aby zástawa tim mocněgssj byla. Když se Ssocowice s ssupinek aneb kožek swých oblaupj aneb wydrau / nemagj wjce té mocy zatwrzugjcý / wssak wětssjho gsau požiwenj: proto nic méně dělagj Krew hrubau a Melancholickau. Pročež také, kdožby gich vstawičně w Pokrmjch požjwali a mnoho gedli / nachýleni býwagj k Malomocenstwj / a nemocy té, kteráž slowe Rak. Nadto zrak činj kalný a oči temné / těžce se zažjwagj /

zažjwagj/žaludek y Střewa nadýmagj/nepokogné a těžké Sny přinássegj/ sskodj Hla- A
wě, Nerwům aneb Žilnám, y Pljcem.

Lidem tlustým, tělným a plným náležj Ssocowicy gjsti/wjce nežli churawým, wyzáblým a wyschlým: nebo hrubj a sussj. Odkudž y Německé Přjslowj: Grosser Leib kompt nicht von kleiner Linsen. Hrubé Tělo nerodj se z malé Ssocowice. Tolikéž y žádost těla vmrtwuge.

Ssocowice wětssj. Lens major.

Ssocowice menssj. Lens minor.

B

Někteřj pjssj, a za gistau prawdu twrdj / že prwnj woda aneb gjcha z Ssocowice wařené, w nápogi aneb truňku daná malým Dětem, magjcým Sskrkawky, welmi brzo gim pomáhá/a Cžerwy wen wyhánj.

* Arabsstj Medici včj Ssocowicy s Wlaským Koprem, Petrželným kořenem, s Fjky a s ginými podobnými kusy wařiti / pro wywedenj wen Flekůw a Nesstowic, kteréž Exanthemata slowau. Což y nynj obyčegné gest / a s prospěchem se vžjwá/ zwlásstě cum Syrupo de Cichorea cum Rhabarbaro. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Ssocowice s Gečným sladem aneb mukau wařená a přiložená, polehčuge a vkládá bolesti Podágry. Ssocowice dobře zwařená, potom zetřená a přiložená/ sstawuge Krew, kteráž se z ran aneb od ginad wen lige.

Ssocowice dobrá gest proti wsselikým Wředům, Prassiwině a swrabu Těla. Vzdrawuge také rozsedlé audy, w Medu wařená a přikládaná. W Octě wařená a přiložená, rozděluge a rozhánj twrdé Otoky a Wolata.

Ssocowice v Wodě a Soli wařená, a na Prsy přikládaná, rozpausstj a rozhánj y strawuge zbytečné, sražené a ssedlé Mléko w Prsech.

Proti roznjcenj a horkým otokům Očj/ wař Ssocowicy s Komonicý v wodě/ a tim potjreg wjček y kautků Očj.

Gest y dobrá Ssocowice proti horkým neduhům a Otokům zadku / aby gi s Růžj suchau aneb s kůrkami Granátowého gablka a s Medem wařil až na Flastr / a ten teplý přikládal. Mjza z Ssocowice, osutiny Aust y Lůna vzdrawuge.

Ssocowice slowe Řžecky φάκος, Arabsky Hades, Latině Lens, Wlasky Lenticchia, Sspanyelsky Lenteyas, Francausky Lentile, Německy Linsen.

C

O Faseoljch a Tureckém Hráchu.

Kap. XXV.

Faseoli. Phaseoli.

Turecký Hrách. Smilax Hortensis.

Rozdjl a Spůsob.

D

FAseoli nacházegj se w několikerém spůsobu, barwami gedni od druhých se děljce. Nebo gsau barwy bjlé, * čerwené, modré, zelené, ssedi-wé, bledé, * čerwené, medowé a strakaté. Ale neywjce dwogj gsau: Prwnj bjlj, a malj / Segj se na Poljch, při skonánj Gara. Ginj segj se a rostau na zahradách. Faseoli polnj nepřiwazugj se k Tyčem / ale sami od sebe stogj / a wjce na ssjř, nežli na wýš rostau. List nesau podobný Břečtanu / wssak měkčegssj a wětssj, a wssecken žilkowatý / na gedné každé sspičce wjsý tři Listy. Kwět má bjlý, menssj než Hrách / z něhož wyrostagj Růžkowé aneb Lusky, sprwu zelenj / potom když práwě dozragj, bjlj / gedné pjdi zdýlj, oblj a sspičatj / wnichžto ležj zrna, Formy a podobenstwj Ledwinek / a magj postraně gakýs černý Fljček.

Druhý Faseol gest několikerý, giž dotčenému wewssem podobný / kromě že tento obwinuge se a obwěssuge okolo Tyčj a Stromů / a nahoru se pne, rowně gako Chmel. Sadj geg rádi na Zahradách pro chládek: nebo w Létě dáwá od sebe rozkossný stjn, gako giné zelené Laubj / kwetne přes celé Léto. Lusky nese bůgněgssj a mocněgssj, y Zrna w nich wětssj a strakatěgssj, než Polnj Faseol. Latině mu řjkagj Smilax hortensis, Czechowé Turecký Hrách, Němcy Welsche bonen oder Steigfaseln.

* Kdož gesstě wjce giných a cyzých Faseolůw známost mjti chce / ten přečti sobě lib. 4. obseruationum Pannonicarum Caroli Clusij, cap. 27. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wssickni Faseoli gsau horkého a wlhkého přirozenj na prwnjm Stupni: ale čerwenj gsau nětco horčegssj.

Wnitř.

Faseoli w Pokrmjch požjwanj, nadýmagj a žaludek obtěžugj / zwlásstě čerwenj a strakatj: Wssak rozmnožugj facultatem generandi, a to mocněgi působj / kdyžby ge w Mléce

w Mléce tak dlauho wařil, ažby se zpukali/a potom dlauhým Pepřem, Galgánem, Wlaským Koprem a Cukrem posypal. Když k nim přidáš Horčice a Kmjnu, negsau tak gjsti sskodliwj: syc ginák nepokogné a těžké Sny dělagj, rowně gako Ssocowice. A

† Těhotné Panj žádným spůsobem Hráchu toho gjsti nemagj. †

Z nezralých, zelených a měkých Luskůw Faseolowých/ dělagj také dobrý Salát, timto spůsobem: zwařj ge neyprwé/a pak ge posypj Pepřem: Potom tak zwařené smažj w Másle/a opět ge pokropj Safftem Agrestowým a Pepřem. Tak přistrogenj obměkčugj žiwot/a Moč wen pudj.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Faseoli magj obzwlásstnj vzdrawitedlnau powahu a moc proti vhryzenj od Koně/aby ge w vstech zžweykal, a na ránu přikládal.

Faseoli, Bob, Wykew, Hrách, magj téměř gednostegnau moc, Otoky a bolesti vkládati w tegných mjstech, y ginde. Může dobře gedno za druhé bráno býti.

Znamenité Ličidlo aneb mazadlo Ženské vděláš takto: Wezmi bjlých Faseolůw, střjdy od bjlého chleba aneb Žemličky, každého gednu libru/gednu dlauhau mladistwau Tykwicy/ zkrágeg gi/ a wlož ty kusy wssecky do Kozýho mléka/a nech ať se w něm močj přes noc. Potom wezmi Melaunowých gader deset Lotůw/gader Břeskwowých wylaupených ssest Lotů/gader Borowých přespolnjch (Pistacia) půl Libry. Zetři to aneb ztluc každé zwlásstě w kamenném Moždjři, palicý dřewěnnau. K tomu wssemu přideg gedno Holaubě domácý/sseke ge spolu y s Peřjm na drobné kausky, zawrha toliko střewa od něho. Smjcheg w hromadu wssecky swrchugmenowané kusy/deg do Sklenné Kolby aneb Alembjku/ a dystyllug w Kotle plném horké wody, per balneum Mariæ. Tu pálenau wodu schoweg/ kteraužto kdožby twář, ruce y wssecko tělo vmýwal/ bude ge mjti welmi bjlé, mladistwé a gako Axamjt měké.

Faseoli Řžecky y Latině slowau Phaseoli, Wlasky Fagiuoli, Německy Faseln. Hippocrati & Theophrasto ex sententia Dodonæi, est Dolichus & λόβιον. B

O Wlčjm Hráchu. Kap. XXVI.

Spůsob a Rozdjl.

Wlčj Hrách gest Semeno a pjce Konská. Nacházý se dwogj, Bjlý a Cžerwený. Tato Bylina plazý se pozemi, s mnohými Prautky a ratoljstkami/ kterež se wesměs w hromadu matau/ a s maljčkým, obdlaužným, opeřeným Listjm, menssjm než v Ssocowice. Kwjtek gest maljčký/ někdy poběławý a někdy pobrunátnělý. Lusky má kratssj a vžssj, nežli Hrách/w nichž se kryge okrauhlé Semýnko. Někteřj mu řjkagj Wykwice/o njž dolegi w Kapitole 75.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wlčj Hrách gest přirozenj horkého na prwnjm, a suchého na druhém stupni. Mocý swau rozděluge, wyčisstuge, stjrá, průduchy otwjrá a proniká tak sylně/že y s krwj moč z Cžlowěka žene/kdožby ho mnoho gedl.

Wnitř.

Wlčj hrách na mnoze gedený, bolest Hlawy přinássj/břicho nadýmá/a žene krew skrze moč, y stolice. Kdožby geg Wolům wařil a gjsti dáwal/budau po něm tlustj a tučnj.

* Holubi rádi toto Semeno zobj/ a mjwagj po něm mnoho mladých. Vžjwáme ho y w Lékařstwj, gako y Sskrkawičného hráchu/pro wywedenj lepkých a tuhých Flusůw a wlhkostj z Prsůw. Ale bjlý Wlčj hrách gest k tomu mocněgssj, nežli čerwený aneb nážlutý/ gakž se někteřj domeyssleg. * Toto má skussené býti: Kdožby tři aneb čtyři zrna Wikwice snědl/tomu řjhánj kyselé a záha y hned se zastawj a přestane.

C

Zewnitř.

Mauka Wlčího hrách u s Medem rozdělaná a přikložená aneb pomazaná, wyči-
ſtuge wředy, Praſſiwiny/ Pihy, Fleky, Zlitiny, mrtwiny ſhánj na Těle y na twáři. Táž
mauka bránj Wředům daleko a okolo ſebe ſe rozgjdati/ Hlawu kyſawau wzdrawuge/ ne-
žity roztrhuge/ twrdé Prſy obměkčuge. Přikládá ſe užitečně s wjnem na wſtknutj Ge-
ſtřečj a Hadj/ s wodnatoſtj Rzetkwowau na vhryzenj Cžlowěka y wzteklého Pſa.
S Octem ſmjſſená, vkládá žrenj žiwota, a Tenaſmum, aby na Stolicy darmo nechodil/
a wětrnau řezawku.

Wlčj Hrách. Eruum ſiue Orobus.

D

Wlčj Hrách wařený v wodě a obkládaný, odznobenj Pat a Noh wzdrawuge/ a
zahánj ſwrab a kauſánj kůže na wſſem Těle. Luſky zelené Wlčjho hrách u s liſtim
y s Prautjm zerřené/ kdyžby tim po Lázni wlaſy natjral, černé ge činj.

Wlčj Hrách ſlowe Rzecky , Arabſky Herbum, Latině Eruum ſiue Orobus,
Wlaſky Erbo, Francauſky Ers, Sſpanyelſky Ieruos, Německy Eruen.

O Hrách u Sſrkawičném aneb Rzjmſkém. Kap. XXVII.

Spůſob.

Hrách Sſrkawičný má gedinj toliko wyſokj, okrauhlj, a dl-
ſti mocný Prautek/ a na wýš z něho množſtwj poſtrannjch wětwiček/ kte-
réžto wſſecky neſau mnoho chlupatého, měkého, pobělawého na ſſeſtero
y na ſedmero rozděleného Liſtj/ kupodobenſtwj Kolečka aneb Hwězdy,
gako Drmek. Kwět bljlý/ z něhož bywagj Luſky tleſkaté, pobělawé/ ze-
wnitř chlupaté a wlaſaté/ wnitř hladké, dlauhé gako Bob/ a w nich obyčegně pět aneb
ſſeſt zrn twrdých, ſſirokých aneb tleſkatých, okrauhlých/ trochu pozardělých/ wproſtřed
dálkowatých/ mázdřičkami od ſebe rozdělených/ a náramně hořkých. Kořen drewnatý,
žlutý a wlaſſenčkowatý. Tento Hrách žádných zlých, ſſkodliwých a gedowatých Bý-
lin ſe nebogj/ neb mu ty nic vbljžiti nemohau/ ale on ſám wſſecky giné, kterežby wedlé ně-
ho a při něm růſti chtěly, vduſſuge a vmrtwuge.

Cžaſ-

Czas.

A

Wlčj hrách třikráte kwetne. Neyprwé od prostředka Prutu swého/ z kteréhožto Kwětu wycházegj Lusky/ a dozráwagj při koncy Léta a s počátku Podzymku. Zatim wyskytá se druhý Kwět z postrannjch wětwiček/ ale ten pořjdku k sezránj přicházý a Owotce nese. Třetj Kwět vkazuge se při wrchu, když Lusky giž zragj/ ale z toho Kwětu nikdý žádné Owotce nedozráwá.

Hrách Sskrkawičný domácý. Lupini satiui.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Sskrkawičný hrách gest přirozenj horkého, na prwnj stupni/ a suchého na koncy druhého stupně. Stjrá a wysussuge bez kausawosti.

Wnitř.

Ržjmský hrách kdyžby dlauho v wodě močil, ažby žluté barwy nabyl, osladne/ a teprw geg s Solj gjdagj/ zwlásstě z hladu a w čas drahoty. Dobytek a Owce welmi po něm tučnau/ rowně co po Wikwicy.

Sskrkawičný hrách hořký na Prach zetřený, a s Medem aneb s Octem přigatý, Czerwy z Břicha wyhánj. Chcessli to Lékařstwj prudčegssj a sylněgssj mjti/ wař spolu s týmž Hráchem Rautu a Pepř/ a dáweg pjti Nemocnemu ráno y v wečer, málo aneb mnoho/ wedlé powahy Osoby nemocné. A ten Traňk gest y Slezynnym (Spleneticis) vžitečný. Může se týž Prach s Octem a howězý žlučj smjchati/ a gako Flastr teplý na břicho přiložiti: Pudj wen Sskrkawky. Gjcha, w njž Hrách Sskrkawičný zwařen, pitá/ otwjrá zacpaná Gátra, zwlásstě pak Slezynu/ žene Moč/ ženskau nemoc y mrtwý plod wywodj. Též mocy gest Kořen/ aby geg wařil, a z něho pil.

† Panj těhotné magj se wystřjhati tohoto Hrachu, a negesti ho/ aby z nich Plodu dřjwe času newyhnal. † * Z mauky Hráchu Ržjmského s Medem smjchané, dělagj také dobrau Lektwař proti Zlautenicy: kterážto s Gelenjm Rohem na Prach spáleným prospěssné dáwá se gisti proti Sskrkawkám dětinským. *

Zewnitř.

Sskrkawičný Hrách v wodě zwařiti, a tau wodau se megti, skutečně vzdrawuge wsseliký swrab, hnilé masso, Prassiwinu, Fleky a pjhy na Twáři/ též y kysawý Strup na Hlawě/ y kůži těla wyčisstuge a wyhlazuge.

C Mauka Ržjmského hráchu s Octem wařená a přiložená, rozděluge a rozhánj wsselikě wyrostliny, wole a baule, kyčelnj bolest, a roznjcenj wssech audůw.

Sskrkawičný Hrách s Pupawau wařený w počepkách winných aneb v wodě, vzdrawuge wsselikau Prassiwost čtwernohého Dobytka / aby gi tim teplým za několik dnů promýwal. Gest znamenité Lékařstwj Owcým.

Když ženy Sskrkawičný Hrách ztlukau / s Myrrhau a s Medem rozdělagj / a čjpek sobě z toho sfformugj / přinássj gim zase gegich Menses.

Proti studenému aneb Pekelnému ohni prospěssný Flastr: Wezmi Mauku hráchu Sskrkawičného / zwař gi s Lauhem a dřewěnným Olegem, až do hustosti Flastru / přičiň drobet málo Ssaffránu / a přikládeg teplý.

Sskrkawičný hrách slowe Ržecky θερμον ἡμερον. Arabsky Tormus, Latině Lupinus, Wlasky Lupino, Sspanyelsky Entramuces, Francausky Lupinis, Německy Feigbonen.

* Planý Hrách Ržjmský.

Planý Hrách Ržjmský.	Lupini siluestres.
N. S Kwětem brunátným.	N. Flore cæruleo.
† Druhý s Kwětem žlutým.	† Flore luteo.
c. Lusky.	c. Siliquæ.
o. Semeno.	o. Semen.

D

Z Toho planého Hráchu Sskrkawičného nacházý se některý / že brunátným aneb Ssarlatowým kwětem kwetne. Roste we Wlassjch na mnoha mjstech okolo Neapoli a Ržjma / gest wewssem menssj, nežli Domácý. Druhé pokolenj má nětco ssirssj a měkčegssj List / a žlutý wonný Kwět, gako Fiola: pročež také na mnohých mjstech y v nás Sspanyelská žlutá Fiola slowe. Semeno gest pěkné, černými proměnami, gakoby Mozyrowané bylo, skropené. Sadj se mnoho na Zahradách / ale sám od sebe v nás nigakž neroste. Někteřj geg gmenugj Lupinum Hispanicum.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tento planý Hrách Sskrkawičný gest trpčegssj a sylněgssj, nežli druhý Domácý aneb Zahradnj. *

O Ržjpě

O Řzepě Okrauhlicy a Wodnicy.

A

Kapitola XXVIII.

Okrauhlice. Rapum rotundum, orbiculatum siue sessile.

Řzepa dlauhá, Wodnice. Rapum longum.

B

Spůsob.

Řzepa známá gest wůbec: Listi má podobný Řzetkowowému/wssak širssj a hladssj: Prut dwauloketnj na wýš a obly. Když počjná kwjsti, má Kwět při wrchu žlutý/kuličky malé, dlauhé, obké, rowné, nahoru obrácené/ wewssem gako y Semýnko Hlawatému zelj podobné.

Rozdjl.

Kořen aneb Řzepa gest trogj: Gedna okrauhlá a sedlá aneb, pleskatá: Druhá okrauhlá gako Kaule/a ta slowe w Čzechách Okrauhlice: Třetj dlauhá a oblá, ruky ztlaussťj/a čerwená aneb pobrunátnělá. A té my říkame Wodnice, Latinicy Rapum longum. Wssecky tyto Řzepy magj prostý a hladký Kořen, bezewsseho wlásseníčka/toliko při koncy dole Ocásek dlauhý/skrze něgž Sasst a potrawu z země k sobě táhnau. Gest se čemu podiwiti/že z tak malého Semýnka, gakož gest Řzepné, takměř wetřech Měsýcých tak welikým Kořen wyrostá: Nebo w některých mjstech nacházý se Řzepa/kteráž Sto liber. aneb Centnéř wážj. Řzepu, kteráž Třideceti liber wážila, negednau gsem sám widěl w Kragi okolo Tryentu/dlauhau a nábrunátnau.

Mjsto.

Řzepa roste ráda w mjstech studených/a tak sladssj bywá: wssecka sťáwa, zrost a sýla z země wjce se obracý a táhne w Kořen, než w listj. Když na ni teplo wdeřj/wjce w trávu a w listj roste, nežli w Kořen. Při Horách, kdež málo bywá Obilj, Řzepa lidem y Dobytku gest obyčegným a potřebným pokrmem y potrawau. Kterauž w Létě segj, hausenek se nebogj.

Přirozenj, mocy a účinkowé.

Řzepa gest přirozenj horkého na druhém, a wlhkého na prwnjm Grádu.

Wnitř.

Wnitř.

Řzepa naplňuge a nadýmá Břicho/dělá wětrnosti/a zbuzuge žádost těla: † Semeno wyce nežli Kořen. †

Mladé wýstřelky aneb wrssky waříti a gjsti, moč žene.

Semeno Řzepné dobré geſt proti wſſelikému Gedu/proč ež také ſlussně béře ſe do Dryáku: geſt wžitečné y k wkrocenj bolestj.

Dáwagj Řzepné semeno y Dětem/když nemocné na Neſſtowice leží: neb ge wyháněgj a wywodj wen.

Czerwená Řzepa zaděłaná, přináſſj chut a žádoſt k gjdlu.

Řzepa w Mágowém másle wařená a gedená, proprawuge průduchy Prsnj/a dělá wolné dychánj.

Gicha z wařené Řzepy Máslem omaſſtěná, a Cukrem oſlazená, dobrá geſt netoliko proti zaſtarałému Káſſli/ale y proti bolenj Ledwj.

In quartana, to geſt w Zymnicy čtwrtodennj, obyčegně wžjwáme wařené Řzepné gjchy s nowým Máſlem/pro obměkčenj hrubých Melancholických wlhkoſtj.

* W Nidrlandu magj obyčeg z ſemena Řzepného dělati Oleg/a mnoho wžjwagj ho/přigjmagjce teplý proti boleſtem po porodu: Ano y Czerwy w žiwotě mořj.

Geſt také obyčeg Řzepu celau ſuſſiti. Takowé ſuché Řzepě w Niſſini a w Saſých, a ſnad y na ginych wyce miſtech řjkagj Welckruben. Z té Řzepy woda wařená, w nížby také drobet Cukrkandu rozpuſtil, dobrá geſt bolawému hrdlu/aby gi proplakował a kloktał. *

Řzepa w Soli chowaná, dáwá chut k gjdlu/ale málo žiwnoſti: Suchá neſnadného geſt zažitj.

Planá Řzepa. Rapum ſilueſtre.

Zewnitř.

Řzepu w wodě waříti, ſſátek w té giſſe omáčeti a přikládati/dobře proſpjwá těm, kteřjž na ſtudená Podágra ſtonj/ano y těm, kteřjž ſobě Nohy odznobili. Můžeš y wařenau Řzepu ſamu zkuka přiložiti: nebo má tauž moc wkládati a krotiti boleſti Podágry.

Wezm Řzepu/wděleg w nj ſſpunt/a naleg do nj Růžowého Olege, přidada drobet Woſku/zakuř do horkého Popele, ať ſe rozhřege a wſmažj. Takowá Řzepa zkuřená, a teplá přiložená, wzdrawuge zgi. čené odznobenj Pat y Noh.

Saffr aneb ſſťáwa z Řzepy času Žnj zbjraná/s ženſkým Mlékem rozděłaná/a do kautků Očj zapauſſtěná/činj zrak oſtrý a gaſiný.

Kdožby wředy na swém Těle měł/aneb zlý makomocný ſtrup/ten meg ſe w wodě, w njž Řzepné ſemeno wařeno bylo/a nabude zaſe kůže hładké a čiſté.

Proti

* Proti spálenj od Prachu a podobným sskodám, vžitečný gest Safft aneb mjzka z Rže- A
py a Cybule wytlačená. *

Rzepa slowe Rzecky γογγύλη, Arabsky Seliem, Latině Rapum, Wlasky Rapo; Sspanyelsky Nabo, Francausky Naue, Německy Rüben.

Planá Rzepa. Rapum siluestre.

NAcházý se také y planá Rzepa, gakž tuto wymalowána / a srownáwá se Listem, Kwětem y semenem s domácý Rzepau / kromě že listj má chlupatěgssj a skrowněgssj: Kořen má dlauhý, gako Rzetkew / chutný gako Rzepa. Roste na mezech w Poljch a mezy Obiljm. A toť gest násse planá Rzepa: wssak nemá rozumjna býti o plané Rzepě Dioscoridis, kteráž mně až podnes neznámá gest. Wssak pokudž z chuti o přirozenj a složenj Bylin sauditi máme / směl bych řjcy, že Dioscoridis a násse planá Rzepa w mocy a včincých se srownáwagj / o čemž Dioscorides takto napsal, lib. 2. cap. 114. Semeno plané Rzepy dáwagj a mjchagj do těch Lékařstwj / kterýchž zewnitř vžjwagj k wyčisstěnj a wyhlazenj Twáře y wsseho Těla / a zwlásstě kteráž z Hráchu Sskrkawičného, z Hráchu Wlčjho, a z bjlé Mauky obyčegně strogjwagj.

O Lesnj Rzepce, Rapunculus Latině řečené. Kap. XXIX.

Rzepka. Rapunculus.

B

Spůsob.

LEsnj Rzepka gest malá Rzepa: Roste w roljch newydělaných / w Lesých, Hágjch y na Lukách. Nynj giž také sadj gi w Zahradách. Od gednoho kořene wycházý množstwj Prutů aneb Slaupkůw, lokte zwýssj: wssak dřjwe nežli w dotčené Slaupky wyroste / dostáwá odlaužného hladkého listj, rozkládagjcýho se po zemi. Giné listj, kteréž potom na celém téměř Slaupku roste, gest delssj, vžssj / nerowně proti sobě osazené. Nese na wrchu žlutý Kwět, čtyřmi ljstky osazený. Maljčké černé semýnko ležj w Hlawičkách zawřené.

Kořen

C Kořen gest čtyř Prstůw zdýlj, a časem malého Prstu ztlausstj/ wnitř wydutý, chuti sladké a welmi libé: pročež geg y mjsto Salátu gjdagj. Meylj se ti, kteřjž tyto Rapunculos za planau Ržepu držj: neb se s wypsánjm Dioscoridis téměř w ničemž nesrownáwá.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gjdagj Rapunculos mjsto Salátu z Gara: ale prwé magj ge w horké wodě zpařiti/ a potom s Solj a Octem gako Salát přistrogiti: Dáwagj Appetýt a chut k gjdlu.

O Lékařském vžjwánj této Ržepky nic zwlásstnjho nenalézám/ kromě, což někteřj prawj/ že wařená, dlauhým Pepřem posypaná a gedená, rozmnožuge kogným Chůwám Mléko. A kterýžby gi Muž s Cybulj přistrogenau gedl/ sylj a množj w něm facultatem generandi.

† Ržepky Latině Rapunculi, a pro rozdjl Rapunculi siluestres & Nemorosi, to gest Lesnj Ržepky: Rapuncula vel Rapuncia, Auicennæ Pes Locustæ, Wlasky Rapunculum, Francausky Responce petit, Německy Rapuntzeln. †

O Ržepě Kolnjku. Kap. XXX.

Kolnjk. Napus.

D

Spůsob a Rozdjl.

TAto Ržepa, kteréž Kolnjk řjkagj, gest obecné Ržepě podobná: Listj má též gako Ržetkew, ostré a chlupaté. Prutem, Kwětem, Semenem y Lustičky, srownáwá se s Okrauhlicý. Kořen má dlauhý, téměř gako Ržetkew/ wssak při spodku drobet kratssj, a při wrchu tlustssj. Nacházý se Kolnjk w dwogjm spůsobu: geden bjlý, a druhý požlautlý/ a tento owssem tlustssj nežli onen, y sladssj/ wssak ani tak perný nenj, ani tak chutný, gako bjlý.

* Když se Kolnjk nepřesazuge, gako y giné Ržepy, tedy w Planý se proměňuge/ kterýž Latině Napus siluestris slowe. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kolnjk gest horký na druhém stupni, a wlhký na prwnjm/ gako y prwnj Ržepy: ale tento gest nětco horčegssj.

Wnitř.

Wnitř, aneb w žiwotě.

A

Kolnjk wařený a gedený, nadýmánj dělá a wětry, gako y giné Ržepy: wssak s Poléwkau z massa wařený, chutněgssj gt k gjdlu/ a wjce sytj y žiwnosti dáwá, nežli Okrauhlice: wjce také Tělo zapaluge / a mocněgi přirozenau chut zbuzuge / zwlásstě kdyžby geg dlauhým Pepřem posypal. Semeno ztlučené a pité, odpjrá wsselikému Gedu/ a tau přjčinau y do Dryáku se přidáwá.

Někteřj obyčeg magj Semeno Kolnjkowé zetřené, s wodnatostj kyselých Pomorančjch aneb Limaunů mjchati/ a proti Cžerwům w břisse aneb Sskrkawkám dáwati.

Dáwagj také toto Semeno s gjchau, w njž prwé Ssocowice zwařena byla, Dětem pjti/ na nichž se počjnagj Nesstowice a Fleky wyrážeti/ a w teple ge chowagj, aby se po něm potili. Nebo ten Traňk žene Fleky a Nesstowice wen z Těla/ aby se wyrazyly na kůži/ a odgjmá zlé a gedowaté nakaženj a porussenj krwe. To též činj y giných Ržep semena (gakž nahoře dotčeno) ale tohoto Kolnjku semeno gest mocněgssj.

Kolnjkowé semeno ztjži gedné čtwrtce aneb quentle w bjlém Wjně teplém pité, žene z Cžlowěka moč/ zwlásstě když se k němu drobet Lněného semena přičinj.

Kdožby se chtěl dáwiti, a tim wýwratkem žaludek sebe wyčistiti / ten Semeno Ržepné w teplé wodě pj/ a zbudj mu dáwenj.

Ržepné semeno ztjži gednoho quentle, s wodau w němž Jablenjčku hrst zwařeno, pité/ odgjmá žlautenicy, bledost těla y Wodnotedlnost.

Zewnitř.

Této Ržepy zewnitř na těle vžjwáme wssjm tim spůsobem, gako giných Ržep.

* W Frankreychu a Niderlandu dělagj z tohoto Semena Oleg / a toho netoliko kupokrmům, ale y k dělánj Megdla vžjwagj. *

Kolnjk slowe Ržecky βουνιάς, Latině Napus, Wlasky Napo, Naoni, Sspanyelsky Nabicas, Francausky Nauet, Německy Steckruben.

B

O Ržetkwi. Kap. XXXI.

Spůsob.

Ržetkew gest wssechněm známá: List nese vžssj, drsnatěgssj a chlupatěgssj nežli Ržepa/ Prut oblý/ Kwět bjlý gako snjh / z něhož wycházegj Lustičky oblé, naduté / tlustssj nežli Ržepné / na koncy sspičaté/ wnitř mocným čerweným a perným semenem naplněné. Kořene nemá gednostegného: Nebo některý gest bjlý, dlauhý, oblý, mladistwý a newelmi perný: některý tlustý twrdý a křehký gako Kolnjk/ a welmi perný: Giný opět černý, tuhý a neyperněgssj. * Některá také Ržetkew mjwá pěkný žlutý Kořen. *

* Mjsto.

Ržetkew ráda roste w mjstech chladných/ nechce mjti země hnogem, než Pléwami pohnogené. Okolo města Erffurtu w tučné a mastné zemi, nacházegj tak welmi weliké/ že k wjře nepodobné. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Ržetkew zahřjwá na třetjm stupni/ a sussj na druhém. Digerit, to gest rozdáwá a donássj pokrmy do wssech audůw/ zažjwá, otwjrá, ztenčuge/ hrubé wlhkosti rozděluge a rozrážj.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Ržetkwe vžjwáme w gjdle wjce pro samu lahodu a rozkoš, než z potřeby: Malau žiwnost dáwá, rowně gako Cžesnek a Cybule/ nadýmánj plodj a wětry w žiwotě/ žaludku sskodj/ řjhánj smrduté zbuzuge/ žene Moč, a obměkčuge žiwot. Před giným gjdlem neyprwé se gjsti má, gakož radj Galenus: a tak gest vžitečná těm, kteřjž se dáwiti

C chtěgj/ obměkčuge žiwot, a nečistoty dolů skládá. Po giných Pokrmjch gedená, porussuge pokrmy/ a prwé než gsau dobře zažitj, dolů žene/ a rozděluge po wssech audech těla: odkudž pocházý Snědek, nezažitost, zacpánj žil, těžkost žaludka, y mnohé giné weliké nemocy a těžkosti. Aprotož nedobře dělagj, kdož gi hned po giném gjdle gedj, pro lepssj zažjwánj: poněwadž nemá mocy zažjwagjcý/ ale rozdělugjcý pokrm giným audům: neb to gest wyznamenánj Latinského slowa Digerere. Pokrmowé pak nemagj se Audům giným rozdáwati/ leč prwé w žaludku na mjsto vwařeni a zažiti budau.

I. Ržetkew. Raphanus I. albus.

II. Ržetkew černá. Raphanus II. sine niger.

D

Ržetkew v wodě wařená, přidássli k nj Medu, dobře prospjwá proti zastaralému Kássli/ rozděluge hustá Phlegmata a sslemy w Prsech/ a napomáhá k wymjtánj, kdožby gi za několiko dnů pil.

Ržetkew wařená, a ráno na lačný žiwot pitá, drobj Kámen a wyhánj wen.

Ržetkew gjsti aneb pjti, spomáhá těm/ kteřjž gedowaté Hauby gedli. Přinássj y Ženám gegich zastawené Menses.

Ssupina od Ržetkwe ztlučená, s Octem a medem přigatá, zbuzuge nechutenstwj a dáwenj. Též činj y Semeno s teplau wodau wypité.

Semeno Ržetkwowé wařené a pité, žene moč y kwět ženský. Kdožby ge s Octem pil/ ztenčuge a zmenssuge Slezynu/ a gegj zacpalosti otwjrá. Semeno Ržetkwowé vsussené, a s Medem smjchané, dobré gest proti Gedu.

* Za nassjch těchto časů dystyllugj také wodu z Ržetkwe/ kteráž welmi mocně a sylně Kámen žene/ a wssak prwé má se Tělo wyčistiti/ aby zezlého horssj nebylo. Vžjwáme gi též s giným Lékařstwjm ad vomitum. *

Wjno Ržetkwowé takto sobě vděleg: ztluc Ržetkew, a wlož do Wjna. To wjno vžitečné gest pjti/ čistj Prsy od hrubých a lepkých wlhkostj/ drobj Kámen/ otwjrá zástawy/ čistj Měchýř/ a sslemy, kámen, kaly a chuchly z něho wyhánj.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Ržetkew s Medem ztlučená a přiložená, shánj a zapuzuge wssecky pjhy a Fleky na Twáři/ pomáhá proti oplchawosti/ a dáwá zase wlasům zrůst.

Ržetkew s Octem wařená, a na lewý Bok na nedůžiwau Slezynu přiložená, zase gj k zdrawj pomáhá.

Ržetkew

Rzetkew s Medem smyssená, hogj rozgjdawé Nežity a wředy. Strawuge také A
sedlau a sraženau Krew/wytahuge z ran ged Hadj. Když na Sstjra Rzetkew wložjš/
zcepenj. Rzetkwowé semeno s Octem a Medem wařené/ welmi vžitečné gest
těm, ktečjž w hrdle zásskrt aneb Žábu magj/ aby gim kloktali.

Rzetkew na grossjky skrágeti/ a na Pupek přiložiti/ chtěgj tomu, že ženám žčenj
w žiwotě vkládá. Někteřj těmi grossjky obwazugj Hlawu/ a prawj, že bolenj gegj krotj.
A též činj proti Dnám a Podágře.

Proti Wodnotedlnosti ztluc Rzetkew/ a gako Flastr přiložj na otekłé Břicho.

Proti zástawě moče: Ztluč Rzetkew, a w sylném wjně na Rendlyku zhřeg/ obkládeg tim Lůno/ a půgde od tebe woda. K témuž dobrá gest y mjzka z kořene Rzetkwowého wytlačená, ztjži čtyř Lotůw, a s wjnem pitá.

Lékařstwj wprawdě skussené, těžce kuporodu pracugjcým, přistrog takto: Wezmi swrchnj kůru od Rzetkwe, odwrha pryč prostřednj dřeň, Pssoseru, každého dwa Loty/ Ssaffránu ztjži čtyr zru Gečných/ztlučené Skořice dwa quentle/ Klássterské chwogky též ztlučené tři quentle: Smjcheg to wssecko w Moždjři a stěl/ potom rozklož na tenký lněný ssátek/ a přiklož na Lůno: y hned neomylně spomůže.

Proti znění w vssjch: Wezmi sťáwy aneb mjzky Rzetkwowé/ smě s gi s Olegem sladkých a hořkých Mandlůw/ přideg málo něco horkého wjna a Koloquintidy/ a to paussteg do vssj po krůpičce. Gest y sama prostá Mjzka k témuž vžitečná.

* Do wykrogené aneb wydlabané Rzetkwe naleg wody Majoránowé/ a ten Kořen za
několiko dnů do Země zahrabeg. Ta woda dobrá gest tém, ktečjž nedobře slyssj/ aby gi do vssj
paussteli. *

Rzetkew dlauhá. *Raphanus longus.*

Gestě y giné pokolenj Rzetkwe magj we Wlasssjch/ a mnoho vžjwagj ho w Sakářjch. Kořen roste Prstu ztlaussti a wětssj, časem y Lokte zdylj/ a gest přigemněgssj, luběgssj, ztepilegssj a křehčegssj gisti, nežli obecná Rzetkew.

Rzetkew Latině y Rzecky slowe Raphanus, Arabsky Fugel, Wlasky Raphano, B
Sspanyelsky Rauano, Francausky Refort, Německy Rättich.

Rzetkew planá. *Armoracia.*

Planá aneb Lesnj Rzetkew, kterauž Latinjcy Armoraciam gmenugj, roste sama od sebe okolo Rzjma. List má menssj nežli Zahradnj, kteráž se sege a opatruge/ ostřegssj a sylupatěgssj: Kořen též menssj ale pernějssj a celistwějssj. Mnozy ktečjž gi newiděli, domnjwagj se býti náš obyčegný Křen/ ale hrubě se meylj: nebo náš Křen žádného podobenstwj Rzetkwe nenese. † Slowe Latině y Raphanus silueſtris, Rapistrum album: Německy Heidrättich.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Dioscorides pjsse lib. 2. cap. 116. Že tato Bylina gest přirozenj zahřjwagjcýho/ a že gest horká/ což se z pernosti gegj poznati může/ Moč žene. Kdyby Chůwy kogné tuto Rzetkew gedly, trátj se gim Mléko/ což se na Swinjch w skutku shledalo: kteréžto nagedsse se této Bylinky tak málo Mléka měly/ že mladá Prasátka hladem vmořily. †

O Křenu. Kap. XXXII.

Spůsob.

Ačkoli Křen nenj podobný k Rzetkwi/ a wypsánj geho nikdež
v starých Lékařů se nenachází/ wssak obyčegně gmenugj geg Raphanum
majorem, za přjčinau geho sýly a pernosti/ aneb od Listj, kteréž má welmi
sstroké a welké/ wssudy wůkol zubaté, gako Pjla. Při wrchu slaupku
aneb Prutu geho rostau welmi hustj chumeličcy, s maličkými Pupenečky/

C kteřížto když se otewrau, bywá z nich malý bílý Kwět / a když ten opadne, následugj welmi malé Lusticky / nic wětssj, nežli gako při Penjžku. Kořen má Pálce ztlaussſj, dlauhý / hluboce w zemi wězycý, a welmi perny.

Křen. Raphanus silueſtris.

* Dodonæus wypisuge giný Raphanum silueſtrem, a gmenuge Planau Rzetkew: giný to gméno Piperátu (dem Pfefferkraut) přiwlaſtňugj. Násſe pak Mořská Rzetkew auch
D Křen (Meerrättich) we Wlaſſich slowe Raphanus montanus, protože sám od sebe na Horách roste / a Kořen geho w Zahradách se sadj / kteryž tak geſt rodný a plodný / že y namalé kauſky zkrágený a do země zwlásſtě wlhké wsazený, vgjmá se a wyrostá. Semeno w Lusticích geho tak zřjdka se nacházý / že Petrus Creſcentius napsal / že žadného nagiti nemohł. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Křen geſt složenj ohniwého a ſuchého na třetjm Stupni.

* Mnozý tomu chtěgj / že mezy Křenem a kmenem winným tak welké geſt nepřátelſtwj a takowá nenáwiſt / že kdyby zetřený aneb ztlučený Křen do wjna wwrhł, w Ocet ge obrátj. *

Wnitř.

Křen užitečný geſt proti wſſechněm těm neduhům, gako Rzetkew / wſſak geſt mocněgſſj / zwlásſtě k wyhnánj Moče, Kamene a Pjsku. Nebo když sedm aneb deſet groſſjků Křenu nakrágjš / a w truňku wjna přes noc močiti budeš / takowé wjno ráno na čtitrobu pité, welmi mocně žene Kámen, moč y Menſes. Křen odpjrá Gedu / zahřjwá Žaludek / odgjmá dusſnoſt.

U nás w Čzechách, gako y w Němcých, obyčegně z Křenu dělagj womáčku s Octem, s wjnem aneb s Polewkau ku Pečitému, a Rybám z roſola wařeným / ano y krmě a zwlásſtě Maſso howězý s nim ſtrogj. Dáwá chut k gjdlu / ale Hlawu nadýmá, a zrak mdlj: neb geſt ſſkodliwý Očjm.

Zewnitř.

Kdož nemůže wody puſtiti: Wezmi kořen Křenowý / ztluc geg drobně / wsmaž na Rendljku s wjnem a Máſlem / přikož na Lůno a na Měchýř / spomůže a wyžene moč / buď žeby ten od Kamene w Ledwinách, aneb od hrubé a huſté wlhkoſti, zacpáwagicý průchod moče w Měchýři, zaſtawen byl. * Tento Kořen geſt také užitečný těm, kteříž bolestj Kyčelnj obtjženi gſau. *

Křen

¶ Křen slowe Latině Raphanus Rusticus, vel major. * Někteřj včenj Medici magj geg za Thlaspi alterum Dioscoridis (o němž dolegi w Kapitole 81. této Knihy) a mnozý geg Thlaspi magnum gmenugj. * † Slowe také Sinapi Persicum, Raphanus condimentarius vel obsoniorũ. Arabes řjkagj mu Nasturtium album. † Německy Kreen oder Meerrättich. A

O Mrkwi, aneb žluté Řzepě.

Kap. XXXIII.

Mrkew. Siser I.

Giná žlutá Mrkew. Siser II.

B

Spůsob.

MRkew listem, okolkem, Kwětem y Semenem podobná gest polnjmu Passtrnáku: Kořen má gedné pjdi zdýlj/a wnitř Kosstál twrdý a přjhořký, wssak dosti chutný. Řzjmský Cýsař Tiberius (gakž pjsse Plinius) tak rád Mrkew gjdal/že mu gi každého roku z Němec od zámku řečeného Gelduba při Reynu, kdež neylepssj rostla, do Wlach přinássetí musyli.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Mrkew gest přirozenj horkého na prwnjm, a wlhkého na druhém Stupni.

Wnitř.

¶ Mrkew wařená, zwlásstě w Poléwce z Massa, gest chutná gjsti/ Žaludku vžitečná/žene moč/dáwá chut k gjdlu/Krew hustau a hognau dělá/a tak y žádost těla zbuzuge. ¶ Suché semeno Mrkwowé na Prach ztlučené, a v wjně pité/ dobré gest těm, kteřjž sstkawku a žřenj w žiwotě magj: žene Kámen y Ženský kwět.

Zewnitř.

¶ Proti Kamenu: Wezmi Mrkew y s Listjm a Semenem/wař v wodě, a wleg do Wanny/a seď w tom: prospěgeť.

¶ Mrkew slowe Řzecky σίσαρον, Arabsky Culcas, Latině Siser, Sisar, Sisarum: Wlasky Sisaro, Sspanyelsky Chiriuias, Francausky Cheruy, Německy Mören oder Gelbe Ruben, † Geyerlein, Gartenrapunzel, Gritzelmöhren, oder Zuckerwurtzel. †

C

Druhé pokolenj žluté Rzepy. Siser alterum.

Gest gesstě y giné pokolenj Mrkwe/lystym, prutem, okolkem y Kwětem Zahradnjmu Passternáku podobné/má mnoho Kořenj tlustého gako Prst, od gednoho kmene aneb prutu wisýcyho, rowně gako při Kopjčku Králowském/chuti sladké, s welmi chatrnau a témeř nečitedlnau pernostj. Ale to nenj Starých Sstribenth Siser, kterež má toliko gediný kořen. Tato Zrostlina přinessena mi neyprwé z Burgundý/kdež gi sobě obyčegně na Zahradách sadj/a wjwagj do Kuchyně: Nebo Kořen gegj neyprwé waří/potom geg w Másle smažj, a posýpagj Pepřem. Gest chutný a přigemný pokrm/obweseluge Manžely/pudj Moč/pomáhá na Stolicy/a snáze se zažiwá, nežli Passternák: neb gest křehčegssj a bez wlákssenj. * Někdy autor Mathiolus w tomto Německém Herbáři swém žlutau Rzepu, a sladkau Mrkew (Německy Gritzelmörlin) gednu za druhau pokožil: wssak to w Latinském gináč obrátil. Protož Dodonæus nássi žlutau Rzepu aneb Mrkew Pastinacam tenuifoliam latiuam gmenuge. O čemž na giném mjstě. *

D Čzerwené Rzepě. Kap. XXXIIII.

Čzerwená Rzepa. Carota.

D

Spůsob a Gména.

Čzerwená Rzepa, Wlasky Carota slowe: Obyčegně we Wlasssich sadj gi w Zahradách. Mařj Kořen gegj/aneb obalugj do smočeného Papjru/a pekau w horkém Popeli: Potom krágegj na grosssky, a stregj místo Salátu/zwlásstě w zymě, když giných Salátowých Bylin mjti nemohau. Roste s mnohým listem, wessem podobně Passternáku plánému. Prut má rowný, ratolestný/a na wrchu welký okolek aneb Korunku gsstých kwetů/z nichž wyskakuge Semýnko gako na planém Passternáku, chlupaté a wonné. Kořen tak welký gest gako žluté Rzepy a někdy wětssj a delssj, wssecken červený/a mnohem červenějssj, nežli Kořen červeného Manhoktu. Gest chutný a sladký.

† Kdožby Kořen této Rzepy, gako y Mrkwe, chtěl mjti welký a tlustý/ten z nj často trávu požneg/a nedeg gi wysoko růsti/tedy porosse w Kořen. Zahradnice když Semeno toto sýti chtěgj/sukněm ge wyčistugj a wyhlazugj/magice za to, že potom y kořen této Rzepy hladssj bude. † Někteřj wydawugj červenau sstáwu z tohoto Kořene/a tim barwj Pjzy-

* Dodo-

* Dodonæus chce tomu / že Czerwená Rzepa gest Pastinaca tenuifolia rubra. * Německy slowe Rote Rüben, Rot Pastency, Karoten. A

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Přirozenj Karotůw gest nakloněné k horku a wlhkosti. † Ginj prawj / že Czerwená Rzepa gest složenj horkého, v prostřed druhého, a wlhká vprostřed prwnjho Stupně. Tráwa, Kwět y semeno zahřjwagj na třetjm, a sussj na druhém stupni. Kořene této Byliny na wětssjm djle toliko do Kuchyně vžjwáme. Tráwy a Semena k Lékařstwj wnitř y zewnitř potřebugeme. †

Wnitř.

Czerwená Rzepa obměkčuge Břicho / průduchů okolo Prsů polehčuge a otwjráge / a tudy slaužj proti Kássli / kdyžby gi s Medem aneb s wjnem sladkým wařil a gedl. Proprawuge y moč a ženskau nemoc / wssak nehrubě. Semeno Czerwené Rzepy s Kořenem přiložené / má rowně tauž moc, gako semeno Passtrnákowé.

O Passtrnáku. Kap. XXXV.

Passtrnák Zahradnj. Pastinaca domestica. Passtrnák Polnj. Pastinaca siluestris, erratica.

B

Rozdjl a Spůsob.

PAsstrnák gest dwogj: Zahradnj a Polnj. Zahradnj, kterýž se w zahradách osazuge / hned spočátku wětwičky nad Kořenem wydáwá / a na každé z nich po obau stranách pět ljstkůw obdlaužných / při wrchu pak geden / rowně gako na Gessenu a Wosskerussi. Prut má loketnj a někdy wětssj, tlustý, s mnohými žlábky a ratolestmi. Kwět w okolku swém bjlý aneb nážlutý / z něhož když opadne, wyrostá Semýnko chlupaté, obdlaužné, wonné a chuti perné. Kořen tlustý, gako Rzetkew / bjlý, měký, a wnitř Kosstál twrdý, wonný, přjsladký a přjperný. Polnj Passtrnák list nese wsseho spůsobu a Formy, gako Siser aneb Mrkew, přjhořký. Prut má Lokte zwýssj / oblý, rowný, chlupatý, ostrý a mocný: Při wrchu okolek s bjlým Kwětem / a vprostřed toho Kwětu Fljčky čerwené. Semeno menssj, nežli Zahradnj / chlupaté, ostré / wůně sylněgssj a chuti perněgssj. Kořen Prstu ztlausstj / pjdi zdýlj, wonný / a kterýž se také y k gjdlu wařj. Zahradnj newelmi dáwno w Czechách sýti začali, a tak rozplodili / že geg y na Trhu giž prodáwagj. Polnj wssudy téměř roste.

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Obogj tento Passternák gest přirozenj horkého a wlhkého/zahřjwá, mokří a stjrá: wssak Polnj gest mocněgssj/ Zahradnj kewssemu mdlegssj: ale chutněgssj a přjgemněgssj k gjdlu.

Wnitř.

Semeno Passternákowé wařené a gedené, aneb w Matku wložené/ přinássj ženám gegich menses, žene Moč/ a dobré gest Wodnotedlným/ y od gedowatých zwjřat vssitknutým. A kdožby před tim toho Semena požjwal/ bywá sebau bezpečen před gedowatým vssitknutjm. Nápomahá y kuporodu.

Kořen wařený a pitý, aneb y w pokrmu gedený, pudj moč/a tělesnau žádost zapaluge. † Semeno y s Bylinau v wjně wařené, procezené a pité, pomáhá neplodnym Ženám kupočetj. † Kořen ostrauhaný, a do Matky wložený, wywodj mrtwý plod.

Semeno ztlučené, a v wjně přigaté/ dobré gest Ženám, gimž se Matka hnula/ a k Srdcy zhůru přistupuge. Kořen vsussený a na Prach zdělaný w Medu přigatý/ vžitečně se dáwá proti neduhům Gater, Slezyny a Ledwin.

* Dělagj z Passternáku y Lektwař s Cukrem, pro posylněnj mdlého Cžlowěka/ a zwlásstě Sestinedělek. A ta we Wlassich gest obecnému Lidu welmi obyčegné Lékařstwj/ skrze ktež také y chuti k gjdlu zase nabywagj. *

Zewnitř.

Listj ztlučené, s Medem rozdělané a přiložené, hogj a wyčisstuge tekuté Wředy/ a bránj se gim rozgjdati. Též mocy gest y mjzka, s Růžowym Medem smjssená a přjkládaná. Passternák slowe Latině Pastinaca, Německy Pesinach.

O Sstowjsku. Kap. XXXVI.

D

Pokolenj, Rozdjl a Spůsob.

Sstowjsk gest dwogj/ Zahradnj a Lesnj. Lesnj wssudy roste/ a gest wssechněm známý. Zahradnj někdy sywali na Zahradách/ a w gdle go vžjwali, gako gineho Zelj/ ale giž ho nynj nesegj. Gest pak gesstě y gjných Bylin wjce/ kterež se k Sstowjskům přičjtagj/ o nichž tuto pořád wypisowati budeme.

Nejprwé Lesnj Sstowjsk nese listj, podobné k Čzernému Manholtu/ Prut má dlauhý, loketnj a někdy wyssšj, zlábkowatý/ Kwět čerwený/ Semeno drobné, swětlé, ztemna Hřebjčkowé/ Kořen žlutý a hořký: Němcy mu říkagj Die Wilde Mengelwurtz. Druhý gest Koňský Sstowjsk/ten má Prut obly, pruhowatý, vzlowatý, prázdný a Hřebičkowý/ Listj twrdé, a na wrchu co Osstrjp sspičaté/ odkudž Oxylapathum Řecky, Latině Lapathum acutum, a Německy Grindtwurtz slowe. Prut geho při wrchu nese pospolu mnoho maljčkého z žlutabledého Kwětu: Ten když zbrunátnj, nachází se w hranaté Semýnko, wteničkých kožkách zawřené/ wisýcý na welmi maljčkých sspičkách. Kořen gest žlutý. Wůbec známý gest, gako y prostý Sstowjsk/ Latině Acetosa, odtyssalé chuti řečený.

Obecný Sstowjsk gest dwogj: Wětssj a Mensšj. Wětssj Sstowjsk má list sspičatý s many postrannjmi ljstky, kupodobenstwj Želizka od Kopj aneb střely/ chuti libé a kyselé: proteż ho y Děti w Drahotu a w nedostatku chleba kupokrmu swému bledáwagj. Prut gest spanilý/ při gehožto wrssku rostau welmi malj zbrunátna čerwenj kwjtkowé/ z nichž také wyskakuge trehrané hřebjčkowé Semýnko. Mensšj Sstowjsk roste na Lukách y wedlé cest w mjstech suchých wyprahlých/ w zemi newydělané a pjsčité. Prut nemá přes gednu Pjd delssjho/ Kořenj tenjčké a žluté, Prstu zdylj/ List nemnoho sirssj nežli Mensšj aneb Aussťowatá Ssalwěg/ vsska swá má při sspičkách k zemi, gako Ssalwěg/

wěg / wssak welmi tenká a zelená. Kwjtek welmi hustý na Prautj, gako něgaká čerwe- A
ná záře, se spatřuge. Měsýce Máge neywjce kwetne. Semýnko gest též trýhrané, men-
ssj než giných / trpké a chlupaté, gako y Kořen. Listj y Prautj gest kyselé / gako na giném
obecném Ssťowjku.

Koňský Ssťowjk. Oxylapathum.

Erythrolapathon.

Gest gesstě y giný Ssťowjk zewssech neywětssj / slowe Řzecky a Latině Hippola- B
pathum & Rhabarbarum Monachorum, to gest Rhabarbarum Mnišské aneb Lesnj /
nenj hrubě nepodobný Oxylapatho, Koňskému Ssťowjku / wssak poneyprwé když wy-
cházý, býwá mnohém čerweněgssj / a wětssjho Prutu y listj: * kteréžto na některém gest ob-
dlaužné / na některém pak okrauhlé. * Kwjtkowé gsau zbledažlutj a stručnatj. Nese též
trýhrané Semeno, gako Ssťowjk Konský / ale Kořen má wětssj, stepilegssj a žlutssj.

* Nacházý se gesstě y giných wjce pokolenj Ssťowjků / gako Oxalis tuberosa, s vzlowa-
tým kořenjm: Rotundifolia, s okrauhlým listjm: Hispanica, s welmi welikým listjm: Mini-
ma, welmi malý. Týmž spůsobem gest wjce pokolenj a rozdjlů Lapathi, mezy nimiž pěkně
gest Lapathum rubens, může Erythrolapathum slauti, od čerweného listu / gináč mu oby-
čegně řjkagj Sanguis Draconis, Dračjkrew / gehožto Semeno gest zwlásstnj dobré Lékařstwj
contra fluxum muliebrem diuturnum. Ale o těch na tomto času dosti / k ginému mjstu a ča-
su nechť se odložj. *

Přirozenj wssech Ssťowjků wůbec.

Ssťowjkowé gsau přirozenj smjsseného, z horka a studena / sussj a strawugj.
Lesnj Ssťowjk gest mocy rozdělugjcý mjrné.

Listj wssech Ssťowjků wařené, gako giné zelj, otwjrá Břicho / a dělá powlowné
lehké Stolice. Kdožby pak syrowé ztlaukl s Růžowým Olegem aneb Ssaffránem, a
přiložil / strawuge Otok.

Kořen syrowý s Octem ztlučený a natřený, vzdrawuge wsseliké Osutiny, Pra-
ssiwiny, strupy, a nečistotu Těla. Týž Kořen wařený, kdožby se nad nim pařil, dobrý gest
proti swrabu. V wjně zwařený, a w vstech držaný, vkládá bolest zubůw y vssj, do nich
wložený. Týmž spůsobem wařený a přikládaný, rozhánj a strawuge Wolata y závssnice.

Týž Kořen s Octem přiložený, zmenssuge naběhlau a oteklau Slezynu: ztlučený
a na Matku přiložený, sstawuge Ženský tok. V wjně wařený a pitý, wyčisstuge Žlaute-
nicy / wyhánj Kámen / a moc, má Ženskau nemoc proprawowati.

C O Liſtj wſſech Sſtowjſtů geſt powědjno, že břicho měkčj/proti tomu pak Semeno gegich zatwrzuge/a protož ſe ho vžjwati může proti wſſelikému plynutj Břicha/kteréž zaſtawuge. Chtěgj tomu někteřj/kdožby Kořen leſnjho Sſtowjſka na wetech aneb na ſchod Měſýce wykopaný při ſobě noſył/že mikdy bljkawého zraku mjti nebude.

Sſtowjſk. Acetoſa.
† Kwjtek. †Floſculus.
* Semeno. *Semen.

Maly Sſtowjſk. Acetoſa minor.

D

Konſkého Sſtowjſka.

Koňſký Sſtowjſk má moc rozdělugjcý a odrážegjcý. Semeno má patrnau trpkoſt/tak že Čzerwenau nemoc a Aupkawicy vzdrawuge/aby ho půl kotu ztjži v wjně požjwal. Tento Kořen má obzwláſſtnj powahu a moc, wyčiſťowati a hogiti wſſelikė Oſutiny, ſwraby a ſtrupy/gakýmby ho koli ſpůſobem zewnitřně vžjwati chtěl/odkudž y gména Německého Grindwurtz doſtal.

Kořen tohoto Sſtowjſka s tak mnohem Slézu wařený w Mléce aneb v wodě, a na břicho přiložený, ſpokoguge žřenj a pjchánj w ſtřewách, kteréž Colica gmenugj.

Proti Loſſtické tváři: Wezmi wody wypálené z Koňſkého Sſtowjſka, Melaunowé, každé dwa Zeydljky/wagec Laſſtowičch deſet/Sanýtru geden Lot/Winſſtjře čtyři Loty: zetři což ſe třjti má/ſměs ſpolu a deg do Alembjku/a pal z toho wodu. Tau wodau ráno vmýweg ſobě Twář/a na noc pomazug Olegem Winſſtjřowým ſpolu a Mandlowým. Někteřj prawj/že ſamým noſſenjm tohoto kořene na hrdle, wole a wyroſtliny ſe zahánějj. Obzwláſſtně také dobrý geſt tento Kořen proti zbryzenj wzteklého Pſa/aby gjm neyprwé rámu wymýwal/potom liſt přiložil/y w nápogi za několik dnů požjwal.

Saffru aneb Sſtáwy z Koňſkého Sſtowjſka, Olege Ořechowého a Terpentýny, gednoho gako druhého wzýti/ſpolu waříti/potom ſkrze ſſátek proceditj/přidati k tomu Prachu Winſſtjřowého třetj dſl proti prwnjm kuſům/vdělati z toho Maſt/mazati nečiſtau Praſſiwinu na Těle, kteráž Malomocenſtwjm potažena geſt/zaſe wyčiſſťuge, wyhlazuge a wyſſlechťuge Kůži.

Giná Maſt proti Praſſiwoſti ſtrogj ſe timto ſpůſobem: Wezmi mjzky Koňſkého Sſtowjſka, polnj Rutky, Gitrocyle, každého dwa Loty/pěny ſtřjbrné oſm Lotů/Terpen-

týny

tyny w Ružowé wodě wyprané čtyři Loty / Pleweysu wypraného, Másla též wypra- A
ného, Sstáwy Limonowé čtyři Loty / Zlautky od wegce dwa / Soli drobně zetřené ge-
den Lot / Olege Růžowého tři Loty: Směs spolu a stěl. Tauto Mastj, když se toliko
třikrát aneb čtyřikrát namažeš / tedy se zhogjš.

Obecného Sstowjska wětssjho y menssjho. Acetosæ.

Obecný Sstowjsk gest přirozenj suchého a studeného / což kyselost geho vkazuge.

Wodu z obecného Sstowjska obzwlásstně pigjwagj w pálčiwých, wnitřnjch neb
y mornjch Zymnicech: nebo ochlazuge, žizeň hasý, a odpjrá hnilostem. Může se tato
woda y s Gečnau wodau k též potřebě mjchati.

Semeno ztlučené, a do žiwota přigaté, wyhánj Sstrkawky z břicha.

Safft této Byliny okolo Očj pomazany, dělá gasný zrak. Kdož gsau w tě-
le hrubě zapálenj a horcý / těm náležj gjsti Sstowjsk w pokrmjch a w Salátu.

Přediwné, giské a skutečné skussenj / proti wssedněm tekutým, kysawým a rozgj-
dawým wředům Noh: Wezmi dwě dobré hrsti plné Soli / Sstowjsku tak mnoho gakž
hlawa Člowěka welyká gest: zkrágeg tu Bylinu / a wlož spolu s tau Solj do čistotné-
ho Hrnce / naleg na to čisté wody / aby nad Bylinau dwau aneb tři Prstůw stála / zwař
do polowice: Naposledy přideg k tomu páleného Kamence za gedno Wegce slepičj, na
Prach ztlučeného / bjlého Witryolum za Wlaský ořech. Tau wodau wymýweg bola-
wé mjsto, každého dne podwakrát / totiž ráno a před wečeřj.

Sstowjsk neywětssj. Hippolapathum.

B

Rhabarbarum Mnissského.

Toho to Sstowjska kořen žlutý wsussený, na Prach zetřený, a ztiži gedné čtwrtce
s polowicý tolik Zázworu w Polewce ráno přigatý, purguge bez obtjženj žluč y
slem / wyčisstuge Gátra / a gest welmi pohodlný a vžitečný Lidem Zlautenicy magjcým,
horkým a Cholerickým.

Sstowjsk Řecky slowe Lapathum, a Latině též aneb Rumex, Arabsky Humadh,
Wlasky Rombice, Sspanyelsky Labaca, Francausky Lampe. Potom wedlé rozdjlůw
swých má také gména rozdjlná Řecká y Latinská. Němcy rozličně geg gmenugj: Men-
gelwurtz, Grindwurtz, Saurampffer.

O Blj-

C

O Bljtu. Kap. XXXVII.

Bljt čerwený. Blitum rubrum.

Bljt weliký aneb Vherský. Blitum Hungaricum.

Rozdjl a Spůsob.

D

Bljt gest dwogj: Čzerwený a Bjlý. Obogj gest známý, a rostena Zahradách y na Poljch/ale nevměgj ho právě Česky gmenowati. Čzerwený Bljt má wssecko čerwené gako krew/Prut, Listj y Kořen/ tak že se Safftem aneb sstáwau geho čerwenau psáti může/ ač potom Listj geho časem trochu pozbrunátněgj. Někteřj mu Německy řjkagj Blutkraut, od krwawe barwy/a Česky Ličidko/protože když gim Těla potře, barwj na čerweno: Gini Čzerwená Lebeda/ale nedobře. List má podobný Amaranthu aneb Kwětu milosti: Kwět klasowitý pohromadě se držjcý, gako malj Hroznjkowé/ a wycházegjcý z temitě wětwičky, podobně gako na planém Béru aneb plané Lebedě. K tomuto čerwenému Bljtu náležj ta Bylina/kteréž gsem gméno dal Bljt weliký (*obyčegně řjkagj mu Amarantus major*) protože roste w spůsob makého Strůmku/a má Prautj y listj daleko wětšj nežli prwnj: Kwět weliký/a na něm množstwj Klasůw dlauhých, oblých, dolů obrácených/ na pohleděnj welmi pěkný, miký a čerwený, gako Kwět milosti. † Němcy ginák geg gmenugj Hanenkam/to gest Kohautj hřeben. †

Bljt bjlý gest Čzerwenému wewssech kusých podobný/kromě samé čerwené barwy. Wssickni Bljtowé magj množstwj kořenj rozděleného/nepřjmě, ale na přjč w zemi wězycýho/ proti spůsobu wssého gineho Zelj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Bljt gest přirozenj a složenj studeného, a mokreho na druhém Stupni.

Wntř.

Bljtu množý wžjwagj w pokrmjch, gako gineho Zelj neb wařenj: ale krmě takowé negednau přiwozuge těžkost Žaludku/dáwenj a žřenj w střewách: kterážto wssak wada může se mu odnjti/gakž swědčj Galenus, kdyžby geg s Olegem, Solj a drobtem Octa uwařil. Nebude tak Žaludku sškoditi/a obměkčj Stolice.

Bljt

Bljt v wjně pitý, pomáhá těm/ kteréžby gedowatý Pawauk aneb Sstjr vsstknul. A

Czerweného Bljtu semeno přigaté do žiwota, dobré gest proti Czerwené nemocy/ a přjlissnému toku Ženskému. † Gest dobré y proti Zlautenicy/ aby ge s Medowinau přigjmal. †

Bljt bjlý. Blitum album.

Bljt planý aneb Lesnj. Blitum siluestre.

Zewnitř. B

Bljt může zewnitř proti každému bolenj Hlawy, od horkosti pocházegjcýmu, přikládán býti/ rowně gako Psý wjno. † Týmž spůsobem ztlučený y na giné horké a zapálené audy přiložený, ochlazuge. †

Bljt slowe Latině y Ržecky Blitum, Arabsky Bachalajamenia, Wlasky Blito, Sspanyelsky Bredos, Francausky Poree rouge, Německy Meyer oder Blutkraut.

O Slézu. Kap. XXXVIII.

Rozdjl a Spůsob.

Sléz za starého wěku s pilnostj na Zahradách sýwali/ protože ho gako giného wařenj aneb Zelj w pokrmjch vžjwali. Ale giž ho nesegj/ neb ho wssudy dosti/ a sám se sege. Gest pak dwogj/ Wětssj a Menssj: Wětssj Sléz někteřj segj sobě na Zahradách/ wjce pro okrasu a rozkoš/ nežli pro potřebu a vžjwánj w Lékařstwj. Roste wysoko, gako něgaký Strůmek/ Prut má gediný, tlustý a mocný, gako dobře holemá Hůl/ Listj weliké, nětco rozdělené/ a zřjdka wůkol zstřjhané: Kwět tolikéž weliký/ pěkný na pohleděnj gako Růže, měký/ některy tělné, giný čerwené, a giný bjlé barwy: opět giný plný, a giný neplný: Délegi trwá, nežli Růže: ten když opadne, přinássj swé Semeno/ to gest okrauhlé Syrečky, w zelených chlupatých Lusstinkách zawřené. Kořen má dlauhý, hebký a sslemowitý/ gako při Slézu wysokém. Němcy tomu Slézu řjkagj Römische Pappeln, Herbst Rosen, Winter Rosen, Erndtrosen, Garten Pappel/ Latinjcy Malua major, arborea, hortensis. * Někteřj geg magj za Anadendromalachen Galeni, mnohem wjce nežli Arborescentem. Francausky slowe Rose d' outre mer. *

C Druhý Sléz (kterýž slowe Zagečj) gest též wůbec známý/ roste wssudy na Winicých, na Zahradách, w Přjkopjch, na Aulehljch, mezy Ploty, w Rumjch a na Krchowjch: List má okrauhlý, k Husýnůžce podobný/ tučný, wůkol zpilowaný/ a na patero obyčegně rozsstjpený: Prut weliký, tlustý, oblý, měký a hebký/ na němž rostau Růžičky tělné barwy, maličkými brunátnými žjlkami podtažené. Z těch, když sprchnau a opadnau, wyrostagj malj, okrauhlj Syrečkowé/ a to gest gegich, gako y giných wssech Slézůw, Semeno. Kořen má bjlý. Německy slowe Hasen oder Roßpappeln/ to gest Zagečj aneb Konský Sléz: Latině Malua minor, siluestris.

Sléz Zahradnj aneb Ržjmský. Malua major.

Sléz Zagečj. Malua minor.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Slézowé gsau wlažnj aneb mokřj na prwnjm stupni: ale w horkosti a studenosti mjrný prostředek zachowáwagj. Gsau mocy obměkčugjcý, rozpausstěgjcý, a k dozrání přiwozugjcý, y něco rozdělugjcý. Weliký Ržjmský Sléz gest neymocněgssj.

Wnitř.

Sléz proti wsseligakým nedostatkům a neduhům, wnitř y zewnitř, gt welmi prospěssný a hogitedlný/ tak že mu někteřj z Starých Včitelůw gméno Omnimorbia, to gest Wssech nemocý Lékař, dali. A Plinius napsal, lib. 20. cap. 21. Kterýžby Cžlowěk každého dne Slézowé sstáwy trunk wypil/ že toho dne opatřen bude, proti wsselikým přjpadným nemocem. Aprotož slussně mezy giné Zeliny, wařenj a Saláty, pogat býti může. Obměkčuge Břicho/ a obzwlásstně dobrý gest proti neduhům Měchýře/ a pálčiwému a kapawému močenj.

Slézowé listj, Kořen aneb y Semeno, w Mléce aneb w lehkém wjně wařené, a po několiko dnů pité/ odgjmá suchý Kássel, chřapawost a syptawost hrdla/ vzdrawuge raněné Pljce/ a gest zwlásstnj Lék proti Sauchotinám, Asthmaticis & Phthisicis. Kteřjž tedy obtjženi gsau takowými neduhy/ ti magj w každém gjdle a nápogi, vstawičně Slézowé této Byliny, Kořene y Semena, gakžkoli mohau, požjwati. Může se y Lektwař aneb Conserua z kwětu y listj Slézowého s Cukrem přistrogiti/ wssjm tim spůsobem, gako z giných Růžj a Kwětůw/ * kterážto předně vžitečná gest a dobrá, proti pálenj meče.

Slézowá bylina a Kořenj wařené, a gjcha z nich wlažná pitá, a vstawičně zase dáwenjm wywrácená, odpjrá každému Gedu y tráwenj.

Slézowá

Slézowá Bylina y Kořen, s Anýzem a Wlaským Koprem v wjně wařený a pitý, A
dáwá Chůwám a kogným Ženám mnoho Mleka. Spomáhá také Ženám kuporodu
pracugjcým / aby tim snáze a lehčegi porodily. Též Lékařstwj odnjmá žřenj střew, bo-
lest Měchýře / a obměkčuge twrdé Stolice.

Kewssem Klistýrům má se Slézowé listj, Kwět, Kořen aneb Semeno bráti /
buďto pro obměkčenj Břicha / aneb proti raněnj a zgitřenj střew od Nemocy červené.

Slézowé semeno v wjně červeném pité, odnjmá nechutenstwj Žaludka: s Ko-
monicowým semenem pité, bolesti Měchýře vkládá. Sasst Slézowý pitý do-
brý gest proti Paducý nemocy, proti Melancholij a zbláznění.

Woda z Slézu pálená a pitá, gest znamenitá wýborná woda, proti wsselikým
wnitřnjm pálčiwým Zymnicem / ochlazuge a obměkčuge wssecky Wředy w Plicech a
w Bocých / lehčj a vzdrawuge Cžerwenau nemoc, pálčiwé otoky a wředy Matky, Led-
win y měchýře. To též a mnohem mocnějgi působj semeno w gisse Slepičj wařené a pité.

Zewnitř.

Wssecky zewnitřnj twrdé aneb horké wředy a hljzy po wssem Těle mohau se Slé-
zowau Bylinau, semenem a kořenjm geho krotiti a obměkčowati. Někteřj to waří w mlé-
ce, ginj v wodě / a berau mezy to Slepičj sádlo. Může se y s Gečnau mukau v wodě
waříti / s Olegem dřewěnným aneb Růžowým sinjssyti a přiložiti. Odnjmá bolest / roz-
hánj a obměkčuge.

Podzymnj Růže y wssech Slézůw kwět v wjně aneb v wodě wařený, s přimjsse-
njm k němu nětco medu a Kamence, gakž spůsob a powaha neduhu vkazuge, čistj a vzdra-
wuge zgitřenj a otekliny w vstech y w hrdle, kloktánjm a proplakowánjm austh.

Slézowá Růže v wodě wařená, aneb woda z nj wypálená, dobrá gest proti wsse-
like wnitřnj y zewnitřnj horkosti / pro ohni S. Antonjna, y ginym wssem pálčiwým oto-
kům / aby ssátek w nj omočený na bolawé mjsto přikládal.

Woda aneb sstáwa wssech Slézůw vzdrawuge bodenj a vssknutj Žahadel Sr- B
sňů, Wosů y Včel / aby gj zewnitř potjral. A kdožby se mazal Mastj, w kterežby Listj
Slézowé ztlučeno bylo, žádná ho Včela toho dne nevsstjpne.

Slez s Cybulj a s Ossleychem aneb Porrem ztlučený, a na rámu přiložený, zna-
menitě dobře spomáhá proti gedowatému vsstknutj a raněnj Hadjmu.

Sasst aneb mjza Slézowá do vssj wpusstěná / vkrocuge bolest gegich.

Slez s Wrbowým listjm ztlučený, a na rány y giné horké otoky gako Flastr wlo-
žený, skutečně pomáhá proti zapálenj / a gest zwlásstnj skussené Lékařstwj.

Slez Bylina s Kořenem wařená w moči / kdožby tim Hlawu myl, vzdrawuge
prasstiwau kysawau Hlawu / a lupy s Hlawy shánj.

Kdožby trápenj měl od Kamene: Wezmi Pytel plný Slézu Byliny y s kořenjm /
zwař s wodau na Kotle / a meg se w tom. To obměkčuge, a otwjrá těsné zatekle průdu-
chy a cesty k Měchýři. Táž Lázeň obměkčuge také zatwrdlau a zacpanau Matku. Pak-
li gi vžjwati budeš k mytj Noh / ztáhneť dolů pohnuté Flusy s Hlawy.

Syrowé listj Slézowé s drobtem Soli a Medu sinjchané, w vstech žweykané
a přiložené, hogj wředy a Vhry / kteřjž se mezy Nosem a Očima wyrážegj. Když se pak ta-
kowj wřjdkowé k zhogenj nakloňugj / giž tehdáž Soli wjce k tomu nepotřebugeme.

Kořen Slézowý dobře gest přikládati na Prsy, proti neduhům gegich.

Dobrý Prach pro Zuby strogj se takto: Wezmi suchý kořen Slézowý / nech ho
přes den v wodě ležeti: potom obal geg do smočeného Papjru / a wlož do horkeho Po-
pela, až se vpeče a wyschne: Naposledy ztluč geg na Prach / a potjreg gjm Zubů / wyčistjť
ge spolu y s dásněmi. Semeno Slézowé s wjnem aneb dřewěnným Olegem
stemperowané, zahánj wsseligaké Pjhy a Fleky na Twáři y mezy Očima.

Slez slowe Řecky μαλάχη, Arabsky Chubeze, Latině a Wlasky Malua, Sspa-
nyelsky Maluas, Francausky Malue, Německy Pappeln.

C

O Wysokém Slézu. Kap. XXXIX.

Sléz wysoký. Althæa.

Abutilon Auicennæ.
1. Caulis cum semine.
2. Flores & folia.
3. Semen.

D

Spůsob.

Wysoký Sléz gest z počtu Planých aneb polnjch Slézůw: nese listj chlupate a měke, gako Aramjt poběławé/ delssj nežli Swinský ořech/ zwlásstě to, kteréž bljž země gest: neb při wrchu wjce se k winnému listu, a k obyčegnému Slézu připodobňuge. Prautj má mnoho oblého a drewnatého/ zwýssj gednoho Lokte, a někdy y wyšssjho. Kwět gako Růžičky, bjly a někdy zardělý: Semeno gako giný Sléz/ Syrečkům aneb Přeslјnkům podobné: Kořen tlustý, hebký, poběławý a dlauhý.

Mjsto a Czas.

Roste rád w zemi wlhké a mastné. Kwetue měsýce Czerwence a Srpna. Kořen obyčegně kopagj z Gara/ když neyprwé listj wyskakuge/ aneb měsýce Srpna a Zářj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Listj a Kwět wysokého Slézu gsau přirozenj horkého a suchého na prwnjm stupni: Kořen pak na počátku druhého stupně. Moc má rozdělugjcý, oslabugjcý, rozpausstěgjcý, zažjwagjcý a bolest vkládagjcý/ Otok y spuchliny sháněgjcý a splaskugjcý.

Wnitř.

Kořen Slézu wysokého v Wjně aneb w Medowině wařený a pitý, vzdrawuge wssecka wnitřnj raněnj a zgitřenj Prsůw, Plic, a summau gest wssemu Břichu prospěssný a vžitečný. Takž vžjwaný, welmi dobře hogj raněná střewa w Nemocy čerwené/ aneb giné ostré Cholerycké aurazy a sskody.

Proti wsselikému kapánj a bolestnému pausstěnj Moče, wař čerstwý kořen Slézu wysokého s pokrmy/ a klaď y do nápoge swého/ a tak w gjdle y wpitj požjweg: pomůžeť.

Kořen

Kořen wysokého Slézu v wodě wařený a pitý, wyhánj Secundinam, to geſt Lůžko y giné zbytečnosti / kteréž po porodu w žiwotě Matky zůſtáwagj. A

Semeno wysokého Slézu žene Ledwinný kámen / a polehčuge páliwého močenj.

O ginych mocech kořene Wysokého Slézu, geſt při wypsánj ginych Slézůw dotknuto.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Což se koli o ginych Slézych pſáno nachází / to také o kořenu Wysokého Slézu rozumjno býti může.

Kořen wysokého Slézu w Mléce aneb v wodě až do hustosti Kaſſe wařený, a w spůſobu Klaſtru přiložený, obměkčuge a k sezránj přiwodj wſſelké wředy / naprawuge y ztrnulé Klauby a články. Toto také bolesti článkownj welice vkládá: Wař Semeno y Kořen tohoto Slézu s Rmenem a Komonicý / až se z nich ſſlemowitoſt wytáhne / přideg k tomu Olege Rmenowého / a přikládeg na bolesti.

Kořen wysokého Slézu wařený / s Hussým aneb Swinſkým sádkem aneb s Terpentynau smjchaný / čjpek z toho vdělaný, a do žiwota zpodkem wprawený / vhaſſuge horkoſt zapálené Matky / y Bradawice Fjkowé w zadku.

Kořen wysokého Slézu s Lněným semenem wařený, a gako Klaſtr okolo hrdla obložený, obměkčuge wředy w hrdle.

Semeno wysokého Slézu na Prach zetřené, a s Rosau Mágowau na Maſt zadělané, zahánj Fleky na Twáři. Též Semeno v wjně wařené / když k němu dřewěnného Olege přimjſyš / ſtjrá wſſecku zlau barwu na Twáři / a horkoſt wen wytahuge.

Proti Pekelnému aneb Studenému ohni: Wezmi Semena wysokého Slézu, Lněného semena, Rženého sena, každého splnau kžjcy / Slézu giného gednu hrſt / Kwaſſu dwě kžjce plné: wař to wſſe spolu w Reynſkém wjně: naposledy přideg trochu Ssaffránu / a teplý na mjſto nedužiwé přikoš.

Kořen aneb Semeno w Octě wařené / aby tu gjchu teplau w vſtech držel / vkládá bolest Zubůw. B

Semeno wysokého Slézu vſuſſené / potom na Prach ztlučené / w Octě wařené / aby se tim na Skuncy aneb po Lázni mazal / vzdrawuge nečiſtau malomocnau kůži / ano y Fleky na Těle ſhánj.

Wysoký Slez ſlowe Rženy y Latině Althea, gakoby řekl Lékařská, protože geſt weliké vžitku w Lékařſtwj / Ibiſcus, Maluauiſcus, Arabſky Chitini, Wlaſky Maluauiſcos, Sſpanyelſky Hierua canna mera, Francauſky Guimauues, Německy Eibiſch.

* Abutilon Auicennæ.

Wysokému Slezu podobná geſt, co se Liſtj dotýče, giná Bylina / kterauž Matthiolus w swých Latinſkych Commentarijs Altheam alteram & Abutilon gmenuge: někteřj chtěgj / že geſt Althea Theophraſti. Ale Kořen gegj nenj gako wysokého Slézu / nýbrž welmi chatrný a drobný: poněwadž každého Roku z Semene wyrostati muſý / a Zymnjm časem hyne. Prautj roſte půldruhého Lokte zwyſſj, a někdy mohem wyššj / geſt chlupaté a měké, co Aramjt / od Liſtj při konci Podzymku býwá obnažené, když počjná Semeno zráti / kteréž má černé w několikonásobnych Luſſtinkách zawřené. Kwět geſt žlutý, newelmi weliky. V nás geg na Zahradách ſegj / ſyce w horkych Kraginách ſám od sebe na Poljch roſte. Semena této Byliny vžiwagj někteřj proti Kamenu / a dáwagj pjti v wjně. Ginj gi magj za Bylinu na Rány. *

C

O Slézu Polnjm. Kap. XL.

Sléz Polnj. Alcæa.

Spůsob.

D Sléz polnj Prutem, Kwětem y Semenem gest k Zahradnjmu welmi podobný/ kromě že má listj wětssjho a hladssjho rozdělenj gako na bylině Pryskyřnjku. Kwjtj také má wětssj a přjbrunátné. Kořen dlauhý hebký a lepký, gako Wysoký Sléz/ wssak trochu tenssj a twrdssj.

Czas a Mjsto.

Roste na Lukách, na Poljch, a mezy Krechty. Kořen kopagj z Gara, dřjwe než hrubě wyroste/ y také na Podzym.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tento Sléz sussj bez přjlissné horkosti a studenosti.

Wnitř.

Někteřj Kořenj tohoto Polnjho Slézu vžjwagj mjsto Wysokého / a dobře činj, když prawého mjti nemohau. Neb gest též mocy/ ač nětco mdlegssj.

Obzwlásstně pak vžitečné gest toto Kořenj proti Auplawicy a nemocy čerwené/ aby ge w Prássku zwicý půl Lotu přigal w Mléce / w němžby Sskřemenj aneb Oblátkowé kamenj rozpálené prwé několikrát vhasseno bylo. Mjsto mléka může se také wzýti k tomu Gitrocélowá mjza.

Zewnitř.

Někteřj Kořen tohoto Slézu na hrdle nosý / magjce za to, že Zraku posyluge / a opatruge před powlakami a bělmem/ aneb ge y shánj: odkudž mu také Německy Fáilrisz řjkagj. † Ale gá bych wjce smyslil o tom/ kdyby Safftu aneb Prachu z něho k tomu vžjwali. †

Sléz polnj Řzecky y Latině slowe Alcæa, Bismalua, Wlasky Malua saluatica, Sspanyelsky Malua de Vngria, Francausky Bimauue, Německy Sigmarßwurtz, Fellrisz.

O Lebedě. Kapitola XLI.

Lebeda Zahradnj. Atriplex domestica.

I. Lebeda Planá. Atriplex siluestris I.

Rozdjl a Spůsob.

Lebeda gest dwogj: Domácý aneb Zahradnj a planá. Zahradnj má listj gako Blyt, bljže Prutu ssiroké / a dále wždy vžssj a sspičatěgssj, gako Střela / tučné, wodnaté / barwy spočátku pobělawé / potom zeleněgssj / až naposledy když hynauti počjná, ohniwé / a někdy nážluté / chuti přjkyselé a hořké. Prut má mnoho postranných Ratolestj, časem tři Loket zwegssj / gednák čerwený a pobrunátnělý, gednák bjlý. Semeno skryté w tenkých okrauhlých Lupinkách. Kořen w zemi hluboce wězý, s mnohým wlássenickem. Mezy wssemi zelnými Bylinami a wařenjm Lebeda neydřjwe wycházý a roste: nebo po swém setj Patnáctého dne dozráwá / a může se gjsti. † A tudy, gakž někteřj prawj, giným Zelinám a wařenjm potrawu a žiwnost gegich odgjmá / aby wedlé nj růsti nemohly. † A wssak toliko z Gára gi gjdagj: protože gakož welmi rychle wyrostá / tak rychle také scházý, wadne a hyne.

Planá Lebeda roste wssudy téměř na Poljch / wedlé cest, ano y w zahradách sama od sebe mezy giným zeljm / tak že gi sotwa Zahradnjcy odolati mohau, vstawičným plétjm a wytrhowánjm. List má gako Zahradnj / wssak menssj a bělegssj: Prut rowný, na wýš třjloketnj / s mnohými po stranách Ratoljstkami / drobným přižlutým kwjtkem / hromadným a stručnatým semýnkem, gako na Blytu. Kořen hluboko w zemi / a při něm wlássenička množstwj. Planá Lebeda we Wlassjch dwogj se nacházý / kteréžto dělj se od sebe některými znamenjmi / gakž na těchto dole položených Figůrách zřetedlně spatřiti se může.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Lebeda gest přirozenj mokrého na druhém, a studeného na prwnjm stupni. Moc má rozdělugjcý / a Semeno gegj stjragjcý. Zahradnj gest mokřegssj a studeněgssj, nežli Planá / a gest skůro přirozenj Slézowého.

Wnitř.

Mnozý Lebedy vžjwagj w pokrmu, rowně gako Manholtu: Obměkčuge břicho /

C bjzý na Stolicy. † Ale Galenus ſwědčj / ze tim ſpůſobem gedená, nedkauho ſe w Zialudku meſſká / ale brzo proſkakuge. Ačkoli Plinius pyſſe / ze ſe těžce zažiti může / a dowodj toho ex Dionyſio & Diocle, že Lebeda mnoho Nemocý a nedoſtatků s ſebau přinášſj / a geſt Zialudku odporná. †

II. Planá Lebeda. Atriplex ſilueſtris II.

Atriplex ſilueſtris III.

D Semeno Lebedowé ztlučené, s Medowau břeckau wařené a pité, otwjrá zacpaná Gátra / a hogj Zlautenicy. Přidáſſli k nim Rzepjčku / bude to Lékařſtwj tim mocnějſſj. Pakli geſt zacpánj od ſſlemu / můžeš to Semeno v wjně wařiti a pjti. In Summa, Krmičky z Lebedy přiſtrogené, welmi dobře ſlauží Lidem ſuchým, horkým a Choleryckým / aby gich požjwali.

Semeno zwicý půl Lotu přigaté, netoliko Stolice pohybuge / ale y dáwenj wzbuzuge. † Serapio pyſſe de Rhaſi: Že widěl Člowěka / kteryžto přigaw ſemeno Lebedowého ztiži diwau Drachem, čaſtým dáwenjm a Stolicemi tak byl ztrápen / že na neywětſſj zemdlenj přiſſel. A ſám Mathiolus prawj / že znal gednoho Apatékáře / kteryž Sedlákům pro počiſtěnj a Purgacý toliko Semeno Lebedowé dáwal / kteréž gim bez welké těžkoſti Stolice dělalo / a k tomu y dáwenj zbuzowalo. †

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Saffr aneb mjzka plané Lebedy, dělá černé wlaſy / kdožby ge tim často po Lázni mazal aneb ſmáčel.

Lebeda ſyrowá ztlučená aneb wařená a přiložená, Hljzy a žlázy y giné twrdé Otekliny za vſſima zahánj.

Planá Lebeda ztlučená, s Medem ſmjchaná, a w ſpůſobu Flaſtru přiložená, odnjmá Boleſt Podágry.

Ztluc liſtj Lebedowé / a ſtáwu tu přilož na zapálené maſſo aneb Aud na Těle / vhaſý horkoſt. Lebeda Pekelný oheň haſý ſwým Flaſtrowánjm / Boleſtj polehčuge / kláni vkládá / ſtřewa měkčj: zwláſſtě když gi ztlučeš s Slézem a s Slepičjm ſádlem / a tim Břicho (neywjce Dětem) obložjš.

Lebeda ſlowe Rzecky ἀτράφαξις, protože rychle nahoru roſte / & Chryſolachanon, že má žluté Kwjtky / Arabſky Caraf, Latině Atriplex, Wlaſky Atriplice, Sſpanyelſky Armolles, Francauſky Follete, Německy Melten oder Molten.

Lebeda

Lebeda Mořská. *Atriplex marina.* A

ROste také gedna Lebeda při Moři / gakž těm wědomé gest, kteřjž na břehu Moře aneb w Městech pomořských bydlegj a handlugj. Tuto Lebedu, gakž tuto wymalowaná gest, spolu s Halimem, o němž w Prwnj Knjze praweno, v welikém množstwj nalezli gsme w Triestu, při doljch solnjch na břehu Mořském: Rozkládá swé Ratoljstky wůkol sebe, Listjm poběławým odité / kteréž podobné gest Sspinákowému, wssak menssj. Při wrchu nese swé Semeno, w malých kuličkách / a to pospolu wisý, gako Hroznjkowé. Kořen gest na množstwj wlássenička rozdělený. Tato Bylina gest rowně též mocy a týchž včinkůw, gako Lebeda: ale že pak chuti gest slané / protož také wjce wyčisstuge / k Stolicy heybá / zwlásstě kdožby gi w Poléwce z Massa wařil a gedl. B

O Sspináku. Kap. XLII.

Spůsob a Czas.

SSpináku také hogně gest v nás w Czechách / má to Gméno a spinoso semine, to gest od sspičatého a bodlawého semena. Segj geg na Zahradách měsýce Zářj na Podzym / y také Března w Postě: Wycházý sedmého dne po swém setj: List má sprwu měký, maučnatý a trýrohý, gako Střela / potom Czakankowému podobný / a na koncy k sspičce s obogj strany wykrogený, s dwěma sspičatýma vssjma. Kořen gest malý, tenký, wlássenickowatý: Prut někdy Loketnj / a někdy y wyšssj, wnitř prázdný. Kwět při wrchu nese drobný, okrauhlý, hroznowatý / Semeno sspičaté a bodlawé. * Nacházý se planý Sspinák / kterýž má Listj ssirssj a kratssj. *

Mjsto.

Sspinák nepotřebuge zwlásstnj země / ale wssudy roste / a obyčegně sege se pro Kuchyni, gako Manholt. Trhagj geg s Kořenjm / aneb přiřezáwagj při samém Kořenj / a wařj bez wody: neb sám prwé dosti w sobě wodnatosti má / tak že naň wody přiléwati nenj potřebj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Sspinák gest přirozenj studeného a mokrého na prwnjm stupni: wjce ho vžjwagj do Kuchyně, nežli k Lékařstwjm do Apatéky.

Wnitř.

C

Wnitř.

Sſpinák geſt dobré a chutné waření / a říkagj mu obyčegně Zelené zelj. Gedený břicho obměkčuge/drſnaté a drápawé hrdlo wyhlazuge/Prſy,plice z horkoſti wyprahlé ſwlažuge/ proti ſuchému Káſli ſpomáhá/ žžení Žaludka wkrocuge/ a lepſſj žiwnoſt dáwá, než Lebeda.

Sſpinák. Spinachia,Spinacium olus.

D

Auerroes prawj/ že wſſecky Bylíny zelné, často giſti negſau zdrawé: protože rozugj Melancholiam,černokrewnoſt/kromě Locyky a Boráku. Takž y Sſpinák každého dne,a mnoho gjſti nenj zdrawj wžitečné.

Proti klánj w Bocých a w Hřbetě/ gez Sſpinák s Máſlem wařený. Též také proti twrdoſti žaludka/gez to Zelj,a pj z něho Polewku/ wyhánj wen zlé wlhkoſti/ a činj lehké dychánj.

Zewnitř.

Klaſtr z Sſpináku wdělati/a na horký žaludek,Gátra y giné Audy rozněcené přikložiti / odnjmá horkoſt y boleſt. Sſpinák také dobrý geſt proti wſſtknutj Sſtjra y Pawauků/aby gjm miſta wſſtknutá potjral / neb mjzky geho s wjnem w nápogi požjwal.

Sſpinák ſlowe Latině Spinacia, Olus ſpinacium, Řecky σπαναχίας Arabſky Hiſpanach, Wlaſky Spenaci, Sſpanyelſky Spinaques, Francauſky Eſpinaces, Německy Spinet, Winetſch.

O Kapuſtě aneb Zelj. Kap. XLIII.

Pokolenj a Spůſob.

Zelj geſt několikero, zwlášſtě we Wlaſſjch / Liſtem y chutj gedno od druhého ſe dělicý. Ale obyčegně trogj nám geſt známé: Gedno, kteréž ſlowe Kapuſta, Hladké/druhé Kadeřawé/a třetj Hlawaté.

Hladké,to geſt, kteréž nemá liſtu ffaldowaneho aneb kadeřawého, geſt zaſe dwogj: Gedno červené/a druhé z zelena bſlé/ a toto Liſt má ſſiroký, tlustý, rozložitý/ s mocným, wyſedlým a drobet přioblým hřbetem/ Prutem tlu- ſtým a twrdým. Cžerwené, kteréhož v nás hognoſt geſt, Liſt má menſſj, tenſſj a wžſſj. * Nemá též y Prut.

* Nemá se tomu žádný diwiti/ že předstawená Figůra některé Ratolesti z Prutu wen wy- A
rostlé vkazuge: Nebo to Zelj, z něhož Figůra tato wyreyssowaná gest, takowého byko spůso-
bu a formy. *

Hladké aneb prostě Zelj. Brassica lævis.

Kadeřawé Zelj. Brassica crispa.

Kadeřawé zelj má Prut mocný/ List wůkol kučerawý a kadeřawý, gako Telecý
okruží/ w sobě zawřený, složený a pobělawý/ tak že častokrát na sobě podobenstwj Hla- B
watého zelj vkazuge.

Hlawaté zelj gest to, kteréž w okraublé Hlávky roste/ a odtud gméno swé má:
Listj spolu gedno na druhé tak se swaluge a srostá/ že mnohokrát gako giná kaule twrdé
bywá. Dělj se barwau: nebo giné gest zelené/ giné bílé/ a giné červené. Neylepssj z nich
bílé a k gídku nejchutnějssj/ protože mladistwějssj.

* Ale toto Zelj w dwogim spůsobu se nachází: Gednomu Němcy říkagj Rubenköl/ gako-
by řekl, Řepné zelj/ protože nad zemí stogí gako Řepa/ z něhož Listj wyrostá, Caulirapum
řečené. Wlassj ge gmenugj Torzutos, apud Plinium skowau Lacuturres. Druhému Blu-
menköl/ † Latině Brassica prolifera florida, † Kwětné zelj: protože wnitř má gako malé po-
žlautlé kadeřawé Kwjtky, hustě whromadu srostlé. A toť v nás pořádku dobré Semeno wy-
nássj/ aby zase z něho podobné Zelj rostlo. Wlassj ge gmenugj Caulifiori, a neylepssj z Genue
k nám se přinássj/ giní Brassicá Cypriam, a domnjwagj se, že gest apud Plinium, Pompejana.
Gest welmi dobré a chutné k gídku/ a za dlauhý čas přes Zymu w Sklepě chowati se může. *

Čas.

Po prwnjm setj, když téměř pjdi nahoru wyroste, přesazuge se mladistwá Hla-
watice do giné země. Miluge studenau, wlhkau, a dobře wyhnogenau zemi.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Zelj přirozenj gest horkého a suchého na prwnjm stupni/ má také něco mocy stj-
ragicý.

Wnitř.

Užitek Kapusty aneb Zelj, gak Howadům tak Lidem, nemůže dostatečně wypsán
býti/ tak že y staří Řjmané, prwe nežli Doktorj w Lékařstwj do Králowstwj Řjmské-
ho se dostali, dobře za ssest Set Let na Zelj přestáwali/ a proti wsselikým Neduhům ho
užjwali. † Aniž byla která Nemoc/ proti níž by Zelj w Lékařstwj nepotřebowali. †

Ano

C Ano Cato a Plinius tak welice Zelj wychwalugj / že o něm gedenkaždý Hospodář to může řjcy / že Apatéku swau w Zahradě mezy Zeljm zprawil a postawil.

Kdožby w žiwotě byl zatwrzený / a chtěl mjti Stolicy / deg zwařiti listj Hlawatého zelj v wodě / ažby gednau zewřelo. Tu gjchu pj, budto samu aneb s Cukrem / welmi lehce žiwot měkčj. Ale když se takowé Zelj na mjsto vwařj / ta gjcha z něho pitá, zastawuge Stolice. Též podobně y sstáwa z syrowého newařeného Zelj wytlačená, s Solj smjchaná a pitá, na stolice žiwot obměkčuge.

Zelj Hlawaté. Brassica capitata.

Ržepné Zelj. Caulirapum.

D

Zelj wařené a gedené, prospjwá těm, kteřjž mdlý zrak magj / a třesau se. Hlawaté mjmo giné gest těžssjho zažitj / zwlásstě kyselé a w Soli kladené: a gakžkoli chutné gest / wssak zlau Krew rodj. † Wjce sskodj Zialudku w Létě, nežli w Zymě. †

Zelj po gjdle požjwané / naprawuge tu sskodu / kteráž z přeplněnj wjnem, a přjlissného pitj přicházý. Kapusta syrowá s Octem gedená, gest vžitečná nedůžiwým na Slezynu / a od nj wysýchagjcým. Listj Kapustowé kdožby w vstech rozkusowal a žweykal / a tu sstáwu toliko z něho požjral / tomu hlas potracený nawracuge. Semeno zelné aneb Kapustowé, s sladkým wjnem, † aneb s Mlékem † pité / mořj Cžerwy w břisse.

Koliku také vzdrawuge Kapusta w poléwce Slepičj / zwlásstě pak z starého Kapauna wařená a pitá: prospěssná gest y nestatečným Gatrám, Slezyně a Ledwinám, od Kamene stjženým. Kapusta protiwj se Wjnu a winnému Kmenu / a gest mezy nimi přirozené nepřátelstwj: protož spolu na gednom mjstě býti nemohau. A kdožby se bál opitj / ten sněz tři aneb čtyry listy Zelj syrowého, s Solj a s Octem, před gjdlem y po gjdle / bude sebau bezpečný, že mu wjno nevsskodj / by se gjm pak y obtjžil. * Ale Athenæus starý Ržecký Sskribent, Semenu tu moc připisuge. *

Zelj neb Kapustu gjsti, prospěssná gest sauchotiny magjcým / aby gi často požjwali.

Proti gedowatým Hubám, Kapusta welmi platnau pomoc dáwá / aby gi wařil a gedl / aneb z syrowých listj sstáwu wytlačil a pil. Kapusta wařená, a dlauhým Pepřem posypaná, a tak s gjchau gedená / dáwá kogným Ženám hognost Mléka. Gest dobrý pokrm Ssestinedělkám. Dnawj Lidé magj mnoho Kapusty požjwati / a gj se purgowati. Neb se nacházegj někteřj / že od Podágry vzdraweni byli / kteřjž to Zelj gjdali / a Poléwku z něho pjgeli.

Kohožby

Kohožby Had vsstknul/ wař sobě hlawaté Zelj s Wjnem/ a to teplé pj, pozbudeš gedowatiny. Tu moc má y Semeno s Wjnem pité. A

Kdož má Zlautenicy/ wezmi přednj wýstřelky listj mladistwé Kapusty/ zwař gedrobet w horké wodě/ ztluc to listj/ a skrze ssat wytlač z nich sstáwu/ a na čtitrobu ráno wezmi a wypj dobrý Truňk teplý/ přidada Soli za gedno zrno Hrachowé/ a tak mnoho Wlaského Kmjnu/ posť se na to, za tři aneb za čtyry hodiny/ kupodiwu purguge/ gakž swědčj Cato de re Rustica.

Kwětné Zelj. Caulis floridus.

Zewnitř, aneb krom žiwota. B

Hlawaté Zelj s mukau Ržeckého sena a s Octem smjssené a přiložené, spomáhá proti Podágře a bolestem audů/ y proti starým nečistým wředům.

Zelj čerstwé samo, aneb s Gečným Sladem ztlučené a přiložené, dobré gest proti wsselikým Oteklinám.

Listj na Hlawu přiwázané, zdržuge wlasy, kteřjž dolů lezti počali.

Zelné listj wařené, a s Medem smjchané, wsseliké wředy rozgjdawé vzdrawuge.

Semeno Kapustowé s sstáwau kořene Fiolowého aneb Kosatcowého protlučené, a natjrané, pjhy a Fleky z Twáře shánj.

Kosstál Kapusty neb Zelj čerstwý spálený/ a potom s starým Swinským sádlem smjssený a přiložený/ krotj zastaralé bolenj Bokůw.

Sstáwa z listj Kapustowého wytlačená, a s Medem wařená, potom do kautkůw Očj natjraná, činj zrak swětlý a gasný.

Proti Prassiwosti a swrabu/ ztluc hlawatého Zelj listj s Octem/ přičině trochu Alaunu/ potři aneb pomaž po Lázni. Proti zkausánj od wzteklého Psa/ ztluc listj hlawatého Zelj spolu s semenem/ a přilož na ránu.

Sstáwa do Nosu wtažená, Hlawu wyčisstuge/ a studenokrewnost wywodj. Táž sstáwa Ženám zase přiwodj gegich nemoc, s Kaukolowau mukau smjssená/ aby z toho čjpek vdělal, a w mjsto náležité wprawil. Kapusta wařená, a w gjsse té sstátek omočený a přiložený, suchým žilám, Nerwům y přjhbjm, welmi gest prospěssný. Předoznámená woda léčj také rány, přikládanjm aneb promýwánjm gich.

Mjzka z Zelj s wjnem smjssená, a wlažná do vcha wpusstěná, sluch nawracuge.

Hlawaté zelj protlučené, zahánj a strawuge zalitau a sraženau podkožnj krew, y giné modřiny/ aby sstáwau z něho potjral.

C Moč od mladého Cžlowěka, kterýžby za několik dnů prwé Kapusty w gjdle požjwal/ vzdrawuge Fistule, Raka, Wlka, Lissege/ a což k tomu wjce nečistého na kůži se wymjtá. Cato welj malé Djtky timto močem meyti/ že proti mnohým Nemocem budau z něho mjti obranu.

Gisté a skussené Lékařstwj proti Pekelnému ohni, gest Lauh/ kterýž se z Popela, z Kapusty a Kossťálůw zelných strogj/ aby gjm bolawá mjsta promýwal.

Proti starým neduhům a wředům, skussené Lékařstwj: Wezmi Hlawaté zelj, na skonánj měsýce Cžerwence/ wyřež z něho prostředek aneb Kossťál/ zwař Listj w bjlém wjně/ a tau gjchau aneb Poléwkau meg Nohy/ potom teplým Listjm ge obkládeg: krotj bolest, a pomalu hogj. Proti bolesti od Bočnjho wředu aneb klánj (contra Pleuresin) wýborné skussenj: Wezmi list Kapustowý aneb zelný/ wlož na horkau Cyhlu/ pomaž ho neslaným Máslem, neb Slepičjm sádlem, ažby dobře změkl/ posypeg drobným Prásskem Kmjnowým powrchu/ a tak teplý přikládeg na bolawý Bok. Kdož wjce žádá wěděti o mocech Zelj aneb Kapusty/ ten sobě čti Catonem de re Rustica, cap. 156. kdež gi welmi wychwaluge proti giž dotčeným y giným mnohým nedostatkům.

Zelj slowe Ržecky κράμβη, Arabsky Corumb, Latině Brassica, † A pro rozdjl Brassica alba, rubra, capitata, crispa † Wlasky Caualo & Verza, Sspanyelsky Colhes, Francausky Choils, Německy Kölkraut, Kol, Kappes.

O Planém Zelj. Kap. XLIIII.

Plané Zelj. Lampsana.

D

Spůsob.

Plané zelj má List podobný Ržepy Kolnjkowé listu/ a gest chlupatý. Prut wysoký půldruhého střewjce/ Kwět bledý gako Zelj, aneb Ržepa. Semeno w lusstinkách zawřené, s počátku požlautlé/ ale když dozrage, počernalé, okrauhlé/ chuti hořké. Kořen toho Zelj gest bjlý, tlustý gako Prst/ chuti trochu perné, a trochu hořké. Roste na Dědinách Ladem položených/ aneb na Aulehlech. * Dodonæus pokládá ginau Lampsanam, o kteréž na giném mjstě wjce oznámeno bude. *

Přiro-

Přirozenj, mocy a včinkowé.

We Wlaſſjch Sedlácy za pokrm tohoto Zelj vžjwagj: Protož nenj diwu/ že Dioſcorides mezy Kuchynſké byliny ge položil. A wſſak nepřináſſj Tělu dobrých wlhkoſtj (gakž Galenus ſwědčj) nic méně wjce potrawy a pokrmu dáwá/ nežli který Sſťowjk.

Wnitř.

Semeno na Prach ztlučené a přigaté, Sſkrkawky wen z těla wyhánj/ geſtliže ſnad dlauho w Břiſſe zůſtáwaly.

Zewnitř.

Bylina zewnitř vžjwaná, a na tělo přikládaná, wyčiſſťuge a ſtrawuge: Protož Semenem na Prach zdělaným zaſeypagj ſe pjhy a Fleky: Ty zahánj. Sſťáwa z této Byliny do chřjpj wtažená, welmi táhne ſſlem a nečiſtotu z Hlawy/ wyčiſſťuge gi a polehčuge. Sylněgi to činj, nežli ſſťáwa z Manholtu. † Plané zelj Latině Lampſana, Německy Wilder Köl. †

O Zelj Mořſkém aneb Soldanelle.

Kapitola XLV.

Mořſké Zelj. Braſsica marina.

Spůſob.

Mořſké zelj při Moři roſte/ s čerwenými Ratoljſtkami/ mléčným liſtjm, podobným Břečťanowému/ chuti ſlané, hořké a poněkud perné. Kořen má dlauhý. * Toto Mořſké zelj wſſudy při Moři roſte/ zwláſſtě okolo Benátek, Genue a w podobných mjſtech/ tolikéž y při Welikém Moři, w Niderlandu. † Kwetne přes Léto. † Geſt ſe čemu podiwiti/ že ſtaré Semeno, gemuž bylo dobře přes dwadceti let, negednau než čaſtokráte D. Paulo Oſlingero, Materialiſtæ w Normberce, zwláſſtnjmu milownjku Rei herbariæ, wyſſlo a zroſtlo/ gakž gſem to za čaſté ſám widěl. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Soldána aneb zelj Mořſké geſt horkého a ſuchého přirozenj, † až do třetjho ſtupně/ což ſe z perné, hořké a ſlané chuti poznáwá. †

C

Wnitř.

Soldana do žiwota přigatá, zbuzuge Stolice / a wen žene, cožkoli od zbytečných wodnatých wlhkostj w těle se zdržuge/a gt Hlawnj kus, Principal, proti wodnotedlnosti.

Může se rozličným spůsobem vžjwati / totiž Listj s Olegem, Solj, Octem a Cukrem, gako Salát smjchati a přistrogiti/ a z toho pět aneb ssest kusů gjsti: přediwně zbytečné, wodnaté nečistoty zpodkem wen wywozuge. † Ale wssak prawj Dodonæus, že wjce sskodj, nežli prospjwá takowé počisstěnj: aprotož Bylina tato nemá tak lehce do žiwota dáwána býti/ a hodj se pro Lidj sylné a mocné / ne pro mladé, staré a nestatečné. † Může se y to listj w Poléwce z Massa wařiti/ Cukrem aneb Medem osladiti/a z toho dobrý trunk pjti. Může se též Listj sussiti/ na Prach ztlaucy/ a z toho Prássku dwa aneb tři quentle s Slepičj Poléwkau do wnitřka přigjti. ztlučená Skořice, Musskátowý kwět, aneb giná Corrigentia, dobře při nj stogj. * Nebo syce přjlissné gegj vžjwánj Žialudku sskodj/gakož swědčj Dioscorides. *

Dále z toho Prachu mohau y Pillule strogiti/ a do půl Lotu gich požjrati. Někteřj pjssj / že tauto Bylinau mnohým Tertianarijs, to gest těm kteřjž třetjho dne Zymnicy měli, spomoženo.

Mořské zelj slowe Řžecky Crambe thalassia, Latině Brassica marina, Soldana a Soldanella, † Campanula marina, Convoluulus marinus, Německy Meerköl. Meerwinde. †

* Carolus Stephanus tomu chce / že tato Bylina od toho slowe Soldanella, že gest na Průtrže vžitečná/ ad solidandas rupturas. *

* Soldanella Alpina.

D

Tato Bylina *in Alpibus* na Wlaských horách, okolo Jspruku a Rawenspurku roste/ tolikéž y w Rakausých a w Steiermarku: Má list tlustý, okrauhlý/chuti w hromadu stahugjcý hořké/prawé Brassicę marinæ dosti podobný: Kwět, kterýž wynássj, gest gako Zwonček / wssak wůkol po kragjch welmi hluboce zstřjhaný/ barwy modré aneb brunátné / časem také zcela bjlé / gakž Clusius sám to wyhledal/ v něhož wjce o něm čjsti můžeš, in stirpib. Pannonicis lib. 2. cap. 47. *

O Ká-

O Káli. Kapitola XLVI.

Kali.

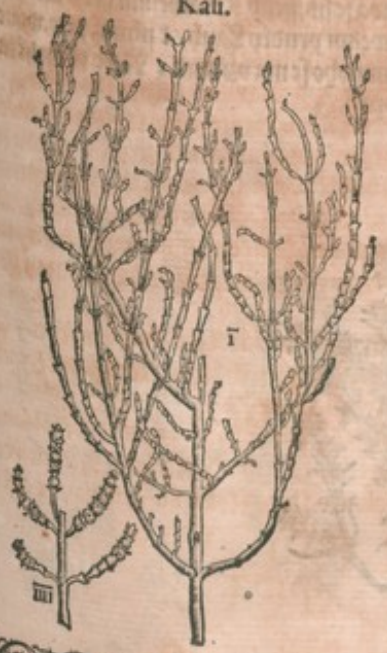

Kali.

KAli Maurytánowé gmenugj Bylinku mořskau / z njž Popela w Sklenných hutjch vžjwagj k wyčisstěnj Skla / aby prohledacy bylo. B
Dělagj z něho y Sůl, Sal Alkali řečenau: Roste to Kali na břehu Mořském. S počátku, když z Země wycházý, má obdlaužný a okrauhlý list / nápodobně gako Tučný mužjk menssj: Potom když dále wyrostá, scházý se w gakysy vzlowatý aneb saučkowatý Prut, na wýš Lokte zdýlj. Z článkůw wystrkuge Listj tučné a tlusté / wnitř prázdné / zespod sstroké, a swrchu sspičaté. Ale když na mjsto wyzrá / nabýwá při wrchu mnoho malých, tenkých, čerwených lijstků / z nichž wycházegj malá, okrauhlá Paupátka / kteráž nesau drobné semýnko. Prautj gest tučné a čerwené. Wssecka zrostlina chuti slané, gako Mořský Kopr.

⋆ Pokolenj.

GEst několikeré pokolenj této Bylinky Kali, gakž tuto některá gsau wymalowána / a gestě wjce se gich nacházý / gichž množstwj netoliko Stařj Auicenna & Serapio, kteřjž ge Vsnen gmenugj / ale y Lobelius wypsal. Mezy těmi gest gedno pěkné pokolenj / s tučným, dlauhým, sspičatým listjm / a malým Kwětem, gako nitkowatým, bez lijstkůw / z něhož wycházý Semeno w hromadu swinuté, gako Hlemeyždowá sskořepina. Gest dosti podobné, že nenj tak perné gako giné / neb ge někteřj y w Salátu gjdagj, gako Tragon, gemuž y dlauhym tučným Listem se připodobňuge / ale to nese čerwené Gahody / gakž ge Autor in suis Latinis commentarijs wypisuge / kdež gest bez listj wymalowané, s mnohými bodláky, aby se cum Dioscoridis descriptione lépe srownati mohlo. A wssak nacházý se gedno pokolenj toho Tragi, s kratičkým sspičatým lijstkem / že se zdá, gakoby celý zvplna byl bodlawý aneb trnowý: Nese také mnoho malých čerwených Gahodek / w nichž se semeno zdržuge / roste při Moři samo od sebe / a sadj se y na Zahradách / gako y druhé pokolenj, s delssjm listjm / kdež sobě zwlásstně mjsto libuge / a samo welmi se osýwá. Ale tento Autoris Tragos, máli za prawý gmjn býti, nechceme tuto dysputowati / ale k ginému mjstu a času toho poodložjme.

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kali gest trochu horkého a suchého přirozenj/ale Popel z něho vděkamý, gest horký a suchý na čtwrtém stupni: protož gest mocy hořicý/a vžiwá se smjssený s Kamenjm protkučeným k rozpaussténj a ssmelcowánj Skla. Děkagj z něho welmi prudký Lauh/k němuž přidawagj Olege, strogi z něho Mydlo. Wnitř do žiwota nemnoho se má vžjwati: Nebo w maljčku welmi násylně Menses žene/tolikéž y wodu in Hydrope.

Tragum.

D

Wnitř.

Kaurenj tauto Bylinau zahánj Hady. Auicenna a Serapio prawj/že Popeła k gistném Lékařstwjm přidáwagj/kteráž w sskodliwých neduzých a ranách zbytečné a Diwjmasso wyžjragj a strawugj. *

O Manholtu. Kap. XLVII.

Pokolenj.

Manholt gest trogj: Bjlý, Cžerný a Cžerwený. Cžemuž takto rozumětj/že samau barwau geden od druhého se dělj. Nebo Bjlý Manholt od bjlého aneb zswětka žlutého listu, Cžerný od černého aneb ztemna zeleného, Cžerwený od červeného gména obdrželi. A wssickni gednostegného gsau Listu, Prutu y Semene: posledním má wssecko červené/Kořen, Listj y Prut.

Spůsob.

Wssickni třj Manholtowé magj drahně ssiroké listj, Lebedowému podobné/než wětssj, delssj, měkčegssj, a wůkol po kragjch kadeřawěgssj: Prut loketnj y dwaukoletnj a wyssssj, žlábkowatý/Kwět malý nážlutý, wždy geden wedlé druhého stogicý od zpodku Prutu, a postrannjch Ratolistek, až do wrchu. Když opadá, wyrostagj okraublá a bodlawá Paupátka/a to gest twrdé semeno. Kořen gest prostý, hladký, samotný, dlauhý gako v Wlaského Kopru/paussťegicý z sebe giné drobněgssj Kořenjčko: w prwnjm a druhém pokolenj wkazuge se bjlý: w třetjm, totiž w červeném Manholtu, gest rozdjl podlé welikosti a barwy. Nebo bywá gako ruka tlustý, někde y tlusstssj/červený gako krew/ z něhož

z něhož krágegj křjžalky aneb grossjky / a vžjwagj mjsto Salátu ku Pečitému. V nás mu A
čerwená Ržepa řjkagj. Přesazuge se na zahradách / když po setj pět Ljstkůw wyskočj / a
když Kořenj, dřjwe než geg do země wsadjš, leynem Krawským obmažeš / bugněgi a wět-
ssj poroste.

Manholt. Beta. Cžerwený Manholt. Beta rubra.

* Za nassjch časůw nacházý se giná pokolenj, rozličných barew / gako žluté, čerwené a bjlé / B
a s pěkným welikým a ssirokým Listjm. Theophrastus pjsse / že tito Manholtowé gsau chuti
lepssj, nežli ginj / kteréž, poněwadž gich mnoho w Sycilij segj a rozplozugj, Siculam gmenowa-
li / odkudž y w obecných Receptách to slowo Sicla pozůstalo. Dioscorides činj zmjnku ne tu-
to / ale lib. 4. cap. 45. o planém Manholtu. A pjsse Lobelius: že na Pjsčitých mjstech při Mo-
ři obyčegně černý Manholt roste / s drobet vžssjm Listem nežli Zahradnj aneb sstěpowaný / a
že gest chuti slané. Plinius gmenuge Limonium. Galenus pjsse / že newj žádné Betam sil-
uestrem, lečby kdo mjsto nj Koňský Ssťowjk (Mengelwurtz) bráti chtěl. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Manholt přirozenj gest horkého a suchého na druhém Stupni / mocy stjragjcý
aneb wyčisstugjcý.

Wnitř.

Cžerný Manholt s Ssocowicý wařený a gedený, twrdj Břicho / neywjce pak ko-
řen. Bjlý pak měkčj Břicho / a wjce na Stolice pobjzý. Obogj pro swau Sanýtrowau
kausawost a chut slanau, Krew zlau plodj.

Bjlý Manholt wařený, a s syrowým Cžesenkem gedený, čerwy w žiwotě mořj.

Ssťáwa z Manholta pitá, žene Moč / a žlautenicy vzdrawuge.

* Ržepu čerwenau aneb Manholtowý kořen magj obyčeg drobet zwařiti / aneb w Pope-
le pecy / a potom rozkrágegjce, s Křenem, Pepřem aneb Koryándrowým semenem w Octě
zaděláwati: Což potom k gjdlu v nás mjsto omáčky předstáwagj. *

Zewnitř.

Manholtowá mjzka do Nosu wtažená, čistj Hlawu / do vssj wpusstěná, odnjmá
zněnj a hučenj. Listj zelené protlučené / a na neduhy wředowité přiložené, kteřjž se roz-
gjdagj / hogj ge. Gjcha z listj Manholtowého wařeného, dobrá gest proti Otru-
su a hnidám hlawy. Magj se tau Gjchau y odznobené Nohy pařiti.

C Mjzkau vsta proplakowati/aneb zuby potjrati/bolest gegich vkládá. Manholtowý kořen na Popel spálený, s Medem smjssený/ aby tim Hlawy pomazowal, vtwrzuge wlasy, aby dolů nelezly: Czehož vžjwati mohau ti/kteřjž počjnagj oplchati.

Manholt Ržecky τεύτλον, Arabsky Decka, Latině Beta, Wlasky Bietola, Sspanyelsky Aselgas, Francausky Porree, Německy Mangolt.

O Kuřjnoze. Kap. XLVIII.

Kuřjnoha Domácý. Portulaca domestica. Kuřjnoha Polnj. Portulaca siluestris.

D

Rozdjl a Spůsob.

Kuřjnoha gest dwogj: Zahradnj a Polnj. Zahradnj segj na zahradách/Listj má tučné gako Tučný mužjk, na dýlku okrauhlé/po hřbetě poběławé a leskawé/nechutné a zkysela trpké: Prut tlustý, oblý, mocný/barwy zbrunátna čerwené. Mezy članky a při wrssjcých wynássj zbleda žluté, gako hwězda kwjtky/kteřjžto w okrauhlých hláwkách drobné čerwené Semýnko nesau.

Polnj Kuřjnoha (kterauž po Německu také Ackerwurtzel gmenugj) roste wssudy na březých, wlhkých zdech, tučných Roljch, na Lukách, na Winnicých. Prautjčko y listj má tučné, gako Zahradnj/wssak menssj, mladistwěgssj/mnohém vžssj, po zemi se rozkládagjcý/a gest tuhé a lipawé/Prautj také gest brunátněgssj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Obogj tato Kuřjnoha chladj na třetjm, a wlhčj na druhém Stupni. Gsau také trochu kyselé/gakoby slané byly. Protož Stařj strogili a zaděláwali ge gako Oljwy a Kappary. Někteřj po dnessnj den k Salátům gich vžjwagj.

Wnitř.

Bylina Kuřjnoha čerstwá w Salátu gedená, aneb sstáwa z nj pitá/tolikéž wařená a gedená, aneb Poléwka z nj přigatá/gest wýborné Lekařstwj proti pálčiwosti w žaludku, kteréž záha řjkagj/proti horkým Ledwinám, raněnj Měchyře y Matky/ostrému a pálčiwému Moči: žádost tělesnau vkrocuge/Czerwy w žiwotě mořj: Spomáhá

proti

chrkánj krwj, Cžerwené nemocy/ y proti wsselikým přjlissným tokům krwe Matky y zla- A
tých žil. Slaužj y proti suchému Kássli/ vzdrawuge Gonorrhæam, to gest tok přiroze-
nj bezděčný. ¶ Půl čtwrtce semena Kuřjnohy na Prach ztlučeného Dětem dáti,
mořj a wyhánj wen Cžerwy.

¶ Kohož moč kapawý a pálčiwý hrubě trápj: Požjweg Kuřjnohy a Locykowého se-
mena, Cukrem posypaného, w potrawě swého gjdla a pitj, často a whognosti/ z toho po-
znáš weliké polehčenj. * Zwlásstě pak Sstáwa této Byliny inspissata, shusstěná: nebo
tak dlauho chowati se může.*

Zewnitř.

¶ Kuřjnoha protlučená, s Gečnau mukau smjssená a přiložená, krotj Cholerycké bo-
lenj Hlawy/ odnjmá horkost a čerwenost Očj/ y giné horké Otoky po Těle. To též činj
z Listj sstáwa, aneb pálená woda/ aby lněným ssátkem smočeným Hlawu obwazowal/
do kautkůw Očj wpausstěl/ y na giná horká mjsta přikládal.

¶ Komužby Pupek wycházel/ aneb, kteréžby Panj po porodu Prsy otekly/ má Ku-
řjnohu s Medem Růžowým a s hljnau Arménskau smjchati a přikládati. Toto Lékař-
stwj prospjwá y proti Podágře. ¶ Woda aneb sstáwa s Růžowým aneb Fiolo-
wým Olegem smjssená, a pomazowaná, pokogj a Sen přiwodj.

¶ Znamenité Lékařstwj malým Djtkám/ když pro horkost spáti nemohau/ těm wo-
da z Kuřjnohy s Lněnicý má se na čelo přikládati/ aneb woda kupitj dáwati.

¶ Kuřjnohy woda gest proti Prýmu dobrá/ kdyžby w nj zetřel Kdulowá Gádra/
a tim Gazyka potjral. ¶ Komužby Zuby ztupěli/ žeby Laskominy měl/ gakž se ča-
sto přiházý po kyselých pokrmjch/ ten má sobě vsta tauto wodau proplakowati/ aneb
toliko listj žweykati: gistotně spomáhá.

¶ Kuřjnoha bylina pod Gazyk wložená/ zahánj žjzeň.

¶ Prassiwá hlawa má se promýwati wjnem a wodau z Kuřjnohy. ¶ Kuřj-
noha w vstech držaná, a sstáwau tělo potjrané, zastawuge krew z Nosu tekaucý.

¶ Kuřjnoha slowe Ržecky ἀνδράκνη, Arabsky Backale ancha, Latině a Wlasky Por- B
tulaca, Sspanyelsky Verdolugas, Francausky Pourpier, Německy Burtzel oder Greusel.

O Hromowém kořenj. Kap. XLIX.

Rozdjl.

HRomowé kořenj gest dwoge: Gedno, kteréž sadj a segj na za-
hradách. Druhé samo od sebe roste/ a gest w trogjm spůsobu/ Bahniwé,
Hornaté a Skalnj/ kteréž wlastně Corruda Latině slowe. A to rádo ro-
ste w zemi gilowaté a mokré/ na Horách a na Skalj. * Vide illorum de-
scriptionem in Obseruationib. Hispanicis Clusij, lib. 2. cap. 83.*

Spůsob.

¶ Zahradnj Hromowé kořenj známé gest wssechněm. Máge měsýce neyprwé z ko-
řene wycházý a wypausstj Pazaussky/ gako něgaké dlauhé třapečky, Prstu ztlausstj, oblé,
tučné, mjzowaté, bezewsseho listj/ rowně gako Chmelowé wrssky. Wedlé těch potom
měsýce Cžerwna, wyrostá Prautj dlauhé/ z něhož se wětwičky a Ratoljstky rozkládagj/
magjcý listjčko drobné, gako Wlaský Kopr/ ale subtýlněgssj a menssj. W Létě nese z žluta
čerwené Gahody aneb zrnka/ gako čerwené Korály (Němcy gim řjkagj Teuffels trauben)
a w nich semýnko černé. Kořen bljž Prutu řjdky a djrkowatý, co Hauba/ rozličně sple-
tený, oblý a poběławý.

¶ Bahniwé a hornaté Hromowé kořenj, od Zahradnjho ničjmž se nedělj/ kromě že
Hornaté wewssem gest drobněgssj. Mladistwj Pazausskowé aneb wrsskowé, kterýchž
w pokrmjch požjwáme, wssickni gsau sladcý a chutnj: ale Skalnj dosti welikau hořkost
w sobě magj.

C

Místo a Czas.

Roste Corruda w zemi suché a mezy Skaljm / a zwlásstě wedlé Plotů a hrázy. Prut má drewnatý a pobělawý / List drobný, twrdý a bodlawý. Zahradnj Asparagus přes celý Rok růsti bude / když po sebránj Gahůdek, Kořen rozkládagjcý se po drnu, oddrygeš / porostau z něho nowj Pazaussowé. Rád roste w suchu / a nepotřebuge wlahy. Pakliby geg na Podzym zalewal / mnohem mladistwěgssj a plněgssj Pazaussky wydáwati bude.

Hromowé Kořenj. Asparagus.

Plané Hromowé kořenj. Asparagus silueſtris.

D

Přirozenj, mocy a wčinkowé.

Hromowé Kořenj geſt mocy ſtjragjcý a wyčiſtugjcý / bez patrné horkoſti a ſtydenoſti. † Plané, zwlásstě Skalnaté, geſt w swých wčinkých mocnějssj. †

Wnitř.

Mladistwj Pazaussového Hromowého kořenj, dáwagj chutný a dobrý Salát k gjdlu. Waří ge w wjně / a ſtrogj s Octem, Solj a Olegem aneb Máslem. Takgednj, obměkčugj Břicho a moč ženau. † Wſſak nemuſyš Aſparagů dlauho wařiti / nebo welmi brzo změknau / dosti geſt, když něco málo pozewrau. Odkudž y Cæſar Druſus wzal to Přjſſowj, když chtěl, aby co rychle wyřjzeno byko: Citius quàm Aſparagi coquantur. Dějwe nějaby se Kořenj Hromowé wařilo. † Simeon Sethi pjſſe / že Hromowé kořenj wodu z člowěka žene / čehož geſt (prý) toto giſtě znamenj / že Moč w swau wůni proměňuge / když ſe ho w gjdle wžjwá. Nic diwného / poněwadž y Mařena, když by gi tolko Człowěk w ruce držel, a zewnitř s nj ſe objral / y hned také Moč w swau barwu proměňuge.

Kořen w wjně wařený, a w Truňku přigatý, otwjrá zacpánj Gater / wyhánj wen Slautenicy / wyčiſtuge Ledwiny a Měchýř / spomáhá proti bolenj Kyček. Tauž moc má Bylina y Semeno, w wjně wařené / gako y woda z nich wypálená.

Proti Slautenicy: zwař Hromowé kořenj s Fjky a s Cyzrnau w wodě / a pj každého dne ráno dobrý Truňk, neyměň čtwrt Zeydlika / zhogiš ſe.

Hromowé kořenj wſuſſené, w wjně zwařené a pité / Czerwenau nemoc, kapánj moče aneb Řezawku wzdrawuge.

Prawj někteřj, že Pſy mrau / kdyby tu gichu pili / w njžby Hromowé Kořenj zwařeno bylo. † Swědčj o tom Dioſcorides, Auicenna & Plinius. †

Zewnitř.

A

Wjno, w němž Kořen Hromowý zwařen, vkládá welikau bolest Zubů / aby ge teplé w vstech držel po té straně, po kteréž bolj. To též činj y mjzka byliny. † Wssak mocněgssj bude to Lékařstwj / kdyžby ge z planého Skalnjho Asparagu přistrogil. † Takowéž wjno teplé přiložené / vkrocuge bolest wywinutých Audůw. Bylina tak wařená a přiložená, pomáhá proti bolesti Ledwin.

Kdožby se mazal Olegem, w němž Hromowé kořenj ztlučeno / toho Srssňowé ani Wčely sstjpati nebudau.

† Chcessli wonné a chutné wjno mjti / nazbjreg kwětu Asparagowého / a vsuš geg w stjnu a w chladu: potom zawěs geg w ssátku do Sudu wjna / a bude chuti dobré a wonné. †

Hromowé kořenj slowe Ržecky y Latině Asparagus, † vel Aspharagus, Herba coralli, † Arabsky Halion, Wlasky Asparago, Sspanyelsky Esparagos, Francausky Esparge, Německy Spargen, † Korallenkraut / Vhersky Sparga, Slowansky Sparoga. † * Plané Hromowé kořenj slowe Latině Corruda, a gakož Plinius pjsse, Libycus Asparagus, Ržecky Asparagus Petræus & Myacantha, id est Spina murina.*

† Woda z Hromowého kořenj pálená.

NEypřjležitěgssj čas gest páliti wodu z Hromowého kořenj na Podzym / když čerwené Gahůdky má / a to timto spůsobem: Bylinu s Kořenem a Gahodami drobně zsekagj / potom in Balneo Mariæ poznenáhlu dystillugj / naposledy k gednomu každému Másu vsussenau tu Bylinu s Kořenem a Gahůdkami zhruba protlučenau přidáwagjce, a za 24. hodin in Balneo Mariæ in digestione močjce, podruhé znowa wypalugj / a za některý čas na Slunce wystawugj. Tato woda obzwlásstně od těch má se vžjwati / kteřjž k Kamenu, Pjsku kamennému a bolestem w Ledwjch nakloněni gsau. Nebo wen wyhánj Pjsek y Kámen / tolikéž y sslem ten, z kteréhož se rodj / má znamenitau otwjragjcý moc / mocně žene moč / zahánj řezawku / otwjrá zacpánj Gater a Slezyny / wyhánj wen Zlautenicy / a vkrocuge bolest w bocých a Ledwinách, ráno a v wečer pokaždé do čtyř aneb pěti Lotů pitá. Může se y k obecnému nápogi přiléwati. †

B

O Gitrocélu. Kap. L.

Rozdjl.

GItrocél, Skorocél aneb Ranocél gest čtwerý: Wětssj aneb čerwený / Prostřednj aneb ssiroký / Menssj aneb sspičatý / a Wodnj.

Spůsob.

Weliký aneb čerwený Gitrocél od welikosti Listu tak slowe / kterýž má tlustý, tuhý, ssiroký a čerstwý / rowně gako Manholt: Prut hranatý, měký, počerwenalý / od prostředku až k wrchu klasowitý / to gest semenem obložený a přikrytý / kteréž gest drobné, černé, w malých mjsskách zawřené. Kwět měký gako Bawlnka, bledé ryssawosti. Kořen mladistwý, wlasatý a bjlý. Roste na mjstech wlhkých, wedlé cest a Plotůw.

* Při wětssjm Gitrocéli gest také s swým znamenjm wymalowán giný geho spůsob / gemuž Plantago rosea, to gest Růžowý Gitrocél řjkagj: Nebo neyprwé nese Kwět, gako zelená Růže / z něhož wyrostá Prut, sewssech stran těmi ljstky se obalugjcý / plný semena. Na spodnjm prwnjm listj obyčegně wyrostagj malé sspičky / gakž tuto spatřiti se může.*

Prostřednj aneb ssiroký Gitrocél má Listj menssj, Gazyku podobné / chlupaté a ostré, sedmi žjlkami na dýl protažené / a na zemi kupodobenstwj Hwězdy se rozkládagjcý / vstawičně se zelená. Prut gest gedné pjdi zwýssj, prostý / při wrchu má klásky kratssj nežli Weliký. Syc kwět, semeno y kořen má téměř gednostegný.

Malý aneb sspičatý Gitrocél má list menssj, vžssj a sspičatěgssj, nežli ginj / Prut hranatý, k zemi skloněný / Klas kratssj a Kwět bledý: Semeno w toboličkách zawřené / ko-

řenj

C řenj drobného mnoho. Někteřj mu Cžesky řjkagj Beranj gazyk / ginj Menssj Kopice, Cželnjk. † Latině Lanceolata, Plantago ouina, Costa equina, Quinq; neruia. †

Gitrocél wětssj aneb Plantago major.
čerwený.

o Gitrocél Růžowý. o Plantago rosea.
* List geho. * Folium ipsius.
† Semeno. † Semen eiusdem.

Gitrocél prostřednj Plantago media.
aneb ssiroký.

D

Wodnj Gitrocél (Německy Wasserwegrich oder Froschlöffelkraut/ Latině Plantago aquatica, Palustris & Cochlearia palustris) List má tlustý, tučný, mocný, zelený/ giným Gitrocelům téměř podobný/ wssak lehčegssj a sspičatěgssj: Prut loketnj a někdy wyšssj, s mnohými Ratoljstkami při wrchu/ kteréž nesau malý, bjlý a hogný Kwět. Kořenj má množstwj poběławého, gako Keychawka. Roste w Přjkopjch / w mjstech mokrých a bahnitých: † a kwetne obyčegné měsýce Cžerwna. †

* Roste také y giný vžssj Gitrocél při Moři/ též y pki slaném Gezeru, nedaléko od Mansffeldu/ kdež se y giných mnoho Mořských bylin nacházý / o něž se semnau Balthasar Brunner Doktor a Lékař w Halli Saské, weliký milownjk rei herbariæ, zdělil. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wssickni Gitrocelowé gsau přirozenj chladného a suchého na druhém stupni. Magj při sobě wodnatost a zemnatost s trpkostj, a s malau kyselostj/ z čehož se pokládagj býti studenj a sussj. Weliký čerwený Gitrocél gest zewssech neymocněgssj/ a k vžjwánj neylepssj. Má také při sobě moc stjragjcý / netoliko w Listj, ale y w Kořenu a Semenu: pročež y rány a wředy sussj bez sstjpawosti.

Wnitř.

Listj aneb semeno Gitrocelowé wařené, a w pokrmu vžjwané / aneb obé to na Prach ztlučené a do žiwota přigaté/ též y Safft aneb mjza z Listj wydáwená/ aneb woda z něho pálená pitá / zastawuge wsseliké plynutj Břicha / vzdrawuge wssecka wnitřnj raněnj a zgitřenj/ zwlásstě Ledwin a Měchýře/ spomáhá proti wychrkowánj krwj/ proti krwawému moči: a summau, zastawuge wssecky nemocy a toky/ kteřjž přjlissně od člowěka gdau. Může také někdo na Prássek zetřené semeno do syrowého wegce zasypati/ a potom vpecy a snjsti.

Woda Gitrocelowá pitá/ dobrá gest těm, kteřjž se Sauchotin obáwagj.

Sstáwa

Sſťáwa Gitrocélowá pitá, vžitečná a dobrá geſt dýchawičným/ a kteréž Padu- A
cý nemoc napadá. Kořen ſpolu s Liſtjm w ſladkém wjně pitý, hogj wředo-
watoſti Měchýře a Ledwin.

Menſſj aneb ſſpičatý Gitrocél. Plantago longa, vulgò Lanceolata. Gitrocél Wodnj. Plantago aquatica.

Tři kořjnky Gitrocélowé ſečtyřma Loty wjna, a ſtak mnohem wody potřikráte B
pité, zaháněgj Zymnicy třetjho dne. Týmž ſpůſobem čtyři kořjnky Zymnicy čtwrtoden-
nj/ gakž ſe Dioſcorides domnjwá, y Plinius. Sſťáwa Gitrocélowá s Octem
ſmjchaná, a po několiko dnů pořad ráno teplá pitá, Zymnicy třetjho dne odgjmá.

Giſtá a ſkuſſená Lektwař proti wychrkowánj krwj: Wezmi Dragantu, Arab-
ſkého Gummi, Sang. Draconis, Boli Armeni, Sſkrobu, Spodij, každého ztjži gedné čtwrt-
ce/ Kamene krwawého Hæmatites, ſemene Makowého, Mumiæ, to geſt té wlhkoſti, kte-
ráž ſe w Hrobjch těl Balſamem mazaných nacházý, Hypociſthidos, každého tři čtwrtce.
To wſſecko drobně ztluc/ a ſpolu ſmjcheg s ſſťáwau Gitrocélowau a Syrupem Růžo-
wým, w ſpůſob Lektwaře. Z toho Nemocný má čaſto do auſt bráti/ a poznenáhlu do
hrdla požjrati a pauſſtěti.

* Kořen Gitrocéle wodnjho drobně na Prach ztlučený, a w Gahodowé wodě pitý, wel-
mi dobrý geſt proti Pjſku w Měchýři/ gakž toho gedna wzueſſená a wzáctná oſoba negednau
zkuſyla.*

Zewnitř.

Gitrocél ſwau přirozenau mocý wyſuſſugjcý a w hromadu ſtahugjcý, geſt hogi-
tedlný a proſpěſſný proti wſſechněm zlým, kyſawým, nečiſtým, okolo ſe rozgjdagjcým,
ſtarým, děrawým wředům a ſſkodám: proti wſſechněm pálčiwým Otokům, Pryſký-
řům, ſpáleninám, zkauſánj Pſýmu, záwſſnicým, liſſegům, Fjkowým neſſtowicem, zpuchli-
nám, rozſedlinám, toku krwawých žil, počátečnj dně: aby Liſtj geho ztlaukl a přikládal/
aneb w ſſťáwě geho, ano y w pálené z něho wodě ſſátek omáčege, obkládal.

Gitrocél zaſtawuge krew w Ranách/ když geg ztlučeš, a s Bjlkem od wegce při-
ložjš. Týmž ſpůſobem hogj rozpálené audy.

Komuž hrubě Krew z Noſu teče/ ten ſmjcheg wodu Gitrocélowau s tak mno-
hem ſylného Octa/ omáčeg w tom ſſátek/ a obkládeg dole zpodek noh a dlaně na rukau, y
na prawý bok nad Gátra/ a brzo ſobě ſpomůžeš. Toť též včinj/ když na Lůno přikláda-
ti budeš.

C Kterým ženám Matka nahoru wystupuge/ty magj sobě Haubu w Gitrocelowé wodě a w Octě omáčeti a přikládati. Tak spomáhá y proti přjlissnému toku Matky.

Gitrocel s Solj přikládaný, rozhánj Wolata. Někteřj proti tomu neduhu toliko Kořen Gitrocelowý na hrdlo zawěssugj.

Sstáwa aneb mjza Gitrocelowá do vssj wpusstěná/odgjmá bolest gegich z horkosti pocházegjcý. Do Očj zapusstěná/hasý horkost gegich.

Kteráž Panj chce sobě Mléko w Prsých stawiti / potjreg bradawic swých sstáwau Gitrocelowau/ odhánj a wysussuge Mléko. Wěc gistá.

Gitrocelowá sstáwa a woda odgjmá welikau bolest Hlawy / aby w nj ssátek omáčel a Hláwu obkládal.

Wodau Gitrocelowau vsta často promýwati, a hrdlo wyplakowati, hogj wsseliké Osutiny a zgitřenj w hrdle / též y zpuchnutj Cžjpka.

Gitrocelowá woda dobrá gest proti krwawým Nesstowicem Fjkowým wzadku/ aby gi s Bawlnau na ně přikládal.

Kořen Gitrocelowý wařiti, a wodau z něho vsta proplakowati, aneb Kořen mezy Zuby žweykati / vkládá bolest Zubůw. Od sspičatého Gitrocele wezmi tři Listy/a drž ge w vstech/ a nevsstjpné tě žádná Wčela.

Proti hryzenj w Břisse: Zwař Gitrocel/a přilož geg horký na břicho/vkrotjt se.

Kdožby z cesty vstal, a Gitrocelem se zmyl/polehčenj počige. Nerwůw y Swazůw posyluge.

Gitrocel slowe Řecky ἀρνογλοσσον, Latině Plantago, Arabsky Lisen, Wlasky Piantagine, Sspanyelsky Lhantem, Francausky Platain, Německy Wegrich.

O Potočnjku. Kap. LI.

D

Spůsob.

Potočnjk roste rád w tichých, teplých wrchowisstjch a Potocých/kteřjž w zymě nezamrzagj: Prut má tučný, přjmý, wnitř prázdný/ Listj ssiroké, podobné k Wssedobru / než menssj, žilowaté, wůkol zpilowané a wonné. Kořen mdlý, a newelmi wlásseničkowatý / Kwět bjlý, a semeno w Růžkách.

* Gest syce y giná Bylinka/ kteréž množstwj roste při Potůčcých, a na mjstech mokrých, zwlásstě w Lesých/kdež gsem gi neywjce nalezl: Prut má stepilý a spanilý/ Listj ssiroké gako Potočnj Řeřicha/ale tenssj a mdlegssj: Semeno ležj w maličkých Růžkách zawřené. Chut gegj a smak náwěsstj dáwá / žeby k Bylině Cardamine, to gest Plané Řeřisse přičtena býti mohla. Ale poněwadž tomu rozuměti / že gi Autor na mjstě Sium wymalowati dal / aneb k němu welmi podobné Byliny/ také gsem gi proto na mjstě tomto postawil. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Potočnjk gest přirozenj horkého a suchého / gakž wůně a chut patrně toho dokazuge: Rozděluge, otwjrá a žene.

Wnitř.

Potočnjk gako giné Zelj wařený a gedený, aneb Traňk z něho pitý, moč a Cžmeyru wywodj/Kámen w Ledwj láme / plod a lůžko pozůstalé wyhánj. Dobrý gest těm, aby ho požjwali/ kdož mdlý a zlý zrak magj/ nedostatek Slezyny trpj/a gsau na počátku Wodnotedlnosti: Sskrkawky z Břicha wyhánj.

Semeno Potočnjkowé rozetřené a pité v wjně čerweném a trpkém, aneb w Kozým mléce, w němžby sskřemenj rozpálené několikrát vhasseno bylo, zastawuge a vzdrawuge nemoc Cžerwenau y Auplawicy.

Potočnjk, dokudž gesstě mladistwý, může se mjsto omáček při gjdle vžjwati/ gako Řeřicha Potočnj.

Zewnitř.

Zewnitř. A

Zelené listj Potočnjka ztlučené, a na noc přikložené/ aneb Safft geho pomazaný/ a ráno s wodau, w njž Gečné otruby zwařeny, wmýwaný, dělá pěknau Twář / a shánj pihy y giné Fleky.

Potočnjk. Sion, Sium.

Sion alterum.

Koňři wařjwagj Listj toto s Solj a Sanýtrem / a wžjwagj proti wsseligakým Otokům a Prastwostem Koňským. B

Potočnjk slowe Řecky a Latině Sium, Arabsky Rorcathalmi, Wlassky Sio & Gorgolestro, Sspanyelsky Rabacas, Francausky Berle, Německy Wassermerck, Wasser oder Meyerpeterlein.

Wranj noze. Kap. LII.

Spůsob.

TAto Bylina gest také v nás w Czechách mnohým známá / a některj gi magj na Zahradách/ a w Salátu požjwagj. Listj má dlauhé, auzke, růžkowaté/ gako Ptačj Pazaury aneb Gelenj roh, pozemi wůkol se rozkládagjcý/ spůsobem Hwězdy: Nezy nimž wychazegj auzcý, oblj a chlupatj Prautkowé / magjcý při wrchu Paličky klasowité, Kwět y semeno, nápodobné k Gitrocelj. Listj gest takowé chuti, gako Gitrocel/ a z toho se mnozý domnjwali * gako y Dodonæus * Bylinu tuto býti z kmene Gitrocelowa. Wlastj od podobenstwj a skrwěkosti listu řjkagj této Bylině Hwězda, Herba stella. A ginj od těch Růžkuw, kterež má na Listj Cornu cerui, Gelenj Růžek. Kořen má welmi kosinatý.

Mjsto.

We Wlastjch tato Bylina roste sama od sebe wssudy wedlé cest: ale když se w zahradách sadj aneb sege, roste mnohem bůgněgi.

Přirozenj, mocy a wčinkowé.

Wranj noha gest přirozenj studeného a suchého. Dělagj z nj Salát, pro wzbuzenj Appetytu a chuti k gjdlu. Bylina spolu s Kořenem wařená a gedená, gako giné Ze-

C lj aneb wařenj, dobře slaužj proti Nemocy čerwené, měkosti Břicha/ proti toku Matky/ y proti chrkánj krwj. Safft aneb mjzka z listj zeleného, dwau Lotů ztjži pitá, Gesstěrčj aneb Hadj vsstknutj vzdrawuge. † Někteřj tlukau Kořen na Prach/ a dáwagj gednoho Zlatého ztjži teplý w dobrém bjlém wjně pjti/ žene Pjsek a Ledwinný Kámen welmi sylně. †

Wranjnoha. Coronopus.

Wranjnoha Planá. Coronopus siluestris, sive Serpentina.

D

Wranj noha Řecky y Latině slowe Coronopus, Pes cornicis vel corui, Ceruicornu, Gramen ceruinum. Wlasky Coronopo, Herba stella, Cornu cerui. Sspanyelsky Guiabelha, Francausky Capriole & Corn de Cerf, Německy Kränfuß, Hirtzhorn vnd Hirtzgraß. * Wssak přitom pozorowati na to slussj / aby se nezmeylil: nebo y mezy Přyskyřnjky budeme mjti Bylinu, Pes coruinus řečenau.*

Wranj noha Planá. *Coronopus siluestris.*

GEst y giná Bylina/ kteréž gsem gméno dal Wranj noha Planá (Německy Wilden Kränfuß) protože gest Wranj noze, Kwětem, Paličkau, semenem, Kořenem a listjm podobná/ ač listj má vžssj, tenssj/ a menssjmi zaubky rozdělené. Obywatelé w Fryanku řjkagj té bylině Schlangerzwang, aneb Serpentina: zwlásstě okolo města Görice/ kdež sama od sebe na wětssjm djle roste/ w zemi hubené a suchopárné. † Wlassj gmenugj Herbam stellam saluaticam. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wnitř.

Tato Bylina gest welmi vžitečná a dobrá, proti gedowatému vsstknutj Hadůw/ aby gi půl Lotu ztlučené w bjlém wjně wypil. Timto Lékařstwjm mnohým Lidem, kteřjž od toho Zeměplazu vsstknuti a raněni byli, welmi rychle gest spomoženo / gakož gsem to sám w skutku shledal. Kořen této byliny wařjwagj w bjlém wjně/ a s vžitkem pjti dáwagj Lidem wodnotedlným za několiko dnů pořád, wždycky ráno. Wssak po tom truňku musý se Nemocný potiti. Semeno s kyselým wjnem aneb wodau Kuřjnohy pité, zastawuge wsseliké plynutj Břicha / y také chrkánj Krwj.

Zewnitř.

Gest obyčeg Bylinu tuto w čerweném wjně aneb y w Octě wařiti/ a tu gjchu teplau w vstech držeti/ proti welikému bolenj Zubůw. *Holo-

* Holosteum.

A

TOmuto domnělému Koronopu gest y giná Bylinka přjbuzná / kterauž C. Clusius lib.2. cap.95. Hispanicarum obseruat. wymalowal a wypsal / pod gménem Holostei Salmanticensis: gakž tak y w Mompelieru slowe. Má Kořen gako Wranjnoha Planá, poběławý a drewnatý / z něhož roste Listj, gako na Chmeljku / wssak ssirssj, bělegssj a chlupatěgssj. Pročež se někteřj domnjwagj / že Dioscorides nechtěl psáti, by měla Kořen wlasatý / ale Listj wlasaté. Kwjtek roste na hladkém Prautku / rowně gako na Wranj noze / z něhož býwá drobné Semýnko. Té Byliny gest y giný spůsob / kteráž nemá tak chlupatého Listj / a gest wewssem spanilegssj a subtylněgssj: a poněwadž gi w Pokrmjch vžjwagj / slussně se Holosteum gmenuge. *

O Mléčj. Kap. LIII.

Mléč ostrý. Sonchus aspera.

Mléč hladký. Sonchus læuis.

B

Rozdjl.

MLéčj gest dwoge: Geden Mléč gest ostrý / má listj bodlawé a ostré: Latině slowe Sonchus aspera, Německy Geußdistel / gakoby řekl Husý sstětka. Druhý Mléč gest hladký / protože má listj hladké, ne ostré ani bodlawé. Tomu Latinjcy řjkagj Sonchus læuis, Německy Hasenköl vnd Hasenstrauch / protože se pod nim a stjnem geho Zagicy rádi chladj.

* Carolus Clusius lib.4.cap.3. obseruat. Pannonicar. gesstě giné tři pěkné hladké Mléče, kteřjž w Vhřjch a Rakausých rostau, na gewo wynesl. Kdo chce tam ge může spatřiti. Mezy

C těmi téměř neypěknégssj gest s modrými a brunátnými Kwěty / kterýž gsem také wedlé giných Mathiolowých Mléčů w Kapitole této položil.*

Spůsob.

Obogj Mléč listj má rozdělené a wykrogené, gako Cžakanka aneb Plesska: Prut lokte zwýssj, hranatý / wnitř prázdný, nábrunátný / a dokudž gest mladistwý Mléka plný / odkudž také Cžeského gména dostal: Při wrchu Prautj nese Kwitj žluté, hwězdnaté a plné / kteréž se potom w ssediwé Peyřj aneb chlupatau bawlnku obracý / a préč se rozletuge, rowně co na přjmětném kořenj a Plessce: Semeno menssj nežli Sstěrbák: Kořen bjlý, mladistwý a přjsladký / kteréhož někteřj k Salátu vžjwagj s Octem / gako y Listj Mléče hladkého / dokudž gesstě mladistwé gest.

Sonchus læuis altera.

Sonchus cæruleo flore.

D

Sonchus læuis altera.

NAcházý se y giný gesstě Mléč hladký / gakž tuto gest wymalowán / prwnjmu téměř podobný / w Prutu, Ratoljstkách, kwětu, hlawičkách aneb plesskách y w Semenu. Ale wssak Listj geho gest hladssj / netak hrubě rozdělené a zstřjhané / a dále se rozkládagjcý.

Mjsto.

Mléčowé rostau na Zahradách a winicých / zwlásstě pak na mjstech wýslunných.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Složenj Mléčůw gest z podstaty wodnaté a zemnaté / wssak obogj prostředně a střjdmě studené. A protož studj / a mjrně swraskugj.

Wnitř.

Sstáwa aneb mjza Mléčowá, s Polewkau z Gečných krup pitá, vkrocuge žřenj a swjránj Žaludka / a Mleko rozmnožuge. Sama pitá, kapánj Moče vzdrawuge.

Mleko, kteréž z Prutu wytěká, pité / dobře činj a prospjwá Lidem deychawičným / žene Kámen z Ledwj y Moč.

Prut wařený a z toho Traňk pitý / přidáwá kogným Chůwám mnoho Mléka / a působj to, aby Děti dobrau barwu měli.

Safft aneb mjza w bjlém Wjně pitá od Žen kuporodu pracugjcých / aby se po té drobet prossly / pomáhá gim, aby brzo a snadně porodily. Teplá pitá dobře činj těm, kteřjž kapawě močj.

* Z dru-

Z druhého Mléče hladkého Safftu aneb ssťáwy we Wlassjch na mnoha mjstech, strogj Syrup s Cukrem / kterýž gest welmi prospěssný, proti zacpánj Gater / a dlauho trwagjcý Zymnicy. † Apuleius pjsse: Kdyby člowěku na Zymnicy stonjcýmu bez geho wědomj Mléčowé byliny do Postele pod vstlánj geho aneb pod ssaty ložnj nakladl / že od něho Zymnicy zapudj. Mléč gest přjgemná a vžitečná potrawa Zagicům, Králjčkům a Husem / a býwagj po něm tučnj. † A

Zewnitř.

Zelené listj Mléčowé ztlučené a přiložené, dobré gest proti rozpálenému Žaludku / y proti giným horkým Otokům.

Zelina a podobně y Kořen přiložený / spomáhá těm, kteréž Sstjr vsstjpl.

Bawlna w safftu omočená, a na zadnj střewo přiložená, ano y do Matky wprawená, zbytečnau a přjlissnau horkost gegich krotj.

Safft do vssj po krůpěgjch pausstěný, odgjmá gegich bolest / zwlásstě kdyžby geg s dřewěnným Olegem, a Granátowými korami wařil.

Listj Mléčowé žweykané, odgjmá smradlawý duch vst.

Mléč slowe Řžecky a Latině Sonchus, † vel Soncus, Lactucella, Olus vel Palatium Leporis, Carduus anserinus, † Wlasky Soncho, Lactucella, Sspanyelsky Serraya, Francausky Latteron, Německy Sonchenkraut vnd Moß. * Sonchum læuem alteram, obyčegně nazýwagj Cicerbitam, a we Wlassjch Crispinum & Crespinulam. *

O Sstěřbáku a Cžakance.

Kap. LIIII.

Sstěrbák. Endiuia, Intybus satiuus.

Sstěrbák wětssj kadeřawý. Endiuia crispa.

B

Rozdjl a Spůsob.

Giech bylin, kteréž Dioscorides gmenuge Serides aneb Intybos, množstwj rozličných se nacházý / ale sprostně mluwě, čtyry toliko wůbec známé gsau / gichž ku Pokrmu a k Lékařstwj vžjwáme / w takowém mezy sebau rozdjle.

Prwnj gest Intybus satiuus, Apatékáři mu řjkagj Endiuia, quasi dicas Intybia; a ten gest dwogj: Geden má listj welmi ssiroké, gako Locyka / než kadeřawěgssj, žil-

C ssj, žilkowatěgssj a něco y celistwěgssj. A tenť gest prawý Sstěrbák. Druhý má List vžssj delssj a hořčegssj / a ten gest prawá Domacý aneb Zahradnj Scariola, totižto Malý Sstěrbák: † Německy Garten scariol/ Polsky Swinj mléč. † Obogj má Prut na wýš dwauloketnj, a někdy wyšssj/ okrauhlý, sstreychowaný, wnitř prázdný/ kterýž wypausstj z sebe množstwj wětwiček aneb Ratoljstek/ a na nich Kwět modrý, hwězdnatý/ kterýž každého dne vwadá a oprchá / ale zase proti tomu každého dne giný nowý narostá. Semýnko drobné a kulaté/ Kořenj k Locyce podobné / než delssj a kosmatěgssj.

Gest y třetj gesstě pokolenj Sstěrbáku/ kteréž v welikém množstwj segj na Zahradě Cýsařské w Praze. Má weliké, ssiroké, kadeřawé listj: Prut prázdný, a tlustssj nežli ginj Sstěrbákowé / k tomu křehčegssj a liběgssj k gjdlu: pročež geg y mjsto Salátu na Stůl dáwagj. Nese také Kwět modrý, Semeno, kořen/ a krátce wssecku tu moc má/ gakž o giných Sstěrbácých oznámeno.

Zahradnj Cžakanka. Cichorium satiuum, vel hortense.

Cžakanka Polnj. Cichorium siluestre. Intybus erraticus.

D

Druhé, Intybus erraticus slowe Cichorium, to gest Cžakanka/ a dělj se též na dwě: Gedna gest Cžakanka Zahradnj/ a druhá gest Cžakanka Polnj. Zahradnj Cžakanka sege se na Zahradách / a List má podobný prawému Sstěrbáku: wssak menssj a vžssj/ a slowe Scariola agrestis. Polnj Cžakanka sama od sebe roste na Lukách, na Poljch, wedlé cest: Listj má wůkol zpilowané aneb zstřjhané, po zemi se rozkládagjcý/ wssak vžssj, delssj, drsnatěgssj a hořčegssj nežli Cžakanka zahradnj/ ano y Kořen čerstwěgssj a hořčegssj. Prostřednj Kosstál aneb Žebýrko listj, obyčegně se rdj a čerwená. Syce Prautjm, Ratolestmi a brunátným Kwitjm, gest Zahradnj wewssem podobná.

Cžakanka slowe také obyčegně Heliotropium, Latině Solsequium, Sponsa vel amica Solis, Německy Sonnenwirbel / protože Kwět gegj wždycky se po Sluncy obracý/ budto že Nebe gest mračné, aneb gasné. Pročež také na kwětu Cžakankowém může Cžlowěk poznati čas a nakloněnj dne: nebo gakž Slunce zapadne/ tak se y hned Kwět gegj zase zawře a whromadu složj.

Nekterých Bylinářůw bludné domněnj.

HRubě se meylj ti/ kteřjž za to magj, že Sonchus læuis, Mléč hladký gest Scariola. Nebo Scariola nic giného nenj, než slowo porussené od giného, totiž Seriola, a ta gest Malá

Malá Seris aneb Sstěrbák obogj, Intybus Satiuus & Erraticus. Gest hodná potrestánj A
y nepilnost a nerozum některých Apatékářůw/ kteřjž za prawý Sstěrbák a prawau Cžakanku (an ta obogj Bylina na mnoze nynj w Zahradách y na Poljch roste) berau a vžjwagj Plané Locyky, aneb Gestřabj byliny (Habichkraut) kteréž plné gsau Mléka. Gessto wssak obě ty Byliny nic se spolu nestreffugj / nýbrž gsau sobě w přirozenj odporné. Takowý omyl a blud, nemůže býti Nemocným nežli sskodliwý a nebezpečný.

Setj a opatrowánj těchto Bylin.

Kdožby chtěl Sstěrbák a Cžakanku w Zahradě přes celau Zymu kupotřebě a k Salátu mjti a zachowati/ má ge sýti měsýce Zářj/ a když se mladistwé listj gegich po zemi rozložj, má ge nahoru od země zdwihnauti/ a nětčjm měkým, gako w otýpku, swázati/ potom Pjsčitau zemj přisypati/ aneb Hrncem přiklopiti. Tak zůstanau bjlé, mladistwé a měké.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Sstěrbák a Cžakanka gsau byliny přirozenj studeného a suché° na druhém stupni: sstahugj drobet whromadu. Wssak Sstěrbák wjce studj, než Cžakanka / an y wlhkost, kteráž se při nj nacházý, přemáhá a vhassuge suchost. Obědwě magj při sobě trpkost.

Wnitř.

Sstěrbák a Cžakanka gsau wýborné, zwlásstnj a dobré Lékařstwj proti rozpálenj Gater/ byť gich kdo gak chtěl vžjwal: gako aby Listj syrowé aneb wařené gedl/ sstáwu, pálenau wodu, aneb zwařenau gjchu pil: aneb Prássek suchého ztlučeného listj přigjmal. Nebo mjrně ochlazugj/ a powlowně whromadu stahugj/ Gátra w přirozeném spůsobu a mocy gegich zdržugj a zachowáwagj / zacpané žilky w Gatrách proprawugj a wyčisstugj/ a to skrze hořkost, kterauž w sobě magj. A tak wewssj swé podstatě a přirozenj, gsau tyto Bylinky gatrám vžitečné a prospěssné / netoliko proti horkosti/ ale také když gsau neduhem studeným obtjžená. A tehdážť se může Sstěrbák y Cžakanka w bjlém wjně s Petrželj, a té podobnými teplými Bylinami, kteréž moč proprawugj a pudj, B
wařiti/ a pjti Nemocným dáwati.

Listj wařené a s Octem gedené, zastawuge stolice/ a Gonorrhæam, to gest, když komu přirozenj přes wůli geho vcházý. Proti Žlautenicy wař Cžakanku/ a pj ten Traňk / a přigdeš zase kupřirozené swé barwě.

Kdožby Semeno ztlaukl a v wjně pil / dřjwe nežliby naň Zymničné třesenj přisslo, polehčenj mu včinj/ a časem swým y Zymu odwrátj. Gáť gsem častokrát chudým lidem poručil/ aby sobě toliko tuto Bylinku v wodě wařili, a ten Traňk pili/ a dobře gim prospěl proti Zymnicy.

Toto giž dotčené Lékařstwj, shledal gsem mocněgssj/ aby ge timto spůsobem přistrogil: Wezmi Cžakanky spolu s brunátným Kwětem plnau hrst/ zkrágeg gi drobně, a promeg wjnem. Naleg na ni geden Žegdljk giného dobrého bjlého wjna / zwař až do polowice / potom proceď / a budeš mjti Truňk teplý, kupřigetj ráno / po němž za čtyry aneb za pět hodin od gjdla a pitj zdržeti se musýš. Týmž spůsobem připraw sobě a vžjweg toho Traňku, y w giné dny pořád/ až poznáš polepssenj.

Někteřj, gessto od přirozenj Gátra horká magj, odkudž na ně obyčegně bolenj Hlawy a Flus přicházý, mjchagj sobě wjno swé stolnj s wodau Cžakankowau. Také w Apatékách dobře sprawených, zaděláwagj Kořen Cžakankowý do Cukru: ten kdožby často gedl, temperuge mu a ochlazuge Gátra.

* Summau, ať krátce zawru / Cžakanka gest Gatrám y Zialudku welmi vžitečná a dobrá/ zwlásstě pak těm, kteřjž chuti a ljbosti k gjdlu nemagj.*

Tento Traňk wýborný gest, proti zacpánj Gater y Slezyny/ proti Zymnicy třetjho dne/ proti horkosti Gater a žil/ proti krwe žluté zacpánj/ proti Žlautenicy, z připálenj horkých wlhkostj/ a proti páliwosti moče: Wezmi Sstěrbáku, Cžakanky, Sstowjku, Gitrocele, Beranjho gazyka, Růže, Gatrnjku, Locyky s semenem, Kokotice, Chlapiny

menssj,

C menssj, Gelenjho gazyka, Břeskwj sussených, Sswestek pečených, každého půl hrsti: Wař to wssecko v wodě, až třetina vwře / potom scedě, přileg winneho Octa a Cukru / wař znowa: A naposledy zawaž do ssátku Sandalu, Růže a Spodium/a nech ať s tim asy gednau zewře. Z toho Syrupu vžjweg každého dne ráno, když toho potřeba. Potom pro počisstěnj přjgmi geden Lot aneb půldruhého pokrautek Růžowých z Apatéky.

Tento Syrup dobrý gest proti zemdlenj Srdce, z horkosti Zymničné a nepřirozené, Gater y Žaludka / proti bolenj Hlawy z horkosti / a proti třetjho dne Zymnicy: Wezmi Czakanku y s Kořenjm, Břeskwj suchých/ wař v wodě / a po vwařenj sleg do giného Hrnce/ wlož tam hrst kwětu Czakankowého / hrst Růže / hrst kwětu Diwiznowého/ a nech tak státi, otáhna ssatem/aby pára wen wygjti nemohla, až vstydne. A vžjweg ho proti swrchu dotčeným nedostatkům.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Czakanka s Gečným sladem wařená a přikládaná / dobrá gest těm, kteřjž bolest magj w požeradle aneb w hrdle. Listj modré Czakanky na wssecky horké wředy a otoky přikládané, vkládagj bolest / a hasý horkost: Slaužj také y proti horké Podágře/a pálčiwé horkosti na Hlawě malých Djtek/aby gjm přikládal. Proti giž oznámeným nedostatkům neylepssj gest woda pálená/ aby w nj ssátky omáčel a přikládal. A tak dobrá býti má y proti Mornjm nesstowicem. Woda z modrých Kwjtků pálená, gest znamenité Lékařstwj proti horkým a zatemnělým Očjm.

Safft z listj Czakankowého s Růžowým Olegem a s Octem smjchaný a přikládaný, polehčuge bolenj Hlawy. Tato bylina y s kořenem ztlučená/aby z toho malých okrauhlých Pokrautek nadělal / potom w Růžowé wodě rozpustil a smjsyl / a tim Prassiwé kůže na těle potjral / vzdrawuge a wyhlazuge.

Sstěrbák a Czakanka slowe Řecky Seris, Seris agria, Kichorion, Latině Endiuia, & Cichorium. Arabsky Dumbebe, Humbebe. Wlasky Endiuia, Cichorea. Sspanyelsky
D Endiuia, Almerones. Francausky Endiuie, Cichoree. Německy Endiuien vnd Wegwart. † Polsky, Sstěrbák Woletz a Meletz/Czakanka Podrosnjk.†

* Zazyntha. Cichorium verrucarium.

GEsstě geden kmen Czakanky se nacházý / genuž někteřj Zazyntha řjkagj / a Autor náš in suis Latinis Commentarijs, netoliko pro geho moc a ctnost, ale y pro Formu semene Cichorium

Cichorium verrucarium gmenuge. Kořen má maljčký gako Rzepka (Rapuntzel) drobet po- A
černalý, s nemnohým wlássenjm / Listj podobné giným Czakankám / Prautj loketnj, a časem
wyšssj / wssak tenké a hranaté / na němž rostau Kwjtkowé žlutj / gako in Chondrilla prima na
Kozým Cecku / z nichž naposledy býwagj černj vzljčkowé aneb hlawičky, o mnohých hranách /
w nichžto ležj maličké poběkawé semýnko. Mathiolus welikau gim chwálu dáwá proti Bra-
dawicým.*

O Plesste. Kapitola LV.

Plesska. Dens Leonis, vel Caput Monachi.

B

Spůsob.

Plesska hned spočátku Gara z země wyskakuge / Listjm swým
Czakankowému podobným, rozkládá se na zemi / kteréž má s obau stran
zstřjhané a wykrogené, na koncy gako Střelu. Zpilowánj zubůw Listj
gegjho, nese podobenstwj Zubů weliké pily. Prut má pjdi zwýssj / mla-
distwý, oblý, hladký, počerwenalý / wnitř prázdný gako stéblo / a mléka
plný. Při wrchu wyrostagj zelená, chlupatá Paupata / z nichž potom býwá pěkný žlu-
tý plný Kwět / gako pěkně malowané Slunce. Ten když vzrá, obracý se wgakausý hla-
wičku peyřnatau / a to gest Semeno: a když to Peyřj wětrem z něho sprchne / ostáwá sa-
ma holá, okrauhlá, bjlá hlawička, gako Mnišská pleš / odkudž se také Latině Caput Mo-
nachi: Německy Pfaffenblat, to gest Mnišská hlawa a Kněžský Pleš gmenuge. Kořen
má podobný Czakance / wssak twrdssj a hořčegssj.

Mjsto.

Roste na wsselikých mjstech / na Lukách, na cestách, y w Zahradách.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Plesska gest téhož přirozenj a mocy, gako Czakanka / to gest sussj a studj: ale wět-
ssj má při sobě hořkost. † Aprotož y wjce sussj nežli ona / wyčisstuge a otwjrá. †

Wnitř.

Plesska wařená a pitá, plynutj břicha sstawuge: S Ssocowicý wařená a pitá,
Czerwenau nemoc vzdrawuge.

Komuž

C Komuž přirozenj mjmo wůli geho odcházý/ ten z Plessky traňk pjti má. Plesska také welmi dobrá gest těm/ kteřjž s Krwj wymjtagj. † Plesska bylina y s kořenem w dobrém Octě winném až do třetjho djlu zwařená/a Traňk ten procezený s obecný Kofflyček stolnj ráno y v wečer dobře teplý pitý/zahánj wětrnosti, zacpánj a kapánj Moče.†

Zewnitř.

Zelená bylina Plessky zewnitř přiložená/aneb ssátek v wodě Plesskowé omočený a přiložený/ vhassuge wsselikau horkost černých, pálčiwých, aneb dobrých Nesstowic na Prsech, na Lůnu y na nohách: od čehož přestáwá y ta pálčiwá bolest Klaubůw.

Ženy magj obyčeg meyti se Plesskowau wodau / domnjwagjce se, že tudy gasné a hladké twáři dostanau / trudowatost pak a Fleky aneb Vhry zaženau. Táž woda shánj y posskwrnu s Očj/ a mrákotu gegich odgjmá: † Aby gj při neymenssjm třikrát za den po každé dwě krupěgičky do Očj wpausstěl. Plesskowý kořen na hrdle a na holé kůži těla nossený, zahánj Febrim Tertianam.†

Plesska w gazyku Latinském množstwj má gmén/ totižto Aphaca, Hedypnois, Vrinaria, že mnoho Moče dělá/ Seris somnifera, že libý sen dáwá: Caput vel corona Monachi, Dens Leonis, Dens caninus, že Listj má Zubům sspičatým podobné/ Rostrum porcinum, Taraxacon, Ambubeia: † Wlasky slowe Piscia a letto, id est Lectiminga, Dente dicane. Sspanyelsky Dente de Leon: Francausky Pissenlict, Dent de Lyon: Německy Pfaffenrörle, Pfaffenblat, Sawschnabel, Hundsblum, Münchsblat, Hundslattich, id est Lactuca canina.†

O Modráku aneb Chrpě. Kap. LVI.

Chrpa wětssj. Cyanus major.

D

Modrák aneb Chrpa, pokládá se od některých býti kmene a pokolenj Cžakankowého. Slowe Latině Cyanus, protože má modrý kwět. Sedlácy we Wlassjch řjkagj mu Battisecula (kteréhož to slowa y w Apatékách vžjwagj) gakoby řekl Tupisrp aneb Tupikos / protože se od té byliny Žencům Srpi, a Sekáčům Kosy, ztupugj. Nebo y Srpy Latině gmenugeme Seculas.

Rozdíl

Rozdjl a Spůsob.

A

Chrpa gest dwogj: Menssj a Wětssj. Menssj Chrpa má listj dlauhé, chlupaté, poběławé, parůžky gakýmisy rozdělené / delssj a vžssj, nežli Wranjnoha. Má mnoho ostrých a chlupatých Prutůw dwauloketnjch na wýš / drobným listjčkem osazených / při wrchu Kwět z swětla modrý * (někdy také rozličných barew) * kwětu Karaffilátowému podobných: Kořen gediný a ten kosmatý.

Chrpa Wětssj má list ssirssj, delssj, bělegssj, chlupatěgssj, celý a nerozdělený: Prantj také tužssj a bělegssj, wssak kratssj: Kwjtj mnohem wětssj a rozložitěgssj / z kteréhožto, gakžkoli nic newonj, Děwky a hochny Sedlské letnjm časem Wěnce sobě dělagj / pro geho pěknau barwu.

Chrpa menssj.
† Plný Kwět.

Cyanus minor.
† Flos plenior.

B

Mjsto a Czas.

Menssj Chrpa roste w každém téměř Obilj onde y onde. Wětssj pak spjsse se nagde na Horách nežli na Poljch. Kwetne měsýce Máge a Czerwna.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Chrpa gest přirozenj studeného a suchého na druhém stupni.

Wnitř.

Chrpa, gakž tomu mnozý chtěgj, odpjrá Mornjm zymnicem: Aprotož w Apatékách přidáwá se do Syrupu, de Cichorio cum Rhabarbaro.

Kdožby z wysoka vpadl / a od aurazu krwj chrkal / tomu dáweg pjti Chrpu wětssj s wodau Gitrocélowau.

Kwět a Semeno Chrpowé v wjně wařené / dobře gest pjti proti Gedu Pawaukowému a Sstjrowému. Může snad býti / že y giným Gedům odpjrá. * Prach z toho mocný gest proti Zlautenicy / aby geg přigjmal. *

Modrý kwět Chrpowý vsussený, a na Prach zetřený, welmi pěkně barwj Cukr / a může se gjsti bezesskody.

Modré mléko Mandlowé a Reyži takto přistrogjš: Ztluc dobře kwět Chrpowý s wodau / protáhni skrze ssat a schoweg. Potom protluc Mandly s tau wodau Chrpowau / protlač aneb protáhni ge / a budeš mjti Mléko barwy modré. S tim strog

C Reyžowau aneb y Pssenicnau Kassi/ můžeš gi powrchu y Ržeckým wjnem posypati/ nepřesolug a nepřipalug. Takowé Kasse welmi pěkně wapugj na bjlých gipsowých misách.

Zewnitř.

Chrpowý modrý kwět gest znamenitě dobrý proti horkým a čerweným očjm/ y giným horkým neduhům spočátku/ aby geg ztlaukl a přikládal. Slaužj také proti zlým a zahnogeným ranám y nedostatkům/ aby ztluka geg sstáwu wytlačenau do nich zapausstěl/ neb suchým Prásskem z něho vdělaným zaseypal. *Aprotož y Wodu z něho pálj. We Wlassjch ženy vžjwagj y kauřenj z Chrpowého kwětu/ proti wystupowánj zhůru Matky.*

Sstáwa Chrpowá gest dobrá proti osutinám a Nesstowicem aust/ aby nj vsta wymeywal a proplakowal.

† Kořen Chrpowý stawuge Krew z Nosu y z ran tekaucý/ aby geg w vstech žweykal/ na hrdlo powěsyl/ a Prásskem do ran zaseypal.

Strogj se pěkný modrý Ocet z Chrpowého kwětu, timto spůsobem: Berau čerstwau Chrpu při koncy měsýce Srpna/ odkragugj a zawrhugj bjlý spodek/ modrý pak Kwět wysussugj na čistém ssatu w stjnu. Když ten vschne, naplňugj Sklenicy/ a naléwagj naň Octa pěkného, swětlého, bjlého/ a Sklenicy dobře zacpanau na Slunce wystawugj. Po plném Měsýcy z něho Ocet stezugj. A býwá pěkný, swětlý a prohlédacý. Toho Octa Dwořssti Kuchaři y násse Ženy vžjwagj k ozdobě a prachtu na Pankétjch. Ale může se ho y syce vžjwati s prospěchem k ochlazenj w horkých nemocech, wnitřně y zewnitřně, w Julepjch, w wodách/ pro Srdce a pro Hlawu. †

Chrpa Latině y Ržecky Cyanus, † Flos frumenti, Flos Zachariæ: Wlasky zwlásstě in Tuscana, Fior di frumento, Fioraliso, in Longobardia Sconarola, † Francausky Blanetz, Blaneole: Vhersky Kek verag: Německy Kornblum Rockenblum Zacharias blum. †

D O Kozým Cecku. Kap. LVII.

Rozdjl a Spůsob.

Kozý Cecek také přináležj do rodu Czakankowého/ a gest dwogj: Geden Listjm, Prutem a kwětem Czakance polnj podobný/ wssak wewssem drobněgssj a menssj: Kořene také nemá tak dlauhého a tuhého, gako Czakanka/ wssak proti tomu wjce má Mleka y hořkosti. Slowe Kozý Cecek menssj/ Německy Klein Sonnenwirbel. Roste w zemi wydělané, na mezech Polnjch a wedlé Sylnic.

Druhý Kozý Cecek, kterémuž někteřj Cýsařský traňk řjkagj, má listj Czakankowé/ mnohým a dlauhým zstřjhánjm rozdělené, na zemi ležjcý/ Prut oblý a mléčnatý/ při wrchu z hlawiček kwjtj žluté, menssj nežli Czakankowé: Kořen bjlý, dlauhý, mladistwý, sstáwnatý, přjsladký a drobet přjhořký, k gjdlu přjhodný. Roste na wrssjch skalnatých/ a někdy také w Rolj dělané y na Lukách. We Wlassjch gjdagj tu Bylinu y s Kořenem mjsto Salátu.

* Nacházý se gesstě wjce Chondrillas, o nichž pjsse Carolus Clusius lib. 2. Hispanicarum obseruation. cap. 65. a D. Rauwolff w swém Itinerarium, o čemž y my na giném mjstě mluwiti budeme. Bellonius pjsse/ že do dnessnjho dne Gummi z této Byliny, o němž psal Dioscorides, obyčegné gest in Syria, a že ho Ženy mjsto Mastyru, a Tesaři mjsto Kljvžjwagj.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tyto Bylinky gsau téhož přirozenj, a též mocy, gako Czakanka. Cýsařský traňk gest mocy zažjwagjcý/ a žaludku vžitečný. Obzwlásstnj swau mocý Paducý nemoc hogj.

Wnitř.

Sstáwa z prwnj Chondrilly wydáwená, aneb Listj gegj s wjnem wařené a pité, břicho a stolice twrdj. Kozý cecek v wjně wařený a pitý, vsstknutj Gesstěrčj vzdrawuge.

Zewnitř.

Zewnitř.

A

Prwnj Chondrilly kořen ztlučený s Medem a Sanýtrem, a na malé Koláčky rozdělaný, a ty Koláčky v wodě rozpusstěné a natřené, wssecky pjhy a Fleky na Twáři y po wssem Těle stjragj. Sstáwa z druhé Chondrilly wyrownáwá nahnuté a a bodlawé chlaupky aneb wlásky obočj/ aby ge potjral.

Kozý Cecek menssj. Chondrilla I.

Kozý Cecek Polnj a žlutý. Chondrilla II.

B

Kozý Cecek slowe Řzecky y Latině Chondrilla † vel Condrilla, a pro rozdjl druhého pokolenj Chondrilla cærulea: Arabsky Candarel, Wlasky Condrilla, Terra crepolo: Sspanyelsky Lietugas dente rosplanos, hoc est, Lactuca inter segetes nascens: Francausky Laiteron: Německy Kondrillenkraut, Klein Sonnenwirbel, Feldwegwart. †

O Bylině Gestřabj, Hieracium řečené. Kapitola LVIII.

Rozdjl a spůsob.

Bylina tato Gestřabj slowe proto/ že Gestřábi sstáwau této Byliny Oči swé smáčegj/ a zrak sobě čistj a zostřugj/ gakož swědčj Plinius. Gest pak dwogj: Wětssj a Menssj. Wětssj má listj wůkol po kragjch, podál od sebe rozdělené/ gako Planá Locyka Lactuca siluestris, neb Mléč ostrý, Sonchus aspera. Prut má oblý, ostrý, čerwený, rowný, wnitř prázdný/ plný subtylné trnjčka, a wrchů s mnohými ratoljstkami. Nese Kwjtek žluté barwy/ wyrostagjcý z obdlaužných hláwek/ kterýžto naposledy se rozletuge/ a zůstáwagj toliko holé Plesse, gako na bylině Plesska řečené. Kořen gest pjdi zdýlj/ kosmatý a mléčnatý.

Menssj Hieracium má Listj vžssj/ týmž spůsobem daleko gedno od druhého rozdělené: Prut subtýlněgssj a wssecken zelený/ s některými postrannjmi Ratoljstkami na wýš/ kteréž také nesau okrauhlé žluté Kwěty. * O rozličných Hieracijs, kteréž prwé negsau wypsány, nahlédni in Obseruat. Pannonic. Caroli Clusij, lib. 4. cap. 2. *

Mjsto.

Obogj tato Bylina roste w mjstech newyprawených/ a někdy mezy Obiljm a na wýslunných pahrbcých aneb wrssjch.

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gestřabj bylina moc má ochlazowati/ a powlowně sussiti/ a w hromadu stahowati.

Wnitř.

Safft z této Byliny wydáwený, a za dwě aneb tři Vncye pogednau wypitý, polehčuge kausánj a swjránj žaludka/ ano y ostrosti a páliwosti moče† Ktomu také dělá stolice.

Gestřabina wětssj. Hieracium majus.

Gestřabina menssj. Hieracium minus.

D

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Tato Bylina zmožděná, a zewnitřka přiložená, welmi dobře prospjwá horkému žaludku/ a giným roznjceným neduhům. Bylina spolu s Kořenem swým přikládaná/ vzdrawuge to, což Sstjr vkausl aneb vsstknul. Sstáwa této Byliny gest gednoho z wýborných Lékařstwj proti neduhům Očj/ odgjmá wssecku mrákotu gegich/ † aby gi každého dne třikrát aneb čtyřikrát, po každé dwě aneb tři krápěge do očj wkropil.† Někteřj prawj/ žeby tak mocná býti měla, w té potřebě giž oznámené/ aby gi člowěk toliko na hrdle zawěssenau nosyl/ že mu zrak ostřj a čistj. † Proti mrákotě a temnosti očj: Wezmi sstáwy z Gestřabj byliny dobře wyčisstěné, pěkného čistého Medu, dobrého bjlého wjna, w rowném djlu/ smjcheg w hromadu, a do Sklenice pro potřebu schoweg. Kdož tedy má temný a mdlý zrak/ každého dne ráno a v wečer wpausstěg sobě do očj gednu, dwě, neb třj krápěge/ welmi zrak swětlý činj, zostřuge/ a to gest zwlásstnj wěc skuskená.†

Tato bylina Ržecky y Latině slowe Hieracium, † Accipitrina, Sonchites, Lactuca silvatica: Wlasky Hieracio, Egyptsky Iobonsos, Německy Habichskraut oder Habichslattich: Cžesky Gestřabj Locyka aneb Bylina. Přjčina toho gména s počátku oznámena gest.† Hieracium minus, Hisspansky Coyon de Galho Hierua, hoc est, Herba testiculi Galli.

O Tykwjch a Tureckém Zelj.

Kapitola LIX.

Rozdjl a Pokolenj.

Tykwe gsau několikery: Gedny přespolnj aneb Indyánské/ a druhé Domácy nám dobře známé/ z nichž Tykwice aneb Láhwice dělagj: A ty opět gsau w trogjm rozdjlu/ Dlauhé, Okrauhlé a Tleskaté. Spů-

Spůsob.

A

Tykew má list gako Břečtan / ale weliký, ssiroký a poběławý / zawěssuge se swau hranatau Rýwau a prowázky na Wodry, Kolj, stromy / a čehož se koli chopiti může, potom se zhůru pne a táhne: Kwět má bjlý, weliký, hwězdnatý / z něhož potom wycházý Owotce / ale ne z každého. Nebo kterýž Kwět Owotce nésti má / to se y hned za nim spatřuge podlé sspičky, w spůsobu kuličky, gako malá Planá Hrusska. Když Kwět vwadne, y hned Owotce patrně přibýwá / a to neyprwé býwá zelené / potom zbledažluté aneb tělné barwy. W Tykwjch wězý semeno, ssiroká a tenká gádra: Kořen gest dlauhý a kosmatý.

Tykew Domácý. Cucurbita.

Turecké Zelj. Cucurbita Indica.

B

Přespolnj aneb Indyánské Tykwe magj také swé rozdjly / podlé welikosti, fformy a barwy / wssak wssecky podobné gsau Melaunům / weliké, prostřednj y malé / bjlé, zelené y žluté: Cžechowé gim řjkagj Turecké zelj. Semeno magj weliké, gako Mandl / než sušssj a kratssj / wnitř Gádro chutné a sladké. Listj wětssj nežli domácý Tykew / ostré, chlupaté, k listu winnému podobné. Prautj také gako rýwa / wewssem tlustssj, mocněgssj, ostřegssj a chlupatěgssj. Nesau kwět weliký, zlaté barwy / a ten rozdělený, gako Lilium. Mohau se přes celau zymu chowati wmjstech teplých / aby gim mráz vsskoditi nemohl.

Mjsto.

Tykwe rády rostau w mjstech wlhkých, mokrých a wodnatých: Pakli takowého mjsta mjti nemohau / tedy musý při nich vstawičně woda býti / gináč nebudau mocy dobře růsti. A tak nesmjrně přirozenj gegich wede ge k wodě / že kdyby Mjsu plnau wody pěti aneb ssesti Prstůw zdálj od Tykwe dlauhé postawil / w gednom dni očitě spatřjš a poznáš / gak se bljzko k nj Tykew podá.

O Sazenj Tykwj.

Kteréž Tykwe k semenu zachowati chtěgj / těch na prowázcých gegich až do Podzymku wiseti zanecháwagj: potom vřežjce ge, stawěgj na Slunce, aneb do Pecy / když Chléb wyberau / a tam gich necháwagj, až práwě wyschnau. Naposledy wybjragj z nich semeno / a trau ge Solj / aby od nich ostatnj sslem aneb wlhkost odgali / a rozkládagj na suchém mjstě: nebo od wlhkosti Semeno welmi snadněby se porussilo a shnilo.

C Kdož chce, aby mu weliké Tykwe narostly/ wezmi semeno práwě z prostředku Tykwe/ a sad ge sspičatým koncem dolů. Někteřj močj prwé semeno w sladké Smetaně, aneb w Cukrowé wodě/ a tak dřjwe gim Tykwe narostagj, a býwagj sladssj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wssecky Tykwe gsau přirozenj studeného a mokrého na druhém Stupni. Gedené swlažugj, a žjzeň zaháněgj.

Wnitř.

Tykwe gsau chuti sladké/ a rozličným spůsobem k gjdlu se strogjwagj/ zwlásstě we Wlassjch, času Letnjho/ dokudž gsau gesstě měké a mladistwé. Zewnitřnj Kůru aneb ssupinu preč odkragugj/ masytost pak bjlau, s měkými nezralými Gádry, wařj gak chtěgi s Wegcy, Seyrem, Agrestem, Máslem, Solj, Kořenjm: Gsau chutné a ochlazugj. A gest welmi přjgemná libá krmě/ zwlásstě w horkých Kraginách.

Někteřj berau Tykew nowau/ a wydlabagjce gi, naléwagj do nj wjna/ a powěsýce wně na wětru přes noc, ráno na čtitrobu to wjno pigj/ a tak se purgugj.

Tykwowé semeno oblup a očisť od zewnitřnj kožky aneb ssupiny/ zwař ge w Gečné wodě, a pj z toho. Gest dobrý Traňk proti horkým neduhům Gater, Ledwin y giných wnitřnjch Audůw. Staré Tykwowé réwj s Octem a sladkým wjnem přigaté, nemoc Cžerwenau vzdrawuge. Woda z nezralých Tykwj pálená/ dáwá se pjti w horkých Zymnicech. Táž woda s Cukrem rozdělaná a pitá, dobře slaužj proti horkému Kássli/ a pomáhá brzo na Stolicy.

Zaděláwagj se také Tykwe do Cukru aneb do Medu/ rowně gako Cytronáty: Berau k tomu toliko dlauhých Tykwj swrchnj částku neb hrdlo/ dokudž gesstě mladistwé gsau/ a počjnagj drobet zatwrdati/ zewnitřnj kůru oblupugj, a stržeň wynjmagj a zamjtagj preč: Potom krágegj Tykew na dlauhé křižalky/ a každého dne gednau naléwagj na ně horké wody/ a to tak dělagj za osm dnů pořád. Tak močené wařj poznenáhlu/ aby
D ty křižalky w celosti zůstaly/ zwařené rozkládagj na Prkýnko, čistým ssatem přistřené/ a necháwagj w stjnu ležeti za dwa dni, ažby vschly. Naposledy kladau ge do rozpusstěného teplého Cukru aneb Medu.

* Z okrauhlých Tykwj některé na dlauhé kusy rozkragugj a zawěssugj/ a k Zymě ge chowagj: Potom namočjce ge v wodě, vžjwagj k gjdlu. Dlauhé Tykwe čerstwé zachowáš/ když ge do Pléw zahrabeš/ a w stinném mjstě do Pjsku zakopáš/ Suchého sena na ně nakladeš/ a naposledy zemj přikryges.*

Zewnitř.

Ssupiny aneb kůry od Tykwj dobré gsau/ aby ge na horké Oči a roznjcenau Podágru přikládal. Kůra z Tykwj na Popel spálená, vzdrawuge hnilé Wředy a djry/ kteréž se časem Mužům při Lůnu wymjtagj. Gest Lékařstwj gisté/ gakož gsem sám zprůbowal. Semeno Tykwowé vsussené a na Prach zdělané/ aby gjm do Ran zaseypal, působj to/ aby se rány zase massem wyplňowaly. Když Koně sstáwau z listj Tykwowého natřeš/ nebudau gich Mauchy ani Komáři sstjpati.

Woda z nedozralých Tykwj pálená, může se vžjwati zewnitř/ aby w nj ssátky omáčel a přikládal/ netoliko proti trápenj rozpálených Klaubůw a Audů od Podágry/ ale y proti wsselikým horkým Otokům. Gest také skussené a dobré Lékařstwj, proti weliké bolesti Hlawy z horkosti/ zwlásstě malých Dětj. Nemáli kdo té wody pálené/ může na to mjsto wzýti Sstáwu z Tykwj wydáwenau. Dále táž Woda y sstáwa gest welmi dobrá a pohodlná horkým vssjm y Očjm/ aby gi do nich zapausstěl, a zewnitř přikládal. Hogj také což od ohně spáleno.

Tykew slowe Ržecky κολόκυνθα ἐδώδιμος, Latině Cucurbita, Coloquinthis domestica: Arabsky Haraha, Wlasky Zucca, Sspanyelsky Calabacca, Francausky Vne courge, Německy Kürbs.

O Okůr-

O Okůrkách. Kapitola LX. A

Okůrky. Cucumeres.

Okůrky dlauhé. Cucumeres longi.

Rozdjl.

OKůrky gsau wůbec známé/ a nacházegj se w dwogjm rozdjlu: B Prwnj v nás w Czechách welmi obyčegné/ někteřj gim Latině řjkagj Citruli, protože gakésy podobenstwj malých Cytronowých gablek magj. A ty gsau obecné malé Okůrky. W Normberce ge Kům̃erlinge gmenugj.

¶ Druhé Okůrky slowau Hadowé, Cucumeres anguini: protože gsau dlauhé a winuté gako Had, průhowaté/ Kůry poběławé a chlupaté. Oboge tyto Okůrky gsau chuti gednostegné/ a Semena také gednostegná magj/ toliko Listjm se dělj. Nebo dlauhé Okůrky list magj gako Djně, ostrý a chlupatý.

Spůsob.

¶ Okůrky rozkládagj se na sjř/ a nemagjli žádné podpory a pomocy/ po njžby se nahoru pnuly/ pro mdlobu a autlost swých Prautj a prowázků, musegj se po zemi rozkládati a táhnauti. Listj magj menssj, nežli Tykew/ wssak tlustssj, ostřegssj a chlupatěgssj: Kwět, kterýž mezy Prowázkem a Listem wyrostá, žlutý/ ten když opadne, wycházý wen Owotce zewnitř mnohými Fleky gako skropené/ neyprw zelené/ potom když na mjsto vzrá, nážlutlé/ na množstwj Pruh aneb brázd rozdělené.

* Giný spůsob dlauhých Okůrek.

TVto Figůru dal gsem z oprawdowé a přirozené Byliny přegjti a wymalowati: Má listj gako Melaun, y Kwět takowýž/ ale Owotce nenj tak žlábkowaté a pruhowaté/ nýbrž wolaté, gako Okůrky obecné/ wnitř ležj mnohem drobněgssj Semeno, nežli w obecných/ nemohau také tak mnoho Desstů wytrpěti a wystáti/ kteréžto wssak obyčegné Okůrky snadně snésti mohau: Ale tyto dlauhé chtěgj mjti mnoho Slunce, rowně co Melauni/ k nimž také hrubé gsau podobné/ kdyby chut a spůsob aneb Forma Owotce rozdjlu mezy nimi nedělala. *

C

Giné Okůrky dlauhé.	Cucumeres longi à superioribus quodāmodo diversi.
* Kwět bez vžitku.	* Non frugiferi, &
† Kwět s vžitkem.	† Frugiferi flores.
o Rozkrogená Okůrka.	o Fructus dissectus.

Czas a Mjsto.

D Okůrky studena a zymy welice nenáwiděgj/ protož gich žádného giného času, krom Léta, mjti nemůžeme. Ssestý aneb sedmý den od Sadby wycházegj. Milugj mjsta sušssj, nežli Tykew.

Sadba Okůrek.

Kdožby Okůrkowé semeno w mléce namočil, prwé nežby ge sadil/ bude mjti Okůrky liběgssj a chutněgssj. Obecné malé Okůrky, můžeš také k tomu přiwesti/ aby dlauhé rostly, timto spůsobem: Když kwetnau, weď Kwět gegich spolu y s sspičkau do něgaké auzké Trubice/ a musý wnj Okůrka na dýl růsti, gak dlauhá Trubice gest. Semeno těch Okůrek potom sazené, giž samo od sebe bez takowých Trubic, w dlauhé Okůrky poroste. Pakli kwět zawřeš do Hrnce aneb giné nádoby/ w njžby obličeg a twářnost Cžlowěka, aneb Obraz giného některého Žiwočicha sfformowán a wyryt byl/ porostau w něm Okůrky takowé/ a ten týž Obraz na sobě vkážj.

Když Mjsu plnau wody pod Okůrky, kdež rostau, čtyř aneb pěti Prstůw zdálj od nich podstawjš/ wgednom dni Okůrky se k nj přibljžj. Pakli Oleg podstawjš/ tak gim gest odporný a protiwný/ že se raděgi krčiti a křiwiti budau/ nežby se k němu spustily. Také kolikrátžkoli hřjmá, Okůrky se obracegj/ gakoby se hřměnj děsyly a bály.

Chcessli rané Okůrky mjti/ nastrog sobě měsýce Ledna aneb Vnora země tučné a dobře wyhnogené do Kosse/ zahrab do nj semeno Okůrkowé/ pokropůg drobet wodau. A když wygdau/ wystawug ten Kůš wen pod Nebe w gasný a teplý den/ a wssak podlé zdi aneb giného stawenj/ aby gim wjtr mnoho sskoditi nemohl. A kdyžby zyma aneb nechwile něgaká přigjti měla/ wnes Kůš zase do domu/ a čiň tak dlauho/ dokawadž den nežli noc delssj nebude/ a žádného mrazu padlého nenj se wjce obáwati. Potom zakopeg ten Kůš do země/ a budeš mjti welmi rané Okůrky.

Zde v nás w Cžechách chowagj Okůrky kladené w Soli, Octě a wodě přes celý Rok. Přidáwagj mezy ně y Kopru a Majorány.

Přiro-

Přirozenj, mocy a včinkowé. A

Oboge Okůrky gsau přirozenj studeného a wlhkého na druhém stupni.

Wnitř.

Okůrky gedené moč wywodj/ ale ne tak mocně, gako Djně. Gjdagj ge s ginými pokrmy/gako s Pečitým a s Massem/ale wssak mjrně a střjdmě se gjsti magj: nebo kdožby gich mnoho gedl / nahromáždj w sobě wlhkostj studených, hrubých / zwodnatj a wychladj Krew/ odkudž potom přicházegj putridæ febres, Zymnice hnilé, vkrutné a těžké. Protož lépe se od nich docela zdržeti, a gich negesti.

Semeno ztlučené, a s Mlékem aneb s Wjnem sladkým pité, dobré gest proti raněnj a zgitřenj Měchýře.

Semeno Okůrkowé s Kmjnem smjchané/ aby obogjho za roweň wzal, coby do třj Prstů wzyti mohl/na Prach zetřel/a w sladkém wjně, aneb gjssce Ržeckého wjna přigal/vkládá Kássel/a wyčisstuge Prsy od sslemu a hnisu.

Též Semeno s Medem a wodau wařené, prospěssně slaužj proti neduhům Gater a Ledwin/ kteřjž od horkosti pocházegj.

Ztluc semeno Okůrkowé s Gečnau wodau / wytáhni z něho Mléko / dobrý gest pokrm nemocným na pálčiwau Zymnicy.

Zewnitř.

Okůrky na malé grossjky aneb Topeničky zkrágené a přikládané, ochlazugj a vkládagj wsseliké horké Otoky. Vžjwáme gich také w pálčiwých Zymnicech proti Prýmu/ aby ge Nemocný w vstech na gazyku vstawičně držel a obracel.

Okůrky wůnj swau, omdlewánj zaháněgj.

Listj Okůrkowé s wjnem zwařené a přiložené, vkausnutj Psa vzdrawuge.

Okůrky slowau Ržecky σίκυς ἄμερος, Arabsky Chate, Latině Cucumis, Citrulus: Wlasky Cucumero, Sspanyelsky Cogombro, Francausky Cocombre, Německy Cucumern oder Gurcken. B

O Dinjch a Melaunjch. Kap. LXI.

Spůsob.

DJně weliké slowau Latině Pepones: Melauni pak gsau okrauhlj, menssj a ssedlegssj, podobnj k Kduljm: a těm Latině řjkagj Melopepones. Melauni rozkládagj se s swými prowázky sem y tam po zemi, rowně gako Okůrky. Listj magj ostré, drsnaté, winnému listu podobné/ wssak menssjho rozdělenj a mělčegssjho rozstřjženj. Nesau Kwět žlutý/ z něhož některý oprchá bez vžitku: giný má za sebau hláwky / z nichž wyrostagj Melauni, gedni dlauzý, ginj okrauhlj/ někteřj žlutj, ginj zelenj zůstáwagj. Nacházegj se časem Melauni tak welicý, gako Cžlowěčj hlawa, y wětssj. Zewnitř gsau pruhowatj / a magj gako záhonečky wysedlé, drobet drsnaté / kteřjž se při wrchu a při sspičce spolu scházegj a spogugj: Wnitř, když ge rozkrogjš, barwy rozličné, žluté, čerwené, bjlé/ sstáwnatj/ gádry neb semenem vprostřed welmi pěkně a pořádně osazenj/ wůně libé chuti přjgemné a sladké.

Nacházegj se nynj Melauni / kteřjž magj na sobě tak welmi teničkau kůrku aneb sstupinku / žeby ge tak zprosta bez oblaupenj aneb okrogenj gjsti mohl, gako Hrussky a Gablka. Ale že tak rostau, to se skrze zwlásstnj vměnj děge/ kteréhož Lidé při sazenj gegich vžjwagj.

Gest y giné gesstě pokolenj Melaunůw / barwy žluté gako zlato, a kůry hladké. Ti se chowati mohau přes celau Zymu, na mjstě wětrném a suchém / kdyby ge spočátku Podzymku zbjral. Ale musýš ge zbjrati dřjwe, nežliby práwě vzráli.

Mjsto

Místo a Sadba gegich.

C

Melauni libugj sobě zemi nowau, dobře wyprawenau a na Slůni / místo chtěgi místi prostrané / aby se mohli sem y tam wolně rozkládati. Sprwu potřebugj deště a wody, aby ge zalhwal / až dobře poodrostau: potom magjce zráti, mračných časů a deštů welmi nenáwidj. Aprotož když gest Leto mokré, nedaří se a nevyzrávagj / nýbrž pornějugj se a zakrsagj: Pakli kteřj zůstanau / ti žádne dobré chuti nemagj. Když gsau na místo zralj / pogednau se od Prowázku swého vtrhnau. Za neylepšj pokládagj těžké a wonné / a kterýž tlustý aneb tučný prowázek magj. Někteřj wonj gako Pjžmo / někteřj gako Růže. Ale takowé wůně nemagj sami od sebe a z wlastnjho přirozenj swého / než z vměnj a z taktowánj Lidského. Nebo mnozý, když chtěgj Semena aneb gádra Melaunowá sáditi / dějwe gich drobet pootwjragj z toho konce, z něhož se obyčegně pučjwagj: potom ge w Růžowé wodě, aneb w Malwazý, w němž Pjžmo rozpuštěno, za den aneb za dwa močj / a teprwa do země sadj. A timěž spůsobem netoliko Melauni, ale y giná Owotce k libé wůni nastrogena býti mohau. Chtěgj tomu někteřj / že Melauni sladšj budau / kdyžby Semeno prwé nahoře, gakž powědjno, rozstřipil / a w sladkém wjně, aneb w wodě, w njž Cukr rozpuštěn, přes den aneb dwa močil / potom zase w stjnu wysušse, do země sadil.

Dyně / Melauny.
† Nevžitečný kwět.
* Užitečný kwět.

Pepones.
† Flos non frugifer.
* Flos frugifer.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Galenus pjsse / že Melauni gsau přirozenj studeného a wodnatého: ale podlé mého zdánj, Sladcý a wonnj Melauni, negsau bezewšj horkosti.

Wnitř.

Melauni magj také moc stjragjcý / ženau moč / a snáze z těla nežli Okurky wychá/zegj. Že pak stjragj a čistj / z toho se znáti může / že y Kůži čistj, a Fleky aneb pjhy od Slunce z twáře a z těla shánějj / když se gimi potjrá / a když ty nehluboko w kůži wězegj. Ale Semeno gegich kewšemu tomu gest mocnějšj / a spomáhá také y proti Ledwinnému Kamenu. Melauni gsau wzácné a přjgemné Owotce lidem mlsnýym a rozkošnýym. Kdož gich mnoho gj, dělagj w něm zlé wlhkosti / krew v wodu obracegj / z čehož bywagj

býwagj Zymnice, a žřenj střew: gakož čteme o Cýsaři Albrechtowi II. a Rudolffowi A
Králi Cžeském/ že ti obadwa z nemjrného gedenj Melaunůw vpadli w nemoc Cžerwe-
nau a smrtedlnau Zymnicy/ od njž y zemřeli. Ale kdož Melauny mjrně gj/ a to s Solj,
a dobré wjno na ně pige/ tomu méně sskodj. Gest také Wlaské přjslowj: Budessli přjliš
mnoho Melaunůw gjsti/ musýš také brzo gádra gegich gjsti. Nebo w pálčiwých a hor-
kých Zymnicech, obyčegně vžjwáme wody aneb Mléka, z tlučených Melaunowých ga-
der/ a dáwáme ge Nemocným gjsti a pjti: protože ochlazugj.

Melaunowá gádra, wssak oblaupená z ssupinky, potahugj také obyčegně Cukrem/
a gest ten Konffekt welmi přjgemný, chutný a libý/ a může se dáwati gjsti lidem Nemoc-
ným w horkých Zymnicech. Kdož má Ledwiny aneb Měchýř zgjtřený/ aneb že Moč
pausstj s bolestj, páliwostj a kapánjm/ tomu welmi dobře slaužj tento Konffekt.

Gádra zetřená, a s wodau s Anyzem aneb Gečmenem wařenau a zase wychla-
zenau, Mléko z nich wytažené/ dobré gest pro Traňk y pro krmjčku Nemocným lidem
w horkých Zymnicech: nebo ochlazuge/ žjzeň vhassuge/ otwjrá zacpánj gater a žil/ pro-
prawuge Moč. Též Mléko gest také vžitečné proti Kássli, Sauchotinám/ a zwlásstě
proti páliwému kapawému Moči.

Semeno s Mlékem aneb s sladkým wjnem přigaté, rozhánj otekliny Měchýře.

Kořen vsussený, na Prach ztlučený, a zwicý gedné čtwrtce, w medowině wypi-
tý, zbuzuge dáwenj.

* Na některých mjstech, dáwagj ženám w Ssestinedělých, když negsau docela wyčisstěny,
a magj nepřirozenau horkost, Melaunowé semeno s wodau Wysokého Slézu pjti. *

Zaděláwagj také Melauny y do Cukru aneb Medu, takto: Wezmi nezralých
Melaunů/ zkrágeg ge na dlauhé kusy a křižalky, wedlé brázdek aneb záhoncůw gegich/
zewnitřnj kůrku z nich oblaupě, a wnitřnj gádra wybera, wlož ty kusy do sylného Octa/
a nech gich wněm ležeti za deset dnů. Potom sleg z nich ten Ocet/ a naleg na ně giného čer-
stwého/ a nech opět státi za deset dnů/ wssak každé dne drobet zamjcheg. Opět sleg z nich
ten druhý Ocet/ rozlož ty Křižalky na Prkýnko, pěkným ssatem přistřené, ažby vschly/ B
nakład gich do Medu aneb Cukru/ powař při skrowném vhlj řežawém powlowně a ma-
ličkau chwjlku/ ať by w cele zůstaly, a nerozewřely. A to čiň každého dne, až do dne de-
sátého. Naposledy wybeř ge z toho Medu aneb Cukru/ wlož do giné nádoby/ a posyp
každau wrstwu Zázworem, Hřebjčky, Musskátowau kůlkau, Skořicý/ a nalege na ně
čistého leytrowaného a přepusstěného Medu, aneb bjlého Cukru, ažby se potopily/ za-
hrad nádobu a zacpeg dobře/ a choweg kupotřebě.

Zewnitř.

Znamenité mazadlo aneb Ličidlo pro sskaredý Fraucymer (nebo krásný od při-
rozenj toho nepotřebuge) vděláš takto: Wezmi Melaunů, Limaunů, kořene Aronowé-
ho, Posedowého, gednoho gako druhého/ zkrágeg wssecko spolu na kusy/ deg do sklenné
Kolby/ naleg na to Kozýho mleka, ažby wssecko přikrylo/ dystyllug in Balneo Mariæ,
a wypal z toho wodu. Tau pálenau wodau mohau Panj a Panny twář sobě meyti/ a
bude pěkná. K témuž y Koláčky tyto dělány býti mohau: Wezmi sstáwy Melau-
nowé, též y z Semen/ přičiň k tomu Mauky hráchu Sskrkawičného/ vsuš na Sluncy a
naděleg Koláčků. Když gich vžjwati chceš, wezmi wody z kořene Ličidlowého/ roz-
pusť w nj geden aneb dwa Koláčky/ a tau wodau Twář sobě vmýweg.

Proti horkému Flusu očj/ vwaž čerstwý kus Melaunu na čelo.

Kdož w mdlobu vpadl, woněg k Melaunům/ a přigdeš sám k sobě.

Kořen ztlučený, s Medem smjssený a gako Flastr přiložený/ hogj tekuté Otoky,
kteréž gmenugj Fauos.

Melaun aneb Djně slowe Ržecky πέπορ, Latině Melo, Pepo & Melopepo: Arab-
sky Batheca, Wlasky Mellone, Sspanyelsky Melon, Francausky Melons, Německy
Melonen, Pffeben.

O Angu-

C

O Angurijch. Kapitola LXII.

Angurie. Anguriæ.

Spůsob.

D ACzkoli Anguriæ negsau přjliss známé w Czechách: wssak poněwadž mnozý na swých Zahradách giž také sobě ge sadj a rozplozugj/ nechtěl gsem gich mlčenjm pominauti. Magj List rozdělený, gako Koloquintida aneb Tykwice střjkawá/ wssak wětssj a drsnatěgssj: Prowázky swými wlekau se pozemi, rowně gako Djně/ Kwět žlutý, medowé barwy nesau, gako obecné Okůrky. Owotce dwakrát wětssj nežli Djně/ těžké a přiokrauhlé/ Kůry hladké, zelené a strakaté/ a po té straně, kterauž na zemi ležj, obyčegně poběławé. Massytost gegich gest welmi wodnatá a wlhká/ zwlásstě w prostředku/ kterážto pro swau měkost snadně v wodu se obracý/ a náramně dobrá gest pro vhassenj žjzně. Massytost bližssj kůry gest, twrdssj a bělegssj/ chuti trochu kyselé/ ale prostředek, když práwě dozragj, sladký a chutný. Semeno ssiroké/ a dwakrát wětssj, nežli Melaunowé/ ssupinau twrdau odité/ někdy černau, někdy ryssawau, aneb y Popelatau. Zrno má swůg vžitek w Lékařstwj. Toto Owotce může se w hromadě Pssenice zakopati/ a přes dwa Měsýce chowati/ a když se brzo před dozránjm vtrhnau, w Pssenicy potom dozráwagj/ a tím déle trwagj.

* Melo Indicus, Batieca řečený, o němž Auicenna pjsse, gakž geg Garzias de Horto lib. 2. cap. 20. wypsal, gest zwlásstnj a rozdjlná Bylina od Anguriæ, kteráž gest we Wlassjch welmi obyčegná/ a v nás také časem dozráwá. Ale Anguria násse, nezle by snad k Okůrkám přičtena býti mohla.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Anguriæ gsau přirozenj studeného a wlhkého na druhém Stupni/ k vhássenj žjzně neyvžitečněgssj w horké Léto, w pálčiwých Zymnicech: ano y proti Prýmu a wyprahlosti gazyka bezpečně se dáwagj/ nebo dostatečně swlažugj a ochlazugj/ vkrocugj žluč aneb pěnokrewnost/ y giné prudké a ostré wlhkosti w Žaludku, Gatrách a žilách/ kteréž Człowěka wjce zlostj, nežli hognostj swau obtěžugj. In summa, Cožkoli psáno gest o Melaunjch a Okůrkách/ to může rozumjno býti o těchto Angurijch: nebo wssecky tři Byliny gsau Sestry gednoho pokolenj a kmene.

¶ Angu-

Anguriæ čjm w horčegſſjch Kraginách roſtau/ tim gſau ſladſſj. Aprotož okolo A
Rżjma, in Campania, Apulia, Calabria & Sicilia, lahodnĕgſſj y znamenitĕgſſj gſau, y také
wĕtſſi/ než ſe v nás nacházegj.

Anguria ſlowe také Latině Citrullus. Německy Citrull oder Angurien.

O Locyce Zahradnj a Leſnj.

Kapitola LXIII.

Locyka mladá kadeřawá. Lactuca criſpa. Locyka kwetlá. Lactuca floreſcens.

B

Rozdjl.

Locyka geſt dwogj: Domácj aneb Zahradnj / a Leſnj aneb Planá. O Zahradnj neyprwé pſáti budeme/ gakožto neyznámĕgſſj. Ta při neymenſſjm dĕlj ſe na tré: Prwnj geſt kadeřawá, s liſtem kadeřawým, wůkol zpikowaným aneb zſtřjhaným, gako Sſtĕrbák. Druhá má liſt ſiroký a okrauhlý / a od toho ſlowe ſiroká aneb okrauhlá: Třetj Locyky liſtj wſſe ſe v proſtřed w kauli, gako male, bjlé hlávky zelnaté / a ta ſlowe Hlawatá, bjlá aneb weliká.

Spůſob.

Locykowý prut teprwa při wrchu ſe ratoleſtj/ a geſt plný Mlĕka / odkudž také y Lactuca Latině ſlowe. Neſe maly, žlutý plný Kwjtek/ kteryž ſe w ſſedmé Peyřj obracy a zalétá pryč: Semeno dlauhé a ſſpičaté/ barwy černé a bjlé. Liſtj má mnoho ſſpičateho / kteréžto když přeroſte, hořkne.

Mladá Locyka, když ſe pořeže, geſt přjſſladká pro ſwau mladiſtwoſt/ ale čjm ſtarſſj, tim bywá hořčegſſj/ a protož gi nedadj w Slaupky wyrůſti / nybrž kladau na mi kamenj a ſtřepy aneb něco gineho/ aby ſe toliko na ſſjř rozkládala. Tak máme tuto wprwnjm Figůře Locyku mladiſtwau/ w druhé pak dokonále wyroſtlau a kwetlau wymalowanau. Locyka roſte ſſjřegi/ když ſe nehuſtě gedná wedlé druhé, ale zřjdka a proſtranně rozſadj. Pakli od zemĕ zdrewnatj a ſtwrdne, wykopeg gi a přeſaď/ a zaſeť zmladne. Wychazý čtwrtý aneb pátý den od ſetj/ a když wyſpĕge přeſazuge ſe / a zalywá, když neprſſj.

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Zahradnj Locyka gest přirozenj studeného a mokrého / rowně gako Studničná woda, prawj Galenus. Někteřj gi pokládagj studenau a wlhkau býti na třetjm stupni.

Wnitř.

Locyka, zwlásstě kadeřawá a mladistwá, gest pokrm Žaludku přjhodný a libý/ chladj/ žjzen hasý/ sen přiwodj/ Břicho měkčj/ Mléko rozhogňuge/ chut k gjdlu zbuzuge/ s dřewěnným Olegem, Octem a Solj připrawená/ a před wečeřj gedená. Takowý Salát gest welmi obyčegný pokrm w horkých Kraginách.

Locyka wařená gest snadněgssj k zažiwenj/ dáwá také wjce žiwnosti, nežli syrowá. Tak wařené Locyky požjwali Stařj po giném gjdle/ gako na záwěrek stolu/ gakož sám Galenus o sobě swědčj/ a chwálj Locyku nadewssecka giná wařenj a zeliny/ prawě, že mu w mladosti y w starosti geho, když gi na noc gjdal, dobře slaužila / pálčiwau pěnokrewnost Žaludka zaháněla/ a od bděnj k spánj přiwodila.

Locyka (gakž powědjno) obměkčuge také Břicho/ a zwlásstě w tučné Poléwce z Massa wařená, Cukrem posypaná a tak gedená.

Locykowé semeno pité, bůgnost těla zahánj a stydké sny/ pomáhá proti horkému kapawému močenj/ aby k němu málo Mléka z semene Makowého přimjsyl.

Locyka vstawičně w gjdle vžjwaná, dělá temné Oči/ a sskodj zraku: ale gest proti tomu welmi vžitečná proti wssechněm horkým neduhům / proti Czerwené nemocy, dokudžby se nerozmohla.

Kteřjž Lidé těžce dychagj, a Krwj odchrkugj: Jtem kteřjž studený Žaludek magj, a mnoho sslemů w těle / ti nemagj Locyky gjdati.

* Pjsse se o Cýsaři Augustowi / že gest skrze rozssaffnost Lékaře swého Antonij Musæ, samau Locykau od těžké nemocy a mnohého bděnj wyswobozen a zachowán byl.*

D

Zewnitř.

Wssecky horké neduhy Hlawy, Gater y Žaludka, můžeš vkládati a krotiti Locykowau bylinau/ aneb wodau z nj wypálenau/ aby zelené Listj aneb lněné ssátky w Sasstu aneb wodě omáčel a přikládal.

Locyka wařená, aby gj nohy vmyl, přiwodj Sen. Ano y sstáwa gegj z čerstwých listj wydáwená, na čelo a židowiny přiložená w horkých Zymnicech, dobrá gest proti bolesti Hlawy, a nespánj aneb bděnj. K témuž: Ztluc Semeno s bjlým Mákem / směs s Wagečným bjlkem/ a přilož na čelo a na Židowiny.

Locyka s Agrestem wařená/ aby gj hrdlo proplakowal a kloktal/ gest welmi dobrá proti wsselikým oteklinám a osutinám w hrdle/ y proti spadnutj čjpka.

Locyka Lesnj. Lactuca siluestris.

Locyka Lesnj gest prwnj Zahradnj giž přerostlé a zstaralé podobná/ kromě že list má vžssj, bělegssj, drsnatěgssj, a hluboce wůkol zstřjhaný: a když se giž přestará, mjwá množstwj ostenečků ostrých, sspičatých a chlupatých/ gest chuti hořké, a k rozkausnutj twrdé. Má také Prut tenssj, ale wyšssj / s žlutým Peyřnatým a rozlétawým Kwětem. Kořen welmi wlásseničkowutý a plný Mléka. Roste na Poljch. Při wrchu w makowičkách semenných má mnoho Mléka perného a hořkého/ kteréž Lidé zbjráwagj času žně, rozřežjce makowičku/ a w hrncy nowém na Slunci wysussugj / a chowagj kupotřebě. Této Lesnj aneb Polnj Locyky mnoho vžjwagj Apatékáři, mjsto Sstěrbáku/ nebez podwodu a sskody nebohých nemocných: nebo tudy ffalssugj dobré a hogitedlné Lékařstwj gaternj / k němuž prawý Sstěrbák brán býti má. Protož komuž milé gest powolánj geho, dobré swědomj a láska Křestianská/ ten přestaň od toho sskodného bludu/ a vžjweg prawého Sstěrbáku (gakž nahoře dotknuto) nemássli, naseg ho sobě do Zahrady/ aneb Czakanku mjsto něho do Lékařstwj dáweg.

Přiro-

Přirozenj, mocy a včinkowé. A

Wnitř.

Plané Locyky safft neb mléko gest perné a hořké/ má téměř tauž moc, gako Makowé semeno/ a protož vžjwagj ho ad Meconium, a dělagj z něho Opium, a tak přinássj toto mléko sen/ a vkládá bolesti wnitřnj/ buď žeby ge wpokrmu gedl/ aneb zewnitřka přiložil.

Locyka Lesnj. Lactuca siluestris.

B

Tento Safft zwicý gedné čtwrtce wypitý, s zwařeným Medem aneb Octem, kterémuž w Apatékách Oxymel řjkagj, wyhánj zlé wodnaté wlhkosti z wodnotedlných Lidj, skrze Stolice. Mléko Lesnj Locyky přinássj Ženám Menses gegich/ když ge pigj/ aneb s lněničkau zewnitř přikládagj. Též mléko hogj vsstknutj Sstjrowo/ y giných gedowatých žjžal a Zeměplazůw.

Semeno Lesnj Locyky pité, odgjmá nečistau žádost/ a zapuzuge stydké sny.

Zewnitř.

Mléko Lesnj Locyky zahánj mrákotu, Fleky aneb powlaky očj.

S Mlékem ženským smjchané a pomazané, spáleninu vzdrawuge.

† Kdožby se spálil buďto od Ohně, Olege, aneb od waru: Ztluc Locyku/ přidada k nj Soli/ a přilož na mjsto spálené: wssak dřjwe nežliby Měchýři napuchli.

Locyka slowe Řzecky θρίδαξ, Arabsky Cherbas, Latině Lactuca, Wlasky Lattuca, Sspanyelsky Lechuga, Francausky Laictue, Německy Lattich.

O Třebuli aneb Kerbljku.

Kapitola LXIIII.

Spůsob.

APatékáři gmenugj tuto Bylinu Cerefolium, odkudž přisslo porussené gméno Německé Kerffel/ a snad y Cžeské, Kerbljk. Roste na Zahradách/ a tam geg sadj pro Kuchyni, gako Petržel/ kromě že gest ratolestněgssj a měkčegssj. Prut má čerwený, tučný, žlábkowatý, sukowatý, půldruhého Lokte zwýssj/ a s mnohými po stranách wětwičkami, při

C wrchu okolek: Kwět poběławý / z něhož gacýſy tenjčcý Růžkowé wycházegj / rownj, ſſpičatj a chlupatj / a w nich ſemeno dlauhé a černé: Kořen krátký, koſmatý / po wrchu drnu ſe rozkládagjcý. Wſſecka Bylina geſt ſladká a wonná. Když ſe s giným zeljm aneb krměmi wařj / býwagj wonněgſſj a chutněgſſj.

Třebule, Kerbljk. Cerefolium.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Třebule geſt přirozenj horkého na prwnjm ſtupni / w mokru pak a w ſuchu mjrnoſt zachowáwá.

Wnitř.

Třebule w pokrmu požjwaná, otwjrá / proprawuge a žene moč / Zrak čiſtj. Též mocy geſt gjcha z nj wařená. Bylina žaludku dobře proſpjwá.

Wjno, w němž Třebule zwařená, pite / geſt Měchýři welmi vžitečné a pohodlné. Tak vžjwané y ženám přináſſj gegich nemoc. Safft aneb woda Třebulowá rozhánj ſraženau krew w těle / a wyhánj Ledwinný kámen.

Proti žlautenicy: Wezmi ſſťáwy Třebulowé oſm lžic plných, aneb čtwrt žeydljka / deg do nj gednu čtwrtcy práſſku Gablečnjkowého / a pj ráno na čtitrobu teplý za několik dnů pořád: Spomůžeť.

Ten Safft s Medem ſmjſſený a pitý, dobrý geſt také pro Káſſel. Týž Safft s Gečnau wodau a s Cukrem přigatý, pomáhá proti bočnjmu klánj aneb boleſti.

* Safft z Třebule dobře wydáwený, a w teplé Poléwce z Maſſa aneb w Slepičj gjſſe přigatý, vkládá a krotj žřenj w žiwotě.*

Zewnitř.

Třebule na Prach zetřená, s Medem ſmjchaná, a přiložená na to mjſto, kdež Rak roſte / hogj geg. Bylina ſewſſj ſwau podſtatau wařená v wodě, přidadauc k nj Octa, a tim Lauhem woda mytá, mořj hnidy wlaſůw / a ſhánj lupy s Hlawy.

* Obzwláſſtně pak, když ſe dotčená Bylina w Máſle vſmažj, a na žiwot přiložj / geſt ſkuſſené Lékařſtwj proti žřenj w Břiſſe.*

Třebule ſlowe Řecky χαιρεφυλλον, Latině Chærephyllum, Cerefolium, Wlaſky Cerefoglio, Francauſky Cerfueil, Německy Körffel, Körbel oder Körbelkraut.

O Syr-

O Syrské Třebuli. Kap. LXV. A

Gingidium.

Visnaga.

Spůsob.

Syrská Třebule, *Gingidium* Latině a Rzecky, bylina listj má gako Plany Passtrnat/ wssak menssj a hořčegssj. Z gednoho Kořene wyrostá nahoru množstwj malých, oblých, žlábkowatých Prautkůw/ téměř Lokte zdylj, s postrannými Ratolijstkami/ a při wrchu bjlými okolky. Ti okolkowé aneb Korunky wssudy wůkol osazeny gsau drobným zeleným listjčkem/ hlauběgi zpilowaným a zstřjhaným, nežli gest listj, kteréž se Prutu držj. Dotčené Korunky nesau také Semeno rowně takowé gako Ammi/ kteréžto když dozrage rozsstěpugj se ty Korunky/ a scházegj se w hromadu, rowně gako na Passtrnáku: kdyžby se gich dotekl, wáznau mu na Prstech. Kořen gest pobělawý/ pjdi zdylj/ chuti drobet hořké. Roste na wětssjm djle in Syria & Cilicia: odtud přinássegj Semeno do Wlach/ kdež se také nynj w Zahradách rozsazuge. A tak gsme giž kuprawému Gingidium treffili/ pod gehožto gménem někteřj Cerefolium, to gest Třebuli, bludně rozuměli. B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gingidium gest přirozenj mjrně horkého a studeného/ čemuž swědectwj dáwá chut na djle hořká a w hromadu stahugjcý. Sussj na druhém stupni.

Wnitř.

Bylinu tuto syrowau y wařenau gjdagj/ močj gi také w Soli a wodě: Dobře činj žaludku. † Kdož nemá chuti k gjdlu/ tak že ani pokrmů a wůně gegich cýtiti nemůže/ ten gez tuto Bylinu s Octem, dřewěnným Olegem a drobtem Soli, gako Salát: nawrátjť zase Appetýt a chut k gjdlu. †

Gingidium wařené s wjnem a pité, odgjmá bolesti Měchýře.

Visnaga.

Hrubě se meylj, kteřjž za to magj, že Gingidium gest ta Bylina/ kterauž někteřj Bisnaga, Bisniago aneb Visnaga gmenugj: nebo ta Bylina gest wětssj nežli Passtrnák/ má

C weliké okolky aneb Koruny/ gegichžto sspiček nynj vžjwagj ku Paradlům zubůw. Gá tak smeyssljm, že gest z kmene a pokolenj Passtrnákůw/ gimž se také rowná wssemi znamenjmi a mocmi.

† Gingidium slowe gináč Latině Bisacutum, Wlasky Gingidio & Bisacuto, Arabsky Gidium, Egyptsky Dorysatrum, Syrsky Adoris vel Adorium, Německy Syrischer Kärffel. Visnaga, aliter Dentiscalpiaria, Německy Zansticherkraut.†

DE PECTINE VENERIS.

Kap. LXVI.

Wochlice. Pecten Veneris.

D

Spůsob.

TVto Bylinu Plinius gmenuge Pectinem Veneris. †Německy gi řjkagj Hechelkamm/ od sspičatého Semena, kteréž nese gako gehly něgaké v Hřebenu aneb v Wochle/ na njž Ženy Len wochlugj a wyprawugj.† Roste gi mnoho mezy Obiljm/ zwlásstě na mezech Rolj. Listjm podobná gest planému Passtrnáku/ kromě že toto gest mnohem mladistwěgssj, rowně co na Heřmánku. Wycházý mnoho Prautj z gediného Kořene, nemnoho přes pjd wyšssjch. Kwetne †měsýce Máge† Korunkau bjlau, téměř gako Třebule/ z kteréžto wyrostá množstwj rowných a sspičatých Nosýkůw, rowně gako gehlic na Wochli. Kořen má bjlý, přjsladký, a gedné pjdi zdýlj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

† Bylina tato gest chuti perné a hořké/ z čehož snadně rozuměti, že gest nakloněna k horkosti a suchu.†

Wnitř.

Někteřj berau Pectinem Veneris, prwé nežli kwetne/ a dokudž gesstě mladistwá gest, wařj gi s Máslem aneb s dřewěnným Olegem/ a gedj.

Zewnitř.

Kořen této Byliny s Slézem ztlučený a přiložený/ wytahuge z Ran trny, sspjce a třjsky.

Dětem

Dětem, kteřž močiti nemohau, má se této Byliny s drobtem Petrželewým sýrem wjně A
a máslem na Rendlyku vsmažiti/ a gako Flastr na Lůnko přikložiti/ otwjrá průduchy moče.

Někteřj se domnjwagj/ že tato Bylina gest Scandix Dioscoridis: ale to býti nemůže/ gakož gsem to w swých Latinských Commentarijs in Dioscoridem, dostatečně vkázal.
* Wlassj podnes říkagj této Bylině Acicula, a ponewadž mezy starými gmény Acula slowe/ nemá zhola pro Scandice zatwržena býti.*

O Stračj nůžce. Kap. LXVII.

Stračj nůžka Mořská I. Crithamum I.

Stračj nůžka II. Crithamum spinosum II.

B

Spůsob.

Stračj Nůžka gest Bylina krowatá/ plna Listj pobělawého tuhého, gako Kuřjzoha/ ale wyššjho a delšjho, chuti slané. Roste w mjstech skalnych wedlé Moře. † V nás sadj se w Zahradách/ a roste pěkně y ráda w každé wyhnogené zemi/ a gest y chutněgšjj a líběgšjj, nežli samorostká mořská. Proč gi y Columella a Plinius od Plané oddělugj/ a Baciculam hortensem gmenugi. † Po zemi se rozkládá/ nic méně Prut má Lokte zwyššj: Při wrchu nese Korunku, gako Wlašký Kopr/ z něhož wyskytagj bjlj Kwjtkowé/ okrauhlé a womé semeno. Kořenj má mnohošťwj pobělawého, Prstu ztlaušťj/ kteréž se mezy kamenjm sem y tam paušťj a rozkládá/ chuti též slané a wůně libé.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Stračj nůžka gest mocy wysušugjcy a stjragjcy.

Wnitř.

Semeno, Listj y Kořenj w wjně wařené a pité, těžkému wody paušťnj a žlautenicy spomáhagj/ ano y Kámen Ledwinny a Menses wyhánějj.

Listj wařené w wjně a pité, léčj wnitřnj bolesti/ zatwrzenj břicha y časté tracenj. Též listj wařené a gedené, čistj zrak a dělá gasiné Oči/ ano y žiwot obměkčuge.

Někteřj Bylinu tuto kladau do Láku, s Octem a Solj gako Kappary, zbuzuge chuť k gjdlu/ a gest welmi chutná a líbá.

C

Zewnitř.

Listj Stračj nůžky ztlučené, na horké Cyhle zhřité a přikládané/ dobré gest a prospěssné proti vkrutné bolesti Podágry.

Stračj nůžka Mořská slowe Řzecky κρίθμον, Latině Crithamum, † Fœniculum marinum, Petroselinum marinum, Herba D. Petri, Saxifragia marina, Vnguis aquilæ &c. Arabsky Ierain & Alhulaic: † Wlasky Crithamo, Baticula & Finocchio marino: Sspanyelsky Perexil de la mar. † Item, Vnhal de agnula yerua, hoc est, Vnguis aquilæ herba. † Francausky Fenoil marin, Německy Meerfenchel, Bacillen, Meerpeterlen.

Stračj nůžka III. Crithamum III.

Stračj nůžka Zemská. Crithamum montanum vel terrestre IIII.

D

Crithamum spinosum. Crithamum III.

Mimo nahoře dotčenau Stračjnůžku mořskau, nalezl gsem gesstě dwoge pokolenj giné, na břehu Moře Benatského. Gedno gest prwnj Stračjnůžce podobné/ chuti slané a perné/ na Listj rozdjl se znamená/ kteréž gest vžssj, sspičaté a pjchawé. Má také Prut sstáwnatěgssj a pewněgssj/ kterýž při wrchu nese tři aneb čtyry wětwičky/ a na každé z nich bjlau korunku dotýkagjcý se gedna druhé: z nichž wyrostá Semeno, podobné Wlaskému Kopru. Má také rowně takowý Kořen.

Druhé Crithamum wypausstj z gednoho Kořene množstwj rowných Prutůw/ s mnohým vzkým, obdlaužným, tlustým listjčkem/ tak že gednokaždé osazenj tlačj z sebe giný zwlásstnj a samotný ljstek/ gesstě gednau tak dlauhý, gako ginj.

Crithamum montanum.

Widěl gsem y zde w Czechách gednu Bylinu/ kteréž Stračjnůžka zemská řjkagj. Roste wssudy na Poli/ také y mezy Obiljm, na mezech Rolj a wedlé cest: Listj má množstwj dlauhého, vzkého/ po obau stranách zpilowaného a zaubkowatého, gako srp/ odkudž gi také Německy Sichelkraut, to gest Srpowau bylinu gmenugj. Při wrchu má Listj kratičké/ a z těch každý hlawnj ljstek, na dwa aneb tři postrannj ljstky rozdělený. Prut má dwauloketnj, oblý, vzlowatý, rozložitý/ nahoře okolek aneb Korunku † měsjce Czerwence † bjlau/ a w nj drobné, obdlaužné semeno/ wůně libé a chuti perné. Kořen gako Passtrnák planý, než menssj. Chuti neyprw přjsladké/ ale potom čjm se wjce rozkusuge a žweyká, perněgssj a kausawěgssj, až Gazyk swědj. *Dodonæus pjsse/ že gest chuti podobněgssj Eryngio, Máčce/ a protož gi také tam přiložil.*

Stra-

Stračj nůžky zemské semeno y Kořen zahřjwá a sussj / rozrážj, rozděluge, otwjrá, ztenčuge, wětrnosti rozhánj / a Moč wywodj. Summau dobrá gest kewssechněm těm wěcem / kterýmž swrchnj Mořská / ano gest y mnohem sylněgssj : neb gest hořčegssj a pronikawěgssj. Protož moč y čmeyru wywoditi, průduchy zacpané otwjrati, mnohem sylněgi může, nežli ona. A

O Plané Petrželi. Kap. LXVIII.

Planá Petržel. Caucalis.

B

Gméno.

Tato Bylina apud Dioscoridem gest Caucalis. Množstwj gsem gi nalezl in Hetruria w Kragině Italiæ, onde y onde, mezy řekami Tyberis a Macra: též y okolo Trydentu, w audolj Anania. Na wssech předgmenowaných mjstech roste, zwlásstě na neoraných Roljch / a s wypsánjm Dioscoridis zcela a zauplna se srownáwá. Wlassj gi nazýwagj Petrosello saluatico, to gest Planau Petržel / takž y Němcy gi gmenugj, kteřjž okolo Tryentu spolu s Wlachy bydlegj. Někteřj gi řjkagj po Německu, Wild Vogelnest.

Spůsob.

Má Prut gako Passtrnák, pjdi zdýlj a wyšssj. Listj, kteréž se v spodku při kořenu wystřeluge, welmi podobné gest listu Petrželnému / odkudž y Bylina tato gména swého dostala. Ale giné listj, kteréž wýsse na Prutu stogj, zdá se býti Kopru Wlaského bylině podobněgssj. Nebo tak podobně na koncých mnohými ssnytky aneb rozsstjpenjm gest rozdělené / a k tomu ostré a chlupaté. Neywysse při wrchu vkazugj se korunky aneb okolky, z bjlých kwjtků / wůně libé a sladké.

Dodonæus a ginj magj Caucalidem, ta při wrchu má ostré obdlaužné Semeno / kteréž se ssatů chytá. Oboge to pokolenj y v nás na Poljch se nacházý.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Přirozenj Plané Petržele k horkosti a suchosti se nakloňuge, až k druhému stupni.

Wnitř.

Planau Petržel syrowau y wařenau gjdagj.

Wbj.

C W bjlém wjně wařená a pitá, Moč, Pjsek, Kámen y Ženskau nemoc wyhánj: Ženám také k plodnosti a početj napomáhá/ kteréž syc neplodné sau, pro zbytečnau wlhkost. Ale ty musegj toho Kořene vstawičně požjwati.

Planá Petržel v wjně aneb wodě wařená, otwjrá zacpaná Gátra y Slezynu/ smýwá a stjrá tuhý sslem z wnitřnjch Audů.

Dotčený Traňk spomáhá také nedůžiwým na Žlautenicy / aby ho na čtitrobu do wnitřku vžjwali / na to do Lázně ssli, a potili se. Nebo tu žlutost skrze djrky potowé z Těla wen wyhánj.

Planá Petržel wyčisstuge Krew od černé, zemnaté a Melancholické wlhkosti/ wgakýmžkoli spůsobu požjwaná/ Bylina, semeno neb sstáwa, gedená y pitá. Protož vžitečně se dáwá proti čtwrtodennj Zymnicy, Prassiwině, malomocenstwj a Franské nemocy.

† Planá Petržel v wodě wařená a pitá/ zahánj pálčiwost Zialudka od žluči/ kteréž Záha řjkáme. S kyselým Medowým Syrupem, cum Oxymelite, gako Salát gedená/ a potom zase dáwenjm wywrácená/ wyčisstuge Zialudek od žluči a sslemu / dáwá chut k gjdlu/ a nawracuge potracený Appetýt.

Zewnitř.

Planá Petržel ztlučená, s drobtem wjna a másla na Rendlíku vsmažená, a mezy dwěma sstátky na Lůno přiložená, proprawuge zástawu moče/ rozhánj wětrnosti a kapawé močenj†

* Caucalis Řzecky καυκαλίς, Latině Pes pulli, Pes Gallinaceus. In Hetruria, Petrosello saluatico.* † Arabsky Cafacalis & Cautalis. Simplicistis Apium seu Petroselinum aruense, Persilium nothum, Lappula aruensis & campestris. Sspanyelsky Queyones hierua. Francausky Persil bastard. Německy Wilder oder Ackerpetersilg/ vnd Klettenkörffel.†

O Bjlé Horčicy. Kap. LXIX.

D

Pokolenj a spůsob.

Horčice bjlá gest dwogj: Gedna Zahradnj / a druhá Lesnj. Zahradnj má Prut ruky aneb dwau pjdj zwýssj / na němž wisý listj dlauhé, na několikero hluboce zstřjhané, perné a přjhořké. Kwět gegj pobělawý/ z něhož býwagj Růžky aneb Posswičky, Prstu zdelj/ a wtěch drobné a perné Semýnko. Kořen bjlý, tenký a perný.

Lesnj Horčice roste w zemi wyprahlé, na Zdech, a w Rumjch ledakdes/ y mezy Chamradjm. List má vžssj nežli Zahradnj, a hausstěgi zstřjhaný / chutněgssj y perněgssj: Prautj množstwj/ Kwět žlutý. Lustičkůw gako něgakých Růžkůw po wssj bylině množstwj na horu stogjcých/ Semeno gako obecná Horčice, perné a přjhořké.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Obogj bjlá Horčice sylně zahřjwá/ ale skrowně swlažuge. Protož gi s Locykau w Salátu gjdagj/ a tak spolu se temperugj / Locyka w studenosti/ Horčice w horkosti.

Wnitř.

Bjlé Horčice listj na mnoze gedené, ponauká ad Venerem, žene moč/ posyluge zažjwánj/ a žiwot k stolicým obměkčuge: Wssak přjliš často gjdané, přinássj bolenj Hlawy/ a rozněcuge krew. A protož má se s Locykau (gakž prwé dotknuto) smjsyti a gjsti.

Z Horčice bjlé list wařený, a Cukrem oslazený/ aby Dětem hrubě kassljcým z toho pjti dáwal/ spokoguge a vkrocuge Kássel.

Někteřj pjssj: Kdyby nemocný na Žlautenicy, lewau rukau tři listky z bjlé Horčice vssklubl, a y hned snědl/ že z toho zdráw bude.

Semeno protlučené a v Wjně pité, vsstknutj gedowaté vzdrawuge/ Cžerwy w Břisse mořj/ a oteklau Slezynu splaskuge a ztenčuge.

* Někteřj

* Někteřj za gistau wěc to twrdj: Zě se za mnohá Léta proti sstaku a podobným připadnostem Prásskem z bjlé Horčice (Eruca) a Kmjnu, berauce gednoho gako druhého, obhágili a zachowali.*

Horčice bjlá Zahradnj. Eruca satiua.

Horčice Lesnj. Eruca siluestris.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Bjlá Horčice čistj zrak/ aby listj gegj zmačkal/ a wjčka Očj potjral.

Semeno odpjrá gedu Sstjrowému y Pawaukowému. S Medem aneb strdj smjssené a pomazané, hnjdy w hlawě mořj/ Pjhy, Fleky, zlitiny, y giná těla zsseredněnj, stjrá/ Gizwy, sstrámy aneb rány staré wysslechťuge. Přidássli Wolowé aneb howězý žluči/ vděláš sylněgssj Lékařstwj. Kořen bjlé Horčice v wodě wařený a přiložený, z Rány wen táhne zlámané a zdřizhané Kosti.

Bjlá Horčice slowe Řzecky σάρμορ, Arabsky Lergir, Latině Eruca, † quòd erodat, nam degustata os & linguam satis acriter vellicat, † Wlasky Rucheta, Sspanyelsky Oruga, Francausky Roquette, Německy Weisser Senff, Raucken.

O Bazalice. Kap. LXX.

Rozdjl a Pokolenj.

Bazalika gakož gest Bylinka welmi wonná/ tak y wssechněm dobře známá. Nebo málo kde chybj/ aby gi aneb za Okny, aneb na Zahrádkách, w hrncých a w střepjch neměli. Nacházý se pak w trogjm rozdjlu: Weliká, Prostřednj a Malá.

Weliká Bazalika má List gako Kwět milosti/ aneb, gakž gi wůbec gmenugj, Floramor: wssak wětssj, ssirssj, delssj a tlustssj/ gako na stromu Cytronowém.

Prostřednj, List y Ratolesti má menssj/ a gest Dwogj: Gedna wůně obecné/ gako giné Bazaliky: Druhá wůně práwě Cytronowé. Pročež gi Arabsstj Včitelé ne bez přjčiny Ocymum Citratum, to gest Bazaliku Cytronowau nazwali.

Malá, listj nese drobné, vzké, a wonněgssj nad giné. Z té přjčiny někteřj gi Rozkossnau Bazalikau gmenugj/ ginj Ocimum Garyophyllatum, Hřebjčkowau/ protože Hřebjčky zawonjwá.

* Mjmo

C * Mjmo tyto Bazaliky gesstě giných wjce se nacházý / a obzwlásstně gedna gest známá/ kteráž má listj weliké, pomodrale, kadeřawé a zstřjhané, welmi libě wonné/ poslána gest k nám ze Wlach. Tam gi gmenugj Ocimum aut Basilicum crispum, exoticum vel Hispanicum. Gest welmi krásná Bylinka.*

Bazalika weliká. Ocimum majus.

Bazalika prostřednj. Ocimum medium.

D

Spůsob wůbec.

Bazalika Bylinka gest křowatá a ratolestná / stručnatému strůmku podobná. Negednostegně kwetne: Ale neyprwé od zpodku/ potom teprw nahoře kwětem bjlým. Semeno má černé/ Kořen obyčegně rozdělený a kosmatý. † Kwetne Měsýce Czerwna a Czerwence.†

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Bazaliky gsau přirozenj horkého na druhém stupni. Než magj při sobě zbytečnau wlhkost. * Gest cosy zwlásstnjho při této Bylině / že se nedá na noc aneb k wečeru, nežli o Polednách, když Slunce gest neyhorčegssj, zaléwati a skropowati. K tomu když gi do wody postawjš/ za dlauhý čas w nj se zelená, gako w zemi, y také kwetne: a což wjce gest, někdy y Semeno wynássj.*

Wnitř.

Bazalika na mnoze gedená, zatemňuge zrak/ obměkčuge Břicho / přinássj nadýmánj/ žene moč/ rozmnožuge Mléko/ a gest těžká k zažitj. † Pročež také Galenus nechce tomu/ aby se gi wnitř do žiwota požjwati mělo.†

Kdožby w žiwotě polomen byl: Ztluc na Prach tuto Bylinu / a pj s sstáwau Trnkowau ráno za osm dnů pořád: Spomáhá.

Bazalika vsussená, a do Mstu daná, aby s nj wykysal, dělá dobré wjno/ a wonné gako Musskatel: †A dáwá se pjti Lidem smutným Melancholickým a mysliwým, pro obweselenj a wyraženj z těžkého myssleni / gako y woda z Bazaliky sewssj gegj podstatau Měsýce Czerwna wypálená.†

Bazalika wařená s wodau Wolowého gazyka a pitá/ prospjwá proti omdléwánj, y giným těžkostem Srdce: Dobrá gest lidem zarmauceným/ a těžkým myssleným obtjženým. Semeno Bazalikowé wařené a pité, žene moč/ a proprawuge ženské Flussy. Má gednostegnau moc s Listjm.

Zewnitř.

Zewnitř. A

Bazalika w Octě močená, aby k nj woněl, odwracuge omdlewánj.

Bazalikowá woda s Růžowým Olegem a s Octem sinjssená, a na čelo přikožená, wkrocuge bolest Hlawy. Sstáwa z lystj aneb semeno na Prach ztlučené, do Nosu wtažené, wzbuzuge kychánj / ale musýš Oči zawřjti a zahraditi. Dobré gest proti zacpánj chřipj, a čistj Hlawu.

Bazalika maká aneb Hřebýčkowá. Ocimum minus.

B

Bazalika s Gečnau mukau, s Růžowým Olegem a Octem sinjssená a přikožená, hasý wsseliké horkě roznjcenj a bolenj Očj. Mjzka z Bazaliky w Oči pussřená, mrákotu z nich shánj / Fluxy a slzy gegich wysussuge.

Semeno Bazalikowé přes noc w wodě Růžowé močené, zahussťuge / a lepkau gi činj, gako Kdulowá gadra / a tak hogj Prým w hrdle / zpukané Pyský y Gazyk / a Bradawice na Prsech, skrze pomazowánj Pýrkem.

Semeno z Bazaliky na Prach spalené, a na Bradawice (kdežkoli na těle gsau) posypané, s Kořene ge wen wywracý / že žádná wjce na tom mjstě wyrostati nemůže. Ale takowé Bradawice musýš prwé Nožýčkem drobet podřezati. A poněwadž pak nynj s Bradawicemi zacházýme / newjm k zahnánj gich gistssj a lepssj wěcy / než aby rozpalenau metličkau ráno y w wečer se gich dotýkal / tak wlhkost, z mjž rostau, y Bradawice, do gruntu wyschnau / a brzo wypadnau. Tim spůsobem wjce nežli sto Bradawic při gednom Cžlowěku sehnal gsem. Můžeš y Pawaučiny okolo dřjwka obtočiti, zapáliti / a tim Bradawice připalowati.

Někteřj prawj: Kdyby Bazaliku mezy dwěma Kameny rozetřek / a do nowého Hrnce gi nakladl, zahradil a nechal tak státi / že se z nj w krátkých dnech Sstjrů narodj. Ale Galenus prawj, že to nenj prawda. Anobrž kdožby prwé Bazaliku přigal / že tomu wssitknutj Sstjrowé sskoditi nemůže. * Nic méně wlastnjm skussenjm shledal gsem to / že Sstjrowé rádi bywagj okolo této Byliny. *

Bazalika slowe Řecky y Latině Ocimum, † à nascendi celeritate, quia à satu terrio die statim erumpit: Basilicum, Herba basilica, Herba regia quòd ob præstantem odorem digna sit regia domo. † Arabsky Berendaros, Wlassky Basilico, Sspanyelsky Albahaca, Francausky Basilich, Německy Basilien, Bäsilg oder Basilgram.

C

O Orobance aneb Býkowé bylině.

Kap. LXXI.

Orobaňka. Orobanche.

D

Spůsob.

Orobaňka gest Prut tučný, chlupatý, pokerwenalý, a mladistwy/ Lístj dwaupjdnj, častokrate wyššj. Kwět má zbledazlutý/ Kořen prstu ztlaussti/ dyrkowaty, křehký/ a když Prut wwadne, tedy kořen bywá prázdný. Tato bylina roste mezy Wlčjm hrachem, Obilj, wařenjm, Konopěmi, Lnem, y ginými Bylinami/ kteréž dusý, zžjrá, a růsti gim nedopaussti: odkudž y to gméno má Orobanche, Hubihrach Wlčj/ Německy Erucmürger.

* Tato Orobaňka wymalowaná nenj wssudy obecná / wssak na mnohych mjstech se nachází/ a skowe Ramoša, protože mnoho Rateleství má. W Turinské zemi skowe Hauffinan/ gakoby řekl, Konopice / poněwadž ráda mezy Konopěmi roste. Může přidáno býti k Orobanice y to pokolenj / kteréhož mnoho in Genista roste / pročež mu y Rapum Genistæ říkagj / a chtěgj tomu / že wsussená, na Prach ztučená, a s teplým Pjwem pitá, gest mocné Lékařstwj proti žlcy. Theophrasti Orobanche tak se wkazuge/ gakoby násse Cuscuta byla.*

Přirozenj, mocy a wčinkowé.

Orobaňka gest studeného a suchého přirozenj, na třetjm Stupni.

Wnitř.

Orobaňky wžjwagj někteřj w gjdle/ gako gineho Želj, Salátu a Asparagu/ s Olegem, Octem a Solj. Když se k ginym wařenjm přidá/ kteréž se dlauho wařiti nemůže/ pomáhá mu, aby brzo wřelo. Někteřj tuto bylinu Herbam tauri, Býkowau bylinau nazýwagj. Item Herbam Vaccæ, protože Krávy zakusýce gi, hned se zkálagj, ztřečkugj, a k Býkům chwátawě pospjchagj: gakož o tom Skotácy dobře wědj.

* Orobanche, Cauda leonis, Mala herba, Řecky ὀροβάγχη. † Erui angina, Eruanga Gazæ ab Erui strangulatu, † apud Theophrastum λεμέλυμος, Item ὀστρολοφος, id est, Legumen Leo.*

O Kozýbrádce. Kap. LXXII.

A

Kozýbrádka. Tragopogon Hirci Barbula.

Kozýbrádká. Barbula hirci II. Tragopogon purpureum.

Spůsob.

KOzýbrádka list má ssirssj a delssj nezli Ssaffrán/ někdy welmi B
kadeřawý, někdy hladký: Prut okrauhlý, hladký, vzlowatý/při wrchu Koberlik weliký/ z něhož Kwět wycházý, žluty, plný/ na množstwj lysteczkůw rozdělený/ wrssku ssirokeho a zstřjhaneho/ Acryžto wrch Kwětu přes celý den wždycky se k Slunci obracý/ k wečeru se zawjrá/ a ráno s Wychodem slunce zaše se otwjrá. Ale w mračný a negásný den nikdy se nerozkládá. Ten potom wwadna, wssedjwau Brádku se obracý/ a zanechává pýchowé zlawičky, rownež gako Plesska/ kteraž wětrem dokůssprchá/ y s tim černým Semýnkem, kteréž při wrchu nese: Kořen má dlauhý, sladký a mkadistwý. Wssecka bylina gest plná Mleka.

Místo a Czas.

Roste sama od sebe wssudy na Zahradách y na Lukách/ a w kamenitých a suchých místech: † Kwetne měsýce Czerwna a Czerwence.†

Přirozenj, mocy a wčinkowé: Wnitř.

Kozýbrádky syrowé množí w gidle gako Salátu požjwagj. Neb gest dosti chutná, sladká, horká a wlhká na prwnjm stupni.

Kořen Kozýbrádky syrowý aneb wařený gedený, aneb gjcha z něho pitá/ prospjwá wětrem, kteržs bolestj a kapánjm tolikomočj/ aneb Kamenem obtjženi gsau. Podle toho wjzwáme ho y proti neduhům Prsů/ totižto proti Kásli, těžkému dychánj, Saucho-tinám a bolestem w bocých. Sstáwa z něho gest dwmé mocy proti zlyze bočnj. A to też působj y woda pálená.

Kozýbrádky kořen s kadeřawým zeljm w Polewce z Masła wařený, dlauhým Pepřem posypaný a gedený, dáwá Chřwám kogným mnoho Mleka.

Kozýbrádka prospjwá nestatečným gatrám/ a zahánj záhu, y pálčiwost žaludka.

Někteřj pjssj/ že Kozýbrádka za sedm dnů pořád pitá, přidáwauc gednu čtwrtcy Přeslicky na Prach zttučené, hogj ranění stiewa y Mechyř.

C

Zewnitř.

Woda z celé Byliny, toho času když kwetne, pálená/ welmi rychle hogj Rány w masse/ aby wnj nastrauhanau Bawlnku z lněných ssátků aneb knůtky omáčel/ a do ran wkládal. To také působj sstáwa z též Byliny wydáwená/ y mléko, kteréž z nj teče.

Gest gesstě y giné pokolenj Kozýbrádky/ nese brunátný Kwět/ ne tak ssiroký/ ani tak mnohými ljstky osazený/ gakž přjtomné wymalowánj před oči předstawuge.

* Z těch brunátných Kwětů častokráte býwagj weliké Hláwky/ w nichž se množstwj černého Prachu zawjrá/ gakž nahoře dotknuto. To nic giného nenj, nežli Vicium, to gest kaz, kterýž Němcy, den Brant gmenugj: nacházý se někdy, wssak nečasto, y na žluté Kozýbrádce.

Roste y giné pokolenj s bjlými Kwěty na Wlaských wysokých Horách/ kteréž gsem na gednom mjstě in Apennino, Rio de lunato řečeném, sám nalezl.*

Kozýbrádka gméno má od kwětu Kozýbradě podobného/ slowe Ržecky τραγοπώγων, Latině Hirci Barbula, Wlasky Barba de becco, Sspanyelsky Babra de Cabron, Francausky Barbe debouc: Německy Bocksbart, Gauchbrot, Habermalch vñ Morgenstern.

O Přespolnj Byliné, Trasi řečené.

Kapitola LXXIII.

Trasi.

D

Spůsob.

TRasi roste we Wlassjch/ a toliko okolo města Werony. Listj Cypero, to gest Planému Galgánu, tak se podobné býti zdá/ ažby mohl řjcy, že gest z pokolenj Cyperi: neb se rowná Sspargánowé trawině/ vžssj nežli gest Porrowé, ruky zdýlj a sspičaté. Prautj geho wyrostá wýsse nad Loket hranaté/ nese při wrchu drobné listjčko/ kteréž se třpytj co Hwězdy/ gako y na Planém Galgánu. Má množstwj tenkých, dlauhých Kořjnků/ při nichž wisegj okrauhlé a obdlaužné Cybulky, welikosti Bobu/ bledau a chlupatau kožkau oděné. Wnitřnj dřeň aneb massytost gest bjlá/ chuti kasstanowé: Když powyschnau, swraskagj se. Veronenses ge gjdagj, a ssau z nich sstáwu aneb dřeň/ kožku pak wen wypljwagj. Nebo tak gest chlupatá a ostrá/ že se požřjti nedá.

Přiro-

Přirozenj, mocy a včinkowé: Wnitř.

A

Wytahuge se sstáwa z oznámených Cybulných kořjnků/ přilege na ně Slepičj poléwky aneb teplé wody Gečné, skrze tláčenj aneb pressowánj. Můžeš y Cukru mezy ně přimjsyti. Tato sstáwa obměkčuge nedůžiwost Prjů, bočnj klánj, zwlásstě Kássel/ odnjmá a zahánj horké y kapawé močenj. Sstáwa předgmenowaná s wodau Bjlé Horčice wytažená a pitá, má býti vžitečná ad generationem.

Gmenuge se tato Bylina y Dulcichinum & Zizola terrestris, fortasse Cyperus dulcis, Theophrasti.

O Doronikum. Kap. LXXIIII.

Doronicum.

Doronicum aliud.

B

Spůsob.

DOronicum na dlauhých stopkách listj nese/ w tom spůsobu, gako listj Okůrkowé/ okrauhlé/ dole při stopce wystřjžené/ na wrchu sspičaté/ w okolku zstřjhané, gako zaubky/ zpředu hladké, z druhé strany hřbetnj nětco ostré a chlupaté. Prut má pjdi zdýlj, někdy y wyšssj/ okrauhlý, prázdný, ffaldowaný a chlupatý: Při wrchu nese tři aneb čtyry Ssaffránowé barwy kwěty/ wůkol zewssech stran malými blýskawými aneb třpytjcými se lijstky osazený, gako Stæchas. A ačkoliw takowý Kwět na Prutu roste/ wssak někteřj Kwjtkowé půwod a stopku swau od druhého Kwětu při dolegssjm koncy berau. Kořen gest bjlý/ na některých mjstech okrauhlé, twrdé Cybulky/ a z každé strany těch tenické Pazaussky/ podobně gako Sstjr, s swými nohami a zespod s ocáskem. Roste we Wlassjch na wznessených Horách Gargano & Baldo. Hora Garganus ležj w Kragině Apuliæ, Baldus pak v města Werony. Doronicum Apuliæ dobrotau swau Veronense přewyssuge.

* O giných pokolenjch Doronici v mnohých Autorůw onde y onde wjce se nacházý. Nebo mnozy o něm psali/ a wssecko sem wnásseti bezpotřebné gest. A wssak gesstě gediný spůsob tuto gsem přiložil/ aby rozdjl tim patrněgssj poznán býti mohl.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Doronicum w swém složenj gest horké a suché.

C

Wnitř.

Tohoto Kořene vžjwáme proti wětrnostem, a proti nadýmánj žiwota/ zwlásstě Matky. Mořj a wen wyhánj Cžerwy z Břicha/ otwjrá zacpánj w střewách/ proprawuge Moč/ posyluge třesawého Srdce/ zahánj omdléwánj/ nedopausstj swjtězyti gedu/ a béře se mezy ginými wěcmi do Dryáku.

Zewnitř.

Kořen na Prach zdělaný, s Fjky ztlučený a přiložený, gedowatá vsstknutj od žiwočichůw vzdrawuge. † Doronicum Arabsky Doronigi siue Durungi. Německy Gembsenwurtz. †

O Wykwi. Kap. LXXV.

Wykew. Vicia. Planá Wykew. Aphace.

D

Pokolenj.

Wykew gest dwogj: Domácý a Planá. Domácý, Vicia řečená, roste na Dědinách mezy Obiljm/ nadjle sama od sebe/ nadjle také gi segj, pro potrawu a pjcy Koňskau: protož gi Němcy Roßwicken, to gest Koňská Wykew řjkagj. Planá Wykew, Aphace řečená, roste na Poljch.

Spůsob.

Wykwe s obau stran Prutu magj opeřené listj/ a zawěssugj se swými tenkými ručičkami/ odkudž y gména Vicia à vinciendo dostaly: protože čehož se koli chytj/ to spolu wážj a táhnau. Kwět magj brunátný/ z něhož lustičky wycházegj/ a w nich semeno černé, okrauhlé, tleskaté, skůro gako Ssocowice/ nechutné, a menssj nežli Hrách.

Přirozenj, mocy a včinkowé: Wnitř.

Wykew mjrně a střjdmě zahřjwá/ a sussj na druhém stupni. Wyčisstuge a w hromadu sstahuge/ protož pospražená, ztlučená, a w gjdle požjwaná, proti dáwenj a přjlissné měkosti Břicha vžitečná gest. Syc zdrawým nenj chutná a dobrá gjsti/ gakožto nezáživná/ a plodj hrubau Melancholickau krew. Protož lépe se hodj Slepicým, Holubům a Dobytkům, než Lidem. Tři aneb čtyry Wykwe snědené, krotj záhu a kyselé řjhánj Žaludka.

Zewnitř.

Zewnitř. A

¶ Wykew v wjně wařená a přiložená, vzdrawuge raněnj a zkausánj od Hadů, od Psů, y od Lidj. ¶ Wykew ztlučená, s Medem smjchaná a pomazowaná/ posskwrny na těle, Pjhy, Vhry a Fleky shánj a stjrá/ gako Sskrkawičný hrách.

¶ Kdož musý často na Stolicy běhati, a nic spůsobiti nemůže/ ten má Wykew s Octem wařiti/ a zadek pařiti.

¶ Wykew slowe Ržecky ἀφάκη, Latině Vicia, † Aracus & Cracca, † Arabsky Apaki, Wlasky Aphaca, Německy Wicken.

O Porru. Kap. LXXVI.

Por. Porrum. Ssnitlauch. Porrum sectile.

B

Pokolenj a spůsob.

ACzkoli Por v nás w Czechách ne tak zhusta na Zahradách segj/ gako Cybuli, Czesnek a Ossleych: wssak poněwadž wždy někteřj ho vžjwagj, a nenj nám zhola neznámý/ nezdálo mi se slussné, mlčenjm ho pominauti. Gest tedy Por z Cybulného pokolenj, a w rozdjlu swem dwogj: Prwnj Latině slowe Porrum capitatum. Kořen geho nenj ginačegssj/ než gako Bjla Cybule, s mnohým wlássenjčkem/ z něhož wycházý gediný toliko Prut/ na němž roste ssiroké listj, spolu spogené gako Lodička/ při wrchu sspičaté, bezewsseho Owotce, Kwětu y Semena. Rostné samotný, w mastné a wlhké zemi. Vžjwagj ho mjsto omáček a Ssalsse, strogjce geg s Octem/ neb gest drobet liběgssj, nežli obecná Cybule. Czasu Postnjho s Czesenkem se skládá a schowáwá.

¶ Druhý Por gmenugj Němcy, Pryßlauch oder Schnitlauch, Porrum sectiuum. Má čtyry Pruty aneb zelené oblé Pjsstalky, wnitř prázdné/ nic menssj, než gako malé Sytj. Ty wycházegj z swých Cybulek/ gichž mnoho při gednom kmenu hustě a těsně po hromadě stogj. Při wrssku těch Pjsstálek wynássj pěkný Kwět brunátný/ a když ten opadá w malých hláwkách aneb domcých swé Semeno nese. Proto pak gmenuge se Schnitlauch/ že Listj geho nad zemj požjnagj na Ssalsse a giné pokrmy/ a spodku s kořenjm pod zemj zanecháwagj/ kterýž potom zase nowé Listj wen wystřeluge/ a tak přes celý Rok může se požjnati.

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Obogj Por gest horky a suchy na druhém stupni. Stjrá, rozděluge a otwjrá.

Wnitř.

Por w gjdle požjwaný, nadýmá, zostřuge a prudj Krew/ přinássj nepokogné sny/ žene moč y ženský kwět: Sskodj vraženým a raněným Ledwinám y Měchýři/ zamračuge a zatemňuge zrak/ zahánj Opilstwj/ a dáwá zwučný hlas.

Por s Gečmenem aneb s Ptysanau wařený a gedený, skrze odchrkowánj wywozuge sslem/ kterýž se okolo Prsůw shromáždil. To též činj s Medem w Lektwař připrawený a přigatý. Por s Cukrem gedený, žádost Těla probuzuge.

Sstáwa s Porru s Medem pitá aneb potjraná, odpjrá gedu Hadjmu/ y giných zeměplazůw. Por a Myrtowé semeno, každého gednu čtwrtcy ztlaucy, a w truňku Gitrocelowé wody wypiti/ prospjwá proti chrkánj krwj z vst y z hrdla. Dáwá se proti témuž y s Gallesem a bjlým Kadidlem.

Por w Popele vpečený, dáwá se proti ztráwenj od Hub.

Semeno gest čpawěgssj/ a má při sobě gakausy trpkost. Dáwá se s gjchau Rzeckého wjna pjti, proti kapawému wody pausstěnj.

Planý Por. Ampeloprasum.

D

Zewnitř.

Porrowý list aneb Trubice s wodau, s Octem a s Solj wařené/ aby w tom seděl/ otwjrá a změkčuge twrdau Matku.

Toto listj wařené a přikládané, gest znamenitě dobré proti oteklým a oduřilým žilám zlatým/ kteréž Hæmorrhoides slowau.

Mjzka aneb sstáwa z listj Porrowého s Octem a Kadidlem ztlučeným smjchaná a přikládaná, zastawuge tok Krwe/ zwlásstě z Nosu. To též činj listj aneb sám Por ztlučený/ a na čelo přiwázaný. Sstáwa s Octem, Kadidlem, Mlékem aneb Růžowým Olegem, do vssj wpusstěná, vkládá bolest gegich y zněnj.

Listj protlučené a přikládané, zahánj Pjhy a Fleky s Twáři.

Sstáwa Porrowá vzdrawuge nečisté zastuzené rány/ a wyžjrá zkažené a shnilé masso/ aby gi do ran zapausstěl. Por ztlučený, a gako Flastr na zmačkané audy přiložený, odgjmá otok/ a rozhánj sraženau Krew. Proti

Proti zahnogeným a hnisawým vssjm znamenité Lékařstwj: Wezmi tři hláwky Porru, a tři dessťowé hljsty aneb Czerwjky / zkrágeg a wař spolu w dřewěnném Olegi / Takowý Oleg teplý wpausstěg po krápěgjch do vssj / pokogj bolest / wyčisstuge a vzdrawuge. * Někteřj w ssátku Sstáwu z zeleného Porru přikládagj na aud a mjsto, kdež se obáwagj Pekelného ohně / a přes noc na něm zanecháwagj. Ráno gestliže se aud ten w barwě proměnj, za dobré znamenj berau. * A

Planý Por. Ampeloprasum.

Gest gesstě y Planý Por / Rzecky *Ampeloprasum*, Latině Porrum siluestre vel vineale, Por Lesnj aneb Winičný řečený. Někteřj geg Winičnau zelinau gmenugj / protože na Winicých rád roste. Má wysoké, prázdné trubičky / wětssj a delssj nežli Por: na wrchu brunátný, bodlawý Knofflyk / w němž ležj černé semeno. Sedlácy geg gjdagj tak zelený, mjsto čerstwého Czesenku / gakž koli gest twrdssj, čpawý, a nezážiwný. Tento Planý Por nenj tak přjgemný Žaludku, gako Zahradnj: wssak proto zahřjwá / wodu z Cžlowěka y čmeyru wyhánj / hrubé a lepké wlhkosti mocně rozrážj / a průduchy deychawé od zacpánj sylně proprawuge. S prospěchem se gjsti může proti zkausánj od diwokých Zwjřat. Tak welmi horký gest / že když geg roztluka přiložjš, kůži zpryskuge.

Por slowe Rzecky πράσον † à colore quia sit viride † Arabsky Kurat, Latině Porrum, Wlasky Porro, Sspanyelsky Puerro, Francausky Poureau, Německy Lauch. † Porrum sectiuum, siue sectile, item Schœnoprasum, Schnittlauch, Brißlauch. †

O Cybuli a Ossleychu.

Kap. LXXVII.

Pokolenj aneb Rozdjl. B

Cybule nacházý se w několikerém spůsobu / ale neyobyčegněgi gest čtwerá: Prwnj obecnj a Hlawata slowe, Cæpa capitata, Německy Gemeine Zwibeln. Druhá Srostlá, Cæpa sectilis, to gest Cybulka / čemuž tak rozuměg / gakož nahoře o Porru druhém praweno, Schnitzwibeln. Třetj mjwá pospolu několik hlawiček srostlých / někdy dewět až do gedenácti / Cybule zawřená, Schleißzwibeln: necháwagj na nj Listj přes celau Zymu státi / z Gara ge požjnagj. Kořen zůstáwá w zemi / zawjrá se, a giné Listj wystřeluge. Cžtwrtá gest Cæpa fissilis siue Ascalonica, od Židowského města Ascalon, kdež gj neywjce roste. Ta slowe v nás Ossleych, Eschleuchel. Druhé a čtwrté pokolenj má pospolu mnoho hláwek / a ty gsau ostřegssj aneb kausawěgssj. Opět obecné Cybule některé gsau okrauhlé, některé dlauhé / některé čerwené, některé bjlé. Okrauhlé a čerwené gsau neylepssj / Bjlé negsau tak kausawé.

Spůsob.

Wssecky Cybule magj list dlauhý, prázdný, gako Pozauny / zelený, kausawý a sspičatý. Prut roste půldruhého lokte zwýssj prázdný, oblý / wprostředku nadutěgssj a tlustssj. Při wrchu dostáwá okrauhlých hláwek / tenkými, bjlými kožkami potažených / ty časem swým se otwjragj / a wen wyskytagj zbledabjlj, hwězdnatj, whromadu stisknutj kwjtkowé. Z těch Kwjtků potom býwagj malé hláwky / a w té každé hláwce dwě aneb tři černá hranatá zrnka zawřjna. Kořen gest okrauhlý, gako malá hláwka / z mnohých tenkých kožek aneb mázdřiček whromadu složená. Ale neyzewnitřněgssj z těch gsau wssecky mladistwé, mdlé, a počerwenalé / magjcý při spodku drobné bjlé wlássenicko.

Czas a Mjsto.

Zralé Cybule obyčegně okolo S°. Bartholoměge se wybjragj, očisstugj, a k nowé sadbě y kupotřebě do Kuchyně schowáwagj. Někteřj rozumnj Zahradnjcy semeno

Cybulné

C Cybulné segj také před Podzymkem / aby z Gara mladau Cybuli mjti mohli. † Cybule obyčegně kwetne měsýce Czerwence / a chce mjti zemi tučnau a dobře wyprawenau. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wssecky Cybule gsau ohniwého přirozenj. Ale kteréž gsau welmi kausawé a čpawé, zahřjwagj na čtwrtém stupni. Magj hrubau podstatu/ wyčisstugj, rozháněgj a pronikagj. Giné čjm gsau powlowněgssj, a ne tak kausawé/ tim také méně horčj.

Cybule obecná aneb hlawatá. Cæpa capitata.

Cybule srostlá aneb Cybulka. Cæpa sectilis, Cæpula.

D

Wnitř, aneb w žiwotě.

Dlauhá Cybule gest ostřegssj a kausawěgssj, nežli okrauhlá/ čerwená nežli bjlá/ suchá nežli čerstwá/ syrowá nežli wařená.

Cybule gedená dáwá chut k gjdlu/ nadýmánj plodj/ žjzeň přiwodj/ wyčisstuge a obměkčuge žiwot: žádost tělesnau zbuzuge/ a kdož gi mnoho gj, tomu bolenj hlawy činj, pro dýmy nahoru wstupugjcy/ a žaludku nechutenstwj přinássj. Kdožby gi hrubě gedl w Nemocy, byť y dobře vwařená byla, dělá mu sny těžké a welmi nepokogné/ paměť zemdljwá/ rozum zamračuge/ a Zrak zatemňuge.

Cybule dobře vwařená a gedená, otwjrá zacpánj Měchýře a Moče.

Lidé robotnj gjdagj ráno syrowau Cybuli s Solj a s Chlebem/ domnjwagjce se, že ten cely den proti zlému powětřj bezpečni budau: Czehož skussenj potwrzuge.

Komuž gest dussno, a těžko okolo Prsů / že newolně dýchá/ ten sobě poznenáhlu vpec Cybuli na vhlj/ a gez gi ráno y v wečer: pomáhá k odmjtánj nečistot a hnisu, y k wolnému dychánj. Staré Ženy krágegj Cybuli syrowau do čerstwé wody studničné/ aby se w nj přes noc močila: druhého dne tu wodu dáwagj Dětem pjti. Ta mořj a wyhánj čerwy aneb Sskrkawky welmi mocně. Což také činj sstáwa Cybulná, s sstáwau Fiolowau smjssená/ a Dětem pomalu do aust wpusstěná. Nechtěgjli Děti nic přigjti, zawřj a stjskni gim Nos/ y musegj vsta otewřjti.

Lidem z přirozenj horkokrewným a suchým nenj Cybule dobrá. Nebo se po nj wjce rozpalugj a schnau. Ale studeným a Flegmatyckým lépe slaužj.

Sstáwa Cybulná s wjnem pitá, pomáhá Ženám k gegich přirozenému času.

Sstáwa z Cybule a z Wlaského Kopru wytlačená a pitá/ předivně spomáhá těm, kteřjž k Wodnotedlnosti spůsobnj a nakloněni gsau.

Weliká

Weliká Cybule wydlabaná, Dryákem zase wyplněná, a odkrogeným wrsskem aneb sspuntem z též Cybule přikrytá a dobře zahražená, do horkého Popela zakucená, a měkce vpečená/ potom od powrchnjch ssupin oblaupená, a sstáwa z nj wytlačená/ ta gest znamenitě prospěssná proti hljzám, Pryskyřům a mornjmu neduhu/ kohožby ten napadl: aby y hned brzo tu sstáwu teplau wypil/ a lehna do lůže, dobře se wypotil. A

† K témuž: Wezmi Cybuli/ skrog z nj wrch, a wydlabage deg do nj Dryáku gednu čtwrtty/ zahraď dobře a vpec gi w horkém Popele/ gakž nynj oznámeno. To včině oblup gi/ a přideg gednu Vncý aneb dwa Loty wjna Granátowého/ aneb Syrupi acetositatis Citri, wytlač z nj Safft aneb sstáwu/ a přičiněk nj dwě čtwrtte wody Nátržnjkowé, deg Nemocnému pjti/ a nech ať se dobře wypotj. †

Zawřená Cybule. Cæpa fissilis.

Ossleych. Cæpa Ascalonica.

B

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Cybule oblaupená, a do Olege dřewěnného wložená/ potom do okrauhlého Pytljčku Prstu ztlausstj zassitá/ a mjsto čjpku do střewa Konečnjku wstrčená/ otwjrá zlaté žily, aby z nich Krew ssla. Do ženského Lůna wložená, nawracuge gim zase gegich kwět přirozený/ kterýž se na čas zastawil/ a z gleychu aneb pořádnosti wykročil.

Cybule a Fjky spolu ztlučené a teplé přiložené, změkčugj hljzy twrdé/ baule a změty zažjwagj/ a Otoky z krwe posslé k sezránj přiwodj/ že se otwjragj. Může se y sama Cybule pécy, a teplá přikládati.

Cybule s Dryákem vpečená a spolu ztlučená, wýborný Flastr dáwá proti Mornjm hljzám/ a giným wssechněm gedowatým baulem y twrdým Oteklinám/ gimž tento Flastr k sezránj pomáhá/ a otwjrá ge, aby wen wytekly.

Dáwagj y z Wlaského Kopru semene Prássek do Cybule wydlabané, aby se vpekla/ a wytlačugj z nj sstáwu, kteráž wpusstěná do vssj, posyluge sluchu.

Proti bolesti Hlawy aneb vssj: Přilož pečenau Cybuli na vcho z té strany, kdež bolestj vcho brnj/ potom smoč Bawlnu w Růžowém a Bobkowém Olegi/ přilož na to. Můžeš y sstáwu z vpečené Cybule teplau do vssj wpausstěti.

Mjzka z Cybule wydáwená, s Medem smjssená a do Očj wpusstěná, čistj ge/ shánj mrákotu a počjnagjcý powlaku s Očj. Do Nosu wtažená Hlawu čistj od wozhrůw a nečistot/ kterež býwagj přjčinau bolesti zubůw y hrdla.

Sstáwa

C Sſtáwa Cybulná s Solj, Rautau a s Medem smjssená/ a z toho Flastr vdělaný a přiložený/ gest znamenité Lékařstwj na rány, od zkausánj wzteklých Pſůw.

Wezmi Cybule, Rauty a Máty, gednoho gako druheho/ přičiň k tomu Soli/ wſſe to spolu ztluc/ a na to mjsto přilož, kdež tě Had vstknul aneb ranil: Zhogjš se.

Cybulná mjzka s Octem smjssená, a na Slunce potjraná, bjlé y černé Fleky a pihy na Těle shánj. Bradawice Cybulj s Solj potjreg/ a zmizegjť.

Předdotčená sſtáwa s Slepičjm sádlem smjssená, a z toho Mast vdělaná/ wſſetečná gest těm, kteréž Střewjce odhnetl.

Cybulná mjzka též do vſſj wpusſtěná, naprawuge sluch/ odnjmá zněnj w hlawě/ a dáwá zase wlasům zrůſt, když gj hlawy potjrati budeš.

Cybulná sſtáwa s prudkým Octem smjchaná, a do Nosu tažená, sstawuge krew z něho tekaucý. K témuž slauží y Cybule na dwě rozkrogená, a w Nosu držaná: neb také Krwe tečenj zacpáwá.

Skussené Lékařstwj, když male Djtky wody pausstěti nemohau: Wezmi neytenſſj Cybulné sſupinky aneb kožky/ kteréž se mezy gednjm každým lystem aneb wrstwau nadházegj/ přilož Djtěti spředu na Konček/ a přiwede ge k močenj. * Což také čiňj Cybule w Sádle smažená a přikládaná.*

Ženy po porodu, když gim Lůžko gesstě pozůstáwá, obyčeg magj do tjj Cybulj hreyzti, s některými zwlásstnjmi Ceremonyemi a slowy/ kterýchž gá tuto pomjgjm, gakožto bezpotřebných.

Proti Podágře, když zewnitř žádneho Otoku newiděti, dobré zkussenj/ kteréž Materyam aneb zlau wlhkost z klaubů, z článků a z hluboka do kůže wen přitahuge a rozhánj. Pomaž bolawé mjsto sſtáwau Cybulnau/ a pospi černým Pepřem na drobný Prásſek ztlučeným/ potom omoč haubu w wjně, w němž prwé Kmjn zwařen/ a přiwaž gi na mjsto, kdež bolj.

D Wodnatost aneb sſtáwu Cybulnau sněs s wodau/ a w Stodole před skládanjm Obilj po zemi poleweg/ a Myssj tam mjti nebudeš. Tim y Krtice zaženeš/ neb ona do Cybule, ani do Osſleychu, kdež rostau, nepůgde.

Cybule slowe Řecky κρόμμυον, Arabsky Bassal, Latině Cæpa, Wlasky Cipolla, Sspanyelsky Cepolha, Francausky Oignon quasi Vnio, Německy Zwibeln.

† Cæpa lectilis Řecky γήθιον, Gethium, Francausky Ceboule, quasi Cæpula, Česky Cybulka. Osſleych Latině Cæpa fissilis, Ascalonia, siue Ascalonitis, seu Palæstina, Francausky Eschalottes, siue Appetiz, quòd edendi auiditatem excitat.†

O Česenku aneb Knoblauchu.

Kap. LXXVIII.

Spůsob.

Česnek gest známý wſſechněm: List má gako Por, než wyſſe: Prut obly a prázdný/ při wrchu nese Kwět a Semeno w kauli složené/ wſſak teprwa w druhém Roce: Hlawky má gako Cybule. Kořen toliž podobný se wkazuge Cybuli/ z mnohých Hlawiček, a gako Zaubky whromadu složený. Nebo geden Česnek mjwá gich někdy do třidcyti, mezy tenkými mázdřičkami zawřených/ zmichž gednakážda obzwlásstně swau sſupinku gest oditá. Z hlawy množstwj drobného a temičkého wlássenička wen wyroſtá.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Česnek gest ohniwého, totiž horkého a suchého přirozenj, na čtwrtém Stupni: mocy proniknawé a ztenčugjcý.

Česnek.

Cžesnek.	Allium.
1. Planý Cžesnek.	1. Ophioscorodon.
2. Hláwka obzwlásstnj.	2. Bulbi nucleus separatus.
3. Semeno whláwce zawřené.	3. Semen capitulo inclusum.
4. Mladý Cžesnek z Semena.	4. Allium ex semine enatum.
5. Hláwky neb zaubky při kořenu.	5. Nuclei stipantes Bulbum.
6. Semeno odhalené	6. Semen nudum.

A

Porrowý Cžesnek. Scorodoprason.

B

Wnitř, aneb w žiwotě.

Cžesnek gjdá se netoliko gako Pokrm/ ale y gako Lékařstwj: Žaludek studený a wlhký zahřjwá a wysussuge/ rozděluge a prostupuge wssecky hrubé a spekle wlhkosti w žiwotě/ otwjrá zacpánj/ rozhánj wětrnosti: ale málo dáwá potrawy a požjwenj tělu y wařený/ Syrowý pak zhola nic. Mořj a wyhánj čerwy/ spomáhá proti vsstknutj od Hadůw y wzteklých Psůw, gedený a dobrým wjnem zapitý/ y zewnitř přikládaný. Nebo Hadj a ginj Žiwočichowé, kteřjž Ged při sobě magj, vtjkagj před Cžesenkem. Někteřj pjssj: Kdyby Cžesenkowé hláwky na ssňůru powěsyl, w spůsob Páteře/ a w kolo na stole rozložil/ potom do prostředka wsadil Pawauka/ že se nebude smjti wen wydati/ a přes Cžesnek přelezti. Do kohožby Had wespanj vsty wklauzl/ tomu se nemůže tak lehce spomocy/ leč aby vstawičně Cžesnek gjdal/ takž musý ten nečistý Zeměplaz vprázdniti a wen wygjti. In summa, Cžesnek wsselikému Gedu odpjrá. Pročež y Galenus nazýwá geg Theriacam rusticorum, Dryákem Sedlským. Žency a Sekáči, kteřjž Letnjho času w horko nezdrawé a měké wody pjgegj, mnoho Cžesenku w pokrmjch požjwati magj.

Dobré Lékařstwj k obraně a opatřenj proti Mornjmu nakaženj: Nakrágeg Cžesenku do dobrého sylného Octa/ a wypj geg teplý: gest wssudy tak dobrý a platný, gako mnohý drahý Dryák. Cžesnek wařený a gedený, dělá zwučný a gasný hlas/ a vkládá zastaralý Kássel/ přiwozuge chtjč k spanj/ a gest zdrawý pokrm magjcým žřenj a nadýmánj Střew od wětrnosti.

Galenus lib. 12. de methodo medendi in fine, pisse o gednom Sedláku/ kteréhož žřenj z wětrnostj, Colica řečené, welmi hrubě trápjwalo. Ten když ho koli ta Nemoc napadala/

C padaka, y hned tuze se opasowak/ a Cžesnek s chlebem gidak/ na to sebau hýbak/ od pitj se zdržel až do wečera/potom dobré wjno pil: a přes celau noc pokogně odpočjwal a spal. Ráno prázden wssj bolesti wesele zase kuprácy swé wstak. To prawj Galenus.

Tento Klistér, proti bolenj a žrenj střewnjmu od wětrnosti, náramně vžitečný gest. Wezmi gichy z wrsskůw Cžesenkowých, zelených aneb suchých/ přideg Olege Liliowého, Koprowého a Rautowého, Soli trochu, Cukru aneb Medu, a žlautek wagečný / vděleg z toho wsseho Klistér, gakž náležj/ a wpraw do žiwota.

Proti kamenu Ledwinnému: Gez Cžesnek z páleného wjna: Spomáhá. Aneb wkrog tři hlávky Cžesenkowé/ wlož ge do truniku bjlého wjna / nech ať gednau zewrau/ proceď skrze sat, a pj to teplé/ požene z tebe Kámen a vdělák wolné močenj. * Wssak s dobrau radau toho požjweg.* Tyž Trauk poprawuge ženám gegich kwět/a čmeru aneb Lůžko wyhánj.

Cžesnek Wssi a hmdy mořj/ wařený a pitý s dobrau myslj. Proti žlutosti pozůstáwagicý na Těle po žlautenicy/ gez syrowý aneb wařený Cžesnek.

Proti Wodnotedlnosti z skudené Materye a přjčiny posslé: Wezmi Cžesneku a Demežlači wětssj, gednoho gako druheho/zwař w wjně/a z toho každeho dne ráno pigeg.

Cžesnek gest sskodliwý Lidem horkého přirozenj/aneb kteréž Podágra a Dnawá nemoc těžce trápj. Ti tedy Cžesneku gjdati nemagj. Neb gim zase přiwozuge a obnowuge prwněgssj bolesti. A w horkokrewných Lidech spaluge krew / Francauskau nemoc, zbláznenj, Malomocenstwj, Prassiwiny swrabkawé, Wředy, Lissege, změty, klánj wbocých, hljzy wnitřnj, žlautemcy, wwodj: Hlawy bolest s fučenjm a zněnjm činj / Ledwj zapaluge / Řezawku dělá / zwlásstě kdyžby nan sylné wjno pil / aneb nazeytřj ráno palené wjno. Na takowé těžké Zymnice přicházegi. Protož magj se od něho dokonce zdržeti/aneb welmi skrownč ho wžjwati/ne gako pokrmu, ale gako Lékařstwj. Studenokrewným a těla hrubého Lidem, kteřjž magj w sobě wlhkosti hrubé a studené, ne tak sskodj: Nybrž těm, když geg ráno gedj / smrad wod Bahnjwých, porussených, z Rybjkuw, z Moře, a z Mlhawého powětřj, nevsskodj: Nebo wssecku gedowatost a porussenost pryč odhánj.

Cžesnek prospěssný gest Slepicým, aby geg gedli/ když Tjpet neb smrkačku magj.

Mladý Cžesnek nemá tak sylné a těžké wúně, gako stary / a gest k gidlu přigemněgssj. Kdožby Cžesnek gedl/ a nemohlby smradu geho při sobě trpěti/ zagž geg čerstwým listjm Rautowým / a tudy smrad ten na wětssjm dile přemůžeš.

* Z hlávek Cžesenkowých woda wedlé wmenj wypálená, gest znamenité Lékařstwj proti Cžerwům, y wsseliké hnilosti.*

Cžesnek gest dobrý proti ztrávenj od Hub / y také proti ginému trávenj a gedu. Nebo geg swau horkostj a lepkostj wmrtwuge.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Cžesnek na Popel spálený, s Medem sinjchaný, a po Lázni mazaný/ zahánj wsselike strupy, Prassiwost, Pjhy a Fleky na Těle / kdež ta koli býti mohau. Tento Lék y to také působj/aby wnowě wlasy rostly/kdyžby gim kysá a holá mjsta natjral. A wssecko to y syrowá sstáwa činj. Tyž Popel wzdrawuge zlé, otewřené a kysawé wředy a Otoky/ aby ge zasypal.

Kaučenj z Cžesenkowých hlávek aneb Listj vdělané, přiwodj Ženám gegich nemoc/ aby se nad nim posadiky a dobře přikryky/ a tu páru aneb dým do sebe paussteky.

Proti bolenj vssj od Zymy: Wař hlávku Cžesenkowau w dřewěnném Olegi/ wpusť to teplé do vssj/ a přilož na to Bawlnku.

Cžesnek s Kadidlem a s Laučj w Octě wařiti, a teplý w vstech držeti, odnjmá bolest Zubůw.

Cžesnek syrowý, s Wepřowým sádlem ztlučený / aby tim paty zespod noh teple natjral, mage spat gjti/ Kássel zastawuge.

Ženy,

Ženy, gessto na některých mjstech Mléko do studnic zawěssugj, aby ge w Létě sladké zachowaly/ magj Hrnce swé swrchu pokragjch Cžesenkem natřjti/ a tak před Hady bude bezpečné/ kteřjž syce rádi po Mléku se táhnau/ a snadněby do něho vpadnauti mohli. A

Cžesenkowá sstáwa zahánj otrus hlawy/ mořj Wssi a hnidy/ y wsseliké Fleky na Twáři vzdrawuge, pomazowánjm.

Když Ženy gako zemdloby vpadagj, za přjčinau nahoru wystupugjcý Matky/ aneb od Paducý nemocy, buď Muž aneb Žena: aneb když Děti sskrkawky w břisse magj/ znamenité proti tomu Lékařstwj: Wezmi hláwku Cžesenkowau/ zkrágeg gi/ a přideg k nj Aloes Epaticum: pakli toho mjti nemůžeš, Wolowé žluči půl Lotu/ zhřeg to a wytáhni z toho sstáwu/ wetři mu do Pupku/ a potjreg Pulsownjch žil y židowin/ též y pod Nosem: Spomůže.

Welmi dobrý Flastr proti zacpanému aneb zastawenému moči/ když někdo s těžkostj aneb do konce wody pausstěti nemůže: Wezmi čtyry hláwky Cžesenkowé/ deg ge do horkého Popela/ aby se w něm drobet wyhřjly/ ztluc ge w Moždjři/ přičině k nim půl Lotu Pepře. Takowý Flastr teplý přilož na Lůno/ a bude nemocnému spomoženo.

Gisté skussenj proti Podágře: Wezmi moč od Pacholete neposskwrněného a zdrawého, a dystyllug geg: potom přilož do něho ztlučeného Cžesenku/ zacpeg dobře swrchu nádobu/ moč aneb hnog čtyřidceti dnů pořád: opět zase podruhé zdystyllug. Tato woda předivně krotj bolest Podágry/ aby toliko Pýrkem pomazowal aneb potjral.

Kohožby wstekly Pes zkausal: Wezmi Cžesenku, Fjkowého listu, Rmenowého kwětu, gednoho gako druhého/ a wař ge v wodě/ ztluc a vděleg z toho Flastr/ a polož na ránu.

Mezy Cžesenkem a kamenem Magnétem gest přirozené nepřátelstwj. Nebo Magnes přitahuge k sobě Železo/ ale gakž geg Cžesenkem namažeš/ hned swau moc potracuge.

Proti bolenj Zubůw: Wezmi Cžesnek vpečený, Mastyx a Peltram, wsseho trogjho zarowen/ wař spolu v wodě/ a proplakug tim vsta: Aneb, zwař Cžesnek s Kadidlem bjlým a s Laučj/ a drž w vstech. B

Ssupinka Cžesenkowá rozsedlé Pysky vzdrawuge. Ssesselinka Cžesenkowá, k njž se scházegj a spogugj wssecky ssupinky, do Taffatu zawázaná, a na hrdlo zawěssená, když Měsýc sedm dnj stařj gest, spadlému Cžjpku w hrdle spomáhá.

Cžesnek slowe Rzecky σκόροδον, Arabsky Chaum, Latině Allium, Wlasky Aglio, Sspanyelsky Ayos, Francausky Ail, Německy Knoblauch.

Planý Cžesnek. Ophioscorodon.

Gest y giný Planý Cžesnek/ Rzecky *Ophioscorodon*, Latině Allium Colubrinum, Hadj Cžesnek: Roste sám od sebe na Poljch a na wrssjch. List má dlauhý, oblý, tenký/ wnitř prázdný, gako Sytj. Prut dlauhý, hladký, než tenký: Kwět při wrchu čerwený aneb brunátný/ w gakémsy kadeřawém lusstinném Pytljčku: Kořen hláwkowatý, Cybulnatý/ a při něm kořenjčko na wrchu drobné/ ale nemá žádných růžků aneb zaubků. Figůra tohoto Cžesenku, podlé Domácýho gest wymalowaná.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tento planý Cžesnek má tauž moc y včinky, gako Domácý: ale wewssem gest sylněgssj. Hrozně smrdj, a tak těžce/ že když geg Kráwy, Owce a Kozy gedj/ Mléko gegich Cžesenkem smrdjwá/ a tak dlauho ten smrad trwá/ že gjm y Seyry zapáchagj.

Wař tento Cžesnek v wodě/ a potrus gjm wssudy na Rolj osyté, kdež Ptácy obilj sskodj/ kterýžkoli Pták gjsti ge bude, zemdlj a ožeře se/ tak že geg rukama budeš mocy chytiti. Někteřj mu řjkagj Wlčj Cžesnek.

C

*Allium Anguinum & Vrsinum.

D Gesstě y giné allium Anguinum wypisuge Autor w swém Latinském Herbáři / tak řečené od brunátných Flyčků / kterýmiž Prut geho skropen. Kořen mnohými chlupatými kožkami gest obalený, gako něgakým Sytjm: protož geg někteřj Victorialem longam nazwali / pro rozdjl à Victoriali rotunda, gakýž obyčegně Gladiolum gmenugj.

Wedlé něho postaweno gest Allium Vrsinum, Cžesnek Nedwědj / s Kwjtky bjlými hwězdnatými/a bjlým obdlaužným kořenem. Takowý rád roste w zemi hljnowaté a klowaté, y w Lesých sám od sebe/ a když geg Dobytek na Pastwě gj, Mléko po něm tak smrdj/ že ho nekaždý vžjwati může. Ale na mjstech Pjsečných nerád trwá / byť se tam y sadil.

Tohoto obogjho Cžesenku, gako y giných pokolenj, Sedláci a Pastuchowé vžjwagj/ když zlé a nezdrawé Mlhy připadagj. Zwlásstě pak welice chwálj Allium anguinum, proti každému sskodliwému powětřj, a nezdrawým woparům. Za kteraužto přjčinau y Hawěři geg při sobě mjwagj/ wěřjce tomu, že tudy před Obludami podzemnjmi bezpečni budau: pročež mu y gméno dali Siegwurtz, to gest Wjtězný kořen/ †Latině Victorialis mas.† Ale wssak neslussj Tworům tak mnoho připisowati.*

Porrowý Cžesnek. Scorodoprason.

Domnělý tento Cžesnek gest gako Cwikýř / přirozenj a spůsobu dwogjho, to gest Cžesenkowého a Porrowého / odkudž y gména Ržeckého dostal. Má také obogjho přirozenj a powahu při sobě/ wssak gest nětco mdlegssj. Roste na Poljch, Dědinách a Pahrbcých. Nynj geg sobě segj a sadj na některých Zahradách we Wlassjch k zřeteli a diwadlu: proti těm, kteřjž smégj prawiti/ žeby Scorodoprason wjce měla býti wěc smysslená/ nežli skutečná a podstatná. Gjdagj geg gako giné wařenj / wssak prwé zwařený, gako Por aneb Ossleych, a oslazený.

* O By-

* O Bylině Moly řečené. A

O Této Bylině mnohoby se prawiti mohlo / ale my při tom zanecháme, což Autor napsal / že gesstě žádného Moly nagjti nemohl / kteréžby se cum Dioscoridis descriptione srownalo (gež on cum Galeni Myle za gedno mjti chce) gakžkoli mu množstwj Bylin tak gmenowaných od dobrých Přátel posláno / a zwlásstě ta, kteráž teď wyreysowána, à D. Iacobo Antonio Cortuso, a widj se býti neypodobněgssj tomu Moly. Nebo List má trochu ssirssj nežli Tráwa / a po zemi se rozkládagjcy nese bjlé Kwjtky / kteřjž magj podobenstwj Hwězdiček / a Fiole newewssem přirownati se mohau: Kořen podobný gest Cžesenku / a má téměř y wůni takowau: pročež gsme gi tuto po Cžesenku postawili. B

¶ Kdož žádá delssj a dostatečněgssj spráwy o Cžesenku a geho rozličných pokolenjch / náhlédni in obseruationes Pannonicas Caroli Clusij, lib. 1. cap. 19. 20. 21. 22. Tam množstwj pěkných a rozdjlných těchto Bylin nagdeš wypsaných y wymalowaných / kterýchž ginj Herbářowé nemagj. O wssech těchto Bulbis aneb Cybulných hláwkách a Kořenech gesstěby mnoho dysputowáno býti mohlo / ale ginam to náležj: neradbych tuto dlauhý byl.*

O Horčicy žluté aneb čerwené.

Kap. LXXIX.

Rozdjl a Spůsob.

HOrčice wůbec trogj se nacházý: Prwnj dwě segj na Zahradách / třetj Planá sama od sebe ledakdes roste. Prwnj zahradnj Horčice list má Ržepný / Prut chlupatý, dlauhý, s mnohými ratolestmi: Kwět žlutý / lustičky aneb posswičky okrauhlé, peyřnaté / a w nich semeno černé ryssawosti, Ržepnému podobné.

¶ Druhá Horčice zahradnj má také ostrý, chlupatý Prut, ale nižssj. List zstřjhaný, a Bylině bjlé Horčice welmi podobný / Kwět někdy bjlý, někdy žlutý / Lustičky oblé, dlauhé / a w nich Semeno náryssawé / netak perné, gako prwněgssj.

C Planá Horčice roste na Poljch, někdy mezy Obiljm/ Kwět má žlutý, kupodobenstwj žluté Fioly. Listj, Prautj y Lustičky, má rowně gako Zahradnj/ ale menssj a kratssj. Semeno nese temné ryssawosti. Wčely welmi rády pasau se po wssech kwětech Horčiných.

Horčice žlutá aneb čerwená. Sinapi.

II. Horčice. II. Sinapi.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Horčice gest složenj ohniwého, to gest horkého a suchého na čtwrtém stupni/ kausawost gegj toho dowodj. Pálj, rozpausstj, ztenčuge, přitahuge, rozrážj, stjrá a zprýsstuge. Brána býti má nowá, dobře zralá, plná, ryssawá, nepřjliš suchá/ ale kteráž se po přelomenj wnitř zelená/ a wodnatosti plná. Nebo když nenj čerstwá, ani takowá, gakž powědjno/ wjce hořkosti nežli pernosti při sobě mjwá.

Wnitř.

Horčice žlutá aneb čerwená w gjdle vžjwaná, gest pohodlná Žaludku/ rozděluge hrubé pokrmy/ a strawuge w něm zbytečné wlhkosti/ Moč a kwět ženský wyhánj/ proprawuge Prsy/ dáwá zwolné wychrkowánj. Aprotož dobrá gest dýchawičným a soptiwým Lidem/ kteřjž s těžkostj dychagj, a wjtr w se táhnau.

Horčice s Octem pitá, rozdrobuge a změluge Kámen.

Proti každodennj Zymnicy, Quotidiana: Wezmi čtwrtcy Horčice/ ztluc gi a wypj s teplým bjlým Wjnem, hodinu prwé nežliby na tě Zyma přissla/ a polož se do teplých Peřin.

Z Horčice dělagj welmi dobrau a chutnau Ssalssi aneb omáčku k Massu, Pečitému y Rybám takto: Wezmi gednu Libru nowé Horčice/ zetři gi w Pánwi dobře/ a nalege na ni teplé wody, nech tak přikryté aneb zahražené státi/ druhého y třetjho dne znowa gi tři: potom naleg na ni ssest Liber aneb Žeydljkůw dobrého Mstu/ Kdulj we Mstu wařených, ažby dobře změkly, prožena ge skrze Drsslák aneb Sýtko, gednu libru/ Hřebjčků, Skořice, každého dwa Loty. Wssecky ty kusy smjcheg w hromadu/ a kupotřebě schoweg: Chcessli aby tato Ssalsse přjliš perná nebyla/ přileg k nj wjce Mstu. Pakliby žádného Mstu neměl/ wezmi sladkého Wjna s černým Cukrem zwařeného. Někteřj gesstě přidáwagj k tomu w Medu zadělané kůrky Pomorančowé, na malé kausky skrágené. Takowá Ssalsse we Wlassjch, w Hisspanij a w Frankreychu slowe Mustarda/ quasi

quasi mustum ardens, to geſt gako páliwý Meſt. A geſt libá/zbuzuge chut k gjdlu/a po- A
máhá k zažjrwánj pokrmů.

* Czechowé a Němcy z Mſtu a Horčice podobnau Omáčku ſtrogj/ kteréž k gjdlům vžj-
wagj/ a Senff, to geſt Horčice, aneb Meſſtreich gi řjkagj.*

Planá Horčice. Sinapi ſilueſtre.

Zewnitř.

Horčice w vſtech žweykaná, wywozuge z hlawy wodnokrewnoſt y ſpeklý ſſlem/ B
a wyčiſſtuge Mozek. Do Noſu wložená, zbuzuge kychánj. Dobrá geſt tim, na něž Pa-
ducý nemoc přicházý.

Ženám od Matky wzhůru wyſtupugjcý, propter uteri ſuffocationē, záduſſiwým
a omdlewagjcým, Horčice s Octem ſinjchaná, a v Noſu držaná, wonětjm ſpomáhá/ že
k ſobě zaſe přicházegj.

Kdožby ležel w tak hlubokém Smu, žeby ho probuditi nemohl/ tomu deg paty
noh oſtrau ſſtětkau w Octě, w němžby Horčice prwé zwařena byla, ſinápenau ſylně třjti/
a tyž Ocet pýrkem do chřipj zapauſſtěti. Hrſtka Růže, tak mnoho Horčice a
noha Kolčawý do wrſſe aneb do Čeřenu daná, mnoho Ryb k ſobě wábj.

Flaſtr z mauky Horčičné a z wody, w níž Lawendule zwařena byla, vdělaný/ a
na oholenau Hlawu přiložený/ geſt dobrý těm, kteřjž z těžkého ſna probuzeni býti nemo-
hau. Horčice s Octem ztlučená a přiložená, Ged wytahuge z ran od vſt-
knutj Hada aneb Sſtjra. Horčice zapálená aby nj kaučik, zahánj Hady y gi-
né žjžaly/ kteréž při ſobě Ged magj.

Mauka z Horčice s Medem a wodau wařená, geſt proſpěſſitý Gargariſmus aneb
aneb Kloktačka, proti žlázám a Oteklinám/ y proti twrdé drſnatoſti Trubice w hrdle.

Flaſtr z mauky Horčičné a dobrého bjlého wjna přiſtrogený/ a na otekłau ſpuch-
lau Slezynu přiložený/ ſplaſkuge gi. Tak vžjwaný, zahánj y kyčelnj dnu a neduh.

Mauka z Horčice s Medem ſinjſſená a pomazaná, ſhánj Modřiny/ a wlaſům
ſlezlým zaſe k zrůſtu pomáhá.

Sſtáwa z mkladiſtwé Horčice do očj zapuſſtěná, wyčiſſtuge a gaſnė ge činj.

Mauka Horčičná s Medem a Huſým ſádkem ſinjchaná a přiložená, ſſtrawuge
zalitau ſſedlau Krew. S Octem pak ſinjchaná a pomazowaná, hogj ſſerednau Pra-
ſſiwinu a Liſſege.

C Horčice s Fjky ztlučená, naprawuge mdlý sluch/ a zahánj zněnj w vssjch, přikládanjm. Kořen Horčice v wjně bjlém wařený a přiložený, wytahuge wen kosti zlámané a zmožděné. Semeno Horčičné s Womanowým kořenem ztlučené, a na zralé wředy přiwázané/ otwjrá ge, bezewssj bolesti.

Proti Wodnotedlnosti strogj se Flastr z Horčice a z moče neposskwrněného Pacholátka/ a na oteklé Břicho přikládá/ po němž Otok opadá a vmenssuge se.

Horčice gest znamenitě dobrá proti Sslaku polowičnému y celému/ aby gi s Octem Lawendulowým aneb Lilium conuallium, a Bobrowým strogem smjchage, audy teple potjral aneb pomazowal.

Horčice ztlučená s Benáckým meydlem, otwjrá hljzu/ rozpausstj Krtice/ Dnu klaubnj w swazých roztrhuge/ a wen z wnitřnosti táhne.

Kdož chce mjti pěkné a hladké ruce, vsuš Horčicy/ ztluc gi na Prach/ a tim Prachem a Meydlem tři a vmýweg sobě Ruce. Aneb vsuš oblaupené Mandly w Pecy/ ztluc na Prach/ smjcheg spředgmenowaným Prachem z Horčice/ a tim ruce wytjreg.

Druhá Zahradnj Horčice poběławá a newelmi perná, ztlučená, a s mladým Mstem smjchaná, dlauho geg zdržuge při lahodě. Nebo mu nedá kysati. To Kupcy dobře vměgj/ kteřjž Wlaská wjna mladá do Němec a do Czech vwožugj/ dáwagjce tuto Horčicy do Sudů y do Lák.

Oleg z tohoto Semena gest zwlásstně dobrý proti zlému sluchu/ aby druhý den, po wyčisstěnj Hlawy, krupěgičku do vssj wpustil. † A kdožby tim Olegem wlasy mazal/ nebudau mu ssediwěti.†

Horčice slowe Řecky σίνηπι & νάπι, Arabsky Cardel, Latině Sinapi, Wlasky Senape, Sspanyelsky Mostaza, Francausky Seneue, Německy Senff.

O Řzeřisse Zahradnj.

D

Kapitola LXXX.

Spůsob.

Řzeřicha Zahradnj (pro rozdjl Řzeřichy Potočnj/ o kteréž dolegi w Knize třetj, Kap. 35.) gest Bylinka perná/ když počjná wycházeti, listem obecné Petrželi podobná: Potom když w slaupky wyrostá, mjwá listj na wětwičkách, dlauhé a auzké/ něco maljčko a téměř nic nezstřjhané. Prautek má tenký, oblý, dwaupjdnj/ kwjtj poběławé a klasowité/ Semeno w gakýchsy mjsskách (sformy Ssocowice a Penjžku) okrauhlých zawřené, ryssawé a chuti perné. Kdež ge koli segj, welmi brzo wycházý.

* Rozdjl.

Řzeřicha Zahradnj dwogj se nacházý/ gedna s listem vzkým, a druhá s ssirokým: ale tato nenj tak obyčegná, gako ona: Obogj při Figůře gest poznamenaná.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Semeno Řzeřichowé gest přirozenj ohniwého, to gest horkého a suchého na čtwrtém aneb poslednjm stupni. Pálj, wytahuge, rozpausstj, ztenčuge a rozrážj. Téhož přirozenj a mocy gest y Bylina, zwlásstě suchá. Nebo zelená, má gesstě při sobě wodnatau wlhkost/ a nenj tak pálčiwá ani perná/ tak že gi mjsto Ssalsse kupokrmům vžjwati můžeme. A gest téměř Horčicy podobná.

Wnitř.

Semeno Řzeřichowé gest peprné, a protož y Žaludku odporné/ kormautj a wyčisstuge Břicho/ pěnokrewnost skrze Stolice wywodj/ Czerwy w Břisse mořj, ztižj gedné čtwrtce w Lauhu pité/ Slezynu nadutau zmenssuge, v wjně pité/ Nemoc ženskau

proprawuge/

proprawuge/ Moč žene/ a smysly zostřuge: (Odkudž gest y Přjslowj Latinské na Lidi hlaupé a tupé: Ede nasturtium, Gez Ržeřichu) Hlawu čistj a zrak gasný činj. A

Ržeřicha, Ržeřicha Zahradnj.	Nasturtium.
* Kwjtek obecné Ržeřichy.	* Flosculi vulgaris Nasturtij.
† Giná Ržeřicha s vzkým Listem.	† Genus quoddã angustifolium.
y Obzwlásstnj list.	y Folium peculiare.
o Ržeřicha s Listem ssirokým.	o Nasturtium latifolium.

B

Ržeřichowé semeno s wodau a s Medem wařené, a Traňk z toho pitý, rozdělu-ge hrubé a lepké wlhkosti aneb sslemy w Prsech/ činj zwolné dychánj: A protož welmi vži-tečné gest těm Lidem, kteřjž těžce oddychagj/ a nedůžiwé Pljce a Prsy magj. W témž spůsobu přigaté, odpjrá Hadům y giným gedowatým Žiwočichům. To též činj kauřenj z něho/ že Hady zahánj.

* Tato Bylina neméně mocná gest proti nemocy Scorbutus řečené/ a obyčegně gi vžjwagj Lidé w zemjch na Půlnocy ležjcých/ gako y druhé Cochlearia řečené/ a giných těm podobných.*

Semeno ztlučené a přigaté dobré gest těm, kteřjž těžce a twrdě vpadli/ nebo krew sraženau a ssedlau rozhánj.

Zewnitř.

Semeno Ržeřichowé a Horčičné gsau téměř gednostegné mocy/ obogj zahánj Prassiwost, a Lissege stjrá/ smjssené s mjzau Koňského sstowjka. S Medem smjchané a pomazané, Slezynu ztenčuge. Semeno v wodě wařiti, a tim Lauhem hla-wu megti/ zdržuge wlasy pewné a mocné, aby neoplchaly. Semeno s Ge-čnau mukau a s Octem přiložené, aneb v wjně wařené, a w Pytljčku teplé přiložené, od-gjmá bolenj Kyčel. Tak vžjwané rozděluge také a rozhánj wsseliké otoky a zpuchliny.

Semeno s Fjky smjssené, a gako Flastr na vssi přiložené, naprawuge Sluch. S Husým sádlem rozdělané a potjrané, shánj lupy a strupy s Hlawy.

S Medem stemperowané a přikládané, vzdrawuge nežity a wředy/ kteřjž se wůkol sebe rozgjdagj. Též činj Safft z byliny wydáwený. Semeno s Bobo-wau mukau smjchané a pomazané, a na to zelný list teplý přiložený, rozhánj Wolata.

Semeno w vstech žweykané, a pod gazykem sslakem poraženým držané, přinássj zase potracenau řeč. Semeno na Prach zetřené, a chřjpěmi do Nosu wtaže-né, wyčisstuge Mozek/ a množstwj neduhů wytahuge z Hlawy. Probuzuge také Le-thargicos, to gest ty, kteřjž vstawičně a hluboce spj.

Rže-

C Ržeřichowé semeno s Smolau smjchané a přikládané, wytahuge ssipky, třjsky a trny z těla. * Semeno s páleným wjnem zaděłané, a na kůži přiložené, dělá Puchcyře a Měchýře. * Mjzka Ržeřichowá, vkládá bolest Zubůw/ aby sobě horkau wpustil do toho vcha, po kterež straně bolest Zubů cýtjš.

Ržeřicha slowe Ržecky κάρδαμον, q. cor domans. Latině Nasturtium, à narium tormento, Plin. lib. 19 cap. 8. Wlasky Nasturcio & Agreto, Sspanyelsky Nasturcyo, Francausky Cresson, Německy Kreß, Gartenkreß.

O Penjžku aneb Sedlské Horčicy.

Kapitola LXXXI.

Penjžek. Thlaspi I. Thlaspi II.

D

Bylina Thlaspi, to gest Penjžek, má Listj vzké a sspičaté/ Prstu zdylj, k zemi skloněné/ zpodnjm rozdělenjm Prutu se držjcý, gakoby geg obwinauti chtělo/ a k tomu drobet tučné: Prut dwau pjdj zwýssj, trochu tučný/ a při wrchu několika wětwičkami wůkol osazený/ na nichž s obogj strany wyskytá mnoho tasstiček aneb Měchýřkůw tleskatých, s swými kratjčkými sspičkami Lžjcy aneb Penjžku podobných/ w nichž se chowá semeno drobné/ a k okussenj gazyka perné. Kwět, z něhož se ty Tassky rodj, malý a poběławý. Kořen bjlý a drewnatý.

* Rozdjl.

Thlaspi w několikerém rozdjlu se nacházý/ z nichž některé Autor w Latinském Herbáři swém wymalowal/ ale pro krátké wypsánj nekaždý gich poznati může. Druhé owssem mezy nimi roste v nás wssudy na Poljch y na Zahradách, s welmi ssirokými Tasskami/ w nichž Semeno ležj. Gakéby pak to bylo, kteréž gest třetj w pořádku, vhodnauti nemohu/ nenjli to, gehož semeno w Apatékách nassich obyčegné/ má rowně takowé listj y kořen, gakž ge Autor wymalowal: ale Prut gest mnohem hausstěgi listjm osazený/ na němž Ratolistky s swými bjlými Kwjtky pěkně a pořádně okolo stogj. Neroste také na mjstech kamenitých a skalnatých/ což Autor o swém napsal/ ale na Poljch, kdež gest země těžká a tučná. Aprotož za třetj položil Thla-

žil Thlaspi saxatile, kteréž nenj každému známé. Takowé y Thomas Pennæus, přednj Medicus Londini in Anglia, na wrchu Salena řečeném v Genffu w rozsedlině Skalnj nalezl. Má mnoho obdlaužných maličkých listkůw/ bljže kořene drobet zpilowaných a ostrých, zčerna zelených. Semeno gest počerwenalé gako Ržeřichowé/ w malých lusstinkách zawřené. Roste y na hoře Ammanu w zemi Ssweycarské. Cžtwrté, dosti podobné, gakoby Thlaspi Creticum bylo/ wymalowané tehdáž, když Semeno neslo: nebo toho času mjwá tak obdlaužné, vzké a sspičaté listj/ a ratolestný Prut. A protož gsem ge tuto též postawil/ tak gakž se s swými čerwenými kwjtky rozkossně spatřuge/ a w Zahradách welmi pěkně stogj. Toliko že Zymy gako y giné cyzý a přespolnj Byliny, w zemjch nassjch trpěti nemůže/ gináč mohloby se netoliko skrze Semeno, ale y skrze odnože a Prautj každého Roku rozsazowati a rozplemeniti.*

Thlaspi III.

Thlaspi IIII.

Mjsto a Czas.

Roste podlé cest, Plotůw a Hrázý, na mezech a mezy krechty. Kwetne měsýce Máge/ a vzráwá měsýce Cžerwna/ a toho času Semeno zbjragj/ kteréhož také samého w Lékařstwj vžjwagj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Semeno Penjžkowé gest přirozenj horkého a suchého na čtwrtém stupni. Pálj, rozpausstj, wytahuge, ztenčuge, proniká a rozrážj, rowně gako Ržeřichowé/ tak že ty dwě Byliny gsau gednostegného téměř přirozenj.

Wnitř.

Semeno s půl Koffljčku aneb půl páta Lotu ztižj pité, pěnohorkost aneb žluč nahoru y dolů žene/ Ženám přinássj gegich Měsýčný kwět, zwlásstě pité s Mateřj dausskau/ Plod w žiwotě mořj/ a hljzy wnitřnj roztrhuge. Též Semeno dobré gest y proti bolenj Kyčel/ aby ho cum Enemate vžjwal/ to gest klisterowati se gjm dal. Vžitečné gest y proti gedowatému vkussenj/ a z té přjčiny klade se do Dryáku.

Zewnitř.

Tohoto semene na wětssjm djle zewnitř vžjwati máme/ k vkrocenj bolestj Kyčelnjch/ k wysslechtěnj a wyčisstěnj kůže/ a k vzdrawenj a hogenj nečistých, tekutých wředůw/ gako y Ržeřichy.

Semeno

C Semeno s Octem smjsyti, a lůno Ženám tim fflastrowati / dobré gest, když gim Matka k srdcy přistupuge až omdléwagj: nebo zase ge zbuzuge a očerstwuge.

Prach z semene Penjžkowého w Nos pusstěný přiwodj keychánj/zapuzuge vstawičnau a hlubokau ospánliwost, Lethargiam, a padlé od nemocy Paducý zbuzuge.

Penjžek Řzecky, Latině y Wlasky slowe Thlaspi, Sspanyelsky Pauiqueso de flor blanquo, Francausky Seneue, Sauuage: Německy Groß besemkraut, oder Bawrensenff/ to gest Sedlská Horčice.

* Alyssum.

D

PEnjžku aneb *Thlaspi*, bljzka gest bylinka/ kterauž někteřj *Alissum* gmenugj. Nese bjlé Kwjtky a při wrchu žluté / z nichž potom dělagj se malé okrauhlé tassky, gako něgaké Pawézky. Má množstwj Ratoljstek / kteréž se wůkol stawěgj nezcela/ ale drobet se po zemi rozkládagj. Roste na Poljch/ nenj tak perná gako Thlaspi, nýbrž trochu nákyslá. O té pjsse C. Clusius cap. 11. lib. 3. Austriacarum stirpium. A podlé zdánj mého gest ta Bylina / kterauž Autor náš in suo Latino opere wymalowati dal / pročež y gá zmjnku gsem o nj tuto včinil.*

O Stěničnjku aneb Menssjm Penjžku.

Kapitola LXXXII.

Spůsob.

TAto Bylina obyčegně roste podlé Cest, na Krchowjch, na starých Městisstjch, w Rumjch a Přjkopjch. Gest Penjžku aneb Řzeřisse podobná. Neyprwé wypausstj dlauhé Listj, na několikero rozdělené. Potom z rozdělenj toho wyrostá giné zwlásstnj malé listjčko, také drobně zstřjhané gako na Řzeřisse / tak že Kosstál prwněgssjho hlawnjho Listu těmto malým ljstkům giž gako za wětwičku býwá. Když pak Bylina na mjsto wyroste/ tedy listj na prawém Prutu býwá obdlaužné a vzké. Prut gest oblý, tenký, Lokte wysoký/ nad prostředkem rozstjlá se wssudy wůkol na množstwj okrauhlých a tenkých Prautků plných

ků, plných listů: na nichžto při wrchu wystáwá Kwitjčko drobné, bjlé/ z něhož potom bý- A
wagj měchýřcy aneb tassky, na dlauhé sspičce wjsýcý/ při wrchu rozdělené/ rowně co na
Penjžku, ale mnohem menssj/ a w těch Semýnko welmi drobné. Kořen dlauhý, w zemi
hluboký, obyčegně na dwé rozdělený/ chuti perné, gako y Semeno, a wssecka Bylina.
Mnozý od toho podobenstwj, kteréž má s Penjžkem, řjkagj této Bylině Menssj Penjžek/
gako y Němcy Klein Besemkraut.

Stěničnjk. Iberis.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Stěničnjk gest ohniwého přirozenj/ horký a suchý na čtwrtém stupni. Mocy též gako Ržeřicha a Penjžek.

Zewnitř.

Galenus & Damocratus wypsali/ že tato Bylina proti bolenj Klaubnjmu w Kyčlách gest wýborně dobré Lékařstwj/ aby gi ztluka, na mjsto bolawé přiložil a vwázal/ a nechal za čtyry aneb za ssest hodin státi. Nebo wytahuge wen z hluboka zlau a sskodliwau wlhkost/ a to mjsto zpreysstuge/ až se zardj a Měchýř se vdělá/ z něhož potom ta wlhkost wytěká. Někteřj prawj/ aby kořen Stěničnjka na hrdle zawěsyl/ že vkrutné bolenj Zubůw odgjmá.

Stěničnjk slowe Latině y Ržecky Iberis, Německy Klein Besemkraut, Wildkreß, oder Wegkreß.

O Kokossce aneb Pastussj Tobolce.

Kapitola LXXXIII.

Spůsob.

Kokosska roste Lokte zwýssj. List má dole při Kořenu zstřjhaný a rozdělený, gako Ceterak/ Prut tenký, na několik wětwiček rozestřeny/ na nichž gest Listj obdlaužné, auzké, sspičaté/ kteréž spodnjm rozdělenjm Prautky neb wětwičky swé obgjmá/ rowně gako na Penjžku. Nese též bjlý kwjtek/ z něhož potom gakés Toboličky malé wyrostagj, kupodobenstwj

C malého Srdýčka/ na dlauhých sspičkách wisýcý. Odtud Latinské gméno má Bursa pastoris, to gest Pastussj Tobolka. W těch Toboličkách ležj drobné a přjčerné Semýnko. Kořenj má množstwj, newelmi hluboko w zemi.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kokosska gest přirozenj studeného a suchého: Mocý swraskugjcý a stahugjcý.

Kokosska. Bursa pastoris.

D

Wnitř.

Kokosska w čerweném wjně wařená, aneb Prach toliko z nj do Wjna wsypaný a pitý/ zastawuge wsseliké plynutj Břicha, Auplawicy, Cžerwenau nemoc, chrkánj krwj, a přjlissný tok ženský. Též mocy gest y Safft z nj wydáwený.

Kdož má Gonorrhæam, ten wezmi Safftu z čerstwé Kokossky dwa loty: Pakli ho nelze dostati/ wezmi zwařeného traňku aneb gjchy z suchého listj čtyry loty/ přideg k nj Kafftu zwicý třj zrn Gečných/ a pj několiko dnů pořád ráno/ a budeš se mjti lépe.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Kokosska gest wýborně dobrá k zastawenj Krwe, kdežkoli po wssem žiwotě: gako když komu přjliš krew z Nosu teče/ vděleg zwetchého ssátku čjpek/ omoč geg w Safftu té Byliny/ a wstrč do Nosu. Někteřj pjssj: Kdyby Cžlowěk toliko držel tu Bylinu w ruce, prawé aneb lewé/ gakž Krew z které prawé aneb lewé chřjpě teče/ že spomáhá. Aprotož gi někteřj Sanguinariam, to gest Krewnjm kořenjm gmenugj: Nebo také vzdrawuge wsseligaké čerstwé a nowé rány/ kdyžby Prássek z nj vdělaný, do Ran zasypal/ aneb Safftem gegjm Rány promýwal. * Na některých mjstech k té potřebě vžjwagj wody z Kokossky pálené. * Týž Safft wpusstěný do vssj hnisawých, z nichž vstawičně hnůg teče/ neduh ten gegich vzdrawuge.

Kokosska s Octem ztlučená a přikládaná, ochlazuge horké a roznjcené Otoky/ a bránj tecy wsselikým wlhkostem. Týmž spůsobem vžjwaná/ dobrá gest proti toku krwe a rozhorčenému žaludku. Též Byliny mjzka s Netřeskem a s Octem smjssená, vhassuge roznjcené a rozpálené audy/ gako S. Antonjna oheň.

Někteřj pjssj/ že Kokosska wyčisstuge a odgjmá Žlautenicy/ aby gi s listjm, Toboličkami y s Kwjtky do obuwj nakladl/ a bosýma nohama na nj chodil. † Ale musýš k tomu každého dne čerstwgu Bylinu bráti/ a prwnj zawrcy. †

Bylina

Bylina wařená, aby tau gjchau whrdle kloktal/ hogj čjpek y wsselikě otekliny hrdla. A

Safft Kokosskowý, aby gjm potjral, slaužj dobře proti horké Podágře/ a roznjceným otokům tegných Audůw.

Kokosska aneb Pastussj Tobolka slowe Latině Bursa, † aneb Pera pastoris, Wlasky Bursa pastori, Francausky Bourse à Pasteur, Polsky Tobolky, Německy Teschelkraut, Seckelkraut. †

O Rzeřisse Turecké. Kap. LXXXIIII.

Turecká Rzeřicha. Arabis siue Draba. Arabis quorundam.

B

Spůsob.

TUrecká Rzeřicha, Rzecky a Latině *Arabis, Draba*, roste lokte na wýš a někdy wyšssj: má Katoljstky mladistwé a vzké, s obogj strany listjm osazene gako Piperát/ wssak ssirssjm, měkčegssjm a bělegssjm. Kwetne při wrchu bjlými Korunkami, rowně co Bez/ ale menssjmi. Kořen gest bjlý, Prstu ztlausstj a perný. Roste w Rolj wydělané.

* K této Bylině Arabis nezle se treffuge giná Bylina/ kterauž Paulus Oellinger w Nornberce w Zahradě swé má, pod týmž gménem / odkudž gsem gi wymalowati dal. Kořen má dlauhý Prstu ztlausstj ano y tlustssj / tak že se nedobře celý wykopati může/ chuti trpké, gako Rzeřicha. Z toho wyrostá dlauhé a přjmé Prauti Cžlowěka zwýssj / obdlaužným a drobet chlupatým zstřjhaným listem osazené. Při wrchu vkazugj se malé wětwičky, mnohým žlutým kwitjčkem ozdobené: z něhož býwagj dlauhé a vzké Růžky/ a w těch drobné žluté semýnko.

Gesstě některá pokolenj Thlaspios & Drabæ na některých mjstech rostau / wyswětluge C. Clusius lib. 3. Obseruat. Pannonic. cap 8. & 9. Dodonæus chce tomu/ že Draba gest ta Bylina/ kterauž obyčegně Thlaspi Creticum gmenugi.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tato Bylina gest mocy wysussugicý a zahřjwagjcý, gako Rzeřicha.

Wnitř.

Tuto Bylinu někteřj s Gečnau wodau wařj a gedj. Semeno také sussj/ a vžjwagj kupokrmům, gako Pepře.

C Semeno s wjnem pité, Czerwy mořj. S wodau Medowau přigaté, wyčisstuge Prsy, rozděluge a wymjtá wen.

Zewnitř.

Semeno ztlučené, s Medem smjchané a přiložené na to mjsto proti Slezyně, zmenssuge gi a ztenčuge.

O Horčicy Plané. Kap. LXXXV.

I. Horčice Planá. I. Erysimon, Irio. II. Horčice Planá. Irio. 2.

D

Spůsob.

Horčice planá roste ledakdes podlé starých zdj a Zahrad y mezy Rumy. List má gako bjlá Lesnj Horčice/ wssak wětssj, a ne tak hluboce zstřjhaný. Prautj gegj hebké/ a dá se ohnauti, gako žjla aneb řemen. Nese Kwitjčko drobné a žluté/ z něhož, když opadne, býwagj Lustičky dlauhé, tenké, okrauhlé a sspičaté/ gako něgacý růžkowé/ a w nich semjčko drobné žluté, perné a pálčiwé/ gako Rzeřichowé: Kořen bjlý, twrdý a kosmatý. † Kwetne měsýce Czerwence a Srpna.†

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Semena této Horčice neywjce w Lékařstwj vžjwáme. Gest přirozenj horkého a suchého na třetjm Stupni/ mocy rozpausstěgjcý, rozrážegjcý a ztenčugjcý gako Rzeřicha. † Bylina suchá rowná se poněkud w mocy Semenu/ ale wlhká a zelená, mnohem mdlegssj gest, nežli Semeno.†

Wnitř.

Semeno Horčice plané ztlučené, a s Medem w Lektwař zaděláné a gedené, wyprawuge Prsy od Flusůw a hnisu.

Též Semeno ztjži gedné čtwrtce s wodau Pelyňkowau pité, vzdrawuge od Žlautenice. Vžjwagj ho y k Klistýrům, proti bolenj Kyčel.

Semeno toto v wjně wypité, wyhánj Ged/ zwlásstě kdyžby se kdo ztráwil smrtedlnými a gedowatými Hubami. Gest také dobré proti těžkému a kapawému močenj/ proti kamenu Ledwinnému/ y ženské zástawě.

Dobré

Dobré a skussené Lékařstwj contra Gonorrhæam, to gest, proti toku Wykalu: A
Wezmi semena plané Horčice půl druhé čtwrtce/ ztluc ge na Prach, a wsyp do wegce na měko wařeného/ sněz aneb wypj/ a tak včiň za tři dni pořád, wždycky ráno / bez pochybnosti pomůžeť. Cžastokrát gsem to zprůbowal / a wždycky prawdiwé shledal.

Zewnitř.

Semeno Horčice Plané ztlučené, s Medem smjchané a přiložené, gest vžitečné proti tegnému Raku, twrdým otokům Prsůw a stydkých mjst: wssak nižádným spůsobem neslussj vžjwati tohoto Lékařstwj / když se ta Apostemata začjnagj / ale když prwé Tělo wypurguges / a ti Otokowé potřebowati budau Lékařstwj / kterežby ge rozdělowalo a strawowalo.

Horčice Planá slowe Ržecky Erysimon, Latině Irio, Wlasky Erysimo, Sspanyelsky Rinchaon, Francausky Velar, Německy Hederich oder Wegsenff.

Giné pokolenj Horčice Plané.

ACžkoli gá spolu s ginými včenými swrchu položenau Bylinu wždycky měl gsem za prawé Irionem Dioscoridis, protože se wssjm znamenjm nezle k wypsánj geho treffuge: wssak nacházým gesstě giné pokolenj Irionis, gakž wymalowánj tuto vkazuge / a to se zdá lépe srownáwati s prawým Irione nežli prwnj/ protože nese menssj listj/ a podobněgssj k Lesnj bjlé Horčicy. K tomu Ratoljstky gegj gsau mladistwěgssj a ohebněgssj/ má také wětssj a růžkowatěgssj lustičky. Což se pak přirozenj a mocy dotýče/ tak saudjm, že se w tom od prwnjho Irione nic nedělj/ gakož chut o tom swědectwj dáwá.

* Této Byliny mnoho roste v Benáckého moře/ a slowe Allio, kterauž také zkussený Simplicista Aloysius Anguillara před časy præfectus horti Patauini, za prawé pokolenj Irionis poneyprw držel. *

O Pepři Potočnjm a Rdesnu. B

Kap LXXXVI.

Spůsob a Pokolenj.

PEpř Potočnj roste w mjstech mokrých a wodnatých/ gako wedlé Rybnjků, Laužj, struh, bahen a močidel: Má Prut twrdý, pewný, přjčerwený, saučkowatý: Listj obdlaužné, Wrbowému aneb Břeskwowému listu zcela podobné / odkudž y Latině Persicaria, to gest Břeskwowá bylina slowe: wssak to Listj gegj gest měkčegssj/ a perné gako Pepř, bez zwlásstnj wůně: odkudž gj také Potočnj Pepř Cžesky, Latině pak a Ržecky Hydropiper řjkagj. Kwět má klasowitý / z podkřjdlj a od wrchu Prutu wycházegjcý, přjčerwený/ z něhož semeno též perné wyrostá: Kořen rozdělený a též perný. A tak wssecka tato Bylina wewssech swých částkách gest náramně perná.

Gest pak y giná gesstě Bylina, této nynj oznámené tak podobná / že gedna od druhé sotwa rozeznána býti může / leč skrze chut aneb kosst: nebo tato druhá nemá při sobě žádné pernosti. Listj gegj, když Bylina na mjsto dozrá a dogde, býwá wětssj/ wprostředku gakýmsy brunátným Fljčkem skropené/ gakoby naň krápěge krwe vpadla. Cžechowé tuto Bylinu rozličně gmenugj: Swaté Mařj Kossile, Wrbičná kossile, Wrbka, Žabinec, Rdesno.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Potočnj Pepř gest přirozenj horkého a suchého/ wssak ne tak hrubě, gako Cžerný Pepř. Rozpausstj, ztenčuge, rozděluge a wytahuge.

Wnitř.

Dioscorides pjsse: Když listj Potočnjho Pepře vschne/ tlukau ge a vžjwagj toho Prachu kupokrmům, mjsto prawého Pepře.

C

Zewnitř.

Listj a Semeno perného Pepře Potočnjho zetřené a přiložené, rozhánj Otoky a staré zpuchliny a twrdosti/ vzdrawuge krwawé Fleky/ Tělo zpreyssťuge a Měchýře na kůži wytahuge, rowně gako Pryskýřnjk.

Potočnj Pepř. Hydropiper siue Persicaria I.

Rdesno aneb Wrbka. Persicaria 2.

D

Potočnj Pepř ráno za rosy w Komorách a Pokogjch potraussený, mořj blechy: ale wssak musýš to listj brzo zase Kosstisstěm wymesti.

Suché listj Pepře Potočnjho na Prach zetřené a zaseypané, dobré gest proti pokaženým zlým, nečistým, smradlawým wředům, neduhům aurazům y ranám. Gest také y Safft z čerstwého zeleného listj k témuž vžitečný.

Kdožby tauto Bylinau nasolené Masso, kteréž obyčeg magj zawěssowati, obložil/ bezpečné ge bude mjti před Cžerwy.

Kterémuž Howadu w ráně od aurazu Cžerwy se zarodj / Safftem aneb wodnatostj této Byliny wymýweg / nesedne na to mjsto wjce žádný Komár ani Maucha/ nechť gest Léto horké gak býti může. † Pročež y Formané Letnjm časem toho Safftu vžjwati by měli. † Pakli chceš Lék tento sylněgssj mjti / přideg k tomu páleného wjna / a do Rány wpausstěg. To též y w wředjch a w vssjch Cžerwy mořj/ a obloženjm břicha Sskrkawky vsmrcuge.

Přirozenj, mocy a včinkowé Rdesna.

Rdesno aneb Wrbka, gakž prwé powědjno, žádné pernosti nemá/ než wjce gakausy planau trpkost a chut stahugjcý/ a protož nemůže zahřjwati/ nýbrž studj a wysussuge. Kdež tedy potřebj ochlazenj, sussenj, swjránj a trpkostj w hromadu stahowánj/ tu Byliny této bezpečně vžjwati můžeme. Listj Byliny této zmačkané, a na horkau Podágru přiložené, vkládá a krotj gegj bolesti.

Potočnj Pepř slowe Ržecky y Latině Hydropiper, Piper aquaticum, Persicaria, † Francausky Curaige, Sspanyelsky Pimienta aquatica: Německy Wasser Pfeffer, Flöhekraut oder Muckenkraut. †

O Indyán

O Indyánském aneb Tureckém Pepři. Kap. LXXXVII.

A

Turecký Pepř. Siliquastrum, sive Piper Indicum.

Trogj Indyánský Pepř. Siliquastri varietas triplex.

Mjsto.

B

INdyánský Pepř, kterémuž wůbec Turecký řjkagj, gest Zrostlina přespolnj / ale y nám giž také w Němcých a w Czechách obyčegná a známá. Sadj se w Sstrokwasých a na kořenných Zahrádkách. Nemůže snésti žádné zymy / ale musý wysazen býti: * wssak dokudž mladý gest a gesstě nekwetl / * aneb přes Zymu w Swětnicy se chowati / a tak na druhé přjsstj Léto zase Owotce přinese.

Spůsob.

Indyánský Pepř roste gako malý stručnatý aneb rumný Strůmek / má mnoho wysokých ratoljstek, listjm zčernazeleným osazených / kteřjžto gsau téměř podobnj Listu wětssjho neb Zahradnjho Lilku / než sspičatěgssj a vžssj: Kwjtek poběławý, v welikosti nynj dotčeného Lilku / z něhož potom wycházegj lusky okrauhlé, Prstu zdylj / při sspičce ssiroké a na koncy sspičaté, gako Posswy. Prwé nežli vzragj, býwagj na Pařjzku swém temné aneb zčernazelené / potom se proměňugj w pěknau, swětlau, korálowau čerwenau barwu. * Někteřj zůstáwagj žlutj aneb černj / w spůsobu swém gsau ssirocý, obdlaužnj, okrauhlj / y syc gináč sfformowanj. * Semeno w těch Lustičkách gest malé, tleskaté, barwy nážlutlé / a w chuti páliwěgssj, kausawěgssj y perněgssj, nežli který Pepř. Z toho Semena mohau se každého roku nowj Strůmkowé rozplozowati / kteřjžto wssak newždycky se podařj aneb dozragj. Kořen má gediný, bjlý a kosmatý.

Pokolenj.

Tohoto Indyánského Pepře gest y giné gesstě dwoge pokolenj, totiž Malý a Okrauhlý Pepř. Malý gest nižssj / a lusky nese menssj: Druhý, nese Lusky okrauhlé.

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Indyánský Pepř gest ohniwého, to gest horkého a suchého přirozenj na čtwrtém stupni. Kdožby ho zewnitř vžjwal, a na kůži přikládal, zpreyssťuge kůži. Má syc wssecku tu moc, gako Pepř obecný/ gjmž pokrmy kořenjme/ a o němž wnásledugjcý Kapitole wypisowati budeme.

* Tato přespolnj Zrostlina, kteráž k nám neyprwé z Indye přissla, a od některých gmenuge se Piper Americum, od giných Calecuticum, ab Actuario Caspicum, ab Auicenna Piper caninum, roste někdy welmi wysoko, gako Keř. W Hisspanij vžjwagj ho zeleného a vsusseného na mjstě obecného Pepře. A že pak přjliš sylný gest, trau geg s drobty chlebnými/ a potom drobet vsussj/ a tak kupokrmu dobře vžjwán býti může.

W tom spůsobu y ginač, gakož Medici wědj, do žiwota přigatý, Wodnotedlným gest welmi prospěssný. Kdož se timto Pepřem objrati chce/ nemá se poněm po Twáři, a zwlásstě okolo Očj mnoho drbati/ nebo náramně pálj, a činj welikau bolest/ † a snadně vsskoditi může zraku/ † gakž gsem toho sám skusyl.*

Indyánský Pepř slowe Latině Siliquastrum, Piper Indicum siue Calecuticum, † Bresilianum: Francausky Guiuee, vel Poiure de Inde: Německy Indianischer, Kalekutischer oder Presilien Pffeffer. †

O Pepři obecném. Kap. LXXXVIII.

Obecný Pepř. Piper vulgare.

Mjsto, rozdjl a spůsob.

Obecný Pepř roste také w Indij/ a k nám se s giným Krámským a drahým kořenjm přinássj. Gest pak dwogj, Okrauhý a dlauhý/ obogj dobře známý. O něm Historij wypsali nám Hisspánowé a Lusytánowé/ kteřjžto wydawsse se na Moře, s několika Ssjffy welikými plawili se ku Poledni a k Wýchodu Slunce, do Kalekutu, Taprobány, Jáwy a giných Ostrowůw Indyánského Moře/ kdež mnoho Pepře y giného Kořenj roste/ a tam geg spatřiwsse, spráwu o něm poznamenali, takto:

Pepř černý a okrauhlý roste na gakémsy autlém a mdlém Rywowj/ kterež se k giným bljzkým stromům towaryssj/ a po nich nahoru wyzdwihuge. Ty Rywy podobné gsau Barwjnku/ ale Listj připodobňuge se listj Cytronowého Gablka. Owoce neb Pepř whromadu stisknuté a hroznowaté/ gako Plané wjno, a hausstěgi. Měsýce Ržjgna gahodky geho dozráwagj/ a tehdáž ge zbjragj/ a rozkládagj na Rohože z Palmowého listj spletené/ a necháwagj tak na horkém Sluncy schnauti, až zčernagj a zwraskagj/ což se obyčegně wetřech dnech stáwá. Okrauhlý bjlý Pepř gest nezralý a zazelena trhaný a sebraný/ a protož nenj tak libý ani perný, gako černý Pepř.

Dlauhý Pepř, má swůg zwlásstnj Strom/ na němž wisý, gako něgaký Cžerw aneb Ssisska na Ljsce, množstwjm malých Zrnek osazený. Ten Pepř gest neyperněgssj. Okrauhlého bjlého Pepře gako y dlauhého, wjce vžjwáme k Lékařstwjm/ gako do Dryáku a k giným. Proti tomu černý okrauhlý Pepř, obyčegněgssj gest w Kuchyni/ nežli w Apatéce. † Ale vžjweg Pepře gak chceš, wždycky gest medicamentum, non alimentum. †

Této Zrostliny okrauhlého Pepře, gakž tuto wymalowaná gest, gá sám owssem newiděl gsem/ ale tak mi gi geden Portugalleser wyreysowal/ kterýž se po Wýchodnjm Moři

Moři až do Kalekutu plawil. Celé pak hrozny, gakž ta zrna pohromadě a pospolu ro- A
stau, častokráte gsem widěl / a mám ge také při sobě / a těch mi poneyprw vdělil Franciscus Calzolarius Apatékář w Weroně.

* Kdož chce a žádá lepssj a hognégssj zpráwu mjti o Pepři / ten čti Garziam de Horto lib.1. Aromat. Indicor. cap.23. Monardem Hispalensem, & Christophorum à Costa.

Na Figůře tuto wymalowané a předstawené, Pepř Mathyolůw, gakž mu geg něgaký Portugalleser wyreysowal, gest Literau M. znamenaný. Giné listj gá sám častokráte gsem mezy Pepřem, kdež ho weliké množstwj leželo, shromáždil a wybral. Owotce pak w octě močeného s Zázworem a Kardamomum, od dobrých Přátel dostal. A gest dobře možné / že to sspičaté listj (kteréžby syce nětco menssj býti mělo, nežli Cytronowé / a wssecka tato Bylina giných Stromů, zwlásstě pak Daktylowého a giného Faufol řečeného, gako winné Réwj a Appich se přidržj) z mladé Byliny gest / aneb že na cestě welmi vschlo. Potřebj y toho ssetřiti / což dotčenj Scribenti y ginj wjce gednomyslně oznamugj / že bjlý okrauhlý Pepř neroste na gedné Bylině spolu s černým Pepřem / gako nedozralý. Nýbrž že gest zwlásstnj Bylina od druhé rozdjlná / gako winné Réwj aneb Les černých a bjlých hroznů / a méně se ho nacházý, nežli černého / a že pernégssj a lepssj gest, nežli černý.*

Wybjránj Pepře.

Neylepssj Pepř gest ten, kterýž nenj přjliš swraskalý nezležely, neotrubný, nezčerwiwěly a nesplesniwělý / ale nowý, těžký, twrdý, černý, celistwý a dobře perný. Falssugj také mnozý Pepř / ale ten podwod snadně poznáš / když zrna Pepřowá do wody vwržeš: nebo dělaný aneb sffalssowáný Pepř rozpustj se, když dobře namokne a zwlyne / ale prawý a přirozený zůstane w swé celosti.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Každý Pepř mocně horčj a sussj / ztenčuge, proniká, otwjrá, rozděluge a wen wywodj. B

Wnitř.

Pepř zahřjwá a posyluge studeného žaludka / a napomáhá k zažitj: rozhánj wětry a nadýmánj / dáwá Appetyt a chut k gjdlu / žene moč a wodu z člowěka / rozděluge a stjrá wssecko to, což Oči zamrakuge a zatemňuge.

Pepř s wjnem pitý, dobrý gest proti Zymničnému třesenj / kteréž někdy přestáwá / a potom zase na Cžlowěka se nawracý.

Pepř gest také vžitečný proti gedowatému vsstknutj Hadjmu / pomáhá Plodu z žiwota Matky / hogj zastaralý Kássel / a roztrhuge spekle Flusy a sslemy, kteřjž se w Prsech nashromáždili / w Lektwaři y w nápogi přigaty.

Zrna Pepřowá ztlučená, s vpečeným Cžesenkem spolu smjssená a přigatá, vkrocugj a vkládagj žřenj w žiwotě.

Kdož má žaludek nestatečný, a zstudenostj nedobře zažjwagjcý / deg sobě ráno dobrý Truňk wjna ohřjti / wsyp do něho ztlučeného Pepře gednu čtwrtcy / a wypj.

† Kdožby měl studený a nestatečný Žialudek / žeby pokrmů nezažiwal / odkudž wětrnosti a nadýmánj přicházegj / ten může sobě dáti přistrogiti tento Prach: Wezmi Kalmus Hořce a Lékořice, každého čtyry Loty / Galgánu, Cycwáru, zrn Ragských a kořene Nátržnjkowého, každého geden Lot / dlauhého Pepře Zázworu a kůlek Musskatowých, každého dwě čtwrtce / Skořice a Hřebjčků, každého tři čtwrtce / Anýzu, Wlaského Kopru, Kmjnu a strogeného Koriandru, každého geden Lot. Ty materye zkrágeg a protluc podlé náležitosti, aby z nich byl Prach / k němuž každého času Konffektu Koriandrowého a Wlaského Kopru přidati se může. †

Pepř w krmjch gedený, zachowáwá Cžlowěka při geho zdrawj / chut k gjdlu zbuzuge / polehčuge bolestj wnitřnjch / kteréž od studených přjčin pocházegj.

Proti dlauhotrwagjcý Psotnicy aneb Zymnicy / berau někteřj Pepř, Zázwor, Cycwár, Skořicy, gednoho každého trochu / wssak w rowné wáze aneb tjži. To wsse na

drobné

drobné kusy krágegj/ a w teplém dobrém wjnném Octě pigj/ a do teplého Lože se kladau: Přestane zyma. * Wjak náležité gest/ aby prwé giná potřebná Lékařstwj předesſla. *

Listj od černého Pepře wžjwagj Obywatelé těch Kragin, kdež roste, proti žřenj/ a giným studeným nemocem života. † Garzias ab horto pjsse / že také zelené a nezralé hrozny Pepře do Soli a Octa kladau / a tak kupotřebě chowagj.†

Zewnitř.

Pepř s semenem Wšiwcowým (Staphis agria) wwšech žweykaný, ztahuge wodnaté ſſlemy a wlhkosti z Hlawy.

Pepř gest Zubům a dásnjm užitečný: nebo strawuge w nich wšecky zlé wlhkosti/ a zachowáwá před porussenjm a hnilostj. Naprawuge také newonný a smrdutý duch.

Pepř s Smolau smjchaný a přiložený gako Flastr, strawuge Nádory, Wolata y giné wšeliké twrdé otoky. S medem rozdělaný a natjraný, zahánj Fleky a pihy na twáři.

Wředy, zášſkrty a otoky hrdla, dobře gest natjrati Pepřem s Medem smjſſenym.

Pepř slowe Řecky πίπερι, Arabſky Fulful, Latině Piper, † a pro rozdjl Piper album, nigrum, longum, Macropiper, † Wlašky Pepe, Francauſky Pouyre, Sſpanyelſſky Pimienta, Německy Pfeffer.

O Egyptſkém Pepři.

Kap. LXXXIX.

Egyptſký Pepř. Piper Æthiopicum.

JEst mjmo tyto giž dotčené, gesſte y giný Pepř / kterýž k nám z Egyptu s giným Kořenjm z města Alexandrye Egyptſké přinášſegj. Rosſte w dlaubých kuſcých / gako Hrách aneb Faſeoli. † Zrna menſſj má nežli obecný Pepř. † Toho Pepře Naučenjnowé černj wžjwagj proti bolenj Zubů/ rownĕ gako my Pertramm. Rozkuſugj geg w wſtech/ a na Zubu bolawém držj.

Tento Pepř slowe Latině Piper nigrorum ſiue Æthiopum, to gest Pepř Mauřenſký: Německy Egyptiſcher Pfeffer. Mnozý geg gmenugj Carpeſium, ale to v Staršých gest něco giného.

O Zázra-

O Zázworu a Cycwáru. Kap. XC. A

Spůsob.

NIekteřj se domnjwagj / že Zázwor gest Kořen od Pepře. Ale nenj tak, prawj Dioscorides: nybrž Zázwor gest zwlásstnj Zrostlina / kteráž se nacházý na wětssjm djle w zemi Arabské, Troglodytica řečené / a též w Indij / a odtud kořenj gegj do Benátek, ano až y k nám se dodáwá. Obywatelé těch zemj vžjwagj Listj zeleného aneb čerstwého Zázworu w pokrmjch y w Lékařstwj / tim wssjm spůsobem, gako my Rauty vžjwáme. To Listj podobné gest k Sýtj / obnowuge se a mladne dwakrát y třikrát do Roka / a nenj w těch kraginách žadné obyčegněgssj Byliny. Kořen má vzlowatý a hrbowatý / a ten se wykopáwá, když Listj na něm počne wadnauti. A gakžkoli dotčené Kořenj nenj gednostegné welikosti / wssak časem nacházý se některý mezy nimi / kterýž Libru wážj. Nesedj hlaubě w zemi přes dwě pjdi. Když geg kopagj, zanecháwagj w Krechtu gednoho hrboljku / a přikrýwagj zemj, gako budaucý kmen aneb Semeno giných kořenů přjsstjho Roku. Přinássegj k nám Zázwor netoliko syrowý / ale y w Cukru, aneb wlastnj wodnatosti, kterauž z lusků geho wytlačugj, zazelena zadělaný. A takowý gegich zelený w Cukru strogený Zázwor gest mnohem wzácněgssj a lepssj / nežli suchý, kterýž nássi Apatekáři močj / a potom do Cukru zaděláwagj.

Wybjránj Zázworu.

Neylepssj kořjnek Zázworu má býti bjlý, těžký, plný a nezpráchniwělý, ani čerwotočný / a kterýž gest w kusých welikých. Cžerwený Zázwor častokráte býwá ffalessný. Nebo Kupcy berau zležele a čerwiwé Kořenj / zatjragj w něm djrky gakausy rudau čerwenau, a wysussugj na Sluncy / aby zwrtánj od Cžerwů znáti nebylo. A tak wysslechtjce a wyléčjce zkažený starý Zázwor, za dobrý a nowý geg prodáwagj. B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Zázwor horký gest na třetjm, a wlhký na prwnjm stupni. Pro kteraužto wlhkost snadně se od Cžerwů pokazý. Zahřjwá mocně, wssak netak pogednau, gako Pepř / odkudž znáti, že nenj tak subtýlných a pronikawých částek. Mocy gest otwjragjcý, rozdáwagjcý, ztenčugjcý, rozdělugjcý, pronikagjcý a wytahugjcý.

Wnitř.

Zázwor zahřjwá: Dobrý gest studenému Žaludku / posyluge zažitj / Břicho lehýčce měkčj / a mocný gest proti wssemu, což Zrak zatemňuge. Přidáwá se také y do těch Lékařstwj / kteráž se proti Gedům a tráwenj strogj.

Zázwor w pokrmjch vžjwaný, gest welmi dobrý proti Sauchotinám. Wjno, w němž Zázwor a Kmjn zwařen, odgjmá bolesti Žaludka y Střew / kteréž od wětrnostj půwod swůg magj.

Zázwor gest wssechněm Lidem zdrawý / kteřjž gsau wnitř zastuzenj / zwlásstě ženám studenau Matku magjcým. A těmť zwlásstě vžitečný gest Zázwor čerstwý zaděláný: nebo zahřjwá / zacpánj otwjrá / a dělohu aneb Kwět wywodj.

Kdož nemá chuti k gjdlu / wezmi Zázworu, Pepře bjlého, každého w gednostegné mjře a wáze / přideg k nim sstáwy Kdulowé, Octa a Cukru / smjcheg dobře / a nech ať spolu zewře / až bude co Lektwař. Toho vžjweg ráno y v wečer.

Někteřj berau Zázwor / obalugj geg do Kaudele, a nitj zawazugj: Potom drobet geg omočj v wodě / wložj do horkého Popela / a pekau geg, že bude křehký. Naposledy zkrágegj drobně / přidadj k němu Soli / a gedj na noc magjce spat gjti. Prawj, že zažitj pokrmů spomáhá a posyluge. Ginj wstrčj kus Zázworu na sspičatý konec Nože / pekau geg na hořjcý Laučowé pochodni aneb Třjsce / aneb y na Woskowé swjčce / potom ostrauhagj z něho černé opálenj a gedj. Ginj opět berau Topynku z bjlého chleba sussenau /

tu omáčegj

C tu omáčegj w Octě winném/ posýpagj swrchu Prásskem ztlučeného Zázworu/ a tak gedj magjce gjti spat/ a nic na to nepigj. Chtěgj tomu/ že to Žaludku nestatečnému a k zažiwánj mdlému, welmi spomáhá. Kdož od přirozenj horcý gsau, a horká Gátra magj, těm nenáležj mnoho Zázworu vžjwati a gjsti.

* Obywatelé těch Kragin, w nichž Zázwor roste, gjdagj Zázwor drobně zkrágený, a s ginými Bylinámi w Salátu smjchaný, s Massem a s Rybami: kterýžto čerstwý nenj tak perný/ gako když se vsussj. Některé Břeskwowé gádro s dobrau gichau Zázworu smjsyti, a zadělati gako w Lektwař/ gest dobře těm, kteřjž magj Zymnicy čtwrtého dne/ aby ho po několiko dnů pořád vžjwali. *

Zewnitř.

Kohož Zuby bolegj: Wezmi Zázwor/ zkrágeg na drobno/ wař w dobrém čerweném wjně/ a drž tu gjchu teplau na bolawém Zubu.

In summa (prawj Dioscorides) Zázwor w přirozenj a mocy hrubě se s Pepřem srownáwá/ toliko tento gest mezy nimi rozdjl: že Pepř welmi rychle zahřjwá/ ale horkost geho brzo pomjgj a mizý. Proti tomu Zázwor netak pogednau a rychle zahřjwá/ ale wssak horkost geho tim dele zůstáwá a trwá.

Zázwor slowe Řzecky y Latině Gingiber, Zinziber: Arabsky Zingibel a Gengibil: Wlasky Gengeno, Sspanyelsky Gengiare, Francausky Gingimbre, Německy Jngwer.

Cycwár. Zedoaria.

Slawný a wznessený Kořen Cycwárowý, gest téměř Zázworu podobný: Přinassj se k nám z Wýchodnjch Kragin Indiæ, gako y giné Kořenj.

* Mnozý včenj Medici gsau w tom domněnj/ že náš Cycwár nezle se srownáwá s wypsánjm prwnjho Kostu Dioscoridis. *

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Cycwár gest složenj horkého a suchého na počátku třetjho stupně.

Wnitř.

Cycwár zahřjwá wssecky wnitřnj Audy/ posyluge Žaludka y Srdce/ rozhánj wětrnosti w žiwotě/ zastawuge žřenj a plynutj Břicha/ odwracý Kássel a bolenj břicha, z studených přjčin přissle. Zahánj otok Matky/ mořj Sskrkawky a Cžerwy/ otwjrá zacpánj moče y nemocy Ženské/ odpjrá Gedu. Auicenna pjsse/ že nenj žádného Lékařstwj mocněgssjho a lepssjho proti arcygedowaté bylině Napellum, to gest Ssalomaunku, nad Cycwár. Kdožby Cžesnek, Ossleych aneb Cybuli gedl/ a nemohlby smradu gegich cytiti a snésti/ ten gez na to Cycwár/ kterýž tu zlau wůni potlačj a zemdlj. Cycwár dobře slaužj studeným a wlhkým Lidem/ kteřjž gsau nakloněni k studeným neduhům.

O zbjrce wjna strogj se také Cycwárowé wjno/ kteréž gest wýborně dobré proti zlému powětřj času Mornjho/ posyluge srdce/ a odhánj od něho zlé gedowaté páry. Takowého wjna každodenně požjwati magj ti/ na něž často Záwrat a gako omdléwánj přicházý. Strogjwagj pak Cycwárowé wjno timto spůsobem: Wlož do Sudu wrstwu neylepssjch welikých hroznů/ pospi ge ztlučeným Cycwárem: opět zase wlož ginau wrstwu hroznů/ a pospi ge též Cycwárem. A to tak dlauho děleg/ dokawadž těmi hrozny nedoplnjš Sudu až do půl pjdi od swrchnjho sspuntu. Potom naleg na to dobrého nowého Mstu, wezma geg od Presu/ a nech ho tak spolu w Sudu wykysati/ když bude čistý, můžeš geg pjti. Týmž spůsobem y z giných Bylin a kořenj wjna strogiti se mohau.

Proti zlému powětřj w času Mornjho nakaženj: Wezmi Cycwáru a Rhabarbarum, gednoho gako druhého zaroweň na wáhu/ obé to ztluka, wlož do dobrého páleného wjna aneb do Aqua vitæ. Z toho ráno, dřjwe nežliby wen na wjtr wycházel, pjti, a zuby, dásně y hrdlo dobře natjrati sobě máš. Dělá se z něho w Apatékách Lektwař k též potřebě/ a slowe Lektwař Cycwárowá.

Zewnitř.

Zewnitř. A

Když se Mornj rána aneb nakaženj rozmáhá: Wezmi Cycwáru/ moč ge y w dobrém prudkém Octě/ a kausek z něho w vstech drž/ když chceš wen z domu na wjtr a mezy Lidi wygjti. Opatruge Cžlowěka před zlým a gedowatým powětřjm.

O obecném Cardamomum, aneb Rágských Zrnách. Kapitola XCI.

Kardamomum.	Cardamomum.
1. Weliké.	1. Majus.
2. Prostřednj.	2. Medium.
3. Malé.	3. Minus.
4. Neymenssj.	4. Minimum.

B

Pokolenj, Rozdjl a Spůsob.

Drogj Cardamomum z Alexandrye a z wýchodnjch zemj k nám se přinássj a w Lékařstwj požjwá/ totižto Weliké, Prostřednj a Menssj: wssecka tři magj množstwj semena neb gadyrek w lusstinách zawřených. Lusstina welikého Cardamomum gest gako Fjk, křehká, tuhá a lehká/ kůře aneb ssupině Indyánského ořecha podobná/ některými linyemi neb sstreyssky na dyl protažená. Má w sobě vprostřed mnoho Cžerwených gadyrek, množstwjm bjlých kožek obklјčených a rozdělených. Někteřj ge Melegetas gmenugj/ protože gsau podobná Prosu Indyánskému, kterémuž w Knjžetstwj Meylandském Melega řjkagj. Gsau chuti perné a wůně libé/ odkudž gim y někteřj Grana Paradisi, to gest Ragská zrna gméno dali.

Lusstina prostřednjho Cardamomum gest obdlaužná, tryhraná, pruhowatá/ při wrchu tupě sspičatá. Wnitř ležj obdlaužná a zbledačerwená gadyrka, dwěma řady a též kožkau obalená. † Slowe Cardamomum Officinarum. †

Lusstina malého Cardamomum gest krátká, tryhraná, nápodobně gako Bukyně/ ale tlustssj: Wnitřnj gadýrka proti obogjm nahoře dotčeným gsau neymenssj/ ležj mezy prostřednj kožkau s obogj strany/ Formy poněkud okrauhlé a k dotknutj chlupatá. * Ta se dwogj nacházegj/ pročež také tuto při Figůře, čtwera gsau položena. * Wssecka tato giž

C připomenutá Zrna dadj se snadně drobiti / gsau perná, libě wonná, bezewssj hořkosti. A wssak weliká gsau nad giná perněgssj/gako y malá nad prostřednj.

Zdali pak wssecka tato pokolenj spolu, aneb gedno z nich gest prawé Cardamomů Starých Rzekůw, nemohu wlastně wěděti. Swědčj owssem Stařj/že Cardamomum lusky má: nebo čteme in Galeno, že Zeno chtěge swé Lékařstwj proti Gedu strogiti, wzal k tomu Cardamomum, a zahodil Lusstiny. Wiz dále Galenum lib.2.de Antidotis, post Democriti descriptionem, in Theriaca carmine descripta, w kterémžto wypsánj nagdeš také Lusstiny Cardamomi. Item lib. 7. de compos. med. secundum locos, cap.5. Radbych tedy k tomu přistaupil / že weliké Cardamomum, kteréž gsem málo wýš wypsal, gest prawé Cardamomum Starých Rzekůw/ ale dwě mne wěcy rozpakugj. Gedna, že Galenus lib.7.de simpl.med.facult.zřetedlně napsal/že Cardamomum wswé chuti gest hořké/ a tau přjčinau že mořj Czerwy w břisse: gessto wssak při nassem Cardamomů žádné hořkosti znamenati nemůžeme. Druhé, Cžteme o Cardamomum Rzekůw/že obtěžuge Hlawu swau sylnau wůnj/ a že se nedá snadně zdrobiti: kdež proti tomu násse Cardamomum gest libé a neobtjžné wůně/ a welmi snadně zdrobiti se dá. Nechť gest pak gak chce / wždyť toto přjtomné Cardamomum nenj chatrné a matné Kořenj / a nigakž nemá zawrženo býti. A protož mým zdánjm nezle činj/ kdož ho na mjstě prawého Cardamomum w Lékařstwjch vžjwagj.

Mjsto.

Takowé Cardamomum roste in India, zwlásstě od Kalekutu až do Kananor. Item in Malauar & Iaoa.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Cardamomi gsau přirozenj horkého a suchého/wssak ne tak hrubě, gako Rzeřicha/ gakož Galenus swědčj.

Wnitř.

D Cardamomi aneb Ragská zrna gsau k vžjwánj dobrá těm/ s nimiž Třesenj srdce, omdlewánj a Záwrat zápasý / aby z nich pili, aneb Prach w něgaké gjsse přigali. Posylugj Žaludka/ a dobrau pomoc dáwagj k zažitj. † Totiž, aby wzal Prachu z nich geden Lot/a smjchage s Lektwařj Pelyňkowau, vžjwal. K témuž dobrý gest y tento Prach: Wezmi Skořice, Zázworu a Prustworce, každého geden Lot / gader Kardamomu gednu čtwrtce/ Pepře a Musskátowého kwětu, každého půl čtwrtce / Kubebů dwa Skrupule: Wssecky ty kusy zděleg na Prach/ přideg k nim Cukru, a gez z toho. Tento Prach posyluge a zahřjwá Žialudek/pomáhá k zažitj/ rozhánj wětrnosti, a ztrawuge w něm zlé wlhkosti. Můžeš k němu y půl čtwrtce Anýzu přiwzýti. †

Cardamomum ztlučené na Prach, a s Hřebjčky smjchané/ aby každého zarowen wzal/a s dobrým wjnem wypil/takowý traňk zkormaucenj Žaludka y dáwenj odgjmá.

Cardamomum s Anýzem smjssené, a pité v wjně, dáwá chut k gjdlu.

Proti wssechněm wnitřnjm neduhům od studenosti posslým, může Cardamomů vžjwáno býti: nebo dobré k tomu gest, a zwlásstě Ženám.

* Obywatelé swrchudotčených Zemj magj obyčeg Cardamomum s listjm Byliny Betre řečené w vstech žweykati/ pro wyčisstěnj Hlawy a žaludka od studených wlhkostj a sslemů. †

Zewnitř.

Ragská zrna ztlučená, s Medem rozdělaná a pomazaná/sháněgj zsynalé modřiny aneb gjzwy na těle/ kteréž od bitj aneb vrazu půwod swůg magj.

* Auicenna Cardamomum Wětssj gmenuge Saccolaa quebir, a Menssj Saccolaa Cequor: o kterýchžto gménjch pjsse Garzias de Horto, že y podnes Arabským Lékařům a Kupcům známá gsau. Item Saccule & Elacte, a má za to / že násse Cardamomum nebylo známé starým Rzeckým a Latinským Skribentům. Ale Cardumeni že snad Arabům gest Cardamomum Græcorum neywětssj/gakž tuto wymalowáno/ a držj w sobě Melegettam, kteréž od Kardamomu odděleno býti má.*

O Kara-

O Karaffilátu. Kap. XCII.

A

Karaffilát Domácý. Flos Garyophyllorum domesticorum.

Karaffilát Planý. Garyophylli siluestres.

Rozdjl.

B

KAraffilát, kterýž někteřij Nowij Scribenti gmenugj Vetonicam coronariam, protože z Kwětu geho Wence dělagj, gest dwogj: Domácy a Planý.

Spůsob.

Domácý Karaffilát má List dlauhy, sspičatý, gako Kozybrádka / krom že gest kratssj, dwakrát y třikrát tlustssj a barwy popelaté: Prut oblý, lokte zdylj a časem delssj, mnohými vzljčky neb saučky rozdělený: Ten se při wrchu na dwe aneb na tré ratolestj / a nese neyprwé dlauhá Paupata okrauhlá / při wrchu zaubkowatá gako Pilka / z nichž potom wynikagj pěknj, krásnj a vsslechtilj Kwjtkowé, rozličných barew: totižto bjlj, čerwenj, tělné a bledé barwy / bjlj čerweně gako Krwj skropenj, a giných rozmanitých barew / plnj y neplnj / wůně welmi libé, gako prawé Hřebjčky / odkudž y gména dostali. Když se ti Kwjtkowé odtrhagj / zůstáwá černé Semynko, podobné Cybulnému, w těch dlauhých Pupenjch zawřené. Kořen gest gediný, ryssawý, vzlowatý a wonný.

Planý Karaffilát gest dwogj: Prwnj slowe Německy Donnerueglen, Blutstropffen / roste na horkých, newydělaných pjsčitých mjstech / gest Bylinka churawá, suchá / nese při wrchu několik zswětla čerwených Kwjtkůw / neymenssjch zewssech Karaffilátůw gednoduchých aneb gednořadých, o pěti aneb ssesti ljstkách / wůně téměř žádné nemagjcých. Druhý Planý Karaffilát slowe Německy Hochmut aneb Mutwillen. Gest rowně téhož spůsobu a kmene / Kwjtky nese tělné barwy / a na nich ljstky opeřené a zstřjhané. Roste na Zahrádách a na Poljch. Syce tento obogj Planý Karaffilát podobný gest Zahradnjmu / trawau aneb listjm, Prautjm, Pupeny y Kořenjm / kromě že wssecko má drobněgssj a menssj. * O rozličných pokolenjch této Byliny, wiz Carolum Clusium in obseruationum Pannonicar. lib. 2. cap. 41. Item Lobelium & Dodonæum.*

Gest se čemu podiwiti / že Stařj Včitelé tento tak pěkný, krásný, vsslechtilý a znamenitě wonný Kwjtek mlčenjm pominuli / a nic o něm nepsali / kterýžto barwau a wů-

C nj Růži nic napřed neoddá: nýbrž stálostj a trwánliwostj, daleko gi přewyssuge. Widjme zagisté, že Růže vtržená sotwa s geden den trwá/ pogednau wadne a vsýchá: ale Karaffilát w swé mocy a w celosti zůstáwá za čtyři dni, a někdy delegi/ aniž tak skůro wypáchne, gako Růže.

Czas.

Obogj Karaffilát, Domácý y Planý, nacházý se a kwetne w Létě. Domácýho kwět trwá až do Zymy/ ale trpkosti a přjsnosti Zymy snésti nemůže. Aprotož Panny mjwagj swé zwlásstnj k němu Sskopky a nádoby/ kteréž wystawugj na Slunce/ a dopustj na něg časem y Dessti prsseti/ potom hned zase geg snássegj do Sklepů. Ano y to negednau shledáno gest/ že se w Zymě w Sklepjch vgjmal, rostl y také kwetl. Roste na Slůni a na mjstech wýslunných.

Chcessli mjti Karaffiláty rozličných barew: Wezmi Semeno čerweného a bjlého Karaffilátu/ wlož oboge do gedné Cýwky aneb Pisku od Pera, wsaď a zahrab do země. Z dwogjho Semene wyrosteť gedna Bylina/ a Kwět obogj barwy spolu ponese.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Že Karaffilátowý kwět přirozenj horkého gest a suchého/ za důwod máme libau wůni y také hořkau chut geho.

Wnitř.

Karaffilátowý kwět na Prach ztlučený, a ztjži gedné ctwrtce w truňku wjna, kdež nenj Zymnice aneb horkosti, aneb w Růžowé a Wolowého gazyka wodě, též y sstáwau Granátowých aneb Cytronowých gablek, pitý/ dobrý gest proti omdléwánj a třesenj aneb třepetánj Srdce. * Dělagj také z neypěknégssjch a wonných kwětů Karaffilátowých Syrup/ kterýž gest obzwlásstnj posylněnj Srdce. Mjwagj též v nás y na giných mjstech w Apatékách dobře sprawených Syrupum Garyopyhllatum compositum, z téhož Kwjtj přistrogený/ kterýž gest k mnohým wěcem vžitečný a dobrý.*

D

† Karaffilátowý Syrup. *Syrupus florum Caryophyllorum.*

Syrup Karaffilátowý domácý takto můžes vdělati: Wezmi neylepssjch wonných Kwětů Karaffilátowých, když neywice kwetnau/ wlož ge do Cýnowé Konwice aneb do poléwaného Dčbánku/ naleg na ně horké wody tak mnoho, coby málo Kwět přewyssowala: Zahraď Konwicy dobře ať žádná pára wen nepáchne/ a nech tak zahražené státi za osm hodin. Potom sceď tu wodu/ a wytlač Kwjtj dobře, a zawrz preč. Opět deg nowých kwětů Karaffilátowých do prwnégssj Nádoby/ a zahřege tu předesslau wodu, wleg na to nowé Kwjtj, gakžs prwé vdělal: a tak včiň třikrát, čtyřikrát y pětkrát gedno podruhém/ gakž chceš Syrup dobrý a sylný mjti. Naposledy wezmi tu scezenau wodu/ deg do nj neylepssjho Cukru málo aneb mnoho, gakž woda gest/ nech Cukru y s wodau na mjrném vhlj řežawém powlowně zewřjti/ ažby shustl, gako pěkný přepusstěný Med. A když wychladne/ deg do Sklenice aneb poléwané Nádoby/ a opatř dobře. Můžeš také mjsto Cukru wzýti k tomu pěkného přepusstěného aneb leytrowaného Medu. Tento Syrup gest obzwlásstnj posylněnj Srdce w horkých a ostrých Zymnicech y giných nedůzých/ gjmiž Srdce zemdleno býwá. Může pak y s giným wodami Srdečnými, aquis cordialibus, přigjmán býti. Gako w horkých nemocech wezmi wody Sstowjkowé, Leknowé a Wolowého gazyka, každé čtyři Loty/ Syrupu Fiolowého tři Loty/ smjcheg ge wssecky w hromadu/ a deg Nemocnému pjti. Když pak nenj žádné Zymnice/ můžes wzýti wody Kardobenedyktowé, Melissowé a Rosmarýnowé, každé tři neb čtyři Loty/ wody Skořicowé půl Lotu/ Syrupu Karaffilátowého dwa Loty: Ty kusy wssecky smjcheg w Kofflјčku a deg Nemocnému wypiti/ patrně posyluge Srdce y Hlawy. †

Kdožby Karaffilátowé Kwjtj s tak mnohem Bukwice v wjně pil/ aneb Majoránu, Rosmarýnu a Ssalwěg zwařil/ a geden quentjk Karaffilátowého Kwětu w té gjsse přigal/ welmi dobře mu poslaužj proti Záwratu, Paducý nemocy, Křeči, Sjlaku, třesenj, ztrnutj a nečitedlnosti audůw/ též y proti vstawičné ospalosti, contra Lethargum.

Lekewač

Lektwař Karaffilátowá. *Conserua florum Caryophyllorum.* A

Z Těchto wýborných kwětů Karaffilátowých dělagj také Lektwař, gako z Růže a s Fioly, takto: Ztlukau Kwět s Cukrem w kamenném Moždjři / dadj geg do Sklenice / zahradj swrchu dobře / a za některý čas na Sluncy státi nechágj. † Gestližeby Kwět vsychal / může se wodau Karaffilátowau aneb Bulwicowau roztlučený skropowati a swlažowati. † Takowá Lektwař ztjži gednoho Lotu často gedená, posyluge Srdce y duchů srdečných. Má také zwlásstnj a přediwnau moc, ostřiti zrak / odgjmá nechutenstwj Žaludka / zastawuge dáwenj, plynutj břicha / odgjmá y bolenj Matky a mořj Sskrkawky. * Gest dobrá y proti Gedu / a pomáhá k lehčegssjmu porodu. *

Ocet Karaffilátowý. *Acetum florum Caryophyllorum.*

Strogj se wýborně dobrý Ocet Karaffilátowý, timto spůsobem: Wezmi dobrého sylného winného Octa čtyři Žeydljky aneb Pintu / nakład do něho gednu libru kwětu Karaffilátowého † wssak prwé w stjnu vsusseného / † a wystaw na Slunce w Sklenicy † za čtyři Neděle / † dobře na wrchu zahradě † aby nic newypáchlo. Chcessli geg mjti sylněgssj / wyňmi z něho prwněgssj Kwěty, když zblednau / a nakład mjsto nich giných nowých a čerstwých. † Ten Ocet náramně dobrý gest proti omdléwánj / aby gjm chřjpě a srdečné aneb Pulsownj žjly potjral / aneb Pýrko w něm omoče, do Nosu strkal / welmi brzo Nemocného zase občerstwuge. Gest také vžitečný y proti zlému nakaženému Mornjmu powětřj / aby gjm sobě ruce y twář smačowal a vmýwal.

† Wezmi djl toho Octa / přičiň k němu drobet celého Ssaffránu, ztlučených zrn Galowcowých a drobet Chleba / směs ty kusy whromadu / wlož ge na malý na tré složený ssátek lněný / a přikládeg Cžlowěku nestatečnému a omdléwagjcýmu, na žjly Pulsownj. Když pak vschnau / zase ge týmž Octem smačug a swlažůg. Takowé přikládanj dáwá Srdcy welikau posylu a moc / a to pro žjly Arterias, kteréž se od Srdce k těm mjstům táhnau.

¶ Týmž spůsobem w horkých pálčiwých Zymnicech, může s timto Octem takowé Epithema cordiale přistrogeno býti: Wezmi wody Růžowé osm Lotů / Sstowjkowé a Borákowé wody, každé dwa Loty / celého Ssaffránu půl Sskrupule / Kaffru za tři Gečná zrna / Octa Karaffilátowého dwa Loty. Ty wssecky wěcy w hromadu smjcheg / a na tré aneb na čtwero složený ssátek w nich omáčege, na Srdce přikládeg. Vhassuge netoliko nepřirozenau horkost Srdce / ale také dáwá mu welikau moc. Týž Ocet Karaffilátowý dobře činj Hlawě / aby gjm Židowiny natjral: wssak prwé geg smjchage s Růžowau wodau / aneb pokropě gjm chleba, k němu vstawně woněl. † B

Wjno Karaffilátowé. *Vinum florum Caryophyllorum.*

Wjno Karaffilátowé w čas Mornj takto přistrogiti sobě můžeš: Nakład do wjna Kwětu Karaffilátowého, a Musskátowého, a Ssaffránu. To wjno ráno pj / Srdce od nakaženj zachowáwá.

† Giné Karaffilátowé wjno na Podzym takto strogjwagj: W Létě když Karaffilát neywjce kwetne / nazbjreg čerwených a wonných Kwětů / tak mnoho, cožby gich k wjnu potřebowati chtěl / a vsuš ge. Potom na Podzym wezmi malý k tomu přistrogený Saudček / nakład do něho Gesenowých třjsstěk a Karaffilátu gednoho po druhém / wleg na to dobrého Mstu / a nechať spolu odkysse, tim spůsobem gakož o Pelyňkowém wjnu praweno. To wjno kupotřebě schoweg: Gest vžitečné a dobré proti wssechněm swrchudotčeným neduhům / posyluge mozku y Hlawy / a prospjwá proti wsselikým studeným nemocem Hlawnjm. Dobré gest Lidem omdléwagjcým / a dlauhými nemocmi ztrápeným a zemdleným: spomáhá studenému Žialudku, zastuzené Matce / kdožby ho časem dobrý Truňk pjgel. †

¶ Karaffilátowý Kwět s bjlým wjnem pitý, vzdrawuge wsseliká gedowatá vsstknutj aneb vkausnutj od Hadůw a wzteklých Psůw. Wyhánj také Sskrkawky a čerwy z Břicha / a napomáhá kuporodu.

¶ Sstáwa z celé Byliny Karaffilátowé wydáwená, prospěssná gest proti Mornjmu nakaženj / aby gi hned brzo pil / a w Loži teple se chowal.

C Kwět Karaffilátowý na Prach ztlučený, a ráno na čtitrobu pitý, obraňuge a chránj před Opilstwjm.

Planého Karaffilátu sstáwa, aneb woda z něho per Balneum Mariæ pálená, gest welmi vžitečné Lékařstwj na Ledwinný kámen. Neb geg rozdrobuge/ a s močem skrze Měchýř wen wyhánj/ sedwě aneb tři lžjce plné pitá. † Mocněgssj ten Safft bude/ když geg s wodau Gehlice, aneb Cyzrnowau, aneb Petrželnau Poléwkau aneb gjchau, přigmeš. †

Planého Karaffilátu kořen na Prach rozetřený, a ztjži gedné čtwrtce pitý s dobrým wjnem, vsstknutj Gesstěrčj vzdrawuge/ a duchů srdečných posyluge.

Zewnitř.

Safft Karaffilátowý do Očj wkropený, zostřuge zrak. Karaffilát v wodě wařený, a gjcha ta teplá w vstech držaná, vkrocuge a vkládá bolest Zubůw.

Karaffilátowý kwět v wodě wařený, w té wodě ssátek omáčený a přikládaný/ vmenssuge těch bolestj, kteréž gsau w Klaubjch a přjhbjch/ kdež se Audowé spolu scházegj a stýkagj/ gako w Kolenách y ginde.

Kwět Karaffilátowý čerstwý protlučený/ a na rány Hlawy přiložený/ polehčuge a krotj bolesti/ tiskne rány whromadu/ táhne wen zadřené třjsky a kůstky.

Bylina v wodě wařená, a na Židowiny přiložená, odnjmá bolest Hlawy.

Oleg Karaffilátowý. *Oleum Caryophyllorum.*

KAraffilátowý kwět kladau také do Dřewěnného Olege/ a wystawugj na Slunce/ když neywětssj horko. † Chceli kdo mjti Oleg lepssj/ wybeř z něho prwněgssj Kwjtj/ a nakladˇ giného nowého a čerstwého/ a to včiň do třetjce aneb y wjce. † Takowý Oleg prospěssný gest proti vhryzenj wzteklých Pjůw/ a gedowatému vsstknutj Hadůw/ aby gim rány mazal. Hogj také Střjly, děrawé kysawé neduhy, Fistule a závssnice/ aby do nich wpausstěl. † Krotj také bolenj Zialudka/ aby z něho Mast vdělal, a Zialudek mazal. †

Karaffilát slowe Řzecky Caryophyllus, Flos Caryophyllorum, Betonica vel Ve-
D tonica altilis, vulgo Herba tunica, Betonica coronaria & domestica: Wlasky Garopholi, Francausky Oeilletz, Německy Näglein blume oder Graßblume.

O Hřebjčku Krámském.

Kapitola XCIII.

Spůsob.

HRzebjčky to gméno magj od spůsobu a Formy/ protože gsau železným Hřebjkům podobnj. Gest Owotce gednoho Stromu in India, Pařezem y dřewem podobného Pusspanu/ Listjm pak Stromu Skořicowému/ kromě že má listj drobet okrauhlegssj a kratssj. Owotce aneb Hřebjčky zbjragj z něho w Létě/ když vzragj. Neylepssj Hřebjčky kladau býti při wrchu ssiroké/ a ty, kteřjžto mezy Prsty ztlačenj, wydáwagj z sebe skrownau Olegnau tučnost.

Tato přjtomná Figůra Hřebjčku wzata gest z gedné Ratoljstky bez Listůw/ kterauž mi mnohozkussený Franciscus Calzolarius Apatékař Veronæ odeslal: Při njž se spatřugj y nezdárné hrubé Hřebjčky/ gimž Matky Hřebjčkowé řjkagj/ Latině ge Antophyllos gmenugeme: Ano y Sspičky, na nichž Hřebjčky wisý, Fusti řečené. Listj pak, kteréž pod tau Ratoljstkau ležj, dostal gsem od Portugaleserůw. * Gsau při tom wymalowáni y třj ginj Listkowé/ a znamenáni prwnjmi Literami gmén swých Autorůw, kteřjž ge wypsali/ gako Mathioli, Clusij & Gesneri.

Garzias de Horto lib. 1. de aromat. histor. cap. 21. pjsse/ že Hřebjčky rostau toliko na pěti Ostrowjch Molucca řečených/ mezy nimiž neypředněgssj slowe Gilondo, a že gest Strom sformau y welikostj Bobkowému podobný/ toliko že Listj má vžssj, s mnohými Ratolestmi.

Kwět

Kwět geho že poneyprwé býwá bjlý, potom názelený, naposledy náčerwenalý / libau wůnj A
wau giné wssecky přewyssugjcý.*

Krámský Hřebjček.	Caryophyllon:
1. Matka Hřebjčkowá.	1. Antophylli.
2. Zewnitřnj gegj ssupina.	2. Putamen exterius.
3. Wnitřnj gádro.	3. Interior nucleus.
4. Dwa djlowé gádra.	4. Nuclei partes geminæ.

B

† Prawj dále Garzias, že Obywatelé Hřebjčky z Stromů zklácegj / a sussj ge za dwa aneb za tři dni / potom teprw schowáwagj / a do giných Zemj rozsýlagj. Listj Hřebjčkowé nemá žádné wůně takowé, gako Kwět / též ani Ratolesti / leč ge drobet vsussj: tu dáwagj wůni od sebe / ale welmi chatrnau. Někteřj pjssj / že žádná Tráwa okolo Stromu Hřebjčkowého neroste / poněwadž Kořen geho wssecken Safft a wlhkost z Země k sobě toliko táhne. Strom ten z opadalých Hřebjčků wyrostá / z nichž neyprwé býwá malý Křjček / potom w osmi letech Strom / kterýž ostáwá a trwá do sta let. Hřebjčky pak zbjragj od patnáctého dne Měsýce Zářj / až do měsýce Ledna a Vnora / a musegj ge Pruty aneb třtinami z Stromu dolů klátiti / podstelice wssudy wůkol Rohožj Palmowých / aby na zem nepadali. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Hřebjčky gsau složenj horkého a suchého na třetjm Stupni. Ztenčugj, otwjragj, posylugj a rozrážegj.

Wnitř.

Hrebjčkůw vžjwáme w pokrmjch y w Lékařstwjch. Hřebjčky gedené, aneb v wjně pité / posylugj Srdce, Gater, Žaludka y Hlawy. Pomáhagj k zažitj pokrmůw / nechutenstwj zaháněgj / dáwenj y měkost žiwota aneb Auplawicy zastawugj / a potracenau chut k gjdlu zase nawracugj. Vžitečné gsau také proti wsselikým studeným neduhům Mozku / gacýž gsau S. Walentjna aneb Paducý nemoc, Sslak, potracenj paměti, záwrat, Křeč, třesenj, ospánliwost, ztrnutj aneb nečitedlnost audůw. † Ktémuž Lektwař takto přistrogiti můžeš: Wezmi wrssků Rozmarýny, Skořice, Musskátowého kwětu y Kůlky a Hřebjčků každého geden Lot / slož to wsse whromadu, a spal w děrawém Hrncy a w Pecy na Prach / kterýž potom wypeř, a přideg k němu drobet Cukru a Syrupu de Stoechade, což gest dosti k složenj Lektwaře. †

C Hřebjčky ztlučené, a ztjži dwau čtwrtcý w Mléce gedené, rozmnožugj přirozenj.

Hřebjčky gjsti, aneb gjmi kaditi, potřebné gest proti Mornjmu powětřj.

Komuž z aust smrdj: Wezmi kůru od režného chleba, Galgánu a drobet Hřebjčkůw/ smjcheg whromadu, a pj v wjně: Prospěgek. Proti nechutenstwj a dáwenj Žaludka/ též y proti Auplawicy z studené přjčiny: Wezmi Topynku vsussenau z chleba/ omoč gi w Malwazý/ posyp ztlučenými Hřebjčky, a sněz.

† Kdož má Žialudek zastuzený a mdlý/ tak že pokrmů dobře zažjwati nemůže/ ten vděleg sobě takowý zažiwacý Prássek: Wezmi Prustworce a Galgánu, každého geden Lot/ Skořice, Zázworu a Hřebjčků, každého dwě čtwrtce/ Musskátowého kwětu, Kardamomu a Pepře, každého půl čtwrtce/ ztluc neb zkrágeg na drobno/ přideg tři neb čtyři loty Cukru/ a gez z toho.

Proti kormaucenj Žialudka gsau také Hřebjčky welmi dobré/ k čemuž y tohoto Prachu požjwati můžeš: Wezmi ztlučené Skořice dwě čtwrtce/ Hřebjčků gednu čtwrtcy/ Musskátowého kwětu geden Scrupulum, Anýzu a Kopru Wlaského, každého gednu Vncý/ Zázworu a Galgánu, každého tři čtwrtce. Ty wssecky kusy ztluc na drobný Prach/ přideg mezy ně tři aneb čtyry Vncý Cukru a gez. Tento Prássek rozhánj wětrnosti Žialudka/ a dobrý gest proti žřenj w žiwotě. Můžeš sobě k též potřebě y tento Trank každého času vdělati: Wezmi dobrý Trunk wýborného wjna/ ohřeg ge/ a deg do něho ztlučeného Zázworu gednu čtwrtcy/ ztlučených Hřebjčků půl čtwrtce: a pj teplý, zwlásstě ráno. Ten Trank zahřjwá Žialudek/ rozhánj wětry w žiwotě y Colicam. †

* Hřebjčky nowé a čerstwé kladau Moluccani do Octa a do Soli/ a dokudž gesstě mladistwj gsau, y do Cukru/ a gsau welmi dobré chuti k gjdlu.

W Portugallij páljwagj z čerstwých Hřebjčků znamenj tau Wodu/ kteráž welmi pěkně wonj/ a Srdce mocně posyluge.*

Hřebjčkowý Oleg.

Z Hřebjčků dělá se také aneb dystylluge znamenitý Oleg/ kterýž má wssecky ty ctnosti
D a mocy/ gako wysoce wznessený a schwálený Balsam/ žeby ho kdo budto wnitř aneb zewnitř těla swého požjwal. † Gest horký a suchý na třetjm stupni. Posyluge wssechněch přirozených audůw těla/ wyčisstuge kalnau Melancholickau krew/ sylj Hlawu, Mozek y Srdce/ gest obzwlásstně dobrý proti Záwratu a mdlému zraku/ aby ho ráno tři aneb čtyry krůpěge, s drobtem wjna dobrého wypil. Týmž spůsobem prospěssně slaužj proti studeným neduhům Maternjka y Střew/ a wyhánj Colicam aneb střewnj dnu. Přesto zwlásstně dobrý gest Žialudku/ posyluge ho a zahřjwá geg/ a vzdrawuge wssecky studené neduhy geho/ vkrocuge žřenj y dáwenj/ gako y Běhawku a židkost Břicha. Zewnitř pak hogj nowé rány/ stawuge přjlissný tok krwe, gako y Gliedwasser. Pod Nosem natřený, aby k němu wončl, odwracý omdléwánj/ a dobře prospjwá mdlému Mozku. †

Zewnitř.

Chcessli mjti dobré a wonné Piwo: Wezmi půl Lotu dobrých ztlučených Hřebjčkůw/ a tolikéž suchých a zkrágených Bobkůw/ zawěs w Pytljčku do Sudu.

Kohož záwrat a omdléwánj napádá/ tomu Hřebjčky s žweykanými pod Nosem natjreg. A k témuž welmi dobrý gest Ocet, s Hřebjčký a Růžj přistrogený.

Auenzoar in Procemio libri de conseruanda sanitate pjsse: Že toho sám od dawnjch časůw za prawé skusyl a poznal/ že Hřebjčky na drobnjčky a subtylný Prássek ztlučeni, a w Zymě na wrch Hlawy potraussenj, zažjwagj a strawugj studené wlhkosti a Flusy hlawy. Wssak lépe gest/ aby prwé skropil wrch Hlawy páleným wjnem/ tak aby se Prach na Hlawě držeti mohl/ potom aby Hlawu ssatem obwázal/ pod bradau vzel vdělage.

Gest také welmi dobře proti wsselikým studeným nedostatkům Hlawy/ aby do Lvuhu toho, gjmžby Hlawu mýti chtěl, vzljček ztlučených Hřebjčků wložil.

Hřebjčky na čistý a drobný Prássek ztlučené, a do Očj wpusstěné, odgjmagj mrákotu zraku, a obláčky w očjch. * Wssak potřebj s tim rozssaffně a maudře zacházeti/ a giné dobré wody k tomu wzýti.*

Hřebjčků

Hřebjčků vžjwáme také y k Pytljčkům na Břicho a na Žaludek. † K zahřitj studeného Žialudka wezmi Pelyniku a Balsamu, každého geden Lot/ Galgánu obogjho, prawého y planého a Hřebjčků. každého dwě čtwrtce / ztluc to wssecko na Prach/ a vděleg Pytljček pro Žialudek/ kterýžto skropě wodau Lawendulowau, přikládeg na Břicho. A

Proti Flusům Hlawy máš tento Prach na Hlawu posypati: Wezmi Ragského dřewa, Agssteinu a Hřebjčků, každého tři Loty/ Cžerwené Růže, Majoránky, Musskátowé kůlky, Rozmarýnu, každého dwě čtwrtce/ zděleg na Prach a vžjweg. †

Hřebjčky slowau Ržecky y Latině Caryophylli vel Caryophyllum, Arabsky Carunfel, Wlasky Carofano, Sspanyelsky Clauo de è specia, Francausky Cirophles, Německy Neglen.

O Persánu. Kap. XCIIII.

I. Persán. Ptarmica 1.

II. Persán. Ptarmica 2.

B

Spůsob a Mjsto.

PErsán gest Bylinka nám známá. Roste na Horách a w mjstech kamenitých/ a odtud se přenássj a sadj y w Zahradách. Nenj weliká Zrostlina: má množstwj malých a oblých Ratoljstek a wětwiček/ kteréž se odjwagj mnohým, dlauhým, vzkým, k Oljwě podobným Listjm/ a při wrchu nesau okrauhlý Kwjtek, téměř gako Rmenowý/ chuti perné a wůně prudké/ až y keychánj přiwodj: odkudž mu také Ržecky y Latině Ptarmica, id est, Sternutamentaria vel Sternutatoria herba, gakoby Cžesky řekl Keychawičná bylina, řjkagj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Persán, dokudž gest zelený a čerstwý, zahřjwá a wysussuge na druhém stupni/ ale suchý přicházý až na třetj stupeň. Otwjrá, rozhánj, wywodj, ztenčuge a rozrážj.

Zewnitř.

Kdožby čerstwé kwjtj Persánowé v Nosu držel, aneb suché na Prach ztlučené do Nosu wpustil, Keychánj mu vwodj.

Listj s kwětem ztlučené a přiložené, rozděluge a ztrawuge sraženau Krew.

Tato Bylinka w vstech žweykaná, vkládá bolest Zubůw/ a wodnatý sslem y Flusy dolů z Hlawy táhne / a od studenokrewnosti gi wyčisstuge.

Per-

C Perſán ſlowe Řecky y Latině Ptarmica, †Dodonæo Pyretrum ſilueſtre, to geſt Planý aneb Leſnj Pertram. Německy Wilder Bertram/ oder Nieſenkraut.†

Geſt y giná geſtě Bylina/ kterauž druhá Figůra wkazuge. Tu také mám za Perſán, pro Ptarmica, protože také má liſtj k Olywě podobné y paupata/ kterážto když ſe k Noſu přičinj, také zbuzugj Kychánj. WeWlaſſjch Tuſcani řjkagj tě Bylině Oliuella, a dělagj z nj Chwoſtjſſěka.

* Prwnj Ptarmica wſſudy roſte/ a wſſak někteřj chtěgj o nj pochybowati: Druhé pak, kterauž Autor Oliuellam gmenuge, ſám w pochybnoſti zanecháwá. Mimo tyto geſſtě třetj s pěknými tělnými a ſtkwělými Kwjtky, wypiſuge Carolus Cluſius lib. 3. cap. 32. Obſeruationum Pannonicarum.*

O Swinſkém Ořechu. Kap. XCV.

Swinſký Ořech. Cyclaminus ſiue Panis Porcinus.

Cyclaminus macrorrhizos.

D

Spůſob.

Swinſký ořech má liſtj gako Břečtan aneb Kopytnjk, okrauſlé a na zemi leżjcý/ na hřbetě, to geſt pozpodku, k zemi drobet pobrunátné/ſwrchu pak a s druhé ſtrany bjlými fleky ſkropené. Neſe Prautků několik mladiſtwých, hladkých, holých/ bez liſtj, čtyř aneb pěti Prſtů dlauhých, na nichž roſtau pěknj, Růżowé barwy, brunátnj a libě wonj Kwjtkowé. Kořen geſt okrauhlý a pleſkatý aneb rozpleſſtěný, gako Řepa Okrauhlice/ koſmatý, zwnitř počernalý/ wnitř pak pobělawý, gako Řepa/ odkudž mu také Němečtj Erdrüben vnd Waldrüben, to geſt Zemſká aneb Leſnj řepa řjkagj. Chuti hořké, kauſawé a oſtré.

Čzas a Mjſto.

* Swinſký Ořech některý kwetne z Gara/ ale ginj na wětſſim díle na Podzym. Nachází ſe, wſſak zřídka, s Kwětem bjlým/ a některý s welmi dlauhým Kořenem/ a ten Macrorrhizos Řecky ſlowe. * Rád roſte na Poli mokrém a wlhkém, w chladu a w mjſtech ſtínných a tmawých/ pod Trnjm a ginými ſtromy/ také mezy Kamenjm w Leſých hornatých a Dubowých.

Přirow

Přirozenj, mocy a včinkowé. A

Swinský ořech gest přirozenj ohniwého, to gest horkého a suchého na třetjm stupni: Mocy progjmagjcý, ztenčugjcý, rozplýwagjcý, stjragjcý, čistjcý/ žjly otwjragjcý a přitahugjcý, tak sylně/ že samým mjzkau geho Břicha zewnitř pomázanjm, Střewa měkčj/ Stolice dělá/ a Plod w žiwotě Matky zabigj. Anobrž, prawj Dioscorides, kdyby Žena těhotná toliko přes něg ssla/ že gest se obáwati, aby Plodu nepotratila/ a dřjwe času neporodila. † Protož nerádi ho wnitř do žiwota vžjwagj. A Panj těhotné wsseligak se ho warowati magj. †

Wnitř.

Kořen Swinského ořecha vsussený, na Prach ztlučený, a dwau aneb třj čtwrtcý zwicý w Medu pitý/ wyhánj skrze Stolice lepké sslemy/ a zlé wodnaté wlhkosti, kteréž gsau w žiwotě. Týmž spůsobem s wjnem pitý, přinássj Ženám gegich čas aneb Menses. To také činj/ když sobě z něho Ženy čjpek dělagj/ a do žiwota přigjmagj.

Tento Kořen pitý, zahánj ged y tráwenjnu. Do wjna daný a přigatý, dělá Cžlowěka opilého. Kořen ztižj třj čtwrtcý pitý s wjnem sladkým, aneb s řjdkau lehýčkau wodau medowau, zahánj Žlautenicy. † Ale nenj bezpečné počisstěnj. † A kdož geg pige/ musý w pokogi teplém, newycházege nikam na žádnau zymu ani na wjtr, do Lůže wlehnauti/ dobře se přikryti a wypotiti. Nebo tak žlutý pot z Cžlowěka patrně wyhánj/ kterýž se na Ssatech pozná.

Sstáwa z Swinského ořecha ztižj půl Lotu, s tak mnohem Růžowého medu, a přičiněnjm k tomu trochu Musskátowé kůlky a Mastyxu, přigatá a pitá/ zbuzuge Stolice/ otwjrá zacpánj gater y Slezyny. A tudy spomáhá od Wodnotedlnosti a Žlautenice.

Zewnitř.

Když se ženě kuporodu pracugjcý Kořen Swinského ořecha k noze aneb k stehnu přiwáže/ tim snáze a lehčegi porod od nj odcházý.

Wywinutj audowé, Podágra, odznobené nohy, a wředowé na hlawě wyrostlj, vžitečně pařeni býwagj gjchau/ w kteréž Swinský ořech zwařen byl. Tento Kořen w starém dřewěnném Olegi wařený a namazaný, Wředy docela vzdrawuge. B

* Item/ Kořen vsussený a na Prach ztlučený, dobrý gest k hogenj shnilých ran y wředůw. *

Kohožby Had aneb Gesstěrka vsstknula/ má se mu na bolawé mjsto kořen Swinského ořecha přiložiti/ a zhogj se.

Kořen Swinského ořecha wyčisstuge a wyhlazuge kůži/ zahánj Nesstowice Dětinské y Fleky: hogj rány s Medem smjchaný a pomazaný. Když se na lewý bok přiložj, vkládá bolest Slezyny: odnjmá wsselikau nespůsobilost, Fleky a sserednost twáře/ a bránj oplchawosti aneb lezenj wlasůw.

Proti odznobenj Noh wyborné Lékařstwj: Wydlab kořen Swinského ořecha/ naleg do něho dřewěnného Olege/ a wlož do horkého Popela/ přičině drobet wosku/ aby prostředně hustý byl a podobný Masti/ a tim pomazůg odznobeniny.

Týž Kořen wyčisstuge Maternjk nad giné Kořenj/ kdyžby ho takto vžjwal: Skrágeg kořen na kostky/ wlož do ssátku a deg ženě ať k sobě přjgme: wywozuge a wytahuge z nj mnoho nečistot/ a pomáhá gi ad menses.

Znamenitě dobré Lékařstwj/ proti bolesti, zněnj, hučenj, zwoněnj a hluchotě w vssjch: Wezmi půl Libry kořene Swinského ořecha/ ostruž geg Nožem a skrágeg na drobné kausky: naleg naň trogjho Olege/ totiž Rmenowého, Růžowého a hořkých Mandlůw, každého dwanácte Lotůw/ w těch Olegjch zwař Kořen, až polowice vwře: Potom wytlač tuze, a proceď skrze ssat. Z toho Olege wpausstěg čtyry aneb ssest krůpěgi teplých do nedužiwého vcha/ na noc kdyžby chtěl spat gjti. Což Kořene zwařeného po wytlačenj pozůstalo/ ten teplý přilož na wssecko vcho/ obwaž dobře aby neodpadlo. Ráno odegmi pryč/ a propláknj aneb promeg vcho dobrým wjnem teplým. Toho Lékařstwj vžjweg za deset dnů pořád/ nebo welmi sylně spomáhá.

Giný

C Giný též skussený a gisty Lék, proti týmž nedostatkům vssj: Wezmi Kořene Swinského ořecha očisstěného, ostrauhaného a drobně skrágeného, geden lot/ Aquæ vitæ osm Lotů aneb čtwrt Žeydljka/ čtyry gádra Břeskwowá, a tolikéž Mandlůw hořkých/ ztluc ta Gadra y Mandly/ a spolu y s Kořenjm wlož do Aquam vitæ, a nech tak státi a močiti se za tři dni pořád: Potom proceď a wytlač skrze ssátek/ a schoweg tu wodu ku potřebě: gest náramně mocná. Kdyžby chtěl spat gjti, gednu aneb dwě krůpěge teplé té wodnatosti, do vcha wpausstěg/ a zacpeg Bawlnau. Tak včiň za několiko dnů pořád/ a poznáš skutečnau pomoc.

Můžeš y Kořen Swinského ořecha wykrogiti/ a Olegem hořkých Mandlůw naplniti/ djru zacpati/ a w horkém Popele pražiti/ potom mjzku a Safft z něho wytlačiti a do vcha wpausstěti/ gakož nahoře oznámeno.

Vžjwáme také Swinského ořecha y w Klisterowánj, proti Kolice aneb střewnj dně a žřenj w žiwotě/ kteréž se zbuzuge od studeného sslemu, aneb od wětrnostj: a welmi dobře činj. Safft kořene Swinského ořecha do Pupka aneb pod Pupkem na břicho natřený, obměkčuge na stolice: wssak nemá se toho skaussěti na těhotných ženách.

Týž Safft do Nosu aneb chřjpj wtažený, zbuzuge keychánj/ wyčisstuge hlawu: ale že gest náramně přjliš sylný/ protož geg někteřj Krawským aneb Kozým mlékem oprawugj a temperugj. Týž Safft s Medem smjchaný, a na očj přikládaný, sjánj powlaky s Očj/ a zostřuge Zrak. Komuž Obchod aneb zadnj střewo z těla wycházý/ smjcheg a rozděleg tento Safft s Octem/ a natjreg ge/ žene a wkládá ge zase do žiwota. Když týmž Safftem dole Střewa Konečnjka kdež gsau zlaté žjly potřeš/ otwjrá ge. Strawuge také Wolata, y wsseliké twrdé Otekliny.

Týž Safft s Medem wrowné wáze smjchaný/ pomazowánjm mocně vzdrawuge osutiny a zgitřenj w vstech y zpreysstěnj gazyka/ a studenokrewnost lepkau wywodj. Týmž Lékařstwjm Zubůw potjrati, bolest gegich y také dásnj vkládá. Vzdrawuge také y Keylu střewnj, aneb protrženj w Lůnu/ když střewa do mjssku Nárokowého splynau/ aby gj nárokůw často potjral/ a naběhlé aneb nadute mjsto mazal/ tedy což wen wypadlo, musý zase zpátkem vstaupiti. Týž Safft zaroweň s wodau Cžernohlawkowau smjchaný, proplakowánjm a kloktánjm dobrý gest proti Otokům hrdla.

D

Woda z Kořene wypálená, a do chřjpj wtažená, předivně Krew z Nosu tekaucý stawuge. To též působj y toto njže položené Lékařstwj: Wezmi Safftu Swinského ořecha a Gitrocelowé mjzky, gedné gako druhé zaroweň/ přideg k nim drobet Kadidla, Aloes a Mirrhy/ omáčeg w tom Bawlnku aneb lněný čjpek/ wstrč do chřjpj. Potom též Lékařstwj natři na giný ssátek/ a zawaž okolo čela/ a welmi se brzo Krew zastawj.

Swinský ořech aneb Chléb slowe Ržecky y Latině Cyclamen, Cyclaminus, Panis porcinus, Malum terræ, Arathanita Mesues: Arabsky Buthermarien, Wlasky Cyclamino, Sspanyelsky Pan de Puerco, Francausky Pain de pourceau, Německy Schweinbrod oder Sawbrod vnd Erdöpffel.

O Diábljku aneb Gesstěru.

Kap. XCVI.

Rozdjl a Spůsob.

DIábljk aneb Gesstěr gest dwogj: Wětssj a Menssj. Wětssj Diabljk listj má gako Sstowjk, wssak po stranach w sebe zahnuté/ Prut gediný dwau Loket zweyssj, rowný, hladký/ dosti tlustý, strakatý/ a zčerna brunátnými ffljčky skropený, gako Had. Kořen weliký, okrauhlý, bjlý/ tenkau kožkau oblečený. * Tohoto Wětssjho Diábljka skussenj Simplicitæ nechtěgj za wlastnj a prawý znáti/ ale držj geg za smyssleuau Figůru. Protož gsem geg tuto položil/ aby ginj studiosi rei Herbariæ přjčinu měli, bedliwěgi se po prawdě ptáti/ a gi wyhledáwati.*

Menssj

Menssj Diábljk má také hladký, wysoký a přjmý prut / čerwenými ffleky skropený gako Had. Listj na gedné sspičce wůkol osazené, gako Břečtan / welmi hluboce rozstřjžené a rozdělené / tak že gedno každé rozdělenj, obzwlásstnj dlauhý list dělá. Při wrchu prutu z okrauhlé hlawičky aneb pupenu wycházý gakásy posswička, zewnitř zelená, lokte zdýlj, co Kornautek sspičatá. Ta když se otewře, wyniká z nj gako něgaký Roh barwy brunátné, dlauhý a sspičatý / pod nimžto mnoho přinássj swého semena, gako hrozny s množstwjm zrn a gahod / kteréžto poneyprwé, dokudž gsau gesstě nezralé, býwagj zelené gako tráwa / potom když vzragj barwy žluté gako Ssaffrán, y Ssarlatowé / chuti kausawé a perné. Kořen cybulkowatý, okrauhlý, tenjčkau lupinkau obalený / chuti welmi ostré a peprné.

Diábljk aneb Gesstěr wětssj. Dracunculus major.

Mjsto a čas.

Diábljk roste rád wedlé Plotů / w mjstech tmawých a stinných: Odtud časem y na zahrady se přenássj a přesazuge, pro samo podiwenj. Kopagj kořen měsýce Czerwna času žně / a wyperauce čistě, zkrágegj na kusy / a na niti powěssugj, aby w stjnu vschl / a suchý chowagj kupotřebě.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Diábljk gest ohniwého přirozenj / to gest horkého a suchého: Mocy žrawé a kausawé / stjragjcý, prostupugjcý (gak List tak y Kořen) otwjragjcý, ztenčugjcý, rozrážegjcý, wysslechťugjcý hrubé a lepké wlhkosti w prsech / z nichž záduch býwá. Má také při sobě gakausy malau trpkost / kterážto že gest s pernostj a hořkostj spogená, může slauti welmi sylným Lékařstwjm.

Wnitř.

Semeno půl čtwrtce ztižj ztlučené, a s bjlým wjnem pité / přinássj Ženám gegich Menses.

Diábljkowý kořen wařený, aneb w horkém popele pečený / potom ztlučený, s Medem smjchaný / a tak gako giná Lektwař přigatý a gedený / dobrý gest těm, kteřjž těžce dychagj a kasslj / a gimž Flusowé z hlawy do prsů walně padagj. Nebo lékařstwj toto rozděluge hrubé a lepké wlhkosti / aby tim snáze wychrkowánjm wen wywrženy býti mohly.

C ¶ Kořen s wjnem pitý, proprawuge a žene moč/ a žádost tělesnau zapaluge. Engellandu vžjwagj pálené wody z Listj s wodau Dragonu dystyllowané/ s drobtem Dryku, času Mornjho kupocenj *.

Diáblјk Menssj. Dracunculus minor.

Dracunculi minoris nouella folia cum radice.

D

Zewnitř.

¶ Safft z Semena aneb z gahodek Diáblјkowých wypresowaný/ a s olegem Rmenowým aneb dřewěnným wkropený, polehčuge a vkládá bolenj vssj.

¶ Lněný wetchý ssátek w Safftu omočený a do chřjpj wstrčený/ ztrawuge a močj w nich otoky a narostliny/ kterýmž Polypus řjkagj. Pomazánjm také Raka ztrawuge.

¶ Kořen ztlučený a přiložený, aneb na prach zetřený a zaseypaný/ vzdrawuge wsselike zlé nežity a wředy wůkol sebe se rozgjdagjcý. A když se s Medem smjchá, a na Fistule přikládá, léčj ge/ zahánj také a stjrá ffleky, lissege a pjhy na twáři, y na wssem těle/ aby tjm potjral.

¶ Mjzka z Kořene wytlačená a do očj wpusstěná/ mrákotu a bělmo s njch zahánj.

¶ Kdožby sobě rukau swých timto Kořenem pomazal a potřel/ netřeba mu se báti Gesstěrů aneb Hadů.

¶ Listj na nowé rány wložené/ aneb mjsto těch lněných čjpků tam wložené a wsankané, vzdrawuge ge/ wssak dokudž gest zelené: nebo suché býwá perné a kausawé/ a protož se k ranám nehodj/ a nemůže gich hogiti.

¶ Seyr do listj Gesstěrowa obalený, nebude hnjti ani čerwiwěti.

¶ Diáblјk aneb Gesstěr slowe Ržecky Dracontion, Arabsky Luf, Latině Dracontium, Dracunculus, † Item Serpentaria & Colubrina † Wlasky Dragontea, Sspanyelsky Taragontia, Francausky Serpentine, Německy Drachenwurtz, Schlangenkraut oder Naterwurtz.

O Dragoncellu. Kap. XCVII.

Spůsob.

TAto Bylina w gazyku Latinském slowe Dragoncellus aneb Dracunculus esculentus, proto že gi s Locykau aneb s giným Salátem gjdagj: Strogjwagj

z nj y Ssalsse a omáčky kupečitému / proto že gest chuti welmi perné. Dělj prut swůg na množstwj ratolestj / na nichž stogj listj nerowně gedno od druhého / a gest dlauhé, auzké, sspičaté, subtylné a hladké. Na wrchu má bjlé stručnaté kwjtky / Kořenem plazý se a rozkládá po zemi, rowně co tráwa. Někteřj se domnjwagj / že Bylina tato neroste tak z wlastnjho swého přirozenj / ale že se vměnjm tak strogj / totižto když Lněné semeno do wydlabané Cybule wložj / a tak gi do země wsadj. Cžehož negedni zkusyli / ale chybilo gim: pročež ani gá tomu newěřjm.

Dragoncel. Dracuncellus, Dragoncellus siue
Dracunculus esculentus siue hortulanus.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tato Bylina mocně zahřjwá a wysussuge.

Wnitř.

Dobře prospjwá studenému žaludku / dáwá chut k gjdlu, a rozhánj wětrnosti / posyluge Audůw wnitřnjch / žene moč y Měsýčný kwět Ženský. Otwjrá také y zacpánj.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Bylina tato w vstech žweykaná, wytahuge sliny a wodnatý sslem gako Pertram / a tak wyčisstuge wlhkau Hlawu.

Listj ztlučené s medem smjchané a pomazowané, smýwá a stjrá modřiny a gjzwy, kteréž od zbitj a Aurazu přjcházegj. * Tarcon, gakž někteřj chtěgj, gest apud Auicennam.

O Diábljku Wodnjm Kap. XCVIII.

Spůsob.

PLinius wyčijtá některá Pokolenij Diáblijků / z nichž toto přijtomné třetj gest. Nebo listj podobné má listu Dřjntowého stromu / ačkoli mnohém wětssj gest / každý list samotný na dlauhé hladké sspičce stogj / kteráž hned wycházý a roste od kořene / a ten gest vzlowaty o mnohých su-

C cých aneb koljnkách rowně gako Trestowý kořen / a někdy lokte zdýlj : na každém suku má mnoho wlássenj/ gjmž se w zemi držj a wáže. Ten kořen žweykaný zdá se poneyprw žádné chuti neměti / ale hned brzo kausse a sstjpe gazyk , neginác než gakoby geg malým trnjčkem pjchal a bodl. Owoce této Byliny gest obdlaužný hroznjk o mnohých zrnkách/ kterážto neyprwé gsau zelená/naposledy býwagj čerwená, gako na Aronu. W těch zrnkách nacházy se drobné, černé a obdlaužné semýnko. Ráda má swau Hospodu při Wodách/ gakž gsem gi sám widěl w Morawě na cestě geda do Wjdně. Kwetne Měsýce Srpna.

Diáblјk Wodnj. Dracunculus palustris vel aquaticus.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Diáblјk wodnj gest přirozenj horkého a suchého : proniká , zpruzuge a rozhánj hrubé a lepké wlhkosti. Giné mocy geho gsau nahoře při Diáblјku y potom při Aronu oznámené a wypsané.

O Aronu aneb Aronowé Bradě

Kapitola XCIX.

Spůsob.

ARon má Listij gako Břečtan, w podobenstwij Srdce, wětssij než Diáblјk/ nerozdělený, bjlými ffleky skrópený. Prut pjdi zwyssj, zněhož při wrchu wycházý dlauhá posswička podobná Zagečjmu vchu: Ta se měsýce Dubna otwjrá/a tu hned spatřuge se w nj brunátný čjpek, paličce Moždjřowé podobný/a ten gest gegj kwět/ pod nimž roste wlássenj. Ten čjpek časem býwá wětssj/a osazuge se wůkol zelenými zrny, gako hroznjčkem/ kterýžto na podzym býwá pěkný čerwený co Koráli, gako Turecká pssenice. Kořen gest bjlý, dlauhý Cybuli aneb Oljwě podobný/s mnohým wlássenjčkem a drobným Kořenjčkem/ chuti welmi perné. Czechowé této Bylině ginác řjkagj, Twář S. Jana.

Mjsto

Mjsto.

Aron roste rád w starých Lesých, Hágjch a w mjstech stjnných.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Aron gest přirozenj ohniwého, to gest horkého a suchého na druhém stupni / gako Diábljk. Mocy stjragjcý, ztenčugjcý, otwjragjcý, rozrážegjcý a wywodjcý.

Aron aneb Aronowá Brada. Arum.

Kořen a Kwět Aronowý. Ari radix cum pistillo.

Wnitř.

Kořen Aronowý wařený aneb w horkém popele vpečený, potom ztlučený, a s medem aneb s olegem sladkých Mandlůw, gako w Lektwař zadělaný a přigatý, wyprazdňuge prsy od speklého sslemu a hrubych wlhkostj / činj zwolné odchrkowánj / a gest gedno z neypředněgssjch lékařstwj proti deychawičnosti, těžkému dychánj a studenému Kássli. K témuž slaužj y Kořen vsussený, na prach ztlučený, mezy mauku smjchaný / a chléb z něho pečený. Nebo takowý chléb mnohým spomohl, kteřjž tim břemenem dussnosti a tjsně Prsůw obtjženi byli. Zachowáwá y proti Gedu.

Kořen w mléce wařený a gedený, odnjmá Kássel.

Někteřj za gistau a prawdiwau wěc to magj / kdožby Aronowý kořen s pokrmy wařil a gedl / že člowěka toho obhaguge proti wsselikému mornjmu nebezpečenstwj. Sstiáwa z Byliny Aronowé wytlačená / a s gednu lžjcy aneb wjce pitá, gedu y mornjmu nakaženj odpjrá / a když k tomu trochu octa přidáš, tedy kořen aneb Sstiáwa ta giž wjce gazyka nepálj / gakož syce samotná činj.

Semeno aneb zrnka Aronowá ztjži dwau čtwrtcý aneb půl lotu v Wjně pitá, laudj wen Ženský tok / lůžko pozůstalé wyháněgj / a Ssestinedělky po porodu y od giných pozůstáwagjcých nečistot wyčisstugj.

Woda pálená chtěgj tomu že Průtrže hogj / aby gi každého dne za tři aneb za čtyry loty wypil.

Wýborné Lékařstwj na průtrž na mnohých lidech skussené a zprubowané: Wezmi Hrusstičky, kteráž w Lesých roste (někteřj gj také řjkagj Lesnj Manholt / Waldmangolt) dwě hrsti plné / Aronowého kořene nětco wjce nežli za půl Slepičjho wegce / zkrá-

C geg tu Bylinu a ztluc kořen/ naleg na ně dwa Másy wody/ zwař až do polowice/ potom skrze ssat proceď a znenáhla powytlač. Z tohoto traňku nemocný každého dne ráno y wečer, kdyžby měl gjti spat, dobrý teplý truňk pjti má: A Bylinu po procezenj a wytlačenj pozůstalau w moždjři ztlaucy/ a w spůsobu Flastru přiwázati na to mjsto, kdež průtrž wycházý. Ale wssak Střewo wyssle aneb wypadlé, musý se prwé zase do žiwota wprawiti. Takowého traňku a Flastru vžjwati má za několik dnů pořád/ a w tom času nemnoho sebau pachtowati a heybati/ nýbrž s wětssj částky w lůži ležeti a odpočjwati/ a od nemjrnosti w gjdle y w pitj se zdržowati: A takž mu bude spomoženo.

Zewnitř.

Safft z Kořene Aronowého s wodau Wlaského Kopru smjssený, a do očj wpusstěný, též oči gasné a swětlé činj. Týž Safft s medem na oči priložený, mrákotu gegich zahánj a zrak ostřj.

Kauřenj z Aronowého kořene, Hady, Gesstěrky y wsseligaké gedowaté žjžaly zahánj/ a zasáhneli ge ta pára aneb dým, tedy ztrnau/ a přewrhau se zpátkem, gakoby zcepeněly.

Ženy we Wlassjch wypalugj wodu z Aronowého Kořene/ a welikau gj chwálu dáwagj/ žeby twář hladkau a gasnau dělati, a wrásky dolů sháněti měla. Někteřj wydawugj sstáwu z Kořene, vsussugj na sluncy/ a když gi potřebowati chtěgj, rozpausstěgj zase s wodau Kokořjkowau aneb Ličidlowau/ tim potom potjragj a vmýwagj twář/ a tak sobě bjlau, gasnau a welmi hladkau dělagj. Můžeš sobě takowé Ličidlo y timto spůsobem přistrogiti: Wezmi Aronowého kořene, Pleweysu, Os Sepiæ, každého geden lot/ směs a stěl s olegem růžowým/ a tim twáři pomazůg.

Sstiáwa z Aronowého kořene w čas potřeby dobytku Howězýmu březýmu na rodjcým Audu potřená/ plod wen wytahuge a wywozuge.

Aronowé listj s Krawským leynem smjchané, a teplé přiwázané/ odgjmá bolesti a
D trápenj Podágry/ aneb dnawé nemocy.

Zelené listj Aronowé přiložené léčj staré sskodliwé neduhy, wředy a Fistule. Neb ge neyprwé wyčisstuge, a wysussuge w nich zbytečnau a přjlissnau wlhkost/ potom ge hogj. To též y Kořen Aronowý působj: Nebo když se zetře na prach, a w ta mjsta zatrausý/ wyčisstuge a wyprawuge wssecku nečistotu starých Ran/ a pomáhá gim k zhogenj.

Proti mornjm Hlizám a Pryskýřům ztěžka gest která hogitedlněgssj Bylina nad listj Aronowé, když se na ně přiložj/ budto zelené aneb suché. Gest také to Listj w skutku a prawdě vžitečné, proti wsselikým zastaralým hnilostem a zkáze na nohách.

Woda pálená aneb Safft z listj wytlačený, wyčisstuge wssecky nečistoty ran y Wředůw.

Aronowá bylina y s kořenem w Olegi wařená/ aby na nj teplé nemocný seděl, odu-řilé žjly krwopreysstné vzdrawuge.

Listj Aronowé do čerwiwých Seyrů wložené, čerwjky z nich wen wyhánj/ a zůstane Seyr dobrý a trwánliwý.

Aronowá zrnka ztlučená, aneb Safft z nich wydáwený/ s Růžowým Olegem rozdělaný/ a do vssj teplý wpusstěný, vžitečný gest proti bolenj vssj.

Aron slowe Řzecky y Latině Aron, Arum, Arabsky Iarus, Wlasky Aro, Sspanyelsky Yaro, Francausky Vid de chien. Německy Aron, Pffaffenpint oder Teutscher Ingwer.

*Aronowá Brada Menssj. Arum minus.

TVto Bylinu Aronowé brady Mathiolus w swém Latinském Herbáři položil/ a mnozý milownjcy rei Herbariæ dostali gi à Francisco Calzeolario, Apatéláře w Weroně. Nese listj gako Sagitta Pffeilkraut (o niž dolegi w Knize 4. kap. 87.) geden přjmý prut pjdi zwýssj/ na wrchu má hrozen plný čerwených zrn aneb gahod, sspičatý. Má množstwj

množstwj kořenj / gako malých vzlikú w hromadu složených / chuti welmi trpké: Roste na horách / zahřjwá a wysussuge na čtwrtém stupni / a protož y pálj, ztenčuge, rozhánj a mocně stjrá. Někteřj toho Kořene požjwagj aby Fatkáře a Ržitopásky od swých Stolů zahnali / a kratochwjl sobě s nimi vdělali / dáwagjce gjm geg gisti w lahodných pokrmjch. Nebo pálj a A

Aronowa Brada menssj. Arum minus.

swjrá wnitř w hrdle tak mocně a bez přestánj / že člowěk dobře toho snésti a nic wjce gisti nemůže / leč sobě hrdlo mlékem Krawským wyplákne, aneb mnoho másla nowého gisti bude.

Arisarum. B

Malý Aron I. Arisaron latifolium,

Malý Aron II. Arisarum angustifolium.

Gest y giné gesstě Pokolenj Arona / kteréž Dioscorides Arisarum gmenuge: Má listj

C podobné Aronu/ ale mnohém menssj a subtylněgssj: Prut tenký/ nese při wrchu křiwau Kolbicy aneb vcho, po gedné straně otewřené/ wnitř k ssarlatowé brunátné barwě nakloněné, z něhož wycházý malý gazýček téměř též barwy. Kořen gest bjlý, welikosti ljskowého ořecha, aneb Oljwky/ mnohým tenkým wlássenjčkem osazený/ w chuti daleko perněgssj nežli Aron. Roste okolo Města Ržjma.

Dále nacházým y ginau Bylinu/ kterauž někteřj též za Arisarum magj/ ta má dlauhé, auzké, hladké, měké listj/ na dlauhých sspičkách wisýcý: Kořen také Cybulkowatý, gako y prwněgssj Arisarum, mnohým bez počtu tenkým a bjlým wlássenjčkem obkljčený. W chuti má welmi skrownau pernost/ kteréž gá za žádnau prawau pernost sauditi nemohu. * Té Bylině řjkagj/ Arisarum angustifolium, a pjsse Clusius že hogně obogjho w Hysspanij roste.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Což o mocech a včincých Aronowé brady psáno gest/ to wssecko může také, a snad něco wjce, o tomto Arisarum rozumjno býti.

O Psoseru Kapitola C.

Psoser. Bonus Henricus.

D

Spůsob.

PSOser Latině *Bonus Henricus*, Listij poněkud podobné má Sjřowjku aneb Aronowé bradě/ poněkud Gitroceli, měké a tučné. Wystřeluge prautj swé měsýce Máge/ na nichž roste mnoho žlutých, aneb nábrunátných kwjtků/ a potom semeno w hromadu sražené, gako stručnatý sspičatý hrozen, když začjná kwýsti. Kořen gest weliký, dlauhý, a zbledažlutý. Nacházý se wssudy na mjstech newyprawených/ we Wsech za ploty/ na starých městisstjch y wedlé cest.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Psoser gest přirozenj mjrného w horkosti y w studenosti/ a přitom y wysussuge. Giný Gest obecná bylina k hogenj ran.

Giný Psoser/ Psý Lebeda.

A

Gest y giná gesste Bylina, kterež také Psoser aneb *Bonus Henricus*, wssudec Atriplex canina, to gest psý Lebeda, Německy Hundsmelten řjkagj. Ta měla prwé w Čtyrydcáté a prwnj Kapitole wypsána býti/ ale pro to gméno také sem nezle se treffuge. Gest smradlawá Lebedowá Bylina/ má listj gako malá Lebeda, kterauž gjdagj (Speysmelte) maučnaté a barwy popelaté/ malé černé semýnko/ sýlné a shnilé wůně. Roste na suchých městisstjch wedle zdj a plotůw, kdež psy močj. Wycházý z Země měsýce Mága, gako y giné Lebedy, † Kwetne Čerwna a Čerwence † a zase mizý měsýce Srpna.

Tento Psoser gest skussené a gistě lékařstwj proti čtwernohým čerwům w hnilých ranách aby geg přiwěsyl/ a do těch hnilých mjst wetřel/ y musegj wen wypadati/ a prosylnau wůni geho odstaupiti.

Psoser Bylina slowe Latině Bonus Henricus, † Dodonæo Chrysolachanum, id est aureumolus, Vulgo Totabona, Rumex unctuosus, Francausky Toutebonne, Německy Guter oder Stoltzer Heinrich, Schmerbel, od tučného listj. †

O Hadjm gazýčku Kap. CI.

Hadj Gazýček. Ophioglosson, siue Lingua serpentina.

B

Místo, Čas a Spůsob.

Hadj Gazýček Bylinka roste na Lukách/ neywtjce se nachází měsýce Mága/ ale potom brzo pomigj a wwadá/ aniž se wjce spatřuge. Má gedný toliko a tučný list, prstu zdylj, zespod sirokých, při wrchu spičatý, k Wodnjmu Gitroceli podobný, nadutý/ z gehožto prostředku anebo spodku wycházý sspička s paličkau s obau stran zaubkowatau, k Hadjmu gazýčku podobnau/ odkudž také y toho gména dostala.

Přirozenj, mocy a wčinkowé.

Hadj

C Hadj gazýček sussj/ wssak bez patrné a weliké horkosti. Gest bylinka na rány hogitedlná/ odkudž gi také někteřj Lingula vulneraria řjkagj. Má téměř tauž moc, gako Swalnjk aneb Kostiwal.

Wnitř.

Hadj gazýček s Přesličkowau wodau za několiko dnů pořád pitý/ dobrý gest proti raněnj Prsůw, Plic y Střew: nebo swaluge a hogj. Prospjwá y proti chrkánj krwj/ čerwené nemocy, a bjlému toku Ženskému.

Zewnitř.

Hadj gazýček, gakž oznámeno, gest wýborná Bylinka na wsseliké rány nowé y staré/ w brzkém času ge zase swaluge a hogj. Vžitečná gest také proti wsselikým horkým a zlým wředům. Item strawuge a rozhánj otoky/ zachowáwá proti pekelnému ohni/ aby gi s sádlem slepičjm smjchal a na rány přikládal. Mast z Hadjho gazýčka takto vděláš: Ztluc Hadj gazýček w Moždjři/ aneb w pánwi rozetři. přideg nowého másla/ snes do sklepu/ anech tak státi za deset dnů. Potom wstaw k ohni až se málo rozpustj/ proceď a schoweg ku potřebě. Můžeš chcessli přidati wosku/ aby mast hustssj a twrdssj byla. Tau mastj wsseliké otekliny horké pomazůg/ zwlásstě ranné.

* Mnoho také vžjwagj této Byliny, k hogenj Průtrzůw malých Djtek/ a strogj z nj Oleg proti dotčenému nedostatku/ y proti pekelnému ohni welmi vžitečný.* Ten pak Oleg takto vděláš: Nakladˇ Hadjho gazýčka do olege Růžowého/ přideg Terpentýny/ a wystaw na Slunce w sklenicy/ a nech státi za několiko dnů. Gest wýborný lek k hogenj nowých Ran/ aby w teplém ssátek smoče, na rány přikládal.

Hadj gazýček v wjně čerweném wařený, vzdrawuge čerweně tekaucý aneb slzawé oči/ aby ge tim pěkně wymýwal aneb namáčel.

D

†Woda Hadijho gazýčka.

Mage Měsýce má se z této Byliny woda páliti/ a přes celý rok ku potřebě chowati. Ta woda za některý čas pitá, hogj wnitřnj raněnj a zgitřenj Prsůw, Plic y Střew. Dobra gest y těm gessto krwj chrkagj a na Cžerwenau stonj/ pitá cum Syrupo de Rosis siccis. Dáwá se s vžitkem pjti y malým Dětem w lůnku protrženým. In summa prospjwá proti wsselikým ranám wnitřnjm y zewnitřnjm.†

Hadj Gazýček slowe Řzecky Ophioglosson, Latině Lingua serpentis vel serpentina. † alijs Lancea Christi, Lucciola, Argentina, Francausky Langue de serpent, † Německy Natterzünling.

O Kopjčku Králowském Kap. CII.

Spůsob a Rozdjl.

Kopjčko Králowské má Listij Porrowému podobné, wssak delssj a vžssj/ v prostřed wypuklé, gakoby téměř tryhrané bylo: Prut pěkný, hladký, lokte zwýssj a někdy wětssj. Kwětem při wrchu bjlým hwězdnatým osazený/ z něhož wyrostagj přiokrauhlé a gako tráwa zelené gahůdky, a w těch ležj trýrohé černé semýnko zawřené. Kořenj má množstwj okrauhlého, cybulkowatého, obdlaužného, žaludům podobného/ zewnitř počernalého/ wnitř přjzeleného, wodnatého, chuti perné a hořké. * Carolus Clusius wypisuge tento Asphodelum wedlé giných dwau menssjch/ a dokládá že in Hispania ti Kořenowé na Polech weliké sskody dělagj/ a že to sám widěl když z Lisybonu do Sywilie gel/ kterak z Rolj wyhrabali aneb wykopali geden Kořen, kterýž do dwau Set giných postrannjch Kořenůw měl/ a wssecka ta Bylina že téměř půl Centnýře wážila. *

Žlutý Asphodelus má také množstwj žlutých Kořenůw pospolu, ale menssjch nežli

žli bjlý/ kteřjž se welmi okolo sebe rozkládagj: Listj vžssj, a nese na gednom prutu mnoho žlutých kwjtků. Semeno ležj w okrauhlých hlawičkách černé a trýrohé, gako na prwnjm/ ale drobet wětssj. Zdá se býti podobný Asphodelo Samicy, apud Plinium. Syc mezy ginými gest také Asphodelus Galeni bulbosus, magjcý gednu bjlau Cybuli a bjlý kwjtek/ pročež geg někteřj ad Ornithogalon přičjtagj/ o němž na giném mjstě praweno bude (w knize 4. kap. 82.) A

Kopjčko Králowské bjlé. Asphodelus albus, siue mas.

Kopjčko Králowské žluté. Asphodelus luteus siue fæmina.

Czas.

B

† Kopjčko Králowské kwetne Měsýce Máge a Czerwna. † Kořen kopagj na podzym, aneb z gara/ když se začjná pučiti/ a wysussugj w stjnu.

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Kopjčko Králowské gest přirozenj ohniwého, totiž horkého a suchého: Stjrá, rozhánj, ztenčuge, wywodj, rozrážj. † Hesiodus napsal, stultos ignorare, quàm magnum bonum sit in Malua & Asphodelo. †

Wnitř.

Kopjčko Králowské v wjně wařené a pité, dělohu aneb Ženský kwět rychle wywodj, moč sylně žene y kámen: Spomáhá proti Žlautenicy, počátečné Wodnotedlnosti, Cypperljm aneb Podágře/ a rozmnožuge přirozenj.

Z Kořene pjti gedné čtwrtce ztižj w sladkém wjně/ dobré gest lidem dussným, soptiwým a kasslawým.

Kdožby od Hada vsstknut byl/ ten pj v wjně z tohoto Kořene ztižj půl lotu. Ano y kořenj, kwěty, a listj v wjně zwařené aneb močené přikládeg.

Kwět a semeno Králowského Kopjčka zwicý gedné čtwrtce v Wjně pité, sylně odpjrá gedu Sstjrowému. To lékařstwj také wychwaluge starý Nicander proti každému gedu, v wypsánj swého Dryáku.

Zewnitř.

Okrauhlý kořen w droždj winném wařený a přiložený/ wysussuge a hogj nečisté, hnilé a kysawé wředy/ y nežity okolo sebe daleko se rozgjdagjcý.

S Ge-

C S Gečnau aneb s Bobowau mukau we Mstu wařený a přikládaný, dobrý gest proti otoku ženských Prsůw y nárokůw.

Tento Kořen na popel spálený, s medem gako Mast rozdělaný a pomazowaný na mjsta oplchawá/ naprawuge a zase činj wlasy růsti.

Sstiáwa z kořene wytlačená/ s wjnem sladkým s Myrrhau a Ssaffránem wařená/ gest wýborný lék pro oči/ aby gi do nich wpausstěl: nebo z nich wsselikau mrákotu zahánj. Táž sstáwa aneb mjza sama w sobě/ aneb s bjlým Kadidlem, Medem, Wjnem a Mirrhau smjssená/ a teplá do vssj wpusstěná/ wyčisstuge od Talowu y giných nečistot.

Kořen drobně skrágený, w olegi wařený a pomazaný, spomáhá odznobenjm noh, a spáleninám. Týž Oleg dobrý gest do vssj wkapaný, proti hluchotě.

Kohož zuby bolegj, wezmi Safftu z tohoto Kořene/ wpusť geg teplý do vcha s druhé strany na proti bolawému zubu/ a poznáš polehčenj.

Kořenem bjlé Fleky na těle po lázni potjrati aneb drbati, shánj ge. Týž Kořen w Octě wařený a pomazowaný, wyčisstuge kůži od prassiwosti a swrabu.

Kdožby timto Kořenem hlawu oholenau často potjral/ porostau mu kadeřawé Wlasy. Kořen v wodě wařiti/ a prassiwau oblezlau kůži howadskau tim promýwati/ působj to, aby gim zase chlupy rostly.

Kauřenj timto Kořenem zahánj Myssi: Pakli gim djru timto Kořenem zahradjš/ zmořjš ge. Kopjčko Králowské Ržecky a Latině Asphodelus, Hastula regia, Arabsky Cheunce & Bhunte, Wlasky Asphodelo & Amphodillo, Sspanyelsky Gamones, Francausky Aphrodiles, Německy Affodilwurtz oder Goldwurtz.

*Phalangium.

D

TVto Bylinu takéchtěl gsem zde připomenauti/ že gi sám Mathiolus w swém Latinském Herbáři položil. A poněwadž w žádné giné Kapitole státi nemohla/ aspoň inter Asphodelos mjsto sobě nalezla/ gimž gest w mnohých přjčinách podobná, a snad může býti plané pokolenj gegich. Nacházý se pak dwogj/ gedno s mnohými ratolestmi a s drobnými kwjtky/ kteréž wýsse roste, nežli druhé s wětssjmi Kwěty/ obogj tak ge nesau gako Asphodelus albus: A wssak gest také mezy nimi rozdjl/ že ten druhý s wětssjm kwětem méně ratolestj má, nežli onen s malým/ někdy také zhola žádných nemjwá. Německy řjkagj mu weis Widerthon/ gakoby

gakoby řekl Bjlá Záře. Má chwálu proti mnohým nemocem a neduhům / y proti každému gedu/ne gedno Sstjrowému a gedowatých Pawaukůw/gakž Dioscorides & Galenus o swém Phalangium psali/ o čemž gá wssak nic prawiti nemohu / poněwadž gsem sám nic toho neskusyl. Cordus gmenuge Liliaginem. A

O Mořské Cybuli, Scilla řečené.

Kap. CIII.

Mořská Cybule. Scilla, Squilla.

B

Spůsob.

MOřská Cybule podobná gest k nassj Cybuli / ale mnohem wětssj a tlustssj s mnohým zespod wlássenickem, kosmatá : Má mnoho pobrunátnělých Ssupinek gedněch na druhé složených. Wystřeluge z sebe poneyprw pěkný, dlauhý, oblý a hladký prut/na němž wyrostá zwlásstě na Podzym, pěkný zbjla žlutý kwět, s obau stran prutu osazený : Ten když vsychá a opadá / potom teprwa po mnohých dnech wycházý z Cybule ssiroké a tlusté listj, bez sspiček/ gako na bjlém Lilium.

Czas.

Cybule Mořská kwetne třikrát do Roka / a takowým kwětem swým dáwá náwěsstj/kdy gest dobrý a přjhodný čas k woránj Rolj. Tato weliká Cybule bez wsseliké wlahy, na wětru zawěssená, nebrzo vschne/ ale zůstáwá čerstwá za dlauhý čas. Za neylepssj se pokládá, kteráž gest o dwau hláwkách, sladká, hořká spolu a perná. * Scilla obyčegně kwetne měsýce Srpna a Zářj / a gakož Theophrastus pjsse, vkazuge Sedlákům trogj čas Worby. Nebo neyprwé spodnj kwět na prutu wycházý/ a ten vkazuge prwnj čas k woránj/ potom prostřednj, čas druhý znamená / a poslednj při wrchu a na sspicu, k třetj worbě napomjná. Měsýců Ržjgna a Listopadu Semeno dozráwá/ a když prut vpadne, teprwa wycházý Listj. Kwetne také přes Zymu, tak sama bez země, wssak w Swětnicy. A protož Malýř měl toliko samu Cybuli s prutem namalowati/ a obzwlásstně potom kterak roste po Kwětu / když z nj Prut preč odpadl.*

C

Mjsto.

Mořská Cybule w hognosti weliké roste in Apulia & Sicilia, zwlásstě při Moři. * Roste také na mnohých mjstech in Hispania & Portugallia, gakož sám Carolus Clusius lib. 2. cap. 5. Hispanicar. obseruat. wyswědčuge. Takž pjsse Doktor Rauwolff / že okolo Města Tripoli, tak mnoho gi wssudy roste / že gi wykopáwagj / zwlásstě kdež stogj blizko Zahrad / a na hromady gako Kamenj házegj. Clusius týmž spůsobem na dotčeném mjstě wypisuge giný spůsob Pancratium řečený / kterýž při Cybuli Mořské roste, a gest listem y Cybulj wětssj nežli Scilla: roste ho mnoho in Hispania, ačkoli z něho žádného kwětu ani Semena nikdý nagjti a dostati nemohl. Hysspánowé tuto Cybuli syrowau držj za welmi prudký a sylný ged, kdožby gi do žiwota přigal / ale zewnitř vžjwagj gi proti prassiwosti / berauce ten Saffe, kterýž z pečené Cybule teče / a tim se mažj a trau. Dioscorides geg strogj gako Scillam, a vžjwá týmž spůsobem / ačkoli nenj tak sylná a mocná. Někteřj kladau giné Pancratium / a dysputugj gesstě o třetjm Pokolenj řečeném Epimenidia: ale o tom na giném mjstě. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Mořská Cybule gest welmi ohniwého přirozenj, to gest tak horká a suchá / že y zpryskuge a zpruzuge, žeře, kausse a pálj kůži: Stjrá, otwjrá, hrubé a lepké wlhkosti ztenčuge a proniká / rozděluge, wyčisstuge, wytahuge / a tělo od porussenj zachowáwá. Gest náramně hořká a perná / a lepké sstáwy plná.

Wnitř.

Mořské Cybule syrowé a zelené nevžjwáme k lékařstwj, zwlásstě do žiwota bezesskody / a protož má se k Lékařstwj takto přistrogiti: Smoč přadeno Konopné v wodě / obal w něm dobře Cybuli / potom zawaž mokrau nitj / a wlože do horkého popela, nechať se tak peče: Pakliby se poneyprwé dosti nevpekla a nevpražila / obwaž gi znowa giným přadenem a pec dotud, až bude měká / potom zkrágeg gi na kusy aneb na Grossjky / D protáhni ge nitj a powěs na wjtr / wssak aby se kus geden druhého nedotýkal / a tak gi wysuš. Někteřj obyčeg magj, Cybuli Mořskau, (wssak zawrhauce z nj prwé zewnitřnj kůru aneb ssupinu) v wodě wařiti: ale wssak prwnj wodu zwařenau sléwagj z nj / a wařj gesstě wjce / až z nj ta prudká hořkost a pernost wygde / potom gi zawěssugj, gakž dřjwe oznámeno, na wjtr / a wysussugj w stjnu. Tak přistrogené vžjwagj s Olegem, Wjnem a Octem.

Geden djl pečené Cybule Mořské, osm djlů Soli spolu smjsyti, ztlaucy a snjsti obměkčuge břicho. To též činj semeno ztlučené / a s medem aneb s Fjky gedené.

Mořské Cybule pečené gedna čtwrtce s Medem smjchaná, a gako Lektwař gedená / vžitečná gest lidem w prsech sauženým a těsným / kteřjž těžce dychagj: Nebo odnjmá zastaralý kássel, z wlhkostj hrubých ljpawých posslý, kteréž rozhánj a ztenčuge / aby člowěk lehčegi odchrkowati, a wen wymjtati mohl. K te potřebě dělá se z nj w Apatékách Lektwař, Loch de Scilla / kteréž wssak warowati se slussj těm, kteřjž magj Střewa zwředowaná.

Mořská Cybule s Pelyňkem a Mastyxem wařená, a Cukrem drobet oslazená, dobrá gest a pohodlná žaludku / zacpaným gatrám y Slezyně. Prospjwá y proti žlautenicy, wodnotedlnosti a žřenj w žiwotě / nawracuge a přiwodj zastawený moč, a Měsýčný Ženský kwět.

Mořská Cybule vsussená a na prach ztlučená / ztižj gedné čtwrtce s Syrupem z medu a Octa strogeným (kterémuž w Apatékách Oxymel řjkagj) pitá, wyhánj husté a spekle sslemy / y černau zapálenau krew, aneb žluč skrze Stolice. A tak welmi dobře spomáhá proti bolenj hlawy, Záwratu, Paducý nemocy a Podágře.

Mořská Cybule přes noc aneb déle v wodě močená, aby z nj Myssi pily / mořj ge.

Mořská Cybule s Medem a s Octem přigatá welmi mocně sskrkawky a giné čerwy z těla wyhánj.

Znamenitý

Znamenitý a wysoce schwálený Ocet z Mořské Cybule / Oxymel Scilliticum řečený.

A

(*)

Wysoce schwálený, wýborný a vžitečný Ocet z Cybule Mořské takto se strogj: Wezmi bjlých Mořských Cybulj (nebo ty, kteréž magj bjle ssupiny, gsau neylepssj) wyčist ge a wymeg dobře / skrágeg na drobné kausky, a prostrkeg na nitku / tak aby se žádný kus gedendruhého nedotýkal / powěs ge na wětru za čtyřidceti dnů pořád, ažby dobře a na mjsto wyschly. Potom ty kausky tak vsussené wlož do Kamenné nádoby aneb dčbánu / nalj na ně wýborného bjlého winného Octa / pokaždé na patnácte lotů Cybule, dwě libře aneb dwa žeydljky Octa / zahrad aneb zamaž nádobu sewssech stran dobře / aby žádná wůně ani pára wen páchnauti nemohla. Tu Nádobu s tim opět powěs na horké Slunce přes celé Léto / potom sceď z Cybule ten ocet / a dobře ty kausky wytlač. A tak budeš mjti dobrý a perný Ocet z Mořské Cybule přistrogený / proti mnohým nedostatkům vžitečný / kteréhož onen starý a wysoce wznessený Lékař Ržecký Galenus dostatečně wychwáliti nemůže. Nebo takto napsal o něm, lib. 3. de medicamentis paratu facilibus: Kdožby každého dne ráno tohoto Octa lžjcy plnau wypil, aneb vsta nim promýwal / ten bezpečný gest před wsselikau hnilostj, smradu a zgitřenj aust, y otokům a wředům w Hrdle: vsta žaludkowá y trubice dýchawičné gjm se vtwrzugj a čistj / člowěk docházý wolného a lehkého dychánj / hlasyté řeči / gasné twáři / pozorného sluchu: dobře zažjwá pokrmy / mjwá swé přirozené Stolice y Moč / žádných zbytkůw w žiwotě nezadržuge / aniž mu se potřebj obáwati gakých wětrnostj, aneb nadýmánj w Břisse / žádného wnitřnjho zacpánj, otoku ani zatwrzenj / žádného řjhánj kyselého ani slaného / mjwá pěknau barwu. Krátce mluwě, Ocet tento gest wýborné, drahé a welmi potřebné y hogitedlné Lékařstwj, k zachowánj Lidského zdrawj / byť pak y něco nečistého wnitř w Kostech se tagilo. Paducý nemoc, dokudž nenj zastaralá, hogj, a do cela zahánj / aby se nikdý zase nenawracowala: Proti zastaralé pak a giž dáwno wkořeněné, tak mnoho prospjwá / že nemocného ani tak často, ani tak těžce napadati nemůže. A to též rozuměti se má o zastaralé y nowotné nemocy dnawé aneb Podagře.

B

Proti těžkému dychánj, w němžby se člowěk téměř vdusyti mohl / nikdý nebylo lepssj lékařstwj nalezeno nad tento ocet z Mořské Cybule / aby ho selžjcy aneb sedwě poznenáhlu požřel. Nebo mocně rozděluge a rozrážj lépawý sslem, w němž pljce gako w něgakém močidle oplýwagj. To drahé a znamenité lékařstwj neyprwé nalezl onen weliký Mudřec a spytatel wěcý přirozených Pythagoras, kterýž w swých Knihách takowé o něm wyswědčenj dáwá. Kdožby na každý den něco málo z toho Octa pil / že mu prospjwati bude k prodlauženj žiwota geho, a dobré starosti. A Pythagoras sám teprwa w Padesáti letech wěku swého, začal vžjwati toho Lékařstwj / a w dobrém y stálém spůsobu zdrawj, žiw byl až do Sta a sedmnácti let / žádných nemocý w tom času nepocýtiw.

Strogj se z této Cybule y Wjno timto spůsobem: Nakład Cybule Mořské připrawené do wjna / a nech tak státi / čim starssj tim lepssj bude. Potom proceď po ssesti Měsýcých, a schoweg ku potřebě / wssak magjcým Zymnicy pjti ho nedáweg. Toto wjno pité dáwá chut k gjdlu / čistj žaludek / kazý řjhánj / studenohrubost z něho žene y zstřew / Slezynu měkčj: Spomáhá Podágře, Záwratu, bolenj hlawy, Paducý nemocy a oduřiwosti / Wodnotedlnost hogj / zástawu moče proprawuge / Střewnj dnu léčj / wnitřnj zacpánj otwjrá / a summau vžitečné gest toto Wjno, proti wssechněm těm nedostatkům / proti nimž se Octa swrchu wypsaného vžjwá.

Zewnitř.

Mořská Cybule syrowá w Olegi wařená / aneb s bjlau smolau smjchaná a přikládaná / rozpadliny aneb rozsedliny na nohách hogj. W Octě wařená a přiložená, spomáhá těm, kteréž Gesstěrka vsstknula.

Mořská Cybule pečená a přiložená, shánj bradawice wisuté.

C Mořská Cybule mezy Owoce wložená, nedá mu hnjti. Nahoře wypsaný Ocet z Mořské Cybule w vstech držaný, vtwrzuge zlé a wiklawé zuby / a naprawuge zlý a smradlawý Duch.

Hlawu Olegem, w němž Cybule Mořská močena byla mazati/ hogj a vzdrawuge tekutau a kysawau prassiwost gegj/ shánj hnidy a otrus aneb lupy.

Cybule Mořská celá spředu nad weřegj, kudyž se do domu wcházý powěssená, dokudž tak wiseti bude, nedopausstj/ aby gaká obluda, očarowánj aneb kauzla tomu domu, y těm kdož w něm bydlegj, sskoditi měla. Tak prawj Dioscorides a Plinius.

Mořská Cybule Řzecky y Latině slowe Scilla, Cæpa marina, Varroni Squilla, a tak gj w Apatékách řjkagj. † Scilla marina, Pancration Clusio. † Arabsky Haspel, Aschil, Sspanyelsky Cebolla albatrana, Francausky Charpentaire, Wlasky Scilla, Německy Meerzwibel.

O Kappařjch. Kap. CIIII.

Kappary. Capparis. Plané Kappary. Capparis siluestris, siue Fabaginea.

D

Spůsob.

Kappara gest neweliká křowinka bodlawá/ na wětssjm djle rozkladá se wůkol po Zemi / má trny křiwé a ohnuté, gako Vdice, aneb Ostružina/ Listj podobné Kdulowému, okrauhlé, drsnaté, žilkowaté a mocné: Owoce nese gako Oliwa/ kteréžto když se otewře, wydáwá kwět bjlý kupodobenstwj Růžiček, a libě wonný. Ten když vwadne a opadne, zůstáwá gahůdka obdlaužná gako žalaudek plná čerwených gadýrek/ rowně gako Kamýnky w Granátowém gablku. Kořen má zčerna počerwenalý, drewnatý, daleko se okolo sebe rozstjragjcý / kůry též počerwenalé a tuhé.

* Kappary, kteréž gsem gá w Genui a na giném mjstě in Italia růsti widěl/ magj welmi málo Trnů, a pěkné tělné barwy kwjti/ z nichž ty malé Kappárky zbjragj. Wětssj pak přinássegj z Alexandrye a z Egypta. A ty rostau na welmi trnowatém a bodlawém Kři, s kwětem bjlým gakž ge Dioscorides wypisuge. Na některých mjstech otewřené kwjtj Kapparowé do octa kladau/ a tak gich w gjdle požjwagj.

Mjsto

Mijsto.

A

Kappary w mnohých Kraginách samy od sebe rostau / w zemi suché, pjskowaté, na starých městisstjch a w rumjch. Kteréž in Arabia rostau, gakž gjsse Plinius a Galenus, magj w sobě Ged a gsau sskodliwé: kteréž in Africa, kazý dásně a zuby: kteréž in Apulia, zbuzugj žaludka zkormaucenj a dáwenj. Neylepssj gsau, kteréž z Italiæ, Kandye a z Cypru přinássegj / s Octem a Solj do láku zadělané. Kappary chtěgj mjti Zemi horkau / pročež nenj diwu, že ani w Němcých ani v nás w Czechách nerostau: Nebo zymy trpěti a snésti nemohau.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kappary gsau přirozenj horkého a suchého na druhém stupni / podstaty subtýlné / mocy pronikawé a prostupugjcý. Kůra od Kořene gest hořká, perná a trpká / odkudž rozuměti / že nenj gednostegného složenj: nebo hořkostj swau stjrá, čistj a rozrážj: Pernostj zahřjwá, roztrhuge a audy procházý: Trpkostj aneb kyselostj stahuge w hromadu, skrčuge a shussťuge. Aniž lepssj lékařstwj nad tento Kořen býti může, Slezyně zacpané aneb zatwrdilé / buď žeby geg kdo w nápogi přigjmal / aneb gakžkoli zewnitř ho vžjwal. Může geg komuž potřebj, v Wjně sobě wařiti a pjti.

Wnitř.

Kůra od kořene Kapparowého w Medowé wodě wařená a pitá, rozděluge hrubé lépawé wlhkosti / a pudj ge wen skrze moč aneb Stolicemi / někdy podlé toho y s krwj. A tak léčj nedůžiwau Slezynu a Kyčelnj bolest / ztahuge y z hlawy zlé wlhkosti / zástawy ženské proprawuge, a wen wywodj Menses.

Kappary w Soli a w Octě zadělané, gakéž k nám přinássegj, nemagj se tak syrowé gjsti: nebo w tom spůsobu negsau žaludku přjgemným hostem / kormautj geg a zbuzugj žjzeň. Protož magj se prwé v wodě močiti / ažby nabobtěli a sůl se z nich splákla: Potom s Octem, dřewěnným Olegem, a s Řeckým wjnem, gako Salát přistrogiti / a s počátku gjdla před ginými krměmi gjsti. A čpak koli malau potrawu člowěku dáwagj / asau požiwenj welmi mdlého: wssak chut k gjdlu zbuzugj / sslem a zlé wlhkosti z žaludka wytjragj / zacpánj Gater y Slezyny otwjragj / a čerwy z Břicha wyháněgj.

B

† Pjsse Dioscorides že semeno Kapparowé, ztižj dwau čtwrtcý, za čtyřidceti dnů pořád s Wjnem pité / zmenssuge a ztenčuge Slezynu. †

Zewnitř.

Kůra od kořene s Octem wařená a na lewý Bok pod žebra přiložená / gest welmi hogitedlný sslastr nedůžiwé a mdlé Slezyně. K témuž takowau mast můžeš vdělati a lewý bok nj mazati: Wezmi prachu z kořene Kapparowého / směs s wodnatostj Pelyňkowau a Wlaského Kopru / přileg wjna, wař spolu / a přidada Olege a wosku včiň Mast. Táž kůra wařená, a gako Flastr přiložená / dobrá gest na nečisté a zlé wředy: nebo ge wyčisstuge a sussj. Kapparowé kůry od Kořene s wjnem aneb s Octem wařené / a w vstech teplé podržané / slaužj proti vkrutnému bolenj zubůw. † Též mocy gest y sama kůra aneb Kořen často w vstech překusowaný a žweykaný, táhne z Hlawy welmi mnoho Sslemů a zlých wlhkostj. † S Octem wařené a potjrané, sháněgj bjlé ssleky na těle a twrdosti zažjwagj. Kappary slowau Řecky a Latině Capparis vel Cappares, Inturis Gazæ. Arabsky Cappar, Wlasky Capparo, Sspanyelsky Alcaparras, Francausky Capprez, Německy Kappern. *Capparis Siluestris, siue Fabaginea, siue Leguminosa, Arabsky Ardifugi vel Ardifrigl Auicen. Andiriam Rhasi. w Alepu Morgsaui.*

O Piperátu Kap. CV.

C

Piperát. Lepidium siue Piperitis.

Ratolijstka od Piperátu s Kwětem a Semenem. Lepidij ramulus cum flore & semine.

Spůsob.

D Piperát gest Bylina Zahradnij/ Apatékáři gi gmenugij Piperitum. Listj gegj podobné gest listj Mátowému aneb Bobkowému, ale wětssj, hladssj, delssj a ssirssj/ wůkol zstřjhané aneb zpilowané/ zelenosti poběławé/ chuti welmi kausawé, páliwé a perné, gako Pepř/ od něhož y gméno má. Prut má okrauhlý/ dwau loket wysoký a pewný/ na němž při wrchu roste množstwj bjlého drobného kwjtj/ z něhož když opadne, tiskne se drobné semýnko. Kořen bjlý, dlauhý, prostý a w chuti perný, gako Listj.

Mijsto a Czas.

Piperát sadj sobě na zahradách kupokrmu/ a dělagj z něho Ssalssi k omáčkám. Rád roste/ nebo kdež se gednau rozsadj, nesnadně geg zase wyplemenj. * Sám od sebe roste okolo Mompelieru: Množstwj také nalezl gsem ho v Kastellu w Francých. * † Kwetne Měsýce Czerwna a Czerwence. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Piperát horký gest naposlednjm a suchý na třetjm stupni/ přirozenj ohniwého: Otwjrá, pálj, přitahuge, rozrážj, ztenčuge a stjrá.

Wnitř.

Listj Piperátowé strogj se s Octem a s Cukrem, ale Kořen s Mlékem/ a gako Ssalsse mjsto omáčky na Stůl kupečitému se dáwá.

Kořen aneb Listj s Wjnem wařené a pité, žene zastawený moč/ wywodj tegný tok Ženský aneb Czmeyru/ zahřjwá žaludek/ rozptyluge a rozhánj wětry w žiwotě/ mořj čerwy w břisse/ zwlásstě Semeno, zwicý půl čtwrtce aneb desýti zrn gečných pité. Též Semeno ztižj gedné čtwrtce, dáwá se pjti proti vkussenj Hadjmu.

Zewnitř.

Listj zewnitř vžjwané, ztlučené a přiložené gest welmi prudké/ a spryskuge kůži na Těle.

Piperát

Piperát s tak mnohem Womanowého Kořene zhruba ztlučený, a na bolawau Kyčlu přiložený/ wytahuge wen z gruntu a zhluboka zlé wlhkosti/ a dělá w gedné čtwrti hodině malý měchýř/ a tak rozhánj bolest. A

Piperát zahánj a stjrá wsseliké pjhy a ffleky na twáři, y ginde na těle/ a wssak prwé zpruzuge a sžjrá kůži.

Piperát slowe Ržecky a Latině Lepidium, Piperitis, Raphanus siluestris, Wlasky Lepidio, Francausky Passeraige, Arabsky Seitaragi, Sspanyelsky Nasitort, Německy Pffefferkraut, Jngwerkraut oder Senffkraut.

O Pryskýřnjku. Kap. CVI.

I. Pryskýřnjk. Ranunculus 1.

II. Pryskýřnjk. Ranunculus 2.

B

Gméno, Rozdijl a Spůsob.

Ačzkoli Pryskýřnijk Bylina wlastně gmenuge se ta/ kteráž Latině Flammula slowe/ o njž w Cžtwrtých Knihách w kapitole 8. psáti budeme: wssak poněwadž tito Ranunculi též mocy gsau, gako Flammula, totižto že přiloženjm na tělo zpryskugj a zžjragj/ newědauce gim giného gména Cžeského, Pryskýřnjky ge gmenowati budeme/ dokawadž gich někdo ginač neokřtj.

Pryskýřnjk gest owssem několikerý/ ale obyčegně čtwerý/ a ti wssickni téměř wssudy rostau. Prwnj listem připodobňuge se Koryandru/ kromě že list má ssirssj/ a gakož Plinius napsal, poněkud k Slézu podobný a tučněgssj: Prut bledé zelenosti, tenký, loketnj/ při wrchu nesaucý listj maljčké a obdlaužné/ kwět drobný a žlutý pětilistky osazený, k růžičce podobný: Kořen bjlý, kosmatý, s mnohým drobným, dlauhým přirostlým kořenjčkem/ téměř gako S. Ducha kořenj/ chuti hořké a perné. * Tento prwnj Ranunculus kterýž gsme teď na mjsto prwnjho Autoris postawili: wewssem se srownáwá s wypsánjm geho/ kromě že newždycky tenký, ale welmi tlustý, prázdný a wssak někdy subtýlný prut mjwá/ zwlásstě když w mjstech tučných roste. Protož gsem geg postawiti chtěl na mjsto onoho/ poněwadž ten Mathyolůw, nenjli wssak tento, až posawad gesstě mi k spatřenj nepřissel. *

C Druhý Ranunculus má listj gako Apich aneb Miřjk / syc prutem, kwětem, kterýž wssak wětssj nese, y Kořenem, s prwnjm se srownáwá.

III. Pryskýřnjk. Ranunculus 3.

IIII. Pryskýřnjk. Ranunculus 4.

Třetj nenj listjm nepodobný druhému/toliko že ge má ssirssj, chlupaté, pobělawé,
D a na zemi rozložené: Prut geho gest chlupatý, oblý, loketnj/na němž stogj malé obdlaužné listjčko/rozdělené a wssudy wůkol zstřjhané: kwět ryssawý gako Zlato / wětssj nežli na giných, podobenstwj Růže. Kořen též barwy a chuti, gako ginj.

V. Pryskýřnjk. Ranunculus 5. bulbosus.

VI. Pryskýřnjk. Ranunculus 6.

Cžtwrtý Pryskýřnjk má listj k Cžapjmu nůsku podobný/než hustssjho rozdělenj/a gakýmis černými ffleky skropené: prut tlustssj a okrauhlý/kwět oblý/a Kořen též gako giných pokolenj, kosmatý.

Gesty

Gest y patý gesstě. Pryskýřnjk, kterýž roste we Wlassjch, třetjmu téměř podobný. Kořenj má množstwj/ gjmž se daleko okolo sebe rozkládá: Prostřednj kořen má zespod gakaus Kauli, welikosti Wlaského ořecha, chuti welmi ostré, kausawé a mocy též zpryskugjcý. * Takowy nacházý se s gednoduchým y s plným kwětem. Kořen, kterýž gest okrauhlý, pokudž se čerstwý zachowá, welmi pálj/ ale pogednom aneb po dwau Měsýcých, potracuge takowau moc a sýlu. *

Widěl gsem gesstě y ssesté pokolenj Pryskýřnjka w Czechách: Ten má listj zkrágené a zstřjhané/ kwět Zlaté barwy, skůro tak weliký gako Růže/ z něhož Ženy wěnce dělagj.

Ranunculus candido flore, simplici & pleno.

* O Mnohých giných Ranunculis s kwěty žlutými / Item bjlými, gednoduchými y plnými, kterýchž gsem tuto něco z swé Zahrady wymalowati dal/ ano y s čerwenými plnými kwěty / kteřjž nedáwno a zřjdka z Konstantynopole přinesseni gsau/ wiz mezy ginými Carolum Clusium in Obseruationib. Hispanicis & Pannonicis na několika mjstech. Item Dodonæum & Lobelium, kterýž gich wjce nežli do Cžtrnácti Pokolenj a Kmenů wypsal. *

Mjsto.

Wssickni tito Pryskýřnjkowé libugj sobě a rádi rostau w zemi wlhké a mokré/ ačkoli geden wjce nežli druhý.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wssickni také gsau přirozenj ohniwého/ pernj, horcý a sussj/ pálj, zpryskugj a měchýře dělagj/ když ge zelené na holau kůži přiložjš: Mocy gsau roztrhugjcý, stjragjcý a připalugjcý/ otwjragj také a břicho měkčj.

Wnitř.

Pryskýřnjk žene spodkem wen: nebo když ho pět aneb ssest lístků s Ržeckým wjnem snjš/ vdělagjť několik Stolic/ a břicha polehčj. * Nemnoho se ho vžjwá w lékařstwj k wnitřnjmu přigjmánj/ lečby kdo swémyslně a naschwálně lidj o zdrawj strogiti a mořiti chtěl. *

Zewnitř.

Pryskýřnjkowé listj ztlučené a zewnitř přiložené, wysussuge a wyžjrá wrásky nehtůw

C htůw na prstech / Jtem Bradawice, lissege y giné wyrostliny nespůsobné shánj/ a to welmi rychle. Též listj dobře činj oplchalým/ kterýmž wlasy opadali a slezli, † ten neduh Alopecia slowe† na makau chwjlku přiložené. Nebo dlauho necháwati ho nemusýš/ sýce netolik zpreysstiloby kůži/ale y přisskwaruby včinilo.

Zwař Pryskýřnjk a tau gichau děrawá mjsta dobře promýweg, kteráž welká zyma wykausala a prožrala, vzdrawuge/a odznobené nohy zase zahřjwá.

Kořen Pryskýřnjkowý vsussený a na prach zetřený, w nos přigatý, mnoho kychánj přiwodj.

Kořen páliwého Pryskýřnjka do děrawého zubu wložený, mořj geg / a dáwá přjčinu, aby wen wypadl, bez welké bolesti.

Proti nemocy Kyčelnj: Wezmi listj Pryskýřnjkowé/ztluc ge a přilož na Kyčlu, kdež klaubnj nemoc bywá/nech ho na nj okolo pěti aneb sseshi hodin ležeti/ažby se měchýř vdělal: nebo tim spůsobem wytahuge wnitřnj zlé, sskodliwé a bolest činjcý wlhkosti wen až k kůži. Ten měchýř prostřjhnj nůžkami/ a wyteče wen ta wodnatost, kteráž bolest činila. Potom po vkrocenj bolesti, pomaž toho mjsta nowým neslaným máslem/aneb wezmi čerstwý želný list/ohřeg geg na horké Cyhle, pomaž máslem a přilož: Krotj bolest od pálčiwosti/a w krátkých dnech vzdrawuge.

Tymž spůsobem přikládáme též listj na wrch hlawy/wlasy prwé z nj oholjce/proti Flusům do očj se pausstěgjcým/ kterýchž sýce žádným giným lekařstwjm zastawiti ani odwrátiti nemůžeme. Ano y w Týle proti cyňku na oku. Nebo wlhkosti k očjm tekaucý mocně odwracuge.

Proti nesnesytedlné bolesti zubů, očj, vssj y hlawy, vžjwáme též listj od Pryskýřnjka zewnitř na ruku aneb na rameno wwázaného v přjhbj ruky: a wssak prwé muj̃ý tělo býti wyčisstěno a wypurgowáno.

Přikládá se listj Pryskýřnjkowé y na Slizy mornj, kteréž hluboko w masse sedj/ a wen se wyrážeti nemohau.

D Chodcy, Sstercyři a žebrácy, kteřjž se z lenosti na žebrotu wydali, aby lehce žjwi byli a těžce nedělali/ti magj obyčeg nohy a hnáty tauto bylinau sobě zpruzowati a zpryskowati/ aby lidi podwozowali/gakoby zlau nemoc na nohách měli/a giná̋k žjwiti se nemohli. Ale takowé nemocné měkaby wrchnost Katu k hogenj poručiti.

Pryskýřnjk slowe Řecky Batrachium, Latině Ranunculus, Pes coruinus. † Herba strumea Plinio, proto že wolata hogi, kterýmž Latině Strumæ říkagj: alijs Herba ulcerata, ranina, † Wlasky Ranunculo & Pie coruino, Sspanyelsky Hierua belida, Francauzsky Bacins, Německy Hanenfus, Gleißblum.

O Růžičce, giná̋k Máku Polském.

Kapitola CVII.

Rozdjl a Spůsob.

Růžička aneb Mák Polský gest trogjj: Prwnjj má listjj skůro gako Koryander/ tolik že gest menssj a hustssjho rozsstjpenj: prut chlupatý, žlábkowatý a tenký / při wrchu nese pěkný kwět brunátné barwy, tak welký gako plany Mák, pětilistky osazený / a magjcý v prostřed malau počernalau hlawičku. Kořen gest welký gako Oliwa, okrauhlý s mnohým wlassenjm/ chuti perné.

Druhá Růžička má wětssj a hlauběgi zstřjhané listj, gako Woměg. Prautjm rowná se prwnjmu/kromě že ge má něco tlustssj, rowné a wnitř prázdné. Nese kwět zbledabrunátný. Kořen má krátký, co Rapunczel, wssak ne bez kosinatého wlassenj / a w chuti perný.

Třetj Růžička odjwá se listjm co Pryskýřnjk/ prautj má tenké a oblé/ na nichž roste kwěk

kwět bjlý welikosti téměř Růže, každý pěti ljstky rozdělený a osazený. Čzasem ta bělost A
na kwětech bywá s brunátnau barwau smjssená / a zwlásstě zespod ljstku při sspičce. V
nás z gara wěnce z něho dělagj. Kořen také má kosmatý a wlasatý.

Růžička I. Anemone 1.

Růžička II. Anemone. 2.

¶ Nacházý se y gině gesstě dwoge pokolenj této Růžičky / gakž gest tuto wykonterffe- B
krowané / s střjhanym ljstjm / gedno z nich nese brunátné / a druhé žluté aneb zlaté barwy
Kwět.

Růžička III. Anemone 3.

Růžička IIII. Anemone 4.

* Gakéby ty Anemone býti měli, kteréž Mathiolus we swém Herbáři wymalowal, vhod-
nauti nemohu. Poněwadž sye, kromě třetj v žádného giného Autora se nenacházegj. Aprotož
gsem

C gſem některé giné zwláſſtnj kmeny / kteřjž ſe wſſak s wypſánjm Mathyolowým ſrownáwagj, tuto poſtawiti chtěl: a přes to wjce některé kwěty rozličných barew týchž Růžiček literami poznamenal. Gako A. geſt kwět bjlé barwy: B. modré: C. žluté D. modré s brunátnau ſmjſſené: E. pěkné čerwené. O giných wiz Carolum Cluſium, a zwláſſť o gedné welmi pěkné s plným čerwenym kwětem, in obſeruationum Hiſpanicar. lib. 2. cap. 22. et in Appendice při koncy obſeruation. Pannonicar. lib. 2. cap. 53. 54. *

Anemone 5.

D

Rozličnj Kwjtkowé Máku Polſkého. Anemones flores varij.

Mjſto a Czas.

Wſſeliké tyto Růžičky roſtau při wrſſjch a na wyſokých lukách. Kwetnau pak v proſtřed Gara.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Anemone geſt přirozenj ohniwého, to geſt horkého a ſuchého. Moc má ſtjragjcý, wytahugjcý, průduchy otwjragjcý.

Wnitř.

Bylina y prut s opichaným Gečmenem aneb Ptyſanau wařená a gedená, dáwá Ženám hognoſt mléka. To též činj zelená, ztlučená a na Prſy přiložená.

Zewnitř.

Safft z Byliny do noſu wtažený, hlawu od Flegmy wyčiſſťuge. To též činj prach ſuchého Kořene.

Kořen w vſtech žweykaný/wytahuge z hlawy ſſlemowitau wlhkoſt.

Kořen w ſladkém wjně wařený a přikládaný, odnjmá horkoſt očj/ a wſſecko to, což zrak zatemůuge/wyčiſſťuge zahnogené nečiſté wředy/anedopauſſtj ſe gim rozgjdati.

Liſtj wařené, aby ſe gjm myl, vzdrawuge praſſiwoſt y wſſelikau nečiſtotu kůže.

Bawlna w Safftu z liſtj aneb z Kořene omočená, a na tegné mjſto přiložená/ přiwodj Ženám obyčegnau gegich nemoc.

Liſtjm hlawy potjrati, dáwá zrůſt giným wlaſům na mjſto wypadalých a ſlezlých.

† Růžička Anemone y s Kořenem na hrdlo zawěſſená, a tak čtyřidceti a pět dnů neſſená, předjwně w tom čaſe wſſecky Fleky očj zahánj. †

Růžička

Růžička aneb Mák Polský Rzecky, Latině y Wlasky slowe Anemone † à vento, A
to gest od wětru/ proto že se kwět geho neotwirá, leč wjtr wěge/ gakož swědčj Plinius: odkudž
gi někteřj Latině Herbam venti, a Německy Windtröślein, to gest Růžičkau wětrnj gmenugj. †
Arabsky Iackaik alnahamen, Německy Anemonerößlein.

* Anemone agrestis.

Růžička planá červená. Anemone agrestis, siue Adonis flore Phœniceo.

Růžička planá žlutá. Anemone agrestis, siue Adonis flore luteo.

B

Postawil gsem tuto gesstě y giné dwě Růžičky/ z nichž gedna pěkné červené, druhá zble-
da žluté kwěty nese. Rostau na polich, mezy obilim. Hieronymus Tragus dáwá gim gméno
Anemonæ agrestes, to gest Růžičky plané aneb polnj. Někteřj ge magj za Adonidem Virgi-
lij, ginj se domnjwagj že gest Anthemis purpurea, apud Dioscoridem, očemž nahlédni do La
tinského Herbáře Mathioli. Nebo předsewzetj mé nenj obssirně tuto dysputowati: ale raděgi
některá čistá Remedia a lékařstwj poznamenati: gakož také y těchto Kwjtků semena magj tu
chwálu, že gsau dobrá proti Kamenu.

O Koniklecy. Kap. CVIII.

Spůsob.

Někteřj kladau Koniklec mezy pokolenj Růžiček aneb Polských
Mákůw/ proto že gest též kausawý a perny. Tato Bylina poneyprw, do-
kudž gest mladistwá wynássj listj welmi chlupaté a drobně zstřihané kte-
réžto když wyroste, dělj se rownně co Passtrnák lesnj/ chuti welmi perné/ pá-
lj, kausse a zprysskuge neméně nežli Prysskyřnjk. Při wrchu prautj má swůg
perny, hwězdnatý, chlupatý, počernale brunátný kwět/ kteryž má wnitř zlaté žluté wlá-
ssenjčko gako Růže. Ten potom proměnuge se w okraublau, sstediwau, chlupatau hlawi-
čku, welikosti Wlaského Ořecha, podobnau Swinským sstětinám/ w njž wězy Semeno.
Kořen gest welké pjdi zdylj/ wysseptaný a zomykaný, rownně gako černé Pupawy/ chuti
přissadké a neperné gako listj, prautj a Semeno/ neb ti sami toliko perny gsau.

C

* Pokolenij.

Nacházým také Koniklec s pěkným bijlým kwětem, gakýž mi wysoce včený Doktor Ioannes Aicholtz z swé zahrady s mnohými ginými pěknými Bylinami odeslal/ale ten nechce se zde osaditi. Zlutý wedlé mého wymalowaný, nacházegj časem w Piemontu okolo Tmýnu.

Koniklec. Pulsatilla, siue Herba venti.

A. Kwět wssecken otewřený.	A. Flos pene apertus.
B. Napoly otewřený gako Zwonček, odkudž y gméno má.	B. Semiapertus vt nolam referat, vnde ipsi nomen.
C. Gesstě neotewřený.	C. Nondum apertus.
D. Semeno.	D Semen.
E. List když Bylina Semeno nese.	E. Folium iam semina proferentis.

Koniklec žlutý. Pulsatilla lutea.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Koniklec y s prutem swým gest ohniwého přirozenj, to gest horkého a suchého na čtwrtém stupni. Mocně rozrážj, ztenčuge, rozděluge, proniká a prostupuge. Kořen nemnoho wystupuge z mjrného temperamentu a složenj.

Wnitř.

Kořen Koniklecowý welice se wychwaluge proti mornjmu nakaženj/ aby z něho na prach ztlučeného, gednoho quentle aneb Vherského Zlatého ztižj, každého gitra w truňku teplého wjna aneb s Růžowau a Wolowého gazyka lektwařj požjwal. † a potom za dwě aneb tři hodiny se potil. † Aneb zdrobna Kořen zkrágege, aby za několik dnů pořád w dobrém wjně státi nechal/ potom z toho wjna každého dne truňk pil. Tak spomáhá y proti gedům a tráwenj/ y proti gedowatých žiwočichů vsstknutj a zkausánj. † Dětem se ho dáwati může každého dne drobet s Lektwařj Růžowau aneb Karaffilátowau. †

Woda pálená z listj této Byliny, a ztižj ssesti lotů pitá/ břicho měkčj a dělá Stolice/ wyhánj z Člowěka sskodliwé a zlé wlhkosti skrze pot/ a tak vžitečně dáwá se proti zymnicy čtwrtodennj, tehdáž, když člowěka napadati počjná/ aby se po nj wypotil. * W té přjčině Wody této neywjce vžjwagj w Prusých*. Gest také prospěssná y nakaženým w Mor/ aby gi s dobrým Dryákem a s Mithrydátem požjwali/ a na ni se potili.

Zewnitř

Zewnitř.

A

Listj přikládá se proti Kyčelnj bolesti/ a nedůžiwých očj tuhému fflusu/ týmž spůsobem, gakož prwé o Pryskyřnjku oznámeno. Wyžjragj také wrásky nehtůw naprstech, bradawice, swraby, lissege, ffleky, diwj masso/ a wyčisstugj shnilé rány. To též činj sstáwa z listj wytlačená: Wssak woda pálená gest lehčegssj/ a k wyčisstěnj ran přjgemněgssj a snesytedlněgssj. Gest také vžitečná audům nastuzeným, třesawým, ztrnulým aneb sslakem poraženým/ a to skrze třenj. Summau, kdežkoli potřebj gest sylného zahřitj, toto Lékařstwj gest wýborné. Nebo proniká a welmi zahřjwá.

† Kořen na prach zdělaný, a do chřjpj wtažený zbuzuge Keychánj / a wyčisstuge hlawu y Mozek. †

† Woda z Koniklece. *Pulsatillæ aqua stillatitia.*

Ačkoli této Byliny pro gegj přjliš horkau, pálčiwau a spryskugjcý moc, nemnoho w Lékařstwjch do wnitřku žiwota vžjwáme: wssak woda z nj per balneum Mariæ dystyllowaná a pálená, gest mnohém lehčegssj, mjrněgssj a hogitedlněgssj / buď žeby gi kdo wnitř aneb zewnitř vžjwal. Neylepssj čas gegjho dystyllowánj gest z gara Měsýce Dubna, když bylina kwět swůg nese/ aby gi s trawau, s kwětem y s kořenem drobně zsekal/ potom secundùm artem pálil a wytáhl/ na Sluncy zrektyffikowal a kupotřebě schowal. Kčemuby dobrá byla giž gest krátce oznámeno.

Může se také z suchého kořene Koniklecowého dobré zdrawé wjno na podzym přistrogiti, tim spůsobem gako Wománkowé wjno. A gest welmi zdrawé a mocné Præseruatiuum, proti nakaženj Mornjmu/ aby ho každé ráno Trunk wypil.

Dělagj z téhož Kořene y Conseruam aneb Lektwař dobrau takto: Berau čerstwý Kořen, ostraužjce geg od wlássenj a ssediwé kůry a wymygjce, osm lotů. Ten sstrágegj na tenké malé grossjky/ a ztlukau dobře w kamenném Moždjři, co neydrobněgi. Potom dadauce k němu ssesmácte lotů Cukru Feynu, opět tlukau obé spolu až bude gako Lektwař / a to schowáwagj do Sklenice ku potřebě. Gest welmi dobré a wzácné præseruatiuum w času Mornjho nakaženj / aby gi ráno na čtitrobu, gako za půl Kasstanu snědl. †

B

Koniklec gmenugj Apatekáři Latině Pullatillam, Herbam venti, † Caudam vulpis, Nolam culinariam., Německy Kucheschel oder Kuchenschel, † * W Sasých a w Marecké zemi gi řjkagj Backsbardt des Samenshalben. *

O Kuřjmoru aneb Ziabjm

Střewcy. Kap. CIX.

Pohlawj a Spůsob.

Kuřjmor gest dwogij/ a toliko samým kwětem geden od druhého se dělj. Nebo Kuřjmor Samec má kwět čerwený/ ale Samice modrý: syc wewssech giných kusých spolu se srownáwagj: Nerostau na wýš přes gednu pjd/ ležj na zemi/ na čtwerhráném prautku magj listjčko maličké, gako Majorána/ pár od páru opodál, přiokrauhlé a měké/ Kwitjčko drobné, každé pěti ljstky gako hwězdička osazené. Když odkwetnau mjwagj okrauhlé Knoffljčky gako Koryander, w nichž ležj okrauhlé, drobné a žluté semýnko. Kwetnau přes celé léto na Strnisstjch. Kořen gest tenký a mdlý.

* Nacházýse y giný Kuřjmor, s kwětem žlutým / kterýž na mnoze roste w Rakausých, w Duryňském Lese a w Engellandu. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Obogj Kuřjmor gest přirozenj horkého a suchého. Moc magj k sobě přitahowati, wyčisstowati a bolest vkládati.

Wnitř.

Kuřjmor v wodě wařený a pitý, odpjrá wsselikým gedowatým ranám a vsstknu-

C tjm Hadů y Gesstěrek: Wssak také rány teplým wjnem promýwati musýš. Gsau také obě tyto Byliny proti nakaženj mornjmu pomocné/ aby z nich dobrý truňk pil/ a na to se do teplého lůže položil a potil/ wyháněgj tak Ged z těla, skrze poros to gest djrky potowé.

Kdyžby člowěka aneb howado wstekly pes zkausal/ ten rychle má pjti sstáwu z této Byliny, aneb wodu pálenau/ a ránu také tim wymýwati. Bude zdráw.

Kuřjmor v wjně wařený a pitý, žene kámen, otwjrá zacpaná Gátra/ a pomoc činj proti Wodnotedlnosti. * Někteřj ho vžjwagj y proti Dětinskému Božcy. *

Kuřjmor Samec. Anagallis mas. Kuřimor Samice. Anagallis fœmina.

D

Zewnitř.

Kuřjmor wařený, a gako Flastr přiložený, vkládá bolest, wyčisstuge a hogj sskaredé rozgjdawé neduhy a wředy/ wytahuge z massa Lidského trnj, třjsky, kosti drobné, y giné wěcy zadřelé/ a to sám w sobě činj: ale sylněgi táhne, když se k němu Pryskyřice Borowé přidá.

Kuřjmor dobrý gest proti horkým oteklinám/ a když se na rány přikládá, bránj gim podcházeti, otěkati, a nedá se gim zapáliti.

Safft aneb mjzka w nos wtažená, wytahuge wodnatý sslem z hlawy/ a čistj hlawu. Sneylepssjm medem smjssená, a do temných očj wpusstěná, mrákoty gegich rozhánj/ a dělá ge bystré a gasné. * K témuž mocná gest woda z Byliny pálená. *

Kuřjmor Samice s kwětem modrým, žene zase spátkem zadnj Střewo Konečnjk aneb Obchod wysslý, do žiwota. Ale druhý Kuřjmor Samec s kwětem čerweným táhne a wywodj geg wen. Z té přjčiny vžjwagj někteřj Kuřjmoru, k zlatým žjlám Krwopreysstným, Hęmorrhoides řečeným/ čerweného k otewřenj a wywedenj z nich krwe/ modrého pak k zastawenj/ Safftem gich potjragjce.

Safft Kuřjmoru w vstech držaný, bolest zubůw krotj. Aneb wpusť gi sobě do té chřjpě, s kteréž strany zub nebolj/ a přestaneť bolest.

Kuřjmor aneb žabj střewce slowe Řecky y Latině Anagallis, Sspanyelsky Muruges, Francausky Morgelline, Německy Gauchheil oder Kolmarkraut.

O Czertkusu

O Czertkusu. Kap. CX.

Czertkus. Morsus Diaboli, siue Succisa.

Spůsob.

Czertkus nacházý se na suchých Lukách, w Luzých, na drahách a w Mýtech: Listj má gako menssj Gitrocel/ wssak hladssj, kratssj, vžssj/ a po kragjch drobet zstřjhané/ rostaucý okolo prutu/ kterýž gest oblý, dwauloketnj/ nese na wrchu kwět brunátný, rumný a whromadu stlačený, gako Kawias. * z gehožto pokolenj dobře geden býti může. * Kořen má w lássnja barwu počernalau, gako S. Ducha kořenj. Neytlustssj djl aneb prostřednj kořen gest kusý, gakoby odkusnut byl: odkawadž y powěrný lid Obecný dal mu to gméno Czertkus/ gakoby Diábel záwidě lidem tohoto tak vžitečného a zdrawého kořene, w zemi gegobkusowal/ aby dokonalé mocy swé hogitedlné mjti nemohl.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Czertkus gest horký a suchý na druhém stupni/ gakž hořkost vkazuge, Mocy otwjragjcý, pronikagjcý, zžjragjcý a pot wywodjcý.

Wnitř.

Czertkus Bylina má býti skussená proti nakaženj mornjmu/ aby gi v wjně wařil a pil/ aneb y zelené listj ztluka, zwenka na hljzy přikládal. Podobnau moc má y Kořen gegj. Dotčený Traňk rozrážj také a rozhánj sraženau krew w těle/ kteráž se od vstrčenj, zbitj aneb pádu shromáždila.

Tento Kořen v wjně wařený a pitý, má zwlásstnj moc a powahu vkládati bolenj Maternjka/ a mořiti w břisse čerwy.

Woda z Czertkusu pálená, dobrá gest proti wsselikým nedostatkům Prsů, Kássli, syptawosti, těžkému dychánj aneb dussnosti/ kteřjž se od hustých sslemů a studených Flusůw zdwjhagj.

Bylina v wodě wařená, s přidánjm k nj drobet medu, aby gj často vsta proplakowal a kloktal/ dobrá gest proti wředům, kteřjž zráti nechtěgj.

C Prach z Kořene s Bedrnjkem smjchaný a požjwaný, Wodnotedlnost rozptyluge/ průduchy w těle otwjrá/ moč žene/ dussnost s Kásslem odgjmá. Jtem/ Týž prach v wjně pitý, w němžby Petrželné kořenj zwařeno bylo, ztižj gedné čtwrtce ráno y na noc, zástawu moče mocně proprawuge/ Střewnj dnu krotj/ a Cžerwy w břisse mořj.

Přisselliby mor na Owce aneb na giný dobytek, dáweg gim tuto Bylinu gjsti osole/ a nawaře gi, naleg do Koryta a napágeg: wssecka kauzla y čáry od Howad zahánj.

Paducý nemoc o kohožby se pokaussela/ ztluc toto Kořenj s Piwoňkowým kořenem/ dáweg pjti w Ssalwěgowé wodě, za tři Neděle pořád.

† Welmi dobrý a hogitedlný Traňk proti Paducý nemocy: Wezmi Byliny Cžertkusowé y s kořenem čisté wyprawené a wymyté, čtyry hrstky plné/ skrágeg drobně, a wlož do Cýnowé Konwice/ naleg na to dobrého bjlého wjna pintu/ a zamaž krage Konwice dobře těstem Režným/ postaw tu Konwicy do Kotljka wřelé wody / a nech ať w nj za čtyry hodiny bez přestánj wře. Potom wychlaď, a proceď Traňk skrze ssátek. Z toho Traňku dáweg nemocnému každé ráno y wečer čtyry aneb pět vncý teplého wypiti. Týž Traňk dobrý gest také proti Mornjmu nakaženj, proti bolenj Maternjka, rozděluge sraženau krew w těle, od vstrčenj, pádu aneb ztlučenj/ a wen gi wywozuge/ týmž spůsobem, gakž nahoře, pitý.

Proti Quartáně aneb Cžtwrtodennj Zymnicy: Wezmi Cžertkusu Byliny y s Kořenem, Swinského kořene Samce/ Wolowého gazyka byliny s kořenjm wsseho zeleného a čerstwého, wyčisstěného a drobně zkrágeného aneb ztlučeného/ naleg na ně páleného wjna třikráte přepalowaného / ažby ty Byliny wssecky přikrylo / nech přes noc státi w Sklenicy dobře zahražené. Ráno wleg to do Sklenné Kolby / a dystyllug in Balneo Mariæ, a schoweg dobře opatře. Z té wody dáweg nemocnému počtyřikrát pořád, wždycky toho dne, kdyžby naň zymnice přigjti měla/ po každé pět aneb ssest lotů wypiti/ a po Truňku rozkaž mu se položiti: Nechá ho Zymnice.

Woda Cžertkusowá.

D Neylepssj čas k dystyllowánj Wody Cžertkusowé gest při koncy Měsýce Cžerwence/ aby wezma Bylinu y s kořenjm, prautjm a kwětem, a drobně to wsse zsekage / poznenáhla in Balneo Mariæ pálil: potom opět k gednomu každému másu, aby gmenowané Byliny sewssj Substancý gegj drobně ztlučené, wzal čtyry vncye/ a přes den a noc w teplém Balneo Mariæ spolu močiti nechal/ naposledy podruhé ztáhl/ gakž o wodě Kawiásowé zpráwa dána. Budeš mjti welmi mocnau wodu proti wssechněm těm neduhům a nemocem, proti kterýmž Byliny vžjwáme.

Proti mornjmu nakaženj znamenitá woda wypaluge se timto spůsobem: Wezmi Cžertkusu Byliny y s kořenem wyčisstěné, wyprané a drobně skrágené dwě hrstky plné / Kawiásu, Nátržnjku byliny y s kořenem, Kardobenedyktowé Byliny, wssech čerstwých a wyčisstěných a drobně zkrágených/ gedněkaždé plnau hrstku, čerstwých dobrých zrn Galowcowých zdáwených aneb zhruba protlučených čtyry vncý. Smjcheg wssecky ty kusy, a wlož do Sklenice/ naleg na ně dobrého sylného wjna, ažby se byliny y kořenj potopilo / zahraď Sklenicy dobře/ wystaw na Slunce/ a nech ať se spolu močj za osm dnů: Potom dystyllug powlowným ohnjčkem w Sklenné kolbě per Balneum Mariæ, a schoweg kupotřebě dobře opatře. Gest Woda skussená w času mornjho powětřj/ a netoliko chránj člowěka před nakaženjm/ ale by pak y nakažen byl, pomáhá mu/ poněwadž ged od Srdce mocně odhánj/ aby z nj wždycky obden lžjcy gednu plnau pogednau wypil. Pakliby Cžlowěk od morowého powětřj nakažen byl: Wezmi dotčené wody tři vncý/ dobrého a nesffalssowaného Dryáku aneb Mithridátu, aneb Lektwáře z wegce zlatého geden quentjk / dobrého Karaffilátowého aneb Měsýčkowého octa geden lot: Ty wssecky wěcy pořádně smjcheg w Traňk pro pocenj/ a deg nemocnému co neydřjwe možné pogednau wypiti / a při neymenssjm na to za tři hodiny w lůži rozkaž mu se potiti. Wssecken Ged a nakaženj Morowé skrze pot a moč wen se wyžene. †

Zewnitř.

Woda pálená a Safft z této byliny s Witryolem smjchaný, wysussuge a hogj wsseliké Lissege, a zlé tekuté prassiwiny na těle, potjránjm.

† Kořen

† Kořen Czertkusowý čerstwý ztlučený, a gako Flastr přiložený, zahánj wsseliké modřiny od sražené a naběhlé krwe/ aneb od bitých ran. Týž Kořen na Koně zawěssený, hogj mrákotu očj, a dáwá gim dobrý zrak. A

Proti bolesti hrdla Angina aneb Prým řečené, lékařstwj gisté a skussené: Wezmi wody Czertkusowé ssest vncý/ Kawiásowé a bjlé Bukwice wody, každé tři vncý, Safftu Stromu Ořechowého Rob Nucum vel Diacryon řečeného, Safftu Morussowého každého tři loty/ Albi Græci naprach ztlučeného geden lot. Smjcheg wsseckow hromadu/ a mjsto Kloktačky pr oplakůg tim hrdlo. †

Czertkus slowe Latině Morsus Diaboli, Succisa & Præmorsa, Wlasky Morso de Diauolo, Francausky Mors de Diable, Německy Abbiskraut, vnd Teuffelsabbis.

O Břečtanu. Kap. CXI.

Břečtan wětssj. Hedera major vel arborea. Břečtan menssj. Hedera helix.

B

Rozdjl a Spůsob.

BRzečtan gest několikerý, ale obyčegně dwogtj/ Wětssij a Menssj. Wětssj Břečtan, Latině Hedera arborea, to gest Stromowý, roste w Lesých/ a popjná se na wysoké stromowj, tak tuze/ že ge časem, swým swázanjm dusý a potlačuge. Týmž spůsobem towaryssj se y k starým zdem, a tak sylně se na ně táhne/ že ge někdy bořj a s nimi dolů na zem vpadá. Nebo má množstwj kořenj hustého, kosinatého, hebkého, hrbolowatého, tlustého/ netoliko dole zespod/ ale y na swých ratolestech a wětwech/ gjmž zdi a Stromowj obgjmá/ odgjmá gim gegich wláhu a žiwnost/ k sobě pak mocý gi béře a táhne: pročež také nenj Stromům dobrým přjtelem. A kdyby geg pak dole y podřezal/ wssak proto nahoře nevschne/ ale předce zůstáwá a zelená se na kamenjch a stromjch/ žiwj se z gegich wláhy aneb Safftu/ tak že naposledy vschnauti a wyhynauti musegj. Neyprwé tento Břečtan nese listj obdlaužné, gako hrusska/ kterýž potom časem swým trogjrohý býwá, hladký, tlustý, na dlauhé sspičce wisýcý/ chuti smjssené a negednostegné, perný, hořký a trpký. Kwetne na konec podzymku kwětem mchowatým, barwy zbledažluté aneb medowé/ z

C něhož w zymě wyrostagj hroznowé aneb gahody, wětssj nežli Ptačj zob/ neyprw před vzránjm zelené, a potom měsyce Ledna černé.

Menssj Břečtan Latině Hedera helix gest neplodný/ a nikdý nekwetne. Roste na Skalj/ na starých zdech a plotjch/ mezy Rumy, náspy a kamenjm/ zřjdka se na stromy wypjná/ ale plazý se po zemi: Rýwj aneb ratolesti má poběławé/ listj wždycky tryhrané, bjlými ffljčky skropené/ a mnohém menssj než prwnj.

* Nacházý se y giný Břečtan njzký/ kterýž též po zemi toliko se rozkládá/ a nahoru se nikdý netáhne a newypjná. *

Czas.

Obogj tento Břečtan vstawičně a každého času se zelená/ a zymy se nic nebogj. Hadj geg sobě zwlásstně libugj/ rádi do něho w zymě lezau/ a tam swé djry mjwagj, a hnjzdj se.

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Obogj Břečtan gest přirozenj horkého a suchého: Zahřjwá, sussj, wytahuge, ztenčuge, vtwrzuge a w hromadu táhne. Ale nerwům aneb žilnám gest sskodliwý.

Wnitř.

Kwět Břečtanowý vsussený, na prach ztlučený/ a tak mnoho, coby do třj prstů wzýti mohl, w trpkém wjně přigatý/ Czerwenau nemoc vzdrawuge.

Safft aneb mjzka z Listj Břečtanowého s kyselým wjnem za tři dni pořád pitá, spomáhá lidem nedůžiwým na Slezynu. Nacházým y to/ že nádoby aneb Korbele z Břečtanowého dřewa aneb kořene kupitj dělagj/ kupotřebě a vzdrawenj nedůžiwých na Slezynu.

Břečtanowá zrna suchá a na prach ztlučená, zwicý gednoho quentle aneb čtwrtce v wjně bjlém pitá/ předjwně kámen z Ledwj wyháněgj: zwlásstě kdyžby prwé v Wjně Petrželné kořenj zwařil.

D Kteréž Panj obyčegné swé nemocy aneb toku mjti nemohau/ ty nechť tři zrna Břečtanu wětssjho na prach ztlukau, s wodau Polegowau přidadauce k tomu drobet Ssaffránu, teplau wypigj/ a to ať včinj každé ráno za několik dnů pořád. Má býti lékařstwj gisté a skussené.

Pět aneb ssest gahod Břečtanowých, kdožby prwé snědl, nežliby wjno pil/ nebrzo se pitjm wjna podrazý aneb opige.

* Někteřj berau dřewo Břečtanowé, a dáwagi ge s vžitkem proti Dětinskému Božty. Item wezmi třetj djl gednoho quentle gahod Břečtanowých s wodau Máty Zahradnj aneb ginau podobnau/ gest mocné lékařstwj proti bolenj Zialudka. Na některých mjstech dáwagj ge in Peste, w Mor/ a welmi se po něm potj. *

Zrnka Břečtanowá přjčerwená rozetři, a s teplau wodau pjti dáweg, Sauchotiny vzdrawugj. Wezmi týchž zrn dwadceti, rozetři ge/ a wlož do žegdljku wjna/ a z toho na každý den pj čtwrt žeydljka, wodu zákožnj skrze moč wen wyhánj. Mjzka z kořene s Octem pitá vsstipnutj Pawauků y giných gedowatých žjžal vzdrawuge.

† Někteřj wařj gahody Břečtanowé y Bylinu v Wjně/ aneb zděláwagj na drobný subtilný prássek/ a dáwagj v Wjně pjti proti třesenj zymničnému. Týmž spůsobem vžjwaná ženau y Moč. †

Zewnitř.

Z Kwětu Břečtanowého s woskem Flastr vdělaný, a na spálené mjsto přiložený/ brzo vzdrawuge. † Někteřj tlukau gahody a pálj ge na prach/ a pomazugj potom s woskem na spáleninu. †

Mladistwé listj s Octem wařené, aneb syrowé s chlebem ztlučené/ a na lewý Bok k Slezyně přiložené/ neduhy gegj vzdrawuge.

Listj v wjně wařené, wyčisstuge wssecky zlé nežity a wředy welmi rychle/ aby ge tim wymýwal, a na ně přikládal. Pára z toho wařenj aneb Traňku pozpodu do Matky pusstěná, aneb aby gi tim pařil/ tok Ženský Měsýčný proprawuge.

Safft

Safft z listj a gahod s Octem a Růžowým olegem smjchaný, a na hlawu přikládaný/ odgjmá zastaralé bolenj gegj. Táž mjza s Růžowým Olegem smjssená, a w vssi pusstěná/ hnisawosti a bolenj gegich pomáhá. A

Giné lepssj Lékařstwj proti bolenj hlawy: Wezmi sedm listů Břečtanowých, a tolikéž gader Břeskwowých oblaupených/ nech obého trochu w octě a w olegi zewřjti/ a rozetra přilož teplé na čelo a na židowiny. Spomůžeť neomylně.

Safft z listj aneb gahod do chřjpj wtažený/ zahánj zlý smrad a wyčisstuge hnilé wředy w Nose.

Kdožby audy prožehané, aneb otewřené, to gest na nohách aneb na rukau zdělané djry měl, kteréž Fontanellas gmenugj/ a chtělby ge sobě otewřené zachowati/ ten přikládeg na ně každé° dne list Břečtanowý/ wytahuge wen wlhkost/ a nedá se žádné giné neřesti přirazyti. Některé ženy dělagj z listj Břečtanowého Karkulky dětem na prassiwau hlawu/ aby hnis a hnůg kysawého strupu wen wytáhly, a nesstowice wysussily. A tak hogj bezewssj sskody a nebezpečenstwj.

Zrna Břečtanowá wyzralá a ztlučená, aby Safftem gegich hlawy pomazowal, wlasy černé dělagj. Břečtanowá zrna a kůry od Granatowých gablek w Růžowém Olegi zwařené dobré gjau proti bolenj zubůw/ aby Nemocný krápěgi toho Olege wpustil do vcha s druhé strany, na proti bolesti zubůw. Týž oleg wykořeňuge a wyhlazuge ssrámy ran a znamenj wředů/ a zase ta mjsta kupřirozené prwněgssj barwě přiwozuge. Táž zrna suchá ztlučená, a w ssátku do Matky wecpaná/ Ženskau nemoc, plod y lůžko wen wytahugj. Safft ane[illegible] Gummi, kteréž z Břečtanu teče, wssi a hnidy mořj/ ano y wlasy shánj na wssech mjstech, kdež natřjno bude.

Chcessli zwěděti gestli Wjno s wodau smjssené (prawj Cato de re Rustica) vděleg nádobu z dřewa Břečtanowého, a naleg do nj wjna. Gestli w něm woda, wyteče wjno wen a woda zůstane. Nebo dřewo Břečtanowé žádného Wjna trpěti ani držeti nemůže.

Břečtan slowe Ržecky κισσός vel κιττός. Arabsky Cussus, Latině, Wlasky a Sspanyelsky Hedera, Francausky Lierre, Německy Ephew. † Pro rozdjl Břečtan wětssj, Ržecky φῶς κισσός. Latině Hedera major, corymbosa, arborea, assurgens: Menssj Ržecky ἐπίγειος κισσός, Latině Hedera helix. B

O Poponcy. Kap. CXII.

Spůsob.

Tento Břečtan, kterémuž wůbec Poponec řjkagj, Latině Hedera terrestris, proto že se po zemi swým čtwerhraným prautjm, aneb sem y tam na různo prowázky popjná a rozkládá/ a nahoru se netáhne: Listj má s obau stran okrauhlé/ k Břečtanowému podobné/ drobet kadeřawé a wůkol zpilowané/ chuti hořké a wůně sylné: Kwět drobný, barwy brunátné/ z něhož semeno žádné newyrostá. Kwetne z Gara měsýce Dubna, s modrau Fiolau. Kořenj má tenké, z hrboljků prautkowých wycházegjcý/ a tak po zemi se popjnagjcý.

* Nacházý se y giný spůsob Poponce, mnohem wětssj a chlupatěgssj nežli druhý/ s počerwenalým kwětem/ kterýž se ne tak daleko rozprostjrá okolo sebe/ a roste na lesých hornatých, ačkoliw y druhý obecný, také častokrát weliký list nese. *

Mjsto.

Poponec obyčegně rád roste w Zahradách za ploty, a leckdes za zdmi w mjstech tmawých a stinných.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wssecka tato Bylina gest hořká/ a tak ohniwého, to gest horkého a suchého přirozenj. Mocy stjragjcý a otwjragjcý.

Wnitř.

Poponec

C Poponec v wjně wařený a pitý, proprawuge a žene moč, y čmeyru aneb Ženský kwět/ mořj čerwy/ a skrze pot wyhánj Ged z těla. Pročež y Konjři aneb Lékaři Koňsstj mnoho vžjwagj této byliny k hogenj Konj, kteřjž myssi magj. Dotčený Traňk otwjrá také zacpaná gátra y Slezynu/ vzdrawuge žlautenicy/ a Kyčelnj neduh vkládá/ osutj aust y Cžjpka zgitřenj od Rymy hogj.

* Této Byliny prut y s kwětem na prach ztlučený, aneb Traňk z něho vdělaný/ Item woda z něho dystyllowaná a wypálená, dobrá gest na Sauchotiny stonjcym / a hnis na Prsech magjcým. Má chwálu také y proti mornjmu nakaženj in Peste, a proti Kamenu Ledwinnému. * † Wyčisstuge a proprawuge Prsy, dáwá lehké oddychánj / žene moč y zastawené Menses. A páliti se má z gara měsýce Mage. †

Poponec wětssj. Chamæcissus maior. Poponec menssj. Chamæcissus minor.

D

Zewnitř.

Poponec v wjně aneb v wodě wařený, aby gjm hrdlo proplakowal, vzdrawuge wsseliké raněnj a zgitřenj, z zahnogenj aneb Flusů posslé/ y giné prassiwiny na těle/ zwlásstě pak wředy aneb otekliny w tegných mjstech Mužůw y Žen/ tolikéž Fistule a zastaralé tekuté neduhy. Tohoto Poponce na rány vžjwagj Wlasstj Bradýři/ zwlásstě k hogenj raněných Prsů a střew. A k tomu magj skussený a welmi hogitedlný Traňk, kterýž takto strogj: Wezmi Poponce, kořenj od Mařeny, a obecného Dyptamu, Chlupáčku, Bukwice, Wlaského Bedrnjku aneb Krwawého kořenj, Pětiljstku, Hadjho kořene, Nátržnjku, Gahodnjku, Welblaudowého sena, čerwené Kapusty, gednoho gako druhého ztižj aneb na wáhu. To wsse spolu wař, prwé drobně skrágené, w bjlém wjně/ ažby třetj djl vwřel. Potom proceď a oslaď Medem Růžowým wedlé ljbosti swé. Z toho nechť raněný na každý den ráno pige truňk, za několiko dnů pořád.

Zwlásstnj a wýborné Lékařstwj proti Fistuljm a Střjlům, to gest, auzkým a hlubokým nežitům: Wezmi Safftu z listj Poponcowého čtyry loty/ ztlučeného Grunsspátu gednu čtwrtcy/ smjcheg to spolu dobře/ omoč w tom ssátek, a wsaukeg do Fistule aneb do djry. Safft Poponcowý wařiti s medem/ a tím pomazowati okolo očj/ mrákoty gegich odgjmá. Táž wodnatost w vssi wpusstěná hluchotu zahánj / a vssi od hnjsti čistj. † Dodonæus pisse/ Kdožby tuto Bylinu v wjně wařil/ a tak teplau na vssi přikládal, aneb páru gegjskrze trychtýř do vssj pausstěl/ že gest dobrá proti hluchotě/ aže zahánj zněnj w vssjch. †

Popo-

Poponec slowe Řecky y Latině Chamæcisus, id est Hedera terrestris, Corona A terræ, Francausky Lierre terrestre, Německy Gundelräb, oder Erdephew.

O Celidonij aneb Wlasstowičnjku wětssijm. Kap. CXIII.

Wlasstowičnjk wětssj. Chelidonium majus.

B

Rozdjl a Spůsob.

CElidonya wykladá se na Czesko Nebeský dar / a tak tu Bylinu gmenugj Alchymistè a Apatekáři. Nětkaby slauti Chelidonium à Chelidone, hoc est Hirundine, to gest od Wlasstowice: Czehož se přjčina dolegi oznámj. Gest pak dwogj: Gedna wětssj, kteréž také mnozy Wlasstowičnjk a Krwawnjk řkagj / a druhá menssj, gináč Raupowé kořenj nazwaná. O wětssj Celidonij w Kapitole této psáti budeme.

¶ Ta tedy má prut tenký, obly, dosti dlauhý a chlupatý / kteryž se na mnoho ratolistek dělj: Listj poněkud podobné Pryskyřnjku / wssak měkčegssj a zeleněgssj / a na druhé straně pomodralé: Kwět pěkný, zlaté barwy gako žlutá Fiola / z něhož naposledy wyrostagj dwa, třj aneb y wjce kusstičků aneb Růžků od gedné sspičky / w nichž ležj zawřené semeno, wětssj nežli Mák. Kořen při wrchu gest samotný / ale zespod dělj se, a má množstwj wlassenička žlutého. Wssecka Bylina má w sobě Safft aneb wodnatost wlhkau / chuti perné, kausawé a něco y hořké / wůně těžké a sylné / kterážto, gakž Bylinu ranjš, y hned wen se preyssti a teče.

Czas a Mjsto.

¶ Tato Bylina otwjrá se a wkazuge / když k nám do zemj nassich Wlasstowice přiletugi, totiž z gara / a zase když od nás odletugi, wwadá a pomigj. Odkudž také gmeno má w Řeckém y Latinském gazyku: aneb proto že staré Wlasstowice přinássegj mladým swým tuto Bylinu k gedenj / aby sobě gj zrak ostřily / gakož pisse Aristoteles a Plinius. kdyby mladým Wlasstowicým w hnizdě oči gehlau wypichal, že ge staré zase tímto kořenjm na oči zhogj / aby wjděti mohly. Roste wssudy wedlé zdj a Plotůw, w přjkopech, mezy Rumy,

C Rumy, na starých zdech, a w mjstech stinných. Na Lukách a na horách zřjdka se nacházj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Celidonya wětssj gest ohniwého, totiž horkého a suchého přirozenj na třetjm stupni. Mocy stjragjcý, otwjragjcý, ztenčugjcý, rozrážegjcý a rozpausstěgjcý. † Vžjwáme gi s prospěchem k lékařstwjm wnitřnjm y zewnitřnjm. †

Wnitř.

Celidonye wětssj kořen s semenem Anyzowým w dobrém bjlém Wjně wařený a pitý, ráno y v wečer, otwjrá zacpaná gátra / zahánj žlautenku. Ale musýš také Bylinu tuto do obuwj wložiti / a holýma nohama na nj choditi / wssak aby každého dne nowau a čerstwau bylinu k tomu wzal. * Dělá se také z Byliny této Extractum, Gatrám člowěka zwlásstně vžitečné. *

Skussené a gisté lékařstwj tomu, kohožby mornj neduh porazyl: Wezmi plnau hrstku očisstěné a zkrágené Celidonye wětssj / naleg na ni Růžowého octa tak mnoho, aby dwau prstů zwýssj nad Kořenjm spleywal / zwař geg do polowice a proceď skrze ssat. Toho tranku zwařeného wezmi s holemý Koffljček / a rozdělage w něm gednu čtwrtcy dobrého Dryáku, teplý wypj / lehni do lůže / poť se za tři hodiny: a pot ten teplými rauchami z sebe stjreg.

† Woda Celidonowá. *Aqua Chelidonij stillatitia.*

NEylepssj čas k dystyllowánj té wody gest s počátku Mágé měsýce / když Celidonya neywjce kwetne / aby Bylinu, kořenj a kwjtj od prautj otrhal, wyčistil a wymyl / drobně zsekal / a potom in Balneo Mariæ bezewsseho přjdawku dystyllowal a pálil / na Slunci zroktyffikowal a ku potřebě schowal. Tato woda hogj F. stule y Raka / aby gj každé ráno a wečer čtyry aneb pět lotů pil / a ránu promýwal: otwjrá zacpaná gátra y Slezynu / žlautenku skrze moč wywodj / y giné nemocy, kteréž z zacpánj gater a Slezyny půwod swůg mjwagj.

D Proti žlautenicy, tato woda negednau gest skussená: Wezmi Celidonye y s kořenjm čtyry libry / wrssků Gitrocéle dwě libře: Ty Byliny spolu drobně zsekeg / a wytáhni z nich wodu per Balneum Mariæ, nech státi na Slunci / a dáweg nemocnému wždycky ráno y v wečer pokaždé pět lotů pjti. A to čiň za deset dnů pořád / zhogjť se. †

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Wezmi Celidonye když kwetne, ztluc gi a zwař s Medem: potom tu wodu wleg do nádoby měděnné / a zase k ohni přistaw, ať gednau zewře / opěňug dobře / protáhni aneb proceď skrze ssat a schoweg. Kdož má mdlý a temný zrak, čerwené a fflusowaté aneb fflekowaté oči / wpausstěg sobě do kautků očj krápěgičku této wody, a potjreg wjček / zhogjš ge, a budeš mjti zrak čistý a gasný. Má býti skussená wěc. * To též činj y Safft této Byliny. *

Celidonya má obzwlásstnj moc zrak ostřiti a naprawowati / a dělá se z nj Lékařstwj rozličným spůsobem: Wezmi wodnatost gegj, tehdáž když ktwe / deg gi na Medeničku a postaw na Slunce, ať se speče: To potom přidáwagj k giným lékům pro oči a vžjwagj. Powlaky hrubé na očjch zžjrá / zrak ostřj / bělmo a husté mrákoty rozptyluge / mázdřičky od nepřirozených wlhkostj čistj / a zřitedlnicy od hustosti wysslechťuge. † Proti těm wssechněm nedostatkům očj Celidonowá woda gest welmi vžitečná a hogitedlná / aby gi často očj potjral / aneb některau do nich krůpěgi wpausstěl / kautky očj wymýwal / a ssátky w nj smočené na nedůžiwé oči přikládal. † Někteřj tomu chtěgj / že tuto Bylinu neyprwé Wlásstowice lidem wznámost vwedly. Nebo že mladé gegich pro swá leyna často w hnjzdách swých o zrak přicházegj a slepnau / protož gim stará tuto Bylinu do hnjzda přinássj, na oči přikládá / a tudy zrak zase nawracuge. To lidé spatřiwsse, k témuž gi také vžjwagj. Wssak na toto slussj pozor mjti / aby samé wodnatosti Celidonowé, do oka nepausstěl / neb gest welmi kausawá a prudká / a mohlaby oko sežrati: ale máš k nj ženského mléka aneb Růžowé wody přidati. † Sstiáwa z Celidonye wytlačená a do nosu wtažená, wyčisstuge

ſſtuge hlawu y mozek, od tuhých ſſlemů/ nawracuge potracené woněnj / zahánj hlawnj hřeb Hemicraniam. † A

Sſtiáwa z Celidonye wětſſj vzdrawuge Fiſtule aneb ſtřjly, Raka, Wlka y bradawice/ aby nj promýwal. Podobnau moc má y ſuchý prach / aby geg do ran a bolawých mjſt zaſýpal. Tauž ſſtáwu wař s močem dětinſkým / přideg trochu wápna nehaſſeného, a méně Hutreychu/ mjcheg až ſhuſtne. Z toho pokrautek naděleg a wyſuš/ a když toho potřebj rozetra gednu pokrautku na prach, zaſeypeg rány. Geſt diwné mocy.

Wodau Celidonowau twář vmýwati/ shánj pjhy, liſſege, neſſtowice, trudowatiny y ſwraby/ ano y Mornj pryſkyře: zaſtawuge Gliedwaßer, Cambium.

Sſtiáwu Celidonowau teplau w vſtech držeti / vkládá bolenj zubůw.

Bylina s kořenem ztlučená/ s olegem Rmenowým ohřitá a na pupek přiložená / dobrá geſt proti žřenj w žiwotě, a bolenj Matky.

Kteráž Panj přjliſſně ſwau nemoc trpj/ nechť liſtj byliny této zmačká aneb ztluče s wjnem čerweným, a na Prſy přiložj.

Sſtiáwa z liſtj čerſtwého do děrawého zubu wložená, lomj geg, drobj a wen bez boleſti wytahuge. * což mnohem mocněgi kořen ztlučený půſobj. * Kdyžby tim Safftem čaſto Bradawice potjral, vſchnau a odpadnau.

Celidonya wětſſj ſlowe Ržecky Chelidonion μέγα, Arabſky Chelidunium & Memiran, Latině Chelidonium maius, * Item Hirundinaria maior. Někteřj z včených tomu chtěgj že geſt Curcuma Serapionis. * † Apatékáři wůbec gmenugj Celidoniam & Eſclaram: Alchimiſtæ Cœlidonum, quaſi donum de Cœlo. † Wlaſky Celidonia maggiore, Sſpanyelſky Celiduentia, Francauſky Chelidonie, Eſclaire, Vherſky Fechke fin, to geſt Hirundinaria herba, Wlaſſtowičj Bylina: Walašſky Kruſtane: Německy Schölwurtz, oder Schelkraut, Groß Schwalbenkraut.

O Worljčku. Kap. CXIIII.

Spůſob. B

TEnto Worljček mnozý Celidoný wětſſij gmenugij / protože liſt má k nj podobný/ po kragjch wůkol rozdělený a zſtřjhaný, gako Koryander, plné a huſté zelenoſti. Prautj množſtwj wynáſſj Měſýce Cžerwna, tenkého, hladkého, oblého, dlauhého a ratoleſtného / na němž wyroſtá mnoho pěkného kwětu w ſpůſob hwězdy rozloženého / s ohnutými a k prutu nakloněnými čtyřmi ocáſky aneb růžky/ téměř gako Swalnjk Králowſký. Ti kwjtkowé obyčegně býwagj barwy brunátné / někdy také nacházegj ſe barwy do konce bjlé, zčerwena modré a žluté. * gednoduſſj a dwognáſobnj / a w gednom každém pokolenj malj y welicý / a někteřj plnj / odpolu bjlj a odpolu modřj/ aneb s ginau některau barwau ſmjchanj. * Z těch Kwjtků když opadnau, roſtau Knoffljčcy, aneb hlawičky s čtyřmi, pěti aneb y wjce ſſpičkami poſpolu, rowně gako na černém Koryandru a Kmjnu / w nichž ſe nacházý černé dlauhé leſkawé ſemýnko podobné k Blecham. Kořen má bjlý, dlauhý, prſtu ztlauſſtj, s mnohými poſtrannjmi kořjnky. Chut celé byliny geſt nakloněná k ſladkoſti.

Mjſto a Czas.

Worljček rád roſte na tučných Lukách a w Zahradách. Nacházý ſe také y w Leſých/ na horách wyſokých/ někdy y na Skalj a při zdech. † Kwetne Měſýce Cžerwna a Cžerwence/ ač ſe čaſem y na podzym na Lukách y w Zahradách kwět geho nacházý. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Geſt přirozenj horkého a ſuchého na prwnjm ſtupni: Mocy otwjragjcý a ſtřjdmě rozdělugjcý.

C

Wnitř.

Worljčkowé semeno gedné čtwrtce ztižj w Trunku Malwazý, přidadauc k tomu drobet Ssaffránu pité/ aby se po něm y hned w lůži čistě wypotil, wyhánj žlautenicy/ a otwjrá zacpánj gater y slezyny. Pálená z též Byliny woda, má tauž moc/ a gest také dobrá proti omdlewánj, a třesenj Srdce/ ano y Gedu aneb tráwenj odpjrá.

Komuž překaženo, pj Kořenj y s Semenem, zhogjš se.

* Semena obzwlásstně w Nyderlantu v welikém množstwj vžjwagj/ a mnoho dáwagj malým dětem, k wyhnánj nesstowic a Flekůw. Mnozý berau ráno kořen do aust, a žweykagj na něm dlauho, pro vwarowánj kamene/ coz in Hispania welmi gest obyčegné.

Worljček.
† Nezdárný s zeleným kwětem.
* S kwětem opak obráceným.

Aquilegia.
† Degener, flore viridi.
* Flore inverso.

D

Zewnitř.

Semeno cum aquis appropriatis, vžjwá se proti horkým neduhům a wředům w hrdle.

† Woda Worljčkowa. *Aquilinæ aqua stillatitia.*

NEylepssj čas k dystyllowánj wody Worljčkowé gest Srpna Měsýce/ aby wssecku bylinu s kwjtjm y s kořenem drobně zsekal/ in Balneo Mariæ powlownym ohnjčkem wypálil, a na Sluncy gakž obyčeg zrektyffikowal. Gest dobrá pro posylněnj gater, proti zacpánj Slezyny/ aby gi ráno y v wečer do čtyř aneb pěti lotů wypil: proti žřenj žiwota/ třesenj Srdce a omdléwánj/ wyčisstuge Prsy/ posyluge Plic, mdlého srdce/ wředy w těle rozděluge, a ged wywodj. Malým dětem proti vstawičnému w žiwotě žřenj může se dáti wodičky z Worljčkowého kwětu selžjčku pjti. Hogj rány nowé promýwánjm aneb smočeného ssátku přikládanjm/ zgiš třenj a nesstowice w vstech proplakowánjm/ ano y prým a snědek kloktánjm/ a při dětech mokrým ssátkem vst, gazyka y hrdla wytjránjm. †

Někteřj nowj Herbářnjcy domnjwagj se, že tento Worljček gest Centaurium majus Dioscoridis, a protož mu připisugj wssecky ty wlastnosti a mocy, kteréž Dioscorides Centaurio dáwá/ wssak hrubě se meylj. Nebo kdož tohoto Worljčku vžjwá, nagde to/ že té mocy ani působenj žádného nemá/ kteréž se de Rhapontico wypjsugj. Násse pak obecné

Rhaponticum

Rhaponticum giného nic nenj, nežli kořen Centaurium wětssjho. * Ginj chtěgj, že Aquilegia gest Pothos apud Theophrastum, Gaza vertit Desiderium: někteřj ge přičjtagj ad Florem Iouis apud Athenæum. * A

Worljček slowe † Řzecky Leontostomium, hoc est Leonis osculum, Latině Aquilina, Aquilegia, Aquileia, Columbina, a we Wlassjch Chelidonia media, Wlasky Aquileia, Celidonia saluatica. Francausky Ancoiles, Englicky Columbina. Německy Agley vnd Ackeley.

O Celidoně menssj, aneb o Raupowém kořenj. Kapitola CXV.

Celidonya menssj, Raupowé kořenj. Chelidonium minus siue Scrofularia minor.

B

Spůsob.

Tato Bylina má listij gako Břečtan/ ale okrauhleyssj, tučněgssj/ a černými ffleky skropený: Prautjčko wycházý hned od kořene, malé, mladistwé, měké, čtyř aneb pěti prstůw zdýlj, po zemi se rozkládagjcý: při wrchu má kwět žlutý Ssaffránowé barwy a hwězdnatý. * kterýžto časem nacházý se plný/ gakéhož gesstě y nyněgssjho času, wedlé giných cyzých a pěkných Bylin, množstwj w swé dobře sprawené Zahradě má Adam Keck Apatékář a Materialista w Frankffurtě při Meynu. * Kořenj bj lé, hláwkowaté/ z něhož některé býwá obdlaužné, gako zrna gečná/ obyčegně tři aneb čtyři pospolu wedlé sebe, s mnohými kosmatinkami.

Czas.

Raupowé kořenj wycházý hned z gara/ a kwetne měsýce Března/ toho času, když k nám Wlasstowice přilétagj/ a odtud, gako y wětssj Celidonya, gméno swé má. Nebo Řzecky Chelidon, Latině Hirundo, Czesky Wlasstowice slowe. Ale hned brzo zase potom wadne a pomigj. Odkudž y Kořenářky Baby řjkagj/ že se po S. Filippu a Jakubu wjce nenacházý.

C

Mjsto.

Bylina tato ráda roste na Mezech polnjch/ ano y na některých wlhkých Lukách, mokřinách/ při březých y w Zahradách.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gest se pak čemu podiwiti/ že Bylina tato roste v nás bez chuti a ssmaku: gessto Galenus pjsse/ že w zemi Ržecké tak perná a páliwá roste/ až y kůži, kdyby gi na tělo nahe přiložil, zpryskuge a zpruzuge: † a tak že gest horká a suchá na čtwrtém stupni. † Toho rozdjlu nic giného nečinj, nežli samo položenj Kraginy a přjležitost Nebe/ kteráž nenj we wssech kautech Swěta a zemjch gednostegná. Nebo mezy nassj zemj a Kraginami Ržeckými gest weliký rozdjl. An y Aronowá brada v nás gest welmi perná, až kausse a žeře/ w Kragině pak Lybiæ, okolo Města Cyrene, tak sladká roste/ že gi lidé w pokrmjch gako giné Ržepy požjwagj.

Y tohoto také ssetřiti slussj/ že násse Celidonya menssj, nenacházý se tak mocná, proti studeným nemocem a neduhům/ gakož Dioscorides a Galenus o swé psali: Nebo Ržecká gest náramně perná a horkého přirozenj/ násse pak nechutná, wjce studená a mokrá, nežli teplá. Pročež nedobře ti dělagj/ kteřjž Safft aneb wodnatost této Byliny, do nosu táhnauti welegj/ pro wyčisstěnj hlawy, a wywedenj zlých wlhkostj/ ano y Klokta dlo z nj dělagj pro wytaženj wlhkostj Prsnjch. Wssak toto gest za prawé skussено/ že tato Bylina má zwlásstnj moc a wlastnost, oduřilé zlaté žjly též y Fjk w zadku hogiti a vzdrawowati, (odkudž také y gméno v Němců obdržela, Feygwurtzkraut) kdyžby čerstwé listj gegj a kořen ztluka přikládal/ aneb prásskem ta mjsta zaseypal.

* Kořen dobře ztlučený, a s pečeným sladkým gablkem smjssený, a gako Flastr přiložený, předivně a do konce w gedné hodině bolest Fjkowau vkládá.

Někteřj močjwagj Kwět této Byliny přes noc v wjně/ potom wysussjce geg ráno teplý pjti dáwagj w lůži proti žlautenicy/ wssak aby se po něm nemocný dobře wypotil. Listj také této Byliny w Salátu gedené, dobré gest proti nemocy Scorbutus řečené/ gakož pak y bylina gmenuge se odtud od těch národůw, kteřjž při Moři Oceanu bydlegj.

D

Kořen této Byliny čerstwý zawěssený/ zwlásstnj dobré lékařstwj býti má, proti zbytečnému a přjlissnému toku Hæmorrhoidum.*

Celidonya menssj aneb (gakž gi Cžesky někteřj gmenugj) Raupowé kořenj, Nesstowičné kořenj, Krtičnjk menssj, slowe Ržecky χελιδόνιον μικρὸν, Arabsky Memiten, Latině Chelidonium minus, Scrofularia minor, a tak y Sspanyelsky. Wlasky Celidonia minore, Francausky Caulons de prestes. Německy Feigwartzenkraut, Meyenkraut, klein Schölkraut, Scherbockskraut, Biberhödlin.

O Prawém Myssjm aussku, aneb Zágemném Kořenij. Kap. CXVI.

Spůsob.

Tato Bylina paussstij od gednoho kořene několik prautků, od zpodku drobet málo počerwenalých aneb zardělých: Listj na celém prutu stogj zhůru obrácené, wždycky po páru dwé proti sobě/ vzké, obdlaužné a sspičaté/ a magj wysedlý ostrý hřbýtek: Mezy listjm a prutem gako z podkřidlj wystřelugj se wen maljčké a teničké sspičky/ na nichž rostau modřj kwjtkowé/ kwětu modrého Kuřjmoru w barwě podobnj. Kořen má prstu ztlausstj, s mnohým drobným wlássenjm.

Mjsto.

Roste rádo na Poljch a w Rolj dobře wydělané.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Myssj

Myssi aussko sussj na druhém skupni: horkosti žádné čitedlné a přjlissné při sobě nemá. † Máko se ho nynj w lékařstwj vžjwá. † A

Prawé Myssj aussko. Auricula Muris. Dioscorid.

Zewnitř.

Kořen vsussený a na prach ztlučený/ hogj zahnogené a tekuté wředy, aneb Fistule očj/ aby gim do kautků očj zasypak. B

Egyptstj tomu wěřili/ kdožby Měsýce Srpna Safftem aneb wodnatostj této Byliny očj sobě potřel/ že toho roku zraku blykawého mjti nebude a bolenj očj nepocytj. † Ale ginj to rozumějj ne o Myssjm aussku/ wybrž o Ambrožce modré/ de Eufrasia cærulea: gakož pak y Safft z nj do očj wprawený, temnost gegich wygasiuge a zostřuge/ tak že kdožby ho tim spůsobem každého dne požjwak, bude mjti zrak ostrý a gasný. † Wodnatostj této Byliny w vstech držaná/ odgjmá Otok dásnj, kterémuž Poged říkagj.

Myssj Aussko aneb Zágemné Kořenj slowe Řecky μυος ωτίον, Latině Myosotis, Auricula muris. † Auricula muris cærulea, pro rozdjl giného obecného Aussska myssjho s kwětem žlutým/ kterémuž Pilosella cærulea, Czechowé Chlupáček říkagj: o němž w Kn. 4. kap. 15. Arabsky Meoseays, kteréžto slowo nepochybně z Řeckého Myosotis porusseno gest. † Wlasky Orecchia do topo, Sspanyelsky Oreya de raton herua, Francausky Oredge du ratte, Affrikánsky Labatholabat, Německy das rechte oder blaw Meußöhrlein.

O Weytu. Kap. CXVII.

Rozdjl a Spůsob.

Weyt Bylina gest dwogjj/ Zahradnjj a planý. Zahradnjjho Weytu vžjwagj Saukenicy aneb Knapi, a Suken y wlny Barwjři/ proto že welmi pěkně na modro barwj. Rozkládá swé listj spodnj po zemi, gako Gitrocel/ kromě že ge má tučnějssj a zmodračerné: ale ginė, kteréž wssecken prut swým rozsstjpenym obkličuge, obdlaužnějssj gest, sspičaté a dole sirokė/ k listj Penjzkowému podobné. Dotčený prut roste dwau loket zwyssj/ a ně kdy y wětssj/ při wrchu nese množstwj drobného a žlutého kwjtjčka stručnatého a zhusta

C osazeného/ z něhož naposledy býwagj dlauhé ssiroké lusstinky/ gako nožničky aneb gazýčky/ a w nich semeno. Kořen prostý, bjlý a newelmi kosmatý. Wssecku Bylinu obyčegně tlukau w samotjžných Mleynjch aneb w Weytmiljch/ hnětau w hromadu a dělagj z toho Kuličky/ sussj ge na Sluncy, a potom gich k modré barwě vžjwagj. Weliký Handl a Kupectwj z toho posslo.

Planý Weyt gest zahradnjmu podobný/ wssak listj má delssj, téměř gako Locyka: prut tenssj, ratolestný a poněkud ryssawý/ mjssky aneb lustičky vžssj a w nich semeno. Tohoto Weytu k barwenj nevžjwagj.

Weyt. Isatis. Planý Weyt. Isatis siluestris.

D

† Czas a Mjsto.

Weyt na mnoha mjstech w Ržjssi a w Němcých roste: Kwetne měsýce Máge a Cžerwna. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Zahradnj Weyt gest hořký a trpký/ swjrá a táhne w hromadu: a protož mocně wysussuge/ a wssak nenj tak perný a kausawý, gako planý/ kterýž také mocněgi zahřjwá a sussj nežli zahradnj/ ano y wssem hnilostem odpjrá.

Wnitř.

Zahradnj Weyt v wjně wařený má se pjti dáwati nedůžiwým na Slezynu/ ano y zwařená Bylina zewnitř přikládati se má.

Zewnitř.

Zahradnjho Weytu listj přiložené rozhánj wsseliké otoky/ rány nowé y staré hogj/ wředy tekaucý shnilé a okolo sebe se rozgjdagjcý vzdrawuge/ zastawuge krwotok. Též mocy gest y vsussený prach. Planý gest týchž včinkůw.

Z této Byliny dělá se modrá barwa, kteréž Maljři Jndych řjkagj.

* Pseudostruthium. Falessný Hledjk.

Gakož Weytu vžjwagj k barwenj, tak y tato Bylina obzwlásstně k žlutě barwě se potřebowati dá/ kterauž někteřj Struthium siue Lanariam herbam & Radiculam gmenugj. Němcy

gj. Němcy gj Sterckkraut řjkagj: Ale ta se nesrownáwá cum Struthio Theophrasti lib. 6. cap. 3. de historijs Plantarum. Nebo nemá takowého prutu, gako Ferula, a ten také nenj tenký, nýbrž tlustý a twrdý/ a protož ho ani w pokrmu nevžjwagj. Listj gest mnohem delssj nežli Stromu Oljwowého/ wůně téměř Basylikowé/ když hrubě ráno aneb hrubě pozdě gest. Ginj gmenugj Theriacariam, za tau přjčinau, že welmi dobrá býti má proti gedu/ a gedowatých žiwočichůw vsstknutj. Ale gá newjm o nj co prawiti/ poněwadž gsem gi nezkusyl/ tolik o že trpká chut kořene náwěsstj dáwá že zahřjwá, ztenčuge, rozhánj a otwjrá/ ano y moč a pot žene. Dodonæus gmenuge Lutum, od barwy žluté. Tragus z nj dělá Antirrhinum to gest Hledjk/ o němž dolegi w Knize 4. kap. 115. *

A

Pseudostruthium. Falessný Hledjk.

B

¶ Weyt Latině y Řzecky slowe Isatis, Wlasky Guado, Sspanyelsky Pastel, Francausky Pastel de laugne doc, † Gallis autore Cæsare in commentarijs Glastum, † Německy Weydt.

O Rozchodnjku aneb Průtržném Kořenj. Kap. CXVIII.

Rozdjl a Spůsob.

Rozchodnjk aneb Průtržné kořenj Latině gmenugij někteřij *Fabam* inversam, ginj crassam vel pinguem Fabam, Crassulam majorem, Illecebram. Kořen této Byliny wypausstj z sebe pět aneb ssest prautkůw, okrauhlých, hladkých, brunátných aneb přjryssawých/ listjm tlustým a tučným k Zahradnj Kuřjnoze podobným oditých/ kromě že tuto gest wětssj, delssj, ssirssj, a drobet wůkol zaubkowaté/ a na barwě něco modrosti nebeské. Při wrchu prutu stogj okolky kwětů bjlých a časem y brunátných/ stkwjcých se a třpytjcých gako hwězdy. Kořenj má množstwj bjlého, Cybulkowatého, w hromadu složeného/ a kožkau tenkau protaženého, rowně co Rapunculus, Řzepka/ chuti drobet sladké ale nepřjgemné. Někteřj gmenugj Scrofulariam, to gest Swinský kořen/ od podobenstwj, kteréž s tau Bylinau w Kořenu má.

* Této Byliny gest obzwlásstnj dwoge pokolenj/ gedno s pobělawým kwětem, kteréž gest obecněgssj/ a mnozý ge za Samicy držj: Druhé s pěkným čerweným ssarlatowým Kwětem/ mnohem subtýlněgssj nežli prwnj/ obyčegně prautj nese počerwenalé, na zemi se kladaucý/ a ne

C nahoru přimě se stawěgicý/a to za Samce pokládagi. Mimo tato dwě má gesstě býti gedn
s kwětem žlutým, kterehož gsem gá až posawad newiděl.*

Rozchodnjk. Fabaria siue Crassula albo flore.

Crassula flore purpureo.

Mjsto.

D Rozchodnjk roste na Wnicech, mezy wjnem, mezy kamenjm, w Rumjch a
starých zdech y střechách.

Čjas.

Rozchodnjk wyskakuge z Gara/kwetne měsýce Mage a Czerwna.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Celá tato Bylina, a obzwlásstně listj gegj gest studeného a wlhkého přirozenj aneb
složenj: Kořen k mjrnosti se nachyluge.

Wnitř.

Bylina tato slowe w Německém Gazyku Wundtkraut/ a to gméno gégj s skutkem
se srownáwá: neb gest welmi hogitedlná a vžitečná na Rány/ aby gi wařil a z nj pil:
Pomáhá wssechněm, kteřjž gsau wnitř w žiwotě raněni, srazeni a pokomeni/budto w pr
sech, Plicech, gatrách, w Žaludku, Střewách, Ledwinách, w Měchýři y w Matce.
Takowé rány wzdrawuge woda s tauto Bylinau wařená. Aniž gest která lepssi Bylina
raněným a zgitřeným Střewům w nemocy Czerwené. Safft aneb wodnatost z prau
tj a z listj, aneb pálená woda, ma tauž moc.

Kdyby pacholátko Klin aneb Průtrž měko/ dáweg mu wody z Bylíny této pálo
ně pjti za mnoho dnů pořád/ a ztlučené listj gegj zewnitř přikládeg.

Zewnitř.

Bylina ztlučená a přikládaná hogj a swaluge wsselikě rány/ a zwlásstě průtrže w
tegnych mjstech. Mocně také stawuge Krew.

Proti Průtrži dětinskému včiň takto: Wezmi sťáwu aneb wodnatost této By
liny/ wař gi w wjně, wytlač/ přičiň wosku a Mastyxu/ a tim fflastrůg, kdež potřeby.
Můžeš také chcessli y bjlého Kadidla a Prystyřice přidati/a Mast z toho wdělati. Ob
té mocy geho hogitedlne dali mu gméno Czechowé Průtržné kořenj.

Listj

Listj zmačkané a na čelo přiwázané, zastawuge Krew z nosu tekaucý. A

Summau, kdežkoli potřebj gest ochlazenj, swlaženj, bolesti vloženj a oblehčenj/ k tomu Bylina tato aneb Kořenj gest welmi vžitečné a dobré.

*Dělagj také z Safftu Byliny této a Mauky gečné w hromadu smjchané vžitečnau a dobrau Mast, pro vkrocenj a vlewenj bolesti w spáleninĕ/ zwlasstě od Syry aneb prachu Ručničného: Nebo párnosti ohniwé wytahuge.

Rozchodnjk slowe Řzecky κοτυληδὼν ἔτερον καὶ κυμβαλιόν. Item Thelephion, Latině Telephium, Fabaria, Crassula. †Wlasky Faba grassa, Francausky Ioubarbe des vignes, Německy Wundtkraut, Knabenkraut, Bruchwurtz, Fetthenne, vnd Donnerbone.

(*)

Konec Druhé Knihy Herbáře.

(*)

B

Třetj

C

Třetj Kniha Herbáře/ o Bylinách, přirozenj a mocech gegich.

(*)

O Agarykum. Kap. I.

Agaricum.

D

ACzkoli nahoře w Prwnij Knize w Kapitole dwadcátý druhé, kteráž gest o Dřjnu, o Agarykum a geho skutcých něco gsme wyprawowali: Nebo wyrostá z kmene toho stromu Dřjnowého: Wssak poněwadž Dioscorides swau třetj Knihu od této wznessené Hauby začjná / a my w swrchu dotčeném mjstě nemnoho gsme o nj psali: Protož chceme gi tuto doložiti, za přjčinau pořádku Dioscoridis: a což gesstě o Agaryku psáti pozůstáwá, krátce oznámiti.

Agaricum roste na Stromě Dřjnowém/ ač někteřj z starých Sskribentůw prawj, žeby se také na Cedrowém stromě nacházeti mělo. Za oněch časůw dodáwáno bylo z kraginy Agaria in Sarmatia ležjcý / odkudž y gméno wzalo. Tolikéž ex Galatia & Cilicia, Nynj se nacházý také in Campania, w Kragině Trydentské/ y na giných mjstech kdež mnoho Dřjnu roste. Odtud ge přinássegj do Benátek/ a potom takměř po wssj Europě rozdáwagj. Ačkoli Agaricum z Dřjnowého stromu wěc wyrostlá gest/ wssak málo se těch stromů nacházý, kteřjžby dotčené Agaricum wydáwali. Nebo v welikém Lese Dřjnowém, gá sám sotwa na desýti Stromjch gsem ge nalezl. Gestiť pak (gakž Plinius a giný swědčj) w dwogjm spůsobu, Cžerné a bjlé. Cžerného žádný vžitek nenj. Samo bjlé toliko k lé-

ko k lékařstwj se béře. A to býti málehké, welmi řjdké a djrkowaté, křehké (prawj Mesue) A
když ho člowěk kosstuge neyprwé sladké, a hned z toho hořké/ a trpkost gakausy přinássegicý. O mocy a skutcých geho nahoře gest dotknuto. Někteřj berau kus z Agarykum k mytj hlawy, mjsto meydla/ žeby Hlawu od Flusůw a zlých wlhkostj chrániti mělo.

† Agaricus & Agaricum slowe tak Řzecky y Latině ab Agaria regione Sarmatiæ, in qua nascitur, teste Dioscoride. Mauritanis Garichum siue Garicum, Sspanyelsky a Wlasky Agarico, Německy Dannenschwam, quasi fungus Pinorum, aut potius Abietum & Laricum, Lerchenschwam, Francausky Agaric. †

O Rhabarbarum. Kap. II.

Rhabarbarum:

B

Gméno a Mjsto kde roste.

Wýborný a neyznamenitegssj tento Kořen *Rhabarbarum* takměř wssudy gest známý/ pro mnohé a prospěssné geho vžjwánj. Neyprwé nalezen byl v Troglodytůw w zemi Mauřeninské/ kterýžto byl národ newlidný a diwoký, w Geskynjch toliko bydlegjcý/ a Hadjm Massem se žiwjcý/ a řeč gegich byla hrubá a ostrá. Za kteraužto přjčinau od starých předkůw Barbari, to gest nezwedenj, nectnostnj, traupowsstj, aneb breptawj a ssepławj nazwáni byli. Odkudž y tento kořen gméno swé má. Nebo Rhabarbarum tak mnoho gest, gakoby řekl Kořen z Barbarské kraginy. Přinássj se z Indye a Persie/ zwlásstě pak z Kraginy Succuir, kteráž welikomocnému Králi Chanowi Pánu Kattai poddána gest kdež w takowé hognosti roste/ že do wssech stran Swěta rozsýlán býwá. A gakož Persstj Kupcy oznamugj, mjsto swé má, a neywjce roste na některých wysokých Horách skalnatých/ z nichž se mnoho potůčkůw wypreysstuge/ a kdež také rozličných lesůw gest množstwj. Země tam čerwená a blatná, od welmi častých desstůw y také od těch potůčkůw, kteřjž gi vstawičně zawlažugj. * Nicolaus Monardes de rebus Indicis lib. 3. pjsse, že y w západnj Indij Peru řečené Rhabarbarum roste. Ale Garzias ab Horto, kterýž za dlauhý čas w Indij Lékařem byl, prawj w prwnj swé Knize kap. 38. že to za gistau prawdu od Indyánských

C ských má/kterak wssecko to Rhabarbarum, kteréž se in Indiam, Persiam & Europam dodáwá, v těch Národůw w Kragině gegich Chinas nazwané roste. Nebo z té Kraginy Chinarum, wezau ge skrze Tatary do Ormutz a Alepo, odtud potom do Alexandrye a Egypta/ až naposledy do Benátek a do giných zemj. Někteřj tomu chtěgj, že na gednom mjstě in Tataria Samarcandar také spůsob gednoho Rhabarbari růsti má/ ale to se neschwaluge/ a toliko k purgowánj Howad ho vžjwagj. *

Spůsob.

Rhabarbarum gest Bylina, kteráž prutem neroste wysoko/ má hogně listj, dwau pjdj dlauhého, a vzkého spočátku/ wždy čjm dále se rozssiřugjcyho, oblého, a k zemi skloněného/ gakož malowánj toto vkazuge. Nemá wůkol zpilowaného listu/ než chlupatý. Ten když wyroste, býwá zelený: Ale když dozráwá a wadne, žlutý/ a na zemi se rozkládá/ z prostředku listj od zpodku prutu, gakýsy kmen wycházý/ kterýž při wrchu nese kwět podobenstwj brunátné Fioly/ než wětssj, a poběławé modrosti/ wůně sylné a těžké/ až y nelibost a nechutenstwj přiwodj. Kořen býwá dwau y třj dlanj zdýlj/ a nemá gednostegné wždycky tlustosti. Nebo giný gest tenssj, giný tlustssj, gako y při giných Bylinách. Ale když neywýš wyroste, tlustý býwá, gako člowěčj stehno/ a někdy tlustssj: Ten Kořen wssudy má při sobě kořenjčko drobné do země se rýpagjcý/ skrze něž bylina žiwnost od země přigjmá: zewnitř gest barwy černé ryssawosti/ wnitř pak žlutý/ plný žjlek čerwených, wodnatosti žluté a brunátné/ kteráž swau lepkostj k rukám welmi lne, gako prysky řice. Když pak kořen wykopagj, rozkragugj geg na kusy/ a rozkládagj pořád na prkno/ každý den několikrát ge obracegjce. Nebo kdyby se brzo zawěsyl, ta sstáwa z něhoby wykapala/ a protož za tři aneb čtyři dni zanecháwagj ho na prkně/ ažby sstáwa wnitř zahusstěná wykapati nemohla: a tak kořenj w swé mocy zachowáno býwá. Po čtyřech dnech teprwa prostrkagj ge na nit, a powěssugj w stjnu/ wssak aby wjtr mohl prowjwati/ ale Slunce nemá ho docházeti. Tak wyschne wedwau Měsýcých/ a teprw ge Kupcům

D prodáwagj. *Což se dotýče wypsánj a wymalowánj Rhabarbari od Mathyola předloženého (kteréž se zdá býti wzato ex Paulo Veneto lib. 2.) poněwadž ginj wznessenj Lékaři, kteřjž bedliwj stirpium investigatores byli, to w pochybnost kladau/ čehož gá také na swém mjstě zanecháwám: Protož gakýby kořen zewnitř y wnitř byl, ten s pilnostj dal gsem wyreysowati/ y také malau Figůru Mathyolowu literau M. znamenanau, přiložiti/ až dostatečněgssj o něm spráwy, gakž se naděgi w brzkém času, dostaneme.

Czas.

Kopagj kořen hned z Gara/ prwé než se listj počne pučiti. Neb toho času býwá plněgssj swé přirozené wláhy: Ale v njch zyma teprwa měsýce Máge se skonáwá. To pak kořenj, kteréž w létě kopáno býwá, když listj wyrostlo, gakožto nevzralé, té wodnatosti Ssaffránowé při sobě nemjwá/ a nenj tak weliké mocy/ gako kteréž se časně kopá: Poněwadž sstáwa geho a moc do prutu, listj a kwětu se rozessla a rozdělila.

Cena.

Obywatelé té Kraginy čerstwý kořen y s listjm welmi lacyno prodáwagj. Nebo plný Koš aneb Káru, dáwagj ho za tak mnoho střjbra/ coby v nás mohlo státi za půl Tolaru. A kdyby tak mnoho Kupců z giných zemj k nim na Rhabarbarum negezdilo/ nikdyby ho sami pro vžitek swůg nekopali. Neb ho w lékařstwj nevžjwagj/ než tlukau ge na prassek, a tim swé modly a rytiny podkuřugj.

Wybjránij aneb wolenij.

Falssuge se od Sseydýřůw Rhabarbarum takto/ což Apatékářům znáti náležj/ aby prawé od ffalessného rozeznati vměli: Berau prawého Rhabarbarum celého množstwj/ a w horké wodě ge močj, za čtyři dni aneb wjce: potom wyňmauce ge a wysussjce, zase prodáwagj za neylepssj/ odňawsse mu prwé tim močenjm wssecku téměř geho moc. Tu pak wodu w njž močili Rhabarbarum, wywařugj při ohni/ aneb na Slunce wystawugj

wugj, aby wssecka wyschla/ a což hustého pozůstane, z toho dělagj pokrautky/ a prodá- A
wagj Králům a welikým Panům. Tu ffaleš poznáš takto/ že prawé, nesffalssowané,
neylepssj a wýborné Rhabarbarum gest/ kteréž nenj zležele aneb zčerwiwělé/ nýbrž kteréž
gest nowé a čerstwé/ a čjm čerstwěgssj, tjm hořčegssj/ wáhy těžké/ wůně dobré/ barwy ze-
wnitř počernalé, wnitř zčerwena žluté/ magjcý množstwj čerwených žilek/ a když se
žweyká, ssaffranj. Ta gsau gistá znamenj dobrého Rhabarbarum, podlé nichž snadně od
ffalessného rozeznáno býti může/ zwlásstě pak, že to sffalssowané má při sobě trpkost/
barwu počernalau a smjssenau.

* Garzias de horto a ginj o Indyánských wěcech, kteřjž za dlauhý čas sami tam přjtomnj
byli/ a wssecko s pilnostj wyhledali/ toho což o sffalssowánj a wywařowánj Rhabarbarum
psáno a oznámeno gest, zcela za prawé nemagj/ a domněnj swého dostatečné přjčiny vkazugj/
gakž to každý sám čjsti může/ nebo wssecko tuto wyčjtati, bylaby wěc dlauhá a ssiroká. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Rhabarbarum složeno gest ze wssech žiwlůw/ a má w sobě moc a přirozenj gegich/
zwlásstě z ohně a země. Nebo od ohně gest horké a suché na druhém stupni/ otwjrá, roz-
děluge a pudj. Od země gest hořké, swjragjcý a zacpáwagjcý: ohniwá moc powrchu
stogj/ zemnatá neyspůze skrytá gest. Protož když se Rhabarbarum w pálené wodě, aneb
v wjně močj/ tudy ohniwá gakost geho od zemnaté se odděluge.

Wnitř.

Rhabarbarum gest lehké a bezpečné lékařstwj, mladým y starým lidem, každého
času y wěku. Může se dáti malým djtkám y těhotným ženám, bezesskody a nebezpečen-
stwj. Mocněgi djlo swé působj/ když k němu trochu Sspjky Indyánské aneb Squinan-
thum, * ale wssak ne těhotným ženám * aneb Skořice přidáš.

Rhabarbarum dáwá se w lékařstwj rozličným spůsobem/ zwlásstě pak timto tro-
gjm: Neyprwé in Infusione, to gest: Béře se Rhabarbarum dwau, třj aneb čtyř čtwrtcý
ztižj samého/ aneb s přidanau Sspjkau, Squinantho aneb Skořicý, cožby mohlo býti ztj- B
žj desýti, dwadcýti, aneb třidcýti zrn gečných/ a to se zdrobna zkrágj neb na hrubý prach
ztluče/ a zawazuge do čistého lněného ssátku, s přiwěssenau nitkau. Takowý ssátek aneb
vzljček klade se do truňku Kozý Syrowátky přes noc/ aby se w nj za deset hodin takměř
močil: ráno znenáhla se ohřjwá/ vzljček ten wytlačuge/ a ta syrowátka kupitj dáwá. Ná-
podobně takowé Rhabarbarum může se v wjně (kdež nenj Zymnice) aneb pálené wodě,
gako Sstěrbákowé, Gitrocelowé, Apichowé aneb Miřjkowé, aneb y w gjsse zwařených
Bylin močiti, k sewřenj dáti, a často wytlačowati. Tak požjwané Rhabarbarum gest
znamenité a lehké lékařstwj, wssechněm wnitřnjm audům požitečné. Wyčisstuge a posy-
luge žaludka, Gater, Slezyny/ wsseliká zacpánj otwjrá/ léčj wssecky nedostatky od za-
cpánj pocházegjcý/ gakož gsau Žlautenice, bledost, Wodnotedlnost počátečnj, dlauhé a
shnilé zymnice: wyhánj stolicemi zbytečnau a zapálenau žluč, Choleru aneb horkokrew-
nost/ lépawé sslemy, a Flegmu aneb wodnokrewnost// čistj krew a bolesti vkrocuge.

Druhý spůsob gest in Substantia, to gest: Rhabarbarum tluče se na prach/ a pige
s některau wodau pálenau, s Kozý Syrowátkau, s gjchau Bylinnau, aneb s poléwkau
od Massa. Ale w tom spůsobu méně se ho vžjwá/ nežli močeného a wytlačeného. Také
w tomto spůsobu přigaté Rhabarbarum, wjce posyluge/ a obáwáli se kdo otekliny, baule
aneb wředu w žaludku, aneb na Gatrách/ má každého dne ztlučeného Rhabarbarum zti-
žj půl čtwrtce na půl lotu Ržeckého wjna posypati, a na čtitrobu gjsti.

Třetj spůsob gest, že se Rhabarbarum sussj aneb pražj na vhlj/ a tak gest vžitečné
proti wsselikým Flusům aneb tokům a plynutj žiwota/ zwlásstě proti Cžerwené nemocy.
Kteřjž takowým neduhem stjženi gsau, ti mohau každého dne s quentjk pečeného Rha-
barbarum žweykati a požjrati.

A poněwadž se tuto o nemocy Cžerwené připomjná/ vkáži gedno gisté a skussené
lékařstwj, gjmž sem mnohým lidem, o gegichž zdrawj pochybowáno bylo spomohl: Wez-

C mi dwa quentýky Rhabarbarum, kůry od žlutých Mirobalánů geden quentýk: to obé drobně zkrágeg, vsuš aneb vpraž: přideg k nim semena Gitrocelowého, Sstowýsowého a Sstěrbákowého/ z těch každého za geden quentýk / Růže červené gedno hrstku/ naleg na ně čisté wody, w nížby prwé několikrát ohniwá ocel vhassená byla/ zwař do polowice a proceď/ rozpusť w té gisse geden quentýk Philonij Perssici, a deg pjti na noc, když má nemocný spat gjti.

Dáwá se vpražené Rhabarbarum y proti přílissnému toku Ženskému / když nesmírně odcházý a sstawiti se nechce. Ty a takowé Ženy každého dne kausek vpraženého aneb vsusseného Rhabarbarum za třetj dýl quentýku, gjdati mohau.

Rhabarbarum pečené aneb vsussené dáwá se těm, kteřýž krwj odchrkugj/ a z wředka vpadli. Toho Rhabarbarum magj přigjti gednu čtwrtcy, samotně aneb s trochau Mumie y s Weytem, w trunku kyselého wjna.

Proti čerwům w břisse: Deg dýtěti geden scrupulum, to gest třetj dýl čtwrtce zřízeného Rhabarbarum wypiti/ aneb gakýmžkoli ginýmsposobem do něho můžeš ge wladiti: mořj a wyhánj čerwy welmi rychle.

Každého dne ráno kausek Rhabarbarum a Mastyku s Cukrem sinjchati a zžwykati, dáwá wolné dychánj/ otwjrá zacpánj hlawy/ posyluge mozku y smyslům/ zahřjwá žaludek/ a slaužj k zachowánj dobrého zdrawj: tak prawj Nououillanus.

* Dělá se z Rhabarbarum y zwlásstnj a vžitečné extractum, simplex & compositum, kteréhož w mnohých nemocech, a zwlásstě proti wodnotelnosti, s prospěchem vžjwagj.*

Zewnitř.

Kdožby měk audy zmačkané aneb zkrucené / wezmi Mumie tak mnoho, cožby wážilo za dwě zrna Gečná/ a Rhabarbarum půl quentýku/ sinjcheg s dobrým wjnem, přistaw k malému ohni, aby zewřelo/ tim neduhu pomazug/ welmi spomáhá a krew sražnau rozhánj.

D Trwati a chowati se může Rhabarbarum za tři neb čtyři léta, y déle bez porussenj/ kdyžby ho do medu nakladł/ aneb w Prosu, aneb w Kameykowém a w Chmelstowém semenu chowal/ aneb woskem a Terpentýnau oblil.

O Pseudorhabarbarum aneb Mnisssském Rhabarbarum nahoře gest oznámeno/ w druhé Knize Kapitole. 36.

Rhabarbarum to gméno wewssech gazycých zachowáwá.

O Keupontykum aneb Zemežlući wetssj. Kap. III.

Gméno a Mjsto.

Keupontykum, kteréž nynj k nám přinásseglj, nenj prawé Rhaponticum, o němž stařj Mistřj psali/ ale gest kořen Zemežlući welkého Dioscoridi Centaurium maius řečený / kteryž na mjstě prawého Rhaponticum od Lékařům se vžjwá / proto že gest gednostegného spůsobu y mocy. Prawé Rhaponticum toliko w Pontu roste/ k Rhabarbarum tak welmi podobné/ že mnozý žádného rozdjlu mezy nimi poznati nemohli/ ale gednu a tutéž bylinu býti prawili. Ale nenj tak: Nýbrž mezy Rhaponticum a Rhabarbarum tento gest rozdjl/ že Rhaponticum gest lehčegssj/ nenj hořké/ neměkčj břicha/ ale wjce twrdý. Ponéwadž pak prawé Rhaponticum welmi řjdko k nám se dodáwá (* ač nynj w Benátkách dobrého a čerstwého dostáwati můžeme) o obecném Rhapontyku, kteréž z hory Gargánu Apulské, k nám přinásseglj, w této Kapitole mluwiti budeme. * Roste také in montagne Baldo y Weronny, též y w Saffegské zemi, zwlásstě na Hoře Sanesio, kdež některj rozličně w Lisstj se nacházegj.

Epjsto-

Spůsob.

A

Obecné a domnělé Rhaponticum (gakž powědjno) gest kořen Zeměžluči weliké Centaurij maioris, má list gako Wlaský ořech obdlaužný/ zelený gako Zelj/ wůkol zstřjhaný aneb zaubkowatý. Prut má dwau y třj loktůw zdýlj, okrauhlý/ s mnohými ratolestmi, od kořene wycházegjcými: Při wrchu nese hlawičky gako planý Ssaffrán/ než wětssj a delssj. Kwět z těch hlawiček wycházý modrý, podobný obecnému Bodláku: Semeno planému Ssaffránu podobné, w gakémsy wlněnjčku obwinuté. Kořen pruhowatý, gako prowaz zatočilý/ tlustý, twrdý, těžký, třj y čtyř pjdj zdýlj/ plný wodnatosti krwawé/ sladký, perný a trpký. Roste rádo na wysokých Horách/ miluge zemi tučnau, Auhor, y také Lesy. * Druhý rozdjl aneb pokolenj s celým listjm nezstřjhaným, klade Carolus Clusius in obseruationibus Hispanicis & Rombertus Dodonæus, kdež wypsánj y wymalowánj geho se nagde. *

Zeměžluč wětssj. Centaurium maius, vulgò Rhaponticum.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kořen dwogj chut na sobě pronássj/ neb gest sladkoperný a swjragjcý. Protož také má při sobě dwogj odporné přirozenj. Pro sladkau pernost gest horký/ otwjrá, Ženskau nemoc přiwodj, a plod mrtwý wytahuge. Pro swjránj pak aneb w hromadu stahowánj gest zemnatý, studený, zacpáwá, sstawuge krew, a rány swaluge.

Wnitř.

Kořen Zeměžluči wětssj, ztižj půl lotu ztlučený a pitý/ spomáhá těm, gessto z wysoka vpadli a srazyli se. Gest také vžitečný proti křeči, bočnjmu klánj aneb žebrnj Hljze/ zastaralému Kássli/ těžkému dychánj/ chrkánj krwj/ Item proti Sauchotinám z gater, žlautenicy a wodnotedlnosti. Dáwá se s wjnem pjti, kdež nenj Zymnice: pakli Zymnice přistaupj, musý se vžjwati s některau pálenau wodau. * Sstiáwa z něho wytlačená a přistrogená, poněwadž kořen brzo wadne a kazý se; kewssem giž oznámeným nedostatkům gest vžitečná. *

Týž Kořen žřenj a bolest Matky zahánj/ pudj y Ženský měsýčný fflus a plod, když ženy z něho pigj/ aneb w spůsobu čjpku kamž náležj, sobě wkládagj.

 * Pro-

C * Proti nedůžiwým Gatrám a Slezyně, když nohy otěkagj, we Wlassjch takowého Konffektu vžjwagj: Berau půl libry dobrého kořene Zeměžluči Rhapontici, na prach ztlučeného/ Medu leytrowaného osm vncý/ potom k tomu wytlačugj sstiáwu z Cytronowého Gablka/ a opět tak mnoho gako prwé medu přidáwagj/ naposledy po dwau dnech to wařj/ a deset quentjků Piwoňkowého semena přiměssugj/ a tak w lektwař zaděláwagj/ z kteréž dwa loty vžjwagj ráno wždycky obden. *

Zewnitř.

Tento kořen tak welikau má moc rány stahowati a hogiti, prawj Dioscorides, že kdyby geg spolu s Massem na kusy zkrágeným w hrncy wařil/ tedy ty kusy Massa zase whromadu stáhne, spogj a sgednotj.

Kořen Zeměžluči wětssj, welmi dobře léčj staré wlhké neduhy a zlé wředy/ aby ge prachem z něho vdělaným zaseypal/ aneb vwaře gako sflastr přikládal. * Dělá se z něho y Flastr, kterýž pro Mat ku dobrý gest přikládati. *

Proti bolestem wnitřnjm wsseho těla od paty nohy až do wrchu hlawy: Wezmi Olege Růžowého osm lotů/ Rhapontici geden lot/ přideg málo Wosku/ a přikládeg na mjsto, kdež tě bolj.

† Zeměžluč wětssj slowe Latině Centaurium majus, in Officinis Centaurea, Rhaponticum: ab alijs Turcicum, Maronium, Nessium, Pelegronia, Limnites, Hemerotes, Polybidion, Vnefira & Pelethronia, Sanguis Herculis, Arabsky Kanturion Kibir. †

O Zeměžluči menssj. Kap. IIII.

Centaurium minus, Fel terræ, Febrifuga.

Centaurium minus luteo flore, perfoliatum.

D

Spůsob.

Zeměžluč menssj, gest bylina k Dobrémysli a k Zwonečku S. Jana podobná. Prut má pjdi zwýssj, a někdy wyšssj/ hranatý, křowatý, a při wrchu kwět čerwený a nábrunátný/ z něhož býwagj malé lusstiny gako Pssenicná zrna. List gako Rauta obdlaužný a drobný. Kořen gest hořký, křiwý, malý, drobný

wnatý a nevžitečný. Bylina také welice gest hořká / protož gi také Fel terræ, to gest Zeměžluč gmenugj. * Welmi se zhusta nacházý na mnohých mjstech / zwlásstě okolo Augsspurku, s pěkným bjlým Kwětem: Item in Hispania a w Mompelieru, w Frankreychu a okolo Bistoia, y ginde w Engellandu, s žlutým kwětem a okrauhlým prorostlým listem. *

Mjsto a Czas.

Roste na Lukách a na Winicých / y na Wrssjch. Trhá se měsýce Czerwna, když kwetne.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Zeměžluč menssj zahřjwá / whromadu sstahuge a wysussuge. Hořká gest náramně / pročež gi mnozý Žlučj zemskau gmenugj. Přirozenj ohniwého na druhém stupni. Má také při sobě gakausy trpkost / a z toho moc Rány zawjrati, gak Bylina tak y Mjzka gegj.

Wnitř.

Zeměžluč menssj v wodě aneb v wjně wařená a pitá, wywozuge skrze stolice Choleru a ljpawé wlhkosti. Podobně činj y čtwrtce ztlučeného z nj Prássku, s Gečnau wodau wypitá. A tak prospjwá proti třetjho dne Zymnicy / gakož gi někteřj odtud Febrifugam, to gest Pudizymnicy gmenugj. Táž gjcha dobrá gest proti Kyčelnj bolesti / aby gi w Klistýru vžjwal. Nebo krotj bolesti. * Obzwlásstně té Byliny mnoho vžjwagj při těch / kteřjž Sslakem menssjm Paralysi, & Epilepsia a podobnými Nemocmi obtjženi gsau. Nebo mocně do Střew dolů táhne. *

Zeměžluči menssj Sstáwa samotně pitá, gest prospěssná proti wssem nedostatkům Suchých žil aneb žilen / gakož gsau Polowičný sslak, ochromenj, třesenj, nečitedlnost a Křeč / otwjrá zacpánj Gater / twrdost Slezyny obměkčuge / netoliko pitá, ale y zewnitř přiložená. Gest Bylina welmi dobrá na Rány.

Zewnitř.

B

Bylina Zeměžluči menssj ztlučená a přiwázaná, aneb w Sstáwě gegj ssátky omáčené, a do Ran wložené, swalugj a hogj Rány / tolikéž y staré Wředy wyčisstugj.

Listj menssj Zeměžluči wařené / aby tim Kůži wymýwal / shánj wsseliké Nesstowice, Vhry, Pjhy a Fleky. Ženy ge wařj s Lauhem k mytj Hlawy: nebo diwně po něm wlasy bělegj. Sstáwa dobrá gest w Lékařstwj na Oči / když se s Medem smjchá / a do Oči wkapáwá aneb zapausstj / ostrý zrak činj / powlaku a mrákotu z nich shánj.

Bawlna aneb Lněnička w té Sstáwě omočená, a w Matku wložená, wywozuge Ženskau nemoc y Plod.

Zeměžluči menssj mjzka do Vssj wkapaná, mořj Czerwy: na Hlawu pomazaná, vzdrawuge kysawau Prassiwinu.

Tato Bylina tak rozličnau má moc / že y Galenus (gakž někteřj chtěgj) zwlásstnj Knihu o nj psal a Papiæ připsal. Někteřj Bylinu y s Kwětem tlukau / Sstáwu z nj wytahugj / w Sklenicy za několik dnů na Slunce wystawugj / často gi mjchagjce, až se shustne a wyschne / potom z nj dělagj Pokrautky malé / a proti wssechněm swrchu dotčeným nedostatkům gich vžjwagj.

† Z menssj Zeměžluči pálj se woda, toho času když Kwět nese / a dobrá gest proti wssechněm nahoře oznámeným nedostatkům / ač nenj tak sylná gako Safft gegj aneb decoctum, to gest wařený Traňk: Té wody může se dáwati tři aneb čtyry lžičky malým Dětem proti Sskrkawkám. Gest také vžitečná pjti pro otewřenj zacpaných gater, gako y slezyny a Maternjka. †

Zeměžluč menssj slowe Řecky κενταύριον τὸ μικρὸν, Latině Centaurium minus, Fel terræ, Febrifuga, Multiradix: Německy Klein Tausentgulden, Feberkraut, Biberkraut vnd Erdgalle: Wlasky Centaurio minore, Hetrussky Biondella, Francausky Fiel de terre.

C

O Hořcy aneb Encyáně.

Kapitola V.

Hořec. Gentiana. Gentiana Cærulea major.

D

Spůsob.

Prwnj Listj Hořce, kteréž se bljž země při Kořenu pučj, gsau podobné Citrocelowému/ než wětssj, tlustssj, a třmi žilkami počerwenalými na dýl rozdělené. Giné listj wprostřed Prutu, zwlásstě pak při wrchu, má menssj, a wůkol trochu zpilowané. Prut obly, hladký, sůkowatý, uwnitř prázdný, Prstu ztlaussti, a dwau Loket zwyssj: Kwět žlutý, nejprwé w Lusstinkách zawřený/ potom když se wen dokonce wytiskne, otwjragj se/ a když opadnau, místo nich wyskytagj malé Lupinky/ w nichž Semýnko drobné, tenké, sstiroké, lehké, gako Plewa * (kteréž zřjdka aneb nikdy newychází) * se zawjrá. Kořen dlauhý, prstu ruky ztlaussti y někdy tlustssj, hladký/ zewnitř barwy zemnaté, wnitř žluté/ wůně sylné, chuti hořké. Tuto Bylinu (gakž Učitelé Stařj wypisugj) neyprw nalezl Král Illyrwanský Gentius řečený/ od něhož take gméno Latinské má, Gentiana.

* Hořec gest čtwerého spůsobu/ kterýchž nenj potřebj wssech tuto wyčitati. Nahlédni na Carolum Clusium & Matthiam Lobelium: potom w Latinských Herbářích, podlé potřeby o nich prawено bude. Gedinký, welmi pěkný, tuto gsem přiložil/ kteréhož mnohostrnně w Sstyrských lařich nacházegj/ a Gesnerus geg wypisuge. Obywatelé říkagj mu po Německu Bitterwurtz aneb Bitterwurtz, to gest Hořký kořen/ a proti wstiknutj od gedowatých Zwířat mnohého užiwagj. Nese Kwět brunátný aneb modrý, gako Zwonečky: Kořen má dlauhý/ častokrát ztlaussti ruky Cžlowěčj, žlutý a hořký. Carolus Clusius takowý nalezl w Uhřích, w Sstyrsku, w Marku, y w Rakauských/ a podlé giných pilně geg wyssetřil.*

Místo.

Hořec roste na Horách, w místech západnjch a mokrých. W Rážssi y w Králowstwj Cžeském na Horách Krkonošských gest obecný. * W Zahradách tžce přes druhý Rok trwá/ když y kwetne/ ale potom rád hyne a na mizynu přichází. *

Cžas.

Czas.

Kopagj geg měsýce Srpna a Zářj na schodu Měsýce/ a wysussugj w Stjnu.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Hořec gest přirozenj ohniwého/ horký na třetjm, a suchý na druhém stupni: Mocy stjragjcý, ztenčugjcý, wyčisstugjcý, otwjragjcý, y také drobet swjragjcý.

Wnitř. Kořene.

Hořec vsussený, na Prach ztlučený, a ztižj dwau čtwrtcý s Rautau a Pepřem v wjně pitý, spomáhá proti gedowatému vsstknutj a raněnj od Hadůw: A Serapio swědčj/ že lepssjho Lékařstwj proti gedowatému od wzteklého Psa vkausnutj nepoznal, nad Hořec. Dryáčnjcy také swůg Dryák obzwlásstně strogj z Hořce, Bobků/ a některých giných Kořenů, kteréž s Medem směssugj.

Hořec na Prach ztlučený, a ztižj gedné čtwrtce pitý, proti každodennj a čtwrttodennj Zymnicy gest prospěssný/ y proti těžkému dychánj a dussnosti. Týž Prach může se y s Medem smjchati/ a gako Lektwař požjwati. Nebo pomáhá k odchrkowánj/ a welmi wyčisstuge Prsy, od hrubých, ljpawých sslemů a nečistot.

Hořec wařený a pitý, neb Prach z něho s wjnem přigatý, otwjrá wsseliká zacpánj Gater y Slezyny/ vkrocuge žřenj w Břisse/ mořj Czerwy/ wyčisstuge Ledwj/ žene Moč, y nemoc Ženskau. † Wssak těhotné Panj magj se ho warowati. †

Lidem na Gátra aneb na Žaludek nestatečným, tak že pokrmů zachowati nemohau, Prach z Hořce s wjnem pjti dáwati se má: To spomáhá. Ale o wjnu rozuměg/ když Zymnice žádné ani horkosti nenj. Nebo syce musylby Hořec ten dáwati s wodau Sstěrbákowau aneb Gitrocélowau. Dobrý zažiwacý Prássek, pro ty kteřjž mdlý a zastuzený Žaludek magj: Wezmi ostrauhané a očisstěné Lékořice, Zázworu, Prustworce, Hořce, každého geden Lot/ Anýzu, Wlaského Kopru, Koryandru, každého půl Lotu/ Hřebjčků gednu čtwrtcy: Ty wssecky kusy drobně skrágeg a ztluc/ whromadu smjcheg a gez. Kdož chce, může k nim y půl Lotu Pepře přidati.

Proti tlačenj a dussenj w Žaludku, berau někteřj drobty z bjlého Chleba/ a mezy ty několik kusůw Hořce krágegj/ na to polegj Octem/ nechagj tak trochu postáti/ a když chtěgj spát gjti/ wypigegj to: Prawj, že bolenj Žaludka odgjmá.

Cžjpek z kořene suchého Hořce vdělaný, a do žiwota wprawený, Ženský kwět wywodj, též y Plod mrtwý/ a pogjmá s sebau secundinam, to gest Lůžko po porodu pozůstalé.

Dáwá se Hořec dobytku/ když syptj aneb kassle.

Kdožby měl Audy zmožděné, wezmi Prássku z Hořce aneb sstáwy/ přičiň mezy něg dřewěnného Olege/ pomazug a budeš zdráw.

* Z tohoto Kořene strogj se w Apatékách Extractum, aneb wytažená moc, w spůsobu hustosti Medu/ a to zwlásstě dobré gest proti gedu: Gakož geden weliký Pán w Polednj kragině každodenně toho ráno, aneb mjsto něho decoctum z téhož kořene, vžjwati za obyčeg má.*

Proti wsselikým Flekům na twáři y ginde na těle: Wezmi Hořce cožť se zdá/ wlož geg do wody/ a nech wnj státi za tři dni: potom wař dobře, až shustne gako Med/ a schoweg do Cýnowé nádoby/ a maž tim posskwrny na Twáři.

Ržezanice dobrá Lidem kasslawým, zádussiwým, wodnotedlným: Wezmi Hořec, Lékořicy, Woman, Cycwár, Zázwor/ zkrágeg, gez na noc, a Piwem zapigeg. Item: Zádussiwý wař w Ptysaně Hořec a pj: Aneb Prach z Hořce s Lékořicý smjchaný wjnem zapigeg.

Sstiáwy.

Gedna čtwrtce wytlačené sstáwy aneb mjzky z kořene Hořcowého, pokudž gesstě čerstwý aneb zelený gest, pitá, bolenj w Bocých vkládá/ a dobře prospjwá těm, kteřjž z wysoka vpadli/ aneb wnitř se srazyli a protrhli. Nebo rozhánj a wen wywozuge ssedlau Krew/ ano y sylně žene Menses. Takowý pak Safft aneb sstáwu takto dělagj: Kořen čerstwý aneb zelený tlukau/ a za pět dnů w čerstwé wodě močj/ potom spolu do-

C bře zwařj/ až se woda sſadj a Kořen se vkáže. Když tak powyſtydne, ſkrze čiſtý ſſátek procezugj a wytlačugj/ a znowa tu wodu waří/ až ſhuſtne gako Med/ a w Nádobě polewané aneb kamenné chowagj a opatrugj. * Medicus Horatius Augerius, welmi chwálj tuto Sſtáwu w dlauhých třetjho dne Zymnicech/ aby gi ztižj půl druhé čtwrtce s gichau Slepičj do wnitřka přigjmal. *

Wody.

Z Hořce wypalugj také w Lázni Marye wodu/ Kořen zdrobna zkrágegjce, když se Pſý dnowé ſkonáwagj. Ta woda pitá, welmi proſpjwá w dlauhých Zymnicech. Nebo wnitřnj zacpánj mocně otwjrá, aby se gj často myl/ pudj wen y Čzerwy, a mořj ge w Břiſſe. Woda Hořcowá, aneb z Hořce pálená, ráno na čtitrobu po nékolika dnů pořád po každé ztižj třj Lotů pitá, protahuge a prodlužuge Čzlowěku žiwota geho. Neb odgjmá a ſtrawuge wſſelké ſſlemy a nečiſtoty w Žaludku.

Když se k wodě Hořcowé přičinj dobrého na Prach ztlučeného Pruſtworce půl čtwrtce/ a Cukru gedna čtwrtce/ to aby třikrát aneb čtyřikrát pil, dáwá chut k gjdlu.

Hořcowá woda pitá, moč a ženſkau nemoc proprawuge.

Kdyžby Muži Menſtruum dodáno bylo/ má wodu z Hořce pálenau pjti/ ta mu ſpomůže. Tato woda odpjrá také y giným Gedům/ a dobrá geſt proti mornjmu nedu-hu: Protož kořen Hořcowý netoliko do obecného Dryáku Behaunůw Dryáčnjkůw, ale y do prawého Dryáku Andromachi beran.

Zewnitř.

Hořec geſt na Rány dobrý Kořen. Hogičí ran dělagj z něho Čžipky a kuličky/ gjmižby bodné rány rozſſjřili.

Swrchu dotčená ſſtáwa wzdrawuge wſſelké hluboké zmotané rány, wešmés ſečené/ aby ge tau pomazowal a wyčiſſtowal.

Tak vhaſſuge, ſkrze ſſátek na Oči přikložená, pálčiwau horkoſt. Někteří kořen mohj za pět dnů a waří/ potom wytlačjce opět, waří s Medem až do huſtoſti/ a na oči přikládagj. Proſpjwá také proti wſſelké nečiſtotě w Kůži/ gako gſau Pihy, Vhry, Fleky/ kteréž y na Twáři ſhánj, potjránjm aneb promýwánjm. Jtem/ do vſſj wkapaná, Čzerwy a Sſkwory w nich mořj.

Kdožby měl Audy zmožděné/ wezmi Prášku z Hořce aneb ſſtáwy/ přideg mogni dřewěnného Olege/ potjreg ſwrchu, a budeš zdráw.

Hořec ſkowe Řecky y Latině Gentiana, † à Gentio rege Illyriorum, qui in bello primus eius vires reperit. Dioſcor. Plin. Alij, inquit Apuleius, Aloen Gallicam, alij Narcen, alij Chironium, alij Cyminalem vocant. † Francauſky Gentienne, Německy Enciam oder Bitterwurtz.

Hořcy menſſjm, aneb Proſtřeleném Kořenj. Kap. VI.

Gména, Spůſob a Mjſto.

Proſtřelené aneb Střjlowé kořenj nemnoho se dělj ſpůſobem a mocý od Wětſſjho Hořce/ za kteraužto přičinau ſlouſſiť Menſſj Hořcowe ſkowe. Roſte na Roljch a w mjſtech newyprawených/ na mezech a wedle ceſt. Prut má obly, nemnoho gedné pjdi wyſſj/ od ſpodku do wrchu ſaučky rozdělený/ a při každém ſaučku dwa lſtky naproti ſobě poſtawené, tučné, tluſté a obdlauhé/ bylině Saponariæ (Seyffenkraut) podobné. Při wrchu Prutu wyroſtá ſſeſt aneb ſedm modrých Kwětů/ gako dlauhý prázdnj Zwonečkowé, z žlutých Luſtin wyſſlj/ podobně co na bjlé Bukwicy. Když ti měſýce Srpna (nebo Čzerwence kwetne) ſprchagj/ nacházý ſe zlaté barwy malé ſemýnko, w dlauhých Pyſkačkách

nic gjnáč, než gako při žluté Diwizně. Kořen má obly, na mnohých mjstech s obogj A
strany Křjžem probodený / odkudž y Latině slowe Cruciata: Německy Creutzwurtz, Sperenstich: Czesky pak Prostřelené aneb Střjslowé kořenj. Gest pak welmi hořký tento Kořen/ a takněž hořcegssj, nežli Hořec swrchu wypsaný. * W Zahradách nerád trwá/ gako y giné Lesnj aneb Plané zrostliny. *

Gentiana minor, siue Cruciata.

Gentiana minima.

B

Přirozenj, mocy a wčinkowé.

Hořec menssj, aneb Střjslowé kořenj, gest přirozenj horkeho a suchého: Což hořká chut geho wkazuge.

Wnitř.

Hořec menssj suchý na Prach ztlučený, a s dobrým wjnem pitý, rozdiluge a rozhánj Ged: Welmi se wychwaluge proti Mornjmu neduhu a nakaženj. Kdožby se před nim chtěl opatrowati a obhagowati / ten každé ráno wypj takowý truňk/ wezma Prášku geho půl quentjku. Ale kdožby giž tauž Nemocý poražen byl / tomu se musý celý quentjk dáti. Bylina s Kořenem wařená a pitá, wyčisťuge Prsy / a wyhánj sslemowité wlhkosti/ kteréž se tu shromáždily. Též mocy gest y woda pálená pitá. *Welmi také prospjwá Wodnotedlným/ aby Kořen přes noc w wjně močili/ a z toho wstawičně pili. *

Pastuchowé malým Hořcem mnoho se zanepraždňugj. Nebo gakž se která Swině zwrže a wmře/ sekagj tuto Bylinu s Kořenem / a dáwagj Swinjm gjsti / aby ge proti Moru, a té ráně gegich na ně přicházegjcý, hogili.

Zewnitř.

Kořen ztlučený a na Břicho přiložený, Czerwy mořj.

Prostřelené kořenj gest znamenitá Bylina na Rány/ kterauž y wsseliké Průtrže a aurazy hogiti můžeme. Ale musý se Bylina y s Kořenem w wjně wařiti / a rány aneb aurazowé tim Trankem promýwati / y Prásskem drobně ztlučeným zasýpati. Nebo welmi mocně wzdrawuge/ odkudž y gmena Německého dostala, Heil alle schaden: to gest Hog wssech ran. Táž moc nachází se y w pálené wodě. A summau za to magj/ že ten to Kořen wssecku tu moc má/ kteráž se Hořcy připisuge. Protož Staré ženy dobře prawj: Modelgeer, ist aller Wurtzelehr.

Gentiana

C

Gentiana minima.

NAcházý se gesstě y giné pokolenj aneb rozdjl, listu y Prutu mnohem menssjho, tenssjho a subtýlněgssjho nad předesslé/ poněkud se k brunátnosti nakloňuge: ale kwět má wětssj a zmodra brunátný. Wssecka Bylina po zemi se wleče/ Kořen má tenký, dlauhý, gako Keychawka/ chuti welmi hořké. Roste na mjstech newydělaných. W mocy srownáwá se s Prostřeleným kořenjm. * Cordus gmenuge Pneumonanthen, ginj Violam Calathianam. Gest Bylina na Rány dobrá.

Skutkowé.

Takowauž moc téměř má a přirozenj/ kterauž giné Gentianæ. Než vžjwagj obzwlásstně kořene drobně ztlučeného, a na Břicho přiloženého, k wyhnánj ssirokých Cžerwůw. Strumas exulceratas hogj tento Prach z kořene, zasecypánjm: s Medem smjssený a pomazowaný, Fleky y giné Kůže zssereděnj stjrá.*

Welmi drobný a pěkný Baworský Hořec. Gentianellæ elegantiss. Bauariæ.

D

OBogj tento malý Hořec s welice krásnými modrými Kwijtky, někdy y s brunátnými a bjlými, nacházý se wssudy w Bawořjch na lukách a při Potocých/ a mezy nimi ten wětssj y na Podzym obyčegně kwetne. Kořjnky magj welmi hořké, subtýlné a drobné/ kteřjž se ginde nevgjmagj/ lečby docela wssecko kořenjčko wykopal.

O Podražcy. Kapitola VII.

Rozdjl, pohlawj, spůsob a mjsto.

PODražec gest dwogij: Dlauhý aneb Samec/ a Okrauhlý aneb Samice. Dlauhý Podražec má listj gako Břečtan aneb Psoser polnj, drobet okrauhlé: Prautj lokte zwýssj, hebké, ač nahoru přjmě stogj a pruhowaté. Kwitj onde y onde na Prautj roste, zbleda žluté a dlauhé gako sspičatý Klobauček/ wůně sylné/ kteréžto když odkwetne, býwá Hrussce podobné. Kořen gest pjdi zdýlj, častokrát y delssj/ a na některých mjstech, zwlásstě wy-

Wlassjch,

Wlassjch, prstu ztlausstj: V nás w Cžechách má kořenj drobné a hořké. Roste na Po- A
ljch y na Zahradách.

Podražec dlauhý. Aristolochia longa.

Podražec obecný. Aristolochia Clematitis.

* Obecný dlauhý Podražec, kterýž se tuto wypisuge, mnozý včenj Medici magj za Aristolochiam Clematitim, id est Sarmentitiam, veterum: ginj geg gmenugj Saracenicam, gehož také y giné pokolenj klade C. Clusius, kteréž in Hispania roste. Prawý pak dlauhý B
Podražec, gakýž tuto wedlé giných wymalowán gest, roste neywjce in Sicilia. W nassjch Zahradách nechce zymy trpěti/ protož geg musegj w Sklepjch chowati. Tento a Okrauhlý gsau neymocněgssj/ a dobře k nám začerstwa přinesseni býti mohau.*

¶ Okrauhlý Podražec plazý se prowázky swými pozemi/ Kwět má gako dlauhý/ ano y listj téměř takowé, kromě že menssj a okrauhlegssj: Kořen oblý, twrdý, kosmatý/ zewnitř zemské barwy/ wnitř co Ssaffrán žlutý a hořký. Tento okrauhlý Podražec mým wědomjm neroste w Němcých ani w Cžechách: *Ale giž těchto časů w mnohých zahradách se nacházý/ a rád trwá přes zymu na Poli/ gakož pak y mně ho dosti mnoho roste každého Roku/ a přinássj owssem zralé Semeno/ ale kteréž se nerado vgjmá.* Ta pak Bylina, kterauž prwé za prawý okrauhlý Podražec drželi a vžjwali, nenj žádný Podražec/ ale gest z pokolenj a kmene Polnj Rutky/ o njž se w Cžtwrtých Knihách w Kap. 104. wypisowati bude. A protož bedliwj Apatékáři magj Okrauhlý Podražec ze Wlach sobě dáti přinásseti/ aneb od Normberských Kupcůw, kteřjž cum Simplicibus z Benátek do Ržjsse handlugj, kupowati a bráti. Nebo v welikém množstwj roste we Wlassjch/ zwlásstě pak, a ten neylepssj, nacházý se in Apulia, na hoře Garganus řečené/ * ano y na Paduanských horách/ kteréž montes Euganeos gmenugj.*

Czas.

¶ Obogj Podražec kopá se času žnj/ a může se bez porussenj chowati za pět Let.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Obogjho Podražce kořene w Lékařstwj mnoho vžjwáme. Gest hořký a drobet perný, horký a suchý na počátku třetjho stupně. Wssak okrauhlý gest podstaty subtýlněgssj, pronikawěgssj a kewssemu mocněgssj/ zwlásstě když hrubé a syrowé wlhkosti ztenčiti, a zacpánj od nich possle otewřjti chceme. Dlauhý nenj tak pronikawé a prostupugicý mocy/

C cý mocy/ſtjrá, zahřjwá a rozděluge, méně nežli okrauhlý. Protož kdež potřebj geſt ſtřjdmě ſtjrati/ gako při zgitřenj a pařenj Matky/ tu dlauhého Podražce vžjwáme.

Podražec okrauhlý.	Ariſtolochia rotunda:
a. Kwět rozkrogený.	a. Flos diſſectus.
b. Celý Kwět.	b. Flos integer.
c. Semeno.	c. Semen.
d. Mjſſek ſemena.	d. Vtriculus ſeminis.
* Mladiſtwý kořen.	* Radix pullulans.

Piſtolochia.

D

Wnitř.

Kořen obogjho Podražce ztižj gedné čtwrtce s wjnem pitý, dobrý geſt proti gedu a nakaženj Mornjmu. A protož berau geg do Dryáku. Vzdrawuge také y Hadj vſſtknutj/ kdyžby geg na to mjſto přikládal.

Tjž Kořenowé s Myrrhau a s Pepřem wařenj, a w teplém wjně pitj, přináſſegj Ženám gegich Kwět a Menſes, wyháněgj wen mrtwý Plod, Secundinam, y wſſecky nečiſtoty, kteréž w Matce gſau. A wprawdě měl aby gednakaždá Sſeſtinedělka při nejmenſſjm z tohoto Kořene pjti/ aby ſwým wyčiſſtěnjm tim giſtſſj býti mohla. Cžjpek z Kořene vdělaný, a gakž býti má požjwaný, to též půſobj.

Dále proſpjwagj tito Kořenowé lidem deychawičným, ſoptiwým, duſſným/ magjcým zanečiſſtěné, zacpané a těžké Prſy, nemoc paducý, Křeč a pjchánj aneb klánj w bocých/ aby ge v wodě zwařil a z toho pil/ neb s Hořcem a s Jablečnjkem w medu přigjmal.

Meſue napſal/ že obogj Podražec má gednoſtegnau moc purgowati a počiſſťowati: a geſt prawda/ když ſe z něho Práſſku třj čtwrtcý ztižj wypige/ že ponauká žiwota k Stolicým/ žene ſſlem wen/ y také, gakž někteřj prawj, Choleru.

Kořen Okrauhlého Podražce Rybám welmi geſt přjgemný a wzácný. Nebo když geg ztlučený s Wápnem do wody vwržeš/ y hned k němu Ryby chwátagj/ s přediwnau žádoſtj a chtiwoſtj gedj/ ale newelmi dobře gim k duhu přicházý. Nebo po tom pokrmu leknau/ a gako napoly vmrlé břichem zhůru plowagj/ gakož ſwědčj Plinius, dokládage že to ſám widěl.

* Geden včený Medicus, Práſſek okrauhlého Podražce w měkém wegcy čaſtokráte s welikým proſpěchem dáwal, proti bolenj Zialudka/ a zwláſſtě oris ventriculi. Týž kořen geſt také mocný in Cliſteribus Apoplecticorum & Epilepticorum, Sſlakem poražených, a Paducý nemocý obtjžených.*

Woda

Woda z čerſtwých Kořenů wypálená/ s vžitkem ſe pigjwá času Mornſho, in peſte, proti kłánj w Bocých. A

Zewnitř.

Kořenj Podražcowé, dokudž geſt čerſtwé a geſtě zelené, zmačkané a přikložené, wytahuge wen z Rány, trny, třjſky, ſſipy, zdrobené a zlámané kosti / y giné wěcy zadřelé a vwjzlé. Wjno z Podražce wařeného, wyčiſſtuge a léčj wſſecky ſhnilé y nowé Rány / děrawé a kyſawé nohy / y giné wſſelike auragy a wředy, zwlášſtě w tegnych mjſtech/ aby ge tim wjnem často promýwal/ a Prášſkem z ſuchého kořene zaſeypal.

Lékaři Koňſtj a Kowáři znagj a vměgj dobře vžjwati kořene Podražcowého, proti Sadmu, to geſt proti zdáwenj aneb odhněcenj Konj od ſedla/ že gim Prášſkem toho Kořene rány zaſeypagj: a geſt welmi dobrý.

Wjno z Podražce s málem Medu ſmjchané, a tak teplé do vſſj wpuſſtěné, vzdrawuge Otoky a wředy gegich / y bolesti vkládá. Ano y woda z Podražce okrauhlého wařená, a do vſſj wpuſſtěná, dobrá geſt proti ſſkworu a Čzerwu w nich.

Kdožby Zuby tímto Kořenem wytjral/ wyčiſtj ge a wybjlj. Podražec na Prach ztlučený, a s Octem ſmjchaný, dobrý geſt proti Praſſiwině / aby ſe gim wmýwal. Podražec s kořenem Slézu wyſokého, Citrocelem a Medem ſmjſſený, a teplý přikložený, vkrocuge bolest Podágry.

Welmi dobrý a ſkuſſený Flaſtr, na Rány a nečiſté Wředy: Wezmi liſtj aneb kořene Podražcowého/ vſſiš ge a ztluč na Prach. Potom ten Prach, Terpentýnu a lněný Oleg ſmjcheg ſpolu na Rendljčku nad ſkrownym ohnjčkem z vhlj/a vdělag maſt/aby přjliš ani huſtá ani řjdká nebyla/ a ſchowag kupotřebě. Přikládeg na rány a Neſtowice.

Podražec ſlowe Řecky y Latině Ariſtolochia, † quòd ſit optima puerperis, non grauidis, quòd remoratos menſes, hærentes ſecundinas, & reliquias omnes à partu expellat: † Arabſky Zariund ſiue Maſmora, Wlaſky Ariſtologia, Sſpanyelſky Aſtronomia, Francauſky Foterrle, Německy Oſterlucey, od Řeckého a Latinſkého gména Ariſtolochia, Holwurtz. B

* Piſtolochia.

Piſtolochia neni ginym Podražcům bylinau a tráwau nepodobná/ wſſak mdlegſſiho a menſſiho liſtu, Kwětu y Owotce / má množſtwj tenkého dlauhého Kořenj: proteż gi Plinius Polyrrhizon nazywak. Roſte okolo měſta Neapoli we Wlaſſich/ gakož Bart. Marantha ſwědčj lib. 1. cap. 4. Nacházj ſe také, gakož pjſſe Cluſius, in Hiſpania & Gallia Narbonenſi, kdež Dřewowé ſtromowj roſte/ aneb ſyc kdež kamenito geſt: Kořen pěkně wonj/ a geſt zwlášſtě mocný wedlé okrauhlého Podražce. Plod z žiwota, když toho potřebj, wywésti. Plinius geg wychwaluge/ a prawj býti dobrý těm, ktěrjž vpadli / aneb ſyc něco w žiwotě zlámali a ſrazyli / aby nemocnému Kořen v wodě pjti dáwak. Syce také mocný geſt proti těm neduhům/ proti ktěrymž obyčegně ginych Podražcůw vžjwáme. *

O Lékořicy aneb Sladkém Kořenu. Kap. VIII.

Spůſob.

Lekořice geſt Strůmek o mnohých Prutech aneb Rakoleſtech dwauloketnjch/ na nichž ſtogj Liſtj wždycky gedno proti druhému, gako na Maſtyrowém ſtromu aneb Lentyſſku, aneb na Cyzrně/ zčernazelené, obdlaužené, tluſté, tučné/ a když ſe ho dotkneš, k prſtům přilépagjcý. Kwět nese zčerwenabrunátný, podobný Hyacinthu/ ktery žto když opadne, wynikud Sſocowicy podobná. Kořen rozkládá ſe ſem y tam / a dáwá od ſebe množſtwj

C dlauhého Réwj/ zewnitř gest barwy dřewěnné/ wnitř žlutý gako Pusspanowé dřewo/ wodnatý a mjzowatý/ chuti poněkud trpké, a wssak sladké a libé.

Lékořice. Glycyrrhiza Dioscoridis.

Obecná Lékořice. Glycyrrhiza vulgaris siue Liquiritia.

* Této obecné Lékořice wypsánj treffuge se ad Radicem Scythicam, gakž gi Theophrastus & Plinius gmenugj/ protože in Scythia w hognosti roste/ & ad paludem Mæotidem:
D o čemž y Angerius Busbequius in suo Itinerario Turcico pjsse/ že toho Kořene na břehu weliké řeky Halys celé Háge aneb Lesy plné nalezl/ a poněwadž gest mnohem sladssj y mocněgssj nežli druhá semine Echinato, kterauž Dioscorides wypsal/ a tohoto času téměř wssudy w zahradách se nacházý/ protož při nj také zůstáwáme. Gmenuge se také Adipsos, protože Scythæ gedauce kořen gegj, za několik dnů (gedenácte y dwanácte) žjzeň trpěti mohau.*

Mjsto.

Kdež se Lékořice gednau wsadj/ tu se welmi brzo rozplodj a rozmůže/ a s těžkostj dá se wypleniti. Roste na mnoha mjstech we Wlassjch v weliké hognosti/ zwlásstě pak w Apulia na hoře Gargano, kdež také z Kořene gegjho Safft aneb sstáwu wypresugj, wyfussugj/ a nadělagjce Pilulj aneb Kůlek, tak spekla u k nám přinássegj. Lékořice také mnoho stwj roste w Němcých okolo města Pamberka za Normberkem: Někteřj také y w Čechách na swých Zahradách gi magj. * In Gallia Narbonensi roste na mnoha mjstech sama od sebe/ zwlásstě v města Latara, o němž y Plinius zmjnku činj/ a ležj gednu mjli od Mompelieru.*

Czas.

Kopá se Kořen a shromažduge toho času, když těch sedm Hwězdiček Pleiades & Vergiliæ, a Czesky Kuřátka řečených, zapádagj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Lékořice gest přirozenj mjrného, totiž horkého a wlhkého na prwnjm stupni. A protož přirozenj Lidskému gest welmi přjgemná a podobná. Stjrá, čistj, swlažuge/ měkčj a wnitřnj ostrosti wyhlazuge.

Wnitř.

Kořen Lékořice žweykaný, aneb Safft gegj w vstech držaný, ažby se sám rozplynul a pomalu dolů do hrdla sklauzl, hasý žjzeň/ krotj hlad/ dobře prospjwá Gatrám horkému Žaludku/ odnjmá záhu/ wyčisstuge Prsy a Pljce/ pomáhá k wolnému odchrkowánj/ obwlažuge suchotu a drsnatost hrdla y Trubic dýchawičných aneb Chřtánu/ obměkčuge

měkčuge Otoky a wředy. A protož vžitečně dáwá se proti Syptawosti, suchému kássli, A
těžkému dychánj, Sauchotinám, Zebrnj hlize a klánj w bocých.

Safft aneb mjzku Lékořicowau takto strogiti maš: Wezmi Lékořice čerstwé aneb zelené, zmačkeg aneb ztluc gi dobře, zwař w wodě: potom w Létě wystaw tu wodu na Slunce, aneb w zymě na teplá Kamna, aby wyschla a shustla. Potom wlož do nádobky polewané, a schoweg kupotřebě, proti giž oznámeným neduhům.

Kořen Lékořicowý v wodě aneb w sladkém wjně wařený a pitý, vžitečný gest proti wssechněm swrchu dotčeným nedostatkům zdrawj, obzwlásstně pak dobrý gest ranění aneb osutinám Měchýře, hogj wsselike neduhy Ledwin, též y pálčiwé a ostré močenj. Lékořice w Kozým mléce wařená, gest proti giž gmenowané Rzezawce neylepssj.

Giné dobré Lékařstwj proti kapawému wody paussténj: Wař Lékořicy s Rzeckým wjnem, a s semenem Wrabjho sýmě v wjně aneb v wodě, a pj z toho. Tim průduchowé a trubice moče se obměkčj a otewrau.

Jtem, Tento podepsaný Trauk dobrý gest k vžjwánj proti sslemům a nečistotám, gesto se okolo Prsů a Plic založily: Wezmi dewět Fjků, Lékořice dwa Loty, Rzeckého wjna, Anýzu, Wlaského kopru, každého geden Lot, Hysopu půl hrsti. Ty wssecky kusy ztluc zhruba, a zwař wetřech Zeydljcých wody, ažby třetj dsl wywřel. Potom proceď a Cukrem oslaď. Z toho Trauku teplého Nemocný každého dne ráno má wypiti mjrnau Sklenicy. † Giný Prsnj trauk, kterýž také ostrý Kassel wkládá, Zialudek wyčisstuge, žizeň hasj, a Prsy od sslemů wyprawuge: Wezmi nowých Fjků dwa Loty, Jujub a Sebesten, každych geden Lot, Rzeckého wjna geden Lot, Lékořice půl Lotu, Gablečnjku bjlého, Anýzu a Wlaského kopru, každého půl Lotu, zwař ty kusy wedwau Pintách prosté Gečné wody, ažby třetj dsl wywřel. Z toho Nemocnému dáweg pjti dobrý Trunk ráno a w wečer. Pakli chceš prostau wodu Gečnau mjti pro vhassenj žizně, wezmi plnau hrst Gečmene, Rzeckého wjna dwa Loty, Lékořice geden lot, Anýzu a Kopru Wlaského, každého dwé čtwrtce, naleg na ně dwě Pintě wody, a zwař až třetj dsl wywře. †

Znamenité, prawdiwé a gisté Lékařstwj, obhagugjcý a opatrugjcý, aby se žádny B
Kámen ani w Ledwj ani w Měchýři nerodil a neroste: Wezmi kořene Lékořicowého wyčisstěného, Slézu menssího y wětssího, každého dewět čtwrtcý, Wrabjho semena, Nysspulowých pecyček, každého geden Lot, zkrágeg a ztluc ty wssecky kusy, naleg na ně dwě Libře aneb dwa Zeydlšky wody Lomikamenowé aneb Mágowého trauku, zwař spolu až do wwřenj polowice, proceď, a dáweg z té gjchy Nemocnému pjti ráno dobrý trunk, a to čtyrykrát do Týhodne.

* Lékořice w dobrém sladkém wjně po několiko dnů močená, potom sstáwa z nj dobře wytlačená, a s pěkným bjlým Cukrem až do hustosti safftu zwařená, gest welmi dobré Lékařstwj nedužiwým Lidem na Plice, a podobnými nemocmi obtjženým. Jtem, Dragacantha a Lékořicowý Safft cum Sapa rozdělati, gako welké Pilule, a nechati aby se to w vsiech rozpustilo, dobré gest proti Kássli. Kořen Lékořicowý dáwá také welmi pěkné Extractum cum Spiritu vini, & sine illo præparatum, kteréhož w mnohých Nemocech Plic a Ledwin prospěssně vžjwati můžeme. *

Zewnitř.

Lékořice suchá a drobně gako maučný Prach ztlučená, aby tim Prásskem do slzawých a tekutých očj zasypal, stawuge Flus, a hogj zwředowánj očj. Gest také týž Prach dobrý, aby gim Nesstowice a wředy w vstech zasypal. Napomáhá y k zhogenj Ran, ano y Přjmět léčj.

* Prach z Lékořice s drobtem bjlé mauky smissený, a w sátku na Erysipelata aneb červené Otoky přikložený, welké polehčenj bolesti dělá. *

Lékořice gmenuge se tak Česky od Rzeckého slowa Glykyrrhiza, což tak mnoho gest gako Sladký kořen, Dulcis radix: w Apatékách Liquiritiá, Arabsky Sus, Wlasky Regolitia, Sspanyelsky Regaliza, Francausky Recisse, Polsky Lakrycia, Německy Süßholtz oder Lechkritz.

C

O Karlině aneb Pupawě bjlé.

Kapitola IX.

Pupawa bjlá / aneb maká. Chamæleon albus, siue Carlina.

D

Gméno a Spůsob.

Pupawu černau gmenugj Apatékáři Carlinam. Nebo někteřj powěrnj o tom bagj / že toho času, když Cýsař Karel Welký kralowal a mnoho Křestianských bohů wedl, powstal přewrutný a hrozný Mor w geho Wogsku / od něhož množstwj Tisýc lidu padlo. Nad čímž Cýsař dobrý litost mage, modlil se Pánu Bohu / a obdržel to, že mu se Anděl wesnách vkázal / kterýž wystřelil z Kusse sjp, a napomenul Cýsaře / aby sobě pilně zapamenal / kam a na kterau Bylinu ten Sjp vpadne: nebo tau Bylinau a tim Kořenjm, ta Wogsku swému od Mornjho nakažený spomocy bude mocy: Což že se y stalo. Toho my zanechagjce při swé wáze, k wypsánj přistaupjme.

Bylina tato nese listj, gako Zahradnj Kardus / ale chlupatěgssj, bodlawěgssj a sspičatěgssj / nemagjcý žádneho Prutu / ale na drnu země se rozkládagjcý. Hned nad Kořenem vprostřed Listj při zemi, má ostrau a bodlawau Hlawu kwětnau / kteráž kwetem zbrunátna červeně / potom zběly, zpeyřnatj, rozljtá se / a zůstáwá semeno planému Sáffránu podobné. Ta hlawka stogj wždycky otewřená, když gest audnj a nebe gasné / pro tomu pak zawjrá se, když gest mračno a k desti se strogj. Kořen zewnitř gest někdy červenalý / wnitř bjlý, sylně wonný a sladký / na některých mjstech roztržený a gako zranění / odkudž sobě Baby wymyslily, že geg Angel Páně z Kusse swé Sjpem ranil.

* Clusius wypisuge také Makau planau Carlinam, kteráž roste in Hispania, o čemž mj geho Obseruationes Hispanicas lib. 2. cap. 80. Bellonius a gini nedáwagj temu mjsta / aby Chamæleon albus měl býti tato Carlina, poněwadž Howad nemořj / o čemž Dioscorides a Theophrastus psali / a že prawý Chamæleon albus toliko na Ostrowě Krétě od něho nalezen gest / a má za to, že stěžkem ginde na giném mjstě nalezen býti může. Ale o tom y o giném swém mjstě přjležitěgi mluweno bude. *

Mate.

Mjsto.

A

Pupawa bjlá ráda roste při wrssjch, kdež woráno nenj/ a na wysokých rowinách. W mastné zemi mjwá tlustý Kořen/ w suché tenký.

Czas.

Kořen Pupawý bjlé kopagj z Gara/ dřjwe nežli se počne pučiti/ a listj z sebe tlačiti/ a sussj geg w stjnu.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Pupawa bjlá gest přirozenj horkého a suchého na druhém stupni. Rozhánj wětrnosti, a zacpánj otwjrá.

Wnitř.

Kořen Pupawý bjlé vsussený, na Prach ztlučený, a ztižj gedné čtwrtce s wjnem pitý, wyhánj ssiroké Czerwy aneb Sskrkawky z břicha/ otwjrá zacpánj gater y zpuchnutj Slezyny/ Wodnotedlným lidem otoku vmenssuge a vgjmá/ zahánj Žlautenicy/ zwlásstě kdyžby kořen s Gablečnjkem zwařil a pil. Moč sylně proprawuge/ Kámen láme a drobj/ wsseliké gedowatosti odpjrá/ a zwlásstě Mornjmu nakaženj. A Dioscorides napsal/ že se tohoto Kořene vžjwati může na mjstě Dryáku s wjnem/ proti vsstknutj gedowatých žjžal, kteréž Ged při sobě magj.

Kořen bjlé Pupawy ostrauhaný, wywozuge wen nemoc Ženskau, to gest Menses, ano y Secundinam, to gest Lože po porodu pozůstalé wytahuge.

Kořen s gečným Sladem aneb tlučj, s wodau a s Olegem smjchaný, mořj Psy, Swině, Krtice y myssj. * Gakož Theophrastus de suo Chamæleonte napsal. Ale po nassj Pupawě bjlé, býwagj Swině sylněgssj. Hieronymus Tragus o malé Pupawě/ o čemž čti v něho wjce. Tu wnitřnj massytost Kwětu očisstěnau, od ssupinowaté byliny a wlny, w njž gest Semeno, obyčeg magj we Wlassjch do Cukru aneb Medu zaděláwati/ a gest welmi chutná gisti. Ginj obecnj Lidé vžjwagj také y Syrowé/ ale tak kdožby gi přjliš mnoho gedl, dělá mu w žiwotě žřenj a záwrat w Hlawě.*

B

Zewnitř.

Tento Kořen w Octě wařený, aby se gjm vmýwal, zahánj swrab, Prassiwost, strupy, lissege y Fleky. Wpausstěnj té gjchy dobré gest proti bolenj Zubů.

Starý Lékař Theophrastus napsal: Kdož chce zwěděti/ zdali Nemocný z Lože powstane a bude žiw, čili vmře/ zwař tento Kořen, a meg nim Nemocného wždycky ráno za tři dni pořád. Sneseli tu Lázeň/ dobrá čáka gest, že nevmře. * Tohoť gá též při swé wáze a wjře zanecháwám: wssak proto dobrý Lékař má giná a gistssj w takowé přjčině znamenj/ po nichž se sprawiti může.*

Někteřj bodlawau hlawu Kwětu bjlé Pupawy zawěssugj nad Stolem/ domnjwágjce se, když na nj hleděti budau, že Sstkawky a Záhy mjti nebudau. * Sed hic opus est forti imaginatione.*

Pupawa bjlá slowe Ržecky χαμαιλέων λευκός: Arabsky Chemeleon leute, gménem z Ržeckého porussenym: † Latině Chamæleon albus, Carduus suarius, quòd sues in polenta exhibitus, perimat, Cardopacium & Carlina, quasi Carolina: † Wlasky Carlina & Chameleone bianco, Sspanyelsky Cardo pinto, Francausky Carline: Německy Kleine oder Weisse Eberwurtz.

O Pupawě černé. Kap. X.

Spůsob.

Pupawa černá má listj chlupaté a bodlawé gako zahradnj Kardus aneb Zlatohláwek/ wssak menssj, tenssj, subtylněgssj a něco počerwenalé/ ačkoli wedlé položenj a powahy země barwu swau měnj: nebo někde býwá zelené/

C lené/ ginde pobělawé/ opět na giném mjstě pomodralé, někdy také čerwené. A snad ta gest přjčina / že Chamæleon také Carduus varius od rozličných barew, slowe. Nebo y Chamæleon Zwjřátko malé gako Gesstěrka rozličné barwy na sobě má. Prut nese gedné pjdi zwýssj/ Prstu ztlausstj, počerwenalý/ při wrchu má w okolku trnowaté a rozličných barew Kwitj, gako Hyacinthus. Kořen tlustý, černý, tučný/ někdy roztrhaný a wyssseptaný/ wnitř žlutý/ w chuti perný a kausawý.

Pupawa černá aneb weliká. Chamæleon niger. Carlina caulescens, quondam Chamæleon niger.

D

* Barthol. Marantha in sua Methodo simplicium lib.2.cap.7. pjsse: Že této Bylině in Apulia řjkagj Carduncello, a mně gi také, když gsem byl w Neapoli, wedlé giných Bylin dodal/ od něhož gi před tim y Mathiolus dostal. Bellonius pjsse/ že dotčený Chamæleon niger v weliké hognosti roste na Ostrowě Lemnu / a nese tak pěkné a krásné modré Kwjtky, gako Nebeské barwy/ že y Chrpowý kwět proti němu nezdá se býti práwě modrý. Jtem / že roste také na Poljch apud Abydum, a při řekách Hellesponti, y okolo města Heracleæ in Thracia. Před časy za tuto Welikau a černau Pupawu drželi Carlinam, když w Slaupek aneb w Prut wyrostla / gakož se to někdy stáwá/ že dosti wysoko wyrostá: Syce Kwitj má druhé Menssj, kterauž gsme w předesslé Kapitole wypsali, wewssem podobné. *

Mjsto.

Pupawa černá neroste nikdež w Czechách ani w Němcých, pokudž mně gest wědomé/ ano we Wlassjch pořjdku se nacházý. In Apulia & Calabria roste gakásy Bylina, gakž tuto wymalowaná / a srownáwá se s wypsánjm Pupawy černé apud Dioscoridem. Roste na Poljch, w mjstech suchých, y také při Moři.

Czas.

Kopagj kořen Pupawy černé z Gara/ když se listj wen pučiti začjná.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kořen gest přirozenj ohniwého, totiž horkého a suchého, perný/ a moc má stjrati, páliti a wyčisstowati.

Zewnitř.

Poněwadž tento kořen Pupawy černé má w sobě cosy sskodliwého aneb smrtedlného/ gakož Galenus a ginj znamenitj Včitelé swědčj / protož se gi w Lékařstwj do wnitřka ne-

ka nevžjwá/ než toliko zewnitř: Aby ztluka ten Kořen, Bobkowého Olege, Swinského aneb Slepičjho sadla, a trochu Wytriolum k němu přidal. Bude z toho Mast dobrá proti Prassiwině, Lissegům, Flekům/ y giným podobným swrabům a nečistotám/ kteréž wyčisstěnj potřebugj. ¶ Pupawa černá w Octě wařená, a ta gjcha teplá na zlém Zubě držaná, vkládá bolest geho. Aneb, ztluka Kořen, smjcheg s tak mnohem Pepře a Wosku w hromadu/ a přikládeg na zlý Zub. ¶ Tento Kořen na sspicy wstrčený, rozhřitý, a na Zub děrawý často kladený/ lomj geg a drobj. Dáwá se y do těch Lékařstwj/ gichž k zpryskowánj a zpruzenj kůže potřebugeme. Ztlučený na Prach a přiložený, hogj wředy a wlky okolo sebe se rozgjdagjcý a welmi sskodliwé.

¶ Pupawa černá slowe Ržecky χαμαιλέων μέλας, Arabsky Chemæleon melancos, Latině Chamæleon niger, Wlasky Cameleone nero, Sspanyelsky Cardo pinto, Francausky Chardonette, Německy Schwartz Eberwurtz.

O Sstětkách. Kap. XI.

Sstětka Zahradnj. Dipsacus, Labrum Veneris, Carduus Fullonum.

Sstětka planá. 1. Kwět. 2. Bodlácy na Hlawě/ pod nimiž se kryge semeno. * Czerwjk. 3. Listj spodnj/ nebo swrchnj gt podobné zahradnj Sstětce. Prut má vřezaný býti/ neb newycházý zkořene bezlistj

Dipsacus siluestris. 1. Flores. 2. Spinæ sub quibus delitescunt semina. * Vermiculus. 3. Folia inferiora, cætera caulem ambiunt, ut in præcedente Dipsaco. Et caulis hic præcisus pingitur, nam non sine folijs exit è radice.

Rozdjl a Spůsob.

SStietka gest neyznámegssj Knapům a Walchářům/ kteřjž gj Sukna čessj. Gest pak dwogj: Gedna obyčegně sege se na Zahradách/ a proto slowe Zahradnj/ gest zrostlina pěkná na pohleděnj/ má Prut dlauhý, bodlawý, člowěka zwýssj, na články aneb saučky rozdělený: Z každého článku wypausstj dwa dlauhé Listy proti sobě osazené, nahoru obrácené/ a

C né/a w sebe ohnuté, gako něgaké Lodičky aneb Koreytka/ w nichžto po dessti aneb po rosě vstawičně woda stáwá/ a dosti dlauho se zachowáwá: o čemž wědauce Ptácy, často-kráte k Bylině té přilétagj/ a pigjce tu wodu, žjzeň vhassugj. A za tau přjčinau Ržekowé dali Sstětce gméno Diplacus, to gest Žjzniwá/ a Latinjcy Labrum Veneris. Hřbet listj pospodu gest trnowatý. Při wrchu na Slaupku stogj chlupaté, obdlaužné hláwky/ s bodlawými a dolů sehnutými háčky/ mezy nimiž tlačj se wen malý bjlý Kwět/ gehožto domkowé podobnj gsau domkům Wčel. Po kwětu nacházý se w týchž domcých semeno, nětco menssj nežli Wlaského Kopru, chuti hořké. Ty hláwky přjležitého času, zwlásstě měsýce Března a Dubna, když se napoly rozřežj a otewrau, nacházegj se w bjlém stržni gegich malj bjlj Cžerwjkowé/ a wssak newždycky. Rybáři těch Cžerwjků na vdice potřebugj/ neb ge Ryby welmi rády gedj.

Druhá Sstětka gest planá/ a ta roste sama od sebe za Ploty, mezy Ploty, wedlé Cesty, mezy Rumem, y ginde na wlhkých mjstech: gest wewssem rowná Sstětce zahradnj/ kromě že listj má vžssj a trnowatěgssj: Kwět tělné aneb zčerwena brunátné barwy/ také háčkůw nemá polowicy tak ostrých, gakož gsau na Zahradnj.

II. Planá Sstětka. Virga pastoris.

D

Gest y giné gesstě pokolenj Sstětky plané/ kteréž wewssech swých částkách a kusech, totiž w Prutu, listu y hláwkách mnohem roste menssj a mdlegssj/ nežli prwnj. Prut nenj pruhowatý/ ani tak trnowatý: Hláwky nebýwagj wětssj Musskátowé kůlky, aneb Léskowého ořecha/ a gsau osazeny tenkým wlássenjm/ gakoby zelenj Hedwábnj třápcowé byli. * Kwetne bjlým Kwětem/ a časem y brunátným. * Tato Bylina propriè Latinsslowe Virga pastoris. * Ačkoli Serapion Polygonum tak gmenuge. Virga pastoris roste ráda w Nydrlantu/ ano y w Duryncých na Pahrbcých a w Přjkopjch wlhkých. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kořen Sstětky Zahradnj gest přirozenj suchého na druhém stupni/ a má moc stjragjcý a wyčisstugjcý. † W Lékařstwjch wnitřnjch nemá žádného vžitku. †

Zewnitř.

Kořen v wjně wařený, potom ztlučený, na Fistule, rozsedliny a wředy přiložený, hogj ge/ zwlásstě okolo zadku. Takowé Lékařstwj přes celý Rok chowati se může, w nádobce mosazné, k oznámené potřebě. Stařj timto Lékařstwjm y Bradawice sháněli.

Listj w Octě wařené, s bjlkem od Wegce smjchané, a na Břicho přiložené, twrdj a zastawuge tok Břicha y Stolice.

Woda z listj dystyllowaná, dobrá gest proti zgitřenj vst/ aby gj často promýwal.

Woda, kteráž se na listj Sstětkowém nacházý, dobrá gest proti Czerwenému toku slzý z Očj/ aby ge promýwal. Vzdrawuge také a shánj wssecky žluté a modré Fleky mezy očima/ aby se gj vmýwal. Ženy gi dobře vměgj vžjwati.

Czerwjkowé, kteřjž se w stržni aneb w mozku hláwek této Sstětky nacházegj, slaužj proti Zymnicy čtwrtodennj/ aby ge obalil, a na hrdle a na ruce zawěssené nosyl/ gakož napsal Dioscorides. Dotčenj Czerwjkowé s Fiolowým aneb Růžowým olegem ztlučenj a přiloženj/ gsau náramně dobřj proti vkrutné a weliké bolesti Czerwa prstnjho.

Sstětka Zahradnj slowe Řzecky y Latině Dipsacus, id est sitibundus: Labrum Veneris à carinato foliorum habitu: Carduus Veneris & Fullonum: *Quibusdam Spina Selenitis Theophrasti, & Galedragon Xenocratis apud Plinium.* Arabsky Dibsacos, Wlasky Cardo di panni & Dissaco, Sspanyelsky Cardencha & Cardo pentendor, Francausky Chardon à Carder: Englicky Tassel: Německy Kartendistel, Bubenstreel vnd Weberkarten.

O Bjlém Trnu. Kap. XII.

Bjlý Trn. Spina alba.

Spůsob.

Bjlý Trn list má gako Pupawa bjlá/ než vžssj a bělegssj/ chlupatý a welmi bodlawý/ Prut dwauloketnj, Palce ztlausstj y tlustssj, poběławý a wnitř prázdný/ při wrchu bodlawau hlawičku, Mořskému gežku podobnau/ wssak menssj a delssj. Z těch Hlawiček wycházý Kwjtj wlasaté/ rowně gako při giných bodlácých, brunátné, lskawé: Semeno w hlawkách gako planého Ssaffránu, ale okrauhlegssj. Kořen tlustssj než Palec, bjlý, dwau pjdj zdýlj.

Mjsto a Czas.

Bjlý Trn roste na Horách a w Lesých. Kořen kopá se na Podzym, při času Wjna zbjránj.

Přiro-

C

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Gest přirozenj suchého/ a pro swau trpkost stahuge drobet whromadu.

Wnitř.

Kořen vsussený, ztlučený, a za půldruhé čtwrtce ztižj w kyselém wjně pitý/ dobrý gest těm, kteřjž krwj chrkagj a kasslj/ a těm, gessto přjlissnau židkost žaludka a břicha trpj nic zachowati, což snědj a wypigj, nemohau/ a často na Stolicy choditi musegj. Žene také y moč a Kámen.

Tento kořen Arabes gmenugj Bedeguard, wcházý a beře se do Syrupu, kterýž se dělá z Ržepjčku/ a Latině slowe Syrupus de Eupatorio. Nemagjli Apatékáři tohoto Kořene, protože w Czechách neroste, magj mjsto něho bráti Kořen planého Galgánu.

Semeno gest mocy prostupugjcý a horkého přirozenj. Aprotož dobré gest pjti Dětem proti Křeči/ vzdrawuge také y Hadj vsstknutj.

Zewnitř.

Kořen čerstwý přiložený, aneb Prach z něho zaseypaný, hogj rány a wředy.

Kořen w Lauhu wařený, a Hlawa tim mytá, zdržuge wlasy z Hlawy lezaucý/ a bránj oplchawosti. Můžeš geg y s Ladanem a Brotanem wařiti.

Proti rozsedlinám a rozpadlinám na nohách y na rukách, y w mjstech tegných/ též y proti wředům okolo zadku, znamenité Lékařstwj: Ztluc kořen Bjlého Trnu na čisty a drobný Prássek/ přideg k němu drobet Grünsspatu, Item Gelenjho aneb Kozlowého loge/ smjcheg a rozděleg wssecko spolu nad mjrným ohnjčkem/ a připraw z toho Mast.

Prawj někteřj: Kdožby Semeno Bjlého trnu na ruce přiwázané ssebau nosyl/ že se nemá báti, aby mu co Hadj aneb giné gedowaté žjžaly vsskoditi mohly.

II. Domnělý bjlý Trn, s bjlým Kwětem. II. Spina alba, albis floribus.

II. Domnělý bjlý Trn, s modrým Kwětem. II. Spina alba, cæruleis floribus.

D

Někteřj pro Spina alba vkazugj Trn wssecken naskrze pobělawý/ tlustý a pruhowatý Prut magjcý. Nese při wrchu okrauhlé Trnowé hláwky/ nápodobně gakoby Pawaučinami byly potažené. Kořen geho gest bjlý, Palce ztlausstj, chuti drobet přjtrpké. Nacházý se na Horách, Pahrbcých y na Poljch. Té Byliny wymalowánj také gjcím tuto položil/ ale wprawdě a w skutku nenj prawý Trn bjlý/ ačkoli ho w potřebě mjsto Bjlého trnu vžjwati můžeme.

* Trn

* Toto pokolenj Trnu gest dwogj (nebo Rembertus Dodonæus pokládá gich wjce/ kteréž gá pro krátkost wypustjm) z nichžto neyobyčegněgssj v nás wýsse roste/ a list nese ssirssj a při wrchu w gežkowé hláwce Kwjtky bjlé: Druhý má list drobet vžssj, a pěkné pomodralé kwjtky w swých hláwkách/ a nenj tak obyčegný. Němcy po spůsobu geho řjkagj mu Bisenknöpff. Tragus má geg pro Chamæleonte vero: ginj gako Fuchsius a Cordus, domnjwali se, že gest Crocodilium, ale že o tom pochybowali/ nazwali geg Sphærocephalum. Dodonæus gmenuge Spinam peregrinam. Gesnerus Ehinopum & Carduum echinatum. Aloysius chce, že gest Rutrum siue Ritro Theophrasti. Syce obyčegně řjkagj mu, Wlaský aneb Ržjmský Trn/ Welsche oder Römische Distel.* A

Trn Bjlý slowe Ržecky ἄκανθα λευκή, Arabsky Bedeguart, Latině Acanthium, Spina alba, Wlasky Spina bianca, Francausky e Spine blanche, Německy Weisse Bergdistel.

O Bodlácých aneb Kardjch.

Kapitola XIII.

I. Kardus Zahradnj bodlawý. I. Scolymus siue Carduus seu Cinara aculeata. II. Kardus zahradnj. II. Scolymus non aculeatus.

B

Rozdjl a Spůsob.

Kardowé aneb Bodlácy w několikerém spůsobu se nacházegj: nebo ginj gsau Zahradnj/ a ginj Planj. Zahradnj we Wlassjch gsau dwogj: Wlassj gim řjkagj Cardoni, Carrioffi, Archichiochi. Geden z nich gest bodlawý a ostrý/ druhý nic.

Prwnj tedy, kterýž gest prawý Carduus aculeatus, Německy Strobildorn, má weliké zbledazelené bodlawé listj, dwau Loket zdýlj/ po zemi wůkol rozložené/ a s obogj strany zstřjhané a zkrágené. Prostředkem toho listj gde okrauhlý a pruhowatý Prut gako hůl: Při wrchu nese pěkné, weliké, welmi bodlawé brunátné aneb Fiolowé barwy Hláwky, kupodobenstwj Borowých ssissek/ w nichžto ležj bjlé aneb ssediwé semeno w měké Bawlnce/ gako planého Ssaffránu semeno. Kořen gest mocný, dwau Pálců ztlausstj, a dwau pjdj zdýlj/ chuti libé, přjgemné a přjsladké. Ten někteřj gjdagj wařený/

C wařený/ ginj syrowý s Pepřem a Solj, gako Ržetkew: Y také geho massytost dolegssj pod hláwkau Kardowau gedj Wlassj a Sspanyelowé/ ano giž y Cžechowé gjdati se ho naučili/ a to w Létě dřjwe nežli dotčené Hláwky rozkwetnau a zatwrdnau. *Item když w zymě w Sklepjch zmladnau a změknau.*

Druhý Kardus Zahradnj, nenj nepodobný prwnjmu / kromě že gest tupý, a žádného trnj ani bodlačj nemá: Wjce ho vžjwagj nežli prwnjho/ tak že Wlassj žádné téměř Wečeře bez těch Kardůw nedáwagj/neb ge mohau mjti přes celau Zymu/ když ge w Létě, dokudž gsau gesstě mladistwj, do země aneb do Pjsku zakopagj: neb gim tak zůstáwagj bjlj, mladistwj a měkcý/ a tak gjdagj celau Bylinu s Pepřem a Solj.

* Plinius pjsse/ že před časy takowé Kardy také s Octem a Medem zaděláwali/ a přidáwali k tomu Laseris radicem a Kmjnu / proto aby ge přes celý Rok mjti mohli. Musý gim zemi dobře wyhnogiti / a porostau tim wětssj.*

Mjsto.

* Carolus Clusius vkazuge in suis Obseruationibus Hispanicis, že Scolymus Dioscoridis v welikém množstwj sám od sebe roste na tučných Poljch in Portugallia, zwlásstě při řeče Ana, kteréž nynj Guadi-ana řjkagj / y na giných mjstech Kraginy Bœticæ. Ale Theophrasti Scolymus gest giná bodlawá Bylina s Kwětem žlutým/ kteráž circa Salmanticam & in tota Castilia welmi obyčegná gest: ginj gi gmenugj Eryngium Vegetij. In Hispania gedj gi syrowau / aneb s Massem wařenau Bylinu y s Kořenem / dokudž gest mladistwá a měká: Mlékem pak gegjm giná Mléka podsyřugj. Také ffalssugj žlutým Kwětem gegjm Ssaffrán/ ačkoli ten welmi dobrý a w hognosti tam se sadj a roste.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tito Kardowé zahradnj, gsau přirozenj horkého a suchého na druhém stupni.

Wnitř.

D Kořen v wjně wařený a pitý, zahánj prk aneb smrad pod paždjm y wssého Těla. Tauž moc má ztlučený a přiložený, aneb pomazaný.

Tento také Traňk wyhánj mnoho smradlawého moče/ rowně gako Hromowé kořenj: Protož také dobře prospjwá proti zacpánj Gater a Ledwin/ proti Wodnotedlnosti a Žlautenicy.

Kořen a massytost z hláwek Kardowých s Pepřem, Solj a Galgánem gedená, auget facultatem generandi, & viam semini aperit.

* Galenus lib. 1. de Aliment. facult. chce tomu / že tito Kardowé zahradnj mnoho Melancholické krwe dělagj. Aprotož nemáme gich přilissně w gjdle požjwati: Lepssj také gsau s Koryandrem wařenj/nežli syrowj. Langius in suis Epistolis dokazuge toho/ že gsau dobré Lékařstwj contra Gonorrhæam Veneream. Pěkné mladistwé Prautky aneb Slaupky, ginj Cardi řjkagj, zaděláwagj do Medu/ a gest to vžitečné Lékařstwj proti sslemu Plicnjmu.*

Kardus zahradnj slowe Ržecky σκολυμος, Arabsky Raxos, Latině Carduus siue Cinara. Wlaská gména gsau napřed položená. Sspanyelsky Cardo de comer, Francausky Artichault & Charciophe, Německy Strobildorn, Welschdistel vnd Artischoß.

Planý Kardus, Krasowlásek. Scolymus siluestris.

BEst y giné gesstě Plané pokolenj *Scolymi* aneb *Cardui*, kteréž gsem zde w Cžechách spatřil/ gakž tuto Kontraffaktura geho vkazuge. Njzko roste/ listj má bodlawé/ Prautek dwau pidj zwýssj/ barwy ztemnabrunátné / a wonj poněkud gako Wjno. Hláwky, kteréž nahoře stogj, gsau plné Semena/ a bjlého chmeřjčka. Ženy geg kladau do Lauhu/ a mygj nim Hlawy / dělá wlasy pěkné, krásné a swětlé/ a od toho slowe Krasowlásek. Ginj mu řjkagj Hnidák/ protože wssi a hnidy mořj.

Ginj Kardowé aneb Bodlácy planj gsau welicý: Geden ralolestný/ listu ssirokého a welmi bodlawý: Druhý o gednom toliko Prutu a wysoký. Při wrchu nesau hláwky kwětu brunátného, s ostrými kly.

Přirozenj

Přirozenj a vžitkowé.

A

Planj Kardowé horčj na druhém stupni. Kořenj v wjně wařené a pité, hognost moče přiwodj/ wlhkosti čistj/ smrad podpažnj y wssseho Těla odgjmá. Gsau také y proti Wodnotedlnosti vžitečnj/ a též téměř mocy, gako Zahradnj.

Planý Kardus, Krasowlásek. Scolymus silvestris:

† Krasowlásek slowe Řecky a Latině Heracantha, Scolymus silvestris, Conara silvestris: Německy Drewdistel vnd Schönhärle. † B

O Kardu Benedyktu, aneb Wlaském Přjmětnjku. Kap. XIIII.

Spůsob.

Ted máme slawnau a wznessenau Bylinu/ kteréž říkagj Carduus Benedictus, to gest požehnaný Cardus aneb Bodlák/ pro geho welikě a hogitedlné mocy a vžitky. Gest wssudy y v nás w Čzechách dobře známý/ nebo mnozy segj sobě geg na Zahradách. Bylina gest wssecka bodlawá, chlupatá a tučná. Prautj gegj podobné Mléči ostrému aneb hladkému/ po zemi se rozkládá/ protože gest mdlé a měkké. Ti Prautkowé wystrkugj z sebe okrauhlé a bawlnkowaté hlávky/ kteréžto zbledazlutě kwetnau. Po kwětu nacházý se w zawřených hlávkách dlauhé a přjzlutlé Semeno, w bjlém wlássenjčku aneb Bawlnce obalené. Kořen dosti dlauhý, mladistwý a mizowatý. Wssecka Bylina gest přewelmi hořká. † Kwetne měsýce Čzerwna a Čzerwence. †

* Mjsto.

Na Ostrowě Lemnu, pisse Bellonius, že Kardu Benedyktu na Polích a na rowinách samo od sebe nemalo roste/ kdež mu říkagj Garderacantha.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tento Kardus, poněwadž gest welmi hořký/ protož také musý býti přirozenj horkého a suchého: mocy stjragjcý, ztenčugjcý, wywodjcý a otwjragjcý. Gest Bylina welmi prospěssná a zkussená proti Mornjmu nakažený a Gedu/ wsseligakým spůsobem wnitř y zewnitř wžjwaná.

C

Wnitř.

Kardus požehnaný, na Prach ztlučený a čtwrtce ztižj přigatý v wjně, obhaguge a bezpečna činj Cžlowěka před Mornjm nakaženjm, y od něho pomáhá/ odpjrá Gedu, strawuge a wywodj z Žaludka Phlegmata, mořj čerwy/ wyprazdňuge Prsy/ hogj zwřidowané Pljce/ wyčisstuge Krew. Dobrý gest Lidem přepadagjcým se/ krotj žřenj w žiwotě/ zbuzuge pocenj/ spomáhá proti Zymnicem z porussených a hnilých wěcý w Žaludku/ y proti čtwrtodennj Zymnicy/ proti klánj w bocých Pleuresis řečenému/ y wssechnjm wnitřnjm otokům a wředům. To též činj wjno aneb woda, w njžby tento Kardus zwařen byl. Jtem/ Semeno, Safft aneb sstáwa y pálená woda. Komužby hořkost geho přjliš protiwná a odporná byla/ ten může sobě z něho Pillulj nadělati a ty přigjmati.

Carduus Benedictus.

Atractylis.

D

Přjmětnjk Wlaský w gjdle a w pitj vžjwaný, pomáhá proti záwratu/ proti těžké a weliké bolesti w čele/ když se zdá, gakoby hřeby do Hlawy a do očj bil/ kteréž nikteřj Hřeb hlawnj řjkagj/ dáwá dobrau paměť/ a potracený sluch nawracuge.

Woda z Kardu Benedyktu welmi požitečná gest proti klánj bočnjmu. A to bylo skussené Lutherowo Lekařstwj.

* Woda z Kardu Benedyktu podruhé w Sklenných Instrumentjch s pilnostj wypálená a dystyllowaná/ gest zwlásstnj dobrý Lék těm, kteřjž nedobře slyssj/ aby gi teplau do vssj wpausstěli. Vžitečné také a s prospěchem vžjwáme této Byliny w Lékařstwjch, proti Francské nemocy/ a protož y Extractum gegj nemálo k tomu gest nápomocné. † Týž Extrakt s trynem aneb wodau Polnj rutky přigatý, žene wen pot y Ged. † Sstáwa aneb Safft gako Syrup přistrogený/ gest welmi prospěssný netoliko in peste, času Mornjho/ ale také w giných nedostatcých a neduzých Žialudka y Gater. Jtem/ y w žřenj žiwota.

Safft z celé Byliny wytlačený, a zahusstěný inspissatus, gest zwlásstně dobrý ad menses ciendos. *

Proti třesawé Zymnicy včiň takto: Wezmi sstáwy z této Byliny čtwrt Žeydlika/ Cukru dwa Loty/ směs spolu a deg wypiti/ dwě hodině dřjwe nežli Nemocného Paroxismus Zymnice napadne.

Proti mornjmu nakaženj: Přigmi Prachu této Byliny, coby do sskořjpky Wlaského ořecha wgjti mohlo: wssak nemusýš dáti čtyrmecytma hodinám progjti.

Proti

Proti Hljze a Pryskýři: Wezmi sstáwy této s dobrý Truňk/ Dryáku půl Lotu/ Ambry deset zrn/ deg wypiti hned gakž se wywrže/ a poť se tři aneb čtyry hodiny. Někteřj k tomu přidáwagj Myrrhy gednu čtwrtcy/ a nezle činj. A

Táž mjzka aneb woda pálená s Piwoňkowým kwětem, Božec Dětinský zahánj.

† Strogj se y wjno Kardo Benedyktowé tim spůsobem, gako Pelyňkowé/ a gest vžitečné pjti proti wssechněm těm nedostatkům/ proti nimž wody pálené vžjwáme/ gako proti Moru, Gedu, bolenj Hlawy, záwratu, nečistotě krwe/ a giným: wyhánj Pot, menses y moč/ odnjmá klánj w bocých, y Zymnicy z porussenj Zialudka posslau. †

Zewnitř.

Kardus Benedyktus ztlučený a přiložený, hogj mornj Pryskýře/ wsseliká vsstknutj a vkausnutj od Sstjrů a Hadů/ vhassuge y spáleninu od ohně.

Proti Raku y giným hnilým nečistým neduhům/ newjm by lepssj mohlo býti Lékařstwj, nad Kardo Benedyktowau bylinu, sstáwu a pálenau wodu. A prawj, že tim někteřj welicý neduhowé zhogeni gsau/ gako gedna Žena/ kteréžto Rak Prsy až do Žebr a Kostj wyžral/ a té gest spomoženo/ když sobě ge wodau Kardo Benedyktowau promýwala/ a potom na to Prásskem zaseypala.

Pařenj a Lázeň kupocenj může se také z též Byliny přistrogiti, k wyhnánj Kamene a Menses. Kardo Benedyktowá woda aneb Safft do očj wpusstěný, čerwenost a swrab gegich odgjmá. † Ten Safft dělá se tak gako Pelyňkowý. †

Bawlnka z kwětu Kardo Benedyktowého na Rány přikládaná, hogj bez bolesti a trápenj. Bylina žweykaná, naprawuge smradlawý duch w vstech.

Arnoldus de Noua villa, cap. 44. Practicæ, toto o Kardu Benedyktu napsal: Že widěl gednoho Cžlowěka/ kterémuž děrawj wředowé masso až do kostj wyžrali/ a on wssecken swůg Statek na sebe wynaložil/ a wssak žádné platnosti nepoznal/ až naposledy takto mu spomoženo: Listj zelené této Byliny ztlaukl, a s dobrým wjnem wařil/ potom rozpusstěného Swinského sádla k tomu přidal/ a opět zase k ohni přistawil/ aby zewřelo. Naposledy přimjsyl k tomu bjlé mauky/ a tak dlauho sspatulj aneb Kopystkau mjchal/ až se z toho Flastr vdělal. Ten teplý po dwakráte za den na bolest swau přikládal a zhogil se. B

Bawlnka z kwětu Kardu Benedyktowého, w njž semeno ležj, gest welmi vžitečná a skussená k hogenj Ran/ aby gi do nich wkládal.

Z Listu Byliny této Ssalsse přistrogená, s přimjssenjm k nj sladkého wjna/ a na oteklé Lůno aneb nároky přiložená/ rychle otoky gegich splaskuge.

Kardus požehnaný aneb Přjmětnjk Wlaský, slowe Latině Carduus Benedictus, * vel Sanctus, Sspanyelsky Cardo sancte, Wlasky Carduncillo, Francausky Chardon benoist ou beneist,* Německy Cordobenedikt oder Gesegneter distel.

* Atractylis.

Mnozý včenj Medici chtěgj tomu/ že Carduus Benedictus gest altera species Atractylidis, o čemž nenj tuto potřebj mnoho dysputowati: ale poněwadž druhá Atractylis s žlutým Kwětem nemálo se s nim srownáwá/ chtěl gsem gi tuto položiti/ a obzwlásstnj zmjnku o nj včiniti/ že netak křiwě a nerowně, gakž gi někteřj malowali, nýbrž dosti přjmě a rowně nahoru roste/ gakož pak sám gá Bylinu tu w Zahradě swé mám: kterážto, gakož y Stařj swědčj, netoliko s žlutým ale y s brunátným kwětem se nacházý. Listjčko pak, kteréž při wrchu na Prautj okolo Kwětowé hláwky stogj, dokudž gesstě mladistwé gest, dáwá Safft čerwený gako Krew/ má sylnau wůni: Semeno gegj dlauho před Podzymkem nedozráwá/ gest barwy počernalé/ gakož gi Theophrastus wypisuge. Roste sama od sebe in Gallia Narbonensi, ale neywjce in Creta a giných okolnjch Ostrowjch/ kdež gi až po dnes corruptè Atractylida gmenugj.

Mocy a včinkowé.

Galenus pjsse/ že Bylina tato sussj, a powlowně rozděluge. Kwět, Semeno y Listj, gakož prawj Dioscorides, spomáhagj těm, kteréž Sstjrowé vsstkli/ aby ge s Pepřem a wjnem

C pili. Za starodáwna ženy obyčeg měky. Prutu aneb Skaupku této byliny vžjwati mjsto Pýchy a Wěcten/což se gesstě y za našjch těchto časůw mezy Rzeky vžjwá, gakož Bellonius pjše.

Atractylis & Sylueſtris cnicus, Fuſus agreſtis & Colus ruſtica, Recentioribus Carduus ſilueſtris řečená, slowe Rzecky Atractylis & Cnicos agria, Theophraſto ἄκανθα, za Rý činau wůně, a krwawé ſtěáwy/ kterauž gsem sám při této Bylině wyssetřil.*

O Kardu Marye, ginák Ostropsy.

Kapitola XV.

Ostropes. Carduus lacteus ſiue Mariæ.

D

Spůsob.

CArdus tento slowe Czesky Ostropes/ Listj má welmi welikí. téměř gako welký Lupen/ tučné a wůkol po kragjch wykrogené, ostrými. ěly aneb trny opatřené/ a wssudy bjlými sflyčky gako Mlékem skropené. Prut dwauloketný aneb třjloketný, časem také Cžlowěka zwýssj/ obly. skrze plný bodláčků, ratolestný/ kterežto postrannj ratolesti wssecky gsou nejsau ostré, pjchawé, okrauhlé a gako Růže čerwené hlawky/ sewssech stran wůkol wo mi dlauhými a sspičatými Trny osazené/ w nichž ležj dlauhé hladké Semeno, w bjlo wlassený aneb chmeyřjčku skryté/ kteréž se po dozránj rozlétá. To Semeno podobné gest Semenu planého Ssaffránu/ wssak drobet menssj a chuti sladssj. Kořen mocný/ w zi mi hluboce wězycý, a hořký.

Mjsto a Czas.

Nachází se obyčegně na Zahradách/ a obnowuge se každého Roku z semene spad ho, kteréž wypadá. Ale we Wlasstch wssudy sám od sebe roste. Kwetne měsyce Czerwna a Czerwence. † W zymě wyhyná. †

Přirozenj, mocy a wčinkowé.

Kořen gest horkého a suchého přirozenj: Ztenčuge, stjrá, otwjrá a rozřjzj. † Ge Semeno gest zahřjwagjcy/ podstaty subtylné a pronikawé. †

Wnitř

Wnitř.

A

Kořen w wodě wařený a pitý, otwjrá zacpánj wnitřnjch Audůw / a tak spomáhá proti Wodnotedlnosti a Žlautenicy / žene zastawený Moč, Ženský měsýčný Kwět / Ledwiny od Pisku y Kamene wyčisťuge / ano y bolesti Kyčelnj odnjmá.

Kterýmž Panjm aneb Chůwám kogným Mléko w Prsech se ztratilo a zmizelo / ty magj tento kořen s Wlaským koprem a dlauhým Pepřem w rowné wáze a tjži sjmchati gako Trisenet aneb omáčku / a s ginými pokrmy gjsti po několiko dnů pořád / bude gim spomoženo / tak že Mléka zase nabudau.

Woda z listj Byliny této pálená, a w dobrém Truňku, to gest sečtwrt Žeydlika, pitá / přinássj dobrau pomoc proti klánj a pichánj w Bocých. Wssak lepssj k tomu bude / gestliže k nj přidáš půl čtwrtce Semene ztlučeného. To Lékařstwj gest také dobré proti Mornjmu nakažený: nebo cožkoli w těle gedowatého gest, musý wstaupiti a wygjti. † Pálj se pak woda tato / dokudž Bylina gestě mladistwá gest. †

Zewnitř.

Kořen w Octě wařený a w wstech držaný, bolenj Zubů oblehčuge a wkládá.

† Kořen na wředy a otoky přiložený, k sezránj ge přiwodj. †

Ostropes slowe Ržecky ἄκανθα λευκὴ Latině Carduus lacteus, vel Carduus Mariæ siue Marianus, Spina alba, Bedegarim: *Někteří chtěgj / že gest Acanthus Theophrasti, Gini hrau geg pro Silibo. Francausky Chardon de noſtre Dame.* Německy Mariendistel, Frawendistel, Wehedistel, Weiswegdistel vnd Stechkraut.

O Akanthu aneb Wlaském Wedwědjm Paznechtu. Kap. XVI.

Spůsob.

B

Akanth lisitj má počernalé, tučné a lehké / sirssij a delssij nežli Locyka / hluboce zstřjhané, gako Bílá Hořčice: Prut dwaulokerný, Prstu ztlaussťj, hladký, při wrchu malým ljstkem pořádně osazený / mezy nimiž wycházegj malé bodlawé sseſselinky / a z těch bílý Kwět / kteryžto když opadne / zůstáwá semeno obdlaužné a žluté, welikosti Wlaského Hrachu. Kořen gest barwy červené, dlauhý, chlupatý, lepký a klegowatý. Za stareho wěku welikau chwálu měl / a sýwali geg sobě na Zahradách wedlé Stezek, mjsto Plotůw. Někteří z Němců domnjwagj se / že tento Akanth nic gineho nenj, nežli Sphondylium, to gest Medwědj Paznecht / o němž dolegi w 74. Kap. psáti budeme: ale netlukau na prawé dwéře. Nebo Sphondylium tak hrubě podobné gest Akanthu / gako Dub Hrussce.

* Tato celá Bylina má lepký Safft aneb mjzu / z nížto někteří stregi Gummi / kteréž nenj Tragacantho nepodobné. Okolo města Bononye we Wlassich, nacházý se bodlawé pokolenj tohoto Akanthu, samo od sebe rostaucý / a to se nezle srownáwá cum Acantho siluestri, kteryž také na mnoha mjstech při Moři roste. *

Mjsto a Czas.

Akanth roste na Zahradách, w mjstech kamenitých a wlhkých. † Kwetne měsýce Czerwna a Czerwence. † * Okolo Kompelieru, kdež gsau Olziwowé zahrady, roste sám od sebe. A tam geg Apatékáři do Klisýrů wžjwagj a berau. *

Přirozenj, mocy a wčinkowé.

Akanthowé listj gest mocy mjrně rozdělugjcý a strawugjcý. Kořen pak má podstatu subtylně gssj / odkudž rozuměti, že zahřjwá a susj, rozrážj a proskupuge.

Wnitř.

Kořen w wodě wařený a pitý, žene Moč / zastawuge Stolice / a Břicho twrdj.

C Welmi dobrý gest y Sauchotiny magjcým a polomeným Lidem/ aby geg s ginými pokrmy wařili/ a zwlásstě s Gečmenem. * Tato Bylina, kdež se dostati může, obzwlásstě vžitečná gest k obměkčugjcým Klistýrům. *

Zewnitř.

¶ Kořen ztlučený aneb zwařený, a gako Flastr přiložený, vzdrawuge Audy wywinuté a spáleninu. Toto Lékařstwj může se také y na Podágru přikládati.

¶ Listj s mukau neb Tlučj gečnau wařené/ aby potom tu wodu z něho slil/ a swinského Sádla k Bylině a mauce přidal/ takowý Flastr přiložený, obměkčuge a k sezrání přiwodj Otekliny a Hljzy.

Akanth. Acanthus:

Akanth. Acanthium.

D

Acanthium.

NAcházý se gesstě y giná Bylina/ kteréž také tuto Figůru dáwáme. Dioscorides gi Acanthium gmenuge/ Czesky též Akanth slowe/ gest podobná k bjlému Trnu: Listj má bodlawé, a gako bawlnkau Pawaučinowatau obestřené aneb potažené/ kterauž z něho dolů zbjragj/ a předau rowně gako ginau Bawlnu aneb Hedwábj/ y Raucha z nj dělagj. ¶ Kořen y listj Byliny této wařené a pité, dobrý gest Trauk proti Křeči/ kterýž hrdlo w sebe a Hlawu zpátkem natahuge.

¶ Akanth slowe Ržecky y Latině Acanthus & Acantha. * Item Pæderos & Melamphyllos Galeni.* Wlasky Acantho vel Branca ursina, † quòd eius folia cum anterioribus ursorum pedibus similitudinem habent.† Sspanyelsky Yerua giguante, Německy Welsch Berenklaw.

O Gehlicy. Kap. XVII.

Gméno.

GEhlice slowe po Německu Hawhechel/ protože se tak hluboko do země wkořeňuge/ že gi kopánjm wypleniti musý/ a k tomu že mezy Listjm má trny Gehlám wochličným podobné. Latině gi řjkagj Restabouis, a Německy Ochsenbrech/ protože Kořenj gegj tuze se Pluhu dužj/ aniž snadně od něho wyprawено býti může/ a negednau Woly aneb Koně při

ně při worbě zastawuge a obmesskáwá. Pročež gi Sedlácy nerádi na swých Poljch widj/ neb gim negednau dělá protimyslnost a těžkost/ když ge w Nohy bode a pjchá/ gakož pak Woráči obyčegně bosy chodj. Reythaři dali gi gmeno Stallkraut: nebo dělá Koňům mnoho močenj/ když gi wařj a Koňům pjti dáwagj. A

Gehlice. Ononis, Anonis, Restabouis.

Zlutá Gehlice. Ononis lutea.

Spůsob. B

Gehlice má Ratolesti oblé a trnowaté, okrauhlým a ztemnazeleným listem osazené/ gako téměř Weronyka aneb Dětel. Kwět gegj Faseolům aneb černému Hráchu gest tak welmi podobný/ že sotwa geden od druhého rozděliti se může: některý kwetne ztělnačetweně, giný bjle, měsýce Czerwna. Z toho Kwětu když opadne, býwagj malé Lustičky, gako Ssocowičné/ w nichž se nacházý ssiroké semeno, gako w malé Wykwi. Kořen twrdý a lepký, sem y tam rozložitý. Kamž se tato Gehlice gednau dostane/ zřjdka se dá wypleniti a wyhubiti/ a to pro dlauhé kořenj, kteréž sem y tam w zemi rozpausstj/ kupřekážce a vgjně zrostu Obilj na Poljch a pjce na Lukách/ k obmesskánj Pluhůw, Žencůw y Sekáčůw. * Nacházý se y giné pokolenj této Byliny w Slezých bez Gehlic aneb Ostencůw/ gakož ge wypisuge C. Clusius in suis Obseruat. Pannonicis lib. 1. cap. 14.*

Czas a Mjsto.

Gehlice roste w zemi lepké a dobré/ zwlásstě mezy Obiljm na Poljch a na Lukách, y wedlé Cest. Wycházý z Gara s mladistwými a přjčerwenalými Ratoljstkami/ kteréž nemjwagj tehdáž gesstě těch Gehlic a ostencůw bodlawých/ až teprw času žnj: Aprotož Stařj tuto Bylinu, dokudž tak mladistwá byla, do Láku kladli/ a přes celý Rok k gjdlu chowali. Kwetne měsýce Czerwna.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kořen zahřjwá a sussj téměř až na třetj stupeň: Ztenčuge, stjrá a rozrážj/ zwlásstě pak Kůra geho: nebo Kosstál prostřednj nemá w Lekařstwj žádného vžitku.

Wnitř.

Kůra od kořene Gehlice v wjně wařená a pitá, žene Moč/ rozdrobuge mocně a mělj y wypuzuge Kámen/ což gest na mnohých skussenо. Shánj také tegné Fjkowé bradawice, a vzdrawuge.

C Dotčené wjno otwjrá také zacpánj Gater y Slezyny/ a tak dobré gest proti žlautenicy a otoku, aneb nadutj Břicha od Wodnotedlnosti.

Z nowého čerstwého Kořene pálj se znamenitá woda proti Kamenu/ y proti zástawě moče/ a zacpánj Ledwin y Měchýře/ od hustých a lepkých wlhkostj: Wezmi kot čerstwých z kořene Byliny této, čtyry Libry/ zkrágeg aneb zsekeg drobně/ a moč wedwau Pintách aneb w osmi Librách Malwazý, za sedm dnj pořád/ potom dystyllug in Balneo Mariæ. Z té wody dáweg Nemocnému pjti dobrý truňk, to gest půl Žeydljka pogednau/ žene Kámen y zastawený moč sewssj sýlau a mocý.

* Mathiolus pjsse w swém Latinském Herbáři/ že znal gednoho Cžlowěka/ kterýž za několik Měsýců Prachu z tohoto Kořene požjwal/ a tim Lékařstwjm a Ramice carnoso sobě pomohl/ když ginj Medici žádné giné rady proti tomu newěděli/ nežli aby ho řezati dali.*

Zewnitř.

Kořen v wodě a w Octě spolu wařený a w vstech držaný, vkrocuge a vkládá bolest Zubůw. Gehlice slowe Řecky y Latině Anonis, † à non juuando, quòd nullam utilitatem præbeat: † Ononis † quòd asinos ad illam se scabientes juuet: † Resta vel Arresta bouis † quòd in opere arantes boues sistat: † Remora aratri † quòd altis & duris radicibus in agris aratrum remoretur: † Acutella † quòd suis spinis ingredientium pedes pungat: † Wlasky Anonide, Bonaga, Bulimaca: Sspanyelsky Gatilhos, & Detiene bulley: Francausky Bugranes vel Burgundes & Areste beuf: Německy Hawhechel, Stallkraut vnd Ochsenbrech.

* Gehlice žlutá. Anonis lutea.

TAto hrubě podobná gest druhé, wssak drobet tučněgssj/ newonj tak sylně, a má žlutý kwět: Roste okolo Benonge we Wlassjch & in Gallia Narbonensi, Item in Hispania & Portugallia, gakž to sám C Clusius w těch mjstech wyssetřil. Obyčeg má kwýsti měsýce Cžerwna
D a Cžerwence. Někteřj chtěgj/ že gest Natrix Plinij: ale poněwadž Kořen toliko wytržený, apud istum Autorem, Kozlem smrdj, a necelá Bylina/ nemůžeme o tom nic gistého zawřjti.*

O Tragakanthu. Kap. XVIII.

Spůsob.

TRaganth gest Trnj/ z něhož se Gummi preysstj, též Traganth řečené/ a k mnohým wěcem w Lékařstwj vžitečné. Má Pazaussky nizké a mocné, pozemi ssiroce rozložené/ na nichž gest množstwj drobného, tenkého a vzkého listjčka/ wždycky po dwau proti sobě wycházegjcýho/ a pod nim Trn bjlý a mocný. Kořen roste až wen nad zemi, ssiroký a drewnatý/ když se natne aneb nakrogj, teče z něho Ssťáwa aneb Safft/ kterýž potom shustne a stwrdne gako Gummi. To Gummi neylepssj gest čisté, swětlé, hladké, drobné a sladké.

Mijsto.

Traganth roste in Achaia, Creta & Peloponneso. * Bart. Maranta swědčj lib. 2. cap. 9. Meth. cog. simpl. že se nacházý in monte Polino in Brutijs, we Wlassjch. Má také růsti in monte Gargano, aneb na hůře S. Michala in Apulia. Ginj prawj/ že se w Frankreychu okolo Massilie nacházý. Petrus Bellonius lib. 1. Singularium pjsse/ že ho nikdež ginde, kromě na wysokých horách Ostrowa Kréty, nenalezl. Tomuto Traganthu nenj nepodobné Poterium aneb Tragacantha II. Clusij, kterýž in Hispania roste.*

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Traganth gest téměř takowéž mocy/ gako Gummi Arabicum, totiž sleptagjcý/ stjrá a wysussuge/ kausawost a čpawost wlhkostj zemdluge.

Wnitř.

A

¶ Traganth s Medem smjchaný, a gako Lektwař pod gazykem držaný, a poznenáhlu do hrdla požjraný, saužené a zacpané Prsy proprawuge a wyčisstuge / spomáhá proti zastaralému Kássli, drsnatosti a ostrosti hrdla, Trubic y požeradla, syptěnj, chřapawosti / y proti Flusům do hrdla sstupugjcým a Kássel přiwodjcým. Dělagj z něho y Syrečky w Apatékách, k témuž welmi vžitečné.

Traganth. Tragacantha.

B

¶ Traganth gedné čtwrtce ztižj, s drobtem páleného Rohu Gelenjho, w sladkém wjně aneb w gisse, w njž Lékořice zwařená, pitý / slaužj proti vkrutné bolesti Ledwin a Měchýře. ¶ Traganth vsussený aneb pozpražený, na Prach ztlučený s wodau Nátržnjkowau aneb s wjnem Kdulowým pitý / aneb y w Klistýru gakž náležj přigatý / zastawuge plynutj žiwota y Czerwenau nemoc.

¶ Toto Lékařstwj dobré gest proti suchému Kássli, z horkosti a wyprahlosti Prsý / a proti chrkánj Krwj: Wař w Gečné wodě Traganth, Lékořicy, Gummi Arabské a Fjky: To pj s Syrupem Fiolowým. K témuž naděleg sobě těchto Pillulj: Wezmi Mák bjlý, Mandly, Sskrob, Lékořicy, Gummi Arabicum, ztluc a rozpusť to wssecko lepkostj Traganthowau, w Růžowě wodě rozmočenau / protáhna gi prwé skrze ssátek / a naděleg Pillulj. Ty drž pod gazykem / a když se rozpustj, pomalu požjreg.

¶ Proti bolenj Ledwin a zwředowánj gich y Měchýře: Wezmi Traganth / rozpusť geg w Kozým mléce, s Ptysanau a s Lékořicowau mjzkau / přidada Rohu Gelenjho páleného a několikrát wypraného / a pj. Můžeš geg také s bjlým Mákem w Ptysaně wařiti, a pjti. Dobré gest oboge Lékařstwj / y když gsau žjly ztrhané, raněné aneb otewřené / budto w Prsech, Plicech, aneb w Ledwj a Měchýři.

† Dělagj také w Apatékách z Traganthu Lektwař / a gmenugj Diatragacanthum, kteráž gest dwogj: Gedna slowe Diatragacanthum calidum, druhá Diatragacanthum frigidum: Obogj dobrá gest proti nedostatkům Plic a Prsý / též y proti Kássli. †

Zewnitř.

¶ Traganthu vžjwáme k Lékům na Oči: Rozpusstěný s Mlékem, a do Očj wkapaný, ostré a čpawé Flusy k nim tekaucý zemdluge a odhánj: Oči pak sylj a vtwrzuge. Slzy mnohem wjce nežli Sarcocolla zastawuge.

¶ Traganth

C Traganth slowe Ržecky, Latině y Wlasky Tragacantha, Hirci spina: Arabsky Chitira, Sspanyelsky Alquetira, Francausky, zwlásstě okolo Massylie, Barbe renard & Ram ebone, † hoc est Surculus hircinus: † Německy Dragant oder Bocksdorn. † Gummi Latinè Tragacanthæ lacryma, in Officinis Gummi Dragacanthi. †

O Máčce, aneb Mužské wjře.

Kapitola XIX.

Máčka Hornj. Eryngium vulgare.

Máčka Mořská. Eryngium marinum.

D

Rozdjl a Spůsob.

MAčka aneb Mužská wjra gest dwogj: Gedna Hornj/ roste na Horách, na suchých obcech, podlé cest a mezý/ má Listj ssiroké, kadeřawé, hluboce wystřjhané/ po kragjch wssudy wůkol ostré a bodlawé/ kteréž dáwagj do Soli aneb do Láku/ dokudž gsau gesstě mladj a měkcý/ a gjdagj gako giné Zeliny. Ale když wssecka Bylina gest dokonalá/ mjwá Prut aneb slaupek oblý, Lokte zwýssj/ s mnohými wětwičkami/ kteréžto wssecky zwlásstnj swé ostré hlawičky nesau/ welmi bodlawými kly aneb ostenky, w spůsobu a podobenstwj Hwězdy wůkol obkljčené. A ty někdy býwagj zelené/ časem bjlé a někdy modré. Nese y Semeno swé bodlawé, téměř gako zelj Sspinákowé/ kteréž se na Podzym zbjrá. Kořen má prostý, rowný, dlauhý/ Palce ztlausstj a časem tlustssj/ zewnitř černý, wnitř bjlý/ wůně dosti dobré a chutné/ gako y wssecka Bylina.

Druhá Máčka gest Mořská/ a roste v weliké hognosti na břehu Moře Benáckého: Listj má wyšssj nežli ona prwnj/ drobet přjmodré, a wůkol též pichawé. Má také y wětssj Hlawičky/ delssj a měkčegssj Kořen/ a vžitečněgssj do Cukru aneb do Medu klásti, nežli prwnj. Ten Kořen wykopáwá se z Gara/ když se Listj wen pučj a růsti počjná/ kterýž wyčistjce, na dýl rozkragugj/ a wywrhauce wen prostřednj kosstěál, samu toliko kůru kořene w stjnu sussj a kupotřebě chowagj. † Potom gi wařj a gako Prustworec strogj. Dobrý gest gisti nedůžiwým na Gatra/ vkládá žřenj/ žene moč y Kwět ženský/ odwratý dussnost y těžké dychánj/ zemdluge přigatý Ged/ prospjwá studenému Zialudku/ a zahřjwá membra genitalia. †

* Eryngium

A

* Eringium planum.

Gest y giných wjce rozličných pokolenij této Byliny/ gakož pak Eryngium planum Mathiolus w swém Latinském Herbáři wypisuge/ že we Wlassjch na mnoha mjstech hauffně roste/ wssak žádného obssjrněgssjho wypsánj geho nepokládá. Ale Petrus Pena prawj/ že gest Bylina welmi pěkná/ kterážto gednomu každému Milownjku Rei herbariæ a spytateli Bylin, netoliko za prácy geho státi, ale y ponuknauti ho může/ aby čjm dále wjce známosti Bylinek wyhledáwal. Gakož také prawda gest z přjčiny/ že se stkwj téměř gako Nebe/ daleko wyšssj a weselegssj barwy, nežli obecné/ kteréž se na Horách nacházý. Kořen má weliký gako Woman/ syc barwau a wůnj obecnému Eryngio podobný. Slaupek přjmě nahoru roste, zwýssj dwau Loket/ na němž stogj newelikě hwězdnaté listjčko, s měkým trnjčkem: Kteréž pak z Kořene roste/ to se poněkud listu Cžjpkowé byliny aneb Trachelio, Swlačcy připodobňuge/ wssak gest mocněgssj a twrdssj/ hlawičky má téměř gako na Sstětce, zewnitř modré. Gesnerus ge gmenuge Edeldistel. Roste také na Horách okolo města Genffu. Druhý spůsob Eryngij poznamenal Carolus Clusius in Obseruationib. Pannonicis, že ho mnoho při Dunagi na Lukách wedlé Asparagůw roste. Ale in obseruationib. Hispanicis opět giné wypsal/ kteréž Eryngium pumilum nazýwá. Mezy ginými roste gedno obecnému nehrubě nepodobné/ wssak s menssjm Listjm: když se zmocnj, býwá naskrze Nebeské barwy. Nacházý se ho množstwj na horách Soffoiských, a okolo Genffu. Gedno pokolenj toliko roste na Hoře Auerno Apennini, kdež mu Obywatelé řjkagj Spina S. Francisci: Hláwku má obdlaužnau a daleko wětssj, nežli gest na giných.*

B

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Máčka gest přirozenj mjrně horkého/ podstaty subtylné/ ale sylněgi wysussuge: Mocy otwjragjcý, rozdělugjcý, wywodjcý a rozpausstěgjcý.

Wnitř.

Kořen v wjně aneb Medowé wodě wařený a pitý, ženám zástawu proprawuge/ a moč wyhánj: žřenj žiwota pokogj/ powětrnosti rozhánj/ zacpánj Gater y Plic otwjrá/ pomáhá proti Wodnotedlnosti a Žlautenicy/ gedu y vkussenj gedowatému odpjrá. Gest vžitečný k mnohým wěcem, s semenem planého Passtrnáku zwicý gednoho quentjku přigatý. Zwlásstnj moc má proti Kamenu Ledwinnému a wětrnostem w Měchýři. Nebo Aetius pjsse o gednom/ kterýž vstawičně tohoto kořene požjwal/ a tudy Kamene pozbyl, tak že mu pominul/ gessto prwé wždycky s wodau kamenjčko od něho wycházelo.

C Tento Kořen s Méljm Dubowým wařený, spomáhá těm, kteřjž Paducý aneb S. Walentjna nemoc a Křeč w krku mjwagj.

Zaděláwagj také Kořen této Byliny do Cukru aneb do Medu/ proti wssechněm swrchugmenowaným nedostatkům a neduhům.

Kwět Máčkowý do wjna wložený a pitý, Žábu w hrdle Dětem y Božec hogj.

Sstáwa aneb wodnatost kořene pitá, zástawy otwjrá/ žřenj a nadýmánj w žaludku vkládá. Semeno zetřené, a s Medem na noc přigaté, dobré gest proti hnutj a vdussenj Maternjka.

Z mladistwého listj Máčkowého měsýce Máge páljwagj také wodu/ kterážto pitá, gest znamenitě dobrá proti Francauským nesstowicem/ a předjwně čistj krew od té nedůžiwosti. Spomáhá y proti každodennj a čtwrtodennj Zymnicy/ což gest na mnohých w skutku a wprawdě skusseno. † Dotčená woda otwjrá zacpánj Gater y Slezyny/ spomáhá proti Zlautenicy/ proprawuge moč y ženský kwět/ a vžitečná gest těm, kteřjž s Ledwinným Kamenem zápasý.†

Zewnitř.

Kdožby Kořen této Byliny zawěsýl aneb přiložil/ zahánj otoky a baule, kteréž Panos gmenugj. A pjsse Plinius, že Kořen na hrdle nossený, zahánj bjlé Fleky y bělmo s očj.

Kořen ztlučený a přiložený, wytahuge z massa Trny a třjsky. Smichaný s nasoleným sádlem a přiložený, bránj massu aby od Kostj neodewstáwalo.

* Kořen dobře ztlučený, w čerweném wjně drobet zwařený, dobrý gest přikládati ženám/ kteréž Plodu do prawého času nenesau/ gakžkoli proti tomu do žiwota přigatý a pitý, wen Plod žene. Což geden starý Medicus we Wlassjch wyssetřil.*

Kwět wložený na Hljzu bedrnj, trhánj w nj spokoguge.

Máčka aneb Mužská wjra slowe Latině y Ržecky Eryngium, † q. ἐρύγνιον, id est ructum, quòd capræ quæ morsu surculum Eryngij præciderint vel deglutierint, cunctum gregem ponè sequentem q. stupore attonitum sistunt, donec Eryngium ructu ejecerint. Officinis corrupto vocabulo Iringus. † Plinio Centum capita, quòd plurima capita habeat: † alijs Aster Atticus, Inguinalis. † Wlasky Iringo, Sspanyelsky Cardo corredor, Francausky Panicaut, Německy Manstrew, Brachendistel, Radendistel, Wallendistel, Kraußdistel.

D

O Akanthu, Poterion řečeném.

Kapitola XX.

Spůsob.

Tato Bylina *Poterion* gest Keř weliký tenkau kůrau potažený/ má množstwj dlauhých, měkých, ohebných, tenkých, oblých a bodlawých Ratolestj/ Traganthu aneb Kozýmu trnu tak welmi podobných/ gakoby geden s nim a týž byl: obzwlásstně pak neywyšssj geho wětwičky potažene gsau subtýlnau Bawlnkau/ kteráž se na Traganthu nenacházý. Na těch gistých wětwičkách stogj s obogj strany maljčké, obdlaužné, poběławé listjčko/ w gedné dalekosti a mjře od sebe postawené. Nese kwět drobný, bjlé barwy/ a k tomu malé, perné a sylně wonné semýnko. Kořen gegj dwau aneb třj Loket zdýlj, žilowatý, mocný/ a když geg bljzko od země vřežeš/ teče z něho sstáwa, gako Gummi. Roste také na Pahrbcých a mjstech wlhkých. W Němcých ani we Wlassjch, pokudž mně wědomé, nikdež se nenacházý. Ale tuto přjtomnau Bylinu, gakž tuto wymalowaná stogj, poslal mi z Konstantynopole daleko wznessený a wzácný Pan Augerius Busbeck, Geho Mil: Cýs: v Cýsaře Tureckého Posel.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Poterium má moc wysussugjcý, a whromadu stahugjcý.

Wnitř.

A

¶ Gummi, kteréž se z Kořene Byliny této preysstj a teče, spomáhá na Sauchotiny stonjcým / w nichž Pljce hnigj.

Poterium.

Zewnitř.

¶ Kořen ztlučený a přiložený, swaluge a hogj Rány / w nichž Nerwowé a suché žjly raněny aneb zřezány gsau. Gjcha, w njž Bylina tato zwařená, také vžitečná gest proti neduhům Nerwů a suchých žil. B

† Tato Bylina slowe Rzecky y Latině Poterion, quia potrix herba paludosum riguúmq; solum amat: Neuras, quòd neruis amica sit: Plinio Phrynium.†

O Fjku Indyánském. Kap. XXI.

Spůsob.

INdyánský Fjk gest Zrostlina z neydiwněgssjch gedna / a gakž se mně widj, gest apud Theophrastum Opuntia: nebo když z nj geden toliko List odegmeš, a půl ho do země wstrčjš / hned se vgme / dostane Kořenůw / a wystrkuge wen List geden po druhém, nahoře y po obau stranách, tak sylně / že z něho Strom wyrostá wssecken z takowého listj / kteréž gest tlustssj nežli Palec / gakž tuto wymalowaný stogj. Z listj geho wyniká wen dlauhé, sspičaté a bjlé trnjčko / obyčegně dwé aneb tré pospolu. Roste w zemi Indiæ, kteráž ležj k západu Slunce / a přinássj množstwj Owoce, podobného Fjku obecnému / wssak tlustssjho, a magjcýho na wrchu čepičku aneb stinky gako Nysspule / barwy zbrunátna zelené. Wnitřnj massytost gest plná teničkých gadýrek, gako Fjk / a plná čerwené sstáwy, gako zralé Morusse / kterážto netoliko barwj ruce / ale y Moč dělá tak předivně čerwený / gakoby Krew byla / tak že ti, kdož o tom wědomosti neměli, a poneyprwé ty Fjky gedli, zhrozyli se toho / a za giné neměli, nežli že gim Krew s wodau zewsseho Těla vcházý / čemuž se také Obywatelé smáli. Slyssjm, že gi nynj magj we Wlassjch na některých mjstech / kdež také owoce nese / gako gmenowitě w Králowstwj Neapolitanském y w Frankreychu / ale gá gsem až posawad Owoce gegjho newiděl. Když gsem bydlel w Göritzy /

C spatřil gsem owssem tuto Zrostlinu, gednoho Cžlowěka zwýssj wyrostlau / ale žádného Owoce nésti nechtěla. Kterežto Owoce, gestli gakého vžitku w Lékařstwj, nikdež o tom v Starých nenacházým.

Fjk Indyánský.	Ficus Indica siue Opuntia.
A. Sama Zrostlina.	A. Ipsa planta.
B. Kwět.	B. Flos.
C. Owoce.	C. Fructus.
D. List.	D. Folium.

D

* W městě Neapolis w gednom Klássteře za Castello nouo, widěl gsem gá tuto Zrostlinu půldruhého Cžlowěka zwýssj wyrostlau / měla twrdý a drewnatý Slaupek aneb Prut. Wyzráwá na nj owssem Owoce / ale nenj chutné a libé k gjdlu. Listj brzo se wkořenj / a wždycky wydáwá z sebe giné / gakož gsem ge sám w Zahradě swé měl / ale nerádi wytrwagj přes zymu / nýbrž welmi snadně wyhnigj.*

¶ Indyánský Fjk slowe Latině Ficus Indica, * aliqui addunt epitheton, spinosa. Někteřj za to magj / že gest Opuntia Theophrasti & Plinij. Bellonius gmenuge Anapallum, apud Arrianum habetur pro Tala, lib. 8. In Peru, Hispaniola, a na giných mjstech w Indij, slowe Tune & Tunas.*

† Indyánský strom Fjkowý. Ficus Indica Theophrasti.

Wisse *Clusius*, že tento Strom wysoko nahoru roste / a má toliko gediný hlawnj Kmen aneb Pařez welmi tlustý / kterýžto se wssech stran maličké wětwičky gako wlásky wen wypausstj / téměř co Kokotice, Cuscuta, barwy pěkné a zlaté dokudž mladistwé gsau. Ty wětwičky wždycky pod se rostau / a když k zemi přigdau, vgjmagj se / a rostau w nowý Pařez / kterýž také swým časem tlustý býwá / a potom z něho zase giné tenké wětwičky wyrostagj / a ty také wetknauce se do země, týmž spůsobem w tlusté kmeny přicházegj / z nichž opět giné nowé wynikagj / a tak dále wždycky geden Kmen z druhého wycházý / že gich nelze počjsti: A gakž dokládá Clusius, z gednoho Kmene tak mnoho giných kmenů aneb Propagines, že negednau celau mjli Wlaskau zaměstknagj / a welikau prácy Cžlowěk mjti musý / aby prwnj Pařez aneb Kmen, na němž ginj wssickni wisý a přirostlj gsau, nagjti mohl: a prawj / že prwnj Peň tak tlustý býwá / že ho ani třj Mužj rukama swýma obgjti nemohau. Ale wssak netoliko spodněgssj Ratolesti na témž Stromě takowé wětwičky od sebe paussteg a dáwagj /

dáwagj/ nýbrž také y giné, kteréž nad těmi rostau/ tak že gediný Strom častokráte weliký a hustý Les vdělá. Pročež Obywatelé obyčeg magj mladistwěgssj kmenowj téhož Stromu w Létě osekáwati/ aby tim wolněgi pod Strom gjti/ a tam w stjnu seděti, a před welikým horkem vkryti se mohli: nebo ty Ratolesti tak hustě rostau/ že gich Slunce nigakž prorazyti a proniknauti nemůže. Dále pjsse Clusius, kterak tomu wyrozuměl/ že někdy do Tisýce lidu pod gednjm Stromem w stjnu se skrýwá/ a žeby se gich do Třj tisýc wolně směsknati mohlo. A

Listj tohoto Stromu má býti podobné listu Kdulowému/ powrchu zelené, pospodu bjlé/ a drobet bawlnowaté aneb chlupaté/ kupotrawě Slonům welmi přjgemné. Owotce gest gako malý Fjk/ barwy wnitř y zewnitř gako Krew čerwené/ plné zrnek, gako obecný Fjk/ chuti sladké a libé/ wssak netak gako obecný/ a roste mezy listjm na tenkých stopkách. Tento strom na Ostrowě Goa, a w okolnjch mjstech se nacházý. Někteřj magj to domněnj/ žeby to ten Fjk býti měl/ pod nimž se prwnj Rodičowé Adam a Ewa w Rági po pádu před Bohem skryli/ a pro zakrytj hanby Wěnjků sobě z něho nadělali. †

O Aloe. Kap. XXII.

Aloe.

Aloe bodlawé. Aloe America siue spinosa.

B

Spůsob.

ALoe, kteréhož w Apatékách vžjwagj, gest bezewssj pochybnosti prawé Aloe: neb gest Safft aneb Mjzka z gedné Byliny wytlačená/ na Sluncy vsussená a spekla. Roste ho mnoho in Asia & Arabia. *Nynj wssak neywjce se toho Safftu ex India přinássj.* Sadj geg sobě y we Wlassjch na Zahradách, w záhrobcých y trůčkách za Okny/ zwlásstě w Ržjmě a w Neapolis, wjce pro rozkoš a diwadlo, nežli pro vžitek. Listj má tučné/ půldruhé pjdi zwýssj, a dwau Prstů ztlausstj/ sspičaté, drobet málo přiokrauhlé/ zpátkem nahnuté/ a s obau stran málo některými, krátkými, řjdkými a tupými bodláčky aneb zaubky opatřené: Prut gest dwau dlanj wysoký/ hladký, obly/ vprostřed rdjcý se a počerwenalý/ nebez postrannjch Ratoljstek/ na nichž wůkol stogj kwět barwy tělné, gako kwět Granátowý/ dolů k zemi skloněný. Semeno nese, gako Králowské Kopjčko. Nemá nežli gediný

C Kořen/a ten wězý w zemi gako něgaký Kůl. Wssecka Bylina sylně wonj/ a gest náramně hořká. Když se w Kraginách studených sadj, nigakž se nevgjmá/ neb gest zymy netrpěliwá/ ale wadne a vsýchá w krátkém čase: wssak když gi zelenau a čerstwau w Komoře aneb w Swětnicy powěsýš/ můžeť trwati bez porussenj za dwě Létě/ rowně gako Cybule mořská, Scilla.

* Mjsto a Czas.

Roste také mnoho Aloe na Ostrowjch v Frankreychu, Stœchades řečených/ kdež mu Semperviuum marinum řjkagj/ a ztlučené kladau na Rány a wsseligaké aurazy.

W městě Pisa we Wlassjch, widěl gsem Aloe na gedné Altáně w Sstrokwásku žluté kwjsti/ ano y Kwěty některé gsem ssebau wzal. Ginj pjssj/ že gsau ge s bjlým Kwětem widěl na Nowých Ostrowjch. Swědčj také někteřj/ že powěssené netoliko za několik Let zachowáno býti může/ ale že y kwetne.

W nassjch Kraginách před Zymau měsýce Listopadu, aneb také circa Brumam má se z Sstrokwásku wysaditi/ a může se tam zase s počátku Gara wsaditi. Ale před měsýcem Czerwnem nemusýš ho na wjtr neb pod čjré Nebe wystawowati/ a tak bude mocy zachowáno býti/ když ho nechtěgj wždycky zawěssowati: zwlásstě pak déssť bylině této gest welmi odporný.*

Wybjránj Aloes.

Z listj Byliny této presuge se a wytlačuge Safft aneb Mjza, a wysussuge/ a dwoge k nám býwá přinássjna. Prwnj gest Pjsčitá, nečistá a počernalá/ A patekaři gi gmenugj Aloe Caballinum, snad protože gi k Lekařstwjm Koňským vžjwagj. A toť nic giného nenj/ nežli Kal aneb Kwasnice neyčistssjho Aloes. Druhé Aloe, Succocitrinum řečené, gest počerwenalé aneb barwy Gater/ a toť se pokládá za neylepssj/ má býti wonné, čisté, swětlé/ dobře hořké, křehké/ a kteréž se snadně dá zetřjti a rozpustiti. Czerné a twrdé nenj dobré. Někteřj Aloe ffalssugj přidánjm Gummi Arabského aneb Acatiæ, to gest
D mjzky Trnkowé. Ale to zffalssowané Aloe nenj tak hořké/ ani tak sylně newonj, gako čisté/ nesnadné k zdrobenj/ ani se mezy Prsty na drobný Prássek změliti a zetřjti nedá.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Aloe gest přirozenj horkého a suchého na druhém stupni. Stahuge také drobet whromadu, shussťuge, vtwrzuge a swjrá.

Wnitř.

Aloe měkčj a otwjrá Břicho/ pobjzý na Stolicy/ čistj Krew od pěnokrewnosti a sslemu/ wyčisstuge a posyluge Žaludka/ a když se s giným Purgugjcým aneb počisstugjcým Lekařstwjm smjchá, obhaguge Žaludek/ aby od Purgacý vražen nebyl. Prospjwá dobře zastuzeným a nestatečným Gatrám/ a rozhánj Žlautenicy. Gest geden Principálnj a hlawnj kus w Apatekách/ a do mnohých wěcý wcházý. Kdožby ho chtěl samého vžjwati/ poněwadž gest náramně hořké/ může z něho maličkých Pillulek nadělati/ a těch gednu aneb půldruhé čtwrtce požřjti. Pakliby se dokonále a dobře wypurgowati chtěl/ přjgmi gich ztižj třj čtwrtcý. * Někteřj méně gich berau brzo před gjdlem/ a wjce w nich působj, nežliby gich syc wjce přigali.*

Aloe s Mastyxem smjchané a přigaté, dobré gest proti wychrkowánj krwj z austy z hrdla. Gedna čtwrtce Aloes, a polowice toho Mastyxu s sstáwau Pelynkowau smjssená/ a dwakrát do Týhodne vžjwaná/ dobrá gest Lidem wodnotedlným, zwlásstě s počátku té Nemocy.

Kdožby Aloe každého dne skrowně požjwal a přigjmal/ opatruge ho před mnohými přjpadnými těžkými neduhy. A protož w Apatekách strogj ty malé a welmi schwalené Pillulky z Aloe, Myrrhy a Ssaffránu/ kteréž Pestilentiales gmenugj: nebo obhagugj Człowěka před mornjm nakaženjm a porussenjm/ a posylugj wssech smyslů. Podobně strogj také y giné malé Pillulky/ kteréž Aloephanginas, po Czesku Hlawnj gmenugj/ a těch welmi mnoho y s vžitkem požjwagj. Slaužj Žaludku y Hlawě/ odnjmagj sslem y nečistotu/

čistotu/ a dělagj gednu aneb dwě lehké stolice. Bezpečně se gich vžjwati může, bezewsse- A
ho strachu, zwicý gedné čtwrtce w truňku teplého Piwa. Kdožby sobě chtěl Hlawu
wyčistiti/ přjgmi ge dwě hodině po skrowné wečeři/ kdyžby chtěl spat gjti. Pakliby chtěl
Žaludek wyprázdniti a wyčistiti/ požři ge hodinu před wečeřj. Někteřj berau Pestilentia-
les Pillulj půl čtwrtce/ Aloephanginas neb Hlawnjch tolikéž/ a ty oboge nezle spolu stogj.

¶ Kdož trpj tok Krwe z zadnjch zlatých žil/ aneb že na zadku horký otok magj/ ti
nemagj Aloe přigjmati/ ale zdržeti se od něho.

¶ Kteréž Ženy zástawu magj/ těm dobré gest každé ráno z těchto Pillulj tři po-
žřjti: Wezmi neylepssjho Aloe geden Lot/ a vděleg z něho Třidceti Pillulj/ rozdělage
Safftem aneb sstáwau Polegowau.

¶ Proti bolenj Žaludka, a pro zachowánj od giných Nemocý, toto Lékařstwj sobě
včiň: Wezmi Aloe půl Lotu/ Medu Růžowého ssest Lotů/ wody tři Žeydljky: zwař to
wsse až do polowice/ proceď, a pj ráno každý den čtyry Loty.

¶ Tyto také Pillule wýborné gsau/ Hlawu čistj y audy smyslů, oči, vssi y Žaludek,
swým obměkčowánjm: Wyháněgj zagisté horkokrewnost y studenokrewnost nepřiro-
zenau a porussenau/ Mozku, Nerwů aneb žilen, Zraku y sluchu posylugj/ zněnj a ffučenj
w Hlawě, horkost, čerwenost Očj y swrablawost w nich, odgjmagj a zapuzugj. Slo-
ženj gegich takowé gest: Wezmi Aloe Růžowého geden Lot/ Mirobalanů požlutlých
tři čtwrtce/ Rhabarbarum půldruhé čtwrtce/ Scammonij půl quentjku/ Mastyru a
Sspjky každého zwicý čtyř zrn Gečných/ Cassiæ fistulæ geden Lot/ Thamarindů půl Lo-
tu: To wssecko spolu směs s wodnatostj Růžowau/ a naděleg Pillulj prostřednjch/ a po
patnácti přigjmeg. Gsau welmi k giž dotčeným potřebám vžitečné. Aloe pak Růžo-
wé takto se strogj: Wezmi Růži čerstwau/ zsekeg gi spolu s Aloe/ naděleg kauskůw a
wysuš. To slowe Aloe rosatum. Z takowého Aloe rosatum ptoti Mornjmu nakaženj,
tyto Pillulky wýborné gsau: Wezmi Aloe rosatum půl Lotu/ Myrrhy půldruhé čtwrt-
ce/ Mastyru půl čtwrtce/ Ssaffránu trochu: rozpusť w Borákowé wodě/ a naděleg
Pillulek. Cžasté gich vžjwánj zachowáwá od Mornjho nakaženj, od hljz y od Pryskýřů/ B
wssech Prassiwin, swrabů y lissegů/ dáwá tělu pěknau barwu/ a žlutost szelenostj zahánj.

¶ Proti bolenj Hlawy, mdlobě očj, naplněné Reumě, gečenj w Hlawě, dussnosti s ká-
sslem, lámanj w kostech y proti Záwratu, včiň takto: Wezmi Aloe gednu čtwrtcy/ Ku-
beb, Musskátowé kůlky, Zázworu, každého čtwrtcy/ směs spolu a přigjmeg na noc s wo-
dau Majoránowau aneb Lawendulowau, nechage wečeře/ a to dwakrát aneb třikrát
w Teyden. * Extractum Aloes gmenugj někteřj Hořký Balsam Žaludka/ kterýž
gest welmi vžitečný Žaludku wlhkému a proti žřenj geho. Lidem suchým Melancholickým, a
zwlásstě hrubě starým, nenj dobře dáwati Aloe/ lečby dobře, wedlé rady včeného a skusseného
Lékaře, oprawěno bylo. *

Zewnitř.

¶ Prach z Aloe do nowých Ran zatrussowaný, whromadu ge swaluge/ hogj a
massem wyplňuge/ že téměř potom znamenj gjzwy, ani ssrámu znáti nebude.

¶ Aloe obzwlásstně dobré gest proti Otokům a wředům Lůna/ čepičku odtrženau
při Dětech zase swaluge a hogj.

¶ Aloe zaseypané na Fjkowau bradawicy, kteráž Krwj teče, krotj gi.

¶ Aloe s Medem smjchané a pomazowané, shánj a odgjmá zsynalosti a modřiny od
zbitj, znamenj krwawá y swrab.

¶ Aloe s Octem a Růžowau wodau smjssené a přiložené, krotj bolest Hlawy.

¶ Aloe wyprané v wodě Růžowé aneb Kopru Wlaského, a okolo Očj potjrané,
odnjmá a odwracý Flus gegich/ a zostřuge zrak.

¶ Aloe s wjnem temperowané, a zewnitř vžjwané, bránj oplchawosti aneb lezenj
wlasů. ¶ Aloe s wjnem aneb s Medem smjchané, a teplé do aust přigaté/ vzdra-
wuge wsseliké wředowiny, hniliny a zahnogenj Aust.

C Aloe s Medem, s žlučj Wolowau a s Octem spolu sinschané/ a w spůsob Klystru zadělané/ aby geg teplý na Pupek přikládal, wyhánj Čerwy z Břicha.

Proti wessklm w obočjch a w tegných mjstech, gistě a skussené Lékařstwj: Rozpuštěná Aloe succocitrinum w Růžowé wodě/ a omoče w něm ssátek, mjst těch potjreg.

In summa, Aloe dobré a užitečné gest proti wselikým skodliwým Fistulym a tukutým neduhům y wředům/ zwlásstě pak w Austech a w tegných mjstech.

Dělá se z Aloe y Collyrium, to gest Lék očj, proti gegich čerwenosti s horkostj: swrabem, proti kalné powlace y slzám, takto: Wezmi Cukrkandu půl Lotu/ Aloe prawého geden Lot/ zetři to obé na Kameni dobře/ přjčiň Korálů což dwě zrna Gečná wažita/ wlož to wssecko do těchto wod spolu sinschánych: Wjna bjlého lžjcy/ Růžowé wody tři lžjce/ Wlaského kopru, Ambrožkowé, každé pět lžic. Tyto wssecky wody s wjnem sinschage, wleg do Sklenice/ a Prach swrchupsaný wsyp do nich/ wystaw na Slunce, a hýbeg často/ a když potřeba, pausstěg po Pýrku do Očj/ ráno, o Poledni, y na noc. Což musyš se přitom warowati/ aby horkých wěcy newžjwal/ a mápoge sylného nepil.

Prach z Aloe s wodau Rdesnowau sinschaný, a w ucho wpusstěný, Čerwy a sskwory w nich morj. Tyž s Medem sinjssený a přigatý, wyhánj Sskrkawky z Břicha.

Prachem Aloe, rány, wředy, přjměty zaseypati, hogj ge. Tyž Prach s krwj Drakowau a Myrrhau spolu sinschaný, a tim rány hnilé zaseypané, hogj ge/ a masso shnilé stáwuge. Prach Aloe tečenj krwe z žil zlatých y odkawadžkoli ginde zaseypánjm zastáwuge.

Komuž okolo Zubů masso odewstalo s otokem/ y odtud se krew paussti/ zubymu klj/ dásně gitrj, y giná mjsta w austech/ duch také sinrdutý z aust pachne: Neyprwé pausstěg pod gazykem/ potom wezmi Aloe geden Lot/ Myrrhy půl Lotu/ Kadidla bjlého dwě čtwrtce/ Alaunu gednu čtwrtcy/ Wjna červeného půl Žeydlka/ Růžowé a Cytrowcelowé wody půl Žeydlka: wleg na to/ k wohlj přistaw/ přideg Medu půl lžičky/ mjchag spolu, až se rozpustj/ a wssecko dobře w hromadu střelj. Tim teplým ráno několikrát ussta promyweg/ a na noc též.

D Aloe mořj také wessky, kteréž swrab mezy Prsty a na dlani dělagj, takto přistrogené: Wezmi Octa/ zwař w něm Kořenj sléwnj/ přideg k němu Aloe, a tim potjreg. Můžeš také y maličko Soli k tomu přiložiti.

Aloe Řecky, Latině y Wlasky slowe Aloe, * Semperviuum marinum, Sedum amarum Columellæ, * Arabsky Saber, Hyssparsky Hierua babosa, & Azeuar, Francauzsky Perroquet.

* Aloe bodlawé. Aloe America siue spinosa.

Toto druhé Aloe před nemnohými Lety z nowých západnjch Ostrowů k nám přinesseno/ a gest mnohem bodlawěgssj a modřegssj nežli prwnj/ y hustěji zůstáwá w zemi, gakž gsem toho sám negednau skusyl, nežli ono obecné/ wssak mnohého zaléwáno býti. Množstwj nowých Kmenů wyrostá z starého Kořene/ gakož na wrbinu malowánj spatřiti se může/ kteržto nebudauli w prawých tas pryč odňati/ wg magj staremu Kořenu geho potrawu/ tak že musý zahynauti. Wlastnj geho wypsánj a gaký ho Užitek magj Obywatelé/ wiz apud C. Clusium in obseruationib. Hispanicis lib. 2. cap. 67.

Andreas Cæsalpinus Professor medicinæ w městě Pisa (y němžto gsem před Lety mnohým mistrům, když gesstě tehdáž byl Proffesorem Simplicium, neyprwé Bylinu tuto widěl) psse se w Knize swé de Plantis lib. 10. cap. 32. Že toho času, když ty swé Knihy hotowil, gednomu Panu Tornabonio řečenému, w geho rozkossné Zahradě tato Bylina s nemalým podiwenim kwetla/ a že Prut z prostředka tě Byliny, s malým a nemnohým lisim, z nj wynikl/ kteréžto přjmě a rownč w málo kolikas dnech gedenácti Loket zwyssj wyrostl. Při wrchu měl mnohem gako wětwiček, co sstiroká Umbella, na nichž stálo Kwjtj gednoho Prstu zwyssj/ zewnitř pozlacené, wnitř pak bledé/ a ten každý Kwět měl sest Lisstků: ale žádného Owotce nenesse. Po zymu ten Prut, gako in Ferula, zase wschl. W městě Valentia in Hispania, říkagj tě Bylině Filyagulla, to gest Filum & acus, Nit a Gehla/ protože sspice aneb trnj geg'ho mjsto Gehly. Wnitřnjho pak wlásstěcka mjsto nitj, užjwati se může/ tak že z nj y Plátno dělagj, což také na dle wssj

le wedlé Figůry wymalowáno se spatřuge. Indiani gmenugj Magney aneb Metl, a někteřj Sspanyeli, pro gegj bodláky, Cardon. Okolo Mexico mnoho gi roste. Kořen, dřjwe nežli se wen wypučj, wykopáwagj/ a zbjragj z něho sstáwu sladkau gako Med/ a k mnohým wěcem vžitečnau/ gakž to wsse Clusius bedliwě wypisuge. Listj na vhlj pečené, a z něho Safft do nowých Ran aneb giných wředůw wložený, brzo ge hogj. Item / Safft z mladistwé Byliny a Kořene s Pelyňkem smjchaný, přiložený, vzdrawuge vsstjpnutj Gesstěrčj. Item / Kauřenj a páry z této Byliny vžjwagj proti Franské nemocy/ kteráž weliký pot zbuzuge a wywodj. A

Aloe America florens.

B

Tato Figůrka, gak *Aloe Ameriacum*, obyčegně kwetne, a geden wysoký Slaupek mjwá také y we Wlassjch, gest mi z Florencý à Iosepho de Casabona Magni Ducis Hetruriæ Simplicista odeslána / má býti proportionaliter wyměřená, wedlé welikosti Kwětů/ kteřjž toliko sami wyreysowáni byli. Tato Figůra, pokudž mně wědomé gest, až posawad gesstě nikdý w žádném Herbáři widjna nebyla. *

Dřewo Aloes. Lignum Aloes, Agallochum.

Aloe přiwedlo mi kupaměti Dřewo Aloes/ kteréhož také w Apatékách k mnohým wěcem vžjwagj. To pak Dřewo nenj od toho Aloe, o němž nynj praweno: ale gest Strom/ kterýž roste in India, Arabia, a na Ostrowě Taprobana, odkudž do Lusytanye a do Hisspanye, a potom k nám se dodáwá. Gest v weliké wážnosti a ceně, y tam kdež roste. V nás ho gedna Libra za dwanácte, za dwadceti, y za třidceti Tolarů býwá: wssak musý býti wyborné/ kteréž se pořjdku nacházý. Samým mezy Prsty potřenjm welmi libau wůni wydáwá/ též když ge na vhlj wložjš. Někteřj pjssj/ že toho Stromu žádný nikdá newiděl / protože w zemském Rági roste/ a odtud odlomené Ratolesti po wodách z Ráge tekaucých, do Babylona že se snássegj / a giného mnoho přitom bagj. Wssak to giste gest/ že Ržeka weliká Ganges in India, do njž mnoho giných wod teče, Dřewo toto dolů přinássj. Nebo když se Ržeky, kdež Dřewo toto roste, rozwodnj/ to y giné Dřjwj, gakž býwá w powodně, berau/ a do Ržeky Ganges nesau. Cžehož máme ten důwod/ že do Benátek toliko malé kausky toho Dřewa, a giž někdy wysstěrbené, od wody porussené a napoly zpráchniwelé, přinássegj. Protož nenj diwu/ že my tak dobrého a wonného, gakž se o něm wypisuge, dostati nemůžeme. Neylepssj

C geſt černé, měňawé/ſwé wlaſtnj wodnatoſti plné/ těžké, celiſtwé, tluſté/ ktereż nenj pobe-
lawé, a nerádo hořj. † Zapálené wlhkoſt z ſebe wydáwá/ a do wody vwržené netone. †

Přirozenj a vžitkowé Dřewa Aloes.

Přirozenj geſt horkého a ſuhého na druhém ſtupni. Má při ſobě trpkoſt s ma-
lau hořkoſtj.

Wnitř.

Dřewo Aloes na Prach ztlučené a s wjnem přigaté, dobré geſt proti mdlobě
Srdce a geho třesenj: Mozk ſtudený zahřjwá/ a rozumu poſyluge.

Dřewo Aloes wařené v wjně s Galgánem a pité, činj dobré zažjwánj/ poſyluge
Žaludka/ a w něm wſſecky ſtudené wlhkoſti y wewſſem Těle wyſuſſuge.

Proti Srdečné nemocy a pominutj s ſmyſlem: Wezmi dřewa Aloes, Hřebíčků,
Koſti z ſrdce Gelenjho, gednoho gako druhého/ ſměs s Cukrem a požjweg. Ty též tři
kuſy gmenowané rozpuſť dřewěnným Olegem/ pomaž Kohautowi hlawy/ a budeť ce-
lau noc bez přeſtánj zpjwati.

Zewnitř.

Dřewa Aloes dým w Nos wpuſſtěný, poſyluge Mozku. Dřewo Aloes
w Auſtech rozkuſowati/ aneb vſta gjm proplakowati/ odgjmá těžký ſmrad auſt/ a dá-
wá dobrý a wonný duch. Prášſkem toho Dřewa tělo poſypati, zahánj pot.

Dřewo Aloes přidáwá ſe mezy ſrdečné Léky, y mezy wonné Kadidlo.

Dřewo Aloes někteřj také gmenugj Ragſké dřewo/ Německy Paradeiſſ holtz/ pro
přjčinu nahoře oznámenau. Latině Lignum Aloes; Řecky Agallochum & Xyloaloes:
Arabſky Haud, Agalugin.

O Pelynku. Kap. XXIII.

Pelyněk Obecnj. Abſinthium. Pelyněk Hornj. Abſinthium montanum.

D

Rozdjl a Spůſob.

PElyněk geſt wzneſſená a ſlawná Bylina/ v Starých předkůw
mnoho a wyſoce wážená/ ktereż gi také při Služebách Božjch a wřežnych
Slawnoſtech aneb Tryumffich wžjwali. Geſt rozličného pokolenj/ wſſak
obzwláſſtně dwogj, totiž Obecný Pelyněk a Pontſký.

Obecný

Obecný Pelyněk geſt wſſechněm známý, chuti náramně hořké/ má mnoho wětwiček a Ratolyſtek, Liſtj ſſediwé, na několikero rozdělené, téměř gako Czernobyl/ Kwět žlutý/ okrauhlé a ſtručnaté Semeno, gako malé hroznyčky/ Kořen geſt kosinatý, pewný a drewnatý. A

Pontský Pelyněk. Absinthium Ponticum.

Pontský Pelyněk, kterémuž Czechowé Sſedjwek řſkagj, Prautjm, Liſtjm, Kwětem a wſſj ſwau podſtatau mnohem menſſj geſt, nežli Obecný. Wůni má libau a kořenau/ geſſto obecný geſt wůně přyliš těžké, přykré a nelibé. Ktomu wedle hořkoſti má tegnau w ſobě trpkoſt wyhromadu ſtahugjcý/ a protož užitečný geſt Gatrám. A toho když geg mjti mohau, ne obecného, w Lékařſtwjch Apatekáři vžjwati magj. B

Roſte geſtě y giné pokolenj Pelyňku na břehu Mořſkém/ a ten ſlowe Pelyněk Mořſký. Liſt má menſſj, nežli Obecný Pelyněk, zwlášſtě na Prutech/ rozdělenj dekſſjho, barwy ſſediwé a chuti hořké. Od gednoho Kořene pauſtj množſtwj Prautků tenkých, odtých a pobělawých/ ti na wrchu neſau ſtručnaté neb hroznowaté, žluté a hořké ſemeno/ mnohem menſſj, nežli geſt giných Pelyňků. Kořenj má mnoho tenkého, a w zemi nehlubokého. Wſſecka Bylina geſt wůně ſylné a těžké/ trpkoſtj ſwau drobet wyhromadu ſtahuge.

Pelyněk Absinthium Santonicum řečený, toliko ſamým gménem nám geſt známý/ačkoli někteřj to drobné Semýnko, kterež Apatekáři Sanctum Swaté, ginák Sſkrkawičné, Německy Wurmkraut anebo Wurmſame, gmenugj, a Dětem malým proti ſſkrkawkám dáwagj, za ſemeno Absinthij Santonici držj/ čemuž ani gá negſem naodpor.

*

Rozličných a rozdjlných ſpůſobů y gmén Absinthij geſt tak mnoho/ že tuto pro dkauhoſt doſtatečně wypraweno a předložena býti nemohau/ aprotož odložjme té wěcy do giné Knihy. Toliko chtěl gſem na tomto miſtě krátce oznámiti/ že mnozý a rečenj Lidé, mezy nimiž geſt můg ſtarý Præceptor, Victor Trincauella, w tom gſau domněny/ že nášſe Absinthium, Ponticum & Romanum, mějmž giným od ſebe ſe nedělj/ nežli že gedno lepſſj, pěknějſſj a mocněgſſj roſte na gednom miſtě, nežli na druhém. Gakož pak y Horný Pelyněk, kterýž ſe na wyſokých Horách nacházý, mnohem geſt ſubtylněgſſj, menſſj a wonněgſſj, nežli Obecný, kterýž ledakdes roſte. Takž pjſſe Bellonius lib. 1. cap. 76. že Lékaři a Medici w Konſtantynopoli, žádného giného Pelyňku kromě tohoto, nevžjwagj. Ale Galenus napſal/ že Pelyněk Pontſký mnohem menſſj geſt, nežli Obecný/ quam vis Rondeleſius folijs majoribus legat. Kterýž

Mathiolus

C Mathiolus a ginj Ponticum aneb Romanum gmenugj / roste sám od sebe ledakdes w Cze-
chách, w Rakauských okolo Wjdně a w Vhřjch: Ginj, gako Clusius, gmenugj geg Tenuifo-
lium, a wypisuge in suis obseruationibus Pannonicis lib.3. cap.34. w dwogjm rozdjlu. Ta-
kowý do Zahrad přesazený, welmi se rozmnožuge/a daleko okolo sebe sahá. Takž nacházýme
některé rozdjly y Pelyňků Mořského. Nebo přes to pokolenj, kteréž tuto wypsáno, nacházý
se gedno s ssirokým listem, nahoře rozděleným / a gest dosti dobré, libé a přjgemné wůně. Slo-
we Absinthium latifolium & Patauinum, odkudž mi také neyprwé s ginými Bylinami ode-
sláno bylo.

Pelyněk Mořský. Absinthium marinum.

A. Coma Absinthij marini. B. Folia eius superiora. C. Inferiora. D. E. Differentia. F. G. H. pro Absinthio marino missa.

D

Druhé gmenuge Clusius Absinthium Misnense, a to nenj nepodobné Seriphio Nar-
bonensi & Hispanico. A mně také gedno malé, kteréž týž Clusius nazýwá Pumilum, z Ty-
rolských Hor odesláno, welmi subtýlné a pěkné / ale nerado zůstáwá na Zahradách. Syce
wypisuge y dwě giná Absinthia, kterýchž před nim žádný w těchto Zemjch newyssetřil / z nichž
gednomu gméno dáwá Absinthium Austriacum tenuifolium s drobným Listem, podobné
Pelyňku mořskému w Nydrlantu/ kterýž gest náramně hořký. Druhý nacházý se téměř to-
liko na neywyšssjch Horách Rakauských a Sstyrských / a nemnohým gest známý: Má při
wrchu množstwj Kwětu bjlého pospolu/a Listj geho připodobňuge se listu Matečnjkowému/
což se z wymalowánj téhož Clusij spatřiti může. Toho gako y giných množstwj wybraných
Zrostlin, dostal gsem od wysoce včeného P. Doktora Aichholtze, přednjho Lékaře a Professo-
ra w Wjdni/ a od Pana Karla Klusya podruhé/kterýžto ač gsem wždycky w mjstech stinných,
gakž to Hornj Byliny mjti chtěgj, sadil / wssak mi nikdý k vžitku nepřissel. Obywatelé dotče-
ných mjst řjkagj tomu Pelyňku, Vnser Frawen Weißrauch.

Mathiolus w swém Latinském Herbáři, a ginj, wypisugj geden zhola zwlásstnj spůsob
Pelyňku/ a gmenugj geg Absinthium Seriphium Ægyptiacum, o něgž se s nim zdělil Iaco-
bus Antonius Cortusus. A někteřj smeyssleg/že z tohoto Pelyňku zbjrá se Semýnko Swa-
té Semensanctum, o čemž on wssak nic negistj a netwrdj. Má listjčko poběláwé a welmi sub-
týlné, wisýcý na dlauhé sspičce gedno proti druhému/ gako in Trichomane, na wlasu ženském/
což se widj z wymalowánj. Gest syce y giné pokolenj pěkné, Seriphium wůbec řečené / a sadj
se w Zahradách, podobné téměř Pelyňku Pontskému/ toliko že gest wewssem tlustssj a chlupa-
těgssj

těgssj / barwy bělegssj, y také wůně sylněgssj. Ale wssak y ten přjgemněgssj a mnohem liběgssj A
býwá / když se bedliwě opatruge, aby nezplaněl. Při wrchu na swých Ratoljstkách nese zčerwena žlutý kwět.

Absinthij Santonici species.
A. Absinthium Ægyptium.
† Magnitudo foliorum.
* Santonicum quorundam.

Absinthium Seriphium vulgò.

B

Naposledy, co se Semena Swatého, Semen sanctum dotýče / kteréž Francauzowé Barbotinam, Nyderlenderowé Semen Zedoariæ, Wlassj Semenzinam, Němcy Wurmsame, Cžechowé Sskrkawičné semeno gmenugj / ačkoli také někteřj Byliny této Figůru stawěgj: wssak gá za neylepssj držjm tu / kterauž Leonhart Rauwolff w swém Cžtwrtém djlu Itinerarij Orientalis, při koncy Knihy wymalowati dal / a takowau Bylinu, gakož pjsse w Třetjm djlu a w Kap. 22. mezy ginými nalezl okolo Bethléma w zemi Swaté / kteráž tam syc onde y onde na mnoze roste. Má listjčko drobné, barwy ssediwé nassemu Pelyňku drobet podobné / Prautkůw množstwj tenkých, drobného požlutlého Semýnka plných / a gest wůně nelibé / chuti welmi hořké, s gakausy slanau pernostj / pročež y za Scheha Acabum držáno býti může. Tato Bylina w horkých Kraginách časem wycházý / a wjce Semena než Listj přinássj. A tutoť pilně znamenati slussj / že toto Semeno, gakož cum Rhabarbaro & alijs appropriatis Dětem, kteréž Sskrkawky trápj, vžitečné a prospěssné gest / tak zase giným, kteréž žádných Sskrkawek nemagj, dáwané, wjce gim sskodj, nežli prospjwá. Mathias Lobelius swědčj / že Absinthium Xantonicum vulgare, w Frankreychu v těch Národů, kteřjž Xantones slowau rostlé, nenj welmi nepodobné obecnému Seriphio, wssak že má listj delssj a zeleněgssj / a wůni sylnau.

Gsau gesstě y giná Absinthia, gako Absinthium arborescens, inodorum, dulce, to gest Pelyněk w strůmek rostaucý / newonný, sladký a ginj / o nichž na giném přjhodněgssjm mjstě praweno bude. *

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Wssickni Pelyňkowé gsau hořcy, trpcy, a něco whromadu stahugjcý: Zahřjwagj, čistj a posylugj. Obecný klade se býti horký a suchý na druhém stupni.

Wnitř.

Pelyňkowá bylina aneb Kwět v wodě wařený, aneb Prássek do wjna wsypaný a pitý, welmi dobře prospjwá žaludku / posyluge zažjwánj / zahřjwá žiwot / vkládá bolesti /

C lesti/zachowáwá krew od porussenj a čistj gi / horké wlhkosti y žluč žene z žiwota stolice-
mi, a z žil skrze moč. A Theophrastus pjsse/ kterak Pelyněk, kterýž w Pontu roste, gest
dobrá potrawa aneb pjce Dobytku / a dokládá přitom / kterýž dobytek Pelyňkem pasen
aneb krmen býwá / že se w něm žluč tratj a mjzý. Odkudž rozuměti/ že Pelyněk ztra-
wuge žluč/ a gedna hořkost druhau zahánj.

Pelyňkowý kwět s Kmjnem Wlaským aneb Ržjmským v wjně wařený, a teplý
pitý, rozhánj wětrnosti a žřenj w žiwotě/wyhánj Cžerwy/otwjrá zacpánj/rozhánj a roz-
děluge Žlautenku/proprawuge a wywodj Ženskau nemoc/odpjrá studenému Gedu/ga-
kož gsau Bljn, Bolehlaw, a k těm podobné Byliny. Kdožby smrtedlné a gedowaté Hau-
by gedl, tomu spomocy se může/ aby Pelyněk w Octě wařený pil. Proti záduchu z ge-
denj Hub, přjgmi čtwrtcy Pelyňku s wjnem, aneb s Prásskem Třewdawowym.

Pelyněk na lačný žiwot aneb na čtitrobu přigatý, bránj Opilstwj.

Kwětu Pontského Pelyňku sám negednau gsem skusyl/a moc geho wskutku shle-
dal/y mnohým Wodnotedlným tim spomohl/ o nichž ginj byli giž pochybowali/ takto se
pak strogj: Wezmi kwětu a rozkwetlých wrssků Pontského Pelyňku aneb Ssedjwku,
gednu Libru / ztluc geg w kamenném Moždjři / potom přiměs k němu dobrého Cukru
tři Libry/opětznowa gedno s druhým dobře ztluc/a schoweg do Sklenice, aneb do Ná-
doby poléwané. Z toho Kwětu tak strogeného aneb Lektwaře, dáweg každého dne ku
přigetj za geden Lot / a to na lačný žiwot, tři hodiny před gjdlem.

Kdožby od dáwnjho času na studenau Zymnicy nemocen byl / ten má za časté a
mnoho pjti Safft aneb sstáwu z Pelyňku/ buď tak samau aneb s Cukrem smjchanau: a
zdráw bude. Chcessli to Lékařstwj mocněgssj a sylněgssj mjti: Wezmi sylného Octa
winného deset Lotů/ půl Lotu zeleného listj Pelyňkowého/Soli třetj djl gedné čtwrtce
Ty wssecky kusy smjcheg dobře whromadu a teplé wypj/ hodinu aneb dwě dřjwe, nežliby
tě Zymnice napadla/včiň to po několikrát. Mnohým gest tak spomoženo. Aneb můžeš
y tohoto následugjcýho Lékařstwj vžjwati/ neb gest také dobré: Wezmi dobré wody
D Pelyňkowé geden Žeydljk/Růžowé wody půl Žeydljka/Musskátowé kůlky gednu čtwrt-
cy/ Račjch očj aneb Žernůwků půldruhé čtwrtce: a budeš mjti setři Truňky aneb s tro-
ge přigetj. Někteřj mjchagj Pelyněk s Solj/ a gedj na čtitrobu toho dne, kdyžby ge
Zymnice napadnauti měla/ berau na sebe těžké dřewo aneb Klápet / a s tim se procháze-
gj a probjhagj/a přes celý ten den nic negedj. Tu giž máš čtwero dobré Lékařstwj pro-
ti třesawé Zymnicy: wssak prwé nežby kterého z nich vžjwal/ musýš tělo wypurgowati
a wyčistiti. Kdož má w Žaludku něco shnilého a pokaženého/ tak že mu od to-
ho duch z aust smrdj/ wař Pelyněk a kůru Cytronowau v wjně / a pj: Spomáhá.

Pelyněk v wjně wařený a pitý, dobrý gest proti zdwiženj Matky a odtud possle
dussnosti: když takowý neduh na Ženy přicházý/ tedy padagj na zem, omdléwagj a smy-
sly potracugj: Cžasto se to přiházý y dorostlým a dospělým Děwečkám a Ženám / kte-
rež dlauho bez Mužůw býwagj. Komuž plawenj na Moři těžkost činj/ a ne-
chutenstwj Žaludka přinássj/ ten pj z Pelyňku, zwlásstě Ssedjwku/ a bude se lépe mjti.

Owčácy, Pastuchowé a dobřj Ssaffáři Sedlsstj, dáwagj Owcým y Dobytku
howězýmu, vsussené a protlučené kwjtj Pelyňkowé s Solj / proti rozličným wnitřnjm
nedostatkům gegich a Nemocem.

Prassiwost z horkowlhkosti neb zslanowlhkosti possłau, y swrab zdrobného osu-
tj, a Lissege tento Syrup hogj, z žil wen táhne a močem wyhánj: Wezmi Pelyněk, Rut-
ku Polnj, Kokoticy, Kawiás zelený, wrssky planého Chmele, Zlatý traňk, Rozynky,
Sstěrbák, Gelenj gazyk, Wolowý gazyk: wař v wodě a pj. Sama také wodnatost Pe-
lyňkowá smjssená s wodnatostj Rutky polnj a Syrowátkau wařená, vžitečná gest:
Cžasem Pillulj z Rutky polnj vžjweg.

Mjzka z Ssedjwku pitá, ačkoli horkokrewnost a moč táhne/wssak sskodj Hlawě
y Žaludku, zwlásstě nowá. Bylina Žaludku gest vžitečná.

Mořský Pelyněk gest Žaludku odporný/ a činj mu těžkost: ale kdyby geg s Reyžj
wařil a gedl, předjwně Cžerwy w Břisse mořj/a žiwot měkčj.

Pelyň-

Pelynkowé wjno. *Vinum Absinthiacum, siue Absinthites.* A

NA Podzym při Zbjrce wjna, strogj se dobré Pelyňkowé wjno/ aby Pelyněk k hroznům přiložil/ a s nimi spolu presowal a tlačil/ a tak potom w Sudu obého spolu kysati nechal. Wssak ne Obecného Pelyňku/ ale Ssediwku k tomu vžjwati máš. Takowé wjno proti mnohým nedostatkům gest vžitečné/ zwlásstě dobře činj Žaludku/ což Bratřj z mokré čtwrti dobře znagj. Nebo ti když se na noc zpigj, hned ráno k wjnu Pelyňkowému vtočisstě swé magj/ aby to wečeregssj přeplněnj a Opilstwj potlačilo/ a Žaludek zase naprawilo. * Kdož sobě chce Wjno Pelyňkowé vdělati/ aby netak welmi hořké chuti bylo/ a tak sylně Hlawy nevrážel o/ protáhni prwé Pelyněk skrze wřelau wodu gednau aneb dwakrát/ a potratj swau sylnau wůni. *

¶ Wjno Pelyňkowé dobré gest in declinatione febrium continuarum, to gest, když někdo od wnitřnj tagemné Zymnice, počjná zase zdráw býti/ ten může wjno Pelyňkowé pjti/ kteréž mu posylj Žaludka/ a přinese chut k gjdlu. Wssak wěděti máme/ že wjno Pelyňkowé, y giná wssecka Kořenná wjna, lepssj gsau a zdrawěgssj pjti ráno a při Obědě/ nežli za wečeřj.

¶ Wjno Pelyňkowé Žaludku y Gater posyluge/ wyhánj Moč/ zažitj spomáhá/ Žlautenicy vzdrawuge/ Ledwj wyčisstuge/ nechutenstwj zahánj/ powětrnosti hrubé a zastarale rozhánj a rozptyluge/ Cžerwy w Břisse mořj/ a Cžmeyru wywodj.

† Giný obyčegný spůsob strogenj Pelyňkowého wjna: Wezmi Pelyňku dobře suchého s Bylinau, Prautjm y Kwětem/ zkrágeg geg/ wssak prwé do Saudku, wněmž chceš wjno zadělati, nakladě dobrau wrstwu třjsstěk Gesenowých aneb Ljskowých/ a na to druhau wrstwu zkrágeného Pelyňku: Potom opět wrstwu třjsstěk a zase Pelyňku/ tak dlauho, až Saudek bude plný. Naposledy zabedni geg/ a naleg do něho dobrého Mstu až do wrchu/ nech ať spolu odkysse, a schoweg kupotřebě. Toho Pelyňku nech tak w Saudku přes celau Zymu ležeti/ a když z něho wjna vtočjš, hned zase giným doljweg. Když přigde Garo, ztoč to Wjno/ zawrz Pelyněk y třjsstky/ wymeg pěkně a wyčisť saudek/ a nech ať powysákne: Potom zase wyžichrůg a zamoč geg prawým dobrým páleným wjnem/ zabedni a naplň týmž Pelyňkowým wjnem/ a přileg k němu giného dobrého wjna, ať gest Saudek plný/ zasspuntůg ať k němu žádný wjtr nemůže/ a pj z něho přes celý Rok. Takť zůstane dobré, wonné a chutné Wjno, až do posledniho truňku. Někteřj necháwagj w něm Pelyňku přes Léto/ ale netrwá gim dlauho: nebo gakž horka přigdau, začjná Pelyněk hnjti/ odkudž se Wjno porussj a zkazý/ že bude nechutné, plihé, wláčkowité/ a z toho y tělu Lidskému nepřjgemné a sskodliwé. B

¶ Třetj spůsob strogenj wjna Pelyňkowého wýborného, zwlásstě na spěch, gest tento: Wezmi wrssků Pelyňkowých y s kwětem/ naplň gjmi holeman Octowau Sklenicy přes polowicy/ tak aby gi čtwrtý djl prázdný zůstal: naleg naň dobrého wjna páleného a Malwazý každého zarowen, ažby Sklenice plná byla/ zacpeg a zahraď dobře/ a nech státi za čtyři dni. Takť wjno pálené a Malwazý wytáhne wssecku moc z Pelyňku/ proceď potom wjno to skrze čistý ssat/ a schoweg kupotřebě w Sklenicy dobře zahražené. Když tedy chceš mjti dobré wjno Pelyňkowé/ wezmi té Jnffusy selžičku, a naleg do plného Koffljku wjna/ a máš y hned znamenité, mocné a wýborné Pelyňkowé wjno. Tim spůsobem y z giných Bylin a Kořenj můžeš na rychlo dobré a mocné Wjno přistrogiti/ w rozmanitých nemocech a neduzých Lidem nemocným welmi vžitečné a pohodlné.

¶ Pelyňkowé wjno pjti, dobré gest Lidem studeným a fflusowatým/ zwlásstě w Zymě, z Gara a na Podzym. Lidé zdrawj, kteřjž na sobě žádného neduhu necýtj/ k tomu w gjdle a pitj střjdmě se chowagj/ a žádného nezažitj aneb syrowosti Žialudka ráno nečigj/ ti se od Wjna Pelyňkowého zdržeti magj: neb gest gim sskodliwé/ poněwadž wssecka horká Kořenná wjna, z zdrawých Lidj nemocné dělagj. Těm wssak zdrawé gest wjno Pelyňkowé/ a zachowáwá ge při dobrém zdrawj/ kteřjž hrubých nezážiwných a twrdých Pokrmů vžjwagj/ aneb mnoho Owotce gedj. †

C

* Pelynkowá woda, Oleg a Sůl.

WOda in Instrumento vaporario dobře wypálená, zachowáwá chut y mocy Pelynkowé gakž toho y Monardus dokazuge / a gest dobrá k wžjwánj. Mnohem mocnegšj gest dystillowaný Oleg / a dobře slaužj mdlému Zaludku / kdožby ho některau krůpěgi y Wjne aneb w gisse nějaké přigal. Sůl bedliwě přistrogená, gest netoliko Zaludku welmi wžitečná / ale obzwlástně mocná in Peste času Mornyho / pro præseruatione putredinis, pro zachowánj od nakaženj. *

† Pelynkowá woda dystillowaná aneb wypálená, do čtyř aneb pěti Lotů pitá, posylnuge a zahřjwá mdlý a zasluzený Zaludek / vkládá žrenj Břicha / wyhánj Čerwy / rozhánj a wytwodj Zlautenicy / nedá se zmocniti počátečné wodnotednosti / odgimá zlau a vmrtěgj barwu z těla / dáwá womný duch / stawuge Sstkawku / proprawuge zástawu ženskau / zahánj Melancholiam y těžké sny / k čistotě napomáhá těm, kteřjž gi často pigj / gest welmi wžitečná bledým Pamám zlau barwu, aneb bledau nemoc magicým / aby gi často pily. †

Zewnitř.

Pelyněk w páleném wjně přes noc močený / to Wjno gest náramně dobré proti Sstrkawkám aneb Čerwům w Břisse / aby sstáteč w něm omáčel / a Dětem na Pupek teplý přikládal / ano y důlku pod hrdlem a pod Nosem potjral.

Kohožkoliwa bolj od sslemowitých Flusůw: Wezmi Pelyňku / wař geg w wodě / a zmáčeg w nj dobře / a wlož na sstat, obwaž gjm Hlawu netuze / vkládá střjdy w hlawě, a dáwá pokogné spánj. Přidássli Medu k tomu Flastru a drobet Salmytru, a teplý obklo hrdla obwážes, dobrý bude proti wředu wnitřnjmu hrdla / kteryžto Angina slowe.

Pelyněk w sladkem wjně wařený, a gako Flastr na čelo y na oči přiwázaný, odgimá vkrutnau bolest Očj. Pelyněk s Fjky, Salpetrem a Kaukolowau mukau sjnchaný a přiložený / spomáhá proti Wodnotednosti, a neduhu Slezyny twrdé.

D Experimentum Varignanæ proti bolesti Klaubnj aneb Podágře: Wezmi starau Slepicy / wycpeg aneb naděg gi plnau Pelyňkem / a wař gi w wodě. Wté gisse potom omáčeg sstat / a přikládeg na bolest aneb na neduh: Aneb, ztluc y masso té Slepice / a w spůsobu Flastru přikládeg.

Pelyněk do Almar a Truhel, w nichž Sstaty chodčcý chowagj, wložený / zahánj Mowáwá ge před Moly a porussenym: Wěc gest skussená. Kaužnj Pelyňkem

Pelyněk na Prach spálený, s Růžowau Lektwařj smjssený / kdyžby gjm po Lázni wlasy mazal, a to často činil / dáwá gim barwu černau. Týž Popel aby gjm ssatů posýpal / zapuzuge Mole. * Těm kteřjž gsau protrženi, Herniosis, přikládá se na ta mjsta Pelyněk / buďto tak suchý, aneb v wjně čerweném wařený, w Pytljčku a teplý. * A

Proti zásskrtu / wezmi wodnatost Pelyňkowau / přideg Sanýtru a medu, a přilož. Pelyněk, a zwlásstě Ssedjwek, samau wůnj aneb podloženjm pod Hlawu, přiwodj Sen.

† Pelyněk ztlučený a na Hlawu přiložený, w krátkém čase vzdrawuge Prassiwost a strupy na Hlawě. Kdož má Hlawu fflusowatau / nos na nj vstawičně Pelyněk: nedá Flusům dolů padati / nýbrž ge ztrawuge.

Safftem Pelyňkowým w hrdle kloktánj, pozdwihuge spadlého čjpka.

Pelyněk do plátěnného Pytljčka wložený, v Wjně aneb v wodě zhřitý, mezy dwěma Prkénky aneb Taljři wytlačený, a tak teplý na Zialudek přiložený, odgjmá bolest geho. W Malwazý aneb w Sspanyelském wjně wařený, a w maljčkém Pytljčku tak teplý na Břicho přiložený, slaužj proti plynutj Břicha a Běhawce / zahánj žřenj a trhánj w žiwotě. Wařený s dřewěnným Olegem / aby gjm Břicho namazal / pomáhá nestatečnému a mdlému Zialudku / a studeným a nedůžiwým Gatrám. To též činj w témž Olegi smažený / a w spůsobu Flastru na Břicho přiložený. Pelyňkowé listj do obuwj wložené, aby na něm holýma Nohama chodil, přinássj chut / a potracený Appetýt k gjdlu nawracuge. Wssak musýš každého dne nowé a čerstwé Listj do obuwj dáwati. Gest zwlásstnj, tegný a skussený kus.

Pelyněk zhruba ztlučený, s Wápnem aneb s Merkem smjssený / aby tim Zdi obmjtal a dynchowal / ano y wssecky djry w Stodolách aneb Objlnicech zadělal a zacpal / bránj aby žádné Myssi obecné ani Německé w nich se hnjzditi nemohly. Pelyněk w slané wodě wařený / a w pokogjch a Komorách pokropený / mořj a zahánj Blechy. To též činj Pelyněk w Komorách a pokogjch postlaný. Kdožby Pelyněk v wodě zwařil / a tau wodau malé Děti za tři aneb za čtyři Měsýce pořád každého wečera myl / těm Dětem wssi, hnidy a Blechy, nikdý sskoditi nebudau. O tom swědčj Arnoldus Nouavillanus. B

Pelyněk zahánj Wčely: aprotož nenj dobře Pelyněk rozplozowati a saditi wtěch Zahradách / w nichž Wčely chowati chceme. Pelyněk na řežawé vhlj wložiti / a w pokogi kaditi / oprawuge porussené a zkažené Mornj powětřj. Pročež dobře dělagj / kteřjž Dobytek a Owce, w čas Howadjho moru, ráno y v wečer w Chléwjch Pelyňkem zakuřugj.

Pelyněk gest znamenité a wznessené zewnitřnj Præseruatiuum, to gest Obrana proti Mornjmu nakaženj / kdožby geg při sobě nosyl / a vstawičně k němu woněl. Aprotož ti, kteřjž do nakažených domů aneb k Nemocným chodj, neb gich hljdagj, vstawičně magj w vstech držeti drobet Pelyňku / a čerstwé wrssky aneb Prautky geho do Nosu wstrčiti. Nebo mnoho lidj w čas Moru tudy gest zachowáno / kteřjž od Morowého powětřj ani od nemocných nakaženi nebyli. †

Pelyněk slowe Řecky y Latině Absinthium, † Apsinthium, Bathypicron, Barypicron, Herba fortis, † Arabsky Assinthium, Wlasky Assenzo & Assentio, Sspanyelsky Assentios, Alosna † sicut Latinè à quibusdam Aloina, ab Aloe propter amaritudinem: † Francausky Aluyne, Absince † & Forte, od sylné hořké wůně: Egyptsky Somi: Polsky Piolin: Německy Wermut, von wermender krafft / oder das er den lust vnd Fleischliche begierde vertreibe / oder ja allen vnmuth hinweg treibe / quasi Weronmuth. †

O Brotanu a Cypřissi. Kap. XXIIII.

Pohlawj a Spůsob.

BRotan gest dwogj: Samec a Samice. Samec, kterémuž my také Dřewnika a Božj dřewce řjkáme, pausstj od gednoho kořene několiko Prutůw aneb Ratolestj drewnatých. List má drobný, hluboce rozdělený aneb zstřjhaný / barwy ssediwé aneb Popelaté, skůro gako Wlaský

C Kopr/než kratssj, hogněgssj, hustssj/wůně sylné a chuti hořké, gako Pelyněk. Na wssj Bylině od spodku až nahoru † blizko Měsýce Srpna † stogj hogně Kwětu/ to gest malých, okrauhlých a žlutých Knoffljčků: Kořenj hluboko pausstj do země. Roste při wrssjch y na Zahradách. * Gesstě y giný Brotan sadj w Zahradách/ kterémuž Weliký Brotan řjkagj. Někteřj pro geho wůni gmenugj geg Camphoratam. Roste welmi rád/ a sám se rozplozuge, také od vlomených Ratoljstek a wětwiček.*

Brotan. Abrotanum mas.

Cypřiš. Abrotanum fœmina.

D

Samice roste křowatě, w spůsobu malého Strůmku. Má množstwj Ratolestj, osazených listjčkem drobným, obdlaužným, pobělawým a okrauhlým. Při wrchu nese Kwět žlutý, gako Wrátyč: Kořen welmi kosmatý. Wssecka Bylina gest wůně sylné a libé. Někteřj tuto Bylinu nazýwagj Latině Cupressum pumilam, to gest Nizkým a malým Cypřissem/ pro rozdjl Cypřissowého stromu/ k němuž se poněkud připodobňuge/ gakož pak v nás w Czechách obecně Cypřiš slowe. Sadj geg a chowagj téměř wssudy w Zahradách, w Kbeljcých, Sskopcých, Hrncých a střepjch/ a wigj z něho Wěnce.

* Carolus Clusius wypisuge gesstě giné dwoge pokolenj in suis obseruationibus Hispanicis lib.1. cap.59. kteréž v města Salamantica nalezl. Obywatelé gim řjkagj, Tomillo canino, hoc est Thymus caninus, a vžjwagj decoctum geho. Obecný Brotan Samice, kterýž Cypřiš Zahradnj slowe, roste sám od sebe na Poljch okolo města Nimes, kudyž k Mompelieru gedeme.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Obogj Brotan gest ohniwého přirozenj/ to gest horký a suchý na třetjm stupni: Mocy rozdáwagjcý, rozrážegjcý a otwjragjcý.

Wnitř.

Brotanowé wrssky, spolu s kwětem v Wjně, dobrém Piwě aneb v wodě wařené, aby z toho pil/ gest wýborné Lékařstwj proti dýchawičnosti a dussnosti/ y proti wsselikým studeným neduhům Prsů, Plic, Ledwin, Matky a Měchýře: Odpjrá gedowatosti/ Czerwy w žiwotě mořj/ a kauřenjm Hady zahánj.

Proti Žlautenicy gisté a skussené Lékařstwj: Wezmi Brotanu dwě hrstky/ žlutého kwětu z bjlého Lilium půl hrsti/ naleg na ně tři Libry aneb tři Žeydljky bjlého wjna/ zwař ažby třetina vwřela/ a zůstanauť dwá Žeydljcy. Z toho dáweg pjti za ssest dnů po řád wždycky ráno dobrý truňk teplý.

Bro-

Brotan na Prássek ztlučený, a s drobtem málo Myrrhy pitý, proprawuge a množj Ženám gegich nemoc. A

* Semeno od Brotanu Samce ztlučené / a w teplé wodě do žiwota přigaté / gest dobré těm, kteřjž těsné Prsy magj / a wody pausstěti nemohau / ano y Ženám kuproprawenj gegich nemocy. Item / kteřjž Kyčelnj bolestj, Sciatica, obtjženi gsau. V wjně wařené a pité, slaužj proti Gedu. Woda z Byliny dystyllowaná, zwlásstně dobrá gest proti wětrnostem Měchýře, a zastawenj moče.

Semeno Cypřissowé, kterýž tuto Abrotanum fœmina slowe, dobře slaužj přigaté proti Sskrkawkám a Cžerwům w Břisse / kteřjž od něho mrau. *

† Brotanowé listj ztlučené, a Safft z něho wytlačený / aby z něho dwa aneb tři Loty pil / ochraňuge a obhaguge Cžlowěka před Sslakem.

Brotan s Petrželným kořenem a Cukrem v wjně, Piwě aneb wodě wařený / a procezená z něho gicha ráno a v wečer po každé tři aneb čtyři Vncy teplá pitá / lomj kámen w Ledwinách a wywodj wen. Rozhánj také týmž spůsobem vžjwaná, y wětrnosti a zacpánj moče.

Pjsse Galenus, že Brotan do wnitřka vžjwaný, welmi sskodj Žialudku: aprotož warowati se ho slussj těm, kteřjž magj nestatečný Žialudek / aby ho nikdy, bez přimjssenj giných kusůw, nepřigjmali. †

Zewnitř.

Brotan rozhánj a rozděluge husté a lepké wlhkosti / aprotož dobrý gest proti wsselikým Oteklinám. Bylina na Prach spálená, a s Skočcem aneb Rzetkwowým Olegem smjchaná / ten Prach dobrý gest proti oplchawosti a lezenj wlasů: nýbrž kdožby tim Sanj zewnitř pomazal / porostau mu rychle Fausy na bradě.

Brotan s Olegem a Solj spolu ztlučený / na Puls Noh y rukau přiložený / a po Páteři teple pomazaný / spomáhá proti Zymnicy.

Když Žena po porodu nenj dobře wyčisstěná / a wssak sylných wěcý nesmj požjwati / gest toto welmi dobré a zdrawé Lékařstwj, kteréž mnohým spomohlo: Zwař Brotan v wodě / a posaď se do té wody zwařené, až do Pupka / Bylinau spředu y szadu se oblož / ano y Hlawu ssatem přikreg a obwaž / aby té sylné wůně necýtila. B

Proti otoku Očj, wař Brotan s Kdulemi / potom přičiň k tomu Pssenicného chleba / směs spolu a přilož.

* Hlawa Brotanem wařeným mytá, spomáhá proti zněnj w vssjch / proti Záwratu y giným studeným Flusům aneb párám. Dělá také z ryssawých wlasů drobet černé. Ztlučený a s Gečnau tlučj wařený a přiložený, twrdé baule a násedliny rozhánj. Pára aneb dým Brotanowý, ano y postlánj Hady zahánj. * † Aprotož kdež se Brotan sadj / žádný tam Had nepůgde. Kdožby Brotan w dřewěnném Olegi wařil, a tim se mazal / tomu žádný Had, ani giný gedowatý Žiwočich nevbližj.

Brotan mezy Ssaty wložený do Truhly, zachowáwá ge před Moly a Cžerwy / aby gim nevsskodili. Pod peřinu do Lože wložený zahánj Blechy a Stěnice. To též činj w Octě Mořské Cybule zwařený / aby gim Pokog a Komoru pokropil / aneb nohy v Postele natřel.

Proti fraženému Mléku w Prsech ženských / wař Brotan v wodě / a to Kořenj tak teplé přilož na Prsy / a spomůžeť. Brotan w Pytljčku do Sudu wjna zawěssený / dělá to wjno wonné a chutné: wssak nemusý mnoho Byliny býti.

Z Brotanu pálj se woda měsýce Cžerwna in Balneo Mariæ, a gest welmi dobrá deychawičným Lidem / aby wezmauce gi půl Pinty, rozpustili w nj osm Lotů Cukrkandu / a pili dwakráte za den pěti aneb ssesti Lotů ztižj. Wyprawuge a wyčisstuge Prsy / rozděluge tuhý a lepký sslem Plicnj / zahánj Kásseľ / čistj Ledwiny y Maternjk / vkládá a krotj wsselikau bolest w žiwotě / a žene moč.

Dělagj z wrsskú aneb kwjtků Brotanowých Lektwař, rowně gako z Pelyňku a Cžernobýle. Gest dobrá k wyhnánj Cžerwů a Sskrkawek z žiwota / dáwá se z nj gisti od půl Lotu až do půl druhého Lotu / wedlé spůsobu wěku Cžlowěka. Tato Lektwař gest Dětem přjgemněgssj / nežli hořké semýnko, Wurmkraut řečené. †

C Brotan slowe Ržecky y Latině Abrotonum: Arabsky Catsum, Wlasky a Sspanyelsky Abrotano, Francausky Auronne: † Polsky Božedřewko: Vhersky Obruta Seproruta, hoc est Ruta scoparia, & Isten Faya, hoc est lignum DEI. † Německy Stabwurtz, Gertwurtz, Garthaber, Schoßwurtz. † Cypřis Latině Abrotonum fœmina, Cupressus hortulana, Francausky du Cypress, Sspanyelsky Yerua Lombriguera, Polsky Cypris: Německy Cypreß, Garten Cypreß, vnd Stabwurtz weiblein. †

O Weronyce. Kap. XXV.

Weronyka Samec. Veronica mas.

Weronyka Samice, Veronica fœmina aneb Rozrazyl.

D

Pohlawj a Spůsob.

Weronyka gest dwogj: Samec a Samice. Samec po zemi se rozkládá/ s swým tenkým pozardělým a trochu chlupatým Prautjm. Listj má obdlaužné, počernalé, přjchlupaté/ a wůkol tenjčce zpilowané a zstřjhané: Kwět při wrchu drobný, přjbrunátné mlečné barwy: Ten když pomine, welmi drobné Semýnko nacházý se w malých Tasstičkách aneb přjhradkách zawřené: Kořen neweliký, a měký/ wssak kosinatý.

Samice též po zemi se rozkládá/ Prautj má tenké a chlupaté/ Listj zeleněgssj, hladssj a měkčegssj, nežli Samec/ okrauhlé téměř gako na Penjžku, a nezpilowané. Kwět barwy brunátné, s žlutau sinjssené. Z toho když opadne a sprchne, wyrostagj malé Lustičky aneb Tasstičky okrauhlé/ a ty nesau Semeno. Kořen takowý gako Samec. Baby mu řjkagj Rozrazyl.

* Carolus Clusius in obseruationib. Pannonicis, lib. 2. cap. 53. wypisuge Weronyku/ kteréž w Vhřjch, w Rakausých a w Ssteyrmarku nalezl rozličná pěkná pokolenj/ o nichž a každé obzwlásstně tuto psáti byloby prodlaužené.*

Czas a Mjsto.

Oboge Weronyka kwetne měsýce Czerwna/ a toho času kopána býti má. Roste w mjstech wyprahlých a newyprawených. * Weliká Veronica gest neylepssj/ kteráž při kořenj Dubowých stromů roste/ a měsýce Czerwence s kwětem zbjrána býti má.*

Přirozo

Přirozenj, mocy a včinkowé.

A

Obogj Weronyka gest přirozenj ohniwého, hořká a trpká / stahuge whromadu: z čehož snadně rozuměti / že gest horká a suchá. Samec kewssem wěcem mocněgssj gest a sylněgssj, nežli Samice.

Wnitř.

Weronyka má slawné gméno Německé Erenpreiß / a slussně hodná gest, aby ode wssech Lidj chwálena a wysoce wážena byla / pro swé weliké mocy a bohaté ctnosti. Nebo s těžkem nad ni lepssj a hogitedlněgssj Bylina býti může / proti vraženým aneb raněným Plicem a Prsům / proti Kássli, těžkému dychánj, Flusům, talowitým Wředům a Sauchotinám. Může se z nj přistrogiti Traňk y Lektwař. Pastýři magj to za zwlásstnj skussenau wěc / že tuto bylinu Weronyku na Prach ztlučenau, a s Solj smjchanau, Howadům proti kasslánj dáwagj.

Weronyka v wjně močená, a w Kotle wřelé wody (in balneo Mariæ) dystyllowaná, gest znamenité zkussené Lékařstwj proti wsselikému Gedu a Mornjmu nakaženj / aby wedwau aneb wetřech Lotjch té wody drobet Dryáku † půl Quentle † smjchage, rozpustil / a wypige w Lůži se přikryl / a pokogně ležel: Tak musý ged od Srdce odstaupiti / a skrze pot wen wygjti. Bylina v wjně wařená a pitá, to též činj / a gest zwlásstnj dobrý Lék proti naběhlé aneb oteklé Slezyně / kteráž se timto Kořenjm splaskuge a zmenssuge / kdožby gi za několiko dnůw pořád přigjmal a pil.

Woda Weronykowá po několiko dnůw pořád pitá, coby po každé mohlo býti za čtwrt Žeydljka, zahánj Záwrat / dáwá dobrau paměť / rozděluge lipawé a klegowaté wlhkosti a sslemy / zahřjwá Žaludek / † a tiskne z něho wssecky zlé wlhkosti / † otwjrá zacpánj Gater, Plic y Slezyny / čistj Krew, Ledwj, Matku y Měchýř / wyhánj pot / nedopausstj se Gedu zmocniti / Žlautenku, Kámen y giné wsseliké nečistoty w žiwotě pomalu nashromážděné, wen wypuzuge.

B

Wody Weronykowé dwa Loty ráno na čtitrobu pité / a Hubička w nj omočená, a w gablku Pjžmowém aneb wonném nossená / aby k nj často woněl / gest welmi dobré a mocné Præseruatiuum, proti Mornjmu nakaženj a powětřj / aby gj také ruce, Hlawu, čelo y Židowiny natjral. Nadto wjce prospěssná gest, y proti wsselikým newonným a smradlawým wěcem: Ženy těhotné wýborně a bezpečně gi požjwati mohau. Když koho Mornj nemoc napadne / deg náležitě pausstěti Krew žilau / potom wezmi Prássku z této Byliny půldruhé čtwrtce / a smjchage setřmi Loty pálené wody Weronykowé, wypj teplý / a wypoť se na to: Budeš zdráw.

Proti nowým Ranám sečeným y bodeným, pj wodu Weronykowau dwakráte za den, po každé do čtyř Lotů / tedy Ranau wypotj se gako něgaký dřewěnný Oleg. Ráno také y na noc promýweg sobě tauž wodau Ránu / a smoče w nj ssátek lněný, swrchu přikládeg. Hogj welmi dobře wsseliké rány, neduhy, vrazy, aneb zpruzenj w tegných a stydkých mjstech.

Proti Kamenu předjwné a skussené Lékařstwj: Wypal wodu z Weronyky / a wleg tu poneyprw dystyllowanau wodu zase do Kolby na pozůstalé Kwasnice / a wypalug podruhé / bude té chuti gako Lauh / můžeš k nj drobet Cukru přidati a pjti. Také y obecný Barwjřský lauh wyhánj Kámen, kdožby geg pil / gakož Varignana swědčj. * Též y Safft z Weronyky dobrý gest proti Pjsku a zacpánj Ledwin.*

† Může také dobré Weronykowé wjno přistrogeno býti / rowně tak gako Pelyňkowé. To wjno pjti magj ti, kteřjž gsau w Prsech a na Plicech nestatečnj / neb gim welmi dobře činj. Otwjrá také Gatra, Slezynu y zacpanau Matku / a má wssecky ty wlastnosti a mocy / gako woda z též Byliny pálená. †

Zewnitř.

Weronyka gest také prawá Rannj bylina / pohodlná nowým y starým ranám a vrazům, gakž powědjno. Item / proti každé Prassiwosti a nečistotě kůže / gakož gsau

C Pjhy, Fleky/ a což k tomu podobného. Někteřj do wody aneb sstáwy Weronykowé přidáwagj drobet Witryolu aneb Alaunu.

Weronykowá bylina s Octem ztlučená aneb zwařená/ a za několik dnů na twrdau Slezynu přikládaná/ rozhánj a vmenssuge twrdost gegj.

Weronyka na rány, vsstipnutj Pawauků, aneb na vkausnutj gedowatých žiwočichůw přiložená aneb wkropená, natřená a mytá/ vzdrawuge a hogj, aby nezatěkali.

Někteřj pjssj/ že Králi Franskému, Slonowinau aneb Malomocenstwjm obtjženému, geden Mysliwec geho toliko tauto Bylinau zase k očisstěnj a zdrawj pomohl.

* Safft z Weronyky s Medem smjchaný, hogj zastaralé wředy a rány. Někteřj Hogjci ran magj Weronyku samicy Veronicam fœminam, za Lékařstwj proti Raku a zlým Wředům/ aby buďto gi přikládal, aneb z nj pil.*

Weronyka slowe Latině Veronica mas, * Veronica fœmina.* Někteřj chtěgj/ že wjce gest z pokolenj Elatine. † Německy Erenpreiß oder Grundtheil/ wegen seiner grossen krafft/ die es an sich hat allerley Wunden vnd Geschwär zuheilen. Někde gi také Czechowé řjkagj Tržnjk/ aneb Přjtržné kořenj.

O Hyssopu. Kap. XXVI.

Hyssop. Hyssopus.

D

Spůsob.

Hyssop gest obecná, drewnatá Zahradnj bylina/ má množstwj Katolestj aneb wětwiček, půldruhého střewjce zdylj/ od spodku až nahoru pěkným zeleným, obdlaužným, tuhým listjčkem osazených, podobným k Saturegi/ wůně libé, chuti perné a drobet hořké. Nese na Prutu mnoho kwětu klasowitého, barwy modré. Kořen gest dlauhý a twrdý gako dřewo. * Bylina tato gestli toliko Hyssopus Arabum, a netaké Græcorum Folio origani, o čemž mnozý pochybugj, necháwáme toho na swém mjstě/ a nynj toliko chceme mluwiti o známém Hyssopu/ kterýž obyčegně w Zahradách sadj/ ano y sám od sebe roste/ z nichžto netoliko modré, ale někteřj čerwené Kwjtky, někteřj y bjlé magj. In Adversarijs klade se Hyssop/ kterýž w Engellandu na Zahradách y také na Horách růsti má/ gehožto listj a Prautj po gedné straně gest bjlé gako Sníh.

Mjsto.

Mjsto.

A

Hyssop hornj, kterýž sám od sebe roste, gest netoliko obecný v Werouy we Wlassjch a na giných mjstech / ale y w Němcých na Horách, okolo zámku Streitbergu / gakož gsem geg w těch mjstech sám několikráte nalezl.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Hyssop gest přirozenj ohniwého, to gest horkého a suchého na třetjm stupni. Mocy pronikawé a prostupugjcý / otwjrá, rozrážj, ztenčuge a stjrá.

Wnitř.

Hyssop s Fjky, Rautau a Medem v wodě wařený a pitý / rozděluge tuhý, spekly a lipawý nečistý Flus w Plicech / činj wolné wymjtánj / wyprazdňuge a proprawuge Prsy / pokogj Kássel y deychawičnost.

Hyssop s wjnem wařený, s přidánjm k němu semene Wlaského kopru a pitý, odnjmá bolest Žaludka y Střew / spomáhá proti Wodnotedlnosti a Žlautenicy / žene moč y Kwět ženský / zahánj třesenj zymničné / a dáwá Tělu přirozenau dobrau horkost.

Hyssop s Medem smjchaný, a gako Lektwař do žiwota přigatý, mořj Cžerwy.

Hyssop cum Oxymelite, tak řečeným w Apatékách, pitý / purguge a wyhánj stolicemi tuhý lepký sslem, a hrubau wodnokrewnost. S čerstwými Fjky gedený, obměkčuge Břicho k Stolicým. Nenjli nowých Fjků před rukama, wezmi suché / a namoče ge w Poléwce z massa, požjweg gakž dotčeno. Hyssop w pokrmjch a nápogi požjwaný, dáwá Cžlowěku pěknau barwu / a posyluge zraku.

Kdož se rád chce dáwiti / ten wař sobě Hyssop a Rzeřichu, s Octem a s Medem / pj to wlažné / a potom wstrč sobě do hrdla Pýro smočené wdřewěnném Olegi / a zdáwjš se.

Proti Paducý nemocy wýborné Pillule: Wezmi Hyssopu, Bobrowého stroge, Gablečnjku, každého půl čtwrtce / Piwoňkowého kořene půl Lotu / Cžertowa howna, Asa fœtida řečeného, třetj djl čtwrtce / neb geden Scrupulum: Wssecko to ztluc na Prach / vděleg z toho s mjzau Hyssopowau čtrnácte Pillulj: Z těch dáweg Nemocnému požřjti dwě každého dne v wečer / kdyžby spat gjti chtěl.

B

* Hyssop wařený s kořenem Piwoňkowým a podobnými kusy, gest welmi vžitečný Epilepticis, to gest Paducý aneb S. Walentjna nemoc magjcým. Když pak této Byliny dobře mnoho proti takowé Nemocy samé wařiti budeš / a po několik dnů pořád Nemocnému dáwati / netoliko setře a rozdělj Flegmu / ale y wyžene gi wen skrze Stolice.

Hyssop s Ssalwěgj wařený a pitý, dobrý gest těm, kteřjž žalugj / že těžce a twrdě zdwjhali / a tudy se namohli a polomili.*

Columella chwálj Hyssop, proti zastaralému kássli Dobytka.

Zwař Hyssop, Ssalwěg, Rautu, Woman, Lékořicy / a medem osladě pj. Vzdrawuge studenau Reumu / čistj Prsy / a oprawuge řeč.

Dobrý gest Hyssop proti nedostatku Mozku a žilen / netoliko že ge wyčisstuge / ale také že ge vtwrzuge / a hodj se Lidem starým dussným / a w Prsech mnoho hrubých a klegowatých wlhkostj magjcým. Rozhánj otoky / chut k gjdlu dáwá / moč y Cžmeyru wywodj / třesenj zymničné zapuzuge / zrak ostřj. Wařený w Mléce aneb w Ptysaně, gest nápog s Cukrem vžitečný proti Sauchotinám.

Wařiti Hyssop s Medowým Octem, a z toho požjwati ráno y na noc gednu lžjcy, k zažitj napomáhá.

† Woda z Hyssopu wypaluge se in Balneo Mariæ, toho času když kwetne / a seká se k tomu spolu Prautj, listj y Kwět. Tato woda vžitečněgi se vžjwá proti nahoře dotčeným neduhům Prsů a Plic / nežli woda aneb Traňk z Byliny wařený / mocněgi rozděluge hrubé wlhkosti a sslemy / a wjce pomáhá k wymjtánj. Vžjwáme gi také y k zahřitj studeného Žialudka / k otewřenj zacpané Matky, a proprawenj Ženské zástawy.

Strogj se také wjno Hyssopowé, rowně tak gako Pelyňkowé / a gest obzwlásstně dobré Lidem starým / nebo zahřjwá w Cžlowěku wssecky wnitřnj Audy / a ztrawuge hrubé a zlé wlhkosti /

C wlhkosti/ zwlásstě ty, kteréž se okolo Prsů složily. A tak nezle prospjwá proti Kássli, dussnosti a těžkému oddychánj. Gest wjno to zdrawé y Lidem wodnotedlným a S. Walentjna nemoc magjcým. Kladau také bylinu Hyssopowau y s Kwitjm do Sklenice/ a naléwagi na ni starého Olege dřewěnného / a tak dělagj Oleg Hyssopowý, rowně gako Rmenowý. Tim Olegem mazati se magj lidé, o kteréž se Sslak pokaussj/ nebo zahřjwá studené Audy a suché žjly. †

Zewnitř.

Hyssop v wodě wařený a obložený, ztrawuge ssedlau a sraženau Krew.

Hyssop s Wlaským kmjnem, s Medem a Solj ztlučený a přiložený, Ged wytahuge z Ran vsstknutých od Hadůw.

Hyssop w Olegi wařený a pomazaný, zahánj Wssi, y swrab na Hlawě.

Hyssop s Fjky wařený/ aby tau gjchau vsta proplakowal/ dobrý gest proti Žabě a Otokům hrdla. S Octem wařený, aby geg w vstech teplý držel/ vkládá vkrutnau bolest Zubůw. Hyssop s Fjky a Sanýtrem gako Flastr přiložený, dobrý gest proti zatwrdilosti a nedůžiwosti Slezyny / a slaužj také Wodnotedlným.

Chcessli wjno wláčkowité naprawiti: Wezmi Konew téhož wjna/ wsyp do něho Hyssopu ztlučeného/ smjcheg dobře spolu a wleg do sudu/ a bude po něm zase wjno chutné.

Kteráž Panj má nečistau Matku, pař se od zpodku Hyssopem/ a bezesskody se wyčistj. Hyssop na řežawé vhlj vwržený/ aby ten dým aneb kauřenj skrze Trychtýř do vssj wpausstěl/ zahánj wětry, zněnj a hučenj w vssjch.

Oleg, w němž listj a kwět Hyssopowý w sklenicy a na Sluncy močen/ dobrý gest, aby gjm zastuzené Audy a suché žjly potjral a mazal/ kteréž Sslak znemocnil a zemdlil.

Hyssop w horké wodě namočený, a na oči přiložený, mjsta čerwená na nich odgjmá. Pytljček plný Hyssopu teplý na Hlawu přiložený, studenau Reumu zahánj.

* Hyssop také s vžitkem dáwán býwá do Klistýrů/ kterýchž proti žřenj w Břisse aneb proti Střewnj dně vžjwáme.*

D Hyssop slowe Řecky y Latině Hyssopus vel Hyssopum: Arabsky Cyse & Iuba: Wlasky, Sspanyelsky a Francausky Hyssopo, Německy Ysop, Jspen oder Klester Jsop.

O Přespolnj Bylině, Stoechas řečené. Kap. XXVII.

Mjsto.

Stoechas gest Bylina přespolnj/ a přinássj se k nám do Řjsse y do Czech suchá. Roste w Frankreychu na Ostrowjch proti městu Massilie, kteřjž od hognosti té Byliny Stoechades slowau. Item in Arabia, odkudž s giným Kořenjm do Alexandrye, a potom k nám se dodáwá. Nacházý se y na některých Horách Wlaských/ * gako na hoře S. Iuliani, nedaleko města Pisa.* A wssak neylepssj a neywzácněgssj gest Arabská.

* V nás netoliko z nowého a čerstwého, ale y z starého a suchého semene wycházý/ wssak zřjdka kwět a semeno nese: aprotož nemálo gsem se podiwil pilnosti Vrozeného a Statečného P. Giřjho Ritteselna, dědičného Marssalka w Hessých, milownjka studij Herbarij, a mého y giných w tom Patrona a Fedrownjka/ že gest tuto Bylinu w rozkossné Zahradě swé w Hessých, k zralému semenu přiwedl. *

Spůsob.

Stoechas gest podobná k Lawenduli/ má mnoho drewnatých Ratolistek a wětwiček/ Listjčko obdlaužné, tlusté, ssediwé aneb popelaté. Při wrchu na Prutu nese klasowité kolby aneb hláwky, gako Wlaský Thymus: Ty kolbice složeny gsau w hromadu z množstwj drobného a modrého, někdy také y bjlého (gakož mi pak od takowého semeno ze Wlach posláno) kwitjčka. Kořen gest drewnatý. Wssecka Bylina hořká/ a potom kud w hromadu stahugjcý.

* Cordus

* Cordus a giní Lawenduli nassj a Spicam, chtěgj k této Bylině přičjsti/ o čemž nynj nenj času se hádati. Carolus Clusius gesstě giné pěkné pokolenj této Byliny nalezl in Porcugallia, na neywyšssjm mjstě Hory Calpe. Gest mnohem subtýlněgssj / a má welmi maljčké, autlé, zpilowané listjčko. Obywatelé gi gmenugj Alichrin Francos, to gest Rosmarinum Gallicam; Francauský Rozmaryn.*

Stoechas.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Stoechas Bylina gest složenj horkého a suchého.

Wnitř.

Welmi wonná bylina Stoechas s Kwětem wařená a pitá, rozděluge, otwjrá wsseliká zacpánj / wyčisstuge a posyluge wssech wnitřnjch Audů y celého Těla: Žene moč y Ženský kwět: odpjrá Gedu/a spomáhá proti wsselikým Nemocem, od studených wlhkostj posslým / gakež gsau Sslak, Paducý nemoc, Ospánliwost, ztrnutj aneb nečitedlnost Audůw y třesenj: Mozk, nerwy aneb žilny, y wssecky smyslůw nástroge, wyčisstuge a vtwrzuge. Gest také náramně dobrá proti nedostatkům Prsů a Plic / gako Hyssop. Může gedna Bylina za druhau brána býti.

Proti Paducý nemocy dáwá se s Prachem Squilly aneb Cybule mořské, ztižj desýti zrn Gečných/aneb s Octem Squillowým aneb s Octowým syrupem. Wssak lidé horkého Choleryckého přirozenj, a magjcý Žaludek plný pěnokrewnosti, nemagj této Byliny požjwati. Neb gim nenj zdrawá/ přiwodj těžkost, nechutenstwj, žjzeň / a rozhorčuge Tělo.

Zewnitř.

Stoechas Bylina, y Kwět woněnjm k němu, přikládanjm, Hlawy mytjm, posyluge mdlého a záwratiwého Mozku w Hlawě.

Na některých mjstech podkuřugj tauto bylinau Ssestinedělky, gako ginými wonnými Bylinami a Kořenjm.

Tato Bylina Ržecky y Latině slowe Stoechas & Stichas, Arabsky Astochodos, Wlasky Stechade, Sspanyelsky Cantuesso, Francausky Stechados, Německy Stechaßkraut. † Giná gest Stoechas Citrina, Plesniwec Cžeský/ o kterémž se wypisowati bude w Knize 4. Kap. 58. †

O dobré-

C

O Dobrémysli. Kap. XXVIII.

Prawá Dobrámysl I. Origanum Heracleoticum.

Prawá Dobrámysl II. Origanum Onyte.

Pokolenj a Spůsob.

D Dobrámysl obecná, kteráž v nás w Czechách roste, nenj prawé Starých Origanum: ale wedlé mého zdánj Plané/ a tak w mocech swých mdlegssj. Prawé pak Origanum aneb Dobrámysl gest dwoge: Gedno slowe Heracleoticum, a druhé Onyte. Heracleoticum má listj gako Hyssop/ wssak kratssj a ssirssj: Prut půldruhého Lokte zwýssj, a časem wyšssj s mnohými postranách Ratolystkami/ kteréž při wrchu nesau okolky nezcela okrauhlé/ ale rozmanitě rozdělené, skwjtky přibrunátnými/ semeno nehusté ale řjdké. Onyte má list bělegssj a k Hyssopu podobněgssj. Při wrchu nese kwět klasowitý, k Majoráně podobný.

* W Kompelieru magj w Zahradách gedno pokolenj Dobrémysli/ kteráž gest wewssech mocněgssj a wětssj: List má gako následugjcý Plané aneb Obecné Origanum, též y takowý chlupatý a zčerwena brunátný Prut: Kwět rowně tak klasowitý gako Onyte, ale w gedn okolek w hromadu složený a stisknutý/ Barwy pěkné brunátné. Wssecka Bylina libě wonj.

Domácý a obecná násse Dobrámysl gest Plané Origanum aneb Pseudoriganum. Listy má ssirssj nežli Majorána, wždycky dwa proti sobě osazené/ z gegichžto saučků wyrostagj ginj malj Listkowé/ někdy čtyřj, a časem ssest. Prut gest čtwerhraný, chlupatý, počerwenalý. Kwět podobný téměř Majoránowému/ zbrunátna čerwený, w rozdělených okolcých. Některá kwetne y tělnau aneb zcelabjlau barwau. Kořen mdlý, rozkládagjcý se na wrchu po drnu. Bylina wonj owssem, ale netak sylně, gako prwnj dwě/ chuti gest přjperné a přjtrpké w hromadu stahugjcý. Někteřj gj Czesky řjkagj Czerwená Lebeda.

Mjsto a Czas.

Prwnj dwě Dobrémysli rostau na Ostrowě Kréta v weliké hognosti/ a odtud přinássegj k nám, Kwět y Semeno, wonné a perné. Domácý násse Dobrámysl roste wssudy na Poljch, w mjstech neworaných y wedlé cest. * Zwlásstě na Horách: Heracleoticum gest také k nám přinesseno/ a kdyby se málo pilněgi přikrýwalo/ zůstaloby w Zahradách přes Zymu.* † Kwetnau měsýce Czerwence.†

Přirozenj, mocy a včinkowé.

A

Dobrámysl gest přirozenj horkého a suchého na třetjm stupni: Mocy té, rozpausstěti, srážeti, rozdělowati, rozrážeti, ztenčowati, zhluboka přitahowati.

Origanum Monspeliense:
2. Folium aversa parte spectandum.
3. Folium adversa superficie videndum.
4. Flos. 5. Semen.

Dobrámysl Domácý. Origanum siluestre siue vulgare.

B

Wnitř, aneb w žiwotě.

Wjno, w němž Dobrámysl zwařená, pité, odpor činj wsselikému Gedu/ kterýž od vsstknutj aneb vbodenj gedowatých Žiwočichůw přicházý.

Dobrámysl s Fjky gedená, dobrá gest proti Křeči a Wodnotedlnosti.

Dobrámysl vsussená, na drobný Prach ztlučená a s picým Medem přigatá, žene wen stolicemi černau Melancholickau wlhkost a krew/ a nawracuge zase Ženy kupořádné gegich nemocy. Dobrámysl s Medem smjchaná, a gako w Lektwař zadělaná, wyčisstuge a proprawuge Trubice Plicnj/ a vkládá Kássel.

Kwět Dobrémysli Domácý vsussený, a s Gitrocélowým semenem w čerweném kyselém wjně pitý, zastawuge žiwot w Czerwené nemocy.

Skussené Lékařstwj proti wsselikému plynutj Břicha/ gakéž to koli býti může: Wezmi listj Dobrémysli/ vsuš ge a ztluc na Prach/ ten Prássek smjcheg s žlautkem wagečným/ vděleg z toho těsto aneb Koláček/ vpec geg na horké Cyhle, a gez.

Prach Dobrémysli s Medem a Zázworem smjchaný, a ráno v wjně požjwaný, zádussiwým a kasslawým Lidem spomáhá. V wjně wařený a pitý, Žaludek y Střewa zahřjwá/ a wětrnosti zžjrá.

Komuž w pokrmjch dodáno Bolehlawu, Opium, Kočičjho střjbra, y giných gedowatých wěcý/ ten proti tomu Dobrémysli w Octě medowém požjweg.

Dobrámysl s Kopytnjkem wařená a pitá, Otekłost wodnotedlnau ztenčuge/ a Prassiwost odgjmá.

† Dobrámysl s bylinau Kawiasowau, kořenem Womanowým, Wlaským koprem a Lekořicý zwařená a pitá, rozděluge hrubé wlhkosti w Prsech/ proprawuge a napomáhá k wymjtánj/ zwlásstě když k tomu Tranku přidáš Fiolowého kořene.

C Ženy, kteréž nedostatek trpj w Mléku, magj na kaźný žiwot Dobraumyslk gissti/ a tak gim rozmnožj Mléko / a gest užitečné Dětem. Dobrémysli, poněwadž z přirozeného swého Gátra otwirá, požiwati mohau lčeřici, to gest kteřiž Zlautenicy magi.

Woda z Dobrémysli, zsekagic bylinu y Prauti, tehdáž když kwetne, in Balneo Maria páliti se má. Ta ráno a w wečer pitá, dobrá gest Lidem dychawičným/ kteřiž krátký duch magi nedužiwým na Plice, wstawičné kassljcým a těžné Prsy magicým/ nebo proprawuge a k wykytánj napomáhá. To též dělá y wjno s tauž bylinau, tim spůsobem gako Pelynkowé přistrogowánj napomáhá. To též dělá y wjno s tauž bylinau, tim spůsobem gako Pelynkowé přistrogowánj

Zewnitř.

Dobrámysl wařená, aby se tau wodau w Lázni myl, zahánj swrab, Prassiwost y Žlutau nemoc. Safft Dobrémysli z čerstwé a zelené Byliny wydáwený, dobrý gest proti otekłým Mandlům a čipku w hrdle: Item, proti zgitřenj w wčech. S Medem smjssený, a teplý do wssj wpusťtěný, krotj a wkládá bolest gegich.

Kdež se Dobraumyslj poseypá/ odtud Hadi wtecy musegi.

Dobrámysl s Gečnau tlučj aneb mukau wařená, až do hustosti Plastrowé/ na Plastr přikládaný, rozhánj wsselké Otoky.

Dobrámysl w Wjně wařená, a z nj pára teplá skrze Trychtýřk do wssj přigmá, rozhánj znění a zwučenj gegich. Dotčené wjno spolu y s tau Bylinau přiložené, rozhluge a rozrážj sražanau a usedlau Krew. Dobrámysl wssušená, s Salpetrem a Medem smjchaná, dělá bjlé Zuby/ aby ge tim wytjrał.

Dobrámysl s Fjky smjssená, a teplá přiložená, wkládá bolenj aneb kłánj w bocjch.

Kdož má welikau žádost a chut na Stolicy/ a wssak násylným tlačenjm nemůže wykliditi/ wezmi Prášek Dobrémysli/ posyp gim zadnjho střewa Konečnjku/ obmeč gj se w žitě/ a bude mjti Stolice.

Dobrámysl w Wjně wařená/ aby k nj Olege dřewěnného přimissył/ na sstatek potáhł/ * a pozpodu kdež náležj přiložił/ * odnjmá twrdost Matky/ wyčisťuge gi/ a přirozuge k gegj pořádnosti.

Z listj, a kwětu Obecné a domácý Dobrémysli, strogjwá se užitečné paření w Lázni aneb Wannách/ když skudené a zbytečné wlhkosti wysussowati a ztrawowati chcemu. Takowé seděnj w Wanně, a obložengj se Dobraumyslj, moc žene/ Matku zahřjwá a obměkčuge/ průchodistě rozssjřuge, a braukánj wyhánj.

Komuž zadnj střewo wychází/ zaseypeg ge Prachem Dobrémysli/ a přiloż na to list Diwiznowý/ a zhogjť se. Dobrámysl wařená w wjně/ aby to Wjno w wstech držel/ wlhkosti dásnj y okolo Zubů, w nemocy Franské wytahuge.

* Dobrámysl a Syra na Prach ztlučená a spolu smjchaná/ kamž tim koli Prachem zaseypati budeš, wyhánj Krawence. *

Dobrámysl Řecky y Latině slowe Origanum, †quòd montibus gaudeat, vel quòd visum illustret & acuat: & differentiæ gratiá, Origanum Heracleoticum sive Heraclium, ab Herculea Ponti ciuitate, quòd illic probatissimum nasceretur: Origanum Onitis, quòd ab asinis comedatur: & Origanum siluestre siue vulgare.† Arabsky Fandenigi, Wlassky Origano, Sspanyelsky Oreganos, Francausky Origanle, Marioleine bastarde: Německy Dosten, Wolgemuth / quasi dicas animi bonitatem & lætitiam: odkudž také y w Českém gmena dostała/ Cossentz vnd Bergmüntz.

O Kozý Dobrémysli. Kap. XXIX.

Spůsob.

Tato Bylina roste w welké hognosti w Foriaulu, na wrssjch kamenitých a starých Zdech/ gakož gsem sám widěł w městě Austria řečeném, ode Wlasských mil od Otyny ležjcým. Má tenké Metličky s malým obdlauženým lysťjčkem.

lističkem, w spůsobu Hwězd osazeným/ wždycky gednu slichtu po druhé, chuti nápodobné Polegi. Nese na Prautj Kwjtičko drobné, barwy tělné. Kořen gest malý, rozdělený, kosmatý/ chuti též gako list. * Toto Tragoriganum Autoris, nechť zůstáwá při swé wáze/ poněwadž ge tak y ginj wyssetřili. Wšak Carolus Clusius wypisuge druhé Tragoriganum, w Hyspanij na mnoha mistech rostaucý/ kteréž prwé ginými neznámé bylo.* A

Kozý Dobrámysl. Tragoriganum.

B

Přirozenj, mocy a účinkowé.

Tragoriganum srownáwá se w mocech s ginými Dobrými myslemi: † Aprotož což o nich w Kapitole předesslé psáno/ to též o této Bylině rozuměti se má. †

Tato Bylina slowe Řecky y Latině Tragoriganum, † quasi hircinum Origanum, quòd pabulo gratum sit hircis, ut Onitis asinis, potius quàm quòd hircum fœteat. † Francausky Grosse Mariolaine bastarde. Německy Tragedosten oder Bocksdosten.

O Polegi. Kap. XXX.

Spůsob.

POleg gest Bylina křowatá/ rozkládagjcý se po zemi sem y tam, gako Mateřidaussa: Prautjčko má drobné, měkké, gedné Pjdi zdýlj/ Listj Majoránowému podobné/ a wšak drobet wětšj: Kwět skrogj okolo Prautj až nahoru, obyčegně bjlé tělné barwy/ ač se časem y zcela bjlý nacházý. Kořen tenký a kosmatý.

* Plinius wypisuge Samce s bjlým Kwětem/ gakož pak takowý na mnohých mistech we Wlassich, zwlášstě okolo Piemontu, roste/ když se od Riuolio k Turynu gede. Přesto nacházýme gesstě gednu Bylinu/ kteréž w Kompelieru, kdež gi mnoho roste, ale zřjdka na gi-ných mistech, Pulegium Ceruinum, Poleg Gelenj řikagj/ má drobné autlé lisstičko, gako Saturege/ Kwět barwy brunátné/ Kořen plazý se powrchu, gako při Gratiole. Wůně geho gest líběgssj, nežli obecného/ a také y mocnégssj. Aprotož ho Apatékáři w Kompelieru mjsto obecného wžiwagj. W nás w Zahradách sazený, welmi se rychle rozplozuge/ a daleko wůkol sebe se rozkládá.*

C

Mjsto a Czas.

Poleg roste rád na mokrých a wyprawených mjstech. Žádná Zrostlina nenj, kte-
rážby se raděgi vgjmala/gako Poleg: nebo kdež se gednau dostane, tu zůstáwá/ wěssj se
a rozkládá sem y tam/a potahuge sebau wssecko Pole. Když giné Byliny horkem schnau,
začjná Poleg kwjsti/gakžkoli sucho gest. Anobrž tak rád roste/ že y na Wěnce vwitý,
nic méně předce roste. Když ktwe, má se s Kwětem pořezati a sussiti.

Poleg. Pulegium.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wssecka Bylina gest wonná, chuti perné a přjhořké/ horká a suchá na třetjm stup-
ni. Mocy rozpausstěgjcý, otwjragjcý, rozdělugjcý, wywodjcý a zažjwagjcý. Stačj
Lékaři psali/ že Poleg, Konská máta, Dobrámysl, Třewdawa, Marulka y s gich rozdj-
ly, gsau téměř gednostegné mocy.

Wnitř.

Poleg v Wjně wařený, žene Moč y Ledwinný kámen/ otwjrá wsseliká zacpánj/ a
tak spomáhá proti Žlautenicy a Wodnotedlnosti/ y proti každým studeným nedostat-
kům Hlawy a suchých žil aneb žilen. Gest ý těm zdrawý/ kteřjž od gedowatých Žiwo-
čichůw aneb Zeměplazůw vsstknuti gsau.

Poleg s Medem a s Aloe pitý, wyčisstuge Pljce/a odnjmá Křeč: wywodj z Prjý
wssecky zlé wlhkosti. Dobrý gest dussným a deychawičným.

Poleg s wodau a Octem wařený a přigatý, zastawuge a krotj nechutenstwj, bo-
lenj a žřenj Žaludka. Wyhánj také Stolicemi černau a Melancholickau krew.

Kdožby wody nezdrawé pjti musyl, wlož do nich Poleg/ aneb nasyp tam Pole-
gowého Prássku: pomáhá, že gi bezesskody pjti mocy budeš.

Když Owce ktwaucý Poleg gedj/ začjnagj béčeti.

Žena kteráž swého Kwětu nemá/ hleď se řádně a střjdmě w gjdle y w pitj chowati/
aby sama přjčiny k zástawě geho nedala. Pakliby wždy od nj gjti nechtěl/ vžjweg Prássku
z Bobků, Bedrnjkowého kořene a Musskátowého kwětu/ wezmauc gednoho tak mnoho
gako druhého/a to s wodau Polegowau teplau do sedmi lžic plných, ráno dokudž w lů-
ži gesstě ležj. Ženy proti zástawě swého Kwětu mohau každého dne ráno zdole po-
znamenaných Pillulj po třech požjrati/a budau po nich zdrawé: Wezmi neylepssjho Aloe
geden Lot/ a vděleg z něho třidceti Pillulj s sstáwau Polegowau.

Poleg nenj dobrý gjsti Ženám těhotným: nebo syc před časem Djtě poroditiby musyly. A Poleg dobrý gest Ženám, kteréž od Bab zamesskány býwagj / tak že Secundinam, to gest Dělohu aneb Lůžko dlauho w sobě zadržugj / a tudy mnohé Ssestinedělky zmrhány býwagj. Protož Baby magj mjti pozor na Ženy rodjcý / aby po porodu Lůžko nedlauho w žiwotě zůstáwalo. Magj tedy dáwati gim Poleg w bjlém wjně wařený / přičinjce k němu trochu Ssaffránu / kterýžto y hned Lůžko wyhánj.

* S. Jeronym pjsse / že Národowé in India v wětssj wážnosti a ceně magj Poleg, nežli Pepř. Kterakby se pak Poleg přistrogiti měl, aby purgowal / o tom čjsti můžeš Brassauolam de purgantibus. Gakož pak y gedna čtwrtce Polege w teplém Medu přigatá, wyhánj černau Melancholickau krew. *

Zewnitř.

Poleg ztlučený a s Octem v Nosu držaný, aby wůně geho do chřjpj ssla / pozdwihuge zase těch, kteřjž wemdlobách aneb w otrapách ležj.

Poleg na Prach ztlučený, zachowáwá Zuby zdrawé, čerstwé a čistotné / aby ge tím Prásskem wytjral / ano y bolest Zubůw léčj.

Ženy kteréž magj Maternjk z mjsta hnutý, wětrnostmi obtjžený aneb zatwrzený / ty mohau sobě dělati Lázeň pro Ledwj z Polege / w nj seděti a tau Bylinau se pařiti.

Woda y sstáwa Polegowá dobře prospjwá temným očjm / zahánj swrab y kausánj w nich. Poleg rozžweykaný, a na ljce přiložený, otok Očj rozhánj.

Poleg zmačkaný, a na Podagrické audy přiwázaný, a na nich, ažby se zarděli a zčerwenali zanechaný, vkládá gegich trápenj, y bolest vkrocuge.

Poleg s Gečnau mukau ztlučený, a na spáleninu přiložený, vhassuge gi.

Když se Poleg s Solj přikládá / dobře činj nedůžiwým na Slezynu.

Poleg v wodě wařený, aby tau wodau Audy myl, zastawuge swrab gegich.

Poleg s Octem a Solj ztlučený, dobrý gest proti Křeči / aby se gjm teplým potjral. Tak dobrý gest také proti vsstknutj Sstjrůw a Pawaukůw.

Wěnec z Polege vdělaný, a na Hlawě nossený, odhánj Záwrat. B

Ku Polegi woněti zdráwo gest těm, kteřjž studený a wlhký Mozk magj.

Poleg ztlučený a přiložený, welmi vžitečný gest proti bolesti Kyčel.

Poleg s Mukau gečnau a s wodau smjssený a přiložený, Otekliny splaskuge / a bolesti gegich vkládá. * Chtěgj tomu / že Poleg má swé gméno odtud w gazyku Latinském / že když geg suchý zapálj / aneb syc gjm kauřj a kadj / Blechy z toho mjsta zahánj. *

Poleg slowe Řzecky γληχων, βληχον & βληχρόν, † quòd gustatum à pecore caprisq; balatum concitat, vel etiam, quòd pulmonibus pituitam crassam farctámq; extundat. † Latině Pulegium, † & Puleium extrita g litera, Ciceroni, quòd flos recentis incensus pulices necat odore, Plinius. † Arabsky Alnegem, Alnam: Wlasky Pulegio, Sspanyelsky Poleio, Francausky Pulege & Pouliot, Německy Poley.

O Dyptamu Kretském aneb Třewdawě. Kapitola XXXI.

Rozdjl a spůsob.

PRawý wznessený Dyptam neb Třewdawa neroste w Němcých ani w Czechách / ale na Ostrowě Creta, odkudž se do Benátek a potom y k nám dodáwá. Od gednoho Kořene wypausstj několik twrdých, oblých a mladistwých Prautkůw / na nichž stogj okrauhlé Listj, wždycky dwé proti sobě osazených / mnohem wětssj a tlustssj, nežli na Polegi. Na wrchu nese swůg brunátný, ssupinkowatý Kwět / téměř kupodobenstwj Chmele. Ačkoli Dioscorides gináč pjsse / o čemž čti má Latinská Commentaria. Kořenj má množstwj sem y tam rozděleného. Wssecka Bylina wůni od sebe dáwá / téměř gako Poleg.

C * Wycházý owssem z semene / ale chce welikému opatrowánj / aby přes Zymu newyhynul. Kterýž mi ze Wlach odeslán byl / rozplodil se owssem a wyrostl, ano y hrubě kwetl / ale že na Podzym na množstwj kusůw a sadeb rozdělen nebyl, k Garu wyhynul.*

Krétský Dyptam. Dictamnus Cretensis.

Domněný Krétský Dyptam. Pseudodictamnus Cretensis.

D Gest y giná gesstě Bylina, domněný Krétský Dyptam řečená, Latině Pseudictamnus Cretensis, gehož take Figůru tuto klademe.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Dyptam gest přirozenj horkého a suchého na třetjm skupni/ otwjrá, ztenčuge a zjne. Což o Polegi praweno bylo/ to mnohem wjce o Dyptamu rozuměti se má: neb gest wewssem proniknawěgssj a mocněgssj.

Wnitř.

Dyptam Krétský w wjně wařený a pitý, nedáwá Gedu žádného mjsta ani přetrwá. Rány take gedowaté kupodiwu hogj. A gest moc této Byliny tak syllná/ že y wnitř sprawuge Hady a wsselike giné Zjžaly a Žiwočichy gedowaté zapuzuge, y take mořj/ kdyžby se gich dotekl. In summa, gest wyborný prawý Dryák.

Dyptam wařený a gjcha ta spolu y s Prásskem pitá, wyhánj netolikо ženský kwětj ale y Dělohu a mrtwý Plod z žiwota Matky. To též činj, když Ženy z něho čipet dělagj a dáwagj kdež náležj/ aneb Prach na žiwé wlhj wsypjce, tim dymem pozpodu se podáwagj. Nynj dotčený Traňk otwjrá wsselikú zacpánj/ žene Moč y Kámen.

Rozprawěgj, že na Ostrowě Creta Kamsykowé aneb Diwoké Kozy, postřelowané gsauce od Myslliwcůw, tuto Bylinu gjdagj/ a tak z nich sipky, střely a sipice wypádagj.

Dyptam s Rzepičkem y wjně wařený, přidadauce Medu aneb Cukru, kapánj proti Kašli a Rzezawku odgjmá.

Zewnitř.

Bylina Dyptamowá přiložená, wytahuge wen Trny, třisky, ostny a sipice z Těla y zewssého těla/ když ty koli w něm wězegj.

Dyptam ztlučený a gako Plastr na Slezynu přiložený, ztenčuge gi a zmenssuge.

Sťáwa Dyptamowá do ran wpusstěna, těch kterež od gedowatých zbraní aneb diwoké Zwěři přissly, bezesskody ge wzdrawuge. Táž wodnatosť s Gečnau mastí smjchaná, wředy a Fleky na těle wyčisťuge/ a tak Pihy, Ohryy giné z sseredněny na Twáři sshánj a stjrá.

Dyptam

Dyptam slowe Řzecky y Latině Dictamnus, † & Dictamus, vel Dictamnum & Dictamum, à Dictæa parte montis Idæ Cretensis. Item Pulegium siluestre: † Arabsky Alnegem, Wlasky Dittamo, Sspanyelsky Dittamo real, Francausky Diptam, Německy Dictam.

O Dyptamu Obecném aneb Třewdawě bjlé. Kapit. XXXII.

Třewdawa bjlá. Dictamnus albus.

Spůsob.

Obecný Dyptam gmenuge se od některých Dictamnus albus, to gest Dyptam aneb Třewdawa bjlá/ protože Kořen má bjlý. Roste v nás w hognosti, zweyssj dwau Loket/ a gest Bylina vsslechtilá a krásná. Listj gegj tak podobné gest Gesenowému/ že gi někteřj Malým aneb njzkým Gesenem nazýwagj. Listjčko na Kwětu gest welmi pěkné/ barwy tělné aneb brunátnosti poběławé/ s Růžowými žilkami, gako na obecném Slézu, a wonné. Po kwětu wycházegj hranaté, zawřené Lusky/ a w nich Semýnko černé, gako vhel. Kořen má gedné pjdi dlauhý/ malého Prstu ztlausstj/ na několikero rozdělený/ a w něm wnitř twrdý kosstál aneb stržeň, smrdutý co Kozel, a chuti hořké.

Pokolenj a Mjsto.

Tato Bylina roste na wysokých Horách, na Stránjch a Skalách, w mjstech kamenitých a wyprahlých. * Na mnoha mjstech také y w Němcých/ zwlásstě pak v weliké hognosti w Vhřjch a w Rakausých/ gakož swědčj Carolus Clusius in suis obseruationib. Pannonicis lib. 1. cap. 15. kdež také dokládá/ že gi dwoge pokolenj nalezl: Gedno wyšssj, s wětssjmi wrssky Kwětu/ barwy něco sytěgssj a plněgssj, nežli giné/ a Listem temněgssjm a počernalegssjm. Druhé gest nižssj, a má méně Kwětu/ kterýž gest gako y listj něco swětlegssj. Někteřj prawj/ že se nacházý Třewdawa s kwětem docela bjlým.*

Czas.

Kořene Třewdawy bjlé toliko w Lekařstwj vžjwáme/ kterýž hned z Gara kopati se má/ dřjw nežli w Prautj wyroste/ aneb zase na Podzym. Kwetne Czerwna měsyce.

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kořen Třewdawy bjlé gest přirozenj ohniweho, to gest horkého a suchého na třetjm stupni. Mocý swau ztenčuge, otwjrá, wytahuge, stjrá a gedowatostem odpjrá. Aprotož vžitečně se přidáwá do těch Lékůw/ kteřjž se proti nakaženému mornjmu powětřj, proti Gedu y wsselikému gedowatému vkausnutj a vsstknutj, strogjwagj.

Wnitř.

Tento Kořen ztižj gedné čtwrtce pitý, mořj Czerwy/ wsseliká zacpánj otwjrá/ bolesti břicha krotj/ studené Matce welmi dobře prospjwá/ žene Kámen, nemoc Ženskau, Lůžko y mrtwý Plod. Magj sobě také Ženy čjpky pro Matku z něho dělati, a podstrkowati/ aneb od zpodku se gjm podkuřowati. Strogj se také z Kořene tohoto wýborný Traňk pro Rány. Někteřj tento Kořen wařj s dřewem Francauzowým, cum ligno Guajaco, a s welikau platnostj zdrawj dáwagj pjti proti Francauské nemocy/ za ssest Nedělj pořád každého dne, gakž obyčeg gest.

Dyptam dobrý gest proti Paducý nemocy, a wsselikým nedostatkům mozku/ kteřjž od přjčin studených neb od wodnokrewnosti, půwod swůg magj/ ano y k giným mnohým wěcem gest vžitečný. * Zwlásstě Semeno/ a Lektwař z Kwětu geho.

Vžjwáme y wody z kwětu Dyptamowého pálené k mnohým wěcem. Někteřj gi chwálj w času Mornj rány/ ginj proti bolenj Hlawy, z Komplexy studené pocházegjcýmu/ a do Nosu gi táhnauti welegj. Na některých mjstech gi vžjwagj proti studeným wlhkostem a Flusům očj.

W Ržjmě prodáwagj wodu Třewdawy bjlé Ženám/ aby sobě gj twář pěknau a hladkau dělaly a se ljčily: nebo také y Kořen Pjhy a Fleky z twáři sháněti má. Safft aneb Mjza z Kořene vzdrawuge a hogj Rány. *

Proti Gedu a zlému powětřj: Wař Třewdawu s Podražcem a s Balssamem/ a dáweg pjti. Můžeš sobě y toto Lékařstwj připrawiti/ a vžjwati ho kewssemu, gako Dryáku: Wezmi Třewdawy, Podražce okrauhlého, Hořce, Dubowých ssissek, gednoho gako druhého/ vděleg Prach, a bude černý. Ten Prach wař v wjně, a požjweg.

D

Proti Paducý nemocy: Wezmi Třewdawy, Bobrowého stroge gednostegně a zaroweň/ směs s mjzkau Rautowau/ a wpusť do chřjpj, aneb deg pjti.

Ztluc Třewdawu s Zlatohláwkem, s Podražcem dlauhým a sádlem Zagečjm: To wytahuge střely, Kosti drobné y třjsky/ a cožby w těle vwjzlo. Můžeš z toho y mast vdělati/ přidada Sagapenu a Wosku.

O Ssalwěgi. Kap. XXXIII.

Rozdjl a Spůsob.

SSalwěg gest dwogj: Wětssj a Menssj: Obogj tak známá/ že téměř žádné Zahrádky aneb Záhrobečku nenj/ na němžby se Ssalwěg nenacházela. Wětssj aneb ssiroká Ssalwěg tak slowe/ protože má weliký a ssiroký List. Gest strůmek aneb křjček ratolestný/ Prautjčka má množstwj čtwerhraného a přjssediwého: Listj obdlaužné, tlusté chlupaté, zwraskalé/ gako raucho wlněné osmeykané, a ktomu otřelé/ zbělassediwé, sylně a libě wonné: Kwět při wrchu Prautj barwy brunátné, s bjlau proměnné/ *neb někdy do konce bjlé* gako Polnj aneb Planá Ssalwěg/ nakřiwený gako Orličj klikatý Nos. Když Kwjtj opadne, přinássegj w Pytličcých aneb přjhradkách černé, přiokrauhlé a lskawé semeno. Kořen drewnatý a kosmatý. * Weliká Ssalwěg nacházý se na Winicých in Gasconia w Langedocku a Piemontu: Potom do Zahrad přesazená, roste spanilegssj a pěknegssj. *

Menssj Ssalwěg podobná gest prwnj/ wssak Listj gegj gest vžssj a menssj/ ano y wůně mdlegssj. Slowe také Sspičatá Ssalwěg (Spitzsalbey) aneb Křjžowá a vssatá Ssalwěg (Kreutzsalbey) za přjčinau těch dwau aussek, kteráž se při stopce aneb na koncy Listu

Listu zawěssugj/ a podobenstwj Křjže na sobě vkazugj/ čehož se při Wětssj Ssalwěgi nespatřuge. Starý Theophrastus gmenuge gi Sphacelos. W Frankreychu a na některých mjstech země Wlaské tato Ssalwěg roste sama od sebe w hognosti/ zwlásstě w zemi kamenité a nedělané/ tak že gi v weliké Snopky wážj, sussj, a Pecy gjmi wypalugj. * Tato Ssalwěg kwetne v nás měsýce Cžerwna a Cžerwence/ a časem také dobře pozděgi.* Může se sýti y saditi/ a ráda roste na Slůni. A

Ssalwěg Weliká, aneb ssiroká. Saluia major.

Ssalwěg Menssj, aneb Sspičatá. Saluia minor.

† Ssalwěg Krétská, s Gablěčky. † Saluia Cretica baccifera.

B

Nemáš Ssalwěge saditi bez Rauty/ a to pro Hady, kteřjž se rádi k Ssalwěgi táhnau/ hryzau gi a okusugj/ vtjkagj pák před Rautau. Také Ssalwěge nemáš hnogem hnogiti a zaseypati/ ale starau zemj a hlinau, aneb Popelem od lauhu/ a takť poroste bůgněgi. * Neylépe gi Měsýce Března přesazowati. Mizaldus Memorabil. fol. 1. pjsse/ že Ssalwěg, kteráž má listj na koncy aneb sspičce vwadlé a vschlé/ a naskrze zdá se, gakoby zhynauti chtěla/ ta že za sskodliwau a za nezdrawau držána a gmjna býti má.

Na Ostrowě Kréta y ginde w zemi Řecké, nacházý se pěkná, wonná a spanilá Ssalwěg/ něco ssediwěgssj, nežli násse/ kterážto nese okrauhlé Hlawičky/ gako malé Gallesowé kůlky, libě wonné/ kteréž Obywatelé těch Kragin s Chlebem pro posylněnj gedj/ gichž gsem y gádosti drahný počet dostal.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Obogj tato Ssalwěg zahřjwá, sussj, a skrowně swjrá. † Gest horká na prwnjm, a suchá na druhém stupni: wssak Sspičatá mocněgssj gest, nežli ssiroká. †

Wnitř.

Ssalwěg gest welmi wzácná a k mnohým wěcem vžitečná Bylina/ slaužj Lékařům, Kuchářům, Sklepům/ Lidem chudým y Bohatým.

Listj Ssalwěgowé v wodě aneb v wjně wařené a pité, odnjmá Gedu moc geho/ žene moč. Gest wýborné Lékařstwj lidem deychawičným, na Pljce nedůžiwým/ kteřjž vstawičně kasslj/ a gimž studenj Flusowé z Hlawy do Prsů padagj/ kteréž k sezránj přiwodj tento Traňk a spůsobuge k wymjtánj. Bolest a klánj w bocých vkládá. Slaužj zacpá-

ným

C ným Gatrám, y wšelikým studeným neduhům Mozku a giných Audů/ gacyž gest Sálak wětšj y menšj, Třesenj, Křeč, S. Walentjna nemoc a Ospánliwost: netoliko aby geg pil/ ale také aby gim Auby nedůžiwé třel. Proti těm wšechněm nedostatkům gest také mnoho nápomocné wjno Sálwěgowé. Jtem, Cukr aneb Lektwař z kořenj Sálwěgowého přistrogená a gedená. † Dělá se rownč tak, gako Karaffilátowá: Posylu ge y mdlého Žaludka/ a wšecky zlé wlhkosti w něm ztrawuge: spomáhá proti studenému a nestatečnému Mozku/ a zwlášstě proti závratu Hlawy. †

Sálwěg s Lawendulj, Rautau, Piwoňkau, Majoránau a Bukwicý wařená a pitá, dobrá gest proti wšechněm nedostatkům Hlawy od wodnokrewnosti pocházegjcj/ posyluge Nerwů aneb žil, swazů, musskulů/ zbytečné mokrosti a wlhkosti w nich wysussuge/ Lidem Podagryckým aneb Dnawým, Paducý nemocý obtjženým, Sšlaku, Mrtwicy, Křeči, wkřiwenym wstům, třesawým audům, Rukám, Nohám, Hlawě, Kolenům, hřbetnjm, Pakostnicým, lámanjm, přewelice spomáhá. Po kterémžto Tranku mág y tohoto wžjwati: Ztluc Sálwěg zelenau s Bobkem, s Rožeřichau a s Bobrowým strogem/ a tim potjreg Audů nedůžiwých, Rukau y Noh. † Tg

Sálwěg s Pelyňkem wařená a pitá, Čzerwený tok Břicha zastawuge. † Tg

též činj Lesti gegj gedené/ že sstawuge Krwawé stolice. †

Wsseligacý pokrmowé s Sálwěgj suchau prwé ztlučenau, rownč gako s giným Kořenjm strogiti se mohau/ gsau lubj a chutnj, ano y k zdrawj slaužj.

Kdožby ráno na čtitrobu tělisstky Mensšj aneb sspičaté Sálwěge s Solj sněd/ tomu nebrzo Ged wssškodj/ ani zlé powětrj toho dne.

Aetius pisse: Kteráby Žena čtwrtého dne po swém očisstěnj, půl Libry aneb půl Žeydlka sšťáwy Sálwěgowé s drobtem málo soli wypila/ a potom y hned na to Mužela swého obgala/ že bezewšj pochybnosti počne. A přitom wyprawuge Historyk Kawrak w Kragině Egyptské na gednom Ostrowě Copto řečeném, wětšj dsl Lodj na ráně morowau pomřelo/ a welmi málo žiwých zůstalo. Tu Ženy předgmenowanau sšťáwu
D piły/ a z toho náramně plodné včiněny gsauce, mnoho Djtek zase rodily.

Proti Sauchotinám dělagj tyto Pillule: Wezmi Sspjky Jndyckého, Zázwor. každého půl Lotu/ Semene Sálwěgowého zetřeného dwa Loty/ dlauhého Pepře půl třetjho Lotu/ s wodnatostj aneb safftem Sálwěgowým nadělej Pillulj/ a na noc gedné čtwrtcy z nich přigjmeg/ a na to wypj Truňk čisté wody.

† Proti Závratu Hlawy: Wezmi Sálwěge tři hrsti plné/ Piwoňkowých zrn dwa Loty/ Anýzu a Wlašského kopru každého dwě čtwrtce/ Bukwice bílé a Rozmarynu každé půl hrsti/ Lékořice dwě čtwrtce: Ty wssecky kusy wař w wjně/ a z toho pj. Můžeš také drobet Caltoreum, to gest Bobrowého stroge přidati. Fernelius.

Z Sálwěge páli se woda per Balneum Mariæ, wšak musýš prwé Bylinu drobně sěkat a wodau skropiti. Ta woda zdrawá gest pjti lidem od Sšlaku poraženým, a ruce třesaucým gjcým. Gest dobrá y proti omdlewánj/ aby gi židowiny pod nosem y žily pulsownj nemaj ma

Wjno Sálwěgowé.

Mnozý také strogjwagj sobě wjno Sálwěgowé, tim spůsobem gako Pelyňkowé. Můžeš také Sálwěg do Pytlíčku zassiti/ a do Wjna powěsyti. To welmi posyluge a zahánj studenau mdlau Hlawu y Mozk/ a dobré gest proti gegich wssem nedostatkům/ gako proti Sšlaku, Závratu, třesenj a ztrnutj Audů/ proti Křeči a Ospálliwosti. Mohau ge s dobrým pjti y ti, genž krátký duch a Plice nezdrawé magj/ a wstawičné kassle. Zahřjwá Žaludek/ posyluge Srdce/ a otwjrá zacpánj Gater. Wšak Ženy těhotné Wjna tohoto pjti nemagj. †

Zewnitř.

Sálwěg wařená, a tau wodau Hlawa mytá, dělá černé wlasy/ a zahánj hnidy.

Sálwěg dobrá gest na wšelikě Rány a gedowatá wstrknutj/ zastawuge Krew/ a wyčisstuge hnilé sseredné wředy/ a by Lestj ztlaukl a přiložil.

* Woda z Sálwěge wypálená/ aby gi často usta proplakowal a wymywal/ utrpitelnost Zuby, a posyluge Hlawy. Lestjm

Listjm Ssalwěgowým čerstwým Zuby a dásně wytjrati/zdržuge a zachowáwá A
ge pewné, mocné a čistotné. Liští a ratolistky Ssalwěgowé wařené/ aby tim
teplým Lůno pařil/ aneb páru z té gichy k Lůnu zapaussťel/ spomáhá proti těžkému wo-
dy paussťenj/ laudj moč wen/ a pokogj bolesť, y swrab w těch mjstech odgjmá.

† Ssalwěg w wsech zweykaná, oprawuge smradlawý duch.

Komuž Cžipek spadl aneb otekl: Wezmi Ssalwěge, Horčičného semena a zrn Pe-
přowých, každého tři čtwrtce/ wař ty wěcy w wodě/ ažby desset aneb gedenácte Wncij pozůsta-
lo/ přideg gednu Wncý Růžowého medu/ wžjweg gako wody kupropłakowánj.

Kterémužby člowěku gazyk se obtížil/tak žeby dobře mluwiti nemohl/ten wezmi Ssal-
wěge, Hyssopu, Marukky polnj, gedné gako druhé/ zwař w wodě/ a Trank ten teplý w ústech
drž. Ssalwěg zewnitř přiložená/žene mrtwý Plod z žiwota Matky, prawj Plinius.
Když se ženy suchau Ssalwěgi na vhlj gi wložice, od zpodku podkuřugj/ sstawuge gim nemjr-
ný tok gegich/ gakž dowodj Aetius.†

Ssalwěg slowe Řecky ἐλελίσφακος, Arabsky Aeliffacos, Latině Saluia, † quòd ho-
mines saluos & incolumes seruet. A pro rozdjl, Saluia major: Saluia minor, auriculata,
acuta, vel nobilis: † Wlasky a Sspanyelsky Saluia & Salua, Francausky Saulges, Němec-
ky Salbey. † O Ssalwěgi Polnj budeme mjti Kapitolu 100. Knihy 3. †

O Mátě. Kap. XXXIIII.

Máta sspičatá. Menta acuta.

Srdečnj Máta. Mentæ alia species.

B

Rozdjl a Spůsob.

Mata Zahradnj gest dwogj/ třetj Planá. Prwnj Máta zahrad-
nj nese Prut čtwerhranný, chlupatý, a Lokte wysoký: List okrauhlý, měkký,
wůkol trochu zsřjhaný, drobet zwraskalý aneb přjkadeřawý, zelený a
wždycky wonný. Při wrchu na Prautj kwět klasowitý, zbledabrunátný:
Kořenj má množstwj po Drnu se rozkládagjcýho, gako Peyř. Kdež se
gednau sadj, tu zůstáwá za mnohá Léta/a rozplozuge se sama od sebe. Německy té Má-
tě řjkagj Deymet. Druhá Máta zahradnj má krátssj a ryssawěgssj aneb čer-
wenějssj Prut/ List wětssj a sspičatěgssj/ a k tomu Kwět červený. Slowe po Německu
Rote Müntz/ Czerwená Máta.

* Obogj

C * Obogj této Máty nostri Autoris, neměl gsem toho času před rukama / abych ge tím wlastněgi wymalowati dal: Poněwadž gest welmi mylné, a weliké pilnosti y v wážení potřebuge, pokolenj Máty, kteráž sobě gsau téměř podobná, a snadně cum Sisymbrijs smjchána býti mohau, wlastně rozděliti. Sám také Autor náš položil w swém Herbáři dwě Figůry, k sobě welmi podobné / kteréžto obě List magj obdlaužný a sspičatý / kdež proti tomu v wypsánj prwnj Mátě list okrauhlý přiwlastňuge. Aprotož nezdálo mi se býti treffné / abych ty též Figůry z předesslého wytlačeného Herbáře sem klásti měl / zwlásstě když se s wypsánjm nesrownáwaly. Mně se tak widj / že prwnj tak gest wypsaná, kteráž njže Sisymbrium & Menta crispa gmenowána bude / kdež se také Figůra spatřiti může / tak že opáčenj gegjho nenj potřebj. Sspičatá pak Máta, kteráž tak od Listu sspičatého slowe, gest z mé Zahrady wlastně wymalowána. Wedlé njž gsem také y ginau pěknau Bylinu položil Mentæ cardiacæ, gakž gi wůbec gmenugj / to gest Srdečnému kořenj aneb Srdečně Mátě podobnau / toliko že má list kratssj: ginák také nese při wrchu Kwjtek pěkný a brunátný / wssak neklasowitý, ale okolo Prutu rostaucý / a welmi libě wonj. Mjmo tyto nacházegj se gesstě mnohé pěkné Máty zahradnj y Plané / o nichž můžeš čjsti in obseruationibus Pannonicis Clusij & Dodonæum w geho Herbáři: nebo wssecko sem pro krátkost wnesseno býti nemůže.*

Planá Máta. Mentastrum.

D

Planá Máta, ginj Koňskau Mátu gmenugj, a Latině slowe Mentastrum, sama od sebe roste w mjstech mokrých, při Potocých a Studýnkách. Má Prut y Listj mnohem wětssj, nežli Máta Zahradnj / gest barwy ssediwé aneb popelaté a wůně sylněgssj. † Máty obyčegně kwetnau měsýce Srpna. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Máta gest přirozenj horkého a suchého † na počátku třetjho stupně: † Mocy swjtagjcý a vtwrzugjcý / chuti drobet hořké a přesedawé.

Wnitř.

Wodnatost aneb Safft z Máty s Octem smjchaný a pitý, dáwenj krwj y nechutenstwj žaludka zastawuge / a okrauhlé Cžerwy aneb Sskrkawky w Břisse mořj.

Máta v wjně pitá, zprosstuge ženy těhotné gegich břemena / když těžce kuporodu pracugj. Kořenj Maty suché y čerstwé, dobré gest a vžitečné žaludku / neb ho posyluge / zažjwánj napomáhá / zastawuge sstkawku a nechutenstwj z Cholery pocházegjcý /

gjcý/ zwlásstě Ssalsse aneb omáčka z Máty připrawená/ zbuzuge žádost tělesnau, a vtwrzuge wssecky Audy. Wůně Máty posyluge Mozku y paměti/ činj dobrau mysl a dáwá chut k gjdlu. A

Listj Mátowé s Mlekem pité, nedá se Mléku w žiwotě a w Žaludku srazyti. Ano y též listj do Hrnce sladkého Mléka wložené, nedopausstj se mu srazyti ani shustnauti.

Planá Máta v wjně aneb v wodě wařená a pitá, Ssestinedělky po porodu wyčisstuge. Týž Traňk vzdrawuge dussnost/ a vkládá žřenj w Břisse.

Safft aneb wodnatost Plané máty pitá, neb na nároky pomazaná/ pomáhá těm, kteřjž magj Gonorrhæam, nočnj posskwrny odgjmá/ Žlautenicy rozhánj a vzdrawuge.

Zewnitř.

Máta suchá, na Prach ztlučená, a s Kwasem spolu stemperowaná a zadělaná/ na ssátek w spůsobu Flastru roztažená/ a na důlek srdečný nad Pupkem přiložená/ tracenj a dáwenj Žaludka zastawuge a vkládá. Chcessli toto Lékařstwj gesstě sylněgssj mjti/ tak aby y hned dáwenj zastawilo: Wezmi Sstáwu aneb Safft z Máty wytlačený/ a tak mnoho Octa/ smjcheg to obé s sylným kwasem/ a vdělage těsto, přikládeg na Žaludek.

Máta s Gečnau mukau a Wjnem wařená, ažby hustá byla gako Flastr, a přikládaná/ rozptyluge hljzy, otoky a wředy. † Přiložená gako Cataplasma teple pod Pupkem, ztrawuge zlé wlhkosti w Měchýři y w Střewách. †

* Safft z Máty do chřjpj často dáwaný, dělá aby Krew z Nosu tekla. *

Máta s Solj ztlučená, a na vkausnutj wzteklého Psa přiložená, hogj bezesskody a starosti. Proti vsstknutj Hada: Wezmi Rauty, Cybule, Máty, zaroweň/ zetři s Solj a přilož na Ránu.

Safft z Máty s wodau medowau aneb Medowinau smjssený, a do vssj wkapaný, bolenj gegich vkládá. Týž s strdj smjchaný, pomazánjm obočj, mrákotu očj odgjmá.

† Kdož má Rýmu aneb ozhřiwku od studenosti/ deg listj Mátowého do Pytlíčka/ a wlož přes noc na wrch Hlawy/ odegmeť Flus a vděláť Hlawu lehkau.

Máta v wodě a w Octě wařená, a gako Flastr na Měchýř přiložená/ pomáhá těm, gessto wody držeti nemohau. † B

Máta ostrý a drsnatý gazyk wysslechťuge a wyhlazuge, aby geg třel.

Máta wařená, aneb Bylina do Lauhu wložená/ aby tim často Dětem hlawu myl/ vzdrawuge kysawý strup a Prassiwost hlawy welmi diwně.

Mátu w Octě zwařenau w vstech držeti, bolest Zubůw vkrocuge.

Wodnatostj mátowau ráno zuby proplakowati a meyti, hnis z dásnj wytahuge/ a čerwy w nich mořj. Tauž wodnatostj pomazati zlatých žjlek, krwe preysstěnj zastawuge

Kauřenj Planau Mátau, zahánj Hady y giné gedowaté Žjžaly.

Safft do vssj wpusstěný, Cžerwy w nich mořj.

Máta wařená, w té wodě ssátek omočený a na čelo přiložený, krotj a vkládá bolest Hlawy/ * kteráž od studené přjčiny pocházý. *

Týmž spůsobem na twrdé, a od přjlissné hognosti naběhlé Prsy, když Ženy malé Děti ostawugj, přiložená/ rozhánj sražené Mléko/ Prsy obměkčuge/ rozpausstj a vzdrawuge. * To též a lépe činj woda z Máty dystyllowaná/ kteréž také na Prassiwau Dětinskau hlawu s prospěchem vžjwati můžeme. *

Máta planá, střewnj dnu z nadýmánj wětrnostj, a z studenowlhkosti posslau, krotj/ zástawu ženskau otwjrá/ kuporodu napomáhá/ a Maternjk wyčisstuge obkládanjm.

Listjm též Máty twáře potjrati, Pjhy y giné posskwrny stjrá/ aby tak přes noc nechal/ a ráno wodau Kokořjkowau aneb Bobowau se vmyl.

† Kdož chce wodu z Máty páliti/ má wssecku Bylinu zsekati/ a tak in Balneo Mariæ dystyllowati. Ta woda v wečer a ráno pitá, zahřjwá Žialudek/ otwjrá zacpánj Gater/ dobrá gest proti Žlautenicy/ a proprawuge Kwět ženský: Zastawuge také dáwenj a židké plynutj Žialudka. †

C Máta slowe Řzecky ἡδύοσμος, Arabsky Nahanaha, Latině Menta, Wlasky Menta, Sspanyelsky Hierua buena, Francausky Mente, Německy Müntz. † Máta sspičatá Latině Menta acuta, acuminata, Romana: Německy Spitzmüntz, Balsammüntz oder Garten Balsam. Planá Máta, Mentastrum, Menta equina, Menta caballina: Německy Roßmüntz, oder Roß Balsam vnd Wilder Balsam. †

O Balssamu aneb kadeřawé Mátě.

Kap. XXXV.

Balssam Zahradnj. Sisymbrium domesticum, Balsamita.

Balssam Planý. Sisymbrium siluestre. Menta aquatica.

D

Rozdjl a Spůsob.

SIsymbrium aneb Balssam gest dwogj: Zahradnj a Planý. Zahradnj gest wůbec každému známý / obyčegně roste na Zahradách / někteřj geg Latině gmenugj Balsamitam, a ginj od Listu kadeřawého Mentam crispam, to gest Mátau kadeřawau. Listj má kratssj nežli Máta zahradnj, wssak ssirssj / wůkol naskrze kadeřawé / a na pohleděnj welmi pěkné / wždycky dwa ljstkowé proti sobě stogj. Prut má téměř dwau pjdj zdylj, čtwerhraný a brunátný: Při wrchu tiskne se zněho kwět klasowitý, a brunátný / gako na čerwené Mátě. Kořenů má mnoho po Drnu se rozkládagjcých. Němcy mu řjkagj Krauser Balsam.

Planý Balssam roste na mjstech wlhkých a w zemi mokré. Prut má gednostegný, gako Balssam zahradnj / List něco ssirssj, wůkol zpilowaný. Kwět nese brunátný wnitř s gakýmisy pobělawými žilkami. Němcy mu řjkagj Bachmüntz oder Fischmüntz. Obogj tento Balssam pěkně wonj / ale Zahradnj sylněgi.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Obogj tento Balssam zahradnj a Planý zahřjwá a sussj / swjrá a vtwrzuge / otwjrá a ztenčuge.

Wnitř.

Balssam zahradnj aneb Planý w bjlém wjně wařený, a dobrý Truňk z něho přilegatý, proprawuge průduchy / a odnjmá kapánj moče / rozhánj wětrnosti w žiwotě / a čerwy w břisse mořj. Přimjsýssli k tomu Traňku drobet málo Prássku / bude tim sylněgssj.

Listj na Prach ztlučené, s červeným trpkým wjnem, aneb s Saffrem z kyselých A
gablek Granátowých aneb Kdulowým pité/ zastawuge Běhawku, žiďkost, dáwenj a ne-
chutenstwj Žaludka. A toť dělá Bylina tato netoliko pitá/ ale y zewnitř na Žaludek při-
ložená/ aneb žeby k nj Cžlowěk woněl.

Zewnitř.

Listj čerstwé Balssamu zahradnjho rozetřené a w Nosu držané, posyluge mozku,
y žiwotnjch duchů/ a wýbornau sylnau wůnj swau zahánj omdlewánj.

Proti nadýmánj Matky: Wezmi Balssamu zahradnjho a Rjjmbaby/ zhřeg to
obé na horké Cyhle, sinočené dobrým bjlým wjnem/ a ty Byliny teplé přiwaž k Lůnu.

Balssam zahradnj samý s Malwazým na Cyhle zhřitý, dobrý gest proti mdlo-
bě a bolenj Žaludka/ aby geg teplý přikládal.

Znamenitý Lék proti bolestem a žřenj po porodu/ kterež Sšestinedělky na Mater-
nisku a w žiwotě snásseti musegj: Wezmi Balssamu zahradnjho, Rjjmbaby, Rmenowého
kwětu, Dne a nocy, každého zarowně: Zkrágeg ty byliny wssecky zdrobna/ wraz na ně ně-
kolik nowých wagec/ přileg ktomu Liliowého olege/ to wsse wpec na Rendljku při mjrném
ohni z vhlj, až z toho Koláč a gako Swjtek bude. Ten potom teplý přikládeg na Pupek.

Balssam, Pelyněk, Benedykt bjlý a Koryandr v wjně a w Octě waříti, tim hor-
kým Topenicy poliți, Skořicý potraussyti, na Žaludek přikládati: Jtem, w témž makau
Topeničku omočiti, a k nj woněti/ dáwá chut a omdlewati nedopaussti.

Balssam siwým obkládanjm Dnu krotj/ Mléko sražené w Prsech ženských roz-
paussti. Planý Balssam v wodě waříti, a kůži od chozenj aneb welikě práce a
dřa odtlačenau a odewstalau tim mýti, rychle hogj.

In summa, Cožkoli prwé o Zahradnj Mátě psáno bylo/ to též o Balssamu Za-
hradnjm y Planém rozuměti se má.

I. Řeřicha Potočnj. 1. Nasturtium aquaticum.

II. Potočnj Řeřicha. 2. Nasturtium aquaticum. B

Řeřicha Potočnj. Nasturtium aquaticum.

Jekteřj také Řeřichu Potočnj kladau mezy pokolenj Sisymbrij aneb Balssamu/
a ta' gest dwogi: Prwnj, Prut má daupnatý, as gednoho Lokte zwýssj a křehký:
Listj, když poneyprwé wycházý, okraubłé/ potom rozkrogené a wyssterbené, ga-

C ko na Plané bjlé Hočicy. Kwetne welmi dobrým bjlým Kwjtkem / za nimž wycházegj malé lustičky, plné welmi drobného žlutého Semýnka/ gako na Bjlé Horčicy. Kořen gest téměř očisstěný, bjlý, kosmatý co na wlasy aneb Hedwábj. Neywjce se w Potocých a pramenných studýnkách na wodě spleywagjcý nacházý. W Apatekách slowe Senacio.

Druhá Potočnj Ržeřicha má Prut y Listj menssj. Při wrchu také nese drobné poběławé Kwitjčko. Roste negedno při Potocých a Studýnkách / ale y w Zahradách někdy také wedlé cest. Chuti gest perné, wssak netak hrubě, gako prwnj. † Oboge kwetne měsýce Czerwence a Srpna. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tyto dwě Bylinky, pokudž gesstě gsau zelené a wlhké, zahřjwagj a wysussugj na druhém stupni: suché pak na třetjm. Dělagj z nj také Ssalssi neb omáčku/ a ku Pečitému gi vžjwagj/ dokudž gest čerstwá. † Obecný lid se domnjwá/ že tim horký žaludek ochladj. †

Wnitř.

Potocnj Ržkřicha wařená a pitá, wyhánj a pudj moč/ * gako y na Lůno přiložená: * Wssak těhotné Panj nemagj této Ržeřichy požjwati / protože přjliš hrubě žene.

* Tato Bylina gest také z počtu těch, kterýchž Lékaři proti wnitřnjm zacpánjm a neduhům Gater a Slezyny welmi prospěssně vžjwagj: Aprotož netoliko Wodnotedlným gest hrubě vžitečná / ale mnoho wjce těm, kteřjž morbo Scorbuto, nemocý w Sasých a w Půlnočných kraginách welmi obyčegnau, obtjženi gsau/ aby z nj po několiko dnů pořád pili. *

† Potočnj Ržeřicha gako Salát gedená, žene Pjsek y moč: Dobrá gest nedůžiwým na twrdau Slezynu/ ano y těm, kteřjž magj Žlaludek zastuzený. †

Zewnitř.

Bylinu tuto ztlaucy, a přes celau noc na nj ležeti/ shánj nesstowice, Fleky, drsnatost
D a nespůsobnost kůže/ a wssak ráno musýš gi zase smeyti. † Dobrá gest proti opálenj od slunce.

Potočnj Ržeřicha obogj přiložená, dobrá gest proti wsselikým Žiwočichům/ kteřjž žahadlem pjchagj a bodau/ gakož gsau Wosowé, Srssňowé a podobnj.

Chcessli někomu pomocy, aby bděl a nespal/ deg mu do nosu Sskáwy aneb saffu s Octem smjssenéhо. Ržeřicha Potočnj s Ržetkwj a Petrželným kořenem w teplém wjně přikládá se nad Lůnem, pro wyhnánj Moče.

Mjzka též Ržeřichy s Octem smjssená, častým Hlawy obkládanjm, zastaralau bolest gegj vkládá. Táž Mjzka shánj Pjhy s twáři / aby se gj na noc potjral / než ráno máš se zase wodau Sskrkawičného hráchu vmyti.

Ačkoli pod gménem Ržeckým y Latinským Sisymbrio, zawjragj se byliny, Balssam zahradnj y Planý, a Ržeřicha potočnj: wssak magj také y giná swá gména. Balssam Zahradnj slowe Latině, což y nahoře dotknuto, Balsamita, Menta crispa: Německy Kraus Balsam. Planý Balssam Latině Menta aquatica, Německy Bachmüntz oder Fischmüntz. Potočnj Ržeřicha Ržecky Cardamine, † à Cardamo, quasi Nasturtiaria. Latině Sisymbrium aquaticum & Cardamine, Sion & Nasturtium aquaticum. † Německy Brunnenkreß oder Bachbungen, Wlasky Crescione, Sspanyelsky Rabacas, Francauský Cresson & Laberle.

* Cochlearia. Löffelkraut.

Tato Bylina má Listj brčálowé zelenosti, na Sspičkách wisých/ a okrauhle složené, gako lžjce: † Odkudž y gména Latinského a Německého dostala. † Kwět na Prautj bjlý/ Semeno w lustičkách drobně, pobrunátnělé. Ráda roste při Moři w Nyderlantu, y ginde w mjstech mokrých. Může také y do Zahrad na mjsta wlhká přenessená býti. Kwetne obyčegně Máge měsýce/ wssak teprwa druhého Roku po swém sjtí.

Moc-

Mocy.

A

¶ Wlastnost a moc této Byliny gest téměř takowá, gako Potočnj Rzeřichy / k njž gi také někteřj přičjtagj: Obzwlásstnj moc má proti nemocy Schorbuk aneb Scorbutus řečené / aby Safftu s ginymi aneb na giný spůsob vžjwal / gako w Lektwaři in Conserua, aneb k tomu podobně / gakož pak to w skutku na mnohých Nemocných ab Andrea Bachero, Brunsswického Knjžete žiwotnjho Lékaře, skussено.

Cochlearia.

Lauer.

B

Bachbungen. Lauer.

TAuž moc cum Cochlearia a Potočnj Rzeřichau, má y tato bylinka / ačkoli wewssem giného spůsobu gest. Nebo roste w Potůčcých, dwogjho pokolenj: Prwnj dwau pjdj zwýssj / s Prutem tlustým, hladkým, měkým / při wrchu na množstwj Ratolj stek rozděleným / na nichž se stawěgj Kwjtkowé barwy brůnátné, o čtyřech aneb pěti lístkách / a z těch potom bywagj ssiroké Tasstičky, s drobným Semýnkem. List na Prutu gest obdlaužný a tučný, drobet zpilowaný. Ale na druhém pokolenj okrauhlý / a to neroste přjmě nahoru / a nese pěkný modrý Kwjtek. Gidagj tuto Bylinu z Gara w Salátu / a welikau gi chwálu dáwagj proti Sskorbutu. Pročež w městech Pomořských welmi gest obyčegná / a tam gi vžjwagj w Pokrmjch, gako Rzeřichy Potočnj. Jtem, proti Psotnicy / když zyma a třesenj napadá / tato Bylina w Mozdjři ztlučená / a na Panwi hřitá / a tak teplá, gakžby snésti mohl, na židowiny s obogj strany přiložená, y na Pulsy rukau přiwázaná, od mnohých za mocné Lékařstwj se pokládá. V wjně a wodě wařená, přikládá se na Růži y giné horké otoky. Welmi platně také odpjrá Kamenu w Ledwjch, aby gi v wodě zwařil / a w Pytlíčku tom, kterýžby octem na rozpálenau Cyhlu aneb Kámen litým podkauřen byl, přikládal. Tato Bylina s Olegem wařená, a těm daná, kteřjž Czerwenau nemocy stjženi gsau, od některých se wywychwaluge / že hryzenj w žiwotě krotj / a raněná Střewa vzdrawuge. Mnozý této Byliny vžjwagj k vzdrawenj Prassiwin Koňských / a k zahnánj otokůw.

¶ Tato Bylina gmenuge se od některých Latině Anagallis aquatica, * † Berula, Sium aquaticum, Lauer: Francausky Lauer, Německy Bachbungen, Wasserbungen oder Pffunden. †

C

O Mátě Řzecké. Kap. XXXVI.

Máta Řzecká. Menta Græca siue Saracenica.

D

Spůsob.

Této bylině Wlasij zwlásstě *Tuscani* říkagj Řzimská Salwěj/ gini Matky Božj Máta: Roste takměř wewssech Zahradách/ aprzecz známá gest wůbec. Hned brzo z Gara wystřeluge wen swé lisstj, podobné k Bukwicy/ po kragjch wůkol drobně zstřjhané, barwy zzlutazelené. Prut má obly, drewnatý a někdy dwauloketnj. Při wrchu nese žluté hlawy aneb Kwět gako Wrátyč, bezewssech Paprsleczkůw. Kořenů má množstwj, po Dernu rozkládagjcých.

* Mjsstо.

Tato Máta nachází se sama od sebe/ rostaucý w Lesých Sswycarsstých, na Polých masinych a tučnych/ nedaleko městečka Lengkirch řečeného.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wssecka Bylina gest hořká a wůně sylne: z čehož snadně znáti/ že gest přirozenj ohniwého/ mocy zahřjwagjcý, wysussugjcý, stjragjcý a ztenčugjcý/ gako y giné wssecky hořké Byliny. Má také w sobě gakausy trpkost, wyromadu swjragjcy. Aprotož se dobře vžjwati, gako Zahradnj Balssam a giné Máty/ proti zidkosti žaludka a dárnic. Wodnatost aneb Sstáza gegj pitá, mocj Sstrkawky/ otwjrá průchodi sstě/ rozhánj po wětrnosti/ sslechtj střewa/ wywodj moč/ a nedostatky Maternjka vzdrawuge. Dawá se w nápogi y proti Wodnotedlnosti: nebo Gátra zasstuzená zahřjwá/ zacpánj sstěrá/ gedowatostem odpjrá. Ano y na zemi potraussená aneb posilaná, Hady zahánj.

Tuto Mátu v wjně wařiti, to wjno seditи a protlačiti, zaše w Olegi wařiti, wssecko wjno wywřelo/ přidati Wosku a vdělati mast: Vžjweg gi když chceš na wsselike Rány. a hljzy rozpaussteti. * Gest Bylina tato dobrá a vžitečná na wsselike Rány. * Někteří gmenugj,

Máta Řzecká slowe Latině Menta Græca siue Saracenica. Mentam Corymbiferam, gini Costum hortorum siue hortensem, Calsiana Balla. † Salwia Romana, Herba D. Mariæ, quibusdam Lassulata, Francausky Coq. Německy Wasser Frawen Münz.

O Marulce. Kap. XXXVII.

A

Marulka Polnj. Calamentum vulgare, vera Nepeta.

Marulka Hornj. Calamentum montanum.

Gména, Rozdjl a Spůsob.

B

MArulka gest trogj: Prwnij roste na newyprawených Polijch, wedlé cest. Tu Apatékáři gmenugj Calamentum & veram Nepetam, odkudž y w gazyku Wlaském slowe Nipetella: Německy Wilder Poley oder Kornmüntze. Prut má hranatý, chlupatý, gednoho Lokte wysoký. List drobet chlupatý, přiokrauhlý a wůkol po kragjch zstřjhaný / Kwět přjbrunátný, wůkol Prut obkličugjcý / od prostředku až k samému wrchu, gako na Polegi; Kořenj množstwj. Zde w Cžechách neroste, pokudž mně wědomé / ale mnoho gi ze Wlach přinássegj. Wssak někteřj giž také na Zahradách swých sobě gi rozsazugj a rozplozugj.

¶ Druhá Marulka roste na Horách / a od toho slowe Hornj / Německy Bergmüntz oder Steinmüntz. Gest chuti perněgssj, nežli prwnj / a Prutu drobněgssjho y tenssjho. List má Bazalikowý / wždy geden proti druhému osazený. Ani té w Cžechách gesstě gsem newiděl.

¶ Třetj Marulka nacházý se wedlé Potokůw a Ržek / a odtud slowe Wodnj, Německy Wassernept oder Müntz. Podobná gest k Mátě Koňské / krom že List má menssj / Kwět gako prwnj dwě / wssak bleděgssj a netak brunátný. A téť w Cžechách při Potocých hogně roste. Wssecky tyto Marulky zbjrati se magj, když ktwau.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Wssecky Marulky gsau podstaty subtýlné, chuti perné a trochu přjhořké / a tak přirozenj horkého a suchého téměř na třetjm stupni. Ztenčugj, pronikagj, rozrážegj, wywodj a otwjragj.

Wnitř.

¶ Marulka wařená a pitá, opatruge Cžlowěka a ohražuge před každým Gedem. Welice spomáhá proti Křeči, Ospánliwosti, Paducý nemocy, těžkému duchu, Žlautenicy a Wodnotedlnosti / kteréž se od zacpánj hrubého a lépawého sslemu pozdwihugj. Pro-

C spjwá proti wssem studeným, sslemowitým a zwětrnostj posslým neduhům wssech audů/ a to wnitřně y zewnitřně. Marulka wywodj Kwět ženský y Moč, netoliko pitá/ ale také když sobě z nj Wannu aneb párnu pro Ledwj vděláš.

Pjti z Marulky, a Bylinau s teplým Olegem hřbet mazati, gednu hodinu dřjwe nežliby tě Zymnicy napadla, zahánj Zymničné třesenj.

Marulka Wodnj. Calamentum aquaticum.

D

Calaminta s Medem a Solj přigatá, mořj Cžerwy w žiwotě.

Calaminta gest dobrá gjsti Lidem malomocným/ aby se na to sýrowátky napili.

Listj Marulkowé vsussené, na Prach ztlučené a w Medu pité, přinássj pot/ a wysussuge tělo. Marulka dobře prospjwá zraku a ostřj geg/ gakžkoli vžjwaná.

Kohož Žaludek tlačj a tiskne/ aneb od nadýmánj bolj/ ten ztluc sobě Marulku/ a gez ten Prach s ginými Pokrmy: Bezpochybněť spomůže.

Marulka bolenj Hlawy vkládá/ zacpánj Gater y Matky od studenosti otwjrá.

Zewnitř.

Listj Marulkowé ztlučené aneb zetřené a přiložené/ vžitečně gest těm, kteřjž od Hadůw a giných gedowatých Žiwočichůw vraženi gsau. Kauřenj aneb y postlánj týmž Listjm, zahánj Hady.

Listj v wjně wařené, aneb syrowé ztlučené a přiložené, wyběluge a wysslechtuge sstrámy po ranách y pjhy na Těle/ a nawracuge předesslau barwu.

Safft aneb wodnatost z listj w vssi wpusstěná, mořj w nich Cžerwy: do chřjpj wtažená, zastawuge tok krwe z Nosu.

† Woda Marulkowá.

Mjesýce Cžerwna a Cžerwence, když kwetne, má se tato Bylina zbjrati/ a wewssj podstatě swé zkrágeti aneb zsekati/ a in Balneo Mariæ wypalowati. Tato Woda pitá gest zdrawá proti wssechněm nahoře dotčeným wnitřnjm neduhům: Otwjrá Prsnj aneb dussné trubice/ rozděluge každau sskodliwau, sslemowitau wlhkost w Prsých/ a tak spomáhá nedůžiwým na Plice/ a těm, kteřjž plné Prsy magi/ vstawičně kasslj, a mnoho wymjtagj. Dobrá gest nemocným na Zlautenku a Slezynu/ kteraužto zatwrdlau obměkčuge: Ztrawuge wssecky hrubé a studené wlhkosti/ kteréž se w Prsech a w Žialudku zdržugj. Mohau gi vžjwati y ženy/ w nichž se Menses gegich zastawili/ wssak s dobrau radau a rozssaffné.

Oleg

Oleg Marulkowý.

DJeľá se z Marulky y Oleg s starým Olegem dřewěnným / gako Rmenowý aneb Pelyňkowý. Vžjwati se ho může proti zastuzenému žaľudku a Matce / pro gegich zahřitj. Kdož plný gest okolo Prsůw / ten wař sobě neyprw Bylinu w Lauhu / a tepľau přikož na Prsy / potom maž se timto Olegem. Ženy, kteréž welikau bolest magj w Hřbetě, pro zástawu swé Nemocy / ty mohau wzýti Rmenowého Olege, a Marulkowého Olege / smjchati spolu, a s Octem mast z toho vděľagjce, tau se dobře po Hřbetě mazati.†

O Kocurnjku. Kap. XXXVIII.

Kocurnjk. Cattaria.

Spůsob.

KOcurnjk slowe od toho / že geg sobě Kocauřj a Kočky libugij / a swau rozkoš s nim mjwagj. Gest známý a wssechněm obecný. Listj nese podobné Melisse aneb Kopřiwě / než menssj a bělegssj. Ratolesti pausstj z prostřed Prut, čtwerhrané a zbjlassediwé: Při wrchu kwět má okrauhlý a poběľawý / Kořen na několikero rozdělený a kosmatý. Wssecka Bylina gest wůně sylné, až y Hlawu vrážj / chuti prudké a kausawé y dobře hořké. Roste w mjstech newyprawených, na městisstjch, w rumjch, podlé cest, zwlasstě w zemi mokré. Trhagj Kocurnjk když kwetne, a sussj w stjnu / pilně opatřjce, aby k němu Kočky nemohly.

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Kocurnjk gest přirozenj ohniwého na třetjm stupni / welmi zahřjwá a wysussuge: Mocý swau ztenčuge, rozrážj, proniká, otwjrá, wywodj a wypocuge. Summau, gest téměř též mocy gako Marulka / a kdežby se této nedostáwalo, může na mjstě gegjm Kocurnjk brán a vžjwán býti / zwlásstě kdež gest potřebj mocně zahřjwati a wysussowati.

Wnitř.

Kocurnjk ob zwlásstně dobrý gest proti wssechněm nedostatkům Hlawy / proti Záwratu, Ospánliwosti, ztrnutj a Sjlaku / též y dussným: Gátra y Ledwj otwjrá / průduchy gegich wyčisstuge / Zbitiny, modřiny, žlautenku y mjsta zsynalá naprawuge.

V Wjně

C V wjně pitý, sraženau Krew rozpausstj/ gedowatosti potem žene/ a s Fjky wařený, Prý od lepkých wlhkostj wyčisstuge. Žřenj Žaludka a baukánj, y také wssecky studené nedostatky Maternjka vkládá a vzdrawuge/ Dělohu wywodj, a Matku mocně zahřjwá/ Ženy plodné činj. Wodnatost s Medem pitá, zbytečnosti wnitřnj potem wyhánj, průduchy otwjragjc.

Zewnitř.

Safft aneb wodnatost Kocurnjkowá do nosu wpusstěná, hlawu čistj a zrak ostřj, Kocurnjk hogj dnu Swazowau, Flastrowánjm: nebo wlhkosti z hluboka wytahuge, a wypocuge. Kocurnjk slowe Latině Cattaria, Mentha felina, quibusdam Nepeta, † Herba catti: Wlasky Gattaria siue herba gatta, Francausky Herbe auchat, Německy Katzenmüntz oder Katzennept. †

O Thymu aneb Wlaské Mateřjdaussce. Kap. XXXIX.

Thymus, Wlaská Mateřjdausska. Thymus.

D

Spůsob.

THymus aneb Thymián, v wssech znamenitý wznessený a mocý welikých, gest Bylina maljčká, křowatá/ Listu má množstwj drobného, subtýlného a vzkého/ při wrchu Hlawičky obdlaužné, ssupinkowaté/ plné Kwětu malého pěkného, wonného, brunátného aneb tělného. Semena patrného Bylina tato newynássj/ nebo teprwa roste z těch hlawiček wyklácených a wytřelých/ aneb z Kwětu suchého na zemi roztraussenéhо. Kořen má drewnatý a k Lékařstwj nevžitečný. * Dioscorides zmjnku činj Thymi durioris lib. 4. když o Epithymu pjsse. O tom smeysslegj někteřj/ že ten gest, kteréhož množstwj w Zahradách nassjch máme/ a nese bjlý aneb brunátné barwy Kwět/ a slowe Německy Thym oder Demut. Mathiolus w následugjcý Kapitole, gakž mohu rozuměti, vděl'al z něho druhé pokolenj Byliny Satureiæ. *

Mjsto.

Neylepssj Thymus roste na Ostrowě Creta, ano y we Wlassjch a w Hjsspanjch. Nedáwno také do Němec a do Ržjsse, gako cyzý a přespolnj host se přibral. Libuge sobě mjsta netučná, wýslunná a skalnatá. * Gy

* Giný pěkný Thymum, kterémuž oni gazykem swým Sathar řjkagj, nalezl v města Tripoli D. Rauwolff/ gest Bylina welmi wonná, gako drahé kořenj/ nese pěkné, brunátné ktwaucý hlawičky/ auzké a obdlauzné listjčko/ kteréhož Obywatelé domácý na cestě mnoho vžjwagj w cele y na Prássek ztlučeného, samého y s ginými Pokrmy/ zwlásstě když Zialudek nedobře zažjwá.* A

Czas.

Thymus pozdě kwetne/ totiž okolo toho času, když gest Slunce neywýsse/ a den w Létě neydelssj/ aneb okolo S. Jana Křtitele.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wssecka Bylina sylně wonj/ a mnohem liběgi, nežli obecná Mateřjdausska/ chuti hořké. Prirozenj gest horkého a suchého na třetjm stupni. Mocý swau otwjrá, ztenčuge a rozrážj/ wůnj posyluge. Pěnokrewným se nehodj/ než lidem starým a sesslým gt vžitečný.

Wnitř.

Thymián s drobtem Soli a Octa pitý, wyhánj z Těla hrubokrewnost a wodnokrewnost, y giné lépawé sslemy, skrze Stolice. Gjcha, w kteréž Thymián zwařen, pitá/ dobrá gest těm, kteřjž těžce dychagj/ a dussnj gsau okolo Prsůw. Wyhánj také Cžerwy z Břicha/ Moč, kwět ženský, Plod y Lůžko po porodu/ sraženau krew a ged. Otwjrá zacpánj/ zahřjwá a posyluge wssech zastuzených wnitřnjch Audůw.

Thymián s Medem smjchaný, a gako Lektwař poznenáhlu požřený, wyčisstuge Prsy/ a pomáhá k wymjtánj a wychrkowánj hustého a spekléhо wozhru Plicnjho.

Wssickni ti, kteřjž mdlý zrak magj, a nedobře přiwidj/ mohau Thymiánu vstawičně w pokrmjch požjwati/ neb gim welmi dobře prospjwá. To též činiti magj, kteřjž s nemocý S. Walentjna zápasy: A když padnau, má se gim Thymián v Nosu třjti/ tak zase k sobě přigdau. Thymián na Prach ztlučený, s Solj smjchaný a w pokrmjch požjwaný, dáwá chut a Appetyt k gjdlu.

Strogjwagj se také z Thymiánu welmi libé Konserwy a Ssalsse.

Thymián dáwá se w Prássku, ztižj gednoho Lotu s medowým octem, proti dně. Nebo pěnokrewnost y giné wlhkosti wen wyhánj: Jtem, proti nedostatkům Měchýře/ a když se břicho od wětrnostj nadýmá: Jtem, proti bolenj Ledwj, Slabin, Bokůw y Prsý. B

Dobrý gest Thymus těm, kteřjž se smyslem pominau/ strassliwj gsau, ospánliwj, ztrnutj/ kteřjž paměť tratj/ Paducý nemoc, Sslak y Záwrat trpj. Takowým magj se ho dáti tři čtwrtce s Oxymellem/ a to ráno na lačný žiwot. To též přigjmati tři hodiny před wečeřj, dobré gest proti bljkawosti Očj/ a proti otoku Lůna.

Pillule z Thymu takto vděleg: Wezmi geden Lot prachu Thymowého/ Prachu Rudy aneb boli Armeni připraweného, Lazury wyčisstěného, každého gednu čtwrtcy/ Agaricum půl čtwrtce/ Elleboru černého gednu čtwrtcy/ Osládyče půl čtwrtce/ Soli krusscowé a Zázworu po půl quentjku: Naděleg Pillulj s gjchau Rozynkowau/ a přigjmeg z nich gednu čtwrtcy na noc. Ty Pillule hogj čtwrtodennj Zymnicy/ y giné wssecky nemocy, z hrubých wlhkostj posslé/ gako Záwrat, Paducý nemoc, lekánj, zblazněnj, Hlawy bolenj, třesenj srdce, omdléwánj, zacpánj Slezynné y Ledwinné, klánj w bocých, Malomocenstwj, posskwrny na Těle, Fleky černé y zwředowánj.

Lidem skrčeným a starým, w gegichž Těle panugj hrubé wlhkosti, musýš samého Thymu w Prássku dáti za tři čtwrtce. Lektwař z Prachu Thymowého a z kořene Fiolowého s Medem přistrogená, čistj Prsy a záduch odgjmá.

† Wjno Thymowé.

Kdož mnoho Thymu mjti může/ vděleg sobě s ním Wjno wssjm tim spůsobem gako Pelynkowé: To wjno má znamenitau moc wssecky wnitřnj audy zahřjwati a syliti/ zacpánj otwjrati, a žiwotnj duchy očerstwowati. Dobré gest Lidem omdléwagjcým, nestatečným, smutným a zkormauceným/ spomáhá záwratem Hlawy obtjženým/ vstawičným bolenjm hlawy ztrápeným/ Sslakem poraženým, a hrubě třesawým. Rozděluge hrubý sslem w Prsech/

a připrawuge

a připrawuge k snadnému wymjtánj / zahánj bolest Zakudka, střet wnj dnu/a wen žene ssku... W lim gest pohodlné a zdrawé těm, kteřjž sjudený Zaludek magj / a Pokrmů dobře zažjwa... nohau. In summa, užitečné gest proti wssechněm nahoře oznámeným wnitřnjm nedu... Materničnj y Měchýře ⁊c. †

Zewnitř.

Sassft z Thymiánu s Octem zadělaný a s ssátkem přiložený, shánj modřiny od zbitj/ rozděluge sraženau krew a Bradawice stjrá.

Thymián s Octem ztlučený a přiložený, strawuge a rozpaussti otoky/ kteřjž z sjudených Flusůw nabjhagj.

Thymián s wjnem a gečným sladem wařený a přikládaný, odgjmá Bolest Kyčel a ssedliwé wlhkosti wen wytahuge.

Thymián mocně rozptyluge a rozhánj nadýmánj a wětry w žiwotě, s Medem a s Octem sjmssený, a teplý na Břicho wwázaný. Ten Plastr dobrý gest také přikládan na otekłé a naběhłé Lůno.

* W Hiſpanjj obyčeg magj Sudy žichrowati a wymýwati tau wodau / w niž Thymus zwařen/ do nichž potom nalewagj wjna/aneb nasolené Oljwky kladau. *

Thymián aneb Wlašká Matečj dausska slowe Řecky y Latině Thymus & Thymum. Arabsky Haſce, Wlasky Thymo, Sspanyelsky Tomilho ſalſero, Francausky Thym vel Mariolaine de Angleterre. Německy Römiſcher oder Welſcher Quendell, Thymian kraut, Thym oder Thymell. †

O Saturegi. Kap. XL.

Spůsob a Rozdjl.

D Saturege Bylina gest dobře známá, krowatá / roste na Zahradách. Kořenj má množstwj obłých, drewnatých počerwenałých, ponětkud Thymu podobné/ ale delssj, obtkausstně gssj, ostřegssj a zelene ob Brčál. Z prostřed listj wynikagj malj Kłáskowé, listjčkem obsazeni, z nichž wyskakuge drobne Kwitjčko, bledé brunátnosti. Kořen gest twrdý gako dřewo, kosinatý/ ale žádného w Lékařstwj užitku ani platnosti nenese.

Nachází se gesště y giná Saturege, k Thymu nastrze podobná/ krom že wssech částkách swých gest drobněgssj/ a hlawičeк také newynássj gako Thymus/ než má gednu Kłásek/ w němž stogj Kwět přibrunátný. Tuto Saturegi mnozý w Praze na spyrkách Zahradách magj. † Kwetne přes Léto. †

Přirozenj, mocy a účinkowé.

Oboge napřed dotčená Saturege pěkně wonj gako Thymus/ wssak druhá gest wůně chutněgssj a chuti liběgssj, nežli prwnj. Obě gsau ohniwého přirozenj, totiž horkého a suchého na třetjm stupni. Chuti hořké a kausawé.

Wnitř.

Saturege welmi gest přjhodná a pohodlná k gjdlu/ gakož pak obecnj Lidé Nassoly y Ryby sobě gj kořenj. Dáwá pokrmům libau a chutnau ostrost/ skrze niž Appetyt chut k gjdlu zbuzuge/ zažjwánj w Žaludku posyluge/ odgjmá nechutenstwj a osslizowé ponaukáwá bugnosti těła. Pročež mnozý se domnjwagj/ že Satureia od chlipných Pohanských Satyrůw gméno wzała.

Skussené Lékařstwj těm Ženám/ přichž se nemoc gegich zpožduge: Ty magj dobře Saturegi w Malwazý wařiti/ a z toho Trauku každého dne ráno pjti/ a tak zase k náležitému a porádnému času swému přigdau/ a dobře se wyčistj. Wssak dějme nežli takowého Lékařstwj požjwaky magj Purgacý neb počisstěnj přigjti/ skrze ktereżby sličné Stolicemi wen wyweden byl. Tyž Trauk gest také welmi dobrý proti klačenj Žaludku y Matky/ kteréž z nadýmánj pocházý.

Se

Suchau Saturegi zasekáwagj do Klobás/a tak bywagj chutněgssj y zdrawěgssj k gedenj. Wařj gi y s Hrachem a wsselikým giným wařenjm/ protože gim odgjmá nadýmánj/ aby wětrnosti w žiwotě neplodila. Bylina w wodě Wolowého gazyka wařená a pitá, kupomocy přispiwá těm, kteřjž wemdloby wpadagj. A

Skussené Lékařstwj proti nastydlým, ztrnulým a sslakem poraženým audům: Zwař Saturegi s Medowau wodau/ a dáweg gi Nemocnému každodenně pjti, místo giného nápoge. Wodu pak Medowau takto přistrogjš: Wezmi čtyry Libry aneb Zeydlicky wody / půl Zeydlicka Medu / wař to spolu, ažby třetj dil wwřel / a opěnůg dobře. W takowé Medowé wodě mohau se wsselijké Byliny waříti / gakož widěti w Starých, kteřjž gi Mulsam gmenowali.

I. Saturege. 1. Satureia.

II. Saturege. 2. Satureia.

B

In summa: Saturege otwjrá zanečisstěné cesty Audů wnitřnjch/ proboruge zástawy/ wyčisstuge Matku od zlých wodnatých a bjlých wlhkosti/ wypuzuge Plod mrtwý y s Lożem geho/ čistj Prsy wychrkowánjm nečistot/ ostrj zemdlený zrak od mokrosti studené. A wssecko to včiniti může, což Thymus/ pročež také místo něho může se bráti.

Saturege w wjně wařená, nadýmánj, žřenj, bryzenj w Břisse wkládá / Žaludka posyluge/ nechutenstwj zahánj a zrak ostrj. † Lidé Flegmatyčtj a studenj magj Saturege mnoho požjwati/ neb ge opatruge a chránj před Sslakem. †

Zewnitř.

Saturege s Kwětem w wjně wařená / a teplá na krk, kdež se Hlawa s Páterem spoguge, přiložená/ neb y Hlawa nj obložená/ a některá krupěge toho Trauku do wssj wpustěná/ probuzuge ty Lidi, kteřjž w hlubokém snu aneb dřjmotě gako w wytržený ležj. Gest wěc skussená. * Gest dobrá y těm, kteřjž welikau bolest Hlawy z studených přjčin trpj. *

Safft aneb Mjza z Saturege teplá do wssj wkropená, odnjmá bolest gegich.

Saturege ztlučená, a s wodau w Komoře pokropená, mořj Blechy.

Kohožby Wos wstjpl, přikož Saturegi s wodau, s Octem a s gečnau mukau.

† Saturege s bjlau mukau na Kyčku přikožená, Dmu swazowau hogj. †

Saturegi ztkaucy, a Lůno ženské tim obkládati, záduchu od nečistot w Matce pozůstalých posslau, léčj. K temuž: Wezmi wodnatost Saturegowau a Rogownjkowau, smčs spolu / a omoče w tom Bawlnu, otoč okolo Křemu / posypeg Ambrau, a wlož kdež náležj / wkládá Matku.

C

† Woda Saturegowá. Wjno Saturegowé.

Saturege má se zbjrati, když kwetne. Tehdáž máš gi drobně zsekati a wypáliti in Balneo Mariæ. Ta woda dobrá gest proti wssechněm nahoře dotčeným neduhům / aby gi pil. Prospjwá těm, kteřjž dlauhau nemocý Hlawnj obtjženi gsau, aby gi pili / a ssátek w nj omočený na Hlawu přikládali. Kteréž Lidi žřenj žiwota aneb Colica trápj / tak že od nj ochrnuli a Paralytici včiněni gsau / ti často wodu tuto pjti magj: Nebo rozhánj wětrnosti / a rozděluge hrubé a studené wlhkosti / kteréž se w Nerwjch aneb Zilnách složily / a transitum spirituum animalium zastawugj a zacpáwagj. Nahoře oznámeno / že tato Bylina proprawuge Menses, k témuž slaužj y woda: ale wssak těhotné Panj gak Byliny této, tak y wody z nj pálené wystřjhati se magj. ¶ Z Saturege strogj se y Wjno při času Zbjrky wjna / rowně gako z Pelyňku / a může vžjwáno býti proti wssechněm oznámeným nedostatkům. Obzwlásstně pak zdrawé gest pjti Starým lidem / kterýmž přirozené horkosti vcházý / a rozličné cruditates aneb zlé wlhkosti w nich se skládagj: ty Wjno toto ztrawuge, aby se nerozmáhaly / a wčessým Nemocem přjčiny nedáwaly. †

¶ Saturege slowe Řzecky Thymbra, Latině též Thymbra, Cunila, Satureia, † à saturando, quòd edulijs frequenter indatur & incoquatur, vel à Satyris, quòd Venerem stimulet: Arabsky Sahater: Wlasky Thimbra, Coniella, Sauoreggia, Peuerella: Sspanyelsky Segurelha: Francausky Sauoreige, Sariette: Německy Saturey, Sedeney, Joseple, Kunel, Gartenhysop, Kalbsysop, Zwibelhysop, Hünerfüll vnd Sergenkraut. †

O Mateřj dausse. Kap. XLI.

D

Spůsob a Pokolenj.

Mateřj dausska slowe Latině Serpillum à serpendo, od plazenj protože se rozkládá a plazý po zemi / s mnohým tenkým, oblým a hebkým Prautjčkem / na němž gest Listjčko obdlaužné, menssj nežli Polegowé. Při kteréhožto Listjčka začátcých aneb člancých wycházegj ginj Prautkowé malj s obogj strany, s drobným listjčkem. Při wrchu na Prautj wyskakuge Kwjtek brunátný, magjcý přimjssené sobě částky bjlé, * častokráte bjlý gako Snih * co okrauhlá kaule. Kořenj má rozdělené a wlássenjčkowaté. Wssecka Bylina pěkně wonj a gest chuti kausawé. * O Mateřj dausse, de Serpillo, gsau znamenité disputationes, k ginému času a mjstu náležegjcý. Nacházý se pak gedna / kterážto do Zahrady přesazená mnohem wětssj roste, nežli druhá. Proměňuge se také někdy Saturege druhá aneb Thymus vulgaris w maličké Serpillum, gakož gsem to sám w Zahradě swé wyssetřil. Carolus Clusius wypisuge gesstě giné tři, in suis Obseruationibus Pannonicis lib. 3. cap. 55. kteréž se wssudy w Rakausych nacházegj / a nazýwá ge Serpilla Pannonica. *

Mijsto a Czas.

¶ Obecná Mateřj dausska na Skalách, Pahrbcých, wrssjch, na suchých Polích a Anlehlech y na Lukách téměř wssudy roste. Kwetne od měsýce Máge přes celé Léto / a tehdáž se má trhati a sussiti w chladu.

Přirozenij, mocy a včinkowé.

¶ Mateřj dausska zahřjwá a sussj až k třetjmu stupni. Mocý swau otwjrá, proniká, rozrážj a žene.

Wnitř.

¶ Mateřj dausska v wjně wařená a pitá, Ženám pořádný gegich čas a očisstěnj nawracuge / dwéře Maternjka otwjrá / žene moč y Ledwinný kámen: Předjwně vkládá žřenj Břicha / hogj wnitřnj raněnj a Průtrže / otwjrá Gátra, Pljce y Slezynu. A gest y Wodnotedlným požitečná.

¶ Mateřj

Mateřjdausska s Octem a Medem wařená a pitá / pomáhá těm, kteřjž Krwj chrkagj. Safft gegj do půl Lotu s tak mnohem Octa přigatý, to též činj. * Takž y zewnitř přikládá se na ta mjsta / k nimž se sražená Krew shromáždila. * A

Mateřjdausska w pokrmjch a nápogjch požjwaná / může progjti za Dryák proti wsselikým Gedům Zeměplazůw a Hadůw. A když se gj kauřj / kamž se koli ten dým dostane / tu žádný gedowatý Žiwočich neostane. Pročež Stařj (gakož čteme apud Virgilium) dáwali Žencům gjsti Mateřjdausku, s ginými pokrmy / aby proti takowým gedowatým Žiwočichům opatřeni a bezpečni býti mohli.

I. Mateřj dausska. Serpillum 1.

II. Mateřj dausska. Serpillum 2.

B

Mateřjdausska s Lékořicý neb s medem, s Anýzem a wjnem wařená / wyčisstuge Prsy od drsnatého kássle / bolestné kapánj moče neb studenau řezawku vkrocuge a vkládá.

Mateřjdausska zelená a čerstwá giž také nynj powolána gest do Kuchyně k massu y k Rybám / rowně gako Petržel. Nebo žaludka k zažjwánj pokrmů posyluge.

Kwět Mateřjdausky s Semenem wařený a pitý, řezawé kapánj moče oprawuge / Kámen rozměluge / omdléwánj zastawuge / dáwenj s nechutenstwjm odgjmá / Gátra, Ledwj a Otekliny gegich hogj.

Zewnitř.

* Když Mateřjdausky za ssest aneb za sedm dnů v wjně ležeti necháš / vdělá se z něho dobrý Ocet. *

Wůně Mateřjdausky dobře dělá Mozku / a posyluge ho.

Mateřjdausska w Octě močená, potom wařená, s Růžowým Olegem smjchaná a na čelo přiložená, odnjmá vkrutnau a wzteklau bolest Hlawy od pálčiwosti / kteráž slowe Phrenitis.

Giné mocy a včinkowé Mateřjdausky, gsau gako Dobrémysli a Polege. † Dioscorides pjsse / že Mateřjdausska a Saturege magj gednostegnau moc. Aprotož což o Saturegi w předesslé Kapitole psáno / to y o Mateřjdaussce rozuměti se má: nebo gedna za druhau brána býti může. A gakož z Saturege tak y z Mateřjdausky může se woda páliti y wjno strogiti / proti swrchuoznámeným neduhům. †

Mateřjdausska Řecky y Latině Herpillum, Serpillum: Item Cunilago, Arabsky Hemen, Wlasky Serpillo, Sspanyelsky Serpollio, Francausky Serpoulet, Německy Quendel, † Künlein, Hünerköl. Costentz vnd Hünerserb. †

C

O Majoráně. Kap. XLII.

Majorána. Amaracus, Sampſuchum, Majorana.

Majorána menſſj. Majorana tenuifolia.

D

Spůſob.

Majorána geſt vſſlechtilého a ſpanilého ſloženj. Sadij gi ſobě w Kořenných zahrádkách w pěkných Kbeljcych/ netak pro gidlo a pořjm gako pro rozkoš, k dělánj Wěnců w a Kytek/ a gſau na mi laſkanny Panny y Panj, Mladency y Starcy. Neb geſt Bylinka wonná, rozkoſſná/ množſtwj Ratolyſtek. Liſtjčko přiokrauhlé, tluſté, přjſſedlé a chlupaté. Kwetne zelenými ſſupinkowatými Paupaty/ z nichž kwět wychází y drobny a biły. Když ten opadne zůſtáwá po něm welmi drobné ryſſawé ſemýnko. Kořen twrdý gako dřewo.

Sazenj.

Majoránku ſegj y ſadj. Chce mjti ſtýn a ſtarý hnůg/ a k tomu muſý gi často zalewati.

Čas.

Majoránka geſt prawá Letnj Bylinka/ nemůže ſnéſti žádného mrazu/ aprocz muſý gi na zymu odſtawiti/ a w Sklepě aneb wginém teplém miſtě chowati. Kterž tne přes celé těměř Léto. *Nachází ſe wſſak gedno pokolenj Majoránky/ kteráž přes zymu na Zahradě oſtáwá/ když gi dobře přikrygj/ čehož gſem ſám ſkuſyl.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wſſecka Bylinka pěkně a libě woní/ chuti geſt drobet hořké, s powlowrnau a libau oſtroſtj. Geſt horká a ſuchá na třetjm ſtupni/ podſtaty ſubtylné. Mocy ſwau rozdělugj/ ztenčuge a otwjrá.

Wnitř.

Majoránkowá bylina w bjlém wjně wařená a pitá, dobrá geſt proti začjnagicýmu wodnotedlnoſti/ proti těžkému wody pauſſtěnj, a žlučnj w žiwotě/ žene Flus ženſký/ rozbauzenj wětrnoſti Matky. A ženy ouſſem magj ſobě z nj Wannu aneb párnu pro Ledwy dělanj.

Z Majorany pjti, aneb Kawu megti, geſt znamenité Lékařſtwj/ proti wſſelikým ſtudeným a wlhkým ſſlemowitým nedoſtatkům mozku a nerwů aneb Žilen/ Kterýž gſau

Padawý

Paducý nemoc, Pakostnice, Sslak, Ospánliwost, Křeč, Nečitedlnost/ zastaralé a dlauhé bolenj Hlawy. ¶ Majorána prospjwá proti těžkému dychánj/ y proti wsselikým zacpánjm wnitřnjch Audůw. ¶ Wařená v wjně a pitá, Žaludek zahřjwá/ a k chuti y k zažjwánj Pokrmů naprawuge/ zsynalosti od sraženj Krwe rozptyluge. A

¶ Prach z Majorány ztižj gedné čtwrtce s Wjnem sladkým aneb s Medem wypitý, přidada Gelenjho rohu, Sskrkawky mořj.

¶ Wařiti Majoránu a pjti, Žlautenicy a wodnotedlnost vzdrawuge. Bjlý tok ženský posylněnjm swým wysussuge/ hřbetnjch bolestj polehčuge/ žřenj w střewách zahánj.

† Majorána s Rozmarynau, Bjlau Bukwicy, Melissau a Ssalwěgj v wjně wařená/ dobrá gest proti studené bolesti Hlawy/ aby gi po každé dobrý Trunk wypil. Můžeš také Majoránu s giným Kořenjm aneb y samu do wjna dobrého wložiti, a z toho pjti/ welmi dobrý nápog gest těm, kteřjž zastuzenau Hlawu magj/ a kteréž Sslak aneb Křeč trápj/ gakož pak dobře a s vžitkem vžjwána býti může, proti wssechněm giným nedostatkům Hlawy a Mozku/ kteřjž z přjčin studených pocházegj. †

Zewnitř.

¶ Majorána gest wýborná Bylinka k mytj Hlawy v wjně wařená, aneb do Lauhu wložená/ a tim spůsobem prospjwá proti wsselikým nedostatkům Hlawy a Mozku, z přjčin studených půwod swůg beraucým. Přidáwagj se k nj a welmi dobře treffugj ztlučené Hřebjčky/ aby ge do lněného Pytljčka zawázal/ a w tom Lauhu zawěsyl. Nebo Auenzoar in procœmio libri de conseruantibus sanitatem, to gest o wěcech, kteréž zdrawj Cžlowěka zachowáwagj, welikau chwálu dáwá Hřebjčkům/ proti wssechněm studeným neduhům Hlawy/ a prawj při tom, že to skrze dáwnj a wlastnj skussenj wyhledal a nalezl/ že Hřebjčky na drobný a subtýlný Prássek ztlučenj, a na wrch Hlawy potraussenj, w zymě když Cžlowěk spat gjti chce, ztrawugj a zažjwagj sslem a wodnatost Mozku, Flusy y wozhřiwku. Cžehož potwrzuge y Rabi Moyses in suis Aphorismis part. 22.

¶ Majorána na Prach ztlučená, a do Nosu wpusstěná, zbuzuge keychánj/ rozděluge wozhřiwku/ wyčisstuge a zahřjwá Hlawu. Též mocy gest y Safft gegj. B

¶ Safft aneb woda Majoránowá s Pepřem a Bobrowým strogem smjchaná, a Pýrkem w nj omočeným do chřjpj wstrčená/ probuzuge ležjcý w těžké dřjmotě aneb snu, Lethargicos, a ty, kteřjž w těžké Paducý nemocy ležj. Též Lékařstwj na gazyk potřené/ nawracuge zase Lidem potracenau řeč. Proti poraženj gazyka sslakem: Zwař Majoránu s Peltramem, s dlauhým Pepřem aneb Kosatcem a s Dobraumyslj/ a tim vsta často proplakůg. ¶ Cžjpek z Majorány w Lněném ssátku sfformowaný a w Matku wložený s přiwázanau nitj, přinássj Ženám gegich Menses.

¶ Majorána s Octem a Solj smjssená, dobrá gest vsstknutým od Sstjra.

¶ Majorána s dobrým Wjnem bjlým wařená, ažby shustla gako Flastr, a přiložená, bolest Žaludka vkrocuge/ wywinuté Audy zase naprawuge, s vloženjm a odgetjm bolestj/ Krew sraženau a za kůži zalitau rozhánj/ též y Otoky studené, modřiny a zsynalosti vzdrawuge/ a Slezynu oteklau splaskuge. ¶ Kwět ano y Bylina do Pytljčka wložená, a na Žaludek teplá přikládaná, odnjmá bolest geho.

¶ Majorána do dřewěnného Olege vwržená, w Sklenicy na Sluncy wytažená, teplým pomazowánjm obměkčuge Nerwy a suché žjly/ ano y zatwrdlau Matku.

¶ Majoránowá mjzka teplá do vssj wkapaná, odnjmá zněnj a hučenj gegich/ a posyluge Sluchu. † To též činj y pára z Majorány v Wjně wařené do vssj wpusstěná: wssak máš také y Bylinu teplau proti vchu držeti. †

¶ Woda, w njž Majorána zwařená, gest welmi dobrá/ aby se w nj Baňky při paussteňj krwe wyplakowaly a promýwaly: obhaguge člowěka proti zlým přjpadnostem/ gakž se to často přiházý, skrze nečistotné pusstadlo aneb Baňky. * Safft aneb sstáwa na ty Audy, w nichž Krew sražena gest, teplá přiložená, rozděluge a rozhánj. *

¶ Majorána s Medem a Gečnau mukau smjchaná, otoky Očj y twrdosti, pomazowánjm swým rozhánj.

C † Fernelius welice Majoránu wychwaluge k mytj Hlawy, aby gi do Lauhu nakladl / aneb v wodě a wjně wařil / a tim Hlawu myl: wssak musýš k nj y giných wjce Bylin přiwzýti / gako Rozmaryny, Rmenu, Ssalwěge, Lawendule, Wlaského Kopru a těm podobných.

Kdož má zastuzenau a mdlau Hlawu: Wezmi Majorány, Rozmaryny, Cžerwených Růžj, Kwětu Stechasowého, Lawendule, Rmenu a Sspikanardu, každého geden djl / přideg k nim Musskátowého kwětu a Hřebjčků, též každého geden djl: Ty wssecky kusy spolu ztluc na drobný Prach / zawaž do Bawlny / a podssi gi Cendelinem aneb Taffatem / a uděleg sobě z toho Cucullum aneb Karkulku / a nos vstawičně na Hlawě.

Kdož má zastuzený a mdlý Zialudek, a nedobře zažjwati může: Wař Majoránu s Pelyňkem v wjně / a ty Byliny teplé na Zialudek přikládeg, několikráte za den: Bude mu spomoženo. Cžerstwá Majorána platně vžjwaná býwá při malých Djtkách / hned gakž se z žiwota Matky narodj / když se gim djrky w nosýčku zacpagj / odkudž tak těžce dychagj, gakoby se zadusyti chtěly / aby tehdáž čerstwau Majoránu rozetřel / a těm Djtkám před djrkami Nosu gi držel.

Majoránowá woda, Wjno, Lektwař a Oleg.

DOkudž gest Majorána gesstě čerstwá / má se z nj woda in Balneo Mariæ spilnosti wypaliti. Ta woda náramně dobrá gest proti wssechněm studeným nedostatkům Hlawy a Mozku / proti Paducý nemocy, Sslaku, třesenj rukau / proti Křeči a záwratu Hlawy / aby gi ráno a v wečer pil. Vtwrzuge a posyluge Nerwů a suchých žil / žene Moč y Pjsek. Vžitečná gest y Ženám, proti zacpánj Matky a zástawě času Měsýčného: nebo zahřjwá Matku, posyluge a kupořádnosti naprawuge. Rozděluge a rozhánj wssecky hrubé a lepké wihlesti w Těle / a zdrawá gest y Lidem w Prsech zanečisstěným a plným / kteřjž těžce oddychagj. Zawnitř woda tato na Hlawu a na židowiny potřená / aneb w nj ssátek omočený a na Hlawu přiložený / odnjmá bolenj hlawy z studenosti posslé: Na gazyk potřená, řeč potracenau nawracuge.

D Děla se z Majorány y Wjno, gako z Pelyňku: Gest také welmi dobré a prospěssné proti wssechněm giž dotčeným wnitřnjm neduhům / zahřjwá wssecky wnitřnj audy / zwlásstě Hlawu, Mozek a Zilny: Matku pak netoliko zahřjwá / ale y posyluge a zmocňuge. Tak slaužj proti studené bolesti Hlawy / proti Záwratu / proti Sslaku a giným swrchu oznámeným nemocem / vtwrzuge smysly / a nawracuge potracenau pamět. Otwjrá zacpanau Matku, žene moč / a stawuge poč, nagjcý se wodnotedlnost / zdrawé gest pjti y zastuzený Zialudek magjcým.

Lektwař z listj Majorány tak gako z Kwětu Karaffilátowého s Cukrem přistrogená, též gest welmi dobrá proti týmž studeným neduhům Mozku / posyluge ho / gako y zastuzeného Zialudka a mdlého Srdce. Vžitečná gest y Sslakowitým lidem. Otwjrá zacpánj Gater y wssech wnitřnjch Audů / ano y těm dobře činj, kteřjž gsau obtjženi studenými Flusy a wihlesstmi Hlawy. Oleg z listjčka Majoránowého, tim spůsobem gako Rmenowý vdělaný, dobrý gest / aby gim vstalé a vnawené Audy mazal / ano y nastuzené Nerwy. Okohož se Sslak pokaussj / maž se tim Olegem w Lázni. Hogj také y nakřiwenj aust, Tortura oris řečené / a wpusstěný do vssj, odwracý a zahánj zněnj gegich: Odpjrá Gedu Sstjrowému. Nacházý se w Apatékách Oleum Sampsuchinum, y z giných wjce Bylin a kusůw složený / proti týmž neduhům vžitečný. †

Majorána slowe Ržecky Sampsychon & Amaracos: Latině Majorana, Amaracus, Sampsuchum: Arabsky Morsangius, Wlasky a Sspanyelsky Majorana, Francausky Marone & Mariolaine. † Německy Majoran, Maseran oder Maseron, Meyron vnd Meyron. †

Majorána Menssj. Majorana tenui folia.

GEst y giné gesstě pokolenj Majorány, wewssech částkách swých menssj, nežli nahoře wypsaná / a wssak wůně sylněgssj. Někteřj se domnjwagj / že gest apud Dioscoridem & Galenum, Marum: ale my hned w následugjcý Kapitole položjme ginau Bylinu / kteráž se s Historij a wypsánjm prawého Marum lépe srownáwá. Tato pak malá Majoránka, wssecky ty mocy do sebe má / kteréž se obecné Majoráně přiwlastňugj.

O Bylinu

A

O Bylině Marum řečené.

Kapitola XLIII.

Marum.

Spůsob a Místo.

B

TAto Bylinka nemnohým gest známá. Wysoce včený Iacobus Antonius Corthusus odeslal mi gi z Padne. Listj má tenké zbystřssedlowé, menssj nežli Majoránа/ zespod sstroké, nawrchu sspičaté/ wůně welmi libé, a chuti perné. Nese tenké, drewnaté Kořolistky a zsivětla brunátný kwět. Roste in Asia & Ægypto, odkudž gi také gmenowaný Iacobus Corthusus nejprwé dostal. * O gménu této Byliny rozličná glau a negednostegná domněnj/ očemž na giném přihodnégssim místě mluwiti budeme. Tohoto gednoho pominauti gsem nemohl připomenauti/ že toto Kathyoloiwo pěkné Marum z horkych zemj, zwlásstě ex Syria přinessené, dobře z pokolenj Majoránу býti může / gakož pak y sloiwa ta Marum a Majoránа, negsau daleká od sebe. Ginj smeyssleg/ že ta dobře weimá Bylina, kterauž rádi w Frankreychu rozsazugj a obyčegné Mastick gmenugj, gest prawé Marum: ale Dodonæus má ge za Clinopodium. Přinássj se pak ex Syria y gedna Bylina pod týmž gménem / kteráž, gakož gi Dioscorides wypisuge, nauj nepodobná Serpillo recto: wssak Prautj gegi ležj na zemi/ Listj rownà se Majoránowému/ welmi libě a sylně wonj. A tuť někteřj wěcnj Lidé za Sampsuchum držj. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wnitř.

Marum gest téhož přirozenj a mocy gako Majoránа/ aprotož užjwati se dá proti wsselikým nedostatkům Hlawy, mozku, Žiken y Matky/ z přjčin studenych pocházegjcym, rownì gako Majoránа/ aby gi w Wjně wařil a pil. Zahřjwá Žaludek/ otwjrá zacpánj Gater/ a tak spomáhá proti Wodnotedlnosti a Žlautenicy. Žene mocy Ženský měsýčný kwět/ a nedá se Gedu w těle zmocňowati. † Může se z nj y Woda k týmž potřebám páliti/ Oleg y Conserua přisstrogiti. †

C

Zewnitř.

Marum přikládané bránj Wředům/ aby se dále okolo sebe nerozgjdali. Přiměssuge se také a přidáwá s vžitkem do Mastj/ kteréž k zahřjwánj strogj.

† Tato bylina wewssech gazycých zachowáwá gméno Latinské Marum. Lobelius Tragoriganum gmenuge: Němcy Amberkraut. †

O Bylině Baccharis řečené.

Kapitola XLIIII.

Spůsob.

TEto Byliny také Stařj mnoho vžjwali/ a neywjce k Wěncům: ale nyněgssjch časů zřjdka se nacházý a spatřuge/ tak že někteřj Asarum, to gest Kopytnjk, pro Bacchari, berau/ ale ne bez omylu. Nedáwno Bylina tato we Wlassjch okolo města Ržjma se nalézala.

Přirozenj, mocy a včinkowé: Wnitř.

Kořen této Byliny v wodě wařený a pitý, dobrý gest Lidem polomeným, namoženým a sraženým/ kteřjž těžce oddychagj, dáwno kasslj, a s bolestj wodu paussťegj/ proprawuge y zastawené Menses.

Zewnitř.

Kořen čerstwý zawěssený, žene wen těžký porod. Cžjpek z něho vdělaný, a kdež náležj wprawený, wytahuge Plod. Gest dobrý a prospěssný Ssestinedělkám/ aby w té wodě seděly, w njž Kořen tento zwařen byl.

D

O Komonicy. Kap. XLV.

Spůsob a Rozdjl.

PRawý Melilotus neroste zde w Cžechách/ a nenij diwu. Nebo ani we Wlassjch neroste/ než w gediném toliko mjstě in Campania, okolo Neapolis se nacházý. A protož w nedostatku gegjm, Lékaři a Apatékáři brali, a gesstě w Němcých y w Cžechách berau ginau bylinu, Lotum Vrbanam, to gest nássi obecnau Komonicy/ gakož pak gest téměř gednostegné mocy s onau prawau Komonicý/ a wypsal gi Dioscorides lib. 4. Dáwáme pak tuto wymalowánj obogj té Byliny, to gest prawého y ffalessného Melilotum, aby na potomnj čas známé bylo Lékařům y Apatékářům/ gaká gest twářnost prawé Komonice/ a gaký rozdjl od této nassj Obecné, kterauž se Stařj zaneprazdňowali. Za starého pak wěku semeno toliko Komonicowé, a ne kwět, k Lékařstwj w vžjwánj bylo/ a mleli z něho Mauku/ gako my nynj z semena Lněného aneb z Ržeckého sena Mauku děláme/ a gi vžjwáme.

Prawý Melilotus roste w Keř y hned od Kořene, zwýssj gednoho Lokte/ Ratoljstky má drobné/ při wrchu tři ljstky spogené, gako Dětel, wůkol drobet zstřjhané: Kwět malý, barwy žluté/ Semeno w Lustičkách drobné, přjryssawé, wonné, k Lékařstwj vžitečné. Kořen drewnatý, a k Lékařstwj nevžitečný.

Náš pak aneb ffalessný Melilotus roste dwau, třj loktů, a někdy y člowěka zwýssj. Nacházý se wssudy na Poljch, na Zahradách, y při Plotjch/ a přes celé téměř Léto kwetne žlutě, a někdy bjle/ Kwětem klasowitým, pucowatým, pěkným a wonným. List má Dětelowý. Latině secundum Dioscoridem slowe Lotus Vrbana, kterýž gi proti rozličným nedostatkům Očj wysoce wychwaluge.

* Mnozý chtěgj/ že násse Komonice může za prawý Melilotum gmjna a držána býti. Protož Medici Bononienses žluté Komonice, gakož obyčegně se gmenuge, w nedostatku oné druhé

druhé vžjwagj. We Wlaſſjch gmenugj náſſi Komonicy Trifolium caballinum, †Koňſký dě- A
tel/protože gi Konj rádi gidagj.† Autor náš tomu chce/ že geſt Lotus Vrbana, ačkoli to gmé-
no mnohem lépe ſe přiwlaſtňuge Plané Komonicy, Siebengezeit řečené/ gakž potom prawe-
no bude. *

Komonice Wlaſká. Melilotus, Sertula Campana.

Komonice Cžeſká, aneb wětſſj obecná. Melilotus vulgaris. Lotus urbana.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Komonice geſt horkého přirozenj na prwnjm ſtupni/ nemnoho wyſtupuge z mjrného ſloženj, gako Rmen. Protož welmi lehce rozpauſſtj, zažjwá, změkčuge, k ſezránj přiwozuge/ boleſti wſſeligaké krotj a vkládá.

Wnitř.

Komonice v wjně wařená, Medem neb Cukrem oſlazená a pitá, změkčuge a rozhánj wſſeliké wnitřnj Otoky a wředy/ a krotj boleſti w žiwotě/ platně také proſpjwá oteklé a zatwrzené Matce. † Wjce ſe této Byliny zewnitř, nežli wnitř vžjwa. †

Zewnitř.

Komonice téměř kewſſelikým zewnitřnjm boleſtem vžjwagj, gako kwětu Rmenowého/proti roznjceným a horkým Očjm/ aby gi ztluka, přikládal/aneb Lněnými ſſátky w pálené wodě gegj omáčenými, obkládal. Sſťáwa z kwětu naſſj Cžeſké Komonice wytlačená, proſpjwá temným Očjm/ a rozhánj bělmo. Teplá do vſſj wkapaná, krotj boleſt gegich. To též činj, když ſe k nj ſladkého Wjna přidá.

Komonice w ſladkém Wjně wařená, přidada k nj mauky z Lněného ſemene aneb z Řeckého Sena, a Mákowých hlawjček/ dáwá znamenité pařenj aneb přikládanj na oteklau Matku, na ſtřewo Konečnjk, na Lůno/ a kdež gacý pálčiwj otokowé w ſkrytých mjſtech powſtáwagj. Někteřj přiměſſugj mezy to Žlautek wagečný, a dřewěnný Oleg.

Komonice s kůlkami Galleſowými a s Křidau v Wjně wařená a pomazowaná, tekutý kyſawý ſtrup Hlawy vzdrawuge.

S wjnem wařená, a na Žaludek přiložená, boleſt geho vkládá.

Komonice s octem a s olegem Růžowým ſmjſſená a přiložená, boleſt hlawy krotj

Bylina aneb Zelina v wodě wařená, s Růžowým Olegem ſmjchaná a přiložená, hogj Raka.

* Znaſſj

C * Z naſſj Cžeſké Komonice pálj wodu / kteráž ſama od ſebe nic zwláſſtně newonj/ ale k gi-
ným wonným wodám a Lékařſtwjm přidaná, wůně liběgſſj gim přidáwá. *

Komonice ſlowe Rzecky y Latině Melilotus. Item Sertula regia & Sertula Campa-
na, protože in Campania roſte / a Wěnce z nj dělagj: Arabſky Alchilelmelich, Wlaſky
Meliloto. * W Rzjmě až po dnes gmenugj Sertulam. In Marſia, Maloto. Okolo Noly
Coronella. * Sſpanyelſky Corona de rei: Německy Steinklee, † Honigklee, Vnſer Frawen
ſchuchlein. †

Komonice planá aneb Bjlá. Lotus ſilueſtris.

D

Komonice planá Prut má hranatý, pobělawý, dwauloketnij/ mno-
hými poſtrannjmi Ratoljſtkami oſazený. Liſtjm připodobňuge ſe téměř Dětel
Laučnjmu/ při wrchu neſe bjlý Kwět aneb Hláwky/ w nichž ležj Semeno/ chu-
ti, wůně y mocy s Rzeckým ſenem gednoſtegné/ toliko že geſt mnohem menſſj. Kořen bj-
lý, na ſſjř rozložený a koſmatý, chuti kořenne. Roſte na Lukách/ kwetne měſýce Cžerwna.

* Za gakau přjčinau Autor náš ginau Planau Kominicy a Lotum ſilueſtrem gmenu-
ge, kterážby měla na Lukách růſti, nerozumjm. Němcy gi řjkagj Siebengezeit/ protože okolo
ſedmé hodiny lépe wonj. Ginj ſkuſſenj Simpliciſtæ, náſſi Komonicy gmenugj Lotum odo-
ratam aneb Satiuam. Když prſſj, mjwá lepſſj wůni/ kteráž y w ſuché Bylině welmi dlauho ſe
zdržuge a trwá. *

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Komonice Planá zahřjwá, ſuſſj, ſtjrá a wyčiſſťuge. Geſt také dobrá ſama od ſe-
be y s Slézowým ſemenem ztlučená, a v wjně ſladkém pitá, proti boleſti Měchýře, pra-
wj Dioſcorides.

Zewnitř.

Semeno Komonice plané s Medem ſmjchané a pomazowané, wyčiſſťuge a wy-
hlazuge Twář/ ſhánj Pjhy, Vhry, Fleky, a giné ſſerediny obličege.

Někteřj celau bylinu Komonice plané zawěſſugj w Domě/ protože gim o powětřj
prognoſtykuge. Nebo když mračno má naſtati/ tak ſe welice wůně te Byliny rozmáhá, že
gi každý w Domě tom, kdež geſt zawěſſená, cýtiti muſý. To také činj Bylina s modrým
kwětem, Německy též Siebengezeit řečená / někteřj gi Latině Lotum Vrbanam gmenugj.
Ale gá gi zanecháwám pod planau Komonicý, ſub Loto ſilueſtri. Nebo ačkoli ſe w Zahra-
dách ſſtěpuge/ wſſak geſt cyzý hoſt/ a každého roku z ſemena ſwého obnowowati ſe muſý.

* Lyſt

Listj a Kwět nassj Komonice Plané močjwagj w Olegi/ a přikládagj na Rány: tolikéž y na twrdé, studené, Otekliny & Tophos, y na Dětinské Průtrže, Euterocelas & Bubonocelas řečené. Suchá Bylina klade se mezy ssaty pro Mole/ kteřjž wůně gegj trpěti nemohau. A

Lotus peculiaris.

TOto gest zwlásstnj pěkné pokolenj Loti aneb Komonice. Lusky má aneb Siliquas, gako Ornithopodium, Ptačj nůžka aneb Polygala, toliko že negsau rozdělené. Nese pěkné, drobné, žluté Kwitjčko/ a roste na mnoha mjstech také y w Ržjssi. B

O Rautě. Kap. XLVI.

Rozdjl a Spůsob.

RAuta gest dwogj: Domácý aneb Zahradnj/ a Lesnj neb Polnj. Domácý Rauta známá gest wssechněm/ Lesnj by zde w Czechách rostla, newjm: ale we Wlassjch gj hognost. ¶ Domácý Rauta gest křjček, welmi sylné wůně, vstawičně se zelenagjcý. Množstwj listj má drobného, obdlaužného, obtlausstnjho/ z vzka wždy se rozssiřugjcýho/ tak že téměř gest okrauhlé, barwy ssediwé/ to gest, wjce modré, nežli zelené. Kwět při wrchu žlutý, gako krásná Hwězdička, aneb Zwonček S. Jana/ z něhož Hlawičky aneb Lustičky wyrostagj čtwerosspičné y pětisspičné/ a w nich Semeno drobné černé. Prut y Kořen drewnatý/ wnitř žlutý, gako Pusspanowé dřewo, a rozdělený.

¶ Lesnj aneb Polnj Rauta, kteráž wlastně Hornj slowe, protože na Horách toliko roste, ničjmž se od Domácý nedělj/ leč samau vzkostj a drobnostj listj/ kteréž také gest chuti hořčegssj y perněgssj, wůně hrubssj a neliběgssj. * A tak sylné/ že skrze trognásobnj Rukawice proniká/ a když se po nj kdo Rukama na Twáři tře aneb drbe/ dělá horkost a roznjcenj.*

¶ Rautowá bylina aneb strůmek několik Let trwá/ až někdy y w Strom wyrostá/ o čemž Iosephus w swých Knihách o Wálce Židowské, lib. 7. cap. 25. wypisuge, takto řka: Byla w Domě aneb we Dwoře Králowském Rauta znamenité welikosti/ aniž který Fjk tak weliký a tlustý byl. Prawili wůbec/ žeby od času Herodesowa trwala/ a že mohla gesstě déle trwati/ kdyby od Židůw wyřata nebyla. * O tom což Iosephus pjsse/ swědčj také Historiographus Ioannes Zonaras lib. 1. a nic nenj k wjře nepodobného/ gakž se

někteřj

C někteřj domnjwagj. Nebo y gá widěl gsem Rauty/ kteréž nad Cžlowěka wyšssj byly/ a tak se rozsazowaly a opatrowaly / ačkoli peň aneb kmen nebyl tlustý. Rauta mnohem spanilegssj bude/ když se wodau drobet osolenau často zaléwá/ gako y Horčice, Eruca. Že Rauta při Žikowém Stromu sazená wonněgssj býwá, nežli giná / o tom pjsse Plutarchus in Symposiacis. Wyrostá také Rauta snadně z wětwiček swých do země wsazených. A býwá, zwlásstě Lesnj na některých mjstech, tak prudká/ že když geden Zahradnjk w Ssotské zemi přes celý den Rautu obřezowal/ Ruce y Twář mu se zarděla a zprudila. Protož nenj pochybné/ že Hadowé tu nezůstáwagj, kdež mnoho Rauty roste. *

† Rauta má swé diwné přirozenj/ když se gj rukau dotkne, aneb k nj blizko přistaupj žena, kteráž trpj swau přirozenau nemoc / y hned zahyne a vschne. Netrpj také, aby se gi železem dotýkal: nebo také ráda wadne. Syc může se za několik Let zymě a mrazu obrániti / aby gi na zymu Popelem zasýpal: někteřj gi Slamau přikrýwagj. †

Domácý aneb Zahradnj Rauta. Ruta hortensis.

Lesnj Rauta. Ruta siluestris.

D

Mjsto.

Rauty wssudy w Zahradách hognost sázegj / wssak roste * y sama od sebe * na suchých a wýslunných mjstech/ ani mokra ani hnoge nelibuge/ a zaseypánj Popelem od Lauhu welmi dobře gi činj. Obyčegně Rautu a Ssalwěg spolu sázegj/ za přjčinau, že žáby zemské rády se hnjzdj mezy Ssalwěgj: pročež domnjwagj se Lidé/ že přisazenau Rautau takowé gedowaté žáby preč zaženau.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Domácý Rauta gest horká a suchá na třetjm, ale Hornj na čtwrtém stupni/ gakož pak tato gest tak ohniwého přirozenj / že y spryskuge přiloženjm. Sussj, ztenčuge, prostupuge, roztrhuge, rozpausstj, otwjrá, wywodj, a pdwětrnosti mocně rozptyluge. Gest hořká a kausawá/ ale netak přjliš, aby se gjsti nemohla.

Wnitř.

Rauta gest wyborná Bylina, takměř proti wsselikým Gedům/ odkudž posslo y to Přjslowj a Werš: Saluia cum Ruta faciunt tibi pocula tuta. To gest: Ssalwěg a Rautu s dobrým Wjnem pjti/ Nedadjť žádnému Gedu sskoditi.

Rauta

Rauta s Fiky a Wlaskými ořechy gedená, odpjrá Gedům y Mornjmu nakažený/ geſt wýborná obrana aneb Præſeruatiuum, kdožby ho ráno vžjwal. Strogj ſe takto: Wezmi Rautowého liſtj dwa Loty/ Fiků půl Lotu/ Galowcowých zrn půldruhého Lotu/ Wlaſkých ořechů gader geden Lot/ Octa Růžowého, Karaffilatowého aneb winného, čtyry Loty: Ztluc wſſecko ſpolu/ a ráno požjweg, prwé nežli na wjtr wen wygdeš, po každé ſelžjcy plnau/ žádnáť Gedowatina newſſkodj/ gakoš Dioſcorides a Plinius lib. 24. cap. 8. ſwědčj: Že Pompejus nalezl Knjžku aneb poznamenánj, wlaſtnj rukau Krále Mithridatis, w njž dotčená Recepta napſána byla: †Wezmi diwadceti liſtků Rautowých, obkaupených Gáder zedwau Wlaſkých ořechůw/ Soli gakž mnoho třmi Prſty wzyti můžeš/ a diwa bjlé Fiky. Ztluc ty Kuſy ſpolu w Nožditi/ a gez na čtitrobu. Toho dne žádný Ged tobě neybližj. Neméně dobré Præſeruatiuum geſt/ aby ráno na čtitrobu Rautu, s drobtem Solj, aneb s Skanym máſlem, na kuſu Chleba gedl.† A

Kolčawa s Hadem při kowenj Myſſj, magje ſe potýkati, neyprwé gj Rautu/ aby před Gedem bezpečná byla. Mnozj také Rautau y zlé Duchy z Lidj wyhánějj.

Rautowé liſtj gedené aneb pité, geſt dobré proti ſſkodliwým Hubám a gedowatým Muchomurkám. Spomáhá y těm/ kteřjž od Sſtjrů, Pawauků, Wčel, Woſů a Strſſnů, od wztekłých Pſů a Hadů, vſſtknuti aneb zkauſáni gſau.

Rautowé liſtj ſamé, neb s ſemenem w dobrém bjlém wjně, ažby ho vwřel třetj dſk, wařené, procezené, a teplé pité/ gedowaté páry od Srdce odhánj/ Trubice Plic, ſſlemkem lipawým zaneſſené, a ſtudeným Flusem ztjžené, proprawuge/ Káſſek krotj/ čmj duch lehký/ zahánj bolenj Kyčle/ a zymomřiwoſt w Zymnicech, hodinu před třeſenjm vžjwané. Dále Rauta žene Moč, přirozenj ženſké, Lůžko y Plod mrtwý/ wyčiſťuge Matku po porodu/ proſpjwá y proti ſtudené Wodnotedlnoſti. †Wezmi Rauty a Sſaliwěge každé zarowně/ ztluc a gez s Solj/ vžitečné geſt proti bolenj Ziakudka, z ſyrowých a nezáživných pokrmů poſſlemu.† Rauta vžitečná geſt proti wſſechněm ſtudeným nedužům mozku/ zwlášťě pak proti Paducý nemocy/ buď žeby gi kdo gedl, pil, aneb k njmu wonel. A k tomu mocněgſſj geſt Lesnj neb Polnj Rauta/ gakž dowodj Trallianus, prawě/ že geſt Hlawnj Lékařſtwj proti tomu nedužu. B

Rauta s ſemenem Kopru Českého v wjně wařená a pitá, krotj kłánj w Bocých/ a žřenj w žiwotě, kteréž z wětrnoſtj powſtáwá. Waří ſe y Rauta s dřewěnným Olegem/ a dáwá pozpodu w Kliſtýru do žiwota/ proti giž oznámenému žřenj w ſtřewách. Wrſſků Rautowých do wjna nakłaſti, a wjno to pjti/ wětrnoſti w břiſſe zžjrá/ a dnu ſtřewnj wkládá. Některé Ženy ſuſſj Rautowé liſtj/ a trau ge w Pánwi na drobný Prášſek: Takowý Prášſek zelený dáwagj gjſti s Mlékem aneb s Kaſſj Dětem/ kteréž w žiwotě žřenj magj/ a z toho wſtawičně plačj.

Proti Kamenu můžeš liſtj w páleném wjně přes noc močiti/ a ráno z toho pjti. † Komuž těžce z hrdła ſmrdj/ protože w něm Gátra hnigj: Wezmi Rauty a Sſaliwěge, geden gako druhé/ wděkeg z nich drobný Prášek/ a z toho každé ráno gez za gednu čtwrtcy aneb ztižj Dukátu: Zaſe Gatra ſe w něm občerſtwj a vzdrawj. Liſtj Rautowého hrſtka přes noc w Sklenici plné wjna páleného močená/ a to Wjno ráno pité/ káme Kamen Ledwinný/ a wywodj wen.† Rauta s dřewěnným Olegem wařená, a do wnitřka přigatá, wſſecky červy wen wywozuge. Rauta vſtawičně w pokrmjch požjwaná, Břicho twrdj/ wětrnoſti rozhánj/ přirozenj w Cžlowěku ztrawuge/ a k čiſtotě mu napomáhá.

Piwoňkowý Prach s wodnatoſtj Rautowau pitý, hogj Paducý nemoc/ poſylge zraku/ Pakoſtnicy y boleſti přjhbj, třeſenj a vkřiwenj vſt, s Bobrowým ſtrogem, a s Lawendulj dáwati pjti, též y obkládati, vzdrawuge.

Semeno Rautowé vpražené, dáwá ſe w nápogi za ſedm dnů pořád, proti nedrženi Moče. †Rauta na Prach ztlučená, a toho Prachu půl čtwrtce ztižj na noc kdyžby měl ſpat giti y wjně pitá/ dobrá gť těm, kteréž Blažeg wnocy podchází/ a že wody držeti nemohau.† Rautowé liſtj čerſtwé žweykané a gedené, tlačj dolů a mocně ſhánj ſmrad od Cžeſnku y Cybule. Liſtj Rautowé Solj poſypané aneb zadělané a gedené, zrak oſtřj. Protož ho ſtarj Maleři vſtawičně w gjdle a w pitj vžjwali.

C * Rauty samotné, y s giným sylným Lékařstwým smissené, těhotné Ženy magj se mywati/ a žádnau měrau nevžjwati: Nebo sškodj Plodu, žene a mořj geg.*

W Rautowé sšťáwě dobrý Dryák rozdělaný, a w mornj rámu do žiwota přigotý, gest zwlásstně dobré Præseruatiuum, gakož pak toho času Rauty rozličným spůsobem Lidé vžjwagj. Strogj se y z Rauty sylný Oleg per destillationem, kteryž należitě wýborný, chwály welké hodný gest. Týž y předdotčená sšťáwa, cum Oxymelle Scillitico, gest přednj Lékařstwj proti dětinskému Božcy aneb Psotnjku.

Zewnitř.

Rautowé listj s winným Octem zetřené, a pod Nosem držané, wůnj swau omdlewagjcých posyluge. Čerstwá Rauta do Kolibky Dětinské sewssech strana okložená, obhaguge Děti před Božcem: * A mnohem wjce/ aby gi na horkau Cyhlu wložiwrchu Octem polil/ * † a tu páru Dětem aneb y wyrostlým Lidem do Nosu wpauštěgj. Někteřj dáwagj Rautu do Poduſšky/ na nižby Dítě hlawičkau leželo. Což gim wprawdě dobře prospjwá/ gakž gsem toho sám negednau skusyl. †

Proti studené Zymnicy, Quartana řečené: Wezmi starého Olege dřewěnného, dobrého wjna bjlého, každého Libru aneb Žegdlik/ Rautowého listj hrstku plnau/ Cyhůw dessťowých aneb Hlisstůw zemských půl Libry: To wssecko spolu wař/ aż skrze gako Oleg. Tim Olegem teplým maž nemocnému Páteř/ hodnu předtim, nežby wněho zyma přissla/ na to nechť w teplém Ložj ležj/ ažby ten wssecken čas Zymnice přigjmě a pomjnul. Rautowé listj mezy dwěma kameny roztkaucy, s Medem a Sůlj sinjchati a přikládati, wsseliká vstknutj a zkausánj gedowatá vzdrawuge.

Kdožby se sšťáwau z Rauty potřel/ bezpečný bude před gedowatými žiwočichy/ aby mu nic vsškoditi nemohli. Rautowé listj vsussené, a na vhlj nožjmi Hady y giné gedowaté žiwočichy preč odhánj. Rauta ztlučená, s Růžowým Octem na čelo přiwázaná, bolenj hlawy polehčuge. Wodnatosť Rautowá w Cibatech aneb sšupině zhřitá, a do vssj wprawená, pischánj a bolesť gegich vtlačí.

D Rautowau mjzkau Očj okolo kautků potjrati, zrak zlepssuge/ aby swětlý a gasný byl. † Woda z Rautowého listj, y s mkadistwými Rateljskami a wrssky vprostřed Máje měsýce in Balneo Mariæ podwakrát wypálená, a každého dne do třj aneb čtyř Lotů pitá, wssemocně posyluge zraku, y duchů widědlných/ tak že s těžkem podobné gj Lékařstwj kosťnatého wygasněnj zraku nalezeno býti může. A swědčj někteřj/ že wžjwánj tě wody Rautowé tak dobrý zrak zostruge/ že Člowěk w bjledni Hwězdy na Nebi tak patrně widěti může, gako w poledne.

Sšťáwa Rautowá s winným Octem smissená, aby omoče wnj Pyro, čim, kteréž w hlubokem Snu ležj, do Nosu wstrčil/ zase ge z toho probuzuge a očerstwuge.

Wodnatosť Rautowá s Octem, s Růžowým Olegem a Pleweyšem smisseným, po mazowánjm Wředy rozgjdawé, y Hlawu kyssawau vzdrawuge.

Rauta s Medem ztlučená, a zespod mezy zadkem a Lůnem přiložená/ gest dobrá Ženám, gimž se Matka bauřj a zdwihá/ a tudy k zaduchu a k omdlewánj přjčinu dáwá. Takowý Flastr přikládanjm vmenssuge y bolesti Audůw.

Rauta s Fiky v wjně wařená do hustosti Flastrowé, a Wodnotedlným na oleji Břicho přiložená, činj to/ aby se Otoklina podala a sšadila.

Listj z čerstwé Rauty, a čistá mauka Gečná spolu protlučená, a gako Flastr bolawé Očj přiložená, odnjmá bolest/ a nedopaussťj, aby se zrak zatemňoval.

Rauta s Wjnem, Kamencem, Sanytrem a s Medem sinjssená/ pomazowánjm wsselike posskwrny na Těle stjrá/ ano y Bradawice, Lissege shánj/ a tekutý wřed mýtě wzdrawuge. Kdožby sobě Nohy aneb giný Aud odznobil/ wař Listj Rautowé w dřewěnném Olegi, a přiloż/ zahřegeš zase, což zyma vrazyla.

Rauta s Wepřowým sádlem a Howězým kogem sinjchaná, a po Lázni namazowána, wsselikau Prasswinu y strup hogj. Semeno Rautowé ztlučené, s Medem sšťkem rozdělané a přiložené, zlámané audy zase swaluge a gednotj.

Kořen Rautowý na Prach zdělaný, s Medem sinjchaný, osstrawuge zastaralé Krew/ y každé Flekỳ na Těle.

Kdož nemůže močiti/ wař sobě Rautu w dřewěnném Olegi/ a teplau na Měchýř přikládeg. Proti Czerwům w Stromjch: Pepř, Bobek a Rautu s wjnem smjcheg/ prowrteg Nebozezem Strom pod se, až do Gádra/ wleg tam tu missenicy/ a zaraz kljnem z Hlohoweho dřewa. * Rautowý Oleg s Mastyxowým Olegem smissený, zewnitřnjch klaubůw po Podágře welmi posyluge. Tělo mrtwé do Rauty obalené/ za dlauhý čas neporussené zůstáwá.* Wařiti Rautu s Chmelem a Pelyňkem, a tim Komory poljwati, Blechy mořj. Pjssj Včitelé Stařj/ kdožby wodnatostj Rautowau, Kůřátek a Holaubat malých pokropil/ † aneb Rauty w Kurnjku a w Holubincy nawěssel/ † že Kočky, Kuny ani Kolčawy gim sskoditi nebudau.

Rozetři Rautu, a wlož do chřjpj/ tok Krwe z Nosu zastawuge. † To též dělá Kořen Rautowý/ aby geg na hrdlo po nahém Těle zawěsyl. Item, Popel z Kořene a Kwětu Rautowého pálený/ a do Nosu wprawený/ a vstawičné k Rautě woněnj/ aneb ztlučený Prach Piskem do chřjpj wdmeychnutý. Item, Rauta w sylném Octě wařená/ a Pýro w té procezené gisse omočené/ a do Nosu wložené. Ti, kteřjž swůg přirozený čich aneb woněnj potratili/ magj vstawičně k Rautě woněti/ a bude gim lépe. †

Rauta slowe Řzecky πήγανον, Arabsky Sadeb, Latině a Wlasky Ruta, Sspanyelsky Arruda, Francausky Rue, † Syrsky Harmala, Egyptsky Epnubu, Affrikánsky Curma, Vhersky Zegesrutha, † Německy Rauten, Weinrauten.

O přespolnj Plané aneb Lesnj Rautě.

Lesnj Rauta, Turecká. Ruta siluestris siue Harmala.

Kozý Rauta. Galega siue Ruta Capraria.

Přespolnj Turecká Rauta. *Ruta altera siluestris cognomine Harmala.*

Tato druhá Lesnj aneb Planá Rauta, Harmala řečená, v nás gest řjdký Host/ až sposawad we Wlassjch ani ginde gsem gi newiděl. Gulielmus Quatelbenus, Geho Mil: Cýsařské Legáta v Tureckého Dworu žiwotnj Lékař, z Konstantynopole mi gi odeslal. Gest Keř neweliký/ z gehožto Kořene množstwj ratolestj wycházý/ Listj má delssj a subtýlněgssj, nežli násse Rauta/ a těžké wůně: Při wrchu Kwět bjlý/ kterýž následugj Lustinky aneb hlawičky, málo něco wětssj nežli domácý Rauty/ sostrými a subtýlnými ljstky, gako Wlásky, potažené/ w nichž se zdržuge tryhrané počerwenalé Semeno, chuti hořké. Toho semena w Lékařstwj potřebugj/ na Podzym dozráwá.

C * Těchto časůw y v nás w Zahradách se nacházý/ale na zymu dobře musý opatřena býti. Clusius pjsse/že gi hognost roste také in Castilia noua: kdež gi netoliko w Létě, ale také in Octobri, s Kwětem a s Semenem nalezl. Bellonius lib. 2. Obseruationum cap. 21. oznamuge/ že gi množstwj roste na Pjsčitých mjstech in Ægypto, okolo Alexandrye/a že Arabowé, Egypssti y Turcy mnoho gi vžjwagj/obzwlásstnj tu magjce powěru/že se dýmem gegjm Obludy zapuzugj: pročež takměř wssecky Krámy tauto Bylinau a Semenem naplněné magj. *

Přirozenj, mocy a včinkowé: Wnitř.

Předdotčené Semeno gest subtylné podstaty/ horké a suché na třetjm Stupni: pročež y hrubé wlhkosti rozděluge/ přiwodj moč/ spomáhá Melancholickým, těžká kolácenj na mysli magjcým. Proti Paducý nemocy, kteráž S. Walentjna slowe, nikdý lepssj Lékařstwj wynalezeno nenj, nad toto Semeno: aby patnácte zrn wčisté wodě proplakl/ a zase na ně čtwrt Žeydljka aneb osm Lotů čisté wody nalil/ w Moždjři ztlaukl/ a skrze ssat procedil. Takowau procezenau wodu smjcheg s Medem obwařeným, ztižj ssesti Lotů/a Sesamowým Olegem ztižj čtyř Lotů/a ráno na čtitrobu dobrý Trunk z nj vdeleg: zbuzuge dáwenj/ a prospjwá proti oznámenému neduhu.

Zewnitř.

Swrchu oznámené semeno na Prach ztlučené/ s Medem, Wjnem, Slepičj žlučj, Ssaffránem a s sstáwau Wlaského kopru smjchané/ a w spůsob Masti zadělané/ aby tau Mastj wjček očj pomazowal/ z temných gasné činj.

Kozý Rauta. *Ruta Capraria, siue Galega.*

TAto Rauta má Prut ratolestný, půldruhého lokte zwýssj/Listj obdlaužné a pomodralé, wždycky deset aneb gedenácte na gednom Prautku aneb wětwičce s obogj strany: Při wrchu vkazugj se měsýce Czerwence bledj, tělnj Kwjtkowé/ kterýchž následugj Lusstinky/ w nichž Semeno se kryge. Roste podlé wod, a mokrých struh. Má množstwj bjlých Kořjnků. * Roste wssudy při stránjch cest in Italia. * † Přesazuge se y do Zahrad pro swé vžitky/ a trwá za tři Léta/ čtwrtého roku hyne Kořen spolu y Bylina.

Přirozenj, mocy a včinkowé: Wnitř.

Kozý Rauta gest gedno z wýborných Lékařstwj, proti Mornjmu neduhu. Neb gsem toho sám skusyl/ že mnozý w Mor od nakaženj zachowáni byli/ když tuto Bylinu gedli/ aneb sstáwu z nj pili. A kdyby někdo giž na tento neduh se rozstonal/ rychle tato Bylina w Octě má se mu wařiti/ a z toho Skleničku plnau vliti, půl Quentjku dobrého Dryáku, a tak mnoho Boli Armeni, to gest hljny Armenské, rozpustiti/ teplé wypiti/ a w teplých ssatech na pocenj se wydati. Skrze toto Lékařstwj mnozý zase powstali/ a zdrawj nabyli. Kozý Rauty bylina gest také prospěssná, proti mornj Zymnicy/ když se smrtedlné pjhy (Pestechiæ řečené) wymjtagj. Může se s kořenem Nátržnjkowým v wodě Kardu Benedyktu wařiti/ přidadauc trochu Boli Armeni k tomu/ Nemocnému podati, aby pil/ a na to se wypotil. Kozý Rauta odpjra wsseliké Gedowatině/ a kohožby gedowatý Žiwočich vkausl/ nedá Gedu k Srdcy přistupowati/ aby Sstáwu s Wjnem pil/ a Bylinu ztlučenau zewnitř na Ránu přiložil.

Bylina pak tato giž dotčené mocy proti Gedu, nemá od žádné Žiwelnj complexi, qualitate aneb z přirozenj/ ale z celé podstaty swé a tegné powahy/ à tota proprietate siue substantia sua. Nebo z chuti poznáwá se přirozenj. Ale při této Bylině nemůže se žádné čitedlné chuti poznati. Někteřj wychwalugj tuto bylinu Kozý Rauty, proti dětinskému Božcy/ gegjžto sstáwy lžjce plná pogednau Djtěti pjti daná, rychle spomáhá. Podobně tato sstáwa a Semeno y Czerwy mořj. Ačby pak Děti nechtěli aneb nemohli takowé sstáwy aneb mjzky pjti/ může se Bylina ta na Pánwicy s lněným aneb hořkých Mandlů Olegem zwařiti/ a w spůsobu Flastru teplá na Břicho přiložiti.

* Dryáčnjcy a Zubitrhowé in Italia, když od gedowatých Gesstěrek Viperæ řečených, raněni býwagj/ častokráte wjce na tuto Bylinu, nežli na swůg wlastnj Dryák spoléhagj. Pak z nj y wodu welmi dobrau a mocnau.

¶ We Wlassjch na mnoha mjstech k Dobytkům často gi vžjwagj. Nebo gakž Dobytče od něgakého Gedu oteče / y hned mu nětco z této Sstáwy do hrdla wléwagj / ano y zewnjtř na gedowatá raněnj přikládagj. Vžjwagj této Byliny na mnoha mjstech y w Salátu. A

¶ Galega aneb Gralega má mnoho gmén. Neb gi nazýwagj Rutam Caprariam, Capraginem & Herbam sine Rutam Gallicam. Tuscani gmenugj Lauanese. Fracastorius tomu chce / že gest Starých Onobrychis, ale to gesstě na odporu zůstáwá. * † Německy slowe Geyßrauth vnd Fleckenkraut / to gest Pettichiaria vel Pestichiaria: protože gi k zahnánj mornjch a smrtedlných Fleků aneb pjh vžjwagj. †

O Seseli aneb Lomikamenu Wlaském. Kap. XLVII.

Obecný Sesel. Seseli Massiliense, Siler montanum.

Seseli Massiliense quorundam, vulgò Fæniculum tortuosum.
A. Planta adulta.
B. Folia junioris plantæ.
C. Semen.

B

Mjsto.

SEseli w Czechách neroste / lečby se naschwal sýlo: ale w hognosti in Apulia, na hůře Gargano, a na giných horách Wlaských / a odtad se k nám, cum alijs simplicibus, přinássj. W Frankreychu okolo Massiliæ, gest ho také hognost / a odtad mu Stařj Seseli Massiliense řjkali. † V nás když se rozplodj w Zahradách, trwá za několik Let bez vrazu / nebo zymu kraginy nassj dobře trpěti může / a k tomu w každé zemi se vgme. †

Spůsob.

¶ Listj nese gako Wlaský kopr, než tlustssj / a Prut mocněgssj a pewněgssj / okolek má gako Kopr zahradnj / w němž ležj Semeno obdlaužné, hranaté / chuti kausawé, gako Zázwor. Kořen dlauhý a libě wonný. * Rozličnj gsau smyslowé o Seseli, a geho rozdjlich aneb pokolenjch / gako y o giných wssech Bylinách Ferulaceis aneb Vmbelliferis, až s těžkostj Cžlowěk z nich se wyplesti, a na nětčem gistém se vstanowiti může. Protož tuto obssjrných

C ſſirných Diſputacý zanechámę / a Autora w ſwé wážnoſti zůſtawſſe / gakžkoli ani z Figulus w této Knize położených rozdſłů Seſelj, ani z wypſánj ex Dioſcoride překoženého, nikterak ſrozuměti ſe nemůže. Wſſak dwoge Seſeli Maſſilienſia gſme wymalowali: Prwnj, ktery in Apulia nacházý / a wůbec Sermontanum gmenugj / Semeno má delſſi a ſſirſſi, nežli Wlaſſký Kopr, ſyrné wůně / ſyce s ſwrchu położeným wypſánjm Autorowým ſe ſrownáwá. Druhé roſte prti Noki na mſtech Pſčitých, s bjlými kſiwými Prautky / mnohými ratoleſtmi, a tenſtým Wlaſſkého Kopru liſtjm: Kwět neſe bjlý / z něhož množſtwj Semena bjlého pruhledného bywá / kratſſiho nežli geſt Wlaſſkého Kopru, perného a wonného: Kořen hluboce w zemi wězý, bjlý, dobré wůně. Některj mu říkagj Fæniculum tortuoſum, ſiue Marinum.*

Přirozenj, mocy a wčinkowé.

Semena y Kořene w Lékařſtwj užjwáme / oboge to geſt horkého a ſuchého přirozenj na třetjm ſtupni: Mocy ztenčugjcý a otwjragjcý. †Bylina w horkoſti a ſuchoſti newykračuge z druhého ſtupně.†

Wnitř.

Semeno aneb Kořen wařený a pitý, řezawku y giné překážky Moče odpjrá, dáwá ſe proti duſſnoſti / proti záduchu od Maternjka / proti Paducý nemocy / wywodj Děkohu y mrtwý Plod, gakžkoli užjwaný / buďto wnitř aneb w nápogi / aneb zermowáno, ſtrze pařenj a přikládanj. Dotčený Trank aneb Semeno na Prach zſſkrácené, s Medem do Lekwaře zadělané, a do wnitřka přigaté, zproſſuge člowěka od zaſſlého Káſſle. Toto Semeno s wjnem pité, krotj žřenj w žiwotě. Semeno dáwagj Kozám Březým, y giném Dobytku a Skotu, pjti / aby lehce rodily.

Seſel ſlowe Řecky y Latině Seſeli, ſiue Siler montanum, Saxifragia montana: † Německy Arabſky Silalios, Wlaſſky Seſeli, Silermontano, Francauſky Sermontain: Seſel, Seſelkraut, Welſch Steinbrech, Zirmet, Roßtümmel ꝛc. In Creta vel Candia, Plyn-
D cyminon, a odtud Polſky, Kmjn welký / a Oleſſnjk.†

Mauřeninſký Seſel. Seſeli Æthiopicum verum.

Seſeli Æthiopicum vulgare.

Mauřeninſký Seſel má liſt Břečtanu podobný / toliko že geſt menſſj a temněť tak dlauhý, gako liſt Růže z Gerycha, Matriſylluæ vel Pericly-
Tento kſjček geſt černý, s Prautjm dlauhým na dwa Lokty / na němž roſtau wětwičky

wětwičky, pjdi z dýlj a někdy y delssj. Nese okolky gako Zahradnj Kopr/ w nichž ležj tuhé, černé, hořké a perné Semeno/ wůně sylněgssj, nežli Massylienský Sesel.

* Autor w swém Latinském Herbáři nic obsstrnégi o něm nenapsal. Toto pak wypsánj wzato gest ex Dioscoride, a dobře se srownáwá s krásnau Bylinau/ kteráž in horto Patauino roste/ a má twrdé Listj gako Břečtan, podobné téměř Růži z Gericha/ a tu gsem také nahoře wymalowal/ podlé druhého obecného Seseli Kaurenińského. Někteřj gi Libanotidem Theophrasti gmenugj. W některých Apatékách wžjwagj Kořene gegjho pod gménem Gentianæ albæ, to gest Bylého Hořce/ wssak s welikým omylem a bludem. Obecné se gmenuge Německy, Weisse Hirschwurtz, Bylý Gelenj kořen/ nynj za naseho wěku nenj hrubé neznámá. Proti Kolice a žrenj w žiwotě welikau gi chwálu dáwagj.*

Řecký Sesel. Seseli Pelopennense.

B

Řecký Sesel, kterýž w kragině Pelopenenské roste, list má gako Bolehlaw/ než sirssj a tlustssj. Prut wětssj, nežli Massylienský Sesel. Nese sirokě okrunky/ a w nich Semeno hořké a wůně sylné. ¶ Obogj nahoře oznámený Sesel tehož přirozenj a mocy gest/ gakož o Massylienském oznámeno.

O Panáce a některých Gummi.

Kap. XLVIII.

Spůsob a Místo.

Czkoli Panax aneb Panace w Czechách ani w Němcých neroste. Ale poněwadž nám wydáwá Safft aneb Gummi, řečené Opopanax, kterehož w Apatékách k mnohým Lékařstwjm potřebugj, newidělo mi se ho tuto mlčenjm pominauti.

¶ Panax gest Bylina magjcý listj ostré a drsnaté, na zemi ležjcý, zelené, gako tráwa/ Figůrau, welikostj Fjkowému listu podobné/ w okolku swém na pátero rozdělené. Prut gako Ferula, Bylina tak řečená, wysoký, dlauhý, wnitř prázdný/ a bjlau Bawlnkau obalený: Listj na něm, daleko mensj/ než kterěž gest při zemi. Okolek nese při wrchu siroký/ Kwět žlutý/ Semeno womité a perné. Kořenj z gednoho počátku

 má množ-

C má množſtwj bjlého/kůry ſmradlawé, tluſté, a chuti hořké. Roſte v měſta Cyrene w kra-
gině Libyæ, a w Macedonij/ odkawadž Gummi aneb Pryſkyřice geho ſpeklá k nám ſe
přináſſj/ kterauž takto zbjragj: Neyprwé dobře odkopagj Kořen wſſudy wůkol, při
čaſu prwnjho pučenj/a naſtelj liſtj: Potom natnau geg a ranj/aneb wylege ſe z něho wod-
natoſt na to liſtj podeſtlané/ kterážto když wětrem vſchne, a ſpecě ſe gako gine Gummi
poſwrchu býwá žluté, Sſaffránowé barwy/ a teprw gi zbjragj. Týmž ſpůſobem zbj-
ragj gi také z Prutu/ nakrogjce aneb nařežjce geg toho čaſu, když Slunce geſt na zna-
menj Raka/ aneb wežni. Ten pak kořen Panacis za neylepſſj býti pokládagj/ kterýž ne-
nj zwraſkalý/ nýbrž huſtý, plný, bjlý, ſuchý, nezčerwiwělý/ gako wůně kořenné/ chuti
oſtré a perné. † Semeno neylepſſj geſt z proſtřednjho Prutu/ z giných poſtrannjch ratolejſſj
býwá mdlegſſj. †

Panax Heracleum.

D

Panax Aſclepium.

* Tato Bylina, kterauž teď Autor poſtawil, na mnohých mjſtech roſte in Italia y gindo
zůſtáwá y přes Zymu w naſſjch Zahradách/ ſama ſe brzo oſýwá/ a wewſſech čáſtkách ſwých
obecnému Spondylio, Nedwědjmu Paznochtu ſe připodobňuge. Ale hned žádné Sſťáwy
z ſebe newydáwá/ kterážby Opoponax ſlauti mohla. Druhé pokolenj přináſſegj ex Sicilia
kteréž, kromě že neneſe žlutého, než bjlý Kwět, s wypſánjm Dioſcoridis lépe ſe ſrownáwá/ než
li prwněgſſj: Ač někteřj pjſſj/ že gſau gi y s žlutým Kwětem widěli. Ta dáwá owſſem z ſe-
be Sſťáwu aneb Gummi/ ale nemnoho.

Giné pokolenj aneb rozdjl Panacis, přigmjm Aſclepium, Autor w Latinſké ſwé Knize
maluge: wſſak nic wjce o něm nepjſſe/ toliko to, že ge nedáwno widěl. Ale gá podlé Autorowy
wy Figůry, gehožto Semeno literau A. znamenáno geſt, giná dwě ſemena B. C. kteráž mi gá
Panax Aſclepium poſlána byla, ale wſazená newyſſla, tuto gſem přiložil/ a to dolegſſj, kteréž
má literu C. zdá ſe býti z toho Kmene a pokolenj, kteréž Petrus Pena wypiſuge/ že ge téměř
bylině Feruli podobné ſpatřil: wſſak že bylo mnohem menſſj/a neměło podoby Semene Wla-
ſkého Kopru/ nýbrž že bylo ſſiroké, gako Ferula. Syce liſtem, Prautjm a Kořenem, s Za-
hradnjm Koprem ſe ſtreffowalo/ a od Waleranda Inſulana, Apatekáře w Lionu, z Iſtrie
přineſſeno bylo. Dioſcorides a Galenus pjſſj/ že Semeno geho a Kwět s Medem
ſmjchané, proti zlým wředům a Neſſtowicem rozgjdawým ſpomáhá/
kdyžby ſe na ně ſwrchu přikládalo. *

Wolenj

Wolenij aneb wybjránij Gummi Opopanacis. A

NEylepssj Sstáwa aneb Gummi byliny Panacis, gest chuti welmi hořké/ wůně sylné/ wnitř bjlé aneb zbledažluté/ zewnitř požlautlé, gako Ssaffrán/ hladké, a tučné. Snadně se dá rozetřjti aneb rozpustiti/ když na ně horké wody aneb Octa nalegeš. Ale černé a měké nenj dobré ani vžitečné.

Opopanax ffalssowán býwá skrze Gummi Ammoniacum a Wosk. Ale ta ffaleš pozná se a pronese tudy/ že prawý a nesffalssowaný Opopanax whorké wodě mezy Prsty třený, rozpausstj se/ a býwá mléčné barwy.

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Opopanax gest ohniwého přirozenj na třetjm stupni/ zahřjwá, obměkčuge, rozpausstj, přitahuge, ztenčuge/ a hrubé wlhkosti wen wyhánj.

Wnitř.

Opopanax ztižj gedné čtwrtce v wjně aneb w medowině pitý/ proti zymničnému třesenj, proti Křeči, a protrženj w žiwotě spomáhá. Dáwá se y proti bočnjmu klánj, kássli, dýchawičnosti, žřenj/ kapánj moče a Rzezawce/ aurazu a osutině Měchýře: wyhánj Cžmeyru a Lůže pozůstalé/ y Ženský kwět wywozuge: Může se y s měkým Wegcem přigjti/ aneb vdělage z něho Pillule, ty požjrati. Ty Pillule kássel z studenosti hogj/ y bolest Hlawy a Nemoc paducý/ zrak ostřj/ Sskrkawky mořj.

Zewnitř.

Opopanax w Medowině rozpusstěný, a gako Flastr přiložený/ nadýmánj, otok y twrdosti Maternjka vkládá a obměkčuge. Dnu w Nohách a w přjhbjch swým fflastrowánjm hogj/ Pryskýře protrhuge/ a Wředy staré čistj. Slezynne twrdosti spomáhá, w Octě wařený a pitý/ y také obkládaný. Do sstětbiwých Zubůw wložený, bolest gegich odgjmá. Pomazowánjm kautků a wjček Očj, zrak ostřj.

Dělá se z něho a z Smoly fflastr vžitečný/ proti vkussenj wzteklých Howad. B

Kauřenj z Opopanaxu do hrdla wpusstěné, zdwjhá čjpek na stranu vkřiwený/ a otekly k opadenj přiwozuge. Ale musýš také zewnitř hrdlo mázati, teplau mastj Dyaltowau. † Tato Bylina slowe Rzecky y Latině Panax, Panaces & Panaces Heracleum siue Herculeum, ab Hercule, kterýž gi neyprwé nalezl/ gakož pisse Plinius. Arabsky Fanasi & Fanax, Wlasky Panace Heracleo Sspanyelsky Panaque, Německy Panaxkraut. Panaxwurtz vnd Heylwurtz. Gummi aneb Safft z kořene a Prutu Byliny této Rzecky y Latině Opopanax, Opopanacum, Gummi, lachryma & succus Panacis. †

Ammoniacum. Gummi Armoniak.

KOněwadž pak y giná Gummi, gako gmenowitě Ammoniacum, Galbanum, a Sagapenum Gummata, také z těch Bylin, kteréž Ferulacea gmenunugj, rowně gako Opopanax se preysstj, k nám z dalekých Kragin přinássegj/ a k rozličným Lékům w Apatékách potřebugj/ a wssak od přespolnjch Kupcůw častokráte ffalssowána býwagj: Z té přjčiny widělo mi se gegich také mocy a vžitky tuto wypsati. Nebo netoliko gednomu každému obzwlásstně, ale y Apatékářům znáti a wěděti znamenitě potřebné a vžitečné bude/ aby prawé od ffalessných rozeznati, y také od Materyalistůw kupowati vměli.

Ammoniacum tedy gest Gummi byliny Ferulowé/ kteráž roste w Affrice okolo města Cyrene Libyæ. † Item okolo Chrámu Pohanské modly Iouis Ammonis, odkudž y gméno má: Wssak Bylina, z njž ta Pryskyřice teče, gakož za času Dioscoridis, tak y nám nynj gest neznámá/ a slowe Rzecky Agasyllis & Heliustrum, Ferula Ammoniacifera: Arabsky Altharthut. † Neylepssj gest dobře barewné, swětlé, celistwé, čisté/ bez dřjwj, smetj y kamenj/ k bjlému Kadidlu podobné/ w drobných hrudkách, husté, wůně gako Bobrowý strog/ a chuti hořké.

Přiro-

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Ammoniacum gest přirozenj horkého na třetjm, a suchého na druhém stupni. Zto-
ho má mocy obměkčugjcý / rozplýwagjcý twrdosti dnawé w swazých y w přjhbjch:
w obměkčowánj neywětssj chwálu má.

Wnitř.

Ammoniacum pité, obměkčuge průduchy na Stolicy/ táhne Plod wen z žiwota
Matky/ krotj bolest Kyčelnj a Podágru / slaužj také proti Paducý nemocy.

Ammoniacum s Medem smjchané / aby tu Lektwař pod Gazykem drže, pozno-
náhlu požjral / aneb Prach s Gečnau wodau pil / aneb y s měkým Wegcem do wnitřka
přigal / prospjwá dobře těm, při nichž se mnoho wlhkostj w Prsých shromažduge a při-
chytá/ z čehož duch krátký a obtjžený pocházý. Žene y krwawý moč.

Ammoniacum wýborné gest proti starému kássli/ proti dussnosti a Paducý ne-
mocy/ a může se přigjmati w Medu aneb w hustosti Gečné, na Sýtku wytažené. Sta-
rým, kasslawým, dussným, dáweg na noc dwa aneb tři kausky Ammoniacum zapjgeti
s Cycwárem, aneb ráno s Medem.

Pillule z Ammoniacum vdělané, dobré gsau proti wředu w Prsech/ a proti talo-
witému chrkánj/ aby z nich ssest aneb sedm v Wegcy přigjmal.

Zewnitř.

Ammoniacum wyčisstuge modřiny a ssrámy očj/ a ljce ostré wyhlazuge.

Ammoniacum s octem přiložené, měkčj twrdost slezyny y gater. S medem aneb
Smůlau smjssené a přiložené, obměkčuge a zžjrá twrdé baule/ kteréž se w přihbjch rodj.

Chcessli ať by zlý Zub wypadl bez bolesti: Wezmi Ammoniacum, směs s wod-
natostj Bljnowau / a kterýž chceš Zub ať by wypadl, toho tim pomaž / a wywaljť se bez
bolesti. Jtem, Ammoniacum smjssené s mjzkau Pelyňkowau/ Čzerwy w bři-
sse mořj. Můžeš také samé Ammoniacum w Octě rozpustiti / a tim Břicha pomazati/
D též včinj. * Gest také zwlásstnj Lékařstwj proti Kyčelnj bolesti. *

Mast k změkčenj twrdosti Slezynné takto vděleg: Wezmi Ammoniacum a Gal-
banum, gednoho gako druhého / coť se koli zdá, aneb což potřebj / nech w Octě státi přes
noc/ ráno rozpusť s Octem/ a wyňma z Octa, přideg Pelyňku, kořene Kostowého a dře-
wěnného Olege, podlé náležitosti/ vděleg Mast/ a namazug bok lewý, kdež Slezyna leží.

† Toto Gummi slowe Rzecky y Latině Ammoniacum, & Ammoniacum thymiama,
protože gim Stařj kadjwali a kauřjwali. Obecnj Lékaři a Apatékáři gmenugj Armoniacum
corrupto vocabulo: Arabsky Vsach: Německy Armoniack. †

Galbanum.

GAlbanum gest také sstáwa aneb Gummi byliny, Latině Ferula řečené/ roste in Syria.
† Ta Bylina Rzecky y Latině slowe Metopion & Ferula Syriaca. Symplicistæ gmenugj
Ferulam Galbaniferam: Němcy Galbenkraut, oder Syrisch Ferulkraut. Před nemnohy-
mi Lety neznámá byla w Němcých y w Europě / ale nynj bedliwj Medici a Apatékáři sadj gi
sobě na Zahradách. Listj má menssj nežli Swinský aneb Koňský kopr (Hippomarathrum,
Peucedanum, Gelenj kořen) Kořen popelatý. Prstu ztlausstj / plný sstáwy Pryskyřičné.
Nese kwět swůg w Korunce aneb w okolku gako Wlaský kopr neb Ferulowá bylina/ Semeno
má dlauhé ssiroké a lehké, gako Angelika/ wůně přjgemné a libé gako wssecka Bylina y kořen.

Neylepssj Galbanum gest Kadidlu podobné, zrnaté, čisté, tučné, nesmetliwé/
awssak něco má při sobě z Semena swého a Byliny/ wůně těžké, a kteréž nenj přjliš wlhké
ani přjliš suché aneb wyprahlé. Falssuge se Bobowau mukau a Pryskyřicý/ a tohoť gest
potřebj pilně ssetřiti. Když ge chtěgj wyprati a wyčistiti/ wlegj na ně horké wody/ tedy
se rozpausstj / a což nečistého, to wsse powrchu splýwá / což preč snjmagj: Aneb zawa-
zané do čistého ssátku tenkého, zawěssugj do Hrnce dobře obmazaného / wssak aby se dna
nedotýkalo/ a ten wstawugj do wřelé wody / tedy což dobrého, to se od horkosti rozpu-
stj/ a do Hrnce wykapáwá / nečistota pak a smeti w ssatku zůstáwagj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

A

Galbanum geſt přirozenj horkého na třetjm, a mokrého na prwnjm ſtupni/ odkudž zahřjwá, obměkčuge, k ſezránj přiwozuge/ rozděluge, wywodj, rozpauſſtj a wytahuge.

Wnitř.

Galbanum w měkém Wegcy, aneb w Oplatku prwé v wjně ſinočeném, obalené/ a do hrdla požřené/ dobré geſt proti zaſtaralému Kaſſli/ proti duſſnoſti, Průtrži a Křeči. Můžeš z Galbanum y Pillule vdělati/ a proti duſſnoſti vžjwati/ gako tři zrna Hrachowá. To y Sſtrkawky mořj. Swjnem a Myrrhau pitě, odpjrá Gedům/ ł a zwlaſtě Toxico, gjmž Střely napauſſtěgj. † Mrtwý plod z žiwota Matky wyhánj/ Maternjk čiſtj/ a z wyſoka vpadlým ſpomáhá.

Zewnitř.

Když někdo od Paducý nemocy, aneb Žena od pohnutj a wyſtupugjcý zhůry Matky, ſe zwrže, gakoby omdlela/ wezmi Galbanum, zapal ge, a podkuř gim chřjpj/ probudjť ſe. Dělagj také w Apatekách z Galbanum Flaſtr/ ten roztahugj na kůži aneb na zamiš/ a teplý na Pupek přikládagj. Dolů tiſtne wyſtupugjcý Matku/ a na gegj prawé mjſto zaſe wwodj: wſſak ten Flaſtr má mjti vproſtřed djru/ kterážto právě na Pupek přigiti má. Dým aneb kaurenj z zapáleného Galbanum rozpaſſuge Hady/ a kteryž ſe Cžlowěk tímž Galbanum pomaže/ toho Had nevſſtkne a neranj.

Galbanum na vhlj řežawé vwržené/ aby ſobě páru wycházegjcý ſkrze Trychtyřjk na bolawý Zub zapauſſtěl, vkrocuge bolesť.

Galbanum také dobré geſt, ſſtěrbiwý Zub gim wyplniti, k vkrocenj bolesti.

Kterežby Ženě Matka wen wypadla, aneb z mjſta ſwého ſe pohnula: Wezmi Galbanum ſamé, aneb s nim y Ammoniacum, wlož na vhlj/ a podkuř Maternjka.

Proti twrdoſti Slezyny: Wlož Galbanum za tři dni do Octa/ potom přiſtaw k ohni ať zewře/ ſceď a přideg k tomu dřewěmého Olege/ mjcheg ſſpatulj/ a vdělag z toho B Flaſtr na Slezynu. Galbanum ztlučené, do Pytljčka prſtu ztkauſſtj a zdýlj zaſſitě, a s přiwázanau nitkau požjwané gakž náležj, Kwět ženſký zaſe nawracuge.

Galbanum s Sanytrem a s Octem ſinjſſené/ potjránjm Pihy, Fleky a liſſege ſtjrá.

Galbanum dobré geſt přikládati proti bolenj Boků, y proti Nežitům. *Močené w prudkém Octě/ a na mozoly Callos řečené, aneb na twrdoſti Noh přiložené/ vzdrawuge ge.*

† Galban ſkowe Rzecky χαλβάνη, & Stagonitis: Latině Galbanum vel Galbanus, Lachryma Metopij, & Syriacæ ferulæ: Arabſky Barzad: Wlaſky a Sſpanyelſky Galbano: Francauſky du Galbanon: Cžeſky a Polſky, Galban: Německy Galbenſafft. †

Sagapenum.

SAgapenum geſt též Gummi neb ſtáwa z Ferulowé Bylíny/ kteráž roſte in Media, a odtud k nám ſe přináſſj. † Ta Bylina geſt nám podnes, gakož y Dioſcoridi byla, neznámá. Galenus gi gmenuge Sagapenum, gjnž Ferulam Medicam & Sagapeniferam. † Neylepſſj geſt čiſté ſwětlé/ zewnitř čerwenčžluté, wnitř bjlé/ chuti perné a hořké/ wůně welmi ſylně, gako Cžertowo howno.

* Někteřj včenj Medici tu Bylinu, kterauž Autor náš w Prwnj Knize za Pſeudocoſtum położił, magi za gedno pokolenj Ferulæ, kteráž Sagapenum přináſſj. Nebo z Prautj gegiho někdy Sſtáwa wen ſe preyſſtj/ od Sagapenum nemnoho rozdjlná. Tato Bylina y w naſſich Zahradách trwá/ a z Kořene zaſe každého Roku wycházy a wyroſtá. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Sagapenum geſt přirozenj ohnjwého na třetjm ſtupni: Mocý ſwau proniká, proſtupuge, wytahuge, změkčuge a ſtjrá.

Wnitř.

Sagapenum w tom ſpůſobu, gakž o Galbanum oznámeno (wſſak Maſtyru přičině) přigatě/ dobré geſt proti bolestem Prſů a Boků, zaſtaralému těžkému Kaſſli/ wy-

C čisstuge a wyprazdňuge hrubé a lepké Flegmatycké wlhkosti z Prsů, z Plic y z Gater. Slaužj proti Wodnotedlnosti, Nedůžiwosti Slezyny, Průtržům, Křeči, Paducy ne mocy/ nastuzenj a ztrnutj Audů/ zymě a třesenj zymničnému: žene potřeby Ženské, Plod, Dělohu secundinam, krotj bolenj a nadýmánj Matky/ odpjrá gedowatému vsstknutj od Žiwočichůw/ zahánj žřenj w žiwotě, kteréž z studenosti aneb z wětrnosti pocházý.

Zewnitř.

Sagapenum s Octem smjssené, a k Nosu podané, zbuzuge Ženy/ kteréž z pohnutj Matky padly, gakoby omdlely.

Z Sagapenum dělá se Lék na Oči proti gegich powlace, zamračenj a počátku Katarakty, to gest wody sstupugjcý k zřjtedlnicy: Wezmi Sagapenum, moč ge v wodnatosti Rautowé a žluči Ptakůw Drawých. To potom smjcheg s Collirium, a wpausstěg do Očj: rozhánj mrákotu/ a wodě sstupowati bránj.

Jtem, k témuž: Wezmi Sagapenum čtwrtcy/ rozpusť s wodnatostj Celidonowau, s Cukrem a s Mlékem ženským/ a do Oči wpausstěg. Aneb, vděleg z toho Flasti/ a na Oči přikládeg: zrno Gečné na wjčku s Octem smjssené a přiložené, vzdrawuge.

Bolesti w člancých a w přjhbjch mocně vkládá/ a wlhkosti lepké, bolest vwodjcý, přikládanjm z kořene wen wytahuge/ byť y w kyčlách byly/ aneb kdežkoli ginde, a gakkoli hluboko. † Toto Gummi slowe Řzecky y Latině Sagapenum, Lachryma vel succus Sagapeni. W Apatékách Serapinum, Wlasky a Sspanyelsky Serapino, Německy Serapinsafft oder Gummi. †

Euforbium.

EVforbium gest Gummi z gednoho stromu Libyckého in India, Euforbia řečeného/ kterýž má twařnost a podobenstwj Ferulowé byliny. Roste na hůře Atlas aneb Tuolo, podlé Maurytaniæ. A takto Gummi to zbjragj: Wezmau kůži Owčj dobře wyprawenau a wyčisstěnau/ podložj gi pod Strom/ a daleko odstaupjce, železnými Háky ostrými y ginými nástrogi ten Strom trhagj, bodau a řežj/ a hned teče z něho wodnatost aneb Gummi na tu kůži podestřenau/ mjmo to, což se ho po každé ráně různo rozstřjká. Nesmě gj pak blizko přistaupiti, pro ostrost a prudkost welikau toho Gummi/ aneb té wodnatosti wyteklé: Nebo nakazylaby Cžlowěka až k smrti: necháwagj gi na sluncy tak vschnauti/ a teprw zbjragj/ a to slowe Euforbium.

D

Gest pak dwoge Euforbium: Gedno welikosti Wlčjho Hráchu/ stkwjcý se gako Sarcocolla. Druhé na Kožjch spekle, k sklu podobné/ má se bráti swětlé a pálčiwé. Falssuge se Sarkokollau a Klegem/ a nesnadno se to zffalssowánj poznati může: Nebo gakž neyméně Gazyk se ho dotkne, znamenitě a dlauho pálj a kausse/ gako giné Euforbium. Neyprwé nalezeno Euforbium, za času Krále Juby Libyckého.

* Pro welikau geho pálčiwost nemá se ho w plném Roce vžjwati: † nebo prwnjho Roku gakož prawj Fernelius, gedowaté gest. † Dodonæus wypisuge a maluge netoliko Bylinu kteráž za Euforbium některým w Niderlantu wyssla/ s dlauhým, tlustým a bodlawým lijstjm ale y ginau druhau/ kteráž nedaleko odstupuge à Telephio Starých/ a proti té weliké horkosti a pálčiwosti Euforbij gi vžjwagj. Arabsstj až do dnesska gmenugj Alfarbyn. Má se wybjrati swětlé. Ginj máčegj Euforbium w sladkém Mandlowém Olegi/ a dělagj z něho Tisto, kteréž w Pecy pekau/ nebo tak býwá mnohem lehčegssj. W dobrotě swé zůstáwá za čtyry Léta y déle/ potom mizý. Ale aby tak dlauho dobré zachowáno býti mohlo/ klade se do čerstwého Prosa aneb do Ssotowice.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Euforbium gest ohniwého přirozenj na čtwrtém stupni. A tak gest neysylněgssj a neypalčiwěgssj nadewssecka giná Gummata, chuti hořké a kausawé přjliš: Mocy pálčiwé, pronikagjcý, odjragjcý a čistjcý.

Wnitř, aneb w žiwotě. A

Euforbium nemá se do Těla vžjwati bez weliké a zwlásstnj přjčiny: wytahuge mocně Phlegmata, to gest lepkostudenost a hrubowlhkost z drobůw y z přihbj a swazůw. W tom nenj mu žádná wěc podobná / Nerwy čistj / a mokrost zbytečnau z nich wywozuge a sussj. Někteřj wysoce chwalj Euforbium, proti Mornjmu neduhu / a mjchagj ge s Mastyxem, Ssaffránem a s Medem, gako w Lektwař / a Nemocnému do žiwota dáwagj / prawjce, že nad giné prospjwá. * Ale neslussj na to přjliš spoléhati / ani bez rady a rozssaffnosti vžjwati. Nebo nenj wprawdě sčjm žertowati.*

Dělagj w Apatékách Pillule de Euforbio, k giž dotčeným nemocem vžitečné.

Zewnitř.

Euforbium náramně prudj a otwjrá baule y Wředy.

Euforbium s dřewěnným Olegem smjssené / aby gjm wodnotedlné audy pomazowal / dobře gim spomáhá. Euforbium do Nosu wtažené, keychánj přiwodj / a z Hlawy mnoho zlých wlhkostj wywozuge. Euforbium cum Oleo de Spica smjssene, pomazowánjm wrchu Hlawy, wředowatinu zahánj. Oleg z Euforbium distyllowaný, w předgmenowaných potřebách k vžjwánj gest mjrněgssj a přjgemněgssj.

Euforbium w Olegi žluté Fioly rozpusstěné, nemocy žilen zahánj / gako Dnu, sen hluboký, zdřewěnětj, vkřiwenj aust, Křeč, třesenj, Pakostnicy / hrowadlné hrbole z studenosti rozpausstj: Posskwrny bjlé y černé na Těle stjrá / dnu hrbolnj ztenčuge. W Apatékách takowý Oleg strogj.

Czertowo Howno. Asa fætida.

Asa fætida sstáwa, kterauž w Apatékách suchau magj, gest horká a suchá na poslednjm aneb na čtwrtém stupni: Mocy rozdělugjcý, promkagjcý a sstrawugjcý.

* Chce tomu Don Garzias de Horto lib.1. Aromat.hist.cap.3. Že Asa fætida gest apud Auicennam & Serapionem Alticht, & Græcorum Laserpitium. Oznamuge také / že gest y gesstě v welikém vžjwánj v Indyanských, netoliko w Lékařstwj / ale y w potrawě aneb w gjdle / a že v nich nemá žádné takowé zlé wůně a chuti. W těch mjstech pak obzwlásstně gi vžjwagj k nawrácenj chuti k gjdlu / a kuposylněnj Zialudka. * B

Czechowé gi od gegjho welikého a odporného smradu Czertowo howno řjkagj / † gako y Apatékaři Stercus vel merda Dæmonis, Němcy Teuffelsdreck: † a neylepssj gest gasné, počerwenalé gako Myrrha, a smrduté.

Wnitř.

Proti Paducý nemocy a Sjlaku dobrý Prach: Wezmi třetj djl čtwrtce, scrupulum unum Czertowa howna, Asæ fætidæ, to gest tak mnoho gako ztižj dwadcýti zrn gečných / a dwa Skrupule zrn Pepře / Horčičného semena gednu čtwrtcy: Z toho wsseho vděleg Prach / a wtýmdni na čtitrobu po dwakráte ho požjweg, s wodau Lawendulowau: Nebudeť se potřebj brzo zase též Nemocy obáwati. A to se státi má za prwnj čtwrti Měsýce. Item, proti Paducý nemocy wýborné Pillule: Wezmi Izopu, Bobrowého stroge, Jablečnjku, každého půl čtwrtce / Piwoňkowého kořene půl Lotu / Czertowa howna třetj djl čtwrtce: Wssecko to ztlne na Prach / vděleg s mjzkau Hysopowau čtrnácte Pillulj. Z kterýchžto Nemocný každého dne dwě požřjti má v wečer / kdyžby spat gjti chtěl. Pillule ex Asa fætida, s Fiolowým Syrupem v wečer přigaté, čistj Prsy / a činj lehké dýchánj / když pomáhagj k odchrkowánj a wymjtánj nečistoty sslemowité / kteráž se w Žaludku a w Prsých zdržuge.

Asa fætida v wjně wařená a procezená, s Medem aneb s Cukrem smjchaná, gest dobrá proti každodennj Zymnicy. Pitá s Pepřem v wjně, Křeč a Pakostnicy hogj. Přigatá s měkým Wegcem, zahánj Kássel / a Pljce zwředowané hogj.

Czertowo howno dáwagj Sedlácy Krawám a dobytku.

C

Zewnitř.

Asa fætida s Kozlowým logem smjchaná, a to w Octě wařené, a w spůsobu Flastru přikládané, vkládá klaubnj nemoc/ lámanj w Musskuljch y w kostech.

Asa fætida s Pepřem a s Octem smjssená/ aby tim slzawých aneb tekutých Očj pomazowal, wssak aby se owssem nic do Oka nedostalo, bezewssj pochybnosti spomáhá.

Polypum, to gest zarostlinu aneb wřed w Nose wykořeňuge/ aby gi s Octem smjchal: Aneb smjsyti s Krumsspátem/ a s tim zeleným, gako se na Zwonu nalézá, vdělati čjpek/ a do Nosu wstrčiti. Asa fætida w vstech držaná, sliny nad obyčeg zbuzuge.

† Asa fætida na hrdle zawěssená a nossená, má býti gistý Lék proti bolesti Hrdla čjpku/ a proti prýmu, Argina. Ženy kuporodu těžce pracugjcý, magj k Cžertowu hownu woněti/ to gim porod oblehčj. †

Kdyžby Asam fætidam do Kachle wložil, tu kdež zatopeno gest w Kamnách, pro weliký smrad žádný w Swětnicy zůstati nebude mocy.

Cžjpek vdělaný z Cžertowa howna, z Galbanu, aneb z Ammoniacum a z Sagapenum, Olegem pomazaný, a w mjsto náležité wstrčený, zástawu otwjrá/ Plod mrtwý y Lože geho wytahuge. Gest také znamenitě zdrawé ženám zádussiwým od Matky.

Benzoi Gummi. Asa dulcis.

BEnzoi gest znamenitě wonné Gummi ex Iudæa, slowe Asa dulcis, pro rozdjl Asæ fætidæ. Nebo někteřj gsau w tom domněnj/ že toto Gummi také půwod swůg má byliny Laserpitio: ale nenj tak. Neylepssj gest, kteréž libě wonj/ zewnitř barwau k čerwenosti se nakloňuge, wnitř bjlé/ a když se rozlomj prohljdawé/ rozplýwá se v wodě s ssalwěgj. Zwlásstnj moc a vžjwánj geho gest k wonným Trocysskům, wonnému Gablku, a k Swjčkám wonným. Dělá se z tohoto Gummi Oleg, řečený Oleum Benzoinum, kteréhož toliko Králowé a Páni w těch mjstech, odkudž pocházý, požjwagj při obětowánj Modlám.

D

* O tom ssjřegi a wjce čjsti můžeš, obzwlásstně apud Garziam de Horto lib. 1. Aromatum historiæ cap. 5. kdež pjsse/ že Benzoi roste in Samatra & Sian, a ne in Armenia, Syria, Africa aneb Cyrene/ a slowe Cominham. Nássi nazýwagi Amygdaloides, a to gest neylepssj. Nebo y giná se nacházegj/ kteráž nečistěgssj a černěgssj býwagj. Má pak za to/ že Gummi toto Starým Řzekům y Arabům bylo neznámé/ gakžkoli ginj, gako Andreas Cæsalpinus de Plantis lib. 2. cap. 29. Stacten z něho dělagj.

Strom, na němž se toto Gummi nacházý, gest wysoký a weliký/ List menssj, nežli na Limaunowém stromu/ po gedné straně poběláwý. Nesnadný gest přjstup k těm mjstům, kdež roste/ leč s welikým wogskem lidu/ pro ljtá Zwjřata, Tigres řečená. *

Drakowá Krew. Sanguis Draconis.

DRakowá krew gest Pryskyřice gednoho Stromu zámořského w zemi Perské/ a gest čerwená, gako giná Krew/ aneb gako Cynobř. Vžjwagj gi také w Apatekách do rozličného Lékařstwj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gest přirozenj studeného a suchého na druhém stupni: Chuti trpké. Protož má moc wssecky toky krwawé zastawowati/ zwředowánj a raněnj wnitřnj, y rány giné hogi, swaluge, a otěkati nedopausstj: Sečné nowé Rány zaceluge: Tok ženský z přjlissnosti Krwe zastawuge. S Olegem Růžowým smjsyti, a tim žaludek namazati, a Topenicy politau kyselým Octem na to wložiti/ žaludku posylněnj y chut dáwá/ dáwenj a nechutenstwj odgjmá. Prach z Drakowé krwe do Nosu wsypati, Krew hned zastawuge. Item/ týž Prach s Bjlkem wagečným a s Růžowau wodau smjssený, na Židowiny a na čelo přiložený, též Krwe tečenj zastawuge.

Prach

¶ Prach k zastawenj krwe, tento wyborný gest: Wezmi Bolum Armenum, Kůlek Dubowých, Krwe Drakowé, Růže, Kadidla, Mastyxu, Kůry zrnatého Gablka, Aloe, chlupůw Zagečjch drobně zstřjhaných: vděleg z toho zewssého Prach/ a žjly, z njž Krew teče, Prstem potlač/ až se krwj hustau protrženina zacpá/ potom přilož na to tento Prach s Bjlkem wagečným/ a přiwaž newelmi tuze/ a neodgjmeg za několik dnj. A

¶ Proti plwánj krwawému: Wezmi Prach krwe Drakowé, Gummi Arabicum, směs s lepkostj Dragakantowau, w Růžowé wodě/ a naděleg Pillulj: Když potřeba, drž ge pod gazykem/ a požjreg. ¶ Též Pillule dobré gsau proti Cžerwené nemocy. Můžeš také Drakowé krwe vžjwati w Prachu s Přesličkowau wodau/ aneb Gitrocélowau, proti Cžerwené nemocy/ a to w nápogi, aneb w Klisteru.

¶ Cžjpek vdělaný z Krwe Drakowé, s wodnatostj Truskawcowau aneb Kokosskowau, zastawuge Krwotok ženský.

Sarcocolla.

Sarcocolla gest Pryskyřice aneb Gummi gednoho Stromu w Perské zemi/ podobná k Prachu bjlého Kadidla.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Sarcocolla gest horká a suchá na prwnjm stupni: Chuti hořké. Moc swau swými skutky pronássj. Rány swaluge a stjrá. Galenus prawj/ že sussj bez kausawosti/ a gest mocy sleptagjcý: Protož mnozý proti powlace na Očjch, welmi prospěssně gi vžjwagj/ a takto gi můžeš přistrogiti: Wezmi Sarkokollu/ wlož do Růžowé wody/ nech na Sluncy ať wyschne/ a opět giné wody na ni naleg/ a wysuš na Sluncy/ tak po několikrát opětuge. Potom když chceš toho vžjwati/ wezmi kausek geden té Sarkokolly, tak připrawené/ rozpusť gi Růžowau wodau, aneb Celidonowau, aneb Swětljkowau/ a paussteg do Očj/ to posskwrny y powlaky zžjrá/ Oči čistj a sylj. Proti slzawým očjm: Wezmi Sarkokolly, bjlého Cukru, rowný djl/ rozetra s Bjlkem wagečným, přilož na obočj. B

O Slunečném Kwětu.

Kap. XLIX.

Spůsob a Rozdjl.

Niekteřj se domnjwagj/ že tato Bylina, kteráž od blyskawého Kwětu, a že se přes celý den s Sluncem obracý, slowe Německy Sonnenblume, Latině Flos solis, po Cžesku Slunečný kwět/ gest apud Dioscoridem, Panax Chironium: ale, podlé mého zdánj, nedobře hádagj. Nebo Slunečný kwět má obdlaužné a přjsspičaté listj, gako Dobrámysl aneb Hysop: Kwetne gako Pětiljstek/ toliko že Kwět má wětssj. Má také wjce Ratolestj drewnatých. Tolikéž y Kořen gest drewnatý, počerwenalý/ a chuti w hromadu sstahugjcý. Nic se tedy spůsob Listj ani chut Kořene ad Panax Chironium netreffuge/ gehožto listj gest okrauhlé, gako Majoránowé/ Kořen chuti ostré aneb perné. Poněwadž gsme pak přissli až k Slunečnému kwětu, mocy geho dále wyprawowati budeme.

* O této Bylině gesstě mnozý gsau důmyslowé/ kterýchž tuto sprawowati nemjnjme. Nebo někteřj Ostrutium aneb Imperatoriam, ginj Centaurium minus s žlutým Kwětem, za Panax Chironium, & Theophrasti herbam Doriam, držj a magj. Této pak Byliny tuto wymalowané, gsau mnozý rozdjlowé aneb pokolenj, malé y weliké/ z nichž některé y bjlý Kwět nesau. Syce Hieronymus Tragus gmenuge gi Heiden Jsop, to gest Pohanský Jzop/ ginj dělagj z nj Wundkraut, Bylinu na Rány/ a nazýwagj Consolidam auream, Swalnjk zlatý. Item, od Německého gména Helianthemum Plinij. Carolus Clusius klade gi mezy Cistos,

C a gmenuge Ciſtum humilem fœminam, kteréžto zwlášſtnj některé rozdíly a pokolenj w Hyſſpanij nalezl/ gakž oznamuge lib. 1. Obſeruationum Hiſpanic. cap. 35.*

Slunečný kwět. Pſeudo-Panax Chironium, ſiue flos ſolis latioribus folijs.

Slunečný kwět. Panax Chironium Menſij. guſtioribus folijs.

D

Přirozenj, mocy a wčinkowé.

KDož tedy wlaſtně ſauditi bude Slunečný kwět/ položj geg mezy pokolenj Symphytorum aneb Conſolidarů, to geſt těch Bylin, kterež wbromadu ſwalugj neb eſtchowg. Nebo ſkuſſenj to ſebau přinášſj/ že ſe Rány w bromadu ſcházegj a ſwalugi/ když ſe na Slunečný kwět přikládá/ eſtawuge y Krew: Proſpjwá dále y proti ſpadlemu Hrdlu w hrdle/a oſutinám w uſtech, y w tegných mjſtech/ abý w červeném wyně zwařeného a přičině drobet kamence, uſta proplakowal/a Wředy wymýwal. Krátce mluwě, ſ žj proti wſſechněm kyſawým neduhům/ a těm, kteřjž ſe s krwj wylewagj, gakžkoli wzjwná/ podobně gako ginj Swalnjkowé, Conſolidæ.

KSlunečný Kwět ſlowe Latině Flos Solis, PſeudoPanax Chironium: Německy Sonnenblum.

* Flos Solis Peruuianus. Slunečný kwět Jndyánſký welikỳ.

NYzed několika Lety tuto Bylinu z Ameryky a Peru, kdež ſama od ſebe roſte, k nám přinešli/ a giž téměř wſſudy w Zahradách y za Oknj y na ſe Wěgná geſt/ tak že ſkoro žádného zwlášſtnjho wypſánj nepotřebuge. Liſtj má ſilné a welikė/ Prut častokráte ruky ztkaussţj/ roſte welmi wyſoko (pročež gi někteřj Planeam maximam nazwali) w Hyſſpanij do čtyř a dwadcýti Pádj zwýſſj/ a nemnoho mžſſj w uſtj. Po wrchu Kwět má podobný Kwětu zlatému/ welký gako drahné ſſirokỳ Biryt, aneb welikỳ Dalář/ kteryž množſtwj bſſého aneb černého Semena přinášſj/ Pkanému Saffránu doſti podobného/ toliko že wětſſj geſt/ a zeſpod ſſpičatěgſſj. † Kwetne w Létě a doſti pozdě. † Léta Pánė 1584. měli gſme zde Kwět/ kterýž drobného zralého ſemena 2362. zrnek wynešl.

KNacházý ſe y gedno pokolenj, gakž tuto wymalowáno/ kteréž nese mnoho wětſſích Kwětů/ gakož in Italia gedině čtyrmecytma Kwětů měko/ v nás pak deſet. To častokráte ſe chází tak ſamo od ſebe/ ale y ſkrze wmėnj ſnadně ſpratwiti ſe může.

KCh

Gest y malý spůsob této Byliny / kteráž gednoho aneb dwau Loktů nepřewyssuge / a mnohem časněgi dozráwá. Němcy také gi gmenugj Sonnenblume, podlé Figůry / a že se též po Slunci obracý. A

Slunečný Kwět Indyánský Weliký. Flos Solis Peruuianus. Chrysanthemum Peruuianum, siue flos solis prolifer.

Přirozenj, mocy a včinkowé: Wnitř. B

Berau tenké a mladistwé sspičky od mladistwého listj / a drobet gich powařjc, potom ge s Solj a s Olegem přistrogené, gjdagj. Ale Kwět dřjwe nežli se otewře, a téměř Artyssokům podobný gest, týmž spůsobem wařj / a má y tu moc mjti, gako giné Artyssoky. Semeno, gakž gsem toho sám častokráte skusyl, gest libé a chutné gjsti / ale naposledy má gakausy ostrost. Někteřj za to magj / že podobné gako Planý Ssaffrán purguge / čehož gsem gá nepoznal / ginj také mohau toho skusyti. Na Ostrowě Virginia, gehož wypsánj nedáwno několika gazyky w Frankffurtě wytisstěno, z Semena této Byliny mauku melj / a chleb pekau.

Zewnitř.

Podobné se widj býti / že tato Zrostlina gest Bylina na Rány, gakž Němcy gmenugj Wundkraut, z mnohých přjčin. V prostřed Kwětu nacházý se gakásy ljpawá sstáwa / kteráž wonj gako Terpentýna. Gednoho času na Prutu gegjm ryssawé Gummi gsem nalezl / kteréhož gakž mi geden znamenitý Pán powěděl, w Hysspanij na Rány vžjwagj.

Gest se také čemu podiwiti / když se Prautek této Byliny na několikero rozlomj / aby toliko zewnitřnj Kůra w cele zůstala / a zase w hromadu swázána byla / tedy welmi brzo zase se spogj a w hromadu sroste / a gako na přelomené kosti w Noze, Callum vdělá.

Slunečný kwět Indyánský gmenugj Latině Florem Solis Peruuianum, Chrysanthemon Peruuianum, Solem Indianum, Plantam maximam, Coronam Solis: Německy Sonnenblum, Sonnenkron. *

O Anýzu. Kap. L.

Anýz při prwnjm swém pučenj listj má téměř gako mladistwý Libček zstřjhané. Ale potom trogjm řadem se dělj / dwa ljstky z každé strany wydáwage, a třetj wětssj, wůkol zpilowané a wonné. Giné pak Listj, kteréž po

C času na Prutu wyrostá, menssj gest/ okrauhlegssj, poběławé a wonné/ y wjce má rozděle-
nj. Prut wydáwá w Létě (měsýce Czerwence) prázdný, okrauhlý, pruhowatý a ratu-
lestný/ s mnohými pěknými bjlými Kwjtky korunkowými/ podobnými Wlaskému ko-
pru. Semeno poběławé, wonné/ chuti spolu sladké, perné, a drobet přjhořké/ k mno-
hým wěcem vžitečné.

Anýz. Anisum.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gest přirozenj ohniwého, to gest horkého a suchého, na třetjm stupni/ odkudž ot-
wjrá, rozděluge, wywodj, a powětrnosti rozptyluge.

Wnitř.

Anýz v wjně aneb wodě wařený a pitý, ano y zewnitř w teplém Pytljčku přikla-
daný, ztahuge dolů a tiskne wsseliká nadýmánj Břicha/ vkládá bolest a hryzenj/ zahá-
sskawku/ dáwá pomoc k zažjwánj/ a zhůru do Hlawy dobrau wůni z sebe wypaussti.
Gest také vžitečný proti wsselikým nedostatkům sslemowitým, w Plicech, Gatrách, y
w Matce. Prospjwá dýchawičným a wodnotedlným/ žene Moč. Summau otwjrá
zahřjwá, a posyluge wssech wnitřnjch audůw. Protož Pythagoras ne bez přjčiny toto
Semýnko chwálil/ a wysoce ho sobě wážil. Kdož wjce o něm wěděti žádá/ nahledni
in Plinium do Knihy 20. Kap. 17. kterýžto pjsse mezy giným: že Mistr Dalion Anýz
ztlučený s Koprem zahradnjm dáwal Ženám kuporodu pracugjcým.

Apatékáři Anýzowé semeno Cukrem potahugj/ gako y Wlaského kopru, Kmi-
nu, Koriandru/ a giných podobných. Ten Konffekt dobrý gest těm/ kterýmž z Bassty
hazý, to gest že smrdutý duch magj/ a dobře spáti nemohau.

Anýz otwjrá průduchy w Mužjch k semenu přirozenému aneb Chamu/ ale w Že-
nách kogných k Mléku. Zwlásstě kdyžby geg pily s Poléwkau Kapustowau, a drobtem
dlauhého Pepře. Kteréž Děti střewnj Psotnjk magj/ těm gest Anýz také wel-
mi dobrý/ a někteřj tak o něm wypisugj/ aby Semeno geho toliko w rukau držel/ že Dě-
tinský psotnjk a Božec zdržuge. Anýz sussený, a wnitř přigatý, zastawuge
Stolice, Czerwenau nemoc y bjlý Flus ženský. Pekáwagj y chleb s Any-
zem protlučeným/ a gest welmi vžitečný těm, kteřjž mdlý Žaludek magj/ a w němž se ča-
stokráte wětrnosti zbuzugj.

* Anýž vhassuge žizeň/ protož Wodnotedlným má se ho mnoho dáwati. C

¶ Z Anyzowého semena, dobře močeného a přistrogeného w dobrém tahodném wjně, pálj se mocná woda/ kteráž gest dobrá proti pokaženému a hnilému Massu okolo dásnj/ těžkému gazyku/ smradlawému duchu/ a obzwlásstně nestatečnému Zaludku. Tak podobně k mnohým neduhům y Olege z něho strogeného vzjwagj. *

¶ Dobrý Trauk pro wywedenj moče y potu/ a pro wyčisstěnj Maternjka: Wezmi Petržel, Rážnbabu, Saturegi, Mařemu, Anýz/ wař w wjně, a pj teplé wstawičně. A při tom těchto Pillulj časem požjweg: Wezmi Aloe žlutého geden Lot/ Agaricum půl Lotu/ Turbjtu dwě čtwrtce/ Diagridium geden quentjk/ Mastyru, Zázworu, Sspiky, Skořice, wsseho toho půl quentjku/ spolu směs/ a přideg k tomu wssemu Mirhrydátu/ nadělleg prostředních Pillulj/ a přigmi gich na noc třinácte aneb patnácte/ a swrchu pjtým Traňkem zapjgeg. ¶ Kdož má těžkost w Ledwj od Kamene/ aneb zacpánj od hrubých sslemů: Wezmi Anýz, Lékořicy, semeno Melaunowé a Kameyky/ protluc a wsyp do wjna/ a to wjno pj: Žřetedlně zwlásstnj swau mocý kal s Pjskem žene, skrze moč hogný/ wkládá bolesti a polehčuge.

Zewnitř.

¶ Kauřenj z Anýzowé semena, skrze Trycht týsk do nosu přigaté, bolenj hlawy krotj.

¶ Anýz do Pytlíčka zassitý, aby k němu woněl, zahánj těžká nočnj zdánj a sny.

¶ Bylina y semeno Mole z Ssatůw wyhánějj.

¶ Gestliže by komu co do Oka wpadlo/ ztluc bylinu Anýzowau aneb semeno s drobtem wjna/ a přilož gako Flastr teplé na Oko/ wytáhne to wen. Toto Lékařstwj také dobré gest přikládati na gedowaté zkaussánj od diwokých Zwjřat/ nebo Ged wen táhne/ a Ránu wzdrawuge. ¶ Anýzowé semeno na Prach ztlučené, a s teplým Olegem Růžowým skrze Sýtko protlačené, gest znamenité Lékařstwj proti raněným bolawým wssim/ aby se teplé přikládalo. ¶ Anýz dobrý gest těm, gimž se twář odme a oteče/ a že bolenj Hlawy trpj a Záwrat/ aby ge s Majoránkau y Wjně wařili/ a páru z něho do Nosu paussteli. D † Anyzowé Semeno y Kořen w wjně wařený/ aby dým aneb páru z něho do Nosu wpaussteli/ nawracuge zase potracené wonění a čich. †

¶ Anýz slowe Řecky y Latině Anisum & Anesum: Arabsky Aneisum, Wlasky Aniso, Sspanyelsky Metahalua & Yerua dulce: Francausky, Německy, Polsky a Wherský, Anýz.

O Kmjnu Laučnjm. Kap. LI.

Spůsob.

KMjn Laučnj k Lesnjmu Passtrnáku gest podobný. Prautj od gednoho Kořene několik wypaussti/ čtwerhranych, prázdných, wzlowatých, dwaukoletnjch. Okolky aneb Korunky nese s Kwětem bjlým/ a k wnich potom množstwj semena drobneho, hranatého a delssjho, nežli Anýz. Každého Roku sám se osywá. Kořen má dlauhý, drobet hořký a perný. Semena neywjce w Apatekách a w Kuchynjch wžjwáme.

* Sedlácy newždycky gsau tomu rádi/ že na Lukách gegich mnoho Kmjnu bywá. Nebo Swině diwoké, což gsem sám widěl, Kořen ten rády gedj/ a protož když zwyknau, lauku rygj/ a tak sskodu welikau činj. *

Přirozenjj, mocy a wčinkowé.

¶ Kmjn Laučnj gest horký a suchý na třetjm stupni: Mocý swau ztenčuge, otwjrá, wywodj, rozpaussti a rozrážj.

Wnitř.

¶ Kmjn Laučnj gest Žaludku dobrý/ a dělá to při něm/ aby pokrmy lehýčce wařil a zažjwal/ rozhánj nadýmánj a wětry w Střewách/ přiwodj libý a wonný duch/ žene moč/ a wžjwati se může wnitř y zewnitř, gako Anýz.

C Kořen Laučnjho Kmjnu w Kuchyni strogený gako Mrkew, gest dobrý a zdrawý Pokrm k zahřitj Žaludka a hnánj Moče. *Kmjn cum semine Eruca často wýstawy posyluge Mozku / a rozděluge sskodliwé wlhkosti. A tak obhaguge proti Sslaku.*

Kdož má w Střewách Baukánj a krčenj mnoho / požjweg Prachu z Kmjnu Laučnjho na Topeničce po stole.

Kmjn Laučnj. Carum, vulgò Carui.

D

Zewnitř.

Pytljček Kmjnem Laučnjm naplněný, a teplý na Břicho přikožený, rozhánj wětrnosti a nadýmánj po Purgacý / aneb y w Kolice, to gest w žřenj žiwotnjm.

Proti Střewnj dně, žřenj a kčánj, a wssechněm bolestem z wětrnosti posstáwagjcjm / proti Wodnotedlnosti z nadýmánj: Wezmi Kmjnu, Owsa, Prosa, Kmjnu černého, každého což se zdá / wsyp do noweho Hrnce / na vhlj postaw, ať se zhřege / potom pokrop winem / a pozpraž toho / wsyp do Pytljčku / a teplý na Břicho přikládeg / dobrý gest.

* Kmjn zhruba ztlučený, wjnem teplým w Pytljčku skropený, a zewnitř přikožený, wssliko wssjm bolawým z studenosti dobře činj / ale y bolenj Zubůw.*

Laučnj Kmjn slowe Řecky κάρον, Arabsky Caruia, Latině Carum, *apud Plinium Careum,* Wlassky Caro, Sspanyelsky Alcarauea, Francausky Carui, Německy Wisenkümmel, Mattkümmel.

O Kopru Zahradnjm. Kap. LII.

Spůsob.

Kopr Zahradnj k Wlasskému Kopru témeř gest podobný / a často od mnohých nemůže rozeznán býti / leč samau chutj aneb wůnj. Prautj nese půldruhého Lokte zwyssj / okrauhlé, ratolestné a wzhůrowaté. Listjčko drobné, wzké, njtj sstiroké podobné. Při wrchu pěkný sstuk Kwětu gako nějaké Korunky. Semeno sstiroké, malému lyssku podobné. Kořen drewnatý / nepřjliš dlauhý, ani přjliš kosmatý.

Přirozenj, mocy a wčinkowé.

Kopr Zahradnj gest horký na druhém stupni zwlha / a suchý na konci prwnjho stupně. Mocy swau zacpánj otwjrá.

Wnitř. A

Rauta s Koprem Zahradnjm v Wjně wařená a pitá, krotj bolenj Bokůw a žřenj Břicha/ktereż od wětrů pocházý. Waří se y Rauta w dřewěnném Olegi/a Klistérem do żiwota se dáwá, proti giż dotčenému Střew žřenj.

Kopr Zahradnj. Anethum.

B

Kopr Zahradnj wýborný gest Ženám/ktereż Děti při Prsech magj. Nebo Mléka gim přispořuge/a mohau k tomu wżjwati Byliny, y semena, y Kwětu, y wrsstů s Ptysanau/aneb s Wjnem/aneb s prostau wodau/ prwé zwařje a potom pigjc: Podlé toho wětrnosti rozhánj w żiwotě/ Moč y żenskau nemoc wywodj/ posyluge Żaludka, a zhůru spohybowánj, aneb sskawku krotj. *Zwlásstě v wjně s Pelynkem a Růżj wařený.*

Kopr Zahradnj vstawičně požjwaný, vkrocuge żádost přirozené mokosti.

Zewnitř.

Parná Lázeň z Kopru vdělaná, dobře činj proti bolestem Matky.

Koprowé semeno Bylina y s Prautjm na Popel spálená, na Prásstek ztlučená a posypaná, wysussuge a hogj rozsedliny w zadku, Condylomata řečené.

Kopr Zahradnj w Olegi dřewěnném wařený, a teplý přikládaný, krotj bolesti/ k sezránj a k strawenj přiwodj hrubé Otoky. Kopr Zahradnj pálený, dobrý gest proti wlhkým otokům/zwlásstě w tegných mjstech. Koprowé a Kopřiwowé semeno w rowné wáze na Prach zdělané, a s Medem sinssené/ aby z toho Plastr vdělal/ a na Fikowé nesstowice přikožil, rychle ge wzdrawuge.

* Kdyż Dětem Pupek wychází a wen se tiskne/ Oleg z Kopru zahradnjho s Terpentýnau, & cum Styrace, má se na něg přikládati. *

Proti swrabu na Očjch: Wezmi sstáwu Wlasského kopru a Oleg dřewěnný w nádobě Cýnowé/ postaw na Slunce za Sto a patnácte dnů/ to potom paussteg do Očj. Přidássli k tomu Aloepaticum wypraného/ budeš mjti wýborné Lékařstwj pro Oči. Item/ Wodnatost Koprowá s medem od mladých Včel sinssená, a do Očj wpusstěná/ posslosti, mrákoty, pokalenj, Fleky červené a počátek Katarakty hogj. Můżeš také wodnatost geho sinssyti s wodau Celidonowau. Kdoż semena tohoto Kopru po Stole často požjwá/ bude mjti Zrak ostrý.

Kopr

C Kopr Zahradnj slowe Ržecky a Latině Anethum, Arabsky Xebet, Wlasky Anetho, Sspanyelsky Eneldo, Francausky Anet, † Egyptsky Arach, Affrikausky Scyrria, Walasky Polpum, Vhersky Kapor, Polsky Swoysky Kopr, Německy Dill, Dillkraut vnd Hochkraut. †

O Kmjnu Krámském. Kap. LIII.

Krámský Kmjn. Cuminum satiuum.

D

Spůsob.

OBecný Krámský aneb Rzjmský Kmjn, roste o gediném Prutu ratolestném wysoko zhůru, s tenkými subtylnými ljstky Kopru Wlaskému podobnými. Má wrssky aneb okolky/ a w nich množstwj Semena, gako Wlaský Kopr/ wssak menssjho.

* Tento Kmjn gestli prawě Cuminum satiuum Starých Včitelů, o tom někteřj pochybugj / poněwadž ani tak libé chuti nemá / ani se w Kuchynjch tak obecně neužjwá, gakž se o něm pjsse, a oni se domnjwali. Aprotož téměř geg magj za Cuminum syluestre. Poněwadž pak na mnoha mjstech také y w Chlebě obecně ho požjwagj, gako w Polssté a w Prusých/ že Obywatelům těm přjgemný gest/ a wssak sám od sebe neroste, gako Laučnj Kmjn, nechcy na tomto mjstě o něm ssiroce se hádati/ ale na přjležitěgssj mjsto odložjm.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kmjn tento zahřjwá, zřeďuge aneb ztenčuge, rozděluge, otwjrá a wywodj/ powětrnosti a nadýmánj rozptyluge/ k sezránj přiwozuge.

Wnitř.

Kmjn w Olegi wařený, a skrze Klistýr do Těla wlitý, dobrý gest proti žřenj a nadýmánj žiwota.

Kmjn ztlaucy, s sladkým wjnem pjti, slaužj proti kapawému a pálčiwému moči.

Kmjn a Fjky s wjnem wařené a pité, vkládagj Kássel/ a wyprazdňugj Prsy.

Kmjn s Octem v wodě wařený a pitý, zahánj dýchawičnost.

Kmjn dobrý gest s Chlebem pečený, a do Seyrů daný. Nebo pomáhá k zažjwánj a rozhánj wětrnosti.

* Dělá

* Dělá se z něho w Apatékách Confectio Diacyminum, dobré Lékařstwj proti bolenj w žiwotě / když to od wětrnostj a nadýmánj pocházý. * A

† Krámský Kmjn na Prach ztlučený, a gednoho Quentle ztižj s dobrým Wjnem smjchaný a ráno na čtitrobu pitý, gest skussený Lék proti bolenj Zialudka / a spomáhá y hned.

¶ Proti Kássli dobrá Lektwař: Wezmi dobrého Kmjnu Krámského ztlučeného geden Lot / nowého Panenského aneb bjlého Medu opěněného, nowého nesoleného Másla, každého ssest Lotů / smjcheg spolu w Lektwař / a přjgmi z nj pokaždé plnau lžičku / nech ať se w vstech poznenáhlu rozpustj / a tak gi pomalu do hrdla požjreg: Dobře spomáhá. Tohoto Lékařstwj mohau y malé Djtky w Kolébce bezpečně požjwati / aby gim pokaždé nětco maličko poljzati dal. Wssak kdož Kmjnu Krámského k Lékařstwj vžjwati chce / má geg sobě prwé náležitě připrawiti / totiž aby geg od sspiček a Prachu dobře wyčistil / potom do kamenné aneb poléwané nádoby dal / a dobrého sylného Octa winného na něg nalil / za čtyrmecýtma hodin přikrytého státi nechal / pak Ocet zase z něho slil / Kmjn na Mjsu hliněnnau aneb plechowau rozložil / a poznenáhlu při vhlj aneb na Kamnách w Swětnicy vsussil / a kupotřebě Lékařstwj schowal. †

Zewnitř.

¶ Kmjn w vstech žweykaný, aby rukama tu páru do Očj hnal aneb obracel, swětlé a čisté ge činj. ¶ Proti čerwenosti Očj: Pec Chléb s Kmjnem protlučeným / a ten Chleb na dwé rozkrog, y hned gakž geg z Pecy wyňmeš / a drž teplý před Očima. A potom ssátkem lehky setři wlhkost aneb páru s Očj.

¶ Proti nestatečnému Žaludku / kterýž se vstawičně dáwj: Wezmi kůru z celého Chleba / pospi gi ztlučeným Kmjnem / a přilož teplau na Žaludek. Může se y Topýnka vsussená wzýti / a w dobrem winném Octě smočiti / potom ztlučeným Kmjnem a Hřebjčky posypati / a teplá na Žaludek přiložiti.

¶ Komuž se w těle Krew srazyla od bitj aneb od pádu, aneb gakýmkoli giným spůsobem: Wezmi Prássku Kmjnowého / smjcheg geg s Woskem v Ohně / a přilož na vraz / od toho Krew sražená se rozplyne a rozegde. ¶ Wař Kmjn v wjně / přilož teplý na Pupek / odgjmá řezawku, y giné nedostatky Měchýře. B

¶ Kmjn ztlaucy, s Octem wařiti, k tomu woněti, sstawuge tok Krwe z Nosu.

¶ Kmjn s Ržeckým wjnem, mukau Bobowau, Olegem a Woskem smjchaný, na Flastr vdělaný a přikládaný, vzdrawuge pálčiwé Otoky w Lůnu. Gest také dobrý w nemocech Ženských / když od nich mnoho zbytečnostj gde / a stawiti se nechtěgj.

¶ Kdožby často a mnoho Kmjnu tohoto požjwal, bude bledý. Dáwá se proti Žlautenicy a proti páliwosti moče w sladkém Wjně. Kmjn s Fjky a s Gablečnjkem wařený, Kássel z studenosti hogj / a Reumu z též přjčiny posslau wypařuge.

¶ Kmjn s Semenem Miřjkowým wařený a pitý, Moč žene / zástawy progjmá / bolesti Měchýře krotj / Kámen, Pjsek y Krew sraženau, chuchly, lepkosti Měchýřowé žene s Močem wen. * Mauka Bobowá s timto Kmjnem smjssená, prospěssně se přikládá na bolest Testium. ¶ Potřebugj ho také y Koňům / když ge Nohy bolegj. Mnozý zawěssugj Kmjn do Dymnjků Holubjch. Neb se po wůni geho táhnau a letj. *

† Ačby Holubi pryč neodletěli / dáweg gim Kmjn Ržjmský s Ssocowicý, w Medu aneb medowé wodě močený gjsti. A byť pak wyletěli, nawrátj se zase. Někteřj gim dáwagj zobati samý toliko Krámský Kmjn nemočený / prwé než wyletj. †

¶ Bylliby kdo ztlučen, ažby se odduk aneb otekl / budto od pádu aneb zbitj / aneb žeby Muž ženu zepral / gakž se to v některých treffuge / tak žeby se po takowém zbitj aneb ztlučenj Krew ssedla / wezmi Prachu z tohoto Kmjnu / směs s Woskem na ohni tichém / a přikládeg gako Flastr. To sraženau Krew rozpausstj / a Modřiny y ssynalosti shánj.

† Krámský Kmjn v wodě wařený, aby tau wodau w Pokogi aneb w Komoře polil, zahánj Blechy. †

¶ Kmjn Krámský slowe Ržecky κύμινον, Arabsky Camum, Latině Cuminum, Cyminum Romanum, Wlasky Cumino, Sspanyelsky Comino, Francausky Comin, Německy Kümmel, Römischkümmel, Pffefferkümmel.

* Cumi-

C

* Cuminum ſilueſtre.

Cuminum ſilueſtre.

Cuminum ſilueſtre alterum.

D Wtor tuto wypiſuge Conſolidam regalem, w ſwém Latinſkém Herbáři/ o němž w tomto Německém Herbáři lib.4. cap.14. wyprawuge. Ruellius a gini radĕgi to magj za Cuminum ſilueſtre à Dioſcoride wypſané. Nebo dwogj ſpoſob geho klade: Prwnj s małými oſtrými Knofflíčky aneb Hlávkami/ a nachází ſe w některých Zahradách. Ale in Galloprouincia ſama od ſebe roſte, okolo Aquas ſextias. Druhé, s dlauhými Růžky/ w nichž ſemeno, gako černý Kmjn, ſe zdržuge. Otom ałaurycyana domněnj: Autor, gakž oznámeno, držj ge za Conſolidam Regalem, to geſt za Swalowec Královſký. Monachi, kteřjž in Meſuem pſali, tomu chtĕgj/ že geſt Nigella Cirrina. Valerius Cordus gmenuge Hornkümmel/ a domnjwá ſe, že geſt Nigella Cornuta vel ſilueſtris. Gińj Bylinu tuto drží za onu, kterauž gſme podlé prwnj wymalowali/ a C. Cluſius gi Hyperoon gmenuge. Roſte in Hiſpania ſama od ſebe/ a s prwnj take in Gallouincia. Gest małá, kráſná Bylinka/ s mnohými Růžky, takměř gako Scorpioides, než mnohem tłuſtější, z několika článkú ſložených/ w nichž leží bledé Semeno. Kwět má žlutý/ a liſt zmedrawĕlý, gako Rauta. Geſtě giný ſpůſob geho wypiſuge P. Pena, kteryž při druhém roſte/ s liſtjm menſſjm a wžſſjm/ gako na Seleli Maſſilienſe, kteréž při kořenu roſte/ a to geſt pobĕžné. Prwnj tj témĕř nemá liſtu/ na němž Luſky hrubé roſtau/ a w nich ſemeno požkautlé, gako Koziczmyn.

† Leſnj aneb Růžkowatý Kmjn ſlowe Řecky κύμινον ἄγριον. Latině Cyminum agreſte, ſilueſtre, ſiluaticum ſiue ſilueſtre, Cyminum ſiliquoſum & corniculatum: Wlaſky Cimino ſaluatico: Německy Wilderkümmel/ a w Saſých Haberkümmel, Cyminum auenarium, to geſt Oweſnjkmyn, Hornkümmel.†

O Koryandru. Kap. LIIII.

Spůſob.

WKoryandr aneb Koliandr má Prautek drobný, půldruhého Lokte zwyſſj/ s mnohými Katoleſtmi. Když neyprwé z ſemene wychází, při zemi ku má liſtj Netjku podobné, kteryž Adianthum Latině ſlowe. Ale ktery pozdĕ

tom wýš při Prutu wycházý/ geſt delſſiho rozdělenj, podobné Polnj Rutce. Sylně wo- A
nij/ anobrž gako Stěnice ſmrdj. Při wrchu neſe Kwět pobělawý. Semeno okrauhlé, pruhowaté/ lehké wnitř, gako prázdné/ a když wyſchne, libě wonné/ a k mnohým wěcem w Lékařſtwj potřebné. † Kořen bílý a drewnatý/ w Lékařſtwj rowně gako Anýzowý, nepotřebný. †

Koryandr aneb Koliandr. Coriandrum.

A. Weyſtřelek z Semene.
B. W Prut zroſtlý wýſtřelek/ potracuge ſpodnj liſtj.
T. Kwjtkowé v wnitřnoſti Korunky.
O. Zewnitř w okolku.
† Zelené Semeno.
o Suché Semeno.
* Zrno rozkrogené.

A. Ex ſemine nouella planta.
B. Cauleſcens folia inferiora amittit.
T. Interiores floſculi.
O. Exteriores, umbellam coronantes.
† Semen viride.
o Semen aridum.
* Granum diſſectum.

B

† Miſto a Czas.

Koryandr roſte we Wlaſſich na některých miſtech ſám od ſebe: ale v nás w Zahradách geg magj/ a každého Roku z Semena obnowugj. Okolo Sſtrospurku množſtwj ho ſegj/ a žiwnoſt z něho magj. Staré ſemeno k ſetj geſt neylepſſj/ a čím ſtarſſj, tim lepſſj: wſſak proto nemá býti zleželé, ſpleſniwělé a zčerwiwělé. Libuge zemi tučnau a wlhkau/ a k Slunci ležicý: Nebo lepſſj a mocněgſſj roſte na Slunj, nežli w ſtinu. Má ſe na Podzym a z Gara ſýti/ wſſak lépe ſe podařj w teplých Kraginách, ſatý měſýce Czerwence/ w mjrnych &temperatis Srpna/ w chladnych, Září. Wycházý pětmecýtměho dne, a někdy pozděgi/ zwlácſtě když z Semena nowého. Chceli kdo aby mu dřjwe wyſſel/ muſý mu před některým dnem zemi dobře wyhnogiti/ a Semeno v wodě močiti. K čemuž neylepſſj geſt hnůg Owčj a Kozy. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Koryandr dobře ſuchý zahřjwá na prwnjm, a ſuſſj na druhém ſtupni/ s ſkrownau gakauſy trpkoſtj a mocý w hromadu ſtahugjcý/ kterauž Žaludka y Hlawy poſyluge/ kdyžby ho po gjdle wžjwal.

Wnitř.

Koryandr nemá ſe do žiwota přigjmati/ leč prwé náležitě ſkorrygowán a připrawen bude/ to geſt, aby geg wyčiſtě od ſſpiček a Prachu, přes den a noc w dobrém wj-

C ně aneb ljtém Octě močil, a zase wysussyl / * aneb žeby syc dobře starý byl. * Potom můžeš geg ocukrowati/ a po gjdle spůl lžjce gjsti. Tak posyluge paměti y Žaludka/ dáwá čistý wonný duch / odgjmá párnosti z Žaludka do Hlawy wystupugjcý / mořj Cžerwy w žiwotě/ a přirozenj rozmáhá. Vssi od zwučenj, Oči od posslosti, Dásně od Reumy, Zeby od bolesti, Hrdlo od Žáby zachowáwá. Chut k gjdlu zbuzuge/ k zažitj pomáhá/ pokrm zdržuge/ Sskrkawkám ploditi se bránj/ wssem gedowatostem odpjrá/ od wnitřnjch hliz zachowáwá/ wlhkostem zbytečným k přjhbjm do článků wcházeti bránj / tlustnauti nedopausstj/ a Záwrat z párnostj horkých odgjmá. Ale bez té přjprawy syrowý, a na mnoze gedený, naplňuge, obtěžuge ano y třesstj a bláznj Hlawu/ smysly wnitřnj wssecky zamračuge a zastěňuge/ gakoby se Cžlowěk ožral.

Xenocrates pjsse/ když Žena, magjcý nemoc swůg přjlissnau, za den gediné Zrnko Koryandrowé w nápogi wypige/ že se gj Flus za geden den zastawj. A když dwě zrnka přjgme, za dwa dni/ a tak dále. * Gestli to tak / skussenj vkáže. Byliny Koryandrowé dokonce w gjdle ani w Lékařstwj neužjwáme / pro hanebný smrad gegj, kterýž w sobě má. Nebo welmi hlawu vrážj. * Protož se čemu podiwiti, což někteřj pjssj, že in Hispania této byliny wařené y syrowé wpokrmjch, a zwlásstě w Polewkách, bez wsselike sskody požjwagj.

Wypaluge se z Koryandru y Oleg/ z něhož Cukrowé Koláčky dělagj/ a k obtaně proti Podágře gich vžjwagj: protože Flusy a wlhkosti wysussugj.

Zewnitř.

Bylina Koryandrowá s Bobowau, aneb Wykwowau mukau a s Růžowým Olegem ztlučená, dáwá Flastr wýborný/ pálčiwé nedostatky a Otoky, Pryskyře, Wole, hrowadliny léčiti na wsselikých mjstech/ obzwlásstně pak na tegných a skrytých audech.

Koryandrowé semeno s octem protlučené, Masso, aby ge tim natřel aneb wněm močil, přes celé Léto bezewsseho porussenj a zkázy zachowáwá, od smradu a hnilosti/ a nedopausstj, aby se w něm Cžerwi zaroditi měli.

D † Chcessli dobré a chutné Masso vzené mjti: Wezmi semena Koryandrowého a zrn Galowcowých, obogjho dobrý djl/ podlé toho gakž mnoho aneb málo Massa nasoliti chceš / protluc ge zhruba/ potom nasol gednu wrstwu teplau solj/ a wezma hrst toho Prachu, posyp gjm. Opět ginau wrstwu nasolenau, posyp týmž Prachem/ a tak dále: nech tak w Soli massa wyležeti geho čas/ naposledy powěs do komjna/ a budeš mjti dobré a chutné masso vzené k gjdlu.

Komuž Rána hrubě krwawj, gisté skussené Lékařstwj: Vsuš Koryandr na Pánwi/ a posýpeg na Ránu, prwé geg na Prach ztluka.

Mjzka Koryandrowá s Pleweysem, s Pěnau střjbrnau, s Octem a s Olegem, na zardělá a oteklá mjsta přiložená, vkládá ge a splaskuge.

Koryandr slowe Ržecky κορεον, κορίαννον, Arabsky Kusbor, Latině Coriandrum, Coliandrum, Coriannum: Wlasky Coriandro, a w Ržjmě Petaptima, Sspanyelsky Culantro, Německy Coriander, † Coliander, Wantzendill, to gest Anethum cimicum, vel cimicarium, Anýz Stěničný/ protože Bylina smrdj gako Stěnice. †

O Apichu, Petrželi, Miřjku a Libečku. Kap. LV.

Rozdjl aneb Pokolenj.

APich aneb Miřjk, Latině Apium, má několik rozdjlůw. Ale my trogjho w Lékařstwj vžjwáme: Prwnj gest Zahradnj/ druhý bahniwý aneb wodnj/ a třetj Weliký, kterémuž gináč obyčegně Libček řjkáme.

Spůsob.

Zahradnj Apich gest ten, kterýž wůbec Petržel slowe/ aniž kdo gest, aby ho neznal. Má Prut loketnj a wyšssj/ okrauhlý, žlabkowatý, prázdný, pruhowatý a ratolestný.

Na postrannjch Ratoljstkách stogj listj na tré rozdělené, a trochu kadeřawé, wůkol drobně zstřjhané. Korunkowý kwět gest bjlý, okolkem wycházegjcý / a drobněgssj, než který giný zewssech Bylin / z něhož wyrostá Semeno, menssj nežli Anýzowé. Kořen má gediný Pjdi zdýlj, poběławý a libě wonný / wnitř Kosstál twrdý a drewnatý. Bylina trwá za dwě Létě / a vstawičně se zelená. Sege se z Gara † měsýce Dubna a spočátku Máge / ano y w Létě okolo S. Wawřince a Bartoloměge / a teprwa Cžtyřidcátého a někdy y padesátého dne po swém setj wycházý. † Prwé než gi segj, Semeno w Moždjři protlaukagj / aneb ginač zopichagj. Chtěgj tomu, že bude kadeřawěgssj a krásněgssj.

A

Petržel.
o Spodnj listj kadeřawé Petržele.
O Též Petržele wyšssj listj.
† Prostřednj.

Apium hortense, siue Petroselinum vulgare.
o Folia infima Petroselini crispi.
O Superiora eiusdem folia.
† Intermedia.

B

Chcessli mjti ssirokolistnau Petržel: Wezmi semena gegjho, co třmi Prsty wzýti můžeš / zawaž ge do ssátku řjdkého / a nadělage vzljčkůw, omáčeg w hnogi čerstwém / a tak sázeg. Item / zaděleg semena do Kozých leyn a tak sázeg / znamenitě bůgně poroste. † To se též stáwá, aby Kořen okopal / Pléwami osypal / a potom zaljwal. † Spjssegj pak z starého, nežli z nowého Semena wycházý. † A býwá pěknégssj y wětssj. †

Apich Bahniwý aneb Wodnj gest ten / kteréhož wssickni wůbec w Apatékách vžjwagj / a gmenugj Apium. Rád roste w zemi mokré: Pakli geg sobě kdo na Zahradách sege / musý geg wždycky zaléwati / ginač neporoste. List y Prut má wětssj, nežli Petržel / wůni sylněgssj / ale chut netak libau.

Weliký pak Apich, kterýž Hipposelinum & Leuisticum, Německy Liebstöckel, Cžesky Libček gmenugj, mezy wssemi ginými Apichy gest neywětssj: Ten y hned od Kořene ratolesti weliké wypausstj / a na nich Listj dwakrát y třikrát wětssj, nežli obecný Apich bahniwý. Prautj má třiloketnj, a častokrát wyšssj / sukowaté, prázdné a pruhowaté. Weliké Korunky aneb okolky geho bjle kwetnau. Semeno také wětssj nad giné. Bylina gest sylné a těžké wůně, až y Hlawu vrážj. Semeno pak dosti libau wůni má.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wssickni tito Apichowé gsau horcý, a sussj téměř na třetjm stupni. Protož ztenčugj,

C čugj, rozdělugj, otwjragj y wywodj/ powětrnosti rozháněgj/ lepkosti prostupugj/ hnijj a shniliny stjragj, w Ranách, hlizách y wředjch. † Petržele netoliko w Pokrmjch, ale y w Lékařstwj vžjwáme. Bylina přes Zymu y přes celý Rok nacházý se zelená w Zahradách. Kořen k Lékařstwj z Gara kopati se má / a prwnjho Roku býwá neysylněgssj. Semeno wisýce Srpna dozráwá / a tehdáž se zbjrá k Lékařstwj y k setj.†

Apich Obecný aneb Miřjk. Apium palustre, Paludapium.

Apich Weliký aneb Libček. Hipposelinum vulgo Leuisticum.

D

Wnitř.

Wssickni Apichowé ženau Moč, Kámen a Ženské přirozenj: otwjragj wnitřnj zacpánj/ a tak slaužj proti Žlautenicy, Wodnotedlnosti/ a rozháněgj wětry. Ale wodnj Apich mocněgi to působj/ nežli Zahradnj: Neb gest chuti ostřegssj a pálčiwěgssj. Takéž semeno wětssj má moc, nežli Kořen.

Varignana pjsse: Že gednomu Cžlowěku náramně Krew tekla z Nosu/ až mu se hrdlem do Žaludka pustila, a tam se srazyla / odkudž mu y Břicho oteklo: Tomu když dáwal Apichowau sstáwu, s Medem smjssenau, zase mu bylo spomoženo.

Petrželný kořen y bylina gsau zwlásstě dobřj a vžitečnj we wssech Pokrmjch. Nebo dolů ztlačugj a tisknau nadýmánj Žaludka / a spomáhagj proti giž oznamenym nedostatkům. Petržel w Hrachowé Poléwce aneb gjssce wařená a pitá, gest dobré a domácý Lékařstwj proti Kamenu. Kterémuž se může y Petržel s Lékořicý wařiti a přigjmati. Nebo Petržel lomj a wyhánj Kámen: Lékořice pak průduchy Moče lehyčer otwjrá/ a bolestj polehčuge. Wař Petržel, Ržjmbabu, Saturegi, Anýz w starém Piwě a pj/ Matku čistj a plodistwau činj.

Semeno s Kwětem rozetřjti, a v wjně dáti wypiti, dobré gest proti Kamenu.

Proti zastawenj Moče a ženské nemocy, od zacpánj wlhkostj studených a lepkých: wař Kopytnjk, Angelský traňk, Kosatec čerwený, Tužebnjk, Apichowé aneb Miřjkowé semeno, Wlaského Kopru, Ameos v wodě a pj.

Komuž se Moč zastawj, aneb s těžkostj a s řezánjm od něho gde: Wezmi kořenj Apichowého hrst/ kořenj Petrželného hrst / též kořenj Wlaského Kopru, Anyzu, Kramského Kmjnu: to wssecko protluc/ nalj žegdljk Octa/ a nech tak státi za dwa dni. Potom naleg na to wody Pintu/ wjna bjlého půl Pinty/ wař až třetina vwře/ když vstydne proceď, a přideg Medu gednu lžjcy/ zamjcheg a dáweg pjti dwakrát za den. Týž Traňk dobrý gest bledým, Žlautenicným a Wodnotedlným.

Semeno Mřižkowé s wodau Rzetkwowau pité, mocně z Cžlowěka moč žene/ Kámen lomj, w Měchýři y w Ledwinách. A

Přjlissné vžjwánj Mřižku, vwodj Paducý nemoc a Záwrat. † Gakož pak y Petržele wystříhati se magj, aby gi negedli/ kdož gsau k tě Nemocy nakloněni. Item/ženy těhotné, aby Dětj Psotnjku aneb Božey poddaných nerodiky: Chůwy kogné a Sšestinedělky, protože strawuge a wmenssuge w nich Mléko/ a Děti nemocy tě docházegj. †

Zewnitř.

Kdož má zacpaný Měchýř, že wody pustiti nemůže: Wezmi kořen a listj Apichowé/ ztluc a zwař ge w wjně hustě, gako na Flastr/ ten přilož teplý na Lůno.

Kterým Ženám po porodu aneb po ostawenj Dítěte Prsy stwrdnau/ magj Apich Bahnitwý, ginák Mřižk, ztlaucy/ a na Prsy přikládati: nebo sražené Mléko rozpaussti/ a Oteklinu wkládá.

Někteřj pissj/ že zelená Petržel s Žemličkau mékau ztlučená, a na horké oteklé Oči přiložená, otok ten rozhánj/ a pálčiwost odgjmá. Tak wžjwaná, že y dobrá gest proti Cžerwené nemocy/ aneb proti Pekelnému ohni/ a na horký Žaludek přiložená, že bolest wkrocuge/ a oheň whassuge/ a to že častokrát w skutku tak shledáno gé.

† Někteřj zagisto držj/ že kořen Petrželuý na hrdlo a na holau kůži zawěssený, zahánj bolenj Zubůw. Nemjli při tom žádné Superstický, může toho Léku aneb Amuletum, kdož chce, zkussyti.

Chcessli wlášku z wjna wytáhnauti/ wwrz do Sudu Petržele zelené y s Semenem/ a brzo ge wčistj. Zelená Petržel do Rybnjka aneb do Haltyře wwržená/ mdlé a tekté Ryby zase očerstwuge.

Woda Petrželná.

PEtržel má se dystillowati in balneo Mariæ z Gara/ dokudž gesště kořen mocný gest/ aby geg y s Bylinau drobně zsekal/ a poznenáhlu wodu wypálil/ a potom za některý čas na Slunce státi nechal. Ta woda ráno a w wečer pokaždé čtyř aneb pěti Lotů ztiší pitá, otwirá zacpánj Gater a wyčissťuge ge/ rozděluge zawřené wětrnosti w žiwotě/ posyluge zažiwánj/ wyčissťuge Prsy od wsselikés nečistoty a sslemu/ otwirá zacpánj Ledwin, průchodů a Měchýře/ B wytjrá ge/ zene Moč y Kámen Ledwinný. Zewnitř wodau Petrželnau Cžeko a židowiny potjrati, aneb omočený w nj sšátek teplý na Cžeko přiložiti, polehčuge bolenj hlawy/ a wivodj sen.

Když se make Děti nesstowicemi aneb Fleky osypagj/ a ty z nich se wyráželi nechtěgj: Wezmi wody Petrželné a Wlašského Kopru, gedné gako druhé/ smjcheg ge wkromadu/ a lněný sšat w nich omoče, powyždmi drobet, ať z něho neteče a nekape/ obal do něho Dítě, gakž teplý snésti může: potom ge přikreg, ať leží w teple a nestydne. Tak se Nesstowice a Fleky wen wytáhnau. †

Přespolnj Líbček. Ligusticum verum.

Mnohau Obecný Líbček, kterýž Leuisticum nazýwagj, Ligusticum gmenowati: Poněwadž tyto dwě Byliny w ničemž se spolu nestrefugj. A nahoře gsme powěděli/ že Hipposelinum gest Obecný Líbček. Coby pak bylo Ligusticum Dioscoridis, tuto nynj porozumjš: Ligusticum gest Bylina/ kterež množstwj roste in Italia w Kragině Liguriæ (odkudž y to gméno má) na horách Apennynských, wedlé Alpes, obyčegně w stjnu a při wodách. Prut má wzký, saučky Kopru Zahradnjmu podobný/ listjm Wlaské Kominicy/ toliko že gest subtylněgssj a wůně sylněgssj.

* Wlaský Líbček. Ligusticum Italicum.

Podlé wrchnjho Ligusticum klade Autor y tuto Zrostlinu/ wssak bez wypsánj a ta sama od sebe roste in Liguria, sstýhanym a přisspičatým listjm/ kterýchž obyčegně na gedné stopce pět stáwá/ a z té zase giné tři wyrostagj. Swrchu má pobělawé okolky/ z nichž pobrunátnělé semeno roste: Kořen zewnitř Lwowé barwy, wnitř bylé/ powrchu množstwj wlássenčka se spatřuge/ kterěž po wschlých a porussených z listj žilkách zůstáwá. Na některých mjstech to za prawé Ligusticum držj. Protož se gemu přirozenj a skutkowé těhož připisugj.

C

Přirozenj, mocy a včinkowé : Wnitř.

Kořenowé y semena magj gednu moc/ kterauž zahřjwagj/ zažjwánj posylugj/ pohodlnj a vžitečnj gsau proti bolestem wnitřnjch Audůw/ proti Otokům a nadýmánj aneb nadutinám, zwlásstě Žaludka/ proti Hadowému a gedowatých Žiwočichůw vsstknutj a zkausánj.

Přespolnj Libček Dioscoridis. Ligusticum verum.

Wlaský Libček.
A. Z přirozené Byliny wymalowaný.
B. Figůra Autorowa.
C. Semeno.

Ligusticum Italicum.
A. Effigies ex ipsa herba effecta.
B. Icon, quã autor exhibet.
C. Semen.

D

Kořen a Semeno pité, mocně pudj Moč y Ženský kwět.

Obywatelé w Kragině Liguriæ vžjwagj Kořene a Semena w swých pokrmjch a wařenjch, mjsto Pepře.

Apich slowe Ržecky σέλινον, Arabsky Charfs, Latině Apium, Wlasky Apio, Sspanyelsky Perexil, Francausky Persil, Německy Eppich.

Petržel † Latině Apium Selinum, hortense, satiuum & domesticum, Petroselinum, Petrosilium & Persilium. Wlasky Petroselino, Sspanyelsky Iulinert, a Portugalsky Salia, Francausky Dupersil. † Německy Petersilg, Petrsilien vnd Gärteneppich.

Libček † Latině y Ržecky Ligusticum & Libysticum, vulgò Leuisticum, Wlasky Ligustico, Sspanyelsky Liuistico, Polsky Potečnjk, † Německy Liebstöckl vnd Liguriérkraut.

O Smyrně aneb Petrželi Macedonské. Kapitola LVI.

Spůsob.

Smyrna gest bylina/ gegjhožto semena Apatékáři pro Petroselino Macedonico, to gest za Petržel Macedonskau vžjwagj/ a Olusatrum také gmenugj. Nebo tak pjsse Galenus lib. 2. de alimét. Prawé Smyrnu gmenugj w Ržjmě Olusatrum. Neroste w Cžechách/ lečby gi sobě kdo obzwlásstně nasyl/ gakož gi někteřj magj na swých Zahradách. Prut má mladistwěgjch

mladiſtwěgſſj, nežli Miřjk/ s množſtwjm odnožj. Liſtj má ſſirſſj, tučněgſſj, k zemi nahnuté, mocné, celiſtwé/ wůně kořenné, s gakauſy libau pernoſtj/ a barwy žluté zelenoſti. Okolek má při wrchu Prautj, s kwětem bjlým hogným/ z něhož wyroſtá Semeno černé, obdlaužné, tluſté, wonné/ chuti kořenné a kauſawé. Kořen ſamotný, wonný, perný, wodnatý a měký/ zewnitř počernalý/ ale masſytoſti wnitř přjzelené a poběławé. A

Domněłá Petržeł Alexandrinſká. Oluſatrum ſiue Smyrnium. Smyrnium Creticum. *

B

* Někteřj chtěgj, že gi Theophraſtus a Plinius také Hippoſelinum gmenugj. Z kořene a někdy také y z Prutu wytěká Sſťáwa, wonná gako Myrrha. W Frankreychu, pjſſe Quinqueranus, žeby při některých wlhkých a ſtinných Studýnkách, Cžłowěka zwýſſj růſti měła. W těch mjſtech mnoho gi vžjwagj, Kořene y Wýſtřelků w Salátu. Když ſe naſege, teprwá druhého aneb třetjho Roku ſemeno zaſe wydáwá. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tato Smyrna aneb Petržeł geſt přirozenj horkého a ſuchého, na třetjm Stupni. Protož ztenčuge, rozrážj, otwjrá, wywodj a proniká/ záſtawy nečiſtot, y wnitřnj zacpánj Gater, Slezyny, Ledwj progjmá/ nadýmánj od powětrnoſtj rozptyluge/ žřenj a ſwjránj w ſtřewách kazý/ Kámen s wodau žene/ Měchýř oprawuge/ Cžmeyru wywodj.

Wnitř.

Kořen Alexandrynſké Petržele v wjně wařený a pitý, žene Moč, Kámen y kwět ženſký: Spomáhá y proti vſſtknutj Hadowému. Přidáſſli k tomuto Traňku Medu, proſpjwá proti Káſſli, ſauženj w Prſých, a těžkému dýchánj.

Semeno pité, dobré geſt proti nedoſtatkům Slezyny, Ledwin y Měchýře/ Cžmeyru y Lože wyhánj. Dáwá ſe proſpěſſně v wjně proti bolenj w Kyčlách. Nadutj Žaludka ſplaſkuge/ Pot přiwodj/ a řjhánj zbuzuge.

Dáwá ſe obzwláſſtně y Wodnotedlným, ztižj gedné čtwrtce/ a proti třeſenj Zymničnému v wjně/ ale muſý ſe po něm Nemocný wypotiti.

Též ſemeno dobré geſt proti wnitřnjm nedoſtatkům okolo Srdce/ a klade ſe do Léků ſrdečných. Jtem/ pité s Medem, dělá zrak gaſný/ a bolenj Slabin vkládá.

* Za těchto naſſich čaſů, gako y prwé za ſtarodáwna o čemž také Dioſcorides oznamuge, Kořene ſyrowého y wařeného w gjdle vžjwagj/ a geſt doſti libý, přjgemný a chutný. *

C Smyrnium ſlowe/ že, gakž prwé dotknuto, ſſťáwa Myrře podobná z něho tři-
σμύρνιον, ἱπποσέλινον. Petroſelinum Macedonicum quorundam vel Alexandrinum, Olu-
trum: Weliký Apich, Wlaſky Macerone, Sſpanyelſky Perexil Macedonico, Frantauſky
Alexandre.* † Německy Groß Eppich, Smyrnenkraut oder Myrrhenkraut.†

Smyrnium Creticum ſiue Candiacum.

VRzeſpolnj *Smyrnium* z Oſtrowa Kréty, gakž přjtomné malowánj
vkazuge, neſe v ſpodku při zemi takowé téměř liſtj/ gako ſwrchu dotčené Smyr-
nium domnělá Petržel Alexandrynſká: a wſſak neroſtau tak bljzko poſpolu/
gſau tluſtſſj, w okolku zpilowanj/ a z druhé ſtrany v ſtopky wyſtřjženi. Ale giné liſtj
wýſſe ſtogjcý, mnohem gináče geſt ſſformowané. Nebo Prautkowé wſſech wětwiček
ſkrze žebýrkowaté zhůru zdwižené liſtj, gakoby ſkrze ně protaženi byli, gdau/ tím ſpůſo-
bem, gako na Bylině Pupkowé Durchwachs Německy, a Latině Perfoliata. To ſwrchu
oznámené liſtj geſt okrauhlé, tuhé/ na pohleděnj kráſné/ w okolku nenj zpilowané: Prut
má tuhý, doſti tluſtý, pruhowatý/ a kdež ſe ſkrze liſt proſtřeluge, vzlowatý aneb ſaučko-
watý. Z těch ſaučků aneb článků giné Ratoljſtky wycházegj/ s dlauhými metličkami
aneb ſſpičkami. Při wrchu těch wětwiček vkazugj ſe okolkowé aneb Korunky, téměř ga-
ko na Wlaſkém Kopru, s bjlými Kwjtky/ kteřjž neſau zžlutačerné ſemeno/ okrauhlé
wſſak ſwrchu ſſpičaté/ a zewſſech ſtran hranaté/ chuti perné a drobet hořké. Kořen geſt
wodnatý, wonný/ chuti perné, s gakauſy hořkoſtj. Kůra zewnitř černá/ wnitř bjlá aneb
ſſediwá. W přirozenj a mocy ſwé ſpředdotčeným Smyrnium ſe ſrownáwá/ a wſſak zna-
menitěgſſj a mocněgſſj geſt. * Toto Smyrnium Creticum má býti z druhého pokolenj
Smyrnij apud Dioſcoridem & Plinium, kteréhož hognoſt roſte na hoře Amano in Cilicia, a
k nám z Kréty ſe přináſſj. Magi ge v nás w některých Zahradách/ a z Semene wypadaného
aneb wſatého každého Roku wycházý. *

Prawá Petržel Alexandrynſká. Petroſelinum Macedonicum verum.

D

PRawá Petržel Alexandrynſká má liſtj gako obecný Miřjk/ než menſj
a kadeřawěgſſj. Prut tluſtý, hranatý, ratoleſtný, s okolky bjlými/ w nichž ſe na-
chazý hořké Semeno, wonněgſſj nežli Ammi. Kořen dlauhý a bjlý, gako obecné Petr-
žele/ a wſſak chuti perněgſſj a hořčegſſj. Latině gi řjkagj Petroſelinum Macedonicum,
protože neylepſſj na některých Horách in Macedonia roſte/ ačkoliw gi také w Epyru na-
cházegj

cházegj/ kterážto Kragina s Macedonij se steyká/ gakž Galenus swědčj. Semeno gegj A
dáwagj do Dryáku, a do giných Lékařstwj/ kteráž proti Gedům obyčegně strogjwagj.

¶ Tuto Bylinu, kteréž wyreysowánj předstawugeme, Ioannes Iacobus Cortusus, zwlásstnj milownjk rei herbariæ & Simplicium, z Padue mi odeslal, z swé Zahrady/ do kteréž rozličné znamenité Přespolnj byliny wnesl/ s zwlásstnj pilnostj, opatrowánjm a nákladem ty sege, sázý a chowá/ w kteréžto přjčině pochwálenj gest hodný.

* Tato Bylina v nás chce pilnému opatrowánj/ a přes Zymu w Sklepě chowánj/ poněwadž Zymy netrpj/ a zřjdka wynássj Semeno/ někdy teprwa po třech aneb po čtyřech Letech. Někteřj sem počjtagj Pimpinellam, o kteréž ginde praweno bude. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Této Petržele z Alexandrye wlastnost gest, gako giných Apichů a Miřjků.

O Wssedobru. Kap. LVII.

Wssedobr. Imperatoria, Ostrutium vulgò. Hornj Wssedobr. Imperatoria Alpina.

B

Spůsob.

WSsedobr gest pěkná zelená Bylina: Na každém Prutu stogj třj Lijstkowé/ z nichž každý na tré gest rozdělený/ wůkol drobně zpilowaný, chlupatý a drsnatý, na sspičce žlábkowaté. Prut má dlauhý, dwauloketnj, okrauhlý, vzlowatý, přjbrunátný, ostrý/ při wrchu okolek s mnohými Kwjtky bjlými, drobnými/ z něhož býwá Semeno sstroké, sseré, perné a wonné. Kořen sem y tam rozložený/ prstu ztlausstj, a někdy tlustssj/ swraskalý, twrdý/ zewnitř černý, a wnitř přjzelený/ libě a sylně wonný/ nehluboko sedjcý/ wydáwagjcý z sebe lepkau sstáwu/ chuti perné a kausawé, trochu přjhořké a wonné.

† Sedláci geg sobě sadj pro Dobytek/ a rád roste w zemi černé a w mjstech stinných. Segj geg měsýce Prosynce, gako Angeliku/ a přesazugj měsýce Máge, zdálj střewjce sazenicy gednu od druhé. Kwetne měsýce Cžerwence. Semeno dozráwá měsýce Zářj/ a tehdáž se zbjrati má. Kořen z Gara k Lékařstwj kopati se má/ neb tehdáž gest neylepssj, a plný Safftu. †

* Někteřj chtégj/ že planý Wssedobr měl by v nás býti Girsing, to gest Planá wodnj Angelika. W Nyderlantu gmenugj geg Gerardtskraut/ ginj Podagrariam, protože se s prospěchem

C spěchem proti Podágře vžjwá/ y také proti Kyčelnj nemocy. Skrze wssecky Zahrady se pro-
tuluge/ a mnoho práce Zahradnjkům zawaluge/ protož také dosti gest známý.

Nacházý se y giné pokolenj na Sswey carských Horách, wsselikterak menssj/ tam mu ři-
kagj Wildestrentz oder Bergstrentz, quasi Astrantia Alpina vel siluestris, aneb protože Pla-
nému ginák Lesnjmu pokolenj, kteréž wssudy Zahradnjkům weliké zaneprázdněnj dělá a Stren-
tzel slowe, téměř podobné se býti zdá. Někteřj gmenugj Astrantiam marem, snad protože gest
mocněgssj, nežli druhý, kterýž w Zahradách sadj: Gakož pak wssecky Hornj byliny za takowé
býti saudj.*

Přirozenj, mocy včinkowé.

Wssedobr gest horký a suchý až do třetjho stupně. Mocý swau otwjrá, roztáží,
rozděluge, stjrá a wywodj/ nadýmánj Žaludka y Střew rozhánj.

Wnitř.

Kořen Wssedobru, též y Semeno, Bylina a Mjzka, gest welmi vžitečná a dobrá
proti wsseliké gedowatosti/ zwlásstě pak w času Mornjm, proti zlému powětřj, má se
vžjwati: * Někteřj geg Angelikowému kořenu rownagj/ aneb y předstawugj. * Rozděluge
a strawuge hrubé, lipawé, studené Flusy a wlhkosti w těle/ prospjwá kassljcým od studené
přčjiny. Rozptyluge také sslemowitau nečistotu w Plicech/ a pomáhá k odchrkowánj.
Vstům dobrau wůni dáwá/ wssech smyslů posyluge. W Medowé břečce přigatý, střá-
wa měkčj/ a studenowlhkosti wyhánj.

Wssedobr bylina aneb y Kořen v wjně wařený a pitý/ dobrý gest proti Sslaku,
Paducý nemocy, skrčenj Audůw, Křeči, spánliwosti/ y wsselikým studeným neduhům
Nerwůw: Žene netoliko Moč a Ledwinný kámen/ ale y přirozený Ženský kwět, Plod
mrtwý y Lůžko. Polehčuge bolestj z studenosti Klaubnj a Střew/ otwjrá zacpánj/ wy-
hánj Pot, Wodnotedlnost y Žlautenicy. Summau zahřjwá wssecky Audy zastuzené.

Wssedobrowého Prássku půl lžjce s bjlým teplým Wjnem pitá, hodinu prwé,
D nežliby čtwrtodennj Zymnice napadla, když se to několikráte včinj/ působj, že den po dni
tratiti se bude.

Zewnitř.

Wssedobr vzdrawuge wssecka zewnitřnj Žiwočichů gedowatá vsstknutj/ aby se
přikládal, aneb sstáwa geho do Ran wpausstěla, aneb Prásskem zaseypala. Nebo mocý
swau kausse, wyčisstuge a hogj zahnilé a zagitřené rány/ Mleko ssedlé a sražené rozpau-
sstj, gako y ssedlau Krew. Wařený s Octem a s wodau a přiložený, polehčuge dnawé
bolesti aneb Podágry. Kořen žweykaný, mocně z Hlawy nečistoty, sslemy
aneb wodnokrewnost táhne. Do Collirium wložený, Oči oprawuge, a mázdry sžjrá.

* Sstáwa z Wssedobru a z Slézu tak tenká aneb inspissata zahusstěná, prospěssně se při-
kládá na wyrostliny, Steatomata řečené. *

† Kořen Wssedobru drobně zkrágený a v Wjně wařený, vkládá bolenj Zubů/ aby tu gi-
chu z něho teplau w vstech držel. Safft z Wssedobru do prázdného aneb děrawého Zubu
wložený, to též činj. Chcessli Catarrhum, Flus hlawy a Wozhřiwku zahnati a wy-
sussiti: Wezmi Wssedobr suchý/ zkrágeg drobně/ vwrz na vhlj řežawé/ a ten dým aneb páru
přigjmeg do Nosu: Spomůžeť. †

Wssedobr Latině slowe Imperatoria, Osteritium, Ostrutium, Magistrantia, † quæ
nomina videntur à Struthio Dioscoridis esse corrupta. † Wlasky Imperatoria, Francau-
sky Otruche, & Imperatoire: Německy Meisterwurtz, Keiserwurtz, Magistrantz.

O Kopru Wlaském. Kap. LVIII.

Spůsob.

KOpr Wlaský známý gest wssechněm, k Zahradnjjmu Kopru po-
dobný. Prut má okrauhlý, vzlowatý, třiloketnj/ a wnitř dřeň bjlý: Listj
wlasaté a hogné. Při wrchu nese Korunku aneb okolek, s žlutými Kwjtky
z malý

z nichž Semeno wychází obdlaužněgssj, nežli Anýzowé / perné, přjsladké, a wůně libé. A
Kořen dlauhý, w zemi hlubokÝ/ womný, perný, a přjhořkÝ.

* Kopr Wlaský nacházýme Zahradnj y Plany: A ouen po několika Letech obyčeg má zpkaněti. Tento Stařj gmenugj také Hippomarathrum, od welikosti geho/ k němuž y nás přičten býti může. Druhý pak, kterýž sladké pěkné semeno má, a odtud Fæniculum dulce slowe, a z Wlaské země, zwlásstě pak od Bononiæ, hognost se ho k nám přinášjj, může snad Zahradnj býti. Ale v nás saty, nedlauho w swém přirozenj a spůsobu zůstáwá/ nýbrž, čehož gsem častokráte sám skusyl, naposledy nassemu zase podobný bywá.

Tento Kopr Hadowé Lidem w známost wwedli/ a užitek geho wkázali. Nebo požiwánjm tohoto Kopru, kůži swau starau z sebe swlačegj/ a zrak swůg každého Roku sobě wyčisstěugj. Což spatřiwsse Lidé maudřj wzali odtad, a naučili se/ že y Lidem kupossluženj zraku temneho, welice spomáhati může. Plinius lib.20.cap.23.

Kopr. Fæniculum.
* Kopr Wlastý. * Fæniculum Italicum.

B

Čas.

Sege se Kopr na Zahradách z Gara/ a hodj se negedno do Apatéky, ale y do Kuchyně. Wytlačugj z něho y Mjzku/ a wysussenau na Slunce y kupotřebě chowagj.

Přirozenj, mocy a wčinkowé.

Přirozenj gest horkého na třetjm stupni/ a suchého na prwnjm. Semena y Kořene w Lékařstwj potřebugeme.

Wnitř.

Wlaský Kopr gedený, posyluge Žaludka/ napomáhá k zažjwánj pokrmůw / rozhánj wětrnosti/ kogným Ženám mleka přispořuge / rozdělauge wssecky lepké Flegmatyckė wlhkosti/ y zraku dobře spomáhá.

Někteřj gedj Wlaský Kopr po gjdle na zawjrku / a dobře dělagj. Neb gim zrak ostřj/ Žaludka posyluge/ k dobrému zažjwánj napomáhá/ a wětrnosti rozhánj. We Wlasských wrssky aneb wystřelky mladistwé strogj s Octem a s Solj/ a tak gedj. Potahuge se y Cukrem Wlaského Kopru Semeno.

Wlaský Kopr v wjně wařený a pitý, dobrý gest proti wssechněm nedostatkům Ledwin a Měchýře/ rozdrobuge Ledwinný Kámen/ spomáhá těžce močejm. Ženám wyčisstěuge nemoc gegich/ vstkinutj Hadjmu odpjrá. Dobrý gest zacpané a zatwrdlé

Slezyně

C Slezynĕ y Gatrám. † Kořen dobrý gest proti Zlautenicy a Wodnotedlnosti. † Rozpaluge a rozhánj sedlau Krew w žiwotĕ/ kteráž pocházý od pádu, wrazu aneb zbitj.

Semeno Wlaské kopru zetřené, s teplým Mlékem rozdĕlané, a Dĕtem mazan a Prsů gesstĕ požiwagjcým pjti dané, užitečné gest proti dussnosti a těžkému dýchánj.

† Kopr do Cukru zadĕlanÿ, aneb Cukrem potažený.

Fœniculum saccharatum.

Chudj Lidé požiwagj Kopru Wlaského, tak gakž roste / ale Bohatj dáwagj sobĕ geg Cukrem potáhnauti/ aby tim sladssj a chutnĕgssj byl. Ten Konffekt welikau chwálu ma temné Oči: nebo zraku mdlého přediwnĕ posyluge / dobře prospiwá tĕm, ktteřž magj Hlawu Flusy obtižena / twrdj pamĕt / dobrý gest proti Záwratu / aby geg dobře a dlauho w pamĕti zweykal. Kognym Panim přispořuge Mléka / otwjrá zacpánj Prsů a Plic / zahánj Kašel / rozmnožuge přirozenj / wkládá bolenj Ledwin y Slabiny / zastawuge těhotnych Žen nechutenstwj y dáwenj / odpjrá zlému powětřj y každému nakaženj gedowatému / činj wsta wormá / a gsau hánj sirdutý duch: Wkládá záhu a zewřenj Zialudka / odnjmá chřapawost y ostrosti čtiwosti a opatruge před Sstakem. Kdožby každého dne y wečer, mage spat gjti, takowý Kopr s Cukrem gidal / též y ráno když wstane na čtitrobu, coby mohlo býti splnau kžicy / ten nikdy nedostatku na zraku swém trpĕti nebude. Týž Cukr aneb Konffekt zdrawý gest tĕhotnym Žnám nebo posyluge Plodu w žiwotĕ Matky / odhánj nepřirozenau a zlau horkost Zialudka / tomáhá proti suchému Kášli / zmocňuge a zachowáwá přirozenau horkost w Cžlowĕku / posyluge žiwotnych duchůw. Proteż Stařj a wĕkem sessli Lidé, magj sobĕ ten Konffekt obstarati a ssitĕ poručený mjti / a nemohauli ho pro nedostatek Zubů sami žweykati / nechť geg sobĕ dadau čistý Prássek zelaucy / a každé ráno y wečer toho Prássku sekžičku s kusem aneb skrzwan dlauha w dobrém bylém Wjnem omočeného, sniisti. Welmi gim dobře prospĕge / a při dobrém zdrawj ge zachowá. Pálj se z Kopru Wlaského y welmi hogitedlná a zdrawá woda / ktteráž se

D měsýce Cžerwna / a beře se k tomu Bylina s wrssky a s kwĕtem, a drobně zsekaná, dystillugj se in Balneo Mariæ, a rectifikuge na Sluncy. Ta Woda ztižj čtyř aneb pĕti Lotů ráno y wečer pitá, wyčisstuge Plice y Prsy / wprostrannuge okolo Srdce / dáwá zwučnj hlas / wzbuzuge čiwost Zialudka, a odnjmá záhu / otwjrá zacpánj Gater, Slezyny, Ledwin y Měchýře / sstwen Pjsek, Kámen y sslem / z něhož se ty Nemocy rodj. Rozhánj také Zlautenicy / kteraž bywagj w Zialudka / dáwá Chůwám kognym mnoho Mléka / propraiwuge Kwĕt aneb měsýčnj wyssstěnj ženské / a nechutenstwj Zialudka wkládá.

Může se y Wjno s Wlaským Koprem přistrogiti na Podzym / a gest také welmi dobré pjti pro posylněnj a zostřenj zraku / a pro zachowánj geho w dobrém zdrawj. Ano prowssechněm neduhům nahoře dotčenym, gest znamenité Lékařstwj. †

Zewnitř.

Sstáwa z Bylíny a Prautj wydáwená, gest zdrawá skrzawým a tekutým Očim. ráno y wečer do nich wpusstěná / sháni a odgjmá bělmo, kteréž se nedawno začalo. Taž sstáwa do wssj wpusstěná, mořj w nich Cžerwy a sskwory. Takto se pak wydawge aneb wytlačuge: Wezmi kořen, bylinu, kwĕt, aneb nedozralé semeno / ztluc wssecko dobře a wytlač / Sstáwu tu wytlačenau wysuš na Sluncy, a schowey: gest znamenité Lékařstwj temným Očim / s wodau Wlaského kopru, aneb s wjnem rozdĕlaná, a do očj wpusstěná. Gest také užitečný Kopr k mdlému zraku / aby geg ráno na čtrobu žweykal / a rukama tu wůni aneb páru z něho k Očim wražel aneb obrácel / a potom tim žweykaným Koprem wšecek Očj potjral. Gistě skussenj proti tmawým Očim / gehož gsem y sám wyssiwal / a w skutku prawé poznal: Wezmi suchého Sokolowa truse čtwrtcy / semene Wlaského Kopru půl čtwrtce / obé to subtylně a dobře posstyp sinjchage, ztluc. Z té mjssenice každého gitra nĕgakau čsťáku do kaurků očj sobĕ zajtřj.

Kořen ztlučený, s Medem smjssený a přiložený, spomáhá tĕm, kterýž od wzteklých Psů zkausáni gsau. Gest také užitečné / aby tu tu Ránu prwe Octem aneb Winem

Prwe-

Proti zwředowilým Prsům: Wezmi Wlaského Kopru kořen/ zwař geg dobře A
w wodě aneb w wjně, ažby změkl/ potom teplý aneb wlažný na Prsy přikládeg: Budau zdrawé. Chcessli červené, zsynalé Nesstowice aneb Vhry, z kosstické tváře sehnati/ kteréž se poněkud podobj k Makomocenstwj: Wezmi Wlaského Kopru, a ztluc geg drobně/ potom wezmi Sádla starého/ sinjcheg dobře whromadu/ pomazug pomalu Twáře/ a bude čistá. Mezy wssemi Bylinami a kořeny, Wčelám žádný Kwět nenj tak přigemný/ gako Wlaského Kopru: A když se ta Bylina ztluče/ a Auly Wčelj se tim potrau/ tedy Wčely sobě tu libugj, a rády zůstáwagj. * Libé a mocné Lékařstwj gest y toto: Berau čerstwý, tlustý, Wlaského kopru Prut/ a ten wyprázdňugj a naplňugj ztlučeným Cukrkandem a zacpáwagj/ z kterehož potom wybjhá sstáwa/ a tau Oči potragj.*

Wlaský Kopr slowe Řecky a Latině Marathrum, Fœniculum, † vulgò Feniculum, † Arabsky Raiemgi, Wlasky Finocchio, Sspanyelsky Hinoio, Francausky Fenoil, † Wherssky Comenij, Polsky Włoský Kopr, † Německy Fenchel, od Latinského slowa Fœniculum, † Rjmsky aneb Sladký kopr, Fœniculum dulce, Romanum & Florentinum. †

O Ammi. Kap. LIX.

Spůsob.

Ammi verum.

B

Ammi má okrauhlý a zelený Prut/ s mnohými drobnými Ratolestkami a wětwičkami. Listj geho gest dlauhé a wůkol zstřjhané/ k listu Černeho Kmjnu podobné. Při wrchu nese malé hwězdnaté bjlé Kwjtky/ kteréžto se společně sstrokému Klobauku připodobňugj/ z těch bývá drobné Semýnko, poněkud perné a poněkud hořké. Kořen gest bjlý/ a má množstwj drobného wlassenčka. Sama od sebe tato Bylina w Němcých ani w Čzechách neroste. Ale sytá w Zahradách aneb sazená, ráda wychází/ a sama se také wypadlým semenem swým osywá.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Ammi gest horké a suché na třetjm stupni zwlna.

Wnitř.

Semýnko protlučené, a ztřjsi téměř půl Quentjku s teplým wjnem pité, gest dobré Lékařstwj proti žrenj w žiwotě/ kteréž od Matky pochází. Též Semeno také wžjwané, odpjrá přigatému Gedu/ žene Moč, y ženskau přirozenau Nemoc. S Anýzem w wjně přigaté, Kámen žene/ Gátra, Žaludek y žily gaterny zahřjwá a oprawuge/ Wodnotedlnost zahánj/ w Střewách žrenj a nadýmánj odgjmá/ Sskrkawky wen pudj a moří/ nechutenstwj odgjmá/ chrkánjm od nečistot Prsy wyčisťuge.

Zewnitř.

Semýnko protlučené, a s Medem na Flastr wdělané/ wzdrawuge a shánj Modřiny, Pihy, a giné Fleky na kůži.

Tymž semenem kaučiti pospodu do žiwota wpausstěti wyčisťuge nečistau matku.

Z suchého kořenj a Prutu může se strogiti wžitečné pařenj, proti Kamenu a Ledwinným neduhům. Semeno s Cžesenkem ztlučené, a na Rámu od wkussenj gedowatého přiložené, wssecku gedowatost odnjmá, a Ránu hogj.

Ammi slowe Řecky y Latině Ammi, w Apatekách Ameos, Arabsky Nanochach: Wlasky, Sspanyelsky, Francausky Ammi: Německy Ammey.

C

O Deyworcy, giná Olessnjku. Ka. LX.

Deyworec aneb Olessnjk. Daucus.

Daucus Creticus.

Spůsob a Mjsto.

D

Ačkoli Dioscorides troge pokolenj Dauci wypisuge: wssak my toliko prwnj gsme tuto wymalowali / kterež we Wassich obyčegné gsau Listj má Koprowé/ než menssj a wssj. Prut loketnj, s Korunkami okolky gako Koriander, z bjlych kwětůw/ kterež následuge semeno, než planý Passtrnák, womé a perné. Kořen samotný, prossý, pod prstu ztlaussti, počernalý/ chuti perné, kausawé/ wonj gako Passtrnák. Roste na Kamenjm a na Slůni/ y také w Lesych. Někteřj pod tim gménem Daucus, znamenagj bylinu Vogelnest, to gest Passtrnák Lesnj/ kterémuž Czesky Czapj hnizdo říkáme: gindy opět Beerwürtz, † to gest Meum aneb Koprnjk/ o němž w prwnj Knjze w Kap. 3. prawili. Ale toho my také při tom zanechawáme.

* Ponewadž de Daucis gesstě mnohé gsau hádky / musýme gich na giné místo odložiti. Neb se netreffuge / abychom tuto Čztenáře tim měli obtěžowati. W nassich Apatekách mnohdy obdržugné Semeno chuti perné/ kteréž gmenugj Semen Dauci Cretici. Bylinu, kteráž nám koiwé Semeno wynássj, tuto gsme wymalowali / aby rozdjl gegj od druhé Autorowy tim prawé truegssj byl. Roste na Horách in Sabaudia, a Semeno gegj nedělj se od semena Deyworce Kretského/ toliko že takowé pernosti nemá / pročež také nenj tak mocné. *

Přirozenij, mocy a wčinkowé.

Deyworec zahřjwá, ztenčuge, rozrážj, promká, otwjrá, žene a wywodj.

Wnitř.

Semeno Olessnjkowé wařené a pité / žene moč, Kámen, Ženské přirozené zbytečnosti, Plod, Čzmeyru y Lože/ žřenj w žiwotě, nadýmánj, a zastaralý Kássel wkládá. Copjrá Gedu Pawaukowému.

Kořen wařený a gedený, přirozenj posyluge / a Muže studené zahřjwá.

Proti stráwenj od Ryb, nechutenstwj, nezažitosti, těžkosti w žaludku a nadymánj: Wezmi Olessnjk, Angelickú, Prusstworec/ wdileg z toho treho řezanicy/ a tu moc Wy-

nem zapigeg.

Zelmut

A

Zewnitř.

Bylina y s Kořenem ztlučená aneb zmožděná, a teplá přiložená/ rozhánj wsseliké baule a Otoky, kdež se koli wyskytugj a wystřelugj/ třjsky y giné vwjzlé wěcy z Ran bodených aneb sečených wytahuge.

Deyworec aneb Olessnjk slowe Ržecky a Latině Daucus vel Daucum & Daucium. Maurytánsky aneb Arabsky Ducu, Wlasky a Sspanyelsky Dauco, Francausky Carote sauuages, Německy Ein geschlecht der Wilden Pestnachen oder Möhrenkümmel.

O Peltramu. Kap. LXI.

Pertram. Pyrethrum. Pyrethrum alterum.

B

Spůsob.

PErtram aneb Peltram listj má hogné a vzké, tenké, zelené, drobně zstřjhané, téměř gako Rmen/ drobet tlustssj, nežli Wlasky Kopr. Prut prázdný, tučný, nese při wrchu hwězdnatý kwět, gako Rmen/ aneb Bellis major, to gest Matečnjk wětssj, než tlustssj/ wnitř gakýmsy žlutým aneb zlatým Gablíčkem wyplněný/ a wůkol zewssech stran bjlým Listjčkem osazený. † Z něhož býwá Semeno/ kteréž měsýce Czerwence dozráwá/ kteréž potom rozsazugj/ gakžkoli samo se sege/ když ho nechagj wyprsseti. † Kořen gest Pjdi zdýlj, pobělawý, kosmatý/ a w gazyk kausawý.

* Tento přjtomný Peltram sám od sebe w Czechách y ginde roste/ a gakžkoli s wypsánjm Dioscoridis w Kwětu se nesrownáwá/ lečby Text oprawen byl: wssak kořen welmi gest vžitečný proti bolenj Zubůw/ a zwlásstě Oleg z něho vděłaný. Někteřj wypisugj giné pokolenj/ kteréž w mjstech wodnatých růsti má/ s Kořenem černým a ratolestným, Meo, to gest Koprnjku podobným, wonným, hořkým/ kterýž Gazyk ne y hned kausse a pálj/ než když se drobet požweyká. Listj podobné gest Płané Mrkwi aneb Deyworcy/ wssak menssj. Prautj má hladké a rowné/ na němž stogj tři aneb čtyry Korunky, s čerwenými Kwjtky. Semýnko okrauhlé a tleskaté, gako Ssocowice/ počernalé a w gazyk páłčiwé. Obywatelé w audolj Ghiana řečeném, kteřjž při řeče Clanis in Hetruria bydlegj řjkagj té Bylině Imperatoria, a dáwagj geden Quen-

C tjk Kořene gegiho s Malwazým proti Kolice a žřenj wnitřnjmu, s nemalau pkatnosti: wětrnosti rozhánj/a moč žene. To se s Figúrau srownáwá/ kterauž Autor in latinis Commentarijs pod gménem Pyrethri veri předstawuge / ale sám na tom místě w pochybnost ge wuzuge. Nebo předné prawj: Že Bylíny, kterauž tuto předstawugem, nebez práce gsme dostali. Potom hned dokládá: Gsau také mnozý Spytatelé bylin / kteřjž nowé Pyrethrum wšudy gesto wšudy na Lukách a místech newydělanych roste / a Lisij má, gako Domácy, auch gistau Mrkew. Kořen gegj, ačkoli nehned w pernosti se pronášj/wšak brzo potom, když se lépe zahřeká, Gazyk pálj a kausse. Ale takowá ostrost aneb pernost (gestliže mne chut nemeylj) s prawau chutj Peltramowau srownati se nemúže. Tak na tom místě Autor o Peltramu. Protož gsme Figúru geho tuto položili/ a Semeno přimalowali/ kteréž mi za prawé Peltramowé semeno odesláno bylo: gest počernalé, s gakýmsy bylým okolkem. Takž Studiosi rei herbariæ lépe mohau prawdy následowati, aneb wyhledáwati. Kořen pak, kterýž my obyčegně w Apatékách máme, přichází k nám ex Oriente, od Wýchodu. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Peltram gest horký a suchý na třetjm stupni. Ztenčuge, rozrážj, proniká, kýsy prodýchá, Měchýře dělá, a Pot wyhánj.

Wnitř.

Kořen Peltramowý, aneb semeno w wjně wařené a s holemý Koffličkem pité, sstuhuge whromadu studený Flegmatyckýsslem/a skrze stolice a moč wen geg wytahuge.

† Tento Trank s Cukrem temperowaný a osslazený, gest užitečný Lék studenym a gasnym Prsům/od studenych lepkých a zlých sslemů a Flusů: neb ge rozpaussti, a k wyplutj nastroguge/zahřjwá a sylj Prsy/a gest wýborné Lékařstwj proti dussnosti a těžkému dechánj.

Zewnitř.

D Peltram gest pálčiwý Kořen, slinu wytahugjcý / kteréhož proti Bolestem Zubů užjwáme / budto zweykaného w ústech, aneb w Octě wařeného/ tak aby tu gischu w ústech držel: lepké a studené Flusy, aneb wodnokrewnost, kteráž se mezy Zuby zasela, mocně weň táhne/ ano y Hlawu a mozk od dotčené wodnatosti wyčisťuge.

Peltramowý kořen w Olegi wařený aneb močený, kdyžby se gim pomazowal, zbuzuge a wywodj Pot / zahánj třesenj Zymničné: zwlásstě pak aby wssecken Pateř a spodek Noh, hodinu předtim, nežby Zymnice napadla, teple mazal. To též mazánj znamenitě dobré gest proti studenym a ochromenym Údům. Pakostnicy rozhánj / a Nerwy občerstwuge: Třesenj a skřcenj audů odgjmá / čitedlnost a hybawost znowu nawracuge/ Wodnotedlnosti wypařuge.

Peltram zkučený, w páleném wjně močený, a na Gazyk poražený potjrany, ztracenau řeč zase nawracuge.

† Peltram na Hrdlo zawěssený, a na Těle nahém nossený/ aby též k němu často mnoho dobrau pomoc dáwá Dětem proti Psotnjku aneb Božcy / ano y starssim Lidem proti Padoucj mocy. Æmilius Macer: Sulpensum collo pueris prodesse caducis Dicitur, & folio facunda refertur odore. Wlož Peltram do Wjna dobrého, a wystaw na Slunce / ať dobře mjti wyborný a sylný Ocet. Chcesli aby Piwo nezkyselelo / ale dobré a chutné zůstalo: Strágeg drobně dwa aneb tři loty kořene Peltramowého/ a přidey k tomu s dobrau hrst bylinu Zemězlučj, též drobně skrágené / a to obé w čistém lněném Pytlíčku wes do Piwa. †

Peltram slowe Řecky y Latině Pyrethrum, †Pyrinum, Pyriches, Artemisiaca, Simpliciftis Herba saliuaris, Pes Alexandrinus & Dentaria, protože ho na wěssjm díle proti Zubům užjwáme. † Arabsky Macharcaraha, Wlasky Pirethro, Sspanyelsky Peliotro, Francausky Pyrethre: Německy Bertram, Zantwurtz, vnd Speichelwurtz.

O přjcepách

A

O Přespolnjm Rosmarýnu

Dioscoridi Libanotis, siue Rosmarinus prima. Kap. LXII.

Přespolnj Rosmarýn. Rosmarinus prima, Libanotis.

B

Spůsob.

TAto Bylina má Listj gako Wlaský Kopr/ než tlustssj a ssirssj/ rozkládagjcý se po zemi wůkol, na pohleděnj gako kolečko/ wůně libé. Prut loketnj y wyšssj, s mnohými postrannjmi ratoljstkami/ kteréž nesan weliké bjlé Korunky/ a w nich mnoho Semena bjlého, okrauhlého a hranatého/ chuti kausawé a Pryskyřičné. Když se w vstech žweyká, pálj gazyk. Kořen weliký, tlustý, bjlý, wonný gako Kadidlo/ odkudž y Bylina gména dostala. Nebo Libanos slowe w Řzeckém gazyku Kadidlo, Weyrauch/ a Němcy gi nazwali Weyrauchswurtz/ gakoby řekl, Kadidlowý kořen. Roste na Horách a w pustých Lesých. Někteřj (gako Cordus) chtěgj/ že Libanotis vera gest Angelica siluestris, ale gá s nimi držeti nemohu. * Tato Přespolnj Bylina w nassjch Zahradách sytá aneb sazená, teprwa w druhém aneb třetjm Roce kwetne/ ale Semeno zřjdka dozráwá/ a wjce nežli gedno pokolenj aneb rozdjlowé se gi nacházegj. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Semeno (prawj Dioscorides) má moc sylně zahřjwati a wysussowati.

Wnitř.

Suchý kořen s Wjnem pitý, dobrý gest proti žřenj w žiwotě/ a kohožby Had vsstknul, přigjti má tento Traňk/ tak mu Ged sskoditi nebude. Týž Traňk žene y moč/ a ženský kwět zase w prawau pořádnost vwozuge. Semeno prospjwá proti Padůcý nemocy, a zastaralým nedostatkům Prsů. S Pepřem vwjně pité, žlautenicy rozhánj.

Zewnitř.

Tento Rosmarýn přespolnj ztlučený, a w spůsobu Flastru přiložený, zbytečný a přjlissný Flus krewnj z zlatých žil sstawuge/ krotj bolest a oteklinu w zadku y w Fjku/ obměkčuge a k dozránj přiwodj Otoky, Apostemata, Hljzy a Pryskýře/ když sami od sebe zráti nechtěgj.

C Kořen suchý na čistý Prach ztlučený, a s Medem smjssený, wředy wyčisstuge.
Sstáwa z Kořene aneb z Byliny wytlačená, s Medem smjssená a pomazaná, spomáhá zraku Očj.

* Libanotis, Rosmarinum, Řzecky λιβανωτίς, Libanotis Cachryfera. Semeno [illegible] Německy Bylina, Weyrauchswurtz oder Frembd Rosmarin. *

O Rosmarýnu obecném aneb Wěnečném. Kap. LXIII.

Rosmarýn obecný aneb Wěnečný. Rosmarinus coronaria.

D

Spůsob.

Rosmarýn gest drewnatý Strůmek aneb křjček/ s mnohými malými ratolestmi/ kteréž magj Kůru poběławau: Listj plno na sobě tlustého, dlauhého a vzkého, gako Lawendule/ zespod bjlého, powrchu zeleného a pruhowatého/ kteréž wonj dobře a sylně, gako Kadidlo/ protož y Řzekowé gmenugj geg Libanotis. Chut má smjssenau, pernau, hořkau a trpkau. Kwjtj mezy Listem wycházý z bjlamodré/ a potom z něho Semeno drobné a černé. Kořen drewnatý/ a ssiroce po drnu se rozkládagjcý.

* Rosmarýn gistého času na mladém Galowcy sstěpowaný, což gsem sám widěl, přes zymu w Poli tim stálegi trwá/ a gá gsem gich několik w Zahradě Knjžecý w Assenburku spatřil/ kteřjž po zymě pěknj zelenj w Poli zůstali. *

Mjsto.

Rosmarýn rád roste na Slůni/ to gest na mjstech, na něž mnoho Slunce swjtj. W Frankreychu in Delphinatu tak weliký Rosmarýn se nacházý/ a w takowém množstwj/ že dřewa geho y kupalniwu potřebugj/ Lautny, Stoly y giné potřeby z něho dělagj. We Wlassjch gako y v nás w Czechách, sadj geg sobě obzwlásstně do Kbeljků y na Zahradách, pro okrasu a rozkoš/ dělagj z něho Wěnce/ a odtud slowe Rosmarinus coronaria, to gest Rosmarýn Wěnečný.

Czas.

Rosmarýn dwakrát do Roka kwetne/ z Gara a na Podzym.

Přiro-

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Geſt přirozenj horkeho a ſuchého na prwnjm ſtupni: Rozděluge, ztenčuge wſſecky hrubé wlhkoſti, wnitřně y zewnitřně.

Wnitř.

Roſmarýn netoliko do Francymeru přináležj k Wěncům / ale y do Kuchyně, do Sklepů y do Apatéky. Nebo wſſelicý pokrmowé a nápogowé s Roſmarýnem ſtrogeni libj a chutnj gſau / a proti mnohým neduhům proſpěſſnj.

Roſmarýn w wjně aneb wodě wařený / a ráno, prwé nežby ſebau člowěk pohnul, pitý / potom po nékoliká hodinách, aby na kačný žiwot do Lázně ſſel, a z ſucha ſe potil / rozhánj a wzdrawuge Žlautenicy. Dotčený Traník wyhánj mnoho zbytečnoſtj z Čzlowěka / duſý Ged / zacpanau Slezynu y Gátra otwjrá / a w gegich mdlobě gich poſyluge. Nebo netoliko zahřjwá, ztenčuge a zacpánj otwjrá / ale také trpkoſtj ſwau wtwrzuge.

Roſmarýn poſyluge mozku y wſſech ſinyſlů / proſpjwá proti wſſechněm ſtudeným Fluſům a nedoſtatkům Mozku y audů / gakož geſt Paduecý nemoc, hluboké ſpánj, Sſlak, ochromenj, třeſenj, a nečitedlnoſt aneb mrtwoſt Audů.

Roſmarýn bránj ſtkému Fluſu ženſkému / aby Ženy z něho piky / aneb ſe gim paříky / aneb w párné Lázni ſe myly. Roſmarýn wſuſſený, na Prach ztlučený a s Topenicý chleba gedený, aneb Prášſek s Malwazým pitý / dobrý geſt mdlému, židěmu a ſtudenému Žaludku / kterýž pokrmům zachowati nemůže.

Roſmarýn s Rautau w wjně wařený, přičině málo nětco Pepře, a pitý / geſt dobrý proti Paduecý nemocy, Epilepſia řečené.

Z Roſmarýnowého kwětu dělagj w Apatékách Lektwař, Conſerua Roſmarini řečenau / Kwět a Cukr ſpolu w kamenném Moždři ztlukauce: Má předgmenowanau moc / a obzwlášſtně dobrá geſt proti omdlewánj / a platně ſpomáhá proti ſtudeným nedoſtatkům Srdce a Prſý. Přidáwá ſe Kwjtj y do Léků proti mornjmu powětřj.

Komuž z vſt ſmrdj, aneb že má bledau twář / ten každého dne ráno gjdeg Roſmarýnowý kwět / a mladiſtwé geho liſtjčko s Chlebem a drobtem Soli: lépe ſe mjti budeš.

* Woda pálená z Roſmarýnu, dobrá geſt proti Dětinſkému Božcy / aby gi Truňček ráno pjti dal / proſpjwá Žaludku a Srdcy. Ale Oleg z něho ſtrogený geſt libě wůně / a proti wſſechněm ſwrchu dotčeným Nemocem welmi užitečný. *

Zewnitř.

Roſmarýn pálený, aby dým aneb páru geho do hrdla a do chřjpj zapauſtěl, dobrý geſt proti kaſſli a Fluſům hlawy.

Čzaſu Mornjho dům Roſmarýnem wykuřowati, zlé powětřj zahánj.

Z Roſmarýnowého dřewjčka dělagj užitečná Paradla aneb ſſpičky kupáranj zubů: Z tehož dřjwj pálj také y Uhlj / kterýchž k Mahři k reyſowánj potřebugj. To Uhlj do hedbáwného ſátku zawázati, a Zuby gim wytjrati, dělá ge čerſtwé / a mořj Čzerwy.

Může ſe Roſmarýn y s Octem a s kyſelým Wjnem wařiti, a tim uſta proplakowati / proſpjwá Zubům y dáſnjm. Woda z Roſmarýnu wařeného, wyčiſſcuge a wzdrawuge hnilé rány a wředy, promywánjm / a Prášſkem gich zaſypánjm.

Roſmarýn do Lauhu wložený, dobrý geſt k mytj Hlawy.

Gjchau w kterýchžby Roſmarýn byl wařený, audowé těla proſpěſſně ſe pařj.

* Pálenau wodau Teyk a židowiny teple třjti / proſpjwá tim, kteříž neſtatečnau Hlawu a Závrat magj. Skauſj y proti ſmradlawému hnilému duchu / a Zuby wtwrzuge.

Oleg geſt proſpěſſnýy audům ochromeným aneb zatwrdlým / tolikéž k obraně proti ſſlaku / pomazuge ſe gim do Týle.*

Roſmarýn Planý. Rogownjk.

Pončwadž pak ſtrůmek ten, kterýž v nás w Čzechách w hognoſti roſte, známý geſt mnohým, a ſlowe Rogownjk, welikě podobenſtwj neſe Roſmarýnu /

C newiděło mi se ho slussně mlčenjm pominauti. Latině může slauti Rosmarinus siluestris, to gest Rosmarýn Planý. Roste w mjstech mokrých, gednoho Lokte zwýssj/ *a w welkých Lesých mnohem wyšssj.* Prautjčko má tenké, drewnaté, křehké a počerwenalé. Listj rowně gako Rosmarýn, powrchu zelené a zespod čerwené/ malými praužkami, s obau stran gako skropené/ wisýcý na sspičce čerwené. Při wrchu wisý hroznjkowé okrauhlé ryssawj/ potom Kwitj přjžluté wycházý: Kořen má mdlý. Kwět y listj wonj gako Cytronowá Gablka. Chuti kořenne a trpké.

Rogownjk. Rosmarinus siluestris.

Rosmarýn Planý menssj. Rosmarinus siluestris minor.

D

* Rosmarýn Planý Menssj roste w Prusých na temenissjtných a bahnitých mjstech, prwnégssjmu téměř podobný. Kwět geho gest zbleda ryssawý/ nemá tak sylné wůně, gako Wětssj a někdy hned nižádné. *

Ženám gest wýborný/ gakž gim známé gest. Kladau tak Planý Rosmarýn aneb Rogownjk mezy ssaty, pro zachowánj gich od Molůw. A může se ho wssudy užjwati/ podlé mého zdánj, gako Rosmarýnu/ kromě w gjdle.

Rosmarýn Obecný slowe Řecky y Latině Libanotis, siue Rosmarinus coronaria, Arabsky Zlkialgeber, Wlasky Rosmarino coronario, Sspanyelsky Romero, Francausky a Cžesky Rosmarýn aneb Rozmarýna.

O Nedwědjm Paznehtu. Kap. LXIIII.

Spůsob.

Tuto bylinu Němečtij Spisowatelé Herbářů gmenugij Brancam Vrsinam, po Německu Beerenklaw. Ale gest prawe Sphondylium Dioscoridis. Prut má gako Wlasky Kopr / půldruhého Lokte zwýssj, prázdný a tučný/ při wrchu wycházegj Ratoljstky, kteréž nesau okolek weliký, bjlého Kwětu plný. Semeno dwognásobnj aneb duplowané/ wždycky dwě zrnka spolu ssazená, gako dwa Taljřkowé/ ssiroké gako Ssocowice/ wonj těžce, a smrdj gako Stěnice. Listj pět od gedné sspičky s obau stran wisý rozřezaných/ gako na Gaworu a Wssedobru. Ta pak Sspička někdy býwá prstu ztlaussti/ brunátnými žilkami protažená. Kořen má dlauhý, bjlý gako Řetkew/ wonný a přjperný.

Mijsto.

Nedwědj Pazneht rád roste na wlhkých auhořjch a na Lukách.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gest přirozenj horkého a suchého na druhém stupni: Mocý swau zahřjwá, sussj, proniká, otwjrá, a k dozránj pomáhá.

Nedwědj Pazneht. Sphondylium, vulgo Branca ursina.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Semeno pité, Wodnokrewnost skrze Stolice wen z Cžlowěka žene.

Tato Bylina y s Kořenem v Wjně aneb v wodě wařená a pitá, gest dobrá nedůžiwým na Gátra/ rozhánj a vzdrawuge Žlautenicy. Spomáhá y dussným a deychawičným/ na Paducý nemoc stonjcým/ aneb Ženám z hnutj Maternjka na zem padagjcým, gakoby omdlely. * Polácy a ginj podobnj Národowé, této Byliny w pokrmjch mnoho vžjwagj/ zwlásstě w Poléwkách. Na některých tam mjstech, a w Litwě, z listj a Semena v wodě zwařeného, s přidánjm kwasu aneb droždj, strogj nápog/ kteréhož chudj mjsto Piwa vžjwagj. *

Zewnitř.

Semeno na vhlj vwržené, aby kauřenj z něho do chřjpj obracel, probuzuge z těžkého a hlubokého sna. To též činj Semeno s dřewěnným Olegem wařené/ aby tim teplým Hlawy pomazowal. Předoznámené Semeno s Rautau smjssené, protlučené a přiložené, vzdrawuge wředy otewřené/ kteřjž se ssiroce rozgjdagj.

Mjzka z čerstwého Kwětu wytlačená, a teplá wpusstěná do vssj hnisawých, wyčisstuge ge od zwředowánj a talowu. Item/ tauž Mjzkau hlawy pomazowati/ wlasy kadeřawé činj: wssak táž Mjzka pilně se má přikryti/ neb k nj rády Mauchy letj. Nedwědj Pazneht s Olegem smjsyti/ dobré gest proti zblázněnj a bolenj Hlawy/ aby tim hlawu smáčel. Kořen ostrauhati, a do Fistule wložiti, twrdost mozolowatau wyžjrá.

Mast dobrá na Audy skljčené a chromé: Wezmi Nedwědjho Paznehtu osm lotů/ Chwogky, Ssalwěge, Slézu, Majorány, Rosmarýnu, Polege, Cžernobýle, Pelyňku, Božjho dřewce, každého dwě hrsti/ Hřebjčků ssest Lotů/ Skořice půl Lotu/ Kmjnu Laučnjho dwa Loty/ Galgánu tři Loty/ Kadidla, Mastyxu, každého půl třetjho Lotu: Wosku půl osma Lotu/ wjna dobrého tři Žeydljky/ Sádla Wepřowého Libru: Wsse to

spolu

C spolu směs/ a na tichem vhlj wař/ až wssecko wjno wywře/ potom vděleg Mast podlé vměnj/ a maž tau mastj audy skljčené/ a rozpustjť se zase. * Této Byliny také k obměkčenj Střew často a mnoho w Klistýřjch vžjwagj.*

Nedwědj Pazneht slowe Řzecky y Latině Sphondylium vel Spondylium, vulgò Branca ursina, † & Branca ursina Germanica, ad differẽtiam Acanthi, quẽ aliqui etiã Brancam ursinam vocant: † Vhersky Meduetalp, Německy Deutscher Beerenklaw, Beerentag.

O Feruljch. Kap. LXV.

Ferula siue Narthex.

D

Spůsob a Rozdjl.

TAto bylina, kterauž Řzekowé Narthex, Latinjcy Ferulam gmenugj, a Němcy Gertenkraut, w Němcých ani w Czechách nenj welmi známá/ ale roste w horkých Kraginách. In Apulia takowá se gi hognost nacházý/ že gi gako giné dřjwj pálj. Má weliký sukowatý a prázdný Prut/ podobný obecné Třtině, a wssak tlustssj/ a když vschne, welmi lehký. Z toho Prutu wyrostagj giné wětwičky, s obau stran spořádané až nahoru/ a listjm Koprowým oděné. Při wrchu vkazugj se welicý stručnatj okolkowé, žlutě kwetaucý/ z nichž býwá počernalé Semeno, podobné Zahradnjmu aneb Wlaskému Kopru/ wssak nětro wětssj. Přes celý Rok zůstáwá tato Bylina. Z Gara když se wen wystřeluge, wynássj gakés očko aneb dřeň/ podobný twrdému žlautku wagečnému. Ten snjmagj/ a obalený mokrým Papjrem aneb ssátkem w horkém Popeli pekau/ a posýpagjc solj a Pepřem, gedj. Gest chutný pokrm/ žádost přirozenau mocně wzbuzuge. Kořen má samotný, sprostný, a w zemi hluboce sedjcý.

* Ferulæ gsau dwogjho kmene aneb pokolenj: Gedna gest Samec/ kterýž wysoko roste. Prautj geho za oněch časů mjsto metel w Sskolách vžjwali k trestánj a mrskánj Djtek/ odkudž wzato přjslowj: Esse sub ferula, to gest Býti pod káznj. Protož Adamus Lonicerus slušně Bylinu tuto Německy Gertenkraut, gakoby řekl Metličná bylina, gmenuge. Druhé pokolenj, kteréž y v nás w Zahradách trwá, gest nižssj a menssj. Samice slowe Theophrasto Ferulago.

Přiro-

Přirozenij, mocy a včinkowé.

A

Této Byliny Ferulæ, Oslowé w potrawě rádi a s prospěchem vžjwagj/ ale ginému Dobytku, gako smrtedlný Ged sskodj. Semeno Ferulowé zahřjwá a ztenčuge.

Wnitř.

Napřed oznámené oko aneb Dřeň vžitečný gest proti chrkánj Krwj/ dáwenj a plynutj žiwota. V wjně pité, Hadowému gedu odpjrá.

Prautjčko aneb weystřelky mladistwé wařj gako Sspinák/ nezle Žaludku slaužj/ ale kdyby gich mnoho gedl, zbuzugj bolenj Hlawy.

Zewnitř.

Oko aneb Dřeň do chřjpj wložiti, Krew z nich tekaucý zastawuge.

Semeno s Olegem smjssené, aby tim Páteře teple pomazowal, pot wen wyhánj. Sstáwa do Očj wkapaná, gasné a čisté ge činj.

* Ferula major slowe Rzecky σκάρθηξ, Wlasky Ferola, Sspanyelsky Canaheia, Německy Gertenkraut. Ferula minor, Ferulago, ναρθηκῖτα.* † Ferulkraut, Steckenkraut. †

O Gelenjm kořenu. Kap. LXVI.

Gelenj Kořen. I. Peucedanum. Srnj Kořen. II. Peucedanum siue Ceruaria.

B

Spůsob a Mjsto.

GElenij kořen Prut má tenký, drobný/ Kopru Wlaskému podobný/ Listj množstwj při Kořenu, hned od země whromadu stisknuté, gako něgaká ksstjce/ též k listu Wlaského kopru podobné/ kwjtj w okolku žluté. Semeno obdlaužné/ Kořen tlustý, sstáwnatý/ zewnitř černý a smrdutý. Roste na wysokých Horách a na mjstech wýslunných.

* Přinássegj také y giný spůsob Gelenjho kořene aneb Peucedani, z Sycilie/ kterýž Ferulagini nenj hrubě nepodobný. *

Mjzky a Kořene této Byliny toliko w Lékařstwj vžjwáme. Mjzku wytlačugj z Kořene a z mladistwého Prautj/ a wysussugj na Kamnách neb w stjnu na mjstě teplém: Nebo kdyby gi na Slunce wystawil, zmizý. Když kořen kopagj aneb w Moždjři tlukau/

C kau/ musegj sobě chřjpě pod Nosem Olegem Růžowým pomazati/ syce pára aneb wůně geho bolenj Hlawy a Záwrat přinássj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Mjzka gest horčegssjho a sušssjho přirozenj, nežli Kořen suchý / a sylněgi rozděluge a roztrhuge.

Wnitř.

Mjzka s Wegcem do wnitřka přigatá, gest zwlásstně dobré Lékařstwj proti Kássli a dussnosti. Vkládá žřenj/ a nadýmánj w žiwotě rozhánj/ obměkčuge žiwot/ ztenčuge Slezynu/ otwjrá Matku/ a Těhotným ženám kuporodu spomáhá: zahánj bolest Měchýře, Ledwin y Křeč. Kořen tauž moc má / ale (gakž powědjno) nenj tak sylný: Musýš geg v wodě wařiti, a ten Traňk z něho pjti. Má se bráti čerstwý, nespráchniwělý, pewný a wonný.

Zewnitř.

Mjzka s Octem a Růžowým Olegem smjchaná, a na Hlawu přiložená aneb pomazaná, prospjwá proti wssechněm studeným nedostatkům suchých žil aneb žilen, a mozku/ gako proti těžké ospánliwosti, z kteréž Nemocnj probuzeni býti nemohau / proti Záwratu, Paducý nemocy, zastaralému bolenj Hlawy, Křeči/ proti Sslaku, Pakostnicy w Kyčlách a skrčenj. Wůnj gegj občerstwugj se a zase k sobě přicházegj Ženy, kteréž omdléwagj od zadussenj maternjka nahoru wystupugjcýho/ * žweykagjce y kořen wostrý zakauřenjm Hady zahánj. Wpausstj se do vssj s Olegem Růžowým proti gegich bolenj. Jtem, do sstěrbiwých Zubůw wpusstěná, bolest gegich vkládá. Vžitečná gest y Dětem/ kterýmž Pupek wen wycházý.

Kořen vsussený a na Prach ztlučený, zaseypánjm nečisté a zastaralé wředy wyčisstuge a zawaluge/ třjsky a kosti rychle wen wytahuge/ Massem wyplňuge a hogj. Přidáwá se do Flastrůw a giných Lékůw/ kterýchž vžjwáme k zahřetj Těla y Audůw.

D Kořen suchý ztlučený, a s olegem Kopru zahradnjho smjssený, aby gjm teple Páteře pomazowal, pot wen wyhánj.

Gelenj kořen slowe Řecky y Latině Peucedanum † Bonus genius vel Bonus daemon, Herba stataria, sulphurata, Fœniculum porcinum, Cauda porcina & Herba muris sulphurata: † Arabsky Harbatum, Wlasky Peucedano: † Finachio porcino, Sspanyelsky Heruatum, Francausky Peucedame: Německy Haarstrang, Saufenchel, Schweisswurtz, Himmeldill, hoc est Anethum cœleste, vnd Haarstarck. †

Peucedanum alterum, siue Ceruaria Srnj Kořen.

Gest pak gesstě y giné Peucedanum, kterémuž Czechowé Srnj kořen řjkagj/ a ten roste na wysokých Horách skalnatých, a na Pustinách. Kořen má dlauhý, tlustý/ zewnitř počernalý, wnitř požlutlý aneb bjlý, perný a kauscwý s skrownau hořkostj a wonný. Při hlawě Kořene má gakésy wlasy dlauhé, nahoru gako kssticе stogjcý. Okolek nese gako Passtrnák bjlý / a w něm Semeno sstroké a wonné. Prut má wysoký, na půldruhého Lokte, okrauhlý a ostrý. Zelina gest rozdělená, gako obecná Petržel/ toliko že listj a Prautj gest mnohem sstrssj, tlustssj a delssj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Přirozenj gest horkého a suchého na druhém stupni: Mocý swau stjrá, proniká, rozpausstj/ rány narosstuge/ wředy čistj/ hnisy stjrá/ massem naplňuge y swaluge/ zwlásstě kdyžby ge Prachem z kořene zaseypal. Kořen v wjně wařiti, Kássel a dussnotu vzdrawuge/ Prsy a Pljce z hrubowlhkosti čistj a wysslechťuge/ Slezynu oprawuge a ztenčuge/ bolest Ledwin, Měchýře, Žaludka, střew y Matky žřenj vkládá. Jtem, Kořen sslastrowánjm kosti a třjsky s Zlatohláwkem ztlučený, wytahuge/ rány čistj a stahuge.

† Srnj kořen slowe Řecky y Latině Elaphoboscum, Ceruiocellus, Ceruaria, Pastinaca ceruina, Olus ceruinum, Pabulum cerui. Wlasky Pastinaca domestica, Sspanyelsky Canahoria blanqua: Německy Hirschwurtz, Hirtzaug oder Hirtzkraut. †

O Kmjnu černém. Kap. LXVII.

A

Kmjn Cžerný Zahradnj. Nigella satiua.

I. Kmjn Cžerný Planý. I. Melanthium siluestre.

Rozdjl a Spůsob.

B

CZerný Kmjn gest dwogj: Zahradnj a Planý. Zahradnj má drobné Prautjčko/ někdy wyšssj než dwau pjdj, s mnohými drobnými ratoljstkami. Listj menssj než Přjmětné kořenj aneb Polnj Rutka/ ale drobněgssj a vžssj. Kwitj při wrchu zswětlamodré a hwězdnaté. * Nacházý se ho nynj množstwj w Zahradách/ s gednoduchým, prostým, plným, poběla-mým Kwětem/ gehož Semeno gest wonněgssj, nežli obecného. * Z toho Kwjtj wycházegj hlawičky gako Makowičky, skrowné, obdlaužné/ ssesti aneb sedmi gakýmisy mázdřičkami rozdělené/ z nichž každá při wrchu má sspičku maličkau, gako něgaký Růžek. W gedné každé té přjhradce gest Semeno/ někdy černé a někdy žluté/ kausawé, wonné, a přjhořké. † W Zahradách s pilnostj se saditi musý/ a libuge zemi dobře wyděłanau a mastnau. †

Planý gest dwogj/ a obogj dělj se od Zahradnjho. Neyprwé/ listj má drobněgssj, gako Zahradnj Kopr. Potom w hlawičkách se nesrownáwagj. Nebo geden Hlawičky má wětssj, a sspiček wjce/ k tomu Semeno nětco hrubssj/ ale netak wonné a sspičaté. Druhý nese Hlawičky delssj, na patero rozdělené/ gakž z tohoto wymalowánj každý poznati může. Syce obogj tento planý Kmjn Prut y kwitj má gednostegné s Zahradnjm.

* Prwnj Figůru Autoris planau, wssak pěkněgssjho spůsobu s námodrými Kwěty, a s mnohým drobným obdlaužným listjčkem, na některých mjstech gmenugj Nigellam Damascenam. A zdá se/ že gi Autor držel za Isopyrum, poněwadž listj má téměř gako Anýz/ když s počátku wycházý/ syce potom w giných wěcech se nesrownáwá. *

Gest mjmo tyto Kmjny černé gesstě y giný/ kterýž Pseudomelanthium slowe, to gest Falessný Kmjn černý/ Německy mu řjkagj Raden oder Kornäglen/ ale my geg gmenugeme Kaukol. Roste sám od sebe mezy Obiljm. List má dlauhý, chlupatý/ Steblo dlauhé/ Kwět brunátný/ Hlawičku chlupatau, dlauhau a bradatau/ Semeno ostré a černé, gako Cžerný Kmjn. Wssecka Bylina y Semeno gegj gest wětssj, než černý Kmjn, kromě že newonj/ chuti hořké a chlupatá.

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wssecky tyto Bylíny, kterež Kmjn černý slowau, gsau přirozenj horkého a sůchého na třetjm stupni: Mocý swau ztenčugj, rozdělugj, otwjragj a stjragj. † Semena w Lékařstwj na wětssjm dsle wžjwáme. Kořen a Bylina žádného wžitku nemagj. †

II. Kmjn Cžerný a Planý. II. Melanthium siluestre.

Kaukol. Pseudomelanthium.

D

Wnitř.

Cžerný Kmjn w wjně wařený, a za několik dnů pořád pitý, Cžmeyru aneb žlutau wu ženskau a moč proprawuge/ Chůwám kognym Mléka přispořuge a přidáwá/ dosstnost odgjmá/ wětrnosti w žiwotě shromážděné rozhánj/ wsselikému gedu od žaludku chůw odpjrá. Awssak Semena wžjwati se má ne zeleného, ale suchého/ a to ne na mnoho. Nebo syce Těku sskodj.

* Toto Semeno má také zwlástnj moc a powahu proti zkaušánj od wztekliého Pá.

Wytlačuge se z něho y Oleg černý, wssak čistý a pěkný/ z kterehož několik krůpějj do wnitřka přigiti, welmi wžitečné gest proti twrdé a otekle Slezyně/ ano y zewnitř gim se pomazowati můžeš. Kaukolowé semeno wpražené a protlučené, dáwá Octauius Horatianus do wnitřka proti Zlautenicy.*

Zewnitř.

Semeno s Olegem modrého Lilium aneb Kosatcowým protlučené, na čelo pomazané, krotj bolenj Hlawy. Do chřipj wpusstěné, počnagicý welmo aneb nowé pouštěty rozhánj. S octem smssené, Pihy a giné Fleky stjrá/ strawuge Oroky y wsselike twrdosti.

Kuřjrit nožičkem wůkol nařež aneb roztrhni/ a Semenem černého Kornauta, ginák Kmjnu, prwé w skarém wjně močeným, oblož/ wytáhne gi wen.

Dotčené Semeno w wodě a w Octě wařené a w ustech držané, bolest Zubů sstj dá. Když se Laučowé dřewo s tim swařj, bywá Lékařstwj sylněgssj. Sskrkawicy s tim wota wyhánj též s Octem wařené/ a na Pupek přikládane.

Semeno ztlaucy, do hedbáwného wlněku zawázati, a k němu wonětj, wozsstinu ku wzdrawuge. Zakauřenjm Hady, Mauchy, Komáry zahánj a morj.

Flastr z Kaukolowé mauky, s Pelyňkowau sťáwau s Octem a Wolowau Slinssené wdělaný, Cžerwy w břisse morj. † Gest welmi dobré Lékařstwj maťjm Dětem. Někteřj k tomu Semenu berau polowicy tolik na Prach ztlučeného Aloepaticum, jiní Mastowé

Wolowé / a děłagj z toho Flastr s Medem / a přikłádagj na Břicho. Gest na mładých y starých skussено. † A

* Semeno vpražené a ztłučené, s Medem smjchané, do žiwota pospodu włožené, aneb zewnitř na Lůno přiłožené, nemoc ženskau wywodj / a Lože wen wytahuge.

Bylina tato a Kořen kopaný, když gest neysylněgssj, a gesstě w Prautj newyrostła. od mnohých se vžjwá proti zastawenj toku Krwe z Nosu y od ginad / aby gi drahný swazček aneb hrstku w ruce drželi / ažby se dobře zahřiła.*

Cžerný Kmjn słowe Řecky a Latině Melanthium, Nigella, † Melaspermū, Gith, Salus andria, Cyminum nigrum: † Arabsky Xamin, Własky Melanthio, Sspanyelsky Neguillia, Francausky Pourelle, Polsky Cžurnucha, Německy Schwartzer Koriander, † oder Kumich, Nardenkraut vnd samen / od wůně libé Nardu Indyánskému podobné. †

* Kaukol Latině Pseudomelanthium, Githago, Nigellastrum: Własky Gittone, Francausky Nielle, a Kwět Micancalum, Německy Raden, Kornrosen, Kornnáglein.*

O Mélj. Kap. LXVIII.

Mélj. Viscum. Viscum polycoccon.

B

Spůsob a Mjsto.

Melj wůbec dobře gest známé. Nemá na zemi žádného sýdla włastnjho / a by ge kdo saditi chtěł, neporoste. Ale zdržuge se gako pohostinu na Stromjch / zwłásstě pak rádo roste na Dubu, na Břjze, na Gabłoni, na Borowicy, na Hrussce, a na Kasstanu / a gest gako Strůmek rozłožitý, ratolestný a vsslechtilý: Ratoljstky geho gsau hebké, tuhé, a sem y tam w hromadu zmotané. Listjm a barwau Pusspanu se připodobňuge. Na Žaludowém stromě aneb Dubu w Zymě list swůg potracuge: Na giných pak Stromjch vstawičně se zelená. Na Podzym nese Gahodky bjłé, gako Hrách / wnitř bjłým tuhým lepem wyplněné / a každá ta Gahodka má w sobě swe černé zrnko aneb Semýnko. Ty Gahodky gjdagj Ptácy / kteřjž se na Stromjch hnjzdj / gako Drozdi a Hrdličky ꝛc. Z gegichžto trusu plného toho semena wyrostá zase na stromjch nowé Mélj. Odkudž pěkně starý Poëta Plautus propowěděł: Turdus exitium sibi cacat, to gest, Drozd sám sobě zahynutj swé

C trauſý. A Plinius napſal/ že Mělj nigakž neroſte, leč prwé ſemeno geho w Žaludku Ptačím, zwlášťě Drozdů a Hrdliček vzrage, zaž ito bude a wen wygde.

* Slawný Philoſophus Iulius Cæſar Scaliger, in ſuis exercitationibus contra Cardanum 168. tomu chce/ že Mělj nikoli nemůže růſti z Ptačího trusu/ protože ge častokráte nemohu ſſe a na wrchnjm ſpicu ſtromowých Ratolestj nacházegj/ kdežto žádu Ptácy ſedati nemohau. Oznamuge také, což někteřj piſſj/ že w Paleſtyně nacházegi ſe ſtromowé Oljwowj/ kteříž Mělj nesau s čerwenými Gahodami/ a když toho mnoho bywá, že ten Strom rěžce Owoce trpce wá/ gakož pak y w nás Stromowé takowj nerodnj bywagj. Cordus piſſe/ že ſe Mělj w wjnném krowj, ač zřídka, nalézá. W Sſwetcařích zwlášťnj spůſob Mělj magj/ s mnohými Gahodami pospolu, gako hroznowatými/ kteréž také, ponéwadž geſt neobyčegné, tuto wymalowati gſme dali.*

Z těch Gahodek dělagj Ptačj Lep, timto spůſobem: Dokudž gſau geſtě zelené a čerſtwé, zbjragj ge/ ſuſſj a protlukugj/ potom za dwanácte dnů w wodě močj/ ažby ſe změkčily a shnily. Opět ge znowa protlukugj, a w wodě wypjragj/ až wſſecky Skořepy a ſſeſſelinky z nich ſegdau: Což pozůſtáwá/ to geſt giž Lep. Neylepſſj geſt z Dubowého Mělj/ někteřj w wodě močj a tlukau také y kůry od Mělj.

Přirozenj, mocy a wčinkowé.

Mělj (to geſt nynj wypſaný Lep) zahřjwá, obměkčuge, k ſobě přitahuge/ a gſau wjce perný, nežli hořký.

Wnitř.

* Dubowé Mělj k mnohým wěcem geſt dobré/ zwlášťě pak ty prwnj Ratoleſti geho dobře ſlaužj in fluxu muliebri, a vraženým Ledwjnám.*

Někteřj berau Dubowé Mělj, kteréž ſe země nedotýká/ a wytáhnauce z nitř, awařj geg s Rautau w wodě/ a dáwagj pjti za čtyřideceti dnů pořád. Ale nemocný musj ſe w gidle a pitj mjrně a střjdmě chowati a potiti/ negináč, než gakoby w dřewě ležel. Mělj D býti ſkuſſená pomoc proti Paducý nemocy/ což nemj k wjře nepodobné: Poněwadž to Mělj tak geſt wzneſſené a ſchwálené/ že ge ſtařj Pohané gmenowali Omnia ſanantem, to geſt Zdrawj aneb Lékařſtwj wſſech neduhů. A netoliko Mělj toto Dubowé, ale y Strom, na němž roſte, za Swatý drželi/ gakž o tom ſſiroce Plinius wypranuge. Jeho y podnes Páteře z něho dělagj/ a někteřj do Stříbra wſſzeti ge dáwagj/ a malým Dětem na hrdle mezy ginými Troſſty zawěſſugj/ nybrž y ſami w ſwých Prſtenjch zadělané ſý/ magjce za to, že Paducý nemocy odpjrá/ a zahánj wſſecky ty těžkoſti, kteréž na Lidi z kauzel a čarů přicházegj. Gini tomu wěřj/ když ſe w potrawě aneb pjcy Dobrého Mělj dáwá/ že po něm tyge a tučněgſſj bywá.

* Gahodek ſamých w ſobě do žiwota newžjwagj/ protože Tělu ſſkodj. Ale z dřewa Mělj Dubowého mnoho užitečných Lékařſtwj ſirogj proti Fluxům, Dětinſkému Božcy/ a tim podobným nemocem: Nebo o zawěſſenj w těch nedoſtatečných wětſſj dſt wčenými Lékařy mile nic. Na některých mjſtech platně ho užjwagj, ztižj geduoho Quentjku w Prášſku v wodě Gilanebo giné/ proti pichánj a kláni w Botých.*

Prach z kůry Dubowého Mělj s žemným wjnem ſmjſſyti a wypiti, ráno na čtrnáctu a w wečer, wſſelké kláni w žiwotě wkládá: Zapuzuge wſſednj, druhau y třetj Zymnicy, Žlautenicy, Běhawku, trápenj wſſeligaké, Zawrat, ſauchotiny, žřenj w žiwotě. Kdo má Čerwy w břiſſe aneb w Žaludku/ požjwag toho Prachu we wſſech krmjch y nápogjch pomnauk. Proti ſražené Krwi w žiwotě od wrazu: Wař Dubowé Mělj w wjně/ potom wezmi Wegce natwrdo wařené/ a wyňma z něho Žlaučeř/ rozetři ge w tom wjně/ a wypj teplé na lačný žiwot.

Chřěgj tomu také/ že z Truſſkowé Mělj k ſnadnému početj a porodu pomáhá: a kteráž Žena, gſauc těhotná, Mělj toho požjwá/ že Djtě ſwé zachowáwá od Božcy. Sedlácy Owcým dáwagj Mělj Gedlowé/ aby neporratily plodu: k temuž dobře gſau. Ženám/ aby toho Prachu w Dubowé wodě požjwaly.

Zewnitř. A

Mělj s Pryskyřicý a Woskem w rowné wáze smjssené a přiložené / obměkčuge, k sezránj přiwodj / a sstrawuge záwssnice y giné wsseligaké Otekliny a hljzy / s Kadidlem bjlým smjssené, a na staré rozgjdawé wředy přiložené, hogj ge.

Mělj aneb y Lep s nehasseným Wápnem ztlučený, a tak na Slezynu Flastr vdělaný, vskrowňuge a zmenssuge gi. Toto předoznámené Lékařstwj s winnými Kwasnicemi stemperowané a přiložené, hrubé a ostré Nehty na Prstech wyhlazuge.

Flastr z Mělj a sstáwy Ržebřjčkowé vdělaný a přiložený, gest dobrý proti Průtržům malých Djtek. Skussено gest / že Mělj v wodě wařené, aby se do něho žena posadila, vkládá bolest Matky. * Dělagj také mocný Flastr z Mělj / kterýž talow a hnůg sylně wen táhne. Ten wypisuge Scribonius Largus, a nazýwá Emplastrum è Visco, o němž do toho Autora nahlédňauti můžeš. *

In summa, Mělj táhne a strawuge wsseliké subtýlné y hrubé wlhkosti.

Mělj Hlohowé a Gabloňowé dáwagj v wjně proti zblázněnj / a kladau do Kolébky / aby zlj duchowé a přjstrachowé Dětj nemámili / a strassliwé sny a widěnj zaháněli.

Marsstaléřj prawj: Kdož cestau na Koni gede / a má při sobě Mělj Dubowé / že mu se Kůň geho neochwátj. Mělj slowe Ržecky ἰξός, Arabsky Dabach, Latině Viscum, Wlasky Vischio & Pania, Sspanyelsky Visco, Německy Mistel oder Mispel.

O Swizeli. Kap. LXIX.

Swizel. Aparine.

B

SWizel má mnoho malých, tenkých, čtwerhraných, ostrých Prautkůw / okolo nichž sewssech stran kolem stogj tencý dlauzy ljstkowé, na pohleděnj gako Hwězdy / wždycky gedna Hwězda od druhé na dýl zaroweň při saučku, gakož na Mařeně se spatřuge. Ztěch saučků aneb vzljčků wycházegj gakésy sspičky, s bjlými Kwjtky / kteřjžto gakž opadnau, Semeno se wyskytá, ssediwé, okrauhlé, nahnuté, a wprostředku důlkowaté aneb drobet wydlabané / sformowané gako Pupček. Bylina, Prut y semeno gest docela ostré, přichytá a držj se ssatůw, gako ginj Ržepjkowé. Kořen gest tenký a nevžitečný.

C

Mjsto, kde roste.

Swizel roste mezy lnem/ gemuž také nemalau sskodu dělá/ když geg k zemi táhne. Podobně činj y giným vrodám na Zahradách/ a gest zwlásstnj nepřjtel Zahradnjků. Syce roste také ledakdes podlé cest, Plotůw a Hrázý, y na Poljch. † Kwetne přes celé Léto/ a wynássj Semeno. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Swizel přirozenj gest horkého a suchého střjdmě/ mocy stjragjcý a pronikagjcý: wyčisstuge což gest nečistého.

Wnitř.

Sstáwa z Byliny, z Prutu y z Semena wytlačená a s wjnem pitá, odpjrá Gedu Hadjmu a Gesstěrčjmu. Woda pálená pitá za den dwakrát aneb třikrát pokaždé do třj lžic plných, Stolice zastawuge, a Žlautenicy wyčisstuge.

Zewnitř.

Sstáwa Swizelowá do vssj wkapaná, bolest w nich vkrocuge a vkládá.

Bylina ssádlem protlučená a smjchaná, rozhánj a strawuge wyrostliny a wolata.

* Což gesstě k tomu lepssj gest/ aby Kwasnice aneb kal z Octa mezy to přidal. *

Listj na Rány přiložené, Krew stawuge. Někdy za starodáwna Ssaffáři a Pastýři, Swizele mjsto Cedidla vžjwali/ k snjmánj wlasů z Mléka.

Swizel slowe Latině y Wlasky Aparine, Asprella & Speronella. * Item apud Plinium, Lappago, Asperugo: a Řzecky φιλάνθρωπος, † id est hominis amans, quòd caulium foliorúmq; asperitate prætereuntium vestes apprehendat, perinde acsi comitatis & humanitatis gratia retinere vellet: † φιλάδελφος, † ὀμφαλόκαρπος, ab umbilici similitudine, quam semen eius in medio cauum refert. † Sspanyelsky Presera, Francausky Grateron, Německy Kleberkraut oder Kleekraut.

D

O Mařené. Kap. LXX.

Rozdjl a Spůsob.

Mařena gest dwogj: Zahradnj a Planá. Zahradnj w Czechách sama od sebe neroste/ lečby gi kdo sobě sadil, aneb na Rolj nasýl. Planá pak sama od sebe ledakdes roste.

Zahradnj po zemi se rozkládá/ s Prautjm čtwerhraným, ostrým aneb chlupatým/ podobným Swizeli: wssak mnohem tlustssjm, twrdssjm, ostřegssjm a mocněgssjm. Listj zelené třikrát y čtyřikrát wětssj má, nežli Swizel/ kterež týmž spůsobem, gako Swizel, hwězdnatě z swých článků wycházý/ a okrauhle se rozkládá. * Kwjtek drobný a nábledý. * Semeno okrauhlé/ spočátku zelené, potom čerwené/ naposledy, když na mjsto dozrá, černé. Kořen tenký, dlauhý, čerwený/ nehluboko w zemi sedjcý/ ale powrchu se rozkládagjcý/ Saukenjkům k barwenj Wlny na čerweno vžitečný. * W Slézku okolo Wratislawě hrubě tuto Bylinu rozplozugj/ a každého roku mnoho Peněz za ni tržj: též y we Wlassjch okolo Rawenny. Libuge a chce mjti zemi tučnau. *

Planá Mařena gest oné Zahradnj aneb domácý Sestra/ neb se gi připodobňuge/ krom že nenj tak ostrá/ a Prautj má delssj/ k tomu Kořen tenký a kosmatý. Ale Zahradnj Mařena kewssem wěcem gest vžitečněgssj.

* Nacházý se giný spůsob aneb pokolenj této Byliny/ kteráž in Hispania & Gallia Narbonensi roste/ a Clusius y ginj dáwagj gi gméno Rubia marina. O tom můžeš pohleděti do gmenowaného Autora Obserua. Hisp. lib. 2. cap. 84. *

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Přirozenj gest horkého na druhém, a suchého na třetjm stupni. Chuti trpké a hořké. Kořene a Semena toliko k Lékařstwj vžjwáme.

* Remb. Dodonæus mnohými důwody prowesti vsyluge / že Mařena nenj mocy pudjcý aneb wyháněgjcý / nýbrž wjce swjragjcý aneb whromadu stahugjcý. Protož w židkosti Břicha a plynutj žiwota y podobných přjpadnostech vžjwati se má. Kdož chce, může o tom w Herbáři geho čjsti. Neb wssecko sem přiwozowati neslussj. * A

Domácý Mařena. Rubia domestica.

1. Gahody. 1. Bacca.
2. Semeno. 2. Semen.

Planá Mařena. Rubia siluestris.

B

Wnitř, aneb w žiwotě.

Sjťáwa z Kořene pitá, dobrá gest těm, kteřjž od gedowatých žiwočichůw raněni gsau. Podobně činj y Bylina aneb Listj v wjně wařené a pité.

Kořen Mařenowý v wodě Medowé wařený a přigatý / otwjrá a wyčisstuge Gátra, Slezynu, Ledwiny y Matku / bránj začjnagjcý Wodnotedlnosti. Gest také wyborné Lékařstwj proti Žlautenicy / Moč náramně žene / a tak sylně, až časem y s Krwj odcházý / Ženskau nemoc proprawuge / kteráž se poněkud zastawila, též y Plod / mořj čerwy w Břisse / Dnu klaubnj a audy sslakem poražené vzdrawuge.

Cožkoli k močenj napomáhá / k tomu drobet tohoto Kořene aneb Byliny přidati se může / a bude Lék tim sylněgssj.

Semeno s Medem a s Octem wařené a pité, Slezynu ztenčuge.

Wyborný Prach proti wnitřnj zalité Krwi od pádu aneb ztlučenj: Wezmi tohoto kořene Mařenowého geden djl / Rhabarbarum dwa djly / Mumiæ půl djlu: ztluc na Prach a směs. Z toho Prachu přigmi gednu čtwrtcy, s teplým truňkem wjna.

Z tohoto kořene w Apatekách strogj čerwenau mast, Vnguentum rubrum potabile řečenau / ta též prospjwá proti giž oznámenému neduhu / aby gi v wjně rozpustil a pil.

Přidáwá se kořen y do těch Traňků / kteřjž se pjti dáwagj proti wnitřnjmu raněnj.

* Pisse Ioannes Langius wznessený Medicus, že traňk z Mařeny wařený zlau a sseredinau barwu Zlautenice preč odgjmá. *

Zewnitř.

Cžjpky Maternj z kořene vdělanj, táhnau wen ženský kwět, Lůžko y mrtwý plod:

Bylina y kořen s Octem ztlučená a přiložená, vzdrawuge a mrtwj wsselike rozgjdawé Fleky a posskwrny na kůži, Pjhy, strupy y Lissege.

Wssecka bylina s Octem wařená, barwj wlasy / aby ge po mytj Hlawy potjral.

C Listj a Prautj hodj se Kuchařkám k wytjránj Cýnowého nádobj/ kdež se Přesličky nedostáwá. * Woda z Mařeny pálená, aby k nj přidal drobet Alaunu a Medu, gest zwlásstě dobrá proti zlému oteklému hrdlu. *

Mařena slowe Řecky ἐρυθροδανον, Arabsky Pane, w Apatékách † Rubia tinctoria, infectoria, Vena tinctoria: Rubia tinctorum. Wlasky Rubbia, Sspanyelsky Ruuia, Francausky Garance, Německy Röte oder Ferberröte, Ferberwurtz. †

O Lasstowičnjku. Kap. LXXI.

Lasstowičnjk. Vincetoxicum, Hirundinaria.

Hirundinaria vel Asclepias nigro flore.

D

Spůsob a Rozdjl.

LAsstowičnjk má množstwj zelených, okrauhlých, žilowatých a tuhých Prutů/ na nichž stogj Listj po dwau spolu naproti sobě osazené/ geden pár podál od druhého/ podobné takměř Břečtanowému/ a wssak delssj a sspičatěgssj, mocné a hladké. Při wrchu těch Prutů wyrostá drobné bjlé Kwjtjčko/ z něhož potom wycházegj sspičaté, zelené Lustičky/ prstu zdylj a dobré, wnitř bjlau Bawlnkau wyplněné/ a w nich Semeno ssiroké, gako Horčowé. Ty pak Lustičky, když dozragj, zpukagj se a otwjragj/ magjce podobu Lasstowice letjcý/ a Bawlnka ta preč zaletuge. Kořenj má množstwj drobného, huňatého, dlauhého, poběławého/ chuti přjsladké, a drobet perné/ kteréhož samého w Lékařstwj vžjwáme.

* Nacházý se giný spůsob Lasstowičnjka, s množstwjm Prautj/ wyssjho nežli onen obecný/ kterýž se také okolo giných Zrostlin blizkých otočuge/ a častokrát do ssesti Loket na wýš wyrostá. Kwjtek má maličký a počernalý/ Listj pak Lustičky a kořen s předesslým se srownáwagj. Někteři se o to hádagj/ gakož y Autor w swém Latinském Herbáři/ že Lasstowičnjk nenj Asclepias Starých/ snad bez zwlásstnj přjčiny. Očemž na giném mjstě přjhodněgi bude prawěno. *

Mjsto a Czas.

Lasstowičnjk roste na pustých Horách, w Lesých, w mjstech suchých, Pjsčitých a wyprahlých. † Kwetne měsýce Srpna. †

Přiro-

Přirozenj, mocy a včinkowé.

A

Kořenj této byliny střjdmě zahřjwá, a málo sussj: rozděluge, otwjrá a rozpausstj.

Wnitř.

Lasstowičnjk gest wýborná Bylina / a Kořen geho odpjrá Gedům, wssj mocý a swau podstatau / protož y Latinjcy gmenugj geg Vnicetoxicum, to gest nad Gedem wjtězycý. Může se tedy bezpečně proti Mornjmu neduhu pjti s Wjnem / aby se na to potil. Dáwá se také w nápogi proti zkausánj wzteklého Psa, za čtyřidceti dnů pořád / ztižj půl čtwrtce s wodau Kardo Benedyktowau. Prach v Wjně pitý, mornj powětřj zahánj / ano y ty, kteřjž gsau giž nakaženi, vzdrawuge / kdožby hned téhož dne z něho půl Lotu w Malwazý přigal / přidada wodnatosti Werbenowé čtyry Loty / než musý se potom Traňku dobře wypotiti.

Lasstowičnjk v Wjně wařený a pitý, žřenj w žiwotě vkládá / Gedu bránj, aby se k Srdcy nebral / kdožby od gedowatého žiwočicha zkausán aneb vsstknut byl.

Proti omdléwánj a třesenj Srdce: Wezmi quentjk Lasstowičnjku na Prach ztlučeného / a půl quentjku Gader aneb Semena Cytronowých gablek / smjcheg s wodau Wolowého gazyka aneb Melissowau, a pj.

Kořenj zetřjti s Piwoňkowým semenem a s Peltramem a přigjti, Paducý nemoc vzdrawuge. Též Kořenj s Třewdawau pité, Sskrkawky wyhánj a mořj.

Půl Libry kořene Lasstowičnjkowého přes noc wetřech Žeydljcých bjlého Wjna močiti / potom přes třetj djl zwařiti / a každého dne ráno w Lůži teplý Truňk z toho vdělati / na to se wypotiti: předivně odhánj Wodnotedlnost / tak že obzwlásstně zespod noh se wyrážj / a gest wěc wprawdě skussená.

Lasstowičnjkowý kořen welmi dobrý gest Ženám, k proprawenj gegich nemocy / kteráž se poněkud byla zastawila. * Semeno platné w Lékařstwj vžjwagj / kteréž proti Kamenu gest dobré. *

B

Zewnitř.

Kwět a listj vsussené, na Prach ztlučené, a do starých ran aneb wředů kysawých zaseypané, hogj a vzdrawuge. Listj ztlaucy a přikládati, prospjwá proti wsselikým zlým otokům a wředům Matky / y zpuchlým Prsům.

Párna z Byliny a Kořene přistrogená, aby w nj Žena seděla, bolest Matky zahánj / obměkčuge, a zástawu k toku přiwozuge.

Lasstowičnjk slowe Ržecky y Latiné Asclepias, †ab Aesculapio antiquo medicinæ autore: Vincetoxicum, quòd illi insignis adversus venena vis insit: Hirundinaria, à siliquis, quas producit, quæ dehiscentes plumosum semen ostendunt, atq; adeò hirundinis effigiem referunt: † Německy Schwalbenwurtz.

O Klinopadu. Kap. LXXII.

Spůsob a Mjsto.

Tento Křjček roste na Horách skalnatých, dwau pjdj zweyssjj / Prut má drewnatý, čtwerhraný a ostrý. Listj podobné téměř Mateřj daussce / wssak ssirssj a drobet chlupaté. Kwjtj přjbrunátné nese rozdjlné okolo Prutu osazené / týmž spůsobem, gako Gablečnjk / kupodobenstwj Nohy od Lože / odkudž y Ržekowé dali mu gméno Clinopodium, kteréž tak mnoho znamená / gakoby řekl, Noha od Lože / Bettfuß oder Bettstelle Německy. Kořen má tenký a kosmatý.

Přiroze-

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Zahřjwá a sussj tento Klinopad/ ano y ztenčuge.

Wnitř.

Bylina tato wařená, aby z nj gjchu pil, vzdrawuge Průtrže: dáwá se y proti kapánj moče, vkaussenj Pawauků a vsstknutj od Hadůw/ Cžmeyru y Plod wyhánj/ Bradawice s těla shánj, pitá po několiko dnů. To též y sstáwa působj: Břicho zatwrzuge. Wařj se v wodě, gestližeby přjtomná byla Zymnice/ pakli nic, v wjně.

I. Klinopad. I. Clinopodium. II. Klinopad. II. Clinopodium.

D

Také y toto gest o této Bylině na mnohých skusseno: Že wětwičky gegj w bjlém wjně wařené a pité, Lidj possetilé a zblázněné Melancholicos naprawugj a vzdrawugj.

Zewnitř.

Sstáwau Klinopadu Bradawice potjrati, a to často dělati, přiwozuge k tomu/ že swým časem dolů odpadagj. Ale musýš ge prwé Nožjčkem drobet podřezati.

† Klinopad slowe Řzecky Clinopodion, Latině Clinopodium, quasi Lectipes. Slowe také Cleonicium, Zopyron, quibusdam Ocimoides, teste Plinio, † Německy Wirbeldost.

O Teukrium aneb Ožance wětssj.

Kap. LXXIII.

Spůsob, Mjsto a Cžas.

Teukrium má List okrauhlý, kadeřawý a zpilowaný/ též y při wrchu Kwět klasowitý a modrý/ nápodobně gako Ožanka menssj. Rowste pjdi zwýssj. Kořen má z množstwj drobného, tenkého, bjlého a drewnatého wlássenička whromadu složený. Semeno drobné w gakýchsy Mjsskách zawřené. Wssecka bylina, gako Ožanka menssj, gest hořká. Roste na Poljch, Lukách, a na mezech. † Kwetne w Létě. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Teukrium zahřjwá na druhém, a sussj na třetjm stupni. Odkudž ztenčuge, rozrážj a wywodj.

Wnitř.

Wnitř.

Teukrium s Wjnem aneb s wodau wařené, procezené, Medem aneb Cukrem oslazené, a pité/ wyčisstuge sslemowité Prsy a Pljce/ hrubé a lepké wlhkosti wen wywodj/ a zwředowánj gegich vzdrawuge/ krotj Kássel: o čemž dobře wědj Pastuchowé/ kteřjž tuto Bylinu s Solj howězýmu Dobytku proti Kássli dáwagj. Týž Traňk mocně Slezynu zmenssuge/ a wady gegj naprawuge/ otwjrá průchodisstě a zacpánj Gater/ žene moč/ lomj Kámen/ a ženské toky k běhu přirozenému přiwozuge. Maternjk wyčisstuge/ a žlautenicy hogj.

Ožanka wětssj. Teucrium.

Teukrium v wjně močiti, a w Lázni Mariæ wypáliti: Ta woda dobrá gest proti motnjm zymnicem/ aby gi ssest Lotů s wýborným Dryákem, aneb s Mithridatem aneb s Myrrhau, s Aloe a Ssaffránem přigjmal/ a ponj w Lůži se wypocowal. Též mocy gest sama Bylina, v wjně wařená a pitá.

Zewnitř.

Tato Bylina s Octem a s Fjky ztlučená, a gako Flastr přiložená, obměkčuge a ztenčuge Slezynu. S samým toliko Octem smjssená a přiložená, gest těm vžitečná/ kteřjž od gedowatých žiwočichůw raněni gsau.

Podobně hogj y otewřené hnisawé nečisté neduhy aneb Wředy/ a pakliby Ocet zdál se býti přjliš ostrý a prudký, můžeš k tomu wzýti Medu aneb Fjku.

Ožanka wětssj slowe Řecky a Latině Teucrium, vel Teucris à Teucro inventore: Francausky Grosse germandree, Německy Groß Bathengel/ † id est grãdis Chamædrys. †

O Ožance menssj. Kap. LXXIIII.

Spůsob a Mjsto.

Ožanka menssij roste pjdi zwýssij, libě wonij: Listj má drobné, podwau wždycky naproti sobě osazené, zpilowané/ Dubowému listu téměř podobné, drobet twrdé a přjchlupaté: Kwět přjbrunátný * a časem poběławý * drobný, po Prutu nahoru mezy Listjm. Semeno též malé, w mjsskách aneb Tasstičkách zawřené.

C zawřené. Kořen málo má sstěávy/na množstwj kosmatinek rozdělený. Roste a nachá-
zý se w mjstech newydělanych, wyprahlych a kamenitych. Trhagj gi když kwetne a se-
meno nese / a wysussice chowagj.

Ožanka menssj, Samec. Chamædrys mas, Serratula. Ožanka menssj, Samice. Chamædrys fœmina.

D Nachází se giné pokolenj Chamædreos aneb Ožanky, snad nemnohým známé/ ge-
gižto Listj také připodobňuge se Dubowému/ a s předdotčenau Menssj Ožankau hrubě
se srownáwá/ toliko že Listj má hlauběgi zstřihané aneb rozdělené, hustě pospolu stogicy/
barwy počernalé, a wůně dosti libé. Prautj gegj gest čtwerhrané, drewnaté, na dwě
pjdi wysoké/ s mnohými postrannými Ratolestmi a wětwičkami. Z prostředku Prutu
počátečně stogj brunátný Kwět mezy Listjm/obsahugicý ten Prut, geden řad nahoru po
druhém / wssjm tim spůsobem, gako na předoznámené Ožance menssj. Kořen má tlustý/
na mnohé částky rozdělený. Wssecka tato Bylina na pohleděnj gest krásná, libě wom po
Prysky řicy/ chut má hořkau. Někteřj gi za prwnj * aneb druhau, s nižž se wjce srownáwá *
Chamæpytim Dioscoridis rozuměti chtěgj. Ale meylj se: protože wssecko listj teto Byli-
ny podobné gest Dubowému. Aprotož lépe se tressuge ad Chamædryn, to gest k Ožance
menssj/ nežli ad Chamæpytim, to gest k Kwě. Roste na mjstech suchých.

Přirozenj, mocy a účinkowé.

Bylina tato gest chuti náramně hořké / horká a suchá na třetjm Stupni: Mocy
swau ztenčuge, sčjrá, otwjrá/ zacpánj wnitřnj proprawuge.

Wnitř.

Ožanka menssj w wodě aneb wjně wařená a pitá, ged od Srdce odhánj. Zname-
nitě dobrá gest těm, kteřjž kasslj / zatwrdlau a otekłau Slezynu magj / těžce močj/ a ne-
dáwno w Wodnotedlnost wpadli: Ženám gegich nemoc nawracuge/ zacpánj wnitřnich
Audů otwjrá a proprawuge / hrubé a lepké wlhkosti ztenčuge a rozděluge. Semeno
ztižj gedné čtwrtce pité, pěnokrewnost močem wyhánj. Týž Trauk wžitečny gest
proti Zymnicy třetjho dne / * aby za tři dni pořád za gednu čtwrtcy z něho přigjmał. *

Bylina tato přes noc w Wjně močená a pitá, Sstrkawky mořj.

Geden quentjk Prášku Ožanky menssj, ráno na čtitrobu s winným Octem aneb
s Malwazým pitý, obhaguge Cžlowěka proti Mornjmu nakažený: Gest sstussené a gi-
ste Lékařstwj.

Služicý

Skussený Lek proti sražené Krwi w Prsých/ kteraž se od bitj aneb otewřenj žil sběhla: Wezmi Ožanku menssj/ moč gi za nekolik hodin v wodě Kawiásowé a w bjlém wjně, s tauž wodau sinjssenym/potom wytlač tu Stáwu/a pj gi teplau: Přediwně spomáhá. A

Některj welikau chwálu dáwagj Ožance menssj, proti Podágře aneb dnawé nemocy/ aby gi w bjlém wjně wařil/a ráno tři hodiny před gjdlem dobrý Trunk teplý toho Tranku pil, za ssedesáte dnů pořád. Wssak musý prwé Tělo wyčisstěno a wypurgowáno býti/a Nemocný kyselých a slaných Pokrmůw se warowati. Toto Lékařstwj Gemenssij Cýsaři Karlowi Pátému poslali / a giskli to, že gsau ho při mnohých na Klauby a dnu nedúžiwých Osobách skussyli/a prawdiwé seznali/ kteřjž potom za mnohá Léta Podágry wjce necýtili. Vesalius in libro de decocto Chinæ.

* Chamædrys na Prach ztlučená, aby gi Quentyk do wnitřka přigal, w čtwrtodenních Zymnicech, když prwé Tělo wyčisstěno bylo, mnohým spomohla.*

Zewnitř.

Ožanka menssj v wodě wařená, gakžby teplau sněsti mohl/ aby se do nj posádil, a Pythličky z nj wdělal/ k Lůnu y k Ledwj přikládal/otwjrá a obměkčuge zawřené a zatwrzené průduchy Maternjka. Gest také Ožanka prospěssiná a hogitedlná proti wsselikým nowým y starým a kysawým wředům a neduhům / s Octem, Wjnem, Medem, Olegem, aneb Prachu samého wžjwage/ gakž kdy potřeba toho wkazuge.

Wodnatost Ožankowá w Oči wpusstěná, mrákotu gegich rozhánj. Do vssj wkapaná, Čzerwy w nich morj / a od takowitosti wyčisstuge.

Proti bolenj zlatých žil w zadku gistě Lékařstwj, kteréž rychle spomáhá: Wezmi Ožanku menssj/ zwař gi w dřewěnem Olegi / a potjreg toho nedostatku.

Ožanka slowe Řecky y Latině Chamædrys, †Chamærops, Linodrys, Trixago,† Serratula, Quercula minor: Wlassky Querciuola, Sspanyelsky Chamedreos, Francausky Germandree: Německy Gamanderle, Klein Bathengel, †Erdweirauch vnd Vergiß mein nicht,† B

O Planém aneb Wodnjm Čzesenku. Kap. LXXV.

Spůsob.

Planý aneb Wodnj Čzesnek list má gako menssj Ožanka, než wětssj / k tomu přichlupatý, a w okolku swém netak hluboce zstřihany/ smrdj Čzesenkem: protož geg Němcy také Lackenknoblauch gmenugj/ a gest chuti hořké a trpké, w hromadu stahugjcý. Prut má čtwrhraný, přičerwený a chlupatý: Kwět počerwenalý/ kteryž wprostřed Prautj mezy Lístjm wychází. Kořenj drobné, a na různo rozložené.

Mjsto a Čzas.

Roste rád w mjstech wlhkých/zwlásstě při Horách. Trhá se když kwetne/a w stjnu se wysussuge. Neylepssj gest, kteryž z Kréty k nám přimássegj. Wssak proto ani toho, kteryž w gjných Kragjnách roste, tupiti nemáme. Okolo Prahy se nenachází/ než v Nymburku, v Králowé Hradce, a gjnde w Čzechách na lukách mokrých, w hognosti roste. †Kwetne mésyce Čzerwna a Čzerwence.†

* Augerius Busbequius pisse w swé Knize cesty Turecké/ kterauž wykonal, když od Gemil. Cýsařské do Konstantynopole wyslán byl/ že této Byliny množstwj roste okolo Hadrianopoli: a když gi wařil/ a přidal k nj Terram sigillatam & Diascordium, že mnohým Lidem od Kornjho nakažení spomohl. Gakož pak y za nassich časůw mnohá dobrá Lékařstwj proti tomu neduhu z nj se strogj.*

C

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Planý Čzesnek zahřjwá, wysussuge, wyčisťuge / hmlosti a porussenj w tělich nedopaustj: Gakož Galenus swědčj/ že po nějaké porážce a bitwě Těla zbitých Lidj, kteříž na této Bylině za několik dnů ležela, zwlásstě po té straně, kdež se Byliny dotýkala, netak se porussila a zkazyla, gako giná. Odkawadž wzato, a za giskau wěc položeno/ že Bylina tato wsselikému porussenj a gedowatostem odpjrá.

Planý Čzesnek. Scordium.

D

Wnitř.

Planý Čzesnek gest hlawnj, a geden zwlásstnj přednj kus / kteréhož w Moru a w morowých Zymnicech obyčegně wžjwáme/ a wcházý také y do wýborného Dryáku.

Bylina wsussená, na Prach ztlučená, a ztižj gednoho quentjku s wjnem pitá, opatruge a obhaguge Čzlowěka proti Mornjmu nakažen, y wsseligaké gedowatině / mořj Čzerwy/ žene moč/ zástawy ženské proprawuge a nawracuge/ zacpánj Gater y Slezyny otwjrá. Gest prospěssná Lidem, od pádu aneb aurazu sražených.

Planý Čzesnek s Medowinau pitý, wzdrawuge Čzerwenau nemoc, wražený žaludka y kapawý moč. Wyčisťuge y Prsy od tuhých a hrubých sslemů.

S Medem smjchaný, aby z něho Lektwař wdělal, gest náramně dobrý proti zastaralému Kassli/ Plice od porussenj a smlosti obhaguge.

Zewnitř.

Bylina planého Čzesenku zelená ztlučená a přikložená, aneb Prach gegi zasypaný/ wyčisťuge a hogj staré rány, a nečisté tekuté kysawé wředy/ ano y masso wyrostlé zjstrá. Dnu klaubnj, s Octem wařená a přikládaná, wkládá.

Mast z Prachu s Woskem a s Olegem wdělati a pomazowati, wnitřnj rozněcenj Audůw a osrdj (Hypochondriorum) očerstwuge.

Proti bolenj Hlawy: Wař kwitj Planého Čzesenku, aneb samo listj w wodě/ přidada něco y Myrtwého listu/ a tim Hlawu obkládeg.

Planý Čzesnek slowe Řzecky, Arabsky y Latině Scordium, †Trixago palustris, Plinio Scordotis, ab allio, quod Græci Scordon vocant: † Wlasky a Sspanyelsky Scordio, Francausky Chamara, Německy Wasserbathenig, Lackenknoblauch.

O Čzesn-

O Czesenkowé Bylině. Kap. LXXVI. A

Czesenkowá Bylina. Alliaris.

Spůsob, Mjsto a Czas.

Czesenkowá bylina také od toho slowe / že má wůni y chut Czesenkowau, rowně gako Scordium. Roste na Zahradách, na rozcestjch mezy Ploty, na zdech a mezech polnjch. Listj má poneyprw drobet okrauhlé / potom když zcela wyroste, k Melisse podobné / než trochu hladssj, a netak swraskalé / při sspičce sjrssj, a wůkol zpilowaněgssj. Prut dwauloketnj, okrauhlý, tenký a mladistwý. Kwetne na skonánj Gara aneb měsýce Máge, krásným Kwětem bjlým / po němž následuge drobné černé Semýnko, w malých Lustičkách okrauhlých, gako Horčice. Kořen dlauhý, kterýž také má Czesenkowau chut y smrad. B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Zahřjwá, sussj, ztenčuge, rozděluge a otwjrá / ale netak sylně, gako Czesnek. Semeno mocněgi zahřjwá / a zewnitř neywjce ho vžjwáme.

Wnitř.

Z Czesenkowé byliny strogjwagj dobrau Omáčku kupečitému s Octem, Solj a Zázworem: hrubé wlhkosti ztenčuge, a lepké roztrhuge. Slaužj k klistýrowánj proti střewnj dně. Má téměř gednostegnau moc, gako Rzeřicha a Horčice / kromě že gest powlowněgssj, a k gjdlu přjgemněgssj. * Kteřjž magj krátký duch a gsau Asthmatici, těm welmi dobře slaužj tato Bylina w Olegi a wodě wařená / aby z nj ten Traňk aneb gjchu pili.*

Zewnitř.

Z semena protlučeného s Octem Flastr vdělaný, a Ženám gako mrtwým zemdloby na zem vpadlým přiložený, zhůru wyzdwiženau Matku dolů stahuge a ge probuzuge / že zase samy k sobě přicházegj. To též Semeno do lněného Pytljčku mohau zassiti / kterýžby byl prstu zdýlj y ssjřj / a kdež náležj, do žiwota dáti.

Wodnatost Czesenkowé byliny w Nos wpusstěná, aneb Semeno na Prach rozetřené a do nosu wdmechnuté, keychánj přiwodj / od Paducý nemocy poražené, a w těžkém snu gako wytržené a spánliwé, probuzuge. Táž wodnatost skrze Klistýr do žiwota wpusstěná, Dnu klaubnj vzdrawuge.

 * Sstá-

A * Sstáwa a Prach z této Byliny gest prospěssný proti zlým neduhům a wředům/kdež se Raka obáwati. Někteřj této Byliny vžjwali za Scordium, ale omylné.*

Czesenkowá bylina slowe Latině Alliaris † vel Alliaria, quibusdam Pes asini: † Německy Knoblochkraut, Leuchl vnd Salßkraut.

O Růži S. Marye. Kap. LXXVII.

Růže S. Marye. Lychnis coronaria.

Spůsob.

B Tuto bylinu Starj Lychnim Coronariam gmenowali/protože Kwjtj gegjho na Wěnce, a listj, kteréž má chlupaté, na knoty do Lamp vžjwali. Ačkoli pak wlastně a gruntowně wěděti se nemůže/ kteráby prawá a wlastnj Lychnis v Starých byla/ neb se nikdež nenacházý wypsánj Listj a Prautj gegjho/ snad protože těch časůw wůbec dobře známá a tak obyčegná byla/ že wypsánj žádného nepotřebowala: wssak zde v nás w Czechách roste obyčegně na Zahradách gedna Bylina/ kterauž gá za prawau Lychnim držjm. Nebo má brunátné Růžičky aneb Kwěty, tak gako bjlá Fiola/ k tomu Listj dlauhé, gako Měsýček/ a wssak přjssediwé, chlupaté a wlasaté. Prut též chlupatý, loketnj/ z něhož wycházý mnoho Ratoljstek/ nesaucých při wrchu bawlněné, obdlaužné a pruhowaté hláwky aneb kuličky/ z nichž se wystřelugj krásnj, vsslechtilj Kwětowé/ ale newonnj. Semeno nese okrauhlé, drobné, přjžluté/ w swých nádobkách k Bazalikowému podobné, než menssj.

Že pak Bylinu tuto na Lychnim coronoriam táhnu, mám toho gesstě wětssj tento důwod: Poněwadž listj gegj tak chlupaté a bawlněné gest/ že z něho welmi lehce knoty do Lamp dělati se mohau/ odkudž gi y Ržecké gméno dáno Lychnis. Nebo Lychnus slowe knot aneb Lampa/ k čemuž předkowé této Byliny vžjwali/ dokudž gesstě Bawlny neměli a neznali. A podnes také Ženy násse z těchto Kwětů obyčeg magj Wěnce dělati.

* Tyto Růžičky nacházegj se s bjlými, čerwenými a tělnými Kwěty/ mezy nimiž poslednj drobet wonégj. W Nyderlantu a w Englické zemi mjwagj také y plné Kwěty.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Semeno této Byliny gest přirozenj horkého a suchého na druhém stupni.

Wnitř.

Semeno pité v wjně aneb v wodě ztižj půl lotu, pěnokrewnost stolicemi wyhánj. Obzwlásstně spomáhá těm, kteřjž od Sstjrů vsstknuti gsau. Nebo k tomu tak mocná gest tato Bylina (gakž Dioscorides swědčj) že samým na ně přiloženjm aneb dotknutjm, Sstjrowé y hned trnau, a moc swau tratj.

Zewnitř.

Zewnitř.

A

Listj čerstwé přiložené, aneb suché zaseypané, nowé Rány swaluge/ a staré wředy vzdrawuge. † Růže S. Marye slowe Latině Lychnis coronaria, protože má swětlý, pěkný a čerwený Kwět/ z něhož Wěnce děłagj: Item, Rosa dominarum, Rosa Mariana, Rosula cœlestis. Od některých Mosanthos. Wlasky a Sspanyelsky Lychnide coronaria. Francausky Oeillets Dieu. Nyderlantsky Christus ocaher, id est Oculus Christi. Německy Märgenrößlein, Frawenrößlein, Himmelrößlein, Růžička Nebeská. †

O Lilium bjlém. Kap. LXXVIII.

Lilium Bjlé. Lilium album.

B

Spůsob.

Lilium Bjlé zřjdka wjce mijwá přes geden Prut: a ten dwau Loket zwyssj/ hladký, okrauhlý a tučný. Listj dlauhé, hladké, tučné/ gako Mořská Cybule aneb Wstawáč, zelené. Kwět bjlý, krásný, weliký/ gako něgaké Korbeljčky: z těch obyčegně každý mjwá ssest ljstků/ zewnitř žlabkowitě zahnutých, okolkem společně osazených/ ti v spodku gsau vzcý/ a čjm dále odtud ssirssj/ tak že se každé Lilium Zwonečku připodobňuge. Zewnitřnj částka na listj wssudy wůkol gest spátkem odhnutá/ vprostřed kwětu stogj gakásy Pýrka žlutá, gako něgaké gazeyčky/ kteráž ginau wůni zsebe wydáwagj, nežli Kwět/ a snadně opadagj. Kořen gest Cybulkowatý, z mnohých částek whromadu složený/ z nichž každá na pohleděnj gest gako tučný, tlustý a tuhý Netřesk.

* Nacházý se y giné pokolenj Lilium/ kteréž má drobněgssj a delssj list/ ale množstwj Kwětůw/ tak že gich někdy do ssedesáti spatřjno bylo. Kořen časem tak hrubý/ žeby geg sotwa oběma hrstmi obgiti mohl. To pokolenj neyprwé z Konstantynopole do Wjdně se dostalo/ pod gménem Sultan Zambach, o němž dále čjsti můžeš C. Clusium in obseruat. Pan. lib. 2. cap. 4.*

Mijsto a Czas.

Lilium libuge sobě zemi wyhnogenau w mjstech mjrných, chladných a stinných. Kwetne okolo S. Wjta/ a vstawičně se zelená y w Zymě.

C

Sazenij.

Někde mjwagj y Lilium brunátné/ a takto ge sobě strogj: Měsýce Czerwence potrhagjce paličky Liliowé po odkwetnutj, zawěssugj ge do Komjna, ažby dobře vschly. Potom wyčistjce ty hlawičky, močj w kwasnicých čerweného wjna, měsýce Března, aby barwu na sebe wzaly/ a nadělagjce Krechtůw, sadj ge/ a kwasnicemi čerweného wjna zalewagj/ tak bude růsti Lilium brunátné barwy/ gakož Plinius o tom wypisuge.

* Zwlásstnj powaha Lilium gest/ že y Semeno na Prautj Liliowém, od Kořene odřezaném, dozráwá. Někteřj pjssj/ že Lilium roste, když se Prautj drobně zkrágj a sadj. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kwět Liliowý gest smjsseného přirozenj. Nebo podstata geho gest nadjle drobná a subtylná/ nadjle hrubá a zemnatá/ nadjle také wodnatá a mjrná. Listj a Kořen sussj na prwnjm stupni/ a wyčisstuge a wysslechtuge: wssak Kořen wjce než Listj.

Wnitř.

Kwětu bjlého Lilium y Kořene zřjdka do žiwota vžjwáme/ kromě pálené wody/ kterauž někteřj chwálj a dáwagj těm Lidem, kteřjž řeč potratili/ aneb syce w mdlobu vpadli. Ginj prawj/ že bjlého Lilium woda pitá, dobrá gest proti zapálenj Gater/ a že otwjrá Wodnotedlnost/ žene Plod bezesskody/ a bolesti vkrocuge.

Woda Liliowá pálená, snadný porod činj. K témuž Prach tento gest skussený: Wezmi pýrek aneb gazýčků žlutých z Lilium půldruhé čtwrtce/ Kosti Gednorožcowé půl čtwrtce/ Kosti Slonowé geden scrupulum, Ssaffránu gednu čtwrtcy/ Semena Worličkowého půl čtwrtce, s dobrým wýwažkem/ Skořice wýborné půl čtwrtce/ Boraxu čtwrtcy/ Cukru bjlého tři Loty: Vděleg z toho wsseho Prach/ a když žena kuporodu těžce pracuge/ deg gi z něho gednu čtwrtcy s wodau Liliowau/ a welmi brzo y snadně porodj. Někteřj dělagj Prach z Semena Liliowého, z Melj Hrusskowého, z Aksstenu bjlého, Ssaffránu, Skořice, Myrrhy, Třewdawy, Saturege/ a ráno y na noc dáwagj

D coby na Groš wzýti mohl, v wjně wypiti. Ale prwnj Prach gest sylněgssj a skusseněgssj.

Semeno v wjně pité, spomáhá proti vsstknutj Hadowému.

Proti Žlautenicy gisté a skussené Lékařstwj: Wezmi Brotanu dwě hrsti/ žlutého Kwětu z bjlého Lilium půl hrsti: Naleg na to tři Libry aneb Žeydljky wjna bjlého/ zwař ažby třetina vwřela/ a zůstanauť dwě Libře. Z toho dáweg pjti Nemocnému za ssest dnů pořád, wždycky ráno dobrý Truňk teplý.

Zewnitř.

Neylepssj wěc z těchto Kwětů aneb z Lilium gest Oleg. Nebo zahřjwá studené Audy y Nerwy/ obměkčuge wsseliké twrdosti a swaly w člancých y přjhbjch/ y krotj bolest. Tak prospjwá proti Křeči, ochromenj, skrčenj, Podágře a Otokům.

Baby, kteréž při Ženách rodjcých býwagj, magj ssebau kupotřebě mjwati a požjwati Olege z bjlého Lilium. Gest také dobrý Ssestinedělkám proti bolenj Břicha po porodu teplý/ aby wněm Kaudel smočil/ a dole na břicho aneb na swaz z zadu přiložil.

Toho Olege také w Klistýřjch vžjwáme k obměkčenj twrdých Stolic/ a polehčenj žřenj w Břisse. To Lilium, kteréž w Olegi kednu padá, gest znamenitě dobré proti horkým Otokům/ kteréž splaskuge s vkládanjm bolesti.

Kořen bjlého Lilium vsussený, aneb w Popele vpečený, s Růžowým Olegem protlučený a přiložený na Spáleninu, welmi gest prospěssný a pomáhá/ aby na spáleném mjstě zase nowé wlasy rostly.

Pjsse Galenus, že některého času mjzku z listj Liliowého smjsyl s Octem a s medem/ wzaw mjzky pětkrát wjce, než Octa a Medu/ a wýborný Lék vdělal kewssem wěcem, kteréž wysussenj potřebugj, bez čpěnj a kausawosti/ gakož gsau Rány weliké a masné/ zwlásstě na Hlawě/ wředy wlhké, plzké a starodáwnj, nesnadné k zhogenj.

Kořen bjlého Lilium wařený, ztlučený, a s Slepjčjm sádlem aneb dřewěnným Olegem smjssený a přiložený/ rychle měkčj a k sezránj přiwodj Otekliny.

Tento

Tento kořen aneb Cybule s Medem ztlučená a přiložená, vzdrawuge ranˇné sſuchéżilny aneb Nerwy, a wywinuté audy. A
S Octem na Flaſtr zwařený, wyſſſuge ſtaré kyſawé wředy / a wede ge k vzdrawenj. Některj waří Kořen bjlého Lilium w Kozý ſyrowátce / a vżjwagj ho proti twrdým a otekłým Prſům, hrbolům y ſwalům. Týż Kořen bſkeho Lilium v wjně waˇrený, a za tři dni vſtawičně na Kuřjřit přikládaný, zahánj gi. Liſtj, dokudż geſt zelené, vhaſſuge Pekelný oheň S. Antonjna / y černé aneb złé Neſtowice / a hogj bolawé vſtknutj od Hadůw y Sſtjrůw. Wůně z bſkeho Lilium, welmi dobře ſlaużj Mozku.

* Liliowý kořen waˇrený s Káſlem a s Slepičjm ſádlem, a mauka z lněného ſemena, geſt dobré Lékařſtwj contra Hæmorrhoides, kteréż netekau / a wſſak welikau bolest činj.*

Lilium ſlowe Řecky κρίνον. Arabſky Suſen, Latině Lilium, † Roſa Iunonis, quòd ex lacte eius Lilium creuiſſe finxerunt Poëtæ: † Wlaſky Giglio, Sſpanyelſky Azucena & Litio blanco, Francauſky Lisblanc, Německy Lilien, Weiſſe Lilgen oder Gilgen.

O Zlatohlávku. Kap. LXXIX.

Zlatohlawek. Martagum.

B

Spůſob.

Zlatohláwek kořen má cybulkowatý, gako Lilium / ale zlutý a gako pozlacený / a geſt z menſſich łupinek ſložený. Z Gara Prut obłý a lehký wen ſe tiſkne / gako při Lilium, dwauloketnj. Liſtj na něm z vzlˇcků aneb článků ſwých hwězdnatým ſpůſobem wychážý / gedna Hwězda od druhé wrownoſti wzdálená. Při wrchu Prutu wymkagj pěknj tělné barwy kwjtkowé / *někdy ſkůro doceła bjłj* w tom ſpůſobu gako Lilium / než mnohem menſſj. Ti Kwjtkowé mnohými brunátnými Flˇičky drobně gſau ſkropeni. Liſtj wůkol ohnuté, obyčegně ſſeſt na każdém Lilium / a tolikéż v każdého ſſeſt brunátných čipkůw aneb pýreˇk červených, libé wůně. Některj za to magj / że tato Bylina geſt v Poetůw Hyacinthus, ale meylj ſe: Pˇjčiny toho w ſwém Latinſkém Herbáři gſem vkázał. Alchymiſtowé tuto Bylinu magj v welikém ważnoſti / prawjce, żeby měła moc Kowy proměňowati / z čehoż nechť ſami odpowjdagj.

A

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Gest horkého přirozenj/ a též mocy, gako Lilium/ zwlásstě Kořen: měkčj, rozpausstj, stjrá, a wen wywodj.

Wnitř.

Kteřjž dokonce wody pausstěti nemohau, magj Zlatohláwek v wjně wařiti a pjti/ aneb také Kořen s wjnem a s Olegem smažiti/ a w spůsobu Flastru na Lůno aneb na Měchýř Náročnj přikládati. Tento giž oznámený Traňk spomáhá y těm Ženám/ kteréž podlé náležitosti času swého mjwati nemohau.

Zewnitř.

Zlatohláwek s Slepičjm sádlem, a lněným Semenem ztlučený a přiložený, krotj bolest Zlatých žil oduřilých. S Wepřowým sádlem, aneb s mozkem z Wolowých kostj a hnátů smjssený a teplý přiložený, obměkčuge a k sezránj přiwozuge, aneb rozhánj wsselike twrdé otekliny a baule. Item, Kořen s Růžowým Olegem a Reyžowau mukau smjssený, a w spůsobu Flastru přikládaný, bolest a otekłost Prjů ženských po porodu vkládá. Item, wařiti Kořen v wodě s Blénowým listjm, přidati Bobowé mauky a Růže suché, potom Olege Růžowého a Rmenowého, vdělati gako Flastr, dobrý gest proti otoku Nárokůw. Item, Kořen ztlučený s Medem, spáleniny hogj/ Nerwy raněné swaluge/ bolesti člankownj krotj/ posskwrny těla stjrá/ zwlásstě na twáři ženské: Rány nečisté, shnilé, smrduté, s semenem Kopřiwowým, s Octem a s Medem smjssený, léčj/ Hljzy twrdé otwjrá/ a vwjzlé wěcy w těle, s Fiolowým kořenem smjssený, wen wytahuge.

Zlatohláwek slowe Latině Martagum & Lilium siluestre, Německy Goldwurtz.

O Lilium Zlatém. Kap. LXXX.

B

Spůsob a Rozdjl.

LIlium zlatého v nás w Czechách času zně, hogně wssudy na Poljch mezy Obiljm, mezy křowjm, na wrssjch y w audoljch roste/ a zlatau barwau se stkwj. Kořen má též gako Lilium, bjlý, cybulkowatý, ale přjžlutý/ Listj vžssjho než Lilium, plno po wssem Prutu/ barwy Porrowé aneb zčernazelené. Kwjtj wynássj wewssem k bjlému Lilium podobné/ ale barwy docela ohniwé/ tak že se zdaleka vkazuge, gako řežawý vhel.

* Tohoto roku Slowutný P. Giřj Volkamer zde w Normberce, zwlásstnj milownjk rei herbariæ, měl na swé Zahradě geden kmen Zlatého Lilium/ gehožto Prut do osmdesáti kwětů Liliowých nesl/ což gsem očima swýma, wedlé mnohých giných, s podiwenjm spatřil.*

Gest gesstě mjmo toto Lilium giné/ gehož také Figůru dáwáme, Prautjm y listjm kuprwnjmu docela podobne/ než Kwjtjm a Kořenem se dělj. Nebo Kořen * kterýž býwá welmi weliký * má mnoho spolu spogených hláwek a ssupinek, aneb kružalek drobněgssjch barwy Medowé/ a pod nimi dlauhé drobné kořenjčko. Kwět má zlatý aneb gako Cynobř čerwený, dlauhého rozstřjženj/ a ten okolo zewnitř k Prutu welmi mjstrně swinutý/ gakoby něgaký pěkný vzel aneb Knoffljk byl/ tak předjwně přirozenj y w Bylinách swé mistrowstwj prowozuge.

* K Zlatohláwku a Martagon přikládagj někteřj včenj Herbářů Spisowatelé wssecka zlatá Lilium/ kteráž Autor Hemerocallidas gmenuge. Ale ginj chtěgj/ že se lépe treffugj ad Lilium siluestre a Martagon. D. Dodonæus prawj/ že gest Hyacinthus Poëtarum, a Cosmosandalos Pausaniæ, o čemž wjce dysputowati nenj potřebj. Druhá Hemerocallis Autoris, neyprwé z Konstantynopole byla přinessená/ nese častokrát in Iunio mnoho krásných Kwětůw na gednom Prutu. Syce slowe Lilium rubrum sive miniatum Chalcedonicum, po Turecku Zufiniare, Wlasky Corona di Re, ačkoli pod týmž gménem Marocali k nám odtad posláno bylo. *

Při-

Přirozenj, mocy a včinkowé.

A

¶ Kořen téhož gest přirozenj a mocy, gako Lilium bjlé/ a cožkoli o bjlém Lilium bylo oznámeno/ to se též o tomto Kořenu rozuměti má. Protož dobrý gest proti spáleninám. Nebo welmi mjrně zřeďuge/ a přitom také odrážj.

Lilium zlaté. Hemerocallis. II. Lilium Zlaté. II. Hemorocallis.

B

¶ Kořen pitý s Medem, aneb w spůsobu čjpku do žiwota wpraweny, Maternjk wyčisstuge. ¶ Listj zetřjti a přiložiti, otekloſt Prsů ženských po porodu vkládá/ a bolenj Očj oblehčuge. W giném wewssem s Lilium se srownáwá.

O Lilium Konwallium.

Kapitola LXXXI.

Spůsob.

LIlium Konwallium gest známé wssechněm/ a měsýce Máge na Trh od Sedlek z Hor a z audolj do Města se přinássj. Nebo tak gest welmi libé wůně/ že ge každý rád w swém domě mjti chce. Wycházý neyprwé z země Dubna měsýce/ a wypausstj mladé Pazaussky/ kteréž potom rozdělugj se na dwé/ a činj dwa listj obdlaužná/ popředu nahnutá, a swinutá na teničké sspičce wisýcý, swětlé zelenosti/ ssiroké gako Gitrocel/ ale tenssj a hladssj. Prautky tryhrané, půldruhé pjdi zwýssj pausstj/ a okolo Kwjtků poběławých, drobných, pět aneb ssest/ gako něgaké Cymbálky, zpilowaných gako Pila/ na nitkách wysýcých. W každém tom Zwonečku aneb Cymbálku gest gakýsy brunátný neb zlatý Fljček. Welmi libě wonj a chut má hořkau. Když to kwjtj w Létě vwadne a opadne/ wyrostagj z něho Gahodky čerwené, gako Korál. Kořen má tenký, kosmatý, nehluboký a necybulkowatý.

* W Tyrolských horách nacházý se giné pokolenj/ kteréž wewssem wětssj gest/ a wonněgssj, nežli toto předněgssj. Item, w Nyderlantu y ginde opět giné/ kteréž pěkné tělné Kwěty nese/ a těch mi neyprwé vdělil P. Fridrich Sebitz, Knjžetcý Medicus w Břehu, weliký milownjk rei Herbariæ.*

Mjsto

C

Mijsto a Czas.

Lilium Konwallium rádo roste w mjstech wlhkých, zwlásstě w Lesých/ a měsýce Máge se wyskytuge a vkazuge/ odtud Německy Mayenblumen slowe.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kwjtj toliko w Lékařstwj vžjwáme/a to gest horké a suché/ gakž hořkost vkazuge. Gest vmnohých w welikém vžjwánj: nebo wůnj swau má moc posylowati srdce y mozku.

Konwallium. Lilium Conuallium.

D

Wnitř.

Lilium Konwallium, dokudž gest čerstwé, a dokonalau swau wůni má, dáwá se do Octa dobrého winneho aneb z Malwazý w Sklenicy/a wté zahražené za okno se wystawuge/aby ge Slunce zahřjwalo. Gest znamenitě dobrý ten Ocet, proti Záwratu a omdléwánj. Chcessli to Lékařstwj lepssj mjti: Wezmi dobrého Wjna aneb Malwazý/ naklad do něho Kwjtj tohoto/ a tak mnoho Lawendulowého a Rosmarynowého Kwětu/ k tomu drobet Skořice, Hřebjčků a Musskátowého kwětu/ zacpeg to wsse dobře w Sklenicy/ wystaw na Slunce/ a nech státi za několik dnů/ wssak někdy zamjcheg: Potom wleg to spolu do Sklenné Kolby/ a tu postaw do Kotla plného wody horké a wřelé/ a tak přepal několikrát gedno po druhém. Gest znamenitá woda proti omdléwánj, sslaku, Paducý nemocy: Potracenau řeč zase nawracuge/Srdce y Mozku posyluge/gedowatinu wen wyhánj/budto že se pige aneb potjrá. Tu wodu pro gegj weliké mocy wůbec Zlatau gmenugj. Tauž wodau Židowiny a wssecku Hlawu meyti, bolest Hlawy vkládá/Mozk sylj/Reumu sussj. Někteřj wjno strogj s těmito Kwjtky, při zbjrce wjna/ přiměssugjce suché Kwjtky mezy hrozny winné na Czeřen.

* Zaděláwagj Kwět y do Cukru/tak w mnohých nemocech Hlawy prospěssný gest/a purguge Hlawu y žiwot. Ginj podobným spůsobem w týchž přjčinách z těch čerwených gahodek Lektwař s Cukrem strogj.

Zewnitř.

Z Lilium Konwallium sstáwa gest wyborná na Oči/ neb ge čistj a gasné činj.

* Prássek z kořene do Nosu wtažený, wywodj wen wlhkost/a činj lehké keychánj.

Někteřj Sklenicy tímto Kwitjm naplněnau, a dobře zacpanau, stawěgj do kopce Mrawencowého za několik dnů/potom té wody, kteráž se w Sklenicy nashromáždila, vžjwagj proti bolestem Podágry, a podobným neduhům. *

Lilium

Lilium Konwallium tak y Latině slowe/ *Fuchsius gmenuge Ephemerum non lethale, † Wlasky Mugethi, Německy Mayenblumen oder Zaucken. * Aloysius Anguillara, někdy in re herbaria můg Præceptor w Padue, tomu chce / žeby mělo býti Theophrasti πόθος. Apud Athenæum lib.15. wykládá wysoce včený Iacobus Dalechampius Medicus Lugdunensis, Oenanthen.* A

O Gablečnjku. Kap. LXXXII.

Gablečnjk bjlý. Marrubium album.

Gablečnjk černý. Marrubiastrum, Ballote.

B

Spůsob a Mjsto.

Gablečnjk gest Bylina loketnj, pobělawá, chlupatá / Prautj má čtwerhrané a chlupaté / a na něm Listj obtlausstné, přiokrauhlé, wůkol zstřjhané / chlupaté, swraskalé, barwy zssediwa bjlé / kadeřawé, wonné, chuti hořké. Kwjtj pobělawé w bodlawých domečkách, wůkol Prut obsahugjcý / gako Přeslen wřeteno, řad geden nad druhým. Když kwět opadá / nacházý se Semeno oblé a drsnaté. Kořen samotný, ale kosmatý. Roste rád na mjstech newyděłaných podlé zdj, cest a Plotůw, mezy Kamenjm a Rumem. † Kwetne obyčegně měsýce Czerwence.† * Clusius lib.3. cap.44. obseruat. Pannonic wypisuge giný Gablečnjk / kteréhož se w Rakausých hognost nacházý / s nimž w spůsobu srownáwá se Marrubium Creticum, gakož mi y z Semena wysslo / a wssak gest bělegssj a chlupatěgssj.*

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Gest přirozenj horkého na druhém, a suchého na třetjm Stupni: Otwjrá, wytahuge, stjrá a rozděluge.

Wnitř.

Gablečnjkowé listj v wodě aneb v Wjně wařené, když k němu přidáš wyssumowaného Medu aneb Cukru, a pité / obměkčuge a wyprazdňuge nečistotu z Plic y z Prsů. A tak spomáhá proti Kássli / proti deychawičnosti, nadýmawému klánj w Bocých / přidássli k tomu kořene Fiolowého aneb Kosatcowého suchého, bude Traňk tim sylněgssj.

Týž Traňk wařený, a do wnitřka přigatý / otwjrá zacpaná Gátra, Slezynu y Matku / mořj Czerwy w Břisse: Spomáhá Ženám w těžkém porodu / a když nemjwagj po porodu náležitého swého očisstěnj, potřeby gegich y Lůžko wyhánj. Pakliby kdo Ged

snědl /

C snědl/ aneb syce od gedowaté žjžaly raněn byl/ může též dotčený Traňk pjti: Pakli gsau Ledwiny a Měchýř raněný, sskodj gim Gablečnjk: a wssak oprawiti se může, přidánjm k němu Lékořice a Ržeckého wjna. Tauž moc má y Sstáwa z listj.

Suché listj ztlučené, s Medem w Lektwař zadělané, dobře činj Prsům y Plicem/ aby gi nechal w vstech rozplynauti se/ a poznenáhlu gi do hrdla požjral.

Znamenitý Traňk proti Žlautenicy, od zacpánj wnitřnjho půwod swůg magjcý: Wezmi Gablečnjku s bjlým kwětem čtyry Loty/ kořene Wolowého gazyka, též Womanu a Ržepjčku, každého ztižj půl Quentjku/ Rhabarbarum zhruba skrágeného, gednu čtwrtcy/ Ragského dřewa půldruhé čtwrtce: Naleg na to dobrého wjna bjlého (pakli gest Zymnice, wezmi čisté wody) tři Libry aneb Žeydljky/ nech až třetina vwře/ proceď skrze čistý ssátek tenký, nic newytlačuge. Tento Traňk choweg w poléwaném přikrytém Hrncy w Sklepě/ a každé ráno wezmi z něho s dobrý Kofflјček za deset dnů pořád/ přičiň k němu půl Lotu přednjho Cukru/ a wypj teplý čtyry hodiny před gjdlem.

* Nápodobně proti Zlautenicy prospěssné gsau Pillule, z Sstáwy strogené. *

Zewnitř.

Gablečnjk vžitečný gest k mytj a pařenj se Flegmatyckým ženám/ kteréž často na Páteř, na Nohy a na Boky žalugj. Listj s Medem přiložené, wyčisstuge wředy staré, zlé a nečisté/ a nedopausstj se gim dále rozgjdati. Přjkládanjm krotj bolenj w bocých. Listj spolu s Semenem a Slepičjm sádlem smjssené a přiložené, Wole a twrdosti ženských Prsů rozpausstj a strawuge. Proti otoku audu rodného/ ztluc Gablečnjk/ a s Medem přilož. Pjhy stjrá, s Octem smjssený a pomazaný.

Woda s Gablečnjkem wařená/ vzdrawuge wsselike zlé strupy, wředy, lupy, lissege, y giné nečistoty kůže. Lauh, w němžby Gablečnjk byl zwařen, gest vžitečný prassiwým a okydlým Hlawám. Prach z Gablečnjku vzdrawuge Fjk w zadku.

Wodnatost Gablečnjkowá s Myrrhau smjssená, čerwy w vssjch mořj. Táž wodnatost wysussená, a s Medem rozetřená, přidada částku wjna, powlaku s Očj shánj/ zrak nawracuge/ a keychánj zbuzuge.

D

Gablečnjk černý. Ballote. Marrubiastrum.

Czerný Gablečnjk Prut nese čtwerhraný, černý, chlupatý/ wycházý gich několik od gednoho Kořene. Listj má gako prwnj prawý Gablečnjk/ než wětssj, zstřjhaněgssj/ drobet okrauhlé, k tomu chlupaté/ černé, porůznu od sebe postawené, a smrduté. Kwět brunátný wůkol Prut obsahuge, co Kolečko.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Moc tohoto Gablečnjka gest proti vkussenj Psů wzteklých/ aby listj zelené ztluka, s Solj smjchal/ a na Ránu přikládal. Když se pak w horkém Popeli vsussj, a potom s Medem stělj/ vzdrawuge nečisté wředy a Fjk sflastrowánjm.

Gablečnjk slowe Ržecky y Latině Prasium, Marrubium: Wlasky Marrobio, Sspanyelsky Marroio, Francausky Marrubin, Německy Weiß Andorn, Gottsvergeß.

* Czerný Gablečnjk slowe Ballote, Marrubiastrum, Marrubium nigrum, Prasium fœtidum: Ržecky πράσιον μέλαν & βαλλωτή. Wlasky Marrobio bastardo, Sspanyelsky Marrouio negro, Francausky Marrubin noir, Marrubin puant: Německy Schwartzer Andorn. *

O Melisse aneb Mědunce.

Kap. LXXXIII.

Spůsob.

Melissa z rozestřeného a rozděleného Kořene wyrostá: Prautj má množstwj loketnjho, někdy y wyšssjho. List k Czernému Gablečnjku podobný/ wssak wětssj, delssj, a netak chlupatý, swraskalý a wonný. Kwět okolo Prautj nese

tj nese Medowé barwy, zbledažluté / a Semjčko w Mossničkách počernalé, gako Worljček, než menssj. Gest přjgemná bylina Wčeličkám / kteréž z Kwětu gegjho sstáwu medowau wytahugj. Odkudž se také w Ržeckém gazyku Melissophyllon, to gest Wčelnj list, a Meliphyllon, to gest Medowý list, Latině Apiastrum gmenuge. Jtem Citrago, protože wssecka Bylina libě wonj, gako Cytronowé gablko. † Sadj gi w Zahradách / kwetne měsýce Cžerwence. †

A

* Melissa gest dwogj: Domácý a Planá. A podobné gest / že Galenus toliko Planau znal / poněwadž gi sobě lehce wážj / a prawj, že gi nevžjwagj / kdež gest Gablečnjku dostatek. A poněwadž newždycky a ne na každém mjstě, mjwá tu libau wůni Cytronowých kůrek (kterauž wssudy in Italia y syce ginde zachowáwá) nýbrž gako Stěnice smrdj / a planého spůsobu býti se vkazuge: Někteřj, gako Fuchsius, ginau mjsto nj brali / kterauž Lamio přičjtagj / o čemž tuto dosti oznámeno. V Augsspurku nacházý se welmi libé wůně spůsob / kterauž gmenugj Citrariam, a dělagj z nj Lektwař, Conseruam, proti Záwratu. *

Melissa, Meduňka. Melissophyllon, Melissa, Apiastrum.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Melissa gest přirozenj horkého na druhém, a suchého na prwnj Stupni: Mocy otwjragjcý a wywodjcý / posylugjcý Srdce y Mozku. Obzwlásstnj také moc gegj gest obweselowati mysl / vtwrzowati žaludek studený a wlhký / pomáhati k zažjwánj. Jtem, Starosti, péče, zámutky, lekánj a strassenj nočnj z hrubokrewnosti a od toho nespánj, a diwná kolácenj z Melancholie a z připálené Flegmy, odgjmá a preč zapuzuge. Protož Srdce obweseluge / žiwotnj mocy vtwrzuge / swau wůnj, trpkostj, pronikawostj, ꝛc.

Wnitř.

Melissa má znamenitau dobrau moc / kteraužto Srdce posyluge a občerstwuge / zwlásstě když času nočnjho sauženo býwá, bauřj se a odpočjwati překážj. Krew černau a spálenau čistj / zkormaucenj mysli a zámutek Melancholický odwracuge / studenému a wlhkému žaludku, a téměř giným wssechněm wnitřnjm audům, dobře slaužj.

Melissa w bjlém Wjně wařená, a za několiko dnů pořád pitá, předgmenowané skutky též působj / y Prsy wyprazdňuge / odnj má deychawičnost / Srdce a Mozku posyluge / odpjrá Paducý nemocy / a gedowatému Zwjřat vsstknutj.

Kdožby gedowaté Hauby gedl a se stráwil / má z této Byliny pjti / bude zdráw.

Z listj gegjho může se Lektwař přistrogiti, kupožjwánj Lidem dussným a dýchawičným / kteřjž gináče dychati nemohau, leč se wyzdwihnau a powstanau.

Pjssj někteřj / že vžjwánj této Byliny, ostřj smysly a dobré lehké Sny přinássj.

Melissa drobně zsekaná, přes noc w dobrém bjlém wjně aneb w Malwazý močená, a potom skrze sklenný Hemelin wypálená, dáwá znamenitau wodu. Nebo patrně krotj žřenj w Matce / po každé do třj aneb do čtyř lžic plných pitá / zahánj také y těžkost tlačenj žaludka / zatmělé Oči čistj / a má w sobě wssecky swrchu oznámené mocy.

* Dělagj z nj také welmi libý Extrakt / kterýž w skrowném vžjwánj s Poléwkau z Massa, aneb ginau podobnau, k předgmenowaným nedostatkům welmi gest vžitečný / zwlásstě w přirozenjch studených. W Frankreychu z mladistwých wrssků této byliny Ssestinedělkám obyčegně Torty strogjwagj s Wegcy a Růžowau wodau rozdělané. * † Někteřj y z Kwjtj Melissowého dělagj Ocet, tak gako z kwětu Karaffilatowé. Ten proti mdlobě srdce welmi gest požitečný / aby w něm Hubičku omočil a k nj woněl / aneb smočené w něm lněné ssátky na srdce a Pulsownj žjly přikládal / ano y pod Nosem natjral. †

C

Zewnitř.

Woda, wkteréžby Melissa wařená byla, w vstech teplá držaná, krotj bolest zubů.

Cžerstwé listj Melissowé rozetřené, a na wjčka očj přiložené bolesti očj polehčuge.

Gest také do Klistýrůw dobrá, w nemocy čerwené. A w té potřebě můžeš wzýti Melissy a Diwizny/ a v wjně čerweném trpkém a w Octě wařiti/ potom Pytljček vdělati/ a na zadek často přikládati: dobře spomáhá. Melissa a kwět Rmenowý do lněneho Pytljčku wložený, v wodě aneb wjně wařený, mezy dwěma Taljři wytlačený, a tak teplý na zbauřenau Matku přiložený, vkrocuge bauřenj a zdwihánj gegj/ a nawracuge k gegjmu prawému mjstu. Pročež gi někteřj y Maternj aneb Matečnj bylina řjkagj.

Párna aneb potowá Lázeň z Melissy, přinássj Menses, aneb Ženskau nemoc.

Flastr z listj čerstwé Melissy a z Soli vdělaný a přiložený, wole narostlá rozhánj/ wředy a rány wyčisstuge/ a bolesti w přjhbjch spokoguge.

Když Aule aneb Wčelnjky natřeš bylinau Melissowau/ nezaletj od něho Wčely pryč, ani ho neopustj. Kohožby Wčela vsstjpla, přilož tuto Bylinu/ odgjmá bolest.

Sstáwa z listj do Očj wkapaná, zlepssuge zrak. Melissowá woda do kalného wjna wlitá, zase ge swětlé a čisté dělá. Masso tau wodau skropené, dosti za dlauhý čas čerstwé a bezpečné proti Muchám a truskům zůstáwá.

Melissa slowe Řzecky μελισσόφυλλον, * μελίφυλλον, & μελίτεια. A podnes Řzekowé w swé pokažené řeči μελισσοβότανον gi gmenugj: Latině Melissa, Plinio Melittis: Syce Apiastrum od toho/ že gi sobě Wčely welmi libugi. Odkudž y Cžesky slowe Melissa, Meduňka, Rogownjk, Dubrawnjk, Wčelnjk, Matečnjk. Item Citrago. Ačkoli Plinius tato dwě gména dělj/ poněwadž Apiastrum gest pokolenj gedno ex Ranunculis, a gedowaté. Wlasky Cedronella, † Citronella, Meludella, † Naranzata, Maladella, Allegracuore.* Francausky Melisse, Arabsky Bederangie, Sspanyelsky Torongil, Yerua Cidreira: † Německy Melissen oder Melissenkraut, Hönigblum, Imenblat, Biensauge vnd Mutterkraut. †

D

* O přespolnjch a cyzých Meduňkách.

Melissa Molucca.

Turecka Melissa/ * s modrým a † Bjlým kwětem.

Melissa Moldauica siue Turcica, florib. * Cęruleis & † albis.

Molucca.

TVto Bylinu pro gegj libau wůni někteřj gmenugj Přespolnj Melissu/ ačkoli ginj Cardiacam nazýwagj: Z těch gedna gest pichawěgssj a bodlawěgssj, nežli druhá/ pročež se v

těmi gmény dělj, Molucca læuis & spinosa. Wssak nemagj toho gména, gakž tomu někteřj chtě- A
gj, od Ostrowůw Moluccis, poněwadž neyprwé z Syrie k nám gsau přinessený/ gakož swědčj
D. Rauwolff w swé Knize Itinerarij, že gi okolo Tripoli hognost nalezl/ kteráž nebyla welmi
pichawá/ a woněla gako dobrý wyzralý Melaun. Má geden Prut y wjce loketnjch/ s nino-
hými listy w okolku zstřjhanými a oděnými, gako giné Meduňky/ Kwjtj wůkol wyrostá z sstro
kých a okrauhlých přjhradek, gako Klobauček sfformowaných/ a to gest poběławé, drobet men-
ssj nežli na mrtwých aneb hluchých Kopřiwách.

Skutek.

Chwálu má proti Gedu/ a Sstáwu gegj někteřj držj za mocné Lékařstwj, proti Ra-
nám na Hlawě.

Melissa Moldauica sive Turcica.

Tato přespolnj Melissa slowe Moldauica, protože z těch mjst neyprwé k nám gest při-
nessená. Má vžssj a delssj y drobet zstřjhanégssj listj/ Kwět wětssj, brunátný aneb zswě-
tla modrý/ ačkoli gsem gi cele s bjlým Kwětem mezy giné přespolnj Byliny do Zahrady wnesl.
Semeno gegj gest obdlaužné a černé.

Moc.

Tato Bylina w mocy od Melissy se nedělj/ a zwlásstě wonné gegj Semeno za sylné a
mocné magj.

Melissa Fuchsij.

B

Tuto Bylinu, kteréž se na stinných Pahrbcých w zemi Franské a Sswábské množstwj na-
cházý, Wysoce včený D. Fuchsius má také a držj za gedno pokolenj Melissy/ a žeby za
prawau vžjwána býti měla: ale ginj wjce chtěgj/ aby ad Lamias přisazena byla.*

O Stachysu, ginác Klasu.

Kap. LXXXIIII.

Spůsob a Mjsto.

Tuto Bylinu gmenugj Němcy také Feldandorn, to gest Polnij
Gablečnjk/ a nenj k Gablečnjku bjlému nepodobná/ ale list má delssj a hogněg-
ssj/ wssecken chlupatý, přissediwý a wonný/ k Ssalwěgowému listu podobný/

C wssak trochu ssirssj. Ratoljstek od gednoho Kořene několik wypausstj čtwerhraných, bělegssjch a delssjch, než na Gablečnjku. Roste na wrssjch, pahrbcých, mezy Chamradjm/ a na mjstech něwydělaných. Kwět nese bledé čerwenosti/ a ten wůkol při článku aneb saučku Prut obstjrá, řad po řadu nahoru. Ale kterýž gest na wrchu Prutu, ten gest klasowitý: A mám za to/ že od toho Kwětu klasowitého Stachys Ržecky slowe/ a Cžesky wykládá se Klas. Kořen má ztlausstj maljku a kosmatý.

Klas wonný. Stachys.

Giný Klas. Stachys alia.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tento Stachys aneb Klas gest chuti perné a hořké/ odkudž znáti můžeme, že gest horkého a suchého přirozenj. Zahřjwá, sussj, stjrá, sylj a otwjrá.

Wnitř.

Listj tohoto Klasu wařené a pité, moč zastawený proprawuge/ Ledwiny od Pjsku y od Kamene wyčisstuge/ Ženám gegich nemoc přiwodj, y Lůžko wen wypuzuge. Ale Ženy těhotné magj se tohoto Kořene wystřjhati. Spomáhá také poraženým, skrčeným, zdřewenělým, spánliwým/ pitá, y také zewnitř pařenjm přikládaná/ Žlautenicy vzdrawuge. Prach v wjně přigatý, Cžerwy w břisse mořj. Syce wssecky ty mocy má, gako ginj Gablečnjkowé. Tento Klas slowe Ržecky, Latině y Cžesky také Stachys, Wlasky Saluia montana, Francausky Sauge molle, Německy Riechender Andorn, to gest Gablečnjk wonný.

* Stachys alia.

Ačkoli *Autor* w swém Latinském Herbáři negmenuge gako my Stachyn, než Pseudostachyn, to gest ffalessný Klas: wssak ginj mnozý držj tento Klas za prawý Stachyn, a druhý s požlautlými Kwjtky a pobělawým měkým Listem za něg magj/ a zdá se býti podobné/ že Andreas Cesalpinus lib. 11. cap. 16. nazywá gi Herbam albam, kterauž nalezl v S. Seraualle in Piceno, kterauž někteřj chwálj ad coagulationem Mercurij. Lobelius má gesstě menssj pokolenj/ kteréž se po zemi plazý/ a gmenuge Stachyn Lusitanicam.

O Gelenjm

O Gelenjm Gazyku aneb Pſaném traňku. Kap. LXXXV.

A

Gelenj Gazyk, aneb Pſaný traňk. Phyllitis, vulgò Scolopēdria, Lingua ceruina. Hemionitis.

B

Spůſob.

GElenj Gazyk aneb Pſaný Traňk, liſtů ňekolik ſpolu hned od Kořene wypauſtj, dlauhých, zhůru ſkogjcých, pewnych, zelenych, ſſormy Gazyku / popředu hladkých, ale pozadu magjcých na ſobě napřjč mnoho ſtrychůw požlautlých / gako nēgakých Čzerwjkůw. Od čehož Pſaný traňk ſlowe / Gelenj pak Gazyk, od podobenſtwj. Koſtěal aneb Hřbet liſtowý má tluſtý a pewný: Kořen kosmatý, černý, whromadu ſtiſknutý a wlaſatý. Nenese ani Prutu, ani Kwětu, ani Semene / ač ňekteřj tomu chtěgj / že Semýnko ňegaké bywá w těch ſtreyſſcých zakryté. * Nacházegi také pěkný Traňk Pſaný / ktery liſt při wrchu má wſſecken zſtřihaný a rozdělený / o němž piſſe C. Cluſius lib. 2. obſeruat. Hiſpanic. cap. 98.*

Mjſſto.

Roſte w Audoljch, w Leſých, w Skalách / a mezy Kamenjm, w Geſkynjch, w Studnicých / a častokrát okolo Potokůw při wlhkých zdech / w mjſſtech chladných a ſtinných. † Zelená ſe přes celý Rok, gako Oſládyč.†

Přirozenj, mocy a wčinkowé.

Wſſecka Bylina woňj gako Kapradj, a geſt trpká / přirozenj ſtudeného a ſuchého na prwnj ſtupni. Mocy ſwau zřeďuge, ſuſſj, a ochlazuge.

Wnitř.

Pſaný traňk aneb Gelenj gazyk má tegnau wlaſtnoſt / ſkrze kterauž otekłau Slezynu a twrdoſt gegj zmenſſuge, ztenčuge, a zaſe naprawuge, w Octě wařený a pity.

Gelenj Gazyk přes noc w wjně močený, a ráno pitý / geſt welmi wžitečný, netoliko Spleneticis, to geſt, nedůživau Slezynu magjcým: ale ſtrawuge také wſſelike zle wlhkoſti w Čzlowěku.

C Listj prawé Scolopendriæ, to gest Psaného Traňku, v wjně wařené a pité, zapuzuge řezawku a žlautenicy/ vkládá sskawku a řjhánj Žaludka/ Kámen drobj.

Psaný Traňk s čerweným trpkým wjnem pitý, stawuge Auplawicy y Czerwenau nemoc. Týž v wjně wařený a pitý, vsstknutj Hadowé hogj/ a žřenj w žiwotě odnjmá. Ten Traňk může se y nemocnému Dobytku do Hrdla wljti.

Proti twrdosti a otoku Slezyny, dobré a skussené Lékařstwj: Wezmi Psaného Traňku bylinu/ a spal listj gegj na Prach/ a ten sljweg neb rozděleg pálenau wodau z Psaného Traňku/ tim spůsobem, gakož Lauh dělagj. Toho Lauhu wezmi dwanácte lžic plných, Syrupi de radicibus, Oxymellis simplicis, obogjho ssest lžic plných/ smjcheg spolu, a pj ráno teplý za několik dnů pořád.

Ocet, w němžby se listj Scolopendriæ, to gest Psaného Traňku zwařilo, pjti za čtyřidceti dnů pořád wždycky ráno/ má hogitedlnau moc, twrdau a oteklau Slezynu měkčiti a zmenssowati. K tomu tluče se y listj/ a s wjnem zadělané přikládá zewnitř na lewý bok a na Slezynu. Prach zlaté barwy, kterýž se pozadu listj prawého Psaného Traňku přidržj, ztižj gedné čtwrtce, přidada k němu o polowicy wjce bjlého Aksstеynu, s Gitrocelowau wodau pitý/ gest welmi dobrý těm, kterýmž přirozené semeno bez wůle gegich vcházý. * Kteřjž od Kamene trápenj magj/ Psaný Traňk v wodě aneb v wjně wařený, aby pili, má se gim dáwati. Woda z něho s pilnostj pálená, také mocná gest/ když koho Zialudek bolj.*

Zewnitř.

Woda, w kteréž Psaný Traňk zwařen, prospjwá proti oslablému aneb spadlému Cžjpku/ proti dásnjm krwawym/ aby tim vsta proplakowal.

Psaný Traňk vzdrawuge wsseliké nečisté kazý a wředy, skrze wymýwánj.

Proti žřenj Žaludka a Gater: Wezmi Kaudel/ omoč gi v wodě pálené Gelenjho Gazyka/ a posypage Prachem z též Byliny, přilož na Žaludek a na Gátra.

D Psaný Traňk slowe Ržecky a Latině Phyllitis, vulgò Scolopendria, & Lingua Ceruina: Wlasky Philite, Sspanyelsky Lengoa Ceruina, Francausky Lang de cerf, Německy Hirschzung. * Radiolum gmenuge Apuleius.*

Hemionitis.

Bylina Hemionitis Dioscoridi řečená, we Wlassjch nikdež neroste, pokudž mně wědomé/ než toliko w Ržjmě na některých starých a wlhkých zřjceninách a Rumisstjch/ wedlé toho welikého Amphiteatrum. Odkudž mi gi Pan Aloysius Anguillarius, Spráwce weliké Zahrady Lékařské w Padui, tak gakž teď wymalowaná, odeslal. Listj má podobné Psanému Traňku/ protož někteřj Hemionitim, Psaný Traňk aneb Gelenj gazyk wykládali/ ale nepráwě. Nebo ačkoli Hemionitis s Gelenjm Gazykem w spůsobu a sformě welmi se srownáwá: wssak List gegj gest mnohem kratssj/ dole při stopce ssiroký a rozstřjžený/ při wrchu sspičatý, gako střela/ po hřbetě s obogj strany žlutými wysedlými sstreyssky zmalowaný/ v prostřed mezy takowými sstreyssky wycházý tlusté žebýrko, gako na Gelenjm gazyku/ magjcý welmi mnoho tenkých Kořjnků, gako wlásků. Chuti gest w hromadu sstahugjcý a drobet hořké. Mocy (gakž Dioscorides prawj) když se s Octem wařj a pige/ že po něm zatwrdlá a oteklá Slezyna musý splasknauti a zmenssiti se.

O Děteljch. Kap. LXXXVI.

Rozdjl a Spůsob.

Dietel gest trogj, podlé Latinského rozdělenj: Prwnj slowe Asffaltský aneb Klegowatý, Trifolium Asphaltite, Bituminosum, Německy Hartzklee/ od wůně toho Klege Asffalt řečeného. Druhý Laučnj aneb obecný/ a ten neymenssj. Třetj pak od Listj sspičatého, Dlauhosspičný nazwaný.

Prwnj

¶ Prwnj Dětel nežli wyspěge a Prut wypustj, sspičky gako Sytj wynássj/ a na každé z nich tři ljstky přiokrauhlé, magjcý spočátku wůni Rautowau/ potom když wyspjwagj, wonj gako Smůla aneb Pryskyřice/ a mezy Prsty rozetřenj, wydáwagj gakausy ljpawau a Pryskyřičnau sstáwu/ kterážto až k Prstům lne. Prautjčko wynássj tenké, černé a sytowé/ a na něm listj dlauhé, sspičaté/ gakýmisy Puňktjčky znamenané aneb skropené. Kwět při wrchu má brunátný/ Semeno k Ssaffránu planému podobné, wssak menssj/ Kořen dlauhý, tenký a hluboký. Roste na wrssjch, na Roljch, a w zemi newyprawené. A

Dětel Asffaltský. Trifolium Asphaltite vel Bituminosum.

B

* Hognost toho Dětele roste y okolo města Luca, a wewssj Tusskané: in Apulia řjkagj mu Amarella, na Ostrowě Ilua, kdež se hauffně nacházý, od mocy swé proti gedu slowe Dictamus.*

¶ Druhý Dětel gest Laučnj, Trifolium Pratense, Německy Wiesenklee, mjsto swé a obydlj má na Lukách. Z Kořene swého kosmatého wystřeluge okrauhlé, sytowé, Prautky loketnj, s postrannjmi Ratoljstkami/ na nichž stogj Listj po třech spolu, měké, okrauhlé/ s ffleky pobělawými, a někdy brunátnými. Při wrchu Prutu wycházý Kwět krásný, zswětla brunátný, okrauhlý, a w hromadu stisknutý/ welmi Stechasowému kwětu podobný. Měsýce Czerwence, když Kwět vwadá, nacházý se na něm okrauhlé Semeno, w stisknutých Domečkách zawřené.

¶ Třetj Dětel dlauhosspičný Trifolium Pratense, Spicklee Německy. Ten gest giným podobný/ toliko že má listj dlauhé a sspičaté/ a wynássj bjlý Kwět.

* Nacházegj se gesstě ginj rozličnj krásnj spůsobowé Dětelůw Laučnjch/ a obzwlásstně gedno pokolenj okolo Neapoli, s welmi pěknými krwawě čerwenými Kwěty/ kteréhož gsem sám w dotčeném mjstě hognost nalezl.*

Přirozenij, mocy a včinkowé.

¶ Prwnj Dětel Klegowatý horčj a sussj, gako Klj aneb Pryskyřice/ k njž se wůnj swau připodobňuge.

Wnitř.

¶ Listj a semeno v wjně pité, prospjwá proti bočnjmu klánj aneb Hljze/ těžkému močenj/ Paducý nemocy/ počátečné Wodnotedlnosti a neduhům Matky: Ženám nemoc gegich přirozenau nawracuge. Semena tři čtwrtce, a Listj geden Lot se dáwá.

* Wysoce včený a skussený Medicus D. Ioannes Pontanus dobré paměti, decoctum aneb zwařenau tuto Bylinu za zwlásstnj Lékařstwj pokládal a měl, proti dětinskému Božcy.*

A Tři ljstky Dětelowé gedené, třetjho dne Zymnicy zaháněgj/ ale čtyři ljstky přigaté, wyswobozugj od Zymnice čtwrtodennj Quartana: tak Dioscorides prawj.

Přirozenj, mocy a včinkowé, Laučnjho a dlauhosspičného Dětele.

Laučnj a dlauhosspičný Dětel nenj horkého, ale studeného a suchého přirozenj/ má moc obměkčowati. * Pročež ho za časté w Klistýřjch vžjwagj. *

Laučnj Dětel. I. Trifolium pratense. Sspičatý Dětel. II. Trifolium pratense.

B

Wnitř.

Kwět spolu s semenem w medowé wodě budto v wjně wařený a pitý, aneb skrze Klistýr do žiwota wlitý, obměkčuge tuhý a twrdý sslem w Střewách/ raněnj a žřenj w nich léčj. Telatům a mladým Gehňatům Dětel gest vžitečná pjce a Pastwa.

Wčeličky w kwětu Dětelowém hledagj Medu/ rowně gako w Mateřjdausse.

Někteřj prawj/ že Dětel s Kwětem brunátným gedený aneb pitý, Ženský tok stawuge. Ale druhý s bjlým Kwětem, že geg wywozuge.

Proti Sauchotinám těm, gessto Krwj chrkagj/ wař bjlý Mák, Lékořicy, Dětel, Truskawec, Fjky v wodě/ a s pjcým Medem požjweg. Proti Dussnotě/ wař Dětel, Jsop, Woman, Gablečnjk, Anýz, Silermontanum, a pj několikrát přes den.

Proti Kássli suchému/ wař Kwět s hlawičkami w Ptysaně/ a dáweg pjti s Medem bjlým.

Zewnitř.

Proti Křeči w hřbetě: Wezmi Dětel s dlauhým listem, Bukwicy bjlau, každého hrst/ wař v wjně, a přikládeg na Hřbet, na schodu Měsýce.

Kwět spolu s Semenem v wodě aneb w Olegi wařený a přikládaný, k sezránj pomáhá/ a změkčuge twrdé mozoly, hrbole a wředy.

Dětel Kyselý, Zagečj. Trifolium acetosum.

TEnto Dětel Německy slowe Sauerklee, Buchampffer, Guckauchklee, Buchklee, Gauchbrot, Hasenklee, Hasenampffer. W Apatékách také Alleluia.

Tato Bylinka wydáwá kyselau wodnatost: Neywjce roste w mjstech stinných a tmawých. Kořen má ssupinowatý, brunátné čerwenosti a přjryssawý/ z něhož se wystřeluge množstwj malého, tenkého, njzkého, subtylného Prautjčka/ a na každém

Prautku

Prautku přiwrchu stogj tři lisstky/neyprw když wen wycházegj sau wůkol zpátkem ohnu- A
tj a whromadu swinutj/ potom když se zotwjragj, bywagj krásnj zelenj, měkcý, nesúcý
formu Srdce. Wedlé těch listj tlačj se wen pobčlawj a zwonečkowj Kwjtkowé/geden
každý zwlásstě na wlastnj swé sspičce, wssickni žilkami malými brunátnými podtažen.
Když ti opadnau, následugj malé, sspičaté Hlawičky, žlutého Semena plné.

Dětel Kyselý Zagečj. Trifolium acetolum.
1. S žlutými Kwjtky. 1. Floribus luteis.
2. S bjlými, obecný. 2. Lacteis floribus, vulgatius.

B

* Tohoto Dětele nachází se gedno pokolenj we Wlassich obecné / a teď podlé druhého wy-
malowané s žlutými Kwjtky/ kteřjž, gako listjčko, menssj gsau, nežli obecného. Ten pak nese
malé lusstičky, gako obecného wzlčkowé/ z nichž semeno, když dozragi, samo od sebe wyskakuge.
Což také bywá, gakžby se ho dotekl / a zdá se táž Lusstinka aneb Hlawička byti celá a prázdná/
za kteraužto přičinau někteřj domnjwali se/ žeby žádného Semena nerodil a nenesl.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gest přirozenj studeného a suchého na prwnjm stupni.

Wnitř.

Dětel Kyselý gedený aneb pitý, žízeň hasý/ a páliwost žaludka, aneb žáhu, wklá-
dá/ Játra roznjcená ochlazuge/ občerstwuge a posyluge Srdce. Woda pálená dáwá se
užitečně proti pálčiwé wnitřnj Zymnicy. Též mocy gest mjzka wytlačená, a s Cukrem
přigatá: a Summau má wssecky ty mocy, gako Sstowjk.

* Této Bylinky obzwlásstně rádi užiwagj w pálčiwých mornich Zymnicech, několikerým
spůsobem. Neb se z nj přistrogiti Sstáwa aneb Syrup, woda pálena, Jtem Conserua gneb
Lektwař, podobně gako Růžowá, a w Zymnicech welmi platně užjwati může.*

Zewnitř.

Sstáwa aneb listj zmačkané, na horké otoky přikládané, odhánj a ochlazuge hor-
kost/ s polehčenjm bolesti. Tato Bylina zweykaná, aneb Sstáwa gegi w wstech drža-
ná, dobrá gest malým Dětem proti Nesstowicem w wstech, pogedům / y starým Lidem
proti zwředowánj wst a hrdla. Přidásslik tomu drobet Alaunu, tim sylněgssj Lékařstwj
bude. W takowé potřebě můžeš y toto Lékařstwj přistrogiti: Wař w Ptysané Sstó-
wjk Zagečj, Citrocel, Kořen Koňského Sstowjku, Swalnjk menssj, Rzebříček, Zanykl
menssj,

C menssj, Lékořicy: Proceď/ a přilož Mirrhy, bjlého Kadidla, Medu Růžowého/ mjcheg v ohně, až se rozpustj/ a tim vsta wymýweg. Můžeš také to wssecko mjsto Ptysany wčerweném wjně sylném wařiti/ a teplým wymeywati/ to také y Zuby stwrzuge.

* Tauto Bylinau někteřj sháněgj a wytjragj Fleky z ssatůw. Protož gi také po Německu Mälerkraut gmenugj. Pálj se z nj woda dobrá s řepjčkem, k wymýwánj a wyčisstowánj ran.*

Dětel slowe Ržecky τρίφυλλον. * ὀξυτρίφυλλον, μηνυανθὲς, ἀσφάλτιον, κυίκιον. Nicandro. τρυπέτηλον. Auicennæ Tarifilon.* Latině Trifolium, Wlasky Trifoglio, Sspanyelsky Treuol, Německy Klee. * Dětel Kyselý aneb Zagečj gest Oxys Plinij. Wlasky Luiula, wůbec Acetosella: Francausky Pain de Cocu.*

O Gatrnjku Trogilistém.

Kap. LXXXVII.

Gatrnjk Trogilistý Trinitas, seu nobilis Epatica.

D

Spůsob.

TVto Bylinu také Latině gmenugj Trifolium magnum, Trifoliũ aureum. Má mnoho chlupatých Prutů/ List welikosti Kopytnjka/ ale každý z nich trogisspičný, tučný, dlauhý a chlupatý, na sspičce wisýcý/ kterýž po spodu gest přjbrunátný/ a po wrchu bjle skropený, gako Swinský Ořech. Měsýce Mage nese na gednom každém Prautku bjlau zswětlamodrau Fiolu aneb Kwět, hwězdnatým spůsobem/ a třpytj se gako Hwězda/ vprostřed má gako při Růži gakýsy chuchljček chlupatý/ z kterehož se potom vdělá chlupatý vzljček/ zdržugjcý w sobě obdlaužné, modré Semeno, gako Worličkowé. Kořenj má množstwj tenkého, přjčerweného. Mnozý gi Epaticam, to gest Gatrnjk nazýwagj/ proto (gakž prawj) že Gatrám welice spomáhá. Ale gest gesstě giný Gatrnjk/ o němž dole na swém mjstě wypisowati budeme. Protož pro rozdjl onoho Gatrnjku, tento Gatrnjk Trogilistý gsme nazwali. Roste mezy Křowjm w Lesých/ w mjstech stinných a tmawých. * Nacházý se tato Bylina také s pěkným počerwenalým Kwětem/ a někdy docela s bjlým/ gakž obogj této, zwlásstě w Rakausých, mnoho roste/ ale nětco pozděgi kwetnau, nežli onen obecný s modrým Kwětem. We Wlassjch mjstem y s plnými Kwěty geg mjwagj.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tento Gatrnjk gest horkého přirozenj na prwnjm, a suchého na třetjm Stupni. * Dodonæus a ginj chtěgj/ že wjce chladj, nežli zahřjwá.*

Wnitř.

Spanilá bylina Gatrnjk v wjně wařená a pitá, otwjrá zacpaná Gátra/ pudj wen moč y Pjsek/ wyčisstuge Ledwiny y Měchýř: Gest welmi hogitedlná w raněnj Prjsůw, Střew, y giných wsselikých vrazůw/ neb ge zawaluge a hogj. To také působj woda z něho pálená. Gatrnjk trogilistý na Prach ztlučený, aby toho selžicy plnau s truňkem Wjna kyselého pil, mladým Pacholátkům protrhlým Průtrže vzdrawuge a léčj. Ale musý za mnoho dnůw při tom Traňku zůstati/ * gakož Baptista Sardus pjsse.*

Zewnitř.

Tato Bylina a woda gegj slaužj proti wsselikým pálčiwým Otokům, s polehčenjm a vloženjm bolestj/ vzdrawuge Rány y wředy. Listj v Wjně wařiti, a vsta tim wjnem proplakowati, osutiny aust a oteklost Cžjpku y Mandlůw splaskuge.

Gatrnjk Trogilistý slowe Latině Trifolium nobile, aureum, magnum, Hepatica nobilis, Trinitas, Německy Edel oder Gülden Leberkraut, Gülden Klee.

O Polium. Kap. LXXXVIII. A

Polium Hornj. Polium montanum. Teuthrion.

Polnj Polium. Polium Campestre.

Rozdjl a Spůsob. B

POlium gest dwoge: Gedno roste na Horách/a slowe Hornj. Druhé roste na Poljch/a slowe Polnj. ¶ Hornj, Polium montanum aneb Teuthrion gest Bylina poběławá/Listu obdlaužného, wůkol zpilowaného/ ten stogj na Prutu od spodku až do wrchu/ rozdjlně geden od druhého/a mnoho drobné° ljstička wyrostá mezy tim wětssjm. Má množstwj drewnatého Prautj/ nesaucýho přiwrchu hlawičky aneb Kwěty rozkwětlé, gako Thymus bjlé. Kořen samotný, s přirostlými kosmatinkami. Wssecka Bylina gest wonná a perná. ¶ Druhé Polium Polnj, Polium Campestre, gmenugj na některých mjstech po Německu Wild Rosmaryn, to gest Planý Rosmarýn, má mnoho listj vzkého, k Rosmarýnu podobného/ než menssjho, pozpodu bjlého a pewného. Prautj, kteréž po zemi rozkládá, tenké, okrauhlé, poběławé/ při wrchu hlawičky s bjlým Kwitjm, Hornjmu podobné. Kořen téhož spůsobu/ ale wůně a mocy mdlegssj. Někteřj mu řjkagj Iua Moschata, to gest Jwa Pjžmowá/protože trochu Pižmem zapáchá. Oboge to Polium gest chuti hořké, a trochu perné. Trhagj ge, když ktwe.

* O giných mnohých Polijs čjsti můžeš Carolum Clusium in obseruationibus Hispanicis lib.1.cap.65. Item in Pannon.lib.3. cap.56. Též in Herbario Lobelij. Tyto Bylinky magj tu wlastnost, gako y giné mnohé/ že welmi brzo z subtýlných wětwiček a tenkých Prautků, do země dobré wsazených, zgjmagj se a wkořeňugj.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Oboge Polium gest přirozenj horkého na druhém, a suchého na třetjm Stupni. Mocý swau otwjrá, rozděluge, ztenčuge a stjrá.

Wnitř.

¶ Polium v wodě aneb wjně wařené a pité, dobré gest proti Wodnotedlnosti a Žlautenicy. Nebo zacpánj wnitřnjch audůw proprawuge. Wywodj kwět ženský, Cžmeyru, Lůžko y Plod mrtwý. Obměkčuge zatwrzené Břicho. A když se s Octem wařj, dobře

prospjwá

C prospjwá Slezyně. Cžasto vžjwáme ho w Lékařstwjch, Gedům odpjragjcých. Ale žaludku nechutenstwj zbuzuge/ † a k bolenj Hlawy přjčinu dáwá. †

Zewnitř.

Tato Bylina hogj Rány / a Wředům rozgjdati se bránj / aby ge sobě wymýwal, aneb Prachem z nj zaseypal. Kauřenj z této Byliny, zahánj Hady. Aprotož přidáwá se do Dryáku, y do giných Lékůw welikých. Přiwazuge se na čelo, proti čerwené powlace na Očjch / a to hned wnowě a za čerstwa wykopaná / a nenj nad ni lepssj Byliny proti témuž neduhu.

† Polium Hornj slowe Latině Polium montanum, Polnj Polium siluestre vel Campestre: Německy Berg Polium, Feld Polium, Wilger Rosmaryn: Ržecky πόλιον, Teudrion: Wlasky a Francausky Polio montano, Ssponyelsky Yerua ussa. †

O Konském Kopytu welikém.

Kap. LXXXIX.

Koňské Kopyto Weliké. Tussilago major, Petasites vulgo dicta. Petasites flore albo.

D

Mjsto a Spůsob.

TOto Koňské Kopyto roste na Lukách mokrých / zwlásstě podlé struh / gako y giné téhož kmene Byliny / o nichž w následugjcy Kapitole oznamowati budeme. Wycházý z země měsýce Března. Prut má brunátný, obtlausstný, tučný, prázdný, pjdi zwýssj / malým a obdlaužným listjčkem obklјčený. Při wrchu Kwět klasowitý / bledé brunátnosti, gako něgaká Kaule / aneb krásný hrozen w Kwětu, swinutý okolo Prutu obalený / kterýž spolu s Prutem brzo vwadá a zpeyřnatj / žádného Semena nezanecháwage. Téhož času wycházý z země listj okrauhlé, ssediwé / zwlásstě při spodku aneb po hřbetě / kteréž, nežli na mjsto wyrostá, a wyzráwá / k obecnému Koňskému Kopytu se připodobňuge. Potom tak welice wyrostá a se rozssiřuge / že daleko wětssj býwá, nežli hořký Lupen. Ten každý list má swau wlastnj, brunátnau, bjlau Bawlnkau obalenau, a prázdnau sspičku / na kteréž se vsazuge,

vsazuge / gako něgaký ssiroký Klobauk na holi. Kořen býwá dlauhý, a welmi bůgný / A
někdy gako ruka tlustý / wnitř bjlý, a sám w sobě djrkowatý / sylné dobré wůně, hořký / a
kdež se gednau wsadj, nesnadně se dá wykořeniti a wypleniti / tak se welmi w zemi rozklá-
dá a wine. ¶ Mnozý domnjwagj se býti tuto Bylinu Petasitem, Czesky Dewě-
syl / ale meylj se. Nebo Petasites sspičku nese Lokte zweyssj, tlustau gako Palec / a na nj list
welmi weliký / kterýž ne gako giné listj po straně sspičky se držj / ale gako hřib prostředkem
na nj sedj / gessto se toho nic při tomto Koňském Kopytu nenacházý. Nebo tento list ze-
wnitřně k sspičce gest přiwěssený / gako Koňské kopyto. Protož tato Bylina nemůže prá-
wě slauti Petasites, než gest Tussilago major, aneb raděgi maxima, to gest neywětssj Koň-
ské Kopyto. * Ačkoli Autor a ginj včenj Medici, tuto Bylinu raděgi magj a držj za
weliké Koňské Kopyto: wssak Dodonæus některými důwody vkazuge / že dobře za Petasiten
bráti se může. Z toho pokolenj gedno roste okolo hornjho města w Missni, kudy se do Jochms-
talu gede, při některých Potocých, s poběławým kwětem / kterýž mnohem rychlegi wen wychá-
zý, nežli obecný / a listj geho gest mnohem menssj. ¶ Giný spůsob M. Ioachimus Iun-
german, pilný a bedliwý spitatel Bylin, nedaleko od Elbingu w Prusých, v weliké hognosti při
struhách Potočnjch, Garnjho času rostaucý nalezl / s Kwěty zbledažlutými / syce v welikosti a
spůsobu, gako předesslé obecné Koňské Kopyto. Listj gesstě bylo náležité welikosti swé nedosta-
lo / a wssak podlé Kwětu spatřiti a z tlustosti rozuměti se mohlo / že swým časem tak hrubé ro-
ste / gako to, kteréž od Autora wypsáno. Kořen tak hluboce w Pjsku seděl / že geg těžce wyko-
pati mohli. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Koňské kopyto bezewssj pochybnosti gest horkého a suchého přirozenj / gakož hoř-
kost geho vkazuge.

Wnitř.

¶ Na mnohých skusseno gest / že kořen Koňského Kopyta vžitečný gest proti Mor-
njmu neduhu a Zymnicem mornjm / kdyžby kdo Prássku z něho ztižj půl Lotu w dobrém B
bjlém wjně wypil / do Lože se položil / a přikryge se, potil. Nebo gedowatinu mocně žene,
skrze pot. Wychwaluge se také welice proti žřenj a záduchu od Matky / aby ho spůsobem
giž oznámeným w pitj vžjwal. ¶ Někteřj Konjři dáwagj tento kořen Koňům, a
Pastuchowé dobytkům, proti Czerwům a dýchawičnosti. * Týž Prach z kořene
vžitečně se dáwá Dětem proti Czerwům / Item proti zacpánj moče a Matky. Na některých
mjstech platně vžjwagj Compositum, w čas mornjho nakaženj / kteréž se z něho strogj / a gme-
nugj Diapetasitin. * Giné mocy má / gako Obecné Koňské Kopyto.

¶ Toto Koňské Kopyto neywětssj slowe Německy Pestilentzwurtz / Latině Tussila-
go major, Petasites vulgò dicta.

O Obecném Konském Kopytu.

Kapitola XC.

Spůsob.

TOto Konské Kopyto gmenugj Němcy také Brandlattich, a
Roßhuff. Nebo list má podobný Kopytu Koňskému / odkawadž se y Cze-
sky gmenuge, pozpodu poběławý aneb ssediwý / powrchu zelený / woko-
ku nerowný a hranatý. Měsýce Března wydáwá swé chlupaté Pruty,
pjdi zwýssj, přjssediwé / na kterýchž stogj plnj žlutj Kwětowé, bezewsseho
listj. Ale ti Kwětowé y s Pruty tak gsau netrwánliwj a pominutedlnj / že, když se listj wen
pučj, giž Prautj s Kwětem pominulo / a nikdý Prut, Kwět a Listj spolu se nenacházegj.
Listj pak zůstáwá přes celé Léto. Protož mnozý se domnjwali (kteřjž Bylinu toliko po
Listu znagj) že ani Prutu ani Kwětu nenese: Což wssak nenj prawda. Tato Bylina ta-
ké má Kořen bjlý, kosmatý: Roste ráda a libuge mjsta wlhká, při wodách.

C Gest gesstě y giné pokolenj Koňského Kopyta/ List má wětssj než Cžerný Topol/ a připodobňuge se téměř kupředesslému Koňskému Kopytu/ kromě že w okolku nenj tak hrubě hranatý/ a pozpodku k zemi přjlissně se nebělj. Prut má Lokte zwýssj/ s mnohými postrannými wětwičkami/ kteréž při wrchu nesau Kwět zlaté barwy, aneb Růžičky. Kořen bjlý, a ten na několikero rozdělený. Kwetne Měsýce Máge a Cžerwna.

Kwět Koňského Kopyta Obecného. Tussilaginis flores.

Koňské Kopyto Obecné. Tussilago vulgaris, Farfara, Vngula caballina.

D

* Druhé Koňské Kopyto Mathyolowo syce Němcy gmenugj Dotterblumen, Grosswasser, Schmaltzblumen. Dodonæus a ginj nazýwagj Caltham palustrem, a nechtěgj tomu mjsta dáti/ aby Tussilago byla. To se také nacházý s krásnými plnými Kwěty/ kteréž gsem gá w zemi Baworské a okolo Salcpurku neyprwé w Zahradách, w nichž na wlhkých mjstech rádo trwá, widěl/ a potom do swé Zahrady sadil/ a tam mu (newjm proč) řjkagj Ruckerzu.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Koňského Kopyta listj, dokudž gesstě zelené a čerstwé gest, studj a wysussuge. Ale když vwadne a vschne/ tedy nabýwá gakésy ostrosti: aprotož gest horčegssjho přirozenj.

Wnitř.

Koňské Kopyto vžitečné gest proti wsselikým neduhům Prsů/ gessto od hrubých, klegowatých wlhkostj pocházegj/ gakož gsau Dussnost, Soptiwost a Kássel: Může se y Listj zwařiti/ a gjcha z něho pjti/ aneb prach w sladkém wjně přigjti/ aneb y Listj na řežawé vhlj vwrcy (gakž Dioscondes pjsse) aby dým geho Trychtýřem do vst sobě pausstěl.

* Lid obecný v nás suchého a na Prach ztlučeného listj druhého Koňského Kopyta Autorowa vžjwá w Poléwce/ aneb w plné lžicy wjna, ráno gesstě w Lůži/ a na to se potj/ k zahnánj sseredné barwy w Zlautenicy/ kteráž se potem obyčegně wypuzuge.*

Zewnitř.

Listj, pokudž gest zelené, protlučené a přiložené, wsselikau horkost vhassuge/ a Růži aneb Pekelný oheň vzdrawuge. Woda z Byliny Koňského Kopyta pálená, gest skussená wěc proti pálčiwým neduhům/ gakéž ženy w tegných mjstech mjwagj: magj se tau wodau meyti/ a smočenými ssátky wnitř obkládati/ budau zbaweny té horkosti. Dobrá gest také proti pálčiwým Fjkům w zadku.

Při

Při kořenu Obecného Koňského Kopyta, roste bjlá Bawlnka / kteráž sebraná, A
wyčisstěná, do ssátku obalená, a w Lauhu, w němžby se prwé nětco Sanýtru stklauło,
zwařená, a naposledy na Sluncy wysussená, gest zewssech neylepssj traud do Křesadla/
kuprwnjmu vdeřenj hned vchytá Giskru.

II. Koňské Kopyto. II. Tussilago vulgaris.

Koňské Kopyto slowe Řzecky βύχιον, Latině Tussilago, Farfara, Vngula caballi- B
na: Wlasky Farfara, Sspanyelsky Vnha de Asino, Francausky Pas de asne, Německy
Hufflattich.

O Czernobyli. Kap. XCI.

Gména a Spůsob.

Niekteřj se domnjwagj / že Czernobyl proto slowe Německy
Beyfuß / když se w obuwj pod nohy wložj / že Lidi wandrownj a pocestné
proti vstánj obhaguge / gakož y Plinius to též swědčj / kdož chce, může to-
mu wěřiti. Slowe také S. Johannis Gürtel / Pás S. Jana / protože
Lidé powěrnj v wečer před S. Janem tau bylinau se opasugj / Wěnce z nj
na Hlawách nosý / proti Obludám, Kauzlům, nesstěstjm a nemocem toho Roku.

Czernobyl wssudy roste křowatě, gako Pelyněk. Než listj má wětssj a tučněgssj /
powrchu zelené, zespod poběławé / welmi zkrágené a rozdělené / gako něgaké Ručičky na
pohleděnj. Prautj má dlauhé, dwauloketnj, drewnaté, okrauhlé, pruhowaté, počerwena-
lé aneb zbjlazelené. Nese množstwj subtýlného, skrowného, whromadu stlačeného aneb
hroznowatého, zbjlažlutého Kwětu / z něhož se wystřeluge Semeno drobné a okrauhlé.
Kořen má drewnatý, Prstu ztlausstj / s drobným Kořenjčkem. Wssecka Bylina gest
wonná. Protož mnozý pro samu gegj wůni, Koláče s nj pekau.

* O giných pokolenjch Czernobyle můžeš nahlédnauti in Carolum Clusium in obseruationibus Hispanicis lib. 1. cap. 58. & in obseruationib. Austriacis, lib. 3. cap. 31. A o ta mezy včenými gsau rozličné disputationes aneb Hádky / kteréž ginám přináležegj.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gest přirozenj horkého na druhém, a suchého na prwnjm stupni dokonále. Mocý
swau otwjrá, wywodj, ztenčuge, rozděluge, a roznássj. Gest také subtylné pronikawé
podstaty.

C

Wnitř.

Czernobyl, zwlásstě Czerwený, v wjně wařený a pitý, otwjrá zawřenau Matku/ pomáhá Ženám k gegich nemocy/ prospjwá y wčas porodu/ zahřjwá audy přirozené/ Plod mrtwý wyhánj y Czmeyru/ dáwá wolný Moč. Dobrý gest proti Kamenu/ a odpjrá studenému Gedu Opium. Kwět Czernobylowý suchý, hodj se netoliko k Lékařstwj/ ale y do Kuchyně, k nadiwánj Husý a strogenj giných pokrmůw.

Někteřj strogj prospěssné Czernobylowé wjno na Podzym / nechávagj aby se Mstem tak odkysalo/ k Ženským swrchu dotčeným nedostatkům a potřebám.

Czernobyl. Artemisia.

D

* Hippocrates pjsse/ že mezy wssemi Lékařstwjmi lepssjho nenj Secundinam wen wyhnati/ nad Sstáwu z Czernobyle s teplým wjnem pitau. Ale ta Sstáwa nemá se než toliko w té samé potřebě dáwati / a ne, gakž se někteřj domnjwagj, kupomocy porodu / gakžkoliw má moc wen geg hnáti. A wssak poněwadž gest náramně hořký, welmj snadně může sskoditi / a tak zemdliti, žeby tudy Plod vmřel. Gakž o tom také Iacobus Holerius Medicus in suis Annotationibus in Aphorismos, pilně a potřebně napomenul.*

Czernobyl třený s Fjkem, a pitý s wjnem, zahřjwá Žaludek. S wjnem požjwaný, dobrý gest proti zacpánj Slezyny a Gater/ z přjlissné studenosti.

Zewnitř.

Gakož Czernobyl pitý wsselike neřesti Matky rozděluge a wywodj: tak y zewnitř to působj/ když se gjm Ženy od zpodku zhůru v Wanně pařj.

Kdož nemůže wody pustiti / tomu se může Czernobyl w bjlém wjně wařiti/ a na Lůno teplý přiložiti: Bude zdráw. Sstáwa Czernobylowá s Myrrhau smjssená, a w lněném ssátku do Matky wprawená, mnoho z nj wlhkostj zlých wen wytahuge.

Ženám po porodu proti bolesti okolo Pupka: Wezmi Czernobyl a Peltram Zahradnj / ohřege to, teplým přikládeg na Lůno: K tomu také wař v wjně Podražec, Anýz, Kopytnjk/ a pj. Proti Žlautenicy: Wezmi Czernobyl, Gelenj gazyk, každého hrst/ wař a osladě Cukrem, požjweg. Ty pak Byliny pozůstalé po vwařenj přikládeg na Slezynu zpuchlau/ a opadneť. Czernobyl s Rmenem, Ržepjčkem, w bjlém wjně wařený / a tim studené, chromé žjly a klauby pařené, wzbuzuge a zase ge naprawuge. Také kdožby se w chůzy vchwátil/ deg sobě z Czernobyle přistrogiti Lázeň k mytj Noh/ vstánj z Noh odgjmá. Czerno-

Czernobyl slowe Rzecky, Latině y Wlasky Artemisia, † ab Artemisia Mausoli re- A
gis conjuge, quæ multos morbos hac herba curauit: Olus regium, Herba regia, Mater her-
barum: Arabsky Belegenfit, Molusar. † Sspanyelsky Artemes & Boza, Franczausky Ar-
moise, Německy Beyfuß, S. Johansgürtel, to gest S. Jana Pas, Himelker. Polsky Bi-
liza, Vhersky Feckete Iren. †

O Hroznowé Bylině. Kap. XCII.

Hroznowá Bylina. Botrys.

B

Spůsob, Czas a Mjsto.

TAto Bylina roste s mnohými wetwičkami, gako uěgaký křj-
ček/ gest žlutě zelená. List má, gako Dub, wyssěptaný, lepký a smolny/ wů-
ně těžké a prudké/ wssak proto dosti libé. Kwytky množstwj žlutých oko-
lo celeho Prautj/ a neywjce při wrchu/ z něhož se děla mnoho drobneho se-
mena/ kteréž tak hustě pospolu wisý, gako uěgaký hrozen. Dozrawá měsý-
ce Srpna a Září. Kořen gest maly/ na několik Křjčkůw rozložitý. Roste w zemi wy-
prahlé, y při Potocých/ a máme gi také w Czechách na mnohých mjstech.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Hroznowá bylina gest ohniwého přirozenj/ zahřjwá a susj/ promká, roztáhj, wy-
čisťuge a otwjrá. Obyčegně stkáwá se do Truhel mezy ssaty. Neb gim dáwá dobrau wů-
ni/ a zachowáwá ge od Molů a kazů.

Wnitř.

Hroznowá bylina má hogitedlnau powahu, proti wsselikým nedostatkům Prsů a
Plic/ kteréhž z studených Flusůw a wlhkosti pocházegj/ gacýž gsau dussnost, soptiwost a
zastaraly Kassel. Ta Bylina může tak sama, aneb s Lekořicy wařena býti/ a za několik
dnů pořád se pjti.

Táž Bylina wsussená, na Prach ztlučená, s Medem w Lekř-
wař zadělaná a gedená, gest welmi dobrá zwředowlkým Pljcem. Gá gsem tim Lekař-
stwjm mnohé zhogil/ kteréhž takowem a hnisem odchrkowali.

Zewnitř.

Hroznowá bylina na horké Cyhle ohřitá, dobrým wjnem aneb Malwazým skro-
pená, a teplá na dolegssj břicho přiložená, přinássj nemalau pomoc proti bolestem Matky.

C Může se to Lékařstwj gesstě sylněgssj přistrogiti takto: Wezmi Hroznowé byliny, Ržjmbaby, Rmenu, zaroweň na wahu každého. Ty wssecky kusy zkrágeg aneb ztluc / a w Liliowém Olegi vsmaž / přideg k nim tři aneb čtyry wegce nowé Slepičj ztlučené / a tak na Rendljku okrauhlý Koláč vpec / a ten teplý na Pupek přilož: Nad giné spomáhá: Zwlásstě Ženám po porodu, když žřenj magj. Hroznowá bylina * někteřj, gakž Cordus pjsse, Artemisia Turcica, to gest Cžernobyl Turecky řjkagj, slowe Ržecky a Latině Botrys, † Vna herba, Herba botri, Quercula peregrina siue Turcica, † Wlasky Botry & Patientia, Item Lisne: * Francausky Migraine, Německy Traubenkraut, Türckisch Beyfus.

O Hroznowé Bylině menssj aneb Stozrnjčku. Kap. XCIII.

Hroznowá bylina menssj, Stozrnjčko. Ambrosia.

Ambrosia falso dicta.

D

Spůsob.

Tato Bylinka gest njzká a křowatá, na tři pjdi dlauhá. Okolo Ratoljstek má mnoho listj Rautowého: a těch Ratoljstek gest množstwj zewssech stran plných drobného Semýnka, w hromadu stisknutého gako Hrozen. Nikdý nekwetne. Wydáwá wůni libau a winnau. Kořen má tenký, zdýlj půldruhé nohy, aneb dwau pjdj. Roste w suchých pjsčitých a wyprahlých mjstech.

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Bylina tato whromadu sstahuge, swjrá, a zpatkem odrážj wlhkosti / kteréž k některému audu tekau. Protož okolo Rány přiložená, nedopausstjgi podcházeti.

* Wnitř.

Wody Stozrnjčkowé welmi často vžjwáme, když se někdo od těžkého zdwjhánj namůže. *

Zewnitř.

Hroznowá bylina menssj protlučená, a na rány přiložená, od zapálenj ge zachowáwá. Wařená, aby gjchau vsta proplakowal / dobrá gest, komuž čjpek spadl / a proti wsselikým otokům, zásskrtu a wředům hrdla. Dáwá se y do Klistýrů proti Cžerwené nemocy.

Sstáwa z listj wytlačená, wychwaluge se na slzawé aneb tekuté Oči. Ženy z této Byliny mohau sobě Wannu aneb pařenj strogiti, proti nemjrnému toku Matky.

A Hroznowá bylina Menssj aneb Stozrnjčko slowe Řecky a Latině Ambrosia, protože kdož gi často w gjdle požjwagj, dlauhowěcý bywagj. † Artemisia botrys vel botroides, Gesnero Herba vinola, † Německy Klein Traubenkraut, a někde Tausentkorn.

* O Falessném Stozrnjčku. Ambrosia alia falsò sic dicta.

MNozy gsau dúmyslowé a hadky *de Ambrosia*, tak že téměř každý swau zwlásstnj mjti chce. Někteřj gmenugj Ambrosiam, aneb Ambrosianam, Bylinku sokte zwyssj, s Listjm takměř Čzernobylowým / Semeno nese mezy makými trnky. Ale kteřjž wúně této Bylinj nelibugj, táhnau gi ad Conizam, kterauž Hippocrates 2. lib. de Mulierib. wypisuge / žeby měla podobenstwj na pohledenj kadeřowého Apium, a rostla při Moři a na mjstech pisčitých / wúně welmi protiwné a nelibé. Ty někteřj takto společně wyslugi srownati / že Dioscorides Ambrosiam, kterauž y Apium rusticam nazywá, wypsal / a dobrau wúni gi přiwlastnil, když gest suchá / gakož y Koryander libě wonj, když se wysussj. Plinij Ambrosia roste toliko na Moři / a k Čzernobylu se přičjtá. Ale kterauž Mathiolus w swé Latinské Knize maluge, dostaw gi à Cortulo, z Figúry nemúže se dobře poznati. Giným něco takowého ex Italia pro Ambrosia prima Matthioli bylo posláno / ale nic giného nebylo / než Planá Řežicha, Wilder Kressig. A to dobře býti mohlo / že Autor suché dostal / a otrhati gi dal / když gšť dobře stará byla / a s mnohými Ratolistkami plnými Semena se rozložila / gakož pak takowá Ratolistka swrchu při Bylině y s swým Semenem gest položená. Gakž pak koli gest, wětssj počet na tom se snássj / že swrchudotčená od některých Conizal Hippocratis gmenowaná, prawá gest Ambrosia, gegjžto wlastnj Figúra potom w giné práey a Knize wystawena a wkázana býti má. Ano Dodonæus také y Lobelius dosti dobře gi wykonterfektowali / kdež se spatřiti může / abychom tuto nerozssjřowali.*

O Čzapjnúsku. Kap. XCIIII.

B

I. Čzapjnúsek. I. Geranium.

II. Čzapjnúsek. II. Geranium.

Rozdjl a Spúsob.

MČzapjnúsek má to gméno od spúsobu a formy / že Hlawičku má s dlauhým núskem / podobným k Čzapjmu aneb Geřabjmu nosu. W Apatékách mu říkagj Rostrum Ciconiæ. Nachází se pak w rozdjlu sssterý.

C Prwnj má list menssj nežli Bolehlaw/ a méně rozdělený, na zemi ležjcý/ kterýž když dozrage, býwá čerwený. Prut krátký, okrauhlý, chlupatý a čerwený. Při wrchu kwět brunátný/ malý gako Kuřjmor / z něhož hlawičky s gakýmisy nůsky dlauhými sspičatými wyrostagj. Kořen bjlý, dlauhý, oblý, a gako Ržepka sladký. Roste neywjce mezy hrudjm, w růmjch okolo Plotů, mezy Kamenjm, a ledakdes ginde, na Zahradách, mezy zeljm. Apatékaři gmenugj Acum pastoris, a někteřj od wůně geho Acum muscatam. Němcy Storckenschnabel.

Na druhém Cžapjnůsku každý List hlawnj wisý na dlauhé a chlupaté sspičce / a gest na giných pět Ljstkůw menssjch rozdělený, gako Petržel aneb Pětiljstek: ale toto listj rozdělené w swém okolku gest wjce zpilowané a přjchlupaté. Prut má tenký a Bawlnkau obalený, pjdi zwýssj/ k tomu Kwět čerwený, Prysylowé brunátnosti/ wětssj nežli prwnj/ z něhož gakésy malé lustičky chlupaté, a gako Ssawlička sspičaté, wyrostagj/ a w nich Semeno. Kořen pjdi zdylj/ ale tenký. Roste w zemi suché. Němcy mu řjkagj Ruprechtskraut.

III. Cžapjnůsek. III. Geranium.

IIII. Cžapjnůsek. IIII. Geranium.

D

Třetj Cžapjnůsek list má Slézowý, než mnohem menssj / zawěssený na tenké, okrauhlé, a počerwenalé sspičce. Prautj drobné, okrauhlé a krátké. Kwět čerwený/ z něhož gako z prwnjho, Nůskowé Cžapjm podobnj wyrostagj. Kořen k druhému téměř zcela podobný. Roste na Zahradách podlé stezek / a w zemj neplodné. Německy slowe Taubenfus oder Schartenkraut. † Latině Pes columbinus, vel Geranium columbinum, Polsky Golubia noga, Vhersky Golya horoen, hoc est Ciconiæ unguis. †

Cžtwrtý Cžapjnůsek roste zde w Cžechách v weliké hognosti na Lukách. List má wětssj nad giné / a gako Pryskýřnjk na osmero rozdělený, na zemi ležjcý a wisýcý na dlauhé a pewné sspičce. Prautj geho gest tučné a vzlowaté. Při wrchu Kwět wětssj nad giné, a gako Růžičky, barwy blankytné. Ten když spadne, zůstawuge po sobě hlawičky s Nůskem Cžapjm/ ale wětssj a vsslechtilegssj, než ginj. Má také Kořen wětssj nad giné/ delssj, tlustssj, a mocněgssj, kosmatý, počerwenalý, a wnitř kossťál twrdý. Německy slowe Gottesgenad.

Pátý Cžapjnůsek, kterýž roste w Dalmacý, list má gako Anemone, aneb Polský Mák / než delssj, rozstřjžený, a na ssestero rozdělený. Prut z kořene wycházý rowný, tenký,

tenký, vzlowatý/ z něhož se Listj wen tlačj/ a Kwět ssarlatowý spůsobu Růže/ gakož při Kaukoli widjme/ z něhož od spodku Růžky wycházegj, neb Nůsky malé, twářnosti Nowého Měsýce. Kořen okrauhlý, Cybulkowatý / wětssj než Ořech Ljskowý, temné čerwenosti a sladký. Roste w zemi newyprawené.

V. Cžapjnůsek. V. Geranium.

VI. Cžapjnůsek. VI. Geranium.

B

Ssestý z Werony Franciscus Calzolarius nedáwno mi poslal/ gakož wymalowánj geho přjtomné vkazuge.

Geraniũ saxatile. Cžapjnůsek Hornj.

TVto pěknau Bylinu wypisuge Wysoce včený Medicus a skussený Simplicista, Ioannes Thalius dobré paměti, in sua Harcynia Saxonothuringica, kteréž se množstwj nacházý w njzkých Skaljch okolo zámku Honssteinu, při Hartzu. Item, na hůře v města Jlffeldu, kteráž Hertzberg slowe / y na giných mjstech. Má listj podobné Geranio secundo, wssak hladssj a čerweněgssj, na dlauhých čerwených sspičkách / Kwjtky pěkné ssarlatowé barwy / Semeno drobné a žluté / Kořen subtýlný. Sadj se a hogně rozplozuge sama w Zahradách swým Semenem, kteréž z nj wyprchá.

* Gsau gesstě rozličná pokolenj Cžapjnuskůw / o nichž se tuto newyprawuge/ gako Geranium Muscatũ, wonj Pjžmem / zwlásstě ráno a v wečer. Mohloby se k prwnjmu Autoris strany spůsobu přičjsti: Geranium Creticum, s náramně dlauhými a welikými Nůsky. Item, Hæmatodes, sanguinarium, a giná wjce/ kteráž neyprwé Carolus Clusius wygewil, in obseruationib. Pannon. lib. 3. cap. 2.*

Přirozenj, mocy a včinkowé, prwnjho a poslednjho Cžapjnůsku.

Prwnj a poslednj sstrawugj a rozdělugj/ poněwadž gsau chuti sladké.

C Listj aneb kořen v wjně wařený, aneb Prassek geho toliko do wjna wsypaný a pitý: rozhánj nadýmánj Matky / a gakkoli zemdlené, zase občerstwuge. Dáwá se proti Sauchotinám. Mjzka z kořene w vssj wpusstěná, bolenj gegich vkládá. Kořen žene Moč a Ledwinný Kámen / a poslednj zwlásstně k tomu gest skussený.

Semeno ztižj gednoho Lotu s Pepřem a s Myrrhau w nápogi přigaté, Křeč, kterýž zpátkem Hlawu táhne, vzdrawuge.

Giných čtyř pokolenij.

Giných Czapjnuskůw listj a kořenowé whromadu stahugj. Přirozenj studeného na prwnjm, a suchého na druhém Stupni / gsau náramně dobřj na wsseliké Rány a otoky, wnitřně do Těla y zewnitřně vžjwanj. Mnozý kladau ge do Traňkůw proti Fistuljm a wnitřnjm ranám. Obzwlásstnj má chwálu druhý Czapjnůsek proti ohni S. Antonjna / aby listj geho zmačkal a přikládal. Tolikéž proti zwředowánj vst, Prsý a Lůna / aby buďto Prach do nich zaseypal aneb zmačkané listj přikládal. Tracenj w Zymnicech zastawugj / Czerwenau nemoc hogj. Proti Třetjdennj Zymnicy tento Traňk gest wýborný: Wezmi Czapjnůsek y s kořenjm, Benedykt bjlý, Sstowjk, Sstětku planau / wař v wodě a pj. Czapjnůsek slowe Řecky y Latině Geranion, Rostrum Ciconiæ: Wlasky Geranio, Sspanyelsky Pico de Cinguentia, Francausky Rostro de Cicongie, Německy Storckenschnabel.

O Gnaphalium. Kap. XCV.

Gnaphalium. Impia Plinij, siue Centuncularis. Rohrkraut.

D

Spůsob.

Dioscorides tuto Bylinu takto wypisuge: Gnaphalium, Latině Tomentum, má drobné, měké listj / kteréhož někteřj vžjwagj mjsto Saukenných odstřjžkůw aneb Flokůw / a Polsstáře gjmi naplňugj. Listj dobré gest pjti s trpkým wjnem, proti Czerwené nemocy.

Welmi krátké wypsánj / tak že téměř nemožné wěděti / coby wlastně Gnaphalium bylo. Awssak Wysoce včený Ioannes Iacobus Cortusus z Padue poslal mi gednu Bylinu, pod tim gménem Gnaphalium, kterážto poněwadž měla bjlé, měké a docela wlněné listj / dal gsem gi tuto wyreysowati. Roste při a w Potůčcých wyschlých a w mjstech pjsčitých. † Kwetne měsýce Máge, Czerwna a Czerwence. † Někteřj

Někteřj berau a pokládagj za prawé Gnaphalium, a gmenugj Německy Rhurkraut, Latině Centunculum aneb Centuncularem: y tu gsem dal wymalowati. Nacházý se na Roljch a Lukách pjskowatých. Prut má wssecken popelatý/ Corymbi geho aneb hláwkowatý Kwět gest zssediwa žlutý/ po dozránj sprchá a opadá, gako ginj peyřnatj a letawj Kwětowé. Někteřj této Bylině řjkagj Rheinblumen. Ale wedlé zdánj a rozumu mého gest Impia Plinij. Nebo kdož posaudj wlastně wypsánj Plinij, nagde to/ že se wlastněgi ad Impiam, nežli ad Gnaphalium treffuge. A

* Prwnjho Gnaphalium, kteréž gest Bylina wssecka bjlá, s žlutými Knoffličky, welmi mnoho nalezl gsem v města Ostia, blizko Ržjma/ a okolo Puteolos, v Moře. Hogně ho také roste w Frankreychu, okolo Narbony. Druhé Obecné, Němcům Rhurkraut řečené, někteřj chtěgj/ že gest herba Impia apud Plinium, a mnozý ho platně vžjwagj in Dysenteria. Syce také gi gmenugj Filaginem, a w dwogjm spůsobu se nacházý: gedna má naskrze menssj a tenssj listj/ a gedno od druhé naskrze podál osazené. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

O Gnaphalium swrchu gest dotčeno. Ale Rhurkraut znamenitě prospjwá proti wředu aneb oteklině hrdla, Angina řečené/ aby z listj sstáwu wytlače, s wjnem a Mlékem smjchal/ a tim vsta proplakowal. Plinius gesstě wjce prawj: Kdožby toliko Bylinu tuto žweykal, že proti giž oznamenému nedostatku sebau bude bezpečen.

* Dodonæus pjsse/ že Woda z této Byliny pálená, proti Raku na Prsech welmi dobrá gest/ aby smáčege w nj ssátek, každodenně přikládal/ že se tudy překážka včinj Raku/ aby se zagitřowati nemohl. K témuž někteřj vžjwagj s prospěchem listj Kopytnjkowého/ w dotčené wodě prwé močeného. *

* Giné *Gnaphalium, Leontopodium, Pes Leonis,*
Lwowá noha řečené.

B

Tuto bylinu *Autor* w Latinském Herbáři za *Leontopodium* postawil/ gakžkoli ginj držj gi wjce za Gnaphalium Alpinum, ginj také ad Pilosellas přikládagj/ a gakož Carolus Clusius oznamuge, lib.3. obseruat. Pannon. cap.18. w hognosti roste na horách Rakauských. Na Ssweycarských horách slowe, gakž Simlerus in Comment: de Alpibus oznamuge, Wullblumen. Widj mu se, gakoby whromadu stahowala a hogila/ gako giná Pilosella, to gest Chlupáček. *

O Zem-

C

O Zemském Kasstánu a Tužebnjku.

Kap. XCVI.

1. Oenanthe Autoris.
2. Mladistwý kořen zemského Kasstanu.
3. Téhož kořen starssj.
4. Kwět a Semeno.

1. Autoris Oenanthe.
2. Bulbocastani radix nouella.
3. Eiusdē vetustior radix.
4. Flosculi & semen.

Tužebnjk. Filipendula.

D

Spůsob.

WSsickni téměř nowj Herbářůw Spisowatelé gmenugj a wystawugj za Oenanthe takowau Bylinu / kterauž Czesky Tužebnjk, Německy Roter Steinbrech, a w Apatékách Filipendulam gmenugj. Ale gá k nim přistaupiti nemohu. Nebo Dioscoridis Oenanthe má Prut tlustý, pjdi zwýssj / Listem se připodobňuge Passtrnáku: Kwět má bjlý / gehož semeno podobné gest Lebedowému: Kořen tlustý, s mnohými oblými přirostlými Kořjnky, gako vzljky a okrauhlými / a roste w zemi kamenité. Když se tedy wypsánj toto ad Filipendulam, to gest k Tužebnjku přirowná / gináče se nagde. Nebo Tužebnjk nemá listu Passtrnákowého / ale kadeřawý a pohromadě wisýcý / a lépe se rymuge k Wlaskému Bedrnjku / kterémuž Czechowé Krwawé kořenj řjkagj. Také Prut geho nenj pjdi zwýssj / než Loketnj, a někdy wyšssj. Ani Semeno s Lebedowým se nesrownáwá. Nemá také žádných hrubých Kořenů, s okrauhlými vzljky aneb hlawičkami / ale na mnoho částek rozdělené, s přirostlým wlássenickem / na němž wisý dlauzý sspičatj Kořjnkowé, gako malj Žalaudkowé, k Oljwkám aneb k Ořjsskům podobnj. Kůra zewnitřnj kořene gest temně čerwená / dřeň wnitř poběławý. Nad to wýš, Tužebnjk roste neywjce na Lukách / a ne na Skálj. Z těchto zewssech předložených znamenj dosti patrné gest / že Filipendula a Oenanthe žádné společnosti nemagj. Bylina pak, gakož wyreysowánj předstawené vkazuge, mnohem wjce rymuge se ad Oenanthen, za kterauž y gá mám gi / až něco lepssjho od giného vkázáno bude.

* Oenanthe wyznamenáwá v Řzekůw winný kwět / † Gaza wyložil Vitiflorā, † kteréžto gméno pro libau wůni Kwětu nezle Filipendulæ dáno. Gakož pak někteři pjssj / že mnohem libégi nežli v nás, w Langedocku & in Gasconia, y Kořen woněti má. Roste také mezy Skálým a

ljm a w mjstech suchých v nás w Ržjssi, nemnoho wyšssj gedné pjdi / kdež se mezy kamenitými Horami nacházý / gakžkoli na Lukách bugněgi roste. Kořen dobře slauti může hrubý / poněwadž se sjiroce a daleko okolo sebe rozkládá. Ale kterauž Autor klade / bezpochyby giného nic nenj / než gakž se obecně Bunium aneb Bulbocastanum Tralliani nazýwá / Německy Erdkesten aneb Schäfferßnüs / gakoby řekl, Zemský Kasstan aneb Pastussj ořech: protože geg Pastuchowé na Poljch obyčegně gjdagj. Kořen má chut takměř Kasstanowau / wssak něco trpčegssj. Kwjtek nese bjlý s wrcholjkem aneb okolkem / z něhož pocházý semeno, gako Kůnjn / než menssj. Roste a libuge sobě Pole mastná a stinná. *

A

Oenanthe alia.

Oenanthe IIII.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Oenanthowé semeno, listj y Prautj v wodě medowé neb v wjně pité, lůžko wyhánj. Kořen s wjnem přigatý, dobrý gest proti wětrnostem Moče / aneb kapawému wody pausstěnj. Tužebnjk gest horkého přirozenj na prwnjm, a suchého na druhém stupni. Moc má otwjragjcý / Kámen lomj a wen žene (odkudž Německy Steinbrech slowe) zástawu Moče proprawuge / řezánj a kapánj geho bolestné krotj / a může se přigjti w bjlem wjně ztižj půl Lotu. Kořen ztlučený, a s Medem do Lektwaře zadělaný, aby tu Lektwař wezma pod gazyk, slinu do sebe bral a požjral, Kássel brzo vkládá / a wolný duch w Prsech činj. Proti Paducý nemocy Prachu geho vžjweg w gjdle / aneb za čtyřidceti dnů požjweg cum Oxymelle Scyllitico, a s wodau Bzowého kwětu. Prach, gakož někteřj tomu chtěgj, wýborný gest proti Žlautenicy od zacpánj Gater. Item, Prach geho dáwá se do Tranku pro vzdrawenj Fistulj, a ran wnitřnjch, Prsnjch y Střewnjch. Tužebnjk wařiti v wjně, přidati Růžowého medu a Kamence, zgitřenj aust y hrdla vzdrawuge.

Tužebnjk slowe Německy Roter Steinbrech.

* Giný dwogj spůsob Oenanthæ. Oenanthæ aliæ.

MAthiolus w Latinském Herbaři gesstě wjce pokolenj Oenanthæ klade / ale žádného dokonále newypisuge / toliko to prawj: Že w kořenu a okolku cum Filipendula s Tužebnjkem se srownáwagj: ale nedal gich proto wymalowati / žeby prawé Oenanthæ byly. Nýbrž nemage gesstě žádného gména, raděgi tuto, nežli ginde, ge položil. Přednj má list téměř gako Petržel / a nawrchu bjlau Vmbellam aneb Korunku / sama od sebe roste okolo Mompelieru

C w audoljch y w Lesých. Druhá roste w Mjssni, a ginde w bahnitých mjstech / spočátku wsse-
cka s prostým plazýcým se kořenem. Ale když se sadj do suché země, wssecken se měnj / a nabýwá
okrauhlého aneb oblého Kořjnku, gako Ržepka / a ssiroce se rozkládá okolo sebe / a kdež se z něho
malá wětwička do země zakopá a přikryge / také y hned rychle se kořenj, a bjlé Korunky wyná-
ssj. Syce P. Pena gesstě giné wypisuge / gako gedno s bjlým whromadu stisknutým, Kápi po-
dobným Kwětem / potom druhé s gedowatými Kořjnky / kteřjž zbělažluté Mléko magj.
O nichž tam čjsti můžeš.*

O Zlatém tranku. Kap. XCVII.

Zlatý Traňk wětssj. Conyza major.

Zlatý Traňk menssj. Conyza minor.

D

Rozdjl a Spůsob.

Zlatý Traňk gest trogj: Geden wětssj, kterýž slowe Samec, Conyza major seu mas. Menssj aneb Samice, Conyza minor seu fæmina. Třetj prostřednj, Conyza media.

Zlatý Traňk wětssj Prut má dwauloketnj, ratolestný pewný. Listj podobné Oliwowému / než wětssj, chlupaté a tučné. Nese Kwět přjrysſawý a žlutý, klasowitý / kterýž potom zpeyřnatj, wůně sylné a libé. Kořen drewnatý a w Lékařstwj nevžitečný.

Zlatý Traňk menssj listj má tenssj a vžssj / Prut též kratssj a subtýlněgssj / Kwět žlutý, gako něgaké Kuličky wycházý / kterýž potom také zpeyřnatj a preč zaletá.

Třetj Zlatý Traňk prostřednj, Prut má tlustssj a měkčegssj než druhý / w listj držj prostředek mezy prwnjm a druhým / a k Mátě poněkud se připodobňuge. Kwět přiwrchu žlutý aneb zlatý, gako Rmen / welmi sylné wůně / a wssak přjgemné a libé.

* Mnozý a rozličnj Zlatj Traňkowé onde y onde v Autorůw se nacházegj. Majorem Conyzam Matthioli ginj gmenugj Baccharin, a kladau ginau Conyzam majorem, kterážby měla libě woněti / a w dotknutj welmi tučná býti. Tu wypisuge P. Pena, prawě / že in Hetruria, a w Benátkách při Moři y okolo Mompelieru, na Polich y ginde roste. Zdá se býti ta / kterauž C. Clusius in Hisp: stirp: hist: lib. 2. cap. 47. (kdež wjce Zlatých Traňků Conyzae nagdeš) wypisuge / a D. Rauvolfius in suo Itinerario 1. parte cap. 1. připomjná. V nás giná menssj roste na Sylnicých okolo Wesnic, w mjstech wlhkých / gegjžto Figůra in Lobelio & Dodo-

& Dodonæo spatřiti se může. Menssj Traňk Zlatý Autoris ginj gmenugj Pestifugam má dosti libau wůni/ w některych Zahradách v nás se nacházý/ a sama se osýwá swým peyřnatým Semýnkem. O giných Conyzis čjsti můžeš C. Clusium in stirpibus Pan: lib. 3. cap. 28. A

¶ My gsme gednu wjce tuto přiložili/ kteráž gesstě od žádného wypsána nenj/ má list vžssj nežli ta druhá menssj/ Prut ryssawý, a kwět žlutý/ gako Conyza III. roste na wlhkých lukách.*

Zlatý Traňk prostřednj. Conyza III.

Conyza IIII.

B

Mjsto.

¶ Prwnj dwa Traňkowé zlatj obyčegně rostau w zemi wyprahlé a newydělané. Ale třetj swé obydlj má w mokrých aneb wlhkých mjstech.

Czas.

¶ Kwetnau Měsýce Srpna / a toho času magj se trhati.

Přirozenij, mocy a včinkowé.

¶ Swrchu oznámenj třj Zlatj Traňkowé gsau ohniwého přirozenj / zahřjwagj a sussj. Mocy pronikagjcý, otwjragjcý, wywodjcý. Nebo chuti gsau kausawé a hořké.

Wnitř.

¶ Zlatý traňk wařený v wjně, a teplý pitý, Cžmeyru a Plod mrtwý y Lůžko wen wyhanj/ zástawu Moče proprawuge / Ržezawku krotj / Žlautenicy rozhánj / zacpaná Gátra proprawuge a otwjrá / Wodnotedlnosti wkořeniti se nedopausstj/ žřenj Břicha vkládá/ Slezynu oprawuge. ¶ Tato Bylina s Octem wařená, a do wnitřku daná, probuzuge ty, kteréž Paducý nemoc na zem porazyla. ¶ Zlatý Traňk prostřednj na Prach ztlučený, ztižj gednoho Quentjku w čerweném kyselým wjně pitý, vzdrawuge Cžerwenau nemoc.

Zewnitř.

¶ Bylina Zlatého Traňku aneb dým gegj zahánj Hady, Blechy, Komáry / y giné neřesti podobné / za kteraužto přjcinau také Německy slowe Flöhekraut aneb Muckenkraut / a Latině Pulicaria, to gest Blessnjk.

¶ Zlatý Traňk čerstwý protlučený, a w spůsobu Flastru přiložený, wytahuge z ran Hadj ged/ wyčisstuge a vzdrawuge wsseliké Rány a prowaleniny.

¶ Zlatý Traňk, zwlásstě menssj, na čelo přiwázaný, bolenj Hlawy vkrocuge.

C Když ženy tuto Bylinu zwařj, a v Wanně se wnj mygj/ wyčisstuge gegich nemoc, Menstruum řečenau/ a mnoho zlých Materyj od nich wywodj.

Zlatý Traňk osutj a Franskau nemoc wen žene / y wsseliké otráwenj / a tudy žily čistj/ takto geg můžeš wařiti: Wezmi Zlatý Traňk, Rutky polnj, Pelyňku, Kokotice, wrsskůw Chmelowých y s kwětem/ Czakanky, Anýzu, Wlaského kopru, Fjkůw, Hrozynek, Gelenjho gazyka, Wysokého traňku, kořenj Wolowého gazyka: Wař v wodě aneb w Kozý Syrowátce/ a pj za některý teyden/ a wssecko se wen na tělo wyrazý. Potom tuto Mast sobě vděleg: Wezmi Olege Bobkowého čtyři Loty / Petroleon dwa Loty/ Pleweysu, bjlého Kadidla, Gletu, Bobkowého Prachu, Wolowa páleného, každého geden Lot / Kafftu gednu čtwrtcy / ten vtři na Kameni s Wolowém a s Glétem / Rtuti w Octě winném w sklenicy vmořené, čtyři Loty / Sádla Wepřowého dwa Loty / a vděleg Mast/ gjž budeš mazati Ruce y Nohy/ po té straně, kteraž k Tělu patřj/ a to na noc a ráno, ať pige Traňk swrchu strogený. A když se wlhkosti počnau hýbati, a nahoru do aust gjti/ tehdáž deg Purgacý z Pillulj de Fumo terræ, aneb z Lektwaře, kteráž slowe Hamech, aneb z Traňku z Séne vwařeného. A tak weliký djl těch wlhkostj stáhne se dolů/ a nevčinj tak weliké sskody w vstech. Gest pak proto dobré / aby před mázanjm tímto sobě aust promazowal: Wezmi Ocet a Růžowau wodu, Medu Růžowého, páleného wjna maljčko/ wař spolu až se shustne/ potom omáčege w tom Pero, pomazug aust y dásnj. Nebo wstaupiloliby wždy proto něco wlhkostj, zwředowánj a zpreysstěnj bránj. Potom vsta tímto budeš wymýwati: Wezmi Sstowjk Zagečj, Gitrocel, kořenj Koňského sstowjku, Swalnjk menssj, Ržebřjček, Zanykl menssj, Lékořicy / wař w Prysaně aneb w čerweném wjně/ a procedě, wlož Myrrhy, bjlého Kadidla, Medu Růžowého/ wstaw k Ohni, až se rozpustj/ a tím teplým wymýweg: to vsta wyčisstuge / smrad odgjmá/ Zuby twrdj/ a byloliby gaké zwředowánj, hogj. K témuž wezmi Zanykl, Podlesstku, Rautu, Hrusstičku, Ržebřjček/ wař v wjně čerweném/ proceď a přideg Medu Růžowého a Octa winného, dwě lžjce / směs spolu, a vsta tím proplakug. Aneb wezmi Prysany/ rozpusť w nj Med Růžowý/ přideg wody Růžowé a kausek Kamence/ powař toho spolu/ a tím sobě vsta wymýweg / to gest také welmi dobré.

D

Oleg, w němžby se Zlatý traňk na Sluncy močil, třesenj Zymničné odgjmá/ aby gjm hodinu prwé, nežby přisslo, Páteře pomazowal.

Zlatý traňk slowe Ržecky, Latině y Wlasky Conyza, Cunilago, Pulicaria: Sspanyelsky Atradegua: Německy Dürwurtz, Hundsaug vnd Flohkraut.

O Fiolách. Kap. XCVIII.

Rozdjl a Spůsob.

FIOla, o kteréž tuto pjsseme, gmenuge se apud Dioscoridem Leucoion, (ale nenj Leucoion Theophrasti, o němž potom praweno bude) Arabowé a Apatékáři gmenugj Arabským gménem, Cheyri.

Gest pak Fiola trogj: Žlutá, Bjlá a Brunátná aneb čerwená. Dioscorides klade y modrau. Ale ta v nás w Czechách ani w Němcých až posawad nenj známá. Giné w Zahradách sadj a segj/ pro gegich krásu, vsslechtilost a libau wůni. Nebo wonj podobně gako Karaffilát. Gest Bylinka křowatá, s mnohými Ratoljstkami. List má dlauhý, přjssediwý měký, gako Diwizna/ ale mnohem menssj a vžssj. Kwjtky čtweroliste / na některých žluté, na giných bjlé aneb zčerwena brunátné. Semeno ležj w dlauhých a tenkých Lustičkách zawřené, přjryssawé. Kořenj nesedj hluboko w zemi/ než toliko powrchu země. Bjlá Fiola nad giné gest wonněgssj / ač wssecky zdaleka liběgi wonj, než z bljzka. Kwetnau hned spočátku Gara / a trwagj téměř až do Zymy/ ano y w zymě w Sklepjch kwetnau. * Nacházý se y žluta Fiola s plnými Kwěty, welmi wonná: Podobně sstěpugj y ginau s plnými kwěty čerwenými w Nyderlantu, okolo

okolo Walencý na hoře Henniga / a gest hrubá, dobré wůně / a welmi krásná / odkadž se y ginam dodáwá / ale přes zymu nerada trwá. Semena také, gako y žluté, žádného nenese / nýbrž z mladistwých Ratolistek saditi a sstěpowati se musegj. ¶ Gest y giné pokolenj Fioly / kteréž nese pěkné zelené husté listj / a wonné bjlé Kwjtky. Nacházegj se y planá Leucoia, wssudy na horách Německých / y giná, kteráž při Moři rostau / o nichž na giném mjstě wypisowati budeme. *

Fioła žlutá. Leucoion luteum, Cheyri Arabum.

Bjlá, Czerwená, brunátná Fioła. Leucoium album, rubrum & Purpureum.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Wssecky tyto Fioly gsau ohniwého přirozenj / zahřjwagj a sussj / wyčisstugj, stjragj, prostupugj a pronikagj / a neywjce kwjtj, zwlásstě suché. Žlutých neywjce w Lékařstwjch vžjwáme.

Wnitř.

¶ Kwět žluté Fioly vsussený, wařený a pitý, žene secundinam, to gest Lůžko y Plod mrtwý z žiwota Matky. Těhotné ženy nemagj z toho kwětu pjti, leč při porodu / tehdáž Plod wen táhne, a Matku wyčisstuge. * Woda pálená z žluté Fioly, gest dobrá kupolehčenj pracowitého a těžkého porodu / a wssak s opatrnostj má se vžjwati / gako y giná Lékařstwj. Nebo syce wjce sskodj, nežli prospjwá. *

Zewnitř.

¶ Žlutá Fiola vsussená, wařená, a do Wanny wlitá, aby se w nj myl, wyhánj Moč y ženskau nemoc. ¶ Z téhož Kwětu s Woskem Flastr dělagj a přikládagj / kterýž léčj rozsedlé střewo w zadku. S Medem smjssený, dobrý gest proti wředům a oteklinám aust. ¶ Semeno Fioly žluté ztižj půl Lotu v wjně pité, aneb w ssátku do Matky wprawené, přinássj ženám gegich nemoc / a Lůžku wen pomáhá.

¶ Kořen s Octem ztlučený a přiložený, Slezynu ztenčuge / a dna klaubnj w nohách hogj. ¶ Sstáwa ze wssech předgmenowaných Fiol do Očj wpusstěná, čistj ge / rozhánj a sstrawuge w nich wssecky Fleky.

¶ Kwět žluté Fioly klade se do dřewěnného Olege w Sklenicy / a wystawuge na Slunce. Ten dobrý gest proti wsselikým neduhům a bolestem Matky y klaubůw, zstudených přjčin possl ým. Nebo rozpausstj, rozhánj, a bolesti krotj / zwlásstě žilen a klaubů.

¶ Giné Fioly tauž moc magj / a wssak netak sylnau, gako žlutá.

 * Leucoion

C

* Leucoium marinum alterum. Mořská Fiola.

TOto gest druhé Leucoium marinum aneb mořská Fiola/ kterauž pro Lusky gegj wnichž gest Semeno, gako na giných Fiolách, z nichž každý při wrchu na koncy křjžek má, starý Præceptor můg Aloysius Anguillara præfectus horti Patauini, obyčegně Tripolium vel Crucigerum gmenowal. Roste in Sicilia, inter scopulos Scyllam & Charybdin.

Leucoium marinum alterum.
Mořská Fiola.

Leucoium marinum D. Rauvolffij
siue Hesperis Syriaca.

D

Giné libě wonné Fioly/ kterauž Wysocevčený D. Leonhardus Rauwolff, nynégssjho času zřjzený Medicus w Lincy fol. 74. dobře wypsal, nenj potřebj tuto obssjrně wypisowati. Roste sama od sebe okolo Tripoli in Syria, a má welmi libau a chutnau wůni.*

† Lektwař Fiolowá. *Conserua Violarum.*

FIolowau Lektwař takto strogj: Wezmi modré a wonné Fioly, hned gakž se wyskytne/ otrheg z nj modré listky/ a když máš půl Libry kwětu, přiwezmi Cukru gednu Libru/ protluc aneb zsekeg spolu welmi drobně, gako na Kassi/ potom wlož do Sklenice/ kterauž po wrchu dobře zacpeg/ a wystaw na Slunce. Tato Lektwař malým djtkám bezpečně dáwati se může/ když welikau horkost magj. Neb gi polehčuge/ a žiwot měký nebotewřený zdržuge/ srdce a mozků posyluge/ a má chwálu proti Paducý nemocy y Božcy dětinskému. Stařj lidé magj z nj vžjwati geden Lot aneb dwa/ žjzeň hasý a klánj w Prsých vkládá/ Břicho měkčj/ žluč wyhánj/ horkost z Cholerycké wlhkosti posslau vhassuge.

Syrup Fiolowý. *Syrupus Violarum.*

HIeronymus Bok, Camerarius & Fallopius in tractatu de medicamentis purgãtib. simpl. cap. 40. dobrý a vžitečný Syrup Fiolowý domácý wypisugj/ kterýž se podobně strogj gako Karaffilátowý. A pjsse Fallopius o dotčeném Syrupu/ že se ho může vžjwati od čtyř Lotů až do desýti k obměkčenj žjwota. S vžitkem také dáwá se malým Djtkám/ když se sylnégssjch Lékařstwj osteycháme/ zwlásstě magjcým horkost, žjzeň, a zatwrzeným/ buďto samotný, aneb s Fiolowau wodau, a ginau chladjcý smjssený. Proti weliké horkosti můžeš wzýti Gečnau aneb čerstwau studničnau wodu/ a rozdělagjc w nj aneb smjchagjc dobrý djl tohoto Syrupu, malým Djtkám pjti dáti/ Srdce y Gátra chladj. Kdyžby se malé Djtky až do chřapawosti vplakaly: Wezmi kausek Lékořice ostrauhané, prstu zdýlj/ powrchu rozděl aneb rozkrog gi na několikero/ potom omáčeg w syrupu Fiolowém/ a dáweg Dětem k wytahowánj aneb k wyssetj/ to

tj/ to gim zase trubicy drsnatau wyhładj. Podobně kdyžby Děti kłánj w bocých měły / dobře A
gest wzýti wody Kawiásowé a Fiołowé, každé do čtyř Lotů/ Syrupu Fiołowého tři Loty / to
społu přeljwánjm smjchati/ a Dětem pjti dáwati. Takowý Traňk rozssiřuge Prsy/ bolest kro-
tj/ a k odchrkowánj aneb wymjtánj spomáhá. Můžeš také drobet Syrupu z Lékořice při-
dati. A to wsse gim dobře činj / když ge k tomu Olegem Liliowým namažeš.

Děłagj w Apatékách gesstě giný Syrup složený, Syrupum violarum compositum,
kteréhož také, gako prwněgssjho, stařj Lidé vžjwati mohau/ k vkrocenj a zahusstěnj subtylných,
ostrých, Cholerycký ch Flusůw / kteřjž se z Hławy do Prsů spausstěgj / aby zahusstěni snáze a
wolněgi od přirozenj skrze Kássel wywrženi býti mohli. Obadwa giž gmenowanj Syrupowé
welmi se dobře hodj proti bočnjmu kłánj, drsnatosti hrdła aneb trubice/ proti Kássli od subtýl-
ných ostrých Materyj posslému. Kdyžby potřeba była in pleuritide, to gest w bočnjm kłánj
Sen vwesti, a bolesti polehčiti: Wezmi Fiołowého Syrupu, Syrupi Capilli Veneris, každého
dwa Loty / Syrupi de Glycyrriza, de Papauere, každého geden Lot / a s wodau Leknowau
smjchage, na noc přigjmeg. Tak ho vžjweg y k giným wnitřnjm audům/ gako Ziałudku, srdcy,
Gatrám, a Hławě / s podobným giným Lékařstwjm, kteréž k těm audům přináležj.

Julep Fiołowý. *Julapium Violarum.*

Poněwadž wnozý nic do Těła přigjmati nemohau / od Sswestek, Rzeckého wjna, Se-
besten, zwłásstě kdež se Lékořice a giné Byliny wařj/ gako y giné husté Syrupy: a wssak
w pałčiwých Zymnicech roznjcená Krew, hořjcý a rozpálenj audowé, Ziałudek, Srdce, Plj-
ce, y ginj ochłazenj a vhassenj potřebugj / mjsto onoho temného, černého a nelibého Syrupu
swětlý Julep přistrogiti se může/ pro možněgssj Lidi takto: Wezmi Fiołowé wody geden žey-
dlik/ bjłého Cukru půł Libry, aneb nětco méně / to społu wař při skrowném vhljčku / a bjłkem
wyčisť, až do náležitého zahusstěnj. Pitý zymnice Cholerycké krotj / Prsům zwolnost dáwá/
Kássel zahánj/ žjzeň hasý/ a welmi dobře činj w kłánj bočnjm, in pleuritide. Ale na rychło a
pro obecný Lid takto se vděłati může: Wezmi wody čisté, čerstwé studičné geden žeydlik/ přideg B
k nj ssest aneb osm Lotů Syrupu Fiołowého / a to społu dobře smjcheg / z toho Nemocný pjti
má dobrý truňk, nalege do čisté swětlé Sklenice: Zjzeň a horkost předjwně hasý/ pálčiwé žłu-
či polehčuge/ Krew ochłazuge/ y giné wsseliké rozpálené audy / w pálčiwých a prudkých Zym-
nicech płatně a s prospěchem vžjwati se může.

Woda Fiołowá. *Aqua Violarum.*

Wypálugj z Fioły wodu / gako z giných Bylin a Kwětů. Ale že Fioły, a tak y wody z nj
pálené, weliký nedostatek býwá: protož může se bráti Gečná woda/ w kteréžby zwaře-
no było Fiołowé listj, Sléz zagečj a Cukrkand.

Oleg Fiołowý. *Oleum Violarum.*

Wezmi modrau wonnau Fiołu, když počjná kwjsti, gakž mnoho mjti chceš/ włož do Ná-
doby poléwané / naleg Olege dřewěnného, až se potopj / a wystaw na Słunce za deset
dnů/ aneb na giné teplé mjsto. Opět wstaw do giné zwłásstnj nádoby aneb Kotła/ aby w horké
wodě wřeła / potom dobře wytłač: podruhé zase do toho wytłačeného Olege włož nowých
čerstwých Fiołowých kwětů / a za deset dnů na Słunce wystaw / zwař a wytłač gako prwé/
tak včiň potřetj/ a Oleg wytłačený ku potřebě schoweg: wssak částku suché Fioły do něho vwrz.
Takowý Oleg gest chładněgssj, nežli Růžowý. Protož we wsselikých pálčiwých nedostatcých
dobře vžjwati se může.

Ocet Fiołowý. *Acetum Violaceum.*

Wezmi wonné Fioły drobet vsussené, gakž mnoho chceš / włož do Sklenice / naleg na ni
dobrého wjna, aneb winného Octa/ wystaw na Słunce za Měsýc/ potom sceď to wj-
no aneb Ocet z Fioły/ a k vžjwánj schoweg. Kteřjž takowý Ocet chtěgj mjti lepssj / dáwagj
nowau Fiołu zase podruhé y potřetj do téhož Octa. Dáwá znamenité posylněnj Srdcy / a
dobrý gest proti třesenj a kłánj Srdce, od horkosti posslému, tímto spůsobem vžjwaný: Wezmi
wody Fiołowé, Sstowjkowé, Borákowé a Růžowé, gedné každé čtyři Loty / Spec. diamar-

C gar. frig. půl čtwrtce/Spec: diagemmæ, Prássku z Slonowé kosti strauhané, každého třetj dyl Quentjku/celého Ssaffránu ztiži dwau zrn Gečných/Fiolowého Octa a Růžowého, gednoho každého půl Lotu: Wssecky ty kusy whromadu směs/a omáčege ssátky lněné častokráte gako Epithemata na Srdce přikládeg. †

* Leucoion Řzecky λευκοιον, to slowo náležj wsseliké Fiole/gakžkoli toliko bjlá Fiola tak se gmenuge. Zlúté obyčegné řjkagj Arabským gménem Keyri, Latiné Viola lutea, Wlassky Viola bianca, Gialla, Rossa, &c. Francausky žlutá Girof flees iaulnes, Sspanyelsky Violetas blanquas, Violetas amarilhas: Německy Gelb Negelveiln/Weis, rot. braun veil.*

O Wstawáčjch. Kap. XCIX.

I. Wstawáč. Orchis I. aut Testiculi I. genus. II. Wstawáč. Testiculi II. genus.

D

Rozdjl a Spůsob.

NJekteřj za to magj/že Testiculi & Satyriones v Starých byla gedna a táž Bylina/ale to nenj prawda. Nebo tyto dwě Bylinky ačkoli w mocy a včincých magj něgaké společenstwj/wssak w spůsobu a sformě se nesrownáwagj. Kořen zagisté in Testiculis gest obdlaužný gakýsy mozol whromadu složený/powrchu plný a celistwý/pospodu měký a rozsedlý. Ale kořen Satyrionis wypisuge Dioscorides býti okrauhlý, gako Cybuli/welikosti Gablka/zewnitř žlutý, gako Zlato/wnitř bjlý, gako Wagečný bjlek/chuti sladké a libé k gedenj. Takowj Satyriones nerostau ani w Němcých, ani we Wlassjch/než toliko in Græcia, a w giných mjstech horkých. My pak nynj de Testiculis, to gest o Wstawáčjch, wypisowati budeme.

¶ Wstawáč gest několikerý, Listjm y Kwětem se děljcý/gakož z wymalowánj těchto každý poznati bude mocy. Prwnj Wstawáč gest dwogj: Totižto Samec a Samice. Samec list má dlauhý, tučný a hladký/Prut okrauhlý, a též hladký. Kwět při wrchu brunátný chocholatý, klasowitý. Samice takowéž má listj, prut y kwět/než menssj.

¶ Druhý Wstawáč dělj se též na dwé: Geden kterýž gá za Samce mám/List má Liliowý, než menssj a kratssj. Kwět při wrchu též klasowitý, poběláwé brunátnosti, a wonný. Druhý, kterýž Samicy gmenugj, Kwět má proměnný od rozličných barew/Formy gako Lilium, ale malý.

¶ Třetj

Třetj Wstawáč gest též dwogj: Prwnj list má Liliowému welmi podobný, než vžssj/a skropený gakýmisy Fleky čerwenými. Prut oblý, hladký, tučný/a na něm Kwět, gako y ginj. Druhý nemnoho se od tohoto dělj/ než list má ssirssj, pruhowatý gako Gitrocel, a zhůru obrácený. Kwět poběławý a wonný. A

III. Wstawáč. III. Testiculus.

* Wstawáč s Kwětem bjlým.
† Zwlásstnj bjlý kwět.

* Testiculus Leucanthemus.
† Peculiaris flos cādidus.

B

Cžtwrtý Wstawáč slowe Králowský, Basilicon aneb Regium Satyrion, kteréžto gméno nepřjležitě a omylně mu se dáwá. Ten také dělj se na dwé: Geden gest wětssj/a ten listj má ssirssj než Cžesnek, černými Fleky skropené/ Prut okrauhlý a hladký. Kwět bělebrunátný a klasowitý, wůně libé. Kořen rozdělený, a sobogj strany rozsstjpený/ na pohleděnj gako dwě Cžlowěčj dlaně wedlé sebe/ odkudž mnozý Palmam Christi tuto Bylinu gmenugj. My Cžechowé obzwlásstně řjkáme gj Pětiprstice. Druhý tento Wstawáč aneb Pětiprstice gest menssj. List má gako Ssaffrán. Prut třtinowý, hladký, pjdnj/ Kwět při wrchu brunátný, gako Kwět milosti/ než barwy temněgssj. Dokudž gest čerstwý welmi libě wonj. Ale toho my w Cžechách nemáme. Tento čtwrtý Wstawáč Němcy obzwlásstně gmenugj Creutzblumen.

* Z tohoto pokolenj mnoho se gich nacházý w zemi Sswecarské/ gegichžto Kwitj sussj k zastawenj Cžerwené nemocy Dysenteriam, a giných plynutj Břicha, skrze wnitřnj přigjmánj. Kráwy rády gsau na těch Lukách/ na nichž takowé Kwjtj roste. Protož w těch mjstech gmenugj ge Kühbrendlin/ aneb sprosta Brendlin, za přjčinau černé barwy.

Mjmo giž oznamená gsau gesstě giná pokolenj/ gakož welmi mnoho rozdjlných Cornelius Gemma Medicus w Nyderlantu nalezl/ gichž bylo přes čtyřidceti/ a Lobelius wswém Herbáři ge maluge. A Carolus Clusius lib. 2. cap. 26. obseruat. Pannon. také některá zwlásstnj, kteráž w Vhřjch a Rakausých wyssetřil, wypisuge. Slowe také Wstawáč giným gménem Cžeským Zěžhulka, Mudatka.*

Mjsto.

Rostau wssickni tito Wstawáčowé na Lukách, w Lesých y na wrssjch/ zwlásstě w mjstech wyprahlých/ někdy také y na Winicých. † Kwetnau měsýce Cžerwence.†

Přirozenj, mocy a včinkowé, třij prwnjch pokolenj.

Tito Wstawáčowé gsau horkého a wlhkého přirozenj/ gakož chut gegich sladká vkazuge.

Wnitř.

C

Wnitř.

Spodnj, měké a swraskalé Kořeny wssech naskrze Wstawáčů, dokudž gsau mjzowatj a sladcý, měliby nestatečnj Mužj w dobrém wjně aneb: Nalwazý pjti. Můžeš tyž Kořen w Kaudel mokrau obwinauti/ a w teplém Popele vpecy/ potom bjlým Pepřem posypati a gjsti: Takowé gjdlo auget facultatem generandi. Zase pak druhý Kořen, kterýž gest plný, tuhý aneb twrdý, nenj k tomu tak spůsobný/ nýbrž když vwadne a vschne, zemdluge a krotj tělesnau žádost.

IIII Wstawáč. Creutzblumen. IIII. Testiculus. Palma Christi.

Pětiprstice. Brendlin. Palma Christi minor.

D

Tjž kořenowé, dokudž gsau gesstě čerstwj, znamenitě prospjwagj wyschlým a wyprahlým Lidem od sauchotin/ aby gich w pokrmjch požjwali a gedli/ zwlásstě ztlučených s Indyánskými ořechy a Wlaskými Pimpernusli/ a přes noc w dobrém mléce močených posypjc ge drobtem dlauhého Pepře a Cukru. Nebo tak znamenitě dobře tělo oprawugj a tučné činj. Pakli k tomu gesstě přidáš Zázworu, Hřebjčkůw, Galgánu/ a z toho Konjfekt aneb Lektwař vděláš/ wyborný bude Lék ženám neplodným/ aby z nj často požjwaly/ a potom y k domacýmu zřjzenému Lékařstwj se spůsobowaly: Budau plodné.

Wstawáč na Prach ztlučený, a s čerweným wjnem pitý. Flusy sstawuge. Někteřj prawj/ že proti Paducý nemocy nenj lepssjho Lékařstwj, nad sstáwu této byliny pitau.

Zewnitř.

Wstawáč v wjně wařený, přičině k němu Medu, dáwá prospěssné Lékařstwj proti bolenj aust/ y wsselikému osutj hrdla.

Kořen zmačkaný a přiložený gako Flastr, rozhánj pálčiwé otoky/ wyčisstuge a hogj kysawé wředy, y wsselikau spáleninu/ sstawuge také y Krew.

Přirozenj, mocy a včinkowé Pětiprstice.

Pětiprstice gest horká a suchá na druhém Stupni: Zahřjwá, ztenčuge/ hrubé wlhkosti z těla wyhanj/ twář wysslechťuge.

Wnitř.

Proti čtwrtodennj Zymnicy, Quartana řečené, kořen Pětiprstice strauhati, a s teplým wjnem přigjti/ když se kdo obáwá, žeby se na něm třesenj nawratiti mělo: y bude nemocnému

mocnému lépe. O tom swědčj Nicolaus Florentinus a prawj/ že tímto samým Traňkem gednomu Cžlowěku, řečenému Baliotus, od Cžtwrtodennj zymnice spomohl. A

Swrchu oznámený Prássek s sstáwau a wodau Wolowého gazyka, gest náramně dobrý zbláznčným a wzteklým Lidem. Semeno vsussené, na Prach zetřené, a za mnoho dnů pořád ráno w teplém wjně pité, hogj Paducý nemoc. Kdož tauto nemocý obtjženi gsau/ k každodennjmu swému pitj do Piwa, aneb wjna, tento Kořen dáwati, a w něm přes noc močiti magj. * Někteřj toho Prássku vžjwagj proti Wodnotedlnosti. Zě pak někteřj z těchto Bylin požlautlý Kořen magj/ protož mnozý tak smeyssleg/ žeby ge Auicenna Digitos Citrinos gmenowati měl/ a ti že dobřj gsau, tuhý studený sslem rozdělowati a Nerwůw posylowati. Ginj tomu chtěgj/ že tento spůsob Wstawáče nemá oddělowán býti à Testiculo Serapia Dioscoridis, a žeby k mnohým wěcem byl vžitečný, o něm wypisugj. Græci recentiores nazýwagj tuto Bylinu Satyrion Basilicon. *

Zewnitř.

Kořen ztlučený a pomazaný, poněkud Wrásky shánj/ a kůži wyhlazuge. Gest znamenitě dobrý proti Dnawé nemocy w Nohách, Podagra řečené/ aby geg přikládal. Prawj také/ kdožby tento Kořen na hrdle zawěssený nosyl/ že sebau bezpečen bude proti otráwenj/ y wsselikým Babským ssermům a kauzlům.

Wstawáč slowe Ržecky ὄρχις, Arabsky Chasi alkeb, Latině Testiculus, Wlasky Testicolo di Cane, Sspanyelsky Coyon de Perro, Francausky Couillon de Chien, Německy Stendelwurtz.

O Ssalwěgi Polnj. Kap. C.

Ssalwěg Polnj Zahradnj. Horminum satiuum vel hortense.

Ssalwěg Polnj Planá. Orminum siluestre, Gallitricum.

B

Rozdjl a Spůsob.

SSalwěg Polnj gest dwogj: Gedna na Zahradách roste/ druhá na Poli. Ta kteráž roste na Zahradách, list má k Gablečnjku podobný/ než trochu wětssj a drobet ostřegssj. Prut má čtwerhraný a polauloketnj. Kwět na Prutu mezy Listjm wycházý brunátný, geden řad po druhém. Ten když spadne, ostáwagj gakésy Lustičky/ a w nich Semeno černé a obdlaužné, nakloněné dolů k Kořenu. * Domácý

C *Domácý Orminum samo od seb: roste whognosti na některých místech, nedaleko od mi
sta Senis in Italia, gakož gsem ge tam sám nalezł. *

Sſalwěg Polnj, kteráž w Apatekách Centrum Galli, Gallitricum, aneb od podo-
benstwj listu Saluia silueſtris slowe, Prut má ostrý, chlupatý, čtwerhraný, dwaupidm a
pruhowatý: Kwět brunátný/ kalisſky k zemi ohnuté / a w nich Semeno okrauhlé, čer-
wený sněd. *W Halle w Sſwábjch ceké lauky s bjlými Kwěty se nácházegj. *

II. Planá Sſalwěg. Matrisaluia, Sclarea.

D

Gest y giná Bylina, kterauž někteřj Matrisaluiam, Sclaream ginj Herbam S. Joan-
nis gmenugj / ta může slauti Sſalwěg Polnj womá. Nebo mjmo to, že kupr wj
Sſalwěgi Polnj gest podobná, má také libau wůni, zwlásstě suchá. List má gako Sſal-
wěg Polnj, kteráž na Zahradách roste/ než wětssj, sſirssj, pjo stry, a na zemi leżjcy. Prut
má také tlustssj, než Sſalwěg Polnj/ k tomu chlupaty, pewný, čtwerhraný/ půldruhého
ketnj, a někdy wětssj. W němž právě wprostřed množstwj Katolistek wychází y / a na nich
Kwět klasowity, bledé brunátnosti, womný. Semeno w pžihradkách černé a bléstaté.
Kořenj má množstwj počernalého, nehlubokého.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Obogj Sſalwěg Polnj, domácý y Planá, prostředně zahřjwá a sussj/ promítá, roz-
děluge a stjrá.

Wnitř.

Sſalwěge Polnj, kteráž na Zahradách roste, Semeno, w njčem pité, wůlnau žá-
dost těla wzbuzuge: Druhá womá gest k tomu mocnějssj.

Sſalwěg Polnj užitečná gest proti studeným Zymnicem/ aby několik listků za ně-
který den pořád ráno požjwal. A chtějj tomu/ kdož má třetjdenní Zymnicy, aby tři list-
ky kdož čtwrtodenní čtyři, každého dne ráno sjndal/ že tudy Zymnicy zapudj.

Wjno za Mstu s kwětem Sſalwěge Polnj wyky salé, má chut y wůni gako Mu-
ſkatel. A gest náramně dobré studenému Žaludku/ rozděluge a zsſrá sſlemy. Dobře čj-
stj a slauží Ženám studeným, neplodným, a bljm Flusem obtženým. * Ale na mnoze
wžjwaná, Hlawě wſſech. *

Zewnitř.

Prach z této Sſalwěge do Nosu dany, zbuzuge kychánj/ Wozhřimku zahánj/ a
mozek wyčisstuge. Sſalwěg Polnj w wodě wařená, a z toho tepla pára od spod-
ku přigmaná, mocně nemoc ženskau y Lůžko wyhánj.

Wodu

¶ Wodnatost této Ssalwěge Plané, posskwrny a powlaky s Očj stirá/ a zrak čistj/ aby gi do Očj wpaussteł. Protož Wlassky semeno této womné Ssalwěge do Očj kladau proti powlace/ a neodgjmagj, až wssecka powlaka dolů segde: ostáwá pak to Semeno w Očjch bezewssj těžkosti y sskody. A

¶ Listj Ssalwěge této v wjně wařené a přikládané, Otoky strawuge/ třisky y giné wnjtřnj wěcy z těla wen wytahuge: a též mocy gest y semeno rozetřené wspůsobu Plastru.

¶ Listj s Octem aneb s Medem na žlázy přiložené, a též y na Nežity, prwé než se gegich wrch zběře, rozhánj ge/ a wssecku prudkost y pálčiwost wkládá.

* Bylina tato Plané Ssalwěge na Másle smažená/ aby z nj Mast wdělał/ gest zwlásstné dobrá Ženám tém, kterýmž Matka wzhůru wystupuge/ aby se tau teple mazały. *

¶ Polnj Ssalwěg slowe Řecky y Latině Orminum siue Horminum, Gallitricum, Gallitrichum, Sclarea, Oruala, Matrisylua, Centrum galli, † Wlassky Horminio saluatico, Francauzsky Oruale: † Německy Scharlach vnd Scharley.

O Lekně aneb Sstuljku. Kap. CI.

Lekno aneb Sstuljk bjlý. Nymphæa alba. Lekno žluté. Nymphæa lutea.

B

Rozdjl a Spůsob.

LEkno aneb Sstuljk trogj w Czechách se nacházj. Prwnj rosste obyčegně na Rybnjcých, w Gezerjch, Bahnisstjch a Wodách stogatých. † Kwetne měsýce Czerwna. † Listj má welikė, sirokė, tlusté, hladkė a okrauhlé/ při sspičce wykrogené, kupodobenstwj Srdce/ powrchu zelene, pospodu brunátné, a na wodě zpleywagjcý. Kwět nese bjlý/ gako pěkné bjle a plné Lilium/ s třidcýti, wjce aneb méně lisstky: z nichžto geden každý má podobenstwj Pakce, aneb tučných lisstkůw Netřeskowých. W každém tom Kwětu wnitř nacházegj se pěkná žlutá Pýrka, bezewssj wůně/ kterážto když dolů spadagj/ wycházegj po nich gakesy hlawičky, k Makowým podobné/ w nichž bywá Semeno okrauhlé, wětssj než Proso. Kořen má bjlý/ černými Fleky skropený, gakoby očka byla/ tlustý gako ruka/ dwaulokетnj, a někdy dekssj.

¶ Druhé Lekno prwnjmu gest wewssem podobné/ než Kořen má bělegssj a ostřegssj/ k tomu kwět žlutý, blyskawý/ gako Růže se rozkládagjcý/ ginačegsshho spůsobu než prwnj.

C Třetj Lekno může slauti Malé/ roste v nás w Czechách též na Rybnjcých, týmž spůsobem/ a též twářnosti, gako giná Lekna/ kromě že List má drobet menssj. Kwjtek nese bjlý, měkký, a welmi křehký/ hlawičky drobné, gako na Kappařjch/ Semenem wnitř naplněné, gako Mák. * Tito Sstuljkowé a Morsus ranæ Dodonæi, magjli býti gedna a táž Bylina, rozeznati nemohu pro Kořen/ kterýž se hned docela nesrownáwá: Než ginau Bylinu tuto předstawugi/ kteráž giným Sstuljkům gest podobná/ než menssj, a nese list okrauhlý/ roste w Ssweycařjch, při Potocých/ zwlásstě okolo Schwamdingu.*

Lekno Menssj. Nymphæa III. parua. Nymphæa parua alia.

D

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Kořen a Semeno studj a sussj patrně na druhém stupni. Ale kwjtj chladj a wlhčj.

Wnitř.

Kořen aneb sýmě Leknowé w čerweném wjně wařené a pité/ gest vžitečné těm kteřjž magj plynutj žiwota/ a mnoho na Stolice chodj. Kořen z bjlého Lekna wařený a pitý, vkrocuge w Cžlowěku bůgnost těla. To též činj Semeno.

Proti čerwenému a bjlému Flusu ženskému: Vsuš a ztluc Kořen y semeno Leknowé/ kteréž žlutě kwetne/ wezma každého geden quentjk, Aksstеynu půl quentjku: to wsse směs a wypj w čerweném kyselém wjně za několik dnů pořád ráno teplé/ kupodiwu platné gest. Kwět, gakž powědjno, chladj a wlhčj/ protož se ho vžjwá pro Sen, a proti pálčiwým Zymnicem. Z Kwjtj Leknowého wypaluge se woda/ kterážto pitá, vwodj Sen/ a horkost proti přirozenj hasý. Gest náramně platná we wssech pálčiwých Zymnicech/ zwlásstě pak těm, kteřjž na Těle hynau a chřadnau.

Prospěssná gest y proti pálčiwému wředu aneb klánj w bocých/ suchému kássli, weliké žjzni, zapálenj Gater a Slezyny: Proti těm wssechněm neduhům tato wýborná woda, gakž potřeba kdy káže, Nemocným dáwati se může.

† Kdožby, pro welikau z horkosti bolest Hlawy, spáti nemohl/ ten wezmi wody Leknowé/ smjcheg gi s Syrupem Makowým/ a vděleg na noc dobrý Trunk.†

Z Kwjtj Leknowého strogj se s Cukrem Lektwař/ kteréž w Apatékách řjkagj Conserua Nenuphari. Nebo Arabowé bylině této Nenuphar řjkagj. Má podobnau moc gako y woda/ a vžitečná gest proti wsselikým bolestem/ kteréž půwod swůg magj od pěnokrewnosti aneb Cholery/ zwlásstě proti bolenj Hlawy: vwodj Sen/ a nečiste Sny, z bůgnosti těla pocházegjcý, zapuzuge.

Zewnitř.

Zewnitř.

A

Kořen aneb semeno v wodě wařené a potjrané, pjhy a Fleky z těla stjrá. S sinolau smjchané, pomazowánjm Hlawy, zbraňuge wlasům dokú z hlawy lezti.

Kořen Leknowý čerstwý ztlučený, a na rány přiložený, Krew zastawuge. Vsušený, a na odhněteniny od obuwj posypaný, vzdrawuge: tolikéž y tekutý strup Hlawy.

Kořen obogjho Lekna w Lauhu močený, dáwá dlauhý zrůst wlasům/ což y Panám dobře známé gest: Proč gi Německy gmenugi Haarwurtz.

Proti wsselikým pálčiwým Nesstowicem dobré gest lněné ssátky v wodě Leknowé omáčeti/ a wlažné přikládati. Může se y Kaudel w též wodě máčeti/ a tak přikládati. Nebo což prwé o pálčiwých wnitřnjch nedostatcých těla powědjno/ má také o zewnitřnjch rozumjno býti/ gako proti nedostatkům Hlawy, Gater, Srdce, Slezyny/ y proti wsselikým pálčiwým Nesstowicem.

Oleg Leknowý. *Oleum Nenupharinum.*

Z Kwětu Leknowého, ginák Sstuljkowého, strogj se Oleg tímto spůsobem: Wezmi Kwětu tohoto gednu Libru/ dřewěnného Olege čtyry Libry/ deg obé do Sklenice/ a wystaw na Slunce za několik dnů pořád.

Z kwětu Leknowého žlutého Oleg přistrogený/ zwlásstně dobrý gest pro Srdce, od welikě horkosti zemdlené a nestatečné/ aby se gim zewnitř pomazowalo.

Oleg z kwětu Leknowého bjlého/ aby gim Židowin a pod Nosem pomazal/ aneb ssatek w něm omoče, Hlawu zawázal/ spokoguge Cžlowěka, a vwodj mu Sen.

Mast Leknowá. *Unguentum Nenupharinum.*

Mozý z Lekna strogj sobě Mast/ kterauž welice wychwalugj, netoliko proti Bolestem a těžkostem Srdce/ ale y proti prudkým a pálčiwým Zymnicým/ kdež srdce znamenitě vmdlené a vnawené bywá/ takto se strogj: Wezmi Olege z žlutého Lekna sseſt Lotů/ Kwjtj z žlutého Lekna vsušeného a na Prach zetřeného, půl Lotu/ Zandalu čerweného, Korálů čerwených, semena Sskowjkowého, každého geden Skrupul, aneb třetj dil quentle/ Perel, Dřewa Aloes, kůstky z Gelenjho srdce, každého půl Skrupule, to gest sseſtý dil quentle/ Kaffru ztižj pěti zrn Gečných: Ztluc to wsse na Prach. Potom wezmi bjlého newžjwaného Wosku, v wodě pálené tehož Kwjtj wypraného, což dosti bude/ rozpusť geg na Rendljčku aneb Tegljku nad mjrným ohničkem z vhlj/ a podlé vměnj Apatekářského vdělej Mast/ a schoweg k swrchu dotčeným nedostatkům: Totiž pomazug zewnitř Srdce. Spomáhá proti každé bolesti a mdlobě geho.

Lekno aneb Sstuljk slowe také Cžesky Leknjn a Wodnj Růže/ Řecky, Latině y Wlasky Nymphæa, Arabsky Nenuphar, Sspanyelsky Higos del rio, Francausky Blanc de eau: Německy Seeblumen, Wassermahen, Haarwurtz, Haarstrang, Wasserlilgen.

O Ceteraku. Kap. CII.

Mjsto a Spůsob.

TAto Bylina gest prawé Scolopendrium & Asplenum, kteréž Apatekáři Ceterach gmenugj. Nerostew Cžechách/ než přinásslj se k nám od ginad/ a vžjwagj ho Lekaři proti rozličným neduhům. Roste pak w Horách, mezy welikým Kamenjm/ w děrách Skalnjch a rozsedlinách/ we Zdech/ bez Prutu, bez Kwětu a Semena. List má dlauhý/ winutý gako Had, a sformowaný gako půl Měsýce/ rozdělený co Osládyč/ swrchu zeleny, zespod nažlutý, gako Zlato se skwjcy/ a k tomu drobet chlupatý. Kořenj má množstwj tenkého, mdlého, počernalého.

* Nachází se gesště giná Bylina/ kterauž někteřj gmenugj Asplenon ramosum, poněwadž List má téměř podobný Ceteraku aneb Aspleno, ale mnohem menssj/ a na mnohé giné lisstko rozdělený/ kteréž s gedné strany také mnoho drobného Prachu nese. Prautj má z brunátnačerwené/

C na čerwená/gako in Trichomane, na Netjku/když se vsussj, wssecko whromadu se swaluge/ že strana zelená spatřjna býti nemůže/ ale wnitř se zawře. Roste w Lesých pustých skalnatých/ a w starých zdech, gako Adiancum. Bartholomæus Marantha chce gi mjti za prawau Lonchitin, o čemž in Epistolis Mathioli obssjrněgi čjsti můžeš. *

Ceterak. Asplenum, Scolopendrium verum, Ceterach.

Lonchitis Maranthæ.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wssecka Bylina gest chuti trpké / wssak má také w sobě částky pronikawé a prostupugjcý.

Wnitř.

Ocet, wněmžby toto listj Scolopendrij zwařeno bylo pitý za čtyřidceti dnů pořád wždycky ráno, má hogitedlnau moc twrdau a oteklau Slezynu měkčiti a zmenssowati. K tomu tluče se listj/ a s wjnem zadělané, přikládá se zewnitř na lewý Bok/ a na slezynu.

Proti twrdosti a otoku Slezyny skussene Lékařstwj: Wezmi Psaného traňku, aneb Ceteraku, zelinu / a spal listj na Prach / a ten sljweg aneb rozděleg pálenau wodau z Psaného traňku, gináč Gelenjho gazyka/ tim spůsobem, gakož se Lauh dělá. Toho Lauhu wezmi dwanácte lžic plných/ Syrupi de radicibus, Oxymellis simplicis, obogjho ssest lžic: Smjcheg spolu / a pj ráno teplý za několik dnů pořád.

Listj v Wjně wařené a pité, zapuzuge Ržezawku a kapánj Moče y žlautenicy/ Sskawku krotj, a Kámen lomj. Dotčený traňk gest také vžitečný proti wsselikým Melancholickým neduhům, čtwrtodennj Zymnicy a Francauzům.

Prach ten žlutý, kterýž se držj spodku aneb hřbetu listj, ztižj gedné čtwrtce s bjlým Aksteynem v wodě Kuřjnohy aneb Gitrocelowe pitý, tok přirozenj Gonorrhæam zastawuge. * Tato Bylina s Cyzrnowau gichau přigatá, Kwět ženský žene / a Slezynu dobře činj. Měchýři také welmi platně prospjwá / aby gi s spálenými Sstjry aneb Cicadis vžjwal: nebo tudy Ledwiny y Měchýř se wyčisstugj. Můžeš přidati ztlučených gader Daktylowých a bjlého Aksteynu/ a to s wjnem přigjmati. *

Ceterak slowe Ržecky y Latině Scolopendrion, Asplenon, Officinis Ceterach. * Lékaři w Bononij w Latinském wydaném Dispensatorio Medico, chtěgj tomu/ že má slauti Digiti Citrini.* Arabsky Scolofendrion, Wlasky Aspleno, & Herba indorata, Sspanyelsky Doradilha, Francausky Ceterach, Německy Miltzkraut.

Lonchitis

Lonchitis aspera:

A

Lonchitis aspera I.

Lonchitis aspera II.

Bylinu tuto, kterauž Dioscorides Lonchitin asperam gmenuge, D. Lucas Ghinus Pisis mi odeslal. Má listj bez Prutu, Kwětu y Semena, gako Osládyč aneb Ceterak / k němuž se y poněkud připodobňuge. Awssak něco wyssj gest, nežli Ceterak. Listj s obogj strany na několikero gest rozdělené / a ta rozdělenj proti sobě nerowně postawená stogj / a gsau drsnatá a wssudy téměř ostrá / odkudž y Bylina Latinského gména dostala. Kořen má na mnoho drobných počernalých kořjnkůw rozdělený / gako Gelenj gazyk, aneb Psaný trank. We Wlassjch nacházý se w mjstech wlhkých, ač pořjdku. Rosteli také w Němcých, o tom gesstě wědomosti nemám. Welice dobrá gest na Rány / neb se gim nedá zapalowati. S Octem pitá, kupodiwu Slezynu zmenssuge. Kdož o této Bylině wjce wěděti žádá / čti Mathyolowy Epissto-ly Latinské ad Bartholomæum Marantham.

B

* W dwogjm pak spůsobu Bylina tato se nacházý: Prwnj Autor teď wypisuge / druhau pak Hieronymus Bock / a gmenuge gi Asplenon Lesnj. Ta má List pjdi zdýlj / mnohem prostřiženěgssj, nežli Osládyč / s gedné strany pěkný zelený a hladký / z druhé žilowatý a ostrý: Kořen černý a kosmatý. Roste w Přikopjch a wlhkých stinných mjstech. Syce gmenuge se také Německy Groß Milzkraut vnd Krafftfaren. *

O Wrat se zase. Kap. CIII.

Gméno a Spůsob.

Wrať se zase bylinu Alchymistowé gmenugj Německy Monkraut vulgò Lunaria minor: Roste w welikých Lesých a Horách. Prut má samotný, tenký, okrauhlý, pewný / a list též samotný / s obau stran na sedm částek rozdělený / každá ta částka se vkazuge gako dwa polowičnj Měsýcowé, naproti sobě postawenj. Kwitj při wrchu nese, gako Sstowjk / a potom Semeno drobné, čerwené, okrauhlé / gako hrozen spolu se držjcý. Kořen má kosmatý. Nacházý se toliko měsýce Czerwence.

 *Lunaria

C * Lunaria giná, také tuto wymalowaná a přikložená, kteráž gest wětssj a wysse Rakauskách má nežli prwnějssj obecná, nachází se w Englické zemi na místech wlhkých a tmawých. Gest y giná w horách Slezských / kterauž Fridericus Sebicius, žiwotnj Lékař Knižete Břežského, wyhledal / a Clusio y mně také odeslal. Ale gako Hornj zrostlina w Zahradách nechce se osaditi a růsti. *

Wrať se zase. Lunaria Botryitis.

Lunaria rara.

D

Přirozenj, mocy a wěmkowé.

Wrať se zase gest studeného a suchého přirozenj / gakž se to z chuti poznati může.

Wnitř.

Wrať se zase Bylina na Prášek ztlučená, a ztižj gedné čtwrtce s červeným trpkým winem, aneb s gisskau zwařeného Swalnjku wětssjho pitá / dobrá gest těm, kteří z wnitř aneb zewnitř polomeni gsau / a zwlásstě Pacholátkům, w lúnku protrženým aneb Klnek magicým. Takowj magj toto Lékařstwj za čtyřidceti dnů pořád pjti / a nemocného sebau pachtowati. Týž Trauk slauží také proti dáwenj s krwj, plynutj žiwota, čerwené nemocy, bělemu Fluxu ženskému, & contra Gonorrhæam.

Zewnitř.

Bylina tato gest znamenitě dobrá na Rány a otewřené neduhy aneb prowalenými / začerstwa zmačkaná a přiložená, aneb suchá na Prach ztlučená a zasypaná / wyčistuge, swaluge a kupodiwu hogj. W sstáwě gegj čerstwé mohau se také sstěry omáčeti a přikládati. Wrať se zase, podlé mého zdánj, gest dwogj, totiž Wětssj a Menssj. Nebo která w Czechách roste, gest mnohem menssj, nežli ta která se we Wlassjch nachází. Syce srownáwagj se w Prutu, w listu, y Semenu. Aprotož gsem obě pod gednau Figurau zawřel. Wrať se zase slowe Latinské Lunaria minor, siue Botryitis, za příčinau drobného wkromadu stisknutého a hroznowé semene. Německy Mennauten.

Giné pokolenj Lunariæ. Sferra Cauallo.

Wlassj této Bylině říkagj *Sferra Cauallo*, zté příčiny / že Koně když na pastwu gdau, gakž se častokrát přihází, wstaupjce na tuto Bylinu, y hned Podkowy odmjtagj: očemž swědčj ti, kteříž diwnau moc této Byliny wypjsugj. * Někteřj tomu chtěgj / že wsse od Formy a Figury semena, nežli od té dotčené mocy, gmény toho dostala / žeby Podkowy odtrhowati měla / čehož skussenj nedokazuge. * Aniž

Aniž se to má dokonce za nepodobnau wěc k wýře držeti. Nebo Plinius lib.10.cap.18.pjſſe/ A
když Paſtewcy hnjzdo Dattelowo klnem zatepau/tedy že tyž Dattel přinášſj Bylinu/a
držj gi nad Klnem/a hned ten Klm puſtj a wypadne. Srownáwá ſe cum Plinio také
Trebius, znamenitý ſtarý Včitel.

Giné pokolenj Lunariæ, Sferra Cauallo řečené.

B

Roſte pak Sferra Cauallo na Horách. Liſt má gako Hedyſarum ſecuridaca, a ſtogi na dlauhé ſpičce s obau ſtran/nawrchu ſiroký/zeſpod ſpičatý/na pohleděnj gáko Srdýčko malé. Prautj geſt hranaté, s mnohými wůkol Ratolſtkami. Kwětu aż poſawad ſem newiděl. Má také mnoho kuſků w ſobě nakřiwených aneb podſe nahnutých/a okrauhlými rozſedlinkami rozdělených. Zewnitř při okolku těch okrauhlých rozſedlinek nacházý ſe drobné bjlé Semýnko, rohowaté gako Měſýc. Proteż gi Alchymiſtowé drži za pokolenj Lunariæ, a chtěgi ſkrze ni Stříbro děłati. Kořen geſt tenký, čtyř prſtů zdýlj, na dwé rozděleny/s přiwěſſenými kosinatinkami aneb wlaſſeničkem drobnym. Gá gi gmenugi Securidacam montanam, poněwadž k nj téměř podobná geſt.

Kuſky na Prach ztlučené a přigaté, magi Žaludku dobře proſpjwati. Nebo gſau chuti hořké, a wyhromadu ſtahugicý.

O Rmenu aneb Heřmánku.

Kapitola CIIII.

Spůſob, Mjſto a Rozdjl.

Rmen ginák Heřmánek, známý wſſechněm a welmi obyčegnj. Prautj má ratoleſtné, Lokte zwyſſj/mnohým liſtjčkem oſazené drobnym gako wláſky. Kwět při wrchu hwězdnatý, gako Rjmbaba/wproſtřed hlawky aneb Gabljčka, a okolo liſtjčko bjlé/tak že ſe zdagi mi titwárnoſt Slunce. Kořenj tenké a nehluboko wězycý w zemi. Tento Rmen také welmi geſt podobný k onomu/kteryž pro rozdjl tohoto wonného, ſinrdutý Rmen ſowe, Cotula fætida, Německy Hundsdillen/že na pohleděnj geden od druheho nigakž rozeznán býti nemůže/leč ſamau wůnj. Nebo tento prawý Rmen libě wonj: Onen geſt ſinrdutý, kauſawý a pálčiwý/tak že když gej na Tělo přikožj, zpryſkuge. A když ſe někomu treffj

C mu treffj na Poli potřebu sobě vdělati/ a timto smrdutým Rmenem zachuli vtřjti, welmi brzo cýtjwá těžké a nesnesytedlné pálenj a kausánj. Figůry geho neklademe/ protože se ničjmž nedělj/ než samau wůnj od Rmenu wonného. Roste Rmen na Poljch, obyčegně mezy Obiljm, na Zahradách, y ginde w zemi wydělané.

Rmen. Chamæmelum siue Camomilla.

Plný Rmen. Chamæmelum flore pleno.

D

.* Nacházýme Rmen trogj: Prwnj obecný/ kterýž w nedostatku wonněgssjho nemá se zamjtati. Druhý gmenugj Wlaský aneb Ržjmský Rmen/ gest subtylněgssj byliny y kwětu, nežli prwnj/ kterýž tuto gest wymalowaný. W hognosti roste okolo Tibur, nedaleko od Ržjma/ zwlásstě in Villa Adriani, wůně gest liběgssj nad obecný. Jtem w Frankreychu okolo Troys, tolikéž y w Englické zemi. Z tohoto Rmenowého kwětu a sstáwy s bjlým wjnem strogjwagj mocný Syrup na některých mjstech/ welmi vžitečný Lidem, na Zlautenicy, Wodnotedlnost, a zacpanau Slezynu stonjcým. Třetj Rmen gest s pěknými plnými Kwěty/ tak že nic toho žlutého wnitř se nespatřuge. Ten mi neyprwé poslal geden přednj Pán z Nyderlantu/ kterýž zwlásstnj wybraná simplicia sobě sprawil, gsa welikým milownjkem rei Herbariæ, Ioh. Brancion dobré paměti/ a ten na mnoha mjstech v nás giž w Zahradách magj. Můg zwlásstnj Pan a Přjtel D. Ioan. Mathesius, nynj přigatý Medicus a Lékař w Gdánsku, gednoho času nenadále geg nalezl v města Orliensu w Frankreychu. Psý aneb smrdutý Rmen nacházý se v Kurffirsstské sskoly Pfforten w Turingu/ s bledě požlautlým Kwětem/ syce obecnému zcela podobný/ Ratolestmi po zemi rozloženými ležjcý/ gakž w tom Kragi y giné Byliny od M. Joachima Jungermana gsau wyhledány.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Rmen aneb Heřmánek zahřjwá a sussj na prwnjm stupni. Složenj gest vsslechtilého. Mocý swau ztenčuge, rozhánj, zřeďuge, rozpausstj, zslabuge, měkčj, bolesti vkládá. Pronikawostj swau k Růži se připodobňuge/ horkostj pak nemnoho přes mjrnost wystupuge/ tak že w horkosti dřewěnnému Olegi přirownati se může/ a protož gest nám Domácy, obyčegný/ a lidskému přirozenj welmi přjgemný a pohodlný.

Wnitř.

Rmenowý kwět aneb Bylina v wjně wařená a pitá, Ženské nečistoty wywodj/ žene moč y Kámen/ a s močem y kaly/ strawuge nadýmánj a wětrnosti/ zahřjwá studený žaludek/ krotj wnitřnj bolesti žaludka, Střew, Ledwin, Měchýře y Matky/ vkládá y wnitřnj

wnitřnj otoky/otwjrá Gátra y Slezynu/wyčisťuge Žlautenicy/rozdĕluge a hogj zwře- A
dowánj Plic/zahánj deychawičnost,a wyprazdňuge Prsy. Takowauž moc má y pálená
woda z kwĕtu Rmenowého. ☙ Proti bolesti w Žaludku složené, když gest
nadĕge že se může rozpustiti: Wezmi wody Rmenowé geden kot/Sstĕrbákowé tolikéž/
Wjna žemného gednu čtwrtcy: A to dáweg pjti každého dne ráno na lačný žiwot.

☙ Kwĕt w wodĕ a Medu wařený, gest dobrý tĕm,kteříž Paducý nemoc magj/aby
z nĕho pili/ rychle zaše powstáwagj/ a za nĕkterý čas bezpečni sebau bywagj.

☙ Gistĕ experimentum proti wnitřnjm bolestem/kteréž z nadýmánj a wĕtrnostj po-
cházegj: Spal kůtek od Swinské nohy,až zbĕl/ztluc geg na Prach/a přigmi toho Pra-
chu za geden quentýk w truniku bĕlého wjna/ wnĕmžby prwé Rmen zwařen byl. Nepo-
chybnĕ spomůže. ☙ Rmen s Polewkau z Massa wařený a tak pitý, gest wý-
borné domácý Lékařstwj proti žeru střewnjmu,Colica řečenému.

☙ Pjssj nĕkteřj/že Rmenowý kwĕt na Prach ztlučený,s Medem w Lektwař zadĕ-
laný, a každého dne podwakrát, tři hodiny pred gjdlem, wždycky splnau lžicy pozne-
náhlu pozjwaný, wole a nadory wzdrawuge.

* Mĕloby se listj a Kwĕt geduokaždé obzwlássstnĕ zbjrati/a ponĕwadž se rychle kazj,Me-
dicus w Padue Franciscus Frisimelica mĕl obyčeg s wjnem in Pastillos ge zadĕláwati/a když
toho potřebj bylo, k otewřenj Gater, a proprawenj moče, wžjwati. ☙ Polewkau z Massa
wařenj,gsau dobrj w prodlauženych Zymnicech/ v welikych bolestech Zaludka. Obzwlássstnĕ
pak takowým spůsobem Sscsimedlkám prospjwagj/když brzenj po porodu tytj.*

☙ Wařiti Rmen s kwĕtem a pjti/ Zymnice, při nichž nenj otoku na audech wnitř-
nich,rozpaussti a rozhánj/ a neywjce ty,kteréž bywagj z pĕnokrewnosti/ a z zacpánj prů-
duchů tĕla. Z tĕ přjčiny od Mudrců Egyptských, Slunce oddán byl Rmen/ a gjm
za Lékařstwj wssech Zymnic: ale gistotnĕ wzdrawuge ty,kteréž gsau giž zažité. Gjným
wssechnĕm také platnĕ spomáhá/ kteréž z Melancholie a z Flegmy aneb z otekłosti wnitř-
nich audů pocházegj/ zwlásstĕ když ty Zymnice prwé Trauky náležitými gsau zažité a
wyprawené. Protož y proti bolesti bokůw a Slabin Rmen wýborný gest. B

Zewnitř.

☙ Kwĕt Rmenowý gest welmi obyčegné Lékařstwj proti bolenj břicha, Matky,
Ledwj,Ledwin,Měchýře,Kamene. A mezy wssemi Bylinami, kterýchž s prospĕchem
w mytj a pačenj proti Kamenu užjwáme, Rmenowe kwitj gest Principálnj a hlawnj.

☙ Slauži y proti bolesti Křeče a Žlautenicy: Polehčuge,obměkčuge/ wkládá bole-
sti/digerit sine attractione prawj Galenus, to gest, nic wjce nepřitahuge k neduhu/ ale což
se tu na tom místĕ sskodliwých wlhkostj nashromáždilo/ ty poznenáhlu rozhánj.

☙ Neylepssj pak spůsob užjwánj Rmenu proti giž oznámeným nedostatkům gest ten-
to dwogj. Prwnj: Zwař Rmen a Slez w wjnĕ aneb w wodĕ/ wleg tu gjchu do suchého
howĕzyho Měchýře skrze Trychtýř/ až se do pokowice naplnj/zawaž swrchu djru pro-
wázkem aneb nitj/ a přilož ten Měchýř teplý na místo bolawé. Můžeš k tĕ gisse y Rme-
nowého Olege přimjsyti. Druhý spůsob: Wezmi Rmenowý kwĕt aneb listj a lněné
Semeno/ naplň tim lněný Pytlíček/ a ten prossj, ať se ty Materye w hromadu neswalj.
Toho Pytlíčku takto užjweg: Neyprwé,kaž sobĕ přistrogiti wřelau wodu whrncy aneb
w Kotle/ potom od ohně wzyti/ ten Pytlíček tam wložiti/ a w té horké wodĕ nechati tak
dlauho/ coby dwakrát Otče náš zřjkati mohl: potom nechť se zaše wen wytáhne/ a me-
zy dwĕma dřewĕnými Talĕři dobře wytlačj/ a tak horký, gakžby obdržeti mohl, se-
wssech stran obložj, pokudž se bolest táhne/ a přilož nań ssat, na čtwero složený. Když
pak powychladne/máš geg zaše w prwnĕgssj wodĕ ohřjti,wytlačiti a přiložiti. A to y do
třetice učiniti můžeš, zwlásstĕ ráno, na lačný Žaludek/ a w wečer, když se bolesti chtĕgj
rozmáhati, a nemocného trápiti. Gest také užitečné a potřebné/aby prwé m,sto bolawé
Olegem Rmenowým teplým pomazal/ a potom ten Pytlíček přikládal.

☙ Rmen wařený s wodau a bĕlými otrubami, přičině k tomu Swinského Sádla,
aby z toho Flastr byl: Ten Flastr na horké wředy aneb otoky přiložený,zmĕkčuge a kro-
tjj bolesti/ a Takow z nich wen wytahuge.

☙ Gistĕ

C Gisté skussenj proti wsselikým twrdým otokům / gacýž ti koli býti mohau: Wezmi odstružin aneb drtin Koželužských / gimž oni Mrtew řjkagj / zwař ge s Rmenowým kwětem v wodě / ažby se z toho Flastr vdělal / ten přikládeg teplý.

Mytj hlawy Lauhem, do něhožby Heřmánkowého kwětu wložil / posyluge Mozku / a ztrawuge zlé wlhkosti / kteréž se tam od studenosti složily.

Rmen wařený v wjně aneb v wodě, proplakowánjm vst, wsseliké wředy w nich vzdrawuge. Kwět Rmenowý kůži lidskau wyhlazuge a změkčuge / kdožby ho w Lázni mytjm požjwal.

Rmen také vzdrawuge staré rány a neduhy aneb kazy, ztlučený a přikládaný.

Znamenité Lékařstwj proti krwawým Očjm, a bolenj gich: Wezmi wodnatosti aneb sstáwy Rmenowé geden djl / pálené wody Rmenowé dwa djly / Mléka ženského třidjly / Bjlek od wegce prwé dobře ztlučený: wssecko to spolu směs / a w tom ssátky smáčege, na Oči často přikládeg: znamenitě bolest krotj.

Kwět Rmenowý y listj ztlaucy w Moždjři / přidati dřewěnného Olege / a nadělati Pokrautek: Ty Pokrautky když w témž Olegi rozpustjš / a wssecko tělo Člowěka, Zymnicy magjcýho, od wrchu hlawy až do Paty nohy namažeš / a poručjš, aby přikryge se w Loži, dobře se wypotil / to každau Zymnicy vzdrawuge. Tak o tom geden Egyptský Nicassus napsal. * Rmenowý kwět v wodě wařený / a na Hæmorrhoides cæcas, kteréž welikau bolest dělagj, přiložený / předjwně gi krotj / a častokrát spomohl tu, kdež giná Lékařstwj w malé platnosti byla. *

Oleg Rmenowý. *Oleum Chamomelinum.*

Z Kwětu Rmenowého dělá se také Oleg, k mnohým potřebám vžitečný / twrdosti obměkčowati / otekliny zmenssowati / bolesti vkrocowati. Vžjwáme ho y do Klistýrů / spolu s wodau kwětu Rmenowého wařeného / tak pokogj a léčj wnitřnj bolesti střew, Matky, Ledwin y Měchýře. Obzwlásstně dobře prospjwá proti Křeči. Nebo což na-
D taženého gest, popausstj a oslabuge / a což zatwrzeného, zase obměkčuge / a wsse, což zacpaného a hustého, ztenčuge a otwjrá: Moč wyčisstuge / žřenj a nadýmánj w Břjsse zahánj / Žlautenicy léčj / Gatrnj nemocy spomáhá.

Když malé Děti vstawičně plačj, pro žřenj w žiwotě / gakž to obyčegně býwá / s těžkostj lepssj nad toto Lékařstwj býti může / aby wzal kus mázdry aneb bránice od Skopowého žaludka / a tu drobně zkrágel / potom w Olegi Rmenowém na Rendljku, na skrowném vhljčku poznenáhlu smažil / a tak teplau Djtěti na Břjssko přiložil.

Rmenowý Oleg s páleným wjnem smjssený / a na ty Audy přiložený, w nichž se dnawý neduh hluboce složil, přikryge powrchu teplým ssatem, rychle spomáhá.

† Oleg Rmenowý přednj mjsto a chwálu má po Růžowém / nebo chladj powlowně, a zahřjwá též mjrně / aprotož vžitečně potřebowán býti může w studených y w horkých neduzých: wssak kteřjž negsau přjliš horcý. Pro kteréžto geho mocy a rozličné vžitky Ioan. Vigonius nazwal geg Oleum benedictum. Takto geg strogj: Wezmi nowého kwětu Rmenowého dobrý djl / nech ho schnauti w stjnu za čtyrmecytma hodin / naplň gjm Sklenicy Cukrowau / a naleg naň dobrého sladkého Olege, což dosti gest: Zatáhni Sklenicy řjdkým ssatem lněným / aby nic do nj vpadnauti nemohlo / awssak aby Oleg průduch mjti mohl: nech státi na Slunci za čtyřidceti dnů pořád / potom wytlač kwět a proceď Oleg / a teprwa dobře zahradě w Sklenicy, kupotřebě schoweg. Nebo kdyby ten Oleg spočátku, když se strogj, hrubě zahradil a zacpal / a na Slunce wystawil / tak žeby wen páchnauti nemohl / newonělby, ale smrděl: Aprotož nemá tak gako Oleg z giných Kwětů a Bylin zacpaný na Slunce wystawowán býti. †

* Vmělj a skussenj Apatékaři a Chymici z Rmenowých kwětů pěkný modrý Oleg wypalugj / kterýž proti mnohým wnitřnjm nedostatkům, zwlásstě pak proti žřenj w Břjsse, vžjwaný / aby pustil několik krápěgj do teplé Poléwky / welmi sylný gest a mocný. *

Přirozenj, mocy a včinkowé Rmenu smrdutého.

Smrdutý Rmen, Latině Cotula fœtida řečený, gest welmi prospěssný k mytj noh proti záduchu ženskému aneb zbauřené Matce / kteráž sebau sem y tam sgedné strany na druhau zmjtá.

Bylina

Bylina tato ztlučená a přiložená, wlhkosti wen z těla táhne/ a měchýře na kůži dělá/ může se gj vžjwati w Kyčelnj dně/ a w neduhu Ospalosti. A

* Lobelius a ginj domnjwagj se/ že tento Rmen gest raděgi Parthenium, nežli následugjcý Matricaria. Gakž pak koli gest/ protoť ho neslussj zamjtati/ zwlásstnj chwálu má, když se Wodnotedlným pjti dáwá. W Mompelieru Lékaři berau geg do těch Lékařstwj/ kteráž zapálenau Melancholickau a slanau wlhkost purgowati a wyčisstowati magj/ a obyčegně Sstáwa s teplau Poléwkau aneb gjchau smjchaná, drobet purguge a wyprazdňuge/ ale wjce, když se z nj Syrup vděla.*

Rmen aneb Heřmánek slowe Ržecky Ἀνθέμιον, Latině Chamæmelum, Chamomilla, † Rotula solis, Discus solis, & Herba superba. † Arabsky Debonigi, Wlasky Camomilla, Sspanyelsky Manzanilla, Francausky Camemina, † Affrykánsky Astertiphe, Egyptsky Thaboris, Srbsky Amalusta, Polsky Romyen, † Německy Chamillen, Hermlein, Magdblum, Laugenblum.

O Ržjmbabě. Kap. CV.

Ržjmbaba. Matricaria, Parthenium.

B

Spůsob a Mjsto.

Ržjmbaba listj má gako Pelyněk: wssak netak weliké a ne tak ssediwé a bjlé/ ale menssj, zeleněgssj a nážluté/ wůně welmi sylné a chuti hořké. Prutů několik od kořene wypausstj okrauhlých, pewných, loketnjch/ na nichž při wrchu stogj Kwět hwězdnatý/ wprostředku s žlutým Gabljčkem, wůkol bjlým listjčkem osazeným, gako Rmen. Kořen má kosmatý a nehluboký w zemi. Roste na Zahradách wedlé zdj, Plotůw a hrázý.

* Pokolenj gegj gedno D. Thomas Pennæus z Engellandu mi odeslal/ kteréž w Zahradě welmi se rozplozuge: gest nětco subtýlněgssj, nežli obecná/ zwlásstě pak wůně mnohem liběgssj/ ačkoli v nás naposledy w obecnau se proměňuge. Clusius in obseruat: Pannon: lib. 3. cap. 36. & 37. ginau dwogj zwlásstnj Ržjmbabu wypisuge/ z nichž gednu gmenuge Partheniũ Alpinum, Obywatelé gi řjkagj Vnser Frawen Schwartzrauch. Druhá má plné Kwěty/ gako na plném kwětu Rmenowém. Ta mi též z Engellandu neyprwé přinessena/ kdež se množstwj

C stwj Bylin s plnými Kwěty nacházý. Kwetne v nás přes wssecko Léto / a ostáwá přes Zymu w Zahradách beze sskody. Gest mi také y Semeno z Engellandu posláno / z něhož tato Bylinka s pěknými bjlými plnými Kwěty wyrostla. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Ržjmbaba gest přirozenj horkého na třetjm, a suchého na druhém stupni. Zahřjwá, otwjrá, stjrá, rozhánj, ztenčuge a rozpausstj.

Wnitř.

Ržjmbaba obzwlásstně slaužj proti wsselikým nedostatkům Matky/ kteřjž od studenosti sslemů a wětrnosti pocházegj. Protož když na Ženu náhle připadne něgaká těžkost aneb klánj a otok Matky/ wař Ržjmbabu s Podražcem, s Bobkem a Bobrowým strogem w starém Piwě aneb wjně, a pj: znamenitě polehčuge.

Ržjmbabu wařiti w Piwě s Gelenj hubkau, Petrželj a Anýzem, a pjti w Nemocy, Matku čistj/ a kuplodu spůsobnau činj.

Ržjmbaba s Kwětem Musskátowým pitá, potem Ged z těla wypuzuge. W nakaženj Mornjm, zapjgeg Dryák Ržjmbabau / a wypocug se. Kdožby také tráwenjm o rozum připrawen byl/ wař Ržjmbabu w starém Piwě, a pj.

Ržjmbaba vsussená, a Prach z nj s Octem a solj přigatý, obměkčuge žiwot/ nápodobně gako Epithymus: wyhánj Choleru a Flegmu, to gest pěnokrewnost a wodnokrewnost/ Cžerwy mořj. To též působj y Ssťáwa z byliny pitá. Týž Prach ztižj půldruhé čtwrtce v wjně pitý, proti Kamenu welice spomáhá.

Ržjmbaba dossla weliké chwály při howězým Dobytku. Nebo Ženy a Pastuchowé dáwagj z nj Prássek dobytku s Solj k gedenj/ zahánj dýchawičnost, soptiwost, nadýmánj, a wyčisstuge. Proti bolesti Matky z studenosti possle: Wezmi Bobrowého stroge geden quentjk/ Ržjmbaby hrstku/ obé to zwař v wjně bjlém a pj/ patrně spomáhá.

Zewnitř.

Když se Ženy v wodě mygj / w kteréž prwé Ržjmbaba zwařená / aneb tím trankem se pařj/ twrdosti a otoky Matky změkčuge/ zahřjwá ge/ tok kwětu ženského wywodj/ a bolesti krotj. Též Kořenj proti wsselikým bolestem Matky, na horké Cyhle bjlým wjnem skropené, může se ohřjwati/ a tak teplé na spodnj Břicho přikládati.

Proti bolestem a žřenj w žiwotě Ssestinedělky po porodu, znamenitý Koláč: Wezmi Ržjmbaby, Máty zahradnj, Rmenowého kwětu, Dne a nocy, gednoho gako druhého, cožť se widj / naleg na to Liliowého Olege do Rendljku / a zhřeg na skrowném vhelném ohničku/ k tomu potom přideg ztlučená wegce/ a vpec Koláč / kterýž přilož teplý na Pupek / skutečně spomáhá / netoliko proti bolestem po porodu / ale y proti nadýmánj w střewách. Ržjmbaba y s kwětem swým také prospjwá, w spůsobu Flastru přiložená, proti Růži na noze a pálčiwým otokům.

* Matricaria w Octě wařená, powoněnjm nemálo Matku krotj. Komuž čjpek w hrdle spadl/ přilož Matricariam na wrch hlawy / kteráž také proti bolenj Hlawy z studených Zlustj podobným spůsobem prospěssně vžjwána býti může.

Ržjmbaba slowe Ržecky παρθένιον, Arabsky Achuen, Latině Matricaria, † Matronaria, Parthenium, † Wlasky Matricaria, Amarella & Amareggiola, Francausky Matricaire: Německy Mutterkraut, Metter oder Metram, Matronkraut, Magdblum. Vhřj gmenugj Albam benedictam.

O Wrátyči. Kap. CVI.

Spůsob a Mjsto.

Wrátyč obyčegně Prautj má zbrunátnačerwené, dwau loketnj/ s mnohými prostrannými Ratoljstkami / na nichž roste listj zstřjhané, takměř gako Kapradj/ wůně sylné chuti hořké. Při wrchu nese množstwj žlutého Kwjtj, ne-

tj, nehwězdnatého/ než podobného hlawičce aneb vzljčku. Kořen má kosmatý/ a hluboko y ssiroko geg pausstj a w zemi rozkládá. Roste ráda na Poljch, na Zahradách/ mezy krechty/ na wrssjch pustých/ na mezech Laučnjch: Odkudž mu Němcy řjkagj Reinfaren. A

* Nacházý se také gedno pěkné Tanacetum, kteréž gmenugj Crispum & Anglicum, libě-gi wonj, nežli násse/ a rádo na Zahradách trwá. Clusius také giné dwoge wypisuge, nemagjcý žádné wůně/ lib. 3. cap. 33. obseruat. Pannon. z nichžto druhé y v nás wssudy nalézagj. Kwět má drobet wětssj, nežli Ržjmbaba.*

Wrátyč. Tanacetum.

B

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Wrátyč gest horkého a suchého přirozenj na prwnjm stupni. Mocý swau stjrá, otwjrá, rozpausstj/ a wewssem též gest mocy gako Ržjmbaba: A protož y wssecky ty, kteréž onano Nemocy, zwlásstně Matečnj, vzdrawiti může.

Wnitř.

Wrátyčowý kwět zwlásstnj dobrau moc má proti čerwům/ v wjně aneb w Mléce, aneb y w Medu do wnitřka požjwaný. Neb ge mocně wen z těla wyhánj.

* Této Byliny vžjwagj k vkrocenj bolesti wnitřně w Traňcých/ a zewnitřně přikládanjm. Gest vžitečná proti wětrnostem kapawého moče y proti Kamenu/ a dáwagj Sstáwy z něho do dwau Quentjků aneb čtwrtcý, s Gitrocélowau wodau, w Zymnicých/ gakož y D. Ioannes Crato z Krafftheymu, Geho Mil. Cýsařské někdy žiwotnj Lékař, můg milý Præceptor, wswé Knize de Peste, o Moru wydané, gako Euporiston chwálj/ že tato Bylina w řjdkém Piwě a Octě má se wařiti/ a w nakaženj dobrý truňk pjti/ napomoc kupocenj.*

Zewnitř.

Tato Bylina s Olegem dřewěnným ztlučená, a na oteklé Nohy a bolawé suché žily přiložená, polehčuge a vkrocuge takowých bolestj. Tauž moc má syce Wrátyč, gako Ržjmbaba/ zwlásstě proti bolesti Matky a Střew.

Proti očarowané milosti: Včinkem zlým byloliby komu, aneb některé Děwečce y Ženě vděláno/ žeby horliwau milostj nepokog wznikl/ vmeg se Wrátyčj/ zbudeš toho y hned. Ženy w swé nemocy aby sobě Wrátyčj s Mateřj dausskau Nohy myli/ to gim welmi prospjwá/ a k plodnosti pomáhá. Wrátyč slowe Latině Tanacetum, Athanasia, † Herba immortalis, alijs Herba Mariæ, † Wlasky Daneto, Vhersky Waradich, Německy Rheynfarn vnd Wurmkraut.

C

O Wolowcy, ginák Kwětcy.

Kapitola CVII.

Wolowec, s zlatým kwětem. Buphthalmus aureo flore.

Wolowec, s brunátným kwětem. Purpureo flore.

D

Spůsob.

Wolowec, ginák Kwětec, roste v nás w Czechách hogně na Polich y na Lukách / a na mistech suchých neworaných y na mezech. Prutíno, několik od kořene wypaussti tenkých a měkých / a na nich lisstičko malé, gako Kopr / wssak netak zelené / rozdjlně po pořádku postawené. Kwětj má při wrchu zlaté barwy / wětssj nežli Rmen, gako Wolowé oko / odkudž Wolowec, a ginák od welikosti kwětu Kwětec slowe: wůně gest doski libé. Kořenj má množstwj / kteréž sem y tam w zemi rozkládá.

* Pod toto gméno některé rozdjlné Byliny se pogjmagj / gako Cotula à Fuchsio, & Heleborine flore luteo, à Dodonæo, y ginych wjce od ginych / o nichž na swém místě bude oznámeno. Buphthalmum vulgare w hognosti v nás roste wssudy / a pisse Clusius, že mu Charwáti říkagj Serpentis herba, Hadj bylina / † snad od fformy lisstu / kterýž má Hadjmu gazyku podobný: † a Obywatelé tuto Bylinu ztlučenau na Rány přikládagj.

Giný pěkný spůsob někdy w Geuffu přednj Aduocat geden na swé Zahradě měl / s brunátným Prautjm, a krásnými žlutými kwěty / gegichžto lisstičko zewnitř gako in Pyrethro pěkné brunátné červenosti bylo / gehož gsem teď Katolisstku wymalowati dal.

W Herbáři Lobelij zmjnka se činj Buphthalmi tenuifolij Narbonensis, to má růsti in Narbona s hwězdnatými žlutými Kwěty / gako giného Buphthalmi, a slisstjm Cotulæ non fœtidæ, to gest obecného Rmenu / ale gest něco sjedtiwěgssj. Prut zwýssj bývá gednoho stěwjce.

Přirozenj, mocy a účinkowé.

Gest přirozenj horkého na druhém, a suchého na prwnjm stupni. A tak poněwadž gest mocnějssj, nežli Rmen / mocnějgi může wssecky zpuchliny rozhánětj a rozpaussténj / zřeďowati, y twrdosti obměkčowati.

Wnitř.

Prach z kwětj v wjně wařený a po Lázni pitý, žlautenicy zákožnj wyhánj / a při-

rozenau

rozenau barwu Cžlowěku zase nawracuge. Dáwá se prospěssně y proti zacpánj Gater a Ledwin/ tak že Kámen y Moč wen wyhánj/ též y Ženskau nemoc přiwodj. A

† Kwětec w pokrmjch y gináč vžjwaný, za dlauhý čas Cžlowěka obhaguge před nebezpečným a zádussiwým wředem hrdla, kterémuž Angina, Cžesky Prým řjkagj.

Zewnitř.

¶ Kwitj protlaucy, a s rozpusstěnym Woskem stěliti, potom na baule aneb mozoly přikládati, rozhánj ge. Prach z Kwitj, s Bobowau mukau, s Kmjnem laučnjm a s Medem smjsyti, dobré gest Lékařstwj proti zbitině a zsynalosti/ aby se teplé přikládalo. Nebo rozpausstj a wen wytahuge. ¶ Wolowec slowe Ržecky a Latině Buphtalmos, Oculis Bouis vel vaccæ, Wlasky Occhio de bue, † Affrikánsky Narat, Vhersky Okerzöm: † Německy Rindsaugen, Küdillen, Streichblum.

O Matečnjku a Sedmikráse.

Kapitola CVIII.

Weliký Matečnjk. Bellis major.

Prostřednj Matečnjk. Bellis media.

B

Rozdjl, Spůsob a Mjsto.

Matečnjk gest trogj: Weliký, Prostřednj a Malý / kterýž obyčegně na Zahradách roste / druzý dwá na Poljch a na Lukách rostau.

¶ Weliký Matečnjk má listj tlusté, spočátku vzké, k koncy ssiroké a okrauhlé/ wůkol zpilowané, a na zemi okolo kořene ležjcý. Giné listj na Prutu stogjcý, gest obdlaužné/ téměř gako na Přjmětném kořenj. Prautků několik od gednoho Kořene pausstj/ loketnjch y delssjch, okrauhlých a mocných. Kwět při wrchu nese dwakrát wětssj, nežli Rmen aneb Ržjmbaba / wůkol hlawičky žluté, magjcý okolo sebe listjčko bjlé / a kwetne přes celé Léto / někdy y na Podzym. Kořenj má množstwj tenkého, kosmatého, gako Wrátyč.

¶ Druhý Matečnjk, kterýž gmenugeme Prostřednj, obyčegně roste na Lukách. List má menssj, nežli prwnj/ a netak wůkol zpilowaný, nahoru od země se táhnaucý. Prautek tenký, hebký, okrauhlý, pjdi zwýssj y wjce. Kořen tenký, wssak též kosmatý / Kwitj zewnitř žluté, pěkným bjlým listjčkem osazené/ menssj než na prwnjm.

C Malý Matečnjk, kterýž na Zahradách roste, takowéž listj nese gako druhý/ než trochu delssj/ a netak wůkol zstřjhané, měké, na zemi rozložené. Tomu my řjkáme Sedmikrása. Prautjčko subtýlné, hebké, okrauhlé, a drobet chlupaté, pjdi zwýssj/ přiwrchu Kwitjčko téměř přes celý Rok nese/ ale neywjce z Gara.

Menssj Matečnjk. Bellis minor. Sedmikrása.

II. Menssj Matečnjk. II. Bellis minor. Sedmikrása.

D Této Sedmikrásy mnozý gsau rozdjlowé/ pro rozličnost barwy Kwětu gegjho/ w němž rozkoš swau Mladice mjwagj/ Wěnce z něho dělagj/ a někdy y Stoly gjm posýpagj, pro ozdobu a obweselenj Hostj. Z těch Kwětůw někteřj gsau gako Krew čerwenj a plnj, někteřj neplnj/ ginj zase gako sněh bjlj a plnj/ a z těch ginj neplnj, s žlutými očky. Opět někteřj gsau čerwenj, a spolu bjle skropenj, plnj y neplnj/ někteřj wnitř bjlj, zewnitř čerwenj a plnj/ na pohleděnj gako čerwená Záře/ někteřj křjčkowé zčerwena bjle plnj.

Když na gednom mjstě, a tom wlhkém, dlauho zůstáwagj, že se nepřesazugj/ tedy Kwětowé se měnj/ a býwagj welmi subtýlnj a tencý. Zase, když brzo Kwětu neotrhaš/ tedy bjlj Kwětowé plnj, giné wedlé sebe Kwěty wystrkugj, z prwněgssjch hláwek/ tak že čtyři aneb pět Kwjtků z gednoho Kwětu hlawnjho wen wyrostá. Tuto Bylinu někteřj gmenugj Primulam Veris, to gest gakoby řekl, Prwnička aneb Prwotinky Garnj.

* Těchto Matečnjkůw mnozý spůsobowé se nacházegj / obzwlásstně pak geden plný tělné barwy, z Nyderlantu přinessený/ kterýž, když se dobře opatruge, častokráte do dwau Set y wjce lystků mjwá. Gá sám také některého času nenadále v nás treffil gsem na weliký Matečnjk/ gegž syce po Německu Gensblumen gmenugj / kterýž sám od sebe mezy trawau rostl.

Giný gesstě gest přespolnj spůsob, s okrauhlým Kwětem/ barwy pěkné modré/ w spůsobu hláwky aneb vzljčku / množstwj ho roste w Frankreychu y w Rakausých / obyčegně geg gmenugj Globulariam. Clusius klade geg mezy Kawiasy, inter Scabiosas.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Matečnjkowé zahřjwagj a sussj mjrně.

Wnitř.

Matečnjk a zwlásstě Menssj (to gest Sedmikrása) v wodě wařený a pitý, wnitřnj rány vzdrawuge. Matečnjk, dokudž gest mladistwý, s Solj, s Octem a dřewěnným Olegem gako Salát gedený, k stolicým pomáhá. Může se listj geho w Poléwce z Massa wařiti a pjti/ obměkčuge také twrdý žiwot.

* Sstáwa

* Sſtáwa wytažená, zwláſſtě z proſtřednjho a menſſjho Matečnjku, Item pálená aneb dyſtyllowaná woda, dobrá geſt na Rány a Průtrže. * A

Zewnitř.

Liſtj zelené z Matečnjku moc má hogiti každé zapálené aneb horké rány, přikládanjm / * zwláſſtě pak Hlawy. * Cžerſtwá bylina zmačkaná, a na otekle Nároky přiložená, zahánj a odpjrá horkoſti / s oblewenjm a vkrocenjm boleſtj.

Někteřj z Byliny a kwětu Matečnjkowého ſtrogj párnau Lázeň / přidáwagj k tomu Chebdj aneb Ržepjček: má býti dobrá chromé audy občerſtwiti, a zaſe naprawiti.

Matečnjk menſſj geſt prawá Bylina na Rány / vzdrawuge wſſeliké Neſſtowice / y zlámanau aneb proraženau Lebku hlawy. * Těchto Bylin vžjwáme do Maſtj a do Flaſtrů / zwláſſtě proti welikým boleſtem audůw a w Podágře / kteráž z horkoſti a ſuchoſti půwod ſwůg má / a přidáwáme k nim neſlaného Máſla / a protlučeného liſtj Slézowého. Item, proti rozpálenj ſtřew a Zymnicým, potřebugeme týchž Bylin w Kliſtýrowánj. *

Matečnjk ſlowe Latině Bellis, † Bellium & Flos bellius, alijs Herba arthritica, protožeby měla býti zkuſſené Lékařſtwj proti Klaubnj nemocy / gakož Tragus ſwědčj. † Conſolida, Primula veris pratenſis: Wlaſky Margarite, Fiori de prima veri gentili: Francauſky Paſquettes & Marguerittes: Německy Maßlieben, † Oſterblumen, Magdlieben. †

O Piwoňce aneb Piwoňkowé Růži. Kap. CIX.

Piwoňka Samec. Pæonia mas.

Piwoňka Samice. Pæonia fæmina.

B

Rozdjl a Spůſob.

Ačkoli Piwoňka dwogjho geſt Pohlawj, gakož Dioſcorides ſwědčj / totiž Samec a Samice: wſſak Samec w Němcých y w Cžechách geſt cyzý hoſt a neznámý. Samice wſſudy geſt obyčegná. Liſtj od gedné ſſpičky mnoho wypauſſtj / poněkud podobné kořenj S° Ducha / kteréžto když neyprw z země wycházý, býwá zčerwenabrunátné / ale potom čjm dále zelené / a napoſledy popelaté. Prut má dwaupjdnj aneb půldruhého ſtřewjce zwýſſj / a někdy mnohem wyšſſj / s mnohými poſtrannými Ratoleſtmi. Při wrchu

C wycházegj pěkné okrauhlé hláwky/ kteréžto otewrauce se, pěkné čerwené Růže z sebe wydáwagj: wssak wětssj nežli obecné Růže/ a wnitř welmi žlutým wlássenjčkem krásně ozdobené. Když pak z těch Růžj listjčko dolů opadne a sprchne/ y hned wyrostagj gakésy Lusky tlusté, chlupaté a měké, gako Mandlowé, wždy dwa aneb třj wedlé sebe/ kteřjžto gakž se otewrau, spatřugj se w nich pěkná čerwená Zrna, v welikosti Hráchu: wssak obdlaužná aneb oblá, Granátowým zrnům dosti podobná. Takowá zrna, když na mjsto vzragj, giné barwy nabýwagj/ totiž zewnitř býwagj černá, ale wnitř gádro bjlé/ chuti přjsladké, wůně nehrubě libé. Kořen má zewnitř počernalý, wnitř bjlý, peychawičný, wůně těžké, massytý/ vzly gakýmisy welikými, gako Žaludy rozdělený/ gakož se takowý při Kopjčku Králowském aneb při Tužebnjku spatřuge.

* Nynj těchto časů giž w mnohých Zahradách Samce magj/ gehožto listj wjce s Ořechowým, nežli s Piwoňkau Samicý se srownáwá/ ano y Semeno gest okrauhlegssj, nežli w druhé/ k tomu kořenj gest celé, drahně tlusté, a poněkud wůně dobré/ zewnitř počerwenalé, wnitř bjlé. Této Byliny y ginj mnozý rozdjlowé se nacházegj/ a zwlásstě giž v nás wůbec rozplodil se a rozmohl z neykrásněgssjch Křjčků geden/ s wysokými, čerwenými, plnými Kwěty/ z nichžto geden, gak gsem ge sám rozčjtal, do pěti Set ljstků malých y welikých měl: Aprotož slussně mohlby tim Rzeckým gménem Agalophotis, lucidè splendens, kteréž Apuleius tomuto Kwětu mezy ginými přiwlastňuge, poctěn býti. Tento Keř, wedlé mého zdánj, neyprwé do Antorffu z Hysspanie byl přinessen/ a za patnácte Dukátů byl prodán: Nynj pak, poněwadž se welmi rozplodil/ wssecky téměř Zahrady spráwné gjm gsau naplněné. Welmi zřjdka Semeno nese/ protože wssecka moc a sýla w Kwět gde/ ač gsem některého času dwě zrnka na gednom kři nalezl. Někteřj prawj/ žeby se y bjlá Piwoňka plná nacházela/ kteréž gsem gá wssak až posawad widěti nemohl/ gakžkoli gsem téměř wssecky neypředněgssj Germaniae Zahrady ohledal. Syce mezy Samicemi nacházý se gedna/ kteráž zuplna pěkná bjlá gest, neobyčegná/ a toliko w Zahradě P. Pawla Oelingera, Materyalisty w Normberce, se spatřuge. Druhá gest owssem také poběláwá/ ale naposledy býwá drobet tělná. Gakož y giná se nacházý/ kteráž má listj weliké/ a též tělnébarwy kwěty/ gesstě gednau wětssj, nežli na druhých.

D

Dále gest také gedna/ kteráž list má gako onano plná, nad giné wjce rozdělený/ Kwět krásný barwy gako Cynobře/ tu gmenugj Byzantinam, odkudž neyprwé semeno k nám se dostalo. Gesstě giná gest s listem twrdým, skrowným, ztemnazeleným/ neroste wysoko: Kwět má mnohem wětssj/ nežli ten, kterýž na obyčegné Piwoňce býwá/ a temně brunátný.

Někteřj pjssj/ že Pæonia z Semena newycházy/ ale gináče gá gsem shledal/ poněwadž nynj oznámená, y ta bjlá Piwoňka z Semena mi se vgala a wyrostla/ gakžkoli obyčegně teprwa w druhém Roce wen se wyskytá a wycházý. Nic méně y od malých odřezaných Kořjnků a odnožj welmi ráda se vgjmá a roste.*

Mjsto.

Roste na wysokých horách/ zwlásstě w mjstech kamenitých. Samice w Německých zemjch na mnohých Zahradách se sadj a rozplozuge. † Kwetne měsýce Máge. †

* Obogj Piwoňka, Samec y Samice, roste na wysokých horách w Saffoysku & Narbona in Veganio. Item, w Horách v Comum, kudyž se do Ssweycarské země gede/ na Hoře monte Generoso řečené/ kdež se y giné mnohé pěkné Byliny nacházegj. Bellonius pjsse/ že bjlá Piwoňka in Creta na hůře Ida roste/ a nynj od Rzekůw gmenuge se Psiphodile.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Piwoňka whromadu stahuge, a gest drobet sladká/ a když se za chwjlku w vstech podržj/ pocytuge a nacházý se při nj též gakásy kausawost přjhořká. Z toho saudjm/ že musý býti mjrného zahřjwánj, subtýlné podstaty, a suchého přirozenj. Mocy rozplýwagjcý, otwjragjcý, ztenčugjcý, pronikagjcý a stjragjcý.

Wnitř.

Kořen Piwoňkowý vsussený, ztlučený, a tak mnoho gako za Mandl s wjnem dany a pitý/ Nemoc ženskau snadně, zwlásstě po porodu, přiwesti může. Týmž spůsobem pitý, krotj bolest Břicha/ wyčisstuge Žlautenicy/ polehčuge bolestj Ledwin y Měchýře/

chýře/ zacpánj Gater a Ledwin otwjrá: proti tomu pak stawuge y Stolice, a Břicho A
twrdj, v wjně trpkém pitý. ¶ Woda Piwoňkowá z kwětu a kořene pálená, posyluge Srdce/ a malým Dětem proti Božcy a Psotnjku welice prospjwá.

¶ Deset aneb dwanácte zrn čerwené Piwoňky w trpkém čerweném wjně wařených a pitých, prospjwagj proti přjlissnému toku ženskému/ když přestati nechce.

¶ Když se Dětem w gjdle aneb w nápogi zrna Piwoňkowá dáwagj/ nedopausstěgj, aby w nich Kámen růsti měl.

¶ Patnácte zrn Piwoňky čerwené ztlaucy, a w Medu aneb v wjně wypiti, gest náramně prospěssné proti nočnj Můře, to gest proti takowému neduhu, kterýž Cžlowěka wespanj dusý a tlačj/ tak že ani mluwiti, ani hnauti se nemůže.

¶ Lékaři nyněgssj obyčegně Semena a kořene Piwoňkowého vžjwagj do těla, proti Paducý nemocy a Božcy. V Starých owssem se toho nenacházý/ aby se proti té těžké nemocy Piwoňka wnitř do žiwota přigjmati měla/ ale oni zewnitř toliko gi vžjwali. Gakož Galenus pjsse, o gednom Pacholjku, kterýž tuto Nemoc měl: a dokawadž kořen Piwoňkowý na hrdle nosyl/ bezpečen byl proti Paducý těžkosti/ ale gakž na něm Kořen newisel, y hned w týž neduh zase vpadl. Že tedy za nassjch časů ten Kořen nemá též mocy, odtud pocházý ten nedostatek/ gakž se některým widj/ že prawého Samce Piwoňky mjti nemůžeme. Nadto Kořen týž při zwlásstnj Konstellacý aneb položenj Nebes kopán býti má/ totižto když Slunce gest na znamenj Lwa/ a k tomu w den a hodinu Slunečnj/ a když gest Měsýc na schodu. Ale gakžkoli, nic méně gistá wěc gest/ když se těch zrn wezme třidceti a oblanpj, na Prach zetře a v Wjně pjti dá/ že se Cžlowěku potracená řeč nawrátj, a Gedu odpor včinj.

¶ Slyssel gsem také od gedné hodnowěrné a skussené Osoby/ když se půl Lotu Bobrowého stroge, a tři hrstky Piwoňky w gedné Pintě, to gest wečtyrech Librách bjlého wjna zwařj/ a gakž se Djtě na Swět narodj/ y hned w tom wjně wssecko se zmyge/ že bude před Božcem aneb Paducý nemocý bezpečno. A ten kus má býti skussený na sedmi B
Dětech gedné Matky/ z nichžto prwnjch dwé Božec až k smrti ztrápil a přetrhl/ gimž toto Lékařstwj děláno nebylo. Potom Matka na giných pěti téhož Lékařstwj skusyla/ a těm Božec nikdý nepřekážel, tak že odrostli.

† Proti Božcy malých Djtek: Wezmi kořene a semena Piwoňkowého, každého půl Quentle/ Seseli, Anýzu a bjlého Kmjnu, každého půl Quentle/ Dubowého Mělj geden Quentjk: Ty kusy wssecky zděleg na drobný Prássek/ smjcheg s Cukrem, a dáweg Dětem ztižj gednoho Quentle s Mlékem. Pakli Božec djtě napadá za přjčinau Sskrkawek/ gakž se často přiházý/ wezmi Kořene a zrn Piwoňkowých po dwau quentljch/ Wurmkrautu dwa quentle/ neylepssjho Rhabarbarum dwa Sskrupule/ Bjlého Cukru dwě Vncý: vděleg z toho subtylný Prássek/ a dáweg z něho Djtěti gednau aneb dwakrát do Týhodne na lžjcy buďto s mlékem, aneb s Kassj/ zwlásstě když Měsýc scházý. †

¶ Piwoňkowá zrna ztižj gedné čtwrtce ztlučená, a s wjnem pitá, probuzugj ty ženy/ kteréž z nestatečnosti a bolenj Matky časem na zem padagj/ a gako mrtwé ležj.

* Ačkoli Stařj, gako Autor, toho nepsali/ žeby tak dobře wnitř gako zewnitř, tento Kořen a zrna proti Božcy dobrá býti měla: wssak dáwnj skussenj vkazuge/ že netoliko ty oba kusy, ale y sstáwa a woda z Kwětu k tomu gest prospěssná. Nebo wznessený Medicus Franciscus Frisimelica také oznamuge/ že z Zrn s pilnostj od zewnitřnj kůrky wyčisstěných s Cukrem aneb s Medem Lekwař děłagj/ kteráž gest dobré Præseruatiuum a obrana proti giž dotčenému neduhu. Gest také obyčeg s Wissňowau wodau a té podobnau, Mléko z nich wytahowati/ a s ginými potřebnými kusy smjchati/ to proti zděssenj a Božcy prospěssné gest. D. Frisimelica má obyčeg Kořen od Samce z Gara wykopáwati/ Luna decrescente.* † In summa, Piwoňka má to slowo a chwálu/ že wssj swau podstatau, proti Božcy aneb Paducý nemocy dobrá a vžitečná gest. †

Zewnitř.

¶ Některé Ženy strkagj zrna † aneb y kořen † na Nit aneb hedwábnau Ssňůrku, mjsto Korálůw a giných Páteřůw/ a zawěssugj Dětem na hrdlo/ pro zahnánj Božce aneb

C Paducý nemocy. A protož Lidé ti, na něž Paducý nemoc přicházý, měliby vstawičně k kořenu Piwoňkowému woněti/ přidadauce k němu drobet Bobrowé° stroge a Rauty.

Gest také dobré, Piwoňku w Kolébce aneb w Lůži mjti, a na nj lehati, proti Paducnicy / Děti obhaguge proti leknutj a děssenj / kteréž na ně obyčegně w nocy připadá. * Gak ož o tom Stařj pjssj.* Piwoňka Ssestinedělce pod Hlawu, gako y pod Děti do Kolébky wložená, přjstrachy nočnj, vřknutj Djtěte, Kauzla, Diábelské včinky zahánj a w nic obracý/ duchy nečisté zapuzuge/ a zlé trápenj odgjmá.

Listj Piwoňkowé pod Djtě nastlané, wůnj a suchostj swau mozk sylj / zlé wodnatosti Božcowé, y gedowatost Paducý nemocy wysussuge. † Někteřj y to gistj/ kdožby kořen Piwoňkowý pod gazykem držel/ že mu Krew z Nosu tekaucý zastawj. †

* Že kořen Piwoňky Samce na hrdlo nahé powěssený, mocný byl/ swědčj o tom y Fernelius de abditis rerum causis lib. 2. cap. 16. & Iohannes Costæus, nyněgssjho času Professor w Bononij, de natura stirpium, fol. 82. *

Piwoňka slowe Řzecky a Latině Pæonia, * Theophrasti interpres Gaza vertit Castam & Dulcisiolam.* Arabsky Feonia, Wlasky Peonia, Sspanyelsky Rosa del monte, Rosa Albardiera, Francausky Penoesne, Německy Peonien, * Gichtrosen, Bingenrosen, Pfingstrosen, Königblumen.*

O Kamegce, ginác Wrabjm Semenu. Kap. CX.

Wrabj sýmě menssj. Lithospermum.

D

Plané Wrabj sýmě. Lithospermũ siluestre.

Spůsob, Rozdjl a Mjsto.

Kamegka, ginác Wrabj sýmě, gest dwogj: Gedno wětssj/ druhé menssj. Wětssj roste na mjstech suchých pjsčitých, newydělaných. Prautjčko má tenké, okrauhlé, pewné a ostré/ půldruhého Lokte zdýlj, po zemi se rozkládagjcý/ na němž stogj listjčko, sobogj strany sspičaté, gako na Oljwě/ než menssj a ostřegssj/ a při každém listu wyrostá pěkné, okrauhlé a kamenité Semeno bjlé, gako Perla/ welikosti Wlčjho hráchu. Kořenj má tenké, a mnoho/ tak že někdy y Prautjčko, kteréž na zemi ležj, obzwlásstnj kořjnky swé do země wpausstj/ rowně gako Chlupáček/ a tak se vgjmá.

Wrabj sýmě Menssj, listj má podobné Wětssjmu/ než něco drobněgssj, ostré a po- A
černalé. To se po zemi nerozkládá/ ale nahoru gako něgaký Strůmek roste, s mnohými
po stranách Ratolistkami. Na wrchu Prautj wyrostá Semeno, též při Listu bjlé, ob-
dlaužné, pěkné, a lskawé gako Perla, * odkudž y w Nyderlandu řjkagj mu Perlekraut,
spůsobu a welikosti Prosa/ a od toho podobenstwj Latině Milium Solis slowe/ ač nedobře.
Nebo podlé wyswědčenj Serapiona, ne Milium Solis, ale Milium Soler, od hory Soler
řečené, na njž w hognosti roste, slauti má/ ginač se gmenuge Lithospermum.

* Menssj Milium Solis, kteréž gest obyčegněgssj, dali gsme tuto wymalowati. To nese
při wrssku malé bjlé Kwjtky, mezy listjm wyrostagjcý/ a spočátku bljzko wedle sebe stogj: ale
potom když počjná Semeno růsti/ dělj se na dlauhé wětwičky podál na různo. Ale kteréž
Autor Wětssj Lithospermum wymalowal, nemohu poznati/ lečby to bylo, kteréž Dodonæus
wypisuge, s modrými Kwjtky/ gessto s Figůrau postawenau hned dokonce se nesrownáwá.
My gsme gesstě gedno přiložili à Fuchsio & Trago wypsané/ kteréž má také bjlé Kwjtky, Se-
meno černé, a Kořen ryssawý/ roste na Poljch.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Semeno Kamegkowé, kteréhož w Lékařstwjch vžjwáme, gest horké a suché/ při-
rozenj ohniwého na třetjm stupni. Mocý swau otwjrá s pronikawostj.

Wnitř.

Sýmě Wrabj na Prássek ztlučené, a ztižj gedné čtwrtce w bjlém wjně pité, moc-
ně Kámen rozdrobuge a lomj/ wyčisstuge od nečistot Ledwiny/ žene y Moč/ a tak Rže-
zawku a kapánj odgjmá. Gest také znamenité a drahé Lékařstwj Ženám, w těžkostech
porodu postaweným/ a stjžně k němu pracugjcým. Skrze to mnohým gsem spomohl/
kteréž w několika dnech poroditi nemohly. Předdotčený Trank wyhánj y Lůžko.

Prach proti Kamenu: Anýz, Wlaský kopr, Kamegky, gádra Melaunowá, Petr-
žel, Semeno Ptačjho hnjzda, Lékořice, Semeno Janossjtowé. Ten Prach w bjlém wj-
ně přigjmeg. Kdožby Gonorrhæam měl, wezmi čtwrtcy tohoto Semene, B
k tomu Ceteraku a bjlého Aksstеynu, každého půl quentjku/ ztluc ty kusy na Prach/ a pj
s sstáwau aneb s wodau Gitrocelowau.

Skussené Lékařstwj proti každodennj Zymnicy: Wezmi gednu čtwrtcy na Prach
ztlučeného semene Kamegkowého/ deg pjti s truňkem wjna, když nemocného zyma na-
padá/ a to včiň po několikrát, wždycky před napadánjm Zymnice/ tedy musý přestati/
gakž Varignana swědčj. * Může se y Kořen s Massem wařiti, gako Petrželný ko-
řen/ tedy wssecko to působiti bude, což o Semenu psáno gest.*

Zewnitř.

Můžeš y bylinu s Slézem a Rmenem v wodě wařiti/ a wtom se mýti, pro vkro-
cenj bolesti od Kamene, a wywedenj Moče.

Sýmě Wrabj aneb Kamegka slowe Ržecky a Latině Lithospermum, Milium so-
lis, Lachryma Iob, Georginium: Arabsky Kulb, Wlasky Lithospermo & Milium Solis,
Francausky Gremil, Německy Meerhirschen, Steinsamen.

O Konopi. Kap. CXI.

Pokolenj a Spůsob.

Konopě gest Zrostlina wssechněm známá, po wssech kraginách:
nebo z nj dělagj sylné Prowazy a tlusté Plátno, pro Lidj chudé/ y na Py-
tlowinu. Přátelstwj držj se Lnem/ krom že tento gest subtýlněgssj, a gako
rodu wyšssjho/ ona pak hrubssj, a rodu Sedlského. Gest dwogjho po-
kolenj: Gedna slowe Samec, druhá Samice.

Samec se ssiroce ratolestj/ a roste zhůru w spůsob holemého strůmku/ tak že z pa-
řjzku geho dobré vhlj paljwagj/ kteréhož na Prach Ručničný potřebugj/ zwlásstě k ge-
dnoručným

C dnoručným Ručnicým: Má zagisté takowý přednj chwálu. A tato Konopě v nás slowe Hlawatá. Samice netak se ratolestj, gako Samec / než Semena nenese. * Kwetne hauffně drobnými zbledazelenými a stručnatými Kwjtky / kteřjž bez vžitku opadagj a mizegj / roste z Samcowého semene / Němcy gi řjkagj Fimmel. * V nás w Czechách slowe Poskonná / a z té toliko Kaudel kupředjwu dělagj. Prut y Ratoljstky má drobněgssj.

Obogj toto pokolenj má Prut prázdný, rowný / listj gako Gesen, než menssj a vžssj / maljčko wůkol, gako Srp zstřjhané / pět aneb ssest gich wisý v gedné sspičky, na pohleděnj gako Prsty na ruce roztažené. Samec má listj wětssj a černěgssj. Kořen gest kosmatý a samotný. Obogj tak sylně wonj / až y Hlawu až do bolesti vrážj. Semeno Konopné slowe Semenec / a wymlacuge se z Samce / gest okrauhlé, weliké gako Koryandr, hladké / ssupinka na něm swrchu popelaté barwy / wnitř massytost bjlá, sladká a tučná. V nás mnozý ho vžjwagj k gjdlu. Nebo y Poléwku z něho dělagj, kteráž slowe Semenečná / gakž Kuchařkám nassjm dobře známé gest. Ale kdyby mnozý ex Dioscoride to znali / že přirozenj a wykal w Cžlowěku dusý a vmrtwuge / a ex Galeno, že Žaludku y Hlawě znamenitě sskodj / zlé wlhkosti plodj / k něčemu ginému raděgi, nežli k gjdluby ho vžjwali. Protož také welice w tom blaudj Ženy / kteréž Dětem na Božec a Paducý nemoc stoujcým, wařj Semenec a pjti dáwagj. Žena, kteráž má Djtě při Prsu, takéby Semence požjwati neměla. Nebo Mléko wysussuge a strawuge, zwlásstě w Ženách suchých.

Konopě. Cannabis.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Zahřjwá a sussj na druhém stupni: Mocy ztenčugjcý. * Ač někteřj z včených tomu chtěgj / že wjce chladj, než zahřjwá. *

Wnitř.

Semenec w Mléce wařený, a teplý pitý, krotj a zahánj suchý syptawý kássel.

Semenec činj Slepice nosné / gakž gsem to sám w skutku poznal / že když se to Semeno Slepicým gjsti dáwá, mnoho Wagec wydáwagj / a nesau y v prostřed Zymy / kteréhožto času syce, pro Zymu, nenj obyčege aby nésti měly.

Proti žřenj w žiwotě: Wezmi Semene Konopného, gakž mnoho chceš / obmeg z něho Prach wodau / naleg na ně dobrého wjna bjlého / a wař až se bude Semenec pukati: Potom deg z něho Mléko vdělati / z kteréhož wezmi dobrý teplý truňk / y vkrotiť se žřenj a bolenj. Wssak musýš tak netoliko gednau, ale podruhé y potřetj včiniti.

Konopě

Konopě waříti, a Dobytek tim napágeti, Chwistačku gegich vzdrawuge/ nebo A
má moc stražowati a twrditi.

Zewnitř.

Sstáwa z zeleného Semence wytlačená, a do vssi wpusstěná, bolest w nich vkládá/ a moj Czerwy. Rybáři waří v wodě Konopě/ a tu wodu legj na hnůg, kteż gsau Hlisstowé/ a tak wen Czerwy wyluzugi/ že gich kopati nenj potřebj. Protož k wyše podobné gest/ že Sstáwa aneb mjzka z čerstwých Konopj čerwy w vssech mořj. Mohlaby se takowá gicha y Koňům do hrdla ljti, proti Czerwům w Břisse.

Ženám, od zbaurené Matky k zemi padlým, magj se Konopě zapálené v Nosu držeti/ brzo po nich zase powstanau. Kořen od Konopj v wodě wařený a přiložený, obměkčuge skrčené články/ Otoky ztenčuge/ Podágru w přihbjch lehčj.

Na spálenjm čerwstwé Konopě dobré gsau/ ale musý často geden List po druhém přikládati/ a nedati aby vsýchal. Protož vžitečněgi gest ztlaucy listj/ aneb čerstwý kořen w Mozdři/ přidati k němu Másla, a tim pomazowati.

Kdožby měl mnoho wlhkostj w vssech/ a ty by mu vstawičně wen tekly/ nechť sobě wpausstj do nich Oleg Semenečný: bude zase zdráw.

Proti Ržezawce: Wezmi dwa aneb tři wissky Konopj/ zwař w polowicy wjna a w polowicy wody/ a pausstěg páru tak horkau k Lůnu, gakž snesti můžeš/ a pusť potom wodu od sebe. * Oleg Semenečný dobrý gest k změkčenj twrdých studených Otokú/ kteréž Scirrhos gmenugj.* Konopě slowe Ržecky y Latině Cannabis, vulgo Canapus, Arabsky Scehedenigi, Wlasky Canape, Sspanyelsky Canhamo, Francausky Chanure, Německy Hanff. * Samiey gmenugi Fimmel/ a na některých mjstech Beßnitz.*

O Angelském Tranku. Kap. CXII.

Angelský Trank. Alisma. B

Spůsob.

Angelský Trank w hognosti v nás w Czechách roste/ zwlásstě na mjstech mokrých. Má listj k Gitroceli, kteryž ginák Beranj gazyk slowe, podobné/ než vssj, měkčegssj/ a klade ge na zemi porůzmu. Prautek tenký, gednoloketnj, ne bez wětwiček/ a při wrchu wypausstj hlávky, kwětu požlutkeho, gako Kwětec. Kořenj gest kosmaté, tenké, womné a kausawé. † Kwetne měsýce Czerwna. †

* Tuto

C * Tuto Bylinu Clusius in suis obseruationib. Pannonicis, lib. 3. cap. 37. ad Doronicum quartum počitá. Roste ho také hognost v nás w Lesých/ a slowe S. Johannes kraut, S. Jana kořenj. Nebo okolo toho času z powěry Lidé před domy siwé ge wywěssugj.*

Přirozenj, mocy a účinkowé.

Tato Bylina, a zwlásstě Kořen, zahřiwá na třetjm stupni/ a zředuge skrownýmwhromadu stahowánjm. Moc má přitahowati, rozdělowati, otwjrati, sstjrati hnisy a zlé mokrosti z ran y z hliz.

Wnitř.

Kořen ztřj gedné aneb dwau čtwrtcý v wjně pitý/ spomáhá těm, kteřjž od zemské Žáby wstknuti gsau/ aneb studený ged Opium přigali. Kořen samotný, aneb stak mnohem Passtrnákowého aneb Ptačjho hnizda semene v wjně pitý, gest dobrý proti žřenj w žiwotě aneb střewnjmu hryzenj, auplawicy a červené. Slauží y proti nedostatkům Matky. Bylina zastawuge Stolice/ Kwět ženský pudj/ Lože wen wyhánj/ a Otoku polehčuge, sflastrowánjm. Angelský trauk protlaucy, do wjna wložiti, a to wjno ráno pjti, zachowáwá člowěka od gedowatého nakažení/ y od wsseligakých kauzlů.

* V nás mnoho wžjwagj této Byliny k Dobytkům/ dáwagjce z nj Prach, když gistí nemůže. W Sswycařjch tuto Bylinu gmenugj Nutterwurtz, & Plantaginem Alpinam, to gest Hornj Gitrocél. Dodonæus nazywá Chrysanthemon latifolium, a Waldblumen. *

Tato Bylina slowe apud Dioscoridem Alisma, † alijs Domasonium, Chrysanthemum latifolium, Plantago alpina. † Německy Engelkraut, † Frawenkraut, Nutterwurtz, Lucianskraut, Waldblum. †

O Bylině Scurzonera. Kap. CXIII.

Scurzonera.

D

TAto Bylina nedáwno w Hisspanij w známost přissla a na swo wzata gest. Mnohým lidem spomohla, kteřjž od Hadů wstknuti bywali/ odkudž y gména dostala. Nebo Scurzo aneb Escorzo, slowe w Sspanyelské řeči Had. Potom y to wyhledáno/ že také proti ginýmGedám a Mornjmu neduhu pomocná gest. A summau tak gest rozhlássená/ že y Cýsaři Ferdynandowi Geho Mil: z Hisspanie byla přinessená. Přihodilo se pak Léta M.D.LXII. že Geho Mil: Cýsařská na Mysliwosti býti ráčil/ osm mil od Prahy, blizko Poděbrad:

Poděbrad: Tu geden Geho Mil: žiwotnj Lékař, Rhibera řečený, Sspanyel, Bylinu tu- A
to na Horách, zwlásstě w mjstech wlhkých, w tak weliké hognosti nalezl/ že gi mohli s Fa-
sunk nabrati. Listj má pjdi zdýlj rozkládagjcý se na zemi, každý na gedné dlauhé sspičce/
kteráž hned od Kořene wycházý / a někteřj z těch ljstkůw po straně gsau drobet w sebe na-
hnutj. Weysska prutu táhne se až do půldruhé pjdi/ a ten gest okrauhlý, vzly aneb články
rozdělený. Bljzko těch článků wystřelugj se wen ginj ljstkowé, menssj a kratssj nežli prw-
něgssj. Při wrchu nese plné kwěty, co Kozýbrádka/ nebo té Bylině welmi gest podobná.
Když dotčený Kwět sprchne, býwá z něho hrubá wlasatá hláwka / a to wlássenicko pod
sebau má Semeno, gako Kozýbrádka. Kořen gest prstu ztlausstj, na dýl okrauhlý/ pjdi
zdýlj, časem y delssj/ takměř prostý, samotný a bez wlássenička/ zewnitř počernalý, wnitř
bjlý, subtýlný, snadně se láme/ wydáwá z sebe tuhau mléčnau sstáwu/ chuti sladké a libé.
Kwetne časně w Létě. Kwět tratj měsýce Czerwence. * Byliny této, kteráž Trago-
pogo aneb Kozýbrádce gest podobná, s prostým y plným Kwětem, rowně gako y Sspanyel-
ské, hognost se nacházý w Němcých/ zwlásstě okolo Jngolstatu, w zemi Baworské/ gakžkoli listj
gegj nenj tak rozložité, gako Sspanyelské. Clusius paterý rozdjl gegj wypisuge in suis obser-
uationib. Pannonicis lib. 4. cap. 1. *

Přirozenj, mocy a včinkowé: Wnitř.

Sstáwa z této Byliny pitá, gest znamenité a skussené Lékařstwj proti gedowaté-
mu vsstknutj Hadjmu / gakž oznámeno. Odpjrá y giným Gedům, a wsselikým Moro-
wým nemocem. * Někteřj pissj/ že w Hisspanij této Byliny sstáwa tak sylná býti má/
když se gj Hada, Scorzo řečeného, dotkne/ že y hned zdřewenj: ale když se mu do vst wstrčj/ že y
hned zcepěnj. Wody z nj pálené vžjwagj w morowých zlobiwých Zymnicech. Ne-
bo kupocenj přiwodj: Jtem, kuposylněnj Srdce a proti záwratu. Zaděláwagj y Kořen do
Cukru/ a vžjwagj za několik dnů pořád spolu s wodau/ k otewřenj Gater a Slezyny.

Zewnitř.

Wypálená woda s ginými přikládá se na Srdce, w mdlobě potracenj sýly. Sstáwa B
do Očj wpusstěná, zraku posyluge. *

O Zwonečku Czerweném. Kap. CXIIII.

Spůsob.

Zwonček čerwený, ginač S. bylina, Prut má okrauhlý, drew-
natý, zbrunátna čerwený/ lokte zwýssj a ratolestný. Listj téměř gako Ku-
řjmor/ pruhowaté, a drobně co gehlau naskrze zbodené/ ale nepozná těch
djrek, leč proti Sluncy/ a odtud slowe Latině Perforata. Kwět při wrchu
stogjcý, gest žlutý/ magjcý vprostřed gakésy wlássenicko, gako Růže/ kte-
rýžto Kwět, když mezy prsty rozetřeš, gakausy mastnost Pryskyřičnau a krwawau zse-
be wydáwá. Když Kwět dolů sprchne/ následugj gacýsy sspičatj Měchýřkowé, k sspič-
ce okrauhlj, twařnosti Gečného zrna/ w nichž se nacházý Semeno drobné, neyprwé čer-
wené, potom černé, mastné, chlupaté/ chuti gako Pryskyřice.

Mjsto.

Zwonček čerwený roste wssudy na Lukách a w mjstech twrdých nezworaných, y
na mezech Polj. † Kwetne měsýce Czerwence. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tato Bylina gest horkého a suchého přirozenj na třetjm stupni / a subtýlné proni-
kawé podstaty. Mocý swau ztenčuge, otwjrá, rozpausstj, slepuge a zastawuge. Wssecky
zástawy a zbytečnosti Ledwin, Měchýře y Matky otwjrá a wen wyřeťuge: A to wsse
Bylina činj.

Wnitř.

Zwonček čerwený s Kwětem a s Semenem wařený v wjně, a pitý, gedowatinu
wen wyhánj / žene y moč a ženské wlhkosti/ odnjmá y Zymnicy třetjho a čtwrtého dne.

C Sýmě čerweného Zwonečku wařené a pité, zatwrzuge žiwot / a welmi dobré gest proti Kamenu w Měchýři. Zwonečku čerweného sýmě wařené, a za čtyřidceti dnů pořád přigjmané, Swalowitau dnu aneb kyčelnj bolest vzdrawuge.

Semeno protlučené, s Gitrocélowau sstáwau aneb wodau pité, proti chrkánj Krwj spomáhá. Wodu Zwonečku čerweného s vžitkem pjti dáwagj proti Sslaku y proti Paducý nemocy. Woda z čerweného Zwonečku s wjnem čerweným pitá, wsseliké přjlissné stolice zdržuge a sstawuge, přikládanjm ssatu w tom smočeného na Břicho. Woda Zwonečku čerweného vzdrawuge wsseliké nebezpečné rány, wnitřně y zewnitřně / buďto bodené aneb sečené, ráno a v wečer pitá / aby y promýwal, y ssátky obkládal. * W Polsstě obyčeg magj / těm, kteřjž sobě welikau tjžj vsskodili / tento Kwět s teplým Piwem, Máslem a Solj do wnitřka dáwati.

Z této Byliny, gako y z giných dělagj y Sůl / kteráž Pleureticis gest znamenité Lékařstwj. Sstáwu z této Byliny wytlačenau s Ržepičkem, wléwagj Koňům do hrdla, proti Cžerwům. *

Zwonček čerwený. Hypericum perforata. Fuga Dæmonum.

Hartew Německy. Ascyron.

D

Zewnitř.

Listj s Semenem ztlučené a přiložené, vzdrawuge spáleninu.

Kdož má běhawku a plynutj žiwota / deg sobě přistrogiti Lázeň k Nohám, z této byliny Cžerweného zwonečku / zwaře gi v wodě / a meg w nj Nohy. Neb zatwrzuge a zastawuge wsseliké Břicha toky. Listj vsussené a na Prach ztlučené, a do zastaralých prowalenin a wředů zaseypané, pomáhá gim k vzdrawenj.

Třjti audy bylinau Zwonečku čerweného, dwakrát za den před gjdlem, dobré gest proti třesenj. Někteřj při sobě nosý bylinu Zwonečku čerweného, proti nočnjm Obludám / a kauřenjm geho w domjch zaháněgj zlé duchy. Protož gi Fuga Dæmonum gmenugj. Ženy tim okuřugj Ssestinedělky / z kteréžto přjčiny na některých mjstech slowe Vnser Frawen wurtzel / gakoby řekl, Matky Božj kořenj.

Zwonečkowý Oleg. *Oleum Hyperici.*

Kwět z čerweného Zwonečku má znamenitau moc Rány hogiti / z něhož se y Oleg takto strogj: Wlož do Sklenice čerstwý Kwět / naleg na něg dřewěnného Olege / zahraď dobře powrchu / a wystaw na Slunce / nech tak státi za několik dnů: potom sceď

ten

ten Oleg z něho / a Kwět dobře wytlač / a zase giného čerstwého Kwětu do téhož Olege A
přikoš / opět wystaw na Slunce, a též wytlač: potřetj wezmi nowého Kwětu k témuž / a to včiň několikrát pořád. Naposledy pak ty Měchýřjky aneb Sjesselinky s Semenem ztluc / a také ge wlož do téhož Olege / a budeš mjti Oleg pěkné červené barwy. Welmi hogi raněné suché žily / a gest vžitečný proti wsselikým neduhům / zwlásstě rukau, noh a přihbj. Tento Oleg také spomáhá proti nemocy Čzerwené / aby teplým Břicha pomazowal / krotj bolesti a zastawuge Běhawku.

¶ Proti giž dotčené nemocy Čzerwené, toto gest wýborné skussenj: Wezmi kus Mázdry, Žaludku aneb Bránice Skopowé / skrágeg a vsmaž w Olegi červeného Zwonečku / přikoš teplý na Břicho / polehčuge bolestj, a sstawuge sračku.

* Mnohem mocnégssj bude tento Oleg / když Myrrhy, Aloe, Mastyxu a Terpentýny k němu přidáš. ¶ We Wlassjch magj obyčeg, Dětem kteréž w žiwotě žřenj magj, tento Oleg na Pupek přikládati / za kteraužto přjčinau mnozj tuto Bylinu Herbam umbilicarem gmenugj. Některého času geden Čzlowěk nebezpečný neduh skrze ni zhogil / když giná Lékařstwj platná býti nechtěla. *

Kunradskraut. Androsemon. Coris.

B

¶ Čzerwený Zwonček slowe giná Čzesky, Kwjtj Panny Marye / Řecky a Latině Hypericum, Perforata, Fuga Dæmonum: Arabsky Reiofricon, Wlassky Hiperico, & Perforata, & Herba Rossa: Sspanyelsky Coraioncillo, Francausky Mille per tuis, Německy S. Johannskraut.

Ascyron & Androsemon.

Tyto dwě byliny přináležegj s červeným Zwonečkem do gednoho a téhož Cechu / wssak proto gest mezy nimi rozdjl. Ascyron, Německy Hartheiw, gest větssj, nežli Bylina Zwonečku červeného, a křowatěgssj / Prauj a ratolesti má větssj, počerwenalé: Listj tenké, sstreyssky na dýl protažené / Kwět žlutý, gako žlautek. Semeno drobné a počerwenalé / wůně gako Pryskyřice / a když se mezy prsty rozetře, barwj se od něho prsty / gakoby ge Krwj namazal. Kořen pobělawý, kosmatý a nehluboký.

¶ Androsemon, Německy Cunrad oder Cunradskraut, gest Bylina křowatá, s vzkými červenými Ratolistkami. Listj má delssj a sspičatěgssj, nežli Ascyron, wždycky spolu dwa po páru / a mezy každým párem wyrostá gine malé lístjčko, gako yna Ascyron.

C A když se též Listj ztluče, wydáwá z sebe sstáwu, gako čerwené wjno. Při wrchu Prutu na mnoho Ratolestj se rozkládá, w spůsobu křidel/ okolo nichž drobnj žlutj Kwjtkowé rostau. Semeno w Lusstinkách ležj zawřené, Máku černému podobné. Wrsskowe byliny této wydáwagj z sebe wůni, gako Pryskyřice. A obědwě Byliny giž oznámené, rostau na mjstech wlhkých. * Wlassj gmenugj gednu Bylinu Scilianam, & Chirurgi Matrissyluam, kterauž Dodonæus Androsemum nazýwá: Francauzowé gi řjkagj Toute Sane, to gest Tota sana, Wssecka zdrawá/ protože gest znamenitá Bylina na rány. O njž nahlédni in Dodonæum, Lobelium, a giné, kteřjž gi obssjrněgi wypisugj.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Semena kteréhokoli z těch dwau Bylinek ztižj půl lotu pogednau w teplém truňku Medu ráno wypiti, wyhánj zbytečnau žluč Stolicemi wen z těla: Slaužj proti kyčelnj bolesti/ ale musylby toho Traňku za mnoho dnů vžjwati. Bylina protlučená, a gako Flastr přiložená, spáleninu hogj/ a sskody od spáleniny stawuge, y krew w ranách.

Coris.

TAto Bylinka Dioscordi Coris řečená, gest křowatá. Prautj má zhůru wyzdwižené, drewnaté, okrauhlé, vzlowaté a počerwenalé/ gedné pjdi wysoké aneb y drobet wyšssj/ sewssech stran, a zwlásstě při vzljch, dlauhými lijstky osazené, gako Wřes/ kromě že gsau vžssj. Při wrchu nese Kwět žlutý, gako Zwonček čerwený/ kterýž následuge drobné černé Semýnko, w malých Lusstinkách zawřené. Kořen má tuhý, drahně dlauhý/ barwy zčernačerwené. Roste na suchých, newyděla-ných aneb nezworaných mjstech. Lucas Ghinus odeslal mi gi z Pisis, mám za to, že řjdkým gest známá/ a poznamenánj tohoto dobře hodná/ poněwadž se s wypsánjm Dioscoridis tak čistě streffuge. Semeno této Byliny v wjně pité, pudj moč a ženské
D obyčegné Flusy. Odpjrá Gedu z vsstknutj Pawauka/ zahánj dnu kyčelnj, Křeč, a strnutj hrdla, gjmž se hrdlo zpátkem obracý. Též oznámené Semeno s Pepřem po Pateři teple třené, dobré gest těm, kteřjž studenau Zymnicý stjženi gsau.

O Ywě, aneb Polnjm Cypřissi.

Kapitola CXV.

Spůsob.

YWa, kterauž Apatékaři také Iuam gmenugj, gest bylina po zemi se rozkládagjcý. Listj má obdlaužné, vzké, k Rosmarýnu podobné/ než menssj, bělegssj, chlupatěgssj, měkčegssj/ poběławé a husté, okolo wsseho Prautjčka tenkého a hebkého. Wonj gako Borowice, k njž se také poněkud připodobňuge/ a odtad také Ržecky Chamæpitys, to gest, Malá aneb njzká Borowička slowe. Wynássj drobný, subtýlný a zlatěžlutý Kwět mezy listjm, téměř po wssem Prutu. Kořen gest gedné pjdi dlauhý/ plný drobných kosmatinek. Semýnko w mjsscých sseré. * Ginj mnohé rozdjly této Byliny wypisugj/ kteréžby dlauho bylo wyčjtati. Pominauti gsem pak toliko nemohl připomenauti/ že zwlásstnj krásný spůsob Ywy Clusius w Rakausých nalezl/ a od žádného syce wypsaný nenj/ než od něho lib. 3. observationum Pannonicarum cap. 57. kterauž také Chamæpityn Austriacam gmenuge/ kdež wjce o nj čjsti můžeš. My gsme podlé obecné N° I. poznamenané gesstě gednu N° II. přimalowali/ kteráž gest krásná a subtýlná Bylinka, zvplna žlutým wlássenjčkem oděna. Kwětu gsem až posawad gesstě nedostal/ ale mám za to, že gest gako giný.

Gesstě y gedna se nacházý, prwněgssjm téměř listem podobná/ wssak delssj, a na tři částky rozdělená/ nad pjd wýsse wyrostá. Při wrchu nese Kwět, na pět lijstkůw rozdělený/ podobně téměř gako Wolowého gazyka Kwět/ barwy zbrunátnačerwené/ v prostřed má welmi dlauhé wlássenjčko. Kořen má drewnatý a křiwolaký/ kterýž se při wrchu na několik ratolijstek dělj.

Wssecka

Wssecka Bylina dobře wonj/a gest drobet přihořká. Roste okolo Castelneuf w Frankreichu, A
w kamenitých hornatých mjstech. *

Mjsto.

Roste w zemi kypré, pjsčité a nedělané.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Bylina tato gest chuti aneb ssinaku wjce hořkého, nežli ostrého/ horká na druhém, a suchá na třetjm stupni. Mocy swau ztenčuge, rozděluge, stjrá/ a wyčisťuge wnitřnj audy, wjce nežli ge zahřjwati může.

Ywa. Chamæpitys siue Iua.

Chamæpityos species.

Wnitř.

Listj rozetřené, a w wjně za sedm dnů pitě, žlautenicy hogj. Též činj, když by z nj gedna čtwrtcy s Terpentýnau každý den přigjmal. Za čtyřidceti dnů pak s Medem pitá, wzdrawuge zastaralau Kyčelnj bolest.

Jtem, dáwá se w nápogi proti nedůživosti Gater/proti těžkosti Moče, a zacpánj Ledwin/žene moč/ Ženy nawracuge k gegich nemocy přirozené, tymž spůsobem wžjwaná.

Dotčený Trauk wýborný gest proti gedowaté Bylině Aconitum, to gest proti Woměgi. To Lékařstwj w kragině Pontu gest welmi obyčegné, gako Dryák/ kdež dotčené Aconitum, a giné Byliny gedowaté w hognosti rostau.

Ywa Bylina slauží proti wsselikým studeným nedostatkům Mozku, Nerwů aneb žalan, přihbj, swazů y klaubů/ gacýž gsau Sslak, Paducý nemoc, Podágra/ aby Prach z tež Byliny s Syrupem Oxymel řečeným pil.

Lékrwař dobrá proti giž oznámeným neduhům, a zwlásstě proti Sslaku: Wezmi kwětu Ywowého dwa Loty/ Ssalwěgowého listu, Kalmusu, každeho Lot/ sinjcheg wsse dobře spoču. Z toho nemocný ráno a w wečer, mage gjti na odpočinutj, nechť tak mnoho přigme, gako za Wlašký ořech.

Proti Sslaku aneb Mrtwicy znamenité a skussené Pillule: Wezmi Ywy, červené a bjle Bukwice, kwětu Stæchas, každeho gednu čtwrtcy/ Turbitu půldruhé čtwrtce/ Agaryku půl Lotu/ Koloquintidy aneb Ragského Gablka, půl čtwrtce/ Zázworu, Salis Gemę každeho ztižj třinácti gečných zrn/ Rhabarbarum půldruhé čtwrtce/ Sspiky Jndyčé ztižj sedmi zrn gečných/ Prachu Hieræ simplicis geden lot/ Diagridij gednu čtwrtcy:

C Ty wssecky kusy spolu ztluc na Prach w Moždjři/ a smjcheg s sstáwau též byliny Ywowé w Trupljk/ a když potřeba káže, vděleg z každé čtwrtce dewět Pillulj: z kterýchžto Nemocný každého dne na noc, kdyžby se vložiti měl, tři wzyti má/ pozná brzkau pomoc/ gakož gsem toho sám skusyl.

Prach z Ywy ztižj gedné čtwrtce s Fjky přigatý, břicho měkčj/ a s Medem, s Terpentynau, a spůl sskrupulem Sskammonij přigatý, sylně purguge.

Tato Bylina wařená a pitá, rozpausstj a rozhánj ssedlau krew w těle/ že se tratj.

S Octem wařená, a do wnitřku přigatá, spomáhá těm Ženám/ kteréž mrtwé djtě w sobě magj. Kdožby oněměl buď w Sslaku aneb w giné přjčině/ wař Ywu s Lawendulj a Ssalwěgj/ a dáweg pjti.

Zewnitř.

Listj s Medem smjssené, a w spůsobu Flastru přikládané, hogj a w hromadu swaluge Rány/ a wředům rozgjdati se bránj. Listj začerstwa protlaucy a přikládati/ lehčj a obměkčuge twrde Prsy/ a rozhánj sražené Mléko.

Listj s Medem smjchané, a w ssátku do žiwota wstrčené, wyčisstuge Matku.

Sstáwau z listj žiwot mazati, pocenj zbuzuge. Jtem, Toto otoky splaskuge: Wař Ywu s Rmenem/ a w tom Haubu omáčege, klaď na Otoky.

W Střewjcých kdož na Ywě chodj/ zachowáwá ho od Dnawé nemocy aneb Podágry. Nohy gj meyti s Chebdjm a s Gitrocelem, posyluge žil, swazůw y přihbj.

Pytljček plný Ywy klásti na čelo teplý/ Reumu sussj, a Mozku posyluge.

Kohožby Sslak porazyl: Ohol neyprwé Hlawu/ potom wezmi Ywu/ skrop gi wjnem dobře/ a tim teplým Hlawu oblož/ a Cžepicy teplau na to wstaw. Potom wezmi Peltramu, Zázworu, Angelského traňku/ včiň z toho Prach/ a pausstěg mu w Nos, aby keychal/ a bude mu spomocý Božj spomoženo.

Ywa aneb Polnj Cypřiš slowe Ržecky a Latině Chamæpitys, Iua, † Aiuga, Abiga, Iua arthritica & arthetica, Herba apoplectica, Cucurbitalis, † Arabsky Hamefitheos, Wlasky Chamepitio & Iua, Sspanyelsky Pinillho, Francausky Iue muscate, Německy Je lenger je lieber, Erdtpin, Erdkiffer, Schlagkreutlein.

D

Konec Třetj Knihy Herbáře.

Cžtwrtá

Čtwrtá Kniha / o wypsánj Bylin, přirozenj, mocý a běhkůw gegich.

O Betonyce aneb Bukwicy Čzerwené. Kapitola I.

† Bukwice brunátná * a bjlá. † Betonica purpurea * & alba.

B

Spůsob a Rozdjl.

BUkwice Latině slowe Betonica siue Vetonica, à Vetonibus, tak gmenowaných národů Hiſſpanſkých/ kteřjž gi poneyprwé nalezli. Prut wypaustj od kořene subtylný, čtwerhranný, chlupatý a loketnj: Listj má dlauhé, ſiroké / poněkud listu Dubowému podobné, ſwraſkalé/ wſſudy wůkol zſtřihané a zaubkowaté, gako Pilka (odkudž gi někteřj Serratulam nazýwagj) a dobře wonné. List dolegſſi, kteryž bljže Kořene roſte, geſt wětſſj nežli hořegſſj. Při wrchu Prutu wynáſſj brunátný klaſowitý Kwět: Po němž následuge dlauhé, hranaté černé ſemeno/ w dirkowatých klaſých. Kořen geſt subtylný a kosmatý, gako S. Ducha aneb černé Kořenj. * Bukwice s kwětem brunátným aneb červanym nacházy ſe dwogj/ z nich gedna wětſſj geſt nežli druhá.*

Bukwice bjlá geſt Herba Paralyſis, o njž dolegi w Kapitole XCIX.

* Geſſtě y giné pokolenj Bukwice geſt s pobělawým kwětem / na njž také liſtj geſt zſwětka zelené. Takowá roſte w Rakauſých gakž Cluſius piſſe/ y také w Němcých na některých miſtech/ což Cordus & Tragus wyſſetřili/ gakžkoli tuto Autor Herbam Paralyſis gi gmenowati chce.*

Mjſto a Čzas.

Čzerwená Bukwice geſt wſſudy obecná. Roſte na Lukách, w Leſých, na Horách, mezy Krowjm, na rozceſtjch a ceſtách. Kwetne měſýce Čzerwna, a neywjce Čzerwence.

C

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Bukwice gest přirozenj horkého a suchého na druhém stupni: Mocy ztenčugjcý, rozdělugjcý a stjragjcý/ gakož hořkost a přjpernost gegj vkazuge. Gest w ctnostech a mocech swých Bylina tak welice wznessená a schwálená/ že také Antonius Musa, žiwotnj Lékař slawného Ržjmského Cýsaře Augusta, celau Knihu o nj sepsal. Odkawadž y Přjslowj mezy Wlachy posslo/ když koho hrubě schwáliti chtěgj, že řjkagj: Tu hai piu virtu, ahe non hala Betonica: To gest, Ty wjce máš ctnostj, nežli Bukwice. Ale my toliko přednj a zwlásstnj Puňkty a včinky této slowutné Byliny wypisowati budeme.

Wnitř.

Bukwice čerwená Bylina y s kwětem v wodě aneb Medu picým, a nenjli přjtomné žádné horkosti Zymničné, v wjně wařená/ a za některý čas pitá, ráno y v wečer, wždycky s dobrý teplý truňk: Aneb Kwět gegj w Cukru zadělaný a gedený: Aneb gakož se strogj Lektwaře, Syrupy, Traňky, Prachy y giná podobná Lékařstwj: wssecko to vžitečné a prospěssné gest, proti mnohým wnitřnjm neduhům/ Plice a Prsy wyčisstuge od nečistých sslemůw a hnisu/ a tak slaužj proti Kássli, těžkému duchu, deychawičnosti a Sauchotinám: Žaludka nestatečného a mdlého posyluge/ Zymnice z porussenj a hnilosti w Žaludku pocházegjcý vzdrawuge: Otwjrá zacpánj Gater y Slezyny/ potracenj přirozené barwy naprawuge/ Žlautenicy y Wodnotedlnost zahánj. Též y proti wsselikým studeným nedostatkům Mozku a Nerwů spomáhá/ gacýž gsau Paducý nemoc/ zbláznění aneb pominutj ssmyslem/ Kyčelnj neduh, Křeč, Podágra/ y giné bolesti a chromoty audůw. Kámen Ledwinný lomj/ Moč y Ženský tok žene/ bránj wystupowánj zhůru Matky/ Krew sraženau od pádu a vrazu rozrážj a rozhánj.

Cžerstwé aneb zelené listj Bukwicowé gedené, posyluge zraku.

Tři quentle aneb čtwrtce Byliny aneb Listj Bukwice přigjti v wjně/ vžitečné gest těm, kteřjž gsau vkussenj aneb vsstknuti od Hadůw a Gesstěrek. A Dioscorides prawj dále/

D že Traňk tento, odpjrá také wsselikému přigatému Gedu/ kdožby geg pil budto předtim aneb potom. Bukwice zwicý gednoho Lotu w Medu pitá, obměkčuge na stolicy.

Po Snjdanj aneb po gjdle na zawjrku, Bukwice gako za gedno zrno Bobu s Topýnkau z chleba vsussenau, požjwati/ posyluge wařenj a zažiwenj pokrmů w Žaludku/ zahánj sskawku, řjhánj, krkánj y záhu. Bukwice s čerweným kyselým wjnem aneb s Kozým mlékem pitá/ pomáhá těm, kteřjž Krwj odchrkugj a odpljwagj.

* Dwě čtwrtce na Prach zdělaného kořene w Medu aneb in aqua mulsa do žiwota přigaté, wyháněgj z Žialudka per Ventrem, wssecky sslemowité zlé a sskodné wlhkosti.*

Bukwice dáwá se ztižj gedné čtwrtce proti záduchu od Matky.

Toto Lékařstwj Hlawu wyčisstuge: Wař Bukwicy, Angeličku, Rmen, Horčicy a Pepř w Octě/ a to teplé drž ráno w vstech/ a zase wen wypljweg. To též vžitečné gest y proti Paducý nemocy/ zwlásstě pro počisstěnj Hlawy.

Wař Bukwicy a Brotan v wodě a pj/ ged od Srdce odhánj: To též Dobytku dáwati pjti, zachowáwá ge od wzteklosti.

Kdožby sobě pádem z wysoka vsskodil a obrazyl se/ aneb žeby naň něco vpadlo a zdáwilo geg/ wař Bukwicy, Cžakanku, Ržebřjček, Gitrocel w Piwě a pj. Bukwice v wjně pitá, též z wysoka vpadlým a protrženým spomáhá.

Bukwice s Králowským traňkem a s Petrželj wařená a pitá, rozhánj Otoky a hogj Wodnotedlnost.

Bukwice pitá, žřenj střewnj vkládá/ zwlásstě kteréž nenj od syrowých wlhkostj.

Bukwice w Lektwaři po dewět dnů pitá, zastawuge Kássel.

Bukwice ztižj půl Lotu, přidada k nj čtwrtcy Gitrocele, w Medowé břečce pitá, každodennj Zymnicy wyhánj/ a přigjmati se má tehdáž, když na tě přicházeti má. Též činj y proti Zymnicy třetjho dne/ aby gi s Polegem přigjmal. Ale ztižj třj čtwrtcy v wodě teplé přigatá, Cžtwrtodennj zymnicy vzdrawuge. Ztižj půl Lotu w Medowině pitá, brzký porod činj/ a bolenj Maternjka od nastuzenj vkládá.

Kdožby

Kdožby dřjwe Bukwicy přigjmal, nežli wjno pil, bránj opilstwj. A
† Pjsse Ægineta lib. 7. de re medica: Kdožby kořen na Prach zdělal/ a s Medowinau přigal/ že zbuzuge dáwenj/ a žene wrchem wen, což se koli w Zialudku zdržuge. †

Zewnitř.

Listj Bukwice čerwené s wjnem ztlučené aneb wařené, a teplé přiložené, dobré gest proti zmačkaným a zmožděným audům/ hogj rány, gedowatá zkausánj/ krotj Podágru y giné bolesti Klaubůw. Kdož má Hlawu obraženau aneb ztlučenau/ wezmi Prássku z čerwené Bukwice/ a pospi gjm kůže ztlučené/ rozhánj ssedlau a sraženau Krew/ ano y kůstky odlomené wen wytahuge.

Bukwice zelená ztlučená, a na Ránu hlawnj přiložená, welmi rychle hogj. Nemássli zelené, wezmi suchau a namoče přilož/ potom tim wjnem ráno promýweg. To také kosti zlámané a zdřjzhané mocý swau wytahuge. Protož Rannj Lékaři kladau gi do mastj a do Flastrů/ gichž na Rány hlawnj, a proti zraněnj plén mozkowých, totiž Hospodáře, a neywjc twrdé Mateře vžjwagj.

Welmi dobrý a hogitedlný Flastr na Rány hlawy a proražené Lebky, kteréhož gsem častokráte sám skusyl, a vžitečný poznal, vděleg takto: Wezmi Ženského mléka, Terebinthy Gedlowé a smůly Borowé, tučné swětlé a bjlé, každé ssest Lotů: rozpusť to wssecko na Rendljku při skrowném vhlj/ přideg k tomu suchého listj Bukwicowého na Prach ztlučeného ssest Lotů/ smjcheg wssecko dobře gedno s druhým a stěl/ naděleg Kůlek aneb kausků v welikosti Wlaského ořecha/ poleg ge Ženským mlékem/ a moč w něm za celý Teyden: wssak každého dne wezmi gednu obzwlásstně/ a mezy rukama gi protlačug a shnětug s tim Mlékem/ a zase wlož do Mléka. Po těch osmi dnech schoweg ty Kůlky do poléwaného Hrnce aneb do dřewěnné pussky/ a kdyžby gi vžjwati chtěl, wleg málo trochu Terpentýny Gedlowé do rány/ potom wyplň gi tauto kaulkau aneb mastj. Naposledy roztáhni aneb rozmaž tuto mast na lněný ssátek/ a přilož swrchu na ránu.

Komužby Oči obrazyli aneb ztlaukli/ ztluc listj Bukwice čerwené/ a přilož na oči gako Flastr: Budeť lépe. B Pára z Bukwice skrze Trychtýř do vssj wpusstěná, vkládá bolest gegich. To též činj safft s Růžowým Olegem smjchaný, a do vssj wkapaný.

Giž dotčeným safftem Prsů potjrati, dobré gest proti dýchawičnosti. Lněné ssátky v wodě Bukwicowé omáčeti, a na hlawu přikládati pokogj a vkládá bolenj hlawy.

Listj Bukwicowé w polowicy Wjna a w polowicy Octa wařené přes třetj djl, gest dobré k wyplakowánj aust, proti zkaženým, čerwiwým a bolawým Zubům.

Kořen v wodě wařený, aby w té gjsse čistau haubu omočil, a na očjch držel, vkrocuge bolenj gegich. Též činj ztlučené a zmačkané listj, na čelo a židowiny vwázané.

Listj s drobtem Soli ztlučené, a do djrek Nosu wstrčené, stawuge krew.

Bukwice wsselikému vkussenj gedowatému na Ránu wložená, spomáhá. Též na mjsto vkussenj Psa wzteklého, čistj to mjsto od Gedu. * Woda z Bukwice dystyllowaná, a w ssátku přiložená, pokogj a vkládá weliké bolenj Hlawy a Očj.*

† Woda Bukwicowá.

Mjesýce Máge a Cžerwna má se Bukwice čerwená trhati/ a in Balneo Mariæ woda z nj wypalowati. Vžitečná gest proti wssechněm giž oznámeným nedostatkům/ posyluge hlawy a Mozku/ proprawuge Prsy/ dobrá gest stonjcým na Plice a Zlautenicy/ neb otwjrá zacpánj Gater y Slezyny: Vtwrzuge y mdlau Matku/ a wyčissťuge Ledwiny od Kamene: Dobrá gest, aby gi nowé Rány hlawy často wymýwal. Proti týmž wssechněm neduhům, dobrý gest y Syrup z Bukwice w Apatékách strogený/ y Conserua aneb Lektwař z kwitj y wjno, týmž spůsobem gako Pelyňkowé připrawené. †

Bukwice čerwená slowe Ržecky κέστρον † & ψυχότροφον, protože ráda w mjstech chladných roste/ † Arabsky Castara, Latině Cestrum, Betonica, Vetonica, Serratula & Herba sacra. Wlasky Betonica, Sspanyelsky Bretonica, Francausky Betoine, Německy Betonien.

O Gele-

C

O Gelenjm Tranku, ginát Srpku.

Kapitola II.

Srpek. Serratula tinctoria.

D

Mjsto a Spůsob.

GElenj traňk roste w Lesých y na některých Lukách. Prut má brunátný, tenký a ratolestný: Listj zespod bljže kořene delssj a ssirssj/ wyš pak drobněgssj a vžssj / wssudy wůkol zpilowané a zaubkowaté, gako Srp a bodlawý/ odkudž mu y Cžechowé Srpek gméno dali. Při wrchu gedné každé Ratolesti, nese tři a někdy čtyry hlawičky s kwětem brunátným. Saukenjcy a Knapi potřebugj této Byliny, k barwenj suken: pročež gi někteřj Latině gmenugj Herbam Fullonum.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Srpek gest přirozenj horkého a suchého na druhém stupni. Moc má swalugjcý, čistjcý rány a wysslechťugjcý. Gest bylina y kořen dobrý na Rány. † Kořen k Lékařstwj kopati se má z Gara/ gakž se listj wypučj: neb toho času býwá neymocněgssj/ a wůně welmi libé a wonné, gako Karaffilátowý/ zwlásstě ten, kterýž na Horách roste.†

Wnitř.

¶ Bylina v wjně wařená a pitá/ dobře prospjwá těm, kteřjž z wysoka vpadli a ztlaukli se aneb srazyli/ aby gi w Piwě † aneb v wjně každé ráno y wečer, do čtyř Vncý procezenau a teplau † přigjmali. Nebo rozrážj sraženau Krew/ † a hogj což gest wnitř raněného. To též činj kořen na Prach ztlučený/ a zwicý gednoho quentle pogednau s wjnem rozdělaný a wypitý.

¶ Srpku Byliny y Kořene s prospěchem vžjwati můžeme y proti Průtrži/ aby se Traňk vwařil, aneb Prássek kořene swrchu psaným spůsobem v wjně pil. Hogj Průtrže při mladých y starých Lidech.†

Zewnitř.

¶ Srpek w čerweném wjně wařený/ aby gjm rány promýwal/ wyčisstuge, swaluge a hogj ge/ a nedá se gim hnogiti ani kazyti. Vkrocuge bolesti w zadku/ kteréž býwagj od žil zlatých odvřiwých. Flastr z Byliny této vdělaný a přiložený, rozhánj a splasstuge Otoky/ hogj Průtrže, a krotj dnawé bolesti.

¶ Gelenj

Gelenj traňk aneb Srpek slowe Latině Serratula tinctoria, † pro rozdjl od Bukwice čerwené / kterauž také někteřj Seratulam gmenugj. Giným Iacea aromatica, seu Caryophyllata. Wlasky Serratula: Německy Schartenkraut vnd Ferber scharten / dieweil die Tuchfferber dieses kraut zum fferben gebrauchen. † A

O Hadjm Kořenu. Kap. III.

Hadj kořen. Serpentaria, Bistorta, Colubrina.

Hadj kořen malý. Colubrina. minor.

B

Mjsto, Spůsob a Rozdjl.

HAdj kořen w Czechách welmi zhusta roste / zwlásstě na horách Korkonošských / kteréž zemi Czeskau od Slézka dělj / odkudž také Labe swůg počátek má. Této Byliny listj, když se neyprwé wen pučj, býwá sspičaté / Formy a podobenstwj gazyčka, s čerwenau barwau smjssené / potom když wyrostagj dlauhé a ssiroké, gako na Koňském Sstowjku / wssak wůkol řaderawěgssj ohnuté / s gedné strany, totiž powrchu ztemnazelené a hladké / s druhé totiž pohřbetě aneb zespod pomodralé. Stogj na wětssjm djle bljž kořene: nebo Prut, kterýž gest oblý, tenký, loketnj, má na sobě Listj málo welmi drobného sspičatého a gazyčkowatého. Při wrchu Prutu vkazugj se pěknj hlawatj kláskowé, s mnohým drobným Kwětem tělné aneb bledé brunátné barwy wedlé sebe w hromadu stisknutj / z něhož wycházý semeno, k Sstowjkowému podobné. Kořen gest weliký zatočilý / w hromadu swinutý a spletený gako Had / odkudž y gméno má / kosmatý, zewnitř počernalý, wnitř pak čerwený / chuti plané a trpké, † gako žaludy. Kwetne měsýce Máge a Czerwna. †

* Nacházý se gesstě giný spůsob malý tohoto Kořene Hadjho / w spůsobu owssem Welikému podobný. Listjčko má wůkol maljčkými krůpičkami ozdobené / gakoby welmi subtýlně bylo zpilowané / a to býwá častokráte tak malé / že sotwa nehet na ruce přikryti může / wssak proto, gakž na kterém mjstě roste, wětssj se nacházý. A snad gest ta Bylina / kterauž Carolus Clusius in historia stirpium Pannonicar. lib. 3. cap. 14. wypsal. A P. Pena prawj / že časem žádného wlássenička na Kořenu nemjwá. Roste na wysokých Horách, studených Lukách / a na tráwných Pahrbcých. *

Přiroze-

C

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Hadj kořen gest studeného a suchého přirozenj/ gakž toho chut geho dowodj. Mocy swjragjcý a ztenčugjcý.

Wnitř.

Hadj kořen má zwlásstnj dobrau powahu a moc/ kterauž gedu a mornjmu nakaženj odpjrá. Nebo kdožby od Hadů aneb giných nečistých a gedowatých Žiwočichů raněn aneb mornjm neduhem nakažen byl/ ten má gednu čtwrtcy Prássku z tohoto kořene w čistém bjlém wjně wypiti/ do teplých Peřin se položiti, a potiti se: Tak gedowatina ta musý potom wen wypáchnauti. Podobnau moc má y ta gjcha aneb Traňk/ w němžby se prwé Kořen tento zwařil. Může se pak k tomu Traňku y gedna čtwrtce Dryáku aneb Mithrydátu přidati/ bude Lékařstwj tim sylněgssj.

Hadj kořen wařený aneb w horkém Popele pečený, potom ztlučený, s Medem smjchaný a tak w spůsobu Lektwaře vžjwaný/ gest welmi vžitečný těm, kteřjž gsau deychawičnj a kasslj/ a gimž Flusowé z Hlawy do Prsů walně padagj. Nebo Lékařstwj toto rozděluge hrubé a lipawé wlhkosti/ aby se lehčegi wychrkowati a wen wymjtati mohly.

Hadj kořen na Prach ztlučený, a s Růžowau Lektwařj přigatý, welmi mocně zastawuge chrkánj a plwánj Krwj, nemoc Cžerwenau, y giné toky žiwota. Spomáhá Ženám, od nichž se přjlissně Menses gegich legj. Týž Prach může se y s Kdulowau sstáwau pjti, k též potřebě. Tento giž dotčený Prach s pálenau wodau smjchaný a pitý, rozděluge a rozpausstj sraženau a whromadu sběhlau krew w těle, od pádu aneb od zbitj/ a vzdrawuge wnitřnj zlámanj y vrazy. Týž Prach zwicý půl quentjku, přidada k němu tak mnoho Aksteynu, s měkým wegcem po několiko dnů pořád přigjmaný/ obhaguge a chránj těhotné Panj/ aby dřjwe času neporodily. Komuž žluč zhůru wystupuge, z njž se Žaludek welmi dáwj/ ten smjcheg sobě Prássek Hadjho kořene s bjlkem od wegce/ vpec na horké rozpálené Cyhle aneb w Kachljku, a gez/ budeš zdráw.

Wezmi Hadjho a Nátržnjkowého kořene, každého půl Lotu/ Skořice, Galganu,
D Hřebjčků, gednohokaždého půl quentjku: Ztluc ty wssecky kusy na drobný Prach/ a zwař s dobrým wjnem/ potom sceď to wjno/ a přideg do něho tak scezeného půl quentjku Kaffru. Pj z toho ráno několik dnů pořád teplý/ zastawuge krwawý Flus Ženám y Mužům, gakýž ten koli gest.

Hadj kořen v wjně čerweném s Benedyktem wařený a pitý, tráwenj z studenosti posslé vkládá. Můžeš tim Traňkem y Topenicy politi/ a na Žaludek teplau přiložiti: dáwenj z horkosti a z mdloby Žaludka, zastawuge.

Hadj kořen s Swalnjkem wětssjm aneb s Cžernohláwkem wařený a pitý, přidada k tomu půl Lotu Prachu Hadjho kořene/ dobrý gest vpadlým z wysoka, aneb gakkoli ztlučeným a zbitým. Nebo Krew ssedlau rozpausstj/ a wnitřnj zlámanj a roztrhánj vzdrawuge. * Geden Quentjk tohoto Kořene na Prach ztlučený gest zwlásstnj Lékařstwj contra Gonorrhæam, aby geg každého dne přigjmal w Ocelowané wodě: wssak prwé musý Tělo náležitě wyčisstěno býti. *

Zewnitř.

Hadj kořen w Cžerweném wjně aneb w Octě wařený, a w spůsobu Flastru na Ledwj a na Lůno přiložený, stawuge a hogj wsseliké toky a Flusy Matky/ a Plodu před časem z žiwota wygjti nedopausstj. To též činj y Safft z něho.

Prach Kořene Hadjho do ran zasýpaný, hogj ge a sstawuge Krew.

Woda z Hadjho kořene y z Byliny pálená, hogj wsseliká gedowatá vsstknutj Pawauků a Sstjrů/ aby gj rány promýwal.

Proti Raku na hřbetě, proti twrdému wředu, aneb wyrostlému massu w chřjpjch/ y giným zastaralým protiwným, kysawým, rozgjdawým wředům a neduhům/ woda z byliny Hadjho kořene pálená, a z Kořene Prach, welikau chwálu má/ aby tau wodau mjsta nedůžiwá promýwal/ a tim Prásskem zaseypal.

Hadj kořen, Peltram a spálený Kamenec w rowné wáze na Prach zetřený, a s Medem smjchaný, gest znamenitý lék, proti sstěrbiwým, prázdným, děrawým zubům/ v welikosti

v welikosti Hrachowého zrna do nich wložený: Wytahuge wen Flusy / a bolest gegich pokogj a vkládá. ¶ Prach z kořene wssecky toky Krwe, budto střewnj, ženské, zran, z Nosu, a giné s Bjlkem od wegce a s Gummi Arabicum smjchaný zastawuge / aby gim mjsta náležitá obkládal. ¶ Hadj kořen suchostj swau Rány swaluge / Krew zastawuge / hnilosti wysussuge / wředům se rozgjdati bránj. A

† Safft Hadjho kořene s Medem smjssený a do vssj wložený, odnjmá zněnj gegich. A komuž hrubě z Zubů krew teče / wezmi toho Safftu do aust / a drž geg na tom Zubu. Týž Safft s Octem smjchati, ssátek w něm omočiti a okolo hrdla obložiti, zastawuge přjlissné tečenj krwe z Nosu. ¶ Woda z Hadjho Kořene pálená, proti wssechněm těm neduhům hogitedlná gest, gako Bylina, Prach y Safft wnitř y zewnitř vžjwaná. †

¶ Hadj kořen slowe Latině Bistorta, † quòd radice sit serpentis jacentis modo in se contracta & intorta † Serpentaria, Colubrina. † Bardana major, Lappa minor, Rumex acuta. Někteřj geg magj za Limonium Dioscoridis. Francausky Bistorte, Německy Natewurtz oder Schlangenwurtz. †

O Wrbině. Kap. IIII.

Wrbina brunátná. Lysimachia purpurea. Wrbina žlutá. Lysimachia lutea.

B

Gméno, Spůsob a Rozdjl.

WRbina od toho slowe / že listj má Wrbowému listu podobné / odkudž gi někteřj Salicariam Latině gmenugj / Ržekowé Lysimachiam, ab inventore Lysimacho. Má čtwerhraný počerwenalý Prut, dwau loket zwýssj: Z článků aneb saučků geho wyrostá listj Wrbowému podobné / wssak zeleněgssj a tenssj. Z prostředka těch listůw wynikagj také malé a skrowné ratoljstky / a na těch listjčko mnohem menssj nežli na Prutu. Kořenj má množstwj mělce w zemi sedjcýho: Kwět při wrchu klasowitý, brunátný a kosmatý.

¶ Gest y giná gesstě Wrbina, také à Dioscoride wypsaná / gegjžto wýš gest gednoho Lokte / a nese Kwět zlaté barwy. * Zlutá Wrbina gest dwogj / gedna nese wssecky Kwěty na wrchu / druhá pak mezy listem. De Lysimachia purpurea mnoho dysputuge Dodoneus, aniž gi chce mjti za prawau / o čemž na giném mjstě. *

C

Mjsto a Czas.

Roste ráda mezy Wrbjm/ w mjstech mokrých, wlhkých a w Močidlách. Kwetne měsýce Cžerwna a Cžerwence.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gest přirozenj studeného/ chuti trpké a přesedawé/ mocy swjragjcý a whromadu stahugjcý. Zastawuge krew, budto wnitř aneb zewnitř vžjwaná.

Wnitř.

Sstáwa aneb Safft z listj Wrbinowého wydáwený a pitý, zastawuge pliwánj Krwj a Cžerwenau nemoc. To též činj také y listj w trpkém wjně wařené a přigaté. Může se dotčený Safft aneb traňk a wjno y w Klistýru dáti/ proti wsselikým tokům břicha.

Zewnitř.

Bylina ztlučená a na Lůno přiložená, aneb Bawlnka w safftu omočená a w lněném ssátku w mjsto náležité wprawená, zastawuge Ženám gegich přjlissné Menses.

Bylina do Nosu aneb na Ránu wložená, zacpáwá tečenj Krwe. Wrbina na vhlj wložená a zapálená, sylnau wůni aneb dým zsebe wydáwá/ gjmž Hady zahánj. Do kteréhož se pokoge ten dým dostane/ w tom žádná Maucha ani Komár neostane.

Nacházý se y giný spůsob Lysimachiæ, kteráž nese Kwět modrý. Té s prospěchem vžjwáme proti Prýmu w hrdle/ napáljce z nj wody, kteraužby se hrdlo proplakowalo. Žlutá Lysimachia gest také w mnohém vžjwánj, proti zlému zwředowánj hrdla.

† Proti toku Krwe z Nosu: Wezmi Bolum Armenum, Safftu z Wrbiny a Octa/ z těch kusů vděleg gako Flastr/ a přilož na čelo. Aneb, smjcheg ten Safft s sylným Octem/ omoč w něm ssátek a oblož okolo hrdla. Ano y samotný tento Safft do Nosu wtažený aneb wložený, zastawuge Krew.†

D

Wrbina slowe Ržecky, Latině y Wlasky Lysimachia, à Lysimacho Rege inventore, gakž spočátku oznámeno: † vel à dirimenda pugna, quòd jumentis discordantibus jugo imposita asperitatem cohibeat, ut ait Plinius. Alijs Salicaria, Filius ante patrem. Sspanyelsky Lisimacho, Francausky Pellebosse, id est Pestifuga: Německy Weiderich. †

O Truskawcy. Kap. V.

Mjsto, Rozdjl a Spůsob.

Truskawec roste wzemi newydělané a suché/ na Krchowjch wedlé cest y ledakdes ginde. † Kwetne w Létě. † Gest pak dwogj, Wětssj a Menssj. Wětssj Truskawec wyrostá každého Roku z dlauhého, bjlého a kosmatého kořene/ s mnohými mladistwými drobnými Prautky aneb ratoljstkami/ na nichž sotwa prstu zssjřj vzljčky aneb članky geden od druhého, a na každém z nich stogj dwá auzcý Listkowé proti sobě, kupodobenstwj Wlaského Thymu aneb Saturege/ a mezy nimi bjlý aneb tělné barwy Kwjtek/ z něhož býwá trýhrané Semýnko, gako Sstowjku. Tato Bylina roste tak daleko, a po zemi gako tráwa se rozkládá/ že z nj weliké břemeno tráwy nawázati může.

Menssj Truskawec gest Wětssjmu wewssech částkách swých, kromě welikosti, podobný a rowný. Gest plný drobného Semýnka, menssjho nelži Mák/ pročež geg také Wlassj Millegranum, to gest Tisýc zrn, od té hognosti Semena gmenugj. Zamotáwá se a zapletá po zemi/ že někdy y Cžlowěk přes něg vpadne.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Truskawec gest přirozenj studeného a suchého na druhém stupni. Chuti trpké/ a tak mocy skrčugjcý, stahugjcý a swraskugjcý.

Wnitř.

Wnitř.

A

Truskawec w Czerwenem wjně wařený a pitý, aneb woda z něho wypálená, s Semenem geho na Prach ztlučeným přigatá, zawjrá wsselike Toky břicha, krkánj, plwánj Krwj, y přlissnau ženskau nemoc: vhassuge wssecky wnitřnj Cholerycké horkosti Žaludka, Gater, Měchýře, Ledwin, y giných Audů w/také y zewřenj Krwe ochlazuge a hasý. Gest Bylina schwálená a prospěssná proti každému wnitřnjmu ranénj, aurazům a podobným neduhům.

Truskawec wetssj. Polygonum majus, siue Mas, Corrigiola, Centumnodia.

Truskawec menssj. Polygonum minimum.

B

W wjně pitý, gedowatosti wen z žiwota wyhánj / Zymnice hogj, aby geg hodinu prwe, nežliby Paroxismus aneb třesenj přissło, teplý přigjmak. To též dělá y sstáwa.

Woda Truskawcowá pálená s semenem zwjcý gedné čtwrtce pitá, wyhánj wsselikých Ged, Kámen y Pjsek: Slauží y proti kapawému močenj. † Ale můžeš k němu také přidati Slézu, Lékořice a Petržele / a Trank z toho wčkati. † Též y proti Czerwům aneb Sstrkawkám Lidj mladých y starých.

Zewnitř.

Sstáwa Truskawcowá zastawuge Zenskau nemoc / aby w nj sstátek aneb Bawlnu omáček / a do Lůna wkládal. Do vssj wpusstěna, odgjmá takowitý Flus a hnis / Fistule hogi, zastřikowánjm do nich.

Tento Safft aneb pálená woda, gest Prncipalnj a hlawnj kus k vhassenj wssech, něch wnitřnjch y zewnitřnjch horkostj / kterýmž Růže a Pekelný oheň čjkagi / aby omoče sstátek, na ně přikládal a pil gi / bránj aby se nic zlého nepřitrazylo k horkým ranám y giným aurazům a sskodám / zwlásstě pak w mjstech tegných a stydkých, mužů w y Žen. † Wssak proto sseřiti potřebj / aby horkosti w nepřjležitý čas neodrážel / sycby wjce sskody nežli prospěchu přinesti mohla. †

Týž Safft aneb woda do Nosu wtažená, zastawuge Krew z něho tekaucý. Dobrá gest y proti zkaženému a shnilému massu okolo zubů / aby gj pilně promýwal.

Lisstj ztlučené a přiložené, hasý wsselikau horkost, a hogj Rány.

Skussené Lékařstwj proti dáwenj, Běhawce, Czerwené nemocy / kterež mnohým spomohlo: Wezmi dwě hrsti plné Truskawce / wař geg w půldruhé Libře aneb Zeydl, ku winného Octa / proceď a omáčeg w něm na dwé přeložené sstátky / a přikládeg spředu na Žaludek a Pupek, a zzadu na Páteř.

Proti

C Proti Otoku Prsů ženských: Ztluc Truskawec s Slepičjm sádlem a přikládeg. To také y bolenj w vssjch léčj.

† Woda Truskawcowá.

PRawj Galenus, že tato Bylina gest z přednjch kusůw geden, proti wsselikým zapálenjm a horkostem/ pročež y Woda z nj wypálená že welikau chwálu má proti každé wnitřnj y zewnitřnj horkosti/ kdež gen ta skaumati se může/ buďto při Gatrách, Zialudku, Matce, Hlawě, Ledwinách, Měchýři aneb giných Audech. Má wssecku tu wlastnost gako Safft aneb sstáwa gegj: nebo pitá čtyř aneb pěti Lotů ztižj, zastawuge Tok břicha. Kdožby přjliš sylně počisstěnj přigal, a žeby od něho zemdlen byl / napj se této wody, a sstawj se mu Stolice. Tato woda má také moc sylně hnáti Kámen, Pjsek y Moč/ wyčisstuge Ledwiny y Měchýř. Proti tomu, kdyžby gi ženy pily od nichž přjlissně Menses gdau, zástawu při nich působj. O zewnitřnjch vžitcých té wody giž napřed oznámeno. †

Truskawec slowe Řzecky y Latině Polygonum, Corrigiola, Centumnodia, Sanguinaria, Seminalis: Arabsky Basialrahagi, Wlasky Poligono & Corregiola, Sspanyelsky Corriola, Francausky Corregiole, Německy Weggraß, Wegtrit, Denngraß vn Blutkraut.

Truskawec Samice. Polygonum vel Sanguinalis fœmina.

Polygonon marinum, * Cocciferum, Uva marina.

D

Truskawec Samice. Polygonum fœmina.

E DVto Bylinu gmenuge Dioscorides Polygonon thely, id est fœminam. Gest maličký a skrowný Křjček/ o gediném prostém Prautku, gako drobné Třtj/ s mnohými saučky aneb članky, gako djrkami na Pjsstalce / z nichž roste wůkol listjčko Gedlowému listu podobné. Kořen gegj nemá žádného vžitku w Lékařstwj. Syce Bylina má tauž moc, kterauž whromadu stahuge a chladj / a prospjwá proti nahoře dotčeným nedu hům, gako Truskawec obecný.

* Truskawec Mořský. Polygonon marinum & Cocciferum.

CZtwrté Polygonum gest zrostlina Mořská/ ma listj tlustssj a mocněgssj, nežli Truskawec obecný/ Kwjtj počerwenalé, wssudy ssupinkau bjlau, bližsstjcý se, gako střjbro, ozdobené: pročež také gest welmi vtěssená a pěkná Bylinka. Mnoho se gi nacházý na břehu moře Adryatského/ Item okolo Narbony/ na giných pak mjstech nenj obyčegná. Podlé té wymalowáno gest

gest Cocciferum Polonicum, kteréž se podobné býti zdá Menssímu Truskawcy Polygono mi- A
nori (dem Knawel oder Knaubel) Hieronymi Tragi. W Polssté magj z něho obzwlássstnj
wžitek / pro Gahody, kteréž na něm rostau / a dáwagj od sebe pěknau čerwenau Charmazynowau barwu / kteréž také měsýce Cžerwna y na Truskawcy neymenssím Polygono minimo, aneb Herniaria & Millegrana (dem Harnkraut) rostau / když gest Slunce na Raku / odkudž se také Herba cancri gmenuge. *

O Kokořjku aneb Lyčidlu.

Kapitola VI.

Kokořjk wětssj. Polygonatum majus. Kokořjk menssj. Polygonatum minus.

B

Spůsob a Rozdjl.

KOkořjk aneb Lyčidlo, ačkoli časem na Polsch a na Lukách se nachází / wssak neywjce roste na horách a na wrssích. Prut má obly, hladký, loketnj a někdy wyssj / Listj okolo něho sobau stran pěkné, zelené, prohowaté, Bobkowému podobné / kromě že gest sirssj a hladssj / kterýchž stogj gedno po druhém časem deset neb dwanácte na gednom každém Prutu / a to gest chuti trpké, whromadu stahugjcý gako Kdaule, aneb Granátowá gablka. Mezy listjm roste pěkné kwjtj, barwy bjlé s zelenau sinssené / w spůsobu podobenstwj maljch Cybulek / a toho na počet wždycky bywá wjce než listu / poněwadž z gednoho každého kautka listu dwa, tři aneb wjce kwjtků wychází. Potom když odkwetnau, bywagj z nich zrnka okrauhlá, welikosti Hrachowého zrna / sprwu zelená, potom pak černá. Kořen nehluboko w zemi sedj / než pod drnem se rozkládá, bjlý, měkký, dlauhý, wzkowatý, palce ztlaussti, pewný, a sinrdutý. † Kwetne měsýce Máge. †

* Této Byliny některá pokolenj se nacházegj, s welmi auzkým, prostřednjm a desti sstirokým listem / gakož z nich etyry mjmo tyto obecné wypsal C. Clusius obseruat. Pannon. lib. 2. cap. 31. mezy nimiž třetj Autorowi nassemu pro Lauro Alexandrina, nedobře odeslána byla / gakož samo wypsánj dosiatečně wkazuge. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kokořjk gest sinsseného přirozenj / stahuge poněkud whromadu / a gest také poněkud hořký, kausawý, trpký / a k tomu welmi nechutný.

Wnitř.

Kořen gedený, stawuge bjlý Flus ženský/ a gakž někteřj prawj, Tělu podpal dáwá. Protož geg w některých Apatékách Cukrem potahugj/ aby chutněgssj byl kupřigetj.

Někteřj pjssj/ že dwanácte aneb ssestnátte černých gahodek Kokořjku snědených, purgugj wrchem y spodkem.

Listj zelené v wjně wařené, neb vsussené a na Prach ztlučené zwicý gednoho quentle pokaždé přigaté, žene sslem a nečisté wlhkosti z žiwota Stolicemi.

* Woda z kořene Kokořjkowého pálená a pitá, rozhánj sraženau Krew/ žene Pjsek y Menses, hogj také wnitřnj zwředowánj w Těle. Zaděláwá se týž Kořen y do Cukru pro ženy/ kteréž nemoc Krwotoku bjlého, fluxus albi, trpj.*

Zewnitř.

Ženy obyčeg magj Kořenem této Byliny pjhy a Fleky pod očima y ginde na Těle potjrati/ prawj že od toho scházegj/ a toho důwod magj ex Dioscoride. Pálj také y wodu z téhož Kořene/ a wyličugj sobě nj Twář.

Zelené listj Kokořjkowé w vstech žweykané, keychánj působj/ a táhne Flus z hlawy.

Kořen ztlučený, a na modřiny krwj zalité přiložený, w krátkých dnech ge rozhánj a wysslechťuge. Tauž moc má y woda pálená/ aby wnj ssátek omáčel/ a teplý přikládal.

* Mast vdělaná z čerstwého Kokořjku s Sádlem a drobtem Ssaffránu přistrogená, dobrá gest proti twrdým baulem morbi Gallici, a těm podobným studeným otokům/ k rozchnánj gich.* Kokořjk aneb Ličidlo Ržecky y Latině slowe Polygonatum, vulgo & Officinis Sigillum Salomonis: Wlasky a Sspanyelsky Frassinella & Ginochetto, Francausky Cenjiculiere, Německy Weiswurtz oder Salomonssegel.

O Barwjnku aneb Zymostráži.

Kapitola VII.

Gména, Rozdjl a Spůsob.

Barwjnek aneb Zymostráž gest dwogj: Prwnj gest Clematis daphnoides à foliorum Lauri figura, vulgo Vinca pervinca, † quòd humi serpat, & in modum funiculi porrecta vicina quæq; vinciat. † Německy Singrůn oder Jngrůn, že se vstawičně zelená / vnd Beerwinck. Wlasky Prouenca, Sspanyelsky Peruinqua, Francausky Peruenche. Roste w zemi mastné/ a táhne se po zemi sem y tam/ Prowázky aneb Réwjčko má drobné, vzlowaté, tlusté gako Sytj, njzké a hebké/ List na nich s obau stran, wždy pár po páru, podobný listu Bobkowého stromu / než daleko menssj, zeleněgssj a k tomu pewný a mocný. Měsýce Března mezy listjm wynássj Kwět krásný zmodrabrunátný/ na pohleděnj téměř gako Borákowý/ každý čtyřmi aneb pěti ljstky osazený/ na dlauhé sspičce wisýcý/ wssak wůně žádné nemagjcý. Kořenj mnoho má tenkého, powrchu země se rozkládagjcýho: Bylina wždycky zůstáwá zelená: pročež z nj y Wěnce w zymě dělagj. We Wlassjch některé Ženy vmrlým mladým lidem a Pannám Wěnce z této byliny dáwagj/ odkudž také Německy slowe Todtenkraut. A pjsse Hieronymus Tragus, že widěl Hlawu vmrlčj wykopanau/ na njž byl Wěnec z této Byliny w ničemž neporussený.

* Této Byliny nacházý se několikero pokolenj: neho některé nesau Kwět brunátný, modrý y bjlý: giné také mjwagj Kwět plný. Giná gest, kteráž gesstě gednau tak weliké Listj a též modrý Kwět mjwá / z nichž poslednj mám à C. Clusio, kterýž gi lib. 11. cap. 32. obseruat. Pannonicar. wypisuge.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Barwjnek gest přirozenj studeného a suchého / a tak mocy trpké, swjragjcý a skrčugjcý.

Wnitř.

A

Barwjnek na Prach ztlučený a s wjnem trpkým přigatý, zastawuge plynutj břicha, Auplawicy, Nemoc čerwenau, y krwj chrkánj. Listj s Octem přigaté, dobré gest proti vsstknutj gedowatých Hadů / kteřjž Aspides slowau.

Barwjnek. Clematis daphnoides, Vinca pervinca.

Barwjnek s plným kwětem. Clematis sive Pervinca flore pleno.

B

Zewnitř.

Barwjnek s mlékem aneb Růžowým Olegem smjchaný, a čjpek z toho sformowaný a w lněném ssátku w mjsto náležité wprawený, vkládá bolesti Maternjka.

Táž Bylina w vstech držaná a žweykaná, krotj bolenj zubů: na gedowatá vkussenj wsseligakých Žiwočichůw přiwázaná, vzdrawuge.

Kterýmž Ženám nemoc gegich přjlissně od nich se lege / ty mohau sobě tuto zelenau Bylinu na obě noze přiwázati a nosyti: Pomáhá gim, a bránj potracenj Plodu.

Komuž hrubě Krew z Nosu teče / vwaž sobě tuto Bylinu čerstwau a protlučenau na wrch aneb na Pautec Hlawy / a oblož okolo hrdla / zastawjť Krew.

Kdožby měl wjno zdwjžené a kalné / wlož do něho tuto Bylinu / zahrad Sud / a bude mjti w krátkém čase wjno pěkné, swětlé a čisté. Lépe bude, aby wjno prwé do giného Sudu přetočil. Gest skussená wěc.

Wysoce včený Ioan. Costæus de natura stirpium pjsse fol: 82. že to sám negednau widěl / kdož listj Barwjnkowé dlauho wvstech držel / že mu od toho samého krew z nosu téčy přestala.

Barwjnek II. Clematis altera Dioscoridis.

Druhý Barwjnek (Německy Lemen oder Waldräben) děl; se od prwnjho twářnostj y mocý. Nebo prwnj, gakž powědjno, gest složenj studeného, suchého a w hromadu stahugjcýho: ale tento druhý gest tak horkého a ostrého přirozenj / že také přiložený kůži zpryskuge a prudj. Od kořene pausstj Rýwy aneb Prowázky dlauhé, hebké, počerwenalé / kteřjž se na Ploty, Stromy a tyčky zhůru pnau a ručičkami wážj, rowně gako Chmel a Zwonček. Na gedné stopce má několik listů obdlaužných, ssirokých / gednjm aneb neywjce dwogjm wystřjženjm rozdělených. Kwět nese Fiolowé brunátnosti, každý čtyřmi ljstky osazený / z něhož wyskakuge Semeno chuti perné, páliwé a kausawé. Kořen také gest perný, bljže Prutu tlustý / potom na množstwj tenkého wlássenička rozdělený.

C

Barwjnek III. Clematis tertia.

TRžetj Barwjnek roste rád w ſtuchých Přjkopjch, wedlé Plotů a zdj/ geſt témĕř giným podobný/ toliko že Liſtj po kragjch wyſtřihaného a rozdĕleného nemá. Neſe také menſſj Kwĕt/ a ten bĕlý, womý, whromadu ſtiſknutý a ſtručnatý/ a Myrtowému Kwĕtu tak hrubĕ podobný/ že mezy obogj žádný témĕř rozdĕl poznán býti nemůže. Po opadenj a ſprchnutj toho Kwĕtu ſpatřugj ſe ſſediwé wlaſy/ kteřjž ſe naposledy wĕtrem rozletugj/ a tak zůſtáwá Semýnko pospolu whromadu ſe držjcý, tryhrané/ a na gazyku welmi perné. * Tato Bylina, kterauž teď Autor Clematidem tertiam gmenuge, ſſowe giná Č Viorna & Vitis alba y Wlachůw. Někteřj chtĕgj/ že geſt Athragena Theophraſti.*

Barwjnek II. Clematis altera Dioſcoridis.

Barwjnek III. Clematis tertia.

D

Přirozenj, mocy a wĕcinkowé Druhého y Třetjho Barwjnku: Wnitř.

Semeno na Prach ztlučené, a zwlcý třet, ho dſku Quentle aneb čtwrtce w tučné Polĕwce s masſa aneb wodĕ Medowé pité, žene Stolicemi wen Flegmatyckýſſlem y Choleru aneb žluč, to geſt Wodnokrewnoſt y pěnokrewnoſt.

Zewnitř.

Liſtj ztlučené a přikložené, prudj a zpryſkuge kůži/ a wytahuge wen zké a pokažené Nehty na Prſtech. † Prečež ſe y mezy medicamenta cauſtica počjtá/ a ſkowe Latině Clematis urens. Roſte wHiſſpanij a we Wlaſſich wedlé Plotů/ a libuge ſobĕ miſta wyſſlunná. †

O Plamýnku, giná Pryſkýřnjku.

Kapitola VIII.

Rozdjl a Spůſob.

PLamýnek aneb Pryſkýřnjk, kteřjž w Apatékách gmenugj Flammulam Iouis, Německy Brennwurtz oder Blaaterzug, geſt Bylina k třetjmu Barwjnku, liſtjm, Prautjm, Kwĕtem y ginými částkami zpolá podobná/ aniž geſt mezy nimi giný rozdĕl, kromĕ tohoto/ že Plamýnek ſám od ſebe nahoru roſte/ a nepne ſe na Stromowj: Má také wjce Prautků, dwau-

ků dwauloketnjch a počerwenalých/ a ktomu gest na gazyku y na holé kůži mnohem per- A
něgssj a páliwěgssj. Z této Byliny negednau pálil gsem wodu w Sklenné Kolbě in Bal-
neo Mariæ, to gest wstawil gsem Kolbu do wřelé wody. Ta woda pálena má téměř
tauž pernost, gako Bylina. † Obyčegně sadj se w Zahradách/ a kwetne Srpna měsýce. †

*Dodonæus a Lobelius gesstě ginau Flammulam kladau/ kteráž nese bjlý Kwjtek a dro-
bné Semýnko/ wssak neroste sama přjmě nahoru/ ale pne se a táhne na Stromy. Z té Byliny
pálj se woda, tak horká gako pálené wjno. † Ale nevžjwá se gj, zwlásstě do žiwota. Pakliby gj
kdo wždy wstudených nemocech vžjwati chtěl/ má gi smjchati sginými wodami/ aby wnitřnjch
audů nevrazyl. Wnitřnj ssupinka přiložená na Carpum, to gest na Ruku v samé pěsti aneb
dlani, tu kdež se obyčegně Pulsownj žjly ohledugj, wytahuge Měchýře/ a mnohým pomáhá
proti bolenj Zubůw. Vžjwá se gj též y w zlých mornjch Zymnicech.*

Plamýnek aneb Pryskýřnjk. Flammula Iouis.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Plamýnek gest přirozenj ohniwého, to gest horkého a suchého na poslednjm aneb
na čtwrtém stupni: protož přiložený na tělo, gako oheň pálj a zpryskuge.

Wnitř.

Někteřj z této Byliny dělagj Pillule/ a dáwagj přigjmati proti Zymnicy čtwrto-
dennj, hodinu předtim nežli Paroxismus, to gest třesenj a zyma napadne/ a welegj se Ne-
mocnému po nich w Lůži wypotiti.

Zewnitř.

Listj Plamýnkowé zmačkané, a na holau kůži přiložené, prudj gi a Měchýře na
wrch wytahuge. Ginj chwálj Oleg Plamýnkowý, proti dlauhé nemocy w Ky-
člách y w Klaubjch/ proti těžkému a kapawému močenj, Kamenu Ledwinnému/ aby se
gjm teplým mazal/ aneb w Klistýru do žiwota geg přigal. Ten Oleg takto se strogj:
Skrágeg aneb zsekeg listj Plamýnkowé na drobné kausky/ wlož do Sklenice Růžowého
Olege/ zahrad nawrchu dobře/ wystaw na slunce přes celé Léto/ a když potřebj vžjweg.
Kdož má twrdý Wřed na swém Těle, kterýž nechce zráti ani se zahnogiti/ wezmi
Plamýnek, ztluc geg, přidada k němu drobet Olege a přilož. Přiwede geg k měkosti a
k sezránj/ ano y zprudj geg.

Plamýnek

C Plamýnek slowe Latině Flammula Iouis, † quòd cuti affricta non secus ac flamma urat, že přiložená na kůži neginác pálj, než gako plamen. † Wlasky Flammola, Francausky Espece de Liseron, Sspanyelsky Vitalba recta, Německy Brennwurtz, Blaatterzug. † Lobelius & Pena Clematidem alteram urentem appellant. †

O Swalnjku wětssjm, aneb Kostiwalu. Kapitola IX.

Kostiwal. Symphytum majus. Consolida major. Symphytum tuberosum.

D

Gméno a Spůsob.

SWalnjk Wětssj, slowe také Německy Schwartzwurtz vnd Schmerwurtz/ protože Kořen geho powrchu a zewnitř černý gest, gako vhel/ wnitř dokonce bjlý, lepawý a tučný, gako Másslo/ k tomu tlustý, celistwý, ratolestný a w zemi dwau loket dlauhý. Prut má loketnj a někdy wyšssj/ tlustý, hranatý a po kragjch s wyrostlými Linyemi vkřiwený/ wnitř prázdný gako Mléč/ dlauhým listjm oditý, gako Wolowý gazyk/ kteréž gest chuti wewssem podobné Borákowému listu: wssak Listj země bližssj, gest sstirssj a delssj/ giné pak wýš od země, okolo Prutu menssj a vžssj. Prautj y Listj gest chlupaté a wlasaté/ a když se ho dotkneš, swrabj kůži. Nese okrauhlé prázdné Zwonečky, gako Bjlá Bukwice/ některé zbledabjlé a žluté/ giné brunátné a zswětlamodré: Semeno w zelených lustičkách, leskawé gako Diwiznowé aneb Borákowé.

Mijsto a Czas.

Roste obyčegně na Lukách, Tráwných Zahradách, mokrých Auhořjch a na březých při wodách. † Kwetne přes celé Léto/ ale Kořen kopati se má na Podzym. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Swalnjk wětssj gest přirozenj horkého a suchého na prwnjm stupni: Mocy sylně slepugjcý a swalugjcý. Dioscorides pjsse/ kdyby s tímto Swalnjkem masso w gednom Hrncy wařil/ že z mnoha kusů vdělá geden. Ginj poznamenali: Kdyby tento Kořen ztlaukl/ a přes noc v wodě ho ležeti nechal/ že se od něho woda zsedne.

* Tato

* Tato Bylina, když se gednau do Zahrady dostane/ netak snadně dá se z nj wypléniti/ dokudž od nj neymenssj Kořjnek pozůstáwá: Tak ráda zase wyrostá. Chtěgj tomu někteřj/ že Swalnjk s brunátným kwětem gest mocněgssj, nežli druhý s kwětem zbledabjlým.* A

Wnitř.

Kořen Swalnjkowý očisstěný, v Wjně zwlásstě čerweném aneb v wodě Gečné Ptysaně, wařený a pitý/ vžitečný gest těm, kteřjž Krwj odchrkugj/ aneb w těle od pádu sraženi a polomeni gsau. Nebo vzdrawuge wsseliké wnitřnj rány, zgitřenj, zwředowánj, aurazy a zlámanj, y střewnj Průtrže/ zastawuge Cžerwenau nemoc y Ženský tok. *Item močenj Krwj.*

Swalnjk s Medem aneb s Břečkau medowau pitý, wyčisstuge Prsy a Pljce od nečistot, hnisu a Talowu/ a proti Sauchotinám spomáhá. Někteřj wodu pálj z tohoto Kořene/ a vžjwagj proti témuž neduhu/ a tať gest zwlásstně dobrá Phthisicis.

Cžerstwý kořen Swalnjkowý w vstech žweykaný, zahánj žjzeň.

Dělá se z něho y welmi dobrý Safft aneb Syrup s Cukrem aneb s Medem/ kterýž wypsal Fernelius, nedůžiwým na Pljce, Phthisicis, Sauchotiny magjcým a Krwj chrkagjcým welmi vžitečný. † Dělá se gako Womanowý kořen.†

Zewnitř.

Flastr z Kořene aneb z listj Swalnjkowého vdělaný, a na nowé Rány přiložený, whromadu ge swaluge a hogj.

Tento Kořen s Přjmětným kořenjm ztlučený, a gako Flastr přiložený, netoliko vhassuge horkost/ ale hogj také wssecky ztlučené a zhmožděné audy.

Ženy, kteréž přjlissný tok swůg trpj, magj tento Kořen, bolum Armenũ, to gest Rudu aneb hljnu Armenskau, a Krewnj kámen spolu ztlaucy a smjsyti/ a Flastr z toho vdělagjce, na Ledwj a na Lůno přikládati/ ano y z kořene Swalnjkowé° pjti. Nabudau zase zdrawj.

Barwjři k zastawenj Krwe y tohoto dobře požjwagj: Magj wždycky nahotowě kořen Swalnjku wětssjho/ a w čas potřeby Prássek z něho s teplau wodau mjchagj a s Kaudelj/ a tak na rány přikládagj: Připěká se, brzo stwrdne a čistě zacpáwá. B

Kdož má Gonorrhæam, aneb že Talowem močj/ wypeř po gedenáctekrát nowé nesolené Máslo v wodě Swalnjkowé/ a tim sobě Ledwj a Křjže pomazůg.

We Wlassjch ten obyčeg magj/ že listj Swalnjku wětssjho Letnjm časem v wečer do domů wnássegj/ a kladau okolo Peřin aneb vstlánj na Posteli, geden podlé druhého: když tedy Stěnice w nocy nahoru lezau/ zůstáwagj na tom wlasatém a chlupatém listj/ ráno ge zamjtagj preč. Wáznau na též listj y Blechy. In summa, wssickni Lékařj Ran, magj sobě Swalnjk rozplozowati/ a mnoho sobě ho wážiti/ neb gest vžitečný a hogitedlný na wsselike rány, Průtrže y Aurazy a sskody.

Proti Průtrži tato Mast gest wýborná: Wezmi wssecky tři Swalnjky, Nátržnjk, Křtičné kořenj, Přesličku, Husýnůžku, Tužebnjk, Dubowé Mělj, Bublinky Dubowé, Podražec, Kamenec, Růži, Gahodnjk, Beranj gazyk, Gitrocel, Koňský Sstowjk, Pětilistek: Wař to wssecko v wjně kyselém a sceď. Potom wezmi Olege dřewěnného, Sádla Kozlowého, Wepřowého, Nedwědjho, Gezewčjho, Wosku, Pryskyřice čisté, smůly/ wstaw zase k ohni a wař, vstawičně mjchage/ až wssecko wjno wywře. Potom odstaw od ohně, a wždy mjcheg až prochladne: a tehdy wsypeg tento Prach/ Gummi Arabicum, Tragacanthum, Bolum Armenum, Kadidla bjlého, Mastyxu, Myrrhy, Krwe Drakowé, Hljsstůw na Prach zetřených. Mjcheg spolu wssecko/ a budeš mjti Mast wýbornau proti Průtrži/ kteráž Střewa nahoru zase wtiskuge/ wssak musýš Mjčkem a Pasem přitahowati/ a tento Traňk nemocnému pjti dáwati: Wezmi Zběhowý traňk, Zlatý traňk, Cžernohláwek, Benedykt bjlý, Starček, Gitrocel/ wař w Piwě a dáweg pjti: než Nemocný ať gest w pokogi/ a sebau nehýbá. Můžeš také týchž Bylin, kteréž do Masti wcházegj, do Pytljka naklasti/ a wařiti w trpkém wjně/ a teplý na Průtrž přikládati/ Pasem přitahowati/ a pjti Traňk giž dotčený ráno y před wečeřj. Item: Můžeš též Masti wýborně vžjwati proti zlámanj Kostj/ ale w vwazowánj pilnost

C nost a vměkost býti musý/ aby neyprwé Kosti zlámané dobře sprawil/ a potom nepřilič tuze ani slabě wwázal, a do Dlažiček dal. Tymž spůsobem můžeš také hogiti Zbutiny, Aurazy, wywinutj/ sprawě neyprwé do Klaubůw a potom mazati.

* Kořen Swalnjkowý s Bylkem od wegce přiložený, zastatwuge přjlissiný a zbytečný tok žil krwopreyssnjch Hæmorrhoidum, a welikau horkost tychž mjst ochlazuge.*

Swalnjk žlutý, vzlowatý. Symphytum tuberosum.

TEto Byliny welikau hognost gednoho času po Swatém Dusse nalezl gsem w Zahradách wedlé Plotů okolo Salepurku/ kdež sama od sebe roste: Má Kwět žlutý, menssj nežli giné Swalnjkowé/ y List také mnohem drobnějssj/ a welmi se okolo sebe rozwlačuge. Kořen gest bjlý, welmi vzlowatý/ gakž se tu namalowany spatřuge. Tauž Bylinu y Clusius lib. 4. observat. Pannonicar. cap. 8. poznamenal. W přirozenj a w moey nemá býti mnoho nepodobná prwnjmu Swalnjku/ kromě že gest něco mdlegssj a měkčegssj.*

Swalnjk wětssj aneb Kostiwal, že Kosti zlámané swaluge, slowe Řecky a Latině Symphytum majus, siue album, Consolida major, † Inula rustica, Confirma & Conserua major, † Solidago Wlassky Consolida maggiore, Sspanyelsky Suelda majore, Francauzsky Oreille d'asne: Německy Wallwurtz, Schwartzwurtz, Schmeerwurtz vnd Beinweil.

O Swalnjku menssjm, aneb Čzernohláwku. Kapitola X.

Čzernohláwek. Consolida minor, siue Prunella.

D

Spůsob a Gméno.

ČZernohláwek slowe Nemecky Braunellen/ od obecného Latinského slowjčka Prunella, aneb snad od swé wlastnosti a mocy/ ponewadž ho proti horkosti aneb zapálenj gazyka, řečené Prým wžjwagj/ aneb hogitedlnau moc/ neb gest welmi dobré kořenj na Rány. Prut má čtwerhraný, tučný, chlupatý/ pjdi zwyssj a někdy wyssj. List podobný Balsamu aneb Máte, plné a sytě zelenosti a drobet swraskalý: Při wrchu na Prutu a ratolestkách Kwět klasowitý, gako Stoechas, některý bjlý a některý brunátný. Kořen ratolestnjý a kosmatý, gako Gitrocel.

* Tato

* Tato Bylina wypsána gest w Knjžce de Dynamidijs, kterauž mnozý Galeno, wssak bez gruntu, přičjtagj.* A

Mjsto a Czas.

Czernohláwek roste na Lukách, na wrssjch a w Lesých. Kwetne hned z Gara přes celé Léto, až do Podzymku.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Přirozenj gest horkého a suchého/ gakž se z chuti geho poznáwá; neb gest lépawý a trochu přjhořký. Sussj, wssak bez horkosti, a stjrá.

Wnitř.

Czernohláwek v wjně neb wodě wařený a pitý, rozhánj sraženau a ssedlau krew/ vkládá horké bolesti/ a hogj wsseliké obraženiny a raněnj na těle, gakéžkoli býti může, wnitř y zewnitř. Též činj y Safft a woda z něho palená/ zwlásstě dobrá gest proti wnitřnjmu zwředowánj. * Mladistwého listjčka s vžitkem w Salátu vžjwati se může.*

W Medowé břečce wařený a pitý, Pljce od krwawého wychrkowánj wyčisstuge/ a kdožby se pádem obrazyl, hogj/ obraženiny bokůw a těžkosti oprawuge. Pjti geg w Průtrži, y zewnitř přikládati, dobré gest.

Zewnitř.

Woda Czernohláwkowá gest nynj welmi obyčegná proti Prýmu w hrdle/ a welmi dobře slaužj proti raněnj a zwředowánj Aust y hrdla/ aby gj proplakowal a promýwal/ přidada do nj drobet Růžowého Olege. Rowně tauž moc má y Kwjtj a Bylina v wjně aneb Medowé wodě wařená/ aneb Safft z byliny wydáwený.

Zewnitřnj rány, buďto staré aneb nowé, mohau tauto wodau wymýwány a wyčisstowány býti. Czernohláwkowá sstáwa s Octem a Růžowým Olegem smjchaná, na čelo a na židowiny přiložená, krotj a vkládá bolenj hlawy.

* Bylina s Kawiasem a ginými podobnými, mezy dwěma Kameny protlučená a přiložená, k sezránj a otewřenj přiwodj Carbunculos, Pryskyře/ a hogj Rány.* B

Czernohláwek slowe Latině Prunella, Consolida minor. †Wlasky Morella, Herba mota, Pronella. Francausky Herbe aucharpentier. Německy Braunnelen, Gottheyl vnd S. Antonijkraut.†

O Swalnjku prostřednjm, aneb Zběhowém traňku. Kapitola XI.

Spůsob a Gména.

Swalnjk prostřednj, ginač Drábský a Zběhowý traňk, slussněgi měl by slauti Prunella, to gest Czernohláwek/ protože má listj brunátné, ssirssj a měkčegssj nežli nynj wypsaný Czernohláwek/ po stranách wůkol zstřjhané/ a pozpodu pobrunátnělé, gako Swinský ořech. Prut pjdi zwýssj, mladistwý chlupatý a prázdný. Kwět modrý/ a ten gednak při wrchu klasowitý, gako Czernohláwkowý/ gednak mezy listjm wyrostagjcý. Kořen poběławý, kosmatý, a nehluboko w zemi sedjcý. * Na mnoha mjstech v nás, zwlásstě w Sswábjch okolo města Dillingu, nacházý se weliký a krásný na temenisstných Lukách, s bjlým docela Kwětem/ a mjwá y listj mladistwěgssj a bělegssj, nežli ginj obecnj.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tato Bylina, gako y gine wssecky Consolidæ, má moc wnitřnj y zewnitřnj rány čistiti a hogiti. Gest také s Czernohláwkowým safftem dobrá proti hnilinám, Prýmu a horkosti w vstech, y na gazyku. * Rozděluge a rozhánj sraženau Krew/ dobrá gest proti Zlautenicy, a zacpánj Gater y Slezyny/ ano y wnitřnj raněnj Střew vzdrawuge/ moč žene. Safft gegj často se klade do zahnogených a okolo sebe se rozžjragjcých wředů a ran/ též y ztlučená Bylina na ně se s vžitkem přikládá.*

C Tento Traňk dobrý gest Lidem raněným, wnitř zwředowilým, hlizawým, namoženým, padlým, sraženým, ztrhaným, zlámaným w hřbetě, potřelým od kamene aneb dřewa: Wezmi Swalnjk aneb Drábský traňk, Angelský traňk, Cžernohláwek, Nátržnjk, Ržebřjček, Benedykt bjlý, Chlapinu menssj, Starček, Gabloňku, Podražec, Zanykl, Ssedjwek, Přjmětn k wětssj, Gitrocel, Wrátyč, Hrusstičku, Gelenj traňk: wař v wodě a pj. Týmž rány nowé wymýweg/ a zhogjš se bezewssech mastj.

Kdožby se vřezal aneb vťal, wytlače Krew, přilož na Ránu list Zběhowý/ oblož okolo/ wyborné gest.

Zběhowý traňk/ Drábský traňk. Consolida media.

D

Swalnjk prostřednj, aneb Drábský a Zběhowý traňk, slowe Latině Consolida media, † Solidago item Solidago vel Consolida Saracenica. † Aloysius tomu chce/ že gest Arthetica Pandectarij, kteréž Francauzowé gináč Bugula vel Buglum řjkagj: Item Laurentina, & apud Senenses Morandula. Wlasky Morandola, Francausky Herbe au charpentier, Německy Guldengünsel.

O Swalnjku skalnjm. Kap. XII.

Spůsob.

Swalnjk skalnj roste w zemi kamenité/ má množstwj subtjlných, autlých a tenkých Ratoljstek, listj, a drobných modrých Kwjtkůw/ rowně gako přespolnj aneb Wlaský Thym: dáwá od sebe wůni dobrau a chuti gestjladké. Když se žweyká, táhne k sobě Phlegmata, to gest Flusy aneb sliny w vstech. Kořen gest dlauhý, počerwenalý, a prstu ztlausstj.

* Carolus Clusius domnjwá se/ že Corys Monspeliensium, kterauž wypisuge in obseruationib. Hispan. lib. 2. cap. 94. poněkud se srownáwá cum Symphyto Petræo Mathioli. Aloysius pak toto Symphytum Petræum Autoris držj za gedno pokolenj Saturege. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wnitř.

Swalnjk Skalnj w Medowině wařený, a traňk ten pitý, wytjrá a wyčjsstuge Pljce y Prsy.

Týž

Týž Swalnjk w kyselém wjně aneb v wodě, w njž Kowaři rozpálené železo vhassugj, wařený a pitý/ spomáhá proti wychrkowánj Krwj, Cžerwené nemocy, Ženskému přjlissnému čerwenému toku, wnitřnjm protrženjm, zlámanjm aneb raněnjm. A

Zewnitř.

Swalnjk skalnj zžweykaný, vhassuge žjzeň/ ohlazuge ostré požeradlo hrdla/ nowé rány w hromadu swaluge a Průtrže hogj, w spůsobu Flastru přikládanjm.

Swalnjk skalnj. Symphytum petræum.

B

Swalnjk skalnj slowe Ržecky y Latině Symphytum petræum, Consolida petræa, Alun Plinij.

O Nedwědjm aussku. Kap. XIII.

Spůsob.

TAto Bylina gest znamenitě dobrá na Rány/ a slussně se položiti může mezy Swalnjky, inter Consolidas. Roste v weliké hognosti okolo města Gretzu/ a té okolnj kragině w Korytánech, na wysokých skalnatých Horách. Listj má tučné a tlusté, welikosti prostřednjho Gitrocéle/ wůkol po kragjch welmi subtýlně a diwně sffaldowané, barwy zbjlažluté. Nese gediný oblý a tučný Prut, pjdi zwýssj/ na němž wyrostá množstwj kwitjčka, podobného žluté a wonné Bukwicy. Kořenj má mnoho kosmatého, gako Keychawka.

* Ačkoli Autor náš gmenuge tuto bylinu Nedwědjm aussem (Bärsanickel po Německu) wssak wlastněgi mohl aby slauti Hornj Bukwice, Berg schlüsselblumen/ k njž se welmi dobře připodobňuge. Nacházý se w negednom rozdjle welmi pěkná/ o Kwětu žlutém, brunátném, modrém, čerweném, poběławém, dokonce bjlém, a barwy skropené/ gakož ge Carolus Clusius lib. 2 obseruation. Pannonicar. cap. 46. obssjrně wypisuge. Gest Bylinka krásná a vžitečná/ a na wětssjm djle ráda roste w Zahradách na mjstech stinných.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Přirozenj této Byliny gest studené a suche/ stahuge w hromadu a zacpáwá. Welikau chwálu má proti wsselikým Rannám, zlámanjm aneb protrženjm, krwe tečenjm/ y giným přjlissným tokům/ gacýž ti koli býti mohau/ a gakby gi kdo koli vžjwal/ budto wnitř aneb zewnitř. † Ale že gi v nás nemáme/ protož gi také nevžjwáme.†

C * Myslíwcy na wysokých Horách vžjwagj Kořene byliny této, gako y Doronici, proti záwratu Hlawy: Protož gi také Německy Schwindelkraut a Krafftkraut gmenugj. D. Gesnerus w Knihách swých de Lunarijs, pjsse: Že Nedwědj aussko s Kwětem žlutým, kteréž také mezy ginými wssemi neylibégi wonj, do Wjna wložené / dáwá mu zwlásstnj dobrau a chutnau wůni. Item, že dobré gest proti bolesti zubů/aby ge wvstech dobře rozkausal/zwlásstě když ta bolest z přičiny studených Flusůw pocházý: Pročež také vžitečné gest studené Hlawě a suchým žilám aneb Nerwům. Wydáwený aneb wytlačený Safft dáwá se do shnilých Ran a Nežitůw/ kterýž také rozsedlau a zpukanau kůži od zymy a mrazu welmi brzo hogj.*

Nedwědj aussko. Auricula ursi, Saniculæ species.

D

Tato Bylinka slowe Latině Auricula ursi, * Sanicula Alpina, à sanandis vulneribus: Arthritica alpina, Gesnero Lunaria Arthritica, Paralysis alpina, propter peculiarem vim, ad affectum arthriticum, quem amolitur.* Wlasky Sanichil, protože gest z kmene Zanykle/o němž dolegi w Kap. 44. Německy Bärsanickel. W Rakausých gi řjkagj Wolschmeckende schlüsselblümlein/ w Sswey cařjch Flüeblumlein.

O Swalnjku Králowském, aneb Rytjřské Ostruze. Kap XIIII.

Spůsob a Rozdjl.

SWalnjk Králowský, kterýž ginač Calcar equitis, to gest Rytjřská ostruha slowe, roste neywjce na Polých mezy Obilým / a kwetne měsýce Cžerwna téměř až do Podzymku. Prut má samotný, lokte zwýssj/ mnohými tenkými ratoljstkami, a Listjčkem dlauhým, tenkým a zstřjhaným, Cžernému Kmjnu podobným, osazený: Kwjtjčko pěkné, milostné, brunatné gako Fiola / z něhož pozadu gakýsy Růžek aneb sspičatý ocásek wycházý podobný ostruze, počerwenalý a prázdný: odkudž y Německy slowe Rittersporn. Když Kwět opadá, býwagj z něho welmi drobné růžkowaté lustičky / w nichž se nacházegj dwě aneb tři maljčká zrnka černá a okrauhlá, †drobet wětssj nežli Mák/† chuti, když se w vstech žweykagj, Hrachowé aneb Wlčjho hrachu. * Byliny této wjce rozdjlů a pokolenj se nacházý: nebo Kwjtj gegj gest brunátné, bjlé, modré, tělné/mezy nimiž negednau widěl gsem y s plnými kwěty.

mi kwěty. Nacházý se y giný spůsob s wysokými Pruty / ale autlegssjm, delssjm a ssirssjm li- A
stjm: nese pěkné, weliké, modré, brunátné, tělné aneb bjlé Kwjtj / a toho množstwj pospolu na
gednom Prutu / z nichž gedenkaždý má wnitř černé Fljčky, gako Litery A. I. Syce také nacháze-
gj se Swalnjkowé Králowsstj / s mnohým, drobným kadeřawým listjčkem / a obracegj ostruž-
ku, kteráž častokrát mnohem delssj gest nežli giných, vpřjmo nad sebe / ale gest toliko porussená
Bylina aneb kaz / a scházý bez semena, rowně gako Poskonná Konopě. D. Rauwolff pjsse
w prwnjm djlu Cesty swé do zemj Wýchodnjch / že mezy ginými pěknými Bylinami okolo
Marsilie, též y tři mjle od Nimmes in Pontegrad, nalezl giné pokolenj Swalnjku Králowské,
s žlutým wonným Kwětem / gakéž w zemjch nassjch gesstě nikdý wjdáno nebylo. *

Swalnjk Králowský. Consolida regalis.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé:

Wnitř.

Hogiči Ran vžjwagj této Byliny do Traňků, kteréž raněným pjti dáwagj: nebo swaluge a hogj / odkudž gi také Consolidam gmenugj.

Bylina tato na Prach ztlučená, a s swau dystyllowanau wodau pitá, pomáhá těm, kteřjž pálčiwost Žaludka aneb záhu magj / vhassuge nepřirozenau horkost / nechutenstwj od žluči aneb Cholery a dáwenj vkládá / vzdrawuge Kássel, kapánj a páliwost moče / nadto y Gedu odpjrá. * Někteřj to za prawé skusyli / že Semeno této Byliny wsseliká plynutj Břicha zastawuge / neginák než gako Semeno Gitrocélowé. Bylina v wjně wařená a pitá, wyhánj z žiwota Cžerwy. *

† Někteřj kladau Kwjtj tohoto Swalnjku do wjna a pigj ge / pro posylněnj zatemnělého a mdlého zraku. K zachowánj zraku a oswjcenj Očj, welmi dobrý a skussený Prássek vděleg takto: Wezmi kwětu Swalnjku Králowského dwa Loty / Celidonye wětssj a Bukwice bjlé kwětu, Polege, Werbeny, Rauty, Libečku, Wlaského Kopru semena, Cžapjhonůsku, Dobré mysli, Ambrožky, každého geden Lot: Wssecky ty kusy smjcheg / ztluc na Prach a proseg skrze wlásenné Sýtko / opatř a schoweg kupotřebě. Z toho přigimeg každého wečera asy hodinu po wečeři za geden Quentjk, s Wjnem aneb s Topynkau chleba. Aby pak tim přjgemněgssj byl kupřigetj, můžeš k němu přidati Cukru, cožť se ljbj. †

Zewnitř.

Safft aneb sstáwa z celé Byliny, vzdrawuge nowé Rány. Kwět ztlučený, s Růžowau wodau smjchaný, aby tim Očj potjral, vkládá horkost a odnjmá čerwenost Očj.

C Kdožby na Kwět této Byliny každého dne hleděl, posyluge mu zraku: A protož někteřj zawěssugj snopček aneb Kytku tohoto kwjtj, kteréžto y suché přelibau barwu swau zachowáwá, w swých Pokogjch/ aby ge vstawičně před očima měli. † A chtěgj tomu/ že kdožby gednau toliko za den na ten Kwět pohleděl/ že toho dne sskody na zraku newezme. †

* Semeno aneb wytlačený Safft z této Byliny, wyhánj Cžerwy / kteřjž se obyčegně w starých zlých wředjch a ranách zarozugj.*

† Proti Křeči kladau někteřj Kwět byliny této do Lůže, a pod vstlánj / a chtěgj tomu, že gest gisté obhágenj před Křečem. Ginj obáwagjce se Křeče, kladau týž Kwět do Punčoch a Střewjcůw/ a prawj, že gim pomáhá. Ginj opět kladau tento Kwět do Olege / a strogj tak gako Růžowý Oleg / a mažj gjm audy, kteréž Křeč napadá.

Woda Swalnjku Králowského. *Aqua stillatitia Consolidæ Regalis.*

NEylepssj čas k dystyllowánj wody z této Byliny gest spočátku měsýce Cžerwna/ aby Bylinu y s Kwětem drobně zsekal / a in Balneo Mariæ poznenáhlu dystyllowal a wytáhl/ potom gako y giné wody na Slunce wystawil. Tato Woda dobrau pomoc činj proti žřenj a dně střewnj/ kdožby gi ráno a v wečer, aneb kdyžbykoli potřeba byla, čtyry aneb pět Lotů wypil. Malým Djtkám gest welmi zdrawá proti bolenj, žřenj a trhánj w žiwůtku / aby gim gi pokaždé plnau lžičku dal, aneb s Kassj smjchal. Táž woda nahoře dotčeným spůsobem pitá, hogi Kássel starých y mladých Lidj / ano y malých Djtek. Když Děti močiti nemohau/ dáweg gim tuto wodu pjti. †

Swalnjk Králowský aneb Stračka slowe Latině Consolida Regalis, † sive Regia, protože gest weliké mocy k hogenj Ran: Herba vel Flos diuæ Otiliæ, Flos regius, Calcar equitis vel equestre, Flos equestris, Pes alaudæ, Corydalopodium, Cornueta vel Cornuta Ruellio, Cuminum siluestre alterum Dioscoridi. † Wlasky Sproni de Caualiere, Cimino saluatico. Francausky Pied à Louette. † Vhersky Sarkas. Německy Rittersporn, S. Otilienkraut oder Blum, vnd Lerchenklaw. †

D

O Chlupáčku. Kap. XV.

Spůsob a Mjsto.

CHlupáček bylina vstawičně ležj na zemi rozprostřená/ barwy zbjla ssediwé, welmi chlupatá a wlasatá. Prautjčko má tenké, oblé, hebké, podobné Prowázkům, po drnu se rozkládagjcý / a kteréž ležjc na zemi, zase na některých mjstech se wkořeňuge/ do země se vgjmá / a giné Prautky z sebe wypausstj. Kwět nese zlaté barwy plný, welikosti menssjho Matečnjku/ z něhož když opadne, býwá ssediwé peyřnaté semeno/ kteréž se rozprcháwá. Kořenj má množstwj tenkého, w zemi zmotaného a zpleteného. Roste w zemi sypké a suché/ a zwlásstě na wrssjch. Když se Bylina nařeže, wydáwá z sebe hořké Mléko.

* Ačkoli tohoto Chlupáčku gest wjce gesstě pokolenj/ wssak gá tuto podlé Menssjho od Autora wypsaného, položil gsem toliko Wětssj / kterýž druhému spůsobu téměř podobný gest / a roste na tráwných pahrbcých, wedlé maljčkých Potůčků. O giných přjležitěgi swým mjstem gednati se bude. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Horké mléko gest za důwod/ že tento Chlupáček gest přirozenj horkého a suchého.

Wnitř.

Chlupáček v wjně aneb wodě wařený, s Cukrem přistrogený a pitý / dobrý gest těm, kteřjž magj zacpaná Gátra / a nakloněni gsau k Wodnotedlnosti. Slaužj y Lidem na Žlautenicy stonjcým, týmž spůsobem vžjwaný / aby z něho na každý den dwa trunky vdělali, ráno a v wečer. Ač pak koli tyto dotčené mocy má Chlupáček / wssak proto dosti patrně skrčuge a vtwrzuge. Protož rozssaffnj a pilnj Pastýři aneb Owčácy magjce toho gisté skussenj, bedliwý pozor na to magj/ aby swých Owcý nehnali na ta Pastwisstě

wisstě a mjsta/ kdež této Byliny mnoho roste. Nebo když gi Owce gedj/ tak náramně se A
po nj w žiwotě zatwrzugj/ že od toho častokráte vmjragj. Odkudž se y Lékaři tomu
naučili a toho skusyli/ že tento Chlupáček zastawuge Cholerycké dáwenj/ Czerwenau ne-
moc/ plynutj břicha/ přjlissné Menses, a že y rány a wsseliká zlámanj vzdrawuge.

Gisté a skussené Lékařstwj proti Průtrži Dětinskému: Wykopeg kořen Chlupáč-
kowý a Bylinu Máge měsýce, a vsuš. Potom zdělage na Prássek, dáweg malým pro-
trženým Dětem w Pápě aneb w Kassi gjsti: Spomůžeť. † Týž Prach může se w též
potřebě y starým a wyrostlým Lidem dáwati, w nápogi a pokrmu. †

* W Nyderlantu na některých mjstech dělagj z Safftu Byliny této Syrupum, a vžjwa-
gj ho proti těžkému Kássli a Sauchotinám.* † Když Kůň má mdlý zrak, a žeby oslep-
nauti chtěl/ nakrágeg drobně Chlupáčku/ a dáweg mu w Obroku gjsti. †

Chlupáček wětssj. Pilosella major. Chlupáček menssj. Pilosella minor.

B

Zewnitř.

Chlupáček dobrý gest na Rány zewnitř na těle/ nedá se gim gitřiti a hnogiti na ně
přiložený. * Zwlásstě Safft/ kterýž také proti zateklým aneb zagitřeným Prsům gest welmi
vžitečný.*

Chlupáček w vstech držaný, odgjmá otok a zgitřenj Zubů.

Tento Safft s Celidonij wětssj a s medem smjchaný, dobrý gest aby geg na tem-
né a mdlé Oči přikládal.

Chlupáček s Wlnau w čerweném Wjně aneb Octě wařený, a na zadnj Obchod
z žiwota wycházegjcý přiložený, pomáhá mu zase zpátkem na mjsto geho.

Chlupáček a Poponec ztlučený, a do vssj wložený, dobrý gest proti bolenj Zubů.

* Následugjcý Lékařstwj welmi dobré gest vžjwati na staré rány a rozgjdawé wředy noh:
Wezmi pálené wody Chlupáčkowé gednu Libru, Růžowého medu, Glétu, Myrrhy, každé-
ho čtyry Loty. Wystaw na Slunce za tři dni/ a potom požjweg.*

† Kdyby Kůň při kowánj zaboden byl/ wytáhni hřebjk, a dáweg Koni Chlupáček drobně
zkrágeny s Obrokem gjsti/ a za tři dni nech ho w Marsstali státi/ zhogj se, by pak y rána za-
hnogená byla/ a on welice kulhal. Gisté experimentum, kteréž gsem negednau s welikým
podiwenjm widěl y sprůbowal.† Chlupáček slowe Latině Pilosella, † à copiosis
pilis, Auricula muris lutea Dioscoridi, quòd folia habeat auriculam murinam referentia.†
Wlasky Auricula di topo & Pelosina. Francausky Oreile de rat. Sspanyelsky Orega de ra-
ton. Německy Meusöhrlein vnd Nagelkraut/ dieweil es die vernägelte Pferd hailet vnd ge-
sund machet. †

C

O Kawiasu, aneb Hliznj Bylině.

Kapitola XVI.

Kawias wětssj. Scabiosa major.

Kawias menssj. Scabiosa minor.

D

Gméno, Pokolenj a Spůsob.

Hliznj bylina aneb Kawias, Latině Scabiosa, to gest Prassiwá, gméno má od wlastnj mocy swé: protože gi proti Hljzám w Tranku vžjwagj/ a proti Prassiwině Mast z nj dělagj. Gest pak dwogj, to gest Wětssj a Menssj. Wětssj Kawias, gakž z země wyleze, nese listj obdlaužné a sspičaté/ rowně gako obecný Wolowý gazyk: A to nenj nikdež zstřjhané, ale mizý/ poněmž wycházý giné welmi hluboce zstřjhané/ gako na Welikém Kozljku, wssak chlupaté. W Létě Prut nese oblý, pruhowatý, přjssediwý, Lokte wyšssj: Listj na Prutu menssj má, nežli dole při Kořenu/ a wjce zstřjhané. Ten Prut při wrchu dělj se na giné Ratolstky/ na nichž stogj okrauhlé, ssupinkowaté a sspičaté hlawičky, gako na Modráku aneb Chrpě/ z nichž wyskakuge Kwět, podobný Chrpowému/ ale barwy Pryzylowé aneb pobrunátnělé/ a potom wycházý semýnko drobné, černé a přjperné. Kořen má prstu ztlausstj, a někdy tlustssj/ dlauhý, prostý, bez mnohého wlássenj/ chuti přjsladké, gako Passtrnák. Roste mezy Obiljm na Poljch newyprawených/ a neywjce w zemi hlinowaté.

Menssj Kawias, kterýž také gest obyčegněgssj, listj má při kořenu wjce, ale menssjho/ na zemi rozloženého, poběławého, chlupatého/ a netak hrubě zstřjhaného, gako Kawias wětssj: ačkoli giné listj na Prutu gest welmi drobného rozstřjženj. Prut od Kořene pausstj tenký, rowný, okrauhlý/ wssudy po dwau Ratoljstkách magicý, rowně gako druhý. Při wrchu těch Ratoljstek nese Kwět modrý, a někdy bledý/ kterýžto když časem swým odkwetne a spadne, zůstawuge po sobě zelené Paličky, okrauhlých oček plné/ barwy takowé, gako na Páwowém peřj wjdáme/ tak pěkné od přirozenj, že se čemu podiwiti. W těch Paličkách zawjrá se Semýnko menssj, nežli prwnjho Kawiasu/ ano také y Kořen gest menssj. Roste na Poljch, na Rolj, na Wrssjch, na Lukách y na Aulehlech. Chuti gest hořké.

* Kdožby wssecka pokolenj Kawiasů, kteráž se onde y onde nacházegj, tuto wyčjtati a wypisowati chtěl/ poněwadž se gich nemalý počet shledati může/ musylby s nimi mnoho Papjru y času

y času stráwiti. Ale že daleko lépe gest o Mocech a včincých této znamenitě wznessené a vžitečné A
Byliny, kteréž djka Bohu, dosti w zemjch nassjch máme, nežli o mnohých rozdjljch & Specie-
bus w tomto Herbáři psáti a mluwiti / raděgi toto posledněgssj před sebe wezmeme: Za tim
může každý nahlédnauti in C. Clusium lib. 2. Hispanic. obseruationum cap. 40. & lib. 3. Ob-
seruation. Pannonicar. cap. 3. Item Lobelium fol. 29.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kawias gest horkého a suchého přirozenj na druhém stupni. Mocý swau stjrá
nečistoty Těla, a Rány swaluge. * Woda z Byliny této w sklenných Instrumentjch
aneb Nádobách spilnosti dystyllowaná, gest dobrá proti mnohým nemocem / zwlásstě w čas
Moru / kdyžby gi wjce nežli gednau z též Byliny wypalowal. Strogj se z Kawiasu y Syru-
pus, kteréhož rowně týmž spůsobem, gako Syrupu, de Carduo benedicto vžjwagj.*

Wnitř.

Kawiasowá bylina v wodě, a nenjli žádné Zymnice přjtomné, v Wjně wařená a
pitá / dobrá gest proti pjchánj a klánj w bocých / wyprazdňuge nečistoty z Prsů a Plic.
Gest také welmi prospěssná proti Prassiwosti a swrabu, za několik dnů pořád pitá / aby
wedlé toho sstáwau této byliny Prassiwinu zewnitř potjral / aneb wodau zwařenau pa-
řil. Timto Lékařstwjm zhogil gsem gednoho Malomocného. K témuž wař Kawias
s Rutkau Polnj, Wolowý gazyk, Wrssky Chmelowé, a pj.

Wody Kawiasowé dáwagj pjti nemocnému sečtyři aneb pět lžiček plných, proti
wředu w Prsech, Hljze, klánj w bocých / proti Kássli, Cžerwům y mornjm Zymnicem.

Kdožby Morowým neduhem nakažen a poražen byl / ten má rychle (wssak pau-
sstěnj krwe z žily neopausstěge / pokudžby powaha nemocného potřebowala) Dryáku za
gednu čtwrtcy w teplém truňku wody Kawiasowé přigjti / a na to se potiti. Má také
y Bylinu mezy dwěma kameny ztlaucy / a na mornj Hljzu aneb Pryskýř přiložiti: od-
gjmá Gedu moc geho a mořj geg, častokráte wetřech hodinách. Takowý Flastr může se B
y na gedowatá zkausánj a vsstknutj přikládati.

Geden quentjk Prássku nastrauhaného z diwoké Swině zubu, w teplém truňku
wody Kawiasowé ráno pitý / za několiko dnů pořád / gest skussený Lék proti žebrnj hljze,
kteráž slowe Pleuresis. Proti takowým Hlizám žebrnjm, gako y hrdelnjm, Plicnjm,
Gatrnjm a Žaludkowým, někteřj tento Traňk strogj: Berau Kawiasu suchého hrst / Lé-
kořice na drobné kausky zkrágené dwa Loty / Fjků dwanácte / Semene Wlaského kopru
dwa Loty / Anýzu tolikéž / Kořene Fiolowého geden Lot: To wssecko močj v wodě přes
noc / potom wařj, až třetina vwře / a osladjce Cukrem aneb medem Růžowým, ráno a na
noct ruňk teplý pigj. Zragj po něm hljzy wnitřnj / a častým wychrkowánjm se wyčisstugj.

Kwět Kawiasowý s Cukrem zadělaný, a potom gako Lektwař gedený a požj-
waný, wyčisstuge Prsy, a vkládá Kássel.

† Kawiasowá woda. *Scabiosæ aqua stillatitia.*

Woda Kawiasowá těchto časů, pro swé mnohé vžitky a mocy, netoliko Apatékářům ale
y wssechněm téměř Hospodářům gest obyčegná / páli se takto: Wezmi Kawiasu, když
gest dokonále vzralý, Byliny, Kwětu y Kořene / ssekeg drobně a dystyllug powlowně in Bal-
neo Mariæ. Potom wezmi k gednomu každému Másu wysussené Byliny, sewssj podstatau
gegj, čtyry Vncý zhruba protlučené / nech toho in Balneo Mariæ dobře zamazaného, čtyrmecýt-
ma hodin močiti se a dygerowati / a pak opět podruhé wypal powlowným ohněm / wystaw za
některý čas na Slunce / a dobře zahradě, schoweg kupotřebě. Tato woda gest welmi vžitečná
a zdrawá proti Kássli / wředu Prsnjmu / Hlizám wnitřnjm / klánj bočnjmu: wyčisstuge Prsy
a Plice od každého nečistého sslemu takowu a hnisu / aby gi dwakráte za den pokaždé za čtyry
aneb pět Lotů wypil. Táž woda sama w sobě pitá, gest welmi vžitečná proti každé zewnitřnj
nečistotě kůže / gakož gsau swrab, Osutiny, Prassiwost a strupy: nebo wyčisstuge a wysslech-
tuge Krew od každé nečistoty. Gest pjti zdrawá těm, kteřjž gsau nakloněni k Malomocenstwj
a zlé Franské nemocy / aby gj vstawičně požjwali. Gest dobrá y proti Mornjmu nakaženj /

aby z nj

C aby z nj Traňk pro pocenj s Dryákem, Mithridatem a zlatým Wegcem připrawil. Proti nebezpečnému otoku hrdla, Prým řečenému (Angina) dobře gest tau wodau hrdlo kloktánjm proplakowati. Wezmi wody Kawiasowé dwanácte Vncý, a wjna páleného dwě Vncý/ smjcheg obé spolu/ a klokteg teplým wždycky wečtyřech hodinách gednau. †

Summau woda Kawiasowá gest wssech těch mocý, gako sám Kawias/ zwlásstě proti wssechněm nedostatkům Prsů.

* Za čtyřidceti dnů pořád pjti z této Byliny, dokonále vzdrawuge sseredné lissege/ byť pak y od Franské nemocy pocházeli/ což také Kořen působj na Prach ztlučený/ aby ho za geden Quentjk na každý den s Kozý Syrowátkau požjwal.*

Zewnitř.

Tato Bylina obzwlásstně vžitečná a dobrá gest proti wsseliké Prassiwosti/ aby Listj gegj a Kwět ztlaukl, a tim těla potjral/ aneb párnu sobě z toho vdělal.

Kawias bylina do Lauhu wložená, aby tim Hlawu myl, mořj hnjdy na Hlawě/ a dělá čistotné wlasy. Safft aneb sstáwa Kawiasowá a Bobkowý Oleg, s Syrau na Prach ztlučenau a Silbergletem smjssená w spůsob masti, aby gj kůži mazal, wykořeňuge a shánj Pjhy, Fleky, Vhry a Lissege. * To též činj safft s Borrasem a Kaffrem smjchaný.*

Proti prassiwé a osuté Hlawě: Wezmi wodnatost Kawiasowau, Gitrocelowau a Koňského Sstowjku/ wař s Olegem dřewěnným/ a přidada Wosku, což náležj, vděleg Mast: Tau Mastj maž Hlawu osutau, zhogjť se, a wlasy čistě porostau. Item: Wezmi wodnatost Kawiasowau, Syru, Glet, Pleweys, Oleg dřewěnný, a Wosku což dosti/ vděleg Mast a maž se nj. Drobet páleného Kamence a Kadidla, obogj to ztlučené a w Kawiasowé wodě rozpusstěné/ gest náramně dobré, aby gjm djry w tegných mjstech zastřikowal a wymýwal.

* Wytlačený Safft z Kawiasu wytahuge wen z těla željzka od Ssjpů/ a gest dobrý na mornj Pryskýře často přikládati. Prassiwau aneb kysawau Hlawu dobře gest meyti wodau D aneb Lauhem, w němž Kawias zwařen/ ačkoli y Safft k témuž také mocný gest.*

Summau, o mocech a vžitcých Kawiasu, položjm tuto, což Pandectarius swědčj/ že Papež Vrbanus těmito Werssi newelmi dobrými, dobře napsal:

Vrbanus per se, nescit precium Scabiosæ,
Nam purgat pectus, quod comprimit ægra senectus,
Purgat pulmonem, lateris simul & regionem,
Rumpit apostema, & lenit virtute probata:
Emplastrúmq; foris necat anthracem tribus horis. To gest:

Vrban newj ceny Kawiasu
Požjwage ho každého času,
Lidj starých Prsy čistj/
Plice lehčj, boky sslechtj/
Hljzy wnitřnj roztrhuge/
W traňku pitý vzdrawuge/
Na Pryskýř když geg přiložjš/
W třech hodinách geg vmořjš.

† Kawias slowe Ržecky, gakž se někteřj domnjwagj, Psora apud Aetium, Latině Scabiosa, vel à scabro habitu, vel quòd Scabiei medeatur. Item Herba apostematica. Wlasky a Sspanyelsky Scabiosa, Francausky Scabiense, Vhersky Sepreu fiu, Polsky Driakachi. Německy Scabiosen, Scabiosenkraut, Apostemenkraut, Pastemenkraut vnd Grindtkraut.†

O Lilium lesnjm aneb Růži z Gericha. Kapitola XVII.

Gméno a Spůsob.

TAto Bylina Německy Waldwinde oder Zeunling řečená, gest apud Dioscoridem Periclymenos, vulgò Matrisilua, na kterýchžto gménjch my přestáwáme. Ginj také gmenugj Caprifolium, Lilium inter spinas, Volucrum majus, Geisblat, Waldlilgen, Specklilgen/ těch my při swé wáze zanechagjce, k wypsánj přistaupjme.

ſtaupjme. Geſt pak křowinka s mnohými dlauhými Prautky aneb Metličkami/ kteréž A
ſe winau ſem y tam, rowně gako Chmel/ s obau ſtran gſau oſazené liſtjm/ pogedné ſtraně
zeleným, podruhé bledým, gako na Wrbě/ a poněkud podobné geſt laubj Břečtanowé-
mu. Při wrchu ſpatřuge ſe pěkný zſwětlabrunátný a libě wonný Kwět/ prwé nežli ſe
otewře okrauhlý, a nehrubě Bobkowému kwětu nepodobný. Gedenkaždý kwět ſám od
ſebe, když ſe otewře, geſt rozdělený/ a pozadu ſemotam nahnutý, gako ſſpičatá Oſtruha.
Z těch Kwětů býwagj potom hroznjkowé, neyprwé zelenj/ a když vzragj, čerwenj. Ko-
řen geſt drewnatý, wnitř bjlý/ zakládá ſe hluboko w zemi. Obyčegně ſe nacházý w hu-
ſtém Křowj a Lijſſtj/ zawěſſuge ſe na neybližſſj Strůmky/ a po nich ſe nahoru pne a táhne.
Přeſazuge ſe y do Zahrad pro rozkoš.

* Rozličná pokolenj této Růže aneb Periclymeni wypiſuge C. Cluſius lib. 1. Hiſpanicar. obſeruation. cap. 25. & lib. 1. obſeruat. Pannonic. cap. 23. *

Periclymenon, vulgò Matriſilua.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Leſnj Lilium geſt přirozenj horkého a ſuchého/ což ſe poznati může, z perné a oſtré chuti geho/ a zwláſſtě liſtj.

Wnitř.

Gahody Leſnjho Lilium giž dozralé, ſebrané a w ſtjnu vſuſſené, ztižj gedné čtwrtce za čtyřidceti dnů pořád v wjně pité, zmenſſugj a ztrawugj Slezynu. Týž Traňk ſlaužj y proti dýchawičnoſti, těžkému duchu a Sſtkawce: Wyhánj ſylně moč/ tak že někdy po něm y krew z Cžlowěka gde/ a pomáhá kuporodu. Takowauž moc má y Liſtj/ a kdožby z něho pil za třidceti a ſedm dnů pořád (prawj Dioſcorides) přiwodj neplodnoſt.

* Wyſoce včený Rondeletius dyſtyllowal wodu z této Byliny/ a dáwal gi pjti kupomocy ſnadněgſſjho porodu, s ſemenem Lawendulowým. *

Zewnitř.

Liſtj w dřewěnném Olegi wařené, aby gjm Páteř pozadu mazal, zahřjwá wſſecko tělo/ a proſpěſſně ſlaužj proti třeſenj Zymnice.

Z liſtj aneb z Safftu dělagj Hogiči ran dobrau a hogitedlnau Maſt na rány hlawy a Lebu hlawnjho. Geſt také dobrá tato Bylina proti Otokům a wředům.

* Dodonæus

C * Dodonæus swědčj / že ne bez bludu wařené aneb y pálené wody z této Byliny a Kwětu gegjho někteřj vžjwagj, proti zlému a zapálenému hrdlu/ gakoby ochlazowala/ poněwadž tomu naodpor dělá. Wjsak předce w Saské zemi, kdež gi mnoho samé od sebe roste, wůbec vžjwagj wody z kwjtj gegjho k bolawým hrdlům/ když ti Flusowé zwlhkosti studené půwod swůg magj.

Tato Bylina mjmo swrchu oznámená gména, slowe w Nornberce Rosen von Jericho/ w Mjssni Je lenger, je lieber. Latině Matrisilua, vel siluæ mater. Rzecky Periclymenon, quòd circumvoluendo ad se vicinas arbores aut frutices vocet. Wlasky Vincibosco, quòd vicinas plantas vinciat. Francausky Cheure fueille. Sspanyelsky Madreselua. *

O Kotwicy, aneb Wodnjm ořechu.

Kapitola XVIII.

I. Wodnj ořech. Kotwice.	I. Tribulus aquaticus.
2. Owoce.	2. Fructus.
3. Listj.	3. Folia.
4. Stopka.	4. Peticuli.
5. Kwět.	5. Flores.

Kotwice zemská. Tribulus terrestris.

D

Spůsob a Mjsto.

Kotwice aneb Wodnj ořech roste w Rybnjcých, w Struhách, w močidlách a w Gezeřjch mořských: Listj má ssiroké, přiokrauhlé, tlu-ste/ s mnohými žilami, pozpodku aneb na hřbetě skropené/ wůkol po kra-gjch mělce zstřjhané / na dlauhých a tlustých sspičkách wisýcý: Prut při wrchu tlustssj, nežli dole při zemi: Kořen dlauhý, podobný klasu a kosma-ty. Owoce nese černé, welikosti Kasstanu/ trogirohé aneb trogisspičné, gako Kotwice/ od-kudž y gméno Cžeské má. Zewnitřnj kůru na sobě má twrdau, tenkau a černau/ wnitř masstytost bjlau, chuti téměř Kasstanowé/ pro kteraužto přjčinu někteřj mu Wodnj ka-sstan řjkag / a gedj geg mjsto Kasstanů/ zwlásstě lidé chudj/ ano y Sedlácy, w nedostat-ku Obilj a w hladu, wařj tyto Wodnj ořechy a sussj/ na Prach zděláwagj/ a pekau z nich Chleby, gako z giných Kasstanů. * Menssj spůsob Kotwice, s obdlaužným a zkrágeným aneb zstřjhaným listjm w Rakausých rostaucý, wypisuge Carolus Clusius lib. 4. obseruat. Pannon. cap. 24. *

Kotwice

Kotwice Zemská. *Tribulus terrestris.* A

DIoscorides zmijnku činij y o giném Tribulum aneb Trnu, kterýž na zemi roste na pustých městisstjch a zbořeninách / ano y wedlé tekutých wod a při Moři. Má dlauhé, tenké, oblé ratoljstky, po zemi se rozkládagjcý: Listj podobné Ssocowicy / kromě že ho wjce stogj na sspičce s obogj strany / a že gest menssj. Owotce aneb ořjssek pěti twrdými, sspičatými ostny osazený / a w prostředku wysedlá aneb wywýssená hlawička. Kořen tenký, kosmatý a drobet twrdý. * Ten, gakož se mně zdá, neroste w Němcých / ale wjce na suchých pjscitých mjstech okolo Mompelieru w Frankreichu / a okolo Města Werony we Wlassjch. Theophrastus wypisuge y giné pokolenj, nám gesstě neznámé. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kotwice Wodnj gest přirozenj wlhkého / ale Zemská suchého: obogj chladj a zahusstuge. Pročež také vžjwána býti může proti otokům horkým.

Wnitř.

Massytost Wodnj y Zemské Kotwice, w bjlém Wjně pitá, dobrá gest proti Kamenu a gedu Hadjmu / kterémuž moc geho odgjmá.

Dioscorides pjsse, že Thraces Koňům swým zelenau Bylinu aneb tráwu od Wodnjho Ořecha w pjcy dáwali / sami pak pro sebe z sladké massytosti geho, chleby kupokrmu dělali.

Zewnitř.

Listj Kotwice Wodnj splaskuge otoky a vkládá bolesti. S Medowinau wařené, aby sobě tim vsta proplakowal a hrdlo kloktal, vzdrawuge zwředowánj w vstech, okolo čjpka y dásnj a hniloty. Mjzka gest dobrý lék pro Oči.

Kotwice Wodnj slowe Řecky † ἔνυδρος. Latině Tribulus aquaticus, siue aquatilis et Lacustris. Officinis Tribulus marinus. † Wlasky Tribolo aquatico. Sspanyelsky Abroyos et Abrollios. Francausky Saligotz, Chardon aquatic. Německy Wassernusse. Weihernusse, Stachelnusse, Seenusse, Spitznusse vnd Wasser Kastanyen. † Kotwice Zemská Řecky Tribulus Chersæus, Latině Tribulus terrestris. Arabsky Hasach. Německy Burtzeldorn. B

O Lomikamenjch, aneb Kamenjcých. Kap. XIX.

Spůsob.

LOmikameni Byliny od toho slowau / že Kámen lomij a wywodj / a gest takowých Bylin množstwj: nebo každá téměř kragina, má swé zwlasstnj Lomikameny / a v nás také w Czechách gest gich několik / z nichž někteřj ač pod ginými gmény, giž wypsáni gsau / ginj gesstě wypisowati se budau. Nebo y Nátržnjk, y Netjk, y Bedrnjk, y Wrabj sýmě aneb Kameyka / y Mořské Wissně aneb Mochyně Alkekengi a mnohé giné byliny mezy Lomikameny se počjtagj. My w této Kapitole o dwau toliko psáti budeme: o gednom nám w Czechách známém Lomikamenu bjlém kterémuž wůbec Mágowý traňk řjkáme / a o druhém, kterýž Czechowé wlastně Lomikamenem, ginj Wlaským gmenugj.

Lomikamen tedy bjlý aneb Mágowý traňk roste a nacházý se z Gara na skonánj měsýce Máge, odkudž y to gméno má, w zemi suché, wyprahlé, pjscité a kamenité aneb skalnj: Listj, kteréž se obyčegně na zemi rozprostjrá, má okrauhlé, drobet málo wůkol zstřjhané, gako Poponec / wssak tučněgssj a hladssj. Z prostřed kmenu wyrostá prut oblý, rowný, tenký, chlupatý, lokte zwýssj, maljčko ratoljstek postrannjch magjcý / kteréžto při wrchu nesau Fioly aneb kwjtky bjlé, sformy wěnečného Karaffilátu / ale mnohem menssj. * Wssak necháwagj po sobě dwaurohého lustičku w němž gest semeno gako prach zawřené /

C wřené/ale zdá se býti neplodné. * Kořen má tenký, na několik drobných Kořjnků rozdělený a mezy nimi zrnka okrauhlá/ barwy těnlé gako semeno Koryandrowé, chuti hořké. A tak mnozý za Semeno této byliny magj: nebo když se přesazugj, wyrostá z gednoho každého zrnka zwlásstnj kořen y bylina.

Lomikámen bjlý. Saxifraga alba.

Lomikamen Wlaský. Saxifraga altera.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Mágowý Traňk gest horký a suchý na třetjm stupni: Zahřjwá, ztenčuge, otwjrá, stjrá a wyhánj.

Wnitř.

Lomikámen bjlý s swým kořenem w bjlém Wjně wařený a pitý, wyčisstuge Ledwiny a měchýř/ proprawuge Moč a wyhánj wen Kámen: A to působj mocně nad giné wssecky Byliny. Podobnau moc w sobě má y Semeno (to gest ta čerwená aneb tělná zrnka při kořenu) na prach ztlučené/ a ztižj půl lotu w truňku Wjna aneb Cyzrnowé polewky teplé pité. K tomu gest také prospěssné a dobré, po přigatém Traňku do teplé Wanny wsednauti/ do njžby se v wodě Sléz, Heřmánek, Owesná sláma, Cžernobýl a giné podobné byliny zwařily. Ale to se státi musý ne hned po gjdle, dokudž gesstě pokrm w žaludku zůstáwá/ ani také kdež gest Zymnice přjtomná: nemusý také dlauho w té Wanně teplé trwati/ nebo zemdluge. Nic méně w témž mytj může se někdy twář aneb ruce čerstwau Růžowau wodau aneb Malwazým očerstwowati.

Mágowý traňk sewssj podstatau swau v prostřed měsýce Máge pálený, gest liběgssj a přjgemněgssj pjti proti dotčeným neduhům/ aby ho pokaždé za čtyry loty, aneb čtyry lžičky plné přigjmal. Prach Mágowého traňku gedený s měkým wegcem, odnjmá wětrnosti moče a studenau řezawku hogj.

Lomikámen Wlaský. *Saxifraga altera.*

Gest y druhý gesstě Lomikámen wlastně tak řečený/ protože kámen w Ledwjch láme/ a roste w děrách a rozsedlinách vzkých welikého a twrdého Skalj/ gakoby ge sám mocý swau roztrhowal: A ten se wjce k wypsánj Dioscoridis treffuge/ gakož gsem to w mých Latinských Commentarijs vkázal. List má podobný Kopru zahradnjmu, aneb Wlaskému, gako y prut/ kromě že gest drobněgssj a menssj: při wrchu nese wrcholjk aneb Korunku/ w njž ležj Semeno. Kořen rozdělený, chutj y wůnj k planému Passtrnáku podobný/ wssak perněgssj.

Přiroze-

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wnitř.

Tento Lomikámen Wlaský má wssecky ty mocy, gako Mágowý traňk/ obzwlásstně pak slaužj proti Žlautenicy a počátečné Wodnotedlnosti: Ženskau zástawu proprawuge/ zastaralé bolenj Hlawy od studenosti hogj/ buď žeby kdo w traňku kořene aneb w Prachu ztižj půl lotu požjwal.

Zewnitř.

Safft aneb mjzka z listj do očj wpusstěná, odgjmá bjlé Fleky/ powlaky a mrákoty shánj/ a to wsse dělá mocněgi nežli mjzka Wlaského Kopru.

* Saxifraga I.

Saxifraga II.

MAthiolus w swém Latinském Herbáři prawj/ že poneyprwé za Dioscoridis Saxifragam, kteráž má mjti listj gako Epithymus, menssj Kokotice, nahoře wypsanau bylinu držel/ kteréž gméno dal Wlaský Lomikámen/ poněwadž tak dlauhé listj má gako wlasy/ a mnohém tenssj nežli Wlaský kopr. Ale že w některých starých Knihách pro Epithymo, nacházý se Thymo napsáno, chtěgj někteřj ginau Saxifragam mjti/ a Dodonæus táhne sem obecné Serpillum Mateřjdau ssku/ proto že hláwky a lístky má gako Thymus, a nacházý se také často w mjstech kamenitých/ a k tomu žene moč y kámen/ což wssecko Dioscorides swé Saxifragæ připsal. Ginj magj giné domněnj. In sua Epitome Plantaruum maluge Autor náš dwě pěkné zrostlinky/ gednu s drobným subtýlným ssediwým listjčkem, a kwitjčkem brunátné barwy, nale zl gsem růsti na kamenj in Monte Iuliano okolo Města Pisa. Druhá srownáwá se wewssem s Bylinau Satureia durior gmenowanau/ ale obyčegně mjwá kwět bjlý/ a snadby se y s brunátným kwětem nagjti mohla. Ráda roste w mjstech kamenitých w tom spůsobu, gakýž tuto pod gménem Saxifragæ II. wymalowán. Obogj této Bylinky mocy a včinkowé gsau, moč proprawowati, pjsek a kámen wen hnáti.

Saxifraga magna. Lomikámen weliký.

TAto Bylina slowe Saxifraga magna, Lomikámen weliký za přjčinau weliké mocy swé proti Kamenu/ syce Bylinka tato nenj sama w sobě weliká/ nese drobné zbleda žluté kwitičko/ z něhož potom býwagj okrauhlé lustičky s mnohem drobného semýnka. Roste také w rozsedlinách a rozpuklinách Skalnjch/ odkawadž gj nemožné wynjti/ leč mocnými železnými Instrumenty Skálu rozlomjš. *

C Saxifraga magna. Lomikámen weliký.

Lomikámen slowe Latině Saxifraga, siue Saxifragia, Empetrum alijs. Wlasky Sassifragia. Německy Steinbrech.

D

O Limonce aneb čerweném Behen.

Kapitola XX.

Spůsob a Rozdjl.

PRawau a neomylnau Limonku, mám zato že řijdcý znagj/ a podlé mého zdánj nenj nic giného nežli ta Bylina, gegjhožto Kořene w Apatekách za Been rubrum vžjwagj: nebo wedlé wypsánj Dioscoridis, má listj delssj a vžssj nežli Manholt/ gichžto wjce nežli deset od gednoho kořene wycházý. K tomu nese prut tenký, a na něm množstwj semena čerweného. Kořen má počerwenalý, na několikero rozdělený, chuti trpké a w hromadu swjragjcý. Roste na Lukách mokrých, a w močidlách. Toto wypsánj wewssem srownáwá se cum Dioscoride, aniž gest giná bylina/ kterážby mu tak blizká byla. Pročež tak záwjrám/ že Limonka gest práwě ta Bylina, kterauž Apatekáři nepráwě Been rubrum gmenugj. Nebo prawé Been rubrum (gakž o tom Arabsstj Lékaři gednomyslně pjssj) přinássj kořen podobný menssjmu Passtrnáku, křiwý, zatočilý, wonný / a když se w vstech rozžweyká, sslemowitý. Roste toliko w Armenij. Gak se pak Been čerwený Apatekářský, k nynj položenému wypsánj nic nerymuge, každý rozumný poznati může. Aprotož Apatekáři welmi blaudj w tom/ když kořenj této Limonky prawé za Been čerwené do srdečných lékařstwj kladau a vžjwagj. Lépe včinj, když mjsto Been rubri Nátržnjkowého aneb Hadjho Kořene wezmau.

* Autor wymalowal y druhau Bylinu/ a nazýwá gi Behen album, kterauž také přikládá kuprowé Limonce gako y ginj / kteřjž wssak gi magj za Been rubrum Officinarum. Listj má gako Manholt/ a nese množstwj obdlaužného, počerwenalého Semena. Kwjtkowé gsau pokrunátnělj, prut tenký a mrsstný/ kořen něco čerwený, rowně gako při Sstiowjku Lapatho acuto, chuti w hromadu stahugjcý. *

Gsau někteřj gessto dáwagj to gméno Limonium Hrusstičce/ ale přiokrauhlé malé listj,

lé listj/a kwět poběławý na prutu hrusstičky podobný Konwalliowému rostaucý/ nedopausstj toho, aby Hrusstička Limonkau aneb z gegjho pokolenj býti měla. A

Limonka aneb domnělé čerwené Been. Limonium, Been rubrum Officinarum.

Domnělé bjlé Been. Been album, Limonium.

Přirozenj, mocy a včinkowé. B

Semeno Limonkowé drobně ztlučené, a zwjcý půl lotu v Wjně pité, dobré gest proti nemocy Czerwené, běhawce, přjlissnému toku Ženskému a chrkánj aneb plwánj Krwj. Tauž moc má y Kořen.

† Limonka slowe Rzecky y Latině Limonium, quòd in palustribus pratis nascatur, quasi Pratensem herbam dicas. Plinius Betam siluestrem nominari tradit. Behen rubrum Officinis. Německy Vermeinter roter Been, Waldmangolt. †

O Hrusstičce. Kap. XXI.

Gméno, Spůsob a Mjsto.

HRusstička slowe Německy Wintergrůn/proto že se přes celau zymu vstawičně zelená. Roste na Horách w hustých lesých aneb hágjch, w mjstech stinných/ne na Lukách mokrých a bahniwých. Listj má tuhé, pewné a syté zelenosti gako Hrusska, ale menssj/odkudž y gména Latinského a Czeského dostala. Každý Kmen nese pět aneb ssest, časem také wjce listků/mezy nimiž wyrostagj subtylnj a oblj prautkowé, nahoru gedné pjdi zwýssj/ magjcý na sobě kwjtky bjlé gako sníh/ a wonné rowně co Konwallium, pěti listky w podobenstwj hwězdy osazené/a magjcý w prostředku nitky gakésy tenické, gako Růže. Kořen gest poběławý, sem y tam se rozkládagjcý: † Kwetne měsýce Máge. †

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Tato Hrusstička gest přirozenj suchého a w hromadu stahugjcýho: hořkost má od ohně a trpkost od Země. Welikau chwálu má w hogenj nowých Ran / čehož skussenj potwrzuge. Protož gi Hogiči ran a Bradýři mnoho sobě wážj.

C

Wnitř.

Chirurgi z této byliny dělagj hogitedlný Traňk na rány, wařjce gi w bjlém Wjně. Někteřj berau k nj Husýnůžku, Barwjnek, Zanykl, Ržepjček, Penjžek winutý, Nátržnjk, Benedyktowý kořen a Myssj aussko menssj: Gsau wssecko byliny dobré na rány.

* Týmž spůsobem berau Hrusstičku, Zanykl, Swalnjk, Ržebřjček, Wysoký traňk, každého hrstku plnau a wařj v Wjně, kteréž nenj přjliš sylné. Takowý Traňk třikrát za den přigatý, wyčisstuge rány/a brzo ge hogj. Někteřj tomu chtěgj, že skrze rány zase wen z těla wytěká. *

Woda z Hrusstičky pálená, gest liběgssj a chutněgssj kupřigjmánj proti wnitřnjm ranám. * Tato Bylina s drobtem Swalnjkowého kořene v wodě wařená, dobře prospjwá oteklým aneb naběhlým Ledwinám.

Hrusstička pitá w piwě lámanj y klánj vkládá.

Hrusstička. Pyrola.

D

Zewnitř.

Bylina zelená ztlučená a přiložená wsseliké rány a aurazy hogj. Může se tato Bylina y vsussiti, a prachem z nj zaseypati/ děrawá mjsta wysussuge, kteráž Fistule gmenugj, y staré kysawé wředy.

Hrusstička Bylina y s kořenem ztlučená, aby k nj přidal Sasstu Zanyklowého a Husynůžky/ Jtem Olege dřewěnného/ to wssecko spolu zwařené, a na mast zdělané, může se na tři djly rozděliti/a gednomu každému djlu zwlásstnj barwa geho dáti. Kuprwnjmu wezmi Grunsspátu a Podražce na prach ztlučeného/ sinjcheg s předdotčenau mastj/a bude zelená. Tauto mastj wsseliké masso shnilé a zkažené z gruntu můžeš wykořeniti. K druhému wezmi Pleweysu a Račjch očj na prach ztlučených, a bude mast z celá bjlá kterauž můžeš wssecky kysawé wředy poznenáhlu wysussowati, wyčisstowati a léčiti. K třetj wezmi Bolum Armenum, & Sanguinem Draconis, bude mast čerwená/ kterauž horké neduhy obmazowati mocy budeš/ zachowáwá rány od horkosti/ a nedopausstj, aby se k nim co horssjho přiwrhlo.

Hrusstička sama pitjm a vwazowánjm Průtrže stwrzuge. A takto můžeš vdělati: Naklad Hrusstičky do pytljčka, wař gi v wodě aneb w čerweném wjně trpkém/přilož na Průtrž a pasem přitáhni. To děleg za gedenácte dnů/a poruč ať nemocný nemnoho sebau hýbá/owssem ať sebau nepachtuge a neskáče.

Hrusstička

¶ Hruſſtička ſlowe Rzecky y Latině Pyrola † a pyri folio, Beta ſilueſtris. † Německy A Wintergrün, * Holtzmangolt, Waldmangolt vnd Waldköl. *

O Zagečj noze. Kap. XXII.

Zagečj noha. Lagopus.

B

Spůſob.

ZAgečj noha roſte ledakdes mezy obilijm a oſentjm. Prut má tenký, obly, chlupatý: Liſtj obecnemu kaučnjmu Děteli bljzké / kromě že menſſj. Neſe obdlaužné, rumné, mchowaté, wlněmčkowaté a měkě paličky, z gara/ktereżto kdyż vzragj, mjwagj ſwé drobné okrauhlé Semýnko gako Proſo. Kořen maly a drewnatý. * Nachází ſe geſtě dwoge pokolenj wětſſj/ z nichž gedno neſe pěkné čerwené kwjtky/a některý ge pro Medica magj.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Zagečj noha wyſuſſuge, ſwjrá, ztenčuge a ſwaluge.

Wnitř.

¶ Liſtj, paličky wlaſaté aneb Semeno Zagečj nohy na prach zetřené/a w čerweném trpkém wjně aneb Granátowém Saffru pité, geſt welmi dobré k zaſtawenj přjliſſné měkoſti a žádoſti břicha, Čzerwene nemocy a plwánj krwawému. Těm pak, s nimiż zymice zápaſy/ má ſe wařiti v wodě a pjti dáwati.

¶ Zagečj noha a Sléz w rowné wáze wzatý, ſpolu ſmjchaný a wařený, ſpomáhá proti pálčiwému a kapawému wody pauſſtěnj.

Zewnitř.

¶ Komužby třjſſlo oteklo, mána ně tuto Bylinu přiwazowati/ pomine otok a zlázy třiſtnj ſe rozegdau. ¶ Zagečj nohy paličky wlaſaté na prach ſpálené, dobré gſau proti pryſſtěnj krwe z Žil zlatých y ran, aby gim zaſeypal.

¶ Někteřj w Čzerwené nemocy, a giných tocých żiwota, zachuli ſobě tauto Bylinu a vtjragj/ zwlášſtě pak třmi wlaſatými paličkami/ domu wagjce ſe że gi ſobě tim vtjrán, m zaſtawj.

C † Zagečj noha slowe Rzecky y Latině Lagopus, Lagopodium, Pes leporis, ab hirsuta spica leporino pedi haud absimili. Alijs Leporis cuminum, & Trifolium humile: Hippocrati Lagopyron, quasi Leporinum triticum, quòd inter segetes triticeas nascatur. Francausky Pied de Lieure. Německy Katzenklee, Hasenfuß vnd Hasenklee. †

O Benedyktu Kap. XXIII.

Benedykt. Caryophyllata. Herba Benedicti.

Wodnj Benedykt. Caryophyllata aquatica.

D

Spůsob.

BEnedykt Bylina mnohým známá, Rzecky slowe Caryophyllata, to gest Hřebjčkowá Bylina/ proto že kořen geg suchý y čerstwý, dáwá od sebe libau Hřebjčkowau wůni. Prut má obly, půldruhého lokte zwýssj sukowatý auzký a chlupatý/ listjm ztemna zeleným osazený, nápodobně poněkud gako Rzepjček/ a ti třj obyčegně na gedné dlauhé sspičce wssegj wssudy wůkol skrágenj, † a hluboce rozdělenj. † Spodnj listj gest drobet okrauhlegssj, a wětssj nežli swrchnj. Geden každý sauček na prutu gest dwěma aneb třmi malými zstřjhanými listky osazený. Při wrchu rostau pěknj žlutj kwjtkowé, gako na Pětilistku aneb Nátržnjku. Když ti opadnau zůstáwagj po nich okrauhlé, wlasaté a brunátné hlawičky, welikosti Lyskowého ořecha/ a w těch ležj Semeno. Kořen zdá se býti gako okausaný/ wnitř čerwený, zewnitř má množstwj wlássenička ryssawého/ wonj gako Hřebjček/ † zwlásstě měsýce Března kopaný, dobře očisstěný a w stjnu na wětru vsussený † a čím gest studeněgssj, tím býwá wonněgssj a mocněgssj. Wypausstj každého roku nowé prautj wedlé starého, kterýž w Zymě zahynul.

* Někteřj Caryophyllatam berau za Geum, kteréž Plinius wypsal, že má kořen černý a wonný/ a že dobrý gest proti bolesti Prsů a klánj w botých/ a že syrowé wlhkosti rozhánj. To wsse powědjno býti může o nassem Benedyktu/ ale kterak gest z tak chatrného wýpsánj co gistého zawřjti? Gest pak množstwj rozdjlů této Byliny/ z nichž tuto prwnj wymalowán od nás, kterýž Autor náš wypsal. Druhý Benedykt wodnj, kterýž se prwnjmu poněkud připodobňuge listem/ ale kořen okolo sebe rozkládá/ nic newonj/ a nese zswětla brunátný aneb tělné barwy

kwět/

z něhož býwá semeno, kteréž se potom rozletuge. Takowý se nacházý také s pěkným a plným kwětem/ gakž při Figůře vkázáno. Roste také in Alpibus, na sněžných Wlaských Horách welmi pěkný Benedykt, chlupatěgssj nežli obecný, s krásným welikým žlutým kwětem/ z něhož býwá wlasaté semeno. Kořen wonj téměř gako Hřebjček / a téhož také mnoho roste w Czechách na Horách, z nichž řeka Labe teče. Naposledy k těmto přiložil Autor y Bylinku Cortusam, daw gi to gméno à D. Cortuso, od něhož gi dostal. Ale Carolus Clusius nazýwá gi Saniculam montanam alteram, lib. 3. cap. 6. Pannonicarum stirpium: Listj má okrauhlé, welmi drobně wůkol zpilowané, chuti ostré/ z něhož wyrostá prautek při wrchu některými kwjtky ozdobený/ kteřjž obyčegně býwagj barwy zčerwena brunátné/ ačkoli Autor prawj, že y giné barwy se nacházegj. Kořen gest černý a kosmatý. Chtěgj tomu, že gest bylina welmi hogitedlná, gako Nedwědj Aussko hornj a Sanicula.*

Benedykt Hornj. Caryophyllata alpina.

Cortusa.

Mjsto.

Benedykt roste wedlé mezý a plotů, Rolj a zahrad / obzwlásstně pak na mjstech stinných. † Wssak také pro geho weliké vžitky, mnozý sadj geg sobě do Zahrad. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tato Bylina gest přirozenj horkého a suchého na druhém stupni: Rozděluge wlhkosti/ a gako Nardus, sylj a vtwrzuge wnitřnj y zewnitřnj Audy.

Wnitř.

Obecné vžjwánj tohoto kořene gest/ že geg z gara do Wjna kladau/ aneb na prach ztlučený w lněném pytljčku do sudu zawěssugj. To wjno čisté, přjgemné a libé chuti y wůně nabýwá/ dobře slaužj zdrawj/ posyluge hlawy y mozku/ očerstwuge srdce/ prospjwá žaludku studenému a sslemy zanečisstěnému/ naprawuge zažjwánj/ zacpaná gátra otwjrá, y žřenj w břisse vkládá. Týmž spůsobem zawěssugj týž Kořen y do piwa / dáwá mu dobrau chut y wůni/ a nedá mu zoctěti. Wssak piwo musý prwé býti dobře vwařené / syc mu malau platnost přinese. Někteřj gesstě přidáwagj Ržepjček, Dobraumysl, Galowec, Bobek, Prustworec / a zawážjce do ssátku zawěssugj do Sudu a zahražugj: dělá Piwo wonné a chutné.

Benedy-

C Benedyktowý kořen v wjně wařený, a tak teplý pitý, má také ty nahoře dotčené mocy/a gest zwlásstnj skussené lékařstwj proti mrtwicy a sslaku / aby geg ráno a v wečer teplý přigjmal: nebo welmi mocně wysussuge/ a strawuge sslemy, kteřjž se nerwů aneb suchých žil přidržegj.

Tento Kořen vsussený, na prach ztlučený a v wjně pitý, odpjrá gedu/ hogj také a vzdrawuge wnitřnj aurazy a rány / y rozgjdawé wředy.

† Kořen Benedyktowý w vstech žweykany, zahánj newonný duch a zlý smrad aust.

Zieny a zwlásstě kogné chůwy, kteréž welikau bolest a zapálenj prsů cýtj/magj sobě Benedyktowý kořen do wjna aneb piwa klásti, a z toho pjti/ poznagj polehčenj. Takowé pitj obweseluge také srdce člowěka. Kořen ráno na čtitrobu w vstech žweykaný a potom do žiwota požřený posyluge srdce / a zachowáwá člowěka před každau gedowatostj a nakaženjm mornjm. Někteřj přigjmagj drobet prássku téhož Kořene v wjně. †

Zewnitř.

Kořen v nosu držaný, aby k němu woněl, posyluge žiwotnjch duchů/a w mdlobu vpadlé zase očerstwuge a křjsý. † posyluge přitom Mozku y Srdce. †

Někteřj ostruhugj a očisstugj ten Kořen od prsti, sussj geg a pokropugj Octem/ a kladau tak do Almar a do Truhel mezy ssaty/ aby netoliko pěkně woněly/ ale y od molů bezpečné zachowány byly.

Benedyktowý kořen v Wjně aneb wodě wařený, promýwánjm a gako Flastku přikládanjm wsseliké rány wyčisstuge a léčj/ Fistule, Raka y přirozená na kůži znamenj, a wředy těžké k zhogenj vzdrawuge. Může se y prássek z něho do děrawých ran zatrussowati a zaseypati.

Pára z Kořene v wjně wařeného, pospodu do žiwota přigatá, aneb Kořen tak teplý na Lůno přiložený, přinássj Ženám gegich čas.

Benedykt wnitř y zewnitř požjwaný, Průtrži spomáhá.

D Benedykt a bylina Den a Noc řečená, w gednostegné wáze wzatá/w desstowé wodě wařená, a spředu y szadu na Břicho přiložená/ odnjmá žřenj w žiwotě y w střewách.

† Kdyžby se Wjno zdwjhlo aneb přetrhlo/ tak žeby wssecku chut swau potratilo / powěs do něho Kořen Benedyktowý/a nawrátj se zase k swé chuti a barwě. Chcessli wjno sylněgssj a kořenatěgssj vdělati, nežli gest samo od přirozenj / wezmi Benedyktowého kořene dwa loty / Galganu, Bjlého Zázworu, Hřebjčků, Musskátowé kůlky y kwětu, každého geden quentik: Ty kusy drobničce zkrágeg / a powěs do půl Fudru dobrého Mstu / budeš z něho mjti welmi sylné wjno / a dobré gako Malwazý. Takowé wjno gest welmi dobré a vžitečné pjti lidem starým/ a těm kteřjž gsau studené Komplexy aneb přirozenj/ale sskodj lidem mladým a horkým. †

Benedykt slowe Řzecky y Latině Caryophyllata, † Lagophthalmus, Oculus Leporis, Zagečj oko, Sanamunda, Herba benedicta, à diuina efficacia. Wlasky Garofonata, Francausky Herbe benoite et Salmonde. Německy Benedyktenwurtz oder kraut, Sanamundkraut, Nardenwurtz, Garffelkraut oder wurtz, Hasenaug Heyl aller welt vnd Gariofflat. †

O Dewaterém oděnj Matky Božj.

Kapitola XXIIII.

Spůsob.

DEwatero oděnj slowe Latině Gladiolus, Německy Schwertel, proto že listj má k Mečjku a k druhému Kosatcy planému kterýž w prwnj Knjze y Kapitole w pořádku třetj wypsán gest, podobné / nahoru přjmě stogjcý, pewné a mnohými žilkami aneb nitkami protažené. Prut nese lokte zwýssj, při wrchu ohnutý/rowně gako na Kosatcy, wssak tenssj. Kwět na něm brunatný, pořádně geden po druhém sazený, obdlaužný a pokragjch rozdělený rowně gako

wně gako Lilium/ z něhož wyskakuge okrauhlé, čerwené semeno. Kořen má cybulkowatý, o dwau hlawičkách/ z nichž gedna ležj na druhé. Lupinek aneb kožek magj na sobě několik, gjmiž se odjwagj/ a býwá gich obyčegně dewět, gako wlássenjm w hromadu ssazených, co na Ssaffránu/ odkudž také slowe Cžesky Dewatero oděnj. Zespod také má kosmatinky, gako Cžesnek aneb Cybule. A

Dewatero oděnj modré. Gladiolus Segetalis.

Gladiolus Indicus, vel Canna Indica.

B

Mjsto a Czas.

Roste mezy Obiljm, y na giných vrodných mjstech/ časem také někdy na Lukách a neywjce w mjstech stinných a wlhkých. † Kwetne měsýce Mágé. † Kořen kopati se má předežněmi a sussiti w stjnu.

* Před časy gmenowali Gladiolum Indicum, kterýž Clusius in stirp. Hispan. lib. 2. ca. 24. Cannam Indicam nazýwá. Ta Bylina wycházý prwnjho Roku z swého Semena/ ale chce pilnému chowánj a opatrowánj přes Zymu. Tu kdež přetrwá a přečká, nese pěkné čerwené Kwěty/ obecnému Gladiolo nětco, wssak nemnoho, podobné/ gichž při wrchu na Prutu mnoho pospolu stogj/ z nichž také býwá okrauhlé Semeno, tak weliké gako, aneb y wětssj, nežli zrna Piwoňkowá/ než mnohem twrdssj. Listj drobet podobné listu Musæ, spředu sspičaté. Kořen vzlowatý, gako na Třtině/ gakož to Clusius na gmenowaném mjstě zřetedlně wypsal/ kdež také y Figůra té Byliny spatřiti se může.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Dewatera oděnj Kořen aneb Cybulky zahřjwagj, wysussugj, wytahugj a rozdělugj: wssak wrchnj hlawička kewssemu gest mocněgssj, nežli spodnj.

Wnitř.

Dioscorides prawj/ že wrchnj hlawička této Byliny v wjně pitá, auget facultatem generandi: Spodnj pak proti tomu, že tu žádost skrocuge. Wrchnj Kořen v wodě wařený a pitý, dobrý gest malým Dětem, Průtrž w lůnku magjcým.

† Kdožby měl welikau bolest w Měchýři/ a nemohl by wody pustiti/ wezmi ssupiny aneb ložky od Kořene/ ztluc ge na Prach, a pj s wjnem aneb s wodau. Též proti bolenj Slezyny má se tento Prássek, w drobtu wjna pjti dáwati/ zažene gi. †

Zewnitř.

C

Zewnitř.

Swrchnj Cybulka s bjlým Kadidlem a wjnem w Flastr zadělaná a přikládaná/ wytahuge wen střely, trny, třísky, y giné wěcy w těle wwjzlé. Smukau Kaukolowau a břečkau Medowau wařená a přiložená, rozhánj otoky a žlázy w Třeslech.

Čjpek z tohoż Kořene wdělaný, a w mjsto náležité wprawený, přiwodj ženám gegich obyčegné Menses. † Týž Kořen dobrý gest proti wsstknutj Hadjmu. †

Dewatero oděnj slowe Řecky Ἰρις, Arabsky Kaliflon, Latině Gladiolus, † Ensis, siue Ensiculus, Gladiolus segetalis. Item Gladiolus victorialis fœmina & Victorialis rotunda. † Wlasky Gladiolo, Francausky Gleitel: Německy Schwertel vnd runde Siegwurtz.

O Sparganu. Kap. XXV.

Sparган. Sparganion. Carex.

D

Spůsob a Mjsto.

Sparган roste na Rybnjcjch, w struhách a w mjstech bahnitých. Lisstj má gako nynj wypsané Dewatero oděnj/ ale delssj a wyssj, střé/ a w prostředku hranatý hřbytek magicý. Prut hladký, oblý, půl ruhého Lokte/ při wrchu nesaucý okrauhlau, zelenau hlawičku aneb gesowau kolbičku, wětssj než Lisskowý ořech/ wssudy wůkol gako nějakými raubjty nabitau, podobenstwj Palcátu. Kořenj drobné, powrchu na dně se plazýcý a rozkládagjcý, s mnohým wlássenjm, barwy počernalé.

Přirozenj, mocy a wčinkowé.

Ssparganowé kořenj zahřjwagj a ztenčugj/ † gakož y po chuti znáti. Málo gich nynj w lécých wžjwagj/ protože Byliny na wětssjm dyle neznagj. †

Wnitř.

Kořen aneb semeno Ssparganowé na Prach ztlučené a w wjně pité, ztiší gedné čtwrtce/ pomáhá proti wsstknutj aneb wkussenj gedowatých Žiwočichůw.

Zewnitř.

Dotčený kořen s Bobky, Gakowcem a Spikanardem w bjlém wjně zwařený gako Flastr, a teplý na otekłé Nohy spočátku Wodnotedlnosti přiložený, welmi prospjwá.

Sparganio-

Ssparganowý kořen s Galowcem a Octem wařený, a Trank ten w vstech na bolawém Zubu držaný, vkládá vkrutnau bolest Zubůw. Přidássli k němu Růže a Kamence/ dobrý bude proti zwředowánj Aust. A

Sspargan slowe Ržecky y Latině Sparganium, † Xiphidium & Bolus. Alijs Butomus Theophrasti, & Gladiolus palustris. † Arabsky Scharferamon, Wlasky Sparganio, Německy Großriedt vnd Igelsknospen.

O Stěničnjku. Kap. XXVI.

Stěničnjk. Spatula fœtida, Xyris.

B

Spůsob.

STěničnjk slowe Německy Wandtleuskraut/ protože welmi hrubě smrdj/ aneb že Stěnice zahánj. Rad roste we Wlassjch sám od sebe wedlé Plotů/ a na mjstech stinných, y při Rybnjcých. † Kwetne měsýce Czerwence a Srpna. † Listj geho téměř podobné gest Kosatcowému/ tak že geden od druhého sotwa rozeznán býti může: wssak na této Bylině gest drobet ssirssj a zeleněgssj/ má také wjce žilek/ a když se mezy Prsty rozetře, hrozně smrdj, rowně gako Stěnice. Mezy listjm wyrostá Prut tlustý, hladký bez suků, Lokte zwýssj: Nese Kwět barwy brunátné/ z něhož když opadne, wycházegj trýhrané lustičky, dwau aneb třj prstů zdýlj a palce ztlausstj/ w nichž ležj pěkné, okrauhlé čerwené semeno/ weliké gako Hrách/ chuti perné a kausawé, gako y Kořen/ kterýž gest dlauhý, při wrchu poněkud oblý/ z něhož také množstwj drobného Kořenjčka pocházý.

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Tato Bylina gest horká a suchá na třetjm stupni/ zwlásstě Semeno a Kořen/ gakož perná chut na wědomj dáwá.

Wnitř.

Kořen na Prach ztlučený, a ztižj gednoho quentle v wjně pitý, dobře slaužj proti Křeči, Průtrži, Kyčelnj dně, wětrnostem moče a plynutj břicha. Semeno zwicý půl quentle s Wjnem přigaté, welmi sylně moč žene. S Octem pité, zmenssuge a ztenčuge Slezynu.

C

Zewnitř.

Safft z této Byliny wytlačený, s Medem smjchaný a natjraný, stjrá mocně a wyčisstuge/ zahánj Prassiwost y smrad. † Dodonæus pjsse/ kdyžby Safftem byliny této Stěny a Postele pomazal/ že se ztratj Stěnice/ od nichž y Bylina gméno má. †

Kořene Stěničnjkowého geden djl, Krunsspatu Flos æris řečeného třetj djl, Rhapontyku pátý djl/ ty kusy ztlaucy/ s Medem rozdělati aneb stěliti/ dáwá welmi dobrý Flastr/ wytahugjcý wssecky bolesti, sspjce, třjsky, ssipky/ y zalomená železa z ran sečených y bodených. Tato Bylina slowe Ržecky y Latině Xyris, Spatula fœtida, † Theophrasto Iris siluestris: Arabsky Casoras. † Francausky Glayeul puant. Německy Wandtleuskraut/ protože Stěnice mořj.

O Boráku aneb obecném Wolowém Gazyku. Kapitola XXVII.

Borák. Borago. Wolowý gazyk. Buglossum.

D

Spůsob.

Ačzkoli Borák a obecný Wolowý gazyk gsau dwě rozdjlné Byliny/ wssak poněwadž téměř gednostegnau moc a přirozenj magj/ chcy ge obě w gedné Kapitole zawřjti a wypsati.

Borák roste wssudy téměř na Zahradách/ List má sstiroký, obdlaužný, ostrý, bodlawý a swraskalý: Prut loketnj a někdy wyšssj/ k tomu tučný, wnitř prázdný/ drobným bodlawým trnjčkem osazený/ při wrchu na množstwj ratoljstek rozdělený/ a na nich Kwět pěkný, modré Nebeské barwy o pětiljstkách: ač se některý nacházý bjlý gako Snih/ ginj tělné barwy a bledj. Tak přirozenj y w rozličnosti barew rozkoš swau vkazuge. Když Kwět opadá, rostau z něho černá gádra, dwě aneb tři pospolu/ kteráž také wen wypadagj/ a vstawičně sama se sadj/ budto z Gara, w Létě aneb na Podzym/ tak že kdež se Borák gednau rozplodj, nesnadně ho odtud wybudeš. A může Semeno geho w zemi před zymau dobře zůstati bezesskody/ gestliže ho Myssi neztráwj, kteréž se welmi po něm táhnau, pro geho lahodnau chut. Kořen gest hladký, bjlý, oblý, Palce ztlausstj, pjdi zdýlj/ chuti sladké a sslemowitý.

Obecný

Obecný Wolowý gazyk Listj má delssj nežli Borák, též ostré, chlupaté a bodlawé. Prut téměř dwau loket zwýssj, obly, pichawý/ a na něm množstwj přjmých Ratoljstek/ nesaucých daleko drobnějssj Kwjtj, nežli Borák/ wesele brunátný a časem bjlý/ z něhož wyrostá Semeno černé. Kořen Borákowému podobný/ w žweykánj a rozkaussnutj sslemowitý a sladký. A

Wolowý gazyk, s kwětem černým	A.	Bugloſſum. A. Flore nigro
Brunátným	B.	B. Purpureo
a Bjlým.	C.	C. & albo.

Wolowý gazyk Wlastý. Cirſium.

B

Gest pak mjmo tento y giný gesstě Wolowý gazyk, tomuto zcela podobný/ kromě že Kwjtj má temné a téměř černé brunátnosti/ gehož Figůru také gsme tuto postawili. Kwjtj Borákowé a Wolowého gazyka, zwlásstě modré, gest tak subtylné a autlé/ že do Wjna wložené wssecko bywá červene gako Sskarlat, od ostrosti Wjna/ což se také stáwá wssechněm modrým Kwětům, gako Fiole a Čžakance, přihážý.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Borák a Wolowý gazyk magj wewssech wěcech společnost/ obá gsau horcý a wolhcý na prwnjm skupni: pročež také, což se tuto koli o Boráku mluwiti a psáti bude/ to y o Wolowém gazyku rozuměti se má.

Wnitř.

Rozkossný Borákowý kwět může se w pokrmjch y w nápogi požjwati: nebo posylluge Srdce y Mozku/ probuzuge lidj sinutné, truchlé, lekawé a Melancholické, k rozweselenj mysli a ochotnosti/ a Krew od hrubých wlhkostj wyčisstuge.

Borákowý kwět tlukau s Cukrem w Kamenném Nožděi/ a dáwagj do Sklenice. Takowý strogený Cukr aneb Conserua a Lektwař welmi prospěssná gest wewsselikých mdlobách/ zwlásstě w horkých Zymnicech: Srdce welmi posyluge. K témuž slauži y pálená woda z Boráku aneb z Wolowého gazyka.

Bylina, Kořen y Semeno, každé samo w sobě aneb spolu wssecko w wjně wařené a pité, nedá Gedu k srdcy přistupowati/ a čistj Krew.

Semeno ztlučené a s wjnem pité, nawracuge Ženám potracené Mleko.

Borákowý keř, kteryž nese tři Pruty aneb Ratolesti, má býti dobrý proti Zymnicy třetjho dne/ aby Kořen a Semeno w wjně wařil a pil. Kteryž pak Keř má čtyry

C Ratolesti/má býti zdrawý proti Zymnicy čtwrtodennj/ w též mjře a spůsobu, gakž nynj vkázano, strogený a požjwaný. Wssak proti týmž Zymnicem můžeme y Cukru aneb Lektwaře z kwjtj Borákowého vžjwati.

Bylina wařená a gedená, dobrá gest nedůžiwým Gatrám.

Proti omdléwánj, srdce třesenj y metánj, wař wssecku bylinu v wjně aneb v wodě/a procedě pj: Zármutek y wsseligaká mysli kolácenj, ano y Zymnice třetjdennj a čtwrtodennj zahánj. Item: Wlož do wjna Kwjtj/ Ssaffránu několik Pýrek/ kwětu Musskátowého nemnoho/nech tak státi: Z toho wjna kdož požjwá, welmi mu srdce očerstwuge. Nechcessli ho pjti, pausstěg samu wůni geho do Nosu/ y to znamenitě spomáhá.

Wodnatost Wolowého gazyka s wodnatostj Borákowau smjssená, zwlásstnj mocý swau krew čistj/ wyhánj gedowatost porussugjcý Srdce/ a od nakaženj ge zachowáwá.

Proti náchylným k zbláznění a třečkowánj tento Traňk dobrý gest: Wezmi Wolowý gazyk, Melissu, Piwoňku, wrssky Chmelowé, Rozynky a Lékořicy/ wař to v wodě/a wsyp na to kwětu Borákowého dwě hrstky/a gednu hrst kwětu Wolowého gazyka/ přikreg Hrnec dobře/ a nech státi až wystydne/ potom procedě pj. Wýborný gest smutným, lekawým zhrubosti krwe/zemdlených od weliké a dlauhé nemocy posyluge/a omdléwánj zahánj. Cžasu mornjho Srdce, krew y duchy geho, od nakaženj zachowáwá.

† Kterýž Cžlowěk má weliké třesenj Srdce, pocházegjcý z horkosti/ten wař sobě Borák a Wolowý gazyk, Bylinu y s Kwětem v wodě/a pj z toho. Gestli pak třesenj od studené přičiny/wař dotčené Byliny a Kwjtj v wjně. Kdož býwá často w žiwotě zatwrzen/ deg sobě Borák, Sspinák, a plánau Bazaliku (Mercurialem) w tučné Polewce z Massa wařiti/ Mandlowým olegem aneb nowým Máslem omastiti/ a gjdeg gi před ginými Pokrmy: Takowá krmička žiwot otewřený zachowáwá. †

Zewnitř.

Bylina Borákowá na Popel spálená, a s Medem temperowaná a smjchaná, dáwá welmi hogitedlnau wodu proti Prýmu, zgitřenj hrdla, gazyka y dásnj/ aby gj často vsta promýwal. Kdož gest od Hada, aneb giné nečisté a gedowaté žjžaly vsstknut aneb vkausnut/ ten pj Safft aneb wodu z Wolowého gazyka/ wymýweg ránu aneb vsstknutj/ a přikládeg na to Listj. Vzdrawuge bezesskody.

D

Lněné ssátky v wodě Borákowé omáčeti/ a na čerwené horké oči přikládati, vkládá bolenj gegich/ a hasý welikau horkost.

Bylinu, Kořen y Semeno spolu, aneb což z toho trého mjti můžeš, ztluc/ v wjně wař/ a teplé přikládeg/ polehčuge bolestj Ledwj a Kyčel.

Borákowý Kořen s dřewěnným Olegem a Gečnau mukau wařený gako Flastr, a teplý přikládaný/ vhassuge Pekelný, studený oheň.

† Borákowá Bylina y s Prutem wařená, a na Hlawu přiložená/ dobrá gest těm, kteřjž magi Hlawu od welikého horka zapálenau a wyschlau. K témuž dobrá gest y woda Borákowa/ aby ssátek w nj omáčege, na hlawu aneb na Zidowiny přikládal.

Kdož má welikau horkost w Prsech/ wezmi Borákowé a Wolowého gazyka wody/ přičiň k nim drobet Růžowé wody a Octa/ omoč w tom ssátek, a kład na Prsy.

Když člowěk od Psotnice vnawen a zemdlen býwá: Wezmi wody Borákowé, Růžowé a Sstowjkowé gedné gako druhé zarowen/ přideg do nich nětco Karaffilátowého octa a drobet Ssaffránu/ w těch kusých omáčeg hubičku aneb lněný ssátek/a vstawičně na Srdce přikládeg. †

Borák a Wolowý gazyk slowe Ržecky y Latině Borago, † Buglossum, Corago, Lingua bubula, Lingua bouis, † Wlasky Boragine, Sspanyelsky Borraia. Francausky Borrache, Buglose. † Německy Borrage, Burretsch oder Borres/ Ochsenzung, protože list má gazyku Wolowému aneb Howězýmu podobný. †

Wolowý gazyk Wlaský. *Cirsium.*

Wolowý gazyk Wlaský, má listj gako obecný Wolowý gazyk/ wssak delssj, a na koncých bodlawé/ a syce wssudy drobet chlupaté a pobělawé. Dřjwe nežli Bylina w Prut wyrostá, dotčené listj ležj na zemi rozprostřené, gako Růže: potom když

Prut

Prut wynikne, beře listj s sebau/ a odjwá se gjm. Ten Prut gest subtylný, trýhraný, dwau A
Loket wysoký/ nese okrauhlau chlupatau hlawičku/ na niž wisý zmodrabrunátný Kwět
whromadu shrnutý/ a ten se časem swým rozlétá. Dioscorides prawj/ že Kořen této
Byliny polehčuge bolestj Křečnjch žil/ když se přiwazuge na to mjsto, kdež gest bolest.
† Cirsium Græcè quòd κίρσους, hoc est varices sanet, Romanis Spina mollis. †

O Wolowém gazyku Czerweném.

Kapitola XXVIII.

I. Wolowý gazyk čerwený. Anchusa I. siue Onoclea, Buglossa rubea.

II. Wolowý gazyk čerwený. Anchusa altera, siue Alcibiadion.

B

Rozdjl, Spůsob a Mjsto.

Wolowý gazyk čerwený tak se gmenuge, od sstáwy aneb Safftu kořene swého. Gest pak trogj: Prwnj slowe apud Dioscoridem Onoclea, wůbec Buglossa rubea. Listj má gako Wolowý gazyk obecný/ wssak ostřegssj, chlupatěgssj, delssj, zeleněgssj/ a dřjwe nežli Prut z byliny wyrostá, wssudy na zemi rozložené, welmi drobné trnjčko magjcý. Prut nese loketnj, ostrý/ plný maličkých subtylných ostenečků/ a při wrchu na několik Ratoljstek rozdělených/ na nichž stogj kwět zbrunátna čerwený, gako na Wolowém gazyku planém/ z něhož wycházý a roste Semeno. Někdy také nacházý se Kwět geho bjlý. Kořen gest prstu ztlausstj/ a času žnj dáwá od sebe tak čerwenau mjzu/ že když geg mezy prsty rozmačkáš, barwj ruce gako Krew. Roste w zemi tučné/ a neywjce na mjstech newydělaných, a po brázdách Rolj.

Druhý, Alcibidion řečený, přirownáwá se kuprwnjmu/ kromě že má listj a Prut menssj. Kwetne též Kwětem zbrunátna čerweným.

Třetj nenj prwnjm dwěma nepodobný, wssak wjce má listj vžssjho/ ano y semeno geho zbrunátna čerwené menssj gest.

* Nacházý se y čtwrtý spůsob s Kwětem poběławým, netoliko w Rakausých/ ale také okolo měst Wormusu a Meintu při Reynu, v welikém množstwj. O tom domnjwá se Dodonæus, že gest Pseudoanchusa Plinij lib. 22. cap. 20.*

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kořen této Byliny, kteréhož neywjce w Lékařstwj vžjwagj, gest studeného a suchého přirozenj: mocy swjragjcý a skrčugjcý / chuti přjhořké / gjž má moc ztenčowati, a stjrati pěnokrewné wlhkosti, y tělo stwrzowati. Listj gest w mocy mdlegssj nežli Kořen / wssak též sussj a swjrá. Zase druhé pokolenj proti prwnjmu, a třetj proti druhému gest horčegssj / a tak wjce zahřjwá.

III. Wolowý gazyk. Anchusa III.

Giné pokolenj Wolowého Onosma. gazyka čerweného.

Wnitř.

Kořen v wjně wařený a pitý, dobrý gest proti žlautenicy / proti neduhům Ledwin a Slezyny. Pakli gest při tom Zymnice, má se přigjmati s Medowau břečkau.

Listj s wjnem pité, zatwrzuge Stolice. Listj a Kořenj, zwlásstě Wolowého gazyka čerweného druhého a třetjho gedené aneb pité prospjwá proti vsstknutj Hadůw a gedowatých Žiwočichůw. A prawj Dioscorides: Kdožby listj aneb Kořen té Byliny zžweykal / a tim potom Hadu do hrdla wplinul / že Had musý zcepeněti.

* Na některých mjstech w Němcých obyčeg magj neslané Másło s tímto Kořenem a s drobtem wjna tak dlauho wařiti / až čerwené barwy nabude / a gmenugj Cžerwené másło / kteréž potom dáwagj pjti w teplém Piwě / netoliko těm, gessto z wysoka vpadli / ale y Dětem, aby se na nich tim dřjwe Nesstowice a Fleky wyrazyli.*

Zewnitř.

Mast z tohoto Kořene s dřewěnným Olegem a Woskem vdělaná, gest znamenitě zdrawá na Spaleninu a na staré rány. S Olegem přiložená, vkládá Pekelný oheň. S Octem smjchaná, zahánj Fleky na kůži y Prassiwost.

Kořen, zwlásstě dokudž čerstwý a čerwený gest, w spůsob čjpku přistrogený, a od žen vžjwaný, táhne k sobě a wywodj Plod y lůžko z žiwota.

Barwjři suken a Knapi vžjwagj také Kořene tohoto, k barwenj Sukna pěknau čerwenau barwau. Též y Maljři k barwenj dřjwj a Wosku. Ano y Ženy wědj a znagj dobře / gak tohoto Kořene k ličidlu a barwenj swých twářj vžjwati magj.

† Cžerwený Wolowý gažyk slowe Rzecky y Latině Anchusa, Onoclea, Buglossa rubea, Officinis Alcamiæ radices. Sspanyelsky Soagem. Wlasky Anchusa. Francausky Orchanetta. Německy Rote Ochsenzung. †

Giné

Giné pokolenj Czerweného Wolowého gazyka. *Onosma.*

A

ONosma gest z pokolenj Wolowého gazyka čerweného, má množstwj listj chlupatého a měkého / gako malý čerwený Wolowý gazyk / čtyř na přjč položených prstů zdýlj, gednoho prstu zssjřj / ležj na zemi wůkol rozprostřený. Nenese žádného Prutu aneb Slaupku, žádného Kwětu ani Semena. Kořen gest dlauhý, tenký / dáwá z sebe čerwený krwawý Safft. Roste v welikém množstwj okolo Göritze a Friaulu / na wrssjch a temných mjstech. †Onosma Græcis & Latinis, Galeno Osmas, vel Phlomitis, vel Ononis.†

O Wolowém gazyku Planém.

Kapitola XXIX.

Wolowý gazyk Planý. Echium.

Giný s bjlým Kwětem. Echium flore albo.

B

Spůsob a Mjsto.

WOlowý gazyk planý má listj dlauhé, wlasaté, ostré, bodlawé a ostenowaté / podobné nahoře wypsanému čerwenému Wolowému gazyku / wssak menssj. Z gednoho kořene wypausstj několik prutů okrauhlých, chlupatých a bodlawých / na nichž stogj s obau stran listj, gako dwe křidel / wždy čjm wýš od země, tim menssj a kratssj. Na tom celém Prutu nese také wedlé listj, Kwět zčerwena brunátný / drobet s modrau barwau smjssený / kterýžto když vwadne, zůstawuge po sobě Semeno počerwenalé / podobenstwj Hadj aneb Gesstěrčj hlawičky. Kořen nenj prstu ztlausstj, počernalý a rozdělený na několikero. Roste na Poljch, na mezech, na stránjch a podlé cest / w zemi newydělané a bůgné / tak gako y předesslá Bylina.

Starý Lékař Nicander gmenuge tuto Bylinu také Alcibion. Nebo když Alcibius gednu chwjli spě na půdě od Gesstěrky w koleno vsstknut byl / probudiw se zesna, wzal tuto Bylinu, a žweykal gi w vstech / Safft aneb mjzku gegj požjral / to pak Listj rozžweykané na ránu přikládal / a tim samým od Gedu se zprostil a zhogil. Z té přjčiny tak tomu někteřj chtěgj / že w gazyku Řeckém Bylině této dáno gméno Echium, netoliko že Semeno gegj podobné gest Hadj hlawičce / ale také že moc má hogitedlnau, gjž Hadjmu y Gesstěrčjmu gedu odpjrá.

C

Přirozenj, mocy a včinkowé : Wnitř.

¶ Kořen Wolowého gazyka planého v wjně wařený a pitý / vžitečně spomáhá netoliko těm, kterýmž od Hadůw vsskozeno / ale také tau měrau vžjwaný, opatruge a ochraňuge Cžlowěka / aby se mu nic zlého a protiwného od Hadů přihoditi nemohlo. Tauž a a podobnau moc má y Listj a Semeno.

¶ Wolowý gazyk planý vkládá bolenj Ledwj. S wjnem aneb syc w něgaké gisse aneb Poléwce přigatý, přiwodj Ženám a Chůwám kogným mnoho Mléka.

¶ Wolowý gazyk Planý slowe Ržecky a Latině Echium, † Alcibiadium & Alcibion, Apuleio Serpétina & Viperina, Herbarijs Buglossum siluestre, † Wlasky Buglossa saluatica. Sspanyelsky Yella della bivera. Francausky Buglose sauuage. Německy Wild ochsenzung.

O Psým gazyku. Kap. XXX.

Psý gazyk. Cynoglossum.

D

Rozdjl a Spůsob.

PSý gazyk Bylina gest dwogj: Prwnj listem rowná se Gitrocéli / kromě že tento gest trochu vžssj, delssj, gakausy bjlau a subtýlnau bawlnkau obalený / sspicem nahoru obrácený, rowně gako Psý gazyk. Nenese ani Prutu, ani Semena, ani Kwětu. Kořen má bjlý a plný wodnatosti aneb Safftu.

¶ Druhý Psý gazyk, kterehož Apatekáři vžjwagj, List má wětssj a delssj než Gitrocél / přjssediwý a žilowatý: Prut na půldruhého Lokte wysoký, listj plný / při wrchu na několik Ratolestj rozdělený / kteréž nesau Kwět brunátný, Wolowému gazyku podobný. Semeno po kwětu nacházý se gako malého Ržepjku / mjstrně a welmi diwně složené, gako Pupček. Kořen rozdělený a wodnatosti plný. Obyčegně roste za Zdmi a Ploty / w kamenj, hrudj a rumu / w zemi newydělané a pjscité.

* Položil tuto Autor náš dwoge pokolenj Psýho gazyka / gedno s Prutem a druhé bez Prutu / kteréžto wprawdě a w skutku oboge toliko gedno gest / kromě že Bylina tato častokrát za dwě aneb za tři Léta w Slaupek neroste / gakž to mnozý wyssetřili / zwlásstě pak Bart. Maranta lib. 2. meth. cognoscendorum simplicium.

¶ Kromě

Kromě těch nacházegj se gesstě y giná pokolenj Psých gazyků menssj nežli obecný/ z nichž geden Cretica slowe: A opět giné welmi weliké, obecnému podobné, s pomodrakým Kwětem. O němž na giném mjstě mluweno bude.* A

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Psý gazyk gest studeného a suchého přirozenj na druhém Stupni.

Wnitř.

Kořen vsussený a na Prach ztlučený, w čerweném wjně pitý, vzdrawuge nemoc Czerwenau. Slaužj dobře y těm, kteřjž Gonorrhæam trpj. Jtem/ proti Flusům hlawy a ozhřiwce.

Listj Psýho gazyka dáwagj pjti v wjně, pro obměkčenj břicha.

Zewnitř.

Kořen Psýho gazyka gest dobrý Lék na Rány/ a může se s prospěchem vžjwati y k zastawenj Flusů a toku Krwe: Vzdrawuge wsseliké aurazy a Rány/ zwlásstě pak zlé wředy aneb zgitřenj Aust, pocházegjcý od Franské nemocy. Jtem, Fjk w zadku a giné Nesstowice/ aby dotčený Kořen zwařil/ a nedostatek tim promýwal y Prásskem geho zaseypal. To též činj y mjzka a woda pálená z něho.

Týž Kořen těstem obalený, a tak spolu w horkém Popele znenáhla zpražený a pečený, potom z toho těsta zase oblaupený, a Kořen ten na měko vpečený, a zadkem do žiwota wprawený, zahánj a odgjmá pálčiwost a bolest Fjkowau/ spomáhá k vzdrawenj. A to má býti za tegný a skussený Lék.

Bylina Psýho gazyka ztlučená, a s sádlem Wepřowým starým w Pánwi vsmažená/ welmi dobře prospěssná gest na Rány, od vkausnutj wzteklého Psa a spáleninám. Dotčenau mastj oplchawau aneb oblezlau hlawu mazati, dáwá nowý zrůst wlasům.

Czerstwé a zelené listj zmačkané, a na horké Otoky a podesslosti Ran přiložené, welmi dobře ge vkládá a splaskuge.

Z Sstáwy Psýho gazyka může se také přistrogiti wýborná Mast, tímto spůsobem: Wezmi sstáwy z Byliny, Medu Růžowého, každého wrowné a gednostegné wáze/ zwař to obé spolu powlowně, ažby se na djle ta Sstáwa ztráwila a wywřela/ potom slož s Terpentýnau w gedno tělo aneb těsto. Tau Mastj maž staré neduhy, zlé nesstowice, Prassiwiny, Střjly, Fistule. Gest welmi dobrá a hogitedlná. B

Listjm Psýho gazyka hrdlo obwázati, Prým zahánj y wsselikau drsnatost gazyka: K témuž dobré gest, aby gjm gazyka potjral.

† Kořen wařený a w vstech držaný, vzdrawuge zwředowánj aust. Summau, Kořen tento vžjwati se může s prospěchem na wsseliké Rány/ neb ge skutečně hogj. †

Psý gazyk slowe Latině y Ržecky Cynoglossum, † & Lingua canina. Officinis Cynoglossa & Lingua canis. Wlasky Cynoglossa. Francausky Langue dechien. Německy Hundtszunge.

O Plané Bazalice. Kap. XXXI.

Spůsob.

Bazalika planá podobná gest listjm Bazalice zahradnj aneb sstěpné/ kteréž má žilowaté, tučné, a drobet přjchlupaté. Prut má lokte zwýssj, chlupatý, hranatý, s mnohými Ratolestmi/ kteréž při wrchu nesau Kwět bjlý a někdy zčerwena brunátný/ z něhož wycházegj gacýs Kaljsskowé, rowně gako při Bljnu/ s tenkým hrdlém a ssirokým břichem, gako Děbanek, swrchu zaubkowatým/ w nichž ležj černé semýnko (když vzrage) k černému Koryandru aneb Kmjnu podobné. Kořen nenj k žádnému vžitku.

Mjsto.

Tato Bylina w hognosti roste na Lukách, mezy Obiljm/ wedlé Plotůw, y na Poljch/ na mezech y na kragjch.

* Giný

C * Ginj Bylinu tuto gmenugj Lychnidem siluestrem, a wypisugj čtwero gegj pokolenj: Mezy ginými pak gedno gest, kteréž se wssudy nacházý / a toliko w nocy pěkné tělné bjlé barwy kwěty † o pěti listkách † nese/ a welmi libě wonné/ wedne pak zase dokonce a zcela se zawjrá/ tak že se zdá, gakoby zahynula a vwadla / ano y barwa geho býwá bledá. Calyx aneb Kalissek, z něhož Kwět wyrostá, nenj tak nadutý, gako na giných / syce gest gim podobný / ale welmi lépawý/ tak že y Mauchy a Komáři na něm wáznau: † Odkudž také y Latině Viscaria satiua & Muscaria, Německy Zamleimkraut slowe. † Trwá toliko za dwě Létě/ potom se obnowuge zase a omlazuge z Semena: gessto proti tomu giná pokolenj za množstwj Let zůstáwagj/ aniž také roste tak wysoko, gako giné. Mohlaby dobře gméno Hesperidis, z wlastnosti a powahy swé obdržeti. Dále widěl gsem w Kurffirstské Zahradě w Heydelberce, gedno welmi pěkné pokolenj s dosti hrubým plným Kwětem bjlým/ ano y Lobelius takowauž Bylinu s kwětem rozynowé barwy wyssetřil/ wedlé giné druhé téhož Kmene/ kteráž nese Kwět zelený/ a častokráte dwa Kwěty geden z druhého rostaucý: syce ta Bylina w giných kusých nenj obecné Bazalice nepodobná. Kdož wjce těchto Bylin žádostiw spatřiti a poznati / nagde ge apud Clusium in stirp. Hispan. historia, lib.2.cap.28. & stirp. Pannon. lib.2.cap.42.*

Planá Bazalika. Ocymastrum siue Ocymoides.

Ocymastrum flore pleno & simplici rubeo.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Semeno Bazaliky plané gest mocy pronikawé a prostupugjcý: Sussj také bez kausawosti.

Wnitř.

¶ Dotčené Semeno v wjně wařené, a ztižj půl lotu pité, gest dobré proti vsstknutj Gesstěrčjmu y giných gedowatých Zeměplazůw.

¶ S Medem, Wjnem, Pepřem a Myrrhau přigaté, spomáhá proti dnawé nemocy Kyčelnj. Přidáwá se y do Léků proti gedům strogených y proti neduhům/ kteřjž srdce a mozk Cžlowěka ssužugj. Plinius pjsse / že tato planá Bazalika, má wssecky ty mocy/ kteréž se Bazalice zahradnj aneb sstěpné připisugj.

¶ Bazalika planá slowe Latině y Řecky Ocymoides, Ocymastrum, quasi siluestre Ocymum. Wlasky Basilico saluatico. Sspanyelsky Albahaqua montesina. Francausky Basilic sauuage. Německy Wilde Basilien, Wiederstos.

Ocymoides

Ocymoides fruticosum.

Ocymoides noctiflorum. A

TAto planá Bazalika má liſtj gako Myrtus, blyſkawé, zelené, s pěknými čerwenými Kwěty/ kteréžſ také někdy, wſſak drobet tělné barwy, docela plnj se nachá-zegj/ gakož takowá Bylina (wſſak proto w Zymě dobře opatřena býti muſý) bezpečně w zahradě mé ſpatřiti se může. Slowe také Lychnis ſilueſtris. B

Druhé Ocymoidis aneb Lychnidis kwět obyčegně w Létě toliko w nocy wonj/ na podzym pak aneb na Zymu nemjwá žádné wůně. Syce obecnému nenj nepodobný.

O Peyru, Peyřj aneb Trawě.

Kap. XXXII.

Rozdjl a Spůſob.

PEyřj, ginák Tráwa, geſt rozličná/ ale gako kterauž nynj wypſugeme, neſe Ratolieſtky wzkowaté, po zemi ſe rozkládagjcy gako Truſkawec: Liſtj má obdlaužené, ſpičaté, twrdé, a poněkud k Třtině připodobněné/ na němž ſe Dobytek rád paſe. Stebło neſe tenké, rowné, s rozložitými klaſy/ wnichž roſte Semýnko drobné. Kořen ſe dlauze po zemi tážne/ geſt pobělawý, twrdý, wzkowatý/ kteréžſ we Wlaſtjch z země wykopáwagj/ a wymygice od prſti, Koňům a Dobytku howězýmu, místo Sena a giné pice giſti dáwagj/ zwláſtě kdež málo magj Sena a Owſa. Rádi geg gedj a tluſtinau po něm.

Geſt y giné pokolenj Trávy/ z gegjhožto Semena w Němcých y w Čzechách dobrau a chutnau Kaſſi dělagj/ a Němcy gi Himmelthaw, Čzechowé Roſa říkagj. Liſtj má mnohem menſſj a wžſſj, nežli ſwrchu wypſaný Peyr/ Stebło dwaupſdnj, tenké a wzloſté, při wrchu na několiko Klaſů rozdělené/ w nichž leží Semeno menſſj nežli Proſo aneb Pohanka/ zewnitř žluté, wnitř bílé/ chuti Reyžowé. W Němcých y w Čzechách ſe gi na Poljch, gako giné Obilj a waſen/ a opychagj w Stupách.

* Roſte na mnoha místech y ſama od ſebe/ gakož pak doſti mnoho ſe gi nachází/ zwláſtě okolo Dunckelſpiele na Lukách za Mlýnem, Witzelmühl řečeným/ zdálj gedné mile od města.*

Přirozenj,

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kořen Tráwy gest prostředně studený a suchý/ podstaty a mocy subtýlné, pronikawé/ chuti drobet kausawé. Ale Bylina gest studená na prwnjm stupni: W suchu pak a mokru mjrnost držj/ gako y semeno Rosy.

Wnitř.

Traňk, w němž kořen Peyru aneb Tráwy zwařený, pitý/ dobrý gest proti střewnjmu žřenj, zacpánj moče/ Kámen w Měchýři rozměluge/ zwředowánj Měchýře hogj/ Cžerwy w břisse mořj/ zwlásstě kdyžby geg s kořenem Nátržnjkowým wařil. Týž traňk dáwagj Nemocným pjti w tagemných mornjch Zymnicech/ když se Pestichiæ, to gest smrtedlné pjhy wywrháwagj.

Peyr aneb Tráwa. Gramen.

Rosa. Gramen Mannæ.

D

Zewnitř.

Kořen ztlučený, a gako Flastr přiložený, wředy a Rány hogj.

Tráwa slowe Řecky ἄγρωσις, † ab agris qui Græcis ἄγροι nominantur. † Arabsky Vagem. Latině Gramen, † quòd geniculatis internodijs mirificè serpat, à gradiendo, vel à gignendi facultate, siquidem crebrò ab ijs nouas spargit radices. † Wlasky Gramina. Sspanyelsky Gramentia. Francausky Dent de chien. † Egyptsky Anuphi Affrikansky Iebal. Vherský Porye. Walassky Citiata aneb Cotiata. Německy Graß oder Rechgras. Polsky Peržest.

Rosa slowe Latině Gramen mannæ, Mannæ cœlestis esculentum, Cereale, Capriola, Herba capriola & sanguinella: poslednjmi třmi y Wlassj gi gmenugj. Slowansky a Srbsky Pes cornicis, Wranj noha. Německy Manngras oder Himmelthaw. †

* Giná pokolenj Tráwy. Graminis aliæ species.

KDož má milost a žádost mnoho pokolenj Tráwy opatřiti/ nagde ge apud Lobelium hned při začátku geho Herbáře. Magj také y ginj Autores zwlásstnj některé Tráwy/ kteréžto wssecky sem, gako do gedné Kupy, snesti nenj potřebj. Nic méně chtěl gsem tuto gesstě dwoge pokolenj přiložiti. Gedno, kteréž Fuchsius držj a má pro Gramine Dioscoridis, gest pěkná Bylinka/ má několik tenkých vzlowatých Prautků/ kteřjžto sami od sebe přjmo nahoru nemohau růsti/ ale musegj se na křowj, w němž rádo roste, držeti. Na Prutu stogj wždycky dwa listy proti sobě/ gsau auzcý, obdlaužnj, drobet twrdj/ Tráwě wrchnj téměř podobnj, wssak kratssj. Při wrchu nese mnoho bjlých sněžné barwy kwjtků/ z nichž

tu/ z nichž bywagj okrauhlé, obdlaužné hlawičky/ w nichž zawřené gest drobné semýnko. Kořenjčko gest welmi ſubtylné a drobné/ rozkládá ſe okolo ſebe, gako Peyřowý kořen. Někteřj gi Německy řjkagi Augentroſtgras / w Pařjži gi magj pro Holoſteo Æginetæ, in Italia pro Chamecisſo Oribaſij. Této Trawy nacházý ſe gedno pokolenj mnohem ſubtylněgſſj/ nese menſſj Kwjtky gako Hwězdičky/ wnitř čerwenými nitkami welmi pěkně ozdobené: A opět giné na trawnych ladách roſtaucý s liſtem chlupatym/ ale s Kwětem ſſirſſjm a rozkoſſněgſſjm / kteryž Lobelius Caryophyllum Holoſteum gmenuge/ a dáwá mu chwálu proti.třesenj Srdce, †(odkudž y Cardiagroſtis ſkowe, Německy Hertzröſſleingras)† obtjženj Hlawy, Božey a chromotě Audůw. Těchto nahoře wypſanych Traw někteřj pro Euphraſia, místo Ambrožky wžjwagj/ zwlášťě proti horkoſti Očj, ginj gim mocy Peyru aneb Trawy připiſugj. † Simpliciſtæ gmenugj tuto Trawu Gramen Leucanthemum, floridum, virgineum & Euphraſiam gramineam. Německy Augentroſtgras, Blumengras vnd Jungfrawengras/ protože Panny a Dewečky Wěnce ſobě z tě Trawy a Kwjtj gegjho dělagj.†

Gramen leucanthemum.

Gramen aculeatum.

B

Druhá tuto wymalowaná Tráwa geſt Bylina nemnoho obyčegná, s auzkým a ſſpičatým trawnym liſtem/ Prautj má tenké, s mnohými čtanečky/ na nich roſtau okrauhlé, chlupaté hlawky/ z mnohého Semene whromadu ſſazené/ kteréžto dřjwe nežli wzráwá, odité bywá a zawřené w giném bodlawém liſtj/ že ſe zdá býti téměř gako Wodnj ořech aneb Kotwice. Tuto Bylinu położil gſem w tomto mjſtě/ protože y Autorowi naſſemu známá byla.*

O Bylině Sideritis Heraclia řečené.

Kapitola XXXIII.

Gméno.

TAto Bylina ſlowe Německy Gliedkraut, gakoby řekl Klaubnj Bylina, bezewſſj pochybnoſti od toho/ že gi k raněnym Klaubům neywjce wžjwagj. Řecky a Latině Sideritis † quaſi Ferruminatrix † pro tauž přjčinu: nebo Sideros wyznamenáwá Železo/ odkudž geſt Sideritis, gakoby řekl, Bylina wžitečná a dobrá na Klauby železem ſečené aneb raněné.

C

Rozdjl a Spůsob.

Dioscorides wypisuge těchto Bylin troge pokolenj. Prwnj slowe Sideritis Heraclea, má listj od spodu až k wrchu gako na ssichty rozsazené, wždycky dwa proti sobě/ chlupaté gako na Gablečnjku/ a rozdělené gako listj Dubowé. Prut gegj roste čtwerhraný, loketnj a častokráte delssj. Mezy listjm stogj Kwjtkowé gako okrauhlé hlawičky, Pawaučině podobné, co na Gablečnjku/ w nichž ležj černé Semeno. Nacházý se w mjstech kamenitých.

I. Sideritis, siue Heraclia.

II. Alia Sideritis.

D

Druhá Sideritis roste s tenkými Ratoljstkami, dwau loket na wýš. Listj gegj wisý na dlauhých sspičkách, Kapradj poněkud podobné/ sobau stran plné a zpilowané. Semeno nese w okrauhlých sspičatých hláwkách/ drobet okrauhlegssj a twrdssj, nežli gest semeno Manholtowé.

Třetj Sideritis roste na Poljch newyprawených a na Winicých, s mnohým listem/ kteréž y hned z Kořene wyrostá, gako listj Koryandrowé/ a rozkládá se po zemi: Giné listj stogj na Prutu pjdi zwýssj, hladké, měké a zbjla čerwené. Kwět brunátný, malý, hořký a sslemowitý.

Dále gest y čtwrtá Sideritis, kterauž gsem nalezl w Rakausých okolo Wjdně/ a gest k oku welmi pěkná. Má čtwerhraný ratolestný Slaupek, lokte zwýssj/ na němž stogj listj skůro Ssalwěgi podobné/ poběławé gako na Gablečnjku/ wůkol zpilowané/ chuti dosti přjgemné a libé. Nese kwět swůg také na Prutu mezy listjm, kupodobenstwj Přeslenu.

* Byloby tuto potřebj/ abychom o těchto Bylinách od samého Mathyola lepssj spráwu měli: nebo mně z nich gesstě žádná do rukau se nedostala, kromě prwnj/ kteráž gest apud Tragum, Marrubium aquaticum, a roste obyčegně w mjstech mokrých a wlhkých: Pročež y sám Mathiolus má gi w podezřenj/ a stawj na mjstě gegjm ginau Bylinu/ kteráž gest v wypsánj geho čtwrtá/ prawě, že gi w Rakausých okolo Wjdně růsti nalezl. Ale in obseruationibus Pannonicis Clusij, kterýž nepochybně wssecky Byliny té Kraginy a země wyhledal a wyssetřil, žádná se nenacházý k této podobná/ kterážby se cum Marrubio Pannonico lib. 3. cap. 44. nesrownáwala. Domnjwá se owssem Petrus Pena, že gest mjsto nj wymalowal Bylinu, kterauž někteřj Cannabim fœminam gmenugj/ & ad Galiopsin přičitagj/ ale y ta roste na wlhkých mjstech/ a nenj w ničemž wznessená Bylina. Gá pak dal gsem tuto položiti Sideritim vulgarem, poněwadž schwálená gest pro swau moc/ slowe wůbec Německy Zeiskraut/ má geden

má geden chlupatý Prut, s několika postrannjmi Ratolistkami / Listj dlauhé, swraskalé a sspičaté, drobet zpilowané / Kwět běležlutý, při wrchu na Prutu geden wedlé druhého osazený / Semýnko počernalé: a roste na mjstech newyděłaných, skalnatých. Vžjwagj gi na Rány s zwlásstnjm prospěchem / ano y chwálu gj dáwagj proti Průtrži Lůna / proti bjlému Flusu ženskému / a téměř gedenkaždý o něgakém zwlásstnjm vžitku gegjm wyprawuge. C. Clusius wypisuge dwoge pěkné pokolenj in stirp. Pannon. lib. 3. cap. 48. kteréž se tam spatřiti mohau. A

Dále, co se druhé Sideritidis dotýče / zdá se owssem drobet podobná býti, gakož gest od Autora wymalowaná, té Bylině, kterauž někteřj Rutam caninā, Psý Rautau gmenugj / wssak se newewssem s nj srownáwá. Aloysius Anguillara klade Pimpinellam sanguisorbam pro Sideritide secunda, a oznamuge w swých Wlaských opinionibus, že gi gesstě y podnes na Ostrowě Krétě tak gmenugj. Dodonæus také skůro tomu chce / že gest Sanguisorba, to gest Krwawé kořenj menssj / poněwadž Listj má téměř gako Trichomanes, Wlas ženský / gakož o tom ssiroce čjsti může, kdož chce, Pempt. lib. 4. cap. 21.

Třetj Sideritis s Koryandrowým listem gest mi zhola neznámá. Hogněgssj spráwy o těchto wssech Bylinách, do giné Knihy odkládám. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Sideritis stjrá, w hromadu stahuge a ochlazuge.

Zewnitř.

Listj Byliny této zelené ztlučené a přikládané, zahoguge Rány / a zpátkem odhánj horké Otoky a Baule.

Třetj Sideritis gest tak mocná / že Krew w nowých ranách, gakž gi gen přiložjš, y hned zastawuge. † To též činj Prássek z Byliny, zaseypaný do Ran. Tarentinus apud Cæsarem Constantinum lib. 13. cap. 9. de agricultura, prawj: Kdožby měl při sobě Bylinu Sideritidem, že se může Sstjrů žiwých dotýkati / a nic mu newsskodj.

Listj byliny této otrhané, s Wepřowým sádlem ztlučené, a gako Flastr stemperowané, rozděluge a zahánj závssnice aneb otoky za vssima. Parotidas řečené / aby na ně přikládal. B

Sideritis slowe gináč Latině y Řzecky Sideritis Heraclia, Parmirum Pythagoræ, Sanguis vel genitura Titani, Vertumnū, Solastrum, Cristagallinacea Apuleio & Exupera patricalis. Arabsky Sidrichis, Egyptsky Sendionor, Affrikánsky Vdedonim, Německy Gliedkraut.

O Wysokém Tranku. Kap. XXXIIII.

Spůsob.

Wysoký Traňk, kterýž někteřj Latině Solidaginem Saracenicam, to gest Swalnjk Turecký, gmenugj / má Listj hladké gako Oljwa, než delssj a ssirssj / zwlásstě to, kteréž stogj při zemi bljž Kořene / wůkol drobně a subtýlně zpilowané aneb zsekané. Prut zbrunátna čerwený, dwau Loket zwýssj / při wrchu nese kwět klasowitý a žlutý / kterýžto když vzrá, zpeyřnatj a sprchne. † Roste obyčegně w Lesých / a kwetne měsýce Srpna. †

Někteřj Herbářnjcy vkazugj gesstě y ginau Solidaginem Saracenicam, kteráž listjm y prautjm podobná gest nynj dotčenému Wysokému traňku / ale kwět gegj žlutý srownáwá se s přjmětným kořenjm aneb s Kwětem S. Jakuba. Ale gestli tato Bylina prawá Solidago Saracenica, nemohu wlastně powědjti, aniž chcy gistiti. Wssak to dobře wjm / že násse Virga aurea wssecky ty mocy a včinky má / kteréž se de Solidagine Saracenica wyprawugj. Czechowé této Bylině Hadj traňk řjkagj.

* Což se dotýče prwnjho Wysokého traňku / w nepřjtomnosti mé Maljř, gakož se y při giných mnohých stalo, Bylinu y Listj welmi churawě wymalowal / wssak in Lobelio lépe a wlastněgi gest wyreysowaná / kdež gi každý nagiti může. W tom se toliko dělj od giných / že má listj malé zpilowané / aneb mnohem subtýlněgssj / a sotwa očima spatřiti možné zaubky. Druhý gest od Autora Knihy této wypsaný. Nacházegj se pak Byliny této rozličná pokole-

C nj malá y welikáſ/ a mezy gjnými gedna slowe Herba Dorea † siue aurea, † roste w hognosti in Prouincia, a na místech wodnatých okolo Narbony. Prautj má welmi dlauhé/ na nichž stogi Kwět žlutý/ kterýž se in pappos w Chmeyřj rozletá: Lístj gest welké, obdlaužné a sspicaté, zřídka zpikowané/ Kořen wonj témeř gako pkaná Angelika/ a chwáku má gako y gini, že gest welmi dobrý na rány/ protož gi mnozý Panax Pharnaceum, a ginj Chironium gmenugj.*

Wysoký Trańk. Virga aurea, aliás Solidago Saracenica.

Ginj Wysoký Trańk. Virga aurea alia.

D

Přirozenj, mocy a wčinkowé.

Obědwě tyto Byliny gsau gednostegného přirozenj/ totiž horkého a suchého na druhém stupni: Mocy otwyragjcý, ztenčugjcý a rozpaussttegjcý. Prosoěssně gich wžjwagj na Rány/ buďto do mastj aneb do Ranjch trańkůw: nebo swalugj rány wnitřnjm y zewnitřnjm wžjwánjm.

Wnitř.

Arnoldus de Noua villa wysoce wychwaluge tuto Bylinu/ totižto že welmi sylně Moč žene/ Kámen láme, drobj a wywodj/ aby gi w bjlém wjně wařil a pil.

W čerweném wjně trpkém wařená a přigatá, zastawuge wsseliké plynutj břicha/ a hogj každé wnitřnj Aurazy a rány. Trańk dobrý raněným a protrhlým: Wař Wysoký trańk s Zanyklem a s obogj Chlapinau w wodě a pj. Týž trańk dobrý gest otráwenym, otekłým/ a když masso padá a smrdj.

Hadjmu pak trańku mjmo tyto giž dotčené wžitky y toto zwlásstně se připisuge: Kámen w Měchýři komiti/ sslemy, kaly y chuchly z něho hnáti/ Moč zastawený z něho proprawowati/ Matku studenau k plodu spůsobowati/ dnu střewnj s nadýmánjm wkládati/ Wodnotedlným otekłým s dussiotau a s obtjžnostj bokůw, spomáhati. Summau kewssemu tomu se hodj, k čemuž Zanykł.

Proti wnitřnjmu zwředowánj Gater, Maternjka y wsseho žiwota: Moč Hadj trańk w wjně/ dyskyllug a to wjno pj. To také žrenj a nadýmánj wnitřnj wkládá.

Zewnitř.

Wysoký trańk hogj wsseliké rány a zwředowánj. Aprotož když geg zelený ztlučeš a přiložjš, děkáneyprwé Masso/ a potom w hromadu swaluge.

Wsussený na Prach zetřený, do ran nowých y starých ano y do Fistulj zasypaný, čistj ge/ a napomáhá k rychlému zhogenj. Čischa

Gjcha, w kteréž Wysoký y Hadj traňk zwařen, aneb sama toliko z něho pálená woda / hogj a vzdrawuge každé zwředowánj aneb oteklinu Aust, y zpuchnutj Gazýčka aneb čjpku w hrdle/ aby gj wymýwal a w hrdle kloktal. A

Kdožby tuto Bylinu na Prach zdělanau Octem polil / a zase wyschnauti nechal/ bude mnohem sylněgssj a mocněgssj k hogenj starých ran y Aurazůw.

Wař Wysoký traňk s Ržeckým senem, s Poponcem a Slézem v wodě / a to často na Ránu podesslau a oteklau přikládeg. Můžeš také y Mast z toho vdělati/ a k témuž vžjwati. Woda z Hadjho traňku pálená, gest též mocy y k Ranám / aby gj rány y wsseligaké zemnutj a sedřenj, zwlásstě okolo Lůna, wymýwal/ a ssátky w nj namočenými obkládal. Wysoký traňk slowe Latině Virga aurea, Solidago † vel Consolida Saracenica, à conjungendis siue claudendis vulnerum labris, quod consolidare Chirurgi barbari dicunt. Dicitur & Herba fortis: quibusdam est Leucophragis Plinij. Francausky Consolide & Consolide Sarrazine. Německy Gulden oder Heydnisch wundkraut. †

O Ostružině. Kap. XXXV.

Ostružina. Rubus.

B

Rozdjl, Spůsob a Mjsto.

OStružina, wssechněm známá, gest dwogj: Gedna wětssj / druhá menssj. Obogj gednostegná/ kromě že gedna gest wětssj a chlupatěgssj. Rostau wssudy mezy křowjm a porostlinami, wedlé cesty a wmjstech pustých/ hned zase paussti se pod sebe do země/ wkořeňugj se zase/ a tak se samy zahussťugj. Prautj pak gest zewssech stran twrdými a bodlawými trny opatřeno/ a zawěssuge se rádo na ssaty těch, kteřjž mjmo ně gdau. Z těch Ratolestj wycházegj též bodlawé sspičky/ a na každé z nich wisý tři ljstky, rowně gako na Gahodnjku/ s gedné strany bjlé a s druhé černé. Kwět má poneyprwé počerwenalý/ potom bjlý, pěti listky osazený/ kterýžto když opadne, gde za nim Owoce každému známé / wewssem podobné Morussjm, sprwu zelené, naposledy černé/ a Safftu čerweného plné.

† Czas.

Kwetnau při počátku Léta, aneb měsýce Máge. Gahody pak gegich aneb Ostružiny při koncy žnj dozráwagj. †

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Ostrůžina gest přirozenj studeneho a suchého / mocy swjragjcý. Gest pak rozdjl mezy stránkami aneb částkami Ostružiny. Nebo listj, zwlásstě kteréž poneyprw wyrostá, má podstatu zemnatau a wodnatau / aprotož chladj a drobet málo whromadu stahuge a swjrá. Gahody, pokudž gsau gesstě nezralé a trpké, welice sussj, studj a swjragj: Ale zralé a sladké dostáwagj mjrné horkosti / gakžkoli předce sstahugj. Kwět též mocy gest, gako zralé Gahody / Kořen sstahuge a swjrá.

Wnitř.

Wssickni ti, gessto pokrmu zachowati nemohau, ale vstawičně se dáwj, magj owoce této Byliny, to gest Ostružiny gjsti / ano y zelené listj gegj ztlaucy / a w spůsobu Flastru zewnitř na čtitrobu přikládati. Nemůželi se těchto Gahod dostati / mohau wzati býti mladistwj wýstřelkowé aneb Listj, wařiti v wodě a nemocným dáwati.

Listj suché a wrssky Ostružinné v wjně aneb v wodě wařené, a z toho traňk pitý, krotj a mocně sstawuge Cžerwenau běhawku / též y Ženský fflus, když se přjlissně wylewá. Tauž moc a včinky má y Kwět, Prach z nezralých Gahod aneb z Listj. Jtem wytlačený safft z mladistwých wrssků / kterýž někteřj na Slunci wysussugj / proti giž dotčeným neduhům. Wssecken Kwět y Owoce v wjně wařené a pité, gest wznessené Lékařstwj těm, kteřjž gsau vsstknuti a raněni od gedowatých Žjžal, Hadů a Sstjrů.

Kořen v wjně wařený, aneb w Prássku přigatý, rozměluge a rozdrobuge Ledwinný kámen. Pálená woda z Ostružin pitá v wečer a ráno, po každé dwau Lotů ztižj, dobrá gest malým Djtkám proti Kamenu a Pjsku.

* Kořen Ostružiny wařený, a po několiko dnů pořád pitý, gest dobrý w dlauho trwagjcých a zastaralých Catarrhis a Flusých hlawy. *

† Dodonæus pjsse / že Ostružiny zralé gsau přjgemný a zdrawý pokrm Zialudku: nebo drobet whromadu stahugj: Ale Galenus dokládá / Kdožby gich přjliš mnoho gedl, že obtěžugj Hlawu a dělagj nemocnau. Dále prawj / že Kořen gest drobet tenssj a subtýlněgssj aneb pronikawěgssj podstaty / a s prospěchem vžjwán býti může proti Kamenu. Gakož y Plinius swědčj / že gest skussená pomoc / a že Moč wen žene. Wssak máš kořen v wjně wařiti a z něho pjti.

D

Kwětu Ostružinowého platně také vžjwáme proti wychrkowánj Krwj / aby geg w čerweném wjně wařil a z něho pil. †

Zewnitř.

* Z Kwětu Ostružinowého na některých mjstech we Wlassjch dystyllugj a wypalugj wodu / kteráž gest náramně vžitečná proti bolenj Očj. *

Listj a nowj wýstřelkowé Ostružiny v wjně † až do třetjho djlu † zwařeni / aby tim traňkem teplým vsta promýwal / čistj a hogj wsseliká w vstech porussenj a shnilosti / y také vtwrzugj wiklawé Zuby. Aby gjm kloktal, hogj otoky w hrdle. Slaužj dobře Barwjřům / aby gjm často promýwali tekuté Prassiwiny a wředy na Hlawě, na Twáři y na tegných mjstech. Tauž a podobnau moc má y wytlačený Safft z listj / a zase na Slunci wysussený / ažby lepký byl a Medu podobný. Jtem, y pálená woda.

Proti Prassiwině, maž se w Lázni po těle Sstáwau Ostružinowau / a zase nabudeš kůže pěkné.

Listj Ostružinowé w Lauhu wařené, dělá černé wlasy.

Též listj vsussené, na Prach ztlučené, gest vžitečné proti wředům Dobytčjm / aby ge zaseypal.

† Pelyněk a listj Ostružinowé v wjně a drobtu Octa zwařené, a na Zialudek přiložené, dobré gest proti plynutj žiwota a čerwené Nemocy. †

Ostružina slowe Řecky βάτος, Latině Rubus, † Rubus aruensis, Rubus magnus & Sentis. † Arabsky Buleich. Wlasky Rouo. Sspanyelsky Carza. Francausky Ronce † à runcatione, quæ dumorum cantum est. Německy Brombeer, Bremen. † Polsky Jezyny. Cžechowé gim také černé Nedwědice řjkagj. †

O Mali-

O Malinách. Kap. XXXVI. A

Malina. Rubus Idæus.

Spůsob.

Maliny v nás w Czechách w hognosti rostau netoliko w Lesých/ ale y na Zahradách/ a mnozy ge sobě sadj. Strůmek Malinowy gest mnohem měkčegssj a autlegssj, nežli obecné Ostružiny/ a nenj tak bodlawý/ nýbrž časem y bez bodláků se nacházý. Listj má ssirssj a měkčegssj/ Prautjčko oblé, Kwět bjlý/ po němž roste Owoce aneb Gahody čerwené/ a nadjle také drobet gako powělawé, gakoby Rosau skropeny byly, Ostružinám podobné/ wssak drobněgssj, prázdné a bez pecyček/ chuti sladké, gako zemské Gahody/ wssak netak libé. Ty Gahody Nedwědi welmi rádi gedj: protož když zralé gsau/ neywjce tehdáž lécegj na Nedwědy a chytagj ge/ odkudž gim někteřj Nedwědice řjkagj. † Kwetnau měsýce Máge a Czerwna/ zragj Czerwence. † B

* Gest také y giné malé pokolenj, nemagjcý žádných bodláčků a trnků/ Listj téměř gako na Malině/ při wrchu na Prutu kwět, skůro gako předesslé Ostružiny/ z něhož býwagj tři aneb čtyry čerwené Gahody pospolu/ a časem toliko gedna/ wětssj nežli na Obecné/ chuti dobré a nákyslé/ Kořen daleko se okolo sebe rozkládá. Ten Rubum wypisugj Gesnerus & Clusius, a gmenugj Rubum saxatilem alpinum, Německy Steinbeer. Hogně ho roste w Rakausých, na horách Slézských, w Sswejcařjch y ginde. Maliny nacházý se také pěkné pokolenj, s bjlými a chutnými Gahodami: Celý křiček gest wjce zzelenapobělawý nežli Obecný/ a welmi se rozplozuge w Zahradách/ a gest hoden toho pro swau libau wůni a přjgemnau chut. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Maliny wssecku tu moc magj, gako Ostružiny/ wssak netak sylnau. Chladj, ztenčugj a swjragj, gako onyno/ ač něco mdlegi.

Wnitř.

Pálená woda z gahod Malinowých gest w nemocech horkých netoliko vžitečná/ ale také přjgemná a libá Nemocným/ pro pěknau Fiolowau wůni/ a má se s pilnostj chowati.

* Z Safftu Malinowého strogi se welmi dobrý a zdrawý Syrup/ kterýžto nám ně posyluge Srdce/ gakož y wonná woda z Malin dystyllowaná, tauž moc má. Chwálj gi wysoce Gesnerus in suis Epistolis. *

Zewnitř.

Malinowé listj tak zelené ztlučené, a na horká gátra y žaludek přikládané, odhánj horkost. To též činj y pálená woda/ a gest moc gegj předjwně a dostatečně skussená/ když by gi na pálčiwá a horká mjsta přikládal, skrze ssátky na dwé složené a wnj omáčené. Též Lékařstwj s wjnem a Olegem smjchané, a na vsstknutj Hadj přiložené, odpjrá Gedu.

Kwět Malinowý zdrobna ztlučený, s Medem rozdělaný a přikládaný, dobrý gest proti pálčiwým otokům Očj/ zahánj Růži y S. Antonjna Pekelný oheň.

Malina slowe Latině Rubus Idæus, † quòd in monte Ida copiosus proveniat. Francausky Framboises, quasi Fragaria lignea aut siluosa. Wlasky Ampomele. Německy Hindtbeere, Himbere vnd Horbeere.

O Swlačcy menssjm. Kap. XXXVII.

Swlačec menssj. Helxine cissampelos, Volubilis minor.

Swlačec wětssj. Volubilis siue Convolvulus major.

D

Spůsob.

Swlačec menssj, kterýž Volubilem minorem gmenugij, roste na hrázých v Plotů, na Winicých y na Poljch mezy osenjm. Listj nese podobné Břečtanowému/ drobné, tenké, sfformowané téměř gako Střela. Ratoljstky aneb Rywowj má drobné, oblé, ručičkowaté gako prowázky/ gjmiž se táhne a otočuge okolo wsseho, čehož dosýcy může/ vtiskuge a vdussuge giné Byliny/ aniž se dá snadně wyplemeniti/ protože bjlj a tencý Kořjnkowé geho welmi hluboko podse pronikagj/ a lehýčce se vgjmagj/ a wždycky nowé wrssky wen wystřelugj gako Chmel. Má Kwět bjlý a poněkud y tělné barwy/ a ten gest prázdný, gako Zwonček/ kterýžto když opadne, nacházý se černé Semýnko w hlawičkách aneb okrauhlých mjsskách zawřené. Někteřj také Bylině této Bjlý Zwonček řjkagj.

* Roste také Wětssj Swlačec v Plotů a w Hágjch, s mnohem wětssjm a sněžně bjlým Zwonečkem. Na mnoha mjstech magj obyčeg tuto Bylinu y za Okny saditi/ protože se welmi pěkně nahoru wésti dá/ a roste welmi hustě whromadu/ a zdá se co něgaky zelený Koberec. Kořen y Bylina dáwá z sebe Safft bjlý gako Mléko/ wůně a chuti odporné, gakoby z pokolenj byla Plané Scammoniæ. Syce nacházý se gesstě Cžerný Swlačec w Hráchu a mezy Lusky/ kteréž

kteréž také dulý a vmrtwuge / pročež se Tragus domnjwá, že gest Orobanche, gmenuge také Cassum secundum Serapionis, Dodonęus Helxinen cissampelon, Obecný lid Vogelzung.* A

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Swlačec gest přirozenj horkého/ zahřjwá, ztenčuge a rozděluge/ gakož se z hořké chuti geho, a z dole položených včinkůw porozuměti může.

Wnitř.

Safft z Listj Swlačcowého wypresowaný a pitý, břicho měkčj/ a pěnokrewnost Stolicemi wyhánj. Semene obyčegně vžjwáme proti wětrnostem a kapánj moče aneb Ržezawce / aby ho dwanácte aneb ssestnácte zrnek ztluka, w bjlém wjně přigal. K témuž slaužj y woda z zwonečků Swlačcowých pálená, ráno y v wečer pitá.

† Swlačec s Womanem, Fjolowým kořenem, Osládyčj a s ženským wlasem požjwaný, wyčisstuge Prsy od hrubých wlhkostj a sslemů.†

Zewnitř.

Safft aneb mjzka z listj Swlačcowého s winným Octem a gečnau mukau zwařená gako na Flastr, a teplá přiložená, dně Kyčelnj spomáhá. S Octem a Solj smjchaná, dobrá gest proti Prassiwosti / aby se gj často potjral.

S Octem a Růžowým olegem smjssená a rozdělaná, aby lněný ssátek w nj omáčege na čelo a židowiny přiwazowal, welmi dobře bolenj Hlawy vkládá.

Woda pálená z Zwonečků Swlačcowých gest znamenité Lékařstwj na čerwené a horkostj roznjcené Oči/ aby gi do nich wkrápěl a na ně přikládal.

Byliny vžjwagj k mytj aneb pařenj v Wanně/ proti kapawému těžkému wody paussťěnj, a dřjcymu Kamenu. Safft z byliny s Bjlé horčice bylinau smjchaný, aby gim potjral/ dělá kůži giné podobnau a rownau. Kdožby se vrazyl, od násylného gitj/ ztluc kwět Swlačcowý/ a pomazug tim Safftem mjsta vraženého, a zhogjš se.

Swlačec menssj slowe Ržecky y Latině Helxine cissampelos, Smilax leuis, Conuoluolus vel Volubilis minor, Campanella. Arabsky Acsin. Wlasky Viluochio minore. Sspanyelsky Yerua campana. † Německy Winde oder Zaun glocken, Windenkraut vnd Baumwinde. † Swlačec wětssj Volubilis major, Polsky Powog. B

Elatine.

Tohoto prawého Elatine, gakéž toto wymalowánj vkazuge, nikdy gsem prwé newiděl / ale teprw teď nedawno dostalo mi se z Padue, à Iacobo Antonio Cortuso. Roste stručnatě a hustě w hromadu / má pět aneb ssest vzyčkých Ratoljstek: Ty wycházegj z gednoho kořene pjdi zdýl plné listj podobného swrchu wypsanému Swlačcy wětssjmu / kromě že gest menssj a drobet okrauhlegssj / chuti trpké a w hromadu stahugjcý. Kořen gest malý a tenký. Nacházý se na Poljch mezy Žjtem a w zemi wydělané. Gjcha aneb Traňk, w němž tato Bylina zwařená gest pitý, zastawuge Čzerwenau nemoc. Bylina za zelena ztlučená a přiložená, vhassuge a odgjmá horkost čela y Očj / a zastawuge tok gegich.

Elatine.

O Penjžku

C O Penjžku winutém. Kap. XXXVIII.

Penjžek winutý. Numularia, Centummorbia.

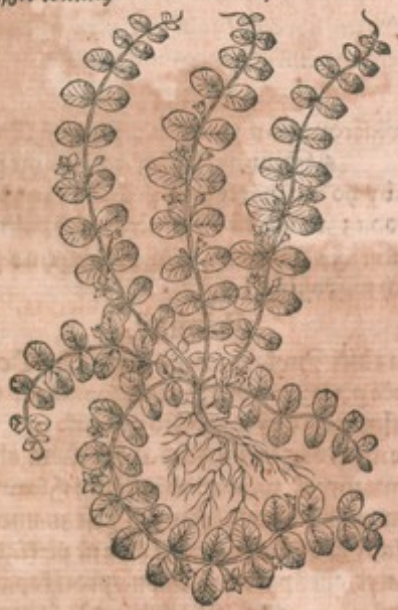

Gméno, Spůsob, Cžas a Mjsto.

D Penjžek winutý, to gest Hirudinaria, slowe také Centummorbia, za přjčinau swých mnohých a hogitedlných mocý: Jtem Numularia, protože Listj geho (kteréž se s obogj strany tenkého Slaupku od zpodku až do wrchu osazuge) okrauhlé gest gako Penjz / a k tomu tučné, tlusté a žilkowaté. Ržjkagj mu y Serpentaria minor, protože se mezy ginými Bylinami rozkládá, a wine gako skrytý Had: Zawěssuge se wssudy na dně swým drobným wlássenickem: aneb že, gakož někteřj pjssj, Hadi rány swé tauto Bylinau hogj. Měsýce Máge nese drobný, žlutý a hwězdnatý Kwjtek, gako Pryskýřnjk. Zelená se přes celý Rok. Kořen malý a tenký wycházý od Prutu. Roste rád na mokrých Lukách, tráwných Zahradách / mezy Krechty, na mezech a stinných tráwnatých Lesých. † Cžechowé mu Penjžek řjkagj / pro rozdjl onoho Penjžku, Thlaspi, kterýž také má Měchyřičky okrauhlé a tleskaté gako Penjz, a w nich Semeno / ale neplazý se po zemi / nýbrž roste rowně nahoru. O němž w Knize 2. Kap. 81. praweno. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Penjžek winutý sussj a swjrá. To se z chuti geho poznáwá.

Wnitř.

Penjžek winutý gest welmi wznessená Bylina na Rány. V wjně wařená a pitá, aneb Prássek z nj v wjně přigatý / dobrý gest těm, kteřjž na Cžerwenau nemoc stonj. Zastawuge Běhawku, chrkánj Krwj, a přjlissný tok Ženský. Slaužj také welmi prospěssně kewsselikým wnitřnjm ranám a wředům / zwlásstě pak Plicnjm. A protož magj rádi a často vžjwati této Byliny, kteřjž Pljce raněné magj / a k Sauchotinám nakloněni gsau. Chwálu má Penjžek tento winutý y proti Průtržům.

* Tuto Bylinu někteřj za welmi dobrau držj proti Scorbutum, Scharbock aneb Stomacacen, aby gi v wjně wařil, pil a hrdlo wyplakowal. *

Zewnitř.

Zewnitřnj Rány magj se wjnem, w němž tato Bylina wařena, wymýwati a wyčisstowati/

ssťowati/ potom listj na rány přikládati/ aneb Prássek do nich zatrussowati: Brzo hogj, gakž skussenj dowodj. ¶ Hadi raněni hogj se tauto Bylinau/ což někteřj Pastuchowé očitě wyssetřili a nalezli.

¶ Penjžek winutý slowe Latině Numularia, † à foliorum circinnata rotunditate, nummi speciem referente, quibusdam Numorbis Plinij. † Centummorbia † vel Centimorbia, à mirifica vi & facultate. Hirudinaria, quòd passim terræ hirudinis instar affixa sit, & Serpentaria. Francausky Monnoyere, & Herbe à cent maladies. † Německy Egelkraut, Pfennigkraut. Polsky Peněžnjk.

O Střjbrnjku, aneb Husým Meydlu.

Kapitola XXXIX.

Střjbrnjk aneb Husý Meydlo. Anserina, Potentilla.

Spůsob.

HUsý meydlo aneb Střjbrnjk slowe Německy Genserich, od Husý/ kteréž tuto Bylinu rády gedj. Roste w mokřinách podlé Potučků a wod/ kdež se rády Husy pasau. Ležj vstawičně na zemi, s swým pernatým a rozděleným listjm, podobným k Ržepjčku/ kromě že ge má chlupatěgssj/ powrchu zelené, po hřbetě popelaté, aneb bjlé gako střjbro (odkudž y Střjbrnjk slowe) k dotknutj měké, a chuti trpké. Prautjčko nese mladistwé/ po zemi se plazýcý gako Myssj vssko menssj aneb Chlupáček/ na němž stogj žlutý Kwět, gako téměř na Pětilistku/ gedenkaždý na zwlásstnj sspičce wisýcý. Kořen kosmatý, pjdj zdělj/ zewnitř čerwený, wnitř bjlý/ chuti trpké. Tato Bylina nikdý se nenacházý samotná: nebo welmi se rozplozuge a rozssiřuge/ tak že časem geden Kmen gegj, do dwadcýti giných zsebe wydáwá/ a kdež počne růsti, weliké mjsto a Plac sama obsahuge a zaměstknáwá.

Přirozenij, mocy a včinkowé.

¶ Střjbrnjk gest přirozenj suchého/ mocy swjragjcý a ztenčugjcý, gako Ržebřjček.

Wnitř.

¶ Střjbrnjk v wjně wařený a pitý, zastawuge plynutj Břicha, nemoc Cžerwenau, wsseliký Krwotok, ano y bjlý Flus ženský/ zwlásstě s čerwenými Koraly a s Slonowau kostj přigatý.

¶ Prach

C Prach Střjbrnjkowý s wodau pálenau přigatý, bolenj hřbetu oblehčuge. V wjně Střjbrnjk wařený a pitý, Střewnj dnu vkládá.

Střjbrnjk s Pelyňkem vžjwaný, mořj Cžerwy, a rozhánj žřenj w žiwotě.

Zewnitř.

Někteřj prawj/ že Střjbrnjk zastawuge měkost Břicha y Stolice/ aby gjm zadek vtjral/ aneb Bylinu do obuwj wložil, a na nj chodil.

Střjbrnjk v wodě wařený, a ten Traňk teplý w vstech držaný, vkročuge a vkládá bolest Zubů/ zwředowánj aust y oslabenj dásnj proplakowánjm. Cžjpek w hrdle spadlý zase wyzdwihuge (přidássli málo Kamence a Licyum) a Flusům k němu padati bránj.

Bylina zmačkaná a přiložená, polehčuge bolenj Klaubůw y Kyčel. †Gest wýborný Lék skljčeným a skrčeným audům kuposylněnj.†

Woda Střjbřnjkowá gest vžitečná čerweným očjm/ aby wnj ssátek omáčel a přikládal/ zahánj Fleky/ stawuge Flusy y bolesti. Safft z listj wytlačený/ aby w něm ssátek omáčel, a na čelo přikládal/ zastawuge Krew z Nosu tekaucý.

* Woda z této Byliny dystyllowaná/ obyčegná gest w Engellandu, k sháněnj Flekůw a pjh z twáře. Item opáleniny aneb smáhy od Slunce.*

† Střjbrnjk bylina s Solj a Růžowým Octem ztlučená/ a potom gako Flastr tak chladná zespod noh a na dlaně rukau přiwázaná/ welmi mocně táhne horkost z Hlawy y zewsseho Těla: A gest skussený Lék w horkých bolestech Hlawy/ též y w pálčiwých Zymnicech.

Střjbrnjk do obuwj wložený, aby na něm chodil, dobrý gest proti Zlautenicy.

Střjbrnjk w polowicy wjna a polowicy wody wařený. krotj při malých Dětech žřenj a trhánj w žiwotě od zelenosti pocházegjcý/ aby gim Bylinu teplau na břjssko přikládal. Gest welmi pěkné a platné Experimentum. Střjbrnjkowá woda gest zwlásstně dobrá pro Oči čerwene, wlhké a slzawé: nebo wysussuge w nich Flusy/ a předivně zrak temný oswěcuge/ vkládá pjchánj a střjlenj w Očjch/ aby gi za den několikrát dwě aneb tři krápěge do nich

D wpausstěl/ a lněný ssátek wnj omáčege, wlažný na Oči přikládal.†

Střjbrnjk aneb Husý meydlo slowe †Rzecky Chenoboscum, hoc est, Pabubulum anserinum, Pastus anserinus, Hercularis & Anserina, protože se na nj Husy rády pasau: Item, Argentaria & Argentina, od Listj kteréž se blysstj gako střjbro: Potentilla, od welikých mocý: Agrimonia siluestris & Tanacetum siluestre, protože listj má podobně Rzepičku aneb Wrátyči. Wlasky Potentilla & Becco di Occa. Francausky Agrimonie sauuage & Argentine. Německy Genserich oder Genskraut, vnd Sylberkraut.† Polsky Srebrnik, Zlotnjk.

O Rzepjčku, ginác Starečku.

Kapitola XL.

Spůsob a Mjsto.

Rzepjček aneb Starček Rzecky Eupatorium, od Apatékářůw Agrimonia řečený, gest Bylina wůbec známá. Prut má prostý, drewnatý, oblý, tenký, wlasatý a chlupatý: Listj od gedné sspičky několik wypausstj/ wždycky dwé proti sobě osazených/ pět y wjce párů gedněch po druhých/ toliko že na koncy tři Listy spolu stogj. Mezy každým párem aneb osazenjm na sspičce roste s obogj strany giné malé listjčko. To listj wssecko, weliké y malé, gest chlupaté, wlasaté, počernalé, zpilowané wůkol gako Srp aneb gako list Konopný. Vprostřed Prutu až nahoru vkazuge se klasowitý žlutý Kwjtek, gako na Pětilistku/ kterýžto když opadne, zůstáwá po něm malý chlupatý ostrý Rzepjček pod se nakřiwený/ a ten chytá se ssatů, y čehož se dotkne/ odkudž y gméno Cžeské má/ a toť gest Semeno. Kořen gest drewnatý, zčernačerwený/ chuti sylné a drobet hořké. Roste wssudy rád mezy Chrastinami, w mjstech stinných, newydělaných/ na njzkých a kamenitých wrssjch/ okolo Plotů y wedlé cest. † Kwetne téměř přes celé Léto/ a tehdáž spolu s Kwětem y Semenem trhati se má/ a kupotřebě w stjnu vsussiti.†

* Rzepjčku

* Ržepjčku nacházý se we Wlassjch, zwlásstě okolo Caprarola, y také w Frankreychu, zwlásstnj gedno pokolenj/ welmi pěkně wonj/ ale nerádo v nás w zahradách nassjch obwykne.* A

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Ržepjček gest přirozenj horkého na prwnjm, a suchého na druhém stupni/ podstaty subtýlné a pronikawé. Mocý swau ztenčuge, rozrážj, wytjrá/ bez patrného a přjlissného rozhorčenj. Stahuge také drobet whromadu a stjrá/ neb má při sobě trpkost. Gest bylina Gatrám zdrawá/ otwjrá ge a posyluge gich.

Ržepjček aneb Starček. Agrimonia, Eupatorium Græcorum.

B

Wnitř.

Ržepjček gest wznessená Bylina proti zacpánj Gater, v wjně aneb v wodě wařená/ a Nemocným dáwaná. Ten Traňk gest skussené Experimentum, y proti studenému kapánj moče. Pálená woda z Ržepjčku pitá, vkládá Kássel/ rozděluge spekly Flus/ rozhánj Žlautenicy/ dobře činj dlauho stonjcým na Zymnicy/ a mořj Cžerwy w břisse.

* Traňk z Kořene s pilnostj vwařený, zdá se býti gako pěkné žluté wjno/ a gest dosti chutný/ dobře posyluge Gater/ a otwjrá zacpánj gegich: pročež také y w Apatékách Safft z něho w Trocissky sfformowaný, chowagj.*

Ržepjček y semeno geho v wjně pité, spomáhá proti Cžerwené nemocy/ a vsstknuté od Hadů vzdrawuge. Přidáwá se y do Traňků Rannjch. Listj s Wlaským koprem a Ssalwěgj w bjlém wjně za třidceti dnů pořád močiti a pjti, zrak ostřj.

Chcessli ať Piwo dlauho trwá: Smaž s Chmelem Ržepjček, Benedykt bjlý, Ržebřjček, Dobraumysl: Aneb protluc spolu Ržepjček, Benedykt a Bobek/ zawěs do Piwa. To zachowáwá ge od porussenj/ dobrau chut dáwá a k zažitj pomáhá.

Zewnitř.

Listj Ržepjčkowé s starým Wepřowým sádlem přiložené, hogj ty Rány, kteréž se nesnadně hogiti dadj.

Kdožby sobě Aud který wywinul: Wezmi Ržepjčku zeleného aneb suchého/ přideg k němu bjlých Otrubů/ a wař w čerweném wjně až do hustosti Kasse: potom tim teplým Klauby aneb aud wywinutý obkládeg. Někteřj tyto kusy smažj w Octě a Másle proti témuž neduhu/ a gest skussené Experimentum.

Woda pálená z Ržepjčku, dobrá gest proti Pogedu w vstech/ vzdrawuge y giné neduhy a zwředowánj aust/ aby gj vsta wyplakowal a wymýwal.

C Kdož od mnohé a daleké chůze vstal/ meg sobě nohy s Ržepjčkem/ a bude se lépe mjti.

Ržepjček a Womanowý kořen w gednom Kotle wařený/ aby w té wodě ráno y v wečer odznobené audy, a od studena zdělané djry, vmýwal/ vzdrawuge a hogj wkrátkých dnech. Ržepjček v wjně wařiti/ a tim Traňkem rány sečené y bodené wymýwati/ potom ztlaucy s Gitrocelem a tim obkládati/ hogj se dokawadž gsau nowé. Staré rány musýš prwé wyhnogiti.

Mast na wsseligaké rány sečené y bodené, y také y na obraženj, wýborná: Wezmi Ržepjček, Ržebřjček, Zanykl, Husynůžku, Gitrocel, Zběhowý traňk, Cžernohláwek, Wrátyč, Ržecké seno, Bukwicy čerwenau, Beranj gazyk, Hrusstičku, Cžapj nos, wrssky od Chebdj s kwjtjm, Chlapinu obogj: Wař to wssecko v wjně, proceď a wytlač. A což wytlačjš, to wař znowa s Olegem dřewěnným/ přideg Wosku, Pryskyřice, Sádla slepičjho a Kačičjho/ a mjcheg. Naposledy odstawě, kdyžby dobře prochladlo/ wsyp bjlé Kadidlo, Myrrhu, Mastyx/ mjcheg vstawičně až se shustne: A budeš mjti dobrau hogitedlnau Mast.

Ržepjček má tuto zwlásstnj moc/ že wložený pod hlawnj Podussku, dřjmotu na člowěka vwodj. † To též činj kořen Ržepjčkowý za zelena ztlučený/ a gako Flastr na hlawu přiložený. Ržepjčkowá bylina na hrdle nossená, dobrá býti má proti pálčiwosti žaludka kteréž obyčegně Záha řjkagj. W ruce držaná ažby se zahřila/ zastawuge Krwe tečenj z Nosu.

Ržepjček aneb Starček slowe Ržecky a Latině Eupatorium ab Eupatore rege, primo inventore, Hepatorium & Hepatitis, quòd hepati medeatur, Plinio Eupatoria. Item Marmorella, Concordia, Arcella, Abscella, Lappa inversa, že Ržepjky pod se obracý. Lékaři gako y Wlassj gmenugj Agrimoniam & Agrimonium. Arabsky Cafal, Cafil seu Gafel. Sspanyelsky Agramonia. Francausky Aigremoine, & Eupatorie. Polsky Badžřecz a Badžecz. Německy Odermenig, Bruchwurtz vnd Leberkletten. †

D

O Traňku S. Kunygundy.

Kapitola XLI.

Spůsob a Mjsto.

Kunygundin Traňk roste obyčegně w mokřinách a w mjstech wlhkých/ zwlásstě pak na mokrých mezech, blizko od wody. † Když se do Zahrad přesazuge, trwá dosti dlauho a dosti pěkně roste/ wssak přitom chce častému zaléwánj/ a tak může zůstati přes třetj Rok. † Nacházý se někdy třj Loket zwýssj/ Bylina na oko krásná a wonná. Prut má gediný, okrauhlý, dlauhý, vzlowatý, ratolestný, pewný, počerwenalý a chlupatý: na němž wyrostá listj dlauhé rozdělené téměř gako na Konopjch, wssak wětssj/ possediwělé, chlupaté/ wůně dobré a chuti hořké. Při wrchu † měsýce Cžerwence † nese weliké Korunky aneb Chomáčky/ z mnohého drobného tělné barwy aneb pobrunátnělého Kwitjčka whromadu složené/ kteréžto po vzránj obrácý se w létawé Chmeyřjčko/ a wjtr ge rozffaukáwá. Kořen kosmatý, na několikero se rozkládá/ žádneho vžitku nenese w Lékařstwj. Starý Herbář gmenuge tuto Bylinu Králowský traňk.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

S. Kunygundy traňk Bylina gest horká a suchá na druhém stupni/ aneb gistě vprostřed třetjho/ čehož chut gegj welmi hořká patrně dokazuge. Mocý swau proniká, čistj, stjrá, rozrážj a zachowáwá od porussenj/ proprawuge zacpánj/ wnitřnj audy wyčisstuge/ a hrubé y lepké wlhkosti w žilách nashromážděné ztenčuge a rozrážj.

Wnitř.

Bylina tato v wodě aneb wjně wařená a pitá, otwjrá zacpaná Gátra, Slezynu y giné audy/ vzdrawuge zlau barwu, Žlautenicy y Wodnotedlnost/ dáwnj Zymnicy, kteráž má půwod od sslemowitých lepkých wlhkostj a zacpánj. Přinássj ženám nemoc gegich/ žene moč/ proprawuge Prsy a Pljce.

Safft

Safft z čerstwého Listj wytlačený a pitý, mořj Czerwy w žiwotě. A

Kunygundy traňk s Polnj Rutkau wařený a pitý, čistj Krew zákožnj / odgjmá swrab y Prassiwost. Dáwá se tato Bylina y Dobytku howězýmu když kassle / ano y Koňům deychawičným a soptiwým. Mysliwcy to giž wyssetřili / že Geleni postřeleni aneb raněni, Bylinu tuto gedj / a požjwánjm gj se hogj. * Někteřj na zemi držj tuto Bylinu za zwlásstnj Lékařstwj na Rány / aby z nj raněný pigel. Gesnerus pisse in suis Epistolis, že netoliko purguge a počisstuge / ale y dáwenj zbuzuge.*

Kunygundy traňk. Eupatorium Auicennæ, seu vulgare.

B

Zewnitř.

Kunygundy traňk mocný gest také Rány a aurazy hogiti.

Kauřenj z této Byliny suché, zahánj wsseliké žjžaly gedowaté.

Safft z listj, s Octem a Solj smjchaný / aby se gjm po Lázni mazal aneb třel / vzdrawuge swrab y Prassiwinu. Kwět přiloženjm swým hogj rány y wředy.

† Bylina tato v wjně aneb wodě wařená, hogj vsstknutj Hadů y giných gedowatých žiwočichů / aby tim Traňkem několikrát za den Ránu wymýwal / a ztlučenau Bylinu mjsto Flastru přikládal / a kdyžby vschla, zase obnowowal.†

S. Kunygundy traňk slowe Latině Eupatorium Auicennæ seu vulgare, Herba Kunigundis, Cannabina, apud Baptistam Sardum Terzola. † Itē Origanum aquaticum, Trifolium ceruinum, Consolida ceruina, Eupatorium adulterinum. Arabsky Gafet. Sspanyelsky Guafete, od slowa Arabského. Wlasky Eupatorio vulgare. Francausky Eupatoire bastard. Německy Hirtzklee, Wasserdost, Kunigundtranck, Albkraut, vnd Hirtzwundkraut.†

O Gatrnjku přespolnjm. Kap. XLII.

Spůsob.

Az posawad wypsali gsme dwě Gatrnj byliny, totižto Rzepjček aneb Starček a S. Kunygundy traňk. Gest pak y třetj Gatrnj bylina, Eupatorium Mesuæ nazwaná / wspůsobu předesslým dwěma nepodobná: nebo wypausstj z Kořene několik Prutů, tenkých, na půldruhého střewjce dlauhých, oblých / poněkud chlupatých a drewnatých. Na těch stogj ob-

A dlaužné chlupaté, zpilowané listj/ Zeměžluči nehrubě nepodobných. Na wrchu Prautj má swé Chomáče aneb Kwěty/ barwy y Formy gako Stœchas Citrinum, Plesniwec. Tuscani we Wlassjch, v nichž v weliké hognosti na Poljch roste, gmenugj Herbam Iuliam. † Kwetne téměř přes celé Léto. Roste ráda na mjstech wýslunných. W Němcých ani w Cžechách sama od sebe neroste/ leč sazená w kořenných Zahradách. †

Gatrnjk Přespolnj. Ageratum Græcorum, Eupatorium Mesues.

Gatrnjk Přespolnj menssj. Ageratum minus.

B

* Gsau negedni včenj Medici, a mezy nimi Dodonæus & Cesalpinus, w tom domněnj/ že Eupatorium Græcorum & Arabum gest gedna Bylina/ totižto Agrimonia, Ržepjček aneb Starček/ očemž na giném mjstě prawено býti má: Nebo takowé dlauhé disputationes a půtky o gménjch Bylin sem nepřináležegj/ gako y to, z kterých přjcin dotčenj Medici Bylinu tuto, k Ržecké Mátě, kterauž syc Mentham Saracenicam gmenugeme, přičjtagj. Zé pak Bylina tato gest Ageratum, také o tom někteřj pochybowati chtěgj/ ale my gi na ten čas při tom gménu zanecháme. Přesazená do Zahrad, gest mnohem ginačegssj/ a má wjce kadeřawé listj: Nacházý se také gedna s pěkným bjlým Kwětem. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Eupatorium Mesuæ gest přirozenj horkého na prwnjm, a suchého na druhém stupni/ chuti welmi hořké.

Wnitř.

Eupatorium ztenčuge, rozděluge, stjrá, wyčisstuge/ nedá hnjti/ otwjrá zacpánj/ hogj wsseliké nemocy, kteréž z zacpánj pocházegj/ odhánj staré dlauhotrwalé Zymnice/ posyluge Žaludka, Gater y giných wnitřnjch Audůw.

Bylina v wodě wařená, a gjchy té dobrý truňk pitý, poznenáhlu skrze Stolice wywozuge sslem a žluč. To též činj Prach, ztižj dwau aneb třj čtwrtcý přigatý.

Když Bylina kwetne, má se dystyllowati. Takowá woda pitá, žene moč.

Kwět aneb hořegssj wrssky a wýstřelky této Byliny w sladkém wjně přes noc močené, aby to wjno pil, mořj čerwy w břisse. We Wlassjch Matky dáwagj Dětem swým takowé wjno pjti proti Sskrkawkám/ dwě aneb tři hodiny před gjdlem.

† Semeno této Byliny týmž spůsobem gako Wurmkraut djtkám dáwané, též Sskrkawky w Břisse mořj a wyhánj. †

Zewnitř.

Zewnitř. A

Nahoře dotčenau pálenau wodau twář vmýwati a potjrati, wyčisstuge kůži od starých pjh a Flekůw. † Pálj se pak woda měsýce Czerwence in Balneo Mariæ, a berau k tomu Bylinu s Prautjm y s Kwětem/a sekagj drobně. †

* Tato Bylina v wjně wařená s drobtem Rosmaryny a kořene Peltramowého, gest welmi mocné Lékařstwj proti bolenj Zubů/ kteréž od studených Flusů pocházý.*

O Pětiprstku aneb Pětiljstku.

Kapitola XLIII.

Pětiljstek. Pentaphyllon. Quinquefolium.

Pětiprstek s bjlým listem. Pentaphyllon album.

B

Rozdjl, Spůsob a Mjsto.

Pietiprstek aneb Pětiljstek gest obyčegně trogj: Prwnj neyobyčegněgssj, a kteréhož neyčastěgi vžjwáme, roste při Potocých na mjstech mokrých a wlhkých a mezy Krechty. Prut má okrauhlý, tenký, pjdi zwýssj/ Kwět na něm zlaté barwy, blýskawý gako malé hwězdičky/ z něhož wyrostá Semeno. Z toho Prutu wycházegj dlauhé sspičky/a na každé z nich pět ljstků pospolu, obdlaužných, k Mátě podobných, wůkol zpilowaných/ a žilowatých rowně gako na Ržepjčku. Kořen gest počerwenalý, dlauhý a kosmatý, gako Czerné kořenj/ chuti trpké a whromadu stahugjcý.

Druhý Pětiljstek podobný gest prwnjmu/kromě že má list menssj/ano y wewssech částkách swých gest drobněgssj. Roste w mjstech suchých, a po drnu se rozkládá. Prwnj y druhé pokolenj w gedné Figůře gsme zawřeli.

Třetj Pětiljstek má listj ssediwé aneb Popelaté a chlupaté gako Střjbrnjk/Kwět bjlý/ Kořen přjryssawý a trpký. Roste w mjstech wyprahlých a kamenitých.

* Tato Autoris wypsánj s Figůrami geho (kterýchž gsme my zanechali) se nesrownáwagj/ aniž se to rymuge, dwě Byliny mezy sebau rozdjlné, gakž vkázáno, w gednu Formu a Figůru mjchati. Aprotož gá chcy tuto zřetedlněgssj wypsánj položiti. Prwnj a neyobyčegněgssj Pětiljstek roste na suchych mjstech/ kdež dlauho tráwa wygjti nemůže/ rozkládá se a plazy

C s dlauhými prowázky okolo sebe, gako Střjbrnjk/ gemuž také téměř podobný gest/ kromě že toliko pět ljstků, zřjdka pak ssest aneb sedm na gedné sspičce nese. Welmi rád se plichtj aneb mjsý mezy Gahody/ kteréž se do Zahrad přesazugj/ gakožto zwlásstnj gegich kaz a zhauba.

Druhý nenj prwnjmu w ničemž podobný. Roste na suchých mezech/ a má Prut přjmý nahoru pjdi zwýssj/ na němž se vkazugj žlutj Kwjtkowé, gako maličké Hwězdičky. Listj má subtýlné a welmi zstřjhané, po druhé straně bjlé/ pročež také Pentaphyllon album, Pětiljstek bjlý slauti může/ ne žeby Kwět bjlý nesl/ gakož w prwněgssjm Herbáři swém Autor dal mu ten Tytul. Kořen při obogjm tomto Pětiljstku gest dosti hrubý, dlauhý/ s mnohým wlássenjm, barwy počerwenalé/ chuti trpké a whromadu swjragjcý, gako Nátržnjk.

Pětiljstek s Kwětem bjlým. Quinquefolium flore albo.

Pětiljstek čerwený. Quinquefolium palustre.

D

Třetj Pětiljstek má pěkné střjbrné barwy listj na rubý straně/ bjlý Kwět gako zemské Gahody. Roste w Lesých.

Přiložili gsme k těmto třem y čtwrtý, Quinquefolium palustre řečený. Toho v nás y ginde roste welmi mnoho w mjstech wodnatých/ a časem býwá dosti hrubý/ pročež geg tuto Maljř dosti hubený wymalowal/ rozprostjrá se okolo sebe/ a má Kwět ztemnabrunátný/ kterýž naposledy nese Owoce, gako zemské Gahody/ ale chuti trpké. Někteřj tomu chtěgj, že gest Fragiferum Plinij, ale pátý Pětiljstek, kterýž wypsal Carolus Clusius, lépe se k němu ffornuge. Mnoho giných pěkných Pětiljstků, kterýchž syce žádný newyssetřil, wypsal Clusius lib. 3. Obseruationum Pannonicarum cap. 3. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wssickni Pětiljstkowé gsau složenj suchého a mocy swjragjcý/ ale Kořen mnohem gest mocněgssj, než Listj.

Wnitř.

Wodnatost aneb Safft z Kořene mladistwého a čerstwého wytlačená a pitá, spomahá proti nedostatkům Plic a Gater/ a mocně odpjrá Gedu.

Kořen v wjně wařený, ažby třetj djl vwřel, a pitý, vzdrawuge žlautenicy. Týž Kořen v wodě wařený aneb w kyselém wjně a přigatý, zastawuge nemoc Cžerwenau/ wsseliký tok Krwe y plynutj Břicha.

Listj Pětiljstku w Medu aneb wodnatém a lehkém wjně wařené, s drobtem Pepře, odhánj třesenj Zymničné: tak aby proti čtwrtodennj Zymnicy natrhal listj zečtyř Ratoljstek/ proti Třetjdennj zetřj/ a proti každodennj z gedné/ gakož Dioscorides včj.

Wysoce

* Ginj pak dosti málo držj o takowém ssetřenj a wybjránj listj.

Wysocevčený D. Thomas Erastus, lumen Philosophorum Germaniæ, wařjwal tuto Bylinu/ a gako Lignum Guajacum s prospěchem vžjwal proti Psotnjku aneb Božcy/ gako y wody pálené aneb dystyllowané. A

Dělá se z kořene Byliny této Extractum aneb dystyllowaný Safft/ kterýž gest welmi mocný proti Nemocy čerwené, a podobným tokům. Woda z tohoto Safftu s wjnem wypálená, zlé wředy a Rány dobře wyčisstuge. *

Listj přes den a přes noc v wjně močené a pité, hogj Paducý nemoc.

Mjzka z listj wytlačená, a ztižj ssesti Lotů pitá, welmi brzo Žlautenicy hogj. Ginj proti Žlautenicy dělagj Pillule z této Mjzky s Gečnau mukau / a za dewět dnů každého dne ráno čtyry požřjti dáwagj. † Kdožby chtěl aby mu Kozy mnoho Mléka dogily/ dáweg gim po několiko dnů pořád čerstwý Pětiljstek gjsti/ dřjwe nežby gim pjti dal/ a dadj welmi mnoho Mléka. †

Zewnitř.

Kořen v wodě wařený, ažby třetj djl vwřel/ aby ten Traňk teplý w vstech držel, polehčuge a vkládá bolenj Zubů. Tauž wodau vsta proplakowati a kloktati, hogj zwředowánj a hnilost Aust/ ano y drsnatost trubic aneb raněnj hrdla wysslechťuge. Item, když w vstech hnige/ zetři Petiljstek na Prach a směs s Cukrem / a maž tim kdež hnige / a wyčistj hnis / potom wymeg vsta wodau s Medem Růžowým smjchanau.

Týž Kořen w Octě wařený a přikládaný, wředy rozgidawé a Krtice rozptyluge/ Oheň Pekelný hasý/ Hljzy a nežity vzdrawuge/ Baule, zpuchliny a twrdé otoky rozhánj/ Prassiwost hogj. Listj s Medem a Solj smjssené a přiložené, hogj rány, Fistule, y giné hnilé a tekuté neduhy na těle. Komuž z Očj teče aneb že má temný zrak: Wezmi Pětiljstku plnau hrst / wlož geg do čistého bjlého Wjna w nádobě aneb Medenicy mosazné/ a kdyžby chtěl spat gjti, potjreg tim wjnem okolo očj: Spomůžeť.

Pálená woda z Pětiljstku dobrá gest proti třesenj Audů a Rukau/ aby gj často potjral/ a samých od sebe vschnauti nechal. B

Cželo tauto wodau potjrati, aneb ssátky w nj omočené na ně přikládati, zastawuge tečenj Krwe z nosu. Někteřj Pětiljstek kladau do obuwj pod bosé nohy / a chodj tak na něm/ prawjce, že pomáhá proti Zymnicy. * Kořene w Octě dobře zwařeného, vžjwagj na otewřené rány Raka. *

† Pětiljstek bylina ztlučená a Safft z nj wydáwený / a některá krůpěge asy po čtyřikrát za den do čerwených krwawých Očj wkapaná/ rozděluge a rozhánj wnich tu čerwenost y krew.

Pětiljstek každého dne dobře w vstech žweykaný, zachowáwá Zuby aby nikdý neboleli. Též činj Kořen/ aby geg v wjně wařil/ a každé ráno tim wjnem vsta proplakowal a Zuby wymýwal.

Woda z Pětiljstku pálj se měsýce Máge/ aby wzal Bylinu s kořenem y s Kwětem wssecko spolu drobně zsekal/ a powlowně in Balneo Mariæ dystyllowal. Gest proti wssechněm swrchudotčeným nedostatkům vžitečná. †

Pětiljstek slowe Ržecky y Latině Pentaphyllon, Pentadactylus, Quinquefolium, † vel Quinquefolia, Pempedula, Vnguis vel ala Ibidis. † Wlasky Cinquefolio, Sspanyelsky Cinco enrama. Francausky Quintefueille. † Arabsky Nithafilun. Egyptsky Orphitebocen. Walassky Propedula & Drocila. Vhersky Kozœt leuelo fiu. Německy Fünfffinger kraut vnd Fünffblat. † Polsky Žabj noga.

O Zanyklu. Kap. XLIIII.

Spůsob, Mjsto a Czas.

Diapensia, od některých nigra Sanicula, to gest černý Zanykl řečená, wycházý s mnohým listem/ z nichž každý wisý na gedné brunátné sspičce / rozdělený na patero aneb ssestero rozstřjženj, rowně co Kuřjnoha / a wssudy wůkol zpilowaný. Roste w w Lesých, w Audoljch a w Přjkopjch/

C neywjce w mjstech mokrých/ kdež také přes celau Zymu zelený zůstáwá. Ale wssak z Gara obnowuge se a omlazuge Listj/ a býwá pěkné zelené a hladké: Prautj od kořene paussti tenké, okrauhlé, na půldruhé pjdi wysoké aneb y wyšssj/ na nichž při wrchu roste Kwjtek stručnatý drobný a bjlý/ hustě pospolu a na dlauhých sspičkách w kolo osazený. Ten když spadá, býwagj z něho hlawičky aneb Paličky zelené, k Gahodám zemským podobné/ wssak daleko menssj/ kteréžto když vzragj, wáznau na ssatech gako Ržepjcy. Kořen zewnitř počernalý, na několik drobných kořjnků rozdělený.

Zanykl. Sanicula. Diapensia.

D

Hornj Zanykl. Sanicula alpina.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Zanykl sussj a swjrá: má téměř tauž moc, gako Nátržnjk/ o němž hned w následugjcý Kapitole psáti budeme.

Wnitř.

Zanykl gest wznessená a mocná Bylina k hogenj wsselikých Ran/ odkudž y Latinského gména dostala Sanicula à sanando. Kořen a Listj w Medowé břečce wařené a pité, Pljce zwředowané a raněné vzdrawuge/ trubice Prsnj wyčisstuge/ a cožkoli gest wžitě raněného aneb zlámaného, to Zanykl zhogiti může: v Wjně aneb w Safftu z čerstwého listj wytlačeném wařený a přigatý/ zastawuge chrkánj Krwj y wsselikě Krwotoky při Mužjch y Ženách.

* Mnozý také zkusyli toho/ že tato Bylina něco y žiwot otwjrá/ a Žaludek y Střewa od sslemowitých wlhkostj wyčisstuge/ kdyžby toho Prachu s Medem a Lékořicowým safftem v wjně dal/ aneb v wodě a Medu bylinu wařil.*

Wař Zanykl y s Kořenjm, a dáweg po čtyřidceti dnů pjti/ Průtrž hogj. Summau/ Zanykl dobrý gest raněným, protrhlým, namoženým, sraženým, ztlučeným/ a kteřjž od vpadu nemohau pitj a pokrmů w Žaludku zdržeti. Sražené wěcy w těle y krew rozpausstj. Protož se přidáwá do Traňků rannjch/ a mnozý prawj, kdyby s nim Masso na kusy rozkrágené w Hrncy wařil/ žeby se whromadu a w geden kus swařilo.

Zewnitř.

Zanykl bylina za zelena ztlučená aneb wařená a přiložená, splaskuge a vkládá otoky při Lidech y Howadech/ swaluge nowé rány whromadu/ hogj děrawé, tekuté wředy, hnilosti Aust y zwředowánj hrdla/ aby gi wařil a vstanj proplakowal.

Proti

¶ Proti wsseligakým Průtržům můžeš Zanykl wzýti/ a s ginými wěcmi, gako A
Flastr přikládati/ tak gakož o Swalnjku praweno.

¶ Proti Franské nemocy w mázanj, když se w Austech zgitřj: Wezmi Zanykl, Hru-
stičku, Rzebřjček, Gitrocel/ wař to w wjně a proceď/ potom přideg k tomu procezenému
trauku, Růžowého medu a wjnnehо Octa dwě kjce/ sineš spolu a tim sobě ústa wymý-
weg, a drž chwjli w ústech/ potom wen wyplu: ústa wyčisťuge. Giné Lékařstwj k té-
muž: Wezmi Ptysany/ přideg Medu, Růžowé wody a Alaunu nemnoho/ powař tro-
chu a tim ústa wyplakug.

† Zanykl na Prach zetlučený stawuge Krew z nosu tekaucý/ aby geg do chřjpj wprawil.
Týž Prach stawuge y Krew z ran tekaucý/ aby gim do nowých Ran zasypal.

¶ Proti spadlému čjpku wař Zanykl bylinu w dobrém wjně/ a proceď, wyplakug sobě
často hrdlo teplým Trankem: Spomůžeť. ¶ Když se Kůň od Sedla odhnete/ za-
sypeg mu Ránu Zanyklem na Prach zetlučeným/ brzo mu ustane a zahogi se.

¶ Pálj se woda z Zanykle Bylinny s Kořenem y sewssj gegj podstatau, měsýce Čzerwna,
když gest zralá a Kwět swůg nese, in Balneo Mariæ. Gest welmi na Rány užitečná/ buď žeby
gi kdo wnitř aneb zewnitř požjwal. †

¶ Zanykl slowe Řecky Diapensia, Latině Sanicula † & Sanaria à sanando. Item, Sa-
nicula quinquefolia, Consolida quinquefolia & Ferraria minor. Wlassky Sanicola. Fran-
touzsky Sanicle. Vherssky Sanicor. Německy Sanickel vnd Seunickel. † Polsky Čzerné zelj
aneb Čzerné kořenj.

* Sanicula Alpina. Hornj Zanykl.

TEnto Zanykl gest pěkná Bylina/ a od mnohých, w kech mjstech, kdež
roste, gako na Horách Swycarských, Vherssých a ginych, k hogenj Ran welice
schwálená/ proč gi také gméno Saniculæ dáno. Nese okrauhlé, tučné listj/ témeř ga-
ko Saxifraga alba, Lomkámen bjlý/ wssak wětssj. Na Prautj swrchu roste několik Ratolisstek, B
s pěkným drobným bjlým Kwjtkem, Pětilisstky složeným/ a malyčkými subtylnými červenými
krápěgemi ozdobeným/ z něhož přichází drobné prassné Semýnko, w dwěrohých lusstinkách
zawřené. Když se do Zahrad přesazuge, ráda w nich trwá/ a gest hodna toho pro swau krá-
su/ aby w Zahradách opatrowána byla. Carolus Clusius obssirně gi wypisuge lib. 3. cap. 5.
Istirp. Pannonicar. a w ssestém Kapitole též Kuhy, giné pokolenj, kteréž nahoře w Kap. 23. Cor-
tusa gmenowáno bylo. Giní gmenugi tuto Bylinu Saxifragam Sabaudicam siue Gutta-
tam, we Wlassých Vmbilicum Veneris Septentrionalium. *

† Pastýři w těch Horách, kdež roste, gi řjkagi swaté Trogice Zwoněček, Campanula S. Tri-
nitatis, někteřj Campanula vulneraria, Německy Wundglöcklein vnd Heilglöcklein. †

O Mátrzjnku aneb Tržené Kořenj. Kapitola XLV.

Mjsto a Spůsob.

MAtrzjnk aneb Tržené kořenj rádo roste na Brázdách a w Le-
sých/ zwlásstě pak w hágjch Březowých/ kdež gest země nadsle wyprahlá
a pjsčitá. Podobný gest Pětilisstku/ kromě že listj má menssj, na patero aneb
sedmero rozdělené/ po kragi wůkol malými zaubky gako Srp zpilowa-
né/ newisýcý na dlauhé sspičce, gako na Pětilisstku/ ale přidržegicý se Pru-
tu aneb Ratolisstky wůkol, gedno osazeny nad druhým. Prautků několik od gednoho Ko-
řene wycházý, tenkých, počerwenalých, při zwyssi/ a ti Kwět nesau zbledazlutý aneb
medowé barwy, gako Pětilisstek/ tak žeby dobře mezy pokolenj Pětilisstků počten a polo-
žen býti mohl. Kořen gest wzkowatý, gako Wlašský ořech welký/ počerwenalý, s mno-
hým drobným wlásseničkem/ rownč gako při malém Baldryánu aneb Kozljku.

* Pokole-

C

* Pokolenj.

Na Tyrolských Horách, zwlásstě okolo Pilersee, kdež mnoho Bylin dobrých roste nalezl gsem gedno pokolenj Nátržnjku/ mnohem wětssj nežli gest Obecný/ gehožto Kořen gest welmi weliký a čerwený, gako Krew/ pročež také na některých mjstech, gako y w Sswcycařjch Rotwurtz Cžerwený kořen slowe. Má mnohem liběgssj wůni nežli Obecný/ a protož slussně mjsto něho brán býti může. Někteřj chtěgj, že slowe Tormentilla, protože Tormina, to gest vkrutnau bolest a trápenj Zubů zahánj. *

Nátržnjk.	Tormentilla.
T Obecný, s menssjm nežli ginj kořenem.	T Vulgaris, minore quàm reliquæ, radice.
O Mladý kořen, kterýž časem při giném w Zahradě sazeném roste.	O Adnata radicula pusilla, cum veterem in hortum transtulissem.
* Wětssj hornj Nátržnjk.	* Major mōtana Tormētilla.
† Giný s dlauhým Kořenem z Sswcycar.	† Peculiare genus radice prę longa ex Heluetia.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Nátržnjkowý kořen gest přirozenj suchého na třetjm stupni/ wssak bez patrné a zgewné horkosti.

Wnitř.

Nátržnjk gest drahý a hogitedlný kořen, proti wsselikému Gedu, morowému nakaženj, Cžerwům w břisse, wnitřnjm y zewnitřnjm raněnjm, nemocy Cžerwené y wsselikým Flusům a plynutj aneb měkosti žiwota. Může rozličným spůsobem přigjmán býti/ gako w sstáwě aneb Safftu z čerstwého kořene a zelené Byliny wytlačeném. Pakli nemůžeš mjti zeleného kořene, ztluc geg suchý/ a přigmi po každé ztižj gedné čtwrtce aneb zlatého v wjně. Aneb wař hrstku plnau Byliny y Kořene v wjně/ a pj ten Traňk teplý. Rozuměgž pak o Wjně, když žádné Zymničné horkosti nenj/ nebo syce bylaliby Zymnice přjtomná, musylby geg v wodě wařiti/ aneb s pálenau wodau Nátržnjkowau aneb sstowjkowau pjti. Obecná Regule. Což se koli a gakékoli Lékařstwj strogiti aneb skládati má proti Gedu a mornj ráně/ nikdý Nátržnjk w zapomenutj nemá přicházeti: neb gest geden z hlawnjch kusůw proti těm nakaženjm.

Bylina aneb Kořen vsussený, na Prach zdělaný a w Gitrocelowém safftu aneb wodě pitý, zahánj kápawé řezánj moče.

Týž

Týž Prach s Bjlkem wagečným smjchaný a spolu zadělaný/ ažby z něho těsto bylo/ a w hliněnné nádobě, aneb na horké Cyhle w Koláček vpražený a vpečený/ gest welmi zdrawý gjsti těm, kteřjž oběma koncy, to gest wrchnjm y spodkem, zmjtagj.

Giný Koláček proti wsselikým Tokům: Wezmi Prássku Nátržnjkowého/ třetj djl toho ztlučené Musskátowé kůlky/ Žlautek od wegce a mauky Owesné, cožby dosti bylo/ smjcheg to spolu dobře/ vpec na železné lžjcy aneb na Kotljčku poznenáhlu při vhlj/ Koláček ten často obracege. Z těch Nemocný každého dne geden snjsti má.

Proti chrkánj a plwánj Krwj: Smjcheg Prach Nátržnjkowý s Lektwařj aneb Cukrem Růžowým a hlinau Armenskau/ a gez často.

Dotčený Prássek w pečeném na měko wegcy přigatý za několik dnů pořád, zachowáwá od nečasného porodu/ a bránj potracenj Plodu. Přidássli k tomu Polnj Ssalwěge, bude Lékařstwj tim sylněgssj.

* Z této Byliny y Kořene spolu kopaného od patnáctého dne Srpna až do měsýce Zářj, a drobně zsekaného, v wjně přes noc močeného, wypaluge se mjrným ohnjčkem, welmi mocná a vžitečná woda proti mnohým giž dotčeným neduhům. *

† Kořen Nátržnjkowý čerstwý aneb suchý do wjna wložený, aby z něho pil/ posyluge srdce y wssechněch wnitřnjch Audůw.

Kořen Nátržnjkowý na Prach ztlučený, a ráno na čtitrobu tak mnoho gako za Lyskowý ořech w trunečku wjna w Zymě, w Létě pak w Octě aneb w Sstowjkowé wodě přigatý, zachowáwá Cžlowěka/ aby mu toho dne nakaženj Mornj sskoditi nemohlo.

K témuž dobrý Prássek: Wezmi Natržnjku dwa Loty/ wnitřnjch Cytronowých gader, semena Kardubenedyktu, každého geden Lot: Ztluc ty kusy na drobný Prássek/ schoweg w Krabičce/ z toho wezmi každé ráno na čtitrobu za Lyskowý ořech s Wjnem aneb s Octem: A budeš toho dne bezpečen. Pakliby kdo giž byl nakažen/ wezmi téhož Prássku geden Quentjk/ a též geden Quentjk dobrého Dryáku/ rozpusť wečtyřech Lotech aneb půl čtwrti Zeydljka wody Nátržnjkowé/ a dwau lotech Octa Karaffilátowého, aneb syc Octa winného sylného/ wypj to teplé/ a poť se na to tři hodiny: Budeš zdráw. Gest skussené a gisté Lékařstwj. B

Kdož má Tertianam, to gest Zymnicy třetjho dne, skrágeg Nátržnjkowau bylinu y Kořen/ wlož do wjna aneb nápoge, a pj z toho: nebude tě Zymnice dlauho trápiti.

Proti střewnjmu žřenj aneb Psotnjku w Břisse malých Djtek gest tento Kořen welmi vžitečný/ aby z něho Prássek vdělal na tento spůsob: Wezmi suchého a ostrauhaného kořene Nátržnjkowého, Rohu Gelenjho spáleného, Cycwáru, každého půl Lotu/ Kůstky z Gelenjho srdce, třených Perel, každého po gednom Quentli/ přistrogené kosti z hlawy Cžlowěka zdrawého půl Quentle/ bjlého Cukrkandu tři Loty. Wssecky tyto kusy zděleg na drobný subtýlný Prássek/ a smjcheg s ztlučeným Cukrkandem/ a přideg k nim gesstě pět Tabulek bitého zlata Feingoltu. Smjchage wssecko dobře whromadu/ schoweg do pěkné Krabičky. A když potřebj, dáweg z toho Prássku djtěti, cožby mohl na sspic aneb konček nože wzýti v wodě Benedyktowé. A to čiň wždycky wedwau hodinách gednau/ ažby poznal, že Djtěti lépe gest. †

Zewnitř.

Nátržnjk gest také wznessené Kořenj na Rány/ nebo čistj a hogj wssecky hnisawé Rány, teřuté neduhy a wředy/ aby ge v wjně, w Octě aneb wodě wařil/ bolawá mjsta gjm promýwal/ a Prásskem z něho zaseypal.

Dotčený Prássek stawuge Krew z Nosu y z Ran/ aby gjm zaseypal.

Mytj noh s Nátržnjkem přistrogené, sstawuge tok žiwota aneb Břicha. Wanna z téhož připrawená aby se w nj Ženy myly, nemoc a Krwotok gegich zastawuge/ † ano y tok Zlatých žil. † Safft aneb woda z Nátržnjku, s Tucij na Prach ztlučenau rozpusstěná a smjchaná, dobrá gest slzawým Očjm/ aby gi do nich wpausstěl. Tucij pak musýš prwé často Růžowau wodau vhasyti a wypláknauti.

Bylina y Kořen obé spolu ztlučené a přiložené, rozptylugj a zaháněgj Wolata, twrdosti, otoky a ssedlau aneb sraženau Krew.

In summa, Nátržnjk wssecky ty mocy má, gako Pětiljstek.

* Nátržnjkowý

C * Nátržnjkowý kořen ſpolu s Kwětem počerwenalych Kopřiw, páli ſe na Prach w Pecy/ wſſak aby ſe nepřipálil: Ten Prach do Ran zaſeypany, welmi mocně ſtawuge přijſſné Krwe tečenj. *

† Kdožby trpěl nedoſtatek na zraku/ tak žeby nedobře widěl/ atwſſak měkby Oči pěkné a gaſné: Wař ſobě Nátržnjk w wjně/ a kladˇ na Oči gako Flaſtr/ a když vſchne obnow zaſe/ a to děleg po dewět dnů pořád: budeš mjti zdrawý zrak.

Kořen Nátržnjkowý w vſtech držany, a Bylina y s Kořenem zetlučená, a na čelo gako Flaſtr přiložená, zaſtawuge tečenj Krwe z Noſu.

Týž kořen y wodě wařený, a Trank ten procezený teplý w vſtech držany/ aby gim vſta čaſto proplakowal a wymýwal/ otwrzuge wiklawé Zuby/ a zahánj ſmrad gegich.

Proti Zymnicy: Wezmi Nátržnjk, a wlož pod Nemocného, aby na něm ſpal/ a deg mu geg y do Obuwj, ať na něm chodj.

Neylepſſi čas kupálenj wody Nátržnjkowé geſt měſýce Nágе/ aby wzal Bylinu, Kořen y Kwět wſſecko ſpolu, drobně zſekal, a potom in Balneo Mariæ powkowně wytáhl. Tato woda má welikau chwáku ode wſſech Lékařů proti wſſelikému Gedu. Nebo wyhánj z těla nejtoliko každau gedowatoſt/ ale y wſſecky zlé gedowaté wlhkoſti a hnuſoſti/ z nichž ſe ſnadně nakaženj zroditi může/ poſyluge Srdce/ ſtawuge a wyſuſſuge Flusy hlawy/ zmocňuge Prſa a Plice/ hogj wſſecka wnitřnj zgitřenj a ranénj/ zachowáwá od Sauchotin/ zaſtawuge měkoſt Břicha/ aby gi wždycky ráno a w wečer pokaždé ſečtyři aneb s pět Lotů wypil/ a do wjna přiléwal. Zdrawá geſt y ſ'zawým a tekutým Očjm/ aby do nich dwě aneb tři krůpěge wpauſtěti a lněný ſſátek w nj omáčege, na Oči přikládal/ wyſuſſuge wlhkoſti gegich. Mohau časem y Panj těhotně truněcek tě wody wypiti aneb do wjna ſobě přiléwati: nebo poſyluge plodu w žiwotě Matky/ a bránj potracenj.

Nátržnjk aneb Tržene kořenj, ſkowe Řecky Heptaphyllon, Latině Septifolium à ſepteno foliorum numero, Sedmilíſtek, Tormentilla, Conſolida rubra, Betularia, protože mezy Březowym roſte, Herba tremola & Arilaria. Wlaſky Tormentilla & Settifoglio herba. Sſpanyelſky Setten rama. Francauſky Tormentille. Německy Tormentill, Hertzwurtz, Blutwurtz, Rotwurtz Rotheilwurtz, Rhurwurtz vnd Bircknwurtz.†

D

O Gahodnjku. Kap. XLVI.

Spůſob, Čas a Mjſto.

WGahodnjk wſſechněm dobře známý geſt/ po ſwých pěknýcha libě chutných Gahodách. Nema žádneho ſlaupku/ ale množſtwj dlauheho Prautjčka, gako Prowázků z Kořene wycházegjcých/ gimiž ſe rozkládá po zemi/ z nichž potom nowé kmenowjčko wyroſtá. Sſpičky má chlupaté/ a na každém mjſtě, nežli tři lſtky/ po kragjch wůkol zpikowané gako na Pětilſtku/ po té ſtraně k zemi barwy popelaté a žilkowaté. Když ſe neyprwé wypauſtěgj, gſau wkromadu oſſaldowané gako Dětel/ a wſſecky zwraſkalé. Kwetou obyčegně měſýce Dubna/ a potom přes Léto až do Podzymku: Ale Owotce anež Gahody toliko w Letě okolo času S. Wjta neſe. Kwjtkowé geho gſau pěkné čiſté hwězdnaté růžičky, podobné kwětu Oſtružjnému/ magjcý w proſtředku Pýrka žlutá, gako Růže. Když těch pět poſtrannjch lſtků opadne, bywagj z těch proſtřednjch žlutých Pýrek přiné červené Gahody/ wnitř drobného ſemýnka plné/ wůně libé a chuti ſladké. Kořen zewnitř ztemnapočerwenalý, wlaſatý a koſinatý/ wnitř bjlý/ chuti gako Nátržnjkowý neb Pětilſtkowý kořen. Roſte ſám od ſebe na ſuchých kukách a trawinách/ na mezech, w chraſtinách, poroſtlinách y Zahradách/ ale neyraděgi w Leſých a Mokrých, kdež před dwěmaneb třmi Lety Les wypálen. Sám ſe rozpložuge pauſſtige od ſebe ſem y tam Prautjčko/ od něhož z gakýchſy vzljčků wycházegj Kořenkowé/ a z těch potom nowé Bylinky gahodnj wyroſtagj.

* Rozjſt

* Rozdjl a pokolenj.

A

Nacházegi se Gahody welmi pěkné, welikě čerwené/pożlutklé y wssecky bjlé/okrauhlé y obdłaužné/ljběgssj wůně a lepssj chuti nežli Obecné. Syc gedno pokolenj gest mnohém wětssich a okrauhlegssich nežli gsau giné/barwy dokonce bledé aneb tělné/chuti libé. Německy gim wůbec řikagi Bröstling: Pozdě zragj/pročež y Fraga serotina skauti mohau/ wssak migegi s ginými Gahodami: ačkoli časem y ty welmi pozdě nalezeny bywagi/gako Léta Páně M.D.LXIII. a Léta LXXXV. mnoho gich před rukama byko. Zářj aneb y Rżigna měsýce. Tragus gedno pokolenj gesstě wyptsuge/kterémuż okolo Sspeyru Haarbeer od chłupatého listj řikagj. Nebo Bylina těchto Gahod mnohem gest własatěgssj a chłupatěgssj/ a po obau straních popekatě barwy: Owoce nenj zcela čerwené/ale půl čerweného a půl bjlého/chuti welmi libé a sładké. Roste na suchých, tráwnatých mezech a w Hágich. Nacházegi se y na Sżweycarských horách welmi drobné Gahody/kterežto netak dobře ssmakugi, gako obecné/ a častokrát měsýce Rżigna gesstě zrałé nebywagi: Gahody gsau také čerwené a chłupatěgssj/tak że Gahýrka bljže sebe sswągj/a prawj, że takowé Kwět magi pożkaucený.*

Gahodnjk. Fragaria.
*Gahodnjk horenj. * Fragaria montana.

Gahody bjlé. Fraga alba.

B

Přirozenj, mocy a wčinkowé.

Gahody gsau přirozenj studeného a suchého/mocy swyragicý. Užitečné lidem magicím Żaludek y Ledwiny přjlis horké: nebo znamenitě obwłažugj a žjzeň hasý.

Wnitř.

Gahodnjk wařený a pitý, zastawuge Běhawku y ženský kwět.

Gahody gedené vhassugj žjzeň/ a dobře slaužj horkému a Cholerickému Żaludku. Bohatj dáwagj sobě Gahody, propłáknauce ge prwé w čistě wodě, wjnem dobrým polity a Cukrem posypati/ a tak ge gjdagj/ negsau złé. † Wssak gisti se magi před ginými gjdłem/ kdyż Żaludek prázdný gest: nebo ten pokrm nezůstáwá dłauho w Żaludku/ proprawuge Stolice/a žene moč. Pakliby ge po ginych pokrmich gedł/gakoż mnozý obyčeg magi dáwati ge po Stole/ tedy se w Żaludku brzo porussj/a snadně zbuzugj Zymnicy. Ale wssak lidé slabí Flustowatj a studenj, a kteřiż nestatečný k zażiwánj a studený Żaludek magj, a nakonec gsau k Zymnicy, žřenj w žiwotě a dně střewnj, nemagi Gahod gjdati. Pakliby se od nich wżdy nemohli zdržeti/ nechť ge dobře prwé propłáknauce, wjnem Sspanyelským aneb Małwažjm polegj, a tak gedj. †

C Gahody také se do Kuchyně dostaly: nebo Kuchaři dělagj z nich dobrau krmičku aneb Kassi, Lidem nemocným a horkým pro ochlazenj † a posylněnj srdce. † Gakáž gest koli wnitřnj horkost w těle, ta Gahodami a pálenau z nich wodau, vhassena býti může.

Táž woda obměkčuge a proprawuge Prsy/ rozděluge horkau Žlautenicy/ a dělá čerstwau Krew. Dobrá gest proti Prassiwině, a čerwenosti Očj/ kteráž swau přjčinu od zahřité aneb zapálené Krwe béře.

* Safft swym časem wytlačuge se z Gahod/ dlauho trwá/ a čjm starssj, tim sylněgssj býwá. Toho vžjwáme proti zástawě a zacpánj Moče/ a zewnitř na čerwené Oči a Nesstowice, Růži mezy Očima, a horké otoky hrdla. Též pálj se z Gahod woda, kteráž čistj Krew/ dobře prospjwá horkým Gatrám/ a slaužj proti Zlautenicy a Pjsku. Dále dělá se y z Kořene Extractum welmi čerwené/ a gest náramně zdrawé a vžitečné Gatrám. Někteřj také za to magj/ že Kořen Gahodnjka wzatý, a w rukau dobře zahřitý, stawuge weliké krwawenj Nosu.*

Zewnitř.

Gahodnjk ztlučený a přiložený, hogj Rány.

Bylina wařená, a ta gjcha w vstech držaná, vtwrzuge dásně/ posyluge wiklawých Zubů/ hogj zwředowánj a zahnogenj Aust/ a zahánj zlý smradlawý duch.

Safft z Listj vzdrawuge wsseliké wředy/ zwlásstě pak na twáři/ aby se gjm vmýwal. Aprotož Safftu toho často vžjwati, potřebj těm/ kteřjž trudowaté a Losstické twáře magj. K témuž slaužj y wjno a woda pálená z Gahod.

Zlé a wředowité Nohy magj wymýwány a wyčisstowány býti wodau Gahodowau/ aby w nj ssátek smáčel a přikládal.

Někteřj strogj wodu pro Oči z Gahod, berauce k nj Sůl a dystyllugjce. Aneb nechawagj w Mosazné nádobě za teyden w Sklepě státi/ vdělá se z nj zelená woda, k sehnánj Fleků s Očj welmi vžitečná.

Proti Žábě w hrdle: Wezmi wody Gahodowé, Gitrocélowé, každé po půl Žeydljku/ Růžowého medu čtyry loty/ Diamoron dwa loty/ Albi græci tři ssissky/ Granátowého gablka čtwrtcy: To wssecko spolu směs/ přideg málo Octa/ a děleg sobě často kloktačku.

D

† Gahodnjk w ruce držeti/ zastawuge Krew z Nosu tekaucý. To též činj Bylina do chřjpj wprawená/ aneb w spůsobu Flastru na čelo přiložená. Gahodnjk v wodě wařený, a Wanna z něho přistrogená/ láme Kámen w Ledwj a mocně wywodj wen. Pročež slussně Bylina tato vžjwati se má, a mjchati s ginými Bylinami k mytj proti Kamenu.

Woda z Gahodnjka neylépe se pálj vprostřed měsýce Dubna/ aby wzal Bylinu s kořenjm y s Kwitjm/ wyčistil drobně zsekal, a powlowným ohničkem in Balneo Mariæ wytáhl. Otwjrá zacpaná Gatra y Slezynu/ zahánj Zlautenicy/ wyčisstuge Ledwiny, průduchy moče y Měchýř. Drobj Ledwinný kámen a Pjsek wywodj/ aby gi každé ráno a wečer ztižj čtyř aneb pěti Lotů pil/ a do wjna také sobě přiléwal.

Woda z Gahod pálj se, když gsau Gahody zralé, též in Balneo Mariæ, aby gi potom na Sluncy wystawil. Mdlé srdce od horkosti ochlazuge a očerstwuge/ hasý žjzeň/ chladj rozhorčená Gátra/ prospjwá w pálčiwých Zymnicech/ vhassuge wsselikau wnitřnj horkost/ wyčisstuge nečistau zapálenau Krew/ činj prostranné Prsy, wolné dychánj/ chladj horké Plice/ žene Moč y Pjsek/ a gest zwlásstnj dobré Lékařstwj Malomocným/ a kteřjž čerwené Oči magj od horké aneb zapálené krwe/ aby gi každé ráno a wečer čtyři aneb pět Lotů wypili/ ano y do Wjna swého přiléwali.

Gahodnjk slowe Řzecky τρίφυλλος μορογενής, Latině Trifolium fragiferum, Fragaria, Herba fragæ Apuleio, Fragula Manlio. Wlasky Fragaria & Fragolaria. Francausky Herba portauit Frecises. Německy Erdbeerkraut. Gahody Řzecky slowau κόμαρος, Latině Comarus, Fraga Plinio & Virgilio, Mora terrestria & Fructus terræ Seruio. Herbarijs Fragum & Fraga. Wlasky Fraga. Sspanyelsky Muranganos. Francausky Fraises. Vhersky Epory. Německy Erdbeern. †

O Ambrožce

O Ambrožce, ginač Swětljku. A

Kapitola XLVII.

Ambrožka, Swětljk. Euphragia.

Spůsob. B

AMbrožka, ginač Swětljk, od toho slowe/ že zrak ostřj a oswěcuge: Bylinka gest malá, stručnatá a drobná, pjdi zwýssj/ Prautjčko aneb Ratoljstky má brunátné, drobným hustým, kadeřawým wůkol zpilowaným listjčkem osazené/ chuti trpké swjragjcý, a trochu hořké. Kwět nese maljčký trogj barwy, totiž Bjlý, zbledabrunátný, potom při koncy Léta, když se trhá a zbjrá, mjwá v prostřed kwjtků Gablečka žlutá. Roste na Lukách. Kořen gest malý.

* Pokolenj.

Ambrožky pěkné a wětssj pokolenj nalezl gsem téměř docela s žlutým Kwětem v Markrabského městečka Baiersdorff w Francých. Roste také w Rakausých y ginde.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Ambrožka gest přirozenj horkého a suchého na prwnjm stupni/ gakž z mocy a včinkůw gegich rozuměti se může.

Wnitř.

Ambrožka gest zwlásstuj a Principálnj Lékařstwj na mdlé, nedůžiwé a negasné Oči/ gakžby gi Cžlowěk koli požjwal. Neyprwé w gjdle/ a tu může někdo čerstwau Bylinu gjsti/ aneb suchau a na Prach ztlučenau do pokrmů zaseypati. Potom w Lékařstwj, když se Bylina zelená ztluče a na Oči přikládá/ aneb když se Safft z nj wytlačený do Očj wpausstj. Ale mnohem lépe gest, aby se z nj woda wypálila/ neb ta gest proti dotčeným neduhům Očj měkčegssj a liběgssj.

Strogj se y Ambrožkowé wjno při času Zbjrky na Podzym, takto: Kladau Ambrožku bylinu do Mstu/ a necháwagj ažby s nj týž Mest wykysal a čist byl. Tomu wjnu wysoce skussený Lékař Arnoldus de noua villa welikau chwálu dáwá, proti mrákotě Očj/ a pjsse o některých, že za dlauhý čas nic newiděli/ a když toto Wjno asy za geden Rok pili, že zase zraku swého nabyli. Dále prawj o starých Lidech/ kteřjž z vstawičného požjwánj a kaž-

C nj a každodennjho pitj giž dotčeného Wjna, zdrawé Oči a zrak gasný sobě zachowali/ a žádných Sklenných očj ani Bryllj nepotřebowali. Ginj zase/ kteřjž bez pomocy těch Sklenných očj Pjsma čjsti nemohli/ a za některý čas wjna toho požjwali/ že potom Brylle zawrhli/ a každé Pjsmo dobře čjsti mohli. O tom swědčj Arnoldus, a gá také k němu w tom přistupugi. Neb gsem to w skutku za prawé shledal.

* Wjno Ambrožkowé, kteréž Arnoldus tak wysoce chwálj, zdrawé gest toliko starým Lidem/ aneb těm, kteřjž gsau Komplexý studené. Někteřj mladj a horcý Lidé vžjwali ho proti zlým Očjm, s swau welikau sskodau. Protož mnozý wjce chwálj Prássek z Ambrožky/ aby ho s Werbenau, Wlaským koprem a s ginými hlawnjmi bylinami vstawičně požjwal.* Můžeš toho Prássku s měkým wegcem vžjwati/ aneb s wjnem geg pjti/ ostřj zrak a nawracuge.

W též potřebě můžeš y tohoto Prachu požjwati: Wezmi kůlek Musskátowých, Kubeb, Swětljku, Zázworu, Skořice, každého geden Lot/ Kopru Wlaského dwa Loty/ Seseli, Anýzu, po půl Lotu: Požjweg s Wjnem a s Topeničkau. Wssak střež se wsselikého přeplňowánj, zwlásstě wečernjho/ a budeš na Oči zdráw.

Proti párnostem horkým vžjweg tohoto Prachu po stole: Wezmi Koryandru w octě močeného, Paupat Růžowých, Swětljku, Nátržnjku, Skořice a Cukru/ vděleg Prach a po Stole omoče Topeničku v wjně Ambrožkowém, aneb giném, nemássli Ambrožkowého přileg k němu wody Ambrožkowé/ a gakž powědjno, požjweg.

† Proti záwratu Hlawy a Mozku: Wezmi Ambrožky dwě Vncý/ Kwětu Musskátowého geden Lot/ ztluc drobně/ a pokaždé přigjmeg z toho půl Quentle aneb dwa Skrupule: wssak dobře gest/ aby dřjwe tělo y hlawu wypurgowal/ nežliby Prássek tento přigjmal.†

Ambrožka také dobře činj těm/ kteřjž Žlautenicy magj/ aby gi sobě v wjně wařili, a teplau pili.

Zewnitř.

D Kdož má Oči čerwené, horké a slzawé: Neyprwé přigjmeg Pillulj z Aloe/ o němž nahoře w Knize 3. Kap. 22. psáno. Potom těmito wodami Oči sobě promýweg: Wezmi wody Růžowé, Gahodnjkowé, Werbenowé, Diwiznowé, Swětljkowé/ sleg ge whromadu/ a kausek Kassru do nich wlož/ w té wodě smáčeg ssátky, a Oči promýweg. W té přjčině Krew z hlawnj žjly pausstěti, dobře prospjwá. Ale warůg se odewssech wěcý horkých a perných.

Kdož má Nesstowice na Očjch: Wezmi Bjlek od nowého wegce/ rozwrť geg a směs s wodami swrchupsanými/ a smáčege ssátky přikládeg na Oči y na Židowiny/ aneb kus Gablka ssiroký omoč w té wodě a přilož. Bylaliby suchost weliká w Očjch/ wezmi wodu Swětljkowau/ wsyp do nj Cukru a pausstěg do Očj.

Proti mdlému zraku, od studených wlhkostj w Hlawě shromážděných/ přigmi neyprw Pillulj zlatých/ potom meg hlawu Lauhem vdělaným z Ssalwěge, Rogowjku a Majorány/ a Oči těmito wodami promýweg: Wezmi wody Ambrožkowé, Kopru Wlaského, Celidonowé a Rautowé/ sleg ge spolu. Oči čistj a otekloſt obočj ztenčugj.

Ambrožka aneb Swětljk slowe † Řzecky Φερεσύνη, quòd oculos juuet & delectet,† Latině Euphrasia & Euphragia vulgò Eufragia. Item Ophthalmica, Herba ocularis.† Wlasky Euphragia. Francausky Euphraise. Německy Augentrost/ že gest potěssenj zraku.†

O Myssjm Kaukoli, aneb Gečmenu.

Kapitola XLVIII.

Spůsob.

Tato Bylina má listj gako Gečmen/ wssak kratssj a vžssj. Paussttj několik Stýbel, pjdi z dýlj a někdy delssjch, tenkých a saučkowatých. Klas podobný má Pssenicné Sněti aneb Kaukoli. Roste na Poljch wedlé cest, na Krchowjch † y na Střechách.†

Přiro-

† Přirozenj, mocy a včinkowé. A

Myssj Gečmen gest přirozenj suchého, studeného a swjragjcýho. †

Wnitř.

Tato Bylina aneb Klas y s semenem na Prach zetřený, s trpkým wjnem pitý zastawuge wsselikau židkost a plynutj Břicha/ Cžerwenau nemoc y wssecky Toky střewn/ Menses, přjlissné močen, & Gonorrhæam. Může se Bylina y vsussiti, na Prach ztlaucy, a s pečeným na twrdo wegcem gisti.

Myssj Kaukol. Phœnix.

B

Někteřj prawj, že tento Myssj gečmen w čerweném sukně na hrdlo zawěssený, mocně zastawuge krew z Nosu y od ginud tekaucý/ ano y chrkánj krwj přetrhuge. Dioscorid. lib. 4. de materia Medica cap. 35.

Myssj Kaukol aneb Gečmen slowe Ržecky y Latině Phœnix, † Anchilops, Phœnicopterum, Plinio Phœnicea herba. Item Hordeum murinum, sterile, Lolium murinum, rubrum siluestre, Frumentum tectorum. † Wlasky Gioglio saluatico & Fenice. † Sspanyelsky Alacerde muro. Francausky Yuraie sauuage. Egyptsky Aphnore, Aphnu. Německy Taubkorn. Meuskorn, Meusgerst: W Sasých a w Mjssni Fursthaber.

O Růžowém Kořenu. Kap. XLIX.

Spůsob.

Kořen Růžowý gest Bylina nekaždému známá. Nacházý se v hognosti na horach Korytanských a Sstyrských/ ano y w Cžechach na horách Krkonošských. Prautj nese okrauhlé/ a gakž se poněkud zdá, prázdné, Lokte zwýssj/ wssudy wůkol listjm osazené. To list, gest obdlaužné, zspičaté, tučné/ a tlusté gako na Kuř, noze aneb Netřesku, a wůkol drobně zsekané. Při wrchu nese Wrcholjk aneb Korunku zelenau, gako Chwogka Cypřissowá, Tithymalus Cyparissias, ale ten když odkwetne a dozrá, býwá počerwenalý. Kořen má nerowný, hlizowatý, tlustý, domnělemu Kostu, kterýž z hory Gargano přinássegj podobný/ Kůry hladké a blyskawé. Ten dokudž gest čerstwý, býwá zewnitř pobrunatnělý, wnitř bjlý: Když pak vschne, býwá wnitř počerwenalý/ zewnitř ssupinowatý. Když je mezy Prsty róztjrá, dáwá od sebe welmi dobrau a libau wůni Růžowau/ odkudž také

C Rzeckého, Cžeského y Německého gména dostal. Dále Kořen tento gest mezy wssemi Kořeny neytrwalegssj a neygemněgssj. Nebo když geg wykopáš/ a nechowáš ho w mjstě přjliš suchém, aby práwě wyprahl/ po několika Měsýcých můžeš geg zase do země wsaditi/ vgme se a znowa poroste. Rád roste na neywyšssjch Horách a Skalách/ kdež sotwa tak mnoho země okolo sebe má/ aby se zdržeti mohl. * Zůstáwá rád w mjstech stinných na Zahradách/ ač gsem gá žádného Semena od něho nagjti nemohl. Ale w Engellandu, gakž mi spráwu dal Wysocevčený P. Thomas Pennæus, na wysokých Horách hognost Semena přinássj.*

Růžowý kořen. Radix Rhodia.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kořen tento má při sobě smjssené Qualitates. Nadjle gest horký, wlhký/ něco také suchý a studený/ gakž to wůně a chut Růžowá pronássj. Má částky pronikawé, prostupugcý a moc rozháněgjcý. W horku pokládá se býti na druhém stupni. * Když tento Kořen starý a dobře suchý býwá/ gest w spůsobu y w chuti Přespolnjmu kořenu Chine tak podobný/ že na něm y mnoho skussenj Materialistæ zmeyleni býwagj. Aprotož nenj podobné/ aby tak horký býti měl, gakž geg Galenus dělá.*

Zewnitř.

Kořen Růžowý má chwálu proti bolenj Hlawy, z přjčin horkých aneb studených. Nebo pocházýli bolest z horkosti, tlukau Kořen/ rozděláwagj s wodau Růžowau/ potjragj na čelo a židowiny/ aneb omáčegjce wněm lněné ssátky, přikládagj. Pakli gest nemoc z studenosti/ tlukau Kořen s wodau Majoránowau/ a vžjwagj týmž spůsobem.

Woněti k Růžowému kořenu, posyluge Mozku.

Kořen Růžowý slowe Rzecky ῥοδιὰ ῥίζα, Latině Radix rosea siue Rhodia, à rosis, quarum odorem spirat. Německy Rosenwurtz.

O Přesličce. Kap. L.

Rozdjl a Spůsob.

Rzeslička gest dwogj, totiž Wětssj a Menssj. Wětssj hned na Gaře wyskakuge z země/ a vkazuge swé wystřelky aneb Kolbičky mladistwé, obdlaužné, žlábkowaté/ Rzase Wlaského ořecha podobné/ z nichž potom wyrostá

rostá Prautjčko vzlowaté, počerwenalé, tuhé/ s rozdělenými koljnky aneb články, w ge- A
dné mjře gedny od druhých/ z těch wypausstj se mnoho subtýlného, tenkého a twrdého li-
stjčka/ gako něgaké gehličky aneb sstětinky. Wyrostá dosti wysoko a zawěssuge se na ney-
bližssj Koly a tyčky/ aneb y na podlegssj sebe zrostliny a Strůmky. Kořen má drewnatý
a twrdý. Roste na Lukách při Potocých, w Přjkopjch mokrých a mezy Krechty.

I. Přeslička.
A. Přeslička weliká.
B. Přeslička menssj.
C. Prwnj wýstřelkowé wnichž se kwět kryge.
D. Semeno.
E. Kwět.

I. Cauda equina, Equisetum.
A. Equisetum magnum.
B. Equisetum minus.
C. Prima germina in quibus flos conditur.
D. Semen.
E. Flos.

II. Přeslička. Equisetum II.

B

Menssj Přeslička má Prautek tenký, ostrý, pruhowatý, vzlowatý, loketnj y del-
ssj/ okolo něho listjčko drobné, tenké, zelené, gedno osazenj wedlé druhého. To listj delssj
gest, tužssj a ostřegssj nežli prwnj/ a k tomu malými vzljčky aneb článečky rozdělené/ pro-
čež také hodj se Saustružnjkům / aby gjm swé nádoby pulerowali a wyhlazowali. Vžj-
wagj ho y Kuchařky a Děwky k třenj a mytj Kuchynského nádobj/ zwlásstě Cýnowého,
Mosazné°, a z giných kowů litého/ pro kteraužto přjčinu Němcy řjkagj mu Kantenkraut/
gakoby řekl, Konewnj bylina. Obyčegně roste na Lukách pjsčitých a hubených / y na ně-
kterých mokrých pjsčitých Poljch, zwlásstě mezy Owsem.

Gest y giných wjce pokolenj Přesličky/ z nichžto gedna teď při třetj Figůře zřetedl-
ně wymalowaná gest. A wssak wssecky tyto Přesličky, gakžkoli rozdjlné, w mocech a včin-
cých se srownáwagj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Přeslička gest studeného přirozenj na prwnjm, a suchého na druhém stupni: mocy
trpké, swjragicý s hořkostj. Protož mocně a bez kausawosti wysussuge/ a neywětssj rány
přiloženjm swým swaluge / by pak y Nerui, to gest žilny přeřaty byly.

Wnitř.

Přeslička v wodě aneb v wjně wařená, aneb sstáwa, aneb y woda pálená z též By-
liny požjwaná, zastawuge wsseliké toky a plynutj Břicha / gakáž tu býti mohau a býwa-
gj, skrze dáwenj, Stolice, přjlissné Menses a skrze Moč. Obzwlásstně pak hogj raněné a

C zgitřené Ledwiny y Měchýř / vkládá bolest řezawky aneb kapawého močenj / spomáhá proti Kamenu / a prospjwá y proti wnitřnjmu namoženj a protrženj. Kdyžby se k nynj gmenowaným nemocem Zymnice přirazyla / tedy Přeslička má se v wodě wařiti / a Nemocnému dáwati. Pakli nenj žádné Zymnice / lépe gi bude wařiti v wjně.

Bylina spolu y s Kořenem dobrá gest těm, kteřjž těžce kasslj / a plnj gsau aneb zacpanj w Prsých / a z toho y dussnj.

III. Přeslička. Equisetum III.

D

Zewnitř.

Wytlačený Safft z Přesličky, do Nosu wložený a natřený, sstawuge tekaucý Krew z Nosu. † To též y Prássek z Byliny působj. †

Bylina ztlučená a s swým Safftem přikládaná, stawj Krew z Ran tekaucý / swaluge a hogj rány w krátkých dnech / byť se pak y Suchých žil dotýkaly. Můžeš také Bylinu ztlaucy / a tim Prachem rány zatrussowati.

Lněné ssátky v wodě z Přesličky pálené smáčeti a wlažné přikládati / vzdrawuge oheň S. Antonjna Erysipelas řečený, čerwené a zardělé Nesstowičky / odpjrá horkosti a pálčiwosti zadnjho střewa Konečnjku, Auplawicy a Vrhawce / odgjmá Otoky w tegných mistech.

† Woda z Přesličky může se každého času přes celý Rok páliti in Balneo Mariæ, aneb což gest lépe, skrze wodu in Vesica: wssak neylepssj čas dystyllowánj gegjho gest na konec Měsýce Máge, aneb měsýce Cžerwna. Dobrá gest woda tato těm, kteřjž Krwj odchrkugj / hogj raněná Střewa / otwjrá zacpánj Ledwin / proprawuge Moč / zahánj Rzezawku / pudj Pjsek y Ledwinný kámen / vkládá bolenj Ledwin y Měchýře / zastawuge přilissný tok nemocy ženské / vzdrawuge raněná Gátra / a gest summau proti wssechněm tokům Krwe y měkosti a plynutj Břicha vžitečná / aby gi každé ráno y wečer, čtyry aneb pět Lotů pogednau wypil / aneb y do nápoge swého přiléwal. †

Přeslička slowe Rzecky y Latině Hippuris, Equisetum, Equiselis, Cauda equina. Arabsky Daneb alchail. Wlasky Coda di cauallo. Sspanyelsky Coda de mula. Francausky Queue de cheual. † Egyptsky Pherphra. Polsky Pyzaslka. Německy Schaffthew, Rosschwantz, Katzenschwantz, Katzenwedel, Kantenkraut, Taubenrock ꝛc. †

O Ssarlatowých aneb čerwených Gahodkách. Kapitola LI.

Ssarlatowé gahody. Coccum infectorium. Granum tinctorium.

Ilex coccigera.
1. Ramus cum fructu.
A. Flos. B. Coccum.

Gména a Spůsob.

SSarlatowé Gahody od toho slowau/ že z nich tu pěknau, drahau Ssarlatowau barwu dělagj/ Latině Coccum infectorium, Granum tinctorium, Arabsky Kermes, odkudž nepochybně posslo slowjčko Karmazýn. Gest Křowina stručnatá a hustá, co něgaký malý Strůmek/ osazená mnohým listem tlustým, obdlaužným, wůkol pichawým, gako listj na bodlawé Palmě/ wssak mnohem menssjm. Nese Gahodky čerwené, v welikosti zrn Pepřowých, aneb málo wětssj, wnitř prázdné. Rostau netoliko in Cilicia, gakož prawj Dioscorides, ale y w Polsstě a w Czechách. Ano y gá sám v Poděbrad w Cýsařské Oboře, osm mil od Prahy, nalezl gsem tyto Ssarlatowé gahody na některém Dubj/ kteréž z Kmene wen wyrostly. Neylepssj přinássegj z Hisspanye, Gallicye, Armenye, Cylicie a Azye.

* Musým y gá tuto připomenauti/ že netoliko na tomto Strůmku nacházegj se tyto Ssarlatowé gahody/ ale že téměř gednakaždá země má swé zwlásstnj Byliny/ z nichž takowé Gahody mjti může. Neywjce pak w Polsstě gich magj: A předně nacházegj se w čtwerém rozdjlu. Dioscorides, Galenus a ginj pjssj/ že gest malý Strůmček, na němž tyto Gahody rostau, v welikosti Ssocowice/ z kterýchžto krátkých slow nic zwlásstnjho rozuměti se nemůže. Dále prawj, že se na Dubj nacházegj/ což se w Czechách y w Polsstě prawé nacházý. Gest tedy to druhé pokolenj malý a nizký Dub aneb Swjda/ kterauž proto Cocciferam gmenugj/ a gest obyčegná w Frankreychu, Narboně a Hisspanij/ gegjžto Gahody Theophrastus a Plinius gmenugj Scolecium, gakož se domnjwagj/ a může se gim snadnjčce skrze některá kropenj překazyti/ aby z nich žádnj Czerwjkowé nerostli. Ti pak kterak rostau, wybjráni a strogeni býwagj, pjsse Pausanias, kdož chce může sobě tam přečjsti.

A poněwadž

C A poněwadž Petrus Quinqueranus w swé Latinské Knize de Laudibus Prouinciæ in Gallia, Zrostlinu tuto neylépe wypsal/ widělo mi se, abych zde slowa geho přeložená položil. In Prouincia (dj) nacházý se množstwj takowých Gahod/ zwlásstě pak v weliké hognosti při městě Arelate, na tom mjstě, kteréž od starodáwna Campum lapideum gmenugj/ a ty Coccum aneb Granum nazýwagj, syc Vermilionem. Gestli pak Coccos infectoria Dioscoridis, čili Chermes Arabum, nechť o tom ginj dysputugj a saudj. Roste na gednom pokolenj Ilicis, Swjdowém/ kteréž gest malé a zůstáwá gako giný Keř/ gessto druhé pokolenj gako strom nahoru wyrostá. Takowé nacházý se w rowinách na Poljch/ ale kteréž se drobet maličko nahoru wypjná/ a gsau při něm malé suché porostliny. Neyprwé vprostřed Gara podessti wyrostá cosy na tom Strůmku/ což oni Pisi matrem gmenugj: nebo z toho potom wycházegj giné Gahody/ a býwá gich obyčegně na gednom Strůmku pět. Ty pak při začátku Léta když gest horko, býwagj plné maličkých Cžerwjčků/ kteřjž se sotwa spatřiti mohau, a skáčj nahoru. Gsau poběkawj a lezau nahoru/ a když přigdau k očkům Ratolestj, zůstáwagj tu až budau tak welicý gako Prosné zrnko. Potom wždy wětssj rostau/ a býwagj barwy popelaté/ a giž negsau podobnj Cžerwům/ ale gako Hrách. Když vzragj, zbjragj ge/ nebo giž zase býwagj plnj barwy Cžerwjkowé/ tak že když ge nesau, častokráte ztrhá aneb zpuká se na nich tenká zewnitřnj kožka. Takowých Cžerwjků libru za Korunu prodáwagj: Gahod pak, pokudž gesstě nětco těch Cžerwjků magj, kupuge se čtwrt Libry za Korunu. Ti Cžerwjkowé nehýbagj sebau prwé leč na Sukno a na Slunce položeni budau/ tu teprwa zahřegjce se, lezau odtud/ ale vstawičně přitom někdo stogj/ a shánj ge w hromadu do prostřed toho Sukna/ tak dlauho až y zemrau. Toho času a za tři dni potom, wonj tak pěkně a libě gako Pjžmo, Ambra a Cytronowý kwět. Kteráž se pak gadýrka tim spůsobem nestrogj/ ale celá zůstáwagj/ z těch býwá také mnoho malých Cžerwjků/ ale ti zalétagj pryč. Gednoho Roku z toho mjsta Campo lapideo v Arelate, a z těch Karmazynowých gahodek, přissło duchodůw do gedenácti Tisýc Korun. To tak napsal Quinqueranus de Cocco, kterýž w Frankreychu roste. Nebo ačkoli y we Wlassjch mnoho týchž Stromů se nacházý/ wssak ti zřjdka nesau Gahodky. Proti tomu pak D množstwj gich zbjragj in Hispania, a gakož pjsse Clusius lib. 1. Hisp. stirp. cap. 6. rowně týmž spůsobem s nimi zacházegj. Též y na Ostrowě Creta, o čemž Bellonius swědčj.

Chtěgj někteřj/ že gesstě y giné prawé Chermesinum slowe/ kteréž ne na Stromjch ale pod zemj na Kořenj některých bylin wyrostá/ gako na Kořenu Bedrnjkowém, Koňského Kopyta, Dne a nocy a Myssjho aussku/ gakož gsem gá sám wedle giných Studyosů Medicinæ y okolo Lipska w mjstech Pjsčitých nětco toho při Myssjm aussku nalezl/ což potom w mjstě zawřeném, kamž wjtr žádný dogjti nemohl, w Cžerwjky se proměnilo. Odkudž smeyssljm, že nenj Semeno ani excrementum Bylin/ ale gako něgaká wagečka čerwjků/ kteřjžto Máge měsýce spatřugj se tak maličcý/ že sotwa k zrnu Prosnému přirownáni býti mohau: potom hned druhého Měsýce, kterýž od těch Chermesynowých gahod † gimž Cžerwec řjkagj † Polácy Cžerwen gmenugj, býwagj gako Ssocowice. Potom obywatelé zbjragj ge po zemi, bezesskody a vbljženj těch Bylin. Býwagj poneyprw barwy brunátné/ ale když gich necháš ležeti na mjstě dussném/ proměňugj se w Cžerwjky čerwené gako krew. Pakli ge močiti budeš w Octě winném aneb Piwném, nemohau žiwj zůstati/ a budau pěknégssj y k barwenj vžitečnégssj. Když pak ty čerwené Gahodky pod zemj ležjcý zůstáwagj/ post Solstitium æstiuum býwagj z nich také krwawj Cžerwjkowé/ a potom, gakž řjkagj Swatého Jana čerwjkowé, kteřjž w nocy swjtj. De Polygono Coccifero, kterýž také w Polsstě roste, nahoře gest w Kap. 5. Knihy této připomenuto. Syce nacházý se in Vmbria & Tuscana bylinka Bedrnjku podobná/ tam gj Strella, quasi Sorbastrella, řjkagj/ při njž také množstwj takowých Gahodek roste. Neywjce pak nacházý se tohoto pokolenj Cocci w Polsstě při řece Wisli, a okolo Poznánj/ z něhož Obywatelé nemalé zysky mjwagj. Přes to wssecko přiwážegj y z země Peru do Hisspanye, k tomu podobné Zrno v weliké hognosti. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Ssarlatowé gahody magj přirozenj whromadu stahugjcý a swjragjcý/ gsau hořké a suché/ wssak bez kausawosti a pernosti.

Wnitř.

Wnitř. A

Tyto Gahody (gakž powědjno) swjragj a slaužj proti wssechněm tekutým neduhům žiwota, † Gater y Hlawy † gacýž ti býti mohau / gakžby gich koli požjwal. Zwlásstě pak magj znamenitau dobrau powahu a moc proti přjlissným Menses mulierum, proti potracenj před časem / a k zachowánj plodu w žiwotě Matky. Nebo widěl gsem některé těhotné Ženy / kteréž negednau potratily / když pak Gahod těchto vžjwaly, sstiastně Plod swůg do vloženého času dochowaly / a potom y bezesskody na Swět porodily. Má se Prachu z nich bráti gedna čtwrtce / Kadidla * aneb raděgi Mastyxu * půl čtwrtce / a to gisti w wegcy na měko vpečeném ráno, po čtwrtém Měsýcy každého Týhodne / aneb we dwau Nedělých gednau. † Dodonæus prawj / že Gahody tyto počteny býti mohau inter medicamenta cardiaca, kteráž Srdce posylugj. Pročež také dělá se z nich compositio Alchermes, kterauž za zwlásstnj posylněnj Srdce držj. †

Zewnitř.

Ssarlatowými gahodami s Octem vžitečně a prospěssně mázany býwagj Rány a přeťaté žilny aneb Suché žjly / † aby ge ztluka s Octem aneb Medowau břečkau smjchali a gako Flastr na Rány přikládal. Barwjři suken gich vžjwagj. †

* Ssarlatowé gahody Coccus infectoria, tinctoria, vel Coccum infectorium, Plinio Cusculũ, aneb gakž někteřj čtau Quisquilium. Řecky κόκκος βαφικὴ. Arabsky Chermes & Chesmes, odkudž Karmazyn aneb Chermestn. Wlasky Grana di tintori. Francausky Vermillon & Grauo escarlate. Sspanyelsky Grana paratannir & Grana di tintoretes. Polsky Ssarlatné aneb Czerwcowé gahody a Czerwec / odkudž gména Czeská měsýců Czerwen a Czerwenec. Německy Scharlachbeer. *

O Bedrnjku. Kap. LII.

Rozdjl a Spůsob. B

Bedrnjk gest dwogj / Wětssj a Menssj. Wětssij nese pět aneb ssest listků na gedné sspičce s obogj strany, gako na domácým Passtrnáku / drobet přiokrauhlých a wůkol zkrágených, a rozdělených gako Krwawé kořenj. Prut má prázdný, sukowatý půldruhého lokte zwýssj a někdy wětssj / na němž při wrchu stogj pěkný bjlý okolek s Kwětem. Kořen gest bjlý a dlauhý, obecně Petrželi podobný / chuti perné, a wůně poněkud Kozlowé. Roste na Lukách, na Horách, na wrssjch pjsčitých a wýslunných.

Menssj Bedrnjk gest wětssjmu wewssem podobný / kromě že listj a okolek Kwětu má menssj / Prántj také drobněgssj, tenssj a nižssj. Roste w mjstech pjsčitých na Horách a mezy Skaljm. Kořen má dlauhý / kterýž paussti hluboko do rozsedlin Skalnjch / odkudž geg někteřj nazwali Saxifragiam hircinam, Lomikámen kozlowý / poněwadž wjce Kozlem zapáchá nežli prwnj / gest také chuti perněgssj a pálčiwěgssj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Obogj Bedrnjk gest bezewssj pochybnosti horkého a suchého přirozenj na třetjm stupni / gakž perná chut geho vkazuge: Mocy ztenčugjcý, rozplýwagjcý, srazylosti studené, pronikagjcý a přitahugjcý. A menssj Bedrnjk gest w těch mocech sylněgssj, nežli wětssj. Vžjwáme w Lékařstwj Semena y Kořene.

Wnitř.

Máme tuto wýbornau a vžitečnau Bylinu, proti mnohým nedostatkům. Nebo w gakémkoli spůsobu Kořen, Bylina aneb Semeno Bedrnjkowé požjwati se může / zwařjc v wjně, aneb do wjna Prássek wsypjc a tak pigjc, aneb w Lektwaři přig magjc / gest vžitečný a skussený Lék proti mnohům Gedům / proti bolestnému z wětrnostj nadýmánj Žaludka, w Střewách y w Maternjku. Item proti Kamenu w Ledwj y w Měchýři / přiwodj y Ženskau nemoc / a krátce hodj se kewssemu tomu, což se skrze moč wyhnati má.

Kořen

C Kořen Bedrnykowý náramně dobře pomáhá w času Mornj rány: nebo odpjrá zkému a nakaženému powětrj/ a opatruge Člowěka aby se nenakazyl/ kdyžby geg toliko w vstech držel, předtim močený w Octě.

Pilnj a dobrj Apatekáři potahugj semeno Bedrnykowé též y Kořen geho Cukrem/ rownež gako Wlaský Kopr a Anýz. Pálená woda Bedrnykowá gest tychž mocy/ aby gi za nekolik dnů pořád, po každé tři aneb čtyry lžjce plné wypil.

Gattinaria & Pandectarius kladau a chwálj toto skussené Lekařstwj proti Sauchotinám: Wezmi Bedrnyku drobně ztlučeného/ a s Růžowým Cukrem vdělag z nijho Lektwař/ a z té dáweg Nemocnému každého dne ráno snjsti za půl Lotu/ a zapiti ossmi Loty aneb čtwrti Zejdlykem wody Bedrnykowé. Wssak ta Lektwař y woda nemuj býti starssj gednoho Roku.

Bedrnyk wětssj. Pimpinella major.

Bedrnyk menssj. Pimpinella minor.

D

Ženy, kteréž se dlauho s swým časem messkagj, mělyby každého dne po dwakrát, totiž ráno, a kdyžby chtěly spat gjti, dobrý Trunk as čtwrt Zejdlyka wody Bedrnykowé, dadauce do nj drobet Ssaffránu a Cukru, vdělati. Přiwodj gim Menses.

Bobrowý strog w Bedrnykowé wodě wařený, a pitý, krotj Spasmum, to gest Křeč/ kteryž Audy wshromadu stahuge.

* Wzmessený Philosophus & Medicus Fracastorius lib 3. de morbis contagiosis, welmi chwálj Syrup z Bedrnyku strogený, w zkých Zymnicech cum petechijs, a chce tomu, že ad Oenanthe přičten tyti může/ pročež geg také Oenanthillam gmenuge.*

Bedrnykowý kořen na Prach ztlučený, dáwá se pjti w teplém Piwě, Wjně aneb wodě/ a dobrý gest těm, kteřjž těžce upadli a vrazyli se.

W Frankreychu mnoho držj o Bedrnyku, a prawj/ kdož z té Byliny vsstrawiněčtěho vžjwá/ že mu vkaussnutj wzteklého Psa nic vsskoditi nemůže.

Starým, dussným a kasslawým na noc Bedrnyk zřezati, s Womanem a Zázworem sinjssyti a gisti, Wodnotedlným a otekłým z studenosti pomáhá. Syc kdož gsau horkého přirozenj, nemagj Bedrnyku požjwati: nebo Gátra, Ledwj y Krew zapaluge.

† Kdož nemůže dobře zažjwati, a má Žaludek zastuzený/ ten wezmi dwa koty Bedrnykowého kořene a geden Lot Pepře/ vdělag z obogjho drobnj Prássek/ a pj z něho ráno na čtwrtbu ztižj gedné čtwrtce, rozdělage s wjnem: K zažjwánj pokrmů welmi napomáhá. Kdyžby téhož Prássku w též potřebě y wewssech pokrmjch požjwati. †

Zelwnik.

Zewnitř.

A

Bedrnjk ztlučený, Safft z něho wytlačený, a twář gjm mytá, shánj pjhy a Fleky/ † aby gjm často potjral/ a samých od sebe vschnauti nechal. † Netoliko pak dělá gasnau a swětlau twář/ ale také když se do Ran wlege, čistj a stjrá ge. Takowauž moc má y ztlučená Bylina, na Rány vwázaná.

Někteřj pjssj/ kdyby Cžlowěk w Leb hlawy raněn byl/ aby mu Bedrnjkowého safftu do Rány nalil/ že gi rychle zhogj/ čehož gest na Kohautu skusseno, takto: Probodli Kohautu hlawu na wrchu/ wssak ne naskrze až do Mozku/ potom nakapali do té Rány safftu Bedrnjkowého třikrát aneb čtyřikrát/ a brzo se zase zhogil.

Pálená woda Bedrnjkowá do Očj wpusstěná, oprawuge zrak.

Druhý Bedrnjk má přediwnau moc Mléko rozmnožowati: neb když geg Chůwy kogné toliko za ňadry nosý, aby se Těla dotýkal/ w ssesti hodinách, tak mnoho gim Mléka přinássj/ že Bylinu odwrcy musegj.

* Safft aneb Sstáwa Bedrnjkowá s Růžowým Olegem a drobtem wjna dobře wařená, gest dobré Lékařstwj proti Křeči/ aby gim Audy skrčené mazal. *

† Kořen Bedrnjkowý w vstech dobře zžweykaný, zahánj bolenj Zubů/ a wytahuge hrubý sslem a nečisté Flusy wen. Týž Kořen zkrágený, a v wjně wařený, procezený, a teplý, coby snesti mohl, w vstech držaný, y častokrát zase obnowený, má tauž moc.

Cžerstwý Bedrnjk bylina ztlučená, a gako Flastr na Pupek přiložená, pomáhá těhotným ženám k snadnému porodu/ a wywodj Lůžko.

Pálj se woda Bedrnjkowá in Balneo Mariæ, měsýce Cžerwna/ když neywjce kwetne. Ráno a v wečer pogednau ztiž: čtyř aneb pěti Lotů pitá, wywodj Pjsek y Kámen/ žene Meč/ wyčisstuge Ledwiny, průduchy moče y Měchýř, od sslemů a nečistot/ z nichž se obyčegně Kámen rodj: Zahřjwá zastuzenau Matku/ vkládá bolest gegj/ a přinássj ženám gegich Menses: Zahánj bolest Ledwj/ gest zdrawá proti klánj bočnjmu/ čistj Krew/ proprawuge Prsy/ odgjmá každau těžkost Srdce/ rozhánj a rozrážj wětrnosti a nadýmánj w žiwotě/ prospjwá proti Gedu. Každé ráno zwicý dwau Lotů pitá, ohražuge Cžlowěka toho dne před nakaženjm mornjm/ a posyluge Srdce. Kdožby se tauto wodau často vmýwal/ bude mjti Twář pěknau gasnau a hladkau/ ruce bjlé a měké: Do Očj po krápěgi zapusstěná, ano y kdyby nj Očj promýwal, ostřj zrak. †

B

Bedrnjk slowe w Apatékách Pimpinella, vel Pimpinella saxifraga. Někteřj gmenugj Pampinulam, Bipennulam, † Petrafindulam. Arabsky Halimach & Nefeblach Wlasky Pimpinella & Petroselino saluatico. Francausky Pimpinelle. Vherský Chaba Ire. Polsky Bedržennecz. Německy Bibernell, Bibinell, Steinpeterlein, vnd Bockspeterlein. Stařj tuto Bylinu gmenowali Petroselinum, neb gest prawá Skalnj Petržel. Simplicistæ řjkagj Tragoselinum, Petroselinum hircinum, Pimpinella hircina, od sylné wůně, a pro rozdjl Krwawého kořenj/ kterémuž také Pimpinella řjkagj. †

O Wlastém Bedrnjku, aneb Krwawém kořenj. Kapitola LIII.

Gméno.

Krwawé aneb raděgi Krewné kořenj slowe od toho/ že znamenitě mocně Krew zastawuge. Latinjcy gi řjkagj Sanguisorba, gakoby řekl Střebikrew/ pro tauž přjčinu. Wlaský Bedrnjk gmenugj/ proto že mu Wlassj Pimpinella řjkagj. Německy také Kölblskraut/ že na wrchu Prautj rostau brunátné hlawičky.

Rozdjl, Spůsob, Mjsto a Cžas.

Krwawé kořenj gest dwogj: Gedno má několik tenkých, okrauhlých, brunátných Prautků, chlupatých a žlábkowatých: Listj ostré, obdlaužné, kadeřawé a wůkol zstřjhané:

C hané: na Prutech při wrchu rostau okrauhlé, brunátné Kasstanowé barwy hláwky/ plné djrek aneb přjhradek, gako na Růži, aneb Auljch wčelnjch. Ty se otwjragj/ a wycházegj z nich malj zelenj Kwjtkowé/ magjcý vprostřed wlássenjčko žluté. Kořen gest obtwrdný, přjryssawý a trpký. Roste neywjce w zemi suché, newydělané, sypké, na slůmi, podlé stezek a na Aulehlech. Kwetne měsýce Cžerwna.

Druhé Krwawé kořenj gest prwnjmu wewssem podobné/ krom že má List menssj a Prautj wětssj. Roste na Lukách mezy Trawau a Peyřjm/ ale nekaždému gest známé.

I. Krwawé kořenj/ Wlaský Bedrnjk. Pimpinella, Sanguisorba major.

II. Krwawé kořenj menssj. Pimpinella, Sanguisorba minor.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tyto Byliny, poněwadž gsau chuti swjragjcý a trpké, a drobet sslemowité, wysussugj tedy mocý swau/ vtwrzugj, Rány swalugj/ a Krew mocně zastawugj.

Wnitř.

Tak že někteřj tomu chtěgj/ Kdyby někdo toliko w ruce Bylinu tuto nosyl/ že mu Krew stawj. To gest skussené a prawé/ že Byliny tyto obědwě přjlissný tok Krwe mulierum nadewssecka giná Lékařstwj zastawugj.

Listj v wjně aneb v wodě wařené a pité, zastawuge Cžerwenau nemoc, Auplawicy a giné židkosti Břicha, welmi mocně.

Druhé, to gest menssj Krwawé kořenj, Wlassj gjdagj w Salátu, dokudž gest mladistwé/ Sspanyelowé také w Létě kladau ge sobě do wjna při Stole/ kteréž z něho obzwlásstnj libé a dobré chuti nabýwá. † Takowé wjno zdrawé gest těm, kterýmž Flusowé z Hlawy do Prsů a na Pljce padagj/ bránj Sauchotinám/ a dělá z Lidj smutných weselé. †

Zewnitř.

Listj zelené ztlučené a přiložené, vzdrawuge Rány, Fistule y Raka. To též působj Listj suché, na Prach zdělané a do Ran zaseypané. Summau gsau wýborně dobré a vžitečné Byliny k hogenj Ran.

† Kořen do Chřjpj wprawený, aneb Bylina na čelo přiwázaná, mocně zastawuge Krwotok nosu. Též působj Kořen/ aby geg w ruce držel, ažby se zahřil. Na Prach ztlučený, a do krwawých ran zatrussowaný, stawuge Krew/ swaluge a hogj Rány.

W Polsstě a giných Půlnočnjch kraginách, nacházegj při této Bylině okrauhlé zruko přirostlé/ wůně sylné, chuti kyselé, barwy ztemnabrunátné. Barwjři gich vžjwagj k barwenj

Hedwábj

Hedwábj na pěknau Karmazynowau ſſarlatowau barwu. A protož gi draho prodáwagj/ a wážj ſe téměř za polowicy Zlata. W naſſich zemjch takowá zrnka při této Bylině ſe nenacházegj. O tom něco dotknuto málo wyš w Kap. 51. † A

¶ Krewné kořenj aneb Bedrnjk Wlaſký ſlowe Latině Sanguiſorba, † Sorbaſtrella, Sorbaria, Sorbus pumila, Barbula Chriſti, Pimpinella ſanguinaria, & Pimpinella Italica, protože gi Medici Wlaſſtj mjſto Bedrnjku vžjwagj. Giných téměř wſſechněch gmén doſtalo od liſtj Woſſkeruſſowého/ k němuž ſe připodobňuge. Wlaſky Pimpinella, Solbaſtrella. Francauſky Sanguiſorbe & Pimpinelle. Německy Herrgottesbärtlein, Welſch Pimpernell, Sperbenkraut, Blutkraut, Kölbeskraut ꝛc. †

O Sýtj. Kap. LIIII.

Sýtj. Iuncus.

II. Sýtj kwětné. Iuncus floridus.

B.

Rozdjl a Spůſob.

Sytj Hoſpodu ſobě libuge w Přjkopjch wodnjch, w Gezerách/ w mjſtech mokrých a bahnitých. Z gedné hlawy aneb Kmene wypauſſtj několik Prutů, okrauhlých, hladkých a ſſpičatých/ wnitř bjlým dřeněm wyplněných/ nemagjcých žádného liſtj/ toliko zeſpod při kořenu obwinuti gſau kolika s Poſſwičkami, gako Třtina. Nahoře nedaleko od wrchu neſau tyſſawé ſemeno w ſpůſobu hroznů, k Indyanſkým gahlám podobné. Kořen má rozdělený na několikero, koſmatý, tenký/ a wſſak tuhý a pewně w zemi wězýcý. Nacházý ſe Sýtj wětſſj y menſſj/ ale poněwadž ſe twářnoſtj ſpolu ſrownáwagj/ zawřeli gſme ge wſſecka pod gednau Figůrau.

¶ W Cžechách nalezl gſem gedno Sýtj wedlé řeky Wltawy/ a ſnad y ginde w mjſtech wodnatých a mokrých takowež nalezeno býti může. To má množſtwj dlauhého, auzkého a ſſpičatého liſt/ kteréž hned od Kořene nahoru wypauſſtj. Vproſtřed mezy tim liſtjm ſtogj Prautj okrauhlé a hladké/ a na něm při wrchu pěknj okolkowé/ s kráſným, vſſlechtilým brunátným Kwětem/ třmi přiokrauhlými liſtky rozděleným.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Wſſecka Sýtj ſložena gſau z čáſtek zemnatých, newelmi ſtudených/ odkudž magj trpkoſt. Magj také čáſtky wodnaté a ſtřjdmě horké/ tak že dolegſſj audy mohau wyčiſſťowati/ a pomalu do Hlawy chladné páry pauſſtěti.

C

Wnitř.

Semeno Sýtj vpražené, potom v wjně s wodau smjssenem pité, zastawuge Auplawicy y Stolice/ a nemjrný čerwený Flus ženský/ žene Moč. Kdožby ho mnoho přigal, neslaužj k dobrému Hlawě. Též semeno ztižj gedne čtwrtce w nápogi přigaté, přiwodj Sen. Prach z něho dobrý gest chrkagjcým Krwj/ a proti židkosti Žaludka. Bjlý tok ženský přetrhuge / když geg s Bjlým Aksstejnem a prachem Slonowým w měkém wegcy přigjmagj/ a potracenj Plodu bránj. Týž Prach, přidada trochu Pepře, Cžjpek w hrdle wysussuge.

Zewnitř.

Posswičky, kteréž wedlé Kořenu rostau, gsau vžitečné a dobré, aby ge gako Flastr přikladal, proti vsstknutj aneb vpichnutj Pawauků.

Z listj aneb Stýbel Sytj obyčegně pletau Rybářské wrsse, wsseliké Mossny, Kossjky Rohože y giné wěcy. Ale z neydrobněgssjch Stýbel dělagj někteřj Letnj Klobauky pro stjn/ a possjwagj ge Taffatem aneb Cendeljnem. Chudj lidé přikrýwagj Sýtjm swé Chalaupky m sto dossků Slaměnných, rowně gako y Třtinami a giným Rákosým. Mladj lidé obyčeg magj na lehkém Sýtj plowati/ dokudž se tomu Vměnj nenaučj: ačkoli k té potřebě lépe gest wzýti dwa Měchýře howězý/ vwázati ge na Prowaz/ wložiti pod paždj aneb na Prsy, a tak na wodu lehnauti/ nedadj se Cžlowěku potopiti: neb nadutj Měchýřowé netonau pod wodu/ nybrž wždycky nad wodau zůstáwagj. Na některých mjstech ženy Seyry mladé na takowém Sýtj wysussugj.

Bjlý Stržeň z Sytj aneb Rákosý wyňatý, dáwá dobré a čisté knůtky do Lamp. Kladau geg y do Fistulj/ když auzké djrky rozssjřiti chtěgj.

Týž Dřeň aneb Stržeň když do wjna s wodau smjchaného wložjš, táhne k sobě wodu/ a rozděluge wjno od wody.

Sytj slowe Ržecky χοινος, Latině Schœnus, Scirpus, Iuncus, Iuncus palustris & aquaticus, pro rozdjl wonného Sýtj/ kteréž slowe Iuncus odoratus. Arabsky Dis. Wlasky Giunco. Sspanyelsky Iunco. Francausky Ionc. Vhersky Zithio. Německy Bije vnd Bintzen oder Schmelen. * Sýtj kwětné Iuncum floridum, ginj Scirpum gmenugj/ ginj Cypirum, siue Iuncum Cyperinum floridũ. Dodonæus prawj, že nenj Iuncus, než Gladiolus aquaticus siue palustris, Wodnj mečjk. Německy Bintzenschwertel vnd Cyperschwertel.*

D

O Paličkách. Kap. LV.

Spůsob.

Paličky rostau na Rybnjcých, w Gezeřjch, w struhách a w stogatých wodách. Magj dlauhé třiloketnj listj, podobenstwj Mečjku, gako Planý Galgan / wssak vzké a sspičaté. Prut gegich hladký bez suků/ wnitř celistwý a neprázdný, Cžlowěka zwýssj. Při wrchu na Prautj rostau měsýce Cžerwence a Srpna zbrunátnačerné okrauhlé Hlawičky aneb Paličky, Palce ztlausstj/ někdy také y tlustssj pjdi zdýlj/ kteréžto naposledy obracegj se w Chmeyřj a ssediwau wlnku/ a pryč se rozprchagj. Kořen gest wssecken sukowatý, s mnohými články †rowně gako Prustworec aneb Kalmus† wnitř bjlý a djrkowatý, chuti sladké/ wytlačuge z článku každého roku nowá očka/ z nichž giné mečjkowé listj wyrostá.

* Samice žádného Owoce, to gest Paliček, nenese/ gakž tomu chce Theophrastus, kterýž gi Phleum gmenuge/ a protož lepssj má býti kupletenj Rohožj.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Paličky magj přirozenj prostřednj a mjrné mezy horkem a studenem / a drobet y stjragj. W Lekařstwj do wnitřka gich nevžjwáme.

Zewnitř.

Někteřj Chmeyřj Paličkowé, m sto giného Peřj, do Podussek a do Polsstářů dáwagj/

wagj: † Zwlásstě měsyce Srpna / když zčernagj a počjnagj pryč letěti. † Než potřebj gest A
každému ssetřiti / aby mu se to Chmeyřj aneb ta létawá wlnka do vssj nedostala / ginak by
po něm ohlechl.

Paličky s starým sádlem Swinským wypraným smjssené a přikládané / gsau do-
bré a skussené Lékařstwj, k vhassenj a zhogenj spáleniny od ohně.

Dlauhého Mečjkowé Paličkowého listj vžjwagj Bednáři k skládánj aneb stawe-
nj Sudů mezy dessťky a kednům, aby netekli. † Ano y k ssjffům / aby do nich woda nemohla. †

Paličky. Typhæ.

B

Wodnatost Paličkowého kořenj, bilé Fleky wykořeňuge. Proti nimž tato Mast
wýborná gest: Wezmi Safftu aneb wodnatosti Paličkowé, Pryskyřnjku, Ocaunu,
Kamence páleného, s Octem a starým sádlem / vděleg mast a tim se maž.

Paličkowé kořenj wýborně zlamané kosti swaluge.

Paličky slowau Řecky y Latině Typhæ, in sing. Typha † vel Tipha, Typha palu-
stris, aquatica, lacustris, Sceptrum morionis. Ouid. Scirpus Fastor. 6. ubi Storeas seu Mat-
tas scirpeas vocat, Rohože. † * Wlasky Mazza sorda, protože Chmeyřj gegich, přigdeli do
vcha, Cžlowěka hluchého dělá: in Hetruria Schianza: někteřj tomu chtěgj / že gest Vlna apud
Virgilium Francausky Masses.* † Sspanyelsky Behordo vel Iunco Amacoro cado. Vher-
sky Baka, Haporya. Německy Lieſzkolben, Narrenkolben, Seekolben, Moſzkolben, Weyer-
kolben, Liessen, Knospen vnd Pappenstiel. †

O Batrnjku. Kap. LVI.

Spůsob, Mjsto a Cžas.

Batrnjk roste na mjstech studených, wlhkých, stinných a při
studýnkách / na Skalách, na nichž se držj tučným a dlauhým listjm / kte-
réžto při kořenu gest auzké / potom se dále rozssiřuge, trogjm aneb čtwe-
rým rozdělenjm aneb rozsstjpenjm. Na hřbetě aneb zespod má nesčjslné
množstwj kořenjčka welmi drobného a tenkého / gimž se držj Skalj a při
pjná k němu, rowně co Břečtan. Mezy listjm od Kořene pausstj tučné, krátké a tenjčké
sspičky a gako nitky / z nichž každá nese na sobě pěkný Kwjtek, kupodobenstwj maličké
Hwězdičky. † Kwetne měsýce Máge. †

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gatrnjk gest přirozenj k studenosti a suchosti nakloněné: má také y moc stiragicý.

Wnitř.

Bylina wařená, a po několiko dnů pořád pitá, aneb Prach z nj přigatý, dobrý gest proti Žlautenicy: nebo wzdrawuge wsseliké horké nemocy, a zacpánj Gater/ odkudž y Epatica, to gest Gatrnjk aneb Gatrnj bylina slowe.

Někteřj Prach z této Byliny, gedné čtwrtce ztižj w měkém wegcy aneb s Nateřelkowau mjzkau aneb s Kozým mlékem gjsti dáwagj, contra Gonorrhæam.

Gatrnjk. Lichen, Epatica.

D

* Páljse y woda z Gatrnjku, proti Zlautenicy welmi užitečná/ kdyžby gi w Kozý syrowátce wařil/ a za některý čas dobře pil: welmi lehýce purguge zapálené a husté withosti/ a protož y tém dobře skauží/ kteříž na sobě zlý swrab a wředy wůkol se rozgjdagicy magj: wssak musselby sobě každodenně ten Trauk nowý přistrogiti. * † Tato woda zdrawá gest Gatrám/ nebo vhassuge každau nepřirozenau horkost gegich/ otwjrá zacpánj: Může se užjwati y proti horké Zymnicy/ zwlásstě té, kteráž od Gater půwod swůg má.†

Zewnitř.

Gatrnjk ztlučený a na Rány přiložený, zastawuge Krew/a hasý wsselikau nepřirozenau horkost. Tymž spůsobem ztlučený a potjraný, wzdrawuge Lissege/ odkudž y w gazyku Řeckém a Latinském Lichen, to gest Lissej slowe.

Smedem smjchaný a pomazaný hájj žlutau barwu Zlowěka, pozůstáwagicý po Žlautenicy. Wjnně wařený a w wstech držaný, zastawuge Fluxy hlawy do hrdla a do Aust sylně a walně padagicý.

Gatrnjk slowe Řecky a Latině Lichen, † Lichen petræus, saxatilis. Item Epatica. tak geg Apatékáři gmenugj, Epatica saxatilis. † Arabsky Azez. Wlassky Lichene. Sijpaca. Hyelsky Figadella. Fraucausky Percorau. Německy Leberkraut oder Steinleberkraut, Brunnenleberkraut, Steinflechten vnd Mooßflechten.

O Plicnjku. Kap. LVII.

Spůsob.

Plicnjk, od podobenstwij a mocy swé tak gmenowaný, roste na mchowatých Pařezých aneb stromjch Dubowých, Bukowých a gjných/ též na Skalj co Gatrnjk a w temnýchLesých. List má měkýsširoký, swraštalý, wpromjdu

whromadu stiskmitý/ daleko geden od druhého zstřjhaný, s mnohými doljčky/ powrchu A
pěkný zelený, zespod bjlý žlutau barwau promjssený/ gako Gátra mnohými Fljčky skro-
pený. * Tato Bylina gest také z pokolenj swrchu wypsaného Lichenis, Gatrnjka / a wý-
borně k němu připogena býti může.*

I. Plicnjk. I. Pulmonaria.

2.3. Giné dwoge pokolenj.

4. Cyprian Hößlin, roste we Mchu aneb mezy obecným Plicnjkem/ na starých stromjch gako Nohawičky.

II. Plicnjk. Pulmonaria 2.

B

† Přirozenj, mocy a včinkowé.

Plicnjk gest trochu horkého a suchého přirozenj / ač geg někteřj za studený pokládati chtěgj. †

Wnitř.

Plicnjk vsussený, na Prach ztlučený a přigatý, zwředowánj Plic wýborně hogj. Gest také dobrý pitý v wjně/ proti chrkánj a wymjtánj Krwj, dáwnjmu plynutj Krwe/ a nemjrnému toku ženskému. * Proti Kássli tisni w Prsech a Sauchotinám.*

Pastuchowé a Owčácy vžjwagj Plicnjku byliny aneb kořene na Prach zdělaného, smjchagjce s Solj/ a dáwagj to Lékařstwj dobytku proti deychawičnosti a Kássli. Welmi gim spomáhá. * Chwálu má Plicnjk y proti Nemocy čerwené/ a když se Cžlowěk po sylné Purgacy dáwj/ aneb přjliš mnoho Stolic má.*

Proti dussnosti toto Lékařstwj strogj: Berau tento Plicnjk, Tragakant, Rudu aneb hljnu Arménskau, a Krwawý kámen Hæmatites, z toho zewsseho dělagj Prach a dáwagj. Ginj dáwagj Plicnjk s sstáwau Lékořicowau, s Hysopem, s Womanowým kořenem, w Medowém octě prostém aneb Scyllowém/ a to dwakrát aneb třikrát za den.

Prach k témuž wýborný: Wezmi Plicnjk, Kosatec, Lékořicy, Kopru wlaského a Anýzu Cukrem potaženého, trochu Zázworu / ztluc to spolu/ poseypeg na krmě a vžjweg.

Item giný Prach proti dussnosti: Wezmi Plicnjk suchý, Anýz, Plice Lisstj přistrogené, Kopr wlaský, Lékořicy, Womanowý kořen, Zázwor, každého rowný djl/ ztluc každé zwlásstě na Prach/ a prosege směs whromadu. Potom wezmi Cukru tak mnoho, co ten wssecken Prach wážj, a směs spolu. Toho Prachu vžjweg ráno y na noc: neb odgjmá dussnotu/ a wssecky zacpalosti Plicnj y Gaternj proprawuge/ Kássel a drapawost Trubic hogj.

Zewnitř.

Prássek z Plicnjku do nowých Ran zasýpaný, whromadu ge swaluge / a welmi rychle hogj.

C Plicnjk zmačkaný a přiložený, vžitečný gest proti nowým a rostaucým Baulem aneb žlážám. Ale těm, kteréž se giž dokonále wyrazyly, gest sskodliwý.

Plicnjk slowe Latině Pulmonaria,† & Pulmonaris. Wlasky Pulmonaria. Francausky Herbe auxpoulmons.† Německy Lungenkraut.

Druhý Plicnjk. Pulmonaria altera

GEst y giná gesstě Bylina/ kterauž také gmenugij *Pulmonariam*, to gest Plicnjkem/ ale hrubě se od prwnjho dělj. Roste w mjstech stinných mezy Chrastjm a porostlinami. List má ostrý a chlupatý, obecnému Wolowému gazyku podobný/ wssak ssirssj, a bjlými Fleky skropený. S počátku Gara roste w Pruty na půl druhé pjdi wysoké/ a ti při wrchu nesau brunátné Kwjtky, rowně gako obecný Psý gazyk. Kořen má samotný a kosmatý.

* Tento Plicnjk slowe na některých mjstech Modrá Bukwice (Blaw Schlüssel blumen) a Gelenj Manholt (Hirschmangolt) protože gi rádi Geleni gedj. Nacházý se y s pěkným bjlým kwětem: a takowých troge pokolenj, kterážto syc negsau obyčegná, wypisuge Carolus Clusius in suis obseruationib. Pannonicis lib. 4. cap. 9. Nacházegi se obyčegně na gednom Prutu počerwenalj a pomodralj Kwjtkowé spolu rostaucý. Dodonæus gmenuge Symphitum maculosum, Cordus siluestre.* † Ginj Pulmonariam maculosam, & putant esse Pulmonariam marem Plinij.†

Tuto Bylinu mnozý hrubě wychwalugj/ žeby měla hogiti zwředowánj a zgitřenj Prsů. Gá sám kosstowal gsem gi a skusyl, proti wychrkowánj Krwj/ a poznal gsem hrubě prospěssnau. Dal gsem gi wařiti v wodě/ a přistrogiti aneb osladiti Růžowým Cukrem/ a wždycky ráno Nemocnému w gjsse p,ti.

O Plesniwcy. Kap. LVIII.

D

Gména.

PLesniwec a Kwět milosti (Reinblumen vnd Sametblumen, o posledně gssjm w hned nasledugjcy kapitole) nikdy se nezstará ani newadne/ gako giné Kwitj/ odkudž mu někteřj gméno Řecké Amarant dali. Plesniwec aneb žlutý Kwět milosti, Amarantum citrinum: Kwět milosti brunátný, Amarantum purpureum. Chtěgj tomu také/ že Plesniwec gest Helichrysum Dioscoridis poněwadž on sám a po něm Galenus tak geg gmenuge/ kteréhožto domněnj gá na ten čas při swé wáze zanecháwám/ a s Apatékáři Plesniwec Stœchas citrinum gmenowati budu. Němcy mu řjkagj Reinblumen/ protože okolo Reyna mezy městy Wormusem a Sspeyrem v weliké hognosti roste. Ginj Mottenblumen protože Moli a čerwi těm Ssatům nesskodj/ mezy něž se toho Kwětu naklade. Mnozý opět řjkagj mu Jüngling, Mládenček protože Kwět geho newadne.

Spůsob, Czas a Mjsto.

Plesniwec má tenké, okrauhlé Prautj a Ratoljstky/ obdlaužné a auzké listj, gako Hysop/ barwy poběławé aneb popelaté, a chlupaté/ chuti hořké. Každý Prautek nese při wrchu Kwět zlaté barwy, okrauhlý, kůlatý/ a to měsýce Cžerwna a Cžerwence. Ten Kwět když se otewře nese podobenstwj Slunce, a nikdý newadne/ ale může wždycky při swé barwě zachowán býti/ tak že y vprostřed zymy Wěnce z suchého dělati mohau, rowně gako z Kwětu milosti/ pročež také Armarantum citrinum, to gest Kwět milosti žlutý slowe. Wůně gest přigemné a libé/ chuti drobet hořké. Kořen tenký, černý a nedlauhý. Neroste než w zemi pusté, suché, pjsčité a sypké.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Plesniwec gest bezewssj pochybnosti přirozenj horkého a suchého/ což se z wůně a chuti gezo sauditi může. Má také při sobě gakausy trpkost.

Wnitř.

A

Plesniwec v Wjně wařený a pitý, wyhánj Sskrkawky a Cžerwy z žiwota/ což y skussenj dostatečně vkazuge/ poněwadž y Moli z Truhel a Ssatů, y hnjdy z wlasů před tim Kwětem vcházeti musegj.

Týž Traňk prospěssný gest také proti rozličným zacpánjm, Gater, Slezyny, Ledwin a Měchýře. A tak vžjwán býti může proti Žlautenicy a bledosti/ proti zástawě moče/ pro wyčisstěnj moče a wyhnánj Kamene: † ale wssak Žialudku gest odporný. †

Plesniwec.
* Giný z Kréty mi odeslaný.

Stœchas citrina.
* Ex Creta missa.

Stœchas citrina præstantior.

B

Wařiti Plesniwec zelený, proti wssechněm studeným neduhům Mozku spomáhá/ gako studenému Flusu, zastaralému bolenj Hlawy, Paducý nemocy, audům poraženým, skrčeným a ztrnulým/ budto w nápogi s bjlým wjnem/ aneb w Prachu s Růžowým medem aneb s Oxymellem přigatý.

Zewnitř.

Plesniwec, gakž powědjno, do Truhel mezy ssaty wložený, chránj ge před Moli a Cžerwy. Kwitj w Lauhu wařené, aby tim Hlawu myl, zahánj hnjdy a Mole z wlasů, y lupy z Hlawy. Přidáwá se Kwitj y kupařenj, pro obměkčenj twrdého a otekłého Maternjka. † Plesniwec slowe Latině a Rzecky Stœchas citrina, Chrysocome, Amaranthus Galeni, Tinearia, Aureola. Wlasky a Francausky Sticados citrina. †

* Stœchas citrina exotica præstantior.

Nacházý se *in Italia*, a w teplých Kraginách, pěkně wonné pokolenj Stœchados citrinæ, má množstwj drobného listjčka/ a při wrchu malého Kwitjčka mnoho pospolu/ z něhož wyrostá ostré bawlnkowaté Semeno/ kteréž se naposledy rozlétá a nerádo se vgjmá. Wssak Bylinu můžeme skrze Ratoljstky aneb wětwičky, rowně gako Rosmarynku aneb Cypřiš, whognosti přesazowati a sstěpowati/ ano y pěkně wésti hustě whromadu, gako malý strůmek. Slaupek gegj bude wsseckeu drewnatý, gako y na giných podobných zrostlinách. A této opět giné Plané pokolenj nacházý se okolo Nemaus a Mompelieru, barwy docela ssediwé/ roste gednoho střewjce zwýssj/ ale nemá žádné wůně/ kořjnek maljčký/ a ráda roste při starých zdech. Kwět má giným podobný y Semeno/ kteréžto wssak rádo se vgjmá/ neb se z něho každého Roku zase saditi a rozplozowati musý. Někteřj gmenugj Chrysocomas. *

O Kwětu

C

O Kwětu milosti. Kap. LIX.

Kwět milosti. Amarantus purpureus. Psstrosowé Pýro. Amarantus cristatus.

Spůsob, Mjsto a Cžas.

D Kwět milosti slowe Německy Sammetblumen, od toho/ že kwět má pěkný ztemnabrunátný a tenký, gako Axamjt / kterýžto ačby vsechl/ wssak barwy swé netratj/ ale zůstáwá wždycky pěkný, rozkossný a čerstwý gako y swrchudotčený Plesniwec. A protož sadj geg sobě a chowagj rády Panny a Panj na swých kořenných Zahrádkách, w Kbelicých a hrncých/ a za Okna geg wystawugj. Potom w zymě, když wssecko giné kwitj pomine, smočjce geg drobet v wodě, dělagj z něho Wěnce. Obnowuge se a rozplozuge každého Roku z swého Semena. Měsýce Cžerwence Bylina tato wypausstj swé tlusté, okrauhlé, tučné, čerwené Pruty/ postrannými Ratoljstkami aneb wětwičkami nahoře osazené/ měkým a pěkným Kwětem odité, téměř gako Obecné Psý wjno. Při wrchu Prautj rostau měsýce Srpna, a trwagj až do Podzymku, ztemnabrunátnj a w hromadu stisknutj Kwjtkowé gako klasowé/ a ti nesau swé černé, hladké a lesknaté Semeno, w maljčkých přjhradkách zawřené. Kořen gest bjlý, rozdělený/ nehluboko sedj w zemi/ chuti swjragjcý a trpké. A gakžkoli wsseckatato bylina pěkná gest a libá na pohleděnj/ wssak proto žádné wůně nemá.

* Kwětu milosti mnohá pěkná pokolenj se nacházegj / gakž na djle tuto při Figůrách vkázáno. Nebo znamenaný literau A. vkazuge Kwět milosti menssj s listem subtýlným/ ale twrdssjm Kwětem/ kterýž sowelmi lskne. B. Gest wětssj s listem sjrssjm/ má Kwět tenssj a měkčegssj/ ale netak swětlý a wysoké barwy, gako prwněgssj. C. Gest obzwlásstnj giné pokolenj/ gehožto Kwět roste gako Hřeben kohautj/ aneb Psstrosowé peřj: a wětssj spůsob geho znamenán gest Křjžkem †. Ten netak mnoho semena nese gako prwněgssj dwá/ a nacházý se časem Prutu dwau prstu tlustého, a Kwětu welmi ssirokého/ ale ten wjce gest pokažená Bylina. Nebo Semeno geho, kteréhož dosti málo, ačkoli zase takowé ssiroké Prautj nese/ wssak to newždycky býwá takowé/ ale porussuge se a proměňuge zase w obecný spůsob. Sem přiložen býti může Blit Vherský, Blitum Vngaricum, kterýž gsme w Knize druhé a w Kap. 37. wypsali. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kwět milosti gest složenj studeného a suchého. † Wjce pro rozkoš a krásu nežli pro vžitek se rozsazuge. †

Wajtř.

Wnitř.

Kwět této Byliny wařený a pitý, měkost Žaludka, Břehawku, Cžerwenau nemoc, Krwj chrkánj, a přjlissný tok Ženský zastawuge / zwlásstě kdyžby se žjla některá na Pliech aneb w Prsech protrhla. * Gest dobrý y proti krwawému močenj. *

Zewnitř.

Bylina tato v Wjně wařená, aby se nj od spodku pařil / zastawuge Flus střewa Obchodu aneb Konečnjka. Tak vžjwaná, pomoc činj y těm / kterýmž se často na Stolice chce / a wssak se wyprázditi nemohau. Kořen zklučený, s Mágowým máslem smjchaný, a Mast z něho vdělaná, welmi dobrá gest proti horkosti / aby gj mazal.

Proti Flusowaté hlawě horké, vžitečný gest Lék z Kwětu mikosti, z Růže a z Přeslicky / aby toho požjwal wnitř y zewnitř.

Kwět mikosti slowe Latině Amarantus purpureus, Flos amoris, † quasi vox Græca Amarantus composita sit ex latino Amor & Græca anthos, hoc est Flos, cum non marcescentem significet. † Wlassky Fior velluto. Francausky Passe velours. Německy Sammetblumen, Tausentschön, Floramor. &c.

O Zlatém kwětu. Cap. LX.

Zlatý kwět. Chrysanthemum. Zlatý kwět menssj. Chrysanthemum minus.

B

Spůsob a Mjsto.

Tato bylina slowe apud Dioscoridem Chrysanthemum, od swého krásneho a blýskawého kwětu. Někteřj malugj mjsto tohoto Chrysanthemi Pryskyřnjk s zlatým Kwětem (Schmaltzblume) o němž nahoře w Knize 2. a w Kap. 106. o Pryskyřnjku w pořádku třetjm praweno: ale hrubě se meylj. Gest tedy Chrysanthemum wprawdě Bylina křowatá, mladistwa: Prut má hladký / Listj rozmanitě rozdělené, gako Cžernobýl: Kwět žluté aneb zlaté barwy, stkwjcý se těměř gako Měsýček / odkudž y gmeno Cžeské a Německé má / že slowe Zlatý kwět, Goldblume. Kořen pjdi zdýlj / na mnohé kosinatinky rozdělený: Na gazyk wložený gest hořký (* ale mnohem wjce semeno / gakžkoli Bylina sama w sobě žádné hořkosti nemá *) a drobet wyhromadu swjragjcý. Roste na Polsch, na Lukách / wedlé

C wedlé zdj Městských y cest. Okolo města Sena množstwj gi nacházegj/ a tam gi Sedlácy gjdagj, rowně gako giné Zelj aneb Manholt.

* Tato bylina roste časem welmi wysoko/ a mjwá pěkný, weliký žlutý Kwět/ gehožto kragnj lističko častokrát napoly bjlé býwá. Někdy zůstáwá malá a njzká/ a mjwá listj auzké/ gakož obogj na Figůrách poznati se může. Carolus Clusius in obseruat. Pannon. lib. 3. cap. 40. wypisuge tři hornj Zlaté kwěty aneb Chrysanthema, gesstě neobyčegné. Dodonæus chce sem přiložiti Alisma autoris, a nazýwá ge Chrysanthemum latifolium. *

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Tato Bylina gest složenj horkého a suchého. † Málo se gi w Lékařstwj vžjwá. †

Wnitř.

Zlatý kwět wařený, a po Lázni, w njžby geden dobran chwjli byl, † za několiko dnů pořád, † pitý, wyčisstuge Žlautenicy / † nawracuge prwnj přirozenau barwu/ † a wen žene Kámen. Bylaliby při tom Zymnice, musylby geg v wodě wařiti.

Zewnitř.

Kwět této Byliny s nowým Woskem, gakž ten od Medu oddělen, smjchaný a Flastr z toho vdělaný a přiložený, strawuge a rozhánj wsseligaké Otoky.

Zlatý kwět slowe Řecky y Latině Chrysanthemum, † Garuleum, Caltha. Někteřj za to magj, wssak omylně, že gest Wolowec aneb Kwětec Buphthalmus Dioscoridis, o němž nahoře w Knize 3. Kap. 107. † Wlasky Chrysanthemo. Německy Goldblum.

Slunečný Zlatý kwět. Helichrysum.

Helichryson Dioscoridis.

Helichrysum Italicum.

D

HElichrysum apud Dioscoridem řečené, má pobělawě, zelené, rowné, pewné Prautj / mocným listjm w gedné mjře zdálj od sebe osazené / kteréžto Listj ponetud připodobňuge se k listj Brotanowému. Nawrchu nese hlawičky kwětu zlaté barwy / gako okolky w hromadu shrnuté a stisknuté. Kořen gest tenký. Roste w zemi pusté a w desstowých potůčcých.

* Clusius pjsse in hist. stirp. Hispanicar. lib. 2. že z této byliny Chwosstisstě dělagj. P. Pena & Lobelius prawj in Aduersarijs, že roste okolo Niceæ, při Tyrrhenském moři, v Genffu, in Liguria, in Gallo provincia, w suchých Audoljch a newydělaných Pausstěch: A že gest welmi dobrá

mi dobrá proti Zipperljm aneb Podágře, proti zlým Wředům: nebo žene zase zpátkem Flu- A
sy/ kteřjž se násylně k bolawým mjstům přirážegj/ proprawuge moč/ a wyhánj wen Pjsek/ a že
téměř má ty wlastnosti a mocy, gako Ržebřjček.*

¶ We Wlassjch magj gesstě giné Helichrysum, na listu y stručnatém kwětu subtýl-
něgssj a menssj: wssak listjčko geho nestogj na Prutech tak sssichtowané a zpořádané, ga-
ko na druhém/ ale wycházý hned od Kořene/ a zdá se býti gako malé Psstrosowé peřj.
A čkoli y na Prutech má některé listjčko/ wssak to samotné gest, a welmi ho málo.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Této Byliny listj spolu y s Kwětem v wjně pité, dobré gest proti vsstknutj a raněnj
Hadjmu/ proti kyčelnj dně, Ržezawce aneb kapawému močenj a Průtrži/ žene obyčegný
Flus ženský/ a ztrawuge sraženau aneb podesslau krew w Břisse y w Měchyři.

¶ Dotčená bylina ztižj gedné čtwrtce, v wjně s wodau smjchaném na lačný žiwot
pitá, zastawuge Flusy/ kteřjž walně z Hlawy dolů spadagj.

Zewnitř.

¶ Bylina tato mezy Ssaty wložená, bránj gich Molům gjsti.

† Helichrysum slowe Ržecky Heliochryson. Simplicistæ Latině gmenugj Elicrisium, & Amarantum Galeni. Wlasky Elicriso. Arabsky Elicrisi. Sspanyelsky Scoba Hemionda. Německy Sonnen Goldblum. †

O Karaffilátu Indyanském.

Kapitola LXI.

Rozdjl a Spůsob.

INdyanský Karaffilát může dobře mezy pokolenj Zlatého kwě-
tu Chrysanthemi položen býti/ poněwadž se Listjm od něho nehrubě dělj/ B
a též nese pěkné žluté zlaté barwy Karaffilátky aneb Kwjtky/ z té přjčiny
wezmeme gi nynj před sebe, a wypisowati budeme.

¶ Indyanský Karaffilát roste křowatě a hustě/ Prut má rowný, pru-
howatý přjryssawý, téměř dwau Loket zwýssj/ s mnohými Ratolistkami a wětwičkami/
na němž stogj množstwj Listj tenkého, s obau stran zpilowaného, Wrátyči podobného/ to
liko že wětssj gest, a wjce wystřjhané a rozdělené. Nacházý se ho troge pokolenj, samým
toliko Kwětem, a ničjmž giným, od sebe se děljcý.

¶ Prwnj gest neywětssj a neywyšssj/ nese Kwěty weliké, někdy gako Pěst/ pěkné a
hladké, gako žlutý Karmazýn aneb Axamjt/ z nesčjslného množstwj Ljstků složené a wy-
plněné/ stručnatěgssj, plněgssj a dokonalegssj, nežli Růže.

¶ Druhý nese Kwět menssj, o dwogjm aneb trogjm ljstku osazený/ ten má vprostřed
kwětná tenká Pýrka, gako Růže. Kwět geho gest od giných rozdjlný/ z žluté barwy tro-
chu k brunátnosti se schylugjcý/ a k tomu pěkný a hladký též gako Axamjt.

¶ Třetj gest ze wssech neymenssj, ničjmž od druhého se neděljcý/ kromě že neroste tak
wysoko/ a nese také menssj Kwět prostý, gednoduchým listjčkem toliko osazený.

¶ Wssecky tyto giž dotčené Růže aneb Kwětowé, rostau z obdlaužných Pupenů/
kteřjž gsau wssudy wůkol pěti aneb ssesti hřbytky wywýsseni a hranatj/ stogj na dlauhých
a tenkých sspičkách: † Barwy zčernačerwené, gako pěkný Axamjt, a to sprwu/ ale po někte-
rém dni býwagj zbledažlutj/ zwlásstě z té strany k zemi. † Po vwadnutj aneb opadnutj Kwě-
tu nacházý se dlauhé, černé semeno/ wssecko stisknuté w týchž Pupenjch, podobné semenu
Womanowému. Kořen gest krátký, množstwj wlássenička a kosmatinek magjcý, ne-
hluboký w zemi. Netrwá přes Zymu/ a nemůže studena a mrazu snésti/ musý se každého
Roku sýti, aneb z semena rozsazowati. Nedáwno se do Němec a k nám do Czech dostal/
předtim byl zhola neznámý. Na kwětu nic nenj wzácněgssjho a pěkněgssjho gako barwa:
neb nemá žádné wůně/ toliko sama bylina sylně a nelibě wonj/ a chuti gest drobet přjhořké.

C * Gsau welicý Kwětowé / kteřjž žádné zlé wůně nemagj / proti tomu pak wětssj djl menssjch Kwětů náramně těžce smrdj. Tato Bylina, s giným cyzým kořenjm, neyprwé do nassjch zemj přinessena toho času / když Cýsař Karel V. poneyprwé Tunyzu dobyl / a prawj o nj, že w Affrice wssudy sama od sebe roste. *

I. Indyanský Karaffilát. I. Caryophylli Indici.

II. Karaffilát Indyanský menssj. II. Caryophylli Indici minores.

D

† Cžas a mjsto.

Neywětssj tento Karaffilát Indyánský začjná kwýsti při koncy měsýce Cžerwna/ a trwá až do Podzymku. Když geg vtrhneš a do wody stawjš/ může za tři y za čtyry Měsýce čerstwý a pěkný při swé barwě do Zymy zachowán býti. Kdyby tak sseredně nesmrděl / přemáhal by a přewyssowal swau krásau wssecky giné Kwěty. Roste rád w zemi wlhké a tučné: Pakli Semeno do giné země wsadjš/ musýš ge pilně zaljwati/ chce ssli aťby wyrostlo. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Ačkoli o tomto Indyanském Karaffilátu žádného zwlásstnjho skussenj nemám/ wssak, pokudž z wůně a chuti Byliny sauditi mohu, mám za to / že gest přirozenj horkého a suchého/ mocý swaustjragjcý, otwjragjcý a wywodjcý. Může také w mocy a včincých blizkým přjtelem býti Zlatého kwětu aneb Wrátyče/ a proti týmž neduhům se vžjwati.

Dodonæus pjsse/ že tato Bylina welmi chladj aneb studj/ a gako Bolehlaw, Cicuta, hrubě obtěžuge Hlawu, a Mozek vrážj. Pročež někteřj ad Lycopersium Galeni přičjtagj/ a přiwozuge Historij/ kterak gednomu Djtěti, kteréž Kwětu tohoto kosstowalo, welmi twrdě huba naběhla. Jtem, že Kočky a Myssi od této Byliny mřely. A tudy gi za gedowatau držj.

† Někteřj prawj/ že Bylina tato, kdožby gi při sobě nosyl, Malomocenstwj dělá/ a smrad gegi že Srdce wemi zemdluge a nedůžiwé činj/ aprotož radj, aby se gi w času Mornjho nakaženj každý warowal. †

Indyanský Karaffilát slowe Latině Caryophyllus Indicus, †Flos Tunetanus vel Africanus: Řzecky Lycopersium. Wlasky Garofano Indiano & Fiore Indiano. Frantausky Ocilletur d'Inde, in Africa Pedua. Německy Indyanische Neglein, Indyanischblum, Tunysblum. †

O Wer-

O Werbéně. Kap. LXII. A

Werbéna. Verbena.

Rozdjl a Pohlawj.

WErbéna slowe Nemecky Eisenkraut oder Eisenhardt / protože B
gj železo twrdj a kalj. Někteřj tuto bylinu dwogj děłagj / totižto Samce
a Samicy, na čemž nemnoho záležj / gakož gsem toho přjčinu in meis Lati-
nis Commentarijs ex Plinio vkázał: poněwadž nenj mezy nimi žádného
rozdjlu giného / kromě toliko že Samec přjmě a rowně nahoru roste / a z
toho slowe Verbena recta: Samice pak skłoňuge a shybá swé ratolesti drobet pod sebe /
odkudž gj Verbena supina řjkagj / a wjce má listj nežli Samec. Syce w spůsobu y w mo-
cech se srownáwagj / gakož pak negedni z včených lidj obogj tuto Bylinu za gednu bez roz
djlu drželi a měli / čehož Plinius dowodj.

* Verbena recta má býti násse obecná Werbéna: a Supina druhá, kterauž Carolus Clusi-
us in suis obseruation. Hispanicis lib. 2. cap. 45. wypsał. Marantha pak nechce tomu, aby
násse obecná Werbéna měła býti Verbenaca Dioscoridis: ale že gest Herba sacra, protože se
nikdý na nj listj poběławé nenacházý. A neroste také s gednim prostým prutem aneb kořenem /
což činj častokráte Verbenaca Dioscoridis. Nad to magj dwogj moc, gakžkoli gim Plinius ge-
dinau připsał / ale wypsánj geho gest welmi pochybné a negisté / a nesrownáwá se cum Diosco
ride. A protož prawj nahoře dotčený Marantha in lib. 2. Meth. cognosc. simplic. že gest po
mnohém wyhledáwanj prawau Verbenacam naposledy in Apulia prope Bitontum nalezł /
w gedné gámě aneb Rokli, w njž se woda dessťowá shromáždiła, v weliké hognosti. Měła listj
poběławé a drobet chłupaté, a menssj gako y kwět také, nežli Herba sacra, syce w spůsobu podo-
bná gj była / wětwičky aneb ratolystky čtwerhrané, na zemi ležjcý gako in Tribulo terrestri, z
nichžto žádná přjmo nahoru nerostła / pročež také slussně Verbenaca supina nazwána býti
mohła. *

Spůsob.

Werbéna roste łokte zwýssj, a časem wyssegi / Prautj má čtwerhrané, pruhowaté
aneb žłábkowaté / listj rozkrogené aneb rozsstjpené, Dubowému listu nenepodobné wssak
menssj a vžssj / wůkol wysstěptané a po gednéstraně syté zelenosti podruhé poběławé a přj-

C ssediwé. † Každý ljstek má téměř podobenstwj Kohautjho Hřebenu, odkudž gj někteřj Crista gallinacea řjkagj. † Při wrchu nese kwětu množstwj drobného, barwy tělné aneb přjbrunátné, o pěti ljstkách rowně gako Klásky w hromadu osazeného. Kořen dlauhý, tenký a kosmatý. † Nezle wonj, pokudž gest zelená, chuti hořké. †

Mjsto.

Nacházý se wssudy we Wsech, za zdmi a ploty, na Krchowjch, podlé cest a w mokrých přjkopjch aneb Struhách/ nepotřebuge žádného sazenj/ sama se sege.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wssecka Bylina gest welmi hořká/ protož musý býti složenj horkého a suchého: Mocy stjragjcý, ztenčugjcý, otwjragjcý a rozrážegjcý.

Wnitř.

Safft z Byliny ztižj osmi lotů přigatý, w němžby gedna čtwrtce dobrého Dryáku aneb Mithrydátu rozpusstěna byla, a pitý, dobře spomáhá proti gedowatosti a nakaženj mornj: Ale nemocný má se po něm potiti. To gest na mnohých lidech zprubowáno.

Listj aneb Kořen v wjně pitý, též odpjrá gedu/ zwlásstě kdyžby někdo od Hada aneb giného gedowatého žiwočicha vsstknut a raněn byl/ tomu hleď klásti listj na Ránu.

Listj Werbénowé ztižj gedné čtwrtce, s Kadidlem a dobrým bjlým Wjnem, za čtyřidceti dnů pořád na čtitrobu pité, vždrawuge žlautenicy.

Skussené Lékařstwj zástawu moče proprawiti: Wař listj Werbénowé w bjlém wjně a pj z toho/ žene wodu welmi tuze, též y Kámen. Vwodě wařené a pité prospjwá těm kteřjž na paducý nemoc stonj, aneb nedáwno nečistým malomocenstwjm poraženi gsau.

Dioscorides práwj, že proti Zymnicy třetjho dne wařj a dáwagj za sedm dnj pořád každé ráno, přidadauce něco Cukru aneb Růžowého medu, pjti Nemocnému Werbé-
D nu, na třetjm od země vzljčku aneb koljnku vtrženau: Proti Cžtwrtodennj pak Zymnicy na čtwrtém. * Ale nemnoho na tom počtu záležj.

Chwálu má Werbéna y proti zacpánj Gater a Slezyny: A protož prach z listj s mnohým vžitkem přigjmán býwá proti Wodnotedlnosti. *

Cžasu Mornjho každý den wezmi w vsta ratoljstku Werbénowau, a žweykánjm požjweg/ zachowáwá od nakaženj.

Werbéna pitá zahánj zlé včinky/ z nichž tesknost a zblázněnj pocházý.

Listj Werbénowé pité, prsy a pljce wyčisstuge/ a tak dussným spomáhá: pité s medem picým, wyhánj kámen. A též mocy gest prach, když k němu přidáš prachu Ržebříčkowého a Bukwicowého, w nápogi přigatý.

† Werbéna gest přjgemný pokrm Králjčkům a Holubům, odkudž také y gména Peristereum & Columbina dostala.

Pálj se y woda z Werbény in Balneo Mariæ, a to w Létě, když neylépe kwetne. Otwjrá zacpánj gater y Slezyny/ wywodj žlautenicy/ prospjwá nedůžiwým na pljce a Sauchotiny/ hogj wssecka wnitřnj raněnj pljc/ proprawuge ledwiny, průduchy moče y měchýř/ žene pjsek y Kámen: Zahánj bledau smrtedlnau barwu/ třetjho y čtwrtého dne Zymnicy/ wnitřnj bolenj a žřenj w žiwotě vkládá/ slaužj proti krwawému močenj/ aby gi každého rána y wečera, čtyry aneb pět lotů wypil/ a pokaždé do Wjna sobě přiléwal.

Kdožby se domnjwal, žeby něco gedowatého snědl aneb wypil/ wezmi tři Vncý wody Werbénowé, a rozpusť w nj gednu čtwrtcy dobrého Alexandrynského Dryáku, aneb Mythrydátu/ a wypj: nebude mu ged nic sskoditi.

Woda Werbénowá dělá Chůwám a ženám kogným mnoho mléka/ aby gi ráno a v wečer pogednau čtyry aneb pět lotu wypily. †

Zewnitř.

Werbéna v wodě wařená, aneb tak zelená ztlučená a přiložená, vkládá horké otoky/ wyčisstuge a stjrá nečisté wředy a rány.

Wssecka

Wssecka bylina v Wjně wařená, vzdrawuge hnilosti Aust, a zwředowánj w hrdle, kterež se okolo sebe rozgjdá. Někteřj prawj (pjsse Dioscorides) kdožby tu Syň aneb pokog, w němž lidé hodugj, gedj a pigj, pokropil wodau, w njž Werbéna močena/ že dělá hosti weselé. Wěř tomu kdož chceš. † Wssak to gest w prawdě slussено/ že Hosté býwagi weseli a dobré mysli/ když se gim dáwá pjti dobré, buďto bjlé aneb čerwené Wjno: bez něhož Werbéna nic nespomůže/ by pak pokoge netoliko wodau gegj pokropil, ale y zmyl/ a tak mnoho nalil, žeby se w nj kaupati mohli. †. Stařj owssem mnoho kauzel a čárů s Bylinau tauto prowozowali, gakž to widěti apud Plinium, a z toho gi Herbam sacram gmenowali: A mnozý gi podnes gesstě vžjwagj, k diwným wěcem a poboňkům. Někteřj dělagj wěnce z listj Werbenowého/ a stawěgj na hlawu proti bolenj hlawy. Ale wssak lépeby vdělali, kdyby několik Břeskwowých gader, aneb dwanácte hořkých Mandlů oblaupjce v wodě Werbénowé zetřeli/ a w tom mléku ssátky lněné smáčegjce, na čelo a oboge židowiny přikládali a wázali/ gakž nahoře připomenuto, w Knize 1. kapit. 81.

* Byliny s octem ztlučené vžjwagj také proti Studenému ohni. *

† Schwálená Mast z Werbény proti Podágře. Wezmi čerstwé a otrhané Werbény iiij. hrstky/ ztluc w Moždjři až na kassi/ smjcheg s žegdljkem, aneb s xvj. vncými nowého Másla Mágowého/ postaw do sklepu, aby w přjhodné nádobě dobře se močilo/ potom wylož na Kotlik/ přistaw k vhlj, aby poznenáhlu wřelo, ažby sstáwa se ztráwila/ proceď a wytlač sylně skrze lněný ssat/ a schoweg ku potřebě. Tuto Mast gmenugj Medici, Vnguentum Iouis. †

Werbéna roztlučená a na oči přiložená, krwawé oči vzdrawuge. Jtem wezmi wodu Werbénowau, směs s bjlkem wagečným/ přilož na oči: Otoky, mrákoty, y krew stažená w nich hogj. Můžeš také w tom kus bjlého chleba smáčeti a přikládati.

Werbéna s Gitrocelem zetřená, přidada málo soli, a na zavssnice přiložená, rozhánj ge. Pakli gsau giž vzrale, přilož ten lék bez Soli. Hogj také y přjměty/ s Sádlem smjssená odznobeninu: s Wjnem, hřeby vwizlé z nohy wytahuge.

† Werbéna w ruce držaná, aby na ni vstawičně hleděl, zastawuge tok krwe z Nosu. Safft gegj do vssj wkapaný, zahánj bolenj gegich. Kořen Werbénowý v wjně wařený/ a trank ten procezený a teplý w vstech držaný, odgjmá nesnesytedlnau bolest zubů. Ginj wařj kořen w dobrém winném octě/ a vžjwagj týmž spůsobem. Kdožby Werbénu při sobě nosyl, aneb w nocy pod podussku wložil a na nj spal/ odgjmá a zahánj wilnau žádost těla.

Werbéna ztlučená a přiložená, aneb s wjnem wařená/ gest náramně dobré polehčenj bolestj Podágry/ dnawé a Kyčelnj nemocy, aby to teplé přikládal.

Když Werbénu do Holubince wložjš, rádi se w nj držeti budau Holubi/ ano y cyzý k nj se sletj: neb sobě welmi Bylinu tuto libugj.

Woda Werbénowá pálená dobrá gest pro očj ffluſowatých wysussenj/ temných a mračných oswjcenj/ aby gi v wečer oči promýwal/ a čistý lněný ssátek w nj omoče na Oči přikládal. Hogj také wsseliké hnilosti a zwředowánj hrdla/ aby gi vsta wyplakowal a wymýwal. †

Werbéna slowe Řzecky ἱερὰ βοτάνη. id est Sacra herba, & περιστερεών, q̃ columbæ in ea libenter versentur. † Latině Verbena, quasi herbena, vel quòd eá verrendis Iouis aris vterentur, Verbenaca, Herba sagminalis, Columbaris, Columbaria seu Columbina, Ferraria à ferri duritia, Crista Gallinacea. Arabsky Beneran, Ypenstereon. Wlasky Berbena, Vermina cola, w Benátkách Herba de sant Zoanne, Bylina S. Jana. Sspanyelsky Verbena, Francausky Veruaine. Egyptsky Pompsempte. Polsky Koßisko, Vhersky Zapara fiu. Německy Eisenkraut, Einserich, Eisenhart vnd Taubenkraut. †

O Hyacinthu. Kap. LXIII.

Mjsto, Rozdjl, Spůsob a Czas.

Hyacynth roste obyčegně na Poljch mezy Osenjm ano y w Lesých. Listem podobný gest k Czesenku/ a kořenem k malé Cybuli. Prut má pjdi zwýssj, a někdy delssjá wětssj/ zelený gako tráwa, tenký, prostý a hladký. Kwetne

C toho čaſu gako modrá Fiola, při koncy měſýce Března, aneb spočátku měſýce Dubna (odkudž y Mertzblum Německy ſlowe) ačkoli w chladných kraginách pozděgi nežli w teplých. Od proſtředka prutu až nahoru k wrchu má kwět luſſtinowatý brunátný/ kterýžto když vzrá, klonj ſe k zemi/ a tak zůſtáwá až vwadne. Semeno má w malých mjſſkách gako Kaukol. Na některých mjſtech řjkagj této Bylině Swinſká Cybule, Sewzwibeln.

Hyacinth, Březnowý kwět. Hyacinthus.

Hyacinthus Tripolitanus.

D

I. Cyzý Hyacinth. 1. Hyacinthus Orientalis.

II. Přeſpolnj Hyacinth. 2. Hyacinthus Orientalis.

*O tomto Hyacinthu geſſtě dyſputugj někteřj, zdali geſt prawý/ o čemž gá nynj mlčeti chcy. Tento pak, kterýž gſem tuto položil, geſt mi z zwláſſtnjho přátelſtwj, wedlé giných pěkných bylin k wymalowánj propůgčen od D. Rauwolffa/ kterýž ge na ſwé wýchodnj ceſtě ſhledal/ a wypſal/

psal w prwnj Knjze putowánj swého w kapitole 9. Kwetne měsyce Dubna/ má dlauhé a welmi auzké listjčko nasseho Phalangium, a při wrchu čtyři pěkné patrné kwjtky / a na nich listjčko barwau a welikostj třem rownym na malém modrém Lilium aneb Kosatcy welmi podobné. Kořen barwy čerwené, okrauhlý gako Tuliban aneb Narcyssus. Známý gest obywatelům w Tripoli, pod gménem Ayur.* A

To gest prawý Hyacinthus apud Dioscoridem, ale ne ten o němž Poetæ rozpráwěgj a bagj/ že má dwě litery zekrwe Ajacis.

Gsau gesstě y ginj Hyacinthowé/ totižto modrý a bjlý, Wětssj a Menssj/ kteréž takéněkteřj za prawé Hyacinthy magj. Dále poslán mi gest y giný cyzý Hyacinth à Iacobo Antonio Cortuso z Padue/ gakož Figůra tuto postawená vkazuge/ kteréhož on z wýchodnjch zemj dostal.

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Kořen studj a sussj/ ale studenost w něm přemáhá. Semeno pak wytjrá a skrčuge. Protož vžitečné gest s wjnem proti žlautenicy. Přidáwá se y do leků proti gedům/ a má chwálu y proti Mornjm zymnicem. Kořen pitý břicho twrdj a moč žene/ y žřenj wbřisse vkládá.

Hyacinth slowe Ržecky y Latině Hyacinthus. Wlasky Cipolle canine, Hyacintho. Sspanyelsky Mayos flores. Francausky Iacinthe, Německy Hyacinth vnd Mertzblume.

O Máku Zahradnjm. Kap. LXIV.

Mák Zahradnj. Papauer hortense.

Mák plného kwětu. Papauer pleno flore.

B

Mjsto a Rozdjl.

MAk gest wůbec známý/ a sege se na Polijch y na Zahradách. Gest pak čtwerý, samau toliko barwau kwětu a Semena mezy sebau rozdjlný/ syce kořenem, trawau prautjm y Mlékem wssickni se srownáwagj. Prwnj kwetne bjlým kwětem gako Snjh/ a má y Semeno bjlé. Druhý má kwět barwy ztělna brunátné aneb čerwené a semeno černé. Třetjho Máku kwět gest bjlý, bljže Makowiček čerwenými ffleky skropený, Semeno zbledažluté aneb přjryssawé. Cžtwrtý nese kwět k makowičkám bjlý, brunátnými ffljčky skropený/ Semeno ssediwé barwy.

 *Množstwj

C *Množstwj giných rozdjlů Máku onde y onde Autores wyssetřili a wypsali / tak že nám tuto nenj potřebj o nich obssjrně wyprawowati. Mezy ginými pak gest zwlásstě gedno pěkné pokolenj Máku bjlého/ kterýž okolo Benátek a nedaleko od Moře w Hollandu segj. Nese weliké Makowice, gako holemé Granátowé gablko/plné pěkného, sladkého, bjlého semena / z něhož sladký oleg pressugj a tlačj/ a dáwagj proti Sauchotinám. Prautj roste třj aneb čtyř koktů na wýš/na němž stogj pěknj, welicý gako Snjh bjlj kwětowé, na wětssjm djle o čtyřech listkách kteřjž časem býwagj celj/ časem po kragjch rozdělenj/gacýž se y na giném máku, gakéž ten koli barwy gest, spatřugj. Neb se nacházý také pěkný čerwený ohniwé barwy, aneb wssecken tělný, aneb bjlý v prostřed kwětu/ zewnitř wůkol čerwený, aneb y giných wjce barew, kteréžby wssecky dlauho bylo wyčjtati. Nynj za nassjch časů na wětssjm djle w Zahradách zewssech neypěknégssj zobecněl/s krásnými welikými, plnými kwěty rozličných barew/ kteřjžto časem z celého listj w hromadu složenj, a wnitř okolo makowice rozkossně zkadeřawělj býwagj/ někdy mjwagj listj na drobné wlássenicko drobně rozstřjhané aneb roztrhané a welmi diwně zmotané/ že na ně mjlo hleděti. Semena w Makowičkách gest mnohém méně a menssj nežli w neplném máku : nebo to weliké množstwj listj na Kwětu odgjmá Semenu moc. Tento Mák nesegeli se w prawý čas, proměňuge se zase w prostý a gednoduchý Mák. Odkudby pak to tak pěkné a krásné pokolenj Máku pogjti mělo, gest mi newědomé : wssak dosti podobné gest/ že se to snad w mjstě a zemi dobré a tučné od přirozenj stalo/ gakož se toho y při giných wjce Bylinách treffuge.*

Spůsob.

Bylina aneb tráwa na každém Máku gest wlasatá, chlupatá, zstřjhaná, dosti sstiroká a dlauhá, popelatě zelená, chuti hořké/ Listj roste bez sspiček na prutu, kterýž gest pestuztlausstj, oblý a chlupatý. Kwět nesau pěkný, weliký / barwy, gakž nahoře dotčeno. Když ten opadne zůstáwá Semeno w Makowičkách zawřené/ chuti drobet sladké a olegowaté. † Kwetnau téměř v prostřed Léta. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

D Semena wssech Máků studj na čtwrtém aneb poslednjm stupni : Bjlý gest powlowněgssj a bezpečněgssj vžjwati, nežli černý.

Wnitř.

Semeno Makowé přiwodj Sen/aby ho wedlé ljbosti požjwal. Někteřj wařj semeno Makowé w Kassi aneb w mléce, pro malé djtky/když gsau nepokogné a spáti nemohau. † Wssak nepřjliš mnoho se dáti má/ neb syc obtěžuge Hlawu a přiwodj bolest gegj. †

Dělagj z Makowiček také y Lektwař welmi vžitečnau a dobrau proti ostrému aneb suchému kássli/ a proti slaným Flusům dolů z hlawy na pljce a do Prjů padagjcým. Slaužj také proti wsselikému plynutj a židkosti břicha/ proti chrkánj krwj / a přjlissnému toku ženskému. Musýš pak Makowičky v wodě wařiti, ažby polowice vwřela/ potom procediti, a pěkného přepusstěného medu aneb Cukru do toho dáti a znowa zwařiti/ ažby dosti shustla gako Lektwař. Takowá Lektwař slowe w Apatékách Diacodium vel Diapaper. Strogj w Apatékách y Syrup z Máku, Syrupus de Papauere řečený : vžitečný a dobrý gest proti wssechněm nynj dotčeným nedostatkům / zwlásstě pak vžjwagj ho pro spánj/ přigjmagjce ho v wečer dwě plné stolnj lžjce. † Kdož nemůže spáti/ wezmi wody Locykowé a Leknowé každé dwě vncye / Makowého syrupu půl druhé vncye a smjcheg w Truňk/ a wypj když máš gjti spat. †

Cžerný Mák gest sylněgssj nežli bjlý/ když se ztluče a v wjně pige/ zastawuge každodennj plynutj aneb běženj žiwota, tok krwe, y giné Flasy ženské/ a sen vwodj.

Neysylněgssj wěc z semene Makowého gest wysussený Safft Opium řečený/ kterak se ten z Máku zbjrati a strogiti má, wypisuge Dioscorides. Ráno když rosa spadne, Makowičky zelené zespod powrchu toliko drobet ranj/ a Safft aneb mleko, kteréž z něho teče, do něgaké nádoby zbjragj/ a wysussjce ge w stjnu, Syrečků z něho nadělagj. Nazeytřj se nawrátjce, což se gesstě z té raněné Makowičky wypreysstilo, zbjragj a wysussugj : Než když ty makowičky nařezugj, zpátkem postupugj, aby sebau mleka toho, kteréž se wen

preysstj

preyssij, neštrali, ani o ně nezawadili. Někteřj Makowičky zelené y listj tlukau/ a mjzku z nich wytlačugjce wysussugj a pokrautky z toho dělagj/ale to nenj tak mocné gako prwnj Opium. Nebezpečno s nim zacházeti/ aniž se má do žiwota dáwati/leč w welké a welmi mzné potřebě/ gako w wstawičném bděnj a nespánj/w nepřemožené nesnesytedlné bolesti/ a w horkých Flusých, když žádné lekařstwj giné spomocy nemůže. Tehdáž může se Opium wžiwati/wssak s welikým wwáženjm a přidánjm aneb oprawau/ gakžby včený a rozumný Lekař nařjdil. Giňáč žádný nerozumný a neznagicý přjčin ani času, nemá Opium dáwati. Nebo nerozumně do žiwota přigaté, mrtwj w člowěku přirozenau horkost/odgjmá mu čitedlnost audů/až y spjcýho wmořuge, a o hrdlo připrawuge. † Na oči pomazané zrak zemdluge, a oči zakaluge: do wšj wložené, hluchotu přinášj.†

¶ Gest také y toto potřebj znáti/ že náš Německý a Cžeský Mák nestudj tak welice/ ani tě spánliwosti hluché † a nepřemožené, kteraužto Řekowé Lethargum, Latinjcy Soporem gmenugj † nepřiwodj, což Staří o swém Máku psali: A toho bezpochyby nenj giná přjčina/nežli rozdjl Kraginy a powětřj aneb studenost zemj nassich/proti oněm horkým kraginám. Nebo my z nasseho domácyho Máku děláme k gjdlu polewky/pečeme koláče/ano y olegem z něho místo másla, zwlásstě času postnjho, pokrmy mastjme / a gjne bezewssj sstody. †Simeon Sethi prawj, že Mák w pokrmech těžce se zažiwá/a dáwá tělu skrownau potrawu. † A protož dotčené Opium, nestrogj se z nasseho domácyho Máku/ale přinássjno bywá z cyzých zemj/ a neywjce z Kraginy Thebais řečené / odkudž y Opium Thebaicum se gmenuge.

Opium zbjrá se z černého Máku/ když se drobet Makowičky ranj, tedy teče z nich Safft, kterýž potom shusine. Když se pak ty Makowičky a nětco také listj tuze wytlačj, bywá z toho Meconium. † kteréžto má býti mnohem sskodliwěgssj nežli Opium. † A gest se čemu podiwiti/ že w horkých kraginách, zwlásstě Turcy, když chtěgj wdatnj a frsnati býti nemako ho gjsti obyčegj magj/tožby nassim Lidem nemožné wčiniti bylo. Tak mnoho může zwykkost. B

¶ Proti suchosti prsů/wař Fjky, Mandly, Mák bjlý, Lékořicy w Ptysaně, a pj: prsy obměkčuge, a Kássek suchý hogj/zwředowánj plic, ledwin, y moče horkost promčňuge.

¶ Proti Kašlánj w bocých a chrkánj krwj: Wezmi Mák bjlý, Dragakant, Gummi Arabicum, wař w Ptysaně/ a dáweg pjti těm, kteréžto wnitř hljzu magj.

¶ Dělá se z bjlého Máku, z Melaunowých semen s Ptysanau mléko aneb kasse/ proti pálčiwým zymnicem, a pro wwedenj sna. Přidássli k tomu kewssemu Mandlowého mleka a Cukru/ budeš mjti wžitečný pokrm y lekařstwj, proti hljze bočnj / proti páliwosti moče, & contra Gonorrhæam.

¶ Proti Sauchotinám a zwředowánj plic, prach tento častokráte gest zkussený: Wezmi Máku bjlého půl druhého lotu/ semena Sstěrbákowého, Sskowyšowého, každého půldruhé čtwrtce/ Gader Melaunowých, Tykwowých, Okurkowých wylaupených, každých geden lot/ Gader Kdulowých půl lotu/ Gummi Arabského Dragakantu, Sstrobu každého gednu čtwrtcy/ Mjzky Lékořicowé půl lotu, Plic Lisčjch půl druhé čtwrtce, Hl ny Armenské wychodnj pět sskrupulů/ Cukru tažené tolik co wšecken prach wážj. Wdělej zewssího prach, prwé wšeho málo trochu pozpraže. Dáwá se zwlčý půl lotu s Syrupem Jujubowým, aneb s nějakau polewkau. Na noc můžeš dáti s syrupem Makowým a Jujubowým a s wodau Koňského kopyta. Gest zagisté lekařstwj znamenité.

Zewnitř.

¶ Wssech Makú semeno, gako y Bylina aneb wydáwený Safft, a woda z něho pálená, gest wžitečná a dobrá lidem nepokognym a nesmyslným, kteříž spáti nemohau / aby gim w spůsobu sflastru na čelo a na židowiny přiwazowal.

¶ Lněný čipek w Makowé byliny Safftu omočený, a do chřipj wprawený, přinášj Sen. Od žen wžiwaný zastawuge tok/ odnj bolest a dáwá odpočinutj. Tyž Safft dobrý gest a zdrawý horkým očjm / s pečeným žlautkem wagečným smjchaný a přikládaný. Woda s Makowičkami wařená, tauž má moc / a tak wžiwaná aneb přikládaná hasy také čerwený otok aneb studený oheň. Do wšj s Mandlowým olegem wkapaná, wkládá bolest gegich/ * od welké horkosti posslau.*

¶ Woda

C Woda z Byliny, kwětu a Makowiček palená, má též swrchu dotčené mocy. Obzwlasstně pak slaužj proti čerweným Flekům aneb modrým vhrům na twáři / aby se gj dwakrát za den vmýwal. Spomáha také, když se Cžlowěk od Slunce opálj / aby sstatky w nj omoče přikládal, aneb potjral.

Listj y s Makowičkami v wodě wařené, mytjm noh y rukau na noc, sen přiwodj. Pro vwedenj Sna: Zetři Mak bjlý a směs s bjlkem od wegce a s ženským mlékem / a na čelo y na židowiny přilož. Listjm hlawu obložiti, bolest y horkost hlawy odgjmá. Makowičky prázdné, s gečnau mukau zetřené a přiložené, pekelný oheň vhassugj.

Proti vswadlosti těla, gakáž býwá při zymnicech: Ztluc mák bjlý, a směs s olegem Fiolowým / a tim páteře pomazug.

† Někteřj obyčeg magj čerstwé semeno Makowé ztlaucy / a přidadauce Ssaffránu a ženského mléka, tim Podágry horké potjrati. †

Mák Zahradnj slowe Ržecky Μήκων ἥμερος. Arabsky Thaxtax, Latině Papauer hortense, siue satiuum. Wlasky Papauero domestico. Sspanyelsky Dormedira. Francausky Pauotplane. Německy Magsamen, Oellmagen, Oellsamen, Mähe.

O Máku Wlčjm. Kap. LXV.

Mák Wlčj. Papauer erraticum, rubeum, fluidum.

D

Spůsob.

Wlčij Mák slowe Nemecky Klapperrosen / protože děti s kwětem geho swé kratochwile mjwagj, a z listj dělagj Lupačky na rukau y na čele. Ržjkagj mu y Hirnschal, Kornrosen, Feldmagsamen, Grindtmagen. Gest známý wssechněm: Roste na polých, téměř mezy každým obiljm / a někdy w takowé hognosti, že se wssecko pole od něho čerwená / gakoby ge čerwenau růžj powlékl: neb má kwět čerwený. Nacházý se od měsýce Máge až do podzymku. Prautj má y ratolesti tenké, okrauhlé, rowné, wssecky chlupaté a wlasaté, lokte zwýssj. List bjlé Horčicy zahradnj podobný, hluboce wysstjpený / wssak delssj, chlupatěgssj a drsnatěgssj. Pupen na prutu gest wedwau chlupatých ssediwých kožkách zawřený. Když

ný. Když kwět wen se pučiti chce, rozpadagj se ty dwě ssediwé a chlupaté kožky a otwjragj/a tak wyniká wen pěkný čerwený kwět aneb Růže. Listj na kwětu opadá/ a tehdáž se vkazuge a wycházý gakásy obdlaužná Makowička, wssudy wůkol černým peyřjčkem aneb wlássenjm osazená. W té Makowičce býwá Semeno, barwy drobet přjryssawé a chuti přjhořké. Kořen gest prstu ztlausstj, bjlý a někdy žlutý/s mnohým postrannjm kořenjčkem a hořký. * Wlčj mák, rowně gako giné Byliny nacházý se časem, ač zřjdka s kwětem plným/gakýž někdy nenadále C. Clusius na gednom poli nalezl. Ginj pjssj, že gsau geg y s bjlým kwětem widěli. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wlčj Mák gest složenj a přirozenj studeného, gako y ginj Makowé.

Wnitř.

Pět aneb ssest Makowiček s gegich Semenem v wjně wařených až přes polowicy, a ten traňk pitý, dáwá přjčinu, aby člowěk dobře spal. Ssátek w tom omočený, a tak okolo hlawy vwázaný, gesstě mocněgi sen přinássj.

Semeno ztlučené a w medowé břečce pité, dobré gest pro obměkčenj a otewřenj zatwrzených Stolic. To též činj, kdyby s nim Koláč vpekl a gedl.

Woda pálená z Wlčjho máku ochlazuge wssecky wnitřnj horkosti/ a může se bez strachu w horkých zymnicech pjti. Nebo takowá woda ochlazuge gátra/vkládá bolest/ přinássj Sen/vhassuge horkost w hrdle/zahánj prým, pitá/a vsta gj proplakowaná, aneb kloktánjm wymýwaná.

Někteřj tomuto kwětu welikau chwálu dáwagj proti klánj aneb hljze Bočnj, kteráž slowe Pleuresis, a má býti gisté zkussené lékařstwj/aby kwět vsussil, na prach zetřel, a s Fiolowau wodau nemocnému pjti dal. Ginj berau půl lotu Kwětu/zawazugj do ssátku aneb pytljčku/zawěssugj do půl Libry wody Kawiásowé/a necháwagj při ohni, ažby do polowice vwřelo. Ten traňk dáwagj ráno wypiti pogednau/a to činj za tři dni pořád: prawjce že gsau to Lékařstwj na mnoha nemocných prawdiwé shledali. O čemž wiz addit. Pandect. cap. 6. Listj v wjně wařené a pité, aneb zewnitř přiložené zastawuge nemoc Ženskau. We Wlassjch Sedlácy berau mladistwé drobné listj Wlčjho máku/wařj ge s máslem a Seyrem/a gedj gako giné zelj. Pjsse y Theophrastus, že ho Rzekowé též w gjdle a pokrmjch požjwali.

* W Zemi Syrské řjkagj mu Obywatelé Seuck, dělagj z něho Cukr aneb Lektwař, gakož se z Růžj dělá/a vžjwagj proti Kássli/gakž to D. Rauwolff wyssetřil. Kdyžby gi pak proti klánj bočnjmu dáti chtěl/gakž vkazuge Autor ex Pandectario, musýš to s bedliwým vwáženjm a w prawý čas včiniti/nebo syc mohlby ty Materye dobře k wywrácenj zastawiti. *

Zewnitř.

Listj s makowičkami ztlučené a přiložené, hasý wsselikau horkost. V wodě wařené, aby w tom ssátky omáčel, a na hlawu přikládal, přinássj Sen. Táž woda přikládaná, vhassuge čerwený horký Otok. Gazyk tau wodau wymýwati, aneb gj kloktati, zahánj Prým. Woda s Konopným přadenem na gátra přiložená, stawj krew z Nosu tekaucý. Vkládá též a splaskuge otoky w tegných mjstech, aby gj wymýwal. Na židowiny potřená a na čelo přiwázaná, pokogj wztěkánj lidj nesmyslných a blázniwých. Krotj bolenj Očj, odhorkosti pocházegjcý. A což se tuto o wodě wařené mluwj/ to se také o wodě pálené rozuměti má. Safft z Růžj Wlčjho Máku s Syrau a s Sanýtrem smjchaný, hogj prassiwost/stjrá a shánj wsseliké Fleky nečisté z těla.

* Někteřj Kořen w prawý čas kopaný, magj za zwlásstnj lék pro zastawenj krwe/ aby geg třebas toliko w ruce držel. *

Wlčj Mák slowe Rzecky μῆκον ῥοιάς, Latině Papauer erraticum, fluidum, rubeum. Wlasky Papauero saluatico & Rosolaccio. Sspanyelsky Amapollina. Francausky Pauot sauuage, Coquelicot. Německá gména spočátku Kapitoly gsau položena.

O Planém

C

O Planém Máku růžkowatém.

Kapitola. LXVI.

Mák růžkowatý. Papauer corniculatum.

D

Spůsob.

MAk Růžkowatý má listij popelaté, chlupaté, tučné, po kragjch wůkol hluboce zstřjhané: Prut loketnj, oblý, chlupatý/kwět někdy žlutý, časem také čerwený/ z něhož když opadá, wyrostagj růžky aneb lusky obdlaužné, nakřiwené, gako na Ržeckém Senu / na koncy třmi malými sspičkami osazéné. W těch růžkách ležj kožka/ w njž se nacházý welmi drobné a černé semýnko. Kořen gest tlustý, černý, a nehluboko se do země paussti.

Mjsto.

Žlutý Růžkowatý Mák (gakož Dioscorides swědčj) roste na pustých a planých mjstech, ležjcých při Moři. † Kwetne měsýce Cžerwna. † W Němcých se ho nemnoho nacházý/ musý geg sobě w zahradách saditi a sýti. Cžerwený widěl gsem welmi zhusta růsti na Morawě/na cestě, kterauž se gede z Cžech do Wjdně.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Že Mák tento gest horký a suchý, můžeme tomu z chuti a mocy geho rozuměti: Moc má rozrážegjcý a stjragjcý. * Listj, Kwět y Safft nemá se do žiwota dáwati/neb gest člowěku náramně sskodliwý a zhola gedowatý.*

Wnitř.

Kořen planého Máku růžkowatého v wodě wařený, ažby polowice vwřela/ ta woda wařená pitá, slaužj proti dnawé bolesti Kyčelnj/ a proti neduhu plic: Spomáhá y těm, gimž hustý, hrubý a pjskowatý moč welikau těžkost činj.

Semeno w medu pité, powlowně purguge, a břicho měkčj.

Zewnitř.

Listj a Kwět dobrý gest proti zlým a nečistým wředům/nebo stjragj a ztrawugj shnilé a nečisté Masso.

Též listj

Též listj s Olegem smjchané a potjrané snjmá pryč strupy, kteřjž na wředjch rostu. A

Dotčený Flastr kdožby howadu a dobytku, když powlaku magj, na oči wložil, wyčistj gim oči/ a dá zrak gasný: wssak prostředně toho léku vžjwati slussj/ aby přjlissně nezpreysstilo. Mák růžkowatý slowe Ržecky μήκων κερατίτης, Arabsky Almacharū. Latině Papauer cornutum siue corniculatum. Wlasky Papauero cornuto. Sspanyelsky Dormidera marina. Francausky Pauot cornu. Německy Wilder gehörneter Magsamen oder Oelmagen.

O Ržjmském Slézu. Kap. LXVII.

Ržjmský Sléz. Alcea Veneta, Hypecoum Mathioli.

B

Spůsob.

Tato Bylina, kteréž gsme z Německé gméno Cžeské Sléz Ržjmský dali, slowe Dioscoridi Hypecoum. Roste na poljch/ listj má Rautowé, než mnohem wětssj/ gichž obyčegně trý na gedné sspičce wisý/ gest wůkol zstřjhané, drobet chlupaté a poběławé. Prut loketnj, chlupatý, a mnohými wětwičkami po stranách osazený/ ty gsau též chlupaté, ostré, hebké a nahnuté. Nese kwět zbledažlutý, gako Bljn/ wssak v korbeljčků z nichž wyniká, drobet brunátný. V prostřed kwětu vkazuge se pěkný zlaté barwy pupenec. Po kwětu zůstáwagj okrauhlá, sspičatá, chlupatá paupata, tenkau kožkau přikrytá/ magjcý na wrchu malau pokljčku aneb klobauček, gako hwězdičku. W těch paupatech ležj černé chlupaté semeno zaobalené.

Bylinu tuto ginj gmenugj Alceam Venetam vel peregrinam, Solisequam: a za to magj že se cum Hypecoo Dioscoridis mnohém lépe srownáwá giná, kterauž Autor w swém Latinském Herbáři Cuminum siluestre alterum gmenuge. A toto nynj dotčené Hypecoon gest přirozenj studeného/ kdež proti tomu Autoris drobet zahřjwá.

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Ržjmský Sléz gest přirozenj studeného takměř na třetjm stupni: Má gednostegnau moc gako Mák.

O Bljnu. Kap. LXVIII.

Spůsob, Rozdjl a Mjsto.

Bljn slowe Německy Bilsenkraut, Schlaffkraut, Sewbonen, Dollkraut, Rindswurtzel, Zigeunerkraut. Roste na mjstech newydělaných, wedlé

C ceſt a mezý polnjch. Má ſiroké, dlauhé, žikowaté, tučné, wykrágené, chlupaté a temně popelaté liſtj/ tyčný okrauhlý bawlnkau obalený prut/ od proſtředku wypauſſtěgjcý několik poſtraunjch ratoljſtek/ na nichž ſtogj zbleda žlutý aneb mrtwé barwy cymbálowé aneb korbeljčkowé pořád až nahoru/ wſſak toliko po gedné ſtraně. Semeno, ktéreż w nich zrage, geſt tehož ſpůſobu gako Mák/ wſſak ſſediwěgſſj a zemſké barwy. Liſt; pěr wrchu na prutu bywá wyſſj, menſſj a ſſpičatěgſſj. Kořen geſt bjlý, pjdi zdýlj, wodnatý a w zemi hlubokým. Wſſecka Bylina náramně ſylně a těžce wonj a myſl wráží.

Bljn. Hyoſcyamus, vulgò Iuſquiamus.

Bljn bjlý. Hyoſcyamus albus.

Zahradnj bjlý Bljn geſt obecnému ſkáro podobný/ než liſtj má drobet okrauhlegſſj, bawlnowatěgſſj, měkčegſſj, tučněgſſj/ a netak huſtě w hromadu ſražené. Kwětem také připodobňuge ſe prwnjmu/ wſſak tento geſt bleděgſſj a časem wſſecken bjlý. Nemá také tak mnoho Cymbálků aneb zwoneček, gako prwnj/ a také tito zwoneček owé gſau měkčegſſj/ a nesau Semeno bjlé.

Tohoto Bljnu množſtwj roſte w Frankreichu, okolo města Auraicum y dále až k Rjece Rhodanu/ ſyce na gjných mjſtech w zahradách geg ſadj/ a zřjdka přetrwá geden rok. D. Rauwolff wkazuge in ſuo Itinerario fol. 118. že okolo Města Alepo in Syria dwoge pokolenj Bljnu nalezl/ gedno s čerwenýmaneb brunátnýmkwětem/ a druhé s bjlým kwětem.

Dále pak třetj Bljn roſte půl druhého lokte na wýš/ má prut okrauhlý, drobnau bawlnkau potažený/ mnoho poſtraunjch wětwiček/ k tomu tučné bledé liſtj, wůně těžké. Nenj také ani tak wyſtřihané, gako na ſwrchnjm dwogjm/ wſſak proto má krage wrkoč drobet nerowné. Kwetne žlutě, gako prwnj Bljn/ z kwětu zroſtagj okrauhlé hlawičky, plné žerna žlutého ſemena. Kořen geho geſt bjlý, pidi zdýlj, prſtu ztlauſſtj. Sadj gegnymj na Zahradách, gako cyzýho hoſtě.

Někteřj o tom pochybugj, zdaliby tuto Bylinu za Bljn dokonce držeti měli/ poněwadž ſemeno gegj drobet geſt perné/ a žádná ſe při něm moc welikě ſtudenoſti neſeznáwá. Ale gjnj to magj z zkuſſenj/ že Safft této Byliny aneb liſtj zetřené wſſi a blechy zahánj/ čehož na pſích čaſtokráte zkuſyli/ nebo welmi rychle z nich ſpadali. Děkagj z této Byliny Oleg welmi hogitedlnýj/ ten zwlášſtě nowé rány rychle hogj/ gakž to w nás negednau zprubowáno: protožto nyněkteřj gmčno Hyoſcyami vulnerarij, to geſt Ránnyho Bljnu dali.

Přirozenj.

Přirozenj, mocy a včinkowé. A

¶ Bljn wewssech swých částkách gest složenj welmi studeného na třetjm, a suchého na druhém stupni.

III. Bljn. 3. Hyoscyamus.

Petum, siue Hyoscyamus Peruianus Dodonæi.

Wnitř. B

¶ Bljn bylina, kwět y semeno, nemagj wnitř do žiwota přigjmány býti/ neb gsau nejen lidem, ale y howadům sskodliwé a smrtedlné. To poznati můžeme na Rybách w wodě: Neboť když Běhauni Swětstj, Bljnowé semeno, a gádra, kteréž w Apatekách gmenugj Coculas Elephantis, do wody wrhau/ třesstj se po mich Ryby/ házegj sebau na horu/ a naposledy břichem zhůru zplynau/ tak že ge rukama lapati mohau. Slepice dolů z řádu padagj, když ge semenem Bljnowým podkauřj/ a zobjlj semeno, wmjragj po něm. Takž y lidi dělá ospánliwé a ztřesstěné, když ho mnoho gedj. Widěl gsem Sedlské děti, kteříž se toho Semena nagedli/ že byli tak ztřesstěnj, posstetilj a nesmyslnj/ až se rodičowé gegich, newědauce toho prawé přjčiny, domnjwali/ že gsau od zlého ducha posědlj. Odtudž mu Sedlácy Wlasstj říkagj Disturbio. Swjně diwoké, když tu Bylinu gedj, přicházý na ně Křeč a skrčenj Audům. Ale přirozenj ge lékařstwj naučilo, že y hned do wody běžj, hledagj Raků a gedj ge/ a tudy sobě zase k zdrawj pomáhagj.

¶ Domnjwalliby se kdo, že gedl Bljn aneb semeno geho, ten pj y hned Kozý mleko, Med, Borowé sliwky, aneb Tykwowé Semeno w sladkém wjně. Nenjli toho nic nasstadu a před rukama/ místo toho wezmi semena Kopřiwowého, Řeřichowého, Hořčičného aneb Řetkwowého/ Cybulného, Čžesenkowého, kteréž mjti můžeš/ a pj ge s Wjnem. Tudyť bude spomoženo, aby nesskodilo.

¶ Druhý Bljn s bjlým semenem gest mdlegssj/ a netak nebezpečný přigjmati, gako prwnj a třetj.

¶ Listj Bljnowé wařené w wjně a pité, studené zymnice zahánj. K témuž y Semeno dobré gest. Zwlásstě pak dobré gest kasslawým, Reumu horkau magjcým, slzawým očjm, Ženstému Flusu, krwj chrkagjcým/ a můžeš ho ztřj gednoho Scrupule s Mákem bjlým w picým medu požjwati. Aneb těchto pillulj sobě nadělati: Wezmi Mandlů, Lékořice, Sstrobu, Gummi Arabského, semena Bljnowého, Máku bjlého/ zttuc na prach/ a s Syrupem Fiolkowým nadělej pillulj gako Hrách/ přigmi z nich tři na noc/ a chcesslj Pjwem zapj.

C

Zewnitř.

Bljn, Kwět y semeno slaužj pro spánj a pro vkrocenj bolestj/ wssak s zdrawým vwáženjm a dobrau radau vžjwati ho slussj.

Safft z Byliny wytlačený, Ssátek w něm omočený, a na horké, bolawé a slzawé oči přiložený, hasý horkost/ zastawuge Flus a krotj bolest.

Safft aneb Oleg z Semena do vssj wprawený, odnjmá pichánj y bolest. Kdyžby Safftem aneb Olegem pomazal na tom mjstě, kdež gsau wlasy oholeny, nedá na tom mjstě žádným wjce wlasům růsti.

* Dryáčnjcy magj geden Oleg, gakž oni geg gmenugj z Bljnu vdělaný / gjmž časiokráte a brzo zewnitř vkládagj weliké bolesti a trápenj Audů : ale potřebj ho s dobrým rozumem a ne bez rozdjlu, gakž oni obyčeg magj, vžjwati. Takto se pak strogj: Měsýce Cžerwence a Srpna tlukau celau Bylinu, a kladau do nádoby/ kteráž má množstwj děr. Pod tu podstawugj nádobu ginau/ do njž ten Safft teče/ necháwagj toho putrefieri, až Safft wssecken wen wyteče/ kterýž potom Olegem nazýwagj.*

Listj tak zelené přiložené, splaskuge, ztlačuge a odhánj zpátkem wsseliké otoky.

Listj Bljnowé s Mukau ztlučene, krotj a zahánj bolest Audůw, též y horkau Podágru/ aby ge přikládal. Woda k mytj noh aneb pařenj z Bljnu přistrogené, přinássj Sen. Oleg s octem smjchaný, a na Cželo a židowiny potřený, to též působj.

Listj ztlučené a přiložené, zastawuge krew y přjlissný tok nemocy ženské.

Kořen Bljnowý w Octě wařený, dobrý gest a zdrawý bolawým zubům/ aby geg teplý w vstech držel.

Zardělaliť by se noha, aneb giný Aud/ a byliby Otok s horkostj/ omáčeg ssátky v wodě Bljnowé a přikládeg. To též bolest vssj z horkosti vkládá.

Bljn s gečnau mukau smjssený a přiložený, Otok očj, noh y giných Audů splaskuge/ bolest klaubnj, otok nároků, y Prsů ženských po porodu vkládá.

D Proti slzawým očjm od horkosti: Wezmi Olege Růžowého, a Bljnowého/ prachu bjlého kadidla, Aloe/ směs spolu, a tim židowiny obkládeg.

Bljn slowe Řecky a Latině Hyoscyamus, Apollinaris, Faba suilla, Dens caballinus & Altercum, vulgò Iusquiamus. †Symphoniaca, Palladia, Herba canicularis. † Arabsky Bengi. Wlasky Insquiamo. Sspanyelsky Veleoho, Francausky Insquiame. Německá gména prwé gsau položena.

* Tabák. Tabacum siue Petum.

Tato cyzý Bylina giž nynj v nás w Zahradách gest welmi obyčegná/ a před nedáwnjmi léty neyprwé z Frankreichu k nám se dostala. Gest pak dwogj/ gedna s wětssjm a tlustssjm, druhá s menssjm a sspičatým listem. Lobelius přidáwá y třetj welmi malau/ kteréž gsem gesstě newiděl. Roste Bylina tato v nás dobře půl druhého člowěka zwýssj, prwnjho roku/ ačkoli může také za některé léto přes zymu chowána býti: má na wrchu tělné barwy a někdy také pěkný čerwený kwět/ Semeno hauffně ležj w hláwkách/ a dozráwá v nás měsýce Srpna a Zářj/ samo wen wypadá a rozsýwá se. A gest se gistě čemu podiwiti/ že tak malé Semýnko tak dlauho přes wssecku studenau zymu na wrchu země wytrwati může. Kořen gest hrubý a drewnatý, s mnohými kořjnky postraně, poběláwý a drobet přjžlutý/ chuti hořké: Pročež někteřj za to magj/ že se w mocy a včincých Rhabarbarum rowná : Dodonaeus smeyssljž, že Tabacum gest z pokolenj Bljnowého/ a má swé důwody/ ačkoli někteřj giný zaprawé mu w tom nedáwagj/ poněwadž množstwj včinků a mocý má/ kteréž od studenosti nepocházegj. Nechť gest gakžkoli/ wždyť bylina tato, má w sobě mnoho diwných powah a wlasnostj/ kteréžby tuto wyčjtati dlauho bylo/ a může kdož chce nahlédnauti co o nj Nicolaus Monardes (kterýž chce tomu, že gest horká a suchá na druhém stupni (což wssak o suché, a ne o zelené bylině rozumjno býti má) de reb. Indicis fol. 14. & Carolus Clusius napsali. Krátce pak o nj mluwě, gest Bylina znamenitě vžitečná wnitř y zewnitř na Rány.

Mjsto.

Mjsto.

A

Tato Bylina neyprwé z Ameryky aneb z nowého Swěta do Frankreichu/odtud k nám přinessena byla: obzwlásstně gi mnoho roste na gednom Ostrowě, kterýž gako y Bylina Tabaco slowe. Libuge sobě mjsta wlhká a stinná při zdech a plancých, kdežby před zymau a mrazy bezpečná býti mohla.

*Bljn Syrský. Hyoscyamus Syriacus.

Bljn zwlásstnj. Hyoscyamus, peculiaris.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

†Dodonæus pjsse, že gest přirozenj studeného/a že moc má zpátkem odháněti. Lobelius pokládá gi horkau a suchau na druhém grádu dokonále. Když se žweyká, pálj drobet w gazyk/ a tak má chut pernau a pálčiwau. †

Wnitř.

Safft aneb sstáwa této Byliny gako Syrup přistrogená, dobrá gest proti zastaralému Kássli/proti tjsni Prsů/a podobným nemocem, kteréž od studených, sslemowitých wlhkostj pocházegj. Tohoto Safftu dáwá se dětem, wssak nemnoho, proti Sskrkawkám a čerwům. A mě zdánj gest, aby se s opatrnostj a s rozumem, a wssak ne na mnoze tento Safft do žiwota dáwal/nebo také y sylné lidi purguge/gakož Dodonæus gednu Historij o tom připomjná. W Hyspanij dáwagj pjti tento Safft těm, kteřjž Božcem a Wodnotedlnostj obtjženi gsau.

Zewnitř.

Tato Bylina zewnitř vžjwaná má předivné mocy: Nebo teplau buďto samau, aneb w Olegi z Pomorančich strogeném vsmaženau přikládagj na hlawu, y na žaludek bolawý od studených Flusů: wssak přitom y tu wlastnost má, že na lidi sen vwodj a ospalé činj. Přikládá se y na žiwot proti čerwům, proti Kamenu, bolestem Maternjka a Podágry. Item na lissege, nowé y staré wředy, rány, Pryskýře a Raka: pročež y wodu z nj pálj k wyčisstowánj těch neduhůw. Proti bolesti zubů z přjčiny studené, wymýwagj zuby neyprwé sstáwau/potom nadělagjce z této Byliny pillulj, kladau na zub bolawý. Item Woda z Tabáku dystyllowaná gest zdrawá proti bolenj zubů a hnilosti gegich.

Indyanssti obywatelé podkuřugj se listjm této Byliny/a tim dymem přigjmagjce geg w sebe, očerstwugj se vstawsse po welikých a těžkých pracech. Z to° neyprwé býwagj trochu weseli/ potom lehýčce zesnau. A protož newssickni a zwlásstě zahálčiwj a nedělnj lidé/vžjwati ho magj:

Neb gsem to sám widěl/že gim wjce sskodil nežli prospěl. Dělagj také z Tabáku některé znamenitéa hogitedlné masti na Rány/ktréžto zwlásstně dobré gsau k hogenj Raka/Item Oleg ygi-ného mnoho. Indyanowé řjkagj této Bylině Petun a Peciell, Latinjcy Tabacum od Ostrowa na němž roste: Item Herba sancta, Sanasancta, Nicotiana, † Petum Clusij, Hyoscyamus Peruuianus Dodonæi † Wlasky Torna bona ab autore, kterýž gi neyprwé do Wlach přinesl: W Ržjmě slowe Herba Sant Croce. Německy Indyanisch wundtkraut oder Indyanisch Beinwelle.

Tento prwnj přespolnj a cyzý Bljn, neyprwé od wysoce včeného a skussenéhо D. Bernhardo Paludano, nařjzeného Lékaře w Amsterodamu, z Syrye k nám přinessen gest, pod gménem Beze aneb Benze, kterýž Carolus Clusius in obser. Pannonic. lib. 3. cap. 22. wypisuge. Má drobet počerwenalé kwjtj. Druhý nenj tomuto hrubě nepodobný/a wyrostl mi z poběla-wého aneb popelatého starého semena/gehožto kwět také spočátku zbledažlutý se vkazuge/potom drobet pobrunátněký a menssj/wssak w počtu wětssjm nežli na druhém/gakož pak y listj tohoto mnohém wětssj gest.*

O Chmeljku ginát Blessnjku.

Kapitola. LXIX.

Chmeljk, Blessnjk. Psillium.

D

Rozdjl a Spůsob.

Chmeljk slowe také Německy Flochsamenkraut, Latině Pulicaria to gest Blessnjk/protože semeno geho podobné gest Blesse/aneb také, že Bylina čerstwá w Komoře postlaná Blechy zahánj, gakož swědčj Dioscorides. Gest pak dwogj.

Prwnj Chmel, k má list dlauhý, ssediwý a chlupatý, téměř gako Bylina Wranj noha řečená, wssak delssj/ne tak růžkowatý, ani tak rozložitý. Katoljstek aneb metliček má množstwj, pjdi zdýlj, oblých, tenkých a hustě listjm osazených. Wjce se po zemi rozkláda, nežli nahoru roste. Při wrchu prautků nese paličky klasowité obdlauhé, kteréžto žlutě kwetnau. Když vzragj, nacházý se w nich drobné, černé a swětlé, k Blessé, gakž oznámeno, wewssem podobné semýnko. Kořen gest prostý, poběławý a welmi kosmatý.

Druhý

Druhý Chmeljk má daleko wjce Rýwj aneb wětwiček, listu hustssjho a w hromadu zmotaného, také ssediwého a chlupatéh, owssak delssjho a tenssjho, nežli prwnj. Nese wjce paliček, ale drobet menssjch/ syce w giném spůsobu y w Semenu prwnjmu podobných. Kořen swůg dělj na množstwj kořenjčka drobné°, s wlássenjčkem ssediwým achlupatým. A

Toto dwoge pokolenj Chmeljka při gedné Figůře znamenáno gest literami A. B. a wymalowáno. A. zůstáwá přes zymu/ a má trwánliwý pewný kořen. B. musý každého roku z Semena swého wyrostati.

Mijsto a Czas.

Chmeljk neroste sám od sebe w Ržjssi/ ale musegj geg w Zahradách saditi. Kdež se pak gednau rozsadj/ giž potom každého roku sám se rozsywá / a nesnadno wypleněn býti může. †Libuge zemi twrdau a newydělanau/ někdy také na poljch y na Winicých se nacházý. † Kwetne přes celé Léto. Semeno na Podzym dozráwá.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Semeno Chmeljkowé, kteréhož se neywjce w Lékařstwj vžjwati má, gest přirozenj studeného na druhém stupni. W suchu pak a mokru, gakož prawj Galenus, mjrný prostředek držj. Než zhussťuge a náležitě změkčuge.

Wnitř.

Chmeljkowé semeno na pánwi vpražené, potom ztlučené, a za některý čas w Růžowé wodě močené, procezené a pité, krotj a léčj obražená raněná střewa. Tak požjwané zastawuge wssecka horká Cholerycká plynutj a židkosti břicha, nemoc čerwenau y Auplawicy/ zwlásstě nemjrné počisstěnj a Stolice/ když se strhnau po sylných, prudkých a pálčiwých purgacých, gako od Scammonium a podobných.

Mesues ne nadarmo wystřáhá, abychom wnitřnj částky Semena Chmeljkowého do žiwota nemnoho požjwali/ neb gest pálčiwé a člowěku sskodliwé/ o čemž na giném mjstě wjce praweno bude. Sslem pak aneb Muccilago, zewnitřnj částka Semena, může beze sskody vžjwána býti. B

Wezmi Semeno Chmeljkowé/ naleg na ně studené wody/ a mjcheg lopatkau tak dlauho, až woda zsslemowatj. Potom proceď/ a přidada Syrupu Fiolowého deg wypiti/ welmi lehýčce žiwot a břicho měkčj.

Zewnitř.

Chmeljkowé semeno s Růžowým Olegem, wodau aneb octem zmačkané a přiložené, dobře prospjwá proti horké Podágře/ proti bolenj hlawy, a giným horkým otokům těla/ zwlásstě pak proti Pekelnému ohni.

S Octem ztlučené a smjchané, a na klinek aneb průtrž malých djtek, ano y na pupek když ten nabjhá aneb wen wycházý, přikládané/ hogj ge ažene zase zpátkem do žiwota/ ale wssak předce potřebj nemocného pasem opatřiti.

S Swinským sádlem ztlučené, wyčisstuge rány.

Semeno Chmeljkowé ztlučené, a w Růžowé wodě přes noc močené, dáwá od sebe hladkau sslemowatost. Tau dobře gest suchý wyprahlý gazyk mazati/ kterýž od horkosti a prýmu raněný a gako wypálený gest/ welmi dobře spomáhá/ w pálčiwých zymnicech žjzeň hasý/ drsnatost w hrdle a w trubicých y na gazyku wysslechťuge. Tento lék y těm dobře slaužj, kteřjž welikau a horkau bolest hlawy magj/ aby omoče w něm lněné ssátky na čelo ge vwazowali.

Sslemowatost aneb Muccilago Psillij. s Růžowým aneb Fiolowým Olegem, an oy s drobtem gummi Tragacanthæ smjssená, přikládá se na bolest žil hřbetnjch.

Semeno w Růžowé wodě s bjlkem od wegce lopatkau tak dlauho mjchati, až sslemowatost wygde, wýborný gest lék tomu, kdož má bodenj w očjch / aby krůpičku té wody do očj wpausstěl.

Bylina y s Kořenjm wařená a přiložená, Chysstku vzdrawuge.

† Chmeljk ztlučený, a s Bjlkem od wegce, drobtem octa a Růžowé wody stemperowaný gako Flastr, a na čelo přiložený, zastawuge krew z nosu tekaucý.

C Kaffr nemůže lépe w swé podstatě a mocy zachowán býti / gako aby geg w Chmelikowém semenu chowal. †

Chmeljk aneb Blessnjk slowe Ržecky y Latině Psyllium siue Psillium, Pulicaria; Herba pulicaris. Arabsky Bazona chatona. Wlasky Psillio. Sspanyelsky Zargatona. Francausky Herbe a puces & Herbe des pulces. † Affrykánsky Valgugum. Německy Psillien oder Psyllienkraut, Flöchsamenkraut vnd Welschfflöchkraut zum vnterscheid der Dürwurtz oder Conyzæ, die von Teutschen auch Flöchkraut genant wirdt †

O Psým Wjnu. Kap. LXX.

Psý Wjno. Solanum hortense.

D

Spůsob, Mjsto a Cžas.

OBecné Psý Wjno nacházý se na Zahradách, podle hrázý, zdj a plotůw/ w mjstech stinných a w zemi kopané. Pučj se a wycházy z země Letnjho času při koncy měsýce Cžerwna. Roste w Keř s mnohými ratolestmi a pazaussky zwýssj gednoho lokte. Listj má zčernazelené, hladké, měké, obdlaužné, sstáwnaté, Bazalice aneb plané Lebedě podobné. Kwjtek nese hwězdnatý, bledě bjlý, stručnatý, wnitř žlutý gako Jwa. Když kwět opadne, gdau za nim ty okrauhlé gahodky, vwelikosti zrn galowcowých, w nichž se kryge drobné Semýnko. Gahody negsau wssecko gednostegné barwy: nebo některé býwagj přjzelené, giné černé a giné žluté. Kořen bjlý, prostý a kosmatý. Když na Bylinu y Owoce tuhý mráz a zyma připadne/ musý sewssj swau podstatau wyhynauti. Stařj vžjwali této Byliny w pokrmjch, gako giného zelj aneb wařenj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Psý Wjno gest přirozenj studeného a suchého na druhém stupni/ mocy ochlazugjcý a swjragjcý: mjrnost držj w suchu a mokru.

Wnitř.

Psýho Wjna nevžjwáme do žiwota pro geho studené složenj. Pálená woda dwauletá aneb třjletá, může se w horkých wnitřnjch nemocech mjrně dáwati, rowně gako woda Leknowá. * Wody dobře přistrogené vžjwáme proti horkému žaludku/ Item proti weliké páliwosti moče aneb Ržezawce.*

Zewnitř.

Zewnitř. A

Zelené listj Psýho wjna zkrágené, a v weliké horké bolesti na hlawu přiložené, vkládá horkost y bolest. Tak prospěssné gest y na rozhorčené a rozpálené vssi, oči, prsy, žaludek, gátra, ledwiny, měchýř a tegné Audy. Dobré gest proti horké dnawé nemocy aneb Podágře, y každým otokům giným/ kteřjž z horkých přjčin nabjhagj.

Safft aneb woda z Psýho wjna pálená má tauž moc a též včinky / vhassuge wsselikau horkost y pálčiwé wředy. Zastawuge y ženám tok gegich/ aby sobě Bawlnku w té wodě omáčely/ a w malém lněném pytljčku přikládaly.

Komuž ostrý Flus do očj padá, smjcheg Safft aneb wodu z Psýho wjna s bjlkem wagečným, a přikládeg.

K hogenj horkých, otewřených a kysawých aneb tekutých wředů, může se tento Safft s Pleweysem, Silberglétem a Růžowým medem aneb Olegem mjchati/ a znamenitá hogitedlná mast z toho wsseho vdělati.

Bylina s Solj ztlučená, smjssená a přiložená, dobrá gest proti otokům za vssima, aneb závssnicým.

Psý wjno slowe Ržecky στρύχνος κεπαιος. Arabsky Hameb. Latině Solanum vel Solatrum hortense, †Vua lupina, Vua vulpis, Morella, Vesicatoria, †Wlasky Solatro, Sspanyelsky Yerua mora. Francausky Morelle. Německy Nachtschatten vnd Sewkraut.

O Wissnjch Mořských, aneb Zidowských. Kapitola LXXI.

Spůsob, Mjsto y Czas.

Wissně Mořské aneb Zidowské w hognosti v nás w Czechách rostau, na zahradách, y w mjstech stinných y na Winicých / odkadž sotwa a těžce wyhnány býti mohau/ když se gednau wkořenj. Měsýce Dubna se pučj a pausstěgj mladistwé wýstřelky/ z nichž wyrostá prautj lokte zdýlj, a klonj se k zemi. Listj gest obecnému Psýmu wjnu nětco podobné / wssak sstrssj a mocněgssj. Kwět také má bjlý, než wětssj/ z něhož rostau prázdnj, zelenj a sewssech stran zawřenj měchýřjkowé aneb pytljčkowé, gako Wlaský ořech welicý/ a časem wětssj/ osmi pruhami aneb žlábky na dýl přetaženi/ w nichžto dole na dně ležj přirostlá okrauhlá čerwená gahoda/ wsseho podobenstwj gako bjlá wissně / wssak hladssj a pěkněgssj/ chuti hořké/ plná drobného a plného semýnka. Kořen má bjlý, swými kosmatinkami sem y tam se w zemi rozkládagjcý. Kwetne přesewssecko léto/ ale Owoce teprwa nese měsýce Srpna a Zářj.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř:

Listj od Wissně mořské studj a swjrá/ gako nynj wypsané Psý wjno. Ale owoce, to gest čerwené gahody magj moc wyháněgjcý / a berau ge Apatékáři do mnohých lékařstwj/ kteráž pro gátra, ledwiny a měchýř skládagj a strogj. Nebo kdožby těchto gahod, aneb wissnj za několik dnů pořád požjwal a gedl, aneb pálenau z nich wodu pil, pokaždé tři aneb čtyry lžjce plné, vzdrawugj žlautenicy/ ženau moč y kámen/ spomáhagj proti páliwému močem/ a wyčisstugj wssecky wnitřnj wředy.

W Apatékách dělagj z těchto gahod drobné kulaté pillulky Trociscos de Alkakengi řečené. Ty pillule wodau Truskawcowau aneb s kozým mlékem rozpusstěné, rozdělané a přigaté/ dobře činj těm, kteřjž magj zahnogený Měchýř a hnisem močj.

Někteřj obyčeg magj/ že ty čerwené Mořské Wissně, s hrozny wjna presugj a do Wjna kladau/ a necháwagj tak spolu s wjnem kysati. Býwá z nich znamenité wjno/ kteréhož vžjwati magj ti, gimž pjsek a kámen těžkost dělá: Nebo wytjrá a wyčisstuge ledwiny y měchýř předivně/ aby ho wždycky ráno teplého dobrý trunk vdělal a wypil.

Wissně

C Wissně mořské páliwost moče aneb Ržezawku vkládagj/ kdožby Mizky gegich s bjlým Mákem aneb s gjchau Slézowau, aneb s Ptysanau mléko vdělage požjwal.

Kdožby osm aneb dewět mořských wissnj v wjně rozetřel, procedil a wypiti dal/ y hned zástawu moče proprawugj/ kaly kamene s močem wen ženau, z Ledwin y z Měchýře.

Wissně Mořské. Solanum Halicacabum, Alkekengi. Solanum Indicum. Indyanské Mořské Wissně.

D

Zewnitř.

Safft z těchto wissnj, aneb woda pálená s wjnem sladkým smjchaná, dobrá gest zahnogeným a talowitým očjm/ aby gi do nich wpausstěl.

Kořen gest welmi hadům odporný. Nebo gakžby se gjm kterého hada dotkl, y hned ztrne a zmrtwj. A protož dobrý gest proti vsstknutj a raněnj hadjmu/ aby geg zetřel/ a s Olegem na Ránu přiložil.

Mořské wissně slowau Ržecky στρύχνος ἀλικάκαβος. Arabsky Alkekengi. Latině Solanum Halicacabum, Vesicaria, Alkekengi. Wlasky Halicacabo. Sspanyelsky Bexiga de perro. Francausky Baguenaudes & Alquequenges. Německy Bobrellen, Schlutten, Judenkirschen, Jüdenhüttlen, Judendäcklen vnd Roten Nachtschatten. Cžerwené Psý wjno.

Tuto cyzý a až posawad neznámau bylinu, neyprwé darowal mi přednj Simplicista, a bedliwý wyhledawatel rozličných přespolnjch a cyzokragných zrostlin Iosephus Casabonius, na ten čas v welikého Knjžete Florentského bydljcý/ kterauž gsem také se wssemi částkami gegjmi dostatečně wymalowati dal. Listj má gako Solanum Halicacabum, mořská wissně, wssak drobet zstřjhané/ prut prstu ztlausstj a častokrát třj loket zwýssj, hranatý a sukowatý, s mnohými ratoljstkami/ Kwět Mořským Wissnjm podobný/ než rozděleněgssj, magjcý wnitř zswětla žluté sspičky/ a wnitř počernalé aneb brunátné ffličky. Měchýřjkowé aneb luscy gsau takowj gacýž na giných/ ale zůstáwagj wždycky zelenj/ aneb když proti Sluncy stogj, a že dokonále vzragj, býwagj drobet pobrunátněljj. Gahody w těch měssčých gsau také zelené barwy/ a wyrostagj tak weliké, že y lusky swé na dwé roztrhugj. Ty gakož y celá Bylina nemagj žádné zwlásstnj chuti/ toliko že při sspičce na njž wisegj, magj w sobě sstáwu aneb Safft, gakýž se in pomo de oro nacházý. Takowé gahody gsauli k gjdlu aneb k lékařstwj vžitečné, gesstě mi nenj wědomé. Bylina roste ráda každého roku z swého semena.

O Lilku

O Lilku wětssjm. Kap. LXXII. A

Lilek wětssj. Solanum majus, Herba bella donna.

Spůsob, Mjsto a Czas. B

LIlek wětssj roste w Lesých a na horách. Gest keř magjcý mnoho ratolestj gako Strůmek/ dwau aneb třj loket zwýssj. Prut mjwá časem přičerwenalý, barwy gako Kasstanowé, Listj k Psýmu wjnu podobné, než wětssj a temněgssj. Měsýce Máge a Czerwna mjwá dlauhé kwjtj gako zwonečky, barwy bledé brunátnosti/ a vprostřed pýrka tenká. Když ti zwonečkowé vwadnau aopadnau, wycházegj po nich okrauhlé aneb kulaté a zelené gahody aneb wissně/ gednakaždá z nich na wlastnj swé sspičce aneb stopce wisýcý. Ty když Měsýce Srpna vzragj, býwagj černé a hladké/ až se blysstj/ a weliké gako zrno winné, aneb gako černé Agssteinowé páteře, plné wnitř brunátné wodnatosti, a drobného semena aneb gadýrek/ chuti sladké ale nechutné a nepřigemné. Kořen gest weliký a někdy gako ruka tlustý, dlauhý, bjlý a sstiáwnatý/ rozpausstj se sem y tam w zemi. Tato Bylina trwá přes celý rok/ a zgara znowa se pučj a obnowuge, gako y giné.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Lilek wětssj rowná se w mocy a přirozenj Lilku bláznowému aneb ztřesstěnému, Solano manico seu furioso, o němž Dioscorides wypisuge/ ale podobenstwjm a twářnostj daleko se geden od druhého dělj. Kdožby gahody aneb zrna tohoto Lilku gedl/ tak toho člowěka zbláznj a ztřesstj, gakoby od ďábla posedlý byl/ aneb gistě w těžký a hluboký sen ho vwodj. A gá sám toho gsem powědom, že některé děti, nagedsse se těchto gahod, gako mjsto wjna, zemřely. Neb gsau welmi pěkné a rozkossné na pohleděnj/ tak že nepowědomého člowěka snadně k tomu swábiti a popuditi mohau, aby ge gedl. Pročež gim w Benátkách Herba bella donna, to gest pěkná Panj řjkagj. Latině slowau Solanum majus. Německy Grosse oder dolle Nachtschatten. * Mnozý tomu chtěgj, žeby měla býti Mandragora Theophrasti, k njž se také nezle treffuge. *

Komužby se treffilo, žeby tyto gahody gedl, má y hned břečku medowau pjti a dáwiti se, aby ge zase wywrátil/ a to poněkolikráte včiniti. Někteřj z Lilku wětssjho pálj

wodu/

Cwodu/ a dáwagj pjti proti wnitřnjmu roznjcenj: wssak poněwadž gest welmi nebezpečná wěc/ zwlásstě, kdyby gj wjce než náležj, přigal/ lépe gi do wnitřka a do žiwota nepřigmati, zwlásstě lidu obecnému, rozličných přjpadnostj a mjry w tom neznagjcýmu. Zewnitř můžeme gi wžjwati, proti wsselikým horkostem a zarděkostem/ y proti pekelnýmu ohni/ sstěky w nj smáčegjce a přikládagjce. Přikládá se y na hlawu proti horkosti a zbláznění. Též mocy gest mjzka z Listj y z kořene. Jtem listj roztlaucy a přiložiti, otok obočj wkládá. Summau, kdež gest koli potřebj zhussťowati a ochlazowati, tu Léčku wžjwati můžeme/ ale wssak nedlauho.

I. Lilek ospalý. Solanum somnificum 1.

II. Lilek ospalý. Solanum somnificum 2.

D

Lilek ospalý. Solanum somnificum.

Solanum somnificum † siue somniferum & dormitorium † Dioscoridi řečené/ gest Bylina s mnohými ratolestmi, kteréž se nesnadně dadj ohnauti, drewnatými/ mnohým tučným listem, podobným listj Kdoulowému, osazenými. Kwět stogj okolo prutu, gedno osazenj nad druhým/ barwy počerwenalé. Owoce geho gsau gahody žluté w misskách zawřené. Kořen dlauhý, pewný, někdy gako ruka tlustý, kůrau počerwenalau obalený. Roste při Moři a na mjstech kamenitých. † Proč ž také Solatrum marinum řeWe, quòd in rupibus non longè à mari inveniatur, že se na Skalj nedaleko od moře nachází.

* Tohoto Léčku, gakož wyhledal C. Clusius lib. 2. cap. 58. Hispanicar. strp. mnohý roste in Hispania, při Městě Malaca, kdež se y mjsýce Brora nachází s kwětem y semenem/ a trwá za několik let. Ale w nás musegj geg každého roku znowa sjti/ a wssak s těžkostj přinášj Semeno. Hispani geg gmenugj Ornale, Plinius Halicacabum & Morion. *

Gest y druhé gesstě pokolenj Solani somnifici, ospalého Léčku/ gehožto Figuru také tuto dáwáme. Má listj wyssj a welmi zjkkowaté/ čtwerhraný prut/ zbjlkamodrý kwětem podobenstwj náprstku, wisýcý na dlauhých sspičkách. Z těch kwětů bywagj černé, aneb ztemnahrunátné gahody/ magjcý wnitř mnohostwj gadyrek aneb zrnek, gako giná pokolenj Solani. Ty gahody gsau zelenau sseselinkau aneb kusstinkau na poly přikryté/ kteráž kusstinka zewnitř zstržhaná gest, a zkarbowaná gako Korunka. Kořen má welký, hrbolkowatý, bělý. Roste w hognosti okolo města Göritze nahoře Saluatri řečené mezy kamenjm. Kwetne měsýce Máge/ a měsýce Čerwna owoce přinássj.

* Toto druhé Solanum somniferum wypisuge obzwlásstně Ioh. Vierus Knjžete Kleweského žiwotnj Lékař, w Knjze své o některých neznámých Nemocech/ a prawj, že in Dalmatia &

sia & Vestphalia, zwlásstě okolo Zámku Tekelaburg toho Hrabstwj roste. Obywatelé mu řjkagj Walckenbaum/a dáwagj bylinu tu proti nowým nemocem Varen oder Kadden řečeným, w piwě pjti/a nedadj Nemocnému za celých čtyřmetýtma hodin vsnauti / dělá mistrná Symptomata, a gest welmi nebezpečné lékařstwj/ a hodj se pro lidi sylného přirozenj/a gakž Vierus dobře prawj, na zlého psa potřebj gest pewného knytle. Georgius Buchananus w swé Ssotské Historij lib. 7. fol. 72. pjsse, že tato Bylina w Ssotlandu na mnoze roste / a že Ssotowé gednoho času Safftu této byliny do wjna a piwa ano y do chleba přimjsyli/a to nepřátelům swým Dánům do leženj poslali/kteřjžto z newědomj gedauce to a pigjce w hluboký sen a nesmyslnost vpadli/a tak s Knjžetem swým Swenonem od Ssotů přemoženi a wyhnáni byli. *

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

Kůra od Kořene ztižj gedné čtwrtce s wjnem pitá, gest welmi mocná k vwedenj sna/powlowněgssj nežli Opium, tak prawj Dioscorides. Owoce aneb gahody násylně moč ženau. Gadýrek dwanácte dáwá se proti Wodnotedlnosti/ale kdožby gich wjce přigal, vdělagj ho nesmyslného a bez rozumu.

Zewnitř.

Wjno, w němž Lilek ospalý zwařen, w vstech držané polehčuge a vkládá weliké trápenj a bolenj zubůw.

O Gablku bodlawém. Kap. LXXIII.

Spůsob.

BOdlawé Gablko gest také gedna z cyzých Bylin/z wýchodnjch zemj neyprwé k nám přinessena/nynj rozsazuge se na některých zahradách wjce pro rozkoš nežli pro vžitek: neb gest pěkná a weselá na pohleděnj/ zwlásstě když kwetne a Owoce nese. Roste lokte na wýš/má prut y ratolesti postrannj tlusté, oblé a mocné/Listj popelaté zelenosti, měké a tučné/ kupodobenstwj listu Lebedowého aneb Psýho wjna. Na prutu a wětwičkách nese dlauhé, zelené, pruhowaté hláwky aneb Korunky/z nichž se wyskytagj dlauzy bjlj, pruhowatj k zwonečkům podobnj kwětowé, téměř gako bjlé Lilium / wůně libé: Vkazugj se w psý dni/a otewřenj stogj toliko ráno/o polednách a když Slunce swjtj zawjragj se. Když ten kwět opadne, přicházegj za nim zelená chlupatá gabljčka welikosti Wlaského Ořecha v prostřed gako brázdečkami potažená/plná hladkého semýnka gako na Mandragoře. Kořen má hrubě kosmatý. Tato Bylina hyne od zymy/a musý každého roku znowa sytá býti. Někteřj Sskrybenti domnjwagj se býti Nucem Metellam Arabum, a podlé mého zdánj nezle dělagj: nebo kdož gi s wypsánjm Serapionis & Auicennæ srowná, w skutku a w prawdě tak nagde.

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

Tato gablka gsau přirozenj studeného na čtwrtém stupni. Kdožby gich půl čtwrtce přigal, zbuzugj dáwenj/a zkormautj člowěka, gakoby ožralý byl. Pakliby gich za půl lotu do žiwota přigal, mořj člowěka. Komužby se treffilo, žeby gich mnoho gedl/ ten y hned pj teplé máslo/ a k tomu ruce y nohy drž w teplé wodě/a pachtug sebau čistě, aby se dáwiti mohl. Spomáhá také Trunk Pelynkowého Wjna/aby w něm půl čtwrtce Sanýtru rozpustil a smjchal. Jtem dobrý Dryák/ Bolus Armenus s sladkým Mandlowým Olegem pitý. Máš také y k Rautě, Bobrowému strogi, prwé w sylném octě močenému woněti/ano y bjlé Keychawky do nosu zasýpati. †Dodonæus pjsse/že y wůně těch Gablek hlawě sskodj a obtěžuge gi. †

Tato chlupatá aneb bodlawá Gablka slowau Latině Stramonia. * Pomum spinosum, Nux Metella, Hyoscyamus de Peru Valerio Cordo, Hippomanes Anguillaræ.* Wlasky Pomo spinoso, Paracocoli. Francausky Pome epineuse. Německy Rauchöpffel, Stechöpffel.

Stechápffel. †Někteřj gmenugj Solanum manicum, ztřesstěný Lilek. Vide Lobelium in aduersarijs fol. 103. Řzecky Parococcalon siue Baryococcalon, id est, nux grauans, siue torporem & somnum inducens. †

Bodlawé Gablko. Stramonia.

Gežkowá palice. Stramoniæ alterum genus.

D

*Tatula. Stramonia altera.

Giné pokolenj Stramoniæ před kolikas málo lety přissło nám k známosti/ roste mnohem sylněgssj a wětssj nežli prwnj/ tak že w Pamberku půlsedma střewjce zwyssj w gedné Zahradě wyrostło/ a w okolků swém měło Střewjců čtyry a třidceti. Widěl gsem gi y wyssj nežli člowěka, ale spodnj ratolesti gegj byly oklesstěny, pročež snad tim wjce a bugněgi na wýš rostka. Listj má wětssj nežli Stramonia, kwět drobet menssj/ syce w giném podobná gest oné. Owoce gest obdlaužné a welmi bodlawé gako Gežek, na djly čtyři rozdělené/ wnitř spatřuge se welmi mjstrný rozdjl na čtyry Křižalky gako rozkrogený/ semenem černým wyplněné/ kteréžto dřjwe nežli vzrage, tak pěkné, swětlé a bjlé gest gako Perlička. Z toho semena každého roku Bylina se obnowuge a znowa roste/ nebo y hned na podzym hyne, gako y giné Letnj zrostliny. Wssecka Bylina náramně těžce smrdj/ a nenj pochybné, že w mocy a včinných gedowatých nemnoho druhé Stramoniæ oddá. Kdož wjce o nj wěděti žádá čti Christophorum à Costa, kterýž gi, gakož pak k nj podobná gest, Daturam gmenuge. Němcy po spůsobu a Figůře nazwali gi Igelskolben, Gežkowá palička. Nacházy se y w Cžechách na mnohých Zahradách.*

O Gablkách nezdrawých, a Gablkách milosti aneb Zlatých. Kapitola LXXIIII.

Spůsob.

Gablka nezdrawá slowau Německy Melanzan, Latině Mala insana & Amoris poma, a gsau také přespolnj host w Řjssi. Sadj ge sobě někteřj na zahradách a w Kbelicých pro rozkoš/ ale žádné zymy a nadto mrazu trpěti nemohau. A protož když gest Léto chladné a podzymek studený, zřjdka dozráwagj aneb zhola nic. Tato zrostlina má toliko gediný prut lokte zwyssj. Nese weliké, dlauhé a ssiroké listj, skůro gako nahoře wypsané Bodlawé gablko

wé gablko Stramonia, ale chlupaté a wůkol po kragjch něco málo sffaldowané. Prut A
se barwau drobet nachyluge k čerwené brunátnosti/ gest okrauhlý, pewný, chlupatý ga-
ko listj. Kwjtj vkazuge se w otewřených kalisskách, hwězdnaté/ wssak negednostegné bar-
wy/ nebo některé gest bjlé pěkné, čerwené aneb brunátné. Když kwět pomine, nese kupod-
zymku pěkná, dlauhá, hladká, bjlebrunátná gabljčka / w nichž gest množstwj drobného,
žlutého a bjlého semýnka/ a tomu někteřj Indyanský Pepř řjkagj. Kořen gest rozmani-
tě rozdělený a krátký. † Kwetnau měsýce Srpna a Zářj. Giž také w Czechách na Zahra-
dách ge magj.† * Těchto gablek nacházý se gedno pokolenj welmi bodlawé a pjchawé na li-
stu y na prutu/ kwět má wětssj nežli giná. Petrus Bellonius lib. 2. Singularium vkazuge/ že w
Egyptě na Poljch pjscitých rostau/ a owoce třikráte wětssj nesau nežli v nás. Přičjtá ge ad Ma-
linathallam Theophrasti, ačkoli ne wewssem s nim se sgednáwá. *

Gablka nezdrawá. Poma insana.

Gablka zlatá. Poma aurea.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

We Wlassjch mnoho těchto Gablek rozsazugj/ rostau také dřjwe nežli w Němcých.
Gjdagj ge a strogj timto spůsobem: Wařj neyprwé gablka v wodě/ potom ge oblupugj,
na kusy zkrágegj, potrussugj mukau a smažj w Olegi aneb w másle horkém/ naposledy po-
seypagj Pepřem a solj. Nenj nechutný pokrm/ gakžkoli tělu zlau potrawu dawá, gakož
pjsse Auicenna: a protož také magj to gméno Latinské, gakž dřjwe powědjno, Mala insa-
na, to gest nezdrawá gablka. Nebo často gedená rozmnožugj zlé Cholerycké wlhkosti/
plodj wětrnosti a nadýmánj/ dělagj bolest hlawy, těžkau mysl a zacpánj. Wlassj se dom-
njwagj, že dotčený pokrm excitat ad Venerem, snad proto že mnoho wětrnostj dělá.

Zewnitř.

Melanzana na dýl rozkrágená/ a ty Křižalky na čelo vwázané, vkládagj horkau
bolest hlawy. Týmž spůsobem odgjmagj horkost y na giných mjstech těla.
* Tato ztřesstěná gablka Melanzana vel Mala insana slowau po Wlasku Melongena
& Petranciani. Francausky Pommes d'amours & Virangenes. Arabsky Melongene & Tu
matle. Německy Melantzen Melantzenäpffel, Dollöpffel, id est Poma furoris.*

Zlatá Gablka. Poma aurea.

Tato gablka také na některých mjstech slowau Amoris poma, to gest Gablka mi-
losti/ a známá gsau téměř na wssech zahradách/ pročež nemnohého wypsánj potřebugj.

C Owoce této Byliny, gakž teď vkázáno, gest okrauhlé a ssiroké, čerwené, zlatěžluté aneb brunátné/a někdy welmi weliké. Wyrostá každého roku z semena swého. Bylina wůni má sylnau a nelibau/ protož gi někteřj ad Lycopersicam táhnau. Ginj, že Safft gegj dobrý gest pro oči a proti nedostatkům gegich, Glaucium gmenugj. Jtem zato magj, že y proti nemocy čerwené a giným horkým tokům a Flusům mjsto Glaucium brána býti může/ †a wssak zewnitř toliko vžjwána. Ale y w tom rozssaffnosti potřebj / nebo welikauby sskodu welmi brzo vdělati mohla.†

Přirozenj, mocy a včinkowé.

†Safft owoce tohoto gest welmi studeného přirozenj/a protož nemá se do wnitřka požjwati.

Wnitř.

We Wlassjch někteřj obyčeg magj tato gablka gjsti s Pepřem, Olegem a Octem wařená/ale nenj zdrawý pokrm, a welmi chatrné požiwenj člowěku dáwá.

Zewnitř.

Tato Gablka w olegi wařená, aneb na Sluncy dobře macerowaná/dobrá gsau aby gjmi horkau prassiwinu mazal. Zlaté gablko slowe Latině Pomum aureum vel amoris, Wlasky Pomi de oro, Francausky Pomme de amors.

O Mandragoře. Kap. LXXV.

Mandragora Samec. Mandragora mas. Mandragora Samice. Mandragora fœmina.

D

DRyáčnjcy a Sseydýři, kteřjž s hrubými Krámy po Swětě gezdj, prodáwagj geden Kořen, ku podobenstwj Muže aneb ženy sformowaný/a namlauwagj lidi, kterak ho těžce dostáwagj/ že geg musegj pod Ssibenicý s welikým strachem a nebezpečenstwjm žiwota wykopáwati/ psa černého za prowaz k tomu kořenu přiwázati / sami sobě vssi Smolau aneb woskem zacpati/aby kwjlenj a křiku téhož Kořene neslysseli: nebo gakžby geg vslysseli, žeby y hned tu na mjstě zemřeli a hrdla nechali. Co gest to medle giného, nežli což o Kapradj řjkagj / že kdož Semeno geho chce mjti, musy směly býti, a Cžerta se zmocniti? Takowým bláznowstwjm a obludami slussj lidi ssáliti a mámiti/quia vulgus vult decipi. A k tomu gá teď gsem, wolá na Ryňku Dryáčnjk/abych to dělal. Protož řemeslně sobě to wymy-

to wymyslili a Kořen takowý draho prodáwagj, připisugjce mu diwné mocy/ gakoby lidem, zwlásstě očarowaným a okauzleným, sstěstj dáwal/ neplodné ženy plodné činil/ aby toho mužjčka každau Sobotu wjnem a wodau zmyly/ do čisté rauchy obalily, a w tegnosti chowaly. Ale wěděti má dobrotiwý Cžtenář/ že takowý Kořen Mandragory aneb Mužjček gest pauhá báseň a kleweta/ k osskrabánj prostých lidj o penjze nastrogená. Nebo ti Sseydýři sami geg tak kupodobenstwj muže aneb ženy sformugj, a wykragugj z kořenj Posedowého aneb Kosatcowého/ a to tehdáž, dokudž gest mladistwé a čerstwé. Kdež wlasy mjti chtěgj, tu wložj zrno gečné aneb Prosné/ potom zahrabj kořen tak wykrágený do pjsku/ a nechagj tam až se zrna zegmau, a wlássenjčko z sebe wydadj/ což se oby čegně stáwá wetřech Nedělých. Naposledy zase geg wykopagjce obřežj/ a to wlássenjčko přirostlé ostrým nožem ostraužj/ a tak subtýlně geg sformugj/ aby se zdál mjti wlasy, a chlupy nahlawě, na bradě y dole/ a tudy hlaupé lidi oklamáwagj. To ssibalstwo oznámil mi sám geden Dryáčnjk w Ržjmě/ když gsem ho na Franskau nemoc hogil/ vkázal mi některé z těch řezaných Kořenůw a powěděl/ že časem Bohatým lidem geden za třidceti Dukátů prodáwal. Ač pakkoli nahoře dotčené Ceremonye a powěry/ kteréžby měly zachowáwány býti při wykopáwanj toho kořene, wypsal poněkud dáwno Flauius Iosephus w knjze 7. de bello Iudaico, w kapitole 25. wssak tam nepjsse o kořenu Mandragory/ ale o giném Kořenu, gménem Baaras, kterýž nám gest neznámý. Coby pak byla Mandragora, teď dále porozumjš.

Pokolenj aneb Pohlawj a Spůsob.

Mandragora gest Bylina, gegjžto kořen poněkud podobný gest člowěku/ wssak w dolegssj půle pod pupkem, a zwlásstě w nohách/ gakož Figůra vkazuge. Pročež také starý Philosophus Pythagoras, nazwal ten kořen Antropomorphon, to gest člowěku podobný/ ale wssak w spůsobu swém nic se nepřipodobňuge nahoře wypsanému kořenu Mužjčkowému/ o němž Dryáčnjcy mnoho wywoláwagj a blenugj. Dioscorides pokládá Mandragoru býti dwogj, Samce a Samicy.

Samec má listj weliké a sstiroké gako Manholt, bjlé, hladké, mnohými žilkami protažené a na zemi rozložené. Prutu nemá žádného/ ale kwět nese na sspičkách/ kterýžto když opadne, wyrostagj wedlé listj gablécka dosti hrubá, barwy Ssaffránowé/ wůně sylné, a wnitř semeno magjcý. Pastewcy někdy ge gjdagj/ a w hluboký sen vpadagj. Kořen tlustý někdy gako ruka, kosmatý a w prostředku gako na dwě noze rozdělený.

Samice má list menssj, vžssj, černěgssj, žilowatěgssj/ a též na zemi rozložený gako Samec/ wůně těžké, sylné a nelibé. Má také y Kwět menssj/ a gablécka sotwa tak weliká gako Wosskerusse/ wůně dosti přjgemné/ wnitř plná semena, rowně gako zrna whrusskách Kořeny má weliké dwa aneb tři wespolek zatočené a spletené/ zewnitř počernalé, wnitř bjlé/ kůrau tlustau gako y Samec potažené. Prutu také žádného nenese.

* Samice má listj menssj a temněgssj, nežli Samec/ kterýchž tuto Malíř dobře newyreysowal/ ale téměř na obau gednostegně namalowal. Kwět gest zmodraswětle brunátný, aneb blankytný/ Owoce obdlaužné, zbledažluté a libě wonné/ gakož to wssecko C. Clusius obseruat. Hispan. lib. 2. cap. 57. dostatečně wypsal/ dokládage přitom, kterak in Hispania ultra Gades, kudyž se k Městu Siuiliæ gede, okolo Xeres de la Frontiera, ano y mezy Calpon & Malaca, zralé Owoce měsyce Vnora nese. *

Mjsto.

Obogj Mandragora, Samec y Samice roste, na mnohých mjstech in Italia, zwlásstě pak in Apulia na hoře Gargano. Odtud do nassjch Apatek přinássegj gablécka y Kůru kořene gegjho. Mnozý také kupodiwu sadj gi sobě na zahradách/ gakož sem pak sám widěl obě na zahradách, y w Trůčkách za okny, w Neapolis, w Ržjmě a w Benátkách.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Obě Mandragory gsau přirozenj studeného na třetjm stupni. Owoce gest drobet wlhčegssj nežli kořen. Kůra od kořene gest neymocněgssj, studj a sussj. Stržeň aneb Kosstiál prostřednj gest mdlý a nevžitečný.

C

Wnitř.

Dokudž kořen gesstě zelený a čerstwý gest, tlukau geg/ a wytlačugj zněho Safft/ toho w nádobě hliněnné necháwagj státi na Sluncy, až shustne. Zbjragj také Safft y z Gablјček/ ale ten nenj tak mocný, gako onen z Kořene. Toho Safftu kdožby zwicý třetjho djlu gednoho Quentle aneb čtwrtce w medu, aneb w Medowé břečce přigal a wypil/ žene skrze Stolice aneb tracenjm lépawý tuhý sslem, a černau zapálenau pěnokrewnost aneb žluč, gako keychawka. Pakliby kdo wjce, nežli nynj oznámeno, toho Safftu wypil/ vmořj ho. Kůra, kteráž se od Kořene oblupuge, má se na wětru powěsyti a vsussiti, aby nesplesniwěla. Někteřj tu Kůru wařj v wjně, až třetina vwře/ potom procezugj ten Traňk/ a dáwagj s malý Kofflјček pjti těm, kteřjž spáti nemohau, pro welikau bolest a trápenj/ a kohožby chtěli řezati aneb propalowati na některém mjstě, aby bolesti necýtil. * Ale potřebj k tomu weliké bedliwosti a zwlásstnj rozssaffnosti. *

Gestližeby kdo mnoho Traňku toho ztřesstěného přigal a pil, tak žeby přjliš dlauho spáti chtěl/ tomu se má prudkým a sylným octem na hlawu kropiti/ a ztlučený Pepř, Horčice, aneb což giného keychánj činj, k nosu a chřjpjm přičjněti/ aby přjlissně nespal.

Zewnitř.

Nahoře dotčený Safft z Mandragory mjchagj také do těch Lékůw, kteréž proti slzawým Očjm a bolenjm gegich strogj. Listj čerstwé a zelené zmačkané aneb ztlučené, s gečnau mukau smjssené a přiložené, vkládá horkost očj. Též listj rozhánj a hogj wsseligaké otoky, twrdé hljzy, baule a wolata/ aby ge za pět aneb ssest dnů tim pěkně třel. Shánj také týmž spůsobem wssecky posskwrny, zsynalosti a gjzwy.

Kořen w octě ztlučený, aneb s octem zetřený a přiložený, hasý pekelný oheň. S Medem a s Olegem smjchaný a pomazaný, slaužj proti vsstknutj a raněnj Hadjmu. V wodě wařený a přikládaný, ztrawuge otoky a wolata. S Gečnau mukau rozdělaný a přiložený, polehčuge bolesti dnawé na rukách, nohách y giných swazých. Prawj také,

D že Kořen tento změkčuge Slonowau kost/ aby gi s nim ssest hodin pořád wařil/ tak že gi potom wewssecky sforiny wprawiti, a cožkoli chceš z nj vdělati můžeš.

Gablka Mandragorowá, kdyžby k nim toliko woněl, dřjmotu a Sen hluboký vwodj. Takowauž moc má y Safft aneb mjzka gegich/ tak že y ti, kteřjž gi wytlačugj z gablek, přjlissnau wůnj oněměgj. A protož nenj bezpečné mnoho gich vžjwati: nebo netoliko sskodj, ale y vsmrcugj. W horkých zymnicech wypražugjcých/ a mozk párnostmi wysussugjcých: Wezmi prach kůry Kořene Mandragory/ směs geg s mlékem ženským a s bjlkem Wagečným/ a oblož tim čelo y židowiny.

Tato Bylina, gak Cžesky, tak Latině, Wlasky y Francausky slowe Mandragora. Arabsky Iabora. Sspanyelsky Mandracola. * Rzecky Anthropomorphos. * † Antimalon quibusdam & Circæa, quòd radix videatur ad amatoria conducere. †

O Woměgi. Kap. LXXVI.

Rozdjl a Spůsob.

Woměg slowe Rzecky y Latině *Aconitum*, a gest čtwerý. Prwnj Woměg slowe Rzecky Aconitum Pardalianches. Nowj Sskrybenti diwnau prácy měli s tim gménem/ a sem y tam rozličně ge natahowali/ a wssak Byliny nikdý práwě dobře nepoznali. Gá pak ať bez chlauby mluwjm, neyprwé gsem gi nalezl nedaleko od Tryentu na hoře Vallis Ananiæ. A aby mne žádný w podezřenj nebral/ gakobych s klamem a básnj wůkol ssel, Bylinu tu mnohým slawným a včeným mužům před oči gsem předstawil a do rukau dal/ kteřjž mi toho budau swědkowé. Přednjch toliko gména tuto položjm/ kteřjž to wssickni gsau Geho milosti Cýsařské a Králowské žiwotnj Doktořj/ gako gmenowitě D. Iulius Alexandrinus z Tryentu, Ioannes Lauræus Flandrus, Ioannes Crato z Wratislawě/ D. Ribera z Hysspanye/

Hyſſpanye/ Franciſcus Parthenus z Roborátu, Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus. Na ty včené muže ſe odwoláwám/ kteřjžto wſſickni Bylinu tuto očitě ſpatřili. w rukách ſwých měli, wſſecka znamenj s wymalowánjm ſnáſſeli/ a gednomyſlně wyznali, že geſt wěrná prawda. Geſt také geſſtě před rukama y Maljř gménem Volfgangus Meyerpeck z Freibergu/ kterýž gi tak gakž tuto wymalowaná ſtogj z žiwé a přirozené Byliny konterffektowal a reyſowal. Toho tedy na ſwém mjſtě nechagjce, k wypſánj přiſtaupjme. A

I. Woměg. I. Aconitum Pardalianches.

II. Woměg Wlčj. Aconitum Lycoctonum vulgo Luparia.

B

III. Woměg. Aconitum 3.

IIII. Woměg. Aconitum 4.

Aconitum Pardalianches roſte na wyſokých holých horách/ wſſak na mjſtech ſtinných, mezy ſkaljm/ a w ſſtěrbinách kamenitých: Má tři aneb čtyry liſty/ podobné Swin

C ſkému ořechu aneb Ty kwicy ſtř. kawe/kromě že gſau menſſj / a k tomu drobet chlupaté, aneb wlaſaté: Prut, kterýž gſem gá odpadlý widěl, p.di zwyſſj, též drobet chlupatý; Kořen doſti dlauhý a tluſtý, nakřiwený a ſſformowaný gako Sſtjrowý ocas / a k tomu b.lý a blýſkawý gako Alabaſtr.

Druhý Woměg má liſtj k Gaworu podobné / wſſak delſſj, černěgſſj, a wůkol po kragjch rozděleněgſſj. Prut geſt téměř na dwa lokty wyſoký / při wrchu neſe kwět, gako zbledažluté ſſpičaté aneb chocholaté klobaučky / z něhož wyroſtá černé hranaté Semynko w rozdjlných luſtičkách zawřené. Ty luſky připodobňugj ſe k luſſtinám Worljčkowým ale menſſj gſau. Kořen geſt černý, a na množſtwj wláſſenjčka rozdělený.

Třetj Woměg má prut tluſtý, tučný a pruhowatý / na dwa lokty wyſoký a čaſem wyšſſj. Liſtj ſſiroké a mnohém wětſſj / huſtſſjho a hlubſſjho rozdělenj, nežli ginj Woměgowé / na hřbetě aneb zeſpod poběławý / na ſſiroké žlábkowaté ſſpičce wiſýcý. Prut při wrchu na několik ratoljſtek ſe rozkládá, kwětě brunátným oſazených / rowně gako na Swalnjku Králowſkém, wſſak drobet wětſſjm. Ten potom neſe Semeno w okrauhlých luſtičkách. Kořenj gako y druhý má množſtwj, rowně co Elleborus niger, Swatého Ducha aneb Cžerné kořenj.

Woměg Zymnj. Aconitum hyemale.

Cžtwrtý Woměg Liſt má téměř gako Ranunculus, Pryſkýřnjk / wſſak daleko wětſſj, bjlými Fleky ſkropený, chlupatý a na pohleděnj hrozný a ſſeredný / prut oblý / kwět při wrchu barwy žluté a weliký gako Růže. Kořen k druhému a třetjmu podobný, toliko že černěgſſj.

* Ačkoli o prwnjm a neobyčegném Woměgi Autoris, rozličné Diſputationes mezy včenými lidmi proſſly / a negedni geg za pochybný a ſmyſſlený pokládagj / a prawdu mluwě, gá od ſwé oſoby po mnohém a pilném wyhledáwanj nikdež gſem ho nagiti nemohl: wſſak poněwadž Autor Swědky hodnowěrné, kteřjž geg s nim widěli, gmenuge / chtěl gſem geg také předce tuto položiti. O němž potom na giném přjležitěgſſjm mjſtě praweno býti má.

* Geſſtě wjce Woměgů wypiſuge Autor w ſwém Herbáři Latinſkém, kterýchž mu dodal Calceolarius přednj Apatékář Veronæ ad Campanam auream, od něhož ge y ginj magj / pročež nám také newiděl o ſe ani těch wynechati. Předně pak poſtawili gſme tuto Aconitum hyemale ſiue hibernum, Woměg Zymnj. Bylinka geſt maljčká / a má pěkné zelené a gako kolečka wykraužené liſtj na wyſokých ſſpičkách: Kwět žlutý gako Pryſkýřnjk / kwetne w zymě / Semeno má gako Cžerné kořenj / Kořjnek vzlowatý / kterýžto w Lékařſtwj s rozſſaffnoſtj daný, purguge / ale nedobře a mnoho vžjwaný welice ſſkodj. *

Sſeſtý

Ssestý Woměg nese žlutý kwět ku podobenstwj Kápě, gako obecný Woměg/ wssak listj má wjce rozdělené a bjlými Fljčky skropené. A

Aconitum VI.

Aconitum VII.

Sedmý Woměg má kwět brunátný též Formy/ a podobný gest tomu, kterýž Carolus Clusius in Pannonicis stirpibus lib. 3. cap. 1. Aconitum Lycoctonum flore nutante gmenuge/ toliko že s nim Kořen newewssem se srownáwá. B

Aconitum VIII.

Aconitum IX.

Osmý Woměg má kwět počerwenalý, kterýž také podse wisý. Též y dewátý, gehož kwět gest žlutý/ a k tomu podobný gakoby z pokolenj Antoræ byl/ za přjčinau hrubě zstřjhaného a zkrágeného listj/ kromě že gest přjliš hrubý. Wjce pokolenj a spůsobů Woměgů můžeš hledati apud Carolum Clusium, na giž swrchu dotčeném mjstě. *

Přirozenj,

C

Přirozenj, mocy a včinkowé: Prwnjho Woměge Aconiti Pardalianches.

Dioscorides pjsse/že Sstjrowé dřeweněgj, blednau a mrtwěgj/když se gich Kořenem této byliny dotkneš: proti tomu dotknessli se gich Elleborem bjlým aneb Keychawkau/že zase očerstwěgj, aku prwněgssj mocy přicházegj. Skussenj to za prawé činj, dj Plinius lib. 27. cap. 2. že když člowěk raněn aneb vsstěnut gest od Sstjra/a dá se mu z této Byliny aneb z Kořene gegjho w teplém wjně pjti/zachowán býwá při swém žiwotu/ a wyhánj z něho ged. Pakliby geg krom raněnj Sstjrowého, a žeby gedu žádného přjtomného nebylo, člowěku do žiwota přigjti dal, vsmrcuge ho. A dokládá pěkně Plinius: Eá est naturá, vt hominem occidat, nisi invenerit, quod in homine perimat. Cum eo solo colluctatur, veluti pari intus veneno. Sola hæc pugna est, cum venenum in visceribus reperit: mirúmq;, exitialia per se ambo cum sint, duo venena in homine commoriuntur, vt homo supersit. Tento Woměg mořj také Swině, Wlky a giná howada/ zwlásstě pak Panthery aneb Rysy/ odkudž také w Ržeckém a Latinském gazyku Pardalianches à Pardis gména dosáhl.

Giných třj Woměgůw.

Ginj třj Woměgowé Aconita gsau také Byliny gedowaté/a nemagj žádným spůsobem do žiwota přigjmány býti/nebo vsmrcugj a zabigj člowěka. Mnozý sussj a tlukau kořen na prach/gjmž poseypagj syrowého massa/ a rozhazugj po Lesých. To masso když Wlcy, Lissky a psy gedj, musegj od něho mřjti. Pročež mu Ržecky a Latině řjkagj Aconitum lycoctonum, cynoctonum, vulgò Luparia, to gest Wlčjmor aneb Psýmor/ Wolffs vnd Hundsgifft. Syce žádné howado těch Bylin gjsti nebude, když se na poli pase. Wlassj ge gmenugj Aconitum per amazzar lupi a cani. Sspanyelowé Yerua matta louo, Francauzowé La tore à fleurs iannes. Německy Wolffswurtz.

D

Tora maior & minor.

Tora maior. Tora minor.

Nahoře s počátku této Kapitoly powěděl gsem / že gsau mnohá nedorozuměnj a rozličnj omylowé mezy včenými de Aconito Pardalianches, o prwnjm Sstjrowém Woměgi: Nebo někteřj vkazugj Bylinu gednu, kteréž také tuto Figůru dáwáme/ ale poněwadž se

wadž se nic s wypsánjm Dioscoridis nerymuge (nebo nemá nežli toliko geden list / a ten se ani s zemským Ořechem ani s Tykwicý střjkawau ne srownáwá / nenj chlupatý / a k tomu kořen nic se nepodobá k Sstjru / ani se neblysstj gako Alabastr) protož nemůže také býti Aconitum. * Nacházý se pak dwoge pokolenj této Byliny / obě častokráte wjce mjwagj listj nežli geden / z nichžto wětssj negednau nese listj tak weliké, gako Tykwice střjkawá. Kořen má pěkný bjlý, dokudž gest čerstwý. Gesnerus držj tu Bylinu pro Aconito Pardalianches, gakž o tom w Knjžce geho obzwlásstnj čteme. *

A

Wranj oko. Herba Paris.

Tato Bylinka roste w hustých, stinných a wlhkých lesých / též y na některých pahrbcých při Hágjch. Nese toliko gediný prautek hladký, okrauhlý, gedné pjdi zdýlj / v prostřed něhož stogj čtyřj pěknj zelenj ljstkowé, křjžem w spůsobu hwězdy proti sobě osazenj, podobnj listu Swjdowému. Při wrchu prautku nese opět maljčké a obdlaužné listjčko / a prostřed něho gahodu z černa brunátnau, okrauhlau tak gako winné zrno welikau / kteréž Czechowé Wranj oko řjkagj / w njž gest množstwj drobného bjlého semýnka, gako w Mořských wissnjch. Kořen má tenký, bledý a na mnohé wlássenjčko rozdělený. † Kwetne měsýce Dubna / a dozráwá měsýce Mage. †

Bylinu tuto mnozý magj za Aconitum Pardalianches, ale neméně gsau na omylu, nežli onino prwnj / gestliže wlastně wypsánj Dioscoridis wážiti chceme. Také gahoda tato nenj tak gedowatá, gakž se oni domnjwagj. Wjm o tom, a sám gsem to° zkusyl / že některým lidem / kteřjž skrze Kauzla a čáry o rozum připraweni, a napoly zbláznění byli, těmito gahodami zase ku předesslému zdrawj spomoženo bylo / když gádra aneb semeno z nich vsussené a ztlučené, každého dne ráno ztjži gedné čtwrtce w teplém wjně pili / a tak se za tři Neděle pořád chowali.

B

* Z Wranjch ok strogj se také Oleg proti weliké bolesti Fjkowé w zadku a Hemorrhoidū vžitečný / aby geg teplý ssátkem často přikládal. Obyčegně také tyto Gahody a listj s prospěchem přikládagj na mornj Hljzy a Pryskýře. *

Wranj oko slowe Latině † Aconitum salutare. † Herba Paris, Vua versa siue lupina, Francausky Raisin de Renard. Německy Einbeer, Wolffsbeer. † Lobellio & Penæ Solanum tetraphyllum, quòd herba sit quaternis folijs, Gesnero Solanum monococcon, Cordo Aconitum monococcon, Trago Aster non Atticus. †

O Ssalomunku. Kap. LXXVII.

Spůsob.

Žjádná Bylina nenij tak gedowatá, gako tento Ssalomunek / Latině Napellus nazwaný. Listj geho wisý na dlauhých tenkých sspičkách na hřbetě aneb pospodu poběławé. Každý hlawnj list má na giných ssest l stků postrannjch rozdělený, a ti také gsau zstřjhanj: Prut gest na dwa lokty wysoký, počerwenalý, pruhowatý, křehký a k zlámanj snadný. Kwět stogj při wrchu otewřený, barwy modré / a každý spatřuge se prázdný, neginác než gako Lebka aneb Vmrlčj hlawa. Když ten kwět opadne, wyrostagj z gedné sspičky třj maljčcý Růžkowé aneb Trubičky / a w těch Semýnko drobné a černé. Kořen má okrauhlý a chocholatý / s mnohými drobnými kosmatinkami po obau stranách, spletenými a smřežowanými wespolek gako Syť, barwy černé.

Přirozenj,

C

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Gest Bylina, páliwosti wrchnj a suchosti neywyšssj. Wssickni lidé, ano y howada wystřjhati se gi magj/ a žádným spůsobem gi nevžjwati/ ani wnitř do žiwota, ani zewnitř: neb gest náramně gedowatá a zhola smrtedlná/ gakož čteme o některých Kupcých w Antorffu, kteřjž kořen gegj w Salátu gedli, a wssickni od toho zemřeli. Gest pak ten Ged tak mocný a sylný/ že mu žádné lékařstwj odepřjti, ani ho přemocy nemůže/ aneb gistě zřjdka, když se y hned a rychle spočátku předegde/ dřjwe nežliby se ged w těle pohnul a zmocnil. Chcy tuto gednu Historij připomenauti/ a oznámiti, což sem sám w Praze widěl Léta Páně M. D. LXI. pro tu přjčinu toliko/ kdyby komu ta Bylina k rukám přissla/ aby se gi wěděl a vměl warowati.

Ssalomunek. Napellus.

D

Neygasněgssj Arcyknjže Rakauské Ferdynand, můg neymilostiwěgssj Pán, měl toho času znamenitý a mocný prach proti každému gedu na mnohých osobách zkussený/ zwlásstě pak na gednom zločincy, kterýž na Smrt byl ortelowán. Tomu dáno bylo neyprwé Arsenicum, (gest wěc gedowatá do žiwota přigatá) třásl se předivně/ otekl po twáři/ a tak sobě počjnal, gakoby měl S. Walentjna nemoc. A w tom dali mu swrchu dotčeného prachu/ po němž wydáwil z sebe ged/ a tak při žiwotě zachowán/ ano y z pokuty, a zaslaužilého na hrdle trestánj, swobodný propusstěn.

Potom když Gehomilost Cýsař Ferdynand ráčil býti dworem w Praze téhož Roku/ widělo se některým, aby toho prachu skusyli y proti Ssalomunku/ poněwadž ta Bylina, gakž powědjno, nadewssecky giné gest neygedowatěgssj. A tak dali naschwál přinesti Napellum z Czeských hor, kteréž slowau Krkonosse, děljcý Králowstwj Czeské od Knjžetstwj Slezského/ kdež se Rzeka Labe počjná, dwě mjle od městečka řečeného Hohenelb, Wyšssj Labe: neb tam roste ta Arcygedowatá bylina v welikém množstwj. Toho Kořene wzali ztižj gedné čtwrtce, ztlaukli na prach/ a s Růžowým cukrem aneb Lektwařj smjchali. Což potom Biřic w přjtomnosti Cýsařských y Arcyknjžecých Doktorů a giných slowutných lidj, dal přigjti gednomu mladému a sylnému Jonáku/ kterýž pro krádež hrdla odsauzen byl/ a gako nazeytřj prowazem trestán býti měl. Dán mu pak byl na ten spůsob/ gestližeby ged s pomocý gmenowaného prachu wystál a přemohl/ aby pokuty zaslaužilé prázden byl. Ten vbohý člowěk přigal ten ged ochotně a rád/ chtěge

raděgi

radĕgi (kdyby wždy k tomu přigiti mĕlo) vmřjti na mjstĕ pokognĕm, mezy malými po- A
čtem lidj poctiwých/ nežli zgewnĕ předewssjm lidem obĕssen býti. A k tomu nadĕgi mĕl/
že mu se tak zdařj gako prwnjmu, kterýž před nim Arsenicum přigal. Když tedy ten ged
sněd, sedĕl na půldruhé hodiny w teplé Swĕtnicy/ a nic obzwlásstně toho gedu necytil.
A protož domnjwali se Doktořj/ že snad Czeský Napellus nenj tak gedowatý a sylný/ ga-
ko ten, o němž Stařj psali/ ponĕwadž zemĕ Czeská nenj w tak horkém położenj, gako gi-
né cyzý kraginy. Potom wážili y to, ponĕwadž bylina giž byla w Slaupek wyrostla,
Listj, kwĕt y Semeno wynesla/ že snad tudy Kořenu gegjmu nemalo Saffru aneb mo-
cy vbylo a vsslo/ z tĕ přjčiny widĕlo se gim za dobré, aby Kwĕtu a Listj obého spolu, půl
čtwrtce ztlaukli/ a tomu nebohému hřjssnjku mjmo ono prwnĕgssj opĕt w Růžowé Lek-
warĕ smjssti dali. To gakž se stalo, necytil gessté wedwau hodinách žádné tĕžkosti ani ssko-
dy. Po tĕch dwau hodinách ztĕžowal sobĕ / že po wssem tĕle vstáwá / že mu na Srdcy
tĕžko a mdlo/ wssak proto čistĕ mluwil, a s dobrým rozumem/ a ohledal se tuze sem y tam
Někteřj mu se dotýkali čela a žil pulsownjch/ a na čele owssem cytili studený pot / žjly pak
počjnaly spĕssně bjti. Když se tedy tim spůsobem dostatečnĕ ged w mocy swé proneslo/ da-
li mu y hned prach ten proti gedu v wjně wypiti. Gakž geg wypil, wywrátil brozně oči/
začal vsta y zuby/ vkřiwil krku (což bezpochyby z toho pocházelo/ že se ged s Lékařstwjm,
gako dwa nepřátelé proti sobĕ bogugicý, potýkal) sedĕl na Sspalku / a byby se tehdáž
zpátkem znak na zem zwrátil/ kdyby ho byl Bĕlic nedržel. Mezy tim kropili mu na twář
a mezy oči wjnným Octem/ a rwali ho za wlasy/ tak že brzo k sobĕ zase přissel, a vnečistil
se. Potom położili ho na Slámu/ tu žalowal, kterak ho zyma napadá/ potom se dáwil,
a wywrátil z sebe množstwj smrduté nečistoty a wodnatosti barwy žluté a zbledačerné/
a powĕdĕl že se má lépe. Ale nedlauho potom obrátil se na druhau stranu, gakoby spáti
chtĕl, gessto mu zapowĕdjno było aby nespal/ wmřel tak tisse bezewssj giné přjpadnosti a
pohnutj, negináč než gakoby vsnul. Twář na nĕm zčernala co Olowo.

¶ Z této Hystorye dobře sauditi můžeme/ že nenj Fabule ani žert/ což Auicenna a gi- B
nj Arabssti včitelé o Napellu psali/ prawjce o nĕm, že gest welmi mocný smrtedlný Ged/
kterýž se témĕř žádným Lékařstwjm zahnati nedá. A byť se pak y to státi mohlo/ žeby ged
potlačen a Czlowĕk při hrdle zachowán byl/ wssak proto pokudž žiw gest, předessłého a
dokonalého zdrawj zase nenabude/ ale zůstane předce poněkud possetilý a ztřessťený/ a
muss se obáwati vstawičnĕ Sstaku, aneb Sauchotin. Aprotož potřebj gest každému
pilně se tĕ Byliny stŕjcy, aby se gi někdy z newĕdomj a z neopatrnosti nenagedl: † zwlásstĕ
kterýž gi na zahradách swých magi, náležj gim toho sstĕstí/ aby se někdy k gjmému wašenj ne-
přimjssela. † ¶ Pakliby se gi wždy někomu buďto newĕdomĕ, aneb nástrogem něčjm
sníssti aneb wypiti dostalo, nemá proto býti opusstĕn/ ale kosstowati se může ted podepsa-
ných lékařstwj/ zdaliby mu spomoženo býti mohlo. Deg mu rychle půl kotu semena Rže-
pného ztlučeného w wlažné wodĕ smjchaného wypiti/ nebo ten Trank zbuzuge dáwenj.
Potom nechĕ wdĕlá dobrý sylný Trunk Krawského mlĕka s dobrým bjlým wjnem smj-
sseného a ohřitého. Třetj ať wezme Ambry, Pjžma, každého geden scrupulum, Terræ si-
gillatæ, Kořene od Kapparů, každého geden quentl. To wsse spolu ztlučené ať w trunku
dobrého sylného wjna wypige/ a w teple se chowá. Také wĕděti slussj/ že Dryák aui Mi-
thrydát proti tomuto gedu nic nepůsobj.

¶ Někteřj pissj/ že půl kotu drahého kamene Ssmaragdu na prach ztlučeného v wj-
ně wypitého, přemahá ged Napellů a wyhánj. Ginj pissj / že neylepssj a neygistssj pomoc
contra Napellum gest Zemská aneb polnj myš/ kteráž kořen Napellů w zemi obhryzuge
a gj. Takowau myš gá gsem widĕl a chytil, na wysokých horách in valle Ananiæ, neda-
leko od Tryentu. Ale nekaždý kdož gi hledá, nagde gi a chytj: neb k tomu potřebj mnohé
práce, pilnosti a bedliwosti. Aprotož nic se tomu nediwjm, což geden včený Medicus o
nĕgakém Knjžeti napsal/ kteryžto chtĕge Lékařstwj proti Napellu a wssechnĕm Gedům
přistrogiti, hledal tĕ myssi s welikým vsylnm za dlauhý čas/ ale nemoha gi dostati, wzal
místo nj některé welike mauchy, kterež spatřil an na tĕ byline sedaly/ a z nj potrawu swau

C braly. Těch tedy much wzal čtyrmecýtma, Terræ sigillatæ, Bobků, Mithrydátu, každého dwa loty. Ty wssecky kusy spolu s medem a s Olegem zadělal gako w Lektwař/ a tau Lektwařj diwy činil w hogenj, netoliko proti Napellu / ale y proti wsselikým giným Gedům. Ssalomunek slowe Latině, y w giných gazycých Napellus, † á figura Napi in radice apparentis. Francausky Chapperon siue Coqueluchon de moine. Německy Blaw Eisenhütle, Rappenblumen id est flos rapaceus, Narrenkappen vnd Münchskappen†

O Bolehlawu. Kap. LXXVIII.

Bolehlaw. Cicuta.

D

Spůsob.

Bolehlaw máprut s mnohými vzly neb články, tlustý, bez mála sedmi střewjců aneb tř, loket zdýlj, skůro gako Wlaský Kopr, wnitř prázdný. Listj podobné Třebuli aneb Kerbljku, černé zelenosti, stinkowaté/ mnohým wykrogenjm rozdělené/ wůně sylné a smrduté. Při wrchu nese wrcholjk ssiroký na postrannjch ratoljstkách, a kwět co korunowaný gako Anýz. Nenj také Semeno Anýzu nepodobné/ než bělegssj a smrduté, Kořen dlauhý, prostý k Passtrnáku podobný/ také nepěkně wonj.

Czas a mjsto.

Bolehlaw kwetne okolo měsýce Cžerwence. Roste wssudy rád, zwlásstě na mjstech newyprawených, za ploty, w chladných, stinných, w rumjch, a starých zbořených zdech mezy nevžitečnými Bylinami. * Předčasy, ne bez welikého omylu a bludu Semeno Cicutæ, aneb Bolehlawu brali pro Harmola.*

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

Bolehlaw w swém přirozenj nad mjru welice studj / a protož gest welmi sskodliwá ano y smrtedlná bylina, když se do žiwota přigjmá. Slussně Tyranského gména od Němců dostala/ že slowe Wutterich. Nebo Athenyensstj na onen čas wýborného a swatého Mudrce swého Socratem, Sasstem Cicutæ aneb Bolehlawu, otráwili a vmořili/ gakož Plato swědčj. Y gá sám toho gsem powědom, že někteřj Kořen tohoto Bolehlawu za

wu za Passtrnák gedsse, ginj owssem zemřeli, ginj gako ožralj rozumu pozbyli / chtěgjce A
wždy na wysoká mjsta létati a lézti. Dále skussenj tomu za prawé dáwá / že když se Husy Bolehlawu nagedj, bláznj po něm a třečkugj. Gednoho času přihodilo se / že někteřj Oslowé nagedsse se Bolehlawu, tak welmi po něm ztrnuli a gako zdřeweněli / že ge Sedláci za vmrlé měli. A protož chtěgjce s nich aspoň kůži snjti a k swému vžitku obrátiti, počali ge dřjti. A když toho djla swého téměř polowicy wykonali / probudili se ti Oslowé z hlubokého sna a obžili / a zděsywsse sedláky, giným dostisnjchu natropili. Protož žádným spůsobem Bolehlaw do žiwota nemá přigjmán býti. Pakliby se ho wždy někdo z nerozumu a z newědomj nagedl, gakož se časem přiházý / tomu člowěku dobrým truňkem sylného a starého wjna, wssak aby w něm čtwrtcy Hořce na prach ztlučeného smjchal, spomoženo býti může.

Zewnitř.

Bolehlawu zewnitřka vžjwati můžeme k ochlazenj wssechněch horkých, a pálčiwých neduhůw / gako proti pekelnému ohni / zapálenj a zardělosti audů a těm podobným, kteřjž syce žádným giným lékařstwjm vložiti se nedadj.

Ssátek w Safftu aneb wodě Bolehlawowé omočený a přiložený, nedá ženským prsům hrubě růsti / kazý a mořj chůwám mléko gegich. *Ale nemůže se bez nebezpečenstwj vžjwati / poněwadž přjliš welice studj. *

In summa, cožkoli od horkosti půwod swůg má / to Bylina tato, Safft gegj y woda zpátkem odrážeti, bolesti vkládati, a sen přiwesti může.

Bolehlaw slowe Řecky κώνθον à circum vertendo, quòd vertiginem et imaginem earum rerum, quæ aspiciuntur, tanquam circumagantur, ac tenebras inducat ijs, qui eam biberunt. † Arabsky Sucuran, Latině a Wlasky Cicuta. Sspanyelsky Ceguda, Francausky Cinque. Německy Schierling, †Wurtzerling, Wütterich / quasi Tyrannus, quòd hominem interficiat, si intra corpus sumatur. †

O Tisu. Kap. LXXIX. B

Spůsob a Mjsto.

Tis roste na Horách a na Skalách, kdež Gedlj a Smrkowj roste / gakož pak listem gest gim poněkud podobný / wssak Strom nenj tak wysoký / vstawičně se zelená / ale ne tak welmi gako Gedle a Smrk. Pryskyřice žádné z sebe newydáwá / než proti tomu nese gahodky čerwené a winné, wětssj nežli Hrách.

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

Tento strom gest gedowatý: pročež geg také Dioscorides ne mezy ginými Stromy w Knjze prwnj / ale w Knjze čtwrté mezy Bylinami gedowatými wypsal. Odkudž y Gedy Taxica, gjmiž střely a ssjpy napausstěgj, a nynj Toxica gmenowali. Když se pastuchowé a Lesácy těch čerwených gahod Tisowých nagedj, w pálčiwau zymnicy a w Čzerwenau nemoc vpadagj. W Arkadij a w Frankreichu w kragině Narbona řečené, prawj Strom tento tak býti gedowatý / že y ti, kteřjžby pod nim spali / aneb toliko pod stjnem geho odpočjwali, nemocnj býwagj, a časem y vmjragj. Což se obzwlásstně stáwá, když Strom kwetne. Dobytek, kterýžby z listj Tisowého gedl, břicho mu od nich otěká / a musý zcepeněti. Ptácy, kteřjžby z gahod geho zobali, černj býwagj.

* W Engellandu děti gjdagj Tisowé Gahody / ano y ginj lidé častokrát pod týmž Stromem swé handle a gednánj mjwagj / gako y w Nyderlantu: a protož tam stjn geho nemusý tak sskodliwý býti, gakož o něm Staři psali. Prach z toho stromu má tak býti gedowatý / že kdežby nim potrausyl, nerado na tom mjstě co poroste. Před časy někteřj nevměli a nezkussenj Apatékáři, s obzwlásstnj sskodau lidskau vžjwali kůry tohoto stromu, mjsto kůry Tamarysskowé. *

Bylliby kdo oklamán / a žeby z toho Stromu nětco gedl aneb pil, ten brzo a nemesskage pj dobré staré wjno, a toho nemálo / prawj Nicander in Alexipharmacis. Ta-

Č ké y tomu chtěgj/že Strom tento sskoditi nebude/kdyžby do něho železný hřeb wrazyl.

Zewnitř.

¶ Dřewo Tisowé gest barwy počerwenalé, mnohými žilkami protažené/ twrdé, pewné a dlauho trwánliwé. Theophrastus pjsse/že z dřewa toho dělány býti mohau wsse ligaké Truhlice, sskřjně y giné wěcy: zwlásstě pak dobré gest na dřewce, Lučisstě a střely/odkudž y gméno Německé má.

Tis. Taxus.

D

¶ Když se tjm dřewem pálj a kauřj, mrau po něm myssi/ syce w lékařstwj žádného vžitku nenese. ¶ Tis slowe Ržecky σμιλαξ et μίλος. Latině Taxus. Wlasky Tasso & Nasso. Sspanyelsky Texo. Francausky If. Německy Eibenbaum.

O Psý Kapustě a Bobkowé růži.

Kapitola LXXX.

Spůsob.

ACžkoli tyto dwě Byliny sebe rozdjlné gsau/ wssak mi se widělo pro krátkost do gedné Kapitoly ge položiti/ nic méně chcy gednu každau obzwlásstně wypsati. ¶ Psý Kapusta slowe apud Dioscoridē Apocynū, Cynocrambe, Brassica canina Latině: gest zrostlina přespolnj a zámořská/ kteréž gsem gá z země Syrské dostal, gakž tuto wymalowaná stogj. Kořegj má dlauhé Réwjčko, tažné a ohebné gako haužew/kteréž se nesnadně dá zlámati. Listem připodobňuge se Břečtanu, kromě že tuto gest měkčegssj a sspičatěgssj/a dáwá od sebe žlutau mjzu a těžkau wůni. Nese drobné, twrdé, černé Semeno, w dlauhých sspičatých a chlupatých luscých zawřené.

* Této Byliny množstwj roste okolo města Tripoli in Syria, též y na Ostrowě Creta, kdež gi nynégssjho času Placchi gmenugj. A zkussenj toho potwrzuge, že po nj Psy mrau: proti čemuž někteřj chtěgj, kdyby psům Lasstowičnjku gisti dal/že gim nic sskoditi nebude.

¶ Nacházý se gesstě y giné pokolenj této Byliny/kteréž welmi wysoko roste, a na blizké sebe stromy se zawěssuge a táhne: pakli z nich žádného dosýcy nemůže, musý ležeti na zemi. Spodnj listj

dnj listj gest zasspičatěné/ wrchnj pak spředu tupé: Nese množstwj kwjtků pospolu barwy zcernačerwené/ z nichž potom wycházegj dlauhé lusky aneb růžkowé, wždy dwa a dwa spolu/ a w těch ležj Semeno chlupaté wětssj nežli prwnégssj. Listj y wssecka Bylina plná gest trpkého mléka. Autor nás gmenuge gi Apocynum repens.* Německy slowe Hundsköl. A

Psý Kapusta. Apocynum.

Apocynum repens.

Růže Bobkowá, Německy Olander oder Vnholdenkraut, po Ržecku Nerion, Rhododendron, Rhododaphne, Latině Laurus rosea, Lorberrosen. Roste obyčegně při Moři/ ačkoli se y na březých giných gezer a wod nacházý. Gest Bylina k oku welmi vtěssená a pěkná. Roste wysoko, gako něgaký strůmek/ má listj auzké gako Bobkowý Strom/ a nese kwjtky brunátné * častokrát y bjlé, * gako Růže. † odkudž y gméno má. Owoce gegj dlauhé gako Mandlowé pecky, sfformowané co roh/ kteréžto když se otewře gt plné wlny. Kořen dlauhý, drewnatý, chuti slané.

Růže Bobkowá. Nerion, Rhododendron. B

Olander roste také sám od sebe, okolo města Tripoli in Syria, a tam mu Obywatelé řjkagj Defle. Gsau také Strůmkowé tito obyčegnj při wodách na Ostrowě Candia aneb Creta. Anobrž nacházegj se také na některých mjstech w Frankreichu/ Jtem okolo města Genua, a w Hetrurij v Liburnu. †Wlasky slowe Oleandro. Sspanyelsky Adelfa, Francausky Rosage Orosagine†

Přirozenj, mocy a včinkowé.

† Oleander gest přirozenj teplého na počátku třetjho stupně/ a suchého na druhém stupni. †

Wnitř.

Listj Psý Kapusty s Máslem ztlučené, a těsto z něho vdělané/ aby ge Lisskám, Psům a Wlkům gjsti dal, y hned gim wywracý plece a stehna/ tak že od toho zcepeněti musegj.

Oleander gest také bylina gedowatá a sskodliwá, kdožby gi do těla vžjwal/ ne-

C wak/nebo lidj y howada mořj. Kdyžby menšj Dobytek, gako Owce a Kozy tolikoż
wodu pil, w njžby listj byliny této močeno było/vmře po nj prawj Dioscorides.

Oleander Bylina s wjnem pitá, pomáhá lidem od gedowatých žjžak aneb zwjřat
vštknutým/a tak geden ged druhý wyhánj/což nahoře y o Womëgi Pardalianches aneb
Střrowém připomenuto. Syce smrtedlná gest člowěku/nenagdeli w žiwotě geho žá-
dného gedu/s nimžby se potýkala. A kdožby gi tak dáwati chtěl, lépe gest, aby mezy ni
Rautowého listj přimjsyl/gakož sám Dioscorides swědčj.

* Zewnitř.

Auicenna užjwá Saffru Byliny této proti prasitwosti a ostrosti kůže/z njž také Mesues
Mast strogiti včil. W Hyssopanj Mysliwcy obyčeg magj Saffrem byliny této potjrati
a mazati Sstpy a střely, když diwokau Zwěř stříleti chtěgj.

Palladius pisse/ kdyby tau Bylinau djry myssim polnjm zacpal/že zcepenëti musegi.*

O Wsseligakých Hubách.

Kapitola LXXXI.

Hauby. Fungi, Boleti. Smrže. Tubera.

D

Pokolenj, Rozdjl a Spůsob.

WSsecky Hauby negsau ani Byliny, ani Kořenj/ani kwět, ani Semeno/ale toliko sama pauhá zbytečnj wlhkost země, Stromů, shnilé-
ho dřjwj a giných porussených wěcy/ protož také newelmi dlauho trwa-
gj/ale wsedmi dnechy se y rodj y zase hynau a mjgegj. Nebo wedlé přjslowj/
Což brzo roste, to brzo zahyne: Quòd citò fit, citò perit. Neywjce pak a
neyspjsse Hauby z země wyrostagj a wynikagj, když má přjmjti a prssetj. Odkudž Iuuena-
lis napsal: Et facient lautas optata tonitrua cœnas.

Pokolenj Hub mnohé gest: Některé wyrostagj z země a na zemi, giné na kamenj,
mnohé na stromjch, giné opět na shnilém dřjwj, na hnogi/ano y na starých dossťowých
střechách. Těch opět, kteréž rostau z Země, mnozý gsau rozdjlowé/ ale my summowwé
a krátce na dwé ge rozdělime/a neyprwé o těch správu včinjme, kteréž lidé gidagi/potom
o druhých, kteréž se k gjdlu nehodj a gsau sskodliwé. Nic méně oboge a wssecky gednim
Hauby,
obyčegným gménem Hauby slowau.

Hauby, kteréž Lidé gjdagj. A

Těch tedy Hub, kteréž lidé gjsti mohau a gedj, desatero pokolenj se nacházý. Prwnj gsau Smrže wssudy v nás známé / w njchž sobě rozkossnj lidé obzwlásstnj rozkoš a chautku zakládagj. Wařj ge s máslem a s kořenjm / wssak prwé wymočené v wodě / a pekau na Sspičkách, pepřem tlučenym potransýce. Rostau na tučných lukách, okolo polj a rolj a na mezech. Trwagj měsýce Mage / giného času přes celý rok nebýwagj wjdány. Barwy gsau ssediwé, w spůsobu a sformě okrauhlé co klobauček / a plné djrek gako wčelnj domečky.

Gest y giné gesstě pokolenj Smržůw we Wlassjch obecné / kteréž zemské Smrže (Erdmorcheln) gmenugj, pro rozdjl mořských Hub. Dioscorides ge nazýwá Hydna, Latinjcy Tubera, Wlassj gazykem swým Tarcostla, Francauzowé Trustla. Gsau okrauhlé gako gablka, černé aneb zemské barwy, kožj přikryté / kteráž gest nerowná, nehladká / a má mnoho sstěrbin aneb zpukánj. Takowé gsau dwogj / některé z nich magj massytost bjlau, giné černau / a wssak oboge gsau shnilé a nepřjgemné k gjdlu. Nacházý se y třetj pokolenj / ale to nenj tak dobré ani tak chutné / také ani tak weliké, gako předesslé dwoge / má po čerwenalau, hladkau kůži / zčerna modrau a klowatau massytost. Wssecky Smrže rády rostau w zemi suché a pjsčité bez žilek y kořenů. Z gara ge wykopáwagj z země / a Sedlácy magj swá gistá znamenj, po nichž poznáwagj, w kterých mjstech rostau. Žádného w Lékařstwj vžitku nenesau / než toliko pekau ge w horkém popeli / posýpagj solj a Pepřem / a gedj gako giné Smrže / a nenj nechutný a nepřjgemný pokrm. Někteřj také gedj Syrowé s Solj. * Plinius poznamenal diwnau Historij / kterak geden Ržjmský Prætor in Hispania Lartius Licinius gménem, některého času chtěge ty Smrže gjsti / kausl do mince Denarius řečené, w té Haubě skryté: odkudz rozuměti / že se země w hromadu srostá / a odtud že takowé Smrže pocházegj. Takowých se mnoho we Wlassjch a w Vhřjch nacházý.* B

Třetj pokolenj Hub gmenugj Hřiby (Německy Herrnplitz) gsau po wrchu brunátné, pospodu drobet žluté / ty musý neyprwé Kuchař oblaupiti nežli k gjdlu strogiti / potom ge zkrágj aneb zseká, a připrawuge s máslem a s kořenjm.

Cžtwrté gsau Ryzce, (Reisken) hauby njzké / po wrchu počerwenalé, zespod ssaldowané. Ty pekáwagj, solj aneb Pepřem poseypagj a gedj.

Páté gsau hořké, Pfifferling oder Pfefferling: kterýmž proto tak řjkagj, že gsau chuti pálčiwé a Pepři podobné. Pekau ge na vhlj, gako Ryzce.

Ssesté pokolenj Hub k gjdlu přjgemných gsau Heyderling vnd Treuschling / proto tak nazwané, že obyčegně na Obcech a na Pastwisstjch Dobytčjch rostau. Nacházegj se měsýce Cžerwna / když prssj. Gsau okrauhlé a ssiroké gako Biryt / zespod brunátné, na wrchu bledé.

Sedmé gsau Kozácy, Capreolini, Německy Rheling oder Hendelschwämm, rostau w mokrých lesých / barwy lskawé ažluté. Ty neyprwé močj a potom wařj s máslem a s kořenjm. Těch gesstě giné pokolenj se nacházý / a roste také w mokrých lesých, wedlé shnilého dřjwj / gsau stinkowaté a podobné ssediwému Mchu, welmi mizowaté / přirozenj studeného, a zlé k zažjwánj.

Osmé gsau brunátné, gako Heyderling weliké / magj w sobě wlhkost aneb mjzu sladkau gako mléko / rostau také w Lesých. Ty Němcy gmenugj Brötlinge, a gedj ge syrowé.

Dewáté gsau Hauby Dubowé Eychschwämm vnd Hasenöhrlen, a nacházegj se měsýce Srpna při kořenj Dubowých stromů / gsau weliké, wssecky ssediwé a bledé, podobné kwařenému okružj Telecýmu. Strogj se gako giné Hauby. A těm snad řjkáme Kotrče.

Desáté Hauby nacházegj se w hágjch a porostlinych wypálených, podobné gsau Heyderlingům / ale bleděgssj. Wyrostagj z země okolo S. Jakuba / a slowau Německy Rotling, Rot Sschwömm vnd Angstschwamm.

† Herbář Cžeský wyčjtá tyto Hauby / kteréž negsau sskodliwé a gjsti se mohau: Hřiby, Smrže, Posádky, Sspičky, Holaubky, Podborowujky, Kozáky, Hořké a Ryzce.†

* W Králowstwj Neapolitánském nacházý se kamenj / kteréž wysocevčený Medicus & Chirurgus,

C rurgus, Gabriel Fallopius, ad Lyncorium přičjtá/a to přes celý Rok vstawičně Hauby z sebe wydáwá, dobré k gjdlu/ kteréž také y moč ženau/ gakož pak y ten Kámen sám w sobě, na němž ty hauby rostau. To kamenj kladau do Sklepů, přikrýwagj ge drobtem dobré země/a swlažugj čerstwau wodau/ tožť gim wečtyřech aneb w pěti dnech Hauby rostau. *

Hauby, kteréž se do Kuchyně nehodj.

Mjmo Hauby až posawad wypsané, rostau také giné rozličné hauby/ kteréžto kdoby chtěl aneb mohl wssecky wygmenowati aneb wypsati? Gakož gsau gědowaté hauby Muchomurky, Fliegenschwamme, čerwené/ bjlými ffleky gako nesstowicemi skropené/ po nichž Mauchy (když se gim z nich nástraha přistrogj) gakž gich okusý, mřjti musegj/ gako též y giná howada. Item/ Rostau y giné weliké žluté Hauby, pod stromowým Borowým. Dobytek býwá gich žádostiw/ ale nedůžiwj po nich. A ty snad Cžechowé Podborownjky gmenugj. Dále nacházegj se Hauby wssecky okrauhlé a poběławé/ Německy Bubenffist aneb Fofiß řečené/ rostau na Obcech a tráwných poljch gako weliký kožemný Mjč, častokráte welikosti hlawy. Ty když vschnau trhagj se/ a dáwagj od sebe žlutý prach. Wokatice. Gsau wjce hauby, kteréž rostau na kořenjch stromowých aneb na Kmenjch. O Haubě Apatekářské, kteréž oni cum Dioscoride Agaricum řjkagj/ giž prwé gsme psali w Knjze 1. kap. 22. a w Knjze 3. kap. 1.

Magj w Apatekách gesstě gednu Haubu/ kterauž Latině gmenugj Fungum Ceruinum vel Boletum Cerui, Německy Hirschwamm, Cžesky Gelenj hubka/ Laneyš aneb Lanýž. Roste w Lesých, kdež mnoho Gelenů býwá/ a počátek swůg má od Gelenů/ wězý pod zemj/ a snadby Hauby té žádný nagjti nemohl, kdyby gi sami Gelenj nepronesli a newygewili. Neb to Sedlácy a Mysliwcy wyssetřili/ že některých zwlásstnjch časůw roku, Geleni přednjma nohama zemi kopagj a hrabj/ a na tom mjstě nacházy se ta Hauba/ gest okrauhlá, nerowná/ zewnitř počerwenalá, wnitř bjlá, wůně těžké/ zwlásstě dokudž gest čerstwá/ kteraužto wůni Gelenj ceytjce, na tom mjstě kopagj a hrabj. Od Mysliwců aneb
D Sedláků dostáwá se Apatékářům/ kteřjž gi na několiko kusů krágegj, na nit nastrkugj, zawěssugj, w stinu wysussugj a ku potřebě schowáwagj. Někteřj prawj, že se ta bylina časem nacházý in forma genitalium cerui.

Dále/ poněwadž tuto s Hubami se objráme, náležité gest abychom také Mořské aneb Lazebnj Hauby do Cechu gegich přigali. Rostau na Skalj, aneb na kamenitých Březých při Moři. † a negsau nic giného, nežli excrementum Moře: Slowau Latině Spongiæ marinæ. Německy Meerschwamm oder Badtschwam. †

* Kdož wjce wěděti chce o Hubách rozličných, a kterak ge Stařj gmenowali, aneb gesstě we Wlassjch gmenugj/ čti Andream Cæsalpinum de plantis lib. 16. ad finem. *

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

Discorides lib. 4. cap. 71. zawjrá krátkými slowy a prawj: Wssecky Hauby aneb Fungi, gsau aneb dobré gjsti, aneb sskodliwé a smrtedlné. Gakoby řjcy chtěl: Hauby w Lékařstwj žádného vžitku nemagj/ protože obyčegně žádného požiwenj ani potrawy nedáwagj/ než toliko nadýmagj a zastuzugj tělo/ a množstwj nečistých lépawých sslemů a wlhkostj dělagj: nebezpečno s nimi se mnoho objrati. A protož pilně se opatrowati magj ti, kdož vstawičně Hauby rádi gjdagj, aby se někdy gjmi nezadusyli a nezadchli/ gakož Galenus lib. 2. de alimentis o gednom připomjná. Odkudž y ten Werš se zrodil: Boleti lethi causa fuêre mei. In summa, A ty neylepssj hauby, negsauli dobře vwařené, aneb vsmažené, a s kořenjm přistrogené, gsau nebezpečné gjsti/ někdy y sskodliwé/ že se od nich člowěk zadusyti může. Wiz Paulum Aeginetam lib. 5. cap. 55. Gakžkoli we Wlassjch a w giných kraginách horkých přjhodněgssj k gjdlu býwagj, nežli w Němcých a w zemjch půlnočnjch. Křen s Hubami wařený aneb smažený odgjmá gim zlau a sskodliwau powahu gegich/ a dělá z nich welmi přjgemný a chutný pokrm. We Wlassjch magj obyčeg strogiti Hauby s Cžesenkem a s Pepřem. Mohau se také wařiti s planými aneb pečenými hrusskami a tak nebudau sskodliwé.

Kdožby

Kdožby gedowaté aneb nedobře přistrogené Hauby gedl, tak žeby se po nich zadchnauti chtěl, aneb žřenj w žiwotě sobě vhonil/ má se y hned zdáwiti/ a Oxymel, pakli toho mjti nemůže, Rzetkwowé semeno w wlažné wodě s octem spolu smjchané přigjti. A po dáwenj, má pjti dobré Pelyňkowé wjno/ aneb Pelyněk v wjně zwařený. Dobré gest také, aby pil Horčicy, Angeličkowý kořen, aneb Libček na prach ztlučený v wjně. Může také v wjně přigjti Agaricum ztižj gednoho quentle. A

Zewnitř.

Hauby Bzowé, to gest kteréž na Bzu rostau vhassugj a dolů tisknau wsselikau horkost y otok/ aby se prwé w Růžowé wodě aneb v wjně močily a přikládaly.

Suché okrauhlé Hauby, Bubenffist Německy řečené, s swau mukau a prachem dobře slaužj proti starým tekutým wředům a ranám: nebo po nich schnau a způsobugj se k zhogenj. Barwjři obyčegně kladau kausek té hauby na žjlu po vpusstěnj krwe/ neb se po nj krew sadj w žjle. Czerwené hauby Muchomurky mohau se w mléce Muchám wařiti, a předstawowati, aby po nich mřely: wssak potřebj to opatrowati/ aby gich žádné giné howado ani děti včastny nebyly.

Giných Hub Stromowých, kteréž na Buku, na Ořechu a giných sstěpjch rostau a vsychagj vžjwáme k řemeslným ohňům, protože gednau zapálené a rozswjcené, dlauho oheň držj a nebrzo hasnau. A protož někteřj vměgj dotčené Hauby dobře strogiti/ aby rychle a pogednau oheň chopily a galy: Wařj ge w lauhu, nechagj wyschnauti/ potom tlukau ge až změknau/ a wařj znowa w Sanýtrowé wodě/ a tak býwagj k chopenj ohně welmi spůsobné a gemné. Negedni žiwnosti sobě hledagj z takowých hub a traudů.

O Gelenj Hubce stařj nic nepsali/ wssak moc má přirozenj rozmnožowati/ aby z prachu gegjho přigal půl lotu, přimjse k němu quentjk dlauhého Pepře. Ten traňk rozmnožuge ženám y mléko w prsých. Od spodku tau hubau kauřenj, vkrocuge matku w gegjm zhůru wystupowánj a bauřenj. Dále prawj/ že tato hauba v wjně pitá odpjrá gedu/ zwlásstě gedowatých howad. Že pak gest přirozenj horkého/ dokazuge těžká a odporná wůně gegj. Klade se býti zwlásstě zelená, přirozenj horkého na druhém a mokrého na prwnjm stupni. Mocý swau otwjrá, sslechtj, ženské zástawy proprawuge/ při porodu bolesti lehčj/ a snadný porod činj. Někteřj natjragj nj pupku ženě těhotné, a brzo porodj. Prach Gelenj hubky v Wjně pitý, pocenj zbuzuge. Chcessli gjti do lázně, přjgmi geg prwé/ a budeš se tim lépe potiti. Item/ zwlásstnj mocý swau ged z těla wyhánj. W mor gest vžitečná/ neb nakaženj potem wyhánj/ a zachowáwá od porusseného powětřj. Prach sobě z nj takto můžeš přistrogiti: Wezmi hubku Gelenj, Podražec obogj, Hadj kořen, Angelský traňk: vděleg prach, a v wjně ráno přigjmeg. Kdožby giž nakažený byl má se po něm do ssatů položiti a wypotiti. B

Lazebnj aneb mořská hauba má také moc sussiti, a Flusy zhusstowati a stawowati. A protož přikládá se dobře suchá na staré wlhké wředy/ aby se z nich wlhkost a talow do nj táhl a tekl. Kterýmž se Panjm Matka pohybuge gako z mjsta gednoho na druhé, aneb od gedné strany na druhau, ty magj sobě Lazebnj haubu w dobrém, prudkém wůnném Octě močenau, teplau přikládati. Gest zkussený lék. Chcessli Psy, aneb weliké Německé myssi zmořiti: Wezmi haubu Lazebnj, skrágeg gi na holemé kausky, vsmaž ge na másle/ a deg z nich některý psu sežrati, aneb naklad gich tu, kdež se myssi německé hnjzdj. Takž hauba ta nedá se w žiwotě zažiti/ nýbrž zewře nahoru a zacpá žjly/ z čehož následowati bude Smrt. Hauby slowau Rzecky Μυκητες. Arabsky Hathar, Latině Fungi, Boleti. Wlasky Fonghi, Sspanyelsky Hongos, Francausky Potirons. * Smržům řjkagj někteřj Spongiolæ, Wlassj Prignole. *

O Zemském Ořechu. Kap. LXXXII.

Spůsob.

Zemský Ořech Rzecky a Latině Orinthogalum, má tenký subtýlný prautek, na půl druhé pjdi wysoký/ setřmi aneb čtyrmi postrannjmi ratoljstkami/ na

C mi/ na nichž rostau kwjtkowé zewnitř zelenj/ ale wnitř když se otewrau, mléčné barwy/ Formy a spůsobu Lilium/ wssak mnohem menssj/ z nichž potom býwagj twrdj a hranatj pupenowé. Roste na poljch a mezy Obiljm. Kořen gest gako Cybule okrauhlý/ wůně y chuti dosti libé a přjgemné. Sedlácy a děti ge gjdagj/ zwlásstě w drahotu a hlad: nebo kořen může se dlauho chowati gako Cybule. Syc nemá vžitku w Lekařstwj žádného.

Zemský Ořech. Ornithogalum.

D

Nacházegj se mjmo toto y giná wjce Ornithogala, gako Arabicum vel majus Dodonæi, z něhož Autor náš Narcissum vdělal. Jtem Ornithogalum Narbonense, kteréž wysoko roste/ a prut nese gako Asphodelus, pročež mu y Asphodelus bulbosus řjkagj, y giná podobná/ zwlásstě kteráž Clusius sám toliko wypsal, a před nim žádný giny, in Obseruat. Pannonicarũ lib. 2. cap. 13. Neb toho obecného Ornithogalum, kteréž Wlassj Lac gallinæ gmenugj, roste welmi mnoho a pěkného na Poljch okolo města Drážďan.

O Ocunu. Kap. LXXXIII.

Spůsob.

OCun gest Latině *Colchicum*, a gméno to má od mjsta *Colchide*. Slowe také Ephemerum lethale, vulgò Bulbus agrestis. A patekáři vžjwagj Kořene pro Hermodactylo, a dělagj z něho pillule de Hermodactylis řečené/ y giná počisstugjcý a purgugjcý lékařstwj/ a dáwagj ge Lidem dnawým, Podagricis, ne bez welikého bludu a záhuby nemocných. Nebo Ocun do žiwota přigatý gest sskodliwý a gedowatý. Kwetne pozdě na podzym, na posekaných aneb pohnogených lukách, zwlásstě při wrssjch. A kwět geho zwěstuge zymu/ wycházý wen měsýce Zářj, bez byliny aneb listj tak nahý z okrauhlé Cybulky/ a ten kwět geho některý gest bjlý gako mléko/ některý pěkné tělné barwy/ obyčegně každý mjwá ssest ljstků/ a wnitř žlutá pyrka, aneb čerwjčky gako giné Lilium/ syce w spůsobu rowný kwětu Ssaffránowému/ kromě že se od něho w barwě, wůni a chuti dělj. W zymě vzráwá cybulkowatý kořen/ a ten zewnitř potažený gest černau aneb hřebjčkowé barwy ssupinau, wnitř wssecken bjlý, měký a mléčnatý. Ten kořen na podzym, když se kwět vkazuge, býwá chuti

wá chuti sladké / ale z gara tratj tu sladkost, a býwá hořký. Toho času dobýwá se také Bylina wen, gako Konwallium aneb listj Liliowé. Mezy listjm wyniká wen dlauhé owoce starým, černým zymnjm oděwem odité, a to gest staré vwadlé prautj. V wnitřku toho listj vkazugj se dlauzý, chocholatj bjlj Měchyřjkowé, wždycky dwa aneb třj wedlé sebe, plnj okrauhlého semena / kteréžto když vzrage, (což se měsýce Czerwence stáwá) gest brunátné, téměř gako Ržetkwowé semeno. Tak předivně roste Bylina tato z Gara / Owoce aneb Semeno w létě, na podzym nahý kwět, w zymě dozráwá Kořen / a nowá oka wypausstj wen každého roku. A

Ocun.

Ocun aneb Laučnj Matečnjk.	Colchicum siue Ephemerũ lethale cum flore.
A. s mnohým bjlým kwětem.	A. Polyanthon candido flore.
B. Kwět obecný tělné barwy.	B. Flos purpurascens vulgaris.
C. Kwět zwlásstnj tělné barwy.	C. Flos peculiaris.

I. Ocun kterýž z gára kwetne.	I. Flos Colchici vernus.
II. Listj Ocunowo.	II. Herba Colchici et
III. Semeno.	III. Semen.

B

* Gest také podiwenj hodné / že Kořen Byliny této (gakož swědčj Costæus de natura stirpium fol. 379.) z Gara gest wssecken hořký / na podzym pak sladký: nebo množstwj nezralých wlhkostj, kterýchž w zymě docházý, zwařeno w něm býwá přes léto / a tudy na podzym sladkosti dostáwá. Týž Autor fol. 150. oznamuge, y to také neobyčegné býti při této Bylině / že časem mjmo swůg obyčegný kwět, kterýž na podzym wynássj, gesstě giný pozelenalý na gaře z sebe wypausstj. Kteréžto zrostliny gedno pokolenj s mnohým pěkným bjlým kwětem, gehož častokrát welmi mnoho gednoho po druhém wyrostá, gmenugj Colchicum Anglicum. Gest y giných gesstě wjce pokolenj pěkných / o nich Carolus Clusius & Lobelius psali. *

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

Kořen Ocunowý gedený zardussuge a vmořuge člowěka, rowně gako gedowaté hauby, prawj Dioscorides. A dokládá že bylinu tuto za tau přjčinau toliko wypsal / aby se gi lidé wystřjhali / a kořene gegjho newědomě mjsto Bulbenwurtzel, Ephemeri non lethalis nepožjwali: nebo někteřj mohliby k tomu snadno ponuknuti býti geho sladkostj. Kdožby se pak stráwil, Ocun geda / ten vžjweg týchž lékařstwj, kteráž proti gedowatým Hubám wypsána gsau. Dobré gest proti tomu y Krawské mléko pjti.

Latinská

C Latinská gména Ocunowá spočátku gsau oznámená. Arabsky slowe Surugen, Wlasky Colchico, Francausky Mort au chien. Německy Wiserzeitlosen, Vchtblumen.

Hermodactylus verus.

Nahoře gsme toho dotkli/ kterak někteřj Apatékáři Ocunu pro Hermodactylo omylně a ffalessně vžjwagj. Coby tedy byl prawý Hermodactylus, teď nynj tomu porozumjš. Vrozený a wysoce včený P. Augerius z Busbeku/ kterýž w Konstantynopoli při Portě, aneb dwoře Tureckém poselstwj Geho M. C. Pána nasseho wěrně řjdil/ a nynj tohoto 1562. roku měsýce Ržjgna, zase domů k Geho milosti Cysařské se nawrátil/ on tedy přinesl ssebau a darowal mi prawý Hermodactylum s ginými některými pěknými Bylinami. A že pak Bylinu tuto/ gakž přjtomně wymalowaná gest, za prawý a neomylný Hermodactylum držjm a mám/ k tomu mne wedau neywjce dwě přjčiny. Prwnj že tuto Bylinu w Konstantynopoli a wssudy w okolnjch mjstech naskrze Hermodactylum gmenugj. Druhá/ že kořenj gegj rozdělené, rozložené a sfformowané gest, gako prsty na ruce Cžlowěka/ a ktomu spatřuge se na každém kořenu aneb prstu, na koncy aneb při wrchu gako nehet, ku podobenstwj Nehtu lidského. Nebo Hermodactylus gest slowo Ržecké/ a wyznamenáwá Latině Digitum, to gest prst Hermetis. Tak wykládá y Auicenna a dobře.

Hermodactylus verus Mathioli.

D

Pseudohermodactylus.

Bylina tato má listj dlauhé a auzké, na dwě pjdi wysoké a snad y wyšssj/ podobné listj Ossleychowému aneb Králowskému Kopjčku/ kromě toho že gest mnohem vžssj a zeleněgssj. List pak, kterýž dole bljž kořene stogj gest mnohem kratssj nežli ginj. Kořeny má čtyři wycházegjcý od gednoho počátku/ a ti nesau podobenstwj prstů/ barwy zbledá čerwené aneb tělné/ nehtowé gsau bjlj. Tjž kořenowé při wrchu, kdež na dně aneb dnu země ležj, a neyprwé se listj wen wystřeluge, magj teničké a subtylné kosmatinky gako wlásky, kterýchžto syc nikdež na Kořenu se nespatřuge. Z prostředka byliny wystupuge prut/ Kwětu gsem newiděl/ než toliko obdlaužný zelený Pupen, ku podobenstwj hrussky/ a téměř gako Pupen Ocunowý. A odtud ten welmi sskodliwý blud půwod swůg wzal/ že gsau Ocunu za Hermodactylum wewssj Europě vžjwali/ gessto Ocun gest gedowatý/ a nebylby diw aby ti nebozý Podagrici, gimž se takowé Lékařstwj a pillule vstawičně předstawugj a dáwagj, dokonce ochroměli.

Paulus Aegineta wypisuge moc a včinky Hermodactyli, a prawj: Kořen Hermodactyli

dactyli na prach ztlučený a pitý, aneb sám Kořen sprosta wařený/ a ten Traňk z něho pitý, mocně purguge, zwlásstě Podagricos. Ale dokládá přitom/ že Lékařstwj toto dělá žaludku tlačenj a těžkost. A

*Ačkoli Autor teď k tomu wede/ že Ocun náš nemá za Hermodactylum držán býti, protože gest gedowatý / a wypisuge proti tomu giný Hermodactylum, kterýž mu z Konstantynopole přinessen: wssak mnozý gsau včenj a skussenj Medici w tom smyslu / že náš Hermodactylus Officinarum, kterýž se k nám ex Syria přinássj, a poněkud se s nassjm Ocunem srownáwá, dobře vžjwán býti může. Gakož pak zkussenj každodennj vkazuge/ že w Nemocech Podagrických a podobných dobře činil/ a zdá se býti gako Hermodactylus Officinarum, kterýž gest drobet okrauhlý/ zewnitř y wnitř pěkný, bjlý a prawý. Ale násse Colchicum že gest sskodliwé a smrtedlné/ v Starých Hermodactylus spurius, siue niger aut rubeus, kteréhož nižádným spůsobem do žiwota dáwati, ani přigjmati neslussj. Hermodactylū pak Constantinopolitanum nasseho Autora, wysoce včený Vlysses Aldobrandus professor Bononiensis, držj pro Lonchiti prima, Dodonæus a ginj gmenugj raděgi Iridem tuberosam, gegjžto mocy gesstě negsau známé/ poněwadž se gi welmi málo nacházý. D. Rauwolff wypisuge zwlásstnj Colchicum aneb Hermodactylum fol. 121. sui Itinerarij, gehožto Figůra giným časem na swětlo dána bude. Roste gi množstwj okolo města Halepo in Syria.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Hermodactylus přespolnj, kterýž se z cyzých zemj přiwážj, a obyčegný gest w Apatékách, dáwá zwlásstně dobré Lékařstwj proti bolesti Klaubnj a Podágře/ aby geg ztlaukl, a s teplým Mlékem přikládal.

Pseudohermodactylus. Dens Caninus.

Tuto Bylinu gmenuge Autor w swém Latinském Herbáři Pseudohermodactylum, gest zrostlina pěkná / wynássj dwa aneb zřjdka tři Listy podobné téměř Liliowému/ mnohými brunátnými makulemi skropené: Kwět roste na hladkém zswětlabrunátném prutu, zbledačerwený s brunátnými pýrkami, a bjlau pruhau v prostřed ozdobený. Listjčko na kwětu, když Slunce horké swjtj, nahoru se vkřiwuge/ když pak opadne, wyrostá z něho trýhraný Pupenec plný Semena žlutého. Kořenj gest obdlaužné, dole tlustssj nežli nahoře/ gichžto častokrát několik pohromadě se nacházý / gakož na Figůře widěti. Této byliny množstwj roste w Steiermarku/ kdež gi Apatékáři Dentali, Sedlácy po Německu Schoßwurtz řjkagj. W zemi Sossoyské, we Wlassjch a w Frankreichu také se nacházý/ ale s kwětem bjlým. Dokudž nekwetne, gedinj toliko list wynássj. B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

W Steiermarku obyčeg magj prach z Kořene této Byliny do Kasse dětem zaseypati proti Sskrkawkám. Vžjwá se ho také y proti žřenj w žiwotě s welikým prospěchem/ gakož toho wysoce včený D. Thomas Haustein, Arcyknjžete Karla ꝛc. přednj žiwotnj Lékař skusyl / a za tau přjčinau ten Kořen Carolo Clusio, (od něhož y gá gsem ho dostal) odsýlal. Dáwá se také y Dětem v wodě wařený proti Božcy. *

Ephemerum non lethale.

Ephemerum non lethale, kteréž někteřj Siluestrem Iridem gmenugj, gakož swědčj Dioscorides, připodobňuge se Listjm a prautjm k Lilium / kromě že ge má vžssj a menssj, nese bjlý kwět, podlé včenj Dioscoridis, aneb modrý, gakož napsal Plinius. Ten kwět gest chuti hořké. Semeno má měké, kořen dlauhý, prstu ztlausstj, wonný, a na gazyku w hromadu stahugjcý. Roste w Lesých, pod Dubowým stromowjm/ a w mjstech stinných. Někteřj z včených domnjwagj se Ephemerum non lethale býti Mágowý kwět, kteremuž Latině Lilium convallium řjkagj. To zdánj gegich mně se nelibj/ proto že s wypsánjm ostáti nemůže: poněwadž Listj na Konwallium nenj menssj ani vžssj, nybrž časem ssirssj než listj Liliowé / k tomu ani w spůsobu a sformě se nesrownáwá. Nebo ani w prutu zhola nic se nestreffuge. Prautjčko Konwalliowé gest tenké gako niti/ a k tomu kwět ten má Ko-

C řen prostý, hranatý, tenký, bjlý, semotam rozprostřený, nedlauhý, neprstu ztlaussti, newonný ani w hromadu stahugjcý. Přesto wssecko nenacházým nikdež v starých Scribentůw/ aby Ephemerum wonné kwitj nésti mělo/ kdež naodpor tomu Konwallium nad mjru pěkně wonj: čehožby w prawdě Dioscorides, Plinius & Galenus gakožto předmjho znamenj a neyznamenitěgssjho kusu při Bylině, nigakž nezamlčeli: obzwlásstně Galenus, kterýž ten obyčeg má že mocy Bylin a přirozenj neb složenj gegich neywjce z wůně a chuti wypisuge. Proti tomu Ephemerū, gakéž tuto wymalowáno gest, nalezl gsem nahoře Ananiæ, nedaleko od Trientu / a to se wewssech částkách srownáwá s wypsánjm Dioscoridis.

Poněwadž Autor sám swého Ephemerum gakéby bylo newypsal/ a Bylina k geho Figůře podobná až posawad k rukám mým nepřissla, nechtěl gsem té Figůry sem položiti / ažbychom o nj nětco gistého zwěděli. Dodonæus se domnjwá/ kdyby prut gegj nětco podobněgssj byl k Liliowé prutu, žeby se k nj Dens caninus dobře treffowati mohl: o čemž nechť ginj ortelugj.

Kořen této Byliny vkládá bolest zubů/ aby traňkem aneb gjchau z něho wařenau vsta proplakowal. Listj v wjně wařené a w spůsobu Flastru přiložené, rozhánj otoky a hljzy, Apostemata, kteréžse gesstě nezahnogily a nezagitřily.

O Dni a Nocy, aneb Sklennj Bylině. Kapitola LXXXIIII.

Den a Noc, Sklennj Bylina. Helxine siue Parietaria.

B

Gména a Spůsob.

TAto Bylina Den a Noc gmenuge se Latině Parietalis aneb Muralis herba & Helxine, protože ráda podlé zdj, Stěn a plotů roste. Item Vitraria, to gest Sklennj bylina/ protože se nj Sklenice a skla welmi pěkně wytjragj a wyčisstugj. Ginj nazýwagj Perdicium, neb gi rády Koroptwy gedj a na nj se pasau. Prut má tenký gednoho lokte zwýssj, počerwenalý, aneb brunátný/ Listj gako Mercurialis aneb planá Bazalika/ wssak wůkol nezpilowaný, wlasatý a chlupatý. Kwjtky welmi drobne a zčerwenabrunátné / v každého listu geden. Semeno černé a welmi maljčké, s malými chlupatými ostrými domečky / kteřjž se gako Řzepjk Ssatů držj, ohražené. Kořen gest počerwenalý a kosmatý.

Přiro-

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Den a Noc stjrá, wyčisstuge, skrčuge aneb stahuge w hromadu schladnau wlhkostj.

Wnitř.

Bylina wařená a pitá, pokogj a vkládá zastaralý a dáwnj kássel. To též činj woda z Byliny pálená/ ano y prach s medem smjssený a přigatý. A protož Stařj tlaukáwali tuto Bylinu/ a dobytku howězýmu aneb skotu, proti kássli a dýchawičnosti gjsti dáwali.

Safft z této Byliny ztižj okolo třj vncý aneb ssesti lotů pitý, wyhánj zadržalý a zastawený moč: A k té potřebě gako y k wyhnánj pjsku z Ledwin, dělá se z Byliny této dobrý Syrup.

Zewnitř.

Den a Noc bylina zmačkaná a přiložená vzdrawuge pekelný Oheň, Spáleninu y wsseliké horké otoky a wředy. Safft z též byliny s Pleweysem smjssený dáwá znamenitau mast proti týmž neduhům. Hogj wssecky rozgjdawé wředy, Fleky, Phy, Lissege/ kdyžby ge namazowal. Dotčený Safft aneb wodnatost s Kozlowým logem rozdělaná a přiložená, polehčuge bolestj Podágry.

Dělá se z též Sstiáwy y woda pro kloktánj a wyplakowánj aust, přiwezmauc k nj medu, proti horkým otokům Mandlů a žláz w hrdle.

Sstiáwa s Růžowým olegem smjchaná a do vssj pusstěná, oteklau bolest w nich vkládá. Skussený a gistý Lek k rychlému zhogenj Ran tento gest/ aby listj Dne a Nocy vsussil, na prach zetřel, a do ran zaseypal, za několiko dnů pořád. Swaluge rány w hromadu/ a nedopausstj aby rána podessla, aneb gaká horkost a zapálenj se k nj přirazylo.

A poněwadž také Bylina tato stjrá/ může se y těm dáwati, kteréž kámen trápj/ a že lehce a snadně močiti nemohau. W té potřebě dobré gest/ aby k nj něco přidal, což kámen a moč hnáti může/ gakož gsau Petržel, Ržetkew, Křen, Ržeřicha a podobné byliny. Ty kusy můžeš wařiti v wjně/ a teplé na Měchýř aneb na Lůno pod pupek přikládati/ mocně zástawu moče proprawugj a Ržezawku hogj.

Parietaria s octem dobře ztlučená, a teplá na Enterocelas přiložená gest skussené lékařstwj.

Této Byliny gména gsau nahoře položena. Wlasky slowe Parietaria. Sspanyelsky Yerua del muro. Francausky Paritoire. Německy Tag vnd Nacht, S. Peterskraut, Glaskraut.

O Kuřimoru, aneb Kuřistřewcy.

Kapitola LXXXV.

Spůsob a Gména.

TAto Bylina slowe Czesky Kuřimor, aneb Kuřistřewce/ a gest rozdjlná od oné, kterauž gsme w Knize druhé a Kapitole 109. wypsali/ a Latině slowe Anagallis. Nebo onano prut má čtwerhraný modrý a čerwený. Tato pak má prut okrauhlý, tučný, křehký, půl druhé dlani zwýssj. List někdy mjwá wětssj, tučněgssj a mladistwěgssj: kwět bjlý, drobný mezy listjm s obau stran prutu/ z něhož gakesy malé hlawičky wycházegj/ a w nich Semeno welmi malé a žluté. Kořenjčko drobné, tenké a kosmaté. A w prawdě, kdožby drobné listjčko, kteréž se na Bylině Dne a Nocy spatřuge, k listj této Byliny přirownal/ tak gest hrubě gedno druhému podobné/ že sotwa dobře rozeznáno býti může. Nacházý se přes celý Rok téměř na wssech kořenných zahradách/ na Winicých a w mastných dědinách. Německy slowe Hünerdarm, Hünerbiss, Vogelkraut, Gänsskraut/ proto že gi Slepice y Ptácy rádi gedj/ a gest gim welmi vžitečná/ když gsau nedůžiwj a nezdrawj. My poněwadž giného Czeského gména geg ho nemáme, pro rozdjl oné/ můžeme gi Kuřimorem bjlým, od kwětu bjlého/ onu pak Kuřimorem čerweným a modrým gmenowati.

Gest wjce gesstě pokolenj této Byliny/ z nichžto Wětssj a Menssj gest tuto wymalowáno/ o nichž wssech bylo by tuto obdlaužně psáti.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kuřimor gest přirozenj studeného a wlhkého / a wssak swjrá drobet w hromadu. Wssecka Bylina, když gi rozetřeš, gako Tykwe wonj.

Kuřistřewce wětssj. Alsine species major.

Kuřistřewce menssj. Alsine minor, Morsus gallinæ.

D

Wnitř.

Listj w poléwce z massa wařené a gako giné zelj gedené, gest zdrawý pokrm těm, kteřjž na těle hynau/ a od dlauhé nemocy ztrápeni gsauce opadagj a schnau.

Woda pálená z této Byliny může se dáwati malým dětem, proti welikým horkostem: nebo welmi lehýčce ochlazuge.

* Tato woda dystyllowaná, dáwá se stonjcým na sauchotinnau zymnicy, Hecticis. Item Dětem welikau horkostj rozpáleným/a při nichž se Božce obáwati.*

Zewnitř.

Bylina, Safft y woda mohau brány býti na wssecky horké čerwené Rány a otoky / aby ge wymýwal, natjral a přikládal. * W Olegi smažená, přikládá se Dětem na žiwůtek, pro vloženj vkrutné bolesti.*

Kuřimor aneb Kuřistřewce, slowe Řzecky y Latině Alsine, Morsus gallinæ. Wlasky Centone. * Pauarina, Centocchi & Gallinella. * Francausky Mauron. Německy vt supra.

O Řzase Wodnj, aneb Okřehkách.

Kapitola LXXXVI.

Spůsob.

Řzasa aneb okřehky nic giného negsau nežli Wodnj mech/ aneb tučnost a tuk stogatých wod. Plowagj wždycky powrchu, bez kořene/ a vstawičně se zelenagj. Zwlásstnj pokrm gest Husy, Kačat y také Slepic/ když ge Řzessetem z wody wytáhnau, s Pssenicnými otrubami smjchagj a Slepicým gjsti dáwagj. A gsau tyto Okřehky počátek a Semeno gi-

ných By-

ných Bylin wodnjch: nebo gakž brzo Okřehky z tiché a stogaté wody w močidlách a stru A
hách skrze Powodeň a wětssj wodu do tekutých a žiwých potokůw se dostanau / y hned
kdež se gen břehu držeti mohau, rozssjřugj se a zgjmagj / pausstěgj pod se drobné b lé wlá-
sseničko mjsto kořene / gjmž se na březých potoků zawěssugj / z nichž potom časem swým ro
stau giné potočnj Byliny, k Řeřisse potočnj nehrubě nepodobné. Listjčko magj okrauhlé,
malé, na gakés teničké nitce wisýcý.

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Řžasa wodnj gest přirozenj studeného a wlhkého na druhém stupni.

Wnitř.

Kterýžby člowěk w žiwotě a wnitř zapálen byl, gako času Mornjho, a w zymni-
cech / tomu má se dáwati pjti pálená woda z Řžasy wodnj, třikráte za den, pokaždé s ho-
lemau skleničku plnau. Gest welmi vžitečná.

Řžasa Wodnj aneb Okřehky. Lens palustris.

Giné pokolenj Řžasy wodnj. Lens palustris II.

B

Zewnitř.

Dotčená woda z Řžasy dobrá také gest zapáleným gatrám / aby w nj Konopné
přadeno aneb Lněný ssátek smáčel / a wlažný aneb teplý na prawý Bok přikládal.

Okřehky vžitečně prospjwagj proti wssechněm horkým a pálčiwým neduhům / pro
ti pekelnému ohni, y dnawé nemocy horké. Summau cožkoli nahoře o Psým wjnu obec-
ném psáno gest / to se též y o těchto zelených Okřehkách wodnjch rozuměti může.

Řžasa přikládanjm swým, dětinský průtrž hogj. Cžerstwá a na čelo přiložená,
bolest hlawy z horkosti oblehčuge. Woda z Řžasy přikládá se y proti čerwenosti očj a oto
ku wjček gegich. Item proti otoku prsů ženských a Nároku mužských.

Řžasa wodnj aneb Okřehky slowau Latině Lens palustris, Lenticularis, Muscus pa-
lustris. Arabsky Tahaleb. Wlasky Lente de gli paludi. Sspanyelsky Lenteya gellagoa.
Francausky Lentille de marais. Německy Meerlinsen. Wasserlinsen.

Druhé pokolenj Řžasy wodnj.

Lens palustris II.

Gest y druhé gesstě pokolenj Řžasy wodnj / kteréž má čtyry ljstky křjžem proti sobě
osazené / drobet přiokrauhlé a na dlauhé stopce wisýcý. Semeno hauffně nese w spůsobu
a welikosti Ssocowice / ale netak tleskaté, a k tomu temné, tuhé a twrdé. Tu Bylinu ode-
slal mi z Padue, welice skussený Iacobus Cortusus.

C

O Hadjm gazyku. Kap. LXXXVII.

Hadj gazyk menssj. Sagitta parua.

Hadj gazyk wětssj. Sagittalis major.

Rozdjl a Spůsob.

D Tuto Bylinu gmenuge Plinius Sagittam, Nemcy Pfeilkraut/ proto že list má k Střele podobný. Roste w močidlách a wodách/ a gest dwogj, Menssj a Wětssj.

Menssj má listj zespod o dwau, a na wrchu o gednom sspicu sssormowané, gako trésspičatý ssjp aneb střela. Sspičky na nichž listj stogj sau trýhrané, dwau loket zdylj a časem delssj / gakž woda, w kteréž Bylina tato roste, hluboká aneb mělká gest/ k tomu sspičky ty wnitř gsau gako hauba měké. Prut newystupuge wýsse nad listj/ gest rowný, pěkný, hladký a prázdný gako sspičky. Při wrchu nese postrannj ratoljstky/ a na těch bjlé kwjtky/ gedenkaždý zetřj tenkých ljstků složený. Sspičky na nichž ti kwjtkowé stogj gsau proti sobě osazeny / mezy těmi sspičkami wyskakugj wen okrauhlé brunátné kuličky, welikosti Liskowého ořecha/ w nichž ležj tenké semýnko. Kořenj má množstwj rozděleného, kosmatého a bjlého, gako wodnj Gitrocel.

Druhý Hadj gazyk podobný gest prwnjmu / kromě že gest wewssech kusých swých wětssj/ zwlásstě w listj, kteréž také nenj tak sspičaté/ ale tupěgssj nežli na prwnjm. Tyto obě Byliny v welikém množstwj nalezl gsem w Cžechách, nedaleko městečka Chlumce/ též y ginde na břehu Ržeky Wltawy. Gsau w složenj swém studené a wlhké, gako Gitrocel wodnj / s nimž se také w mocy a včincých zagedno srownáwagj.

* In libr. de Dinamidijs, kteráž se omylně Galeno připisuge, čteme/ že tato Bylina dobrá gest ženám, kteréž rády Děti roditi chtěgj / aby z nj pily a w nj se myly. Někteřj gi nazýwagj Barbam siluanam. * † Tato Bylina slowe Latině Sagitta, Sagittalis, & Lingua Serpentis. Německy Pfeilkraut. Giný gest Hadj gazýček / o němž w Knize druhé, kapitole 101.

O Netřesku

O Netřesku, a Tučném mužjku.

Kapitola LXXXVIII.

Netřesk wětssj. Sedum siue Semperviuum majus. Barba Iouis.

Netřesk menssj. Tučný mužjk. Sedum siue Semperviuum minus. Crassula.

Gména, Rozdjl a Spůsob.

NEtřesk gmenugj Nemcy Hauswurcz vnd Donderbar/ proto že se lidé domnjwagj, kdež ta Bylina na domě roste / že tu žadné powětřj nesskodj/ ani hrom nebige. Latině slowe Sedum & Semperviuum, proto že wždycky w létě yw zymě zelený zůstáwá/a žádné powětřj mu neubližuge. Netřesk gest trogj/ gakož Dioscorides napsal/Wětssj, Menssj a Neymenssj.

Prwnj Netřesk wětssj Latině Sedum vel Semperviuum majus, Barba Iouis, roste na zdech a na domjch/ každý kmen s swým tučným, tlustým, mjzkowatým a sspičatým listjm/ gest stručnaté, w hromadu stisknuté a twrdě ssazené/ na pohleděnj gako plná aneb duplowaná hwězda. Prwnj tučné listj gest wůkol k zemi nahnuté. Měsyce Cžerwence wyrostagj z těch ffutrowaných hwězdnatých Kmenů aneb Sstočků zčerwe nabrunátnj, chlupatj, prázdnj Slaupkowé p di zwýssj/a ti nawrchu nesau swé brunátné kwjtky wedlé sebe osazené/ a ten každý kwjtek sám od sebe připodobňuge se otewřenému lněnému kwětu/ a mizý na Podzym bezewsseho Semena. Listj pak bez vgmy zůstáwá přes zymu zelené. Kořenjčko maljčké má, kteréž se y suchých zdj a střech držj a roste/ ač snad wjce od wětru, nežli od země požiwenj swé béře. Roste (gakž powědjno) na střechách, na zdech: Item na horách a mezy kamenjm.

* Toto Autora nasseho a giných Semperviuum majus aneb Netřesk wětssj/ podlé domněnj starého Preceptora mého Aloysij Anguillaræ & Caroli Clusij nic nenj giného, nežli Vmbilicus Veneris secundus. Ale Semperviuum majus Dioscoridis gest to/ kteréž Autor náš dolegi Semperviuum arborescens gmenuge / a roste obyčegně w zemi Ržecké a na Ostrowjch gegich/ ano y w Portugallij na starých zdech, s skrowným kořenjm/ wjce se rozsazuge a rozplozuge odnožemi a wětwičkami/ nebo Semeno se nevgjmá a newycházý. Na Ostrowě Chio řjkagj mu Amarandos, a w Korffu Anastasia.*

C

Druhý Netřesk gest menssj/ Czechowé mu giná čtyrgj Tučný mužšk/ Latinčí sowe Sedum vel Semperviuum minus, Vermicularis & Cratsula minor. Roste též na zdech a na starých Střechách/ano y na některých pyšcitých horkých rolich a pastwinách/ mezy rumy a w chladu. Ostawičně se zelená, rownč gako prwnj. Prautj od gednoho kořene paussti množstwj okrauhlého, počerwenalého/ a okolo něho lystičko tučné, obłé, gako nějake Czerwičky, aneb zrno Pssenične, než trochu dekssj, mizowaté a sspičaté. Neywyš na hoře má wrcholik s kwětem zelenym a zbledazlutym, drobnym a hwězdnatym. Na některých také nachází se ten kwět bjlý. Kořen maly má a drobny.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Welikỳ y malý Netřesk, obadwa gsau přirozenj studeného na třetjm stupni, a sucheho na prwnjm. Magj také něco při sobě trpkosti.

Netřesk neymenssj. Tučný mužšk menssj.

Vermicularis, Semperuiuum minimum.

Netřesk stromowny.

Semperviuum arborescens.

D

Wnitř.

W horkém toku a pkynutj břicha, můžeme wodu Netřeskowau dáwati pjti, sstij aneb čtyry lžjce plne/ ginače nic. Sstiáwa aneb Wodnatost Netřeskowá s wjnem přigatá, Czerwy aneb Sskrkawky z břicha wyhánj.

Zewnitř.

Obogj tento Netřesk dobrý gest k whassenj pekelneho ohně/ horkost a otok oči wkládá/ spálenjnu, dnawau nemoc a wředy okolo sebe se rozgjdagjcy hogj/ aby budto samého ssj aneb s gečnau mukau přikládal. Tymž spůsobem Safft aneb pálená woda whassugj wssecka rozpalenj a horkosti na wssem těle/ kdyžby w nj Sátky omáčel, a na rozpálená místa přikládal. Děkagj také znamenitau mast z Netřeskoweho Sawtu a wody Pssyho wjna, wařenau s hlawičkami Netřeskowými w Swinstém sádle a protažcnau. Dobrá gest na wssecky horké otoky a pálčiwé neduhy.

Když semena prwé Sawtem aneb wodnatostj Netřeskowau pokropjš, aneb w nj ge močiti budeš/ nebudau zelj ani Kapusty hausenky gisti.

Netřesk bolenj wssj a otekłost gegich wkládá/ odkudž někteří Netřesk wssjnj bylinau nazwali: Wodnatost geho nesstowice na očich hogj. S Lněnym semenem aneb s Fenu-
ssj sinjssená a přikložená, bolest zlatých žil wkládá. To y bolest zubů wkrocuge/ zwlásstě pá-
dassli g

dássli k tomu wodnatosti psýho wjna, Krawského mléka dwognásob wjce, Růžowého olege čtwrtý djl/ a ssátky w tom omáčege, na ljce kdež tě zuby bolegj, přikládati buděš. Summau na wssecky horké otoky spočátku klásti Netřesk vžitečné gest: nebo horkost a ohniwost gegich odrážj a kazý. Ale kdyžby bolesti aneb otoku počátek pominul / giž wjce Byliny této nepřikládeg, nebby vsskodil. Na mornj hljzy též Netřesku nepřikládeg/ nebby ged zpátkem k Srdcy odháněl. A

Netřesk neymenssj. Semperviuum minimum.

Prwnj dwě pokolenj Netřesku giž wypsaná, gsau (gakž oznámeno) přirozenj studeného: ale toto třetj, gakož Dioscorides swědčj, gest složenj horkého, ostrého a kausawého. Roste na kamenj a na zdech aneb hrázých zahradnjch. Nemnoho se děl od menssjho Tučného mužjka / toliko že prautj menssj a subtýlněgssj gest, a wjce má menssjch lijstků se wssech stran hustě a stručnatě whromadu osazených. Nese také žluté hwězdnaté kwjtky. Tato Bylina zahřjwá/ kůži zpruzuge, a zžjrá gi. † Pročež gi také Němcy Maurpfeffer, id est murinũ piper, zednj Pepř řjkagj, propter acrẽ exulcerantémq; facultatem. † chuti gest perné až gazyk brnj. Když Safft gegj s máslem smjcháš a natřeš, shánj otoky a wolata.

Latinská y Německá gména Netřesku nahoře gsau oznámená. † Rzecky slowe ἀνίζωον. odkudž gméno Latinské Semperviuum vděláno, quòd perpetuò tam æstate quam hyeme vireat, nec ullis frigoribus, aut cœli injuria, quantumvis frigida, emoriatur. Weliký Netřesk gmenugj Arabowé Beiahalalon, seu Haialhalez. † Wlassj Semperviuo maggiore. Francauzowé Grande Ioubarbe. Menssj Netřesk slowe Wlasky Semperviuo minore, & Pynola, à folio tereti pineo. Francausky Petite Iouberbe. † Rzecky ἀνίζωον μακρόν, quibusdam τριβαλίς, quòd ter in anno floreat, Apuleio Erithales, Plinio Ensithales. Německy Kleinhauß wurtz vnd Kleindonderbart. †

Gjné pokolenj Netřesku, Semperviuum arborescens. Netřesk neywětssj. B

Tento Netřesk w strom náhoru wyrostá, gakž wymalowánj a Konterffekt geho vkazuge/ pročež také slussně slauti může Latině Semperviuum maximum, to gest Netřesk ze wssech neywětssj. Wysocevčený Iacobus Cortusus odeslal mi geg z Padue/ sám pak dostal ho z Korcyry Ostrowa moře Jonského.

*Tento Konterffekt dal gsem wyreysowati z Byliny čerstwé a zelené/ kteráž Knjžeti Wylémowi Landgrabj w Hessých. Pánu mému milostiwému ze Wlach do geho krásné Zahrady kterauž má Cassellis, odeslána byla/ ačkoli Malijř přjliš malau gi vdělal. C. Clusius gesstě některá wjce genera Netřesku wypisuge lib. 3 obseruat. Pannonic. cap. 6.

Cepœa.

Cepæa.

Tato Bylina slowe apud Dioscoridem Cepæa, podobná gest malému Netřesku/ aneb gakož Dioscorides pjsse, Kuřjnoze/ toliko že listj má drobet černěgssj nežli Kuřjnoha. Kořen má tenký. List gegi pité v wjně dobré gest proti wětrnostem moče/ a proti swrabu aneb zgitřenj Měchýře/ zwlásstě kdož by ge pil w gisse w nižby Kořen Hromowého kořenj zwařen byl. *Této Byliny množstwj roste okolo Kastellu Monselice, a wssudy na Horách v měst Paduæ a Bononyæ we Wlassjch.

O Cymbálku.

C

O Cymbálku. Kap. LXXXIX.

Cymbálek wětssj. Vmbilicus Veneris major.

Cymbálek menssj. Cotyledon II. Vmbilicus Veneris minor.

Gména, Rozdjl a Spůsob.

D Tato Bylina slowe Německy Nabelkraut/ Rzecky Cotyledon, Latině Acetabulum & Vmbilicus Veneris. Cžesky mohlaby se gmenowati Pupkowá Bylina: wssak rozdjlná od giné, kterauž málo dolegi w Kapitole 101. wypisowati budeme. Dioscorides dwogj wypisuge. Prwnj gest wětssj, Cotyledon majus, Vmbilicus Veneris major, Cymbalion, & Acetabulum maius řečená. Německy gros Nabelkraut. Roste s mnohým okrauhlým, prázdným, do wnitřku nahnutým listjm/ ku podobenstwj Misky aneb pokljčky, aneb gako pupek člowěčj, sfformowaná. Prautj nese tenké, okrauhlé, brunátným kwjtičkem wukol osazené. Kořen podobný gest Oljwě/ wssak s gakýmsy wlássenickem přisazeným. Mjsto gegj gest na starých zbořených zdech, a mezy rumy. We Wlassjch in Hetruria gest téměř wssudy obecná/ kdež gj řjkagj Copercoiuole, proto že se pokljčce připodobňuge.

Druhé pokolenj Pupku gest menssj/ Latině Cotyledon minus, Vmbilicus minor, Acetabulum & Cymbalion minus. Má množstwj tučného ssirokého listjčka, sfformowaného gako gazýček/ kteréž se okolo kořene hustě a těsně spolu osazuge/ gako na welikém Netřesku, a chuti gest sstahugjcý aneb trpké. Prut má gediný, tenký/ z prostředku okolku toho listj wycházegjcý. Kwitjčko a semeno nese drobné, gako Ascyron. Kořen má dlauhý, tenký, s mnohým wůkol rozloženým wlássenickem. Nacházý se na skalách. * A wssak někteřj mjsto něho berau náš domácý Netřesk, gakož prwé oznámeno. * Kterakž tedy někteřj této Bylině/ kterauž Apatékáři Fabariam aneb Crassulam majorem gmenugj, gméno Vmbilici Veneris přiwlastňowati směgj/ poněwadž se ani s prwnjm, ani s druhým pokolenjm hned nic nesrownáwá?

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Galenus prawj, že tato Bylina gest smjsseného přirozenj/ totiž wlhkého a drobet studeného, y trochu w hromadu sstahugjcýho/ s částky také hořká. Chladj, zpátkem že-

ne, wy-

ne, wyčisstuge a rozhánj. Vžjwá se proti roznjceninám, pálčiwým otokům, růži na noze / A a proti horkému roznjcenému žaludku, skrze přikládanj w spůsobu fflastru.

Listj s kořenem žweykané a gedené, žene moč a drobj kámen / s medem vžjwané wodnotedlnost zahánj. Druhé pokolenj má též mocy a skutky, gako Netřesk.

† Tato Bylina slowe Wlasky Ombilico di Venere, Francausky Escuelles, Sspanyelsky Capadella. †

* Cymbalaria. Zwiessinice po Polsku.

Tato subtýlná bylinka zezdj wyrostá / a wisý dolů s mnohým welmi tenkým subtýlným prautjčkem / na němž gest listjčko podobné Břečtanowému / něco tučněgssj na dlauhých stopkách, kwitjčko malé, drobet žluté a zbjlamodré / připjná a přichytá se s swými křiwými háčky.

Mjsto.

Roste w hognosti we Wlassjch / zwlásstě w Padue na starých zdech. V nás z Semena wycházý.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Chladj a wlhčj / a wssak y drobet whromadu sstahuge.

Wnitř.

Má takměř podobné mocy, gako předesslá Bylina Pupek. Někteřj gi dáwagj ženám proti bjlému fflusu, s octem a olegem k gedenj gako Salát. In Vnguento Populeo w nedostatku druhého Pupku, tato Bylina mjsto něho dobře vžjwati se může.*

O Kopřiwách. Kap. XC.

Rozdjl a Spůsob.

Kopřiwy tak gsau obyčegné / že y potmě a w nocy dotknutjm poznati a vcýtiti se mohau / protož nenj potřebj, obssjrnými slowy gich wypisowati. Gsau pak obzwlásstně trogjho pokolenj. Prwnj Kopřiwa, kteráž gest neyznamenitěgssj a neypěkněgssj, a slowe Ržjmská / ta w Czechách sama od sebe neroste, než musý gi sýti. Prut má oblý, chlupatý a prázdný / Listjm pálčiwým a welmi zstřjhaným, ostrym osazený / mezy nim kosmatý kwět, s částky

C čerwené barwy, a sčástky zbledažluté/ po něm wycházegj gakésy hlawičky okrauhlé, ostré a páliwé/ a w njch Semeno hladké zawřené/ chuti spočátku sladké, potom perněgssj a kausawěgssj, nežli Pepř. Tato Kopřiwa každého roku z Semena, kteréž lněnému gest podobné, musý se na zahradách sýti a obnowowati. Kořen má krátký s kosmatinkami.

Druhá gest obecná páliwá Kopřiwa, Latině Vrtica maior, Listem kuprwnj podobná/ toliko že nenj tak hrubě zstřjhaná. Prut má hranatý, ostrý, huňatý a prázdný. Kwět roste mezy listjm na prautjčku mchowatý a klasowitý, gako Mercurialis Samice/ a z něho Semeno drobné.

Třetj Kopřiwa Německy Heyternessel, tak řečená pro welikau swau pálčiwost: nebo ačkoli prut a listj má menssj, nežli předesslé dwě/ wssak také znamenitě pálj/ a gest mezy ginými neypálčiwěgssj. Latině gi gmenugj Vrticam minorem vel siluestrem, Cžesky Žahawka slowe. Druhé a třetj pokolenj roste za ploty/ při starých zdech a giných newyděłaných mjstech.

Wlaská Kopřiwa. Vrtica Romana.

Obecná páliwá Kopřiwa wětssj. Vrtica 2. siue maior.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kopřiwy gsau subtýlné podstaty/ přirozenj ohniwého, to gest horkého a suchého na třetjm stupni. Mocy přitahugjcý, rozpausstěgjcý, rozháněgjcý, ztenčugjcý twrdé otekliny a nesstowice/ y giné kteréž pocházegj od Flegmy. Auicenna prawj/ že gest horká na počátku třetjho stupně/ a suchá na druhém.

Wnitř.

Kopřiwowá woda pálená, aneb wrssky toliko v wodě wařené a teplé pité, pokládagj se za gisté zkussenj proti klánj bočnjmu, Pleuresis řečenému. Nebo tomu chtěgj, že k wychrkowánj welmi napomáhá. Wyčisstuge a wysslechtuge wsseliké rány wnitřnj y zewnitřnj. Kopřiwowý kwět vsussený, a prach z něho ztižj gedné čtwrtce, s trunkem bjlého teplého wjna přigatý, proprawuge zacpánj Moče.

Listj Kopřiwowé v wjně wařené a pité, twrdý žiwot obměkčuge/ wětrnosti rozhánj/ žřenj vkládá (když nenj z zatwrzenj) moč žene/ ledwj wyčisstuge. Ale Kopřiwowé Semeno w těch nynj oznámených potřebách gest mocněgssj.

S sladkým wjnem wařené, aneb s medem w Lektwař zadělané, aneb z wětssjch pálčiwých Kopřiw kořenj v wjně a medu wařené a vžjwané/ nenj matné lékařstwj a pomoc proti

moc proti ſtudenému kaſſli a dýchawičnoſti. Nebo trubice plicnj wyčiſſtuge/ptſy rozſſi- A
ſtuge/žebrnj hljzy rozhánj/a neduhy čipku wzdrawuge/y mnohé giné nemocy,kteréž z kle-
gowatých wlhkoſtj pocházegj.

* Wezmi Kořenů z Kopřiw drahný počet/obmeg a wyčiſtì ge dobře/s drobtem Saffránu
protluc dobře/a přičině wjna wytlač z nich ſtáwu/ z ktereż několik lžic plných do wnitřka při-
gmi za několik dnů pořád/ a po nich ſe dobře wypoť: geſt mocné lékařſtwj w prodlaužené žlau-
tenicy. Woda pálená z malých Ziáhawek, Sſtawuge kwět ženský.

Wzneſený Lékař w Frankreichu Honoratus Caſtellanus, proti obraně pjſku a Kame-
ne, z Gara až do měſýce Mage, dáwá malé wýſtřelky Kopřiwowé wařiti a pjti.*

Ziáhawka. Vrtica III. ſiue minor.

Hluchá Kopřiwa. Galiopſis ſiue Vrtica mortua.

B

Zewnitř.

Kopřiwy ztlučené s ſolj, a w ſpůſobu Flaſtru na hnjſawé neduhy přikožené, ga-
kož geſt Rak, Wlk, wyčiſſtuge a hogj ge. Takowý Flaſtr také wſſelíké mozoly, baule, a
ſkadené otoky rozhánj/buďto w rozkrocých, na Slezyně aneb za vſſima.

Proti wſſelikým otewřeným, rozgjdawým zlým a hnjſawým neřeſtem, ſkuſſené
lékařſtwj. Wezmi wrchnj wýſtřelky z Kopřiw, pokudž kwět a Semeno neſau/ a podlé
nich y Bylinu Taſſtowičnjka, každého zaroweň: Ty Byliny zdrobna ſkrágeg, a w nowém
neſtaném máſle na ſkrownėm ohnjčku vhelném ſmaž ge/ potom ſkrze ſſat wytlač/ y půg-
de z toho gakáſy zelená tučnoſt/ktera užto bolawých miſt pomazůg.

Proti weliké a neſnesytedlné bolesti Podágry, někteřj na páteři a po rukách kopři-
wami dáwagj ſe mrſkati/ domnjwagjce ſe, že gedna bolesť druhau přeč zažene. Tak y
Barwjři naſtuzené audy, ktereż ſſlak porazyl a trápil, ſſwihagj. Ale tohobych gá nedo-
puſtil/leč by prwé tělo bylo wyčiſſtěno.

Kdožby poražen gſa Sſlakem, Paducý nemocý, zdwjženjm Matky, aneb gjnýmpodobnýmneduhem gako mrtwý ležel/a chtělby w giſkotě wěděti, geſtli žiw čili mrtew: wezmi žáhawé Kopřiwy/ přilož mu gena rameno, na hnát, aneb na twář/ a nech gich za chwjli ležeti/ budeli ſe kůže rdjti a pupency naſkočj/ tedy člowěk ten geſtě má w ſobě ducha žiwota. Proti třetjho dne Zymnicy: Wezmi liſtj od welikých Kopřiw pálčiwých ztluc ge, a přičiň ſoli k tomu/ to přiwaž na Pulſownjžjly obau rukau: Ale muſýš prwé tělo wypurgowati Mjzka z Kopřiw do noſu wpuſſtěná, wywozuge krew.

Proti tomu wysoce včený Lékař Frisimelica dáwal Kopřiwu do Nosu samau, aneb s drobtem Sazý od Pecy, k zastawenj krwe.

Horkost a Pupence od Kopřiw hogj Růžowá woda s bjlkem wagečným zklektaná a potjraná/ Jtem Oleg Růžowý a Oljwowý.

Z Kopřiw, Olege, a drobte Soli dělá se Mast k mazánj Audůw, aby se nenastudili/ aneb neodznobily. Někteřj přidáwagj gesstě staré Husý Sádlo.

† Kopřiwa slowe Ržecky αγαλίφη, Latině Vrtica, Wlasky Ortica, Sspanyelsky Ortiga, Francausky Ortie. Německy Nessel. Ržjmská Kopřiwa Vrtica Romana, Italica & hortulana. Wětssj Kopřiwa obecná Vrtica mas & Vrtica major. Menssj aneb Žáhawka Vrtica minor. Lesnj Kopřiwa Vrtica Herculea. †

Hluchá aneb mrtwá Kopřiwa.

Galiopsis siue Vrtica mortua.

Hluché Kopřiwy připodobňugij se Prautjm y Listem Kopřiwám pálčiwým a prawým/ a wssak nepálj. Nazywagj ge také Německy Binsaug. A gsau mnozý gegich rozdjlowé podlé kwětů. Nebo při některých gsau žlutj/ při některých bjlj/ zase při giných brunátnj. Sem přináležj Bylina, Dioscoridi Galiopsis řečená. Nebo kteřjž tuto Galiopsim na Swinský kořen táhnau, ti nekráčegj prawau cestau/ gakž to dostatečně vkazugi w mých Latinských Commentarijs. Nebo w prawdě Galiopsis nic giného nenj, než pokolenj z Hluchých Kopřiw: Roste wedlé plotůw, w rumjch wedlé starých zdj, na cestách, a w mjstech stinných. Listj na dýl magj na sobě gakésy drobné skropenj, gakoby mlékem zlité byli/ odkawadž mám zato že Ržecky Galiopsis slowe. Nebo Gala w Ržeckém gazyku znamená Mléko. Prut má čtwerhraný a počerwenalý/ a na něm mezy listjm wůkol kwitj bjlé brunátnosti, k Mnišské kápi podobné. Wssecka tato Bylina gest wůně těžké a smrduté.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

Skussenj toho potwrzuge, když se hluché Kopřiwy s modrým kwětem v wodě wařj a z nich pige/ že každau čerwenau nemoc zastawugj.

Zewnitř.

Ginj magj tu powěru, když hluché Kopřiwy do střewic wložj/ že se tok žiwota zastawj. Skussená wěc o smrdutých Kopřiwách, kteréž w starých Dwořjch a za ploty rostau/ když se to kořenj zelené ztluče, a spolu s sstáwau w spůsobu fflastru na prst, kdež čerw žiwý gest přiložj/ w krátkém času musý čerw vmřjti.

Dioscorides prawj o Hluché Kopřiwě/ že listj, sstáwa, prautj a semeno gegj wsseliké otoky vzdrawuge/ twrdé baule a závssnice strawuge/ aby gi s octem smjsyl a ztlaukl a dwakrát za den wlažnau přikládal. Můžeš předdotčené semeno listj y prautj wařiti/ a tjm dáti otoky pařiti. Pjsse dále/ že listj ztlučené a s solj přiložené, hnisawé a rozgjdawé wředy y Raka hogj.

Prach z Hluché Kopřiwy dobrý gest na Sadmo Koňské/ a gest též mocy gako Podražec dlauhý. Kopřiwy hluché kořen do lauhu wložený, wlasy žluté dělá.

† Hluchá aneb mrtwá Kopřiwa slowe Latině Vrtica mortua, iners, Vrtica labeo, Vrtica fœtida. Ržecky Galeopsis & Galiopsis. Německy Taubenessel, Todnesl, Binsaug vnd Stinkendnessel. †

O Srdečnjku. Kap. XCI.

Spůsob a Mjsto.

Srdečnjk proto slowe/ že proti třesenj a pjchánj Srdce/ a proti Dětinskému neduhu klánj Srdce, prospěssně se ho vžjwá. Gest bylina známá wssechněm, s prautjm dlauhým, čtwerhraným, vzlowatým a černým/ Listj geho welikým

welikým Kopřiwám nenj nepodobné, černé a hlauběgi zstřjhané/ po páru rowné wysosti gedno od druhého. Kwět má bledé brunátnosti/ kterýž okolo prutu okrauhle, rowně gako na Gablečnjku stogj. Kořen žlutý, aneb bledě čerwený, křiwý a kosmatý. Roste takměř wssudy wedlé Plotůw, starých zdj a stezek. Neywjce kwetne Měsyce Czerwence.

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Srdečnjk gest horký na druhém stupni, a suchý na třetjm/ gakož to chut geho hořká vkazuge.

Srdečnjk. Cardiaca.

Wnitř.

Srdečnjk gest znamenitě dobrý proti třesenj a klánj Srdce, y proti Křeči a ochromenj na audech/ když se s wjnem wařj a za několik dnů pořád pige, aneb teplý přikládá. Nebo rozděluge a strawuge hrubé wlhkosti. Slaužj také y proti Paducý nemocy/ žene moč, a ženám přirozenj gegich nawracuge.

Srdečnjk slowe Latině Cardiaca, Francausky Agripaume. Německy Hertzgespan oder Hertzgesperr. Polsky Gešia stopa.

O Swinském kořenu. Kap. XCII.

Spůsob, Pohlawj a Mjsto.

SWinský Kořen Latině *Scrophularia maior*, proto se nazýwá/ zeho k Swinjm vžjwagj/ když gsau nedůžiwé, aneb čerwy w ranách magj. Roste w mjstech stinných, za Ploty wedlé struh, starých zdj a potokůw/ Listjm a prautjm s Kopřiwami se téměř srownáwá/ wssak listj gest poněkud hladssj, wuně sylněgssj, zwlásstě když by geg třel. Prautj nese swé kwěty při wrchu gako brunátné, prázdné, Hlemegždowé domky. Ten když spadne/ zůstáwagj po nich gakésy okrauhlé sspičaté hlawičky, Semena plné. Kořen má bjlý, weliký, vzlowatý a hrbowatý/ gakoby ořechůw Ljskowých na něg nasázel, a massytý.

Nacházý se w dwogjm pohlawj. Samec gest černěgssj a menssj/ roste někdy y na mjstech suchých: Samice bělegssj a tučněgssj, roste toliko na wlhkých wodnatých mjstech/ a častokráte nemá žádných vzlůw aneb hrbolůw při Kořenu.

C Swinský Kořen. Scrophularia maior.

Swinský kořen Samice. Scrophularia fæmina.

Tento Přespolnij kořen Swinský nemá zá dných hrbolků gako obecný/ a gest pěknegssj ho a ztepilegssj ho listu y kwětu: Ginj ho newypisugj/ lečby snad byl Galiopsis Anguillaræ; Sám se od Semena obnowuge a rozplozuge.

Scrophularia peregrina. Swinský kořen Přespolnj.

D

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Woda z Swinského kořene pálená, a tau čerwená losstická twář mytá, zahánj čerwenost y při těch, kteřjž téměř za Malomocné gmjni býwagj.

Proti wsselikému strupu a prassiwině, strogj se znamenitá a skussená Mast takto: Měsýce Máge wezmi Swinského kořene Bylinu y s kořenjm čistě wymytau a očisstěnau: potom ztluc gi a mjzku wytlač. Tu mjzku do roka chowěg w vzké sklenicy dobře zacpané, a budessli z nj chtjti Mast vdělati/ wezmi té wytlačené mjzky, wosku a dřewěnného Olege gednoho každého rowným djlem na wáhu: To wsse spolu při skrowném ohni ať zewře/ a vdělá se ztoho Mast. Tauto Mastj welicý neduhowé, kteřjž se takměř malomocenstwj rownali zhogeni gsau. Woda pálená z Swinského kořene, léčj a zahánj Fjkowau bradawicy/ a gest skussená wěc.

* Okolo Normberka gmenugj tuto Bylinu Knodenkraut/ a mjzky z nj mnoho vžjwagj proti zlým neduhům aneb otewřeninám, a zatěkagjcýmu Raku.

S Mandlowým Olegem aneb Sesamino oleo, když geg mjti můžeš, s Husým sádlem, přičině trochu swinského dobrý gest proti bolenj Zlatých žil.

Někteřj tomu chtěgj/ že odtud má Latinské gméno Scrophularia, žeby byl prospěssný na Wolata. Protož také kořen na hrdlo se zawěssuge. Ale gábych wjce o tom držel/ kdyby se mjsto pilněgi gim potjralo. A to může se přistrogiti tjmto spůsobem: Wzýti kořen od země geg wyčistě a s no-

ſtě a s nowým máſlem dobře geg tłaucy/ wložte do hrnce a přikryge, do wlhkého mjſta aneb do A
ſklepu za patnácte dnů poſtawiti a státi nechati/ potom rozpuſtiti to zas na powlownem vhli a proceditj/ a ſchowati kupotřebě. Nebo na wolata, narostliny, žłázy aneb Swinky/ též y na ty ſſtěry odukłé geſt wýborný Lék. ¶ Liſtj z Samice wytłačeného, aby tu ſſťáwu s miedem smj chal a zwařił, wžjwagj na złé ſmradkawé kazy aneb bolenjny.*

¶ Mjzkau z Kořene kdožby často bradawic potjrał, ſežene ge.

* Swinský kořen Samec ſłowe Latině Scrophularia maior, † à curandis ſtrumis, Ficaria, Millemorbia, † Caſtrangula, Německy Schwartzer Nachtſchatten. Samice Betonica aquatica, Weiſſer Nachtſchatten.* Właſky Scrophularia. Francauſky Grande Scrophulaire. Německy Braunwurtz oder Knodenkraut, Feigwartzenkraut, Sauwurtz. W Czechách někteřj této Bylině řjkagj Krtičnjk a Hłiznj kořen. Polſky ſłowe Trudownyk.

O Syryſſtiowé Bylině. Kap. XCIII.

Syryſſtiowá Bylina. Galium.

B

Spůſob a Mjſto.

Syryſſtiowá Bylina od toho ſłowe/ že rowně gako po Syryſſtj Mléko ſe ſſedá a ſſyřj/ tak y po této Bylině. Roſte na Aulehłych, w mjſtech wyprahłých, na kukách, wedlé płotůw a ceſt. Prautj má tenké, obłé, ſykowaté/ okołonňhož roſte vzké, ſſpičaté, zčernazelené liſtj/ okołkem wůkoł oſazené, od ſpodku až do wrchu/ geden řad od druhého w rowné dałekoſti/ gako při Swizeli. Wynáſſj mnoho pohromadě makého, žłutého a někdy bjłého, huſtého, kłaſowitého a ſtručnatého kwitj/ cka/ wůně ſylné a libé. Kořen geſt welmi kosinatý, ſem y tam do země ſe rozkłádá/ gako Gramen geniculatum, Dobytčj Tráwa, kterauž Němcy Queckengraß gmenugj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Geſt ſuchého přirozenj a přjperná.

Wnitř.

¶ Kořen w ſładkém wjně wařený a pitý, žádoſt tělesnau probuzuge.

C

Kwjtj Syryssťowé Byliny protlaucy a přikládati, hasý spálenjm/ a hogjcj což od ohně porussено. Do nosu wecpati, prwé zmačkanau, krew wen se wylewagjcý přetrhuge. Stawuge y krew, kteráž z giných mjst wytéká.

Z Syryssťowé Byliny Lázeň nohám vdělaná, wywozuge z nich vstánj. Kte-rý strogj z nj Flastr, a přidáwagj bjlého nepotřebowaného wosku a Olege Růžowého/ a na vstalé Audy přikládagj. Takž y kořen do Růžowého olege wložený, a na Slunce wyssťawený w létě ažby zbělel/ ten oleg vstalé a vnawené Audy očerssťuge.

Ženy waří Bylinu Syryssťowau v wodě, a malé Djtky w nj mygj/ kteréž hubenstwjm a drobnau ostrau prassiwinau obtjženy sau: pokládá se za zwlássťnj skussený kus.

Syryssťowá Bylina slowe Wlasky Galio. Sspanyelsky Coaia leche Yerua. Francausky Petit Muguet. Německy Walstro, Negerkraut, vnser Frauen weg oder Bettstro vnd Liebkraut. Řecky a Latině Galion siue Gallion, proto že sadj mléko, aby z něho Syr byl. Yhersky Zent Iuan veraga, hoc est Flos S. Ioannis, Kwět S. Jana. Polsky Przytulia.

O Starečku, aneb Přjmětném kořenj.

Kapitola XCIIII.

Přjmětné kořenj menssj. Senecio minor.

Kwět S. Jakuba, Přjmětné kořenj wětssj. Iacobęa, siue Senecio maior, Flos S. Iacobi.

D

Spůsob, Mjsto a Čas.

PŘjmět ně Kořenj gest nijzký křjček, ptjdi zwyssťj/ roste wssudy w Cybulných a zelných zahradách, na starých zdech, mezy kamenym, w zemi wyprahlé, a na střechách. Přes celý rok téměř zelene se spatřuge/ gakž tomu y Staří swědectwj wydáwagj. Listj nese ssestych strann wůkol kořenem zsťřjhané, gako bjlá Hořčice/ wyssťeptané, počernalé, hořké/ kteréž prwé než prut wydá, na zemi ležj. Prut wynássť; půldruhého lokte zwyssťj/ okrauhlý, prázdný a sťáwnaty, pobrunátnělý/ při wrchu zewnitř mnohými lisťky, drobnými a zsťřjhanými oděný. Na wrchu tohoto křjčku roste kwět žlutý wzlowaty, gako Wolowec, než menssj/ kteryž potom brzo proměnuge se w sseďiwé, chmeyřowaté Semýnko a

přes že

preč zalétá. Ale zase znowa se obnowuge / a vstawičně z Semena, tak že což dnes gest ssediwého, ráno zase obnowj se a očerstwj/ zwlásstě spočátku gara/ a tak přes celé léto až do té studené zymy. Neywjce kwetne měsýce Czerwence a Srpna. A

* Rozdjl.

Okolo Moře Ržjmského, circa Ostiam, nassel gsem giný spůsob Přjmětného kořenj / gest mnohém wětssjho a tučněgssjho listu y kwětu nežli obecný. Otom swědčj Dodonęus y ginj.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Přjmětné kořenj má smjssené složenj a Complexy. Nebo chladj a strawuge mjrně

Wnitř.

Bylina tato v wodě wařená, a gjcha ta s Mstem pitá, bolenj pálčiwé Cholerycké žaludka zahánj/ prawj Dioscorides.

D. Ioannes Crato z Krafftheymu/ někdy G. M. C. žiwotnj Lékař ꝛc. wychwaluge tuto Bylinu, aby z nj pil w čas mornjho nebezpečenstwj/ o čemž obssjrněgi w geho wydaném spisu De peste, čjsti můžeš. Wařj se táž Bylina v wodě, a v Wjně proti bolenj Žialudka/ kteréž z pěnokrewnosti possło.

Zewnitř.

Přjmětné kořenj s Kadidlem na prach ztlučeným smjssené a přiložené, otewřené horké neduhy vzdrawuge. Flastr z této Byliny zelené a čerstwé vdělaný a přikládaný, krotj wsseliké páliwé bolesti, a otok rozhánj/ buď na prsých, aneb klaubjch, w tegných mjstech/ aneb kdežkoli páliwj otokowé powstáwagj. Někteřj tuto bylinu tlukau s Octem proti oznámeným neduhům.

Woda pálená má swrchudotčenau moc proti wssem pálčiwým nedostatkům.

Wody z něho pálené, aneb byliny dobře protlučené s drobtem Kadidla, vžjwagj na horké otoky a mocně bolesti preč zahánj. B

Této Byliny kteréby ženy vžjwaly, gako Salátu, bjlau nemoc gegich zastawuge.

Přjmětné kořenj slowe Ržecky ἐριγέρων, seu ἐριγέρων. Latině Senecio, Senecium.† Erigerum, Alijs herba cana, proto že kwjtj geho z gara býwá ssediwé, gako wlasy lidské.† Wlasky Cardoncello, a w Padui Verzolo. Francausky Buonvaron. Německy Creutzwurtz, Grindwurtz, Baldgreiß. Czesky gináč slowe Starček a Křjžowé kořenj. Polsky Přjmětowé zelj.

Kwět S. Jakuba. Senecio maior, siue Flos S. Iacobi.

Tato Bylina též má rozdělené a zstřjhané listj / wětssj nežli na Přjmětném kořenj. W prwnjm roce newypausstj žádného prutu/ nýbrž zčernazelené listj, po zemi rozložené stele, gako Gitrocel. W druhém roce wycházegj dlauzý, brunátnj prutowé, gako z Czernobyle/ mnohými postrannjmi ratoljstkami osazenj/ na nichž se vkazugj mnozý žlutj, hwězdnatj kwjtkowé, podobně gako Rmenowj/ kteřjž po swém dozránj, obracegj se w ssediwé huňaté aneb chmeyřowaté Semeno, opadagjcý, a preč zalétagjcý gako na Přjmětném kořenj. Kwetne okolo S. Jakuba/ a odtud má swé gméno. Kořen má krátký a kosmatý. Roste w zemi newydělané, na zdech a na suchých mezech.

Této Byliny také mnozý rozdjlowé se nacházegj/ z nichž někteřj toliko při Moři, někteřj na wysokých Horách rostau / a mnozý k nim přičjtati chtěgj také Cinerariam, to gest / Aschenkraut, gakoby řekl Popelnau Bylinu/ pro listj, kteréž má popelaté barwy.

Přirozenj této Byliny gest gako Přjmětného Kořenj/ za kteraužto přjčinau pro spůsob a moc gegj Senecionem maiorem, to gest, Přjmětné kořenj wětssj gsem gi nazwal. Někteřj Barwjři vžjwagj této Byliny na rány, a staré neduhy aneb kazy/ syce má týž spůsob a wlastnost docela gako Přjmětné kořenj. † Polácy této Bylině řjkagj Lomignat, a Kwět S. Jakuba. †

C

O Mchu Mořském. Kap. XCV.

Mořský aneb Korálowý Mech. Muscus marinus 1. siue Corallina.

Mořský mech II. Muscus marinus 2.

D

Rozdjl a Spůsob.

Tuto Bylinu Apatékáři a Dryáčnijcy gmenugij Corallinam. Roste na Moři, na Skalách a w Rokl ch/ kteréž se z obraženj wody obwlažugj. Nacházý se y w sskořepinách Hlemeyždowých a Žabjch miskách. Někteřj prawj, žeby rostla na wětwičkách Korálowých/ odkudž y gméno má. Dokawadž tato Bylina zelená a čerstwá gest, na pohleděnj gest subtylná malá Bylinka/ ale když vschne, má podobu obecného Mchu Stromowého/ chuti gest slané. Neylepssj gest drobet počerwenalý.

* Nacházý se gich pak wjce než geden rozdjlůw/ gakož gsme gich teď sedm wymalowaných předstawili. Prwnj Autor wypisuge. Druhá gest malá ratoljstka, barwy gako Syra, z mnohých co článkůw složená. Třetj roste na bjlém ostrém a pjskowatém kamenj (in tophis) barwy také gako Syra. Cžtwrtá roste na počerwenalém kamenj. Pátá w Žabinkách/ gako y ssestá. Sedmá gest pěkná bjlá, aneb trochu zmodrazelená/ nacházý se y ryssawá. Nacházegj se y giné gesstě, kteréžby bylo dlauho tuto wyprawowati. A wssak wssecky rostau hustě w hromadu. Nebo tuto Maljřská nedbánliwost se pronássj. *

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

Mech Mořský znamenitě spomáhá, proti hlssťům žiwotnjm aneb Sskrkawkám/ gakž toho mnohé skussenj potwrzuge. Nebo když se prássek z něho s wjnem, mlékem, aneb s Kasjij dětem do žiwota dá/ wyhánj wssecky čerwy, což gich koli w žiwotě gest skrze stolice, bezewssj těžkosti. A gá sám očitě gsem to spatřil/ že od gednoho dětě, skrze toto lékařstwj, do sedmdesáti čerwů wysslo. Dětem, kteřjž čtyř let gesstě nedossly, dáwá se půl čtwrtce, aneb půl quentjku/ ale giným giž starssjm může se dáti celá čtwrtce. A mnjž ten Mech nebyti starý, ani zležely/ a k tomu tehdáž se má z něho prach dělati, kdyžby ho požjwati chtěl/ a ten nepřjliš subtýlný, ale hrubssj/ aby tim déle w žaludku a w střewách zůstáwal. † Někteřj vžjwagj toho prachu/ a přidáwagj k němu drobet Rhabarbarum, aby tim rychlegi

rychlegi čerwj wyhnáni byli/ a dobře činj. Ginj přiměssugj k němu maličko Diagridij, podlé powahy a přjležitosti osob. † A

Zewnitř.

O Mocy této Byliny proti čerwům stařj, gako Dioscorides & Galenus nic newěděli. Nebo giného nic o nj nepjssj, než toliko že w hromadu tiskne/ a proti horkosti, pálčiwým otokům a Podágře, kteráž ochlazenj a odháněnj potřebuge, že dobrá gest.

Muscus marinus alter. Mech mořský druhý.

Gest y giný gesstě Mech, kterýž Plinius wypisuge/ má docela giný spůsob, nežli swrchu oznámený/ gakž malowánj patrně vkazuge. Dostáwá listj gako Locyka/ kteréž gest společně sebrané/ wycházý z gednoho kořene bez prautj. Roste na Skalách Mořských/ a w sskořjpkách Rybjch, k nimž země přilnula. Gá té zrostliny z Padue dostal sem od wznesseného Jakuba Cortusa. Má podobnau moc gako předesslý, proti horkým otokům. * Tento druhý Mořský mech obyčegně také slowe Lactuca marina, a téměř to wsse působj, což Gatrnjk a Plicnjk prwé wypsanj/ toliko že pro slanost swau wjce strawuge a rozděluge. Protož obzwlásstně dobrý gest/ aby se na horké otoky a Podagry, kteréž z pěnokrewnosti pocházegj, přikládal.

O Mořské zrostlině Androsace.

Androsace.

Androsace altera.

B

Tato gest malá zrostlinka/ roste na pruhowatých sskořijpkách, s malými hladkými blyskawými stopkami/ na nichž stogj malá pawýzka, sfformowaná gako pupek/ protož za časté Vmbilicus marinus se nazýwá/ a pod wodau se zelená/ ale když vschne, gest pobělawá. Zastawuge plynutj břicha/ ale pudj moč. Ginj cos giného o nj pjssj/ což k náležitému mjstu odkládáme. † Androsace giným Vmbilicus marinus, slowe Německy Mans harniß. Poláci gi řjkagj Ržasa skalná.

Druhá Androsace.

Autor w swém Latinském Herbáři pjsse/ že tato Bylina z Syrye gest přinessená/ kdež na Moři roste/ a někteřj gi za Androsacen magj. Ale poněwadž při wrchu listj má, domnjwá se, že se nic k nj nerymuge. V nás sama se osýwá, kdež gednau do Zahrady přicházý/ a častokráte dwau pjdj zwýssj roste. Nese pobělawé kwjtky/ a po njch w malých hláwkách brunátné Semýnko. * † Polsky slowe Pochybek. †

O Rdestu

C

O Rdestu Wodnjm, Rzecky *Potamogeton.* Kapitola XCVI.

Potamogeton.

Spůsob.

D Bak Latině tak y Rzecky tato Bylina Potamogeton se gmenuge. Roste w stogatých wodách a w doljch. Prautj má dlauhé, okrauhlé a rowné/ a na něm mnoho listj, gako Gitrocel/ aneb docela gako listj, kteréž w Apatékách Folium Indi gmenugj. To předoznámené listj, spleywá drobet powrchu na wodě. Měsýce Cžerwence, wynássj tělné klasowité kwěty, gako weliký Gitrocel/ po sprchnutj gich měnj se w malé okrauhlé hlawičky/ w nichž ležj twrdé Semeno zawřené. *D. Dodonæus gesstě ginau takowau Bylinu dal wyreysowati w swém welikém Herbáři pemptad. 4. lib. 5. cap. 3. má mnoho okrauhlých prutů/ sstiroké, obdlaužné přjsspičaté listj/ mnohem menssj nežli gsau na obecném. Wynássj mnoho bjlého kwětu mezy listjm/ z něhož býwá sstiroké Semeno, gako na plané Wykwi. Roste pod wodami kteréž negsau hluboké/ že swrssek toliko drobet wen hledj. Hognost se ho nacházý od Dordrachtu, až do Bredy w Hollandu.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Potamogeton gest studeného a suchého přirozenj/ gakž to chut vkazuge.

Wnitř.

¶ Tato Bylina vsussená, v Wjně wařená a pitá, zastawuge plynutj břicha a vzdrawuge Cžerweuau nemoc.

Zewnitř.

¶ Item smažená s Octem a dřewěnným Olegem, a drobet teplá přiložená, krotj horkost a bolest Podágry. Aneb listj na horké, shnilé a tekuté wředy přiložené, odnjmá horkost/ wysussuge Flusy, a neduh ten vzdrawuge. Nebo gest studeného zacpáwagjcýho přirozenj. *Potamogeton gmenugj také Latině Fontalem & Spicatam. Rzecky ποταμογητων quòd vicina aquis nascatur, & σταχυίτης. Frantausky Espic de caue. Sspanyelsky Espicada & Vezina de Rios.* Německy Samkraut, Polsky Rdest Wodnj.

O Rzebřjčku.

O Rzebřjčku. Kap. XCVII.

A

Spůsob a Mjsto.

Rzebřjček. Millefolium maius. Stratiotes millefolia.

Rzebřjček gest Bylina známá. Roste wssudy w zemi wyprahlé/ těžy na lukách, wedlé cest, a na Krchowjch. Pokudž gest mladistwá listj po zemi rozkládá/ někdy geden samotný, mnohými bez počtu a subtýlnými rozsedlinkami rozdělené/ a sslapá se po něm nohama mezy ginau trawinau. Ale když w prautj wcházý/ to býwá okrauhlé, prázdné, půldruhého lokte zwýssj/ nahoředotčeným listjm oděné, až do koruny/ gedenkaždý list na gedné stopce, připodobňuge se křjdlům mladých Ptáčkůw. Při wrchu dělj se to prautj na množstwj ratoljstek/ na nichž stogj ty koruny aneb kwětowé, na některých bjlj/ na giných tělnj aneb zlaté barwy, hustě w chomáčku. Wypadlé Semeno má podobu Rmenowého semena. Kořen má černý, kosmatý, huňatý, twrdý/ sem y tam w zemi rozpusstěný.

* Přespolnj ten krásný Rzebřjček s subtýlněgssjmi listky nežli ge obyčegný má, a libými žlutými kwěty/ kterýž Carolus Clusius Stratiotes luteum nazýwá/ a w Hysspanij y w Frankreichu geg nalezl, roste také nedaleko od Augsspurku při řece Lechu/ gakžkoli ne w hognosti. *

B

II. Rzebřjček. 2. Millefolium.

III. Rzebřjček. 3. Millefolium.

¶ Gest y giné gesstě dwogj pokolenj Rzebřjčku, nemnoho od prwnjho se děljcý/ gakž Figůra aneb wymalowánj patrně vkazuge. Někteřj y Achilleam na prwnj, aneb wětssj Rzebřjček táhnau.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Rzebřjček sstahuge w hromadu a fussj/ gakož pak y listj geho, gest přjhořké a welmi trpké.

Wnitř y

C

Wnitř y Zewnitř.

Rżebřičku k wnitřnim y zewnitřnym Ranám s prospěchem vžjwáme/ buď tak čerstwe motného, aneb s ginými bylinami v Wjně waženého a w Trauku pitého: vzdrawuge wsseliké rány a sraženiny/ wyhánj sedlau krew/ odgjmá ženám tok Matky/ kteryž za dlauhý čas při nich trwal: a summau gest znamenitá Bylina na rány/ pročež gi Barwiři vstawičně potřebugj. *Sstiáwa Rżebřičkowá s Gitrocelowau, aneb Stwalnikowau wodau sm ssená a přigatá, prospěssně vžjwá se w Čerwenē nemocy, když gest čas sstawenj/ a proti odchrkowánj krwj.*

Prach z list; w nos pussčěný, zastawuge krew. Listj čerstwé rozżweykané, bolest zubūw wkládá. Též mocy gest y kořen/ aby geg na bolawém zubu držel/ přediwně wssecku bolest wkrocuge a odgjmá.

Proti močenj krwj: Wezmi prachu Rżebřičkowého dwa loty/ Hlinu Armenskē čtwrtcy/ Krawského mleka čtwrt žegdlicka/ smēs spolu a dáweg pjti potři dni pořád.

†Znamenitá a draze wážená *Aqua vitæ*, aneb Zlatá

Woda z Rżebřičku strogj se takto:

WEzmi Rżebřičku Byliny a kwětu čtyry vnce/ kořene Wlasu ženskeho, Stalwěge polnj Máčky aneb Wjry mužské, Wlaského kopru, Petrželného, Hrowotowého kořenj, Sstěrbákowého, gednohokaždého tři vncy: Strágeg ty kusy drobné/ a prokuc zhruba/ wložge wssecky do sklenné Kolby/ naleg na ně dobrého Wjna páleného/ eoby dwau prstū nad kořeny byti mohlo: potom dystyllug powlownē a znenáhla in Balneo Mariæ. Po druhé wezmi Rżimského kmjnu tři vncy, a Skořice tolikéž/ Zázworu bjlého dwē vncy, a um Pepřowych tak mnoho/ Hřebjčků tři loty/ Kwětu Spikanardowého a Lawendulowého, Má ty horuj, každého dwa loty: Zkuc oznámené kusy na obhraubný prach, wlož do giž prwé wypálené wody/ a dále naleg nato třidceti dwē vncy nejlepssjho čerweného Wjna/ nech ať se spolu
D dobře mocj za osm dnū/ potom dystyllug podruhé. To wykonage, wezmi dále Galgánu, Kubeb, Libečkowa semena, každého dwa loty/ Skořice, Hřebjčků, Jndyanské Spiky, Muskatowého kwětu, Lékořice, dlauhého Pepře, každého po gednom lotu. Ty wssecky kusy zkuc opět zhruba/ a deg do předessłé dystyllacy/ moč ge opět za osm dnū/ a dystyllug potřetj gako prwé. Napessledy wezmi Alexandrynského Pjžma a prawé nezffalssowané Ambry/ každého dwanácte zrn/ zawaž to obé do čerweného Čendelynu/ a powěs do té Aqua vitæ, a bude prawá.

Tato drahá Zlatá woda, aby gi do Skleničky, aneb do Koffjčku wjna po každé dni krūpěge dał, posyluge studeného Mozku/ dětā dobrau paměť/ a gest obzwlásstně vžitečná a dobrá letitým a starym Lidem. Mladj pak lidé podetřideti let, ti wždycky přes čtwrtý den mau gi této wody ráno na čtitrobu ztižj gednoho Dukátu wypiti/ pro posylněnj Hlawy, Mozku a paměti. Starý a letitý člowěk, kteryžby této wody za gjdlem, gakož oznámeno, a každého dne ráno na čtitrobu čtyři krūpěge wekžicy dobrého wjna požjwał/ ten žiw bude do času od Boha sobě vloženého/ a ochránj se od wsseligakých nemocý, až do siwé posledni starosti. Osstři rozum w Hlowětu/ zahánj Melancholiam a smutek/ zmocnuge přirozenau horkost w těle/ očerstwuge duchy žiwotnj/ a opatruge ho před Sskakem a Krtwicy. Dobrá gest y proti gedowatinam nakažnj/ a zlým smrdutým mlhám/ aby gi dżrky nosu a židowiny potjrał/ a k hubičce wnj omočené woněl. Twář tauž wodau smáčená, bywá pěkná a krásná.

Zewnitř vžjwaná tato Woda hogj hnilosti ausnj/ otoky dásnj y hrdla/ aby gi čysto vyplakował a wympiwał/ aneb dobře w hrdle kloktał. Vzdrawuge y wsseligaká ranění a nerazy tegnych Audūw při mužich y ženách/ aby gi často promywał/ a lněné sstáky w nj smáčené na nedūžiwá mista přikládał. †

Rżebřičeк slowe Rżecky a Latině Straciotes, Chiliophillus, hoc est millefolia, vulgò Millefolium † terreſtre, Supercilium Veneris. Arabsky Hamil & Hamilil. † Wlassky Millefoglio, Sspanyelsky Milloyas Yerua. Francausky Millefueille. † Polsky Krwawnik. Yhersky Egher ffark, hoc est Muris cauda, Myssj ocas. † Německy Garbe, Schoffgarb Schaffripp, Dwčj žebro, Tausentblat, Gerbel.

Myriophyllon.

Myriophyllon. Fenchelgarb. A

Ačkoliw mezy těmito dwěma slowy, Millefolium & Myriophyllon, giného žádného rozdjlu nenj, než toliko že prwnj gest Latinské a druhé Řecké/ wssak Dioscorides zwlásstnj Kapitolu klade pod gménem Stratiotes millefolia, a opět ginau zwlásstnj de Myriophyllo, kteréž také Millefolium gmenuge/ a gsau sobě rozdjlné Byliny.

I. Řebřjček wodnj. 1. Myriophyllon. Millefolium aquaticum.

II. Řebřjček. 2. Myriophyllon.

B

Stratioten millefoliam, nynj gsme wypsali/ giž dále přistaupjme ad Myriophyllū, a to podlé naučenj Dioscoridis: gest gediný subtylný prautek/ má také toliko gediný kořen. Prut barwy gest rozličné, ney wjce počerwenalý / s mnohými a subtylnými ljstky, gako Wlaský Kopr. Roste w laužjch.

Dostal gsem gesstě giného Myriophyllum, od Lukásse Chino de Pisis: To má také listj gako Wlaský Kopr/ dole okolo kořene se rozssiřugjcý. Prut gest gediný a okrauhlý a při wrchu na něm stog trochu list /kteréž gest mnohem menssj nežli dolegssj. Nad těmi předdotčenými listy vkazugj se malé wrssky aneb korunky. Kořen ač gest samotný, wssak s kosmatinkami. Mjsto swé má ne na wlhkých, ale na wýslunných mjstech.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Řebřjček čerstwý, aneb suchý s octem smjchaný, a w spůsobu Flastru přiložený bránj / aby se rány nezapálily, ani neotěkaly.

Kteřjž vpadli, aneb dolů shozeni gsau, dobré gest aby geg s Solj a s wodau pili.

O Diwizně. Kap. XCVIII.

Rozdjl, Pokolenj a Spůsob.

Diwizna gest rozličná/ a wssak dwogj obzwlásstně, Bjlá a Czerná. Bjlá zase dwogj / totiž Samec a Samice.

Bjlá Diwizna Samice listj má hogné, ssiroké, obdlaužné gako Woman/ než měkčegssj, na zemi ležjcý, poběławé, zzelenapopelaté a chlupaté. Prut samotný, dwauloketnj, tlustý, wůkol listjm oděný/ kteréž čjm wýsse

C na prutu stogj, gedno na druhém / tjm gest menssj a vžssj. Nad tim listjm wyskytá a vkazuge se zlaté barwy wonný kwět/ kterýž prut klasowitě až do wrchu wssudy wůkol obkličuge/ každý ten kwět sfformowaný gako malá růžička, a na pět ljstkůw rozdělený. Ten když spadne, wycházegj po něm hlawičky okrauhlé, chlupaté, plné semena drobného. Mnozý gmenugj tuto Bylinu Swjcnem/ proto, že listj kteréž má při zemi podobenstwj Swjcnu, a prut s kwětem podobenstwj Swjčky, zdagj se mjti. Odkudž y Latině slowe Candela Regia, aneb Candelaria, a Německy Kertzenkraut, Königskertze, Brennkraut, Himmelbrandt, Vnholdenkraut, Feldtkertz. Kořen gest dosti dlauhý, twrdý, rowný, drewnatý, a prstu ztlausstj/ barwy počernalé, chuti kyselé a trpké.

Samec tomu nahoře oznámenému wypsánj gest téměř podobný/ než prut má tenssj a listj vžssj, k Ssalwěgi podobné, ostré. Ratolestj množstwj a na nich listj pořjdku/ kwitj při wrchu bledé žlutosti/ wssak menssj nežli na Samicy: v prostřed mjstečko brunátné, a to mu vsslechtilosti přidáwá. Kořen na několikero rozdělený, též twrdý počernalý a trpký.

I. Diwizna. 1. Verbascum.

II. Diwizna. 2. Verbascum.

D

Cerná Diwizna připodobňuge se bjlé / toliko že má zčernazelené a ssirssj listj.

Gsau y giné dwě Diwizny plané, Listem Ssalwěgi podobné, drahně wysoké, mesau zlaté žlutosti kwět/ a gsau sobě wespolek podobné/ toliko že gedna spůsobu gest wětssjho, nežli druhá. Dioscorides gesstě o giné zmjnku činj, kterauž Verbascum Lychnitem nazýwá/ listj má tlusté, chlupaté, tučné: Stařj gi k Lampám vžjwali.

* Mnohá giná pokolenj Diwizen v nás, y w cyzých Kraginách se nacházegj / a mezy ginými, na tuto následugjcý pozor mjti slussj. Carolus Clusius in obseruat. Hispanic. lib. 2. cap. 48. wypisuge Phlomidem Lychnitem s žlutým kwětem / podobným téměř tomu, gakýž gest in Lamia na hluchých Kopřiwách/ kterauž in Hispania, Portugallia, a w Frankreichu nalezl. Kastylianowě gi gmenugj Candilera. Ale okolo Granáty slowe Menchera. Druhau D. Rauwolff okolo města Alepo wyhledal/ gest krásná a subtylná/ kteréž mi tak suché k wymalowánj s ginými pěknými Bylinami, laskawě propůgčil a odeslal.

Naposledy gedna se nacházýs listem, gako Papauer corniculatum, Mák růžkowatý/ syce kwětem y Semenem připodobňuge se k Diwizně černé. Ta gesstě letos z Semena mi wyssla/ pročež gsem y Figůru gegj teď přiložil. *

Mjsto.

Wssecky Diwizny onde y onde rostau, na newydělaných pjsečných Roljch a Poljch/ na cestách, po mezech y za ploty,

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Listj a kwět Diwiznowý gsau studeného a suchého přirozenj, na druhém stupni/ a wssak nepatrně horčj. Moc magj střjdmě rozdělugjcý. Kořen poněwadž gest chuti trpké, w hromadu stahuge a swjrá.

III. Diwizna. 3. Verbascum.

IIII. Diwizna. 4. Verbascum.

Wnitř.

Diwiznowý kořen w čerweném Wjně wařený, aneb woda z něho pálená pitá, dobře prospjwá sraženým lidem/ aneb kteřjž w žiwotě od pádu a bitj něco w sobě ztrhali, aneb se namohli. Jtem na pljce nedůžiwým, kasslawým, a wsselikým wnitřnjm pálčiwým bolestem y wředům dobře spomáhá. Jtem zastawuge plynutj žiwota. Bylaliby pak při tom zymnice/ mjsto wjna musyloby se wody wzýti. Vkládá y žřenj w žiwotě.

Proti oteklým a krwawým zlatým žilám Hæmorrhoides řečeným, gisté vměnj, vzdrawugjcý w dewjti dnech/ že nic wjce z toho neduhu nepozůstane. Wezmi kořen Diwiznowý, obmeg a wyčisť geg/ a na kamnách znenáhla wysuš, aby ho nespálil a moc z něho newyčichla: potom ztluc na prach/ a toho prachu wezmi půl lotu/ k tomu žlautek wagečný, mauky Pssenične též půl lotu: Wssecky ty kusy zaděleg dobrým dřewěnným Olegem/ a na Rendljčku vpec koláček/ kterýžto gez ráno na čtitrobu. Tak děleg za dewět dnů pořád. Wiz Matheum de Gradi, kterýž to gmenuge swé zwlásstnj Secretum.

Mengus Fauentinus pjsse/ že gest některým Quartanarijs, to gest, za dlauhý čas na čtwrtodennj Zymnicy stonjcým spomohl, samau toliko sstáwau z weliké Diwizny/ když gi w teplém truňku pjti dal, hodinu předtim, než zyma přissla.

Podobné lékařstwj skussené připomjná Arnoldus Nouavillanus a swědčj/ že tim y sám sobě, y giným mnohým Quartanam, Cžtwrtého dne zymnicy zahnal. Ale wzal sstáwu z Kořene Diwiznowého, prwé nežli w Keř wyrostla/ a te půl lotu s truňkem Malwazý wypil, práwě w tu hodinu, když Zymnice přicházela/ a to tak počtyřikrát včinil, wždycky w napadánj zymnice. Diwizna prospjwá Dobytku, když kassle, v wodě wařená, a gjcha ta do těla wlitá. * Hollecius pjsse/ že sstiáwa Diwiznowá gest dobré præseruatiuum w čas mornj rány. *

C

Zewnitř.

Diwizna aneb kwět toliko v wodě zwařený, gest zwlásstnj geden kus proti wsselikým horkým otokům očj, Konečnjka střewnjho, wssech giných tegných mjst aneb audůw, y horké Podagry/ teplým obkládanjm aneb nad nj se posazenjm a přikládanjm.

Woda z Diwizny pálená, a w oči wpusstěná, hogj slzawé oči. Gest dobrá y proti čerwené Auplawicy, proti pekelnému ohni a wsseligaké spálenině/ když na dwé složený ssátek w nj omočjš a obkládáš. Hogj také každau horkau, tekutau a kausawau prassiwost.

Kwět Diwizny weliké s čerweným Wjnem dystyllowaný a ta woda ssátkem obkládaná, gest wěc skussená proti dnawé nemocy a Podagře. Nebo rychle bolest pokogj.

Z tychž kwětůw Diwiznowých strogj se y Oleg takto: Wezmi toho kwětu skleničku plnau/ zahrad gi dobře, wystaw na horké Slunce/ vdělá se oleg. Ten Oleg dobrý gest proti Podagře/ wlasům dáwá pěknau barwu žlutau, a dlauhý zrost/ skrze česánj hřebenem aneb sstětkau. Když Koni hřeb do žiwého kopyta wrazý, tak že kulhati musý/ wezmi wětssj Diwiznu/ protluc gi mezy dwěma kameny, a tjm Koni nabj/ wssak prwé hřeb wen wytáhni/ kupodiwu spomáhá.

Wodnatost z kwitj y z listj pomazowánjm bradawice shánj. Též mocy gest y prach z kořene. Dioscorides pjsse, kdožby chtěl přes celý rok ssjky bez porussenj chowati/ že ge musý do weliké Diwizny skládati, gednu wrstwu podruhé/ až se koš, aneb giná nádoba naplnj. * S. Basilius pjsse w swé Knjze Hexaemeron řečené, Homilia 9. že Nedwědi raněnj, tauto Bylinau zase se hogj. *

Proti bolesti zubůw: Wezmi kořen Diwiznowý, zkrágeg drobně/ wlož do octa, ať se w něm přes noc močj/ potom powař trochu, a ten ocet beř w vsta/ a drž na té straně kdež tě bolj, a wen wypljweg/ a to čiň poněkolikrát/ vkrot, ť se wssecka bolest.

Vwjzlé wěcy w těle, gako ssjpy, hřebjky, dřjwj, třjsky, kosti, wen wytahuge timto spůsobem: Wezmi Galbanu, Terebintýny Olege, Wosku, to spolu rozpusť/ a wsyp do

D toho prachu z kořene Diwiznowého/ a tim sflastrůg.

Proti wycházenj střewa: Wezmi semena Diwiznowého, kwětu gegjho a kwětu Rmenowého/ včiň z toho prach/ a s Pryskyřicý Dřjnowau vděleg Flastr a přikládeg.

Semeno zetřené, v Wjně wařené, a na wywinutý klaub přiložené, zas geg w mjsto geho wkládá/ bolest y otok odgjmá.

Listj s octem na wole přiložené, zahánj ge. Woda z kwjtj wypálená, přidada k nj málo Kaffru twář Losstičkau hogj/ kdyžby se gi často vmýwal. Táž woda dobrá gest proti čerwenému otoku, proti spálenině, proti lissegi, a giným na těle posskwrnám a zssetedenjm. Diwizna slowe Řzecky φλόμος. Latině Verbascum, Candela Regis, Candelaria, Lanaria, Tapsus Barbatus. Wlasky Barbasco. Francausky Bauillon. Německy Wüllkraut, Königskertze. Polsky Dziewánná.

Diwizna Czerwjkowá. Verbasculum, Blattaria.

Gest y giná gesstě Bylina/ kteráž také Diwiznau slauti, a w počet giných Diwizen pogata býti může. Německy slowe Schabenkraut, a Latině Blattaria, Czesky Czerwjkowá, proto/ že když gi na zem powržeš/ hned na sebe malé čerwjky přigjmá, a k sobě ge táhne. Wlastněby slauti měla Diwizna menssj. Plinius gi tak gmenuge Blattariam. Syce ani Dioscorides ani Galenus o nj nepřipomjnagj. Gá gi mám za Diwiznu. Neb gest Diwizně podobná/ toliko že listu nemá tak bjlého a chlupatého/ ale zelený, a wůkol se wssech stran zstřjhaný. Má také mnoho prutůw a při wrchu gegich až nahoru nese žluté kwěty, wůnj a wspůsobu podobné weliké Diwizně. Když ti kwětowé vwadnau následugj gakéssy paličky hladké asspičaté, gako na lnu/ a w nich zawjrá se semeno. Panny dáwagj ty paličky pozlacowati/ a na wěnce gich vžjwagj. Odkudž y giným gménem Německy slowe Goldknöpffle. Kořen má twrdý, drewnatý, a na několikero rozdělený. Roste při cestách a na Winicých, na mezech/ někdy y při pototých. W mocy s ginými Diwiznami se srownáwá.

* Pokolenj

Diwizna čerwjkowá. Blattaria. Verbasculum. Verbasculum aliud folio Papaueris cornuti. A

* Pokolenj.

Ty Diwizny, magj se přičjsti ad Verbascum nigrum, to gest k Diwizně černé. Kteráž má žlutý kwět, gest wssudy obecná. Druhá s brunátným kwětem, roste okolo Labe v nas w Czechách: gako y třetj s pěknými bjlými kwěty, ze Wlach nedáwno k nám přinessená. * B

O Bukwicy bjlé. Kap. XCIX.

Gména, Rozdjl a Spůsob.

BVkwice bijlá, tato Bylina slowe od podobenstwij / kteréž má w swraskalosti listu y w ssirokosti s Bukwicy Czerwenau / o njž w těchto čtwrtých Knihách w prwnj kapitole mluweno. Mnozý gi řjkagj Dnawá Bylina. Ale měliby raděgi Sslakownj aneb Mrtwičná řjkati. Nebo Paralysis negsau dna, než Sslak menssj, aneb Mrtwice / a Paralytici ne Dnau zlamanj, ale Sslakem, aneb po Czesku Mrtwicý poraženj, magj se wykládati. Protož také tuto Bylinu Bukwicý bjlau, aneb Sslakownj a Mrtwičnau nazýwati budeme. Němcy syce gi řjkagj Himmelschlüssel, S. Peters Schlüssel, vulgò herba Paralysis, Arthritica. Někteřj gi dáwagj gméno Primula veris, protože při zawřenj Zymy hned brzo wycházý / a přjtomné Garo konečně oznamuge. Toho času také zbjrati se má. Nebo welmi brzo zase pomigj. Někteřj wykládagj Betonicam albam, to gest, Bukwicy bjlau / pro listj poběławé, kteréž se k Bukwicowému připodobňuge / aneb pro kwět, kterýž bjlý aneb zbledažlutý gest. Ginj opět kladau gi mezy Verbascula, to gest, mezy Diwizny menssj. Ale zanechagjce toho, přistaupjme k wypisowánj.

Bukwice bjlá gest dwogj: Prwnj roste na suchých lukách, a na tráwných Zahradách / ležj po zemi rozložená s poběławým a swraskalým, aneb kadeřawým listjm. Z prostředku wystřeluge zhůru okrauhlý a hladký prautek, aneb stopku, gednopidnj a popelatau. Při wrchu gednoho každého prautku wisý kwitj žluté w chomáčku k zemi skloněné, wycházegicý z bjlého prázdného pytljčku / neginač než gako z malého Cymbálku, aneb z kljčowé trubice / někdy kwětů do gedenácti, wjce aneb méně na gednom prautku. Když ten

C Kwět sprchne, wytroskagj malé hlawičky mašowičné/ drobnym, černym semenem naplně-
né. Kořen má bílý a kosmatý, gako Citrocelowý. Druhau Bukwicy bílau, nacházegj
obyčegně na horách a w Lesých. Podobná gest prwnj/ toliko že má sširšj listi. Kwětowé
gegj gsau docela zbledazlutj, a skuro pobělawj/ * aneb někdy zcela bílj. * Obědwě ty Bu-
kwice nemagj žádné zwlášstnj wůně. Slussně pak gedna Samcem, a druhá Samicj
nazwána býti může.

I. Bukwice bílá. 1. Herba Paralysis, aliàs Primula Veris.

II. Bukwice bílá. 2. Herba Paralysis.

D

*Nad tyto wypsané dwě Bukwice bílé giné welmi rozmanitě se nacházegj/ že se dobře wy-
pisowati, mnohém méně wymalowati nemohau. Neypěknegssj gest weliká, žlutá, plná: Dru-
há zbledazlutá, též plná/ a častokrát čtyřikrát wětssj nežli obecná. Posslý neyprwé z Engellan-
du/ než potřebugj pilného opatrowánj, sycе zpsanégj a osamotj/ někdy pak zase se napnu. Třetj
pokolenj gest také žluté, plné/ gakoby dwa kwjtky w hromadu spogil. Nepiných, než gako ga-
duduchých a prostých kwětů hognost se nachází na wlhkých Lukách w Tyrolu, w Bawořích,
w Rakauských y ginde, pěkných brunátně barwy/ někdy tělné, a libě wonné/ a ty gsau diwočjho
spůsobu, malé a hrubé/ mezy nimiž gsau y docela bílé: Těžce w zahradách trwagj/ leč w stí-
nných a wlhkých mjstech.

Potom gest giné pokolenj, obyčegné w Sswycařích/ z geduoho kořene, a na gednom
welikém chomáči, aneb wýsstrelku množstwj bledých Kwětůw wynásségicý/ z nichž každý má
swůg nizký prautek, aneb stopku. A ti z gara pod sněhem kwetnau/ a potom zase na Podzym
až do zymy. Gest welmi malé to pokolenj/ kwjtky má žluté gako žlautek wagečný. Napo-
sledy gest gedno maličké pokolenj, s zelenými kadeřawými kwjtky/ kteréž se w Engellandu na-
chází. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Bukwice bílé gsau přirozenj horkého a suchého na druhém stupni. Mocy rozpa-
stírégicý, zstenčugicý a prostupugicý. Zwlásstnj moc tuto při sobě magj/ aby Nerwy a
wýchody gegich, y což se z Nerwů a z žil ken skládá, gako Musskule příhodně posylňowaly.

Wnitř.

Bukwice bílé k žádnému lékařstwj wjce se nevžjwá, gako k dnawé nemocy. Wa-
kémžkoli spůsobu se potřebuge, wkládá bolest, gakýž a kdežkoli ta gest w těle. Mjže se w
Wnitř

Wjně wařiti a pjti. Jtem Bylina ztlaucy a přikládati. Neylépe gest kwětů do žiwota A
vžjwati. ¶ Letkwař z bjlé Bukwice kwětůw strogená, y woda z nich pálená, gest
dobrá proti Sslaku/a wýborné posylněnj srdce.

*Drobného listjčka, gakž wen wyrostá, rádi w Salátu vžjwagj.

¶ Kořen wařený, dáwá se proti kamenu w Ledwjch a w Měchýři.

¶ Wytlačená sstiáwa z listj teplá dáwati se má těm, kteřjž w žiwotě nětco protrhli/ aneb
audy sobě wywinuli.

¶ Někteřj z Byliny celé y s kwětem, wytlačenau sstáwu, a s drobtem Cukru smjchanau,
přes celý Měsýc dáwagj pjti, každodenně tři loty aneb wjce, těm kteřjž Božcem ztjženi gsau.*

Zewnitř.

¶ Bukwice bjlé kwět y listj stlačugj a wyžjragj otok/protož znamenitě vžitečné gsau
proti bolestem článků a klaubů, gakž prwé oznámeno.

¶ Ženy z samých kwětů Bukwice otrhaných, dáwagj wodu páliti k Ličidlu, prwé
wjnem gich pokropjc. * mocněgssjby byla, kdyby se k tomu kořen bjlého Dyptamu přidal.*
Tau wodau vmýwagj sobě ráno twář, w naděgi/že wssecky ssleky, pjhy, wrásky a giné ne
čistoty, skrze každodennj vžjwánj zmizegj. Ta woda bude sylněgssj, když se k nj přidá Li-
maunowé sstiáwy. ¶ Wezmi kwitj Bukwicowého/nakladho do pytljčka/potom
wezmi cyhlu horkau/poleg gi Wjnem/ wlož na ni ssat/a na to pytljček, ať se zahřege. Ten
teplý přilož na čelo. To Reumu sussj, bolest hlawy krotj, a zraku posyluge.

¶ Woda z Bukwice do nosu wpusstěná, Mozk sylj a zrak ostřj.

¶ Kwitj přikládá se také na vsstknutj sstjrůw, Pawaukůw a Srssňůw. Nebo sna-
dno otekliny rozhánj. Ano y wssecka Bylina y s kořenjm protlučená, a na rány přiložená,
hogi ge. ¶ Woda z Bukwice bjlé pálená w omdléwánj welice spomáhá. Nebo zna-
menitě Srdce posyluge/bolest hlawy krotj/aby ssátky w nj smáčege, na čelo přikládal.

¶ Bukwice bjlá Latině* Primula Veris, †proto že hned brzo z gara wycházý a kwetne. †Ně- B
kteřj chtěgj že gest φλομίδες Dioscoridis, což Fuchsius Verbasculum přeložil. Ginj gi kladau
ad Dodecantheon Plinij, gako Anguillara. Wůbec gmenugj Claues S. Petri.* Wlasky slo-
we Brache di cuculo, & Fior di prima Vera. Francausky Prime vere. Německy Schlüssel-
blumen, Himmelschlüssel, S. Petersschlüssel. † Handschuchblumen. Herba paralysis siue
arthritica, Dnawá, aneb mrtwičnj Bylina/proto že má welikau moc proti Dnům a Mrtwi-
cy. Německy Gichtkraut. Polsky Paraližowe ziele, aneb Pjrwosnka.† Czechowé gináč gi
řjkagj Kropáček, Podlesstka.

O Mauřenince. Kap. C.

Spůsob.

Tato Bylina Latině slowe AEthiopis, Rzecky φλομώσις. Německy
Morenkraut/ Czesky gmenowati se může Mauřeninka. Listem připodo-
bňuge se Diwizně, kterýž má nesmjrně chlupatý a hmatý/při kořenu we-
spolek hustě složený. Prut má čtwerhraný, tlustý, chlupatý, gako weli-
ký Lupen/při wrchu s mnohými ratoljstkami. Semeno zawřené w lussti-
nách, pár wedlé páru pořádně, v welikosti Wlčjho hrachu. Kořen kosmatý, a hluboce
rozpusstěný, chuti tučné / když swadne býwá černý a gako roh twrdý. * Ačkoli tato
Bylina odtud gméno swé má/že ráda in Æthiopia, to gest w Mauřeninské zemi roste / wssak
y w nassich zahradách dobře trwá/w prwnjm roce semena neuese/gest welmi chlupatá/protož
w Mompelieru Cotonaria gi řjkagj. W hognosti roste w zemi Rzecké, & in Illyria, odkudž ney
prwé k nám gest přinessena.*

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

¶ Kořen wařený a pitý spomáhá těm, kteřjž talowem odchrkugj. Spomáhá y proti
klaubnj nemocy, pichánj w Bocých a drsnatosti hrdla.

C Mauřeninka. Aethiopis.

Zewnitř.

¶ Cžaroděgnjcy tak welikau moc Bylině této přiwlastnili/ že se domnjwali do potoku vwrženau geg wysussowati/ a k zámku přistrčenau, zawřený otwjrati. *Ale takowé powěrné a bláznjwé pobonky kteréž Plinius z giných častokráte přednássj, slussně zawrcy máme.*

D

O Pupkowé Bylině. Kap. CI.

Spůsob a Mjsto.

Pupkowá Bylina. Perfoliata.

Pupkowá bylina proto slowe, že se gi vžjwá proti strženj Pupka, aneb Průtrži w třjsljch. Ti kteřjž Kameny a Průtrže řežj, na zahradách gi sobě segj asadj. Němcy řjkagj Durchwachs, coby řekl Prorostlá, že prut prostředkem listj prorostá. A na některých mjstech Stopsloch, to gest Zacpeg djru. Ač y sama od sebe roste na roljch, mezy gečmenem a Sspaltau/ *zwlásstě w Kragině Turyňské. * Item na Lukách, po mezých, a neyprwé růsti počjná měsýce Máge/ Cžerwna a Cžerwence kwetne. Prut má okrauhlý, tenký, brunátný s mnohými postrannjmi ratoljstkami gako malý stručnatý strůmek/ kterýžto prut y s ratoljstkami skrze prostředek listj prorostá a procházý, gakoby geg naskrze protáhl. Listj nenj okrauhlé, než drobet přjsspičaté/ tučné, žilowaté gako Gitrocel/ Hrachowé mulistu nenepodobné/ wssak subtýlněgssj a hladssj. Kwitj při wrchu wssech ratolestj, z gakýchsy hlawiček wycházý, žluté, třpytjcý se gako hwězdy a wonné/ podobně gako na Kolowratcy gináč Chwogce. Semeno gest zssediwačerné, swětlé, wětssj nežli Chmelikowé. Kořen prostý, bjlý a kosmatý.

Přirozelj

Přirozenj, mocy a včinkowé.

A

¶ Pupkowá Bylina gest suchého a hořkého přirozenj/což se poznati může z chuti hořké a trpké. Mocy stjragjcý.

Wnitř.

¶ Pupkowé Byliny vžjwagj proti wnitřnjm Průtržům a ranám/aby Semeno v wjně zwařil, aneb na prach ztlaukl a pil.

Zewnitř.

¶ Kterýmž djtkám pupek daleko wen wycházý/těm přiwaž na něg Pupkowau bylinu s Semenem/y hned se do žiwota nawrátj.

¶ Item rány swaluge / Wole a Nádory rozpausstj a hogj, fflastrowánjm swým. Přikládá se také na wsseliká roznjcenj.

¶ Pupkowé Byliny listj za zelena ztlučené, na fflastr zadělané, s woskem od mladých wčel Propolis řečeným a přikládané, hogj Průtrže dětinské.

Pupkowá Bylina hornj. Perfoliata montana.

Pupkowá Bylina kadeřawá. Perfoliata crispa.

B

* Hornj Pupkowá bylina má mnohem delssj listj, nežli obecná/s plněgssjmi kwěty, gakž malowánj patrně vkazuge. Tato Bylina každého roku z kořene zase se wyskytá / kterýžto kořen gest perný, a chuti kořenné aneb Aromatycké. Gmenuge se také Inglunensis, a od Gesnera, gakž má Latinská Paralipomena obssjrněgi vkazugj, se wypisuge. Roste někdy z obecného Semena, plná kwětu a listj/a gest sterilis, gako Cannalis fœmina.*

¶ Latině slowe Perfoliata. Německy Durchwachs, Bruchwurtz, Stopsloch. † Polsky Pupownjk, aneb Obřežj swiat. †

O Lupenu wětssjm. Kap. CII.

Spůsob.

LUpen wětssij gest známý wssem. List nese welmi ssiroký, dlauhý, zčernazelený po te straně k zemi popelatý. Prut okrauhlý, bjlý, s brunátnostj čerwenau smjssený/má mnoho postrannjch ratolestj / na nichž rostau welicý Ržepjkowé, s mnohými vkřiwenými háčky/gjmiž se Ssatůw přichytagj. Ti Ržepjkowé spočátku gsau zelenj / potom když se zotwjragj, wy-

C gj, wydáwagj kwět pěkný swětlebrunátný, wlasatý/ kterýž když spadne, wyrostá po něm Semeno dlauhé, barwy popelaté a bradaté, gako Kardowé. Kořen má samotný, dlauhý, zewnitř černý, wnitř bjlý, mladistwý, chuti hořké. Roste na pustých mjstech/ zwlásstě pak na Zahradách, w přjkopjch a podlé cest/ a slowe také Ržepjk wětssj. Gsau rozličnj, ale wssickni gednostegného přirozenj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Listj welikého Lupenu w hromadu swjrá, sussj a strawuge. Kořenj gest pronikawé, perné a přjsladké.

Lupen wětssj. Personata, Lappa maior, Bardana.

D

Wnitř.

Kořen wětssjho Lupene ztižj gednoho quent ku s Pineemi aneb gadýrkami zámořské Borowice ztlučený a pitý gest znamenité lékařstwj těm kteřjž krwj, hnisem a talowem odchrkugj a nečistotu wymjtagj. * Protož Owčáčy tento kořen zdrobna skrágený, obyčeg magj mjchati mezy pjcy, a vžitečně dáwati Owcým kasslicým/ a na pljce nedůžiwým. * Gest mocné lékařstwj. Někteřj dáwagj Semeno zralé, prwé na prach ztlučené, proti kamenu. Prwnj mladistwé wýstřelky tohoto Lupene we Wlassjch wařj/ a gako Alparagum, aneb Hromowé kořenj mjsto Salátu gedj.

Kořen wařený a pitý, mocně pot wen wywodj.

Zaděláwá se také gako ginj kořenowé, kupožjwánj proti kamenu a plynutj žiwota.

Item w popele wařený s gadýrkami wlaské Borowice Pince řečenými/ a s Hysopem aneb podobnau sstáwau do lektwaře zadělaný, welmi prsy wyčisstuge od zbytečných wlhkostj.

Zewnitř.

Zelené listj wětssjho Lupenu letnjho času k starým ranám aneb prowaleninám gest vžitečné na přikládanj. Předgmenowané listj přiložené, dobře prospjwá wywinutým audům, aneb kdyby se někdo namohl.

Listj protlučené, s solj smjchané a přiložené, welmi prospjwá těm/ kteřjž od hadůw wzteklých psů, a giných gedowatých žiwočichůw zkausani gsau.

Podobnau moc má y kořen/ kterýž protlučený, přidada málo Soli, a Wjnem skropě, wsseligaké zpuchliny žaludka, potem skrze průduchy a djrky kožnj y gináč, tegně a nepatrně, mocně wywodj a wyčisstuge.

Týž kořen protlučený, a na Wole přiložený, rozhánj ge/ ale musýš s Sádlem geg smjchati aneb list geho sádlem pomažjc na to přiložiti.

Listj ztlučené, s bjlkem wagečným smjchané a přiložené, spáleninu vzdrawuge.

Lupen

Lupen aneb Ržepjk wětssj slowe Ržecky ἄρκτειον. Latině Personata, Lappa maior, Bardana. Wlasky Lappoia maggiore. Sspanyelsky Bardana. Francausky Gletteron. Německy Grosse Kletten. Polsky Ržepa Swinj.

O Lupenu menssjm. Kap. CIII.

Lupen menssj. Xanthium, Lappa minor.

Spůsob a Mjsto.

LVpen menssj prut má loketnij, tučný, hranatý, twrdý, mnohými sflijčky skropený. Listj gako Lebeda měkké, popelaté, wůkol zstřjhané, wůně Ržeřichowé: Owoce, kteréž gmenugj Ržepjky, nese gako Oljwa okrauhlé, obdlaužné, bodlawé co Gežek, pospolu gako hrozen wisýcý/ kteréž pro swau bodlawost ssatůw se přichytá. Kořen má čerwený a kosmatý, pjdi zdýlj. Roste rád na starých dwořjch, za ploty, obzwlásstně pak na ladách/ kteréž od Pastuchůw trusem pohnogeny býwagj. Někteřj Spytatelé přirozenj a Staré Baby při těchto Ržepjcých swé zwlásstnj skussenj magj/ když na podzym dozragj a se zotwjragj / nagdauli w každém dwě zrna gečná zawřená, tedy že aurodné dobré léto znamená. Pakli nagdau dwě sspičatá zrnka Owesná, proti tomu naodpor držj/ že w budaucým létě drahotau wsseligakého obilj hrozý. *Ale o takowém wyssetřowánj ginj málo wěřj.*

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Lupen menssj gest horký a suchý.

Wnitř.

Kořen menssjho Lupene na prach ztlučený, s Rhabarbarum smjssený, a s wjnem do wnitřka přigatý, wsseliké nezdrawj w těle odgjmá / z něhožby malomocenstwj w těle pogjti mohlo. Kdyžby člowěk weindlobu vpadl a nemluwil/ potjreg mu pysků sstáwau Lupenowau/ aneb wleg mu drobet té sstáwy do aust, probeře se/ a zase brzo k sobě přjgde. Gest wěc skussená.

Zewnitř.

Ržepjcy, prwé než docela vzragj, sebranj protlučenj a w nádobě hliněnné aneb w hrncy schowanj, když na ně wlažné wody wlegeš/ a wlasů potjrati aneb hlawu mýti budeš/ dělagj wlasy pěkné žluté. Někteřj k té potřebě berau Wjno.

Lupen menssj ztlučený a přikládaný, spuchliny strawuge. * zwlásstě pak Wolata.*

Lupen menssj slowe Ržecky Xanthium, Lappa minor. Francausky Gratteton tenant aux robes. Wlasky Lappola minore. Německy Kleine Kletten, Bettlersleuß, Bubenleuß, Igelskletten.

O Rutce

C

O Rutce Polnj. Kap. CIIII.

Rutka Polnj. Fumaria. Fumus terræ.

II. Polnj Rutka. 2. Fumaria, Aristolochia rotunda vulgaris, Capnos Plinij.

Spůsob a Mjsto.

D

RVtka polnj známá gest wssem. Bylinka gest mladistwá/prau t, má hranate, tučné, měkě, křehte a žlabkowaté/ z nichž hogné ratolisstěy wyrostagj/drobnym, tenkym a měkym lystjčkem oděné gako Koryandr/ wssak barwy popelaté. Při wrchu kwět nese brunátný/ a někdy čistý, drobný, w hromadu tuze stisknuty/na pohledněj gako hrozniček: po němž wyrostagj gakesy hlawičky zelené/a w nich semeno okrauhlé, gako na obecném Koryandru. Kořen samotný, sspičatý, krátký, rowný a s kosmatinkami. Tato Bylina posečená, sstyá pláče/gako winné Réwj, Března Měsýce. Roste w prostřed Gara, zwlásstě měsýce Máge, na poljch zelných, gečných/na Zahradách, na Mimcych, mezy ploty, Luem y na ginych tučných a wydělaných mjstech.

* Polnj Rutka netolik s brunátnym, aneb ssarlatowým kwětem/ale y s bjlým se nachází. Syce rost, subtylně gedno pokolenj s pěknym bjlym kwětem, a pobělawym lystim na ssarych zdech/gakž gsem někdy nedaleko od Salerna we Wlassich množstwj w hauffich takowé widěl. Item w Frankreichu okolo Narbony a Mompelieru. Mimo to, gest giné subtylné pokolenj/ gehož polowice na zemi leží/ a druhá polowice zhůru stogj/ při wrchu na prutich gsau pětiny, ssarlatowj aneb brunátnj klasowé, Spicæ, aneb množstwj kwjtků gako na négakém klasu: Gest Bylina hořká. V nás častokráte sama se zase osywá.

C. Clusius lib. 2. cap. 46. oznamuge/ že w Hyspanij wssudy po rolich a cestách, též w Frankreichu y Arelatu hognost gi nalezl. Y w Nydrlandu a w Englické zemi gestě giné pokolenj, s kwjtky zbledabjlymi a ljstky subtylnymi, kteréž gest obecné/ a spičatym ljstky plazyce se wůkol po zemi/a swými ručičkami Capreolis wssudy se wine. Semeno má černé, a tjcý se aneb T. sskawé, w malych zelených kusstinkách/ktereż když dozrage, wypr chá/ a tak se sywá/že potom těžce gakož každého roku skusugi, z Zahrady wypleuti se může. To ponenyné bylo mi posslano pod gménem Clematidis minimæ Plinij. Nebo přirownáwá gak ussyákowan mne ukazuge. Lobelius gmenuge Fumariam albam latifoliam, a giný Split album. * Pitrop-

Přirozenj, mocy a včinkowé.

A

Polnj Rutka geſt horkého a ſuchého přirozenj na druhém ſtupni/gakož ſe z chuti ſnadně poznáwá/kteráž geſt perná a hořká. Má také při ſobě gakauſý trpkoſt, gíž vtwrzuge.

Wnitř.

Polnj Rutka w wodě wařená a pitá, wyhánj žluč ſkrze moč/otwjrá zacpánj gater y Slezyny/wzdrawuge žlautenicy/a ſnjmá praſſiwiny y wſſelikě nečiſtoty kůže.

Měſýce Mágě k wyčiſſtěnj krwe, wytlačuge ſe ſſťáwa z polnj Rutky a Wokowého gazyka/k niž ſe přidáwá dwognásobně wjce Syrowátky Kozý/pige ſe teplý truňk ráno za několik dnůw pořád. Otwjrá wnitřnj zacpánj/ſpálenau žluč a Melancholij rozdělage/a pudj ſtolicemi, močem/ y giné zlé podezřelé wlhkoſti w krwi. Ty předoznámené Byliny mohau ſe také wařiti s Kozý Syrowátkau/aby ta gjcha ráno ſe pigela. Takowá ſwrchudotčená mjzka přes celý rok chowati ſe může/aby gi z čerſtwé byliny wytlače, nechal gednau zewřjti/potom ſkrze ſſátek procedil/w ſkleničy na Skumce wyſtawil/ a na ni drobet olege ſwrchu přilil, a dobře zahradil. * Pálj ſe z nj y woda/ kteráž kupecenj welmi ſlauží, s Mithrydátem požjwaná. Item dělagj z nj y Lektwař, Dětem užitečnau/ y Syrupy a Pillulas. *

Mjzka ztřjch čtyř kotů s půlžegdlkem Kozý Syrowátky pitá, břicho doſti dobře lehčj. Oſladiſſli gi cukrem, chutněgſſj kupřiget bude. Krew čiſtj zhrubowlhkoſti/a wyhánj pěnokrewnoſt y wlhkoſti připálené. Moc gegj nětoliko k gatrám, aley k žilám docházý. Protož proti Franſké nemocy, Slonowině, praſſiwoſti ſtorabu, Liſſegowatoſti, rozpadlinám mezy prſty/y proti giným těm podobným oſutjm a na tile zſſeredinjm, Rutka polnj znamenitě užitečná geſt. Item wzdrawuge wſſecky nemocy wnitřnj/které od zacpánj průduchů wnitřnjch pocházegj. Nebo y žlautenicy, y Wodnotedlnoſti, y Slezyně užitečně ſpomáhá/a wſſecky andy wnitřnj vtwrzuge a poſýluge.

Trauk proti giž dotčeným nedoſtatkům wýborný, takto ſobě přiſtrogjš: Wezmi polnj Rutku, Pelyněk, Kokotičy, wrſſky Chmelowé, Geleny gazyk, Rawias, Mirobalany žluté, Sſtěrbák, Fiolu, Rozynky/wař w wodě, a procedě wjweg ráno. B

Zewnitř.

Sſtiáwa Rutky polnj geſt trochu perná/protož zrak oſtřj, a oči gaſné činj/ſlzy wen wywodj/a kupláči přiwodj gako dým/ odkudž y gména Latinſkého doſtala Fumus & Fumaria.

Dotčená ſſťáwa s Gummjm ſmjſſená a potjraná, zbraňuge aby na wjčkách dwogitj růžkowé new wyroſtali.

Sſtiáwa z této Byliny a Koňſkého Sſtiowjku s drobtem ſoli a medem ſmjſſená, zahánj praſſiwinu y wſſelikau nečiſtotu těla/ a wſſak tělo prwé muſý býti dobře wyčiſſtěno. *

Giné pokolenj Polnj Rutky. Fumaria altera.

Ariſtolochia rotunda falſò dicta.

Geſt pak giná polnj Rutka, Plinio & Aetio Capnis Chelidonia, ſiue Hirundinaria řečená, od toho/že z gara hned s Raupowým kořenjm wyroſtá, tehdáž když Laſſtowice přiletagj. Nášſe Baby gi říkagj Podražec okrauhlý, ale nedobře/gakož y deſki za dlauhý čas miſto Podražce vžjwána byla/o čemž nahoře w třetj Knjze kap. 7. oznámeno. Geſt Bylina křehká a mladiſtwá, že ſotwa ſe dá dotýkati/ liſtj má temičké, pobělawé, k Koryandru podobné. Prut mladiſtwý, mdlý, koletnj/na němž ſe vkazugj kwětowé bledé brunátnoſti, aneb barwy bjlé, gako na polnj Rutce tým ſpůſobem, než wětſſj/z něhož newyroſtagj hlawičky gako při prwnj/než kuſtičky malé a měkké/a w nich ſemeno gako Sſočowice. Kořen má okrauhlý, vzlowatý, prázdný/zewnitř černý, a wnitř žlutý/ chuti hořké Pelyňkowé. Z toho mnozý domnjwagj ſe býti Podražec okrauhlý/ a y geſtě někteřj to držj, a w tom bludu ſtogj. Roſte wſſudy na Poljch, wedlé plotůw a ceſt. W mocy ſrownáwá ſe s Polnj Rutkau.

* Z těch nachází ſe gedno pokolenj w Frankreichu a w zemi Soſſoyſké y w Němcých/ které též má menšjj kořen, a ten prázdný. Lobelius nazýwá ge Fabaceam. Nachází ſe časem y s přj-

C zelenýmkwětem. Kořen gest welmi hořký. Semeno dáwá se do žiwota Dětem pokomenšim.

Poněwadž tato Bylina welmi mocná gest nalezená, proti čerwům aneb ſſkrkawkám, a zlým wředům starým y prowalenínám / podobně gako Aristolochia rotunda, mjſſto nj ať prowſatwad bez bkudu ſe wžjwaka / a nemá ſe zamjtati. Nebo gest dobrá proti starým otekłým Mandlů y hrdla/a proti otekłým zlatým žilkám, Hæmorrhoides řečeným, přikládanjm ſemene ſſj Topolowau. Podražec ten ſlowe Radix caua, & Fumaria bulboſa apud Plinium, Capnis Chelidonia, kterážto gmény y obecné naſſj Rutce dáti ſe může. W Řecké zemi gmenugj do dneſſka κορυδάλιον, Německy Holwurtz.*

Corydalis ſiue Split.

A. cum ſemine. B. cum flore.

s Semenem. s Kwětem.

D

Tato přeſpolnj Polnj Rutka nammoze roſte in Illyria a w Slowanſké zemi, kteráž Sclauonia ſlowe/ a odtud Herba Sclauonica. Někteřj chtěgj, že geſt Corydalis Galenj, ačkoliw jeho dného wypſánj nemáme. Nazywá ſe y Fumaria lutea montana. Roſte we Wlaſſich a w Francreichu. Liſtj má ſubtylněgſſj nežli menſſj Podražec/kwět žlutý, někdy ale zjſſka bytý, podobně gako na Podražey, než menſſj / tolikéž y kuſſtinky, w nichž ſe také Semene zawjrá / protož někteřj gi táhnau na Chelidonium Capnites Aetij.

Skutkowé.

Tuto Bylinu chwálj proti žřenj/ačkoli Fumaria obecná k tomu také dobrá geſt.

Kořen gegj hořký y Wjně wařený, wžjwá ſe w nedoſtatečných hlawy, Nerwůw/ gako w třesenj, bolenj a ſkljčenj audůw.*

O Kozým Dětely. Kap. CV.

Spůſob.

Drawý tento Kozj Dětel Latině Cytiſus, geſt křjček welikoſti Myrtowého strůmku/ gakož Galenus také ſwědčj. Ma každem prutu ma tři liſty gako Dětel, zſſedwabjlé/a wyproſtřed po hřbetě wyſazené. Tyto zy prſty rozetřenj, wydáwagj wůni gako Rauta/ žweykanj w ſtech činj dáwagj gako Cyzrna. Neſe kwět zlaté barwy/ z něhož bywagj ſtrome Dlauſſky, magj cý w ſobě Semeno.

* O Nejlſſy,

O Rozličných Cytisis, o nichž Autores rei herbariæ pjssj, mnoho plných listů psátiby se mohlo. Neb o nich welmi rozličnj gsau důmyslowé. Ale byloby to w mjstě tomto dlauho. Mezy tim obzwlásstně pohleděti můžeš in Carolum Clusium lib 1. obseruat. Hispanic. cap. 44. & lib. 1. obseruat. Pannonic. cap. 10. Kterýž pak Cytisum Autor tuto předstawuge/ ten mi od dobré paměti Bartholomæo Marantha, pro Cytiso Galeni dán byl, s oznámenjm mjsta/ gakž Galenus lib. 5. Meth. med. cap. 12. o něm oznamuge/ že roste obzwlásstně v Tabia, nedaleko à Surrento & monte Vesuuio. Roste drahně wysoce, gako malý Strůmek/ když se sadj, a z zelených ratoljstek aneb odnožj rád se vgjmá. Na zymu v nás musý se schowati, aneb dobře přikryti. A

Kozý Dětel. Cytisus.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Zelené listj Kozýho dětele gest studené/ ale když vschne, má mjrnau horkost gako Slez.

Wnitř.

Kozý Dětel v wjně wařený a pitý, propráwuge moč / dáwá hognost mléka chůwámy dobytku, a zwlásstě Kozám. * Toto mléko chwálj Galenus, w mjstě swrchuoznámeném/ že nedůžiwým na Sauchotiny dobré gest. Dobytek po něm welmi tlustne a tyge. Wčeličky také na něm zwlásstnj rozkoš swau miwagj.*

Zewnitř.

Listj a Semeno protlučené a přiložené, wsseliké ototy vkládá.

† Kozý tento Dětel slowe Řzecky κυτισος. Latině Cytisus. Německy Geißklee. †

O Myrře Bylině. Kap. CVI.

Spůsob.

MIrrha Bylina gest wonná / Listem wssak menssijm Bolehlawu zcela podobná. Prut nese prázdný, s mnohými hřbytky, aneb pruhami na dýl protaženými. Při wrchu má wrcholjk, aneb kwěty bjlé/ po nich Semeno sspičaté, krámskému Kmjnu podobné/ wůně libé. Kořen dlauhý, okrauhlý, měký, sladký a chutný gako Mrkwowý. Roste sama od sebe na suchých lukách, a w tráwných zahradách. * Tato Bylina nacházý se také skrowná a subtylná / kteráž w zemi Soffoyské w hognosti roste.*

 Přiroze

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Myrrha zahřjwá na druhém stupni, a sussj na prwnjm/ podstaty gest subtylné/ mocy ztenčugjcý, otwjragjcý, rozrážegjcý a wětrnosti rozháněgjcý.

Myrrha Bylina. Myrrhis.

D

Wnitř.

Kořen v wjně pitý, gedowatá pawaukůw vsstknutj vzdrawuge/ ssestinedělky po porodu wyčisstuge/ Lůžko pozůstalé wyhánj/ a k náležitému pořádnému času ženám pomáhá. S Medem wařený, a do žiwota požjwaný, spomáhá wyschlým a wyprahlým/ wyčisstuge prsy a trubice plicnj od wsselikých tuhých a lépawých sslemů.

Týž kořen v wjně wařený, a dwakrát y třikrát za den pitý, zachowáwá člowěka od nakaženj mornjho. * Kořen y Zelina obyčegně se také waří k gjdlu/ a gest welmi prospěssná, y moč proprawuge. Dělá se z nj také libý a vžitečný extract, kterýž contra pestem, proti Moru mocný gest, též y proti dětinskému Božcy.* Proti třesenj Srdce: Wezmi kořen této Myrrhy, Korálůw, Perel, semena Cytronowého Ssaffránu málo, vděleg z toho prach a dáweg w Malwazy. Přidáwá se také do lékařstwj, proti studeným nemocem Mozku a žilen. Protož spomáhá hlawy bolenj, Paducy nemocy, spánliwosti, Mrtwicý poraženým, třesenj, ztrnutj a vkřiwenj aust.

Zewnitř.

Kořen za tři dni v wodě močený, aneb wodnatost z kořene wytlačená, mytjm aneb přikládanjm, wředy na hlawě y na twáři vzdrawuge.

Myrrha Bylina slowe Ržecky a Latině Myrrhis, †Myrrha Cicutaria, quod Cicutæ similima sit, Plinio Smyrnizusa.† * Wlasky Finocchiella. Německy Welscher oder Wilder Körffel Myrrhenkörffel.*

O Angelice. Kap. CVII.

Pokolenj a Spůsob.

MAme teď gednu z Bylin wznessených/ kterážto pro swau moc proti Gedu, a obzwlásstně proti mornjmu neduhu, nenj penězy zaplacená/ gakž toho mnohé skussenj potwrzuge. Ta pak Angelika gest dwogj: Wětssj a Menssj.

Wětssj

Wětssj Angelika prut má dwauloketnj y třjloketnj, a někdy y wětssj gako Libeč / A
k tomu tlustý pruhowatý, sukowatý gako sylná třtina / a wnitř prázdný / kterýž druhé-
ho roku wypausst listj rozdělené, a wůkol powrchu zstřjhané, gako wrchnj listj na Pazne-
htu Nedwědjm / než subtylněgssj, měkčegssj a wonné, zelené / někdy gich pět y ssest od gedné
sspičky s obau stran wyrostá, krom poslednjho. Z toho prutu ratolesti wycházegj / a na
nich při wrchu gacýsy měchýřcy nadutj, subtylnj / z nichžto potom wrcholjcy wyrostagj,
rowně gako na Kopru Wlaském: ti nesau žluté kwjtky / a potom Semeno, k Nedwědj-
mu Paznehtu (Bylině tak řečené) podobné / než drobněgssj a wonné. Kořen má tlustý a
dlauhý, s mnohými postrannjmi kořjnky a kosmatinkami, rozložený na několikero / libě
wonný, perný a drobet hořký. Lid obecný této Angelice řjká Janoklika, mage řjcy An-
gelika.

Wětssj Angelika. Angelica maior.

Mensj Angelička, aneb planá. Angelica minor siue siluestris.

B

* Angelička pak, kteráž Latině slowe Mensj / a wůbec odewssech též Angelička slo-
we, gest wewssem podobná prwnj / krom že listj má mensj, prut nižssj, kořen mensj / než pro
ti tomu gest mocněgssj, twrdssj a celistwěgssj. Při wrchu, kdež prut y listj z něho wychá-
zý, když geg rozřežeš, wydáwá gakausy wodnatost čerwenau a welmi pernau / z čehož
znáti, že tato gest horčegssj a sušssj než prwnj.

Mjsto kde rostau.

Obědwě tyto Angeliky rostau na wysokých horách, w těch mjstech, kdež Slunce
docházeti může, gako na Krkonossi / kdež gsem obogj sám také kopal. Roste y podlé Po-
tokůw Angelika druhá k wětssj welmi podobná / a téměř nic se od nj neděljcý / kromě že od
přjlissné wlhkosti nenj tak wonná ani perná. * Angelika také w hognosti roste w Nor-
wegij, Islandu / Item w Pomeranij, w Sswecařjch y w giných mjstech. Kořen někdy na-
cházegj, kterýž tři libry wážj / a má se kopati prwé než Bylina Semeno nese. Nebo potom ko-
řen wysychá: Což se obyčegně wetřech letech stáwá. Neylepssj Semeno gest, kteréž drobet Pj-
žmem zawonjwá. W Rakausých a ginde nacházý se gesstě wětssj Angelika / ta má welikau Vm-
bellam, aneb Korunku, poněkud bledě barwy / kořen bjlý a newonný gako prwněgssj. Někteřj
gi gmenugj Archangelicam, hognost gi býti má w Norwegij. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wssecky Angeliky gsau ohniwého složenj na třetjm stupni. Moc gegich gest zten-

C čowati, rozháněti, a wonnostj swau rozpausstěti w hlawě wodnatosti, a tekuté činiti. Ale čjm gest perněgssj kořen, tjm wjce za mocněgssj držána býti má / gakož gsme o malé Angeličce, kteráž na Horách roste, dotkli.

Wnitř.

Zwlásstnj moc Angeliky gest, wyháněti ged, krew rozdělowati, a tělo zahřjwati.

Angelika w Moru znamenitě člowěka obhaguge proti nakaženj/ aby kořen w vstech drže žweykal, kdyžby wen z domu wygjti měl. Nápodobně spomáhá také/ aby Kořen ten w dobrem Winném octě přes noc močil / ráno do aust wzal, a trochu se napil a k tomu y woněl: obhaguge člowěka před zlým powětřjm a nakaženjm morowým mocně.

Kohožby mornj neduh napadl a nakažen byl / ten y hned wezmi Angeliky půl čtwrtce na prássek ztlučené, s gednjm quentjkem dryáku smjsseného, s truňkem teplým wody Kardu Benedyktu/ a lehna do lože přikreg se dobře, nic nato negeda ani nepige/ při neymenssjm do třj hodin/ tedy počneš se potiti, a budeš s pomocý Božj od toho neduhu wyswobozen. Kdyžby pak před rukama ani Dryáku, ani wody Kardu Benedyktu nebylo/ tedy celý quentjk, aneb čtwrtcy Angeliky, s truňkem dobrého winného octa teplého wypigeš/ a budeť podobným spůsobem spomoženo.

Woda z Angeliky pálená aneb wařená, aneb z kořene prássek s Wjnem pitý, odnjmá Dnu střewnj, aneb žřenj w Břisse, z studené přjčiny posslé.

Vžitečná gest proti zastaralému Kássli a kapánj moče: Ženám k gegich času spomáhá/ plod y lůžko žene/ rozděluge wsseliké wnitřnj sslemy, nadýmánj a ssedlau krew/ a nedopausstj gedowatosti, aby k Srdcy přistaupila.

Proti nechutenstwj, tracenj, zlému pokrmů zažjwánj, kássli a dussnotě: Wezmi Angeliky, Zázworu, Prustworce, Bobkůw, Cycwáru a Třewdawy/ vděleg z toho řezanicy/ a na noc z nj, což do třj prstů wzýti budeš mocy, přigjmeg/ a zapigeg wjnem aneb piwem. * Z Semena a z Kořene dělagj znamenitý Oleg a extractum, proti mnohým studeným neduhům prospěssný/ y w čas Mornj rány. *

D

Zewnitř.

Sstiáwa aneb woda z Angeliky do děrawých zubů wpusstěná, sflusy gegich sstawuge. Do vssj wkapaná, podobnau moc má. Do očj wpusstěná, naprawuge zrak/ a strawuge narostlé mázdřičky aneb kožky/ * a wssak s ginými wodami pro Oči smjssená. *

Angelika s Smolau smjchaná, dáwá hogitedlný sflastr na rány/ kteréž od wzteklých psů pocházegj. Sstiáwa, woda a prach gest vžitečné lékařstwj na staré hluboké rány, a děrawé boleniny Fistulæ řečené/ aby do nich wpausstěl a zasypal/ wyčisstuge ge, a nowým massem wyplňuge. Woda na nedůžiwau a chromau Kyčlu y giné Podagrycké audy přikládaná, odgjmá bolest/ a rozhánj sebranau lepkau wlhkost/ * kteráž z studenosti pocházý. * Takowau moc má y Semeno a Kořen.

Kdož má hlawu Reumy plnau, a nosem mu negde/ rozřež zelený kořen/ a tau žlutau lepkostj na kořenu wyprýsstěnau, pomaž chřjpj a dásnj. To Mozk čistj, a hlawy bolest krotj/ průduchy w mozku otwjrá/ a gest y proti sslaku aneb mrtwicy a dně welmi dobré.

Item kdožby mluwiti nemohl, gsa paducý nemocý poražen: Wezmi Angeliky, Olessnjku, Peltramu, Kmjnu černého, Pepře, Rauty, Bobrowého stroge neyméně/ protluc trochu/ a nakladˇ do pytljčků malých, gako palec/ zassj ge, a ty pytljčky w vstech drž a obraceg, sljny wen vstawičně wymjtage.

* Mnozý tomu chtěgj, žeby Angelika měla býti z pokolenj Laserpitij aneb Silphij, a oznamuge Dodonæus, že gest gemu sstáwa Laser řečená, à Cortuso posslána byla/ kteráž té sstáwě gessto z Kořene Angeliky se preysstj, podobná byla. *

Angelika tím slowem gmenuge se Latině Cžesky y Wlasky. † Giným slowe Radix S. Spiritus, & Panaces Angelicum. Německy Angelick, Heyligengeistwurtz, Brustwurtz vnd Engelwurtz, pro mnohé mocy a vžitky swé/ gakž by gi sám Duch S. aneb Angelé Božj pokolenj Lidskému w známost vwedli a vkázali. † Francausky Angelique.

O Hwězdowé

O Hwězdowé Bylině. Kap. CVIII.

A

I. Hwězdowá Bylina. I. Aster Atticus, Bubonium, Inguinalis.

Menssj Bylina Hwězdowá. † Chlupatá Bublinka obyčegně na nj wyrostagjcý. Aster Atticus minor. † Hirsuta vesicula quæ adnasci solet.

B

Spůsob, Czas a Mjsto.

HWězdowá Bylina řečená Rzecky a Latině Aster Atticus, Bubonium & Inguinalis: Wypausstj někdy dwa y wjce prautj / a někdy toliko geden, rowný, pewný, drewnatý a temné žlutosti. Při wrchu se ratolestj / a kwět nese třpytjcý se gako Hwězdy / odkudž y giného má. Takowý kwět sfformowaný gest kupodobenstwj hláwek Rmenowých / magjcý wnitř gakésy žluté gablko aneb bublinku, wssudy sewssech stran brunátnými lystky osazenau. Listj na prutu nese obdlaužné / k wrchu sspičaté gako Oliwa / než menssj, ostré, ztemna zelené, chlupaté, chuti přjhořké. Ale kteréž prut obkličuge menssj gest, než kteréž při zemi. Kořen má na mnohé částky rozdělený / poněkud wonný gako Hřebjčky. Kwetne na podzym, a po kwětu wyrostá Semeno chmeyřowaté / kteréž snadno Wětrem sprchá. Roste na welikých pustých wrssjch / na Lukách y w Audoljch, po sečenj Luk.

Gest y giná gesstě Bylina / kterauž někteřj berau pro Astere Attico, čemuž se neprotiwjm. Nese zlaté barwy kwěty / wůkol zpilowané gako Rmenowj kwětowé / dlauhými lystky sspičatými wssudy wůkol osazené / w spůsobu Hwězdy, gako pjchawé hlawičky na Máčce. A na prutu má listj obdlaužné, chlupaté, ostré / ale gednoho se nedostáwá / že nenj osazené na spůsob hwězdy podlé wypsánj Dioscoridis. Tuto Bylinu poslal mi z Wratislawě Ioannes Crato, geho milosti Cýsařské žiwotnj Lékař.

* Nacházegj se mnozý a rozličnj spůsobowé této Byliny Hwězdowé, à Hieronymo Trago Schartenblumen nazwané / gakož gsme gednu gesstě menssj, kteráž na Krkonosstých Horách obyčegně roste, s brunátnými, wnitř žlutými kwěty wymalowati dali. Item giný spůsob s žlutými kwěty / kteréž ginj ad Conyzas přičjtagj. Podobných wjce gest apud Clusium in obser. Pannonicis lib 3. cap. 29.*

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Hwězdowá Bylina chladj gako Růže/wssak nepřiš. Jtem strawugе a wyssugе/ o čemž hořkost gegj swědčj.

II. Hwězdowá Bylina. Aster Atticus.

Giná Hwězdowá Bylina s žlutým kwětem. Alius Aster Boře luteo.

D

Wnitř.

Kwět w wodě wařený a pitý, užitečný gest proti otekłému hrdlu, aneb zássrtu, Angina řečenému/ a Dětinskými Božec zahánj.

Dáwá se pjti Bylina y Kořen, proti wkussenj gedowatému.

Zewnitř.

Hwězdowá Bylina, dobrá gest w spůsobu fflastru přikložená, proti nesmjrné horkosti žaludka/ proti roznjcenému otoku očj a lůna/ y proti wycházenj wen [illegible]oku Konečnjka: Prawj, že tato Bylina y bolesti w lůnu wkrocuge/ když se toliko na to mjsto přimáže

O Hussýnůžce. Kap. CIX.

Spůsob.

Hussýnůžka list nese okrauhlý, sirokú, w hromadu sfaldowaný, wůkol zsekaný a rozdělený, wssak nehluboce/ k huj ý noze zpátkem obrácené podobný/ po zpodku bledý, powrchu zelený/ wisý na dlauhé chlupaté sspičce wyssce gneden z kořene/ a bywá osmi aneb dewjtihraný. Ale wycházý také z kořene gine prauteczko, tenké, okrauhlé, chlupaté/ půldruhého lokte zwyssj/ menssjm lístečkem až do wrchu osázené. Kwět nese měsýcel Mágewelmi skrowný, zzelena žlutý, w twárnosti hrozdičky/ a odtud také slowe Stellaria, kteréžto měsýce Czerwence mnj se w sem yno welmi drobné/ že se sotwa poznati může, podobné Makowému/ pozlaucle w zelených domečcych aneb přihradkách zawřené. Kořen má twrdý a tlustý, gako prst, s drobnými kořenicekem a drewnatý/ zewnitř černý a tyssawý, uwnitř žlutý/ chuti drobet trpké a ostré. Roste we Lesých y při hágjch, na Horách y na Lukách, Mezech. * Horní, aneb Stříbrná Hussnůžka

nůžka má rozdělené listj, gakoby gich sedm malých pospolu bylo / s gedné strany poběławé stkwj A
cý, aneb lesknaucý se gako Střjbro, odkudž y gména dostala. Kwět gegi s obecnau se srowná
wá kromě že gest menssj. Roste w Tyrolu, na Ssweycarských a giných Horách: Ráda tr-
wá / a zůstáwá w Zahradách. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gest přirozenj studeného a suchého. Nebo chut má trpkau a swjragjcý. Ale že ta-
ké drobet gest hořká, wjce wysussuge nežli chladj. * Hornj, aneb Střjbrná Husýnůžka
w mocy giným gest podobná / kromě že mocněgi w hromadu sstahuge. *

Husýnůžka. Alchimilla, Pes Leonis, Stellaria.

Střjbrná Husýnůžka. Alchimilla argentina.

B

Wnitř.

Mezy giné Byliny wlastnj na rány přináležj y Husýnůžka: Nebo swaluge a hogj
netoliko rány / ale hasý a odhánj také horkost od aurazůw / buďto že gsau otewřenj aneb
zawřenj, wnitřnj aneb zewnitřnj. A což w těle gest strženého, to wssecko vzdrawuge.

Husýnůžka gest skussená proti Paducý nemocy / aby z nj wytaženau mjzku ráno na
čtitrobu teplau pil, za několik dnů pořád.

* Pitj z té Střjbrné, aneb hornj Husýnůžky, sstawuge wsseliký tok krwe / y přjlissný čas
ženský. * Prach z Husýnůžky s swau wodau pálenau, aneb s gjchau přigatý /
Průtrž Dětinský hogj.

Zewnitř.

Husýnůžka Bylina y kořen na rány se vžjwá, netoliko w traňcých / ale y w prachu
na sslastry a Masti, rowně gako Zanykl.

Prsy oslablé a odwislé ssužuge a stwrzuge / zwlásstě přidássli Přesličky, Růže,
Hypocystu / a spolu zwaře v wodě prosté, aneb Husynůžky, w tom ssátky smáčeti, a na
Prsy přikládati budeš. Bylina čerstwá na otekliny y na rány přiložená, otok
shánj a bolest vkrocuge / a též gest mocy y woda gegj.

Husýnůžka slowe Latině Alchimilla, Pes Leonis, Planta Leonis & Brancha Leonis,
Stellaria. Wlasky Pie di Leone. Francausky Pie de Lyon. Německy Synnaw oder Löwen
fuß, Löwentappen, Vnser Frawen Mantel. Polsky Pržiwrot.

O Jsopyru.

C

O Jsopyru. Kap. CX.

Spůsob.

TAto Bylina Rzecky y Latině *Jsopyrum* kečená, má list gako Anyż/ zwlásstě pak prwé nežli w prut wyroste. Při wrchu nabyw. Sodlawých wyšk. plných Semena/ chuti gako černý Koryandr.

Poněwadž Figůra Autoris k Jsopyru přiložená, giného nic není/ nežli spůsob filueftris Nigellæ, a k starobylému wypsání se nerymuge/ widěko se nám přiležité gi wypustiti. Dodánæus domnjwá se/ žeby mělo býti nášse Trifolium paluſtre, což se dosti strefuge, když tento apud Dioſcoridem, na ten spůsob gakž on chce, napraweu býti může. O tom geho smyšlení čtiž ješ in ſtirpium Hiſtoria, pemp. 4. lib. 4. cap. 25.

Přirozenj, mocy a wčinkowé.

Dotčené Semeno s medowau wodau pité, prospjwá proti nestatečnosti prsů, a proti kášli. Spomáhá také na Gátra nedužiwým/ a těm kteřjž krwj odchrkugi.

O Fiole. Kap. CXI.

Spůsob, Mjsto a Rozdjl.

FJola dobře známá gest y Dětem, libě wonná a modrá/ kteráž Března Měsýce wen se wyskytuge/ a Pamy z nj wěnce a kytky dělagj. Roste w Sstěpnicých, w mjstech stinných, podlé zdj a Plotůw/ též y na Wrssjch. Listj nese ſiroké, okrauhlé, těměř gako Břečtan/ wšak sobrylé, nětgssj a menssj, po zemi ležjcý. Prautj žádného nenese/ než samy sspičky zelené, dlauí zwyssi/ a každá z nich nese kwjtek brunátný a wonný, obyčegně o pěti lístcích. Prostředek pod tim lístjčkem, wynáſſj prázdný klobauček/ w nitř žlutými ſtjžkami ſtrope-
D ný. Z těch kwětů bywagj potom okrauhlé, a gako tráwa zelené kuſſjnky, aneb hlawičky, w welikosti Cyzrny/ plné semena, podobného Prosu. Kořen gest dlauhý, tenký, s drobnym kořenjčkem. Roste netoliko z semena/ ale y rozplozuge a rozsazuge se sama od sebe. Nebo Kořen z sebe wypaussti kmen/ z něhož potom giné kořenjčko se wyjmá/ tak že z gednoho kmene bywá do desýti, aneb do dwanácti giných křjčků Fiolowých, od gednoho kmene posſlých/ a wšadě toliko některý křjček, ten mnoho giných rozplodj, rownč gako Gahodmě a Chlupáček. Gest také Fiola bjlého kwětu, modře werssem podobná: ale bywá, aneb zhola newonná, aneb smradlawá/ poněwadž obyčegně w ſtudeněgssjch a tmawěgssjch mjstech roste. Neylepssi Fioly gsau ty, kteřez brzo z gara měsýce Března wyſkakugi a kwetnau/ dřjwe nežby horke Slunce moc gegich wyssiſko/ aneb od pěſſ ſtě wlhkého powětřj se zatopily a mokrosti pokazyly.

Za těchto nassich časů máme pěknau a welmi wonnau Stěpnau Fiolku, s plnými kwěty, modrau, bjlau y tělnau/ kteráž častokrát y na Podzym zase podruhé wykwětá. Ale když se gi dowolj mnoho semena nésti, a na přjhodná mjsta tepká se nepřekazuge/ tudjž zase zpkanj a obrostagj se w prostau a pkanau Fiolku. Coſtæus pjſſe in ſuis commentarijs ſuper Mesue, že w Konſtantynopoli nachází se pokolenj Fioly, tak plné a welké, gako malá Pižmowá Růže/ wůně welmi libé/ gegjžto dwa kwěte we spočátku gidla snědenj, karugi a měkčj břicho. Spatřugi se na Horách y ginde nachází se drobná Fiola/ kteráž má hned dotcla žluté kwjtky/ ale nic wonj. Dlauá Fiola aneb pſy Fiola, Viola canina, Německy Hundsviolen kečená, ledakdes wůbec roste/ k mjž se poněkud přirodobňuge Viola arboreſcens, od Autora nasseho tak nazwaná w Latinských geho Knihách/ kterážby wlaſtně gi ſlauti mohla Surrecta, poněwadž zhůru roste. W hognosti roste y Města Werony nahůře Baldus gmenowané, s dlauhým ſpičatým liſtjm, a bledé barwy přimodrakými kwjtky, bezewſſj wůně. W zahradách ſtěpowaná z wypadlého semena sama se welice osýwá.

Přiroze-

Přirozenj, mocy a včinkowé. A

Listj modré Fioly, též y kwět, obé to dokudž gest čerstwé, chladj na prwnjm stupni/ a wlažj na druhém. Ale když vwadnau a vschnau, méně studj a mokřj.

Fiola modrá. Viola Martia, purpurea.

Viola fruticosa.

Wnitř. B

Z Modré Fioly strogj se Julep, Syrup, Conserua, aneb Lektwař, Oleg y Ocet. A to wsse vžitečné gest k Zymnicem wnitřnjm proti horkosti a mdlobě.

Wyborný a welmi vžitečný domácý Syrup Fiolowý pro lidi chudé a potřebné. Nabeř modré Březnowé Fioly, pokawadž gesstě neylépe kwetne a dobře wonj/ wlož gi do cýnowé Konwice/ naleg na ni horké wody/ zawři a zacpeg konew dobře/ a nech tak státi za ssest aneb za osm hodin: potom wytlač Fiolu/ a wodu scezenau zase ohřeg, až bude horká: Tu wodu wleg zase na ginau čerstwau Fiolu gako spočátku/ a tak včiň po třikrát aneb po čtyřikrát s čerstwau Fiolau. Potom wezmi tu procezenau wodu/ a přideg k nj neylepssjho bjlého Cukru Feinu, méně aneb wjce, gakž wody mnoho bude: Přistaw k mjrnému ohni z vhlj/ nech ať Cukr s wodau Fiolowau poznenáhlu wře, až shustne, gako pěkný a přepusstěný Med: Giž pak dosti mjti bude. Když wystydne, schoweg kupotřebě do sklenné nádoby, swrchu vzké a dobře zacpané. Tim spůsobem mohau se y ginj Syrupowé wařiti z Růže, z rozličného kwjtj a z čerstwých Bylin.

W Apatékách strogj se Syrupowé z sstáw wytlačených z Bylin s Cukrem, aneb s Medem zwařených. Ale Julepowé dělagj se z wod pálených a z Cukru.

Fiolowý Syrup sedwě aneb setři lžjce přigatý, pálčiwau horkost prudkých [illegible] mnic vhassuge a wypražené audy swlažuge. Pomáhá kupokogi a snu/ žiwot obměkčuge a otwjrá/ prsy lehčj, a drsnatost gegich y chřápawost trubic hrdelnjch wysslechťuge. Obzwlásstně prospjwá dětem proti suchému kássli: Neb gest přjgemný a libý/ obměkčuge horký otok, posyluge srdce, vkládá bočnj klánj a hljzu/ a Summau gest hlawnj mocné lékařstwj proti wsselikým horkým neduhům. Lektwař Fiolowá též mocy gest gako Syrup.

Někteřj Fiolowý Syrup, aneb Julep přeljwánjm mjchagj s studničnau wodau, a dáwagj spolu pjti proti žjzni/ kteréžto smjssenj ač nemocným gest přjgemné/ wssak lepssj k tomu gest woda prwé zwařená, a zase w Sklepě ochlazená. Nad tu gesstě lepssj gest woda Gečná. * Semeno do gednoho quentjku, s teplau slepičj poléwkau přigaté, purguge. *

To žlu-

C To žluté w kwětu, s Korály Dětem do žiwota dané, s wodau Studničnau zwářené, gest dobré proti Božcy a žábě w Hrdle. *

Zewnitř.

Fiolowý Oleg, Fiolowá woda, aneb Ocet Fiolowý, wssecko to vkládá welikau horkost hlawy/ když se tjm potjrá a přikládá, ssátky w tom smáčege: a tak se hodj y kupřikládanj na horká gátra. Sstáwa z Byliny Fiolowé wytlačená, wsselikě wysedlé otoky, z horkosti posslé vkládá. Woda gest vžitečná proti bolestem Očj z horkosti/ aby ssátky w nj omáčené přikládal. Znamenité lékařstwj proti pálčiwosti moče: Wezmi Fioloweho Olege/ wetři teplý do pupku/ a budeš zdráw. Nebo od Pupku gde gedna žjla až k spodku měchýře/ kteráž při lidech wyrostlých k žádnému vžitku nenj/ toliko dokudž děťátko w žiwotě Matky se zdržuge, že moč od Děťátka z Měchýře po té žile k Pupku wen se wyléwá. Fiola po růži mezy ginými kwěty gest neyobyčeyněgssj w Lékařstwj a w Apatékách.

Suchá Fiola horkowlhkost z těla pudj, žlautenicy rozptyluge, wnitřnj a žebrnj hljzy kazý, žjzeň krotj, bolest hlawnj z horkosti, očj suchost vmenssuge/ též Sen dáwá, prsy wyprahlé od horkosti oprawuge/ a chrkánj snadněgssj přiwodj: a k tomu tento trank můžeš sobě přistrogiti: Wař Fjky, Mák bjlý, Kawias, Fiolu, Gečmen a pj s Cukrem/ horkost ledwj, páliwost moče a zwředowánj hogj.

Pálj se také y woda z kwitj Fioloweho/ a té můž každý požjwati proti zymničné mornj pálčiwosti/ pro ochlazenj gater, pro wyčisstěnj Matky/ proti zbytj rozumu proti zwředowánj prsů, proti klánjsrdečnému, proti sskrkawkám a žřenj břicha, proti schnutj/ proti bolenj hlawy, aby gj sobě Hlawu smáčel/ proti Fjku w zadku, aby též často ssátky smáčege přikládal.

Modrá Fiola slowe Řecky ἰὸς πόρφυρος. Arabsky Seneffige. Latině Viola purpurea, aneb sprosta Viola. Wlasky Viola mammola. Sspanyelsky Violetta. Francausky Violette de mars. Německy Die braune oder blawe veiel. Polsky Fiolky.

D

O Bylině Trogicy, aneb Trognjku.

Kapitola CXII.

Rozdjl a Spůsob.

TRogjce Bylina aneb Trognjk, tak řečená, od trogij rozdjlné barwy, kteráž se na gegjm kwětu spatřuge, gest dwogj: Gedna sstěpná/ druhá Polnj. Sstěpná sege se w zahradách pro wěnce. Prautjčko má trýhrané, pruhowaté, vzlowaté a wnitř prázdné. Listj nese sprwu okrauhlé/ potom z té okrauhlosti wyrostá na dýl/ okolek má zstřihaný/ sspičku na kteréž wisý dosti obdlaužnau/ a kdež wycházý sspička, při gedněkaždé stogj giné drobné listjčko. Z vzlůw také aneb člankůw wyrostagj giné sspičky dlauhé, nahé a tenké/ na nichž se wyskytagj krásnj kwětowé z mnohých zwlásstě pak z trogjch barew složeni. Každý kwět má pět ljstkůw/ dwa wrchnj obyčegně gsau brunátnj, gako Fiola/ ginj dwa w prostředku bjlj, a pátý zespod žlutý. Někteřj z těch kwětůw magj dwa ljstky modré Nebeské barwy, wedlé těch brunátných, černými sstreyssky podtažené/ ale v prostřed toho celého kwětu takowj sstreysskowé w žlutých hwězdičkách gsau neypatrněgssj. Třetj nacházegj se y třj modřj ljstkowé mezy těmi dwěma brunátnými postaweni. Mezy těmi wssemi vprostřed spatřuge se hwězdička. Ti kwjtkowé gsau zagisté krásnj na pohleděnj/ ale newonnj. Když sprchnau, tedy bylina tato nabýwá swého žlutého semena, w hlawičkách zawřeného/ a když to dozrage, ty hláwky se otwjragj/ a tu se vkazuge drobné semýnko zlaté barwy wedlé sebe osazené. Kořene nemá dlauhého/ než proti tomu gest kosmatý, s mnohým wlássenickem drobným. Polnj Trogice sama od sebe roste na poljch/ k Zahradnj gest téměř wewssech částkách podobná, než listu a kwětu menssjho, a barwy netak krásné/ nýbrž

nýbrž žluté a modré/ a někdy žluté a bjlé. Obogj pak Sstěpná y Polnj wyskytuge se z Gara při počátku měsýce Máge, po brunátné Fiole/ a přes celé léto kwetne. A

* Gest se čemu podiwiti/ že tak weliký rozdjl gest w těchto kwětjch. Nebo ačkoli obyčegně trogj barwu mjwagj/ wssak ty barwy gsau smjchané/ že geden kwět wždycky ginačegssj se vkazuge, nežli druhý. Cžastokrát nacházý se zcela bjlý, žlutý aneb brunátný. Nad ty gest geden spůsob mnohem wětssj/ kterýž na Sswcycarských Horách roste, s welikým žlutým kwětem/ a wssak vsslechtilau brunátnostj zpruhowaným/ libě wonj. Na podzym ti kwětowé častokrát býwagj docela žlutj. Toho druh gest gesstě giná Bylina, s welikými libě wonnými, brunátnými kwěty/ kteréž gsem neyprwé dostal z Knjžetcý znamenité Zahrady in Stucardia. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Přirozenj této Byliny mjrné gest, k horkosti a suchosti nakloněné. Wjce gi do těla, nežli zewnitř potřebugj.

Trogice bylina. Iacea, Viola Trinitatis.

Trogice Polnj. Iacea siluestris.

Wnitř.

Kdož gest plný w prsech a těžce oddychá/ ten wař tuto Bylinu w Medowé wodě, aneb w sladkém Wjně/ a pj z nj ráno/ bude se mjti lépe. Nebo traňk tento wyčisstuge prsy od lepkého sslemu a talowu. Spomáhá y malým djtkám/ kteréž Božec mjwagj/ odkudž gi někteřj Psotnjkowau Bylinau. Němcy Freyssam, oder Freyssamkraut, gmenugj. Nedáwno skrze mnohé skussenj to wyhledáno/ že woda pálená z kwětů Trogice, sylně pot žene.

* Woda pálená z Byliny, prautj a kwětu, dáwá se těm, kteřjž Franskau nemoc magj, za dewět dnů aneb déle/ aby se po nj potili. *

Wařiti Bylinu a dětem dáwati, žřenj břicha vkládá a roznjcenj krotj.

Zewnitř.

Trogice Bylina vsussená, na prach zdělaná, s medem smjssená a pomazowaná, prassiwost a swrab vzdrawuge. Do Ran zaseypaná, čistj ge a léčj.

Trogice bylina aneb Trognjk, slowe Latině Viola Iacea, Herba siue Viola Trinitatis.

* Item Viola flammea, Tricolor. *Herba clauellata. Wlasky Iacea. Francausky Pensees. Německy Freisamkraut, oder Dreyfaltikeitblumen, Siebenfarbenblumen.

C

Zwonečkowý kwět. Viola Mariana, Medium.

Dioscorides w gedné Kapitole wypisuge Bylinu Medium, w tom textu gest w gedné liteře pochybeno/snad nedbánliwostj těch, kteřjž wypisowali. Nebo mjsto slowjčka ἐριδι, má býti σέριδι, gakž tomu swědectwj wydáwá starý včitel Oribasius, kterýž bezpochyby měl prawý Exemplář. A toho gest tento smysl. Ta Bylina Medium, připodobňuge se listjm Seridi, to gest zahradnj Cžakance aneb Sstěrbáku. Má gediný prut dwauloketnj/ a na něm weliké okrauhlé a brunátné kwěty. Semeno podobné gest semenu planého Ssaffránu/než gest mensſj. Kořen má pjdi zdýlj/chuti trpké. Roste w zemi suché a kamenité. K tomuto wypsánj welmi se rymuge Bylina/kterauž někteřj Violam Marianam nazýwagj.

D. Rauwolff pjsse w swé Knjze Itinerarij fol. 284. žeby na hoře Libano, prawé Medium nagiti měl, od Rhase Mindium nazwané/tomutoobecnému Medium kteréž D. Dodonæus Violam Marianam, & Rapum siluestre Dioscoridis gmenuge, nenepodobné/tolikože listj gest rozděleněgssj, nežli na Cžakance. Ale kwět se ssjřegi otwjrá/magjcý lističko dlauhé, subtýlné a vzké gichž w okrauhlosti Cyrkle až do osmi býwá, ssiroce rozložených. Kořen má welikau trpkost.

Zwonečkowý kwět. Viola Marianna, Medium.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kořen gest přirozenj studeného a suchého. Ale semeno horkého a suchého. Kořen na prach ztlučený, s medem smjchaný na spůsob lektwaře a přigatý, přjlissný tok ženský zastawuge. Ale semeno v wjně pité, týž wen wywodj.

D *Nássi domácý času Postnjho w Engellandu gjdagj, kdež gi hognost roste/a w Nyderlandu kořen z gara w Salátu, gako násse Řzepky/ k njmž se také dosti připodobňuge.*

O Zubowé Bylině. Kap. CXIII.

Spůsob a Rozdjl.

Zubowá Bylina Latině Dentaria, roste na Horách. Listij má podobné Pětiljstku než wětssj. Prut subtýlný a kořen bjlý/kterýžto kořen z mnohých vzljčkůw předjwně gest w hromadu složený/a ti když se rozdělj a rozložj, barwau y spůsobem podobnj se býti zdagj lidským zubům/odkudž y gméno Bylině dáno. *Nacházy se wjce rozdjlůw této Zubowé Byliny/z nichž geden w Mjssni, a ginde na Horách obecně roste/gmenugj geg Bulbosum aneb Bacciferum, poněwadž na prutu při koncy listj drobná černá zrnka, gako něgaké gahodky nese. W Rakauských slowe Grimwurtz. Nebo strogj z něho traňk/a dětem proti žřenj w břjssku pjti dáwagj: O němž pohleděti můžeš in Carolum Clusium lib. 3. cap. 7.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Zubowá Bylina má welikau moc průtrže hogiti/aby se na prach ztlaukla, a za půl lotu s gjsskau zwařeného Swalnjku ráno pila, za čtyřidceti dnů pořád. Y zewnitř táž Bylina na průtrž má se klásti/a pasem dobře opatřiti.

Dotčený traňk slaužj také proti wnitřnjm ranám/a wsselikému nedostatku, kterýž přjliš tekutý gest.

*Dentaria

* Dentaria altera.

Tato gest diwná Bylina / hned brzo z Gara wen se wyskytá, skrze tučný prut geden dobré pjdi zwýssj / a na němž gsau tělnj kwětowé, někdy zbledažlutj / poněkud chsupatj, gako při Orobaňce / Semeno malé w lusstinkách. Po měsýcy Mági y hned Bylina tato wadne / a žádného listj nemá / protož gi Cordus Aneblatum gmenuge. Kořen má poběławý / gako z ssupin w hromadu složený / chuti w hromadu stahugjcý, a drobet horké.

Zubowá Bylina. Dentaria. Ssupinowatý kořen. Radix squammata. 2. Dentaria.

Wnitř.

Z této Byliny a kořene v nás na mnoze woda se wypaluge proti Flussům mladých y starých lidj. Item proti Božcy malých Djtek welmi mnoho se gi vžjwá.

Dentaria maior slowe Německy Freisamkraut, Anblat, Schupffenwurtz, Blumenkraut: w Rakausých S. Georgwurtzel. Latině gináč Radix squammata, Crocodilia, Aneblatum, ἄφυλλος. * Polský Babj zub.

O Cžjpkowé bylině Kap. CXIV.

Spůsob.

Cžjpkowá Bylina, Dioscoridi Hippoglossum, vulgò Bislingua & Vuularia, nese listj gako Gehlice Wlaská / krom že toto gest daleko wětssj, tužssj, žilowatěgssj a sspičatěgssj. Wždycky dwa a dwa proti sobě postaweni stogj / a na každém z nich w prostředku wyskytá se maljčký l stek / gako něgaký gazyček, aneb Cžjpek / odkawadž y gméno má / y také od včinku / totiž že gazyčku spadlému a oslablému spomáhá. Od půwodu toho malého ljstku wyrostagj zrna / kteráž neyprwé býwagj zelená, potom čerwená, gako na Gehlicy Wlaské / a každé wisý na swé sspičce. Prut nese okrauhlý, pruhowatý, zelený, hebký, k Kokořjku podobný. Kořen takměř wewssem srownáwá se cum Rusco, to gest s kořenem Wlaské Gehlice. Roste w Lesých hornjch, zwlásstě w mjstech mokrých.

* Tuto Bylinu několikráte gsem sobě w mjsta přjhodná na Zahradě sadil / ale wždycky,

C gako y předdotčená Dentaria, druhého aneb třetjho roku mi wyhynula / a mjsta na wysokých a neděłaných Horách hledała.

Mjsto.

Roste w Rakauských, Frankreychu, a okolo Genéwy, y ginde. Bellonius pjsse / že okolo Hory Athon v weliké hognosti se nacházý. *

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Gest Přirozenj ohniwého na prwnjm stupni.

Cžjpkowá Bylina. Hyppoglossum, Bislingua.

Wnitř.

Nowj Herbářůw spisowatelé Cžjpkowé bylině mnohém wjce mocý připisugj / nežli stařj poznamenali: že listj aneb kořen na prach ztlučený, a s Wjnem aneb s Poléwkau pitý, za znamenitý skussený kus gest proti záduchu Matky / když ta nahoru wystupuge, a k omdléwánj přjčinu dáwá. Nadto že dětinské Průtrže hogj (když se mázdra, aneb pjst Teřichowá, w njž gsau obalená střewa protrhne aneb oslabne / a tak do mjssku nárokowého splynau) aby gim čtwrtcy kořene toho na prach ztlučeného, s gjsskau Swalnjkowau zwařeného za několik dnů pořád ráno pjti dáwal: Ale býwá to při nich (gakž oni prawj) že w prwnjch dnech, a po prwnjm, druhém, y třetjm přigetj, Průtrž tak welice se baufj a heybá / gakoby střewa chtěla wen wypadnauti. A protož musý se to mjsto dobře pasem a Flastry vtwrzugjcými opatřiti. * Proti Kamenu a wětrnostem moče vžjwagj z této Byliny tranku s mnohau platnostj. *

Zewnitř.

Vžjwagj této Byliny, aneb kořene také proti spadlému w hrdle Cžjpku / aby se v wodě k proplakowánj a kloktánj aust potřebowala / od kteréžto zwlásstnj mocy swé Latině Vuularia, a Cžesky Cžjpkowá Bylina nazwána.

Wěnec z Byliny vwitý a na hlawě nossený, bolest hlawy oblehčuge.

Cžjpkowá Bylina gináč Listnatec, * Latině Hippoglossum, a některým Laurus Alexandrina, Bonifacia, Vuularia. Německy Zapfenkraut w Rakauských Auffenblat. * Wlasky a Francausky Bislingua. * Sspanyelsky Lingua de Cauallo. *

O Hledjku

O Hledjku, ginač Vmrlčj hlawičce. A

Kapitola CXV.

I. Hledjk. 1. Antirrhinon. II. Hledjk. 2. Antirrhinon.

Rozdjl a Spůsob. B

HLedjk aneb Vmrlčij hlawička, Nemecky Orant oder Sterckkraut, Brackenhaupt, Kalbsnase, Hundtskopff, nic giného nenj než Antirrhinon, aneb Anarrhinon Dioscoridis. Tak se gmenuge po spůsobu. Nebo vzljkowé w nichž gest semeno, gsau podobnj Telecý hlawě / magj spůsob očj, aust y nosu. Gest pak Hledjk čtwerý: Prwnj weliký / bylinka křowatá, rotolestná / listu hustého, počernalého, obdlaužného, prostého, tlustého, přjchlupatého, a wůkol nic nezstřjhaného. Prautkůw má několik ratolestných / ale prostřednj z nich gest neymocněgssj / tak že nese podobenstwj Strůmku. Kwětů na každé wětwičce při wrchu několik řadem wynássj, bledé brunátnosti / a ti připodobňugj se kwětu Byliny, kterauž Němcy gmenugj Fingerhutt, † to gest Náprstek, Latině slowe Digitalis & Nola siluestris. † Ti pak kwětowé negsau otewřenj, nýbrž zawřenj. Po nich když spadnau zůstáwagj gakésy hlawičky v welikosti Bobowého zrna, k vmrlčjm hlawám Telecým podobné / w nichž býwá semýnko drobné. Kořenj má množstwj prstu ztlausstj s kosmatinkami.

Hledjk druhý gest prwnjmu podobný / listem, kwěty, y hlawičkami / než listu vzssjho / a ten při wrchu wětwiček w spůsob Hwězdy se rozkládá. Kwitj má zbjlažluté.

Třetj Hledjk a čtwrtý proti giž oznámeným dwěma gest wewssech částkách swých neymenssj a neyředssj / gakž Figůry vkazugj. Nese zbledabrunátné semeno y hlawičky. Prwnj dwá Hledjkowé na Zahradách, ginj na Poljch mezy Owsem se nacházegj. Kwetnau Měsýce Máge, y potom.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Pjsse Dioscorides, že této Byliny žádného vžitku w lékařstwj nenj. Ale Galenus prawj / že gest takowé mocy, gako Hwězdowá Bylina, ač něco mdlegssj. Syce Dioscorides dokládá / že Orant aneb Hledjk dobrý gest proti čárům a kauzlům / aby geg při sobě nosyl. Toť gsem gá widěl na zámku gednoho Pána / že Pes na řetěze, kterýž vstawičně

 sstěkáwal /

C ſſtěkáwal, kdykoli neznámé lidi wjdal/za celý teyden nikdý nezaſſtěkal/ a když ſe domnj-
wali, žeby ſkrze lidi zlé byl očarowán, kteřjžby něco zlého w tom Zamku prowesti vmj-
nili/tedy Bylinu tuto do té pſý peleſſe vwrhli/a hned zaſe Pes ſſtěkati počal. Druhé pra-
wj Dioſcorides, kdožby ſe tauto Bylinau s Liliowym Olegem pomazowal / že bude pěk-
něgſſj a kráſněgſſj.

III. Hledjk. 3. Antirrhinon.

IIII. Hledjk. 4. Antirrhinon.

D Ženy tuto Bylinu ſuchau aneb čerſtwau, v wodě s kamencem wařj / a tak Plátna
a Načelnjky pěkně žlutě tim barwj. Protož gi gmenugj po Německu Sterckraut.

Hled k ſlowe Řecky ἀντίῤῥινον, Wlaſky Antirrino. Sſpanyelſky Cabezza de terne-
ra. Francauſky Oel de chat. Německy Sterckraut, Oraut/ giná gmena ſpočátku gſau oz-
námená. * Leo herba apud Columellam. *

O Wlaſu ženſkém. Kap. CXVI.

Spůſob.

Wlas ženſký proto ſlowe/ že huſté a kráſné dělá Wlaſy, když ſe w
lauhu vžjwá. W Řeckém a Latinſkém gazyku Adiantum, proto že liſtj
do wody vwržené žádné wlhkoſti k ſobě nepřigjmá. W Apatekách mu řj-
kagj Capillus Veneris. Ta Bylina w Cžechách neroſte/než ze Wlach a z
Frankreichu k nám ſe přináſſj: Prautjčko má welmi drobné a křehké, zčer-
nabrunatné a blýſkawé. Liſtj malé, tenké a přiokrauhlé, ſformy Koryandru/dokawadž
geſt mladiſtwá a geſſtě w prut newkračuge, wůkol zſtřjhané a poběławé. Kwětu ani ſe-
mena neneſe. Kořenj má maličké, a w lékařſtwj nevžitečné. W létě ſe zelená/a wſſak zy-
mnjho čaſu docela newadne. Roſte w Geſkynjch a mezy ſkaljm, kdež woda teče, y w roz-
ſedlinách. * Prawý Wlas ženſký Adiantum verum, přináſſegi z Frankreichu/ kdež
okolo Mompelieru roſte/ a do Lionu ſe dodawá. Pročež Lugdunenſe adiantum ſe gmenu-
ge. W Piemontu také ſe nacházý / ale ſyce nemnoho ginde. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tento Wlas ženſký geſt ſuchého přirozenj/w horkoſti pak a ſtudenoſti mjrnoſt dr-
žj. Mocy ſwau otwjrá, ſuſſj, ztenčuge, rozhánj a vtwrzuge.

Wnitř.

A

Wlas ženský Bylina wařená a pitá, spomáhá proti těžkému duchu a dýchawičnosti/ a proti žlautenicy y Slezyny nestatečnosti. Wyhánj wen moč, drobj kámen, a plynutj Břicha sstawuge.

Gest dobrý těm, kteřjž od gedowatých žiwočichůw gsau raněni/ aby geg s wjnem pili. Kwět ženský wywodj, y lůžko po porodu wyhánj/ sstawuge odchrkowánj s krwj.

Wlas ženský. Adiantum. Capillus Veneris.

Netjk. Trichomanes, vulgò Polytrichum.

B

Zewnitř.

Wlas ženský do lauhu daný, aby tim hlawu myl, shánj lupy / a dáwá zase zrůst wlasům. Proti oplchawosti: Wezmi tuto Bylinu, Ladanu, Olege Mirtowého, s wjnem natjreg sobě hlawu/ a wodau z Byliny často vmýweg: bránj oplchawosti/ a wlasům zrůst dáwá/ y lupy shánj. Item na wole tato Bylina přiložená, rozhánj ge.

Bylina čerstwá přiložená, gest dobrá těm/ kteřjž od gedowatých žiwočichůw vsstknuti gsau. Ženský Wlas slowe Latině gakž oznámeno Adiantum, Capillus Veneris, Capillus terræ. Wlasky Capel Venere, Sspanyelsky Culantrillo de pozzo. Francausky Capilli Veneris. Německy Frauenhaar, Venushaar. Polsky Wlásky Panny Marie.

Netjk. Trichomanes.

Netjk, Trichomanes, vulgò Polytrichum, Německy Abthon, Widertodt, Widerthon, Steinfarlen, Steinfeder, Rote Maurrauten také do pokolenj tohoto ženského wlasu přináležj. Pročež gi někteřj gmenugj Capillarem & Adiantum rubrum. Item Herbam capillarem, Barbam Herculis, Herbam crinitam. Wyrostá z starých zdj na tmawých a wlhkých mjstech, na pisčitých skalách, w Lesých y při studýnkách. Vnás w Czechách hognost této Byliny máme. Gest křjček plný, takměř pjdi zwýssj. Prautjčko má Kasstanowé barwy, drobné gako sstětinky/ a gednokaždé sobogj strany malým okrauhlým listjčkem až do wrchu osazené, gako Kapradj, než drobněgssj: A to listj s gedné strany po spodu k zemi mnohými zerzawými, aneb zbrunátnažlutými ffljčky gest skropeno. Ani kwětu ani Semena newynássj. Kořen má černý, z mnohých kosmatinek w hromadu složený. Spočátku Podzymku má se trhati.

¶ Cžtwrtá Kniha Herbáře/
Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Tato Bylina w mocy swé Ženskému Wlasu nic napřed neoddá. Ledwj otwjrá, Kámen s močem žene, zacpánj žluče y gater proprawuge, žlautenicy roztrhuge, chrkánj krwe zawjrá, wlasy množj, čárům babským a vřknutj odpjrá s Dewaternjkem smjssená.

*Paronychia.

Paronychia 1. Ruta muraria.

Paronychia 2.

D

¶ Tyto dwě Bylinky Autor w Latinském Herbáři swém gmenuge Paronychias. Prwnj z nich gest násse Mauerrauten Ruta muraria, to gest Obecná zednj Rutka/ kterauž někteřj Adiantum album gmenugj/ ginj Saluiam vitæ. A gakžkoli cum Dioscoridis Paronychia se nesrownáwá/ wssak tomu chce Autor, že může Paronychia geho slauti/ poněwadž po nemocy tak nazwaná gest/ komuž nehty se gjtřj dobře spomáhá/ gakž skussenj toho potwrzuge. † odkudž y Německy slowe Fingernägelkraut, Nehtowá Bylina. † K tomu gest také dobré a zwlásstnj lekařstwj Kámen wen puditi a hnáti. Syce gi vžjwáme y k těm nemocem k njmž se Adiantum album, aneb ženský Wlas bjlý béře. Někteřj gmenugj po Německu Meichelkraut, proto že se vžjwá proti Zymnicy kteráž Meichler slowe.

¶ Druhá Paronychia Autoris od některých přičjtá se ad Polygonum, k Truskawcy/ kterémuž řjkagj Německy Knawel, o němž Hieronymus Tragus pjsse/ ale neroste tak gako tento w rolých Ržepných/ nýbrž při Moři, chuti slané/ na wýš pjdi nepřewyssuge/ wynássj rozličné drobné bjle kwjtky/ má chwálu že wyhánj Kámen. *

O Lnu Matky Božj. Kap. CXVII.

Spůsob.

TAto Bylina malé Chwogce tak gest podobná/ že sotwa gedna od druhé rozeznána býti může/ wssak rozdjl gest w tom/ že tato žádného mléka w sobě nemá, gako Chwogka. Odkudž tento starý Werš vdělán/ Bsula lactescit, sine lacte Linaria crescit. Chwogka swé mléko mjwá/ bez něhož Len Matky Božj býwá. Prut wynássj rowný, počernalý, tenký, tuhý, lokte zwýssj y wjce. Listj okolo něho hogné, hustě pospolu, od spodku až do wrchu, obdlaužné,

obdlaužné, ke Lnu podobné, než menssj a vžssj/ poneyprw zčernazelené/ potom přjryssawé. Kwět se vkazuge gasně žlutý, gako na Swalnjku Králowském sformowaný/ w prostředku toho kwětu spatřugj se práwě žlutj sstreyssskowé aneb pýrka a nitěnj, bezewssj wůně/ kteráž se potom obracegj w okrauhlé vzljčky/ w nichž se zdržuge ssiroké černé semeno, k Hořcowému podobné. Kořen má prostý/ z něhož giných kořjnků množstwj pocházý, w zemi sem y tam se rozkládagjcých/ protož kdež se gednau vgme, nebrzo odtud wyhyne. Roste w zemi bůgné, a po Mezech/ někdy také na starých zdech, w Zahradách, při Plotjch. Přes celé Léto, y k Podzymku kwetne.

* Tato Bylinka w rozličném spůsobu se nacházý, s žlutými, brunátnými, tělnými kwěty/ z nichž některé v nás w Zahradách osazené gsau. O tom čti Carolum Clusium lib. 2. obser. Hispanic. cap. 31. & lib. 2. obseruationum Pannonicarum cap. 37.*

Len Matky Božj. Osyris, Linaria:

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Len Matky Božj zahřjwá a sussj. Nebo gest hořký, a tak přirozenj ohniwého. Mocý swau ztenčuge, otwjrá a swjrá.

Wnitř.

Len Matky Božj zwařený a pitý, odnjmá wsseliká zacpánj Gater y Slezyny/ násylně wodu žene/ pročež y Německy Harnkraut, Latině Herba urinalis, gakoby řekl scawá Bylina se gmenuge: přitom y na stolice ponauká. Protož může se těm lidem dáwati, kteřjž Žlautenicý, aneb Wodnotedlnostj obtjženi gsau.

* Wody z něho pálené, vžjwagj proti Wodnotedlnosti a zástawě Moče.*

Syrup proti Žlautenicy: Wezmi wodnatost tohoto Lnu, přewařenau a proceze nau/ wař gi s Cukrem až do hustosti, gakž náležj na Syrup/ a pj z něho ráno y na noc, tak mnoho coby do půl wagečné sskořjpky wgjti mohlo. Potom dobré gest aby se Zymostrážem gináč Ssisswortcem v Wanně myl. A tak segde z tebe žlutost.

Též proti Žlautenicy/ dáweg wodnatost tohoto Lnu s prachem z Hljsstůw, aneb zetři gich několik a deg wypiti. Než prwé musýš žiwot obměkčiti/ a gatrnj zacpánj traňky náležitými proprawiti/ a toto obměkčenj w této přjčině gest obzwlásstnj. Wezmi husý legno, protlač skrze ssátek/ a s wodnatostj Kokořjkowau dáweg pjti ráno s Cukrem. To měkčj, a žlutost wen žene.

Zewnitř.

C

Woda z této Bylíny aneb sťáwa wyčisťuge wsselikě neduhy a kazy/gako Raky, wředy sšeredne, y děrawé prowaleuwy Fistulæ řečené, přikládanim a promýwánim.

Předoznámeuý Safft sháni Fleky, lissege, a giné posskwrny na twáři y také po těle/hodi se do Fraucymeru. Woda z této Bylíny bolesť očj a čerwenosť gegich od gimá. Prach z Kwitj sinssený s prachem kwětu S. Jana, moři Raka/zlé nesstowice lečj y Pryskyř. Len Matky Božj slowe Řecky a Latině Oſyris, & herba Virginalis Linaria, tak y Wlassky a Sspanyelsky. Francauzsky Linaire. Německy Leinkraut, Flachskraut, vnser Frauen Flachs, Wilderflachs, Krottenflachs, Nabelkraut vnd Harnkraut.

O Ellebору černém, ginák S. Ducha kořenj. Kapitola CXVIII.

I. Ellebor černý. 1. Helleborus niger.

D

II. Ellebor černý. 2. Helleborus.

Rozdjl a Spůsob.

Ellebor černý, ginák Czerné kořenj. Item S. Ducha kořenj a Czemeřice černá gest dwogj/a gest mezy obogjm rozdjl w lisstu, w kwětu y w kořenj. Nebo prwnj má dewět lisstů na gedné sspičce/a ty obdlauzné, wzké, wůkol zpikowané, počernake, a wdotknutj drobet přjostré. Sspice pak gest dlauhá, ostrá, zlahkowitá. Bylina wynássj sylný prut/a kwět gegho Růže, peti vsstými aneb zzlutazelenými lisstky rozdělený. Z prostředku gegho pět y wjce tu sst, čtůw wycházý tleskatých, na koncy sspicatých/a w nich Semeno obdlauzné a černé. Kořenj má hogné, černé, a w hromadu zmotané, z Cybulkowate hlawičky wycházegjcý/wůně sylné, témeř gako Bez/chuti hořké, perné a nechutné.

Druhý Ellebor má tuhé lisstj gako Bylina Lwowá sstopa, Latině Leontopetalum řečená/kterýchžto sstogj sedm na gedné dlauhé a okrauhlé sspičce/a gižn wůkol zpikowanj/neyposledněgssj pak z těch sedmi na obogj straně na gedné sspičce pospolu se držj: ale gednj třj v prostřed sstogi swobodnj/to gest, gedenkaždý na swé zwlásstnj sspičce zůsstawagj. Prut má okrauhlý, hladký, pewný, temeř lokte z dylj. Kwět wyskytá se na dlauhé, okrauhlé a hladké sspičce, w spůsobu Růže, hledé brunátnosti. Z prostředku geho wychá-

zegi gi-

zegj gakéſy luſtičky w hromadu ſtiſknuté, oſm gich podlé ſebe, mezy bjlým wláſſenjčkem/ A
w nichž ſe zdržuge obdlaužné ſemeno. Má neſčjſlné množſtwj kořenj, gako prwnj/ než čer-
něgſſj a tluſtſſj/ chuti hořké a perné, nepřjgemné, y wůně nelibé/ že welmi ſnadno žaludek
zdwjhagj. *De Helleboro nigro, aneb o Elleboru černém, pro odporné geho wypſá-
nj v Starých a nowých Sſkrybentů, gſau někteřj rozdjlnj a odpornj ſmyſlowé / kteréž ozna-
mowati byloby dlauho. Ale widj ſe podobné/ že některá ſlowa, kteráž wjce k bjlému Elleboru
náležegj/ gako Flos racemoſus, caput Cæpæ ſimile apud Dioſcoridem, k černému Elleboru
gſau poſtawená/ což ač tak geſt, mohlby ten Ellebor s tělnými kwěty za prawý dobře gmjn a dr
žán býti. Toho hognoſt roſte y w Germanij / gako w Rakauſých, Sſteiermarku, Tyrolu,
Sſweycařjch, a w giných mjſtech/ odkudž y doſtáwati ſe může. Kwět na Wlaſkém geſt mnohem
tělněgſſj. Bellonius pjſſe / že w Řzecké kragině na Macedonſké hoře Olympo, Helleborum
nigrum, s pěknými čerwenými kwěty widěl kwýſti/ a gá podobně od gednoho dobrého Přjtele
gſem wyrozuměl/ žeby na horách in Iſtria, nedaleko od Juſtynopole takowý růſti měl.

Leuskraut. Conſiligo Columellæ.

Kwět a Semeno geho. Flos & ſemen Conſoliginis.

B

¶ Giné pokolenj plané aneb polnj, s přjzelenými kwjtky, geſt také dwogj/ Menſſj a Wět-
ſſj/ kteřjž negednoſtegně kwetnau, gak w Zymě y také z Gara. Gegichžto kořenj čaſně kopané
nemá ſe zamjtati/ a ſkuſſenj to vkazuge, že čaſtokráte doſti operuge. Někteřj chtěgj, že geſt Con
ſiligo Plinij. ¶ Třetj Ellebor Leuskraut Německy řečený, wſſudy na Horách v nás
roſte/ welmi čaſně kwetne/ má mnoho vžſſjho a zčernazeleněgſſjho liſtj nežli předeſſlj, dewět na
gedné ſſpičce/ odkudž geg na Enneaphyllum Plinij táhnau. Nenj bezpečný přigjmati do žiwo-
ta, poněwadž geſt gedowatý/ Wlky a Liſſky gjm tráwjwagj a lapagj. O němž čjſti můžeš
apud Hieronymum Tragum, kterýž geg Conſiliginem Columellæ gmenuge / w 1. Knjze
kap. 83. několik Hiſtorij. Tato planá pokolenj někteřj gmenugj Helleboraſtros.

¶ Lékaři Florentſſtj w ſwé Knjze in Diſpenſatorio, tomu chtěgj/ že černý Ellebor vžjwa-
ti ſe má ten, kterýž z Oſtrowa Kréty, giž nynj Candia řečeného přináſſegj. Dodonæus chwálj
Aſtrantiam nigram, aneb černý hornj Sanykl/ někteřj Saniculam Samicy gmenugj, za pra-
wý Ellebor Dioſcoridis. Přiwozuge mnoho důwodů/ kteřjž w geho Herbáři čjſti ſe mohau
Pempt. 3. lib. 3. cap. 29.

Mjſto a Czas.

¶ Prwnj Ellebor černý má ſwé mjſto na Horách a pahrbcých. Druhý roſte na ro-
winách, a

C winách, a w mjstech nedělaných a pustých / wedlé tekutých wod a potokůw. A tohoto druhého weliká hognost se nacházý w hořegssjch Rakausých, okolo města Ssteyru, čtyři mjle od Lince/ odkudž mi kwetlý do Prahy byl přinessený. Kwetne z gara až do Dubna měsýce, byť se pak y pod sněhem vkrýwal. A takowý gest prawý Ellebor/ kterýž Apatékáři magj sobě dáti nosyti a kupowati.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Ellebor černý gest ohniweho přirozenj / zahřjwagjcý a wysussugjcý na třetjm stupni. Moc má diwnau wytjragjcý nečistoty. Kořen brán býti má mladistwý, plný a černý/ nemagjcý w sobě kossťálu welikého, perný a pálčiwý.

Wnitř.

W Apatékách Kořene toliko vžjwagj w stjnu susseného / ale wnitřnj a prostřednj stržen aneb dřeň z něho preč zamjtagj.

Ellebor černý žene wen stolicemi zlé wlhkosti/ a zwlásstnj moc sobě danau má wyčisstowati žluč aneb horkau krew a tuhý sslem / mozek a nerwy wssecky, y audy smyslůw wnitřnjch y zewnitřnjch, a nemocy gjch wsseligaké léčj/ gako bolest vssj, hlawy, zbláznění, wzteklost, záwrat, Paducý nemoc, tesknost a pláč bez hodné přjčiny / Dnu, mrákoty očj, klaubnj dna, otoky gegich a krtice rozhánj / a gest zwlásstnj gako Dryák proti Malomocenstwj, y wsseligaké prassiwosti a Franské nemocy / proti Raku a Wlkům rozgjdawým/ černost y wsseliké zssereděnj na těle wyčisstuge / Slezynu oprawuge / Zymnice čtwrtodennj rozptyluge/ zwlásstě kdožby tohoto prachu požjwal: Wezmi Séne gednu čtwrtcy/ Mirobolánůw Indyckých quentjk/ Cžerného kořenj připraweného půl quentjku/ Sskamonij coby deset zrn gečných wážilo: vděleg z toho wsseho prach/ a přigmi z něho zwicý třj peněz bjlých, s Mandlowau gjchau aneb Slepičj, ssest hodin aneb deset předtim než tě napadne/ a pj také Syrup, kterýž gest w Kapitole o Diwizně položen.

Item timto Traňkem čtwrtodennj Zymnicy častokrát gsme vzdrawili: Wezmi
D gednu čtwrtcy Cžerného kořenj / Séne půl lotu / Agarykum a Rhabarbarum, každého půl čtwrtce. To wssecko moč v wjně aneb gjsse Sénowé, a ráno přigmi. Než musýš prwé traňkůw náležitých požjwati/ gako toho, o němž gsme w kapitole o Diwizně mluwili, aneb tomu podobného/ gakž přirozenj nemocného a potřeba vkazuge.

Připrawuge se pak toto Cžerné kořenj, k bezpečněgssjmu do těla vžjwánj, takto: Wezmi Mirobalánůw Cytrdnowých, Gebulowých a Indyckých, Sstowjku, Ssedinku, Sskwinantum: Protluc Mirobalány, a giné wěcy skrágeg / wař v wjně až třetina vwře, přidada k tomu hrst růže, hrst kwitj Wolowého gazyka, a hrst Lékořice / odstaw od ohně, a nech až prostydne. Potom wezmi kořenj Elleboru černého do giného hrnce/ sleg na ně wssecko to, cožs prwé wařil/ nech tak přes noc. Ráno wyňmi ge zas a vsuš na Ržessetě/ a když vschnau, opět ge zas w též wodě moč/ a znowa wysussug gakž powědjno/ a tak poněkolikrát včiň. Než prwnj můžeš w giném wjně wařiti/ a kořenj močiti. A ten spůsob zachowáwali a zachowáwagj gesstě někteřj w přistrogowánj geho/ o němž y w starém Herbáři položeno gest. Ginj pak takto ge sobě přistrogugj: Berau octowý Med aneb Wjno sladké/ a močj ge 24. hodin, aneb y giné přjhodné wlhkosti / procedjc, s půl skleničky plné ráno teple do žiwota přigjmagj.

Ginj wydlabáwagj Ržetkew, a nakladau do nj tohoto kořenj/ zahradj zase, a tak 24. hodin státi necháwagj / potom wyňmau wen. Ta Ržetkew přigjmá do sebe wssecku moc Cžerného kořenj/ a požjwaná chwistačku přiwodj.

Může se také močiti w Slepičj gjsse, aneb w poléwce z Massa, aneb v Wjně, celý den, aneb gakž Mesue včj osm hodin/ a tu poléwku pjti.

Gest pak potřebj znáti a wěděti gistau mjru w přigjmánj geho. Mesue welj ho dáti čtwrtcy. Ale my nemáme ho w tom následowati. Neb gest gest přjliš mnoho. Nynj obyčegně nedáwáme z něho přes dwa sskrupule / wssak w tom slussj ssetřiti přirozenj gednoho každého. Nebo někomu přidati, někomu vgjti, gest potřebj. A wssak přes geden quentjk k gednomu přigetj nemá se wjce bráti/ aby tudy člowěku vblјženo nebylo.

Toho

Toho kořenj tak připraweného w nápogi takto budeš požjwati: Wezmi ho dwa loty/protluc trochu, zawaž do vzljčku/a naleg nato Wjna sladkého žegdljk/ nech tak státi w teple den a noc/ ráno napj se toho wjna dobrý truňk, a budeš mjti obměkčenj. A

Někteřj strogj sobě z něho Wjno, a chowagj kupotřebě přes celý Rok, timto spůsobem: Berau Elleboru černého gednu libru, Růže suché gednu čtwrtcy, kořenj Benedyktu čerweného deset lotů, Zázworu zkrágeného ssest lotůw: To wssecko kladau do pytljčka/ a wezmauce Wjna hned od Presu XXX. žegdljků do něgaké nádoby/wložj do nj ten to pytljček/ a zahradjce nechagj, aby se w něm močil přes celý Měsýc. Potom takowého Wjna vžjwagj, když potřeba k obměkčenj žiwota, y k giným potřebám.

Cžerné kořenj mezy Wjnem sazené, dáwá wjnu přirozenau moc purgowati tělo.

Zewnitř.

Z kořenj tohoto Cžerného čjpek vdělaný, a w lůno ženské wložený, nemoc gegich přiwodj, y lůžko pozůstalé wytahuge / a wssak s opatrnostj vžjwáno býti má.

Ellebor černý do zastaralých neduhů a do bolných wředowých děr w spůsobu prachu wseypaný, kupódiwu ge wyčisstuge.

Ellebor černý na prach ztlučený, s octem smjchaný, a gako Flastr přiložený, wsse liké zlé wředowatiny aneb prassiwosti, ffleky, lissege y osutiny mořj a vzdrawuge.

Tim spůsobem také prospjwá, k wyzránj, wykausánj a stráwenj porusseného aneb Diwjho massa. Cžerný Ellebor mořj také y Wssi na hlawě.

Skussené lékařstwj proti hluchotě: Wezmi na prach ztlučeného černého Elleboru ztižj gednoho zrna gečného/wpusť do nedůžiwého vcha/ wleg tam trochu olege z hořkých Mandlů/zacpeg bawlnau, a to čiň ráno za několik dnů pořád. Ale musý žiwot prwé wyčisstěn a wypurgowán býti.

Wogácy také Cžerného kořenj vžjwagj proti hlizám, s welikau platnostj/ kdož ge toliko snésti a strpěti může. Nebo kdež hljza gest, na pjd odtud kljsstěmi natahugj a rozdjragj kůži, a rozpálenau sspicý gi propichugj/potom berau to Cžerné kořenj čerstwým máslem pomazané/ a do té djry ge wecpáwagj, na mjsto té sspjce wytažené/ prawj že gedowatinu mocně wen wytahuge. Gestližeby pak hljza byla pod paždjm, tedy se to tak dělá na ramenau: Pakli se wystřelj w rozkrocých aneb w třjslech/tedy dělá se djra swrchu na stehně. B

Nynj časůw těchto nassjch z černého Elleboru strogj w Apatékách extractum: kteréž když gest dobře připrawené, w některých nemocech, obzwlásstně w Božcy, sslaku, Francauzých a těžké Melancholij, gest vžitečné.

Cžerný Ellebor slowe Latině Elleborus niger, Veratrum nigrum. Arabsky Cherbachen. Wlasky Elleboro nero. Sspanyelsky Ver de gambre negro. Francausky Elleboro noir. Německy Schwartz Nieswurtz, Christwurtz.

Ellebor Cžesky. Pseudoelleborus.

Gest pak mjmo giž dotčené Cžerné kořenj gesstě y giné / kteréž v nás w Cžechách roste/a za prawý Ellebor od mnohých se béře/a to Baby nosý, a neywjc prodáwagj. Ale poněwadž od prawého znamenitě se dělj/ budeme geg Pseudoelleborum, to gest ffalessný Ellebor, aneb Cžeský Ellebor, aneb Cžerné kořenj domácý gmenowati. Roste na wýš dwau pidj/ prautky má tenké a měké/ a na nich tráwu aneb listj drobné, wlasaté, téměř gako Brotan, aneb Kopr wlaský. Kwět žlutý aneb zlatý, obssjrný, swětlý gako Wolowec aneb Kwětec, wssak drobet wětssj/z něhož wycházegj obdlaužné hláwky na pohleděnj gako Ostružinowé gahody. Kořenj má také černé, gako prwnj Ellebor/ wssak ne tak mnohé a tenssj. Kwetne měsýce Dubna a Máge. Domnjwagj se mnozý, že gest též mocy, gako prwnj Ellebor: Ale meylj se/gakož samo skussenj nám to vkazuge. Protož onoho raděgi, a ne tohoto, když potřeba káže, na potomnj čas, vžjwati magj. A kteřjž ho doma nemagj, z Benátek aneb z Sstyrska, mohau geg dáti sobě přiwezti.

*Toto ffalessné kořenj černé roste také na mnoha mjstech w Germanij/zwlásstě okolo Jeny w zemi Thurynské. Item okolo Wjdně w Rakausých/ kdež ge Baby Kořenářky na Trh

C nosij/a za Ellebor černý prodáwagj. Ale nemagj ho za něg, gakž často se děge, Apatekáři wyjwati/ponéwadž prawý nijti mohau. Dodonæus nazýwá ge Buphthalmon Dioscoridis, gmenugj Helleborum Ferulaceum Theophrasti, Pseudohelleborum, Helleborinen. Polácy gmenugj Goržkwiat.

Falessné kořenj Čzerné. Pseudoelleborus.

Mocy.

D Dodonæus swědčj/ že tento kořen na mnoze in decocta purgatoria dáwanỳ, hnedle nepúsobil. Zewnitř některj geg chwálj w přikládanj k obměkčowánj twrdých otokú, kteréjžto potom Scytholi býti mohli.*

O Bjlém Elleboru, aneb o Keychawce.

Kapitola CXIX.

Spúsob.

BJlý Ellebor, gináč Keychawka aneb Čzemerice bjlá, má gedný prut kořetnj, někdy y wyššj/ okraubly, wnitř prázdný/ zewnitř sřapowitý, nek na sobě má několik/ kterež když Bylina wyschá, samy se laupj a spadagj. Listj připodobňuge se k Citroceli, aneb Hořcy/ než že nenj tak dlauhé, a po brunátnělým hřbetem aneb pruhami gest potažené. Mezy listjm a nahoře při wrchu prutu s obogj strany wkážugj se stručnatj, klasowitj, zbledazluti, aneb temnočerwenosti kwětowé, gako hwězdičky/ z nichž bywagj potom gakéšy lustičky, a w nich semeno. Kořen má palce ztlaussti, y tlustssj/ zewnitř počernalý, ale wnitř bjlý, a tjdký gako hauba/ s mnohými bjlými, tenkými wúkol kosmatinkami/ chuti perné a pálčiwé/ tak že když se w ústech rozkussuge, rownĕ gako Peltram slinu množí. Rád roste w chladných Lesých a na horách. Kořenářky nosý geg z wysokých hor Alpes řečených/ a prawj, že se nacházý y w Čzerném lese Schwartzwaldu, gmenugjce geg Scampanienwurtzel/ proto že gest celý a nic nenarážený/ a tak geg prodáwagj, a lidi nam kauwagj/ aby tento kořen w mj ně přes noc močili, procedili, a ráno pili/ že prospjwá k wyčistěnj w šelikých zlých wlhkostj. Syce prodáwagj Kramáři tento prach ztlučený, a do skrownýchpytlíčkú zassitý/ a říkagj mu Keychawka, Nieswurtz. Kopá se we žni. Nebo tohoto času kořenj geho nemocnějšj

mocněgssj gest. Neylepssj kořen gest bjlý, křehký, massytý, bez welikého kossťálu, newelmi pálčiwý, a nepřjliš wywodjcý sliny. Nebo syc takowý zardussuge. A

* Bjlý Ellebor wssudy na Horách y w Germanij se nacházý/ má zbleda poběławé kwěty. Druhý pozelenalé/ a třetj temněbrunátné.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Bjlý Ellebor zahřjwá a sussj na třetjm stupni. Mocý swau ztenčuge, rozrážj, otwjrá, stjrá nečistoty na těle.

Ellebor bjlý. Helleborus albus. Helleborine.

B

Wnitř.

Keychawka oběma koncy žene, dáwenjm, y stolicemi, wrchem y spodkem/ ale wjce weywratkem/ wymjtá rozličné wlhkosti s gakymsy násyljm. A w skutku gest samo w sobě prudké lékařstwj/ kteréž bez přidánj giných kusůw, tu prudkost a násylnau moc mu odgjmagjcých, nikoli přigjmáno býti nemá. A protož se nikdež apud Galenum, nenacházý/ aby tento kořen měl do těla dáwati/ toliko včj gakby se zewnitř vžjwati mohl/ proti lissegům prassiwinám, a wsselikým nečistotám na těle zewnitř se vkazugjcým. Pakliby wždy do žiwota vžjwán býti měl, musý se to s opatrnostj včiniti/ a toliko proti welikým těžkým nemocem/ gakež gsau, Paducý nemoc, Božec, Záwrat, zbláznění, Wodnotedlnost, Klaubnj dna, Křeč, Slonowina, Malomocenstwj/ a ginj těm podobnj neduhowé.

Timto pak spůsobem strogiti se může: Neyprwé, Keychawku za čtyřmecýtma hodin moč v Wjně, aneb w Syrupu Oxymel w Apatéce řečenem/ potom zase gi wysuš na prach ztluc, a ztiž gediné půl čtwrtce w trunku teplého wjna ráno wypiti deg.

Týž kořen může se za dwa dni do W, na wložiti/ aneb w polewce z massa přes den močiti/ potom proceditj, a nemocnému skrowný trunk z toho dáti. Tlučená Skořice ne zleby při tom stála. Ale tento kořen Keychawky nemá se dáwati žádnému Starcy, dj, těti, ženě, ani rozkossnému a autlému Cžlowěku.

Někteřj takto té Keychawky vžjwagj: Vdělagj w Ržetkwi djru, wstrčj do wnitřka ten kořen/ zacpagj a ponechagj tam den a noc/ potom zase wen geg wytahugj. Tak ta Ržetkew pobjzý na stolicy/ nebo moc z Keychawky do sebe wtáhla.

Za nasseho času řjdcy Elleboru bjlého do lékařstwj potřebugj/ proto že gest náramně sylný a nebezpečný/ zwlásstě prach z kořene/ a gest daleko prudčegssj a horssj, nežli

C Ellebor. Ale gá sem z nčho častokrát gednu čtwrtcy proti zbláznění a teskności, w nápogi w němž močen byl s znamenitým prospěchem, a bezewssj těžkosti nemocného dáwal/a to gakžtakž w těchto kraginách studených býti mohlo/ kdež pro studenost gegich tento Ellebor nemá takowé mocy prudké a wkrutné, gako onen/ kterýž w horkých kraginách toste/o němž staří wypisowali. Takowý nápog do kterehož přidáwám Cyceáru půl sstrupule, a zrn Piwoňkowých deset, mocné dáwenj zbuzuge, a rozličné wlhkosti, zwlásstě černé wyroodj.

Zewnitř.

Keychawka do nosu wtažená zbuzuge keychánj/čistj hlawu a wodnokrewnost z nj táhne. Gatby se měk čipek pro stolice z Keychawky dělati, nahoře w prwnj Knize a kapitole o Kosátcy gest oznámeno.

Keychawka w Octě zwařená, a potom w wstech podržaná, odnjmá bolest zubům.

Užiwagi také kořene bjlého Elleboru proti wředům, strupům a zastaralým neduhům/ k wyčistowánj a wysslechtowánj gich.

Kořen na lýno ženám přikožený, nemoc gegich přiwodj/ než činj porodnost, kterauž odegmeš, pomaže Máslem nesslaným.

Bjlý Ellebor aneb Keychawka na prach ztlučená, a s Pssenicznau mukau smýchaná, moří Myssi, Krty, Plchy, Hranossage.

Keychawka w mlécce wařená, a Muchám předstawená, kterékoli z nj gissti budau, wssecky otekau a rozpukagj se.

Keychawka w kauhu wařená/ aby tim hlawu myk, moří Wssi a hnidy wewlasých. Též mocy gest y Mast z nj wdělaná.

Chcesstli Holoubky rukama chytati/ wař Keychawku s Pssenicý, až se Pssenice zpaří/ a deg to Holubům aneb Kačkám gisti: Snadně ge rukama zlapáš.

*Z tohoto kořene mnozy w Hiss panj a we Wlassich strogj Ged/ gimž Myssiwcy nadtrogj Střely/ gimiž Zwěř postřelugj, a y hned po něm wmirá. Ale gest se čemu podiwiti/ že D bře wpečený a stregený bezesskody může se do těla wžiwati. Y toto gest diwné/ že Kdule zbrstnj antipathiam, to gest odpornau moc magi. Nebo kdež tolik wnitř Kdule dkauhu přitisnutá leží/ tedy ten ged patrně skrze ně se zemduge. Ano y Howada tak raněná, když mohau Kdodogiti, skrze ně od smrti zachowána bywagi. Což y Stařj také wyssetřili/ a mezy ginými Athenæus lib. 3. o tom oznamuge. Protož také gakž nahoře dotčeno, proti wsselikě gedowatině, Koulowé stáwy w Korním neduhu wysoce sobě wážj.

Kaušek z suchého tohoto kořene w dobrém Wjně páleném dobře močený, a tim ktož Veterno, to gest. těžkým a hlubokým snem obtjžen gsau, po wyčisstěnj těla do nosu wtažený, ze Sna ge probuzuge.

Helleborine.

Poněwadž tato Bylina s bjlým Elleborem má gakésy podobenstwj, nazywagi gi Helleborinem, ač gsem toho nesskusyl, aby také w mocy gj rownáwa byla/ v nás w hognosti rostie. Kwět a listj w welikosti magj rozdjl/ Jtem z strany barwy kwitnj pozelenalé, pobělawé, tělné, počerwenalé se nacházj/ zwlásstě w Rakauských a w Uhrských/ o čemž C. Clusius in observat. Pannonic. lib. 2. cap. 33. obssirně wyprawuge. *

Keychawka slowe Latině Elleborus albus, Veratrum album. Arabsky Cherbachem abajd. Wlassky Elleboro bianco. Sspanyelsky Yerue de balleste, *& Verdegambre blanco. * Francausky Elleboro blanc. Německy Weise Nieswurtz.

Dwoglissek. Ophris.

Tuto Bylinu proto též kládeme, že listj má prawě gako bjlý Ellebor, wssak mnohem wjce nežli dwa/ mezy nimiž wystřeluge se půldruhé pjdi wysoký prut/ kteryž hned od prostředku až do wrchu nese zzelenalkuté kwěty/ *někdy bjlé. *ti gsau gako ptáčkowé otewřenj, s sstoými wyplazenými gazýčky. Kořen má tenký, nemnoho wlássenčka, dobré wuně. Mjzka z této Byliny wlassy na černo barwj. Syce tato Bylina hogi ráný, otoky a prtrže. *Aby Plinij Ophris byla, zagisto se wěděti nemůže/ poněwadž wypsánj krátké gest a zamrzelé.

zatměle. Někteřj gi řjkagj Bifolium & Pseudorchis. †Czechowé Dwogiljstek proto že dwa toliko listy mjwá/ gako y Němcy Zweyblatt. K němuž y giná Bylina gest wewssem podobná/ kromě že se setřmi ljstky nacházý, a slowe Ophris trifolia, Czesky Trogiljstek.† A

Dwogiljstek. Ophris, siue Bifolium.

Gednoljstek. Vnifolium.

*Gednolijstek. Vnifolium. Einblat. B

Poněwadž tuto Dwogiljstek gest položen, slussně y Gednoljstek má se mu za towaryssе přidati/ toliko pro gméno/ ne aby sobě rownj byly. Nebo tento zcela giného gest spůsobu/ kořenjm swym kostrbatym sem y tam se rozkládá/ gediný toliko list nese prwé nežli kwetne/ potom na prutu druhého dostáwá. Na wrchu nese malé bjlé, hwězdnaté kwjtky měsýce Máge/ z nichž potom býwagj čerwené gahodky. Rád roste w mjstech stinných. Gaké gméno měl v starých, gesstě wědomé nenj. Autor geg nazýwá Gramen Parnassi, ale Dodonæus počjtá geg ad Lilium conuallium, při němž také rád roste, a oznamuge/ že kořen na prach ztlučený, ztižj gedné čtwrtce, s wodau a Wjnem smjchaný, proti mornjm hlizám do žiwota se dáwá. *

O Malé Bylině Sesamoides řečené. Kapitola CXX.

Spůsob.

Tato Bylina, apud Dioscoridem Sesamoides paruum řečená, má pruty pjdi zwýssj: Listj podobné Wranjnoze/ než menssj, ostřegssj a chlupatěgssj. Při wrchu prutu dostáwá kwětů hláwkowých, barwy brunátné/ ale v prostřed poběláwé. Semeno podobné Sesamo, barwy čerwené/ chuti hořké. Kořen gest vzký. Roste na smetisstjch, aneb newyděla ných mjstech. †Kwetne měsýce Máge a Czerwna.† Tuto Bylinu Iacobus Cortusus wysocepčený, a Bylin dobře powědomý lékař, gehož často w této Kni ze připomjnáme, z Padue mi odeslal. *Toto wypsánj kupřjtomné Bylině zcela se netreffuge. Nebo nad loket wýsse roste/ listj má wětssj než Wranjnoha/ kwět pěkný modrý/ ale v prostřed pečernalý. Semeno cum Sesamo se nesrownáwá/ má chut sladkau, gako y kořen/ pročež Mysji zemské welmi se k nj táhnau, a gj sskodj. Gest pěkná zrostlina/ gakož gi také s plnými kwěty sám w swé

C Zahradě mám/musý se před zymau w sklepě chowati. Na některých mjstech in Italia, a w Frankreichu okolo Narbony, sama od sebe roste. Dodonæus chce gi ad Chondrillam přičjtati/ poněwadž má gediný kwět, Cžakance nenepodobný/ a Bylina z sebe mléko wydáwá, gako Chondrilla.*

Malá bylina Sesamoides. Sesamoides paruum.

Malá Sesamoides s plnými kwěty. Sesamoides paruũ flore completiore.

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

D Semeno malého tohoto Sesamoidis do půldruhého lotu s Medowinau, aneb medowau wodičkau pité, žene a purguge žluč a fflegmatycké wlhkosti.

Zewnitř.

Dotčené Semeno s wodau smjchané, a gako fflastr přikládané, zapuzuge baule a otoky. † Této Bylině Polácy řjkagj Cžurydlo, Němcy Kleine Christwurtz. †

O Skočcy Wětssjm. Kap. CXXI.

Spůsob.

SKočec wětssij má množstwij Německých gmén. Nebo slowe Römischer oder Türkischer hanff, Creutzbaum, Wunderbaum, Zeckenkörner od podobného Semena/ Item Mollenkraut. Latinská a giná gména dole postawjme. Neroste sám od sebe v nás w Cžechách/ leč geg sobě kdo wsadj. Baby a Zahradnjcy řjkagj mu Dryák/ a sadj geg sobě wjce pro okrasu zahrady, nežli pro vžitek. Když neyprwé z semena wyrostá nad zemi, dwa toliko lijstky okrauhlá, welikosti Cžeského grosse wynássj. Potom giné listj za nim gde, rozdělené w spůsob hwězdy, něco wětssj nežli prwnj, čerwené. Z prostřed toho listj wycházý prut okrauhlý, prázdný, třtinowatý, tenký, člowěka wyšssj/ barwy brunátné a drobet poběláwé aneb bledé, gakoby mukau skropen byl/ welikým černým listjm ozdobený. Každý hlawnj list wisý na hladké, okrauhlé a obdýlné sspičce/ rozdělený, některý na sedm, některý na osm aneb dewět listůw/ kteřjž w okolku swém gsau zstřjhanj. Když desstowé powětřj nastáwá, to listj nahoru se zdwihá, a desst zachytá/ že časem po třech dnech woda na něm se nacházý.

nacházý. Nahoře prut se ratolestj, s swými saučky a vzljky/ a na každém wrssku té ratolesti roste hroznatý okolek, aneb korunka, delssj než pjd/ wynássegjcý dwogj kwět, žlutý a čerwený. Prwnj aneb spodnj gest žluté barwy. Dřjwe nežli se otwjrá, má okrauhlé sspičaté vzljčky aneb hláwky/ kteréžto když odkwetnau, bez owotce dolů spadagj. Druhý kwět na nich gest čerwený, gako Ssaffránowý kwět/ po nich následugj trýhraná, obdlauhná, wlasatá zrna/ gakoby něgakými měkými a subtýlnými bodláčky byla osazená/ barwy zzelenabjlé. Když ta dozráwagj, otwjragj se, a Semeno ssediwé, hladké wen wyprchá/ a držj w sobě gakausy mastnost/ z njž Egyptsstj dělagj Oleg do lamp. Kořen má pjdi zdýl/ na několikero rozdělený, a nehluboko sedjcý. Tento strůmek studena nenáwidj/ protož zymy přetrwati nemůže/ a každého roku z Semena musý se obnowowati měsýce Dubna.

Skočec wětssj. Ricinus, vulgò Cataputia minor.

Nicolaus Monardes de Simplicibus ex nouo Orbe delatis folio 8. pjsse o gednom olegi z Skočce wětssjho, proti mnohým nemocem vžitečném/ kterýž z gednoho zwlásstnjho pokolenj Skočce, in India rostaucýho, dělán býwá. Owoce aneb zrna oni gmenugj Curcas, a na tom mjstě oznamuge Interpres C. Clusius, že geg widěl/ a že wětssj gest nežli náš/ a že zewnitřnj lusstina, w njž semeno ležj, nenj ostrá než hladká. Semeno gest černé, syce nassemu nenepodobné. Prawj, že y půl zrnýčka wrchem y spodkem sylně purguge. Dále také oznamuge na témž mjstě/ že w Hisspanij, na některých mjstech nedaleko od Moře, Skočce nalezl/ kteřjž do čtwrtého roku trwagj a třj mužů zwýssj rostau. Gakož y Bellonius lib. 1. obseruat. cap. 18. pjsse/ že také sám takowé weliké Skočce widěl. Tohoto roku gedno cyzý pokolenj mi wyssło/ a Semeno aneb zrna wynesło, wětssj nežli obyčegná gsau/ barwy swětlegssj. Widj se gakoby byl Syriacus, Skočec Syrský/ o němž také D. Rauwolff wypisuge/ žeby v města Tripoli w hognosti rostl/ až pro něg wolně gezditi nemohau. Item, Costæus in Mesuem oznamuge/ že Syriaci dwě aneb tři zrnka přigatá, dosti purgugj/ a protož tak smeyssljj/ že apud Dioscoridem mjsto třidcýti zrn, což gest přjliš mnoho, tři zrna čjsti se magj. Benedictus Arias Montanus in suis comm. in Ionam za to držj, že gest to ta zrostlina/ z njž sobě Jonáš stjn a chládek strogil.

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Skočec gest přirozenj ohniwého, horký a suchý na druhém, aneb neywýš na třetjm Stupni. Semena neywětssj gest vžitek w lékařstwj/ ač y listj nenj také bez swého vžitku.

C

Wnitř.

Třidceti zrn Skočce wětssjho z ssupin wylaupených, zetřených a wypitých/ ženau choleru, žluč, studenowlhkost y wodu/ a wssecky ty wlhkosti, kteréž do klaubůw a přjhbj tekau, stolicemi y dáwenjm. Ale gest nelibá a welmi obtjžná takowá purgacý. Nebo žaludek wssecken, y tělo náramně zkormucuge. Vžitečněgi gest zdrawj lidskému/ bezpečněgssjch a lehčegssjch purgacý vžjwati, nežli těch vkrutných.

Zewnitř.

Oleg z Skočce, Oleum Ricinum řečený, gest subtýlné Komplexy/ a z přirozenj horčegssj nežli Dřewěnný oleg/ protož se dobře hodj na kůži zsseredněnau, proti lissegům/ aby se gjm mazal, aneb zrna protlučená, w spůsobu sflastru přikládal.

Listj Skočce wětssjho rozetřené, a na oteklinu očj rozpálených, y na Prsy na běhlé přiložené, odgjmá otok gegich y bolest. S Octem smjchané, čerwenau běhawku léčj.

* Krtům z přirozenj gest odporný/ tak že kdež tato bylina gest osazena, Krtice tam nepůgdau.*

Skočec Wětssj slowe Ržecky κικι, πεντα δάκτυλος κροτόν. Latině Ricinus, Catapuria major. Apatékáři Arabským gménem také geg gmenugj Cheua.* Albemesuch, Granū Regium Mesue, vulgò Palma Christi. *Wlasky Girasole. Sspanyelsky Figheira del Inferno. Francausky Palme de Christ. Německá gména gsau nahoře položena. Polácy mu řjkagj Kleszczowina, a Konopě Wloská a Skoček wělky.

O Skočcy Menssjm. Kap. CXXII.

Spůsob.

D Skočec menssj Czesky slowe Nemecky Springkerner/ proto že Semeno dozrale, samo od sebe wen wyskakuge. Gmenuge se také Springwurtz. Springkraut. Item Treibkraut vnd Scheiskraut/ proto že na stolice pobjzý a žene. Prut samotný wynássj brunátný, loketnj, prstu ztlausstj/ wnitř prázdný, dlauhým a tlustým listjm oděný, k Mandlowému podobným/ než vzssjm, měkčegssjm, s gedné strany bělegssjm/ a w prostředku bjlým žebýrkem protaženým. A ten při wrchu dělj se na mnoho ratolestj a wětwiček/ kdež listj gest mnohem menssj nežli spodněgssj, Břečtanowému listu poněkud podobné/ a při wětwičkách důlkowaté. Mezy tim listjm nese swé owoce/ a tok gsau zelenj oř,sskowe, w trogjhraném gakémsy lůžku, na tři přjhradky rozděleném/ a w každém tom po gednom semýnku k Semency podobném. Gakž ti Ořjsskowé vschnau, wyskakugj wen s hřmotem aneb s třesknutjm od Slunečné horkosti. Zrna oblaupená, gsau bjlá, tučná a sladká/ ale naposledy pálj gako Aron. Kořen má malý, drewnatý, samotný a rowný/ k lékařstwj nevžitečný. Wssecka Bylina gest plná wodnatosti mléčné. Roste rád w mjstech pjsčitých/ wssak nedělaných a w Zahradách.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Skočec Menssj gest přirozenj horkého na třetjm stupni, a mokrého na prwnjm/ a gest prudčegssj nežli wětssj Skočec.

Zewnitř:

Zrna Skočce menssjho w počtu desýti aneb dwanácti ztlučená a s Wjnem wypitá ženau wrchem y spodkem, to gest, chwistačkau y dáwenjm/ wyháněgj studenowlhkost y horkowlhkost a wodu. Wodnatost mléčnatá má podobnau moc/ ale gest sskodliwěgssj nežli zrna. Listj může se w Poléwce slepičj, aneb z Massa wařiti a pjti/ má gednostegnau moc žiwot zhůru y dolů pohybowati.

Mnozý listj, dokudž gest mléčnaté, wařj s Zeljm, gedj a potom běhagj. Ale co se nynj tuto pjsse y prwé, nehodj se autlým a rozkossným lidem/ než těm sýlným a hrubým/ kteřjžby Osstjp za pět bjlých w břisse zažiti mohli.

Někteřj zrna wylaupená trau w pánwicy/ potom zhřegjce skrz ssátek wytlačugj Oleg/ a ten dáwagj proti každodennj Zymnicy.

Gináč:

Ginác: Wezmi čtwrtcy zrn Skočcowých/ protluka ge wlož do wjna/ nech tak státi přes noc/ přideg k tomu Zázworu, a ráno vděleg truňk/ a zagez několika Hřebjčky/ a na Žaludek přilož topenicy s Hřebjčky, aneb Balssam a Pelyněk. Item též Wjno dobré gest požjwati s Medowým octem/ to wlhkosti wodnaté a zymničné rozhánj. A

Item: Wezmi deset aneb dwanácte zrn Skočcowých/ oblup ge a protluc/ přigmi w měkém wegcy/ čistě se potom wydáwjš. A to gest dobré proti tráwenj, Wendussce a Fertaussku. Nebo wssecek takowý Ged dáwenjm, a wlastnj (proti takowému tráwenj) mocý wyhánj/ gakž odemne častokráte skusseno. Odnjmá se prudkost a sskodliwost zrn Skočcowých přidánjm Anýzu a Kopru Wlaského. Item Mastyxu s Hřebjčky a Galganem. Protož tak bezpečněgi, kdož chce, bude gjch mocy požjwati.

Skočec Menssj. Lathyris, Cataputia minor.

B

Zewnitř.

Sstáwy Skočce menssjho wjce zewnitř, nežli wnitř vžjwáme/ k wyžjránj, pálenj, a wyhlazenj zlých bradawic/ zbytečného Wogenského massa, lissegůw, Pjh, Vhrůw, Flekůw/ y giných podobných neřestj. Mleko Skočcowé s olegem smjchané a natjrané, shánj wlasy, kdež gich mjti nechceme. A wssak w twáři očj ssetřiti náležj.

Skočec menssj slowe Řzecky a Latině Lathyris, Cataputia minor. Arabsky Mendana. Wlasky Cacapuzza, vel Cataputia minore. Sspanyelsky Tartago. Francausky Espurge. Německy swrchu položeno. Polsky Skoček malý.

O Kolowratcy ginác Chwogce.

Kapitola CXXIII.

Rozdjl a Spůsob.

Kolowratec w Řzeckém a Latinském gazyku Tithymalus & Lactaria: za nassjch časůw, což gich koli rozdjlných gest, A patekáři gmenugj ge Esulas. Ale my toliko neypředněgssj pokolenj wlastnjmi gmény gegich tuto wypisowati budeme. Prwnj Kolowratec, kterýž Latině slowe Helioscopius, to gest Solisequus; Polsky Romanek obrotný, Německy

C cky Sonnenwendend, proto že hláwky geho s Sluncem se obracegj. Item Hundtsmilch. Roste wssudy podlé zdj, mezy rumy, a w mjstech pustých. List má gako Kuřjnoha/ než okrauhlegssj a tenssj. Po dwau, po třech y po čtyřech ratoljstkách od kořene wypaussti, pj-di zwýssj / okrauhlých, tenkých, tučných, počerwenalých a mléčnatých. Wrch má okrauhlý gako okolek: Kwět žlutý a mchowatý/ z něhož zrna okrauhlá, welikosti Koryandru wyrostagj/ a w nich Semeno drobné a pálčiwé. Kořen bjlý, rowný s kosmatinkami.

Kolowratec. Chwogka. Tithymallus Helioscopius.

II. Cypřissowý Kolowratec. Tithymallus Ciparissias, vulgò Esula minor.

D

III. Kolowratec. 3. Tithymallus Characias.

IIII. Kolowratec. 4. Tithymallus Myrsinites

Druhý Kolowratec, kterýž slowe Ciparissias, to gest Cypřissowý, w Apatékách Esula minor, to gest Kolowratec aneb Chwogka menssj. Prut má pjdnj/ okrauhlý, drewnatý,

wnatý, počerwenalý, ostrý/ a na něm ratolesti husté, plné listj počernalého, wzkého, A
obdlauženého, k Borowičným gehlicým, aneb k nzkému Cypřissi podobného/ odkawadž y
to gméno wzal. Okolek nese listnatý, otewřený a počerwenalý/ a w něm Semeno dro-
bné. Kořenů má několik pobkawých: Gest též gako y prwnj, Bylina mléčnatá. Oby-
čegně roste na pjsčitých mjstech, w Hágjch wlhkých a w Audolj ch.

¶ Třetj Kolowratec Characias řečený pruty má lokte zwyssj, někdy y wyssj/ čer-
wené, listj Oliwowému podobné/ než wzssj a delssj. Při wrchu dělj se na množstwj ratolj-
stek w spůsobu Cykle aneb okolku osazených/ s sstrokými, prázdnými wzlíčky. Wanničce
malé podobnými, semena prázdnými. Kořen má tlustý a drewnatý. Celá Bylina gest
plná mlěčnosti. Roste na ostrých, hornatých mjstech. Této Byliny neyprwé dostal sem
á Medico Luca Ghino.

¶ Čtwrtý gmenuge se Tithymallus Myrsinites, od listu, kterýž se Myrtowému při-
podobňuge/ než gest wětssj, pewněgssj, sspičatěgssj a bodlawěgssj. Prautj půldruhé pjdi
na wýš wyrostá. Owoce nese rok po roce, kaussawé, Ořech (Nuß) řečené/ pročež mu ta-
ké w Latinské řeči Caryites, totiž Kolowratec Ořechowý řjkagj.

V. Kolowratec aneb Chwogka. 5. Tithymallus Paralius.

VI. Kolowratec aneb Chwogka. 6. Tythymallus dendroides.

¶ Pátý Tithymallus Paralius, gest pjdi zwyssj/ o pěti aneb ssesti zbledačerwených
prautcých, s wzkým obdlauženým listjm, témeř gako na Lnu. Semeno nese rozličné bar-
wy, rownč gako Wykew, w okrauhlých wzlíčcých/ kwetne 6sle. Prautj y listj gest mlé-
čnaté. Takowého Kolowratce w zemi Wlaské, in Hetruria, množstwj gsem widěl, na
Hoře Argentario řečené/ též y okolo Města Aquilegia.

¶ Sestý Tithymallus dendroides, Latině Arborea, to gest Stromowý, od wel-
kosti swé tak řečený. (Polsky Románowo zelj.) sstroce se rozkládá, s mnohými stručna-
tými ratolestmi, gako negaký strůmek/ s prautjm zbledačerwenym, plnym mlěčnosti.
Listj má tenssj nežli gest Myrtowý. Semeno gako w třetjm pokolenj. Takowý Kolo-
wratec neyprwé gsem nalezl w Králowstwj Neapolitánském, okolo města Tarracina ře-
čeného, mezy starými rumy. Potom gsem geg také widěl na Břehu Moře Benátského,
nedaleko od Studnice Timano řečené, na cestě k městu Triestu.

¶ Nacházegj se y ginj gesstě Kolowratcowé aneb Chwogky/ kterežto Byliny wsse-
cky mlé-

C cky mléčnaté gsau/a gegichž gména gsau nám neznámá. Také gsme gesstě geden tuto přiložili, sedmý w pořádku/ gakž malowánj geho vkazuge.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Wssickni Kolowratcowé gsau horcý na poslednjm aneb na čtwrtém stupni/a welmi wysussugj, prudj a pálj, obzwlásstně pak mléko. Mocy prostupugjcý, ohniwé, prudké, rozrážegjcý, ztenčugjcý, rozwazugjcý, sussjcý, otwjragjcý.

VII. Kolowratec. Tithymalli alia Species,
Tithymallus minor.

D

Wnitř.

¶ Chwogka aneb Kolowratec zřjdka vžjwán býti má. Nebo činj nepokog w těle/ welmi násylně k stolicým žene, a zbuzuge y dáwenj: Hodj se pro Sedláky a sylné chlapy/ a wssak s rozssaffnostj, a w tomto spůsobu: Zewnitřnj kůra od kořene má se močiti za čtyřmecýtma hodin w Mléce, aneb w octě/potom zase wysussiti, na prach ztlaucy/a ztižj půl čtwrtce s Medowinau aneb s Wjnem w truňku dáti. Wytahuge a wynássj wsseliké sskodliwé wodnatosti, sslem y Choleru aneb žluč.

¶ Listj má tauž a takowauž moc, potom y Semeno. Ale mléko gest neysylněgssj.

Zewnitř.

¶ Vžitek wssech Kolowratcůw gest Wlasy, strupy a Bradawice sháněti. Nebo wyčisstugj a mocně wyžjragj. ¶ Mast proti prassiwé a kysawé hlawě, znamenitě dobrá a skussená: Wezmi Kolowratce s listjm y s kořenjm na prach ztlučeného/ Olege Růžowého a Wosku což dosti gest/ vděleg z toho mast k mazánj/a schoweg k potřebě.

¶ Kořen Chwogky w octě wařený, a w vstech držaný, bolest zubůw, kteráž od zčerwiwenj pocházý, vkládá.

¶ Kolowratec slowe Arabsky Ethula. Ržecká a Latinská gména swrchu gsau oznámená. Wlasky Tithimalo. Sspanyelsky Leche tresna. Francausky Herba a laict. Německy Wolffsmilch, proto že w sobě má Safft bjlý gako mléko. Polsky Sosnka.

* Za nassjch časůw mnohém wjce Kolowratců aneb Chwogek gest nalezeno, nežli staří wypsali/ čimž tuto se zaneprazdňowati byloby obssjrné/ ale w potřebě čjsti se může C. Clusius, in obser. Hispan. lib. 2. cap. 24. kdež obzwlásstně Tithymallus latifolius se wypisuge. Item Dodonæus pemt. 3. lib. 2. cap. 12.

O Chwogce

O Chwogce wětssj. Pityusa, Esula maior. A

Teuffelsmilch.

Chwogka wětssj. Pitiusa alias Esula maior. Alypum.

Chwogka wětssj wůbec slowe tato Bylina/ a gest z počtu aneb kmene giných Kolowratcůw a Chwogek / o nichž teď mluweno. Ale že tato ginačegssjho gest spůsobu od oněch prwnjch, Dioscorides zwlásstnj Kapitolu gj oddal/ čehož my na swém mjstě zanecháwáme : nebo ani w Cžesstině gménem se od oněch nedělj / krom že slowe Chwogka wětssj/ gako y Latině Esula maior. Gest pak Bylina hustá a křowatá lokte zwyssj, časem y wyšssj/ s mnohými w hromadu stisknutými, malými sspičatými listky/ kwětu brunátného, w spůsob wrcholjku se rozkládagjcýho/ Semeno má ssiroké, podobné k Ržase aneb Ssocowicy. Kořen tlustý, bjlý/ kůru tlustau a mléčnatau/ kterauž přinássegjce z Hory Gargano w Apuleij, za Turbjt prodáwagj. B

*Dodonæus pjsse/ žeby okolo měst Schaffhausen a Basylce růsti měla. Jtem w Slézsstě na některých mjstech. Ti zle dělagj, kteřjž kořene gegjho za Turbith vžjwagj. *

Což o mocy giných Kolowratcůw aneb Chwogek oznámeno gest/ to se též o této Chwogce wětssj rozuměti má.

* Alypum. Polsky Mořská cwiklá.

Takowé Alypum roku tohoto z Semena mi wyssło/ gakéž teď literau A. poznamenáno. Spočátku roste tučné a tlusté/ ale na podzym čjm déle wjce se ztenčuge, gako skrowná metlička/ listj spodnj opadá/ wrchnj pak zůstáwá : když se sstará, gest welmi subtýlný křjček, s čerwenými prautky, gakž geg Autor maluge/ literau M. znamenaný. Listjčko má vzké a přjsspičaté/ wssecka Bylina gest mléčnatá. Slussné tedy mezy Kolowratcy aneb Chwogkami mjsto swé mjti může. Mnozý tomu chtěgj / že náš Turbith od tohoto Alypo půwod swůg má / ale my bez obssjrné hádky toho tak při tom zůstawugeme.*

† Někteřj této Bylině řjkagj Herba terribilis, pro gegj sylnau purgugjcý moc. †

Psý mléko Menssj, Dioscoridi Peplus vel Peplum, má drobné listj Rautowé/ wssak ssirssj/ roste pjdi zwýssj, s pruty okrauhlými, mléčnatými. Pod listjm gest malé, okrauhlé, bjlé Semýnko, menssj nežli Makowé / w mocy s Kolowratcy aneb s Chwogkami se

C mi se srownáwá. * Peplum gmenugj také Esulam rotundam, Vineale Reuelium,
Polácy Mlečžjk jarý. W hognosti roste na Winicých.
Psý mléko Menssj. Peplis. Okrauhlý Kolowratec. Peplus.

Peplis.

D Tato Bylinka gest skrowná z přespolnjho Kolowratce aneb Chwogky/ s malými lysky na zemi ležjcými, počerwenalými/ pod nimiž gest drobné semýnko w hláwkách. Ráda roste w mjstech pjsčitých při Moři. Gmenuge se y Peplium, Mléčný sporyss Polsky. Syce giným Tithymallis nenj nenepodobná/ než že Semeno má mnohem horčegssj. *

O Bylině Gratiola řečené. Kap. CXXIV.

Spůsob.

Bylina Gratiola nazwaná, roste na wlhkých Lukách a w Hágjch Prut má čtwerhrany, půl druhé pjdi zwyssj. Listj poněkud Hysopu podobné/ než ssirssj, měkčegssj, a drobet zpilowané, po páru proti sobě wždycky osazené / mezy nimiž se wyskytagj malj bjlj aneb tělnj Kwjtkowé. Kořen welmi kosmatý, bjlý a tenký.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wnitř.

Wssecka Bylina gest welmi hořká / a tak horkého a suchého přirozenj. Má také wlastnost purgowati. Nebo když se z nj čerstwých aneb suchých listů do desýti požjwá, wyháněgj stolicemi sslem y žluč. A gest to y na Konjch zprubowáno/ když gsau na pastwě a tuto Bylinu gedj, tedy chwistagj/ a budauli zanedbáni, churawěgj a hubeněgj. Protož obywatelé w Fryaulu, v nichž gi mnoho roste, gmenugj tu Bylinu Stanca Caualla, a Polácy gi řjkagj Konitrud. Sedlácy také listj to přigjmagj s oplatky, a tim se purgugj.

* W některých Sspitálých Wlaských z listj této Byliny dělagj Lektwař, podobně gako růžowan, pro chudé lidi/ kteráž bilem & pituitam purguge/ a wssak kdežby nebyla přjtomná prudká něgaká Zymnice. * Tato Bylina wařená, gest zwlásstě dobrá Wodnotedlným gako y gegj Extractů. Přigjmá se také in Euacuationibus, proti dlauhým třetjhodne zymnicem, a kyčelnj dně. Ale pro hořkost nemusý gi mnoho vžjwati.

Zewnitř.

Zewnitř. A

Listj za zelena zmačkané a přiložené, aneb suché na prach zdělané a zaseypané, rány vzdrawuge. Sstiáwa z listj snjmá nesstowice a Fleky/ a kůži hladkau dělá. To též působj y woda z nj pálená.

Gratiola. Konitrud.

Gjcha z Byliny wařené skrze Klister do žiwota wehnaná, spomáhá proti Kyčelnj nemocy a hryzenj w Břisse: Mořj také y čerwy. B

† Gratiola slowe také gináč Latině Gratia Dei, Cordus gmenuge Limnesion & Centaurides, Anguillara Papauer spumeum Dioscoridis. †

O Scammonij. Kap. CXXV.

Spůsob.

SCammonia od gednoho kořene wypausstj mnoho tuhých, hebkých ratoljstek, do třj koket zwýssj, s listjm Břečtánowému aneb Swlačcowému podobným/ než měkčegssjm a trýhraným, nápodobně gako Střela. Kwět nese bjlý, okrauhlý a prázdný, sfformowaný gako Korbeljček/ zespod vzký, swrchu ssirssj/ wůně těžké. Kořen má dlauhý a tlustý gako Ruka/ k tomu bjlý, a těžké wůně/ sstáwy plný. Takowá sstáwa zbjrá se od kořene, wysussuge a Scammonium slowe. Kupcy gi přinássegj z Alexandrye, z Egypta a z Syrie do Benátek/ ta gest počernalá. A patekaři slinau z vst gi prubugj. Nebo když se tauž slinau zwlhčj, dá se hned třjti, a bude bjlá. Ale Dioscorides prawj/ že nenj dosti na tom znamenj. Nebo že od sliny zbělj, může se y za tau přjčinau djti/ že bjlau sstáwau z Kolowratce gest sffalssowaná. A protož welj y na giná znamenj pozor mjti/ totiž že gest wáhy lehké, barwy gako wolowýkleg/ podstaty swětlé, neplné, než djrkowaté gako hauba/ newelmi na gazyku pálj. Nebo to znamenj gest Kolowratce. Že pak násse obecné Scammonium s Kolowratcem býwá smjchané, z toho znáti můžeme/ že když se ho ztižj desýti aneb patnácti zrn gečných do těla dáwá/ činj w něm bauři, a nesmjrně purguge: gessto Dioscorides onoho swého, to gest, prawého Scammonium za celý quentjk do žiwota dáwal. Bylinu, gakáž tuto wymalowaná gest

C ná geſt, w Neapoli v gednoho Apatekáře gſem widěl/ kteryž prawil, že w Apulegů na hoře Gargano Byla nalezena/ & cum Dioſcoridis deſcriptione zcela ſe ſrownáwá.

Scammonia.

Scammonia Monſpelienſis.

* Tato purgugicý Bylina ſrze Semeno v do naſſich Zahrad giž také wneſſena geſt/ w nichž častokráte, když ſe w zymě do tepla wynáſſj, až do třetjho roku trwá/ ale neráda wygrá-
D Semeno přinášſj. Co ſe dotýče ſſtáwy, nenj diwu, že ffakeſſnau k nám přinášſegj/ poněwadž ti Barbarſſtj Národowé pro ſwůg zyſk, kořen s liſtjm krágegj/ a ſſtáwu z něho mocy wytrhagj/ aby gen mnoho gi prodali/ geſſto prawá ſſtáwa toliko z kořene drobet ende v ende nátrogeného, ſama od ſebe wen wytékatiby měla/ kteraužto do makých miſek, což gſem ſám widěl zſtrági. A kdyby toho tak nečinili/ kterakby tak mnoho Scāmoniæ k nám dodáwati mohli. Při ně-
kdy z gednoho kuſu welikáDoſis bez obtiženj purguge/ a zaſe maká Doſis aneb přigetyrnutá a mnoho, toho přjčina geſt tato/ že nerownĕ a negednoſtegně s Kolowratcem, gináč s Gyrowkau aneb ginými wěcmi ſmjchaná a ſſalſſowaná geſt. Ale gakby pěkně leitrowaná a wyčiſtěná býti měla, Apatékářům včeným a ſpráwným to dobře wědomé geſt. Kořen z nj tak ſtrogen býti může/ že ſe od Turbitu nesnadně rozezná.

Scammonium podlé Kolowratce ſazené, bywá mnohém oſtřegſſj / tak že v gedowatau moc w ſobě přigjmá. Někteřj nowý ten kořen purgugicý Mechoacam, Scammonium Americanum gmenugj. † Poláčy mu řjkagj Soczniczę a Zámořſký Powoy. †

Scammonia Monſpellienſis.

Tato ſe tak gmenuge w Mompelieru. Nebo někteřj ſſtáwy z nj wzjwagj za prawau Scāmonij, a Maſſylienſes s tau a s drobtem Colophoniæ ffalſſugj Scammonium tak, že ſotwa za ně poznáno býti může. Neſe biſe kwitky, gako Apocynum, Hundstköl, my řjcy můžeme Pſý Kapuſta/ nebo v liſtem ſe k nj připodobňuge. Ačkoli toto newždycky okrauhlé a ſtroké, mnohdy bywá. Kořen někdy wzké a dlauhé nacházegi. Kořen má ſotwa gako malýk, rozdělený, ſem v tam ſe rozſtrádagicý/ mléčnatoſti plný, gako v celá Bylina. Když ſe kořen na drobné kauſky rozſtrágeny do Země ſázý, raděgi z něho Bylina nežli z Semena wycházý. *

Přirozenj, mocy a wčinkowé. Wnitř.

Scammonium ſylně žiwot purguge/ wyhánj ſſlem, Cholerů, Melancholi a zkaženoſti. Geſt hlawnj kus w Apatékách potřebný, k mnohým počiſſtěnjm, Lektwarſſům, Konffektům a pillulſm. Samé do žiwota přigjmati nenj bezpečno: Ale Apatékáři ge opra-
wugj,

wugj, strogj a pekau s Kdulemi a s těstem/ a to gmenugj Diagridium, kterýmž se giná po- A.
čisstěnj zmocňugj a zaostřugj. ¶ Lidem rozkossným a autlým, kteřjž nemohau aneb nechtěgj lékařstwj přigjmati/ a wssak žádostiwi gsau počisstěnj/ těm může se dati Diagridium, s Růžowau Lektwařj, ztižj ssesti, sedmi, až do desýti zrn gečných. Někteřj ge pekau s oplatky aneb s Pernjkem. Mohau se y koláčky z něho přistrogiti s Skořicý, s Hřebjčky, Zázworem, Cukrem, a s Růžowau wodau.

*Ale s těmito purgugjcymi lékařstwjmi slussj opatrně zacházeti. *

¶ Armensstj prowrtáwagj djry do Sswestkowých sstěpů/ dáwagj do nich Scámoneam, zase tu djru hljnau obmazugj, a nechagj tak růsti. Takowé Sswestky dělagj stolice/ a welmi člowěka proskakugj.

O Wlčjm Lýku Wětssjm.

Kapitola CXXVI.

Wlčj Lýko wětssj. Daphnoides vulgare. Chamædaphne.

B

Spůsob.

WLčj Lýko wětssj gest křjček aneb strůmek půldruhého lokte zwýssj, s mnohými ratolestmi a wětwičkami, gako řemen hebkými. Kůru má welmi lepkau/ a na ratolestech docela tuhau. Listj, kteréž od prostředku wzhůru na ratolestech stogj, připodobňuge se Bobkowému/ kromě že gest daleko měkčegssj, tenssj, lépawé, a nedá se snadně trhati/ k tomu tak welmi kausawé a pálčiwé/ že když ho kosstugeš, zdá se gakoby w vstech hořelo. Kwitj má bledé brunátnosti, dosti wonné, w spůsobu hroznu/ z něhož býwagj gahodky, neyprw čerwené/ a když na mjsto dozragj, černé. Kořen gest drewnatý a dlauhý/ kterýž w lékařstwj žádného mjsta nemá. Roste rádo na Horách.

*Tato Bylina gmenuge se Latině Laureola, a we Wlassjch Oliuella & Oriola, roste s černými gahodkami, a ssirokým listjm, na některých hornatých mjstech apud Lacum Lemanum, Genffersee, Genffské gezero řečeném/ též y při Reynu. Poněwadž tuto wymalowati se nemohlo/ a zdá se býti z pokolenj Autoris Chamædaphne: my na to mjsto obecné násse Daphnoides s čerwenými gahodkami dali gsme wymalowati. Což gmenuge Dodonæus Chamæleam

C Germanicam, a domnjwá se že se může Cneoro albo Theophrasti přičjsti. W nassjch Apatékách řjkagjmu také Mezereon, a w nedostatku prawé Chamælææ, za ně beze sskody vžjwati se a tak preparowati aneb strogiti může.

Chamædaphne.

Aloysius Anguillara, pilný simplicista, nikdý zagisto wěděti nemohl, gakáby tato zrostlina byla/ protož y my toho přitom zůstawugeme. O Autorowé ginj podlé ljbosti swé sauditi mohau.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wlčj Lýko wětssj gest ohniwého přirozenj/ welice zahřjwá a sussj/ ostré a kausawé.. Mocy ztenčugjcý, rozrážegjcý a chwistačku přiwodjcý.

Wnitř.

Gediný ljstek Wlčjho Lýka wětssjho, čerstwý aneb suchý snědený, hustý a spekly sslem stolicemi wypuzuge/ Wodnotedlnost wyhánj, dáwenj zbuzuge, y nemoc Ženskau přiwozuge. Patnácte zrn Wlčjho Lýka wětssjho do wnitřka přigatých, znamenitě purgugj.

Zewnitř.

List do nosu wložený, keychánj přiwodj/ a s Ržeckým Wjnem w vstech žweykaný, táhne slinu a fflegmu z hlawy.

Zelené listj zmačkané, a na Kyčlu bolawau přiložené, táhne zlé wlhkosti z hluboka do kůže/ až se zardj a měchýři naběhnau: Pryskýři pak aneb měchýři, ti magj se nůžkami prostřihnauti/ a poteče wen wodnatost/ potom se několikrát pomaže nowým a nesslaným Máslem/ krotj bolest a odgjmá horkost.

Wlčj Lýko slowe Ržecky a Latině Daphnoides, Laureola. Německy Scheislorbern, Kellerßhals.

D

O Wlčjm Lýku Menssjm.

Kapitola CXXVII.

Spůsob a Mjsto.

Wlčij Lýko menssij, kteréž slowe Thymelæa, též roste w spůsob strůmku. Prautj wynássj množstwj pěkného, tenkého, dwauloketnjho. Listj k Oliwě podobné/ než menssj, delssj, vžssj, gako Len/ tučné, hebké a klegowaté, když se rozkusuge. Kwět má bjlý, aneb tělný, fformy Lilium, než menssj/ potom Owoce mjwá okrauhlé gahodky Myrtowým podobné/ spočátku zelené, potom čerwené/ a wnitř zrnka gako Pepř okrauhlá hořká, kausawá, w hrdle pálčiwá. Někteřj hornjm Pepřem geg nazýwagj/ a Stařj mu řjkali Coccognidium, a nynj Mezereon. Roste na wysokých horách lesnjch.

Kteréž tuto gest wymalowané, to we Wlassjch okolo měst Pisa Ržjma a Neapolis dobře gest známé/ a častokráte drahně wysoce roste, na půldruhého lokte. Kořen má weliký, gako drahná Ržetkew/ kůru hrubau, kteráž nemá vžjwána býti: Nebo w málo hodinách vsmrcuge. Owoce aneb gahodky gegj slowau propriè Coccum Gnidium, ačkoli nássi Apatékáři gméno toto nassemu obecnému Lýku Wlčjmu také dáwagj/ odkudž Autorowi nassemu přjčina se dala aby tuto zrostlinu na Německo Kellershals gmenowal.

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Wlčj Lýko menssj gest ohniwého přirozenj na třetjm stupni. Mocý swau zpruzuge kůži, zwředuge, zžjrá, rozpausstj, a gest gako Ged/ a též gako giné prudké wěcy podstatným audům, z nichžto mocy žiwelnj pocházegj, znamenitě sskodj.

Wnitř.

Swrchudotčená obogj Bylina gest nebezpečná do žiwota přigjmati/ pro přjlissné a prudké purgowánj, kteréž přiwozuge. Owssem každý má se střjcy těch běhaunůw Dryáčnických

čnických, kteřjž gich vžjwagj bezewsseho rozwáženj/ a takowé sylné purgacý lidem dáwagj, až mnohým dna wyrážegj/ že se k starému hauffu odbjrati musegj. Protož nemá se lehce a žertowně, bez weliké potřeby a rozssaffnosti přigjmati. A

Dwadcýti zrny owoce z Wlčjho Lýka menssjho, stařj Wodnotedlnost zastaralau hogili/ gakož y Dioscorides swědčj. Wssak rozuměg o wnitřnjch zrnách/ kteráž gsau w gahůdkách/ a ta musegj se prwé Cukrem, gako Konffekty potáhnauti, aby hrdla nepálila. Ale před timto lékařstwjm těhotné ženy y wssickni, kteřjž mdlé žaludky magj, wystřjhati a warowati se magj.

Wlčj Lýko menssj. Thymelæa. Chamęlæa.

B

Zewnitř.

Listj vsussené, na prach ztlučené, a s medem w mast zadělané, hogj a wyčisstuge zastaralé wředy a neduhy. Listj s octem a s medem smjchati, aneb w samém octě, a tjm potjrati, prassiwiny, pjhy, ffleky černé y bjlé shánj.

Pálj se také y woda z Wlčjho Lýka/ kteráž dobrá gest proti fflekům a posskwrnám na twáři/ aby se gj vmýwal, komuž potřebj.

Lýko Wlčj menssj slowe Ržecky a Latině Thymelæa, Coccognidium, Granū Gnidium. Polsky Wlčj Pepř wětssj. Německy Kellershals oder Zeiland.

Chamælæa. Seidelbast. Wlčj Pepř menssij Polsky.

Chamælæa tak Dioscoridi řečená, gest njzký strůmek Oljwowý. Roste w mokrých a tmawých lesých. Gest křjček plný ratolestj, pjdi zwýssj, časem y wyšssj / listem k Oljwě se připodobňuge/ než že ge má tenssj, k tomu hořké, kausawé, a na gazyku pálčiwé/ prudj hrdlo y požeradlo. *De Mesereo apud Mesuem coby v Ržekůw bylo, nesnadně se wygádřiti může/ poněwadž on pjsse, že dáwá mléko/ čehož se in Chamælæa, ani in Thymelæa ani na nassem Daphnoide nenacházý. Chamælæa roste in Italia & Gallia, a slowe Tricoccos, protože wždycky tři zrnka pospolu má. Nacházý se y giné pokolenj s listem měkčegssjm a popelatým, a brunátnými kwěty. Semeno má gednotwárné/ hognost roste ho in Sicilia, odkudž se y Sicula Chamælæa gmenuge. Gá gsem gi také v města Neapolis nalezl. Ale nemá býti tak bezpečná w vžjwánj, gako Tricoccos.*

C

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

Tato Bylina Chamælæa s Wlčjm Lýkem menssjm se srownáwá w spůsobu a mocy: A někteřj berau y gmenugj gednu za druhau / wssak Chamelæa gest prudčegssj a nebezpečněgssj. Pročež také má vkrutná gména, gako Rapiens vitam, Faciens viduas, to gest Wrah aneb Mordýř lidský. Arabsstj a Apatékáři, gedno s druhým pletau / oboge bez rozdjlu gmenugj Mezereon. Ale to gméno wlastně náležj Chamælææ.

O Bylině Apios, to gest Hrusska řečené. Kapitola CXXVIII.

Apios.

Fjk Zemský. Pseudoapios.

D

Spůsob.

Bylina ta, kterauž Dioscorides Apios gmenuge / nenij Erdffeigen, aneb Erdmandel, to gest po Cžesku, zemský Fjk aneb Mandl / gakž něřj Bylináři wykládagj. Ale gest giná zrostlina, podlé včenj Dioscoridis & Theophrasti w Germanij cyzý a neznámá. Roste toliko w horkých kraginách, totiž in Creta, Cypro & Apuleia. Gá této Byliny z Apuleje dostal gsem / z njž také reysowánj toto gest wzato. Má toliko gediný kořen sfformowaný gako Hrusska / odkudž y se gmenuge. Nebo w Řeckém gazyku Apios wyznamenáwá hrussku. Ten kořen zewnitř má kůru černau / ale wnitř bjlau, a massytost wlhkau.

Přirozenij, mocy a včinkowé. Wnitř.

Wrchnj částka kořene do wnitřka přigatá, žene a purguge fflegmatycké wlhkosti / a žluč zhůru dáwenjm. Ale spodnj částka pudj žlutowlhkost y studenowlhkost spodkem stolicemi. Celý kořen purguge oběma koncy, zhůru y dolů. Takž y sstáwa, kteráž se takto zbjrá: Kořen tlukau, a do Medenice wodau naplněné kladau / spolu dobře mjchagj / a sstáwu po wrchu spleywagjcý zbjragj a sussj. Giž oznámená sstáwa wodnotedlným dáwati se může.

Fijk, aneb Oříjssek Zemský. Pseudoapios.

Poněwadž gsme prawé Apios wyswětlili / giž domnělé Apios, aneb Pseudoapios před sebe

před sebe wezmeme, a ge též ohledáme. Slowe Německy Erdffeigen, Erdmandeln. Item A
Erdnüssen vnd Erckeln. Gest rozdjlného spůsobu od Apios: Má několiko prutů, wyžssjch
nad loket/ a na nich wlássenicko, kterýmž se k zemi připjná a rozkládá, gako Wykew/ k njž
se y poněkud připodobňuge/ nebo y takowé listj má obdlaužné a drobet přjostré. Měsýce
Czerwna kwět nese krásný růžowé barwy, libé wůně/ na pohleděnj téměř, gako kwět hra-
chowý aneb Faseoli. Po kwětu wyrostagj lustičky/ w nichž ležj malé Semýnko. Kořenj
má dlauhé/ na nichž wyrostagj hrbole, podobné Fjkům aneb malým hrusskám, tři aneb
čtyři pospolu/ zewnitř barwy černé aneb Zemské/ a wnitř massytosti bjlé. Což některé
oklamalo/ že Bylinu tuto prawé Apios Dioscoridis gmenowali/ s kterauž se wssak ani w
spůsobu ani w mocy (gakž oznámeno) nesrownáwá. Nebo tohoto kořene by kdo gedl gak-
by mnoho chtěl/ ačby zbudil gakésy nechutenstwj/ wssak nepudj ho na stolicy. Pročež ge
y Pastuchowé a ginj na poljch gjdagj. * Tito wonnj kwětowé na některých mjstech
se zbjragj a dystyllugj/ a za Růžowau wodu wydáwagj/ s njž se nezle v wůni srownáwá. Když
se nto zemsstj Fjkowé, kteréž Chamæbalanos & Terræ glandes také gmenugj, nezwařj/ gsau ně
to nezážiwněgssj nežli Ržepa/ wssak proto tak mnoho potrawy dáwagj, gako Pastinaca, Pa-
sstrnák. *

O Listj Séne. Kap. CXXIX.

Séna. Sena vulgaris. Sena Alexandrina.

B

Spůsob.

ACzkoli Séne w Czechách neroste, lečby ge kdo sobě sýl/ a gesstě a-
ni tak pro studenost nassjch kragin, trwati nebude: Wssak poněwadž gest
gest známé a obyčegné wssechněm/ netoliko Lékařům, ale y lidu obecnému
a dodáwá se ho zewssech kragin/ neylepssjho pak z Egypta od Alexandrye,
a z Syrie hognost/ newidělo mi se slussné mlčenjm ho pominauti: zwlásstě
proto, že gest lékařstwj lehké, domácý, a znamenitě prospěssné.

Gest pak Séna listj Lékořicowého/ gichžto osm od gedné sspičky wycházý, po čty-
řech na každé straně, rowně geden list proti druhému/ tlustý, tučný, chuti Bobowé. Prut
má loketnj/ ratoljstky měké a hebké. Kwitj žluté gako Kapusta/ a na něm gakésy žilky
brunátné. Po nich potom wycházegj gacýsy křiwě ohnutj tleskatj měchýřikowé aneb lu-
stičky

C stičky kupodobenstwj půl měsýce/ w nichž se zdržuge semýnko přjčerné a rwrdé, k winným gadýrkám zcela podobné/ tak že w prwnjm pohleděnj, gedno od druhého těžce rozeznati se může. Wssak toto Sénowé gest tleskatěgssj a ssirssj. A ty lustičky wisegj na teničké sspičce/ a když dozragj, malým wětrem snadno sprchagj. Kořenj má tenké a mdlé. Gest Bylina gakž powědjno, zymy netrpěliwá, gako y Tykwicowé a Melaunowé pokolenj/ protož má se sýti měsýce Máge/ a nepřetrwá přes podzymek. Pakli gi kdo prwé nežli měsýce Máge sege (gakž gsem toho zkusyl) studeno gi welmi brzo zarazý.

* Rozdjl.

* Neyprwé Séna gest dwogj/ gednu gmenugj Orientalem, aneb Alexandrinam, to gest Wýchodnj aneb Egyptskau/ druhau pak Wlaskau: mezy nimiž přednj má obdlaužné listj téměř gako Myrtus, a lusky aneb měchýřky obtlausstné/ Semeno bělegssj než druhá. Ta nedělá takowého žřenj w žiwotě, gako Wlaská. A gest opět dwogjho spůsobu. Prwnj slowe Mechana, že pocházý od města Mechy/ a ta gest neylepssj/ má list obdlaužný, vzký, přjsspičatý a obtlausstný/ barwy přjzelené, s žlutostj smjchané. Druhau nazýwagj od mjsta kdež roste Sacrto, a ta gest lacyněgssj/ prwněgssj w dobrotě rownati se nemůže/ a wssak lepssj gest nežli ta, kteráž se we Wlassjch nacházý/ gegjžto listj gest ssirssj, okrauhlegssj/ Semeno počernalé. Když se w Receptách sprosta pjsse Sena, bez přjdawku/ tedy lustičky y listj spolu se berau: Ale když stogj Sena purgata, wyčisstěná Séna/ tedy béře se listj, a lustičky od sspiček pilně otrhané. Syce když se klade s přjsadau foliorum, aneb folliculorum, tedy se berau lističko aneb lusstinky samé.

Ale gest otázka/ zdali listj či lustičky mocněgi purgugj? Poněwadž Mesue a giný wjce lustičky chwálj než listj/ za nassjch pak časůw v wětssjm vžjwánj gest listj? Na to odpowjdám: Kdybychom takowé lusstinky mjti mohli, gakéž Mesue mjwal/ totiž dokonalé, dobře wyzralé, ztemnazelené, plné drobného welikého Semena/ kteréž gest drobet hořkého a sstahugjcýho přirozenj/ gakéž býwá při zbjránj, prwé než zcela dozrá, aneb lusstinky wysychagj a nechutnosti nabýwagj/ a samy od sebe opadagj: tedybychom také my, čemuž y Brassauolus chce, takowých lépe nežli listj k purgowánj, gakž stařj včili, gesstě vžjwati mohli. Ale poněwadž takowé lustičky w

D prawý čas otrhané zřjdka se k nám dostáwagj: a také gich tak mnoho mjti nemůžeme gako listj kteréž y déle dobré zůstáwá/ nebez přjčiny listj wjce a bezpečněgi vžjwáme, než lustičkůw. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gest přirozenj horkého na druhém a suchého na prwnjm stupni. Toliko se do žiwota k purgowánj béře. Předně lustičky s Semenem/ potom samo listj. A wyčisstuge mocý swau přjhodně tělo odewssech wlhkostj.

Wnitř.

Mezy giným purgugjcým lékařstwjm, kteréž gest bezpečné, bezewssj sskody a prospěssně purguge, má také swé mjsto a chwálu Séne, a gest welmi obyčegné. Nebo infusio aneb decoctio z Séne strogená a pitá, žene wen sslem/ sskodliwé wodnatosti aneb wlhkosti/ spálenau žluč a Melancholij/ a krew wyčisstuge. Bezpečně dáti se může wssechněm lidem, gakéhokoli wěku, starým, dětem, y těhotným ženám, gakož skussenj swědčj/ a Starý včitel Actuarius prawj krátce, že purguge bezewssj sskody. A pakli se kdy treffj, žeby těžkost a žřenj činilo, zwlásstě ženám těhotným/ ne tak sskodliwosti Sénowé se to přičjtá/ gako wlhkostem těm hrubým, kteréž se Střew přjdržj/ a gdauce wen mocý Sénowau, takowau těžkost přinássegj/ když se týž sslem hýbe, nadýmá, a střewa roztahuge y rozdjrá. A wssak snadně tomu w cestu wkročiti se může, přidánjm k Séne Zázworu, Wlaského Kopru a giného kořenj.

Séne mocněgssj gest, když se močj, nežli když se wařj. Nebo wařenj dlauhého nésti nemůže. A w močenj žádné mocy mu nevbýwá/ kteráž sycepři wařenj párau sčástky wypáchá. Timto pak spůsobem infusio aneb močenj neylépe přistrogjš: Wezmi listj Sénowého (odwrhá hrubé prautjčko a giné zněho neřesti) dwa loty/ wypeř ge čistě/ přideg k němu Zázworu aneb Skořice drobně skrágené gednu čtwrtcy/ kwětu Borákowého půl lotu/ Winsstjře bílého půldruhé čtwrtce/ Soli rudnj kopané aneb Krussce dwa sskrupule. To

le. To wssecko směs spolu/ a deg do dčbánečku aneb do cýnowé nádobky zahrdlené/ a na- A
leg na to wřelé wody aneb Syrowátky Kozý tři čtwrti žegdljka/ zahraď a obmaž Ko-
new swrchu dobře těstem z bjlé mauky a bjlku wagečného strogeným/ přilep na to ssátek,
aby žádná pára wen wycházeti nemohla. Takowau konew wstaw w mjsto teple, a do po
dussek teplých/ nech tak přes noc státi. Tak se žádná moc z kořenj newykauřj/ nýbrž wtá-
hne se do horké wody. Ráno proceď a wytlač/ vleg z toho drahný trunček do desýti aneb
dwanácti lotů/ wypj teplý, newycházeg z domu/ a post se po něm za pět hodin. Chcessli
přjgemněgssj a chutněgssj mjti, přideg Cukru, aneb Syrupu Růžowého.

Decoctionem aneb Traňk wařený z Séne takto strogiti můžeš: Wezmi dwa
loty listj Séne/ Zázworu dwě čtwrtce drobně skrágeného/ dwanácte Hřebjčků/ půl lo-
tu semena Wlaského Kopru/ a tolikéž Anýzu. To wsse spolu směs do polewaného hrnce/
wař poznenáhlu v wodě aneb Wjně/ nalege na ně žegdljk, aneb půldruhého. A když třetj
dil vwře proceď skrze ssátek do menssj nádoby/ přideg Cukru, wjce aneb méně, podle ljbo
sti/ a deg nemocnému dobrý trunček teplý ráno/ ať se po něm za čtyři aneb za pět hodin
postj. Můžeš y drobet protlučeného Rhabarbarum do něho přidati/ a tak mocněgi pur-
gowati bude. Dělá se také prach w Apatékách z Séne, a gest obyčegný/ kteréhož k
wsselikým nedostatkům, každý bezpečně, gako y traňku může vžjwati/ dáwá se ho žtižj
gedné čtwrtce, wjce aneb méně, s gjsskau Slepičj kupřigetj do žiwota/ a lehce purguge.

Wyčisstuge pak Séne Mozk, Srdce, Gátra, Slezynu, a wssecky smysly těla/
zacpánj wnitřnjch audůw otwjrá/ Prassiwost, swrab, lissege, Zymnice čtwrtodennj, a
giné Nemocy zastaralé hogj/ tesknosti, zámutky, nespánj, zbytj rozumu zapuzuge/ člo-
wěka w mladosti zachowáwá/ zámutky bez přjčiny odnjmá, a weselost mysli přinássj.
Mrtwicy menssj, Paducý nemoc, bolenj hlawy zahánj/ Franskau nemoc vzdrawuge/ ga
kož častokrát samým traňkem Sénowým, přidaw Agaryku a Rhabarbarum, s gichau
Gwajakowého dřewa/ takowým gsem wečtyřidcýti dnech spomáhal, bezewsseho poce-
nj/ kteréž syc býti musý, když se dřewo pige.

Wjno Sénowé w čas zbjrky Wjna vděláš sobě takto: Do mladého wjna hned B
po wytlačenj nakladě Séne, do něgaké nádoby obzwlásstnj, tim spůsobem gakož swrchu o
Cžerném kořenj powědjno, aby spolu odkysalo/ a budeš mjti Wjno Sénowé, pro obmě-
kčenj žiwota welmi vžitečné.

Zewnitř.

Listj Séne s Rmenem do lauhu nakladené, a s tim wařené k mytj hlawy, Moz-
ku y nerwůw posyluge/ zrak také y sluch oprawuge. † Séne we wssech gazycých
to gméno zachowáwá. Latině slowe Sena. Wlasky a Francausky Sene. Německy Senet. †

Owčj Ssocowice. Colutea.

Němcy tento Strůmek gmenugj Schafflinsen, gakoby řekl Owčj Ssocowice.
Nebo Stařj Owce gjmi krmili/ gakož Theophrastus swědčj. Gest Strůmek wyšssj člo-
wěka, podobný Genistæ, pněm y dřewem/ na němž stogj listj na každé sspičce obyčegně ssest
párů/ a na wrchu sspičky geden lístek/ zcela podobnj gsau Sénowému listj/ wssak drobet
měkčegssj. Nese také žluté kwitj, gako Séne/ z něhož wycházegj lusky palce ztlausstj a
zdýlj, v wrchu přjsspičaté/ neyprwé gsau zzelenabrunátnj, ale když na mjsto wyzragj, bě-
legj/ k tomu gsau docela nadutj, tak že tuze praskagj, když se mezy rukama prudce tlačj.
W těch luskách nacházý se malé, twrdé, okrauhlé semeno, spůsobu gako Ssocowice/ chu
ti hořké. Někteřj nowj Skribenti, směgj swrchu dotčené Séne za Coluteam wydáwati
a wykládati/ nemalý w tom gest omyl. Nebo Colutea gest strom, kterýž mnoho let tr-
wá, w chuti hořký. Proti tomu Séne gest Bylina, kteráž za některý Měsýc sotwa trwá/
brzo wadne a migj. Protož každého roku měsýce Máge z Semena musý se zase obno-
wowati/ a nemá žádné hořkosti. Zase Colutea má nadutě lusky aneb měchýřjky/ wnitř
s skrowným okrauhlým Semenem, gako Ssocowice. Proti tomu, lusky na Séne sau
křiwj a ohnutj, gako polowičný rohatý Měsýc, bezewsseho nadutj. Semeno magj, ga-
ko w zrnjch hroznowých Winných.

*Tento

C *Tento křjček roste sám od sebe w hognosti na Ostrowě Lipara, a w Mompelieru w Frankreichu, y ginde/ rád trwá w Zahradách/ a častokráte gako Strom tlustý býwá. Braslauolas de medicamentis purgantibus chce tomu kdyby Colutea v wětssj wáze a Dosi dána byla, než listj Sénes, žeby také měla purgowati.*

Colutea. Owčj Ssocowice. Colutea Scorpioides.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Mnozý Mužj včenj smeysslegj/ že Colutea a Séne gednostegnau moc magj: ale bogjm se, že se s předoznámeným bludem potkáwagj/ kdež Séne a Colutea za gednu wěc a pokolenj se berau. A wssak poněwadž pňem y dřewem Genistæ se připodobňuge, negsem proti tomu, aby neměla purgowati/ a snad netoliko spodkem, ale y wrchem skrze dáwenj/ gakož Genista to obyčegně dělá/ a takby se také y od Séne dělila. Nebo Séne (gakož Actuarius a skussenj swědčj) dáwá powlownau lehkau purgacý, bez nechutenstwj a dáwenj. *Colutea Ržecky κολουτία. Francausky Baguenandier. Německy Schafflinsen, Welschlinsen.

Colutea Scorpioides.

Tato zrostlina, poněkud Cytisis gest podobná. Kwět má gako Colutea, aneb Genista, po němž býwagj obdlaužné lustičky, gako in Scorpioide. Roste w Frankreichu v Narbony. Item w Rakausých. Kterauž a giných wjce wypisuge C. Clusius lib. 1. obser. Pan. cap. 11.

O Kapradj. Kap. CXXX.

Spůsob a Pokolenj.

Kapradj roste wssudy w tmawých, stinných, wlhkých, pjsčitých gruntech a audoljch/ tolikéž y na mezech a pjsčitých skalách/ neyraděgi w Lesých. A gest dwogj, podlé včenj Dioscoridis & Plinij, Samec a Samice. Samec na hřbetě gest swětlegssj zelenosti nežli spředu/ nemá ani kwětu ani Semena. Listj stogj na dlauhé hřbetowé zhůru obrácené stopce sobogj strany gako křjdla něgaká/ a nerowně gedno proti druhému postawené, wůkol zpilowané/ když wyspěge, býwá lokte zwýssj. Měsýce Máge postraně k zemi mnohými okrauhlý.

okrauhlými malými ffljčky býwá skropené. Kteréžto skropenj aneb ryssawé chmeyřjčko A
gakž dozráwá, dolu prssj gako mauka aneb prach. Kořen má spolu spekly, chlupatý, do sebe wtisknutý gako drn, aneb gako kořen Wolowého gazyka/ swrchu počernalý, s malým kořenjčkem, po wrchu země se rozkládagjcý/ a gest tak bůgný a gemný, že kdež se zasadj, nebrzo wyhyne. Ač wedwau letech mohlby zahynauti/ kdyby mu ratolesti často posekáwal/ aneb kdyby mladistwé pazaussky geho kygem dolů srážel. Nebo mjzka tá kteráž z nich na kořen teče, kazý geg a mořj. ¶ Samice listem Samcy gest podobná. Dělj se tim, že má mnoho wětwiček. K tomu stogj listj wýsse a dále od slaupku, nežli na Samcy. Kořen má čerwený, drobet s černostj smjssený/ a částka kořene gest gako Krew čerwená.

¶ Stařj prawj/ že Kapradj žádného Semena nenese. Wssak bedliwěgssj spytatelé wěcý přirozených na odpor tomu se stawěgj/ prawjce žeby Semeno mělo zespod na listj/ ale tak drobné, že sotwa poznati se může. Zbjragj ge podložjce pod Kapradj papjr, aneb list Diwiznowý při koncy měsýce Cžerwna/ potom drobné Semýnko, Makowému podobné, na wrchu nacházegj. Někteřj smeysslegj/ že to ryssawé chmeyřjčko maučnaté na listu Semeno gest/ mnoho sseydýřstwj tim prowozugj.

Kapradj Samec. Filix mas.

Kapradj Samice. Filix fæmina.

B

* Na listj Kapradj Samice, zwlásstě na mladistwém křjčku, nacházý se gakásy lanugo, aneb wlnná Materya/ kteráž swým časem opadá a wycházý/ čehož Cæsalpinus sám skusyl/ a o tom wypisuge lib. 16. cap. 2. O tom Semenu z Kapradj pjsse Hieronymus Tragus, ale gá smeysslim/ že častokráte tim se lidé oklamáwagj. A gsau mnozý/ že na tom huňatém listj, kteréž podestláwagj, nalezli železné barwy zrnka, gakž ge tak gmenugj/ ale nic giného negsau, než ty zmodračerné ssupinky/ w nichž wlnka ta prassná přjryssawá se zawjrá aneb přikrytá gest, prwé než listj wyspjwá. Takowá zrnka sprchagj okolo S. Jana, to gest v prostřed léta / a zůstáwá na listu wlnka. Gakéž tedy koli pobonky a sseydýřstwj skrze ně se prowozuge, timto aneb giným spůsobem, to gest s hřjchem. Syce nacházegj rozličná Kapradj/ z nichž některá sau malá, některá weliká/ obzwlásstně Latifolia Cordi & Tragi. Dodonæi Palustris mezy nimi gest neypěknégssj. Ginj nazýwagj ge také Osmundam, ginj Kapradj wětssj / gakož snad y Theophrastus tak ge gmenuge. Má listj pěkné, weliké, hladké/ kwět při wrchu nese gako Kozýbrádka/ než že gest zčernačerwený, prassný / ale semene žádného nenese. Takowého gá nalezl gsem welikau hognost, nedaleko od Kurffirsstowa Mysliweckého domu Sitzinrode řečeného w Missenské zemi v Rybnjka Léta 1584. Petrus Pena & Lobelius in aduersarijs gmenugj ge Filicem Re-

C cem Regiam, a prawj/ že hognost ho w Frankreichu při Potirs, Item w Engellandu a Nyderlandu roste. Kořene vžjwagj proti zacpané Slezyně a žřenj/ ale zewnitř k Průtržům a starým neduhům aneb kazům. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kořenj obogjho Kapradj gest hořké a trpké, drobet swjragjcý/ protož horčj a sussj.

Wnitř.

Listj mladistwé, gako giné zelj aneb Locyka gedené, měkčj břicho.

Dioscorides prawj/ že kořen z Kapradj Samce na prach ztlučený, a do půl lotu v wodě Medowé, aneb břečce pitý, sskrkawky mořj a wen wyhánj. Ale když se k němu přidá Scammonium a černého Elleboru do dwau sskrupulů, že to lékařstwj bude sylněgssj. Ti pak kteřj dotčeného lékařstwj požjwati chtěgj, magj prwé Cžesnek gisti.

Kořen od Kapradj v wjně wařený, a za několik dnů pitý, Slezynu nemocnau naprawuge. Když Kůň vpadne/ a wěděti se nemůže coby mu bylo, a gakyby neduh měl/ polož mu pod gazyk kus kořene z Kapradj/ a počne y hned močiti a kliditi oběma koncy a powstane zhůru. Gest skussená wěc.

Kořen Kapradj Samice Ženám daný, neplodné ge činj/ z těhotných plod wyhánj/ a kteréžby ženy gsaucy těhotné přes ně ssly, potracugj.

Zewnitř.

Stařj pjssj/ že mezy Kapradjm a Třtinau gest tegné gakésy nepřátelstwj/ kdež gedno roste druhé tu trwati nemůže/ kdež mnoho Třtj roste, tu Kapradj žádného mjsta nemá. Proti tomu kdež se Kapradj osadilo, tu Třtj nebude. A Plinius lib. 24. cap. 11. swědčj/ že kořen z Kapradj protlučený a w spůsobu Flastru přiložený, vwjzlau třtinu z těla aneb z rány wen wytahuge. Proti tomu zase ztlučený Kořen Třtinowý to též že činj/ když by koho Kapradj zranilo a w těle vwjzlo/ že ty třjsstičky aneb bodláčky přiloženjm Třtinowého kořene wen se wytahugj. Opět někteřj tomu chtěgj/ kdyby Kapradj při S. Wj-
D tě wytrhal, když Slunce wcházý na Raka, že zas neporoste/ aneb aby ge Třtinau potážel, aneb opět Třtinu k Radlicy přiwáže, tak ge wyworáwal.

Skussené lékařstwj proti spálenj od ohně, opařenj od horké wody, Olege aneb giné wěcy: Wezmi kořen z Kapradj protlučený/ wytáhni z něho sstáwu/ bylliby pak přjsuchý, wezmi Růžowé aneb prosté Studničné wody/ protři to spolu, a wydáť sslemowitau hustau sstáwu/ kteráž penězy nenj zaplacená proti spálenině. Nebo když žádná giná wěc nechce spomáhati a vhasyti/ toto lékařstwj giž dotčené k tomu gest neylepssj/ až se tomu člowěk podiwiti musý.

Skussené lékařstwj proti zastaralým neduhům, gakž gsem to sám w skutku shledal: Wezmi kořene z Kapradj shrst/ wyčisť ge dobře a zkrágeg na drobné kausky: Potom naleg na ně půl pinty dobrého Wjna bjlého/ wař ažby polowice vwřela. Tím Wjnem promýweg nedostatek/ a potom prásskem zasýpeg, z toho kořene sussenéhо vdělaným. Brzo a stále pomáhá.

* Kořen z Kapradj do Wjna wložený, bránj aby ne tak lehce zkyselelo. †

Kapradj slowe Řecky πτερις, δηλυπτερις. Arabsky Sarax, Latině Filix. Wlasky Felee. Sspanyelsky Helecho Yerua. Francausky Feugiere mase. Německy Farn, oder Farnkraut.

Kapradj Dubowé. Dryopteris, Filix querna, Osmunda.

Dubowé Kapradjčko roste na pařezých starého mchowatého Dubj. Nacházegj ge také na kamenjch a Skalách/ časem y na mokrých mjstech. Předesslému Kapradj gest podobné/ toliko že drobněgi zstřjhané. Kořenj má w hromadu ztočilé/ ktomu chlupaté/ chuti trpké, w hromadu sstahugjcý, a k sladkosti nakloněné.

* Poněwadž toto skrowné Kapradjčko Polypodio, aneb Osládyči gest podobné/ Apatéláři někteřj za Osládyč ho vžjwali. Ale poněwadž kořen gest sskodliwý/ nesladký, než trpký/ magj se ho

gi se ho střjcy a warowati. Listj má subtýlněgssj a pobělawěgssj / ne tak chlupatě gako Osládyč.* A

Kapradjčko Dubowé. Filicula, siue Dryopteris, Filix querna, Osmunda.

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Dubowé Kapradj gest lékařstwj, kterymž wlasy jháněgj a wykořeňugj / aby Bylinu y s kořenem ztluka, w spůsobu Flastru přiložil / a tak dlauho nechal, ažby se na tom mjstě pot wyrazyl / potom pot ten obmyl, a zase nowý fflastr přiložil. B

O Osládyči. Kap. CXXXI.

Spůsob.

Osládyč listj nese téměř pijdi zdýlj / a někdy wětssij. Roste w skalách, na starém Dubj a ratolestech geho / y take na pařezych giných Stromůw. Item na starých zdech mezy mchem. To listj gest k Kapradowému podobné / rozdělené s obogj strany sspičky, nerowně proti sobě stogjcý / wnitř wssudy hladké / ale na hřbetě má gakésy Fleky zčerwenažluté, wypuklé aneb wysazené a chlupaté, hogněgi nežli Kapradj / gakoby něčjm skropeno bylo. Kořen má nehluboký, a na ssýř w zemi sedjcý, křiwý, hrbolowatý a zatočilý, s mnohým wlássenickem / zewnitř zčerwenačerný, wnitř pak zelené barwy / chuti sladké s skrownau aneb tegnau trpkostj / přinássj žaludku neljbost a nechutenstwj / když se ho mnoho žweyká. Ani prautj ani kwětu nemá. Zelená se Osládyč přes celau zymu / a netratj listu, dokawadž z gara giného newydá / kteréž když wyroste, teprwa prwněgssj zeschne a spadá. Má se trhati a kopati na jchodu Měsýce.

* Někteřj pokládagi wjce rozdjlůw / ale ničjmž giným se nedělicých / než že, gakž mjsto gest kdež rostau, ginj gsau wětssj aneb menssj / a ginj vžssj aneb ssirssj. Ale neysylněgssj z těch býti prawj / kteréž Polypodium quercinum nazýwagj / ne to, kteréž podlé Stromů Dubowých, ale kteréž w starých Dubjch roste.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Osládyč gest smjssené, sladké a ostré chuti / protož přirozenj geho gest drobet sussiti a zahřjwati.

C

Wnitř.

Osládyč gest kořen počisstugjcý, s Slepicý aneb s Manholtem aneb s Slézem wařený/ a gjcha z něho teplá na čtitrobu pitá, wyhánj wsselikau Choleru y sslem stolicemi. Též působj vsussený, na prach ztlučený / a ztižj gedné čtwrtce s Medowinau přigatý. Může se ten kořen y v wodě močiti/ a potom sstáwa wydáwiti, kteráž také purguge.

Když Swině mrau, má se gim w potrawě gegich Osládyč předkládati/ kterýž ge purguge a opatruge proti Morowému gegich neduhu.

Osládyč. Polypodium, Filicula.

D

Proti Střewnj dně: Wezmi Osládyče, Kmjnu krámského, kmjnu laučnjho, Kopru Wlaského, Anyzu, Semena planého Ssaffránu a Zázworu, gednoho gako druhého/ zřež drobně/ semeno drobet protluc/ a wař w gisse starého Kohauta a dáweg pjti/ gest znamenitě vžitečné lekařstwj. Trocysskú z Osládyče kupočisstěnj takto nadělaš. Wezmi Osládyč, ztluc gi dobře/ a wař w Medowé břečce až polowice vwře/ potom wytlače dobře wař opět až do hustosti/ přilož k tomu prachu Séne, Epithymu, Zázworu, Anýzu, Kopru Wlaského, Mirobalánů černých, Gummi Arabikum/ směs spolu a posmaž až shustne, a naděleg Trocysskú/ a dáweg z nich, když potřeba wen hnáti připálené a hrubé wlhkosti. Dobré gsau také proti čtwrtodennj zymnicy, Slezynným nemocem, zblázněnj, tesknosti, prassiwosti a rozpadlinám na rukau / y mnohým giným nedostatkům. Osládyč sama žaludku sskodj / protož se k nj wždycky přidáwá Anýz, Kopr aneb Zázwor. Woda z Osládyče pálená a pitá, čtwrtodennj Zymnicy hogj/ kasslawým a dussným spomáhá/ zahánj těžké a hrozné sny.

†Ale wssak k té wodě má wzata býti Osládyč, kteráž se na Dubj nácházý/ a trhati se má mezy Matkami Božjmi/ aby wzal Bylinu y s kořenjm, zsekal a dystyllowal. Cžistj Melancholickau krew/ a dobrá gest nakloněným k malomocenstwj. Kdož těžce oddychá a vstawičně kassle, může gj pjti truňk ráno y wečer s Syrupem Fiolowým aneb Hyssopowým smjchage.†

Zewnitř.

Osládyč s Medem ztlučená a přiložená, wywinutým audům gest vžitečná. Vzdrawuge také rozsedliny na rukau y na nohách.

Osládyčowý kořen na prach ztlučený, a do nosu daný, strawuge zbytečné masso w chřjpjch wyrostagjcý/ kterémuž Polypus řjkagj.

Osládyč

Oſládyč ſlowe Řzecky a Latině Polypodium, Filicula. Arabſky Beffaigi. Wlaſky Polipodio. Sſpanyelſky Filipodio. Francauſky Polipode. Německy Engelſüß, Süßfarn, Wilde Süßwurtzel, Baumfarn, Tropffenwurtz, od ffljčkůw požlautlých. A

O Merkuryáli aneb plané Bazalice.

Kapitola CXXXII.

Merkuryalis Samice. Mercurialis fæmina.

Merkuryalis Samec. Mercurialis mas.

Pokolenj a Spůſob.

Merkuryális geſt dwogj, Samice a Samec. Samice geſt dwau pjdnj, gednoprutná, ratoleſtná / prutu huňatého, s mnohými ſaučky / z nichž liſtj wyroſtá, gako na wětſſj Bazalice, aneb na Dni a Nocy / barwy obyčegně zelenožluté, wůkol zſtřjhané. Z těch také ſaučků mezy liſtjm wycházegj dlauhé ſſpičky, s kwětem mchowatým, w hromadu ſtiſknutým, gako hroznjk wiſýcým / kterýž obyčegně ſám mizý a hyne / žádného ſemena po ſobě nepozůſtawuge. Kořenj má mdlé, s drobným kořenjčkem hogným. B

Samec geſt wewſſem Samicy podobný, toliko že liſtj má poněkud černěgſſj / k tomu wynáſſj ſwé Semeno z aužlabjčka liſtownjho, okrauhlé, oſtré, po dwau zrnkách ſpolu, gako něgaká wagečka.

Mjſto.

Obogj roſte na Zahradách a na Winicých mezy trawau / y na giných kopaných mjſtech. Kdež ſe gednau oſadj, neſnadně ſe dá wykořeniti.

Braſlauolas prawj / kdež na mnoze takowé kořenj na Winicých roſte / že Wjno chut a ſſmak od něho k ſobě přigjmá.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Obědwě Merkuryáles hotčj a ſuſſj na prwnjm ſtupni.

Wnitř.

Planá Bazalika wařená a gedená, gako giné wařenj, dobrá geſt pro obměkčenj zatwrzeného žiwota. Nebo lehké ſtolice zbuzuge. S wodau wařená a pitá, purguge a wyhánj ſtolicemi Choleru y Wodnatoſt.

Dioſcorides prawj: že Samice protlučená, a ženám po gegich wyčiſſtěnj kdež náležj daná, ſpomáhá kupočetj Dcery. Proti tomu zaſe Samec tak vžjwaný, kupočetj a porodu pacholátka. Podobnau také moc mjti má mjzka z též Byliny s ſladkým Wjnem po wyčiſſtěnj ženſkém pitá / čemuž wěřiti žádný ſe nenutj.

C Přidáwá se Merkuryális také do Klistéru/a takto geg sobě přistrogjš: Wezmi gjchy w njžby Merkuryális, Manholt domácý, Sléz a Fiola zwařeni byli, žegdljk: Nemássli pak gjchy zwař to wssecko v wodě/ a wezmi též geden žegdljk, Olege Fiolowého čtyři loty, Soli čtwrtcy / wleg do zadku. Takowý klister wyprahlá střewa swlažuge, měkčj a čistj/ bolesti w nich krotj/a nemocného očerstwuge. Někteřj vžjwagj této Byliny do žiwota wssjm tim spůsobem, gako listj Séne.

* Z Sstiáwy této Byliny, přičině polowicy Medu proti sstáwě, strogj se nesskodyé lékařstwj, k obměkčenj a otewřenj žiwota. *

Zewnitř.

Listj této Byliny s Medem do Matky wpustiti, nemoc ženskau přiwozuge, y lože wywozuge po porodu/ a dobré gest se tau Bylinau v Wanně pařiti.

Item mjzka do vssj wpusstěná, sluchu posyluge.

Listj ztlaucy a přiložiti, žene moč a Měchýři dobře činj.

Merkuryálem na pánwičce w bjlém Wjně ohřjti, přilege k tomu olege Rmenowého/ to na kůno přiložiti, řezawé kapánj moče proprawuge.

Zelené listj začerstwa ztlaucy a přikládati, strawugj a rozptylugj mozoly a otoky.

* Ta Bylina w Klisterowánj slussně má vžjwána býti/ když potřebj žiwot obměkčiti.

Někteřj pjssj/ kdožby sstáwau z Merkuryális, wysokého Slézu a Portulacæ aneb Kukjnohy, ruce dobře sobě natřel/ že může třebas rozpusstěné wolowo do rukau vchytiti. *

Skussené lékařstwj proti těžkému porodu: Wezmi kůru od Rzetkwe, plané Bazaliky aneb Merkuryális, každého dwa loty/ Ssaffránu ztižj čtyř zrn gečných/ ztlučené Skořice dwa quentky/ Klássterské Chwogky též ztlučené tři quentjky: Wssecko to smjcheg w Moždjři/ wlož do subtylného lněného ssátku, a wstrč do lůna: spomáhá bezewssj pochybnosti.

D *Polnj Merkuryális Samec. Cynocrambe, vel Mercurialis siluestris mas. Polnj Merkuryalis Samice. Cynocrambe fœmina. Bazanka Polsky.

TAto Bylina prwněgssj nenij ňenepodobná/ než že prautij má wijce a tenssj. Listj pak poněkud wětssj/ kořen kosmatý, bjlý, wůkol na wsse strany rozpusstěný. Wssecka Bylina gest nelibé wůně/ roste ráda w stinných Lesých. Nacházý se y rozdjl tento/ že gako při domácý Bylině Merkuryalis, Samice má hroznowaté ljstky/ ale Samec dwogité lustičky s dwěma zrnky. Syce w mocy s předesslým se frownáwagj. *

Merkuryális slowe Rzecky λινόζωστις, Latině Mercurialis, quia à Mercurio dicitur inventa. Wlasky Mercorella. Sspanyelsky Mercureale. Francausky Vignoble. Německy Bingelkraut, Kühewurtz, Merkuryuskraut.

*Phyllon.

A

* Phyllon.

Wlaský Merkuryalis Phyllum mas & fœmina.
Samec a Samice,

MErkuriáli připodobňuge se gedna Bylina/kteráž Merkuryalis Wlaský pro semeno slauti může. Nebo y tak se rozděluge/že Samec dwognásobnj okrauhlé lusstinky s dwěma zrnky nese. Samice w hromadu stisknuté mchowaté kwjtky/roste wýsse nad loket, křowatě gako skrowný křjček/s listjm obdlaužným chlupatým. Roste na wysokých, ostrých, kamenitých a suchých mjstech při cestách. Okolo Mompelieru slowe Phyllon. *

† Němcy gi gmenugj Welsch Bingelkraut. Sspanyelowé Yerua de S. Guiteria. †

B

O Měsýčku. Kap. CXXXIII.

Spůsob, Mjsto a Czas.

Měsýček. Caltha, Calendula.

MEsýček gest také známý téměř wssechněm / Bylina gako křjček ratolestná. Prut má loketnj a drewnatý. Listj dlauhé gako Lychnis, spředu drobet přjsspičaté/ale wjce gest okrauhlého než sspičatého. Na prautj neyprwé a před kwětem wycházegj vzljčkowé, gako zelené lněné hlawičky/ kteréž se potom otwjragj/a z nich wyrostagj krásnj žlutj, gako Ssaffrán, hwězdnatj kwětowé/ wnitř y zewnitř libé, wssak sylné wůně. Ten kwět když opadá, následugj okrauhlé potom hlawičky/a to gest geho semeno. Nebo když se rozdělj, gednokaždé semeno gest w sobě ohnuté, gako Cykl, aneb ocas Sstjrowý. Kořen má prostý, bjlý, na několikero rozdělený. Kwetne měsýce Máge/a w tom kwětu vstawně až do twrdé Zymy trwá. Wssudy téměř na zahradách geg segj a opatrugj. Nebo kdež roste, tu se také sám od sebe osýwá.

* Měsýčkůw gest několikery spůsob: nebo nacházegj sewelmi welicý a plnj / že podlé nich ginj menssj kwjtkowé, mnozý na dlauhých sspičkách wen wyrostagj / častokráte do osmi, aneb dewjti / a giný zase gest wnitř čerwený / a k tomu mnoho giných podobných.

C bných. Obyčegný sám od sebe roste w Frankreichu okolo Mompelieru/ a we Wlaské zemi na mnoha mjstech in Tuscana.*

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Gest horkého a suchého přirozenj. Mocy otwjragjcý, rozdělugjcý, wywodjcý/ a wjce zewnitř nežli wnitř vžitečný.

Wnitř.

* Této Byliny a listj rádi vžjwagj w Salátu. Item proti tjsni, žlautenicy, a klánj srdce/ obzwlásstně mladé ženy, kteréž swé nemocy mjwati nemohau. Dáwá chut k gjdlu.

Wody z Měsýčku pálené vžjwagj proti mornjmu neduhu. K tomu Alexander Benedictus přidáwá čtyři loty Ssaffránu a prawj/ že welice pot wywodj.* Item mjzka Měsýčkowá ztižj dwau lotůw pitá, přidada k nj čtwrtcy hljsstůw přistrogených, žlautenicy hogj. Někteřj prawj, že vžjwánj této Byliny zrak ostřj.

Sstjrowá Bylina. Scorpioides.

D

Zewnitř.

Toto pak gisté gest/ že woda z čerstwé Byliny pálená, čerwenost očj zahánj/ kdožby gi do očj sobě pausstěl, aneb ssátky w nj smáčege, na oči přikládal, ráno y na noc.

Kwět a Bylina suchá rozpálená, aby ten dým, aneb pára od spodku se přigjmala/ mocně lůžko wen wywodj. Gest wěc skussená. Prach Byliny w Bawlnu obwinutý, a k zubům přičiněný, vkrutnau bolest gegich spokoguge. Též činj prach z kwitj do sstěrbiwého zubu nakladený/ nebo čerwa w něm vmořuge.

Kuřjřit swým obkládánjm shlazuge. Wodnatost z Byliny na Bradawice přiložená, shánj ge. Proti Vhřiwé twáři, zsynalé čerwenosti a swrablawosti, toto lékařstwj gest dobré: Wezmi wodnatosti Měsýčkowé a Gitrocélowé, Olege Růžowého, Gelenjho loge a Kozelčjho, Dragakantu, Gummi Arabského, Bolum Armenum, Sskrobu: zetři to spolu, vděleg Mast, a maž sobě nj twář.

Měsýček slowe Latině Caltha, Calthula, à calatho, qui quasillus Latinis, poculum & calix est, cuiusmodi ostentant calendulæ florum pocula flaua. Calendula, quòd singulis ferè mensium calendis floreat. † Solis sponsa, Chrysanthemon, Caltha Poetica. † Wlasky Fior rancio, à floris colore, & Fior de ogni mese. Francausky Soussy, id est Solisequium, quòd sub vesperam flos contrahatur. Německy Ringelblumen, von dem virglechten samen, ab intorto & in circulum acto semine, vnd Goltblumen. Polsky Nogietek.

Sstj-

Sstjrowá aneb Raupowá Bylina. Scorpioides.

A

SStjrowá Bylina, Dioscoridi Scorpioides řečená, proto že Semeno gegj podobné gest ocasu Sstjrowému. A gest malá Bylinka/mnoho prutůw od kořene wystřeluge/ na nichž wždycky pospolu stogj třj listkowé, geden řad podlé druhého dosti opodál od sebe. Na wrchu nese lusky/na nichž gsau mnozý speklj vzlowé, křiwj na pohleděnj gako Sstjrowý ocas. Kořen má tenký, bjlý a rozložený. Toto gméno Scorpioides někteřj táhnau na Měsýček swrchu wypsaný/nemůže to býti, gakož gsem mnoho přjčin w Latinské swé knjze oznámil. † Roste na suchých wrssjch a w mjstech pjsčitých. Kwetne w Létě. †

Tato Bylina gest horká a suchá. Protlučená a přiložená rychle Sstjrowé vsstknutj vzdrawuge. *Aloysius Anguillara tuto Bylinu táhne ad Telephium. In Italia slowe Herba de amor, a mnoho poboňkůw aneb powěr s nj prowozugj.* Německy Raupenkraut.

O Slunečné Bylině aneb Otočnjku.

Kapitola CXXXIIII.

Otočnjk wětssj. Heliotropium maius.

Otočnjk menssj. Heliotropium minus.

B

Rozdjl a Spůsob.

DIOscorides tuto Bylinu gmenuge Heliotropium, Solsequium, to gest po Německu Sonnenwende, odkudž y Czechowé gmenugj Slunečnau aneb Otočnjk / proto že listj gegj běhu Slunce následuge / a po něm se obracý a otočuge Jtem Scorpiuron, caudam Scorpionis, to gest ocas Sstjrowý od ffigůry kwětu. W podobné přjčině obecnj Bylináři nazýwagj Herbam cancri, Německy Krebsblumen/ že má podobenstwj klepet Račjch/ aneb že proti Rakowému strupu vžitečná gest. Gmenuge se také Verrucaria, Německy Wartzenkraut, Bradawičnjk Czeskyse wyložiti může/proto že Bradawice shánj. †gakož gj y Poláty Brodawnjk, aneb Brodawecz řjkagj. † Gest pak dwogj, Wětssj a Menssj. Wětssj má list gako Bazalika/ než hrubssj, chlupatěgssj a bělegssj, po Sluncy se obracugjcý. Z kořene tři aneb čtyři, častokráte y wjce prutůw wycházý, s mnohými saučky aneb článečky. Na wrchu těch prutůw, vkazuge se mnoho bjlých, aneb zbledažlutých kwjtkůw, na dwě

ratoljstky

C ratoljstky rozdělených/ kteréž se proti sobě ohybagj, tim spůsobem gako ocas Sstjrowý, aneb Račj klepeta. Z těch kwětů sobogj strany býwagj malé, zelené a chlupaté hlawičky aneb vzljčkowé/ w nichž Semeno se zdržuge a zawjrá. Kořen má tenký a nevžitečný. Roste na poljch, Pahrbcých, y na Winicých. Gá gsem gi také widěl w městě Göritzu na některých placých a Dwořjch. Prwé se wen newyskytá, než w Létě.

* Libuge sobě a ráda roste w nassjch Zahradách/ w nichž se také sama osýwá, a těžce se dá zase wypleniti a wykořeniti.*

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

Této Byliny hrstka v wodě zwařená, a gjcha z nj pitá, purguge a žene stolicemi fflegmatycké wlhkosti y žluč. S Wjnem pitá y také přiložená, vsstknutj Sstjrowé vzdrawuge. Prawj, že čtyři zrnka Semene, hodinu před napadenjm čtwrtodennj zymnice v Wjně wypitá, zaháněgj tu Zymnicy. Ale tři zrnka w tom spůsobu požjwaná, třetjho dne Zymnicy odgjmagj. * Snad na počtu tak mnoho nezáležj. Obzwlásstnj má chwálu proti Wolatům, Bradawicým, a zlým rozgjdawým wředům.*

Zewnitř.

Listj prospjwá vžjwané proti Podagryckým aneb wywinutým audům.

Bylina přiwěssená bránj početj/ a neplodnost vwozuge. Listj protlučené, a w lněném ssátku ženám do lůna dané, obecné Flusy a plod wen táhne.

Sstáwa z listu wytlačená, proti Raku gest vžitečná/ y giným wředům rozgjdawým. Tato Bylina Mrawencům tak welmi gest odporná/ že na Kopec gegich přiložená, aby průduchy w něm zacpala/ tedy Mrawency tam musegj zemřjti.

Někteřj také pjssj/ kdyby wětwičkau této Byliny okolo djry, kdež se Sstjr zdržuge, kolo vdělal: že ten Sstjr nikoli wen newygde/ ale musý tam vmřjti.

Semeno s Solj smjchané a přiložené, Bradawice zahánj.

Otočnjk menssj. Heliotropium minus.

Otočnjk menssj roste w močidlách, a podlé stogatých wod. Listj má gako předesslý, toliko že okrauhlegssj. Semeno nese wisuté, okrauhlé gako dlauhá bradawice.

D Bylina aneb Semeno s Sanytrem, Jsopem a Ržeřichau v wodě wařené a pité, čerwy wen z žiwota pudj. S Solj smjchané a w spůsobu fflastru přiložené, Bradawice shánj. * Gmenuge se také Heliotropium tricoccum Plinij, Otočnjk třjzrný/ proto že mjwá tři zrnka pospolu w gedné lusstině. Roste w hognosti okolo Alepu. Item we Wlassjch, a w Frankreichu Narbonensis se nazýwá/ kdež in Septembri Sedlácy takowé gahodky walně zbjragj a prodáwagj, na djle Barwjřům/ kteřjž z nich pěknau brunátnau barwu Tornesol, gako Bylina řečenau wytahugj, a ssátky w nj barwj/ kteréž w Apatékách prodáwagj k barwenj Wjna na čerweno, aneb giných wěcý: na djle také Bradýřům a ran hogičům/ kteřjž gich vžjwagj proti Bradawicým a giným wěcem. W nassjch Zahradách ač dobře wycházý/ ale k Semenu nepřicházý. *

O Hořké Sladké Bylině.

Kapitola CXXXV.

Spůsob.

Tuto Bylinu gmenugij Němcy Hinschkraut/ proto že Pastuchowé a ženy Dobytku wětssjmu aneb Howězýmu gi zawěssugj, proti nemocy, kteréž w gazyku swém Hinsch řjkagj. Některým slowe Je lenger je lieber/ proto že kůra od Réwy do vst wzatá, posprwu hořekne a gest nechutná/ ale čim wjce se žweyká, tim wjce potom z té hořkosti sladne. † W některých Kragjch Cžechowé gi řjkagj Sladká wrbka a Potměchut. † Gest Bylina wysoká, rýwowatá/ kteráž po křowj a po plotjch se otočuge a opletá, rowně gako Posed a Chmel.

Rada

Ráda roste wedlé wod/a časem se obracý w dlauhau drewnatau rýwu, barwy zssediwa A
černé. Kořen má kosmatý, s mnohým wlássenickem. Wýstřelkowé gegj ohebnj vstawič-
ně se zelenagj, sobau stran zčernazeleným listjm oditj / tim spůsobem téměř, gako obecné
Psý wjno / k tomu někteřj ljstkowé dostáwagj dwau aussek aneb sspiček, gako malá vssatá,
aneb sspičatá Ssalwěg. W létě wyskytagj se brunátnj kwjtkowé *nacházegj se y bjlj, * na
té rýwě, do desýti aneb dwanácti pospolu na gedné sspičce. Každý kwjtek má pět sspiča-
tých spátkem ohnutých ljstkůw/a w prostředku žluté gako zlato wlássenicko. Gakž kwět
opadne, následugj obdlaužné gahodky / sprwu zelené, potom w sezránj pěkné čerwené a
sstáwy plné, gako gahody Psýho wjna/ale chuti nelibé. * Autor w Herbáři swém La-
tinském gmenuge gi Vitis siluestris, kteréžto gméno mnozý ginj ad Bryoniam nigram táhnau/
a za to magj, že přjtomná Bylina gest Salicastrum Plinij, Wůbec Dulcamara, Dodonæus
rádby gi k druhému Cyclamino Dioscoridis přirownal. *

Sladká Hořká. Amara dulcis.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gest přirozenj horkého a suchého na třetjm stupni. Mocy stjragjcý, otwjragjcý a
rozdělugjcý.

Wnitř.

Wezmi Sladké hořké Byliny dřewa na kostky zkrágeného, ztižj gedné libry/ Wj-
na bjlého čtyři žegdljky/obmaž hlinau aneb těstem, w nowém poléwaném hrncy, vdělage
djrku swrchu na pokličce/a při vhlj poznenáhlu wař až třetj djl vwře. Z toho Wjna kaž-
dé ráno pj dobrý truňk teplý w lůži / polež po něm za hodinu / lehce purguge zastaralau
žlautenicy skrze stolice a moč : Gest také dobré proti zymnicým, z wěcý w žaludku po-
russených a shnilých/ odkudž žlautenice obyčegně přicházý.

Zewnitř.

Sstiáwa z této Byliny, potjránjm shánj ffleky z twáře y z těla.
* Bylina protlučená s Solj a s Octem, zahánj Swrab a prassiwinu Lidem y Howa-
dům. *

Sladká hořká slowe Latině Dulciamara, siue Amara dulcis. † Ržecky γλυκόπικρος & γλυκύπικρος. Quidam Solanum ligneum vel lignosum vocant. † Německy Hinschkraut. Pol-
sky Psynky čerwené aneb wodné.

O Koloquin-

C

O Koloqwintydě, aneb Ragském gablku. Kapitola CXXXVI.

Koloqwintyda. Colocynthis.

Spůsob.

D Koloqwintyda gest Tykwice Zámorská/plazý se a rozkládá po zemi prowázky okrauhlými a chlupatými. Listj má na dlauhých chlupatých stopkách, zcela chlupaté, sedivé, wůkol na několikero rozdělené, témeř gako Angurya. Kwětowé wyskytugj se času letnjho, zbledazlutj a newelmi welicy. Owoce pozdě nese, když se giž podzymek dokonáwá/a to gsau Tykwice okrauhlé, gako skrowný mjč/sprwu zelené, potom pak žluté, gako Cytron/wnitř mikké a djrkowaté gako hauba, mnohými zrnkami osazené/chuti znamenitě hořké. W Germanij sama od sebe neroste/ale musý gi sýti a sstěpowati/ač y tak newelmi roste, aniž owoce wynásseti může. Nebo chce mjti Kraginu a zemi horkau.

* D. Rauwolff pysse/že gi hognost nalezl v welikě Rzeky Euphrates ad Bagadet, kdež gestě zachowala staré gméno Arabské Hadhal, odtud do Alepu a na giná mjsta se přiwáží. Od Perssanů gmenuge se Cucurbita deserti. V nás wycházegj/ale nedozrátwagj. Nacházegj se ukě y malě, y ginych spůsobůw/ kteréž v nás zragj gsau okrauhlé, a poněkud obdaužné gako Hrussky. Melue dělj ge na Samce a Samice/a prawj že Samec gest chlupatý, těžký, twrdý, počernalý, a nemá vžjwán býti, než Samice/ kteráž aby lehká, bjlá, hladká a dobře wyzrálá byla. Gak gest pak hořká a sskodliwá/to wkazuge Historia pjsem Swatých w 4. Knize Král. kap. 4. když Synowé Prorokůw v welikém hladu a drahotě Gablek tychto Koloqwintydowých aneb Ragských wařenych kosstowawsse, wolali a křičeli na Elizea, Mors in olla, vir Dei, Smrt w hrncy, muži Božj. Ale gakž on mauky mezy ně přisypal, wssecka ta hořkost zmizela. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gest přirozenj horkého a suchého na třetjm stupni: Mocy ztenčugicý, rozpaussťugicý, promkagicý, stjragicý/a welmi sylně purgugicý.

Wnitř.

Ragské gablko (kteréž y zámořská Tykwice slowe) a zwlásstě masý tohoto ně-

přjslussjcj

přjlissně a násylně činj stolice/sskodj žaludku: Dryáčnjcy lidem ge za počisstěnj strogj/mo- A
čj a wařj to gablko v Wjně, a nemocným lidem pjti dáwagj/ a tak z některých y dussi wy-
háněgj. To vměnj znagj takměř wssickni Židé/byloby slussné, aby se takowým Mistrům
řemeslo zapowědělo/aneb k tomu přidržáni byli/ aby takowé lékařstwj sami na sobě ney-
prwé zprubowali. A kdyžby předgmenowané lékařstwj za nesskodné poznali (čehož tak
snadně a lehce powědjti mocy nebudau) potomby mohli y giným téhož vměnj vděliti.

A ačkoli Ragské gablko welmi sylné a prudké lékařstwj gest/wssak dobřj Apatéká-
ři tak s nim zacházeti a strogiti ge mohau, když potřeba káže/ gakž včený lékař předpisuge
a nařizuge. Vžjwá se w dlauhých nemocech k wytaženj a wyčisstěnj tuhého spekleho sslemu,
z hluboka aneb z dalekých mjst/ gako w zastaralém bolenj hlawy, těžkém duchu a dý-
chawičnosti, wodnotedlnosti, Podágře, sslaku, Kyčelnj dně, a wsseliké suchých žil nedůži-
wosti. Nebéře se z něho přes půl sskrupule, to gest ssestý djl gednoho quentjku/ přidáwá
se ztlučené Skořice, Zázworu a Mastyxu/ gednohokaždého z těch ztižj pěti zrn gečných.
Z čehož mohau se pillule dělati a přigjmati.

Od Ragského gablka wnitřnj massytost bez semene w Klistéru se vžjwá a dáwá
těm, kteřjž kyčelnj nemoc trpj, ochroměli, a žřenj w ziwotě od sslemu a studenosti magj.

Zewnitř.

Ragské gablko s octem smjchané, bezpochybnosti vzdrawuge prassiwau kůži pro-
mýwánjm gj. * Koloqwintyda w octě wařená, aby tau gjchau vsta propsakowal a
gurglowal, krotj bolest zubůw/ gakož Mesue včj. *

Oleg z Ragského gablka. *Oleum Colocynthidis.*

Gablko Ragské wnitř wydlabané, z něho tuk wyňatý, na mjsto geho zase Dře-
wěnný oleg wlitý/ po wrchu zas zacpané a zadělané/ a w horkém popele vpečené/ po-
tom wypressowané: Takowý Oleg potjránjm wlasy na černo barwj/ a nedá gim dolů
prsseti, ani za dlauhý čas ssediwěti. Týž Oleg teplý do vssj wkwapaný, odnjmá B
zněnj w vssjch/ mořj y čerwy w břisse/když se teplý do pupkowé djrky wtjrá.

Koloqwintyda aneb Ragské gablko a Tykwice Zámořská slowe Ržecky κολοκυνθίς.
Latině Colocynthis, † quasi Cucurbitula, quòd fructus eius cum fructu Cucurbitæ sa-
tiuæ collatus, longè minor est: † vulgò Coloquintis, Sicyonia, Cucurbita siluestris. † Quibus
dam Fel terræ, Arabibus Plantarum mors, quòd herbas alia sibi vicinas veneni modo in-
terficiat, vt vicina illi terra adusta videatur. † Arabsky Chandel. Wlasky a Sspanyelsky
Coloquintida. Francausky a Německy Coloquite. Polsky Zámořské gablko aneb baňka.

O Tykwicy plané aneb Střjkawé.

Kapitola CXXXVII.

Spůsob, Czas a Mjsto.

Tykwice planá, kteráž wůbec Střjkawá slowe, toliko Tykwice-
mi a kořenem od sstěpné se dělj. Nebo tyto Tykwice gsau welmi maličké/
a kořen wětssj, nežli oné kterauž w zahradách sadj. Prowázky po zemi ssi-
roce rozkládá ostré, bodlawé, dwauloketnj, tlusté gako maljk. Listj má k
giným Tykwjm podobné/ než nepěkné, hrubssj, ostřegssj, chlupatěgssj/ ze-
spod pobělawé, magjcý na sobě mnoho čárek aneb žilek/a wisýcý na dlauhých, tlustých a
drsnatých sspičkách. Kwitj nese téměř přes celé léto zbledažluté, gako zahradnj Tykew
w spůsobu hwězdy. Z prostředka geho gakésy tři widličky žluté wycházegj. Za kwětem
stogj okrauhlá, obdlaužná palička aneb hláwka/ kteráž po kwětu pomalu roste a rozssi-
řuge se, až bude gako žalud aneb wětssj. Dozráwá měsýce Srpna/ a gest to takowé O-
woce ostré, bodlawé, zbledazelené, wnitř sstáwy plné. Semeno má w sobě hladké, tle-
skaté, přjbrunátné. Wytáhnessli sspičku z těch Tykwj, a málo gich potlačjš/ tedy puknau

C a mokrost z sebe y s Semenem wystřiknau, gakoby Ručnicy wystřelil/odkudž gi Cžechowé gméno Střjkawé dali. Kořen gest bjlý, gako ruka weliký, ratolestný a sstáwy plný. Rostau w Rumjch a w pjsčité zemi. W Cžechách nerostau, leč gich kdo sobě nasadj/a sau gemné/ tak že gednau wsazené, samy se potom rozplozugj.

* Tykwice tato planá wssudy roste w horkých Kraginách/zwlásstě množstwj gsem gi nalezl okolo Bononyæ we Wlassjch. Kořen přes zymu w sklepě chowaný, druhého roku zase se wyrážj a wyrostá. *

Tykwice Střjkawá aneb planá. Cucumis siluestris, asininus.

D

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Tyto Tykwice gsau náramně hořké/ při nichž žádná giná chut se nenacházý: z té přjčiny musegj býti horkého a suchého přirozenj. Moc magj prwotnj hnáti z těla studenowlhkost/potom horkowlhkost. Otwjragj, ztenčugj, změkčugj a stjragj.

Wnitř.

Sstiáwa z kořene Tykwice ztižj do půl sskrupule neywýš přigatá, žene wen skrze stolice žluč a spekle lépawé wlhkosti/obzwlásstně dobře prospjwá wodnotedlným: a prawj Dioscorides, že žaludku nic nevbližuge. * a wssak chce mjti sylný žaludek/ potřebj při nj rozssaffnosti a opatrnosti. *

Zewnitř.

Sstiáwa z listj do vssj wpusstěná, sluchu posyluge. Kořen protlučený, s sladem gečným smjchaný a přiložený, strawuge wsseliké zpuchliny a otoky/ kteřjž z studených sflusů pocházegj.

Wařený s octem a přikládaný Podágru, aneb dnu Klaubnj rozhánj. Item wařený s octem, a w vstech držaný, bolest zubů vkládá.

Gjcha gest vžitečná do Klistéru těm, kteřjž Kyčelnj dnu magj.

Kořen střjkawé Tykwice vsussený, na prach ztlučený, a s medem pomazaný lissege, nečistoty těla, pjhy, ffleky, swraby; ssrámy černé, y giné na těle gakéžkoli posskwrny čistj, stjrá a wysslechťuge. Znamenité skussenj proti zastaralé bolesti hlawy/ zwlásstě když ta z sslemů a z studenosti půwod swůg má: Wezmi kořen Střjkawé Tykwice, Pelyněk každého zaroweň na wáhu/ zwař spolu w Dřewěnném Olegi a wodě, až do hustosti fflastrowé/ to teplé přilož, zahánj střjly, a krotj bolest. * To častokráte ske ze skussenj prawdiwé gest nalezeno. *

Wodnatost

Wodnatost z Tykwice Střjkawé wytlačená a wysussená. Elaterium. A

Stiáwa aneb wodnatost z Gablek střjkawé Tykwice, Elaterium řecená, ztižj půl quentjku vžjwaná, wyhánj sylně Choleru a spekle wlhkosti spodkem y wrchem / Ženám obyčegný gjch tok nawracuge / s mlékem temperowaná a do nosu wložená, léčj žlautenicy / takowým vžjwánjm y bolenj hlawy odnjmá.

Ačby kdo měl otok w hrdle z zapálené krwe posslý, řečený Angina, ten zewnitř mazati se má mjzkau wytaženau z Tykwice střjkawé, smjchanau s medem a starým olegem. Nebo wysussuge a odnjmá wnitřnj otoky. Prawj, kdožby kořene Winného kmene Elaterium, to gest sstáwau Střjkawé Tykwice gablek potřel, aneb se dotekl / že ptácy nebudau gjsti žádných hroznů / kteřjž na něm porostau.

Z této sstáwy také nemá se wjce přes půl sskrupule, * ano častokráte na třech zrnách gečných dosti a přjliš býwá, * k gednomu vžjwánj do těla přigjmati. Nebo kdyby tuto wáhu přestaupil, přinássj sskodu. W swé mocy za deset let trwati může.

Wýborná lektwař proti Wodnotedlnosti často skussená: W psý dni wezmi sstáwy z owoce Tykwice plané / wystaw gi na slunce w něgaké nádobě, aby wyschla / spleywagjcý wlhkost aneb wodnatost sleg wždycky dolů poznenáhlu, až docela wyschne a se vsussj. Té sstáwy tak wysussené wezmi gednu čtwrtcy, Bdellij též gednu čtwrtcy, Mastyxu půl čtwrtce, Salis gemmæ dwa sskrupule. Ty wssecky kusy w homadu stěl / a když budeš chtjti vžjwati, naděleg z toho pillulj v welikosti Bobowého zrna / a deg nemocnému na noc, kdyžby měl gjti na odpočinutj. Vhledáš diw, gaké wodnatosti wyžene. * Ale to s welikau rozssaffnostj činěno býti má. *

Poněwadž pak to Elaterium gest netoliko samo od sebe prudké a nebezpečné purgugjcý lékařstwj / ale y častokráte nepilně se strogj aneb y ffalssuge: za nassjch časůw včenj Lékaři zřjdka aneb nikdý ho nevžjwagj / když giné bezpečněgssj prostředky mjti mohau. W Benátkách w některých Apatékách pillule z něho dělagj / a s welikau sskodau gich požjwagj. Ale když se ta sstáwa strogj s Kdulowau sstáwau, tedy méně žaludku sskodj / a nestřjká od nj, nýbrž zůstáwá proti pljsni opatřená / gakož toho bedliwý Apatékář geden w Benátkách Ioannes Pomellus ad Bucentaurum častokráte skusyl. B

Zewnitř.

Kořen ztlučený a s medem w mast zadělaný, Pjhy shánj. Item wařený w Olegi Růžowém, posyluge oslablých a mdlých kolen.

Střjkawá Tykwice Ržecky σίκυος ἄγριος. † Latině Cucumer siue Cucumis siluestris, asininus, anguinus, vel Cucumer erraticus. † Wlasky Cocomero Saluatico. Sspanyelsky Cogumbrillo a margo. Francausky Cocombre sauuage. † Englicky Noli me tangere. † * Německy wilder Cucumer, Eselscucumer, Springendt Hundtskürbs. * Polsky Nedwědj, Ptačj aneb Lesnj Ogorek, to gest Okůrka.

O Wssiwcy aneb Wssiwé Bylině.

Kapitola CXXXVIII.

Spůsob a Mjsto.

WSSiwec má rowné, měké a zčerna zelené prautj. Listij připodobňuge se listu planého winného Réwj / na sedm, ssest, časem y méně částek zstřjhaného. Kwět roste na zwlásstnjch sspičkách / a gest krásný Nebeské barwy modré, každý na ssest rozdjlných ljstků rozdělený. Po sprchnutj toho kwětu následugj zelenj domkowé aneb schránky, w nichž ležj trýhrané zčernabrunátné semeno zawřené / wnitř bjlé, chuti ostré. Kořen má prostý a drewnatý. Roste in Apulia, Calabria, Dalmatia, a w Foriaulu v moře. Sadj a sege se y w Germanij na některých zahradách. * Semeno gako y od Pæoniæ, dlauho newycházý. *

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Wssiwá Bylina gest horkého a suchého přirozenj takměř až do čtwrtého stupně. Neb gest chuti perné a gazyk páljcý.

Wnitř.

¶ Pět zrn Wssiwé Byliny s medem wypitých, hrubé aspeklé wlhkosti dáwenjm wen wyháněgj. Ale po přigetj takowého lékařstwj, vžjwagjcý musý sem y tam se procházeti/ hrdlo medem vstawičně proplakowati. Nebo syce welmi pálj/ gakož prawj Dioscorides.

* Za těchto nassjch časůw, poněwadž toto lékařstwj gest nebezpečné, o čemž y Plinius swědčj, a častokráte y vdussuge/ včenj Lékaři do žiwota ho nevžjwagj. *

Wssiwec. Staphis agria.

D

Zewnitř.

¶ Wssiwá Bylina w vstech držaná, mnoho wlhkostj z hlawy táhne. ¶ Wssiwec aneb kořen geho, y semeno w octě zwařené a teplé w vstech držané, odnjmá bolest zubůw. ¶ Kořen na prach ztlučený, a s medem smjchaný, vzdrawuge wředy a shnilinу w vstech.

¶ Bylina, Semeno, aneb Kořen Wssiwé byliny ztlučený/ a s olegem w mast zaděłaný, zahánj a mořj wssi, hnjdy/ vzdrawuge swrab y prassiwinu. Mohau se předgmenowané wěcy y wařiti, aby se tim myl. ¶ Wssiwá Bylina w octě wařená, aby tau gjchau ssaty pokropowal, wyhánj z nich Wssi.

¶ Wssiwá Bylina, Wssiwec aneb Myssj Pepř slowe Ržecky a Latině Staphis agria, Herba pedicularis, Pituitaria. Arabsky Alberas. Wlasky Staphusaria. Sspanyelsky Fabaraz. Francausky Estaphis agrie. Německy Stephanskörner, Leüskraut, Speichelkraut, Bismüntz, Meus Pfefer. Polsky Gnidoš.

O Thapsij. Kap. CXXXIX.

Spůsob a Mjsto.

THapsia tak se gmenuge od Ostrowa Thapso. Dioscorides wypisuge tuto zrostlinu býti do cela z přirozenj Ferulowého/ o kterežto Feruli nahoře praweno bylo w 65. kap. Knjhy třetj. Ale pruty má subtýlněgssj/ listj gako Wlasky Kopr, swrchu

swrchu okolek gako zahradnj Kopr/ na gednè każdé ratolesti ze žluté kwět/ semeno sstroké A
gako Ferula, než nětco menssj. Kořen zewnitř černý, wnitř bjlý, dlauhý, ostrý, s kůrau
gakausy tlustau/ za kteraužto přjčinau někteřj Běhaum podwodnj tento kořen za Turbit
prodáwagj. Nebo gsau welmi k sobě podobnj. Thapsia w hognosti roste in Apulia, na
hoře Gargano, odkudž kůry z kořene k nám přinássegj. Sstěpuge se také we Wlassich na
některých zahradách. * Ačkoli z Země Wlaské a z Frankreichu veram Thapsiam do-
stáwati můžeme: wssak častokráte místo nj Tithymalli dendroidis kořenj se prodáwá/ Tha-
psia pak za Turbith. Hognost gi také gest in Gasconia, kdež slowe Turbit Gallicum: gakož gi
podnessnj den in Sicilia & Apulia tak gmenugj. Widj se tedy prawdě podobné býti/ že nás Tur-
bit obecný nic giného nenj, než kořen od Thapsiæ, y také Turbit Mesue. Mohau ho také y k pur-
gowánj rozsaffnj lékaři wžjwati. Giný Turbit/ kterýž od Wýchodu přinássegj, až posawad
nic gistého nenj, coby za zrostlinu býti měl/ ačkoli Kupcy, kteřjž geg odtud přinássegj, oznamu-
gj, že má listj gako Myrtus/ protož domněnj gest, což y Monardus smeyssljy/ že gest kořen Ti-
thymalli Myrsinitis. *

Thapsia. Thapsia.

B

Přirozenj, mocy a wčinkowé. Wnitř.

Kůra a kořen od Thapsiæ, má přirozenj purgugjcý a wen wyháněgjcý, prawj Dio-
scorides: gest ostrá a pálčiwá. Sstáwa z tohoto kořene Thapsiæ s Medowau wodau
pitá, wen wywozuge horkow lhkost wrchem y spodkem. Což také působj kořen ztižj čtyř
halježů sečtyřmi quentjky Kopru zahradnjho, do wnitřka přigatý. Ale wodnatosti aneb
sstáwy kteráž se wytlačuge má se dáwati ztižj tří halježů. Takowá purgacý dobrá gest tě-
ce dýchawičným, dlauhé kláni w bocých trpjcým, a nesnadně odchrkugjcým.

Kořen a sstáwa magj moc wytahugjcý/ welmi prospjwagj, když chceme zacpané
Audy otwjrati.

Zewnitř.

Kořen a semeno, oboge pomáhá k zrostu Wlasů. Kořen zaroweň s ka-
didlem a woskem smjchaný a pomazaný, modřiny zahánj/ ale přes dwě hodiny dele ne-
má na kůži zůstáwati/ než musýš geg potom slanau wodau obmyti. Toto lékařstwj y to-
mu Tyranskému Cýsaři Neronowi dobře činilo/ když častokráte w neznámém spůsobu
po swém kotrowstwj chodil/ a w tom wbit a ztlučen byl/ tedy potom mastj tauto modři-
ny wčrýwal a hogil, gakož Plinius pjsse.

 Ko-

C Kořen z Thapsiæ s medem smjssený, zahánj ffleky na twáři/ wyčisstuge malomocenstw/ s Syrau rozhánj mozoly a wřjdky. Gest mocný pomazowánjm proti zastaralým neduhům bokůw, plic, noh y přjhbj w Andech. Spomáhá y proti nedostatku præputij, když ten ne z obřjzky, ale z přirozenj pocházý. Nebo w tom mjstě wzbuzuge otok/ kterýž se pomazuge a změkčuge tučnými wěcmi/ z to° se kůže rozssiřuge/ a tak až přes konček wytahuge. † Thapsia Polsky slowe Loczidlo, Německy Schnattenkraut.†

O Bylině Spartum řečené. Kap. CXL.

Spartium. Janoffjt. Genista.

D

Spůsob.

SPartium aneb Spartum apud Dioscoridem, gest Bylina z pokolenij Janoffjtoweho/ roste s dlauhými metlami bez listj/ a ty gsau rowné, tuhé, k zlámanj nesnadné/ kterýmiž se také winné Réwj vwazuge. Nese kwět žlutý co zlato podobně gako žlutá Fiola/ z něhož wycházegj chlupaté obdlaužné lusstinky/ a w nich semeno zawřené, Ssocowičnému podobné. W hognosti roste in Hispania, Africa, kdež se z něho dělagj prowazy k Sjffům. Chudj lidé z této Byliny také pletené střewice sobě dělagj. Vžjwagj ho tolikéž mjsto Konopj k přádlu, w teplé wodě ge prwé smočjce. *Některé pěkné spůsoby Sspanyelského Spartum wypsané a wymalowané, widěti může kdož chce in obseruat. Hispan. Caroli Clusij lib. 1. cap. 48.*

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

Semeno a kwět Byliny Spartum řečené, gakož Dioscorides & Galenus swědčj, ztiž pěti haljřů s wodau medowau do wnitřka přigaté, wrchem purguge gako Keychawka: wssak bez nebezpečenstwj semeno samé spodkem purguge.

Wrssky v wodě močené, ztlučené a wytlačené, dobré gsau proti kyčelnj bolesti/ a otoku hrdla Angina, aby téhož Safftu s kofflјček na čtitrobu wypil. Někteřj ge močj w slané wodě/ a w Kljstéru vžjwagj proti kyčelnjmu neduhu.

* Spartum vel Spartium slowe Řzecky σπαρτον & σπαρτιον. Sspanyelsky Retama. Německy Pfrimmen. Polsky Witeczky.*

Janoffjt.

Janoffjt. Genista.

A

Janoffjt gest křjček člowěka zwýssj, s gakýmsy křiwým pařjzkem / na němž kůra zewnitř gest požlautlá, wnitř počernalá, k tomu mocná a tuhá/ dělagj z něho dobre Lučissce na kusse. Z pařezu wycházý mnoho metel aneb prutůw, tenkých, rowných, zelených, měkých, tuhých, ohebných bez suků, na wrchu bodlawých, a wnitř bjlým stržněm naplněných. Těmi metlami aneb prautky powazugj winné Réwy/ dělagj z nich y giné prowazy. Wssecka zrostlina chuti gest hořké. Nese mnoho žlutých gako zlato kwětůw / z nichž býwagj okrauhlé, dlauhé lusstinky/w nichž semeno gest zawřené, Wykwi nenepodobné. To Semeno zewnitř gest černé, wnitř žluté. Roste na pahrbcých wýslunných. Wewlasjch a w Knjžetstwj Florentském Janoffjtu hognost weliká se nacházý. Kwětne měsýce Máge a Cžerwna/ častokráte wssecko pole aneb pahrbek Janoffjtem býwá potažen, libě na pohleděnj pro žlutý kwět geho. *To též na mnohých mjstech w Germanij spatřiti se může. *Kwět tento wčeličky sobě libugj, gakož Plinius pjsse/ protož y okolo Aulů wčelných geg kladau. Prautj v wodě močj/a potom gako Konopě trau/z něhož Prowaznjcy prowazy předau a dělagj. Hodj se y na hrubé plátno k pytlům. *Nacházegj se y ginj mnozý spůsobowé této zrostliny/o nichž nahlédni in Dodonæum pemptad. 6. lib. 2. cap. 1. & 2.

Genista sagittalis Pannonica.

Genista Transalpina siue Hispanica.

B

Rzepa Janoffijtowá. Rapum Genistæ.

Podlé Janoffjtu obyčegně roste geden spůsob Orobanchæ, řečený wůbec Rapum Genistæ, a Carolus Clusius nazýwá geg Orobanchen maiorem, a prawj in suis obser. Panno. lib. 2. cap. 28. že ho w Vhřjch a w Rakausých mnoho nalezl. Ale od giných gsem porozuměl / že se také y na suchých mjstech, kdež žádný Janoffjt neroste, nacházý. Takowá Rzepa na prach ztlučená a s teplým Wjnem pitá, má býti skussené lékařstwj proti žřenj. Byliny wařené podobným spůsobem s Wjnem vžjwagj proti bolenj ledwj od Kamene. Sstiáwa z nj vzdrawuge čerstwé rány a staré wředy aneb neduhy.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Semeno domácýho nasseho Janoffjtu nápodobně purguge gako Spartum, když se přigjmá w nápogi, ztižj půldruhé čtwrtce s wodau medowau na čtitrobu. A protož

C těchto časůw zhuſka ſe gi vžjwá proti Podágře. Nebo ſtolicemi mocně wyhánj hrubé a ſpekłé wlhkoſti/ktereż přjčinau bywagj Podágry. Semeno také y moč žene, a kámen dro bj w Ledwjch y w měchyři.

Prautj s liſtjm w octě za několik dnů močené a ztłučené, wydáwá ſſťáwu/ktera do tŕj Lotů pitá, znamenitě dobře proſpjwá proti boleſti Kyčelnj.

* Strogj ſe z Janoffitu y Lektwař/ktera proprawuge moč, a Ledwinný kámen drobí. Geſt dobrá y proti otekłé Slezyně, Scyatice a Podágře. Dělagj z něho také Lauh gako Kłyſtýr/ Wodnotednym welmi proſpěſſný, aby z něho pili. *

Zewnitř.

Semeno ſtrawuge Wolata y wſſelike otoky. Janoffit s Sádłem prowtłučený, vzdrawuge bolenj kolen. * Wytłačená ſťáwa z Janoffitu s Olegem Hercičinym ſmjchaná, geſt giſté łékařſtwj proti Wſſim, častým pomazowánjm/zwłáſſtě když ſe mało drobet ſyrowé Rtuti k tomu přičinj.

Prwnjho tohoto ſpůſobu Janoffitu hognoſti ſe nacházý w Vhřích a Rakauſých/gakž piſſe C. Cluſius in obſeruat. Pannon. a Maljř geg dobře wyreyſował/ tak že obſſirnějſſjho wypſánj nepotřebuge.

Druhau zroſtlinu někteřj mjti chtěgj za Spartium, ačkoli cum Geniſta také ſe dobře ſrownáwá. Roſte wyſoko, a bywá tkuſtá co Strůmek / může ſe za mnoho let zachowati / wſſak aby gi w Zymě dobře w Sklepě aneb giném přjhodném mjſtě opatřil. Dá ſe ſnadně z ſemene rozpłoditi/ kwět před wychodem Slunce libě wonj/ ale gakž to na ně za některau hodinu ſwitj, potracuge kwět ſwau wůni.

Mocy wnitř.

Tento kwět a Semeno w łékařſtwj, obzwłáſſtně ad vomitum ciendum, mnohém mocněgſſj geſt nežli obecná Geniſta. *

† Janoffit ſkowe Latině Geneſta vel Geniſta. Řecky δρὰϐη. Właſky a HiſpanyD ſky Geneſtra. Německy Genſt oder Genſter. Polſky Lubieżnka włoſká, Janowiec aneb Krucžynka. †

O Narcyſſku aneb Narcyſſowé růžjcce. Kap. CXLI.

Rozdjl a Spůſob.

Někteřj za to magj, żeby ſwrchuwypſaný Ocun Colchicum, Wiſenzeitloſen o němž gſme w kapitole 82. pſali, měł býti Narciſſus Theophraſti, a na podzym geg gmenugj Colchicum, Německy Zeitloſen. Mnohé pak Vnora aneb z Gara Narciſsi florem, Německy Hornungsblum, (ktereż gakoby řekł Vnorowý kwět. Ginj zaſe die weiſe Hornungsblum, (ktereż geſt prawe Leucoium Theophraſti) wykładagj Narciſſum. Syce ani Staří ani Nowj Skribenti w ſpiſých ſwých neſrownáwagj ſe de Narciſſis, a gedenkażdý chce mjti ſwe Narciſſos. Toho my na ten čas zanechagice, popatřjme na Dioſcoridis Narciſſum, ktereżto wypiſuge: Narciſſus má liſtj gako Oſſleych/ neż tenſſj, menſſj a wyſſj. Prut prázdný bez liſtj, nad pjď wyſſj, s bjłými kwěty/ ktereż v přoſtřed magj žłuté pupeny. Gſau také mnohé, ktereż Narcyſſowé s hrunátnými kwěty. Kořen má okrauhłý gako Cybule, wnitř bjłý. Semeno černé, dłauhé, w tleſtkách obdłaužných zawřené. Narcyſſus neylepſſj roſte na wyſokých horách, libě wonj. Ginj magj těžkau wůni, gako Cžeſnek. My gſme też trogé Narciſſos wyſtawili, gakž reyſowánj vkazuge: wſſickni neſau bjłé kwěty / ačkoli někdy y žłutj a hrunatnj ſe nacházegi.

* O welmi mnohých Narciſſis měł by ſe tuto pſáti/ kdyby čas a Knihy této ſpůſobu tomu ſkaužił. Ale nynj přeſtaneme na těch Autorowých / z nichž prwnj giž geſt wypſany. Druhý tomu podobný/ale wjce má kwětů, wnitř krásně naplněných/ v nás nerád trwá: Třetj, tak od Autorů

Autora nazwaný, gest wjce z Hyacinthowého pokolenj/ nese zbledabrunátné, a někdy požlautlé kwěty, libě wonné/ na pohleděnj newelmi krásné: w Turcých mu řjkagj Muscari & Dipcadi. A

I. Narcyssowá růžička. 1. Narcissus.

II. Narcyssowá růžička. 2. Narcissus flore pleno odoratus.

III. Narcyssowá růžička. Narcissus Muscari.

Zlutý kwět Vnorowý, Narcissus IIII. Jozeffowa hůl. B

¶ Cžtwrtý roste w Lesých a na Horách/ má kwět žlutý, a okolo něho ssest listků zbledažlutých/ kteřjžto na onom w lesých rostaucým, gsau docela žlutj. Nacházegj geg s dwěma, aneb y s třmi kwěty/ gakýž y gá sám w Zahradě swé mám. A wssak časem proměňugj se zase w prosté gednoduché kwěty/ ale zůstáwagj wždycky wětssj a kadeřawěgssj/ magj také ssirssj sspičky než li obecnj. Listj gest kratssj w kwětu/ ale když semeno roste býwá delssj. Takowé semeno gest černé a trochu ssiroké začerstwa/ ale když se sstará, gest dokonce okrauhlé a menssj. ¶ Pátý

C Pátý Narcissum Autorůw Dodonæus držj za Ornithogalon maius, ginj gmenugj Lilium Alexandrinum, kteréž w nassjch studených kraginách nechce obwyknauti / má pěkné kwěty sněžnobjlé, wnitř s černými hlawičkami.

5. Narcissus.

6. Narcissus, Tulipa.

Ssestý syce gmenugj Tulipam, ten gest nám známý a obyčegný, rozličných barew se nacházý/ o němž nahlédni in C. Clusium in stirp. Hispan. & Pannonic. obseruat.

D Schnetropfen. Narcissus 7. Leucoion Theophrasti Triphyllon.

Weis Hornungsblumen, Sommer thürlin. 8. Narcissus, Leucoion Theoph. Hexaphyllon.

Sedmý a Osmý nazýwagj Německy Weishornungsblumen, Sommerthierlin, Schnetropfen.

tropsen Viola̅ album Theophrasti. Menssj kwetne brzo mal̃ymi kwjtky/ktereyż magi tři tol A
ko tisstky/ wětssj pozdĕgi/ neywětssj s mnohými kwĕty nă gedné ſpiĕce neyposlĕze. Ale coby osmý.
byl in latina Epitome Plantarum, aneb tuto dewátý, gá newjm/ gestiże nenj Tulipa Bono-
niensis, ktera̅ż časem tři aneb wjce kwětů z gednoho kořene wynássj. O těch otwssech, a ginych
gesstĕ mnohych, může kdoż chce, do ginych Autorů, a obzwlásstně in Dodonæum, C. Clusium
& Lobelium, w častogmenowanych Knjhách pohledĕti. *

Přirozenj, mocy a wčinkowé.

Narcyssowé gsau horkého a ſuchého přirozenj/ chuti hořké.

Wnitř.

Stařj zřídka Narcyssůw do žiwota wžjwali/ než kdyż komu chtĕli k dáwenj pomocy/ tedy Narcyssowé kořenj s pokrmy dáwali wařiti a gjsti, aneb gichu tu pjti/ to dáwenj wzbuzuge.

Zewnitř.

Kořen ztlučený, a s medem sjnjchaný, spálentinu hogi a wywinuté audy/ též y Podagrycké bolesti.

Kořen Narcyssowý čerstwý strágený aneb ztlučený, a tak s wlastnj ſtáwau teply přiložený, wzdrawuge sečené Nerwy.

Kořen s Kopřiwowým ſemenem a s octem sjnjchaný a přiložený, liſſege, ſſleky, pjhy, a giné neřesti z kůže, y z twáři stjrá a shánj.

Obmĕkčuge též wſſecky twrdé otoky, baule a mozoly/ aby geg ztlaukl, a s mukau Wykwowau aneb Bobowau stĕlil a přiložil. Tak wžjwaný táhne třiſky, ſſipky, trny a podobné wĕcy z ran.

† Narcyſſek ſlowe Rzecky Νάρκισσος. Latině Narciſſus. Arabſky Narces ſiue Nargies. Wlasky a Sſpanielſky Narciſſo. Francauſky Narciſses & Iammetes. Německy Narciſſenröſslein, Wchtblumen, Hormungsblumen vnd Zeitloſen. †

Narciſsus 9. Tulipa Bononienſis.
A. Bulbi facies antequam floruerit.

O Posedu. Kap. CXLII.

Spůsob, Mjsto a Čas.

Posed z Gara wypaussti od kořene několik mladistwých a chlupatých kmenůw: Ti potom zprowázegj/ a tak gimi krowj a plotů se drž̃i/ a okolo nich, kdež může se opletá a obtočuge. Listj má winné/ než menssj, hranaté, ostré a drſnaté. Kwĕt drobný, bledý/ z něhož zrna okrauhlá w spůsobu hroznů wyrostagj, welikosti zrn Pssyho wjna/ a bywagj neyprwé zelená/ potom w ſezránj prawĕ čerwená. Gadyrko w každém zrnu gest lepké a ſſlemowité, přiokrauhlé a maličko ſpičaté. A to gest geho Symĕ. Kořen má náramně welitý, někdy lokte zdýlj y delssj/ tlustý gako noha/ zewnitř popelatý, wnitř bjlý, gako Rzepa wodnice/ při koncy dĕlj se na dwa aneb na tři kořjnky/ wodnatoſt w sobĕ má lepkau/ wůně gest těžké a nelibé/ chuti hořké a přjperné s malau trpkoſtj. Roſte rád podlé plotů/ a gich se přjdržj, gakoż powĕdjno. Kwetne přes celé léto aż do podzymku/ a začjná brzo kwyſsti při koncy měſyce Mágе. Kopá se kořen z gara, kdyż kmen wypaussti.

* Bryonia nigra aneb Posed černý, má černé gahodky/ a kořen wnitř gest požlautký/ zewnitř wjce černĕgssj než bĕlegssj/ hognoſt se ho nachází w Saſſich, Miſſensku, y na giných mjſtech. Moč má lehčegssj, nežli bjlý. Někteřj w tom domněnj byli/ žeby přespolnj kořen ten

Mechoaca

C Mechoaca řečený byl z pokolenj tohoto Posedu / ale kterýwž z Semene wyssel, gsa trochu počernalý, téměř gako in Cucumere asinino, y hned poznali/ že gest weliký rozdjl. Ginj gmenugj geg Scammonium Americanum, častokrát purguge, do quentjku přigatý bez těžkosti / někdy pak nic/ přjčina toho, že gest aneb starý, aneb cum Bryonia sffalssowaný. *

Posed. Vitis alba, Bryonia.

Cžený Posed. Vitis nigra.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Mladistwj wýstřelkowé poněkud gsau hořcý / a drobet ostřj aneb pernj, s skrowným swjránjm. Kořen dobře zahřjwá a wysussuge. Mocy gest stjragjcý, sslechtjcý, rozwazugjcý twrdosti Slezynné.

Wnitř.

Někteřj Dryáčnicy a Sjibalj z tohoto kořene wyřezugj člowěčj Obraz/ prodáwagj za Mandragoru/ gakož nahoře v wypsánj gegjm oznámeno. Ginj týmž kořenem Lidj až na neywyšssj purgugj.

Mladistwj wýstřelkowé od Posedu z gara wzatj/ a tim spůsobem gako mladistwé Hromowé kořenj strogeni a gedeni, bezewssj sskody žiwot měkčj, y moč ženau. Ale Garnjho času z kořene sstiáwa wydáwená, a s medem pitá, spekly sslem wyhánj.

Kteřjž Paducý nemocý, Záwratem, sslakem menssjm y wětssjm, a ginými hlawnjmi neduhy obtjženi sau/ mohau častokráte w roce z tohoto kořene ztižj gednoho quentjku s traňky požjwati. Kohožby Had vsstknul, může podobným spůsobem tohoto kořene požjwati. Ženy těhotné magj se warowati tohoto kořene/ nebo gim gest sskodliwý.

Za třidceti dnů tento kořen ztižj půl čtwrtce s octem pitý, Slezynu ztenčuge. Ale musý se týž kořen také s Fjky ztlaucy, a zewnitř přikládati.

Posedowá lektwař tenká a židká z kořene s Medem vdělaná/ gest prospěssná těm, kteřjž w Prsech plnj gsau/ a od kássle aneb dýchawičnosti vdusytiby se chtěli. Spomáhá y těm, kteřjž w žiwotě ztlučeni, polomeni aneb vraženi gsau.

Posed gest welmi vžitečný ženám, kteréž od zdwjžené aneb od zbauřené Matky padagj, gakoby omdlely a v wytrženj byly. Znal gsem gednu ženu / kteráž za několik let pořád timto neduhem obtjžená byla/ častokrát mnoho dnůw pořád se zwracela. Té ženě potom rada dána byla / aby dwa loty Posedu w bjlém Wjně zwařila / a na noc, kdyžby měla gjti spat teplý pila/ a tak každého téhodne gednau činila/ a skrze to dlauhé a těžké nemocy swé dokonce pozbyla/ že se nikdý wjce na ni nenawrátila.

Zewnitř.

Zewnitř. A

Listj, Owoce a kořen Posedowý gsau ostřj/ protož slaužj proti wsselikým prassiwi winám, nečistým ranám y wředům. Nebo takowé gegich nečistoty a hnisawé neduhy wyčisstugj, wyžjragj a wysussugj. Listj Posedowé s wjnem potjrané, hogj na dobytku howězým prassiwost/ kteráž na krku býwá. Týmž spůsobem přikládati se může na audy wywinuté/ zase k naprawenj přigdau.

Kořen s olegem wařený, temperowaný a přikládaný, w zadku Fistule hogj/ hljzy zralé protrhuge/ zwlásstě pak přjměti v nehtůw/ kosti zlámané swaluge.

Kořen ztlučený s mukau wlčjho Hráchu, a s Ržeckým senem, potjránjm tělo po wrchu čistj/ stjrá ffleky/ posskwrny černé y ssrámy shlazuge. Přidáwá se také do Flastrů hnogjcých. Kořen Posedowý přiložený, třjsky zalomené, kůstky, y ztracená železa z ran sečených a bodených wen pogjmá. Cžjpek z kořene Posedowého vdělaný, a kdež náležj wložený, mrtwý plod a lůžko předjwně wytahuge.

Někteřj dělagj z tohoto kořene řjdkau mast, na audy zastuzené a ochromené/ berauce k tomu Dřewěnný oleg a Swinské sádlo.

Wezmi kořen Posedowý weliký, wydlabeg geg/ nalj do něho olege Dřewěnného/ a zakuť do horkého popela ať se vpeče/ potom ten oleg schoweg kupotřebě: Dobrý gest proti ztlučenj a zsynalostem/ ssrámy wředů y ran wysslechťuge.

Item chtěgj tomu také někteřj/ že kořen nossený, zlé včinky wssecky zahánj a rozptyluge. Posed slowe Ržecky ἄμπελος λευκή, βρυωνία λευκή. Latině Bryonia alba, vulgò Vitis alba, † & Viticella, non quòd vitis sit, sed quod ei similis† Arabsky Fesire. Wlasky Vita bianca. Sspanyelsky Norcablanca, Auorca. Francausky Coleuure. Německy Stickwurtz, Hundtskürbs, Scheiswurtz, Raswurtz, Römische Ruben, Zaunruben, Wilder Zitwar vnd Teuffelskirschen. Polsky Przestup.

Posed Czerný: Vitis nigra.

Tuto zrostlinu gmenugeme, Cžerný Posed/ protože sám Dioscorides gi nazýwá Bryoniam nigram. Má listj Břečtanu podobné gako Podražec, než vžssj. Prautj aneb Réwj dlauhé s wlássenickem, gako předesslý Posed/ gimž se k neybližssjm stromům wjže a připjná. Gahody pospolu wisý gako hrozen, v welikosti hráchu/ posprwu zelené/ potom když dozragj čerwené/ dawagjcý ssťáwu čerwenau. Roste ho mnoho we Wlassjch, w lesých a hágjch/ gakž tuto gest wymalowaný/ čistě se rymuge k wypsánj Dioscoridis, toliko že Dioscorides o černých gahodách zmjnku činj/ ale na tom gá se nic nezastawugi. Nebo přirozenj proměňuge někdy barwu na některých Bylinách/ což patrné gest na Psým wjnu/ kteréž má netoliko černé gahody/ ale časem y žluté aneb čerwené. Podobně se treffuge y na Winných hroznjch, Wissnjch, Morussjch, Fjcých, Sswestkách, Gablkách/ a giných mnohých owocých/ a to častokráte na gednom mjstě: cožby tedy nemohlo se to též státi w dalekých cyzých kraginách/ kdež giné powětřj a země gest. A protož nenj diwu, že tento Posed we Wlassjch nese čerwené gahody/ v Ržekůw pak černé. Nebo Ržecká země gest horčegssjho a sussjho položenj, nežli kragina Wlaská.

* Posed nasseho Autora, Dodonæus a ginj mnozý chtěgj že gest Vitis siluestris, aneb Tamus. Nebo žádných nemá Capreolos, to gest ručiček, gako Bryonia nigra ge má.

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

We Wlassjch berau mladistwé wýstřelky/ a ty wařj, pokropugj solj, Olegem a octem, a gedj gako Salát/ o němž y Dioscorides zmjnku činj. Nenj nelibý a nezdrawý pokrm. Nebo žene přirozenj ženské a moč/ wyčisstuge ledwj/ Slezynu oteklau splaskuge. Gsau také dobřj proti Záwratu, Paducý nemocy/ a studeným ochromeným audům. Kořen má tauž moc gako swrchu dotčený Posed/ ale netak sylnau.

Zewnitř.

Listj Posedowé s Wjnem potjrané hogj na dobytku howězým prassiwost/ kteráž na krku býwá. Může se tim spůsobem y na wywinuté audy přikládati.

C

O Momordyce. Kap. CXLIII.

Momordyka. Balsamina, Momordica, Viticella.

Momordyka Samice. Balsamina fœmina.

D

Gména a Spůsob.

Tato pěkná zrostlina Latině Viticella, Balsamina, Momordica. A gest strůmek s prowázky dlauhými a tenkými, sem y tam se rozkládagjcými. Listj má Posedowé, než menssj/ a wůkol hlauběgi zstřjhané. Wedlé nich ručičky tenké/ gimiž se držj a wáže, kdež může. Protož hned spočátku musý se mu pomáhati/ a metliček aneb prautkůw Březowých k němu nastrkati/ gichž se přichytagj a k nim přiwazugj ty ručičky/ a tak proti baurliwým wětrům bezesskody zůstáwagj. Kwět má gako Tykew, zbledažlutý, než menssj/ některý nese owoce/ některý nic, gako na Tykwjch. To owoce gest chocholaté, přjsspičaté, twářnosti wegce/ na němž se nacházegj wysedlj vzljčkowé aneb bublinky, rowně gako na listj plané Sswestky/ barwy sprwu zelené/ potom když na mjsto dozrá (což býwá na podzym měsýce Srpna a Zářj) čerwené/ a gakž se ho dotkne rozlaupj se, až se wnitř widěti může Semeno gako krew čerwené. Kořenj má drobné. Neroste v nás w Cžechách/ leč gi sobě kdo najadj.

Ta Semena musegj hned brzo z gara sázeti do dobré mastné země/ na mjsto, kdežby Slunce obrážeti se mohlo/ a musý ge často zaléwati wodau, w njž Slepice a massa wypjragj/ a tak owoce wyzrá.

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

Prach z listj, coby ho na lžjcy wzýti mohl, s gichau Gitrocelowau aneb Přeslickowau přigatý, zwředowaná střewa vzdrawuge/ ano také y střewnj dnu vkládá/ a to gest častokráte skussено. *Tato Bylina zauplna gest na rány dobrá, wnitř y zewnitř vžjwaná. Někteřj gi v Wjně wařj, a pjti z nj dáwagj proti žřenj/ Item proti bolestem po porodu/ y těm kteřjž něco w žiwotě sobě potrhali.

Prach za několik dnůw dáwá se proti Průtrži/ a zewnitř průtrž maže se Olegem. Item týž prach s teplau gichau pitý, sstawuge krew.*

Zewnitř.

Listj na nowé rány přikládané, w hromadu ge swaluge a léčj.

Z Momor-

Z Momordykowých gablek strogj se Oleg tímto spůsobem: Močj owoce w Agrestowém Olegi/potom na Slunce wystawugj/ naposledy do hnoge aneb do země zakopáwagj, tak dlauho až tam shnige. Ten Oleg vzdrawuge wsseliké rány, krotj bolesti/a nedopausstj, aby se gaké zapálenj, aneb co horssjho k ráně přiwrcy mělo. Spomáhá dětem w lůnu protrhlým, pomazowánjm častým. A tato Bylina y oleg gest tak hogitedlný w ranách/ že mnozý rozpráwěti směgj/kdyby čerwenému Koni vcho vřezal, že se to může zase bjlému Koni přihefftowati a přihogiti: proti tomu bjlé vcho vřezané, čerwenému Koni přisaditi/ tak že oběma mocý tohoto Olege zase přirostau. A

Gablka Momordykowá w Olegi Mandlowém sladkém, aneb w olegi Lněném močená/prospjwagj proti oteklinám Matky, Prsůw, y proti bolesti zlatých žil/vzdrawugj y wsselikau spáleninu. Když se má strogiti oleg, proti raněným Nerwům/ tedy k Gablkům Balsaminowým aneb Momordykowým, máš přiwzýti Olege Zwonečkowého aneb Terpentýnowého. * Momordyku gmenugj také Latině Charantiam, Pomum mirabile, Pomum Hierosolymitanum. Wlasky Charatia. Francausky Nerueille. * Německy Balsamáp fel. * Polsky Židowské gahody.

Momordyka Samice. Balsamina altera.

Gest gesstě giný spůsob Momordyky, ginačegssj nežli prwnj. Má prut welmi tlustý, půl druhého lokte zwýssj/tučný, sstáwnatý, zzelenabrunátný/z něhož wycházý množstwj tlustých ratolestj, listem oditých/ kteréž se Wrbowému připodobňuge/toliko že gest wůkol zstřjhané. Kwět nese weliký, brunátný, ocasatý/ z něhož wyrostagj gablka, poněkud prwněgssjm Momordykowým podobná/ okrauhlá, obdlaužná, chlupatá, sprwu zelená/a když zragj žlutá/když pak docela wyzragj, sama od sebe se pukagj a otwjragj. Semeno magj takměř gako Ssocowice. Kořenj množstwj tlustého a tuhého. Sstěpuge se w Zahradách, gako přespolnj zrostlina. O té prawj, že s předesslau gest gednostegné mocy: Ale gá sem toho neskusyl.

O Réwj Winném. Kap. CXLIV. B

Rozdjl.

Mnozý gsau rozdjlowé Wjna aneb Réwij winného/ podlé rozličneho spůsobu a přirozenj kragin, w nichž Wjno roste. Mocněgssj a sylněgssj roste na Horách wýslunných k wýchodu a ku Poledni, nežli na rowinách aneb w Západčj. W Ržjssi za neylepssj Wjna pokládagj Reynská, Elsacká, Wirtenberská, Franská a Rakauská. Starý včitel Theophrastus prawj o gednom Winném kmenu, že Wjno bez listj nesl lib. 2. cap. 4.

Spůsob.

Spůsob a Forma Winného kmene wůbec známá gest. Nebo z Kořene wyrostá kmen/ kterýž se na několik ratolstek aneb prutůw dělj. Kůru má sewssech stran rozsedlau a zpukanau/ručičkami aneb widličkami swými tyčj se přichytá a držj. Na prautj nese listj ssiroké, wůkol zstřjhané aneb zpilowané. Kwět má poněkud huňatý aneb wlnatý/okolo wsseho owoce obcházý. Hroznowé z mnohých gahodek w hromadu gsau spogeni na stopkách/barwy černé, brunátné, aneb čerwené, neywjce zelené/ každé zrno obyčegně wnitř má swá gadýrka.

Czas.

Kwetne obyčegně když neydelssj den, to gest okolo S. Jana. Ale na Podzym wynássj zralé hrozny.

Rozplozowánj.

Gak Réwj roste a rozplozuge se to známé gest. A wssak každá kragina w tom má swůg zwlásstnj obyčeg/ tak že nic gistého o tom psáti nemůžeme. Než kdož o zrostu wjna mnoho wěděti chce, mezy ginými čti Columellam, Palladium & Varronem. Proti Raupům a čer-

C pům a čerwjkům/ aby Wjnu (gakž se přiházý) sskoditi nemohli: Wezmi Raupů, Hausenek aneb těch čerwjků/ zetři ge na brusu/ a nato nabrus kosýř, kterýmž chceš z gara řezati. Aneb wezmi ty čerwjky/ deg ge do Olege, aby se w něm vtopili a shnili. Tim Olegem pomaž kosýře prwé, nežli gjm budeš řezati. Jtem ssetřiti máš, aby Kapusty ani zelj mezy wjno nesadil. Nebo ty dwě zrostliny přirozenau mezy sebau magj nenáwist/ tak že kdyby Kapusta mezy wjnem sazena byla, welikauby sskodu a zhaubu Wjnu včinila. Což poznawsse stařj včitelé Lékařsstj, zwlásstnj lék proti opilstwj Kapustu býti položili.

Réwj Winné. Vitis Vinifera.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Přirozenj wssech wěcý, kteréž při Winném Réwj gsau, z skutkůw geho poznáno býti může/ kteréž teď pořádně wyprawowati budeme.

Winného Réwj.

Ručičky na winném Réwj protlučené, a ta sstáwa pitá, sstawuge Auplawicy/ čerwenau nemoc a plwánj krwe hogj. Woda kteráž po řezbě, když les pláče, každého roku z gara teče pitá, kámen lomj a wyhánj. †Latinjcy té wodě řjkagj Aqua vitis & Lachrima vitis.† Táž woda do temných očj wpusstěná, zakládagjcý se bělmo shánj a zrak ostřj. Jtem dobrá gest proti lissegům, swrabům, vhrowatosti a sflekům na twáři, aby se gj člowěk vmýwal/ než musý prwé twáře Sanytrem aneb Salpetrem potřjti.

Popel z odřezaného Réwj winného a Babek gest † přirozenj pálčiwého a kausawého † vžitečný hogičům ran/ wsseliké zlé wředy w zadku střewa hogiti a wyčisstowati. Gest také dobrý s Růžowým olegem, s Rautau a s octem smjchaný proti wywinutým audům. Z Winného Réwj dělagj dobrý lauh proti sflusowaté hlawě. Z Popela Winného Réwj lauh strogený, aby gjm tělo myl, dělá čistau hladkau kůži/ snjmá z nj prassiwinu y wřjdky/ a zachowáwá člowěka od zlého strupu.

Wyráži se na starých kmenjch Winných sstáwa, gako Gummi/ kterážto s Wjnem pitá, kámen drobj a wen žene.

Winného Listij.

Sstiáwa a woda z listj Rýwowého pitá, dobře prospjwá těm, kteřjž krwj odmjtagj. Gest též vžitečná proti neřádné chuti těhotných Panj/ kteréž Latině Pica řjkagj.

Listj winné, ručičky y Réwj, dokudž gest mladistwé, protlučené a přikládané/ v

krutné

krutné bolenj hlawy od horkosti vkládagj. Jtem wsselikau horkost a roznjcenj hlawy, očj y žaludka ochlazugj. A může se y samé listj, aneb s gečnau mukau smjchané přikládati. A

Nezralých Hroznůw.

Hroznowé, dokudž gsau gesstě twrdj a nedozralj, chladj a sussj. Wůbec gmenugj Agrest. Posylugj žaludka/ sstawugj plynutj břicha/ a Cholerycka horkost vhassugj. Kteřjž na pálčiwau zymnicy stonj, těm se krmě s Agrestem strogiti mohau. Nebo ochlazugj a posylugj žaludka/ dáwagj chut k gjdlu. Nahledni in Auenzoarem cap. de apostemate Stomachi. Takowauž moc má y sstáwa z nezralého Wjna wytlačená/ kteráž se timto spůsobem strogj: Wezmi hrozny nezralé/ wylož ge na Slunce za tři aneb za čtyři dni/ nech ať zawadnau/ potom wydaw z nich wjno, a kupotřebě schoweg/ dobře přikryge a zacpage. Tato sstáwa aneb Wjno prawj Dioscorides, že y proti mornj nemocy gest vžitečné/ a slowe Latině Omphacium.

Chutná krmě z Agrestu a Wagec: Rozhřeg máslo na Rendljku/ wlož některé zrno Agrestu/ a potom wraz na to wegce.

Zralých Hroznůw.

Hroznowé zralj a sladcý, gsau přirozenj horkého a suchého na prwnjm stupni. Za čerstwa na mnoze gedenj, nadýmagj žaludek/ a plynutj žiwota přiwozugj/ a wssak bjlj sylněgi, nežli čerwenj aneb černj. Kdyžby ge pak zwěssel, ažby drobet zawadli, vžitečnj gsau žaludku/ dáwagj chut k gjdlu, a nestatečných posylugj. Ssupiny aneb Kominy a gadýrka magj se odmjtati w gedenj/ neb gsau těžkého zažitj.

Obecnau Reguli o wsseligakém Owocy dáwá Simeon Sethi, a prawj: Wsseliká owoce, kteráž magj tenkau kožku aneb ssupinku, gako Wjno w hroznjch, Wissně, sswestky, Břeskwe y giná podobná, před ginými pokrmy gjsti se magj/ aby brzo prossla, a břicha ne nadýmala. Ale nynj lidé wsse na opak a nedobře činj.

Gadýrek z zrn Winných. B

Takowá gadýrka gsau suchého a zacpáwagjcýho přirozenj. Wezmi gadýrka z Winných zrn, vsuš ge/ ztluc drobně a přilož † s kyselým Wjnem aneb s wodau Gitrocélowau † proti čerwené nemocy, Auplawicy, běhawce, kormaucenj a dáwenj žaludka.

Mstu.

Chcessli čistý Mest pjti, kterýžby syc kalný byl: Postaw cýnowau konew s Mstem do horké wody, tak dlauho coby mohl Otče náš zřjkati: potom zase wychlad/ tedy kwasnice na dně se vsadj. † Sladký Mest gest sskodliwý pjti/ nadýmá žiwot y Střewa/ dělá mnoho wětrů/ těžce se zažjwá/ dáwá hrubau hustau krew. A wssak neproskočjli brzo člowěka, býwá mnohem sskodliwěgssj. Wssak Mest z kyselých hroznů wjce sskody přinássj/ tjže se zažjwá/ dělá hrubé a syrowé wlhkosti/ žřenj w žiwotě, a časem y běhawku a čerwenau. †

† Wařeného Wjna.

Wařené Wjno slowe Řzecky ἕψημα. Latině Mustum coctum, to gest Mest wařený: A gest dwogj, ač málo od sebe rozdjlný: Gednomu řjkagj Sapa vel Syræum, když Wjna až do třetjho djlu vwře/ odkudž také Mustum ad tertias decoctum slowe. Druhému Defrutum & Carenum, Jtem Mustum ad dimidias coctum, když Mstu až do polowice vwře/ a ten nebýwá tak hustý. Kdož chce takowé wjno wařené dobré mjti/ musý Mest z neylepssjch Hroznů wzýti/ a to býwá mocněgssj a sylněgssj, nežli z hroznů obecných a lehkých. Takowé wjno má moc zahřjwati/ ale ne tak hrubě gako Wjno samo: gest mnohem hustssj/ ne tak brzo se rozcházý po těle/ a nespěssně od člowěka wycházý skrze wodu/ a wssak lehce obměkčuge žiwot na stolicy: dáwá tělu dobré požiwenj/ ale pro swau hustau podstatu dlauho se messká w žaludku/ gatrám a slezyně nehrubě prospjwá. S vžitkem dáwá se vstawičně kassljcým, a těžce oddychagjcým/ nebo præparuge syrowé sslemy a wlhkosti/ kteréž se w prsech a okolo plic založily/ a spůsobné činj k wychrkowánj a wymjtánj. Galenus pjsse lib. 3. de med. secundùm loca, že toho Wjna s prospěchem vžjwati můžeme, proti bolenj vssj. †

C

Wjna.

Plinius prawj, že Wjno gest krew Země. Nic lepssjho nenj kuposylněnj přirozenj, gako dobré přirozené Wjno/ kteréž gest podstaty subtýlné a čisté, barwy pěkné, wůně a chuti libé. Přitom ani přjliš staré, ani přjliš mladé/ a kteréž w zdrawém powětřj zrostlo. Takowé Wjno střjdmě pité, zbuzuge chut k gjdlu/ naprawuge zažjwánj/ snadně se do wssech audůw roznássj a proměňuge/ dáwá dobrau barwu/ zahánj zámutek srdce/ a summau wssech přirozených mocý posyluge.

Obecné gest Přjslowj: Wegce gedné hodiny, Chléb gednoho dne, Wjno gednoho roku stářj, magj swůg neylepssj čas. Ale Dioscorides prawj: Wjno má býti v prostřed swého wěku/ a že neylepssj gest na pitj, když gest sedmileté. Tuto se musý gedné každé kragině něco possolkowati a propustiti. Wjna welmi stará, subtýlná, bjlá, proprawugj moč/ ale hlawu y žjly Nerwowé obtěžugj.

Wsselike opogenj gest sskodliwé/ zwlásstě když to vstawičně trwá. Nebo tudy suché žjly gináč Nerwowé welmi slabnau a mdlegj / a zbytečný truňk gest počátek náhlé, nenadálé a prudké nemocy. Ale Wjno mjrně vžjwané, přinássj tělu vžitek, gakž nahoře dotknuto. Obecný lid řjká, že Cžerwené wjno twrdj a zacpáwá/ ale musý to mu dobře rozuměti. Nebo žádné Wjno čerwené, když gest čisté, subtylné a chutné, netwrdj ani nezacpáwá. Gest owssem prawda/ že ne tak rychle procházý a proniká, gako bjlé/ kteréž také w rowné gest Substancý aneb podstatě a dobrotě. Proti tomu každé Wjno zacpáwá a twrdj/ kteréž gest husté a kyselé, buď ono bjlé aneb čerwené/ ač wjce čerwené.

Chcessli Wjno sylné lehčegssj vdělati, deg topenicy z chleba do konwice Wjna/ tedy ten chléb částku té sýly do sebe wtáhne/ a potom Wjno nemůže se tak sylně zhůru wznássetí. Wiz Auicennam Can. 3. doct. 2. cap. 8.

Chcessli aby se Wjno kalné w Sudu včistilo/ wezmi geden aneb dwa nowé nepoléwané hrnce/ ztluc ge a sskořjpky vwrz do sudu/ tedy přitáhnau k sobě kwasnice, a Wjno se včistj. To též činj bjlé oblátkowj ztlučené a do sudu vwržené.

D

Aby Wjno w Sudu nezkyselelo, kladau někteřj kus Slanin sspuntem do něho, a dobře zacpáwagj: † odtud Wjno zůstáwá sladké/ ale býwá sskodliwé a zlé. †

Kdožby měl žaludek nestatečný, a z studenosti zle zažjwagjcý, deg sobě ráno dobrý truňk wjna ohřjti/ wsyp do něho ztlučeného Pepře gednu čtwrtcy, a wypj.

Bjlé Wjno s drobtem Ssaffránu smjchané, a teplé přikládané, lehčj bolest Podágry/ kteráž z studené přjčiny pocházý.

Wezmi žjlu Gelena, w času řwánj zabitého/ vsuš gi a ztluc na prach/ k tomu wezmi půl lotu a geden quentjk černého Pepře/ smjcheg w hromadu w truňku Malwazý/ a požjweg ráno za několik dnů pořád. Tim se kdož gest studený zase naprawj.

Proti studenému nedůžiwému žaludku vstawičně se baufjcýmu: Wezmi topynku z chleba sussenau / omoč gi w Malwazý / pospi ztlučenými Hřebjčky / a teplau přilož na žaludek.

Páleného Wjna.

† Z dobrého sylného Wjna pálj se liquor arte chymica, kterýž slowe Aqua vitæ, aneb Spiritus vini, a nic giného nenj, nežli ipsa essentia siue anima Vini, to gest sama moc a podstata wjna/ poněwadž to což po wytaženj toho Spiritus pozůstáwá, nemá giné chuti nežli gako woda a k ničemuž se nehodj. To pálené Wjno gest welmi horké a suché / tenké a subtýlné podstaty / čistssj a subtýlněgssj býwá, čjmž se častěgi dystylluge a přepaluge. K mnohým wěcem gest vžitečné/ rozmnožuge a zachowáwá přirozenau horkost w člowěku / chránj mocy těla / nawracuge potracenau sýlu / posyluge žiwotnjch duchů: Zdržuge Cžlowěka při dlauhém zdrawj/ dáwá dobrý smysl a rozum/ twrdj pamět a ostřj zrak: Zahřjwá studený a mdlý žaludek/ rozhánj wětrnosti w žaludku y w střewách/ a tak dobré gest proti střewnjmu žřenj / a pomoc činj žaludku aby dobře pokrmy zažjwal. A wssak wystřjhati se ho magj wssickni ti, kdož gsau přirozenj horkého/ gako Sanguinei & Cholerici, a kteřjž na nemocy horké stonáwagj. Gest y gatrám sskodliwé/ a na mnoze pité vrážj Nerwy aneb žilny.

Kdož má žaludek nestatečný a zastuzený/ wezmi Cukru, Galgánu, Zázworu dlauhého Pepře,

ho Pepře, Musskátowého kwětu, Skořice a Kalmusu / wssecky ty kusy na drobno skrágené A
wlož do Sklenice / naleg na ně dobrého páleného Wjna / a wypj z toho plnau lžičku malau každé ráno. Zwlásstě pak w Zymě vžjwati toho můžeš.

Kdož nemá žádné chuti ani appetýtu k gjdlu / wezmi páleného Wjna, a wlož do něho wrssky Pelyňkowé / a gez z toho po čtyři aneb pět dnů ráno plnau lžičku / nabudeš zase chuti k gjdlu. Wssak pokudž ten nedostatek gest z studeného sslemu, a ne od žluči. †

Pelyňek a Galowcowá zrna přes noc do páleného Wjna wlož / a ráno omoč w něm kausek chleba vsusseného a gez. To wysussuge a zžjrá sslemowité wlhkosti w žaludku.

Pálené Wjno pité, gest také vžitečné proti Ržezawce.

Kdožby mnoho Wjna páleného wypil, tak žeby se w něm zapálilo / deg mu rychle Kozýho mléka pjti / k tomu omoč starau plst w teplé wodě, a přilož mu na žaludek.

Pálené Wjno s medem smjchané, a dětem teplé do pupku wetřené, mořj sskrkawky / přidássli k tomu žluči Wolowé, bude sylněgssj. Pelyněk přes noc do páleného Wjna wložený, wjno to gest znamenitě dobré proti čerwům w Břisse / aby w něm ssátek omoče, dětem teplý na pupek přiložil / a důlku pod hrdlem y pod nosem pomazal.

Winného Octa.

Ocet studj a swjrá, prawj Dioscorides: žaludku dobrý gest a prospěssný / dáwá chut k gjdlu / odgjmá nechutenstwj / sstawuge plynutj břicha y krew, kdež se ta koli wyrážj / aby geg člowěk pil, aneb zewnjř přikládal.

Ocet přiložený, prospjwá proti rozgjdawým otokům / proti S. Antonina, aneb Pekelnému ohni / proti strupu, prassiwině, lissegům y zateklým prsům.

Ocet s medem smjchaný, modřiny shánj.

Ocet teplý pitý, gest vžitečný těm, kteřjž dychati nemohau / leč zhůru hlawy pozdwihnau, aby gako sedjce leželi.

Djtkám, kteréž od sskrkawek trápenj a žřenj mjwagj, může se někdy málo něco octa do aust wpausstěti / nebo rozhánj a mořj čerwy w žiwotě. Přidássli trochu páleného rohu B
Gelenjho do téhož octa, a tak djtěti dáš / nadto giž nebude takměř prospěssněgssjho lekařstwj. Auenzoar tomu chce, aby w čas mornjho nebezpečenstwj ocet na Cyhly rozpálené lil / a tim dům aneb pokog wykuřowal.

Komuž přjliš krew nosem teče / omoč hubu aneb lněný ssátek w Octě z čerweného wjna / a studeným oblož lůno / zastawj se tok krwe.

K nestatečnému žaludku, kterýž žádné chuti k gjdlu nemá: Wezmi geden žegdlj k dobrého Wjna čerweného / půl žegdljka octa winného / Mastyxu geden lot: Zwař to wsse tré spolu / potom omáčeg w tom nowau haubu / a mezy dwěma dřewěnnými taléři wytlače, teplau na žaludek přikládeg / wssak na čtitrobu.

Proti wsselikému přjlissnému toku, zwlásstě pak proti plynutj žiwota, gisté skassenj: Wař Raky w octě winném / potom ztluc sskořjpky aneb ssupiny rakowé na prach. Toho prachu deg ráno a na noc geden quentjk s teplým truňkem wody Gitrocélowé, aneb čerweného Wjna / ač zymnice nenj přjtomná. Chcessli wlasů kdežkoli pozbyti, wezmi malé myssky, spal ge na prach / a z toho prachu aneb popela a z octa vděleg lauh / pomazug tim mjsta prwé oholeného: A takť Wlasowé aneb docela neporostau, aneb skrowně a nespěssně. Chcessli sobě přihotowiti, aby w čas potřeby kdykoli Ocet sobě vdělati mohl: Wezmi vsussenau topenicy z chleba / wlož gi do octa / a wyňma gi zase vsuš / a to poněkolikráte včiň. Když potom ten chléb do wody, do piwa aneb Wjna vwržeš, y hned zoctj. Giný spůsob rychlý k strogenj octa: Wezmi pecyčky aneb gadýrka z Wjna, po wytlačenj w Lisu / zetři ge s prudkým octem Winným / powysuš zase, a opět s Octem zetři / zase wysuš / a tak často vděleg. Potom schoweg ta gadýrka tak přistrogená. Neb gakž ge do wody, do piwa aneb Wjna wložjš / vdělá se dobrý Ocet.

O Růžowém, Liliowém y giných octjch, nahoře psáno gest pod bylin gegich tytuli.

† Winných Kwasnic.

Kwasnice aneb Droždj winné, Latině Fex vini, Sanies vini, Crassamen & Crassamentum vini,

C tum vini, má také swůg vžitek w Lékařstwj, y krom lékařstwj. Páli z něho Wjno wssudy obyčegné a známé/ téhož přirozenj, mocy a wlastnosti s prwnjm, o němž málo wýš praweno/ kromě že nenj tak subtylné a sylné, gako Spiritus vini.

Kwasnice winné a Kamenec aneb Alaun, to obé w rownosti spolu smjchané a přiložené, dobré gest proti Raku. Proti Křeči, kterýž z raněnj přicházý, wezmi Kwasnice winné/ a přideg do nich drobet ztlučeného Alaunu: Má býti dobrý lék.

Winsstjře.

Winsstjř gest také z pokolenj winných Kwasnic/ kteréž se Sudu přjdržj a ztwrdnau. Řzecky mu řjkagj τρύξ. Latině Tartarum, Lapis vini. Wlasky Feccia. Sspanyelsky Rasura de vino. Německy Weinstein. Paulus AEgineta pjsse/ že Winsstjř hrubě wysussuge/ a nětco také rozděluge s mocý w hromadu sstahugjcý. Prospěssně ho vžjwagj proti wlhkým neduhům těla. Dodonæus swědčj/ že Winsstjř dobrý gest Wodnotedlným/ zwlásstě Leucophlegmaticis, aby prach z něho ráno na čtitrobu přigjmali. Nebo ztrawuge a wysussuge wodnatě wlhkosti/ wywodj ge skrze moč/ a žene takowé Materye zlé stolicemi wen.

Zewnitř gako Cataplasma přiložený na žaludek, zastawuge dáwenj, tracenj a běhawku geho. Proti sseredným a nečistým zubům: Wezmi Winsstjře půl lotu/ ztluc geg na drobný prach/ proseg skrze husté sýtko/ potom geg wymeg w dobrém wjně/ a wytjreg tim zuby každého dne gednau. Naposledy propłakug zuby wodau, kterážby nebyła přjliš studená. †

O Řzeckém wjně, Rozynkách a Cybébjch

Řzecké wjno a Rozynky Latině Vuæ passæ aneb Passulæ řečené, z neylepssjch hroznůw dělagj/ gakby se strogiti měly wypisuge Columella lib. 13. cap. 16. Dwogjho spůsobu k nám přinássegj, menssj a wětssj. Z toho pokolenj gsau také Cybeby, kteréžto spůsobem y chutj welikým Rozynkám se připodobňugj/ a wssak gsau wětssj. Neb se z pěkných welikých hroznůw strogj. Řzecké wjno a Cybeby magj mjrnau horkost/ dáwagj dobrau potrawu/ posylugj žaludka y gater/ otwjragj zacpánj/ a krew dobrau dělagj.

D Řzecké wjno posypané Pepřem, a w vstech žweykané, sstahuge wlhkosti z hlawy.

Kdožby na každý den ráno a v wečer, před gjdlem selžjcy Řzeckého Wjna gedl, otewře a obměkčj mu žiwot/ a k Stolicým pomůže. Stěžkostj se nagde lepssj a přjhodněgssj lékařstwj pro lidi Cholerycké horkého přirozenj/ kteřjž častokráte w žiwotě zatwrzeni býwagj. Řzecké wjno s Wjnem wařené a pité, zahánj kássel/ gest také prospěssné proti oteklinám plic, ale wssak bylaliby při tom zymnice, nemá se Wjna žádného vžjwati. † Z Řzeckého wjna dělagj také dobrau Lektwař timto spůsobem: Wezmi kořene Piwoňkowého geden lot/ Suchého Hyssopu, Melissy, Gelenjho gazyka, každého půl hrstky. Zwař ty kusy wssecky spolu w desstowé wodě/ wytlač tuze a proceď. Potom deg do té gichy aneb traňku gednu libru přebraného, wypraného a dobře zetřeného Wjna Řzeckého/ zwař opět a proceď skrze lněný ssat, aneb wlásenné cedjdko/ přideg k tomu gednu libru bjlého Cukru/ a wař až bude husté gako Lektwař. Tato Lektwař gest náramně dobrá k rozssjřenj Prsů, ku polehčenj ostrého kássle/ a wymjtánj nečistot. Vžitečné prospjwá y obtjženým paducý nemocý, když těžce oddychagj/ a to za přjčinau Piwoňkowého kořene. W Apatékách řjkagj té Lektwaři Loch passularum. † Winné Réwj slowe Řzecky ἄμπελος οἰνόφορος. Arabsky Harin. Latině Vitis vinifera. Wlasky Vite domestica. Francausky Vigne. Německy Weinstok.

† Cybéby Latině Vuæ Zibebæ, Vuæ Damascenæ, Vuæ passæ Damascenæ, Zibebæ, Passulæ Damascenæ. Německy Zibeben, Damascener trauben, Damascenisch Rosin/ proto že se k nám od Damassku přinássegj. Rozynky přiwážegj z Ostrowa Cypru, Hysspanye a Prowincye/ a tyto poslednj gsau neylepssj, a nad giné mocněgssj. Slowau Latině Vuæ passæ majores, Vuæ Massilioticæ, w Apatékách Passulæ maiores. Německy Grosse Rosin vnd Meerträublein, Marsilien träublein. Řzecké Wjno gest neymenssj/ a nemá žádných gadýrek. Řzecky slowau Apyreni, Latině Vuæ passæ Corinthiacæ, Vuæ passæ Ciliciæ, Passulæ Corinthiacæ, Passulæ Ciliciæ, Passulæ Cheseminæ, id est sine nucleis. W Apatékách Passulæ minores. Arabsky Chesmes. Německy Kleine Rosinlein, Weinbeerlein. †

O Chmeli.

O Chmeli. Kap. CXLV. A

Chmel. Lupulus mas.

Chmel bez hláwek. Lupulus fœmina.

Pokolenj a Spůsob.

CHMel v nás w Czechách † ano y w giných chladných Kragi- B
nách zwlásstě kdež wjno neroste † gest známý wssechněm/neb ho ku piwu po třebugj: a gest dwogj/Sstěpný a planý. Sstěpný se sadj, opatruge a k tyčjm přiwazuge. Wypausstj † Měsyce Března † neyprwé mladistwé wýstřelky, zcela okrauhlé, zbrunátnačerwené, bez listu. Ti gakž člowěka zwýssj wyrostau, hned prowázky geho docela chlupatěgj / wssudy sewssech stran drobnými bodláčky osazeni. Listj též má chlupaté, zčernazelené/obyčegně každý na tré y wjce na patero rozdělené/podobné listj Ostružinowému. Na prowázcých vkazugj se † měsýce Czerwence † stručnatj, w hromadu stisknutj zbjlažlutj kwětowé, podobnj winnému/ale dokonalegssj a plněgssj. Z těch oznámených kwětů rostau měkcý, plnj a lehcý pytljčkowé/mezy nimiž ležj brunátné a okrauhlé Semeno skryté/ kteréž potom po času býwá černé a hořké. Czesagj Chmel měsýce Srpna aneb při počátku Podzymku. *Na Chmeli gest se tomu podiwiti/že kterýž kwetne, žádného Semena nenese. Proti tomu, kterýž semeno wydáwá, žádného kwětu nemjwá. ¶ Planý Chmel, ledakdes mezy chamradjm, wedlé Plotůw, zdj, přjkopůw, a kdež toliko čeho se chytiti může, roste / a to sám od sebe bez lidského opatrowánj/a nedělj se geden od druhé° twářnostj, krom že sstěpný wewssem gest wětssj.

Přirozenij, mocy a včinkowé.

¶ Poněwadž Chmel gest welmi hořký, a wůně sylné/ musý také býti welmi horkého a suchého přirozenj na druhém stupni/tolikéž y kořen horké gest powahy. Mocy ztenčugjcý, otwjragjcý, stjragjcý, a krew od připálených wlhkostj wyčisstugjcý. Wrssky Chmelowé, gichž s octem gako Salátu požjwáme, wjce wlhkosti při sobě magj/a netak přjlissně horčj a sussj/a gsau za pokrm y za lékařstwj / protož neypřjhodněgi magj se požjwati před giným gjdlem. Nebo krew čistj, břicho měkčj a zacpalosti otwjragj.

Wnitř.

¶ Hláwky Chmelowé gsau Sladownické kořenj. Neywětssj vžitek Chmele gest ten, že ho k

C že ho k wařenj piwa vžjwagj / a může býti gako Sůl piwa: wssak když ho přjliš mnoho berau, býwá piwo hořké a obtěžuge hlawu. Někteřj Pekaři bez tohoto owoce také býti nemohau, k sprawenj sobě kwasu. Nebo Chmel welmi mocně nadýmá/ a těsto činj kypré, djrkowaté aneb okaté. ¶ Z Gara lidé rozkossnj z mladistwých wýstřelkůw Chmelowých dáwagj sobě strogiti salát/ a magj geg za pokrm vžitečný k otewřenj zacpaných gater. ¶ Sstiáwa z Chmele syrowá do žiwota přigatá, mocně žene skrze stolice. Ale když se zwařj, mdlegi to působj/ než proti tomu znamenitě slaužj w zacpánj wsselikých audůw wnitřnjch / žene wen z těla obogj žluč, krew čistj, a močenj přiwozuge.

¶ Kořen odnjmá wsseliká zacpánj, zwlásstě Gater a Slezyny.

¶ Wařiti wrssky Chmelowé w Kozý syrowátce/ Rutku polnj, Borák, Wolowý gazyk, Pelyněk, Cžakanku, a pjti: Takowý nápog krew čistj od horkokrewnosti/ a spůsobuge tělo kupěknosti/ pjhy, ffleky, swrab těla, žlutost geho. zelenost, horkost krwe, Malomocenstwj, Franskau nemoc, lissege, čerwenost twáři s zlau zsynalostj zahánj.

¶ Jtem tento dolegssj traňk Gátra oprawuge a čistj/ průduchy gegich otwjrá/ žlautenicy, wodnotedlnost suchau, klánj bočnj, zwlásstě prawého boku zapuzuge/ horkost gater, y wsseliké roznjcenj wnitřnj krwe a žil odgjmá. Wezmi wrssky Chmelowé, Králowský traňk, Sstěrbák, Růži, Kokoticy, Gatrnjk, Rozynky/ wař v wodě a pj několikrát za den. ¶ Proti zymnicy třet, ho y čtwrtého dne, wař wrssky Chmelowé, s Gitrocelem v wodě a požjweg. ¶ Hláwky Chmelowé s geho Semenem gsau wětssj horkosti/ y sylněgssj k zachowánj wsseliké wěcy od porussenj.

¶ Ryby, masso, ptáky vdjssli, Chmelem a Kopřiwami podkuřug/ to od čerwůw zachowáwá. ¶ Semeno ztjži gedné čtwrtce pité, sskrkawky w břisse mořj/ Cžmeru wywodj y moč. Též činj y kwitj v Wjně wařené a pité.

Zewnitř.

¶ Swrchudotčená sstáwa do vssj wpusstěná, zachowáwá ge od wsselikého porussenj a hmliny/ a smrad w nich zahánj. ¶ Pára přistrogená z Chmelowého kwětu D dobře prospjwá Matce twrdě zawřené, y těm gessto pracně močj / ano y těm, kteřjž kámen w Měchýři cýtj, když magj wodu pausstěti.

¶ Kwitj Chmelowé dobré gest, aby w něm v Wanně seděly ženy, proti zpuchlosti a twrdosti lůna/ y také když těžce wodu pausstěgj.

¶ Komuž nohy smrdj, timto prachem zaseypeg: Wezmi tu žlutost z hláwek Chmelowých, Alaunu, Dubowých bublinek/ vděleg z toho prach/ a tim mezy prsty zaseypeg/ a do obuwj naklad mchu, aneb listj Dubowého. Ten prach také čerwy w ranách mořj.

¶ Chmel slowe Rzecky Σφύον. Latině Lupus salictarius, Lupulus. Wlasky Lupulo. Francausky Houblon. Sspanyelsky Hambrecillos. Německy Hopffen. Polsky Chmiel.

O Swlačcy Bodlawém.

Kapitola CXLVI.

Spůsob.

TAto Bylina slowe Rzecky Smilax trachea, Latině Smilax aspera, Německy Stechende winde. W zemi Wlaské in Hetruria, kdež w hognosti roste, Hedera spinosa & Rubus ceruinus, to gest Břečtan trnowatý a Ostružina gelenj se gmenuge. Pročež y my gmenowati gi můžeme Swlačec aneb Břečtan bodlawý aneb pjchawý. Neb gest zrostlina zhůru se pnaucý, magjcý welmi dlauhé, twrdé a bodlawé Réwj/ a množstwj ručiček, gjmiž se okolo stromů od spodku až do wrchu točj a pne. Listjm se připodobňuge wětssjmu Břečtanu/ kromě že ge má menssj, nehranaté, chlupaté, twrdé a sspičaté, na gedné wlhké sspičce a stopce. Měsýce Máge wynássj bjlé a wonné kwitj, z něhož býwagj gahody/ ty pospolu wisý w spůsobu hroznůw/ když zragj sau čerwené/ a naposledy počernalé: gednakaždá gahoda má dwé zrnka / a w wětssjch časem třj se nachá-

se nacházegj / w neymenssjch někdy toliko gedné. Ta zrnka zewnitř gsau černá a welmi A
twrdá. Na koncy toho Réwj neywětssj hroznowé wisegj. Kořen gest twrdý a tlustý.
Sýdlo swé má w mýstech nedělanych. † Náge měsýce kwetne / ale owoce na podzym zrage. †

* Dwogjho pak spůsobu se nacházý tento bodlawý Swlačec / geden nese čerwené gahody
w sezránj / a druhý černé. * Někteřj lidé včenj domnjwagj se / žeby to přespolnj ko-
řenj, kteréž z Jndye přinássegj, a Saltas aneb Sarsas Perilias gmenugj, nic gineho býti nemě
ko, nežli kořen těchto bodlawých Swlačcůw. Čemuž wssak ginj odpjragj / chtěgjce tomu
že Salsa Perilia gest zwlásstnj bylina / kteráž tomuto Swlačcy bodlawému welmi gest po
dobná / odkudž snad ten omyl přicházý, že se Swlačcem bodlawým býti pokládá. Této
nesnáze gá newjm kterak spokogiti / poněwadž o té Sarse Perilij, gakožto přespolnj Bylině,
žádné giské wědomosti nemám.

Swlačec bodlawý. Smilax aspera.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

† Gahodky této Bylinj gsau poněkud chuti kausawé / a tak přirozenj drobet horkého. †

Wnitř.

Lístj a owoce bodlawého Swlačce před gjdlem a po gjdle pité, gest dobré lékař-
stwj proti Gedu. Prawj, kdyby prach z tohoto owoce a lístj strogený, dán byl
w nápogi wnowě narozenému djtěti / že mu potom žádný Ged sškoditi mocy nebude.
Protož se tato Bylina wzjwati může k wsselikým lékařstwjm, kteráž se proti Gedům dě-
gj. Sstiáwa z gahodek wytlačená, gest také mocná proti gedowatině.

Zewnitř.

Wěnec z lístj wwitý, a na hlawě nossený, odnjmá bolest hlawy. † A dokládá Plinius,
že k tomu lístj nabrati musý w lichém počtu, ginák žeby nic platno nebylo. †

† Tento drsnatý aneb ostrý Swlačec Gaza gmenuge Hederam Ciliciam. Ginj Volubi-
lem aculeatam vel pungentem. Wlassj Rouo ceruino. Francauzowé Liset piquant. Polsky
Powoy kolaucy. Němcy také Scharffwinde. †

† O Kořenu Sarsæ parillæ.

Spůsob a Mýsto.

Poněwadž Autor nás Mathiolus w Kapitole této o Bylině Smilacis asperæ, zmjnku
včinil o Kořenu Sarsæ parillæ, aneb gakž on gi gmenuge Salsę pariliæ, ale gakožto te-
hdáž no-

C hdáž nowého a sobě neznámého newypsal/ widělo se nám tuto z giných Herbářů Latinských a Německých geg wypsati/ zwlásstě že giž nynj gest w hrubé známosti/ a w častém od lidj užíwánj. Gest tedy Sarsa aneb Zarza parilla, aneb Salsa perilla, gakož swědčj Garcias ab Horto byl na magicý množstwj kořenj, na dwa lokty a wjce dlauhého/ a w zemi tak hluboko wězýcýho, že se s těžkostj wykopati může: To kořenj gest tenké, drewnaté/ a téměř obecnému Osládyči podobné. Ratolesti má sukowaté a drewnaté, kteréž se dadj brzo wysussiti. Dokládá Garcias, že newj, takéli kwět a owoce gaké nese. Kořenj má se bráti a vžjwati drobet počernalé a čerstwé, nezčerwiwělé/ ani to kteréžby se snadně lámalo/ ale tuhé, tažné a poněkud těžké: nebo to z kteréhož prássj, když se rozlomj, nenj vžitečné. Nacházý se w nowém Swětě in America, in India siue Hispania noua, a odtud se k nám dodáwá.

Salsa siue Zarza parilla.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Toto Kořenj gest podstaty subtylné, horké a suché. Nemá při sobě žádné chuti ani ostrosti/ kterážby w ssmaku poznána býti mohla.

Wnitř.

Tohoto Kořenj proti mnohým neduhům vžjwagj/ zwlásstě proti Francauzům/ proti Podágře a klaubnj dně/ proti Flusům y giným nedostatkům hlawy/ proti otokům a mnohým wjce nemocem, z studenosti a z Flegmatyckých wlhkostj půwod swůg beraucým. Wssak nemá se vžjwati w prudkých a náhlých nemocech, ani w horkých zymnicech. Dobré gest y mdlým a nestatečným gatrám/ zmenssuge Slezynu/ a odhánj počátečné malomocenstwj.

Rozličným spůsobem strogeno býwá toto Kořenj/ ale neyobyčegněgssj téměř gest tento: Wezmi čtyři loty kořenj Sarsæ parillæ, wypeř ge a wyčisť dobře/ skrágeg na drobné kausky/ deg do nowého poléwaného hrnce/ naleg na něssest liber wody (Libra gest téměř Pražský žeydlik/ a držj dwanácte vncý, to gest čtyřmecýtma lotů) nech ať se tak močj za čtyřmecýtma hodin/ zahraď hrnec dobře obwýssnau pokljčkau, aby žádná pára wen nessla: potom přistaw geg k mjrnému ohni z vhlj/ nech ať powlowně wře, ažby z toho dwa žeydljky vwřeli: prostuď zase a procedě ten Trank schoweg k vžjwánj. Kdyžby pak toho Trankn proti nahoředotčeným nemocem, vžjwati chtěl/ musý se nemocný prwé dobře wypurgowati/ w teplém pokogi se chowati a wětru se wystřjhati. Potom má ráno w lůži, aneb w potnj wanně sedě deset vncý toho Trankn přigjti/ dobře

ti/dobře se přikryti a za dwě hodině potiti, gakž náležj, s otjránjm potu. Pakliby nemohl pogednau tak mnoho wypiti/ může wedlé přjležitosti méně přigjti: wssak nepožene tak sylně potu, když ho mensjj Dolm přjgme. Po wykonaněm pocenj, může požjwati Rozynků, Řzeckého wjna, Mandlů, a giných lehkých zážiwných pokrmů/a wssak málo gjsti/ a w pokrmjch střjdmě a skrowně se chowati má. Pitj geho má býti tato wařená woda: Wezmi ssest Quentjků kořene Sarsæ parillæ, wař ge gakž prwé dotčeno w dobře přikrytém a zahraženém hrncy, při powlowném ohni wpěti librách wody, tak dlauho, až s geden žeydljk vwře/potom proceď ten traňk/wychlaď, a nechť pige mjsto giného nápoge aneb wjna. Kdyžby toho Traňku pro pocenj za některý čas, to gest as za teyden požjwal/ má znowa lehké počisstěnj přigjti/a po něm se zase potiti, tak dlauho až zdráw bude. ¶ Z téhož kořenj dělá se y giný gesstě traňk s ginými kusy timto spůsobem: Wezmi kořene Sarsę parillæ dwě vncý aneb čtyři loty/Francauzowého dřewa čtyry vncý/Oljwek aneb Sljw Jujubowých w počtu osmnácte/čtyrmecýtma Sswestek od pecek wyčisstěných/Borákowého kwětu geden lot/Fiolowého kwětu geden lot/a drobet zrn gečných: Ty kusy wssecky wař wečtyřech neb w půlpáté libře wody/ažby do třj aneb do půltřetj libry vwřelo/potom proceď to/a k desýti vncým wody přiměs gednu vncý Syrupu Fiolowého. Tento traňk také se pjti dáwá pro pocenj, rowně gako málo wýsse dotčený. Praktykanti gmenugj geg Syrupem, pro rozdjl Traňku aneb wody kupitj/kteráž se tak sylná newařj.

¶ Kořen tento přespolnj, gako y Bylina slowe Latině Sarsa vel Zarza parilla, Salsa parilla siue perilia. A to gméno gj dáno pro weliké podobenstwj, kteréž má cum Zarza parilla Hispanica, id est Smilace aspera, quasi dicas Rubum viticulam. Nam Hispanis Parra dicitur vitis, Parilla viticula & Zarza rubus. Alij Spinosam vitem ajunt significare. Vocatur & Smilax Peruuiana. Německy Salsenparillenwurtz. †

O Kokoticy. Kap. CXLVII.

Spůsob.

Kokotice okolo giných Bylin a křowij se otočuge a opletá/ gako něgaké přadeno. W zemi žádného nemá kořene/než z podkřjdlj giných Bylin wyrostá/a tak se daleko po giných Bylinách táhne/ až někdy y giné Byliny swým okolo nich obtočowánjm vdussuge/aneb wláhu gegich wlastnj wytahuge, vsussuge a vmrtwuge. Listj žádného nemá/než gakésy vzljky za owoce okrauhlé, plné semena, gako Mák wlčj. Nitky aneb wlássenicko má někdy bjlé/někdy čerwené, v welikosti struny na Hausljch.

¶ Bjlá obyčegně roste na některých suchých lukách/tu se rozkládá přes tráwu, gako něgaká pawaučina / tak že tráwa nemůže nahoru wolně růsti. Cžerwené hognost se nacházýwá, mezy Lnem/ též na plotjch, stromjch, křowjcha, giných zrostlinách/na nichž wisý a tak hustě se oplétá, žeby někdo pod nim wstjnu seděti mohl. Stromowj a křowj časem k zemi přitahuge. * Neylepssj Cuscuta nacházý se in Genista. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Kokotice má při sobě gakausy hořkost. Protož gest horká na prwnjm, a suchá na druhem stupni. Mocy stjragjcý, otwjragjcý a wywodjcý s gakausy trpkostj, gjž vtwrzuge.

Wnitř.

¶ Kokotice v Wjně wařená a pitá, otwjrá zacpaná gátra y Slezynu/wyčisstuge žjly odspeklé a lepawé wlhkosti. Slaužj y proti žlautenicy/nebo žene wen žluč močem y stolicemi/zwlásstě když se k nj přidá Pelyňku.

¶ Dáwá se také dětem proti gegich zymnicem: Než přjlissné gegj vžjwánj, žaludek ztěžuge. Odnjmá se gj ta sskodliwost přidánjm Anýzu.

¶ Zymnice třetjho dne y čtwrtého, z připálených wlhkostj/rozptyluge zástawy moče / ženské nemocy probjrá/žaludka y gater posyluge. Jtem mocý swau pěnokrewnost stolicemi wyhánj/ a mocněgi to činj s Pelyňkem smjchaná.

C Item dobrá gest proti wssechněm neduhům, z připálených wlhkostj pocházegjcým: Protož se hodj y proti Franské nemocy a wsseliké prassiwosti.

Syrup k čisstěnj krwe, y k swrchnjm nedostatkům vžitečný: Wezmi kořenj Cžakankowého, Borákowého, Kokoticy, Pelyněk, Rutku polnj, Růži, wrssky Chmelowé, Chlapinu menssj, Gelenj gazyk, Borák, Ženský wlas, každého hrst/ wař w Syrowátce aneb v wodě/ a pj každé ráno truňk teplý.

Kokotice slowe Ržecky a Latině Cassytha, Cassutha, vulgò Cuscuta, Podagra lini. Wlasky Cuscuta. Francausky Couche micy. Německy Filtzkraut, Flachsseiden, Flachsdottern, Range. Polsky Kánia Przedzá.

Kokotice. Cassutha, Cuscuta, Epithymum.

D

Epithymum.

Gest také Epithymum z Kokoticowého pokolenj/ tak žeby dobře menssj Kokoticý slauti mohlo/ proto že má drobněgssj swé prowázky, nitky aneb wlássenicko. Ale slowe Latině Epithymum od toho, že na Thýmu bylině wonné roste. W přirozenj a w mocech od Kokotice se nedělj/ ano ge wětssj a sylněgssj má/ poněwadž s wonným Thýmem (o němž na hoře w 39. kap. oznámeno) gest spřjzněná. * Roste pak Epithymum na twrdssjm Thýmu/ kterýž my také máme, a Thým gmenugeme. Ale má se trhati a zbjrati, dokudž gest čerstwý a celý. Neb když se zastará a téměř zpráchniwj, málo má giž w sobě mocy. Vžjwá se ho začasté k změkčenj a wyčisstěnj krwe Melancholické. Nacházegj geg y na giných bylinách, gako na Rosmaryně, Saturegi a giných.*

Dáwá se pak obzwlásstně toto Epithymum proti tesknosti/ proti bolenj hlawy/ proti Záwratu, paducý nemocy, Melancholij a proti ostrachům: Item proti třesenj srdce/ proti omdléwánj, a proti wssem nemocem geho z Melancholie pocházegjcým. Cžasté vžjwánj Epithymu, znamenitě spomáhá proti Raku a Slonowině. † Tato Bylina slowe Polsky Kánianka wloská.†

O Smrdutém stromu. Kap. CXLVIII.

Rozdjl a Spůsob.

Aczkoli Stařij o gediném toliko Stromu Smrdutém zmjňku činij/ wssak we Wlassjch dwogj se nacházý. Prwnj aneb weliký Smrdutý strom w hognosti

hognosti roste in Apulia & Campania, na cestě mezy Městy Terracina & Fundum. *Item A
w Frankreichu a w Hysspanij.* Strom gest drahné wysokosti/nese listj obdlaužné, sspičaté, zelené a měké/po třech na gedné každé sspičce gako Dětel. Kwěty má žluté gako zlato/ kteřjž dolů wisý co dlauhá paupata / z nichž býwagj lusky podobně gako na Wlčjm hráchu. W těch ležj brunátné Semeno, podoby Faseolůw, welikosti Bobu. Celý ten strom má sylnau smradlawau wůni. Druhý strom aneb menssj nacházý se okolo Města Trientu, zwlásstě w horách vdolj Ananiæ, y na giných mjstech země Wlaské. Okolo Trientu řjkagj mu Eghelo. Kwetne měsýce Máge a Czerwna, na Horách weselého wzezřenj.

I. Smrdutý Strom. Anagyris.

II. Smrdutý Strom. 2. Anagyris.

B

Nebo má také žluté kwěty gako zlato, podobně gako prwněgssj/ale paupata má delssj. Následugj potom lustičky, gako na Janoffjtu/w nichž se zawjrá semeno weliké co Wykwowé, obdlaužné gako Fazeolůw, barwy počernalé. Když někdy Sedlácy aneb Pastýři z nerozumu a newědomosti toto owoce gedj/tak se po něm welice dáwj, až časem y s krwj odchrkugj. Kmen aneb dřewo gest welmi twrdé/zewnitř požlautlé / wnitř pak při gádru černé, gako dřewo Francauzowé Guaiacum řečené. Tak gest twrdé a pewné / až ostřj aneb sspjce braussených želez ohybuge a tupj. A poněwadž to dřewo tak pewné gest, dělagj z něho mocné slaupy a kolj na Winice / y pewná lučisstě na Kusse. Někteřj Nowj Sskrybenti domnjwagj se že tento strom apud Plinium slowe Laburnus: Ale to býti nemůže/gakož gsme w Latinské nassj Knjze, dostatečné přjčiny toho vkázali. Tento strom také má po třech listech spola na gedné sspičce, gako prwnj.

Ačkoli Autor dwogj strom tento býti pokládá / wssak v Starých gediný toliko se nacházel/gehož listj smrdj. Ale druhý nemá žádné zlé wůně/v nás také na Zahradách přes zymu rád trwá/a od některých, gako Colutea, Wlaská Ssocowice se gmenuge pro Semeno. Někteřj mjti geg chtěgj za Laburnum Plinij. Wewlassjch mu řjkagj Eghelo & Auornello. Czastokráte pro twrdost swého dřewa za Ebenum ge prodáwagj/z něhož pěkná ffutra aneb pauzdra na Hřebeny dělagj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wnitř.

Přirozenj tohoto Smrdutého stromu, gest zahřjwati a rozdělowati. Geden quentjk listj v Wjně sladkém pitý, pudj kwět Ženský y mrtwý plod / dussnost y hlawy bolenj krotj. Semeno gedené, dáwenj zbuzuge.

C

Zewnitř.

Listj Smrdutého stromu protlučené a přiložené, otoky vkládá.

Dotčené listj přiwěssuge se ženám rodjcým/ale hned po porodu brzo preč zase má se snjmati a odkládati. Smrdutý strom slowe Ržecky a Latině Anagyris & Anagyros. Wlasky Anagyri, Eghelo. Francausky Bois puant. Německy Baumbouen und Stinckendbaum. Polsky Kámienný Bob, Tyczná wyká, Palnjk ogrodný.

O Bzu. Kap. CXLIX.

Bez. Sambucus domestica. Bez Hornj. Sambucus montana.

D

Spůsob.

Bez gest strůmek magijcý okrauhlé a popelaté ratolesti/ wnitř prazdné, a bjlým dřeněm wyplněné. Listů na ratolestech zarowen na dyl od sebe postawených obyčegně pět/někdy sedm aneb osm pospolu/gako na Wlaském ořechu aneb Gesenu/než menssjch a zstřjhaných, měkčegssjch, vžssjch, zeleněgssjch a smrdutých. Při wrchu ratolestj nese wrcholjky krásné, bjle/ a w nich kwět drobný a wonný. Po sprchnutj to° kwětu zůstáwagj drobné, černé neb brunátné gahodky gako hroznjcy, chuti winnokyselé, nelibé. Kwetne před S. Janem. Gahodky nese Srpna měsýce. Roste rád w mjstech stinných a w rumisstjch/též y podlé wod. Žáčkowé a děti z sstáwy těch gahodek přičinjc drobet kamence, zmodračerwenau barwu sobě dělagj, gako y z dřewa Střikačky a pukačky.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Bez přirozenj gest horkého a suchého na druhém stupni. Odtud moc wycházý přitahugjcý a studenokrewnost wyháněgjcý a obměkčugjcý/průduchy otwjragjcý/ gakž z skutkůw to sauditi se může.

Wnitř.

Bez do žiwota přigatý, má welikau wyháněgjcý moc. Nebo Bzowý kořen v wjně wařený a pitý, mocně wen žene Wodnotedlnost. Prostřednj kůra gest neysylněgssj. Protož musy se s nj rozssaffně zacházeti a požjwati.

Mladistwj

Mladiſtwj wýſtřelkowé aneb liſtjčko z gara otrhané, a giž oznámeným ſpůſobem vžjwané, nenj tak ſylné/ a geſt lidem mdlegſſjm přjhodněgſſj. A

Z týchž mladiſtwých ljſtkůw může ſe y práſſek ſtrogiti, a s teplau z maſſa poléwkau dáwati, vžitečný geſt k otewřenj zawřeného a zatwrzeného žiwota. Tauž moc má y woda pálená z proſtřednjch zelených kor. * Sſtiáwa z gahodek Bzowých s dobrau gjchau Slepičj, w kteréžby mnoho Petruželného kořene wařeno bylo wytlačená, proſpjwá Lidem wodnotedlným. Woda z kwětu dyſtyllowaná dobrá geſt proti bolenj Ledwj. *

Proti Wodnotedlnoſti: Wezmi kůru proſtřednj Bzowau y s kwětem / wlož do Wjna dobrého/ nech tak ſtáti za tegden, a každy den hýbeg. Potom to Wjno ſceď/ a do ſcezeného wlož hrſt růže, Pruſtworce a Zázworu do ſſátku zawázaného, každeho půl lotu/ wař to wſſecko ſpolu až polowice vwře/ potom wyňma vzljček ten, wytlač dobře/ wlož do Medu, a wař až Wjno wywře. Ten med dáweg Wodnotedlným, oteklým, a zymnicy každodenně magjcym. Kořenj s Kmjnem wařiti v wjně a pjti dobré geſt proti tráwenj a zymnicy každodennj. Někteřj ſtrogj dobrý Ocet z kwětu Bzowého.

† Lektwař Bzowá takto ſe dělá: Wezmi kwětu Bzowého dobře zralého, otrheg geg od ſſpiček/ a nech ho vwadnauti mezy dwěma čiſtýma ſſátky/ zſekeg aneb ztluc geg drobně. K gedné libře kwětu wezmi půl třetj libry Cukru/ poſtaw na Slunce a hýbeg čaſto. Tato Lektwař otwjrá zacpaná gátra/ rozhánj wětrnoſti a nadýmánj břicha/ a bránj počátečné Wodnotedlnoſti. *

Zewnitř.

Sſtiáwá aneb wodnatoſt z gahodek pomazowánjm dělá wlaſy černé.

Liſtj Bzowé mladiſtwé, s gečnau mukau ſmjchané, přjliſſnau horkoſt vkládá/ ſpáleninu a vkuſſenj pſa wzteklého hogj/ wředy, z nichžby ſe Fiſtule dělati chtěly, ſwaluge.

Jtem liſtj s logem Howězým aneb Kozlowým ſmjchané a přiložené, dnu w nohách léčj. Jtem wrſſky mladiſtwé Bzowé, s kořenjm Gitrocelowým a s ſtarým Sádlem ſmjchané/ tim pomazowati dnawých boleſtj, přilože na to liſt zelený, welmi brzo ge oblehčuge. Prach z liſtj Bzowého w nos wpuſſtěný, krew zaſtawuge. B Jtem liſtj s kwětem ohřjti, na Kolena a na oteklinu teplé přikládati, wytahuge otok a boleſti krotj.

Proti lámanj kdežkoli w přjhbjch, w koſtech, w prſech, w páteři, w hřbetě y w bocých: Wezmi olege Bzowého, Bobkowého, každého čtyři loty/ přičiň k nim Bobrowého ſtroge půl lotu/ páleného Wjna maljčko/ ſměs ſpolu, a tim ſe namazug/ přilože na to wlnu, aneb kůži Beránkowau.

Toto geſt dětem dobré: Wezmi Bzowého liſtu a Slézowého, ztluc s huſým ſádlem a poſmaž trochů/ tim břicho obkládeg/ obměkčuge a Božec wen žene.

Wodnatoſt z gahodek wytlačená a wyčiſſtěná, a s medem až do huſtoſti wařená, tak aby gako Julep byla, dobrá geſt do vſſj wpauſſtěti, proti gegich boleſti.

Pálj ſe z kwitj Bzowého woda, dobrá proti bolenj hlawy od horkoſti pocházegjcýmu, buďto wnitřnj aneb Slunečné/ aby ſmáčege w nj ſſátky na čelo přikládal: Jtem aby ſe gj vmýwal, proti obhořenj od Slunce.

Bez domácý ſlowe Řecky ἀκτή. Arabſky Iafacti. Latině Sambucus, vel vt alij ſcribunt Sabucus. Wlaſky Sambuco. Sſpanyelſky Sabugo & Caninero. Francauſky Sereau & Suyer. Německy Holunder à cauitate, Jtem Holder vnd Holderbaum. Polſky Bes.

Bez Hornj. Sambucus montana. Waldholunder.

W leſých tmawých a wlhkých, kdež diwoká zwěř býwá, nacházý ſe Bez leſnj aneb hornj, obecnému Bzu wewſſem podobný/ toliko že kwětu neneſe w okolku, gako giný Bez než w hromadu ſtiſknutý, co na winném réwj/ a raněgi ſe wyſkytuge, totižto měſýce Dubna/ barwy zbledažluté/ gedenkaždý gako malá hwězdička/ z něhož potom Srpna měſýce býwagj čerwenj hroznjkowé miſtrné a nelibé chuti. Takowý Bez leſnj má tauž moc, gako obecné Pſý wjno. * Hornj Bez s čerwenými gahodkami v nás w leſých w hognoſti roſte/ a w Faltzu k Czeſkým pomeznjm horám někdy s bjlými gahodkami geg nacházegj/ kteréž gſau ſtudeného přirozenj/ vwozugj oſpánliwoſt/ a kdyby gich kdo mnoho gedl, gſau ſſko

C dliwé. Gelenj obyčeg magj, po mladistwých wýstřelcých aneb wrsscých tohoto Bzu welmi se táhnauti/† odkudž y Latině Sambucus ceruina slowe. †

Bzowá Hubice. Fungus Sambuci.

¶ Tyto hubice gmenugj také Auriculam Iudæ, kteréž kladau do wody, aby w nj naběhly a nabobtěly/ gsau dobré proti oteklému hrdlu/ proti nedůžiwým Očjm, a podobným nedostatkům. Geden znamenitý Medicus tyto hubice na prach ztlučené proti Wodnotedlnosti do žiwota dáwal. * ¶ Bzowé hubičky, kteréž při kořenu rostau, smáčeti w Růžowé aneb Bzowé wodě a na čelo přikládati, bolenj hlawy od horkosti vkládagj. To též na otoky čerwené, kdež gsau koli přikládati, zahánj ge.

Kalina. Sambucus rosea vel aquatica.

Chebdj. Ebulus.

D

* Kalina. Sambucus aquatica siue palustris, Thraupalus Theophrasto. Schneeballen, Schwelcken.

¶ Sem přináležj gesstě geden spůsob Bzu, s ssirokým listjm co Gawor. Roste w mjstech wodnatých, a gest dwogj / Samec má pěkný okrauhlý kulatý kwět, z mnohých gako snjh bjlých kwjtkůw w hromadu složený/ kteréž Zahradnjcy Němečtj gmenugj Schneeballen/ gakoby řekl, Sněhowý aneb Sněžný mjč/ prssj dolů bez vžitku. Samice též bjle kwetne, gako Bez/ ale neyposlednégssj kwjtkowé gsau gako wěnec, okolo wětssj mnohokrát nežli wnitřnj / ale žádných gahodek nenesau: Než ti menssj, kteřjž wnitř rostau, čerwené gahodky nesau/ w nichž ssiroké gadýčko ležj, gako srdýčko sfformowané, barwy čerwené. A ty gedené nechut a dáwenj zbuzugj. Sedláčy gim slowo dali, žeby také spodkem purgowati měly / ale to lékařstwj pro něby mohlo býti/ pro žaludky mdlé se nehodj. Polnj Slepice zymnjho času zwlásstnj k nim chut a ljbost magj. *

Chebdj. Ebulus.

¶ Listj Bzowé, kwět, owoce y wůně, tak welmi tomuto Chebdj gest podobné/ že y Stařj Bez a Chebdj za gednu zrostlinu a gedno pokolenj stromu počjtali. A wssak Chebdj gest nižssj a menssj/ wjce k Bylině než k strůmku podobné. Prut má čtwerhraný, křehký, sukowatý, pruhowatý/ sobogj strany dlauhým zčernazeleným listjm osazený/ kteréž Bzowému wewssem podobné gest/ gichž někdy ssest, sedm y wjce na gedné sspičce na proti sobě stogj, smrdutých a wůkol zpilowaných. Wrcholjk y gahodky má též gako Bez.

Kořen

Kořen dlauhý, prstu ztlausstj a vzlowatý. Roste podlé cest, na Krchowjch, mezy kamenjm, rumem a w mjstech pustých. † Kwetne měsýce Czerwna. † Gest horkého a suchého přirozenj na druhém stupni, gako y Bez. Zwlásstnj geho moc gest, wodnatost z těla y studenokrewnost hnáti, hogněgi nežli Bez. A

Wnitř.

Mladé wýstřelky z gata wařené, a w pokrmu požjwané, obměkčugj břicho na stolicy. Ty též mladistwé wýstřelky aneb listj z Chebdj s wjnem wařiti/ medem aneb Cukrem osladiti, aby z toho pil několik dnů pořád ráno/ kássel studený hogj/ prsy od hrubých a klegowatých wlhkostj wyčisstuge.

Chebdj w kořenu gest mocněgssj než w listj, wodnotedlným má se dáwati v wjně zwařené, aby to Wjno pili/ a gest skussené lékařstwj. Aneb wezmi kořenj Chebdowé/ wařge v wjně s kwětem a Zázworem, a pj ráno: Spomáhá proti wodnotedlnosti a dně w nohách y rukau/ lámanj w přjhbjch/ skussená wěc. Jtem proti Wodnotedlnosti suché gisté lékařstwj: Wezmi wody z kořenj Chebdowého čtyři loty/ Bzowé osm lotů/ směs spolu a pj za třidceti dnů pořád.

Zewnitř.

Woda z Chebdj pálená dobrá gest k wyplakowánj hrdla oteklého a zwředilého. Nebyloliby té před rukama, zwařiti listj vwodě, podobnau moc má. Wezmeli se k tomu Peltramu, hodj se y k spadlému čjpku w hrdle. Wodnatost z kořene hogj zásskrt/ aby w nj ssátky smáčege hrdlo obkládal a obwazowal. Podkuřowánj z kořene a Byliny Chebdj strogené od spodku, dobře činj twrdé oteklé Matce.

Listj z Chebdj přiložené, vmenssuge bolesti Podágry. Též listj s kwitjm do Obuwj naklasti a na tom choditi, dnu w nohách zahánj y otok/ žily twrdj.

Proti dnawé nemocy lékařstwj wýborné: Wezmi listj s kwitjm/ naklad ho do dčbánu/ přikreg něgakým plechem děrawým aneb taljřkem/ wstaw na to zase giný dčbán dnem nahoru/ obmaž těstem wůkol, aby se tak obadwa dčbány držeti mohli/ wstaw do pecy po wytopenj/ aby ten do něhož gest Chebdj nakladeno nahoře stál/ a nech tak státi. B Potom wyňmi wen/ a nagdeš w druhém dčbánu wodnatost sstaupenau. Tu schoweg kupotřebě. Gest wýborná proti dně, aby nj mjst bolawých potjral.

Listj z Chebdj v wodě přes noc močené aneb wařené, aby tim zdi a podlahy w komorách poljwal, zahánj komáry a blechy. * Před tauto Bylinau y Myssi vtjkagj. *

Chebdj slowe Řzecky χαμαιάκτη. id est humilis Sambucus, alijs Helion. Latině Ebulus vel Ebulum. Arabsky Kameactis. Wlasky Ebulo. Sspanyelsky Sabugo. Francausky Yeble. Německy Attich vnd Nidererholder. Polsky Chebd.

O Gehlicy Wlaské. Kap. CL.

Spůsob.

Gehlice Wlaská gest Bylina w spůsob malého Strůmku, lokte zwýssj a wjce, vstawičně se zelenagjcý. Listj wůkol má gako černé gahody, gimž Wranj oka wůbec řjkagj/ než twrdssj, zeleněgssj, a na koncy bodlawé sformy kopjčka. Kořen má vzlowatý/ kterýž s swými kosmatinkami aneb pazaussky po zemi ssiroce se rozkládá, gako Peyř aneb tráwa/ z něhož wýcházegj mladistwj wýstřelkowé aneb wrsskowé, gako z Hromowého kořenj. Wypausstj také mnoho okrauhlých, ratolestných, pruhowatých a žilowatých prutůw, k zlámanj nesnadných/ a wnitř magjcých stržeň bjlý. Swým časem mezy těmi pruty a listjm nabýwá gahodek pěkných čerwených gako Korály/ kteréž wnitř magj twrdé Semeno, gako pecka, poběławé, twrdé/ ale snadno se na dwé rozlaupiti dá. Hognost této zrostliny nacházý se we Wlassjch, na mjstech newydělaných wedlé sylnic. W Germanij gest řjdká/ a ačkoli gi sstěpugj/ wssak semene žádného nenese. W Benátkách y ginde in Italia, z tohoto

C křjčku dělagj chwosstisstka k metenj/ wěssj gi také k Massu. Nebo myssi malé y Německé preč odhánj/ odkudž y Německé gméno má Meůsdorn, gakoby řekl Myssjtru.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gehlice Wlaská zahřjwá, sussj, ztenčuge, rozděluge, otwjrá, stjrá a wywodj. Nynj w Apatékách kořene toliko vžjwagj. Stařj listj, gahodek y semena w lékařstwj požjwali.

Gehlice Wlaská. Ruscus vulgò Bruscus.

D

Wnitř.

Gehlice Wlaské kořen v wjně wařený a pitý, otwjrá zacpánj Ledwin y měchýře/ žene pjsek, kámen y sslem a hrubé wlhkosti/ a tak napomáhá k močenj/ zwlásstě když gest woda přjliš hustá, hrubá a smradlawá/ wyčisstuge y žlautenicy/ pomáhá k pořádnému wyčisstěnj Ženskému. Též mocy gsau wýstřelkowé gegj mladistwj, listj y gahodky. Takowé mladistwé wýstřelky gjdagj, gako Salát Hromowého kořenj, w horkém popele pečené/ obaljce ge do ssátku aneb do papjru mokrého/ aby se gich popel nechytil.

Gehlice Wlaská slowe Řecky ὀξυμυρσίνη. id est acuta Myrtus, et μυρτάκαιθα. Latinè Ruscus vel Ruscum, vulgò Officinis Bruscus. Wlasky Rusco, † & Pongitopi, quòd arcendis muribus à salsa carne appensa circumligetur. † Sspanyelsky Iusbarba. Francausky Brusc. Německy Meůsdorn vnd Brüsch.

O Babj gahodě aneb Cžjpku. Kap. CLI.

Spůsob.

Cžjpek Bylina nese listj gako Gehlice Wlaská/ než wětssj a pruhowaté, stogjcý na prutu bez sspiček. Mezy listjm a prutem wynássj na dlauhé sspičce aneb stopce čerwené gahody, welikosti Hrachu. Ratolesti má pjdi zwýssj y wyžssj, hebké. Kořen tlustý, bjlý, vzlowatý a welmi kosmatý, gako Gehlice Wlaská/ než wětssj, měkčegssj a wonněgssj. Roste na na welikých Horách. Kupcy a kteřjž přes swět pracugj, z Vher do Němec a do Cžech gi přinássegj, a do zahrad sadj. Někteřj se domnjwagj, že tento Cžjpek a Cžjpkowá Bylina o njž napřed w kap. 114. gedna a tážby měla býti/ ale meylj se, poněwadž mezy těmi dwěma Byli-

ma Bylinami gest patrný rozdjl. Nebo Cžjpek tento nese swé gahody aneb owoce na sspič A
ce wedlé listu. Ale Cžjpkowá Bylina má swé owoce na listu. Dioscorides také o gedné každé w kapitole obzwlásstnj pjsse. * Wětssj djl powědomých Lékařů in materia Herbaria zato magj/že Laurus Alexandrina & Hippoglossum, za gedno genus rozuměti a počjtati se magj: o čemž nahoře praweno. Přjtomná tato Bylina w hognosti roste w Rakauských a na giných mjstech/ráda také y w nassjch Zahradách trwá/a bezpochyby gest z pokolenj Kokořjka, ginač Ličidla/o němž kdož chce, obssjrněgi čjsti může in C. Clusio lib. 2. obser. Pan. cap. 32.*

Cžjpek. Laurus Alexandrina.

B

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Kořen této Byliny na prach ztlučený, aby z něho do čtyř, pěti, aneb ssesti quentjků v Wjně pil, spomáhá těžkému porodu, kapánj moče/ nemoc ženskau přiwodj, a lůžko po porodu wyhánj. Bylina wařená a pitá, oteklému oslablému aneb spadlému čjpku dobře činj a spomáhá/gako y ta swrchu wypsaná Cžjpkowá Bylina/protož aby se od této dělila, netak mocý gako gménem, Cžjpkem gsme gi nazwali/ poněwadž také Latině Vuularia slowe.

Zewnitř.

Bylina y kořen na prach ztlučený, wysussuge wředy sseredné a kysawé zaseypánjm/ zwlásstě kteřjž se w hrdle okolo Cžjpku zakládagj.

Cžjpek tento slowe Latině Laurus Alexandrina, Idæa, Vuularia, Bonifacia, Lingua pagana. Německy Zapfenkraut, Hauckblat, Auffenblat, Keelkraut. Polsky Bábja jágodá.

O Ssaffránu Planém. Kap. CLII.

Spůsob.

SSaffrán planý sege se na Zahradách: Prut má samotný, na wýš dwauloketnj, oblý, rowný, pruhowatý, twrdý a drewnatý/při wrchu ratolestj se na několikero. Listj má nemnoho/a to obdlaužné, tlusté, twrdé, hladké, žilowaté, zelené/ na koncy y wůkol ostenečky mdlými osazené/ sspiček žádných nemagjcý, než samo z prutu wycházegjcý. Cžim wýsse na prutu a na ratolestech stogj, tim menssj gest. Na koncy ratolestj hláwky má bodlawé a cho-

C wé a chocholaté/ okolo nichž zewnitř w okolku gest malé listjčko, na pohleděnj gako hwězda. Ty a takowé hláwky když se na kwět otwjragj, a to na podzym, wynássegj pěkné žluté, plné, husté a wonné kwěty, podobně gako prawý Ssaffrán. A gestliže se časně týž kwět nezbjrá/ potom zchmeyřowatj a zalétá. Semeno gest bjlé, hranaté, twrdau a hladkau ssupinkau přikryté/ fformy gako zrno gečné, než trochu wětssj/ wnitř bjlau, tučnau a sladkau massytostj naplněné. Kořen obdlaužný, tenký, kosmatý a nevžitečný. Segj geg na zahradách y na poljch. * Za nassjch časůw nacházý se spůsob Carthami s bjlými kwěty/ a potom giný s modrými/ ale ti w Germanij gesstě gsau neobyčegnj a neznámj. *

Planý Ssaffrán. Cnicus, Carthamus, Crocus Sarracenicus.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Semeno gest přirozenj horkého a suchého na druhém stupni. Mocý swau otwjrá, stjrá, rozděluge, wětrnosti rozptyluge/ žaludek kormautj/ studenokrewnost a wodu z těl Wodnotedlných wen žene.

Wnitř.

Někteřj chudj lidé vžjwagj w pokrmjch suchého kwětu planého Ssaffránu, mjsto prawého Ssaffránu/ a nezle dělagj. Nebo žlutě barwj pokrmy/ a na stolicy pomáhá.

Semeno planého Ssaffránu obměkčuge břicho/ a wyhánj lépawý sslem skrze stolice. Ale má se to Semeno ztlaucy, a s poléwkau od Slepice aneb od kuřete smjchati/ a tak sstáwu toliko aneb gjchu skrze ssat protáhnauti a protlačiti/ potom teplé přigjti. Nic méně žaludku vbližuge. Protož může se k němu něco Skořice, Zázworu, Musskátowého kwětu a Anýzu pro odnětj nechutenstwj přidati. Dotčené Semeno Papausskům gest zob welmi přjgemný/ a wssak gich nepurguge gako lidj.

Planého Ssaffránu Semeno wylaupené, s Cukrem smjchané, do aust wzaté, a poznenáhlu požjrané, prsy zasslemowané a zanečisstěné proprawuge/ pljce čistj/ hlas ostřj a plodnost rozmnožuge. * Semeno nasseho Ssaffránu nenj tak mocné w purgowánj gako to, kteréž z Alexandrye přinássegj/ protož častokráte v weliké wáze málo působj. Ale proti tomu Compositiones Diacarthami, zwlásstě proti wodnotedlnosti, dobře strogené, gsau vžitečné a dobré. *

Zewnitř.

Ssaffránu planého Barewnjcy vžjwagj k barwenj Suken. Podobně y ženy k plátnům a

tnům a k sskrobenj. Kramáři také někteřj genž w kořenj handlugj, prawý Ssaffrán tim- A
to planým ffalssugj/ když geg přidáwagj a přiměssugj.

Planý Ssaffrán slowe Řzecky κνίκος & κνῆκος, à mordendo & pungendo, est enī spinosus carduus. Latině Cnicus & Cnecus, Carthamus à purgando, Crocus Sarracenicus. Arabsky Carthani. Wlasky Saffarano Sarracinesco. Sspanyelsky Alacor. Francausky Saffran Bastard.. Německy Wilder Saffran. Polsky Krokos.

O Powazce aneb Lnicy. Kap. CLIII.

Powazka. Myagrum aliquib. Myagri duæ species.

B

Spůsob.

NIEkteřj tuto Powazku magij a vžjwagij za Sesamum, ale nenj to dobře, gakž nahoře w druhé Knjze 12. Kap. oznámeno gest. Lépegi stogj pod tim gménem Myagrum. (o němž Dioscorides w kap. 112. Knjhy čtwrté) nežli pod Sesamum. Roste mezy Lnem/ k němuž se připodobňuge listjm, prutem y hláwkau. Protož sě y nazýwá Pseudolinum. Listj s předu má sspičaté, a szadu ssiroké/ Semeno zbjlažluté, chut sladkau/ přjgemný gest zob Pěňkawám a Cžjžkům.

* Tyto Powazky mnohé se nacházegj/ mezý nimiž gest gedna subtýlného spůsobu, Turecká Powazka nazwaná/ a gesstě giná welmi malá s okrauhlými hláwkami/ a giné těm podobné. Wssecky gsau téměř gednostegného přirozenj. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Mastnost aneb oleg obměkčuge gako Lněný oleg / kůži dělá hladkau a měkau. Stařj gjm dřewěnné ffakule pomazowali. Wjce o této Bylině nic nenacházým.

† Řzecky y Latině slowe Myagron, quasi muscipula siue muscaria, quòd insidentes siue prætervolantes muscas glutine suo implicet: & Melampyrum, vulgò Triticum vaccinum siue bovinum, & Vaccaria, Kühkraut. Německy slowe Leindotter oder Flachsdotter. Polsky Lnica.

(*)

O Lwowé

C

O Lwowé stopě. Kap. CLIV.

Lwowá stopa. Leontopetalon.

* Lusstiny přezralé. * Folliculi nimia maturitate corrupti.

† Bylinka z Semena wysslá. † E semine nata plantula.

D

Spůsob.

LWowá stopa Rzecky a Latině *Leontopetalon*, Německy Lowen tapp. Roste pjdi zwýssj y někdy wýš/a nahoře se ratolestj. Nese dwě aneb tři Semýnka w lusstince, weliká gako Cyzrno. Kwět má zbrunátna čerwený, gako Růžička aneb mák Polský. Listj ssiroké, rozdělené, Kapustowé. Kořen černý, okrauhlý gako Rzepa, s mnohými hrboly a vzly. Roste mezy osenjm na Roljch. * Autor w swé Latinské Knjze / též y D. Rauwolff in suo Itinerario w prwnjm djlu kap. 9. pjsse/ že in Hetruria & Apulia, weliká hognost této Byliny gako y na giných mjstech we Walssjch sama od sebe na roljch, a mezy obiljm růsti má/a že okolo Halepo, kdež slowe Aslab, nalezl gi s kořenem brunátným a okrauhlým/kteréhož vžjwagj drobně protlučeného, k wypleněnj Molů z ssatů. Kwět má žlutý/brzo zaranj kwetne, prwé než se zyma gesstě skonáwá/ po němž býwagj okrauhlj Mechyřjkowé, w nichž se dwě aneb tři a z wětssj částky toliko gediné Semýnko nacházý / a to gest okrauhlé a twrdé, nesnadně se dá otewřjti/ a wssak v mne y giných wzesslo, gakž tu vkázáno/ale mjmo dwa prwnj ljstky dále růsti nechtělo/ až na podzym zahynulo. Když se kwět pone y prwé wyskytuge, má drobet giný spůsob/ a gest stručnatý, plný a hustý s žlutými kwjtky, krásný na pohleděnj/ gakož potom w giné Knjze swé, malowánj z té samé Byliny / kteréž mi D. Rauwolff wedlé giných pěkných zrostlin vdělil, vkázati chcy. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kořen v Wjně pitý, vsstknutj hadj vzdrawuge/a y hned bolest zahánj. Vžjwá se také y w Klisterowánj proti Kyčelnj bolesti. Tato Bylina slowe Polsky Swiniá Rzepa. Německy Seuwurtz.

O Gedhogi

O Gedhogi aneb dobrém Mnjsstku. A

Kapitola CLV.

Gedhog. Anthora siue Antithora.

Kořen z Gedhoge. Anthoræ radices.

Spůsob. B

LAtině a Rzecky slowe Bylina tato Anthora siue Antithora. (gakž někteřj pjssj) proto že wedlé Byliny gedowaté Napellum Ssalomunku roste. Přinássegj gi z hor kraginy Liguriæ & Lombardiæ. Gest Bylina wznessená proti wsselikému Gedu. Protož mu Němcy gméno Giffthell přiwlastnili / to gest po Czesku Gedhog. Prut má geden půldruhé pjdi, a někdy y lokte zwýssj / ten gest okrauhlý pewný / na němž stogj mnoho rozdělených subtylných listůw, wždycky řad nad řadem. Při wrchu nese mnoho modrých kwětů, gako Napellus, a wssak menssjch. Kořeny má dwa plné, okrauhlé a obdlaužné, weliké gako Oljwy / někdy y wětssj, podobně gako Nardus hornj / a ti gsau zewnitř počernalj, wnitř bjlj. Tuto Bylinu gá gsem wždycky měl za prawau Zedoariam aneb Cycwár / o němž Auicenna a Arabowé pjssj. Nebo Auicenna zgewně klade / že prawá Zedoaria roste circa Napellum, a že Kořen gegj Podražcy okrauhlému podobný gest. Nebo obecný Cycwár nenj prawý / čehož gá obssjrně w Latinských Epissteolách swých dowozugi. Pokudžby pak Anthora tato nebyla prawá Zedoaria, tedy giného nic býti nemůže nežli Napellus Moysi, o němž Auicenna prawj / že roste wedlé Napellum, a že Gedu Napelli, to gest Ssalomunka gest odporný / gakož y gá smeyssljm / že Zedoaria Auicennæ & Napellus Moysi gedna wěc gest. * Této Byliny s modrým kwětem gesstě gsem gá newiděl / ale kterauž w swe Zahradě mám, nese zbledažlutý kwět gako Woměg. A newždycky má dwa kořeny pospolu, ani gednostegného spůsobu / ale někdy geden okrauhlý, někdy také tři / zwlásstě dokudž gest mladistwý / někdy dlauhé vzlowaté, aneb gako Sstjr y gináč sfformowané / gakž gsem tuto některé z nich spůsoby wymalowati dal. *

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

¶ Gedhog nad každým Gedem wjtězý zwlásstě proti Ssalomunkowi. Spomáhá y proti wsselikému vsstknutj gedowatému, zwlásstě pak od Hadů.

¶ Obhaguge y proti Mornjmu neduhu / zahánj žřenj žiwota, třesenj Srdce a omdlewánj.

C dléwánj. Dále prospěssný gest také znamenitě proti Cžerwům w břisse/ aby prach ten z kořene dětem w Mléce aneb v Wjně pjti dáwal.

† Gedhog gmenugj Polácy Mnjssek dobrý/ protože wyhánj ged Slalomunka kterémuž oni Mnjssek zlý řjkagj/ kterýž člowěka do sedmé hodiny vmořuge. Latinjcy mjmo nahoře oznámená gména Aconitum Ialutiferum, Zedoariam. Arabowě Gieduar. Wlassi Antholle. Němcy Heylgifft vnd Gifftheil. Anthora dicta quasi Antithora, quòd Thoræ id est Napello adversetur, & eius sit alexipharmacum. †

O Srdečném Semenu. Kap. CLVI.

Srdečné Semeno. Halicacabum repens,
Vesicaria peregrina,
Cardispermon.

D

Spůsob.

Tuto Bylinu nazýwáme Cardispermon, aneb Cardiacam repentem, ginj Halicacabum repens. Gest přespolnj zrostlina/ wssak wewssj Europě téměř dosti známá. Táhne se zhůru, a připjná k stromům neybližssjm swými ručičkami. Protož gi vžjwagj y pro stjn/ propletagj gi do železných mřežj v oken, do kautůw a do ssraňkuw zahradnjch. Listj gegj gest dole ssiroké/ nahoře obdlaužné, wůkol zstřjhané gako Pryskyřnjk. Rewj má tuhé, hranaté, s subtýlnými ratoljstkami, bledými aneb zbjlažlutými kwěty. Ty kwěty následugj trýhrané nadutě lusstiny aneb pytljčkowé, wnichž ležj černé okrauhlé Semýnko, menssj než Hrách. A to v prostřed gests sformowané, gakoby člowěčj srdce do něho bylo wtisknuté/ čjmž přirozenj snad nás chce napomenauti, že toto Semeno k srdcy má přirozenau wlastnost a hogitedlnau moc/ podobně gako Polnj aneb planý Wolowý gazyk, Echium řečený, ma Semeno, kteréž podobné gest Hadj hlawičce/ a to Semeno proti gedu Hadjmu welmi spomáhá/ gakož w kap. 29. této Knjhy oznámeno.

Srdečné Semeno žádné zymy trpěti nemůže/ protož w Germanij zřjdka práwě wyzráwá, lečby Léto horké a Podzymek měký nastal.

Polsky Sercá skryčie.

O Křiwatcy.

O Křiwatcy. Kap. CLVII.

A

Křiwatec. Bulbus Majalis.

Spůsob, Mjsto a Czas.

KRziwatec Bylinka, mám za to, gest nám toliko Czechům známá a obyčegná. Nebo aby kdo giný prwé budto Latině aneb Německy o nj psal, nenacházým. W starém Herbáři Czeském gest dosti pilně wypsaná: protož widělo mi se slussné, abych gi tuto také aspoň při koncy tohoto nasseho Herbáře přiložil, a mlčenjm nepomjgel. Gest tedy Křiwatec Bylinka malá / roste na Lukách aneb při Lesých. Z gara wypausstj prautek prstu zwýssj, zelený, posmahlý, tenký gako Ssaffrán aneb wětssj. Kořjnek má gako wlas/a okolo kořjnka zespod pod hláwkau tři zrnýčka, nětco náčerwenalá/kterážto když sezragj, tedy pozčernagj. Spůsob toho prautku gest tento/že ležj na zemi přes celau noc/při wýchodu pak Slunce zdwihá se od země/až o Poledni vpřjmo nahoru stogj. Po Poledni začjná se pomalu zase pokládati, až do západu Slunce/ a tuť giž zcela na zemi se položj/ a tak trwá přes celau noc, až do wýchodu Slunce/ kdež opět týmž spůsobem se zdwihá, gakož powědjno. A ten obyčeg každého dne zachowáwá. Mohlaby slauti Slunečná Bylina/ poněwadž se samým Sluncem řjdj a sprawuge/ a snad od něho moc y wlastnost béře a přigjmá/kteraužto Božcy dětinskému a nemocy Paducý spomáhá. O Poledni neylépe gi hledati/ protože tehdáž práwě zhůru stogj. Kopati se má Měsýce Máge, okolo S. Filippa a Jakuba: nebo potom brzo pomigj.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Pokudž z chuti geho poznáno býti může, gest přirozenj horkého a mjrného.

Wnitř.

¶ Proti Božcy dětinskému: Wezmi zrnýček Křiwatcowých, ztluc ge na prach/a s mlékem mateřiným pausstěg djtěti w vsta/ někdy po něm djtě proskočj zeleně žlutě a bjle/ a hned Božec přestane.

¶ Týž prach Křiwatcowý přigatý, Paducý nemocy spomáhá: Bylaliby pak ta nemoc weliká starému Cžlowěku/ wezmi tři zrnýčka Křiwatce/ rozetři ge a deg w piwě wypiti. Prawj že po něm neyprwé zčerná gako hlawně / a tak lehne téměř za hodinu. Potom bude zase proběljwati / a wyskočj z něho psota zelená gako žluč / aniž se kdy wjce

C nemoc takowá nawrátj. Mně se při tom widj, že se mohau wjce nežli tři zrnýčka/ a raděgi w Lawendulowé wodě nežli w piwě přigjti. Giné mocy a vžitky této Byliny na ten čas negsau nám wědomé a známé.

O Rose Slunečné. Kap. CLVIII.

Ros Solis siue Rorella. Rosa Slunečná.

D

Slunečná Bylina aneb Rosa, gakž gi wypisuge Dodonæus gest maljčká a njzká zrostlinka, nemnoho listj má na malých sspičkách, drobného zdlauhaokrauhlého, chlupatého a čerweného/ kteréž také gest drobet žlábkowaté kupodobenstwj malé lžičky, aneb té kterauž vssi páragj/ na němž se každého času drobet wlhkosti aneb wody nacházý/ také y tehdáž, když gest Slunce neyhorčegssj. Mezy listjm wynikagj malj slaupkowé, na tři aneb čtyři prsty dlauzý, počerwenalj, na wrchu ohnutj/ na nichž roste kwitjčko bjlé. Kořenj má tenké wlássenicko.

Mjsto a Czas.

Roste Bylinka tato na mjstech wlhkých, pjsčitých, wýslunných a swětlých. Kwetne měsýce Máge a Cžerwna. Zbjrati a trhati se má, když gest neywětssj horko a sucho.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Swědčj Dodonæus, že bylinka tato gest přirozenj ostrého, prudkého a pálčiwého/ horká a suchá na čtwrtém stupni. Chuti perné, stahugjcý/ drobet nákyslé a trpké wysussugjcý.

Wnitř.

Poněwadž se na této Bylince y w neyhorčegssj čas wlhkost nacházý, domnjwali se někteřj/ žeby za obzwlásstnj lekařstwj býti měla lidem magjcým Sauchotiny Phthisicis: ale Dodonæus tomu odpjrá/ a prawj že takowým wjce sskodj nežli k zdrawj slaužj/ a to za přjčinau pálčiwé horkosti, kterauž při sobě má. Pročežby ani do žiwota přigjmána býti neměla. Rosa z listj a z kwjtků sebraná, gest barwy ryssawé aneb zlaté/ a dáwá se lidem na Sauchotiny stonjcým, dýchawičným, kassljcým, aneb gakýmkoli giným neduhem Plic obtjženým.

Zewnitř.

Listj této Bylinky s drobtem Soli ztlučené a přiložené, měchýře kdežkoli ti gsau na kůži protrhuge: a protož se inter Caustica počjtá.

Slu-

Slunečná rosa slowe Latině Rorida, Rorella, Ros solis, Solaria & Salsirora. Německy Sonnendaw, oder Sondaw vnd Sindaw. Niderlantsky Leopichkrüyt. A

De viribus herbæ Rorellæ, ex Ioanne Isaco Holando quædam desumpta.

KDyž gsme Herbář tento giž téměř dokonati měli, posláno nám z Krumlowa odedwora Geho milosti Wysoce Vrozeného Pána, Pana Petra Woka z Rožmberka, Wládaře domu Rožmberského, welikého a přednjho těchto časů mjlownjka y ffedrownjka rei Herbariæ w Czechách, wypsánj této Rosyčky aneb Bylinky Slunečné / z Latinského spisu Ioannis Isaci Holandi w gazyk Czeský přeložené. W němžto poněwadž předjwné mocy gegj obssjrněgi se wyprawugj / a Bylinka tato na mnoze w Czechách a zwlásstě okolo Třeboně a Sudoměřic na gruntech téhož Geho milosti Pána se nacházý / widělo se nám za dobré a slussné / abychom tuto při zawjrce Herbáře něco krátce odtud wyberauce o nj položili / a k lepssj známosti gegj Czechům nassjm gakuž takauž pomoc včinili. Ros solis gest Bylina Slunečná, na njž slunce wjce nežli na kterau ginau bylinu od Boha stwořenau Paprslky a Influencye swé, rowně co na zlato w žilách země, wypausstj a wyléwá. Znali to stařj Filozoffowé a nalezli / že gako Slunce wssecky Planety a hwězdy, což gich koli na obloze nebeské, předčj / a wětssj moc sobě danau má wléwánj činiti, nežli která giná wěc od Boha stwořená: tak y Bylina tato wssecky giné Byliny mocý swau přewyssuge. A toť gest přirozenj gegj / že čjm horčegssj a sussj gest země / a času letnjho Slunce pálčiwěgssj / tjm tato Bylina gest mokřegssj. Plno na nj Rosy býwá / tak že někdy na gednom prau tku wjce nežli na tisýc krápěgj wisý. Skus toho sám vdeř hebkau lopatkau na Bylinu, podstawě prwé misku sklennau ssirokau / aby na ni krápěge spadnauti mohly / a naplnjš nádobku tau předjwnau rosau. A gestli welmi horké Slunce / tedy Bylina w krátkém čase, gako w půl hodině, bude wjce rosy mjti nežli prwé. Aby do dwadcýtikrát tu rosu srážel, wždycky zase plná rosy bude. Gest pak welmi diwné odkud takowá wlhkost pocházý / a kde se gj w tak krátkém času takowá hognost béře. Nebo čjm wjce horké Slunce giné byliny sussj / tjm bylina tato gest mokřegssj, gakoby gi wodau polil. Z čehož sauditi můžeme / že má něgaké diwné mocy / a že musý w sobě mjti něco zwlásstnjho a skrytého. Wodau aneb Rosau z této Byliny do Sklenice shromážděnau mohau se wsseliké nemocy očj hogiti / buďte ony z padánj Flusů zhlawy do očj, aneb z horkosti gakékoli. Táž woda hogj wssecky nedostatky srdce, y klánj aneb pjchánj geho / žaludek a gátra zapálená ochlazuge / wssecky bolesti hlawy z horkosti pocházegjcý kroti / ano y ffantowánj odgjmá / Raka vmořuge též y wlka / proti vkussenj gedowatých žiwočichů welmi prospjwá / a proti wsseligakým gedům pjti vžitečná / až y proti hljze spomáhá. B

Barwu na sobě má Slunečnau / to gest ztemnačerwenau a žlutými Paprslky rozdělenau / Figůra gegj podobná gest hwězdě, a proportio gegj gako Planéty nebeské, magjcý sedm ratolestj na koncy ssirokých, chlupatých a welmi subtýlných: Zewnitř horká a wlhká / wnitř studená a suchá. Lewá strana Byliny gest studená a wlhká / prawá pak horká a suchá. Složenj má mjrné gako Zlato: pročež žiwlowé gegj gedni od druhých odděleni býti nemohau, gako při giných bylinách / toliko od kwasnic swých a nečistoty wyčisstěna býti může. Překážj také žiwlů rozdělenj fixio to gest vtwrzenj: nebo spolu oheň swětrem wystupuge per Balneum, Země pak od Kwasnic odděliti se může / a kwasnice od ohně a wětru / ač nemnoho má kwasnic.

Mocy pak gegj Stařj Filozoffowé zatagili pro předjwné skutky gegj / gedni druhé přjsahami a klátbami zawazugjce / aby tegných a předjwných skutků gegich žádnému nezgewowali. Arnoldus Novavillanus powěděl / že diwné gest, kterak ten člowěk vmřjti může, kterýžby gi každého dne trochu, y w hrubosti gegj požjwal. Takowau moc má / kdyby gi vwrhl do Sklenice, w njžby Wjno s gedem smjssené bylo / y hned Sklenice se rozskočj. Pakliby giná nádoba twrdá, gako kamenná aneb Alabastrowá gedem nakažena byla, y hned Wjno w nj klokočkem zwjrati bude / gakoby pod Koffljkem neysylněgssj oheň byl / a Wjno wssecko wyběhne, tak že nic tam nezůstane.

C Také kdožby tuto Bylinku v sebe měl, a mezy swé nepřátely se dostal/ tomu nebudau mocy nic vsskoditi/ ale naodpor hotowi budau mu wssickni slaužiti. Bylliby kdo okauzlen a překažku měl, buď na swém těle, aneb w řemesle a žiwnosti/ gako při wařenj Piwa aneb pečenj chleba, a gakýmkoli spůsobem/ nechť gen Bylinu tuto při sobě nosý, předewssemi čáry a kauzly bezpečen bude. Též kdyby ženě těhotné ku Porodu pracug cý na břicho přiwázaná byla, hned porodj/ a kdyby pak y mrtwý plod byl, gakž se to stáwá, tedy wywod/ což mnohokráte giž skusseno.

Kdož Bylinu tuto v sebe nosý, aneb každého dne málo něco gi požře/ dokudž to činiti bude, nebogj se Božce ani omdlenj. Bylliby také kdo y Sslakem poražen/ a vstaby měl zkřiwená, tak žeby mluwiti nemohl/ wlož tuto bylinu do ssátku a wytlače z nj mjzku deg nemocnému wypiti/ na mjsto vzdrawen bude. A to též častokráte skusseno.

Nadto kdyby někdo byl od Diábla posedlý, zawěs mu na hrdlo tuto Bylinu/ gak dlauho gi nosyti bude/ tak dlauho gako Beránek tichý a pokogný bude. Nebo Diálu moc geho se odgjmá. Kdož newěřjš zkus, a prawdu shledáš.

Komužby krew z nosu tekla, a zastawena býti nemohla/ deg mu Bylinu tuto do Aust/ a hned mu krew técy přestane.

Kdožby cestau gda welmi vstal, napj se v wjně mjzky wytlačené z této byliny/ a hned wssecka vstalost pomine/ gakoby nebyl na cestě. Též rozuměg o vstánj po něgakem dále/ bude gakoby nedělal. Tak náramně nerwů, musskulůw a summau wsseho přirozenj posyluge. Rány, aby gi v Wjně aneb w piwě požjwal, w desýti dnech zahoguge/ wssak máš také týmž nápogem ránu wymýwati/ a omoče w něm kus čistého kmentu na ránu přiwazowati. Bolest zubů samým přiloženjm též Byliny rychle býwá vkrocena. Což wsse negednau skusseno. Naposledy wypisuge týž Holandus a vkazuge/ kterakby z též Rosy Slunečné Quinta essentia skrze dystyllowánj wywedena a wytažena býti měla/

D kteréžto mocy k wjře nepodobné připisuge, k hogenj neduhůw a nemocý zhogitedlných y nezhogitedlných welmi wbrzkém času/ samu smrt přirozenau Bohem vloženau wyminje.

Anobrž y toho doložiti směl/ Kdožby té Quintam essentiá Rorellæ každého dne žtižj gednoho sskrupule vžjwal/ žeby s pomocý Božj bezewssech bolestj, w tom spůsobu gakoby wěku swého třidcetilet měl, až do dne Saudného žiw býti mohl.

(*)

Konec Cžtwrté Knjhy Herbáře.

Krátká

Krátká Zpráwa o rozličném Dystyllowánj aneb pálenj Wod.

A

STařij Včitelé Lékařſſtij, neměli w vžijwánij Wod pálených / kteréž nynj wſſudy wſſem známé a obyčegné gſau/ než toliko wařili Byliny / a tu gjchu aneb ten Traňk nemocným dáwali : Nebo toho čaſu takowé Miſtrowſtwj pálenj wod geſſtě nebylo nalezeno. Chtěgj tomu někteřj/ že má ſwůg půwod od Alchymiſtůw, aneb raděgi od Filozoffůw a zpytatelůw přirozených wěcý. Oni zagiſté widauce, co ſe w tomto Swětě mocý Slunečné horkoſti děge a půſobj/ totižto že páry wlhké a wodnaté z země wen ſe wytahugj/ a na horu do kraginy ſtudené, kteráž ſlowe med, a aeris Regio, wynáſſegj/ a tak w Oblak a mlhu ſe obracegj/ a potom rozpuſtjce ſe, dolů w ſpůſobu Deſſtě, Sněhu a Krup padagj. Týž ſpůſob zachowáwá ſe y při Těljch lidſkých / totiž že ſkrze přirozenau y nepřirozenau horkoſt, wlhkoſti a páry wſtupugj do Mozku/ gehožto ſtudenoſtj ſe shuſſťugj a ſrážegj/ a potom gſauce rozpuſſtěné, dolů tekau. Takowé pak páry, neywjce wznáſſegj ſe od horkoſtj dolegſſjch audůw/ gako od žaludka, Gater, Srdce/ ač také weliký djl přitahuge ſe gich od hlawy horké, buď od přirozenj, buď ginač zewnitřnjm něgakým ſpůſobem / gako když kdo na Sluncy aneb po Měſýcy s odkrytau hlawau chodj / obogjm tim ſpůſobem naſhromáždugj ſe wlhkoſti w mozku/ kteréž potom ſwými průduchy wen tekau/ gako někdy noſem, odkudž Wozhřiwka pocházý/ a někdy padá ten tok do prſů na Pljce, a přiwodj Káſſel/ někdy do hřbetnice, a přináſſj Mrtwicy menſſj. ꝛc.

¶ Takowý hle ſpůſob přirozeného běhu wyſſetřiwſſe Mužj včenj, vgali za to/ že týmž ſpůſobem wlhkoſti z gednékaždé Byliny, aneb z gakékoli giné wěcy, proſtředkem horkoſti wytaženy býti mohau. ¶ Geſt tedy Dyſtyllowánj, wytaženj a oddělenj přirozených wlhkoſtj z gednékaždé wěcy / a to mocý ohně aneb giné horkoſti, totiž Slunečné a hnogné: Nebo od těch třj horkoſtj, dyſtyllowánj ſe wykonáwá / a to w nádobách rozličných / Hliněnných, Sklenných, Cýnowých a měděnných. To pak dyſtyllowánj, kteréž ſe od horkoſti ohně půſobj, má ſwé rozdjly: Nebo někdy oheň pod Kotlinkau aneb pod kolbau ſe dělá/ gehožto horkoſtj páry nahoru wſtupugj, a potom wen tekau. Někdy ten Oheň dělá ſe ſwrchu okolo nádoby / aby ta wlhkoſt dolů do ſpodnj nádoby, ſkrze djry aneb ſſátek sſtupowala. Někdy opět proſtředkem horkého pjſku aneb popela, wſtawjce do něho Kolbu, aneb proſtředkem wody horké: Kterémužto dyſtyllowánj, Balneum Mariæ řjkáme. Někdy opět wſtawugj Kolbu s Alembjkem do pecy horké, po wypečenj chleba/ a tau powlownau horkoſtj, též wlhkoſt ſe wen wytahuge. Gſau pak geſſtě y ginj ſpůſobowé ſtrogenj ohně, w rozličných Pýckách a pálenj Wod rozličných/ ale ti Alchymiſtům wjce náležegj: Protož o nich nebudu tuto wjce wypiſowati/ neboby bylo dlauho.

B

¶ Od horkoſti Slunečné, též pálj ſe woda z kwitj wonného/ kteráž znamenitě wonná býwá, ale kalná: Nakladau do ſklenice Kwitj wonného / a obrátjc hrdlem dolů, poſtawj gi do druhé ſklenice, wůkol zahradjce a obmažjce, aby pára ani wůně wen gjti nemohla. Tu ſklenicy poſtawj na Slunce / a sſtupowati bude woda dolů huſtá a kalná/ takowéž barwy gako kwět, z něhož sſtupuge, a znamenitě wonná, gakž powědjno.

¶ Od horkoſti hnogné, též dyſtyllowánj ſe wykonáwá, zakopagjce do hnoge Koňſkého nádobu/ a nechagjce neyméně tak ſtáti čtyři Neděle. Někteřj pro wětſſj horkoſt a pařenj hnoge/ proſeypagj geg Wápnem nehaſſeným / a tim ſpůſobem také wody y giné wěcy wen ſe wytahugj. ¶ Nynj neyobyčegněgſſj pálenj geſt w Kotljch, gichž y Winopali vžjwagj. Ale neylepſſj geſt pálenj, kteréž ſlowe w Lázni Marye: Nebo takowé wydáwá wodu též chuti y wůně, gako ſama bylina z njž geſt wytlačená/ a toho geſt ta přjčina/ že ta Lázeň wlhkoſtj ſwau čáſtky ſubtýlněgſſj držj a zachowáwá / geſſto ſyc při giném pálenj, kteréž býwá od ſamého ohně, ſe rozptylugj. Protož také takowý téměř rozdjl býwá, me-

C wá, mezy wodami w Lázni Marye a w Kotljch pálenými/ gako mezy Wjnem a wodau. K tomu také nemjwagj žádného sseredného ssmaku, od pi ipálenj aneb od dymu/ gako gi né wody, kterež se w Kotl, ch dě jwym aneb vhljm pálj/ a skrze to netoliko nelibé a nechutné ale y nezdrawé bywagj. A toho gest gistá průba na wodě Pekyńkowé/ ta zagistě když se w Alembjku Okowěnném pálj/ řjdko kdy bywá hořká, gako sama Bylina/ než sladká/ kterážto sladkost ne od Byliny, gjž nemá, ale od Okowa přicházy. Nebo když se takowý Alembjk párami zahřege, vděla se z něho Pleweys drobný/ od něhož potom woda sladne gakož mame toho gistau průbu při takowých wodách/ že když se vsadj, mjwagj na dně Kotlau gakausy sslemowatost/ a to neywjce bywá při těch wodách, kterež se z nowých Alembjkůw Okowěnných pálj. Z starých gesstě gjž prwé několikrát skrze ně páleno było, netak toho se poznáwá/ proto že častým pálenjm, takowý Alemb, k gako sskrakaupem se popjná a obaluge/ pro kteryž ta pleweysowatost doků scházeti nemůže. Nemá se pak tomu žádný diwiti/ že od té páry Bylinne, zwlásstě horkých bylin, w Okowěnném Alembjku, takowá pleweysowatost se děla: Nebo známé gest, a y Dioscorides o tom wypisuge/ že Pleweys se děla z plechůw Okowěnných, nad párau Octowau zawěssených/ a potom na Lji aneb na nějaké rosstjky z třtin vděłane rozkladených. Protož takowých Okowěnných Alembjkůw, neylépe gest zanechati.

¶ Wody kterež se w Kotljch pocynowanych pálj, ty daleko lepssj gsau než Alembjky Okowěnné/ proto že w nich Byliny wrauce v wodě, nemohau se připáliti/ když tolikowe přeženeš/ ale powlownĕ Ohněm mjrnym tu prácy konáš/ ssaty mokrými w studené wodě kobauk aneb Alembjk často smáčege/ aby duchowé a páry wolněgi scházeti mohły. A takowý způsob pálenj wod, nynj gest v wssech obyčegný: Ale nadewssecky gine spůsoby pálenj wod, předek držj ten kteryž se skrze Balneum Mariæ wykonáwá.

D ¶ Ponewadž pak wssecko toto o pálenj wod rozličných, wjce vkázánjm gednim a očitym spatřenjm, nežli gakau sirokau řečj, poznati se může/ položjme wymalowány rozličnych Pýcek a nádob/ podle nichž kdo bude mjti k tomu chut, tudě mocy na tu sformu Pýcky, Kolby, Alembjky a giné nádobj k tomu potřebné, dáti přistrogiti. Než prwé než co o Mocech takowých wod pálených pokožjme.

¶ Znáti slussj/ že Wody pálené tychž gsau mocy a skutkůw, gako gegich Byliny/ ale mnohem mdlegssjch/ proto že při pálenj nemalo z podstaty bytečné gegich potracuge, a párau wycházy. Což znagjce někteřj Lékaři, radegi Byliny wařj/ a té gichy z nich mjsto wod pálených vžjwagj: Nebo takowé gichy aneb Trańcy, gakž y wůně y chut gich vkazuge, daleko mocněgssj a sylněgssj gsau, nežli wody pálené. Ale že nemocným negsau tak chutné, gako Wody/ z tě přjčiny mnozy, aby y nemocným w tom se propůgčili, Wod pálených vžjwagj/ a nemocnj radegi ge pigj/ proto že bywagj čisté, a chutněgssj w přitegi, nežli gichy Bylinné: Ale musegj pilně a bedliwě (gakž swrchu powědno) páleny a stregeny býti. Takowé zagisté bywagj znamenitě prospěssné/ a mohau y před některymi gichami Bylinnými předek držeti/ zwlásstě w horkých a welmi pálčiwých zymnicech, pro ochlazenj a zahnánj z sně. Julep chutněgssj a liběgssj z pálených wod bywá, nežli z gichy Bylinné při dada k němu Wjna, aneb wodnatosti z Granátowých gablek, Limaunowé aneb Citronowé, gakž kdo chce/ a neylépe k takowé potřebě wymysliti může.

¶ Též také wody pálené swůg vžitek magj zewnitř, pro ochlazenj Srdce, Gater, Hlawy, Očj/ abys nich wodičky a Očjčky strogil/ gakž toho potřeba vkazuge.

¶ Item, Wody pálené magj také swau chwálu, že wůnj swau libau očerstwugj řeko/ zwlásstě Růžowá, Majoránowá, Lawendulowá/ a giné tim podobné.

¶ Item, mnohé z těch wod pálených, zwlásstnj moc magj, Barwu pěknau twáři dáwati/ a gi wysstechtowati. Proteż y ženy Líčidla sobě z nich strogjwagj/ a k tomu nepřjhodnégssj gsau tyto: Rokytková, Posedowá, Tykwicowá, Střjkawých, Aronowá, z Bobowého kwětu a z Lipowého/ ale neylepssj gest z těch wssech ta woda, kterak se z sstáwy Limaunowé pálj/ w nj se sskořjpičky gakýchsy Moršých Hlemyždůw bjlé, a maličké gako Hrachowé zrno, prwé několik dnj močjwagj/ a teprw skrze Balneum Mariæ pálj. Takowá woda twář mladistwau a krásnau činj, a wrásky wyhlazuge. Čehož tuto nechtěl gsem zatagiti/ abych y ženskému pohlawj, kterež neywjce toho potřebuge, w tom posslaužil.

¶ Gest tedy pálenj wod znamenitě potřebné a vžitečné/ a v wssech Národůw wssudy (pro gjž dotčené potřeby) obyčegné.

Forma

Forma a Spůsob Pýcek a Nádob k pálenj Wod.

A

Prwnj Pýcka.

Ponéwadž tato prwnj Pýcka, gako y po nj následugjcý druhá, dosti pilně a na oko gest wymalowaná / nepotřebuge obssirného wypisowánj. Prwnj tuto Pýcku gmenugi Latinjcy Campanas rostratas, proto že Alembjcy sformowáni gsau gako Zwonowé nosatj. Němcy gim řjkagj Rosenhüte. Obyčegně dělawali ge cýnowé / kterýchžto wssak nynj žadný wjce nevžjwá / leč ten, kdož zaumyslá, což lepssiho gest, potupowati chce. Hrnčjři ge giž dělagj z hlíny, wnitř polewané gako giné hrnce. Pod gednjm každým Alembjkem aneb Klobaukem, stogj Kolba Měděnná, aneb hliněnná, do njž se kladau Byliny čerstwé drobně zsekané / aneb v wodě, časem také y v Wjně macerowané a močené. Na tu Kolbu stawj se ten nosatý hemelin, aneb Alembjk na wrchu / abyse což neytjssiho gi spolu schá zeli a spogowali. Naposledy podstawugj se po straně Sklenice, do nichž ti nosowé wchá zegj / a woda kape. Dole gsau dwýrky aneb dira k topenj a přikládánj ohně.

Druhá Pýcka.

Tento spůsob pálenj aneb dystyllowánj wod gest neyobecnégssj. Nebo sylně a spěssiže žene. W Apatekách mu řjkagj Vesica. W přjrcce stogj okrauhlý měděnný Kotel zadělaný / do něhož Byliny drobně zsekané kladau. Apatekáři na čerstwé Byliny zsekané legj wodu pálenau od prwnégssiho roku pozůstalau. Nebo kdyby neměly wjce wlhkosti, od sylného a nesmjrného horka snadněby se připálily. Pakli nemagj žadných starých wod, berau prostau wodu Studničnau / ale nedělagj dobře. Byloby lepe, aby z čerstwých Bylin sstáwu wytlačili, aneb ge v wodě zwařili / a ten Sasst aneb gjchu do Kotla dáwali. Může se také y na giné Byliny čerstwé přilewati / a bude woda pálená tim sylnégssj. Nad Kotlem Měděnný helm aneb Alembjk stogi, wnitř pocýnowaný, s dlauhým nosem aneb Trubau. Ten gde dolů skrze nádobu dřewěnnau, aneb Sud plný wody studené / až k Sklenicy k chytánj wody podstawené. Ta woda w Sudu skudj, aby Spiritus a páry nevypáchly / alebrž se shustly a w wodu obracely. Dole v Pýcky gsau dwýrce k dělánj ohně. Na wrchu pýcky po stranách gsau dwě dýmowé trubice aneb Copauchowé zamazanj. Tjmž spůsobem obyčegně pálj se y Wino ženné z piwa aneb z Kwasnic winných. Gest také vžitečné a potřebné ssat na dwé aneb na tré složený, ano y kus ssiltzu aneb plstky v

C wodě smáčeti/ a na helm aneb Klobauk swrchu přikládati, k ochlazowánj zhůru wystupugjcých pár a duchůw/ aby se tim dřjwe v wodu zbjrali a obraceli.

Druhá Pýcka.

Třetj Pýcka.

D ¶ Tato Pýcka gest lepssj, nežli dwě předesslé. Latině slowe Balneum Mariæ. W této Pýcce stogj měděnný Kotljk zadělaný/ do něhož stawěgj sklennau aneb Cýnowau Kolbu/ do Kolby dáwagj čerstwé zsekané byliny, kwěty aneb což dystyllowati chtěgj. A pod Kolbu, to gest na dno kotla, podkládagj železný kruh slamau obtočený/ kterýžby Kolbu stále a nepohnutedlně zdržowal. Potom postawugj na kotel y na Kolbu přikrywadlo a neb wjko/ kteréžto má v prostřed okrauhlé, weliké, prázdné mjsto a djru/ do njž se Kolba práwě treffuge/ a po stranách háčky železné/ gjmiž se to wjko zapjná a zawjrá. Na Kolbu stawěgj sklenný Hemeljn, Alembjk, aneb Klobauk/ spogenj aneb scházenj gich w hromadu obwazuge se dobře ssátkem namazaným Kleistrum, z bjlku wagečného a z mauky vdělaným/ kterýžto potom od horkosti se připěká tak tuze/ že žádná pára po straně vcházeti nemůže. Pod nos Hemeljnowý stawěgj Sklenicy přigjmagjcý/ a w tom mjstě kdež do nj wcházý, opět může se ssátkem pokleistrowaným to sgitj oblepiti/ aneb prostým ssátkem mokrým obwázati. Na wjku widjš djru s dřewěnným čepem/ tau děrau přiléwagj wody do Kotla skrze trychtýř/ kdyžby wřela a vbylo gi, tedy otwjragj tu djru/ a vwřelau wodu ginau teplau doplňugj. Při této Pýcce dole widjš y giné čtyry djry/ z nichž neywětssj aneb neywyšssj zdržuge železa aneb železný Rosst, na něgž vhlj kladau/ a skrze ten Rosst popel dolů padá na ohnisstko, kněmuž ty tři gine djry gdau/ aby popel skrze ně wen mohl wybjrán býti. Na wrchu této Pýcky po straně gsau dwě trubice/ skrze než se dým wen kauřj a wycházý/ a v nich magj býti dwa Copauchowé z hljny vdělanj s rukowětj k zacpáwanj a otwjránj/ aby se oheň ani nerozmáhal ani nevmenssowal.

¶ Tato sforma Pýcky gakž powědjno gest neylepssj/ neb se w nj poznenáhlu Woda wypaluge/ poněwadž horkost wody, w njž Kolba stogj, nenj tak prudká a sylná, gako w předoznámených dwau pýckách/ w nichž od horkosti pálčiwé neysubtylněgssj páry a Spiritus nadjle se tratj a mizegj/ a wody častokráte se připalugj a nechutné býwagj. Tuto také nemá se pomjgeti lněného ssátku aneb Filce, kterýž se na hemeljn přikládá/ o němž při druhé bylo oznamowáno.

¶ Někte-

Někteřj vžjwagj cýnowých Kolb aneb Hemelnů, proto že gsau stálegssj. Ale w prawdě mnohem vžitečněgi a lépe geſt bráti sklenné Kolby a ssetrně s nimi zacházeti. Nebo woda kteraž se w cýnowých Kolbách a hemeljnjch wypaluge, běře poněkud moc nečistotu, a cyzý ssinak z toho kowu / což se při Pelynkowé wodě spatřiti může: když se ta w Cýnowých nádobách dystylluge nemá chuti hořké po bylině, ale sladne / čehož nenj giná přičina, nežli že se chut od kowu proměňuge. A to se stáwá netoliko při wodě Pelynkowé / ale y při giných wodách / kteréž se z Bylin přirozenj hořkého a chuti perné aneb ostré dystyllugj / že téměř žádného patrného znamenj a čitedlnosti té chuti perné a kaussawé sebau nepřimássegj. Wytahug také při tom y nečistotu z toho kowu / což z toho poznati může me / když ty wody wytažené za některý čas stogj / že se pod nimi na dně gakás nečistá bjlá materya sádj. Nebo ty palčiwé a ostré páry na dsle po stranách cýnu se přichytag a přidržegj / a časem swým w subtylné mrwičky a krusty se měnj, gako Pleweys / odkudž wody Bylin y hořkých a horkých bywagj sladké a nečisté. Že se pak po stranách cýn w Pleweys obracý, žádný se tomu nediw. Nebo Pleweys nic gineho nenj (gakož Dioscorides wčj) nežli kůrka a částka Olowa / když se to dymem prudkého Octa ecuge a rozpaussti. A

Třetj Pycka.

B

Proti tomu když se Byliny w sklenných nádobách dystyllugj, nic se toho což swrchu oznámeno neděge / wody čistotně se wypalugj / a chut y wssecku moc přirozenau swých Bylin zachowáwagj. Pakliby giných Kolb nebylo před rukama než cýnowé / wždy aspoň hemeljn má býti sklenný. Nebo na Hemelnu wjce záležj nežli na Kolbě.

Čztwrtá Pycka.

Z wypsánj třetj Pycky můžeme y čtwrté porozuměti, což se čtyř Alembjků dotýče, kteréž v wodě w kotle stog. Kolby ty mohau Sklenné býti aneb Cýnowé / wssak hemel ni toliko sklenný. Gednakaždá Kolba na wjku má swau djru, co neyrowněgi wykrauženau / a dno v Kotla muſý okrauhlé býti / aby na na něm Kolby státi mohly, na wěncých kamenných, aneb železných kruzých. Neywyššj pak aneb prostřednj Kolba má swůg zwláſtnj spůsob / kterýž Latině gmenugj Balneuum ſuper vaporibus, to geſt Lázeň nad párami. Nebo Kolba nestog v wodě / ale wisý nad párau wlažnau horké wody. A Byliny, kwětowé y giné Materie tim spůsobem lehyčkým teplem z nenáhla se dystyllugj / což ač negde spěssně, gako w předesslých ſformách / wssak ty Wody gsau neyznamenitěgssj a

Ç neylepssj. Ponewadž se tu nic nemůže ani připáliti, ani wypáchnauti aneb zmizeti. Kolba geſt z mědi aneb cýnu wdělaná, a do giné Cýnowé nádoby wſazená/ gakož malowánj přj-tomné wkazuge. Ta nádoba na wrchu má ſſiroké břicho, w němž Kolba ſtogj / dole pak má traubu / kterauž ſe co neytěſněgi ſkrze djru w přikywadle do Kotla wſtawuge/ tak že ta dotčená trauba nad wodau ſtogj/ a toliko páry z wřelé wody w ſebe přigjmá.

Čtwrtá Pýcka.

D

Táž nádoba při Kolbě ſwrchu, a při traubě dole, kdež ſe w hromadu ſpogugj, gſau dobře zamazané a zalutowané/ tak aby žádná pára a dým wen wcházeti nemohł. Aniž ſe může táž kolba z té ſwé nádoby wynjmati/ než tak wſtawičně ſpolu zůſtáwagj. Neb gſau tak ſpogené a zadělané, gakoby geden byli Inſtrument/ toliko Sklemý hemelin může ſe dolů ſňmati/ když ſe Byliny aneb giné Materye do Kolby dáwati magj.

Pátá Pýcka.

Toto Balneum také geſt welmi čiſté a pěkné. Stogj Kolba cýnowá w Kotle/ a na nj klobauk pánwičkau wůkol obklječený a k nj připogený, tak že ſe oddělitj nemohau, do té pánwice zſwrchnj nádoby, kteráž do kamenného ſlaupu wſazena geſt, ſtudená woda wſtawičně teče po cýwce/ gakž kohautek obrátjš/ a to proto, aby ten Klobauk aneb Alembyk, okolo něhož ta woda oplýwá wždycky ochlazowała/ a tim ſnáze páry do něho wyſtupugjcý, w wodu ſe obraceti, a po ſwé trubicy dolů ſtupowati mohły. Když pak ta woda w pánwicy okolo Alembyku horkoſtj geho ſe zahřege/ y hned má ſe čipkem ſwým dolegſſjm wytočiti/ a giná ſtudená wrchnj trubicý zaſe napuſtiti. Nechceli kdo té práce wytočowánj a napauſſtěnj wody mjti/ může Kohautků w obau čepjch pootewřiti/ aby ſe tak mnoho wrchnj trubicý wody ſtudené napauſſtělo/ gakby mnoho ſpodnj horké wytěkało. Ale wſſak na to pozor mjti muſýš/ aby wrchnj nádoba aneb Kotel w ſlaupě prázdný nezůſtáwal/ ale bykaliby potřeba ſtudenau wodau ſe doljwal.

Geſt y giná geſſtě nádoba aneb Kotlyk s trubicý a s čipkem po ſtraně w ſlaupě wſazená, z njž ſe woda horká do Kotla napauſſtj když wywře/ aby Kotel wſtawičně plný byl/ a dyſtyllowánj ſe nepřetrhowało. Ta pak woda w té nádobě po ſtraně wſazené týmž ohněm ſe zahřjwá, gjmž Kotel/ a aby horkoſt ohně do wrchnj nádoby, w njž geſt a býti má ſtudená woda gjſti nemohła, pro tu přičinu geſt djra aneb Copauch po ſtraně pod wrchnj nádobau wdělaný/ kteryž dým a horkoſt wen wywodj/ k tomu také Slaup ten (kromě té djry, w njž

ty, w njž Kotljk aneb nádoba stogj) sewssech stran wssudy wyzděný a wyffutrowaný, až A
do spodnj nádoby aneb Kotljku. Gakož to wssecko mnohem lépe z tohoto wymalowánj gedenkaždý poznati, a tomu gruntowněgi porozuměti bude mocy / nežli z mnohé řeči a obssjrného wypsánj.

Pátá Pýcka.

Ssestá Pýcka. B

Takowé Pýcky vžjwagj Benátčané a Neapolitánsstj, kteřjž hognost magj sklenných Alembjků. W té pýcce přes den a přes noc wjce nežli Sto žegdljků wody napáliti se může. Pýcka gest okrauhlá, gakož wymalowánj toto vkazuge/ podobná k nassjm obyčegným Kamnám/a má wůkol množstwj Kolb hliněnných poléwaných/takowé fformy a podobenstwj gako sklenice, do nichž nemocnj obyčegně wodu stawěgj / a na každé z nich postawugj Alembjk sklenný/ a přiwazugj k makowičce naschwál k tomu přistrogené Recipient, to gest ginau Sklenicy, do njž woda teče. Wypaluge se pak a zahřjwá táž Pýcka tim wssjm spůsobem, gako násse Kamna / wssak když se w nj hrubě topj, nekladau tehdáž Bylin a kwitj/proto aby se přjlissnau horkostj nepřipálily. Než když prwnj horkost trochu gako powychladne/ tu hned chutně wssickni, kteřjž k tomu djlu nařjzeni gsau, zahradjce wssudy dobře pec, Byliny a kwitj zsekané nakládagj/ Alembjky Sklenné stawěgj / a tak hognost Wod wypalugj : A ty daleko lepssj gsau, nežli giné kteréž se w Olowěnných aneb Cýnowých Kolbách a Alembjcých dystyllugj.

Některá obecněgssj a snadněgssj pálenj a Dystyllowánj Wod pro lidi chudé.

Horkostj Slunečnau také se woda pálj z kwitj wonného/kteráž též náramně wonná býwá, wssak kalná/a to timto spůsobem: Nakladau do Sklenice kwitj wonného, a obrátjce hrdlem dolů, postawj gi do druhé Sklenice/ zahradjce wůkol a obmažjce, aby pára ani wůně wen gjti nemohla. Tu Sklenicy postawj na Slunce, a sstupowati bude dolů woda hustá a kalná, takowéž barwy gaké gest Kwět z něhož sstupuge / a znamenitě wonná gakž powědjno, buďto z Růže, Fioly, z Hřebjčků, aneb z kwětu Zwonečkowého, z Rmenu, Lawendule, Majoránky a giných těm podobných.

Giný lehký a snadný spůsob, bezewsseho nákladu a to w rychlosti pýcku sobě vdělati: Wezmi hrnec weliký dobře poléwaný (Staré ženy berau Moždjř/ ale hrnec k tomu gest

C mu gest lepſſj / nebo woda poněkud do sebe přigjmá wlastnost a moc z kowu) přes takowý hrnec přetáhni mocný bjlý lněný ſátek / a po krajjch wůkol hrnce prowázky dobře obwaž. Na to plátno nakład Růže, Fioly a giného kwitj, aneb zsekané Byliny, což náležj a dosti gest / potom na tež Kwitj aneb Byliny ſwrchu přikrož čistý a mocný papjr / na ten wſtaw Pánew s řežawým vhljm / wſſak podlože kednu něco popeka. Aneb wezmi k tomu Medenicy mosaznau, ktekážby právě ten hrnec až k wrchu obſáhla a zawřeka / aneb obwaž ſnůrau, ať ſe gedno s druhým zaupina ſtreffuge. Tak kwitj to od horkosti dolůſtre ze ſſat do hrnce wodu wydá. Hrnec pak ten w ſtudené wodě státi má takměř až po krage. Nebo ſyceby ſe neylepſſj moc wypálené wody, od horkosti z plamene pocházegjcý wyčichla a wyčichla.

Sſeſtá Pycka.

D

* Subtýlná Forma a Spůſob Dyſtyllowánj, z Lékařské Knjžky

Wyſoce včeného P. D. Jana Wayern, Knjžete Klewſkého Lékaře wypſaná.

CHceli kdo mjti pěknau a ſubtýlnau Formu, skrze niž by mohl Spiritus a neyſubtylněgſſj moc aneb y Oleg z Krámſkeho wonného kořenj, aneb y Spiritum vini, to geſt podſtatu Wjna a ginych podobnych wěcý mistrowſky wytahowati / ačkoli to y ginými Inſtrumenty wykonati ſe může / wſſak tomu a těm, kteřiž toho žádoſti magj, k lybosti, widělo mi ſe na zawjrku této hry gesti tuto přikložiti. ☙ Neyprwě vděleg skrownau čtyrhranau Pýcku / a do nj mistr Kotljk s plechowau trubicý aneb Inſtrumentem, gakž malowánj vkazuge. Potom Kotljk ten do Pycky wſtaw / kteráž mjti muſy w každém kauté rohu prudſſné dirky, skrzeněžby dým wen wycházeti mohl. To wykonage, naphi ten kotljk až do polowice ſtudněnau wodau / a wležwen do něho ty Materye, kteréž dyſtyllowati chceš zdrobna protlučené, poſtaw ſwrchu Klobauk s geho trubicemi, gakž Muſtr a Forma vkazuge / a obwáže ſpogenj pewně Wolowým měchýřem aby nic wen nepáchlo. Spraw to, neyprwě lehký oheň vděleg / a potom práce tě pilen buď.

☙ A. B. C. D. Spogenj trubic. E. F. Klobauk. G. G. kdež Klobauk do kotljka wchází, těſtem obmazaný. H. I. Kotljk. K. Pýcka. L. dira pro oheň. M. dira pro popel. N. O. Sklenice. P. Sud. Q. Sklenice aneb Recipient. Sud w proſtředku muſy mjti dſru, aby geg trauba proſſka / když geg progde, tedy dſru tu Woſkem, ſatem aneb čjm neylépe býti může, zadělag a zalepeg / a plný wody naleg. ☙ Když tak y Spiritum vini, aneb neyſubtylněgſſj moc z Wjna wytáhnauti giným ſpůſobem / gako z dobrého a prawého Wjna pálenému, někdy

několikrát přetaženého aneb prohnaného in Balneo Mariæ, tak dlauho ažby na průbu Spiritus vini na ľžicy zapálený do cela wyhořel/ a žádné wlhkosti po sobě nepozůstawil. Ale obecný no na odpor tomu činj. Nebo když chce pálené wjno pjti, neyprwé ge zapálj / a tak wypálj z něho Spiritum, kterýž sobě pokládá za Syru aneb nečistotu páleného Wjna/ ostatek potom dopigj / což giného nic nenj, než nečistá wlhkost/ kterauž sobě prwé Cukrem a ginau přjsadau poněkud k libosti připrawil. *

Tyto Trauby gsau plechowé bjlé pocýnowané.

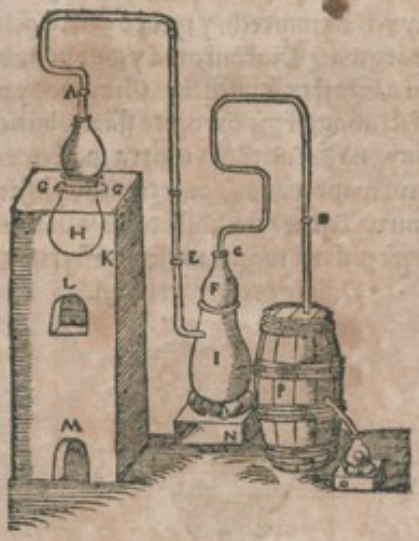

B

Regule.

Neylepssj wypalowánj děge se in Balneo, gakož při třetj a čtwrté pýcce dotknuto/ zwlásstě bylin těch aneb kwětů, kteřjž gsau přirozenj horkého a suchého, a libě wonj. Ale Byliny přirozenj studeného aneb wlhkého, mohau se w giných obyčegných Pyckách dystyllowati.

O Rektyfikowánj pálených Wod.

Když se giž wody wypálj, musýš ge rektyfikowati a naprawowati, ačby spáleninau zapáchaly, aneb Flegmatyckau zbytečnost w sobě měly/ gakož gi obyčegně wssecky wlhké a ochlazugjcý byliny mjwagj/ aneb ty kteréž prwé wodau byly skropeny/ a tak se chowaly w čerstwosti/ a za několik dnů w sklepě wlhkém ležely, aneb w čaju wlhkém trhány byly/ odkudž fflegmatycké wodnatosti dostáwagj. Takowé naprawenj může se konati skrze horkost Slunečnau/ totiž aby wodu pálenau dal do Sklenice/ dwa djly gi naplně, dobře wrch zacpal a kůžj obwázal/ třetj djl té Sklenice wstawil do pjsku w něgaké nádobě k Sluncy, po čtyřidceti dnů a wjce. Když se ten pjsek od Slunce zahřege / budau se wody skrze Slunce a horkostj pjsku rektyfikowati a wyčisstowati od zbytečné fflegmatycké a hrubé wlhkosti swé/ kterauž potom odděljš a scedjš, a do giné nádoby přelegeš. Tak budau trwánliwěgssj w swé celosti, dobrotě a hodnosti. Wystawugj se také Wody bez pjsku na Slunce w slaměnných wossitkách.

O Chowánj pálených Wod.

Wody naprawené a Rektyfikowané magj dobře opatrowány býti/ a chowati se w mjrně chladném mjstě w létě/ w zymě pak w sklepě, aby nezmrzly/ z čehož se zase kazý a k žádné platnosti potom nebýwagj. A když stogj w teplé Swětnicy ryssawěgj, měknau, zapáchagj, kalj se a zlehčugj. Protož má se gim přjležité mjsto mjrné obrati/ aby nebylo ani přjliš studené, ani horké, ani wlhké.

Wssecky

O Dystyllowánj Wod.

C Wssecky wody přirozenj a složenj studeného, awlhkého, po roce magj se preč wylé-
wati. Ale wody horkého a suchého přirozenj, mohau do dwau y do třj let, wssak nic déle,
w swé mocy zůstáwati. Ač magjli které z nich dobrau wůni swau, můžeš gich déle vžj-
wati/ gakýchž množstwj gest, Polegowá, Majoránowá, Sspikanardowá, Lawendu-
lowá a těm podobné.

O Vžjwánj pálených Wod.

Wody pálené magj tu wlastnost a moc/ kterauž samy Byliny, Kwětowé aneb gi-
né gegich Materye, z nichž gsau dystyllowány. Ačkoli když se Byliny wařj, gicha ta ge-
gich a Traňk mocněgssj býwá, nežli woda z nich pálená/ gakž gegich chut y wůně vkazu-
ge: Wssak wody pálené přjgemněgssj a liběgssj gsau k vžjwánj do žiwota/ gjchy pak oby-
čegně býwagj hořké a odporné. Gest pak wod pálených rozličný vžitek. Některé pigj pro
ochlazenj, zwlásstě w pálčiwých Zymnicech/ y syce když léto gest horké proti Žjzni/ gakéž
gsau Ssťowjkowá, Sstěrbákowá, Cžakankowá y giné podobné/ buď tak samé aneb s
Julepem a ginými sstáwami a Saffty smjssené. Giné wody pigj proti rozličným Ne-
mocem: Některé zewnitř přikládagj skrze dwogité ssátky lněné aneb Kaudel w nich o-
máčenau na čelo, na židowiny, na Žaludek, na Gátra, pálčiwé wředy a neduhy/ ꝛc. Ně-
které opět slaužj očjm wkwapowánjm/ giné twář wyčisstugj a wysslechťugj/
gakž to po různu w Knjze této dostatečně oznámeno. A paté-
káři neywjce gich vžjwagj k mjssenj s Syrupy/ a když
Pillule stělowati magj.

D

Registrum

Registrum Czeských gmén wssech Strom̃ a Bylin w tomto Herbáři obsažených. Počet Latinský vkazuge co na kterém listu, Litery a. b. c. d. hledáno a nalezeno býti má.

A.

Abrahamů strom 59. d
Adamowa gablka 81. a
Agarykum 209. c
Agrest winný 49 c. 459. a
Agsstein 40. c
Akanth 255. b
Aloe 230. a
Aloe bodlawé 231. b
Ambra 17. b
Ambrožka 368. c
Ameos 277. a
Ammi 277. a
Ammonyakum 263. d
Angelika 14. c
Angelička 423. a
Angelika planá 275 b. 423 a
Angelika wětssj a menssj 422 d
Angelský trank 324. b
Angelský kořen 423. d
Angurie 156. c
Anýz 167. b
Anýz stěničný 271. d
Apich 171. d
Apich zahradnj 272. a
Apich bahniwý a wodnj 272. b
Apich obecný 272. c
Apich weliký 274. c
Apios Bylina 442. c
Arabské gummi 59. c
Archangelika 423. b
Aron 188. d
Aronowa brada 188. d
Aronowa brada menssj 190. a
Asa wonná 265. c
Asa smrdutá 265. a
Aussko nedwědj 338. b

B.

Babj dryák 435. d
Babj gahoda 466. d
Babj zub 428. b
Bakssam zahradnj a planý 247. c
Balssam hořký 231. b
Bawlna 116. c
Baworský hořec 215. c
Barwjnek 333. d
Barwjnek druhý a třetj 334. b. c
Bazalika welká prostřednj 162. c
Bazalika malá, hřebjčkowá 163. a
Bazalika Cytronowá 162. b
Bazalika planá 353. b 447. a
Bedrnjk wětssj a menssj 372. b
Bedrnjk wlaský 306. d 373 b
Behen bjlé a červené 344. d
Benedykt 346. d
Been planý 111. b
Bér 110. d
Bérowé gáhly 111. a
Betonyka 328. a
Beranj gazyk 144. c 324. b
Bez domácý a hornj 364. c
Bez s červenými gahodkami 465. b
Bjlá Bukwice 417. b
Bjlá Čjemeřice 433. d
Bjlá Hořčice 161. d
Bjlá wrba 60. d
Bjlé Lilium 291. a
Bjlý Trn 221. a
Blessinjk 387. d 308. b
Bljn 385. b
Bljn zahradnj 385. d
Bljn Syrský a zwlássstnj 387. a
Bljt červený 132. c
Bljt weliký Oberský 132. c 377. d
Bob 118. d
Bob planý 119. d
Bob Egyptský 120. b
Bobek, Bobkowý strom 36. b
Bobky 36. a. Plané 36. c
Bobkowá růže 358. b
Bodlák 45. a
Bodlák zahradnj 222. a
Bodlawá palma 47. c
Bodlawá wrba 60. d
Bodlawé gablko 391. a
Bohatý hrách 121. b
Bolehlaw 397. c
Borák 349. c
Borowé sssissky 26. a
Borowice domácy a Lesnj 24. c
Borowice Hornj a Mořská 24. d
Borowička njzká 326. d
Borůwky gahody 73. a
Božj dřewce 236. b
Bradawičnjk 449. d
Břečtan wětssj a menssj 202. a
Břek 38. b.
Břek, Břekyně 87. c. 88. a
Břeskew 83. b
Břeskew S. Jana 83. c
Břeskwowá bylina 177. b
Březowá woda 42. a
Březnowý kwět 381. c
Bříza 41. c
Brněnské sswestky 88. d
Brotan 236. b
Brotan weliký 236. c
Bérowé gáhly 111. a
Brsten 73. b
Brunátné Lilium aneb Mečjk 1. b
Buk, Bukyně, Bukwice 66 a
Bukwice bjlá 417
Bukwice červená 328. a 417 b

Bukwice hornj 338.b
Bykowá bylina 163.c
Bylina Bykowá 163.c
Bylina Cžjpkowá 423.b
Bylina dnawá 417.b
Bylina hřebjčkowá 346.d
Bylina mrtwičná 417.b
Bylina Raupowá 449.a
Bylina Sesamoides 435.b
Bylina sklennj 403.c
Bylina slunečná 449.a 470 c
Bylina S. Jana 381.b
Bylina Syryssťowá 411.b
Bylina Sslakowá 417.b
Bylina Sstjrowá 448.c
Bylina Trogice 426.d
Bylina wssiwá 452.b
Bylina zubowá 427.d
Bzowé hubice 401.a

C.

Cedr, Cedryš, Cedrowý strom 35.c
Cedrus Fenický 35.c
Cedrus Lický 36.a
Celidonya 204.a
Celidonya menssj 204.b
Ceterak 314 b
Chebdj 465.c
Chlapina 355.d. 361.c
Chlapina menssj 337.c
Chléb S. Jana 75.d
Chlupáček 207. 305.b
Chlupáček dwogj 339.d
Chlupaté gahody 49.c
Chmel sstěpný a planý 461b
Chmeljk 387.c
Chřapáči 49.b
Chrpa 150.d
Chrpa menssj 151.a
Chwogka Klássterská 34.d
Chwogka 437.b
Chwogka wětssj 439.a
Chwogka menssj 438.a
Cistowá růže 53.b
Cybule 167.b
Cybule mořská 193 a
Cybule swinská 381.c
Cybulka 167.c
Cycwár 459.b. 180.c
Cymbálek wětssj a menssj 407.c
Cypřiš polnj 26.d. 326.d
Cypřissowy strom 32.b
Cypřiš 236.b
Cypřiš zahradnj 236.c
Cypřissowý Kolowrakec 437.c
Cýsařský kořen 5.a
Cýsařský traňk 151.d
Cytronowá gablka 78.a
Cytronowá Bazalika 162.b
Cyzrna bjlá, čerwená a černá 117.b
Cyzrna planá 117.d
Cžakanka zahradnj a polnj 148.d
Cžapjhnjzdo 277.d
Cžapjnůsek 304.b
Cželnjk 144.c
Cžemeřice černá 431.d
Cžemeřice bjlá 433.d
Cžerné gahody 72.c
Cžerné kořenj 431.d
Cžerné kořenj domácý 433 b
Cžerné zelj, kořenj 365.a
Cžernidlo 109.a
Cžernobýl 302b
Cžernobyl Turecký 303.c
Cžernohláwek 336. d. 337.b
Cžerný Ellebor 431.c
Cžerny kmjn 283.a
Cžertkus 201.a
Cžertowo howno 265.a
Cžerwec, Cžerwen, Cžerwenec 371.d
Cžerwcowé gahody 372.a
Cžerwená bukwice 417.b
Cžerwená lebeda 132.240.d
Cžerwená Máta 246.b
Cžerwená řepa 129.c
Cžerwená wrba 60.d
Cžerwené gahodky 72.c 73a 371 b
Cžerwené ořechy 97.d
Cžerwenice 60.d
Cžerwený kořen 365.c
Cžerwený zwonček 325.b
Cžesenkowá bylina 290.a
Cžesnek 168.d
Cžesnek Porrowý 169.a
Cžesnek hadj, planý 170 b
Cžesnek wlčj 170.b
Cžesnek planý wodnj 289.b
Cžesky Ellebor 433.b
Cžjpek 466.d
Cžjpkowá Bylina 428.b

D.

Diábljk wětssj a menssj 186.d
Diábljk wodnj 188.b
Daktyle, Daktylowý strom 68.d
Den a Noc bylina 403.c
Dětel Assfaltský, laučnj a dlauhosspičný 257.d
Dětel Koňský 257.a
Dětel Kozý 421.d
Dětel kyselý 298.d
Dětel Zagečj 298.d
Dewatero oděnj Matky Božj 1.c. 347.d
Dewěsyl 301.a
Deyworec 277.c
Djně, Melauni 155.b
Diwizna bjlá a čerwená 415.b
Diwizna čerwjkowá 416.d
Diwizna menssj 416.d
Dnawá bylina 417.b
Dobrámysl 240.c
Dobrámysl kozý 241.d
Dobytčj tráwa 410.b
Drábský traňk 214.d
Dráč 48.c
Dragoncell 187.d
Drakowá krew 265.d
Dřewce Božj 236.b
Dřewěnný oleg 62.b
Drewinka 236.b
Dřjn 27.b
Dřjnkowý strom 86.c
Dřjnky 88.d
Dřjnowá hauba 27.c. 28.b
Dřistal 209.d
Drmek 48.c
Dryák sedlský 60.a
Dub 169.b
Dubowá hauba aneb hrozen 63.b
Dubowé kůlky 63.c
Dubowé kapradj 63.c
Dubrawnjk 445.d
Ducha S. kořenj 423.d 431.d

Dwogjn

Dwogilistek 434 d
Dwogizrmá sspelta 107.a
Dyptam Kretský 243.b
Dyptam obecný 244.a

E.

Ebenus 54.d
Egyptský Bob 120.b
Egyptský Fik 102.a
Egyptský Pepř 179.d
Ellebor černý 431.c
Ellebor sfalessný 433 d
Ellebor domácý 433.b
Encyana 213. c
Epithym 463. d

F.

Falessný hledjk 207.d
Falessný Ellebor 433.b
Faseoli 122.c
Fermež suchá 33.a. 34.a
Ferule 281.c
Fik malý 100.b
Fik planý 101.d
Fik Morussowý ginák E. gyptský 101.d
Fik Indyanský 229.b
Fik zemský 442. c
Fiky suché 101. d
Fiola 425.c
Fiola modrá 426. a
Fiola modrá, bjlá, žlutá 308.d
Fiola Mořská 309.c
Fiola planá, psý 425.c
Fiola Sspanyelská žluta 124.d
Francauzowé dřewo 55.a

G.

Gablečnjk bjlý a černý 294.a
Gablečnjk wonný 296.d
Gablečnjk polnj 296 b
Gablka 80.c
Gablka Adamowa 81.a
Gablka nezdrawá, zlatá mi kosti 392.a
Gablko bodlawé 391. a
Gáblko Cytronowé 79.a
Gablko Kdulowé 82.a
Gablko granátowé 76.c
Gablko Ragské 435. c
Gabloň 80.c
Gabloň Granátowá 76. c
Gáhly 110.c
Gahoda Babj 466.d
Gahodky červené 371.a
Gahodky Sfarlatowé 371a
Gahodnjk 366.d
Gahodnjk horní 367. a
Gahody bjlé 367.a
Gahody černé 72.c
Gahody červené 72.c
Gahody chlupaté 49.c
Gahody zelené 49.c
Galbanum 264. b
Galgan weliký a planý 4. a 5. c
Galgan prawý a menssj 6. a
Galles 63. c
Galowec wětssj a menssj 32d 33.a
Gatrnj Bylina 375.c
Gatrnjk 375.b
Gatrnjk trogilistý 299.c
Gatrnjk přespolnj 362.b
Gawor 37. d
Gawor Německý 38.b
Gazyčeк hadj 191.a
Gazyk gelenj 297.a
Gečmen ozymý a garý 105.b
Gedhog bylina 459. a
Gedle 26.a
Gednolistek 435.b
Gehka a Nit 231.d
Gehlice 225. d
Gehlice wlaská 428.b. 466.b
Gehlice žlutá 226.d
Gelenj gazyk 297.a
Gelenj hubka 400.
Gelenj kořen 282. a
Gelenj kořen bjlý 262. a
Gelenj Poleg 242.b
Gelenj roh 146.b
Gelenj růžek 16.b
Gelenj traňk 329.c
Geřabj nos 304.b
Gesen 38.c
Gestřabj bylina 149. a. 152.b
Gestřabj locyka 152.d
Gestřabina 152.c
Gesstěr 186.d
Gežková palice 391.d
Gidássowý strom 76.a
Gilm Hornj a Polnj 42.b
Gitrocel 144.b
Gitrocel hornj 325.a
Gitrocel růžowý 144.b
Gitrocel wodnj 144.d
Glorét 127.d
Granátowá gabloň a gablka 76.c
Granát planý 77.d
Gummi Arabské 59.c
Gummi Mastyxowé 29.c
Gwajakowé dřewo 55.a

H.

Hadj bylina 319.d
Hadj češnek 170. b
Hadj gazyček 191.a. 405.d
Hadj gazyk menssj a wětssj 405. b
Hadj kořen weliký a maly 330 a
Hadj traňk 356 b
Hauba Apatekářská 400.c
Hauba Dřjnowá 28.b
Hauba Dubowá 63.c
Hauba gelenj 400 c
Hauba lazebnj aneb mořská 400. d
Hauba růžowá 57. d
Hauby hořké 400.b
Hauby wsseligaké 399.b
Heřmánek 316.b
Hlawatá konopě 323.c
Hlawaté Zelj 38.c
Hlawička vmrlčj 429.a
Hledjk 429. a
Hledjk Falessný 207.b
Hliznj bylina 340. c
Hliznj kořen 411. a
Hloh 48.a
Hluchá kopřiwa 409.c
Hmdák 222.d
Hnjzdo čapj 277. d
Hog wssech ran 215. b
Holaubky 400.b
Horčice bjlá zahradnj 161.d
Horčice červená, žlutá 173.b
Horčice planá 176.c
Horčice sedlská 173.c
Hořec 213.c
Hořec bjlý 262. a
Hořec Baworský 215. c
Hořec menssj 214. d

Hořká sladká 449.d
Hořký kořen 213.d
Hornj Bukwice 338.b
Hornj Gitrocel 325.a
Hornj Pelyňek 233.b
Hornj Pepř 441.d
Hrách wětssj, zahradnj, menssj, Polnj 121.a
Hrách Sskrkawičný 122.d
Hrách Turecký 122.c
Hrách wlčj 123.d
Hřeben kohautj 380.c
Hřebjčkowá Bylina 346.d
Hřebjčkowá matka 183.d
Hřebjčky krámské 183.d
Hřiby 400.b
Hromowé kořenj 143.b
Hroznowá Bylina wětssj a menssj 303.a
Hrusska 82.b. 83.a
Hrusska Bylina 442.c
Hrussky 82.b
Hrussky plané 83.a
Hrusstička 345.b
Hubihrách wlčj 163.d
Hubilen 107.d. 111.d
Husý meydlo 360.b
Husýnůžka 424.d
Husýnůžka hornj aneb střjbrná 224.d
Husý sstětka 147.b
Hwězdowá bylina wětssj a menssj 424.a
Giná s žlutým kwětē 424.c
Hyacynth 381.d
Hyssop 238.a

J.

S. Jakuba kwět 356.b
S. Jana Břeskwe 83.c
S. Jana chléb 75.d
S. Jana chléb planý 76.d
S. Jana bylina 381.b 325.b
S. Jana kořenj 324.a
S. Jana pás 302.b
S. Jana twář 188.d
S. Jana wjno 50.a
Janoffit a geho řepa 454.b
Janoklika 423.a
Jasmin 21.a
Jawor 37.d
Jawor Německý 38.b
Indyanská pssenice 114.a
Indyanské Daktyle 69.d
Indyanské mořské třessně 389.c
Indyanské proso 111.b
Indyanský Fjk 229.b
Indyanský karaffilát 379.b
Indyanský ořech 96.a
Indyanský pepř 178.c. 392.a
Indych 207.d
Jozeffowa hůl 455 b
Jsopyrum 425.c
Jujuby, Jujubowý strom 90.d
Jwa 326.d
Jwa Pjžmowá 300.b

K.

Kadidlo 23.b
Kadidlo černé 21.d
Kadidlo sumec 23.c
Kadidlowý kořen 279.a
Kaffr 30.a
Káli 141.a
Kalmus 3.d.4.c
Kameyka 322.c 343.b
Kamenjk 343.b
Kanarowé semeno 107.c
Kappary 194.c
Kapradj 444.d
Kapradj Dubowé 445.d
Kapusta 137.d
Kapusta mořská 2.d
Kapusta psý 398.d 440.d
Karaffilát domácý a planý 182.a
Kardamomum 181.a
Karaffilát Indyanský 379b
Kardus Benedyktus, požehnaný 223.b
Kardus Marye 224.c
Kardus planý 222.d
Kardus zahradnj 222.a
Karlina 218.c
Karmazynowé gahody 371b
Kassia 11.d
Kassya wonná 12.d
Kasstan 66.c
Kasstan koňský 67.b
Kasstan wodnj 342.d
Kasstan zemský 306.c
Kaukol 283 b
Kaukol wlaský 113.a
Kawias 340.c
Kazylen 111.d
Kdaule, Kdule 81.b
Kdulowý strom 82.b
Kerbljk 158.b
Keychawičná bylina 185.b
Keychawka 433.d
Klas 6.d
Klas 296.b
Klas ffalessný 296.d
Klas wonný 296.c
Klássterská chwogka 34.d
Klinopad 287.b
Klokočka 94.a
Klaubnj bylina 355.b
Kmjn černý 283.a
Kmjn krámský 269.c
Kmjn laučnj 267.b
Kmjn lesnj 270.d
Kmjn Ržjmský 269.d
Kmjn růžkowatý 270.d
Kmjn owesný 270.d
Kmjn weliký 261.d
Kmjn zahradnj 283.a
Knoblauch 168.a
Kocmaudek 7.b
Kocurnjk 251.a
Kohautj hřeben 132.b 380.c
Kokořjk 333.a
Kokosska 175.b
Kokotice 463.b
Kokotice menssj 344.b
Koliander 270.d
Kolnjk řepa 126.c
Koloquintyda 450.c
Kolowratec 437.b
Kolowratec cypřisso: 437.b
Menssj 437.d
Myrtowý 438.a
Okrauhlý 439.c
Ořechowý 438.a
Přespolnj 439.d
Stromowý 438.b
Komonice 256.d
Komonice Cžeská 257.a
Komonice planá 257.a.c
Komonice Wlaská 257.a
Konewnj bylina 370.b
Koniklec 199.b
Konitrud 440.a
Konopě samec a samice 323.b

Konopě hlawatá poskomná 323. b
Konopice 163. d
Koňské kopyto 300 c
Koňský dětel 257. a
Koňský kopr 263. d
Koňská máta 246. d
Koňský ořech 94. c
Koňský Sléz 133. c
Koňský Sstiowsk 131. a
Konwallium 293. b
Kopice menssj 344. c
Kop;čko Králowské 191. d
Kopr nedwědj 5. b
Kopr wlaský 275. d
Kopr zahradnj 268. d
Koprnjk 4. d
Kopytnjk 9. c
Kopyto koňské welké 300. c
Neywětssj 301. a
Obecné 191. b
Kopřiwa 408. b
Kopřiwa wlaská, obecná páliwá 408. c
Hluchá, mrtwá 409. c
Lesnj 409. c
Kořen hliznj 411. a
Kořen S. Ducha 423. d
Kořen růžowý 369. b
Kořenj černé 431. d
Kořenj S. Ducha 431. d
Kořenj krewnj 372. b 175. d
Kořenj krwawé 306. b 372. b
Kořenj křjžowé 412. b
Kořenj Matky Božj 325. d
Kořenj přjmětné 411. c
Kosatec 1. b
Kosatec lesnj 1. a
Kosatec Slowanský, Dalmatský, Konstantynopolitský, Lusitanský, Sedmihradský, Wlaský, Florenský 1. c
Kosatec žlutý 3. c
Kostiwal 335. c
Kostus hořký a sladký 13. d
Kossile S. Matěj 177. b
Kossile wrbičná 177. b
Kotrče hauby 400. b
Kotwice wodnj 342. c
Kotwice zemská 343. a
Kozácy hauby 400. b
Kozýbrádka 164. a
Kozljk trogj 10. d
Kozljk přespolnj červený 11. a
Kozý cecek 150. a
Kozý cecek menssj 151. d
Kozý cecek žlutý 152. a
Kozý dětel 421. d
Kozý dobrámysl 242. a
Kozý trn 229. d
Kozý rauta 260. a
Králowské kopjčko 191. d.
Králowský ořech 95. c 97. d
Králowský Swalnjk 338. d
Králowský traník 361. d
Krámský hřebjček 183. d
Krámský kmjn 269. c
Krasowlásek 222. d
Křen 128. b
Křiwatec 470. d
Křjžowé kořenj 412. a
Kropáček 418. b
Krtičnjk 411. a
Krtičnjk menssj 206. d
Krussina 75. a
Krewnj kořenj 175. d
Krwawé kořenj 306. d 372. b
Kúlka Dubowá 63. c
Kúlka Musskátowá 96. b
S. Kunygundy traník 361. d
Kuřimor 200. b 404.
Kuřimor bjlý červený 404. b
Kuřinoha domácý a polnj 142. c
Kuřjnoha Mořská 47. d
Kuřjstřewce 404. b
Kutny 81. b
Květec 319. c
Kwět S. Jakuba 356. b 411. c
Kwět S. Jana 411. c
Kwět milosti 376. d 377. c
Kwět Musskátowý 97. b
Kwět Vnorowý 454. d 456. b
Kwět winný 306. d
Kwět zlatý 378. a
Kwět zlatý slunečný 378. d
Kwět zwonečkowý 427. c
Kwitj Panny Marye 326. b

L.

Ladanum 53. d
Lampertské ořechy 97. d
Laneyš, Lanýš 400. c
Lasstowičnjk 286. c
Lauč Borowá 25. d
Laučnj dětel 297. d
Laučnj kmjn 268. b
Lawendule 8. b
Lebeda červená 332. d 240. d
Lebeda mořská 137. a
Lebeda planá, zahradnj 136. a
Lebeda psý 191. a
Lebeda sinradkawá 191. a
Leknjn 314. b
Lekno bjlé, žluté 113. a
Lékořice 277. b
Len 315. b
Len planý 116. a
Len Matky Božj 430. d
Lentyssus 28. d
Lep 284. c
Lesnj lilium 341. d
Libček 271. d 272. b
Libček přespolnj wlaský 273 b
Líčidlo 332. d 333. b
Liček wětssj, ospalý 390. a
Liček ztřesstěný 391. c
Lilium bjlé 291. a
Lilium Konwallium 293. b
Lilium lesnj 341. d
Lilium potočnj žluté 3. d
Lilium zlaté 292. d
Limauni 79. b
Limonka 344. b
Lípa 51. c
Lípa skalnj a samec 51. c 52. b
Liska, Liskowé ořechy 98. b
Listnatec 428. d
Locyka kwetlá, kadeřawá, hlawatá 157. a
Locyka planá 158. a
Lomikámen bjlý 343. b
Lomikámen welký 344. b
Lomikámen kozlowý 372. b
Lomikámen Wlaský 433. d 261. a
Lnice 468. a
Lupen wětssj 419. b
Lupen menssj 420. a
Lwowa noha 506. b

Lwowá stopa 431.b.468.c
Lycium 58.a.
Lýko wlčj wětssj 441.d
Lýko wlčj menssj 441.a

M.

Macedonská Petržel 273.d
Máčka 277.c
Magowý kwět 91.d
Magowý traňk 343.b
Majorána 254.c
Majorána menssj 255.d
Mák bjlý 382.c
Mák čerwený, růžkowatý, žlutý 384.d
Mák planý 384.c
Mák s plným kwětem 382.a
Mák Polský 197.d
Mák wlčj 383.d
Mák zahradnj 382.a
Maliny 357.a
Mandly sladké a hořké 92.a
Mandlowý strom 93.b
Mandlowé meruňky 84.b
Mandl zemský 442.d
Mandragora samec a samice 392.c
Manholt bjlý, černý a čerwený 141.d
Manna 39.b
Mařena 285.a
S. Mařj Kossile 177.b
S. Marye růže 290.c
Marulka polnj, hornj a wodnj 250.a
Marum 256.a
Mastyrowý strom 28.d
Mastyrowé gummi 29.c
Máta čerwená 246.b
Máta kadeřawá 248.d
Máta koňská 246.d
Máta Matky Božj 249.d
Máta planá 246.c
Máta Ržecká 249.c 362 d
Máta srdečnj, sspičatá 246.b
Matečnjk 295.c
Matečnjk trogj 320.b
Mateřjdausska obecná 253d
Mateřjdausska wlaská 251 c
Matky Božj kořenj 325.d
Matky Božj len 430.d
Matky Božj máta 249.d
Mauřeninka 418.d
Mauřeninský pepř 179.d
Mech wonný, stromowý, Cedrowý, Dřjnowý, Gedlowý, Sosnowý, Borowý, Dubowý, Topolowý 15.b c
Mech zemský 16.a
Mech korálowý 412.a
Mech mořský 412.c
Mech mořský druhý 413.a
Mečjk 3.d
Mečjk wodnj 374.d
Medowý list 295.a
Meduňka 294.d
Melauni 155.b
Meli 284.b
Melissa 294.d
Melissa Turecká 295.d
Menssj kopice 144.c
Menssj Penjžek 175.c
Mercurialis samec a samice 447.a
Mercurialis polnj 447.d
Mercuryalis wlaský 448.a
Meruňky 84.b
Měsýček 448.b
Meydlo husý 360.b
Miřjk. 271.d
Mládenček 376.d
Mléč ostrý a hladký 147.b
Mléčjk garý 439.c
Mnjssek dobrý 469.c
Mnjssek zlý 469.c
Mnišská pleš 150.b
Mochyně 343.b 389.a
Modrák 150.d
Modré lilium 1.b
Moldawská Melissa 295.d
Momordyka samec a samice 457.c
Morawské sswestky 88.d
Mordýř lidský 442.c
Mořská zrostlina 46.d
Mořská řetkew 128.d
Mořská petržel 160.c
Mořská cybule 193.c
Mořské wissně 343.b 389.a
Mořské zelj 140.a
Mořský Pelyňek 233.b
Morusse černá a bjlá 99.a
Morussowý F.k 101.d
Mrkew 129.a
Mrkew planá 288.b
Mrtwičná bylina 417.b
Mudatka 311.b
Muchomurky hauby 400.c
Musa bylina Indycká 70.c
Musskátowá kůlka 96.b
Musskátowý kwět 97.b
Mužská wjra 227.c
Myrrha 22.c
Myrrha bylina 422.b
Myrtowý strom 71.a
Myrtowé gahody 71.b
Myssj gečmen 369.d
Myssj kaukol 367.d
Myssj ocas 414.d
Myssj pepř 452.d
Myssj trn 466.d
Myssj aussko prawé 206.d

N.

Naprstek 429.b
Narcyssek 454.d
Narcyssowá růže 454.d
Nardus domnělý dwogj 8.b
Nardus Celtycký aneb Ržjmský 7.b
Nardus hornj 8.a
Nardus Indyanský 6.c
Nátržnjk 365.b
Nebeský dar 204.b
Nedwědj aussko 338.b
Nedwědj aussko hornj 347.a
Nedwědice 357.d 358.b
Nedwědj česnek 170.d
Nedwědj Paznoht 280.d
Nedwědj paznocht Wlaský 225.b
Nesstowičné kořenj 206.d
Netřesk wětssj, menssj 406.a
Netřesk neymenssj 407.a
Netřesk neywětssj 407.a
Njzka Borowička 326.d
Njzká wissně 74.c
Nit a gehla 231.d
Nysspule 84.d
Nysspule přespolnj 85.c

O.

Obecný pepř 178.c
Ocas myssj 414.d
Ocas sstjrowý 449.b
Ocet cybule mořské 194.a

Ocun 401.d
Oka wranj 72.c
Oko wranj 396.a
Okrauhlice řepa 125.a
Okřehky 404.d
Okůrky 154.a
Olander 399.b
Oleg dřewěnný, aneb Oljwowý 62.b
Olessnjk 261.d 277.c
Oljwa domácý a lesnj 61.b 63.a
Oljwa Cžeská 62 d
Oljwky 61.b 63.a
Oljwky z láku 63.a
Oljwowý oleg 62.b
Orant 429.b
Ořech Jndyanský 95.d
Ořech Liskowý 97.c
Ořech Musskátowý 95.d
Ořech pastussj 307.a
Ořech Swinský 185.c
Ořech Wlaský, Králowský 94 a
Ořech wodnj 342.c
Ořech zemský 401.b
Ořjssek zemský 442.d
Orobaňka 163.c
Osládyč 446.b
Osládyč dubowá 446.d
Ossleych 167.c
Ostropes 224.c
Ostruha rytjřská 338.d
Ostružina 357.a
Otočnjk wětssj a menssj 449b
Owčj ssocowice 444.b
Owčj žebro 414.d
Owes 108.a
Owesné kraupy 108.b
Owesný kmjn 270.d
Ožanka wětssj 287.d
Ožanka menssj 288.b

P.

Pálenec 121.c
Pálené wjno 460.a
Paličky 374.d
Palma 68.c
Palma bodlawá 48.a
Pautofflowé dřewo 65.d
Pastussj ořech 307.a
Pastussj tobolka 175.b
Passtrnák zahradnj a polnj 130.a
Paznocht nedwědj 280.d
Paznocht nedwědj wlaský 225.b
Peltram 278.a
Peltram planý aneb lesnj 185.c 277.d
Pelyněk obecný hornj 232.d
Pelyněk Pontský 233.a
Penjžek 173.c
Penjžek menssj 174.d
Penjžek winutý 359.c
Pepř hornj 441.d
Pepř Jndyanský 178.a 392.a
Pepř Mauřeninský 179.d
Pepř myssj 452.a
Pepř obecný 178.d
Pepř potočnj 177.b
Pepř Turecký 178.a
Pepř wlčj wětssj 442 b
Pepř wlčj menssj 442.b
Pepř zednj 407.a
Persán 185.a
Pertram 278 a
Pětiljstek 363.a
Pětiljstek bjlý, čerwený 363.c
Petiprstek 363.b
Pětiprstice 311.b
Petržel 271.d 272.a
Petržel Macedonská 273.d
Petržel Mořská 160.c
Petržel planá 161.a
Petržel skalnj 373.b
Peyr, Peyřj 354.b
Piperát 195.b
Pistacye wlaské a plané 93.c
Piwoňka bjla 321.c
Piwoňka samec a samice 321.b
Piwoňkowá růže 321.a
Pjžmo 16.d
Plamýnek 334.d
Planá Bazalika 353.b 447.a
Planá horčice 172.a
Planá Ržeřicha 145.d
Planá sstětka 220.c
Planý česnek 289.b
Planý porr 166.c
Planý Rosmaryn 300.b
Planý Ssaffrán 467.b
Plesniwec 376.d
Plesniwec Cžeský 240.b
Plesniwec z Krety 377.a
Plesniwec žlutý 376.d
Pleš kněžská, Mnišská 150 b
Plesska 150.a
Plicnjk 376.a
Ploský gečmen 105.b
Podborownjky hauby 400.b
Podlesska 418.b
Podražec dlauhý, obecný 215 d
Podražec okrauhlý 216.c 421.b
Pohanka 114.d
Poleg 242.b
Poleg gelenj 242.b
Polium hornj, polnj 300.a
Polnj Cypřiš 326.d
Polnj Sléz 135.c
Polský mák 197.d
Polnj rutka 420.c
Pomorančj 79.b
Pontský Pelyněk 233.a
Popelatá wrba 60.d
Popelná bylina 412.b
Poponec 203 b
Porr 166.b
Porr planý 166.c
Por lesnj, winičný 167.a
Porowý česnek 170.d
Posádky hauby 400.b
Posed bjlý a černý 456.b
Poskonná konopě 323.c
Potměchut 449.d
Potočnjk 145.273.d
Potočnj pepř 177.b
Potočnj wrba 60.d
Powazka 468.a
Přeslička trogj 370.a
Přespolnj Rosmaryn 279.a
Přjmětné kořenj wětssj a menssj 411.c
Přjmětnjk wlaský 223.b
Přjtržné kořenj 238.c
Prorostlá bylina 418.d
Proso 110.d
Proso Jndyanské 111.b
Prostřelené kořenj 214.d
Prsnj gahůdky 90.d
Prustworec 3.c
Prwotniky gatnj 320 d
Průtržné kořenj 208.b

Prým

Prým 61. b
Pryskyřice borowá 25. d
Pryskyřice dřjnowá 26. d
Pryskyřice gedlowá 27. d
Pryskyřnjk 334. d 196. a
Pryskyřnjk s kwětem zlatým 378. b
Pryzylowé dřewo žluté 62 d
Psaný traňk 297. a
Psoser 190. d
Psoser polnj 215. d
Psotnjkowá bylina 427. b
Pšenice ozymá, garà 103. b
Pšenice Turecká 114. a
Pšeničná sněť 112. d
Pštrosowé pýro 377. c
Psý gazyk 352. c.
Psý kapuska 440 d 398. d
Psý lebeda 161 a
Psý mlěko menssj 439. b
Psýmor 395. c
Psýnky červené 450. b
Psý rauta 356. a
Psý wjno 388. c
Psý wjno červené 389. d
Ptačnůžka 258. b
Ptačzob 50. d
Ptysana 106. c
Pudizymnice 213. a
Pupawa bjlá, malá 218. c
Pupawa černá 219. b
Pupek 407. d
Pupkowá bylina 274. c 407. d 418. d
Pupkowá bylina horn̄j a kadeřawá 419. c
Pupownjk 419. a
Pusspan 58. c

R.

Ragské dřewo 232. c
Ragské gablko 456. c
Ragské zrno 181. a
Randocel 144 b
Raubenina 108. b
Raupowá bylina 449. b
Raupowé kořenj 206. a
Rauta kozy 260. a
Rauta planá 260. a
Rauta psý 356. a
Rauta Turecká 360. a
Rauta zahradnj, polnj 258. b
Rdesno 177. b
Rdest wodnj 413. c
Réwj winné 458. b
Reyže 109. b
Rhabarbarum 210. a
Rhabarbarum mniššké 131. b 213. d
Rheupontikum 213. d
Rmen 316. b
Rmen plný, Wlaský aneb Rjmský 316. d
Rmen smrduty 316. b
Rogownjk 280. b 295. c
Rosa 354. b
Rosa aneb Rosyčka Slunečná 470. c
Rosmaryn obecný aneb wěnečný 279. c
Rosmaryn planý 280. b 300. b
Rosmaryn přespolnj 279. a
Rosmaryn Francauský 240. a
Rozchodnjk 208. b
Rozrazyl 237. d
Rozynky 460. c d
Rutka polnj 420. c
Rutka polnj giná 421. b
Rutka zednj 430. d
Růže Cistowá 53. b
Růže domácý a planá 56. a
Růže damasskowá, mussskátowá 56. a
Růže bjlá, červená, tělná, planá 57. d
Růže Bobkowá 398. d
Růže Piwoňkowá 321. a
Růže S. Marye 290. c
Růže wodnj 314. b
Růžička 197. d
Růžička nebeská 291. a
Růžička planá 199. a
Růžička wětrnj 199. a
Růžowý kořen 369. a
Rybes 50.
Ryzce hauby 400. b
Rytjřská ostruha 338. d
Rjasa wodnj 404. d
Rjebřjček 214. a 415. a
Rjebřjček wětssj 414. b
Rjebřjček přespolnj 415. a
Rjebřjček wodnj 415. a
Rjecká máta 249. c 362. d
Rjecké seno 113. b
Rjecké wjno 460. c d
Rjepa, okraublice a wodnice 325. a 326. a
Rjepa planá 126. c
Rjepa kolnjk 385. d
Rjepa zemská 126. a
Rjepka lesnj 360. d 362. d
Rjepjček 419. c
Rjepjk wětssj 420. b
Rjepjk menssj 87. d
Rjeřabiny 304. a
Rjeřicha planá 248. b
Rjeřicha potočnj 179. a
Rjeřicha Turecká 172. d
Rjeřicha zahradnj 46. b
Rjesserlák 127. b
Rjetkew 122. b
Rjetkew dlauhá planá 128. d
Rjetkew mořská 383. a
Rjjmbaba 408. d
Rjjmská kopřiwa 249. d
Rjjmská Sskalwěg 123. d
Rjjmský hrách 385. a 333. c
Rjjmský Slez 222. a
Rjjmský trn 34. d

S.

Sabina 263. b 264. b
Sagapenum 266. a
Sarkokolla 251. d
Saturege 26. a
Sáze Borowé 90. b
Sebesten 173. c
Sedlská horčice 580
Sedmihradské sswestky 320. c
Sedmikrása 396. c
Sedmilistek 463. c
Semeno srdečné 233. b
Semeno swaté 443. b
Sena, Sene listj 443. c
Séna wýchodnj Egyptská ibid.
Wlaská 113. a
Seno Rjecké 435. b
Sesamoides bylina 261. d
Sesel Mauřenenssý 261. a
Sesel becný 262. b
Sesel Rjecký 373. b
Skalnj petržel 337. d
Skalnj swalnjk 440. b
Skammonia 403. a
Sklennj bylina Skořec

Skočec wětssj 435.d
Skočec menssj 436. d
Skorocel 144.b
Skořice 12.d
Sladká hořká 450.a
Sladká wrbka 449. b
Sladký kořen 217. b
Sléz wětssj a menssj 133.d
Sléz polnj 135. c
Sléz Rzjmský 133.c 385.a
Sléz wysoký 134.c
Sléz zagečj 133. c
Sljwa, Sljwy 88. c
Slunečná bylina 449.a 470c
Slunečná rosyčka 470. c
Slunečný kwět 266.b
Slunečný kwět zlatý 378.d
Slunečný kwět Jndyanský
weliký 267. a
Smradlawá lebeda 191. a
Smrdutý strom 463.d
Smrk 26. a
Smrže hauby 399.c
Smrže zemské 400. a
Smůla gedlowá 227. a
Smyrna 273. d
Snět 106.b
Snět Pssenična 112. c
Sněžný mjč 465.d
Soldanella 140.a
Srdečná máta 246.c
Srdečné kořenj 246.c
Srdečné semeno 469. c
Srdečnjk 409.d
Srnj kořen 282.d
Srpek 329.c
Srpowá bylina 160. d
Srstky 49.c
Stachys 296. b
Starček 360.d
Starček wětssj a menssj 411.c 412 b
Stechas 240.b
Stěničnjk 147.d
Stěničný Anýz 271.d
Stopa Lwowá 431.d 468.c
Stozrnjčko 303.c
Stozrnjčko ffalessiné 304.a
Styrax 21.d
Stračka 339.c
Stračnůžka 160.a
Stračnůžka zemská 160.c
Střebikrew 373. b
Střewce žabj 200.d
Střjbrnjk 360.b
Střjkawá tykwice 451. b
Střjslowé kořenj 214. d
Strom Abrahamů 59.d
Strom smrdutý 463. d
Sumach 67. c
Swalnjk wětssj 335. c
Swalnjk prostřednj 337.b
Swalnjk menssj 336. c
Swalnjk skalnj 337. d
Swalnjk žlutý vzkowatý 336.c
Swalnjk Králowský 338.d
Swalnjk Turecký 356.b
Swalnjk zlatý 266.b
Swětljk 368.a
Swjcen bylina 415.c
Swjda 64.d 87.a
Swinj mléč 148. c
Swinj řepa 468.d
Swinská Cybule 381.
Swinský kořen 208. b
Swinský kořen samec a samice 410.b
Swinský kořen přespolnj 410.d
Swinský kopr 263. d
Swizel 258.a
Swlačec wětssj a menssj 358c
Swlačec bodlawý 461.d
Sýmě wrabj 322 c
Syryssťowá bylina 411. b
Sytj 374.a
Sytj kwětné 374.a
Sytj wonné 15.a 374. d

Sſ

Sſaffrán 18.b
Sſaffrán planý a zemský 18.c
Sſaffrán planý 467.b
Salomunek 396. b
Sſalwěg weliká, ſiroká, kžj
žowá, vſſatá 444.d
Sſalwěg menssj ſpičatá ibid.
Sſalwěg Rzjmská 249.d
Sſalwěg polnj, zahradnj a
planá 312. b
Sſalwěg polnj wonná 312.d
Sſarlatowé gahody 371.a
Sſediwek 233. b
Sſrkawičné semýnko 233.b
Sſrkawičny hrách 124.c
Sſrob 104.c
Sſlakowá bylina 417.b
Sſocowice 131.c
Sſocowice lesnj 444.b
Sſpalta, Sſpelta 107.b
Sſpanyelské ſſwestky 88.d
Spargan 348.c
Sſpendlíky 88.c
Sſpjka lesnj 9. b
Sſpikanard 6.d 8 b
Sſpičky hauby 400. b
Sſpinát 137. b
Sſtěrbák 148 b
Sſtěrbák malý 148. c
Sſtětka planá 220.c
Sſtětka zahradnj 220.a
Sſtjrowá bylina 448.c
Sſtjrowý ocas 449.b
Sſtiowjk zahradnj a lesnj 130. d
Sſtul, k bjlý a žlutý 313. a
Sſwečepec gečný 306. b
Sſwestka, Sſwestky 88.c
Syrská Třebule 159.a
Syrské ſſwestky 88. d

T.

Tabák 386. d
Tamaryndy 69. d
Tamaryſſk zahradnj a planý 43. d
Tatarské zelj 4.a
Terebinthus 31. a
Terpentyna prawá 31. a
Terpentyna domněla 27. d
Teukryum 287. d
Thapſia 453. a
Thym, Thymian 251. d
Tis 398. b
Tiſýcznek 331. d
Tobolka pastuſſj 175.
Topol bjlý, černý 39. c
Topol hornj, Libický 40.a
Tragakanth 226. d
Trank Angelský 324.b
Trank drábský 337.b
Trank gelenj 329.c
Trank hadj 356. b
Trank Králowský 361. d

Traňk S. Kunygundy 361.d
Traňk psaný 297. a
Traňk zběhowý 337.b
Traňk zlatý 307.c
Traňk wysoký 356.b
Tráwá 354.b
Tráwa dobytčj 411. b
Trest 43.a
Trest bahniwá 43.a
Trest wlaská ibid.
Třebule 158.b
Třebule Syrská 159.a
Třessně 74.d
Třessňowý strom 74.d
Třewdawa 243. b
Třewdawa bjlá 244.a
Trn bjlý 221. a
Trnkowý strom Egyptský 59.a
Trnky 89. c
Trnky Wlaské 89. d
Trogilistek 435.a
Trogilistý gatrnjk 299. c
Trogice bylina 299.c 426.d
Trognjk 299.c 426.d
Truskawec Wětssj a Menssj 331.d
Tržené kořenj 365. b
Tržnjk 238. c
Tučnj mužjk 406.a
Tupikos 150.d
Tupisrp 150.d
Turbith 453.a
Turecká pssenice 114. a
Turecká řeřicha 176.a
Turecké žjto 114.a
Turecké zelj 153.a
Turecký hrách 122.c
Turecký pepř 178. a
Turecký Swalnjk 356.b
Tužebnjk 306.c
Twář S. Jana 188. d
Tykew domácý 153.a
Tykwice planá, střjkawá 451.b
Tykwice planá 451.b
Tykwice střjkawá 451. b
Tykwice zámořská 450. d

V.

Vherské sswestky 88.d
Vmrlčj hlawička 429.b
Vnorowý kwět 454.b
Vssko myssj prawé 206.d
Vssko nedwědj 338.b
Vssko nedwědj hornj 347.a

W.

Wčelnjk 295.c
Werbena Samec a samice 380. a b
Wětrná růžička 199.a
Wětssj Skočec 435. d
Weyt 207.b
Wiburnus 68.b
Winné réwj 458. b
Winný kwět 306. d
Wjno Ržecké 460. c
Wjno S. Jana 50.a
Winsstjř 460. c
Wjra mužská 227.c
Wissně 74. c
Wissně mořské aneb Židowské 389.a
Wjtězný kořen 170.d
Wlas ženský 429.d
Wlaská gehlice 466.b
Wlaská kopřiwa 408.c
Wlaská mateřjdausska 251.c
Wlaské ořjssky 93.d
Wlaský bedrnjk 373. b 306.d
Wlaský kaukol 113.a
Wlaský kopr 275.d
Wlaský Merkuryalis 448.a
Wlaský ořech 94.a
Wlaský přjmětnjk 223. b
Wlaský Trn 222.a
Wlaský wřes 44. c
Wlasstowičnjk 204.b
Wlčj česnek 170.b
Wlčj hrách 123. b
Wlčj lýko wětssj a menssj 441.a d
Wlčj mák 383.d
Wlčjmor 395.c
Wlčj Pepř wětssj a menssj 442.b
Wlčj woměg 394.a
Wochlice 159. c
Wodnice 125. a
Wodnj česnek 289. b
Wodnj kasstan 342.d
Wodnj mečjk 374. d
Wodnj ořech 342. c
Wodnj rdest 413.d
Wodnj růže 314.b
Wokatice 400.c
Wolowec 319.c
Wolowé oko 319.d
Wolowý gazyk čerwený 351.a
Wolowý gazyk obecný 349.c
Wolowý gazyk planý 352.a
Wolowý gazyk wlaský 350.a
Wolsse 41. a
Woman 20.b
Woměg 393.d
Woměg wlčj 394.a
Woměg zymnj 394.c
Worljček 205. a
Wosskerusse samec a samice 87.c
Wosskerusse planá a chocholatá 87.d
Wrabj sýmě 322.c 343.b
Wranj noha 146.b 354.b
Wranj oka 72.c
Wranj oko 396.a
Wrah lidský 442.c
Wrať se zase 315.b
Wrátyč 318.d
Wrba 60.c
Czerwenice potočnj, bjlá, popelatá, bodlawá 60.d
Wrba mořská 59.d
Wrba njzká 60.b
Wrbičná kossile 177.b
Wrbina brunátná a žlutá 331.a
Wrbka 177.b
Wřes 44.c
Wstawáč rozličný 310.d
Wstawáč s bjlým kwětem 311.a
Wstawáč Králowský 311.b
Wssecka zdrawá 326.c
Wssiwá Bylina 452.b
Wssiwec 452.b
Wssedobr 275.a
Wssedobr planý 275.b
Wykew domácý a planá 165. d
Wykwice 123.b
Wysoký Sléz 134.c
Wysoký traňk 356.b

Y.

Ysop 239.d
Ywa 326.d
Ywa pjžmowá 300.b

Z.

Žabinec 177.b
Žabj střewce 200.b
Zagečj dětel 298.d
Zagečj noha 346.b
Zagečj Sléz 133.c
Zágemné kořenj 206.c
Žáhawka 408.c
Zahradnj kopr 268.d
Zahradnj Sléz 133.c
Zahradnj řeřicha 172.d
Žaludy 64.b
Zámořská tykwice 450.d
Zanykl 364.d
Zanykl hornj černý 432.b
Zanykl samice 432.b
Zázwor 180.a
Zběhowý traňk 337.b 361.c
Zdrawá wssecka 326.c
Žebro owčj 414.d
Zednj rutka 430.d
Zelené gahody 49.b
Zelj 137.d
Zelj hlawaté 138.c
Zelj kwětné 139.a
Zelj mořské 140.a
Zelj plané 139.d
Zeměžluč wětssj 211.d
Zeměžluč menssj 212.d
Zemská řepa 185.d
Zemský Fjk 442.c
Zemský Kasstan 306.c
Zemský mandl 442.d
Zemský ořech 401.b
Zemský oř,ssek 442.d
Ženský wlas 429.d
Žežhulka 311.b
Zibeby 460.d
Zibét 17.d
Židowské gablko 78.b
Židowské gahody 458.a
Židowské wissně 389.a
Žjto 108.d
Žjto Turecké 114.a
Zlaté lilium 292.d
Zlatohláwek 292.a
Zlatý kwět 378.a
Zlatý kwět Slunečný 378.d
Žlutá wrba 60.d
Zwonček čerwený 325.b
Zwonček S. Trogice 365.b
Zwonečkowý kwět 427.c
Zymostraž 333.d

Register der Deutschen namen aller Baums vnd Kreüter, so in diesem Buch begrieffen.

Die zal bedeut das blat/ der Buchstab die seiten des Blats.

A.

Abbiskraut 202.a
Abrahamsbaum 60.c
Ackerwurtz 40.c
Ackeley 206.a
Ackerpetersilg 161.c
Adamsäpffel 81.c
Adlasbeer 88.b
Affodilwurtz 192.c
Agley 206.a
Agstein 41.a
Ahorn ffremd vnd Deutsch 38.ab
Alandt 20.d
Alandtwurtz ibid.
Alberbaum 40.b
Albkraut 362.b
Amberkraut 256.c
Ammey 277.a
Anblat 425.b
Andorn weis vnd schwartz 294.d
Anemonerößlein 199.a
Angelick 423.d
Angurien 157.a
Augstschwamm 400.b
S. Antonij kraut 337.b
Anyz 268.b
Apffel 81.b
Apostemenkraut 341.d
Armoniack 263.d
Aron 189.d
Artischoß 222.d
Aschenkraut 412.b
Aspen 40.b
Attich 466.b
Auffenblatt 428.d 467.b
Augentrost 368.d
Augentrostgraß 355.a
Augenwurtz 10.d

B.

Bachbungen 248.d
Bachmuntz 248.d
Bachweiden 60.d
Bacillen 160.c
Badschwamm 400.d
Baldgreiß 412.b
Baldrian 11.c
Balsammüntz 247.c
Balsamäpffel 458.a
Bandtweiden 60.d
Bärdillen 5.6.b
Bärsanickel 338.b
Basilg, Basilgram 163.b
Basilien 163.b
Basilien wild 353.d
Bastardgersten 106.d
Bathengel groß 288.b
Bathengel klein 289.b
Baumffarn 447.a
Baumöl 62.a
Baumwoll 116.d
Bawrensenff 174.c
Beerenklaw 280.d
Beerenklaw welsch 225.d
Beerentantz 281.c
Beerlapp 16.c
Beerwinck 333.d
Beerwurtz 297.c
Beerwurtzel 5.b
Behenroter 345.b
Beinholtz 51.b
Beinweil 336.c
Benedickten wurtz oder kraut 347.d
Bergdistel welsche 222.a
Bergmüntz 250.b 241.b
Bergnardus 8.b
Bergpolium 300.a

Bergschlüsselblumen 338.b
Bergstrentz 275.c
Bertram 185.c
Besemkraut 174.c
Beßnitz 324.a
Bettfuß 297.b
Betlersleus 420.b
Betonien 329.b
Bettstelle 287.b
Beyffuß 302.b
Biberhödlin 206.b
Biberkraut 213.b
Bibernell 373.b
Bibinell 373.b
Bitzwurtz 213.d
Biensauge 295.c 409.c
Bilsenkraut 385.b
Bintzen 374.d
Bintzenschwertel 374.d
Binetsch 137.d
Bingelkraut 447.d
Bingelkraut 448.a
Bingenrosen 322.c
Bircken 42.b
Birckenwurtz 366.a
Birn 83.a
Birnbaum 66.c
Bise 374.d
Bisem 17.a
Bisenknopff 222.a
Bismuntz 452.a
Bitterwurtz 124.d
Blatterzug 334.d
Blaw eisenhütle 395.c
Blawe veiteln 426.c
Blawgilgen 1.b
Blaw meußörhlin 207.b
Blaw schwertel 1.b
Blumengraß 255.a
Blumenkraut 428.b
Blutkraut 132.d 332.c 366.d 374.a
Bobrellen 389.d
Bocksbart 200.b 164.c
Bocksdorn 227.c
Bocksdosten 242.b
Bockspeterlein 373.b
Bockshorn 113.b
Bockweitz 115.b
Borrage, Borres 350.d
Brachendistel 228.d
Brackenhaupt 429.b
Brandtlattich 301.b
Braunellen 336.d
Braunveil 310.c 426.c
Braunwurtz 411.a
Bremen 357.d
Brendlin 311.b
Brenwurtz 334.d
Brenkraut 415.c
Brombeer 257.d
Brößlinge 367.a
Brötlinge 400.b
Bruchweiden 60.d
Bruchwurtz 361.c 209.a 419.b
Brunnenkreß 248.d
Brunnen leberkraut 375.d
Brusch 466.d
Brustbeerlen 91.b
Brustwurtz 423.d
Bubenfiß 400.c
Bubendistel 221.a
Bubenleuß 420.b
Buchampffer 298.d
Buchbaum 66.c
Buchklee 398.d
Buchweitz 115.b
Bulbenwurtzel 402.b
Burretsch 350.d
Burtzel 143.b
Burtzeldorn 343.b
Buxbaum 59.a
Buxdorn 58.c

C.

Camelshew oder Stro 15.b
Cardobenedykt 224.b
Cedrbaum 35.d
Celtischer Nardus 7.d
Chamillen 318.a
Christwurtz gros vnd klein 45.b
Cistenrößlein 53.b
Citronäpffel 79.a
Citrull 157.a
Coliander 271.d
Coriander ibid.
Cornelbaum 87.a
Costentz 241.d 254.b
Creutzbeer 46.d
Creutzblumen 311.b
Creutzsalbey 244.b
Creutzwurtz 215.a 412.b 435.d
Cucumern 155.b
Cucumer esels 452.a
Cucumer wilder ibid.
Cunrad 326.b
Cunradskraut ibid.
Cyperschwertel 344.d
Cypres 237.c
Cypressenbaum 32.d
Cyprianhößlin 376.a

D.

Damascener trauben 460.d
Damascenisch rosin ibid.
Daunenblattern 27.a
Dannenschwam 210.a
Datteln 70.a
Dengraß 332.c
Dennenmarck 10.d
Deyment 246.b
Dictam 244.a
Dill 269.c
Dillkraut ibid.
Dinckel 107.a
Dinckelkorn 107.b
Dollkraut 385.b
Dolle nachtschatten 390.b
Dollöpffel 392.b
Donderbar 406.b
Donnerbane 209.a
Dort 106.b
Dorten 113.a
Dosten 241.d
Dotterblumen 301.b
Drachenwurtz 187.b
Draganth 227.c
Dragoncell 187.b
Dreifaltigkeitblum 427.b
Drewdistel 223.b
Durchwachs 274.b 418.a 419.b
Dürrwurtz 308.d

E.

Eberwurtz weiße 219.b
Eberwurtz schwartz 220.a
Edeldistel 228.b
Edelleberkraut 299.d
Egelkraut 360.a
Egyptischer pfeffer 179.d
Eibenbaum 395.b
Eibisch 135.b
Eichbaum 64.d
Eichschwamm 400.b
Einbeer 396.b
Einblat 435.b
Einkorn 107.a
Eisenhart 380.b
Eisenkraut 380.b
Eisenrich 381.b
Encian 214.d
Endurien 149.d
Engelkraut 325.a
Engelsüß 447.a
Engelwurtz 423.d
Ephew 203.a
Eppich 273.d
Erbsel 49.b
Erbsen 121.c
Erckeln 443.a
Erdbeeren 307.d
Erdbin 327.d
Erdephew 204.a
Erdfeigen 442.d
Erdgalle 213.b
Erdkesten 307.a
Erdkuffer 327.d
Erdmandel 442.d
Erdmorcheln 400.a
Erdnüßen 443.a
Erdöpffel 186.d
Erdruben 185.d
Erdweiden 61.b
Erdweirauch 259.b
Erenpreiß 235.a
Erlenbaum 41.c
Erndrosen 133.b
Eruen 123.d
Erwenwürger 163.d
Escherbaum 39.b
Eschleuchel 167.b
Eschrussel 88.b
Eselscucumer 452.b

F.

Farn 445.d
Farnkraut ibid.
Faseln 123.a
Faulbaum 75.d
Feberkraut 213.b
Feigen, Feigenbaum 101.d
Feigbonen 124.c
Feigwartzenkraut 206.c 411.a
Felbinger 61.b
Feldandorn 296.b
Feldkertz 415.c
Feldmagsamen 383.d
Feldpolium 300.c.
Feldrose 57.d
Feldwegwart 152.b
Fellriß 135.d
Fenchel 277.a
Fenchelgarb 415.a
Fenich 111.a
Fenugreck 113.d
Ferberröte 256.c
Ferberwurtz 291.a
Ferberscharten 330.a
Ferulkraut 282.a
Fethenne 209.a
Fichtenbaum 26.a
Filtzkraut 463.c
Fimmel 323.c
Fingerhutt 429.b
Fischmuntz 247.d
Flachsdottern 111.d 463.c 465.b
Flachskraut 431.c
Flachsseiden 463.c
Flachs vnser ffrawen 431.c
Fleckenkraut 261.a
Fligenschwamme 400.c
Flochkraut 388.c
Flochsamenkraut 387.d
Flöhekraut 177.d 308.b
Floramor 162.d 378.a
Flüblumen 338.d
Fosiß 400.c
Forenholtz 26.a
Frantzozenholtz 55.a
Frawendistel 225.a
Frawenhaar 430.b
Frawenkraut 325.a
Frawenrose 57.d
Frawenrößlein 291.a
Freisam 427.b
Freisamkraut 428.b
Freind rosmaryn 279.c
Froßläffelkraut 144.b
Fuchsschwantz 111.b
Funffblatt 364.b
Funffsingerkraut ibid.
Furstbaber 369.b

G.

Galbenkraut 263.d
Galbensafft 263.b
Galgan 6.a
Gamanderle 289.b
Ganßkraut 404.b
Garbe 414.d
Garffelkraut 347.d
Garffelwurtz ibid.
Garioffilat 347.d
Gartenbalsam 247.c
Garten Cypres 237.c
Gartenhysop 253.c
Garthaber 237.c
Gartenkreß 173.c
Gartenpappel 133.b
Garteneppich 273.d
Gartenrapuntzel 129.b
Garten scariol 148.c
Gauchbrott 164.c 298.d
Gauchhabern 106.b
Gauchheil 200.d
Geelweiden 60.d
Gelberuben 129.b
Geißblatt 341.d
Geißkraut 261.a
Geißklee 422.b
Gelbnegel veiln 310.c
Gembsenwurtz 165.c
Gemeine zwibeln 167.b
Genserich 360.b
Genßdistel 147.b
Gensblum 320.d
Gemeine heidelbeer 73.a
Genßkraut 360.d
Genst oder Genster 454.d
Gerbel 414.d
Gerberbaum 68.a
S. Georgwurtzel 428.b
Geradskraut 275.b
Gersten 106.b
Gerstenwalch 106.d
Gertwurtz 237.c
Gesegneter distel 224.b
Geyerlein 120.b
Gichtkraut 418.b
Gichtrosen 322.c
Giffteil 459.b
Gilgen 292.a
Girsing 275.b
Glaßkraut 404.b
Gleißblum 197.d
Gliedkraut 355.b
Goldblum 378.b
Goldblumen 448.d
Goldknöpffel 416.d
Goldwurtz 193.c
Goldwurtz 292.c
Gottesgenad 304.d
Gottesvergeß 294.d
Gottheil 336.d
Granatäpfflein 78.a
Graßblume 183.d
Greusel 143.b
Gintzelmöhren 129.b
Griffelbeer 73.a
Grimwurtz 427.d
Grindkraut 341.d
Grindmagen 383.d
Grindwurtz 130.d 132.b
Grindwurtz 412.b
Gros Bathengel 258.b
Gros besemkraut 174.c
Grosseppich 2[illegible]4.c
Grosse rosin 460.d
Grose kletten 420.a
Grosmiltzkraut 315.b
Großriedt 349.a
Großenachtschatten 390.b
Großschwalbenkraut 205.a
Großwasserr 301.a
Grundtheil 238.c
Guckauchklee 295.d
Guldenleberklee 299.d
Guldengünsel 317.d
Guldenleberkraut 209.d
Guldenwundkraut 357.a
Gundelrab 204.a
Gurcken 155.b
Gurtelkraut 16.c
Guterhenrich 191.a

H.

Haarbeer 367.a
Haarstarck 282.d
Haarstrang 282.d 314.d
Haarwurtz 314.d
Habern 103.a
Habernkummel 270.d
Habermalch 164.c
Habichkraut 149.a 152.d
Habischslattich 152.d
Hagdorn 48.c
Handhödlein 73.c
Handschuchblumen 418.b
Hanenkamp 132.d
Hanenfuß 197.d
Hanff 324.a
Hauffman 163.d
Hartzbaum 26.a
Hartzklee 297.d
Harnkraut 333.a
Harnkraut 431.b
Hartew 325.c
Hartriegel 51.b
Haselnußen 98.b
Haselwurtz 10.b
Hasenampffer 298.d
Hasenaug 347.d
Hasenffus 346.c
Hasenköl 147.b
Hasenklee 298.d
Hasenklee 346.c
Hasenöhrlein 400.b
Hasenpappeln 133.c
Hasenstrauch 147.b
Hauckblat 467.b
Haußwurtz 406.b
Hawhechel 225.d
Hederich 177.a
Heide 45.b
Heidenkrütz 115.b
Heidenkorn 115.b

Heidrättich 128.b
Heidelbeer gemeine 73.a
Heidrose 57.d
Heidelbeer rote 73.a
Heidnisch wundkraut 357.a
Heiderling 400.b
Heil aller welt 347.d
Heil alle schaden 215.b
Heilglöcklein 365.b
Heiligengeist wurtz 423.d
Heiterneßel 408.c
Hendelschwam 400.b
Herbstrosen 133.b
Hertzgespan 410.b
Hertzgesper ibid.
Hertzröslein graß 355.a
Hertzsame 469.d
Hertzwurtz 366.d
Hermlein 318.a
Herrenplitz 400.b
Herrgottsbärtlein 374.a
Hünbeere 358.c
Himmelbeer 303.a
Himmeldill 282.d
Himmelbrandt 415.c
Himmelrößlein 291.a
Himmelschlüssel 417.b 418.b
Himmelschwertel 1.b
Himmelthaw 354.b
Hindbeere 358.c
Hinschkraut 449.d
Hirtzaug 282.d
Hirtzgraß 146.d
Hirtzhorn ibid
Hirtzklee 362.b
Hirtzkraut 282.d
Hirtzwundkraut 362.b
Hirnschal 383.d
Hirsch 110.d
Hirschwam 400.c
Hirschwurtz 282.d
Hirschzung 297.d
Hochkraut 269.c
Holtzbirn 83.a
Holtzmangolt 346.a
Holder 465.b
Holderbaum 465.b
Holunder 465.b
Holwurtz 217.b
Holwurtz 421.c
Hönigblum 295.c
Hönigklee 257.c
Hopffen 461.d
Hordeere 358.c
Hornkümmel 270.d
Hornungsblum 454.d 456.b
Hundsaug 308.d
Hundsblat 150.c
Hundsblum 150.c
Hundsdillen 316.b
Hundsgifft 389.c
Hundsköl 399.a
Hundköl 440.d
Hundskopff 429.d
Hundskürbe 452.b 457.a
Hundslattich 150.a
Hundsmelten 191.a
Hunsviolen 425.d
Hundszung 353.b
Hünerbiß 404.b
Hünerdarm 404.b
Hünerfüll 253.c
Hunerköl 254.b
Hunerserb ibid.
Hutreiff 18.c
Hyacinth 382.a

J.

Jacobsblum 411.c
Ibisch 135.b
Je lenger je lieber 327.d 342.a
Igelskletten 420.b
Igelsknopffen 349.a
Igelskolb 391.d
Imber 180.c
Immenblat 295.c
Indyanyscher nardus 7.b
Indyanysch beinwelle 387.c
Indyanyschblum 379.d
Indyanischer hirschen 111.d
Indyanische neglein 379.d
Indyanischer Pfeffer 178.c
Indyanisch wundkraut 387.c
Indisse nüßen 96.b
Ingrun 333.d
Ingwer 180.c
Ingwerkraut 196.a
S. Joans beerlin 50.d
S. Joans brodt 76.b
S. Joans gurtel 16.c 302.b
S. Joans kraut 324.a
S. Joans Pfersing 84.d
S. Joans trauble 50.d
Josiple 253.c
Isop 239.d
Ispen 239.b
Judenäpffel 78.b
Juden däcklen 389.d
Judenhuttlen 389.d
Judenkirschen 389.d
Jungfrawen graß 355.a
Jungling 376.d

K.

Katzenept 251.c
Katzengold 74.d
Katzenhartz 74.d
Katzenklee 346.c
Katzenkraut 10.d
Katzenmüntz 251.c
Katzenschwantz 370.d
Katzenwedel ibid.
Kalbsisop 253.c
Kalbsnase 429.b
Kalckutischer pfeffer 178.c
Kalmus 3.d 4.c
Kamelshew 15.b
Kampher 30.d
Kanarlengraß oder samen 107.b
Kantenkraut 370.b
Kappern 195.b
Kappes 139.c
Karotten 130.a
Kartendistell 221.a
Kastanien baum 67.c
Keelkraut 467.b
Keiserwurtz 275.d
Kellershals 441.c 442.b
Kerbel 168.d
Kerbelkraut 158.d
Kertzenkraut 415.c
Kerffel 158.d
Keuschbaum 60.c
Kifferholtz 26.a
Kinholtz 26.a
Kirschen 74.b
Kirschenbaum 74.d
Kirschen welsche 87.a
Klapperrosen 383.d
Kleberkraut 285.c
Klee 299.c
Kleekraut 285.c
Klein Bathengel 289.b
Klein Besemkraut 175.a
Klein Christwurtz 435.d
Klein donderkraut 407.a
Klein Eberwurtz 239.b
Klein hauswurtz 407.a
Kleine palmen 69.d
Kleine Rosinlein 460.d
Klein Scholkraut 206.d
Klein Sonnenwirbel 172.a
Klein Tausentgulden 213.b
Klein Traubenkraut 304.a
Klettenkörffel 161.c
Kletten große vnd kleine 420.a
Klosterbeer 49.d
Kloster Isop 239.d
Klosterpfeffer 6.c
Knabenkraut 209.a
Knaubel 333.a
Knawel 333.a 430.d
Knoblauch 170.b
Knoblechkraut 290.c
Knodenkraut 410.d 411.a
Knospen 375.b
Köl 139.c
Kölbeskraut 373.b
Kölkraut 139.c
Kolmarkraut 200.d
Kondrillenkraut 152.a
Königsrosen 322.c
Königskertze 415.c
Korallenkraut 144.a
Korchblum 65.c
Korn 109.b
Kornblum 151.c
Kornmüntz 250.b
Kornkraut 284.a
Kornmäglin 283.b 284.a
Kornrosen 383.d 284.a
Kränfuß 146.d
Kräffe

Kraffifaren 315.b
Kraffekraut 338.c
Krametstand 34.d
Kraußbalsam 248.d
Kraußdistel 225.d
Krebsblumen 449.b
Kreen 129.a
Kretzen 173.c
Kreutzwurtz 435.d
Kreuselbeer 49.d
Kronßbeer 73.a
Krötenflachs 431.c
Kuchenschel 200.b
Kuchenrenolm 311.b
Kugellen 320.a
Kugelkraut 468.b
Kuhewurtz 447.d
Kumichschwartz 284.a
Kümmel 270.b
Kunel 253.c
Kunigundtranck 362.b
Künlein 254.b
Kurbeeren 87.a
Kürbs 153.d
Kutten 82.b
Kutten äpffel *ibid.*

L.

Lackenknoblauch 259.b
Ladanum 54.a
Langenblum 318.a
Lattich 158.b
Lauch 167.c
Lautendel 9.c
Lechkrut 218.b
Leberkraut 361.c 375.b
Leiffrat 18.c
Lein 115.b
Leinöl 115.b
Leindotter 111.d 468.b
Leinen reben 334.
Leinkraut 431.c
Lerchenbaum 28.d
Lerchenklaw 339.d
Lerchenschwamm 210.a
Leuchelkraut 290.c
Leuskraut 432.a d
Liebkraut 411.c
Liebstäckl 273.d
Lißen 375.b
Litzkolben *ibid.*
Ligurierkraut 373.d
Lilien 292.a
Limonien 80.a
Lindhaft 43.a
Lindenbaum 52.a
Linsen 122.b
Löffelkraut 248.d
Lorberbaum 37.b
Lorberrosen 399.b
Löwenfuß 425.b
Löwenapp 425.b 468.b
Lucianskraut 325.a
Lulch 113.a
Lungenkraut 376.c

M.

Maagsamen 383.a
Magdblum 318.a
Magdlieben 321.a
Mähe 383.a
Magistrantz 275.d
Mayenblumen 294.a
Majoran 255.d
Mamma
Mandeln 93.b
Manngras 354.d
Mangolt 141.c
Mansharnisch 413.b
Manstrew 228.d
Mantel vnser frawen 425 b
Margenrößlein 291.a
Marillen 84.d
Marsilientreublein 460.d
Marxendistel 225.a
Maseran 255 d
Maßholder 38.b
Maßlieben 321.a
Masoran 255 d
Mastixbaum 30.a
Mattkummel 268.d
Matronkraut 318.d
Maulbeer 100.a
Maurpfeffer 407.a
Maurrauten rote 430.b
Mäußgersten 206.d
Megerkraut 411.c
Meergewachs 47.b
Meerfenchel 160.c
Meerkirschen 323.b
Meeröl 140.c
Meerlinsen 405.b
Meernüße 96.b
Meerperlen 160.c
Meerrättich 129.a
Meerschwam 400.d
Meerzwibel 194.d
Meerwunde 140.c
Meertreublein 460.d
Meier 133.b
Meierpetrlein 146.b
Meienkraut 206.d
Meisterwurtz 275.d
Meilen 255.d
Meiron *ibid.*
Melanzan 391.d
Melanzanäpffel 392.b
Melbaum 88.b
Melßen 295.c
Melißenkraut *ibid.*
Melonen 156.b
Melten 136.d
Mengelwurtz 132.b
Mertzblum 351.c
Merkurynskraut 447.c
Mespl 85.c
Meßspeis 111.b
Metter 315.d
Meltram *ibid.*
Meüsdorn 466.ad
Meüsgerst 369.b
Meuskorn 369.b
Meusohrlein 207.b 340.b
Meüspfeffer 452.d
Mispel 285.a
Mistel *ibid.*
Miltzkraut 314.d
Modelgeer 215.b
Mören 129.b
Möhrenkummel 278.a
Mollen 136 d
Mollenkraut 435.b
Monkraut 315.b
Monraut 315.d
Mooß 16.a 148.a
Moosflechten 375.d
Mooßkolben 375.d
Morenkraut 418.b
Morgenstern 164.c
Mottenblumen 376.d
Muckenkraut 308.b 177.d
Munchsblat 150.c
Munchkappen 397.c
Munchspfeffer 60.c
Mundhaltz 51.b
Müntz 247.c
Muscatnüßen 97.b
Mutterkraut 295.c 318.d
Mutterwurtz 325.a
Myrrha 22.c
Myrrhenkörffel 422.d
Myrrhenkraut 234.c
Myrtenbaum 72.a

N.

Nabelkraut 407.a 431.c
Nachtschatten 389.a
Nagel 57.d
Nagelkraut 340.b
Nagleinblume 183.b
Narcißenrößlein 456.b
Nardenkraut 284.a
Nardensamen 347.d
Narrenkolben 375.b
Narrenkappen 397.c
Natterwurtz 187.d 331.a
Natterzungling 191.d
Neglen 185.a
Nespel 85.c
Nestel 409 c
Nennheil 16.c
Niderholder 466.b
Niesenkraut 187.c
Nieswurtz 433.c
Nieswurtz weiße 434.d
Nieswurtz schwartze 433.b
Nißwelsche 95.a

O.

Ochsenbrech 225.d
Ochsenzunge 350.d
Ochsenzung rotē 351.b

Ochsenzung wilde 352.c
Oelbaum 63.a
Olander 399.b
Orant 429.b
Osterblumen 321.a
Osterlucey 217.b
S. Ottilienblum oder kraut 339.d
odermenig 360.d

P.

Palmbaum 69.a
Panteffelholtz 65.c
Pappelbaum weis vndschwartz 40.b
Pappeln 134.b
Pappelweiden 40.b
Pappenstiel 375.b
Paradeißholtz 232.c
Pastemenkraut 341.d
Peonyen 322.c
Perlekraut 323.a
Pestilentzwurtz 301.b
Pestnach 130.c
S. Peterskorn 107.a
S. Peterskraut 404.b
S. Petrschlüssel 417.b 418.b
Petersilg 273.d
Petersilien 273.d
Pffäfenblat 150.b
Pfaffenbidt 159.d
Pfaffenrörle 150.c
Pffeben 156.c
Pfeffer 179.c
Pfefferkraut 156.a
Pfefferkummel 270.b
Pfefferling 400.b
Pffeilkraut 189.d 405.d
Pffennigkraut 360.a
Pferdnüß 94.c
Pfersing 84.a
Pfifferling 400.b
Pfingstrosen 322.c
Pflaumen 89.b
Pfrimmen 453.d
Pfunden 249.b
Pimpernüßle welsche vndwilde 94a
Poley 243.b
Preislbeer 73.a
Presilien Pfeffer 178.c
Pryßleuch 166.b
Psyllien 388.c
Psyllienkraut 388.c

Q.

Queckengraß 411.a
Quendel 251.c 254.b
Quitten 82.b
Quittenäpffel 82.b

R.

Raden 284.a
Radendistel 228.d
Range 463.c
Rappenblumen 397.c
Rapuntzeln 126.c
Raswurtz 457.a
Rättich 128.b
Rauchäpffel 391.d
Raucken 162.b
Raupenkraut 449.a
Rauten 260.a
Rehling 400.b
Reinblumen 376.d
Reinweiden 51.b
Reiß 109.d
Reisken 400.b
Rheinffarn 319.b
Rhurwurtz 366.d
Riechender Andorn 296.d
Ried 43.c
Rindsaug 320.a
Rindswurtzel 385.b
Ringelblumen 448.d
Rittersporn 338.d
Rocken 109.b
Rockenblum 151.a
Rohr 43.c
Römische distel 222.a
Römisch kümmel 270.b
Römischer hanff 435.d
Römische ruben 457.a
Roßbalsam 247.c
Rosen 57.d
Rosen von Jericho 342.c
Rosenwurtz 369.d
Roßschwantz 370.d
Roßhuff 301.b
Rosin, Rosinlein 460.d
Rosmaryn 280.d
Roßmüntz 247.c
Roßpappel 133.c
Roßpfflaumen 88.d
Röte 286.c
Rote heidelbeer 73.a
Rote müntz 246.b
Rote maurrauten 430.b
Rote nachtschatten 389.d
Rote heilwurtz 366.d
Rote ochsenzung 351.d
Roter steinbrech 306.d
Röte pasteney 130.a
Röte ruben 130.a
Rote weiden 60.d
Rotling 400.b
Rotschwamm 400.b
Rotveiel 310.c
Rotwurtz 365.c 366.d
Ruben 126.a
Ruckerzu 301.d
Ruhrkraut 305.d
Ruprechtskraut 304.c
Rustbaum 43.a
Rustholtz ibid.

S.

Saffran 19.a
Saffran wilder 468.a
Salbey 246.a
Salsenparillenwurtz 463.a
Salßkraut 290.c
Salomonssiegel 333.c
Samkraut 413.d
Sammetblumen 376.d 377.c
Sanamundkraut 347.d
Sanddorn 40.b
Sanickel 365.a
Sarbaum 40.b
Saturey 253.c
Saurach 49.b
Saurampffer 132.b
Saubrodt 86.d
Saufenchel 282.d
Saurklee 298.d
Sawschnabel 150.c
Sauwurtz 468.d 411.a
Scabiosen 341.d
Scabiosenkraut ibid.
Scampanienwurtzel 433.d
Schabenkraut 416.d
Schafflinsen 444.b
Schäffernuß 307.a
Schaffgarb 414.d
Schaffmillen 60.c
Schaffpflaumen 88.d
Schaffripp 414.d
Schaffthew 370.d
Schattendorn 59.d
Scharffwinde 461.d
Scharlach 313.a
Scharlachbeer 372.a
Scharlei 313.a
Schartenblum 424.b
Schartenkraut 330.a 304.d
Scheiskraut 436.c
Scheislorbern 436.c
Schelkraut 205.a
Scherbockskraut 206.d
Scheiswurtz 457.a
Schierling 398.a
Schlaffäpffel 57.d
Schlaffkraut 335.b
Schlangenkraut 187.d
Schlangenwurtz 231.a
Schlangenzwang 146.d
Schlagkreütlein 327.d
Schlehendorn 90.b
Schleiszwibeln 167.b
Schlingbaum 68.c
Schlüssel S. Peter 407.b
Schlutten 389.a
Schmaltzblume 378.b 301.d
Schmelen 374.d
Schmerbel 191.a
Schmerwurtz 335.d
Schnattenkraut 453.a
Schneetropffen 455.d
Sneeballen 465.d
Schnitlauch 166.d
Schnitzwibeln 167.d
Scholwurtz 205.a
Schönhärle 223.d
Schoßwurtz 237.c 403.b
Schupffenwurtz 428.d
Schwalbenkraut 205.a
Schwalbenwurtz 287.b
Schwartzer Andorn 294.d

Schwartzer

Schwartzebeerwurtz 220.a
Schwartzbrustbeerlein 90.d
Schwartz Köriander 254.a
Schwartz kumich 254 a
Schwartzer nachtschatten 411.a
Sschwartz Nieswurtz 433.b
Schwartz pappel 40.b
Schwartzrauch vnser frauen 318.b
Schwartz wurtz 335.d
Schweffelwurtz 252.d
Schweinbrodt 186.d
Schwelcken 465.d
Schwertel 347.d
Schwindelkraut 338.c
Sebesten 90.d
Seckelkraut 126.a
Sedeney 253.c
Seeblumen 314.b
Seekolben 375.b
Seenüße 343.b
Seiffenkraut 214.b
Seidelbast 442.b
Seilweiden 60.d
Seliung 7.b
Sellen 60.d
Senff 162.b 172.d
Senffkraut 196.a
Senet 444.b
Sennickel 365.a
Serapin gummi 264.c
Sergenkraut 253.c
Seseli 261.d
Seselkraut 261.d
Seuenbaum 35.c
Sewbirn 83.a
Sewblumen 385.d
Sewkraut 389.a
Sewzwibeln 381.c
Sichelkraut 160.d
Sigmarswurtz 135.d
Siebengezeit 257.a
Siebenfarbenblum 427.b
Siegwurtz 170.d
Silberkraut 360.d
Sindaw 471.a
Singrün 333.d
Sinnaw 425.b
Smyrnenkraut 274.c
Soldanelle 140.a
Sommerthierlin 455.d
Sonchenkraut 148.a
Sondaw 471.a
Sonnenblum 266.b 267.b
Sonnendaw 471.a
Sonnengoldblum 379.a
Sonnenkron 267.b
Sonnenwend 449.b
Sonnenwirbel 148.d 151.d
Sorgsamen 111.d
Spanischer samen 107.d
Spargan 144.a
Speichelwurtz 278.d
Speichelkraut 452.d
Specklilgen 341.d
Speierling 88.b
Speismelte 191.a
Speltz 107.a
Sperbenkraut 374.a
Spikanard 9.c
Spiegelhartz 24.b
Spitzklee 298.b
Spitzmuntz 247.c
Spitznuße 343.b
Spitzsalbey 244.d
Spindelbaum 73.c 38.b
Spinet 137.d
Spillen 88.d
Sporenstich 215.a
Sporöpffel 88.b
Springendkerner 436.c
Springendhundskürbs 452.b
Springkraut 436.c
Stabwurtz 237.c
Stabwurtz weiblein 237.c
Stachelnuße 343.b
Stallkraut 226.a
Stechäpffel 48.a 391.b
Stechaskraut 240.b
Stechbaum 48.a
Stechdorn 46.d
Stecheichen 65.b
Stechende winde 461.d
Stechkraut 225.a
Stechpalmen 48.a
Steckenkraut 282.a
Steckruben 127.a
Steffanskernerkraut 452.c
Steigfaseln 122.d
Steinäschern 39.b
Steinbrech 344.c
Steinbeer 73.a 358.b
Steinbrech welsch 261.a
Steinffarlen 430.b
Steinffeder 430.b
Steinfflechten 375.d
Steinklee 257.c
Stein leberkraut 375.d
Steinlinden 53.b
Steinmüntz 250.b
Steinpeterlein 373.b
Steinsamen 323.b
Stendelwurtz 312.a
Sterckkraut 208.a 429.b
Stinckenbaum 464.c
Stinckenneßel 409.d
Stoltzer henrich 191.a
Stopsloch 419.b
Stickwurtz 457.a
Storckenschnabel 304.c
Streichsblum 320.a
Strentzel 275.c
Strobildorn 222.b
Süßffarn 447.a
Süßholtz 218.b
Sützwurtzel 447.a
Syrisch Ferulkraut 263.d
Syrisch körffel 159.c

T.

Tag vnd nacht 404.b
Tamarischken 44.c
Taubenfuß 304.d
Taubenhabern 106.b
Taubenkraut 381.b
Taubenrock 370.d
Taubkorn 369.b
Taubnessel 409.b
Tausentblat 414.b
Tausentgulden 213.b
Tausentkorn 304.a
Tausentschön 378.a
Teschelkraut 176.a
Teuffelsabbis 202.a
Teuffelsdreck 265.b
Teuffelskirschen 457.a
Teuffelsmilch 439.a
Teuffelstrauben 143.b
Teutscher Jngwer 189.d
Thym 251.a
Thymell *ibid.*
Thymian 251.c
Todtenkopff 109.a
Todtenkraut 333.d
Todtnessel 409.a
Tormentill 366.d
Tragedosten 242.a
Traubenkraut 303.c
Traubenkraut klein 304.a
Treibkraut 436.d
Treuschling 400.b
Tropffenwurtz 447.a
Tunisblum 379.d
Turbith 453.a
Turckisch beyfuß 303.c
Turkischer hanff 435.d
Turkisch korn 114.d
Turkisch weitzen *ibid.*
Twalch 106.d

V.

Vehtblumen 456.b 402.c
Vehedistel 225.a
Veiel braun oder blaw 426.c
Veielräben 21.c
Veielstein 16.d
Veielwurtz 1.b
Vergiß mein nicht 289.b
Venushaar 430.b
Vlmbaum 43.a
Vnholdenkraut 399.b 415.c
Vnkraut 113.a
Vnser frawen bettstro 411.c
Vnser frawen flachs 431.c
Vnser frawen mantel 425.b
Vnser frawen müntz 249.d
Vnser frawen schuchlein 257.c
Vnser frawen schwartzrauch 318.b
Vnser frawen weirauch 233.d
Vnser frawen weg 411.c
Vnser frawen wurtzel 325.d
Vogelbeer 88.b

Vogelkraut 404.b
Vogelnest 277.d 161.b
Vogelzung 359.a

W.

Waldblumen 325.a
Walddisteln 48.a
Waldeschern 38.b
Waldholunder 465.b
Waldköl 346.a
Waldlilgen 341.d
Waldmangolt 345.b
Waldräben 334.b
Waldruben 185.b
Waldwinde 341.d
Wallendistel 228.d
Walstroo 411.c
Waliwurtz 336.c
Wantzendill 271.d
Wandtleuskraut 349.b
Wartzenkraut 449.d
Wasserbathenig 289.d
Wasserbungen 249.b
Wasserdost 362.b
Wasserkastanien 343.b
Wasserlilgen 314.b
Wasserlinsen 405.b
Wassermahen 314.b
Wassermerck 146.b
Wassermüntz 250.b
Wassernept 250.b
Wassernüß 343.b
Wasserpeterlin 146.b
Wasserpfeffer 177.d
Wasserwegrich 144.d
Weberkarten 221.a
Weckholder 34.d
Wegdorn 46.d
Weggraß 332.c
Wegkreß 175.b
Wegrich 145.c
Wegsenff 177.a
Wegtrit 332.c
Weitzen 104.d
Weidedorn 45.d
Weiden 61.b
Weiderich 331.d
Weihernuß 343.b 360.c
Weinbeerlin 360.d
Weinstein 460.c 360.c
Weinstock 360.c
Weinrauten 260.a
Weirauch 24.b
Weirauchwurtz 279.a
Weis Andorn 294.d
Weiße Bergdistel 222.a
Weiseberwurtz 219.b
Weißehirschwurtz 262.a
Weishornungsblumen 455.d
Weißelilien 292.a
Weiße nachtschatten 411.a
Weißnieswurtz 434.d
Weis papelbaum 40.b
Weiser senff 162.b
Weis veiel 310.c
Weißweiden 60.d
Weiswegdistel 225.a
Weiswurtz 333.c
Welckruben 125.c
Welschbeerenklaw 225.d
Welschbingelkraut 448.a
Welschedistel 222.d
Welschflochkraut 388.c
Welsch heidelbeer 72.a
Welsche kirschen 87.a
Welscherkörffel 422.d
Welschlinsen 444.d
Welschnüß 95.c
Welsch pimpernüsle 94.a
Welsch pimpinell 374.a
Welscher Quendel 251.c
Wermut 236.b
Weifezeitlosen 402.c
Weydt 207.d
Weyerkolben 375.b
Wicken 166.a
Widerthon 430.b
Widertodt 430.b
Widerstos 353.d
Wilderbalsam 247.c
Wildbasilien 353.d
Wilder Bertram 185.c
Wildereucumer 452.b
Wilder flachs 431.c
Wildergalgan 6.a
Wilderköl 140.a
Wilder geherneter magsamen 385.a
Wilderkörffel 422.d
Wildkreß 175.b
Wilderkreßig 304.a
Wilder poley 250.b
Wild rosmaryn 300.b
Wilderkümmel 270.d
Wilderölmagen 385.a
Wild ochsenzung 352.c
Wildpestnach 278.a
Wilder Saffran 468.a
Wild petrsilg 161.c
Wild pimpernüßle 94.a
Wildrose 57.d
Wildestrentz 275.c
Wilde süßwurtzel 447.b
Wild vogelnest 161.b
Wilder zitwar 457.a
Winde 359.b
Windröslein 199.a
Wintergrün 345.b
Winterrosen 133.b
Wirbeldost 287.d
Wiesenklee 298.b
Wiesenkümmel 268.d
Wolffsbeer 396.b
Wolffsgifft 395.c
Wolffsmilch 438.d
Wolffwurtz 395.c
Wolgemut 241.d
Wolschmeckende schlusselblumen 338.d
Wullblum 306.b
Wullkraut 416.d
Wundbrant 208.d 209.a
Wunderbaum 435.d
Wundglocklein 365.b
Wurtzelehr 215.b
Wurtzerling 398.a
Wurtzel vnser frawen 325.d
Wurmkraut 233.b 319.b
Wurmsame 236.b
Wutterich 397.d 398.a

Z.

Zacharlasblum 151.c
Zamleimkraut 353.c
Zanglocken 359.b
Zansticherkraut 159.c
Zanwurtz 278.d
Zapffenkraut 428.d 467.b
Zaucken 294.a
Zaunruben 457.a
Zeckenkörner 435.d
Zeiland 442.b
Zeiskraut 355.d
Zeitlosen 454.d 456.b
Zellernuß 98.a
Zeunling 341.d
Zibeben 460.d
Zigeunerkraut 385.d
Zimmetrind 13.d
Zirmet 261.d
Zisern 117.d
Zitwar wilder 457.a
Zuckerwurtzel 129.b
Zürgelbaum 75.d 86.a
Zurgle 86.a
Zweiblat 435.a
Zweikorn 107.b
Zwetschken 89.b
Zwibeln 168.d
Zwibelysop 253.c
Zybet 17.d

(*)

LATINA-

LATINARVM, GRAECARVM ET OFFICINIS HODIE VSITATARVM NOMENCLATIONVM INDEX. NVMERVS FOLIVM,

Litera faciem folij designat.

A.

Abies 27.a
Abiga 327.d
Abrotonum mas 236.c
Abrotonum fœmina ibid.
Abscella 361.c
Absinthium montanum 232.d
Absinthium Ponticum 233.a
Absinthium Romanum, Santonicum 233.b
Absinthites 235.a
Abutilon Auicennæ 134.c
Acacia 59.a
Acacia Germanica 89.a
Acantha 225.d
Acanthium 222.a
Acanthus 225.c
Acanthus Theophrasti 225.a
Acanthium 225.c
Accipitrina 152.b
Acer maior 38.b
Acetabulum majus 407.d
Acetabulum minus 407.d
Acetosa major 130.d
Acetosa minor 131.c
Acetosella 299.c
Achillea 414.b
Acicula 160.a
Aconitum 393.d
Aconitum Pardalianches 394.a
Aconitum Lycoctonum 394.a
Aconitum hyemale siue hybernũ 394.c
Aconitũ lycoctonũ flore nutante 395.b
Aconitum cynoctonum 595.c
Aconitum salutare 396.b
Aconitum salutiferum 469.c
Aconitum monococcon 396.c
Acorum verum 3.d 4.c
Pseudoacorum ibid.
Acula 160.a
Acus muscata 304.c
Acus pastoris ibid.
Acutella 226.c
Acylum 65.b
Adami poma 81.a
Adiantum 429.d
Adiantum verum, Lugdunense 429.d
Adiantum rubrum 430.b
Adiantum album 430.d
Adipsos 217.d
Adonis Virgil. 199.a
Adoris 159.c
Adorium 159.c
Aegilops 106.b
Aegyptia faba 120.b
Aethiopis 418.b
Africanus flos 379.d
Agallochum 232.b
Agaricus 27.c.28.b
Agaricum 210.a
Agaricum Dioscorid. 400.c
Agasyllis 263.b
Ageratum Græcorum 362.d
Ageratum minus 362.c
Aglaophotis 321.c
Agnus castus 60.c
Agrifolium 48.a
Agrimonia 361.a.362.c
Agrimonia siluestris 360.d
Agrimonium 361.c
Aiuga 327.d
Alabastri 57.d
Ala Ibidis 364.b
Alaudæ pes 339.c
Alba benedicta 318.d
Albarus 40.b
Alcamiæ radices 351.d
Alcea 135.c
Alcea peregrina 385.b
Alcea Veneta 385.a
Alchermes 372.a
Alcibiadion 351.a
Alcibion 352.d
Alchimilla 425.a
Alchimilla argentina 425.a
Alexandrina laurus 428.d 467.a
Alexandrinus pes 278.d
Alexandrinum petroselinum 274.c
Alica 107.b
Alisma 324.b
Alkekengi 389.d
Alleluia 298.d
Alliaria 290.c
Alliaris 290.c
Allium 169.a
Allium colubrinum 170.b
Allium anguinum 170.b
Allium vrsinum ibid.
Alnus 41.a
Alnus nigra 75.d
Aloe 230.a
Aloe America spinosa 231.d
Aloe America florens 232.a
Aloe Caballinum 230.c
Aloe Gallica 214.d
Aloe Succocitrinum 230.c
Aloes lignum 232.b
Aloina 236.b
Alpina paralysis 338.d
Alsine major 404.c
Alsine minor ibid.
Althæa 134.c
Altercum 386.d
Alun Plinij 338.b
Alypum 439.a
Alyssum 174.d
Amara dulcis 450.a
Amaracus 255.d
Amaranthus major 132.d
Amaranthus citrina, purpurea 376.d
Amaranthus Galeni 377.b 379.a
Amaranthus cristatus 377.c
Amarella 298.b
Ambarum 17.d
Ambræ pomum 54.c
Ambrosia 303.c
Ambrosia falso dicta 303.c
Ambrosiana 304.a
Ambrosia prima 304.a
Ambubeia 150.c
Amedanum 41.a
America aloe 232.a
Ammi verum 277.a
Americum piper 178.c
Americanum Scammonium 440.d
Amees 277.b
Ammoniacum 263.b
Ammoniacifera ferula 263.b
Ammoniacum thymiana 263.d
Amoris flos 378.a
Amoris poma 391.d
Ampeloprasum 166.c
Amurca 62.c
Amygdaloides 266.d
Amygdalæ 93.b
Amygdalus ibid.
Amygdalæ dulces 93.b
Amygdalæ amaræ 93.b
Anadendromalache 133.b
Anagallis mas 300.c
Anagallis fœmina ibid.
Anagallis aquatica 249.b
Anagyris 463.l
Anagyrus ibid.
Anapellus 229.d
Anarrhinon 429.a
Anastasia 406.b
Anchilops 369.b
Anchusa prima 351.a
Anchusa secunda 351.a
Anchusa tertia 351.c
Androsace 413.a

Androsemon 326.b
Aneblatum 428.a
Anemone 198.a
Anemone agrestis 199.a
Anesum 268.b
Anethum 269.a
Anethum ursinum 5.b
Anethum cimicũ vel cimicariũ 271.d
Anethum cæleste 282.d
Angelica 14.c
Angelica 80.d
Angelica siluestris 279.a 423.a
Angelica major 423.a
Angelica minor 423.a
Angelicum panaces 423.d
Anguinum allium 170.c
Anguria 156.c
Animal Zibethi 17.d
Anisum 267.c
Anonis 226.c
Anonis lutea 226.c
Anserina 360.a
Anthele 43.c
Anthemis purpurea 199.a
Anthophylli 183.d
Anthora 395.b
Anthora 468.abc
Anthropomorphos 393.a
Antimalon 393.d
Antirrhinon 429.a 208.a
Antithora 468.abc
Anyima 40.c
Aparine 285.b
Aphaca 150.c
Aphace 165.c
Apiastrum 295.a
Apios 442.b
Apium aruense 161.c
Apium 271.d
Apium hortense 272.a
Apium palustre 272.c
Apium selinum 273.d
Apium rustica 304.a
Apollinaris 386.d
Apoplectica herba 327.d
Apostematica herba 341.d
Apocynum 398.d
Apocynum 440.d
Apocynum repens 399.a
Appluda 110.d
Apyreni 460.d
Aqua vitæ 459.d
Aquifolium 48.a
Aquilegia 206.a
Aquileia ibid.
Aquilina 206.a
Arabicum gummi 59.c
Arabis 176.a
Aracus 166.a 120.a
Arangia mala 80.a
Arantia mala 80.a
Arathanita 186.a
Aratri remora 226.c
Arbor Iudæ 76.a
Arborescens malua 133.b
Arbutus 91.c
Arcella 361.c
Archangelica 423.b
Aresta bouis 226.c
Argentaria 360.d
Argentina 192.d
Argentina 360.d
Aria Theophrasti 87.d
Arisaria 366.c
Arisarum angustifolium 190.b
Arisarum latifolium 190.b
Aristolochia rotunda 216.c
Aristolochia clematitis 216.a
Aristolochia rotunda vulgaris 420.c
Aristolochia sarmentitia 216.a
Aristolochia rotunda falsò dicta 421.b
Armeniaca majora 84.a
Armeniaca minora 84.a
Armoniacum 263.d
Armoracia 128.b
Aromatica Iacea 330.a
Aron 189.a
Aronia mespilus 85.c
Artemisia 302.c
Artemisia Turcica 303.c
Artemisia botris vel botroides 304.a
Arthetica Iua 327.d
Arthetica Pandectarij 337.d
Arthritica 327.d
Arthritica alpina 338.d
Arthritica herba 417.b 321.a
Arthritica lunaria 338.d
Arum 189.a
Arum Aegyptium 120.d
Arum minus 190.a
Arundo palustris 43.a
Arundo Italica 43.d
Artimonium 278.d
Asa dulcis 265.c
Asa fœtida 265.a
Asarina 9.c 10.b
Asarum 9.c 256.c
Ascalonica cepa 167.b
Ascalonitis 168.d
Asclepias 287.b
Ascyron 325.c 407.d
Asinina pruna 88.d
Asparagus 144.a
Asparagus Lybicus ibid
Asparagus petræus 144.a
Asperugo 285.c
Asphaltites trifolium 297.d
Aspharagus 144.a
Asphodelus albus mas 192.a
Asphodelus luteus, fœmina 192.a
Asphodelus bulbosus 192.a 401.a
Asplenon, Asplenum 314.b
Asplenon ramosum 314.b
Asplenon siluestre 315.b
Asprella 285.c
Assyria malus 81.c
Assyrium pomum 81.c
Aster Atticus 228.d
Aster non Atticus 396.b
Aster Atticus major 424.a
Aster Atticus minor 424.a
Aster Atticus flore luteo 424.a
Astrantia alpina 275.c
Astrantia mas 275.c
Astrantia nigra 432.c
Astrantia siluestris 275.c
Atractylis 224.b
Athanasia 319.b
Athragena Theoph. 334.c
Atinia vlmus 43.a
Atriplex domestica 136.a
Atriplex marina 137.a
Atriplex canina 191.a
Atriplex siluestris 136.a
Atticus aster 228.d 424.a
Auellanæ nuces 97.c
Auellanæ Indicæ 98.b
Auellana Indica oblonga 99.a
Auena 108.a
Auena sterilis 106.d
Auena fatua 108.a
Auenacea farina 108.c
Auornus 71.d
Aurantia mala 80.a
Aurea herba 358.c
Aurea mala 80.a
Aureola 377.b
Aureum olus 192.c
Auricula Iudæ 365.c
Auricula muris lutea 340.b
Auricula ursi 338.c
Azarollus siluestris 48.b
Azelus 17.b

B.

Baaras Iosephi 389.a
Baccæ Iuniperi 34.d
Baccharis 256.c 307.d
Balaustium 76.c 77.d
Ballote 294.d
Balsamina 457.c
Balsamina fœmina 458.a
Balsamita 247.c
Barba Iouis 406.a
Barba siluana 405.d
Barbotina 234.b
Barbula Christi 374.a
Barbula hirci 164.a
Bardana 419.c 420.a
Bardana major 391.a
Baryococcalon 391.c
Barypicron 236.b
Basilica herba 163.b
Basilicum 163.b
Baticula hortensis 160.b
Batiaca 166.d
Batrachium 197.d
Battisecula 150.d
Bedegarim 225.a
Behen album 344.d
Behen rubrum 345.b

Bellis major 320.a
Bellis media 320.a
Bellis minor 320.a
Bellium 321.a
Bellius flos 321.a
Benedicta simplex 28.a
Benedicta herba 346.c
Benzoi gummi 266.c
Benzoinum oleum 266.c
Berberis 48.c
Berula 249.b
Beta 142.a
Beta siluestris 345.b
Betonica 328.a
Betonica alba 417.b
Betonica aquatica 411.a
Betonica coronaria 183.d
Betonica domestica 183.d
Betula 42.b
Betularia 366.c
Bifolium 435.4
Bipennula 373.b
Bisacutum 159.c
Bislingua 428.b
Bismalua 135.d
Bisnaga 159.b
Bisnaga 159.b
Bistorta 331.a
Bituminosum trifolium 297.b
Blattaria 416.d
Blitum 133.b
Blitum Hungaricum 377.d
Boleti 399..c
Boletus cerui 400.c
Bolus 349.a
Bolus Armenus 23.d
Bombacium 116.d
Bombax Serapionis 116.d
Bonifacia 428.d 467.b
Bonus daemon 282.d
Bonus genius 282.d
Bonus Henricus 190.c
Borago 350.d
Botry herba 303.c
Botrys 303.c
Bouis lingua 350.d
Bouis oculus 320.a
Bouinum triticum 468.b
Branca ursina 225.d 280.d
Brancha leonis 425.b
Brassica leuis, crispa 138.a
Brassica prolifera, florida, Cypria, Pompejana 138.b
Brassica capitata 138.c
Brassica marina 140.a
Brassica canina 398.d
Brefilianum piper 178.c
Briza 109.b
Bremus 108.c
Bromus sterilis 106.d
Bruscus 466.c d
Bryonia alba 457.a
Bryonia nigra 456.a 457.b
Bryza 109.b
Bubonium 424.b
Bubula fraxinus 88.b
Bubula lingua 350.d
Bugia 49.d
Bugloßa rubea 351.a
Bugloßum 349.c
Bugloßum siluestre 352.c
Buglum 337.d
Bugula 337.d
Bulbocastanum 307.a
Bulbus agrestis 401.d
Bulbus Majalis 470.a
Bunium 307.a
Bursa pastoris 175.c
Buphthalmus 319.c
Buphthalmus Dioscoridis 378.c 433.c
Buphthalmum vulgare 319.
Buphthalmum tenuifolium 319.d
Butomus Theophrasti 349.a
Butomum Athenei 3.d
Buxus 59.a

C.

Caballinum aloe 230.c
Caphalea 57.d
Calamentum vulgare 250.a
Calamentum montanum 250.a
Calamus 43.c
Calamus aromaticus 3.d 15.b
Calathiana viola 215.c
Calcar equitis 338.a
Calecuticum piper 178.c
Calchantum 25.d
Calendula 448.d
Caltha 448.b 378.c
Caltha Poëtica 448.d
Caltha palustris 301.d
Calthula 448.b
Calyx 57.d
Cambium 65.c
Camomilla 316.c
Campana 20.d
Campanula marina 140.c
Campanula S. Trinitatis 365.b
Campanula vulneraria 365.b
Campanella 359.b
Camphora 30.a
Camphorata 236.c
Caphura 30.d
Caphurae aqua 26.a
Cana herba 412.b
Canapus 324.a
Cancamum veterum 40.c
Cancri herba 449.b 333.a
Canariense gramen 107.d
Candela regia 415.c
Candelaria 415.c
Canella 13.d
Canina brassica 398.d
Canina lactuca 150.c
Canina lingua 353.b
Caninus dens 150.c
Caninum piper 178.c
Canis lingua 353.b
Canna Indica 348.a
Cannabis 323.c
Cannabis fœmina 355.b
Cannabina 362.b
Cannalis fœmina 419.b
Capillaris 430.b
Capillus Veneris 430.b
Capillus terræ 430.b
Capnis Chelidonia 421.b
Capnos Plinij 420.c
Capparis 194.c
Capparis Fabaginea 195.b
Capparis siluestris ibid.
Caprago 261.a
Capraria ruta 260.a
Caprificus 101.d
Caprifolium 341.d
Capriola 354.a
Capriola herba 354.d
Caput Monachi 150.a
Capsicum piper 178.a
Carabe 41.a
Cardamine 145.d 248.a
Cardamomum 181.a
Cardiaca 295.d 410.d
Cardiaca repens 469.d
Cardiagrestis 355.a
Cardispermon 469.c
Cardoni 222.b
Cardopatium 219.b
Carduus varius 219.c
Carduus suarius 219.b
Carduus fullonum 222.a
Carduus aculeatus 222.a
Carduus benedictus 223.b
Carduus echinatus 222.a
Carduus sanctus 224.d
Carduus lacteus 224.c
Carduus Mariæ 224.c
Carduus anserinus 148.a
Carduus spinosus 222.a
Carenum 459.b
Carex 348.c
Carpesium 179.d
Cartea 101.d
Carlina 218.d
Carlina caulescens 219.c
Carolina 219.b
Carota 129.c
Carpinus 38.b
Carpinus niger 52.b
Carpinus Theophrasti 73.c
Carthamus 467.c
Carthamus siluestris 324.c
Careum Plinij 268.d
Carui 268.c
Carum 268.c
Caryophyllata iacea 530.a
Caryophyllata 346.c
Caryophyllata aquatica 346.c
Caryophyllata alpina 347.a
Caryophyllon 184.a
Caryophyllus holosteus 355.a

Caryophylli Indici majores & minores 379.c
Cassia solutiua 12.a
Cassia Monspelliensium 12.d
Cassia lignea, odorata 12.d
Cassiæ flos 12.b
Cassutha 463.c
Cassytha 463.c
Casta 322.c
Castanea 66.c
Castanea equina 67.b
Castoreum 245.d
Castrangula 411.a
Cataputia major 436.a
Cataputia miror 437.b
Cattaria 251.a
Catuli 95.a
Caua radix 421.c
Caucalis 161.a
Cauda leonis 163.d
Cauda vulpis 200.b
Cauda porcina 282.d
Cauda equina 370.d
Cauda muris 414.d
Cauli fiori 138.b
Caulis floridus 139.a
Caulirapum 138.b
Cedria 35.d
Cedrus Libani 35.c
Cedrus Phœnicia 35.c
Cedrus Lycia 36.a
Celtis Plinij 86.b
Cenchris 110.d
Cenchramides 101.d
Centaurea 212.c
Centaurides 440.b
Centaurium majus 205.d 211.d
Centaurium minus 212.d
Centaurium Turcicum
Maronium
Nessium 212.c
Centaurium marinum 11.c
Centimorbia 360.c
Centummorbia 360.c
Centrum galli 312.c
Centum capita 228.d
Centumnodia 332.a
Centuncularis 305.d
Centunculus 306.a
Cepa 167.b
Cepa capitata
Sectilis
Fissilis
Ascalonica 167.b
Cepa marina 194.c
Cepa Palæstina 168.d
Cepæa 407.b
Cepula 167.c
Cerasa aui 37.c
Cerasi lachrima 74.d
Cerasus 73.c
Cerasus pumila 74.c
Cercis Theoph. 76.c
Cerea pruna 88.d
Cereale 354.d
Cerebrum palmæ 69.c
Cerefolium 158.d
Cereola 88.d
Cerrosugarum 65.d
Cerrosuber 65.d
Cerrus 65.d
Ceruaria 82.a d
Ceruicornu 146.d
Ceruina lingua 297.d
Ceruina sambucus 465.c
Ceruiocellus 282.d
Cestrum 329.b
Ceterach 314.b
Ceruinum gramen 146.d
Ceruinum trifolium 362.b
Ceruinus rubus 461.d
Chamæbalanus 443.a
Chamæcissus major 203.c
Chamæcissus minor 203.c
Chamædaphne 441.a
Chamæcerasus 74.c
Chamæcissus Oribasij 355.a
Chamædrys grandis 288.b
Chamædrys mas 288.c
Chamædrys fœmina ibid.
Chærephyllum 158.d
Chamæficus 100.b
Chamæiris 2.a
Chamæitea 61.b
Chamælæa 442.a
Chamælæa Germanica 441.c
Chamælæa Sicula 442.b
Chamæleon albus 218.b
Chamæleon niger 219.c
Chmæmelum 316.c
Chamæpytis 326.d
Chamæpytis Austriaca 326.d
Chamæpytis Dioscor. 288.d
Chamærops 289.b
Charantia 458.a
Chelidonia capnis 421.b
Chelidonium majus 204.a
Chelidonium minus. 206.a
Chelidonium capnites Aetij 421.d
Chenoboscum 360.d
Chermesinum 371.d
Chesemina passulæ 260.d
Chiliophyllus 414.d
Chironium 214.d 356.c
Chironium panax 266.b
Chondrilla 152.b
Chondrilla prima 150.a
Chondrilla cærulæa 152.b
Chrysanthemum 378.b 448.d
Chrisanthemon Peruuianum 267.b
Chrisanthemon latifoliũ 325.a 378.c
Chrysocome 377.b
Chrisolachanum 136.d
Chrisolachanum Dioscorid. 191.a
Chrysomela 84.b
Cicer 117.a
Cicer columbinum, Venereum
Arietinum 117.b
Cicer siluestre 117.a
Cicercula siluestris 117.d
Cicerbita 148.a
Cichorium satiuum 148.c
Cichorium siluestre 148.c
Cichorium verrucarium 149.d
Ciconiæ rostrum 304.b
Ciconiæ vnguis 304.d
Cicuta 397.c
Cicutaria myrrha 422.d
Cilicia hedera 462.b
Ciliciæ passulæ 460.d
Cinara aculeata 222.a
Cinara siluestris 223.b
Cineraria 412.b
Cinnamomum 13.d
Circæa 393.d
Cirsium 350.a 351.a
Cistus mas & fœmina 53.a
Cistus humilis fœmina 266.c
Citinus 76.c 77.a
Citrago 295.a
Citraria 295.a
Citranata 79.a
Citri conditum 78.d
Citria malus 78.a 79.a
Citrina nigella 270.d
Citrina Stœchas 377.a
Citrini digiti 312.a
Citruli 154.b
Citrullus 157.a
Clauellata herba 427.b
Claues S. Petri 418.b
Clematis daphnoides 333.d
Clematis altera Dioscor. 334.b
Clematis tertia 334.c
Clematis urens 334.d
Clematis minima 420.d
Clematitis aristolochia 216.a
Cleonicum 287.b
Clinopodium 256.b 287.b
Clymenum 120.b
Cneorum album Theoph. 441.c
Cnicos agria 224.c
Cnicus siluestris 224.c
Cnicus Græcus 467.c
Cocciferum Polygonum 332.d
Cocciferum Polonicum 33.a
Coccigera ilex 371.a
Coccognidium 441.d 442.b
Coccumgnidium 441.d
Coccum infectorium 371.a
Coccus 371.a
Coccynelæa 63.b
Cochlearia 248.d
Cochlearia palustris 144.d
Coculæ Elephantis 386.b
Cocygria 63.b
Coggygria Theoph. 63.b
Cœlestis manna esculentum 354.d
Cœlidonium 205.a
Colchicum 401.d
Colchicum Anglicum 402.b
Coliandrum 271.d

Cilicesia

Colocasia 120.b
Colocynthis 450.c
Coloquinthis 451.b
Coloquinthis domestica 153.d
Colubrina 187.d
Colubrina major & minor 330.a
Colubrinum allium 170.d
Columbaria 381.b
Columbaris 381.d
Columbina 206.a 380.d
Columbinus pes 304.d
Columbinum geranium 304.d
Colus rustica 224.c
Colutea 444.b
Colutea scorpioides 444.c
Colymbades 63.a
Colytea Theoph. 76.c
Comarus 365.d
Concordia 361.c
Confirma major 336.c
Conserua major 336.c
Consiligo Columell. 432.a
Consiligo Plinij 432.a
Consolida 321.a
Consolida major 335.a
Consolida minor 336.d
Consolida media 337.d
Consolida ceruina 362.b
Consolida petræa 338.b
Consolida Saracenica 337.d 357.a
Consolida aurea 266.b
Consolida regalis 270.d
Consolida rubra 366.c
Consolida quinquefolia 365.a
Conuoluolus major 358.c
Conuoluolus minor 359.b
Conuoluolus marinus 140.c
Conus pinceus 26.a
Conyza 304.a
Conyza major 308.d
Conyza minor ibid.
Conyza media 308.d
Corago 350.d
Corallina 412.c
Coralli herba 144.a
Corchorus Plinij 47.b
Coriamnum 271.d
Coriandrum 271.a
Coris 326.a
Corinthiacæ passulæ 460.d
Cornelina 86.d
Cornus 86.b
Cornicis pes 146.b 354.d
Cornu cerui 146.b
Cornueta 339.c
Cornuta Nigella 270.d
Cornutta 339.c
Corona monachi 150.c
Corona terræ 204.a
Corona Solis 267.b
Coronopus 146.d
Corrigiola 332.a
Corruda 143.b
Cortex granatorum 77.c
Cortusa 347.a
Corui pes 146.d
Corymbifera menta 249.d
Corydalis 421.c
Corydalis Galeni 421.c
Corydalopodium 339.c
Corys 337.d
Corylus 98.b
Cosmosandalos 292.d
Costa equina 144.c
Costus & radices Costi 14.a
Costus hortensis 249.d
Cotinus 63.b
Coton Serapionis 116.d
Cotonaria 418.b
Cotonastrum 81.c
Cotula fœtida 316.b
Cotula Fuchsij 319.b
Cotula non fœtida 319.b
Cotyledon major 407.c
Cotyledon minor ibid.
Cracca 166.a
Crambe thasalia 140.c
Crassamen & Crassamentum vini 460.b
Crassula minor 208.b 406.c
Crassula flore albo 208.c
Crassula flore luteo ibid.
Crassula 406.a
Crassula major 407.d
Crespinula 148.a
Crinita herba 430.b
Crispinus 148.a
Crista gallinacea 380.c
Crista gallinacea Apul. 356.b
Crithamum 160.a
Crithamum spinosũ montanũ 160.cd
Crocodilia 428.b
Crocodilium 222.a
Crocum 19.a
Crocus 19.a
Crocus Saracenicus 467.c
Cruciata 215.a
Crucigerum 309.c
Cuciofera 70.b
Cucumer anguinus erraticus 452.b
Cucumeres longi 154.a
Cucumeres anguini 154.b
Cucumis 155.b
Cucumis asininus 451.c
Cucumis siluestris ibid.
Cucurbita 153.a
Cucurbita Indica 153.a
Cucurbita siluestris 451.b
Cucurbita deserti 450.d
Cucurbitalis 327.d
Cucurbitula 451.b
Cuminum satiuum 269.d
Cuminum siluestre ibid.
Cuminum siluestre Dioscoridis 339.c
Cuminum leporis 346.c
Cuminum siluestre alterum 385.b
Cunila 253.c
Cunilago 254.b 308.d
Cupressus 32.d
Cupressi nuces 32.b
Cupressus pumila 236.d
Curcuma Serapionis 205.a
Curtipendula 80.d
Cusculum Plinij 372.a
Cuscuta 463.c 163.d
Cussus Serapion. 359.a
Cyanus 150.d
Cyanus minor 151.a
Cyclamen 186.d
Cyclaminus 185.c
Cyclaminus macrorrhizes 185.c
Cymbalaria 408.a
Cymbalium maius 407.d
Cymbalium minus ibid.
Cyminalis 214.d
Cyminum agreste, erraticum, siluaticum, siliquosum, corniculatum, auenarium. 270.d
Cyminum nigrum 284.a
Cyminum Romanum 270.d
Cydonago 81.c
Cydonia mala 81.c
Cydonia malus 82.b
Cynocrambe 398.d
Cynocrambe mas 447.d
Cynocrambe fœmina ibid.
Cynogloßa 353.b
Cynogloßa Cretica 353.a
Cynogloßum 352.a
Cyparyßus 32.d
Cyperus 4.a
Cyperus longus & rotundus 5.c
Syriacus major, Creticus minor ibid.
Cyperus Babylonicus 6.b
Cyperus dulcis 161.a
Cyprus 51.b
Cytinus 76.c 77.c
Cyperinus iuncus 374.d
Cypirus iuncus 374.d
Cythyßus 421.d
Cythyßus Galeni 422.a

D.

Dactyli 70.a
Dæmonis merda 265.b
Dæmonum fuga 326.b
Damascena pruna 88.d
Damascena passulæ 260.d
Daphnoides vulgare 441.a
Datura 391.d
Daucium 278.a
Daucus vel Daucum 268.a
Daucus Creticus 277.c
Dens caballinus 386.d
Dens caninus 150.c 403.a
Dens leonis 150.c
Dentali 403.b
Dentaria 428.a 278.d
Dentaria baccifera, bulbosa 427.d
Dentaria altera 428.a
Dentiscalpiaria 159.c

Desiderium Gaza 206.a
Diaboli morsus 201.a
Diacarthamum 467.d
Diacitonites 81.d
Diacodium 382.d
Diacorum 4.a
Diagridium 441.a
Diamoron 100.a
Diapapauer 382.d
Diapensia 364.b
Diapetasitis 301.b
Diaprunis 89.a
Diascordium 289.b
Dicoccos spelta 106.d
Dictamus 244.a 298.a
Dictamum ibid.
Dictamnus ibid.
Dictamnum 244.a
Dictamus albus 244.a
Digitalis 429.b
Digiti citrini 312.a 314.d
Dipsacus 220.a
Discus solis 318.a
Dodecanthon Plinij 418.b
Dolichus 123.a
Domasonium 325.a
Dorea herba 356.c
Doria herba 266.b
Doronicum 165.a
Doronicum quartum 325.a
Dorysatrum 159.c
Draba 176.a
Draconis sanguis 265.d
Dracontium 187.d
Dracunculus 187.a
Dracunculus esculentus 187.d
Dracunculus aquaticus vel palustris 188.c
Dragoncellus 187.d
Dryopteris 445.d
Dulcamara 450.a
Dulciamara 450.a
Dulcichinum 165.a
Dulcisiola 322.c
Dulcis radix 218.b

E.

Ebenus 54.d
Ebulus 465.c
Ebulum 466.b
Echium duplex 352.a
Ehinopus 222.a
Elæagnus 62.d
Elaphoboscum 282.a
Elatine 238.c 359.b
Elaterium 452.a
Electrum 41.a
Elicrisium 379.a
Elleborus niger 433.b
Elleborus albus 434.a
Elymus 111.a
Empetrum 344.c
Endiuia 148.b
Enneaphyllon Plinij 432.b
Enula campana 20.d
Epatica 375.c
Epatica nobilis 299.c
Epatica saxatilis 375.d
Ephemerum lethale 401.d
Ephemerum non lethale 294.a 402.b
Epimela 80.d
Epimenidia 193.c
Ensiculus 348.c
Ensis ibid.
Epithymum 463.d
Epithymus 344.b
Equestris flos 339.c
Equina cauda 370.d
Equisetis 370.d
Equisetum 370.a
Equitis calcar 338.d
Erica 44.c
Erica Italica ibid.
Erica baccifera 45.b
Erigerum 412.b
Erisimai 177.a
Erisithales 407.a
Erithales ibid.
Eruanga 163.d
Eruca satiua 162.a
Eruiangina ibid.
Eruca siluestris 162.a
Eruilia 120.b
Eruum 123.d
Eryngium Vegetij 222.c
Eryngium vulgare 227.c
Eryngium marinum ibid.
Eryngium planum 228.a
Eryngium pumilum 228.b
Erythrolapathum 131.b
Erythron 68.a
Esula 437.b
Esula major 439.a
Esula minor 437.d
Esula rotunda 439.c
Euforbia 264.c
Euforbium ibid.
Eufragia 368.a
Eufrasia 368.d
Eufrasia graminea 355.a
Euonymus 73.b
Eupatoria Plinij 361.c
Eupatorium 360.d 361.c
Eupatorium Auicennæ 362.a
Eupatorium vulgare ibid.
Eupatorium adulterinum 362.b
Eupatorium Mesuæ 362.c
Exupera patricalis 356.b

F.

Faba 119.c
Faba inuersa, crassa, pinguis 208.b
Faba suilla 386.d
Fabacea 42.b
Fabago 76.c
Fabaginea capparis 195.c
Fabaria 208.c 407.d
Faciens viduas 442.c
Fagi triticum 115.a
Fagus 66.c
Farfara 301.c
Farrago 109.b
Febrifuga 213.b
Fel terræ 212.d 451.b
Felina menta 251.c
Ferula siue Narthex 281.c
Ferula major, minor 282.a
Ferula Ammoniacifera 263.b
Ferula Galbanifera 263.d
Ferula Syriaca ibid.
Ferula Sagapenifera 264.b
Ferula Medica ibid.
Ferulaceus elleborus 433.c
Ferulago 282.a
Ferraria 381.b
Ferraria minor 365.a
Ferruminatrix 355.b
Festuca 106.d
Festucago ibid.
Fex vini 460.b
Ficaria 411.a
Fici 102.d
Ficus 102.b
Ficus Pharaonis 102.b
Ficus Indica 229.d
Filago 306.c
Filicula 446.a
Filipendula 306.a
Filius ante patrem 332.d
Filix regia 445.c
Filix mas 445.a
Filix fœmina ibid.
Filix latifolia Tragi 445.b
Filix querna 445.d
Filix palustris Dodon. 445.b
Filum & acus 231.d
Fistici 94.a
Flammea viola 427.b
Flammula Iouis 334.d
Floramor 162.b
Flos amoris 378.a
Flos aris 349.c
Flos Africanus 379.d
Flos bellius 321.a
Flos Caryophyllorum 183.c
Flos equestris 339.c
Flos frumenti 151.c
Flos S. Iacobi 411.c
Flos S. Ioannis 411.c
Flos Iouis Athenæo 206.a
Flos D. Otiliæ 339.c
Flos Solis 266.b
Flos Solis Peruuianus 266.d
Flos Tunetanus 379.d
Flos Zachariæ 151.c
Fœniculum 276.a 277.a
Fœniculum dulce 276.a
Fœniculum Florentinum 277.a
Fœniculum Italicum 276.a
Fœniculum marinum 160.c 261.c
Fœniculum porcinum 282.d
Fœniculum Romanum 277.a

Fœniculum

Fœniculum tortuosum 261.a
Fœniculum ursinum 5.b
Fœnogræcum 113.d
Folium Indi 413.d
Fontalis 413.d
Fraga serotina alba 367.a
Fragaria 367.a
Fragaria montana 367.a
Fragaria ligneasilvosa 358.c
Fragiferum Plinij 363.d
Fragum 367.d
S. Francisci spina 228.b
Frangula 75.a 365.d
Fraxinus 38.c
Fraxinus bubula 88.b
Fructus terræ 367.d
Frumentum Indicum 114.d
Frumentum Saracenicum 115.b
Frumentum tectorum 369.b
Fuga dæmonum 325.c
Fullonum herba 329.d
Fumaria 420.c 421.b
Fumaria alba latifolia 420.d
Fumaria altera 421.b
Fumaria bulbosa 421.c
Fumaria lutea montana ibid.
Fumus terræ 420.c 421.b
Fungi 399.c
Fungus abietũ, laricũ et pinorũ 210.a
Fungus cæruleus 400.c
Fungus Sambuci 465.c
Fusti 183.d
Fusus agrestis 224.c

G.

Galanga major 6.a
Galanga minor ibid.
Galaticum hordeum 109.d
Galedragon 221.a
Galega 260.a
Galbanum 263.b
Galbanifera ferula 263.d
Galeopsis 409.d
Galiopsis 409.c
Galiopsis Anguillaræ 410.d
Galla 63.c
Gallicentrum 312.c
Gallica Aloe 213.c
Gallica ruta 261.a
Gallica ulmus 43.a
Gallinacea crista 381.b
Gallinæ morsus 404.c
Gallinella 404.d
Gallitrichum 312.b
Gallium 411.a
Garderacantha 223.b
Garuleum 378.c
Garyophyllidomestici et silvestres 182.a
Garyophyllorum flos 183.d
Gattaria 251.c
Gemma populi 40.c
Genesta 454.d
Genista 453.c
Genista sagittalis 454.a
Genista Pannonica ibid.
Genista Hispanica 454.a
Genista Transalpina ibid.
Genistæ rapum 163.d 454.b
Genitura Titani 356.b
Genius bonus 282.d
Gentarum 41.a
Gentiana 213.c
Gentiana minor & minima 215.a
Gentiana alba 262.a
Gentianella Bauaricæ 215.c
Georginium 323.b
Geranium 304.b
Geranium secundum 305.b
Geranium Columbinum 304.d
Geranium muscatum, Creticum, hæmatodes, sanguinarium 305.b
Gethium 168.d
Geum Plinij 346.d
Gingiber 180.c
Gingidium 159.c
Gith 284.a
Githago 284.a
Gladiolus 170.d 347.d
Gladiolus Indicus 348.a
Gladiolus palustris 349.a 374.d
Gladiolus Indicus 348.a
Gladiolus victorialis fœmina 348.c
Gladiolus aquaticus 374.d
Glans terræ 443.d
Glastum 208.b
Glaucium 392.c
Glossum 41.a
Globularia 320.d
Glovet 27.d
Glycyrrhiza 217.c
Gnaphalium 305.d
Gnaphalium alpinum 306.b
Gnidium granum 442.b
Gnidium granum 116.d
Gossypium 249.d
Græca menta 261.a
Gralega 354.c
Gramen 355.a
Gramen aculeatum 355.a
Gramen bucanthemum 107.d
Gramen Canariense 146.a
Gramen cæruleum 355.a
Gramen floridum ibid.
Gramen virgineum 411.a
Gramen geniculatum 435.b
Gramen Parnassi 181.b
Grana paradisi 77.b
Granatum malum 77.b
Granatorum vinum 78.a
Granata acidodulcia 78.a
Granata musa 371.c
Granum 442.b
Granum gnidium 436.c
Granum regium 371.a
Granum tinctorium 440.b
Gratia Dei 439.d
Gratiola 49.d
Grossularia 50.d
Grossularium rubrum vel transmarinum 101.d
Grossus 55.a
Guajacan 37.c 86.b
Guajacana 55.a
Guajacum lignum 59.c
Gummi Arabicum 59.c
Gummi mastychinum 263.b

H.

Hæmatites 376.b
Halicacabum 389.d
Halicacabus Plinij 390.d
Halicacabum repens 469.d
Halimus 47.a
Halmades 63.b
Harmola 260.a
Harundo 43.c
Hastula regia 192.c
Hedera major 203.a
Hedera arborea ibid.
Hedera corymbosa, assurgens 203.b
Hedera helix 203.b
Hedera terrestris ibid.
Hedera spinosa 461.d
Hedera Cilicia 462.b
Hedysarum 118.a 316.b
Helenium 20.d
Helianthemum Plinij 266.b
Helichrysum Ital. 378.d
Helichrysum Dioscor. 376.d 378.d
Helioscopius Tithymalus 437.b
Heliotropium 148.d 449.b
Heliotropium minus 449.d
Heliotropium tricoccum 449.d
Helistrum 263.b
Helleboraster 432.b
Helleborine 319.d 433.c
Helleborus albus 434.a
Helleborus falsus 433.b
Helleborus ferulaceus 433.c
Helleborus niger 431.c
Helion 466.b
Helxine 403.c
Helxine cissampelos 358.c
Hemerocallides 292.d
Hemerotes 212.c
Hemionitis 297.d
Henricus bonus 191.a
Hepatica nobilis 299.d
Hepatitis 361.d
Hepatorium 361.c
Heptaphyllum 366.c
Heracantha 223.b
Heracleoticum origanum 240.d
Heracleum panax 263.b
Heraclia sideritis 355.b
Herba alba 296.d
Herba apoplectica 327.d
Herba apostematica 341.d
Herba arthritica 321.a
Herba aurea 356.c
Herba Basilica 163.b
Herba bella donna 390.b
Herba benedicta 346.c

Herba botri 303.c
Herba cana 412.b
Herba caueri 449.b
Herba canicularis 386.d
Herba capillaris 430.b
Herba capriola 354.d
Herba catti 251.c
Herba clauellata 427.b
Herba coralli 144.a
Herba crinita 430.b
Herba Cunigundis 362.b
Herba dorea 356.c
Herba doria 266.b
Herba fortis 236.b 357.a
Herba fragæ 367.d
Herba fullonum 329.d
Herba Gallica 261.a
Herba immortalis 319.b
Herba S. Ioannis 312.d
Herba leo Columel. 429.d
Herba D. Mariæ 249.d 319.b
Herba muralis 403.d
Herba muris sulphurata 282.d
Herba ocularis 368.d
Herba ophthalmica 368.d
Herba S. Otiliæ 339.c
Herba Paris 396.a
Herba paralysis 328.b
Herba pedicularis 452.d
Herba D. Petri 160.c
Herba pratensis 345.b
Herba pulicaris 388.c
Herba regia 163.b 303.a
Herba ranina 197.d
Herba sacra 329.b 380.b 381.a
Herba sagminalis 381.b
Herba saliuaris 278.d
Herba serpentis 319.d
Herba sanguinalis 354.d
Herba sancta 337.c
Herba Sclauonica 421.d
Herba stataria 282.d
Herba stella 146.b
Herba strumea 197.d
Herba sulphurata 282.d
Herba superba 318.a
Herba terribilis 439.b
Herba testiculi galli 152.d
Herba theriaca 11.c
Herba nemola 366.c
Herba tricolor 427.b
Herba trinitatis 427.b
Herba tunica 183.d
Herba venti 199.a 200.b
Herba vinosa 304.a
Herba vlceraria 197.d
Herba vmbilicaris 326.a
Herba una 303.c
Herba urinalis 431.b
Herbarum mater 303.a
Herbena 381.b
Herculeæ nuces 98.b
Herculeum panax 263.b
Hercularis 360.d
Herculis barba 430.b
Herculis sanguis 212.c
Hermetis digitus 402.c
Hermodactylus verus 402.c
Hermodactylus falsus 402.c
Hermodactylus Officinarum ex Syria 403.a
Hermod. spurius, niger, rubeus 403.a
Hermola 397.d
Herniaria 333.a
Herpillum 254.b
Hesperis 353.c
Hesperis Syriaca 309.c
Hieracium 152.b
Hippoglossum 428.b 467.a
Hippolapathum 131.b
Hippomanes Anguillar. 391.b
Hippomarathrum 263.d 276.a
Hipposelinum 282.b
Hippuris 370.d
Hirci barbula 164.a
Hirci spina 227.c
Hirci triticum 115.b
Hirculus 7.b
Hirundinaria 360.a
Hirundinaria 286.b
Hirundinaria major 205.a
Hirundinaria capnis 421.b
Hispanicum semen 107.d
Holosteum 147.a
Holosteum Aeginetæ 355.a
Hordeum 106.b
Hordeum distichum, polystichum, mundum 105.b
Hordeum Galaticum 109.d
Hordeum murinum 369.b
Hordeum Siciliense 109.d
Hordeum spurium 106.d
Hordeum sterile 369.b
Horminium hortense 312.b
Horminum siluestre ibid.
Humilis sambucus 466.b
Hyacinthus Poetarum 292.d
Hyacinthus Orientalis 381.c
Hyacinthus Tripolitanus 381.c
Hydna 400.a
Hydropiper 177.b
Hyoscyamus 385.c
Hyoscyamus Syriacus peculiaris 387.a
Hyoscyamus de Peru 391 b
Hyoscyamus Peruuianus Dodonæi 386.a 387.c
Hyoscyamus vulnerarius 385.d
Hypecoon 270.d
Hypecoum Mathioli 385.a
Hypericum perforata 325.c
Hypoladanum 54 a
Hyssopum 239.d
Hyssopus 239.d
Hyssopus Arabum 238.d

I.

Iacea 427.a
Iacea aromatica 330.a
Iacea Caryophyllata 330.a
Iacea siluestris 427.a
Iacea viola 427.b
Iacobæa 411.c
S. Iacobi flos 411.c
Iasminum 21.a
Iasminum Catalonicum ibid.
Iberis 175.c
Iberica pruna 88.d
Ibidis ala 364.b
Ibidis vnguis ibid.
Ibiscus 135.b
Iolæa 467.b
Ieseminum 21.c
Ilex 6.a
Ilex coccifera ibid.
Ilex latifolia 6.a
Illecebra 208.b
Imperatoria 275.a 278.b
Imperatoria alpina 275.a
Imperatrix 5.a
Impia Plinij 305.d
Indica ficus 229.d
Indica nux 96.a
Indicæ auellanæ 92.b
Indicum frumentum 114.c
Indicum piper 178.c
Indicus Caryophyllus 379.d
Inglunensis 419.b
Inguinalis 228.d 419.b
Inturis Gazæ 105.b
Intybia 148.b
Intybus erraticus ibid.
Intybus satiuus ibid.
Inula 20.d
Inula rustica 336.c
S. Ioannis flos 411.c
S. Ioannis herba 312.d
Iosmenum 21.c
Iouis flammula 334.d
Iringus 228.d
Irio 177.a
Iris 1.b
Iris siluestris 1.c
Iris siluestris 349.c 403.b
Iris siluestris parua 2.a
Iris biflora, Chalcedonica, Dalmatica, Florentina, Lusitanica, Pannonica 1.c
Isatis 207.c
Isopyrum 425.c
Italica ulmus 43.a
Iua 326.d
Iua arthritica 327.d
Iua Moschata 300.b
Iudæ arbor 76.b
Iudæ auricula 465.a
Iugalis 73.b
Iuglandes 91.c
Iujubæ 50.a
Iuli 55.a
Iulus 4.c 6.d
Iuncus 374.a

Iuncus odoratus 15.b 374.d
Iuncus floridus 374.a
Iuncus Cyprius siue Cyperinus 374.d
Iuncus aquaticus, palustris 374.c
Iuniperi baccæ 34.d
Iuniperus 32.d
Iunonis rosa 292.a
Iusquiamus 385.c 386.d

K.

Kali 141.a
Kunigundis herba 362.b

L.

Labrum Veneris 220.a
Laburnus 464.b
Lac gallinæ 401.d
Lachryma Iob 323.b
Lachryma Metopij 264.b
Lachryma panacis 263.b
Lactaria 437.b
Lactuca canina 150.c
Lactuca crispa 157.a
Lactuca florescens 157.a
Lactuca inter segetes nascens 152.b
Lactuca marina 413.a
Lactuca siluatica 152.d
Lactuca siluestris 158.a
Lactucella 148.a
Lacuturres 138.b
Ladanum 54.a
Lagopodium 346.c
Lagopus 346.c
Lagopyron 346.c
Lamium 295.a 415.d
Lampsana 140.a
Lanaria 416.d
Lanaria herba 207.d
Lancea Christi 191.d
Lanceolata 144.c 145.a
Lapathum 132.b
Lapathum acutum 130.d
Lapathum rubens 131.b
Lapis vini 460.c
Lappa major 419.c
Lappa minor 331.a 420.c
Lappa inuersa 361.c
Lappago 285.c
Lappula aruensis 161.c
Lappula campestris 161.c
Larix 28.d
Laricea resina 28.d
Laserpitium 265.b
Lasulata 249.d
Lathyris 437.b
Lathyris Narbonensis 120.b
Lathyrus 117.d
Laudanum 54.a
Lauendula 8.c
Lauer 249.a
Laurega 37.c
Laurentina 337.d
Laureola 441.b
Lauri baccæ 37.b
Laurocerasus 37.c
Laurus 36.c
Laurus Alexãdrina 333.b 429.d 467.a
Laurus siluestris 37.b
Lecliminga 150.c
Leclipes 280.d
Leguminosa capparis 195.b
Leguminum leo 163.d
Lens major 122.a
Lens minor ibid.
Lens palustris 405.a
Lenticularis 405.b
Lentiscus 30.a
Leo herba Columel. 423.d
Leo leguminum 163.b
Leonis brancha 425.b
Leonis dens 150.c
Leonis osculum 206.a
Leonis pes 306.b 425.b
Leonis planta 425.b
Leontopetalon 468.c
Leontopetalum 431.d
Leontopodium 306.b
Leontostomium 206.a
Lepidium 195.c
Leporis cuminum 346.c
Leporis oculus 148.a 347.d
Leporis pes 346.c
Leporis palacium 148.a
Leporis triticum 346.c
Leucoion 308.d
Leucoium album, luteum, purpureum & rubrum 309.a
Leucoium hexaphyllon 456.d
Leucoium marinum 309.c
Leucoium triphyllon ibid.
Leucophragis Plinij 357.a
Leuisticum 272.b.c
Libanotis vera 279.a
Libanotis cachryfera 279.c
Libanotis Theophr. 262.a
Libysticum 273.d
Lichen 375.c
Lichen petræus 375.d
Lichen saxatilis ibid.
Lignum Dei 237.c
Lignum Guajacum 55.a
Lignum putridum 51.c
Lignum sanctum 55.a
Ligusticum verum 273.b
Ligusticum Italicum ibid.
Ligustrum 51.b
Liliago 194.a
Lilium album 291.a
Lilium Chalcedonicum 292.d
Lilium conuallium 293.c
Lilium miniatum siue rubrum 292.d
Lilium inter spinas 341.d
Lilium siluestre 292.c
Limnesion 440.b
Limnites 212.c
Limnia 80.a
Limonium 345.a 142.b
Limonium Dioscoridis 331.a
Linaria 431.a
Lingua auis 38.c
Lingua bouina 350.d
Lingua bouis ibid.
Lingua canina 353.b
Lingua canis ibid.
Lingua ceruina 297.a
Lingua pagana 467.a
Lingua serpentis vel serpentina 191.d
Lingula vulneraria 191.c
Lini podagra 463.c
Linodrys 289.b
Linum 116.a
Linum siluestre flore luteo et caruleo ibid.
Liquiritia 217.c
Lithospermon 322.d
Loch de Scylla 193.d
Loch de pino 25.c
Loch passularum 460.d
Lolium 112.c
Lolium murinum, rubrum, siluestre 369.b
Lonchitis 314.c
Lonchitis aspera 315.a
Lorchitis prima 403.a
Lonchitis Marantha 314.a
Lotus arbor 85.c
Lotus odorata satiua 257.d
Lotus peculiaris 258.a
Lotus siluestris 257.c
Luciola 191.d
Lunaria arthritica 338.d
Lunaria botrytis 315.c
Lunaria minor 315.b
Lunaria rara 315.c
Luparia 394.a
Lupina Vua 396.b
Lupini siluestres 124.c
Lupinus 124.a
Lupinus Hispanicus 124.d
Lupulus mas 461.a
Lupulus fœmina ibid.
Lupus salictarius 461.d
Lutum 208.a
Lychnis coronaria 290.c
Lychnis siluestris 353.c 354.a
Lycium 58.a
Lyncurium 400.c
Lycoctonum aconitum 394.a
Lycopersium 379.d
Lysimachia lutea 331.a
Lysimachia purpurea 331.a

M.

Macaleb Serapionis 52.d
Macedonicum petroselinum 273.d
Mater 97.b
Macis ibid.
Magistrantia 275.d
Majalis bulbus 470.a
Majorana 254.c
Majorana tenuifolia 255.d
Mala 81.b
Mala Adami 81.a

Mala Armeniaca 84.d
Mala aurantia 80.a
Mala aurea 392.a
Mala Citria 79.a
Mala cydonia 82.a
Mala herba 163.d
Mala insana 391.d
Mala nerantia 80.a
Mala medica 79.a
Malicorium 77.c
Malinathalla Theophr. 392.a
Malua mjor 133.b
Malua arborea ibid.
Malua hortensis ibid.
Maluauiscus 135.b
Malum citrium 79.a
Malum granatum 78.c
Malum medicum 79.c
Malum persicum 84.a
Malum punicum 76.c
Malum terræ 186.d
Malus 81.b
Malus citria 79.a
Malus medica 79.a
Malus persica 84.a
Malus punica 76.c
Mandragora mas 392.d
Mandragora fœmina ibid.
Mandragora Theophr. 390.b
Manna 354.d
Mannæ gramen ibid.
Mannæ cœlestis esculentum ibid.
Marathrum 277.a
Mariana rosa 291.a
Mariana viola 427.c
Mariæ carduus 224.c
Mariæ herba 319.b
Marianus carduus 225.a
Marina lactuca 413.a
Marinus vmbilicus 413.b
Marinum fœniculum 160.c
Marmorella 361.c
Marrubiastrum 294.d
Marrubium album 294.a
Marrubium aquaticum 355.d
Marrubium Creticum 394.d
Marrubium nigrum 294.a
Marrubium Pannonicum 355.d
Martagum 292.a
Marum 256.a
Marum Dioscorid. 255.d
Massiliotica uuæ 460.d
Mastick 256.b
Mastyx 29.d
Mater herbarum 303.a
Materpisi 371.c
Matricaria 318.a
Matrisaluia 312.d
Matrisilua 341.d
Matrissilua 326.c
Matronaria 318.a
Matta scirpea 375.b
Mechoaca 440.d 456.c
Meconium 383.a
Medica ferula 264.b
Medica malus 79.a
Medicum malum 78.c
Medium 427.c
Melamphyllos 225.d
Melampyrum 468.b
Melanthium 283.a
Melanthium siluestre 283.a
Melaspermon 284.a
Melanzana 391.d
Melegetæ 181.b
Melica 111.b
Meliceris 18.a
Melilotus vera 256.d
Melimela 80.d
Meliphyllon 295.a
Melissa 295.a
Melissa Fuchsij 296.a
Melissa Molucca, Moldauica 296.a
Melissa Turcica 296.a
Melissophyllon 295.a
Melittis Plinij 295.c
Melones 156.b
Melo Indicus 156.d
Melopepones 155.b
Mentha acuta 246.b
Mentha aquatica 247.c
Mentha cardiaca 246.c
Mentha crispa 246.c 248.d
Mentha caballina, equina 247.c
Mentha Græca Saracenica 249.d 362.d
Mentha corymbifera 249.d
Mentha felina 251.c
Menthastrum 249.c
Meon 5.b
Mercurialis mas 447.a
Mercurialis fœmina ibid.
Mercurialis siluestris 447.d
Merda dæmonis 265.b
Mespilus 85.a
Mespilus aronia 85.c
Mespilus aronia Dioscor. 48.d
Methella nux 98.b
Methella nux Arabum 391.a
Metopion 263.d
Meum 4.d
Mezereon 441. 442.b
Milium 110.d
Milium Indicum 111.d 114.d
Milium Solis, Soler 323.a
Millefolia Stratiotes 414.a 415.a
Millefolia aquatica 415.a
Millefolium 415.a
Millefolium majus 414.a
Millegrana 333.a
Millegranum 331.d
Millemorbia 411.a
Mindium 427.c
Molucca leuis 296.a
Molucca spinosa ibid.
Moluchia Serapion. 46.d
Moly 171.a
Momordica 457.a
Monachi caput vel corona 150.c
Monococcos spelta 107.a
Mora celsa, excelsa 100.a
Mora terrestria 367.d
Morandula 337.d
Morella 389.a
Morion Plinij 390.d
Mors in olla 450.d
Mors plantarum 451.b
Morsus Diaboli 201.a
Morsus gallinæ 404.c
Morsus ranæ 313.c
Morum 100.a
Morus alba 99.a
Morus nigra 99.a
Mosanthos 291.a
Moschata nux 96.c
Moschus 17.a
Moscus ibid.
Mumia 145.b
Muralis herba 403.d
Muraria ruta 430.d
Murinum hordeum 369.b
Murinum lolium 369.b
Murinum piper 407.a
Muris auricula 207.b
Muris cauda 414.d
Musa 72.c
Muscaria 353.c 468.b
Muscipula 468.b
Muscus arboreus 16.a
Muscus terrestris ibid.
Muscus corallinus 412.c
Muscus marinus 412.c
Muscus marinus alter 413.a
Mustarda 171.d
Mustum coctum 459.b
Mutri 5.b
Muttelina 4.d 5.b
Myacantha 144.a
Myagrum 111.d 468.a
Myle 171.b
Myosotis 207.b
Myrica vulgaris 44.a
Myrica Gallica 44.a
Myriophyllon 415.a
Myristica nux 97.b
Myrobalanum prunum 89.a
Myrrha 22.c
Myrrha cicutaria 422.d
Myrrhis 422.d
Myrtidanum 71.b
Myrtilli 71.b 72.a
Myrtus 71.a
Myrtus exotica 72.a
Myrtus Tarentina 72.a

N.

Nampha 79.d
Napellus 180.d 396.b
Napellus Moysi 459.b
Napus 126.c
Napus siluestris 126.c
Narbonensis 449.d
Narces 214.d
Narcissi

Narcissi octo 455.a b c d
Narcissus nonus 456.a
Nardus Celtica 7.d
Nardus Indica 6.c
Nardus agrestis 11.c
Nardus montana 8.a
Nardus Romana 7.d
Narthex 281.c
Nasturtium 173.a c
Nasturtium album 129.a
Nasturtium aquaticum 248.b
Nasturtiaria 248.d
Natrix Plinij 226.d
Nemorosi rapunculi 126.c
Nenuphar 313.b
Nepeta vera 250.a
Nerantia mala 80.a
Nerion 399.b
Neuras 229.b
Nicotiana 387.c
Nigella citrina, cornuta 270.d
Nigella Damascena 283.b
Nigella satiua 283.a
Nigella siluestris 270.d 425.c
Nigellastrum 284.a
Nola culinaria 200.b
Nola siluestris 429.b
Noli me tangere 452.b
Nuces auellanæ 87.c
Nuces Græcæ 93.b
Nuces juglandes 95.c
Nuces Ponticæ 97.c
Nuces Prænestinæ 97.c
Nuces regiæ 95.c
Numorbis Plinij 360.a
Numularia 359.a
Nux Indica 95.d
Nux moschata 96.c
Nux myristica 96.c
Nux metella 391.b
Nux pinea 26.a
Nux vesicaria 94.a
Nymphæa 313.b

O.

Ochrus siluestris 120.b
Ocularis herba 368.d
Oculi populi 40.c
Oculus bouis 320.a
Oculus Christi 291.a
Oculus leporis 347.d
Oculus vaccæ 320.a
Ocymastrum 353.d
Ocymoides 287.d
Ocymoides fruticosum, noctiflorum 353.d 354.a
Ocymum 114.d
Ocymum majus, crispum, medicum 162.c
Ocymum minus 163.a
Ocymum exoticum 162.c
Ocymum Hispanicum ibid.
Ocymum Cytratum 162.b
Ocymum Caryophyllatum ibid.
Ocymum siluestre 353.d
Oenanthe 294.a 372.d
Oenanthe Mathioli 306.c 307.a
Oenanthilla 372.d
Olea domestica 63.a
Olea satiua 63.a
Olea Boemica 62.d
Olea Siluestris 63.a
Oleaster 63.a
Oleaster Germanicus 45.d
Oleum benedictum 317.d
Oleum balaninum 95.c
Oleum caryinum 95.c
Olibanum 24.b
Oliua 63.a
Oliuæ 63.a
Oliuella 135.c 441.b
Olus aureum 136.a
Olus ceruinum 282.a
Olus Iudaicum 47.b
Olus leporis 148.a
Olus regium 303.a
Olus Spinacium 137.d
Olusatrum 273.d
Omnia sanans 284.d
Omnimorbia 133.d
Omphacium 459.a
Onobrychis 261.a
Onoclea 351.a
Ononis 226.c 352.a
Ononis lutea 226.d
Onosma 351.c
Onyte 240.c
Onyte origanum 240.c
Ophioglosson 191.b
Ophioscorodon 169.a
Ophrys 434.d
Ophrys trifolia 435.a
Opium 382.d
Opium Thebaicum 383.a
Opopanacum 263.b
Opopanax 262.b
Opuntia 229.b
Orbiculata 80.d
Orchis 310.c
Origanum Heracleoticum 240.c
Origanum hircinum 242.a
Origanum aquaticum 362.b
Origanum Monspelensium 241.a
Origanum vulgare ibid.
Origanum siluestre ibid.
Oriola 441.b
Orminum 312.b
Ornale 390.d
Ornithogala 401.d
Ornithogalon 192.a
Ornithogalum 401.b
Ornithogalum majus 455.c
Ornithogalum Narbonense 401.d
Ornithopodium 258.b
Orobanche 359.a 163.c
Orobanche major 454.b
Orobathis Plinij 53.d
Orobus 123.d
Orusa 313.a
Oryza 109.d
Osculum leonis 206.a
Osmas 352.a
Osmunda 441.b d
Ossea 87.b
Osterutium 275.c
Ostrutium 275.a
Osyris 431.a
S. Otiliæ herba 339.c
S. Otiliæ flos ibid.
Oxalis 131.b
Oxalis Hispanica ibid.
Oxalis tuberosa, rotundifolia minima ibid.
Oxyacantha Dioscor. 48.a
Oxyacantha Galeni 48.d
Oxycedrus 35.d
Oxylapathum 130.d
Oxymel Scylliticum 184.a
Oxyphœnix vel Oxyphœnicus 69.d
Oxys Plinij 299.c

P.

Pabulum anserinum 360.d
Pabulum cerui 282.d
Paderos 225.d
Pæonia mas 321.b
Pæonia fœmina ibid.
Pæonia Byzantina 321.d
Pagana lingua 467.a
Pala 70.d
Palatium leporis 148.a
Paliurus 46.a
Palladia 386.d
Palma 69.a
Palma Christi 312.b 436.c
Palma enascens 69.c
Palma humilis 69.a
Palma Indica 95.d
Palma minor ibid.
Palmetis 69.d
Palmula Thebaica 69.d
Palmulæ 70.a
Paludapium 272.c
Palus sanctus 55.a
Pampinula 373.b
Panace 262.b
Panaces angelicum 423.d
Panax 262.b
Panax Asclepium 262.c
Panax Chironium 266.c
Panax Heraclium 262.c
Panax Pharnaceum 356.c
Pancratium 193.c
Panicum 111.a
Panicum siluestre ibid.
Panis similagineus 104.a
Panis porcinus 185.c
Papauer domesticum 382.a
Papauer erraticum, rubeum, fluidum 384.b
Papauer hortense 384.b
Papauer corniculatum 384.c

Papauer cornutum 385.a
Papauer pleno flore 382.a
Papauer spumeum 440.b
Paradisi grana 181.b
Paralysis alpina 338.d
Paralysis herba 328.b 417.b
Pardalianches aconitum 394.a
Parietalis herba 403.d
Parietaria 403.c
Paris herba 396.a
Parmiram Pythagoræ 356.b
Parococcalon 391.c
Paronychia 430.c
Parthenium 318.a
Parthenium alpinum 318.b
Passulæ 460.c
Passulæ Cheseminæ, Corinthiacæ, Ciliciæ 460.d
Passulæ majores 460.d
Passulæ minores ibid.
Pastinaca ceruina 282.a
Pastinaca domestica 142.c
Pastinaca siluestris ibid.
Pastinaca tenuifolia satiua 129.c
Pastinaca tenuifolia rubra 130.a
Pastoris virga 220.c
Pastus anserinus 360.d
Patauinum absinthium 233.d
Patientia 303.c
Pecten Veneris 159.c
Pedicularis herba 452.d
Pelecinum 118.a
Pelegronia 212.c
Pelethronia 212.c
Pempedula 364.b
Pentaphyllon 363.a
Pentaphyllon album 363.c
Pentaphyllon palustre ibid.
Peplis 439.c
Peplium 439.d
Peplum 439.b
Peplus 439.b
Pepo 155.b
Pepones 156.b
Pera pastoris 185.a
Perdicium 403.d
Perfoliata 274.c
Perfoliata crispa 419.a
Perfoliata montana 41.8d
Perforata 325.b
Periclymenos Dioscor. 341.d
Peristereon 380.d
Persica mala 79.a
Persica malus 83.a
Persica rubra 83.a
Persicaria 177.b
Persilium nothum 161.c
Personata 419.c 420.a
Peruinca 333.d
Peruuiana smilax 463.a
Peruuianus flos Solis 267.b
Pes alaudæ 339.c
Pes Alexandrinus 278.d
Pes asini 290.c
Pes columbinus 304.b
Pes cornicis 354.d 146.d
Pes corui, coruinus 146.d 197.d
Pes gallinaceus 161.c
Pes leonis 425.a
Pes leporis 346.c
Pes locustæ 126.c
Pes pulli 161.c
Pestichiaria 261.a
Pestifuga 308.a 331.d
Petasites 301.d
Petasites flore albo 300.c
Petra findula 373.b
S. Petri claues 418.b
Petroselinum 273.d
Petroselinum aruense 161.c
Petroselinum hircinum 373.b
Petroselinum marinum 160.b
Petroselinum Alexandrinum 274.c
Petroselinum Macedonicum 273.d
Petroselium 273.d
Petticharia 261.a
Petum 386.d
Petum Clusij 367.c
Peucedanum 263.d
Phalangium 192.d
Phalaris 107.d
Phaleris ibid.
Pharnaceum panax 356.c
Phaseoli 119.d 123.a
Phellodrys 65.d
Phillyrea 52.c
Phillyra mas 52.d
Phillyra fœmina ibid.
Phillytis 297.a
Phlomis lychnitis 415.d
Phlomitis 352.a
Phrynium Plinij 229.b
Phœnicea herba 369.b
Phœnicoptera ibid.
Phœnix 369.b
Phu 11.c
Phyllum mas 448.a
Phyllum fœmina ibid.
Phyllitis 297.a
Picea 26.a
Pilosella 306.b
Pilosella major 340.a
Pilosella minor ibid.
Pilosella cærulea 207.b
Pimpinella 373.b
Pimpinella hircina 373.b
Pimpinella sanguinaria 374.a
Pimpinella saxifraga 373.b
Pimpinella Italica 374.a
Pimpinella sanguisorba 356.a
Pinus domestica 24.c
Pinus maritima 25.c
Pinus mugus 25.a
Pinus siluestris 24.c
Pinus Tarentina 25.a
Piper vulgare 178.c
Piper Aethiopicum 179.d
Piper album, nigrum, longum 179.c
Piper aquaticum 177.d
Piper Americum, Calecuticum, Capsicum, Caninum, Bresilianum 178.a c
Piper Indicum 178.a
Piper murinum 407.a
Piperitis 195.c
Pisimater 371.c
Pistacia 93.c 123.a
Pistolochia 216.c
Pisum majus 121.a
Pisum minus ibid.
Pisum Græcorum 117.d
Pituitaria 452.d
Pityusa 439.a
Planta leonis 425.b
Planta maxima 267.b
Plantago alpina 324.a
Plantago aquatica 144.c
Plantago longa 145.a
Plantago major, media 144.d
Plantago palustris ibid.
Plantarum mors 451.b
Platanus 38.a
Platyciminon 261.d
Pneumonanthe 215.c
Podagra lini 463.c
Podagraria 275.b
Polium campestre 300.a
Polium montanum ibid.
Polybidion 215.c
Polygala 118.c
Polygonum 221.d
Polyganum majus 332.a
Polygonum cocciferum 332.d 371.d
Polygonum minimum 332.a
Polygonum marinum 332.c
Polygonatum majus 333.a
Polygonatum minus ibid.
Polypodium 446.c
Polypodium quercinum 446.b
Polypus 32.c
Polyrrhizon 217.b
Polytrichum 430.b
Poma 81.b
Poma Adami 81.a
Poma amoris 391.d
Poma arantia, aurantia 80.a
Poma furoris 392.b
Pomada 81.b
Pomum ambræ 54.c
Pomum Hierosolymitanum 458.a
Pomum mirabile ibid.
Pomum spinosum 391.b
Ponticæ nuces 98.b
Ponticum absinthium 233.a
Populeonis vnguentum 40.c
Populus alba 39.c
Populus nigra ibid.
Populus Lybica 40.c
Porcinum rostrum 150.c
Porrum capitatum 168.b
Porrum sectile ibid.
Porrum siluestre ibid.

Porrum

Porrum vineale ibid.
Portulaca domestica 142.c
Portulaca marina 47.b
Portulaca silvestris 142.c
Potentilla 360.a
Poterium 226.d 228.d
Pothos Theophr. 206.a 294.a
Prasium 294.d
Præcoria 84.c
Præmorsa 202.a
Prasium fœtidum ibid.
Præneſtinæ nuces 98.b
Pratenſis herba 345.b
Prignollenſia pruna 89.a
Primula veris 320.d 417.b
Primula veris pratenſis 321.a
Pruna Damaſcena 88.d
Pruna aſinina cerea ibid.
Pruna Iberica ibid.
Prunella 336.d 337.b
Prunidactyla 88.d
Pruna ſilveſtria 90.b
Prunoperſica 83.c
Pruna Prignollenſia 89.a
Prunus 88.c
Prunus alba 48.b
Prunum Myrobalanum 89.a
Pſeudoacorum 4.c
Pſeudoanchuſa 351.b
Pſeudoapios 442.d
Pſeudocoſtus 14.a
Pſeudocranea 87.b
Pſeudodictamus 243.c
Pſeudoelleborus 433.b
Pſeudohermodactylus 402.c 403.a
Pſeudolinum 468.b
Pſeudolotus 86.a
Pſeudomelanthium 283.b
Pſeudonardus 9.c
Pſeudorchis 435.a
Pſeudoriganum 240.d
Pſeudopanax Chironium 266.c
Pſeudorhabarbarum 211.d
Pſeudoſtachis 296.d
Pſeudoſtruthium 207.d
Pſeudoſycomorus 202.b
Pſillium 387.c
Pſiſodile 321.d
Pſora Aetij 341.d
Ptarmica 185.a
Ptiſana 106.c
Pulegium 243.b
Pulegium ceruinum 242.d
Pulcium 243.b
Pulicaria 308.b 387.d
Pulicaris herba 388.c
Pulmonaria 376.a
Pulmonaria maculoſa, Mas Plinij 376.c
Pulmonaris ibid.
Pulſatilla 199.c
Pyra 83.a
Pyrethrum 278.d
Pyrinum, Pyrithes ibid.
pyrus ſatiua 83.a
pyrus ſilveſtris ibid.

Q.

Quercina una 63.d
Quercula minor 289.b
Quercula peregrina 303.d
Quercula Turcica ibid.
Quercus 63.c
Querna filix 441.d
Quinquefolia 363.a 364.b
Quinquefolium album 363.c
Quinquefolium paluſtre 363.d
Quinquenervia 144.c
Quiſquilium Plinij 372.a

R.

Radicula 207.d
Radiolus Apuleij 297.d
Radix cana 421.c
Radix dulcis 218.b
Radix S. Spiritus 423.d
Radix Rhodia 369.c
Radix roſea ibid.
Radix Scythica 217.c
Radix ſquammata 428.b
Ranina herba 197.d
Ranunculus 196.a
Ranunculus flore pleno & candido 197.a
Rapiens vitam 442.c
Rapiſtrum album 128.b
Raphanus albus, niger 127.a
Raphanus ſilveſtris 128.b 196.a
Raphanus major 128.b
Raphanus ruſticus 129.a
Raphanus condimentarius 129.a
Raphanus obſoniorum 129.a
Raphanus montanus 128.d
Rapum orbiculatum 125.a
Rapum ſeſſile ibid.
Rapum longum ibid.
Rapum ſilveſtre 126.a 427.c
Rapum Geniſtæ 163.d 454.b
Rapuncula 126.c
Rapuntia ibid.
Rapunculi nemoroſi ſilveſtres 126.c
Regia vel Regalis conſolida 339.c
Regia haſtula 192.c
Regia herba 303.a
Regia nuces 91.c
Regium granum 436.c
Regium olus 303.a
Regius flos 339.c
Remora aratri 226.c
Reſta bouis 226.c
Reuelium vineale 439.c
Rhabarbarum 210.a
Rhabarbarum Monachorum 131.b 211.d
Rhamnus 45.c 46.a
Rhamnus ſolutiuus 46.d
Rhapontícum 212.a
Rhodia radix 369.c
Rhododaphne 309.b
Rhod. dendron ibid.
Rhus 98.a
Ribes vulgaris 50.a
Ribes Arabum 50.c
Ribeſium 50.c
Ricinus 436.a
Ritro Theophraſti 222.a
Rob nucum 95.b
Rob ribes ſimplex 50.b
Rob ribes compoſitum 50.c
Robus 194.c
Romanum abſinthium 233.b
Rorella 470.c
Rorida ibid.
Ros ſolis 470.c
Roſa 57.d
Roſa alba, muſcata, purpurea, Milteſia, Perſica, incarnata, puniceа 57.d
Roſa canina 53.b
Roſa ſilvatica ibid.
Roſa domeſtica 56.a
Roſa ſilveſtris ibid.
Roſæ dominarum 291.a
Roſa Mariana, cæleſtis ibid.
Roſa Iunonis 292.a
Roſea laurus 399.d
Roſea radix 369.d
Roſmarinus prima 279.a
Roſmarinus coronaria 279.c
Roſmarinus Gallica 240.a
Roſmarinus ſilveſtris 280.c
Roſtrum ciconiæ 304.b
Roſtrum porcinum 150.c
Rotula Solis 318.a
Rotundifolia 141.b
Rubia domeſtica 286.a
Rubia marina 285.d
Rubia infectoria 286.c
Rubia tinctoria ibid.
Rubus 357.a
Rubus aruenſis 357.d
Rubus magnus ibid.
Rubus Idæus 358.a
Rubus ſaxatilis alpinus 358.b
Rubus ceruinus 461.d
Rubus viticula 463.a
Rumex 132.b
Rumex acuta 331.a
Rumex unctuoſus 191.a
Ruſcus 428.b
Ruſcum 466.d
Ruta hortenſis 258.c
Ruta ſilveſtris 258.c 260.a
Ruta capraria 260.a
Ruta Gallica 261.a
Ruta canina 356.a
Ruta muraria 430.c
Ruta ſcoparia 237.c
Rutrum Theophr. 222.a

S.

Sabina 35.c
Sabucus 464.c

Sacra herba 329.b 380.b 381.a
Sagapenifera ferula 264.b
Sagapenum 263.b 264.b
Sagina 111.b
Sagitta 189.d
Sagitta major 405.c
Sagita parua ibid.
Sagminalis herba 381.b
Sal alkali 141.b
Salicaria 331.b
Salicastrum Plinij 450.a
Salicula repens 61.b
Saliunca 7.b
Saliuaris herba 278.d
Salix 60.c
Salix helix, pumila 61.b
Salomonis sigillum 333.c
Salsa perilla 462.b
Salsirora 471.a
Saluia major 245.a
Saluia minor ibid.
Saluia Cretica ibid.
Saluia auriculata, acuta 246.a
Saluia nobilis ibid.
Saluia Romana 249.d
Saluia montana 296.d
Saluia siluestris 312.c
Saluia vitæ 430.d
Salus andria 284.a
Samara 42.b
Sambucus domestica 464.c
Sambucus aquatica 465.c
Sambucus montana 464.c
Sambucus ceruina 465.c
Sambucus humilis 466.b
Sambucus rosea 465.c
Sambuci fungus ibid.
Sampsuchum 255.d
Sana sancta 387.c
Sana munda 347.d
Sanaria 365.a
Sanctiss. medicina 31.d
Sandaraca 33.a
Sanguinalis 332.c
Saguinalis fœmina ibid.
Sanguinaria 175.d 332.c
Sanguinaria pimpinella 374.a
Sanguinea virga 87.a
Sanguinella herba 354.d
Sanguis 87.b
Sanguis Draconis 131.b 266.d
Sanguis Herculis 212.c
Sanguis Titani 356.b
Sanguisorba 356.a
Sanguisorba major 373.b
Sanguisorba minor ibid.
Sanicula alpina 338.b 365.a
Sanicula montana altera 347.a
Sanicula nigra 364.b
Sanicula quinquefolia 365.a
Sanies vini 469.b
Santonicum absinthium 233.b
Sapa 459.b
Saponaria 214.d
Saracenica aristolochia 216.b
Saracenica mentha 249.d 362.d
Saracenicum frumentum 115.b
Sarcocolla 266.a
Sarmentitia aristolochia 216.b
Sarsa parilla 462.b
Satureia 253.c
Satureia durior 344.b
Satyrion 310.d
Sacyrion basilicon 311.b
Sauina 35.a
Saxifraga alba 343.c, 365.b
Saxifraga altera 343.d
Saxifraga Dioscoridis 344.b
Saxifraga magna ibid.
Saxifraga pimpinella 373.b
Saxifraga guttata 365.b
Saxifraga Sabaudica 1.b
Saxifragia 344.c
Saxifragia hircina 372.b
Saxifragia montana 261.d
Saxifragia marina 160.c
Scabiosa major 340.c
Scabiosa minor ibid.
Scammonia 440.b
Scammonia Monspell. 440.d
Scammonium 440.b
Scammonium Americanum 456.c
Scandix Dioscor. 160.a
Scariola 148.c
Scariola agrestis 148.d
Sceptrum morionis 375.b
Scheha Arabum 234.b
Schœnanthum 14.b
Schœnoprasum 167.a
Schœnus 374.c
Scilla 193.a
Scirpus 374.c 375.b
Sclarea 312.c
Sclauonica herba 421.c
Scolecium 371.b
Scolopendria 297.a
Scolopendrium 314.b
Scolymus aculeatus 222.a
Scolymus non aculeatus ibid.
Scolymus siluestris 222.d
Scordium 289.c
Scordon ibid.
Scordotis ibid.
Scorodoprason 169.a
Scorpioides 448.c
Scorpionis cauda 449.b
Scorpiuron ibid.
Scotanum 63.b
Scrofularia 208.b
Scrofularia minor 206.a
Scrofularia mas 411.c
Scrofularia fœmina ibid.
Scrofularia peregrina 411.d
Scurzonera 325.c
Scylla 193.a
Scrlliticum Oxymel ibid.
Scythica radix 217.c
Sebesten 90.d
Secale 109.b
Secula 152.d
Securidaca 111.a
Securidaca montana 316.b
Sedum amarum 231.d
Sedum majus 406.a
Sedum minus ibid.
Selenitis spina 221.a
Segetalis 170.d
Semen Dauci Cretici 277.d
Semen sanctum 233.b 234.b
Semen Zedoariæ 234.b
Semenzina 234.b
Semestre triticum 103.b
Seminalis 332.b
Semperuiuum majus 406.a
Semperuiuum minus ibid.
Semperuiuum arborescens 407.b
Semperviuum minimum 406.c
Semperviuum maximũ 407.b 209.b
Sena vulgaris 443.b
Sena Alexandrina ibid.
Sena Orientalis, Mechina Sacra 443.c
Sena purgata 443.c
Senecio 248.c
Senecio major 411.c
Senecio minor ibid.
Senecium 412.b
Sentis 317.d
Serapinum 264.c
Serica 92.b
Serides 148.b
Seriola 148.d
Seriphium absinthium 234.a
Sermontanum 261.c
Seris 148.b
Septifolium 366.c
Serpentaria 177.d 330.a
Serpentaria minor 360.a
Serpentina 148.d 352.c
Serpentis herba 349.d
Serpentis lingua 405.d
Serpillum 253.d
Serpillum rectum 216.b
Serpillum Pannonicum 253.d
Serratula 288.c 328.b
Serratula tinctoria 329.c
Sertula campana 257.c
Sertula regia ibid.
Sesamoides paruum 435.b
Sesamum 111.d
Sesaminum Oleum 112.b
Seseli Aethiopicum 261.d
Seseli Massiliense 261.a
Seseli Peloponense 262.a
Setanium triticum 103.b
Sferra cauallo 325.d
Siciliana 326.c
Siciliense hordeum 109.d
Sicla 141.b
Sicula ibid.
Sicyonia 451.b
Sideritis vulgaris 355.d
Sideritis heraclia 355.b

Sidium

Sidium 77.c
Sigillum Salomonis 333.c
Silermontanum 261.a
Silibus 225.a
Silicia 113.d
Siliqua 76.b
Siliqua silvestris 76.c
Siliqua fatua ibid.
Siliquastrum 178.a
Silphium 423.d
Silua mater 342.c
Silvestria pistacia 93.d
Similagineus panis 104.a
Sinapi 171.c
Sinapi Persicum 129.a
Sinapi silvestre 172.a
Sion 146.a b
Sion aquaticum 248.d
Sisar 129.b
Sisarum ibid.
Siser ibid.
Sisymbrium 246.c
Sisymbrium domesticum 247.c
Sisymbrium aquaticum 248.d
Sisymbrium silvestre 247.c
Sium 146.a b
Sium aquaticum 249.b
Smilax aspera 461.d
Smilax hortensis 122.d
Smilax lenis 359.b
Smilax trachea 461.d
Smilax Peruuiana 463.a
Smyrnium 274.a
Smyrnium Candiacum 274.c
Smyrnium Creticum ibid.
Smyrnizusa Plinij 422.d
Solanum hortense 388.c 389.a
Solanum halicacabum 389.c
Solanum Indicum ibid.
Solanum majus 390.a
Solanum furiosum siue manicũ 390.b
Solanum lignosum 450.b
Solanum monococcon 396.b
Solanum dormitorium, somniferum, somnificum 390.d
Solanum tetraphyllum 396.b
Solaria herba 471.a
Solastrum 356.b
Solatrum marinum 356.b
Soldana 140.c
Soldanella 2.d 140.c
Soldanella alpina 140.d
Soler milium 323.a
Solidago 336.c
Solidago Saracenica 337.d 356.b
Sol Indianus 267.b
Solisequa 385.b
Solisequus Tithymalus 437.b
Solsequium 148.d 449.b
Solis amica vel sponsa 148.d
Solis flos 266.b
Solis milium 323.a
Solisros 470.c
Sonchites 152.d
Sonchus aspera 147.b
Sonchus lenis ibid.
Soncus 148.a
Sorba 88.b
Sorbaria 374.a
Sorbastrella ibid.
Sorbus 88.b
Sorbus pumila 374.a
Sorbus silvestris 88.b
Sorbus torminalis 88.a
Sorgum 111.d
Sphærocephalus 222.a
Sparganium 348.c
Spartium 453.d
Spartum ibid.
Spatha 70.a
Spatula fœtida 349.a
Species dulces pro cibarijs 13.b
Sphacelos 245.a
Spelta 107.b
Speronella 285.c
Sphendamnus 38.b
Sphondylion 225.b
Sphondylium 281.c
Sphondylium Dioscor. 280.d
Spica 6.d
Spica domestica 8.c
Spica ultra marina 7.a
Spicanardus fœmina 9.c
Spicata 413.d
Spina acuta 48.a
Spina alba 221.a 225.a
Spina cerualis 46.d
Spina ceruina 46.d
Spina S. Francisci 228.b
Spina hirci 227.c
Spina infectoria 46.b
Spina merula 46.b
Spina mollis 351.a
Spina murina 144.a
Spina peregrina 222.a
Spina Selenitis 221.a
Spina valaris 48.c
Spinachia 137.d
Spinacium olus 137.d
S. Spiritus radix 423.d
Spiritus vini 459.d
Spinosa hedera 461.d Vitis 463
Spiritus vini 459.d
Spinosum pomum 391.b
Split 421.c
Split album 420.d
Spongia marina 400.d
Spongiola 401.b
Sponsa Solis 148.d
Squallo 106.c
Squammata radix 428.b
Squilla 193.a
Squinanthum 14.b
Stachis Lusitanica 296.d
Stagonias 23.c
Stagonitis 264.b
Staphylodendron 93.d
Staphys agria 452.d
Stellaria 424.d
Stercus dæmonis 265.b
Sternutatoria herba 185.b
Stichas 240.b
Stœchas 240.b
Stœchas citrina 240.b 377.b
Stœchas citrinum 376.d
Stœchas exotica 377.b
Storea 375.b
Stramonia 391.b
Stramonia altera 391.c
Stratiotes millefolium 414.a
Stratiotes luteum 114.b
Strumea herba 197.d
Struthea Dioscor. 81.c
Struthium 207.d
Strobilus 26.a
Styrax calamita 21.d
Stirax liquida, sicca ibid.
Suber angustifolium 65.c
Suber latifolium ibid.
Succinum 40.c
Succinum Indicum ibid.
Succisa 201.a
Succocitrinum aloë 230.c
Succus Panacis 263.b
Sumach 68.a
Supercilium Veneris 414.d
Surculus hirtinus 227.c
Sycomorus 101.d
Symphitum album 336.c
Symphitum maculosum 376.c
Symphitum maius 335.c
Symphitum petræum 337.d
Symphitum tuberosum 336.c
Symphoniaca 386.d
Syræum 459.b
Syriaca ferula 263.d

T.

Tabacum 386.d
Tala 229.d
Tamarindi 69.d
Tamariscus 44.c
Tamarix ibid.
Tamus 457.b
Tanacetum 319.a
Tanacetum Anglicum ibid.
Tanacetum crispum ibid.
Tanacetum silvestre 360.d
Tapsus barbatus 416.d
Taraxacon 150.c
Tarcon Auicennæ 178.b
Tarisilon 299.c
Tartarus vini 460.c
Tatula 391.d
Taxica 398.b
Taxus 398.d
Telephium 209.a 449.a
Tenasmus 32.a
Terebinthus 31.a
Terebinthina ibid.
Terebinthus Indica 93.d
Terra glans 443.a

Terribilis herba 439.b
Terzola 362.b
Testiculorum varia genera 310.d
Testiculus leucanthemus 311.a
Teucrion 288.b
Teucris ibid.
Teuthrion 300.a
Thapsia 452.d
Theriaca rusticorum 169.b
Theriacaria 208.a
Thlaspi 173.c
Thlaspi alterum magnum 129.a
Thlaspi Creticum 176.b
Thlaspi saxatile 174.a
Thus 24.b
Thymbra 253.c
Thymelæa 441.d
Thraupalus Theophr. 465.d
Thymiama 21.d
Thymum 251.d
Thymus ibid.
Thymus caninus 236.d
Tilia 51.c
Tilia mas ibid.
Tilia saxatilis 52.b
Tinearia 377.b
Tithymalus 437.b
Tithymalus arborea 438.b
Tithymalus Characias 438.a
Tithym. Cyparissias 437.d
Tithym. caryites 438.a
Tythym. dendroides 438.b 453.a
Tithym. latifolius 438.d
Tithym. myrsinites 438.a 453.a
Tithymalus Paralius 438.a
Tithymalus helioscopius 437.b
Tithym. solisequus ibid.
Tomentum 305.d
Tora major 395.d
Tora minor ibid.
Tormentilla 365.c
Tota bona 191.a
Tota sana 326.c
Toxica 398.b
Toxicum 204.a
Trachelium 228.b
Tragacantha 227.a
Tragacanta lachrima 227.c
Tragopogon 164.a
Tragoriganum 242.a 256.c
Tragoselinum 373.b
Tragus 141.b
Trapezuntica 37.c
Trasi 164.c
Tremula 40.c
Tribulus aquaticus 342.c
Tribulus aquatilis 343.b
Tribulus Chersæus 343.b
Tribulus lacustris, marinus 343.b
Tribulus terrestris 342.c
Trichomanes 430.a b
Tricoccos 442.b
Tricolor viola 427.b
Trifolium 299.c
Trifolium acetosum 298.d
Trifolium aureum 299.c
Trifolium caballinum 257.a
Trifolium ceruinum 362.b
Trifolium bituminosum 297.d
Trifolium fragiferum 367.d
Trifolium humile 346.c
Trifolium magnum 299.c
Trifolium pratense 298.b
Trifolium palustre 425.c
Trinitas 299.c
Trinitatis herba 427.b
Trinitatis viola ibid.
Trithales 407.a
Triticum 103.a
Triticum semestre, hyemale, hybernũ 103.b
Triticum æstiuum, Setanium ibid.
Triticũ trimestre, et trimeniceũ ibid.
Trticeus, similagineus, primarius panis 104.a
Triticum leporinum 346.c
Triticum bouinum siue vaccinũ 468.b
Trixago 289.b
Trixago palustris 289.d
Tubera 399.c
Tulipa 455.c
Tulipa Bononiensis 456.a
Turbith 453.a
Turcica arthemisia 303.c
Turcica quercula 303.c
Tussilago major 300.c
Tussilago vulgaris 301.c
Tussilago maxima 301.b
Tynus Plinij 36.c
Typha vel Tipha 375.b
Typha ibid.
Typha aq̃tica, lacustris, palustris 375.b

V.

Vaccæ oculus 320.a
Vaccaria 468.b
Vaccinia nigra 50.d 73.a
Vaccinia rubra 73.a
Vaccinum triticum 468.b
Valeriana 10.d
Valeriana rubra 11.c
Vena tinctorum 286.c
Veneris capillus 429.d
Veneris labrum 220.a
Veneris pecten 159.c
Veneris supercilium 414.d
Veneta alcæa 385.a
Veratrum album 434.d
Veratrum nigrum 433.b
Verbascum quadruplex 415.c 416.d
Verbascum lychnites 415.d
Verbascum nigrum 417.a
Verbasculum 416.d 418.b
Verbena 380.a
Verbena recta 380.b
Verbena supina 380.d
Verbenaca Dioscor. ibid.
Verdacci 89.a
Veris primula 320.d
Vermicularis 406.c
Vermilio 371.a
Vernacula ulmus 43.a
Vernix 34.a
Veronica mas 238.a
Veronica fœmina ibid.
Verrucaria 449.d
Vertumnum 356.b
Vesicaria 389.a d
Vesicaria peregrina 469.c
Vetonica 328.b
Vetonica altilis 183.d
Vetonica coronaria ibid.
Viburna 57.d
Viburnum 68.b
Vicia 165.d
Victorialis longa 170.d
Victorialis mas 170.d
Victorialis rotunda 348.c
Vinca peruinca 333.d
Vince toxicum 287.b
Vineale reuelium 439.c
Vinum 458.d
Vinifera vitis 458.c
Viola 426.c
Viola alba Theophr. 456.a
Viola arborescens, surrecta 425.d
Viola calathiana 215.c
Viola canina ibid.
Viola flammea 427.b
Viola fruticosa 426.a
Viola iacea 427.b
Viola Mariana 427.c
Viola purpurea 426.a
Viola tricolor 427.b
Viola Trinitatis 427.a
Viorna 334.c
Viperina 352.c
Virga aurea 356.b
Virga pastoris 220.c
Virga sanguinea 87.a
Viridantia pruna 89.a
Viscaria satiua 303.c
Viscum 284.a
Viscum polycoccon ibid.
Visnaga 159.a
Vitex 60.c
Viticella 457.a
Vitiflora 306.d
Vitis alba 334.c 456.c 457.a
Vitis nigra 456.c
Vitis Idæa 72.c
Vitis Idæa rubra ibid.
Vitis pretia Plinij 49.d
Vitis siluestris 450.a 457.b
Vitis spinosa 463.a
Vitis vinifera 418.c
Vitriaria herba 403.d
Vlceraria herba 197.d
Vlmus 42.c
Vlmus montana 43.a
Vlmus Atinia, Gallica, Italica ibid.
Vlmus vernacula ibid.
Vlua

Vlna apud Virgil. 375.b
Vmbilicus herba 326.a
Vmbilicus Veneris major 407.c
Vmbilicus Veneris minor ibid.
Vmbilicus Veneris secundus 406.c
Vmbilicus marinus 413.b
Vua herba 303.c
Vnedo 91.d
Vnguentum Ionis 381.a
Vnguis aquilæ herba 160.c
Vnguis roſæ 57.d
Vnguis ciconiæ 304.d
Vnguis Ibidis 364.b
Vnifolium 435.a
Vngula caballina 301.c
Volubilis aculeata vel pungens 462.b
Volubilis major 359.b
Volubilis minor ibid.
Volucrum majus 341.d
Vrinalis herba 431.b
Vrſinum allium 170.c
Vrtica major 408.c
Vrtica minor ſilueſtris 408.c
Vrtica Italica hortenſis 409.c
Vrtica Romana 408.c
Vrtica Herculea 409.c
Vrtica mas ibid.
Vrtica mortua ibid.
Vrtica fœtida, iners, labeo 409.d
Vua criſpa 49.d
Vua ſpina 49.c
Vua lupina 389.a 396.b
Vua marina 332.c
Vua quercina 63.c
Vua verſa, lupina 396.b
Vua vulpis ibid.
Vuæ Ciliciæ 460.d
Vuæ Damaſcenæ ibid.
Vuæ Maſſilioticæ ibid.
Vuæ paſſæ 460.c
Vuæ Zibebæ 460.d
Vularia 428.b 467.b

X.

Xanthium 420.a
Xanthonicum Abſinthium 234.b
Xiphion 348.c
Xiphidium 349.a
Xyloaloes 232.c
Xylocaracta 76.b
Xylon 116.d
Xyris 349.c

Z.

Zachariæ flos 151.c
Zacyntha 149.d
Zarzaparilla 462.c
Zea 107.b
Zedoaria 180.b
Zedoaria Auicennæ 459.b
Zedoariæ ſemen 234.b
Zedoariæ vinum 180.b
Zibethum animal 17.d
Zinzibgr 180.a
Zizola terreſtris 165.a
Zizypha 91.b
Zizyphia 63.a
Zizyphus alba 63.a 112.d
Zizyphus Cappadocia 287.d
Zopyron 287.d

(*)

INDEX GRAECARVM APPELLATIONVM ET VOCVM, QVAE IN HOC OPERE EXPRESSE PONVNTVR. NVMERVS FOLIVM, litera faciem folij deſignat.

A.

Ἀβρότονον 237.c
Ἀγαλλὶς 409.c
Ἀγαρικὸν 210.a
Ἄγνος 60.c
Ἀγρία πτελέα 224.c
Ἀγριελαία 63.a
Ἀγριοκεκυμηλία 90.b
Ἄγρωστις 354.d
Αἴζωον 407.a
Αἰζώου μικρὸν ibid.
Αἶγιλωψ 40.b
Αἰγίλωψ 113.b
Αἶγα 113.a
Ἀκανθία 59.d
Ἄκανθα 225.d
Ἄκανθα λευκὴ 222.a 225.a
Ἀκανθὸς 225.d
Ἄκερον 4.c
Ἄκερος ibid.
Ἄκτη 465.b
Ἀκτὴ 65.b
Ἄλθεα 135.b
Ἅλιμος 47.b
Ἁλικάβη 135.c
Ἁμάραχος 255.d
Ἀμαρυλὶς λευκὴ 457.a
Ἀμαρυλὶς ἰώνιος 460.d
Ἀμυγδάλαι 93.b
Ἀμυγδάλη ibid.
Ἀναγαλλὶς 200.d
Ἀνάγυρις 463.d
Ἀνάγυρος ibid.
Ἀνδράχνη 143.b
Ἄνηθον 318.a
Ἀνθεμὶς 85.c
Ἀνθέδων 393.d
Ἀνθροτήμορος 429.d
Ἀντίβιον 83.a
Ἄπια ibid.
Ἀπίδια 83.a
Ἄπιος 460.d
Ἀπύρηνοι 34.d
Ἀρκευθὶς 420.a
Ἄρκτιον 84.d
Ἀρμενιακὴ μῆλα 145.c
Ἀρτέμλωτον 303.a
Ἀρτεμισία 85.c
Ἀρωνὰ 10.b
Ἄσαρον 287.b
Ἀσκλήπιας 144.a
Ἀσπαραγὸς 299.c
Ἀσφάλτιον 193.c
Ἀσφόδελος 224.c
Ἀτραφαξὶς 136.d
Ἀφάκη 150.c
Ἀφάκη 166.a
Ἄφυλλος 428.b
Ἀψίνθιον 236.c

Β.

Βδέλλιον 236.b
Βιόλαστα 294.d
Βερυκόκκαλον 391.c
Βερύτιον 236.b
Βοεϊκὴ κάρυα 95.c
Βότρυς 357.d
Βατράχιον 197.d
Βαφικὴ κόκκος 372.a
Βλήχων 243.b
Βλήχων ibid.
Βότρυς 303.c
Βότρυς 133.b
Βουβωνία 88.b
Βουνιὰς 127.b
Βοφθαλμὸς 320.a 433.c
Βράθυς 35.c
Βρίζα 109.b
Βρύον 16.a 461.d
Βρυωνία λευκὴ 457.a
Βρύζα 109.b
Βρύμος 108.c
Βύσσος 302.b

Γ.

Γάλιον 411.c
Γαλλὶον ibid.
Γηράνιον 305.c
Γῆθυον 168.d
Γλήχων 243.b
Γλαυκόπικρος 450.b
Γλαυκόπικρον ibid.
Γλαυκόβρίζα

γναμπτίζω 218.b
γναφάλιον 305.d
γογγύλη 126.a

Δ.

δάκτυλος 170.a
δάφνη 37.b
δάφνη ἀγρία ibid.
δαφνίδες 37.b
δευτεριός 445.d
δίκταμνος 244.a
δίψακος 221.a
δοδεκάνθιον 418.b
δράβα 176.b
δρακόντιον 177.d
δρῦς 64.d

Ε.

ἐβύτιον 150.c
ἐλαία 63.a
ἐλαίανθος 62.d
ἐλάτη 27.a 70.b
ἐλαφόσκορον 282.d
ἐλελίφακος 246.a
ἔλινον 20.d
ἕλιξ 466.b
ἑλκεχρωτικὸν 449.b 148.d
ἕλμις 111.a
ἑνδάφ 343.a
ἐπιμηλὶς 85.c
ἑπτάφυλλον 366.c
ἐρᾶκανδα 223.b
ἐρίζιγγος 117.d
ἐρυσίβη 45.b
ἐρυσίμου 412.b
ἐρυσιλέφ 254.b
ἐρύσιμον 228.c
ἐρυθρόδανον 286.c
ἐρυθρολάπαθον 131.b
ἔτεα 68.a
ἐφέδρεμον 177.a
ἐχῖνος 162.b
ἐχῖτις Τύρου 360.d
ἑώρακα 368.d
ἕψιμα 459.b
ἐωνύμ 73.c

Ζ.

ζειὰ 107.b
ζεζυφία 63.a
ζώπυρον 287.d

Η.

ἡδύοσμ 247.c
ἥλικτρον 41.a
ἡλιοχρυσον 379.a
ἡρυγίμ 412.b

Θ.

θαλία 453.a
θερμὸν ὕμερον 124.c
θηλυμερία 87.b
θλάσπι 174.c
θρύπταλ 465.d
θρίδαξ 158.b
θύμ 251.c
θύμβρ 253.c

Ι.

ἰάρα Συριάν
ἰνδικὸν κάμυον 96.b
ἶξός 285.a
ἰὸς πόρφυρ 426.c
ἴσατις 370.d
ἰσατοσέλινον 274.c
ἰσάτης 208.b
ἰσάτυρον 425.c
ἰσχάδες 218.b
ἰτέα 305.d

Κ.

κάλαμ 126.a
καρδάμωμον 37.b
καρδιακὰ 37.b
καρδιακὸν ἄμμι ibid.
κάρδ 37.b
καρύα Σαρδική 445.d
κάρυα ποντικὰ 244.a
κάρυον ἰνδικὸν 221.a
καρυόφυλλον 418.b
καρυοφυλλάτη 176.b
κάυσυθα 177.d
κάδανα 64.d
καυκαλὶς
κάφυρα 150.c
κάχρυς 63.a
κιττάχρυσος 62.d
κίτταμις 27.a 70.b
κίβδις 282.d
κισσάουρον τὸ μέγα 246.a
κισσάουρον τὸ μικρὸν 20.d
κισσὶς 466.b
κίφαρα 148.d 449.b
κιφάσια 111.a
κιφισσὸς 343.a
κισσηρὶς 85.c
κισσόφυλλον 366.c
κρόκανδα 223.b
κρίζιγγος 117.d
κίχορον 45.b
κίκι 412.b
κιννάμωμον 254.b
κίον 228.c
κίον ἔξω 286.c
κίον ἐσώ
κίστ 131.b
κιττ 68.a
κεχίρια 177.a
κλινοπόδιον 162.b
κόκκ Σαρδικὸ 360.d
κοκκύμηλα 368.d
κολοκυνθὶς ἰδιωτικὴ 459.b
κολοκύθες 73.c
κολτία
κόμαρ 107.b
κονύζα 63.a
κυρίανον 287.d
κορδύλιον
κύμινον 247.c
κίσ 41.a
κύτιν 379.a
κοτυλήδων ὑγιὲς 412.b
κράμβη
κράμβη θαλασσία 453.a
κράνια 124.c
κράταιγ 87.b
κρῖθη 174.c
κρίθμον 465.d
κρίνον 158.b
κρία 251.c
κρόμμυον 253.c
κρόκος
κύαμ 381.b
κυδώνια μᾶλα 96.b
κοῖλος
κοίκιον 285.a
κυκλάμινος 426.c
κυμβαλον 370.d
κύμινον 274.c
κύμινον ἄγριον 208.b
κυνόγλωσσα 425.c
κυπάρισσ 101.d
κύπειρ 61.b
κύπρ
κύτιν 43.c
κότινος 173.c
κώνειον 410.b

Λ.

λαμόφθαλμ 469.c
λάπαθον 268.d
λάμιξ 95.c
λαπτακάρυα 98.b
λευκὰ 96.b
λευκίον 185.a
λευκίον ὀρεφυλλον 347.d
λευκίον ἰξάφυλλον 463.c
λευκοπέταλον 67.c
λευκοϊὸν 161.c
λευκόϊον 80.d
λευκοϊόμενον 279.c
λίβανος 101.d
λιβανωτὶς 110.d
λιμόδωρον 36.d
λιμνόπαρ μᾶλα 212.c
λιπόζωστις 123.b
λιθόσπερμον 40.c 76.c
λίθος 74.d
ibid. λύκιον
λευκόγειον 74.d
λωτὸς δένδρον 76.b
76.c

Μ.

μακρόῤῥιζ 79.a
μαλάχη 329.b
μάραθρον 436.c
μηδάνιον 13.d
μηλάφυλλ 203.b
ibid. μηλοπέπερι
ibid. μηλία
μηλίδ 53.b
μηλοσύδιτανον 203.b
μηλοστάφυλλον 149.c
μηλίτεια 287.d
μηλόφυλλον 372.a
μηλόκηλον 89.b
μίσπιλον 153.d
μίσυος ὕμερ 451.b
μίσυος πρατηνὸς 444.d
μίσυος γονὴ 91.d 367.d
μῆλα 308.d
μῆλα 271.d
μηλωνὰ μῆλα 421.c
μῆλα ἀρμενιακὰ 271.d
μῆλα κυδώνια 14.c
μίλ 63.b
μοσχομάρον 209.a
μόρον 139.c
μόσχ 140.c
μυάκανθα 87.a
μυκήτες 48.a
μυτυλὶς 106.b
μύξα 160.c
μύξη 292.a
μυξόρμα 19.a
μύος ὦτον 168.d
μυρόφυλλον 436.c
μυρσίνη 119.c
μυρτάκανθα 82.a

Ν.

νάπυ 299.c 156.d
νάρδος ἀγρία 209.a
νάρδος κελτικὴ 270.b
νάρδος ἡρίνη ibid.
ναυβρεῖα 353.b

νάρθηξ 282.a
νάρκισσος 456.b
νεφάντια μῆλα 80.a
νεφρὸς 399.b
νευρὰς 229.b
νυμφαία 314.b

Ξ.

ξηρίδων 349.a
ξίφιον 348.c
ξυλοκαραβη 76.b
ξύλον 116.d
ξύρις 349.a

Ο.

οἰνάνθη 294.c
ὀκύμαχρον 253.d
ὀκιμοειδὴς 353.d
ὄκιμον 163.b
ὀμφαλόκαρδον 285.c
ὀνθρυχὶς 261.a
ὄνοσμα 352.a
ὀξυάκανθα 48.c
ὀξυλάπαθον 130.d
ὀξυμυρσίνη 466.d
ὀξυπτέρυλλον 299.c
ὀφιοκυλία 43.a
ὀροδάνχη 163.d
ὀρόβος 123.d
ὀρίγανον 242.a
ὀρίζα 109.d
ὄρχις 312.a
ὀσπραλίων 163.d
οὖλα 85.b
οὐρίγλωσσον 191.d

Π.

παιονία 312.c
παρθένιον 318.d
παρθενόκαλον 381.c
παντοδίκτυλος 364.b 436.c
παντόφυλλον 364.b
πέπερι 179.c
περικλύμενον 342.c
περιστερεὼν 391.b
πεττοὶ μῆλα 84.a
πευκέδανον 282.d
πεύκη 27.a
πήγανον 260.a
πῖτυς 26.a
πλάτανος 38.a
πλήτρα 41.c
πόλιον 300.c
πολυγόνατον 333.c
πολύγονον 332.c
πολύγονον θῆλυ 332.d
πολυποδίδιον 447.a
πόλος 294.a
ποτημογήτων 413.c
πυτήριον 229.b
πρασοκία 84.d
πρασιον μέλαν 294.d
πράσον 167.a
πρῖνος 65.b
πτολία 43.a
πτερις 445.d
πύξος 59.a

Ρ.

ῥάμνος 46.a
ῥαφανος 128.b
ῥόδακον 53.d
ῥοᾶ ῥοία 78.a
ῥόδια ῥίζα 369.d
ῥοδόδαφνη 399.b
ῥοδοδένδρον 399.b
ῥόδον 57.d
ῥοῦς 86.a

Σ.

σαλεψυχον 255.d
σατάνιον 85.c
σίδιον 273.d
σίμι 149.c
σίμι ἄγρια 149.c
σισαμον 112.b
σκιλλὰ 42.b
σκεῦος 42.b
σκιρὰς 91.b
σίζυφα 91.b
σκόλυμος 155.b
σκόροδα 452.b
σκορδὶς 146.b
σκαδιόφος 172.c
σκάνθωνος 248.d
σκληρὰ 119.b
σκόλυμος 85.c
σκορπίδιος 212.d
σκίμπος 289.d
σκόμμωνος ibid.
σκινικὸς 170.b
σκίνος 169.a
σκῖνος 398.d
σοῦ 461.d
σπάλιτος 23.b
σπόγγος 274.c
σπαναχὶς 117.d
σπαργάνιον 348.c
σπάρτον 454.d
σπάρτιον 453.d
σπυρὶς 40.c
σταχύτης 413.d
στέχυς 286.d
στοιχὰς 240.b
στοιχὰς 240.b
στρατιώτης 414.d
στρύχνος ἀλικάκαβος 389.d
στρύχνος κύπερος ibid.
στύραξ 21.c
σῦκα 101.d
συκάμινον 100.a
συκομορέα 245.d
σφάκελος 38.b
σφενδάμνον 281.c
σφενδύλιον 29.c 30.a
χυχόπεφον 374.c
σχοῖνος 15.b

Τ.

τιλίφιον 209.a
τέρμινθος 31.a
τεύκριον 288.b
τιθύμαλλος 278.d
τίλιον 104.d
τριακάνθη 227.c
τριακορύφειον 242.a
τριακοπόλιον 163.c
τριακόπυρον 115.b
τριάκτις 141.b
τριβολὶς 407.a
τρίκοκκος 45.c
τριπέτηλον 299.c
τρίφυλλον 298.c
τριφυλλος μορόνηκος 367.d
τεύξ 460.c
τῦλις 113.d

Υ.

ὑάκινθος 282.a
ὑοσκύαμος 386.d
ὑπάκοος 53.d

Φ.

φάκος 122.b
φασέολος 123.a
φίλλος 65.c
φιλλεδρὺς 65.c
φοινόπυρον 115.b
φοῖνιξ 66.c
φοινικόβοτρυς 285.c
φοινίκη ibid.
φοινικόμορον 52.d
φοινικόπυρον 52.b
φλομίδες 418.b
φλόμος 416.d
φλόμος 418.b
φοινικὴ 70.a
φοίνιξ 70.a
φοῖνος 224.c
φοῦ 10.c
φυλλίτης 297.d
φύλλον 448.a

Χ.

χαλβάνη 264.b
χαμαιάκτη 466.b
χαμαιδρὺς 289.a
χαμαιπίτυς 61.b
χαμαικισσος 264.a
χαμαιλέων λευκὸς 219.b
χαμαιλέων μέλας 220.a
χαμαιπίτυς 327.d
χαμαίσυκη 289.a
χαμαιρρόδιος 69.c
χελιδόνιον μέγα 205.a
χελιδόνιον μικρὸν 206.a
χιτώνιον 260.d
χιλιόφυλλος 414.d
χόνδρυλλα 152.b
χρυσοδάκτυλον 156.d
χρυσόμηλα 84.b

Ψ.

ψυχόπεφον 329.b
ψάμμα 341.d

(*) *Plures nomenclationes Græcorum in Latino Indice, sub suis quasq; literis Lector inuenies.*

Registrum Bylin w gazyku Arabském.

A.

Abel 35.a
Abutilon 134.c
Achnen 318.d
Acsin 359.b
Adcher 15.b
Aetiffacos 246.a
Agalugin 232.c
Agileuz 98.b
Aiesra 3.b
Alas 72.a
Albemesuch 436.d
Alberas 452.d
Alcanna 51.b
Alchilelmelich 257.c
Alfarbyn 264.d
Alhulaic 160.c
Alkekengi 389.d
Almacharum 385.a
Alnahamen jackaik 199.a
Alnam 243.b
Alnegem 243.b 244.a
Altharthut 263.b
Alticht 265.b
Amyrbaris 48.c
Anas 89.b
Aneisum 268.b
Apaki 166.a
Arathamita 186.d
Arconas 34.d
Ardifrigl 195.b
Ardifugi 195.b
Ardiriam ibid.
Arz 27.a
Arzi 109.d
Aschil 194.c
Asprella 285.d
Aßinthium 236.b
Astergir 102.d
Astirgar 102.d
Astochodos 240.b
Azadarach 102.d
Azez 375.d

B.

Bachalajamenia 133.b
Backale ancha 143.b
Barbes 65.b
Basialrahagi 332.c
Baßal 168.d
Batheca 156.b
Baton 32.a
Bazonachatona 388.c
Bedeguard 221.c
Bederangie 295.d
Beffaigi 447.a
Beiahalalon 407.a
Belegensif 303.a
Belut 64.d
Beneran 381.b
Bengi 386.d
Berendaros 163.b
Bezerchetan 116.a
Bhunte 192.c
Biondella 213.b
Bombax 116.d
Buleff 61.b
Buleich 357.d
Buthermarien 186.d

C.

Casacalis 161.d
Casal 361.c
Casil 361.c
Caluegiam 6.b
Camum 270.b
Candarel 152.b
Cappar 195.b
Cardel 172.c
Carnia 268.d
Carthani 468.a
Carunsel 185.d
Casab 43.c
Casoras 349.c
Castal 67.c
Castara 329.b
Cataf 136.d
Catsum 237.c
Cautalis 161.d
Chaffur 30.d
Chander 451.b
Charfs 273.d
Charum 76.b
Chasi alkeb 312.a
Chast 14.d
Chate 155.b
Chaum 170.b
Chelidunium 205.b
Chemeleon melancos 220.a
Chemps 117.d
Cherbachem abaid 434.d
Cherbachen 413.b
Cherbas 158.b
Chermes 371.c 372.a
Chermazel 43.d
Chesmes 372.a
Chena 436.d
Cheunce 192.c
Cheyri 308.d
Chiarsamdar 12.c
Chinaos 66.c
Chitini 135.b
Chitira 227.c
Chubeze 134.b
Culcas 129.b
Churtal 108.c
Cinetre 83.a
Corumb 139.c
Coton 116.d
Curcuma 205.b
Cußus 203.b
Cyfe 259.d

D.

Dabach 281.a
Danel alchail 370.d
Darseni 13.d
Daru 30.a
Debonigi 318.a
Decka 142.c
Dibsacos 223.a
Didar 43.a
Dis 374.d
Dochon 111.a
Doronigi 165.c
Ducu 278.a
Dulb 38.a
Dumbebe 149.d
Durungi 165.c

E.

Elacte 187.d
Elicrisi 379.a
Ethula 438.d
Fanasi

F.

Fanasi 263.b
Fanax 263.d
Famancheſt 68.c
Fandenigi 241.d
Fauſel 98.c
Felee 445.d
Feonia 322.c
Feſire 457.a
Fu 11.c
Fugel 128.b
Fulſul 179.c

G.

Gaſel 361.c
Gaſet 362.b
Garichum 210.a
Garicum 210.a
Gaus 37.b
Gengibel 180.c
Gianzi 95.c
Gidium 159.c
Giedwar 469.c

H.

Hachille 119.c
Hadad 58.c
Hadhal 450.d
Hades 122.b
Haialhabez 407.a
Halion 373.b
Halimach 144.a
Hamalil 414.d
Hameb 389.a
Hameſitheos 327.d
Hamil 414.d
Hanſegi 46.d
Hautha 104.d
Haraha 153.d
Harar 33.b
Harbatum 282.d
Harin 460.d
Haſach 343.b
Haſee 252.c
Haſpel 194.c
Hathar 401.b
Hatiladich 91.d
Haud 232.c
Haur 40.b
Helbe 113.d
Hemen 254.b
Herbum 123.d
Hiarxambar 12.c
Hiſpanach 137.d
Humadh 132.b
Humbebe 149.d
Humetre 83.a
Humen 91.b

I.

Iabora 393.d
Iacea 427.b
Iackaikalnahamen 199.a
Iarus 189.d
Iaſim 20.d
Ierain 160.c
Ieners 110.d
Irnigo 228.d
Iuba 237.d
Iuncia 6.a
Iusbague 97.b

K.

Kali 141.a
Kameactis 466.b
Kanturion kibir 212.c
Karabe 41.a
Kaſiſlon 348.c
Kenne 53.b
Keyri 310.c
Kulb 323.b
Kuman 78.a
Kusbor 271.d

L.

Labatholabat 207.b
Lanzi 93.b
Lergir 162.b
Liſen 145.c
Luf 187.d

M.

Macaleb 52.d
Macharcaraha 278.d
Machla 70.a
Maſmora 217.b
Melongene 392.b
Memiran 205.b
Memiten 206.d
Mendana 347.b
Meoſcays 207.b
Miha 22.c
Mirmix 84.d
Moluchi 46.d
Moluſar 303.a
Morſangium 255.d
Mu 5.b
Murre 23.b
Muzi 70.d

N.

Nahanaha 247.c
Nanochach 277.b
Narces 456.b
Nard 57.d
Nargies 456.b
Narſin 57.d
Nauſig 46.d
Nenuphar 313.d
Nepheblach 373.b
Neragli 98.c
Neregill 96.b
Nithaphilim 365.b

O.

Olba 113.d

P.

Pane 786.c
Puſtech 94.a

R.

Raiemgi 277.a
Rander 24.b
Raxos 222.d
Reiofricon 326.b
Rhabarbarum 211.d
Rhu 68.b
Ribes 50.d
Rorcathalmi 146.b

S.

Saber 231.d
Saccolaa quebir 181.d
Saccolaa cequor 181.d
Saccule 181.d
Sadar 86.b
Sadeb 260.a
Saſſargel 82.a
Sahater 253.c
Sahcrade 6.a
Sarax 445.d
Saro 32.d
Sauch 84.a
Scehedenigi 324.a
Sceilem 113.a
Scharferamon 349.a
Scheha 234.b
Scoloſendrion 314.d
Sebeſten 90.d
Seitaragi 196.a
Seliem 126.a
Semſen 112.b
Semſera 112.b
Seneſige 426.c
Seraſie 74.d

Serbin 36.b
Sidrichis 356.b
Sin 101.d
Sisalior 261.c
Sonobar 26.a
Stumbel 7.a
Sucuran 398.a
Surugen 402.c
Sus 218.b

T.

Tahale b 405.b
Tamar 70.a
Tarcon 188.b
Tarpha 44.c
Tarifilon 299.c
Thaxtax 383.c
Tormus 124.c
Tuffa 81.b
Tumatle 392.b
Tut 100.b

V.

Vage 4.c
Vsach 363.a
Vsnee 16.a
Vsnen 140.b

X.

Xahaer 106.b
Xamin 284.a
Xebet 269.c

Y.

Ypenstereon 381.b

Z.

Zaffaran 19.a
Zambach 21.c
Zariund 217.b
Zaror 85.c
Zenffelacut 102.d
Zingibel 180.c
Zlkialgeber 280.d

Registrum Bylin w gazyku Wlaském.

A.

Abete 27.a
Abrotano 237.c
Acantho 225.d
Acetosella 299.c
Acicula 160.a
Aconitum 395.c
Acoro 4.c
Agarico 210.a
Aglio 170.b
Agreto 173.c
Agrifolio 48.a
Agrimonia 361.c
Agrimonium 361.c
Albatro 91.d
Albero loto 86.b
Allogracuore 295.d
Alno 41.c
Amaranthos 406.b
Amareggiola 318.d
Amarella 318.d
Ammi 277.b
Amphodillo 192.c
Ampomele 358.c
Anagyri 464.a
Anastasia 406.b
Anemone 199.a
Anetho 269.c
Angelica 79.d 423.d
Aniso 268.b
Anonide 226.c
Antholle 469.c
Antirrhino 429.d
Auornello 364.b
Aphaca 166.a
Apio 273.d
Appie 80.d
Appiole 80.d
Aquileia 206.a
Arantio 80.a
Areßel 88.b
Archichiochi 222.b
Aristologia 217.a
Aro 189.d
Artemisia 303.a
Asparago 144.a
Asphodelo 192.c
Aspleno 314.d
Aßentio 236.b
Aßenzo 236.b
Atriplice 136.d
Auricula di topo 340.b
Azarolo 85.c
Asuro giglio 3.b

B.

Bacchara 9.b
Bacoche 84.d
Bagaia 48.c
Barba de becco 164.c
Barbasco 416.d
Basilico 163.b
Basilico saluatico 353.d
Baticula 160.c
Battisecula 150.d
Becco di Occa 360.d
Bedollo 42.b
Berbena 381.b
Betonica 329.b
Bietola 142.c
Bisacuto 159.c
Bislingua 428.d
Blito 133.b
Bombagia 116.d
Bonaga 226.c
Boragine 350.d
Boßo 59.a
Botry 303.c
Brache di cuculo 418.b
Branca ursina 225.d
Bugloßa saluatica 352.c
Buglum 387.d
Bugula 387.d
Bulimaca 226.c
Bursa pastori 176.a

C.

Cameleone bianco 219.b
Cameleone nero 220.a
Camomilla 318.a
Camphora 30.d
Canape 324.a
Canna 42.c
Cannella 13.d
Capel Venere 430.b
Capparo 165.b
Capriola 354.d
Cardo di panni 221.a
Cardoni 222.b
Cardoncello 412.b
Carduncello 219.d 224.b
Carlina 219.b
Caro 268.d
Carobe 76.b
Carophano 185.a
Carota 129.d
Carrioffi 222.b
Castagne 67.c
Catapuzza 437.b
Cataputia minore 437.b
Cauolo

Caualo 139.c
Ceci 117.d
Cedri 79.a
Cedronella 295.c
Cefaglioni 69.d
Celidonia maggiore 205.b
Celidonia minore 206.d
Celidonia saluatica 206.a
Centaurio minore 213.b
Centenoblanquo 109.b
Centone 404.d
Centochi 404.d
Cepolla 168.d
Cerefoglio 158.d
Ceregie 74.d
Cerrosugarum 65.d
Chamepitio 327.d
Charatia 458.a
Chrysanthemo 378.c
Cicerbita 148.a
Cichorea 149.d
Cicuta 398.a
Cimino saluatico 339.d
Cinquefolio 364.d
Cipolle canine 382.a
Citronella 295.c
Citroni 79.a
Cocomero saluatico 452.b
Coda di cauallo 370.d
Colchico 402.c
Coloquintida 451.b
Condrilla 152.b
Coniella 253.c
Consolide 357.a
Consolide maggiore 336.c
Consolide Sarrazine 347.a
Conyza 308.d
Copercoinole 407.d
Coriandro 271.d
Corniolo 87.a
Corona di Re 292.d
Coronella 257.c
Coronopo 146.d
Cornucapra 32.b
Cornu cerui 146.d
Corregiola 332.c
Cotone 116.d
Crescione 248.d
Crespino 49.b
Crespinula 148.a
Crespinus 148.a
Crithamo 160.c
Cucumero 155.b
Cumino 270.b
Cunilago 308.d
Cuscuta 463.c
Cyclamino 186.d
Cymino saluatico 270.d
Cypero 6.a
Cypresso 32.d

D.

Daneto 319.d
Dattoli 70.a
Dauco 278.a
Dente di cane 150.c
Dissaco 221.a
Disturbio 386.b
Dittamo 244.a
Dragontea 187.d

E.

Ebulo 466.b
Eghelo 364.bc
Elicriso 379.a
Elleboro bianco 434.c
Elleboro nero 433.b
Endiuia 149.d
Enoa 20.d
Enola 20.d
Erbo 123.d
Eufragia 368.d
Eupatorio vulgare 362.b
Erysimo 177.a

F.

Faba grassa 209.a
Faggio 66.c
Fagiuoli 123.b
Farfara 302.b
Faua 119.c
Fenice 369.b
Ferola 282.a
Fichi 101.d
Fien Graeco 113.d
Finachio porcino 282.d
Finochiella 422.d
Finocchio 277.a
Finocchio marino 160.c
Fioraliso 151.d
Fior di frumento 151.d
Fior di prima vera 418.b
Fior de ogni mese 448.d
Fior rancio 448.d
Fiori de prima veri gentili 321.a
Fior velluto 378.a
Fiore Indiano 379.d
Flammola 335.a
Fonghi 401.b
Formentone 11[illegible].b
Fourmento Indiano 114.d
Fraga 367.d
Fragaria 367.d
Fragolaria 367.d
Frassinella 333.c
Frassino 39.b
Fusano 73.c

G.

Galbano 264.b
Gallinella 404.d
Galio 411.c
Gamones 192.c
Garofano Indiano 379.d
Garofonata 347.d
Garopholi 183.d
Gattaria 251.c
Gaulifiori 138.b
Gelsemino 21.c
Gengeue 180.c
Geranio 305.c
Giglio 292.a
Giglio azuro 3.b
Ginepro 34.d
Gingidio 159.c
Gioglio saluatico 369.b
Gittone 284.a
Giuggide 91.b
Giunco 374.d
Gladiolo 348.c
Gorgolestro 146.b
Gramina 354.d
Grana di tintori 372.a
Granato pomo 78.a
Grano 104.d
Grano de India 114.d
Guado 205.b
Guajacana 86.b
Guiabella 146.d

H.

Halicacabo 389.d
Hedera 203.b
Herba de amor 449.a
Herba bella donna 390.b
Herba capriola 354.d
Herba S. croce 387.c
Herba gatta 251.c
Herba Iulia 362.c
Herba indorata 314.d
Herba mota 337.a
Herba rossa 326.b
Herba stella 146.b
Herba stella saluatica 146.d
Herba de S. Zoanne 381.b
Hieracio 152.d
Hiperico 326.b
Hirci spina 227.c
Horminio saluatico 313.a
Hyacintho 382.a
Hyssopo 239.d

I.

Ilice 65.b
Imbriacha 113.a
Imperatoria 275.a
Incenso 24.b
Iride 3.b
Iua 327.d
Iusquiamo 386.l

L.

Lactucella 148.a
Lantana 68.c
Lappola maggiore 420.a
Lappola minore 420.b
Lattuca 158.b
Larice 28.d
Lauanda 9.c
Lauanese 261.a
Laurentina 337.d
Lauro 37.b
Lauro saluatico 37.b
Lella 20.d
Lente de gli paludi 405.b
Lenticchia 122.b
Lentisco 30.a
Lepidio 196.a
Lichene 375.d

Lichnide coronaria 291.a
Ligno sancto 55.d
Ligustico 273.d
Limone 89.a
Linaria 431.c
Lino 116.a
Lisne 303.c
Lithospermo 323.b
Loglio 113.a
Lomie 88.c
Loto albero 86.b
Luiula 299.c
Lupino 124.c
Lupulo 462.d
Lysimachia 331.c

M.

Macerone 274.c
Majorana 255.d
Maladella 295.c
Maloto 257.c
Malua 134.b
Malua saluatica 135.d
Maluauiscus 135.b
Mandorle 93.b
Mandragora 393.d
Margariti 321.a
Marrobio 294.d
Marrobio bastardo 294.d
Marruca 46.d
Matricaria 318.d
Matronio 91.d
Mazza sordida 375.b
Melagrano 78.a
Melanthio 284.a
Mele 81.b
Mele cotogne 82.a
Melega 111.d 181.b
Melegeta 181.b
Melerose 80.d
Meliloto 257.c
Mellone 156.b
Melongena 392.b
Meludella 295.c
Menta 247.c
Menorella 447.d
Meo 5.b
Metallo 88.d
Miglio 110.d
Milium solis 323.b
Millefoglio 414.d
Morandula 337.d
Morella 337.d
Morso de Diauolo 202.a
Morum 100.a
Mosco 16.a
Mugethi 294.a
Muschio 17.a
Mustarda 171.d
Myrto 72.a

N.

Nampha 79.d
Naoni 127.a
Napo 127.a
Naranzata 295.c
Narcisso 456.a
Nardo 7.d
Nardo Celtico 7.d
Nardo montano 8.b
Nasso 398.d
Nasturcio 173.c
Nespelo 85.c
Niespe 40.c
Nipetella 250.c
Noce de India 96.a
Nocciuole 98.b
Noci 95.c
Nozelle 98.b
Nuce moschada 97.b
Nymphea 314.b

O.

Occhio de bue 320.a
Oleandro 399.b
Oliua 63.a
Oliuella 51.b 185.a 441.b
Oliuo 63.a
Olmo 43.a
Olusatrum 273.d
Ombilico di Venere 408.d
Onio 41.c
Onizo 41.c
Ontimo 41.c
Orecchia de topo 207.b
Origano 241.d
Oriola 441.b
Ortica 409.c
Orzo 106.b

P.

Palma 70.a
Panace Heracleo 263.b
Pania 286.a
Panico 111.a
Papauero domestico 383.c
Papauero cornuto 385.a
Papauero saluatico 384.b
Paracocoli 391.b
Parietaria 404.b
Pastinaca domestica 282.d
Patientia 303.c
Pauarina 404.d
Pelosina 340.b
Pepe 179.c
Peonia 322.c
Pere 83.a
Perforata 326.c
Pesche 84.a
Petaptima 271.d
Petranciani 392.b
Petroselino 273.d
Petroselino saluatico 373.b
Petrosello saluatico 161.b
Peucedano 282.d
Peuerella 253.c
Pezzo 27.a
Philite 297.d
Piantagine 145.c
Pie coruino 197.d
Pie di Leone 425.b
Pimpinella 373.b 374.a
Pino 48.a
Pirethro 278.d
Piscia a letto 150.a
Piso 121.a
Pistachi 94.a
Poligono 332.a
Polio montano 300.a
Polipodio 447.a
Poma de Adamo 80.a
Pome 82.b
Pomi de oro 392.a
Pomo granato 78.a
Pomo spinoso 391.b
Pongitopi 467.d
Popolo bianco 40.b
Popolo negro 40.b
Popolo montano 40.b
Porro 167.a
Portulaca 143.b
Potentilla 360.d
Prignole 400.b
Pronella 337.a
Prouenca 333.d
Prune 89.b
Pruno 89.b
Pruno saluatico 90.b
Pulegio 243.b
Pulicaria 308.d
Pulmonaria 376.c
Pynola 407.a

Q.

Quercia 64.d
Querciuola 289.b
Quercio 46.d

R.

Ranunculo 197.d
Rapo 126.a
Raphano 128.b
Rapunculum 126.c
Regolitia 218.b
Rhabarbarum 211.d
Ribes 50.d
Rizo 109.d
Rombice 132.b
Rosmarino coronario 280.d
Rosolaccio 384.b
Rouo 357.d
Rouo ceruino 462.b
Rubbia 286.c
Rucheta 162.b
Rusco 466.d
Ruta 260.a

S.

Sabina 35.c
Sagina 111.d
Salice 61.b
Salua 246.a
Saluia 246.a
Saluia montana 256.d
Sambuco 465.b
Sanguen 87.b
Sanguinello 87.b
Sangiane 354.d
Sanguinella Sanguinella

Sanichil 338.d
Sanicola 365.a
Saracino 115.b
Saßifragia 344.c
Sanoreggia 253.c
Scabiosa 341.c
Scilla 194.c
Schianza 375.b
Sciliana 326.c
Sconarola 151.d
Scotanum 63.b
Segala 109.b
Semenzina 234.b
Sempervivo maggiore 407.a
Sempervivo minore 407.a
Senape 162.c
Sene 444.b
Serpillo 254.b
Sertula 257.c
Sesamo 112.b
Seseli 261.c
Settifoglio herba 366.c
Sferra cauallo 315.d
Sio 146.b
Sisaro 129.b
Silermontano 261.c
Soldanella 140.c
Solatro 389.a
Solbastrella 374.a
Sorbastrella 374.a
Soncho 148.a
Sorbe 338.d
Sorbo saluatico 365.a
Spelta 115.b
Spenaci 344.c
Spico 253.c
Spina bianca 341.c
Spina S. Francisci 194.c
Spina hirci 375.b
Spino merlo 326.c
Sproni di canaliero 151.d
Squallo 63.b
Squilla 109.b
Squinantho 234.b
Stancacanalla 407.a
Staphisaria 407.a
Stachade 162.c
Stirace 444.b
Strella 254.b
Sticados citrina 257.c
Succino 112.b
Sugaro 261.c

T.

Tamarigo 315.d
Tarcoffla 146.b
Taßo 129.b
Terra crepolo 261.c
Thimbra 389.a
Thymo 374.a
Thlaspi 374.a
Tilia 148.a
Tithimalo 88.b
Tormentilla 88.b
Torna bona 107.b
Tornesol 137.d
Torzutos 8.c
Tragacantha 222.a
Trasi 228.b
Tribolo aquatico 227.c
Trifoglio 46.d
Turcas 339.b

V.

Valeriana 106.c
Vena 194.c
Verminacola 15.b
Verza 439.c
Verzolo 452.d
Viluochio minore 240.b
Vinciboscо 22.c
Viola bianca 371.d
Viola gialla 377.b
Viola mammola 41.a
Viola rossa 65.c
Vischio
Vita bianca 44.c
Vite domestica 400.a
Vua spina 398.d
Vuettarossa 152.b

Z.

Zaffarano 253.d
Zea 252.c
Zucca 174.c
52.a
438.d
366.a
387.c
449.d
138.b
227.c
164.c
341.a
299.c
89.d
11.c
108.c
381.b
139.c
412.b
359.b
342.c
310.a
310.c
426.c
310.c
285.a
457.a
460.d
49.d
50.d
19.a
107.b
153.d

(*)

Registrum Bylin w gazyku Hi-sspanském.

A.

Abillota 65.b
Abrollios 343.b
Abrotano 236.c
Abroxos 343.b
Acoro 4.c
Adelpha 399.b
Agramonia 361.c
Agarico 210.a
Alacerde muro 369.b
Alacor 468.a
Alamo blanco 40.b
Alamo nigrillo 40.b
Albahaca 163.b
Albahaqua montesina 353.d
Albiricoques 84.d
Alcaparras 195.b
Alcaranta 268.d
Alcorcaz 120.d
Alcornoque 65.c
Alfarobas 76.b
Alfena 51.b
Alfornas 113.d
Algareuo loco 76.c
Alhocigo 94.a
Amlendras 93.b
Almez 86.b
Alichrin francos 240.a
Alosina 236.b
Amapollina 384.b
Amaraco cado 375.b
Amieyro 40.b
Ammi 277.b
Anchusa 351.d
Andrinas 89.b
Andrino 89.b
Anzina 65.b
Arbol de amor 76.c
Arbol paraysо 63.a
Armolles 136.d
Arruda 260.a
Artemes 303.a
Asara baccara 9.b
Aselgas 142.c
Asentios 236.b
Astronomia 217.a
Atradegua 308.d
Atroz 109.d
Auellanas 98.
Auena 108.c
Auorca 457.a
Ayos 170.b

B.

Barba de cabron 164.c
Bardana 428.a
Behordo 375.b
Belloca 65.b
Bexiga de perro 399.d
Borraia 350.d
Boza 303.
Bredos 133.b
Bretonica 329.b

C.

Cabezza de ternera 429.d
Calabacca 153.d
Canaheia 282.a
Canahora blanqua 282.b
Candilera 415.d
Canela 13.d
Azaffran 19.a
Azebo 48.a
Azebuche 63.a
Azeuar 231.d
Azeytuna 63.a
Azuceno 292.a
Azuche 63.a
Azufecifa 91.b
Azumbar 7.b

Canhamo 324.a
Caminero 405.b
Cannas 43.c
Canruesso 240.b
Capadella 408.a
Cardencha 221.a
Cardeno lirio 3.b
Cardocorredor 228.d
Cardo de comer 221.d
Cardo pentendor 221.a
Cardopinto 219.b 220.a
Cardo lanate 224.b
Cardon 232.a
Carza 357.d
Cebolla albatrana 194.c
Celiduentia 205.b
Cepolha 168.d
Cerezas 74.d
Ceuada 106.b
Chamedreos 259.b
Chirimias 129.b
Cidras 79.a
Cidreia yerua 295.c
Ciruelas 89.a
Cruelo ibid.
Clauo de especia 185.a
Cnico en rama 364.b
Coata leche yerua 411.c
Coda de mula 370.d
Cogombro 155.b
Coguda 398.a
Cogumbrillo a margo 452.b
Coion de galho hierua 152.d
Colhes 139.c
Coloquintida 451.b
Comino 270.b
Coquo 96.c
Coraioncillo 326.b
Cornzoloe 87.a
Corona de rei 257.c
Corriola 331.c
Culantrillo de pozzo 430.b
Culantro 271.d
Coyon de porro 312.a

D.

Datiles 70.a
Datico 278.a
Dente de leon 150.c
Detiene bulley 226.c
Dittamo real 244.a
Doradilla 314.d
Dormedira 383.a
Dormidera marina 383.a

E.

Encienso 21.b
Endiue 149.d
Enebro 33.b
Eneldo 269.c
Entramuces 124.c
Esclarimente 41.a
Espazagas 144.a
Espicada 413.d
Espina 49.d
Espino de Maiuelas 49.b
Estoraque 22.c
Estpa 53.b

F.

Fabaraz 452.d
Figadella 375.d
Figueira del Infierno 436.d
Filipodio 447.d
Fil y agulla 231.d
Fraisinella 223.c
Freixo 59.b

G.

Galbano 264.b
Gatilhos 226.c
Gatrilo casso 60.c
Genestra 454.d
Gengiare 150.c
Gramentia 354.d
Granadas 78.a
Grana di tintorores 372.a
Grana paratanhic 372.a
Grauancos 117.d
Guafete 362.b

H.

Haia 66.c
Hedera 203.b
Helecho yerua 445.d
Herbe benoite 347.d
Herua benedicta 11.c
Hierua babota 231.d
Hierua belida 197.d
Hieua buena 247.c
Hierua cannamera 135.b
Heruatum 252.d
Higos 101.d
Xigos del Rio 314.a
Hincio 277.a
Hongos 401.b
Houblon 461.d
Hounbrecillos 461.d
Hyssopo 239.d

I.

Ieruos 123.d
Inhame 110.d
Iulinert 273.d
Iunco 374.d
Iunco amaraco cado 375.b
Iusbarba 446.d

L.

Labaca 132.b
Larege 28.d
Laurer 37.b
Leche tresna 438.d
Lechuga 158.d
Lengoa ceruina 297.d
Lenteyas 112.b
Lenteya gellagoa 405.b
Lhantem 145.c
Lichnide coronaria 291.a
Lierugas dente rotplanos 152.b
Ligno sancto 55.d
Lilio cardeno 3.b
Linaria 431.c
Lingua de cauallo 428.b
Lino 116.b
Lirio blanco 292.a
Lirimacho 331.c
Lituftico 273.d

M.

Madreselua 342.c
Majorana 255.d
Malua de Vngaria 135.b
Maluas 134.b
Mandracola 393.d
Manfanas 81.b
Manzanilla 318.a
Marmelos 82.a
Marones 67.c
Marrouio 394.d
Marrouio negro 231.d
Mata 223.c
Mayos flores 59.b
Melon
Membrillhos 264.b
Merchera 226.c
Mercureale 60.c
Metahalua 454.d
Milho 150.c
Milloyas yerua 354.d
Moras de moral 78.a
Mostaza 372.a
Muranganos 372.a
Murta 117.d
Muruges 362.b
Musco
Mustarda 66.c
Myo Terqueseo 203.b

N.

Nabicas 445.d
Nabo 347.d
Narciso 11.c
Nasitort 231.d
Naiturcyo 197.d
Negullia 247.c
Neranias 135.b
Nesperas 252.d
Norca blanca 101.d
Nueces 314.a
Nuez de especie 277.a 401.b

O.

Oliuo 461.d
Orega de raton 461.d
Oreganos 239.d
Oreya de raten herua 123.d
Ornale 110.d
Ortiga 273.d
Oruga 374.d 375.b

P.

Palmera 446.d
Panaque
Pan de puerco 132.b
Panizo 28.d
Pangueso de flor blanco 37.b
Parra 438.d
Pastel 158.d
Paya de Chamellios 297.d
Pelitre 112.b
Peras 405.b
Perexil 145.c
Perexil de la mar 291.a
Perexil Macedonico 152.b
Perumqua 55.d
Pexegos 3.b
Pico de Caiguentia 431.c
Pimienta 428.b
Pimienta aquatica 116.b
Pimiño 292.a
Pimillo 331.c
Pino 273.d
Pino negro
Pirlitero 342.c
Poleio 255.d
Prefera 135.b
Prunas 134.b
Puerro 393.d

Q.

81.b
Queiro 318.a
Queyones hyerua 82.a

R.

67.c
Rabacas 894.d

Racz de alla 20.d
Rauano 128.b
Regaliza 218.b
Retama 453.a
Rhabarbarum 210.d
Ribes 50.d
Rinchaon 177.a
Robre 64.d
Romanas 78.a
Romero 280.d
Ronce 357.d
Rosa albardiera 322.c
Rosa del monte 322.c
Rosas 50.d
Ruuia 286.c

S.

Sabina 35.c
Sabugo 465.b 466.b
Saffran bastard 468.a
Salgueiro 61.b
Salsa 273.d
Salua 246.a
Saluia 246.a
Scabiosa 341.d
Scambrones 46.d
Scoba hemionda 379.a
Scordio 239.d
Scrofularia minor 206.d
Scurzonera 324.d
Segurelha 253.c
Serapino 264.c
Serpollio 254.b
Serraya 148.a
Serten rama 366.c
Soagem 351.d
Sorbas 88.b
Spelta 107.b
Spinaques 137.d
Suelda majore 336.c
Sumagre 6[illegible].a

T.

Tamaras 70.a
Tamariz 44.c
Taragontia 187.d
Tartago 437.b
Taxo 398.d
Teia 52.a
Tomilho salsero 252.c
Tomillo canino 236.d
Torongil 295.c
Treuol 299.c
Trigo 104.d

V.

Velcoho 386.d
Verbena 381.b
Verdegambre blanco 434.d
Verdegambre negro 433.b
Verdolugas 143.b
Vezina de Rios 413.d
Violeta 426.c
Violetas amarilhas 310.c
Violetas blanquas 310.c
Visco 285.a
Vitalba recta 335.c
Vlmo 4[illegible].a
Vua de perro [illegible]7.b
Vnha de asino 302.b
Vnhal de agnula yerua 100.c
Vua creipa 49.d

X.

Xara Estepa 5[illegible].b

Y.

Yaro 189.d
Yerua della binera 352.c
Yerua cidreira 295.d
Yerua dulce 268.b
Yerua de S. Cuiteria 448.b
Yerue de Galleste 4[illegible]4.d
Yerua giguante 22[illegible].d
Yerua lombriguera 2[illegible]7.c
Yerua campana 359.b
Yerua mattalouo 395.c
Yerua mora 389.a
Yerua del muro 40[illegible].b
Yerua ussa 300.c
Yoio 113.a

Z.

Zarza 463.a
Zergatona 388.c

Registrum Bylin w gazyku Francauském.

A.

Abricot 84.d
Absince 236.b
Acoro 4.c
Agaric 210.a
Agriotte 49.b
Agrimonie sauuage 360.d
Agripaume 410.b
Aigremone 361.c
Ail 170.b
Alcupre 236.b
Alexandre 274.c
Alquequenges 389.d
Ammi 277.b
Anandes 93.b
Ancoiles 206.a
Anet 269.c
Angelique 423.d
Anyz 268.d
Aphrodiles 192.c
Appetiz 168.d
Arbouces 91.d
Arbre de dattes 70.a
Areste Deuf 226.c
Argentina 260.d
Armoise 303.a
Artichault 222.d
Aspic 8.c
Aspic de outre mer 7.b
Aubespine 48.c
Aubel 40.b
Aulnee 20.d
Aune 41.c
Auoyna 108.c
Aurenges 80.a
Auronne 237.c

B.

Bacins 197.d
Baguenandier 444.d
Barbe de bouc 164.c
Barbe renard 227.c
Barbotina 234.b
Basilich 163.b
Basilic sauuage 353.d
Bauillon 416.d
Beguenandes 389.d
Berle 146.b
Betonie 329.b
Bimaune 135.d
Bislingua 428.d
Bistorta 331.a
Blanc de eau 314.b
Blanetz 151.d
Blancole 151.d
Blede Turquie 114.d
Bois puant 464.c
Bolneau 42.b
Borrache 350.d
Bourse à pasteur 176.a
Bruse 466.d
Bruyre 45.b
Buglose 350.d
Buglose sauuage 352.c
Bugranes 225.c
Burgundes 226.c
Buonvaron 412.b
Buys 45.b

C.

Cade 33.b
Cantemina 318.a
Camphre 30.d
Canelle 13.d
Capendu 80.d
Capilli Veneris 430.d
Capprez 195.b
Capriole 146.d
Carabel 9.b
Carline 219.b
Carote sauuages 278.a
Carouge 76.b
Carpendu 80.d
Carui 268.d
Castaigne 67.c
Caulons de prestes 206.d
Ceboule 168.d
Cenjiculiere 333.c
Cerfueil 158.d

Cerise 74.d
Ceterach 314.d
Chamara 289.d
Chanure 324.a
Chapperon 387.c
Charciophe 222.d
Chardon aquatic 343.b
Chardon a carder 221.a
Chardon benoist oubenoist 224.b
Chardon de nostre Dame 225.d
Chardonette 200.a
Chapentayre 194.c
Chelidonie 205.b
Cheruy 129.b
Chesne 64.d
Chesno vend 65.b
Cheure fueille 342.c
Choils 139.c
Cices 117.d
Cichoree 149.d
Cinque 398.a
Cirofles 185.a
Copombre 155.b
Cocombre sauuage 452.b
Coleuure 457.a
Coloquinte 451.b
Comin 270.b
Comillon de Chien 312.a
Conting 82.a
Coq 249.d
Coquelicot 384.b
Coqueluchon de moine 387.a
Cormiera 88.b
Corn de cerf 146.b
Cornellier sauuage 87.b
Cornier 86.a
Corregiole 332.c
Cresson 173.c 248.d
Curaige 177.d
Cynoglossa 353.b

D.

Dattes 70.a
Dent de chien 354.d
Dent de Lyon 150.c
Diptam 244.a
Ducypress 237.c
Dupersil 273.d
Dutroesne 51.b

E.

Elleboro blanc 434.d
Elleboro noir 433.b
Encens 24.b
Endiuie 149.d
Eoule 65.b
Ers 123.d
Eschalottes 168.d
Esclaire 205.b
Escuelles 408.a
Esparge 144.a
Espece de Liseron 335.c
Espelta 107.b
Espinaces 137.d
Espic de cane 413.d
Espine vinette 49.b
Estaphis agrie 452.d
Euphraise 368.d
Eupatorie 361.c
Eupatorie bastard 362.b

F.

Fabue 119.c
Faus 66.c
Fenoil 227.a
Fenoil marin 160.c
Feugiene mase 445.d
Fiel de terre 213.b
Figuier 101.d
Flambe 3.b
Follete 136.d
Forte 236.b
Foterrle 217.b
Fonment 104.d
Fraises 367.d
Fraisne 39.b
Framboises 358.c
Frecises 367.d
Fresne sauage 88.b
Fusin 73.c

G.

du Galbanum 264.b
Geneure 34.d
Gentienne 214.d
Germandree 289.b
Gingimbre 179.c
Giroffiees iaulnes 310.c
Ginochetto 333.c
Glaicull 3.b
Glastum 208.b
Glatteron tenant aux robes 420.b
Glayeul puant 349.c
Gleitel 348.c
Gletteron 420.a
Grance 286.c
Grande Iouberbe 407.a
Grande scrophulaire 411.a
Grano escarlate 372.a
Grateron 285.d
Gremil 323.b
Groiselles 49.d
Grosse germandrer 288.b
Grosse Mariolegine bastarde 242.b
Grouselles de outre mer 50.d
Guaimer 76.c
Guima mammes 135.b
Guinee 176.c

H.

Herba auchat 251.c
Herba aux poulmons 376.c
Herba a cent maladies 360.a
Herba aucharpenties 337.b
Herba dorea 356.c
Herba a puces 588.c
Herba à laict 438.d
Herba des pulces 388.c
Herba portauit Frecises 367.d
Houblon 461.d
Haus 48.a
Housson 48.a
Hyssopo 239.d

I.

Iacinthe 382.a
Iammetes 456.b
If 398.d
Insquiame 326.a
Ione 374.d
Iossemin 21.c
Ioubarbe des vignes 209.a
Iuayra 113.a
Iue muscate 327.d
Iuiubes 91.b
Iuiubier blanc 63.a

L.

Laberle 248.d
Laictuce 158.b
Laiteron 152.b
Lampe 152.b
Lang de cerf 297.d
Langue de chien 353.b
Langue de serpent 150.d
Latere à fleurs iannes 395.c
Latteron 148.a
Lauande 9.c
Lauer 249.b
Laurier 37.b
Lentile 122.b
Lentille di marais 405.b
Lentisque 30.a
Liege 65.c
Lierre 203.b
Lierre terrestre 204.a
Limons 82.a
Lin 116.a
Linaire 439.c
Lisblanc 292.a
Lises pinqant 462.b
Lupinis 124.c

M.

Malue 134.b
Mandragora 399.d
Margueritres 311.c
Marioleine 235.d
Marioleine bastarde 242.d
Marioleine de Angleterre 252.c
Marone 255.d
Marrubin 294.d
Marrubin noir 294.d
Marrubin puant 394.d
Masses 375.b
Matricaire 36.d
Mauron 404.d
Meleze 28.d
Melisse 295.c
Melons 156.b
Mente 147.c
Meurier 100.a
Meurte 72.a
Micancalum 284.a
Migraine 303.c
Millefueille 404.d
Mille pertuis 326.b
Millet 100.d
Minnoyere 360.c
Morelle 389.a
Morgelline 200.d
Mors de Diable 202.a
Mort auchien 402.c
Mousse 16.a
Musc 17.a
Mustarda 160.d
Mygrenes 78.a

N.

Narcisses 456.a
Nardus gaulois 7.d
Nardus de montaigne 8.b
Naue 126.a
Nauet 127.a
Neruecille 458.a
Nesplier 85.c
Nielle 284.a
Nois moscades 97.b
Noix 95.c
Noix Indiana 96.b

O.

Obean 42.b

Ocillaire

Oeilletur de Inde 379.d
Oeilletz 183.d
Oeilletz dieu 291.a
Oel de chat 429.d
Oignon 168.d
Oliuastre 63.a
Oliue 63.a
Oliuier 63.a
Oliuier sauuage 63.a
Orchanetta 351.d
Oredge du ratte 207.b
Oreile de asne 336.c
Oreile de rat 340.b
Orge 106.b
Origaule 241.d
Orme 43.a
Ortie 409.c
Oruale 313.a

P.

Pain de cocu 259.c
Pain de pourceau 186.d
Paisture di chamæ aulx 15.b
Palme de Christ 436.c
Pauot corno 385.a
Pauot plane 383.c
Pauot sauuage 384.b
Panicaut 228.d
Paniz 111.a
Paritoire 404.b
Pas de asne 302.b
Passeraige 196.a
Pastel de languedo 208.b
Pasquettes 321.a
Passe velours 378.a
Pellebosse 331.c
Pensees 427.b
Peonesne 322.c
Percoran 375.d
Perroquet 231.d
Persil 273.a
Persil bastard 161.d
Pesches 84.a
Peruenche 332.d
Petite iouberbe 407.a
Petite maguet 411.c
Peucedame 282.d
Peuplier blanc 40.b
Pouplier noir 40.b
Pied à Iouette 339.d
Pie de Lieure 346.c
Pie de lyon 425.b
Pimpinelle 373.b 374.a
Phyllon 448.b
Pissenlict 150.c
Pistaches 94.a
Platain 145.c
Poirres 83.a
Poiure de Inde 178.c
Polio montano 300.c
Polipode 447.a
Pomes 81.d
Pome epineuse 391.b
Pommes de amors 392.b
Pomme de grande 78.a
Porree 142.c
Porree rouge 133.b
Potirons 401.b
Pourcau 167.a
Pourelle 284.a
Pourpier 143.b
Pouyre 179.b
Prignolles 89.a
Prime vere 418.b
Prune 89.b
Prunier 89.b
Prunier sauuage 90.b
Pulege 243.b
Puliot 243.b
Pyrethre 278.d

Q.

Queire 45.b
Queue de cheual 370.d
Quintefueille 364.b

R.

Raisin de Renard 396.b
Ramebone 227.a
Reclisse 218.b
Refort 128.b
Responce petit 226.c
Rhabarbarum 211.d
Riz 109.d
Roquette 162.b
Rosage orosagine 399.b
Rose de outre mer 133.b
Rosmarin 280.d
Rostro de cicongie 305.d
Rue 260.a

S.

Saffran 19.a
Saligotz 343.b
Salmonde 347.d
Sanguisorbe 374.a
Sanicle 365.a
Sariette 253.c
Sauge molle 296.d
Sauiniera 35.c
Saulges 246.a
Saulz 61.b
Sauorreige 253.c
Scabieuse 341.d
Scrophulaire grande 411.a
Segigle blanche 109.b
Sene 444.b
Sene grece 113.d
Seneue 172.d
Seneue sauuage 174.c
Sereau 465.b
Sermantain 261.c
Serpentine 187.d
Serpoulet 254.b
Soussy 448.d
Spine blanche 222.a
Stechados 240.d
Sticados citrina 377.b
Suyer 465.b

T.

Tamarise 44.c
Thym 252.c
Tillet 52.a
Tormentille 366.c
Toutebone 191.a
Toutesane 326.c
Tremble 40.c
Truffla 400.a

V.

Valeriane 11.a
Velar 175.a
Vermillon 372.a
Veruaine 381.b
Vid de chien 189.d
Vidett de mars 426.c
Vigne 460.d
Vignolle 447.d
Viorne 68.c
Viraugenes 392.b
Vne courge 153.d
Vne rose 57.d
Vng ab redugin re dupin 27.a
Vng citron 79.a
Vng roseau 43.a

Y.

Yeble 466.b
Yuraie sauuage 369.a

Registrum

Registrum Bylin w giných neznámých a cyzých gazycých/ o nichž se w Herbáři tomto zmjnka děge.

A.

Adorium 159.c
Adoris 159.c
Alba benedicta 318.d
Amalusta 318.a
Ambili 69.d
Anufi 354.d
Anyima 47.c
Anyz 268.b
Aphnore 369.b.
Aphnu 369 b
Arach 269.c
Astertiphe 318.a

B.

Baaras 393.a
Babia jágoda 467.b
Babj zub 428.b
Badžec 361 d
Badžržec 361 d
Baka 375 b
Baňka zámořská 451.b
Bedržennec 373.b
Bes 465.b
Benze 387 c
Beze 387.c
Bilicza 303.a
Bob kámienný 464.c
Bola 23.b
Bourge spine 46.d
Bože dřewko 227 c
Brodawa 449.b
Brodawnjk 449.b

C.

Chaba ire 378 b
Cheb 466.b
Chmiel 461.d
Christus ocahor 291.a
Cirok 111.d
Citiata 354.d
Columbina 206.a
Cominham 265.d
Cotiata 354.d
Curma 260 a
Cwikla morzská 439.b
Czarnaha 254.a
Czerné kořenj 365.a
Czerné zelj 365.a
Czerwcowé gahody 372. a
Czerwec 371.d 372.a
Czerwené psynky 450.b
Czynydlo 435 d

D.

Defle 399.b
Dentali 403b
Dipcado 454.a
Dit 76.c
Dorysatrum 159.c
Driakathi 341 d
Drocila 364.b
Ducu 278.a
Dzewanna 410 d

E.

Egherffark 414.d
Epnubu 260.a
Epory 367.d
Ergastiri 54.b

F.

Farfalach 98.c
Farfara 302.b
Feckhefiu 205.b
Feckete iren 303.a
Fistic 94.a
Fiolky 426.c

G.

Gablko zámořské 451.b
Gahody židowské 458.a
Galban 264.b
Garderacantha 22[illegible].b
Gesia stopa 410.b
Gloret 27.d
Gnidoš 452.d
Golubia noga 304 d
Golya horoen 304 d
Gorzikwiat 433 d
Guayacan 55.a

H.

Haporya 375.b
Harmala 260.a
Hauseit 46.d
Hulst 48.a

I.

Jágoda babia 467.b
Janowiecz 454.c
Jarý mléčjk 439.c
Gebal 354.d
Iobonsos 152.d
Iolir 13.a
Irombarbara 49.b
Istenfaya 237.c

K.

Kamienný bob 464 c
Kania przedzá 463.c
Kapor 269.c
Kasa 110.d
Kek verag 151.d
Kermes 371.b
Kl. sczowina 436.c
Kmjn weliký 261.d
Kolaucý powoy 462.b
Koles 110.d
Konitrud 439.d
Konope wloská 436 c
Kopr swogský 269.c
Kopr wloský 277 a
Kossisko 381 b
Kozoet leuelo fiu 364.b
Krokos 465.a
Kruczynka 454.d
Krustane 205.b
Krwawnjk 414 d
Kwět S. Jakuba 412.b

L.

Lakrycia 218.b
Leopichkruyt 471.a
Lesnj ogorek 452 b
Lnicza 465.b
Lomignat 412.b
Loczidlo 453.c
Lubiosnka wloská 454.a

M.

Magney 232.a
Mayz 114.b
Malahather 13.a
Marocali 212.d
Maus 70.d
Meduetalp 218.c
Mehiz 114.b
Melecz 149.d
Metl 232.a
Mléčjk jarý 439.c
Mléčný sporyš 439.d
Morgsani 195.b
Mořská cwikla 439.c
Muscari 455.a
Mutri 5.b
Muttelina 5.b

N.

Narat 320.a
Nertpruin 46.d
Nedwědj ogorek 452.b
Niespe poom 40.c
Nogietek 445 d
Noli me tangere 452 b

O.

Obiežj swiat 419.b
Obruta seperruta 237.c
Ogorek Nedwědj, ptačj ábo lesnj 452.b
Okerzeom 320.a
Olessnjk 261.d
Orphitebocen 364.b

Pala

P.
Pala 70.d
Palnjk ogrodný 464.c
Paraližowé zéle 418.b
Pedua 379.d
Pemežnjk 360.a
Pepř wlčj wětssj 442.b
Peprž wlčj menssj 442.b
Peržest 354.d
Pes cornicis 354.d
Pherphra 370.d
Pioljn 236.b
Pirwosnka 418.d
Pochybek 413.b
Podrosnjk 149.d
Polpum 269.c
Pompsempre 381.b
Porye 354.d
Potočnjk 273.d
Powoy 359.b
Powoy zamořský 440.d
Powoy kolaucý 462.b
Propedula 364.b
Přjestup 457.a
Přjmietowé zelj 412.b
Přjtulia 411.c
Přjwrot 425.b
Psynky čerwené neb wodné 450.b
Ptačj ogorek 452.b
Puli 69.d
Pupownjk 419.b

R.
Rdest wodnj 413.d
Romanek obrotný 437.b
Románowé zelj 438.b
Romyen 318.a
Ros 109.b
Rzasa skalná 413.b
Rzepa swinj 420.a

S.
Sandaraca 33.a
Sanicor 365.a
Sarkas 339.c
Ssarlatné jahody 372.a
Scuck 384.b
Scyrria 269.c
Sendionor 356.b
Sepreu fiu 341.d
Serca skryčie 469.d
Skoczek wielky 436.c
Skoczek malý 437.b
Socznicze 440.d
Somi 236.b
Sosnka 438.d
Sparga 144.a
Sparoga 144.a
Sporyš mléczný 439.d
Spindeltree 63.c
Srebrnjk 360.d
Sstěrbák 149.d
Sultan zambach 291.b
Swinj rzepa 420.a
Swogský kopr 269.c

T.
Tanazi ros 109.b
Temelo 88.b
Tenkoly 107.b
Thaboris 318.a
Tobolky 176.a
Torok buza 114.d
Trudownjk 411.a
Tunas 229.d
Tune 229.d
Tyczná wyká 464.c

V.
Varadich 319.b
Valgugum 388.c
Vdedonim 356.b
Verdacci 89.a

W.
Witeczky 463.d
Wlásky Panny Maryei 430.b
Wlczj peprž wětssj 442.d
Wlczj pepř menssj 442.b
Wlosky kopr 277.a
Wodné psynky 420.b
Wolecz 149.d

Z.
Zab 108.c
Zambach Sultan 291.b
Zámořská baňka 451.b
Zamorzské gablko 451.b
Zámořský powoy 440.d
Zapara fiu 381.b
Zent Iuan veraga 411.c
Žabj noga 364.b
Židowské gahody 458.a
Žithio 374.d
Zlotnjk 360.d
Zwiessiniecz 408.a

(*)

Registrum aneb Summownj poznamenánj wssech neduhůw a nemocý / kteréž na Lidi a časem y na Howada přicházegj / wnitřnjch y zewnitřnjch / k tomu y Lékařstwj k zhogenj gich / s některými ginými kusy k Hospodářstwj náležitými: tak že gedenkaždý na rychlo, což mu potřebj, snadně nagjti / a z mnohých wěcý což mu se ljbj, wybrati sobě může. Počet vkazuge na List / Litery a.b.c.d. na stránku listu.

(*)

I.

Tato Lékařstwj vžitečná, zdrawj celého těla a žiwota Lidského zachowáwagj.

Pepř w pokrmjch často gedený 179.b
Olegem dřewěnným těla mazánj 62.b
Ocet Mořské Cybule pitý 194.a
Rhabarbarum s Mastyrem žweykané 211.c
Woda Hořcowá pitá 214.c
Aloe každodenně do žiwota přigaté 230.d
Z Gelenjho gazyka pitj 297.b
Mage Měsýce krwe z žily pausstěnj 421.a
Wjna Pelyňkowého pitj 335.b
Wjna Pjžmowého pitj 17.a
Aqua vitæ z Řzebřjčku pitá 414.b
Wlasky Kopr každodenně gedený 276.c
Spiritus vini aneb dobré Palené wjno 459.d
Quinta essentia Rosyčky Slunečné 471.d

II.

Proti zewnitřnjm neduhům a Nemocem hlawy, Kůže a Wlasů.

1. Kysawau, prassiwau a lupinowatau Hlawu hogj.

Klássterská chwogka s Smetanau 35.c
Wrbowé listj aneb kůra 61.a
Oljwkami potjránj 62.a
Oleg z nezralých Oljwek 62.c
Lipowá kůra 52.a
Wlhkost aneb sstiáwa Oljwowého stromu 62.a
Gahodky Myrtowé 71.c
Mandly 93.a
Mléčný safft Fjkowého stromu 101.d
Listj Fjkowé s Octem a solj 101.d
Sspelta s wjnem a Salpetrem 107.b
Woda wařená s Řzeckým senem 113.c
Skussená wěc o Hráchu 121.c
Sskrkawičný aneb Řzjmský hrách 124.b
Zemězluč menssj 213.b
Slez w moči wařený 134.b
Gicha z Manholtu 142.b
Wjno s wodau Kuřjnohy 143.a
Řzeřicha s husým sadlem 173.b
Gjcha z Kořene swinského 186.b
Kawias 341.c
Mořská Cybule w olegi 194.c
Karkulka z Břečtanu 203.a
Skussený lék o Máte 247.b
Ostružinowé listj 357.d
Dubowé kůlky, křjda a Komonice 257.d
Rautowý safft s Pleweysem 259.d
Lauh z popele Rywowého 458.b
Gablečnjk w Lauhu 294.c
Prach z kwětu Leknowého 314.a
Ženský wlas 430.b
Mast dobrá z Kolowratce 438.d
Pelyněk na hlawu přikladaný 336.a

2. Wssi, Mole a hnjdy s hlawy sháněgj.

Myrrha 23.a
Gahody Myrtowé 71.c
Ssalweg 245.d
Manholt 142.b
Mořská Cybule 194.c
Tamarysskowý lauh 44.c
Třebule aneb Kerbljk 158.d
Kawias 341.c
Cžesnek 169.d 170.a
Břečtanowý Safft natřený 203.a
Krasowlásek 222.d
Ženský wlas 430.b
Jzop 239.c
Wssiwec 452.d
Plesniwec 377.b
Cžerně Kořenj 431.a
Keychawka 434.c
Pelyňkem děti meyti 236.b

3. Wlasy s hlawy dolů sháněgj.

Trňkowým safftem natřenj 90.a
Bobowé lusky 119.b
Kolowratec 438.d
Bljnowá sstiáwa aneb Oleg 386.c
Kapradj Dubowé 446.b
Skočce menssjho mléko 437.b
Lauh z octa a malých myssek 460.b

4. Lezenj wlasů bránj.

Kopytnjk 10.b
Myrrha s Dubowým listjm v wjně 23.a
Sstiáwa Gilmowá 42.d
Sstiáwa Lipowá 52.a
Ladanum 54.c
Oleg z nezralých Oljwek 62.c
Gahůdky Myrtowé 71.c
Lotus přespolnj 86.b
Třebule aneb Kerbljk 158.d
Pryskyřnjk 197.c
Mast z gader Břeskwowých 83.d
Spálené ořechy s wjnem a olegem 95.b
Mast z Liskowých ořechů 98.b
Řzetkwowé semeno s medem 127.d
Kapusta aneb Zelj 139.b

Swinský

Swinský ořech 186.b
Oleg Koloquintydy 451 b
Mast dobrá z Manholtu 142.c
Lauh z semene Řeřichowého 173.b
Aloe s Wjnem 231.b
Lekno s smolau 314.a
Bylý trn 221.c
Brotan 237.a

5. Zřůst Wlasům dáwagj.

Sstiáwa Gilmowá 42.b
Sstiáwa Lipowá 52.a
Řzecké Seno 113.c
Sstiáwa cybulná 168.c
Čjesnek 170.a
Polstý mák aneb Růžička 198.b
Mast z Pssího gazyka 353.a
Zenský wlas 430.b
Hořčice 172.b
Prach Ořechowých sskořjpek 95.b
Prach Lístowých ořechů 98.b
Rjetkew 127.b
Kopjčko Králowské 192.c
Liliowý Kořen 291.b

6. Pěkné a dlauhé wlasy dělagj.

Mast z černého Topole 40.a
Kořen Leknowý 314.a
Oleg Diwiznowý 416.c
Krasowlásek aneb planý Kardus 222.b

7. Bjlé Wlasy dělá.

Zemězluč menssj w lauhu 213.b

8. Wlasy na červeno barwj.

Lotus Přespolnj zwařený 86.b
Mařena 286.b

9. Wlasy na žluto barwj a Rysſawé dělagj.

Kůra Křjstalowá aneb Dráčowá 49.b
Lístj Ptačjho zobu 51.b
Lycium 58.b
Plévy od Žita 109 b
Lauh z lístj Pusspanowého 59 a
Brslenowé gahody 73.c
Oleg Diwiznowý 416.c
Lupen menssj 420.b

10. Čzernau barwu Wlasům dáwag.

Dubowé kůlky w Olegi 64.c
Sumachowé lístj w lauhu 65 a
Wiburnowé lístj 68 c
Myrtowé gahody 71.c
Safft ssupin Ořechowých 95.b
Oleg Koloquintydowý 451.b
Ssalwěg 245 b
Brotan 237.b
Pelynek 236.a
Sstiáwa Bzynkowá 465.a
Morussowé lístj 99.b
Wlčj Hrách, Eruum 123.b
Sstiáwa plané Lebedy 136.b
Břečtanowá zrnka 203.a
Ostružinowé lístj 357.b

11. Kadeřawé Wlasy.

Kopjčko Králowské 192.c
Sstiáwa Nedwědjho Paznehtu 251 b

12. Wlasům dlauho sſediwěti nedopaussti.

Oleg z nezralých Oljwek 62.b
Oleg Koloquintydy 451 b
Oleg zahradnj Hořčice 172.b

13. Aby Fausy na Bradě brzo rostly 237.a

III.

Proti wnitřnjm neduhům a nedostatkům Hlawy aneb Mozku.

1. Hlawy bolenj od horkosti hogj tyto

Byliny.

Wnitř.

Sstiáwa Sumachowa p.tá 49.a
Tamarindy do žiwota přigaté 70.a
Pilulæ aloephanginæ 230.b 231.a
Lekwař Leknowá 313.b
Woda Saturgowá 253.c
Woda Rosyčky slunečné 470.b

Zewnitř.

Oleg Ptačjho zobu 51 b
Blje 133.b
Růžowá woda 57.a
Růžowý Oleg 57.b
Růžowá mast 57.b
Růže suchá wařená 53.b
Mandly a woda Růžowá 93.a
Střjda bjlého chleba 104.b
Kuřjnoha s Gečnau mukau 143.a
Safft aneb woda Gitrocelowá 145.c
Semeno Sesamu s Růžowým olegem 112.b
Planý Dřewenný Oleg 62.c
Lístj Stromu Granatowého 77.c
Čjakanka 149.c
Tykwowá woda 153 b
Locykowá woda 157.b
Klastr na Kameno z Pryskyřjnku 197.c
Lekno 314.a
Dobrý Klastr z Swlačce menssjho 359.a
Růžowý Kořen 369.b
Wjnec z Swlačce bodlawého 462.b
Borák na Hlawu přiložený 250.b
Woda Pssího wjna 389.a
Klastr z Chmelsku aneb Blessnjku 388.b
Gablka mikosti aneb Zlatá 392.b
Fjolowý Oleg aneb woda 426.c
Lístj wrmé 459.a
Ocet Karaffilátowý 183.b
Střjbrnjk s Octem a Solj 360.c

2. Hlawy bolenj od přjčin studených proti tyto wěcy.

Wnitř.

Dobrý trauk z Mořské Cybule 194.a
Agaricum 28.c
Z Gwajákowého dřewa pitj 55 b
Carduus benedictus 223.d
Pilulæ aloephanginæ 230.b 231.a
Poleg 242.b
Dyptam 244.c
Smradlawý strom 464 b
Wjno Wománkowé 20.c
Wjno Karaffilátowé 173.b
Wjno Kardu Benedyktu 224.a
Majorána a Wjno gegj 255.a

Zewnitř.

Fiolowý kořen 8.a
Sspikanard aneb Lawendule 9.b
Kopyenjk 10.a
Pseudocostus 14.c
Demek aneb Mořská wrba 60.b
Baldrian aneb Kozljk 11.b
Karaffilat 184.d
Bazalika 163.a
Mytj Hlawy wsnem Womanowým 20.d
Czerný Kmjn 283.d
Břestwowá gádra s wodau Bukwicowau 83.d
Rzekew na čelo wwázaná 128.a
Kjmbaba na wrch Hlawy 318.d
Komonice s Octem a Olegem Růžowým 257.b
Pečená Cybule do Ucha 168.b
Saturege 253.b
Klastr na Ruku 197.c
Dwoge dobré lékařstwj z Brečtanu 203.a
Máta 247.b
Agaricum k mytj Hlawy 210.a
Aloe 230.d
Pelynek 235.d
Bukwicowá woda 329.b
Ruta 259.c
Růžowý kořen 369.b
Anýz 268.c
Tkussený lék z plané Tykwice 451.d
Zlatý kraňk 308.b
Komkámen 344.a
Swlačec menssj 159.a
Petum aneb Tabák 387.a
Swlačec bodlawý 462.b
Wjno Marukowé 252.b
Woda a Karkulka Majoranowá 255.c
Woda Petrželná 273.b

3. Hlawu a Mozk skrze Kechánj wyčisstugj.

Persán aneb planý Perrtam 185.b
Sstiáwa aneb Prach Fiolowého kořene 3.b
Pjzmo 17.a
Kapusta aneb Zelj 139.b
Planá Kapusta 140.a
Sstiáwa Manholetowá 142.b
Hořčice 172.b
Sstiáwa Swinského Ořecha 188.b
Prach plané Ssalwěge 312.b
Prach Konwalliowý 293.b
Czesenkowá Bylina 290.b
Euphorbium 265.a
Prach aneb Sasse Bazalikowý 163.a
Sstiáwa Cybulná 168.b
Žabj stěwce 200.b
Řečichowé semeno 173.b
Máta na Hlawu 247.a
Prystýcnjk 197.c
Majoráná 255.a
Kechawka 434.c
Kokořik aneb Líčidlo žweykané 537.c
Mlčj Lýko wtessj 441.c
Kořen Komkowý 200.a

4. Hlawu a Mozk skrze odpl, wánj wyčisstugj.

Pepř 179.c
Asa fœtida, Czertowo howno 265.c
Mastix 20.b
Dragoncellus 188.b
Hořčice 172.b
Mastix s Rhabarbarum 211.c
Rozynky s Pepřem 460.c
Persán 157.b
Wssiwec 452.b
Wssedobr 275.b
Mlčj Lýko wtessj 441.b

5. Hlawy a Mozku posylugj. Wnitř.

Kmjn kaučnj 268.c
Konwalliowá woda 293.b
Indyanský Nardus 7.a
Skořice 1.b
Suché Mussátowé kůlky 97.a
Pjzmo 17.a
Ambra 17.c
Ssalwěg 245.b
Máta 247.a
Melissa aneb Meduňka 295.b
Benedykt 347.b
Borák 350.b
Wjno Karaffilátowé 173.b
Dřewo Aloes aneb Ragské 232.c
Styrax 22.b
Wjno Wománkowé 22.c
Wjno Ssalwěgowé 248.b
Kopr Wlaský w Cukru 270.c
Aqua vitæ z Rzebříčku 414.b

Na wrchu Hlawy.

Lawendulowý kwěte 9.b
Bobky na prach zkrucené a posypané 37.a
Hřebičky Krámské 194.b

Mytjm Hlawy.

Sspikanard a Lawendule 9.b
Kopyenjk 10.b
Matečjdausska 254.b
Majoráná s Hřebjčky 184.b
Stechasowý kwěte 240.b
Rosmaryn 250.b
Kmenowý kwěte 317.c
Sénowé listj 444.b
Réwowý Popel a Louh 458.b
Poleg 243.a
Majoráná s giným Bylinkami 255.c

Wnitř.

Růžowý Kořen 365.b
Kadeřawá Máta 248.a
Matečjdausska 254.a
Lilium 292.a
Oleg Hřebjčkowý 154.b
Sstiáwa Celidonye 204.b
Dřewo Ragské Aloes 232.c

6. Flusy Hlawy odnjmagj a Mozk wysussugj.

Wnitř.

Ssalwěg 245.b
Seyrax 22.b

Dragakanty

Dragakanth 227.a
Kadidlo 23.d
Gummi Anyime 40.c
Ciakankowá woda 149.b
Lekewař Majoranowa 255.d
Wjno Krwawého kořenj 373.d
Sarsa parilla 462.d

Zewnitř.

Dým z Styraxu do chřjpj pusstěný 22.b
Myrrha pýrkem do nosu wprawená 23.a
Suchá Fermež na wrch Hlawy přiložená, aneb wůně gegj do nosu wpusstěná 34.b
Gatrnjk 375.c
Agssteynowé Páteře na hrdle 40.d
Gichau Nysspulowau vsta wyplakowati 85.b
Trnkowá woda k wyplakowánj Vst 90.a
Sstiáwa ssupin Ořechowých 95.b
Lauh z Winného Réwj 458.d
Hřebjčky na paut Hlawy posypané 184.d 185.a
Agaricum k mytj Hlawy 210.a
Kauřenj Rosmarynem 280.b
Zubowé Byliny woda 428.b
Malé Rozynky 460.d
Slunečný zlatý kwět 379.a
Ostružinowý kořen 357.c
Cžerný Kmjn 283.d
Myrtillowé Gahody 71.d
Liskowé Ořechy 98.a
Bobowý Hrách 119.b
Pelyněk na Hlawě nossený 236.a
Sléz 134.b
Psýho gazyka kořen 353.a

5. Sen vwodj.

Wnitř.

Woda z kwětu Ssaffránowého pitá 18.d
Woda Kuřjnohy 143.a
Locyka wařená 157.c
Sstiáwa Pomorančowá 79.d
Hořké Mandly 92.b
Ořechowé mléko 95.b
Mandlowé mléko 92.d
Anýz 267.d
Lekno 313.d
Makowé Semeno 382.d
Makowý Syrup 382.d
Opium 157.d
Mák Wlčj 383.a
Fiolowý Syrup 426.b
Wjno z Mandragory 393.d
Kořen Lilku wětssjho 390.b
Woda Petrželná 273.b
Woda Leknowá s Makowým Syrupem 313.d
Mák s wodau Locykowau a Leknowau 382.d

Zewnitř.

Wěnec z Ssaffránowého kwětu 19.a
Kuřjnohy woda aneb Safft na čelo 143.a
Kuřjnohy wodau Hlawa obwázaná 143.a
Břeskwowých gader Oleg 64.a
Makowé Semeno na čelo 383.d
Makowé Semeno do chřjpj 383.d
Woda Máku wlčjho 384.a
Bljnowá Bylina aneb Semeno 386.c
K Mandragoře wonětí 393.d
Leknowý Oleg 314.a
Mytj noh z Locyky 187.d
Mytj noh z Bljnu 386.c
Bolehlaw 398.a

6. Zlé Sny zaháněgj.

Anýz w pytljčku 268.a
Melissu gjsti 295.b

7. Můře Nočnj odpjragj.

Piwoňkowá zrna přigatá 322.a

8. Dětinskému děssenj.

Piwoňka do Kolébky wložená 322.c

9. Nespánj aneb bděnj vwodj.

Drmkowé semeno s Octem a wodau Růžowau 60.b
Sstiáwa Rzeřichy potočnj s Octem do nosu wpusstěná 248.d
Majorána 255.a

10. Opilstwj poněkud bránj.

Wnitř.

Břeskwowá gádra gedená 83.d
Pečené Kdule aneb Lektwař 82.a
Hořké Mandly před piejm gedené 92.a
Zelj s Octem a Solj 135.b
Porr 166.c
Pelyněk 234.c
Karaffilát 183.c
Břečtanowa zrna 202.d

11. K Opilstwj brzkému napomáhagj.

Ambra do Wjna přimjssená 17.b
Ssaffrán 18.c
Swinský Ořech do Wjna daný 186.a
Woda z Owsa 108.b
Nápog z Reyže 109.d

IIII.

Lékařstwj proti studeným neduhům Mozku / gacýž gsau Záwrat, Sslak, Mrtwice, Paduchy nemoc, Ospánliwost. ꝛc.

Wnitř.

Fiolowý Kořen 3.b
Kalmus aneb Prustworec 4.a
Galgan 6.b
Skořicowá Woda 13.b
Woda z Nardu Jndyanského 6.d
Obecný Sspikanard a Lawendule 8.d 9.a
Terpentýna w Sskořjpce wagečné přigatá 31.d
Wssedobr 275.c
Rosmaryna 250.a
Traňk z Karaffilátu ꝛc. 182.d
Hřebjčky 184.b
Bukwice 328.c
Stechas 240.b
Rauta 259.a
Ssalweg 245.b c
Majorána 254.d
Jwa aneb Polnj Cypřiš 327.b
Marum 256.b
Marulka 250.d
Dyptam 244.c

Poleg 242.d
Brotan 237.a
Podražec 216.d
Zemězluč menssj 213.a
Lektwař z Hřebjčků 184.b
Wjno Majoránowé 255.a d
Woda Majoránowá 255.d
Lektwař Majoranowá 255.c
Lektwař Konwalliowá 293.d
Czerwený Zwonček 325.c
Extractum z Keychawky 434.b
Keychawka 434.c
Posed černý 456.d

Zewnitř.

Sspikanard a Lawendule 8.d
Ssaffrán, Ocet, Bobrowý Strog smjchané a po pýrku do nosu wprawené 18.d
Lauh w němž se Hřebjček močil 184.d
Majorana w lauhu 255.d
Gelenj kořen 282.c

2. Obzwlásstnj Lékařstwj proti Záwratu Hlawy.

Zázwor w pokrmjch 180.b
Zázwor zadělaný do Cukru 180.b
Dobrý Traňk z Mořské Cybule 193.d
Cycwárowé Wjno 180.d
Cardamomi a zrna Ragská 181.d
Pseudocostus 14.c
Agaricum 28.b
Melissa 295.b
Weronykowá Woda 238.a
Carduus benedictus 224.a
Scurzonera 325.a
Wlaský kopr w Cukru 276.c
Wjno Wománkowé 20.c
Wjno Ssalwěgowé 345.d
Wjno Lawendulowé 9.b
Wjno Kardobenedyktowé 224.a
Ssalwěg 345.d
Wjno Thymowé 252.b

Zewnitř.

Sspikanard a Lawendule přiložená 8.d 9.a
Stechasowý kwět w lauhu 240.b
Wěnec z Polege 243.b
Hřebjčkowý Oleg 184.d
Ambrožka 368.c
Rosmaryna 280.a
Wýborný Flastr 19.a

3. Proti Sslaku a Mrtwicy.

Wnitř.

Nardus Jndyanský 6.d
Obecný Sspikanard a Lawendule 8.d
Skussená wěc o Saturegi 253.b
Wssedobr 275.c
Wýborný Ocet Konwalliowý 293.d
Dobrá Lektwař a Pilule 328.c
Skussený lék o Benedyktowém Kořenu 347.c
Lektwař z bjlé Bukwice 418.a
Zemězluč menssj 213.a
Kopytnjk 10.b
Skořicowá woda 13.b
Costus 14.b
Agaricum 28.b
Agssteynowý Oleg 40.d
Horčice bjlá 62.a
Kmjn laučnj 268.c
Wlaský Kopr w Konffektu 276.c
Aqua vitæ z Rzebřjčku 414.d
Oleg Majoranowý 255.d
Lektwař Majoranowá 255.d
Wjno Lawendulowé 9.b
Wjno Marulkowé 352.b
Saturege 253.b
Brotanowý Safft 337.a
Rosyčka Slunečná 470.c

Zewnitř.

Pjžmo do Nosu 17.a
Ssaffrán, Ocet, Bobrowý strog po pýrku do Nosu wprawený 18.d
Kopřiwami třjti 409.b
Sspikanardowý Oleg 9.b
Dobrá mast z Horčice 172.c
Koniklec 200.a
Oleg z ořissků Borowičných 25.c
Galowec 34.a
Oleg z Ořjssků Pistacye 93.d
Jsop 239.c
Oleg Rosmarynowý 280.b
Oleg Jzopowý 239.c
Woda Ssalwěgowá 245.d
Wjno Ssalwěgowé 245.d
Swalnjk Králowský 339.c

4. Proti Paducý aneb S. Walentjna Nemocy.

Skořicowá woda 13.b
Lipowého kwětu woda 51.d
Gitrocélowý Safft 145.a
Mořská Cybule 193.d
Wýborný traňk Czertkusowý 200.c
Srdečnjk 410.b
Rmen aneb Heřmánek 317.a
Czerné kořenj 432.a
Znamenité lékařstwj Octa Mořské Cybule 194.a
Pětiprstek aneb Pětiljstek 364.a
Werbena 380.c
Petum aneb Tabák 387.a
Pseudohermodactylus 403.a
Sspikanard a Lawendule 8.d
Kopytnjk 10.b
Pseudocostus 14.c
Agaricum 28.c
Semeno Czerného Topole 39.d
Mělj Dubowé Swjdy 65.a
Fjky 100.d
Wjno Jzopowé 239.c
Safft Slezowý 134.a
Horčice 172.b
Kuřimor aneb Střewce 200.c
Břečtan 202.d
Podražec 216.d
Mačka aneb Mužská wjra 228.c
Thymian 252.a
Seseli aneb Lomikámen Wlaský 261.c
Safft bjlé Bukwice 418.a
Dětel 298.b
Libanotis 230.b

Sagapenum

Sagapenum 264.c
Ammoniacum 263.c
Loch passularum 460.d
Dobré pilule z Jzopu 239.a
Zlatý Traňk 308.b
Rauta 275.c
Wssedobr 275.c
Planá Rauta 259.b
Dobrý prássek de Asa fœtida 265.b
Dobrý traňk 260.c 280.b
Nedwědj Pazneht 281.b
Křiwatec 470.b
Zkussené lékařstwj o Mélj 284.c
Znamenitý ocet Konwalliowý 293.d
Pětiprstice 312.a
Piwoňka 322.b c
Czerwený zwonček 325.c
Skussená wěc o Husýnůžce 425.b
Lektwař Fiolowá 309.d
Koláč z mauky režné 109.a

Zewnitř.

Peltram na hrdle nossený 278 d
Ssaffrán, Ocet, Bobrowý strog 18.d
Kauřenj z Ambry a gelenjho rohu 17.c
Galowcowým olegem mazánj 34 c
Kauřenj žlutým Agssteynem 40.d
Skussený lék o Czesenku 170.a
Skussená wěc o Horčicy a Sstětce 172.a
Majorána, Pepř, Bobrowý strog 255.b
Galbanum před nosem 264.a
Skussenj o safftu Lupenowém 420.b
Benedykt 347.c
Czesenkowá Bylina 290.b

4. Proti Božcy Dětinskému.

Rauta w Kolébce 259.c
Kozý rauty safft djtěti daný 260.c
Anýz do wnitřka daný 267.d
Piwoňkowá woda pitá 322.c
Piwoňkowá lázeň 322 b
Piwoňkowý prássek 322.b
Trogice Bylina 427.b
Hwězdowá Bylina 424.d
Myrrhis bylina 422.d
Žlutá pýrka w Fiole 426.c
Zubowá bylina 428.b
Kuřistřewce woda 404.d
Peltram na hrdle nossený 278.d
Lektwař Fiolowá 309.d
Křiwatec 470.b

5. Proti smrtedlné ospánliwosti.

Zewnitř.

Sspikanard a Lawendule 9.a
Gelenj kořen 282.c
Pseudocostus 14.c
Rzeřicha 173.b
Potočnj řeřicha 248.c
Nedwědj Pazneht 281.b
Ssaffrán, Ocet, Bobrowý strog 18.d
Saturege skussený lék 253.b
Safft Majoránowý, Pepř a Bobrowý strog 215.b
Rautowý Safft s winnným octem 259.c
Ocet, Pepř, Horčice 293.c
Skussenj o Horčicy a Sstětce 172.a
Rauta pod hlawu djtěti daná 159.c
Dobrý Flastr na hlawu 172.a
Smrdutý Rmen 318 a
Wjno Ssalwěgowé 245.d
Keychawka 434.d

6. Proti těžkým myssleniim a Melancholij.

Wnitř.

Cytronowá gablka 79.a
Melissa 295.a
Womanowá lektwař 20 c
Rauta Turecká 260.c
Sstiáwa gablečnj swodau Wolowého gázyka 81.a
Safft Slézowý 134.a
Bazalika s Wolowým gazykem 162.d
Skussenj o Klinopadu 287.d
Pětiprstice s Wolowým gazykem 312.a
Ceterák 314.d
Borák a Wolowý gazyk 350.b
Czerné kořenj 432.c
Epithymum, Kokotice 463.d
Listj Pusspanowé 58.d
Bazalika a woda gegj 162.d
Wjno Krwawého kořenj 373 d
Werbena a dobré wjno 381.a
Aqua vitæ z Rzebřjčku 414 d
Rosyčka Slunečná 470.b

7. Proti possetilosti, pominutj smyslem, ztřesstěnj a zbláznění.

Woda Wlčjho máku pitá y přikládaná 354.b
Mateřjdausska 254.b
Pětiprstice aneb Wstawáč 312.a
Bukwice 328.c
Makowé semeno 383.a

V.

Lékařstwj vžitečná Twáři aneb Obličegi Człowěka.

1. Lissege, Fleky a znamenj nesstowic na Twáři sháněgj.

Dřjnowý oleg 28.b
Fiolowý kořen s Keychawkau natřený 3.a
Skořice s Medem 13.d
Kostowý kořen s medem 14.c
Jasmjnowý kwět 21.c
Myrrha s Octem 23 a
Mandly 93.a
Galowcowý oleg 34.c
Pssenicný oleg 104.d
Lipowého kwětu woda 52.a
Kozý cecek 152 a
Limaunowá woda 79.c
Musskátowé kůlky 97.b
Mléčnost Fjkowá 101.c
Sskrob s wodau Gitrocélowau 104 d
Seno Rzecké s Syrau 113.d
Předjwné experimentum proti Lissegům 116.a
Oleg semena Bawlnowého 116 d
Potočnjk 146.d
Hrách sskrkawičný 119.c
Mast z Horčice 162.b
Listj Porrowé 166.d

Safft

Safft Czesenkowý 169.d
Gesstěr wětssj aneb Diábljk 157.d
Pepř s medem 179.c
Woda Bedrnjkowá 373.d
Safft Bedrnjkowý 373.a
Woda Celidonye 205.a
Hořec 214.d
Woda Sstětky zahradnj 223.a
Kokořjkowá woda 333.c
Bukwice bjlé woda 418.a
Lnu Matky Božj woda 431.c
Střjkawá tykwice 451.d
Thapsia 453.b
Narcysskowý kořen 456.a
Galbanum 264.b
Lomikámen planý 257.d
Owesná mauka 180.c
Wlčj hrách 123.c
Semeno plané Rzepy 125.d
Rzetkew 127.d
Semeno Slézowé 135.a
Wysoký Sléz 135.b
Piperát 196.a
Gatrnjk přespolnj 363.a
Hořká sladká 450.b

2. Czerwené a brunátné Vhry z lo-sstické twáři snjmati mohau.

Dwě dobré masti z Kaffru 30.d
Mandly s Růžowým olegem 93.a
Pssenčná mauka 104.a
Semeno Kapustowé 139.a
Gečná mauka s medem a octem 106.a
Plesskowá woda 150.c
Dobrá mast z Wlaského kopru 277.a
Woda Gahodowá 367.c
Makowého semena woda 383.c
Swinského kořene woda 410.d
Diwiznowá woda 416.c

3. Pjhy od Slunce.

Melauny twář potjrati 156.b
Makowá woda 383.c
Husý meydlo aneb Střjbrnjk 360.c

4. Nežity a wřjdky na twáři hogj.

Sléz s medem a solj 134.b
Myrrhis Bylina 422.d
Ružowá mast 57.b

5. Ostrau a drsnatau kůži na twáři wyhlazugj.

Woda s gečmenem wařená 106.a
Mauka Bobowá 119.c
Semeno Rzetkwowé s medem 127.d
Semeno Slézowé s wjnem 135.a
Semeno wysokého Slézu s rosau Mágowau 135.b

6. K Ljčenj twáři Ženské tyto wěcy napomáhagj.

Kaffr a Borres 30.c
Sstiáwa z bublinek Gilmowých 42.d
Sstiáwa z kůry Wrbowé 61.b
Limaunowá woda 79.c
Mauka Owesná s Pleweysem 108.c
Dobrý prássek z Bobu 119.c
Welmi wzácný mazadlo [illegible]
Giné znamenité ličidlo [illegible]
Swětlé a pěkné ruce vdělati [illegible]
Woda z Aronowy brady [illegible]
Kokořjkowá woda [illegible]
Wolowý gazyk čerwený [illegible]
Swinský chléb aneb ořech [illegible]
Dyptamowá woda 243.d
Rzebřjčkowá woda 424.d

7. Wrásky na twáři a na čele zahánegj.

Oleg Myrrhowý 23.a
Pěkné Experimentum o Tegljku 23.a
Woda pálená z ssissek Borowých 23.b
Aronowá woda 159.c
Wstawáči 311.d

VI.

Lékařstwj Očjm potřebná.

1. Zrak člowěka zlepssugj, wygasnugj a ostřj.

Wnitř.

Skořice s Ambrožkau 13.b
Wjno Wománkowé 20.d
Kořen obecného Kozljka 12.c
Mussťátowá kůlka 97.a
Karaffilátowá lektwař 153.a
Rauta s Solj gedená 259.b
Ambrožkowé wjno 368.b
Zazwor 180.b
Bukwice 325.c
Pepř 179.a
Stračjnůžka 160.b
Jzop 239.b
Thym aneb Thymian 252.a
Rosmaryna 279.c
Wjno Swalnjkowé 339.b
Prássek Swnlnjkowý 339.b
Rautowá woda pitá 259.c
Wjno Wlaského Kopru a Konffekt 276.c d

Zewnitř.

Safft z Prustworce 4.c
Myrrha 23.b
Sstiáwa z Kapusty 139.b
Rytka aneb wonička Lawendulowá 9.b
Zrnka Topolowá 39.d
Ebenus 54.d
Lycium 58.b
Galowcowá woda 34.b
Potočnjk 146.a
Czakankowá woda 149.c
Komonice 257.b
Hřebičky krámské 184.d
Poleg 243.a
Kopjčko Králowské 192.c
Aloe 231.b
Zeměžluč menssj 213.b
Opopanax 263.a
Mast Rauty Turecké 260.c
Baldryan aneb Kozljk 11.b
Pjžmo w Koprowé wodě 17.a
Sstiáwa Bazalikowá 163.b

Sstiáwa

Sstiáwa z kůry Wrbowé 61.a
Dřewěnný Oleg na wjčka pomazaný 62.b
Sstiáwa Rzepná s ženstým mlékem 125.d
Sstiáwa Sstiowjskowá 132.a
Sstiáwa listj zelného s medem 139.b
Experiment o Gestřabj bylině 152.d
Hořčice bjlá 162.b
Wodnatost Cybulná s medem 168.b
Sstiáwa Hořčice mladistwé 172.b
Karaffiátowý Safft 187.c
Diábljkowý Safft 183.d
Aronowý Safft z Kopru wlaského wodau 159.c
Sstiáwa Kuřjho sřeewce 200.d
Skussený lék o Lassowičnjku 204.d
Sstiáwa Pelyňkowá 235.c
Sstiáwa Rautowá 259.d
Kmjn krámský žweykaný 270.a
Sstiáwa Konwalliowá 293.d
Scurzonera, Hadjmord 325.d
Meduňka 295.c
Ferula 252.a
Rosmaryn přespolnj 279.c
Sstiáwa Komonice Czesté 257.b
Chlupáček aneb Myssj wssko 340.b
Collyrium de Hieracio 153.d
Ambrožka modrá 207.b
Nátržnjk 366.c
Kosyčka Skumečná 470.b
Semeno Ssalwěge polnj 313.a
Swalnjk Králowský 339.b
Ambrožka 368.d
Kýwowá woda 458.d
Senec 444.b
Angelička 423.d
Polnj Rutka 421.b
Woda Bedrnjkowá 373.b
Čjerné oči 98.b

2. Pichawé chlaupky na Obočjch wyrownati.

Sstiáwa Kozýho ceccu 152.a

3. Wessky w Obočjch mořj.

Aloe o němž gistě skussenj 231.c

4. Opelichalé Obočj hogj.

Nardus Jndyanský 7.a
Obecná Terpentýna 28.a

5. Bjlé a čerwené Flecky Očj, mrákotu a bělmo snjmagj.

Kopytnjk s Tucij smjssený 10.a
Pjžmo s wodau Wlaského kopru 17.a
Mléko plané Locyky 158.b
Safft z Cybule 168.b
Prassek Hřebjčkowý 184.d
Safft Swinského Chleba s medem 186.b
Safft Zemežlučí menssj 213.b
Sstiáwa Komonice Czesté 257.a
Sstiáwa žlutě Fioly 309.b
Woda Gahodowá welmi dobrá 367.d
Kéwj Winného woda 458.d
Sléz Polnj 135.d
Kmjn černý 283.d
Sagapenum 264.c
Mužská wjra 228.c
Sstiáwa Lomikamene 344.a

6. Zahnogené, wředowité, slzawé a plačtiwé Očj hogj.

Myrrha s ženstým mlékem 23.a
Gistě skussenj o Kadidlu 24.b
Sáze kaučowé 26.a
Agsteyn s bjlkem wagečným 40.c
Safft Rybesowý 50.c
Bobowý hrách na čelo přiložený 119.b
Plastr na Hlawu 197.c 198.d 200.a
Experimentum o Celidonij 204.d
Prassek Lékořicowý 218.b
Dragant s mlékem 227.b
Aloe wyprané 231.b
Skussenj o Pretilistku 364.a
Nátržnjk s Tucij 366.b
Woda Nátržnjkowá 366.d
Sstiáwa Mořských wissnj 389.d
Diwizznowá woda 416.c
Acatia 59.c
Oljwowé listj 62.a
Sstrob 104.d
Myssj wssko aneb Chlupáček 207.b
Stozrnjčko 303.d
Asa fœtida 265.d
Elatine 359.b
Polstý mák na hrdlo zawessený 198.d
Werbéna 381.b

7. Horkost, čerwenost a bolest Očj odnjmagj.

Waitř.

Kassia na noc přigatá 12.c

Zelwnitř.

Skussené Lékařstwj o Kozljku 11.b
Giné též skussené o Kadidlu 24.a
Oleg z Chwosticisste 42.b
Safft z listj Wřesowého 45.a
Dřistalowý Safft 49.b
Woda Ptačjho zobu 51.b
Kuřjnoha 143.a
Woda Stříbrnjkowá 360.c
Safft z Pretilistku 364.b
Woda Gahodowá 367.d
Kaffe 30.d
Platanus, Gawor 38.a
Daktyle 69.a
Myrtowé gahody 71.c
Sočowice 122.b
Auellanæ Indicæ 98.d
Sesamum 112.b
Řecké Seno 113.d
Chléb s Kmjnem 270.d
Ambrožková tráwa 355.a
Bzowá hubice 465.c
Pelyněk 235.d
Gitrocél 145.c
Komonice 257.b
Růže suchá wařená 57.b
Carduus benedictus 224.a
Trňkowý Safft na oči potřaný 90.a
Zemlička w Růžowé wodě neb mléce močená 104.b

Polský mák aneb Růžička 195.d
Bazalika 163.b
Sskrob s wodau Růžowau 104.d
Skussenj o kwětu Czakankowém 149.c
Giné skussenj o Chrpě 151.c
Kůry Tykwowé 153.d
Chlupaček 207.b
Znamenitý lék z Rmenu 317.c
Tykwowá woda 153.d
Czerstwý Melaun na čelo přiložený 156.b
Hadj gazýček w čerweném Wjně 191.c
Skussenj o Petrželi a Zemličce 273.a
Kopjčko Kralowské 339.b
Woda plané Sstětky 221.a
Woda Borákowá 350.d
Maliny 358.c
Mandragora 393.c
Dobrá woda z Swlačce mensjjho 359.a
Listj winné 459.a
Safft Gahodowý 367.c
Diwizna 416.c
Skočec wětssj 436.c
Woda Husýho meydla 360.c
Mák s pečeným wegcem 383.c
Woda wlčjho máku 384.b
Bljnowá sstiáwa 386.c
Psýho wjna woda 389.a
Woda Psýho wjna s bjlkem od wegce 389.a
Fiolowý Safft 426.c
Měsýčkowá woda 448.d
Proti studeným Flusům Očj 114.c 244.c 259.d (300.c 329.b

8. Welikau bolest Očj vkládá.

Flastr na Ruku přiložený 197.c 200.a
Gablko sladké vpečené 81.b

9. Podessjlau a sraženau krew w Očjch rozhánj.

Flastr z Bobowé mauky s Medem 119.b
Skussené lékařstwj z Kmjnu 270.a

10. Auraz Očj hogj.

Dobrý Flastr z Bobowé mauky 119.b
Bukwice 329.b

11. Kdyby něco do Oka vpadlo.

Flastr z Anýzu 265.c

VII.

Lékařstwj kteráž Nedostatky a neduhy Aust hogj.

1. Pysky zpukané a ssedlé.

Terpentýna 32.a
Lycium 58.b
Semeno Bazalikowé 163.b

2. Dásně a wiklawé Zuby vtwrzugj.

Mech Stromowý w kyselém wjně 15.d
Gelenj růžek 16.c
Růžowá woda 57.a
Myrrha s Wjnem 22.d
Gahodnjk Bylina 367.a
Nátržnjk 366.c
Dráčowý Safft 49.b
Mastix 29.d
S. Jana Wjno, Rybes 50.c
Ssalwěg 245.d
Auellana Indica 98.d
Sljwowé listj 89.b
Granátowých gablek kwět 77.c
Mořská Cybule 194.c
Ostružinowé listj 357.d
Prostřednj pýrka w Růži 57.c
Oleg planých Oljwek 62.c
Viburnus 68.c
Lák z nasolených Oljwek 62.b
Cytronowá kůrka s Wjnem a Octem 79.a

3. Bjlé Zuby dělagj.

Dobrý prássek z kořene Slézowého 134.b
Podražec 217.a
Giný dobrý prach 241.c 243.a
Ssalwěg 245.d
Winsstjř 460.c

4. Hnilé Dásně naprawugj.

Myrrha 22.d
Lycium 58.b
Krussina 75.d
Wjno Granátowé 77.b
Anýz 268.c
Gelenj gazyk 297.c
Truskawec a woda geho 332.b
Pepř 179.c
Tyzrna w octě močená 117.d
Chlupáček 340.b
Poleg na prach zdělaný 243.a
Salwěg 245.d
Rosmarynowé vhlj 280.b
Rosmaryn s Octem a trpkým Wjnem 280.b

5. Zlé, děrawé a zwrtané Zuby hogj.

Myrrha 22.d
Sumachowé gummi 68.a
Wnitřek w Dubowých kůlkách 64.b
Pryskýřnjkowý kořen 197.c
Safft Celidonye 205.a
Pupawa černá 220.a
Dobrý lék z Galbanum 364.a
Giný z Gelenjho kořene 252.c
Hadj kořen 330.d
Angelička 423.d
Kořen Wssedobru 275.d

6. Laskominy odnjmá.

Listj Kuřjnohy zweykané, aneb wodau gegj vsta proplakowaná 143.a

7. Bolenj Zubů tyto wěcy krotj.

Fiolowy kořen wařený a teplý w vstech držaný 3.b
Sspikanard aneb Lawendule w Octě 9.b
Borowičné listj 25.b
Lauč tučná w Octě wařená 25.d
Dřjnowé listj 27.d
Zemský ořech 186.d
Egyptský Pepř 179.d
Sstiowjk 131.b
Gawor 38.a
Wolssowá kůra 141.c
Ladanum 14.c

Pussspan

Pusspan 59.a
Krussina 75.d
Nysspule 85.b
Mandly 93.a
Auellana Inda 98.d
Fjkowý Safft 101.c
Manhole 142.c
Wranjnoha planá 146.a
Stěničnjk 175.b
Kaffr s Winným octem w vstech držaný 30.c
Cypřissowý ořjssek s Octem 32.d
Galowcowá zrna s růžj w Octě 33.d
Morussowé listj 99.d
Cžtwero dobré lékařstwj z suché Fermeže 34.a
Tamarysst 44.d
Gitrocél 149.c
Dubowé listj v wodě a w Octě 64.a
Experiment o kůrkách Granátowých a Koloquintydě 78 b
Kořen Slézu wysokého s Octem 144.a
Hromowý Kořen v Wjně 144.a
Cžesnek s Kadidlem a s laučj 170.a
Zázwor s čerweným Wjnem 180.c
Karaffilát wařený 183.c
Safft Kopjčka Králowského w Vchu 192.c
Kůra od Kapparů 195.b
Pryskýřnjk 197.c
Meduňka 295.c
Bukwice 329.b
Plamýnek 335.b
Nedwědj aussko 338.c
Chlupáček 340.b
Sspargan 349.a
Husý meydlo 360.c
Ephemerum non lethale 403.c
Koloquintyda 451 a
Měsýček 448.d
Pětiljstek 364.a
Přespolnj Gatrnjk 363.a
Zymostráž 334.b
Dobrý Oleg do Vcha 203.a
Kauřenj z Pelyňku 235.d
Peltram w Octě 278.d
Bljnowý kořen s Octem 386.c
Keychawka w Octě 434.c
Wssiwec w Octě 452.d
Cžerný Kmjn 283.d
Kmjn krámský 268.d
Galbanum 264.a
Opopanax 263.a
Gehlice 226.c
Ostropes 225.a
Pupawa černá 219.b 220.a
Lasstowičnjk 205.a
Jzop 239.c
Persán 185.b
Petum aneb Tabák 387.b
Střjkawá Tykwice 451.d
Lilkowé Wjno 391.a
Werbena v Wjně wařená 381.b
Kořen Wssedobru 275.b
Pětiljstek zweykaný 364.b
Bedrnjkowý kořen 373.a
Petrželný kořen na Hrdle 273.a
Rosyčka Slunečná 470.c

8. Prým Gazyka hogj.

Zubj struhadlo Wrbowé a co gest Prým 61.b
Kdulowá gádra w Cžernohláwkowé wodě 82.a
Sswestkowé listj v wodě močené 89.b
Sebesten w Fiolowé wodě 90.d
Sstiáwa z Morussj 99.d 100.a
Wymýwánj vst Gečnau wodau 105.d
Kdulowá gádra v wodě Kuřjnohy 143.a
Woda Gitrocélowá 145.c
Woda Cžernohláwkowá 337.a
Okůrkowé křižalky w vstech držeti 155.a
Dobrá mast z Blessnikowého Semena 388.b
Woda z Wlčjho máku 384.b
Wrbina 331.c
Bazalika 163.b
Angurye 156.d
Borák 350.d Máta 247.b
Diamoron 100.a
Kloktačka z Cžertkusu 202.a
Worljčkowá woda 205.d
Asa fœtida na Hrdle zawěssená 265.c
Kawiasowá woda 341.c

9. Potracenau řeč zase nawracugj.

Sspikanard aneb Lawendule w páleném Wjně 9.b
Rzeřichowé semeno pod gazykem 173.b
Peltram s páleným Wjnem 278.d
Piwoňkowá zrna 322.a
Liliowá woda 291.c
Majorána, Pepř, Bobrowý strog 255.b
Traňk z Ssalwěge 246.a
Majoránowá woda 255.c

10. Žábu w Hrdle aneb pod Gazykem.

Mast z Wlaských ořechů 95.b

11. Hniliny a osutiny w Vstech hogj.

Fiola žlutá 309.b
Heřmánek aneb Rmen 317.c
Gahodnjk 367.c
Kořen Wssiwcowý 452.d
Galgan planý 5.d
Psý gazyk 353.a
Kůra Dřistalowá 49 b
Břjzowá woda 42.a
Ostružinowé listj 357.d
Dobrámysl 241 c
Rzessetlákowé listj 46.d
Lipowé listj 52 a
Acatia 59.c
Oljwowé listj 62.a
Listj Wranjho oka 73.a
Granátowé Wjno s Růžowým medem 77.b
Mladistwj wrsskowé Dubowj 64.a
Dubowé kůlky 64.b
Kloktačka z Trnek 90.a
Listj Myrtowé 72.a
Gitrocélowý Safft aneb woda 145.c
Gicha Slézowá 133.d
Chrpa 151.c
Ocet Mořské Cybule 194.a
Safft Ořecha Swinského s medem 186.c
Slunečný kwět 266.d

Lékořicowý prássek 218.b
Gatrnjk trogilistý 299.d
Woda plané Sstětky 221.a
Czapjnůsek 305.c
Aloe 231.b
Zagečj Dětel 299.d
Wstawáč 311.d
Rzepjk 361.b
Pětiprstek 364.a
Zanykl 364.d
Werbéna 381.a
Diamoron 100.a

12. Proti Otoku w Hrdle vžitečná gsau tato Lékařstwj.

Kauřenj z Agssteinu 40.c
Lycium 58.b
Dřistalowý Safft 49.b
Sljwowé aneb Sswestkowé listj 89.b
Myrrhowé listj 72.a
S. Jana Wjno 51.b
Fjky 101.c
Granátowé Wjno 77.b
Safft ssupin Ořechowých 95.c
Sstiáwa Rzepná 125.c
Kdulowá gadra w Czernohláwkowé wodě 82.a
Kokossta 176.a
Kloktačka z Trnek 90.a
Pepř 179.c
Czernohláwek s Růžowým medem 337.a
Aqua vitæ z Rzebřjčku 414.d
Semeno Worljčkowé 205.d
Rzetkwowé semeno s Medem a Octem 128.a
Opopanax 263.b
Stozrnjčko 303.d
Pětiprstek 364.a
Gnaphalium 306.a
Mařena 286.c
Wstawáč 311.d
Jzop 239.c
Růže z Gerycha 343.c
Pelyněk 235.d
Kotwice 343.a
Poponec 203.d
Werbéna 381.a
Hwězdowá Bylina 424.d
Cybule mořské Ocet 194.a
Safft z Morussj 99.d
Zanykl 364.d
Diamoron 99.d 100.a
Slézowý traňk s Kamencem a medem 133.d
Swinský ořech s wodau Czernohláwkowau 186.c
Tabacum 357.a
Gitrocélowý Safft aneb woda 145.c
Locyka s Agrestem 157.d
Chebďowá woda 466.a
Elaterium 452.a
Spartum 453.d
Bzowá Hubice 465.c
Worljčkowá woda 205.d

13. Proti Wředu w hrdle aneb otoku z krwe zapálené.

Gargarismus z Fjků 101.c
Giný z otrubů Pssenicných 104.b
Slézowá gjcha 133.d
Flastr z wysokého Slézu a lněného semena okolo hrdla obwázaný 135.a
Elaterium s Medem 452.a
Diamoron 100.a
Czertkus 202.a

14. Spadlého Cžjpka w hrdle pozdwihugj.

Mech Stromowý w trpkém Wjně 15.b
Gargarismus z Stiraxu a Zázworu 22.b
Giný z Ssalwěge 246.a
Zanykl s Wjnem 365.a
Flastr na Paut hlawy 37.b
Dračowý Safft 49.b
S. Jana Wjno 51.b
Žaludy s Pepřem a Psým hownem 64.a
Granátowé Wjno 77.b
Kauřenj de Opopanace 263.b
Sljwowé listj 89.b
Kloktačka z Trnek 90.a
Locyka s Agrestem 157.d
Pepř s medem 179.c
Woda z Chebdj 466.a
Růžowá woda 57.a
Dobrámysl 241.c
Slunečný kwět 266.d
Psaný traňk 297.c
Hroznowa bylina menssj 303.d
Rzjmbaba 318.d
Listnatec 428.d
Pelyňkowý Safft 336.a
Cžjpek aneb Babj gahoda 467.b

15. Ostrost, drsnatost a syptawost hrdla wyhlazugj.

Stirax 22.b
Sladké Daktyle 69.b
Myrrha w wegcy přigatá 22.d
Pryskyřice Břeskwowá a Ssaffrán 84.a
Prsnj gahůdky Jujuby 90.d
Lékořice 217.d
Wlaský Kopr w Konffektu 276.c
Woda Wlaského Kopru 276.d
Lektwař z bjlé mauky, mléka a másla 104.a
Sskrobowá Kasse 104.d
Lektwař z Lněného semena 115.b
Sléz wařený 133.d
Sspinák 137.c
Porr 166.c
Safft Kapusty požjraný 138.d
Czesnek wařený 169.b
Ocet Mořské Cybule 194.a
Fjky 101.c
Dragant 218.b
Swalnjk skalnj 338.a
Mauřeninka 418.b

16. Smradlawý duch Aust oprawugj. Wnitř.

Skořice a woda gegj 13.b
Prustworec w Cukru 4.b
Galowcowý Oleg na topenicy chleba 34.c
Musstátowé kůlky 97.a
Režný Chléb w studničné slané wodě močený 109.a
Chléb,

Chléb, Galgan a Hřebjčky 184.c
Mořská Cybule 194.b
Cytronowá gádra s Wjnem 79.a
Gahodnjk 367.c
Carduus benedictus 224.a
Pelyněk s Cytronem 234.c
Pelyněk s Octem 235.d
Anýzowý Konffekt 267.d
Kmjnlaučnj 268.d
Koryandr Cukrem potažený 271.c
Wlaský Kopr Cukrem potažený 276.c
Rosmaryn s chlebem a Solj 280.b
Pelyňkowá woda 235.c
Rauta s Ssalwěgj 259.d
Kořen Benedyktowý 347.c

W Vstech držeti.

Pjžmo 17.a
Fiolowý kořen zweykaný 3.a
Dřewo Aloes zweykané 332.c
Ssalwěg zweykaná 246.a
Planý Galgan 5.d
Galgan prawý 6.b
Myrrha pod gazykem 22.d
Mastix 29.d
Pepř 179.c
Mastix s Rharbarbarum 211.c
Gargarismus z Cytronowé kůrky w Octě 79.a
Mléčowé listj zweykané 148.a

VIII.

Lékařstwj náležitá k Vssjm.

1. Sluchu posylugj a potracený zase nawracugj.

Oleg Dřjnowý 28.b
Bazalika planá 447.c
Tykwice Střjkawá 451.d
Sena 444.a
Bobkowý Safft s Wjnem starým a Olegem Růžowým 37.a
Egypetský Bob 120.d
Rzetkew 128.a
Horčičný Oleg 172.c
Rzeřicha 173.b
Ocet Mořské Cybule 194.a
Oleg Galowcowý wkapaný 34.d
Klásstersta Chwogka 35.b
Znamenitá woda z Gesenowého dřewa 39.a
Gisté skussenj o Bobu 119.c
Kapustowý Safft s Wjnem 139.b
Safft Cybulný a Wlaského kopru 168.b
Horčice s Fjky přiložená 172.c
Troge mocné lékařstwj z Swinského ořecha 186.b
Kopjčko Králowské w Olegi 192.c
Skussenj o Czerném kořenj 433.a
Woda Kardubenedyktu 223.d
Safft Psýho wjna 389.a
Poponec v Wjně zwařený 203.d

2. Hučenj a zněnj w Vssjch odgjmá.

Bobrowý strog do Vcha wprawený 17.a
Fjky s Horčicý přiložené 101.c 172.c
Safft Manholtowý 142.b
Porrowý Safft 166.d
Cybulný Safft 168.b
Troge dobré lékařstwj o Swinském ořechu 186.b
Brotan 237.b
Kauřenj aneb dým z Jzopu 239.c
Dobrámysl 241.c
Majoranowý Safft a Oleg 255.b d
Kmjn laučnj 268.d
Oleg Koloquintydowý 451.b
Hadj kořen 331.a
Poponec 203.d
Woda z Wlaských ořechů 95.c

3. Bolenj Vssj vkrocuge.

Sstiowjkowý kořen 131.b
Oleg kořene Fiolowého 3.b
Topolowy Safft 39.d
Oleum Sesami 112.b
Ladanum 54.c
Suchá Růže 57.b
Gitrocél 145.c
Wrbowá sstiáwa 61.a
Mléč 148.a
Tykwowý Safft y woda 153.d
Porr 166.d
Diábljk aneb Gesstěr 187.d
Podražec 217.a
Dobrámysl 241.c
Máta 247.a
Saturege 253.b
Komonice 257.b
Rauta 259.d
Gelenj kořen 282.c
Swizel 285.c
Bukwice 239.b
Makowý Safft 383.b
Den a Noc 404.a
Angelika 423.c
Pjžmo s Olegem Rmenowým 17.a
Slézowý Safft 134.b
Bljnowý Safft 386.c
Oleg Břeskwowých gader 84.a
Oleg gader Meruňkowých 84.d
Safft pečené Cybule 168.b
Czesnek w Dřewěnném olegi 169.b
Flastr na Ruku 197.c
Flastr z Anýzu 268.c
Sstiáwa z Konopj 324.a

4. Vssi wředowité a kalowité hogj.

Ssaffrán 19.a
Truskawec 332.c
Psý wjno 389.a
Kadidlo s Wjnem sladkým w vssi pusstěné 24.a
Králowské kopjčko 192.c
Sumachowé listj w lauhu 68.a
Gahody Myrtyllowé 71.d
Granatowé Wjno 77.b
Pastussj tobolka 175.d
Terpentýna s Olegem dřewěnným a medem 28.a
Lycium 58.b
Ořechowého listj Safft 95.c
Wjno Podražcowé 217.a
Skussený lék z Porru a desstowých čerwů 167.a 169.d
Kauřenj Pelyňkem 235.d
Konopný Oleg 324.a
Chmel 461.d

Nedwědj Pazneht 281.b
Sideritis 356.b

5. Czerwy w Vssjch mořj.

Dřjnowý Oleg 28.a
Mléčnatost Fjkowá 101.c
Marulka 250.d
Safft Zemězluči 213.a
Safft Hořcowý 214.b
Safft Pelyňkowý 235.d
Safft z Konopj 324.a
Safft z Wlaského Kopru 276.b
Máta 247.a

IX.

Lékařstwj potřebná Chřjpjm a Nosu.

1. Krwotok aneb krew z Nosu tekaucý tyto wěcy stawugj.

Stromowý Mech 15.d
Agsstein 40.c
Kadidlo, Aloe, Bjlek od wegce a Ocet 24.a
Kaffe, Leyno Oslowé a Swinský ořech 30.d
Suchá Fermež s bjlkem wagečným 34.a
Dubowé kůlky 64.b
Truskawec 332.b
Dobrý Prássek 77.d
Safft Trnkowý 90.b
Pastussj Tobolka 175.d
Kuřinoha na čelo přiwázaná 143.a
Gisté skussenj o Gitrocéli 145.b
Flastr z Porru 166.d
Safft Cybulný s Octem do Nosu 168.b c
K čerstwé Cybuli woněti 168.c
Kokossku w ruce držeti 175.d
Dwoge dobré lékařstwj z Swinského Ořecha 186.d
Rozchodnjk 209.a
Přeslička 370.d
Kmjn s Octem 270.b
Bukwice 329.b
Barwjnek na Hlawě a okolo hrdla 334.b
Pětiljstek na Czele 364.b
Woda Wlčjho máku na gátra 384.b
Hauba s Winným Octem na lůně 460.b
Lipowá gadýrka s Octem 52.a
Myrtowé listj 71.d
Nátržnjk 366.b c
Czernidlo 109.a
Lněné semeno 115.d
Kuřjnoha 143.a
Gahodnjkowý kořen 367.c
Husý meydlo 360.c
Wrbina 331.c
Falessný Kmjn černý 284.a
Ferula 282.a
Marulka 250.d
Syrysstiowá Bylina 411.c
Kopřiwy 409.c
Krwawé kořenj 373.d
Rauta na Hrdlo zawěssená aneb do nosu wprawená 260.a
Hadj kořen 331.a
Bolus Armenus 331.c
Zanykl 365.a
Chmeljk 388.b
Kořen Chrpowý zweykaný 151.c
Rosyčka Slunečná 470.c
Gahodnjk w ruce držaný 367.d

2. Ozhřiwku a Reumu zastawugj.

Kmjn černý 284.a
Kořen Psýho gazyka 353.a
Kauřenj od Lněného semena 115.d
Pára z Wssedobru 275.d
Ssalwěg polnj 312.d
Kauřenj Styraxem 22.b
Kaděnj Ladanum 54.c
Mátowé listj na Hlawě 247.a

3. Zbytečné Masso, Wředy a Raka Nose hogj.

Cypřissowé ořechy s Fjky 32.c
Dráčowý Safft 189.b
Břečtanowý Safft 283.a
Osladyč 446.d
Myrtowé listj 71.d
Asa fœtida 265.c
Hadj kořen 331.a

4. Keychánj přiwesti hledeg napřed pod Tytulem, Wyčisstěnj Mozku.

5. K Tečenj Krwe z nosu pomáhá.

Safft z Kopřiw do nosu wprawený 409.b
Pjžmo 17.a
Máta 247.a
Oleg Jasminowý 21.c

6. Potracený Czich aneb woněnj nawracuge.

Rauta 260.c
Anýzowé Semeno y Kořen 268.b

X.

Lékařstwj Prsům, Plicem a Trubicy Chřtánowé vžitečná.

1. Proti Kássli, Dýchawičnosti, Dussnosti, těžkému a krátkému Duchu, od lipawých sslemů a nečistot w Prsech.

Wnitř.

Fiolowý kořen s medem a gečnau wodau 2.c
Kalmus v Wjně aneb Medowině 4.b
Pitj z Kopytnjka 10.a
Wjno Kopytnjkowé 10.a
Skořicowá woda 13.b
Traňk Kozljkowý 11.b
Kostowý kořen 14.b
Agaricum 28.a
Womanowý kořen w Cukru 20.c
Galowcowá zrna 53.b
Wománkowé Wjno 20.c
Woman s Lékořicý 20.c
Dwě dobré Lektwaře z Womanu 20.d
Myrrha gako Bobowé zrno požřená 22.c
Kadidlo s Agarykem w gisse Jzopowé 23.d
Borowé ssissky 25.b c
Terpentýna w sskořepině wagečné 31.d
Kalmus w Cukru strogený 4.b
Lektwař z Klássterské Chwogky 35.b

Lektwař

Registrum.

Lektwař z Bobků 36.d
Mandly a zwlášťe hořké 92.b
Prysťyřice z Mandlowého Stromu 93.a
Oříšky Pistacye 93.d
Indyanský ořech o Fíky 96.a
Fíky s Jzopem wařené 100.d
Fíky w Reynském wjně wařené 100.d
Fíky w paleném Wjně močené 101.a
Lektwař z Lněného semena 115.b
Lněný Oleg pitý 115.d
Gicha Sspinákowá 137.c
Rzepa w Mágowém másle wařená 125.c
Gicha z Rzetkwe 127.d
Karoty w sladkém Wjně 130.a
Hořčičné lístj s Cukrem wařené 161.d
Porr o Gečmenem aneb medem wařený 166.c
Skussenj o pečené Cybuli 162.d
Čeřinek wařený 169.b
Hořčice žlutá 171.a
Pepř 179.b
Řeřichowé semeno s medem 173.b
Kořen Gisserowý pečený 187.b
Troge dobré lékařstwj z Aronowy brady 189.b
Mořská Cybule pečená 193.d
Ocet Cybule Mořské wýborný 194.a
Dobré lékařstwj z Hořce 214.b
Podražec 216.b
Lékořice 217.d
Dobrý trauk pro Prsy 218.a
Dragant 227.a
Brotan 236.d 237.a
Weronyka 238.a
Wýborný trauk z Jzopu 239.b
Koprnjkowý kořen 5.a
Woda Marulkowá 250.d
Lektwař z Draganta 227.b
Wjno Jzopowé 239.b
Trauk z Dobrémysli 241.b
Woda Dobrémysli 241.c
Wjno Ssalwegowé 245.d
Wjno Thymowé 252.b
Woda Majoránowá 255.c
Saffr Womanowý o Medowinau 20.d
Mandlowé mléko 92.d
Woda Worličkowá 205.d
Kořen Máčky mořské 227.d
Woda Brotanowá 237.d
Wjno Weronykowé 238.b
Woda Petrželná 273.b
Kopr Wlašký w Cukru 276.c
Woda Wlašského Kopru 276.d
Trauk Peltramowý 278.c
Woda Kawiasowá 341.b
Swlačce o Womanem 359.a
Woda Gahodowá 367.d
Woda Bedrnjkowá 373.d
Woda Werbenowá 380.d
Wjno wařené 459.b
Loch passularum 460.d
Calsia 12.c
Skořicowý Oleg 13.c
Pseudocostus 14.c
Styrax 22.b
Prysťyřice Dřjnowá 28.a
Agaricum 28.b
Cycwár 180.d
Planá Hořčice 176.d
Sléz 133.d
Mastix 29.c
Cypřissowý Oříssek 32.c
Bobowý hrách 119.b
Bawlnné semeno 116.d
Lycium 58.b
Kassyany 67.a
Prysťyřice Wissňowá 74.c
S. Jana Chléb 76.a
Kdulowý Saffr 82.a
Břestowá gádra 83.d
Sebestien 90.d
Jujuby 91.b
Lístowé ořechy 98.a
Pssenična mauka 104.a
Kasse z Owesné mauky 108.b
Rzecké Seno 113.c
Mléj hrách 123.b
Mléčowý Saffr 147.d
Gitrocélowý Saffr 144.d
Tykwowá woda 153.c
Okurkowé semeno 155.a
Kerblíkowý Saffr 158.d
Kozybradka 164.b
Trasum 165.a
Turecká Rzeřicha 176.a
Kopjčko Králowské 192.b
Zemežluč wetssj, Rhaponticum 212.b
Prostřelené kořenj 215.b
Pjmetenjk wlastý 323.c
Ožanka menssj 288.a
Ožanka wetssj 288.d
Petržel Alexandrynská 274.b
Anýz 267.d
Asa fœtida 265.b
Sagapenum 264.b
Galbanum 264.a
Ammoniacum 263.c
Opopanax 263.a
Ženský wlas 430.a
Seseli 261.c
Gelenj kořen 282.c
Medwědj Pazuchy 281.b
Deyworce aneb Olessnjk 277.d
Čeřenková bylina 290.b
Swalnjk Králowský 339.b
Kawiaa 341.a
Plicnjk 376.b
Petum aneb Tabak 387.b
Lupene wetssjho kořen 419.d
Angelika 423.c
Isopyrum 425.c
Fiolowý Syrup 426.b
Zemský Kassran aneb Tužebnjk 307.b
Kopr Wlastý 276.b
Majoráma 255.a
Thym 252.a
Máta 247.a
Dobrámyssl 241.b
Rzepjk aneb Searček 361.a
Amjn černý 283.d

Meduňka 295.b
Koňské kopyto obecné 301.d
Hroznowá bylina 303.b
Stechas 240.b
Ssalwěg 245.b
Mateřjdausska s Lékořicý a Anyzem 254.b
Rauta 259.a
Wssedobr 275.a
Kmjn s Fjky 269.d
Kmjn s Octem 269.d
Scordium, Wodnj Czesnek 289.d
Heřmánek aneb Rmen 317.a
Gablečnjk 294.b
Bukwice 328.c
Dobré lékařstwj z semena Kopřiwowého 409.a
Trogice aneb Trogan 427.b
Lektwař z Posedu 456.d
Teplý Ocet pitý 460.a
Rozynky s Wjnem 460.d
Chebdj s wjnem 466.a
Planý Ssaffrán s Cukrem 467.d

Zewnitř.

Oleg z Jndyanských ořechů 96.a
Rosmaryna 280.a
Pára z Kalmusu do hrdla pusstěná 4.b
Kauřenj z Koňského kopyta 301.d
Bukwicowý safft na prsy potjraný 329.b
Nohy zespod Czesenkem a máslem třjti 169.d
Oleg Marulkowý 251.a

2. Proti Kássli od subtýlných Flusů a ostrých wlhkostj pocházegjcýmu.

Fiolowý Syrup pomalu požjrati 426.b
Makowý Syrup 382.d
Sebesten 92.d
Arabské gummi 59.c
Jujuby 91.b
Kasstany pečené s Cukrem 67.a
S. Jana chléb wařený 76.b
Lektwář z bjlé mauky, mléka a másla 104.a
Kasse z mauky Owesné 108.b
Sléz wařený 133.d
Sspinák 137.c
Kořen wysokého Slézu 134.d
Kuřinoha 143.a
Tykwowá woda s Cukrem 153.c
Mléko z Melaunowých gader 156.a
Lékořice 217.d
Lektwař z Makowého semena 382.d
Rozynky s wjnem 460.d
Sklennj bylina aneb Den a Noc 404.a
Konopě 323.d
Lektwař z Kmjnu krámského 270.a
Lekno aneb Sstuljk 313.d
Galbanum 264.a
Tabák 373.b
Prsnj dobrý traňk 218.a

3. Proti Kássli malých Dětj.

Fiolowý Syrup 426.b
Wlasský Kopr s mlékem 276.b
Lektwař z Kmjnu krámského 270.a

4. Proti wychrkowánj krwj.

Wnitř.

Woman s Růžowau Lektwařj 20.c
Kadidlo s wodau Gitrocélowau 23.c
Mastix 29.c
Cypřissowé ořjssky 32.c
Terpentýna w Sskořjpce wagečné 31.d
Fermež suchá s Růžowým Cukrem 34.a
Agsstein 40.c
Dřistalowý Safft 49.a
S. Jana Wjno 50.c
Z Dubowého listj pitj 63.d
Žaludowé ssesselinky 64.a
Daktyle 69.b
Zdrawá woda z Dubowého mágowj 64.a
Neywnitřněgssj kožka od Kasstanů 67.a
Woda Hadjho gazýčka 191.d
Woda Přesličkowá 370.d
Tamarysskowé owoce 44.c
Woda Ptačjho zobu 52.a
Lipowé vhlj Octem vhassené s Račjma očima 51.d
Hypocistis 55.c
Lycium 58.b
Semeno Wrbowé s wodau Gitrocélowau 61.a
Pantofflowé aneb Kornaté dřewo 65.b
Myrtowé gahodky 71.c
Ferule 282.a
Přeslička 370.c
Zagečj noha 346.b
Wrbina 333.a
Wrat se zase 315.d
Kwět milosti 378.a
Gehlice 359.d
Barwjnek, Zymostráž 334.a
Czerwený Zwonček 335.c
Rzebřjčkowý Safft 414.c
Swalnjk skalnj 338.a
Bukwice 325.c
Mateřjdausska 252.a
Granátowé wjno 77.c
Růžička S. Mařj 290.d
Bjlý trn 222.c
Aloe 230.d
Rhabarbarum 211.c
Wranj noha planá 146.d
Wranj noha 146.d
Kasstany 67.a
Kdulowý Safft 82.a
Granátowá gadra vsussená 77.ab
Kdule pečené 81.d
Máta 246.d
Pryskyřice Břeskwowá 84.a
Nysspule s wodau Kuřjnohy 95.b
Wlas ženský 430.a
Pryskyřice z Mandlowého stromu 93.a
Been aneb Limonka 345.b
Lektwař z Kleistrum bjlé mauky 104.a
Kasse sskrobowá s Cukrem 104.d
Sspelta s Telecými nohami 107.b
Isopyrum 425.c
Winného listj Safft 458.d
Kuřjnoha 143.a
Gitrocél 144.d
Plicnjk 376.bc
Lektwař Makowá 382.d
Skussená lektwař 145.b

Plesska 150.c
Kokosska 175.d
Porr s Myrtowým semenem 166.c
Hadj gazýček s Přesličkau 191.c
Rhapontykum 212.b
Truskawec 332.a
Hadj kořen s Růžowým Cukrem 330.c
Swalnjk w čerweném Wjně 336.a
Zanykl 364.d
Lupen wětssj 419.d
Nátržnjk, Růžowá Lektwař, *Bolus Armenus* 366.a
Růžowá paupata 57.c

5. Proti neduhům Plic, wředu a Takowu, odkudž suchá nemoc Phthisis, aneb Sauchotiny pocházegj.

Wnitř.

Borowé ssissky 25.b
Terpentýna w sskořjpce wagečné 31.d
Experimentum proti takowu z Gilmu 42.c
Gummi Arabské 59.c
Mandly hořké 92.b
Mandlowá poléwka a Gečná kasse 92.c
Liskowé ořechy s Rozynkami 98.a
Cytronowé kůrky 78.d
Prsnj traňk z Lékořice 218.a
Wjno Krwawého kořenj 373.d
Woda Werbénowá 380.d
Slunečná Rosyčka 470.c
Kasse z Sskrobu a Cukru 104.d
Lněné semeno s Rozynkami 115.c
Sléz gakkoli požjwaný 133.d
Kořen wysokého Slézu 134.d
Kapusta aneb Zelj 138.d
Woda Gitrocélowá 144.d
Lékořice 217.d
Mléko z gader Melaunowých 156.a
Weronyka 238.a
Chlupáček 340.a
Scordium 259.d
Gehlice 359.d
Experimentum z Hroznowé byliny 303.b
Zanykl 364.d
Experimentum o Bedrnjku 372.c
Plicnjk 376.bc
Rozynky malé 460.d
Makowý Oleg 383.a
Diwizna 416.b
Agssteyn 40.d
Planý Kerbljk, Myrrhis 422.d
Rmen 317.a
Indyanský ořech 96.a
Ssalwěg 245.b
Poterion 229.a
Poponec 203.c
Kozý brádka 164.b
Nedwědj Pazneht wlastý 225.a
Stœchas 240.b
Czapjnůsek 305.c
Bukwice 328.c
Kostiwál 336.a
Kunygundin traňk 361.d
Pětiprstek 363.d
Lektwař z Dragantu 227.b

XI.

Lékařstwj vžitečná a prospěssná Srdcy.

1. Srdce posylugj tyto wěcy.

Wnitř.

Skořice a woda gegj 13.bc
Manus Christi s wodau Skořicowau 13.c
Pižmo pité y natjrané 17.a
Womanowý kořen 20.c
Syrup Růžowý 56.c
Myrtowé gahůdky 71.c
Rosmarynowá woda 280.b
Skořicowý oleg 13.c
Ambra 17.c
Maliny 358.b
Piwoňka 322.a
Mocná woda z kyselých wissnj 74.b
Granatowá gablka 77.b
Cytronowá gablka 79.a
Cytronowé kůrky 78.d
Pomorančj 79.d
Srdečné semeno 469.d
Borák a Wolowý gazyk 350.b
Zagečj dětel 299.b
Meduňka 295.b
Musskátowý kwět 97.b
Doronicum 165.c
Cycwar 180.d
Cycwárowé Wjno 180.d
Ragská zrna 181.d
Karaffilátowá lektwař 182.c
Hřebicky Krámské 184.b
Fiolowý Syrup 426.b
Scurzonera, Hadjmord 325.a
Pomorančowého kwětu woda 79.d
Winné chuti gablká 81.a
Hrussky 82.d
Karaffilátowý Syrup 182.d
Ssalwěgowé wjno 245.d
Majoranowa lektwař 255.d
Woda Wlaského kopru 276.d
Benedyktowý kořen 347.c
Nátržnjk 266.a
Woda Nátržnjkowá 366.d
Woda Gahodowá 367.d
Alchermes 372.a
Woda Bedrnjkowá 373.b
Rosyčka Slunečná 470.b
Fiolowý ocet 310.b
Lawendulowý ocet 9.b
Leknowý oleg a mast 314.a

2. Proti třesenj aneb třepetánj Srdce od žluči do žaludka se wyléwagjcý pocházegjcymu, prospjwagj.

Dráčowý safft 49.a
Granatowá gablka 77.b
Růžowý Syrup 56.c
Conditum Citri 78.d
Woda Worljčkowá 205.d
Dřewo Aloes s Wjnem 332.c
Borák s Wolowým gazykem 350.c

3. Proti omdléwanj a mdlobě.

Wnitř.

Skořicowý Oleg 13.d
Galgan 6.b
Skořicowá woda 13.c
Woda Nardu Jndyanského 6.d
Obecný Sspikanard a Lawendule 5.d
Pjžmo 17.a
Ambra 17.b
Bazalika s Wolowým gazykem wařená 162.d
Cycwarowé wjno 180.d
Karaffilát 182.c
Wjno Karaffilátowé 183.b
Saturege s Wolowým gazykem 253.a
Lektwař Rosmarynowá 250.a
Dobrý traňk 287.a
Znamenitý ocet aneb woda z Konwallium 293.d
Ragská zrna 181.d
Macaleb 52.d
Doronicum 165.c
Worljčk 205.c
Lilium 291.c
Sspikanard a Lawendule natřená 9.b
Pjžmem natjrati 17.c
Růžowá woda 57.a
Oleg Lawendulowý 9.b
Růžowý ocet 57.a
Poleg v nosu držeti 243.a
K Okůrkám woněti 155.a
K Melaunům woněti 158.b
Oleg Hřebjčkowý 184.d
Woda Ssalwěgowá 245.d
Bazalika w octě močená 163.a
Karaffilátowý ocet 183.a
Hřebjčkowý Ocet 184.c
Balssamowé listj čerstwé 248.a
Saturege s Wolowým gazykem 253.b
Rauta s winným octem 259.c
Konwalliowý ocet 293.d
Gisté skussenj o safftu Lupenowém 420.b
Benedykt 347.c
Woda Scurzoneræ 325.b
Epithema cordiale 183.b

4. Lékařstwj proti Smutku, hledeg o Melancholij pod Tytulem Hlawy.

XII.

Lékařstwj pro žebra Prsůw a Boky.

1. Proti Můře, kteráž w nocy dusý.

Piwoňkowá zrna w medu aneb v Wjně pitá 322.a

2. Proti wředu aneb klánj Bočnjmu kteréž Pleuresis slowe.

Wnitř.

Gesenowé semeno 39.a
Palmy bodlawé listj 47.d
Prsnj gahůdky, Jujuby 91.b
Mandlowá poléwka 92.c
Lékořice 218.a
Kozýbradka 164.b
Gečná krmička 105.d
Wjno z Kardu požehnaného 224.a
Woda Bedrnjkowá 373.d
Lněný Oleg pitý 115.d
Slézowá woda 134.a
Třebulowý safft s gečnau wodau a Cukrem 158.d
Experimentum z Wlaského Přjmětnjku 223.c d
Leknowá woda 313.d
Kawiasowá woda 341.a
Skussený lék z Wlčjho máku 384.a
Giný též skussený kus z Kopřiw 408.d
Fiolowý syrup 426.b
Pomorančowý Safft 79.d
Rhaponticum 212.b
Hořec 214.a
Trasum 165.a
Detel 298.b
Gablečnjk bjlý 294.b
Mělj 284.d
Sagapenum 264.b
Opopanax 263.a
Ostropes 225.a
Cžerwený zwonček 325.c
Mauřeninka 418.b
Thapsia 453.b

Zewnitř.

Terpentýnau mazánj 28.a
Oleg z Jndyanských ořechů 96.b
Dobry Flastr 105.d
Gicha z Lněného semena 115.c
Zelný kosstiál s sadlem Swinským 139.b
Skussený lék z Kapusty 139.c
Sladké gablko s Kadidlem 81.b
Kwas Pssenicný 104.c
Dobrámysl 241.c
Galbanum 264.b
Gablečnjk 294.c

3. Proti klánj a pichánj w Bocých od nadýmánj a wětrů wnitřnjch.

Wnitř.

Prustworec v Wjně pitý 4.b
Kozljk 11.b
Ssalwěg 245.b
Skussené lékařstwj z Trnkowého kwětu 90.a
Podražec 216.d
Rauta s zahradnjm Koprem 269.b
Womanowý kořen 20.c
Myrrha 22.c
Terpentýna 31.c

XIII.

Lékařstwj na Prsy aneb Cecky Ženské.

1. K zachowánj malých Prsůw.

Woda z Borowých ssissek palená 25.b
Safft aneb woda z Bolehlawu 398.a
Woda Hůsynůžky 425.b

2. Potracené mléko Matkám a chůwám zase nawracugj a rozhogňugj.

Wnitř.

Abrahamů strom 60.b
Halimus 47.b
Locyka 157.c
Mak Polský 198.d
Kozýbradka, Zelj a Pepř 105.d

Cyzrna

Cyzrna 117.b
Borákowé semeno 350.b
Dobrámysl 241.c
Kopr wlaský w Cukru 276.c
Woda wlaského Kopru 276.d
Woda Werbenowá 380.d
Sléz s Wlaským koprem a Anýzem 134.a
Kapusta s dlauhým Pepřem 138.c
Husý sstetka s Gečmenem 147.d
Mléčowý kosstiál wařený 147.d
Anýz 267.d
Zahradnj kopr 269.b
Wlaský kopr 276.b
Gelenj hubka s Pepřem 401.a
Děti Mandlowým mlékem kogiti 92.d
Rzepka, Rapunczeln 126.c
Bazalika 162.d
Czerný Kmjn 283.d
Kardus Marye 225.a
Wolowý gazyk planý 352.c
Kozý dětel 422.b

Zewnitk.

Bedrnjk druhý 373.a
Brotan na Prs přiložený 237.b

3. Sražené Mléko w Prsých rozpausstj.

Bobowá mauka s Ssalwěgj přiložená 119.b
Ssocowice v wodě a Soli wařená 122.b
Wssedobr 275.d
Apich wodnj 273.a
Rwa aneb polnj Cypřiš 327.c

4. Proti naběhlým Prsům po ostawenj Djtek.

Máta wařená a přikládaná 247.b
Apich wodnj 273.a

5. Mléko w Prsých sstawiti.

Skussený lék o Gitrocéli 145.c
Bolehlaw 398.a
Planá Rzetkew 128.b

6. Twrdé Prsy obměkčugj.

Mauka Wlčjho hrachu 123.c
Apich wodnj 273.a
Liliowý kořen s mlékem 292.a
Listj Skočce wětssjho 436.c
Kasstany 67.b
Polnj Cypřiš 327.c

7. Otok Prsů zaháněgj.

Reyže 109.d
Welmi dobrý Flastr 143.a 192.c
Momordyka w Lněném Olegi 458.a
Kadidlo, Bolus Armenus, Růžowý Oleg 24.a
Wlaský ořech, Rauta, Med 95.b
Pssenicné otruby s Rautau wařené 104.b
Hlawnj kus o Bobowé mauce 119.b
Sléz 134.b
Zlatohláwek 292.c
Planá Horčice 177.a

8. Zpukánj a rozsedliny Prsů hogj.

Oleg z Meruňkowých gader 84.d

9. Zwředowilé Prsy vzdrawuge.

Sspelta s Wjnem a Salpetrem 107.b
Kořen Wlaského Kopru 276.c
Kořen Lasstowičnjka 287.a
Gnaphalium 306.a
Myssj vssko 340.b

10. Zpukané Bradawice v Prsů hogj.

Semeno Bazalikowé 163.b

XIIII.

Lékařstwj proti nemocem Břicha a neyprwé Zialudka.

1. Žjzeň hasý.

Kuřjnoha pod gazykem 143.a
Lékořice 217.d

O Žjzni na Zymnicy stonjcých, hledeg pod Tytulem o Zymnicých.

Žjzeň po opitj 92.d
Swalnjk 336.a
Kyselý dětel 229.b
Leknowá woda 313.d
Gahody 367.b
Fiolowý Syrup 426.b
Tamarindy 70.a
Czerné gahody 73.a
Hrussky 82.d
Sswestky 89.b
Angurie 156.c
Locyka 157.c
Swalnjk skalnj 338.a
Chlupaté zelené gahody 49.d
Wissňowé wjno 74.b
Morusse 99.c
Traňk z Lékořice 218.a
Gečná woda prostá 218.b
Lektwař Fiolowá 309.d
Woda Gahodowá 367.d

2. Appetyt a chut k gjdlu zbuzugj.

Dřistal aneb Dráč 49.a
Chlupaté gahody 49.d
Wissňowé wjno 74.b
Ocet 460.b
Wýborná ssalsse z Horčice 171.d
Dobrá Lektwař 180.b
Ragská zrna s Anýzem a Wjnem 181.d
Kappary z Láku 195.b
Traňk z wody Hořcowé 214.b c
Agrest z nezralého Wjna 459.a
Suché hrozny Winné 459.a
Lektwař z Passtrnáku 130.c
Locyka 157.c
S. Jana wjno, Rybes 50.c
Tamaryndy 70.a
Syrup z Wranjch ok 72.d
Krussina 75.c
Ořjssky Pistacye 93.d
Czerwená Rzepa 130.a
Křen 128.d
Mrkew 129.b
Czakanka 149.b
Wjno 459.c
Gingidium 159.b
Stračjnůžka 160.b
Cybule 167.d
Pepř 179.b
Thymian 252.a

Saturege 252.d
Asa fœtida 265.b
Hrussky w Cukru 82.d
Morusse 99.c
Pelyněk z páleného Wjná 460.a

Zewnitř.

Dobré pařenj Žaludka hubau 460.b
Choditi na Pelyňku 236.a

3. K Zažjwánj pokrmů w Žaludku pomoc dáwagj.

Kalmus aneb Prustworec 4.b
Galgán 6.b
Pepř 179.b
Pečený Zázwor 180.b
Zázwor s Octem na chlebě 180.b
Omačka z Horčice 171.d
Zázwor 180.b
Ssaffrán 18.c
Prássek Bedrnjkowý 372.d
Pomorančowé kůrky 79.d
Ořechy wlaské zadělané w medu 95.a
Dřewo Aloes s Galgánem 232.c
Wjno Saturegowé 253.c
Woda Petrželná 273.b
Ragská zrna 181.d
Hřebičky 184.b
Saturege 152.d
Mateřjdausska 254.b
Anýz 267.d
Chléb s Anýzem pečený 267.d
Kmjn laučnj 268.b
Chléb s Kmjnem 270.a
Koryandr Cukrem potažený 271.c
Wlaský Kopr Cukrem potažený 276.b c
Bukwice na smočeném chlebě 328.d
Dobré přirozené samorostlé Wjno 459.c
Thym aneb Wlaská mateřjdausska 252.a
Máta 246.d
Wjno Benedyktowé 347.b

4. Studený Žaludek zahřjwagj a nestatečného mdlého posylugj tyto wěcy.

Kalmus a Skořice w Pelyňkowém Wjně 4.a
W Cukru zadělaný Prustworec 4.b
Jndyanský a Celtycký Nardus 6.d
Sspikanard a Lawendule 8.d
Skořice a prássek gegj 13.a b
Skořicowá woda 13.a
Myrrha v welikosti Bobu požřená 22.d
Mastix wnitř y zewnitř 29.d
Galowcowá zrna 33.b
Galowcowá woda 34.b
Galowcowý Oleg wnitř y zewnitř 34.c
Oleg plané Oljwy mazaný 62.c
Kůrky Pomorančowé strogené 79.d
Musskátowé kůlky 97.a
Pepř 179.b
Cycwár 180.b
Hřebjčky Krámské 184.b c d
Ragská zrna 181.d
Syrská Třebule 159.b
Kerbljk 158.d
Hedysarum 118.b
Skořicowý Oleg 13.d
Terebinthowé gahůdky 31.c
Cypřissowého stromu listj 32.d
Ladanum 54.b
Myrtowé gahůdky 71.c
Winná gablka 81.a
Hrussky 82.d
Ořjssky Pistacye 93.d
Wlaské ořechy w medu strogené 95.a
Kwas bjlé mauky přiložený 104.c
Zázwor 180.b
Anýz 267.d
Koliander 271.c
Kmjn 270.b
Marum 256.b
Weronykowá woda 238.a
Aloe 230.d
Dragoncell 188.b
Bukwice 328.d
Heřmánek 316.d
Rosmaryn 280.a
Melissa 295.a
Přjmětnjk wlaský 223.c
Rhabarbarum s Mastyxem zwcykané 211.c
Pelyněk 234.b
Pelyňkowé wjno 235.a
Máta 247.a 246.d
Wjno Ssalwěge polnj 312.d
Wjno Benedyktowé 347.b
Přespolnj Gatrnjk 362.d
Pepř s wjnem 459.d
Pálené wjno s Pelyňkem a Galowcem 460.a
Balssam s Malwazým 248.a
Wománkowé wjno 20.d
Pomorančowé kůrky 79.d
Prach zažiwacý z Pepře 179.b
Prássek z Ragských zrn 181.d
Wjno Karaffilátowé 173.b
Prássek zažiwacý giný 184.c
Traňk z Hřebjčků 184.c
Oleg Hřebjčkowý 184.d
Kořen Máčkowý 227.d
Woda Pelyňkowá 235.c
Pelyňek s Olegem na břicho mazaný 236.a
Woda Jzopowá 239.b
Wjno Ssalwěgowé 245.d
Woda Mátowá 247.b
Potočnj Rzeřicha 248.c
Woda Marulkowá 250.d
Oleg Marulkowý 251.a
Majorána s Pelyňkem 255.c
Wjno Majoránowé 255.d
Lektwař Majoránowa 255.d
Pálené Wjno z kořenj 460.a

5. Páry Žaludka dolů ženau.

Pečené Kdule aneb Hrussky po gjdle 81.d 82.a d
Koliandr Cukrem potažený 271.c
Wlaský Kopr w Konffektu 276.b

6. Záhu aneb pálčiwost Žaludka vhassugj.

Wnitř.

Tamaryndy 70.a
Dobré lékařstwj z Kuřjnohy 142.d
Dwě aneb tři Wykwe snědeny 165.d

Rozýbradka

Kozýbrádka 164.b
Lékořice 217.b
Dřeň Jagečj 299.b
Bukwice 328.b
Swalnjk Králowský 339.b
Dwadceti zrn Owesných 108.b
Wlašký Kopr w Cukru zadělaný 276.c
Woda Wlašského kopru 276.b
Planá Petržel 161.c

Zewnitř.

Dubowý list na gazyku držaný 64.a
Pupawa bjlá nad Stolem 219.b

7. Žrenj, hryzenj a kaušánj Žaludka vkládagj. Wnitř.

Zuzý sstěrky Sassi s Gečnau kassj 147.b
Geřřábj Bylina 152.c
Lékořice 217.b
Sspinát 137.c
Polig 242.b
Oleg Hřebjčkowý 184.c

Pálčiwau přenokrewnost Žaludka vkládagj. Wnitř.

Křjstálowý saffi 49.a
Locyka wařená 157.c
Sstuljk 313.b
Woda Gahodowá 367.b
Fiolowý Syrup 426.b 309.b
Lektwar Fiolowá 409.b
Granátowé Wjno 77.b
Limauny 79.b
Růžowá mast 57.b
Trnkowý Sassi 90.a
Gečmen 105.c
Angurie 156.b
Přjmětné kořenj 412.b
Chlupaté gahody 49.b
Planá Petržek 161.c

8. Nechutenstwj a dáwenj Žaludka zastawugj.

Wnitř.

Skořicowá woda 13.c
Dobré koláčky z Mastyxu 29.b
Sytj wonné s Pepřem 15.b
Suchá Fermež 34.a
Křjstalowý Sassi 49.b
Chlupaté gahody s pokrmy wařené 49.b
Rybes 50.c
Granátowá gádra vsušená 77.a
Chléb smáčený w Granátowém Wjně 77.b
Ždule pečené 81.b
Plané aneb pečené Hrussky 82.b
Břeskwe suché 83.b
Dřinky 86.b 87.a
Cyewár 180.b
Lišij Gaworowé 37.b
Agsstein 40.b
Sumach 68.a
Tamarindy 70.a
Granátowé Wjno w němž Ocel hassena 77.b
Nyssplule 85.b
Ceterak 314.b
Hřebjčkowý Oleg 184.b
Woda Mátowá 247.b
Mauka z Wossserussj 88.b
Trnkowé wjno aneb Trnky w sladkém Wjně wařené 90.a
Trnky přjstrogené 91.a
Oříssky Pistacye 93.b
Musstátowá kůlka pečená 97.a
Ragská zrna s Hřebjčky v Wjně 181.b
Karaffiát 183.a
Hřebjčky 184.a
Kopru zahradnjho semeno 269.a
Hřebjčky s Malwazým na topenicy chleba 184.c
Kosinaryn s Malwazým 280.a
Bukwice na smočeném chlebě 328.b
Hadj kořen s bjlkem od wegce 330.c
Dwoge dobré kolačky z Natržnjku 366.a
Ferula 282.a
Saturege 252.b
Kadeřawá Máta 248.a
Máta 246.b 248.a
Wykwe 165.b
Bobowý hrách 119.b
Slézowé semeno 134.a
Bjlý ern 221.c
Kopr zahradnj 269.a
Ostružiny 357.c
Chlupáček 340.a
Swalnjk Králowský 339.b

Zewnitř.

Flastr z Kadidla a bjlku od wegce 24.a
Růže aneb pytljček z Mastyxu 29.b
Gesenowá kůra 39.a
Kwas bjlé mauky 104.c
Mastyxowý Oleg 30.a
Pelyňkowy Oleg 235.b
Flastr z Fermeže suché 34.a
Lněný sjátek s Růžowým octem 57.a
Dubowá kůlka s Octem 64.b
Pařenj z Granátowých kůrek aneb kwětů 77.b
Flastr z Ždulj 82.a
Dobrý Flastr z Nyssplulj 95.b
Giný Flastr z Pelyňku a Octa 235.b
Dwoge dobré Lékařstwj z Máty a kwasu 247.a
Anýz w pytljčku 267.b
Dwogj dobrý lék z Kmjnu 269.b
Skussené lékařstwj 332.b
Winných zrn peyčky 459.b
Topynka s Malwazým a Hřebjčky 459.b
Nechutenstwj na Moři 234.b
Winstjně na Žaludek přiložený 460.c

9. Proti bolenj Žaludka dobrá Lékařstwj.

Wnitř.

Kadidlo 23.b
Agaricum 28.b
Dobrý koláček z Mastyxu 29.c
Mandlowý Oleg pitý 92.c
Wjno s Kozworem a Kmjnem 180.b
Hořec s Octem 214.b
Marulka 250.b
Saturege s Wjnem 253.b
Kopr zahradnj 269.a

Petržel 272.d
Heřmánek 316.d
Gisté skussenj 317.a
Rzop 239.a
Czakanka 149.b
Břečtan 202.d
Podražec 216.d
Gelenj gazyk 297.c
Oleg Hřebjčkowý 184.d
Wjno Thymianowé 252.b
Rauta s Ssalwegj 259.a
Kmjn Krámský 270.a

Zewnitř.

Kůže aneb Pytljček z Mastyxu 29.d
Mastyxowý Oleg 29.d
Pelyňkowý Oleg 235.d
Flastr z Pelyňku 235.d
Kadeřawý Balssam s Malwazým 248.a
Majorana s Wjnem 255.a
Anýz w pytljčku 267.d
Měchýř aneb pytljček z Rmenu 317.b
Planého Fjku Safft 102.c
Hieracium 152 c
Komonice 257.b
Listj winné 459.a
Petum aneb Tabák 377.b
Oleg Karaffilátowý 173.c
Pytljček na Žaludek 185.a
Pytljček z Pelyňku 336.a

10. Otok Žaludka vkládagj. Wnitř.

Nardus Celtycký s Pelyňkem 7.d
Mastix 29.c
Rzecké Seno wařené 113.c
Lněné semeno 115.d
Mléčowé listj 147.d

11. Proti otokům a wředům Žaludek opatrugj. Wnitř.

Kassia 12.b
Rhabarbarum 211.b

12. Žaludek skrze dáwenj aneb wýwrakem wyčisstugj tyto wěcy. Wnitř.

Rzepné semeno s wlažnau wodau pité 124.c
Rzetkew s Octem a medem gedená 220.d
Traňk pro dáwenj 239.a
Asa fœtida 265.b
Dřjnowý Oleg a Agaricum 28.a
Ořechowé ssissky 95.a
Lebedowé semeno 136.d
Melaunowý kořen 156.a
Kunygundy traňk 362.a
Narcyssowý kořen 456.a

13. Žaludek skrze Stolice wyčisstugj. Wnitř.

Cassia cum Hiera 12.b
Aloe 230.d
Aloephanginæ pilulæ 230.d
Rhabarbarum 132.d 211.b
Dwá dobrá Traňky z Sene 443.d 444.a
Terpentýna w sskořepině wagečné 28.a 31.d
Polnj Cypřiš 327.c
Bukwice 328.c d
Kunygundin traňk 362.a
Fiolowé Semeno 426.b
Len Matky Božj 431.b
Chmel 461.c

Wjce podobných Lékařstwj hledeg o Počisstěnjch, pod následugjcým tytulem Střew.

XV.

Proti nedostatkům Pupka.

1. Když Pupek wen wycházý. Zewnitř.

Dobrý Flastr 143.a 261.b
Chmeljkowé Semeno s Octem 388.b
Pupkowá bylina 419.a
Gelenj kořen 282.c

2. Když se Děti polomj aneb namohau.

Ssaffrán s Octem do žiwota daný 18.d

XVI.

Lékařstwj Střewům vžitečná.

1. Zatwrzený aneb zacpaný žiwot obměkčugj a otwjragj tyto wěcy.

Rzecké Wjno před giným gjdlem gedené 460.d
Sswestky wařené spočátku gjdla 89.a
Oljwky z láku neyprwé gedené 62.b
Sladké Mandly s Rozynkami a Cukrem 92.c
Plané Cyzrny 157.c
Plana Bazalika wařená 447.b
Terpentýna 31.d
Halimus 47.b
Horčice bjlá 161.d
Dřewěnný Oleg 62.b
Musa 71.a
Wissně 74.a
Sladké sswestky 89.a
Cytronowá gádra 79.a
Sebesten 90.d
Mladj wýstřelkowé Ořechowj 95.b
Morusse zralé 99.c
Kořen Morussowý 99.d
Gummi Morussowé 99.d
Fjky 100.d
Mléko Fjkowého Stromu 101.a
Hedysarum 118.b
Turecký Hrách 122.d
Czerwená Rzepa 130.a
Bljt čerwený 132.c
Wlčj hrách 123.b
Lebeda mořská 137.b
Manholt bjlý 142.b
Tykwowá woda 153.c
Stračjnůžka 160.b
Bazalika 162.c
Doronicum 165.c
Cybule 167.d
Czesnek 169.b
Zázwor 180.b
Mořská Cybule 193.d
Rzop 239.a
Ammoniacum 263.c
Nedwědj Pazneht w Klistýru 281.c
Gelenj kořen 282.c
Liliowý Oleg 291.d

Kopřiwowé

Kopřiwowé listj 409.d
Kapraďowé listj 445.d
Fiolowý Syrup 426.b
Polium 300.a
Detel laučnj w Klistýru 298.d
Sstiowjkowý list 131.b
Sléz wařený 134.a
Lebeda 136.b
Sspinák 137.c
Břeskwowý kwět gako Salát gedený 83.d
Salát z Hromowého kořenj 143.d
Prwnj poléwka z Ssocowice s Dřewěnným Olegem a Solj 121.d
Prwnj poléwka z Kapusty s Solj 138.c
Safft Kapusty s Solj 138.c
Sedmikrása menssj 320.d
Semeno Wlčjho máku 384.a
Mladistwj wýstřelkowé Posedu 456.d
Bez 465.a
Chebdj 466.a

2. Powlowná a lehká počisstěnj.

Wnitř.

Kassia 12.b
Zitný kwět 109.a
Lilium Konwallium 293.d
Mák růžkowatý 384.d
Rhabarbarum 211.b 132.d
Dwa dobrá traňky z Sene 443.d 444.a
Wjno Senowé 444.b
Aloe 230.d
Aloephanginæ pillulæ 230.d
Terpentýna w Sskořjpce wagečně 31.d
Syrup Růžowý také y dětem a těhotným ženám bezpečně dáti se může 56.c
Med Růžowý 56.d
Tamaryndy 70.a
Syrup z Trnkowého kwětu 90.a
Sebesten 90.d
Osládyč 446.c
Planý Ssaffrán 467.d

3. Sylněgssj počisstěnj a purgacý.

Wnitř.

Agaricum 28.b
Hermodactylus 403.b
Scammonia 440.d
Koloquintyda 451.a
Czerné aneb S. Ducha kořenj 432.c
Keychawka 434.b
Kolowratec 438.d
Wlčj lýko menssj 441.d
Wlčj Pepř 442.c
Mezereum 442.c
Elaterium 452.a
Skočec wětssj 436.c
Skočec menssj 436.d
Wlčj lýko wětssj 441.c
Wssiwá bylina 452.c
Posed 456.d
Apios 442.d
Planá Tykwice 451.d
Thapsia 453.b
Spartum 453.d
Janoffje 454.c
Skořicowá woda ku počisstěnjm přidaná 13.b
Safft z kořene ořechowého 95.b

4. Giná Lékařstwj, kteráž také horkokrewnost, sslemy a wodnatosti Stolicemi wen ženau a purgugj. Wnitř.

Fiolowý kořen w medu aneb w gečné wodě pitý 2.c
Kopytnjk 10.a
Safft Womanowý 20.d
Safft Rzessetlákowý 46.b
Polnj rutka 421.a
Syrup Rzessetlakowý 46.b
Krussina znamenitě purguge 75.b
Rhabarbarum Mnišské 132.b
Mladistwé zelj 138.c
Wjno z čerstwých a nowých Tykwj 153.c
Prach Swinského ořecha 186.a
Safft Swinského chleba 186.a
Týž Safft na pupek mazaný 186.c
Scilla, Mořská Cybule 193.d
Kappary 195.b
Pryskýřnjk s Rzeckým wjnem 197.b
Zeměžluč 213.a
Podražec 216.d
Peltram 278.c
Rzjmbaba s octem a Solj 315.c
Líčidlowé gahody a listj 333.c
Planá Bazalika obogj 447.b
Safft Mandragory 393.c
Slunečná bylina 449.c
Gratiola 439.d
Kokotice 463.b
Sesamoides 435.d
Barwjnek 334.d
Nedwědj pazneht 281.b
Dobrámysl 241.b
Pelyňek 234.c
Manna 39.b
Gilmowá kůra 42.c
Bodlawé palmy gahody 47.d
Sljwy 89.a
Sebesten 90.d
Soldanella 140.c
Planá Locyka 158.a
Rzeřicha 172.d
Penjžek 174.b
Koniklec 99.d
Rhabarbarum 211.b
Aloe 230.d
Rzop 239.a
Poleg 242.d
Thym, Wlaská Mateřjdausska 252.a
Posed 456.d
Přespolnj Gatrnjk 362.d
Osladyč 446.c
Chmel 461.c

5. Proti nemjrnému purgowánj. Wnitř.

Skussený lék z wody wařených Kasstanů 67.a
Plicnjk 376.a
Blessnjkowé semeno přigaté 388.a

Zewnitř.

Pytljček z Kmjnu 268.d
Kauřenj z Mastyxu a Kadidla 29.b

6. Plynutj

6. Plynutj žiwota, Běhawku, Auplawicy a Czerwenau nemoc stawugj.

Wnitř.

Mech stromowý wařený 15.d
Gelenj růžek 16.c
Myrrha v welikosti Bobowého zrná požřená 22.c
Kadidlo s wodau Gitrocélowau 23.c
Znamenitý prássek 23.d
Cypřissowý ořjssek 32.c
Paupata Růžowá 57.c
Suchá Fermež w wegcy aneb Cukru růžowém 34.a
Borowá kůra 25.d
Dřjnowá kůra 28.a
Gesenowá kůra v Wjně 39.b
Agssteyn 40.d
Dráčowý safft 49.a
Chlupatých gahod safft 49.d
S. Jana wjno, Rybes 50.c
Woda Ptačjho zobu 51.a
Suchá růže wařená 57.b
Drtiny Pusspanowé 58.d
Acatia 59.c
Gummi Arabské 59.d
Pitj z Dubowého mágowj 63.d
Žaludy 63.b
Daktyle 69.b
Oleg Hřebjčkowý 184.d
Woda Máťowá 247.b
Znamenitá woda z Mágowj Dubowého 64.d
Skussenj o wodě wařených Kasstanů 67.a
Tamaryssowé owoce 41.c
Hloh aneb Hlohyně 48.b
Woda z kwětu Lipowého 51.d
Cistus 53.d
Hypocistis 53.d
Ladanum 54.d
Růžowá woda 57.a
Lycium 57.b
Oljwowé listj 62.a
Prássek z Dubowých kůlek w desstowé wodě 64.b
Kornaté dřewo 65.b
Rhus, Sumach 67.d
Viburnus 68.c
Wranj oka 73.a
Suché Wissně 74.a
S. Jana chléb 76.b
Makowé semeno 383.a
Plicnjk 376.b
Myssj kaukol 369.a
Střjbrnjk 360.b
Wolowý gazyk čerwený 351.d
Ženský wlas 430.a
Netřesk 406.d
Androsace 413.b
Kwět milosti 378.a
Rdest wodnj 413.d
Ocet winný 460.a
Nezralé hrozny, Agrest 459.a
Diwiznowý kořen 416.b
Gahody 367.b
Stěničnjk 349.b
Granátowých gablek kwět 77.c
Planá gablka 81.a
Been, Limonka 345.b
Wstawáč 311.b
Lotus přespolnj 86.a
Gelenj gazyk 297.a
Scurzonera, Hadjmord 325.a
Wranj noha 146.b
Potočnjk 145.b
Manholt černý 142.b
Egyptský Bob 120.b
Bobowý hrách 119.b
Liskowých ořechů ssupiny 98.a
Morusse sussené 99.c
Owesná kasse 108.b
Indyanské Proso 111.c
Swaté Mařj růže 290.b
Swizel 285.c
Ferula 282.a
Kadeřawá Máta 248.a
Cycwár 180.b
Pastussj Tobolka 175.b
Wykwe 165.b
Plesska 150.b
Sléz Polnj 135.d
Kozý cecek 151.d
Wrbina 331.c
Granátowá zrna suchá 77.a
Granátowé wjno ocelowáné 77.b
Kdule pečené 81.d
Semeno Swalnjku Králowského 319.b
Plané aneb pečené Hrussky 82.d
Břeskwe suché 83.d
Nysspule 85.b
Dřjnkowé gahody 86.d
Dřjnkowé wjno 86.b
Wossterusse 88.b
Myssj vssko 340.a
Trnkowé wjno, aneb Trnky w sladkém Wjně wařené 89.d
Trnky do Cukru zadělané 90.a
Druhá gicha z Ssocowice 121.d
Ssocowice s ssupinami 121.d
Ssterbak aneb Czakanka w octě 149.b
Mandlowá poléwka s Sskrobem 94.a
Musskátowé kůlky pečené 97.a
Osladyč 324.d
Reyže s mlékem w němž sskřemenj hasseno 109.c
Woda wařená z Reyže 109.b
Sspelta s Telecými nohami wařená 107.b
Nezralé Morusse 99.c
Kasse z Mandlowého mléka a sskrobu 104.d
Piwoňka 322.a
Gečná mauka s máslem 105.d
Gisté skussenj 460.b
Hřebjčky 184.b
Czerweného zwonečka semeno 325.c
Hřebjčky s Malwazým na Chlebě 184.c
Karaffilátowý kwět 183.a
Rhabarbarum pečené 211.b
Dwě dobrá lékařstwj z Dobrémysli 241.b
Suchý Anýz 267.d
Truskawec 332.a
Lekno w čerweném Wjně 313.d
Barwjnek 334.a
Tabak 356.d

Přeslička 370.b
Zagečj noha 346.b
Pětiprstek 363.d
Dwa dobrá koláčky z Nátržnjku 366.a
Sſarlatowé gahody 273 a
Krewné kořenj 373.d
Sſtiowjkowé ſemeno 131.c
Gitrocél 144.d
Semeno Sytj vpražené 374 c
Chmeljkowé ſemeno 388.a

Zewnitř.

Giſté zkuſſenj o Kaučenj Maſtyru a Kadidla 29.d
Klaſtr z Fermeže ſuché, Kadidla a bſlku od wege 34.a
Giný Klaſtr z Dubowých kůlek a bſlku wageného 64.b
Liſtj Sſtětky zahradnj s octem a bſlkem 221.a
Woda k nohám z Cžerweného zwonečku 325.d
Giná woda k mytj noh z Nátržnjku 366 b
Oleg Zwoneček u červeného 326.a
Skuſſené lékařſtwj 332.b
Gadýrk a zrn winných 459 b
Myrtowé gahody 71 d
Klaſtr z Kdulj 82.a
Klaſtr z Hruſſek 83.a
Klaſtr z Dřjnek 87.a
Liſtj Woſſkeruſſowé 88.b
Gečná mauka 106.a
Lněné ſemeno 115.d
Zagečj noha 346.b
Huſý meydlo pod nohama 360.c
Hluché kopřiwy w ſtřewjcých 409.d
Paſtuſſj tobolka s Octem 175.d

7. Obzwláſſtně nemoc Cžerwenau hogj.

Wnitř.

Rhabarbarum pečené 211.b
Mandlowá polewka s Sſkrobem 92.c
Tržené kořenj 365 d
Dwa dobrá Koláčky z Nátržnjku 366.a
Lipowého kwětu woda 51.d
Gnaphalium 306.b
Rozchodnjk 208 d
Woda z Hadjho gazýčka 191 d
Mandlowé mléko 92.d
Koren wyſokého Slézu 134 d
Woda Slézowá pitá 134.a
Kuřjnoha 143.a
Tykwowé réwj 153.c
Hadj gazýček s Přeſličkau 191.c
Giſté lékařſtwj 211.b
Wrbina 331 c
Hadj kořen s Růžowým Cukrem 330.c
Swalnjk 336.a
Rzecké ſeno w Kliſtýru 113.d
Sſpelta w Kliſtýru 107 b
Plienjk 376.b
Slézowá gicha w Kliſtýru 134.a
Mocné lékařſtwj z Oſtružin 357.c
Skuſſenj o Hluchých kopřiwách 409 c
Zanyk 364.d
Mák 382.d
Lupenowý kořen 419.d
Winného réwj ručičky 458.d
Gnaphalium 306.b
Reyže 109.c
Zlatý traňk 308.b
Blje červený 133.a
Pleſſka 150.b
Břečtan 202 c
Dragant 227.b
Dobramyſl 241 b
Sſalwěg 245.c
Lauer 249.b
Scordium 289.d
Meliſſa w Kliſtýru 295.c
Stozrnjčko w Kliſtýru 303.d
Wrat ſe zaſe w Traňku 315 d
Angelſký traňk 324.c
Swalnjk Skalnj 338.a
Kořen Pſýho gazyka 353 a
Elatine 359 b
Petiliſtek 363.d 364.a
Rjebříčkowý ſafft 414 c

Zewnitř.

Rokoſſka 175.d
Oleg Zwonečka S. Jana 326.a
Mytj noh z Cžerweného zwonečka 325 c
Woda k nohám Nátržnjku 366 b
Giſté ſkuſſenj 332.b
Giné ſkuſſenj o Bránicy Skopowé 326 a
Lněné ſemeno w octě 115.d
Zrnka winná 459 b
Oſtružinowé liſtj s Pelyňkem 357.d

8. Břicha bolenj ſtřewnj žřenj a ſwrbánj od Sſlemu, aneb wětrnoſti pocházegjcy, Colica wůbec nazwané wkrocugj tato Lékařſtwj.

Wnitř.

Kiolowý kořen w Wjně 2.c
Kalmus w wjně 4.b
Přeſpolnj Sſpikanard 6.d
Kozljk 11.b
Lawendulowé wjno 9 b
Skořice 13.a
Prach z Skořice 13.b
Skořicowá woda 13.c
Koſtowý kořen 14.b
Lekwař z Terpentýny 28.a
Terpentýna w ſkořipce wageně 31 d
Gakowec v wjně wařený 33 b
Galowcowý oleg v Wjně pitý 34.c
Pitj z Bobků 36.d
Agſtein 40 d
Woda z Wřeſowého kwětu 45.a
Dřewenný oleg s gichau Rautowau pitý 62.b
Dřewenný oleg s Cukrem aneb Malwazým 62 b
Oleg Břeſkwowých gader 84 a
Mandlowý oleg ſamý aneb s Malwazým pitý 92.c
Halimus 47.b
Bodlawé palmy gahody 47.d
Lipowého kwětu woda 51.d
Macaleb 52 d
Drmek 60.b
Wrbowé liſtj 61.a
Plané Woſſkeruſſe 88.b
Mandly hořké 92.b

Oleg z semena Sesami 112.b
Mrkwowé semeno 129.b
Gelenj kořen bjlý 262.a
Persán 278.c
Přespolnj Rosmaryn 279.b
Ferula 282.a
Gelenj kořen 282.c
Zlatý traňk 308.b
Lasstowičnjk 287.a
Psaný traňk 297.c
Rmenowý oleg 317.d
Angelský traňk 324.c
Benedyktowé wjno 347.b
Střjbrnjk 360.c
Bedrnjk 372.b
Pseudohermodactylus 403.b
Piperát 195.d
Mužská wjra 228.c
Aloe 231.a
Dyptam 244.c
Plana Máta 246.d
Kadeřawá Máta 247.d
Doronicum 165.c
Sagapenum 264.c
Seseli 261.c
Majorana 254.d
Mateřjdausska 254.b
Marulka 250.d
Lauer 249.b
Karduus požehnaný 223.c
Orobaňka 163.d
Třebule 149.d
Deyworec 279.d
Opopanax 263.a
Mořská cybule 193.d
Drangoncell 188.b
Zubowa bylina 427.d
Sléz s Koprem wlastým á Anýzem 134.a
Kapusta w Slepičj gisse 135.d
Historia Galeni o Czesenku 169.b
Pepř 179.b
Cycwár 180.d
Pepř s pečeným Czesenkem 179.b
Wjno s Zázworem a kmjnem 180.b
Hořec 214.a
Angelika 423.c
Koňské kopyto weliké 301.a
Pelyněk s kmjnem 234.c
Diwiznowý kořen 416.b
Jzop a Kopr wlastý v Wjně 239.a
Rauta s Zahradnjm koprem 259.b
Kmjn laučnj 268.b
Kopr zahradnj 269.a
Kmjn krámský 269.b 270.a
Gisté skussenj 317.a
Rmen w poléwce z massa 317.a
Dobré lékařstwj z Konopj 323.d
Kopřiwy v Wjně 408.d
Zažiwacý prássek z Hřebjčků 184.c
Traňk z Hřebjčků 184.c
Oleg Hřebjčkowý 184.d
Worljčkowá woda 205.d
Kořen Máčkowý 227.d
Bedrnjkowá woda 373.d
Bzowá lektwař 465.a
Pelyňkowá woda 235.c
Woda Saturegowá 253.c
Oleg Rmenowý w poléwce 317.d
Woda Swalnjkowá 339.c
Woda Werbénowá 380.d

Klisterowánjm.

Lycium 58.b
Břeskwowý oleg 84.a
Klistér z Fjků a Rauty 101.d
Z Swinského ořecha 186.c
Z Fjků & Græco albo 101.a
Z Rauty a dřewenného Olege 259.b
Z Liliowého olege 291.d
Z Rmenowého olege 316.b
Gratiola 440.b
Coloquinthis 451.a
Jzop 239.a
Kmjn krámský 269.d

Zewnitř.

Zibet do pupka natřený 18.a
Galowcowý oleg namazaný 34.a
Pálené ořechy do pupka 95.b
Pssenicné otruby s Rautau 104.b
Pytljček z Prosa 110.c
Dobré lékařstwj domácy z přjze Lněné 116.a
Mauka Wlčjho hráchu s octem smjssená 123.c
Koňský Sstiowjk s Slézem a mlékem 131.d
Rzetkew na pupek přiložená 128.a
Worljček s Rmenowým olegem 205.a
Anýz w pytljčku 267.d
Kmjn laučnj w pytljčku 268.d
Měchýř aneb pytljček z Rmenu 317.b
Jasmjnowý oleg 21.a
Gečná mauka 106.a
Třebule 149.d
Benedykt 347.d
Thymian 252.c
Rzjmbaba 318.d
Pelyněk s Malwazým 336.a

9. Bolenj Břicha od Matky, hledeg mezy Audy rodjcými.

10. Žřenj aneb Psotnjk dětinský střewnj vkladagj. Wnitř.

Prássek Rautowý 259.b
Fiolowý kořen 2.c
Drobet Ssaffránu s mlékem 18.d
Worljčkowa woda 205.d
Swalnjkowá woda 339.c
Střjbrnjk v Wjně a wodě wařený 360.c
Nátržnjk 366.b

Zewnitř.

Skussený lék o Bránicy Skopowé 317.d
Czerwený zwonček 326.a
Kuřjstřewce 404.d

11. Czerwy aneb Sskrkawky w břisse wyhánegj a mořj. Wnitř.

Kosatcowý kořen 2.c
Cycwár 180.d
Kopytnjk 10.a

Ořechy

Ořechy 95.a
Morussowý kořen 99.b
Potočnjk, Sion 145.d
Doronicum 165.c
Cybule 167.b
Ruta 259.b
Kozý ruta 260.b
Mařena 286.b
Ozanka menssj 288.b
Gablečnjk 294.b
Koňské kopyto welikě 301.a
Matěřjdaussska 318.a
Wratyč 319.b
Truskawec 332.b
Agaricum 28.c
Mléko z Fykowého stromu 101.a
Zito 109.a
Planá Kapusta 138.b 140.a
Manhole 142.b
Cardamomum 181.d
Plané Kappary 195.b
Marulka 250.b
Thymian 252.a
Suchá Fermež 34.a
Halimus 47.b
Macaleb 52.d
Czerwjcy w Růžowé hnbicy 57.b
Piperát 195.b
Kardno Benedyktus 223.c
Pelyněk 234.c b
Konopě 324.a
Ephemerum non lethale 403.b
Sasse z kořene Womanowého 20.b
Mast z Pomorančjch wýborná dětem 50.a
Hrách Sstrkawičný y Gelenjm rohem 124.a
Rzepný Oleg 125.c
Woda Zemězlučí 213.b
Woda Pelyňkowá 235.c
Lekrwař Brotanowá 237.b
Přespolnj Gatrnjk 362.b
Wissňowá gadra 74.b
Rytjřská ostruha 74.b
Kawias 341.a
Kořen Peyřowý 354.c
Hnsý meydlo 360.c
Rzepjček 361.b
S. Kunygundy traňk 362.a
Otočnjk menssj 449.b
Piperát 195.b
Poponec 203.c
Brotan 237.a
Yzop 239.a
Dyptam 244.c
Máta 246.b
Kadeřáwý Balssam 247.b
Kostowý kořen 14.b
Trzené kořenj 365.b
Myrrha s Kuřjnohy wodau 22.b
Plesniwec 377.a
Gistá pomoc od Kaffru 30.b
Dráčowá sstiáwa 49.a
Limaunowá sstiáwa 79.b 80.a
Malicorium 77.c
Netřesk 406.c
Scordium 289.d
Pelynek 234.c
Limaunowá woda 79.c
Kappary 195 b
Břestwowý kwět w Cukru 83.b
Sebesten 90.b
Petum aneb Tabák 387.b
Dens caninus 403.b
Cyzrna močená 117.c
Experiment o prwnj gisse Ssocowice 122.b
Dobrý traňk z Sstrkawičného hrachu 124.b
Pupawa bjlá 219.a
Rzepné semeno a Limaunowý saffe 127.a
Semeno Sstiowjku obecného 132.a
Kapustowé semeno 138.b
Kuřjnoha 142 b
Rzeřicha 172.b
Hořčice bjlá 161.b
Gratiola 440.b
Czesnek 169.b
Momordyka 458.a
Kapradj 445.a
Karaffilát 183.b
Ocet samotný aneb s Gelenjm rohem 460.b
Mech mořský 412.b
Koryandr Cukrem potažený 271.c
Carduus benedictus 223.c
Mořská cybule 193.b
Czerckus 201 b
Geden scrupulus Rhabarbari 211.c
Hořec 214.a
Saffe gablečný s Ssaffránem 81.a

Zewnitř.

Kmjn černý 283.b
Ammoniacum 263.c
Kozý ruta 260.b
Seržlowé kořenj 215.b
Klastr z Kmjnu černého 283.b
Tabaco siue Petum 387.b
Oleg z chwosteisste 42.b
Gistě skussenj o Pomorančjch 79 b
Břestwowé listj na Pupek 83 b
Oleg z Jndyanského ořecha 96 b
Klastr z hrachu Sstrkawičného 124.b
Oleg Koloquintydy do pupka 451.b
Pálené wjno s medem aneb s žlučj wolowau 460.a
Experiment o Czesnku 170.a
Giný Experiment o Pelyňku 235.a
Znamenitý Klastr z Aloe 231.c

12. O Průtrži, hledeg mezy Audyrodjcými.

XVII.

Lékarstwj proti Neduhům Strewa zadnjho, Konečnjk řečeného.

1. Proti tomu, když se často na stolicy chce, a wssak nic wytlačiti nemůže, Tenasmus Latině ten nedobj slowe.

Zewnitř.

Dým z Kadidla w zadek paussceti 24.b
Kwět milosti 378.a
Kaurenj z kaučowého dřewa 26.a
Kaurenj z Terpentyny 32.a

Pára z Klásterské Chwogky w octě 35.b
Pařenj z Rzeckého sena 113.d
Wlčj hrách 123.c
Pařenj z Wykwj 166.a
Dobrámysl potraussená 241.c

2. Proti bolesti a otoku Zlatých žil.

Zewnitř.

Princypálnj kus o Meruňkowém olegi 84.d
Oleg Jndyanského ořecha 96.b
Lněný oleg 115.d
Znamenitý Flastr z Porru 166.d
Giný dobrý Flastr 257.b
Skussenj o menssj Ožance 289.a
Giné skussenj o Diwizně 416.c
Momordyka w olegi Lněném 458.a
Mléčowý safft 148.a
Pssenicné otruby 104.c
Ssocowice 122.b
Zlatohláwek 292.c
Rosmaryn přespolnj 279.b
Liliowý kořen 292.a
Heřmánek 317.c
Wranj oko 396.b
Swinský kořen 410.d
Polnj rutka 421.d

3. Zlaté žjly otwjragj.

Fiolowý kořen 3.b
Kuřimor 200.d
Z Cybulného safftu čjpek 168.b
Saffe Swinského ořecha 186.c
Zadek Fjkowým listjm třjti 101.b

4. Přjlissný tok Zlatých žil stawugj.

Wnitř.

Daktyle s trpkým Wjnem pité 69.b
Kuřinoha 143.d
Skussenj o Diwizně 416.c
Sumach 68.a
Hrusslowá woda 82.d
Raupowé kořenj 206.c
Swalnjk 336.c
Oleg z Jndyanského ořecha 96.b

Zewnitř.

Suchá Fermež na ně zaseypaná 34.a
Bawlna s wodau Gitrocélowau 145.c
Kuřimor samice 200.d
Zagečj noha 346.b
Kwět milosti 378.a

5. Wřed zadnjho střewa hogj.

Kadidlo 24.a
Popel winného Réwj 458.d

6. Fistule a spadánj Zadku.

Lycium 58.b
Drmek 60.b
Lněný oleg 115.d
Sstětka zahradnj 220.d
Fioly 309.b

7. Fjkowau bradawicy w témž mjstě.

Fjkowé listj 101.d
Gitrocél 145.c
Aloe 231.b
Aronowa brada s olegem 159.d
Kopr zahradnj pálený 269.b
Raupowé kořenj 206.d
Woda Koňského kopyta obecného 301.d
Psý gazyk 353.a
Lněný oleg 115.d
Wysoký Sléz 135.a
Gehlice 226.b
Gablečnjk 294.c d
Srprk 329.d
Experimentum o Psým gazyku 353.a
Giné o Swinském kořenu 410.d
Diwizna 416.c
Condylomata 269.b

8. Wlka zadnjho z daleké a mnohé chůze.

Dřjnowá kůra 27.d
Borowá kůra 25.d
Abrahamů strom 60.c

9. Když zadnj střewo z žiwota wycházý.

Trnkowý safft 90.b
Swinský ořech 186.c
Kuřimor 200.d
Myssj vssko 340.b
Hwězdowá bylina 423.d

Wjce o tom wiz dolegi mezy Lékařstwjmi proti wypadlé Matce ꝛc.

XVIII.

Lékařstwj proti neduhům Boků pod žebrami, Latině *Hypochondria* slowau. A Neyprwé Prawého Boku a Gater.

1. Rozpálená a horká Gátra hogj.

Wnitř.

Ssterbák a Czakanka gakýmkoli spůsobem vžjwaná 149.b
Sstiowjk obecný 132.b
Czakankowá woda s wjnem smjchaná 149.b
Czakankowý kořen zadělaný 149.b
Dobrá Gečná krmička 105.d
Dřistal s Psým wjnem 49.a
Tykwowé semeno 153.c
Zadělané w Cukru Tykwe 153.c
Okůrkowé semeno 155.a
Gadra Melaunowá w Cukru 156.a
Melauni zadělanj 156.a
Locyka 157.d
Zagečj dětel 299.b
Sstuljkowá woda 313.b
Gahodowá woda aneb safft 367.c d
Mořských okřehků woda 405.b
Liliowá woda 291.c
Lékořice 217.d
Woda Wlčjho máku 384.a
Woda Rosyčky slunečné 470.b

Zewnitř.

Růžowý oleg y mast 57.b
Maliny 358.c
Mořské řasy woda 405.b
Fiolowý oleg aneb woda 426.c
Netřeskowý safft 406.d
Psý wjno 389.a

2. Nedů-

2. Nedůžiwým a studeným gatrám slaužj. Wnitř.

Přespolnj Sspikanard 6.b
Skořice 13.b
Liskowé ořechy s Rzeckým wjnem 98.a
Rhabarbarum s Rzeckým wjnem 211.b
Rhaponticum aneb Zemězluč wětssj 212.b
Aloe 230.d
Borák 350.c
Přespolnj Gatrnjk 362.d
Isopyrum 425.c
Rosmaryn 280.a
Hřebjčky 184.b
Kozý brádka 164.b
Nedwědj Paznehe 281.b
Rozynky a Cybeby 460.b
Máčkowý kořen 227.d
Pelynek s olegem na břicho mazaný 236.a
Sarsa parilla 462.d

3. Zatwrzená a zacpaná Gátra proprawugj a otwjragj.

Wjno Benedyktowé 347.b
Zběhowý traňk 337.b
Mužská wjra 228.b
Poponec 203.c
Kuřimor 200.d
Sspikanard a Lawendule 8.d
Kopytnjk 10.a
Ssaffrán 18.d
Agaricum 28.b
Galowcowá zrna 33.c
Krussina 75.b
Mandly hořké 92.b
Morussowý kořen 99.d
Lebeda 136.d
Mléčowý safft 148.a
Ssterbák 149.a
Melaunowá gádra 156.a
Plana Petržel 161.c
Lasstowičnjk 204.c
Zahradnj Kardus 222.d
Gehlice 226.b
Aloe 230.d
Ssalwěg 245.b
Potočnj Rzeřicha 248.c
Mateřjdausska 253.d
Marum 256.b
Ammoniacum 263.c
Wlaský Kopr 276.c
Rosmaryn 280.a
Mařena 286.b
Gablečnjk 294.b
Zlatý traňk 308.b
Fiolowý kořen 2.c
Kalmus 4.b
Strogený Prustworec 4.c
Oxymel s gichau Prustworcowau 4.b
Nardus Celtický s Octem 7.d
Terpentýna w Czakankowé wodě wypraná a w Sskořipce wagečné přigatá 31.d
Francauzowé dřewo 55.d
Oříssky Pistacye 93.d
Epithymum, Kokotice menssj 463.c
Syrup Růžowý purgugjcý 56.c
Gicha hráchu Sskrkawičného 124.b
Heřmánek 317.a
Cyzrnowá gicha 117.c
Wjno Wissňowé 74.b
Woda Hromowého kořenj 144.a
Woda Celidonowá 204.c
Woda Worljčkowá 205.d
Woda Zemězluči menssj 213.b
Woda Máčkowá 228.c
Wjno Weronykowé 238.b
Dobrámysl 241.c
Wjno Ssalwěgowé 245.d
Woda Mátowá 247.b
Woda Petrželná 273.b
Woda Wlaského kopru 276.d
Woda Gahodnjkowá y gahodowá 367.d
Woda Werbénowá 380.d
Bzowá lektwař 465.a
Piwoňka 322.a
Passternákowé semeno 130.c
Hadjmord 325.a
Hromowé kořenj 143.d
Apich 172.d
Safft Swinského ořecha 186.a
Mysij vssko 339.d
Dobrý traňk z Mořské cybule 193.d
Worljčkowé semeno 205.c
Rhabarbarum 211.b
Rhaponticum 212.b
Scordium 289.d
Zemězluč menssj 213.a
Hořec 214.a
Bukwice 328.c
Pupawa bjlá 219.a
Stěničnjk 377.a
Pelynek 234.c
Gablečnjk 294.c
Woda Weronykowá 238.a
Werbéna 380.d
Len Matky Božj 431.b
Kappary 295.b
Polnj rutka 421.a
Gatrnjk trogilistý 299.d
Přespolnj Gatrnjk 362.d
Gatrnjk 375.d
Starček 361.b
Kunygundin traňk 361.d
Ženský wlas 430.a
Chmel 461.c
Kokotice 463.b

4. Otok gater vkládagj. Wnitř.

Nardus Celtica 7.d
Mastyx 29.c
Dřistalowé wjno 49.a
Rzecké seno wařené 113.c
Lněné semeno 115.c

Zewnitř.

Cyzrna s wodau Czakankowau 117.c
Ammoniacum 263.c

5. Žlautenicy aneb Žlautenku hogj. Wnitř.

Fiolowý kořen 2.c
Kopytnjk 10.a

Indyanský Nardus	6.d
Celtický Nardus s octem pitý	7.d
Obecný Sspikanard a Lawendule	8.d
Skořice	13.b
Pálená woda z kor Gesenowých	38.d
Břjzowá woda	42.a
Pseudocostus	14.c
Mech Dubowý	15.d
Ssaffrán	18.d
Agaricum	28.b
Galowcowý oleg	33.c
Tamaryssk	44.a
Planá Petržel	161.c
Planá Horčice	176.d
Celidonya menssj	206.c
Kardus zahradnj	222.d
Ostropes	225.a
Gehlice	226.c
Kaukolowé semeno	283.d
Rmenowý syrup	317.a
Kopřiwowý kořen	409.a
Stračjnůžky semeno	160.b
Lektwař z Ržjmského hráchu	124.b
Woda Hromowého kořenj	144.b
Woda Celidonowá	204.d
Woda Máčkowá	228.c
Woda Pelyňkowá	235.c
Dobrámysl	241.c
Woda Mátowá	247.b
Woda Marulkowá	250.d
Woda Wlaského kopru	276.d
Woda z Gahodnjku	367.d
Woda Werbenowá	380.d
Kerbljkowý safft	158.d
Chrpowý prach	151.b
Potočnjk, Sium	145.d
Ržepné semeno	127.a
Syrup růžowý purgugjcý	56.c
Tamaryndy	70.a
Rhabarbarum	211.b
Rhaponticum	212.b
Aloe	230.d
Pelyněk	234.c
Worljčkowé semeno	305.c
Weronyka	238.a
Celidonya s Anyzem	204.c
Werbena	380.c
Poponec	203.c
Zlatohláwek	378.c
Swinský ořech	186.a
Gatrnjk	375.d
Kopjčko Králowské	192.b
Polnj Cypřiš, Rwa	327.b
Poléwka z Cyzrn	116.c
Swizel	285.b
Heřmánek	317.a
Sstiowjk	132.a
Mnišské Rhabarbarum	133.b
Znamenitý traňk z Kapusty	139.a
Giný traňk z Rosmaryny	280.a
Dobré lékařstwj z Mařeny	286.b
Prawdiwé zkussenj z Lilium	291.d
Dobrý traňk z Sladké wrbky	450.b
Hromowé kořenj	143.d
Czakanka	149.b
Mořská cybule	193.d
Pupawa bjlá	219.a
Weronykowá woda	238.a
Wolowý gazyk čerwený	351.d
Apich	272.d
Wssedobr	275.c
Ceterak	314.d
Bukwice	328.c
Ržepjček	361.b
S. Kunygundy traňk	361.d
Petiprstek	362.d
Gahodowá woda aneb safft	367.c
Ambrožka	368.c
Židowské wissnt	389.b
Polnj rutka	421.a
Ženský wlas	430.a
Len Matky Božj	431.b
Kokotice	463.b
Gehlice Wlaská	466.d
Lebeda	136.d
Krussina	75.b
Ržjmský hrách	124.b
Manholt	142.b
Horčice bjlá	161.d
Cžesnek	169.c
Mužská wjra	225.b
Lomikámen	344.a
Nedwědj pazneht	281.b
Marum	256.b
Máta	247.a
Poleg	242.d
Ryzop	239.a
Piwoňka	321.d
Wolowec	319.d
Koňské kopyto	301.d
Polium	200.b
Myssj vssko	339.d
Měsyček	448.c
Elaterium	452.a

Zewnitř.

Gatrnjk	376.a
Kokosska w Střewjcých	175.d
Dobrámysl	241.c

6. Počátečnj Wodnotedlnost vzdrawugj.

Wnitř.

Fiolowý kořen s Rhabarbarum	2.c
Sstiáwa čerstwého kořene Kosatcowého	2.d
Znamenitá lektwař z Fiolowého kořene	2.d
Planý Galgan	5.d
Decoctio z Sspikanardu	8.d
Kopytnjk a wjno geho	10.a
Skořice	13.b
Cyzrnowá gjcha	117.c
Myrrha s Ržepjčkem	22.d
Lauh Galowcowý pitý	31.c
Břeskwowý kwět gako Salát gedený	83.d
Soldanella	140.c
Kali	141.c
Experiment z Cybule a Wlaského kopru	167.d
Giný z Ponetského Pelyňku	234.c
Diwné skussenj z Lasstowičnjku	380.c

Wlaský

Wlaský kopr 276.c
Olusatrum 274.b
Sagapenum 264.c
Safft Břjzowý 42.a
Gilmowá kůra 42.c
Drmek 60.b
Krussina 75.b
Rzepné semeno 127.a
Smrdutý Rmen 318.a
Bukwice 328.c
Pseudocostus 14.c
Agaricum 28.c
Fjky 100.d
Passternákowé semeno 130.c
Potočnjk 145.b
Wranj noha 146.d
Planá Locyka 158.b
Jndyanský Pepř 178.c
Kuřjstřewce 200.c
Prostřelené kořenj 215.b
Kardus zahradnj 222.d
Ostropes 225.a
Gehlice 226.c
Wjra mužská 228.b
Pelyněk 234.c
Dobrámysl 241.b
Poleg 242.d
Mateřjdausska 253.d
Majorána 254.d
Marum 256.b
Anýz 267.d 268.a
Pětiprstice 312.a
Lilek ospalý 391.a
Gratiola 439.d
Tabak 387.b
Werbéna 380.d
Kunygundin traňk 361.d
Polium 300.b
Lupen 298.b
Liliowá woda 291.c
Ožanka menssj 258.d
Mařena 286.b
Bzowá hubice 465.c
Apios 442.d
Cymbálek 408.a
Comp. dia Carthami 467.d
Mocná Lektwař 451.d
Cžesnek a Zemězluči 169.c
Krussinowá kůra 75.a
Woda Pelyňkowá 235.c
Wjno Rzopowé 239.c
Wjno Majoránowé 255.d
Lektwař Bzowá 465.a
Safft ořecha Swinského 186.a
Kopičko Králowské 192.a
Mořská cybule 193.d
Rhabarbarum 211.b
Rhaponticum 212.b
Pupawa bjlá 219.a
Aloe s Mastixem 230.d
Rauta 259.a
Apich 272.d
Wssedobr 275.c
Len Matky Božj 431.a
Wlčj lýko wětssj 441.c
Střjkawá tykwice 451.a
Cžerné kořenj 432.d
Bzowý kořen v Wjně 464.d
Bzowých gahůdek safft 465.a
Kořen od Chebdj 466.a
Winsstjř 460.c

7. Otok břicha vkládagj.

Flastr z planého Galganu 5.d
Flastr z Rzopu 239.c
Giný z Fjků a Pelyňku 101.c
Z Rzetkwe 128.a
Z Horčice a moče 172.c
Rauta s Fjky v Wjně 259.d
Euphorbium 265.a
Pssenice 103.d
Krussina 75.c
Gečmen 105.d

8. Oteklé nohy.

Znamenitý Flastr z Sspargánu 348.d

XIX.

Lékařstwj proti Neduhům lewého Boku a Slezyny.

1. Zacpanau a oteklau Slezynu otwjragj a ztenčugj. Wnitř.

Tamaryssowé listj 44.d
Nadoba picý z Tamaryssowého dřewa 44.d
Experimentum o Krussině 75.b c
Kůra od Kapparů 195.a
Safft a korbel z Břečtanu 202.c
Dobré lékařstwj z Gelenjho gazyka 297.b
Giné zkussené lékařstwj 297.b
Ceterák 314.d
Bukwice 328.c
S. Kunygundy traňk 361.d
Polnj rutka 421.a
Ženský wlas 430.a
Fiolowý kořen s Gelenjm gazykem 2.c
Prustworec 4.b
Celtycký Nardus 7.d
Sspikanard a Lawendule 8.d
Woda z Gesenowých kor 39.a
Guajacum 55.d
Mandly hořké 92.b
Cyzrnowá gicha 117.d
Rzeřicha 172.d
Hráchu Rzjmského gicha 124.b
Rzetkwowé semeno s octem 127.d
Passternákowé semeno 130.c
Kapusta s octem 135.d
Horčice bjlá 161.d
Safft ořecha Swinského 186.a
Dobrý traňk z Mořské cybule 193.d
Poponec 203.c
Weyt 207.d
Heřmánek, Rmen 317.a
Zběhowý traňk 337.a
Kopytnjk 10.a
Agaricum 28.b
Terpentýna 31.c
Flastr z Wřesu 44.c

Wřes

Wřes 45.a
Drmek 60.b
Fjky 100.d
Woda Hromowého kořenj 144.a
Woda Celidonye 204.c
Woda Worljčkowá 205.d
Woda Zemězluči menssj 213.b
Woda Máčkowá 228.c
Wjno Weronykowé 238.b
Potočnj Rzeřicha 248.c
Woda Marulkowá 250.d
Woda Wlaského kopru 276.d
Woda Gahodnjkowá 367.d
Woda Werbénowá 380.d
Sarsa parilla 462.d
Mussk átowá kůlka 97.a
Kůra od kořene Morussowého 99.d
Cyzrnowá poléwka 117.c
Potočnjk 145.d
Planá Petržel 161.c
Worljček 205.c
Rhabarbarum 211.b
Gehlice 226.c
Mužská wjra 228.c
Woda Weronykowá 238.a
Potočnj Rzeřicha 248.c
Sagapenum 264.c
Wlaský kopr 276.b
Rosmaryn 280.a
Gelenj kořen 282.c
Oleg Czerného kmjnu 284.d
Ožanka menssj 288.d
Gablečnjk 294.b
Psaný traňk 297.b d
Polium 300.c
Lonchitis 315.b
Hadjmord 325.a
Plesniwec 377.a
Stěničnjk 349.b
Mařena 286.b
Mateřjdausska 253.d
Zemězluč menssj 213.a
Hořec 214.a
Pupawa bjlá 219.a
Dobré lékařstwj z Weronyky 238.b
Sylné lékařstwj z Ožanky wětssj 288.a
Czesnek wodnj 289.d
Kořen Kapradj 445.c
Posed 456.d
Chmel 461.c
Kokotice 463.b
Kokotice menssj 463.d
Werbéna 380.d
Olusatrum 274.b
Růže z Gericha 342.b
Heřmánek 317.a

Zewnitř.

Safft planého Fjkowého stromu 102.c
Turecka řeřicha 176.c
Pelynek 235.d
Rzecké seno s Salpetrem a octem 113.d
Tamaryssk owé ratoljstky 44.b
Rzetkew s octem 129.d
Sstiowjk s octem 131.b
Horčicowá mauka s Wjnem 172.b
Rzeřichowé semeno s medem 173.b
Swinský ořech 186.b
Kapparowá kůra w octě 195.b
Břečtan s Octem a chlebem 204.d
Flastr z Weronyky 238.c
Poleg s Solj 443.a
Ammoniacum s Octem 263.c
Galbanum s Octem 264.b
Mělj s nehassenym wápnem 385.a
Ceterak s wjnem 314.d
Rzop 239.c
Majorána 255.b
Dyptam 243.d
Kořen Fioly 309.b
Ožanka 288.b

Regula.

Lékařstwj proti zacpánj Gater připomenutá, mohau také na wětssjm djle, proti zacpánj Slezyny vžjwána býti.

XX.

Lékařstwj proti nedostatkům Ledwj, Ledwin a Měchyře.

1. Zacpánj Ledwj proprawugj. Wnitř.

Passternákowé semeno 130.c
Hromowé kořenj 143.d
Rzepowá gicha 125.c
Kopřiwy 408.d
Bzowého kwě tu woda 465.a
Woda Wlaského kopru 276.d
Woda Gahodnjkowá 367.d
Safft Weronykowý 288.b
Woda Petrželná 273.b
Wlaský kopr z Cukru 276.c
Woda z Přesličky 370.d

Wjce nagdeš mezy Lékařstwjmi, kteráž Moč ženau.

Zewnitř.

Fiolowý kořen s Pryskyřicý 3.a
Dobré domácý lékařstwj z Lněné přjze 115.a
Hromowý kořjnek v Wjně 144.a
Měchýř aneb pytljček z Rmenu 317.b
Klássterská chwogka 35.b
Třtinowý kořen 43.b
Proso aneb Gahly 110.c

2. Proti bolenj Lewj aneb Bedr od Matky hledeg pod Tytulem Audů roditedlných.

3. Proti horkým Ledwinám, hledeg pod Tytulem horkých Gater.

Kuřjnoha 142.d

4. Proti wředům Ledwin, hledeg pod Tytulem o Měchýři.

5. Moč aneb wodu z Cžlowěka ženau tato Lékařstwj. Wnitř.

Hromowé kořenj 143.d
Poleg 242.d
Wssecka pokolenj Apichu 272.d
Petržel 273.a
Czernobyl 302.c

Kamegka

Kamegka	323.a	Wlaský bob	123.a
Lomikámen	343.d	Mladistwé wýstřelky od Rzepy	125.c
Bedrnjk	372.b	Koprnjk	5.a
Len Matky Božj	431.a	Planý Galgan	5.d
Fiolowý kořen	2.c	Pokolenj Kopytnjka	10.a
Prustworec v Wjně aneb w Cukru	4.b	Borowé ořjssky	25.b
Indyanský Sspikanard	6.d	Borowá kůra	25.d
Celtycký Sspikanard	7.d	Dřjnowá kůra	28.a
Obecný Sspikanard a Lawendule	8.d	Dřjnowa Pryskyřice	28.a
Kozljk aneb Baldryan	11.b	Agaricum	28.b
Skořice	13.b	Terpentýnowý strom	31.d
Skořicowá woda	13.c	Terpentýna	32.a
Ssaffrán	18.d	Galowcowý lauh	33.c
Welblaudowé seno	15.b	Kořen Třtinowý	42.b
Woman	20.b	Chlupatých gahod listj	49.d
Galowcowá zrna	33.c	Macaleb	52.d
Galowcowá woda	34.b	Ladanum	54.d
Galowcowý oleg	34.c	Guajacum	55.d
Klássterská chwogka	35.a	Kasstany	67.b
Lipowé listj	51.d	Musa	71.a
Kolnjkowé semeno	127.a	Myrtowé gahůdky	71.c
Hořec	214.a	Wissňowá gadra	74.b
Woda z Gesenowé kůry	39.a	Mándly hořké	92.b
Cyzrnowá gicha	117.c	Gicha z Rzjmského hrachu	123.b
Skussený kus o Křenu	128.d	Rzetkew	127.b
Kopřiwy	295.d	Mrkew	129.c
Ossleych aneb Porr	165.c	Žlutá Rzepa	129.c
Cybule	167.d	Karotty, Czerwená řepa	130.a
Czesnek s bjlým wjnem	169.c	Passtrnákowé semeno	130.c
Horčice bjlá	161.d	Abutilon	135.b
Rzop	239.b	Kali	141.c
Horčice žlutá	171.d	Manholt	142.b
Wjno Wissňowé	74.b	Potočnjk	145.d
Mandly	93.a	Mléč hladký	147.d
Planá Rzetkew	128.b	Okůrky	155.a
Woda Hromowého kořenj	144.a	Melauni	155.d
Břečtanowé gahody	202.d	Třebule	158.d
Wjno z Kardu požehnaného	224.a	Stračjnůžka	160.b
Woda Máčkowá	228.c	Planá Petržel	162.c
Woda Petrželná	273.b	Doronicum	165.c
Woda gahodowá	367.d	Rzeřicha	173.a
Woda Přesličkowá	370.d	Planá Horčice	176.d
Brotan s Petrželj	237.a	Cycwár	180.d
Woda Brotanowá	237.b	Pepř	179.b
Potočnj řeřicha	248.c	Diabljk aneb Gesster	187.c
Woda Majoránowá	2 5.c	Dragoncell	188.b
Wjno Majoránkowé	255.d	Kopjčko Králowské	192.b
Woda Wlaského Kopru	276.d	Kappary	195.a
Woda Werbénowá	380.d	Piperát	195.d
Ssalwěg	245.b	Poponec	203.c
Passtrnákowý kořen	130.c	Pseudostruthium	208.a
Mateřjdausska	254.b	Trn bjlý	221.c
Bazalika	162.d	Kardus zahradnj	222.d
Pupawa bjlá	219.b	Ostropes	225.a
Mořská cybule	193.d	Akanth	225.b
Bukwice	328.c	Gehlice	226.b
Werbéna	380.c	Mužská wjra	228.b
Wssedobr	275.c	Pelynek	234.c
Wlaský kopr s Wjnem	276.b	Brotan	237.a
Mocné lékařstwj z Mařeny	286.b	Stechas	240.b
Kopřiwowý kwět v Wjně	408.d	Dyptam aneb Třewdawa	243.d
Granátowé gablko	77.a	Kadeřawá Máta aneb Balssam	247.d
Pomorančj	79.d	Potočnj řeřicha	248.c
Musskátowý ořech	97.a	Marulka	249.c

Thymian aneb Matěřidaussska wlaská 252.a
Majoránka 254.b
Marum 256.b
Ranta 259.a
Ranta Turecká 260.c
Lomikámen wlastý 261.c
Anýz 267.d
Kmjn kaučnj 268.b c
Ožanka wětssj, Teucrium 288.a
Petržel Alexandrynská 274.a
Ammi 277.a
Deyworec 277.d
Pekram 278.c
Rosmaryna 279.b
Kmjn černý 283.d
Čjesnek wodnj, Scordium 289.d
Zlatohlávek 292.c
Dětel 298.b
Gatrnýk ekogilistý 299.d
Koňské kopyto welké 301.b
Čjapjnůšek 305.c
Heřmánek 316.d
Coris 326.c
Polnj Cypříš, Rwa 327.b
Zbithowý tráwk 337.b
Střemčnýk 349.b
Wysoký aneb Hadj tráwk 356.d
S. Kunygundy tráwk 361.b
Woda přespolnjho Gatrnýka 362.d
Gahodowý saffr 367.c
Sylowé sěmeno 374.c
Plesnjwec 377.a
Den a Noc 404.a
Androsace 413.b
Myrrhis 421.d
Cymbálek 408.a
Srdečnýk 410.b
Polnj rutka 421.a
Kozý Dětel 422.b
Janoffjk 454.c
Posed bjlý 456.b
Posed černý 457.b
Staré dobré wjno 459.c
Kokotice 463.b
Gehlice Wlastá 466.d
Babj gahoda 467.b
Židowské wissně 389.b

Zewnitř.

Aeprnýk 5.a
Bobkowé listj 37.a
Ladanum do pupka třené 54.c
Znamenitý Klastr z Bobků, galowce a Čjesenku 37.b
Giný Klastr z Kěnu a másla 128.d
Planá Petržel 161.c
Wochlice 160.a
Skussený lék o sjupinách Cybulných 170.a
Dobrý Klastr z Čjesenku 170.a
Pařenj z Kioly 309.b
Pařenj z Ssalwěge 246.a
Ranta w Děwěnném olegi 260.a
Dobrý Klastr z Apichu 273.a
Giný Klastr z Čjernobýle 302.b
Plamýnkowý oleg 335.b
Klastr z Dne a Noey 404.a
Planá Bazalka 447.a
6. Komuž moč aneb woda bez wůle gehо a nechce wcházý. Wnitř.
Cypříssowé listj 32.b
Ranta w prášku gedená 259.b

Zewnitř.

Klastr z Gahel 110.c
Máta 247.a
7. Proti kapánj aneb pálenj, nadýmánj a tesánj moče. Rjezawka ten neduh po Cjestu slowe. Wnitř.
Cepæa 407.b
Topolowá kůra 39.b
Slézowých růžj Lektwar 133.b
Brotan 236.b
Tamarysšk 44.a
Kasstany 67.b
Kanárowé semýnko aneb z Byliny saffr 107.b
Kořen Slézu wysokého 134.b
Kozýbrádka 164.b
Trasum 165.a
Seseli 262.c
Opopanax 263.a
Mužská wjra 228.b
Klínopád 257.c
Scordium, Planý Čjesnek 259.b
Tužebnýk 307.b
Zlatý tráwk 308.b
Rwa 327.b
Swalnýk Králowský 339.b
Střemčnýk 349.b
Slunečný zlatý kwět 346.b
Zagečj noha 358.b
Pýchо Wjna woda 64.a
Zaludy 389.a
Židowské wissně 389.a
Terpentýna w Slézowé wodě wypraná, a w sſtoupce wageně přigatá 31.b 92.b
Mandlowá gadra 90.b
Sebesten 91.b
Jujuby 25.b
Borowé sſissky a Melaunowá gadra 156.a
Mléko z Melaunowých gader 156.b
Melaunowá gadra Cukrem potažená 157.c
Kocyka s sěmenem Makowým 218.a
Dwě dobrá lékařstwj z Lékořice 152.c
Gesťkabj bylina 147.b
Mléče ostrého saffr 143.a
Kučinoha a Kocyka s Cukrem 142.b
Kučinoha sama 314.b
Ceterak 117.c
Welmi dobrý tráwk 332.b
Truskawec 133.b
Slez wařený 134.a
Slézowé sěmeno w gisse Slepičj 134.a
Kořen Slézu wysokého y sěmeno w gjdle a w pitj 254.b
Matěřidaussska s Lékořicý 268.b
Kmjn w sladkém wjně 355.a
Swlačec menssj 361.b
Gistě skussenj o Rzepičku 365.b
Klatržnýk 423.c
Angelika Pissličky

Přeslička 370.c
Woda Přesličkowá 370.d
Mágowý trauk w wegcy 343.d
Palené wjno 460.a
Woda Hromowého kořenj 144.a
Listnatec, Cjjpkowá bylina 428.d

Zewnitř.

Klastr z Gahel 110.c
Planá Petržel na lůno přiložená 161.c
Kaurenj z Ssalwěge 246.a
Kmjn s wjnem na pupek 268.d
Wrátyč 319.b
Kaurenj z Konopj 324.a
Fiolowý oleg do pupku 426.c
Kaurenj z Chmele 461.d
Kaurenj z Swlačce 359.a

8. Proti těžkému močenj Žen.

Kaurenj z Dubowého vhlj 63.d

9. Aurazy a zwředowánj Měchýře hogj.

Wnitř.

Jujuby 91.b
Gingidium 159.d
Draganth 227.b
Kozýbrádka 164.b
Cepæa 407.b
Dewatero odenj 348.b
Třebule aneb Kerblik 158.d
Opopanax 263.a
Ceterák 314.d
Myrtyllowé gahůdky 71.c
Židowské wissně 389.b
Sstros s Rzeckým wjnem 104.d
Lékořice 218.a
Přeslička 370.c
Slézowá woda 134.a
Slézowé semeno w Slepičj gisse 134.a
Kuřinoha 142.b
Gitrocel 144.b
Melaunowá gádra 156.b
Okůrkowé semeno s mlékem 155.a
Trocisci de Alkekengi 389.b

10. Zwředowánj Ledwin.

Zymostráz aneb Barwjnek 345.c
Přeslička 370.b
Woda Werbénowá 380.b

11. Proti krwawému močenj.

Gitrocel 144.b
Swalnik 336.b
Woda Werbénowá 380.b
Kwet milosti 375.a
Přeslička 370.b
Diwné skussenj o Jndyanském Jsku 229.b

12. Bolest a vkrutné trápenj od Kamene vkrocugj. Wnitř.

Pseudocostus 14.c
Mandlowý oleg samý, neb s Malwazým pitý 92.b
Orechowé sslissky 95.a
Klistýr z Jsků & Græco albo 101.a
Kapusta w Slepičj gisse 138.b
Mačkowá woda 225.c
Kořen Ostružinowý 357.b

Zewnitř.

Klastr z Bukwic s Slepičjm sádlem 66.c
Oleg z Jndyanských orechů 96.b
Pytlíček z Owsa a Gałowcowých zrn 108.b
Rzecké seno 113.b
Lněné semeno 115.a
Dobré Lékařstwj z lněné pějze 116.a
Tabak 387.b
Gak se Wanna připrawiti má 129.b
Giné myetj w Wanně z Slézu 124.b
Giná Wanna z Mrkwe 129.b
Dwě dobrá lékařstwj s měchýřem a pytlíčkem 317.b

13. Pjsek a Kámen skrze moč wen wywodj ženau. Wnitř.

Fiolowý kořen 2.c
Planý Galgan 5.b
Mocné lékařstwj z Gelenjho růžka 16.c
Gedlowá Prysskyřice 26.b
Wjno Wománkowé 20.b
Wjno Wisňowé 74.b
Woda Kopru Wlášského 276.b
Woda Gahodowá 367.b
Woda Hromowého kořenj 144.a
Woda Přesličkowá 370.b
Kořen Wranj nohy 146.c
Potočnj Rzečicha 248.c
Woda Petrželná 273.b
Gahodnjk 367.b
Rýwowá woda 458.b
Terpentýna w sskořjpce wageěné 31.b
Bedrnjk 372.b
Kamegka, Wrabj sýmě 323.a
Gałowcowý oleg s Petrželnau polewkau 34.c
Dwě dobrá lékařstwj domácý z Petržele 272.b 273.a
Břjzowá woda 42.a
Ostružinowá woda 357.c
Sassse z stromu Lipowého 51.b
Macaleb 54.d
Žaludy 64.a
Dubowé listj 64.b
Czerwené Borůwky 73.a
Mussátrowý oleg 97.a
Kanárowé semýnko 107.b
Sstilowjk 131.b
Wysoký Slez 135.a
Semeno Abutilon 135.b
Gelenj gazyk 297.c
Slunečný zlatý kwet 297.c
Pupkowá bylina 408.a
Lupenowé semeno 419.b
Kozýbrádka 164.b
Melaunowé semeno 156.a
Mléko z Liskowých orechů 98.a
Gałowcowá zrna 33.c
Bobky, kůra y kořen 36.b
Geseň 38.b
Wřes 45.a
Žloh 48.b
Chlupatých gahod listj 49.b
Slipky Růžowé 57.c
Gitrocelowý kořen 145.a
Kopjčko Králowské 192.b
Růžičky plané 199.b

Poponec 203.c
Worljčkowý kořen 205.c
Trn bjlý 221.c
Kardus P. Marye 225.a
Mužská wjra 228.b
Lasstowičnjk 287.a
Fjky 100.d
Mléč hladký 147.d
Stračjnůžka 160.b
Planá Petržel 161.c
Planá Horčice 176.d
Kuřjstřewce 200.c
Bukyně aneb Bukwice 66.c
Cuciofera 70.c
Wissňowá gádra 74.b
Oleum Sesaminum 112.b
Potočnjk 145.d
Wysoký traňk 356.d
Werbéna 380.c
Genista 454.c
Gehlice Wlaská 466.d
Zlatý kwět 378.c
Přeslička 370.c
Gahodowý safft 367.c
Peyřowý kořen 354.c
Wodnj ořech, Kotwice 343.a
Cžerwený zwonček 325.c
Heřmánek 316.d
Ceterák 314.d
Tužebnjk, Oenanthe 307.b
Dyptam 244.c
Cžapjnůsek 305.c
Ožanka 288.a
Olessnjk 277.d
Olusatrum 274.b
Brotan s Petrželj 237.a
Woda Majoránowá 255.c
Pálené wjno z Rauty 259.b
Woda Werbénowá 380.d
Gummi Rýwowé 458.d
Wlaský kopr 276.b
Truskawec 332.b
Obecná zednj rutka 430.d
Ženský wlas 430.a
Cžjpkowá bylina 428.d
Lupenowý kořen 419.d
Podlesstkowý kořen 418.a
Sklenná bylina 404.a
Kořen Máku růžkowatého 384.d
Hauba na planých růžjch 57.d
Wissňowé gummi 74.c
Limaunowá sstiáwa 79.c
Mrkwowé semeno 129.b
Břeskwowá gádra 83.d
Oleg z Břeskwowých gader 84.a
Gisté lékařstwj z Nysspulj 85.b
Gummi z Sliwowého sstěpu 89.a
Skussená wěc o Trnkowém kwětu 90.a
Mandly hořké 92.b
Mořské wissně 389.c
Gummi Mandlowého stromu 93.b
Cyzrnowá poléwka 117.c
Poléwka z Cyzrn a Petržele 117.c
Gicha z Rzetkwe 127.d
Skussený lék z Křenu 128.d
Cžesnek s páleným Wjnem 169.c
Cžesnek s bjlým wjnem 169.c
Horčice s octem 171.d
Planý Karaffilát 183.c
Sylný prach z gader Břečtanowých 202.c
Pupawa bjlá 219.a
Gisté lékařstwj z Wochlice 226.b
Skussenj z Weronyky 238.b
Barwjřský lauh 238.b
Poleg 242.d
Mateřjdausska 253.d
Apich 272.d
Werbéna 350.c
Wssedobr 275.c
Betonica 325.c
Cžernobyl 302.c
Lomikámen 343.d
Rýwowé gummi 458.d

Zewnitř.

Gak se má Wanna připrawiti 129.b 359.a
Plamýnkowý oleg 335.b
Owes w pytljčku 108.b
Kardus Benediktus 224.a
Lauer 249.b
Ameos 277.b
Wrátyč 319.b

14. Když Kámen do trubice přigde a moč zacpáwá. Zewnitř.

Skussený lék z Bobu 119.c
Kauřenj z Chmele 461.d

Regula.

Cožkoli k močenj a obecnému kwětu ženskému aneb ku Porodu napomáhá a geg žene, to též drobj a wyhánj kámen. Zase proti tomu, cožkoli kámen drobj a wen pudj, to též proprawuge a žene y Moč, kwět Ženský a plod.

15. Aby Kámen Cžlowěka wjce nikdý nenapadal a netrápil. Wnitř.

Kassia 12.c
Strogený Womanowý kořen 20.c
Skussenj o Gesenowém dřewě 39.a
Kopřiwy 409.a
Fjky s Pepřem 101.a
Znamenitý traňk 218.b
Historya o Mačče 228.b
Piwoňkowá zrna 322.a
Wjno Mořských wissnj 359.b

XXI.

Proti neduhům Rodjcých audů, při Pohlawj Mužském.

1. Proti Průtrži lůna Mužského. Wnitř.

Halimus 47.b
Swalnjk 336.a
Rozchodnjk 208.d
Znamenité skussenj o Aronowě bradě 189.b
Giné skussenj o Chlupáčku 340.a
Traňk z Wrat se zase 315.d
Woda Gatrnjkowá 299.d
Dewatero oděnj Matky Božj 348.b
Zubowá bylina 427.d

Listnatec

Listnatec 428.d
Gehlice 226.c
Momordyka 457.d

Zewnitř.

Safft z Bublinek Gilmowých 42.d
Granátowý kwět s desstowau wodau 77.c
Flastr z pléw Pssenicných 104.c
Flastr z prorostlé byliny 419.a
Safft z Swinského ořecha 186.c
Pelynek 236.a
Momordykowý oleg 458.a
Dwogilistek 434.d
Blessnjkowé semeno 388.b
Cypřissowý ořjssek 32.d
Trnkowý mech 90.b
Hadj gazýček 191.c
Komonice 258.a
Mélj 255.a
Srpek 329.d

2. Když *præputium* nepřikrýwá 453.c

3. Když se děti wlůnku od moče zprudj 57.c

4. Proti Otoku Lůna. Zewnitř.

Flastr z kořene Fiolowého 3.b
Womanowý kořen 20.d
Hwězdowá bylina 424.b
Drmek s máslem 60.b
Myrtowé gahůdky 73.a
Pssenicné otruby wařené s Rautau 104.b
Faseoli, Bob, Wykew, Hrách 123.a
Gečná mauka aneb otruby s octem a máslem 106.a
Thymian 252.c
Zagečj noha 346.b
Rzecké seno 113.c
Woda Wlčjho máku 384.b
Lněné semeno 115.d
Flastr z Cyzrny a lauhu 117.c
Skussený Flastr z Cyzrn 117.c
Pryncipál o Bobowé mauce 119.c
Planá Horčice 177.a
Listj černých Borůwek 73.a
Matečnjk aneb Sedmikrása 321.a
Gelenj Traňk 329.a
Dewatero oděnj 348.b
Dobrý Flastr 192.c 257.b
Skussenj o Ssocowicy 122.b
Kardbenedykt s sladkým wjnem 224.b
Dobrý Flastr z Kmjnu 270.b
Koliandr s Bobem aneb Wykwj 271.c

5. Proti wředům a děrám w Lůnu.

Zewnitř.

Planý Galgan 5.d
Kadidlo s mlékem 24.a
Granátowé wjno s Růžowým medem 27.b
Dwě dobrá lékařstwj z Granatowých kůrek 77.d
Gnaphalium 305.c
Skussený Flastr z Cyzrn 117.c
Kuřjnoha 143.a
Ostružinowé listj 357.d
Experiment z Tykwowého popele 153.d
Poponec 203.d
Wjno Podražcowé 217.a
Bjlý trn 221.c
Kamenec, Kadidlo, Kawias 341.c
Aloe 231.b
Truskawec 332.b
Weronykowá woda 328.b
Kopr zahradnj pálený 269.b

6. Proti horkým a pálčiwým nesstowicym w tegném mjstě. Zewnitř.

Plesska 150.c
Woda Koňského kopyta 301.d
Pastussj tobolka 376.a
Diwizna 416.c

7. Contra Bubones.

Fjky 101.a
Hwězdowá bylina 424.d
Liliowý kořen 292.a

8. Proti Wesskám.

Myrrha 22.d
Gisté lékařstwj z Aloe 231.b

9. Kteřjž trpj *Gonorrhæam*. Wnitř.

Fiolowý kořen s Sstuljkowau wodau 2.c
Terpentýna s Agssteynem aneb Gitrocélowau wodau 28.a
Kaffr s Slonowau kostj a Leknowau wodau 30.b
Kaffr s wodau Gitrocélowau 30.b
Agsstein s safftem Kuřjnohy 40.d
Kokosska s Kaffrem 175.d
Chlupaté gahody w pokrmjch 49.d
Kuřinoha 143.a
Experimentum o Paupatech 57.c
Drmkowé semeno s wodau Leknowau 60.b
Pitj z Dubowého listj 64.a
Žlutý prássek z Ceteráku 314.d
Gatrnjk 375.c Máta 247.a
Kardus zahradnj 222.d
Wrať se zase 315.d
Kořen Psýho gazyka 353.a
Myssj Kaukol 369.c
Ssterbák aneb Czakanka 149.b
Plesska 150.c
Gisté skussenj o plané Horčicy 177.a
Wrabj sýmě 323.b

Zewnitř.

Welmi dobrá mast 336.b

10. Přirozenj rozmnožugj a wilnau žádost probuzugj. Wnitř.

Gesenowé semeno s Pimpernysli 39.a
Pečené Kasstany s Pepřem a solj 67.b
Sladké Mandly 92.d
Wjno Wománkowé 20.d
Wlaské Pistacye 93.d
Indyanský ořech s Skořicý 96.a
Pokrm z Ryže 109.d
Lněné semeno s Pepřem 115.b
Faseoli s kořenjm 122.d
Mrkew 129.b
Kolnjk řepa s Pepřem 127.a
Passternák 130.c
Bjlá Horčice 161.d
Ossleych s Cukrem 166.c
Cybule 167.d
Hřebjčky s mlékem 184.c
Dobrá krmička z Kardu zahradnjho 222.d
Koliandr Cukrem potažený 271.c
Ferule 282.a

Wstawáč s Malwazým aneb pečený 311.c
Kokořjk Cukrem potažený 333.c
Gelenj hubka s Pepřem 401.c
Experimentum o Gelenu 460.d
Terpentýnowé owoce 31.c
Musa 71.a
Cyzrna 117.b
Bawlnowé semeno 116.d
Rzepky 126.c
Trasum 165.a
Olessnjk 277.d
Anýz 267.d
Wlaský kopr w Cukru 276.c
Saturege 252.d
Kopjčko Králowské 192.b
Diábljk 187.c
Máta 247.a
Syrysstiowá bylina 411.b
Gablka nezdrawá 392.b
Polnj Ssalwěg 312.d
Dewatero oděnj 348.b
Kořen Máčkowý 227.d

Zewnitř.

Pjžmo s olegem wětssjho Skočce 17.a
Oleg z Wlaských Pistacij 93.d
Oleg Musskátowý 97.b

11. Přirozenj dusý, a žádost tělesnau vkládagj. Wnitř.

Abrahamůw Strom 60.b
Wrbowé listj 61.a
Rauta 259.a
Ssocowice 122.a
Kuřjnoha 142.d
Locykowé semeno 157.c
Zahradnj kopr 269.b
Lekno 313.d
Konopě 324.a

Zewnitř.

Kaffr s Rautowým safftem 30.c
Werbéna 381.b
Drmek w lůži podestlaný 60.b
Locykowý safft s Kaffrem 157.c
Kořen Dewatera oděnj 348.b

XXII.

Při Pohlawj Zienském.

1. O Prsech hledeg na hoře pod Tytulem Prsů.

2. O Děrách a wředjch giž praweno při nemocech Mužských.

3. Žřenj a bolenj Matky nagdeš dolegi pod Tytulem bolestj po Porodu.

4. Když se Matka na horu zdwjhá, a dáwá přjčinu k omdléwánj. Wnitř.

Passtrnákowé semeno 130.c
Piwoňkowá zrna 322.b
Pelyněk v Wjně 234.a
Bukwice 325.c
Historya o Posedu 456.d
Nedwědj Paznehe 281.b
Agaricum 28.b
Galowcowá zrna 34.c
Doronicum 165.c
Seseli 261.c
Sagapenum 264.c
Czapjnůsek 305.c
Listnatec 428.d
Koňské kopyto weliké 301.b

Zewnitř.

Kauřenj z Ambry a giných wonných wěcý 17.c
Pjžmo k lůnu přiwázané 17.b
Zibét do pupka natřený 18.a
Terpentýnowý dým pod nosem 32.a
Kauřenj z Agssteynu žlutého 40.d
Horčice s octem k nosu 172.b
Rauta k zadnicy přiložená 259.d
Galbanum pod nosem zapálené 264.a
Flastr z Galbanum 264.a
Woda k nohám z Rmenu smrdutého 317.d
Konopě zapálená 324.a
Skussená wěc o háubě a octě 402.b
Giné skussenj o Safftu Lupenowém 420.b
Giné o Czesenku 170.a
K Rzjmbabě woněnj 318.d
Mast z polnj Ssalwěge 313.a
Kadeřawá Máta 248.a
Chrpa aneb Modrák 151.c
Czesenkowá bylina 290.b
Gelenj kořen 282.c
Woda Gitrocélowá 145.c
Sagapenum 264.c
Melissa 295.c

5. Když Matka z swého mjsta wycházý a wypadá. Wnitř.

Dubowé kůlky 64.c
Pálená woda z ssissek Borowých 25.b

Wjce Lékařstwj hledeg njže, pod Tytulem přjlissných Menses ženských.

Zewnitř.

Mastix 29.c
K Pjžmu woněti 17.a
Kauřenj z Terpentýny pozpodu 32.a
Kauřenj z Ladanum 54.c
Pařenj z Dubowých kůlek 64.a
Pařenj z Myrtowých gahůdek 71.b
Parná lázeň z listj Kdulowého 82.a
Parná lázeň z listj Hrusskowého aneb Hrussek 83.a
Lázesi z Trnek 90.a
Kauřenj z Galbanum od zpodku 264.a

6. Raněnj Matky.

Kuřinoha 142.d

7. Proti zacpánj a twrdosti Matky.

Zewnitř.

Fiolowý kořen v wjně wařený a přiložený 3.a
Styrax 22.b
Majoránowý oleg 255.b
Sléz wařený 134.b
Poleg 243.a
Lázeň pro Ledwj z Porru 166.d
Gablečnjk 294.c
Plesniwec 377.a
Chmel 461.d

Prusstwonec

Prustworec 4.c
Dobrámysl 241.b
Gelenj kořen 282.c
Ožanka wětssj 289.a
Woda Zemězluči menssj 213.b
Wjno Weronykowé 238.b
Woda Jzopowá 239.b
Woda Majoránowá 255.c
Wjno Majoránkowé 255.d

8. Proti Otoku Matky.

Jndyanský Nardus 7.a
Ladanum 54.c
Drmek 60.b
Seno Rzecké wnitř y zewnitř 113.c
Lněné semeno též 115.d
Lněný oleg 115.d
Wýborný Flastr 257.b 263.a
Balssamowý oleg 457.d
Chebdj 466.d
Cycwár 180.d
Lasstowičnjk 287.b
Rzjmbaba 318.c

9. Roznjcenau Matku ochlazugj.

Wysoký Sléz 135.a
Mléč 148.a

10. Studenau Matku zahřjwagj.

Sspikanard a Lawendule 8.d
Wjno Wománkowé 20.d
Musskátowá kůlka 97.a
Wjno Karaffilátowé 173.b
Strogený Zázwor 180.b
Oleg Hřebjčkowý 184.d
Oleg Marulkowý 251.a
Rzjmbaba 318.c
Cardamomi, Ragská zrna 181.d
Brotan 236.d
Dyptam 243.d
Wjno Majoránkowé 255.d
Woda Bedrnjkowá 373.d

11. Matku wyčisstugj. Wnitř.

Terpentýna w sskořjpce wagečné 31.d
Podražec 216.d
Weronyka 238.a
Mařena 286.b
Polnj Cypřiš, Rwa 327.b

Zewnitř.

Nardus Jndyanský 7.a
Swinský ořech w pytljčku 186.b
Jzop 239.b
Dobrámysl 241.a
Ammi 277.b

12. Zástawu Ženskau proprawugj a Menses ženau. Wnitř.

Paussténj žilau a Traňk z Galowcowých zrn a Ssaffránu 33.c
Passternákowé semeno 131.c
Ssaffrán 18.d
Wománkowé wjno 20.d
Karotty, Czerwená řepa 130.a
Dřewěnný oleg s Ssaffránem pitý 62.b
Klássterská Chwogka 35.b
Znamenitý traňk z Sabiny 35.b
Czernobyl čerwený 302.d
Galowcowá woda 34.b
Czernobylowé wjno 302.d
Mateřjdausska 253.d
Zlatý traňk 308.b
Ceterák 314.d
Skussený traňk z Saturege 252.d
Wýborný prássek z Polege 242.d
Jzop 239.a
Heřmánek 316.d
Rwa 327.b
Gisté skussenj o zrnkách Břečtanowých 202.d
Brotan s Myrrhau pitý 236.d
Melissa 295.c
Czerwený Zwonček 325.b 327.b
Lomikámen 344.a
Planá Locyka 158.b
Třebule 158.d
Stračjnůžka 160.b
Planá Petržel 161.c
Sedlská řeřicha 174.b
Ožanka wětssj 288.a
Planá Horčice 176.d
Swinský ořech 186.a
Diábljk, Gesstěr 187.b
Dragoncellus 188.b
Žlutá Horčice 171.d
Kopjčko Králowské 192.b
Kappary 195.a
Ožanka menssj 289.a
Pokolenj Kopytnjka 10.b
Costus 14.b
Sytj wonné 15.b
Agaricum 28.c
Galowec 33.c
Třtinowý kořen 43.b
Lipowé listj 51.d
Ladanum 54.c
Drmek 60.b
Žaludy 64.a
Mléko z Fjkowého stromu 101.a
Semeno Securidacæ 118.b
Sskrkowičný hrách 124.b
Kali 141.c
Potočnjk 145.d
Opopanax 273.d
Sagapenum 264.c
Piperát 195.d
Pupawa bjlá 219.a
Ostropes 225.a
Mužská wjra 228.b
Aloe 231.a
Pelyněk 234.c
Stechas 240.b
Scordium 289.d
Zlatohláwek 292.c
Wonný klas 296.d
Dětel 298.b
Poliuu 299.b
Kunygundy traňk 361.d
Měsýček 448.c
Elaterium 452.a
Wlčj lýko wětssj 441.c
Wjno z Kardubenedyktu 224.a

Kořen

Kořen Máčkowý 227.d
Woda Máčkowá 228.c
Woda Pelyňkowá 235.c
Woda Jsopowá 239.b
Woda Bedrnjkowá 373.b
Woda Mátowá 247.b
Woda Marulkowá 250.d
Woda Majoránkowá 255.c
Srdcénjk 410.b
Smrdutý strom 464.b
Ghlice Wlaská 466.d
Wlaský Kerblik 422.d
Dobrámysl 241.b
Dyptam 243.d 244.c
Thymian 252.a
Majoráná 254.d
Marum 256.b
Ruta 259.a
Libéček 273.d
Olusatrum 274.b
Wlaský Kopr 276.b
Ammi 277.b
Dey worec 277.d
Rosmaryn 279.b
Cžerný kmjn 283.d
Bedrnjk 372.b
Bedrnjková woda s Ssaffránem 372.c
Fiolowý kořen 2.c
Rozlje 11.b
Kalmus w Cukru 4.b
Sspikanard a Lawendule 8.d
Skořice 13.a
Skořicowá woda 13.c
Cyzrnowá gicha 117.c
Cyzrnowá gicha a Petržel 117.c
Woman 20.b
Wjno Wománkowé 20.d
Bazalika 162.d
Kéen 128.d
Kyřicha 173.a
Mrkwowé semeno 129.b
Klinopad 287.c
Porr 166.c
Sasst cybulný s Wjnem 167.b
Cžesnek s bjlým wjnem 169.c
Strogeny Zázwor 180.a
Cycwár 180.d
Angelika 423.c
Lasstowičnjk 287.a
Maréna 286.b
Wssedobr 275.c
Apich 272.d
Aronowá zrna 189.b
Mořská cybule 193.d
Poponec 203.c
Zemésluč wetssj 212.b
Hořec 214.a
Bukwice 328.c
Podražec s Myrrhau a Pepřem 216.d
Pilule z Aloe a Polege 231.a
Poléwka z Rzetkwe 127.d
Coris 326.d
Cžipkowá bylina 467.b
Posed černý 457.b
Semeno Medium 427.a
Ženský wlas 430.a

Zelwnjk.

Dobrý čjpek Materný 3.a 139.b 186.a 198.d 212.b 216.d 235.d 243.d 244.c 255.b 264.b 286.b 309.b 348.c 351.d 447.c 449.c 434.c
Kalmus 4.c
Kopmjk 5.b
Nardus 7.a
Bobkowé lisstj 37.a
Drmek 60.b
Fykowé mléko 101.a
Sstrkawičný hrách 124.b
Carduus benedictus 224.a
Dobrámysl 241.d
Cžerný kmjn aneb Kankol 254.a
Zlatý trauk 306.b
Fioly 309.b
Pačenj z Benedyktu 347.c
Pačenj a Flastr z planého Galganu 5.b
Flastr z Myrrhy 22.d
Pytlíček z Cybule 168.b
Kaučenj z Cžesenku 169.d
Pačenj Lasstowičnjkem 217.b
Swinský ořech w pytlíčku 136.b
Pačenj z Cžernobyle 302.c
Z Rjmbaby 316.b
Z Polnj Ssalwege 312.b
Cžipek z černého kořenj 433.a
Pačenj z Břečanu 202.b
Sasst Zemésluči s Bawlnau 213.b
Hořec 214.a

Regula.

Nahoře napowěd no, že ta lékařstwj kterauž Moč a Kámen wen pudj, jenau také a wywodj sstw sy Ženské Menstrua, porody y ssjžko.

13. Nemrný a přlissný tok Ženský zastawugj. Wnitř.

Radicle s wodau Citrocelowau 23.c
Traut z Kassiu 30.b
Sucha Fermež w wegcy neb Růžowém Cukru 34.a
Dristalowý sasst 49.a
Truskawec 29.b
Mastix 44.a
Tamaryndy 48.b
Hloh 77.c
Granátowý kwet 121.a
Sjocowice 127.b
Rzetkew 131.b
Semeno Dračj krwe 409.a
Woda Kopřiwowá 133.a
Bljc červený 274.c
Koliandr 414.c
Rzebříček 296.b
Dřewo s brunátným kwetem 377.a
Kwet milosti 54.a
Woda Pracjho zobu 54.d
Hypocistis 57.a
Růžowá woda 58.b
Lycium 59.c
Acacia 62.a
Olywowé lisstj Dubowé

Dubowé kůlky 64.c
Lotus přespolnj 86.a
Plienjk 376.b
Syřowé semeno 374.c
Gahody 367.b
Penjžek winutý 359.d
Chlupáček 340.a
Myssj gečmen 369.a
Swalnjk skalnj 338.a
Ssarlatowé gahody 372.a
Ltstj wlčjho máku 384.b
S. Jana wjno, Rybes 50.c
Swalnjk, Rostiwak 336.a
Skussenj o pupenjch Růžowých 57.c
Pitj z listj Dubowého 63.d
Žaludy 64.a
Daktyle 69.b
Experiment o wodě z wařených Kasstanů 57.c
Dobrá Ssalsse z Děynek 86.d
Děynkowé wjno 86.d
Kuřinoha 143.a
Woda Přesličkowá 370.d
Wosskerusse 88.b
Gitrocél 145.b
Myssj kaukol 369.a
Kokosska 175.d
Weyt 207.d
Rhabarbarum pečené 211.c
Lekno o Agssteynem 313.d
Piwoňka w kyselém wjně 322.a
Bren aneb Limonka 345.b
Hadj kořen s Růžowým cukrem 330.b
Ostružinowé listj 357.c
Janykl 364.d
Přeslička 370.b
Makowé semeno 382.d
Krwawé kořenj 373.d
Zwonečkowý kwět 427.c

Zewnitř.

Wanna k mytj z Stromowého mchu 15.d
Lázeň pro Ledwj a pytlíček z Tamaryssku 44.b
Cjpec z Dubowých kůlek 64.b
Myej z Myspulj 85.b
Dobrý Klastr z Děynek 87.a
Lázeň z Trnek 90.a
Pytlíček z spalených slupin ořechowých 95.c
Pytlíček z Gahel 110.c
Sstiowjk 131.a
Hauba lazebnj s wodau Gitrocélowau 145.c
Celidonya na Prsy 205.a
Klastr z Hadjho kořene 330.c
Parenj z Dubowého listj 64.a
Barwjnek k noze přiwázaný 334.b
Parenj z Myrtowých gahůdek 71.d
Dobrý Klastr 336.a
Lázeň pro ledwj z Mátrjnjku 366.b
Woda Pýřho wjna 389.a
Stozrnjčko 303.c
Kmjn 268.d
Truskawec 332.b
Wrbina 331.c
Mak 383.b

14. Bjlý Flus aneb bjlau nemoc Ženskau wyhánegj. Wnitř.

Přespolnj Spikanard 6.d
Mastixowý strom 29.c
Kaffe 30.b
Agsstein 40.d
Chlupaté gahody w pokrmjch 49.d
Experimentum o Paupatech 57.c
Gummi Arabské 59.c
Rhus, Sumach 67.d
Granátowá gadýrka s kadidlem 77.ac
Suché slupiny Lískowých ořechů 98.a
Hadj gazýček s Přesličkau 191.c
Sussený Anýz 267.d
Rosmaryn wnitř y zewnitř 280.a
Wjno Ssalwěge polnj 312.d
Sstuljk 313.d
Traňk z Wrat se zase 315.d
Líčidlo 334.c
Hussý meydlo 360.b
Cymbalaria 408.b

15. Ku Plodnosti napomáhagj tato Lékařstwj. Wnitř.

Ambra 17.c
Planá Petržel 161.c
Historya o Ssalwěgi 245.c
Semeno Passternákowé 130.c

Zewnitř.

Podkuřowánj Smětj Pssenicnau 113.a
Hadj gazýček 405.d

16. Proti neobyčegné a nepřirozené chuti těhotných Panj. Wnitř.

Chlupaté gahody 49.d
Cytroni 79.a
Myspule 85.b
Winného listj woda 458.d
Wlašký kopr s Cukrem 276.c

17. Plod těhotných Žen před nečasným porodem aneb potracenjm zachowáwagj. Wnitř.

Stromowý mech s wegcem 15.d
Hadj kořen s Agsteinem 330.c
Dobrý prásek 366.b
Ssarlatowé gahody 372.a

Zewnitř.

Klastr z Hadjho kořene 330.c
Barwjnek přiwázaný 334.b

18. Plod a kůžko *Secundinam* wen z žiwota ženau. Wnitř.

Dyptam 244.c
Máta 246.d
Thymian 252.a
Lomikámen wlastý 261.c
Ammoniacum 263.c
Sagapenum 264.c
Petržel Alexandrynská 274.b
Wssedobr 275.c
Deyworec 277.d
Gelenj kořen 282.c
Mařena 286.b
Klinopad 287.c
Woda Liliowá 291.c
Gablečnjk 294.b

Klas aneb Gablečnjk wonný 296.c
Polium 300.b
Tužebnjk 307.b
Zlatý traňk 308.b
Růže z Gerycha 342.b
Smrdutý strom 464.b
Lawendule a Sspikánard 8.d
Pseudocostus 14.b
Ladanum 54.c
Pomorančowého kwětu woda 79.d
Kořen wysokého Slézu 135.a
Potočnjk 145.d
Saffe zagečjho Mléče 147.d
Karaffilát 183.a
Aronowá brada 189.b
Podražec 216.d
Pupawa bjlá 219.a
Skořice 13.b
Skořicowá woda 13.c
Skořicowý oleg 13.d
Semeno Passtrnákowé 130.c
Sléz s Wlaským koprem a Anyzem 134.a
Cžesnek s bjlým wjnem 169.c
Pepř 179.b
Angelička 423.c
Dobré lékařstwj z Kamegky 323.a
Fioly žluté 309.b
Rauta 259.b
Bedrnjk 373.a
Historya o Anyzu 267.d
Babj gahoda 467.b
Cžernobyl čerwený 302.cd
Ženský wlas 430.a
Dobrý traňk z Polege 243.a

Zewnitř.

Nardus 7.a
Skussený lék z Rzetkwe 128.a
Cybule 168.b
Hořec 214.c
Myrrha 22.d
Asa fætida 265.c
Borowá kůra 25.d
Lněná přjze 116.a
Zemězluč 213.b
Baccharis 256.c
Planá Ssalwěg 312.d
Semeno Fiolowé 309.b
Swinský ořech zawěssený 186.a
Břečtanowá gádra w pytljčku 203.a
Oleg bjlého Lilium 291.d
Planá Bazalika 447.b
Experimentum z Měsýčku 447.c
Cžjpek z Posedu 457.a
Rosa slunečná 470.c

19. Plod mrtwý wyháněgj. Wnitř.

Klássterská chwogka 35.b
Sskrkawičný hrách 124.c
Galbanum 264.a
Dyptam 244.c
Rauta 259.a
Polium 300.b
Wssedobr 275.c
Mařena 386.b
Fioly žluté 309.b
Polnj Cypřiš, Rwa 327.c

Zewnitř.

Kořen Passtrnákowý 130.c
Cžjpek Posedowý 457.a
Ssalwěg 246.a

Regula.

To připomjnám Cžtenáři, což nahoře oznámeno, že kterážkoli Lékařstwj ženau Moč, Kámen a Měsýčný kwět, ta též pomáhagj wen plodu, a wypuzugj Secundinam, lůžko.

20. Proti bolestem Matky po Porodu.

Wnitř.

Koprnjk 5.a
Oleg semena Rzepného 125.c
Skořicowá woda 13.c
Rhaponticum 212.b
Pitj z Bobků 36.d
Karaffilát 183.a
Cžertkus 201.b
Heřmánek 317.a
Saturege s Malwazým 253.a
Zlatý traňk 308.c
Majoránka 254.d
Koňské kopyto neywětssj 301.b
Znamenitá woda Meliosowá 295.b
Rzjmbaba 318.c
Židowské gahody 457.d

Zewnitř.

Oleg kořene Fiolowého 3.a
Mauka Rzeckého sena 113.d
Petum aneb Tabák 387.b
Kauřenj z lněného semena 115.d
Domácý lékařstwj z přjze lněné 116.a
Barwjnek 334.b
Grossjky Rzetkwe na pupek 128.a

21. Ssestinedělky po Porodu wyčisstugj.

Wnitř.

Poléwka Cyzrnowá a Petrželná 117.c 121.c
Aronowá zrna 189.b
Podražec 217.b
Planá Máta 247.b
Rauta 259.a
Gablečnjk 294.b
Piwoňka 322.a
Planá Třebule 422.d
Kořen wysokého Slézu 135.a
Melaunowé semeno 156.a

Zewnitř.

Dobré pařenj z Brotanu 237.b

XXIII.

Lékařstwj proti Neduhům zewnitřnjch Audůw: a předně Rukau a Noh.

1. Zpukalé ruce y nohy hogj tyto wěcy.

Ssocowice 122.b
Bjlý trn 221.c
Fermež suchá 34.b
Oleg Pssenicný 104.d
Osladyč 446.d
Mořská cybule 194.b

2. Ostré a nerowné na rukau nehty wyhlazugj a wyrownáwagj.

Oljwky 62.a
Fjky 101.c
Mělj 285.a
Posed bjlý 457.a
Ořjssky Cypřissowé s mukau Sskrkawičného hráchu w Octě 32.d
Sspelta w Octě wařená 107.b
Barwjnek 334.d
Pryskýřnjk 197.b
Koniklec 200.a
Netjk 430.d

3. Czerw w Prstu mořj.

Czerwjkowé w Sstětkách 221.a
Skussený lék z smrdutých Kopřiw 409.d

4. Třesenj Rukau odgjmagj.

Czerwený Zwonček 326.a
Pětiljstek 364.b

5. O Podagře aneb Dnawé nemocy Noh hledeg dolegi pod Tytulem o Nerwjch aneb Suchých žilách.

6. O Zastaralých ranách aneb kazých, pod Tytulem o Kůži.

7. Odznobených Noh, hledeg mezy přjpadnostmi zewnitřnjmi.

8. Vstánj pod týmž Tytulem.

XXIIII.

Lékařstwj Suchým žilám, Czlankům a Klaubům vžitečná.

1. Proti třesenj, Křeči, nastuzenj a chromotě Audů, kteráž přicházegj od zacpánj suchých žil, tyto wěcy pomáhagj. Wmtě.

Kalmus v Wjně pitý 4.b
Fiolowý kořen 2.c
Costus 14.b
Pseudocostus 14.c
Oleg z Dřjnowého dřewa 28.a
Agaricum 28.c
Pelyňkowá Sůl 235.c
Mužská wjra 228.c
Majoránka 255.a
Czerné kořenj 432.a
Posed černý 457.b
Coris 327.d
Gelenj kořen 282.c
Rosmaryn 280.a
Wssedobr 275.c
Sspikanard a Lawendule 8.d
Skořicowá woda 13.c
Skořicowý oleg 13.d
Womanowý kořen 20.c
Wjno Wománkowé 20.d
Mařena 286.d
Terpentýna w sskořipce wagečné 31.d
Ssalwěg 245.c
Bukwice 328.c
Zeměžluč menssj 213.a
Stěničnjk 349.b
Bedrnjk 372.d
Srdečnjk 410.a
Sagapenum 264.c
Galbanum 264.a
Opopanax 263.a
Marulka 250.c
Poleg 242.d
Dobrámysl 241.b
Ostropes 225.a
Bjlý Trn 221.c
Podražec 217.d
Karaffilát 182.d
Galowcowá zrna 33.c
Halimus 47.b

Zewnitř.

Oleg Fiolowého kořene 3.b
Oleg Sspikanardowý 9.b
Pálené wjno s Sspikanardem a Lawendulj 9.b
Jasmjnowý oleg 21.c
Styrax 22.b
Oleg z gader Borowičných 25.c
Oleg Mastixowý 30.a
Oleg Galowcowý 34.c
Nowé skussenj o Galowcowém dřewě 34.a
Oleg Bobkowý 37.b
Oleg z ořjssků Pistacye 93.d
Musskátowý oleg 97.a
Lněný oleg 115.d
Jzopowý oleg 239.c
Poléwka z Kapusty 139.b
Koniklec 200.a
Peltram w Olegi 278.d
Oleg Liliowý 291.d
Dobré pařenj z Bylin 302.d
Žluté Fioly oleg 309.b
Rmenowý oleg 317.c
Pařenj z Sedmikrásy 321.a
Oleg čerweného Zwonečku 326.a
Rosmarýnowý oleg 280.b
Oleum Sesaminum 112.b
Gilm 43.a
Lipowý safft 52.a
Bukowé listj 66.b
Z Planého Fjku kauh 102.c
Bjlá mauka 104.a
Karaffilátowá woda 183.c
Poleg 243.a
Gelenj kořen 282.c
Posed 457.a
Bedrnjkowý safft 373.a
Czerwený Zwonček 325.d
Pětiprstek 364.a

Wjce Lékařstwj proti tomuto neduhu nagdeš pod Tytuli studených nedostatků a nemocý Mozku.

2. Nerwy a Audy twrdé změkčugj.

Oleg Fiolowého kořene 3.b
Konopný kořen 324.a
Flastr z Ssaffránu 18.d
Rmenowý oleg 317.a
Wysoký Sléz 135.a
Rzecké seno 113.d
Majoránowý oleg 255.b d

Lněný oleg 115.d
Liliowý oleg 291.d
Proti bauljm w klaubjch narostlým 263.c

3. Kyčelnj bolest aneb Dnu hogj. Wnitř.

Kopytnjk 10.a
Kopytnjkowé wjno 10.a
Terpentýna w sskořipce wagečné 31.d
Czerwený zwonček 325.c
Wssedobr 275.c
Rauta 259.a
Hromowé kořenj 143.d
Kůra od Kapparů 195.a
Brotan 237.a
Ammoniacum 263.c
Olusatrum 274.b
Mařena 286.b
Czesenkowá bylina 290.b
Slunečný zlatý kwět 379.a
Ascyron & Androsemon 326.c
Coris 326.d
Polnj Cypřiš, Rwa 327.b
Bukwice 325.c
Stěničnjk 349.b
Gratia Dei 439.d
Mak růžkowatý 384.d
Werběna 381 b
Pseudocostus 14.c
Gedlowá Pryskyřice 26.d
Agaricum 28.c
Kůra od Topole 39.d
Macaleb 53.d
Poponec 203.c
Ostropes 225.a

Skrze Klistýry.

Fiolowý kořen 2.c
Planá Tykwice 452.b
Sedlská řeřicha 174.d
Planá horčice 176.d
Coloquinthis 451.a
Zemězluč menssj 213.a
Gratiola 440.b
Spartum a Janoffjt 453.d
Lwowá stopa 465.d

Zewnitř.

Fiolowý kořen s Pryskyřicý natjraný 3.a
Woman v wjně wařený 20.d
Myrrha a Mastix w Rmenowém olegi 29.d
Oleg z Indyanského ořecha 96.b
Sněť s medowinau wařená 113.a
Dobrý Flastr z Bobowých kossťiálů 119.d
Sskrkawičný hrách s octem 124.c
Kapusta s starým sádlem 139.b
Mauka horčičná s Wjnem 172.b
Řeřicha s wjnem w pytljčku 173.b
Planá Řeřicha 176.b
Dobrý Flastr z Piperatu a Womanowé kořene 196.a
Galowcowý oleg 34.c
Plamýnkowý oleg 335.b
Swlačec menssj 359.a
Borák 350.d
Wlčj lýko wětssj 441.c
Psý aneb smrdutý Rmen 318.a
Pryskyřnjk 197.c
Koniklec 200.a
Rmen s páleným Wjnem 317.d
Gedlowá Pryskyřice s Rwau 26.b
Křen 128.d
Husý meydlo, Střjbrnjk 360.c
Gelenj kořen 282.c
Sagapenum 264.c
Opopanax 263.a
Ammoniacum 263.c
Wlaská Mateřjdausska 252.c
Poleg 243.b
Planá Bazalika 353.d
Angelika 423.d
Satůrege s bjlau mukau 253.b

4. Proti Podágře aneb Dnawé nemocy z studených wlhkostj pocházegjcý. Wnitř.

Kopytnjk 10.a
Pseudocostus 14.c
Safft Rzessetlákowých gahod 46.b
Francauzowé dřewo 55.d
Bukwice 329.a
Terpentýna w sskořipce wagečné 30.d
Hermodactylus 403.a
Janoffjt 454.c
Kopjčko Králowské 192.b
Dobrý trank z Mořské Cybule 193.b
Ocet Mořské cybule 194.b
Nowý lék z Ožanky menssj 289.a
Elleborus černý 432.a

Zewnitř.

Oleg Fiolowého kořene 3.b
Oleg Myrrhowý 23.a
Woman v wjně wařený 20.d
Mast z Werběny 381.a
Gedlowá Pryskyřice 26.d
Mastyxowý oleg 30.a
Flastr z Mastyxu 29.d
Nowé *Experimentum* z Galowcowého dřjwj 34.a
Galowcowý oleg 34.c
Musskátowý oleg 97.a
Parna z Wřesowého kwětu 45.a
Nohy do Pssenice wložiti 103.d
Flastr z Pssenice 103.d
Gečná mauka, zlautek od wegce, Ssaffrán 106.a
Wařená Řzepa, aneb gicha 125.d
Řzetkew přiwázaná 128.a
Kapusta s Řzeckým senem 139.b 138.d
Polewka z Zelj 139.b
Cžisté zkussenj o Cybuli 168.c
Giné o Czesenku 170.a
Karaffilát 183.c
Podražec 217.a
Otočnjk 449.c
Oleg z Indyanského ořecha 96.b
Musskatowé gummi 97.a
Mleko Fjkowé 101.c
Řzecké seno 113.d
Ssocowice 122.b
Stračjnůžka 160.c
Dyptamowá woda 244.c
Konwalliowá woda 293.d
Flastr z ořecha Swinského 186.b
Aronowá brada s Krawjm leynem 189.d

Experi-

Experimentum o Pelyňku 335 b
Wſſedobr s Octem a wodau 275.b
Páteř Kopřiwami třjti 409.b
Experimentum o Diwizně 416.c
Wſtawáč 312.a
Bukwice bjlá 418.a
Woda Angelikowá 423.b
Chebdj 466.a
Wjno s Ssaffránem 459.b
Strýkawá tykwice 452.b
Čeſnek wodnj 289.b
Sagapenum 264.c
Ammoniacum 263.d
Opopanax 263.a
Bukwice čerwená 329.a
Poleg 243.a
Nedwědj Pazneht wlaſký 225.c
Aſtrantia 275.c
Narciſowá růže 456.a

5. Proti Podágře z horkoſti. Zewnitř.

Kaſſia na miſto bolawé potřená 12.c
Temſký mech 16.c
Kokoſſka 176.a
Klaſtr z Ssaffránu, Růžowého olege, Mléka a Opiū 19.a
Czerný Topol 39.b
Gilm 43.a
Halimus 47.b
Vua quercina 63.c
Wrbowé liſtj 61.a
Klaſtr z Bobu 119.c
Gečná mauka, Kdaule, Ocet 106.a
Dobrý Klaſtr 136.b 143.a
Gitrocél 145.b
Czakanka 149.c
Pleſſka 150.b
Helichryſum 379.a
Kdeſno 177.b
Diwizna 416.c
Wodnj Kdeſt 413.b
Matečnjk 321.a
Oleg Kallowý 291.b
Mech Koralowý 413.a
Semeno Makowé s Ssaffránem a Zenſtým mlékem 383.c
Woda Tykwowá 153.b
Sſupiny Tykwowé 153.b
Liſtj Bljnowé s mukau 386.c
Bleſſnjkowé ſemeno s Růžowým olegem 388.b
Pſýho wjna woda 359.a
Den a Noc s Kozlowým kogem 404.a
Netřeſt 406.b
Páteř Kopřiwami třjti 409.b
Experimentum o Diwizně 416.c

6. Před Podágrau Czkowěka obhagugj.

Wnitř.

Gečný chléb 105.b
Kapuſta aneb Zelj 138.b
Oleg Koliandrowý 271.c

XXV.

Lékařſtwj proti neduhům, kteřjž se na Kůži aneb pod kožj wymſtagj.

1. Proti Swrabu, ſtrupu a praſſiwině.

Wnitř.

Tamaryſſt s Kzeckým wjnem 44.b
Tamaryndy s gichau polnj Kutky 70.a
Planá Petržel 161.c
Kawias 341.a
S. Kunygundy traňk 362.b
Zlatá gabilka 392.c
Borák a Wolowý gazyk 350.b
Gatrnſt 375.b
Gahodowá woda 367.c
Lupen s Khabarbarum 420.b
Polnj rutka 421.a

Zewnitř.

Maſt Styraxowá 22.b
Kadidlo, Ocet, Dřewitný oleg 24.a
Terpentyna s Růžowým olegem 28.a 32.a
Kzepné ſemeno wařené 125.b
Kůra od dřewa Geſenowého 39.a
Kůra Gilmowá w octě 42.b
Woda z prázdného Buku a Dubu 66.c
Břeſkwowé gummi w octě močené 74.c
Giſté ſkuſſenj o Kruſſině 75.b
Limauni s Syran 80.c
Liſtj aneb Gummi Sliwowé w octě 89.b
Wlčj hrách 123.b
Kůra dřewa Gakowcowého 33.b
Břjzowé liſtj 42.a
Wodnatoſt plané Olſwy 62.a
Olſwa planá 62.c
Otruby Piſſeničné w octě 104.b
Sſpalta w Octě 107.b
Kzecké ſeno, Kzeřicha a Ocet 113.c b
Cyzrna wařená 117.c
Sſocowice 122.b
Sſtrkawičný hrách 124.b
Kawias 341.a
Sſtiowjk Koňſký s octem 131.b
Dobrá maſt z Pupawy 131.b
Liſtj zelné s octem a kamencem 139.b
Spálený Czeſnek s medem 169.b
Podražec s octem 217.a
Pupawa s octem 220.a
Dobrá maſt z Pupawy 220.a
Safft Oſtružinowý 357.b
Woda Polnj rutky 421.b
Myſſj Pepř 452.b
Swinſký kořen 410.b
Kagſté gablko 451.a
Poſed 457.b
Kýwowá woda 458.b
Ocet winný 460.a
Lauh z popela Kýwowého 458.b
Kauta 259.b
Poleg 343.a
Mák Polſký 198.b
Pancratium, Cybule mořſká 194.c
Kopjčko Kralowſké 192.c
Czakanka 149.c
Czertkus 201.b
Elleborus černý 433.a
S. Kunygundy traňk 362.b
Swlačec menſſj 359.a

Sčeničnjk 349.c
Aloe 231.b
Pětiprstek 364.a
Sladká hořká 450.b
Keychawka 434.c
Trogan 427.a

2. Proti prassiwosti a strupům malých Djtek. Zewnitř.

Wissňowé gummi 74.c
Gummi aneb listj Sliwowé 89.a
Klássterská chwogka 35.c
Lázeň z Owesné slámy 108.c
Moč z Kapusty 139.c
Mast z Czakanky 149.c
Woda Petrželná 273.b
Experimentum o Syryssťowé bylině 411.c

3. O Nesstowicých Dětinských hledeg mezy Zymnicemi.

4. Proti smradu Těla.

Myrrha s Alaunem natjraná 22.d
Myrtowé gahůdky 71.d
Kardus zahradnj 222.d

5. Proti Malomocenstwj tato Lékařstwj dobrá gsau. Wnitř.

Marulka, Calamintha 250.c
Dřjnowý strom 27.b
Planá Petržel 161.c
Tamarysst s Rzeckým wjnem 44.b
Historya o Weronyce 238.b
O Kawiasu 341.a
Woda Kawiasowá 341.b
Werbéna 380.c
Czerné kořenj 433.a
Woda Gahodowá 367.d
Lupen s Rhabarbarum 420.b
Sarsa parilla 462.d

Zewnitř.

Terpentýna, Sanytr, Witriol 32.a
Kadidlo 24.a
Gečná mauka w sylném octě wařena 106.a
Rzepné semeno wařené 125.d
Wýborná Mast 131.d
Semeno wysokého Slézu s Octem 135.b
Krtičnjk aneb Hliznj kořenj 410.d
Keychawka 433.a
Thapsia s medem 453.c

6. Proti Franské nemocy pomáhagj. Wnitř.

Francauzowé dřewo 55.d
Ceterák 314.d
Woda Kawiasowá 341.d
Kopytnjk 10.b
Galowec 33.d
Sarsa parilla 462.d
Pusspanowé dřewo 58.d
Dyptam s Francauzowým dřewem 244.c
Psý gazyk 353.a
Mužská wjra 225.c
S Dřewem Gwajakowým, Sene, Agaricum a Rhabarbarum wařiti 444.a
Planá Petržel 161.c
Carduus benedictus 224.a
Aloe 231.c
Trogice Fioly woda 427.b
Extractum z Keychawky 432.c

Zewnitř.

Kokořjk aneb Ličidlo 333.c
Psý gazyk 353.a
Woda k wyplakowánj Aust w mazánj 90.a

7. Proti nemocy *Scorbutus*, Schorbuck řečené.

Proso aneb Gáhly 110.c
Rzeřicha 173.b
Nesstowičné kořenj 206.d
Potočnj řeřicha 248.c
Cochlearia 249.a
Lauer 249.b
Penjžek winutý 359.d

8. Fleky, Lissege, Pjhy, nesstowice y osutiny shaněgj. Zewnitř.

Kozý cecek mensjj 152.a
Galowcowý oleg 34.c
Oleg z Semene Bawlněného 116.d
Mléčnatost Fjkowá 101.c
Wykwe 166.a
Swinský ořech 186.b
Sstuljk 314.a
Skořice s medem 13.d
Myrrha s octem 23.a
Planá Kapusta 140.a
Břjzowá woda 42.a
Bobky s medem 37.a
Myrtowe gahůdky 71.d
Rzeřichowé semeno 173.b
Limaunowá woda 79.c
Wolowý gazyk čerwený 351.d
Gesster aneb Diabljk 187.d
Gummi Břestwowé s octem 54.a
Rez od Železa 87.a
Gummi stromu Mandlowého 93.b
Mast z Mauky Smrtowé 113.a
Žemle s Solj namočená 104.a
Diwné Experimentum proti wsseligakým Flekům 116.d
Mauka Bobowá s Wolowau žlučj 119.c
Moč z Kapusty 139.c
Saffr cybulný s octem 168.c
Spalený česnek s medem 169.d
Mauka Horčičná s octem 172.b
Kapparowá kůra s octem 195.b
Piperát 196.a
Pryskyřnjk 197.c
Koniklec 200.c
Zemězluč 213.b
Czertkus s Witryolem 201.d
Hořcowý safft 214.d
Potočnj řeřicha 248.c
Dobrá mast z Pupawy 220.a
Kawias, Bobkowý oleg, Syra 341.c
Střjkawá rykwice 452.b
Kopjčko Králowské 192.b
Tabák 387.b
Kokořjk 333.c
Gablečnjk 294.c

Malena

Mařena 286.b
Weronyka 238.b
Hořcowý kořen 214.d
Rauta 259.d
Kmjn černý 283.d
Gatrnjk skalnj 375.d
Skočec menssj 437.b
Posed bjlý 457.a
Ocet winný 460.a
Den a Noc 404.a
Len Matky Božj 431.c
Kořen střjkawé Tykwice 452.b
Gratiola, Milost Božj 440.a
Oleg Skočce wětssjho 436.c
Potměchut, Sladká wrbka 450.b
Narcyssowý kořen 456.a
Safft Wlčjho máku 384.b
Rýwowá woda 458.d

9. Proti Flekům, lissegům a pihám na twáři, hledeg napřed pod Tytulem hlawy.

10. Proti nesstowicým Dětinským nagdeš dolegi pod tytulem Zymnice.

11. Sjrámy, wady a znamenj ran, nagdeš mezy přjpadnostmi zewnitřnjmi po Ranách.

12. Cžistau a hladkau kůži dělagj.

Kaffr 30.d
Pssenicný oleg 104.d
Pssenicné otruby 104.c
Poléwka z Cyzrn 117.c
Bobowá mauka 119.c
Cžakanka 149.c
Sskrkawičný hrách 124.b
Safft Ostružinowý 357.d
Kůži Melaunem třjti 156.b
Swětlé a pěkné ruce vdělati 172.c
Rmen 317.c
Wstawáč 312.a
Swinský ořech 186.b
Sedlská řeřicha 174.b

13. Bradawice sháněgj.

Kadidlo s octem a smolau 20.a
Popel z kůry wrbowé 61.a
Mléčný safft z Fjkowého sstjpku 101.c
Dwě gistá Experimenta 163.d
Cybule mořská, Squilla 194.b
Safft Celidonye 205.a
Pryskýřnjk 197.c
Diwizna 416.c
Koniklec 200.a
Cžakanka Bradawičnj, Zazyntha 150.a
Sstětka zahradnj 220.d
Thymian 252.c
Klinopad 287.d
Kolowratec aneb Sosnka 438.d
Otočnjk 449.c
Skočec menssj 437.b

14. Kuřjřit shánj.

Popel kůry Wrbowé 61.a
Kwas Pssenicný 104.c
Cžerný Koliandr 283.d
Liliowý kořen v Wjně 292.a

15. Twrdé baule, mozoly, wnawné kosti, závssnice, a žlázy rozháněgj.

Kořen Palmy bodlawé 47.d
Fiolowý kořen 2.d
Fiolowého kořene oleg 3.b
Mastyxowý oleg 30.a
Fjky 101.b
Fjkowé listj wařené 101.c
Gečmen, Smola, Pryskyřice, Holubj trus 105.d
Sněťowá mauka, Lněné semeno, a Holubj trus 113.a
Rzecké seno 113.c
Lněné semeno 115.d
Znamenitý Flastr 117.d
Ssocowice w octě 122.b
Sskrkawičný hrách w octě 124.c
Pepř s smolau 176.c
Safft ořecha Swinského 186.c
Gisté skussenj 317.c
Zlatohláwek 293.c
Deywqrec 278.a
Ammoniacum 263.c
Brotan, Božj dřewce 237.a
Mauka z Bobu 119.b
Sstiowjk 131.b
Lebeda 136.d
Gitrocél 145.c
Potočnj Pepř 177.c
Máčka 228.c
Komonice planá 257.d
Kmjn černý 283.d
Mélj 285.a
Kwětec 320.a
Pětiprstek 364.a
Nátržnjk 366.b
Zlatý kwět 378.c
Merkuryalis, planá Bazalika 447.c
Malé Sesamoides 435.d
Hluchá kopřiwa 409.d
Genista 454.c
Narcyssowý kořen 456.a
Mandragora 393.c

16. Wolata pod Hrdlem sháněgj.

Swjdowá woda 87.b
Swizel 285.c
Gablečnjk 294.c
Heřmánek 317.b
Hliznj kořen 410.d
Wýborný Flastr 106.a
Skussený lék z Jndyanského prosa 111.d
Giný Flastr z Bobu 119.c
Gitrocél s Solj 145.c
Pepř s Smolau 179.c
Flastr dobrý z Rzeřichy 173.b
Proti wyrostlinám Steatomata řečeným 275.d

17. Otoky krewnj, *Apostemata*, pálčiwé a bolestné otoky aneb wředy spočátku ochlazugj a krotj.

Safft Fiolowé byliny 426.c
Kassia 12.c
Kaffr 30.c
Bobkowé listj 37.a
Přjmětné aneb křjžowé kořenj 412.b

Diwizna

Diwizna 416.c
Oleg planých Oljwek 62.c
Žaludy 64.b
Myrtowé listj 71.b
Granátowé wjno 77.b
Jujuby 91.b
Žjto obecné 109.a
Turecký hrách 123.a
Sstiowjkowé listj 131.b
Kuřjnoha 143.a
Kyselý dětel 298.b
Gatrnjk trogilistý 299.d
Gestřabj bylina 252.d
Mléčowé listj 148.a
Žabj střewce 200.d
Wstawáč 311.d
Werbéna 380.d
Woda Přjmětného kořenj 412.b
Den a Noc 404.a
Bzowá hubice 401.a
Růžowý oleg 57.b
Czerstwé růže přiložené 57.c
Czerstwé listj Dubowé 64.a
Woda listj Dubowého 64.a
Listj Gabloňowé 81.b
Flastr z bjlé mauky 104.a
Giný Flastr z bjlého chleba 104.a
Otruby Pssenicné wařené w octě 104.b
Flastr z Slézu a mléka 134.b
Wysoký Sléz 135.a
Kapusta aneb zelj 139.b
Gelenj růžek 16.c
Gitrocél 145.c
Liliowý oleg 291.d
Ssaffrán s bjlkem od wegce 18.d
Hadj gazýček 191.c
Mast Topolowá, Populeon 40.ab
Wolssowé listj 41.a
Czakanka 149.c
Modrák aneb Chrpa 151.c
Woda Tykwowá 153.d
Okůrky skrágené 155.a
Kokosska w octě 175.d

18. Ohniwé otoky, zapálenj horké a pálčiwé nesstowice, Pryskýře a Růži na nohách hogj.

Baldryan aneb Kozljk 11.b
Kassia natjraná 12.c
Klássterská chwogka 35.b
Prostřednj kůra Dubowého stromu 63.d
Třtinowé listj 43.c
Bodlákowé listj 46.a
Czerstwá růže 57.c
Trnkowý safft 90.b
Plesska 150.c
Flastr dobrý z nezralého hráchu 121.c
Řjmský hrách s octem 124.c
Slézowá woda 134.a
Locyka 157.d
Czapjnůšek 305.c
Experimentum o Slézu a Wrbě 134.b
Kokosska s Netřeskem 175.d
Giný Experiment o Petrželi a žemličce 273.a
Koňské kopyto obecné 301.d
Leknowá woda 314.a
Truskawec 332.b
Czernohláwek 337.a
Maliny 358.c
Přeslička 370.d
Makowá woda 383.c
Woda Psýho wjna 389.a
Chrpowá woda 384.b
Bljnowé listj 387.c
Zlaté gablko 392.b
Wranj oko 396.b
Skočec wětssj 437.b
Chmeljk 388.b
Opopanax 263.a
Potočnj řeřicha 248.d
Ptačj zob 51.b
Oljwowé listj 61.d
Gádra Granátowých gablek 77.a
Jujuby 91.b
Listj Tureckého žjta 114.c
Czakanka 149.c
Rauta 259.d
Lékořice 218.b
Liliowý kořen 293.a
Řjmbaba 318.d
Petum aneb Tabák 357.b
Cytisus, Kozý dětel 422.b
Den a Noc 404.a
Cicuta, Bolehlaw 398.b
Netřesk 406.d
Woda z Mořských okřehků 405.b
Pupkowá bylina, Cymbálek 408.a
Woda Diwiznowá 416.c
Ocet Winný 460.a
Mandragora 393.a

19. Otekliny aneb otoky od zapálenj chránj.

Kaffr s Růžowým olegem 30.d
Sléz s Wrbowým listjm ztlučený 134.b

20. Hljzy, *Apostemata* a wředy krotj, k jebránj, sezránj wedau a rozháněgj.

Pssenicné otruby s másslem 104.c
Flastr z Slézu a mléka 134.a
Pečená cybule sama aneb s Fjky 168.b
Gečná mauka s Fjky 105.d
Gečná mauka, Žlautek od wegce, Ssaffrán 106.a
Sněť Pssenicná 112.d
Flastr z Žjta 109.a
Flastr z Řzeckého sena 113.c
Giný z Lněného semena 115.d
Mauka Bobowá 119.b
Wysoký Sléz 135.a
Turecký hrách, Bob, Wykew, Hrách 123.a
Liliowý kořen s Slepičjm sádlem 291.d
Rmen, Otruby, Másslo 317.b
Gatrnjk trogilistý 299.d
Galbanum 264.a
Máta 247.a
Mélj 285.a
Lesnj Lilium 342.b
Narcyssowý kořen 456.a
Kořen Ostropse 225.a
Cybule s Dryákem 165.a

21. Sebrané

21. Sebrané a zralé wředy otwjragj.

Lněné listj přiložené 115 d
Horčice s Womanowým kořenem 172.c
Plamýnkowý oleg 335.b
Rosmaryna 280.b
Posed 457.a

22. Proti mornjm nesstowicem, hledeg mezy lékařstwjmi na Zymnicy.

23. Proti ohni S. Antonjna, kterýž také pekelným aneb studeným ohněm gmenugj.

Wýborný Flastr z lauhu, Dřewěnného olege, Wlčjho hráchu a Ssaffránu 18.d 123.c
Gisté skussenj o kossciáljch Kapustowých 139.c
Hadj gazýček s sádlem Swinským 191.c
Cypřissowého stromu ljstj 32.d
Staré Wlaské ořechy 95.b
Flastr z Kaukolowé mauky 112.c
Dobrý Flastr 350.d 135.a
Sumach 68.a
Lauh z planého Fjku 101.d
Porr 167.a
Werbéna 381d

24. Proti wsselikým děrawým, tekutým, kysawým, hnilým wředům a Fistuljm na nohách, aneb kdežkoli gjnde býti mohau na wssech mjstech těla.

Fiolowý kořen 3.a
Kadidlo 24.a
Borowičná pryskyřice 25.d
Flastr z Smůly 27.a
Pryskyřyce Dřjnowá 28.a
Terpentýna 32.a
Fermež suchá 34.a
Klássterská chwogka 35.b
Aloe 231.b
Mastyrowý strom 29.d
Mast z Bobků 37.a
Cistus 53.a
Ladanum 54.c
Gwajakowý oleg 56.d
Mandly 93.d
Woda ořechowá 95.c
Wlčj hrách 123.a
Penjžek aneb Sedlská horčice 174.b
Kopjčko Kralowské 192.b
Kořen Růžičky polnj 198.d
Břečtan 202.d
Pupawa 220.a
Zahradnj sstětka 220.d
Bjlý trn 221.c
Lasstowičnjk 287.b
Ožanka wětssj 288.b
Gablečnjk 294.c
Gelenj gazyk 297.c
Wstawáč 311.d
Heřmánek 317.b
Truskawec 332.b
Růže S. Marye 291.a
Czerwený zwonček 325.d
Lauh z plané Oljwy 101.d
Mělj 285.a Gelenj kořen 282.b
Panax Asclepium 262.d
Máta Rzecka 249.d
Ssalwěg 245.d
Diabljk aneb Gesstěr 187.d
Kal Dřewěnného olege 62.c
Dubowé kůlky 64.b
Nedwědj aussko 338.c
Melaunowý kořen 156.b
Oljwky 62.a
Gitrocél 145.b
Dřewěnný oleg z nezralých Oljwek 62.c
Klássterská chwogka s medem 35.b
Tamarysskowý popel 44.c
Kostiwal 336.b
Žaludy s Swinským sádlem 64.b
Dubowého mágowj woda 64.d
Pssenicný oleg 104.d
Myrtowé gahůdky v Wjně wařené 71.a
Granátowé wjno s medem Růžowým 77.b
Granátowý kwět 77.c
Zymostráž, Barwjnek 345.d
Dwoge dobré lékařstwj z Granátowých kůrek 77.d
Sljwowé listj wařené 89.b
Morussowé listj 100.a
Zanykl 364.d
Fjky s Witryolem 101.c
Popel z Fjkowého stromu 101.d
Sskrob s wodau Gitrocélowau 104.d
Flastr z Cyzrny a lauhu 117.d
Zelj hlawaté 139.b
Chrpa 151.c
Giné Experimentum o Zelj 139.c
Porr 166.d
Poponec 203.d
Palený Czesnek 169.d
Pepř potočnj perný 177.c
Karaffilátowý oleg 183.c
Lasstowičnjk 205.a
Swinský ořech w dřewěnném olegi 186.b
Dobré lékařstwj z Arona 189.d
Hadj gazýček 191.c
Weyc 207.d
Kůra od Kapparů 195.b
Czertkus s Witryolem 201.d
Welmi platné lékařstwj proti Fistuljm 203.d
Rhaponticum 212.c
Zemězluč menssj 213.b
Dwoge Experimentum o Kardu benedyktu 224.a
Dobrý skussený Flastr 217.a
Weronykowá woda aneb safft 238.c
Wssedobr 275.d
Rosmaryn 279.b 280.b
Scordium 289.d
Wrať se zase 315.d
Hadj kořen 330.d
Experimentum o Růži z Gerycha 342.b
Dobrá mast 345.d
Nátržnjk 366.b
Benedyktowý kořen 347.c
Dobrá mast z Psýho gazyka 353.b
Wysoký traňk 357.d
Ostružinowé listj 356.d
Husýnůžka 425.b
Petum aneb Tabák 387.b
Slunečný zlatý kwět 379.a
Gatrnjk 375.d

Diábljkowý kořen 187.d
Kuřistřewce 200.b
Břečtan 202.d
Poponec 203.c
Kardus Marye, Ostropes 225.a
Syrup Sstiowjkowý 299.b
Scurzonera 325.a
Křjžowé kořenj 412.a
Skussený traňk z Celidonye 204.c
Euforbium 265.a
Wrátyč 319.b
Lektwař z wegce 18.d
Kawiás 341.a
Safft cybulný s Dryákem 199.d
Aronowý safft s octem 189.b
Angelika 423.c
Kozljk 11.a
Myrrhis bylina 422.d
Myrrha 22.d
Měsýček 448.c
Safft Karaffilátowý 183.c
Czertkus 201.b
Woda Weronykowá 238.b
Prostřelené kořenj 215.b
Lasstowičnjk 287.a
Carduus benedictus 223.c
Kozý rauta 261.d
Kopyto koňské weliké 301.b
Hadj kořen 330.c
Nátržnjk 365.d
Werbéna 380.c

3. Proti Hljzám a Pryskýřům mornjm.

Czakanka 149.d
Gednoljstek 435.b
Cybule s Dryákem 168.a
Experimentum o Aronu 189.b
Pryskýřnjk 197.d
Celidonia 205.a
Euforbium 265.a
Wranj oko 396.a
Czertkus 201.b
Carduus benedictus 223.d
Kawias 341.a
Wogenské lékařstwj 433.b

4. Proti oseypánj Dětinskému, aby se nesstowice brzo wen wyrazyly.

Jujuby wařené a pité 91.b
Fjky wařené 101.a
Ssocowice 122.b
Rzepné semeno 125.c 127.a
Swinský ořech 186.b
Worljčkowé semeno 205.c
Czerwené máslo 351.d

XXVIII.

Lékařstwj proti Zymnicým přestáwagjcým a zase se nawracugjcým.

1. Zymu a třesenj wssech Zymnic předgjti můžeš těmito Lékařstwjmi. Wnitř

Fiolowý kořen v wjně wařený 2.c
Kostus 14.b
Jzop 239.b
Marulka 250.c
Opopanax 263.a
Sagapenum 264.c
Olusatrum 274.b
Truskawec 332.b
Pepř s Wjnem pitý 179.b
Traňk z kořenj 179.b
Horčice v Wjně 171.d
Ranta 259.b
Gahody Břečtanowé s Wjnem 202.d

Zewnitř.

Fiolowého kořene oleg 3.b
Kopytnjkowý oleg 10.b
Mast k mazánj páteře a spodku noh 14.b
Experimentum o párné lázni 33.d
Dobrý oleg z Rauty 259.c
Mast z Brotanu 237.a
Peltram w olegi 278.d
Kuřimor wodnj 249.b
Safft planého Fjkowj 102.c
Coris 326.c
Lilium lesnj 342.b

2. Přestáwagjcý Zymnicy wůbec hogj tyto wěcy. Wnitř.

Kopytnjk wařený a pitý 10.a
Skořicowá woda s Syrupy 13.c
Agaricum 28.d
Rhabarbarum 211.b
Proti každodennj, třetjdennj a čtwrtodennj Zymnicy 75.b 449.c
Troge lékařstwj z Czakanky 149.bc
Hořcowá woda pitá 214.c
Cztwero dobré lékařstwj z Pelyňku 234.c
Wrátyč 319.b
Rauta 259.b
Wssedobr 275.c
Detelowé listj 295.c
S. Kunygundy traňk 361.d
Rzepjček 361.c
Přespolnj gatrnjk 362.d
Petiprstek s Pepřem 363.d

Zewnitř.

Petilistek w obuwj 364.b

3. Obzwlásstnj lékařstwj proti každodennj Zymnicy. Wnitř.

Hořec pitý 214.a
Mužska wjra 228.c
Experimentum o Kamegce 323.b
Krussina 75.c
Horčice 171.d
Asa fætida 265.d

4. Proti Zymnicy třetjho dne, Tertiana řečené. Wnitř.

Purgugjcý syrup Růžowý 56.c
S. Ambrože traňk 110.b
Soldanella, Mořské zelj 140.c
Tři kořjnky Czakankowé 149.b
Zemězluč 213.a
Czerwený zwonček 325.b
Borákowý keř setřmi pruty 350.b
Krussina 75.d
Modrák aneb Chrpa 109.a

Dětile

Dětele tři listky 298.c
Ožanka menssj 288.d
Gratiola 439.d
Woda Werbénowá 380.d
Nátržnjk 366.a

Zewnitř.

Kopřiwy s Solj na puls žjly 409.b
Plésskowý kořen na hrdle nossený 150.c

5. Proti Zymnicy čtwrtodennj, *Quartana* řečené. Wnitř.

Myrrha s Pepřem w Malwazý 22.d
Cžtyřj kořenj od Gitrocéle 145.b
Koniklec 199.d
Mandly hořké 93.a
Rzepná gicha 125.c
Planá Petržel 161.c
Břeskwowá gádra w gjsse Zázworowé 180.c
Cžerwený Zwonček 325.b
Ožanka menssj 288.d
Wssedobr 275.c
Cžtyři listky Dětelowé 298.c
Kard Benedykt 223.c
Hořec 214.a
Mužská wjra 228.c
Ceterák 314.d
Historya o Pětiprsticy 311.d
Pilule z Plamýnku 335.b
Borákowý keř sečtyřmi pruty 350.b
Dwě Experimenta o Diwizně 416.b
Cžerný Ellebor 432.d
Woda Cžertkusowá 201.c
Woda Werbénowá 380.d

Zewnitř.

Sstětky zahradnj čerwjkowé 221.a
Oleg Rautowý 259.c

6. Pot ženau tyto wěcy.

Proso v wodě wařené a pité 110.c
Ferula 282.a
Gelenj kořen 282.c
Palená woda z kwětu Pomorančowého 79.d
Safft Kdulowý 82.a
Diabljk 187.c
Koniklec 199.d
Rwa 327.b
Trogice aneb Trognjk 427.b
Břečtan 202.b
Carduus benedictus 223.c
Olusatrum 274.b
Poponec 203.c
Weronyka 238.a
Wssedobr 275.c
Falessný hledjk 208.a
Marulka 250.b
Peltrám 278.d
Wrátyč 310.b
Lupenowý kořen 419.d
Woda Polnj rutky 421.a
Měsýček 448.c
Wjno Kardu Benedyktu 224.a

XXIX.

Proti wsseligakým přijpadnostem, kteréž od zewnitřnjch vrazů a sstod přicházegj.

1. Proti rozličným Gedům.

Které wěcy Gedům wůbec odpjragj.

Koprnjk 5.a
Přespolnj a Celtycký Sspikanard 7.a
Sytj wonné 15.b
Skořice 13.a
Skořicowá woda 13.c
Myrrha 22.d
Galowec 33.c
Woda Galowcowá 34.b
Kozljk 11.b
Ssaffrán 18.d
Agarykum 28.d
Kaffr 30.b
Agnus castus, Drmek 60.b
Galbanum 264.a
Brotan 236.d
Prostřelené kořenj 215.b
Cardamomum 181.b
Zázwor 180.c
Hedysarum 115.b
Kolnjkowé semeno 127.a
Chrpa 151.b
Thlaspi, Penjžek 174.b
Planá Horčice 176.d
Kopjčko Králowské 192.b
Phalangium 193.a
Worljček 205.c
Mužská wjra 228.b
Ostropes 225.a
Mateřjdausska 254.a
Marulka 250.b
Kozý rauta 261.a
Pětiprstice 312.a
Polium 300.c
Dětel klegowatý 298.c
Ožanka wětssj 288.d
Gablečnjk 294.c
Koňské kopyto weliké 301.b
Pětiljstek 363.d
Dřewěnný oleg 62.b
Dubowá kůra s mlékem 63.d
Žaludy 64.a
Cytronowé kůrky 78.d
Historya o Cytronowých gablkách 78.c
Safft gablečný s Ssaffránem 81.a
Fjky 101.a
Lektwař ořechowá 95.a
Rzepné semeno 125.c
Doronicum 165.c
Rzetkwowé semeno 127.d
Porr 166.c
Cžesnek 169.b
Gicha z Slézu 133.d
Cycwár 180.d
Swinský ořech 186.a
Aronowa brada 189.b
Koniklec 199.d
Poponec 203.c
Hořcowá woda 214.c
Podražec 216.d
Pupawa bjlá 219.a
Carduus benedictus 223.c

Marum 256.b
Stæchas 240.b
Woda Weronykowá 238.a
Třewdawa 244.c 243.d
Ssalweg 245.c
Thymian 252.a
Rauta 258.d
Wssedobr 275.c
Ammi 277.b
Rosmaryna 279.b
Lasstowičnjk 287.a
Wodnj Czesnek 289.d
Lilium Konwallium 293.d
Piwoňka 322.c
Borák 350.b
Czerwený zwonček 325.b
Benedykt 347.c
Hadjmord 325.a
Coris 327.d
Bukwice 329.b
Králowský Swalnjk 339.b
Hadj kořen 330.c
Truskawec 332.a
Nátržnjk 365.d
Woda Nátržnjkowá 366.d
Bedrnjk 372.b
Werbéna 380.c
Woda Werbénowá s Dryákem 380.d
Angelika 423.c
Swlačec bodlawý 462.b
Gedhog 469.b
Gelenj hubka 401.b
Wjno Koniklecowé 200.a
Kořen Máčkowý 227.d
Rauta s ořechy a s solj 259.a

2. Proti Morowému gedowatému nakaženj, hledeg mezy Zymnicemi.

3. Gedowaté byliny aneb owoce lidem y žiwočichům smrtedlné, a lékařstwj gim odporná.

Tři quentle Ssaffránu pogednau přigatj 18.c
Gedowaté hauby 71.c 82.d 127.d 138.d 176.d 234.c 258.d 295.b 401.a
Opium, Spánek 302.c 324.c
Woměg 99.d 327.b
Indyanský hřebjček 379.d
Bobkowá růže 399.c
Ssalomunek 397.b 469.b
Historya o Ssalomunku 396.d
Mandragora 393.c
Bljn 234.a 386.b
Lilek wětssj 290.b
Gablko chlupaté 291.b
Kapusta psý 399.c
Bolehlaw 234.a 395.c
Historya o Bolehlawu 395.c
Tis 398.b
Ocun 402.b

4. Proti gedu a Otráwenj.

Wranj oko 396.a
Komužby Menstruum dodáno bylo 214.c
Mélj 284.d

5. Proti vsstknutj gedowatých Zwjřat.

Semeno Passternákowé 130.c
Doronicum 165.c
Planý Porr 167.a
Koniklec 199.d
Falessný hledjk 208.a
Hořec 214.a
Karlina aneb Pupawa bjlá 219.a
Weronyka 238.a
Dobrámysl 241.b
Poleg 242.b
Dyptam, Třewdawa 243.d
Ssalweg 245.c
Kalamintha 250.d
Rauta 259.c
Kozý Rauta 260.d
Opopanax 263.b
Sagapenum 264.c
Anyz 268.a
Libček 273.c
Wssedobr 276.b
Kmjn černý 283.d
Mařena 286.b
Lasstowičnjk 287.a
Ožanka menssj 288.d
Gablečnjk 294.d
Meduňka 295.b
Hadj kořen 330.d
Barwjnek, Zymostráž 334.a
Kawias 341.b
Sspargan 348.d
Safft Wolowého gazyka 350.d
Wolowý gazyk čerweny 351.d
Plana Bazalika 353.d
Lupen wětssj 419.d
Ženský wlas 430.a
Gedhog 469.b
S. Kunygundy traňk 362.b

6. Proti Gedowatému vsstknutj Hadjmu.

Wnitř.

Fiolowý kořen s octem pitý 1.c
Kalmus aneb Prustworec 4.b
Kostus 14.b
Womanowý kořen 20.c
Galowec 33.c
Wlaský Gawor 37.d
Tamaryssk 44.a
Wřes 45.a
Wranj noha 146.c
Rzeřicha 173.b
Pepř 179.b
Karaffilát 183.b
Kopjčko Králowské 192.b
Kuřjstřewce 200.b
Safft listj Gesenowého 38.d
Bjlý trn 221.c
Zelj hlawaté s Wjnem 138.d
Historia o gablkách Cytronowých 78.d
Betonyka 328.c
Gisté Experimentum 146.d
Wolowý gazyk čerwený 350.d
Historya o Wolowém gazyku planém 352.b

Porr 166.c
Podražec 216.d
Czesnek 169.b
Znamenité skussenj de Scurzonera 325.a
Safft Wolowého gazyka 350.d
Hořec s Rautau a Pepřem 214.a
Mateřjdausska 254.a
Rauta 259.a
Kozý rauta 260.d
Olusatrum 274.b
Wlaský kopr 276.b
Kořen Dewatera oděnj 348.c
Rosmaryn 280.a
Ferula 282.a
Swizel 285.c
Klinopad 287.c
Liliowé semeno 291.d
Gelenj gazyk 297.c
Hadj kořen 330.d
Barwjnek 334.a
Wodnj ořech 343.a
Listj Wolowého gazyka 350.d
Ostružiny 357.c
Slunečný zlatý kwět 377.a
Werbéna 380.c
Posed 456.d
Lwowá stopa 468.d

Zewnitř.

Planého Fjkowj safft 102.c
Galowcowá woda 34.b
Pssenicné otruby s Rautau 104.b
Cyzrna s Czerweným Zwonečkem 117.c
Mauka Wlčjho hráchu s Wjnem 123.c
Rzetkew 128.a
Horčice s octem 172.b
Sléz s Cybulj aneb s Ossleychem 134.b
Wykew s Wjnem 166.a
Swinský ořech 186.b
Wýborný Flastr z Cybule 168.b
Karaffilátowý oleg 183.c
Diábljk aneb Gesstěr 187.d
Aronowa brada 189.c
Womanowý kořen 20.d
Wřesowý kwět 45.a
Mořská cybule 194.b
Carduus benedictus 224.a
Aloe 231.c
Yzop 239.c
Marulka 250.a
Liliowý kořen 292.a
Zlatý traňk 308.a
Maliny 358.c
Brotan 237.b

7. Proti gedowatému zkausánj wztekłého Psa. Wnitř.

Lycium 58.b
Karaffilát 183.b
Kmjn černý 283.d
Czesnek 169.b
Bedrnjk 372.d
Rauta 259.c
Wlaské ořechy gjsti a přikládati 94.d
Gisté Experimentum 214.b
Kuřjmor pitý a přiložený 200.c

Zewnitř.

Mandly s medem 93.a
Wlaské ořechy, cybule, sůl a med 95.b
Fjkowý safft 101.c
Flastr z Pssenice 104.b
Mauka Wlčjho hráchu s Wjnem 123.c
Zelj hlawaté 139.b
Karaffilátowý oleg 183.c
Listj okůrkowé s Wjnem 155.a
Wýborný Flastr z Cybule 168.c
Giný dobrý Flastr 170.a
Kopřiwy s Solj 409.b
Angelika s smolau 423.d
Womanowý kořen 20.d
Kasstany 67.b
Gitrocél 145.b
Gablečnjk 294.d
Wykew 166.a
Psý gazyk 353.a
Wlaský kopr 276.d
Opopanax 263.b
Máta 247.a
Lupen wětssj 419.d
Listj Bzowé 465.a

8. Proti gedu zemské žáby.

Angelský traňk 324.c

9. Proti gedowatému vsstknutj Sstjrowému. Wnitř.

Slunečná bylina, Otočnjk 449.c
Ostružiny 357.c
Bazalika 163.b
Myrtowé gahůdky 71.a
Bljt v Wjně pitý 133.a
Atractylis 224.b
Aconitum Pardalianches 375.c
Planý Galgán 5.d
Bobky 36.d
Kopjčko Králowské 192.b
Rauta 259.c
Chrpa v Wjně 151.b
Růžička S. Mařj 290.d
Planá Locyka 158.b

Zewnitř.

Mléčnatost Fjkowého stromu 101.c
Rzetkew 228.a
Gestřabj bylina 152.d
Horčice bjlá 162.b
Horčice žlutá 172.b
Třtinowý kořen 43.c
Sspinák 137.d
Mléč 148.a
Kard benedykt 224.a
Poleg 243.b
Majorána 255.b
Liliowý kořen 292.a
Hadj kořen 330.d
Raupowá bylina 449.a
Oleg Majoránkowý 255.d
Sideritis 356.b

10. Proti gedu Pawaukowému.

Terpentýnowé owoce 31.c
Bobky 36.d

Tamaryssk

Tamaryssk 44.a
Myrtowé gahůdky 71.c
Bljt v Wjně pitý 133.a
Sspinák 137.d
Morussowý safft 99.d
Chrpa v Wjně 151.b
Horčice bjlá 162.b
Czesnek 169.b
Weronyka 238.c
Myrrhis bylina 422.d
Poleg 243.a
Rauta 259.c
Daucus, Deyworec 277.d
Coris 326.c
Hadj kořen 330.d
Sytowý kořen 374.c

11. Proti žahadlu Srssňů a Wčel.

Bobkowého stromu listj 36.d
Gestřabj bylina 152.d
Slézowý safft aneb woda 134.b
Rzeřicha potočnj 248.d
Melissa 295.b

12. Aby tě žádná Wčela nevsstipla.

Hromowé kořenj s olegem natřené 144.a
Gitrocélowé listj w vstech 145.c

13. Proti zkausánj od Koně.

Fascoli, Turecký hrách 123.a

14. Proti zhryzenj od Cžlowěka.

Mauka Wlčjho hráchu v Wjně močená 123.c
Wykew s Wjnem 166.a

XXX.

Lékařstwj proti aurazům wsselikým od pádu, vstrčenj, bitj, sekánj a bodenj.

1. Proti odchrkowánj krwj od pádu.

Wnitř.

Rhabarbarum pečené 211.c
Mumia w kyselém Wjně 211.c
Chrpa s wodau Gitrocélowau 151.c
Zemězluč wětssj pitá 212.b
Swalnjk aneb Kostiwál 336.a

2. Proti ssedlé a sražené krwi w těle.

Wnitř

Ssaffrán s octem 15.d
Račj oka aneb žernowky s octem, w němž lipowé vhlj hasseno 51.d
Woda z ořechowých ssupin 95.a
Lauh z planého Fjkowj 102.c
Rzeřicha 173.b
Thymian 252.a
Wlaský kopr 276.c
Rhabarbarum cum Mumia 211.c
Wýborný prássek z Mařeny 286.b
Czerwená mast pitá 286.b
Gisté Experimentum o Ožance menssj 289.a
Kalmus v Wjně aneb octě 4.b
Popel Fjkowého dřewa páleného 101.b
Czertkus 201.a
Traňk z Czertkusu 201.c
Hořec 214.b
Bukwice 328.d
Hadj kořen 330.b
Drábský traňk 337.b
Czernohláwek 337.a
Gelenj traňk aneb Srpek 329.d
Rzebřjček 414.c
Angelika 423.c

Zewnitř.

Rzetkew s medem 128.a
Kapusta aneb zelj 139.b
Porr 166.d
Persán 185.b
Mauka Horčičná s medem a Husým sádlem 172.b
Rhabarbarum cum Mumia 211.c
Rzop 239.c
Dobrámysl 241.c
Majorána s Wjnem aneb geho safftem 255.b
Krámský kmjn s woskem 270.b
Nátržnjk 366.b
Wolowec, aneb Kwětec 320.a
Mateřjdausska 254.b
Thymian 252.c
Rauta 259.d
Wssedobr 275.d

2. Proti wnitřnjmu raněnj, sraženj a giným vrazům. Wnitř.

Baldrian, Kozljk 11.b
Womanowý kořen 20.c
Swalnjk skalnj 338.a
Bazalika s Trnkowým safftem 162.d
Průtržné kořenj, Rozchodnjk 208.d
Zběhowý traňk 337.b
Wýborný traňk na rány 203.c 286.b 315.d
Benedykt 347.c
Czerwené máslo z kořene čerweného gazyka Wolowého 351.d
Přeslička 370.c
Bedrnjk 372.d
Safft Bukwice bjlé z listj wytlačený 418.a
Rzop 239.c
Cypřiš 32.d
Pistolochia 217.b
Hořec 214.b
Mateřjdausska 254.a
Opopanax 263.a
Scordium, Wodnj česnek 289.d
Stozrnjčko 303.d
Matečnjk 320.d 321.a
Czerwený zwonček 325.c
Hadj kořen 330.d
Truskawec 332.a
Rzebřjček wodnj 415.b
Swalnjk w čerweném Wjně 336.a
Czernohláwek 337.a
Hrusstička 345.c
Rzebřjček 414.c
Diwizna 416.b
Wysoký traňk 356.d
Husýnůžka 425.b
Zanykl 364.d
Penjžek winutý 359.d
Nátržnjk 366.a
Pupkowá bylina 419.a
Zubowá bylina 427.d

Posed

Posed 457.a
Momordyka 457.d
Woda Hadjho gazýčka 191.d

Zewnitř.

Flastr z Cypřissowého dřewa 32.d

3. Proti ranám aneb vrazům Prsůw, Střew aneb Měchýře.

Hadj gazýček s Přesličkau 191.c
Skussený traňk na rány 203.c
Rozchodnjk 208.d
Safft Kozýbrádky s Přesličkau 164.b
Momordyka 457.b
Lauer 249.b
Dětel 293.d
Gatrnjk 299.d
Blessnjk 388.a

4. Proti Otokům od vrazů, bitj, ztlučenj aneb od pádu. Zewnitř.

Halimus 47.b
Otruby Psseničné s Wjnem a sádlem 104.b
Mauka Bobowá 119.c
Porr 166.d
Turecký hrách, Bob, Wykew, Hrách 123.a

5. K hogenj zmačkaných a wywinutých Audůw slaužj. Zewnitř.

Kořen Palmy bodlawé 47.d
Wrba mořská aneb Drmek 60.b
Mauka Bobowá 119.c
Porr 166.d
Wlaské ořechy, Rauta a Med 95.b
Hromowý kořen v Wjně 144.a
Bjlé otruby w octě wařené 104.b
Gečná mauka aneb Otruby s octem a máslem 106.a
Owesná mauka 108.b
Swinský ořech 156.b
Hořec s Dřewěnným olegem 214.d
Wlaský Nedwědj pazneht 225.c
Dobrý Flastr z Pelyňku 235.d
Majoránka s Wjnem 255.b
Liliowý kořen 292.a
Bukwice 329.a
Gisté Experimentum o Rzepjčku 361.b
Lupen wětssj 420.d
Rýwowý popel, Rauta 458.d
Posed černý 457.d
Narcissowá růže 456.a
Rauta 259.d
Osládyč 446.d
Otočnjk 449.c
Swalnjk wětssj 336.a

6. Zmačkané a raněné suché žjly a Nerwy hogj tyto wěcy.

Bobowá mauka s octem 119.c
Poterion 229.b
Liliowý kořen 292.a
Czerweného Zwonečku oleg 325.d
Ssarlatowé gahůdky 372.a
Narcyssowý kořen 456.a
Oleg Momordykowý 458.a

7. Zlámané kosti swalugj.

Mastyxowý strom 29.c
Myrtowé gahody 71.d
Gilm 42.d
Lupen wětssj 420.d
Gummi Arabské 59.c

8. Polámané a zdrobené kosti wytahugj.

Podražec 217.a
Bukwice 329.a
Horčice bjlá 162.b
Karaffilát 183.c
Posed 457.a
Kořen Horčicowý 172.b

9. Krew z Ran tekaucý sstawugj.

Cypřissowé ořjssky 32.c
Ořechowé listj 95.b
Oleg Hřebjčkowý 184.d
Mech stromowý 15.d
Gitrocél s bjlkem od wegce 145.b
Kadidlo 24.a
Swizel 285.c
Přeslička 370.d
Zagečj noha 346.b
Gummi Arabské na prach spálené 59.d
Dobrý prássek 77.d 331.a 366.b
Gisté Experimentum o spálené Bawlně 116.d
Syryssťowá bylina 411.c
Hauby Bubenfest 401.a
Kokosska 175.d
Krwawé kořenj 373.d
Sstuljk aneb Lekno 314.a
Průtržné kořenj 208.d
Wrbina 331.c
Wstawáč 311.d
Ssocowice 122.b
Weyt 207.d
Slunečný kwět 266.d
Ascyron 326.c
Gatrnjk 375.d
Psý gazyk 353.a
Gisté zkussenj o Koryandru 271.d
Wýborné stawenj krwe 336.b
Sideritis Heraclea 356.a

10. Proti horkým otokům Ran.

Wýborný Flastr 119.b
Gatrnjk 375.d
Psý gazyk 363.a

11. Rány před zapálenjm opatrugj a chránj tyto wěcy.

Borowičné listj 25.d
Dřjnowé listj 27.d
Den a Noc 404.a
Kaffr s Růžowau mastj 30.d
Oleg Ptačjho zobu 51.b
Kuřjmor 203.d
Skussenj o Slézu a Wrbě 134.b
Stozrnjčko 303.c
Truskawec 332.b
Sumach 68.a
Lonchitis aspera 315.b
Sedmikrása 321.a
Rzebřjček wodnj 415.b
Husýnůžka 425.b

12. Rány wyčisstugj a hogj. Wnitř.

Skussený traňk na rány 203.b
Mařena 286.b
Weronykowá woda pitá y přikládaná 238.b
Swalnjk Kralowský 339.b
Myssj vssko 340.a
Momordyka 457.d
Dyptam aneb Třewdawa 243 d
Czerwený zwonček 325.c
S. Kunygundy traňk 362.a
Kopčiwowá woda 408.d

Zewnitk.

Fiolowý kořen 2.d
Kadidlo 24.a
Poléwka z Kapusty aneb zelj 139.b
Pastussj Tobolka 175.d
Smrkowá pryskyřice 26.d
Gedlowé bublinky 27.a
Psoser 190.d
Bukwice 329.a
Hadj gazýček 191.c
Suchá Fermež 34.a
Oleg Hřebjčkowý 184.d
Woda Worljčkowá 205.d
Weyt 207.d
Kůra Gesenowá 39.a
Truskawec 332.b
Dřjstalowý safft 49.b
Průtržné kořenj 208.d
Kůra Lipowá 52.a
Cistus 53.b
Swalnjk aneb Kostiwal 336.a
Dubowé listj 64.a
Sideritis Heraclea 316.a
Psý gazyk 353.a
Kořen tráwy 354.d
Dubowá kůlka zlučená 64.c
Listj černých gahod 73.a
Czerwený zwonček 325.c
Benedykt 347.c
Suché listj Nysspale 85.b
Oleg čerweného zwonečku 325.d
Myssj vssko aneb Chlupáček 340.b
Dřjnkowé listj 87.a
Swalnjk Králowský 339.c
Zeměžluč menssj 213.b
Czernohláwek 337.a
Hadj kořen 330.d
Wýborné lékařstwj z Prostřeleného kořenj 215.b
Wjno Podražcowé 217.a
Dobrý a skussený Flastr z Podražce 217.a
Wlnka z Kardu Benedyktu 224.a
Aloe zatrussowané 231.b
Wýborné lékařstwj z Wrat se zase 315.d
Tři dobré masti na rány z Hrusstičky 346.d
Wysoký traňk 356.d
Penjžek winutý 360.a
Petum aneb Tabák 387.b
Gratiola 440.a
Borowičná Pryskyřice 25.d
Planého Fjkowj safft 102.b
Terpentýnowý oleg 31.c
Terpentýna 32.a
Kozý bradka 164.c
Porr 166.d
Swinský ořech 186.b
Gesstěr aneb Diábljk 187.d
Břjzowý safft 42.a
Gilmowé listj 42.d
Gilmowé kůry, Safft a oleg 42.d
Daktyle 69.b
Rhapontykum 213.b
Hořec 214.c
Prach z Lékořice 218.b
Dyptamowý safft 243.d
Ssalwěg 245.d
Hrussky 83.a
Břeskwowé listj 83.d
Bjlý trn 221.c
Komonice planá 257.d
Slunečný kwet 266.d 267.b
Rosmarynowá woda 280.b
Lasstowičnjk 287.b
Ožanka menssj 289.a
Wodnj Czesnek, Scordium 289.d
Melissa 295.c
Zagečj aneb kyselý dětel 299.b
Gatrnjk trogilistý 295.d
Zlaty traňk 308.b
Wolowec 320.a
Gelenj traňk 329.d
Swalnjk skalnj 338.a
Bljn žlutý 355.d
S. Kunygundy traňk 362.b
Rzepjček aneb Starček 361.b
Zanykl 364.d
Natržnjk 366.b
Přeslička 370.d
Rzebřjček 414.c
Experimentum o Dni a Nocy 404.a
Husynůžka 425.b
Momordyka 457.d
Plicnjk 376.b
Gahodnjk 367.c
Krwawé kořenj 373.d
Bedrnjk 373.a
Dwogiljstek, Ophris 434.d
Trogice bylina 427.b
Chmeljk aneb Blessnjk 388.b

13. Proti ranám od Zaranj gedem napusstěných.

Dyptam aneb Třewdawa 243.d
Co od nečistých pusstadel aneb banek člowěka při pausstěnj obhaguge 255.b

14. Proti čerwům w Ranách.

Gisté skussenj o Psoseru 191.a

15. Gliedwasser sstawugj.

Woda Ořechowá 95.c
Woda Celidonowá 205.a

16. Bodené rány vzké rozssiřugj.

Cžjpek aneb knot z Hořce 214.c
Strženž z Rakosý aneb Sytj 374.c

17. Trny, Třjsky a zalomená železa wen z těla wytahugj.

Kořen Třetinowý 43.c Podražec 217.a
Hlohowý kořen 48.b
Dyptam 243.c

Wochace

Wochlice, Pecten Veneris s Slézem 159.d
Kuřímor s Prystyřicý Smrkowau 200.d
Rzřichowé semeno s smolau 173.c
Wýborný Flastr 349.c
Kořen Kapradj 445.c
Kořen Narcisowý 456.a
Posed bylý 457.a
Mužská wjra 228.c
Kawiás 341.c
Ssalwěg polnj 313.a
Deyworec aneb Olessnjk 278.a
Dewatero oděnj 348.c

18. Rány na Hlawě hogj tyto wěcy.

Matečnjk 321.a
Myrrha 22.d
Melissa přespolnj, Molucca 296.a
Bukwice červená 329.c
Gedlowá Prystyřice 26.d
Oleg Smrkowý 27.a
Růže z Gericha 342.b
Karaffiláť 183.c
Wýborný hogitedlný Flastr z Bukwice 329.a
Skussený lék o Saffru Bedrnjkowém 373.a

19. Aby masso w ranách zase rostlo, hledeg mezy Aurazy a ranami starými.

20. Sstrámy, důlky a znamenj Rán s kůže shánegj.

Myrrhowý oleg 22.d
Ladanum 54.c
Mauka Bobowá 119.b
Dobrý oleg Břečtanowý 203.a
Zwonček bylý 359.a
Wlčj hrách 123.c
Marulka 250.d
Čjerekus 202.a

21. Modřiny, gjzwy a zsynalost kůže odgjmagj.

Wlaské ořechy přikládané 95.b
Saffr Kapustowý 139.b
Mauka z Hořčice s medem 172.b
Ragská zrna s medem 181.b
Kokořjk aneb Líčidlo 333.c
Ocet s medem 460.a
Majoránka 255.b
Thym, Wlastá Materjdausska 252.c
Aloe s medem 231.b
Dragoncell 183.b
Thapsia 453.b

XXXI.

Léčkarstwj proti aurazům od ginýchpřjčin zewnitřnjch, gako od Ohně, od Zymy a chůze.

1. Kdožby se od ohně spálil, těmito léky hogiti se může.

Kocyka s solj 158.b
Syrysstiowá bylina 411.c
Narcyssowý kořen 456.a
Den a Noc 404.a
Kadidlo 24.a
Kůra Borowá 25.b
Kůra Dřjnowá 27.b
Přespolnj Gawor 38.a
Gilmowé listj a kůra 42.b
Listj Ptačjho zobu 51.b
Oljwy 62.a
Myrtowé listj 71.b
Gablko skadké 81.b
Oleum Sesami 112.b
Kopjčko Králowské 192.c
Břečtan 202.b
Rozchodnjk 209.a
Kardus požehnaný, Přjmětnjk wlastý 224.a
Medwědj Pazneht 225.c
Poleg s Gečnau mukau 243.a
Petržel 273.a
Wstawač 311.b
Konopný kořen 324.a
Čjerwený zwonček 325.b
Momordykowý oleg 458.a
Růžowá woda s bjlkem od wegce 409.c
Gisté skussenj o Kapradj 445.b
Woda Diwizmowá 416.c
Woda w njž kůra Lipowá močena 52.a
Cistus 53.b
Růžowý oleg 57.b
Bobowý hrách 119.b
Wolowý gazyk červený 351.b
Lupen weliký 419.b
Gádra Kdulowá močená 82.a
Morussowé listj 99.b
Ženské mléko 158.b
Wodá z Lněného semena 115.b
Gitrocél s bjlkem od wegce 145.b
Skussený lék o Tykwjch 153.b
Liliowý kořen 291.b
Lněný oleg s Růžowau wodau 115.b
Tykwowá woda 153.b
Maliny 358.c
Meřeřest 406.b
Skussenj o Paličkách 375.a
Prach Ručničný hasý Oleg ořechowý 95.c
Safft řepný 126.a
Mast z Rozchodnjku 209.a

2. Proti odznobenj noh od welikéZymy a Mrazu, tyto wěcy dobré gsau.

Medwědj aussko 338.c
Acacia 59.c
Kadidlo s Swinským sádlem 24.a
Flastr z Jsků 101.c
Pssenično oleg 104.b
Mauka Wlčjho hrachu 123.b
Řjepa wařená 125.b
Flastr z Řjepy 125.b
Myej noh z Manholtu 141.b
Kořen Kopjčka králowskeho 192.c
Swinský ořech wařený 186.b
Prystyřnjk 197.c
Wolmi dobrá a hogitedlná mast 186.c
Kauta w Dřewěnném olegi 259.b
Řjepjček s Womanem 361.c

3. Proti odhněcenj noh od Obuwj.

Cybulná sstiáwa s Slepičjm sádlem 168.c
Prach z Leknowého kořene 314.a
Komužby se kůže odtlačila, buďto od chůze aneb od welikého djla 248.a

4. Vstánj po chůzy odgjmagj.

Bobkowý Oleg 37.b
Myrtowé gahody 71.b
Wolssowé listj do obuwj dané 41.b
Mytj noh z Czernobyle 302.d
Giné mytj noh z Rzepjčku 361.c
Giné z Syryssiowé byliny 411.c
Oleg Majoránkowý 255.d
Rosyčka Slunečná 470.c

XXXII.

Někteřj kusowé a vměnj k Hospodářstwj vžitečná/a předně o tom což k Gjdku náležj.

1. Syrowé Masso.

Aby dlauho čerstwé masso zachowal 110.b 271.c
Aby masso nečerwiwělo 177.d 295.c
Aby Poltů, aneb powěssenéhо massa myssi nežrali 47.d 466.c
Vzené masso chutné vdělati 271.d

2. Wařené Masso.

Galowcem Slepice a Ptáky nadjwati 33.c
Masso s chlupatými gahodami wařené 49.d
Aby Masso brzo vwřelo 101.a

3. Saláty, Ssalsse a omáčky.

Salát z Gilmowého listj 42.c
Oleg Dřewěnný 62.b
Omáčka z Skořice, *Species dulces pro cibarijs* 13.b
Salát z Dřistálu 49.b
Wýborný Messtreych z Horčice 171.d
Ssalsse z Piperátu 195.d
Ssalsse z Thymiánu 252.b
Ssalsse z Dřjnek 86.d
Omáčka z Křenu 128.d
Czerwená řepa, Carotta 129.d

4. Kořeněnj.

Pokrmowé s Rosmarynau 280.a
Ssalwěg mjsto kořenj 245.b
Sussené ssupiny ořechowé mjsto Pepře 95.a

5. Ginj Pokrmowé.

Mandlowau poléwku dobře vdělati 92.d
Mandlowé mléko a Reyži modrau vdělati 151..b
Okůrky klásti 154.d
Kopr wlaský do Cukru zadělati 276.b c
Cybuli a Czesenku ostrost odgjti 95.a
Proti smradu Czesenkowému 169.d 180.d 259.b
Saturege hráchu a ginému wařenj nadýmánj odgjmá 253.a
Agrest s wegcy 459.a

6. O Mléku.

Aby do Mléka žádná žjžala nevpadla 170.a
Aby se mléko w žiwotě nesrazylo 247.a

7. O Seyřjch.

Aby Seyr neplesniwěl ani nečerwiwěl 42.a
Czerwy z Seyra wyhnati 189.d
Aby Seyr nehnil 187.d
Kmjn do Seyra 269.d

8. Ocet w rychlosti vdělati.

Z Topenice chleba vsussené 460.b
Z gader aneb pecyček winných 460.b
Z Peltramu 278.d
Ocet Chrpowý pěkný 151.c

XXXIII.

Což k Nápogi náležj.

1. O Wodě.

Wodu nezdrawau oprawiti 169.b 242.d
Woda s některým zrnem Mastyxu wařená 29.d
Gečná woda, Prysana 105.d
Nedwědj Paznehe 281.b

2. Piwo a Wjno wonné a chutné přistrogiti, a ssmak mu odgjti.

Fiolowý kořen do Sudu zawěssený 2.d
Bazalika 162.d
Hřebjčky s Bobky 184.d
Benedyktowý kořen 347.b
Wlaský Bedrnjk 373.d
Peltram do Piwa daný 278.d
Zemlička horká 104.b
Pssenice 104.b
Gečný chléb 105.d
Slád z Reyže a z toho Piwo 109.d
Kwět kořenj Hromowého 144.a
Brotan do Sudu zawěssený 237.b

3. Wjno wláčkowité oprawiti.

Mech zemský do Wjna wložený 16.c
Gisté vměnj o Trnkách 90.b
Rzop 239.c
Benedyktowý kořen 347.d

4. Kalné Wjno včistiti.

Hrnec aneb sskořjpky od hrnce do něho dáti 459.c
Melissowau wodu do něho ljti 295.c
Gisté vměnj o Barwjnku 334.b
Owesná slama 108.b
5. Aby Wjno w Sudu nezkyselelo 445.d 459.c
6. Aby Wjno Musskatelem woněło 162.d 312.d

7. Průba, gestli Wjno s wodau smjssenо.

Korbel z dřewa Břečtanowého 203.a
Dřeň sytj do Wjna wložený 374.c

8. Mest dlauho sladký zachowati

Mest čistý vdělati 172.c
Sylné Wjno měkčegssj vdělati 459.b
Sudy k Wjnu aneb k Oljwek kladenj strogiti 459.c
K třenj nádobj Cýnowého 152.c
Ocet dělati 286.c

9. O Kořenných Wjnjch nagdeš w následugjcým Registrum pod tytulem Wjn.

XXXIIII.

I. Wsseliké nečisté žižaly zaháněgj.

S. Kunygundy traňk 362.b

2. Komáry a Mauchy.

Pryskyřice na papjr natřená 27.a
Keychawka w Mléce 434.c
Muchomurky 401.a
Kauřenj z Wrbiny 331.c
Terpentýna 32.a
Pelyněk 235.d
Kauřenj Czerným kmjnem 283.d
Kauřenj z Zlatého traňku 308.b
Chebdj 464.b

3. Blechy.

Czerstwé listj Wolssowé ráno dopokoge stláti 41.c

Poleg

Poleg 243.b
Potočnj Pepř 177.d
Saturege 253.b
Chebďowé listj 464.b
Kostiwal, Swalnjk 336.b
Bljn žlutý 385.d
Zlatý traňk 308.b
Aby blechy w pokogi nebyly 236.a 237.b 270.b

4. Stěnice.

Postele Pelyňkem vmýwané 235.d
Kostiwálem obkladené 336.b
Stěničnjk 349.c

5. Myssi Německé y malé.

Kauřenj Kopjčkem králowským 192.c
Mořská cybule v wodě 193.d
Pupawa bjlá 219.a
Kauřenj z Tisu 398.d
Hauba lazebnj vsmažená 401.b
Keychawka s bjlau mukau 434.c
Chebdj 46[illegible].b
Aby Myssi w Stodole nebýwaly 236.a

6. Hady a Gesstěrky.

Kauřenj Galowcem 33.d
Kaděnj Agssteinem 40.d
Listjm Gesenowým 38.d
Drmkem aneb Mořskau wrbau 60.b
Bukowý prautek 66.c
Liskowý prautek 98.b
Kali 141.c
Kauřenj z Horčice 172.b
Kauřenj Aronowau bradau 189.c
Kaděnj Rautau 259.c
Kauřenj Galbanem 264.a
Wrbinau 331.c
Brotanem 237.b
Rzeřichau 173.b
Marulkau 250.d
Gelenjm kořenem 282.c
Kmjnem černým 283.d
Z Polium 300.c
Zlatým traňkem 308.b
Cžesnek 170.a
Dobrámysl 241.c
Dyptam 244.c
Máta planá 247.b

7. Mole wyhnati, hledeg dolegi mezy ssaty.

8. O Wssjch hledeg napřed mezy neduhy Hlawy.

XXXV.

Někteřj domácý kusowé potřebnj.

1. Pjsařům.

Dobrý Jnkaust vdělati 41.c 64.c
Aby Pjsmo neprostakowalo 34.b
Aby Moli a myssi papjru nehryzly 235.d
Rosmarynowé vhlj k reysowánj 280.b

2. Barwjřům a Maljřům.

Cžerná barwa 41.c 51.b
Zelená barwa 46.b
Modrá barwa 51.b 73.a 464.d
Žlutá barwa 51.b 80.d 429.d
Cžerwená barwa 129.d 351.d
Brunátná barwa 449.d

3. Což k Ohni náležj.

Dobrý a gemný traud vdělati 302.a 401.a
Prach ručničný 52.a
Železo kaliti aneb twrditi 380.b

4. Woda a Lázeň.

Sytj aneb Howězý měchýř k plowánj na Wodě 374.c
Baňky k paussténj krwe do Lázně 255.b

5. Raucho a Ssaty.

Wonné rukawice vdělati 17.c
Fleky z Ssatů sehnati 299.c
Aby Moli ssatům nesskodili 237.b
Fiolowý kořen 3.b
Komonice bjlá 258.a
Plesniwec 377.a
Anýz 268.a
Cytronowa kůrka 79.a
Rosmaryn planý, Rogownjk 280.d
Hroznowá bylina 303.b
Pelyněk 235.d
Slunečný zlatý kwět 379.a
Benedyktowý kořen s octem 347.c
Wssi z Ssatů wyprawiti 452.d
Pelyněk zwařený 235.d

XXXVI.

O Wěcech Zahradnjch.

Mech z Zahrady wyplénti 16.a
Krtice z Zahrady wyhnati 436.c
Mrawence od Sstěpj zahnati 62.c 241.d
Wčely zapuditi 236.b
Hromowé kořenj sstjpiti 43.c
Růži zelenau vdělati 43.d
Růži žlutau vdělati 56.d
Granátowá gablka sladká vdělati 77.a
Proti Cžerwu w Sstěpjch 82.b 260.a
Proti Hausenkám a Raupům 406.d 458.c
Aby Sliwy rostly kteréžby žiwot purgowaly 89.b
Aby Sswestky Pjžmem woněly 89.a
Cžerwená gablka vdělati 80.d
Meruňky weliké sstěpowati 84.c
Nysspule sstěpowati 85.a
Morusse bjlé vdělati 99.c
Aby Wjno purgugjcý rostlo 433.a
Aby Ptácy hroznů na Winicy nezobali 452.a
Aby Wjno před vzránjm nehnilo 105.b
Praktyka o hognosti Wjna 109.b
Hrozny Wjna čerstwé dlauho zachowati 108.b
Wlaské ořechy sstěpowati bez sskořjpek 95.c
Aby Ořechy kamenité nerostli 95.c
Aby Rzepa hrubá a hladká rostla 129.d
Aby Okůrky rorličných Forem rostly 154.d
Aby Okůrky rané mjti mohl 154.d
Aby Melauni a giné owoce Pjžmem woněło 155.c
Aby Melauni chutnj a sladcý rostli 155.c
Aby owoce z Sstěpů nepadalo 113.a
Aby Owoce nehnilo 194.c
Cytrony a Pomorančj dlauho chowati 109.b
Aby Lilium brunátné rostlo 291.c
Aby přes celý rok Hřiby mjwal 37.d

XXXVII.

Lékařstwj proti Neduhům Howadským.

1. Koňům.

Soptěnj a dýchawičnost 67.c
Aby Konj před komáry a muchami bezpečni byli 153.d 177.d
Proti Myssjm 203.c
Od čeho Podkowy odpadagj 315.d
Proti soptiwosti a dýchawičnosti 301.b 362.a
Gistý zkussený lék nemocným Konjm 445.c
Když gest Kůň zaboden 340.b 416.a
Proti odhněteni sedla, aneb Sadmu 365.a 217.a
Aby Kůň dobře widěl 202.a
Aby se Kůň neochwátil 285.a
Proti čerwům aneb Raupům w břisse 301.b 109.a 324.a 325.c
Proti wsselikým otokům a prassiwosti Konj 146.b 249.b

2. Dobytku Howězýmu.

Proti Bauljm a mozolům, kteřjž wolům od taženj na krku nabjhagj 43.a
Proti dýchawičnosti a kássli 214.b 238.a 239.b 288.a 362.a 376.b 404.b 416.b
Aby se Kráwa lehce otelila 190.c 261.c
Aby Kráwy mnoho mléka dáwaly 5.b 118.d 422 b
Aby Dobytek čistě týl 123.b 282.d 422.b
Pelyněk s Solj 234.d
Rzjmbaba s Solj 318.c
Proti wředům Dobytka 357.d 457.b
Proti prassiwosti a strupům 192.c 450.b

3. Swinjm.

Proti moru Swinskému 215.b 446.c

4. Owcým.

Wýborné lékařstwj proti prassiwosti 124.b
Pelyněk s Solj 234.d
Od čeho Owce mrau 340.a
Aby Kozy mnoho mléka dogily 264.a

5. Psům a Wlkům.

Od čeho Psy mrau 102.c 143.d 398.d 399.b
Po čem Wlcy a Lissky zcepeněgj 93.a 395.c 399.b 401.b

6. Slepicým.

Tjpet Slepicým zahnati 35.c 169.d
Aby Slepice mnoho wagec nesly 106.b 110.c 323.d
Wegce dlauho chowati 107.b 109.b
Aby Kohaut celau noc kokrhal 232.c
Od čeho Slepice mrau 93.a 386.a

7. Holubům a Ptakům.

Lep Ptačj dělati 68.c 284.c
Ptáky na Poli lapati 170.b
Holuby rukama chytati 434.c
Aby Holubi mnoho mladých mjwali 123.b
Aby Holubi préč nezaletěli 270.b
Werbena pokrm Holubj 380.d 381.b

8. Wčely zachowati.

Wlaský kopr na Auk natřený 277.a
Melissa Meduňka 295.c
Wčely zahnati 236.b

9. O Rybách.

Mnoho Ryb lapati 172.b 216.d 220.c 316.b
Ryby leklé očerstwiti 273.a

XXXVIII.

Praktyka o Počasých a Powětřj.

Drahotu, Wálku, Mor budaucýho roku co předzwěstuge 64.c
Komonice planá aneb bjlá wyznamenáwá Počasý a Powětřj 257.d
Praktyka o Aurodě Wjna 109.b

(*)

Giné Re-

Giné Registrum w němž poznamená-ny gsau wsselike Wody, Sstáwy aneb Saffti, Olegowé, Wjna, Octowé, Syrupowé, Julepowé, Lektwaře, Konffekty a Cukrowé, Extracta, Soli, Pilule, Masti a Flastrowé: O nichž se w Knjze Herbáře tohoto gakby z rozličných Bylin strogeni, a k čemu vžjwáni býti měli, po různu wypisuge.

1. Wody z Bylin pálené.

Woda Angelikowá 423.c
Anýzowá 268.a
Arbutowá 91.d
Aronowá 189.c
Bazalikowá 163.a
Bedrnjkowá 373.a
Březowá 42.a
Bobowého kwětu 119.b
Borákowá 350.b
Borowých ssissek 24.b
Brotanowá 237.b
Bukwicowá 329.b
Bzowého kwětu 465.a
Celidonowá 204.c
Chebdowá 466.a
Chrpowá 151.c
Czakankowá 149.c
Czernohláwkowá 337.a
Czertkusowá 201.d
Czesenkowá 169.d
Dětelowá 299.d
Diwiznowá 416.c
Dni a Nocy 404.a
Dobrémysli 241.c
Dyptamowá 244.c
Dubj mladistwého 64.a d
Fjku zemského 443.a
Fioly žluté 310.b 309.b
Fioly modré 426.c
Gahodowá 367.c
Galowcowá 34.b
Gatrnjkowá 375.d
Gatrnjku přespolnjho 363.a
Gatrnjku erogilistého 299.d
Gehlicowá 226.c
Gesenowá 55.d
Gitrocélowá 144.d
Gnaphalium 306.a
Gwajákowá 55.d
Hadjho gazýčku 192.d
Hadjho kořene 330.d 331.a
Hlohowá 48.b
Hořcowá 144.a
Hřebjčkowá 184.c
Hromowého kořenj 144.a
Hrusskowá 82.d
Hrusstičkowá 345.c
Hyssopowá 239.b
Karaffilátowá 183.c
Kardbenedyktowá 223.d
Kawiasowá 341.b
Kokořjkowá 333.c
Komonicowá 257.c
Koniklecowá 199.d 200.a
Koňského kopyta 301.d
Konwalliowá 293.d
Kopru Wlaského 276.d
Kopřiwowá 408.d
Kozý brádky 164.c
Kosatcowá 2.d
Kuřjmorowá 200.d
Kuřjnohowá 143.a
Kuřjstřewcowá 404.d
Lawendulowá 9.a
Leknowá 313.d
Lesnjho Lilium 342.b
Liliowá 291.c
Lilku wětssjho 390.c
Limaunowá 79.c
Lipowá 51.d
Lnu Matky Božj 431.b
Máčkowá 228.c
Majoránowá 255.c
Makowa 383.c
Malinowá 358.b
Mařenowá 286.c
Marulkowá 250.d
Marum 256.b
Mátowá 247.b
Medowá, Medowina 253.a
Melissowá 295.b
Měsýčkowá 448.c
Morussowá 99.d
Nardu Indyanského 7.a
Nátržnjkowá 366.a c
Netřeskowá 406.d
Okřehkowá 405.a
Osládyčowá 446.d
Ořecha Swinského 186.d
Ořechů Wlaských 95.a
Ostropsowá 225.a
Ostružinowá 357.d
Owsowá 108.b
Ožankowá 288.a
Pelyňkowá 235.c
Petilistkowá 364.a
Petrželná 273.a
Piwoňkowá 322.a
Plesskowá 150.c
Podražcowá 217.a
Polnj rutky 421.a
Pomorančowá 79.d
Poponcowá 203.c
Přesličkowá 370.d
Přjmětného kořenj 412.b
Psaného traňku 297.c
Psyho wjna 388.c
Ptačjho zobu 51.a
Rautowá 259.d
Réwowá, *Lachrima vitis* 458.d
Rmenowá 317.a
Reyžowá 109.d
Rosmarynowá 280.b
Rosyčky Slunečné 471.b
Růžowá 56.d
Růžowých paupat 57.c
Rzebřjčkowá, *Aqua vita* 414.c
Rzetkwowá 127.d
Saturegowá 253.c
Scurzoneræ 325.b
Skořicowá 13.b
Slézowá 134.a
Ssaffránowého kwětu 18.d
Ssalwěgowá 245.d
Ssletky zahradnj 221.a
Sstiowjkowá 132.a
Starečkowá 361.b
Stozrnjčkowá 303.d
Střjbrnjkowá 360.c
Swalnjkowá 339.c
Swjdowá 87.b
Swinského kořene 410.d
Swizelowá 285.c
Swlačcowá 359.a
Terpentýnowá 28.a
Tabákowa 387.a
Trnkowá 90.a
Trognjkowá 427.a
Truskawcowá 332.b c
Tykwowá 153.c
Werbénowá 380.d
Weronykowá 238.a
Wissňowá 74.b
Wlčjho lýka 442.b
Wlčjho máku 384.a
Womanowá 20.d
Worljčkowá 205.d
Wřesowá 45.a
Wysokého traňku 357.a
Zanyklowá 365.a
Zeměžluči menssj 213.b
Žitného klasu a tráwy 109.a
Zubowé byliny 428.b
Zwonečku čerweného 325.c

2. Sstiáwy aneb Saffti z některých Bylin.

Saffti

Saffr. Aronowý 189.c
Apios Byliny 442.d
Bedrnjkowý 373.a
Bzynkowý 465.a
Chlupáčkowý 340.b
Czernobýlowý 302.b
Czerwenéhо zwonečku 325 c
Dětele kyselého 299.b
Děynkowý 87.a
Děrištalowý 49.a
Elaterium 452.a
Fiolowý 426.c
Fjkowý 401.a
Gahodowý 367.c
Janoffjtowý 454.c
Geſenowý 38.b
Geſtřabj byliny 152.b
Gilmowý 42.b
Hadjho kořene 331.a
Hořcowý 214 b
Hypociſtidis 53.d
Kanárowého ſemena 107.b
Kardbenedyktowý 223.b
Kaſſie 12.b
Kaſſtanowý 67.b
Kawiásowý 341.b
Kdulowý 82.a
Kopjčka Králowſkého 192.c
Kopru Wlaſtého 276.a
Koſatcowý 2.b
Koſtiwálowý 336.a
Lékořicowý 118.a
Limaunowý 79.b
Lipowý 52.a
Majoránowý 255.b
Makowý, Opium 382.d
Mandragorowý 303.c
Moruſſowý 99.c
Moruſſowého Fjku 102.b
Oljwowý 62.a
Ořechů wlaſtých, *Rob nucum 95.b*
Pomorančowý 79.d
Přeſličkowý 370.b
Pruſtworcowý 4.c
Rautowý 259.c
Rutky polnj 421.a
Růžowý 56.b
Rybeſowý, Rob Ribes 50.b
Řzepowý 125.d 126.a
Řzeſſtiláková 46.b
Scurzoneræ 325.a
Sklenné byliny 404.a
Tabákowý 387.b
Trafi 265.a
Třel ulowý 158.b
Trnkowý 90.a
Truſkawcowý 332.b
Tykwice ſtříkawé 452.a
Weronykowý 238.b
Wjna nezralého 459.a
Wiſſňowý 74.a
Womanowý 20.b
Wrbowý 61.a
Wſſedobrowý 275.b

3. Olegowé ſtrogeni a= neb wypáleni z Bylin.

Aegyrinum Oleum 40.a
Oleg Agſſteinowý 40.b
Angelikowý 423.c
Anýzowý 268.a
Bawlněný 116.b
Benzoinum Oleum 265.d
Bljnowý 386.c
Bobkowý 37.b
Borowičných gader 25.c
Břeſkwowý 83.b 84.a
Bzowý 465.b
de Euforbio 265.a
Diwizmowý 416.c
Dřewěnný 62.
Dyptamowý 244.c
Fiolowého kořene 3.b
Fiolyžluté 309.b 310.b
Fioly modré 426.c
Galowcowý 34.b
Gedlowý 27.a
Gwajákowý 55.b
Hadjho gazýčka 192.c
Horčičný 172.c
Hřebjčkowý 184.b
Hyoſopowý 239.c
Jaſmjnowý 21.b
Karaffilátowý 183.c
Kmjnowý 283.b
Koliandrowý 271.c
Koloquintydowý 451.a
Komonicowý 258.a
Kopru zahradnjho 269.b
Kopytnjkowý 10.b
Koſatcowý 3.b
Lekowý 314.a
Lentyſſkowý 29.c
Liliowý 291.b
Liſkowých ořechů 98.b
Lněný 115.b
Majoránowý 255.b
Mandlowý 92.c
Marulkowý 251.a
Z Marum byliny 256.b
Maſtyrowý 29.b
Meruňkowých gader 84.b
Momordykowý 458.a
Muſſkátowých kůlek 97.a
Muſſkátowého kwětu 97.b
Myrrhowý 23.a
Olejwowý 62.b
Ořechowý, *Oleum Caryinum 95.c*
Ořecha Jndyanſkého 96.b
Ořecha Liſkowého 98.b
Pelyňkowý 235.c
Piſtacyowý 93.b
Plamýnkowý 335.b
Pſſeničný 104.d
Ptačjho zobu 51.b
Rautowý 259.c
Rmenowý 318.c
Roſmarynowý 250.b
Růžowý 57.b
Řzepný 125.c 127.a
Semenečný 324.a
Seſamowý 112.b
Skočcowý, *Oleũ Ricinũ 436.c 437.d*
Skořicowý 13.c
Smrkowý 27.a
Spikanardowý 22.b
Styrarowý 339.c
Swalnjkowý 387.c
Tabákowý 28.a 31.c
Terpentýnowý 40.a
Topolowý 396.b
Wranjho oka 45.a
Wřesowý 306.b
Zlatého tráwku 325.b
Zwonečkowý 57.b

4. Wjna některá kořenná.

Wjno Ambrowé 17.c
Ambrožkowé 368.b
Bazalkowé 162.b
Bedrnjkowé 373.b
Benedyktowé 347.b
Cybule moſſté 194.b
Cycwárowé 190.b
Czerného kořenj 433.a
Czernobýlowé 302.c
Dobrémyſli 241.c
Děynkowé 86.b
Dubowého mchu 15.b
Elleboru černého 434.a
Elleboru bjlého 434.b
Granátowé 77.b
Hyoſopowé 239.b
Karaffilátowé 183.b
Kardobenedyktowé 224.a
Z Kechawky 434.b
Koniklecowé 200.a
Konwalliowé 293.b
Kopru Wlaſtého 276.b
Kopytnjkowé 10.a
Lawendulowé 9.b
Majoránkowé 255.b
Mořſkých wiſſnj 459.b
Pálené, Spiritus vini 435.a
Pelyňkowé 17.a
Pjžmowé 235.a
Podražcowé 217.a
Přirozené 459.c
Řzecké 460.c
Saturegowé 253.c
Sénowé 444.b
Ssalwegowé 245.b
Ssalwege polnj 312.b
Swalnjkowé 339.b
Thymianowé 252.b
Tykwowé 173.c
Weronykowé 238.b
Wiſſňowé 74.b
Wománkowé 20.c

5. Octowé rozličnj.

Ocet Ceterákowý 314.b
Cybule moŕské 194.a
Chrpowý 151.c
Fioły žluté 310.b
Fioły modré 426.c
Z Hlohyni 48.c
Karaffiláttowý 183.a
Konwalliowý 293.d
Lawendulowý 9.b
Melissowý 295.b
Peltramowý 278.d
Pśaného tráwku 297.c
Růžowý 57.a
Winný 460.a

6. Syrupowé.

Syrup Bedrnśkowý 372.d
Bŕeśtwowého kwetu 83.d
Bukwicowý 329.b
Chlupáčkowý 340.a
Cytronowých gablek 79.a
Dŕtele kyśelého 299.a
Fioły žluté 309.d
Fioły modré 426.b
Z Gablek 80.b
Karaffiláttowý 182.d
Kardobenedykttowý 223.d
Kokoŕicowý 463.c
Limaunowý 79.b
Z Lnu Matky Bożj 431.b
Makowý 382.d
Malinowý 356.b
Mléčowý 148.a
Prustworcowý 4.b
Rutky polnj 421.a
Růžowý purgugjcý 56.c
Rześśerlákowý 46.b
Swalnjkowý 336.a

7. Julepowé.

Julep z Fioły žluté 310.a
Z Fioły modré 426.b

8. *Conseruæ* a Lektwaŕe.

Lektwaŕ de Ammoniaco 263.c
Bedrnjkowá 372.c
Borákowá 350.b
Bŕeśkwowého kwětu 83.d
Brotanowá 237.b
Bukwicowá 329.b 418.a
Bzowého kwetu 465.a
Borowičných gader 25.c
Cornelina 86.d
Z Cybule moŕské 193.d
Cycwárowá 180.d
Czakankowá 149.c
Cześenku planého 259.d
Daktylowá 69.b
Dŕtele kyśelého 299.b
Diaciminum 270.a
Diamoron 99.d
Diaprunis 89.a
Z Dźinkowých gahod 86.d
Electuarium de Sebesten 90.d
Fjkowá 101.b
Fiołowého kořene 2.d
Fioły žluté 309.d
Fioły modré 426.b
Gitrocelowá 145.b
Z Gratioły 439.d
Hořcowá 214.b
Hŕebjčkowá 184.b
Hrusśkowá 82.d
Janoffjtowá 454.c
Karaffiláttowá 183.a
Kardobenedykttowá 223.d
Kdulowá 81.b
Kmjnowá 270.a
Koniklecowá 200.b
Konwalliowá 293.d
Kosatcowá 2.d
Lawendulowá 9.a
Leknowá 313 d
Loch de Scylla 193.d
Loch pasularum 460.d
Lomikamenowá 261.c
Majoránowá 255.d
Makowá 382.d
Máku Wlčjho 384.b
Z Marum 256.b
Meliśowá 295.b
Moruśśowá 99.d
Nenupharis conserua 313 d
Pasternákowa 130.c
Piwoňkowá 322.a
Posidowá 456.d
Rmenowá 317.a
Rosmarynowá 280.a
Rutky polnj 421.a
Růžowá 56.d
Rzeckého wjna 460.d
Rześśerlákowá 46.d
Rjjmśkého hráchu 124.b
Slézowá 133.d
Ssalwegowá 245.c
Sspikanardowá 9.a
Sśerbákowá 149.c
Sśwesśkowá 89.a
Tamaryndowá 70.a
Traganthowá 227.b
Tykwice śtŕjkawé 452.a
Wjna Rzeckého 460.d
Womanowá 20.c
Rwowá 327.b
Zázworowá 180.c
Zemežlučí wŕeśj 212.c

9. Konffektowé w medu aneb Cukru.

Anýzowé semeno 267.d
Bedrnśkowé semeno y kořen 372.c
Chlupaté gahedy a zelené 49.d
Cytronowé kůrky 78.d
Dŕjnky 86.d
Dŕiśtalowé gahody 49.a
Fiołowý kořen 2.d
Hŕebjčky krámśté 184.c
Hrusśky 82.d
Kardowé slaupky 222.d
Kassia w Cukru 12.b
Kokořjkowý kořen 333.c
Konwalliowý kořen 292.d
Kopr Wlaśký 276.c
Mačkowý kořen 228.c
Med Růžowý 56.d
Melauni a gádra gegich 156.a
Myśśpule 85.b
Oŕechy wlaśké 95.a
Pomorančowé kůrky 79.d
Prusśworec čerśtwý 4.b
Pupawa bjlá 219.a
Rybeśowé hrozńky 50.c
Scurzoneræ kořen 325.a
Swalnjkowý kořen 336.a
Trnky 90.a
Tykwe 153.c
Wissně, dobré *confortatiuum* 74.b
Womanowý kořen 20.a

10. *Extracta.*

Aloes, Balsam žaludka 231.b
Angeliky 423.c
Elleboru černého 433.b
Gahod 367.c
Lékořice 218 b
Meliśy 295.b
Petuliśku 364.a

11. Solí.

Sůl Pelyňkowá 235.c
Žwonéčka čerweného 325.c

12. Pilule.

Trociści de Alkekengi 389.b
Aloephanginæ 230.d 231.a
Pilule z Ambry 17.c
Pilulæ de Ammoniaco 363.c
de Asa fætida 265.b
de Euforbio 265.a
Pilule z Fiołowého kořene 2.d
de Galbano 264.a
Hyssopowé 239.a
Lipowé 52.a
de Opopanace 263.a
Trociści z Oślądyče 446.d
Pilule z Rutky polnj 421.d
Z Thymianu 252.b

13. Masti.

Mast z Ammonyakum 263.d
Czerwená 286.b
Cześenku wodnjho 259.d
Elleboru bjlého 434.c
Hadjho gazyčka 191.c
Kokořjkowá 333.c
Kopřiwowá 409.c
Z Kwetu milośti 378.a
Leknowá 314.b
Leśnjho ślium 342.b
Z Liśtowých oŕechů 98.b
Nardy Jndyanśkého 7.a
Nedwědjho Paznechtu 281.b

Registrum.

Petrešková 406.b
Pomorančová 80.a
Posedová 457.a
Pssyho gazyka 353.b
Pssyho wjna 389.a
Rozchodnjková 209.a
Růžová 57.b
Rzepičková 361.c
Salwěge polnj 313.a
Stiowjková 131.d
Swalnjková 336.b
Swinského kořene 410.b
Topolová 40.a
Tykwice střjkawé 452.b
Vnguentum louis, 381.a
Vnguentum rubrum potabile 256.b
Werbénowá 381.a
Wodnjho Čzesenku 289.d

14. Flastrowé.

Flastr z Bukwice čerwené 329.a
Z Cyzrny 117.d
Z Čzesenku 170.a
Z Čzesenkowé byliny 290.b
Z Dřinek 67.a
Z Fiolowého kořene 3.a
Z Fioly žluté 309.b
de Galbano 264.a
Z Gečné mauky 106.a
Z Hlinu 47.b
Z Hrachu Rjjmského 124.c
Z Kmjnu černého 82.a
Z Kosatce 283.b
Z Mastyxu 3.a
Z Pepře obecného 29.b
Z Podražce 179.c
Z Pssenice 217.a
Z Ssaffránu 103.b
Z Serjbrnjku 18.d 19.a
Z Womanu 360.c
Z Zlatého kwětu 20.d

Registrum Bylin w gazyku Latinském, Czeském a Polském.

K Dobrotiwému Czytaři.

Ačkoliwadž gazyk Polský bliž ssj gest nasseho Czeského, nežli který gjný/a w Herbáři tomto, wssechněch teměř gazyků Křestianům znaměnssjch gmé na Bylin na swých mjstech położena gsau, kromě Polského/proto že Herbář gegich časně dosažen býti nemohl: widělo mi se aspoň tuto při konci obzwlássjnj Registrum k ginym přidati/z něhožby Czechowé gakž takž porozuměti mohli, kterak Bratřj gegich Polácy w řeči swé některé Byliny gmenugj, a w čem se od nich dělj/a z toho y mnohá gména přirozeného gazyku swého poopraviti/ano y ne gedny Bylinky wlastněgi z gazyku Polského, nežli z ginych od swého rozdjlněgssich, okřtiti. Zdáli se komu y tato práce ssmá daremnj býti, necht wžiwe smyslu a rozumu swého: dosti mám na tom, když mně neužitečná nebyla/a gakož nepochybugi, Milownjkům *Rei herbariæ* ljbiti se bude. *B. V.*

Daniel Adam.

A.

Abies, Gedle: Jodlá.
Abrotanů mas, Brotan: Boże drzewko.
Abrotanum fœmina, Cypřis: Cyprys ogrodny.
Abrotanum siluestre, Brotan polný: Proßczek.
Absinthium vulgare, Pelynek obecný: Piolyn.
Absinthium marinum, Pelynek morský: Piolin pomorsky.
Absinthium Ponticum, Sedjwek: Piołynek Włosty.
Acatia, Egyptský trn, Ostružina wlašká: Ostrostrnchyna mnohá y wietßa.
Acanthium, Bily trn: Oset powłociny.
Acanthus verus, Akanth, Medwědj pazneht: Własty: Rozdzieniec.
Acer major, Gawor, Blek: Jáwor.
Acetosa, Ssťowjk: Szczaw.
Acinus, herba D. Petri, Stračinůjka mořská: Babia sol.
Aconitum Pardalianches, Womeg prawj: Zmeč wilchy.
Aconitum Pardalianches Theophrasti, Pasowčnik, pasowe korzenie.
Aconiti genus, Pssenicznę zele.
Aconitum tertium & quintum, Kidia roża mnohá y wietßa.
Acorum falšů, Zluty kosatec: Mieczyk.
Acorum verum, Prostworec, Tátárskie zele.
Acuta spina, Głog: Głog.
Adami poma, Adamowa gabłka: Wielkie pomoránczie.
Adiantum, Capillus Veneris, Dienský włas: Włosky Panny Máriey.
Adonis, Mák polny, Růžeczka: Maczek polny ługcia rumnowego.
Aegicon, gramen, Tráwa, Pyré, Ostrice: Perzież, tráwa.
Ægilops 1. Stoklasa, Gswiecpec: Stoklosá.
Ægilops 2. Gnět gečná: Myßie zboże.
Æthiopis, Maukennika: Dziewanná czarna.
Agallo. hum, Dřjnowá hamba: Modrá wowa gabka.
Agaricum idem, vel Goryczká biała.
Ageratum, Gatrnik prespolnj: Jemßek mnohý y wietßy.
Agnus castus, Drnek: Włoska wrzba.
Agrifolium, Bodlawá palma: Ostrokrzew, Głogowina.
Agrimonia, Stračec: Rzepik, Stračec.
Alchimilla, Straßburský: Przywrot.
Alisma, Angelský tránk: Podołon, Żabi gielsky tránk.
Alkekengi, Zidowské wissně: Pssie wrzesne, vel Miechunki.
Alkali vel Alchali, Sol: Solanka. Kali Solanká.
Alleluia, Zaysčlý dětel: Zágeczy szlamek.
Alliaria, Czesenkowá bylina Czosnkowe zele.
Allium hortense, Czesnek: Czosnek.
Allium domesticum, Czosnek sawoßtný dlbo domowy.
Allium anguinum, Hadj česnek: Piegowy łuk.
Allium ursinum, Medwědj česnek: Bárbchy czosnek.
Almus, Wolssě: Olßa.
Aloe gummi: Balßam hocký: Aloé.
Aloes lignum, Oleg, Rayské drzewo.
Alsine, Zanjstrewce: Mietká prząsla, Mssczyk.
Althea, Wysoky Ślez: Ślaz wyßoki.
Althæa altera, Ślaz wtanczjny.

Alypum, Lawendule morská: Morská cwikłá.
Alysum, Penisek: Sádlicžká.
Amaracus tenuifolia, Majoran drobnego lystku.
Amarantus citrinus, Pleśniwec żłuty: Kocenky żolte.
Amarantus purpureus, Kwět miłoſt brunatny: Brunat, Szárlat.
Ambrosia 1. Stoźmićko: Bożyby.
Ambrosia 2. Posypek.
Ambrosiana, Stoźmićko ffalesſoć, Szalwia polná.
Amianthus, Jáſiorczi mech, Skalny iedwab.
Amidum, Gſtrob: Krochmal.
Ammi, Biały kmin.
Ampelopraſum, Porr winény: Płodniſzek wioſky.
Amurca, Olegny kał: Oliwnik, Sok oliwny.
Amygdala, Mandły: Migdały.
Anagallis mas & fœmina, Kurimor albo Jabj ſtrzewce: Myſzotrzew czerwony y modry.
Anagallis aquatica, Potoćny ſzczicha: Bobownik.
Anagyris, Smrduty ſtrom: Bob kámienny, Tycjná wyká, Palnik ogrodny.
Anchuſa, Wołowy gazyk czerwony: Cżerwieniec.
Androſace, Muſzká zbroz: Kiaſa ſkalná
Androſace 2. Pochybek.
Anemone 1. Kájićka, Mák polſky: Zawilec brunátny.
Anemone 2. Zawilec drugi ma kwiat płowicżſzy.
Anemone 4. Pczelk brunatny.
Anemone 5. Pczelk żołty.
Anethum, Kopr zahradny: Kopr ſwogſti.
Angelica, Janołtka: Dżiengiel.
Anguriæ, Malony wodné.
Aniſum, Anyż: Hányż ogrodny.
Anonis, Ochłice: Wilk.
Anthemis, Żłuty Kmen: Rumienek wonny.
Antirrhinum, Zlodźi: Wyſzlina, Wyſzlin.
Antora, Antitora, Jedhog: Dobry mutſzek.
Aparine, Swiżel: Oſtrżyca.
Apaca, Ptáći wykew: Gołębi groch.
Apios verum, Gruſſka: Wycża gruſſka.
Apios falſum, Wycże wąſky.
Apium hortenſe, Pietrżel: Piotruſſka.
Apium paluſtre, Apich: Opich.
Apocynum repens, Pſy kapuſta: Obwoina.
Apocynum non repens, Toyna.
Aquifolium idem quod Agrifolium.
Aquilegia, Orłiček: Orłik, Cynowod.
Aracus niger, Ptany bob: Łodżwiec leśny.
Argentina, Żuſy meydło: Máſierzal.
Ariſarum 1. Máły Aron: Kledniec.
Ariſarum 2. Wężowe ſzczyciki.
Ariſtolochia cana, Polny rutka: Kokorżiſ, Kokornak.
Ariſtolochia longa, Podrażec dłauhy Kokornak długi.
Ariſtolochia rotunda, Podrażec okrauhły: Kokornak okrogły.
Armeniaca, Merunky: Morelky, Morelle.
Armola, Plana ruta: Hoynoroſłá.
Armoratia, Kren: Chrzan.
Arnogloſſa, Beraný gazyk: Babká.
Artemiſia, Cżernobył: Bylica.
Aron, Aronowá brada: Obrazki, Wężownik biały.
Arum Ægyptium, Cżernizn.
Arum minus, Zlego wiele.
Arundo domeſtica, Cżtina domácy: Cżcina ogrodna.
Arundo paluſtris, Cżtina wodny: Tkacka cżćina.
Aſarina, Plany Kopytnik: Omylnik.
Aſcyrum, Cżerweny ſwoniček: Dżorawiec, Dziwonki.
Aſparagus, Gronowé kocżni: Gromowé kocżnie.
Aſphaltite trifolium, Dětel klegowaty: Komcj ogrodny.
Aſplenum, Ceterák: Stonogowiec.
Aſa fœtida, Cżartowo gowno.
Aſa odorata, Wonna Aſa: Bełzoin.
Aſter Atticus falſus, Gelezj traſk: Jeleni trunek, Sierpik.
Aſter Atticus verus, Gwiżdowá bylina: Gawęda.
Atractylis, Oſet miękki.
Atriplex domeſtica, Lebeda: Loboda.
Atriplex marina, Loboda ſwirna.
Atriplex ſilueſtris 1. Loboda gwoyna.
Atriplex ſilueſtris 2. Loboda polna.
Atriplex ſilueſtris 3. Loboda cżarna wielka.
Auellana corylia, Laſkowe orżechi.
Auellana Indica, Muſzkati głuche.
Auena, Owes: Owies.
Aurantia mala, Pomorańcże.
Auricula muris, Myſſi vſzko: Myſzie vſzka:
Auricula vrſi, Niedwiedzi wſzko: Lyſzcżak

B.

Baccharis, Oblapa woyna.
Balauſtium, Granatowe kwiecie.
Ballote, Cżerny gablecżnik: Szanta cżarna.
Balſamina 1. Momordyka ſamiec: Zidowſke jágody.
Balſamina altera, Momordyka ſamice Bełtiná.
Barba capri, Kozy brádka: Koźia broda.
Barba Hirci, Slonecżny mlecżnik.
Baſilicon, Bazalika: Báżylia maka y wielka.
Baucia, Mrkew: Marchow żolta.
Bellis major, Matecżnik: Krolicki, Kácioſki, Glowká S. Jana.
Bellis minor, Stokrefa: Stokroć, Stokrotka.
Ben verum, Libach. Toho ſlowa Slowácy y Turcy vżiwagi, ale krecj geodkrzych magi wiedzi ſe nemáże.
Berberis, Drzyſtal: piwnik, Biale cżerne.
Beta alba, Manholt biły: Cwikłá ámlá da, biała.
Beta nigra, Cwikłá brunatna.
Beta rubra, Cwikła cżerwena.
Betonica, Bukwice: Bukwicá.
Betula, Bżiza: Brzoza.
Biſacutum, Syrſká rzebule: Bucżen, Woſicżycá.
Biſtorta, Hedj kocżen: Wężownik cżerwony.
Blattaria, Dziwzna cżerwikowá: Annáſtkżká.
Blitum album, Blit biły: Zmiendá biała.
Blitum rubrum, Blit cżerwony, Zmiendá cżerwená.
Blitum majus, Blit Wierſky: Zmiendá Wengierſká.
Bolus Armenus, Glinka, Ormieńſka.
Bonus Henricus, Pſoſer: Macżymiec.
Borago, Boráč: Borag.
Botrys, Grozowá bylina: Stożiarn.
Branca vrſina, Niedwiedj pazneht: Barſzcż.
Braſsica, Kápuſtá.
Braſsica marina, Kápuſtá morſka.
Brionia, Poſed: Przeſtęp.
Buglosſum vulgare, Wołowy ięzyk, Mlodunká wielka, ogrodna.
Buglosſum altorũ, Miedzicżká, Miedzinká.
Buphthalmus falſus, Swętego Jana żiele.
Burſa paſtoris, Paſtuſzi Tobolka: Tęſmk, Tąſmik.
Bulbus vomitorius, Spiżánká.
Buxus, Puſſpan: Bukſpan.

C.

Calamentum montanum, Skalnj máta: Lebiotka biała ſtalna.
Calamintha aquatica, Wodnj máta: Mietka wodna.
Calamita ſtyrax, Trzcienny Styrak.
Calamus aromaticus, Kalmus: Tatarſkie żiele.
Calamus aromaticus verus odoratus, Wonna trzcina.
Calcatripahortenſis, Swalnik krolowſky, Oſtrożki.
Calceolaria, viola arboreſcens, Oſtrożki Wloſté.
Calendula, Caltha, Miſzyżek: Nogietek.
Campanula, Zanyżki horni: Kłobucżki.
Cannabis, Konopi: Konop.
Caphura, Kaffe: Kánfora.
Capillus veneris, Zenſky włas: Włoſki Matky Boſi, Panny Maryey włoſki.
Capnos fumaria, Kokorżik Kokornak.
Capparis, Kappary.
Cardamomum, Kayſtie korná.
Cardiaca, Lupipes, Srdecznik: Gżeſta ſtopá.
Cardopatia, Popawa cerná: Dziewżáć cżarny.
Carduus benedictus, Pżimetnik wlaſty: Barnabżnek, Turecki żubek.
Carduus hortenſis, Cinara non aculeata, Artiſſoky: Gárczoffy gładkie.
Cinara aculeata, Artyſſoky bodławé: Gárczoffy kolące.
Carduus lacteus, Oſtropes: Oſtropard.

Carduus vulgaris, Obecný bodlák: Podgorzal.
Carota, Cżerwená řepa: Marchew cżerwona.
Carpinus, Grab, Grábiná.
Carthamus, Plamý Sſaffrán, Krokos.
Carum, Carui, Kmen, Kmin: Hanyż polny.
Caryophyllata hortensis, Benedykt.
Caryophyllata montana, Kuřilk.
Ocymum Caryophyllatum, Bazalika Hřebíčkowá: Drobna bazylika.
Caryophylli aromatici, Hřebíčky kramſe: Gwozdzyki kramne.
Caryophylli Indici majores & minores, Gwozdzyki Indyiſkie.
Caryophylli ſilueſtres, Plamý Karaffiát: polne gwozdzyki.
Caſsia ſolutiua, Kaſsia Fiſtula: Surowie powrotne.
Caſsia odorifera, Skořice: Cinamon.
Caſtanea, Kaſſtany.
Caſtanea equina, Kaſtany Tureckie.
Cataputia major & minor, Skočec: Grochek wielki y maly.
Caucalis, planá Peřřek: Pietroſimk.
Cauda equina, Přeſlička: Przeſlka.
Cauda leonis, Bykowá bylina: Gmazoſz.
Caulis, Kapuſta.
Cedrus Lycia, Kosodrzewiná.
Cedrus major, Cedrowé drzewo.
Cedrus Phænicia, Jalowiec cżerwony.
Celidonia, Kaſſtowičí hnizdo: Sándalná, Zlounk, Jaſkolcze gmazdo.
Centaurium, Zemičkuč: Centuryia.
Centauriú majus, Rhapontícum, Gerámec, Wolſſa gorycżka, od řeky Wolſſe v které roſte.
Cepa, Cybule: Cebulá.
Cepæa, Planá kwetnoha: Koſtpaſt.
Ceraſa, Třeſně: Trzeſniá.
Ceraſia humilis, Chamæceraſus Nyská weſſné aneb Třeſſič: Trzeſnika poſzlemna.
Ceraſia racemoſa, Třeſſné hroznatá: Trzeſnia gromſtá.
Ceraſa alba & nigra, Wiśnie białe a cżarne.
Cerriſuber, Ilex, Swida: Wiczoſoł.
Boletus cerui, Geleňj hubka: Jelenia gąbka, Jeleni tągká.
Ceruiocelum, Elaphoboſcum, Seruj koren: Kánia broń.
Ceterach, Ceterák: Stonogowiec.
Chamæciparíſſus, Zahradní Cypříſs: Cyprus ogrodny.
Cupreſſus, Cypreſſowe drzewo.
Chamædaphne, Wlčí lyko: Wilcze lyko mnieyſze.
Chamædrys, Oſanka menſſí: ptaſie ocżka.
Chamædrys altera, Zywiczka wielka.
Chamælæa, Wilčy Piers.
Chamæleon albus, Pupawa bílá: Dzięgiel białý.
Chamæleon niger, 1. Pupawa černá: Oſt cżarny, Klepki dzięcia.
Chamæleon niger 2. Dzięwiſsál cżarny.
Chamæmilla, Rmen: Rumianek wonny.
Chamæpeuce, Bágno.
Chamæpytis 1. Piwa: Iwinka.
Chamæpytis 2. Oſánká aneb wlaſtnegſi Zywiczka mnieyſza.
Chamædreos falſum, Wielká oſánká aneb Alosna.
Characias Tithymalus, Kolowratec: Roman wielki.
Chelidonia, vide Celidonia.
Chelidonium minus, Rapowé kolecnj: Myſſe tągká, Pſonká.
Chelidonium paluſtre, Wolowé oko: Rnieč.
Chondrilla, Kozý cecek: Koſimlecz.
Chryſanthemum, Zlatý kwet: Bylicá ſolta.
Chryſocome, Amaranthus purpureus, Brunát, Szarlat.
Cibebæ Officinarum: Kosynki małe. Paſsulæ, Cybeben, Kosynki wielkie.
Cicer, Cżirna: Cżeciorka.
Cichorea, Cżakanka: Podrożnik ogrodny.
Cichorea ſilueſtris, Cżakanka polnj: Podrożnik polny.
Cichorium Conſtantinopolitanum, Podrożnik Turecki.
Cicuta, Bolehlaw: Swinia weſs.
Cicuta minor, Vitium Petroſelini, Weſzka ogrodna mały Pietruſzku pospolicie roſnie.
Cinamomum, Skořice: Cinamon.
Circium, Wolowý gazyk wlaſtý: Oſtrożeń.
Ciſsampelos, Wiecżan: Rurdwan.
Ciſtus fœmina, Ciſtowá růže: Pcżelny byt.
Ciſtus mas, Pcżelná roſa, Wcżelnj růże.
Cidonia mala, Kdáule: Pigwy.
Citripomum, Cytrowé gabłko.
Ciclaminus rotunda, Swtuſtý oſech: Gdulá ziemna.
Clematis 1. Barwinek: Barwnick.
Clematis 2. Mauli, Powoz.
Clematis 3. Mnieſzo cżikowy Powoy.
Clinopodium, Almopad: Storzeſz Storzyſzek.
Clinopodium quorundam, Cyſzica ciarna.
Clymenum, Chobotna wyka.
Cneorum, Prſzálo gwa.
Cnidium graium, Kolowratec: Wilczi ptecz mnieyſzy.
Coccus infectorius, Sſárlatne ządgody.
Colchicum Orientale, Ocun: Rozstad.
Colchicum vulgare, Zimowit.
Coloquintida, Rządké gabłko: Banka, gabłko ſamorſtie.
Colubrina biſtorta, Hadj koren: Wężownik cżerwony.
Colimbades, Oliwky.
Conſolida major, Swalnik: Roſtiwał.
Conſolida minor, Cżernohlówek: Glowienka cżerwona.
Conſolida rubea, Glowienka modra.
Conyza major & media, Zlatý trnik: Sládkowa wetřa y mnieyſza.
Conyza minor, Bleſſnik: Zolty Plaſznik, Spiwrzod.
Cotula fœtida, Smrdutý rmen: Psi rumen.
Corallina, Korallowý mech: Gliſtne ziele, Korallowe gmazdo.
Coralloides, Sanicula alba, Swierzec mały y wielky.
Coriandrum, Koliandr: Kolendrá.
Coris, Zwonek: Dzwonowki.
Cornus, Dřiny: Sipácle ślunki, Swidowiny.
Cortuſa, Satyrzyká.
Coſtus, Pásternák wloſſtí, Dzięgiel Indyiſky aneb Zamorſki.
Creramus, Babia dupá od ſmrada.
Crithmus 1. Herba S. Petri, Bedrnoł.
Crithmus 2. Fœniculum marinum. Kop: morſki.
Crithmus 4. Rozmarýn.
Crocus, Sſaffrán: Szafran.
Cubebæ, Kubeby.
Cucumer aſininus, Mledwiedzý ogorek.
Cucumer ſilueſtris, Prázý ležatý ogorek.
Cucumer hortenſis, Okurka: Ogorek.
Cucumer longus, Ogorek długi.
Cucurbita, Tykew: Bánka.
Cucurbita Indica, Bágno.
Cuminum ſatiuum, Kmin krámský: Kmin kramny.
Cuminum ſilueſtre primum et 2. Chlopacżki.
Cuminum ſilueſtre 3. Oſtrożeń polny.
Cuminum ſilueſtre 4. Rozkopek.
Curcuma, Scorpioides, Palicznyczká.
Cuſcuta, Kořonice: Kánia prawdziwa.
Cyanus maior & minor, Chrpa, Modrák: Blawát, Modrzenec, Modrasz.
Cymbalaria, Cymbálek: Zwierzeniec.
Cynocrambe, Pſí kapuſta: Bábinka.
Cynogloſſa, Pſí gazyk: Pſizyk.
Cynogloſſum vulgare, Zywokoſt.
Cyparíſſias tithymalus, Chwoſtá menſſí: Goſtrá mnieyſza.
Cyperus, Plamý Galgán: Oſtrzyſz wody Indyiſki, Cyprowe korzenie.
Cytiſus frutex, Kozí bżel: Siedzenice.

D.

Dactyli idæi, Kmen plodowy.
Dactyli, Daktyle: Datele Palmowe.
Daphnoides, Wilcze lyko wielke.
Daucaria, Vuularia, Zlobuczki.
Daucus Creticus, Ptačí hnizdo; Poſſe gmazdo.
Daucus 1. Kmin ležatý.
Daucus 2. Smrkoo biały.
Dendroides tithymalus, Rozmarowe ziele wielke.

Dens

Dens caninus, Perſeſt, tráwa.
Dentaria major, Zubowá bylina: Ontaſdoſs.
Dentaria altera, Sſaſmowaty koréen: Babie zęby, Stryyow pęp.
Diapenſia ſanicula, Zanyżł ſamice: Zankiel.
Dictamus albus, Dziewdawa: Diptam biały.
Dictamum Cretenſe, Diptam czarny, Kretenſky poley.
Dictamum falſum, Włoſty poley.
Dipſacus, Labrum Veneris, Sſtęſka: Scześć biała, polna.
Dipſacus ſatua, Scześć głuchа.
Dragoncellus hortenſis, Pierzyſte źiele, Głupich.
Dracunculus aquaticus, Diáblik wodny: Wodna węż.
Dracunculus major, Geſſier wętſſi: Żmeyowiec.
Dracunculus minor, Diáblik menſſi: Żmięc okrągły.
Droſium, Huſſnáſka: Przywrot.
Dryopteris, Oſmundi, Pſſirosowé pęro: Zgáźlewka, Strużie pioro.
Dulcis radiy, Lékoźice: Lakrycya.
Duracina perſica, Merunky: Merunki, Morelki, Morelle.

E.

Ebulus, Chebdy: Chebd.
Echium, Bukwice: Bukwicza.
Elaphoboſcum, Srnj koréen: Lánia broſt.
Elaphoſcorodon, Cjoſnek ßcżeżyſty, ßcżetny.
Elatine, Powoynik, Powoyczik ſiemny.
Elenium, Woman: Oman.
Elleborine, Jęczmanká, Krużczy źiele.
Elleborus albus, Reychawka: Cżemiczyca biała.
Elleberus niger, Cżerné korény: Cżemiczyca cżarná.
Elleborus fallius, Cżeſty Ellebor: Gorzt kwiat.
Endiuia, Sſtarbak: Mlecz wyſoki.
Ephemerum, Ocim: Lámiżká.
Epipactis, idem quod Elleborine.
Epithymum, Rokotice: Włoſka Rámanká.
Equiſetum, Przeſtiżża: Przeſłka.
Equiſetum ſecundum, Konewnj bylina: Stżyp.
Equiſetum tertium, Strzępecka wiąża.
Erica, Wrzes, Wrżos.
Erica baccifera, Bályna, Zorawie tágody.
Erithace, Vernix, Fermeż Rożá przędna.
Eruca ſatiua, Horćice zahradnj: Rzkiew ogrodna.
Eruca ſilueſtris, Horćice pláné: Rzkiew polná.
Eryngium, Mdłka: Mikołaczek.
Eringium planum, Bożj dar, płodnieß ſwyſſi.
Erithronium, Satyrium, Starczyk wielki.
Eſula major, Chwogka wętſſi: Sosnka wiertża.
Eſula minor, Sosnka mnieyża.
Euonymus, Brsten: Przmek.
Eupatorium, Králowſky trawk: Gładżiec.
Eupatorium minus, Starczek: Rzepſk, Stárżec.
Euphorbium, Ambrożka: Swieczki.

F.

Faba, Bob: Bob.
Faba Ægyptia, Wodnj bob.
Faba ſilueſtris, Sowj groch, Sowi żob.
Fabaria, Roſchodnik: Wronie maſło.
Fagus, Buk: Buk.
Farfugium, Tuſsilago aquatica, Kaczé Wołowe oko.
Ficus, Fik: Figy.
Ficus Indica, Adamů Fik: Jndyſka Figá.
Filipendula, Tużebnik: Orzeßki, Korpidłko mnieyże.
Filix, Kapradj: Páproci.
Fiſtula paſtoris, Wodnj Gitrocki: Woda babká.
Flammula, Plamynek: Pryßczeniec.
Flos S. Iacobi, Starczek wętſſi: Swiętego Jákuba kwiat.
Flos Trinitatis, Iacea, Trogice: Brátki Stoſtro.
Fœniculum, Wlaſky kopr: Włoſki kopr.
Fœniculum marinum, Kopr morſki.
Fœnum græcum, Rzecké ſeno: Rożkowo ſec.
Folium Indicum, Liſt wſtny, Liſt Jndyſki, Rżáſa Jndyſka.
Fragaria, Gahody: Poſzemki.
Frangula, Krußyna: Krußczyná.
Fraxinus pumila, Trzewdawa: Diptá biały.
Fraxinus, Geſen: Jeſion.
Frumentum Indicum, Pßenicá Turecka.
Frumentum Saracenicum, Pohanka: Tátárká.
Fuga dæmoniorum, S. Jana zworżek: Dżorawiec, Dziwonki.
Fumaria, Polnj rutka: Prażа rutka.
Fumus terræ, Polnj rutka.
Fungi, Hauby: Grżiby.

G.

Galanga, Galgan.
Galla, Galles: Gallas aneb włoſka abo Turecka Dobianka.
Galla moſchata, Galká wonna.
Gallion, Syrzyſſnowá Bylina: Przytulta.
Gallitrichum, pláné Sſalwięg: Gedmarek.
Cattaria herba, Kocia mietka.
Gelſiminum, Jaſmyn, Jáſminowe Kwiátki.
Geniſta, Janoſſit: Lubieſnká Włoſta.
Gentiana, Horżec: Goryczka.
Gentiana minor, Proſtrzelané koréný z Tyrlicj.
Gentiana minima, Noſtrzek mokry.
Geranium 1. Cżapimúſek: Żrabie koſtny.
Geranium 2. Głáſtwodek, Zorawie noſti.
Geranium 3. Bocżanie noſki.
Geranium 4. Wilcze tżły.
Geranium 5. Zabie noſki.
Geranium 6. płanÿ Cżapimúſek, Bodzißek.
Gingidium, Syrſtá trzebule: Tarnicá.
Gingidium bifacutum, Vilnaga, Bucżeń Woßczycá.
Grana paradiſi, Ráyſtie źiárná.
Gladiolus ſegetalis, Mieczik, Koſátki.
Gladiolus aquaticus, Koſátec: Mieczik.
Glaſtum, Iſatis, Weyt: Symyło, Vrżeth.
Gnaphalium, Vlwáp.
Gnaphalium vulgare, Kocenki wodne.
Goſsipium, Bawlna: Báwelná.
Gramen, Tráwa: Perſeſt, tráwa,
Gramen Parnaſsi, Kłußżopecz.
Gratiola, Miłoſt Bożj: Kontrud.
Gummi Arabicum, Gummi Arabſtie.
Guaiacum lignum, Francauzowe, Gwaiákowe drzewo.

H.

Halicacabum, Zidowſke weſſnie: Miechunki, pánie więzne.
Halimus vulgaris, Száleſznik.
Haſtula regia, Kopiczko Králowſke: Koſle ſayżá.
Hedera arborea, Bluczan welky: Bluſzcz wielki.
Hedera helix, Bluczan niſky: Bluſzcz poſzemny, Bluſtan.
Helichryſum, Slunecny zlaty kwet: Wrotycz włoſka.
Helichryſum alterum, Rádoſtká.
Heliotropius, Kolowratec Slunecny: Romanec obrotny.
Helxine ciſsampelos, Gwlaczec menſſi: Powoy.
Helxine parietaria, Den a Noc: Szklenicine ſiele, Szklennik.
Hermocallis 1. Zlaté Lilium: Lilia zolta polna.
Hermocallis altera, Lilia zolta leśna.
Hemionitis, pſany Trawk: Jelení ßczaw.
Hepatica alba, Dewaternik: Dziewięcierník.
Hepatica fontana, Lichen, Gatrnik: Lißaiec.
Herba bella donna, Lilek wętſſi: Pánſky ogrodne wielkie.

Herba paris, Wrany oko: ieduá tágodá, Wranie oko.
Herba venti, Rájiczka wietrzny: Gáśinki rane.
Hermodactylus verus, Oczu: Palucby prawe.
Hermodactylus falsus, Paru ślicek.
Herbum, Melica, Indyańskie proso: Rostrzewá.
Hieracium majus & minus, Gestrabiec Jastrzębiec mnieyszy y większy.
Hippoglossum, Bissingua, Listnatee: Listna tágodá.
Hippolapathum hortense, Kosisty ssiowsk: Szczaw ziany, ogrodny.
Hirci barbula, Kozybródka: Słonecznik mleczny
Hordeum, Gęczmen: Jęczmien.
Horminum domesticum, plane Szalwęg zahradny: Twrdosnoseck.
Horminum silueſtre, plane Szalwęg polny: Szałwia ciarna.
Hyacynthus, Wiosnowy kwiat: Marcowe kwiecie.
Hyacynthus Orientalis: Prespolny Hyacinth: Szpalcie, Luk polny wielki.
Hydropiper, Wodny Pepr: Rdest ciarny.
Hyoscyamus vulgaris, Blin obecny: Bielon leany aneb polny.
Hyoscyamus albus, Blin bily: Bielon ogrodny.
Hyoscyamus niger, Bielon ciarny.
Hypericum, S. Jana zwonecek: Dziurawiec, Dziurawnik.
Hypocistis, podrost.
Hyssopus sativus, Zakrssiny Hyop: Ogrodny Hyop.

I.

Iacea, Trogice: Siostro Bratr.
Iberis, Siemienik: Polne wessko: Polna rzeżucha.
Ilex, Swyda: Wiczyiołd.
Imperatoria, Wssedobr: Mistrzownik.
Intubus crispa, Szczerbak: Szczerbak kędrzawy.
Intubus major, Szczerbak ogrodny wielki.
Intrubus minor, minimus, maky, mnieyszy.
Irio major, plane Horcice: Polne gorczyce wiesza y mnieysza.
Iris Illyrica, Rosatec: Siolkowy kocen.
Iris silueſtris minor, Rosaciec maly.
Iris silueſtris major, Rosaciec wielki.
Isatis, vide Glastum.
Iua moschata, Iwa: Iwinka.
Iuglans, Wlasky orzech: Wloski orzech.
Iuncus odoratus, Syty wonne: Wonne abo Wielblodze plewy, Ragsta trawa.
Iuncus floridus, Syti kwitne: Sitowie kwitnoce.
Iuncus paluſtris, Syty wodny: Sitowie gladke.
Iuniperus, Gałowiec: Jałowiec.

K.

Kali, Sol: Solanki.

L.

Labrum Veneris, Siatka: Szczechtala
Labrum Veneris alterum, Scisce cierewona abo ogrodna.
Lactaria herba, Ostropes: Ostropest.
Lactuca criſpa & leuis, Salat hławkowy, Kadziawy zahradny: Salata głowiasta, Kodzierzawa, ogrodna.
Lactuca silueſtris, Locyka polna: Locyga polna.
Lacuturis, Brassica, Kapusta.
Ladanum, Kozalep.
Lagopus, Zagęcj noga: Kocia stopka, Kotecjki.
Lamium, Głuchá kopriwa: Pokrziwá martwa.
Lampsana, Plane zelj: Brzioskew.
Lapatium acutum, Wodny ssiowsk: Szczaw wodny, Kosisty ssiowsk, Kobyli szczaw.
Lappa minor, Mensi kupcu: Klepa owienia.
Lappa personata, Bazuna, Zorawie tágody.
Larix, Drzin, Drzinowe drzewo: Modrzeń Modrzew, Modrzewtowe drzewo.
Lathyris, Skocżek wielki.
Lauendula major, Sspikándrda.
Laureola mas, Wiesle kyło mnieysze.
Laurus, Bobek.
Laurus Alexandrina, Cisspek: Babia tágoda.
Legumina, Olera, Warzeni zahradny: Jarzyny ogrodne / s semene.
Legumina, Warzeni polny: Jarzyny polne, z sena.
Lens, Sscowice: Socżewica.
Lens paluſtris, Okrchky, Żabia zob.
Lenticula paluſtris, Klasa wodny: Rzęsa.
Lentiscus, Mastyxowy strom: Lentissek, Mastykowe drzewo.
Leontopetalum, Swinsky kocen: Swiná rzepá.
Leontopodium falsum, Suchotne siele.
Leontopodium verum, Jrzyciki stwe.
Lepidium, Piperat: Pieprzycká, Wlosna rzeżucha.
Leptiphyllus tithymalus, Skocżek maly.
Leucoium album & purpureum, Fiolka modrá: Skopki, Fiolki Marymerske.
Leuiſticus, Apsch, Libczek: Wlasky lussczek.
Libanotis, Rosmaryn: Olesnik wlosti.
Lichen, Lissegnik: Lissaiec.
Ligusticum, Libczek: Lakotne siele.
Ligustrum, Ptacj zob: Ptassa zob.
Lilium candidum, Bile Lilium: Lilia.
Lilium conuallium, Konwallium: Lanká.
Limonia, Limonka: Limunie.
Limonium silueſtre, Cwikla polna, lesna.
Linaria, Matky Bozi len: Matky Bozey len, Lnek Panny Maryci.
Lingua auis, Gesenowe gahadły: Ptassy iezyk.
Lingua palserina, Truskawec: Sporisz
Lini semen, Semenec: Lnane nasenie.
Linum silueſtre, Plany len, Lenec ostatá.
Liquiritia, Lekotice: Lakrycya.
Lithospermum, Kamegka, Wrabi sskmè: Wrobie proso.
Lolium, Kaukol: Przepad, Dor.
Lotus arbor, Lotna tágodá.
Lotus Africana, Obroznice mnieyssa.
Lotus silueſtris herba, Detel wonny: Narduset.
Lotus vrbana, Melilotus, Komonice: Komonicá swoysta.
Lunaria minor, Wrat se sase: Podwsat, Rozny od Nasiezi ata.
Lupinus, Wlcy hrách: Słonecznik ssiowy.
Lupipes, Cardiaca, Srdecznik: Cztyrstopa.
Lupulus, Chmel: Chmiel.
Lychnis coronaria, Rajiczka Maryi: Sterletka ogrodna y polna.
Lycium, Lyczink.
Lycostaphylon, Sambucus aquatica, Kalina.
Lysimachia prima lutea, Wrbina ssotá: Basanowiec.
Lysimachia altera purpurea, Wrbina brunatna: Wilcza ogon.

M.

Macis, Kwiet: Muszkatowy kwiat.
Mahaleb, Lipowe pecżky: Lipoczek.
Maia, Jeiokrab.
Majorana hortensis, Maryanka: Miętan.
Maiorana silueſtris, Maioran polny.
Mala aurantia, Pomorancze.
Mala cytria, Cytrowe iabłko.
Mala insana, Wendrowá gabłka: Wilcze tágody.
Malleorium, Matky granatowych gałek: Granatowe skorki.
Malua crispa, Slez kadziawy: Slez kędzierzawy.
Malua hortensis maior, Slez wielki.
Malua hortensis minor, Slez wloski.
Malua vulgaris, Slez.
Malum granatum, Granatowe abo granatowe iabłko.
Malus vulgaris, Gabloń: Jabłoń.
Mandragora, Pokrzik.
Manna cœlestis, Rosa: Bożá rosa: Manna niebieska.
Martagon, Slatohławek: Złotogłow, Madleżina.
Marrubium, Gablecznik: Szanta.
Marum, Prespolny Maryanka: Maioran drobnego listku, Maioran Zwyczaynsi.
Mastyx, Mestyk.
Matricaria, Rumbaba: Mdrunka.
Melanthium falsum, Kokol.
Melanthium satiuum, Czarny kmin: Czarnucha.
Melanthium silueſtre, Wdzięczka.
Melica, Czarne proso: Rostrzewá.
Melilotus, Serrula campana, Komonice wlaská: Komonicá wloská.
Melilotus vulgaris, Komonice domowe: Komonicá swoysta.
Melissa, Rogownik: Polne kadzidło.
Melissa hortensis, Mecznika zahradny: Pczelnik wlosti abo ogrodny.

Melones

Melones, Melauny: Malony.
Memecillus, Wlaſté ſliwy: Jahodki Wloſté přeſtoſtnice.
Menta, Mata: Mietka.
Menta græca vel corymbifera, Máta Rieckà: Mietka Rjmſka, Mietka panny Marcy.
Meon vel Meum, Koprnik: Kop cjárny ábo leſny.
Mercurialis fœmina, Planá Bazylika ſamice: Cjerwiemiec.
Meſpilus pyramida, Myſpulowé hruſſky: Nieſpuły liſtu Trjemchowego.
Meſpilus rotunda, Nieſpuły liſtu plogowego.
Milium, Proſo: Proſo.
Milium Indicum, Proſo Jndyſtie.
Milium ſolis, vide Lithoſpermon.
Milleſolium, Rjebjček: Arwáwnik.
Milleſolium aquaticum, Rjebjček wodnj: Piotruſſká wodná.
Moly, Smágliczká.
Monachorum Rhabarbarum, Mnichſté Rhabarbarum: Ogrodny ſicjaw.
Mora celſi, Moruſe, Stromowé gahody: Morwá ábo drjewna iežyná.
Morſus Diaboli, Cjertkuo: S. Piotrá žiele ábo lyſina.
Morſus gallinæ, Kuřiſticowce: Muſſec.
Moſchatella, vel herba moſchata, Pižmo: Pižemko.
Muſa, Cyperſká pálma.
Muſcus arboreus, Mech ſtromowý: Mech.
Muſcus marinus, Mech moiſtý: Poroſt morſti.
Muſcus terreſtris, Gelenj kúlek: Babjmur, S. Jána pás.
Myagrum falſum, Lnice: Lnicá.
Myrica, Tamariſcus, Wřes, Tamaryſſt: Wrjeſnia, Tamárixka.
Myriophyllon majus, Rjebjček wětſſi: Orlepioro.
Myriophyllon minus, Rjebjček wodnj: Ropr wodny.
Myriſtica nux, Muſſkátowá kúlka: Muſkatowy orjech.
Myrrha, Myrrha: Miera.
Myrrhis, Myrrhis bylina: Popie táyká.
Myrobalana, Mierobalány.
Myrtilli, Borúwky: Cjernice.
Myrtus Romana, Miertinká gruſſczaſta.
Myrtus Tarentina, Miertinká okrohlá.
Myrtus exotica, Miertinká gosčia.
Myxaria, ſeu Sebeſtena, Jujuby, Sebeſten: Jedwábne ſliwky.

N.

Napellus, Sſakomunek: Mniſſek ſký.
Napus Italicus, Zahradnj kolnjk: Ogrodny kolnjk.
Napus vulgaris, Obecný kolnjk: Řepá dluga y maldrjžkowáta.
Narcaphtum, Thymiama, Markáſſa.
Narciſſus, Narcyſſowá rúžička: Márciſſek.
Narciſſus Conſtantinopolitanus, Turecky polny ſáffran.
Narciſſus quartus, Posnik maly.
Narciſſus quintus, Posnik wielki.
Narciſſus 6. et 7. Roſičielnie kwiečie.
Nardus Indica, Nardá Jndyſka.
Nardus Italica, Sſpikanard: Sſpikánarda.
Nardus montana, Hornj Nardus: Blisnicžky wonne.
Naſturtiumhortenſe, Zahradnj řeřicha: Rjeſuchá ogrodna.
Naſturtium Orientale, Araba, Draba, Pierna ſalžá.
Nenuphar, Gſtulſk, Lekno, Lilium wodnj: Grzybienie, ábo Wodna lilia.
Nerium, Olander: Plochowiec.
Nigella, Cherný kmjn, Cjárnuchá.
Numularia, Penjſek: Pieniežnik.
Nux auellana, vide Auellana.
Nux Indica, Iuglans, vide I.
Nux Metella, Wranie oko Zamorſkie.
Nymphea alba, vide Nenuphar.
Nymphæa lutea, Lekno bſlé a ſkuté: Grzybienie, Lilia wodna biała y ſolta.

O.

Ocymoides, Ocymaſtrum, Planá Bazalka: Fiolerka krowta.
Ocymum maius et minus, Bazalka wětſſi a menſſj: Bazylia maka y wielka.
Ocymum caryophyllatum, Bazalka hřebjčkowá: drobná Bazyliyka.
Oenanthe 1. Tuſebnik: Pacyna.
Oenanthe 2. & 3. Gałuchy žiele dwoyákie.
Oenanthe 4. Přiyemka.
Olea ſatiua, hortenſis, Oliwa zahradnj: Oliwá ogrodna.
Olea ſilueſtris, Oliwa planá: Oliwa leſná.
Oleæ nuces, Oliwky.
Olera, Waſemj zahradnjs ſemena: Jačiny ogrodne.
Olibanum vel Manna thuris, Kadidlo: Kadidlné otruby.
Olea Boemica, Oliwa Cjeſká.
Olſenichium, Oleſnik ſwoyſti.
Olus vitioſum, Gier.
Olira, Secale, Žyto.
Omphacium vinum, Agreſt ábo Wino mezjale.
Omphacidis galla, Galles: Galka ábo Wloſká Dzubianka.
Onoſma, Wolowý gazyk čerwený: Dluhoſs, Korzeň čerwony.
Ophiogloſſon, Luciola, Argentina, Hadj gazyček: Máſičnjzak.
Opium, Spánek: Mákowicžy ſok.
Opuntia Ficus, Jndyanſký Fik. Jndyſka Figa.
Origanum, Dobrámyſl: Lebiotká.
Origanum Heracleoticum, Dobrámyſl prawá: Lebiotká kloſuſka.
Origanum onyte, Lebiotká rožiſtá.
Ornithogalum maius & minus, Zemſký ořech: Smeček wetſſj y mnegſſy.
Orobanche agria, Orobánka: Zarážá.
Orobus, Eruum, Wlčj hrách: Geſt groch.
Oryza maior, Reyže: Ryß.
Oryza minor, vide Herba tauri vel vaccæ.
Oſmunda, Kapradj Dubowé: Struſſowe pioro.
Oſtrutium, vide Imperatoria.
Oſyris, vide Linaria.
Oxalis, vide Acetoſa.
Oxylapathum, Konſký ſſkowyſk: Sčjaw wodny ábo gluchy.
Oxycoccum, Zorawiny.

P.

Pæonia, Piwoňka: Piwonia.
Palma Chriſti, Přepreſtice: Kočky, ábo Kryſtowa dloň.
Palma arbor, Daktylowý ſtrom: Pálmowe drjewo.
Palma humilis, Pálmičká licha, Pálmičká pojemná.
Papaver cornutum, Mák rožkowaty: Mak dlugi, má ſtrúčce miáſto Máčkowic.
Paralyſis herba, Drawá bylina: Žiele Paralijowe, Pirwoſnka.
Paralius tithymalus, Kolowratec: Opatek wiertžy.
Pardalianches aconitum falſum, Womeg: Rnič wilčy.
Parietaria, Den a Noc: Sklennik.
Parietaria, Noc y Dňeſ, proto je má barwu temnau y gaſnau.
Paronychia, Zedny rutka: Ruta ſalna.
Paronychia altera, Zamokřicá.
Parthenium, Rembaba: Maruná.
Paſulæ, Rjecke Wino: Rozynki male.
Paſtinaca, Paſſtrnák: Pásternak.
Paſtinaca hortenſis, Paſternak ogrodny.
Paſtinaca domeſtica, Paſternak domowy.
Paſtinaca ſilueſtris, Paſternak polny, leſny.
Paſtina ſilueſtris altera, Planá Mrkew: Marchew polna, Prażc gnazdo.
Pecten Veneris, Wochlice: Cjechrzycá.
Pelecynon, Wonná wykew: Worna wykú.
Pentaphyllon paluſtre, Pěnlyſtek čerweny: Žábia noga.
Peplis, Pſy mléčo menſſj: Mlecjny ſporyß.
Peplus, Kolowratec okrauhly: Mlecjſk tary.
Perfoliata, Pupkowá bylina: Penpowník ábo Obiežy ſwiát.

Perforata

Perforata, Cierwený wonček: Dziwoń, Dziurawiec.
Periclymenum, Matrifilua, Leśní Lilium: Wonny Powoy, Przewiercień.
Persea prunus, Perskie śliwy.
Persicus, Persica malus, Brzoskew, Brostew: Brzoskinia.
Persicaria, Rdesno: Rdest biały y czarny. Czarny osobliwie słowe Hydropiper, Wodny Pepř.
Pes columbinus, Gołubi noha, Ciapiná sek: Jorawie nosek.
Pes leonis, Kuří mydło: Przywrot.
Pes milui, Káná noga.
Petasites, Tussilago maior, Koniské kopyto: Lopieżnik.
Petroselinum, Petrsek: Piotrusska.
Petroselinum Macedonicum, Petrsek Macedonská: Opich włoski.
Peucedanum, Gelezny korzen: Gorzyss wielki.
Phalangium, Kopiczko Krolowskie plané: Páiz cygon.
Phalaris, Kanárowé semýnko: Myssy ber.
Phalganion, Kosátky.
Phaseoli, Własky hrach: Fasoky.
Phellodrys, Zialudowy strom: Wiezozold.
Phillyrea, Trzemcha: Trzemcha czerwona.
Phœnix, Myssi kaukol: Wyczyniec.
Phu magnum, Kozlik: Kozlek wielki.
Phu medium, Kozlek wielki.
Phu minimum, Kozlek maly.
Phyllitis, Pszany traw: Gelezny iezyk.
Phyteuma, Jerwá.
Picea, Smrek: Smierk.
Picea ſter, Sosna, Chwog: Sosina.
Piloſella, Myssi vssko: Niedospiałek.
Pimpinella, Bedrnik: Biedrzeniec.
Pinaſter maritima, Sosina Pomorska.
Pineæ, Borowé szyszky: Limbowe orzeszki.
Pinus domeſtica, Borowice zahradny a domácý, Linda: Linda drzewo nieco Sosinie podobné.
Pinus maritima, Borowice pomorská: Szczotolinda.
Piper, Pepř: Pierz.
Piper Æthiopicum, Egypský Pepř: Pierz stroczysty.
Piper botryites, Pepř w hrozniczky: Pierz gromsty.
Piper Indicum, Pepř dlauhý, Indyanský aneb Turecky: Pierz Indyski.
Piperitis, Piperát: Pieprzyczka abo Włoska rzeżucha.
Piſtacia, Alokociky, Właſné orzissy: Alokocyna włoska.
Piſũ maius, Hrách bohatý: Wielgroch, Wielogroch.
Piſum minus, Hrách obecný: Groch swoyst.
Pitiuſa, Chwogka: Sosinka wiettsa.
Plantago aquatica, Fistula paſtoris, Gitrocel wodní: Wodna babká.
Plantago hortenſis vel maior, Gitrocel wetssi: Babká.
Plantago longa ſiue minor, Gitrocel mensi: Jezyczki polne.
Platanus, Gawor: Jawor wodny abo włoski, ze do Włach neprwé přiniessen: Wodokłon, ze sobě při wodách libuge.
Pecilias, Bonus Henricus: Pssica: Mayowiec.
Polenta, Slád: Tlucz geczna.
Polium maius, Polium: Siwtoznka, siwe głowki.
Polium minus, Lawendá.
Polygonatum, Mokorsk aneb Liczidlo: Krowká.
Polygonum mas, Truſtawiec wetssi: Sporyss.
Polygonum fœmina, Truſtawiec samice: Plonnik rolny.
Polygonum minus, Tssi zrnek: Jábie gronka.
Polypodium majus, Osladyc: Páprotká wietssa.
Polypodiũ minus, Páprotká mnieyssá.
Polytrichon, Mech: Lomikamen, Skalna rzasá.
Poma, Jábká.
Poma Adami, Cytriny Rayſtie, Pomorancsie wielke.
Populus alba, Topol biły: Topola biała.
Populus nigra, Topol czerný: Topolá plodna, ze rody pupence y zrnka k lékarstwi.
Populus Lybica, Horní Topol: Osika.
Porrum commune & ſilueſtre, Porr: Luk domowy a polny.
Porrum capitatum, Porr hlawkowaty: Plodnisek głowáty, Porgłowáty.
Portulaca domeſtica, Kuřinoha: Kurzanogá abo Tlustoss.
Potamogeton, Rdest wodny.
Potentilla, Stzibrnik: Zlotnik, Srebrnik.
Poterium, Tylenec.
Præmorſa, Ciertkus: S. Piotra śiele abo Lysiná.
Primula veris, Bukwice bylá: Prawosnka, Śiele Páralisowe.
Propolis, Skrayny wosk, Pierzgá.
Pruna cerea, Sspendlisky: Sliwy białe.
Pruna damaſcena, Sedmihradské śliwestky, Sliwy Węgierskie, Karlátky.
Prunus ſebeitena, Sedwábné śliwestky: Jedwábne śliwky.
Pſillium, Blessnik: Pssilen.
Ptarmica prima, Persan, Krychawiczek Aschawiec.
Ptarmica 2. Pierssen, ze z niho brzo kwit sprchá.
Pulegium, Poleg: Poley.
Pulegium Cretenſe, Dyptam czarny, abo Kretensky Poley.
Pulicaria, vide Pſillium.
Pulmonaria 1. Plicznik: Porost zemny, Wstrebne śiele, Gránczanek.
Pulmonaria 2. Majowa modunká.
Pyrus, Gruſſtowy strom: Gruszka.
Pyretrum vulgare, Peltram: Zgbne śiele, Zedownik swoysti.
Pyrola, Gruſſticka: Gruszticka.

C.

Quercus, Dub: Dub.
Quinquefolium, Pietilistek, Pietiprstek: Pssicernik biały.
Quinquefolium luteum, Pssicernik zolty.
Quinquefolium pluſtre, Zlabiá nogá.

R.

Ranunculus candidus maior et minor Prystynek: Rozsá drzesc.
Ranunculus comatus, Konicec: Gássinki ráne.
Ranunculus pratenſis, Jáskier.
Ranunculus paluſtris, Mizek: Wiesnik.
Ranunculus rotundus, Jáskier okrogly.
Raphanus major, Rzetkew, Rodkew.
Raphanus ruſticanus, Rzeżen: Chren.
Rapum, vide Napus.
Rapum longum, Rzepa dlauhá: Rzepá długa.
Rapum rotundum, Okrauhlice: Rzepá maldrzykowata.
Rapum ſilueſtre, erraticum, Rzepá dzika.
Rapunculus, Planá rzepka: Polny kolnik.
Reſina, Prystyrzice, gummi: Zywica.
Rhamnus primus, Bodlák: Stráznik, Strzeligłowiand.
Rhamnus 2. Bedrzeniec.
Rhamnus 3. Jalowiec.
Rhodia radix, Rózowy korzen: Rozinek, Rozymiec.
Rhabarbarum, Rum Turecke.
Rhaponticũ, Zemczuc wetssi: Wolszy goryczká, Rum Moskewske.
Rhus, Sumach, Garbarske śiele.
Ribes, S. Jana Wino: Porzeczky.
Ricinus, Skoczec wetssi: Mezickownik, Konopie włoska.
Ropertina, Geranium 5. Zsbrownik.
Rorella, Ros Solis, Rosyczka słunecná: Rosiczká.
Roſa Alexandrina, Rózе Damaſceńſke: Rosá Alexandrynská, Damaszkynka abo Pizmowa.
Roſa incarnata, Rózе cirwená: Rosá śiata.
Roſa vulgaris, Rózе domácy: Rosá.
Roſacea bacca, Sspky rzázowé: Rosáne tágody.
Roſmarinus coronaria, Wincány Rosmarýn: Rozmárýn.
Roſtrum porcinum, Caput monachi, Pleſſa: Mlécz swin, Pssy zawin, Zawikwiat.
Rubia tinctorum, Marena, Rzepa: Marzanná wietssa, abo Reta.
Rubus major, Ostrużina: Ostrużyny leśne y polne.
Rubus Idæus, Malina: Maliny.
Rumex, Sstiowik zahradny: Szczaw ogrodny.
Ruta capraria, Galega, Rozy rzeżuchy: Rudewka.
Ruta hortenſis, Rauta zahradnj: Rauta.
Ruta ſilueſtris, Armola, Rauta planá: Hogmopolská.

S.

Sabina fructifera et ſterilis, Zabina, Kleissticka

Klášterſká chwogka: Sabina ábo Sawina plodna y nepłodna.
Sabina ſilueſtris, Klášterſká chwogka polná: Jegleſi.
Sagapenum, Serapinum, Sagapenſki kopr, Serawſki ſok.
Sagitta maior, Hadj gazýček: Vſtyčá trpa.
Sagitta mediocris minor, Vſtyčá oſtra.
Sagitta minima, Vſtyčá włoſka.
Salix, Wrba: Wierzbá.
Salſirora, Roſyčka ſłunečná: Roſičſká.
Saluia maior et minor, Sſálwěj wětſſi a menſſi: Sſálwia ogrodna.
Sambucus aquatica, Kalina.
Sambucus, Bez: Bez.
Sambucus ſilueſtris, montana, Čzerwený bez: Bez leśnie ábo czerwony, gronka a nieforonke nosi.
Sandáraca, Czerwonego iakowcu ſok.
Sanguis draconis, Draćj krew: Smoczá krew.
Sanguiſorba maior, Krwawé kořenj wětſſi: Rožyczká Panny Marcy.
Sanguiſorba minor, Krwawé kořenj menſſi: Sowia ſtrzałka.
Sanicula mas, Janyčel: Jankiel.
Sanicula fœmina, Janyčł ſamice: Czarne ſiele ábo korzenie.
Sanicula alba, vide Coralloides.
Sanicula altera, vide Auricula urſi.
Santala, Sandał: Sándał, Cintelin.
Sarcocolla, Łyſy ſok, proto że łyſym bywá, kdoż ho často vżiwá.
Satureia major & minor, Satureje wětſſi y menſſi: Czabr wielki y mały.
Satyrium erythronii, Starciyk wielki.
Satyrium vulgare, Wſtawáč, ſcibułka: Liście rożká.
Saxifraga alba, Lomikámen biły: Siewory.
Saxifraga magna, Lomikámen weliký: Roſtep kamienny.
Scabioſa, Rawnáč, Głizny bylina: Polna Dryakiew.
Scammonea, Socznicá, Skamonta, Zamorſki powoy.
Scilla, Squilla, Morſká cybule: Cebulá morſká.
Sclarea, Matriſaluia, Gallitrichum, plaſá Sſálwěj zahradnj: Rożyſkoſko ogrodne ábo włoſke.
Scolopendria marina, Pſaný trawk morſky: Skorek morſki.
Scolopendria terreſtris, Geleny gázyk ſemſky: Skorek zemny.
Scolymus, Cinara aculeata, Artyſſoky pochawé: Gárcioſſy kolocze.
Scordium, Wodnj anebo plawý Czeſnek: Szałganowa.
Scorodoprasum, Porrowý Czeſnek: Lucky czoſnek.
Scorpioides, Sſtirowá bylina: Paćiorzyčká, Pateńčky.
Scorpion herba, Tragum, Oſet morſki.
Scurzonera, Had, mord: Kuczanerá hiſpáńſka.
Scrophularia, Rampowé kořenj: Trzdownik.
Sebeſten, Czerné pſiſj gahodky: Jedwábne ſłuwky.
Secacul Officinarú, Plawý Zaſwor: pkodne korzenie, Plodnicí Indyſký.
Secale, Olira, Zito: Zito.
Securidaca maior & minor, Wyká rzeána.
Securidaca montana, Sferra cauallo, Romakowká ſiele.
Segetalis, Dewatero odwj: Roſátky mnieyſie y wietſe.
Semen ſanctum, Semeno ſſtrkawičné: Prolin gliſtny.
Semperviuum arboreſcens, Netřeſt nay wětſſi: Roschodnik włoſti globiſty.
Semperviuum majus, Netřeſt wětſſi: Roschodnik wielki.
Semperviuum minus, Tuńý muſſk: Roschodnik mały.
Sena, Senowé liſti: Seneſowe liśćie.
Senecio major, Přjmětné kořenj wětſſi, Starček: Přjmietowe ſiele, Lomignat, S. Jakuba kwiat.
Senecio minor, Přjſowé kořenj menſſi, Starček: Přimietowe ſiele.
Seriphium, Pelynec Egypſký: Prolin Egipſki.
Seriphum, Gorczycá pſtrá.
Serpentina, Wranznoha planá: Kłosmecká.
Serpillum maius, Matecznduſſa: Macierzaduſſka.
Serpillum ſilueſtre minus, Matecznduſſa menſſi: Szmec polny.
Serratula, Flos tinctorius, Srpek: Serpik, Jelem trunk.
Sertula Campana, Romonice właſká: Romonice włoſka.
Seſamoides paruum, Ellebor menſſi: Czurydło.
Seſamum, Logowé.
Seſeli Æthiopicum, Mauretanſký Seſel, Biły gelenj kořen: Jelenj kořen.
Seſeli Maſſilienſe, Siler montanum, Kantauśćiec, Czarnogłow.
Seſeli Peloponneſe, Poſtawne ſiele.
Sideritis prima, Klaubnj bylina: Karbiencc.
Sideritis ſecunda, Kočiá ſłápká.
Sideritis tertia, Bilycá wodna.
Sideritis quarta, Zywiec polny.
Siliqua dulcis, S. Jana chleb: Słodkie ſtrożce, S. Jana chleb.
Sinapi domeſticum, Horczice domáczj: Gorczycá.
Sinapis erratica, Gorczycá czarna.
Sinapis vinoſa, Gorczycá winna, kteruż do Mſtu dáwagj, aby wino nekyſalo.
Siſer album, Mrkew biłá: Rucmorká.
Siſer luteum, Sſtudá Mrkew, Krutina: Marchew żołta.
Sium, Lauer, Potoćnik: potocznik.
Smyrnium, Petrżel Alexandrynſká: Dziegel włoſki.
Smyrnium Creticum, Arétſká Smyrna: Prżewłoká.
Smilax aſpera, Swłaczec bodlawý: Powoy kolocy.
Smilax hortenſis, Hrách Turecký: Bob Turecki ábo Włoſki.
Smilax leuis, Swłaczec wěrſſi: powoy wielki.
Soda, Kali, Solánka.
Solanum Halicacabum, Zidowſké aneb Morſké wiſſně, Czerwené pſy Wino: Miechunkt, pſie wiśnie.
Solanú hortenſe, Pſy wino černé: pſinki
Solanum ſomniferum aquaticú, Lilek oſpały wodnj: Pſinki morſke.
Solanum ſomniferum hortenſe, Lilek wěrſſi: Pſinki włoſke.
Solanum veſicarium, Pſinki ogrodne wielke.
Soldanella, Morſké zelj, Proſſek: Morſka kápuſtá.
Sonchus aſpera, Mléč oſtrý, bodlawý: Mlecj ogrodny czarna.
Sonchus leuis major, Mléc hładký Zagečj: Mlecj ogrodny biały.
Sonchus leuis minor, Mléč hładký dzeby: Mlecj krowj.
Sorbus domeſtica, Woſſtěruſſe zahradnj: Jarzębina ogrodna.
Sorbus ſilueſtris, Woſſtěruſſe leſnj: Jarzębina leśna.
Sorbus torminalis, Břek, břekyně: Jarzębie śliwky.
Sparganium, Sſpargán: Jeża trawá.
Spartium, Spartum, Witecžſki.
Spatula fœtida, Stěmňk: Miecżyk ſmrodliwy, Staroplodżeń.
Sphondiliú, Medwědj pazneht: Barſčk.
Spinachia, Sſpinák: Szpinak.
Spina alba major, Trn biły wětſſi: Oſet biały.
Spina alba minor, Trn biły menſſi: Oſet leśny.
Spina infectoria, merula, Rieſſetlák: Szałag.
Spongia marina, Hauba morſká: Morſka gąbka.
Squinanthum, Iuncus odoratus, Wonné ſyti, Weldlaudowé ſono: Wonné ábo Wielbłoudzie plewy, Rayſka trawá.
Stachys, Klas: Szálwia leśna.
Staphylodendron, Klokočka: Klokocyná leśna.
Staphis agria, Wſſiwec, Wſſiwá bylina: Gnidoſz.
Stellaria, Alchimilla, Stříbrnjk, Huſyńúſka: Przywrot.
Sticados Arabicum, Stœchas, Arabſké Stechas: Rocenki Arabſkie, Slyſſowa Láwandá.
Stœchas citrinum, Plesniwec: Rocenki żołte.
Stratiotes milleſolium maius, Rżebjżek wěrſſi: Zleczeń.
Suber piſanus, Pantofflowé, hubowé drzewo: Korkowe drzewo ſamec.
Suber Romanus, Korkowe drzewo ſamice.
Succiſa, vide Przemorſa.
Sumach, vide Rhus.
Superba herba, Vſtilago, Snět: Smeć.
Sycomorus falſa, Plawý Fik ſfalſſowý: Klokocyná ogrodna.
Sycomorus vera, Adamú aneb Egyptſký Fik: Karwié Figá.
Symphitum majus, Conſolida major, Swalnjk aneb Roſtiwál wěrſſi: Roſtywal.
Symphitum minus, Swalnjk menſſi, Czernohlá-

Czernohláwek: Głowiczká czerwona.
Symphitum petræum, Alun, Swatnik ſtatni. Skalny ſrwiec abo ſtokry.

T.

Tamarindi, Indyanſkie Daktyle: Dátele ſlezne abo Datle ſolone.
Tanacetum, Wratyč: Wrotyczl.
Tapſus barbatus, Diwyná: Dſiewanná
Tartarus, Winnſtyé: Winny kámeń.
Taxus, Tis: Cis.
Terebintus, Terpentynowy ſtrom: Terebint dſiewie.
Teſticulus, Wſtawáč: Liście tayká.
Teſticulus minimus purpureus, Wſtawáč, Pénprſtice: Roſielki kwiatki.
Teucrium majus, Ojanka wieſſi: Ojanká wielka albo kłoána.
Teucrium minus, Ojanka menſſi: Ojanká mnieyßa.
Thaplia, Rokoſz, Kłádło: Kocydło.
Thuris manna, Drobny od kadidła: Kadidlne otręby.
Thus, Kadidło: Kádidło.
Thymiama, Kadidło ſkładané w Aptekách.
Thymum, Wlaſká: Matežidauſſka: Włoſti ſmer.
Tilia mas, Lipa biłá ſamec: Lipa biáka
Tilia fœmina, Lipa ſamice: Lipá czorna.
Tithymalus dendroides, Chwogka abo Kolowratec ſtromowy: Románowe ſiele wielkie.
Tithymalus characias, Kolowratec weliký: Roman wielki.
Tithymalus helioſcopius, Kolowratec ſłunečny, Pſy mléko: Románek obrotny.
Tithymalus Myrſinites, Kolowratec orechowy: Opatek wiertky.
Thlaſpi major et minor, Penjek, Scdłá hortice: Tobołki więtſe y mnieyſze.
Thlaſpi tertium, Oſadká.
Tormentilla, Matežnik: Rurze ſiekle.
Tragopogon, Rozydradka: Słonečnik mlecżny.
Tragoriganum, Dobrámyſł kozy: Lobiotka koſta.
Trasi, Plany Galgan ſkadky: Káſtánki ziemne.
Tribulus aquaticus, Orech aneb Kotwice wodnj: Orzechy wodne.
Trichomanes, Mentk, Matežj ſły: Lomikámień.
Trifolium aceroſum, Sſtowik ſagečj, kyſely: Báranci ſčáwik.
Trifolium Aſphaltites Dětel klegowaty: Romcj ogrodny.
Trifolium pratenſe albū, purpureūq; Dětel łaczny: Romcj biały y brunatny.
Trifolium odoratum, Dětel wonny, Romontce plana: Nárdoſeč.
Trifolium paluſtre, Trogice wodnj: Troian wodny.
Trinitas, Trogice: Troſanek, Wilcja ſtopa.
Triticum, Pſſenice: Pſzenicá.
Triticum Bactrianum, Turecká pſſenice: Pſzenicá Turecká.
Triſago vel Trixago, Plany aneb wodnj Cieſnek: Goſtrá mnieyßa.
Tubera, Hauby Smrże: Jejowki Włoſte, Piekoſtrzece.
Turbith, Turbit: Morſká cwikłá.
Tuſsilago aquatica, Koňſté kopyto wodnj: Zrzeč albo Wołowe oko.
Tuſsilago major, Koňſte kopyto wětſſi: Lipieżnik.
Tuſsilago minor, Koňſté kopyto menſſi: Podbiał.
Typhæ, Paliczy: Pałki wodne.

V.

Valeriana, Phu, Baldryan, Roſlik: Roſłek.
Verbaſcum 1, Diwzyna biłá: Dſiewčzná biała.
Verbaſcum ſecundum & tertium, Diwzyna černá: Dſiewanna czerwona, máła y wielka.
Verbaſcum quartum et ſilueſtre, Diwzyna planá, liſtu Sſalwiegowého: Skalná.
Verbaſcum quintum, idem cū primo.
Verbaſcum ſextum, Mali ßawá.
Verbena, Werbena: Roßyſzko.
Verbena recta, Werbena wlaſtá: Roßiß cżko ogrodné abo Włoſte.
Vernigo ſeu vernix, Sucha ſemeň, Gummi gałowcowe: Royá pężelna, Jałowcowy ſok.
Veronica mas, Weronyka ſamiec: Przetáżnik.
Veronica fœmina, Weronyka ſamice: Przetarznicá.
Veſicaria repens, Srdečné ſemeno: Serca ſtryčie.
Veronica Pauli, Saxifragia Dioſcoridis, Bukwice: Ciemużyk.
Vicia, Wyłew: Wyłá.
Vicium Petroſelini, Weſſká ogrodna, roſte mocy Petrſeli.
Victorialis, vide Gladiolus ſegetalis.
Vincetoxicum, Łaſtowięże: Toteč, abo Troieč.
Vinum agreſte, Agreſt: Agreſt albo wſſno niezrzałe.
Vinum paſsum, Wino ſuſzone.
Viola arboreſcens, ſurrecta, Planá abo Pſy Fiołá: Oſtroßki włoſte.
Viola marina, Kolpaki brunatne.
Viola purpurea, Fiołá modrá, Garuj: Fiołki Marcjowe.
Virga aurea, Hadj traſk: Prozdna włoč, Wſiowy trunk abo trank.
Virga paſtoris, Planá ſſtetka: Polna ßcječ.
Virga ſanguinaria, Swida: Swidowa ſwidowina.
Viſcus vel viſcum, Mali: Jemiołá.
Viſnaga, Syrſká trebule: Bučeń, Woſſ cyca.
Vitex, Wlaſká wrba, Drmek: Włoſta wrzbá.
Vitis alba, Bryonia, Poſed: Przeſtep.
Vitis ſilueſtris, Pſy aneb plané wino: Pánki cżerwone abo wodne.
Vitis vinifera, Winné rewj aneb winné les: Winna roſl.
Vlmus, Gilm: Jilmá abo Jilmowe drzewo.
Vmbilicus Veneris primus, Cymbałek aneb Pupkowá bylina więtſi: Roſłá więtſzna.
Vmbilicus Veneris alter, Cymbałek abo Pupkowá bylina menſſi: Roſłoſ.
Vngula caballina minor. Koňſté kopyto menſſi: Podbiał.
Volubilis, Swłaczec: Powoy.
Vrtica prima, Kopżiwa wlaſtá: Pokrzywa włoſta.
Vrtica minor, Kopżiwa menſſi, Żabawka: Żágáwicá, Żágáwká, Pokrzywa drobna.
Viſnea, Mech: Mech.
Viſtilago, Gnét: Gmeč.
Vua ſpina, marina, Creſpina, Chłopaſt aneb zelené gałody: Trzeſławki.
Vulneraria herba, Chłopáček: Roſmaniček.

X.

Xanthium, Lappa minor, Łopen menſſi, Rzepik: Rzepa dzwini.
Xyloaloes, Drzewo Aloes aneb Ragſté: Orle abo Rayſte drzewo.
Xylocaracta, Siliqua, S. Jana chleb: Słodkie ſtrączę, S. Jana chleb.
Xylon, Coſsypiß, Bawlna: Bawełná.
Xyphium, Gladiolus ſegetalis, Drzewo tero odmj: Roſátki mnieyßie y więtßo.

Z.

Zacyntha, Bradawiężk, Ciakanka brzadawiczj: Jaczmia.
Zea, Sſpelta: Pſzenicá łuſtná.
Zibethum, Zibet zwierzątko: Zybetek, Zybuckowe Pżimo.
Zinziber, Jázwor: Jmbier.

Koniec Indexu.

Errata, to gest Meylky, kteréž se při tlačenj zběhly, takto vpřjmný Cžtenář naprawj.

Na listu 3. A. řádku 25. působj wolné, čti wonné dychánj.

Na listu 35. na straně wypusstěna litera B.

Na listu 39. D. že každého roku: čti že přes celý rok sladké hřiby ꝛc.

Na listu 44. po straně mjsto C. má státi A. a pod nj na řádku pátém, mjsto protižlutenicy čti proti kapawému močenj. A dolegj mjsto D. postaw literu B.

Na listu 47. C. w Tytuli kapitoly XLI. čti O Lesnj gehlicy aneb bodlawé Palmě.

Na listu 56. spředu magj státi litery A. B.

Na listu 57. pod literau B. na řadku 12. mjsto wyper a rownu, čti wypeř a rownau.

Na druhé straně listu 71. magj státi litery C. D. Též na druhé straně listu 75.

Na listu 79. pod literau A. na řádku 18. mjsto wolné, čti wonné dychánj.

Na listu 83. pod literau D. na řádku 15. mjsto to° na žaludek, čti na pupek přiložený.

Na listu 86. pod literau B. w tytuli kapitoly 85. čti o Dřjnu a Dřinkách.

Na straně přednj listu 139. pod literau B. wypusstěn tento celý Paragraff. ❧ Zelj s starým máslem smjchané, rozdělané a přiložené, welmi dobré gest proti kyčelnj Dně.

Na listu 141. pod samau literau D. mjsto tytule Wnitř, má státi Zewnitř.

Na listu 151. počet gest zmylen, tak že položeno 451.

Na listu 178. pod literau C. na řádku ssestém mjsto *Caspicum* čti *Capsicum*.

Na listu 180. a řádku 11. pod literau B. mjsto dobrý proti sauchotinám, čti proti Záwratu.

Na listu 182. řádku prwnjm nad samau literau D. *Syrupum Garyopyhllatum*, čti *Garyophyllatum*.

A hned na druhém listu mjsto počtu 783. polož 183.

Na druhé straně listu 198. wypusstěny postrannj litery C D.

Na listu 200. w signatuře spodnj mjsto Kk ij. položeno K ij.

Na témž listu pod literau D. řádku 4. Pryskyřice Smrkowé.

Na listu 201. Signatura dolegssj má býti Kk iij.

Na listu 211. pod literau C. řádku 17. stogj dáwá wolné, čti wonné dychánj.

Na listu 235. pod literau C. o Soli Pelyňkowé přideg toto: * Zewnitř welmi dobře slaužj Audům člowěka ochrnulým, *membris resolutis*, aby gi w obyčegném olegi Pelyňkowém rozpustil/ a tim Audy nedůžiwé mazal a potjral. Tim spůsobem gedna wzácná a wznessená osobazhogena gt.*

Na druhé straně listu 244. pod literu C. po hwězdičce, přideg tento Paragraff. ❧ Dělagj y Oleg z kwětu Dyptamowého/ kterýžto přikládaný vkrocuge bolésti Podágry/ zwlásstě té, kteráž půwod swůg má a pocházý z Flusů studených.

Na listu 248. pod literau C. mjsto obecný čti Obecný. A na třetjm po němřádku, mjsto Rzkřicha, Ržeřicha.

Na listu 265. pod literau C. řádku dewátém, *pro Argina*, čti *Angina*.

Na listu 268. na kragi přednj strany gsau postaweny litery C D. a magj státi A B.

Na listu 273. pod literau B. řádku 17. Wlaské Kominicy: Má býti Komonicy.

Na listu 280. wypusstěny postrannj litery A B.

Na listu 292. straně zadněgssj mjsto pokragnjch liter C D. položeny A B. gako y na listu 298. týž omyl se přihodil.

Na listu 300. pod literau C. řádku 10. mjsto Wilger, čti Wilder Rosmaryn: A za *Teudrion*, čti *Teuthrion*.

Na listu 311. po druhé straně pod literau D. řádku 14. kdež stogj, Sskawku krotj, přideg řjhánj žaludka/ a kámen lomj.

Na listu 322. pod literau B. řádku 19. položeno Lekwař, má býti Lektwař.

Na listu 325. spočátku kapitoly 114. Zwonček čerwený/ gináč S. Jana bylina.

Na listu 332. pod literau C. w řádku 14. mjsto *Seminalis*, čti *Sanguinalis*.

Na listu 333. s druhé strany, pod literau C. w třetjm řádku za ssestnatte čti ssestnácte.

Na listu 337. pod literau A. w řádku 20. kdež stogj Růžowého olege, má býti Medu.

Na listu

Errata.

Na liſtu 359. pod literau D. řádku 11. Czechowé mu Penjžek přideg winutý řjkagj.

Na liſtu 360. při ſamé liteře *D. Pabubulum*, *lege Pabulum.*

Na druhé ſtraně liſtu 362. mjſto liter C. D. poſtawený omylem A. B.

Na liſtu 395. hned ſpočátku, opak obrácena geſt Figůrka *Aconiti ſeptimi.*

Na liſtu 401. pod literau B. řádku předpoſledniſm *Orinthogalum* má býti *Ornithogalum.*

Na liſtu 403. nad Figůrau Dni a Nocy, kdež ſtogj Sklenná, polož Sklenčná bylina. A hned na liſtu 404. wypuſſtěna na kragi litera B.

Na liſtu 416. pod literau B. při ſaměm koncy *Hollecius, pro Hollerius.*

Na liſtu 420. na kragi *pro litera C. B.* to též na liſtu 427.

Na liſtu 428. pod literau B. na řádku 4. *Dentatia pro Dentaria.*

Na liſtu 433. pod literau D. w gednom řádku čtwrtém od konce dwakrát zbytečně położeno geſt. A na druhé ſtraně při liteře *B. Scyrhoſi*, má býti *Scyrhoſi.*

Na liſtu 436. nad Figůrau Skočce wětſſiho mjſto *Cataputia minor*, má býti *major.*

Na témž liſtu s druhé strany pod literau D. mjſto tytule Zewnitř, má býti Wnitř.

TJto gſau předněgſſj Omylowé, kteříž ſe, pokudž gſem gá znamenati mohł, zběhli při wytiſſtění tohoto Herbáře. Nepochybugi pak, že bedliwý Czytatel wyce gich nagiti může: gakož wždycky dwa wyce widj, nežli geden: ale ſnad ti nebudau tak ſſkodliwj, pro nežby ſe na mne Czytenář dobrotiwý hněwati měl: Zwlášſtě pak w Regiſtřjch tak rozdjlných, mnohých ahogných/ w nichž geſt welmi ſnadně ſe přehlednauti. Proč také y ſnáze mi nedoſtatky mé odpuſtj/ y ſám, cožby tak pochybeno bylo, ſobě naprawj. Obecné Přjſłowj geſt, že ſpěſſné dſło řjdko bywá dokonale W této pak Knjze netoliko poſpſiſiti nám bylo potřebj/ ale téměř y kwapiti gſme muſyli: proto že mi giſtý čas a termin wložen byl/ w němž gſem Formy Bylin tomu, kdož mi gich propůgčil, nawrátiti měl/ odtud le ſe tim odkládati nemohło. Dáli to mily Bůh, aby geſtě budto za živobytj mého, o čemž pochybugi, aneb po mně Herbář tento k obnowenj přiſſel/ budau y tito omylowé k nápra-wě přiwedeni/ y Bylinky geſtě některé, gichž w Herbáři tomto ani w giných nenj, a wſſak zde w Czechách w hognoſti ſe nacházegj, přidány. A to wſſe kecti a ſláwě Pána Boha tich wěcý ſtwořitele/ a kupohodlj zdrawj lidſkého/ y ku poctiwoſti národu naſſeho Czeſkého.

Coby pak na Figůrách některých Bylin oprawiti potřebj było, to ſám Pan *D. Camerarius* poznamenal w tento rozum. Na Kalmuſu aneb Pruſtworcy, má býti liſtj při wrchu drobet ſpičatěgſſj. Balderyan aneb Kozlík wětſſj něco wýſſj a přjmětgſſj namalowán býti měl. Rwjtkowé na obecném Jaſmjnu mjwagj obyčegně pět liſtků. Na welikém ſtromě Cedrowém owoce má přes ſebe obrácené ſtáti. In Chamæceraſo wypuſtil Formſchneider drobné zſtřjhánj liſtj. Na Chlebě S. Jana obyčegně ſe nachází dwog age aneb troge owoce, aneb y wjce pospolu wiſycý. Na planém Fjku Sycomoro num. 2. ſwrchnj liſtj nemá tak ſſpičaté býti, gako na Fjku obecném. Seſamum geſtě w žádném Herbáři prawě wymalowaného gſem nenalezl: ſpodnj liſtj geho má na tré býti rozděleno, welmi zſtřjhané: Rwjtkowé gſau témeř gako na hledjku prwnjm, kteryž Němcy Fingerhut gmenugj. Kwěte na Banánně měl bedliwěgi wymalowán býti. Na Myſſjm aužſku liſtj geſt přjliš auzké a ſpičaté. Na druhém Kmjnu černém planém liſtičky w nichž ſe zawjrá ſemýnko, měly býti drobet menſſj a trochu kěiwěgſſj, gako Beranj rohy. Canna Indica má ſtoſty obdlaužné, gakýchž gſem ſyce nikdy newiděl: ale magi býti okraublé a chlupaté, téměř gako naſſe Kopřiwy wětſſjm. Na obogj Stramoniæ kwětowé nemagj wjce mjſt nežli pět liſtků: zwlaſſtě pak na druhé, kteréž palice Gežkowá řjkagj / mělo wjce kwětu y owoce namalowáno býti / aliſtj tolikо kdež ſe wětwičky dwogj ne tak nepořadně: Kmen také aneb prut nemá mjti žádných kodláčků. Na Skočcy welikém Maljř při Reyſowánj přehlédk a pozapomnél genicula, to geſt článečky aneb koljnka namalowati ně.

Danjel Adam. AdM.

AD M. DANIELEM ADAMVM

á VELESLAVVINA, HERBARIVM OPVS MATHIOLI á D. IOACH. CAMERARIO LOCVPLETATVM, in lingua Boemica edentem.

INgenij poſſunt ſi nunquam areſcere fructus,
Donec ab humano ſemine vita fluit:
Si non terrarum atq; hominum jura antè peribunt,
Quám pereat ſcriptum in Codice juris opus:
Si, donec noſtrum exercet vis morbida corpus,
Herbarum et Medici nobilis uſus erit:
Si literarum artes, Morum & cultura vigebit,
Donec erunt Muſæ, chartáq; donec erit:
Si nullum eripiet Fatum divina IEHOVÆ
Verba, ſuum donec paſcet in Orbe gregem:
Nulla tuos ætas abolebit, ADAME, labores,
Quos vigilans Copi dexteritate ſubis.
Alma Themis, ſacra Pieris, et Medicina biformis,
(Tám bene quèis mentem, quám bene corpus alis)
Debebunt famam meritá tibi laude perennem:
Nec minus et ſtudiis Patria victa tuis,
Grata tuum repetet poſt ultima funera nomen,
Sera tuo precium cum dabit ingenio.
Et veró ut taceant illa omnia ſcripta, Minervâ
Nata tuâ atq; tuis publica facta typis:
Ipſum hoc, HERBARVM quod amæno enaſcitur HORTO,
Quo melius nullum CZECHIA vidit opus,
Quod luci ſocio nunc das adjutus HVBERO,
Æternùm mundo te ſupereſſe dabit.
Macte igitur virtute tuâ, procede tuatim
Ulterius, vulgi tutus ab invidiâ:
Si vivi nequeunt animi marceſcere flores,
Nec tua in hoc HORTO fama perire poteſt.

M. Geor. Carolides á Carlſperga
P. L. ſcrib. 12. Septemb. An. 1596.

Wytlačeno w Starém městě Pražském/
v M. Danyele Adama z Weleslawjna/ nákladem
geho a Wáclawa Trewtlara z Krosswic.

Léta Páně
M. D. XCVI.
Měsýce Rzýgna.

HERBAL
MATTHIOLUS
1596

